"CRAFTSTYLE"

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/slownikilustrowa0000marc_e9y9

SŁOWNIK ILUSTROWANY
JĘZYKA POLSKIEGO
TOM I.

DRUKARNIA M. ARCTA
WARSZAWA, NOWY-ŚWIAT 41
1916

M. ARCTA
SŁOWNIK
ILUSTROWANY
JĘZYKA POLSKIEGO

70000 WYRAZÓW
4300 RYSUNKÓW

WYDAWNICTWO M. ARCTA W WARSZAWIE

PRZEDMOWA.

Niejednokrotnie ponawiano w naszej literaturze naukowej próby kodyfikacji całego olbrzymiego zasobu słownictwa naszego, któremu równego niemasz na całym świecie. Od pamiętnego przedsięwzięcia niezapomnianego Lindego aż do ostatniego, warszawskiego „Słownika języka polskiego“, który, przez kilkanaście lat wychodząc pod kierownictwem takich pracowników zasłużonych, jak J. Karłowicz, A. A. Kryński i Wł. Niedźwiedzki, dobiega już do końca, — wydawnictwa te czyniły zadość potrzebie.

Ostatni zwłaszcza, ten wielotomowy słownik, zamykający w sobie cały skarbiec mowy naszej od najdawniejszych czasów aż do pisarzy współczesnych, a także nieprzebrane bogactwo gwar polskich, jest istotnie koroną wszystkich tych, cały wiek ciągnących się usiłowań, jest przytym owocem zmudnej pracy, rozległych studjów i fachowej wiedzy filologicznej, wyłącza więc wszelką potrzebę nowych poczynań w tym kierunku.

Nie z myślą więc bynajmniej współzawodnictwa z tym pomnikowym dziełem puszczamy w świat niniejszy

Ilustrowany Słownik języka polskiego.

Słowniki bowiem wielkie, kosztowne nie są dostępne dla ludzi średnio zamożnych, a poszukiwania w nich połączone są z mozołem. Tymczasem każdy inteligientny człowiek czuje potrzebę posiadania słownika podręcznego, w którymby znalazł jednak obraz dokładny dzisiejszego stanu języka, jasne, krótkie i wyczerpujące objaśnienia potocznych, a także i rzadszych wyrazów, ich użycia, synonimów, pisowni i t. p.

A przecież każdemu, czytającemu autorów współczesnych, a także w pewnej mierze i dawniejszych, nasuwają się raz wraz wątpliwości co do znaczenia pewnego wyrazu lub zwrotu; ktoś pisze i chce użyć jakiegoś wyrazu, a nie ma również pewności, czy to będzie wyraz właściwy. Chce ubarwić swój styl jędrnym, tylko naszemu językowi właściwym zwrotem lub przysłowiem, i również chciałby mieć pod ręką dogodne w użyciu codziennym wydawnictwo, regiestrujące różnorodność i bogactwo frazeologji ojczystej. Słowem, nasuwa się potrzeb mnóstwo.

Tym właśnie licznym potrzebom pragnie uczynić zadość nasz

Ilustrowany Słownik języka polskiego.

Oddając go w ręce naszej światłej publiczności, winniśmy zdać sprawę z zasad, jakiemi kierowaliśmy się przy jego układzie.

1) Szło nam przedewszystkim o zobrazowanie jak najdokładniejsze współczesnego języka literackiego w jego całokształtcie, żywej mowy inteligientnego ogółu polskiego.

Opuszczamy więc wyrazy gwarowe, oraz odmianki djalektyczne wyrazów powszechnie używanych, jak również wyrazy, wzięte z żargonów miejskich, brzydkie i trywjalne, które i tak już niepotrzebnie zachwaszczają nasz język potoczny.

Nie podajemy też archaizmów, wyrazów, zwrotów, form i znaczeń przestarzałych, w mowie dzisiejszej zupełnie zapomnianych; z tego działu podajemy tylko niektóre wyrazy, częściej u dawnych naszych pisarzy używane i niezupełnie jeszcze zatracone w pamięci współczesnych.

Cały zasób słownictwa staropolskiego znajdą czytelnicy w ułożonym przez A. Krasnowolskiego i Wł. Niedźwiedzkiego **„Słowniku staropolskim“**, do którego też odsyłamy potrzebujących.

Uważaliśmy wreszcie za właściwe odrzucić dział wyrazów błędnych lub rzadko używanych, które mogły np. być kiedyś przygodnie przez kogoś z autorów użyte, do świadomości ogółu jednak nie przenikły.

2) Ponieważ mieliśmy na celu stworzenie książki podręcznej, popularnej i dostępnej, uznaliśmy konieczność opuszczenia wyrazów pochodnych, których treść sama przez się jest zrozumiała, jeśli znamy znaczenie wyrazu pierwotnego, np.: rzeczowniki, utworzone od czasowników, przysłówki od przymiotników, rzeczowniki i przymiotniki zdrobniałe i zgrubiałe i t. p. Podobnie czasowniki dokonane odnosimy do niedokonanych i tam je objaśniamy szczegółowo.

3) Natomiast udzieliliśmy więcej miejsca frazeologji polskiej, w tym przekonaniu, że zatracenie jędrnych, dosadnych zwrotów naszych, tchnących duchem swojszczyzny, nie tylko zubożyłoby i wyjałowiło naszą mowę, ale i starłoby przytym jej barwę właściwą, pociągając ją natomiast pokostem kosmopolityzmu.

W tym też celu uwzględniliśmy obficie dział przysłów, zamieszczając je, wraz z objaśnieniami, przy głównym wyrazie.

4) Z wyrazów obcych podaliśmy te tylko, które przyjęły się i weszły w skład języka, opuszczając natomiast zwroty i wyrazy czysto cudzoziemskie, nie mające z naszą mową nic wspólnego. Całą tę różnojęzyczną frazeologję podaje **M. Arcta „Słownik wyrazów obcych“** w VI wydaniu, a zawiera objaśnienia a także sposób wymowy 25,000 wyrazów i zwrotów.

5) Mniej też zwracaliśmy uwagi na formy gramatyczne i wątpliwości pisowni, wobec istniejących licznych, a doskonale opra-

cowanych słowników ortograficzno-gramatycznych (M. Arcta, A. Passendorfera). Zadowoliliśmy się w tym zakresie podaniem tylko niektórych szczegółów wątpliwych, np. w odmianie imion i czasowników t. zw. nieprawidłowych, w II przypadku rzeczowników, używanych tylko w liczbie mnogiej i t. p.

6) Co się tyczy wreszcie wyboru pisowni, zastosowaliśmy zasady ortograficzne warszawskiego „Słownika języka polskiego" jako największego i najszanowniejszego naszego dzieła w tym zakresie.

7) Najważniejszą nowacją w naszym słowniku są ilustracje. Wprowadziliśmy je, nie szczędząc trudów i kosztów, w tym przeświadczeniu, że rysunek zastąpi najsumienniejsze, najściślejsze objaśnienia i definicje, a dzięki swej plastyce jest poważną pomocą przy przyswajaniu sobie treści danego pojęcia. Drzeworyty nasze dotyczą najróżnorodniejszych dziedzin wiedzy ludzkiej: astronomja, fizyka, technologja, anatomja, fizjologja, botanika, zoologja, gieometrja, krystalografja, paleontologja, architektura, wojskowość, żeglarstwo, gieologja, gieografja fizyczna, rolnictwo, ogrodownictwo, medycyna, mitologja i t. p. Słowem, czytelnicy znajdą w naszym słowniku poglądowy obraz całej wiedzy ludzkiej, z wyjątkiem historji, która w zakres słownictwa nie wchodzi. Nigdy jeszcze dotąd u nas nie był użyty rysunek w wydawnictwie słownikarskim, i nasz

Ilustrowany Słownik języka polskiego

będzie pierwszą tego rodzaju książką polską.

Uważamy wreszcie za właściwe podać na tym miejscu najważniejsze źródła, z których korzystaliśmy przy układaniu naszego słownika:

1) „Słownik języka polskiego", wychodzący pod kierunkiem. Karłowicza, Kryńskiego i Niedźwiedzkiego który oddawał nam nieocenione usługi i bez którego nowe wydawnictwo słownikarskie u nas pomyśleć się nie da. Nieocenione to źródło służyło nam za podstawę aż do litery S, więcej bowiem zeszytów nie ukazało się aż do chwili drukowania tej części naszego słownika.

2) Słownik Lindego;

3) Słownik, t. zw. wileński Al. Zdanowicza i innych;

4) Słownik E. Rykaczewskiego;

5) Słownik staropolski A. Krasnowolskiego i Wł. Niedźwiedzkiego.

6) Słownik wyrazów obcych M. Arcta.

Prócz tego mnóstwo słowników specjalnych, atlasów gieograficznych i przyrodniczych, podręczników szczegółowych różnych dziedzin, wydawnictw polskich i zagranicznych. Wreszcie — encyklopedje polskie (Orgelbranda, „Arcta Księga wiadomości pożytecznych") i cudzoziemskie: francuskie (Larousse'a) i niemieckie (Brockhausa) i t. d.

Owoc naszej kilkuletniej pracy i usiłowań zamyka się w cyfrach następujących:

	Tom I A — Ó	Tom II P — S	Tom III Ś — Ż
Stron dwuszpaltowych . .	1 060	900	700
Rysunków objaśniających .	2 400	1 100	800
Wyrazów i wyrażeń . .	28 000	23 600	18 600

Całość wydawnictwa w trzech tomach zawiera:

Arkuszy druku	165
Stron dwuszpaltowych. .	2 650
Rysunków objaśniających.	4 300
Wyrazów i wyrażeń . .	70 000

Porównywając nasz słownik z dawniej wydanemi słownikami języka polskiego: Lindego i Wileńskim, widzimy, że powyższa ilość siedmdziesięciu tysięcy wyrazów, którą nasz słownik zawiera, przewyższa tamte słowniki, gdyż słownik Lindego obejmuje 60 000, a Wileński, jakkolwiek jest obfitszy, jednak należy z niego potrącić dużą ilość nowotworów (Trentowskiego) oraz nazwy mitologiczne i wiele innych.

* * *

Z dobrą więc wiarą i pełną ufnością składamy w ręce czytelnika polskiego naszą pracę, bo pracowaliśmy w tym przekonaniu, że czynimy zadość istotnej potrzebie umysłowej myślącego ogółu polskiego.

* * *

Uprzejmie prosimy o podawanie nam spostrzeganych braków lub niedokładności, a to w celu uzupełnienia lub poprawienia ich w osobnym suplemencie lub w następnym wydaniu **Słownika.**

Warszawa, w styczniu 1916 r.

OBJAŚNIENIE SKRÓCEŃ.

a. = albo.
afrykań. = afrykański.
algieb. = algiebra.
amer. = amerykański.
anat. = anatomja.
antr. = antropologja.
ang. = angielski.
ar. = arabski.
archit. = architektura.
astr. = astronomja.
austral. = australijski.
bakt. = bakterjologja.
bart. = bartnictwo.
bezokol. = bezokolicznik.
białor. = białoruski.
bil. = bilard.
biol. = biologja.
blm. = bez licz. mnogiej.
blp. = „ pojedyńczej.
błędn. = błędnie.
błg. = bułgarski.
bot. = botanika.
brazyl. = brazylijski.
bret. = bretański.
bud. = budownictwo.
celt. = celtycki.
chald. = chaldejski.
chem. = chemja.
chiń. = chiński.
chirurg. = chirurgja.
ciesiels. = ciesielstwo.
cukr. = cukrownictwo.
czas. = czasownik.
cz. przesz. = czas przeszły.
cz. ter. = czas teraźniejszy.
czes. = czeski.
częstl. = częstotliwy.
daw. = dawniej.
dok. = dokonany.
dom. = domyślnie.
dosł. = dosłownie.
druk. = drukarstwo.
duń. = duński.
embr. = embrjologja.
fig. = figura.
fil. = filozofja.
fiz. = fizyka.
fizjol. = fizjologja.
flam. = flamandzki.
flis. = flisactwo.
for. = forma.
fot. = fotografja.
fr. = francuski.
garb. = garbarstwo.
garn. = garncarstwo.
gieol. = gieologja.
gimn. = gimnastyka.
gmin. = gminny.
got. = gotyk, gotycki.
górn. = górnictwo.
gr. = grecki.
gram. = gramatyka.
gwar. = gwarowy.
handl. = handlowy.
hebr. = hebrajski.
her. = heraldyka.
hind. = hinduski.
hist. natural. = historja naturalna
hiszp. = hiszpański.
hol. = holenderski.
hutn. = hutnictwo.
imiesł. = imiesłów.
inż. = inżynierja.
iron. = ironiczny.
jap. = japoński.
jdtl. = jednotliwy.
jęz. = językoznawstwo.
karaib. = karaibski.
karc. karciarstwo.
kraw. = krawiecczyzna.
krystalogr. = krystalografja.
kuch. kucharstwo.
leczn. = leczniczy.
lek. = lekarski.
leśn. = leśnictwo.
licz. = liczebnik.
lit., litew. = litewski.
lm. = liczba mnoga.
lp. = liczba pojedyńcza.
lud. = ludowy.
łc. = łaciński.
malajs. = malajski.

malar. = malarstwo.
mat. = matematyka.
mech. = mechanika.
med. = medycyna.
meks. = meksykański.
men. = mennictwo.
miern. = miernictwo.
min. = mineralogja.
mitol. = mitologja.
młr. = małoruski.
mular. = mularstwo.
murar. = murarstwo.
muz. = muzyka.
myśl. = myśliwstwo.
ndm. = nieodmienny.
nied. = niedokonany.
nieosob. = nieosobowy.
nm. = niemiecki.
ogrod. = ogrodnictwo.
os. = osoba.
p. = patrz.
paragw. = paragwajski.
peruw. = peruwjański.
pgrdl. = pogardliwie.
pieszcz. = pieszczotliwie.
piw. = piwowarstwo.
portug. = portugalski.
porząd. = porządkowy.
posp. = pospolicie.
powr. = powróżnictwo.
praw. = prawodawstwo.
prow. = prowincjonalny.
prs. = perski.
przen. = przenośnie.
przyim. = przyimek.
przym. = przymiotnik.
przyp. = przypadek.
przysł. = przysłówek.
r. = rodzaj.
retor. = retoryka.
ros. = rosyjski.
rub. = rubaszny.
rum. = rumuński.
rzecz. = rzeczownik.
rzem. = rzemieślniczy.
rzeźn. = rzeźnictwo.
rz. m. = rzeczownik rodzaju męskiego.
rz. n. = rzeczownik rodzaju nijakiego.
rz. ż. = rzeczownik rodzaju żeńskiego
sanskr. = sanskrycki.
siodl. = siodlarstwo.
skand. = skandynawski.
skr. = skrócone.
słowac. = słowacki.
sp. = spójnik.
spiryt. = spirytyzm.
spójn. = spójnik.
srb. = serbski.
stpl. = staropolski.
st. najw. = stopień najwyższy
st. wyż. = „ wyższy.
szczeg. = szczególnie.
szewc. = szewctwo.
szwedz. = szwedzki.
ś. = się.
ślus. = ślusarstwo.
tapic. = tapicerstwo.
tat. = tatarski.
teatr. = teatralny.
techn. = technika.
tel. = telegraficzny.
tur. = turecki.
tybet. = tybetański.
ucz. = uczniowski.
ukr. = ukraiński.
weter. = weterynarja.
węg. = węgierski.
wł. = włoski.
właść. = właściwie.
wog. = wogóle.
wojsk. = wojskowy.
wykrz. = wykrzyknik.
wyraż. = wyrażenie.
zaim. = zaimek.
zam. = zamiast.
zbior. = zbiorowy.
zdr. = zdrobniały.
zgrub. = zgrubiały.
zool. = zoologja.
żarg. = żargonowy.
żart. = żartobliwy.
żeńs. = żeński.

A

A, pierwsza litera w alfabecie, samogłoska. Od **a** do **z** = od początku do końca.—**A** (*spójnik*) wyraża łączność i zarazem rozróżnienie; **a**=*i* (np. mówić **a** gadać, to dwie różne rzeczy; dwa **a** dwa—cztery, ten **a** ten, tyle **a** tyle, nic **a** nic; wyr. przeciwstawność: **a**= przecież, jednakże (np. nic nie rozumie, **a** gada); przeciwieństwo i rozróżnienie, **a** = *zaś* (np. niech oni gadają, **a** my jedzmy); wyr. wniosek: wtedy, wówczas, to (np. proście, **a** będzie wam dano); wyr. porównanie (np. malarz **a** malarz); wyr. wzmocnienie (wszyscy **a** wszyscy ganią; nikomu **a** nikomu nie mów; nic **a** nic nie umie; żaden **a** żaden zgadnąć nie mógł); **a** błędnie zam. *lecz* (nie uderzył go, **a** tylko dotknął). Jako *wykrzyknik*, wyraża zdziwienie, gniew, cierpienie, przestrach i t. p. (p. ach!); używa się zamiast ha, np. **a**, niechże i tak będzie; **a** w *muzyce* jedna z nut = la; — **a**. jako skrócenie = albo.

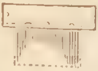

Abakus *łć.*, w architekturze płyta, stanowiąca wierzchnią część kapitelu kolumny (fig.); tablica (przyrząd) do rachowania.

Abażur *fr.*, przykrycie (zwykle papierowe i barwne) na klosz do lampy dla przyćmienia światła (fig.).

Abderyta *gr.*, *rz. m.*, człowiek ograniczony, tępy, głupiec.

Abdykacja *łć.*, zrzeczenie się tronu, złożenie korony; zrzeczenie się władzy, ustąpienie.

Abdykować *łć.*, zrzekać się tronu, składać koronę; zrzekać się czego, ustępować.

Abecadlnik, elementarz, książka do nauki czytania.

Abecadło, zbiór wszystkich liter danego języka, ułożony w ogólnie przyjętym porządku = alfabet; *przen.* pierwsze początki jakiej nauki.

Abecadłowy, idący porządkiem liter, alfabetyczny.

Aberacja *łć.*, zboczenie; **A.** chromatyczna = barwna obwódka przedmiotów widzianych przez soczewkę; **A.** gwiazd = pozorny ruch gwiazd, będący następstwem ruchu ziemi dokoła słońca i prędkości światła; **A.** kulistości cz. sferyczna = wada zwierciadeł wklęsłych i soczewek, iż nie skupiają należycie promieni światła; **A.** umysłowa = obłąd, obłąkanie.

Abiturjent *łć.*, uczeń otrzymujący świadectwo dojrzałości.

Abjudykacja *łć.*, odsądzenie.

Abjuracja *łć.*, wyprzysiężenie się, wyrzeczenie się (błędów, wiary).

Ablegat *łć.*, poseł, zastępca legata papieskiego.

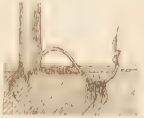

Ablegier (-gra) *nm.*, gałązka, odcięta od krzaka i zasadzona osobno, odkład (2 f.).

Ablegrować *nm.*, rozmnażać rośliny za pomocą ablegrów.

Ablucja *łć.*, obmycie jako obrządek religijny, umycie rąk przez kapłana przed Komunją św.

Abnegacja *łć.*, zaniedbanie się, niechlujstwo w ubiorze; wyrzecze-

nie się dążeń do wyższego lub korzystniejszego stanowiska.

Abnegat *łć.*, niedbający o swoją powierzchowność, niechluj.

Abominacja *łć.*, wstręt, obrzydzenie, odraza.

Abonament *fr.*, przedpłata, opłata z góry (za pewną ilość kąpieli, obiadów, miejsca w teatrze, za książki, za wysyłane czasopismo).

Abonent, przedpłaciciel, składający abonament, przedpłatę.

Abonować, uiszczać z góry przedpłatę za zamówione: książki, pisma, bilety na widowiska teatralne i t. p.

Aborygienowie lub **Aborygieni** *łć.*, pierwotni mieszkańcy kraju, tubylcy, autochtoni.

Abrewjacja *łć.*, skrócenie, skrót; znak zastępujący wyraz.

Abrewjatura *łć.*, użycie umówionych krótkich znaków, zamiast wyrazów.

Abrogacja *łć.*, zniesienie wydanego prawa, uchylenie, odwołanie prawa.

Abrys *nm.*, plan, rysunek miejscowości, domu, budynku i t. d.

Absces *łć.* — *p.* Ropień.

Absencja *łć.*, nieobecność.

Absenteizm *łć.*, *(przen.)* nieobecność na stanowisku, na placu.

Absentować się *łć.*, być nieobecnym, nie stawić się.

Absolucja *łć.*, rozgrzeszenie dane na spowiedzi; przebaczenie, odpuszczenie, darowanie winy.

Absolut *łć.*, byt bezwzględny, zasada bezwzględna; coś pewnego, doskonałego (Bóg, idea dobra).

Absolutnie *przysł.* od Absolutny.

Absolutność *łć.* *p.* Absolutyzm.

Absolutny *łć.*, bezwzględny, w sobie rozważany; bezwarunkowy, konieczny, niezależny; całkowity, skończony, zupełny, doskonały; samowładny, nieograniczony władzą.

Absolutorjum *łć.*, uznanie przedstawionego sprawozdania z czynności i z obrotów pieniężnych za prawidłowe; dowód piśmienny takowego uznania.

Absolutyzm a. **Absolutność** *łć.*, *blm.*, samowładztwo; bezwzględność; despotyzm.

Absorbcja *łć.*, wchłanianie, wsiąkanie.

Absorbować *łć.*, wsiąkać w siebie, pochłaniać.

Abstrahować *łć.*, wydzielać pojęcie szczegółowe z pojęcia złożonego; pomijać; odejmować.

Abstrakcja *łć.*, pojęcie oderwane, nie zmysłowe; roztargnienie; w *matematyce*: odejmowanie.

Abstrakcyjny, oderwany, niezmysłowy; **A.** nauki — nauki oderwane (filozofja, matematyka czysta), w przeciwstawieniu do doświadczalnych, stosowanych.

Abstrakt *łć.*, pojęcie oderwane; człowiek zagłębiony w myślach, roztargniony.

Abstynencja *łć.*, wstrzemięźliwość, powściągliwość; wstrzymywanie się od pewnych pokarmów, od popędu zmysłowego.

Absurd *łć.*, niedorzeczność, głupstwo, nonsens.

Absyda lub **Apsyda** *gr.*, półokrągło sklepiona nisza w tylnej ścianie kościoła, gdzie się mieści wielki ołtarz (fig.).

Absynt *gr.*, likier z piołunu i anyżu.

Abszlus *nm.*, zamknięcie, zakończenie rachunku w księgach buchalteryjnych.

Abszlusować *nm.*, zamykać rachunki w księgach, bilansować, saldować.

Abszmak *nm.*, niesmak, obrzydzenie.

Abszyt *nm.*, odprawa, dymisja; *żart.*, dać **A.** komu odprawić z kwitkiem, z niczem.

Abszytowany, dymisjonowany, wydalony ze służby.

Aby, ażeby, *spójnik łączący*, wyrażający życzenie, cel — żeby, iżby, by, choćby, celem; byleby, przynajmniej.

Acan lub **Asan**, wacan, wasan, waćpan, waspan (wyr. pogardliwe); skróc. zam. waszmość pan.

Acani, Asani, waćpani, aśćka, asińdźka, waśćka, wasani, waszmość pani.

Acetylen *gr.*, rodzaj gazu oświetlającego.

Ach! *wykrz.* wyrażający przestrach, ból, zdumienie, radość, smutek, urąganie = aj, och!

Achillesowa pięta — *p.* Pięta.

Achillesowe ścięgno — *p.* Ścięgno.

Achromatopsja *gr.*, niezdolność rozróżniania barw, daltonizm.

Achromatyczny *gr.*, bezbarwny, przedstawiający przedmioty bez zabarwienia (soczewka).

Achromatyzm *gr.*, bezbarwność (szkło).

Achtel *nm.*, ósma część miary jakiej; antałek.

A conto — *p.* Akonto.

Acz, aczkolwiek, *spójnik przeciwniczy* = chociaż, choć, lubo, chociażby.

Adadżjo *wł.* (adagio) *w muzyce*: = zwolna.

Adamaszek (-szku), rodzaj materji tkanej w kwiaty, jakby wypukłe.

Adamowe jabłko, wypukłość wydatna na gardzieli, zwłaszcza u mężczyzn.

Adept *łć.*, uczeń, zwolennik jakiej nauki, sztuki lub idei, głoszonej przez kogo.

Adherent *łć.*, stronnik, poplecznik.

Adhezja *łć.*, przyleganie, przyciąganie.

Adjudykacja *łć.*, przysądzenie przez licytację.

Adjudykacyjny *przym.* od Adjudykacja.

Adjunkt *łć.*, urzędnik dodany do pomocy starszemu.

Adjutancki *przym.* od Adjutant.

Adjutant *łć.*, pomocnik wyższego oficera.

Administracja *łć.*, zarząd; zawiadowanie cudzem mieniem; nauka o zarządzie krajem.

Administracyjny, gospodarczy; **A**. kara = wymierzana przez władzę policyjną bez odwoływania się do sądu; **A**-ne wykonanie robót publicznych = wykonanie ich przez władzę bezpośrednio, nie powierzając ich przedsiębiorcom.

Administrator *łć.*, rządca, zarządzający.

Administrować *łć.*, zarządzać.

Admiracja *łć.*, podziw, uwielbienie, zachwyt.

Admiralicja, zarząd naczelny marynarki i floty; *zbior.* = admirałowie.

Admiralski *przym.* od Admirał.

Admirał *ar.*, wyższy oficer marynarki, dowodzący flotą; gatunek motyla (fig.).

Admirator *łć.*, wielbiciel.

Admirować *łć.*, podziwiać, uwielbiać.

Admonicja *łć.*, napomnienie, wymówka, przestroga.

Adnotacja *łć.*, uwaga, przypisek.

Adonis *gr.* (*mitol.*) *przen.* piękny młodzieniec, amant, kochanek; roślina miłek.

Adopcja, adoptacja *łć.*, prawne przybranie dziecka za swoje, usynowienie.

Adoptować *łć.*, przybierać cudze dziecię za własne, usynawiać.

Adoracja *łć.*, cześć, uwielbienie, ubóstwienie.

Adorator *łć.*, czciciel, wielbiciel.

Adorować *łć.*, uwielbiać, oddawać cześć.

Adres *fr.*, napis na kopercie listu lub na posyłce, oznaczający dokąd i dla kogo przeznaczona; wskazanie zamieszkania, pobytu; piś-

mienne wyrażenie uczuć, przesłane panującemu lub wogóle naczelnej władzy albo ważnej osobie.

Adresant, ten, co wysyła list, posyłkę.

Adresat, odbiorca listu, korespondencji, pakunku wysłanego.

Adresować *fr.*, kłaść adres na posyłce; *przen.* odsyłać, posyłać kogo do kogo; **A. się,** udawać się, zwracać się z czem do kogo.

Adresowy *przym.* od Adres. Biuro **A.** = gdzie dostarczają adresów mieszkańców miasta. Książka **A.** = książka ze spisem adresów osób i instytucji.

Adwent *łć.*, czas czterotygodniowy przed Bożem Narodzeniem, jako pamiątka oczekiwania przyjścia na świat Chrystusa.

Adwersarz *łć.*, przeciwnik.

Adwokacki *przym.* od Adwokat. **A.** język = rodzaj ciastek długich, płaskich, tłustych a kruchych.

Adwokat *łć.*, obrońca, prawnik, mający prawo bronienia spraw w sądzie, mecenas, rzecznik, patron.

Adwokatować *łć.*, trudnić się adwokaturą, być adwokatem. **A.** komu = bronić kogo, być czyim obrońcą gorliwym.

Adwokatura *łć.*, zajęcie adwokata.

A dyć *wykrz.*, = a wszak to, a przecież.

Aerolit *gr.*, kamień meteoryczny, meteorolit, meteoryt.

Aeronauta *gr.*, *rz. m.*, żeglarz napowietrzny, puszczający się balonem.

Aeronautyka *blm.*, żegluga powietrzna, sztuka wznoszenia się balonem i kierowania nim.

Aeroplan *gr.*, przyrząd do latania po powietrzu.

Aerostat *gr.*, balon, statek napowietrzny (f.).

Afatyk *gr.*, dotknięty afazją.

Afazja *gr.*, chorobliwa niemożność mówienia lub wymawiania pewnych wyrazów lub dźwięków (głosek).

Afekcja *łć.*, tkliwość, czułość, przychylność, udana uczuciowość.

Afekt *łć.*, uczucie, skłonność, przychylność, miłość, upodobanie.

Afektacja *łć.*, przesada, wymuszoność, nienaturalność.

Afektowany, przesadny, wymuszony, nienaturalny.

Afeljum *gr.*, *ndm.*, punkt największego oddalenia planety od słońca, punkt odsłoneczny.

Afera *fr.*, sprawa, interes, przedsięwzięcie, awantura.

Aferzysta, poszukujący różnych interesów dla zysku, gieszefciarz.

Afirmacja *łć.*, potwierdzenie.

Afirmatywa *łć.*, zdanie lub głos potwierdzający; gałka używana podczas wyborów, oznaczająca głos za kim; kreska za kim lub za czem.

Afisz *fr.*, ogłoszenie o koncercie, widowisku publicznem zapowiedzianem, z wymienieniem tytułu sztuki, programu osób występujących i czasu rozpoczęcia, wywieszane na ulicach lub sprzedawane.

Afiszować się, zachowywać się publicznie bez taktu, zwracać ogólną uwagę na siebie postępowaniem nietaktownem.

Afonja *gr.*, chorobliwa utrata głosu.

Aforystyczny, ucinkowy, urywany: pisać stylem **A**=pisać zdaniami krótkiemi.

Aforyzm *gr.*, myśl filozoficzna lub moralna, zwięźle wyrażona.

Afront *fr.*, zniewaga, obelga, ubliżenie.

Afty *blp.*—*p.* Pleśniawki.

Agami *ndm.*, nazwa ptaka brodzącego, z gatunku żórawi (fig.).

Agapy *gr.*, *blp.*, uczty pierwotnych chrześcijan na pa-

miatkę Wieczerzy Pańskiej.

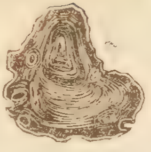

Agat *gr.*, półdrogi kamień, b. twardy, używany na ozdobne wyroby (fig.).

Agawa, teża, roślina b. ozdobna, kwitnąca raz tylko w ciągu swego istnienia (fig.).

Agiencja, Agientura *łć.*, handlowe biuro pośredniczące; zajęcie agienta; biuro agienta.

Agienda *łć.*, rytuał, książka zawierająca przepisy wykonywania obrządków religijnych; książka do wpisywania spraw, które należy załatwić; notatnik.

Agient a. **ajent,** pośrednik, załatwiający powierzone mu interesy (**A.** handlowy, dyplomatyczny). **A.** policyjny osoba, używana przez policję do wykrywania przestępstw, przestępców.

Agientura —*p.* Agiencja.

Agio —*p.* Ażjo.

Agitacja *łć.*, ruch (np. przechadzka); wzruszenie, poruszenie, **A.** umysłów = działalność w celu zachęcenia do czego; **A.** polityczna —podburzanie, wichrzenie.

Agitacyjny *przym.* od Agitacja.

Agitator *łć.*, usiłujący namówić do zbiorowej działalności; **A.** polityczny = ten, kto pokryjomu lub jawnie podburza do czego, wichrzyciel.

Agitować *łć.*, działać w celu namówienia do czego, wywołania czego; **A.** sprawę - popierać ją; sprawa się agituje — sprawa prowadzi się, toczy się.

Aglomeracja *łć.*, skupienie, zmieszanie różnych ciał w jedno.

Aglomerat *łć.*, ciało, powstałe ze skupienia, ze zlania się rozmaitych ciał; zlepek, mieszanina, konglomerat.

Aglutynacja *łć.*, *w med.* spojenie; zlepienie rozciętych części ciała, w *językozn.* mechaniczne zlepianie różnych pierwiastków z sobą dla utworzenia nowego wyrazu.

Aglutynacyjny *przym.* od Aglutynacja. **A.** języki przyczepkowe, zlepiające, t. j. nie posiadające odmian (fleksji), tworzące wyrazy przez dolepienie różnych pierwiastków.

Agnat *łć.*, krewny w linji męskiej, pochodzący od wspólnego przodka.

Agnostycyzm, pogląd wyznający agnozę.

Agnostyk, wyznawca agnostycyzmu.

Agnoza *gr.*, *fil.*, niewiedza, niemożność uzasadnienia jakiejkolwiek wiedzy o Bogu.

Agnusek *łć.*, odcisk wypukły baranka Bożego na wosku białym, poświęcony przez kościół (trzymany jako obrona od klęsk).

Agonja *gr.*, konanie.

Agorafobja *gr.*, chorobliwa obawa przestrzeni.

Agrafa, *fr.*, klamra, ozdobna sprzączka (fig.).

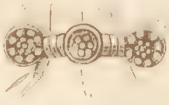

Agrafja *gr.*, chorobliwa niemożność pisania.

Agrarjusz, **Agrarczyk** *łć.*, działacz społeczny, domagający się praw opiekuńczych dla wielkiej własności rolnej.

Agrarny *łć.*, rolny, tyczący się rolnictwa.

Agregacja *łć.*, nagromadzenie, skupienie.

Agregat, to, co powstaje ze skupienia jednoimiennych, jednogatunkowych części; mnóstwo.

Agresja *łć.*, napad, zaczepka.

Agrest *łć.*, krzew ogrodowy kolczasty o jagodach jadalnych; owoc tego krzewu.

Agrestnik, gatunek motyla; **A.** kamień, gatunek granatu.

Agresyjny lepiej niż **Agresywny,** napastujący, zaczepny.

Agronom *łć.*, rolnik znający swój fach naukowo.

Agronomiczny *przym.* od Agronomja.

Agronomja *łć.*, nauka o rolnictwie.

Agrykultura *łć.*, uprawa roli; rolnictwo.

Aha! *wykrz.* wyraż. przypomnienie potwierdzenie, zadowolenie = a co! widzisz! przecież! tak jest! właśnie też!

Aj! lub **aj! aj!** *wykrz.* dla wyrażenia bólu, zdziwienia, przestrachu, — oj, ach!

Ajencja — *p.* Agiencja.

Ajentura — *p.* Agientura.

Ajent — *p.* Agient.

Ajer *bot.*, tatarak.

Akacja *gr.*, gatunek drzewa o liściach pierzastych (fig.).

Akacjowy *przymiot.* od Akacja.

Akademicki, należący do akademji; uczony, naukowy; niewolniczo trzymający się wzorów klasycznych; czysto teoretyczny.

Akademik, członek akademji; niewłaściwie student akademji lub uniwersytetu.

Akademja *gr.*, wszechnica, szkoła wyższa; specjalne towarzystwo uczonych jako instytucja naukowa.

Akant lub **akantus** *gr.*, rożdżeniec, roślina ogrod., rosnąca we Włoszech. Liście jej posłużyły za wzór wielu ornamentów (2 fig.).

Akatolik *gr.*, niekatolik.

Akcent *łć.*, nacisk głosu na jednej z samogłosek w wyrazie; na wyrazie w zdaniu; znak, oznaczający ten nacisk; charakter wymawiania wyrazów danej mowy; *przen.* nacisk, zaznaczenie czego, intonacja.

Akcentować, wymawiać wyrazy stosownie do reguł i właściwości języka; *przen.* kłaść nacisk na co, zwracać specjalnie uwagę na co.

Akcept *łć.*, rodzaj wekslu, z napisem na nim: „przyjmuję." Przysłać weksel do akceptu=do podpisu, że się go przyjmuje, potwierdza.

Akceptacja *łć.*, przyjęcie (wekslu), stwierdzenie.

Akceptant, ten, kto przyjmuje weksel i pisze na nim, że go zapłaci w terminie oznaczonym.

Akceptować *łć.*, przyjmować, potwierdzać, aprobować, zgadzać się na co.

Akces *łć.*, przystąpienie do czego, wzięcie udziału w czem; przystęp, dostęp łatwy. **A.** choroby= napad choroby, paroksyzm.

Akcesja *łć.*, przyłączenie się, przystąpienie.

Akcesorja *łć.*, *blp.*, rzeczy dodatkowe, dodatki; **A.** teatralne — *p.* Rekwizyty.

Akcja *łć.*, czynność, działalność; sprawa (**A.** sądowa); **A.** dramatyczna, **A.** powieściowa—bieg, przebieg treści, ruch; ruchy, giesty; świadectwo udziałowe w zyskach przedsiębiorstwa handl. a. przemysł.

Akcjonarjusz, wspólnik akcyjnego przedsiębiorstwa, właściciel akcji (świadectwa udziałowego).

Akcydens *łć.*, zwykle w *lm.* Akcy-

densy, dochód uboczny (zwłaszcza nieprawny).

Akcydensowy *przym.* od Akcydens; **A-wa** robota drukarska drukowanie blankietów, etykiet, afiszów, okólników, adresów i t. p.

Akcyjny *przym.* od Akcja, na akcjach oparty; towarzystwo **A.**, przedsiębiorstwo handlowe lub przemysłowe, oparte na akcjach.

Akcyza *łć.*, podatek od trunków, tytuniu i t. d.; władza mająca nadzór nad poborem akcyzy.

Akcyźnik, urzędnik akcyzy.

Aklamacja *łć.*, jednogłośne uznanie, jednomyślne zgodzenie się na co.

Aklimatyzacja *łć.*, przyzwyczajanie do obcego klimatu.

Aklimatyzować *łć.*, przyzwyczajać do klimatu danej miejscowości; *przen.* przyzwyczajać do danego miejsca, warunków, otoczenia, towarzystwa. **A.** się = zżywać się z nowem otoczeniem.

Akolita *gr.*, *rz. m.*, zastępca djakona, mający czwarty stopień święcenia; ten, co służy do Mszy ś-tej; towarzysz, poplecznik.

Akomodacja *łć.*, przystosowanie oczu do patrzenia na rozmaitą odległość.

Akomodować się *łć.*, stosować się do kogo.

Akompanjament *fr.*, wtórowanie, towarzyszenie na jednym instrumencie muzycznym lub wielu instrumentach śpiewowi lub grze solowej, wykonywanym na jakim innym instrumencie.

Akompanjator, ten, co towarzyszy na fortepjanie, grze na innych instrumentach lub śpiewowi.

Akompanjować, wtórować, przygrywać do śpiewu, do gry; *przen.* towarzyszyć.

Akonto *wł.* (a conto), na rachunek, na konto.

Akord *fr.*, harmonijne, współczesne brzmienie kilku tonów w muzyce; zgoda; ugoda; umowa; robić na **A.** = wykonywać robotę za opłatą od sztuki.

Akredytować *łć.*, uwierzytelnić, upełnomocnić; wyrobić komu kredyt.

Akredytywa, pismo uwierzytelniające.

Akroamatyczny *gr.*, **A.** metoda wykładu = sposób uczenia przez sam wykład bez zapytywania (w przeciwstawieniu do metody katechetycznej).

Akrobata *gr.*, *rz. m.*, skoczek na linie, linoskok, gimnastyk.

Akrostych *gr.*, krótki utwór poetyczny, którego wiersze poczynają się od głosek, tworzących razem jakie zdanie lub częściej imię i nazwisko czyje.

Akroter lub **Akroterjon** *gr.*, ozdoba architektoniczna, umieszczana nad gzemsem, ponad dachem (fig.).

Aksamit *gr.*, jedwabna tkanina, z jednej strony pokryta delikatnym, miękkim, krótkim włosem.

Aksamitka, wstążka, opaska z aksamitu; roślina: kąkol ogrodowy.

Aksamitny *przym.* od Aksamit, z aksamitu; *przen.* delikatny, miękki, gładki.

Akselbanty *nm.*, *blp.*, splecione sznurki złote, srebrne, a. wełniane, zawieszone na ramieniu przy mundurze wojskowym, zakończone ołówkami (fig.).

Aksjomat *gr.*, pewnik, prawda niezbita, oczywista. V

Aksolotl, larwa płaza lądowego Amblistoma, mieszkająca w wodzie (fig.).

Akt *łć.*, *lm.* **A**-a i **A**-y czyn; obrzęd; ceremonja; modlitwa; wyrażenie uczuć (**A.** wiary, skruchy, lojalności); część sztuki teatralnej; urzędowy spis jakiej czynności, dokument urzędowy; **A.** publiczny = popis; otwarcie kursów uniwersyt., dysputa dla otrzymania stopnia. **Akta** (akt). zbiór dokumentów, dotyczących jakiej sprawy; zbiór dowodów urzędowych, sądowych (np. akta ziemskie i grodzkie). **A.** Apostolskie = część Now. Test., zawierająca dzieje i czynności Apostołów.

Aktor *łć.*, ten, co ma czynny udział w czem, działacz; grający w teatrze role utworu scenicznego, artysta dramatyczny; *przen.* używający mimiki i giestykulacji przesadnej; udający uczucia, których nie doznaje.

Aktorka, grająca na scenie, artystka dram.; *przen.*—udająca.

Aktorski *przym.* od Aktor.

Aktowy *przym.* od Akt. **A.** papier — *p.* Papier.

Aktualnie *łć.*, *przysł.*, rzeczywiście, w rzeczy samej.

Aktualny *łć.*, rzeczywisty, faktyczny, na dobie będący, bieżący, z życia współczesnego wzięty.

Aktuarjusz *łć.*, urzędnik, utrzymujący porządek w aktach; wydający kopje akt, archiwista.

Aktynja *zool.*, zwierzokrzew należący do rodziny promienistych, ukwiał (f.).

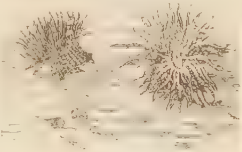

Aktywa *łć.*, *blp.*, stan czynny majątku; całkowity majątek, nie licząc długów.

Akumulator *łć.*, przyrząd do gromadzenia elektryczności dynamicznej (fig.).

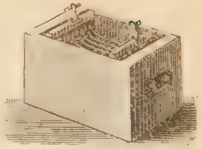

Akurat *przysłówek*, właśnie, ściśle, zupełnie, tak; *iron.* = co znowu? zapewne?

Akuratnie *przysł.* od Akuratny.

Akuratność *łć.*, ścisłość, rzetelność w dotrzymaniu słowa.

Akuratny *łć.*, punktualny, dokładnie i wszystko w swoim czasie robiący; ścisły, rzetelny, sumienny.

Akustyczny *gr.*, *przym.* od Akustyka, tyczący się akustyki, odpowiadający jej wymaganiom: sala **A-a**—zbudowana tak, że w niej głos dobrze słychać; trąbka **A.** = przyrząd ułatwiający słyszenie źle słyszącym.

Akustyka *gr.*, część fizyki, zawierająca naukę o głosie cz. dźwięku, o jego powstawaniu, o jego rozchodzeniu się; właściwość jakiejś sali pod względem rozchodzenia się głosu.

Akuszer *fr.*, lekarz położniczy.

Akuszerja *fr.*, położnictwo, gałąź nauk lekarskich, traktująca o położnictwie.

Akuszerka, kobieta znająca fachowo akuszerję, mająca prawo dawania pomocy położnicom.

Akuszeryjny *przym.* od Akuszerja.

Akwaforta *łć.*, odbitka rysunku, wytrawionego na miedzi.

Akwamaryn, minerał, gatunek szmaragdu; farba zielonawa, koloru wody morskiej.

Akwarela *wł.*, artystyczne malowanie na papierze, pergaminie, jedwabiu, farbami wodnemi, rzadko rozrobionemi; obraz, malowany akwarelowemi farbami i akwarelową techniką.

Akwarelista, artysta malarz malujący akwarelą.

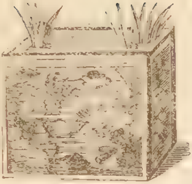

Akwarjum *łć.*, *w lp. ndm.*, *lm.* **A**-a, sztuczny zbiornik wody do hodowli roślin i zwierząt wodnych.

Akwatynta *łć.*, rodzaj sztychu, naśladujący rysunek tuszem.

Akwedukt *łć.*, kanał wodociągowy na arkadach, prowadzący wodę z oddalonego miejsca (fig.).

Akwilon *łć.*, wiatr północny.

Akwizycja *łć.*, kupno, nabytek (**A.** dóbr).

Alabaster *gr.*, gatunek przejrzystego gipsu, używany do wyrobów sztuki.

Alabastrowy *gr.*, zrobiony z alabastru; *przen.* delikatnie przezroczysto-biały (płeć alabastrowa).

Alagrek, deseń grecki, złożony z linji wyłącznie prostych i łamanych (fig.).

Alalja *gr.*, chorobliwa niemożność lub trudność mówienia; bełkotliwość.

Alarm *wł.*, popłoch, trwoga ogólna, wrzawa, zgiełk, rozruch.

Alarmować, dawać znać o niebezpieczeństwie, uderzać na trwogę; trwożyć, przestraszać, wzniecać popłoch, niepokoić, wezwać (wojsko, straż ogniowa) do natychmiastowego wystąpienia.

Alba *łć.*, biała długa suknia, wdziewana przez księży pod ornat, gdy idą do Mszy św.

Albatros, duży ptak płetwonogi, zamieszkujący Amerykę połudn. (fig.).

Albinos *hiszp.*, istota pozbawiona barwnika skóry, mająca białą skórę i białe włosy.

Albinizm, brak barwnika skóry i włosów, właściwy albinosom.

Albo *spój.*, lub, bądź (przy zdaniach wyłączających); czyli, lub; alboż, czy, czyż, czyli (w znaczeniu pytającem).

Albowiem *spój.*, ponieważ, bowiem, bo, gdyż.

Album *fr.*, książka do wpisywania aforyzmów, wierszy, nazwisk i kreślenia rysunków na pamiątkę; imionnik, sztambuch, zbiór rysunków, sztychów lub fotografji; księga pamiątkowa; książka lub książeczka, zawierająca widoki jakiego miasta i t. p.

Albumin *łć.*, białko.

Albumowy *przym.* od Album.

Alchemik, uczony średniowieczny, zajmujący się alchemją.

Alchemja *ar.*, średniowieczna nauka o przemianach materji; mniemana sztuka robienia złota, tudzież eliksiru życiodawczego.

Ale *spój.*, lecz, wszak, przecie.

Ale *rz. ndm.*, wada, przywara (nikt bez ale).

Ale, ale *wykrz.*, wyr. przypomnienie.

Alegacja *łć.*, przytoczenie, odwołanie się do dowodów.

Alegat *łć.*, dowód, dołączony do akt, cytata, rzecz cytowana, przytoczenie.

Alegorja *gr.*, nazwa figury retorycznej, przenośnia uwydatniona w całym utworze; upostaciowanie, obrazowanie jakiejś myśli, idei;

pod **A**-rją = pod przenośnią, obrazowo.

Alegorycznie, pod figurą, figurycznie, pod przenośnią.

Alegoryczny *przym.* od Alegorja.

Alegro *wł., w muz.* żywo, ochoczo.

Aleja *fr.*, droga lub ulica wysadzana drzewami.

Aleksandryn *gr.*, rodzaj wiersza dwunastozgłoskowego.

Aleksandrynizm *fil.*, kierunek filozoficzny nowoplatoników w Aleksandrji, dążność do zestawiania i godzenia najrozmaitszych poglądów filozoficznych; tyle, co eklektyzm lub synkretyzm; szperanie w materjale erudycyjnym, pedantyczne komentowanie tekstów.

Aleksandryt, minerał, odmiana chryzoberylu, barwy zielonej, przy sztucznem oświetleniu różowej.

Aleluja *hebr.*, chwalcie Pana (przyśpiew w pieśniach kościelnych, zwłaszcza wielkanocnych); *przen.* wesołość, radość niespodziana.

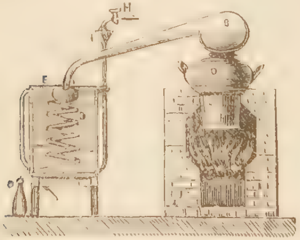

Alembik *ar.* przyrząd do dystylacji płynów (fig.); *przen.* przepuścić co przez **A.** brać pod ścisłą krytykę, pod roztrząsanie.

Aleopatja — *p.* Alopatja.

Aleopata — *p.* Alopata.

Alewjacja *łć.*, ulga w podatkach z powodu klęsk żywiołowych, jak: powódź, ogień, gradobicie.

Alfa i omega (pierwsza i ostatnia głoska w alfabecie greckim), *przen.* początek i koniec.

Alfabet *gr.*, abecadło.

Alfabetyczny, ułożony według porządku głosek w alfabecie, abecadłowy.

Alfresko *wł.*, sposób malowania artystycznego na świeżym tynku.

Alga, gatunek wodorostu, glon (fig.).

Algiebra *ar.*, część matematyki, traktująca o wielkościach, wyrażonych za pomocą głosek, o układaniu i rozwiązywaniu równań.

Algiebraiczny, podług zasad algiebry, dotyczący algiebry.

Algierka, rodzaj męskiego wierzchniego ubrania futrzanego.

Alić, aliści *spój.*, oto, aż oto, wtem, właśnie.

Alidada *ar.*, przyrząd mierniczy, służący do celowania na przedmioty i do mierzenia kątów (fig.)

Aligator, gatunek krokodyla amerykańskiego, kajman (fig).

Alikwot, *w muzyce*: przyton.

Alimenta *łć., blp.*, środki wyżywienia; obowiązkowa płaca na utrzymanie żony i dzieci.

Alimentacja, wyżywienie, zasilanie, zaopatrywanie w żywność, w wodę.

Aliści—*p.* Alić.

Aliteracja *łć.*, powtarzanie się tego samego dźwięku początkowego w kilku wyrazach jednego wiersza (np. Już mu zdala wtórują z *b*agien *b*asem *b*ąki).

Alizaryna, barwnik, wyciągany z korz. marzanny lub z antracenu.

Aljans *łć.*, związek, sojusz, przymierze.

Aljant, sprzymierzeniec, sojusznik.

Aljaż *fr.*, stop, spław, mieszanina metalów, ze stopienia ich powstała.

Aljenacja *łc.*, przeniesienie własności na inną osobę, drogą sprzedaży, darowizny, spadku. **A.** umysłowa = pomieszanie zmysłów.

Aljenista, lekarz chorób umysłowych, psychjatra.

Alka, ptak płetwonogi (mórz północnych) (fig.).

Alkalja *ar.*, *blp.*, potaż, sód amonjak, oraz te ich związki, które posiadają własności silnie gryzące, alkaliczne.

Alkaliczny, posiadający odczyn zasadowy, t. j. niebieszczący papierek lakmusowy i dający z kwasami sole; ługowy; **A.** smak — gryzący, cierpki.

Alkalizować, łączyć jakie ciało z alkaljami.

Alkaloid *ar.*, organiczny związek chemiczny, zawierający azot, roślinnego lub zwierzęcego pochodzenia, o reakcji alkalicznej, dający z kwasami sole; (często silna trucizna).

Alkiermes *ar.*, barwnik czerwony, wydobywany z owadu, zwanego czerwcem.

Alkierz *nm.*, izdebka przyboczna, bokówka.

Alkohol *ar.*, wyskok, spirytus czysty.

Alkoholiczny, o własnościach alkoholowych.

Alkoholik, chory skutkiem nadużycia alkoholu.

Alkoholizm, stan chorobliwy skutkiem nadużywania trunków; obłęd opilczy, dypsomanja.

Alkoholometr, przyrząd do mierzenia tęgości alkoholu (fig.).

Alkoholowy, pochodzący od alkoholu (roztwór).

Alkoran *ar.* — *p.* Koran.

Alkowa *ar.*, mały pokoik za przegrodą, przeznaczony na sypialnię; nisza.

Allach *ar.*, nazwa Boga u mahometan.

Almanach *ar.*, kalendarz; noworocznik.

Alodjalny *łc.*, dziedziczny, nie lenny.

Alodjum, *w lp. ndm.*, *lm.* **A**-dja, majątek dziedziczny, nie lenny.

Aloes, rodzaj rośliny z rodziny liljowatych; rodzaj żywicy używanej za lekarstwo (fig.).

Alokucja *łc.*, przemowa papieża do kardynałów.

Alopata *gr.* (błęd. Aleopata), lekarz leczący według zasad alopatji.

Alopatja *gr.* (błęd. Aleopatja), metoda leczenia, polegająca na używaniu środków przeciwdziałających chorobie.

Alotropja *gr.*, zjawisko wielopostaciowości tego samego ciała prostego (pierwiastku).

Alpaga, tkanina z wełny alpaki; rodzaj tkaniny wełnianej, naśladujący alpagę.

Alpaka, zwierzę przeżuwające z gatunku lamy (fig.).

Alt *wł.*, nizki głos kobiecy.

Altana *wł.*, lekki, ozdobny, ocieniony, a przewiewny budynek w ogrodzie (fig.).

Altarzysta *łc.*, wikarjusz, pomocnik plebana; chło-

piec posługujący przy Mszy św.

Altembas *tur.*, jedwabna materja gruba, przetykana złotem, rodzaj złotogłowiu.

Alteracja *łć.*, niepokój, wzruszenie, pomieszanie, wzburzenie, irytacja; *w muz.* zmiana nut w akordzie.

Alternacja *łć.* (zmiana, kolej, zamiana); oboczność fonetycznie różnych, lecz etymologicznie pokrewnych głosek (np. *mog-ę—możesz*).

Alternacyjny *przym.* od Alternacja.

Alternatywa *łć.*, wybór jednej możliwości z dwu.

Alterować się, gniewać się, irytować się.

Altówka *wł.*, instrument muzyczny smyczkowy, większy od skrzypiec (fig.).

Altruista, człowiek o popędach, uczuciach, przekonaniach altruistycznych, nieegoista.

Altruistyczny *przym.* od Altruizm.

Altruizm *łć.*, skłonność do poświęcania się dla dobra innych, popęd do poświęceń, do zaparcia się siebie; współczuwanie, jako podstawa moralności.

Aluminjum *rz. ndm.*, metal glin.

Alumn *łć.*, wychowaniec seminarjum duchownego, kleryk.

Alumnat, zakład kształcący kleryków, seminarjum.

Aluwjalny *łć.*, *gieol.*, napływowy, naniesiony przez wodę (ziemie aluwjalne).

Aluwjum *łć.*, *rz. ndm.*, ziemie napływowe, namuł.

Aluzja *łć.*, wyrażenie, które nie zawiera wzmianki o jakiej rzeczy, jednak budzi myśl o niej, napomknienie; przymówka, stosowanie, przytyk do kogo lub do czego.

Aluzyjny *przym.* od Aluzja.

Ałun *nm.*, związek chemiczny siarczanu glinu z siarczanem potasu i wodą (fig.).

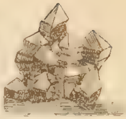

Amalgamat *gr.*, mieszanina rtęci z jakimbądź innym metalem; mieszanina.

Amalgamować *gr.*, robić amalgamat.

Amant *fr.*, kochanek; — *pogardl.* gach; aktor, grający rolę kochanków.

Amanuent *łć.*, pomocnik w urzędzie.

Amarant, grzebionatka a. koguci grzebień, roślina o kwiecie szkarłatnej barwy (fig.); kolor purpurowy z odcieniem fijoletowym.

Amarylka, inaczej: narcyzowa lilja, roślina o kwiecie czerwonawym (fig.).

Amator *łć.*, miłośnik, wielki zwolennik czego, lubownik; niefachowiec, niespecjalista, dyletant.

Amatorski *przym.* od Amator: **A**-i teatr, **A**-e przedstawienie, urządzane lub dawane przez amatorów; **A**-ska cena — *p.* Cena.

Amatorstwo, zamiłowanie do czego lub w czem, upodobanie.

Amazonka *gr.*, kobieta rycerskiego ducha; kobieta jeżdżąca konno (fig.) długa suknia kobieca, do konnej jazdy używana.

Ambaje *łć.*, *rz.*, *blp.*, brednie, bałamuctwa, niedorzeczności.

Ambalaż *fr.*, opakowanie towaru.

Ambaras *fr.*, kłopot, zakłopotanie, niepokój.

Ambarasować, kłopotać kogo, zatrudniać.

Ambarasowny, ambarasujący, kłopotliwy.

Ambarkader *fr.*, miejsce na brzegu rzeki, urządzone dla ładowania towarów na statek i dla pasażerów do wsiadania.

Ambasada *fr.*, urząd ambasadora, orszak ambasadora, biuro ambasadora; budynek, w którym się mieści ambasada.

Ambasador *fr.*, pierwszorzędny poseł dyplomatyczny, przedstawiciel panującego przy obcym dworze.

Ambicja *łć.*, *blm.*, poczucie godności własnej; duma, pycha, zarozumiałość; żądza wywyższenia się.

Ambit = to samo co ambicja; wziąć na **A.** = przemóc się, aby dokonać jakiegoś trudniejszego przedsięwzięcia lub czynu; wziąć sobie coś za punkt honoru.

Ambitny, mający poczucie godności własnej; dumny, zarozumiały; żądny wywyższenia się, pełen ambicji, sięgający zbyt wysoko (np. ambitny projekt).

Ambo *łć.*, *ndm.*, dwa numery razem postawione na loterji liczbowej.

Ambona *gr.*, kazalnica, podniesione miejsce w kościele, skąd ksiądz przemawia do ludu (fig.). Spaść z **A**-ny = mieć swoje zapowiedzi ogłoszone.

Ambra *ar.*, wydzielina potfisza, wydająca przyjemną woń przy spaleniu.

Ambrazura *fr.*, framuga o k n a; strzelnica w murze, w okopie ziemnym dla wylotu armaty (fig.).

Ambrozja *gr.*, *(mit.)* pokarm bogów; *przen.* przysmak.

Ambulans *fr.*, wojskowy szpital polowy i wszystko co do niego należy; wóz z obsługą do przewożenia rannych.

Ambulatorjum *łć.*, *lp. ndm.*, w *lm.* **A**-rja, lecznica przy szpitalu, do której chorzy przychodzą po radę lekarską.

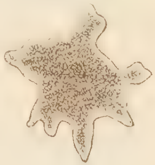

Ameba *gr.*, pełzak, żyjątko mikroskopijne, galaretowate, żyjące w wodzie (fig.).

Ameljoracja = Meljoracya *łć.*, ulepszenie.

Amen *hbr.*, *ndm.*, niech się stanie, niech tak będzie; *przen.* koniec.

Ametyst *gr.*, drogi kamień kwarcowy koloru fijoletowego.

Amfibol *gr.*, odmieniec, minerał z grupy krzemianów.

Amfibje *gr.*, zwierzęta ziemnowodne, płazy (np. krokodyl, żaba).

Amfibrach *gr.*, stopa wierszowa trzyzgłoskowa ze środkową zgłoską długą lub akcentowaną.

Amfilada *fr.*, szereg kolumn lub pokojów, w prostym kierunku idących.

Amfiteatr *gr.*, półokrągły budynek teatralny z siedzeniami, podnoszącemi się stopniowo coraz wyżej (fig.); miejsce, stanowiące część teatru naprzeciw sceny.

Amfiteatralny *przym.* od Amfiteatr.

Amfitrjon *gr.*, gospodarz gościnny, podejmujący gości.

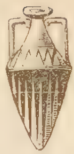

Amfora *gr.*, rodzaj dzbana z dwoma uchami i wązką szyją (używanego u starożytnych zwykle do wina) (fig.).

Amjant *gr.*, odmiana azbestu.

Amnestja *gr.*, ułaskawienie, przebaczenie, darow. kary.

Amnezja *gr.*, bezpamięć, stan chorobliwy pamięci, utrata pamięci.

Amonit, muszla zaginionego skorupiaka tejże nazwy.

Amonjak *gr.*, gaz składający się z azotu i wodoru, o własnościach gryzących; roztwór tegoż w wodzie.

Amonjakalny *przym.* od Amonjak.

Amor *łć.*, bożek miłości; kupidynek (fig.); miłość; *w lm.* **A**-ry = miłostki, umizgi, romanse.

Amorek, aniołek malowany lub rzeźbiony.

Amoretki, mlecz z kości pacierzowej cieląt lub baranów, używany jako przyprawa do potraw.

Amorfizm *gr.*, bezkształtność, brak form stałych.

Amortyzacja *łć.*, umorzenie (kapitału, długu) przez częściową spłatę razem z procentem, rozłożoną na pewną liczbę lat.

Amortyzować, umarzać.

Ampla *łć.*, lampa wisząca, zakryta od dołu (fig.).

Amplifikacja *łć.*, drobiazgowość w opowiadaniu; dokładniejsze wyjaśnienie myśli; przesada w mowie.

Ampułka *łć.*, dzbaneczek szklany do wina i wody, używany przy Mszy św. (fig.)

Amputacja *łć.*, odcięcie części ciała (zwłaszcza ręki lub nogi) przez chirurga w celu leczniczym.

Amputować *łć.*, *chirurg.* odcinać (rękę, nogę).

Amulet *ar.*, przedmiot noszony przy sobie i jakoby chroniący człowieka przed nieszczęściem lub chorobą; talizman.

Amunicja *fr.*, zapasy i przybory strzelnicze (proch i kule), naboje, ładunki.

Anabaptysta *gr.*, nowochrzczeniec.

Anachoreta *gr.*, *rz. m.*, pustelnik, pędzący życie odludne z pobudek religijnych; *przen.* samotnik; człowiek, stroniący od ludzi, odludek.

Anachroniczny *gr.* lub **Anachronistyczny,** mylny względnie do czasu; przestarzały.

Anachronizm *gr.*, błąd w oznaczeniu czasu wydarzeń.

Anafora *gr.*, *w poetyce* kilkakrot. powtórzenie jednego lub kilku wyrazów na początku każdego zdania (np. też same widzi sprzęty, też same obicia i też same portrety).

Anagram *gr.*, łamigłówka, gra słów, zagadka, polegająca na przestawianiu głosek, sylab l. wyrazów.

Anakolut *gr.*, wyraz w zdaniu, nie zgadzający się pod względem składniowym z innemi wyrazami.

Anakolutyczny *przym.* od *Anakolut.*

Anakonda, gatunek olbrzymiego węża z rodziny dusicieli.

Anakreontyk *gr.*, lekki wiersz miłosny lub żartobliwy.

Anale, Anały *blp.*, roczniki, kronika, w której dzieje są opisane podług następstwa lat.

Analekta *gr.*, *blp.*, zbiór wyjątków z utworów pewnego pisarza lub kilku pisarzów.

Analfabeta *gr.*, *rz. m.*, nie umiejący czytać i pisać; niepiśmienny.

Analfabetyzm, nieumiejętność czytania i pisania.

Analgiezja *gr.*, bezbolesność, nieczułość na ból.

Analista *łć.*, kronikarz opowiadający dzieje podług następstwa lat.

Analityczny *gr.*, wynikający z analizy, rozbiorowy; zdolny do analizy; analizę stosujący; języki analityczne = języki fleksyjne, w których przeważa wyrażanie stosunków pomiędzy pojęciami za pomocą przyimków, zaimków i słów posiłkowych (w odróżnieniu od syntetycznych).

Analiza *gr.*, rozbiór, rozkład na części (**A.** chemiczna, **A.** filozoficzna, **A.** matematyczna, **A.** gramatyczna, **A.** widmowa).

Analizować, czynić analizę, rozbierać, rozkładać na części, rozczłonkowywać.

Analogiczny *gr.*, podobny co do stosunku, pokrewny; *fil.* wniosek **A.** - na mocy analogji, przez analogję.

Analogizm *gr.*, wniosek przez analogję.

Analogja *gr.*, *fil.*, podobieństwo stosunku (nie cech); w *jęz.* upodobnienie form lub zwrotów, oparte na kojarzeniu wyobrażeń, inaczej: asymilacja morfologiczna.

Anały — *p.* Anale.

Ananas, gatunek rośliny o owocach kształtu szyszkowatego, delikatnego smaku i zapachu (f.); *przen. iron.* okaz osobliwy w znaczeniu ujemnem (człowiek złośliwy, niebezpieczny, interesowny, nicpoń).

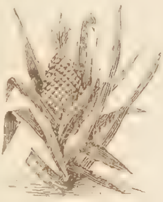

Anapest *gr.*, stopa wierszowa złożona z dwóch zgłosek krótkich i ostatniej długiej lub akcentowanej.

Anarchiczny *przym.* od Anarchja.

Anarchista, działacz polityczny, usiłujący stosować środki gwałtowne w celu wywrotu istniejącego porządku społecznego.

Anarchja *gr.*, brak rządu prawidłowego; nieład, bezrząd.

Anatema *gr.*, klątwa kościelna, wyklęcie.

Anatom *gr.*, znawca anatomji; profesor anatomji; *przen.* rozbierający coś szczegółowo.

Anatomiczny *przym.* od Anatomja.

Anatomizować, rozbierać coś drobiazgowo.

Anatomja, nauka o budowie ciał organicznych; nauka o rozczłonkowaniu, dzieleniu ciała na części.

Androny *blp.*, brednie, bajdy, duby smalone, głupstwa, niedorzeczności.

Andrót, gatunek ciastka.

Andrus *(żarg.)*, łobuz.

Andrzejki, zwyczaje zabobonne, praktykowane przez dziewczęta w wigilję św. Andrzeja, a dotyczące wróżb zamążpójścia.

Anegdota *gr.*, opowiadanie krótkie, dowcipne.

Anegdotyczny *przym.* od Anegdota.

Aneks *łć.*, załącznik; *w lm.* dodatki, dołączone do jakiego pisma, dowody; objaśnienia, dołączone do dzieła, do akt.

Aneksja *łć.*, przyłączenie, zabór, zagarnięcie.

Anektować *łć.*, zagarniać, przyłączać, wcielać.

Anemiczny, mający mało krwi, blady; *przen.* mający mało ruchu, życia (utwór literacki).

Anemja *gr.*, niedokrwistość.

Anemometr *gr.*, wiatromierz, przyrząd do rozpoznawania siły i kierunku wiatru (f.)

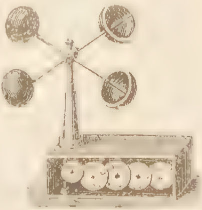

Anemona, roślina sasanka

lub zawilec, o kwiecie fijoletowym (f.).

Aneroid *gr.*, rodz. barometru (ob.).

Anestezja *gr.*, nieczułość, znieczulenie.

Anewryzm *gr.*, choroba w kształcie guza, polegająca na rozszerzeniu tętnicy.

Anfilada *gr.* — *p.* Amfilada.

Angażować *fr.*, zapraszać, zamawiać, przyjąć do obowiązku; **A.** się, zobowiązywać się, przyjmować obowiązek, zobowiązanie.

Angielski *przym.* od Anglja. **A.** choroba—*p.* Choroba. **A.** ziele—*p.* Ziele. **A.** sól — *p.* Sól. **A.** plasterek — *p.* Plasterek. **A.** pismo= pismo okrągłe, — *p.* Czcionki.

Angina *łć.*, zapalenie błony śluzowej gardzieli.

Anglez *fr.*, koń angielski; rodzaj tańca.

Anglikanizm, religja panująca w Anglji, polegająca na odrzuceniu władzy papieża a utrzymaniu biskupów, kościół episkopalny.

Anglizować, przerabiać na sposób angielski (**A.** konia — ucinać mu ogon krótko, po angielsku).

Angloman, miłośnik i naśladowca wszystkiego, co angielskie.

Anglomanja, zamiłowanie i naśladowanie wszystkiego, co angielskie.

Angora, gatunek wełny z kozy angorskiej (f.), z królika angorskiego, z kota angorskiego.

Anhidryt — *p.* Bezwodnik.

Ani *spój.*, ani, ani = ni... ni, i nie... i nie; i ... i; nawet nie, wcale nie.

Ani *przyst.*, wcale nie, zupełnie nic.

Anielski, tyczący się aniołów, właściwy aniołom; *przen.* przedziwny, doskonały, bez zarzutu, bez skazy (dobroć **A**-a, serce anielskie, człowiek **A.**), odznaczający się wielką dobrocią, łagodnością. **A.** chleb = Komunja św.

Anihilować, Anulować *łć.*, unieważniać, znosić, uważać za niebyłe, kasować.

Anilina *ar.*, ciecz oleista, otrzymywana z benzolu, używana do wyrobu farb anilinowych.

Anilinowy *przym.* od Anilina.

Animizm *łć.*, *fil.*, doktryna, według której pierwiastek duchowy jest przyczyną organizacji i czynności żywotnych w jestestwach organicznych; duchowe uosobienie rzeczy.

Animować *łć.*, ożywiać, pobudzać, podniecać, zagrzewać, zachęcać. **A.** się = zapalać się do czego.

Animozja *łć.*, *blm.*, zaciekłość, zawziętość, zapalczywość.

Animusz *łć.*, ożywienie, odwaga, zapał, dziarskość (pełen **A**-u=pełen ducha.

Anioł *gr.*, w *lm.*-owie,-eli,-oły, nazwa dobrego ducha, posłaniec boży, niebianin; *przen.* człowiek jako uosobienie piękności lub dobroci. **A.** stróż = anioł czuwający nad człowiekiem. **A.** ciemności — zły duch, djabeł.

Aniołek, zdrob. od Anioł, dziecko, wizerunek dziecka ze skrzydełkami, amorek (fig.). **A.** z rogami l. z pazurami, stworzenie złośliwe, dokuczliwe, djabeł.

Aniwersarz *łć.*, rocznica.

Aniżeli *spój.*, niż, niżeli.

Ankier *fr.*, wychwyt, kotwica w mechanizmie zegarowym (fig.); zegarek, mający mechanizm z wychwytem.

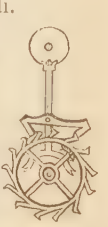

Ankieta *fr.*, grono osób wyznaczonych do zbadania jakiej sprawy.

Ankiloza *gr.*, niemożność ruchu w stawie.

Ankra *fr.*, klamra żelazna do spajania belek, ścian i t. d., zwora, spona (fig.).

Ankrować, spajać, spinać ankrami.

Annuaty—*p.* Annuity.

Annuity *łć.*, *blp.*, równe raty, spłacane z procentem składanym.

Anod *gr.*, przewodnik metalowy, którym prąd dodatni elektryczności wchodzi do ciała poddanego elektrolizie.

Anodyna *gr.*, (zwykle *w lm.* Anodyny), eter siarczany z alkoholem, środek lekarski, uśmierzający ból przez odurzenie.

Anomaliczny, Anomalistyczny, Anomalny, *przym.* od Anomalja.

Anomalja *gr.*, objaw odstępujący od prawidła, od reguły; nieprawidłowość, nienormalność, zboczenie.

Anonim *gr.*, ten, co nie podpisuje swego imienia i nazwiska pod jaką pracą piśmienniczą, autor bezimienny; list, pisany do kogo bezimiennie.

Anons *fr.*, ogłoszenie, uwiadomienie, oznajmienie, doniesienie, pisane lub drukowane.

Anonsować, oznajmiać, donosić, zawiadamiać, meldować, ogłaszać.

Anorganiczny *gr.*, nieorganiczny, nieustrojowy (należący do działu minerałów).

Anormalny *gr.*, nienormalny, nieprawidłowy, nie taki, jakim być powinien.

Ansa *łć.*, niechęć, uraza.

Anszlag *nm.*, kosztorys, określenie kosztów roboty mającej się wykonać.

Antaba *nm.*, rączka, rękojeść metalowa, klamra, ucho (fig.).

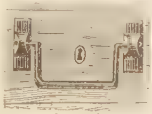

Antagonista *gr.*, przeciwnik.

Antagonizm *gr.*, *blm.*, działanie, myślenie w duchu przeciwnym, przeciwieństwo.

Antat (zwykle zdr. **Antałek**) *węg.*, ćwierć beczki; mała beczułka; *przen.* grubas, piwosz.

Antałkowy *przym.* od Antałek.

Antarktyczny *gr.*, położony około bieguna południowego.

Antecedencje *łć.*, *blp.*, przeszłe, ubiegłe, poprzednie sprawy, wydarzenia i okoliczności; przeszłe czyny, anterjora.

Antecesor *łć.*, poprzednik, przodek.

Antedatować *łć.*, kłaść datę wcześniejszą niż jest w rzeczywistości.

Antedyluwialny *łć.*, przedpotopowy, powstały przed okresem dyluwialnym.

Anteludjum *lm.* **A**-ja, *łć.*, przygrywka.

Antenat *łć.*, zwykle w *lm.* Antenaci, przodek rodziny o kilka pokoleń wstecz.

Antepedjum właśc. **Antependjum** *łć.*, dolne (front.) pokrycie ołtarza.

Anterjora—*p.* Antecedencje.

Anti... *p.* Anty...

Antologja *gr.*, zbiór wyborowych ustępów lub całych utworów (krótkich) z różnych poetów.

Antracen *gr.*, węglowodór wydobywany ze smoły gazowej.

Antracyt *gr.*, gatunek węgla kamiennego, bardzo twardy i lśniący.

Antraks *gr.*—*p.* Wąglik.

Antrakt *fr.*, przerwa między dwoma aktami w sztuce granej w teatrze, międzyakt.

Antreprener *fr.*, przedsiębiorca.

Antrepryza *fr.*, przedsiębiorstwo; wziąć co w **A**-ę — przedsięwziąć wykonanie jakiego przedsiębiorstwa lub większego zamówienia.

Antresola *fr.*, nizkie piąterko między parterem a pierwszem piętrem; pokoik, utworzony przez poziome przegrodzenie u góry wysokiego pokoju.

Antropocentryzm *gr.*, pogląd uznający człowieka za punkt ciężkości wszechświata, za cel i rację bytu świata.

Antropofag *gr.*, ludożerca.

Antropofonika *gr.*, *w językozn.* fizjologja mowy ludzkiej.

Antropognozja *gr.*, człowiekoznawstwo.

Antropolit *gr.*, szkielet skamieniały człowieka pierwotnego.

Antropologiczny *przym.* od Antropologja.

Antropologja *gr.*, historja naturalna człowieka.

Antropometrja *gr.*,pomiary zdejmowane z ciała ludzkiego w celach naukowych, lub sądowo-policyjnych.

Antropometryczny *przym.* od Antropometrja.

Antropomorfizm *gr.*, uosobienie bóstwa w postaci człowieka.

Antropozofja *gr.*, nauka o człowieku z punktu widzenia filozofji.

Antychryst, przeciwnik Chrystusowy, fałszywy Chrystus; *przen.* kusiciel, bezbożnik, zły duch.

Antycyklon, rodzaj b. silnego śrubowo-wirowego wiatru, wiejącego od środka wiru.

Antycypacja *łć.*, uprzedzanie faktów; pobór lub wypłata przed terminem; w retoryce=uprzedzenie.

Antycypować *łć.*, uprzedzać; z góry sąd wydawać.

Antydatować błędnie, zamiast Antedatować.

Antydot *łć.*, odtrutka, *przen.* środek przeciwdziałający.

Antyfebryna, ciało krystaliczne, otrzymywane z aniliny i kwasu octowego, używane jako środek lekarski przeciwgorączkowy.

Antyfona *gr.*, śpiew nabożny kapłana i ludu lub dwóch chórów kościelnych naprzemian.

Antyk *łć.*, rzeźba starogrecka lub starorzymska, przedmiot starożytny, zabytek; *przen. żart.* dziwak, trzymający się dawnych mód, dawnych zwyczajów.

Antykatolicki, przeciwny, sprzeciwiający się zasadom katolicyzmu.

Antykwa *łć.*, zwyczajne czcionki łacińskie (nie ukośne).

Antykwarjat, dział (księgarski) dawnych a rzadkich książek, przedmiotów antykwarskich; sklep takichże książek i przedmiotów.

Antykwarjusz a. **Antykwarz** *łć.*, znawca starożytności, dawnych zabytków; starożytnik, handlujący dawnemi zabytkami; handlujący staremi lub rzadkiemi książkami.

Antykwarnia, księgarnia starych lub używanych książek.

Antykwarstwo, proceder antykwarski.

Antykwarski, starożytniczy.

Antykwarz — *p.* Antykwarjusz

Antylopa, zwierzę przeżuwające, o ciele wysmukłem, o rogach pustych, szablastych lub zagiętych (kozica, gnu, ob.) (fig.).

Antymon, rodzaj minerału kruchego z metalicznym połyskiem.

Antymonarchista *gr.*, przeciwnik rządu monarchicznego.

Antynomja *gr.*, sprzeczność praw; sprzeczność z prawem; *fil.* sprzeczność pomiędzy czystym rozumem i rozsądkiem (Kant).

Antypapież, papież nieprawy, obrany przez mniejszość kardynałów.

Antypatja *gr.*, odraza, wstręt, niechęć.

Antypatyczny, niesympatyczny, budzący wstręt, odrazę, wstrętny.

Antypiryna *gr.*, ciało krystaliczne, związek węgla, używane jako lekarstwo od bólu głowy i gorączki.

Antypka *tur.*, cybuch z drzewa czereśni lub wiśni tureckiej.

Antypoda *gr.*, *rz. m.*, przeciwnożny, mieszkaniec drugiej półkuli.

Antysemita *tć.*, przeciwnik żydów.

Antyseptyczny *gr.*, przeciwgnilny, zapobiegający gniciu.

Antysocjalny *tć.*, przeciwspołeczny.

Antyspastyczny czyli **Antyspazmatyczny** *gr.*, uspokajający zaburzenia systemu nerwowego (środek lekarski).

Antyteza *gr.*, przeciwstawienie, figura retoryczna, polegająca na zestawieniu obok siebie dwóch przeciwieństw; przeciwieństwo.

Anulować—*p.* Anihilować.

Anyż, biedrzeniec, roślina z rodziny baldaszkowatych i jej owoc (fig.).

Anyżówka, wódka zaprawiona anyżem.

Aorta *gr.*, tętnica, główna żyła z serca wychodząca i roznosząca z niego krew po ciele.

Aoryst *gr.*, w gramatyce forma słowna, wyrażająca czas przeszły chwilowy (np. giermku, *zawoła*, kędyż są posłowie?)

Apanaż *fr.*, (używa się zwykle w lm.), uposażenie członków rodziny panującej, w dobrach, dochodach z dóbr, lub w pensji rocznej.

Aparat *tć.*, przyrząd; **A**-ty kościelne = przybory i szaty kościelne kapłańskie, przedmioty, któremi posługuje się kościół przy odprawianiu nabożeństw i ceremonji.

Apartament *fr.*, pokój wykwintny; wytworne mieszkanie z kilku pokojów złożone.

Apatja *gr.*, obojętność, zobojętnienie, odrętwienie, nieczułość, odrętwiałość; *fil.* wolność od wszelkich afektów i namiętności, równowaga ducha u mędrca (stoicy).

Apatyczny *gr.*, obojętny, nieczuły, mało wrażliwy na wszelkie podniety fizyczne i duchowe.

Apatyt, minerał: mylnik, naturalny fosforan wapna.

Apel *fr.*, *blm. (wojsk.)*, wezwanie do stawienia się, zwoływanie; stanąć do apelu = stawić się na wezwanie.

Apelacja *tć.*, odwołanie się w jakiej sprawie do władzy wyższej; odwołanie się od wyroku władzy niższej.

Apelacyjny *tć.*, tyczący się apelacji (skarga apelacyjna); przyjmujący apelacje (sąd apelacyjny).

Apelować *tć.*, odwoływać się od wyroku władzy niższej do decyzji władzy wyższej.

Apendyks *tć.*, dodatek, dopełnienie do jakiego pisma, do książki.

Apepsja *gr.*, *blm.*, niestrawność.

Apercepcja *tć.*, *fil.*, usamowiednienie, jasne uświadomienie czegoś; przygotowanie umysłu do podania mu nowej wiadomości naukowej.

Apercypować *tć.*, spostrzegać i uświadamiać sobie spostrzeżenia.

Apertura *tć.*, mała rana na ciele, umyślnie zrobiona i niezagajana w celu ropienia, aby zapobiec jakiej chorobie, lub ją usunąć; fontanela.

Apetyczny *fr.*, smaczny, wzbudzający apetyt; *przen.* ponętny, pociągający, wzbudzający ku sobie pociąg.

Apetyt *fr.*, łaknienie, chęć do jadła; *przen.* żądza, pożądanie, pożądliwość, chęć: mieć **A.** na kogo =

chrapkę na kogo, ostrzyć zęby na kogo, chcieć komu co złego wyrządzić, chcieć się zemścić.

Aplaudować *łć.*, oklaskiwać, dawać oklaski, bić brawo; chwalić, pochwalać głośno.

Aplauz *łć.*, oklask, brawo; pochwała głośna, poklask.

Aplikacja *łć.*, pilność, pilne, gorliwe przykładanie się do czego (np. do nauki); początkowa praktyka biurowa zwykle bezpłatna; zastosowanie, przystosowanie, np. zasady ogólnej do szczególnego przypadku.

Aplikant *łć.*, praktykant biurowy.

Aplikatura *włs.*, prawidłowy układ palców przy grze na instrumencie muzycznym.

Aplikować *łć.*, stosować, zastosowywać, przystosowywać; odbywać początkową praktykę biurową. **A.** się, przykładać się do czego.

Aplomb *fr.*, pewność siebie w ruchach i zachowaniu.

Apodyktyczny *gr.*, stanowczy (ton, mowa); pewny, niezbity, niezaprzeczony.

Apoftegmat *gr.*, lm. **A-a,** krótkie, jędrne zdanie, sentencja; epigramat, fraszka.

Apoftegmatyczny *przym.* od Apoftegmat, treściwy, jędrny, zwięzły.

Apogieum *gr.*, *ndm.*, najdalszy punkt od ziemi na orbicie księżyca; *przen.* szczyt, zenit, punkt kulminacyjny, najwyższy.

Apokalipsa *gr.*, Objawienie Ś-go Jana (księga stanowiąca część końcową Nowego Testamentu).

Apokaliptyczny *przym.* od Apokalipsa, niezrozumiały, zagadkowy, pełen przenośni. (np. styl),

Apokryf *gr.*, utwór piśmienniczy podrobiony; utwór podany pod nazwiskiem autora, który go nie napisał.

Apokryficzny *przym.* od Apokryf.

Apolin, Apollo, bożek słońca i poezji; (fig). *przen.* ideał piękności męskiej; dziatwa Apolina = p. Dziatwa.

Apollo, gatunek motyla (fig.).

Apolog *gr.*, bajka ze świata zwierzęcego lub roślinnego, zawierająca pewien morał.

Apologieta *rz. m.*, pisarz kościelny, walczący w swoich pismach w obronie wiary chrześcijańskiej.

Apologietyka *gr.*, nauka obrony prawd wiary chrześcijańskiej.

Apologja *gr.*, mowa lub pismo usprawiedliwiające, broniące.

Aponeuroza *gr.*, (*anatom.*), błona twarda, ściegnista; rozściegno.

Apopleksja *gr.*, nagły napływ krwi do mózgu, zawieszający jego czynności; nagły napływ do rdzenia pacierzowego, do płuc, do serca. **A.** piorunująca, śmiertelny atak apopleksji.

Apoplektyczny *przym.* od Apopleksja. **A.** atak=apopleksja.

Aportować *fr.* (o psie), przynosić na rozkaz jaki przedmiot lub zwierzynę ubitą.

Apostata *gr.*, *rz. m.*, odstępca od wiary, odszczepieniec.

Apostazja *gr.*, odstępstwo od wiary chrześcijańskiej.

Aposterjoryczny *łć.*, od *A posteriori* t. j. ze skutków wyprowadzony, np. sąd, zdanie **A**-e=wyprowadzone z faktów, ze zbadania.

Apostolski, dotyczący Apostołów. Skład **A.** = wyznanie wiary chrześcijańskiej: «Wierzę w Boga» i t. d. Stolica **A.**=stolica papieżka.

Apostolstwo *gr.*, posłannictwo; opowiadanie wiary chrześcijańskiej w krajach pogańskich; szerzenie jakiejś nauki, jakichś zasad.

Apostoł *gr.*, jeden z dwunastu

wybranych pierwszych uczniów Chrystusa; *przen.*—szerzyciel gorliwy jakiej idei, zasady.

Apostołka, kobieta apostołująca; apostołowanie.

Apostołować *gr.*, szerzyć, krzewić gorliwie jaką ideę, zasadę.

Apostrof *gr.*, przecinek umieszczany u góry między dwoma wyrazami lub literami, zamiast opuszczonego dźwięku (w niektórych językach obcych).

Apostrofa *gr.*, figura retoryczna, polegająca na nagłym zwrocie mowy do obecnych lub do nieobecnych, jak gdyby byli obecnymi, a nawet do rzeczy martwych; przemówienie.

Apoteoza *gr.*, wyniesienie kogoś do rzędu bogów (u dawnych Rzymian); *przen.*—ubóstwienie, oddawanie komuś czci nadzwyczajnej; artystyczne utworzenie grupy, wyobrażającej bohaterów wśród chwały.

Apozycja *łć.*, (*gram.*) dopowiedzenie.

Aprehendować *łć.*, brać co do serca, przejmować się czem, dbać o co, nie lekceważyć czego.

Aprehensja *łć.*, obawa, bojaźń.

Apretura *łć.*, ostateczne wykończenie tkanin i nadanie im powierzchowności, wymaganej do handlu.

Aprjorystyczny *łć.*, od *A priori*, t. j. z góry, np. **A.** zdanie lub sąd wydany z góry, mający być następnie udowodnionym; wyrokowanie powzięte z myśli, z góry, naprzód, bez dowiedzenia.

Aprobacja *łć.*, pochwała, uznanie za dobre.

Aprobata *łć.*, potwierdzenie, pozwolenie; pozwolenie władzy duchownej na drukowanie książek.

Aprobować *łć.*, potwierdzać, pochwalać, uznawać za dobre.

Aproksymatywnie *łć.* *przysł.*, w przybliżeniu (do prawdy).

Aprosza *fr.*, rów zasłoniony, którym nieprzyjaciel podstępuje pod twierdzę obleganą, przykop.

Apsyda—*p.* Absyda.

Apsydy *gr.*, (*astr.*), dwa punkty eliptycznej drogi planety: największego jej oddalenia od słońca (afeljum) i najmniejszego (peryheljum).

Apteczka *zdr.* od Apteka; izdebka lub częściej szafa, skrzynka, gdzie się przechowują wódki, słodycze, lub lekarstwa domowe w gospodarstwie.

Apteczny, tyczący się apteki, właściwy aptece (np. zapach); lekarski, leczniczy, sprzedawany w aptece; zawierający materjały z których się robią lekarstwa (skład).

Apteka *gr.*, miejsce, gdzie się lekarstwa robią i wydają.

Aptekarski, tyczący się aptekarza lub aptekarstwa. **A.** cena = nadmierna cena, wysoka cena. **A.** wagi: odznaczające się wielką ścisłością.

Aptekarz, właściciel apteki; ten, co lekarstwa przygotowuje i sprzedaje.

Ara, gatunek papugi, żyjącej w Brazylji o pięknem jaskrawem upierzeniu (fig.).

Arabesk *fr.*, rodzaj ozdoby fantazyjnej, naśladującej splot gałązek, liści, kwiatów, linji (fig.).

Aragonit, minerał z gatunku wapieni.

Arak *tur.*, mocny napój wyskokowy, wyrabiany z ryżu, z palmy lub z trzciny cukrowej.

Aranżer *fr.* urządzający tańce, zabawy.

Aranżować *fr.*, urządzać, porządkować, układać.

Araukarja, *bot.* iglawa.

Arbiter *łć.*, sędzia polubowny, rozjemca w sporach, członek sądu honorowego.

Arbitralny *łć.* dowolny, samowolny, bezwzględny.

Arbitraż *fr.*, spekulacja bankierska na różnice kursu.

Arbuz, harbuz *tur.*, gatunek dyni, kawon. Dostać arbuza = dostać odmowę przy oświadczynach.

Arcaby — *p.* Warcaby.

Archaiczny *gr.*, starodawny, staroświecki.

Archaistyczny *gr.*, naśladujący starożytność, staroświecki.

Archaizm *gr.*, wyraz starodawny, przestarzały; staroświeccczyzna.

Archanielski *przym.* od Archanioł.

Archanioł *gr.*, anioł wyższego rzędu.

Archeografja *gr.*, opis starożytnych zabytków.

Archeolog *gr.*, badacz starożytności, starożytnik.

Archeologja *gr.*, nauka o starożytnościach, zabytkach starożytnych, w zakresie sztuk i rzemiosł, starożytnictwo.

Archidjakon *gr.*, najstarszy z duchownych przy biskupie (dawniejsza dostojność kościelna).

Archidjecezja *gr.*, arcybiskupstwo; okrąg złożony z kilku djecezji, zostający pod władzą arcybiskupa.

Archikatedra *gr.*, główny kościół w archidjecezji.

Archikonfraternia *gr.-łć.*, arcybractwo.

Archipelag *gr.*, grupa, gromada wysp jednej formacji, blizko siebie leżących.

Archiprezbiter *gr.*, starszy kanonik katedralny.

Architekt *gr.*, budowniczy.

Architektoniczny *gr.*, tyczący się architektoniki, architektury, stylowy.

Architektonika *gr.*, sztuka nadania budowli pięknej, harmonijnej całości, stosownie do stylu i zasad piękna.

Architektura *gr.*, sztuka budownicza; budownictwo.

Architraw *gr.*, nadsłupie, belka pokrywająca i łącząca kolumny stylów klasycznych, w rząd ustawionych (fig.).

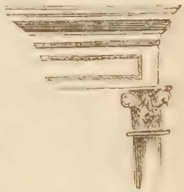

Archiwalny *gr.*, należący do archiwum.

Archiwarjusz, lepiej **Archiwista** *gr.*, urzędnik, mający archiwum w swojem zawiadywaniu.

Archiwum (*lm.* **A**-wa) *gr.*, zbiór dawnych, starych akt i wogóle różnych dokumentów, przeważnie pism urzędowych; miejsce, gdzie się te papiery przechowują.

Arcy *gr.*, *przysł.*, bardzo, nadzwyczaj, wielce, nadzwyczajnie (używa się zwykle w połączeniu z innymi wyrazami).

Arcybiskup *gr.*, biskup, stojący na czele archidjecezji.

Arcybiskupstwo, godność arcybiskupia; okrąg, będący pod zarządem duchownym arcybiskupa; archidjecezja.

Arcybractwo, główne bractwo przy kościele.

Arcydzieło, dzieło przewyższające wartością inne dzieła w tym rodzaju, dzieło celujące (zwłaszcza wśród dzieł sztuki pięknej).

Arcydzięgiel *p.* Dzięgiel.

Arcykapłan, kapłan najwyższy (zwłaszcza u dawnych Żydów i pogan).

Arcyksiążę, tytuł książąt z domu panującego w Austrji.

Arcyksięstwo, nazwa prowincji w Austrji; arcyksiążę z żoną.

Arcypasterz, Ojciec św., Papież.

Areał *łć.*, *blm.*, obszar ziemi, rozległość, wielkość powierzchni, gruntu.

Areka *bot.*, żuwna, gatunek palmy rosnącej w południowej Azji.

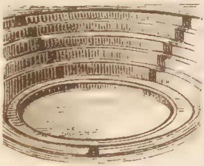

Arena *łć.*, miejsce zapasów; miejsce w cyrku, gdzie się odbywają sztuki konne i inne widowiska; tor wyścigowy (fig.); *przen.* — widownia, szranki, pole działalności.

Arenda *łć.*, dzierżawa dóbr lub sprzedaży wódek.

Arendarz *łć.*, dzierżawca; dzierżawca karczmy, szynku na wsi.

Arendować *łć.*, dzierżawić, mieć arendę, dzierżawę.

Areometr *gr.*, narzędzie do mierzenia gęstości i cieżkości gatunkowej płynów (fig.).

Areopag *gr.* (najwyższy sąd grecki w Atenach starożytnych); *przen.* — zgromadzenie osób dostojnych, wyrokujących o czem.

Areszt *łć.*, więzienie policyjne, koza, ciupa, wieża; przytrzymanie, uwięzienie, pozbawienie swobody, zatrzymanie, zajęcie. **A.** detencyjny = uwięzienie tymczasowe; **A.** domowy = zabronienie wydalania się z mieszkania. Położyć **A.** na czyjeś mienie — zabronić rozporządzania tem mieniem i korzystania z niego.

Aresztant, więzień kryminalny.

Aresztować *łć.*, brać do aresztu, zamknąć za karę. **A.** co = kłaść areszt, zabronić właścicielowi użytkowania z jakiej rzeczy.

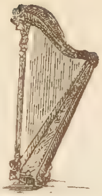

Arfa lub **Harfa** *nm.*, instrument muzyczny strunowy o formie trójkątnej (fig.); narzędzie złożone z ramy i siatki drucianej na ramie rozpiętej, używane do czyszczenia (arfowania) zboża, żwiru i t. p. (niewł. rafa). **A. eolska,** rodzaj instrumentu muzycznego, wydającego za powiewem wiatru harmonijne dźwięki.

Arfiarka, Arfiarz, grająca (cy) na arfie.

Arfować, (niewł. rafować), oczyszczać zboże, ziemię, żwir, przesiewając je przez arfę.

Argon *gr.*, jeden z pierwiastków składowych powietrza.

Argument *łć.*, dowód, rzecz za dowód służąca, środek przekonywający.

Argumentacja *łć.*, dowodzenie, przytaczanie dowodów, sposób dowodzenia.

Argumentować *łć.*, przytaczać dowody, dowodzić, popierać dowodami, przekonywać.

Argus *(mitol.)*, *przen.* człowiek, zazdrośnie i podejrzliwie czegoś pilnujący; ptak z gatunku bażantów; gatunek motyla.

Argusowy *przym.* od Argus. **A.** oczy = wzrok bystry, czujny, podejrzliwy, zawistnie strzegący.

Arja *wł.*, pieśń, śpiew.

Arjanin (*lm.* **A**-nie), wyznawca arjanizmu.

Arjanizm, sekta religijna, przecząca bóstwu Chrystusa.

Arjergarda *fr.*, tylna straż (w wojsku, flocie wojennej), odwód.

Arjowie, Aryjczykowie, ogólna nazwa narodów indo-europejskich.

Arka *łć.*, korab Noego. **A.** przymierza = skrzynia, w której przechowywano tablice Mojżeszowe; duża, niezgrabna kareta.

Arkabuz *fr.*, gatunek dawnej strzelby, półhak.

Arkada *fr.*, łukowe sklepienie na filarach (fig.).

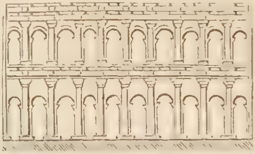

Arkadja *gr.*, *przen.* szczęśliwa kraina.

Arkadyjski *gr.*, pasterski, sielankowy, sielski.

Arkan *tat.*, sznur do chwytania koni lub zwierząt dzikich; *przen.* więzy, niewola.

Arkana *łć.*, *blp.*, tajemnice, sekrety.

Arktyczny *gr.*, około bieguna północnego leżący (ląd, ocean).

Arkusz *łć.*, nazwa płaskiego kwadratowego formatu, w jakim bywają przygotowywane do handlu: papier, bibuła, tektura, wata, blacha.

Arkuszowy *przym.* od Arkusz, mający format arkusza.

Arlekin *wł.*, pajac, błazen w ubiorze obcisłym, szachowanym (fig.).

Arlekinada *wł.*, figle błazeńskie, błazeństwo, błaznowanie; *przen.* głupstwo, błazeństwo, pajacostwo, postępowanie okrywające śmiesznością.

Arlekinowy, Arlekiński *przym.* od Arlekin.

Armadyl *zool.*, nazwa zwierzęcia ssącego, z pancerzem łuskowym, (fig.).

Armata *łć.*, działo, broń palna większego rozmiaru, na lawecie, używana przez artylerję (fig.); *żartobl.* kobieta rosła i tęga.

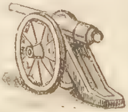

Armatni *przym.* od Armata, tyczący się armaty.

Armator, przedsiębiorca, wyposażający okręt we wszystko, co potrzebne do żeglugi.

Armatura *fr.*, uzbrojenie, ekwipowanie okrętu; kotwica magnesu; przyozdobienie bronią ściany; przyozdobienie herbu bronią; w maszynach przyrządy zabezpieczające.

Armistycjum *łć.*, *blm.*, rozejm, zawieszenie broni.

Armja *fr.*, ogół wojska w państwie, część wojska, działająca samodzielnie pod rozkazami oddzielnego wodza; *przen.* wielka ilość ludzi, tłum.

Arnautka, (kobieta albańska); gatunek pszenicy jarej.

Arnika, pomornik górny, roślina z rodziny złożonych (fig.); tynktura z kwiatu tej rośliny.

Arogancja *łć.*, zarozumiałość w połączeniu z lekceważeniem, zuchwalstwo, bezczelność.

Arogancki *przym.* od Arogant.

Arogant, zuchwalec, zarozumiały i lekceważący wszystkich.

Aromat *gr.*, zapach, woń przyjemna.

Aromatyczny *przym.* od Aromat, pachnący.

Arsen *gr.*, nazwa pierwiastku chemicznego, metaloid, którego związki są bardzo trujące, np. arszenik.

Arsenalski *przym.* od Arsenał.

Arsenał *ar.*, zbrojownia, budowla dla przechowania rozmaitej broni, cekauz; *przen.* — obfitość środków zaczepnych i odpornych w każdem znaczeniu.

Arszenik *gr.*, trójtlenek arsenu, mający postać białego krystalicznego proszku (silna trucizna).

Arszyn, miara rosyjska długości = 0,70 metra.

Arterja *łć.*, tętnica, żyła pulsowa, prowadząca krew z serca.

Arterjalny, tętniczy, tyczący się arterji (krew).

Artezyjski *przym.* od Artezja (Artois) *fr.* **A.** studnia=studnia wywiercona świdrem.

Artful, Hartful *nm.*, drąg do zatrzymywania tratwy przy lądzie.

Artrytyczny *gr.*, powstały skutkiem artrytyzmu (ból).

Artrytyzm (błędnie Artretyzm) *gr.*, dna, gościec, choroba odznaczająca się silnym bólem w stawach i obrzmieniem; podagra (**A.** nóg), chiragra (**A.** rąk).

Artykułacja *łć.*, artykułowanie, członkowanie wyrazu, wyraźne wymawianie głosek.

Artykuł *łć.*, mniejsza praca literacka lub publicystyczna umieszczona w czasopiśmie; ustęp, rozdział (w książce); paragraf, punkt, sprawa; gatunek, rodzaj towaru (np. artykuły spożywcze). **A.** wiary = jedna z 12-tu części składu Apostolskiego; *przen.* — zasada, w którą ktoś wierzy i kieruje się nią w postępowaniu.

Artykułować (artykulować), wymawiać wyraźnie pojedyńcze głoski wyrazu, członkować wyraz.

Artylerja *fr.*, broń ciężkiego kalibru (działa, moździerze), z potrzebnemi rekwizytami, oraz wojsko, które ich używa i obsługuje. **A.** ciężka=działa wielkiego kalibru; *przen. ir.* — osoby ociężałe (np. skutkiem otyłości).

Artyleryjny (lepiej niż Artyleryjski), tyczący się artylerji, należący do artylerji.

Artylerzysta, żołnierz służący w artylerji.

Artysta *fr.*, uprawiający sztukę piękną (malarz, rzeźbiarz i t. d.); kunsztmistrz, biegły w swojej sztuce; mający poczucie piękna i wyrobiony smak estetyczny; aktor teatralny; *przen. ir.*—wyćwiczony w czem, mistrz w swoim rodzaju, sztukmistrz, gracz.

Artystyczny, wykonany z artyzmem, pełen artyzmu, wykonany podług prawideł sztuki.

Artyzm *blm.*, zdolność odczuwania piękna i uwydatniania go w utworze; piękno, zawarte w rzeczy przez człowieka wykonanej; sztuka, biegłość, doskonałość.

Arum *ndm.*, obrazek, obrazkowiec, roślina o pięknych dużych liściach.

Aryjczykowie—*p.* Arjowie.

Aryjski *przym.* od Arjowie, indo-europejski.

Arynga *wł.*, formuła pisania, witania, mówienia, przepisana w pewnych razach, okolicznościach.

Arystarch *gr.*, krytyk surowy, ale światły i sprawiedliwy.

Arystokracja *gr.*, możnowładztwo, wysoka szlachta rodowa, najwyższa klasa społeczna. **A.** pieniężna = klasa ludzi bogatych, plutokracja; pańskość, przepych pański. **A.** ducha ludzie znamienici talentem i nauką.

Arystokrata, członek lub stronnik arystokracji.

Arystokratyczny, tyczący się arystokracji, należący do niej, hołdujący arystokracji; odznaczający się cechami arystokracji: wielkopański; będący w rękach arystokracji (rząd).

Arystokratyzm, arystokratyczność *gr.*, *blm.*, zasady arystokrat.

Aryston *gr.*, instrument muzyczny samogrający, w którym obracająca się tarcza tekturowa (nuty) przy pomocy odpowiednich różnej długości wycięć, naciska klawisze, otwierające dostęp powietrza do piszczałek, wydających głos.

Arytmetyczny, dotyczący arytmetyki; pokazujący różnicę między dwiema lub więcej liczbami, to samo, co różnicowy.

Arytmetyka *gr.*, część matematyki, zawierająca naukę o liczbach.

Arytmograf *gr.*, łamigłówka, w której liczby są użyte zamiast liter.

As, (jednostka wagi do ważenia złota i moneta u Rzymian); *fr.*, karta do gry, mająca jeden tylko znak pośrodku, tuz; w grze kostkowej—oko.

Asafetyda *łć.*, czarcie łajno, materja roślinna żywiczna, o nieprzyjemnym zapachu.

Asamble *fr.*, *blp.*, rauty, baliki, wszelkie zgromadzenia w celu zabawy.

Asan—*p.* **Acan.**

Asani—*p.* **Acani.**

Asauł, Asauła, Asawuła *tat.*, dowódca oddziału kawalerji w wojsku tatarskiem lub kozackiem; polowy strażnik, dozorca na Rusi, włódarz.

Ascendent *łć.*, krewny z linji wstępnej (ojciec, dziad, pradziad i t. d.)

Asceta *gr.*, *rz. m.*, człowiek, z pobudek religijnych pędzący życie surowe i skazujący siebie na różne umartwienia, pokutnik, trapiący swe ciało; *przen.*—człowiek wstrzemięźliwy, pędzący życie surowe.

Ascetka, forma żeńska od Asceta.

Ascetyczny *gr.*, surowy, pokutniczy, pełny umartwień dobrowolnych; ascetyczne pisma mające za zadanie szerzenie zasad surowej moralności i cnoty.

Ascetyka *gr.*, nauka o środkach, prowadzących do cnoty i doskonałości chrześcijańskiej.

Ascetyzm *gr.*, życie surowe, pokutne, pełne umartwień dobrowolnych.

Asceza *gr.*, *rz. ż.*, ćwiczenia duchowne, mające na celu zapanowanie nad namiętnościami i żądzami cielesnemi.

Asekuracja *łć.*, ubezpieczenie, zabezpieczenie, rękojmia, zapewnienie; ubezpieczenie się w tow. ubezp. (od ognia, na życie), pomoc, posiłki wojskowe, konwój.

Asekuracyjny *łć.*, ubezpieczający; towarzystwo asekuracyjne=ubezpieczające na życie, od ognia, gradu, powodzi.

Asekurować *łć.*, ubezpieczać, zabezpieczać (np. na życie, od ognia); dawać rękojmię, ręczyć, gwarantować.

Asenizacja *łć.*, usuwanie nieczyczystości i wyziewów szkodliwych zdrowiu, uzdrowotnienie.

Asenizacyjny, mający uzdrowotnienie na celu (towarzystwo, przedsiębiorstwo asenizacyjne).

Asenterunek *nm.*, (*prowincjonalizm*), pobór do wojska, popis wojskowy.

Aseptyczny *gr.*, w chirurgji, zabezpieczony od gnicia, od zarazków gnilnych, wyjałowiony. Opatrunek **A**.

Aseptyka *gr.*, metoda leczenia aseptyczna.

Asesor *łć.*, dawniej współsędzia, młodszy sędzia, naczelnik wydziału, młodszy stopniem niż radca; uczestnik zebrania ogólnego, zaproszony przez prezydującego do zbierania i obliczania głosów, **A.** kolegjalny=urzędnik, posiadający rangę cywilną klasy 8-ej.

Asesorja *lm.* **A-e,** sądy asesorskie.

Asesorski, należący do asesora, przez asesora sprawowany (sąd).

Asfalt *gr.*, smoła ziemna, smołowiec, smoła żydowska; gatunek czarnej farby.

Asfiksja *gr.*, uduszenie.

Asińdzka—*p.* Acani.

Askaryda *gr.*—*p.* Glista.

Asklepja, trojeść, roślina trwała, o pięknych kwiatach pomarańczowych.

Asmodeusz *hb.*, zły duch, djabeł, zakłócający spokój małżeński.

Asocjacja *łć.*, zespolenie, skojarzenie, połączenie (np. wyobrażeń, myśli); stowarzyszenie.

Asocjacyjny *przym.* od Asocjacja.

Asonancja *łć.*, w poetyce powtarzanie się w wierszu tej samej samogłoski w środku wyrazów, cz. rym niezupełny, (np. podkom*orzy* — g*orzej*, poch*odzi* — dobr*odziej*. tysi*ęcy* — wi*ęcej*).

Asortować *fr.*, robić wybór towarów, zaopatrywać się w towary potrzebne, dobierać.

Asortyment, wybór rozmaitych towarów jednego rodzaju do sprzedaży; dobór;—*p.* Sortyment.

Aspekt *łć.*, widok; nazwa rozmaitych pozycji słońca, księżyca i planet, jakie względem siebie na niebie zajmują; wniosek, wróżba, astrolog. z układu ciał niebieskich; wszelka wróżba, znak na przyszłość, widoki, omen.

Aspersja *łć.*, pokropienie wodą święconą w kościele.

Aspiracja *łć.*, przydech (np. litera *h* w wyrazach: Hanna, harmata i t. p.); westchnienie (do Boga); pragnienie czego, wzdychanie do czego; *lek.* wyciąganie zepsutego powietrza z mieszkania; wdychanie; wyciąganie płynów z jam ciała za pomocą aspiratora.

Aspirant *łć.*, ubiegający się o co, starający się o co, pragnący czego.

Aspirantka, starająca się o co; żądająca, po ukończeniu wyższych nauk, nowicjatu, zostać rzeczywistą studentką, zakonnicą.

Aspirata *łć.*, w *jęz.* spółgłoska przydechowa.

Aspirator, *lek.*, przyrząd do robienia aspiracji.

Aspirować *łć.*, starać się, ubiegać się o co, wzdychać do czego.

Astenja *gr.*, bezsilność, niemoc, osłabienie.

Asteniczny *gr.*, bezsilny, wyrażający niemoc, osłabienie (stan).

Aster (-tra), *bot.*, gwiazdosz, roślina z rodzaju złożonych, trwała, o kwiatach ozdobnych, różnobarwnych (fig.).

Asteroida *gr.*, drobna planeta, jakich wielka liczba znajduje się między orbitami Marsa i Jowisza.

Astma *gr.*, duszność, trudność w oddychaniu, dychawica.

Astmatyczny dychawiczny, spowodowany astmą.

Astmatyk, mający skłonność do astmy, chory na astmę.

Astralny *łć.*, gwiaździsty; lampa astralna l. z knotem okrągłym i guziczkiem wewnątrz płomienia; światło astralne, światło gwiaździste, miejscami silniej rozjaśniające sklepienie nieba w nocy.

Astrofizyka, nauka o budowie i naturze ciał niebieskich.

Astrognozja *gr.*, nauka o położeniu wzajemnem gwiazd i gwiazdozbiorów, umiejętność ich odszukiwania na niebie.

Astrolabja, **Astrolabjum** *gr.*, narzędzie, dawniej używane w miernictwie do mierzenia kątów.

Astrolog *gr.*, wróżbiarz, wróżący z gwiazd.

Astrologja, mniemana nauka wróżenia z gwiazd.

Astronom *gr.*, badacz ciał niebieskich, gwiaździarz.

Astronomja, nauka o ciałach niebieskich.

Astronomiczny, tyczący się astronomji; dzień **A.** -24-godzinny przeciąg czasu od jednego połu-

dnia do drugiego; rok **A.** =p. Rok; zegar **A.** = służący do oznaczenia roku gwiazdowego; obserwatorjum astronomiczne = budynek z przyrządami astronomicznemi, gdzie się czynią obserwacje ciał niebieskich; **A**-czne znaki = różne znaki, służące do oznaczenia ciał niebieskich i ich położenia; tablice **A**-czne, p. Efemerydy.

Asumpt *łć.*, pochop, pobudka do czego, powód.

Asygnacyjny *przym.* od Asygnacja

Asygnacja *łć.*, piśmienne zlecenie do kasy, do składu, upoważniające do wypłaty pieniędzy lub wydania jakiej rzeczy.

Asygnarjusz, księga, złożona z podwójnych asygnacji, z których jedna się wycina, a druga jednobrzmiąca zostaje.

Asygnata, pieniądz papierowy.

Asygnatarjusz, wystawiający asygnacje.

Asygnować, przeznaczyć pieniądze, sumę do wypłaty.

Asymetrja *gr.*, niesymetryczność, brak symetrji.

Asymilacja *łć.*, upodobnienie, przyswojenie, wcielenie; w *fizjol.* przetwarzanie się w organizmie pożywienia na cząstki składowe ciała; w *jęz.* zmiana głoski pod wpływem następnej na jednorodną z nią, np. słabej na mocną, lub odwrotnie (**g**woli, zam. **k**woli, **w**torek, zam. **f**torek).

Asymilować *łć.*, czynić podobnym, upodobniać, zacierać różnice; wcielać, przyswajać.

Asystencja, Asysta *łć.*, poczet, orszak, towarzyszący komu; towarzyszenie.

Asystent, pomocnik, towarzysz; kapłan, służący drugiemu do Mszy św.; pomocnik profesora w uniwersytecie; człowiek, towarzyszący komuś stale.

Asystować *łć.*, pomagać, towarzyszyć, być przy czyim boku, nie odstępować kogo, być obecnym przy czem, znajdować się.

Aśćka—*p.* Acani.

At *wykrz.* oznaczający lekceważenie; to nic, nie mów o tem, et.

Atak *fr.*, natarcie, napad; **A.** choroby = nagłe wystąpienie (**A.** apoplektyczny), paroksyzm; *przen.* wystąpienie energiczne przeciw komu lub czemu; uderzenie gwałtowne.

Atakować *fr.*, nacierać, napadać, uderzać, szturmować; *przen.* napadać z gwałtownością na co, występować przeciw komu lub czemu; **A.** kogo o co = usilnie, nieustannie prosić o co, natarczywie nalegać.

Ataksja *gr.*, bezład ruchowy (choroba).

Ataman, naczelny wódz kozaków; wódz, przewódca (np. bandy zbójów).

Atamanić, przewodzić, dowodzić, być atamanem, hetmanić.

Atamański *przym.* od Ataman.

Atawistyczny *przym.* od Atawizm.

Atawizm *łć.*, dziedziczność cielesnych lub duchowych przymiotów, zjawiająca się nie w najbliższem, ale w późniejszych pokoleniach.

Ateista — *p.* Ateusz.

Ateistyczny — *p.* Ateuszowski.

Ateizm, Ateuszowstwo *gr.*, niewiara, nieuznawanie istnienia Boga, niewierzenie w Boga.

Atencja *łć.*, uszanowanie, szacunek, poważanie.

Atentat *łć.*, zamach zbrodniczy, zwłaszcza na władzę lub kogoś z jej przedstawicieli.

Atestacja *łć.*, zaświadczenie, świadectwo.

Atestat, Atest *łć.*, świadectwo piśmienne lub drukowane pilności,

sprawowania, postępów w nauce: świadectwo stanu służby.

Atestować, zaświadczać, dawać świadectwo, poświadczać.

Ateusz, Ateista *gr.*, nie wierzący w istnienie Boga, bezbożnik.

Ateuszowski, Ateistyczny, pozbawiony wiary w Boga; bezbożny.

Atlas *gr.*, zbiór map gieograficznych; **A.** anatomiczny rysunki różnych części ciała ludzkiego; **A.** botaniczny lub mineralogiczny= rysunki różnych gatunków roślin lub minerałów.

Atleta *gr.*, *rz. m.*, szermierz, zapaśnik, siłacz, silny; człowiek, silnie zbudowany i odznaczający się olbrzymią siłą.

Atletyczny *gr.*, silny, muskularny, odznaczający się wielką siłą.

Atletyzm *gr.*, zapaśnictwo.

Atłas *prs.*, gatunek gładkiej, lśniącej materji jedwabnej; suknie z tej materji. **A.** hiszpański - materjał bawełniany, naśladujący atłas.

Atłasowy *przym.* od Atłas.

Atłaśnik, owad z gatunku pszczółkowatych.

Atmosfera *gr.*, powietrznia, masa powietrza, otaczająca ciała niebieskie; *przen.* otoczenie, towarzystwo, wsród którego żyje jednostka.

Atmosferologja *gr.*, nauka o powietrzu.

Atmosferyczny *przym.* od Atmosfera; tyczący się atmosfery; zjawiający się w atmosferze, wytwarzający się w atmosferze.

Atoli *spój.*, wszakże, jednakże, wszelako.

Atom *gr.*, niedziałka, najdrobniejsza cząstka, już się nie dzieląca; *przen.* drobiazg (w porównaniu np. z ogromem wszechświata).

Atomistyczny, dotyczący atomistyki; teorja **A.** — pogląd, który uważa materję za złożoną z pojedyńczych atomów.

Atomistyka, nauka o atomach.

Atonja *gr.*, brak sił żywotnych w organizmie; zwątlenie tkanek narządów.

Atrakcja *łć.*, przyciąganie; pociąg, powab.

Atrakcyjny, przyciągający, pociągający.

Atrament *łć.*, płyn różnej barwy (zwykle czarny), służący do pisania, a będący roztworem pewnych substancji (galasu, niedokwasu żelaza i t. d.) **A.** sympatyczny nie pozostawiający po sobie śladu na papierze, a widoczny dopiero po ogrzaniu papieru lub po zmoczeniu go w innym roztworze.

Atrofja *gr.*, zanik, wyschnięcie, pewnej części ciała.

Atropina *łć.*, alkaloid beladony, używany w chorobach ocznych.

Atrybucja *łć.*, prawo, przynależne komu.

Atrybut *łć.*, przymiot, cecha, własność, właściwość.

Atut *fr.*, karta świetna, kozera.

Atutować *fr.*, zadawać, wygrywać atuty.

Atycka sól, dowcip wykwintny, zgrabny i uszczypliwy.

Atyka *gr.*, ozdoba architektoniczna nad frontonem budynku zasłaniająca dach (fig.).

Atynencja *łć.*, przyległość, przynależytość.

Au! *wykrz.*, wyraż. nieukontentowanie, niechęć.

Audjencja *łć.*, posłuchanie, przyjęcie interesanta przez osobę wysoko postawioną.

Audjencjonalny *przym.* od Audjencja.

Audyfon, przyrząd ułatwiający słyszenie osobom, mającym słuch przytępiony.

Audytor *łć.*, słuchacz; **A.** wojskowy- sędzia wojskowy; **A.** biskupi zastępca biskupa.

Audytorjum *łć.*, w *lp.* *ndm.*, w *lm.* **A**-rja, sala wykładów naukowych; *zbior.* słuchacze.

Augur *łć.*, (kapłan, wróżbita u Rzymian); *iron.* człowiek z pretensjami do wielkiej powagi.

August *łć.*, sierpień.

Aukcja *łć.*, zwiększenie, przyczynianie, licytacja, sprzedaż publiczna.

Aukcjonować, podwyższać, powiększać; licytować.

Aula *łć.*, sala odczytów, wielka sala zebrań w uniwersytecie.

Aura *łć.*, powietrze, pogoda, stan pogody.

Aureola *łć.*, obwódka promienna wokoło głowy Świętych na obrazkach, nimbus, glorja; *przen.* — chwała (fig.).

Aurora *łć.*, zorza poranna, jutrzenka.

Aurykiel (-kla.), **Aurykla,** gatunek pierwiosnka. łyszczak.

Aurypigment, związek chemiczny, minerał, trójsiarek arsenu, farba jasno-żółta.

Auskultacja *łć.*, *lek.*, wysłuchiwanie szmerów w ciele ludzkiem (gołem uchem, lub przy pomocy stetoskopu).

Auspicje *łć.*, *blp.*, opieka, kierownictwo.

Austerja *wł.*, zajazd, karczma zajezdna.

Auszpik *fr.*, galareta z mięsa lub ryb.

Auszus *nm.*, rzecz wybrakowana, brak.

Autentyczny *gr.*, prawdziwy, faktyczny, rzeczywisty, pewny, niewątpliwy.

Autentyk, przedmiot oryginalny, prawdziwy, niewątpliwy; dokument prawdziwy, poświadczony.

Autobiografja *gr.*, własny życiorys, biografja samego jej autora.

Autochton *gr.*, pierwotny mieszkaniec danego kraju, tubylec.

Autodydakt *gr.*, samouk.

Autodydaktyka *gr.*, samouctwo, samokształcenie.

Autograf *gr.*, pismo własnoręczne.

Autokracja *gr.*, samowładctwo, rząd nieograniczony, absolutny.

Autokrata *gr.*, samowładca, monarcha nieograniczony.

Automat *gr.*, przyrząd mechaniczny, poruszający się nieustannie pod wpływem siły, w nim samym wytwarzanej; *przen.* człowiek bez woli i energji, popychadło, bałwan.

Automatyczny *gr.*, machinalny, poruszający się mimowoli.

Automedon *gr.*, *ir.*, woźnica, furman.

Autonomiczny *przym.* od Autonomja.

Autonomja *gr.*, samorząd, zarządzanie sprawami wewnętrznemi, bez odwoływania się do władzy najwyższej.

Autoplastyka *gr.*, fizjoplastyka, operacja chirurgiczna, polegająca na zastąpieniu brakującej części ciała skórą, zapożyczoną z innego miejsca.

Autopsja *gr.*, obejrzenie czegoś własnemi oczyma; oględziny lekarskie trupa w celu wyśledzenia przyczyny śmierci.

Autor *łć.*, sprawca czego, twórca; pisarz, literat.

Autorament *łć.*, zaciąg wojska; człowiek dawnego A-u =starej daty.

Autorstwo, stan, zajęcie autora, pisarza; przyznać się do autorstwa dzieła=do napisania.

Autorytet *łć.*, powaga uznana.

Autoryzacja *łć.*, upoważnienie.

Autoryzować, upoważniać do czego.

Autotyp *gr.*, światłodruk, fototyp.

Awanfosa *fr.*, przedni rów przed wałami fortyfikacyjnemi.

Awangarda *fr.*, straż przednia, przedni oddział wojska, zasłaniający główny korpus.

Awans *fr.*, nadanie wyższej rangi lub urzędu, podniesienie do wyższego stopnia w randze lub urzędzie; *błędn*: zaliczka pieniężna.

Awansować, otrzymać lub nadawać wyższą rangę lub urząd, postąpić, posuwać się, iść naprzód, postępować, robić postępy (w nauce), *błęd.:* dawać zaliczkę pieniężną.

Awantaż *fr.*, korzyść, zysk; zaleta, przewaga.

Awantażowny, korzystny, zyskowny.

Awantura *fr.*, przygoda, wydarzenie osobliwe; kłótnia, chryja.

Awanturniczy, skłonny do awantur, zawadjacki; pełny awantur, przygód osobliwych.

Awanturnik, zawadjaka, paliwoda, szukający zaczepek, awantur, szczególnych zdarzeń.

Awanturyn, minerał, odmiana kwarcu, barwy mieniącej się, złocisto-bronzowej.

Awanturować się, robić awantury, rozbijać się; hulać, pędzić życie awanturnicze, niespokojne.

Awers *łć.*, strona monety z wizerunkiem.

Awersja *łć.*, wstręt, obrzydzenie.

Awiz *fr.*, zawiadomienie, ogłoszenie.

Awizacja *łć.*, zawiadomienie na piśmie.

Awizo *wł.*, lekki statek pospieszny.

Awizować, oznajmiać, dawać znać; **A.** paszport=zaznaczyć (w poselstwie, w konsulacie) w paszporcie, że opłata na przejazd granicy została uiszczona.

Awuls *łć.*, folwark bez włościan, należący do większej majętności.

Azalea, Azalja *gr.*, roślina z rodzaju wrzosowatych, o kwiatach białych i różowych, polanka.

Azali, aza, azaż, *spój.*, czyż, alboż, czyliż (pytając); może, czy nie.

Azbest *gr.*, minerał, odmiana amfibolu (używany do wyrobu tkanin ogniotrwałych).

Azimut, Azymut *ar.*, w *astr.*, poziomołuk, łuk horyzontu lub poziomu, zawarty między południkiem badającego a kołem azimutalnem, t. j. przechodzącem przez dane ciało niebieskie (**A.** wschodni, zachodni).

Azoiczny *gr.*, w *geol.* **A.** formacja — najstarsza, pierwotna formacja.

Azot *gr.*, jeden z pierwiastków chemicznych, wchodzących w skład powietrza.

Azotan, w *chem.* połączenie kwasu azotnego z tlenkiem jakiego metalu.

Azyl *gr.*, przytułek, przytulisko, miejsce schronienia.

Azymut—*p.* **Azimut.**

Aż *przyst.*, oznacza stopień, siłę lub względnie dużą odległość miejsca, czasu; używa się często przed przyimkiem (**Aż** do morza doszedł, **Aż** do nocy pracował); *spój.* nim nawet, tak że; póki nie, chyba gdy, a tu, a wtem.

Ażeby—*p.* **Aby.**

Ażjo *wł. ndm.*, dopłata przy zmianie pieniędzy papierowych na srebro lub złoto.

Ażjotarstwo, Ażjotaż *fr.*, giel-

dównictwo, spekulacja na wahaniu się kursu pieniędzy lub papierów wartościowych, gra na giełdzie.

Ażur *fr.*, przezrocze.

Ażurowy, przezroczysty, przejrzysty; rzadki, przeświecający, gęstosiatkowy.

B

B, druga litera alfabetu, spółgłoska (bywa twarda lub miękka (b'); **b** *w muzyce* jedna z nut=h z bemolem; **b** jako skrócenie oznacza: bardzo (przed przymiotnikami i przysłówkami); bieżący (przed wyrazami: miesiąc, rok, stulecie); były (przed rzeczownikiem) w znaczeniu dawny; b. m. i r. znaczy: bez miejsca i roku.

Baba, stara kobieta, staruszka; żebraczka, uboga; *iron.* lub *pogardl.* żona, babsko, złośnica, kłótliwa kobieta, (herod baba—*p.* Heród); kobieta wiejska, posługaczka; *przen.*—piecuch, niewieściuch, mazgaj, mężczyzna niedołężny, tchórzliwy; bałwan ze śniegu; kloc duży do wbijania pali; część składowa kafaru; gałgan na długim kiju do omiatania sufitów i ścian; czop; pęk ze szmat do zatykania otworu pieca, luftu; wiecha na kiju zatykana w miejscach niebezpiecznych do przejazdu; ciasto, pieczone na Wielkanoc specjalnej formy; gatunek gruszek.

Babi, babski *przym.* od Baba.

Babiarz, kobieciarz, lgnący do kobiet, lubiący przebywać między kobietami.

Babić, trudnić się akuszerstwem, przyjmować noworodki.

Babieć (o mężczyźnie), stawać się babą, niewieściuchem, niedołężnym, starzeć się (o kobiecie).

Babie lato—*p.* Lato.

Babimór, roślina: widłak goździsty, likopodjum. (fig.).

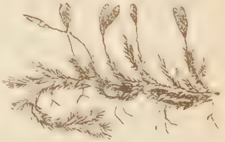

Babiniec (-ńca), kruchta, przedsionek kościelny, gdzie baby siadają; mieszkanie kobiet; *żart.* nagromadzenie kobiet w jednem miejscu.

Babirusa, zwierzę ssące z rodziny świń. (fig.).

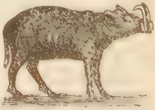

Babka, *zdr.* od Baba; matka ojca lub matki; staruszka; biedna kobieta; kobieta czuwająca przy położnicy i przyjmująca dziecko; gatunek g r z y b a jadalnego; gatunek ciastka, legumina; gatunek ziela; ryba z rodz. pępówek; owad biedronka.

Babosze—*p.* Papucie.

Babrać i **Babrać się**, gmerać, chlapać się, brzechtać się, walać się, grzebać się w czem; licho malować, bazgrać; wertować, szperać; babrać się = marudzić, guzdrać się.

Babrała (—y), *rz. m.*, ten, co się babrze; guzdrała, nudziarz, marudziarz.

Babranina, *rz. ż.*, mieszanina brzydko wyglądająca; bazgranina, gryzmoły; liche malowidło.

Babski, *przym.* od Baba=babi; **po babsku,** *przysł.* = po kobiecemu.

Babsko, *rz. n., pgrdl.* od Baba.

Babsztyl, *rz. m., pgrdl.*, nieznośna, dokuczliwa baba.

Babula, Babuleńka, *zdr.* od Baba, Babka=staruszka.

Babunia, *zdr.* od Babka, = babcia, babusia.

Babusia, *zdr.* od Babka = babcia, babunia.

Babusze—*p.* Papucie.

Baca, *węg., rz. m.*, stary pasterz, dozorujący juhasów w Tatrach; gospodarz w górach.

Bach! *wykrz.* buch! bęc! klap! ozn. upadek na ziemię.

Bachanalja, *łć., rz. ż.*, (uroczystość Bachusa w dawnym Rzymie); *przen.* orgja, pijatyka połączona z rozpustą.

Bachantka, *łć.*, (kapłanka Bachusa), *przen.* kobieta, biorąca udział w orgji pijackiej (fig.).

Bachmat, *tat., rz. m.*, koń tatarski grubopłaski na nizkich nogach, wytrzymały w biegu.

Bachnąć, upaść na ziemię, uderzyć o ziemię.

Bachor, Bachur, *hbr., rz. m.*, żydowskie dziecko; dzieciak; bęben, nieznośne dziecko.

Bachur, *nm., rz. m.*, młody kiernoz.

Bachus, *łć., rz. m.*, czciciel Bachusa, bożka wina (fig.), pijak, opój; grubas, brzuchal, tłuścioch.

Bacik, *zdr.* od Bat.

Bacówka, *rz. ż.*, szałas bacy (pasterza tatrzańskiego).

Bacylus, *łć., rz. m.*, lasecznik, bakterja.

Baczek, *rz. m., zdr.* od Bakara.

Baczenie, *rz. n.*, od Baczyć; dozór, dogląd, baczność, uwaga.

Baczność, *rz. ż.*, uwaga, wzgląd, baczenie na co; ostrożność, przezorność, oględność.

Baczny, uważny, przezorny, ostrożny; czujny, pilny; względny, mający wzgląd na co; uważający, rozważny.

Baczyć, zważać, uważać, brać w rachubę, mieć wzgląd na co; dostrzegać, obserwować.

Bać się, doznawać bojaźni, lękać się, trwożyć się, niepokoić się, troszczyć się, kłopotać się o co, o kogo.

Badacz, ten co bada, uczony.

Badać, rozbierać, roztrząsać, studjować, dochodzić, dociekać, zgłębiać; egzaminować, indagować, sondować, wybadywać; przenikać, śledzić, wypytywać.

Badanie, *rz. n.* od Badać; poszukiwanie, dociekanie, śledzenie czegoś, dochodzenie, studja; śledztwo, indagacja; obsłuchiwanie chorego.

Badawczy, przenikliwy; lubiący badać, śledzący, do głębi sięgający.

Badjan, roślina z rodziny magnoljowych używana jako lekarstwo i przyprawa korzenna. (fig.).

Badjanek (nka), owoc gwiazdkowaty badjanu; rodzaj ciasteczka kruchego zaprawnego owocem badjanu.

Badyl, łodyga ziela, źdźbło; zielsko, chwast, uschła roślina. **B-le**= *(myśl.)* nogi łosia i jelenia.

Badylarz, *pgrdl.* ogrodnik przeważnie uprawiający warzywa.

Bagatela, *fr., rz. ż.*, fraszka, drobnostka, błahostka.

Bagatelny, błahy, drobny, nic nie znaczący.

Bagaż, *fr.*, *rz. m.*, pakunek rzeczy, tłomoki, walizy, torby wzięte z sobą w drogę; ruchomości, sprzęty, rzeczy wojskowe w czasie pochodu.

Bagienko, *rz. n.*, *zdr.* od Bagno.

Bagiennica, zepsute wyziewy wydobywające się z miejscowości błotnych; febra błotna, malarja.

Bagienny, wypływający, pochodzący z bagna, błotny (wyziew, gaz), bagnisty. **B-na** gorączka = malaryczna.

Bagnet, *fr.*, rodzaj sztyletu osadzonego na końcu karabina (fig).

Bagnetsztanga, pręt żelazny z rączką, za pokręceniem jej zamykający okno (fig.).

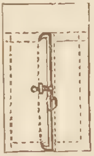

Bagnisko, *p.* Bagno.

Bagnisty, błotnisty, pełen bagien.

Bagno, Bagnisko, *rz. n.*, błoto, trzęsawisko; muł, szlam; roślina z rodziny wrzosowatych (fig.); *przen.* — brudy życiowe.

Baibardzo, *p.* Bajbardzo.

Baj, *rz. m.*, bajarz, pleciuch, gaduła.

Baja, bajka.

Baja, *nm.*, gatunek sukna lub barchanu grubego, miękkiego i kosmatego.

Bajać, mówić bajki, pleść; opowiadać; zmyślać, kłamać.

Bajadera, *port.*, *rz. ż.*, tancerka i śpiewaczka hinduska.

Bajarz, opowiadający bajki; *żart.* autor nieprawdopodobnych opowiadań, bajek; pleciuga.

Bajbardzo! (ba i bardzo), *rz. ndm.*, ladaco, byleco, nic; mieć kogo za **B-o** = mieć kogo za nic.

Bajca, *rz. ż.*, *p.* Bejca.

Bajda, *rz. ż.*, bajka, baśń, nieprawda, duby smalone.

Bajdak, Bajdas, rodzaj statku wodnego bez dachu.

Bajdurzyć, pleść brednie, paplać od rzeczy, ględzić.

Bajeczny, pełen baśni, zmyślony, nieprawdziwy; przedhistoryczny, niepewny; *przen.* — niesłychany, wyjątkowy, niezwykły.

Bajęda, bajda, bajka, bajanie.

Bajka, *rz. ż.*, rodzaj poezji dydaktycznej, w której alegorja gra główną rolę; fabuła, treść; opowiadanie zmyślone, fałsz, wymysł, fakt nieprawdziwy.

Bajkopisarstwo, *rz. n.*, sztuka pisania bajek; dział literatury obejmujący bajki.

Bajkopisarz, Bajkopis, autor bajek.

Bajońskie sumy, *p.* Suma.

Bajor, *p.* Bajura.

Bajorek, struna okręcona drucikiem metalowym; nitka lub drucik metalowy skręcony do ozdób szmuklerskich.

Bajroniczny, właściwy Bajronowi; *przen.*—posępny, ponury, melancholiczny; demoniczny; sarkastyczny.

Bajronista, *rz. m.*, zwolennik lub naśladowca Bajrona; *przen.*— człowiek rozczarowany i zniechęcony do życia.

Bajronistyczny, *p.* Bajroniczny.

Bajronizm, kierunek w poezji bajroniczny; duch, charakter utworu bajroniczny; nastrój ducha bajroniczny.

Bajronizować, naśladować Bajrona; zagłębiać się w nastroju ducha bajronicznym; pisać (tworzyć) w duchu Bajrona, bajronicznie.

Bajronowski, *p.* Bajroniczny.

Bajroński, *p.* Bajroniczny.

Bajtała, *rz. m.*, *gwar.*, niedołęga, niedojda, niezdara.

Bajtlować, *gwar.* pytlować, du-

żo gadać, bredzić, mleć językiem, zawracać głowę gadaniem, pleść.

Bajura, *rz. ż.*, duża kałuża, bagienko.

Bakalarnia, *rz. ż.*, *pgrdl.* szkoła elementarna, szkoła licha, ladajaka.

Bakalarski, *przym.* od Bakałarz.

Bakalarstwo, *rz. n.*, stan a. zajęcie bakałarza, bakałarzenie, nauczycielstwo, belferka; szkolarstwo, pedanterja.

Bakalaureat, *łć.*, *rz. m.*, pierwszy stopień akademicki (dziś jeszcze istniejący we Francji).

Bakalje, *tur.*, *blp.*, suche lub suszone owoce południowe.

Bakałarz, *łć.*, pierwotnie ten, co otrzymał bakalaureat; *pgrdl.* — nauczyciel, belfer, szkolarz.

Bakałarzyć, trudnić się bakalarstwem, nauczycielstwem, belferką.

Bakara, *rz. m.*, *ndm.*, a. **Bakarat**, *fr.*, rodzaj hazardownej gry w karty.

Bakę świecić komu=pochlebiać, podlizywać się.

Baki, **Bakiembardy**, *nm.*, *blp.*, faworyty, bokobrody.

Bakier *nm.*, (tylko w wyraż.: **na bakier**) *przysł.*, na bok głowy (o czapce, kapeluszu); *przen.* — na opak, nie po myśli; być z kim **na B.**=być z nim w złych stosunkach, gniewać się.

Bakłażan, roślina z rodziny psiankowatych; owoc ziarnowaty bakłażanu kształtu gruszki, jadalny (fig).

Bakszysz, *tur.*, napiwek, łapówka, kuban.

Bakterje, *gr.*, *rz. ż.*, organizmy (grzybki) mikroskopijne, wywołujące w ciałach organicznych rozmaite zmiany: fermentację, gnicie, kwaśnienie i t. p., nieraz chorobotwórcze, mikroby, drobnoustroje.

Bakterjolog, *gr.*, uczony, który bada bakterje.

Bakterjologja, *gr.*, nauka o bakterjach.

Bakun, *ros.*, tytuń najlichszego gatunku.

Bal, *fr.*, wielka zabawa taneczna.

Bal, *nm.*, drzewo graniasto ociosane, belka.

Balans *fr.*, równowaga; kij, używany przez skoczków, chodzących po linie, dla utrzymania równowagi (fig.).

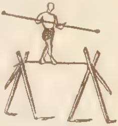

Balansjer, *fr.*, *rz. m.*, drąg u wagi, maszyny parowej (2 fig.); *p.* Wahacz.

Balansować, utrzymywać równowagę.

Balas, *rz. m.*, słupek w balustradzie balkonu; w *lm.* balasy = balustrada; *przen.* coś grubego niezgrabnego.

Balast, *nm.*, ciężar, rzecz ciężka, użyta dla powiększenia ciężaru; dodatkowy, zbyteczny, niepotrzebny ciężar; ładunek, obciążenie balonu (worki z piaskiem) lub statku; *przen.*—coś niepotrzebnego, zbytecznego i kłopotliwego.

Baldach, *rz. m.* = Baldachim.

Baldachim, *łć.*, rodzaj osłony lub nakrycia, stałego albo przenośnego, na słupkach, zrobionego z materji, drzewa, kamienia lub metalu służącego do uroczystości (fig).

Baldaszek, mały baldach; rodzaj kwiatostanu rośliny (fig).

Baldaszkogron, kwiatostan groniasty, baldaszek z kwiatków o szypułkach nierównej długości (fig.).

Baldaszkowaty, w kształcie baldaszka; **B-te** = rodzina roślin dwuliścieniowych, których kwiatostan jest baldaszkiem złożonym.

Baldasznik błękitny (agapantus), roślina o kwiatach okazałych, koloru błękitnawo-lila, ułożonych w baldach na wyniosłym pręcie.

Baldrjan, *p.* Walerjana.

Baleryna, *wł.*, tancerka na scenie, baletniczka.

Balet, *fr.*, utwór sceniczny, wyrażony przez mimikę i tańce.

Baletmistrz, *nm.*, układający tańce w balecie.

Baletniczka, Baletnik, tancerka, tancerz baletowy.

Balistyka, *łć.*, część mechaniki, traktująca o ruchu pocisków.

Balja, *nm.*, duże, okrągłe, płytkie, z klepek złożone, drewniane naczynie, służące do prania.

Balkon, *fr.*, ganek na piętrze, oparty na słupach lub krokszynach i otoczony barjerą, poręczą (fig.).

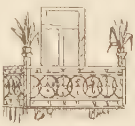

Ballada, *fr.*, rodzaj poezji liryczno-epicznej; utwór muzyczny w stylu romantycznym.

Balneografja, *gr.*, opis wód i kąpieli leczniczych.

Balneologja, *gr.*, nauka o kąpielach i ich skuteczności.

Balneoterapja, *gr.*, leczenie za pomocą wód mineralnych.

Balon, *fr.*, statek napowietrzny, aerostat (fig.); szklane lub miedziane naczynie, mniej więcej kuliste, do płynów lub gazów, bania (fig).

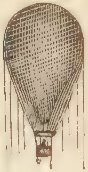

Balotować, *fr.*, głosować za pomocą gałek lub kartek; wotować.

Balować, dawać bale; uczęszczać na bale; hulać, bawić się hucznie, ucztować.

Balsam, *gr.*, wonny żywiczny sok roślinny; *przen.*—ulga, pociecha. **B.** polski *p.* Bazylijka.

Balsamiczny, wonny, pachnący.

Balsamina, niecierpek, roślina ogrodowa, której owoc pęka za dotknięciem.

Balsamować, namaszczać ciała zmarłych, aby się nie psuły, zabezpieczać zwłoki od gnicia.

Balustrada, *wł.*, szeroka, ozdobna poręcz na słupkach, ustawionych szeregiem (fig.).

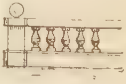

Balwiernia, golarnia, razura, izba felczerska.

Balwierz, *nm.*, golarz, golibroda, cyrulik, felczer.

Bałabajka lub **Bałałajka**, *ros.*, instrument muzyczny ukraiński, rodzaj małej gitary (fig).

Bałaguła, *rz. m.*, żyd furman; bryka żydowska, wożąca podróżnych; *przen.* — facjendujący końmi; *przen.* — niedbalec, bałamucący czas; hulaka.

Bałałajka, *p.* Bałabajka.

Bałamucić, mącić, plątać, wikłać, gmatwać, zaciemniać, wprowadzać w błąd, kręcić, mydlić o-

czy, tumanić, łudzić; **B.** kogo=przewracać w głowie, uczyć kaprysów, psuć; zawracać głowę, zwodzić, durzyć; trwonić czas, mitrężyć, marudzić; **B. ś.** = hulać, urwisować się, łobuzować się.

Bałamuctwo, plątanina, gmatwanina; zawracanie głowy; mitręga.

Bałamut, bałamucący, któremu nie można wierzyć; zawracający głowę kobietom, kobieciarz, lowelas; rodzaj gry w karty; *myśl.* ogar, który pod trop goni i za ptakiem poszczekuje.

Bałamutka, kobieta figlarna, z pewną dozą kokieterji, lubiąca durzyć mężczyzn.

Bałamutny, pełen bałamuctw, niejasny, zawodny, chaotyczny, bezładny, zawiły; wykrętny, matacki, krętacki; nierzetelny, niesłowny.

Bałuch, odgłos, rozlegający się po kniei w czasie polowania.

Bałuchy, *blp.*, oczy wypukłe, gały.

Bałuszyć oczy, wytrzeszczać oczy, bałuchy.

Bałwan, wielka, niekształtna bryła, odłam; kłoda, kloc, pień; kłąb (kurzu, dymu); wielka fala morska; posąg bożka pogańskiego (fig.); człowiek nieruchawy, niezgrabjasz, kloc, drągal; człowiek tępego umysłu, do niczego, głupiec, gamoń; postać niezgrabna ze śniegu.

Bałwaniasty, bryłowaty, falowaty.

Bałwanić, kłębić, falować, burzyć, wzdymać; **B. ś.** = kłębić się, burzyć się; stać jak bałwan, gapić się bezmyślnie.

Bałwanieć, Bałwanowacieć, stawać się bałwanem, głupieć.

Bałwanizm (Bałwaństwo) *blm.*, życie materjalne, poziome; apatja, zobojętnienie.

Bałwanowaty, podobny do bałwana; nieruchawy, ociężały, niemrawy; głupkowaty, ograniczony, rozlazły.

Bałwochwalca (y), *rz. m.*, poganin, czciciel wielu bogów, bałwanów.

Bałwochwalczy, pogański; zaślepiony, niewolniczy, ślepo hołdujący czemu, ubóstwiający kogoś.

Bałwochwalczyni, czcicielka bałwanów.

Bałwochwalstwo, pogaństwo, czczenie bałwanów; wielobóstwo, politeizm; nieograniczona cześć, ubóstwianie.

Bałyk, *tur.*, wędzony grzbiet jesiotra, wyza; *przen.* chodzić na bałyku (bałuku) -chodzić raczkiem; *myśl.* czołganie się wyżła na brzuchu za zwierzyną.

Bambosz, *fr.*, *rz. m.*, marjonetka, lalka ruchoma.

Bambosze, Babosze, Babusze, *blp.*, *p.* Papucie.

Bambus, olbrzymia roślina trawiasta zwrotnikowa, dochodząca wysokości drzew (fig.).

Bambusówka, kij, laska z bambusu, trzcina.

Banalny, *fr.*, szablonowy, powszedni, pospolity, oklepany.

Banaluka *p.* Banialuka.

Banan, roślina podzwrotnikowa o podziemnej łodydze i olbrzymich liściach (fig.); jej owoc, figa rajska, pizang; rodzaj ciastek.

Banatka, *w.*, gatunek pszenicy, z Banatu.

Banda, *nm.*, zgraja, gromada, kupa ludzi, szajka, kompanja; brzeg

bilardu; poręcz statku (fig.); skrajne pole w szachownicy; wierzch ogrodzenia areny cyrkowej; *gw.* — wędrowna orkiestra.

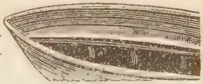

Bandaż, *fr.*, opaska, rodzaj taśmy do owijania chorego miejsca (fig); obręcz stalowa, naciągnięta na koła wagonów i lokomotywy.

Bandażować, *fr.*, owijać bandażem.

Bandażysta, *fr.*, *rz. m.*, wyrabiający bandaże.

Bandera, *wł.*, flaga okrętowa z herbem państwa; chorągiew (fig).

Banderja, *wł.*, *rz. ż.*, konny orszak honorowy w Austrji.

Banderola *fr.*, opaska papierowa, przylepiona na przedmiocie jako znak opłaconej akcyzy (fig.); opaska z adresem na wysyłanym towarze, książce, dzienniku.

Banderolować, nalepiać banderolę; nakładać opaskę papierową na wysyłany towar.

Bandoch, Bandos, Bandocha, Bandoska, najmita, najmitka z odleglejszych okolic do żniwa, do sianokosów.

Bandolet, *fr.*, pas rzemienny, przewieszony przez ramię, utrzymujący pałasz, temblak (fig).; rodzaj fuzji.

Bandos, Bandoska *p.* Bandoch.

Bandura, *gr.*, *rz. ż.*, rodzaj lutni z krótką szyjką, lutnia kozacza (fig.); *przen. gw.*—*rz. m.*, ciemięga, cymbał, bałwan.

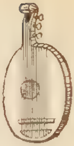

Bandurzysta, *rz. m.*, grający na bandurze, lutnista.

Bandycki, *przym.* od bandyta.

Bandyta (y), *wł.*, *rz. m.*, opryszek, zbój, rozbójnik, łotr, łupieżca.

Bandytyzm, *rz. m.*, rozbójnictwo, rozbój; *przen.* — napaść, napaści niesłuszne.

Banhof, *nm.*, dworzec kolei żelaznej.

Bania, naczynie pękate, okrągłe do płynów; kopuła pękata; klosz okrągły do lampy; balon; kula metalowa na szczycie wieży; dynia.

Banialuka, *tur.*, *rz. ż.*, (zwykle używa się w lm.), niedorzeczna gadanina, brednia, głupstwo, bzdurstwo, androny, bajdy.

Baniasty, mający kształt bani, pękaty, wypukły.

Banicja, *łć.*, skazanie na wygnanie, wygnanie, wywołanie z kraju.

Baniecznik, narzędzie chirurgiczne do nacinania skóry przy stawianiu baniek.

Banita, *łć.*, *rz. m.*, wygnaniec, skazany na wygnanie, wywołaniec z kraju.

Bank, *wł.*, finansowa instytucja kredytowa i handlowa; kantor wymiany pieniędzy i operacji wekslowych; stawka pieniężna w grze karcianej przeciw wszystkim innym stawkom (bank trzymać, ciągnąć).

Bankajz, *nm.*, *rz. m.*, hak duży, zagięty, podtrzymujący rynnę i t. p. (fig.).

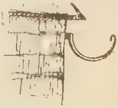

Bankier, *nm.*, właściciel interesu bankierskiego; wekslarz; finansi-

sta; gracz, trzymający bank w grze karcianej; *żart.* bogacz.

Bankierski, *przym.* od Bankier.

Bankiet, *fr.*, uczta, biesiada.

Bankietować, biesiadować, ucztować, hulać.

Banknot, Bankocetel, *nm.*, pieniądz papierowy, asygnata, bilet bankowy.

Bankocetel, *nm.*, —*p.* Banknot.

Bankructwo, niewypłacalność, upadłość handlowa; *przen.*—strata majątku, ruina majątkowa.

Bankrut, *fr. wł.*, ten co zbankrutował, co stracił wszystko, człowiek niewypłacalny, zrujnowany, hołysz.

Bankrutować, zawieszać wypłaty, stawać się niewypłacalnym, bankrutem; ogłaszać upadłość, bankructwo; *przen.* ubożeć, tracić majątek; *żart.* dawać za wygraną, cofać się, ustępować.

Banksja, roślina drzewiasta australijska (fig.).

Bant, *nm.*, obręcz, opaska żelazna; wiązanie poprzeczne u krokwi, rozpora (fig.); grzęda dla kur; zawiasa, na której drzwi są zawieszone.

Bańczasty, Bańczysty, Bańkowaty, podobny do bańki wodnej; pękaty, pełen baniek, bąblów.

Bańka, *zdr.* od Bania; niewielkie szklane naczynie pękate do płynów (fig.); rezerwoar lampy, zbiornik na świetliwo; naczynie blaszane zamykane do płynów, blaszanka (fig.); rodzaj szklaneczki, stawianej na ciele do naciągania krwi (fig.); bąbel z wody, bułka; **B.** mydlana=kropla wody mydlanej, wydętej przez rurkę.

Bańkowaty, podobny do bańki; *p.* Bańczasty.

Baobab, olbrzymie drzewo zwrotnikowe o owocach jadalnych, adansonja (f.).

Baptysterjum, *łć.*, *rz. n.*, w *lp.* *ndm.*, chrzcielnica.

Bar, Baryt, metal, należący do grupy metali ziem alkalicznych, główny składnik szpatu ciężkiego.

Barak, *fr.* budynek parterowy, przeznaczony dla tymczasowego pomieszczenia żołnierzy, chorych lub ubogich (fig.).

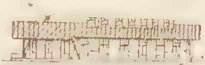

Baran, samiec owcy, skop, tryk (fig.); *przen.* człowiek głupi, nierozgarnięty, gap, jołop; taran (fig.); kafar, baba do wbijania palów; jeden ze znaków zodjakalnych (2 fig.); nazwa konstelacji (fig.); *żart.* strzyc barany: odcinać kupony od listów zastawnych; nosić kogo na barana — na plecach; **B-y** futro ze skór baranich.

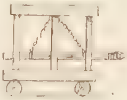

Baranek (nka), *zdr.* od Ba-

ran; jagnię; skórka jagnięca; nazwa myśliwska bekasa kszyka; *przen.* = trusia, niewiniątko, pokora; **B-ki** obłoczki, chmurki białe, kształtem podobne do baranków; futerko z baranków krymskich; gatunek hjacyntów (szafirki); *gw. żart.* **B.** egipskie = wszy.

Baranek Boży = Chrystus; **B.** wielkanocny, wyobrażenie Baranka Bożego, jako symbol Chrystusa (fig.).

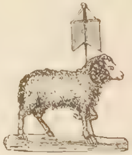

Barani, *przym.* od Baran.

Baranica, *rz. ż.*, barania skóra wyprawna używana na różne wyroby.

Baranieć, głupieć, idjocieć.

Baranina, mięso baranie.

Baraszki, *blp.*, figle, swawola, psoty.

Baraszkować, dokazywać, stroić figle, bawić się, swawolić; próżnować, zabawiać się.

Barbarja, *blm.*, *rz. ż.*, barbarzyństwo.

Barbaryzm, *gr.*, wyraz cudzoziemski w mowie ojczystej niepotrzebnie używany mogący być zastąpiony swojskim; barbarzyństwo.

Barbarzyniec, albo **Barbarzyńca,** człowiek napoły dziki, nieucywilizowany; tyran, okrutnik.

Barbarzyński, *przym.* od Barbarzyniec, dziki, nieucywilizowany, nieludzki.

Barbarzyństwo Barbaryzm, ludzie na poły dzicy; brak cywilizacji; stan napół dziki, dzikość; tyranja, okrucieństwo, zwierzęcość.

Barchan, *nm.*, lekko kosmata tkanina bawełniana.

Barchanowaty, podobny do barchanu, mszysty.

Barchanka, spódnica z barchanu.

Barchanowy, zrobiony z barchanu.

Barczatka, motyl z grupy prządek (fig.).

Barczyć, *myśl.*, postrzelić ptaka w skrzydło.

Barczysty, mający szerokie barki, plecy, pleczysty.

Barć, *rz. ż.*, dziupla w drzewie, gdzie pszczoły się gnieżdżą, ul wydrążony w drzewie (fig.).

Bard, *ang.*, śpiewak, poeta, wieszcz.

Bardon, *nm.*, lutnia, lira.

Bardysz, *p.* Berdysz.

Bardzo, *przysł.*, (*st. wyż.* Bardziej), wielce, mocno, nader; usilnie, serdecznie, gorąco, arcy.

Bareljef, *fr.*, płaskorzeźba.

Bareż, *fr.*, gatunek lekkiej, przezroczystej, połyskliwej, wełnianej tkaniny.

Bargiel, Bargieł, *zool.*, *p.* Kowalik.

Barjera, *fr.*, poręcz odgradzająca.

Bark, *w anat.* część górna kończyny górnej, składająca się z łopatki i obojczyka; łopatka przednia u ptaków; w *lm.* **B-ki** = plecy.

Barka, *fr.*, *rz. ż.*, statek wodny bez masztów do przewożenia zboża, drzewa i t. p. towarów; łódka ozdobna.

Barkarola, *wł.*, pieśń gondoljerów weneckich, gondoljera.

Barkas, *hiszp.*, *rz. m.*, największa łódź przy okręcie.

Barkówki, *rz. ż.*, pióra barkowe, przytwierdzone do barku (łopatki) ptaków.

Barłożyć, wyściełać barłogiem, robić podściółkę; śmiecić, zaśmie-

cać; bajać, gadać głupstwa, pleść duby smalone.

Barłóg, podściółka dla bydła ze starganej słomy; legowisko niedźwiedzia; śmiecie; *przen.* brudne, nędzne posłanie; stan nędzy; brud, błoto życiowe.

Barograf, *gr.*, barometr, zapisujący automatycznie zmiany w atmosferze.

Barok, *wł.*, rodzaj stylu architektonicznego, odznaczającego się dziwacznością i nieregularnością linji (fig.); w *znacz. przym.* — barokowy, dziwaczny; *w poezji:* styl kwiecisty, przeładowany przenośniami i figurami retorycznemi.

Barometr, *gr.*, przyrząd do mierzenia ciśnienia powietrza, wskazujący zmiany atmosferyczne (fig.); *przen.* wskazówka, oznaka, symptom.

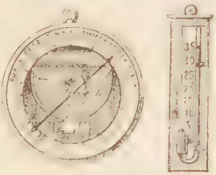

Barometrograf, *gr.*, barometr wskazówkowy samopiszący.

Barometryczny, *przym.* od Barometr.

Baron, *nm.*, tytuł wyższej szlachty, niższy od hrabiowskiego; *żart.* liber (*łć.* = wolny) **B.** = sobiepan, człowiek od nikogo nie zależny, o nic się nie kłopoczący.

Baronja, *rz. ż.*, baronostwo, prawo do tytułu barona; majątek, do którego posiadania przywiązany jest tytuł barona.

Baronostwo, *p.* Baronja; baron z żoną.

Baroskop, *gr.*, przyrząd do mierzenia wilgotności powietrza.

Barszcz, roślina z rodziny baldaszkowatych; zupa kwaskowa z buraków; *żart.*—blady atrament; *pgrdl.*—liche kwaśne wino.

Barszczowina, osad z barszczu chlebowego, używany na okłady do ran.

Bartne, *rz. n.*, danina z miodu, lub opłata od barci.

Bartnica, narzędzie do wyżłabiania barci.

Bartnictwo, *blm.*, pszczelnictwo, nauka o hodowli pszczół.

Bartnik, hodujący pszczoły leśne, pasiecznik, pszczelarz; gatunek niedźwiedzia; motyl, szkodliwy dla pszczół, zanocnica.

Bartny, *przym.* od Barć (prawo bartne); *rz.* dozorca barci, bartnik.

Barwa, *nm.*, pewien rodzaj światła, kolor; liberja, mundur, umundurowanie; odcień, piętno, charakter; włos, puszek na suknie; puszek na owocach. **B.** dźwięku= tembr, dźwięczność, wysokość tonu; *przen.*—pokrywka, płaszczyk, osłona, pozór.

Barwena, ryba morska, jadalna, o pięknym tęczowym połysku (fig.).

Barwica, *zdr.* **Barwiczka;** farba do nadawania sztucznych rumieńców, ruż, czerwienidło; rośl. marzanna.

Barwić, nadawać barwę czemu, farbować, kolorować; *przen.* piekszyć, krasić, zdobić.

Barwierz, farbiarz.

Barwinek,(nka), roślina o gładkich listkach i kwiatach błękitnych, zawsze zielona (fig.).

Barwisty, *przym.* od Barwa, kolorowy.

Barwnik, substancja, mająca własność barwienia ciał bezbarwnych, pigment.

Barwny, odznaczający się żywemi kolorami; malowniczy, obrazowy, żywy, kwiecisty, kolorowy.

Bary, *blp.*, rozrosłe barki, plecy; wziąć się za **B.** z kim = mocować się.

Barykada, *fr.*, rodzaj szańca, zrobionego na ulicy, zapora; *przen.* nagromadzenie trudności.

Barykadować, stawiać barykady, przeszkody, tarasować; **B. ś.**, zabezpieczać się barykadą, zamykać się, zatarasowywać się.

Baryła, *wł.*, *zdr.* **Baryłka;** beczułka, fasa; *przen.* człowiek otyły, okrągły, tłuścioch.

Baryt *p.* Bar.

Baryton, *wł.*, głos męski środkujący między tenorem i basem; barytonista; rodzaj instrumentu muzycznego dętego w rodzaju trąby; rodzaj instrumentu smyczkowego w rodzaju wiolonczeli.

Barytonista, *rz. m.*, śpiewający głosem barytonowym, baryton.

Bas, *wł.*, najniższe tony muzyczne; najniższy głos męski; narzędzie muzyczne smyczkowe: basetla; klucz muzyczny basowy (fig.); śpiewający basem, basista.

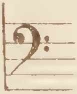

Basałyk, *tur.*, bicz z kulą ołowianą na końcu (fig.); człowiek duży niezgrabny, bałwan, dryblas, drągal, próżniak.

Basałykować się, próżniaczyć się.

Basałykowaty, grubawy, niezgrabny, bałwanowaty.

Basarunek, *nm.*, wynagrodzenie za pobicie, *przen.* — baty, cięgi, wały.

Basen, *fr.*, zbiornik wody, ocembrowany rezerwoar; dorzecze.

Basetla, *nm.*, *rz. ż.*, bas, kontrabas (duży instrument muzyczny, smyczkowy) (fig.); *przen.* niedołęga, głupi.

Basetlista, Basista, grający na basetli.

Basista, śpiewający basem; grający na basetli.

Basiur, wilk (w języku myśliwych); młody pęd z drzewa wyrastający drzewu szkodliwy.

Baskina, *hiszp.*, szeroka wierzchnia suknia hiszpanki; przedłużenie stanika od pasa u sukni kobiecej.

Basklarnet, *wł.*, instrument muzyczny dęty (tonem o oktawę niższy od zwykłego klarnetu).

Bason, *fr.*, naczynie płaskie do wypróżnień dla podsuwania leżącym chorym (fig.).

Basować, wtórować basem; *prz.* pochlebiać, potakiwać w widokach korzyści osobistej.

Bast, *nm.*, łyczko, łyko.

Basta, *wł.*, *przysł.*, dość, dosyć, koniec.

Bastard, *wł.*, nieprawe dziecię, bękart.

Bastjon, *fr.*, część fortyfikacji wysunięta z obwałowania (fig.).

Bastonada, *fr.*, kara bicia kijami w pięty lub w plecy.

Bastować, zaprzestawać, dawać za wygraną.

Bastowy, *przym.* od Bast, łyczkowy.

Basy, *blp.*, cięgi, baty, razy, wały, plagi, bizuny; znaki na ciele od plag, pręgi.

Baszłyk, *tur.*, kaptur na głowę z długiemi końcami do owiązania szyi (fig.).

Baszta, *łć.*, wieża obronna forteczna lub zamkowa (fig.).

Basztan *pers.*, *rz. m.*, ogród warzywny wśród stepów, na którym sieją kawony, melony, kukurydzę i t. d.

Baszta.

Baszybuzuk, *tur.*, (nieregularny żołnierz turecki); *przen.* człowiek niesforny, urwis, hajdamaka, łotr, hultaj.

Baś, baś! wołanie na owce.

Baśń, *rz. ż.*, bajeczne podanie ludowe a. historyczne; bajka; wieść niepewna, pogłoska, plotka, fałsz.

Baśniarz, twórca, autor baśni, bajarz.

Bat (-u), *wł.*, łódź, mały statek.

Bat (-a), bicz; **B-ty** = cięgi, plagi, wały, bicie, kara.

Batalista, *fr.*, malarz bitew.

Batalja, *fr.*, bitwa, walka, bój.

Bataljon, *fr.*, oddział żołnierzy pieszych, hufiec piechoty (około 800 ludzi), 4-ta część pułku.

Baterja, *fr.*, oddział artylerji złożony z kilku dział; okop w którym stoją rzędem armaty.

B. elektryczna, galwaniczna - połączenie kilku butelek lejdejskich lub stosów galwanicznych (fig.); *żart.*—szereg butelek z trunkiem albo z lekarstwami.

Batog, bicz, bat, bizun.

Batogować *p.* Batożyć.

Batometr, *p.* Batymetr.

Batorówka, czapka okrągła bez daszka z denkiem szersza u góry (fig.); szabla z czasów Batorego.

Batożek, *zdr.* od Batóg.

Batożyć, Batogować, bić batem, okładać batogami.

Batuta, *wł.*, *rz. ż.*, pałeczka dyrygującego orkiestrą; *przen.* — oznaka kapelmistrza.

Batymetr, *gr.*, przyrząd do mierzenia głębokości morza; sonda.

Batyst, *fr.*, gatunek płótna bardzo cienkiego.

Baumkuch, *nm.*, *rz. m.*, gatunek ciasta w kształcie piramidy ze sterczącemi soplami (fig.).

Bawar, piwo bawarskie.

Bawarja, piwiarnia.

Bawarka, kielnerka, dziewczyna usługująca w bawarji; ocukrzone mleko z gorącą wodą, ukropek.

Bawełna, *nm.*, roślina z której owocu (fig.) zbierają puszek służący do przędzenia tkanin; nici zrobione z przędzy bawełnianej; **B.** strzelnicza czyli piroksylina = materjał wybuchowy wytworzony z bawełny nasyconej kwasem siarczanym i dymiącym kwasem azotowym; *przen.* w **B-nę** obwijać = nie mówić wyraźnie prawdy, łagodzić wypowiedzenie prawdy.

Bawełnianka, wyrób z bawełny.

Bawełniany, *przym.* od Bawełna.

Bawełnica, *rz. ż.*, drobny owad z rodziny mszyc, niszczący drzewa iglaste.

Bawet, szpiczaste, sztywne zakończenie stanika kobiecego (fig.).

Bawialnia, pokój do przyjmowania gości, salon.

Bawić, czasowo przebywać, przesiadywać u kogoś, gościć, spędzać czas gdzie; **B.** kogo, zabawiać, zatrzymywać u siebie, rozrywać; śmieszyć, cieszyć, sprawiać uciechę,

wydawać się uciesznym; **B. ś.**, zatrzymywać się dłużej, nie śpieszyć się, ociągać się, robić marudnie, opieszale, marudzić; trudnić się, oddawać się czemu; przepędzać czas przyjemnie, igrać, figlować, baraszkować, swawolić; hulać, używać życia; pieścić się, rozkoszować się; **B. ś.** w co = udawać kogo, co; naśladować.

Bawidamek, *iron.*, lubiący bawić kobiety, letkiewicz, elegancik.

Bawidełko, *zdr.* od Bawidło.

Bawidło, zabawka, cacko.

Bawoli, *przym.* od Bawół.

Bawół, *gr.*, zwierzę przeżuwające podobne do wołu (fig.).

Baza, Bazis, *gr.*, dolne zakończenie kolumny, podstawa (fig.).

Bazalt, *tć.*, skała czarna pochodzenia wulkanicznego (ma często kształt wielkich słupów sześciobocznych) (fig.).

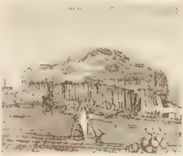

Bazar, *tur.*, wielki sklep z różnemi towarami; targ, targowica, rynek. budynek specjalnie przeznaczony na sklepy z różnemi towarami.

Bazgracz, Bazgrała, *rz. m.*, źle piszący, gryzmoła; pismak; lichy malarz.

Bazgrać, gryzmolić, pisać źle, niekształtnie; malować licho, paćkać; pisać banialuki, brednie, liche rzeczy.

Bazgrała, *p.* Bazgracz.

Bazgranina, Bazgrota, *rz. ż.*, gryzmoły, bylejaka pisanina, gwazdanina; lichy obraz, mazanina; lichy utwór, ramota.

Bazia, kotka jako kwiatostan wierzby, brzozy (fig.).

Bazylja, roślina zielna aromatyczna używana do lekarstw i jako przyprawa.

Bazylijka cz. Balsam polski, roślina ogrodowa pachnąca.

Bazylika, *gr.*, (budynek, w którym odbywały się sądy handlowe w Rzymie starożytnym); kościół wspaniały z trzema lub pięciu nawami oddzielonemi kolumnami(fig.)

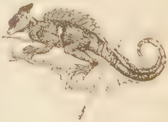

Bazyliszek, *gr.*, gatunek jaszczurki (f.); *przen.* człowiek zły, złośliwy, o niedobrem wejrzeniu.

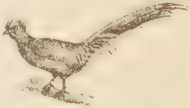

Bażant, *nm.*, ptak kurowaty świetnie upierzony (fig.).

Bażantarnia, miejsce hodowania bażantów.

Bąbel, bańka z płynu, wzdęcie płynu; pęcherz na ciele; duży pryszcz.

Bąbelcug, *nm.* **bąbel, bombel, bumelcug,** pociąg kolei, idący wolno i długo zatrzymujący się na stacjach.

Bąbelek, drobna ozdoba wisząca służąca do przybrania ubioru.

Bąblasty, kształtu bąbla.

Bąblica, choroba wysypkowa.

Bąblować, *nm.*, hulać, pędzić wesołe życie bez pracy, próżnować.

Bączek, rurka pod osadą strzelby, w którą się stempel wsuwa.

Bądź, *sp.*, albo, lub; chociaż, choćby, bodajby, nawet; druga osoba trybu rozkaz. słowa: być.

Bąk, gatunek ptaka brodzącego (fig.); owad z rzędu dwuskrzydłych (fig); zabawka dziecinna w kształcie kuli wydrążonej z nóżką, którą za pomocą sznurka wprowadzić można w szybki ruch wirowy, fryga, cyga (fig.); kobza; gatunek łódki o czterech wiosłach; błąd, omyłka, głupstwo; plotka, bajka, fałsz; człowiek nadęty, nadąsany; dzieciak; strzelać, zbijać **B-ki** próżnować, trwonić czas, bruk szlifować.

Bąkać, *p.* Bąknąć; słabo, niewprawnie czytać; niewyraźnie mówić.

Bąknąć, *nied.* **Bąkać,** wydać głos podobny do bąkowego, zahuczeć, jak bąk; odezwać się półgębkiem, zamruczeć, burknąć, niewyraźnie odpowiedzieć.

Be, nazwa litery B.

Be! *wykrz.*, fe! brzydko!

Beatrycze (-y), *rz. ż.*, ukochana, pani serca.

Beatyfikacja, *łć.*, zaliczenie przez kościół w poczet błogosławionych.

Bebechy, *blp.*, wnętrzności, kiszki, flaki; bety, pościel brudna; graty, manatki; wylatujące (niewszyte) kartki w książce, w aktach.

Bebeszyć, patroszyć, wyjmować bebechy, wnętrzności.

Bech, *gw.*, nieznośny dzieciak.

Bechtać, poduszczać, podburzać, jątrzyć przeciw komu, podbechtywać, mącić.

Becić się, kompromitować się, zasypywać się, blamować się.

Beczeć, *jdtl.* **Beknąć;** wydawać głos (owca, koza, łoś, jeleń, zając); głośno płakać, ryczeć z płaczu; fałszywie śpiewać, uderzyć w bek; *przen.* narzekać, biadać, ubolewać; odpowiadać za co.

Beczka, miara rzeczy sypkich i płynów, 40 wiader (72 garnce); tonna; duże naczynie drewniane z klepek i obręczy (fig.); fasa, antał; **B.** morska—*p.* Boje; *przen.* człowiek otyły, grubas, brzuchacz, zdolny pić dużo; **B.** bez dna—utracjusz, marnotrawca, dziurawy worek; zacząć z innej **B-ki** = inaczej przemawiać, przejść do innego przedmiotu w rozmowie, z innej strony przedmiot omówić, innym tonem.

Beczkowaty, kształtu beczki, okrągły, wydęty, pękaty; półkulisty (sklepienie).

Beczkówka, klepka długości 30 cali.

Beczułka, mała beczka, baryłka, antałek; *przen.* mała, tłusta, okrągła osoba.

Bedel, Pedel, *łć.*, woźny w zakładzie naukowym; kościelny, pilnujący porządku w kościele.

Bedłka, *rz. ż.*, rodzaj grzyba; rodzaj zapalenia wewnątrz ust.

Bednarczyk, terminator bednarski.

Bednarka -*p.* Bednarstwo.

Bednarstwo, stan, fach, rzemiosło bednarskie, bednarka.

Bednarz, rzemieślnik, robiący naczynia drewniane z klepek.

Beduina, rodzaj długiego wierzchniego okrycia kobiecego z kapturem (fig.).

Befsztyk—*p.* Bifsztyk.

Begonja, ukośnica, roślina o dużych liściach ozdobnych nieraz różnokolorowych (fig.).

Bejca lub **Bajca,** *nm.*, nazwa roztworów chemicznych służących do przygotowania pod farbę skóry, tkanin, drzewa, metalów.

Bejcować, *nm.*, zastosowywać bejcę.

Bek, głos owcy, kozy; płacz.

Bek, *fr.*, palnik u lampy gazowej (fig.), dziobek.

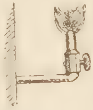

Bekać się, parzyć się (o jeleniach).

Bekas, *fr.*, gatunek ptaka brodzącego z długim miękkim dziobem (fig.).

Bekasi, *przym.* od Bekas.

Bekiesza, *rz. ż.*, suknia męska długa futrem podbita krojem węgierskim (fig.).

Beknąć, *p.* Beczeć; beknąć grubo=ponieść stratę materjalną, przypłacić za co.

Bekowisko, miejsce zbierania się jeleni (samców i samic).

Beksa, *rz. m. i ż.*, płaksa, mazgaj.

Bekwarek, gatunek słowika.

Bela, *nm.*, miara papieru, zawierająca 10 ryz; 20 postawów sukna; *przen.* człowiek nieruchawy, kloc, pień, kłoda.

Beladona, *wł.*, pokrzyk, wilcza jagoda, roślina trująca z rodziny psiankowatych (fig).

Belemnit, *gr.*, skamieniały szczątek wymarłych głowonogów; t. zw. strzałka piorunowa lub pazur djabelski.

Beletrysta, *fr.*, powieściopisarz, nowelista.

Beletrystyka, literatura powieściowa, nadobna.

Belfer, *nm.*, pomocnik melameda w chederze; *pgrdl.* nauczyciel, bakałarz.

Belferja, *rz. ż.*, *pgrdl.*, nauczyciele; zebranie, zgromadzenie nauczycieli.

Belferka, Belferja, Belferstwo, stan, zajęcie belfra, nauczycielstwo, bakalarstwo.

Belfrować, trudnić się nauczycielstwem, bakałarzyć.

Belka, *nm.*, kloc z 4 stron ociosany; drąg u wagi.

Belkowanie, poziomy układ belek między dwoma piętrami.

Belladonna—*p.* Beladona.

Belweder, *wł.*, ozdobny budynek, altanka, wystawione w miejscu skąd piękny widok się roztacza.

Belzebub, *hbr.*, bies, djabeł, szatan; książę djabłów; *przen.* człowiek zły.

Bełgotać *p.* Bełkotać.

Bełkot, bełkotanie, chlupanie, plusk; mowa niewyraźna, jąkająca się; głos wydawany przez cietrzewia.

Bełkotać, Bełgotać (-oce), chlupotać, chlupać, poruszać płynem, bełtać; jąkać się, bąkać, mówić z trudnością, niewyraźnie; mówić językiem niezrozumiałym.

Bełkotka, odmęt w wodzie, chlupotanie wody, wir; narzędzie do bełtania płynów; kobieta gadatliwa, papla; jąkająca się, bełkocąca.

Bełkotliwy, *przym.* od Bełkot.

Bełt, *nm.*, grot, pocisk, strzała.

Bełtać, mieszać, mącić, bełkotać.

Bełtanina, *rz. ż.*, płyn zmącony, rozbełtany.

Bemol (skr. **b.**) *w muz.*, znak zniżenia nuty o pół tonu (fig.).

Benedykcja, *łć.*, błogosławieństwo; poświęcenie.

Benedyktyn, zakonnik reguły ś-go Benedykta; nazwa pewnego gatunku likieru.

Benedyktynka, zakonnica reguły św. Benedykta.

Benedyktyński, *przym.* od Benedyktyn; benedyktyńska praca = cierpliwa, mrówcza, wytrwała, mozolna praca.

Beneficjalny, od beneficjum, dotyczący beneficjum.

Beneficjant, nadający, ofiarowujący dobra na rzecz kościoła.

Beneficjarjusz, posiadający beneficjum, obdarowany dobrami kościelnemi.

Beneficjat, pobierający dochód z dóbr kościelnych.

Beneficjum, *łć.*, *rz. n.*, w *lp. ndm.*, w *lm.* **B-cja,** dochód z dóbr kościelnych, prebenda.

Benefis, *fr.*, *rz. m.*, dochód z widowiska, danego na korzyść artysty; zysk, korzyść.

Benefisant, artysta, na którego korzyść odbywa się przedstawienie benefisowe.

Bengalski ogień, *p.* Ogień.

Benjaminek (-nka), najmłodszy z rodziny, ulubieniec, faworyt, pieszczoch, gagatek.

Benzoes, wonna żywica koloru brunatnego używana jako kadzidło i kosmetyk.

Benzol, związek organiczny płynny o przyjemnym zapachu używany w przemyśle.

Benzyna, *rz. ż.*, płyn o charakterystycznym zapachu wydobywany z ropy naftowej używany do palenia i do wywabiania plam tłustych z tkanin.

Ber (bra), *rz. m.*, rodzaj prosa.

Bera, *fr.*, gatunek gruszki (złota, szara, biała **B.**).

Berajter, *nm.*, ujeżdżający konie.

Berbeć, *rz. m.*, mały dzieciak.

Berberys, krzew ciernisty o jagodach kwaśnych (fig.).

Berdysz, Bardysz, *łć.*, drążek z siekierą u góry podobny do halabardy (fig.).

Beret, *p.* Biret.

Bergamota, *wł.*, *rz. ż.*, gatunek gruszki; gatunek cytryny.

Berkowiec, waga rosyjska = 10 pudom.

Berkut albo **Birkut,** *tat.*, gatunek orła stepowego (fig.).

Berlacz, *nm.*, ciepły miękki trzewik zimowy nakładany na inny trzewik.

Berlinka, duża łódź żaglowa z dachem przykrywającym przewożone zboże i towary.

Berło, krótka laska ozdobna jako znak władzy najwyższej. (fig.). **B.** błazna: laseczka z główką pajaca, z dzwoneczkami (fig.); *przen.* panowanie, władza naj-

wyższa; drążek myśliwski dla sokołów.

Berma, *fr.*, *rz. ż.*, w fortyfikacjach odstęp poziomy między wałem a rowem służący do wzmocnienia nasypu (fig.).

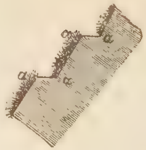

Bermyca, *nm.*, *rz .ż.*, duży futrzany kołpak wojskowy (2 fig.).

Bernardyn, zakonnik reguły Św. Franciszka zreformowanej przez Św. Bernarda.

Bernardynka, zakonnica reguły Św. Bernarda; gatunek tabaki.

Bernardyński, *przym.* od Bernardyn.

Berwiono—*p.* Bierwiono.

Beryl, *gr.*, glucyn, drogi kamień barwy zielonej, szmaragd, akwamaryn.

Berżerka, *fr.*, pasterka; gatunek krzesła i fotelu.

Bestja, *łć.*, *rz. ż.*, zwierzę; potwór, zwierzę dzikie rozjuszone; *przen.* człowiek zły, zezwierzęcony, bydlę, łotr; *żart.* niepoń, urwis.

Bestjalny, *przym.* od Bestja.

Bestwić, pobudzać do srogości, dzikości zwierzęcej, rozbestwiać, rozjuszać; podniecać lubieżność, roznamiętniać; **B. ś.**—*p.* Bestwieć.

Bestwieć, Bestwić się, dziczeć, srożeć, rozbestwiać się, bydlęcieć, zwierzęcieć, oddawać się rozpuście, stawać się rozwiązłym.

Bestyjka, *rz. ż.*, zwierzatko, stworzonko; *przen. żart.* kobietka ładna, ponętna, zalotna.

Bestyjstwo, hultajstwo, łajdactwo, szelmostwo, zgraja łotrów.

Beszamel, *fr.*, przyprawa do mięsa ze śmietany i jaj.

Besztać, łajać, wymyślać komuś, lżyć.

Besztanina, łajanie.

Betel, roślina, której liście, zmieszane z orzechami palmy areki i wapnem, żują ludy połud. azjatyc.

Beton, *ang.*, masa z wapna hydraulicznego i żwiru szybko twardniejąca używana jako podkład pod fundamenty, do wyrobu sztucznych płyt kamiennych i t. p.

Bety, *nm.*, *blp.*, pierzyna, piernat, pościel puchowa.

Bez, *przyim.*, oznacza brak, nieobecność czegoś, wyłączenie; nie bez tego = zapewne.

Bez (bzu), krzew dziko rosnący o liściach pierzastych i drobnych białych kwiatach o nieprzyjemnym zapachu; **B.** lilak, krzew ogrodowy o kwiatach wonnych, białych lub liljowych (fig.).

Beza, *fr.*, pianka z białek z cukrem miałkim ubita i upieczona.

Bezbarwny, nie mający barwy, niekolorowy; *przen.* suchy, mdły, blady, nieożywiony, nie mający wyraźnego charakteru.

Bezbożnik, żyjący bez religji, ateusz.

Bezbożny, nie wierzący w Boga, ateuszowski, niereligijny, nie zachowujący przepisów kościoła.

Bezbronny, nie mający broni, oręża, nieuzbrojony; słaby, bezsilny, nie mogący się bronić.

Bezbrzeżny, nie mający brzegów, nie mający granic, nieograniczony, bardzo rozległy; niezmierny, niezmierzony, nieprzejrzany.

Bezcelowy, nie mający celu, niepotrzebny, bez wytkniętego kresu.

Bezcen, *w wyraż. przysł.* **za bezcen** = nadzwyczaj tanio, na pół darmo, za psie pieniądze.

Bezcenny, nieoceniony, nieoszacowany, bajecznie drogi, kosztowny.

Bezceremonjalny, nie robiący sobie z niczego ceremonji, niczem się nie krępujący.

Bezchmurny, niezachmurzony, jasny, pogodny (niebo, dzień).

Bezcielesny, duchowy, nie mający ciała, formy widomej; nieuchwytny, nadzmysłowy.

Bezcienny, nie rzucający w południe cienia: mieszkaniec pasa zwrotnikowego.

Bezczelny, zuchwały, haniebny, wytartego czoła i sumienia, nie mający wstydu, zuchwale natarczywy.

Bezcześcić, bezecnić, pozbawiać czci, zniesławiać, sromocić, hańbić; profanować, kalać, poniewierać, plugawić.

Bezczynny, nieczynny, nie działający, próżnujący, nie zajęty, nie zatrudniony.

Bezdasze, *rz. n., przen.*, brak dachu nad głową, brak schronienia, bieda.

Bezdenny, nie mający dna i gruntu; niezmiernie głęboki, niezgłębiony, przepaścisty; niewyczerpany, nieprzebrany.

Bezdeń, (-dni, *lm.* -dnie), *rz. ż.*, bardzo wielka głębokość, głąb', otchłań, przepaść, bez końca.

Bezdomny, nie mający domu, dachu nad głową; tułaczy.

Bezdroże, obszar bez dróg, manowce, zdroże; fałszywa droga życia, życie złe, niemoralne; fałszywa droga rozumowania.

Bezdrzewny, pozbawiony drzew (kraj, okolica).

Bezduszny, bez życia, nie mający duszy, martwy; nieczuły, nieużyty, nieożywiony.

Bezdymny, nie wytwarzający dymu (proch).

Bezdzietny, nie mający dzieci, potomstwa; *przen.* nie pozostawiający godnych siebie naśladowców.

Bezdźwięczny, nie posiadający dźwięku, głuchy, przytłumiony; *w gram.* spółgłoski bezdźwięczne, cz. ciche (błędnie mocne): spółgł. wymawiane bez udziału krtani: p, t, k, s, sz, (w przeciwstawieniu do b, d, g, z, ż).

Bezeceństwo, szkarada, ohyda, rzecz bezecna, czyn bezwstydny; haniebność, sromota; brzydactwo, szkaradzieństwo.

Bezecnić, bezcześcić, hańbić, pozbawiać czci; szpecić, szkaradzić.

Bezecnik, człowiek bez czci, bezwstydny, hultaj, łotr.

Bezecny, niegodziwy, bez czci, sromotny, haniebny; szpetny, szkaradny.

Bezgłowe, rzęd ryb i mięczaków, nie mających wyraźnej głowy.

Bezgłowy, nie mający głowy.

Bezgraniczny, nieograniczony, nie mający granic, nieskończenie wielki.

Bezgrzeszny, nie grzeszący, nie mający grzechów, bez winy.

Bezimienny, nie mający nazwy, imienia; nie podpisany przez autora, anonimowy.

Bezinteresowny, nie mający osobistego interesu, osobistych widoków na celu, nieinteresowny.

Bezjęzyczny, nie mający języka.

Bezkarnie, *przysł.* bez kary, bez podlegania karze, bez obawy kary, zuchwale.

Bezkarność, niepodleganie karze, niekarność, swawola.

Bezkarny, nie podlegający karze; nieukarany.

Bezkostny, nie mający kości.

Bezkreśny, nieograniczony, bez kresu, nie mający granic, nieskończony.

Bezkrólewie, czas między śmiercią jednego panującego a wstąpie-

niem na tron drugiego; nieład, bezład, bezrząd, wynikający z nieobecności zwierzchnika.

Bezkrwawy, niekrwawy, bez rozlewu krwi; **B.** ofiara=Msza Święta.

Bezkrwisty, posiadający mało krwi, anemiczny, blady, mizerny; posiadający mało życia, energji, czczy, mdły, nieożywiony.

Bezkrytyczny, niekrytyczny, nie roztrząsający (umysł), nie posiadający sądu krytycznego.

Bezkształtny, nie mający kształtów prawidłowych, nieforemny, niekształtny.

Bezkwiatowe (rośliny)=skrytopłciowe, skrytokwiatowe, t. j. nie wydające nigdy kwiatu; bezliścieniowe, np. grzyby, paprocie.

Bezleśny, ogołocony z lasów.

Bezlik, wielka obfitość, wielka ilość, mnóstwo.

Bez liku, *przysł.*, mnóstwo.

Bezliścieniowe, Bezliścienne, *p.* Bezkwiatowe.

Bezlistny, pozbawiony liści.

Bezlotek, ptak płetwonogi, pingwin (fig.).

Bezludny, niezaludniony, pusty.

Bezludzie, miejsce puste, bez ludzi, pustkowie.

Bezład, nieład, nieporządek, chaos, bezrząd.

Bezładny, nieporządny, chaotyczny, pomieszany.

Bez mała, *przysł.*, ledwo nie, prawie, niemal.

Bezmian, przezmian, rodzaj wagi, składającej się z drążka nierównoramiennego z podziałką, mającego ruchomy ciężarek z jednej strony a talerzyk z drugiej (fig.).

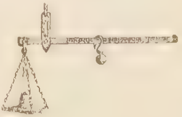

Bezmiar, przestrzeń niezmierzona, nieskończona; wielka ilość, nieskończoność.

Bezmierny, niezmierzony, nieskończony; wielki, ogromny, obszerny, bezbrzeżny; nadmierny.

Bezmózgi, głupi, nie mający oleju w głowie.

Bezmyślny, nie myślący, nie zastanawiający się, nie rozumujący, głupi; nie obmyślany (czyn).

Beznadziejny, nie pozostawiający nadziei, bez wyjścia, rozpaczliwy.

Beznamiętny, nie mający namiętności, nie podlegający namiętnościom.

Beznogi, nie mający nóg; niektóre zwierzęta ziemnowodne i szkarłupnie, apoda.

Beznosek, człowiek, który stracił nos.

Beznosy, nie mający nosa.

Bezoar, kamień, znajdowany we wnętrznościach kozła bezoarowego, używany dawniej jako środek leczniczy, strutka.

Bezobłoczny, nie mający obłoków, wolny od obłoków, chmurek, pogodny, jasny.

Bezogoniasty, Bezogonowy, nie posiadający ogona (niektóre małpy, ziemnowodne).

Bezoki, nie mający oczu, ślepy, ociemniały; nie mający jednego oka, jednooki.

Bezokolicznik, *w gram.* tryb bezokoliczny, wyrażający samo pojęcie działania lub stanu, bez względu na inne okoliczności(=*łć.* infinitivus).

Bezokoliczny, *przym.*, bez względu na okoliczności; tryb **B.** — *p.* Bezokolicznik.

Bezosobowy, nieosobowy; zdanie **B**-e = nie mające podmiotu.

Bezowocny, płonny, nie dający owocu; *przen.* niepożyteczny, nieskuteczny, próżny (praca, wysiłek).

Bezpalcy, nie mający palców.

Bezparcjalny, bezstronny.

Bezpieczeństwo, niepodleganie obawie, spokój, spokojność, pewność, że się nic złego nie stanie.

Bezpieczny, pewny, któremu nic złego nie grozi, spokojny.

Bezpłatkowe (rośliny), o kwiatach, mających tylko kielich, a pozbawionych płatków korony.

Bezpłatny, wolny od opłaty.

Bezpłciowy, nie mający płci, nijaki.

Bezpłodny, niepłodny, nie mający płodu, niezdolny do wydawania potomstwa; nieurodzajny, płonny, jałowy, nieżyzny.

Bezpodstawny, nie mający podstawy, bezzasadny.

Bezpośredni, następujący tuż po czem, bez pośrednictwa, wprost; natychmiastowy, kolejny; nie wzorowany na czemś, nie szablonowy, nie konwencjonalny, naturalny.

Bezpośrednio, *przysł.*, wprost.

Bezpotomny, nie mający potomstwa, bezdzietny.

Bezpowrotny, miniony, przeszły, nie mogący powrócić, niepowrotny, nieodwołalny.

Bezprawie, łamanie prawa, gwałt, nadużycie prawa; postępek przeciwny prawu, nielegalność, krzywda.

Bezprawny, przeciwny prawu, nieprawnie zrobiony, nielegalny.

Bezpretensjonalny, nie mający pretensji, niewymuszony, prosty, skromny, naturalny.

Bezprzestannie, ciągle, ustawicznie.

Bezprzykładny, nie mający podobnego sobie, jedyny w swoim rodzaju, nadzwyczajny, niezwykły, niesłychany, osobliwy, szczególny.

Bezprzytomny, nieprzytomny.

Bezradny, nie umiejący sobie radzić, niezaradny, niedołężny.

Bezręki, pozbawiony rąk.

Bezrobocie zmowa robotników, polegająca na wstrzymaniu się od roboty, strejk.

Bezrogi, nie mający rogów.

Bezrolny, nie posiadający roli, gruntu (chłop).

Bezrozumny, nie mający rozumu, nierozumny, niedorzeczny, głupi.

Bezrząd, nieład, bezład, anarchja, nierząd, nieporządek.

Bezsenność, brak snu.

Bezsenny, bez snu spędzony (noc); nie śpiący, czuwający.

Bezsens, *rz. m.*, niedorzeczność, absurd, nonsens, głupstwo, brak sensu, brak myśli.

Bezsensowny, *przym.* od Bezsens.

Bezsilność, niemoc, osłabienie, bezwładność.

Bezsilny, nie mający sił, słaby, osłabiony; skrępowany, nie mający władzy.

Bezskrzydły, nie mający skrzydeł (owady).

Bezskuteczny, nieskuteczny, nie mający skutku, daremny, nie pomagający.

Bezsłoneczny, nie oświetlony promieniami słońca.

Bezsporny, pewny, nie podlegający wątpliwości, niezaprzeczony.

Bezsprzeczny, pewny, niewątpliwy, nie ulegający zaprzeczeniu.

Bezstronny, niestronniczy, nie unoszący się stronnością, sprawiedliwy, bezparcjalny.

Bezterminowy, nie mający określonego terminu, określonego czasu.

Beztroski, nie doznający trosk, swobodny.

Bezuchy, Bezuszny, nie mający uszu, nie mający ucha.

Bezustanny, nieustanny, nie ustający, ciągły, ustawiczny.

Bezusty, nie mający ust.

Bezużyteczny, bez pożytku, nieużyteczny, nie przynoszący korzyści; bezowocny, bezskuteczny, daremny, niepotrzebny.

Bezwarunkowo, *przysł.*, koniecznie, nieodzownie, stanowczo, nieodbicie, niewątpliwie.

Bezwarunkowy, konieczny, nieodzowny, nieodbity.

Bezwąsy, nie mający wąsów, młodzieniaszek, gołowąsy.

Bezwiednie, *przysł.*, nieświadomie, mimowiedzy, mimowoli, niechcący, bez zastanowienia.

Bezwiedny, nieświadomy, mimowolny.

Bezwład, porażenie, paraliż, niemożność władania członkami ciała, niemożność ruchu, osłabienie.

Bezwładność, niemożność ruchu; niemoc, bezsilność; *w fiz.* własność ciał, polegająca na tem, że same nie mogą sobie nadać ruchu, a poruszone, nie mogą go powstrzymać ani zmienić.

Bezwładny, nie mogący ruszyć się lub poruszyć członkami ciała, sparaliżowany, bezsilny, obezwładniony, osłabiony, nie mający władzy.

Bezwłasnowolny, nie mający własnej woli; zostający pod opieką, kuratelą, pozbawiony możności wykonywania czynności prawnych.

Bezwłosy, nie mający włosów, pozbawiony włosów.

Bezwodnik, anhydryt; związek chemiczny tlenowy, otrzymany z kwasu, po zupełnem odciągnięciu wody.

Bezwodny, nie mający wody, pozbawiony wody.

Bezwola, chorobliwy brak woli.

Bezwonny, nie mający woni, pozbawiony woni.

Bezwstyd, Bezwstydność, brak wstydu, czelność; rozpusta, nierząd, sromota.

Bezwstydnica, kobieta bez wstydu, nieprzyzwoita, nierządnica.

Bezwstydnik, człowiek pozbawiony wstydu, nie wstydzący się, nieprzyzwoity.

Bezwstydny, nie mający wstydu, nie żenujący się, bezczelny, sromotny, nieprzyzwoity.

Bezwyznaniowiec, nie chcący należeć do żadnego wyznania religijnego.

Bezwyznaniowość, niewyznawanie żadnej religji: nienależenie do żadnego wyznania.

Bezwyznaniowy, nie mający określonej religji, nie wyznający żadnej religji.

Bezwzględnie, *przysł.*, bez uwagi na cośkolwiek, ostro, bez litości, surowo, absolutnie.

Bezwzględny, nie mający względu, nie baczący na nic; surowy, despotyczny; absolutny; **B.** ciężar = gatunkowy ciężar; **B.** wysokość = wzniesienie nad poziom morza.

Bezzasadny, nie oparty na pewnej zasadzie, nie mający uzasadnienia, bezpodstawny.

Bezzębny, nie mający zębów całkowicie lub częściowo, mający mało zębów; **B**-ne (zwierzęta)=szczerbate.

Bezzmienny, niezmienny, bez przerwy zostający, ciągły, jednakowy.

Bezznamienny, bez wyraźnej cechy, niecharakterystyczny.

Bezzwłocznie, *przysł.*, natychmiast.

Bezzwłoczny, niezwłoczny, natychmiastowy.

Bezżenny, nie żonaty, kawalerski.

Bezżeństwo, stan kawalerski, życie bezżenne, celibat.

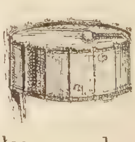

Bęben(-bna), instrument muzyczny, walcowaty, pusty wewnątrz, z dwóch stron skórą naciągnięty, wydający odgłos za uderzeniem pałeczki. taraban (fig.), walec ruchomy, wewnątrz pusty; rodzaj

krosienek okrągłych do robót damskich; przyrząd, okrywający wierzchnią część koła

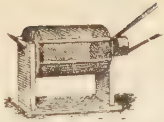

na statkach parowych (fig.); *przen.* dzieciak; wzdęty, pękaty.

Bębenek, *zdr.* od Bęben, mały bęben z dzwonkami o jednem dnie, tamburyno; (fig.); błona, oddzielająca ucho wewnętrzne od zewnętrznego; tłok w pompie. Podbić komu **B-nka** = poduszczyć, podburzyć, dodać odwagi, ośmielić.

Bęblik, maleńki chrząszczyk barwy zielonej, pospolity na kwiatach.

Bębnica, odma brzuszna, chorobliwe wzdęcie brzucha.

Bębnić, bić w bęben; bić palcami po czemś; *przen.*, wciąż to samo powtarzać; ustawicznie gadać coś nad uchem.

Bębnienie, *myśliw.*, wydawanie głosu przez gołębia; szybkie uderzanie dziobem w gałąź przez dzięcioła.

Bęc! *wykrz.*, wyraz oznaczający odgłos wywołany upadkiem.

Bęcnąć, upaść, przewrócić się, bachnąć.

Bęcwał, niezgrabjasz, niezdara, bałwan, dureń.

Bękarci, *przym.* od Bękart.

Bękarcieć, wyradzać się, od rodu swego odstępować.

Bękart, *nm.*, dziecię nieprawego łoża, wyrodek; mieszaniec u zwierząt, bastard.

Biada! *wykrz.*, oznaczający ubolewanie, żałość; niestety! nieszczęście! źle!

Biadać, narzekać, utyskiwać, żalić się.

Białawiec, gatunek motyla dziennego.

Białawy, niezupełnie biały.

Białek, biały znak pod paznogciem; bielmo.

Białka, *rz. ż.*, motyl kosmaty, brudnobiały (fig).

Białkan, związek białka z solami metali.

Białko, w jajku płyn wodnisty barwy żółtawej; związek organiczny azotowy, stanowiący najważniejszą część składową ciał organicznych (zwierząt i roślin); **B.** oczne—*p.* Białkówka.

Białkomocz, *rz. m.*, choroba, odznaczająca się wydzielaniem wielkiej ilości białka w moczu.

Białkówka lub **Białko,** twardówka, zewnętrzna błona oka barwy białej.

Białodrzew (u), *rz. m.*, gatunek topoli o liściach pod spodem szarawych.

Białogłowa, kobieta, niewiasta.

Białogłowy, białowłosy, mający na głowie włosy białe, siwy.

Białogon—*p.* Białorzytka.

Białolicy, mający płeć białą.

Białonóżka, koń o białych nogach.

Białopióry, mający pióra białe.

Białoryb, *rz. m.*, ogólna nazwa drobnych ryb karpiowatych.

Białorzytka lub Białogon, ptak wróblowaty, spokrewniony ze słowikiem.

Białoskórnictwo, *blm.*, rzemiosło białoskórnika, gałąź garbarstwa, zajmująca się wyrobem skór delikatniejszych białych.

Białoskórnik, garbarz wyprawiający delikatniejsze skóry białe.

Białoszyjka, koń, mający białą szyję.

Białość, barwa biała, jasna (białość cery).

Białowłosy—*p*. Białogłowy.

Białozór, sokół norweski, krzeczot, gatunek ptaka drapieżnego (fig.).

Biały (*st. wyższy:* Bielszy), mający barwę śniegu, mleka, czysty, niebrudny; niewinny, niepokalany; siwy (włos); widny, jasny (dzień); **B.** płeć = kobiety; **B.** ryba = nazwa dawana wielu gatunkom ryb o białem mięsie; **B.** broń = broń chłodna, sieczna; **B.** kawa=kawa z mleczywem; **B.** mięso=mięso cielęce, wieprzowe i niektórych ptaków; **B.** niedziela = piąta niedziela postu; **B.** drzewo= mające rdzeń biały i rzadki; **B.** karta=karta niezapisana, (umysł dziecięcia jest białą kartą=niezapełniony, czysty, poddający się); **B.** wino=wyciskane z jasnych winogron; **B.** chleb=chleb pszenny; **B.** dzień jasny dzień; do **B-go** dnia=do rana; **B.** mazur =trwający do rana; **B.** pieniądz=srebrny pieniądz; **B.** wiersz=nierymowy; **B-ą** nicią szyty (utwór, artykuł) = utwór literacki, w którym szczegóły są nakręcane do widocznej tendencji.

Biba, Bibka, *łć. żart.*, pijatyka w gronie wesołych towarzyszów, hulanka.

Biblijny, *przym.* od Biblja.

Biblja, *gr.*, Pismo Święte, księgi Starego i Nowego Testamentu; *iron.* wielka księga.

Bibljofil, *gr.*, miłośnik książek.

Bibljograf, uczony znawca wydań, ksiąg i druków, układający katalogi ksiąg.

Bibljograficzny, dotyczący bibljografji.

Bibljografja, *gr.*, nauka mająca za przedmiot znajomość wydań książek, druków i rękopisów.

Bibljoman, *gr.*, namiętny zbieracz książek, zwłaszcza rzadkich.

Bibljopola, *gr.*, *rz. m.*, księgarz.

Bibljoteka, *gr.*, książnica, księgozbiór; gmach przeznaczony na zbiór książek; zbiór, wybór dzieł jednego rodzaju, jednej umiejętności lub jednego wydania; tytuł niektórych wydawnictw perjodycznych; *przen.* człowiek uczony.

Bibljotekarstwo, zajęcie bibljotekarza; nauka układania bibljotek.

Bibljotekarz, zarządzający bibljoteką.

Bibosz, *łć.*, lubownik trunków, pijak, opój, bibuła.

Bibulasty, podobny do bibuły, nie zbity, nie ścisły, przesiąkliwy.

Bibuła, *łć.*, gatunek papieru przesiąkliwego; *przen.* bibosz.

Bibułka, gatunek cieniutkiego papieru do papierosów lub do owijania.

Bicie, *rz.* od Bić, uderzanie chłostanie, plagi; **B.** serca: czynność fizjologiczna serca, choroba serca, palpitacja; głos przepiórki.

Bicykl, *gr.*, kołowiec, welocyped o dwóch kołach, z których przednie duże, a tylne malutkie.

Bicz, bat, bizun; chłosta, plaga; *przen.* kara (bicz Boży); jak z **Bicza** trzasnął = natychmiast, wnet, szybko; **B.** korali=kilka sznurów korali razem związanych (f.); **B.** z piasku ukręcić= z niczego chcieć coś zrobić; **B.** kręcić na siebie=dać sposób przeciw sobie; **B.** kręcić na kogo=knować coś przeciw komu; z **B-em** kogo puścić=z niczem.

Biczować, okładać biczem, bić batem, batogować, chłostać.

Biczownik, ten co się biczuje; **B-cy,** średniowieczna sekta religijna.

Biczowy, *przym.* od Bicz: koń biczowy = boczny, przyprzężony.

Biczyk, mały bicz, bacik.

Biczysko, kij stanowiący rączkę bicza: *zgr.* duży bicz.

Bić, zadawać razy, chłostać, ćwiczyć, uderzać, tłuc; *przen.*— zwyciężać, gromić, pokonywać; godzić na kogo lub w co, nacierać, nastawać; rozbijać, tłuc; zabijać, śmierć zadawać; strzelać; **B.** w co = wbijać (pale, gwóźdź); **B.** pieniądze=wyrabiać pieniądze; **B.** drogę = budować, robić drogę; **B.** w dzwony = dzwonić; **B.** pokłony = kłaniać się nizko, uniżenie; **B.** księgi—drukować; **B.** głową o ścianę = rozpaczać; **B.** groblę - budować, sypać, urządzać groblę; **B.** pianę = rozbijać białko trzepaczką; poty biją = silne potnienie; strzelba bije dobrze = celnie, daleko; woda bije ze skały = wytryska; bijący dowód = oczywisty, niezaprzeczony; **B.** w oczy = być widocznym, rzucać się w oczy, uwydatniać się; **B.** czołem = kłaniać się nizko, wyrażać szacunek; **B.** do głowy = uderzać, napływać (o krwi); **B.** kartę = kłaść wyższą kartę; **B.** figurę w szachach lub kamienie w warcabach—zabierać figurę, kamień przeciwnikowi; **B.** godziny = wybijać, wydzwaniać godziny; **B.** na co, w co =kłaść nacisk, akcentować silnie, zmierzać do czego; **B. ś.** =bić siebie samego, chłostać się; **B. ś.** z kimś—zadawać wzajemnie razy, wszcząć bójkę; walczyć, toczyć bitwę, pojedynkować się; **B. ś.** z myślami = rozważać coś, namyślać się; **B. ś.** w piersi = uderzać się w piersi, albo uznawać swą winę; **B. ś.** z czem = biedzić się, walczyć z czem, kłopotać się; *p.* Bity.

Biec, *(biegę, bieżysz-ży, biegł),* **Biegnąć,** *(biegnę, biegniesz, — nie),* **Biegać,** *częstl.*, iść szybko, śpieszyć, pośpieszać, dążyć szybko; kłusować, pędzić; lecieć, przelatywać, poruszać się szybko naprzód (o ciałach); ciec, płynąć (o wodzie); szybko upływać (czas); biec na zgubę = gotować sobie nieszczęście; *p.* Bieżący.

Bieda, ubóstwo, brak grosza; kłopot, przykrość, troska, zgryzota; **B-dę** klepać = żyć w biedzie, być w ubóstwie, być ubogim, biedować; mieć z kim **B-dę** = mieć kłopot z kim, frasować się z czyjego powodu; wprowadzić kogo w **B-dę**—wprowadzić kogo w kłopoty, zmartwienia, narazić kogo; od **B-dy** = jako tako, zaledwie ujdzie; z **B-dą** = z trudem, z kłopotem; **B-dę** klepać = żyć w nędzy, w ubóstwie.

Bieda, Biedka, *ić.*, wózek bez kozła o dwóch kołach (fig.).

Biedactwo, biedak, człowiek biedny, ubogi; mizerota, chudzina, nieboże; nieszczęśliwe stworzenie; biedaczysko.

Biedaczysko, nieborak, nieboraczysko, poczciwiec, godny pożałowania, biedak.

Biedak, człowiek biedny, ubogi, chudzina, nieszczęśliwy.

Biednieć, stawać się biednym, ubożeć; słabnąć, mizernieć, marnieć, tracić zdrowie, siły.

Biedny, ubogi, nie mający pieniędzy; godny litości, pożałowania; mizerny, lichy, ladajaki.

Biedota, ubóstwo, bieda, nędza; ludzie ubodzy, biedacy; rzecz licha, mizerna, słabizna, lichota.

Biedować, biedę klepać, żyć w biedzie, cierpieć biedę, niedostatek; rozwodzić się nad swoją biedą, biadać.

Biedronka, Boża krówka, mały owad z rzędu tęgopokrywych czerwony czarno nakrapiany (fig.).

Biedrzeniec, roślina zielna = anyż.

Biedz—*p.* Biec.

Biedzić się (z czem lub nad czem), męczyć się, mordować się nad czem, kłopotać się, trudzić się, frasować się, pasować się z czemś.

Bieg, ruch, chód pośpieszny, kłus; wogóle szybki ruch naprzód; przebieg, obieg, kurs; **B.** rzeki = kierunek, w którym rzeka płynie; **B.** życia (= *łć. curriculum vitae)* = ciąg życia; opis życia, życiorys; **B.** rzeczy = kolejna następczość danych faktów, zdarzeń, wypadków; **B.** sprawy = stan, porządek, w jakim się sprawa prowadzi, postęp jej; **B.** nauk = prowadzenie, stan nauk; w pełnym **B-u** = w najszybszym ruchu, w największym rozwoju; swoim **B-em** = zwykłą koleją, zwykłym porządkiem, niezależnie.

Biegacz, Biegun, ten, co prędko biega, szybkobieg, laufer; wierzchni kamień w młynie.

Biegać—*p.* Biec. **B.** koło czego a. za czem = uwijać się, krzątać się, chodzić energicznie koło czego, starać się.

Biegające, rzęd ptaków wielkich, nie latających, jak: struś, kazuar i inne.

Bieganina, bieganie, ciągłe krzątanie się, ruch około czego, latanina, żmudne chodzenie koło interesu.

Biegi, *blp.*, skoki, nogi zająca.

Biegle, *przysł.*, wprawnie.

Biegliwy, Bieżny, zdolny do biegu szybkiego.

Biegłość, *rz. ż.*, wprawa, zręczność.

Biegły, wyćwiczony, doświadczony w czem, wprawny; znający się na czem, znawca, ekspert.

Biegnąć *p.* Biec.

Biegnik, *w muz.*, pasaż, szybko po sobie następujące tony.

Biegun, *p.* Biegacz; koń, rumak; płoz półokrągły u kołyski, fotela (fig.); końce osi ziemskiej (**B.** półn., **B.** połud.). **B-y** świata: dwa punkty kuli niebieskiej, które podczas pozornego jej obrotu dziennego pozostają nieruchome; każdy z dwóch przeciwległych punktów magnesu, w których jest ześrodkowana siła magnetyczna; dwa **B-y** = dwa przeciwieństwa.

Biegunecznik, drzewo zwrotnikowe, którego kora zawiera gorzki pierwiastek lekarski.

Biegunka, silne rozwolnienie, djarja.

Biegus, rodzaj ptaka brodzącego; włóczęga, powsinek.

Biel, *rz. ż.* białość, rzecz biała, bielizna; w bieli = w białej szacie, w bieliźnie.

Biel, *rz. ż.*, nazwa wielu farb mineralnych barwy białej (**B.** cynkowa, **B.** ołowiana).

Biel (-lu), *rz. m.*, warstwa drzewna tuż pod korą, świeżo uformowana.

Bielak, gatunek zająca.

Bielarz, pobielacz, polewacz; ten co płótno bieli.

Bielas, mający białe, jasne włosy, białą sierść.

Bielec, owad: termit.

Bieleć, stawać się białym; siwieć; widnieć w oddali jako coś jasnego.

Bielić, czynić białym, powlekać barwą białą, farbować na biało; **B.** cyną = powlekać cyną wnętrza naczyń miedzianych, mosiężnych; zabielać, zaprawiać nabiałem; zdejmować skórę z niektórych zwierząt (zająca, królika); **B. ś.** = bieleć; smarować twarz bielidłem, blednąć, siwieć; widnieć z oddali; **B.** papier, płótno = usuwać żółtawe zabarwienie.

Bielidło, puder biały, mączka biała do posypywania twarzy, włosów; maść biała jako kosmetyk, blansz.

Bielinek, motyl dzienny: kapustnik, głogowiec (fig.).

Bielizna, wyroby z płótna, perkalu (koszule, prześcieradła, ręczniki, chustki i t. d.); **B.** stołowa =płócienne nakrycie na stół.

Bielmo, biała albo szara błonka zakrywająca źrenicę oka; *przen.* zaćmienie umysłu, tępość umysłowa pod pewnym względem; mieć bielmo na oczach = nie spostrzegać rzeczy widocznych dla innych.

Bielnik, miejsce, gdzie płótno bielą, blech.

Bielszy—*p.* Biały.

Bieluchny, *przym. zdr.* od Biały.

Bieluń, pospolity chwast trujący o dużych białych kwiatach, datura, dziędzierzawa (fig.).

Bierczy, chart, który chwyta zająca bez obrotu.

Bierka, kostka warcabna; (w grze w karty) lewa.

Biernatek cz. Pustelnik, mały skorupiak morski, mieszkający w pustych skorupach mięczaków (fig.).

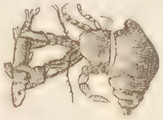

Bierny, nie czynny, pasywny; uległy wpływom postronnym; (charakter), nie posiadający własnej woli; zachowujący się neutralnie, obojętnie; stan **B.** = nieczynny, stan bierny majątku—*p.* Stan; *w gram.*, słowo **B-ne** = biorące na siebie skutek czynności czyjej (np. być bitym); **B-ne** przyzwolenie = milczące przyzwolenie, nieprzeszkadzanie, nietamowanie.

Bierwiono, kawał drzewa nieociosanego, belka.

Bierzmować, wykonywać obrzęd bierzmowania przez namaszczenie Olejem Św.; *przen. iron.*—dawać w twarz, policzkować.

Bierzmowanie, drugi sakrament kościoła katolickiego, przez który otrzymuje się łaskę Ducha Św., utwierdzającą w wierze.

Bies, czart, szatan, djabeł, zły duch.

Biesaga, *rz. ż.*, mieszek, wór, sakwa.

Biesiada, uczta, bankiet, gody; zabawa; *przen.* rozkoszowanie się, uciecha.

Biesiadnik, godownik, biorący udział w uczcie, w biesiadzie.

Biesiadować, ucztować, bankietować.

Biesić się, złościć się, wściekać się.

Bieżący, *imiesł.* od Biec, idący, teraźniejszy, obecny (rok, miesiąc); kolejny (numer); niniejszy; **B-ca** woda = woda płynąca (w rzekach, w strumieniu); **B-ce** sprawy = zwykłe codzienne sprawy, przypadające na chwilę obecną.

Bieżny—*p.* Biegliwy.

Bifsztyk, Befsztyk, *ang.*, zraz polędwicy wołowej usmażony.

Bifurkacja, *łć.*, rozwidlenie, rozdział widłowaty (rzeki, drogi); połączenie się dwóch samodzielnych systematów wodnych.

Bigam, Bigamista, *gr.*, ten, co ma dwie żony, dwużeniec; zwolennik bigamji.

Bigamja, dwużeństwo, posiadanie równocześnie dwóch żon.

Bigos, *nm.*, potrawa z kapusty duszonej z drobnemi kawałkami mięsa; *przen.* nawarzyć bigosu, narobić bigosu = sprawić zamęt, zamieszanie, kłopot.

Bigot, Bigotka, *fr.*, nabożniś, nabożnisia, przesadnie pobożny (a).

Bigoterja, *fr.*, przesadna gorli-

wość w spełnianiu obowiązków religijnych, nabożnisiostwo.

Bijać, *częstl.* od Bić.

Bijak, drąg, w jednym końcu grubszy służący do pobijania; krótszy kij u cepów.

Bijatyka, bójka, bicie się, walka na kije lub pięście połączona z hałasem, z kłótnią.

Bila, *fr.*, kula bilardowa; zrobić bilę=trafić ją drugą kulą, aby wpadła do łuzy.

Bilans, *fr.*, porównanie dochodu i wydatków przy zamknięciu rachunków; zamknięcie rachunku, wykazanie finansowego stanu interesu za czas ubiegły.

Bilard, *fr.*, specjalny stół do gry bilami (fig.); gra sama bilami; miejsce, pokój, gdzie się ta gra odbywa.

Bilbokiet, *fr.*, zabawka składająca się z rączki, na której jest czareczka do chwytania uwiązanej kulki (fig.).

Bilet, *fr.*, karteczka z brystolu z wypisanem imieniem i nazwiskiem (**B.** wizytowy); kartka, znaczek papierowy jako dowód opłaconego wejścia (**B.** kolejowy, teatralny i t. p.); świadectwo, pismo, wydane na dowód czego; krótki list; **B.** bankowy, banknot, bankocetel, pieniądz papierowy.

Bileter, *fr.*, odbierający bilety przy wejściu na widowiska.

Biljon, *fr.* tysiąc miljonów; w rachunkach niemieckich miljon miljonów; biljon w monecie = miljard.

Bilon, *fr.*, moneta zdawkowa ze srebra niższej próby, z miedzi lub z niklu.

Bimetalista, zwolennik bimetalizmu.

Bimetalizm, system monetarny, oparty na podwójnej jednostce pieniężnej: złotej i srebrnej.

Binda, *nm.*, wstążka, szarfa, przepaska, taśma; powijak.

Binduga, *nm.*, miejsce nad brzegiem rzeki spławnej przeznaczone na skład drzewa spławianego.

Binokle, *fr.*, szkła oczne trzymające się na nosie za pomocą sprężynki (=*fr.* pince-nez), nanośniki (fig.).

Binom, *gr.*, *mat.*, dwumian.

Biochemja, *gr.*, nauka o zjawiskach chemicznych w żywem ciele.

Biodro, kłąb, wydatna część po obu bokach ciała ludzkiego niżej pasa (fig. B).

Biodrzysty, mający wydatne biodra.

Biografja, *gr.*, życiorys, opis życia.

Biologja, *gr.*, nauka o życiu istot ustrojowych.

Birbant, *wł.*, hulaka, próżniak, wesoło żyjący, utracjusz, lampart.

Birbantować, hulać, próżnować, wesołe próżniacze życie pędzić.

Biret, Beret, *łć.*, rodzaj czapki kańciastej lub okrągłej bez daszka, używanej przez duchownych (fig.), profesorów, sędziów, adwokatów; kobiecy ubiór głowy w tym samym rodzaju.

Birkut—*p.* Berkut.

Bis, *łć. ndm.*, dwa razy, po raz drugi, żądanie powtórzenia.

Bisior, *gr.*, gatunek cienkiej drogiej tkaniny; nitki powstałe ze stężonej cieczy wydzielanej z gruczołów niektórych małżów; nitki rozchodzące się od kiełkujących zarodków niektórych grzybów.

Bisiorki, paciorki szklane dęte,

naśladujące perłę; rodzaj ozdoby architektonicznej.

Biskup, dostojnik duchowny mający władzę nad djecezją.

Biskupi, *przym.* od Biskup.

Biskupstwo, godność, urząd i władza biskupa; djecezja.

Biskwit, *fr.*, suchar, biszkokt; wyrób ceramiczny barwy białej matowej.

Bisować, powtórzyć, żądać powtórzenia utworu muzycznego, granego lub śpiewanego.

Bistr, *fr.*, farba ciemno-brunatna.

Bistur, *fr.*, mały nożyk chirurgiczny, lancet (fig.).

Bisurman, **Bisurmanin**, **Bisurmaniec**, (*lm.*—-anie) *ar.* i *tur.*, mahometanin; *przen.* urwisz, człowiek rozwiązły, hulaka, hultaj; niedwoiarek.

Bisurmanić, nawracać na mahometanizm, turczyć; **B. ś.** = hulać, awanturować się, łajdaczyć się.

Bisurmanieć, stawać się bisurmaninem; stawać się rozpustnym, psuć się moralnie; tracić wiarę, stawać się niedowiarkiem.

Bisurmańswo, *pgrdl.*, mahometanizm; mahometanie, niewierni; rozpusta, rozwiązłość.

Biszkokt (*błędn.* Biszkopt), *łć.*, gatunek ciasta lekkiego z mąki, żółtek i cukru, biskwit.

Biszof, *nm.*, rodzaj ponczu, napój z wina, araku, cukru, pomarańcz i korzeni.

Bitek, zrazik bity.

Bitka, lewa w grze karcianej, wziątka, bierka.

Bitny, waleczny, mężny, dobrze się bijący.

Bitum, *łć.*, gatunek asfaltu, smoły ziemnej.

Bitwa, walka, bój, orężne starcie się dwóch wojsk, batalja; bójka, bijatyka, bicie się.

Bity, *imiesł.* od Bić, taki, którego wybito; ubity; ścisły, zbity, zbytnio gęsty; droga **b-a** = gościniec, trakt; talar **b.** = talar całkowity; **b-e** pismo = ściśle, gęste pismo; zrazy, kotlety **b-e**=nie siekane; nie w ciemię **b.** = nieglupi, przezorny, domyślny, chytry, wytrawny.

Biuletyn, *fr.*, sprawozdanie urzędowe o stanie choroby osoby wysoko postawionej, o przebiegu bitwy i t. p.

Biuralista, *fr.*, urzędnik, pracujący w biurze; przesiąkły biurowym porządkiem, trybem biurowym, formalista.

Biurko, *zdr.* od Biuro, rodzaj stołu do pisania, kantorek (fig.).

Biuro, *fr.*, specjalny stół do pisania; lokal, w którym pracują urzędnicy; ogół urzędników danej instytucji.

Biurokracja, *fr.*, nadmierny wpływ i przewaga urzędników w rządzie.

Biurokrata, zwolennik wpływu, przewagi sfery urzędniczej.

Biust, *fr.*, popiersie; (fig.); piersi kobiece, gors u kobiety.

Biwak, *fr.*, obozowisko pod gołem niebem; (bez rozbijania namiotów).

Biwakować, obozować pod gołem niebem.

Bizmut, metal błyszczący biało-różowawy używany do szkieł optycznych, do farb i jako lek.

Bizon, *gr.*, gatunek żubra amerykańskiego, zwany zwykle bawołem (fig.); rosły i niezgrabny człowiek, drągal niezgrabny, leniuch.

Bizun, kańczug, batóg (fig.); *w lm.* plagi, bicie.

Biżuterja, *fr.*, klejnoty, wyroby jubilerskie.

Bla! *wykrz.*, brzydko, nieładnie.

Blacha, *nm.*, cienka płyta metalu walcowanego, kutego lub lanego (**B.** kuchenna); **B.** biała — **B.** żelazna cynowana; **B.** na piersi = pancerz, kirys; blaszany znak na piersiach, na czapce.

Blacharnia, zakład wyrobu przedmiotów blaszanych, warsztat blacharski.

Blacharski, *przym.* od Blacharz.

Blacharstwo, rzemiosło blacharskie.

Blacharz, rzemieślnik, robiący naczynia z blachy; pokrywający dach blachą.

Blachmal, *nm.*, piana żużlowata na roztopionym metalu; *przen.* oczy blachmalem zaszły — zamgliły się.

Blachownia, zakład wyrobu blachy.

Blachownica, maszyna do ciągnięcia blachy; blacha na piersi, pancerz, kirys.

Bladaczka — *p.* Blednica.

Bladawy, nieco blady.

Bladnąć, Blednąć, Bledniec, stawać się bladym, tracić rumieńce; tracić barwę jaśniejszą, płowieć, blaknąć.

Bladolicy, mający cerę bladą.

Bladość, cera blada; barwa blada.

Blady (*st. wyż.* Bledszy), pozbawiony barwy jaskrawszej, zbliżony do białego, białawy; człowiek **B.** — mający cerę twarzy pozbawioną rumieńca, mizerny; wyblakły; *przen.* rozcieńczony, podobny do barwy wody; bezbarwny, mdły, czczy, pozbawiony energji, żywotności.

Blaga, *fr.*, udawanie w celu samochwalstwa; pyszałkowatość, mydlenie oczów, kłamstwo.

Blagier, *fr.*, łgarz, samochwalca, pyszałek.

Blagować, udawać w celu samochwalstwa, łgać, kłamać.

Blajwas — *p.* Blejwas.

Blaknąć, Blakować, *nm.*, płowieć, pełznąć, stawać się bladym, tracić blask, kolor żywszy.

Blakowny, łatwo płowiejący, puszczający (o materjale); zmieniający się w pewnych porach roku (kolor włosów u zwierząt).

Blamanż, *fr.*, rodzaj kremu migdałowego.

Blamować, *fr.*, wstydzić, ośmieszać, kompromitować; **B. się** = ośmieszać się, kompromitować się.

Blanki, zębate wycięcia wierzchołków murów i wież (fig.): rodzaj gzemsu; palisada, belki na sztorc wbite w ziemię stanowiące ogrodzenie.

Blankiet, *fr.*, papier czysty z wydrukowanym nagłówkiem, z rubrykami; gotowy druk z miejscami pustemi do wypełnienia.

Blanko (in blanko), *wł.*, weksel lub pełnomocnictwo nie napisane, ale mające już podpis wydającego, wystawiającego lub żyranta; **B** kredyt = otwarty kredyt.

Blankować, sprzedawać papiery procentowe, których się nie posiada.

Blansz, *fr.*, bielidło, biała farba do nadawania twarzy białej cery.

Blanszować się, nacierać twarz bielidłem.

Blasfemja, *gr.*, bluźnierstwo.

Blask, promień światła, jasność, światłość; połysk; **B.** oczu = żywość, wyrazistość, ogień oczu; *przen.* — chwała, świetność, splendor, okazałość.

Blaszanka, naczynie blaszane.

Blaszany, zrobiony z blachy.

Blaszka, *zdr.* od Blacha; cieniut-

ka płytka, błonka, płatek, powłoczka; płaska rozszerzona część liścia.

Blat, *nm.*, płyta; płaska i cienka tafla (deska, blacha, deszczułka); płaska strona u narzędzi ostrych.

Blazgonić, gadać niedorzeczności, nieprzyzwoitości.

Blazgoń, głupi i sprośny w mowie.

Blech, Blich, blechowanie; miejsce, gdzie bielą płótno, bielnik.

Blecharz, ten, co płótno bieli; pilśniarz.

Blechować, Blichować, płótno bielić.

Blednąć—*p.* Bladnąć.

Blednica, Bladaczka, choroba kobiet, powstająca z niedokrwistości.

Blednieć — *p.* Bladnąć.

Bledszy — *p.* Blady.

Blejtram *nm.*, rama, na którą naciąga się płótno, głównie do malowania (fig.).

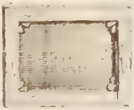

Blejwas, *nm. blm.*, biel ołowiana.

Blekot, roślina jadowita z rodziny baldaszkowatych; (fig.); **B.** cz. Lulek, roślina jadowita z rodziny psiankowatych.

Blenda, *nm.*, minerał o wyglądzie niemetalicznym, będący związkiem siarki z metalem (**B.** cynkowa i in.).

Blich, Blichować—*p.* Blech, Blechować.

Blichtr, *nm.*, mamiący blask, połysk; ułuda, pozór, szych, fałsz.

Blin, *ros.*, rodzaj ciasta smażonego na patelni.

Blindaż, *fr.*, osłona z belek robót fortyfikacyjnych; pancerz okrętowy.

Blizki (*st. wyż.* Bliższy), niedaleki, nieodległy, mało odległy; mający wkrótce nastąpić; krewny, pokrewny; należący do czyjegoś otoczenia; **B.** sercu = drogi, ukochany.

Blizko (*st. wyż.* Bliżej), *przysł.* od Blizki; niedaleko, prawie, ledwie, niemal, tuż tuż; **B.** *przyimek* =obok, nieopodal czego, w pobliżu; bliżej niż dalej = bliżej końca niż początku.

Blizkość, małe oddalenie, niewielka odległość.

Blizkoznacznik, wyraz posiadający zbliżone znaczenie, synonim.

Blizkoznaczny, mający zbliżone, podobne znaczenie, synonimowy.

Blizna, szrama, plejzer, ślad zagojonej rany na ciele; ślad zarosłego zacięcia na drzewie; ślad krzywdy, rany moralnej, ślady ciosu; miejsce na łodydze lub gałęzi po opadłym liściu; na słupku kwiatowym szparka, w którą wchodzi pyłek kwiatowy (f.).

Bliższy—*p.* Blizki.

Bliźni, każdy człowiek względem drugiego.

Bliźniak, Bliźnię (w *lm.* **B-ęta**), przez tę samą matkę jednocześnie z drugim na świat wydany; dwojaki, dwa garnuszki razem zlepione.

Bliźnięcy, *przym.* od Bliźnię.

Bloczek—*p.* Blok.

Blok, *nm.*, kloc, drzewo grube nieociosane; krążek kolisty ruchomy do przesuwania sznura lub łańcucha (fig.); przyrząd do podnoszenia ciężarów; kluba; **B.** a. **Bloczek,** pewna ilość kartek u góry sklejonych, odrywających się, przeznaczonych do notatek.

Blokada, *nm.*, oblężenie portu; zamknięcie wejścia i wyjścia z portu przy pomocy floty.

Blokhauz, *nm.*, budynek czasowo ufortyfikowany do wypatrywania nieprzyjaciela; strażnica ufortyfikowana ze strzelnicami (fig.).

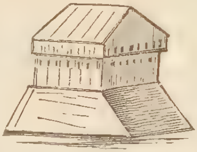

Blokować, oblegać, obsaczać, opasywać nieprzyjacielską fortecę lub port, przecinać komunikację jakiegoś miejsca z innemi.

Blond, *fr.*, *ndm.*, jasna barwa włosów.

Blondyn, *fr.*, człowiek jasnowłosy.

Blondyna, *fr.*, — *p.* Blondynka; cienka koronka z surowego jedwabiu.

Blondynka, kobieta jasnowłosa.

Bluć—*p.* Blwać.

Bluetka *fr.*, drobnostka, fraszka dramatyczna.

Bluszcz, roślina pnąca się, o liściach połyskujących twardawych (fig.).

Bluszczyk ziemny cz. Kurdybanek, roślina zielna o liściach woniejących i kwiatach fijołkowo-błękitnych.

Bluza, *fr.*, wolna wierzchnia suknia męska kroju zbliżonego do koszuli; suknia kobieca wolno zrobiona krótka lub długa.

Bluzgać, Bluzgotać, tryskać, wytryskiwać; pleść, wygadywać brednie, głupstwa mówić.

Bluzka, sukienka wolna dziecinna; górne ubranie kobiece do stanu.

Bluźnić, wypowiadać zdanie przeciwne zasadom religji, powstawać przeciw religji, przeciw Bogu; **B.** rozumowi=mówić przeciwko rozsądkowi, mówić nielogicznie.

Bluźnierca, ten co bluźni, co lży religję.

Bluźnierczy, bluźnierski, *przym.* od Bluźnierca.

Bluźnierstwo, mówienie przeciw zasadom religji, lżenie, potwarz.

Blwać, Bluć, womitować, zrzucać, mieć ejekcję.

Blwociny, *blp.*, plwociny, wymioty.

Błagać, pokornie prosić, modlić się o co, prosić usilnie.

Błagalny, upraszający, proszący, błagający; **B.** ofiara = ofiara w celu ubłagania, Msza Św.

Błahostka, rzecz błaha, małostka, fraszka, drobnostka, bagatela.

Błahy *(lm. błazi)*, mało warty, drobnostkowy, lichy, mizerny, małoważny, marny; wątły, słaby, ladajaki, mizerny; niepewny, wątpliwy.

Błam, *nm.*, pewna ilość skórek jednego gatunku futra, zeszytych w kształt worka otwartego.

Bławat, *nm.*, materja jedwabna zwłaszcza barwy błękitnej.

Bławatek, roślina o kwiatach błękitnych w zbożu rosnąca, chaber, modrak (fig.).

Bławatny, *przym.* od Bławat; towary bławatne=tkaniny, służące na ubrania różnokolorowe; sklep bławatny=mieszczący w sobie różnorodne różnokolorowe tkaniny (materjały na ubrania); kolor bławatny=modry, niebieski, błękitny, lazurowy.

Błazen, trefniś; śmieszek, żartowniś krotochwilny; klown (w cyrku), pajac; *przen.* mówiący i robiący same głupstwa, głupiec; *prow.* smarkacz, dzieciak, młokos.

Błazeński, właściwy trefnisiowi, należący do niego; głupi, bezsensowny.

Błazeństwo, bzdurstwo, głupstwo, figle bezmyślne, dziecińistwo; figlowanie, dokazywanie.

Błazgoń—*p.* Blazgoń.

Błaznować, postępować, jak błazen, błazeństwa wyrabiać, głupie figle, miny stroić; niedorzeczności mówić; **B.** z kogo, z czego=żartować, drwić, szydzić.

Błaźnica, *pgrdl.*, kobieta, robiąca głupstwa, błazeństwa, głupia, arogancka; *prow.* dzieciak; niedorostek.

Błaźnić się, robić głupstwa, błazeństwa, postępować, jak błazen; narażać się na nazwę błazna, kompromitować się.

Błąd, omyłka, nieprawda, wykroczenie, zboczenie; wprowadzić kogo w **B.** = mylnie objaśnić, oszukać; z **B-du** wyprowadzić = objaśnić kogo, wykazać mu prawdę; **B.** popełnić = zbłądzić; (o kobiecie) dać się uwieść.

Błądzić, błąkać się, iść przez bezdroża, iść nie tą drogą, którą potrzeba; mylić się, popełniać błędy, omyłki, nie trafiać; nie prowadzić się moralnie.

Błąkać się, tułać się, kołatać się, błądzić, plątać się, nie znajdować właściwej drogi.

Błąkanina, tułanie się, błąkanie się, błądzenie, szukanie drogi.

Błędnik, labirynt; labirynt w uchu:część przyrządu słuchowego: ucho wewnętrzne (fig.).

Błędny, mylny, fałszywy, wprowadzający w błąd; pełny omyłek, błędów, niepoprawny (styl, język); błąkający się, błądzący, tułający się; **B.** ognik = płonący gaz, wydobywający się z miejsc błotnych; **B.** rycerz — marzyciel, szukający ideałów nieurzeczywistnionych, *p.* Donkiszot; **B.** nerw = nerw mózgowy, którego włókna idą do krtani, płuc, żołądka i wątroby; **B-ne** koło=powracanie do punktu wyjścia, niemożność wyjścia z położenia.

Błękit, firmament, sklepienie niebieskie; barwa błękitna; odzienie koloru błękitnego; **B.** pruski, gatunek farby.

Błękitny, mający barwę błękitu, niebieski, modry, bławatny; krew **B-na**=krew arystokratyczna.

Błociarz, *myśl.*, nazwa dzika.

Błocić, błotem walać; **B. ś.** = walać się błotem, szargać się.

Błocko, wielkie błoto, bagnisko.

Błogi, szczęśliwy, błogosławiony; dobroczynny, zbawienny; miły, przyjemny (uczucie), pełen rozkoszy.

Błogosławić, czcić, uwielbiać; dziękować z wysławianiem; dobrze życzyć, życzyć szczęścia; udzielać błogosławieństwa, poświęcać, święcić; **B.** na co = wyświęcać; żegnać znakiem krzyża Ś-go; szczęścić, darzyć, zsyłać szczęście; (o Bogu), zsyłać łaski na człowieka.

Błogosławieństwo, czynność błogosławienia, benedykcja; życzenie szczęścia; szczęście, pomyślność; **B.** boże, *żart.* = dzieci.

Błogosławiony, uwielbiony, wysławiony z dziękczynieniem; beatyfikowany, zaliczony przez kościół w poczet godnych uwielbienia i czci religijnej, jeszcze nie kanonizowany; szczęśliwy, błogi; zbawiony, pełen łaski Bożej; pełen szczęścia; kobieta w stanie błogosławionym = kobieta brzemienna.

Błogość, uczucie zadowolenia wewnętrznego.

Błona, tkanka giętka, wyściełająca lub otaczająca narządy ciała ludzkiego, zwierzęcego lub roślinnego, skórka bardzo cienka, plewa.

Błoniasty, mający błony, podobny do błony.

Błonica, dyfteryt, zakaźna choroba błon śluzowych gardzieli.

Błonie (błędnie Błoń), *rz. n.*, obszerna równina, przeznaczona na pastwisko, łąka równa.

Błonkoskrzydłe, (pszczołowate), rząd owadów, mających skrzydła błoniaste z nielicznemi żyłkami.

Błonkowaty, podobny do błonki; złożony z błonek.

Błonnik, główna składowa część włókien roślinnych, drzewnik, celuloza.

Błotniak, ptak drapieżny wielkości jastrzębia (fig.).

Błotniarka, gatunek ślimaka wodnego (fig.).

Błotnik, przyrządzik ochraniający spodnie od zabłocenia.

Błotnisty, pełen błota; bagnisty, błotny.

Błotny, *przym.* od Błoto, błotnisty, bagnisty, pełen trzęsawisk; znajdujący się na błotach, żyjący na błotach; iłowaty, ilasty; **B**-na kąpiel=kąpiel, do której ił wchodzi, kąpiel szlamowa; gaz **B.** =związek chemiczny węgla z wodorem, wytwarzający się na gruntach bagnistych, zapalający się w powietrzu.

Błoto, ziemia, ił, szlam, pomieszane z wodą; kałuża, bagno; nieczystość, brud; *przen.* ohyda, brudy życia; tarzać się w błocie—żyć w upodleniu; **błota** = okolica błotna, trzęsawiska, bagno.

Błysk, połysk, błyszczenie; blask przelotny, chwilowy, błyskawica.

Błyskać, *jdtl.* **Błysnąć,** wydawać blask urywany, przelotny, migać czemś błyszczącem, migotać. Błyska się=zjawia się błyskawica, łyska się, lśni się.

Błyskawica, światło migotliwe powstające przy łączeniu się elektryczności w chmurach; błysk, blask przelotny; *przen.* ruch nagły, szybki; **B.** w oczach = wzrok iskrzący, spojrzenie energiczne, gwałtowne, gniewne.

Błyskawiczny, pełen błyskawic; szybki, jak błyskawica, bardzo szybki (pociąg błyskawiczny).

Błyskawka, zabawka błyskotliwa, mamidło.

Błyskotać, połyskiwać, migać czem świecącem, błyskać, razić oczy.

Błyskotka, bawidełko lśniące, fraszka błyszcząca; *przen.* rzecz marna, fraszka, drobnostka, pozorną wartość mająca.

Błyskotliwy, lśniący się, migotliwy, jaskrawy, pozornie świetny, mamiący oczy, rażący.

Błysnąć — *p.* Błyskać i Błyszczeć; *przen.* ukazać się na chwilę, pokazać się, zaświtać; zajaśnieć, uwydatnić się czem, odznaczyć się.

Błyszcz, połysk, blask; szuwaks, czernidło do obuwia; nazwa minerałów będących połączeniem naturalnem metalu z siarką, o połysku metalicznym i ciemnej barwie (błyszcz srebra, antymonu, miedzi, ołowiu).

Błyszczak, ptak wróblowaty z rodziny szpaków.

Błyszczeć, *jdtl.* **Błysnąć,** wydawać blask, jaśnieć, świecić, lśnić, świecić się, migać.

Błyszczka *rz. ż.*, motyl nocny o skrzydłach brunatno-szarych, ze znakiem w kształcie γ.

Bo, Boć, *spójn.*, (wyraż. przyczyne), bowiem, albowiem, ponieważ, gdyż, z powodu że, z przyczyny że, dlatego że.

Boa, *rz. m. ndm.*, olbrzymi wąż dusiciel (fig.); **B.** *rz. n.*, strój futrzany na szyję, kształtu węża, używany przez kobiety.

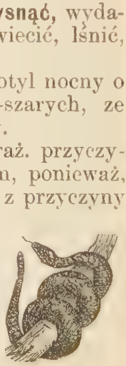

Boazerja—*p.* Buazerja.

Bobak, gatunek świstaka, gryzoń, zamieszkujący okolice stepowe (fig.).

Bobek (-bka), jagoda drzewa wawrzynowego i samo drzewo; **B-ki** — odchody kozie, owcze, mysie, zajęcze, kulkowatej formy.

Bober, Bóber—*p.* Bób.

Bobię, *zdr.* od Bobo, *żart.* dzieciaki; *lm.* bobięta.

Bobik a. **Bób koński,** gatunek rośliny pastewnej strąkowej.

Bobkowy, *prz.* od Bobek: drzewo **B-e** = drzewo wawrzynowe, laurowe (fig.).

Bobo, mały ładny dzieciak.

Bobodrzew, drzewo o strąkach szablastych, używanych jako lek.

Bobrek, roślina goryczkowata wodna, kaczyniec.

Bobroszczur cz. **Kojpu,** zwierzę ssące z gryzoniów, dostarczające futra, nazywanego małpami (fig.).

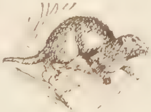

Bobrować, brodzić w wodzie; gmerać, szperać; chodzić tu i owdzie, szukając; myszkować, przetrząsać; szukać po błotach (o wyżle).

Bobrowisko, błotne miejsce w lesie, gdzie latem łosie przebywają.

Bobrownik, magnolja, drzewo podzwrotnikowe o kwiatach białych, rozwoń.

Bobrowy, *przym.* od Bóbr; zrobiony z futra bobra; **B.** strój czyli **B-e** krople=gęsta ciecz, wydzielająca się ze specjalnych gruczołów bobra, używana w medycynie.

Bochen, *zdr.* **Bochenek,** duża bułka chleba.

Bocian, ptak brodzący (fig.): *przen.* człowiek chudy, o nogach wysokich i cienkich: człowiek wytykający wady ludzi i dający im nauki nieproszony.

Bociani, *przym.* od Bocian; mający kształty podobne do bociana; **B-nie** nogi=wysokie, cienkie nogi; **B-nie** gniazdo = kosz, platforma u szczytu masztu okrętowego, skąd majtek obserwuje morze. (fig.): **B-nie** noski = Bodziszek.

Bocianię, pisklę bocianie.

Bocianka, flaszka pękata o długiej szyjce (fig.).

Bociek, Boćko, *gw.*, nazwa bociana u ludu.

Boczek, *zdrob.* od Bok; wędzonka z boku wieprzowego; boczna część stanika.

Bocznica, strona poboczna, pobocznica; linja poboczna drogi żelaznej z główną połączona; skrzydło budowli, łączące się z główną budowlą.

Boczny, Bokowy, niefrontowy, będący z boku, poboczny; tyczący się boku.

Boczyć się, nadymać się, obrażać się, patrzyć krzywo, dąsać się, krzywić się; paczyć się, skrzywiać się, wypaczać się, wykrzywiać się, kosić się; unikać kogo.

Boć—*p.* Bo.

Boćko—*p.* Bociek.

Boćkowski monitor, dyscyplina, bizun.

Boćwina, gatunek buraka; liście, nać buraczana (fig.); *przen. żart.* Litwin.

Bodaj, bogdaj, bodajże, *przysł.*, podobno, zdaje się, może, prawdopodobnie *wykrz.*, niechaj, oby, żeby, daj Boże! niechby.

Bodak, Bodłak—*p.* Bodziak.

Bodliwy, bodący, kolący, lubiący bość.

Bodłak, krzew ciernisty o kwiatach żółtych i jagodach pomarańczowych, smaku cierpko-kwaskowatego.

Bodmerja *a.*, zaciągnięcie pożyczki na okręt lub jego ładunek za wysoką prowizją z tem, że gdy okręt zatonie, pretensja ustaje.

Bodnąć—*p.* Bóść.

Bodziak, Bodak, Bodiak, nazwa ostu w niektórych miejscowościach.

Bodziec, kolec, rzecz bodąca, oścień; ostroga, zachęta, pobudka, podnieta, pobudzenie.

Bodziszek, *in.*, bocianie a. żórawie noski, gieranja, roślina o kwiatach różowych, białych lub fijoletowych (fig.).

Bodziszkowate, rodzina roślin kwiatowych, dwuliścieniowych.

Bogacić, czynić bogatym, obdarzać majątkiem, dochodami, uposażać w co.

Bogacić się, Bogacieć, wzbogacać się, stawać się majętnym; zyskiwać, nabywać wiele czego.

Bogactwo, dostatek pieniędzy, obfitość czego, skarby; **B.** języka obfitowanie mowy w wyrazy, charakterystyczne wyrażenia, zwroty, synonimy i formy; zasobność.

Bogacz, człowiek bardzo bogaty, mający wiele pieniędzy, krezus; bogacz duchowy=obdarzony skarbami ducha.

Bogać tam! gdzież tam, nie inaczej.

Bogarodzica, Matka Boska.

Bogatek, drobny chrząszczyk o ciele wydłużonem i metalicznym połysku, szkodliwy.

Bogatka, gatunek sikory.

Bogato, *przysł.* od Bogaty; kosztownie, dostatnio, obficie; ożenić się **B.** — ożenić się z osobą bogatą.

Bogaty, majętny, posiadający wiele pieniędzy, majątek, dobra; bardzo zamożny; kosztowny, wspaniały; **B.** w co = obfitujący w co, mający wiele czego; zasobny.

Bogdaj—*p.* Bodaj.

Bogdanka, kobieta ukochana, narzeczona.

Bogini, bóstwo rodzaju żeńskiego u pogan; niebianka; opiekunka boska; kobieta ukochana, bóstwo: **B.** wód=nimfa.

Boginka, *zdr.* od Bogini; w wierzeniach ludu postać nadprzyrodzona, nimfa wodna, wodnica, rusałka, syrena, bogunka.

Bogobojny, bojący się Boga, czczący Boga; pobożny, świątobliwy.

Bogomyślny, zatopiony w Bogu.

Bogunka — *p.* Boginka.

Bohater, *pers.* rycerz; człowiek wielkiego ducha i poświęcenia, który dokonał wielkich czynów; główna osoba powieści, poematu, dramatu; os., którą ś. ogół zajmuje.

Bohaterka, kobieta wielkiego ducha, energji; główna osoba powieści, poematu; heroina.

Bohaterski, *przym.* od Bohater, właściwy bohaterowi, wielki, wzniosły, heroiczny; **B-a** postać: niezwykła, wyróżniająca się wielkością ducha; czasy **B-e** = czasy przedhistoryczne, mityczne, obfitujące w bohaterów; wiersz **B-i** = wiersz trzynastozgłoskowy, epiczny, opiewający bohaterów.

Bohaterstwo, męstwo, odwaga, waleczność, czyny wielkie, bohaterskie, heroizm, poświęcenie się.

Bohdanka—*p.* Bogdanka.

Bohomaz, lichy obraz, malowidło partackie.

Boisko, bojowisko, miejsce gdzie młócą zboże, klepisko, tok; miejsce na wolnem powietrzu, gdzie się odbywają ćwiczenia gimnastyczne i zabawy dziecięce; miejsce zapasów, arena; plac boju.

Bojar, Bojarzyn, pan możny, wysoka godność szlachecka niegdyś w Rosji; rycerz.

Bojaźliwiec, człowiek bojaźliwy, tchórz.

Bojaźliwy, tchórzliwy, trwożliwy, lękliwy, nieśmiały.

Bojaźń, trwoga, obawa, strach, lękliwość; **B**. Boża — bogobojność.

Boje, *hol.*, beczki na kotwicy, pływające w niebezpiecznych miejscach na morzu, dla przestrogi okrętów, wskazujące drogę (fig.).

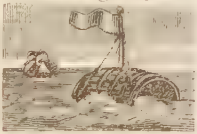

Bojkotować *ang.*, wymierzać zemstę, polegającą na odsunięciu się społeczeństwa od karanego, na zerwaniu z nim stosunków.

Bojować, walczyć, toczyć walkę, prowadzić wojnę, wojować; opierać się czemu, nie ulegać czemu; pracować dla czego, starać się usilnie urzeczywistnić co.

Bojowisko, miejsce walki, pole bitwy, pobojowisko; boisko.

Bojownik, zapaśnik, rycerz, wojak, wojownik; walczący o co, dobijający się wciąż czego; gatunek ptaka brodzącego (fig.).

Bojowy, należący do boju (rynsztunek); wojenny, wojskowy.

Bok, część lewa albo prawa tułowiu, kadłuba; kraj, brzeg, krawędź, kraniec, strona boczna czego, **B.** trójkąta, wielokąta — jedna z linji ograniczających trójkąt, wielokąt; **B**. góry — zbocze, stok; na **B.** — na stronę! z drogi!; trzymać się za **B-i**, brać się za **B-i** — śmiać się do rozpuku; wziąć się pod **B-i** — przyłożyć pięści na biodra dla wyrażenia zuchowatości, pewności siebie; prowadzić się pod **B-i** — prowadzić się z drugą osobą, obejmując się wzajemnie wpół; pod **B-em** — tuż, obok, blizko; to mu **B-em** wylazło — drogo, ciężko to przypłacił, dało to mu się we znaki; **B-mi** robić — mocno dyszeć ze zmęczenia (o koniu), ostatka sił dobywać (o człowieku); **B-mi** świecić—dochodzić do biedy, do nędzy.

Bokobrody, *blp.*, zarost po obu bokach twarzy, baki, bakiembardy, faworyty (fig.).

Bokopływy, ryby o ciele spłaszczonem, pływające na płask (fig.), flondry.

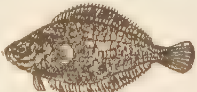

Bokowy *p.* Boczny; koń bokowy.

Bokówka, izba boczna, alkierz.

Boks, *ang.*, uderzenie kułakiem, pięścią; kułak, sójka.

Bokser, *ang.*, zapaśnik w boksowaniu, t. j. w walce na pięści; żelazko z 4 otworami na palce, z nizkiemi kolcami, służące do obrony (fig.).

Boksować, walczyć uderzając pięściami, bić się na pięści.

Boksy, stałe, oddzielne przegrody w stajniach zamykane na drzwi, przeznaczone dla matek, ogierów, buhajów, klaczy karmiących.

Bolączka, wrzód bolący, ból miejscowy; okoliczność dolegliwa; człowiek dokuczliwy.

Boleć,—li, lał, sprawiać ból, dawać się uczuć boleśnie; **Boleć,—eję, —ałem**, — cierpieć, przenosić ból, czuć ból; gryźć się, martwić się, frasować się, trapić się; odczuwać

czyj ból, współczuć, dotykać boleśnie.

Boleń, rodzaj ryby karpiowatej.

Bolero, *ndm.*, taniec hiszpański ze śpiewem i kastanjetami; krótki strojny stanik damski zwierzchni, bez rękawów, otwarty z przodu (fig.).

Bolesny, bolący, ból sprawiający; cierpiący ból, bolejący, żałosny.

Bolesciwy, pełen boleści, bolesny, bolejący, zbolały.

Boleść, uczucie bólu, cierpienie, ból; cierpienie duchowe, zgryzota, zmartwienie, strapienie; od siedmiu boleści = nic nie wart, na nic, lichy.

Boleśny—*p.* Bolesny.

Bolid, *gr.*, kamień meteoryczny, spadający na ziemię, meteor, meteorolit, aerolit.

Bolimuszka, gatunek muchy kolącej boleśnie.

Bomba, *fr.*, kula żelazna, wypełniona materjałem wybuchowym, pękająca; *przen.* nagła wiadomość sprawiająca wrażenie; **B.** teatralna = sztuka, pełna jaskrawych efektów; puścić **B-ę** — rozgłosić wiadomość efektowną, robiącą wrażenie.

Bombaks—*p.* Serecznik.

Bombardjer, *fr.*, dawna nazwa artylerzystów, kanonjer; gatunek małego chrząszczyka (fig.).

Bombardon, blaszany instrument dęty, basowy, używany w orkiestrach wojskowych.

Bombardować, *fr.* ostrzeliwać z dział miasto, fortecę, niszczyć bombami; rzucać gęste pociski; szturmować, dobijać się do zamkniętych drzwi, uderzać silnie i często w drzwi lub okno; *przen.* zasypywać kogoś prośbami, żądaniami, nie dawać spokoju.

Bombastyczny, *nm.* pełny napuszonych frazesów, przesadny.

Bombel—*p.* Bąbel.

Bomblować—*p.* Bąblować.

Bombonjerka, *fr.*, ozdobne pudełko na cukierki.

Bon, *fr.*, kwit na należność, upoważnienie do wypłaty, rodzaj losów.

Bona, *fr.*, dozorczyni dzieci, z konwersacją cudzoziemską.

Bonie, Boniowanie, kamienie kwadratowe, wydatne w ścianie zewnętrznej; przecięcie tynku gładkiego, na podobieństwo takich kamieni; ozdoba architektoniczna w pasy (fig.), rustyk.

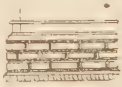

Bonifikacja, *łć.*, wynagrodzenie za poniesione straty, odszkodowanie.

Bonifikować, *łć.*, nagradzać stratę, niedobór, wynagradzać co komu.

Bonifrater, zakonnik reguły Św. Jana Bożego, obowiązany do pilnowania chorych obłąkanych.

Bonitacja, *łć.*, sprawdzanie jakości, oszacowanie.

Bonkreta, *fr.*, gatunek gruszki.

Bonomja, *fr.*, dobroduszność.

Bonończyk, piesek bonoński, gatunek małego pieska z długim włosem (fig.).

Bonować, *łć.*, plądrować, rozgospodarowywać się w cudzem mieszkaniu i rzeczach, jak u siebie; żyć wesoło, hulać, używać, bujać.

Bor, pierwiastek chemiczny, metaloid, główny składnik boraksu, kwasu bornego.

Boraks, *pers.*, sól: połączenie kwasu bornego z tlenkiem sodu.

Boratynka, gatunek szelążka z r. 1569, wartości $^1/_3$ grosza pols.

Bordel—*p.* Burdel.

Bordiura, *fr.*, obramowanie; wązki ozdobny pasek, przystrajający brzeg przedmiotu jakiego, materjału, papieru i t. p.

Bordo, *fr.*, gatunek wina francusk.; barwa brunatno-wiśniowa.

Borealny, *łć.*, północny.

Boreasz, *gr.*, wiatr północny.

Borecznik, pilarz borowy, szkodliwy owad barwy czarnej.

Borg, *nm.*, branie na kredyt.

Borgować, *nm.*, dawać na kredyt, na borg.

Bormaszyna, *nm.*, wiertarka, maszyna do wiercenia dziur.

Borny, *przym.*, od Bor; kwas borny: związek boru z tlenem.

Borować, *nm.*, wiercić świdrem otwór w drzewie lub w metalu.

Borowiec, motyl z grupy zmierzchnic (fig.).

Borowik, gatunek grzyba jadalnego (fig.).

Borowina, redzina, grunt gliniasty, czarny, ciężki, zdatny pod pszenicę; gatunek ziemi torfowej na kąpiele (borowinowe).

Borowisko, grunt płonny po wyciętym borze; bór.

Borowy, *przym.* od Bór; dozorca lasu, gajowy.

Borowizna, gatunek ziemi czarniawej, nieżyznej, lśnica; bór gęsty, zarośla sosnowe, *p.* Borowisko.

Borówka, nazwa roślin krzewiastych, o jagodach jadalnych, czernica, brusznica, żórawina, kamionka.

Borsuczy, *przym.* od Borsuk.

Borsuk, zwierzę ssące drapieżne, na nizkich nogach, o pysku białym z 2 podłużnemi pręgami, jaźwiec (fig.).

Bort—p. Burta.

Boruta, ludowa nazwa djabła, wrzekomo mieszkającego na błotach, pilnującego skarbów.

Borykać się, mocować się.

Borysz, *tat.*, *prow.*, zarobek, zysk; litkup, faktorne; poręka-wiczne; napiwek.

Bosak, człowiek chodzący boso; bosakiem *(przysł.)*=boso.

Bosak, *nm.*, drąg z hakiem i ostrzem na końcu, osęk (fig.).

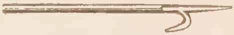

Bosaki, niekute konie, sanie, wozy, łopaty.

Bosiny, obrządek u żydów po śmierci blizkich krewnych.

Boski, od Boga pochodzący, Boży, należący do Boga, należny Bogu; cudowny, prześliczny, doskonały, przedziwny.

Boskość, *blm.*, *rz.* od Boski, istota, przymiot Boga; nadziemskość.

Boso, *przysł.*, na bosaka, gołą stopą, bez obuwia.

Bosonóżka, dziewczyna z bosemi nogami.

Boston, *fr.* rodzaj gry w karty.

Bosy, nie obuty, bez obuwia; nie kuty, bez podków.

Bość, Bodnąć, *(bodę, bodzie, bódł)* uderzyć rogami (o bydlęciu); *przen.* dotknąć, dosięgnąć boleśnie.

Botaniczny, *przym.* od Botanika.

Botanik, znawca roślin, badacz roślin, biegły w botanice.

Botanika, *gr.*, nauka o roślinach.

Botanizować, zbierać rośliny w celu naukowym.

Botwina—*p.* Boćwina.

Bowiem, *sp.*, bo, albowiem, dlatego że.

Bożek, Bożyszcze, bałwan pogański (f.); *przen.* człowiek ubóstwiany; przedmiot ubóstwiany.

Bożnica—*p.* Bóżnica.

Bożogrobcy albo Miechowici, zakon Grobu Bożego, założony w Polsce w XII wieku.

Boży, boski, pochodzący od Boga; należący do Boga; **B-e** *Narodzenie*=święto obchodzone 25 grudnia na pamiątkę narodzenia się Jezusa Chrystusa; **B-e** *Ciało* = święto uroczyste na cześć Najśw. Sakramentu, z procesjami; **B-a** *męka* = krzyż, pasyjka; roślina, *p.* Męczennica; *dom* **B.**= kościół; *Słowo* **B.** Ewangielja, kazanie; *sługa* **B.** ksiądz; **B.** służba=nabożeństwo kościelne; bojaźń **B.**= bogobojność; **B.** *drzewko*, krzew o kwiatach żółtych, choinka na Boże Nar., (fig.); **B** *krówka* — *p.* Biedronka; po **B-u**=jak Bóg przykazał; uczciwie.

Bożyć się, przysięgać na Boga, kląć się, zaklinać się, korzyć się.

Bożyszcze—*p.* Bożek i Bóstwo.

Bób (bobu), roślina strąkowa o ziarnach jadalnych; ziarna tej rośliny; *przen.* dać komu bobu=obić kogo, narobic kłopotu, dać się we znaki.

Bóbr (bobra), gryzoń o grubym ogonie łuskowatym, o cennym futrze, budujący sobie nad wodami domki (fig.); płakać jak **B.**=rzewnie płakać.

Bóg, Stwórca wszechrzeczy; Bóg Człowiek = Chrystus; bogi, bogowie — bożkowie pogańscy; Boże uchowaj, Boże broń = aby nie, byle nie; żal się Boże! = szkoda, żal, rzecz litości godna; być jak u P. **B.** za piecem = mieć się dobrze; daj go **B-u!** — wyrażenie, oznaczające podziwienie; **B.** wie = niewiadomo; **B.** wie co = trudno zrozumieć; stanąć przed **B.** = umrzeć; pojednać się z **B.** = wyspowiadać się.

Bój, bitwa, walka, wojna; walka wewnętrzna, duchowa.

Bójka, bój na kije i na pięście;—*p.* Bijatyka; naczynie do bicia masła, maślnica, kierznia.

Ból, uczucie cierpienia fizycznego, bolenie; boleść, cierpienie duchowe; **B.** suchy=artrytyzm, podagra.

Bór, duży gęsty las iglasty.

Bóstwo, istota Boga, boskość; bóg, bożek pogański; przedmiot ubóstwiany, bożyszcze; ideał.

Bóść—*p.* Bość.

Bóżnica, Bóźnica, świątynia; świątynia pogańska; świątynia żydowska, synagoga.

Bóżniczy, *przym.* od Bóżnica.

Brach, *rub.* w 5 p. **brachu!** bracie, przyjacielu (poufale).

Brachycefal *gr.*, krótkogłowiec.

Bracia, *lm.*, *p.* Brat.

Bracia (-ci) *rz. ż. lp.*—*p.* Brać.

Braciszek, *zdr.* od Brat; zakonnik nie wyświęcony na księdza, laik.

Bracki, należący do bractwa.

Bractwo, związek pewnej liczby osób w celu religijnym lub dobroczynnym, konfraternia (**B.** kościelne); **B.** rzemieślnicze=cech.

Brać, *rz.*, bracia, koledzy, ludzie jednego stanu.

Brać, *dok.* **Wziąć,** imać (jąć); chwytać, łapać; przyjmować, otrzymywać, odbierać, dostawać, zyskiwać, nabywać; zabierać, przywłaszczać; zdobywać; zażywać (lekarstwo); używać (**B.** imię P. Boga); **B.** żonę albo za żonę = żenić się; **B.** męża albo za męża = wy-

chodzić za mąż — *p.* Pobrać się; **B.** ślub = zaślubić się; **B.** na kieł = upierać się; **B.** kogo na język=ogadywać; **B.** kogo za kogo =poczytywać; **B.** za złe = mieć za złe: *przen.* **B.** na prawo i na lewo= brać łapówki, kraść; **B.** z kogo wzór =przejmować od kogo, naśladować; **B.** kogo=ujmować kogo; **B.** na się — wkładać, wdziewać (ubranie); przyjmować na się; podejmować się czego; odpowiadać za co; **B.** co do serca = wzruszać się, przejmować się czem; **B.** na rozum=obmyślać; **B.** na uwagę=rozważać; **B.** na kawał = okłamywać, usiłować oszukać kogo, wyprowadzić w pole; **B.** na języki=obmawiać; **B.** na zęby=krytykować; **B.** na fundusz = wyśmiewać; **B.** udział=należeć do czego, uczestniczyć w czem.

Brać się do czego=chwytać się czego albo za co, rozpoczynać co, przedsiębrać; zabierać się do czego; **B. się** do kogo = chcieć kogo zmusić do czego, grozić; starać się (o pannę), chcieć zdobyć; **B. ś.** skąd=przybywać, zjawiać się, pochodzić; **B. ś.** za boki = pokładać się ze śmiechu; **B. się** na prawo, na lewo=zawracać, kierować.

Braha, *nm.*, wywar po odpędzeniu wódki lub piwa; nędzny, lichy trunek, lura; gmatwanina.

Braja, *nm.*, papka; błoto lub rozrobiona glina; zagęsta zupa.

Brak, rzecz odrzucona, to co wybrakowane, niezdatne, wyranżerowane, odpądki, auszus, defekt, wybierki; niedobór; nieposiadanie czego, niedostatek; potrzeba, nieobecność; **B.** w głowie=niedostatek wykształcenia, rozumu, głupowatość.

Brakarz, trudniący się ocenianiem i rozgatunkowaniem drzewa przeznaczonego na sprzedaż w lesie.

Braknąć, Brakować, *nieos.* zabraknąć, nie wystarczyć, nie starczyć, nie posiadać; zbywać na czem; brakuje czego =niema czego; braknie go=jest nieobecnym.

Brakonjer, *fr.*, kłusownik, polujący pokryjomu, złodziej zwierzyny.

Brakować, odsuwać braki, odrzucać przedmioty uszkodzone, wybierać co lepsze, przebierać, wysortowywać; — *p.* Braknąć.

Brakteat *łć.*, dawna moneta blaszana, złota lub srebrna, z odciskiem z jednej strony wklęsłym, z drugiej wypukłym (półdenar).

Bram, *stpl.*,—*p.* Bramowanie.

Brama, szerokie wnijście lub wjazd do domu, z wielkiemi drzwiami; podwoje; wejście; droga, przystęp, furta (do sławy, do nieba); **B.** tryumfalna = budowla ozdobna ustawiana na drodze przejazdu osoby znakomitej w celu uczczenia jej, *p.* Łuk.

Bramin, kapłan indyjski.

Bramować, wykładać bramem, bordiurą, obszywać brzegi taśmą, ozdabiać obszyciem, lamować.

Bramowanie, obszycie u sukni, galon, obłoga, bordiura, obszywka, lamówka, bram.

Brandmajster, *nm.*, naczelnik, kapitan straży ogniowej.

Brandmur, *nm.*, ściana boczna wzniesiona nad dach, dla ograniczenia pożaru od domu sąsiedniego.

Braniec, jeniec wojenny.

Branka, *rz. ż.* (od Braniec), kobieta wzięta do niewoli, niewolnica wojenna; pobór do wojska, konskrypcja, spis wojskowy.

Brankard, *fr.*, nosze, tragi; wóz lub wagon na toboły, pakunki.

Bransoleta *fr.*, ozdobna obrączka okalająca rękę powyżej dłoni (f.).

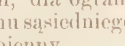

Bransza, (*źle* Branża) *fr.*, gałąź pracy, zawód, fach, dział, wydział.

Brant, *nm.*, srebro lub złoto czyste, wytopione.

Brantka, zapał, kominek, mała rureczka przy zamku (u strzelby), na którą się nakłada kapiszon.

Brantować, srebro lub złoto w ogniu oczyszczać, pławić.

Branzola, *nm.*, podeszew wewnętrzna obuwia.

Branża—*p.* Bransza.

Brat *(lm. bracia)*, syn tych samych rodziców, względem innych dzieci (**B.** rodzony); **B.** mleczny = jednocześnie z innym przez tę samą kobietę wykarmiony; **B.** męża =brat; **B.** żony=szwagier; **B.** przyrodni = urodzony z jednego ojca, a innej matki lub odwrotnie; **B.** cioteczny, stryjeczny, wujeczny = syn ciotki, stryja, wuja; **B.** w Chrystusie = współwyznawca chrześcijanin, bliźni chrześcijanin; ksiądz, duchowny względnie do innego księdza; bliźni; przyjaciel serdeczny; członek bractwa; **B.** łata=biedak; ni **B.** ni swat=obcy, obojętny; być z kim za pan **B.** = poufalić się z kim; **B-cia** ślubni = związani uroczystym ślubem dozgonnej przyjaźni.

Bratać, łączyć bratersko; zespalać, jednoczyć, przyjaźnić; **B. ś.**, spokrewniać się, przyjaźnić się, przestawać za pan brat; łączyć się, mieszać ś., zespalać ś., poufalić ś.

Bratanek, syn brata, synowiec.

Bratczyk, członek bractwa.

Bratek, *zdr.* od Brat; braciszek; (*iron.* bratku!); gatunek fijołka trójbarwnego (fig.).

Braterski, Bratni, należący do brata, tyczący się brata; pokrewny, rodzinny; szczery, serdeczny, przyjazny; jak brata.

Braterstwo, miłość braterska, ścisły związek przyjaźni braterskiej; brat ze swą żoną.

Bratni—*p.* Braterski.

Bratobójca, zabójca swego brata lub siostry.

Bratobójczy, tyczący się bratobójstwa; **B-ą** wojna = toczona między ludźmi jednego narodu, lub między pokrewnemi narodami.

Bratobójstwo, zabójstwo, zamordowanie brata lub siostry.

Bratowa, żona brata.

Bratowizna, puścizna po bracie.

Braunsztejn, *nm. chem.*, minerał, związek tlenu z manganem.

Brawo, *rz. wł.*, poklask, oklask.

Brawo!, Brawissimo!, *wł.*, *przysł.*, dobrze, pięknie, wyśmienicie, doskonale, wybornie.

Brawować *fr.*, junakować, zuchować, udawać śmiałka; narażać ś.; nadrabiać miną; lekceważyć.

Brawura, *fr.*, odwaga zuchowata, junactwo, zuchowatość, junakierja, śmiałość, pewność siebie, werwa.

Brąz—*p.* Bronz.

Brązować—*p.* Bronzować.

Brązownictwo—*p.* Bronzownictwo.

Brązowniczy—*p.* Bronzowniczy.

Brązownik—*p.* Bronzownik.

Brązowy—*p.* Bronzowy.

Brechać, *prow.*—*p.* Brzechać.

Brednia, niedorzeczność, głupstwo, bajka, bałamuctwo, smalone duby, banialuki.

Bredzić, gadać od rzeczy, bzdurzyć, pleść głupstwa; **B.** we śnie, w gorączce=majaczyć, nieprzytomnie mówić.

Breja—*p.* Braja.

Brek, *ang.*, rodzaj powozu otwartego, w którym dla siedzących są 2 ławki wzdłuż, jedna naprzeciw drugiej; **B.** kolejowy, podwyższone miejsce ponad wagon, w którym siedzi brekowy.

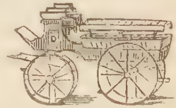

Brekowy, obsługujący brek lub hamulec.

Brelok, *fr.*, świecidełko, drobnostka, przyczepiona przy łańcuszku od zegarka.

Bremza, *nm.*, rodzaj hamulca u wagonów, wozów.

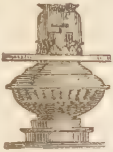

Brener, *nm.*, palnik u lampy (fig.).

Bresza, *fr.*, wyłom w murze fortecy.

Bretnal, *nm.*, gwóźdź trzycalowy gruby.

Brew (brwi), wypukłość nad powieką porosła włosami.

Brewe, *wł. ndm.*, krótki list papieski, w sprawach mniejszej wagi i obdarzający łaskami apostolskiemi.

Brewerja, *fr.*, *zwykle w lm.* (brewerje wyprawiać) kłótnia, burda, awantura, hałas; zuchowanie.

Brewjarz, *łć.*, książka zawierająca ustępy z Pisma św., psalmy i szczegóły o Świętych do codziennego nabożeństwa dla kapłanów katolickich.

Brezent, *nm.*, płótno nieprzemakalne do okrywania towarów, opona, płachta, pokrowiec.

Brezylja, Brezylka, brazylijskie drzewo, dostarczające barwnika czerwonego (fig.).

Brjosza, *fr.*, ciastko drożdżowe w formie bułeczki.

Brnąć, brodzić, pieszo przebywać, przejeżdżać przez wodę, głęboki piasek, śnieg, błoto; *przen.*—zapuszczać się, wikłać się coraz więcej, wpadać w co coraz bardziej.

Broczyć, zalewać się krwią; płynąć, upływać (o krwi).

Broda, część twarzy pod dolną wargą, podbródek; zarost na tejże części twarzy;; **B**. Aronowa, *p.* Arum.

Brodacieć, dostawać zarost na brodzie; brodę zapuścić.

Brodacz, Brodal, mający dużą brodę.

Brodaty, mający zarost na brodzie.

Brodawczany, pełen brodawek.

Brodawiec, rośl., heljotrop (fig.).

Brodawka, nieduża narośl na ciele; **B**. piersiowa=wypukłość brodawkowa, którą wytryska mleko z piersi kobiet i z sutek samic zwierząt; sutka; chorobliwa narośl na roślinie.

Brodawnik, pospolita roślinka, o nasionach zebranych w kulę, łatwą do zdmuchnięcia: dmuchawiec: mniszek (fig); gatunek drogiego kamienia.

Brodnisty, miałki, płytki, pełny brodów.

Brodzące, ptaki o długich nogach i długim dziobie, żyjące nad wodami i błotami (bocian, bekas).

Brodzić, brnąć, chodzić po wodzie, piasku, w bród przebywać; polować na błotach: **B.** we krwi = roznosić mord, siać śmierć, prowadzić wojnę krwawą, krew przelewać czyją: nurzać się, opływać, obfitować, mieć czego w bród: zapuszczać się, zagłębiać się (w wystepkach).

Brodziec, ptak brodzący, spokrewniony z bekasem.

Brogować, składać snopy zboża w bróg, w stertę.

Broić, źle robić. swawolić, dopuszczać się czego, popełniać coś szkodliwego, dokazywać, figle stroić: awanturować się.

Brok, *nm*,, śrót malutki, maczek do strzelania.

Brokat, *wł.*, złotogłów, materja jedwabna ciężka, bogato złotem i srebrem wypukle haftowana.

Brokatela, *wł.*, gatunek tkaniny ciężkiej w desenie (wypukłe) wyrabianej.

Brokuły lub **Brokole,** *wł.*, odmiana kapusty ogrodowej, zbliżona do kalafjorów.

Brom, pierwiastek chem., metaloid z grupy chloru, ciecz ciemnobrunatna o ostrej, niemiłej woni.

Bromek, *gr.*, połączenie bromowodoru z zasadami.

Bromowodór, związek bromu z wodorem (gaz, kwas silny).

Brona, narzędzie rolnicze zębate, do spulchniania lub równania roli.

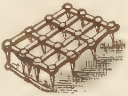

Bronchit, *gr.*, zapalenie oskrzeli.

Bronchy, bronchje, *lm. gr.*. — *p.* Oskrzele.

Broniak, ząb od brony.

Bronić, chronić, osłaniać, obraniać, ochraniać, chronić przed pociskiem; pilnować, strzec, zachowywać od czego, zapobiegać; zabraniać, nie pozwalać, nie dawać; **B. ś.** obraniać się czem przed czem, odpierać napaść; *myśl.* uciekać; **B. ś.** w sądzie = sprawę swoją w sądzie popierać, wykazywać swoją słuszność; usprawiedliwiać się.

Bronować, wyrównywać rolę broną, ciągnąć bronę po roli, włóczyć rolę, skródlić.

Bronz, *fr.*, śpiż, aljaż z miedzi, cyny i in. domieszek; **B-y**=ozdoby i przedmioty, wyrobione z bronzu; człowiek z **B-u** = wielkiego hartu.

Bronzować, powlekać warstwą bronzu, zdobić bronzem, wykładać; malować kolorem bronzowym, nadawać barwę bronzową.

Bronzownictwo, rzemiosło bronzownika, wyrabianie przedmiotów z bronzu, powlekanie bronzem.

Bronzowniczy, *przym.* od Bronzownik.

Bronzownik, zajmujący się bronzownictwem; mosiężnik.

Bronzowy, z bronzu zrobiony; mający barwę bronzu, koloru brunatnego lub brunatno-złotawego.

Broń, każda rzecz służąca do obrony, szczególnie oręż; **B.** *palna* lub *ognista:* strzelba, karabin, pistolet, rewolwer; **B.** *sieczna*=szabla i t. p.; **B.** *biała* = szabla, bagnet, sztylet, lanca; rodzaj, gatunek wojska; złożyć **B.**=poddać się, kapitulować, dać za wygraną; podnieść **B.** — rozpocząć walkę; stać pod **B-nią** = być gotowym do walki, do boju; **B.** prezentować = oddawać honory zwierzchnikowi, sztandarowi, trzymając broń w pewien sposób; **B-ni** zawieszenie = wzajemne chwilowe wstrzymanie kroków nieprzyjacielskich w czasie wojny.

Brosza, Broszka, *fr.*, rodzaj ozdobnej szpilki z haczykiem od spodu, przypinanej przez kobiety u kołnierzyka, u stanika.

Broszura, *fr.*, cienka książka o niewielu stronicach, nieoprawna, omawiająca kwestje na dobie będące; pismo ulotne; rozprawa.

Broszurować, zeszywać arkusze lekko w książkę.

Browar, *nm.*, budynek, w którym robią piwo; *prow.* gorzelnia.

Browarka, drzewo odarte z kory, przeznaczone na sprzedaż hurtową.

Brożek, mały bróg; kojec na kurczęta w kształcie kosza; gatunek małej sieci na ptactwo i ryby.

Bród (-odu), mielizna (np. na rzece); miejsce niegłębokie w rzece, którędy przejść można; w **B.**=obficie.

Bródka, mała broda; *kozia* **B.**, rodzaj zarostu na brodzie, podobnego do koziej bródki; **B.** u klucza=ząb, pióro.

Bróg (-ogu), sterta, stóg zboża w snopie lub słomy, zwykle przykryty daszkiem (fig).

Brózda, rowek, wyorany pługiem w ziemi między zagonami; rowek dla ściągania wody na polu; zagłębienie; kresa, rysa na twarzy.

Brózdować, brózdy robić pługiem, rydlem; oczyszczać brózdy zasypane bronowaniem.

Brózdowaty, pełen brózd.

Bróździć, przeszkadzać, mieszać, psuć szyki, bałamucić; stawiać zawady, wchodzić komu w drogę.

Brr! wykrzyknik, oznaczający nieprzyjemne uczucie, obrzydzenie, wstręt, uczucie chłodu.

Brud, nieczystość, rzecz brudna; plama; *przen.* piętno, zakała; rzeczy, postępki wstrętne, nieuczciwe; *w lm.* bielizna zbrudzona; *przen.* — rzeczy niemoralne, nieuczciwe, świństwa.

Brudas, brudny człowiek, brudne dziecko; skąpiec; nieuczciwy.

Brudnica, gatunek ćmy z rodziny prządek, niszczącej drzewa.

Brudny, nieczysty, zawalany, zbrukany, posmolony; *przen.* nieczysty, nieuczciwy, pokalany; nieprzyzwoity, nieporządny.

Brudota, *przen.*, brud moralny, postępowanie hańbiące.

Brudzić, walać, brukać, zanieczyszczać; śmiecić; *przen.* kalać, plamić, kazić; puszczać farbę, farbować, smolić; **B. się,** walać się, okrywać się brudem; kazić się, kalać się, dopuszczać się niemoralnych czynów, hańbić się.

Bruk, *nm.*, twarde pokrycie ulicy (bruk żelazny, asfaltowy, kamienny, drewniany); *przen.* na **B-u** być, zostać = zostać bez miejsca, bez posady; na **B.** kogo wyrzucić wyrzucić kogoś z meblami i rzeczami z mieszkania; **B-i** zbijać, szlifować włóczyć się po mieście, wałęsać się po ulicach, próżnować.

Brukać, brudzić, walać, czynić brudnym; *przen.*— plamić, kalać; **B. ś.** smolić się, walać się, brudzić się; tracić dobrą opinję.

Brukarski, *przym.* od Brukarz.

Brukarz, robotnik zajmujący się brukowaniem ulic.

Brukiew (-kwi), roślina z rodziny krzyżowych, mająca korzeń jadalny (fig.).

Brukotłuk, próżniak miejski, włóczęga miejski, szlifibruk.

Brukować, wykładać brukiem ulice, podwórze.

Brukowiec, głaz, granit, kamień polny, używany na bruk; *pogardl.* dziennik brukowy.

Brukowy, tyczący się bruku; gminny, uliczny, trywjalny; **B.** dziennik, **B-e** pismo = czasopismo podające wiadomości o tem, co się dzieje w mieście, na ulicy, brukowiec.

Brukselka, odmiana kapusty ogrodowej.

Bruljon, *fr.*, gruby zeszyt, do pisania na brudno; pismo odręczne mające być przepisane na czysto; szkic, projekt; *w handlu:* kladda, książka do zapisywania wszystkiego, co dotycze interesu, z wyjątkiem dochodu i rozchodu w gotówce.

Brunacić, Brunatnić, czynić brunatnym.

Bunatnieć, stawać się brunatnym.

Brunatny, mający barwę ciemno-ceglastą, ciemno-bronzową.

Brunelka, posp. nazwa rośliny Główienka pospolita.

Brunet, *wł.* mężczyzna o włosach czarnych.

Brunetka, kobieta o włosach czarnych; *żart.* pchła.

Brus, *zdr.* **Brusek,** kamień do ostrzenia, osełka; gruba deska, belka; *przen.* człowiek nieociosany, gburowaty, gbur, prostak.

Brusowanie, powiązanie wierzchnie rzędem stojących słupów, tramowanie, belkowanie.

Brusowica, wspornik, rodzaj kroksztynu kamiennego.

Brustwer, *nm.*, przedpiersień, część okopu, osłaniająca strzelca klęczącego lub w rowie stojącego.

Brusznica, Bruśnica, gatunek borówki (fig.).

Brutal, *fr.* człowiek, obchodzący się z innemi szorstko, grubjańsko, okrutnie, grubjanin, gbur, ordynus.

Brutalny, grubjański, nieokrzesany, źle się obchodzący.

Brutalstwo, grubjaństwo.

Brutto, *włs.*, dochód ogólny bez strącenia wydatków; cena bez strącenia kosztów; ciężar ryczałtowy, ciężar towaru wraz z wozem lub obsłoną; waga towaru z opakowaniem; cena bez potrącenia rabatu.

Bruzda—*p.* Brózda,

Bruździć—*p.* Bróździć.

Bryczka, *zdr.* od Bryka, wózek podróżny z jednem lub dwoma siedzeniami, czasem z półnakryciem.

Bryftregier, *nm.*, pocztowy roznosiciel listów, listowy, listonosz.

Bryg, *ang.*, mały statek dwumasztowy z pełnem użaglowaniem (fig.)

Brygada, *fr.*, oddział wojska, jednej broni, składający się z dwóch pułków; **B.** robotników = oddział robotników, pracujących pod rozkazami jednego kierownika.

Brygadjer, dowódca brygady (stopień pośredni pomiędzy pułkownikiem a gienerałem).

Brygantyna, *włs.*, mały statek morski żaglowy, o jednym albo dwóch masztach i o jednym pomoście.

Brygantyzm, *wł.*, rozbójnictwo, bandytyzm, korsarstwo.

Bryja, *nm.*, ugotowana kaszka rzadkawa, zacierka rzadkawa, *przen.* nieprzyjemność, gmatwanina.

Bryka, duży wóz z przykryciem półkolistem dla podróżnych.

Brykać- -*p.* Bryknąć.

Brykała, chleb z mąki razowej.

Brykiet, *fr.*, cegiełka z miału węgla, z torfu.

Brykla, *nm.*, rodzaj stalowej taśmy wszywanej w gorset damski.

Brykliwy, wierzgający; nieposłuszny, zuchwały, krnąbrny.

Bryknąć, *nied.* **Brykać,** wierzgnąć; swawolnie podskoczyć, biegać swobodnie, pobiec; nabroić, rozhulać się, podokazywać; postawić się zuchwale; nadużyć czyjejś pobłażliwości. **B.**=wyskoczyć z niemądrym konceptem; *myśl.* ulecieć.

Brylant, *fr.*, oszlifowany djament (fig.); człowiek zacny bez

skazy, bez zarzutu; wyższy nad innych pod względem duchowym lub moralnym.

Brylantyna, proszek do czyszczenia i polerowania metali; gatunek tkaniny lśniącej; olejek z gliceryny i spirytusu nadający miękkość włosom.

Brylantowy, właściwy brylantom; złożony z brylantów, ozdobiony brylantami; świecący jak brylanty; *przen.* świetny, wyborny (humor); korzystny, doskonały. **B-e** wesele: obchód uroczysty 50-lecia pożycia małżeńskiego.

Brylić się, lepić się w bryły.

Brylik, *prow.*, daszek u czapki.

Brylować, *fr.*, błyszczeć, jaśnieć. celować, wyróżniać się, być pierwszym w jakiemś towarzystwie, dominować, królować, mieć największe powodzenie wśród ogółu.

Bryła, kawał jakiejkolwiek ciężkiej i twardej rzeczy (B. lodu); bałwan (soli); pewna ilość ciała sproszkowanego lub plastycznego, zbitego w jedną masę (B. ziemi); *mat.* ciało, część przestrzeni, mająca oznaczoną postać i wielkość (np. stożek (fig.), kula, sześcian (fig.), graniastosłup, piramida, ostrosłup); *przen.* człowiek ciężki, gruby, ociężały, nieczuły.

Bryłowaty, mający postać bryły; ciężki, gruby, masywny.

Bryłowy kąt=kąt ograniczony trzema lub więcej płaszczyznami.

Bryndza, *rum.*, miękki ser owczy, stłoczony i nieco przygniły; bieda, niedostatek pieniężny; *przen. żart.* martwa pora w handlu, brak ruchu w handlu; rzecz drukowana treści jałowej, niewiele warta.

Brystol, *ang.*, gatunek pięknego grubego sztywnego papieru.

Bryś, *zdr.* od Brytan; pies brytan; *przen.* człowiek tęgi, barczysty, gniewliwy i szorstki, prostak.

Bryt, *nm.*, szerokość tkaniny w sztuce.

Brytan, duży pies podwórzowy, łańcuchowy; pies myśliwski, używany na dziki, wilki.

Brytanika, Brytanja, stop z cyny, antymonu i miedzi, używany na wyroby, naśladujące najzylber.

Brytfanna—*p.* Brytwanna.

Brytwanna, Brytwana, *nm.*, podłużne naczynie blaszane płaskie, do pieczenia pieczystego (fig.).

Bryzgacz, owad z gatunku pilarzy.

Bryzgać, *jdtl.*, **Bryzgnąć** (Bryznąć), pryskać, tryskać; ochlapać: B. słowami = *przen.* szorstko wypowiedzieć komu przykrą prawdę, rzucić w oczy obelgę, powiedzieć coś niemiłego, bluznąć.

Bryznąć—*p.* Bryzgać.

Bryż, *nm.*, haft, bramowanie, wyszycie, garnirowanie sukni kobiecej, kryzy; wyrostki, wypustki u drzewa, wilki, grzebień koguci.

Brzana, ryba słodkowodna z rodziny karpiowatych (fig.).

Brzanka, gatunek trawy pastewnej, tymotka.

Brzask, przedświt, rozwidnianie się poprzedzające świt; *przen.*— pierwszy, początkowy, słaby objaw czego.

Brząkać, Brząknąć, sprawić brzęk, zabrzęczeć, dzwonić; bzyknąć; uderzać palcem w struny; niewprawnie grać na instrumencie muzycznym; brząkać pieniędzmi poruszać z hałasem pieniędzmi srebrnemi lub miedzianemi; brząknąć = zapłacić.

Brząkadło—*p.* Brzękadło.

Brząkała, licho grający na jakim instrumencie.

Brząknąć—*p.* Brząkać.

Brzdąkać, uderzać od niechcenia po strunach, klawiszach; licho grać; mruczeć pod nosem.

Brzdęk! *wykrz.*, odgłos upadku, bęc!

Brzdęknąć, upaść z łoskotem, przewrócić się, bęcnąć, rymnąć.

Brzechać, *przen.* szczekać, ujadać; ogadywać, wygadywać na kogo; wymyślać, kłamać, głowę zawracać.

Brzechtać się, chlapać się, pluskać się, babrać się, walać się.

Brzechwa, strzała bez żeleźca, grot.

Brzeczka, wyciąg ze słodu i chmielu, z którego, za pomocą fermentacji, wyrabia się piwo.

Brzeg, skraj ziemi, stykający się z wodą, wybrzeże (fig.); krawędź, bok, kraj, skraj; kant, rant, margines; niewiadomo kto z **B-u** – niewiadomo kto pierwej umrze.

Brzegowiec, manat, zwierzę morskie należące do wielorybów (fig.); pancernik strażniczy, przeznaczony do obrony brzegów.

Brzegówka, gatunek jaskółki, gnieżdżącej się nad brzegami wód.

Brzemienność, ciąża, ciężarność.

Brzemienny, obciążony czem; pełen czego (nadziei), obfity (w wypadki, zdarzenia ważne); brzemienna (kobieta) – ciężarna, będąca w stanie błogosławionym, w stanie odmiennym, w ciąży.

Brzemię, naręcze, ciężar, rzecz ciężka, waga; płód w żywocie matki; *przen.* to, co ciąży komu, uciska kogo, ciężar (brzemię lat).

Brzeszczot, ostrze kordelasa, noża, miecza lub szabli, klinga, głównia nożowa, płacha (fig.).

Brzezina, lasek brzozowy; drzewo brzozowe; rózgi, witki brzozowe; kij brzozowy.

Brzeżek, *zdr.* od Brzeg.

Brzeżny, brzegowy.

Brzeźniak, gaj, lasek, zarośla brzozowe, brzózka; rodzaj grzyba.

Brzęczący, *imiesł.* od Brzęczeć, wydający dźwięk metaliczny; moneta brzęcząca – moneta metaliczna.

Brzęczeć, wydawać brzęk, szmer brzęczący; dźwięk metaliczny; szemrzeć, mruczeć; klektać przeszkadzać półgłośną mową, czytaniem; buczeć, bzykać (o owadzie).

Brzęk, głos jaki wydają niektóre owady; głos metaliczny, jaki wydają niektóre przedmioty, poruszane lub rzucone; chrzęst, szczęk, brzęczenie, dźwięk.

Brzęk, gatunek dużej muchy, pięknie ubarwionej.

Brzękadło, Brząkadło, to co brzęczy, co wydaje brzęk; zabawka lub ozdoba brzęcząca; pałeczka metalowa do bicia w struny niektórych instrumentów (cymbałów).

Brzękać, Brzęknąć—*p.* Brząkać.

Brzękliwy, mający własność wydawania brzęku.

Brzmieć, rozlegać ś., odgłos wydawać; dać ś. słyszeć, huczeć; głosić, powiadać; dźwięczeć, być wymówionym (o głoskach, wyrazach); opiewać (wyrok brzmi); bzykać, buczeć, brzęczeć; **B. (eje)** – pęcznieć, puchnąć, nabrzmiewać.

Brzmienie, *w jęz.* dźwięk, głos, głoska; osnowa, treść; puchnięcie jakiej części ciała, nabrzmiewanie, grubienie.

Brzmik, owad, gatunek trzmiela.

Brzoskwinia, drzewo o owocach okrągłych czerwono-żółtych, okrytych puszkiem; owoc tego drzewa (fig.).

(brzoskwinia) (gałązka brzostu).

Brzost, drzewo liściaste, będące gatunkiem wiązu (fig.).

Brzoza, drzewo liściaste o kwiatach w baziach i owockach ze skrzydełkami (fig.).

Brzózka, *zdr.* od Brzoza.

Brzuch, dolna część tułowiu, zawierająca jelita, żołądek, żywot, *żart.* kałdun; wypukłość, pękatość; **B.** dostać, zajść w ciążę; z **B.** chodzić, być w ciąży; **B-wi** służyć, lubić jeść smacznie, dogadzać.

Brzuchacz, Brzuchal, człowiek z dużym brzuchem.

Brzuchatka, gatunek skorupiaka.

Brzuchaty, mający duży brzuch, opasły, otyły, pękaty.

Brzuchomówca, umiejący z zamkniętemi ustami wydawać głos jakby pochodzący od innej osoby, lub z oddalenia.

Brzuchomówstwo, sztuka mówienia bez poruszania ustami.

Brzuchonogi—*p.* Brzuchopełzy.

Brzuchopełzy lub **Brzuchonogi,** mięczaki, ślimaki.

Brzuchopłetwe, ryby z rzędu miękkopłetwych z płetwami na brzuchu.

Brzusiec, Brzuszec, wydatna, pękata część czegoś (palca, dłoni, noża); ostrze wypukłe.

Brzuszny, *przym.* od Brzuch.

Brzuszyna, *zdr.* od Brzuch.

Brzydactwo, brzydota, osoba, albo rzecz brzydka, paskudztwo.

Brzydal, człowiek szpetny, brzydki.

Brzydki, szpetny, nieładny, szkaradny; zły, niedobry; nieprzyzwoity, nieskromny, ohydny; niegrzeczny.

Brzydnąć, stawać się brzydkim, szpetnym; obudzać wstręt, mierznąć, odrazę budzić.

Brzydota, brzydkość, szpetność, obrzydliwość; osoba, rzecz brzydka.

Brzydzić, wstręt czynić, obrzydzać, budzić odrazę; mierzić sobie, obrzydzać sobie, uczuwać wstręt, odrazę; **B. Ś.** czuć wstręt, obrzydzenie, odrazę.

Brzytwa, rodzaj noża składanego do golenia włosów (fig.).

Buazerja, *fr.*, wykładanie ścian mieszkań rzeźbą w drzewie, w celu ornamentacyjnym.

Bubon—*p.* Dymienica.

Bucefał, (nazwa ulubionego konia Aleksandra Wielkiego); *przen.* koń paradny, ciężki; człowiek ociężały, niezgrabny, dryblas, bęcwał.

Buch! odgłos upadku, uderzenia.

Buchać, *jdtl.* **Buchnąć,** wydobywać się, wybijać się na zewnątrz trysnąć gwałtownie; (o parze, dymie, wodzie, o zapachu); zjeść co żarłocznie, wypić łakomie, łapczywie, odrazu; *żarg.* kraść.

Buchalter, *nm.*, utrzymujący i prowadzący księgi rachunkowe, rachmistrz.

Buchalterja, *nm.*, umiejętność prowadzenia ksiąg handlowych; prowadzenie ksiąg rachunkowych; rachunkowość, księgownictwo.

Buchalteryjny, *przym.* od Buchalterja.

Buchaniec, szturchaniec, uderzenie, sójka, uderzenie pięścią, kułakiem.

Buchasty, przestronny, szeroki, worowaty (ubranie).

Buchnąć, uderzyć, kropnąć, palnąć; upaść, wlecieć, wskoczyć (w wodę); *żarg.* ukraść:—*p.* Buchać.

Buchta, *nm.*, mała zatoka, odnoga, przystań dla statków; *myśl.* miejsce poryte przez dzika.

Bucik, *zdr.* od But; obuwie na nogę kobiecą, dziecinną; półbucik.

Buczeć, huczeć, szumieć (w uszach); płakać, beczeć, szlochać.

Bucznieć, wzdymać ś., pęcznieć; stawać ś. butnym, pysznieć; nasiąkać wilgocią, butwieć, murszeć.

Buczny, butny, pełny buty, wystawny, szumny, nadęty, chełpliwy.

Buczyć ś., nadymać ś., dąsać ś.

Buczyna, bukowina, drzewo bukowe; las bukowy; bukiew.

Buda, kleconka z desek, ze słomy i t. p., nędzna chałupa, schronienie nędzne z drzewa; kryjówka z drzewa; kram czasowy na targu z desek zbudowany; przykrycie nad siedzeniem w bryce, w powozie; bryka kryta; *iron.* sklep; *myśl.* dół w ziemi, przykryty stożkowato gałęziami, w którym myśliwy czatuje na ptaki drapieżne; psia **B.** – *p.* Budka.

Buddaizm, Buddyzm, *blm.*, religja Buddy, polegająca na zaparciu się siebie, prowadzącem do zupełnej nicości (nirwany), uważanej za najwyższe szczęście.

Budka, mała buda; domek strażnika, budnika, dróżnika

lub szyldwacha, stojącego na warcie (f.), dla psa podwórzowego (f.); zakrycie, zasłona, kapelusz damski głęboki z dużemi brzegami, zachodzącemi na twarz (fig.).

Budnik, dróżnik, strażnik kolejowy; mieszkaniec budy leśnej, niegdyś osadnik mazurski na Polesiu, wyrabiający w lasach smołę, dziegieć, potaż; dawniej policjant miejski.

Budowa, sposób, czynność i rodzaj budowania, wznoszenie gmachu, budowla; sposób wykonania jakiej pracy; **B.** ciała = fizyczne ukształtowanie, ustrój, organizm ciała. **B.** powieści, zdania, wszechświata; utworzenie, układ, ustrój.

Budować, stawiać budynek, wznosić gmach; **B.** zamki na lodzie = tworzyć projekty urojone, marzyć o nie mogących ziścić się rzeczach; tworzyć; **B.** na czem= *przen.* gruntować, zasadzać, opierać; **B.** kogo, wywierać wpływ dodatni, oddziaływać dobrze na kogo, dawać dobry przykład; **B.ś.** zabudowywać się, stawiać budynki dla siebie; *przen.* umoralniać się, uzacniać się pod czyim wpływem.

Budowisko, wielki budynek, zimowe legowisko niedźwiedzia.

Budowla, dom, gmach, budynek.

Budowlany, przeznaczony, służący do budowania, dotyczący budowania, zdatny na budowlę.

Budownictwo, sztuka budowania, architektura.

Budowniczy, *rz.*, robiący plany na roboty budowlane i prowadzący te roboty, architekt; Najwyższy **B.** =Stwórca świata.

Budowny, zdatny do budowania; dobrze zbudowany.

Buduar, *fr.*, wytworny, elegancki damski pokoik do przyjmowania poufalszych gości; przystawka wejściowa przy mieszkaniu.

Budulec, drzewo obrobione zdatne do budowania.

Budulcowy, *przym.* od Budulec; drzewo **B-we.**

Budynek, budowla, dom.

Budyń, *ang.*, rodzaj słodkiej leguminy gotowanej w parze.

Budzić, ze snu ocucać, rozbudzać; pobudzać, zachęcać, zagrzewać; wzniecać, wzbudzać; **B. ś.** ocknąć się, ocucać się ze snu; stawać się zdolnym do czynu, otrząsać się z odrętwienia, z apatji; *przen.* powstawać, wytwarzać się.

Budzik, zegar, który, nastawiony na pewną godzinę, dźwięczy dla rozbudzenia, ekscytarz (fig.).

Budżet, *ang.*, projekt i wykaz zamierzonych rocznych wydatków i dochodów, preliminarz.

Bufa, *fr.*, ozdoba ubrania, uszyta w ten sposób, jakby była wydęta (fig.).

Bufet, *fr.*, osobny stół, zastawiony napojami i przekąskami; pokój, w którym taki stół stoi; kredens; miejsce, gdzie się czasowo sprzedają jadła i napoje; stół sklepowy.

Bufetowa, sprzedająca przekąski i napoje przy bufecie w restauracji, kasjerka przy bufecie.

Bufiasty, od Bufa: obszerny; rękawy bufiaste, buchaste, wydęte.

Bufon, *fr.*, komik w operze; błazen, śmieszek; pyszałek śmieszny, blagier, samochwał, fanfaron.

Bufonada, Bufonerja, błazeństwo, pyszałkowatość śmieszna, samochwalstwo, blaga, nadętość.

Bufonować, pleść lub robić błazeństwa.

Bufor, *nm.*, zderzak: przyrząd sprężysty w kształcie krążka do łagodzenia uderzeń wagonu o wagon (fig.).

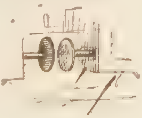

Bugzować *hol.*, ciągnąć okręty małemi statkami, holować.

Buhaj, byk, stadnik.

Bujać, unosić się w powietrzu, latać, nadużywać swobody, fruwać; krążyć, biegać; podróżować, jeździć dla przyjemności; hulać, broić, dokazywać; rozkoszować się, marzyć, latać, wzbijać się duchem ponad ziemię, roić, fantazjować; **B.** w obłokach = marzyć o ideałach, nie licząc się z rzeczywistością; bujno wyrastać, krzewić się (o roślinach); huśtać, chwiać, kołysać; **B. się,** huśtać się, kołysać ś.

Bujak, młody byczek, buhajek.

Bujan, piwonja.

Bujność, żyzność; bujny wzrost; *przen.* **B.** wyobraźni = bogactwo wyobraźni.

Bujny, żyzny, obfity, plenny, urodzajny; wybujały, rozrosły; bogaty; *przen.* **B.** styl = kwiecisty, bogaty w porównania i zwroty.

Buk, wysokie drzewo z rodziny baziowych, o liściu kulisto-podłużnym, wydające bukiew (fig.).

Bukat, byczek, ciołek, skóra z niego.

Bukieciarstwo, sztuka układania bukietów.

Bukiet *fr.*, wiązanka kwiatów, ułożonych w jeden pęk; równianka; zapach, aromat; zapach właściwy winu; w *myśl.* ogonek u sarny i jelenia.

Bukiew, buczyna, owoc drzewa bukowego, bukowa żołądź.

Bukinista, *fr.*, antykwarjusz, handlujący używanemi książkami.

Bukłak, *tur.*, worek skórzanydo przewożenia płynów (wody, wina).

Bukolika, *gr.*, pieśń pasterska, sielanka; idylla.

Bukować, oczyszczać koniczynę z plewy lub jęczmień z wąsów.

Bukowina—*p.* Buczyna.

Bukownik, przyrząd do oczyszczania koniczyny.

Buksa, Buks, *nm.*, rura żelazna wewnątrz piasty u koła; obręcz żelazna około czopów, refa do spajania dwóch rur od wody (fig.).

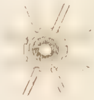

Bukskin, *ang.* rodzaj tkaniny wełnianej na ubrania męskie.

Buksować, zakładać buksy.

Bukszpan, *nm.*, drzewko lub

krzew z rodziny ostromleczowatych, o drobnym listku zawsze zielonym (fig.).

Buksztele *nm.*, łuki ze zbitych desek, na których muruje się sklepienie, krążyny (fig.).

Bukwica, roślina zielna leśna, o kwiatach purpurowych, o własnościach leczniczych.

Bulba *prow.*, kartofel.

Bul, bul! odgłos głośnego łykania płynów, odgłos wydobywania się powietrza z wody podczas wylewania jej z butelki; bulgotanie.

Buldeneż *fr.*, gatunek kaliny zwyczajnej, śnieżek (fig.).

Buldog, *ang.*, gatunek psa o krótkiej grubej mordzie, zwanego pijawką (fig.); gatunek rewolweru o krótkiej lufie.

Buletyn, zawiadomienie, *p.* Biuletyn.

Bulgotać—*p.* Bełkotać.

Bulimja, chorobliwa żarłoczność, wilczy głód.

Buljon, *fr.*, zupa wygotowana z mięsa lub z kości; rosół; masa z mięsa wygotowana i ostudzona.

Buljony, *fr.*, złote lub srebrne kręcone frendzle u szlif wyższych oficerów (f.).

Bulka, bańka płynu wydęta powietrzem, pęcherzyk.

Bulla, *łć.*, kulista pieczęć przyczepiona do ważnych dokumentów; postanowienie, dekret papieski, list lub odezwa papieska na pergaminie z taką pieczęcią.

Bulwa *łc.*, zgrubiała część łodygi podziemnej niektórych roślin; nazwa rośliny słonecznik bulwowy albo topinambur, której bulwy korzeniowe są jadalne (f.).

Bulwar, *fr.*, obszerna ulica spacerowa w mieście lub dokoła miasta, wysadzana drzewami.

Bulwark, *nm.*, zabezpieczenie brzegów rzeki za pomocą drzewa albo kamieni; nadbrzeże.

Bulwiczka, roślina z rodzaju złotogłowowotych, o bulwach jadalnych.

Buła, duża bułka (chleba).

Bułanek, koń maści bułanej.

Bułany *tat.*, barwy, maści jasnokawowej (o koniu), izabelowatej.

Bułat, *tur.*, stal, szabla turecka z wybornej stali, wązka u rękojeści, szeroka ku końcowi (fig.).

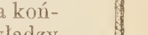

Buława, *tat.*, maczuga, gruby kij z sękiem na końcu; krótka laska ozdobna z gałką na końcu, jako znak władzy hetmańskiej (fig.); *przen.* urząd hetmański, godność hetmańska.

Bułka, *fr.*, chleb biały pszenny, okrągły lub podługowaty (patrz:

kajzerka, mularka, parka); bochen, bochenek.

Buły, *blp.*, krzemionka lub wapień w postaci gałek, bochenków, znajdowana w pokładach ziemi.

Buncik, wiązka, pęczek, sznurek (korali, jedwabiu) (fig.).

Bunda, długie wierzchnie ubranie mężczyzn (fig.), burka, burnus.

Bunt, *nm.*, rokosz, powstanie przeciw władzy prawej, spisek; mendel=15 sztuk; wiązka, zwój; **B.** (w budownictwie, drzewo trzymające belki albo krokwie; (w statku) = szpągi trzymające belki wpoprzek, rozpora.

Buntować, do buntu podbudzać, namawiać do powstania przeciw władzy prawej; wichrzyć, podbechtywać, podbudzać, podjudzać, poduszczać; **B. się,** burzyć się, bunt podnosić przeciw komu lub czemu, stawać się nieposłusznym.

Buntowniczy, *przym.* od Bunt; głoszący bunt; podnoszący bunt, podniecający do buntu; należący do buntu, lub do buntowników; niesforny, buntujący się, występujący przeciw czemu, burzliwy, skłonny do buntu, oporny.

Buntownik, powstający przeciw władzy, podnoszący przeciw niej oręż, rokoszanin, wichrzyciel, bunt podnoszący albo podbudzający do niego.

Buńczuczny, *przym.* od Buńczuk; mający prawo używania buńczuka; strojny, okazały, pokaźny; czupurny, napuszony, junacki, wyzywający, zawadjacki.

Buńczuczyć się, junaczyć się, śmiałkować, zuchować, nadymać się, puszyć się.

Buńczuk, *tat.* sztandar turecki składający się z ogona końskiego zawieszonego na szczycie drążka (fig.), jako znak godności baszy tureckiego.

Buńdziuczyć się, *p.* Buńczuczyć się.

Bura, połajanie, wymówka, zburczenie, reprymanda, napomnienie, wybuzowanie.

Buraczany, od Burak (sos, nać, kolor).

Buraczarka, maszyna do wykopywania buraków z ziemi.

Buraczki, potrawa z buraków; na Litwie barszcz.

Buraczkowy, barwy buraka, ciemno-czerwony.

Burak, *śtć.*, roślina o dużym mięsistym jadalnym korzeniu (fig.).

Burczeć, *jdtl.*, **Burknąć,** *(kogo)*, łajać, strofować, fukać, gniewać się, dać burę; mruczeć, marmotać, bąkać pod nosem, kruczeć (w brzuchu).

Burczymucha, mrukajło, zrzęda, gdera, człowiek gniewliwy, udający zucha.

Burda, *fr.*, kłótnia, hałaśliwe zajście, awantura uliczna, rozruch, zamieszanie, bijatyka; kłótliwy, awanturnik, kłótnik, warchoł.

Burdać się, leniwie się brać do czego, guzdrać się.

Burdel *fr.*, dom publiczny, dom nierządu, zamtuz.

Burdon, rodzaj piszczałki w organach i głos wydawany przez nią; głos nizki, huczący w lirze, w dudach.

Burdonet, *fr.* czopek z szarpi z nitką w pośrodku, przykładany do rany; tampon.

Burdumbas—*p.* Burdon.

Burg, *nm.*, gród, zamek obronny.

Burgos, rodzaj czcionek mniejszych od garmontu, a większych od petitu.

Burgrabia, Burgraf *nm.*, dawniej naczelnik wojenny grodu; **B.** a. **Murgrabia**, zawiadowca, dozorca pałacu, zamku, szkoły.

Burka, wierzchnie pilśniane okrycie męskie z kapturem, zrobione z grubego materjału, bunda.

Burknąć, p. Burczeć.

Burkotać, burczeć, kruczeć (w brzuchu); bulgotać.

Burleska, *wł.* lekki utwór sceniczny, farsa ze śpiewami i tańcami, krotochwila; rodzaj tańca.

Burłak, włościanin ruski nie posiadający roli, a wędrujący za robotą.

Burmistrz *nm.*, naczelnik miasta, najpierwszy miejski urzędnik, prezydent miasta.

Burmistrzować, sprawować urząd burmistrza; *przen.* usiłować przewodzić, rozporządzać się nieprawnie, narzucać swoje kierownictwo, imponować, rozbijać się.

Burnus, *arab.*, rodzaj długiego okrycia, peleryny, szerokiej u dołu, niekiedy z małym kapturem.

Bursa, *łć.*, konwikt, pensjonat dla ubogiej uczącej się młodzieży; **B.** kupiecka=giełda.

Bursz, *nm.*, student uniwersytetu niemieckiego; młodzieniec zuchowaty, junakowaty, awanturnik, hulaka, pyszałek.

Burszować, zachowywać się jak bursz, udawać junaka, przybierać lekceważące obejście, zacięcie, ton, minę; rozbijać się, hulać, birbantować, zadawać szyku.

Bursztówka *nm.*, gatunek jabłka, drzewa i owocu.

Bursztyn, *nm.*, gatunek kopalnej żywicy stwardniałej.

Bursztynek, gatunek ślimaka.

Bursztynowiec, *p.* Styrakowiec.

Burt, *nm.*, bramowanie, listwa, galon; **B.** okrętowy, *p.* Burta.

Burta, *nm.*, bok statku albo łodzi; brzeg kanału, rowu.

Burtnica, ława wzdłuż brzegu łodzi, po której chodzą flisacy; granitowy brzeg chodnika, kanału; bal do obijania ścian statku wodn.

Bury, *łć.*, barwy ciemno-szarej.

Burza, gwałtowny wicher, nawałnica, deszcz z wichrem; *przen.* zamieszki, walka, zaburzenie, wzburzenie, niepokój.

Burzan, wysokie zarośla zielne z rodzaju łopianów i ostów (na stepach ukraińskich), zielsko.

Burzliwy, obfity w burze, nawalny; burzący się, niespokojny, pełen niepokojów; **B.** człowiek= popędliwy, gwałtowny, warchoł, awanturnik, wichrzyciel.

Burzyciel, podburzający, podbechtujący do niepokojów; burzący, niszczący, rujnujący, wichrzyciel.

Burzyć, rozwalać, niszczyć; mącić, bełtać; podburzać, rujnować, poduszczać; wichrzyć, sprawiać zaburzenie, wytwarzać ferment; **B. się,** być burzliwym, mącić się; buntować się, jątrzyć się, wzburzać się; wrzeć, kipieć; fermentować, robić, musować.

Burzyświat, człowiek pochopny do burzenia, do zmieniania i wywracania wszystkiego; duch niespokojny, wichrzyciel.

Burżuazja, *fr.*, mieszczaństwo, stan miejski, stan trzeci; przezwisko dawane ludziom zamożniejszym, żyjącym z kapitału, przemysłu i handlu, przeciwstawiającym swoje interesy interesom ludu.

Burżuazyjny, *przym.* Burżuazja.

Busi, *nieodm. prow.*, całus, pocałunek; dać busi=pocałować; zrobić busi=przesłać ręką całusa.

Busola, *fr.*, kompas morski, przyrząd z igłą magnesową ruchomą, osadzoną na sztyfciku w pośrodku tarczy, na której jest róża wiatrów (fig.).

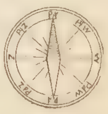

Buszka *rz. ż.*, wózek dwukołowy, podpierający grządziel pługa, płóz przy pługu, słupice, przodek pługa, półwozie.

Buszować, przewracać, przerzucać, szukać bezładnie, przetrząsać bez porządku, robić nieporządek, gospodarować jak u siebie; hulać, dokazywać, rozrzucać się, awanturować się, hałasować, rozbijać ś.

But *fr.*, obuwie z cholewami; *przen.* **B-y** komu szyć, oczerniać, dołki pod kim kopać, stołka przystawiać; **B-y** zedrzeć=zabiegać napróżno; psu na **B-y** ś. nie zdało=na nic; bez **B.** chodzić=być w biedzie.

Buta, zarozumiałość, pycha, chełpliwość, hardość, wynoszenie się nad innych, próżność, nadętość.

Butel—*p.* Butla.

Butelka, *fr.*, naczynie szklane do płynów z wązką szyjką, flasza; *przen.* trunek; **B.** lejdejska: przyrząd do zbierania elektryczności w większych ilościach (fig.).

Butelkować, ściągać płyn z beczki w butelki, przelewać z beczki w butelki.

Butelkowy, *przym.* od Butelka: piwo butelkowe — z butelki (nie z beczki).

Butersznyt, *nm.*. bułeczka lub kromka chleba, nasmarowana masłem i nałożona plasterkiem mięsa, sera i t. p.

Butla, duża butelka, gąsior.

Butny, pyszny, hardy, dumny, wyniosły, nadęty.

Butonierka *fr.*, dziurka od guzika u surduta, w którą się wkłada kwiatek lub sztuczna rozetka; maleńka flaszeczka z wodą i kwiatkiem zakładana w dziurkę od guzika, przypinek.

Butryn, tęgi, tłuścioch.

Butwieć, próchnieć, gnić; *przen.* tracić energję, siłę, marnieć, usuwać się przez czas dłuższy od szerszej działalności; śniedzieć, pleśnieć, psuć się.

Butyryna, *gr.*, kwas masłowy.

Buza *tat.*, rzadkawa kaszka mączna, zacierka, breja.

Buza, wymówka, bura, reprymanda.

Buzdygan, *tur.*, broń podobna do buławy lecz z gałką podłużnie karbowaną, osadzona na krótkiem drzewcu, dawniej używana jako oznaka niektórych stopni wojskowych (fig.).

Buzia, **Buziak**, gębusia, twarzyczka, policzki, usta; całus, pocałunek; buzi dać, pocałować się; wart **B-i**, wyborny, smaczny.

Buzować, **wybuzować**, dawać burę, łajać, besztać wykrzyczeć; **B. się**, gwałtownie się palić, silnie gorzeć, buchać.

By, *przysł. ograniczający*, przynajmniej, choć, aby tylko; **by**, *przysł. porównawczy*, jak, jako, niby, jakby, jak gdyby.

By, *sp.*, aby, iżby, ażeby; oby, gdyby, żeby, bodaj; jakby, jak gdyby; jeśliby, gdyby; choćby, chociażby, gdyby nawet; byleby; jakoby.

Byczeć, nabierać wyglądu byka.

Byczek, **Byś**, *zdr.* od Byk.

Byczek, głowaczek, gatunek rybki, zjadającej ikrę ryb innych.

Byczy, od byk; **B.** głos, gruby, huczący głos; gruby, tęgi, nasrożony.

Byczyna, **Bykowina**, mięso z byka, z wołu; skóra z byka, z wołu, (wyprawiona).

Być, *(jestem, byłem, będę, bądź)*, istnieć, egzystować, trwać, znajdować się na świecie; stawać się, zdarzyć się; przyjść, przybyć, znaleźć się; zostać, stać się; mieć się, wynikać, dziać się, należeć, starać się, wystarczyć (używa się jako sł. posiłkowe przy czasownikach);

B. na swojem = prowadzić własne gospodarstwo; **B.** przy nadziei znajdować się w poważnym stanie, w ciąży.

Bydlak, *przen.* człowiek głupi jak bydlę.

Bydlątko, *zdr.* od Bydlę.

Bydlę, (-ęcia, *lm.* -ęta), wół, krowa; człowiek zbydlęcony, nieokrzesany, nieprzyzwoity, rozpustny; b. głupi, głupiec, idjota, zwierzę.

Bydlęcieć, *przen.* stawać się bydlęciem, upadlać się, tracić resztki uczuć zacniejszych.

Bydlęcy, należący do bydląt, właściwy bydlęciu; podobny do bydlęcia, upodlony, zwierzęcy, bezrozumny, wyuzdany.

Bydło, *blm. zbr.*, woły, krowy, cielęta; *przen.* ludzie upodleni, źli, zezwierzęceni; motłoch, zgraja, tłum bezrozumny, czerń.

Bydłobójnia, *rz. z.*, budynek, w którym zabijają bydło, szlachtuz, rzeźnia.

Byk, samiec krowy; buhaj, stadnik (fig.); *myśl.* łoś, jeleń gdy dojdzie 5 lat wieku; *prz.* człowiek silny, tęgi i duży, dryblas; jedna z 12-tu konstelacji zodjaku (fig.); dać komu byka (w nos)—dać komu szczutka, prztyka; błąd w pisaniu, pisowni, omyłka, bąk; jak **B.** = wyraźnie; goły jak **B.**=ubogi.

Bykowiec, bicz rzemienny, kańczug, korbacz.

Bykowina, *p.* Byczyna.

Byle, *przys.*, lada; **B.** kto=ktokolwiekbądź. **B.** jaki=jakikolwiek **B.** gdzie=gdziekolwiek; **B.** kiedy=kiedykolwiek; **B.** jak=jakkolwiekbądź, niedbale.

Byle, *sp. życzący*, żeby tylko, niechby, niechno, w jakikolwiek sposób; **B. gdzie** = gdziekolwiek, **B. jak** = jakkolwiek, lada jak, **B. kto** = lada kto.

Bylica, rodzaj rośliny z rodziny złożonych, o koszyczkach drobno-kwiatowych; **B.** piołun, **B.** draganek, **B.** boże drzewko (fig.).

Bylina, każda roślina zielna, trwała, o pędach podziemnych.

Były, *przym.*, dawny, przedtem będący, niegdyś (będący), miniony.

Bynajmniej, *przsł.*, wcale nie, zupełnie, zgoła nie, ani trochę.

Bystronogi, szybkonogi, chyży.

Bystrooki, daleko widzący, szybko spostrzegający, oczu przenikliwych.

Bystroń, roślina, *p.* Dracena.

Bystry, rączy, lotny, szybki; ostry, przenikliwy, czuły, wrażliwy bardzo (słuch, wzrok); przenikliwy, szybko pojmujący, domyślny, rozgarnięty, pojętny, zdolny, szybko się orjentujący; zuchowaty, zamaszysty; stromy, spadzisty; szybko płynący.

Bystrzyć, wiosło prostopadle w wodzie trzymać, ażeby wolniej czółnem płynąć.

Bystrzyna, miejsce gdzie rzeka ma prąd gwałtowny i tworzy prawie katarakty.

Byś, *zdr.* od Byk.

Byt, istnienie, egzystencja, bytność, utrzymanie; stan, położenie, siedlisko, sytuacja, okoliczności życia; **B.** dobry=dostatek.

Bytność, istnienie, egzystencja, byt; obecność, przytomność; pobyt, przebywanie;

Bytować, istnieć, egzystować, żyć.

Bywać, często być, niejednokrotnie być; zdarzać się, trafiać się; przebywać, uczęszczać, zwiedzać; zostawać, stawić się, przy-

bywać: *w trybie rozk.* **bywaj** = bądź! albo chodź, przyjdź, przychodź!

Bywalec, człek bywały, ten, co wiele miejsc zwiedził, podróżował po świecie; człowiek doświadczony; ćwik; ten, co nabrał doświadczenia, ocierając się o ludzi, z niejednego pieca chleb jadał; człowiek otarty w dobrych towarzystwach i umiejący się znaleźć.

Bywało, *przysł.*, zdarzało się.

Bywały, taki, który wiele w świecie widział; otarty między ludźmi, doświadczony, obeznany ze zwyczajami.

Bzdura, *p.* Bzdurstwo; głupstwo; człek głupi, miałkiego rozumu, półgłówek, pleciuga.

Bzdurny, niedorzeczny, bezsensowny, nie wiele wart.

Bzdurstwo, Bzdura, głupstwo, niedorzeczność, drobiazg, fraszka.

Bzdurzyć, pleść byle co, gadać głupstwa; pleść ni w pięć ni w dziewięć, pleść trzy po trzy, bajać.

Bzdyk, stary niedołęga, dziad, starowina, pryk.

Bzik, gatunek owadu, gryzącego bydło, giez, bąk; dziwak, oryginał; szus, ćwiek (w głowie); brak piątej klepki; głupi, warjat, narwaniec, człowiek niespełna rozumu.

Bzikowaty, mający bzika, szusa, niespełna rozumu, postrzelony, narwany, głupkowaty.

Bzowy, *przym.*, od Bez, tyczący się bzu.

Bzykać, Bzyknąć, wydać głos «bzz» (o owadach), brzęczeć; ustami wydać takiż głos, naśladować brzęczenie owadów; zasyczeć (o metalu gorącym, gdy nań woda pryśnie).

Bździć, wiatr smrodliwy tyłem puszczać.

Bździny, wiatry, gazy śmierdzące, odchodzące bez hałasu tyłem.

Bździucha, ludowa nazwa grzyba purchawka i rośliny szczwoł lub świnia-wesz.

C

C, spółgłoska cicha; trzecia litera w alfabecie; **C** liczba rzymska 100; **C** *w muzyce:* pierwszy ton gamy czyli skali; **C** oznaka klucza basowego. **C.** przy stopniach ciepła lub zimna *ozn.* podług termometru Celsjusza.

Caban, cabanki, nazwa pewnej odmiany owcy o wełnie grubej, szorstkiej, *p.* Czaban; niezgrabjasz.

Caca, w gwarze dziecinnej, przedmiot jakikolwiek błyszczący lub jaskrawy, zwracający uwagę dziecka, coś ładnego; ładnie! ślicznie!

Cacać, głaskać, bawić, pieścić; **C. ś.** bawić ś., pieścić ś. z kim lub czem.

Cacanek, pieszczoch, dzieciak wychuchany, gagatek.

Cacanka, pieszczota, przymilenie, umizgi; cacko; **C-i,** umizgi.

Cacany, śliczny, ładny, wypieszczony, dobry, grzeczny.

Cackać, pieścić; **C. ś.** pieścić ś.; stroić co z zamiłowaniem, ubierać, piększyć; opracowywać co z zamiłowaniem.

Cacko, zabawka, bawidełko, pieścidełko; rzecz pięknie zrobiona;

rzecz ładna ale bez pożytku, świecidełko, fraszka, klejnocik.

Cacuchno, Cacunio, *zdr.* od Caca.

Cadyk, *hbr.*, nabożny, doskonały, cudotwórca, rabin sekty żydowskiej chassydów.

Cajghaus, *p.* Cekhauz.

Cal, *nm.*, miara długości = blizko $2\frac{1}{2}$ centymetrom = $\frac{1}{12}$ stopy; na **C.** = bardzo blizko.

Calec (-lca) **Calizna,** ziemia twarda nie ruszana jeszcze pługiem; podstawa, zasada, treść.

Calówka, tarcica, deska grubości calowej; lina gruba na cal; miara długości na cale podzielona.

Caluchny, Caluśki, Calusieńki, Calutki, Caluteńki, *zdr.* od Cały.

Całka, *w wyższej matem.* jedna z zasadniczych form matematycznych rachunku wyższego.

Całkiem, *przysł.*, ze wszystkiem, doszczętnie, całkowicie, zupełnie; nierozdzielnie; wcale, zgoła.

Całkowanie, *w wyższej matemat.* działanie, za pomocą którego znajdujemy całkę dla danej różniczki.

Całkowicie, *przysł.*, zupełnie, całkiem, ze wszystkiem.

Całkowity, zupełny, wszystek; we wszystkich częściach cały, niepodzielny; liczba **C-a** = liczba niełamkowa, jedna z szeregu liczb 1, 2, 3, 4, 5, 6.....

Całkowy, *przym.* od Całka; rachunek **C.** = odnoszący się do całek oraz do równań różniczkowych, rachunek integralny.

Cało, *przysł.* od Cały; w całości, bez szkody, szczęśliwie, nienaruszony.

Całodniowy, *p.* Całodzienny.

Całodzienny, Całodniowy, cały dzień trwający; za cały dzień należny; z całego dnia wynikły.

Całokształt, zbiór, ujęcie czegoś w pewną systematyczną całość; system, układ rozważany w całości.

Całokształtny, systematyczny, w pewien sposób ułożony, ukształtowany.

Całoletni, całe lato trwający.

Całomiesięczny, cały miesiąc trwający, za cały miesiąc należny, z całego miesiąca wynikły.

Całonocny, całą noc trwający.

Całopalenie, ofiara na ołtarzu palona; czynność palenia ofiary; w Starym Zakonie zwierzę ofiarnicze w całości spalone, ofiara całopalna.

Całopalny, *przym.*, mogący się w całości spalić; w całości spalony; przeznaczony do całopaleń.

Całoroczny, cały rok trwający, za cały rok należny, z całego roku wynikły.

Całostka, *zdr.* od całość; coś zawierającego pewną całość.

Całość, ogólność, ogół, wszystko razem; wszystkie części razem wzięte; rzecz cała; zgodność części, jedność; harmonja; całkowitość, nienaruszoność; liczba cała w przeciwstawieniu do ułamka.

Całotygodniowy, cały tydzień trwający, za cały tydzień należny, tygodniowy.

Całować (kogo, co, lub w co), cmoknąć dotykając ustami ściśniętemi ciała lub przedmiotu, jako znak pieszczoty, czci, uszanowania; *przen.* muskać, zlekka dotykać. **C. ś** = całować kogo i odbierać nawzajem pocałunek.

Całun, przykrycie żałobne trumny i mar; kir; *przen.* śmierć.

Całunek, pocałunek, całus.

Całus, ucałowanie, pocałunek.

Całusek, *zdr.* od całus; mały okrągły pierniczek.

Cały, wszystek; zupełny, całkowity, kompletny; niepodzielony na części; jedyny, istotny, prawdziwy, czysty, istny, skończony; nienaruszony, nieuszkodzony; jednolity; lecieć na **C-go** = na oślep; **C-ą** gębą = w zupełności, całkiem; być **C.** w oku, w uchu = skupić uwagę.

Cap, kozieł, samiec kozy (fig.); głupiec, gap, kiep, do niczego.

Cap! *wykrzyk.* (wyrażenie prędkości schwytania), chap, łap!

Capać, Capnąć, porywać, chwytać, łapać, chapać; kraść, ściągać, zwędzić.

Capieć, głupieć, baranieć.

Capstrzyk *nm.*, znak dawany żołnierzom przez bicie w bęben, lub zadęcie w trąbę, że czas spoczynku wieczornego nadszedł, pobudka; już po **C-ku** = zapóźno; nie chodź po **C-ku** = niewolno! masz karę!

Car, król, panujący Monarcha (szczególniej Rosyjski), Cesarz.

Carski, *przym.* od Car. **C.** wrota, drzwi ołtarzowe w cerkwiach.

Car-ziele, nazwa rośliny (podbiał łopianowaty lub lepiężnik biały), o kwiatach blado-czerwonych, rosnącej nad brzegami wód, wydającej za potarciem nieprzyjemny zapach.

Cąbr, Cąber, Cząbr (Cząber), *gr.*, zrazówka, pieczeń zrazowa z grzbietu wołu, jelenia, skopa, sarny. Rodzaj zabawy ludowej urządzanej w niektórych okolicach w tłusty czwartek.

Cążki, małe obcęgi płaskie, śpiczaste lub okrągłe (fig.).

Ceber (bra-bry), naczynie drewniane z uszami do wody, u góry szersze, u dołu węższe (fig.).

Cebrzyk, *zdr.* od Ceber, mały ceber.

Cebula, Cebulka, *bot.*, rodzaj łodygi podziemnej o liściach mięsistych, zawierających zapas materjałów odżywczych dla rośliny; roślina z rodziny liljowatych, o jadalnej łodydze podziemnej (cebuli); zegarek kształtem podobny do cebuli; **C-e**, oczy, wyłupiaste, gały; *p.* Cebulka.

Cebularka, *rz. ż.*, sprzedająca cebulę.

Cebularz, sprzedający cebulę; *iron.* żyd.

Cebulasty, mający kształt cebuli.

Cebulka, *zdr.* od Cebula; **C.** włosowa = zgrubiała, podstawowa część włosa; *lm.* cebulki = pączki nadziemne u niektórych roślin w kątach liści, które po opadnięciu dają początek nowym roślinom.

Cebulkowy, Cebulkowaty, *przym.* od Cebulka, kształtu cebuli; zrobiony z cebuli; rośliny **C.**, mające cebule podziemne.

Cech, *nm.*, stowarzyszenie osób jednego rzemiosła ku wzajemnej pomocy i obronie; kompanja, bractwo; *przen.* miejsce, gospoda, gdzie się schodzą członkowie cechowi; *w górn.* rudnik, szyb górniczy, studnia.

Cecha, *nm.*, znak, piętno, oznaka; znak fabryczny na wyrobie, znamię, piętno; charakterystyczny znak, znamię, objaw; to, co charakteryzuje daną rzecz; narzędzie do znaczenia drzewa w lesie; narzędzie do znaczenia bydła, owiec.

Cechmistrz, *nm.*, przełożony nad cechem; starszy zgromadzenia.

Cechować, znaczyć, piętnować, kłaść znak; znamionować, być oznaką, znamieniem czego.

Cechowniczy, dotyczący cechowania; **C.** urzędnik, zajmujący się cechowaniem miar, wag, będących w użyciu publicznym.

Cechowy, *przym.* od Cech i Cecha, należący do cechu; mający cechę.

Ced, *blm.*, rzadkawa buza ukwaszona z mąki owsianej z wodą ciepłą i przecedzona, z której robią kisiel owsiany.

Cedent, *łć.*, ustępujący swe prawa innemu.

Cedować, *łć.*, odstępować (weksel, prawo do czegoś), przekazywać swe prawa komu innemu.

Cedr, okazałe drzewo iglaste z rodziny jodłowatych z liśćmi trwałemi, zebranemi w małe pęczki.

Cedrat, drzewo z rodziny pomarańczowatych, o owocach przyjemnie pachnących, używanych tak samo, jak cytryna (fig.).

Cedrowina, Cedrzyna, drzewo cedrowe.

Ceduła, *łć.*, wykaz giełdowy kursu różnych pieniędzy, papierów procentowych i weksli; spis przesyłanych rzeczy pocztą albo koleją; lista osób, jadących pocztą; kartka jako znak zezwolenia lub zlecenia wykonania czegoś.

Cedułka, notatka, karteczka.

Cedzić, przepuszczać płyn przez sitko, przez płótno, dla oczyszczenia, przecedzać, filtrować; **C.** słowa = półgębkiem mówić, bąkać, mówić przez zęby i powoli.

Cedzidło, to, przez co się cedzi; cedzik, filtr, przesąk, durszlak, sito, lejek (z bibuły), sączek.

Cedzik, *p.* Cedziłko.

Cedziłko, *prow.*, kawał płótna do cedzenia mleka, powązka.

Cedziny, męty po cedzeniu pozostałe, osad.

Cedzonka, ciecz przecedzona.

Cegielnia, zakład, budynek z piecem, w którym wyrabiają cegłę; fabryka cegieł.

Cegielniany, *przym.* od cegielnia.

Cegielnictwo, *p.* Ceglarstwo.

Cegielnik, prowadzący wyrób cegieł, strycharz.

Cegiełka, mała cegła; prostokątny kawałek drzewa lub innego materjału, kostka, tafelka formy cegły.

Ceglany, z cegły, murowany.

Ceglarski, *przym.* od Ceglarz, strycharski.

Ceglarstwo, umiejętność wyrabiania cegieł; przemysł ceglarski: strycharstwo.

Ceglarz, rzemieślnik trudniący się wyrabianiem cegły; strycharz.

Ceglasty, mający barwę cegły, koloru cegły (czerwonawego).

Cegła, *nm.*, kamień sztuczny z palonej lub suszonej gliny, używany jako materjał budowlany (fig.).

Cekauz, Cekhauz, *nm.*, zbrojownia, skład broni i rzeczy wojskowych, arsenał.

Cekin, dawna złota moneta=około 12 frank.; blaszki, świecidełdka.

Ceklarz, *nm.*, dawny pachołek miejski do chwytania i bicia winnych, oprawca, siepacz, zbir, kat.

Cel, *nm.*, przedmiot, ku któremu skierowane jest pewne działanie; znak do którego się mierzy; kres, do którego się dąży; naznaczony, określony koniec; zamierzony skutek działania; (cel uświeca środki); zamiar, zamysł; sztyfcik na końcu lufy w fuzji; wybór, rzecz najcelniejsza; punkt lub kółko na tarczy do strzelania (fig.).

Cela, *łć.*, izdebka klasztorna; pokoik więzienny; małe pomieszczenie o zakratowanem oknie (w więzieniu, w zakładzie dla obłąkanych).

Celadon, *fr.*, czuły i stały kochanek; rycerz salonowy.

Celbant, *nm.*, gzems ornamentacyjny u dołu okna.

Celbuda, domek strażniczy przy rogatce miejskiej, domek poborcy kopytkowego, budka.

Celebra, *łc.*, uroczyste i okazałe odprawianie jakiego obrzędu kościelnego.

Celebrans, Celebrant, *łc.*, kapłan celebrujący, odprawiający Mszę uroczystą, kapłan przewodniczący obrzadkowi kościelnemu.

Celebrować, odprawiać uroczyście i z wielką okazałością nabożeństwo, Mszę ś-tą; obchodzić uroczystość; przewodniczyć uroczystości; hojnie kogo podejmować, raczyć.

Celestyni, nazwa zakonników według reguły św. Benedykta (ubranie białe z czarnym szkaplerzem i kapturem.

Celibat, *blm.*, *łc.*, stan bezżenny szczególnie duchowieństwa, bezżeństwo, stan kawalerski.

Celik, cel, sztyfcik na lufie strzelby, ułatwiający celowanie, wizerek, muszka.

Celkowy, złożony z odosobnionych celek, cel, (więzienie **C-e**).

Celniczy, *przym.* od Celnik.

Celnik, urzędnik komory celnej; pobierający cło; mytnik; dzierżawca ceł.

Celność, *rz. ż.*, *blm.*, trafność, celowanie w czem; trafianie do celu; wyborowość.

Celny, *przym.* od Cela.

Celny, *przym.* od Cel; trafny, trafiający, nie chybiający; celowy; ważny, wybitny, znaczny; celujący, bardzo dobry, doskonały, wyborowy, przedni, wyśmienity.

Celny, *przym.* od Cło, należący do cła; dotyczący cła, cłowy; komora **C.**, *p.* Komora; **C.** taryfa, *p.* Taryfa. **C.** związek, porozumienie się kilku państw, znoszących między sobą cła, a otaczających się wspólną granicą cłową.

Celować, mierzyć do celu, wymierzać w co; przewyższać, przodować w czem, mieć pierwszeństwo w czem, być doskonałym w czem; **C. futro**—dobierać co lepszych skórek, zszywając je, aby całość stanowiły pod względem doboru włosa; naprawiać sieci myśliwskie; nadawać kierunek od oka celownicą, tyką lub t. p.; naprowadzać nitkę lub włos przyrządu mierniczego na przedmiot, który służy za cel, brać na cel.

Celownica, Celownik, przyrząd do celowania, djoptra (fig.).

Celownik, nazwa 3-go przypadku w gramatyce; pręt, drąg u mety wyścigowej, oznaczający kres przybycia.

Celowość, *fil.*, odpowiedniość do celu, zależność od celu, zastosowanie do pewnych celów.

Celujący, najlepszy, trzymający prym, wzorowy; najlepiej się uczący; najlepszy stopień z nauki.

Celularny, *łc.*, komórkowy, dotyczący komórek w ciele zwierząt lub roślin.

Celuloid, masa twarda, elastyczna i przeświecająca, otrzymywana z mieszaniny kamfory i bawełny strzelniczej, używana do wyrobu lekkich przedmiotów, jak: kule bilardowe, piłki, grzebienie, rączki i t. p.

Celuloza, *łc.*, tkanka komórkowa roślinna, błonnik, drzewnik.

Cembra, *nm.*, bal, dyl, deska zdatna do cembrowania, na podpory w kopalniach.

Cembrować, dół wykopany (studnię) drewnianemi ścianami z bali po bokach wykładać.

Cembrowina, drzewo zdatne do cembrowania; obłożenie studni; zrąb studni.

Cembrunek, oprawa, obudowa drzewna szybu górniczego.

Cembrzyna, ściana, obudowa wnętrza studni, oprawa.

Cement, *łc.*, mieszanina wapna, żwiru, kamieni zmielonych i piasku z wodą do spajania cegieł albo kamieni, w wodzie twardnieją-

ca; wapno hidrauliczne; spójnia, spójność, ogniwo, łącznik.

Cementacja, chemiczne działanie, polegające na obłożeniu metalu ciałem sproszkowanem i żarzeniu razem w celu zmiany tego metalu (np. żelazo żarzone z węglem zamienia się w stal).

Cementarnia, fabryka cementu.

Cementować żelazo, otrzymywać stal z żelaza; **C.** złoto—oczyszczać złoto z obcych ciał; **C.** miedź osadzać na żelazie cząstki miedzi; spajać, wykładać cementem, zaprawiać, zalewać cementem; łączyć, jednoczyć, zespalać, wzmacniać.

Cementownia, huta z piecami do cementacji.

Cena, wartość pieniężna, szacunek; **mieć cenę**=wiele kosztować; **być w cenie** = mieć większą wartość w danej chwili, być ważnym; **być bez ceny**=mieć ogromną wartość, być niesłychanie drogim; wartość duchowa, wielkie znaczenie, szacunek, waga, poważanie, wziętość.

Cenić, żądać pewnej ilości pieniędzy za co; oznaczać wartość czego; oznaczać, nakładać cenę, szacować, taksować, oceniać; ważyć, szanować, poważać; przywiązywać wagę do czego, uważać co wysoko; **C. ś.**, mieć o sobie wysokie mniemanie, mieć wielkie wyobrażenie o swoim rozumie, stanowisku, szacować siebie wysoko.

Cennik, wykaz cen; taryfa.

Cenny, drogi, kosztowny, mający wielką wartość pieniężną; bardzo dobry, doskonały, mający wielką wartość duchową, ważny, szacowny, nieoceniony.

Cent, moneta, setna część guldena, setna część dolara.

Centaur, *gr.*, *(mit.)*, bajeczny potwór, mający głowę i przednią część ciała ludzką, a tylną końską; nazwa gwiazdozbioru (fig.).

Centezymalny, setny, podzielony na sto części, na sto stopni.

Centnar, *łć.*, waga=100 funtom.

Centralista, stronnik centralizacji, stronnik centralizmu, zarządu.

Centralizacja, *łć.*,ześrodkowanie, skupienie władz naczelnych w jednym ognisku, w jednej władzy naczelnej, w stolicy.

Centralizować,ześrodkowywać, skupiać, spromieniać, w ognisku centralnym.

Centralny, *łć.*, środkowy, stanowiący centr, środek; umieszczony w środkowym punkcie swego działania, do środka skierowany; główny.

Centrum, *łć.*, środek;—**C.** w parlamencie = stronnictwo środkowe, umiarkowane.

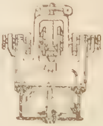

Centryfuga, *łć.*, (**wirówka**), przyrząd mechaniczny odśrodkowy, wprawiany w ruch wirowy około swej osi, służący do oddzielania pewnych substancji, np. do odwadniania tkanin, do odtłuszczania mleka i t. p. (fig.).

Centryfugalny, odśrodkowy; tyczący się centryfugi; przerobiony za pomocą centryfugi: mleko centryfugalne (odtłuszczone); rozpędowy.

Centrypetalny, *łć.*, dośrodkowy, skierowany stale ku punktowi środkowemu.

Centurja, *łć.* *(bot.)*, tysiącznik, serdecznik; czerwieniec (nizkie ziele o kwiatkach różowych).

Centurjon, *łć.*, setnik.

Centyfolja, *łć.*, gatunek róży, róża stulistna (fig.).

Centygram, *łć.*, waga: setna część grama.

Centylitr, *łć.*, miara płynna i sypka: setna część litra.

Centym, *fr.*, moneta: setna część franka.

Centymetr, *fr.*, setna część metra; tasiemka metrowa z podziałem na centymetry.

Cenzor, *łć.*, (kontroler podatków i stróż obyczajów w starożytnym Rzymie); urzędnik cenzury rozpatrujący druki zagraniczne, rękopisy, idące do drukarń i wykreślający to, co zakazane; wglądający w obyczaje innych.

Cenzorski, *przym.* od Cenzor, od cenzura, dotyczący cenzora.

Cenzura, władza złożona z cenzorów, rozpatrująca książki i artykuły, czy nie zawierają czego niedozwolonego i wydająca pozwolenie na drukowanie książek; świadectwo postępów ucznia w naukach. **C.** kościelna, kara kościelna duchowna wymierzana za większe przekroczenia.

Cenzuralny, odpowiadający warunkom cenzury; treści niezakazanej; niecenzuralny: *żart.* nieprzyzwoity.

Cenzurować, wytykać czyjeś wady; przeglądać pisma lub książki i wzbraniać zakazane lub usuwać wyrażenia i ustępy treści zakazanej; krytykować, ganić, ogadywać, łatki przypinać.

Cenzurowane (-ego), rodzaj gry towarzyskiej, w której dla zabawy wytyka jeden drugiemu błędy i wady.

Cenzus, *łć.*, oszacowanie majątku, jako podstawy do korzystania z praw, do należenia do wyborów obywatelskich i ponoszenia ciężarów społecznych; wymagane kwalifikacje.

Cep, zwykle w *lm.* **Cepy,** narzędzie do młócenia ziemiopłodów, składa się z rękojeści nazwanej cepiskiem, dzierżakiem i z połączonego z nim rzemieniem kija krótszego zwanego bijakiem.

Cepiga, *p.* Czepiga.

Cepisko, Cepowisko, dzierżak cepowy, rękojeść, do której przywiązany jest krótszy kij, bijak, którym się młóci; prostak, gbur.

Cer, *łć.*, pierwiastek chemiczny, metal.

Cera, *łć.*, barwa twarzy, płeć.

Cera a. **Cyra,** zarobienie miejsca dziurawego w tkaninie w taki sposób jak wygląda sama tkanina.

Ceramiczny, *przym.* od Ceramika (wyroby ceramiczne).

Ceramika, *łć.*, garncarstwo artystyczne; ozdobne wyroby z porcelany, majoliki, fajansu i t. d.

Cerata, tkanina pociągnięta warstwą wosku i werniksu, zwalcowana i wygładzona, nieprzemakalna.

Ceratka, *zdr.* od Cerata, tkanina, kitajka nieprzemakalna, kauczukowa.

Ceratolit, *gr.*, róg skamieniały.

Cerazyna, *łć.*, część składowa gumy wypływającej z drzew wiśniowych i pestkowych.

Cerber, *gr.*, (bajeczny trójgłowy pies, stróż bramy piekła), pies łańcuchowy, podwórzowy; *przen.* surowy, czujny stróż.

Cerebracja, działalność mózgu, ogół procesów psycho-fizjologicznych w mózgu.

Cerebralny, *łć.*, mózgowy.

Cerebryna, *łć.*, substancja mózgowa.

Ceregiele, *blp.*, *nm.*, wymuszone, przesadne grzeczności, korowody, ceremonje zbyteczne.

Ceregielować się, robić ceregiele, ceremonjować się, wymawiać się od czegoś, wzdragać się.

Ceremonja, *łć.*, obrządek, obrzęd uroczysty; ostentacja, pompa, parada; sposób zachowania się w pewnych ważnych i uroczystych chwilach i czynnościach; krępowa-

nie się wobec czego; przesadna uprzejmość; bez **C-i,** po prostu, bez ogródki.

Ceremonjalny, obrządkowy, uroczysty; paradny, zastosowany do pewnych form, przepisów; pełen ceremonji, etykietalny.

Ceremonjał, zbiór przepisów, form, ceremonji, zachowywanych przy obrzędach i uroczystościach; księga obrzędów świętych, sprawowanych w kościołach; obchód uroczysty.

Ceremonjant, lubiący ceremonjować się.

Ceremonjarz, kapłan, do którego należy doglądanie, aby ceremonja szła należycie; mistrz ceremonji.

Ceremonjować się, robić ceremonje, okazywać zbytnią, przesadną grzeczność; zbytnio się krępować; certować się.

Cereryt, gatunek rudy, z której się otrzymuje metal cer.

Cerezyna, wosk mineralny, substancja podobna do wosku, otrzymywana z ozokerytu.

Cerkarja, larwa robaków płaskich z rzędu przywr.

Cerkiew, świątynia obrządku wschodniego (fig.).

Cerkiewny, *przym.* od Cerkiew, do cerkwi należący. **C.** język = język starosłowiański używany w księgach cerkiewnych liturgicznych.

Cerograf, *p.* Cyrograf.

Ceroplastyka, *gr.*, sztuka robienia wypukłych figur z wosku.

Cerować, Cyrować, naprawiać, zarabiać dziurę w tkaninie, naśladując tę tkaninę; **C.** pończochy, bieliznę.

Cerownia, zakład przyjmujący roboty do cerowania.

Certacja, *łć.*, spór, sprzeczka, korowody, certowanie się.

Certament, *łć.*, *p.* Certacja.

Certować ś., spierać ś. grzecznie o sprawy powszednie, o zachowanie się lub o pierwszeństwo, dysputować, polemizować; krępować się, ceremonjować się.

Certyfikat, *łć.*, świadectwo na piśmie, zaświadczenie, zwłaszcza urzędowe; zapewnienie.

Certyfikować, stwierdzać, zaświadczać.

Cerussyt, spat ołowiany, minerał, składający się z węglanu ołowiu.

Ceryt, minerał należący do krzemianów.

Cesarka, ptak kurowaty (p. perlica); droga bita; szosa.

Cesarski, *przym.* od Cesarz, należący do cesarza, właściwy cesarzowi. cięcie **C.**, operacja wykonywana w nadzwyczajnych wypadkach, polegająca na rozcięciu brzucha i macicy w celu wyjęcia dziecięcia.

Cesarstwo, państwo, kraj, w którym panuje Cesarz, godność i władza Cesarska.

Cesarz, najwyższy tytuł monarszy (wyższy od króla), imperator.

Cesarzewicz, najstarszy syn Cesarza, Następca tronu.

Cesarzowa, żona Cesarza.

Cesja, *łć.*, ustępstwo, przekaz; przelanie praw swych na kogo innego.

Cesjonarjusz, odstępujący, przelewający swe prawa na innego.

Cetno, parzysta liczba. **C.** i licho=rodzaj gry, w której się zgaduje, czy jest liczba parzysta lub nie.

Cetyna, igła, liść drzew iglastych.

Cetyniak sośniak, motyl z ciemno-brunatnemi skrzydłami w żółte plamy i prążki, którego liszka objada igły sosen.

Cewa, *p.* Cewka.

Cewka, rura, rurka, na którą nawija się nici; w *fizyce* (przy różnych przyrządach) szpula z drzewa, szkła, ebonitu lub tym podobnych materjałów, owinięta drutem izolowanym (f.); **C.** w ciele=kanalik przez który wypływa płyn; w *bot.* **cewki**—naczynia rurkowate w roślinie, przeprowadzające wodę od korzeni do liści i pączków; w *myśl.* noga sarny; samołówka w kształcie pętlicy na zwierzęta.

Cewnik, kateter, narzędzie chirurgiczne do wypuszczania moczu zatrzymanego; moczopust.

Cez, pierwiastek chemiczny, metal z gromady potasowców.

Cezalpinja, drzewo strąkowe, gorących krajów Azji i Ameryki, dające barwniki, brezylja, fernambuk.

Cezura, *łć.*, średniówka (przecięcie) w wierszu miarowym.

Cęgi, *nm.*, obcęgi, kleszcze.

Cętka, kropka, plamka innej barwy na czem; łatka, znak.

Cętkować, cętkami pstrzyć, nakrapiać jakby nakładać plamki kolorem innym niż tło.

Chabanina, *rz. ż.*, chude, kiepskie mięso.

Chabazyt, minerał, należący do krzemianów.

Chaber, roślina zielna z rodziny złożonych, napotykana u nas w licznych gatunkach i barwach, *p.* Bławatek cz. Modrak i in. (f.).

Chabeta, koń lichy, zabiedzony, nędzny; niedołężna stara baba.

Chabrowy, niebieski, modry.

Cha, cha, cha! *wykrz.*, głośne wyrażenie śmiechu.

Chacina, chatyna, mała, nędzna, uboga chata.

Chadzać, *częstotl.* chodzić (ob.).

Chajder, *p.* Cheder.

Chajże! *wykrz.*, wyrażający radość, zachętę; nuże, dalej!

Chala! wołanie na woły, *p.* Hala!

Chalcedon, *gr.*, minerał przeświecający o delikatnym pięknym zabarwieniu, składający się z krzemionki, odmiany: onyks, krwawnik, heljotrop, chryzopraz i inne.

Chalkografja, *gr.*, miedziorytnictwo.

Chalkopiryt, piryt miedziany, minerał, będący związkiem siarki z miedzią i żelazem (*p.* piryt).

Chała, *hbr.*, pszenna bułka szabasowa u żydów.

Chałaciarz, żyd chodzący w chałacie.

Chałastra, *p.* Hałastra.

Chałat, *ar.*, obwisła męska suknia wierzchnia, sięgająca do stóp (fig.); kapota.

Chałupa, chata wieśniacza; dom, mieszkanie; *myśl.* zimowa głęboka kotlina zajęcza.

Chałupeczka, chałupka, *zdr.* od Chałupa.

Chałupnik, zagrodnik, chłop, niemający własnego gospodarstwa lecz tylko chałupę (*żeńs.* chałupnica).

Cham, chłop, *pgrdl.*, człowiek nieokrzesany, gburowaty, gbur, prostak.

Chamisko, *zgrub.*, od Cham.

Chamski, *przym.* od Cham.

Chamsyn, suchy, gorący wiatr wiejący nad m. Czerwonem.

Chan, książę, pan, władzca i wódz u Tatarów.

Chanat, *p.* Chaństwo.

Chandżar, Handżar, nóż turecki, puginał.

Chański, *przym.* od Chan.

Chaństwo, godność chana; państwo, dzielnica chana.

Chaos, *gr., rz. m.*, pierwotna masa żywiołów w bezładzie; odmęt, zamęt, nieład, bezład.

Chaotyczny, bezładny, pomieszany, nieporządny, mętny, zagmatwany.

Chap! *wykrz.*, przy chapnięciu, chaps! łap! cap!

Chapać, Chapnąć, *ndm.*, capnąć, porwać, złapać, grypsnąć, ukraść; uderzyć.

Chapanina, ciągłe chapanie, porywanie, chwytanie czego, przynoszące powolną korzyść.

Chapanka, *rz.* od Chapać; rodzaj gry w karty.

Charakter, *gr.*, kształt pisma, liter; sposób pisania, pismo, ręka; właściwość znamienna, indywidualna (zazwyczaj w znaczeniu chwalebnem) stałe, konsekwentne postępowanie, stały sposób kierowania ś. pewnemi zasadami: mieć **Ch.** wyrobiony, **Ch.** słaby=człowiek bez **C-u** = nie mający stałych zasad, chwiejny; błęd. zam. temperament; znamię, cecha, właściwość: **Ch.** epoki; istotna właściwość czegoś: **Ch.** wyobraźni, typ, postać, wytrwałość, dzielność, siła; oznaka, godność, nadana władza, rola, tytuł: (być w charakterze posła); **Ch.** w nogach raczy, wytrwały bieg, lub chód.

Charakternik, czarownik, znachor.

Charakterystyczny, mający swe cechy, właściwości odrębne, znamienny, wyróżniający.

Charakterystyka, zbiór cech zasadniczych, znamiennych i właściwości wyróżniających dany przedmiot, osobę lub pojęcie od innych; odmalowanie, uwydatnienie, określenie tych cech.

Charakteryzacja, sztuczne nadanie odpowiedniego do roli wyglądu twarzy aktora, ucharakteryzowanie.

Charakteryzować, kreślić, uwydatniać istotne cechy czyje: **Ch. ś.,** nadawać sobie sztucznie pewien wygląd twarzy do roli potrzebny.

Charci, *przym.* od Chart.

Charciarz, lubiący polowanie z chartami, hodujący charty.

Charciątko, charcię, szczenię charcie.

Charcica, suka charcia.

Charcik, gatunek małych chartów.

Charczeć, chrypieć, chrapać dusząc ś., ciężko krtanią oddychać, rzężeć w gardle.

Chargotać, *p.* Charkotać, szwargotać.

Charkać, Charknąć, krztusząc ś. oddać flegmę, odchrząknąć, szybko z mocą wyrzucić flegmę z gardła.

Charkanie, charkanina, kaszel ze spluwaniem flegmy połączony.

Charkociny, flegma wypluta.

Charkot, charczenie, chrapanie, gwar, hałas, ujadanie psów.

Charkotać, charczeć, ciężko gardłem oddychać, rzężeć.

Charłacki, Charłaczy, *przym.* od Charłak.

Charłactwo, kacheksja, ogólne wyniszczenie, wynędznienie ciała, schorzałość, jako następstwo przewlekłej choroby.

Charłak, cherlak, schorzały, chorowity, wyniszczony; nędzarz, mizerak.

Chart , rasa psów o budowie wysmukłej i nogach wysokich, używanych do polowań (fig.).

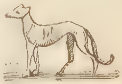

Chasydzi, fanatyczna i ciemna sekta żydowska, powstała w XVIII wieku, chusyci.

Chaszcz, u, gąszcz (krzewów), zarośla, krzaki, gęstwina.

Chata, dom mieszkalny włościański, chałupa, domek, dom.

Chateczka i **Chatka,** *zdr.*, od Chata, mała, śliczna, czysta chata.

Chcąc, chcący, dobrowolnie, rozmyślnie, umyślnie; niechcący — mimowolnie, nieumyślnie; chcąc nie chcąc — z konieczności, z musu.

Chcenie, *rz.* od Chcieć; pragnienie czegoś, żądanie, wola, ochota.

Chcieć, *(chcę—chciał)*, pragnąć, życzyć sobie, mieć chęć, wolę; być łaskawym, być tak dobrym, zechcieć; dążyć, zamierzać; sprawić, zrządzić; twierdzić, utrzymywać, sądzić; żądać, pożądać, wymagać; raczyć; **C. ś.,** *(nieos.)*, zachciewać się, mieć ochotę, chętkę, mieć skłonność do czego, mieć potrzebę; niech co chce będzie = pomimo wszystkiego, bądź co bądź.

Chciwie, *przysł.*, łakomie, łapczywie, pożądliwie.

Chciwiec, chciwie czegoś pragnący, łakomiec, pożądliwy, skąpiec.

Chciwość, silne pożądanie czego, pożądliwość, żądza, łakomstwo.

Chciwy, pożądliwy, łakomy, żądny; pragnący, pożądający; chytry na co, zajadły.

Chebd—*p.* Hebd.

Cheder, *hbr.*, szkółka dla dzieci żydowskich.

Chelonit, *gr.*, szyldkret skamieniały (drogi kamień).

Chełbia, meduza, ogólna nazwa zwierząt jamochłonnych, z gromady stułbiochełbi, swobodnie pływających, w kształcie dzwonka lub kapelusza grzyba.

Chełbotać, poruszać płynem, bełkotać, kłócić; chybotać, zakołysać, zabujać się (na wodzie).

Chełpa, pigułecznik, roślina ziołowa z rodziny kaparowatych.

Chełpić się, chlubić ś., szczycić ś., przechwalać ś, wynosić się.

Chełpliwiec, samochwał, lubiący się chełpić, zarozumialec.

Chełpliwość, skłonność, upodobanie do chełpienia ś., samochwalstwo, wynoszenie się.

Chełpliwy, lubiący się chełpić, przechwalający się.

Chełznać—*p.* Kiełznać.

Chemiczny, *przym.* od Chemja, dotyczący chemji.

Chemigrafja a. **Chemitypja,** sposób wytrawiania rysunków na cynku za pomocą kwasów.

Chemik, uczony, zajmujący się chemją.

Chemikalja, *blp.*, produkty, przetwory chemiczne.

Chemja, *gr.*, nauka o pierwiastkach ciał, ich związkach, składzie i zmianach.

Cherlactwo—*p.* Charłactwo.

Cherlać (Chyrlać), niedomagać, być chorowitym, kwękać, nędznieć, kawęczeć, podupadać.

Cherlak, delikatny, niedołężny, chorowity; biedak; *p.* Charłak.

Cherub, Cherubin, (*lm.* **-y**), jeden z aniołów najwyższego chóru anielskiego z mieczem płomienistym, otaczających tron Boga.

Cherubinek, aniołek w rzeźbie, w malarstwie; śliczne dziecko.

Chęć, pragnienie, ochota, wola, życzenie; pociąg, pożądanie; zamiar, intencja; życzliwość, sprzyjanie; skłonność, przychylność.

Chędogi, porządny, schludny, czysty, ładny.

Chędożyć, czyścić, oczyszczać; *żart.*, ogrywać kogo; bić, ćwiczyć.

Chętka, *zdr.* od Chęć.

Chętnie, z chęcią, ochoczo.

Chętny, skłonny do czego; ochoczy, pilny, pełen dobrych chęci, skory, pilny; życzliwy, przyjazny komu.

Chich, chych, *właść. w lm.* **C-y,** cichy śmiech, przytłumione rozśmianie się, śmiechy, żarty.

Chichot (-u), śmiech, śmiech przytłumiony, tajony, chychotanie.

Chichot (-a), śmieszek, rozśmieszający innych, żartowniś.

Chichotać, śmiać się po cichu z kogoś lub z czegoś, śmiać się często byle z czego.

Chichotka, śmieszka, śmiejąca się często i byle z czego; w *lm.* **C-ki**, śmiechy przytłumione.

Chimera, *gr.*, (potwór bajeczny z łbem lwim, ciałem kozim i ogonem smoczym); *przen.*, urojenie, mrzonka, fantazja, wymysł; dziwactwo, kaprys, widzimisię; narowy; straszydło urojone, widmo, przywidzenie; **C**-y stroić = dziwaczyć, kaprysić, grymasić.

Chimera, ryba *(p.* Przeraza).

Chimerować, kaprysić, dziwaczyć, grymasić, chimery stroić.

Chimeryczny, dziwaczny, urojony; kapryśny, dziwaczący.

Chimeryk (-cy), dziwak, kapryśnik, grymaśnik, fantasta.

China, kora drzewa chinowego.

Chinina, alkaloid otrzymywany z kory drzewa chinowego, (środek przeciwgorączkowy).

Chinowiec, drzewo z rodziny marzannowatych, dostarczające kory chinowej; drzewo chinowe.

Chińczyk, *przen.* trzymający się uporcie form przestarzałych.

Chiński, *przym.* od Chiny. **C.** mur *przen.* odgraniczenie się zupełne od reszty świata. **C.** cienie, obrazy cieniowe, rzucone na płótno zmoczone.

Chińszczyzna, to, co z Chin pochodzi; w guście chińskim, szczególnie porcelana; brak gustu, smaku artystycznego, dziwactwo, dziwolągi w zakresie artyzmu; uporczywe zamiłowanie w jakichś niedorzecznościach, zastarzałość; język i pojęcia niezrozumiałe.

Chiragra, *gr.*, dna, artrytyzm w rękach, gościec, łamanie.

Chiragryk, cierpiący chiragrę.

Chirologja, *gr.*, *blm.*, mowa na palcach.

Chiromancistą, Chiromanta, Chiromantyk, rękowieszcz, wróżbita, wróżący z rysów na dłoni.

Chiromancja, *gr.*, *blm.*, wróżenie z linji i znaków na dłoni.

Chironomja, *gr.*, *blm.*, nauka o giestach, o ruchach mówiącego.

Chirurg, *gr.*, lekarz operator.

Chirurgiczny, dotyczący chirurgji.

Chirurgja, *gr.*, *blm.*, leczenie za pomocą robienia operacji, cięć, opatrunków, wypaleń i innych rękoczynów.

Chiwian, drzewo lub krzew o liściach pierzastych, pochodzące z Chin, u nas hodowane w ogrodach, bałwian (fig.).

Chlać, pić bez miary, lać w siebie, żłopać, chłeptać, chlapać.

Chlap! odgłos uderzenia, chodzenia po błocie, po wodzie.

Chlapacz, nadużywający trunków, pijak, mówiący bez zastanowienia co mu na język przyjdzie.

Chlapać, pluskać, tryskać; **C. ś.**, chlupać ś., iść przez wodę a. błoto bełcząc je, rozchlapując; pluskać się, walać się, szargać się, bebrać się; *p.* Chlapnąć.

Chlapanina, babranie się w wodzie; czas dżdżysty, słota, szaruga, błoto.

Chlapnąć, bryzgnąć, plusnąć, ochlapać błotem; uderzyć, lunąć, palnąć, chlasnąć, rąbnąć; wypić, łyknąć, palnąć; upaść, klapnąć; **C.** językiem, powiedzieć coś niewłaściwego; *p.* Chlapać.

Chlapu, chlapu! odgłos łażenia po błocie, po wodzie.

Chlast! *wykrz.*, naśladujący odgłos uderzenia, upadnięcia, klapnięcia; przekreślenie.

Chlastać, *dok.* **Chlastnąć**, uderzyć, palnąć, walnąć, kropnąć; ostro

skrytykować, ostro zganić, schlastać; ciąć, rozciąć, przeciąć za jednym zamachem: napisać dużo za jednym zamachem; machnąć, przekreślić, przemazać; powiedzieć coś złego przez nieuwagę; skoczyć; **C. ś.**, uderzyć się, bić się, walać się.

Chleb, pieczywo (duża bułka ciasta) z zaczynionej mąki i ziarn zbożowych. **C.** biały = pszenny; **C.** pytlowy, sitny=przesiany przez pytel, sito; **C.** razowy, razowiec, **C.** czarny—nieprzesiany; **C.** suchy bez masła; **C.** przaśny bez kwasu; **C.** czerstwy mający kilka dni; **C.** komyśny żołnierski; **C.** pszczelny—zarobiony miodem pyłek kwiatowy, którym pszczoły karmią swe larwy; **C.** żywota = Przenajświętszy Sakrament; życie, żywność, pokarmy, posiłek, pożywienie, sposób do życia, utrzymanie, życie, byt, dobrobyt, majątek, zamożność; zarobek, posada; służba, obowiązek; dla **C-a** dla zarobku, aby żyć; za **C-em** za zarobkiem, w poszukiwaniu pracy; podziękować za **C.** za służbę; **C.** powszedni rzecz zwyczajna; **C.** wysłużony = zapewnione utrzymanie na starość jako nagroda za zasługi lub za wieloletnią pracę; być na łaskawym **C-ie** = na utrzymaniu z łaski; nie z jednego pieca **C.** jadał bywalec; **C.** bodzie robi dumnym.

Chleb św. Jański, rożki, owoc (strąk) szarańczynu, o obfitym miodowym miękiszu, jadalny (f.).

Chlebek, chlebuś, *zdr.* od Chleb.

Chlebnica, dzieża do chleba, łopata do wkładania chleba do pieca.

Chlebny, *przym.*, od Chleb; w chleb (żyto) bogaty; *p.* Chlebowy.

Chlebodajny, urodzajny, żyzny; dający utrzymanie, dochodny.

Chlebodawca, dający pracę, utrzymanie, zarobek, pracodawca; dobroczyńca, dobrodziej.

Chlebodawczyni, dająca pracę, utrzymanie, żywiąca, gospodyni, żywicielka.

Chleborodny, (grunt) rodzący zboże czyli chleb, chlebodajny.

Chlebowe, pieniądze, które dają na chleb zamiast samego chleba, strawne.

Chlebowiec, drzewo chlebowe, drzewo z rodziny pokrzywowatych, o wielkich mączystych owocach, dostarczających pożywienia, podobnego do chleba (fig.).

Chlebowy, *przym.* od Chleb: drzewo chlebowe, *p.* Chlebowiec.

Chlew, budynek przeznaczony na pomieszczenie dla świń; *pgrdl.*, brudna izba.

Chlewnia, gospodarstwo chlewne, racjonalna hodowla świń, chów świń; trzoda chlewna, nierogacizna.

Chlewny, *przym.* od Chlew; trzoda chlewna=świnie.

Chlip! Chlip! odgłos chłeptania jakiego płynu; łkanie, płacz.

Chlipać, *dok.* **Chlipnąć,** łykać, zaczerpywać napoju ustami; chłeptać, łkać, szlochać.

Chliptać—*p.* Chłeptać.

Chlor, *gr.*, pierwiastek chemiczny, metaloid, gaz gryzący, duszącego zapachu, barwy żółto-zielonawej, istniejący tylko w związkach.

Chloral, połączenie chloru z bezwodnym alkoholem, płyn o przenikliwym zapachu, używany w medycynie do uśmierzania bólu i usypiania.

Chloran, sól kwasu chlornego.

Chlorek, związek chemiczny chloru z innym pierwiastkiem; **C.** wapna, proszek biały, służący do dezynfekcji, bielenia i t. d.

Chlorofil a. zieleń roślinna, barwnik zawarty w roślinach i nadający im kolor zielony.

Chloroform, mieszanina chlorku wapna, wody i alkoholu, używana jako środek znieczulający i usypiający przy operacjach chirurgicznych i w fabrykacji.

Chloroformować, usypiać kogo (znieczulać ból) za pomocą chloroformu.

Chlorowce, inne pierwiastki należące do tej samej grupy co i chlor (brom, jod i in.).

Chlorowodór, związek chloru z wodorem, gaz bezbarwny, ostrego zapachu.

Chloroza, *gr.*, blednica.

Chloryt, minerał barwy zielonkawej, należący do krzemianów.

Chluba, chełpliwość, popis, szczycenie ś. czem; pochwała, zaszczyt; *przen.* człowiek a. rzecz, którą się ktoś chlubi; duma, chwała, ozdoba.

Chlubić ś., szczycić ś., chełpić ś., chwalić ś., wynosić ś.

Chlubny, chwalebny, zaszczytny; pełny chluby, chwały.

Chlubotać, wydawać odgłos płynu ciekącego, poruszającego się; pluskać.

Chlupać, Chlupnąć, Chlupotać, bełtać, bełkotać płynem; **Ch. ś.,** chlapać ś., brodzić po błocie lub po wodzie, chlapiąc głośno wokoło, pryskać, tryskać, plusnąć, skoczyć w wodę, buchnąć.

Chlust! odgłos uderzenia, bicia; odgłos wpadnięcia do wody, skoczenia do wody; odgłos wylania jakiego płynu.

Chlustać, *dok.* **Chlusnąć,** uderzyć, palnąć, kropnąć; plusnąć, trysnąć, lunąć, prysnąć, bryznąć, rzucić się (krew); **Ch.** językiem = głupstwo powiedzieć, palnąć; powiedzieć słowo obelżywe.

Chłeptać, Chliptać, pić językiem (pies, kot); żłopać, pić cmoktając.

Chłodek, *zdr.* od Chłód, przyjemne świeże powietrze; *przen.* miejsce ocienione.

Chłodnawy, cokolwiek chłodny.

Chłodnica, altanka ocieniona; oziębiacz; *p.* Chłodnik.

Chłodnieć, Chłodnąć, ostudzać się, stawać ś. zimnym, stygnąć, oziębiać ś.; ostygać, stawać ś. obojętnym, chłodnym, mniej czułym, serdecznym, stygnąć.

Chłodnik, miejsce chłodne, ocienione; napój chłodzący; zupa chłodna z barszczu, śmietany, boćwiny i jaj; piec w hucie, gdzie się szkło ochładza; chłodnica, część aparatu dystylacyjnego, w której się para ochładza i skrapla, w którym się płyn chłodzi; kilsztok.

Chłodniuchny, chłodniusieńki, chłodniuteńki, chłodziutki, zupełnie chłodny, przyjemnie chłodny.

Chłodny, nieco zimny, zimnawy, ostudzony, oziębiony; oziębły, ostygły, obojętny, pozbawiony żywszego uczucia.

Chłodzić, sprawiać chłód; oziębiać, czynić chłodnym; ochładzać, studzić, orzeźwiać; tłumić zapał, zbytnią wybujałość fantazji; trzeźwić; **Ch. ś.,** ochładzać ś., orzeźwiać ś., uspakajać ś.

Chłonąć, wchłaniać, pochłaniać, absorbować, wsysać, połykać, wciągać w siebie; przyswajać sobie, nabierać czego; *przen.* pochłaniać, przejmować co; płonąć, pałać.

Chłonice, *anat.*, naczynia chłonne (limfatyczne), w których krąży limfa.

Chłonny, *przym.* od Chłonąć; gruczoły chłonne, naczynia chłonne (limfatyczne); chłonący.

Chłop, kmieć, rolnik, wieśniak, włościanin; mąż, mężczyzna; cham, prostak; grubjanin, gbur; kochanek, gach, kawaler; *żart.* małżonek; silny i rosły; chwat, zuch.

Chłopaczek, Chłopczątko, Chłopczyk, Chłopuś, *zdr.* od Chłopiec.

Chłopaczysko, *zgr.* od Chłopak, niezgrabny, niegrzeczny, gburowaty chłopiec.

Chłopak, Chłopiec, wyrostek; przyrząd do ściągania butów z nogi (fig.).

Chłopczyk, chłopczyna, *pieszczotliwie* od Chłopiec.

Chłopczysko, *zgr.* od Chłopiec; chłopiec nieokrzesany, niegrzeczny, gburowaty; chłopiec (mówiąc z politowaniem).

Chłopek, *zdr.* od Chłop, biedny, poczciwy wieśniak, kmieć.

Chłopianka, chłopka.

Chłopiątko, *zdr.* od Chłopię.

Chłopiec lub **Chłopak,** dziecię płci męzkiej, syn; podrostek, młodzik, młodzieniec; pachołek, służący, lokaj młody; w handlu: uczeń, praktykant; terminator w jakiem rzemiośle; posługujący.

Chłopieć, stawać ś. podobnym do chłopa, dziczeć.

Chłopię (-ęcia), chłopiec, pachołę.

Chłopięcy, *przym.* od Chłopię, dziecięcy, dziecinny, młody.

Chłopisko, *zgr.* od Chłop; wielki a niezgrabny, do niczego, drągal.

Chłopka, wieśniaczka, włościanka; czepek negliżowy z tyłu zawiązany (fig.).

Chłopofil, przyjaciel chłopów, zwolennik chłopów, chłopoman.

Chłopoman, przyjaciel chłopów, stronnik chłopów; idealizujący chłopów; demokrata, ludowiec.

Chłopomanja, trzymanie strony chłopów, przesadne idealizowanie chłopów.

Chłopski, kmiecy, wieśniaczy, włościański, należący do chłopa; prosty, gburowaty; **C.** rozum, zdrowy rozsądek widzący rzeczy jasno, pojmujący odrazu bez dociekania i nauki; prosty, naturalny; po **C**-u, z **C** a = jak chłop (przebrać się, mówić).

Chłopstwo, *zbior.* chłopi; stan chłopski; prostactwo.

Chłoptaś, chłopuś, *zdr.* od Chłopiec, ładny chłopiec.

Chłosta, plaga, bicie, cięgi; bicie kijem lub rózgą, razy; *przen.* kara, nieszczęście, plaga.

Chłostać, bić, ćwiczyć, smagać; uderzać z siłą; łajać, ostro krytykować; gnębić, dokuczać, dręczyć.

Chłód, zimno umiarkowane, powietrze chłodne; oziębiona temperatura, miejsce chłodne, cień; brak uczuć cieplejszych; obojętność.

Chłypać, mrugać często oczami; łypać, zaczerpnąć powietrza; łykać.

Chłysnąć, łyknąć, połknąć, napić się.

Chłystek, błazen, głupiec, hołysz, smarkacz, gołowąs; nie wiele wart, hetka-pętelka.

Chmal, w *bartn.* gwóźdź w drzewo wbity nad miejscem, na którym bartnik zawiesza łaziwo; gąszcz w lesie, gęstwina, jaruga.

Chmara, *rz. ż.*, mnóstwo, wielka ilość, masa, ćma, tłum.

Chmiel, *blm.*, roślina wijąca się o łodydze cienkiej, szorstkiej, długiej, o kwiatach szyszkowatych, używana przy fabrykacji piwa; piwo i wogóle trunek, moc jego; taniec weselny i muzyka do niego; *przen.* nieporządek, zamęt.

Chmielarnia, Chmielnik, miejsce w którym hodują chmiel na większą skalę; zakład pakowania chm.

Chmielarstwo, przemysł chmielowy, uprawa chmielu, handel chmielem.

Chmielarz, zbieracz chmielu, chodzący koło chmielu; handlujący chmielem; pijak.

Chmielić, zaprawiać chmielem.

Chmielnik *p.* Chmielarnia.

Chmielny, Chmielowy, *przym.* od Chmiel; chmielem zaprawny, mocny, do głowy bijący; gorzki.

Chmielowe, prowizja dawana piwowarowi przez sprzedającego chmiel.

Chmielowiec, motyl o skrzydłach białych lub żółtawych z brunatnemi plamami, żyjący w korzeniach chmielu, latający o zmierzchu.

Chmura, zbiór drobniutkich kropelek wody lub kryształków lodu, zawieszonych w powietrzu na większej wysokości nad ziemią; ciemny obłok deszczowy; mrok, pomrok, ciemność; wyraz smutku, zasępienia; groźna zapowiedź, groźba czego; mnóstwo, ćma, moc, chmara; **C-y** się zbierają = ma się na deszcz, zasępia się, ma się na wojnę; zajść **C-ą** = zasępić się, zamroczyć się, posmutnieć.

Chmurliwy, cokolwiek zasłonięty chmurami przechodzącemi, pochmurny, posępny, zasępiony, gniewliwy.

Chmurnawy, cokolwiek chmurny, ciemnawy, posępny.

Chmurny, ciemny, pochmurny, zaszły chmurami, zachmurzony, bez słońca; smutny, ponury, posępny, kwaśny.

Chmurzyca, gęsta chmura.

Chmurzyć *przen.* **czoło,** marszczyć czoło, posępnieć, okazywać niezadowolenie, taić gniew; **C. ś.,** chmurami ś. okrywać lub zachodzić, mieć się na deszcz, na burzę, zachmurzać się; posępnieć, stawać się smutnym; **C. ś.** na kogo = dąsać ś., krzywić się, gniewać się.

Chmyz, Chmyza, mały konik niepozorny, hetka; człowieczek niepozorny; krzaki, zarośla.

Choc! *wykrz.* hoc! oznaka skoku, podskoku, wesela, radości.

Chochelka, łyżeczka, czerpaczek.

Chochla, duża, okrągła i głęboka łyżka na długim trzonku, służąca do czerpania pokarmów płynnych; tyczka przywiązana do linki niewodu: która przy łowieniu ryb pod lodem kierują sieć do następnej przerębli.

Chochlik, istota fantastyczna, wesoła a złośliwa, lubiąca ludziom wyprawiać psoty i figle; latawiec, skrzatek, gospodarczyk.

Chochół, zwierzę ssące, owadożerne, wielkości szczura. z długim ruchomym ryjkiem (fig.) i czubem na głowie; *pgrdl.* nazwa chłopa ukraińskiego, kozaka zaporożskiego; wierzchołek, czub.

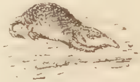

Chociaż, Choć, *przysł.*, przynajmniej, pomimo że; *spójn.* acz, aczkolwiek, łubo, jakkolwiek.

Choć—*p.* Chociaż.

Choćby, chociażby, *sp.*, gdyby nawet, bodajby.

Chodak, gatunek obuwia z jednego kawałka skóry nieczernionej, sznurowanego rzemykiem lub

sznurkiem naokoło nogi, łapcie, kierpce (fig.); ten, co chodzi w chodakach, człek prosty.

Chodaczek, *zdr.* od Chodak.

Chodaczkowy, *przym.* od Chodaczek; szlachcic **ch.** = zagonowy, szaraczkowy, zagrodowy, ubogi.

Chodnik, miejsce do chodzenia, szpaler, aleja; trotuar; ścieżka, drożyna; wykuta droga podziemna w kopalni; korytarz, galerja kryta, ganek kryty; długi dywanik lub płótno dla przyciszenia kroków.

Chodować—*p.* Hodować.

Chodzący, *im.* od Chodzić; uosobiony, istny, wcielony; **ch.** szkielet, mumja **ch.**=istny szkielet, istna mumja, t. j. wychudły, wyschły jak szkielet, jak mumja.

Chodzić, iść, przenosić ś. z miejsca na miejsce na własnych nogach, stąpać; bywać, uczęszczać, nawiedzać; **C.** na bałyku, na czworakach, raczkiem=raczkować; **C.** na przechód =z potrzeba, do ustępu, do wygódki; **C.** po domach = obchodzić mieszkania, nawiedzać; **C.** do roboty = wynajmować się; **C.** (po): zdarzyć się, szerzyć się (choroby, przypadki, nieszczęścia); przechadzać ś., spacerować; **C.** za kim, czem, około czego=pilnować, zajmować ś., prowadzić, krzątać ś., robić starania; **C.** koło siebie = pamiętać o sobie, zabiegać dla siebie; **C.** na co=na lekcje, uczyć ś., słuchać wykładu, studjować co; **C.** do zakładu jakiego=uczyć ś. czego; **C.** w czem = ubierać ś.; nosić ś.; **C.** czysto, brudno; chodzą pociągi, karetki = kursują, jeżdżą; zegar chodzi=mechanizm jego jest w ruchu, nie jest zepsuty; klucz w zamku ciężko chodzi = obraca się z trudnością; ciarki chodzą po ciele = zimno, dreszcze, uczucie strachu przebiega po ciele, przeszywa; **C.**=iść, wypływać, wynikać (kara za występkiem chodzi); **C.** w parze z czem = łączyć ś., zgadzać ś., jednoczyć ś. z czem; **C.** dzierżawą, dzierżawić; **C.** = szerzyć ś., rozchodzić ś., krążyć, obiegać (wieści, pogłoski); **C.** prostą drogą =być otwartym, prawym; **C.** krętemi ścieżkami = uciekać ś. do wybiegów, kłamstw, kręcić; *nieos.* **chodzi, chodziło** = idzie, szło, tyczy się, być zagrożonym (np. tu chodzi o jego życie, o honor, o pieniądze, o byt); o co wam chodzi; czego chcecie? o co się ubiegacie?

Chodziwy, wytrzymały w chodzeniu, dobry do chodu.

Choina, sosna, choja, chojka, chojak, chojar; gałęzie drzew iglastych; nieduży las sosnowy.

Choinka, młoda sosenka; lasek choinowy; sosenka wigilijna dla dzieci, ubrana świeczkami i łakociami (f.).

Choja, chojak, chojar, chojka—*p.* Choina, sosna.

Chojniak, lasek złożony z choin; młoda choina.

Cholera, *gr.*, epidemiczna choroba zakaźna, objawiająca ś. biegunką, wymiotami i kurczem; przekleństwo; człowiek gniewliwy, zły; bieda, utrapienie, nieszczęście.

Choleryczny, dotknięty cholerą; przeznaczony dla chorych lub zmarłych na cholerę; **C.** temperament =gniewliwy, żółciowy.

Choleryk, człowiek gniewliwy, popędliwy, żółciowy, impetyk.

Choleryna, bar. silna biegunka.

Cholewa, górna część buta, obejmująca łydkę (fig.); smalić cholewki = umizgać ś., zalecać ś. do panny; z gęby **C-ę** robić = zaprzeczać temu, co ś. pierwej powiedziało, nie dotrzymać słowa; gęba jak **C.**=człowiek dużo gadający; głupi; wszetecznica, tłuk, wycieruch

Chołodziec, *prow.*, chłodnik, zupa z botwiny i śmietany z lodem.

Chomąt, Chomąto, część uprzęży, kształtu owalnego, wkładanej koniowi na szyję (fig.); chodzić jak w chomącie: chodzić sztywno, jakby kij połknąć.

Chomik lub skrzeczek albo piesek ziemny, zwierzątko ssące z rzędu gryzoniów, żywiące się ziarnami zbóż, których zapasy gromadzi w norze.

Chondryna, *gr.*, klej chrzestny wydobywany z chrząstek przez gotowanie ich, chrząstnik.

Chopać, chopnąć, uderzyć gwałtownie, buchnąć; **C-nąć się,** pobiec prędko, podskoczyć.

Chorał, psalm, pieśń religijna śpiewana chórem; utwór muzyczny z pieśni religijnej ułożony.

Chorągiew (-gwi), drzewce, drążek z przybitym w górnej części kawałem tkaniny jedno- dwu-, lub trójbarwnej (fig.), przyozdobiony niekiedy herbem państwa albo obrazem świętym, służący jako godło, sztandar,

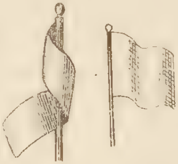

znak państwowy, bractwa, cechu, wojska, stowarzyszenia; proporzec; **C.** rozwinąć = ogłosić wojnę; **C.** opuścić — poddać się, dezerterować; **C.** okrętowa -flaga, bandera; **C.** wywieszona dla uczczenia, dla ozdoby —flaga; oddział jazdy.

Chorągiewka, mała chorągiew; znak wskazujący kierunek wiatru (f.), wiatrowskaz; część pióra ptaków, złożona z osi i promieni, osadzonych z obu stron na niej (fig.); człowiek niezdecydowany, wahający się; zwinąć chorągiewkę dać za wygranę, ustąpić, wycofać się zręcznie; usunąć się.

Chorągiewny, Chorągwiany, należący do chorągwi, żołnierz.

Chorążanka, córka chorążego; dziewica niosąca chorągiew albo feretron w czasie procesji.

Chorąży, noszący chorągiew przed wojskiem, porucznik; urzędnik wojskowy w dawnej Polsce; wyznawca czego, propagator.

Chorążyc, syn chorążego.

Chorążyna, żona chorążego.

Chorej —*p.* Trochej.

Choreografja, *gr.*, sztuka oznaczania kroków tanecznych znakami; nauka tańca, nauka baletnicza.

Choroba, brak zdrowia, słabość, niemoc, niedomaganie, cierpienie; zła skłonność, ujemny objaw duchowy; człowiek zły, niedobry; **C.** ostra powstająca nagle i szybko przebiegająca; **C.** wilcza: zmyślona, udana; **C.** angielska—*p.* Krzywica; wielka **C.** lub **C.** św. Walentego—*p.* Epilepsja, padaczka; **C.** morska—powstająca wskutek kołysania się statku na pełnem morzu, odznaczająca się wymiotami; nieszczęście, licho, djabeł.

Chorobliwy, zapadający często na zdrowiu, mający złe zdrowie, mizerny, niezdrowy, oznaczający chorobę, nienormalny stan fizyczny; nienaturalny, nienormalny, wypaczony; pełen myśli niezdrowych, dziwaczny.

Chorobotwórczy , wywołujący chorobę (bakterje chorobotwórcze).

Chorografja, *gr.*, opis jakiego kraju lub okolicy.

Chorologja , gieografja roślin i zwierząt, rozmieszczenie ich na powierzchni ziemi.

Chorować, być chorym, słabym, cierpiącym, źle się mieć, cierpieć fizycznie; — **C.** na co=być owładniętym manją czego, mieć manję czego, udawać, grać rolę czyją; — **C.** na kieszeń- nie mieć pieniędzy.

Chorowity, skłonny do chorowania, zapadający często na zdrowiu, mizerny.

Choróbsko, *zgr.* od choroba; brzydka choroba.

Chory, niezdrowy, słaby; dotknięty chorobą, cierpiący, pacjent.

Chorzeć, chorować, podlegać chorobie.

Chorzuchny, chorzutki, *zdr.* od Chory; bardzo chory.

Chowacz, maleńki chrząszczyk czarny lub ciemno-brunatny z ryj-

kiem, który może chować w rowek na brzusznej stronie ciała.

Chować, wkładać a. kłaść gdzie, aby nie było widzialnem; kłaść w miejscu bezpiecznem dla ukrycia, kryć; przechowywać, zachowywać, konserwować; taić, ukrywać, skrywać; pielęgnować, karmić, hodować (bydło, ptactwo); wychowywać; bronić, strzec, chronić; zachowywać, przestrzegać, nie naruszać, dotrzymywać, wypełniać, pełnić, dochowywać (wiarę małżeńską, tajemnice i t. p.); grzebać (umarłego); **C.** na później -odkładać, odwlekać; **C.** w tajemnicy—nie mówić o tem że się wie, czuje; **C.** w pamięci pamiętać długo; **C.** gniew żywić gniew, trwać w gniewie; **C**-aj Boże—broń Boże; **C. ś.**, kryć ś., ukrywać ś., nie pokazywać się, ochraniać ś., oszczędzać ś., chronić ś., pilnować ś., strzec ś., pielęgnować ś., zachowywać ś. (na co); wychowywać ś.; przechowywać ś., konserwować ś., być zdrowym; **C.** się zdrowo, żyć, postępować, porządnie, uczciwie.

Chowanie, *rz. blm.; p.* Chów; wychowanie.

Chowanna, umiejętność wychowywania dzieci; *p.* Pedagogika.

Chowany, swojski, domowy, oswojony; w **chowanego**, rodzaj gry towarzyskiej, w której jedni się chowają a inni ich szukają.

Chód, chodzenie, sposób chodzenia, ruchy, władza chodzenia; bieg, stąpanie, ruch.

Chór, *gr.*, *(lm.* C-y) miejsce w kościele, gdzie są organy (fig.); kilka osób razem śpiewających; **C.** w dramacie starożytnym ustęp liryczny

między aktami i osoby, wygłaszające ten ustęp; zastęp; **C**-y, osoby wykonywujące śpiew zbiorowy; śpiewy chóralne; **C**-em razem, jednogłośnie.

Chóralny, *przym.* od Chorał; chórowy; **C.** śpiew wykonany przez wiele osób.

Chórek, mały chór; galerja w sali balowej.

Chórowy, *przym.* od Chór.

Chórzysta, śpiewający w chórze, należący do składu opery, ale nie śpiewający solo, członek chóru.

Chów, Chowanie, hodowla, pielęgnowanie; wychów zwierząt domowych w celu otrzymania z nich potomstwa i dobrych gatunków; swego **Ch** u skromny, rubaszny, parafjanin.

Chrabąszcz, owad wachlarzorogi, z rzędu chrząszczów (f.); *przen.* mizerak, chuchrak, chudziak.

Chrap, chrapy, nozdrza niektórych zwierząt kopytowych (fig.); sapy, bagno, trzęsawisko.

Chrapać, Chrapnąć, śpiąc, wydawać głos gardłowy chrapliwy, sapać chrapowato, charkać; **C. się** *(niedok.)*, przedzierać ś., przechodzić z trudem, drapać ś. przez gęstwinę, usiłować dojść do czego z trudnością, zdobyć co, starać ś. usilnie o co; *p.* Dochrapać się.

Chrapała, ten, co chrapie.

Chrapanie, szmer, odgłos wydawany podczas snu przy oddychaniu, powstający wskutek bezwładności języka i podniebienia porywanego prądem wdychanego i wydychanego powietrza; rzężenie.

Chrapicki, w *wyraż.* ciąć **C**-ego, spać, śpiąc mocno chrapać.

Chrapka, gniew ukryty, tajemna żądza szkodzenia; mieć **C**-ę na co, na kogo=mieć chęć zdobycia cze-

go, zaszkodzenia komu; apetyt, chętka.

Chrapliwy, chrapiący, charczący, chropowaty, szorstki (głos).

Chrapnąć, na krótko mocno zasnąć, chrapiąc; zdrzemnąć się; dobijać się czego powoli *p.* Chrapać.

Chrapot, chrapanie.

Chrapowaty—*p.* Chropawy.

Chrapy — *p.* Chrap.

Chrestomatja, *gr.*, wypisy, wybór odpowiednich co do treści i formy ustępów z dzieł różnych pisarzy, do użytku szkolnego.

Chrobot, chrzęst, trzask, chrupot, skrzyp, szelest; odgłos rzeczy upadającej, łomot, brzdęk.

Chrobotać, trzeszczeć, trzaskać, chrzęst wydawać, chrzęścić; — **C. ś.,** tłuc się, wałęsać się, kręcić się, łazić robiąc szmer.

Chrobotek, gatunek porostu, będący głównem pożywieniem reniferów w krajach podbiegunow. (f.).

Chrobry, waleczny, dzielny, mężny, odważny, bohaterski, rycerski.

Chrochać, chrząkać (o świniach).

Chrom, pierwiastek chemiczny, metal dający w połączeniach piękne zabarwienia: żółte, zielone, czerwone, pomarańczowe.

Chromać *p.* Chromieć.

Chromatofory, *gr., bot.*, utwory protoplazmatyczne we wnętrzu komórek, zawierające barwniki i nadające kolor roślinie; *zool.*, kurczliwe komórki barwnikowe w skórze niektórych zwierząt, mających zdolność zmieniania barwy.

Chromatoskop, *gr.*, rodzaj kalejdoskopu.

Chromatotrop, *gr.*, przyrząd złożony ze szkieł pokrytych malowidłami, służący do wywoływania żywej gry kolorów zmieniających się, nazywany: «kalospintechromokrene.

Chromatyczność, Chromatyzm, *gr.*, *blm.*, szereg tonów przez półtony idący, t. j. utworzony przez zniżanie lub podwyższanie tonów pierwotnych; barwność, kolorowość (na obwodzie) obrazów, powstająca wskutek rozszczepienia promieni światła w soczewkach.

Chromatyczny, podwyższający lub zniżający nutę o półtonu (gama **C**-a); **Ch-e znaki,** znaki podwyższania krzyżyk ♯, lub obniżania tonów bemol ♭, i kasownik ♮; **C**-a aberacja, powstawanie barwnych obwódek przy przejściu światła przez soczewki lub pryzmaty.

Chromatyka, *gr.*, nauka o barwach.

Chromiany, sole, w skład których wchodzi kwas chromowy w połączeniu z jakąś zasadą.

Chromieć, Chromać, kuleć, chodzić kulejąc; iść kulawo, źle, utykać, szwankować, wahać ś.; niedokładnie odpowiadać, być niepewnym, niedokładnym, niedobrze umieć, pozostawiać wiele do życzenia.

Chromit, ruda chromowa, minerał koloru czarnego.

Chromodruk, sposób mechanicznego reprodukowania kolorowych obrazów za pomocą klisz odbitych trzema farbami: żółtą, czerwoną i niebieską oraz ich kombinacjami.

Chromofotografja, *gr.*, fotografowanie przedmiotów z ich barwami.

Chromogen, *gr.*, bezbarwny związek w roślinach, z którego sztucznie otrzymuje się barwniki.

Chromolitografja, *gr.*, litografja odbita kolorami.

Chromosfera, *gr.*, warstwa rozżarzonego wodoru, pary, metali, otaczająca słońce, widzialna w czasie zaćmienia słońca, jako krążek różowawy.

Chromotypja, sposób wykonywania odbitek kolorowych lito-

graficznych albo drukarskich z rysunków wykonanych na cynku; farbami; druk barwny.

Chromotypografja, *gr.*, drukowanie kolorami za pomocą prasy drukarskiej; odbitka kolorowa.

Chromy, kulawy, utykający na nogę; niepewny, wątpliwy, nieodpowiedni, chwiejny.

Chroniczny, *gr.*, przeciągły, zastarzały, od dawnego czasu trwający, przewlekły; choroba **C**-a.

Chronić, bronić, strzec, zachowywać; zasłaniać, ochraniać; zapobiegać, niedopuszczać; zabezpieczać, dawać u siebie schronienie, przytułek; ukrywać kogo; **C. się**, kryć ś., chować ś.; uciekać, szukać schronienia, bronić ś.; strzec ś., wystrzegać ś.; unikać, stronić.

Chronografja, *gr.*, kronikarstwo, pisanie dziejów porządkiem lat.

Chronogram, *gr.*, data oznaczona głoskami łacińskiemi liczbowemi, znajdującemi się w wyrazach spotykanych na napisach medali.

Chronolog, *gr.*, znawca chronologji, zajmujący się chronologją.

Chronologiczny, *gr.*, idący porządkiem lat w opisywaniu dziejów; uporządkowany według czasu.

Chronologja, *gr.*, porządek w rachubie lat; nauka o podziale czasu, wskazująca daty, w których odbywały się wypadki dziejowe.

Chronometr, *gr.*, czasomierz: najdokładniejszy zegarek, używany w żegludze, astronomji, służący do odznaczania długości gieograficznej; narzędzie do mierzenia taktu w muzyce —*p.* Metronom.

Chronometrja, nauka dokładnego oznaczania czasu na dane miejsce gieograficzne; w *muz.* dokładne oznaczanie taktu, tempa.

Chronometryczny, *przym.* od Chronometr.

Chronoskop, *gr.*, przyrząd do mierzenia bardzo drobnych odstępów czasu lub do oznaczenia chwili, w jakiej zjawisko się zdarzyło.

Chropawić, Chropowacić, czynić chropowatym, szorstkim.

Chropawieć, Chropowacieć, stawać się chropowatym, nabierać chropowatości, szorstkości.

Chropawy, Chropowaty, szorstki, niegładki, pełny chropawości, nieuprzejmy, szorstki, niedelikatny.

Chropowacizna, miejsce chropawe, niegładkie, szorstkie.

Chropowatość, szorstkość, nierówność, guzowatość.

Chropowaty—*p.* Chropawy.

Chrósnąć, zaszeleścić, szelest wydać, zatrzeszczeć; uderzyć, grzmotnąć, palnąć, kropnąć.

Chróst, odpadki leśne z suchych gałęzi, z krzewów i wierzchołków drzew, do wiązania płotów lub pokrywania grobli, faszyna *p.* Chróśniak; wiklina, gąszcz, zarośla; gatunek ciasta kruchego w kształcie wstążek, faworki.

Chrószcz —*p.* Chruszcz.

Chróściany, z chróstu zrobiony.

Chróściasty—*p.* Chróścisty.

Chróściel, derkacz, ptak z rzędu brodzących, o upierzeniu z wierzchu rdzawym, pod spodem białym, podobny do przepiórki, lecz na wyższych nogach.

Chróścik, owad z rzędu żyłkoskrzydłych, którego larwa buduje z ziarnek piasku i malutkich skorupek pochewkę na odwłok; gatunek porostu zw. wstępka.

Chróścina, gęste krzaki i zarośla. **C.** a. drzewko poziomkowe, drzewko z rodziny wrzosowatych, o jagodach jadalnych, hodowane w ogrodach.

Chróścisty, pełny chróstu, krzewiasty, krzaczysty, rosochaty.

Chróśniak, Chróst, miejsce porosłe krzakami, wikliną, zarośla; płot z chróstu.

Chrup! odgłos chrupania, gryzienia, skrzypienia.

Chrupać, Chrupnąć, chrzęścić, chrobotać, trzeszczeć, gryźć, jeść co twardego z odgłosem trzeszczenia; zajadać.

Chrupanka, legumina z ryżu.

Chrupot, chrzęst, gryzienie.

Chrupowaty, twardawy, chrupiący, kruchy.

Chrust—*p.* Chróst.

Chrustać, chrusnąć, (**-ta** albo **-szcze**), gryźć z odgłosem jakby kruszącego się chróstu, chrzęścić.

Chrustowaty, nakształt chrustu.

Chruszcz lub **Chruszczka,** grzyb trujący, zwany bielem lub mleczajem (z gatunku bedłek).

Chruszczeć, wydawać chrzęst, wydawać łoskot, trzask łamania ś.

Chruściany—*p.* Chróściany.

Chruśnięcie, wydanie szelestu, chrzęstu, trzasku, zgrzytnięcia.

Chryja, *gr.*, krótka rozprawa, skreślona podług pewnych wymagań retorycznych; długi, rozwlekły i nudny wykład piśmienny o czem: nudna, rozwlekła rozprawa lub mowa; rodzaj wiersza elegijnego, żale, długa gadanina; *przen.* awantura, kłótnia; zamęt gorszący, zajście, skweres.

Chrypać, Chrypieć, Chrzypieć, mieć chrypkę, wydawać głos chrapliwy, ochrypły.

Chrypiący—*p.* Chrypliwy.

Chrypka, zmiana dźwięku głosu, wskutek której jest on cichszy, przytłumiony, syczący, powstająca z powodu lekkiego zapalenia błony śluzowej narządów głosowych w krtani; głos chropawy, ochrypły, ochrypnięcie.

Chrypliwy, głos nieczysty, chrapiący, ochrypły.

Chrystjanizm, *p.* Chrześcijanizm.

Chrystus, *gr.*, Pomazaniec, Mesjasz, Zbawiciel, Syn Boży.

Chrystusów, Chrystusowy, od Chrystus.

Chryzalida, *gr.*, poczwarka owadu.

Chryzanilina, chemiczny wytwór z aniliny, służący do wyrobu różnych farb.

Chryzantema—*p.* Jastruń, Złocień.

Chryzarobina, żółte kryształy będące częścią składową proszku goa.

Chryzmał, naczynie do chowania Chryzma.

Chryzmat, znak namaszczenia, namaszczenie, piętno.

Chryzmo, *gr.*, maść z balsamu i oliwy, olej św., którym biskup podczas bierzmowania namaszcza.

Chryzoberyl, kamień szlachetny, zielony, przezroczysty (odmiana chryzolitu).

Chryzolit, minerał z grupy krzemianów, barwy przeważnie oliwkowej (odmiany: oliwin, turmalin, chryzoberyl, topaz).

Chryzomorficzny, *gr.*, złocisty, do złota podobny.

Chryzopal, minerał, opal zielony (szmaragdowy).

Chryzopraz, minerał, odmiana chalcedonu, barwy zielonej.

Chryzoryn, *gr.*, aljaż miedziocynkowy, imitujący złoto; złoto mozajkowe, metal książęcy.

Chrzan, Warzęcha, roślina z rodziny krzyżowych o białych kwiatach; ostra, gryząca, przyprawa do potraw z mięsistego korzenia tej rośliny (fig.).

Chrząkać, Chrząknąć, odkaszliwać z charknięciem, charkać; wydawać głos chrapliwy (o wieprzach); wydawać odgłos charknięcia, odkaszliwać flegmę.

Chrząkała, ciągle chrząkający.

Chrząstka, twarda sprężysta tkanka w ciele ludzi i zwierząt kręgowych, miększa od kości.

Chrząstkowacieć, zamieniać się w masę chrząstkową.

Chrząstkowaty, podobny do chrząstki: **C-e** ryby, mające szkielet nieskostniały.

Chrząstkowy, złożony z chrząstek; nieskostniały.

Chrząstniak, narośl o składzie chrząstkowatym.

Chrząszcz, chrząszcze lub tęgopokrywe, jeden z rzędów, należących do gromady owadów, mających skrzydła górne twarde, a spodnie błoniaste; Żuk (fig.); **C.** kartoflany — *p.* Złotka kolorado.

Chrząszczyk, *zdr.* mały chrząszcz.

Chrzciciel, tylko w wyrażeniu o św. Janie **C.,** który udzielił Chrztu św. Chrystusowi Panu; ten co chrzci.

Chrzcić, chrztu udzielać, odprawiać chrzest św: do chrztu trzymać; nazywać, mianować; *żart.* oblewać, skrapiać wodą; **C.** wino = rozprowadzać wodą; ćwiczyć, bić, smagać; **C.** *s.* przyjmować chrzest, przechodzić na wiarę chrześcijańską.

Chrzcielnica, w kościele naczynie z wodą święconą do chrzczenia (fig.).

Chrzciny, obchód chrztu, uczta z powodu chrztu; *żart.* bicie, chłosta, baty.

Chrzczony, który chrzest otrzymał, wychrzczony, neofita.

Chrzest (chrztu), jeden z 7-miu Sakramentów, obrządek przyjęcia kogo na łono kościoła chrześcijańskiego: nadanie imienia, nazwy dzwonowi, okrętowi, kopalni i t. p. przy poświęceniu; doświadczenie, próba, ciężkie przejście: **C.** *żart.*, baty, cięgi, łaźnia; **C.** ogniowy, znajdowanie się żołnierza pierwszy raz w bitwie.

Chrzestny, -na, na chrzcie otrzymany; do chrztu trzymający (-a).

Chrześcijanin, wyznawca nauki Chrystusa.

Chrześcijanka, wyznająca naukę Chrystusa.

Chrześcijański, *przym.* od Chrześcijanin; miłościwy, uczciwy; **po chrześcijańsku,** podług nauki Chrystusa, jak przystoi na chrześcijanina, zwyczajem chrześcijan, uczciwie, porządnie, zgodnie.

Chrześcijaństwo, religja chrześcijańska; ogół chrześcijan, chrystjanizm.

Chrześniaczka, córka chrzestna.

Chrześniak, syn chrzestny.

Chrzęst, odgłos łamania, szelest, brzęk, szmer, szczęk, chrobot.

Chrzęszczeć, wydawać szelest, chrzęst, rzęzić, grać (w piersiach), chrzypieć.

Chrzęścić, *dok.* **Chrzęsnąć**, wydawać szelest, chrzęst, szczęk, szeleścić, skrzypić, chrobotać, zgrzytać, chrupotać.

Chrzęść, część ogona końskiego, z której włosień wyrasta.

Chrzypieć—*p.* Chrypieć; w *myśl.* wydawać głos właściwy słonce.

Chuch, Chuchnięcie, głos tchu wypuszczonego, dech; ani chuchu, ani duchu ani śladu.

Chuchać, *dok.* **Chuchnąć**, ciepły dech wypuszczać ustami na wpół otwartemi; ściągnąć, ukraść; **C.** na kogo pieścić zbytnio, obchodzić się delikatnie, cackać; **C.** w garść doznać zawodu, nie mieć nic.

Chuchrak, Chuchro, słabowity, bezsilny, mizerak, charłak, biedak.

Chuchro, ksienice, rybi żołądek, wnętrzności;—*p.* Chuchrak.

Chuć, chęć do zła, żądza, namiętność, skłonność. instynkt nizki, pożądliwość, popęd płciowy.

Chudactwo, chudaczek, chudy, szczupły; ludzie biedni.

Chudawy, wyglądający dość chudo, mizerny.

Chuderlawy, suchy, chudej twarzy, mizerny, wynędzniały, schorzały, chorowity.

Chudeusz, człowiek chudy, wychudzony; *przen.* chudy pachołek, biedak, golec, hołysz.

Chudnąć, Chudnieć, stawać się chudym, spadać z ciała; *przen.* ubożeć, biednieć, podupadać.

Chudo, *przysł.*, nie tłusto, niedostatnio, niedobrze, mizernie, skąpo, nędznie, ubogo, krucho, kuso, źle.

Chudoba, własność, majątek, ubogie mienie, niedostatek, skromny ubogi dobytek; inwentarz żywy, bydło.

Chudopacholę, (-lęcia), dziecię ubogie, nędzne, biedne: biedota.

Chudopacholski (od chudego pachołka), ubogi, mizerny, małego znaczenia.

Chudopacholstwo, mizeractwo, biedactwo, nędza, ubóstwo, niedostatek.

Chudopachołek, biedak, nieborak; niewiele mogący; nędzarz.

Chudość, stan chudy, brak ciała.

Chudy, nie mający wiele ciała, nie tłusty, nie mający tłustości, wyschły, suchy; szczupły, nie tęgi, mizerny; nieżyzny, nieurodzajny, nietreściwy, czczy, jałowy; biedny, ubogi, nędzny, niezamożny; **C.** fara skąpo, kuso, biednie.

Chudziątko, Chudzina, człowiek chudziuchny, zwierzę chudziuchne, godny politowania, ubogi, nieboraczek, biedactwo.

Chudzić, czynić chudym, wychudzać; wycieńczać, niszczyć, ubożyć.

Chudziec, człowiek chudy; bydlę niekarmne (wieprz chudy).

Chudzina, biedak, nieszczęśliwy, nieborak, nędza, mizerota; *zbior.*—ludzie ubodzy, ubóstwo.

Chudziuchny, chudziusieńki, chudziuteńki, chudziutki, *zdr.* bardzo chudy, bardzo biedny.

Churkot, hurgot, turkot, hałas, łoskot, burczenie, kruczenie.

Churkotać, hurgotać, wydawać pewien łoskot, turkotać, burczeć, kruczeć, bulgotać.

Chusta, kawał płótna obrębiony do obwijania; do okrycia pleców, głowy, szyi i piersi; **C-hy** —bielizna, odzienie; ubiór.

Chusteczka, mała chustka: koszula wystająca z majtek z tyłu.

Chustka, kwadratowy kawał tkaniny (płótna) do ucierania nosa: kawał tkaniny czworograniastej do okrycia pleców i piersi (fig.), takiż kawał materji złożony do owiązania szyi, głowy.

Chusty, w *wyr. lud.*—bielizna.

Chusyt—*p.* Chasyd; *przen.* młodzieniec wstydliwy, żenujący się, wstrzemięźliwy.

Chuściany, zrobiony z tkaniny na chusty, na chustkę, lniany, płócienny.

Chuścina, licha, nędzna chustka.

Chuścisko, brzydka chustka, duża, gruba chustka.

Chuśtać—*p.* Huśtać.

Chutor—*p.* Futor.

Chutornik, właściciel lub mieszkaniec chutoru, zagrody.

Chwacki, od Chwat; tęgi, dziarski, dzielny, zgrabny, zręczny, śmiały, odważny, zamaszasty.

Chwalba, przechwalanie się, chełpienie się, przechwałki, szczycenie się, próżna chwała, pochwała.

Chwalca, chwalący, głoszący czyjąś chwałę; wielbiciel, czciciel, wyznawca, adorator.

Chwalebny, godny pochwały, chlubny, zaszczytny; pełny chwały.

Chwalibórca, samochwał.

Chwalić, wykazywać zalety czyje lub czegoś; odzywać się z uznaniem; pochwalać, oddawać pochwałę, zachwalać; wielbić, czcić, sławić, błogosławić, adorować; **C. ś.,** chełpić się, chlubić się, popisywać się, wynosić się; **C.** Boga Bogu dzięki; to ci się chwali=dobrześ zrobił; **Ch.** sobie być zadowolonym.

Chwała, sława, rozgłos, znaczenie; cześć, uczczenie, uszanowanie, pokłon, uwielbienie; chluba, zaszczyt, ozdoba, uznanie, pochwała; majestat, świetność, okazałość, glorja; **C.** niebieska - szczęśliwość wieczna; **C.** Bogu Bogu dzięki, to dobrze!; **C.** Boża=nabożeństwo, kościół, aniołowie, Święci.

Chwast, zielsko; rośliny nieużyteczne, dziko rosnące pomiędzy uprawnemi; *przen.* człowiek nieużyteczny, pasorzyt.

Chwaścić ś., rozrastać ś., rozpleniać ś. (o roślinach szkodliwych, krzewić ś.; *przen.* rozpleniać ś.; zagnieżdżać ś. (o czemś złem).

Chwaścieć, chwastem, zielskiem zarastać; zamieniać się w chwast.

Chwaścisty, pełny chwastu, zielska, zachwaszczony.

Chwat, zuch, junak, dziarski, śmiałek.

Chwiać, poruszać czem w różne strony, wahać, kołysać, potrząsać, naginać, ważyć; **C. ś.,** nie stać pewno, poruszać ś., kołysać ś., przechylać ś., słaniać s., pochylać ś. w różne strony, ważyć ś.; wahać ś., giąć ś., być niepewnym; nie decydować ś.; słabieć, wątleć, tracić pewne podstawy, upadać.

Chwianie—*p.* Chwiać.

Chwiejność, usposobienie do kołysania ś., chwiania ś.; niepewność, wahanie się; niezdecydowanie się, słabość, brak silnych podstaw.

Chwiejny, chwiejący się, wahający się, niepewny, nie decydujący ś., niezdecydowany, słaby, niestały.

Chwila, krótki przeciąg czasu, moment, minuta, mgnienie oka, mig; właściwa lub niewłaściwa pora; jasna **Ch.** — chwila powrotu przytomności u chorych; **C-e**—dni, czas; jednej **C-i**=zaraz, w **C-i**= w czasie, w trakcie; w tej **C-i** natychmiast, zaraz.

Chwilowo, teraz, obecnie.

Chwilowy, trwający chwilę, krótkotrwały, czasowy, momentalny.

Chwoszczka, rozgałęziona łodyga skrzypów (fig.).

Chwycić *p.* Chwytać.

Chwytacz, łapacz; **C**-e łapki do przytrzymywania.

Chwytać, chwycić, imać, jąć, łowić, łapać, ujmować, porywać, brać, wziąć; zdzielić, palnąć; ująć kogo sobie, zniewolić sobie; przejmować; napadać; przenikać; nie **C**-a nie trzyma, nie zostaje (farba); **C. ś.,** wziąć się za co; złapać ś. za co; przedsięwziąć, wziąć ś. do czego, jąć ś., czepić ś.; użyć czego, uciec ś. do czego; lgnąć, przylgnąć, przylepić ś., przystawać do czego, przyjmować co; **C.** za słowo, żądać dotrzymania przyrzeczenia niebacznie wyrzeczonego; chwytać za słowa w dyspucie lub rozmowie przyczepiać się do pewnych wyrazów i wyrażeń, w celu wykazania niezgodności lub słabych stron argumentacyi, w celu innego ich wytłomaczenia.

Chwytniki, delikatne włoski, wychodzące z łodygi mchów i chłonące wodę z ziemi.

Chwytnąć —*p.* Chwytać.

Chwytny, chwytki, chwytliwy, zdolny do chwytania, do trzymania się gałęzi (ogon); dobrze chwytający, łowiący, zręczny w chwytaniu.

Chyba, *sp.* i *przysł.*, może tylko; jeśli tylko nie, wyjąwszy, oprócz, okrom, mimo, gdy, gdyby; zdaje się, pewnie, tylko, ale.

Chybać—*p.* Chybnąć.

Chybiać i Chybić, nie trafiać, spudłować; nie osiągać; mijać się z celem; mijać; ominąć, minąć; nie dojść do celu, do skutku; nie obrodzić (o zbożach, warzywach i t. p.); zboczyć; zbładzić, omylić się; nie ziścić się, nie sprawdzić się; nie przyjść w porę; zawieść, nie dopisać, nie udać się; nie wystarczyć, braknąć; **na chybił, trafił** na los szczęścia, na oślep, albo dobrze, albo źle; **ani chybi** bez wątpienia, niechybnie, napewno; z pewnością.

Chybiony, nieudały, nieudatny; który zawiódł oczekiwanie, który nie odpowiedział celowi.

Chybki, szybki, prędki, skory, żarki, żwawy, rączy, gibki.

Chybnąć, chybać, zabujać, zakołysać, zawahać, zachwiać, przechylić (czółno); ominąć, nie osięgnąć, nie udać się.

Chybnięcie, przechylenie się, zakołysanie ś. (łódki, czółna); zwichnięcie krzyża u dzieci.

Chybotać, chwiać czem, machać, kołysać, poruszać, bujać; **C. ś.,** kołysać się, chwiać się.

Chybotanie, kołysanie.

Chyc!, hyc! wyrażenie nagłego skoku, szust! myk!

Chycać, biec z podskokami.

Chychot, chychotać — *p.* Chichot.

Chycić — *p.* Chwytać, Chwycić.

Chyl (-u), *łć.*, mlecz kiszkowy, płynna substancja, powstająca w kiszkach w czasie trawienia pokarmów.

Chylić, nachylać, zniżać na dół lub ku dołowi, naginać, giąć, zginać, przychylać, schylać, nakłaniać, skłaniać; **C.** głowę przed kim uznawać z czcią czyją wyższość, uczuwać cześć albo upokarzać się przed kim, pokornie poddawać się czemu; **C. ś.,** nachylać ś., naginać ś. ku ziemi; przechylać ś., skłaniać ś., zgadzać ś. na co; zniżać ś., zapadać, zbliżać się, starzeć się.

Chylurgja, *gr.*, choroba wyniszczająca, odznaczająca się mlecznem moczeniem.

Chył, chyłek, (-łka), *blm.*, krzywizna, wygięcie.

Chyłkiem, *przysł.*, zgiąwszy się, pochyliwszy ś., przyczaiwszy ś., ukradkiem; podstępem, zdradziecko.

Chym, (**-u**), *blm.*, płynna część pokarmu w kiszkach.

Chynąć, chylić, zwiesić, skłaniać; **C.** się = chylić się, skłaniać się (dzień się chynął); uskoczyć w bok.

Chyr chyrlanie; *p.* Cherlać.

Chyrlać—*p.* Cherlać.

Chytrek, człowiek chytry, przebiegły, mędrek, filut, frant, ostrożny.

Chytrość, przebiegłość, przewrotność, chciwość.

Chytry, przebiegły, kuty, szczwany, podstępny, wykrętny, zdradziecki, ostrożny, przezorny, mądry, ciekawy; chciwy, skąpy.

Chytrze, *przysł.* od Chytry.

Chytrzeć, stawać się chytrym, przebiegłym.

Chytrzyć, postępować chytrze, używać wybiegów, łudzić kogo wybiegami, podstępnie.

Chyżonogi, szybko biegnący.

Chyżość, szybkość, rączość, pośpiech, prędkość działania, ruchu.

Chyży, wartki, rączy, szybki, prędki, żwawy, chybki, zwinny.

Ci, *celownik lp.* od Ty=tobie; *mian. lm.* od ten; jako przyrostek wzmacniający=zaiste, co prawda, wszak, np.: mam - ci ja wprawdzie nieco grosza...., to ci zuch! to dopiero (a to ci awantura).

Ciach, *wykrz.* wyrażający ciachnięcie czemś ostrem, przecięcie.

Ciachać, ciachnąć, uderzać, rąbać, ciąć, smagać, krajać, przecinać.

Ci, ci! głos ćwierkania niektórych ptaków.

Ci, ci, ci! wołanie na kotka, ażeby przyszedł.

Ciałko, *zdr.* od Ciało; pulchne, ładne ciało (dziecka, kobiety); **C.** krwi, stałe części znajdujące się we krwi; kulki krwi, krążki krwi; **C.** nasienne=nitki nasienne, plemniki; **C.** zieleni=białkowate utwory znajdujące się w komórkach roślin, zawierające zieleń; **C.** barwnikowe = utwory w komórkach roślinnych, nadające zabarwienie kwiatom, owocom i t. d.

Ciało, wszystko to, co wypełnia pewną przestrzeń, przedmiot; ustrój ludzki albo zwierzęcy jako całość; części miękkie otaczające kości, mięso; trup, zwłoki; *lek.* każda rzecz niepłynna, przebywająca przygodnie w ustroju; istota, człowiek, twór, stworzenie, człowieczeństwo, natura ludzka; **C.** i Krew Pańska = Eucharystja, Hostja, Najświętszy Sakrament; Boże **C.** uroczystość na cześć Najswiętszego Sakramentu; a Słowo **C.** się stało = człowiekiem; wyrażenie zdziwienia; materja, substancja, jestestwo; **C.** organiczne=związki węgla; **C.** nieorganiczne=mineralne; **C.** proste pierwiastek, **C.** złożone=związek chemiczny; **C.** organizowane = **C.** żyjące, zwierzęce, roślinne; **C.** niebieskie = gwiazdy (planety, komety, księżyc, słońce, aerolity i t. d.); w *mat.* **C.** wymierne= bryła; układ liczb mających pewne własności wspólne; **C.** stałe, mające własny kształt i własną objętość; **C.** ciekłe, ciecz mająca własną objętość ale przybierająca kształt naczynia, w którem się znajduje; **C.** lotne, nie dające się zamknąć w otwartym naczyniu wskutek swej rozprężliwości; *przen.* **C.** ogół czego, zgromadzenie, korporacja, komplet osób, personel; **C.** dyplomatyczne = zgromadzenie posłów zagranicznych przy dworze; **C.** prawodawcze = instytucja ustanawiająca prawa; parlament; z **C.** spadać=chudnąć; nabierać **C.** = nabierać tuszy, tyć; świecić **C**-em = być obdartym; rozstać się z **C.** (dusza) = umrzeć; oddawać się czemu duszą i **C.** =zająć się czemś gorliwie, z zapałem; oblec się w **C.**=urzeczywistnić się; dogadzać **C.** = żyć wygodnie, jeść i pić dobrze; czystość **C.**=niewinność.

Całopalenie, palenie ciał zamiast pochowania ich w ziemi.

Ciałoskład, budowa ciała, skład ciała, ustrój, konstytucja.

Ciałotocz, pasorzyt sprawiający świerzbę (f.).

Ciamajda- *-p.* Gamajda.

Ciamcia, ciamcialamcia, *prow.*, flegmatyk, rozlazły, niezaradny, ciepłe kluski, niedołęga, gamajda.

Ciamciowaty, rozlazły, zbyt powolny, niedołężny.

Ciapa, nie umiejący rozmawiać, niedołęga, niezdara, niezgrabjasz.

Ciapać, słówko za słówkiem niewyraźnie cedzić, bąkać; zlekka uderzać nożem albo siekierą, dziabać; człapać się, iść po błocie; wolno gryźć.

Ciapnąć, uderzyć, palnąć, kropnąć, ugryźć.

Ciap! ciap! wyrażenie chodu powolnego a. mowy niewyraźnej; odgłos chodu po błocie, chlap! chlap!

Ciapu, oznaczenie powolności, niezaradności; człowiek nie mający swojego zdania.

Ciapugroch, ciapukapusta, człowiek powolny, rozlazły, niedołęga.

Ciarach, *pgrdl.*, ludowe przezwisko szlachcica, surdutowiec, mieszczanin; człowiek dworski.

Ciarki, *blp.*, dreszcz, mrowie, uczucie cierpkości w ciele, uczucie strachu.

Ciasno (ciaśniej), za mało miejsca, nieprzestronnie, krótko i wązko; ściśle, w karbach; być w ambarasie, odczuwać brak, być w kłopotach, w przykrym położeniu.

Ciasnogłowy, tępego umysłu.

Ciasność, *rz.* od Ciasny, nieprzestronność, szczupłość miejsca, wązkie przejście, **C.** umysłu, ograniczoność, tępość umysłu.

Ciasnota, nieprzestronność, brak miejsca na pomieszczenie tego, co się ma zmieścić, miejsce ciasne; **C.** pojęć, umysłu—tępość, ograniczoność umysłu.

Ciasny, nieprzestronny, nieobejmujący, trudno mieszczący co w sobie; za szczupły, za wązki; nie rozległy, nie otwarty; tępy, ograniczony; skrupulatny, surowy; skromny; w **C.** kąt zapędzić postawić w położeniu bez wyjścia; przekonać wywodami, napędzić strachu.

Ciasteczko, ciastko (*zdr.* od Ciasto), przysmak wypieczony z ciasta; kluski lane.

Ciasto, mieszanina z wody i mąki; mąka rozczyniona; pieczywo; rzecz sypka, rozrobiona w wodzie do gęstości ciasta; pieczywo wykwintne; gęsta breja; *w farmacji:* mieszanina gumy z odwarami i wyciągami.

Ciastoch, ciastuch, człowiek bez woli i zdania; wydelikacony, zniewieściały; papinek, ciepłe kluski.

Ciastowaty, miękki jak ciasto, dający się ugniatać jak ciasto.

Ciaścisty, niewypieczony, zakalisty; kleisty, lipki.

Ciaśniutki, bardzo ciasny.

Ciąć, dzielić na kilka części, uderzyć czym ostrym dla oddzielenia; rżnąć, przecinać, rozcinać; strzyc, krajać; ścinać, wycinać, rąbać, siec; kosić, żąć; uderzyć, palnąć; gryźć, kąsać; bić, smagać, ćwiczyć, chłostać; biegle i wprawnie co czynić; **C.** słowami, piórem = dogryzać, docinać, dogadywać ostro, dojąć, rąbać, robić zarzuty; śmiało wypowiadać prawdę w oczy; rżnąć; szybko biec, pędzić; grać dziarsko; **C. ś.,** docinać sobie wzajemnie, samego siebie pobijać, kompromitować się w mowie albo piśmie; kaleczyć ś.; źle odpowiadać z lekcji na egzaminie (o uczniu); **C.** chrapickiego—spać mocno chrapiąc; **C. ś.** w karty = grywać nieustannie, ogrywać się.

Ciąg, ciągnienie, pociąg, pociągnięcie; dążenie, przeciąganie, przeciąg, prąd, przewiew, cug; część artykułu w piśmie (dalszy ciąg); przedłużenie, następstwo, wątek, kontynuacja; pasmo, wątek; szyk, szereg, rzęd, poczet; ciągnienie, przylot, odlot albo przelot (o ptactwie wędrownym); w **ciągu** = podczas; w dalszym **C**-u=z kolei.

Ciągać, włóczyć, powłóczyć, szurać, pociągać, suwać; za sobą prowadzić tu i ówdzie przez długi czas; **C.** po sądach -pozywać nieustannie, prawować się, pociągać do odpowiedzialności, przed władzę, procesować.

Ciągiem, ciągle, wciąż, nie przerywając.

Ciągle, ciągiem, *przysł.*, nieustannie, bezustannie, wciąż.

Ciągliwość, rozciągliwość, własność wielu ciał (np. metali), skutkiem której dają się one wyciągać na cienkie druty lub nici.

Ciągliwy, dający się wyciągać na cienkie nici, druty.

Ciągło, część żelazna u pługa, łącząca go z orczykiem; sprzężaj.

Ciągłość, ciągłe trwanie; nieustanność, trwanie czas dłuższy, następstwo, kolejność.

Ciągły, nieustanny, ciągle trwający; nieprzerwany (w *matem.);* sta-

ły, bezustanny, ustawiczny; dający się rozciągnąć, wydłużyć i rozszerzyć.

Ciągnąć, ku sobie z siłą zbliżać; przyciągać, przysuwać do siebie; wlec za sobą co ciężkiego, prowadzić co własną siłą na inne miejsce; pociągać za sobą, mieć w następstwie; windować, holować (statek wodny), sunąć; prowadzić; prowadzić gwałtem, wlec; sprowadzać (siłą), zwracać, kierować; wydłużać, wyciągać, rozciągać; wywlekać; przyciągać; pociągać, wabić nęcić, przynęcać, nakłaniać ku sobie, pociągać za sobą; przeciągać, przewlekać; prowadzić dalej, kontynuować (rozmowę); rwać, szarpać, targać; wyciągać (bilet, kartę, los); **C.** życie =wieść je z konieczności, apatycznie; tworzyć, wyprowadzać (mury); przeciągać, śpiewać (w mowie); przedłużać, wytrzymywać (ton); **C.** za język =doprowadzać do wygadania ś. z czem; wyprężać, rozciągać, szpanować (skórę); nasiąkać, wciągać w siebie, ssać, wchłaniać, pić dużo; wyzyskiwać, żyłować; **C.** dokąd, dążyć, zmierzać; przeciągać; nadciągać, wędrować; nadchodzić, maszerować, przelatywać, być w przelocie, postępować, iść; iść powoli, z wysiłkiem, wlec ś.; wysilać ś., czynić wysiłek; mieć kierunek, kierować się; **C.** weksel=wystawić go na osobę, która zgadza się go zapłacić, trasować; **C.** bank =trzymać bank (w grze w karty); naciągać (plaster); **C.** świece=łać świece; dąć, wiać; **C.** kabałę=kłaść kabałę; **C.** fajkę=palić, pociągać; cygaro nie ciągnie=nie chce się palić; ciągnie od okna=jest przeciąg, wieje, dmucha; chmury ciągną=nadchodzą, przechodzą; pasmo gór się ciągnie = rozciąga się długim szeregiem; **C.** z kogo, z czego = mieć zyski, dochody z kogo, z czego; **C. ś.,** wyciągać ś., rozciągać ś., wydłużać ś.; przedłużać ś., przeciągać ś.; trwać bez przerwy; nie ustawać; toczyć się (rozmowa); dać ś. wyciągać; wlec ś., przewlekać ś.; **C. ś.** po sądach = prawować się, procesować się.

Ciągnienie—*p.* Ciągnąć; losowanie, ciągnienie losu; przelot.

Ciąża, brzemię, ciężar, waga; dolegliwość, ucisk; **C.** kobiety = stan poważny, stan odmienny, błogosławiony, stan brzemienności; czas noszenia płodu aż do urodzenia; źrebność (u klaczy, oślic); cielność (u krów, łań, łosi); szczenność (u suk, wilczyc, lisic); kotność (u kotek, zajęcy, sarn); prośność (u świń); być w **C**-y = być w stanie brzemiennym, odmiennym.

Ciążenie, wzajemne przyciąganie się ciał i wogóle cząstek, materji; grawitacja; pociąg, skłonność, żyłka, popęd.

Ciążki, hantle, ciężarki używane w gimnastyce (fig.).

Ciążyć, ciężyć, być ciężkim, przygniatać swym ciężarem; dążyć ku pewnemu punktowi skutkiem ciężkości, działać przyciągająco siłą ciężkości; ulegać **C.** powszechnemu (**C**-nie ciała do środka ziemi); naciskać, uciskać; mieć na sumieniu; mieć obowiązek; skłaniać się na czyją stronę, skłaniać ś. ku czemu, mieć pociąg do czego; należeć do czego, zależeć od czego.

Cibora, roślina zielna, w której korzeniu klej się znajduje (f.); **C.** papierowa = używana dawniej na wyrób papirusu.

Ciborowate, turzycowate, rodzina roślin jednoliścieniowych podobnych do traw.

Cichaczem, *przysł.,* pocichu, milczkiem; nic nie mówiąc, skry-

cie, ukradkiem, pokryjomu, podstępnie.

Cichnąć, przestawać robić szmer, hałas; ucichać, ścichać, uspakajać się, stawać się cichszym, ustawać; milknąć.

Cicho, st. wyż.=ciszej; po cichu, spokojnie, nie głośno, bez hałasu; po cichu -cicho, nic nie mówiąc, skrycie; **C.!** = spokojnie! nic nie mówić, milczeć!; **C.** w handlu brak ruchu, stagnacja, zastój.

Cichostępy, pantofle, kalosze.

Cichość, spokój, milczenie, cisza, spokojność; w **C**-i ducha = skromnie.

Cichutki, cichuteńki, cichuśki, cichutenieczki, bardzo cichy.

Cichy (cichszy), nie głośny, przyciszony; spokojny, nie sprawiający szmeru, hałasu, nie burzliwy; nie wietrzny, zaciszny, pełny ciszy; łagodny, spokojny, lubiący ciszę, spokój; małomówny, potulny, pokorny; **C.** woda — spokojnie płynąca; z cicha frant, z cicha pęk = pozornie spokojny, gładki ale w istocie inaczej myślący i działający; figlarz; **C.** wspólnik=nie firmowy, nie figurujący otwarcie; **C.** Msza= nie śpiewana, mówiona, czytana.

Ciec (-cze, ciekł), **cieknąć,** płynąć, lać ś., sączyć ś., kapać; przeciekać, zaciekać, wyciekać, być dziurawym; wydzielać się, wydawać, wypuszczać płyn z siebie (ciecze mu z oczu, z rany, z nosa); mijać, przechodzić, uchodzić, upływać; w *myśl.* uciekać piechotą (przepiórki, kuropatwy).

Ciecierzyca —*p.* Cieciorka.

Cieciorka, cieciorreczka, ciecierzyca, roślina z rodziny strąkowych, o ziarnach jadalnych (fig.); otoczka; **C**-ka, samica cietrzewia.

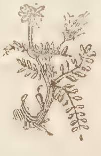

Ciecz, płyn, ciało ciekłe; ciało, którego cząsteczki, chociaż mają dążność do utrzymywania się w skupieniu, łatwo jednak zmieniają wzajemne położenie i wskutek tego ciało ma kształt zmienny, zależny od naczynia; sok w roślinach.

Cieczenie, upływ (krwi).

Ciekać ś., grzać się, parzyć się (o wilkach i psach).

Ciekawie, *przysł.*, z chęcią dowiedzenia się, z ciekawością, z zajęciem; nie ciekawie=nieosobliwie, bez zajęcia, bez zainteresowania.

Ciekawiec (-wca)—*p.* Ciekawski.

Ciekawość, chęć dowiedzenia się czego, zobaczenia, nauczenia się, nabycia wiadomości; rzecz ciekawa; osobliwość.

Ciekawska, kobieta ciekawa.

Ciekawski, ciekawiec, mężczyzna ciekawy.

Ciekawy, pragnący coś widzieć lub wiedzieć, chciwy wiadomości, dowiedzenia się; domyślny; wzbudzający ciekawość, interesujący, osobliwy; rozdarty, dziurawy (suknia, obówie); **C.** nos=zadarty; nieciekawy, nieosobliwy, niezajmujący, zwykły, banalny.

Ciekący, od Ciec; płynny, z którego coś ciecze; bieżący.

Cieklina, rozgałęzienie, odnoga (gór).

Ciekły, płynny, ciekący; w *myśl.* mający dobry węch (pies).

Cieknąć—*p.* Ciec.

Cielak, cielę podrosłe; głupi.

Cielątko, młode cielę; *przen.* głupiutki chłopiec, głupiutka dziewczyna; człowiek nie umiejący sobie radzić.

Cielec, cielę podrosłe, byczek; złoty **C.** = bałwan, bożyszcze, bogactwo, pieniądze; kłaniać się złotemu cielcowi = oddawać hołd bogactwu, dążyć do bogactwa.

Cielesność, *rz.* od Cielesny; coś, co można objąć zmysłami; materjalność; rozkosze, zmysłowość, lubieżność cielesna.

Cielesny, *przym.* od Ciało: dotyczący ciała; materjalny; zmysłowy, lubieżny (stosunek **C.** z kobietą).

Cielę, nazwa młodego bydlęcia, jelenia, łosia, aż do ukończenia pierwszego roku (fig.); *przen.* człowiek głupi, niezaradny, gamajda; ruszyć konceptem jak martwe **C.** ogonem=powiedzieć koncept nieudatny; **C.** morskie = foka.

Cielęcina, mięso cielęce gotowane lub pieczone; *przen.* człowiek rozlazły, wahający się, bez zdania.

Cielęcy, od Cielę; **C.** głowa, nierozgarnięty, niepojętny, głupi.

Cielętnik, zagroda dla cieląt, gdzie się one pasą; obórka dla cieląt; *żart.* ogródek publiczny spacerowy.

Cieliczka, ciele, jałówka.

Cielić ś., rodzić ciele.

Cielisty, mający barwę ciała, różowawo-żółtawy, podobny do ciała; otyły, mięsisty, pełny.

Cielna, krowa a. łania brzemienna.

Cielsko, *zgr.* od Ciało: wielkie niezgrabne ciało; brzydkie ciało.

Ciemiączko, *zdr.* od Ciemię.

Ciemieniowy, *przym.* od Ciemię; **C.** kości, dwie kości stanowiące sklepienie głowy, złączone szwem strzałkowym.

Ciemieniucha, łuskowaty porost na ciemieniu u dzieci; ognipiór.

Ciemiernik, czemiernik, roślina z rodziny jaskrowatych, o liściach gorzkich i trujących (fig.).

Ciemierzyca, roślina z rodziny czernilcowatych, o korzeniach zawierających jadowitą weratrynę; trędownik, ciemiernik.

Ciemię (-enia, *lm.* -ona), miejsce miękkie na główce dziecięcia, znajdujące się przy zbiegu kilku kości (fig.): nie w **C.** bity=nie głupi, mądry, sprytny, zastanawiający ś.

Ciemięga, owad pałkonogi dwuskrzydły; tracenie czasu, mozolenie się; człowiek ociężały, niedołężny, niedołęga, nudziarz.

Ciemięstwo, ciemiężenie, *przen.* ucisk moralny, dokuczanie, znęcanie się, prześladowanie.

Ciemiężca, ciemiężyciel, ten, co ciemięży, gnębi, uciska innych, tyran, znęcający się, prześladowca.

Ciemiężyć, uciskać, gnieść, gnębić, nie ludzko się obchodzić, prześladować, znęcać się, tyranizować.

Ciemiężyk, roślina zielna z rodziny trojeściowatych, o drobnych żółtawo-białych kwiatach.

Ciemnawy, nieco ciemny, niezupełnie ciemny, barwy ciemnej.

Ciemnia, miejsce ciemne, ciemność; **C. optyczna** (kamera obskura), przyrząd optyczny w kształcie skrzynki z soczewką, za pomocą którego otrzymujemy obrazy przedmiotów (używa się przy zdjęciach fotograficznych); przyrząd do rysowania widoków z natury; pokój ciemny, w którym utrwala się na kliszy obraz zdjęty fotograficznie; **C.** duszy, zmysłu = głąb duszy, smutek rozpacz, złość, grzech.

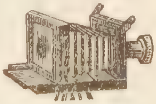

Ciemnica, ciemnia, miejsce ciemne; izba ciemna; więzienie ciemne, podziemie bez światła.

Ciemnice, rząd wodorostów z klasy brunatnic: rośliny morskie, do których należy *listownica*.

Ciemnić, pozbawiać światła, zmniejszać światło, przyciemniać, czynić ciemnym, przygasać; dodawać cieni, pozbawiać blasku, chwały, zaćmiewać; czynić niewyraźnym, niejasnym, niezrozumiałym.

Ciemnieć (-eję-niał), stawać się ciemnym; tracić wzrok; tracić swe światło, tracić barwę jasną, swą świetność, siłę; zmniejszać się (o świetle, sławie, chwale), stawać się niewyraźnym, niezrozumiałym.

Ciemnik, daszek, zasłona chroniąca oczy od światła; umbrelka; abażur.

Ciemniuchny, ciemniusieńki, ciemniutki, ciemniuteńki, bardzo ciemny, zupełnie ciemny.

Ciemno, *przysł.* od Ciemny, niewidno; mrok, ciemność; **C.** w kieszeni, w worku = brak pieniędzy; na **C**-o = koloru zbliżonego do czarnego; na **C**-o w grze w karty – nie odkrywając kart pomagającego.

Ciemnomglisty, zamglony, niewidny, niezrozumiały, zawiły, ciemny, niejasny.

Ciemnooki, oczu ciemnych, czarnych.

Ciemność, brak światła, mrok; zawiłość, niejasność; ślepota; **C**-ści egipskie = wielka, nieprzejrzana ciemność nocna; książe **C**-ści—zły duch.

Ciemnota, ludzie nieukształceni, prości, ciemni; brak oświecenia, wykształcenia; głupota, dzikość.

Ciemno-czerwony, **C.**-lila, **C.**-niebieski, **C.**-zielony, **C.**-żółty i t. d.; **kolor,** kolory tej samej barwy lecz mocno ciemnej.

Ciemno - włosy, mający włosy ciemne: szatyn, brunet.

Ciemny, bez światła będący, niejasny, niemający blasku, pogrążony w ciemności; przyćmiony, mający mało światła; brunatny, czarniawy; niewidomy, ślepy, ociemniały; nic nie wiedzący, głupi, nieukształcony, nierozumny; niejasny, zawiły, niewyraźny; niewidzialny, niewidoczny (promienie); **C.** jutrznia = odprawiana w 3 ostatnie dni W. Tygodnia; **C.** jak tabaka w rogu = nic nie wiedzący, nie rozumiejący; z pod **C**-ej gwiazdy = nic nie wart, ladaco, łajdak.

Ciemń, ciemność, mrok (duszy).

Cienić, zasłaniać od światła słonecznego, dawać cień, rzucać cień, zacieniać; **C.** rośliny, zasłaniać, sadzić rośliny większe, aby osłaniały od zbytniego światła mniejsze; *przen.* przyćmiewać swą wielkością.

Cienieć—*p.* Cieńczeć.

Cieniować, dawać cień, rzucać cień, zasłaniać od światła; odróżniać, wyszukiwać subtelne różnice w czym; nakładać, nadawać cień, odcień w rysunku dla uwydatnienia miejsc jasnych; farbować materjał tak, aby wpadał w kolor inny; **C.** w mowie: umiejętnie uwydatniać głosem myśli, przez kładzenie nacisku na pewne wyrazy, wyrażenia; uwydatniać różnicę w pewnych pojęciach, wyrażeniach; **C.** w śpiewie: subtelnie uwydatniać uczucia i różnice w swych uczuciach, modulować, wykończać.

Cieniowanie—*p.* Cieniować.

Cieniowy, *przym.* od Cień.

Cienisty, obfitujący w cień, mający cień; zasłaniający od słońca, ocieniający, dający cień, dający chłód.

Cieniuchny, cieniusieńki, cieniutenieczki, cieniuteńki, cieniutki, *zdr.* od Cienki, bardzo cienki.

Cienizna, coś lichego (tkanina).

Cienki (cieńszy), wązkich rozmiarów, nie gruby, wysmukły; smukły, płaski; delikatny, przedni, wyborowy (**C.** płótno); rzadki, rozcieńczony, słaby, nie tęgi, nie mocny (kawa, piwo cienkie); nie posilny, nie pożywny (rosół); skromny (obiad); wątły, nieznaczny: głos **C.**=delikatny, piskliwy; zacząć od **C.** końca=powoli, stopniowo.

Cienko, niegrubo, rzadko, niegęsto; mało, nie wiele, brak, krucho, chudo, kuso (gdzie **C.** tam się rwie, **C.** koło niego = brak, ubogo, źle);

C. śpiewać, *przen.* spuszczać z tonu, pokornieć, ubożeć.

Cienkorunny, mający wełnę cienką, delikatną.

Cienkusz, trunek słaby, lekki, zawierający mało alkoholu, lura; mączka, osiadająca na dnie przy robieniu piwa; brzeczka rozcieńczona; piwo pośledniego gatunku; lekkie piwo, wino, miód.

Ciennik, altanka cienista, miejsce cieniste; parasolik, umbrelka.

Cień, przestrzeń pozbawiona światła, tworząca się, gdy pomiędzy przedmiotem oświeconym a świecącym, umieścimy przedmiot nieprzezroczysty, niedopuszczający promieni świetlnych; ciemnawa smuga, padająca od przedmiotu w kierunku przeciwnym od światła (fig.); ciemne miejsce na obrazie; miejsce cieniste, chłodek; rzecz marna, błahostka, ułuda, złuda; słaby pozór czego; zła strona charakteru, plama, zmaza; niesława, podejrzenie; rzecz, objaw smutny, niewesoły; mara, wyobrażenie w myśli nieboszczyka; duch, dusza człowieka po śmierci; ślad, resztka (**C.** dawnej wielkości); słabe wyobrażenie, niepochwytna postać czego; najsłabszy pozór, zbytnia obawa (bać się swego **C.**); nie odstępowanie kogo, naleganie natarczywe (chodzi za mną jak **C.**); zły wygląd, mizerne wyglądanie, wielkie wychudnienie (wygląda jak **C.**); zupełny brak czego, nieistnienie (niema w tem **C.** prawdy; niema w nim **C.** zarozumiałości); skromne stanowisko, usuwanie się (trzymać się w cieniu; ochrona, opieka, protekcja); **C**-ie chińskie—*p.* Chińskie.

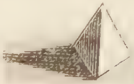

Cieńczeć, cienieć, stawać się cieńszym, chudszym, subtelnieć, szczupleć; głos **C**-eje=staje się łagodniejszym, nie tak grubym, miększym; zmniejszać się, maleć.

Cieńczyć, czynić cieńszym, zmniejszać, ubożyć; do gęściejszego płynu dolewać wody lub płynu mniej tęgiego, rozcieńczać aby był słabszym, rzadszym.

Ciepcio, w wyr. dziecinnem = ciepło.

Cieplarnia, szklarnia, oranżerja, budynek o jednej lub kilku ścianach oszklonych, urządzony z kanałami ogrzewalnemi do przechowywania kwiatów zimą i hodowli roślin, niewytrzymujących naszego klimatu (f.).

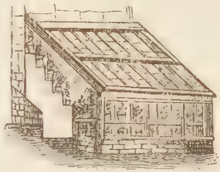

Cieplarniany, należący do cieplarni; wyhodowany w cieplarni; rosnący w ciepłych krajach a hodowany tutaj w cieplarni; egzotyczny; którego trzeba chronić, delikatny, sztuczny, pełen wygód.

Ciepleć, stawać się cieplejszym, ocieplać się; ogrzewać się.

Cieplica, łaźnia; w *lm.* **C**-e, źródła ciepłe, lecznicze, termy.

Cieplić, ogrzewać, grzać, ocieplać.

Cieplik, *fiz.* (według dawniejszego błędnego pojęcia) materja stanowiąca istotę ciepła.

Cieplny, *fiz.* od Ciepło; **C.** promienie wysyłane przez ciało wydające ciepło.

Ciepluchny, cieplusieńki, ciepluśki, cieplutki, bardzo ciepły, przyjemnie ciepły.

Ciepławy, nieco ciepły, letni.

Ciepło, siła powstająca w ciele wskutek ruchu jego cząsteczek i objawiająca się temperaturą tegoż ciała: podwyższeniem albo zniżeniem (t. j. zimnem); fizyczna przyczyna powodująca wrażenie

ciepła i zimna; **C.** właściwe=ilość ciepła, potrzebna do podwyższenia temperatury jednostki ciężaru ciała o 1^0 C.; **C.** utajone=ilość ciepła potrzebna do stopienia (względnie przemiany w stan gazowy) jakiego ciała bez zmiany jego temperatury; **C.** zwierzęce = ciepło organizmu żyjącego; w *jęz. myśl.* **C.**=czapka (wołając na psa: daj tu **C.** t. j. zerwij czapkę.

Ciepło, *przys.* od Ciepły, uczucie ciepła (w przeciwstawieniu do zimna): nie gorąco i nie chłodno; chować się **C.**, mieć się **C.** = być w dobrym bycie; być w ambarasie, w przykrym położeniu (będzie ci **C.**!); serdecznie (powitać **C.**) ; **C.** w głowie=szumno; **C.** jak w uchu =mieszkanie dobrze ogrzane.

Ciepłokrwiste, zwierzęta o stałej temperaturze krwi.

Ciepłomierz, narzędzie do mierzenia ciepła, *p.* Termometr.

Ciepłonośny, przynoszący ciepło (wiatr).

Ciepłorodny, wytwarzający ciepło, sprawiający ciepło.

Ciepłostan, średnia wysokość temperatury; średni stan ciepła jakiej miejscowości, kraju.

Ciepłostka, kalorja, jednostka ilościowa ciepła, ilość ciepła zużytego do podwyższenia temperatury jednego kilograma wody lub innego ciała o jeden stopień Celsjusza.

Ciepłota, własność ciał wydawania, wytwarzania ciepła: wyższy stopień temperatury, ciepło.

Ciepły, średni między gorącym a chłodnym, o temperaturze wyższej po nad 13^0 R., letni, nieostygły, grzejący; nieobojętny, serdeczny, przyjazny; *przen.* **C.** woda — człowiek przystający na wszystko, nie sprzeciwiający się, rozlazły, gamajda; **C.** kluski — ślamazarny, niestanowczy; dać co **C.** ręką=dać za życia; na **C.** nóżki trafić=zastać kogo jeszcze w łóżku albo zaraz po wstaniu; bogaty, majętny, dobrze się mający; **C.** wdowa=zamożna, posażna.

Cierkać, ćwierkać (o owadach), wydawać głos trąc jedną nogę o drugą, jedno skrzydło o drugie (świerszcz, szarańcza, konik polny); świegotać (o ptakach).

Cierlica, tarlica albo międlica, narzędzie do otłukiwania paździerzy od włókien lnu lub konopi (fig.).

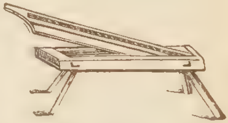

Ciernić, obsadzać tarniną, cierniem grodzić.

Ciernie, krzew o kolcach ostrych, *p.* Tarnina; krzaki ciernistc.

Ciernieć, zarastać cierniem.

Ciernik, kat, drobna rybka z kilku kolcami na grzbiecie, pospolita w wodach słodkich (fig.).

Cierniokręt, ptak , gatunek dzierzby, wbijający na ciernie schwytane owady (fig).

Cierniowaty, wyglądający jak cierń, o rzadkich cierniach.

Ciernioptomienne, ryby, których pierwsza płetwa grzbietowa ma promienie cierniste (okoń, sandacz i inne).

Ciernioróg, gatunek ryby skrzelowatej.

Cierniowy, należący do ciernia; zrobiony, uwity z ciernia, *p.* Ciernisty; męczeński, przykry, bolesny, raniący jak cierniem.

Ciernisko, cierniowisko, miejsce cierniem zarosłe.

Ciernisty, cierniowy, usiany cierniem, kolczasty; męczący, pełny cierpień, boleści, krzyżowy.

Cierń, *bot.* krótki, zdrzewniały pęd, śpiczasto zakończony (fig.); *przen.* cierpienie, boleść; zmartwienie, przykrość, rzecz ostra, raniąca ciało.

Cierpiący, odczuwający ból, słaby, chory.

Cierpieć, czuć ból fizyczny, odczuwać cierpienie, przykrości; boleć, odczuwać ból duchowy; znosić cierpliwie, godzić się z losem; przenosić; doznawać czego; pobłażać, być cierpliwym, puszczać płazem, folgować; znosić kogo lub co; dopuszczać, dozwalać; nie **C.**=nie znosić, nienawidzić, nie lubić, mieć wstręt.

Cierpienie, ból, boleść (pod względem fizycznym i duchowym); cierpliwe znoszenie bólu; choroba.

Cierpkawy, nieco cierpki, trochę kwaśny, przykry.

Cierpki, smaku kwaskowatego, ściągającego; *przen.* niemiły, przykry, ostry, opryskliwy, zgryźliwy.

Cierpliwość, wytrzymałość, znoszenie cierpienia; spokojne wyczekiwanie; wyrozumiałość, łagodność; wytrzymywanie, odwłoka, czekanie komu; brak **C.** = niemożność czekania lub wytrzymania dłużej; wyjść z **C.** =rozgniewać się.

Cierpliwy, znoszący spokojnie cierpienia; nie popędliwy, łagodny; wytrzymały, wyczekujący, długo folgujący, pobłażliwy.

Cierpnąć, cierpnieć, drętwieć, stawać się jakby bezwładnym, twardnieć; nie odczuwać; nabierać smaku cierpkiego, ściągającego, tępieć (zęby cierpną).

Cierzeniec, sieć na ryby, podrywka, sak.

Cies, drzewo ciesane, belka, gruba belka, na której stawia się budowla.

Ciesać—*p.* Ciosać.

Ciesak, topór motykowaty o ostrzu płaskimlu b kabłąkowatym do obrabiania wklęsłych powierzchni (fig.).

Ciesielski, *przym.* od Cieśla.

Ciesielstwo, rzemiosło ciesielskie, zajmujące się wykonywaniem z drzewa budowlanego części składowych budowli, ciesiołka.

Ciesio, *zdr.* źrebię, konik.

Ciesiołka, ciesielstwo, rzemiosło ciesielskie; robota, praca, wykonana przez cieślę; strug, narzędzie do żłobienia w drzewie.

Cieszyć, użyć słów sprawiających wrażenie uspakajające, łagodzić zmartwienie, koić, utulać; radować, rozweselać, zabawiać; pocieszać, dodawać otuchy, robić nadzieję czegoś lepszego; **C. ś.,** radować ś., weselić ś., pocieszać ś., dodawać sobie otuchy, mieć dobrą nadzieję.

Cieś! cieś! wołanie na źrebię, aby przyszło.

Cieśla, rzemieślnik, obrabiający drzewo surowe, aby było zdatne do budowli i wykonywujący z niego części składowe budowli (dachy, ściany, mosty i t. p.); owad chrząszczowaty z długiemi rożkami, popielato upstrzony, zw. skrzypkiem (f.), żyjący na sosnach.

Cieślica, rodzaj siekiery ciesielskiej wązkiej i długiej do wydłubywania, do wydrążania w drzewie dziur, fug, koryt, uli i t. d.; topór.

Cieśnić, ścieśniać, krępować, zaciskać; **C. się,** mieścić się w miejscu ciasnym, kupić się, tłoczyć się.

Cieśnieć, stawać się ciaśniejszym, węższym, ściągać się; **C. się** stawać się oszczędnym, ukrócać wydatki.

Cieśniej—*p.* Ciasno.

Cieśnina, ciasne przejście: wązki pas wody dzielący dwa lądy a łączący dwa morza (f.); w *wojsk.* przejście ukryte.

Cieśń (-ni), miejsce ciasne, zwężone, ciasnota; ściśk, ciżba: więzy, kluby, ucisk.

Cietrzew, ptak kurowaty z ogonem lirowatym (fig.); człowiek łatwo, prędko się unoszący, zawadjaka, gapa, gawron.

Cię, ciebie, 4-ty przyp. od Ty.

Cięcie, *rz.* od Ciąć; jednorazowe rozkrajanie; uderzenie ostrym narzędziem; cios, raz, szrama od cięcia; **C.** w *leśn.*, przestrzeń, na której w danym roku przypada drzewo do wycięcia; wycinanie drzewa; przycinanie gałązek drzew owocowych; **C.** *cesarskie*, operacja, polegająca na rozcięciu jamy brzusznej i macicy, w celu wydobycia płodu.

Cięciwa, sznurek a. struna rozpięta na łuku, wyrzucająca strzałę w cel zamierzony (fig.); linja prosta, łącząca końce łuku, okręgu

koła (fig.); ścięgno, sucha żyła; największa wewnętrzna szerokość sklepienia.

Cięga, znak od cięcia, pręga, kresa, szrama; **C**-gi (-ów), chłosta, bicie; ostra kara; porażka; ostra krytyka, besztanina; nieszczęście losowe, klęska, bolesne straty.

Cięgiel (-gla), deszczułka u skrzypiec, do której przymocowują się jednym końcem struny (fig.); pociągacz, drążek zwrotniczy.

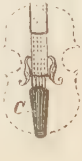

Cięgiem, *przysł.*, ciągle.

Cięgło, przyrząd przy wozach kolejowych, łączący z sobą wagony (fig.).

Cięgota, *myśl.*, wydawanie głosu (mówiąc o kuropatwie): gdakanie.

Cięty, *imiesł.* od Ciąć; zraniony uderzeniem broni siecznej, uderzony czymś giętkim; pochodzący od cięcia (rana); bańki **C.**=bańki stawiane na skórę wprzód naciętą; *przen.* wymowny, dowcipny, umiejący się odciąć, wygadany, wyszczekany, ostry w słowach, dobrze się broniący, zjadliwy, kuty; podpiły, pijany, urżnięty; kwiaty **C**-e= ścinane.

Ciężar, waga ciała czyli ciśnienie na podstawę; miara ciężkości; rzecz ciężka, obciążająca, przedmiot dużo ważący, brzemię; **C.** właściwy czyli gatunkowy=stosunek ciężaru ciała do ciężaru wody dystylowanej w 4 stopniach ciepła przy jednakowej objętości; **C.** bezwzględny =ilość jednostek wagi równoważąca ważone ciało; **C.** brutto = ryczałtowy; rzecz trudna do spełnienia, powinność, obowiązek ciężki; powinność, obowiązek (podatkowy); w *lm.* **C**-y=bagaże; długi na nieruchomości, służebności; zobowiązania; być komu **C**-em, uważać, że się sprawia komu zbyteczny kłopot, że się naraża kogoś na wydatki na siebie.

Ciężarek, kawałek żelaza lub mosiądzu o oznaczonym ciężarze (łut, funt i t. p.), który się kładzie na szalki, wagi, gwicht (fig.); kawałek metalu, który się dokłada lub przywiesza, aby rzecz była cięższą.

Ciężarna, brzemienna, nosząca w sobie płód.

Ciężarność—*p.* Brzemienność.

Ciężarny, obładowany, objuczony, zawierający ciężkie rzeczy.

Ciężarowy, zawierający ciężary, przeznaczony do przewożenia ciężarów; idący pociągiem towarowym (posyłka).

Ciężeć—*p.* Ciążyć.

Ciężej—*p.* Ciężko.

Ciężenie, ucisk, obowiązek, uciążliwość.

Ciężkawy—*p.* Ciężkowaty.

Ciężki, ważki, dużo ważący, mający znaczną wagę, nie lekki; ociężały, leniwy, nieruchawy, nieskory, niezgrabny; spasły, nie prędko biegnący; trudny, utrudniony, niełatwy; trudny do zniesienia, do wykonania; groźny, niebezpieczny, zbyt silny, uciążliwy; za ciepły (ubranie); przykry, dotkliwy, dokuczliwy, okrutny; **C.** artylerja, posługująca się ciężkiemi działami; **C.** kawalerja, żołnierze konni posiadający cięższą broń i ciężej ubrani (w kirysy i t. p.); *przen.* ludzie niemłodzi, nie skorzy do zabaw, nieruchawi; **C.** mowa zająkliwa, niewyraźna; styl **C.** zawiły, nie porywający; nieestetyczny, robiący nieprzyjemne wrażenie; **C.** wino=mocne, tęgie, silnie działające, w lepszym gatunku; **C**-a brzemienna.

Ciężko, *przysł.*, (st. wyższy **ciężej**), z uczuciem ciężaru, nie lekko, z wagą; trudno, nie łatwo, z trudnością; silnie, mocno, bardzo, z wysiłkiem, uciążliwie, przykro, markotno, uczuwając brak; **C.** mówić=jąkać się.

Ciężkojęzyczny, mówiący wolno i z trudnością; nie umiejący się gładko wygadać, jąkający się.

Ciężkomiar, Ciężkomierz, przyrząd, wskazujący stopień ciężkości i prężenia, *p.* Barometr.

Ciężkomierz, przyrząd do wskazywania właściwego ciężaru ciał (fig.).

Ciężkomówny, mający mowę utrudnioną, jąkający się, nudny, zawiły.

Ciężkomyślny, myślący powoli, niedomyślny, niepojętny.

Ciężkonogi, ociężały, nie mogący iść szybko, nieruchawy.

Ciężkość, cecha ciężenia, przyciąganie pomiędzy ziemią a ciałami na jej powierzchni; siła materji, przez którą objaśniamy spadek ciał, pozostawionych samym sobie, ciążenie, grawitacja; środek **C**-ści= punkt równowagi ciała, waga, ociężałość, nieruchawość, trudność w poruszaniu ś.; nacisk, ucisk; trudność w pojmowaniu, w robocie jakiej; trudność w oddychaniu, uciskanie w piersiach, gniecenie; dolegliwość, przykrość, zgryzota; moc, tęgość; wielkie rozmiary, wielkie kształty, niezgrabność.

Ciężkowaty, trochę ciężki, przyciężki, niezgrabny; wolno chodzący, nieruchawy, nieskory do działania, nielotny (umysł).

Ciężyć, być albo stawać się ciężkim, uciążliwym; czuć ciężkość; uciskać, przygniatać, dolegać; ulegać sile ciężkości albo ciążeniu ku środkowi ziemi; **C.** komu =przysparzać komu kłopotu, narażać na wydatki, *p.* Ciążyć; **C.** na sercu mieć obowiązek spełnienia a jednak nie spełniać; odczuwać boleść.

Ciocia, *zdr.* od Ciotka.

Ciocia-babcia, babka nierodzona, ciotka matki lub ojca.

Ciocin, należący do ciotki.

Ciokać, cioknąć, czokać, głaskać konia ręką, odzywając się do niego pieszczotliwie w celu oswojenia go.

Ciołaczek, młody cielak, ciołek; głupiutki.

Ciołek, cielę podrosłe, byczek młody, cielak, ciołaczek; głupi, niezgrabny.

Ciołucha, ciołuszka, młoda jałówka.

Cios, kamień, piaskowiec drobnoziarnisty jednostajnie twardy, dający się łatwo obrabiać.

Cios, uderzenie, raz, cięcie; klęska, plaga, nieszczęście odrazu spadłe; szrama, kresa, blizna, karb; ciosane drzewo albo kamień.

Ciosa, koza, ryba rzeczna z gatunku uklejów.

Ciosać, ciesać, obrabiać siekierą drzewo lub dłutem kamień, aby był gładszy lub cieńszy; ogładzać, okrzesywać, gładzić, ociosywać; uczyć gładszych obyczajów, kształcić; **C.** komu kolki na głowie = pozwalać sobie zanadto, względem kogo, nadużywać czyjejś łagodności.

Ciosanie, obrabianie siekierą drzewa, dłutem kamienia; okrzesywanie.

Ciosowy, *przym.* od Cios; **C.** kamień, to samo co cios, kamień piaskowy ciosany na bloki.

Ciotczany, ciotczyn — *p.* Cioteczny.

Cioteczka, ciotunia, ciotuchna, *zdr.* od Ciotka.

Cioteczno-rodzony, syn rodzonej siostry matki lub ojca.

Cioteczny, *przym.* od Ciotka; należący do ciotki; pozostały po ciotce; **C.** brat, **C.** siostra = dzieci siostry matki lub siostry ojca.

Ciotka, siostra matki lub ojca.

Ciotuchna, ciotunia, ciotunieczka, *zdr.* od Ciotka.

Cip, cip! cipuchny! wabienie kur.

Cipuchna, *zdr.* kura.

Ciroza, stwardnienie wątroby, nerek, płuc.

Cis, drzewo iglaste, z rodziny cisowatych, o drewnie bardzo twardym, o liściach płaskich i owocach w kształcie mięsistych jagód trujących (fig.); godło smutku i zmartwień.

Cis = nuta *c* z jednym krzyżykiem = des; **C.** dur, tonacja z 7 krzyżykami; **C.** mol, tonacja z 4 krzyżykami.

Cisawka, owad skrzydlaty z rodziny chrząszczowatych; choroba odznaczająca się ogólnym wyniszczeniem ciała.

Cisawy, koloru jasno-gniadego, kasztanowatego, orzechowego.

Cisk! *wykrz.* oznaczający rzucenie, ciśnięcie; przyciskanie.

Ciskać, Cisnąć, rzucić coś z siłą; wyrzucać w górę, miotać; silnie poruszać (morze, febra); rzucać, popychać; **C.** iskry = okazywać oczami silny gniew, być poruszonym; rozrzucać, szafować, trwonić (pieniądze); **C.** słowa, wypowiadać gwałtownie, wypowiadać prawdę; **C.** w oczy = wypowiedzieć ostro, obelżywie; **C. się,** rzucać ś., obruszyć ś., miotać ś., gniewać ś., okazywać gniew ruchami.

Ciskanie, rzucanie, miotanie, *p.* Ciskać.

Ciskawka, kij rozszczepiony do rzucania kamyków, proca, sygawka; dziadek do orzechów.

Cisnąć, rzucić co z siłą, gnieść, tłoczyć, naciskać; uciskać, uwierać, przyciskać, ściskać, wyciskać, wywierać nacisk; dokuczać, sprawiać dolegliwość, napędzać; gnębić, nękać, ciemiężyć, prześladować; naglić, zmuszać do czego; opuścić, porzucić; wypowiedzieć ostro, gwałtownie; **C.** księgi = drukować; **C. się,** porwać ś., rzucić ś., gniewać ś.; chcieć wejść w ciżbę, pchać ś., tłoczyć ś., wciskać ś., wdzierać ś.; napływać, gromadzić się tłumnie; garnąć ś., piąć ś. do czego, usiłować osiągnąć co, usil-

nie zmierzać do czego, drzeć się, wdzierać się.

Cisoida, linja krzywa algebraiczna utworzona z dwóch odnóg nieskończonych, wychodzących z jednego punktu i posiadających prostopadłą względem wspólnej osi, podobna do liścia bluszczowego (fig.).

Cisowate, nazwa jednej z rodzin roślin iglastych.

Cistrawa, roślina z rodziny traw.

Cisza, brak wszelkiego hałasu, ruchu, cichość, spokojność, milczenie; nieruchomość powietrzna, spokój w powietrzu, brak wichru, spokój, czas spokojny; życie spokojne; brak ruchu, działania głośnego; ciche ustronie, zakątek cichy, zacisze.

Ciszeć, umilkać, uspakajać się, stawać się cichym, uciszać ś., cichnąć.

Ciszej, *st. wyższy* od Cicho.

Ciszkiem, *przysł.*, cichaczem, pocichu, z cicha, ukradkiem, milczkiem, skrycie, podstępnie.

Ciszyć, uspakajać, uśmierzać, koić; **C. ś.**, uciszać ś., uspakajać ś.

Ciśnienie, *rz.* od Cisnąć, siła działająca na powierzchnię; działanie wywierane przez jedno ciało na inne; **C.** atmosferyczne, które wywiera atmosfera ziemska wskutek ciężaru powietrza; tłoczenie, ciążenie, przyciskanie, wywieranie nacisku; rzut, rzucanie; nacisk, ucisk, ściskanie, wywieranie wewnętrznego bólu; ugniatanie, uwieranie; rzucenie.

Ciśnięcie, rzucenie z siłą; rzut, *p.* Ciskać i Cisnąć.

Ciuch, ciuch! wołanie na psa, żeby szukał.

Ciucia, pieszczotliwa nazwa pieska.

Ciuciu, pieszczotliwa nazwa cukierka, cukru; wołanie na małe pieski, na świnie; naśladowanie głosu zięby.

Ciuciubabka albo **ślepa babka,** zabawa dziecinna, zasadzająca się na chwytaniu z zawiązanemi oczyma innych bawiących się.

Ciułać, z trudem, powoli, stopniowo zbierać majątek, gromadzić, krzątać się.

Ciułacz, człowiek zbierający powoli majątek; oszczędny, skąpiec, sknera.

Ciup! odgłos uderzenia; złożyć usta w ciup=ściągnąć usta.

Ciupa, izba ciasna, izba ciemna, nieporządna; pokój nędzny, licha izdebka; areszt czasowy, koza; niezdara; chleb z wodą zmieszany.

Ciupać, słabo rąbać, uderzać słabo, rozlaźle; wolno nabierać z talerza widelcem, wolno krajać.

Ciupaga, siekierka na długim trzonku u górali tatrzańskich; także siekierka w rodzaju laski do podpierania ś. (fig.).

Ciupas, szupas, *nm.*, odsyłanie więźnia pieszo pod strażą (ciupasem), odprawa, odmowa.

Ciupka, *zdr.* od Ciupa.

Ciupnąć, uderzyć lekko, rąbnąć lekko, urwać, zjeść co naprędce.

Ciura, luzak wojskowy, posługacz dawnych towarzyszów broni lub oficerów; czeladź obozowa; *przen.* niedołęga, głupiec, gamoń.

Ciurczeć, ciurkać, ciurknąć, polać się niewielką strugą; ciec ze szmerem; trysnąć ciurkiem; wydać głos szybkiemi trelami.

Ciurkiem, *przysł.*, płynąć jakby małą strugą ze szmerem, szybko spadającemi po sobie kroplami; kropla za kroplą.

Ciwun, dawniej urzędnik pobierający podatki na Litwie; zarządzający dobrami królewskiemi; gospodarz powiatu obierany na sejmikach, sprawujący sądy granicz-

ne; czuwający nad robotnikami pańszczyźnianemi przy robocie; włodarz, podstarości, karbowy, gumienny.

Ciżba, tłum, pospólstwo, gromada, rzesza, mnóstwo; wielość czego; ciśnięcie się; tłok, ścisk.

Ciżemki, *zdr.* od Ciżmy.

Ciżmy (-żem), *blp.*, *tur.*, obuwie węgierskie sznurowane (f.); trzewiki, płytkie buciki, półbuciki.

Cjanek — *p.* Cyjanek.

Cjanowodór — *p.* Cyjanowodór.

Cklić się, cknąć, cknić, nudzić, zbierać się na wymioty.

Cknąć, cknić, doznawać nudności, przykrzyć sobie, mierznąć; **C. ś.**, stawać się nudnym, przykrym; nudzić się; tęsknić.

Ckliwica, rodzaj roślin z rodziny liljowatych o korzeniu cebulowatym, używanym w medycynie.

Ckliwość (-ci), zbieranie się na wymioty, nudności; czczość; obrzydzenie, wstręt.

Ckliwy, nudny, sprawiający ckliwość, pobudzający do wymiotów; skłonny do nudności; mdły; niesmaczny, wywołujący nudy, znudzenie lub nieprzyjemne wrażenie; obrzydliwy; przesadnie grzeczny, zanadto słodki, udający słodycz.

Cknąć, cknić ś.—*p.* Cklić się.

Clić, nakładać cło na przedmioty podlegające opłacie celnej, pobierać cło, oddawać do oclenia, płacić cło.

Cło (ceł), opłata wnoszona za przewóz, przywóz lub wywóz towarów za granicę lub z zagranicy; myto; **C.** protekcyjne, **C.** opiekuńcze lub ochronne=wysokie cło nałożone na wyroby zagraniczne, broniące przemysł swojski przed konkurencją obcokrajową.

Cłowy—*p.* Celny.

Cm., skróc. = centymetr.

Cmentarnik, stróż cmentarny.

Cmentarny, *przym.* od Cmentarz; grobowy, smutny, ponury.

Cmentarz, *gr.*, miejsce grzebania umarłych, miejsce wiecznego spoczynku; plac około kościoła, na którym grzebano umarłych.

Cmentarzysko, dawny pogański cmentarz.

Cmok! *wykrz.*, odgłos całusa, cmoknięcia, pocałowanie, mlaśnięcie; odgłos smakowania, łykania.

Cmokać, cmoknąć, mlaskać wargami lub językiem; całować, pocałować w usta lub w rękę; ssać, smakować; palić fajkę.

Cmoktać, mlaskać językiem, smakować, ssać, wysysać, całować.

Cnić się—*p.* Cknić się.

Cnie, zacnie, szlachetnie.

Cnota, stałe dążenie człowieka do doskonałości moralnej; ogół pięknych i dobrych przymiotów człowieka; skłonność do dobrych uczynków, ku dobremu; życie zacne, postępowanie zacne; zbiór przymiotów właściwych pewnemu stanowi, powołaniu; sumienne spełnianie obowiązków; praca dla dobra bliźnich (cnoty towarzyskie, obywatelskie); zaleta; rys zacnego charakteru; ozdoba serca; piękne przymioty, zacność, szlachetność, prawość; **C**-y kardynalne = osoba cnotliwa, ludzie cnotliwi; jest to cnota nad cnotami, trzymać język za zębami = milczeć; **C.** kobieca= niewinność, wstydliwość, skromność; przymioty pożądane (np. w koniu, psie); **C.** z potrzeby = udana, z wyrachowania.

Cnotliwość, pełnienie cnoty; postępowanie cnotliwe.

Cnotliwy, prawy, pełny cnót, poczciwy; postępujący moralnie, zacnie, czyniący dobre uczynki; zacny, honorowy; bez zarzutu.

Cny, zacny, czcigodny, szlachetny, sławny, wyborny.

Co, czego, czemu, czem lub **czym, cóż,** zaimek względny odpowiadający zaimkowi wskazującemu *to:* nie czyń tego drugiemu, co tobie nie miło; zamiast *to:* co powiedziawszy, poszedł; jako zaimek pytający: co to jest?, co mówisz?; j. rodzaj nijaki odpowiadający męskiemu i żeńskiemu *kto:* co ma wisieć, nie utonie; co zamiast *który:* ten sam co tu był, urodził się w tym samym dniu co i ja; rzecz mała, drobnostka, niewielka ilość: opowiedz mi co, lepsze co niż nic; rzecz dosyć ważna, ilość dostateczna, wystarczająca: było na co patrzeć, jest co robić, ma z czego żyć; wyrażenie wykluczające wątpliwość, zamiast ani słowa, bezwątpienia: niema co mówić; dla oznaczenia największego wysiłku, skupienia całej mocy, zamiast ile tylko, jak wiele (jako *przysł.):* krzyczeć co głosu staje, biedz co sił, co tchu (śpiesznie), jechać co koń wyskoczy; zaznaczając objaw powracający co pewien czas, zamiast każdego, w każdą, za każdym: co sobota, co godzina, co chwila, co drugi dzień, co krok; wyrażając podziw nad wielką ilością, zamiast jak wiele: co tu ludzi! co tam pieniędzy! co to będzie kłopotu!; zamiast ile: co dasz za to?; przed stopniem wyższym i najwyższym dla spotęgowania nacisku, zamiast jak i naj: biegnij co żywiej, wybierz co lepsze, wyprawił posłów co zacniejszych; co = *to*, kładąc nacisk lub zwracając uwagę: co matka to matka, jakakolwiek jest, zawsze to matka lub że: to wzorowa matka; co = *ile* tylko jest, *ile-tyle*, dla wyrażenia wielkiej różnicy porównywanych przedmiotów, odmienności każdego od innych: co głowa—to rozum, co kraj—to obyczaj; dla oznaczenia podobieństwa przedmiotów, zamiast *każdy:* co Czech—to muzykant, co słowo — to kłamstwo; dla wyrażenia powtarzania się faktu, zamiast *ile razy, za każdym razem:* co stąpisz — to dół, co spojrzy—to w śmiech; kładąc nacisk przy wyrażaniu podziwu, uznania lub oburzenia: co piękna—to piękna!, co grzech — to grzech!; *co-do* zaznaczając wzgląd, zwrot ku osobie lub rzeczy, zamiast co się tyczy, jeżeli chodzi o: co do mnie, ja się zgadzam, co do tego interesu; dla oznaczenia bezwyjątkowej całości, j. ogół, wszystko: zginęli co do jednego, zjadł swoją porcję co do okruszyny; wydał wszystko co do grosza; dla wyrażenia pogardy, lekceważenia, obojętności: co mi tam! co mi do tego!; zaznaczając że fakt zdarzył się przed chwilą, zamiast zaledwie, dopiero: słońce tylko co weszło, albo że fakt omal że się nie zdarzył: tylko co nie upadłem, co=omal, ledwie że, o włos; co= właśnie, w tej chwili, tylko co, dopiero co; co za jaki, wykrzykując z podziwu, zdumienia: co za zgoda! co za mina! lub pytając: co to za człowiek; co zamiast czym: co wiedzą = o czym wiedzą; **czemu** dlaczego, z jakiej przyczyny: czemu nie jesz?; po czemu?=ile kosztuje, za jaką cenę?; **czym** zamiast jakim sposobem: czym się to dzieje; **co, cóż,** zamiast jaka rzecz: cóż to jest?; o cóż zamiast o jaką rzecz: o cóż ci chodzi?; co się zowie, zamiast: wyborny, doskonały, całą gębą, w całym słowa tego znaczeniu; co mi po tem co z tego za korzyść; co mi tam nie mnie nie obchodzi; niema co niema rady, niema wyboru; co=*coś:* powiedz coś nowego; co nieco=cokolwiek, trochę; lada co=cokolwiek, bez wyboru; *czego,* 2-gi przyp. od Co, *p.* Dlaczego?

Cobądź (czegobądź), byle co, cokolwiek, trochę, to lub owo, ile tylko, wszystko co...

Coby, zamiast żeby: coby miał się uczyć, to się bawi; by, aby, oby, gdyby, jak, dlaczegoby, pocóżby, czemuby nie?

Coć, zamiast: co ci.

Co do słowa, słowo w słowo, dosłownie.

Codzienny, ukazujący się codzień, zdarzający się codzień, używany codzień, każdodzienny; powszedni, zwykły, zwyczajny.

Codzień, każdego dnia.

Cofać, *niedok.*, **cofnąć,** *dok.*, kierować wstecz; zwracać w przeciwną stronę, w tył, ciągnąć lub pchać wstecz; posunąć w tył; zawracać; usuwać, nie podać ręki; odwoływać; odbierać, wstrzymywać; zażądać napowrót; **C. ś.,** iść wstecz, wspak; wstrzymywać się, ustępować, powstrzymywać się, nie iść; odstąpić od czego, zaniechać, umyć ręce od czego, odmówić, usunąć się od czego, nie chcieć należeć, wyprzeć się; rozchwiać się; nie cofnie się = nie ustąpi, nie boi się.

Cofanie, cofnięcie, ciągnienie wstecz, pchanie wstecz; usunięcie, odwołanie; **C. się;** usunięcie się, wyparcie się, zaniechanie czego, porzucenie; poruszenie wsteczne, zawracanie; w *astron.* **C. się** punktów równonocnych czyli precesja, ruch wsteczny tych punktów na ekliptyce co rok o 50 sekund, powstający wskutek wahania się osi ziemi.

Cofaniec, cofanka, w grze bilardowej uderzenie bili tak, aby się cofnęła.

Cofnięcie—*p.* Cofanie.

Cofnięty, odwołany, usunięty, wzięty napowrót, wyjęty.

Cokolwiek, byle, trochę, nieco: (cokolwiek przyszła do siebie); nie wiele, coś; wszystko, co tylko: (**C.** mu powiesz, to się gniewa); to lub owo, cokolwiekbądź, tak czy owak.

Cokolwiekbądź, bądź co bądź, to lub owo, tak lub owak, w ten czy w inny sposób, cokolwiek, coby; niech będzie co chce; pomimo wszystkiego.

Cokół, *wł.*, najniższa, nieco wystająca część ściany zewnętrznej, budynku, granicząca z fundamen-

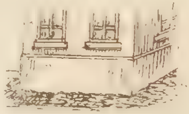

tem (fig.) ; podstawa kolumny, płyta słupowa.

Colbant, *nm.*, dolna, wystająca spadzista część muru pod otworem okiennym.

Comber—*p.* Cąber.

Comiesięczny, zdarzający się co miesiąc, przypadający co miesiąc.

Conajmniej, najmniej, jak najmniej, minimum, przynajmniej (otrzymał **C.** ze dwa tysiące).

Conajwięcej, najwięcej, najwyżej, jak najwięcej, chyba że...

Conajwyżej, najwięcej, maksymum, conajwięcej, chyba że...

Coniedzielny, przypadający w każdą niedzielę.

Coniemiara, bardzo dużo, wielka ilość, niezmierne mnóstwo.

Conocny, co noc przypadający, co noc zdarzający się.

Coraz, raz po razu, zawsze, ciągle, bardziej; za każdym razem: (gra coraz to lepiej, coraz gorzej).

Coroczny, każdoroczny, co roku przypadający, co roku się powtarzający.

Coś, czegoś, czemuś, cośkolwiek, jakaś rzecz, jakaś myśl, jakieś zdarzenie; **C.** zamiast co ty (coś chciał, coś mówił); zamiast któryś, który jesteś; powiem ci coś, myślałem że to coś, a to nic; jakoś: coś dziś źle wyglądasz; **C.** = ktoś: coś chodzi po górze; = około, blizko, prawie: coś ze

trzy lata; **czegoś** = niewiadomo dla czego: czegoś nie przychodzi.

Coś niecoś, trochę, cokolwiek, nieco, to i owo.

Cotylko, tylko co, dopiero co, przed chwilą, właśnie.

Córa — *p.* Córka; wesoła **C.** = nierządnica; *przen.* **C.** czasu, wynik jakich zasad w pewnym czasie głoszonych, objaw.

Córczyn, *przym.* od Córka, należący do córki.

Córeczka, *zdr.* od Córka.

Córka, **córa** (*zdr.* córeczka, córunia, córuchna, córuś), dziecko płci żeńskiej w stosunku do ojca i matki; **C.** chrzestna, względem rodziców chrzestnych, jako trzymana przez nich do chrztu; zacna obywatelka kraju.

Córuchna, córunia, córusia, *zdr.* od Córka.

Cóż, od Co; czegóż? jakże? a więc? a zatem? (cóż? podoba ci się to?); **C.**=co po tem, na co ś. zda, (poczciwy, cóż? kiedy nie mądry); cóż=któż (cóż to jest?)—*p.* Co.

Cucha—*p.* Cuha i Czucha.

Cuchnący, śmierdzący, smrodliwy, wydający woń nieprzyjemną.

Cuchnąć, wydawać woń smrodliwą, wydawać odór; czuć coś brzydko, trącić nieprzyjemnie, nie pachnąć; śmierdzieć; być wstrętnym dla kogo; zdradzać co, trącić, zatracać czem.

Cucić, przyprowadzać z omdlenia do przytomności, rzeźwić, ocucać; budzić, obudzać, wzbudzać, wzniecać; **C. ś.**, budzić się, przychodzić do siebie; otrząsać się z odrętwienia, z apatji.

Cud, **cudo**, *lm.* **cuda**, **cudy**, zjawisko zmysłowe nadnaturalne, nie podpadające pod rozbiór nauki, dokonane za sprawą Boga i zgodne z wyższą myślą Bożą; rzecz niezwykła, niepojęta, dziw; rzecz piękna, nadzwyczajna, niezwykłej piękności; zdarzenie nadzwyczajne, osobliwość; **C**-em = nadzwyczajnym, osobliwym, niepojętym sposobem; **C**-a wyrabiać albo wyprawiać, robić rzeczy nadzwyczajne, zdumiewające; dokazywać **C**-u = mieć na kogo nadzwyczajny wpływ, przeistaczać go; **C**-y świata=siedm wielkich i słynnych budowli i pomników architektonicznych w starożytności.

Cudacki, **cudaczny**, dziwaczny, pocieszny, śmieszny, fantastyczny; po cudacku=dziwacznie, śmiesznie.

Cudactwo, dziwactwo, dziwaczne postępowanie, śmieszność; osoba śmiesznie, cudacznie ubrana, dziwoląg; **C**-a, niestworzone rzeczy.

Cudaczeć, stawać się cudakiem, dziwakiem, dziwaczeć.

Cudaczny—*p.* Cudacki.

Cudaczyć a. **cudaczyć ś.**, dziwaczyć, cudactwa popełniać; śmiesznie postępować, wydziwiać, gadać lub robić głupstwa, być dziwacznym; grymasić, kaprysić; plątać, psuć.

Cudak, dziwak, ubierający się dziwacznie, śmiesznie; rzecz dziwaczna; kuglarz, kapryśny, dziwaczący; żyjący inaczej jak inni; oryginał, ekscentryczny.

Cudnie, doskonale, wybornie, znakomicie, pysznie, prześlicznie nadzwyczajnie.

Cudny, **cudowny**, dokonany, zjawiający się za sprawą samego Boga; wspaniały, nadzwyczajny, niezwykły; godzien podziwu, zadziwiający, przepiękny, przedziwny, prześliczny, zachwycający; doskonały, wyborny, przepyszny.

Cudo, rzecz piękna, prześliczna, o nadzwyczajnych przymiotach; dziwoląg, dziwo, rzecz dziwaczna; straszydło, potwora.

Cudotwór, twór cudowny, cudny, cudne zjawisko; potwór.

Cudotwórca, czyniący cudy, czyniący rzeczy nadnaturalne.

Cudotwórczy, sprawiający cudy, tworzący rzeczy nadnaturalne, cudowne, nadzwyczajne.

Cudotwórczyni, sprawiająca cudy, robiąca cudy.

Cudotwórstwo, moc działająca cudy.

Cudować, dziwaczyć, wydziwiać; dziwacznie postępować, cudaczyć, grymasić, zbytkować, psuć, wymyślać komu; **C. ś.**, awanturować się, hałasować.

Cudowisko, widowisko, zjawisko nadzwyczajne, uchodzące za cud, osobliwość.

Cudownie, cudnie, cudem, dziwnie, nadzwyczajnie, prześlicznie; bardzo dobrze, i owszem, doskonale, wyśmienicie.

Cudowność, moc cudowna, moc czynienia cudów; piękność nadzwyczajna; nadzwyczajność; cud.

Cudowny, czyniący cudy, słynny cudami; cudotwórczy; *p.* Cudny.

Cudzić, konia zgrzebłem czesać, t. j. czyścić; targać za włosy; ćwiczyć, bić; *p.* Cucić.

Cudzidło, zgrzebło, drapaczka do czesania, do czyszczenia koni.

Cudzo, obco, nie mile, nie przyjemnie.

Cudzokrajowiec — *p.* Cudzoziemiec.

Cudzołożca (-cy), **cudzołóżnik**, mający nieprawy stosunek z cudzą żoną.

Cudzołożnica, kobieta zamężna, zdradzająca męża, mająca nieprawy stosunek z innym mężczyzną.

Cudzołożny, dotyczący nieprawego stosunku cudzego łoża, z cudzołóztwa pochodzący.

Cudzołożyć, cudzołóztwo popełniać.

Cudzołóstwo, złamanie wierności małżeńskiej; nieprawy związek płciowy pomiędzy osobami, z których przynajmniej jedna żyje w małżeństwie, uważany jako występek.

Cudzoziemczeć, stawać się cudzoziemcem, zapominać, wyrzekać się mowy, ubioru i zwyczajów własnych a przybierać cudze (innego kraju), wynaradawiać się.

Cudzoziemczyć, wynaradawiać.

Cudzoziemczyzna (lep. Cudzoziemszczyzna), wszystko, co jest cudzoziemskie, obce; skłonność do naśladowania innych narodów w mowie, ubiorze, zwyczajach i t. d.; wyrazy naleciałe z cudzego języka.

Cudzoziemiec, mieszkaniec cudzego kraju lub narodu, z cudzego kraju przybyły, przybysz, niekrajowiec.

Cudzoziemka, z cudzego kraju przybyła, obca.

Cudzoziemski, obcy, cudzy, zagraniczny, nie tutejszy; przyswojony z innego języka; po **C**-u, z **C**-a = nie po tutejszemu, po zagranicznemu, tak, jak innej narodowości, obco.

Cudzoziemszczyzna — *p.* Cudzoziemczyzna.

Cudzy, należący do kogo innego, nie własny; cudzoziemski, z innego kraju pochodzący; obcy, nie tutejszy; nieznajomy; **C**-ych bogów szukać = udawać się o co do obcych z pominięciem swoich; żyć **C**-ym kosztem narażać kogoś na wydatki na siebie; bawić się **C**-ym kosztem = wyśmiewać, opowiadać o kim żartobliwie; **C**-mi rękami żar wygarniać — korzystać z zabiegów innych; **C**-e, nie własne, obce.

Cudzysłów, znak („....”) złożony z dwóch przecinków, kładziony na początku i końcu zdania lub wyrazu przytoczonego w piśmie z obcego autora; wyrażenie, na które chcemy zwrócić uwagę czytelnika.

Cug, *nm.*, przeciąg, ciąg powietrza, przewiew, prąd, bieg; zaprząg 6 konny; zaprząg, składający się

z kilku koni jednej maści do jazdy (nie do robót); ciąg, ciągnienie ptactwa, przelot; jednym **C**-iem = zakrętas, pociągnięcie pióra, jednym pociągnięciem pióra, jednym ciągiem, nie zatrzymując się; posunięcie figury w grze w szachy.

Cugiel, *nm.*, zwykle w lm. **Cugle**, długie pasy rzemienne, przyczepione do munsztuka konia, za pomocą których jeździec lub woźnica kieruje koniem; lejce, wodze; popuszczać komu cugli = być zbyt pobłażliwym, pobłażać; ściągać **C**-e = ukracać, powstrzymywać, krótko, ostro trzymać.

Cuglowy, *przym.* od Cugle.

Cugowiec (-wca), koń cugowy.

Cugowy, *przym.* od Cug.

Cuha, **Czucha**, *węg.*, sukmana górali tatrzańskich, gunia z czarnego lub białego sukna.

Cukier (-kru), *nm.*, grupa wodanów węgla; słodka krystaliczna substancja, otrzymywana z trzciny cukrowej lub z buraków; kryształy **C**-u, kawałki **C**-u, mączka cukrowa; **C.** lodowaty — **C.** w postaci dużych kryształów; **C.** gronowy — *p.* Glukoza; **C.** mleczny — *p.* Laktoza; **C.** owocowy — *p.* Fruktoza; **C.** słodowy — *p.* Maltoza; **C.** ołowiany, octan ołowiany, otrzymywany przez rozpuszczenie glejty ołowianej w kwasie octowym; w *lm.* **Cukry** — wyroby cukiernicze, cukierki i inne łakocie i przysmaki z cukru, słodycze.

Cukierek, przysmak wyrobiony z cukru z dodatkiem konfitur i t. p.; *przen.* ładna, miła dziewczyna.

Cukierkowy, czułostkowy, sentymentalny, banalny.

Cukiernia, zakład cukierniczy, miejsce gdzie się kupuje lub spożywa wyroby cukiernicze, gdzie się pije kawę, herbatę i t. p.

Cukiernica, puszka do cukru, naczynie szklane do cukru, w formie czary na nóżce.

Cukiernictwo, przemysł zajmujący się wyrabianiem przysmaków cukierniczych: cukierków, karmelków, ciastek i t. p.

Cukierniczy, *przym.* od Cukiernik.

Cukiernik, uprawiający cukiernictwo; utrzymujący cukiernię.

Cukrodajny, wydający cukier (rośliny).

Cukromierz, przyrząd wskazujący ilość cukru, zawartego w burakach lub w roztworze.

Cukromocz czyli **choroba cukrowa** (djabetes), nadmierne tworzenie się cukru gronowego w moczu.

Cukrowacieć, **cukrzeć**, zamieniać się w cukier, krystalizować ś.

Cukrować, **cukrzyć**, słodzić, zaprawiać cukrem; lukrować, lukrem polewać; słodzić, uprzyjemniać; pokrywać przykrą wymówkę słowami słodkiemi; wystawiać w lepszem świetle; **C. ś.** zamieniać się w cukier, wytwarzać kryształki cukrowe.

Cukrowany, cukrem zaprawiony; *przen.* pozornie grzeczny, pozornie pochlebny (słówka), obłudny.

Cukrowarstwo — *p.* Cukrownictwo.

Cukrowaty, podobny do cukru, zawierający cukier, mający smak cukru, słodkawy; **C**-te ciała, grupy wodanów węgla o smaku słodkim, łatwo rozpuszczalne w wodzie, ulegające fermentacji.

Cukrowiec, trzcina cukrowa; owad o połysku srebrzystym, gryzący cukier, tkaniny, papier.

Cukrownia, fabryka, w której przerabiają buraki na cukier.

Cukrownictwo, przemysł cukrowniczy, wyrób z cukru.

Cukrowniczy, *przym.* od Cukrownik; tyczący się wyrobu cukru.

Cukrownik, chemik zajmujący się cukrownictwem; fabrykant cukru; właściciel cukrowni.

Cukrowy, z cukru zrobiony; zawierający w sobie cukier; zaprawiony cukrem; słodki jak cukier; słodki, przyjemny, miły, gładki; słówka **C.** = pochlebne, grzeczne, ujmujące, jedwabne; **C**-a choroba—*p.* Cukromocz; **C.** próba, wykrycie cukru w płynach sposobem chemicznym; **C.** kolacja, cukry, ciasta i wino słodkie, któremi częstują po oczepinach; papier **C.**=służący do owijania główcukru; **C**-a trzcina—*p.* Trzcina; **C.** korzeń—*p.* Wężymord.

Cukrówka, gatunek gruszki słodkiej.

Cukruuu...! naśladowanie głosu synogarlicy.

Cukry, *blp.*—*p.* Cukier.

Cukrzeć, zamieniać się w cukier, nabierać słodyczy cukru, krystalizować się.

Cukrzyć, posypywać cukrem, przyprawiać cukrem, słodzić.

Cukrzyk, drobny ptaszek amerykański z rzędu wróbłowatych; dziób ma łukowaty, krótkie, zaokrąglone skrzydełka i takiż ogon, ubarwienie świetnie szafirowe.

Cuma, cumka, lina, którą flisy przywiązują statek do hartfula.

Cumować, przybiwszy do lądu, statek przywiązać do hartfula.

Cup! odgłos uderzenia (cup łup, pac!); odgłos chwytania, złapania, pociągnięcia (za włosy); cap! chap!

Cupać, iść powoli za kim, ażeby go złapać, śledzić kogo; dybać; *p.* Przycupać.

Cupnąć, przysiąść, kucnąć, przyczaić się, przycupnąć, przypaść do ziemi; zdrzemnąć się; skubnąć, uderzyć z lekka kogo.

Cupu łupu! naśladowanie odgłosu uderzenia cepami.

Cur, *gwar.*, djabeł; pek tobie, cur=idź czarcie odemnie.

Cwajnos, cwejnos, *nm.*, gatunek psa z rozdwojonym nosem (fig.).

Cwał, czwał, galop, najszybszy bieg konia, człowieka i t. d.

Cwałem, *przysł.*, pędem, galopem, bardzo szybko.

Cwałować, galopować, pędzić co sił starczy, śpieszyć się; rączo się uwijać około czego; chodzić, uganiać się za czym; wrzeć, kipieć, gotować ś., bałwanić ś., kotłować ś.

Cwancygier, *nm.*, moneta austryjacka — 20 krajcarom.

Cwelich, *nm.*, rodzaj tkaniny lnianej z podwójnej osnowy.

Cwikier, *nm.*, to samo co binokle.

Cwiszgold, *nm.*, złoto malarskie w płatkach z podłożonym srebrem; złoto nieprawdziwe.

Cybant, *nm.*, opaska żelazna, ściągająca i wzmacniająca obręcz na kole u wozu; klamra trzymająca obręcz pękniętą; wyrwant, ściągadło.

Cybeby, *nm.*, duże rodzynki z podługowatych jagód winnych.

Cybernetyka, *gr.*, nauka rządzenia krajem.

Cybeta —*p.* Zybeta.

Cybik, paka, skrzynka, w której jest upakowana herbata przychodząca z Chin.

Cybora—*p.* Cibora.

Cyborjum, *gr.-łć.*, rodzaj szafki, kapliczki: miejsce na ołtarzu, w którym przechowywa się puszka z Przenajświętszym Sakramentem (fig.).

Cybuch, *tur.*, długa rurka drewniana wkładana w fajkę dla ciąg-

nienia z niej dymu tytuniowego (fig.); rura do wydymania szkła.

Cybuchówka, ryba z rodzaju brzuchopłetwych, z długą nitką, wychodzącą z płetwy ogonowej.

Cybula *p.* Cebula.

Cybuszek, *zdr.*, mały cybuch.

Cyc, zwykle w *lm.* **cyce,** pierś kobieca; brodawka u piersi, wydzielająca mleko; wymię u zwierzęcia samicy.

Cyc, *nm.*, rodzaj perkalu kolorowego w deseń.

Cycać—*p.* Ssać.

Cycal, ssący pierś, dziecię przy piersi; pieszczoch; ssący z nałogu swój palec.

Cycasta, kobieta dużych, pełnych, wydatnych piersi.

Cycek, cycuś, *zdr.* od Cyc; pierś kobieca z brodawką do ssania; u zwierząt wymię, gręzy; dawać **C**-a =karmić piersią; flaszeczka do karmienia niemowląt.

Cycero, *łć.*, gatunek czcionek drukarskich dwunasto-punktowych (większych od garmontu a mniejszych od mitla).

Cycerowy, *przym.* od Cycero, rozmiarów cycera (druk, czcionka).

Cyces, cycełe, *hb.*, mała puszka z 10 przykazaniami wewnątrz, którą żydzi, modląc się, wkładają na czoło.

Cyckowata—*p.* Cycasta.

Cycoch—*p.* Cycal.

Cycuś, *zdr.* od Cyce, pieszczoch.

Cydonja, roślina, *p.* Pigwowiec.

Cydr, *fr.*, wino z jabłek, jabłecznik.

Cyferblat, *nm.*, okrągła tarcza u zegara (f.); *iron.* twarz człowieka.

Cyfra, *nm.*, znak piśmienny dla oznaczenia liczby; **C.** arabska: gatunek cyfr 1, 2, 3, 4 i t. d.; **C.** rzymska: gatunek cyfr I, II, III, IV, C, D, M, i t. d.; liczba, ilość; litery początkowe czyjego imienia albo nazwiska złączone z sobą; monogram, inicjały; deseń; być tylko **C**-ą=nie mieć żadnego znaczenia; pisać **C**-ami = pisać tajemnem pismem, w którym cyfry zastępują umówione litery.

Cyfrować, cyframi, liczbami oznaczać; pisać cyframi zastępującemi litery; pismo cyfrowane= wyrażone umówionemi cyframi zamiast liter, tajemne; *p.* Zacyfrować.

Cyfus, scyfus, *gr.-łć.*, naczynie kościelne do wina mszalnego.

Cyga, *węg.*, wydęta zabawka w kształcie gruszki, na nóżce (puszczona nagle na podłogę za pociągnięciem okręconego na nóżce sznurka, kręci się), bąk, fryga, krąglica, wartałka; *przen.* kręcicki, wścibski.

Cygan, człowiek wędrownego plemienia cygańskiego (f.); *przen.* szachraj, oszust, szalbierz, matacz, krętacz, złodziej; włóczęga; człowiek o ciemnej cerze twarzy, ogorzały; śniady brunet; literat lub artysta, wiodący życie wesołe, bez troski.

Cyganek, mały nożyk składany w drewnianej oprawie, kozik, niski piec ceglany z kuchnią; potrawa z kartofli i maku.

Cyganerja, życie wolne, nie krępujące się obyczajami i formami towarzyskiemi (konwenansami); grono ludzi prowadzących takie życie.

Cyganiątko, Cyganię, małe dziecko cygańskie.

Cyganić, oszukiwać, szachrować, kręcić, matać.

Cyganieć, stawać się podobnym do cygana; stawać się szachrajem, włóczęgą.

Cyganka, kobieta z plemienia cyganów (fig.); kobieta ogorzała, ciemnej cery, twarzy i czarnych włosów; *przen.* szachrajka, oszustka, sprytna; wróżka; taniec ludowy na Rusi litewskiej; gatunek gruszki; w *myśl.* kiepska strzelba.

Cygański, należący do cygana; szalbierski, szachrajski; żywot **C.**=tułaczy, włóczęgowski; po **C-u** = po szachrajsku, kłamliwie, po szalbiersku; słowo **C-ie** -kłamliwe, z zamiarem niedotrzymania.

Cygaretka, *fr.*, włóknisty tytuń, owinięty liściem tytuniowym, służący do palenia jak cygaro; papieros.

Cygarnica, rurka mniej lub więcej ozdobna do utrzymywania cygara podczas palenia (fig.): futeralik lub pudełko kieszonkowe na cygara.

Cygaro, liście tytuniowe skręcone wzdłuż w formie wałeczka i okryte liściem lepszym, służące do palenia (fig.).

Cyjan, *gr.*, związek azotu i węgla, gaz bezbarwny o silnym zapachu.

Cyjanek, sinek, związek cyjanowodoru z tlenkami metalów.

Cyjanian, sól kwasu cyjanowego.

Cyjanit, błękiciec, minerał, kamień szlachetny.

Cyjanotypja, sposób używany w fotografji, do otrzymywania pozytywy, zabarwionej na kolor niebieski.

Cyjanowodór, kwas pruski, związek cyjanu z wodorem, płyn bezbarwny, zapachu gorzkich migdałów (jedna z najsilniejszych trucizn).

Cyjanoza, choroba odznaczająca się sinieniem ciała.

Cyk! cyk! odgłos poruszającego się wahadła zegarowego.

Cykać, cyknąć, wydawać dźwięk podobny do brzmienia cyk; pić powoli, kroplami; sączyć.

Cykada, owad Piewik (ob.).

Cykas, sagowiec, roślina z gromady nagozalążkowych, z pokroju podobna do palmy, o koronie z dużych liści pierzastych, dostarczająca saga w gorszym gatunku; roślina cmentarna i używana podczas uroczystości kościelnych (fig.).

Cykasowate, gromada roślin nagonasiennych, podobnych z wyglądu do paproci drzewiastych, rosnących w krajach gorących.

Cykata, roślina z rodziny pomarańczowatych; łupiny z owoców tej rośliny smażone w cukrze; skórka cytrynowa, pomarańczowa lub melonowa w cukrze smażona.

Cykl, *gr.*, okrąg, okres, perjod czasu, pewna ilość lat, po których upływie pewne zjawiska stale się powtarzają; szereg zdarzeń, faktów, utworów sztuki, stanowiących pewną łączność między sobą; oznaczona liczba przedstawień np. teatralnych, koncertów; **C.** kalendarzowy=perjod lat 15-tu powtarzający się, indykcja rzymska, poczet rzymski; mały poemat grecki; maszyna do jazdy, nogami poruszana.

Cyklamen, *łć.*, gduła, fijołek alpejski, roślina z rodziny pierwiosnkowatych,

hodowana dla ładnych różowych kwiatów (fig.).

Cykliczny, *przym.* od Cykl i Cyklik: kołowy: układ **C.** w *muz.* = składający się z kilku różnych części: **C.** poeta—*p.* Cyklik.

Cyklik, poeta epiczny grecki (po Homerze), opiewający bohaterskie czasy Grecji w małych poematach, zwanych cyklami.

Cyklina, cyklinga, *nm.*, blacha stalowa z ostremi krawędziami do gładzenia drzewa (fig.).

Cyklista, *gr.*, zwolennik jazdy na dwukołowcu, uprawiający sport jazdy na bicyklu lub rowerze, kolarz.

Cyklistowski, *przym.* od Cyklista.

Cyklodrom, plac, arena dla wyścigów cyklistów lub do ćwiczeń jazdy na rowerze.

Cykloida, Cyklojda, *mat.* rodzaj linji krzywej, która opisuje punkt płaszczyzny koła, toczącego się po linji prostej (fig.).

Cykloidalny, mający kształt cykloidy.

Cyklometrja, mierzenie okręgów kół, ich powierzchni i łuków.

Cyklon, *gr.*, gwałtowny wicher wirowy strefy gorącej, trąba powietrzna; rodzaj młyna o dwóch skrzydłach obracających się szybko w przeciwnych kierunkach (w zamkniętej przestrzeni).

Cyklop (bajeczny olbrzym starożytności z jednem okiem na środku czoła); *żart.* człowiek ślepy na jedno oko; skorupiak — *p.* Oczlik.

Cyklopowy, *przym.* od Cyklop; **C**-e mury, resztki starożytnych budowli, złożone z wielkich niczem niespajanych głazów.

Cyklorama, *gr.*, rodzaj panoramy, w której widoki przesuwają się mechanicznie przed oczyma patrzącego na nie przez szkło powiększające.

Cyklowy, *przym.* od Cykl.

Cyknąć—*p.* Cykać.

Cyknięcie, szmer w zegarze przed biciem, wywołany obrotem kółka.

Cykorja, *łć.*, podróżnik, roślina z rodziny złożonych, o kwiatach błękitnych; proszek z korzenia tej rośliny, używany jako domieszka do kawy.

Cykot, szmer zegara idącego.

Cykuta, szalej, roślina jadowita, z rodziny baldaszkowatych, o kwiatach białych (fig.); szczwół; trucizna z soku cykuty.

Cylinder, *gr.*, walec, mający za podstawę koło lub elipsę (f.); walec metalowy pełny lub wewnątrz pusty; kocioł w maszynie parowej; szkło do lampy: przedmiot walcowaty; rodzaj płaskiego zegarka kieszonkowego; klapa czyli piston lub wentyl w instrumentach z klapami; rodzaj kapelusza męskiego (fig.).

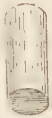

Cylindrowy, *przym.* od Cylinder; zegarek, kapelusz; **C.** jegomość = noszący kapelusz cylinder.

Cylindryczny, *przym.*, mający kształt cylindra czyli walca, walcowaty.

Cymbalisko, *zgr.* od Cymbał, wielki cymbał.

Cymbalista, grajek na cymbałach.

Cymbalistka, grająca na cymbałkach.

Cymbał, *gr.*, w *lm.* **cymbały** albo **cymbałki,** instrument muzyczny w kształcie pudła płaskiego ze

strunami lub tabliczkami metalowemi albo szklanemi, w które pałeczkami się uderza przy graniu (fig.); **C**-y, instrument muzyczny, składający się z dwóch wklęsłych talerzy

spiżowych, które uderzane o siebie, wydają dźwięk metaliczny; dzwon u zegara, bijący godziny; głupiec, dureń, bałwan; tylna część ciała, tyłek (wali jak w cymbały).

Cymborjum, *łć.* — *p.* Cyborjum.

Cymes, *węg.*, wybór, coś najlepszego, śmietanka (towarzystwa).

Cymolja, odmiana glinki brudno-białej, używana zamiast mydła do prania i do wywabiania plam.

Cyna, pierwiastek chemiczny, jeden z metali, o kolorze srebrzystym, używany na odlewy i stopy, do pobielania naczyń miedzianych i żelaznych, do srebrzenia luster.

Cynadry (u zwierząt ssących) nerki; potrawa z nerek.

Cynamon, *łć.*, łyko i warstwa wewnętrzna kory drzewa cynamonowego, używana jako przyprawa do potraw; palić jak **C**-em = palić w piecu skąpo, cienkiemi kawałkami drzewa; drzewo drogie jak **C.**=bardzo drogie.

Cynamonowiec, drzewo cynamonowe, drzewo z rodziny wawrzynowatych, którego kora dostarcza cynamonu (f.).

Cynamonowy, *przym.* od Cynamon; **C.** kolor= bronzowy, brunatny.

Cynamonówka, wódka przepalana z cynamonem.

Cynchona, drzewo dostarczające chiny, chininy, cynchoniny.

Cynchonina, alkaloid, znajdujący się w korze drzew chinowych.

Cyndelin—*p.* Sandałowe drzewo.

Cyndloch, *nm.*, zapał u strzelby.

Cynegietyka, *gr.*, łowiectwo, myśliwstwo.

Cynematyka—*p.* Kinematyka.

Cynerarja, rośl.—*p.* Popielnica.

Cynestezja, *gr.*, zdolność odczuwania i oceniania ruchów ciała własnego.

Cynetyczny, polegający na ruchu (teorja, energja).

Cynetyka—*p.* Kinetyka.

Cynfolja, *nm.*, stanjol, bardzo cienkie blaszki cynowe, używane do owijania tabaki, herbaty, czekolady i artykułów spożywczych.

Cyngiel, *nm.*, haczyk pod zamkiem strzelby, za poruszeniem którego kurek bije w panewkę (fig.).

Cyngować, *nm.*, kuć żelazo, trzymając je obcęgami przy kuciu.

Cyniczny, *przym.* od Cynik, bezwstydny, nieprzyzwoity, nieobyczajny, wyuzdany.

Cynik, *gr.*, zwolennik cynizmu, człowiek bezwstydny, bezczelny, wyrażający się bezczelnie, z lekceważeniem o rzeczach szlachetnych.

Cynizm, dawniej pojęcie, że człowiek powinien żyć w stanie zupełnej prostoty; później filozofja albo etyka uznająca za jedyne kryterjum dobra: zadowolenie potrzeb zwierzęcych; dziś, jest to niedbanie o przyzwoitość i wyrażanie się lekceważące o rzeczach wzniosłych, powszechnie szanowanych; niekrępowanie się ideałami w postępowaniu; zachowanie się bezwstydne, nieobyczajne, bezczelność.

Cynk, *nm.*, pierwiastek chemiczny, metal koloru niebieskawo-białego, używany na odlewy, blachy, płyty drukarskie i t. p.; brać **na C.**, w stolarstwie, ciesielstwie spajać z sobą kawałki drzewa, ścianki za pomo-

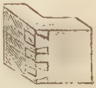

cą nacięć na brzegu, wchodzących we wcięcia drugiego brzegu (fig.).

Cynka, Zinja, roślina ogrodowa z rodziny złożonych, o kwiatach bladopurpurowych (f.); narzędzie, na które nawija się przędzę przy robieniu płótna.

Cynkograficzny, *przym.* od Cynkografja.

Cynkografja, *gr.*, *blm.*, sztuka otrzymywania klisz drukarskich z tafli cynkowych, przez trawienie kwasem przeniesionego na tafle rysunku, powleczonego werniksem; zakład do wykonywania robót sposobem cynkografji; rycina otrzymana z płyty cynkowej.

Cynkotyp, trawionka, rysunek przeniesiony mechanicznie na płytę cynkową i na niej utrwalony za pomocą trawienia kwasami; odbicie rysunku z kliszy cynkowej.

Cynkotypja, sposób otrzymywania klisz za pomocą trawienia na cynku; odbicie rysunku na papier wprost z płyty cynkowej; zakład wykonywający cynkotypje.

Cynkować, powlekać co cynkiem; wyrzynać ząbki w dwóch kawałkach drzewa w celu ich spojenia.

Cynkowanie, powlekanie roztopionym cynkiem blach żelaznych, w celu zabezpieczenia ich od rdzy.

Cynkowaty, podobny do cynku; cętkowaty, pstry; płótno **C**-e=ukośnie przerabiane.

Cynkownia, huta cynkowa, zakład wyrobu cynku.

Cynkowy, *przym.* od Cynk; **C**-a biel, farba biała składająca się z tlenku cynku; **C**-a blenda, minerał blaszkowy, barwy brunatnoszarej; **C**-a zieleń, farba, mieszanina żółcieni cynkowej z błękitem paryskim.

Cynkwajs, *nm.*, biel cynkowa.

Cynober, *nm.*, minerał (związek rtęci z siarką) barwy szkarłatnej lub koszenilowej.

Cynoreksja—*p.* Wilczy głód.

Cynować, pobielać, powlekać cyną wyroby żelazne i miedziane, w celu zabezpieczenia ich od rdzy i śniedzi.

Cynownia, huta cynowa, zakład wyrobów z cyny; konwisarnia.

Cyntloch—*p.* Cyndloch.

Cypel, *nm.*, śpiczasty koniec czego; szczyt skały; klin lądu wchodzący w morze, mały przylądek (f.); róg czego (chustki).

Cyprys, *łć.*, drzewo iglaste z krajów cieplejszych, o pokroju poważnym, przypominającym topolę piramidalną (f.); godło smutku i żałoby.

Cyprysowate, nazwa jednej z rodzin roślin iglastych (fig.).

Cyprzyk, żywiczlin, roślina z rodziny szyszkowych.

Cyra—*p.* Cera.

Cyraneczka, gatunek małej kaczki dzikiej, mniejszej od cyranki.

Cyranka, gatunek małej kaczki dzikiej, odmiana kaczki krzyżówki (fig.).

Cyrenaizm—*p.* Hedonizm.

Cyrk (-ku), *łć.*, zabudowanie koliste z areną w środku, gdzie się odbywają widowiska popisowe atletów, akrobatów, koni tresowanych, jazdy konnej lub walki byków (fig.).

Cyrkać, wydawać głos «cyr, cyr»; cedzić potrosze, lać powoli;

dawać co stopniowo, potrosze: płacić drobnemi ratami.

Cyrkiel, *nm.*, kołownica, narzędzie do nakreślania obwodu koła i mierzenia linji, złożone z dwóch nóżek, połączonych z sobą u góry (fig.); robić co pod **C.**=wymierzyć dokładnie, równo; robić prawidłowo, regularnie: suknia ma dobry **C.** = jest na około równo obcięta.

Cyrklasty, zrobiony podług cyrkla; półokrągły, owalny, kolisty.

Cyrklować, koło lub półkole cyrklem kreślić; obwodzić w okrąg, obkołowywać, kołować.

Cyrkon, rzadki pierwiastek metaliczny, podobny nieco do antymonu, minerał różnej barwy.

Cyrkowiec, występujący w cyrku.

Cyrkówka, *pgrdl.*, kobieta z cyrku, występująca w cyrku.

Cyrkulacja, *łć.*, obieg (szczególnie obieg krwi w ciele); krążenie (soków w roślnie); ruch znaczniejszy w miejscu jakiemś, uczęszczanie.

Cyrkularny, *przym.* od Cyrkularz; okólny, obiegowy, okręgowy.

Cyrkularz, *łć.*, okólnik, obiegnik, zawiadomienie rozsyłane do znacznej liczby osób, mogące ich zainteresować (o założeniu domu handlowego, o zmianach w nim i t. p.).

Cyrkulować, *łć.*, krążyć, być w obiegu, przeciągać, przechodzić, kursować.

Cyrkuł, *łć.*, obwód, powiat, pewna część kraju pod względem administracyjnym; część miasta pod względem policyjnym; rewir; biuro policyjne w większem mieście, zawiadujące cyrkułem.

Cyrkułowy, należący do cyrkułu; zarządzający w cyrkule.

Cyrkumferencja, *łć.*, okrąg, obwód, objętość (jakiego ciała, przedmiotu, osoby), tusza.

Cyrkumnawigacja, *łć.*, opłynięcie kuli ziemskiej.

Cyrkumstancja, *łć.*, zwykle w *lm.*, okoliczności, szczegóły.

Cyrograf, *gr.*, zapis, zobowiązanie własnoręczne z oznaczeniem terminu spłaty długu; własnoręczny skrypt, kwit, rewers; zobowiązanie uciążliwe podpisane; **C.** w podaniach: zapis djabłu własnej duszy, napisany krwią palca serdecznego.

Cyrować—*p.* Cerować.

Cyroza—*p.* Ciroza.

Cyrulictwo, zajęcie cyrulika: wykonywanie zleceń lekarza; robienie małych opatrunków, stawianie baniek, pijawek, balwierstwo.

Cyruliczek, praktykant cyrulicki.

Cyruliczka, kobieta trudniąca się cyrulictwem.

Cyruliczy, *przym.* od Cyrulik.

Cyrulik, *gr.*, felczer, balwierz, golibroda; zły lekarz, partacz; mała ryba z rzędu kostnych, ciernioпletwych.

Cyrylica, rodzaj pisma, druku słowiańskiego, używanego w księgach kościelnych obrządku wschodniego.

Cysio, *zdr.* od Cycek.

Cysta, *łć.*, torbiel, guz w kształcie torebki, zapełnionej płynem ropnym; osłona, skorupka niższych organizmów.

Cystalgja, choroba pęcherza moczowego.

Cysterka, zakonnica reguły św. Bernarda.

Cysterna, *łć.*, zbiornik wody deszczowej obmurowany i kamieniem wyłożony, najczęściej pod-

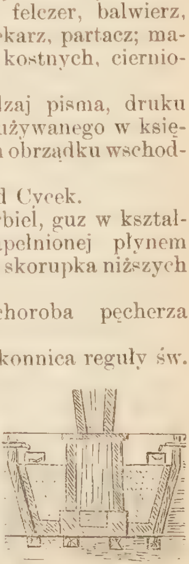

ziemny i sklepiony, do którego woda dostaje się przez warstwę żwiru i piasku (f.): obszerne naczynie w rodzaju kotła do przewozu nafty (fig.).

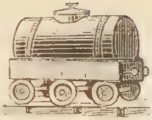

Cysters, (*lm.* **-si**), zakonnik reguły św. Bernarda (ubranie: biały habit); **C-**si, zakon Cystersów.

Cystoskop, *gr.*, przyrząd do badania pęcherza moczowego, oświetlający jego wnętrze.

Cystotomja, *gr.*, operacja chirurgiczna przecięcia pęcherza moczowego.

Cyś, *zdr.* od Cyc, *pieszczotl.* pierś kobieca.

Cyt, wyraz lub znak ręką nakazujący milczenie, ciszę; cicho; na św. Wit, słowik **C.** przestaje śpiewać.

Cytacją, *łć.*, wezwanie do jawienia się przed pewną władzę w oznaczonym czasie i miejscu.

Cytacja, Cytata, *łć.*, przytaczanie czyich zdań, myśli, słów, danego ustępu z dzieła pewnego autora lub źródła, skąd zaczerpnięto te myśli.

Cytadela, *wł.*, mała twierdza, warownia, wzniesiona w celu strzeżenia miasta i pilnowania go; więzienie w cytadeli.

Cytara, *gr.*, starożytny instrument muzyczny podobny do liry, złożony z pudła rezonansowego ze strunami.

Cytarzysta, grający na cytarze.

Cytat, *prow.* — *p.* Cytacja, Cytata.

Cytata—*p.* Cytacja.

Cytoblast, gołe jądro komórki.

Cytoda, komórka bez jądra.

Cytodologja, nauka o komórce.

Cytować, *łć.*, przytaczać, przywodzić zdanie autora lub osoby; wymieniać; wzywać urzędownie.

Cytra, *nm.*, mały, płaski, pudłowy instrument muzyczny o strunach metalowych, na których gra się palcem uzbrojonym w stosowny pierścień, lub smyczkiem (fig.).

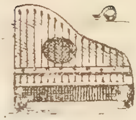

Cytronatka, skórka cytrynowa przyrządzona jako konfitura.

Cytryn, minerał barwy żółtej (odmiana kwarcu krystalicznego).

Cytryna, drzewo z rodziny pomarańczowatych, o kwiatach białych, wonnych: owoc tego drzewa (fig.).

Cytrynek, pospolity motyl dzienny barwy jasno-żółtej; mała cytryna: nazwa gatunku gruszki: rodzaj jabłoni.

Cytrynjan, sól kwasu cytrynowego.

Cytrynowy, *przym.* od Cytryna; przyprawiony kwasem lub zapachem cytryny (np. zupa); **C.** olejek, **C.** kwas, sok.

Cytrynówka, Milonja, roślina z rodziny rutowatych: wódka zaprawiona skórką cytrynową i zapachem cytrynowym.

Cytrzysta, grający na cytrze.

Cytwar, *nm.*, nierozwinięte i zasuszone główki kwiatowe niektórych gatunków bylicy, używane jako środek leczniczy: roślina z rodzaju imbieru.

Cytwarowy, od Cytwar; **C.** nasienie, **C.** korzeń.

Cyweta, *wł.*, zwierzę ssące drapieżne, z rodziny łasz, będące gatunkiem wiwery (fig.).

Cywilista, cywilus, *gwar.*, cywilny, niewojskowy.

Cywilizacja, *łć.*, ukształcenie, uobyczajenie, wykształcenie, rozwój i stan oświaty, postęp; ogłada obyczajów, umoralnienie, dobrobyt, kultura.

Cywilizować, ukształcać, podnosić duchowo i umysłowo, oświecać, uobyczajać: **C. ś.**, przyjmować cywilizację, kształcić ś., okrzesywać ś., uobyczajać ś., stawać ś. grzeczniejszym, układniejszym.

Cywilizowany, człowiek dobrego obejścia, wykształcony, oświecony, dobrych obyczajów.

Cywilny, *łć.*, obywatelski, społeczny, świecki, nie wojskowy i nie duchowny; nie kryminalny; władze **C**-e= nie duchowne i nie wojskowe; ubranie **C**-e = nie wojskowe, nie mundurowe; **C**-e prawo, regulujące wzajemne stosunki osobiste, rodzinne i majątkowe pomiędzy jednostkami; lista **C.** = roczna kwota pobierana ze skarbu państwowego przez monarchę i jego rodzinę w państwie konstytucyjnem; śmierć **C.**=odjęcie wszelkich praw, służących obywatelowi; wyjęcie z pod prawa; urzędnik stanu **C.**=urzędnik sporządzający akty urodzenia, śmierci i małżeństw; **C**-a odwaga, odwaga wypowiadania prawdy, bez oglądania się na opinję publiczną; **C**-e małżeństwo, **C**-y ślub, zawarcie małżeństwa przed właściwym urzędnikiem świeckim, niezależnie od ślubu w kościele; po **C**-u=w ubraniu cywilnym.

Cywizm, *łć.*, cnota obywatelska, gorliwość o dobro ogółu.

Cyzelacja, cyzelowanie, cyzelerstwo, sztuka artystycznego wykończenia ozdób za pomocą rylca na przedmiotach metalowych; rzemiosło cyzelera.

Cyzeler, *fr.*, znający sztukę cyzelowania.

Cyzelować, *fr.*, wyrzynać rylcem rysunki i ozdoby na przedmiotach metalowych; rzeźbić, drobiazgowo wykończać.

Czaban (-a), wielki wół z gatunku wołów podolskich.

Czabanka, wielka krowa podolska: areszt, więzienie.

Czackja, naszyniec, pajęczygon, roślina krajowa z rodziny liljowatych, o pięknych białych kwiatach, nazwana tak na cześć Tadeusza Czackiego.

Czad (-u), gaz trujący powstający z niedokładnego spalenia węgla lub drzewa przy niedostatecznym dopływie powietrza, zagar, swąd.

Czadzić, wydawać czad, swędzić, kopcić, filować.

Czahary, *ukr.*, *blp.*, zarośla, miejsca nierówne porosłe krzakami; mokradła porosłe olszyną.

Czaić się, z cicha, z ukrycia chcieć komu co złego zrobić; taić się, ukrywać się, aby znienacka wypaść na kogo, zasadzać się na kogo; czyhać, skradać się.

Czajczy, *przym.* od Czajka (**C.** jaja).

Czajka, niewielki ptak z rzędu brodzących z kitką na głowie (fig.); wybierać się jak **C.** za morze= długo się zbierać.

Czajka, *tur.*, dawna kozacka łódź wojenna; duża łódź rzeczna.

Czajnik(-a), *ros.*, naczynie porcelanowe lub metalowe, baniaste, z uszkiem, rurką od dna idącą i dzióbkiem, służące do naparzania i nalewania herbaty, imbryk (fig.).

Czakan—*p.* Czekan.

Czako, *ndm.*, czapka wojskowa, kaszkiet (f.).

Czamara, *pers.*, rodzaj sukni długiej, używanej dawniej przez duchownych; długie białe atłasowe nakrycie zmarłej kobiety.

Czamarka, rodzaj sukni męskiej fałdowanej z tyłu, ze sznurami i pętlicami, zapinanej na jednorzędne haftki pod szyję (fig.).

Czambuł (-u), *tat.*, napad, najazd, najście; raptowna krótka wyprawa wojenna; nagły zagon tatarski; oddział Tatarów; kupa, gromada; w **C.**, *przysł.*, śpiesznie, w czwał; razem, ogółem, kupą, gromadnie, ryczałtem; w bród, obficie, poddostatkiem.

Czanka, część wędzidła, drążek u munsztuka końskiego (f.).

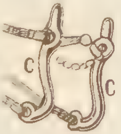

Czapa, *pgrdl.* od Czapka; czapka zwieszona na bok.

Czapczyna, licha, nędzna czapka.

Czapeczka, mała czapka; pochewka otaczająca koniec korzenia i chroniąca go od uszkodzeń; pokrywka górna żołędzi; gasidło do gaszenia świec w kościele.

Czapiga—*p.* Czepiga.

Czapka, rodzaj przykrycia głowy mężczyzn i kobiet (f.); **C.** książęca=

mitra, kołpak; **C.** biskupia=infuła; **C.** frygijska=czerwona **C.** wolności, ze zwieszonym końcem naprzód zagiętym, jako godło rzeczypospolitej francuskiej (fig.); ośla **C.**=**C.** z oślemi uszami, kładziona za karę próżniakom na głowę; lisia **C.**= wieniec świetlny, żółtawy, otaczający czasem księżyc; **C.** u węglarzy = wierzchnia szychta półkolista w stosie drzewnym do wytlenia na węgle przygotowanym; pokrycie słomiane dawane na stogi siana dla ochrony od zamoknięcia; choroba sosen, grabów i brzóz, tworząca narośle w kształcie kępek; kapa u komina; **C**-i uchylić=ukłonić ś.; prosić, unizyć ś.; stać przed kim z **C.** w ręku=okazywać uszanowanie, pokorę; nie zdejmować przed kim **C.**=nie obawiać się nikogo, być hardym; **C.** nasunąć na uszy = nie chcieć słuchać kogo; **C.** nasunąć na oczy = nie chcieć widzieć kogo, być bez wstydu; **C.** nosić na bakier = być śmiałym, junakować, fanfaronować; **C.** położyć na stole = być hardym, chcieć imponować; na złodzieju **C.** gore= kto winien, jest w ciągłej obawie; ma niespokojne sumienie; brać **C.** =zabierać się do wyjścia; **C.** na głowie a **C** i szuka = mówi się o roztargnionym; **C**-ą, papką i solą ludzie ludzi niewolą = jednanie serc innych uprzejmością i gościnnością; kurzy się z pod **C.**=być pijanym; **C**-ami nakryć = zwyciężyć znaczniejszą liczbą.

Czapkować, kłaniać ś. uniżenie; uniżać ś., pochlebiać, zbytnio nadskakiwać komu; chcieć sobie zjednywać; piwo **C**-uje = tworzy się gęsta piana w kadzi na fermentującym piwie.

Czapla, ptak z rzędu brodzących, z czubem zwisłym na głowie i obwisłemi piórami u dołu szyi (fig.); człowiek na wysokich nogach.

Czaplę, pisklę czapli.

Czapli, *przym.* od Czapla (pióro **C**-e, kita **C**-a).

Czaplinosek (-ska), roślina zielna z rodziny bodziszkowatych.

Czapnictwo, rzemiosło czapnicze.

Czapniczy, *przym.* od Czapnik.

Czapnik, ten, co robi czapki.

Czapraczek, *zdr.* od Czaprak; ubranie piesków pokojowych.

Czaprak, *tur.*, przykrycie, ozdobna, wyszywana derka na konia (fig.); **C**-ki, pętlice srebrne przyszyte na żupanie.

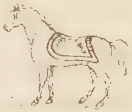

Czar (-ru), urok, urzeczenie; powab wielki, wdzięk; **C**-y, wiara w mniemaną tajemniczą władzę wywoływania klęsk lub szkodzenia ludziom za pomocą praktyk nadnaturalnych; gusła, sztuki czarodziejskie, zamawianie.

Czara, rodzaj baniastego kielicha o szerokim otworze, czasza, puhar.

Czarci, czartowski, *przym.* od Czart; **C**-ie łajno = pewien gatunek żywicy ze skrzepłego soku asafetydy, odrażającego zapachu.

Czarcik, djablik.

Czarcikęs (-u), roślina zielna z rodziny szczecinowatych, rosnąca na łąkach wilgotnych.

Czarczaty (-ów), *tur.*, suknie, spódnice, szaty.

Czardasz, *węg.*, węgierski taniec narodowy o szybkim tempie i ruchach coraz żywszych, melodja tego tańca.

Czareczka, czaszotka, gatunek ślimaka morskiego.

Czareczka, czarka, *zdr.* od Czara, mała czara, rodzaj głębokiej miseczki na nóżce, kubek bez uszka (f.), filiżanka; miara rosyjska płynów (setna część wiadra).

Czarne, *rz.*, kir, żałoba; złe; **C.** na białem = napisane, wyraźne; z **C**-ego robić białe = przekręcać, używać wykrętów.

Czarniawa—*p.* Czerniawa.

Czarniawy, niezupełnie czarny, ciemny, śniady.

Czarniuchny, czarniuśki, czarniutki, czarniuteńki, zupełnie czarny, całkiem czarny.

Czarno, w kolorze czarnym; smutno, posępnie, żałobnie; **C.** przed oczami=ciemno, mroczy ś., robi się słabo; aż **C.** - mnóstwo, chmara, masa; na **C**-o = na kolor czarny.

Czarnobil, rodzaj roślin z rodziny mirtowatych, obejmujący wielkie krzewy i drzewa Azji polud. i Australji, o nasionach obfitujących w wonny olejek, kajaput.

Czarnobrewa, mająca brwi i rzęsy czarne.

Czarnobyl, pospolita nazwa rośliny trującej, bylicy polnej czyli tojadu mordownika.

Czarnogardl (-a), gatunek pliszki, mający czarne podgardle.

Czarnogłówka, sikorka o czarnej główce.

Czarnoksięski, wykonany lub używany przez czarnoksiężnika, służący czarnoksiężnikowi, mający moc czynienia czarów; magiczny; czarodziejski, czarowniczy, zaczarowany.

Czarnoksięstwo, czarodziejstwo, czarownictwo, sztuka zachowywania mniemanych stosunków z siłami nadprzyrodzonemi: czynienie czarów, sztuka robienia czarów, czarna magja.

Czarnoksiężnik, czarodziej, czarownik, udający, że ma siłę nadprzyrodzoną, że robi cudy, czyniący czary, zajmujący się magją; guślarz, kuglarz.

Czarnokwit—*p.* Czartawa.

Czarnoleśny, czarnolaski, liściasty.

Czarnomorski, z nad morza Czarnego.

Czarnomorzec (-rca), dawny kozak mieszkający nad m. Czarnem.

Czarnonakrapiany, upstrzony centkami czarnemi.

Czarnooki, mający czarne oczy.

Czarnoróg (-ogu), ptak z gatunku dzioborożców.

Czarność, barwa czarna; złość, złe przymioty (**C.** duszy), ohyda: posępność, żałoba.

Czarnowron, wroniec, ptak wróblowaty, podobny do wrony i tej samej wielkości, ale cały czarny (fig.).

Czarnoziem, najżyźniejszy rodzaj gruntu, zawierający wielką ilość szczątków organicznych, przeważnie roślinnych.

Czarnucha, nazwa rośliny, firletka, kąkol, brunetka; nazwa dawana krowie czarnej.

Czarnuszka, roślina z rodziny jaskrowatych, o kwiatach blado-niebieskich; nasienie tej rośliny, barwy czarnej, używane jako przyprawa do pieczywa (fig.).

Czarny, najciemniejszy kolor ze wszystkich barw; całkowicie pozbawiony koloru jaśniejszego; pozbawiony światła, ciemny; kruczy (**C.** jak węgiel, jak sadza, jak heban); nieuczciwy, brudny, ohydny, nikczemny, wstrętny; smutny, (**C.** dola), posępny; straszny, okropny; (**C.** potwarz, **C.** niewdzięczność); nieszczęsny (**C.** godzina); **C.** rozpacz=okropna, bezbrzeżna; **C.** charakter = intrygant; aktor grający role intrygantów, ludzi nikczemnych; **C.** anioł, duch = djabeł; **C.** las = gęsty, zarosły; liściasty (dębowy, bukowy); **C.** człowiek = murzyn; **C.** towar = niewolnicy murzyni przeznaczeni na sprzedaż; **C.** koń = kary, wrony; **C** choroba=melancholja; **C.** kawa=bez śmietanki; **C.** chleb=razowy; **C.** polewka = odmowa ręki panny; **C.** kolor — żałoba, kir; **C.** gałka = oznaczająca odrzucenie podczas wyborów: **C.** krosta = karbunkuł, niebezpieczna zaraźliwa choroba wąglikowa; **C.** zwierzyna dziki; **C**-a śmierć, **C**-a zaraza—straszna epidemja, która nawiedziła Europę w XIV w.; **C.** mór—morowa zaraza, dżuma; **C.** księga - spis ludzi osławionych, źle notowanych; wpisanie za przekroczenie; **C.** magja — czarnoksięstwo; **C.** szlak = niegdyś na stepie czarnomorskim nazwa drogi, na której działy się rozboje i napady tatarów; **C**-ym szlakiem=pokryjomu, ukradkiem; **C.** jagody=owoce borówki, czernicy; **C.** róża -nazwa rośliny prawoślaz różowy albo malwa; **C.** korzonki nazwa korzeni rośliny wężymord ogrodowy, używanej jako jarzyna; **C.** ziele = nazwa rośliny sasanka zwyczajna.

Czarodziej, czarownik, czarnoksiężnik, ten, który czemś zdumiewa, który oczarowuje; mający wpływ nadzwyczajny; sztukmistrz wielki; człowiek bardzo zręczny.

Czarodziejka, *r. ż.* od Czarodziej; kobieta piękna, czar rzucająca, oczarowująca pięknością; dokonywająca rzeczy nadzwyczajnych.

Czarodziejski, dotyczący czarodzieja, czarnoksiężniczy; zaklęty, zaczarowany; czarujący, piękny, śliczny, zachwycający; *p.* Czarowny.

Czarodziejstwo, czarnoksięstwo, czary, gusła, oddziaływanie podnoszące umysł, wpływ zachwycający, porywający (słowa, stylu, muzyki), uniesienie, biegłość w wykonaniu.

Czarować, mniemane czary czynić; rzucać urok, urzekać, opętywać; nabawiać złego, zaklinać.

omamiać; zachwycać, porywać, mieć wpływ nadnaturalny, oczarowywać, nęcić, wabić.

Czarownica, *r. ż.* od Czarownik; kobieta, która przez mniemany związek z czartem miała działać w szkodliwy sposób na ludzi i zwierzęta; kobieta stara i brzydka czarami się trudniąca, guślarka; kobieta zła, wiedźma.

Czarownictwo — *p.* Czarnoksięstwo.

Czarownik—*p.* Czarnoksiężnik, Czarodziej.

Czarowny, czarodziejski, czarujący pięknością, piękny, prześliczny, uroczy, zachwycający, przepyszny, olśniewający.

Czart, anioł upadły, djabeł, szatan, bies, zły duch, dydek; człowiek zły, złośliwy, niedobry; hultaj, gałgan, uparty; licho, bieda, nieszczęście; poszło do **C.**=przehulane; małe parta idzie do **C.**= źle nabyte nie idzie na pożytek; tego jest do **C**-a=bardzo dużo.

Czartawa, czarnokwit, roślina zielna z rodziny wiesiołkowatych o liściach sercowatych i różowym kielichu, rosnąca po lasach i koło płotów.

Czartopłoch (-chu), roślina Popłoch lub oset podwórzowy; gatunek grzyba trującego, odrażliwej woni, z rodzaju bedłki.

Czartowski — *p.* Czarci, djabelski, szatański; **C.** mleko = nazwa rośliny wilczomlecz; **C.** żebro nazwa rośliny dryjakiew łąkowa.

Czarujący, porywający, zachwycający, łudzący, ujmujący, czarowny, śliczny, piękny.

Czary—*p.* Czar.

Czar-ziele, ziele mające mieć moc przy wykonywaniu czarów.

Czas, pojęcie, wypływające z uświadomienia następstwa i trwania zjawisk; chwila, moment, pora stosowna, pora właściwa, termin, sposobność; w *lm.:* okres lat, epoka, wiek; (**C**-y Zygmuntowskie); **C.** upływa, bieży, leci, ma skrzydła = chwile bezpowrotnie mijają, teraźniejszość zamienia się w przeszłość; **C.** zleciał jak z bicza trzasł =minął bardzo szybko; **C.** płaci— **C.** traci =wszystko zależy od chwili, od pory—taż sama rzecz w różnych chwilach różne ma znaczenie; **C.** to pieniądz = nie tracąc **C.** można coś zarobić, marnowanie **C.** przynosi stratę materjalną; **C.** najlepszy lekarz = dawne cierpienia i nieszczęścia zacierają się w pamięci; **C.** to pokaże = zobaczymy skutki w przyszłości; zostawmy to **C**-owi = nie współdziałajmy czynnie, aby wywołać jakiś skutek, zachowajmy się biernie w tym razie; jeszcze nie **C.**, będzie na to **C.** = teraz chwila nie odpowiednia, pora niewłaściwa, nie teraz, zawcześnie, później; już nie **C.**, za późno; już wielki **C.** = już dawno nadeszła pora; mieć **C.** przed sobą = zawcześnie, później; nie w **C.** = zapóźno; przed **C**-em = przedwcześnie, zawcześnie; w sam **C.** = w porę, akurat, właśnie; innym **C**-em=kiedyindziej, nie teraz; mieć **C.** wolny = być swobodnym od zatrudnienia; mieć **C.** zajęty = być zatrudnionym w danej chwili; nie mieć **C**-su =być zatrudnionym, nie mieć chwili wolnej od zajęcia; brak **C.** = brak chwili wolnej, potrzebnej; wolnym **C**-em = wtedy, kiedy się nie jest lub nie będzie zatrudnionym; znaleźć **C.** =postarać się o chwile wolne, swobodne; zabawić jakiś **C.** = zatrzymać się gdzie lub u kogo przez dłuższy przeciąg czasu; na **C.** = na oznaczony termin, w ściśle określonej, we właściwej porze, dosyć wcześnie; w krótkim **C**-sie=niezadługo, wkrótce; nie w **C**-sie=nie we właściwej porze, nie w oznaczonym

terminie; w sam **C.**=w pożądana chwilę, we właściwej porze; przed **C**-em=zawcześnie, dawniej, przed laty; **C.** po temu = już nadeszła pora; do **C**-su=do pewnego terminu, do jakiegoś kresu; w **C.** = dosyć wcześnie, zawczasu; w ów **C.**, w **C**-sie = wtedy, gdy, podczas; z **C**-sem = stopniowo, wolno, kiedyś, w przyszłości; za wszystkie **C**-sy=za całą przeszłość; każdego **C**-su=zawsze, o każdej porze; do tego **C**-su =do tej pory, dotąd; od tego **C**-su=od tej pory, odtąd; od **C**-su do **C**-su =w pewnych odstępach, nie ciągle, kiedy niekiedy; w swoim **C**-sie=we właściwej porze; każda rzecz ma swój **C.** = wszystko się doczeka właściwej dla siebie pory; komu w drogę temu **C.** = kto ma iść lub jechać, nie powinien się spóźniać, czasu tracić; na **C**-sie=we właściwej porze, na dobie, rzecz, fakt zgodny z chwilowemi upodobaniami ogółu, zajmujący w danej chwili opinję publiczną (koncept na **C**-sie); po **C**-sie= zapóźno; **C**-su = podczas (c. wojny); swego **C**-su = niegdyś, dawniej; **C.** roboczy = pora, część dnia, przeznaczona na pracę, na zatrudnienie; tracić **C.** = nic nie robić, marnować drogie chwile, próżniaczyć się; korzystać z **C**-su = robić dobry użytek z wolnych chwil, użytecznie się zajmować; zyskać na **C**-sie = opóźnić pewien ostateczny termin, zyskać pożądaną zwłokę; dla zabicia **C**-su = zajmować się byle czem, dla uniknięcia nudów; używać **C**-u=bawić ś., żyć przyjemnie, ucztować; szkoda **C**-su i atłasu = szkoda daremnych starań i kosztów; ząb **C**-su =ślady zgrzybiałości, zmiany jakie prowadzi za sobą starość, wiek podeszły, długie istnienie; zmysł **C**-su = poczucie wymagań chwili; duch **C**-su = usposobienie umysłów w danej epoce, kierunek poglądów i przekonań: córa **C**-su—*p.* Córa; dobre **C**-y = warunki życia pomyślne; złe **C**-y= warunki życia niepomyślne, klęski; w dobrym **C.**=w szczęściu; w złym **C.**=w nieszczęściu; w zły **C.**=w niepomyślną chwilę; ciężkie **C**-sy = trudne, niepomyślne, złe warunki życiowe; szkolne **C**-sy = lata spędzone w szkole; ogórkowe **C**-sy= sezon letni, miesiące wakacyjne; za wszystkie **C**-sy=za całą przeszłość, w znaczeniu wynagrodzenia sobie wszystkiego, bez czego się dawniej obchodziło; za **C**-sów =podczas czyjegoś życia; za dawnych **C**-sów=przed laty, podczas minionej epoki; za moich **C**-sów= w czasach mojej działalności, dawniej; mieć swój **C.** (o kobiecie) = mieć regularność; przyszedł **C.** na nią = koniec ciąży, zbliżanie się chwili porodu; piękny **C.**=pogoda ładna; brzydki **C.** = pora słotna; **C.** gwiazdowy = przyjmujący za podstawę dobę gwiazdową, t. j. przeciąg czasu między dwoma kolejnemi górowaniami jednej i tej samej gwiazdy; **C.** słoneczny = przyjmujący za podstawę dobę słoneczną, t. j. przeciąg czasu między dwoma kolejnemi przejściami słońca przez południk; **C.** lokalny = właściwy danemu miejscu; **C.** normalny = godziny przyjęte o jednej porze na znacznej przestrzeni bez względu na odległość; **C.** środkowo-europejski = przyjęty jako jednakowy na znacznej przestrzeni dla dróg żelaznych; równanie **C**-su = poprawka dodawana albo odejmowana od godziny na kompasie dla otrzymania godziny na zegarze; **C.** w *gram.* = jedna z form odmiany czasownika, wyrażająca porę trwania czynności (kiedy czynność miała miejsce).

Czasami—*p.* Czasem.

Czasem, *przysł.*, niekiedy, przypadkiem, wypadkowo: z **C**-em, kiedyś, powoli, później.

Czasomierz, zegar, zegarek kieszonkowy, chronometr.

Czasopis (-su), chronologja, dzieło chronologiczne.

Czasopisarz, czasopis (-sa) — *p.* Chronolog.

Czasopismo, pismo zbiorowe wydawane w pewnych odstępach czasu; pismo perjodyczne, gazeta, dziennik, tygodnik, miesięcznik, kwartalnik, rocznik.

Czasopiśmiennictwo, dziennikarstwo, prasa (perjodyczna).

Czasować, w *gram.*, konjugować, odmieniać słowa przez osoby, liczby, czasy, tryby i stany.

Czasowanie, w *gram.*, konjugacja, odmienianie formalne słowa (czasownika), *p.* Czasować.

Czasownik, w *gram.* słowo, część mowy wyrażająca czynność, byt albo stan jakiej osoby lub rzeczy i podlegająca odmianie, zwanej czasowaniem.

Czasowy, tyczący ś. czasu; trwający obecnie, niedługo; chwilowy, przemijający, tymczasowy, doczesny; mający czas, swobodną chwilę; ukazujący się co pewien czas (pismo).

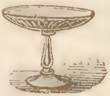

Czasza, kielich, puhar, czara, czarka; ozdobne naczynie wydrążone, na wstawienie weń, na napój; kubek bez ucha (jako naczynie do picia) (fig.).

Czaszka, część szkieletu głowy, mieszcząca w sobie mózg i obejmująca kości twarzy (fig.); czerep; część powierzchni kuli w zastosowaniu do sklepienia.

Czaszotka — *p.* Czareczka.

Czata, częściej w *lm.* **Czaty,** łańcuch zewnętrzny wojska, rozłożony na obranych posterunkach; zewnętrzna straż pojedyńcza, placówka, warta, straż, forpoczta, pikieta, posterunek, podjazd; zwiady, wideta, przeszpiegi, śledzenie; czajenie się na drapieżnego zwierza w nocy, pilnowanie tropu zwierząt; na **C**-ch stać=na straży, pilnować.

Czatować, czyhać na co, zaczajać się, zasadzać się, dybać; baczyć, strzec, pilnować; zważać pilnie, by kogo pochwycić, przyłapać.

Czatownia, wieża obserwacyjna, na której strażak uważa, czy się gdzie nie pali (fig.).

Czatownik, strażnik pilnujący z wieży pożaru; wartownik czatujący, stróż nocny, szyldwach.

Czaty — *p.* Czata.

Czausz, pokojowiec, goniec, woźny u Turków.

Cząber (-bru), roślina z rodziny wargowatych, uprawiana dla młodych pędów, używanych jako przyprawa (fig.), *p.* Cąbr, Nasturcja.

Cząsteczka, *zdr.* od Cząstka; *chem.*, najmniejsza cząstka ciała, do której można doprowadzić podział bez zmiany jego natury, składająca się z atomów, związanych chemicznie; molekuła; kawałeczek, drobina, działka.

Cząstka — *zdr.* od Część.

Cząstkowy — *p.* Częściowy.

Cząty, dukat, czerwony złoty.

Czchać, czchnąć, kichać; zmykać, uciekać.

Czciciel, czczący, cześć oddający, uwielbiający, kochający kogo lub co, szanujący; wielbiciel, wyznawca, zwolennik (**C.** prawdy, **C.** potęgi).

Czcicielka, *r. ż.* od Czciciel.

Czcić (czczę, czci), uwielbiać, ubóstwiać, boską cześć oddawać; poważać, szanować, kochać; obcho-

dzić uroczystość, obserwować, święcić; **C. się**=nawzajem ś. częstować.

Czcigodny, wart czci, uwielbienia, szacunku; zacny, poważny; szanowny.

Czcionka, litera wypukła, wyrżnięta na końcu sztabki metalowej, odbijająca w druku jedną literę lub znak pisarski (fig.).

Czczenie, oddawanie czci, wielbienie, szanowanie.

Czczo, *przysł.*, próżno, głodno: **C.** mi jest = jestem głodny, mdli mię; naczczo=nie przyjąwszy jeszcze pokarmu, nie jadszy i nie piwszy nic; być nie naczczo = być podpiłym, mieć już w czubku.

Czczość, pustość żołądka, głód uczuwany przed przyjęciem pierwszego w dniu pokarmu, ckliwość; w *fiz.* próżnia; próżność, marność.

Czczy, pusty, próżny; nikły, nędzny; marny, nie mający wagi, bez istoty rzeczy, pusty, bez wartości, nadaremny, bezskuteczny, bezowocny, bezcelowy, płonny, suchy, jałowy, wywietrzały.

Czech, należący do narodu, do kraju Czeskiego.

Czechizm, wyraz, wyrażenie lub zwrot czeski, do innego języka wtrącony.

Czeczotka, ptak wróblowaty szaro-brunatny z czerwoną łatką na głowie; *przen.*, papla, kobieta gadatliwa, wiele i prędko mówiąca, trajkotka, gadulska; gatunek brzozy, której drewno używa się do robót tokarskich; kij z drzewa czeczotkowego.

Czeczuga, najmniejszy gatunek jesiotra; rodzaj szabli.

Czego, dopełniacz od Co, używane zamiast: dlaczego (czego mu dokuczasz, czego się śmiejesz?).

Czegoś, dopełniacz od Coś.

Czegoż—*p.* Dlaczego.

Czek (-ku), *a.*, przekaz na odebranie pieniędzy, płatny za okazaniem, a wystawiony na bankiera, u którego wystawiający ma złożone pieniądze na rachunku bieżącym.

Czekać, zatrzymywać ś., zanim co nastąpi; zanim się co stanie; oczekiwać, wyczekiwać na kogo; spodziewać się, wyglądać; grozić (czekaj!); być przeznaczonym; gotować się; wisieć nad kim albo nad czem (czeka kara, nieszczęście); obawiać się; mieć cierpliwość, znosić, cierpieć; **C.** komu=być cierpliwym, pozwolić aby zobowiązanie spełniono później.

Czekalnia —*p.* Poczekalnia.

Czekan, Czakan, *tur.*, dawna broń podobna do młotka na długiej rękojeści, do rozbijania hełmów i głowy; rodzaj obucha; nadziak; młotek do cechowania drzewa w lesie, przeznaczonego na wyrąb; kilof (fig.), oskard; instrument muzyczny w rodzaju fujarki i fleta, używany jako laska (fig.).

Czekanie, zatrzymywanie się na kogo lub na co, póki się to nie stanie; cierpliwość; wyczekiwanie.

Czekanista, grający na czekanie.

Czekolada, czokolada, *wł.*, masa ze sproszkowanych ziarnek kakao i domieszek; napój z czekolady.

Czekoladka, cukierek z czekolady (czekoladowy).

Czekoladnik, wyrabiający czekoladę i czekoladki.

Czekoladowy, zrobiony z czekolady; **C.** kolor=brunatny.

Czeladka, *zdr.* od Czeladź; *przen.* nieliczna służba domowa; gromadka, grono; Boża **C.**=wierni, ludzie względem Boga.

Czeladne (-go), płaca czeladzi na pożywienie, zamiast żywienia w naturze, strawne dla czeladzi.

Czeladnia, izba czeladna.

Czeladniczy, *przym.* od Czeladnik; sztuka **C**-a, robota wykonana przez czeladnika, gdy się wyzwala na majstra.

Czeladnik, pomocnik majstra w rzemiośle.

Czeladny, *przym.* od Czeladź, dotyczący czeladzi, należący do czeladzi; ojciec **C**-y gospodarz domu; matka **C**-a—gospodyni.

Czeladź (-dzi), nazwa zbiorowa służby rolnej obojga płci u właścicieli ziemskich; służba, domownicy; czeladnicy i terminatorzy w rzemiośle; rzemieślnicy; ludzie jako sługi względem Boga; **C.** biała kobiety służące; **C.** obozowa=ciury, żołnierze do posługi, pachołkowie; ludzie.

Czele (na)—*p.* Czoło.

Czelność, bezczelność, bezwstyd, zuchwalstwo.

Czelny, na czele będący, frontowy, przedni; przodujący, naczelny, główny; bezczelny, bezwstydny, zuchwały.

Czeluść (-ści), szczęka, jama, duży, głęboki otwór ciemny (w skale, w piecu); dół, przepaść, otchłań, kanały w piecu, otwór górny pieca; **C.** piekielna = otchłań piekielna, piekło.

Czem, narzędnik od Co.

Czemiernik—*p.* Ciemiernik.

Czemu, celownik od Co, używany zamiast dla czego (czemu nie?).

Czep—*p.* Czepek i Czepiec.

Czepcowy, *przym.* od Czepiec.

Czepek, czepiec, czypek (-pka), rodzaj ubrania na głowę kobiet (f.) i niemowląt; *przen.* kobieta; błona otaczająca płód; chodzić w **C**-u (o mężczyźnie) — być pod pantoflem; urodzić się w **C**-u=być szczęśliwym, doznawać powodzenia w życiu.

Czepiać, zawieszać, przywieszać aby się trzymało, przyczepiać, zahaczać; **C.** się=przyczepiać się, lgnąć, chwytać ś.; nie chcieć kogo opuścić; **C.** się kogo=mieć pretensje nieuzasadnione; szukać zwady z kim; *p.* Czepić.

Czepiak, małpa szerokonosa budowy wysmukłej z chwytnym ogonem (fig.); owoc łopucha i innych roślin, przyczepiający się do ubrania.

Czepić, czepek wkładać, odbywać obrządek wkładania czepka pannie młodej. **Czepić ś.,** chwytać się, zahaczać ś., przyczepiać ś. do czego; chwytać ś., przylegać; uwieszać ś., zawisać; nie odstępować kogo, mieć pretensje do kogo, chodzić za kim, domagając się czego; zostać gdzie; zamieszkać przy kim, nie będąc proszonym; prześladować; trzymać się czego uporczywie; przychodzić na myśl, do głowy (**C**-ają się go głupstwa).

Czepiec (-pca), jedna ze składowych części żołądka zwierząt przeżuwających; błona znajdująca się pod skórą czaszki: włożyć **C.**= wyjść za mąż; *p.* Czepek.

Czepiga, capiga, czapiga, ramiona lub rękojeści u pługa, służące oraczowi do kierowania nim (f.).

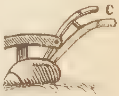

Czepiga, ptak z gatunku łażących z długim ogonkiem i czubkiem na głowie (fig.): kowalik.

Czepnia, gatunek zwierzokrzewu promienistego.

Czepny, czepiający się (pędy **C**-e rośliny), chwytny, łączący się.

Czereda, gromada, kupa, zgraja, tłum, motłoch: długi rząd, szereg.

Czeremcha, drzewo pokrewne śliwie, o silnie pachnących białych kwiatach, o owocach smaku cierpkiego, kocierpka (f.).

Czeremere (w czubku), *ndm.*, podchmielenie, podpicie.

Czerep, czaszka głowy; kawał rozbitego garnka, misy, skorupa; skorupa żółwia; w *górnictwie:* worek rudy; skupienie kryształów mineralnych, np. krzemionki w wydrążeniu kamienia kształtu czaszkowatego.

Czerepowy, *przym.* od Czerep; **C**-wy ton, odgłos, przy opukiwaniu płuc, odgłos tępy, jakby od pękniętego garnka pochodzący.

Czereśnia, drzewo owocowe, o jagodach pestkowych; owoc tego drzewa; *p.* Trześnia; kij z czereśniowej gałązki.

Czerkas, gatunek materji wełnianej lub bawełnianej, podobnej do kaszmiru lecz lżejszej.

Czerkies, mieszkaniec Czerkasji w górach Kaukaskich; kozak kubański; junak, zuch, zawadjaka; koń rasy czerkieskiej.

Czermień, czerwień, bielikrasa, kalla, roślina zielna z rodziny obrazkowatych, trująca, pospolita po łąkach mokrych (fig.).

Czerniaczka, czerniak lub mięsak czarny, nowotwór, ciemnobrunatny guz, zdarzający się u koni siwych, rak czarny.

Czerniawa, kurzawa, wielka burza połączona z ciemnością, czarne chmury; tłum, gromada, mnóstwo, chmara, ćma.

Czernica, roślina, gatunek krzewu, dającego jagody zwane borówkami, czernicą (fig.); jagoda czarna; gatunek owadu; gatunek ryby (*p.* Sepja); gatunek kaczki; rodzaj choroby skutkiem nagromadzenia się we krwi czarnego barwnika; zakonnica obrządku wschodniego.

Czerniciel, potwarca, obmówca.

Czernicielka, kobieta obmawiająca, potwarczyni.

Czernić, zabarwiać na czarno; puszczać czarną farbę, brudzić, smolić; słońce czerni = opala; spotwarzać, osławiać, mówić źle o kim, oczerniać; **C. ś.**, czernieć, wydawać się czarnym, stawać się czarnym, ciemnieć; widnieć zdaleka; ukazywać ś. w barwie czarnej, zabarwiać ś. na czarno; farbować włosy czarną farbą; nawzajem spotwarzać się, ogadywać się.

Czernidłak, gatunek grzyba z rodziny bedłki, o kapeluszu brudno-czarnym.

Czernidło, zaprawa płynna lub stała, służąca do czernienia, farba czarna; **C**. drukarskie masa drukarska z oleju i sadzy; **C**. do butów -szuwaks; w *lm.* potwarz.

Czerniec (-ńcy), w kościele wschodnim mnich, zakonnik; roślina zielna z rodziny jaskrowatych (f.); choroba zdarzająca się u bydła rogatego, objawiająca się pod postacią plam czarnych na kiszkach.

Czernieć (-eję, -niał), przybierać lub nadawać barwę czarną; ciemnieć; ukazywać ś., zarysowywać ś. w czarnej barwie, *p.* Czernić.

Czernienie, nadawanie, przybieranie barwy czarnej, farbowanie na czarno; obmawianie, spotwarzanie, osławianie.

Czernik, mięczak: gatunek mątwy—*p.* Sepja.

Czernilcowate, nazwa jednej z rodzin roślin jednoliścieniowych, zimowitowate.

Czernilec (-lca), roślina o korzeniu bulwowym, łodydze gałęzistej, kwiatach białych, liściach drobnych.

Czernina, zupa z krwi kaczki lub gęsi i z ich podróbków.

Czerń (-ni), barwa czarna; ubiór czarny; czarny barwnik; wielka ilość, chmara, ćma; pospólstwo, chłopstwo, motłoch; najniższy, nieoświecony stan.

Czerpaczek, czerpaczka, czerpadło, czerpak, naczynie z rączką do czerpania płynów (fig.); rodzaj sieci na ryby.

Czerpać, naczyniem a. dłonią brać skąd wodę lub inny płyn; wydostawać; zdobywać, brać, wybierać skąd, otrzymywać, korzystać, badać; *przen.* **C.** sitem wodę=napróżno pracować.

Czerpany — *p.* Czerpać; papier **C.**=robiony ręcznie na sicie.

Czerpik, owad skrzydlaty z rzędu błonkoskrzydłych, żądłowatych, gnieżdżący się w drzewie i żywiący się innemi owadami.

Czerstwić, krzepić, wzmacniać, rzeźwić (kogo).

Czerstwieć, zsychać ś., twardnieć, stawać ś. czerstwym (o pieczywie); nabierać sił, wzmacniać się; nabierać energji; starzeć się.

Czerstwość, rzeźkość, rzeźwość, świeżość, zdrowy wygląd w starości; żywość; suchość, nieświeżość (o pieczywie).

Czerstwy, wyschły, suchy, nie świeży, twardy (o pieczywie); rzeźwy, krzepki, jary, rzeźki, zdrowy, silny, kwitnący.

Czerw (-wia, -wie), beznoga larwa owadów; robak wnętrzak; plama czarna na zębach końskich, po których poznaje się wiek konia.

Czerwcowate, nazwa jednej z rodzin roślin dwuliścieniowych.

Czerwcowy, *przym.* od Czerwiec; karmazynowy, szkarłatny; rośliny **C**-e, plemię roślin goździkowatych.

Czerwcówka, wycieczka w czerwcu w pole, do lasu, w celu zabawy.

Czerwczyk, drobny chrząszczyk jasno-brunatny, z kształtu podobny do chrabąszcza.

Czerwić, zapładniać (o owadach); **C. ś.,** płodzić ś., rozmnażać się (o owadach).

Czerwiec (-wca), roślina zielna z rodziny czerwcowatych, o niepozornych zielonych kwiatach; owad dostarczający barwnika szkarłatnego (fig.); jedwab przedni; nazwa szóstego miesiąca roku.

Czerwieć, robaczeć, stawać się robaczywym (o drzewie i owocach).

Czerwienica, nazwa krzewiny borówki; wysypka plamista.

Czerwienić, zafarbowywać na czerwono, rumienić; **C. ś., czerwienieć,** wydawać ś. czerwonym, połyskać czerwienią; stawać się czerwonym, ponsowieć; rumienić ś., oblać ś. rumieńcem, zapłonić ś., piec raka, wyglądać czerwono.

Czerwieniec, czerwoniec, czerwony złoty, dukat.

Czerwieniec(-ńca), wołowy język, roślina zielna z rodziny szorstkolistnych, o liściach lancetowatych, kwiatach purpurowych, następnie błękitniejących (fig.); *p.* Miodunka tysiącznik.

Czerwienieć—*p.* Czerwienić się.

Czerwienik, owad o nogach czerwonawych, z gatunku dwuskrzydłych.

Czerwienny, od czerwieni (w kartach), kierowy.

Czerwień, barwa czerwona; barwnik roślinny czerwony; kier (serce w kartach) (fig.); roślina obrazkowata, *p.* Czermień.

Czerwimór (-oru), roślina z rodziny motylkowatych.

Czerwistka, owad z gatunku czerwców, dostarczający barwnika szkarłatowego.

Czerwonak, flamingo, wielki ptak z rzędu brodzących o piórach różowych, wysokich purpurowych nogach i długiej szyi (fig.).

Czerwonatka, drobny pajączek barwy krwistoczerwonej, pospolity na wiosnę na ziemi w ogrodach.

Czerwonawy, nieco czerwony.

Czerwonek (-nka), gatunek pająka z rodzaju roztoczy.

Czerwoniec (-ńca)—*p.* Czerwieniec; gatunek mchu liściastego.

Czerwoniuchny, czerwoniusieńki, czerwoniuteńki, zupełnie, całkiem czerwony.

Czerwonka, gatunek ptaka z rodzaju nektarników; dysenterja, biegunka połączona z krwawieniem; zaraźliwa choroba świń; lubryka, kredka czerwona, glinka czerwona.

Czerwonogardł, ptaszek: gatunek pliszki.

Czerwonoskórzec, człowiek mający skórę czerwonawą, koloru miedzianego (Indjanin).

Czerwoność, barwa czerwona, kolor czerwony, cera skóry czerwona, rumieniec.

Czerwonowłosy, mający włosy rude lub zabarwione na czerwono.

Czerwonożółty (kolor), lisowaty, ryży, ognisty, palący.

Czerwony (st. wyższy: czerwieńszy), mający barwę żywą, krwistą, ognistą; rumiany, purpurowy, ponsowy, szkarłatny; **C**-e włosy=rude; **C**-a w grze bilardowej, domyśl. bila; **C.** jagoda=poziomka; **C.** drzewo=szpilkowe; **C.** złoty =dukat; **C.** krzyż=krzyż w białem polu, znak neutralny, przyjęty dla osób i wozów należących do oddziałów sanitarnych, niosących pomoc rannym żołnierzom; nazwa stowarzyszenia międzynarodowego opiekującego się rannemi na polu bitwy; **C.** *przen.* w życiu publicznym człowiek skrajnych zasad politycznych lub społecznych; radykał, zapalony, zagorzały, krańcowy, rewolucyjny.

Czerwoń (-ni), koralodrzew, koralowe drzewo, roślina z rodziny motylkowatych.

Czerwota, pewien gatunek porostu wodnego.

Czerwotocz (-czu), robaczywość, toczenie robaków.

Czesać, włosy na głowie grzebieniem do porządku doprowadzać; rozczesywać, równać, porządkować (len, wełnę); **C.** konia=cudzić; zmykać, biec szybko, pędzić, gonić; oszukiwać; **C.** kogo = ćwiczyć, bić, okładać; zaostrzać siekierą, strugać; **C. się** włosy grzebieniem lub szczotką sobie porządkować, gładzić, układać (włosy).

Czesanie, doprowadzenie grzebieniem włosów do porządku; ucieczka; pobicie, wybicie, sprawienie łaźni; oszukiwanie, ogrywanie; zaostrzanie końców kija, kołu.

Czesanka, wełna albo bawełna czesana, przygotowana do tkania.

Czeski, z Czech pochodzący; **C.** grosz, dawna moneta polska 6 groszom polskim; **C.** kamień szkło naśladujące kamień.

Czesne (-go), honorarjum płacone przez studentów profesorom za wykłady w uniwersytecie.

Czeszczeć, stawać się Czechem, przyjmować język, obyczaje Czechów.

Czeszczyzna, właściwości czeskie w języku, sztuce, obyczajach i t. d.; szkło różnokolorowe; kamienie sztuczne, naśladujące drogie kamienie.

Czeszka, kobieta rodem z Czech.

Cześć (czci), uwielbienie, hołd; szacunek, poważanie, uszanowanie; uznanie zasług; zaszczyt, honor; sława, opinja, reputacja, dobre imię, uczciwość, zacność; uczczenie, okazywanie szacunku; ambicja; ostatnia **C.**=odprowadzenie zwłok umarłego na cmentarz, pogrzeb; Wasza **C.**=Wasza Wielmożność.

Cześnik, urzędnik dawny dworski, który miał pieczę nad jadłem dla króla; dawny tytuł honorowy, dający przywileje podawania potraw królowi przy stole; później tytuł, godność za zasługi.

Cześnikowicz, syn cześnika.

Cześnikowstwo, cześnik z żoną; urząd cześnika.

Cześnikówna, córka cześnikowstwa.

Czeznąć, przepadać, niknąć, ginąć, marnieć.

Często, *przysł.*, (*st. wyż.* częściej), powtarzając wiele razy; dosyć.

Częstochowski, wiersz a. rym, lichy, słaby wiersz, rym łatwy bardzo, pospolity; ladajaki, kiepski, marny.

Częstochowszczyzna, lichota, tandeta.

Częstokół, rodzaj ogrodzenia z palów wysokich z drzewa okrągłego, grubego, gęsto obok siebie wbitych w ziemię, używany dawniej jako środek obronny; palisada (fig.).

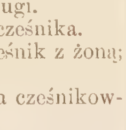

Częstokroć, *przysł.*, powtarzając wiele razy; bardzo często; nieraz, czasami, *p.* Często.

Częstokrotny, *przym.* od Częstokroć; bardzo częsty, powtarzający się raz po raz, niejednokrotny, *p.* Częsty.

Częstotliwy, często się powtarzający; w gramatyce słowo czynne, zawierające w sobie wyrażenie częstego powtarzania czynności, np. bywać.

Częstować, ofiarowywać gościowi jadło, napoje, cygara; gościć, ugaszczać, raczyć, podejmować gościa; traktować czem, ucztować: proponować, ofiarowywać co komu; **C.** kijem=bić, okładać, garbować skórę; **C. ś.**=nawzajem sobie kazać dawać jeść i pić, traktować ś., raczyć się.

Częstszy—*p.* Częsty.

Częstunek—*p.* Poczęstunek.

Częsty, (*st. wyż.* częstszy lub częściejszy); wielokrotny, powtarzający się nieraz, ciągły, ustawiczny, niejednokrotny.

Częściej—*p.* Często.

Częściejszy, *st. wyż.* od Częsty.

Częściowo, *przysł.*, nie całkowicie, nie odrazu, po trochu, częściami, partjami, ratami.

Częściowy, dotyczący części czegoś; niecałkowity, niezupełny, cząstkowy (np. zaćmienie słońca); częściami, nie w całości wykonywany lub uskuteczniany (np. wypłata), niejednokrotny, stopniowy.

Część, jeden z kawałków tworzących całość, składnik, pewna ilość rzeczy; oddział, dział, udział, pewna ilość (scheda); większa **C.**=większa ilość, większość; lwia **C.**=główna, największa; **C**-ści=składniki (organizmu); **C**-i ciała=członki; **C.** miękkie ciała=wszystko co nie jest kością lub chrząstką; **C.** płciowe= narządy rodne, wstydliwe męskie albo żeńskie; **częścią, po części**, *przysł.*=poniekąd, niejako, niecałkowicie, niezupełnie, nie ze wszystkim; w znacznej mierze, w pewnej mierze, do pewnego stopnia, trochę; po największej **C**-ści=przeważnie, w większej ilo-

ści; **C**-ścią=trochę, cokolwiek, w pewnej mierze; **C**-ami=nie odrazu, powoli, potrochu; **Części mowy**= w gramatyce 9 różnych gromad (grup), na które dzielimy wszystkie wyrazy pewnej mowy czyli języka (rzeczowniki, przymiotniki, zaimki, liczebniki, słowa, przysłówki, przyimki, spójniki i wykrzykniki); **Części świata** = pięć wielkich lądów z otaczającemi je morzami, na jakie gieografowie dzielą ziemię.

Czinele, pokrywy tureckie, instrument muzyczny, składający ś. z dwóch blach do uderzania jednej o drugą, odlanych z aljażu miedzi i srebra (fig.).

Czkać, czknąć, mieć czkawkę.

Czkawka, gwałtowny mimowolny ruch oddechowy, powstający wskutek skurczu przepony; chwilowe spazmowe drganie przełyku.

Czknąć—*p.* Czkać.

Człap! *ndm.*, odgłos kroków ciężkich, powolnych, ciągnących się, kłapiących obuwiem;—*p.* Szłap.

Człapać, leźć powoli jakby w obuwiu spadającym z nóg; wlec się, łazić, iść włokąc nogi; iść klapiąc jakby po błocie; iść ciężko całą stopą; szczękać zębami;—*p.* Kłapać.

Człapak, koń chodzący szłapiąc (wielkim krokiem), powolny, stępak; **C**-ki = obuwie za obszerne, z nóg spadające;—*p.* Szłapak.

Człapanie, chód ciężki, powłóczący, kroki człapiącego.

Człeczek (-czka), **człeczyna**, *zdr.* od Człek, Człowiek.

Człeczy, *przym.* od Człek, ludzki, człowieczy, należący do człowieka, dotyczący człowieka.

Człeczysko, zamiast **człowieczysko**=człowiek.

Człek (*lm.* ludzie), człowiek.

Członek (-nki), składowa część ciała człowieka, zwierzęcia lub rośliny, cząstki ich należące do części składowej; jednostka, należąca do ogółu czego; **C.** (*lm.* Członkowie), jednostka w społeczeństwie, osoba należąca do pewnego stowarzyszenia, instytucji, uczestnik; punkt, paragraf, artykuł; **C.** męski=wstydliwy, rodny.

Członkini, kobieta należąca do jakiego stowarzyszenia, uczestniczka.

Członkować, dzielić na członki albo na części; artykulować.

Członkowanie, rozdzielanie na członki, na części oddzielne; artykulacja.

Członkowaty, z członków złożony; mający przeguby, członki; stawowaty.

Członkowski, dotyczący członka jakiego towarzystwa (udział).

Członkowstwo, godność lub stanowisko członka, uczestnika.

Człowieczek (-czka), człowiek mały, nizkiego wzrostu, małego znaczenia; człek zdolny, rozumny; część środkowa źrenicy, w której odbija się przedmiot widziany.

Człowieczeństwo, ludzkość, rodzaj ludzki, ludzie; natura, przyrodzenie człowieka; stan człowieczy, istota człowieka; dobre przymioty cechujące człowieka.

Człowieczy, od Człowiek, ludzki, Syn **C.**=Jezus Chrystus.

Człowiek, **człek** (*lm.* **ludzie**), stworzenie z gatunku ssących wyniosłych, najwyżej rozwinięta istota, odznaczająca się mową; jednostka żyjąca, duszą rozumną obdarzona; członek ludzkości; uosobienie natury ogólno-ludzkiej; uosobienie doskonałości natury ludzkiej; ludzkość, rodzaj ludzki, wszyscy ludzie; mężczyzna; mąż, mężczyzna z gminu (nie pan); włościanin, sługa, służący, lokaj, parobek; **C.** = ja (mówiąc o sobie nieosobiście); **C.** w wieku = stary; **C.**

z głową=rozumny; **C.** do wszystkiego=zdolny, chętny; **C.** jak się należy = porządny, zacny, poważny; to mi **C.** =posiadający wysokie przymioty serca i duszy; oto **C.**!= Chrystus, wierny naśladowca Chrystusa; pokazać się **C**-em=dać dowody szlachetności uczuć; wyjść na **C.**=wykierować się na porządnego, uczciwego; **ludzie**=dorośli; świat, ogół, społeczeństwo; służba, czeladź robotnicza; być podobnym do ludzi=wyglądać przyzwoicie, przystojnie, być uczciwym; chodzi po ludziach=mówią, powiadają.

Czmer (-u), stan nienaturalny w skutek wypicia pewnej ilości piwa, wódki, wina; podchmielenie.

Czmerać, **szmerać**, gmerać, dłubać; palcami w czem grzebać; kręcić się jakby czegoś szukając; być podchmielonym, mieć w czubku; zamroczyć.

Czmychać, czmychnąć, zmykać, uciekać, zemknąć, drapnąć; sapać.

Czoboty *(blp.)*, rodzaj butów z wykładanemi cholewami.

Czochać się (o zwierzętach), trzeć się o co; drapać się.

Czochrać, burzyć, rozrzucać, kudłać, plątać, wikłać, targać, mieszać włosy; nastraszać, jeżyć włosy; rozczesywać; rozskubywać, skubać (wełnę); odrywać główki nasienne lnu od łodygi; **C.** się=targać sobie włosy, nastraszać je; targać się z kim, czubić się, brać się za łby, za czupryny; drapać ś., skrobać ś.

Czokać—*p.* Ciokać.

Czokolada—*p.* Czekolada.

Czolisty, mający duże czoło.

Czołem, *przys.*, przodem, wprost; **C.!** witam! z szacunkiem! składam hołd! biję czołem! kłaniam!

Czołgacz, pełzacz, gad pełzający; pochlebca, lizus, nikczemnik; człowiek upodlony, bez czci, liżący łapę czyją.

Czołgać ś., pełzać, posuwać się na brzuchu, prześlizgiwać ś.; wić ś., rozkrzewiać ś. po ziemi (o roślinach); uniżać ś., upokarzać ś., upadlać ś., płaszczyć się, podlić ś.

Czoło, przednia górna część twarzy między skroniami (f.); przód czego, front, strona przednia, górna albo wierzchnia; góra, wierzchołek, szczyt; wybór, kwiat; to, co najlepsze z całości czego; rzecz przednia, najcelniejsza; grubszy koniec belki obrobionej na kanty; ambicja, wstyd; otwartego **C**-a=uczciwy, rzetelny, spokojnego sumienia; wytartego **C.**, bezczelny, zuchwały, podły; jakim **C**-em stanę przed nim? = z niespokojnym sumieniem, ze wstydem; jakim **C**-em! = czy ci nie wstyd?; bić **C**-em = składać hołd, uznanie, wyrażać swoją cześć; bić **C**-em przed kim = upadlać się, płaszczyć się przed kim; stawić komu **C.**=być śmiałym, występować śmiało, niedawać się, nie ustępować, bronić ś., stawiać opór; w pocie **C**-a = ciężko (pracować); nie mieć **C**-a=nie mieć wstydu, poczucia godności; trzymać **C.**= stać na przedzie, przodować, przewodzić, być przewódcą; **na czele** na przedzie, przed wszystkiemi, być pierwszym; być lub stać **na czele** =przewodzić, rządzić, rozkazywać, dowodzić; drzwi do **C**-a = ściśle wchodzące w ramę futryny (nie wystające za nią).

Czołobitność, cześć, oznaka uszanowania, poddaństwo, uniżoność, ukłon.

Czołobitny, najuniżeńszy, najpokorniejszy, pełen uszanowania.

Czołowaty, mający kształt czoła, mający duże czoło.

Czołowy, należący do czoła, znajdujący się na przedzie, frontowy; przedni, celny, główny, doborowy, najlepszy, najważniejszy.

Czop, drewniany kołek, z jednego końca śpiczasty, do zatykania otworu beczki, szpunt (fig.); zaciosany koniec belki, który wchodzi w wydrążenie drugiej belki; końce walców w maszynach, oparte na łożyskach lub w panewkach; wał, oś; wystający zaokrąglony kawałek żelazny lub drewniany, na którym się co obraca; skrzep krwi zatykający naczynie krwionośne; kłębuszek waty, szarpi, płótna, zatykający naczynie krwawiące; ryba z rodzaju okuniowatych, z rzędu cierniopromiennych; niepojętny, gap. głupiec, kołek, niezgrabjasz, niedołęga.

Czopek, mały czop; zatyczka formy stożkowatej, korek; języczek podniebienny; klinik z masy przepisanej jako lekarstwo, wkładany w otwór kiszki stolcowej; rdzeń w ropniu.

Czopki, zakończenia rozgałęzień nerwu wzrokowego w oku.

Czopnica, piła czopowa do narzynania czopów u belek.

Czopować, szpuntować, zatykać czopem, spajać za pomocą czopa.

Czopowe (-go), *blm.*, dawniejszy podatek od trunków.

Czopówka, niewielki motyl nocny, o skrzydłach brunatno-szarych z dwiema plamami w kształcie wykrzykników (czopków) (fig.).

Czort—*p.* Czart.

Czosnaczek (-czka), roślina zielna z rodziny krzyżowych, o liściach sercowatych i kwiatach białych, woni czosnkowej (fig.).

Czosnak (-a), ożanka czosnkowata, roślina zielna z rodziny wargowych, o kwiatach czerwonych, o liściach wydających za potarciem zapach czosnkowy; **C**-em trącić, być uważanym za żyda; być filutem, krętaczem, oszustem.

Czosnek (-nku), roślina z rodziny liljowatych, mocnego zapachu, której cebulki używają się jako przyprawa do potraw (fig.).

Czosnkowaty, podobny do czosnku, przypominający zapach czosnku.

Czosnkowy, *przym.* od Czosnek.

Czółenko, *zdr.* od Czółno; **C.** tkackie, przyrząd tkacza drewniany lub metalowy (iglica), którym

on przeciąga nitki, nazywane wątkiem w poprzek przez osnowę (f.); przyrząd przeprowadzający nitkę w poprzek ściegu w maszynach do szycia, *p.* Czółno.

Czółko, *zdr.* od Czoło; rodzaj opaski ozdobnej, wkładanej przez kobiety na górną część czoła.

Czółno, statek wodny mały, z jednego kloca wyżłobiony, śpiczasto na przedzie zakończony, poruszany tylko wiosłami (fig.); łódka; część hełmu okrywająca szyję z tyłu; **C.** tkackie, *p.* Czółenko.

Czterdziestka, liczba, zawierająca 40 jedności; 40 lat wieku; *p.* Czterdziestówka.

Czterdziestnica, **czterdziesiątnica**, pierwsza niedziela wielkiego postu; post wielki 40 dniowy.

Czterdziestodniowy, 40-ści dni trwający; **C.** post, obowiązujący od środy popielcowej do niedzieli wielkanocnej.

Czterdziestogodzinny, 40 godzin trwający.

Czterdziestokopiejkowy, kosztujący 40 kop.

Czterdziestoletni, 40 lat trwający, 40 lat mający, przypadający po 40 latach.

Czterdziestorublowy, wart albo kosztujący 40 rubli.

Czterdziestówka, czterdziestka, moneta, zawierająca 20 kop. czyli dawniej 40 groszy.

Czterdziestu, 40 mężczyzn, ludzi.

Czterdziesty, liczba porządkowa następująca po 39.

Czterdzieści (-stu), liczba=cztery razy dziesięć, 40.

Czterdzieścioro (-rga), zbiór 40-tu (dzieci, ludzi, zwierząt).

Czterech, liczba 4, użyta z dopełniaczem imion osobowych męskich, np. czterech panów=czterej panowie.

Czterechsetny, liczba porządkowa z piątej setki od Czterystu; wypadający z upływem 400 lat; jedna czterechsetna czterechsetna część całości=$^1/_{400}$.

Czterej, liczba cztery w zastosowaniu do 4 mężczyzn: czterej panowie; dopełniacz: czterech.

Czternastka, liczba, wyrażająca 14 jedności.

Czternastodniowy, 14 dni trwający, przypadający po 14 dniach.

Czternastoletni, 14 lat mający lub trwający.

Czternastomiesięczny, mający 14 miesięcy.

Czternastopunktowe pismo, czcionki wielkości 14 punktów zw. mitel.

Czternastu, 14 mężczyzn.

Czternasty, liczebnik porządkowy, po 13-ym następujący.

Czternaście, liczba 10 i 4.

Czternaścioro (-rga), 14 osób, zwierząt, drzwi.

Czterodniowy, mający lub trwający cztery dni.

Czterodrutowy, skręcony z 4-ch nitek; z 4 drutów.

Czterodziałkowy, mający 4 działki (kielich kwiatu).

Czterofuntowy, ważący 4 funty.

Czterofuntówka, działo wyrzucające kule 4-o funtowe.

Czterogarncowy, zawierający 4 garnce.

Czterogłoskowy, wyraz złożony z 4 głosek lub liter.

Czterogłosowy, śpiew rozłożony na 4 głosy, na 4 instrumenty, kwartetowy.

Czterogodzinny, 4 godziny trwający.

Czterogroszowy, kosztujący 4 grosze.

Czterogroszówka, pieniądz = 4 groszom, czworak; kosztująca 4 grosze (bułka, świeca).

Czterojęzyczny, napisany w 4-ch językach, mówiący 4 językami.

Czterokańciasty, mający 4 kanty, cztery rogi (stół i t. p.).

Czteroklasowy, mający 4 klasy (zakład naukowy).

Czterokołowy, mający 4 koła (wóz).

Czterokomorowy, mający 4 komory (słupek o zalążni czterokomorowej).

Czterokonny, zaprzężony w cztery konie.

Czterokrotnie, cztery razy.

Czterokrotny, 4 razy powtarzający się.

Czterolatek, mający 4 lata (zwierzę).

Czterolecie, cztery lata, przeciąg lat czterech.

Czteroletni, 4 lata mający, żyjący lub trwający.

Czterolistny, mający liść złożony z czterech listków.

Czterołokciowy, mający 4 łokcie.

Czteromasztowiec (-wca), statek o 4 masztach.

Czteromiesięczny, mający lub trwający 4 miesiące.

Czteroosobowy, mogący pomieścić 4 osoby (powóz).

Czteropiętrowy, budynek mający 4 piętra, o 4 piętrach.

Czteropłatkowy, złożony z 4-ch płatków (korona kwiatu).

Czteropręcikowy, mający 4 pręciki w kwiecie.

Czteroprocentowy, przynoszący procentu cztery od sta.

Czteropunktowe pismo czcionki wielkości 4 punktów.

Czteroręczny—*p.*Czwororęczny.

Czterorzędowy jęczmień mający kłoski w czterech rzędach.

Czterosilny, kwiat mający 6 pręcików, z których 4 dłuższe i 2 krótsze.

Czteroskibowiec (-wca), rodzaj pługa.

Czteroskibowy, mający 4 skiby (pług, zagon).

Czterosłupkowy, kwiat mający 4 słupki oddzielne.

Czterostopowy, mający 4 stopy długości; **C.** wiersz, złożony z czterech stóp tetrametr.

Czterostronny, mający 4 strony.

Czterostrunny, mający 4 struny (lira).

Czterotomowy, obejmujący 4-ry tomy.

Czterotygodniowy, mający lub trwający 4 tygodnie.

Czterowęgielny, mający 4 węgły, czterokątny.

Czterowiersz, utwór poetyczny lub część utworu, z czterech wierszy złożona, zwrotka z 4 wierszy, tetrastych.

Czterowiosłowy, o czterech wiosłach.

Czterowiosłówka, łódź, w której wiosłuje 4 wioślarzy.

Czterowymiarowy, posiadający 4 wymiary (przestrzeń).

Czteroząb (-ębu), rodzaj mchu gałęzistego.

Czterozgłoskowy (wyraz) złożony z czterech zgłosek czyli sylab.

Czteroziarn (-u), nazwa owoców roślin należących do rodziny wargowatych i szorstkolistnych, których owoc po dojrzeniu rozpada się na cztery owocki czyli orzeszki.

Cztery, czterech, liczba=4 jednościom, między 3 a 5 środkująca; w **C.** oczy powiedzieć — sam na sam, bez świadków, na osobności, **C.** kąty a piec piąty=rodzaj gry, zabawy; pusta izba; w **C**-ech murach = w więzieniu; **C**-ry deski = trumna; **C.** litery = kiep (mieć kogo za kpa); upić się jak **C.** dziewki=być całkiem pijanym.

Czterykroć, Czterechkroć, cztery razy; **C.** sto tysięcy=czterysta tysięcy.

Czterysta (czterechset), **czterystu**=4 razy sto=400.

Czub, pęk włosów zjeżonych nad czołem; czupryna stercząca (f.); wierzchołek głowy, (u ptaków) pęk piór przedłużonych lub stojących na głowie; ozdoba stercząca na głowie końskiej; kita, pióropusz, wierzchołek, szczyt, szpic; nosić **C**-a do góry pysznić się, zadzierać nosa; przytrzeć komu **C**-a poskromić butę, przytrzeć rogi; zalać sobie **C**-a, mieć w **C**-ie = upić się, podpić sobie; brać się za **C**-y = rozpocząć bójkę, brać się za łby; **C.**, to, co ponad strych, nad miarę wychodzi (w mierzeniu): mierzyć z **C**-em z naddatkiem; z **C**-em =pełniuteńko.

Czubacz, grdacz, duży ptak Ameryki południowej, z rodzaju grzebiących, z kręconą czupryną na głowie (fig.).

Czubajka, gatunek grzyba z rodzaju bedlki.

Czubatka, gatunek ptaka grzebiącego, zbliżonego do indyka; kura czubata, gatunek sikory z czubkiem piór na głowie (fig.).

Czubaty, mający czub; mający kształt czuba; szpiczasty, wydatny; rodem kurki **C**-te (o kobietach) = wszystkie jednakowe, jedne wady mające, nic nie warte.

Czubek (-bka), *zdr.* od Czub; w *lm.* **czubki**, koniec szpiczasto-wydatny; końce palców; choroba pszczół, w czasie której wydzielają na głowie lipką ciecz, do której przylepia się pyłek kwiatowy; szpital dla obłąkanych; kwalifikuje się do **C**-ów = jest warjatem, głupcem, narwanym; każdy dudek ma swój **C.**=nikt bez ale, każdy ma pewne wady, pewne właściwości.

Czubiasty, mający czub, zakończony czubem.

Czubić, brać za czub, targać za czuprynę, bić; stroić głowę czubem; **C. ś.**, bić ś., za łby ś. wodzić; kłócić ś., spierać ś., toczyć wojnę na słowa albo piórem.

Czucha—*p.* Cuha.

Czuchać się, drapać się, skrobać się; ruszać się, poprawiać się będąc jeszcze zaspanym, gmerać się, czmerać, czmuchać się; *p.* Czochać się.

Czucie, bezpośredni skutek psychiczny podrażnienia jakiego narządu zmysłowego; świadomość wrażeń zewnętrznych; zdolność odczuwania; poczucie swego ciała; **C.** dotykowe, mięśniowe; *błęd. zam.* wrażenie; władza czucia, uczucie; wrażenie przyjemne lub nieprzyjemne, odczuwanie sercem; przewidywanie, przeczucie; stosunek, łączność; zmysł powonienia; węch; bez **C.** = bez przytomności, bez zmysłów, bez duszy, bez serca, obojętność na cierpienie innych.

Czuć, doznawać wrażenia, odczuwać, poczuwać, zmysłami co uczuwać; być wzruszonym, brać do serca, brać udział w czyim cierpieniu; odczuwać w duchu, poznawać, doznawać czego, rozumieć co, rozważać; przeczuwać, miarkować, domyślać ś., spodziewać ś. czego; wiedzieć, że coś jest lub ś. dzieje; **C.** co węchem, powonieniem, poznawać, odczuwać; pomiarkować, spostrzec, uważać, czuwać, widzieć; pachnąć, zalatywać czym; **C.** *nieos.*, trąci, śmierdzi, bije w nos, cuchnie; **C.** co do kogo = mieć, żywić urazę; **C. ś.** = mieć świadomość o sobie, uważać po sobie, być w możności, uczuwać się; **C.** co do siebie = uważać co do siebie, zdawać sobie sprawę z czego, poczuwać ś.; uważać siebie za co, pilnować się, pamiętać, strzec się.

Czuha—*p.* Cuha.

Czuja, czujka, płaszcz z rękawami, szynel uczniowski, studencki, rodzaj opończy.

Czuj duch! poczekaj! uważaj! pilnuj się! prędko, żywo, co tchu!

Czujność, *rz.* od Czujny; spostrzeganie, zwracanie uwagi, czuwanie; baczność, pilnowanie, gotowość, ostrożność; mienie się na ostrożności; wrażliwość.

Czujny, lekkim snem śpiący, łatwo się budzący; czuwający; wrażliwy na każdy szmer; uważający na wszystko, pilnujący, uważny, baczny, pilny, przytomny, ostrożny, gotowy.

Czule, *przysł.* od Czuły.

Czulić się, okazywać czułość, wdzięczyć ś., pieścić ś. wzajemnie.

Czułek, mimoza, krzew i drzewo z rodziny czułkowatych, o kwiatach białych lub różowych (fig.), którego liście, za dotknięciem, stulają się;

wyrostek na głowie zwierząt niższych, służący, jako organ dotyku.

Czułkowate, nazwa jednej z rodzin roślin dwuliścieniowych, o owocach strąkowych.

Czułostka, uczucie, sentyment, miłość przesadna lub wmówiona (nie prawdziwa); pieszczoty.

Czułostkowość, przesadne roztkliwienie; okazywanie wzruszenia przy lada drobnostce; rozczulanie się, rzewność, sentymentalność.

Czułostkowy, przesadnie uczuciowy, łatwo się rozczulający, sentymentalny, tkliwy.

Czułość, łatwość w przyjmowaniu wpływów zewnętrznych (czułość na zimno), wrażliwość, drażliwość; własność przejmowania wrażeń i przeprowadzania ich do mózgu; zdolność do uczuć, uczuciowość, wzruszenie, rozczulenie, tkliwość; **C**-ści, pozorne lub przesadne oznaki niby uczucia, pieszczoty nieszczere.

Czuły, wrażliwy na dotyk najsłabszy, mający władzę czucia (w nerwach); łatwo przyjmujący wpływ zewnętrzny, podlegający łatwo sile uczucia; wrażliwy, drażliwy, uczuciowy, rzewny, tkliwy, rozczulający, wzruszający; kochający, serdeczny; troskliwy, czujny, baczny; wskazujący najmniejsze zmiany lub bardzo drobne różnice (termometr, waga).

Czumacki, *przym.* od Czumak.

Czumak, *tur.*, woźnica małoruski (fig.), trudniący ś. wożeniem zboża, soli i ryb suszonych do odległych miejscowości na wozach zwanych mażami i zaprzężonych w woły; rodzaj tańca ludowego.

Czupiradło, *prow.*, strój głowy kobiecej bez gustu, nastroszony; brzydka osoba dziwacznie ubrana, dziwoląg, poczwara, straszydło; koczkodan.

Czupryna, bujne, nastroszone włosy na przedzie głowy, zwłaszcza czub (f.); *przen.* głowa, łeb, wodzić się za **C**-y = bić się, targać się za włosy, brać się za łby, kłócić się, wieść spór; z **C**-y się mu kurzy=upił się; ani z miny ani z **C**-y=niczem się nie odznacza; **C.** u konia=włosy między uszami nad czołem.

Czupurny, junakowaty, zuchowaty, nie poddający się, obraźliwy, gniewliwy, wyzywający, zawadjacki, stawiający się, szorstki.

Czupurzyć ś., junaczyć się, stawiać się, najeżać się, buńczuczyć się, indyczyć się, srożyć się.

Czurydło, roślina z rodzaju rezedy.

Czurzyca, paszczęka, lilja paszczękowa, roślina z rodziny amarylkowatych, gromady jednoliścieniowych, o małych kwiatach (fig.).

Czutki, czujny, łatwo budzący się.

Czuwać, nie spać, przepędzać noc bezsennie; być czujnym, mieć baczność na co, dawać baczenie, uważać na co, pilnować czego; pilnować ś., strzec ś., baczyć na siebie; mieć pieczę, staranie, pielęgnować; czyhać, czatować.

Czuwalnia, izba dyżurnych, pilnujących.

Czuwanie, nie spanie, ciągłe pilnowanie, uważanie, pieczołowitość, baczność.

Czwał -*p.* Cwał.

Czwanić ś., chwalić się, chełpić się, chlubić się.

Czwartak, moneta czterogroszowa; gatunek jęczmienia, mającego cztery rzędy ziarn w kłosie;

gatunek lekkiego miodu do picia; uczeń 4-ej klasy; czwartoklasista; żołnierz 4-go pułku b. wojska polskiego; mieszkający na 4-em piętrze; czwarta część; czwarty rój z jednego ula.

Czwartek (-tku), czwarty dzień po niedzieli w tygodniu; tłusty **C.** =ostatni przed wielkim postem; wielki **C.**=C. wielkiego tygodnia.

Czwartkowy, *przym.* od Czwartek, przypadający w czwartek lub co czwartek.

Czwartoklasista, Cz-stka, uczeń, uczennica czwartej klasy.

Czwartoletni, trwający lub mający czwarty rok, ciągnący się czwarty rok, siedzący w jednej klasie czwarty rok (**C.** uczeń).

Czwarty, liczba porządkowa od Cztery, po 3-cim następująca; **C.** grosz=czwarta część zysku, czwarta część dochodu, po **C**-te=wywymieniając czwarte z porządku, **C.** stan, niewłaściwa nazwa dawana robotnikom fabrycznym.

Czwarzyć, zmyślać, udawać, przekręcać, waśnić, różnić; **C. ś.,** drożyć się, wymawiać się, niby nie chcieć przyjąć a jednak pragnąć tego; robić ceregiele; swarzyć się, kłócić się, sprzeczać się, żyć w niezgodzie.

Czworak, dawna moneta czterogroszowa; budynek na cztery izby podzielony dla czterech rodzin parobków, służących we dworze; w *lm.* **C**-ki, położenie człowieka, opartego rękami i nogami na ziemi; chodzić na czworakach, na bałyku; cztery garnuszki razem zrobione z jednym kabłączkiem.

Czworaki, liczebnik, oznaczający cztery gatunki jakiej rzeczy, czterech rodzajów.

Czworako, cztery razy tyle, na cztery części, w czworaki sposób.

Czworniak, budynek wiejski mieszczący 4 izby; rodzaj grzybka, bakterji.

Czworo (-rga), *zbior.*, cztery osoby, (było nas czworo, z czworgiem dzieci); na **C**-ro=na cztery części; we **C**-ro=w 4 osoby, cztery razy (chustkę złożyć we czworo); z **C**-giem, z czterema.

Czworoboczny, mający cztery boki.

Czworobok, w *mat.* figura o czterech bokach, czworokąt (fig.); *wojsk.* szyk bojowy piechoty w kształcie czworoboku, o czterech frontach (carré) (fig.).

Czworodzielny, dzielący się na cztery części.

Czworogran, graniastosłup lub ostrosłup, o podstawie czworokątnej, dawniej = czworobok; czworościan (fig.), kwadrat.

Czworograniasty, czworogranny, czterograniasty, ograniczony 4-ma linjami prostemi, kwadratowy; czworoboczny, czterokątny, czterorożny; czworokańczasty.

Czworokańczasty — *p.* Czworograniasty.

Czworokąt, figura mająca cztery boki—*p.* Czworobok.

Czworokątny, o czterech kątach i 4 bokach.

Czworolist, roślina zielna z rodziny szparagowatych, o łodydze niewysokiej, 4-listnej i jednym zielonym kwiecie, trująca; wilczy pieprz, wronie oko swojskie (fig.).

Czworonogi — *p.* Czworonożny.

Czworonożny, Czworonogi, Czteronogi, mający cztery nogi: zwierzęta czworonożne.

Czworooczny, Czworooki, Czterooczny, Czterooki, mający czworo oczu: potwór **C.**

Czwororęczny, Czwororęki, Czteroręczny, Czteroręki, mający 4 ręce: zwierzęta czwororęczne (= małpy).

Czwororzędny, idący czterema rzędami.

Czworościan, bryła, ograniczona 4-ema ścianami, piramida trójkątna (fig.).

Czworośnia, roślina z rodziny roślidławowatych.

Czworozamczysty, Czworozamkowy, Czterozamczysty, Czterozamkowy, o czterech zamkach: wrota czworozamczyste.

Czwórka, cyfra cztery; stopień szkolny 4; kompanja, złożona z czterech osób (poszli we **C-kę,** iść **C-ami,** t. j. po czterech); zaprząg z czterech koni (powóz zaprzężony w **C-kę,** jechać **C-ką,** w **C-kę**); karta do gry o czterech okach (**C-ka** treflowa); moneta wartości czterech groszy, czworak; czwarta część, ćwierć; czwarta część arkusza, złożonego z 16 kolumn: format in 4-o.

Czwórnasób: w czwórnasób poczwórnie, cztery razy tyle (wynagrodzić w **C.**).

Czy, Czyż, Czyli, Czyliż? 1) pytając=albo? albož? — li? 2) Czy— czy, czy to—czy to=—li—li, bądź —bądź (czy tak, czy owak).

Czyhać na kogo, na co = czatować, dybać, nastawać.

Czyj, 1) pytając = do kogo należący? od kogo pochodzący? kogo? 2) taki, który do kogo należy, który od niego pochodzi; **C.**=kogo; należący do kogo (czyja szkoda, tego i grzech); 3) czyjś, kogoś, obcy, cudzy, nieswój (pokutować za czyje grzechy).

Czyjbądź (czyjegobądź) = należący do kogobądź; czyjkolwiek.

Czyjś (czyjegoś) = należący do kogoś, niewiadomo czyj.

Czyk, Tunga albo **Pik,** drobny owad amerykań., spokrewniony z pchłą zwykłą (fig.).

Czykosz, *węg.*, koniuch, pasterz koni na Węgrzech (fig.).

Czyl, *ang.*, forma żelazna do odlewów (fig.).

Czyli, Czyliż, 1 *p.* **Czy,** 2) to jest, albo, inaczej mówiąc, innemi słowy.

Czyn, 1) to, co uczyniono, czego dokazano, dzieło, uczynek, postępek, postąpienie, fakt (dowiedź tego **C-nem: C-u** tu trzeba, nie słów); 2) wykonanie (wprowadzić co w **C.**).

Czynić, być czynnym, nie próżnować, działać, robić (kto wiele mówi, mało **C-ni**); dobrze, źle **C.** = postępować, żyć, poczynać sobie, sprawować ś., sprawiać ś. dobrze, źle; **C.** komu dobrze, źle = świadczyć; **C.** co = robić, wykonywać, uskuteczniać, spełniać (nie czyń drugiemu, co tobie niemiło); **C.** komu krzywdę = wyrządzać; zadosyć **C.** komu = zadowalać go, dawać mu satysfakcję, wynagradzać go; zadosyć a. zadość **C.** czemu= wypełniać co należycie, odpowiadać czemu godnie (**C.** zadość obowiązkom, czyjemu żądaniu); robić, działać, skutkować, służyć, pomagać (to lekarstwo dobrze mi **C-ni**); dawać, wynosić, stanowić (dwa razy dwa **C-ni** cztery; **C-ni** to pokaźną sumkę; wiele to zajęcie **C-ni** ci dochodu? = przynosi, daje, zapewnia (**C-ni** mi to zaszczyt); **C. ś.** kim, czym = udawać kogo, odgrywać czyją rolę (nie czyń się tym, czym nie jesteś).

Czynnik, to, co ś. przyczynia do pewnego skutku, przyczyna działająca, działacz, siła, motor (**C.** nadprzyrodzony; elektryczność jest **C-kiem** przyrody); jedna z liczb, które mnożymy przez siebie.

Czynność, *rz.* od **Czynny**, działanie, sprawa, robota, praca, zatrudnienie (**C-ści** przygotowawcze, **C.** mózgu, serca, płuc; pokończyć **C-ści**); idę do swych **C-ści** (=obowiązków, do pracy).

Czynny, będący w stanie działania, działający; aktywny (stan **C.** majątku; maszyna **C-na**, t. j. w ruchu); sąd był **C.** przez cały dzień (= zajęty, spełniał czynności); członek **C.**, służba **C-na** (=rzeczywista, faktyczna); wulkan **C.**

Czynsz, *lc.*, dochód z nieruchomości, opłata za użytkowanie z onej; **C.** wieczysty=wieczyste prawo do czynszu z nieruchomości; siedzieć na **C-u**=użytkować z roli za opłatą pieniężną (bez odrabiania pańszczyzny).

Czynszownik, *lc.*, 1) ten, co płaci czynsz, dzierżawca; 2) **C.** a. **Czynszowy** chłop, który się opłacał zamiast odrabiać pańszczyznę.

Czyr, Czer, *lc.*, hubka.

Czyrak, *gr.*, ograniczone zapalenie ropne skóry, wrzedzianka, antraks.

Czyrkać, Czyrykać — *p.* Ćwierkać.

Czystaczek a. **Gajnik**, roślina z rodziny wargowatych.

Czystek, elegant, przesadzający w czystości; **C.** a. **Róża pszczelna**, roślina z rodziny czystkowatych (fig.).

Czystkowate rośliny, rodzina roślin kwiatowych dwuliściennych.

Czysto, schludnie (**C.** koło niego; przepisać na **C.**); całkiem, zupełnie, ściśle, iście, wyłącznie, jedynie (pobudki **C.** ludzkiej natury); dobrze, poprawnie, prawidłowo (mówi **C.** po polsku); wyraźnie, wyraziście, dokładnie, dobitnie (wymawiać, śpiewać **C.**): porządnie (odrobić, heblować co **C.**); pusto, próżno, głucho (w domu **C.**, jak wymiótł, niema nikogo). **Do czysta**, zupełnie, ze szczętem, całkiem, do cna (ograł go do **C-ta**, wymiótł z miski do **C-ta**). **Na C.**, gładko, szczęśliwie, bez straty (wyjść ze sprawy, z gry, z interesu na **C.**).

Czystodrzew, Czysty krzew, Niepokalanek, Baranek, a. **Baranek niewinny**, roślina z rodziny witułkowatych.

Czystość, *rz.* od **Czysty** (**C.** w ubraniu; **C.** obyczajów, zamiarów. **C.** dziewicza).

Czysty, niebrudny, chędogi, schludny (płyn, szkło **C-te** = klarowne; papier **C.** = nie zapisany); nieskazitelny, szlachetny, nieposzlakowany, niewinny, niepokalany (**C-te** serce, **C-te** sumienie; miłość **C.**=idealna, platoniczna); bez domieszek, naleciałości, niefałszowany, oryginalny, prawdziwy, szczery (wódka **C-ta**, styl **C.**, **C-ta** polszczyzna, wymowa; śpiew **C.**, wino, złoto **C-te**; zwierzę **C-tej** krwi); dokładny, wykończony, porządny (robota **C-ta** w wyrobie rzemieślniczym); istny, prawdziwy, skończony, zupełny (to **C.** warjat, djabeł; to **C-ta** małpa=b. podobny do małpy); szczery, goły, równy, otwarty (**C-te** pole); zupełny (ma już **C-tą** dymisję); pozostały po potrąceniu wydatków, netto (**C.** zysk, dochód); nie obdłużony, nie zaszargany (dom **C.**); jawny, oczywisty, widoczny (to **C-ta** prawda=szczera, święta); prosty, zwykły (to **C.** przypadek=tylko przypadek); bila **C-ta** (w grze w bilard) = zrobiona bez potrącenia innej; krzew **C.** *p.* Czystodrzew; **C.** rozum, **C-ta** jaźń = rozważane same w sobie, w oder-

wianiu od pierwiastku empirycznego, po potrąceniu wszelkiej treści, przez doświadczenie zdobytej; drożdże **C-te** = jednej rasy, wyhodowane z pojedyńczej komórki; hodowla **C-ta** *p.* Hodowla; las **C-ty** = las o jednym gatunku drzew; ręb **C.** = wyrąbanie lasu bez pozostawienia nasienników; ptak **C.** *myśl.* = dobry do polowania; **C-ta** = wódka czysta: bez przymieszek.

Czyściciel, ten, co czyści; miśtarz: uprzątający z psów bezdomnych i padliny, hycel: wywożący nieczystości z kloak.

Czyścić, robić czystym, oczyszczać, przeczyszczać (**C.** buty; mleko **C-ci** = rozwalnia, pędzi); **C.** bydlę = rzezać, pokładać, miśrzyć, kastrować; **C.** skórę (w garbarstwie) = zrzynać z niej próchnicę, zostawiając czystą miazgę, zawierającą garbnik, pucować; pszczoły **C-zą** się = wyleciawszy pierwszy raz na wiosnę z barci, pozbywają się w locie wymiotów.

Czyściec (**-śca**) (według religii katolickiej) miejsce, gdzie dusze wiernych zmarłych oczyszczają ś. z reszty grzechów, nim wejdą do nieba, otchłań (przechodzić, cierpieć **C.** na ziemi = niezmiernie, katusze, piekło); **C.** a. **Żywiczka**, roślina z rodziny wargowych. **C. łani, Orlikowiec, Czarnogłów**, roślina z rodziny baldaszkowych.

Czyścik, Niecierpek pospolity a. **żółty, Gniewosz, Nietykałek**, roślina, gatunek niecierpka (fig.).

Czyścina, wysepka niezarosła na stawie.

Czyściuchny, Czyściusieńki, Czyściusienieczki, Czyściutki, Czyściuteczki, Czyściuteńki, Czyściutenieczki, zupełnie czysty.

Czytać, składać litery w wyrazy; rozpatrując pismo, wyrozumiewać je; wykładać co, uczyć czego; odgadywać, wróżyć (**C.** z ręki).

Czytanina, długie, nudne czytanie papiery, szpargały do czytania.

Czytanka, książka do wprawy w czytanie.

Czytelnia, pokój oddzielny do czytania; wypożyczalnia książek.

Czytelnictwo, zamiłowanie narodu do czytania, czytanie książek, pism przez masy narodu.

Czytelnik, czytający; kleryk, mający drugie mniejsze święcenie; lektor.

Czytelny, łatwy do odczytania, wyraźny (pismo **C-ne**).

Czytywać, czytać często, od czasu do czasu.

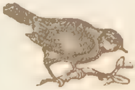

Czyż, Czyżyk, ptak wróblowaty stożkowaty z rodziny łuszczaków (fig.).

Czyżyczka, samica czyżyka.

Ć

Ćma, mrok, ciemnota, ciemność; tłum, gęstwa, tłuszcza, chmara; cień, larwa, duch, mara, widmo, strach; motyl nocny, owad łuskoskrzydły z rodziny ciem (fig.).

Ćmić, przyćmiewać, zaciemniać (**Ć.** oczy, **Ć.** prawdę; majaczeć, czernić ś. (jakaś postać **Ćmi** na widnokręgu); **Ć.** papierosy, fajkę, cygara = kurzyć, palić; pobolewać, łupać, dokuczać (zęby mię **Ć-ią**): *myśl.* (o zającu) pokazywać się bardzo

daleko. **Ć. ś.,** robić się ciemno, mroczyć ś., mieszać ś., mącić ś. (**Ćmi** mi ś. w oczach, w głowie).

Ćpać, jeść powoli a dużo, często, ustawicznie opychać ś. jedzeniem, pakować w siebie.

Ćwiartka, czwarta część, ćwierć (**Ć.** chleba=$^1/_4$ bochenka, **Ć.** owsa=$^1/_4$ korca, **Ć.** papieru=$^1/_4$ arkusza, **Ć.** baraniny, cielęciny = udo baranie, cielęce; *piw.* = beczka, zawierająca 15 garncy; **Ć.** tytuniu, herbaty=$^1/_4$ funta.

Ćwiartkowy, *przym.* od **Ćwiartka** (format **Ć.**; cyna **Ć-wa**=z domieszką $^1/_4$ ołowiu); *min.* dotyczący postaci krystalicznej, posiadającej tylko $^1/_4$ płaszczyzn jej odpowiedniej postaci całkowitej.

Ćwiartnik, w piwowarstwie: rodzaj kubła z dwiema rączkami, będącemi przedłużeniem klepek.

Ćwiczenie, *rz.* od **Ćwiczyć;** wypracowanie, zadanie szkolne: wprawy, egzercycje w grze, w śpiewie; **Ć.** gimnastyczne = zadanie, ruchy gimnastyczne; **Ć.** pobożne, religijne = praktyka, rekolekcje, rozmyślanie.

Ćwiczyć, wprawiać, wkładać w co, przyuczać, zaprawiać do czego, doskonalić w czym; **Ć.** rózgą, batem= smagać, bić, chłostać, siec, kropić; zajadać z apetytem, gryźć; zawijać, pałaszować; **Ć. ś.** ćwiczyć ś. w czym, poprawiać ś., biczować ś. (p. wyż.).

Ćwiek, *nm.*, gwóźdź żelazny z wypukłą głową (fig.); szpilka, sztyft drewniany szewcki; ma **Ć-ka** (a. ćwieczka) w głowie—*p.* Manjak; zabić komu **Ć-ka** (a. ćwieczka) w głowę = klina, zadać mu sęka, t. j. nabawić kłopotu; *lek.:* ból głowy w jednym punkcie; odcisk, nagniotek; brodawka, kurzajka.

Ćwiekarz, *nm.*, rzemieślnik, robiący ćwieki a. nabijający ćwiekami, gwoździarz.

Ćwiekopis, Ćwiekopismo, *nm.*, pismo ćwiekowe, klinowe, pierwotne pismo znakowe.

Ćwiekulec, Ćwikulec, *nm.*, drzewo na ćwieki szewckie.

Ćwierć, czwarta część, jedna czwarta; sztuka, kawał, płat; **Ć.** wołu zadnia, przednia; rozszarpać kogo na **Ć-ci** (jemu trzy **Ć-ci** do śmierci=stoi nad grobem); **Ć.** a. **Ćwiartka,** czwarta część korca; **Ć. roku,** kwartał, trzy miesiące.

Ćwierćbeczek, naczynie, zawierające $^1/_4$ beczki, antałek, beczułka, baryłka.

Ćwierćmurołom, rodzaj działa oblężniczego.

Ćwierćnuta, Nuta ćwierciowa, Ćwierćton, *muz.* = $^1/_4$ całej nuty.

Ćwierćokrąg, Ćwierćkole, narzędzie matematyczne, składające się z czwartej części okręgu.

Ćwierćsokół, rodzaj dawnego działa.

Ćwierćton—*p.* Ćwierćnuta.

Ćwierćwąż, rodzaj działa.

Ćwiergotać, Ćwierkać, Ćwirkać, Ćwierczeć, Czyrkać, Czyrykać, Cierkać, świergotać, świegotać, świerszczeć (wróbel, świerszcz ćwierka), szczebiotać.

Ćwiertować, Ćwiartować, rąbać, rozcinać, szarpać na ćwierci, płatać na sztuki, np. złoczyńcę.

Ćwik, kogut niezupełnie wykapłoniony; wyglądać jak **Ć.**=zdrowo; człowiek ćwiczony, doświadczony, stary wyjadacz, weteran; karp duży, stary; rodzaj gry w karty; gracz, rozdający karty w tej grze i obowiązany dlatego do wzięcia dwu lew (iść pod **Ć-ka**); *myśl.* = ptak, którego podejść a. zwabić nie można; ptak, który na łowach dobrze wabi.

Ćwikiel, *nm.*, klin w bieliźnie.

Ćwikła, *gr.*, 1) a. **Burak ćwikłowy, Boćwina, Botwina, Botwinia,**

roślina z rodziny komosowatych; 2) buraki gotowane z chrzanem i octem na zimno jako przyprawa do mięsa.

Ćwikulec, *nm.*, 1) — *p.* **Ćwiekulec**, 2) a. **Trzmielina, Bryzgulina, Bryżdżelina**, gatunek trzmieliny, trzmielina brodawkowata.

Ćwilikać, *mysl.* o ptaku kowaliku=wydawać głos.

Ćwiła, *nm.* — *p.* Cieślica.

Ćwirkać — *p.* Ćwiergotać.

D

D, czwarta litera w alfabecie, spółgłoska przednio-językowa, twarda, słaba; **D** *skr.*=dnia (d. 24 września); dalej: **i t. d.**; dalszy: **D. c. n.** (=dalszy ciąg nastąpi); dokończenie: **D. n.** (= dokończenie nastąpi); w dawnych protokołach=działo się: **D. j. w.** (=działo się, jak wyżej); **D.** w *muz.*= drugi ton gamy czyli skali, drugi stopień tonacji c; **D dur** a. **major**, **D moll** a. **minor** — nazwy gam: majorowej i minorowej. **D**, cyfra rzymska=500.

Dach, *nm.*, *dr.* **Daszek**, pokrycie budynku drewniane, blaszane (fig.) i t. d.; *przen.* dom, mieszkanie (mieszkać pod **D-em** — na poddaszu, na strychu; nie mieć **D-u** nad głową=nie mieć mieszkania; mieszkamy pod jednym **D-em**=w jednym domu); w *górn.* ściana górna albo stropowa w chodniku a. sztolni.

Dacha, Docha, *ros.*, wierzchnia suknia, ze skóry sporządzona, gatunek futra.

Dacharstwo, Dacharz — *p.* Dekarstwo, Dekarz.

Dacher, Techer, *nm.*, paczka skór rękawiczniczych, złożona z dziesięciu sztuk.

Dachowiec a. **Połuba**, roślina z rodziny sączyńcowatych.

Dachówka, cienka, płaska lub wygięta cegła, używana na dach budynku (fig.); dach ceglany (*zbior.*: dom, kryty dachówką = dachówkami); gatunek gołębia.

Dać, *nied.* **Dawać**, wręczyć, udzielić, podarować, ofiarować: **D.** na wódkę, **D.** łapówkę, **D.** komu córkę= wydać za mąż; **D.** rękopis do druku, buty do reperacji, bieliznę do prania; **D.** co do depozytu=oddać, złożyć; **D.** czego=udzielić, użyczyć, **D.** radę; **D.** pieniędzy, pożyczyć; **D.** komu, czemu radę= poradzić, sprostać, potrafić, zrobić; **D-ję** słowo!= przyrzec; **D.** pomoc=okazać; wydać, uczynić, przynieść; krowa daje mleko, drzewo daje owoc; **D.** dochód, zapłacić, zaofiarować, zaproponować (**Dam** za to dukata); **D.** na co= wyłożyć, wyekspensować, poświęcić, ofiarować, zaryzykować; **dajmy na to** przypuśćmy, uwzględnijmy, weźmy w rachubę to, **D.** rękę= podać; przyrzec, zobowiązać ś.; lekarstwo choremu, na poty, na wymioty, na sen; **D.** potrawę na stół= podać; **D.** głos za kim; Dawaj!=dalej! dalejże! nuż!; dawaj pić wódkę!=wziąć ś. do picia wódki; wystąpić z czym, wydać, wyprawić co: **D.** obiad, koncert; **D.** lekcję=odbyć ją, udzielić jej; **D. lekcje**, uczyć; **D.** komu na-

uczkę; oddać, nadstawić: **D.** głowę pod miecz; dałbym za to głowę, szyję; **D.** buzi; dała mu=oddała mu się; przedstawić, złożyć: **D.** dowód przyjaźni; **D.** przykład; **D.** wyraz= wypowiedzieć; **D.** wyraz przekonaniom, uznania = pochwalić; **D.** do poznania = napomknąć; **D.** do myślenia=zastanowić; **D.** miejsce, czas, termin= wyznaczyć, oznaczyć; zostawić: **D.** komu czas do namysłu; **D.** komu pokój (Daj sobie pokój= nie trudź się, nie kuś się); sprawić, dopuścić, zrządzić, zdarzyć: **Daj, Boże! dałby to Bóg!**; oddać, polecić, poruczyć, wydać w ręce czyje! poddać komu: **Daj go Bogu, katu!**; polecić, kazać: **Dał go uczyć, D.** konia podkuć; nie zabronić, pozwolić, dopuścić: daj mu się wygadać; da Bóg doczekać; dałbym sobie szyję uciąć; nie daj ś. ruszać! da się to widzieć; nie dano mu dożyć tej radosnej chwili; dało się słyszeć silne gwizdanie; **D.** się unieść gniewowi; **D.** znać = zawiadomić; **D.** sygnał; **D.** kontrparę= cofnąć lokomotywę; **D.** komu rózgą w skórę, w twarz, po plecach: **D.** komu baty, obić; *przen.* **D.** komu po nosie (=zawstydzić go, wyłajać); **D.** za wygraną=ustąpić; **D.** susa= skoczyć; **D.** nogę, drapaka=uciec, szlema (w grze w wista), mata (w grze w szachy), łatę=wstawić; obicie, okno od drogi, kolor: **D.** odpór (=stawić); **D.** ognia=strzelać; **D.** czemu początek; **D.** wystawkę= rozpocząć grę przez postawienie bili na bilardzie a. przez pierwsze nieznaczne uderzenie, **D. ś.** ulec, ustąpić, nie obronić ś., poddać ś.; **nie daj ś.!**= nie ulegaj, nie poddawaj ś., stawaj mężnie, broń ś.! **D. ś.** we znaki = dokuczyć. **D. ś.** poznać = nastręczyć możność poznania ś.; **D. ś.** w moc komu=powierzyć ś., zaufać komu; **D. ś.** na co, śmiać ś., odważyć ś., piąć ś. do czego; podać ś., udać; wdać ś., zadać ś.

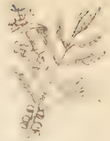

Dafna, Dafne, *gr.*, **Wawrzynek,** roślina z rodziny tymiałkowatych (fig.).

Dafnetyna, *gr.*, *chem.*, substancja krystaliczna, powstająca przy rozkładzie dafniny.

Dafnia, *gr.*, rozwielitka, maleńki skorupiak słodkowodny, okryty dwuklapową skorupą (fig.).

Dafnina, *gr.*, *chem.*, substancja, otrzymywana z kory roślin: wawrzynek górny i wawrzynek wilcze łyko.

Daga, Dah, Deka, *nm.*, sztylet, puginał.

Dagierotyp, *fr.*, obraz, utrwalony na płycie metalowej za pomocą działania światła, nazwany od wynalazcy Daguerre'a.

Dagierotypja, *fr.*, pierwotna metoda fotografji, wynaleziona przez Daguerre'a; pracownia, w której przygotowują dagierotypy.

Daimio, *jap.*, członek arystokracji, pan feudalny w Japonji.

Dairo, *jap.*, arcykapłan japoński.

Dajmon—*p.* Demon.

Dajn, Dajna, Dajnos, *lit.*, litewska pieśń ludowa.

Dakrjolit, *gr.*, kamień, osadzający się w kanaliku łzawym z soli wapiennych, zawartych w łzach.

Daktyl, *gr.*, 1) stopa wierszowa z trzech zgłosek, z których pierwsza długa lub akcentowana (np. byliśmy); 2) owoc palmy daktylowej, *p.* Daktylowiec.

Daktyliczny, *gr.*, wiersz złożony z daktylów (stóp).

Daktyljografika, *gr.*, rytowanie drogich kamieni.

Daktyljomancja, *gr.*, wróżenie za pomocą palców.

Daktyljon, *gr.*, przyrząd, mający wzmacniać palce grających na fortepjanie.

Daktyljoteka, *gr.*, zbiór arty-

stycznie rzniętych kamieni, kamei i t. p.

Daktylografja, Daktylologja, *gr.*, sposób rozmawiania z głuchoniememi za pomocą znaków, dawanych palcami.

Daktyloskopja, *gr.*, sposób rozpoznawania osoby za pomocą odcisku jej palców, używany w kryminalistyce.

Daktylowiec, Daktyl, Palma daktylowa, *gr.*, roślina z rodziny palm (fig.).

Dal (-i) *(używa ś. z przyimkiem w, z)*, oddalenie, odległość, dalekość, z dala, w dali; patrzyć w dal—*p.* Nadal.

Dala, *fr.*, płyta kamienna w posadzce.

Dalece, *przys.*, do jakiego stopnia, do tego stopnia, tak bardzo, jak bardzo.

Dalej, *przysł.*, *st. w.* od **Daleko;** następnie, z kolei; **D. nie idzie,** *gm.*, już bardziej nie można, już więcej nie można; **Dalej!** *wykrz.*, nuże! nuż! no! naprzód! ruszaj!

Daleki, *st. w.* **Dalszy,** nieblizki, odległy, oddalony, położony opodal, w znacznej odległości, mający ś. nieprędko urzeczywistnić; **D.** od czego=niesklonny do czego; dalekie pokrewieństwo, powinowactwo =pokrewieństwo a. powinowactwo nie w pierwszym ani drugim stopniu; stojący zdala, na uboczu od czego, nie mający zgoła nic wspólnego z czem.

Daleko, *przys.*, od **Daleki** (ten człowiek zajdzie **D.**=osiągnie znaczne stanowisko w swoim zawodzie); nierównie, znacznie, o wiele (**D.** lepszy); **D.** sięgający = rozległy, obszerny, śmiały.

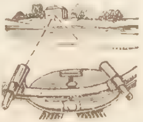

Dalekomierz, Djastimetr, Engimetr, Telemetr, przyrząd do oznaczania odległości punktów od danego stanowiska, bez pomocy pomiarów (fig.).

Dalekonośny, niosący na dużą odległość (karabin, armata i t. p.); **D.** pomysł, plan = daleko idący, sięgający mnóstwa stosunków, przedmiotów, śmiały, mający przynieść długotrwałe skutki.

Dalekowidz a. **Długowzrocznik,** człowiek, lepiej widzący przedmioty odległe, niż blizkie; teleskop.

Dalekowzroczność, Długowzroczność, Dalekowidztwo, wada wzroku, wskutek której dalsze przedmioty lepiej się widzi, niż bliższe.

Dalibóg! Dalipan! jeżeli Bóg da! jeżeli Pan (Bóg) da (pozwoli) = zaręczam! zapewniam! doprawdy! słowo daję!

Dalina, *nm.*, **Inulina, Inulin,** wodan węgla podobny do mączki, znajdujący się w pewnych roślinach, np. w gieorginji.

Dalja, *łć.*—*p.* Gieorginja.

Dalmatyka, *łć.*, ubiór kościelny biały djakonów i subdjakonów; rodzaj stroju uroczystego, bogatego: szata koronacyjna (fig.).

Daltonizm, ślepota barwna, niezdolność rozpoznawania wszystkich a. niektórych barw; achromatopsja.

Dama, *fr.*, kobieta z lepszego towarzystwa, pani; **D.** do towarzystwa; **D.** klasowa = dozorująca uczennice na lekcji; **D.** orderowa, honorowa, dworska; **D.** kameljowa, **D.** z półświatka = kokota elegantka; wielka **D.**= kobieta z arystokracji, ustosunkowana, bogata, dumna; jedna z kart do gry, wyżnik (fig.); jedna z figur szachowych, królowa, hetman; warcaba, bijąca inne warcaby, w nagrodę za przedostanie ś. na ostatni rząd pól.

Damara, Damar, *malajs.*, żywica

z pewnego rodzaju jodły, używana do wyrobu lakierów.

Damascena, Damascenka, Damaszka, Adamaszka, odmiana śliwy zwyczajnej—*p.* Demeszka.

Damascenka, Demeszka, szabla ze stali damasceńskiej (= z Damaszku): strzelba ze stali damasceńskiej, dziwerówka — *p.* Damascena: **D.** a. **Dżwirówka,** stal damasceńska a. dziwerowana, bułat.

Damaskować, Damaszkować, Demeszkować stal = zdobić ją deseniem w postaci żyłek powikłanych a. blaszkami złotemi i srebrnemi, dziwerować, dźwierować, dżwierować, modrawić.

Damenizacja, czytanie nut głosem, z wymawianiem zgłosek, solmizacja, solfjowanie.

Damnacja, *łć.*, potępienie, skazanie.

Damno, *wł.*, prowizja, potrącana przy wekslach (oprócz zwykłego dyskonta), pobierana przez bank za inkasowanie weksli, ze względu na odległość miejsca płatności.

Damski, *przym.* od **Dama,** niewieści, kobiecy; po **D-sku** = po kobiecemu, jak dama.

Damulka, *fr.*, *zdr.* od **Dama:** dama nizkiego wzrostu; *pogardl.*, chodzi do różnych **D-ulek** = chodzi do różnych kobiet niepewnego stanowiska, mających niepewną reputację.

Dan = dany, sporządzony (dokument, akt) = **D.** w Piotrkowie roku Pańskiego (a. roku od Narodzenia Chrystusa) 1741.

Dana, zwykle w *lm.* **Dane,** fakty stwierdzone, pewne, służące za podstawę do rozumowania, za przesłanki we wnioskowaniu; w *mat.:* ilości wiadome, znane, w przeciwstawieniu do ilości niewiadomych, nieznanych, szukanych; **D.,** rodzaj statku wodnego.

Dandys, Dandy, *ang.*, elegant, galant, modniś, światowiec.

Danie, *rz.* od **Dać,** jedna z potraw, podawanych na stół (obiad z czterech dań); ilość lekarstwa dana na raz, dawka, doza.

Daniel, zwierzę ssące racicowe, pełnorogie (f.).

Danina, Dań, należność uiszczana zwierzchności w pieniądzach a. w naturze; podatek, haracz, trybut, opłata lennicza.

Dank, *nm.*, hołd, nagroda zwycięska, należna zwycięzcy; podziękowanie, dzięka; pierwszeństwo, prym, przodek: **D.** dawać komu przed sobą = przyznawać komu pierwszeństwo, wyższość.

Dannik, wasal, hołdownik, lennik, opłacający daninę.

Danser (forma ż. **Danserka**), *fr.*, tancerz (tancerka).

Dantejski, piekielny, straszny, okropny, groźny, ohydny: piekło **D-skie,** scena **D-ska.**

Dany (**-ego**), *im.* od **Dać,** ten, taki, obecny, niniejszy; podobny, mogący ś. zdarzyć, możliwy, ewentualny: jak postąpić w **D-ym** wypadku?

Dań—*p.* Danina.

Daporta, Deporta, Oporta, *nm.*, gatunek jabłek.

Dar, podarek, podarunek, upominek, prezent, datek, ofiara (złożyć co komu w **D-rze**); łaska, dobrodziejstwo (**D.** Ducha św.); uzdolnienie, zdolność, talent, spryt wrodzony (ma **D.** do rysunków. **D.** słowa); **D-ry Boże** = mienie, dostatek, plony, urodzaj, dobrobyt, zasobność; jadło i napój.

Darcie, *rz.* od **Drzeć,** ból w kościach, kolki, gościec, reumatyzm; **D. pierzy** = odzieranie puchu z osi piór.

Darda, Dard, *fr.*, dawna broń sieczna w kształcie toporka albo też włóczni na drzewcu (fig.).

Dardański, Dardanelski osieł = wielki, skończony, wierutny osieł; nieuk, głuptas.

Daremnić, czynić daremnym, bezskutecznym, udaremniać.

Daremny, bezpłatny, dany darmo; bez przyczyny, niezasłużony, nieuzasadniony (niedaremna kara); bezskuteczny, bezcelowy, bezowocny, próżny, czczy, niepotrzebny, bezużyteczny.

Daremszczyzna, Darowszczyzna, a. **Darmocha,** rzecz, darmo komu ofiarowana; dziesięcina od produktów gospodarstwa domowego i polowego; robota bezpłatna, obowiązkowa, nie za pieniądze i nie z powinności, dzień daremny; dziesięcina od wytworów i plonów.

Darmo, *skr.* z **Daremno,** bezpłatnie, bez zapłaty (śpiewać **D.** boli gardło); nadarmo, daremnie, napróżno, niepotrzebnie, bez celu, bez powodu, bez przyczyny; trudno, niemożliwie.

Darmozjad, Darmojad, próżniak, pasorzyt, pasibrzuch, truteń, wałkoń.

Darnina, Darń, płat ziemi, okryty zielenią, trzymający ś. spójnością ziemi zielona łąka ogrodowa, murawa; otwór w warsztacie tokarskim do przytrzymywania przedmiotu obrabianego; **D.** a **Rozenbank,** ławka sceniczna w dekoracji teatralnej, wyściełana, z wezgłowiem, pomalowanem na zielono.

Darniować, Darnować, okładać darniną.

Darniowiec, owad błonkoskrzydły, żądłowy, towarzyski, z rodziny mrówek.

Darniówka, łopata do darniny; **D.** a. **Nornica łąkowa,** gatunek nornicy, zwierzęcia szczurowatego z rodziny nornic—*p.* Nornica.

Darnisty, pełen darni.

Darń—*p.* Darnina.

Darobiorca, człowiek obdarzony, obdarowany, udarowany.

Darodawca, Darczyńca, ten, co obdarowuje.

Darować, dać na własność, podarować, wręczyć w darze; odpuścić, wybaczyć, przepuścić, przebaczyć.

Darowizna, darowanie, podarowanie (akt darowizny); to, co się darowuje, dar, podarunek.

Dartopletwe, Dartopłetwe ryby, mające płetwy piersiowe darte.

Darty, *im.* od **Drzeć. D.** orzeł= orzeł dwugłowy (w herbie); **D-ego** orła jeździć=jeździć w dwa a. trzy konie, zwracając łby skrajnych koni na zewnątrz; w **D-ego** orła spać =spać we dwuch na jednej pościeli, plecami do siebie.

Darwinista, zwolennik doktryny Darwina.

Darwinizm, doktryna Darwina: teorja powstawania gatunków i doboru płciowego, oparta na ścisłym uwzględnieniu rozwoju (ewolucji) istot organicznych.

Darzyć, obdarzać, obdarowywać, udarowywać. **D. ś.,** szczęścić ś., udawać ś., wieść ś., iść po myśli.

Darzymlecznia, roślina z rodziny chlebowcowatych.

Darzyna, roślina z rodziny palm.

Daszek, *zdr.* od **Dach: D.** u czapki=skórzana osłona oczu od światła z góry (fig.); **D.** na oczy, na lampę=umbrelka; **D.** nad literą=znak djakrytyczny.

Data, *łc.,* oznaczenie dnia, w którym się coś działo lub działa (data dzisiejsza); czas, pora (od tej **D-y** historja zaczyna być pewniejszą); wina dawnej **D-y**; człowiek starej **D-y** = nie dzisiejszy, dawnego autoramentu, staroświecki); być pod dobrą **D-tą** = być podchmielonym;—*p.* Dana; powód, przyczyna, racja (A to z jakiej **D-y?**).

Datarja, *łc.,* wydział kancelarji papieskiej, rozdający beneficja.

Datarjusz, *łc.,* prezydent datarji.

Datek, to, co się daje, dar drobny, płaca: **D.** ubogiemu (= ofiara, jałmużna), służącemu (napiwek).

Datować co=opatrywać datą: **D.** list. **D. ś.** odkąd=istnieć, liczyć ś., ciągnąć ś. od pewnego czasu (smutek jej **D-uje** ś. od śmierci męża).

Datownik, stempel do wyciskania daty.

Datura, *łć.—p.* Bieluń, roślina, pospolity chwast trujący o dużych białych kwiatach (fig.).

Davy'ego lampa, Lampa bezpieczeństwa, lampa, używana przez górników w kopalniach, w której płomień otoczony jest gęstą siatką drucianą, przez co nie może zapalić gazów zewnętrznych (fig.).

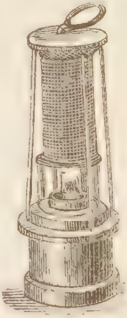

Dawać—*p.* Dać.

Dawalja, *łć.*, **Oślężyna,** roślina z rodziny paprotników, z rzędu paproci.

Dawca (forma żeń. **Dawczyni**), ten(ta), co daje, obdarowuje (dawca życia).

Dawka, ilość lekarstwa, dawana na raz choremu, danie, doza; składka, podatek, danina.

Dawno, długi czas temu; **D.** a. **Zdawna, Oddawna,** długo: dawnośmy się nie widzieli; **Z dawien dawna,** od niepamiętnych czasów.

Dawność, *rz.* od **Dawny,** przeszłość, dawne czasy; przedawnienie, termin, po którym traci się do czegoś prawo.

Dawny, który był długo przedtym, przeszły, ubiegły, odległy, stary, starożytny, były (**D.** urzędnik); pochodzący z odległych lat, staroświecki, starożytny, antyczny (**D.** przesąd, ubiór); długo trwający, stary (**D-na** znajomość ; w *myśliw.:* **D.** zwierz = najpierw przez psy ścigany na polowaniu; **Po dawnemu,** jak dawniej.

Dazymetr, Baroskop, przyrząd do mierzenia wilgotności powietrza (fig.).

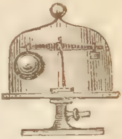

Dąb (**-ębu**), drzewo z rodziny miseczkowatych (fig.); stanąć dęba (o koniu) = a) wspiąć ś. na tylnych nogach, b) postawić ś. sztorcem, stawić ś. dębem, oprzeć ś.; dać dęba = uciec, drapnąć; chłop jak **D.**=sążnisty i zdrowy; kora dębu; w *gimn.* = postawa człowieka, stojącego na ręku; włosy stają dęba.

Dąbczak, Dębczak, młody dąb, kij dębowy.

Dąbrowa, Dębina, gaj dębowy, pole, na którym niegdyś rosła dębina.

Dąbrownik, miejscowość, w której są dąbrowy, gaj dębczaków karłowatych.

Dąbrówka, Gądziel, roślina z rodziny wargowych (fig.).

Dąć (dmie, dął); 1) dmuchać silnie, wiać; 2) **D. ś.,** nadymać ś., puszyć ś., pysznić ś., zadzierać nosa, odrzynać ś.; 3) co=rozdymać, nadymać, wydymać (**D.** pęcherz); **D.** kogo= podburzać, podbechtywać; 4) ***lek.:*** szmer dmiący, dmuchający, mieszkowy = słyszany przy wadach serca; dęty ból=przy porodzie; cegła dęta = wewnątrz pusta; złoto dęte, perła dęta, piłka dęta (*p.* Dętka) = wewnątrz puste, wydymane.

Dąga, Dęga, klepka bednarska; sztaba żelazna u drzwi; pręga z uderzenia.

Dąs, dąsanie ś., grymas, kaprys, fochy.

Dąsać ś., stroić fochy, grymasić.

Dążność, dążenie, zadanie, usiłowanie, cel, tendencja.

Dążyć, podążać, zdążać, śpieszyć, kwapić ś., zmierzać.

Dbać, o kogo, o co = stać, troszczyć ś o kogo, zważać.

Dbały, który dba, pilny, staranny, starowny, gorliwy, pieczołowity, troskliwy (**D.** mąż, gospodarz).

Debankować, *fr.*, wygrywać pieniądze, będące naraz w banku; rozbić bank. **D. ś.,** wydać wszystkie pieniądze, jakie ś. miało.

Debarkacja, Debarkowanie, *fr.*, wyładowywanie okrętu; wysadzanie podróżnych na ląd.

Debarkader, *fr.*, magazyn, do którego wyładowują towary, przywiezione koleją a. statkiem; peron kolei żelaznej dla osób przyjeżdżających.

Debatować, *fr.*, obradować, rozprawiać, dyskutować; rozmyślać, zastanawiać ś., łamać sobie głowę, deliberować.

Debaty, *fr.*, obrady, dysputy, rozprawy, dyskusja.

Debent, Debitor, *łć.*, dłużnik.

Debet, Debit, *łć.*, *handl.*, winien, lewa strona w księgach rachunkowych, wykazująca wypłatę, dług.

Debetować, Debitować, *hand.*, *łć.*, wpisać na debet, obciążyć rachunek należytością.

Debit, *fr.*, wolny obieg pism zagranicznych za pozwoleniem cenzury; *łć.*, **D.** a. **Debet,** odbyt, zbyt; *p.* Debet.

Debitant, *fr.*, drobny kupiec, nie hurtownik.

Debitor, *łć.*, ten, co winien wykonać jakieś zobowiązanie, dłużnik —*p.* Debent.

Debiut, *fr.*, pierwszy występ na scenie; pierwszy występ aktora w innym teatrze, przed inną publicznością.

Debiutant, *fr.*, ten, co debiutuje.

Debiutować, *fr.*, występować po raz pierwszy na obcej scenie.

Deblokować, *fr.*, przybywać na odsiecz, uwalniać od blokady.

Debosz, *fr.*, hulaka, rozpustnik; człowiek, wycieńczony przez rozpustę; hulanka, bankiet, uczta.

Deboszować, *fr.*, hulać, żyć rozpustnie, używać; kaptować, przekupywać, zyskiwać kogoś dla jakich celów.

Debra, jar, parów, głębokie i strome wyżłobienie na pochyłości góry, przez które w czasie deszczu woda zbiega; **D-y,** *lm.*, *przen.*, rumowiska.

Debuszować, *fr.*, znienacka wystąpić z warownego a. osłoniętego miejsca (o wojsku).

December, *łć.*, miesiąc grudzień.

Decemwir, *łć.*, w staroż. Rzymie, jeden z dziesięciu, sprawujący najwyższą władzę; przełożony nad dziesięciu ludźmi, dziesiętnik.

Decemwirat, rządy, sprawowane przez dziesięciu; stanowisko decemwira.

Decennium, *łć.*, dziesięciolecie.

Decentralizacja, Decentralizowanie, *łć.*, system państwowy, przy którym władze nie są skupione tylko w stolicy; samorząd prowincji i gmin.

Decepcja, *łć.*, oszustwo; rozczarowanie.

Decernent, *łć.*, sędzia, wydający wyrok.

Decernować, *łć.*, zawyrokować, przysądzić (nagrodę, karę); postanawiać, rozkazywać.

Deces, *łć.*, niedobór, ujawniający się przy obrachunku.

Decher, *nm.*, 10 sztuk skór.

Dech (tchu), tchnienie, oddech, powietrze, wypuszczane z płuc przy oddychaniu (nie mogę złapać tchu, biegnę co tchu, wypić jednym tchem = duszkiem).

Dechomierz, *lek.*, narzędzie do mierzenia ilości i głębokości oddechu.

Decjar, *fr.*, miara powierzchni: dziesiąta część ara=10 metr. □.

Decydować, *łć.*, wyrokować, sta-

nowić, postanawiać, rozsądzać. **D. ś.**, być decydowanym: dziś twój los ś. **D-uje**; skłaniać ś., powziąć postanowienie, namyślać ś.

Decyfrować, Deszyfrować, *fr.*, odcyfrowywać, odczytywać pismo tajemnicze, cyfrowane.

Decygram, *fr.*, $^1/_{10}$ grama.

Decylitr, *fr.*, $^1/_{10}$ litra.

Decyma, *muz.*, *łć.*, odległość dziesięciostopniowa między tonami; dziesiąty ton, licząc w górę.

Decymalny, *fr.*, dziesiętny, dziesiątkowy; **waga D-na**, na której ciężar ważony przedmiotu jest równy wadze gwichtów, dziesięć razy wziętej; system **D.**=system dziesiętny; ułamek **D.**=ułamek dziesiętny.

Decymetr, *fr.*, $^1/_{10}$ metra.

Decyster, *fr.*, $^1/_{1000}$ metra kubicznego.

Decyzja, *łć.*, postanowienie, rezolucja, uchwała; stanowczość, determinacja, rozstrzygnięcie.

Dedukcja, *łć.*, *fil.*, wywód, wywodzenie rozumowe szczegółu z ogółu; czynność logiczna wysnuwania sądów szczegółowych z sądów ogólnych; sądzenie o szczegółowych wypadkach na podstawie ogólnego twierdzenia a. założenia; metoda wnioskowania sylogistycznego; odejmowanie, potrącenie z sumy.

Dedukować, *łć.*, rozumować, wysnuwać wnioski według prawideł dedukcji.

Dedykacja, *łć.*, ofiarowanie komu swego utworu, wyrażone w napisie, umieszczonym na czele dzieła; poświęcenie kościoła.

Defalkować, *łć.*, potrącać, zniżać; eskontować, zrobić mniej intratnym.

Defekacja, *łć.*, wypróżnienie, stolec; w *cukr.*, oczyszczenie soku buraczanego z ciał, nie będących cukrem.

Defekt, *łć.*, niedostatek, uszkodzenie, niezupełność, brak; wada organiczna, ułomność, kalectwo, feler, przywara; towar uszkodzony a. nie mający należytej wagi, liczby, brak; *druk.*, brakujące a. zbywające czcionki jakiego gatunku pisma.

Defektować, *łć.*, uszkadzać towar i czynić go przez to defektem; czynić niekompletnym, niezupełnym; odrzucać towar defektowy, brakować. **D. ś.**, *druk.*: pismo defektuje ś.=pojawia ś. w jego komplecie brak niektórych czcionek.

Defektowy, *łć.*, uszkodzony, niezupełny.

Defendent, *łć.*, broniący się, obwiniony.

Defensor, *łć.*, obrońca.

Defensywa, *łć.*, postawa odporna, gotowość odparcia napadu.

Defenestrować, *łć.*, wyrzucać przeciwników przez okno.

Deferencja, *łć.*, uległość, poważanie.

Deferować, *praw.*, *łć.*, proponować, przepisywać, wyznaczać: **D.** komu przysięgę.

Deficyt, *łć.*, brak, niedobór w kasie, w magazynie; przewyżka rozchodów nad dochodami w bilansie.

Defilada, Defilowanie, *fr.*, *rz.*, od Defilować.

Defigurować, *łć.*, psuć kształty, pozbawiać kształtności, szpecić.

Defilować, przechodzić, przeciągać ceremonjalnie przed kim albo przed czym dla oddania mu honorów; *pr. n.*, paradować, przejeżdżać a. przechodzić dla zwrócenia na siebie uwagi.

Definicja, *łć.*—*p.* Określenie.

Definitarz, *łć.*, izba obrad w klasztorze.

Definitor, *łć.*, radca a. asesor zakonny przy prowincjale a. przeorze, zastępca dziekana.

Definitorjum, *łć.*, zgromadzenie delegatów klasztornych.

Definitywny, *łć.*, ostateczny.

Definjować—*p.* Określać.

Deflacja, *łć.*, *gieol.*, zwiewanie rozkruszonych cząstek powierzchni skał.

Deflagracja, *łć.*, oczyszczenie przez ogień.

Deflegmator, *łć.*, *chem.*, przyrząd do skraplania pary przy dystylacji.

Deflektor, *łć.*, wentylator mechaniczny.

Defloracja, *fr.*, przerwanie błony dziewiczej, pozbawienie dziewictwa, rozprawiczenie; zgwałcenie kobiety.

Defluitacja, *łć.*, stopienie, rozpuszczenie czegoś; spławienie.

Deformacja, *łć.*, *fiz.*, zmiana postaci ciała a. jego cząstek, przekształcenie, odkształcenie.

Defraudacja, *łc.*, fałszerstwo, oszukanie przez fałsz; podstępne nieopłacenie cła, akcyzy, konsumcji a. opłacenie ich w mniejszej, niż należy, ilości; przemytnictwo, kontrabanda, szwarcowanie; kradzież, sprzeniewierzenie.

Defraudant, ten, co się dopuszcza defraudacji, przemytnik.

Defraudować, *łc.*, dopuszczać ś. defraudacji.

Degieneracja, *łc.*, wyrodzenie ś., zwyrodnienie, odrodzenie ś. od przodków, zbękarcenie; *lek.*, zmiana, zniszczenie, przeobrażenie histologicznego utkania budowy tkanki a. organu, przeistoczenie.

Degienerować, *łć.*, przeobrażać, przeistaczać. **D. ś.,** wyradzać ś., odradzać ś. od przodków; przeobrażać ś., przeistaczać ś.

Degradacja, Degradowanie, *rz.* od: Degradować.

Degradować, *fr.*, usuwać z wyższego stopnia na niższy w urzędzie, obniżać w stopniu, w godności; **D. ś.,** upadlać ś., nikczemnieć.

Degrengolada, *fr.*, upadek (moralny, majątkowy).

Degresja, *łć.*, system podatkowy, zgadzający stopę podatkową ze stopą dochodu.

Degustować, *łć.*, komu co = obrzydzać.

Deifikacja, Deifikowanie, *łć.*, *rz.*, od Deifikować.

Deifikować, *łć.*, ubóstwiać.

Deintegracja, *łć.*, utrata drobnych cząstek z całości.

Deista, *łć.*, zwolennik deizmu.

Deizm, *łć.*, teorja jedynego Boga nieosobowego, poznawanego przez rozum; wolnomyślna filozofja religji filozofów XVIII stulecia.

Dejekcja, *łć.*, wydzieliny, odchody.

Deka, *nm.*, przykrycie, opona, pokrowiec, kilim, dera; blat, zamykający z wierzchu, ściana wierzchnia: **D.** u fortepjanu, skrzypiec; **D.** piersiowa (=deska, kość piersiowa, mostek); część wierzchnia, obejmująca co, pudło: **D.** zamku; *cukr.*, syrop czysty, używany do bielenia cukru, klersa; *gorzel.*, kożuch na płynie; *mysl.*, pokrycie dołu wilczego, potrząs; **D.**= sztylet — *p.* Daga.

Dekabrysta, *ros.*, spiskowiec rosyjski z d. 14 grudnia 1825 r., grudniowiec.

Dekachord, *gr.*, narzędzie muzyczne o dziesięciu strunach.

Dekada, *gr.*, przeciąg dziesięciu miesięcy, tygodni a. dni; tydzień dziesięciodniowy w republikańskim kalendarzu francuskim; *fil.*, jedna z dziesięciu liczb zasadniczych w metafizyce pitagorejskiej.

Dekadent, *fr.*, zwolennik, doktryner dekadentyzmu, schyłkowiec.

Dekadentyzm, *fr.*, kierunek a. rodzaj twórczości artystycznej, uwydatniający objawy upadku, zwyrodnienia fizycznego i duchowego; kierunek artystyczny, lubujący ś. w dziwactwach i potwornościach natur zwyrodniałych albo cywilizacji, chylącej się do upadku.

Dekaedr, *gr.*, bryła ograniczona dziesięcioma ścianami, dziesięciościan (fig.).

Dekagon, *gr.*, dziesięciobok, dziesięciokąt (f.).

Dekagram, *fr.*, waga=10 gramów.

Dekalitr, *fr.*, miara objętości=10 litrom.

Dekalkomanja, Kalkomanja, *fr.*, odbijanie rysunku a. malowidła z papieru na inny przedmiot, rysunek a. malowidło do takiego przenoszenia.

Dekalkować, *łć.*, odbijać gotowy rysunek na kamieniu, miedzi, drzewie, papierze i t. p.

Dekalog, *gr.*, dziesięcioro przykazań Boskich.

Dekameron, *gr.*, zbiór dziesięciu utworów (muzycznych, literackich i t. p.).

Dekametr, *fr.*, miara długości=10 metrom.

Dekanat, *łć.*, część djecezji podległa dziekanowi; godność dziekana, dziekaństwo.

Dekantacja, *fr.*, zlewanie klarownej cieczy z nad osadu.

Dekapitacja, *fr.*, ścięcie głowy.

Dekarbonizacja, *fr.*, pozbawienie kwasu węglowego, odwęglenie.

Dekarcha, *gr.*, jeden z dziesięciu urzędników, piastujących najwyższą władzę w staroż. Grecji.

Dekarstwo, Dacharstwo, *nm.*, rzemiosło pokrywania, pobijania dachów.

Dekarz, Dacharz, *nm.*, rzemieślnik trudniący ś. dekarstwem.

Dekastyl, *gr.*, fronton w stylu greckim o dziesięciu kolumnach (f.).

Dekatyzować, *fr.*, stępować, zwilżać materjał przed skrajaniem, aby ś. potem nie kurczył.

Dekiel, *nm.*, blacik, deka, pokrywka, nakrywka panewki u fuzji skałkowych, kapsel, krążek, zamykający sprężynę bębenka w zegarku; rama żelazna u ręcznej prasy drukarskiej, obciągnięta płótnem, na które nakłada ś. arkusz, przeznaczony do odbicia; wierzch, okładka.

Deklamacja, *łć.*, wygłaszanie utworu literackiego lub mówienie oratorskie według zasad retoryki, polegających na wyraźnem wymawianiu z dobitnem wyrażaniem uczuć i myśli; frazeologja, tumanienie zdaniami błyskotliwemi, pięknemi słówkami, nie wypływającemi z głębokiego przekonania i nie stwierdzonemi przez czyny własne, czcze rozprawianie, przechwałki

Deklamator, *łć.*, ten, co deklamuje.

Deklamować, *łć.*, czytać a. mówić z zachowaniem prawideł deklamacji; tumanić olśniewającemi wyrażeniami, szafować pięknemi słówkami.

Deklaracja, *łć.*, zapewnienie, zeznanie, oznajmienie dotyczące spraw tego, co je podaje, i mające służyć innym za wiarogodną i miarodajną wskazówkę: złożyć **D-ję** w urzędzie o swych dochodach, w sądzie o przyjęciu spadku, w urzędzie celnym o ilości i jakości otrzymanych z za granicy towarów; złożył policji **D-ję**, że nieporządki usunie (=zobowiązanie); dłużnik złożył **D-ję** o swej niewypłacalności; ta panna jest już po **D-ji** = po słowie, przyrzekła swą rękę konkurentowi.

Deklarować, *łć.*, składać deklarację. **D. ś.**, oświadczyć ś. z gotowością zrobienia czego, zobowiązać ś. zrobić co; oświadczyć chęć ożenienia się.

Deklinacja, *łć.*, *gram.*, przypadkowanie, odmiana przez przypadki i liczby; *astr.* i *fiz.* — *p.* Zboczenie.

Deklinator, *łć.*, busola zboczeń, przyrząd do pomiarów, tyczących ś. magnetyzmu ziemskiego.

Deklinograf, *łć.*, busola zboczeń, notująca swe wskazania.

Deklinować, *łć.*, w *gram.:* odmieniać przez przypadki.

Deko, Deka, *nm.*, część instrumentu muz. (np. u fortepjanu), stanowiąca jego przykrycie; **D.** = mały blat.

Dekokcja, *łć.*, metoda odwarowa a. dekokcyjna; *piw.*, doprowadzenie zacieru słodowego do stopnia cukrowania się.

Dekokt, *łć.*, odwar, wywar jako lekarstwo; wyciąg z ziół.

Dekoloryzacja, *łć.*, zanik barwy naturalnej jakiego przedmiotu, płowienie, pozbawianie barwy, odbarwianie.

Dekolt, *fr.*, wycięcie u sukni dekoltowanej (fig.).

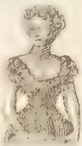

Dekoltować się, *fr.*, strojąc ś., zostawić szyję i gors goły.

Dekompletować co, *fr.*, psuć komplet czego: **D.** rocznik pisma, gubiąc oddzielne numery jego (= defektować).

Dekompozycja, *łć.*, chemiczny rozkład na części; rozprzęganie ś. ładu w umyśle, w społeczeństwie.

Dekoncertować, Dekonfiturować, *fr.*, zawstydzać, zbijać z tropu, mieszać, żenować, konfundować, wprawiać w zakłopotanie. **D. ś.**, tracić pewność siebie, plątać ś., mieszać ś., konfundować ś.

Dekontenans, *fr.*, chwilowa utrata pewności, zmieszanie ś.

Dekoracja, *łć.*, upiększenie, przyozdobienie artystyczne (ulicy, budowli, pokoju, stołu, posągu itp.); ornament; order, znak honorowy; **D.** teatralna = malowane widoki, malowidło, stanowiące tylną ścianę sceny; *przen.*, zmiana **D-ji** = zmiana postaci rzeczy, inny humor, inna mina skutkiem zupełnej zmiany warunków.

Dekorator, *łć.*, malarz, robiący dekoracje sceniczne; tapicer, ubierający pokój.

Dekoratornia, *łć.*, pracownia przy teatrze, przygotowująca dekoracje.

Dekorować, *łć.*, ustawiać dekoracje na scenie; upiększać, przyozdabiać; **D.** kogo = dawać order komu.

Dekort, *łć.*, *nieod.*, *hand.*, ustępstwo w cenie w razie natychmiastowej zapłaty za towar; potrącenie z ceny towaru dostarczonego w gatunku gorszym niż zamówiony, lub z braku wagi.

Dekret, *łć.*, wyrok, uchwała, postanowienie, decyzja.

Dekretacja, *łć.*, notatka, zapisana przez zwierzchnika na korespondencji, otrzymanej przez biuro, wskazująca podwładnym sposób jej załatwienia; rezolucja, napisana od ręki na prośbie czyjej.

Dekretalja, *łć.*, zbiór ustaw kanonicznych.

Dekretały, *łć.*, wyroki papieskie.

Dekretarz, *łć.*, księga, gdzie się mieszczą wyroki w ostatecznej formie, z motywami i aneksami.

Dekretować, *łć.*, wyrokować, orzekać, wydawać dekret; skazywać.

Dekstroza, *łć.*, *chem.*, cukier gronowy, jedna z dwu glukoz, na które rozpada się cukier trzcinowy przy inwersji.

Dekstryn, Dekstryna, *łć.*, *chem.*, wodan węgla, tworzący się z mączki przy wyższej temperaturze, guma skrobiowa.

Dekurażować, *fr.*, onieśmielać, odbierać odwagę, zrażać.

Dekurjon, *łć.*, przełożony nad oddziałem, z dziesięciu ludzi złożonym, dziesiętnik.

Delacja, *łć.*—*p.* Denuncjacja.

Delata, *łc.—p.* Denuncjacja; wykaz podatków, nie wniesionych do kasy w terminie.

Delator, *łc.—p.* Denuncjant.

Delegacja, *łc.*, deputacja, poselstwo; zlecenie specjalnych czynności, udzielone jednej lub kilku osobom czasowo, z obowiązkiem zdania z niej sprawy; grono osób, takiem zleceniem obarczonych: **D.** szarwarkowa, **D.** jarmarczna.

Delegat, Delegowany, *łc.*, osoba delegowana, członek delegacji, wysłannik.

Delegować, *łc.*, wysyłać kogo w delegacji, powierzyć komu spełnienie delegacji.

Delektować ś., *łc.*, rozkoszować ś., lubować ś., zachwycać ś., pieścić ś.

Delfin, *gr.*, zwierzę morskie ssące, uzębione, z rzędu wielorybowatych (fig.); tytuł następcy króla francuskiego do r. 1830; *żart.* syn pierworodny.

Deliberować, *łc.*, przemyśliwać, łamać sobie głowę, rozmyślać, debatować.

Delicja, *łc.*, specjał, przysmaczek nielada; rozkosz.

Delikacik, Delikatniś, *fr.*, człowiek zbyt delikatny, pieszczoch, papinkarz, niewieściuch.

Delikatesy, *blp.*, *fr.*, przysmaki, łakocie, smakołyki, specjały.

Delikatny, *łc.*, cienki, subtelny, misterny (skórka delikatna); wrażliwy, czuły, skrupulatny, drażliwy, wybredny (smak **D.**); lekki, nieznaczny (dotknięcie **D-ne,** przymówka **D-na**); słaby, wątły, mdły (zdrowie **D-ne,** kompleksja **D-na**); uprzedzający, grzeczny, dyskretny, pełen atencji (człowiek **D.**); smakowity, subtelnego smaku, wytworny, wyszukany albo też łatwo strawny, wybredny, wyśmienity (potrawy **D-e**).

Delikta, *łc.*, przewinienia, zbrodnie, przestępstwa.

Delimitacja, *łc.*, rozgraniczenie, wytknięcie granicy.

Delineacja, *łc.*, kontury, zarys jakiego przedmiotu.

Delinkwent, Delikwent, *łc.*, przestępca, skazaniec.

Delirjum, *łc.*, obłęd, majaczenie, bredzenie, szał.

Delja, *tur.*, dawne ubranie polskie: rodzaj opończy lub płaszcza, podbitego futrem z szerokiemi rękawami (fig.).

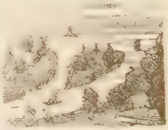

Delta, *gr.*, wyspa między ramionami rzeki przy jej ujściu a brzegiem morskim, zwykle mająca postać trójkątną (fig.).

Deltoid, *gr.*, **Trapezoid,** *min.*, rodzaj kryształu pojedyńczego o czterech ścianach trójkątnych (f.).

Demagog, *gr.*, przywódca partji ludowej; agitator podniecający lud do czynów gwałtownych.

Demagogja, *gr.*, zwyrodniała forma demokracji, podbechtywanie pospólstwa do czynów gwałtownych; dążność do przewództwa nad ludem.

Demarkacja, *łc.*, rozgraniczenie, przeprowadzenie granicy.

Demarkacyjna *łc.* **linja** = linja graniczna, ustanowiona dobrowolnie między państwami, której w czasie wojny żadna ze stron wojujących nie ma prawa przekroczyć; także linja w czasie zawieszenia broni.

Demaskować, *fr.*, zdzierać maskę komu; *przen.*, wykazywać czyjąś obłudę, ujawniać czyjeś tajone zamiary. **D. się,** zdjąć sobie maskę; *przen.*, przedstawić się

w prawdziwym świetle, wydać ś. ze swemi zamiarami.

Dematerjalizacja, *łć.*, w *spiryt.*: znikanie przedmiotów i postaci przedtym zmaterjalizowanych.

Demencja, *łć.*, szał, szaleństwo, obłęd; upośledzenie władz umysłowych skutkiem wieku a. choroby.

Demens, Dement, *łć.*, szaleniec.

Demeryt, *łć.*, ksiądz skazany za wykroczenie na osadzenie w specjalnym domu kary, zwanym Domem Demerytów.

Demeszka—*p.* Damascenka.

Demjurg, *gr.*, 1) u Platona budowniczy świata, stwórca świata, Bóg; 2) u gnostyków jeden z duchów, stwórca materji, jako źródła złego.

Demobilizacja, *łć.*, rozbrojenie wojsk, postawienie armji na stopie pokojowej.

Demografja, *gr.*, nauka statystyczna o ludach.

Demokracja, *gr.*, gminowładztwo, ludowładztwo; stronnictwo, dążące do zrównania klas społecznych; *żart.*, niższe warstwy społeczne; towarzystwo niewytworne, prostacze.

Demokrata, *gr.*, zwolennik demokracji, przeciwnik arystokracji.

Demokratyzować, *gr.*, wszczepiać zasady demokratyczne; **d. ś.,** stawać ś. demokratycznym a. demokratą.

Demolicja, *blm.*, *łć.*, zburzenie, rozwalenie.

Demon, Dajmon, *gr.*, szatan, czart, zły duch; człowiek pełen złości, uosobienie zła; istota nadzmysłowa, gienjusz.

Demonetyzacja, *fr.*, zniżenie kursu pieniędzy pewnego gatunku a. wycofanie ich z obiegu; zmniejszenie rzeczywistej wartości pieniędzy w stosunku do nominalnej.

Demoniczny, *gr.*, szatański, piekielny; okropny, przerażający; nadprzyrodzony, nadnaturalny, nadzmysłowy.

Demonizm, *gr.*, wiara w demonów, w djabłów; przewrotna, niszczycielska siła zła.

Demonofobja, *gr.*, obłęd strachu przed złym duchem.

Demonolatrja, *gr.*, oddawanie czci demonom.

Demonologja, *gr.*, nauka o demonach.

Demonomanja, *gr.*, rodzaj obłąkania polegający na mniemaniu, że ś. jest opętanym przez djabła; bojaźń djabłów.

Demonstracja, *łć.*, ostentacyjne okazywanie jakiego zamiaru, faktu, uczuć i t. d. (w celach politycznych a. wojennych), manifestacja; unaocznianie, okazywanie przedmiotów opisywanych a. omawianych, towarzyszące wykładowi; dowód przez dedukcję (w logice).

Demonstracyjny, *łć.*, służący do doświadczeń; doświadczalny, eksperymentalny, poglądowy, unaoczniający; manifestacyjny, mający znamiona demonstracji.

Demonstrant, *łć.*, uczestnik demonstracji, manifestant.

Demonstrator, *łć.*, ten, co demonstruje, robi doświadczenia naukowe wobec słuchaczów.

Demonstrować, *łć.*, przekonywać naocznie dowodami, stwierdzać drogą doświadczenia na okazach.

Demontować, *fr.*, uczynić działo niezdolnym do użytku; rozebrać machinę na części.

Demoralizacja, *łć.*, *blm.*, demoralizowanie; zepsucie obyczajów, upadek moralności.

Demoralizować, *łć.*, gorszyć, psuć, szerzyć zgorszenie, czynić niemoralnym; **d. ś.,** stawać ś. niemoralnym; (o wojsku) tracić odwagę i karność.

Demos, *gr.*, lud, pospólstwo; w staroż. Attyce: zgromadzenia ludowe; prowincja w Grecji dzisiejszej.

Demotyczne pismo, *gr.*, pismo zrozumiałe dla ludu (w starożyt. Egipcie);—*p.* Hieratyczne pismo.

Denacjonalizacja, *fr.*, wynarodowienie.

Denar, *łć.*, dawny pieniądz pols. jako drobna moneta.

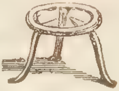

Denarek, Dynarek, podstawka żelazna w kształcie trójnoga pod naczynia kuchenne, przysuwane do ognia (fig.).

Denat, *łć.*, człowiek, który zginął śmiercią gwałtowną.

Denaturować, Denaturyzować, *fr.*, dodawać do produktów przymieszki, które je czynią niezdatnemi do spożycia, lecz nie odejmują im wartości dla przemysłu (celem uwolnienia od podatku spożywczego).

Dendrofag, *gr.*, drzewojad; karmiący się łykiem i miąższem drzew, korzonkami (np. Jakuci).

Dendrografja, *gr.*, opisanie drzew.

Dendrolit, *gr.*, drzewo skamieniałe.

Dendrologja, *gr.*, nauka o drzewach.

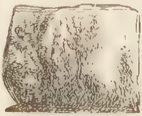

Dendryt, *gr.*, delikatne drzewiaste skupienie kryształków niektórych minerałów, łudząco naśladujące odciski roślin (fig.).

Denegować, *łć.*, odmawiać.

Denerwować, *łć.*, rozdrażniać, rozstrajać nerwy; **d. ś.**, rozdrażniać ś., wpadać w rozstrój nerwowy.

Denko, *zdr.* od Dno.

Denkówka, drzewo, używane na dna naczyń.

Dennokwiatowe rośliny, u których wszystkie części kwiatu są przytwierdzone bezpośrednio do spłaszczonej osi kwiatu, zwanej dnem a. łożyskiem.

Denobilitacja, *łć.*, pozbawienie szlachectwa.

Denominacja, *łć.*, miano, nazwisko, przezwisko; nadanie nazw.

Denotować, *łć.*, oznaczać, ujawniać.

Densymetr, *łć.*, gęstościomierz, rodzaj areometru (fig.).

Dentysta (forma ż. **Dentystka**), *łć.*, lekarz chorób zębowych.

Dentystyka, *łć.*, nauka o chorobach zębów i ich leczeniu.

Denudacja, *łć.*, *geol.*, obnażenie warstw dolnych skutkiem spłokania górnych.

Denuncjacja, Delacja, Delata, *łć.*, oskarżenie potajemne; donosicielstwo.

Denuncjant, Denuncjator, Delator, *łć.*, oskarżyciel potajemny, donosiciel, szpieg.

Denuncjować, *łć.*, donosić, oskarżać potajemnie; być szpiegiem.

Deokupacja, *łć.*, zwrócenie majątku poprzedniemu właścicielowi.

Deontologja, *gr.*, nauka o obowiązku moralnym, etyka.

Depansować, *fr.*, wydatkować, wydawać pieniądze; trwonić pieniądze.

Departament, *fr.*, okrąg, obwód; wydział ministerjum, senatu itd.

Dependencja, *łć.*, zależność, zawisłość; zajęcie dependenta, praktyka prawnicza u rejenta a. adwokata.

Dependent, *łć.*, praktykant u adwokata a. rejenta.

Dependować, *łć.*, być dependentem; zależyć.

Depesza, *fr.*, list pośpieszny, przez umyślnego posłańca przesłany; wiadomość drogą telegraficzną przesłana, telegram.

Depeszować, *fr.*, wysyłać depeszę, telegrafować.

Depo, *fr.*, *nieod.*, skład towarów; *wojs.*, punkt zborny, gdzie wojsko ma odbywać dłuższe leże.

Deponent a. **Depozytor,** *łć.*, ten, co składa osobie innej a. instytucji coś do przechowania; w *praw.* świadek, zeznania czyniący.

Deponować, *łć.*, składać do przechowania w ręce innej osoby a. instytucji.

Depopulacja, *łć.*, wyludnienie, ubywanie ludności.

Depopularyzować, *łć.*, pozbawiać popularności, czynić niepopularnym; **d. ś.,** stawać ś. niepopularnym, tracić wziętość.

Deport, *fr.*, wynagrodzenie za odroczenie terminu dostawy papierów wartościowych, gdy mają nizki kurs.

Deporta, *nm.—p.* Daporta.

Deportacja, *łć.*, wywiezienie z kraju na miejsce wygnania, zesłanie.

Deportować, *łć.*, zsyłać, wywozić na miejsce wygnania; *handl.*, odraczać termin dostawy za opłatą deportu.

Deposedować, *łć.*, wyzuć z własności, wywłaszczać.

Depozycja, *łć.*, zeznanie świadka; złożenie z urzędu duchownego.

Depozyt, *łć.*, rzecz, pieniądze, oddane do przechowania.

Depozytarjusz, *łć.*, ten, któremu dano co w depozyt.

Depozytor—*p.* Deponent.

Depozytorjum, *łć.*, miejsce przechowania, skład.

Deprawacja, *łć.*, skażenie obyczajów, niemoralność, demoralizacja, zepsucie.

Deprecjacja, *łć.*, zniżka ceny, upadek ceny (zwłaszcza srebra, złota).

Deprecjonować, Deprecjować, *łć.*, obniżać cenę, obniżać kurs; *przen.* **d.** kogo = poniżać kogo w szacunku powszechnym.

Deprekacja, *łć.*, uroczyste przeprosiny, odwołanie wypowiedzianego o kimś słowa obraźliwego.

Depresja, *łć.*, upadek sił, osłabienie, zwątlenie; upadek na duchu, przygnębienie, zniechęcenie; w *fiz.* obniżenie ś. cieczy w rurze skutkiem włoskowatości; **d.** barometryczna = obszar, w którym ciśnienie barometryczne jest niższe, niżeli w sąsiednich dokoła obszarach; *gieol.* **d.** gruntu = położenie niższe od poziomu morza; w *astr.* **d.** horyzontu, kąt, utworzony przez dwie linje, idące od oka obserwatora, z których jedna idzie do przedmiotu (np. do gwiazdy), a druga jest styczną do powierzchni ziemi.

Deprymować, *łć.*, przygniatać, przygnębiać, poniżać.

Deptać, tłoczyć nogami, ubijać nogami, tratować; **d.** w tokarni: nogą obracać; **d.** komu po piętach: potrącać kogoś stopami, idąc za nim; *przen.* przynaglać; **d.** koło czego a. za czym: zabiegać, krzątać się, dopilnowywać (sprawy); *przen.* **d.** = poniewierać, pogardzać, lekceważyć, poniżać.

Deptak, mechanizm poruszany ciężarem ludzi a. zwierząt, drepczących po tarczy obrotowej, używany jako motor; pedał w maszynie tkackiej; ważniki miechów przy organach, służące do kalikowania; miejsce przechadzki (szczególnie w miejscow. leczniczych).

Deputacja, *łć.*, poselstwo, delegacja; grono osób, którym powierzono wykonanie jakiejś czynności, komisja.

Deputat, Deputowany, *łć.*, członek deputacji; poseł na sejm; sędzia trybunału głównego w dawnej Polsce; prawny dochód poboczny oprócz pensji; dodatek w naturze np. drzewo dawane darmo osobom a. zgromadzeniom na mocy przywileju.

Dera (*zdr.* **Derka**), *tur.*, kilim, przykrycie na konia, koc.

Deranżować, *fr.*, przeszkadzać, żenować, krępować; **d. ś.**, krępować ś., żenować ś., ceremonjować ś.

Derdać, Dyrdać, w **Derdy** albo w **Dyrdy biec**=biec żwawo, prędko drobnym krokiem.

Derelikcja, *łc.*, porzucenie, opuszczenie, zaniedbanie.

Dereniak, miód sycony na jagodach dereniowych.

Dereniowate rośliny, rodzina roślin kwiatowych dwuliścieniowych.

Dereniówka, nalewka dereniowa.

Dereń, krzew z rodziny dereniowatych o kwiatach żółtych, owocach czerwonych, jadalnych (fig.).

Deresz, *węg.*, koń maści pstrej, siwowatej; wino słabe, lura, cienkusz; stołek, na którym kładą mającego otrzymać chłostę.

Dereszowaty, *węg.*, siwawy, szpakowaty.

Derkacz—*p.* Chróściel.

Derkać, wydawać głos taki, jak derkacz.

Dermatoid, *gr.*, materjał sztucznie wyrabiany, zastępujący skórę.

Dermatologja, *gr.*, nauka o chorobach skórnych.

Dermatyna, *gr.*, materjał sztucznie otrzymany, zastępujący gutaperkę i kauczuk.

Dermoplastyka, *gr.*, sztuka wypychania zwierząt.

Derogacja, *łc.*, częściowe uchylenie wyroku poprzednio wydanego; ujma, ubliżenie; nadwerężenie, naruszenie.

Derus, zdzierus, zdzierca, wyzyskiwacz.

Deruta, *fr.*, ucieczka, rozsypka, zamieszanie.

Derutować, *fr.*, zbijać z drogi, z tropu, mieszać, odbierać rezon; naprowadzać na błędne wnioskowanie.

Derwisz, *pers.*, zakonnik asceta mahometański.

Derywacja, *łc.*, *lek.*, odciągnięcie; *gram.*, wyprowadzenie pochodzenia wyrazów jednego od drugiego.

Des, *nieod.*, *muz.*, nuta d z bemolem, czyli zniżona o pół tonu.

Desant, *fr.*, wylądowanie zbrojne.

Descendencja, *łc.*, pochodzenie, rodowód, gienealogja.

Deseń, *fr.*, rysunek na materji, drzewie i t. d. dla upiększenia, wzor.

Deser, *fr.*, wety, przysmak po jedzeniu.

Deses, *nieod.*, w *muz.*, nuta d z dwoma bemolami czyli niższa o cały ton.

Deska, tarcica, płyta odpiłowana z drzewa; gładka **d.** do prasowania; **d.** u sochy = odkładnia, odkładnica; **d.** rysunkowa= rajzbret; **d-ki** sceniczne a. teatralne=scena, teatr; **d.** piersiowa=deka piersiowa, pierś, mostek; **d.** grobowa a. cztery **d-ki** = trumna, grób, śmierć; przeczytać książkę od **d-ki** do **d-ki**= od początku do końca, od **a** do **z**; **d.** ratunku, ocalenia= ostateczny sposób, środek ocalenia; okolica **d-mi** zabita =kąt zapadły, odległy, okolica, mająca trudną komunikację ze światem.

Deskrypcja, *łc.*, opis; odmalowanie farbami.

Despekt, *łc.*, ubliżenie, obraza, obelga, zniewaga, ujma czci, dyshonor.

Desperacja, *łc.*, rozpacz, zupełne zwątpienie, utrata nadziei.

Desperacki, *łc.*, *przym.* od Desperat, zrozpaczony, rozpaczliwy, beznadziejny.

Desperat, *łc.*, rozpaczający albo zrozpaczony.

Desperować, *łć.*, rozpaczać, oddawać się zwątpieniu, tracić nadzieję.

Despot, Despota, *gr.*, człowiek narzucający innym swoją wolę, ciemięzca, tyran; dawny tytuł panujących u Serbów i Rumunów.

Despotyczny, *gr.*, samowładny, absolutny, arbitralny, naginający wszystko do swojej woli.

Despotyzm, *gr.*, rządy despotyczne, samowładztwo, autokracja, władza nieograniczona; absolutyzm, arbitralność, tyranja, ucisk.

Destrukcja, *łć.*, rozkład, rozprzężenie, zniszczenie, burzenie.

Destrukt, *łć.*, przedmiot zniszczony, niezdatny do użytku; człowiek zużyty.

☞ **Destyl...**—*p.* Dystyl...

☞ **Destynacja,** *łć.*, przeznaczenie, los.

Destytucja, *łć.*, uwolnienie od obowiązków, złożenie z urzędu.

Deszarżować, *fr.*, *woj.*, wystrzelić na wiatr dla pozbycia ś. naboju w lufie; strzelać gromadnie.

Deszcz (**deszczu** a. **dżdżu**), opad wodny, krople, spadające z chmury. Przysłowia: czeka jak kania dżdżu, a. pragnie, jak kania dżdżu =oczekuje z upragnieniem; spaść z **d-em**=przyjść niespodziewanie; z **d-u** pod rynnę wpaść = wpaść z mniejszych trosk w większe; po **d-u** pogoda, po pogodzie **d.** = zły i dobry humor, a. zła i dobra dola naprzemian po sobie następują.

Deszczomierz, Hyetometr, Pluwjometr, Ombrometr, Udometr, przyrząd do zbierania i oznaczania ilości spadłego deszczu i śniegu (f.).

Deszczówka, woda deszczowa; cienkie wino, cienkusz, lura.

Deszyfrować, *fr.*—*p.* Decyfrować.

Deszynk, *nm.*, obowiązkowe wsparcie czeladnika zostającego bez roboty.

Detaksator, *łć.*, oceniający, taksator.

Detaksować, *łć.*, taksować, oceniać, szacować.

Detal, *fr.*, szczegół, cząstka, drobiazg, fraszka (w porównaniu do całości); towar, pojedyńczo (nie hurtem) w handlu sprzedawany.

Detaliczny, *fr.*, szczegółowy, drobiazgowy, cząstkowy; sprzedaż **d-na**=częściowa (nie hurtowa).

Detalista, *fr.*, kupiec, prowadzący handel detaliczny.

Detalizować, *fr.*, szczegółowo opisywać, wyszczególniać.

Detaszować, *fr.*, odkomenderować (oddział wojska).

Detektyw, *ang.*, zajmujący ś. śledzeniem przestępców, wykrywaniem zbrodni, wywiadowca.

Detencja, *łć.*, *blm.*, przytrzymanie, zatrzymanie, aresztowanie, ujęcie, uwięzienie.

Detencyjny areszt, *łć.*, więzienie śledcze, aresztowanie na czas śledztwa, do wydania wyroku.

Determinacja, *łć.*, stanowczość, mocne postanowienie, zdecydowanie ś.; określenie, zdefinjowanie; oznaczenie przyczyn zjawiska i warunków, w jakich powstaje.

Determinista, *łć.*, zwolennik determinizmu.

Determinizm, *łć.*, pogląd, według którego każde zjawisko, każdy czyn ma swoje naturalne przyczyny, niezależne od woli, a wolnej woli niema.

Determinować, *łć.*, co=określać, oznaczać, definjować; **d.** kogo= skłaniać; **d. się**=decydować ś., skłaniać ś., postanawiać.

Detonacja, *fr.*, huk z powodu wybuchu, wystrzału; śpiew fałszywy, spadnięcie z tonu.

Detonator, *łć.*, nabój dla wywołania wybuchu.

Detonować, *łc.*, wydać huk skutkiem wybuchu; śpiewać fałszywie, spadać z tonu; zawstydzać, konfundować, onieśmielać, mieszać, zbijać z tropu, dekoncertować; **d. ś.**, mieszać ś., plątać ś., tracić kontenans.

Detronizacja, *łc.*, strącenie z tronu; pozbawienie władzy monarszej, panowania.

Deuteragonista, *gr.*, aktor, grający role drugorzędne w teatrze starogreckim.

Deuteroplazma, *gr.*, zaródź wtórna.

Dewaluacja, Dewalwacja, *łc.*, prawne zredukowanie nominalnej wartości pieniędzy do wysokości kursu rzeczywistego.

Dewastacja, *łc.*, zniszczenie, zrujnowanie, np. majątku; **dewastować**, niszczyć, pustoszyć.

Dewena, *łc.*, brak powodzenia, przygnębienie.

Dewinacja, *łc.*, wróżenie.

Dewinkować, *łc.*, zjednywać sobie, ujmować.

Dewiza, *fr.*, godło, hasło, emblemat; zdanie umieszczone na herbie, medalu, orderze, marce fabrycznej, monecie; maksyma, prawidło, przyjęte za zasadę postępowania; motto, godło, epigraf, zdanie, wyjęte z jakiego autora i położone na czele utworu a. rozdziału w książce; w *handl.* weksel na rynki zagraniczne.

Dewizka, *fr.*, łańcuszek od zegarka.

Dewjacja, *łc.*, zboczenie z drogi, błądzenie: pozorne zbaczanie gwiazd.

Dewocja, *łc.*, gorliwe pełnienie praktyk religijnych, nabożność; osiąść na **d.**=osiąść w klasztorze, aby czas na modlitwie pędzić.

Dewocjonalja, *łc.*, przedmioty do użytku religijnego znajdujące się w handlu (medaliki, różańce, figury, obrazy i t. d.).

Dewolucja, *łc.*, przeniesienie prawa z jednej osoby na drugą.

Dewon, Dewońska formacja, *gieol.*, grupa skał osadowych paleozoicznych, młodszych od syluru.

Dewot (forma ż. **Dewotka**), *łc.*, oddający ś. dewocji; bigot, nabożniś, świętoszek, przesadnie nabożny.

Dezabil, Dezabilka, *fr.*, ubiór damski domowy ranny a. nocny, negliż.

Dezaprobacja, *fr.*, potępienie.

Dezaprobować, *łc.*, nie aprobować, ganić, potępiać.

Dezarmacja, *łc.*, rozbrojenie.

Dezarmować, *łc.*, rozbrajać.

Dezasymilacja, *łc.*, przebieg powstawania różnic.

Dezawantaż, *fr.*, strata, szkoda, niekorzyść, ubytek, ujma.

Dezelować—*p.* Dezolować.

Dezercja, *łc.*, ucieczka, zbiegostwo (zwłaszcza z wojska); *przen.* usunięcie ś. ze stronnictwa, od przyjętych obowiązków.

Dezerter, *fr.*, zbieg, uciekinier z wojska; *przen.* odstępca; *żart.* **d.** z domu obłąkanych=niespełna rozumu, bzikowaty, fantastyk, narwaniec; **d.** z Powązek=wymizerowany, blady jak trup.

Dezerterować a **Dezertować**, *łc.*, dopuszczać ś. zbiegostwa, uciekać ze stanowiska, od obowiązków.

Dezodoryzować, *łc.*, odwaniać, pozbawiać przykrego zapachu.

Dezolacja, *łc.*, ruina, spustoszenie; smutek, rozpacz, desperacja; **dezolować**, psuć, niszczyć, rujnować.

Dezorganizacja, *fr.*, nieład, rozprzężenie, rozstrój, rozkład

Dezorjentować, *fr.*, sprowadzać z drogi właściwej, uniemożliwiać orjentowanie się.

Dezyderat, *łc.*, żądanie, życzenie.

Dezygnacja, *łc.*, wskazanie, wyznaczenie, wymienienie; spis to-

warów ubezpieczanych w towarzystwie asekuracyjnym.

Dezygnować, *łc.*, naznaczać, mianować.

Dezynfekcja, *fr.*, odkażanie, odczyszczanie z zarazków.

Dezynfekować, Dezynfekcjonować, *fr.*, odkażać, odwietrzać, poddawać działaniu środków, niszczących zarazki.

Dezyntegracja, *łc.*, rozpadanie się na cząstki, rozluźnianie się.

Dezyntegrator, *łc.*, rozbijacz, rozdrabniacz, przyrząd do rozkruszania gliny, rudy, kamieni, kości i t. p. (fig.).

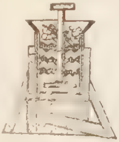

Dezynwoltura, *fr.*, zbyt swobodne zachowywanie ś., nadmierna pewność siebie.

Deżur—*p.* Dyżur.

Dębak, wino cierpkie, zbyt wytrawne; dębczak, młody dąb.

Dębczak, Dąbczak, młody dąb; kij dębowy.

Dębianka, narośl na liściu dębowym, wskutek ukłócia galasówki, zawierająca garbnik: galas, jabłko gałasowe, orzeszek galasowy (fig.).

Dębić, wyprawiać skóry za pomocą kory dębowej, garbować; zdejmować korę z dębu; usiłować coś wydobyć z kogo; uczyć się mozolnie, kuć, ślęczeć nad książką.

Dębieć, twardnieć (o kartoflach stygnących po ugotowaniu); pokrywać ś. plamami (o ścianach świeżo pobielonych i zbyt wolno schnących); słupieć, kołowacieć, głupieć, drętwieć (ze zdziwienia, ze strachu).

Dębik, Sylinica, Sylnica, roślina z rodziny różowatych.

Dębina, drzewo dębowe, dąb; las dębowy, dąbrowa.

Dębkiem stanąć = stanąć dęba, wspiąć ś. na tylnych łapach.

Dębniak, karłowaty dąb, na krańcu dąbrowy rosnący; huba dębowa; gatunek miodu do picia.

Dębnieć, twardnieć; tracić właściwy smak.

Dębnik, kora dębowa, używana do garbowania skór.

Dębowy, *przym.* od Dąb; kolor **d.**, jasno-brunatny; aleja **d-a**=aleja dębami wysadzana; **d-e krople,** napar kory dębowej.

Dęga, Dąga, *lek.*, pręga od uderzenia krwią podbiegła, pęga.

Dęsta, roślina z rodziny łonozlitowatych.

Dętka, to, co jest dęte, za pomocą dęcia zrobione; perełka dęta, paciorek dęty, piłka gutaperczana dęta; bąbel na wodzie; suflet, rodzaj leguminy z owoców; owad z rodziny błonkoskrzydłych (fig.).

Dęty—*p.* Dąć; wewnątrz wydrążony; narzędzia muzyczne **d-e**= na których grają, dmąc; bóle **d-e,** bóle porodowe.

Di—*p.* też **Dj**

Diba, *tur.*, złotogłów turecki.

Dichroizm, *gr.*, dwubarwność (własność niektórych minerałów ukazywania ś. raz w jednej drugi raz w innej barwie.

Dichromatyczny, *gr.*, dwubarwny.

Dicksonja, ozdobna roślina australijska z rodziny paprociowatych (fig.).

Digesta, Dygesty, *łc.*, zbiór praw rzymskich, ułożony z rozkazu ces. Justynjana, pandekty.

Diheksaedr, *gr.*, piramida sześciokątna.

Dimorficzny, *gr.*, dwukształtny (przedstawiający się w dwóch kształtach).

Dimorfizm, *gr.*, dwupostaciowość, dwukształtność ciał.

Dinar, moneta serbska=1 frankowi.

Dingo, zdziczały pies australijski (f.).

Dinosaur, *gr.*, rodzaj jaszczura kopalnego.

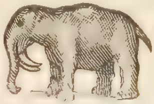

Dinoterjum, *gr.*, dawne zwierzę ssące, spokrewnione z mastodontem (fig.).

Dis, *nieod.*, *muz.*, nuta *d* z krzyżykiem czyli podwyższona o pół tonu.

Disis, *nieod.*, *muz.*, nuta *d* z 2 krzyżykami (podwyższona o cały ton).

Diteizm, *gr.*, wiara w dwu bogów, dwubóstwo.

Diubek, *fr.*, gatunek tytuniu.

Diuk, Duk, *fr.*, książę.

Diuszesa, *fr.*, gatunek gruszki.

Diw, *tur.*, zły duch, demon.

Diwa, *wł.*, *dosł.*, boska; śpiewaczka, aktorka ulubiona przez publiczność.

Djabas, *gr.*, *min.*, skała krystaliczna wybuchowa, złożona z labradoru, augitu i chlorytu.

Djabelec, poczwara, cudak, złośliwy dziwak.

Djabelny, przeklęty, piekielny, kaduczny, dokuczliwy, przykry, haniebny; nadzwyczajny.

Djabelski, *przym.* od Djabeł, *przen.:* piekielny, niecny, ohydny, szkaradny; zbyt wielki, silny, haniebny, nadzwyczajny; przeklęty, dokuczliwy, niezwykłe dotkliwy, szkaradny, fatalny.

Djabeł, *gr.*, zły duch, czart, bies, szatan, kaduk.

Djabełek, *gr.*, *zdr.* od Djabeł; dziecko, zabawnie wyglądające, figlarz; osóba złośliwa, psotna; faraon, rodzaj gry hazardownej; *fiz.:* **d.** a. djabeł Kartezjusza=figurka szklana, lżejsza od wody, pływająca w naczyniu szklanym, zanurzająca ś. gdy nacisnąć pęcherz, zakrywający naczynie.

Djabetyk, *gr.*, człowiek chory na cukromocz.

Djablę, Djablik, *gr.*, małe złośliwe stworzenie.

Djabli, Djabelski, *gr.*, lichy, ladajaki, kiepski; mina **d-a**=śmiała, tęga, junacka, zawadjacka mina; **d-e** łajno=asafetyda; **d-e** pazury=belemnity (ob.).

Djablica, *gr.*, kobieta zła jak djabeł, złośnica, sekutnica, jędza, wiedźma.

Djabłować, *gr.*, kląć djabłami, sadzić djabłami, wymyślać od djabłów.

Djabolo, *fr.*, zabawka, składająca ś. ze szpulki, podrzucanej na sznurku, uwiązanym na dwuch pałeczkach (fig.).

Djachyl, Djachilum, Djachylon, *gr.*, rodzaj plastra rozmiękczającego.

Djadem, *gr.*, ozdobna przepaska na głowę, noszona po nad czołem, oznaka książęca (fig.).

Djafanometr, *gr.*, przyrząd do oznaczania przezroczystości powietrza (fig.).

Djafanorama, *gr.*, rodzaj djoramy.

Djafragma, *gr.*, przepona, błona, oddzielająca jamę piersiową od brzusznej (fig.); przegródka w lunetach, nie dopuszczająca promieni pobocznych; w telefonie: blaszka, drgająca pod wpływem fal głosowych; **D.** a. **Blenda,** *fot.:* blaszka z otworem okrągłym w środku, wstawiana między soczewki objektywu, dla powiększenia ostrości obrazu (fig.).

Djagnosta, Djagnostyk, *gr.*, lekarz biegły w rozpoznawaniu chorób.

Djagnostyka, *gr.*, nauka rozpoznawania chorób.

Djagnoza, *gr.*, rozpoznanie choroby z jej symptomów.

Djagonalny, *gr.*, skośny; **d-a linja,** przekątna, łącząca w wieloboku dwa przeciwległe kąty (fig.); **d.,** materja, tkanina, mająca deseń w linje a. kraty skośne.

Djagraf, *gr.*, przyrząd do mechanicznego rysowania konturu przedmiotów z natury (fig.).

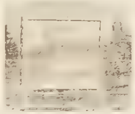

Djagram a. **Djagrama,** *gr.*, wszelkie wykreślenie linijne ułatwiające rozwiązanie jakiego zagadnienia, uwidoczniające za pomocą linji albo płaszczyzn następstwo danych, faktów, cyfr (fig.); schemat do zapełnienia znakami umownemi.

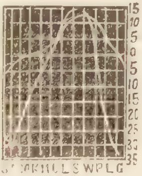

Djak, *gr.*, śpiewak cerkiewny, kleryk w kościele obrządku greckiego; pisarz, sekretarz.

Djakaustyczna linja, *gr.*, linja kaustyczna, linja powstała z podłużnego przecięcia powierzchni snopa światła po jego przejściu przez soczewkę.

Djakon, *gr.*, duchowny, stopniem niższy od kapłana; kardynał **d.** = tytuł niektórych kardynałów.

Djakonat, Djakonja, *gr.*, stopień djakona; święcenia djakońskie; instytucja dobroczynna u ewangelików.

Djakonisa, *gr.*, tytuł niektórych zakonnic katolickich; **D.** a. **Djakoniska,** dozorczyni chorych w szpitalach ewangielickich.

Djakrytyczny znak, *gr.*, znak stawiany nad literą i nadający jej odmienne brzmienie (np. *ć, ń, ó, ź).*

Djalag, *gr.*, minerał barwy szarawo-zielonej lub brunatno-zielonej z rzędu krzemianów, składem zbliżony do piroksenu.

Djalekt, *gr.*, narzecze, gwara, język właściwy jakiej miejscowości, stanowiący odmianę języka powszechnie przyjętego w kraju.

Djalektologja, *gr.*, nauka o djalektach, badanie gwar ludowych.

Djalektyk, *gr.*, rozumujący podług prawideł djalektyki; biegły w prowadzeniu dysputy.

Djalektyka, *gr.*, umiejętność rozumowania; sztuka rozprawiania, biegłość w prowadzeniu dysputy, szermierka słowna.

Djalela, *gr.*, błędne koło w dowodzeniu.

Djaliza, *gr.*, sposób oddzielania ciał krystalicznych od koloidów, opierający ś. na tej własności, że pierwsze przenikają z łatwością przez dziurkowatą przegrodę, a drugie z wielką trudnością.

Djalizator, *gr.*, przyrząd do robienia djalizy.

Djalog, *gr.*, rozmowa dwuch a. kilku osób w utworze literackim; **d.** teatralny: rozmowa na scenie; widowisko sceniczne w wiekach średnich; kompozycja muzyczna na kilka głosów naprzemian odpowiadających sobie.

Djalogować, *gr.*, pisać w formie rozmowy; rozmawiać, prowadzić djalog.

Djamagnetyzm, *gr.*, własność niektórych ciał, iż nie są przyciągane przez magnes i ustawiają ś. prostopadle do linji, łączącej bieguny dwu magnesów, jeżeli ciała swobodnie zawiesić pomiędzy jednym a drugim biegunem.

Djament, Djamant, *gr.*, minerał, węgiel krystaliczny, używany ja-

ko drogi kamień do ozdób, a z powodu swej twardości, do szlifowania drogich kamieni, do rznięcia szkła, a także używany w stalorytnictwie i litografji; w *druk.:* pismo czteropunktowe, półpetit.

Djamentowa farba, *gr.*, mieszanina grafitu i werniksu, używana do powlekania wyrobów żelaznych; **d-y pył,** kryształki lodowe unoszące ś. w powietrzu, zwłaszcza w okolicach podbiegunowych.

Djametr, *gr.—p.* Średnica.

Djametralny, *gr.*, średnicowy; przeciwległy, odległy na długość średnicy; *przen.*, wprost przeciwny, przeciwległy.

Djapazon, *gr.*, skala głosu a. tonów instrumentu muzycznego; widełki strojowe, kamerton (fig.); *przen.*, skala czyjegoś umysłu, usposobień.

Djapozytyw, *gr.*, odbicie na szkle z negatywu.

Djarja, *gr.*, biegunka.

Djarjusz, *łć.*, opis codziennych zdarzeń, dziennik, pamiętnik.

Djas, Djasowa formacja, *gr.*, warstwa pośrednia między formacją węglową a trjasową.

Djasek, djabeł; co u **d-ka!**

Djaspor, *gr.*, *min.*, wodan glinu z przymieszką czasem tlennika żelaza.

Djastaz, Djastaza, *gr.*, substancja azotowa, fermentująca, powstająca przy kiełkowaniu niektórych zbóż, kartofli.

Djatermiczny, *gr.*, przecieplający, będący dobrym przewodnikiem ciepła.

Djatoniczność a. **Djatonika,** *gr.*, porządek, w jakim idzie po sobie 7 tonów, składających oktawę.

Djatoniczny, *gr.*, wedle prawideł djatoniczności ułożony; **gama d-a** = gama niechromatyczna, albo gama ułożona z 5-iu całych tonów i 2-ch półtonów.

Djatryba, *gr.*, rozprawa szkolna uczona; krytyka namiętna, złośliwa, paszkwil.

Djecezalny, Djecezjalny, *gr.*, dotyczący djecezji.

Djecezja, *gr.*, biskupstwo, okrąg kościelny pod zarządem biskupa.

Djelektryczny, *gr.*, źle przewodzący elektryczność.

Djeta, *łć.*, zachowanie ostrożności pod względem pokarmu i napoju, przepisane przez lekarza; wogóle sposób życia podczas choroby; dodatkowa płaca codzienna urzędnikowi za pełnienie czasowo jakiego obowiązku.

Djetarjusz, Djurnalista, Djurnista, *łć.*, nieetatowy najemnik biurowy, płatny na dni.

Djetetyka, *gr.*, część hygjeny, obejmująca przepisy sposobu życia prawidłowego, normalnego.

Djoptra, *gr.*, kierownica mierniczа, linjał mosiężny z celownikami na końcach, służący do oznaczania na stoliku mierniczym (grafometrze, *p.*) kierunku linji między obranym stanowiskiem a rozwartymi punktami na gruncie; celownik djoptry jest blaszką mosiężną, umieszczoną pionowo, z wązkim otworem, przez który przechodzi włos a. nitka; celownica, przeziernik (*p.* Celownica).

Djoptryka, *gr.*, nauka o załamywaniu ś. promieni świetlnych.

Djorama, *gr.*, skrzynia tak urządzona, że obraz przezroczysty w niej umieszczony może być oświetlony bądź od tyłu, bądź od przodu z góry i przedstawiać ten sam widok w różnych porach dnia.

Djoryt, *gr.*, skała wybuchowa barwy zielonej.

Djosmoza, *gr.—p.* Endosmoza.

Djugoń, *fr.*, dziewica morska: zwierzę ssące z rzędu wielorybów roślinożernych (fig.).

Djuretyczne środki, *łc.*, moczopędne środki lekarskie.

Djurna, *łc.*, płaca dzienna.

Djurnal, Djurnał, Djurnalik, *łc.*, książka dla księży, zawierająca część modlitw z brewjarza.

Djurnalista, Djurnista, *łc.* — *p.* Djetarjusz.

Dla, *przyi.* z 2 p.: **d.** kogo=komu (robić dobrze **d.** cierpiących), na czyją korzyść, w czyim interesie, do czyjego użytku (pracować **d.** idei, poradnik **d.** samouków, przedział **d.** palaczy, **d.** niego i to dobre); przez wzgląd na: **d.** wilka nie iść do lasu, **d.** Boga, ratuj! wyrzekłem się rozrywki **d.** cnoty; u, podług, według: to **d.** nich uciecha!; w celu: **d.** przestrogi, **d.** marnej igraszki naraził się; z powodu, z przyczyny: (**d.** słabości zdrowia prosił o uwolnienie od służby); względem, w stosunku do..., ku (mam obowiązki **d.** niej, miłość **d.** rodziców).

Dlaczego, Dlaczegóż, pytając: z jakiego powodu? z jakiej przyczyny? czemu? **d.** to zrobiłeś? dla którego, dla której (oto przyczyna, **d.** się spóźniłem).

Dlatego, Dlatego że, z tego powodu, z tej przyczyny, ze względu na to, albowiem, bo, ponieważ (**d.** nie przyszedłem, bom nie miał czasu): poto, w tym celu (nie **d.** człowiek jest, aby żył); przecie, mimo to, niemniej, jednak (prosił mię, a **d.** nie poszedłem).

Dławić, dusić, ściskać za gardło; **d. ś.,** dusić ś., nie móc złapać tchu przez zatkanie gardła, tchawicy, dawić ś., krztusić ś.

Dławiduda, *pogardl.*, organista; kiepski grajek na instrumencie dętym.

Dławiec, krup, zapalenie błony śluzowej, krtani i tchawicy, wywołujące objawy duszenia.

Dłoniak, młody narybek jednoroczny, szczególniej karpia.

Dłoniasty, palczasty, podobny do dłoni z rozpostartemi palcami.

Dłoniatka, ozdoba architektoniczna w postaci liścia dłoniastego, pępawa (fig.).

Dłoń, wewnętrzna strona ręki od przedramienia do nasady palców, garść; *przen.*, ręka, prawica; **d.** Chrystusowa albo **d.** Boża a. **d.** samiec a. **Dłońki**: nazwy, dawane storczykowi szerokolistnemu i storczykowi plamistemu;—*p.* Koślarek: **d.** Krystowa—*p.* Rącznik; **d.** a. **Kwarta,** w *fechl.*: cios poziomy od strony lewej ku prawej, przyczem **d.** jest zwrócona ku górze; w *myśl.*: część rozszerzona rogu łosia.

Dłubaczka, wykałaczka do zębów, dłubik; narzędzie do dłubania, dłutko; *lek.*, łyżeczka ostra, skrobaczka.

Dłubać, drążyć, ryć, żłobić, rzezać; gmerać, grzebać ś. w czym; **d. ś.,** marudzić, powoli co robić, guzdrać się.

Dłubała, Dłubalski, ten, co się dłubie, guzdrała, maruda, mitręga; rzemieślnik-samouczek.

Dłubanina, robota żmudna, drobnostkowa; robota opieszała, powolna.

Dług, pieniądze, pożyczone od kogo, należność; obowiązek, powinność (spłacić **d.** naturze = umrzeć).

Długawy, cokolwiek długi, podłużny.

Długi, długotrwały, trwający przez większy przeciąg czasu; daleko ciągnący ś., rozciągły, zajmujący sporą przestrzeń wzdłuż; (mieć **d.** język=być gadatliwym, plotkarzem; mieć **d.** ręce=lubić kraść lub też: mieć duże wpływy i używać ich dla zemsty; mieć

d-ie uszy=szpiegować, lubić podsłuchiwać); **d.** sos=rzadki a. obfity sos.

Długogłowiec, Długogłów, człowiek, mający wydłużoną czaszkę (fig.); rodzaj zwierzęcia ssącego, skrzydlatego, z rodziny roślinożernych.

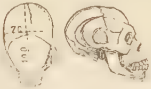

Długojęzyczny, mający język długi; plotkarz, lubiący paplać, nie umiejący dochować tajemnicy.

Długopomny, Długopamiętny, pamiętny, długo wspominany; godny pamięci, wiekopomny.

Długopyskie, Długonose, Trąbiaste, *zool.*, rodzina zwierząt z rzędu gruboskórnych, odznacza się nosem wydłużonym w trąbę (słoń, tapir).

Długorąk, Gibon, rodzaj małp (fig.).

Długorogi, mający długie rogi; **d.** =rodzina chrząszczów z długiemi rożkami.

Długoryjec, motyl o długiej trąbce i skrzydłach przezroczystych.

Długosz, *żart.*, człowiek wysoki, dryblas; człowiek bardzo zadłużony; człowiek marudny, guzdrała, dłubała; *bot.:* gatunek paproci.

Długoszpon, ptak z rzędu żórawiowatych, rodziny chróścieli (fig.).

Długoszyi, Długoszyjny, mający długą szyję; zwierzęta **d-je**=rodzina zwierząt z rzędu przeżuwających, do której należy żyrafa.

Długość, jeden z trzech wymiarów rozciągłości, odległość od początku do końca; **d.** gieograficzna jakiego miejsca=łuk równoleżnika, zawarty między pierwszym południkiem a południkiem tego miejsca (fig.); **d.** astronomiczna jakiego ciała niebieskiego=łuk ekliptyki między punktem równonocnym wiosennym a kołem szerokości przechodzącym przez biegun ekliptyki; **d.** selenograficzna punktu, położonego na księżycu, znaczy to samo, co **d.** gieograficzna punktu położonego na ziemi; **d.** ogniskowa a. odległość ogniskowa lunety=odległość ogniskowa szkła przedmiotowego lunety.

Długotrwały, długo trwający, oddawna istniejący; trwały, wytrzymały, mocny; przewlekły, chroniczny (o chorobach).

Długouch, Uszak, krajowy gatunek nietoperza o długich uszach (fig.).

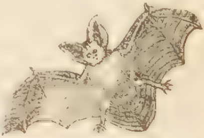

Długouszka, Galago, rodzaj zwierząt, należących do rzędu małpozwierzów (fig.).

Długowieczny, żyjący niezwykle długo; mający trwać długo.

Długowzrocznik, Długowzroczność — *p.* Dalekowidz, Dalekowzroczność.

Dłuto (*zdr.* **Dłutko**), rylec, narzędzie do dłubania w drzewie, kości a. kamieniu (fig.); *przen.:* robota i dzieło sztuki snycerskiej, rzeźbiarskiej; *przen.:* styl snycerza, sposób wykonywania prac rzeźbiarskich.

Dłuziuchny, Dłuziusieńki, Dłuziusienieczki, Dłuziuteczki, Dłuziuteńki, Dłuziutenieczki, Dłużuchny, *zdr.* od **Długi.**

Dłużec, długi rzemień dla przywiązania sokoła do berła a. do ściągania wypuszczonego napowrót; **D.** a. **Dłuziec, Dłużeń, Dłużnia, Dłużnica, Dłużnik, Dłuż, Zdłuż**, *bart.:* deseczka do zatykania barci, płachta, zatuła, zatwór.

Dłużeć, stawać się dłuższym.

Dłużnik, ten, kto winien komu pieniądze, a. wdzięczność, mający dług; *bart.—p.* Dłużec.

Dłużny, Dłużen, winien (komu pieniądze); obowiązany, winien pod względem duchowym; należny.

Dłużyć, przedłużać, czynić długim (w przestrzeni a. czasie); **d. się**, przedłużać się, ciągnąć się wzdłuż; trwać dość długo, wydawać ś. długim, przykrzyć ś.; zaciągać długi, zadłużać ś., w długi wpadać, zapożyczać się.

Dma, powiew, podmuch.

Dmimondówka, *fr.*, kobieta z półświatka, nierządnica.

Dmuchaczka, mieszek do rozdmuchiwania ognia, żaru.

Dmuchać—*p.* Dmuchnąć.

Dmuchawiec—*p.* Brodawnik.

Dmuchawka, rurka z mieszkiem do dmuchania; trąbka głosowa; przyrząd do skierowania przez dmuchanie strumienia powietrza a. tlenu na płomień (fig.); świstuła, rurka, w którą ś. wkładają kulki, mające być wydmuchniętemi jako pociski; *myśl.:* strzelba kapiszonowa; *chem.:* **d.** tlenowodorna = płomień mieszaniny tlenowodornej, piorunującej.

Dmuchnąć, *nied.* **Dmuchać**, puścić gwałtownie dech z ust, zadąć; wionąć, powiać; uderzyć, palnąć, kropnąć, lunąć, trzasnąć, wyciąć (**D.** kogo w twarz); chwycić, świsnąć, ściągnąć, grypsnąć, chuchnąć, zwędzić; uciec, drapnąć a. ulotnić ś., szybko ś. oddalić; nie dać sobie w kaszę **d.**= nie pozwolić ś. traktować lekceważąco; **d.** komu w nos=przybierać ton pyszny, wzgardliwy; **d.** w palce=cierpieć niedostatek.

Dna, artrytyzm, darcie w członkach, w stawach.

Dnieć, świtać, na dzień ś. zanosić, rozwidniać ś.

Dniówka, robota za wynagrodzeniem dziennym; dzienny odpoczynek wojska w pochodzie; rasztag.

Dno, spód, dolna powierzchnia naczynia (f.); (do **d.** wypić, wychylić= całą zawartość wypić): *przen.:* głąb, wnętrze (na **d.** serca, sumienia; iść na **d.**=tonąć); **d.** kwiatowe=zgrubiałe przedłużenie szypułki, na którym są rozłożone części kwiatka; *pusz.:* pas zewnętrzny pomiędzy gronem a komorą armaty.

Dnowy, artrytyczny.

Do, *przyim.* z prz. 2-im: idę **d.** domu, **d.** lasu; brać co **d.** głowy; podnieść **d.** góry; oddać **d.** rąk; iść **d.** uniwersytetu, **d.** zamku = na uniwersytet, na zamek; modlić ś. **d.** Boga, przytulić **d.** piersi, wzdychać **d.** czego, mówić **d.** kogo, dodać **d.** czego, namawiać **d.** czego a. na co, oda **d.** młodości, kwestja **d.** rozwiązania, papier **d.** pisania; za: wziąć ś. **d.** roboty, **d.** broni; **d.** czego= dokąd: jadę **d.** Warszawy, co **d.** grosza, **d.** reszty zapomnieć, **d.** cna, **d.** gruntu, dwadzieścia **d.** trzydziestu, od rana **d.** wieczora, **d.** tego czasu, **d.** dnia=przede dniem, od czasu **d.** czasu, woda **d.** kolan=po kolana; **d.** czego= w czym, na co: cztery razy **d.** roku; **d.** tego =przytym, nadto, prócz tego (indyk tłusty, a **d.** tego dzban niepusty); mieć **d.** czego = mieć co robić: mam **d.** czynienia, **d.** pomówienia z nim; **d.** czego = podług czego, zgodnie

z czym (natańczyć ś. **d.** woli, **d.** twarzy mu w tym, mówić **d.** rzeczy); co **d.** czego=ze względu na co, pod względem czego (mnich co **d.** sukni, ale wilk wewnątrz); **d.** kogo, **d.** czego=względem kogo, względem czego, ku komu, ku czemu (wstręt **d.** pracy, uraza **d.** kogo, co on cierpi **d.** mnie? wiedzieć co **d.** siebie = o sobie); nie **d.** czego komu = ani mu myśleć o czym (nie **d.** śmiechu mi teraz); **d.** kogo=u kogo, pomiędzy kim, wśród kogo (mieć szczęście **d.** ludzi); mieć co **d.** siebie=odznaczać ś. czym; **d.** czego=w co (pukać **d.** drzwi, mieszać ś. **d.** czego); **d.** czego=przy czym (służyć **d.** Mszy, **d.** stołu, siadać **d.** stołu); **d.** kogo, **d.** czego=z kim, z czym (porównywać **d.** czego); brać **d.** celu=brać na cel); **d.** razu, **d.** trzech razy sztuka (na raz, na 3 razy); **d.** kogo = na rzecz czyją; komu: przegrać, płacić **d.** kogo. **Do,** jako przyimek nierozdzielny, oznacza: w rzeczownikach: a) przed (np. dopołudnie), b) trwanie do końca czego (np. dożywocie); w przymiotnikach: a) do pewnego czasu trwający (np. dozgonny); b) do pewnej chwili się ściągający (np. doraźny), c) co pewien czas ś. zdarzający (np. doroczny), d) odpowiedni **d.** czego (np. doręczny); w czasownikach i rzeczownikach, od czasowników urobionych: a) dokończenie czynności (np. dojeść), b) dotarcie do celu czynności (np. dosięgnąć), c) dopełnienie, uzupełnienie (np. dorzucić), d) zbliżenie (np. dosunąć; dostąpić), e) przyczynienie się (dopomóc).

Doba, dwudziestoczterogodzinny przeciąg czasu; czas, pora, data, okres (**d.** rozkwitu); sam czas, pora właściwa (rzecz na **d-ie**); chwila, moment (w każdej **d-ie**).

Dobadać się, *nied.* **Dobadywać się,** badając dowiedzieć się, dojść czego, wyśledzić, domacać się, dociec.

Dobić, *nied.* **Dobijać,** dokończyć bicia (**d.** gwoździa); dokończyć zabijania, domordować (**d.** rannego); *przen.*, zadać komu ostatni cios, zniszczyć, zgubić do reszty (to niepowodzenie **d-ło** go); **d.** targu, interesu=dokończyć, dokonać, przyprowadzić do skutku); **d.** sto egzemplarzy do kompletu=dodrukować; **d.** do lądu=przybić, dotrzeć; **d. ś.**, zadać sobie ostatni cios, zgubić ś., zrujnować ś. do reszty; dojść do czego z trudem, dopiąć, dochrapać ś. czego (**d. ś.** sławy, majątku); dojść, dojechać (**d.** ś. do domu).

Dobiec, Dobiegnąć, Dobieżeć, *nied.* **Dobiegać,** przybiec do celu, dokończyć biec; dopaść, dolecieć (**d.** do mety, **d.** wytkniętej drogi, godzina **d-ga**=dochodzi).

Dobiegać, Dobiegnąć—*p.* Dobiec.

Dobień—*p.* Dobnia.

Dobijać — *p.* Dobić; **d. ś.** o co a. czego=starać ś. gwałtem o co, ubiegać ś.; **d. ś.** dokąd=wdzierać się z hukiem, trzaskiem.

Dobitka, w wyrażeniu: **na d-ę**= na domiar złego.

Dobitny, dosadny, dokładny, wyrazisty (wyrażenie **d-e**).

Dobnia a. **Dobień,** obijak, ubijak, pałka do ubijania ziemi; **d.** a. **dobijnia,** *ciesiels.*, pałka dębowa do dobijania belki do środka.

Doborowy, wyborowy, dobrany, przedni, celny.

Dobosz, *węg.*, żołnierz, bijący w bęben.

Dobość, (d-ódł, d-dę) dosięgnąć rogiem a. czym śpiczastym; *przen.*, **d.** komu = dokuczyć, dogryźć, dopiec, dojeść, dociąć, dosolić, dojąć do żywego.

Dobownik, trzykrotka, roślina z rodzaju strójkowatych—*p.* Niebiestka.

Dobór, **Dobiór**, **Dobranie**, staranie dobrany zbiór przedmiotów, towarów, pod względem ich własności, wartości, wyglądu; wybór; **d.** naturalny = utrzymywanie się w walce o byt osobników, najlepiej przystosowanych do danych warunków; **d.** sztuczny=wybieranie świadome do hodowli najodpowiedniejszych osobników; **d.** płciowy=utrzymywanie ś. przy współubieganiu ś. o samicę (względnie o samca) osobników, obdarzonych największą siłą lub innemi cechami (wygląd, piękny głos i t. p.); w *górn.:* mieszanie różnych rud.

Dobrać, *nied.* **Dobierać; d.** do gustu, do upodobania; wziąć jeszcze więcej dla uzupełnienia (**d.** materjału na ubranie); przybrać, wybrać dla dopasowania (**d.** sobie pomocników, **d.** buty do pary, **d.** klucz do zamka); wybrać do ostatka, wyczerpać do reszty a. do pewnego kresu; **d.** wódkę= dolać do niej wody lub innego płynu, rozebrać, rozcieńczyć; **d. się,** trafić na podobnego sobie, na stosownego dla siebie, dopasować ś. (**d-li** ś., **d-na** para, małżeństwo **d-ne**); **d. ś.** dokąd=dostać ś., przedostać ś., dotrzeć, wejść z trudem, gwałtem; (**d. ś.** do czego, do kasy, do szafy=kraść).

Dobranoc, *nieod.*, **Dobra noc,** życzenie dobrej, spokojnej, szczęśliwej nocy.

Dobre (**-ego**), rzecz **d-a**; religja wiedzie ludzi do **d-ego**; żebyś był co **d-ego**...); pożytek (wyszło mu to na **d.**); pomyślność (co **d-ego** powiesz?); na **d.**=nie żartem, na prawdę, na piękne, na serjo (rozchorował się na **d.**), nic **d-ego**= nicpoń, ladaco, niegodziwiec.

Dobro, rzecz dobra, pożyteczna (**d-a** doczesne, cielesne i duchowe); pożytek, korzyść, pomyślność, szczęście (to wszystko dla twego **d-a**); **d-a** (**dóbr**), *blp.*, majątek ziemski, posiadłość ziemska.

Dobrobyt, byt dobry, dostateczny, zamożność, dostatek.

Dobroczynność, *rz.* od **Dobroczynny;** Towarzystwo **D-ści,** zajmujące się utrzymywaniem albo wspieraniem biednych; dom Towarzys. **D-ści** (ma sklep w **D-ści**).

Dobroczynny, chętny do świadczenia bliźnim dobrego, miłosierny, ofiarny, filantropijny; błogi w skutkach, zbawienny.

Dobroczyńca, człowiek robiący dużo dobrego; dobroczynny, dobrodziej, filantrop.

Dobroć, *blm.*, skłonność do dobrego, do czynienia dobrze, dobrotliwość, łaskawość, łagodność (**d.** wrodzona, **d.** serca); należyty, dobry stan czego, dobry przymiot, gatunek, wartość, zaleta, cnota (**d.** konia, napoju, wyrobu).

Dobroduszny, poczciwy, prostoduszny, dobry, prosty; *iron.:* łatwowierny, naiwny.

Dobrodziej (forma żeń. **Dobrodziejka, Dobrodzika**), dobrze komu czyniący, dobroczyńca; tytuł, dawany komukolwiek przez uszanowanie (ksiądz **d.**, pan **d.**); ksiądz, proboszcz.

Dobrodziejstwo, to, co ś. komu dobrego robi, przysługa, pomoc, łaska wielka; pożytek, błogi wpływ (**d.** oświaty); przyjąć spadek z **d-em** inwentarza = warunkowo, o ile pasywa nie przenoszą aktywów; *blm.*, *zbior.*, dobrodziej z dobrodziejką (państwo **D.**).

Dobromyśla, roślina z rodziny goryczkowatych.

Dobrotliwość, *rz.* od Dobrotliwy.

Dobrotliwy, skłonny do czynienia dobrze, pełen dobroci, dobry, łaskawy, łagodny, poczciwy, dobroduszny.

Dobrowolny, z własnej woli wynikający, nieprzymuszony.

Dobry (*st. w.* **lepszy**), taki, jak być powinien; prawidłowy, od-

powiedni, należyty, celny, w gatunku niepoślednim; niezepsuty, niezniszczony, niesfałszowany, ważny, dostateczny, wystarczający; dogodny, wygodny; użyteczny, pomocny, skuteczny, trafny; mocny, trwały; spory, tęgi, duży, wielki; wart, godzien; trafny, dokładny, zręczny, zgrabny; pożądany, korzystny, pomyślny, zyskowny, szczęśliwy, intratny; żyzny, plenny, urodzajny, wydajny; wesoły, pogodny; ładny, smakowny; zdrowy, smaczny, smakowity; łagodny, łaskawy, uprzejmy, zgodny; wyrozumiały, miłosierny, dobroczynny, ludzki; poczciwy, uczciwy, cnotliwy, zacny; dbały, staranny, starowny, pilny, gorliwy, przykładny, wzorowy, pracowity, biegły, umiejętny, wprawny, zdolny; **d.** do czego = odpowiedni, zdatny, przydatny, podatny, nadający ś., zdolny, dogodny, wygodny; słowny (gdybyś był co **d-ego** = gdybyś postępował albo postąpił zgodnie z moim życzeniem); niedobrego= nicpoń, ladaco, człowiek małej wartości; *żart.:* figlarz, pustak, psotnik; **d-e** słowo = słowo życzliwe, przychylne a. pochwalne, a. dziękczynne, a. wstawiennictwo, orędownictwo; nie dał mu **d-ego** słowa = mówił do niego szorstko, gburowato, brutalnie; w **d-ej** wierze = z zupełną szczerością, z zaufaniem; **d-a** wola=życzliwość, a. gorliwość, dbałość, a. nieprzymuszona wola; weksel **d.** na mnie samego = dla mnie ważny; *iron.:* a to **d-e!** = to mi ś. wcale nie podoba; **d-a** droga = gładka, równa, ubita a. wiodąca prędko do celu; **d-a** nasza!= my górą, zwycięstwo przy nas; dobryś (**d.** sobie jesteś) = jesteś dziwny! czego ci ś. zachciewa!

Dobrze, *przys.*, od Dobry; **d.** ważyć=rzetelnie; **d.** ś. mieć=żyć w dostatku, a. być zdrowym; ten autor **d.** pisze=logicznie, trafnie, zajmująco; **d.** grać, śpiewać, tańczyć, mówić=ładnie, pięknie, mile, przyjemnie; **d.** jej w tym ubraniu=do twarzy, ładnie; **d.** spać =mocno, bez przerw; **d.!** = zgoda! niech tak będzie!

Dobrzeć, stawać ś. dobrym; stawać ś. zdrowszym, poprawiać ś. na zdrowiu; goić się.

Dobrzmieć, *nied.* **Dobrzmiewać,** dokończyć brzmieć, przebrzmieć do reszty a. do pewnego kresu; **d.** dokąd=brzmiąc dojść, być gdzie dosłyszanym.

Dobrzynek, roślina z rodziny trędownikowatych.

Dobudówka, Dobudowa, Dobudowanie, przybudówka, przystawka, budynek mniejszy przy innym większym postawiony.

Dobyć, *nied.* **Dobywać,** dotrwać, być do pewnego czasu, zostać, wytrwać; zdobyć, wziąć szturmem; wydobyć, dostać, wyjąć, wyciągnąć, wydostać, wykopać (**d.** ostatnich sił=wytężyć je); **d. się**=wydostać ś., wydobyć ś. skąd; *nied.* **d. ś.,** wdzierać ś., gwałtem chcieć wejść, dobijać ś., wciskać ś.

Dobytek, mienie, majątek (ruchomy zwłaszcza); inwentarz, bydło.

Dobywać—*p.* Dobyć.

Docenić, *nied.* **Doceniać,** ocenić dostatecznie, należycie, bez ujmy.

Docent, *łć.*, wykładający w uniwersytecie nie mający jeszcze tytułu profesora.

Docentura, *łć.*, stanowisko albo posada docenta.

Dochodny, Dochodowy, dający dobry dochód, korzystny, zyskowny, intratny.

Dochodzić, *dok.*, chodząc dotrwać (**d-ę** na tę lekcję do końca miesiąca; **d.** w czym=donosić co, chodzić w czym pewnego czasu a. do końca; *nied.*—*p.* Dojść; **d.** swej należności, krzywdy, ura-

zy = poszukiwać; **d.** zadośćuczynienia=dopominać się.

Dochować, *nied.* **Dochowywać,** chowając dotrzymać, przechować do pewnego czasu; **d.** kogo = uchować do pewnego czasu; **d. ś.**, doczekać ś. chowając (**d. ś.** dzieci, kwiatów).

Dochód, przychód pieniężny, wpływ pieniężny, zysk, intrata.

Dochówek, Dochowek, przychówek, przyrost bydła, przypłód.

Dochrapać ś., *nied.* **Dochrapywać ś.,** dojść do czego, zdobyć co po długich usiłowaniach.

Dociąć, *nied.* **Docinać,** dokończyć cięcia; *przen.* **d.** komu=przyciąć, ukłóć, uszczypnąć, dobóść, dojechać, przygryźć, przymówić.

Dociągnąć, *nied.* **Dociągać,** dokończyć ciągnąc, przyciągnąć, zaciągnąć (**d.** popręgu = dopiąć); *przen.* **d.** do pewnej liczby; do pewnego kresu, życia, lat; **d.** butelki = dopić; **d.** nuty = wyśpiewać; **d-nę** o tym do końca miesiąca= wyżyję; chory nie **d-nie** do wieczora=nie dożyje; w *myśl.:* pies **d-ga** = zwietrzywszy, naprowadza zwierzynę.

Dociec, Docieknąć, *nied.* **Dociekać,** dokończyć ciec, wyciec do reszty; ciekąc dojść; zaciekając ś. dojść czego, zbadać co gruntownie, przekonać ś.; w *myśl.:* **d-kać**= wypędzać z nory.

Docierać—*p.* Dotrzeć.

Docinać—*p.* Dociąć.

Docinek, docięcie, przycinek, przymówka, przekąs, przytyk, aluzja złośliwa.

Docinkowy, uszczypliwy.

Docisk, ucisk, nacisk, przygniatanie; uciemiężenie.

Docisnąć, *nied.* **Dociskać,** przycisnąć, zamknąć (**d.** kufer); ciskając dosięgnąć, dorzucić; uciskając dojąć, przygnieść (kajdany **d-kają** więźnia=uwierają); ściskając dociągnąć (**d.** gorset, sznurując się); **d. się,** dostać się, dotłoczyć się.

Do cna, do końca, do reszty, w zupełności, doszczętnie.

Docucić ś., z trudnością ocucić.

Doczekać a. **Doczekać ś.,** *nied.* **Doczekiwać,** przebyć oczekiwanie aż do pewnego kresu; czekając dotrwać, dobyć, dożyć; otrzymać co po długim czekaniu, osiągnąć.

Doczesność, *rz.* od Doczesny; tymczasowość; życie doczesne, dobra doczesne.

Doczesny, trwający do czasu, czasowy, tymczasowy, ziemski; **d-na** błona=zmieniona błona śluzowa, otaczająca jaje zapłodnione.

Doczynek, dodatek, przyczynek, przydatek, dokładka.

Doczytać, *nied.* **Doczytywać,** przeczytać do końca a. do jakiego kresu, skończyć czytanie; **d. się** czego = dowiedzieć się czego przez czytanie.

Dodać, *nied.* **Dodawać,** do danego dać jeszcze, dołożyć, przydać, dorzucić, powiedzieć w dalszym ciągu; zsumować dane liczby, zrobić dodawanie; *muz.:* linje dodane górne, dolne=linijki w nutach poza pięciolinją dla nut wyższych i niższych.

Dodajna, Dodajnik, każda z liczb, którą dodajemy, każda z liczb, które po dodaniu tworzą sumę, składnik dodawania.

Dodatek, to, co dodane do czego, przydatek, dokładka, przyczynek, aneks; rzecz, osobno dodana (**d.** do pisma; tylko bez **d-ków** = tylko bez zmyśleń, bez blagi); musisz mu to wynagrodzić, a w **d-ku** przeprosić=nadto, prócz tego.

Dodatkowy, *przym.* od Dodatek (pensja dodatkowa); nerw **d.**=jedenasta para nerwów mózgowych; zęby **D.** u koni=przybyszowe.

Dodatni, Dodatny, *fiz.* i *mat.* wprost przeciwny ujemnemu zna-

kiem + oznaczony (ilość, elektryczność **d-ia**); korzystny, pożyteczny, zbawienny, dobry, szlachetny, pożądany (strony **d-ie**).

Dodawać—*p.* Dodać.

Dodawanie, *rz.* od Dodawać, pierwsze z 4-ch działań arytmetycznych; zebranie wielu liczb w jedną, stanowiącą ich sumę.

Dodekadyczny system liczenia, *gr.*, system dwunastny, polegający na tem, że jednostka każdego rzędu jest 12 razy większa od jednostki następującego po nim niższego rzędu.

Dodekaedr, *gr.*, dwunastościan, bryła, ograniczona 12 płaszczyznami (2 fig.).

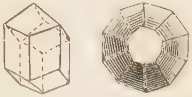

Dodekagon, *gr.*, dwunastokąt, figura, ograniczona dwunastu linjami (fig.).

Dodekarchja, *gr.*, *blm.*, rząd dwunastu władców.

Dodnia, *przysł.*, przed świtem.

Dodniówka, brzask poranny, zaranie, świt; *myśl.:* polowanie na lisa przed wschodem słońca.

Dodo, zaginiony ptak z rzędu gołębi, znacznej wielkości, dront (fig.).

Dodziśdnia, Do dziś dnia, Do dzisiaj; dotychczas, dotąd, do chwili obecnej.

Dodzwonić się, długim dzwonieniem osiągnąć skutek.

Dog, *ang.*, rasa psów dużego wzrostu o wielkiej okrągłej głowie i krótkich uszach (fig.).

Dogadywać, docinać, przymawiać, robić przygryzki; wtrącać do czyjej mowy swoje wyrazy i zdania.

Dogadzać—*p.* Dogodzić.

Dogana, *wł.*, komora celna.

Doganiacz, ten, co dogania zwierza—*p.* Dojeżdżacz.

Dogarki, szczątki przedmiotów spalonych, zniszczonych przez pożar.

Dogarnąć się, dochrapać ś., otrzymać co po długich staraniach.

Dogiena, Dugiena, Duenja, *hiszp.*, starsza dama do towarzystwa młodych panienek w Hiszpanji.

Dogląd, doglądanie, nadzór, baczność, opieka.

Doglądacz, dozorca.

Doglądnąć, Dojrzeć, *nied.* **Doglądać, Dozierać,** dopilnować, przypilnować, dać baczenie, dozorować.

Dogma, Dogmat, *gr.*, prawda przez kościół objawiona, artykuł wiary, niewzruszona zasada religijna a. naukowa; zdanie, uznawane za pewnik.

Dogmatyczny, *przym.* od Dogmatyzm, filozofja, teologja **d-na**; umysł **d.**=umysł niechętny krytyce i roztrząsaniu tych sądów, które przyjął za pewniki; podany do wierzenia, stanowczy.

Dogmatyk, *gr.*, rozumujący na podstawie dogmatów albo nauczający ich, wyznawca dogmatyzmu.

Dogmatyka, *gr.*, nauka o dogmatach religijnych, teologja dogmatyczna.

Dogmatyzm, *gr.*, metoda rozumowania, opierająca się na dogmatach, nie dopuszczająca krytyki twierdzeń uznanych za dogmaty.

Dogmatyzować, *gr.*, nauczać metodą przyjętą w dogmatyzmie; wyrokować stanowczo, przedstawiać jakie zdania jako dogmaty; uczyć dogmatów.

Dognać—*p.* Dogonić.

Dogodny, dogadzający czyimś potrzebom, widokom, poręczny, wygodny; korzystny, nieuciążliwy (warunki **d-ne**).

Dogodzić, *nied.* **Dogadzać,** trafić do czyjego gustu, zrobić zgodnie z czyją wolą, z czyjemi widokami, zadowolić kogo, co, zadosyć uczynić czyjej chęci.

Dogonić, Dognać, *nied.* **Doganiać,** przygnać do pewnego kresu (już **d-nia** bydło do zagrody); goniąc kogo, zrównać ś. z nim, dopędzić, doścignąć.

Dogorzeć, *nied.* **Dogorywać,** dopalić ś., dogasnąć; *przen.*, kończyć się, być na schyłku; zanikać, ginąć, umierać, konać.

Dograbek, zbieranie reszty siana grabiami.

Dograbki (**-ów**), zabawa wiejska po ukończeniu sianokosu.

Dogramolić ś., dojść powoli do czego, dochrapać się.

Dograna (**-ej**), *karc.*, pewna liczba lew, potrzebna do dokończenia gry; pewna ilość punktów, dodawanych wygrywającemu po skończeniu partji.

Dogryzek, docinek, przycinek, przygryzek, przytyk, słowo uszczypliwe.

Dogryźć, *nied.* **Dogryzać,** dokończyć gryźć, zgryźć do reszty; dojeść, dopiec, dobić zgryzotą; **d. ś.,** dobić ś. zgryzotą, zagryźć ś. do reszty.

Doić, wyciskać mleko z wymion; *przen.*, ciągnąć z kogo, wyłudzać, wyciskać z niego pieniądze, wyzyskiwać go; *żart.:* kozę **d.**=siedzieć w areszie; pić, ciągnąć, chlać, żłopać (wódkę, piwo).

Doigrać ś., brojąc, doczekać ś. smutnych następstw; doczekać ś. skutków lekkomyślności swojej a. nieposłuszeństwa.

Doiwo, dojenie, dój; mleko wydojone na raz, udój.

Dojadać—*p.* Dojeść.

Dojazd, podjazd, droga, przez którą się dojeżdża (do jakiego gmachu, do kolei żelaznej i t. p.), dostęp dla dojeżdżających.

Dojazdowy, *przym.* od Dojazd, droga, kolej **d-a** (podjazdowa).

Dojąć, *nied.* **Dojmować,** dostać, dosięgnąć, przeniknąć, przejąć (**d.** kogo szablą); **d.** komu=dokuczyć, dogryźć, dojeść, dopiec.

Dojechać, *nied.* **Dojeżdżać,** jadąc, dotrzeć dokąd, zajechać do pewnego kresu; *przen.:* **d.** komu, czym = uderzyć, zamalować, wyciąć, zdzielić, palnąć, zajechać; **d.** komu=dojąć, dokuczyć, dopiec, dogryźć, dojeść.

Dojeść, *nied.* **Dojadać,** dokończyć jeść, najeść się należycie, zjeść jak ś. należy, (nie doje, nie dośpi); *przen.:* **d.** komu—*p.* Dojąć.

Dojenie, *rz.* od Doić.

Dojeżdżacz, Doganiacz, *myśl.*, chłopak, goniący na koniu zwierzynę za chartami.

Dojeżdżać—*p.* Dojechać.

Dojmować—*p.* Dojąć.

Dojmujący, *im.* od Dojmować; dotkliwy, przejmujący, dokuczliwy.

Dojnica, naczynie, używane przy dojeniu krów, szkopek (fig.).

Dojny, służący do dojenia (statek **d.**); dający mleko (krowa **d-a**); *przen.*, to **d.** krowa=człowiek, który daje się wyzyskiwać; interes korzystny.

Dojrzały, który dojrzał, dostały; dorosły, pełnoletni (owoc **d.**, który doszedł już najwyższego stopnia swego rozwoju; rozum **d.** =wytrawny, doświadczeniem rozwinięty).

Dojrzeć, *nied.* **Dojrzewać,** przyjść do pory, w której można już zbierać (o owocach i zbożu); wyjść z wieku dziecinnego, zmężnieć, należycie ś. rozwinąć.

Dojrzeć, mieć dobry wzrok, dostrzedz; **d.** kogo, czego = dopatrzyć, spostrzec, ujrzeć (zdala, w zmroku, w natłoku); zauważyć; dopilnować, przypilnować.

Dojście, *rz.* od Dojść; dostęp, przystęp.

Dojść, *nied.* **Dochodzić**, idąc dotrzeć do pewnego kresu, zajść dokąd; nadejść, zbliżyć ś., nadciągnąć; **d.** kogo=przyjść, nadejść do kogo (doszła mię przesyłka, wieść); idąc dogonić, dopaść (**d.** zwierza); *przen.:* **d.** dokąd=sięgnąć, dostać, posunąć ś., rozszerzyć ś., podnieść ś., podejść, dosięgnąć ś. (puchlina doszła do serca, dochodzą do nas szepty; dochodzi mnie zapach, woń; *przen.:* do czego już to dochodzi zuchwalstwo!); przyjść (od słów doszło do bójki; nie dojdzie do skutku); dochodzić czego na kim =poszukiwać, upominać ś., windykować (**d.** swych krzywd); dociec, zbadać, poznać, pojąć, przeniknąć; dobadać ś. czego, dotrzeć, trafić do czego, wywiedzieć ś., wyrozumieć, wytropić, wyśledzić co (**d.** prawdy, **d.** do ładu); dożyć, doczekać (**d.** do pewnego wieku); **d.**=dojrzewać.

Dojutrek, ten, co odkłada wszystko do jutra, opieszalec; ten, co się długo namyśla, zanim do działania przystąpi, kunktator.

Dojutrkostwo, odkładanie na potym, zwłóczenie, kunktatorstwo.

Dok, *ang.*, pływający warsztat do naprawy okrętów; część portu, przeznaczona do budowy lub naprawy okrętów; sztuczna przystań ze składami na towary (fig.).

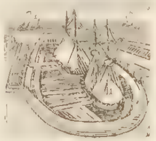

Dokańczać—*p.* Dokończyć.

Dokarmić, *nied.* **Dokarmiać**, dokończyć karmienia; dopaść, dotuczyć; **d.** dziecko: dawać mu nietylko piersi do ssania, ale i inne pokarmy; **d. ś.** kogo=z trudnością nasycić albo utuczyć, osiągnąć rezultat karmienia.

Dokazać, dopiąć czego, postawić na swoim, osiągnąć coś, sprawić, przeprowadzić swoją wolę, zdziałać; *nied.* **dokazywać**, zbytkować, swawolić, figlować, szaleć; wyprawiać nadzwyczajne rzeczy, popisywać ś., wyrabiać dziwy; dokazywać nad kim=znęcać się, pastwić się.

Dokąd, *przys.*, 1) do którego miejsca? kędy? gdzie?; do jakiego czasu? jak długo? póki? dopóki? dopókąd?; do jakiego stopnia? jak dalece?; 2) do tego miejsca, do którego..., kędy, gdzie... (poszedł tam, **d.** go wezwano).

Dokądbądź, **Dokądkolwiek**, do jakiegobądź miejsca, do jakiegobądź czasu.

Dokądś, do jakiegoś miejsca, do jakiegoś czasu.

Dokleić, dolepić, przykleić.

Dokładka, to, co ś. dokłada do czego, przykładka, dodatek, przydatek; przyczynek, dopełnienie (mięso z **d-ą** = z gorszym kawałkiem, dorzuconym dla wagi); na **d-ę** = jeszcze, w dodatku, na dobitkę.

Dokładność, *rz.* od Dokładny.

Dokładny, skrupulatny, pedantyczny, wyczerpujący, szczegółowy (spis **d.**); porządny, wykończony, należyty, regularny, staranny (robota **d-a**); ścisły, wierny, trafny (kopja **d-a**).

Dokolny, otaczający, okoliczny, znajdujący się dokoła czego.

Dokolutka, **Dokoluteńka**, **Dokoluteniеczka**, **Dookoluteńka**, **Dokolusieńka**, jak najzupełniej dokoła.

Dokoła, **Dookoła**, *przys.*, naokoło, wokoło, ze wszystkich stron, w okrąg czego; **d.**, Wojtek! albo **d.**, panie Wojciechu (gdy ktoś powtarza jedno w kółko).

Dokołatać, skołatać do reszty; dojść do pewnego kresu; *przen.*, **d.** wieku=dokonać go z biedą; **d. ś.** do śmierci; **d. ś.**, kołacząc, do-

stać ś., dostukać ś., dopukać ś.; dotrwać, dożyć z biedą; **d. ś.** czego = kołacząc, dojść (**d. ś.** majątku), dopiąć, doprosić się czego.

Dokompletować, *fr.*, dopełnić, uzupełnić, wypełnić braki.

Dokonać, *nied.* **Dokonywać,** doprowadzić do końca, dokończyć, zakończyć, dopełnić; wypełnić, spełnić, dokazać, uskutecznić (**d.** wieku=umrzeć, **d.** wielkich czynów, **d.** przeróbek); **d. ś.,** przyjść do skutku, spełnić ś., skończyć ś., stać ś., ziścić ś., zajść.

Dokończenie, *rz.* od Dokończyć; koniec, zakończenie, ostatnia część (coś jest na **d-iu**= kończy ś. coś).

Dokończyć, *nied.* **Dokańczać, Dokończać,** do końca doprowadzić, ukończyć, zakończyć, skończyć.

Doksologja, *gr.*, modlitwa, formuła, chwaląca Boga.

Doksozofja, *gr.*, mądrość ciemna, zawiła.

Doktor—*p.* Doktór.

Doktorant, *łć.*, kandydat na doktora, mający jeszcze obronić uczonej rozprawy, aby uzyskać stopień doktora.

Doktorat, *łć.*, **Doktorstwo,** godność i stopień doktora.

Doktoretka, *łć.*, biret doktorski.

Doktorka, *łć.*, kobieta doktór, lekarka; akuszerka.

Doktorostwo, Doktorowstwo, Doktorstwo, *łć.*—*p.* Doktorat; doktór z żoną.

Doktoryzacja, *łć.*, **Doktoryzowanie ś.,** składanie egzaminu i bronienie rozprawy dla uzyskania stopnia doktora.

Doktoryzować ś., *łć.*, składać egzamin i bronić rozprawy dla otrzymania stopnia doktora.

Doktór, *łć.*, uczony, posiadający najwyższy stopień naukowy; nauczyciel kościoła (tytuł wielu teologów w wiekach średnich); **d.** a. **d.** medycyny = lekarz, medyk.

Doktryna, *łć.*, teorja, nauka, konsekwentnie z pewnych zasad wysnuta; ogół systematycznie powiązanych poglądów pewnego kierunku albo szkoły filozoficznej; błędna, zbijana teorja, nauka.

Doktryner, *fr.*, krzewiciel albo fanatyczny wyznawca doktryny.

Doktrynerja, Doktrynerstwo, Doktryneryzm, *łć.*, uparte, pedantyczne trzymanie ś. pewnej doktryny, zaślepienie.

Dokuczliwy, dokuczający, dotkliwy, dojmujący, nieznośny, przykry; lubiący dokuczać.

Dokuczyć, *nied.* **Dokuczać,** nalegać, naprzykrzać ś., sprawić przykrość, ból, dopiec, dojeść, dogryźć, dać się we znaki, dojąć.

Dokument, *łć.*, dowód piśmienny, skrypt; *przen.:* wszelki dowód.

Dokumentalny, Dokumentny, *łć.*, niewątpliwy, faktyczny, oparty na dokumentach; dowodny, niewątpliwy, pewny; przystępnie objaśniony, wyrazisty, zrozumiały, przekonywający, gruntowny.

Dokumentować, *łć.*, stwierdzać, konstatować, udowadniać; **d. ś.,** stwierdzać ś., ujawniać ś., zaznaczać ś., manifestować ś.

Dokupić, *nied.* **Dokupować,** przykupić, kupić jeszcze dla uzupełnienia; w *karc.:* wymienić jedną lub więcej swoich kart na odpowiednią liczbę wziętych z kupki pozostałej po rozdaniu kart, kupić, przykupić; przyłączyć ś. do grających przez złożenie wkupnego; **d. ś.,** z trudem zdobyć drogą kupna z powodu drożyzny.

Dokupna, *karc.:* kupna, przykup, przykupna, talon, karty dobrane przez gracza.

Dola, przeznaczenie, los, udział, położenie, stan; pomyślność, szczęście, fortuna (**d.** i niedola).

Dolar, *ang.*, pieniądz Stanów Zjednoczonych północno-amerykańskich=2 rublom.

Dolegać, sprawiać ból, przykrość, cierpienie, dokuczać, uciskać, boleć, uwierać, pić; przylegać szczelnie; w *myśl.:* przypadać do ziemi (gdy kuropatwy **d-ją** można je łatwo podejść).

Dolegliwość, to, co komu dolega, przykrość, nieprzyjemność, strapienie, udręczenie, troska, zmartwienie; niezdrowie, ból, niedomaganie.

Dolegliwy, dolegający, dokuczliwy, nieznośny; bolesny, bolący.

Doletni, zapędzony już trochę w lata, dojrzały, niezbyt młody (panna **d-ia**).

Dolewka, Dolewek, to, co ś. dolewa do miary albo nad miarę, przylewka; w *piek.:* **d.** do ciasta=rozcieńczenie podmłody odpowiednią ilością płynu; *piw.:* piwo, przeznaczone do dolania beczek.

Doleżeć, przeleżeć do pewnego czasu; uleżeć (nic przed nim nie **d-y**) **d. ś.,** leżąc, dojrzeć (gruszki **d-y ś.**); leżąc, doczekać się).

Dolichocefal, *gr.—p.* Długogłowiec (termin antropologiczny), mający wymiar czaszki od czoła ku tyłowi dłuższy niż od jednej skroni do drugiej.

Dolina, zagłębienie gruntu pomiędzy górami, padół (**d.** Józafata, *przen.*, miejsce Sądu Ostatecznego); **d.** łez=ziemia, jako miejsce pobytu ludzi żyjących); *gmin.:* kieszeń.

Doliniarz, *gm.*, złodziej kieszonkowy.

Dolizać, *nied.* **Dolizywać,** polizać, wylizać do pewnego kresu a. do reszty; obić.

Dolman, Dołman, *węg.*, kaftan huzarski ozdobny, zarzucony na plecy; rodzaj okrycia damskiego z szerokiemi rękawami (fig.).

Dolmen, *celt.*, dawny pomnik a. grobowiec, ułożony z ogromnych głazów, mający postać stołu albo zamkniętej głazami izby (fig.).

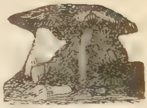

Dolny, spodni, będący u dołu, pod spodem; niższy, niżej leżący; bliższy ujścia rzeki niż jej źródła.

Dolomit, *fr.*, szpat górski, minerał, składający się z węglanów wapnia i magnezu.

Dołączyć, *nied.* **Dołączać,** przyłączyć, przydać, dodać dla złączenia w jedno, załączyć.

Dołek, *zdr.* od Dół (**d.** w brodzie, na policzku); jamka; rodzaj gry w piłkę; **d.** pod piersiami; **d-ki** pod kim kopać=działać podstępnie, aby mu zgubę gotować.

Dołęga, człowiek, podoływający czemu, silny, dzielny.

Dołęka, powodzenie, dostatek, obfitość; siła, przemoc, gwałt; doświadczenie.

Dołman—*p.* Dolman.

Dołogłowiec—*p.* Tasiemiec.

Dołować, *astr.*, o gwieździe: przechodzić przez południk w punkcie swej drogi najbliższym horyzontu; *myśl.* (o strzelbie), trafiać niżej celu; *ogrod.:* kopcować, chować jarzyny do dołu; przykrywać drzewka i rośliny ziemią przed ich zasadzeniem a. chroniąc je od zmarznięcia.

Dołożyć, *nied.* **Dokładać,** przyłożyć, przyczynić, przydać, dodać; *myśl.:* **d.**=dojeżdżać, najeżdżać, nacierać, gonić co żywo (**d.** łani); *fl.* (o wodzie) = przybijać; **d. ś.** do czego = dodać od siebie, wziąć udział w wydatku; **d.** do interesu=stracić.

Dom, budynek mieszkalny; mieszkanie u siebie (stołuję się w **d-u**, **d.** otwarty, gość w **d.**, Bóg w **d.**); strony rodzinne, kraj rodzinny, progi rodzinne, ojczyzna; domownicy, rodzina, familja (Kwiatkowska z **d-u** Ostrowską;

panna z dobrego **d-u**): rod, plemię, pokolenie, dynastja (**d.** panujący, **d.** Piasta); gospodarstwo, sprawy domowe (**d.** na wielką skalę=bogato, wykwintnie, z wielkim nakładem, z przyjmowaniem wielu gości; prowadzić **d.**=gospodarstwo); gmach na co przeznaczony, zakład (**d.** boży, szkolny, noclegowy; **d.** podrzutków; **d.** bankierski; **d.** publiczny=**d.** rozpusty, (mieszkanie nierządnic); w *astrol.*: **d.** planet=pewna część nieba w stosunku do tejże lub innej części ziemi; strona bilardu, z której zaczynają grę; w *myśl.*: legowisko niedźwiedzia, złom.

Doma, *gr.*, postać krystalograficzna, w kształcie dwu daszków, stykających się podstawami, kaleniec (fig.).

Domagać ś., dopominać ś., żądać, natarczywie wymagać.

Domanjalne dobra, *łć.*, królewszczyzna: dobra kameralne.

Domator, *łć.*, ten, co nie bywa w świecie, co lubi wciąż w domu przebywać.

Domeny, *fr.*, *blp.*, dobra rządowe, skarbowe, koronne; dobra, wydzielone na utrzymanie rodziny panującej, apanaże.

Domiar, na **d.**=na dobitkę (na **d.** złego); ponadto.

Domiarkować ś., dorozumieć ś., domyślić ś., zmiarkować ś.

Domicyl, *łć.*, mieszkanie prawne, zaznaczone na wekslu; miejsce płatności wekslu.

Domicylować weksel, *łć.*, oznaczyć na nim swoje mieszkanie prawne.

Domierzyć, *nied.* **Domierzać**, dopełnić miary, mierząc dodać; dopełna; dokończyć mierzenia; zmierzyć do pewnego kresu.

Domieszać, dodać czego do czego, mieszając, przymieszać; dokończyć mieszania.

Domieszka, to, czego domieszano, przymieszka ciała obcego.

Dominanta, *wł.*, piąty stopień każdej gamy, wielka kwinta.

Dominjalny, Dominalny, *przym.* od Dominjum.

Dominjum, *łć.*, *w lp. nieod.*, *w lm.* **-a, -ów**, większa własność ziemska, dobra ziemskie.

Domino, *łć.*, okrycie maskaradowe, rodzaj płaszcza z kapturem; osoba ubrana w **d-o** (fig.); rodzaj gry; małe tabliczki podobne do kart, służące do tej gry (fig.); zrobić **d.**=przystawić ostatnią tabliczkę i tym sposobem grę wygrać.

Dominować, *łć.*, panować, górować nad czym; wznosić ś. wyżej nad co, zajmować stanowisko wydatniejsze, znakomitsze, bardziej wpadające w oczy; imponować.

Domniemać ś., *nied.* **Domniemywać ś.**, domyślać ś., zmiarkować, dorozumieć ś., przypuścić.

Domniemanie, Domniemywanie, domyślanie, przypuszczenie, poszlaka, prezumpcja.

Domniemany, domyślny, przypuszczalny, prawdopodobny, przewidywany.

Domokrążca, *prow.*, handlarz starzyzną i wogóle przekupień, obnoszący towary po domu; handlarz **d-żny**.

Domokrążnictwo, Domokrąstwo, handel wędrowny, domokrążny.

Domorosły, wychowany w domu; niebywały na świecie, nie znający świata, swojego chowu, nie uczony (artysta **d.**).

Domostwo, dom mieszkalny z otaczającemi zabudowaniami gospodarskiemi.

Domownik, człowiek, w tymże mieszkaniu mieszkający; w *lm.* **d-icy**=czeladź domowa.

Domowy, *przym.* od Dom; należący do domu, miejscowy, swojski, używany w domu; prywatny, krajowy, ojczysty (przemysł **d.**, wojna **d-a**); złodziej **d.**; zwierzę **d-e**=przyswojone, chowane, swojskie; **po d-emu,** jak zwykle w domu, po gospodarsku.

Domówić, *nied.* **Domawiać,** dokończyć mówić; wypowiedzieć do końca, dopowiedzieć; *nied.* mówiąc, dokańczać wyrazy, wypowiadać je dobitnie, wyraźnie (jąka ś., nie domawia); **d.** komu= przymówić, dojąć, dogryźć, *nied.* dogadywać; **d. ś.,** przymówić ś., napomknąć o czym do kogo w swoim interesie.

Domysł, domniemanie, przypuszczenie.

Domyślić ś., *nied.* **Domyślać ś.,** dojść myślą, przeczuć, zgadnąć, wpaść na myśl, dorozumieć się; poczuć ś. do czego (nigdy nie **d-li ś.,** aby kurz pościerać).

Domyślnik, wyraz dwuznaczny, dwuznacznik; znak pisarski: wielokropek a. kreska pozioma.

Domyślność, *rz.* od Domyślny; dar domyślania ś., przeczuwania; przenikliwość.

Domyślny, domyślający ś. łatwo; taki, jakiego się trzeba domyślać, oparty na domyśle, domniemany, przypuszczalny, prawdopodobny.

Donacja, *łć.,* darowizna dóbr komu przez rząd jako wynagrodzenie, uczyniona z pewnemi zastrzeżeniami; dobra, będące przedmiotem takiej darowizny.

Donaszać—*p.* Donosić.

Donatarjusz, *łć.,* obdarowany donacją.

Donator, *łć.,* ten, co dał, dawca.

Donatywa, *łć.,* rodzaj medali, bitych i składanych jako dań królowi przez miasta pruskie i inflanckie; rodzaj podatku; wynagrodzenie, zapłata, honorarjum.

Donder, Dunder, *nm., żart.,* piorun: niech go **d.** trzaśnie a. świśnie.

Donderować, Dunderować, *nm.,* łajać, burczeć, buzować, fukać, piorunować; przewodzić nad kim, burmistrzować.

Donia, *ukr.,* panna, dziewczę, córka.

Donica, miska gliniana, dzieża, makutra (f.); forma do bab, naczynie gliniane do pieczenia ciasta; kamień ciosowy wyżłobiony, osadzany w ziemi pod wylotem rynien, pomp; wazon gliniany do kwiatów, *p.* Doniczka.

Doniczka, *zdr.* od Donica; gliniany wazonik do kwiatów (fig.).

Doniczkowy, *przym.* od Doniczka; **d.**=kwiat, dający się hodować a. hodowany w doniczce (nie w gruncie); kwiat pokojowy.

Doniec, kozak doński, z nad Donu.

Doniesienie, *rz.* od Donieść; zawiadomienie, wiadomość, raport; obwieszczenie w gazecie, ogłoszenie, inserat; potajemne oskarżenie, denuncjacja.

Donieść, *nied.* **Donosić, Donaszać,** przynieść, zanieść a. unieść do pewnego kresu, podług sił, (upuszczę, nie **d-sę!**); przyniósszy, dodać do tego, co już zaniesiono; dostarczyć, podać (szynkarka wina im **d-si**); **d.** komu co a. o czym= dać znać, uwiadomić go, podszepnąć mu; zadenuncjować kogo, co; **donaszać** ubranie, obuwie=nosząc, doniszczać.

Doniosłość, *rz.* od Doniosły; ważność; **d.** pocisku = odległość, którą może przebiec pocisk.

Doniosły, ważny, znaczący, płodny w następstwa (fakt **d.**).

Donkiszocki, Donkiszotowski, *przym.* od Donkiszot

Donkiszot, błędny rycerz; cudak, szaleniec, dziwak; samochwał, roiciel, marzyciel, rzucający się na przedsięwzięcia szlachetne, lecz niewykonalne; pragnący świat poprawić doraźnie, awanturnik.

Donkiszoterja, Donkiszotyzm, usiłowanie doraźnego poprawienia świata, walka z wiatrakami, t. j. z przeciwnikami urojonymi lub zbyt potężnymi; awanturniczość.

Donna, *wł.*, pani, panna, bogdanka.

Donosiciel, ten, co donosi, denuncjator, szpieg, delator.

Donosić, *nied.* **Donieść** *(ob.) dok.*, znosić do reszty, doniszczyć (**d.** suknię); nosząc, dotrzymać do pewnego czasu (**d.** płód = przebyć ciążę do kresu normalnego; **nie d.**, urodzić przed czasem, poronić).

Donośny, daleko sięgający, rozlegający ś.; silny, głośny (głos **d.**), rozgłośny, ważny, korzystny.

Donst—*p.* Dunst.

Donzella, *wł.*, *pogardl.*, panna, pretensjonalna panna.

Donżuan, uwodziciel kobiet, bałamut, lowelas; ten, co napastuje kobiety na ulicach.

Donżuanerja, Donżuanizm, Donżuaństwo, uwodzicielstwo, bałamucenie kobiet; napastowanie ich na ulicach.

Doń, *skr.*, do niego.

Dookolutenieczka, Dookoluteńka, Dookolusieńka, Dokolutka, dokoła, wszędzie, naokoło.

Dookoła—*p.* Dokoła.

Dopadać—*p.* Dopaść.

Dopadkowy, doryweczy, niestały.

Dopalić, *nied.* **Dopalać,** dokończyć palić, spalić do reszty; wypalić, spalić a. opalić należycie, do gruntu (**d.** cegłę, kawę); upalić jeszcze więcej; **d. ś.,** spalić ś. do reszty; wypalić, opalić należycie po długich usiłowaniach (nie mogę ś. **d.** tego mieszkania).

Dopasować, *nied.* **Dopasowywać,** dobrać, aby pasowało (**d.** drzwi, okna); **d. ś.,** dobrać ś., przystać do siebie (**d-li ś.** ze sobą).

Dopaść, *nied.* **Dopadać,** paść aż dokąd, dolecieć dokąd; dobiec, dopędzić, dogonić, doścignąć; **d.** czego=schwycić, porwać co; dorwać ś. do czego.

Dopaść, *nied.* **Dopasać,** dokończyć pasania, upaść do reszty, dokarmić, dotuczyć; **d. ś.,** upaść ś. należycie, dokarmić ś, dotuczyć ś.

Dopatrzyć, *nied.* **Dopatrywać,** doglądać, dozierać, strzec, pilnować, upatrywać, domyślać ś., domniemywać ś.; **d. ś.** czego w kim, w czym=upatrzyć, zauważyć, odkryć, przekonać ś., stwierdzić.

Dopchać, Dopchnąć, *nied.* **Dopychać,** pchnięciem dosunąć; doładować, dopełniać, pchając dopakować, dotłoczyć; *przen.:* zepchnąć robotę, skończyć byle jak, aby zbyć; **d. ś.,** dostać ś. pchając ś. dokąd, dotłoczyć ś.

Dopełniacz, *gram.*, w deklinacji nazwa 2-go przypadku; w *kiper.*, flaszka, użyta za szpunt.

Dopełnić, *nied.* **Dopełniać,** dodać dla pełności a. uzupełnienia, dołożyć do pełna, dokompletować; dokonać, spełnić, wykonać, wypełnić; dotrzymać czego, ziścić co (**d.** wyboru, obowiązku, warunków umowy); **d. ś.,** spełnić ś., wypełnić ś., dokonać ś., ziścić ś., przyjść do skutku, stać ś.

Dopełnienie, *rz.* od Dopełnić; dodatek, to, co ś. dodaje do czego dla uzupełnienia; *gram.*, przedmiot, wyraz, uzupełniający orzeczenie zdania, oznaczający osobę lub rzecz, na którą zwrócona jest czynność; w *mat.*, liczba a. wielkość, którą trzeba dodać, aby otrzymać liczbę a. wielkość z góry oznaczoną; w *ogr.* dodanie gruntowi brakującego składnika: wapna, piasku a. gliny.

Dopędzić, *nied.* **Dopędzać,** pędząc dościgнąć, dogonić; *przen.*, dorównać komu w czym; przypędzić do pewnego kresu.

Dopiąć, *nied.* **Dopinać,** dokończyć zapinanie; dociągnąć jedno do drugiego dla zapięcia; **d.** czego=dokazać, osiągnąć, postawić na swoim, przywieść do skutku, przeprowadzić swoje pomimo przeszkód; **d. ś.,** dopiąć ubranie na sobie

Dopiec, *nied.* **Dopiekać,** dokończyć piec, upiec do reszty; przyczynić pieczywa jeszcze więcej, piekąc, przypiec, dogrzać (słońce **d-ka**); *przen.:* **d.** komu = dogryźć, dokuczyć, zaleźć za skórę.

Dopiero, Dopierutko, Dopieruteńko, Dopieruteczko, *przysł.*, tylko co, ledwo co, przed chwilą (**d.** co wyszedł); **d.—d.**=to—to, już to—już to, już—już (**d.** na nieprzyjaciela jadąc, **d.** go odpędzając, wojowali); naówczas **d.,** nie prędzej aż, nie pierwej, wtedy ledwo (**d.** wierzymy, kiedy cierpimy); jeszcze nie więcej, zaledwie (**d.** ósma, **d.** mam lat 16); cóż **d.**=a cóż tu mówić o..., co to za! (trwałej sławy nabyć nie można, a cóż **d.** wiecznej; a **d-oż** to (jakież to) przyjęcie, jakie bywa w polskim domu!).

Dopilnować, dojrzeć, przypilnować, doglądnąć; **d. ś.**, mieć ś. na baczności, nie zaspać sprawy.

Dopisać, *nied.* **Dopisywać,** dokończyć pisania; napisać jeszcze więcej; dodać pisząc, przypisać; **d.** komu=odpowiedzieć czyim nadziejom, ziścić ś., powieść ś., udać ś., poszczęścić ś. (pogoda, zdrowie nie **d-uje,** gość nie **d-ał,** loterja nam **d-ała**); **d. ś.,** dotrzymać słowa, nie zawieść.

Dopisek, Dopis, przypisek, dodatek pisany, to co dopisano, adnotacja; objaśnienie wydrukowane w odsyłaczu a. na końcu działu albo książki; zrobić **d-ek**= przypisać ś. (np. do listu).

Dopłacić, *nied.* **Dopłacać,** zapłacić resztę; dodać do zapłaty.

Dopłata, to, co ś. dopłaca, reszta do zapłacenia, dodatek do sumy płaconej; dodatek ponad należność.

Dopływ, rzeka mniejsza, wpadająca do większej; *przen.*, napływ, dostęp (**d.** uczniów do szkoły zatamowano).

Dopołudnie, czas od rana do południa, przedpołudnie.

Dopomnieć ś., *nied.* **Dopominać ś.,** upomnieć ś. z naleganiem, zażądać, domagać ś.

Dopomóc, *nied.* **Dopomagać,** okazać pomoc, przyjść z pomocą, wesprzeć, podać rękę.

Doporać ś., z mozołem dojść do czego, uporać ś.

Dopowiedzenie, w *gram.*, określenie rzeczowne, przydawka.

Dopowiedzieć, *nied.* **Dopowiadać,** dokończyć opowiadania, domówić; dodać do tego, co powiedziano.

Dopóki, Dopókąd, *przysł.:* jak długo, póki; **d.** nie=do tego czasu aż...; zanim, nim.

Dopóty, tak długo aż..., póty, do tego czasu a. miejsca.

Dopracować, *nied.* **Dopracowywać,** doprowadzić pracę do jakiegoś kresu; dopełnić zarobek dalszą pracą, dorobić; dogonić (zwierza); **d. ś.** czego=dojść pracą do czego, dorobić ś. czego.

Doprawa, przyprawa, zaprawa; dodanie ziemi potrzebnych nawozów.

Doprawdy, *przysł.*, istotnie, naprawdę, oczywiście, w rzeczy samej, zaiste, prawdziwie, bez żartów, serjo.

Doprawić, *nied.* **Doprawiać,** dodać przyprawy, zaprawić, dobrać (**d.** sos, wódkę, farbę); kończyć uprawę (roli); domawiać, dosztukować, przyprawić do czego.

Doprosić ś., *nied.* **Dopraszać ś.**, prosząc usilnie, uzyskać co.

Doprowadzić, *nied.* **Doprowadzać,** przyprowadzić, zaprowadzić, dojść do pewnego kresu a. stopnia; pociągnąć za sobą, sprowadzić, wywołać (**d.** co do końca = dokończyć, osiągnąć dobry skutek); *cukier.*, **d.** cukier do próby=nadać mu pożądaną gęstość.

Doprząc, *nied.* **Doprzęgać**, do zaprzężonych dodać jeszcze

Dopuścić, *nied.* **Dopuszczać,** pozwolić, dostąpić, zbliżyć ś.; przypuścić, dozwolić, pozwolić, zezwolić, nie przeszkodzić czemu; **d.** samice do samców = łączyć je płciowo, stanowić; **d.** sobie co do głowy=trapić ś. smutnemi przypuszczeniami; **d. ś.** czego=popełniać, czynić (co złego).

Dopust, Dopuszczenie, zrządzenie Boże, przeznaczenie, los, dola, wola nieba, palec Boży.

Dopychać—*p.* Dopchać.

Dopytać ś., *nied.* **Dopytywać ś.**, pytając, dowiedzieć ś.

Dorachować, *nied.* **Dorachowywać,** dokończyć rachować; dodać co jeszcze do rachunku, doliczać; **d. ś.,** rachując, doliczyć ś., dojść czego; znaleźć co, szukać braku przez rachowanie (nie mógł ś. lat swych **d.,** nie mogę **d. ś.** rubla)

Dorada—*p.* Grzywica.

Doradca (forma ż. **Doradczyni**), ten (ta), co doradza, radca; **d.** prawny = adwokat, rejent, radca prawny, juryskonsultant; pokątny **d.**=ten, co ś. zajmuje adwokaturą nielegalnie, *żart.*, winkieladwokat.

Doradczy, *przym.* od Doradca; głos **d.**=przyjmowany do wiadomości, brany pod rozwagę, lecz nie rozstrzygający.

Doradzić, *nied.* **Doradzać,** udzielić rady, poradzić.

Doradztwo, zajęcie doradcy; pokątne **d.** = zajęcie pokątnego doradcy.

Dorancja, Durancja, *nm.*, odmiana śliwy zwyczajnej; owoc tej odmiany.

Dorastać—*p.* Dorosnąć.

Doraźny, Dorazowy, następujący odrazu, natychmiastowy, bezzwłoczny (**d-na** kara); leczenie **d-ne**=stosowanie w nagłych wypadkach środków leczniczych, będących pod ręką; zrośnienie **d-ne**=zrost bezpośredni, zagojenie się rany bez ropienia.

Doręczać—*p.* Doręczyć.

Doręcze, Dorędzie, tylko w wyrażeniach: na **d-czu,** na **d-dziu**=pod ręką, na pogotowiu, na podorędziu.

Doręczny, podręczny, na podorędziu będący.

Doręczyciel, ten, co doręcza, oddawca.

Doręczyć, *nied.* **Doręczać,** oddać do rąk, wręczyć.

Dorędzie—*p.* Doręcze.

Dormeza, *fr.*, powóz podróżny, urządzony do spania; czepiec nocny; **d-y,** kolczyki, z któremi można spać.

Dormitorjum, *łc.*, sala sypialna w szpitalach i konwiktach.

Dorobek, to, czego ś. dorobiono, nabytek; dorabianie ś. (być na **d-ku**=przychodzić do jakiej takiej zamożności).

Dorobić, *nied.* **Dorabiać,** dokończyć roboty; do zrobionego dodać co jeszcze, dosztukować, doprawić; dopasować zrobiwszy (**d.** klucz); **d. ś.** = robotą dojść do czego; dojść do majątku, zbogacić się.

Dorobkowicz, Dorobkiewicz, ten, co ś. dorobił majątku, parwenjusz.

Dorobkowy, *przym.* od Dorobek.

Doroczny, przypadający co rok, raz na rok.

Dorodnia, roślina z rodziny wrzosowatych, wdzięczelina

Dorodny, urodziwy, przystojny, rosły, wysoki, słuszny, postaw-

ny, pokaźny, dobrze zbudowany, okazały.

Dorosły, który dorósł, dojrzały, pełnoletni.

Dorosnąć, Dorość, *nied.* **Dorastać,** wyrosnąć do normalnej wysokości; dokończyć rosnąć; do pewnego kresu urosnąć; dojść do wieku dojrzałego; **d.** kogo=zrównać ś. z kim wzrostem; **d.** kogo, czego=rosnąć, dojść do czego (dorósł siódmego roku, chłopiec młodzieńca dorasta); *przen.* **d.** czego a. do czego=stać ś. odpowiednim do czego, sprostać czemu (nie dorósł do tego zadania); stanąć z kim narówni pod pewnym względem.

Dorostek, chłopiec dorastający wieku rozwoju płciowego, wyrostek, młodzieniaszek, gołowąs, niedorostek.

Dorość—*p.* Dorosnąć.

Dorozumieć ś., *nied.* **Dorozumiewać ś.,** domyślić ś., domniemać się, odgadnąć.

Dorożka, *ros.*, lekki powóz publiczny, fjakr, *gmin.*, drynda.

Dorożkarz, *ros.*, powożący dorożką, *gmin.*, dryndziarz.

Dorównać, *nied.* **Dorównywać,** wyrównywać, dogładzać do reszty, stanąć narówni z kim, na jednakowym poziomie pod pewnym względem, zrównać się z kim, wyrównać komu, dorosnąć kogo a. czego.

Dorsalia, *łc.*, firanki, zdobiące ołtarz.

Dorsalny, *łc.*, grzbietowy.

Dorsz, *nm.*, wątłusz, ryba oścista, bezcierniowa, gardłopłetwa, z rodziny miętusowatych, dostarczająca tranu leczniczego (fig.).

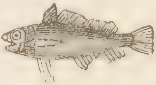

Dortuar, *fr.*, sypialnia na pensjach żeńskich.

Dorwać, *nied.* **Dorywać,** urwać do reszty (**d.** postronka naderwanego); dokończyć rwania, wyrywania; urwawszy, narwawszy, dodać do tego, co ś. już urwało, narwało; **d. ś.** czego a. do czego, dopaść, dostać ś., przypaść do czego, otrzymać co pożądanego.

Dorycki a. **Doryjski styl,** *gr.*, porządek architektoniczny w prostych kolumnach, z kapitelami bez ozdób (f.).

Doryda, *fr.*, *żart.*, kobieta ckliwa, pretensjonalna.

Dorywać—*p.* Dorwać.

Dorywczy, naprędce dokonany, nieciągły, urywkowy, niesystematyczny, dopadkowy.

Dorywkiem, Dorywkami, dorywczo, czasami, kiedy niekiedy, w miarę czasu a. zdarzonej sposobności.

Dorzecze, obszar, z którego wszystkie wody spływają do rzeki głównej.

Dorzeczny, rozsądny, logiczny, stosowny; przyzwoity, na swojem miejscu będący, taktowny.

Dorzezać—*p.* Dorznąć.

Dorznąć, Dorzezać, *nied.* **Dorzynać,** przerznąć, urznąć do końca a do pewnego kresu; rznąć, dobić; *przen.*, zgubić kogo ostatecznie, dobić go (ta przegrana **d-ła** go); **d. ś.,** zgubić ś. zupełnie, bez ratunku.

Dorzucić, *nied.* **Dorzucać,** więcej przyrzucić, dołożyć, przyczynić (**d.** drew do ognia); rzuciwszy dosięgnąć, docisnąć; *przen.*, dodać, wtrącić (jakie słowo, zdanie do rozmowy).

Dorzynać—*p.* Dorznąć.

Dosadny, dobitny, silny, dokumentny, wyrazisty, energiczny (wyrażenie **d-e**=drażliwe).

Dosadzić, *nied.* **Dosadzać,** dokończyć sadzenia, więcej zasadzić do posadzonego; *przen.*, dokuczyć,

dojąć do żywego; dopaść, doskoczyć.

Dosiadać—*p.* Dosiąść.

Dosiadywać—*p.* Dosiąść; przesiadywać, wysiadywać (nad jakim zajęciem, w jakim miejscu); przesiadywać do jakiej godziny, dotrwać.

Dosiąść, Dosiadać, *nied.* **Dosiadywać** czego=wsiąść na co (**d.** konia), siedzieć dłużej przy robocie.

Dosiebny, ksobny, skierowany, do osoby działającej, mający ruch wprost przeciwny temu, jaki wykonywa skazówka zegarka, leżącego do góry tarczą; *anat.*, mięśnie **d-ne**=przyciągające członek ku osi ciała, inaczej ksobne, przywodzące, przyciągające.

Dosieczna, w *mat.*, sieczna kąta dopełniającego.

Dosiedzieć, wysiedzieć aż do jakiego czasu a. do końca, usiedzieć dokąd (nie może na miejscu **d.** = ciągle zmienia miejsce), wytrwać.

Dosięgnąć, **Dosiąc**, *nied.* **Dosięgać**, dostać sięgając, dojść (*przen.*, sprawiedliwość, kara go **d-nie** = otrzyma karę); dotrzeć, dojść, dopiąć (**d.** wysokiego stanowiska); osiągnąć; **d.** rozumem = dociec, zbadać, przeniknąć, zgłębić.

Doskoczyć, *nied.* **Doskakiwać**, skoczyć dokąd, przyskoczyć (**d.** do kogo z pięściami); poskoczyć, pobiec w skok, skoczyć, polecieć (**d-cz** do apteki).

Doskonale, *przysł.* od Doskonały.

Doskonalić, robić doskonałym, udoskonalać, doprowadzać do doskonałości, ulepszać, poprawiać; wprawiać, ćwiczyć kogo w czym, kształcić; **d. ś.**, stawać ś. lepszym, doskonałym a. doskonalszym, udoskonalać ś.; nabywać biegłości, wprawiać się, ćwiczyć się w czym, kształcić się.

Doskonałość, *rz.* od Doskonały.

Doskonały, bez winy, bez zarzutu, bez grzechu, bez wad będący; celujący, wzorowy, wyborny, wyśmienity, znakomity, idealny; *fiz.:* gaz **d.** a. idealny = ściśle zgodny z teorją, określającą własności gazów; motor **d.** = motor idealny, działający bez straty energji; w *muz.:* akord **d.** = trójdźwięk na tonice.

Doskrobać, *nied.* **Doskrobywać**, wyskrobywać a. oskrobać do pewnego kresu a. do reszty; dokończyć skrobania; oskrobać, naskrobać jeszcze więcej dla dodania do poprzedniego; **d. ś.**, doczyścić ś. przez skrobanie; *przen.*, powoli dojść do czego, dorabiać ś. pomału, dochrapać ś.

Doskwarzyć, *nied.* **Doskwarzać**, dokończyć skwarzenia, dosmażyć; uskwarzyć jeszcze więcej dla dodania do tego, co już uskwarzono.

Doskwierzyć, *nied.* **Doskwierać**, **Doskwirać**, dokuczyć, dopiec, dogryźć, uprzykrzać się, dojąć do żywego, dać się we znaki, zalać komu sadła za skórę.

Dosłowny, literalny, słowo w słowo powtórzony, co do słowa zgodny, wierny, dokładny, jednobrzmiący.

Dosłuchać, *nied.* **Dosłuchiwać**, do końca wysłuchać; **d. ś.**, dowiedzieć się, słuchając; podsłuchać.

Dosłużyć, *nied.* **Dosługiwać**, przesłużyć do końca a. do pewnego terminu; dobyć w służbie; **d. ś.**, służąc dojść, doczekać ś. czego.

Dosłyszalny, mogący być dosłyszanym.

Dosłyszeć, mieć słuch dobry, dobrze słyszeć; zasłyszeć, usłyszeć, uchwycić słuchem.

Dostać (**dostanie**, **dostał**), dosięgnąć (**d.** kogo a. czego ręką, **d.** wysoko); dochodzić, stykać ś., sięgać; łąka **d-je** do rzeki (rozciąga ś.); **d-je** = starczy, wystarczy,

nie d-je=brak (piątej klepki mu nie **d-je**); otrzymać (podarunek, karę), osiągnąć (tu wszystkiego **d-nie**, **d.** policzek, postrzał); drzewo **d-je** liści, pączków = wypuszcza liście, pączki; dziecko **d-je** ząbków = ząbkuje; wydostać, dobyć, wydobyć, wyjąć (**d.** pałasza, **d.** czego z kufra); dotrwać, przestać na miejscu do pewnego czasu; nie cofnąć ś., dotrzymać; wydostać ś., wydobyć ś.; **d. ś.**, być nabytym, zdobytym (sława pracą ś. **d-je**); stać ś. czyim, przypaść w udziale; **d. ś.**, stać ś. czyim, czyjąś własnością, przejść na czyjąś własność (komu ś. to **d-nie?** dojąć kogo (**d-ło** mu ś. po karku); **d. ś.** dokąd=trafić, znaleźć ś. gdzie; dojść, dotrzeć (**d. ś.** do niewoli, do aresztu, do spowiedzi, na służbę, do portu); wpaść, ocknąć ś. gdzie.

Dostać (**dostoi, dostał**), *nied.* **Dostawać** a. **D. ś.**, stojąc dobyć; wystać do końca a. do pewnego czasu, ustać; nie ustąpić, dotrzymać (**d.** komu placu, kroku); **d.** czego = osiągnąć, wskórać przez stanie, wystać; wystać ś. do reszty, ustać ś. należycie, oczyścić się przez stanie (piwo się w beczce już **d-ło**); dojść do swojej pory, dojrzeć (ptaszę w jaju, owoc **d-ł ś.**).

Dostały, dojrzały.

Dostarczyciel, ten, co dostarcza; dostawca.

Dostarczyć, *nied.* **Dostarczać**, dostawić, sprowadzić, dowieźć a. przynieść; dać, wydać, przynieść (**d.** produktów na targ, pszczoły **d-ją** miodu, ziemia zbóż, krowa mleka).

Dostateczny, wystarczający, zadawalający; *uczniow.*, stopień dostateczny=trójka.

Dostatek, obfitość, spora ilość, zapas, zasób; poddostatkiem, lepiej: pod ostatkiem=obficie; dobrobyt, zamożność, bogactwo.

Dostatni, majętny, zamożny, zasobny, bogaty, suty, obszerny, przestronny, szeroki (suknia **d-ia**).

Dostawa, dostawianie czego, liwerunek, dowóz, zaopatrywanie w co; w *mat.:* **d.** = wstawa dopełnienia kąta danego.

Dostawca, ten, co się trudni dostawą, liwerant.

Dostawić, *nied.* **Dostawiać**, dostarczyć, przyprowadzić a. przywieźć, odstawić (**d.** towaru, aresztanta); więcej postawić, do postawionego dodać; dodać do stawki w grze.

Dostąpić, *nied.* **Dostępować**, przystąpić, zbliżyć ś., przybliżyć ś., dojść, podejść; **d.** czego=osiągnąć, otrzymać, zyskać coś zaszczytnego.

Dostęp, przystęp, możność dostąpienia, zbliżenia ś., miejsce, którędy ś. dostępuje, dochodzi dokąd.

Dostępny, taki, do którego łatwo dojść a. dojechać, przystępny, łatwy, nietrudny, łatwo zrozumiały (wykład **d.**); popularny, łaskawy, ludzki (pan **d.**).

Dostępować, *dok.*, dokończyć stępowania; *nied.*—*p.* Dostąpić.

Dostojeństwo, **Dostojność**, godność, dygnitarstwo, urząd znaczny; zacność, wspaniałość, godność, powaga, majestat.

Dostojnik, dygnitarz, wysoki urzędnik.

Dostojność, rodzaj tytułu: Wasza **D.**;—*p.* Dostojeństwo.

Dostojny, zacny, szanowny, godny, czcigodny, znakomity.

Dostosować, *nied.* **Dostosowywać**, dopasować, przystosować, dostroić, doprowadzić do harmonji z czym; **d. ś.**, zastosować ś., dostroić ś., nagiąć ś.

Dostroić, *nied.* **Dostrajać**, dokończyć strojenia, ubierania; doprowadzić narzędzie muzyczne do stroju zgodnego z innym narzę-

dziem muzycznym: dokończyć strojenia narzędzia muzycznego; **d. ś.**= dostosować ś., zastosować ś., upodobnić ś., nagiąć ś., zgodzić ś. z kim, z czym (**d. ś.** do towarzystwa).

Dostrzec, *nied.* **Dostrzegać**, dojrzeć, spostrzec, ujrzeć, zobaczyć, zoczyć, zauważyć.

Dostrzegacz, ten, co dostrzega, spostrzegacz, obserwator.

Dostrzegalnia, budynek, miejsce do obserwowania czego; obserwatorjum astronomiczne; w *leśn.*: **d. pożarowa**=rusztowanie w lesie, z którego dozorca patrzy na las i w razie pożaru określa jego miejsce, strażnica.

Dostrzegalny, mogący być dostrzeżonym, widzialny.

Dostukać ś., doczekać ś. skutku stukania; stukając, dostać ś.; dokołatać ś.

Dostyczna—*p.* Dotyczna.

Dosyć, **Dość**, w sam raz, dostatecznie, wystarczająco, zadawalająco; jako tako, nieźle, nienajgorzej (**d.** mu tam idzie); **d. tego!** a. **d.!**=przestać!, zaniechać!, basta!; bądź co bądź! (np. niech mi to nawet za złe wezmą, **d.** że ja zrobię, co postanowiłem); wiele, dużo, sporo (mieć **d.** czasu, pieniędzy, cierpliwości); nie **d.**, że...=nie tylko, że...

Dosypka, to, co dosypano, przysypka; *flis.*, część zboża na szkutach zbożowych, przeznaczona do zastąpienia ubytku.

Dosyt, należyte nasycenie się.

Do syta, do sytości, do nasycenia ś., ile dusza zapragnie; do przesytu, aż nadto, zupełnie.

Doszczętny, wykonany do szczętu, całkowity, zupełny (zguba **d-na**).

Doszlacze, miejsce, drogi, prowadzące ku drodze głównej.

Doszły, ten, który doszedł (do skutku); dojrzały.

Dosztukować, *nied.* **Dosztukowywać**, przyprawić część do całości, nadsztukować, przysztukować, dorobić.

Doszukać ś., *nied.* **Doszukiwać**, odszukać z trudnością.

Doścignąć, *nied.* **Dościgać**, ścigając dopaść kogo, dogonić, dognać, dopędzać.

Dość—*p.* Dosyć.

Dośmiertny, do śmierci trwający, dozgonny, dożywotni.

Dośrodkowy, przyciągający do środka, kierujący do środka; ruch **d.**=ruch, zmierzający ku środkowi; siła **d-a**=siła, skutkiem której ciało, obracające ś. dokoła jakiego punktu, będącego na zewnątrz, nie oddala się od tego punktu; nerwy **d-we**=nerwy czucia.

Doświadczalny, oparty na doświadczeniach, za pomocą doświadczeń poznany i uzasadniony, empiryczny; do doświadczeń służący; nauka **d-na**, eksperymentalna=posługująca ś. doświadczeniami.

Doświadczenie, praktyka, wiedza a. umiejętność postępowania, nabyta z własnych i cudzych przygód; eksperyment, próba, wystawienie kogoś na pokusę, aby go zbadać; **d.** naukowe a. eksperyment naukowy=umyślne zestawienie takich warunków, aby zbadanie zjawiska było łatwiejsze; ogół wiadomości, nabytych przez obserwację.

Doświadczony, którego doświadczono; wypróbowany, niezawodny, skuteczny; mający doświadczenie, wytrawny, biegły, praktyczny.

Doświadczyć, *nied.* **Doświadczać** kogo=poddawać pokusie dla wypróbowania, Bóg go ciężko **d-ył** = Bóg zesłał na niego ciężkie strapienie; **d.** czego=doznać, zaznać, uczuć, przekonać ś.; eksperymentować, dokonać próby prawdziwości teorji w praktyce.

Dotacja, *łc.*, uposażenie, obdarzenie, zaopatrzenie instytucji a. osoby w dochody; akt, przez który ś. kogo obdarza dobrami; dobra, stanowiące uposażenie.

Dotąd, *przysł.*, do tego miejsca, tak daleko; do tego czasu, do tej pory, dotychczas, do dziś dnia; dopóty, póty, potąd (grał **d.**, aż ś. zmordował).

Dotkliwy, bolesny, bolący, dolegliwy, dojmujący, dokuczliwy; wrażliwy, uczuciowy, czuły, pobudliwy; delikatny, tkliwy.

Dotknąć a. **Dotknąć ś.**, *nied.* **Dotykać** a. **Dotykać ś.**, stykać ś., leżeć obok czego; przytykać do czego; **d.** czego, co, do czego = tknąć ś. czego, pomacać, trącić co; wziąć ś. na chwilę do czego; nie **d.** kogo, czego = nie ruszyć, nie zająć ś. nim ani na chwilę, nie mieć z nim do czynienia; **d.** jakiej kwestji=wziąć ją pod uwagę, potrącić o nią, poruszyć ją, nadmienić, napomknąć, wzmiankować o niej; **d.** czego=stykać ś. z czym, graniczyć, leżeć obok, o miedzę; nie zostać obojętnym, obejść kogo, strapić, zasmucić (twoje nieszczęście mocno mię **d-ło**); ubóść, obrazić, urazić, obejść kogo (te słowa **d-ły** ją do żywego); nawiedzić, spotkać, zdarzać ś. komu (nieszczęście go **d-ło**); doświadczyć kogo przeciwnościami, nawiedzić, spuścić na kogo dolegliwości (**d-ł** Bóg Joba na ciele, **d-ł** go Bóg na umyśle).

Dotrzeć, *nied.* **Docierać**, dokończyć tarcia, wycierania; **d.** dokąd =przedrzeć ś., dostać ś., przedostać ś., dojść, przybyć; dopiąć, dosięgnąć, otrzymać; **d.** komu = dokuczyć mu, dać ś. we znaki; w *myśl.* (o psie) dognać, dopędzić; docierać kniei (o dojeżdżaczu) = szukać zwierza w kniei aż do wypłoszenia go i ubicia przez myśliwych; **d. ś.** kogo, czego=trąc, wytrzeć należycie (nie mógł ś. oczu **d.**); **d. ś.** kogo = trąc, docucić ś. go.

Dotrzymać, *nied.* **Dotrzymywać**, przetrzymać, nie puścić do pewnego czasu (**d.** ciężaru, zbiega); dochować, zachować, przechować; spełnić, ziścić (**d.** obietnicy, słowa, tajemnicy); **d.** komu czego = wytrwać w czym, nie ustąpić, nie cofnąć ś. od czego (**d.** towarzystwa, kroku, placu); **d.** komu= dorównać, nie ustąpić, nie powstydzić ś. (nikt mi w koniach nie **d-ma**); dotrzymywać w *myśl.* (o zwierzynie), pozwalać podejść, zbliżyć ś. do siebie, nie przedsiębiorąc ucieczki.

Dotychczas, *przysł.*, do tego czasu, do obecnej chwili, dotąd, do tej pory, do dziś dnia.

Dotychczasowy, dotychczas istniejący, trwający do chwili obecnej; taki, jaki był dotąd.

Dotychmiast, dotychczas.

Dotyczeć, **Dotyczeć ś.**, **Dotyczyć**, **Dotyczyć ś.** kogo, czego= tyczeć ś., ściągać ś. do czego, stosować ś.

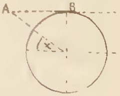

Dotyczna (**-ej**), niekiedy **Dostyczna**, w *mat.:* styczna kąta dopełnienia (fig.).

Dotykać—*p.* Dotknąć.

Dotykanie, **Dotyk**, czucie dotykowe, zdolność uczuwania przedmiotów przez dotknięcie (jeden ze zmysłów).

Dotykalny, mogący być dotkniętym, namacalny, bijący w oczy, wyraźny, oczywisty.

Dowcip, bystrość umysłu, przemyślność, pomysłowość; zdolność kombinowania, orjentowania ś., talent, spryt, zdolność (**d.** pomaga do pojmowania rzeczy, do wynalazków, **d.**, gienjusz nowe wynajduje); łatwość w wyszukiwaniu stron śmiesznych, humor, żartobliwość, dowcipność, jowjalność (**d.** weso-

ły, ostry, złośliwy); żart, koncept, facecja, krotochwila; fortel, wybieg, podstęp, kawał.

Dowcipek, żart niesmaczny, lichy koncept.

Dowcipkować, **Dowcipować**, sadzić ś. na dowcipy, popisywać ś. dowcipem, żartować, kpinkować, facecje prawić.

Dowcipniś (forma ż. **Dowcipnisia**), człowiek dowcipny, żartowniś, koncepcista, facecjonista; ten, co sadzi ś. na dowcipy.

Dowcipny, mający cechy dowcipu, pełen dowcipu, humorystyczny, krotochwilny, ucieszny, zabawny, wesoły (**d-a** odpowiedź); **d.** człowiek dowcipkujący, żartobliwy, jowialny, filuterny, cięty a. bystry, sprytny, przebiegły, przemyślny, pomysłowy, roztropny; zręczny, sprytny (**d.** przyrząd, manewr, sposób).

Dowidzieć, mieć wzrok dobry, widzieć dobrze.

Dowidziska, **Dowidzyska**! do widzenia, do zobaczenia się!

Dowiedzieć ś., *nied.* **Dowiadywać ś.**, powziąć wiadomość, zostać poinformowanym.

Dowiernoręctwo, przekaz, dany osobie, otrzymującej zapis i obowiązanej doręczyć spadek innej osobie; fideikomis.

Dowierzać komu=spuszczać się na czyją wierność; wierzyć, ufać.

Dowieść, *nied.* **Dowodzić**, doprowadzić, przyprowadzić dokąd, przywieść; **d.** czego = stwierdzić dowodami, udowodnić, przekonać, uzasadnić, dokazać, wykazać prawdziwość czego (**d.** twierdzenia, to niczego nie **d-i** = to nic nie znaczy, nie stanowi).

Dowieźć, *nied.* **Dowozić**, przywieźć do pewnego miejsca (dowiózł go do połowy drogi), zawieźć; wożąc dostarczyć.

Dowlec, *nied.* **Dowlekać**, zawlec dokąd, dociągnąć do jakiego kresu; dokończyć wleczenia, nawlekania; **d. ś.** dokąd=wlokąc ś. dojść a. dojechać.

Dowodny, oparty na dowodach, oczywisty, niewątpliwy, pewny; za dowód służący, przekonywający, rozstrzygający, decydujący; w *myśl.:* ogar **d.**=goniący na czele innych; pies **d.**=doskonale ułożony do łowów, dobrze prowadzący myśliwca na zwierzynę.

Dowodzić—*p.* Dowieść; komenderować, kierować, mieć dowództwo; stać na czele; rozwodzić ś., dużo mówić, prawić; przewodzić, burmistrzować, dunderować.

Dowojować ś., doczekać ś. złych skutków prowadzenia ś., postępowania, wojowania; doigrać się.

Dowolny, zostawiony do woli; jaki ś. podoba; samowolny, arbitralny; nie uzasadniony, nie oparty na pewnej zasadzie; dobrowolny.

Dowozić—*p.* Dowieźć.

Dowód, okoliczność albo rzecz, przemawiająca za czym, przekonywająca o czym, fakt, oznaka czego; **d-dy**=dokumenty, świadectwa, papiery osobiste (mam **d-y** w porządku); papiery stwierdzające uzdolnienie, świadectwa służbowe i t. p.

Dowódca, przywódca, naczelnik, ten, co dowodzi, wódz, komendant.

Dowóz, **Dowózka**, dowożenie, przywóz, dostawa.

Dowrzan, roślina z rodziny krzyżowych.

Doza, *gr.* — *p.* Dawka; *przen.*, ilość, miara (w tym utworze jest duża **d.** dowcipu).

Dozgonny, trwający do zgonu, dośmiertny, dożywotni.

Dozierać—*p.* Dojrzeć.

Doznać, *nied.* **Doznawać**, doświadczać, zaznać, poznać, uczuć, odczuć.

Dozorca (forma ż. **Dozorczyni**),

ten (ta) co doziera, nadzorca, inspektor; strażnik, pilnujący czego (**d.** policyjny).

Dozorować, mieć dozór, pilnować, doglądać, strzec, czuwać nad czym.

Dozór, dozorowanie, dogląd, nadżór, baczność; instytucja, mająca nadzór nad czym.

Dozwolić, *nied.* **Dozwalać**, zezwolić, pozwolić, nie przeszkodzić, nie sprzeciwić się czemu, dopuścić do czego, przystać na co.

Doża, *wł.*, tytuł, nadawany niegdyś dożywotnio w rzeczach pospolitych Weneckiej i Genueńskiej najwyższemu urzędnikowi krajowemu, odpowiadający dzisiejszemu tytułowi prezydenta rzeczypospolitej.

Dożyć, *nied.* **Dożywać**, kończyć życie, przeżyć do pewnego kresu; **d.** czego = doczekać ś. czego za życia.

Dożynać—*p.* Dożąć.

Dożynki (-ów), *blp.*, koniec żniwa; zabawa żeńców po skończeniu żniwa; okrężne, obżynki, wieńczyny.

Dożywać—*p.* Dożyć.

Dożywocie, prawo korzystania z czego do śmierci; majątek, mienie, przeznaczone dla kogo do użytku dozgonnego, poczem przechodzi do spadkobierców.

Dożywotni, **Dożywotny**, posiadany do śmierci (majątek **d.**); do śmierci będący na jednym stanowisku (urzędnik **d.**).

Dożywotnik (forma ż. **Dożywotnica**, **Dożywotniczka**), ten (ta), co korzysta z dożywocia.

Dój, mleko na raz wydojone, udój, wydój, doiwo; dojenie.

Dójka, ta, co doi krowy, dziewka do dojenia, dojnica, skopek; krowa albo owca dojna; brodawka sutkowa.

Dół, jama, wklęsłość, zapadlina, rozdół, wykop, rów; dno, spód; miejsce, stanowisko niższe, parter, część domu pod pierwszym piętrem; **d.** rzeki=część bliższa ujścia; w **d.** rzeki (płynąć) = ku ujściu, z biegiem wody, z wodą; w **d.** a. na **d.** patrzyć = spuszczać oczy, patrzyć ku ziemi; barometr idzie na **d.**= spada; płacić z **d-u**=po upływie czasu, za który ś. płaci; jama do chwytania zwierząt; *przen.:* grób, mogiła; iść na **d.**, zniżać ś., maleć, zmniejszać ś., spadać (np. co do ceny, majątku, stanowiska); w **d.** wpadać, otrzymać karę, zapłatę; w *fiz.:* **d.** fali =zniżenie pod poziom cząsteczek ciała sprężystego podczas jego falowania; *p. zdr.* **Dołek**, **Dołeczek**.

Drab, *nm.*, drągal, chłop tęgi, rosły; łotr, hultaj, włóczęga, zbój, zbir; w dawnej piechocie żołnierz szeregowy, piechur—*p.* Draby.

Drabant, **Trabant**, *nm.*, za Sasów, żołnierz trzymający straż w zamku, halabardnik (fig.); dawny taniec polski; księżyc, satelita.

Drabina, dwie żerdzie szczeblami połączone, pal z poprzecznemi kołkami do włażenia; **d.** sznurowa= dwa sznury, szczeblami połączone; w *myśl.:* stawiać **d-nę** (o niedźwiedziu), wspinać ś. na tylnych łapach; *przen.:* hierarchja, stopniowanie, gradacja; **d.** stajenna= służąca za przegrodę w stajni nad żłobem (fig.).

Drabiniasty, **Drabiasty wóz**= mający drabiny, jako boki (fig.).

Drabinka, **Drabka**, *zdr.* od Drabina; kratka żelazna zakładana w pysk koniom przy dawaniu im lekarstw; podziałka gieometryczna z kilku linji poziomych zło-

żona; *haft.:* szczegół w hafcie formy drabinki, z powycinanemi miejscami między szczeblami, kratka; *handl.*, wykaz obliczania procentów; *młyn.*, **d.** koszowa = ramka w koszu młyńskim; *ślus.*, przyrząd w kłódkach konstrukcji werthajmowskiej do przepuszczania i zatrzymywania sztyftu, przynitowanego do rygla.

Drabinkarz, karjerowicz.

Drabka, *zdr.* od Drabina; albo w *lm.* jasła, rodzaj sieci.

Drabować, jechać truchtem, kłusować; przetrząsać, szperać, rozpatrywać, roztrząsać; nicować, krytykować, obrabiać kogo.

Draby (-ów), *blp.*, cienkie słupy rusztowań, utkwione w ziemi, sztandary, tycze.

Dracena, *gr.*, smocze drzewo, roślina drzewiasta z rodziny liljowatych, przypominająca nieco palmy (fig.).

Drachma, *gr.*, jednostka wag aptekarskich = $^1/_8$ uncji = $^1/_4$ łuta; **d.** moneta grecka=30 kop.

Draga, machina do pogłębiania albo oczyszczania łożyska rzeki, kanału a. dna portu i do wydobywania przedmiotów zatopionych (fig.).

Draganek, Dragonek, Dragonka, *fr.*, galon na rękawie u prostego żołnierza, oznaczający liczbę lat służby (fig.), szewron.

Draganek, roślina bylica (ob.).

Dragant (-u), **Tragant, Tragagant**, *gr.*,—*p.* Traganek; gumowaty sok traganka, guma draganckа; ciasto powstałe z zagniecenia gumy draganckiej z cukrem miałkim; ciasto draganckie, ciasto dragantowe; w *lm.* rodzaj cukrów ozdobnych.

Dragoman, Drogman, Drogoman, *arab.*, tłómacz urzędowy przy poselstwie, na Wschód wysyłany; przewodnik.

Dragon, *gr.*, żołnierz kawalerzysta uzbrojony w karabin, pełniący służbę konno i pieszo; *przen.*, człowiek niezgrabny i dużego wzrostu.

Dragonady, *gr.*, *blp.*, prześladowania religijne za pomocą egzekucji wojskowej we Francji za Ludwika XIV i na Śląsku za Fryderyka Wilhelma III.

Dragonja, *gr.*, oddział dragonów; *zbior.*, dragoni; straż przyboczna.

Dragoński, *gr.*, *przym.* od Dragon; po **d-sku**=jak dragon; obcesowo, zuchwale; **d.** los= nieszczęśliwy, smutny.

Dragować, *nm.*, oczyszczać albo pogłębiać łożysko rzeki, kanału a. dno portu za pomocą dragi.

Drajkenig, Drajcap, *nm.* gatunek tytuniu taniego.

Drakoński, *gr.*, zbyt surowy, okrutny, nieubłagany (wyrok, przepis, prawo **d-e**).

Drała! *wl.*, myk! szust! w nogi! (o ucieczce).

Drałować, iść szybko, pędzić, biec, zmykać, zmiatać.

Dramat (-u), *gr.*, wogóle sztuka teatralna; rodzaj utworu poetyckiego, przedstawiającego w formie djalogowanej starcie ś. i walkę przeciwnych uczuć i interesów; *przen.*, fakt, wypadek, zdarzenie smutne, wzruszające lub krwawe; walka duchowa, pełna boleści.

Dramatopisarstwo, *gr.*, *blm.*, pisanie dramatów, literatura dramatyczna.

Dramaturg, Dramatopisarz, Dramatyk, *gr.*, piszący dramaty, au-

tor dramatów; piszący o sztuce dramatycznej.

Dramaturgja, Dramatopisarstwo, *gr.*, teorja sztuki dramatycznej; nauka o przedstawieniach scenicznych; dramatyka.

Dramatyczny, *gr.*, *przym.* od Dramatyka; smutny, wzruszający, wstrząsający, pełen scen okropnych, przerażających; teatralny, sceniczny; smutnie nastrojony, usiłujący wzruszyć, patetyczny (ton, postawa, giestykulacja **d-a**).

Dramatyk, *gr.*, artysta dramatyczny—*p.* Dramaturg.

Dramatyka, *gr.*, dramaturgja, twórczość dramatyczna, dramatopisarstwo; literatura dramatyczna.

Dramatyzować, *gr.*, nadawać cechy dramatu, przedstawiać w charakterze i tonie dramatycznym; brać rzecz ze strony dramatycznej (tragicznej).

Dramidło, *gr.*, lichy utwór dramatyczny, w którym nagromadzono mnóstwo scen przerażających.

Dranica, cienka deseczka darta z drzewa iglastego do pokrycia dachu, branica.

Drań, lichota, gałgaństwo, zły towar; niepoń, rozpustnik, hultaj, gałgan, nikczemnik; **d-stwo**=zbieranina, hołota.

Drapacz, ten, co drapie; w *garb.*: narzędzie do drapania skór, szlichtmond; narzędzie do kruszenia brył ziemi, spulchniania roli, niszczenia chwastów, ekstyrpator, spulchniacz, skaryfikator (fig.);

d. a. **drapaka,** stara miotła, stary grat, pomiotło; machina przędzalnicza; **d.** a. **d-k,** rodzaj hebla, skrobacz; **d. nieba**= dom o kilkunastu piętrach (w St. Zjed. Ameryki płn.); **d.** a. **szczeć leśna,** *bot.*, roślina z rodziny szczeciowatych (fig.); roślina z rodziny złożonych.

Drapaczka, szczotka łaziebna; skrobaczka; zgrzebło końskie; graca do wygarniania węgli z rusztów; sieć rybacka workowata, uczepiona do dwu żerdzi, do połowu ryb na dnie; stara, zdarta miotła, drapaka.

Drapać, silnie pocierać, skrobać paznogciami, pazurami albo czemś ostrem; **d-ie**=kole, piecze, swędzi; *przen.*, grabić, łupić, rozszarpywać (cudze mienie); **d. ś.,** skrobać ś.; *przen.*, piąć ś., wdzierać ś., wdrapywać ś. z trudem; usiłować stanąć na wyższym szczeblu społecznym, zająć miejsce wyższe—*p.* Drapnąć.

Drapak: w *wyr.* **dać d-ka**=drapnąć, czmychnąć, uciec, zemknąć, zbiec.

Drapaka—*p.* Drapacz.

Draperja, *fr.*, sute i ozdobne fałdy szaty, osłon, obicia, układ ich malowniczy.

Draperować—*p.* Drapować.

Drapichróst, tchórz, człowiek lękliwy; hultaj, włóczęga, drab, łotr.

Drapiestwo, Drapież, łupiestwo, zdzierstwo, grabież, rabunek; chciwość; wyzysk.

Drapieżca, Drapieżnik, zwierzę drapieżne; zdzierca, wydzierca, łupieżca, rabuś, grabieżca.

Drapieżny, żyjący drapiestwem, krwiożerczy, mięsożerny (zwierz, ptak **d.**); *przen.*, chciwy.

Drapnąć, skrobnąć, drasnąć, udrapać, zadrapać; porwać co, wziąć dla siebie; czmychnąć, zemknąć, umknąć, zbiec; pobiec a. pojechać szybko, popędzić, skoczyć, machnąć dokąd; *p. nied.*, Drapać.

Drapować, Draperować, *fr.*, układać w draperje, upinać malowniczo; **d. ś.,** układać na sobie ubiór w draperje; *przen.*, przybie-

rać pozę teatralną, sztuczną, udawać powagę, wielkość.

Drasnąć, zadrapnąć, udrapać, zrobić rankę drapnięciem; musnąć, dotknąć ś., zadrasnąć, obrazić, urazić, dotknąć niemile; **d. ś.,** zadrapać ś., skaleczyć ś. lekko drapnięciem.

Drastyczny, *gr.*, drażliwy, obrażający poczucie moralności, nieprzyzwoity; **d-e** leki=podrażniające, działające drażniąco.

Draśnięcie, *rz.* od Drasnąć; lekkie zranienie powierzchowne; *przen.*, dotknięcie, obraza, zadrażnienie.

Dratwa, *zdr.* **Dratewka,** *nm.*, nić szewcka z konopi z wkręconą w końcu szczeciną.

Draźlinek, *bot.*, roślina z rodziny czerpatkowatych.

Draźliwy, Drażliwy, łatwy do rozdrażnienia, obraźliwy, opryskliwy, niecierpliwy, nerwowy; czuły, delikatny; łaskotliwy, mogący obrazić, drażniący; skrupulatny, pełen honoru w jakim względzie; drastyczny, nieprzyzwoity.

Draźnić, Drażnić, podbudzać do gniewu, zaczepiać; droczyć się, przekomarzać ś., gniewać, irytować; pobudzać, łechtać, jątrzyć, rozdrażniać; **d. ś.** z kim=podbudzać do gniewu, igrać z kim dla rozgniewania, wystawiać cierpliwość jego na próbę.

Drażniąco, *przysł.*, pobudzająco, irytująco, obrażająco, boleśnie.

Drąg, długi okrąglak drewniany; kij gruby, pałka; gruba tyka, żerdź; kij żelazny do podnoszenia albo łupania kamieni, lodu (f.); oskard; **d.** pompy=szpąga, rękojeść pompy; wysoka sztuka drzewa do żagli; *p.* Dźwignia; **d-i,** *blp.*, wóz drągowy, wóz, mający po bokach dwa drągi, a między niemi na płask deskę.

Drągal, Drąg, człowiek duży a nieruchawy, niezgrabny, z tępem pojęciem, ordynarny, drab, dryblas.

Drąst, roślina z gromady mchów liściastych, z rodziny drąstowatych (fig.).

Drążek, *zdr.* od Drąg; krótki, gruby kij mocny, drewniany a. żelazny do podważania; *p.* Dźwignia; dyszel poboczny, hołobla; w *med.*, podważka, przyrząd do podważania odłamków kości; w *myśl.*, kawał drzewa, którym ś. spinają dwa kundle, stąd **d.** kundlów=para kundlów; w *gimn.*, kij gładki, $1^1/_2$—2 cali grubości mający, bądź umocowany pionowo w ziemi, bądź zawieszany poziomo, do unoszenia się na nim; w *gimn.* **d-ki,** poręcze równoległe (f.).

Drążkowy, *przym.* od Drążek; szlachcic **d.**=jeżdżący drążkami, t. j. wozami, mającemi drągi po bokach; zagonkowy, łyczkowy, chodaczkowy; *przen.* (o dawnych godnościach senatorskich), podrzędny, niższego stopnia; tytularny, nominalny; **d-owe** srebro, złoto=w sztabkach.

Drążnia, Armatnica, Imbauba, *bot.*, roślina z rodziny chlebowcowatych (fig.).

Drążnik, noszący lektykę; chodzący na szczudłach; w *drukar.*, część składowa tłoczni, bengiel.

Drążyć wyjmować ośrodek, wydłubywać, wyżłabiać, żłobić, wydrążać; *przen.*, osłabiać, wyniszczać; **d.** owoce=wyjmować pestki, drylować; cegły **d-ne**=cegły dęte.

Drelich, Drylich, *dr.* **Dreliszek, Dryliszek,** *nm.*, proste, grube płótno, parcianka, proste płócienko kolorowane.

Dren, *ang.*, rura gliniana, ściągająca wilgoć, służąca do osu-

szania miejsc bagnistych, sączek (f.); w *med.*, *p.* Sączek.

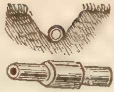

Drenować, *ang.*, osuszać miejsca błotniste przez zakładanie drenów, zakładać sączki, odsączać.

Dreptać, Drepcić, wśród zajęcia, chodzić szybko, drobnemi krokami, drobić, krzątać ś.; tańczyć w miejscu drobnym krokiem; *przen.*, zabiegać, chodzić koło czego, czynić starania.

Dresować—*p.* Tresować. **Dresura,** *fr.*—*p.* Tresura.

Dreszajba, Drajszajba, *nm.*, pomost ruchomy, na który wtaczają wozy, maszyny, lokomotywy, aby je obrócić na miejscu, tarcza obrotowa, pomost obrotowy, obrotnica (fig.).

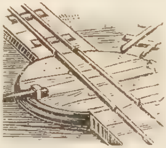

Dreszcz, *zdr.* **Dreszczyk,** lekkie drżenie, wstrząśnięcie, wzdrygnięcie w ciele; mrowie, ciarki; w *med.*, uczucie zimna, poprzedzające gorączkę, ziębienie.

Drewienko, Drewko, *zdr.* od **Drewno;** *lek.* **d-ka,** wiórki, czyszczące krew, używane jako napar.

Drewniak, zwierzę stawonogie krajowe z gromady wijów ostrorożnych (fig.); roślina z gromady grzybów z rodziny kulnicowatych; w *druk.*, szteg drewniany; zegar drewniany u dróżników kolejowych; trzewik z drewnianą podeszwą; *posp.*, budynek drewniany, dom drewniany; *gmin.*, bałwan, cymbał.

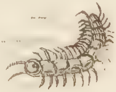

Drewniany, z drzewa zrobiony, z drzewa zbudowany; *przen.*, nieczuły, obojętny, zimny; nieruchawy, niezgrabny w ruchach, sztywny; bezdźwięczny, matowy (głos **d.**).

Drewniasty, Drzewiasty, mający własności drewna, podobny do drewna.

Drewnieć, Drzewnieć, w drzewo ś. zamieniać, stawać ś. drewnem; stawać ś. podobnym do drewna, kołowatym; drętwieć, kamienieć, sztywnieć.

Drewno, część pnia lub korzenia drzew dwuliścieniowych, zawarta między rdzeniem a korą, albo w ściślejszem rozumieniu: między rdzeniem a bielem; kawał drzewa, polano, bierwiono (czy kij, czy **d.,** to wszystko jedno); *przen.*, człowiek nieczuły; *zdrob.* **Drewienko, Drewko.**

Drewutnia—*p.* Drwalnia.

Drezyna, *fr.*, mały wózek do jazdy po szynach kolejowych, poruszany korbą a. parą (f.).

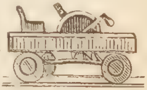

Dręczyciel, ten, co dręczy, dokucza, męczy, katownik, tyran.

Dręczyć, męczyć, zadawać cierpienia fizyczne, katować; truć, trapić, martwić, sprawiać zgryzotę, dokuczać, gnębić, pastwić ś., znęcać ś.; **d. ś.,** martwić ś., gryźć ś., truć ś.

Drętwa (a. **Płaszczka**), morska ryba chrząstkowata, posiadająca narządy elektryczne, których wyładowanie ubezwładnia inne zwierzęta (fig.).

Drętwić, czynić drętwym, zdrętwiałym, znieczulać; **d.** zęby=nabawiać oskomy, cierpienia zębów; hartować, czynić twardym.

Drętwieć, tracić czucie, martwieć, stawać się zdrętwiałym, cierpnąć; **d.** ze strachu=truchleć, tracić czucie.

Drętwik, węgorz elektr., strętwa, wąż elektryczny, ryba, należąca do węgorzowatych, obdarzona potężnym przyrządem elektrycznym,

którym razi inne zwierzęta (fig.); roślina krwawnik.

Drętwy, bezwładny, zdrętwiały; cierpki, przykry.

Drgać—*p.* Drgnąć.

Drganie, *rz.* od Drgać; *fiz.*, perjodyczny ruch wahadłowy ciał lub ich cząsteczek około punktu równowagi; drżenie, wibracja.

Drgawki, zwykle w *lm.*, drgnięcia kurczowe, powtarzające się wskutek skurczów mięśni; konwulsje.

Drgnąć, *nied.* **Drgać,** zadrgać. zadrżeć, zatrząść ś., wstrząsnąć ś,; struna **drga** = wibruje (łydki mu **drżą**=trzęsą ś. ze strachu).

Drgnienie, Drgnięcie, *rz.*, czynność słowa Drgnąć (*p.*).

Drjada, Dryjada, *gr.*, boginka leśna, nimfa leśna.

Drjakiew (-kwi), a. **Dryjakiew,** *gr.*, roślina z rodziny szczeciowatych, gwiazdnik (fig.); lekarstwo, złożone z wielu środków, niegdyś bardzo wzięte, szczególniej jako odtrutka; maść lecząca, plaster.

Drjakwowy *gr.*, *przym.* od Drjakiew; **d. zapach,** zapach korzenny.

Drobiazg (-u), *zdr.* **Drobiażdżek,** (-żdżku), drobny przedmiot, drobny szczegół, drobna okoliczność, detal; rzecz małej wagi, drobnostka, błahostka, fraszka, bagatela, małostka, głupstwo; w *lm.* = drobna bielizna (kołnierzyki, mankiety, chustki i t. p.); drobne dzieci, drobne zwierzęta, drobne towary i t. p.; drobne utwory literackie i artystyczne.

Drobiazgowy, zajmujący ś. drobnostkami, szczególikami, przywiązujący ś. do drobiazgów, małostkowy, pedantyczny; szczegółowy, zawierający wszystkie drobnostki; handel **d.**=cząstkowy, detaliczny, niehurtowny.

Drobić, dzielić na drobne części, rozdrabniać, kruszyć; drobne kroki stawiać, dreptać; tańczyć drobnego (góralskiego).

Drobina, drobna cząsteczka, odrobina, kruszyna, ździebło, okruch; drobny przedmiot, drobiazg, maleństwo; *zdr.* **Drobinka.**

Drobnica, pieniądze drobne, moneta zdawkowa, drobne; drobne rzeczy, drobne towary.

Drobnieć, stawać ś. drobnym, coraz mniejszym, maleć, zmniejszać ś., wyradzać ś., karłowacieć, zanikać.

Drobniuchny, Drobniuni, Drobniutki, Drobniuteńki, Drobniuteczki, Drobniutenieczki, Drobniusi, Drobniusieńki, Drobniusienieczki, bardzo drobny, malutki, maleńki.

Drobnociałkowy, złożony z drobnych ciałek.

Drobnomierz—*p.* Mikrometr.

Drobnomieszczański, właściwy niższej klasie mieszczańskiej, burżuazyjny, kramarski, zacofany, powszedni, ciasny, filisterski (**d-ie** poglądy, **d-ie** ideały).

Drobnoprzemysłowy, tyczący ś. drobnego przemysłu, właściwy drobnemu przemysłowi.

Drobnorolny, dotyczący drobnej własności ziemskiej; posiadający drobną własność ziemską (włościanin **d.**=małorolny).

Drobnostka, bagatelka, małostka, błahostka, fraszka; rzecz, mały przedmiot a. małej wartości, drobiazg, głupstwo.

Drobnostkowicz, przywiązujący wielką wagę do drobnostek, pedant, nudziarz.

Drobnostkowy, drobiazgowy, przesadnie ścisły, pedantyczny.

Drobnoszlachecki, dotyczący drobnej szlachty, należący do niej.

Drobnoustrój, Drobnotwór, zwierzątko a. roślinka widzialne tylko przez mikroskop; mikroorganizm; bakterja.

Drobnowidz—*p.* Mikroskop.

Drobnoziarnisty, z drobnych ziarnek złożony; mający budowę ziarnistą, o drobnych ziarnach.

Drobny, mały, niewielki, szczupły; **d-ne rysy**=niegrube, delikatne; **d-na** figura; małoważny, błahy, bagatelny, podrzędny; z małych cząstek złożony, miałki; **d-a szlachta**=zagonowa, chodaczkowa, łyczkowa, zaściankowa; **d-e mieszczaństwo** = niezamożne i niewykwintnie żyjące; **d.** pieniądz=pieniądz małej wartości; **d-ne** a. **d-ne pieniądze**=moneta zdawkowa, drobnica, bilon; **d.**, *rz.*, rodzaj tańca ludowego.

Droczyć się z kim = drażnić, drażnić ś., przekomarzać ś., dokuczać, sprzeciwiać ś. dla psoty, psocić, spierać ś. dla dokuczenia.

Droga, smug gruntu do chodzenia, pas lądu, przeznaczony do chodzenia po nim, takiż pas wody do pływania, do jeżdżenia; przejście, szlak, tor; **d.** bita=gościniec (**d.** królewska), trakt, szosa; rozstajne **d-i**=zbiegające się, krzyżujące ś.; **d.** między drzewami=aleja; **d.** wodna; **d.** żelazna=kolej, kolej żelazna; *przen.*, kierunek podróży; stać na **d-dze,** wejść komu w **d-gę**=stać mu na przeszkodzie; swoją **d-gą**= pomimo to, bez względu na to; sposób postępowania; chodzić prostą **d-gą**=postępować, żyć uczciwie; jesteś na dobrej **d-dze** = usiłowania twoje wiodą do celu; był już na **d-ze** do wyzdrowienia=wracał stopniowo do zdrowia; mieć ś., jak groch przy **d-ze**=być w niedobrym położeniu, gdzie każdy depce, skubie; sposobność, sposób dojścia do czego, okazja: torować sobie **d-gę** do władzy, do zaszczytów; masz **d-gę** do zaszczytów=otwarte pole, sposobność, okazję; nie tędy **d.**=tym sposobem nic nie osiągniesz; czytanie jest **d-gą** do nauki; **d.** do zbawienia, do chwały, do majątku; chwyta się wielu **dróg;** uzyskać co w **d-ze** łaski; właściwy kierunek podróży (pytać o **d-gę,** wskazać komu **d-gę**); podróż, wędrówka, wojaż; wybierać ś. w **d-gę,** za jedną **d-gą**=za jednym zachodem, aby nie chodzić dwa razy; wstąpię po **d-dze**=mimochodem; gotować ś. na **d-gę** wieczności=na śmierć; **d.** krzyżowa=życie pełne cierpień; **d-gi** oddechowe= przewód, kanał oddechowy od ust a. nozdrzy do drobnych oskrzeli; **d.** mleczna = smuga niezliczonej ilości gwiazd na gwiaździstym niebie; przestrzeń, przebiegana przez ciało a. punkt, będący w ruchu; **d.** planety=elipsa, po której planeta krąży około słońca; w *wojsk.*, **d.** kryta a. ukryta = przestrzeń, otaczająca przeciwskarpę, osłoniona przedpiersiem stoku.

Drogi, dużo kosztujący, cenny, kosztowny, wartościowy, wymagający wielkiego wydatku, drogo opłacany, szacowny; wymagający wysokiej zapłaty za towary a. za pracę; miły, kochany, luby, bliski sercu; kupować za **d-ie** pieniądze=dużo płacić za towar; **d-ie** kamienie; **d-ie** metale=szlachetne metale (złoto, srebro, platyna i niektóre inne).

Drogierja, *fr.*, skład materjałów aptecznych i materjałów do użytku domowego, gospodarskiego.

Drogista, *fr.*, handlujący materjałami aptecznemi.

Drogman—*p.* Dragoman.

Drogo, *przysł.* od Drogi; kosztujące dużo, po wysokiej cenie; sprzedać życie **d.** = po długiej walce.

Drogocenny, bardzo drogi, cenny, kosztowny, szacowny, mają-

cy wysoką wartość; nieoceniony.

Drogowe (-ego), opłata na utrzymanie drogi; płaca, pobierana przez służbę kolejową w miarę przebytej odległości.

Drogowskaz, słup przydrożny z napisami, wskazującemi, dokąd droga prowadzi (fig.).

Drogowy, Drożny, *przym.* od Droga.

Dromader, Dromedar, *gr.*, wielbłąd jednogarbowy (fig.).

Dront—*p.* Dodo.

Drop (-pia), duży stepowy ptak z rzędu brodzących (fig.); *przen.*, koń dropiaty.

Dropiaty, Dropiasty, takiej maści jak drop, upstrzony centkami siwemi i czerwonawemi.

Drozd, ptak z rzędu wróblowatych, zębodziobych (fig.).

Drozometr, Drozoskop, *gr.*, przyrząd do oceniania ilości opadłej rosy.

Droździk, ptak wróblowaty zębodzioby z rodziny drozdów.

Drożdżaki, grzybki drożdżowe, komórki drożdżowe, nazwa jednej gromady grzybów, powodującej fermentację (fig.).

Drożdżarstwo, Drożdżownictwo, wyrób drożdży.

Drożdże, ferment w postaci masy ciastowatej, brudno-żółtawo-białej, złożonej z grzybków drożdżowych; czyste **d.**=jednego gatunku, wyhodowane z pojedyńczych komórek; dzikie **d.** = powstające z zarodników, unoszących się w powietrzu; **d.** nasienne a. zarodowe, inaczej matka = **d.** dodawane dla wywołania fermentacji; zgręzy, ustoiny, osad, fusy, męty; rośnie, jak na **d-ach**=rośnie prędko.

Drożdżeń—*p.* Ferment.

Drożdżownia, Drożdżarnia, izba do fermentacji i hodowli drożdży, kadkarnia, kisarnia.

Drożdżownik, grzyb w rodzaju komórczaka.

Drożdżowy, *przym.* od Drożdże; zrobiony na drożdżach; ciasto **d-we**=ciastko delikatne i słodkie, do którego dodano drożdży, inaczej drożdżówka = nie deserowe, nie francuskie, nie parzone, nie tortowe.

Drożdżyna, grzybek drożdżowy, kiśniątko.

Drożeć, stawać się droższym, podnosić ś. w cenie, iść w górę.

Drożny—*p.* Drogowy; stosowny do drogi, do podróży; w *anat.*, swobodnie przepuszczający przez siebie.

Drożyć ś., żądać drogo za co, nie chcieć ustąpić z ceny, trzymać ś. z ceną; niełatwo godzić ś. na co, wzdragać ś., ociągać ś., przystawać dopiero po usilnych prośbach, ceremonjować ś., niełatwo godzić ś., przystawać na co; przeceniać ś.

Drożyna, Dróżyna, Drożynka, Dróżka, ścieżka, ścieżyna, droga mała i wązka.

Drożysko, *zgr.* od Droga; stara droga; ślady dawnej drogi.

Drożyzna, drogość; drogie, wysokie ceny.

Drożyźniany, *przym.* od Drożyzna; **d.** dodatek do płacy=dodatek z powodu drożyzny.

Drób (-obiu), ptactwo domowe.

Dróbka (-ek), *blp.*, a. **Dróbki** (-ek), *blp.*, wątróbki, żołądki, nogi, skrzydełka, szyjki, główki itp. ptactwa domowego, podróbki.

Dróżka — *p.* Drożyna; szew w pończosze a. skarpetce.
Dróżniczka, żona dróżnika.
Dróżnik, dozorca a. stróż drogowy, którego obowiązkiem jest utrzymywanie w porządku pewnej przestrzeni drogi.
Dróżyna, Dróżynka — *p.* Drożyna.
Druchna, Druhna, Drużka, przyjaciółka panny młodej, przypinająca bukieciki gościom weselnym i towarzysząca panu młodemu, gdy idzie do ołtarza brać ślub.
Druciak, gwóźdź fabryczny z drutu; hebel do wyrabiania drutów drewnianych.
Druciany, Drutowy, *nm.*, z drutu zrobiony, na drutach robiony, trykotowy.
Druciarczyk, *nm.*, mały druciarz.
Druciarz, *nm.*, ten, co drutuje stłuczone naczynia i wyrabia niektóre przedmioty z drutu (fig.).

Drucik, *zdr.* od Drut.
Druczek, *zdr.* od Druk.
Druczkarnia—*p.* Drukarnia.
Druczkować—*p.* Drukować.
Drugi, *liczeb.* porządkowy od dwa, wtóry; **d-e tyle**=jeszcze raz tyle, podwójnie; **po d-ie**=powtórnie; inny, inszy (**d.** gatunek, **d.** plan obrazu; nie czyń **d-mu,** co tobie niemiło); odwrotny, przeciwny (**d.** brzeg rzeki, odwrócić na **d-gą** stronę); niższy o stopień, pośledniejszy od najpierwszego, lichszy; podrzędny, dalszy (**d.** plan taki sam (jest dla mnie **d-im** ojcem); **d.** świat=pozagrobowy; inny, niejeden, jaki taki, niektóry, ten i ów.
Drugoklasista, uczeń klasy drugiej; **d-stka,** uczennica klasy drugiej.
Drugokursista, student z drugiego kursu.
Drugoplanowy, na drugim planie stojący, mający mniej znaczenia.
Drugoroczniak, uczeń drugoroczny, pozostający drugi rok w tej samej klasie.
Drugorodztwo, druga linja krewnych.
Drugorzędny, podrzędny, niegłówny, niepryncypalny, pośledniejszy.
Drugorzędowa formacja — *p.* Formacja.
Drugostronny, na drugiej stronie (stronicy) umieszczony, wykonany; przedstawiający coś z drugiej, z przeciwnej strony; odnoszący ś. do drugiej, przeciwnej strony.
Drugożeństwo, powtórne małżeństwo.
Drugubica, Drygubica, sieć potrójna na ptaki, na ryby; *p.* Drygawica.
Druh, przyjaciel.
Druhna—*p.* Druchna.
Druid, *celt.*, pogański kapłan u staroż. Celtów.
Druidyczny, Druidowy, *przym.* od Druid.
Druidyzm, religja starożytnych Celtów.
Drujki (-jek), *blp.*, owoce leśne, mające smak słodko-mdły.
Druk, *nm.*, tłoczenie za pomocą prasy na papierze tego, co złożono czcionkami, odbijanie; drukowanie, wydrukowanie (ukończyć **d.** dzieła, posłać do **d-u**); w **d-ku**=drukuje ś.; drukarstwo, sztuka drukarska (wynalazek **d-ku**); sposób drukowania, rodzaj czcionek (**d.** drobny); książka, broszura drukowana; *zdr.* **Druczek** (stare **d-ki**); ogół książek drukowanych, wydawnictwa drukowane (ukazać ś. w **d-u**); blankiet **d-ny** (**d.** do wypisów z metryk).
Drukarnia, *nm.*, *zdr.* **Drukarenka, Drukareńka,** zakład drukarski, gdzie ś. drukują książki, tłocznia,

typografja; **D.** a. **Druczkarnia,** fabryka, gdzie płócienka drukują.

Drukarski, *nm.*, *przym.* od Drukarz (błędy **d-e,** sztuka **d-a**).

Drukarstwo, zajęcie drukarza, sztuka drukarska.

Drukarz, *nm.*, ten, co drukuje, odbija w prasie drukarskiej; wogóle pracownik drukarski; właściciel drukarni; w *telegrafie*, przyrząd do wyciskania znaków na taśmie papierowej; *zool.*, gatunek kornika (fig.).

Drukować, *nm.*, składać czcionkami to co napisane i odbijać na papierze za pomocą prasy drukarskiej, tłoczyć, odbijać, podawać do druku; **d.** albo **druczkować,** wytłaczać mechanicznie desenie na tkaninach.

Drumla, *nm.*, małe narzędzie muzyczne, do trzymania w zębach, opatrzone sprężynką i wydające za szarpnięciem różne tony, w miarę odpowiednich ruchów warg (fig.).

Drut, *nm.*, *zdr.* **Drucik,** pręt a. nić metalowa jednakowej grubości; w *mular.*, ostry kant w wyprawie na winklach; w *garn.*, narzędzie do obrównywania z wierzchu naczyń utoczonych; w *garb.*, ostrze narzędzia garbarskiego; w *noż.*, część metalu na ostrzu narzędzia, którą zeszlifowują przy ostrzeniu; w *powr.*, jedno z pasm nici, z których jest skręcona lina, żebro, zwój, wojek; *żart.*, wódka; iglica do robienia pończoch.

Drutować, *nm.*, ściągać, spajać, oplatać drutem.

Drutownia, Druciarnia, Drutarnia, *nm.*, fabryka drutu.

Drutownica, *nm.*, płyta metalowa, opatrzona otworami stożkowatemi o coraz mniejszych średnicach, przez które przepuszcza się drut, póki nie nabędzie potrzebnej cienkości (f.).

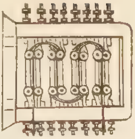

Druza, *nm.*, *min.*, gęste skupienie kryształów na wspólnym łożysku.

Druzga, odłamek, cząstka, kawałek, powstały po rozbiciu całości; rozbić w **d-i**=zdruzgotać, obrócić w ruiny, zniszczyć do cna.

Druzgotać, kruszyć, łamać, rozbijać na kawałki, tłuc z trzaskiem, gruchotać, miażdżyć.

Druzowatość, *nm.*, własność niektórych minerałów, polegająca na tym, że ich ściany krystaliczne posiadają dość znaczne nierówności, pozostałe po wypadnięciu z tych ścian końców kryształów.

Drużba, przyjaciel pana młodego, kawaler, prowadzący pannę młodą do ślubu; **d.** a. **druh,** przyjaciel, dziewosłąb; **d.,** *blm.*, przyjaźń, przychylność, życzliwość, zażyłość.

Drużbart, *nm.*, rodzaj dawnej gry w karty; król czerwienny w tej grze.

Drużbować, Drużbić, być drużbą; asystować przy ślubie.

Drużka, forma żeń. od Druh, przyjaciółka; *p.* Druchna.

Drużyna, poczet, grono, gromada, towarzystwo, kompanja; oddział, zastęp, zbrojna kupa.

Drwa (drew), *blp.*, kawałki drzewa porąbanego, drzewo rąbane do palenia, polana, szczapy; nosić **d.** do lasu (przysłowie) = zajmować się niepotrzebną pracą niepotrzebnie co robić; gdzie **d.** rąbią, tam wióry lecą = walczący musi być przygotowany na to, że i jego cios dosięgnąć może, wśród walki może i ten oberwać, kto sam w niej nie uczestniczy; im dalej w las, tem więcej drew (o trud-

nościach, mnożących ś. z upływem czasu a. z postępem roboty.

Drwal, ten, co drwa rąbie; *przen.*, prostak, gbur, ordynus; koń leniwy, nieczuły na razy.

Drwalnia, Drwalka, Drwalnik, Drewutnia, miejsce, gdzie ś. drwa rąbią i składają, komórka a. szopa na drwa.

Drwiący, szydzący, wyśmiewający, szyderczy (**d.** uśmiech).

Drwić, wyśmiewać ś. z kogo, szydzić z kogo, żartować, kpić, lekceważyć, nie brać na serjo, nic sobie nie robić z kogo, z czego.

Drwinki—*p.* Drwiny.

Drwinkować, drwinki stroić, żartować, dowcipkować, kpić, szydzić, wyśmiewać ś.

Drwiny (-in), **Drwinki** (-nek), *blp.*, naśmiewanie ś., żartowanie z kogo, szyderstwa, docinki, żarty, kpiny, docinki; **d-i stroić**=drwić; *przen.*, to **d.** a. to istne **d.**=to ladajaka robota, albo to propozycja niemożliwa do przyjęcia, a. to postępek, którego nie można puścić płazem, a. to postępowanie, którego nie można znosić.

Dryber, *blm.*, *nm.*, praca pozaszychtowa.

Dryblas, Drymblas, człowiek wysoki, niezgrabiasz; koń rosły.

Drybus, *nm.*, kadź, używana do mycia naczyń w gorzelniach i browarach; naczynie do wody nizkie, a dość szerokie; **d.** a **dryfus,** *nm.*, wanienka albo beczka na trzech nogach.

Dryga *p.* Drygawica; niewód na jesiotry ze szpagatu z wielkiemi okami, do dwustu sążni długi.

Drygać, poruszać szybko ciałem w jednym miejscu lub tylko nogami, podskakiwać; *p.* Drgać, *p.* Drygnąć.

Drygant, ogier, stadnik; *przen.*, bałamut, lowelas, bawidamek.

Drygawica, Dryga, Drygubica, Drugubica, sieć potrójna na ryby; pławaczka.

Drygawka, rodzaj wiosła do kierowania tratwą albo galarem; bukiet drużbowy na lasce, ozdobiony wstążkami.

Drygliwy, podskoczny, skoczny (**d.** taniec).

Drygnąć, *nied.* **Drygać,** podskoczyć, bryknąć; *p. nied.* podrygiwać.

Drygotać—*p.* Dygotać.

Dryja, *nm.*, figura trójkątna, trójkąt; trzy oczka na kostce do gry; zaprząg w trzy konie.

Dryjakiew, *gr.*—*p.* Drjakiew.

Dryjopitek, *gr.*, małpozwierz kopalny.

Drykować, *nm.*, nadawać blasze formę pożądaną na tokarni za pomocą przyrządu, zwanego drykstalem.

Dryl, *nm.*, **Drylownik, Drelownik,** rodzaj świdra do wiercenia w metalach; drut do przepychania fajki; przyrząd do robienia dziur w kamieniu; rurka blaszana do drążenia jabłek i gruszek; **d.**=siewnik rzędowy.

Drylich (*zdrobn.* **Dryliszek**),*nm.*—*p.* Drelich.

Dryling, *nm.* fuzja myśliwska; sztucer, karabin.

Drylować, *nm.*, wiercić drylem; **d.** owoce=wyjmować z nich pestki; uprawiać rośliny systemem rzędowo-okopowym.

Drymblas—*p.* Dryblas.

Drynda, *żart.* dorożka; *uczn.*, egzamin dodatkowy, poprawka.

Dryndnąć, *nied.* **Dryndać,** zawahać czym, zakołysać, machnąć, kiwnąć.

Dryndulka, rodzaj powoziku lub dorożki, wolant.

Dryndziarz, *żart.*, dorożkarz.

Dryzdnąć, *nied.* **Dryzdać,** wypróżnić ś. gwałtownie; skłamać.

Dryzlować, *nm.*, skręcać nici.

Drzazga, trzaska, kawałeczek odszczepionego przy rąbaniu drzewa, wióry, ostrużyny; ostra odrobina drzewa, którą można ś. skaleczyć; łuczywo; *przen.*, **d-i** z czego zrobić, porąbać na **d-i**=zniszczyć, pogruchotać, poszarpać, porąbać na kawałeczki (bił, aż **d-i** leciały).

Drzażdża, *bot.*, roślina z rodziny motylkowatych.

Drzeć (drę, darł), rwać wzdłuż, rozdzierać, rozrywać, szarpać, szczepać, rozszczepiać; **d.** pierze=skubać; **d.** kogo za uszy=targać, szarpać; **d.** korę, łyko=łupić, odzierać, obłuskiwać, zdzierać; *przen.*, **d.** kogo, z kogo=zdzierać, ciągnąć z kogo, obdzierać, łupić, wyzyskiwać, żyłować, nakładać wysokie ceny; **d.** kogo=być siedliskiem darcia, t. j. gośćca, reumatyzmu (ręka mię **d-e**, **d-e** mię w ramieniu); sprawiać nieprzyjemne wrażenie, razić, drapać (krzyk **d-e** uszy, ten grzebień **d-e**); **d.** dokąd=biec szybko, pędzić, umykać, zmykać, czmychać; **d.** z kim koty=być z nim udry na udry, mieć zatarg, kłócić ś.; **d. ś.**=**d.** jeden drugiego (drą ś. za łby); rozłazić ś., rozrywać ś., rwać ś., pękać; zużywać ś., psuć ś., niszczyć ś. (buty ś. **drą**, bielizna ś. **d-e**); *przen.*, gęba mu ś. **d-e**=poziewa; dać ś. szczepać, obłuskiwać (**d-e** ś. drzewo); obdzierać ś. nawzajem, procesować ś., wyzyskiwać ś.; **d. ś., d.** gardło=krzyczeć, wrzeszczeć; **d. ś.** dokąd=wdzierać ś., wydzierać ś., rwać ś., cisnąć ś., pchać ś. (wilki **drą** ś. do owczarni); **d. ś.** na górę=wdzierać ś., drapać ś., piąć ś., wspinać ś., wdrapywać ś.; *przen.*, **d. ś.** do zaszczytów=dobijać ś. o nie; w *myśl.* (o chróścielu) głos wydawać.

Drzemać, Drzymać, spać lekko, być w półśnie; *przen.*, gnuśnieć, być bezczynnym, być w niezamąconym spokoju, pozostawać w ciszy niezakłóconej, w zastoju (błota **d-iące**, na szafie **d-ią** skrzypce=są nieużywane).

Drzemała, Drzymała, człowiek ospały, rozlazły, gnuśny.

Drzemka, Drzymka, drzemanie, półsen, krótki sen lekki; uciąć **d-kę**=przedrzemać ś., przespać ś.; *przen.*, ospałość, gnuśny spokój.

Drzemlik, ptak drapieżny z drobnego gatunku sokołów (fig.).

Drzewce, długa rękojeść spisy, włóczni a. chorągwi, oszczepisko.

Drzewianka, *zool.*, żabka drzewna, żabka zielona; *bot.*—*p.* Srebrnik.

Drzewiasty, podobny do drzewa pod względem tkanki; *anat.*, występujący w postaci rozgałęzienia drzewnego, dendrytyczny.

Drzewibób, Bób kartagiński, roślina z rodziny motylkowatych.

Drzewidło, roślina z rodziny opuncjowatych.

Drzewiej, *blm.*, *przestarz.*, dawniej, przedtem, niegdyś, ongi; wprzód, rychlej, prędzej, pierwej, wcześniej.

Drzewiga, *bot.*, roślina australijska z rzędu palm (fig.).

Drzewigroszek, Wołowik, Wołownik, Orobek, Groch zajęczy, roślina zielna, krajowa, z rodziny motylkowych.

Drzewina, drzewo, małe drzewko.

Drzewipest, Kasztan chiński, *bot.*, roślina z rodziny cistronkowatych (fig.).

Drzewiporzec, Drzeworzec, *bot.*, roślina z rodziny storczykowatych.

Drzewisty, pełen drzew, zadrzewiony, lesisty.

Drzewko, *zdr.* od **Drzewo;** kawałek drzewa, używanego do robót drzeworytniczych; boże **d.**—*p.* Bylica; **d.** koralowe—*p.* Psianka.

Drzewnik—*p.* Celuloza.

Drzewny, *przym.* od Drzewo, właściwy drzewu, np. kora drzewna; z drzewa otrzymywany, np. materjał **d.,** węgiel **d.,** kwas **d.,** ocet **d.,** cukier **d.,** guma **d.;** handel **d.**=handel drzewem; **d.** dzięgiel—*p.* Dzięgława; **d.** fasola—*p.* Dolik; **d.** kat—*p.* Roślidława; **d-na** jerzyna—*p.* Morwa; żabka **d-na**—*p.* Żabka.

Drzewo, roślina o łodydze trwałej, drzewiastej, zwanej pniem; pień tej rośliny jako materjał na wyroby a. używany do jakiegoś użytku; część drzewa między korą a bielem, drewno; **d.** gieneałogiczne=rysunek w postaci drzewa, przedstawiający ogół potomków protoplasty jakiego rodu; *przen.,* **d.** skrzypiące = człowiek chorowity, kwękający; drzewce kopji, włóczni, oszczepisko.

Drzewojad (-u), motyl nocny z grupy prządek, trociniarka (fig.); w *bot.,* roślina pomornik.

Drzeworyt, rysunek, wyryty na drzewie; rysunek, odbity z drzeworytu.

Drzeworytnia, zakład drzeworytniczy.

Drzeworytnictwo, sztuka rytowania na drzewie, ksylografja; zajęcie drzeworytnika.

Drzeworytnik, rytownik na drzewie.

Drzewostan, stan drzew w lesie ze względu na ich gatunek, wiek, utrzymanie i t. d.; **d.** czysty (gdy w lesie drzewa są jednego gatunku); **d.** mieszany (gdy są różnych gatunków); **d.** panujący (gdy jednego gatunku drzew jest w lesie najwięcej).

Drzewoznawstwo, badanie albo znajomość drzew, dendrologja.

Drzewożerny owad = toczący drzewo.

Drzon, rdzeń drzewa; ciernie; roślina z gromady wodorostów.

Drzwi, otwór w budynku, ścianie, podłodze, szafie, z odpowiednim zakryciem, zakrycie otworu do wejścia (fig.); **d.** pojedyńcze, jednopołe, jednoskrzydłowe; **d.** podwójne, dwuskrzydłowe=podwoje; (pokazać komu **d.**=kazać wyjść precz; zamknąć przed kim **d.**=zabronić wstępu); od **d.** do **d.** (chodzić)=od domu do domu.

Drzwiczki, *zdr.* od **Drzwi: d.** u karety, **d.** u pieca (fig.).

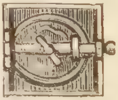

Drzymać, Drzymała, Drzymka—*p.* Drzemać, Drzemała, Drzemka.

Drżączka, drżenie, dygotanie, trema, febra, zimnica; rodzaj paraliżu; roślina z rodziny traw, pospolita na łąkach (fig.).

Drżeć, trząść ś., drgać, dygotać; **d.** przed kim=bać ś., trwożyć ś.; **d.** o co=lękać ś., obawiać ś.; **d.** na co=być chciwym.

Drżenie, *rz.* od Drżeć, drganie, drżączka, trzęsienie (**d.** głosu, powiek).

Dualin, Dualina, *blm.,* mieszanina nitrogliceryny z trocinami, materjał wybuchowy.

Dualista, *łć.,* zwolennik dualizmu.

Dualizm, *łć.,* dwoistość, uznawanie dwu odmiennych pierwiastków w naturze ludzkiej: duchowego i fizycznego; wiara w dwie istoty: złą i dobrą; w *chemji:* teorja oparta na przypuszczeniu, że w każdym związku są dwie

odrębne części składowe; ustrój polityczny, w którym dwa państwa, posiadające każde własny rząd, mają wspólnego panującego, np. Austro-Węgry.

Duanjer, *fr.*, urzędnik komory celnej.

Duanna, Doanna, *łć.*, odmiana gruszy zwyczajnej; owoc drzewa tej nazwy.

Duar, (-u), *arab.* wieś arabska.

Dubas, *ukr.*, rodzaj statku wodnego, szkuta, krypa, prom; nóż tępy.

Dubelszpic, *nm.* w *tapic.*, długa igła do przeszywania wyściełania i do przeszywania płótna pod warstwą włosów.

Dubelt (-a), *łć.*, gatunek bekasa, bekas funtowy a. właściwy (fig.); bekas wogóle; **d.** a. piwo dubeltowe = piwo mocniejsze od zwyczajnego; **d.** a. w **d.**=dubeltowo, podwójnie, dwa razy tyle.

Dubeltowy, *łć.*, podwójny; istny, co ś. zowie, prawdziwy (osieł **d.**); piwo **d-e**=dwa razy mocniejsze od zwyczajnego.

Dubeltówka, *łć.*, fuzja o 2-ch rurach, dwururka (fig.); tabliczka w dominie, mająca po równej liczbie oczek na obu przedziałach; *żart.*, dać buzi z **d-i,** pocałować ś. z **d-i**= pocałować ś. w oba policzki.

Dubiel, *nm.*, głupiec, bałwan.

Dubla, *fr.*, stawka podwójna; w *bil.*, takie uderzenie bili, aby ś. odbiła od bandy i dopiero trafiła, gdzie należy, dublet; w *karc.*, w marjaszu, zrobienie 131 punktów za jednym rozdaniem kart; w kiksie, wzięcie czterech kart.

Dublet, *fr.*, drugi egzemplarz książki, medalu, rośliny i t. p.— *p.* Dubla; *p.* Duplikat; kamień drogi do wyrobów jubilerskich, złożony z górnej połowy prawdziwej i z dolnej szklanej.

Dublon, *fr.*, dukat podwójny; futro barankowe w lepszym gatunku z długim włosem.

Dublować, *fr.*, podwajać; w *bil.*, robić dublę; w *myśl.*, strzałem z obu luf zrzucić dwie sztuki ze stada; w *szew.*, przyszywać podeszwę do pasa, stanowiącego fundament; w *teatr.*, wykonywać jaką rolę naprzemian z kim innym.

Duby (-ów), **d. smalone,** *blp.*, brednie, baje, ambaje, niedorzeczności, głupstwa, koszałki-opałki.

Duca, *fr.*, rodzaj gry dziecinnej; wyżłobienie (w stępie, w żarnach); kosz na kury.

Duca, baba lub dziewka nizka a gruba.

Duch, powietrze wyziewane, oddech, dech, tchnienie, ciepło wyziewane, zaduch, wyziew, para, zapach, woń; istota a. substancja niecielesna, niematerjalna; pierwiastek, ożywiający materję a. ciało, nieosobowo pojęty; dusza myśląca i czująca, osobowo pojęta, tchnienie Boże (oddał Bogu **d-a**); dusza (**d.** Boży, wyzionąć **d-a**=umrzeć, świat **d-a**); istota nadprzyrodzona, bez ciała (Bóg jest **d-em,** kochać Boga w **d-u** i w prawdzie, **d-y** dobre, niebieskie a. **d-y** światłości = aniołowie); **D. św.** = trzecia osoba Trójcy świętej; zły **d.**=djabeł, **d-y** nieczyste, **d-y** ciemności; dusza zmarłego, cień, strach, widmo, mara, upiór (świat **d-ów,** opowiadania o **d-ach,** godzina **d-ów**=północ); uczucie, ożywiające kogoś, skłonność, usposobienie (**d.** proroczy, **d.** poświęcenia); *przen.*, człowiek, ożywiony pewnym uczuciem, mający pewne usposobienie (wielkie **d-y** nie upadają przed przeciwnościami, to niespokojny **d.**!); *przen.*, kierunek zasadniczy, dążenie wybitne, tendencja, własność, właściwość, cha-

rakter, temperament, natura, cecha (**d.** czasu, **d.** wieku, **d.** praw, **d.** narodowy; odpowiedział mu w tym **d-u** = w tem znaczeniu, w tej myśli); dobra myśl, animusz, otucha, odwaga, śmiałość, męstwo (dodawać komu **d-a**, nabrać **d-a**, wlać w kogo **d-a**, wojsko pełne **d-a**, upaść na **d-u**); w **d-u**=w duszy, w myśli, w sobie, skrycie (śmiać ś. w **d-u**, mówić w takim **d-u**); pełen **d-a**, pokory; żywy **d.** = człowiek żyjący; tu niema żywego **d-a**=nikogo; Bogu **d-a** winien=niewinny; powiedzieć sobie w **d-u**=w myśli; **d-em** (myślą) przebywać daleko; **d-em**= co tchu, co żywo, prędko, szybko, natychmiast.

Duchna, *zdr.* **Duchenka,** *nm.*, czepek puchowy; czapka biała, płócienna, wkładana na głowę umarłych starszych ludzi.

Duchowieństwo, *blm.*, ogół duchownych, księża, kler; **d.** świeckie=księża świeccy; **d.** zakonne= zakonnicy; **d.** niższe=proboszcze, wikarjusze i t. d.; **d.** wyższe= prałaci, biskupi.

Duchownictwo, uznawanie możliwości bezpośredniego obcowania z duchami; spirytyzm.

Duchownieć, stawać ś. duchowym, przybierać cechy bardziej duchowe.

Duchowny, tyczący ś. duchowieństwa, religji, księży, kościelny, kapłański; stan **d.**; władza **d-na;** ojciec **d.**=spowiednik a. ojciec chrzestny; matka **d-na**=matka chrzestna; pokarm **d.**=nauka, *przen.*, pokarm **d.** = Komunja św., Eucharystja; obrok **d.**=lekcja moralności, upomnienie, morał; **d. -ego,** *lm.* **-i,** *rz.*, ksiądz, kapłan.

Duchowy, niematerjalny, tyczący ś. ducha; umysłowy, spirytualny (istota **d-a**); ojciec **d.**= mistrz, nauczyciel, wychowawca, mentor.

Ducyssa, *łć.*, żona duka, księżna.

Duda, *zdr.* **Dudka,** rodzaj instrumentu muzycznego dętego (fig.); piszczałka, multanki, fujarka, flet, fletnia, gajda; w *lm.*, kobza, basetla; piszczałki metalowe w organach; organy; w *lm.*, **d-y** a. **dudki**: płuca, serce i wątróbka zwierząt; wogóle wnętrzności, flaki; w **d-y** a. w **d-ki** = w płacz; **d-y** w miech=spokornieć, stulić uszy, spuścić nos na kwintę; **d.,** *pog.*, dudek, gamajda, gamoń, ślamazarnik, fujara, w *myśl.*, ogon wilka.

Dudarz, Dudziarz, Duda, grajek na dudach, kobzarz, kobeźnik; gajda.

Dudek, ptak z rzędu wróblowatych, z czubem kolorowym na głowie (fig.); każdy **d.** ma swój czubek (przysłowie)=każdy ma swoje wady; pokazał mu **d-ka** na kościele=oszukał go; *przen.*, niedoświadczony, głupi (na **d-ka** kogo wystrychnąć) = pokazać, że jest głupi; rodzaj gry w karty; kapturek żelazny, wkładany na koniec osi u wozu; wierzchołek kierzni; **d-ki** w *lm.*, *bot.*—*p.* Opieńka.

Dudeczek, mały dudek; *p.* Duduś.

Dudka, *zdr.* od **Duda,** *przen.*, dać w **d-ę** pokojową, dać w **d-ę** wojenną = dążyć do pokoju, do wojny; ryba oścista, wązkoskrzelna; dęta część pióra, dutka, tutka; w *weter.*, narzędzie do poskramiania koni niespokojnych przy operacji a. kuciu.

Dudki, małe dudy, multanki (fig.); *p.* Duda.

Dudlić, źle grać na dętym instrumencie, wogóle źle grać; *przen.*, pracować ladajako a. powoli, ślamazarnie.

Dudnić, wydawać odgłos przytłumiony, huczeć; *iron.*,grać na fortepianie zapamiętale i mocno, bębnić.

Dudu: ani **d.**=ani trochę, nic zupełnie, ani słówka, cicho, ani mrumru (o długu to on ani **d.**); **du, du, du!** naśladowanie dźwięku instrumentu (trąby, bębna).

Duduś, Dudeczek, *zdr.* od **Dudek,** mały dzieciak jeszcze głupiutki.

Duelista, *fr.*, pojedynkujący ś. często, pojedynkowicz.

Duenia—*p.* Dogiena.

Duet, *zdr.* **Duecik,** *wł.*, śpiew na dwa głosy, dwugłos, dwuśpiew; muzyka na dwóch instrumentach; utwór muzyczny na dwa głosy a. instrumenty.

Duetino, *wł.*, krótki, łatwy duet.

Dufać—*p.* ufać.

Dufność, ufność, zaufanie.

Dufny, ufny, zarozumiały; smutny.

Duga, *nm.*, dźwignia ciesielska i górnicza; **d.** a. **duha,** *ros.*, kabłąk nad chomątem w uprzęży jednokonnej.

Dugować, *nm.*, podważać dugą, podnosić za pomocą naciskania drąga; **d.** a. **dygować,** dźwigać co z wysiłkiem.

Duk, *fr.*, *zdr.* **Duczek,** książę; rodzaj gołębnika w postaci skrzynki, przybitej do ściany.

Dukacik, *łć.*, *zool.*, rodzaj motyla dziennego barwy żółtej.

Dukać, powtarzać ustawicznie wciąż to samo, skrzeczeć; **d.** a. **dukwieć,** mozolić ś., ślęczeć, dulczeć nad czym; *p.* Dukwieć.

Dukat, *zdr.* **Dukacik, Dukatek, Duś,** *łc.*, dawny pieniądz złoty = 18 złp., czerwieniec, cząty, czerwony złoty; waga handlowa, podług której jubilerzy i złotnicy szacują wyroby.

Dukatowe złoto = złoto 84 próby (dukatowej).

Dukla, małe zagłębienie w ziemi, podobne do studni.

Duknąć, *nied.* **Dukać,** zaskrzeczeć, rechotać (o żabach).

Dukt, *łć.*, droga przez las prosto wycięta; linja graniczna, przeprowadzona z wyroku sądowego; mały szyb w kopalni, pinga; droga postępowania.

Duktor, *łć.*, przewodnik, wódz, dowódca.

Dukwiarstwo, drobiazgowość, pedanterja.

Dukwieć—*p.* Dukać; ślęczeć nad czem, przysiadywać fałdów.

Dulcynea, Dulcynela, kochanka, bohdanka, pani czyjego serca.

Dulczeć, Dulczyć, ślęczyć, dukać, dukwieć, mozolnie i ustawicznie nad czym pracować.

Dulja, *gr.*, cześć oddawana przez katolików aniołom i świętym.

Duljet, *fr.*, kaftanik jedwabny watowany.

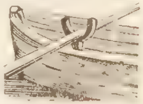

Dulka, *nm.*, podparcie dla wiosła: dwa kołki, osadzone pionowo i połączone częścią poziomą, między któremi osadza ś. wiosło (fig.).

Duma, buta, pycha, zarozumiałość, nadętość, hardość, wyniosłość; poczucie osobistej godności, ambicja; chluba, chwała, zaszczyt, ozdoba; zaduma, dumanie, marzenie, rozmyślanie, medytowanie; **d.** w Rosji: zgromadzenie prawodawcze z posłów obieralnych; **d.** a. **dumka,** smętna pieśń, tem różna od balady, romanzy a. elegji, że ma znamiona utworu słowiańskiego.

Dumać o czym a. nad czym, myśleć o czym w zadumaniu, rozpamiętywać co, medytować, marzyć, roić, zamyślać się.

Dumanie, *rz.* od Dumać, rozmyślanie, marzenie, tęskne myśli.

Dumieć, dziwić ś., wprawiać w podziw, zdumiewać.

Dumka, utwór muzyczny smętny, oparty na melodjach ukraińskich.

Dumnieć, stawać ś. dumnym, ambitnieć.

Dumny, pełen poczucia własnej godności; pyszny, pyszałkowaty, wyniosły, nadęty, hardy, butny, zarozumiały, chełpliwy; ambitny. wspaniały, imponujący (budynek, szczyt a. łańcuch gór i t. p.); **d.** z czego=chełpiący ś., szczycący ś. czym.

Dunaj, *przen.*, rzeka wielka, odległa, nieznana (za siódmym Dunajem).

Dunąć, zadąć, dmuchnąć, zawiać; — *p.* czmychnąć, drapnąć, zemknąć; drapnąć, uciekać, zmykać.

Dunder—*p.* Donder.

Dunderować—*p.* Donderować.

Dunst a. **Donst,** *nm.*, śrót najdrobniejszy, używany na małe ptaszki, brok; w *piek.*, miał mączny; wyziew z ciała palącego się, czad, swąd.

Duny, *blp.*, *nm.*, wały piasku wzdłuż wybrzeży morskich, ławice, wydmy piaszczyste.

Duńczyk, mieszkaniec Danji; duży pies rasy duńskiej.

Duńska rękawiczka, z delikatnej skóry, obróconej gładką stroną wewnątrz.

Duodec, Duodecym, *łć.*, *nieod.*, format książki, dwunastka (arkusz złożony na dwanaście kartek).

Duodecyma, *łć.*, odległość dwunastustopniowa pomiędzy tonami; dwunasty ton, licząc w górę.

Dupel, Dupla—*p.* Dziupla.

Dupla, *łć.*, ilość podwójna.

Duplika, *łć.*, odpowiedź pozywającego na replikę pozwanego.

Duplikat *łć.* a. **Dublet,** drugi egzemplarz czego, odpis.

Duplikator, *łć.*, przyrząd elektryczny, służący do wykazania bardzo słabych ilości elektryczności.

Dur, odurzenie, nieprzytomność; szał, obłęd; środek odurzający, trucizna; *p.* Durzyca.

Dur, *nieod.* (gama a. tonacja), twarda, majorowa, o tercji wielkiej, złożonej z dwu całych tonów.

Durancja—*p.* Dorancja.

Dureń, głupiec, kiep, błazen, cymbał, bałwan; rodzaj gry w karty, bałamut.

Durham, *ang.*, odmiana wołu angielskiego; wół takiej odmiany.

Durnica, forma ż. od **Dureń,** kobieta głupia, błaźnica; bzdurstwo, gadanina czcza; roślina z rodziny traw: kąkolnica, rajgras angielski (fig.).

Durnieć, głupieć; stawać ś. zuchwałym.

Durno, próżno, daremnie.

Durnowaty, Durnawy, głupowaty.

Durny, głupi, głupkowaty.

Durszlak, *nm.*, przetak metalowy, duża łyżka dziurkowana do szumowania i odcedzania (fig.).

Durzyca, Dur, tyfus, choroba gorączkowa zakaźna, ostra.

Durzyciel, ten, co kogoś durzy, łudziciel, zwodziciel, bałamut, blagier, oszust.

Durzyć, łudzić, tumanić, zwodzić, zawracać głowę, mamić, bałamucić; **d. ś.,** łudzić ś., zwodzić ś.; **d. ś.** w kim=kochać ś., zawracać sobie kim głowę.

Duser, *fr.*, komplement, słodkie słówko, pochlebne słówko; wynagrodzenie za przysługę, datek pieniężny, łapówka.

Dusiciel, ten, co dusi; wielki wąż niejadowity, duszący zdobycz przez ściskanie jej splotami swego ciała.

Dusić, zaciskać mocno szyję, tak że ś. dech traci, dławić, tamować oddech; przyduszać, tłumić, gasić; cisnąć, miąć; gnębić, nękać, dręczyć, trapić; **d.** mięso a. jarzynę = gotować na wolnym ogniu pod przykryciem z małą ilością wody; **d.** w sobie sekret a. tajemnicę=taić, kryć; **d.** pieniądze=trzymać w ukryciu, skąpić; **d.** żar=obsypywać go popiołem, aby ś. tlił wolno, nie gasnąc; **d.** robotę=ślęczeć nad nią; **d.** flaszkę=wypijać ją, wychylać, wysuszać; **d. ś.**, cierpieć duszność, tracić dech. dławić ś., krztusić ś., być ściskanym w tłoku; hamować ś., kryć ś., taić; **d. ś.** od śmiechu=gwałtownie hamować swój śmiech a. zanosić ś. od śmiechu; siedzieć a. przebywać w dusznym miejscu.

Dusienica, pułapka, w której można się udusić.

Dusigrosz, skąpiec, kutwa, sknera.

Dusikufel, pijak, opój, opilec, moczymorda, wydmikufel.

Dusz—*p.* Tusz.

Dusza, istota duchowa, nieśmiertelna, nadzmysłowa, ożywiająca ciało człowieka; istota myśląca, rozumna, jednolita, objawiająca się w myślach, uczuciach, woli; **d.** ludzka = ogół objawów świadomości człowieka (przemawiać do **d-y**, choroby **d-y**, działać na **d-ę**, skalać, oczyścić **d-ę**, Bogu **d-ę** winien = niewinny); *przen.*, życie (oddać Bogu **d-ę** = umrzeć, z **d-ą** ledwo uciekł=z życiem, przyszedł po moją **d-ę** = chce mnie pozbawić życia, leżeć bez **d-y** = bez życia; *przen.*, mieć **d-ę** na ramieniu=dygotać ze strachu; *przen.*, serce, uczucie (kochać z **d-y**, z całej **d-y** = z serca, serdecznie, namiętnie, grać, tańczyć, pisać z **d-ą**=z sercem, z uczuciem, z zapałem); nieboszczyk pokutujący, duch zmarłego, mara, upiór (w tych ruinach pokazuje ś., pokutuje **d.**, wstają z grobu **d-e**); *przen.*, człowiek (wieś z tysiąca **dusz**, niema tu żywej **d-y**); nie mieć grosza przy **d-y** = przy sobie; z *przym.* człowiek o pewnym charakterze (wielka, szlachetna **d.**, dobra, poczciwa **d.** = poczciwiec, nikczemna, podła **d.**, nie dla próżnych oklasków działa wielka **d.**); **d.** *przen.* osoba ukochana (moja **duszo**! moja **duszko**! *przen.* siła ożywcza, główny czynnik, główna sprężyna (być **d-ą** jakiej sprawy, być **d-ą** zabawy); rdzeń w bzie, nie rozwinięty listek wewnątrz tataraku, zeschła skórka (naczynie krwionośne) w dudce pióra; kawał żelaza, wkładany po rozpaleniu w żelazko do prasowania; wewnętrzne wydrążenie armaty; **d.** bomby=kula gliniana, przeznaczona przy odlewie bomb do rezerwowania wewnętrznej próżni bomby; **d.** piekarska = grudka nie wyrobionej mąki w cieście; szewcka **d.**=kawał skóry wkładany w obuwie na podeszwę; w grze w piłkę=prawo podbijania piłki, jeden z uczestników gry w piłkę; wewnętrzna część kołnierzyka; w *bud.*, listwa drewniana spajająca wyżłobione boki dwuch desek, pióro, feder; w *górn.*, sznur lontowy, rdzeń prochowy; w *mular.*, środkowa część muru w klatkach schodowych, służąca do wmurowania schodów; w *muz.*, kołek między podstawkiem a spodnią deską w narzędziach smyczkowych; w *ogrod.*, cząstka drewna wewnątrz oczka; w *powr.*, pokrętka wewnątrz powroza, na której zwijają ś. inne pokrętki.

Duszący, tamujący oddech, duszny.

Duszek, *zdr.* od **Duch,** figlarz, psotnik, chochlik (niewidzialny).

Duszka, *zdr.* od **Dusza**=ukochana osoba.

Duszenina, pieczeń wołowa duszona.

Duszkiem, *przysł.*, nie oddychając, nie odpoczywając, jednym tchem, jednym haustem (wypić **d.**), chyłkiem.

Dusznica, choroba, występująca w napadach bólu w okolicy serca z uczuciem duszności; zapalenie gardła u bydląt.

Duszniczek, kaftan (żupan) spodni.

Dusznik, otwór dla wprowadzenia powietrza; parnik, wentylator, luft, lufcik; w *ogr.*, gorąca skrzynia dla roślin.

Duszno, *przysł.* od Duszny, parno, pełno zaduchu; ciężko do oddychania; ciasno.

Duszność, trudność w oddychaniu, dychawica, ciężki oddech, zadyszka.

Duszny, *przym.* od Dusza, tyczący ś. duszy; tamujący oddech, duszący, zaduszny; w *bud.* wpust **d.**=spojenie dwu desek za pomocą duszy (*p.* w *bud.* Dusza).

Duszpasterstwo, *blm.*, zawód, powołanie duszpasterza, kapłaństwo.

Duszpasterz, ksiądz, kapłan, szczególnie proboszcz a. biskup.

Duszyczka, *zdr.* od **Dusza** = dusza dziecka.

Duś, *żart.* — *p.* Dukat; **d-sie** = pieniądze.

Dutka, Dudka, Tutka, trąbka zwinięta z papieru, lejek, torebka; dęta część pióra, pieniek, pipa, pipka.

Duumwir, *lć.*, w daw. Rzymie urzędnik, piastujący władzę wraz z drugim.

Duumwirat, urząd duumwira a. duumwirów.

Dużo, *przysł.* od Duży, wiele, mnóstwo (**d.** zmartwienia a mało zysku).

Duży, wielki, wysoki, tęgi; obszerny, znacznych rozmiarów, silny, mocny.

Dwa (dwuch, dwóch, dwu), *licz.* =2 (używa ś. przy rzeczownikach męskich nieosobowych i nijakich).

Dwadzieścia (dwudziestu), *licz.* =20, o mężczyznach=dwudziestu.

Dwadzieściakroć, dwadzieścia razy.

Dwadzieścioro (-rga), *licz. zbior.* od Dwadzieścia; **d.** dzieci, kurcząt.

Dwaj, (2 pp. dwuch, dwóch, dwu, 3 pp. dwom. 6 pp. dwoma) o mężczyznach=2; **d.** bracia.

Dwakroć, dwa razy, dwukrotnie, dwa razy tyle, podwójnie, w dwójnasób; **d.** a. **d.** stotysięcy= dwieście tysięcy.

Dwanaście, dwunastu, *licz.*=12.

Dwanaścioraki, z dwunastu różnych rodzajów składający się.

Dwanaścioro (-rga), *licz. zbior.* od Dwanaście; **d.** dzieci.

Dwie, (2 pp. dwuch, dwu, dwóch, 3 pp. dwom, 6 pp. dwiema), forma żeńs. od Dwa.

Dwieście, *licz.*=200 (2 pp. dwustu, dwuchset, dwóchset. 3 pp. dwómset, dwustu, 6 pp. dwomaset a. dwustu, w *rodz. żeńs.* dwiemaset a. dwustu).

Dwoić, podwajać, powiększać o drugie tyle; przepoławiać na dwie części, rozdwajać, dzielić; **d. ś.,** zdwajać ś., podwajać ś., powiększać ś. o drugie tyle; ukazywać się podwójnie (wszystko mu ś. w oczach **d-i**); rozdwajać ś., dzielić ś.

Dwoistość, *blm.*, *rz.* od Dwoisty; **d.** kwiatów=własność niektórych kwiatów, polegająca na tym, że słupki i pręciki w jednym

kwiecie dojrzewają niejednocześnie.

Dwoisty, podwójny, dubeltowy, zdwojony; na dwoje złożony, dwojaki; *przen.*, dwuznaczny, nieszczery, obłudny; wahający ś., wątpliwy.

Dwoiście, *przysł.* od Dwoisty, podwójnie; wątpliwie, i tak i tak.

Dwojaczki, *blp.* — *p.* Dwojak; bliźnięta; dwa lub więcej orzechów razem zrosłych.

Dwojak, bliźniak; chałupa dla dwuch rodzin, dom o dwuch izbach, rozdzielonych sienią; w *lm.* **Dwojaki, Dwojaczki, Dwojniaki,** dwa garnki razem zlepione, ze wspólnem uchem u góry (fig.); moneta dwugroszowa, dwugroszniak, dwugroszówka.

Dwojaki a. **Dwoisty,** z dwuch różnych części złożony (zboże **d-kie:** ozime i jare, **d-kim** sposobem); mający dwa znaczenia, dwuznaczny, dwustronny (słowo o **d-kim** znaczeniu).

Dwojako, *przysł.* od Dwojaki; dwojakim sposobem; w dwójnasób, dwa razy tyle.

Dwoje (-jga), *licz. zbior.* od Dwa; **d.** ludzi, **d.** dzieci, człowiek ma **d.** oczu; **d.** skrzypiec; we **d.**=dwa razy, podwójnie, we dwuch, we dwie; nas **d.**=dwuch, dwie; we **d.** złożyć=złożyć przez pół; na **d.** babka wróżyła=nie wiadomo, czy będzie lepiej, czy gorzej.

Dwojniaki—*p.* Dwojak.

Dworactwo, *blm.*, tłum dworaków, zgraja dworaków; pochlebstwo, służalstwo — *p.* Dworskość.

Dworaczy, *przym.* od Dworak (służalstwo **d-e**).

Dworaczyć — *p.* Dworakować; *przen.*, pochlebiać, nadskakiwać.

Dworak (forma ż. **Dworaczka**), dworzanin; ten, co żyje przy wielkim dworze; *przen.*, układny, zręczny, przebiegły, pochlebca, nadskakujący w obejściu.

Dworakować, Dworaczyć, Dworować, być dworakiem, służyć dworsko; żartować, kpinkować, drwić, szydzić.

Dworek, *zdr.* od **Dwór,** domek w mieście lub na wsi, zwykle z gankiem czyli werandą (f.).

Dworka, Dwórka, dama dworska, panna dworska; klucznica, gospodyni folwarczna; dziewka dworska, służąca dworska.

Dwornie, Dworno, *przysł.* od Dworny: bogato, wystawnie, paradnie, okazale; grzecznie, układnie, po dworsku.

Dwornik, włodarz, ekonom, odźwierny.

Dworno, *przysł.* od Dworny, wystawnie, okazale, bogato.

Dworny, grzeczny, układny, elegancki, wykwintny, wytworny, wyszukany, etykietalny; nadworny.

Dworować—*p.* Dworakować.

Dworski, do dworu monarszego należący; **d.** a. **dworny, dworowy,** należący do dworu, do właściciela majątku; pański; skarbowy; (trzymać ś. **d-ej** klamki = służby przy dworze); **d., -ego,** *rz.* = dworzanin, szczególniej niższego stopnia; służący we dworze.

Dworsko, *przysł.* od Dworski, po dworsku, układnie, z etykietą, z ceremonjami.

Dworskość, Dworactwo, Dworszczyzna, życie dworskie, sposób postępowania dworski, dworakom właściwy; grzeczność, etykietalność, układne obejście.

Dworszczyzna, pańszczyzna, powinności dworskie, **d.** a. **dworactwo,** ludzie dworscy, dworzanie, czeladź dworska — *p.* Dworskość.

Dworus, *pogardl.*, dworzanin, dworak, służalec dworski.

Dworzanin, należący do dworu monarszego a. magnackiego, służący na dworze pańskim a. królewskim.

Dworzec (-rca), dwór we wsi, folwark; podwórze z zabudowaniami; budynek stacyjny na kolei żelaznej, banhof, foksal; *przen.*, dworzanie, dwór.

Dworzyszcze, dwór, zamek, budynek; stary dwór; pole, przeznaczone na pastwisko.

Dwóch...—*p.* Dwuch...

Dwój...—*p.* Dwu...

Dwójczyna, *uczn.*, marna dwójka (zły stopień z nauki).

Dwójduch, dwie dusze, dusza podwójna.

Dwójka, *zdr.* **Dwójeczka,** cyfra, oznaczająca liczbę dwa, 2; dwa przedmioty a. dwie osoby, dwoje, para (maszerować **d-kami**), we **d-kę**=we dwoje; karta a. kostka w dominie o dwu oczkach; **d.** *uczn.* **dwója** = stopień z nauki, dawany przez nauczyciela; nazwa, dawana posługaczowi, noszącemu liczbę 2 jako odznakę; w *myśl.*, podwójny trop czyli ślad zająca.

Dwójlistnik, roślina z rodziny storczykowatych.

Dwójłomność, podwójne załamanie światła, własność niektórych kryształów rozszczepiania na dwa promienie przechodzącego przez nie (fig.).

Dwójnasób, w d., *przysł.*, podwójnie, dwa razy tyle, dubeltowo.

Dwójniak, gatunek mocnego miodu do picia.

Dwór (dworu), mieszkanie panującego; mieszkanie właściciela wsi; dom z zabudowaniami gospodarskiemi, gospodarstwo, folwark; wogóle: dom, mieszkanie; przestrzeń pusta koło domu, otwarte powietrze; miejsce zewnątrz mieszkania, podwórze, dziedziniec (ładnie na **d-rze** = ładna pogoda, wyjść na **d.** = na świeże powietrze, na dziedziniec); *przen.*, monarcha i jego otoczenie (minister **d-u,** dworzanie; stopień urzędniczy: radca **d-u**); mieszkańcy **d-u** wiejskiego, właściciel ziemski z rodziną, oficjaliści i czeladź; swoim **d-em** (żyć)=po swojemu, według swego upodobania, nie oglądając się na innych; prowadzić wielki **d.** = żyć wystawnie, okazale; fora ze **d-ra**=*przen.*, wynoś się! precz!; na **d.** = na przechód, z potrzebą.

Dwórka—*p.* Dworka.

Dwu..., w połączeniu z rzeczownikiem tworzy wiele przymiotników złożonych, oznaczających posiadanie danych części a. danych cech w ilości 2 (np. dwubarwny= posiadający dwie barwy, dwuokienny=mający dwa okna).

Dwuaktowy, Dwuaktówka, sztuka teatralna, złożona z dwuch aktów.

Dwuarkuszowy, zawierający dwa arkusze.

Dwuatomowy, z dwuch atomów złożony.

Dwubarwność a. **Dychroizm,** własność niektórych dwójłomnych minerałów ukazywania dwu odmiennych barw zależnie od kierunku, w jakim na nie patrzymy.

Dwuboczny, mający dwa boki.

Dwubuńczuczny, Dwutulny, mający buńczuk z dwuch końskich ogonów (basza **d.**).

Dwucalówka, deska mająca dwa cale grubości; rura, walec a. kula, mająca dwa cale średnicy.

Dwuchsetletni, Dwóchsetletni, Dwustuletni, dwieście lat mający, dwieście lat trwający (dąb **d.**); po dwustu latach obchodzony (**d.** jubileusz).

Dwuchsetny, *licz. porząd.* od Dwieście.

Dwuchsettysięczny, Dwustotysięczny, liczący dwieście tysięcy (zastęp **d.**).

Dwucienny, rzucający cień raz na południe, raz na północ (o mieszkańcach krajów międzyzwrotnikowych).

Dwucyfrowy, z dwuch cyfr złożony.

Dwuczłonkowy, z dwuch członków złożony (okres **d.**)

Dwudenny, Dwudnowy, mający dwa dna, dwa spody.

Dwudniowy, dwa dni trwający; dwum dniom odpowiadający (zarobek **d.**).

Dwudyszne (zwierzęta) = posiadające płuca i skrzele.

Dwudzielność, podział pojęcia, wyobrażenia na dwie części: na treść pojęcia, na to, co pod to pojęcie nie podchodzi; zdolność dzielenia ś. na dwie części; rozwidlanie ś. łodyg a. korzeni u roślin, dychotomja.

Dwudzielny, dzielący ś. na dwie części; dający się podzielić na dwoje; w *muz.*, takt **d.**=parzysty, takt na dwa.

Dwudziestak, jeleń z dwudziestu gałązkami rogów — *p.* Dwudziestówka.

Dwudziestka, cyfra 20; liczba 20, oznaczająca 20 sztuk czegoś; 20 lat (już jej ś. kończy **d.**); nazwa, dawana posługaczowi, noszącemu liczbę 20 jako odznakę; *p.* Dwudziestówka.

Dwudziestoczterofuntowy, ważący 24 funty; działo **d-e** = nabijane kulą, ważącą 24 funty.

Dwudziestokąt, figura d-na, wielokąt, mający dwadzieścia kątów.

Dwudziestokilkoletni, mający a. trwający lat dwadzieścia kilka.

Dwudziestokopiejkówka, moneta dwudziestokopiejkowa, czterdziestówka.

Dwudziestokrotny, dwadzieścia razy większy; dwadzieścia razy powtórzony.

Dwudziestolecie, przeciąg lat dwudziestu.

Dwudziestoletni, mający a. trwający lat dwadzieścia; przypadający po dwudziestu latach.

Dwudziestomarkówka, pieniądz, zawierający 20 marek (frydrychsdor).

Dwudziestomiljonowy, złożony z dwudziestu miljonów, posiadający dwadzieścia miljonów.

Dwudziestoparoletni, mający a. trwający dwadzieścia parę lat.

Dwudziestopięciolecie, rocznica dwudziesta piąta, przeciąg lat dwudziestu pięciu.

Dwudziestopięciorublówka, banknot na dwadzieścia pięć rubli.

Dwudziestopiętrowy, mający dwadzieścia pięter.

Dwudziestoprocentowy, czyniący a. wynoszący dwadzieścia odsetków, dwadzieścia procent.

Dwudziestościan, bryła, ograniczona dwudziestu płaszczyznami; **d.** foremny = bryła, ograniczona dwudziestu trójkątami równobocznemi.

Dwudziestotomowy, obejmujący dwadzieścia tomów.

Dwudziestowierszowy, z dwudziestu wierszy złożony.

Dwudziestówka, Dwudziestka, Dwudziestak, moneta, wartująca dwadzieścia groszy, dwudziestogroszówka.

Dwudziestu (o mężczyznach) = 20.

Dwudziestu..., w połączeniu z rzeczownikami tworzy przymiotniki złożone, oznaczające posiadanie danych części a. danych cech w ilości 20 (np. **d.** funtowy =ważący 20 funtów, **d.** centówka = pieniądz, wartujący 20 centów, **d.** groszowy = kosztujący 20 groszy a. wartujący 20 groszy.

Dwudziesty, *licz. porząd.* od Dwadzieścia.

Dwufrankowy, zawierający albo kosztujący 2 franki.

Dwufuntowy, ważący dwa funty.

Dwugarbowiec, mający dwa garby, dwugarbny (wielbłąd **d.**); *p.* Wielbłąd.

Dwugarncówka, miara zawierająca dwa garnce.

Dwugatunkowy, taki, w którym odróżniane są dwa gatunki.

Dwugłos, w *muz.*, akord z dwu tonów złożony, duet; utwór literacki, przez dwu autorów pisany.

Dwugłoska, samogłoska, złożona z dwu samogłosek, tworzących jedno brzmienie, dyftong (np. *au*, *eu*).

Dwugłoskowy, z dwu głosek złożony.

Dwugłowy, mający 2 głowy (orzeł na herbie państwa Rosyjsk.); w *anat.*, mięsień **d.** ramienia, łydki = dwa odrębne brzuśce mięśniowe, mające wspólny przyczep.

Dwugodzinny, trwający dwie godziny.

Dwugroszniak, Dwugroszówka, pieniążek wartości dwuch groszy.

Dwuizbowy, z dwu izb złożony.

Dwujęzyczny, Dwujęzykowy, używający dwu języków, mówiący dwoma językami; *przen.*, kłamliwy, obłudny.

Dwuklasówka, szkoła dwuklasowa.

Dwukoleśny, Dwukolny—*p.* Dwukołowy.

Dwukołowiec, przyrząd do jazdy samemu, którego koła jadący zapomocą pedałów porusza nogami, rower, bicykl.

Dwukołowy, mający dwa koła, o 2 kołach (wóz, bryczka, bieda **d-a**).

Dwukonka, dorożka dwukonna.

Dwukonny, parokonny, ciągniony przez dwa konie.

Dwukopytowe zwierzęta = opatrzone dwoma kopytami.

Dwukółka, wóz o dwuch kołach.

Dwukreślny, w *muz.*, oktawa **d-a** =szereg tonów od *c* nad trzecią do *c* na drugiej dodanej w wjolinie.

Dwukroćstotysięczny, zawierający dwieście tysięcy.

Dwukropek, znak pisarski : , z dwuch kropek złożony.

Dwukrotny, dwa razy powtórzony, podwójny.

Dwukształtność, Dwupostaciowość, Dymorfizm, własność niektórych ciał (zwierząt, roślin, kryształów, minerałów) występowania w 2 odmiennych postaciach (jedne osobniki danego gatunku mają jedną postać, inne zaś inną).

Dwukwadratowe równanie, w *matem.* równanie stopnia czwartego.

Dwulatek, osobnik, mający dwa lata, zwierzę dwuletnie.

Dwulecie, przeciąg czasu dwuletni.

Dwuletni, Dwuroczny, dwa lata mający a. trwający.

Dwulicowy, Dwulicy, mający dwie twarze; *przen.*, fałszywy, obłudny, na dwuch stołkach siedzący.

Dwulistnik, roślina zielna z rodziny storczykowatych, której bulwki dostarczają salepu *(ob)*.

Dwuliścieniowe, Dwuliścienne rośliny, których nasiona mają po dwa liścienie.

Dwułbisty, dwugłowy.

Dwułokciowy, mający dwa łokcie wymiaru.

Dwułuk, w *bud.*, dwie żyły sklepienia gotyckiego, idące od słupa do słupa i przecinające się (fig.).

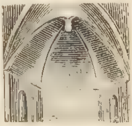

Dwumarkówka, pieniądz wartości dwuch marek.

Dwumasztowiec, okręt o dwuch masztach, okręt dwumasztowy.

Dwumian, w *algieb.*, dwie ilości algiebraiczne, połączone znakiem + lub —, binom; **d.** Newtona=wzór algiebraiczny podnoszenia **d-u** do jakiejkolwiek potęgi.

Dwumiesięczny, dwa miesiące mający a. trwający; dwum miesiącom odpowiadający (zapłata **d-a**).

Dwumiljonowy, z dwuch miljonów złożony; posiadający dwa miljony.

Dwumilowy, dwie mile wynoszący.

Dwunastak, jeleń z rogami o dwunastu rozgałęzieniach (po sześć na każdym rogu).

Dwunastka, cyfra 12; format książki, w której arkusz złożony jest na 12 części; nazwa dawana posługaczowi, noszącemu cyfrę 12, jako odznakę.

Dwunastkowy układ, **d.** system liczenia, którego podstawą jest liczba dwanaście.

Dwunastnica, początek jelita, łączący żołądek z dalszym przewodem jelitowym (fig.).

Dwunasto..., w połączeniu z rzeczownikami tworzy przymiotniki złożone, oznaczające posiadanie danych części a. danych cech w ilości 12 (np. dwunastodniowy=trwający dni 12).

Dwunastobok, *mat.*, wielokąt o dwunastu bokach.

Dwunastofuntówka, armata, strzelająca pociskami dwunastofuntowemi, działo dwunastofuntowe.

Dwunastokąt, *mat.*, figura, złożona z dwunastu punktów (wierzchołków), z których żadne trzy nie leżą na jednej z prostych, łączących te punkty.

Dwunastolecie, przeciąg czasu, trwający lat dwanaście.

Dwunastoletni, dwanaście lat mający a. trwający, powtarzający się co 12 lat.

Dwunastomiesięczny, trwający dwanaście miesięcy, mający 12 miesięcy, roczny.

Dwunastopolowe gospodarstwo= na dwanaście pól podzielone.

Dwunastostopniowy, mający dwanaście stopni (ganek **d.**, mróz **d.**).

Dwunastościan, bryła ograniczona dwunastu płaszczyznami; **d.** foremny = bryła ograniczona dwunastu pięciokątami foremnemi, dodekaedr.

Dwunastotomowy, złożony z dwunastu tomów.

Dwunastowierszowy, złożony z dwunastu wierszy.

Dwunastowiosłówka, łódź, mieszcząca dwunastu wioślarzy.

Dwunastu (o mężczyznach) 12.

Dwunasty, *licz. porząd.* od Dwanaście, jedna **d-a**=**d-a** część, **d-a**= godzina **d-a**, wpół do **d-ej** = godz. $11^1/_2$; rodzaj gry w karty: halbe cwelwe, elbik, halbik.

Dwunos, Dwójnos, Dwunosy, w *myśl.*, gatunek wyżła z rozdwojonym nosem, wyżeł dwunosy, cwajnos.

Dwunożny, Dwunogi, Dwójnożny, Dwójnogi, mający dwie nogi (stworzenie **d.**=człowiek).

Dwuoczny, dotyczący obu oczu.

Dwuoddziałowy, podzielony na dwa oddziały.

Dwuokienny, mający dwa okna.

Dwuosiowy, mający dwie osie.

Dwuosobowość, *blm.*, obłęd, polegający na upatrywaniu w sobie dwuch osób.

Dwuosobowy, mogący pomieścić dwie osoby, (np. karetka **d-a**, powóz **d.**).

Dwuotworowy, mający 2 otwory.

Dwuparówka, łódź, mieszcząca dwuch wioślarzy, z których każdy robi parą wioseł.

Dwuparzystopalcowe, rząd ptaków, o nogach, mających po dwa palce, skierowane na przód i po dwa w tył: łażące.

Dwupienne rośliny=mające kwiaty a. tylko pręcikowe, a. tylko słupkowe na jednym osobniku, dwudomowe, rozdzielnopłciowe.

Dwupiętrowy, mający dwa piętra; na dwa piętra wysoki.

Dwupłatkowa korona = korona kwiatu, złożona z dwu płatków.

Dwupłatowiec, aeroplan o dwu płaszczyznach, biplan (fig.).

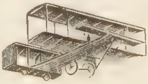

Dwupłciowy, posiadający zarazem płeć męską i żeńską; człowiek **d.**=hermafrodyta.

Dwupokojowy, z dwuch pokojów złożony.

Dwupolowe gospodarstwo = podzielone na dwa pola, prowadzone na dwa pola.

Dwupoły, z dwuch połów oddzielnych złożony: dach **d.**; drzwi **d-e**=drzwi dwuskrzydłe, podwoje.

Dwupostaciowość — *p.* Dwukształtność.

Dwuprocentowy, wynoszący dwa procenty; **d.** roztwór, mający tylko $2^0/_0$ jakiego dodatku.

Dwuprzymierze, przymierze dwuch mocarstw.

Dwupunktowy druk, pismo dwupunktowe, czcionki najdrobniejsze.

Dwuramienny, mający dwa ramiona: świecznik **d.**, drąg **d.**, **d-a** dźwignia=drąg, mający punkt podparcia między punktem przyczepienia siły a punktem przyczepienia oporu (rys.—*p.* Dźwignia).

Dwurazowy, podwójny, dwa razy większy, dwa razy powtórzony; nieszczery, obłudny.

Dwuręczny, Dwuręki, mający dwie ręce (człowiek jest stworzeniem **d-nem**).

Dwuroczniak, Dwuroczny — *p.* Dwuletni.

Dwurodzajowy rzeczownik, w *gram.*, mający dwa rodzaje (np. ten sierota, ta sierota).

Dwurogi, Dwurożny, Dwurogaty, mający dwa rogi (księżyc **d.**).

Dwuroże, Dwurożec, o 2 rogach (półksiężyc)

Dwurublowy, kosztujący dwa ruble, wynoszący dwa ruble (datek **d.**).

Dwururka, dubeltówka, fuzja o dwuch lufach.

Dwurządztwo, władza, złożona z 2 osób rządzących.

Dwurzędny, Dwurzędowy, rozmieszczony w dwa rzędy (liście **d-ne**); jęczmień **d.**=mający kłoski ustawione w dwa rzędy; zagon **d.**=przechodzący przez dwa zagony; siewnik **d.** = wysiewający ziarno w dwa rzędy.

Dwusążniowy, mający dwa sążnie wymiarów.

Dwusieczny—*p.* Obosieczny.

Dwusiedzeniowy, mający 2 siedzenia (powóz, rower).

Dwusilny, kwiat mający 4 pręciki, z których 2 dłuższe a 2 krótsze.

Dwuskibowiec, albo **pług dwuskibowy,** rodzaj pługa, krającego odrazu dwie skiby (fig.).

Dwuskośnoosiowy a. **Monokliniczny** układ postaci krystalicznych: piramida, pryzma.

Dwuskrzelne mięczaki, rząd mięczaków z gromady głowonogich, posiadający po dwa skrzela w jamie skrzelowej.

Dwuskrzydły, Dwuskrzydlasty, mający dwa skrzydła: drzwi **d-e**= podwoje; owady **d-e**=nazwa rzędu

owadów, mających po dwa skrzydła po dojrzeniu.

Dwustanowy, złożony z 2 stanów (w społeczeństwie).

Dwustopniowy, mający dwa stopnie; dwie kategorje; **d-e** wybory, t. j. polegające na tem, że ogół obywateli obiera wyborców, a ci z pomiędzy siebie — posłów.

Dwustopowy, mający dwie stopy wymiaru, łokciowy; wiersz **d.** =złożony z dwuch stóp.

Dwustotysięczny—*p.* Dwuchsettysięczny.

Dwustronny, obustronny, z obu stron znajdujący ś., tyczący ś. dwuch stron (umowa **d-a,** działanie **d-e**); moneta **d-a**=mająca stempel z obu stron.

Dwustrzałowy, dający dwa strzały, mieszczący dwa naboje (pistolet **d.**).

Dwustu (o mężczyznach) = 200.

Dwusylabowy —*p.* Dwuzgłoskowy.

Dwuszpaltowy, drukowany w dwie szpalty, w dwa łamy; wiersz **d.**=wiersz idący przez szerokość dwuch szpalt.

Dwuśpiew, śpiew na dwa głosy, duet.

Dwuśrubowiec, Dwuszrubowiec, okręt o dwuch śrubach, okręt, statek **d-wy.**

Dwuświat, dwa światy: moralny i fizyczny.

Dwutomowy, z dwu tomów złożony.

Dwutorowy, mający 2 tory.

Dwutulny—*p.* Dwubuńczuczny.

Dwutygodnik, czasopismo, wychodzące co dwa tygodnie a. dwa razy miesięcznie.

Dwutygodniowy, trwający dwa tygodnie; dwóm tygodniom odpowiadający; co dwa tygodnie przypadający.

Dwutysięczny, Dwutysiączny, *licz. porząd.* od Dwa tysiące; z dwuch tysięcy złożony.

Dwuwarstwowy, złożony z dwuch warstw.

Dwuwartościowy pierwiastek a. **związek chemiczny**=mający dwie wartości.

Dwuwiekowy, Dwuwieczny, dwa wieki trwający.

Dwuwiersz, utwór, liczący dwa wiersze, utwór dwuwierszowy, dystych.

Dwuwieżowy, mający 2 wieże.

Dwuwiorstowy, dwie wiorsty wynoszący.

Dwuwiosłówka, łódź o dwuch wiosłach, łódź, mieszcząca dwuch wioślarzy, łódź dwuwiosłowa.

Dwuwłókowy, z dwuch włók złożony, dwie włóki posiadający.

Dwuwymierność, wyrażenie matematyczne, dotyczące wyższych badań gieometrycznych.

Dwuzgłoskowy, Dwusylabowy, z dwuch zgłosek złożony.

Dwuzłotówka, dawna polska moneta wartości dwuch złotych.

Dwuznacznik, wyraz, mający dwa znaczenia, homonim, ekwiwok; wyrażenie dające się tłomaczyć dwojako.

Dwuznaczny, mający dwa znaczenia, dający ś. dwojako rozumieć; wątpliwej wartości, wątpliwej dobroci, podejrzany.

Dwużeniec (-ńca), ten, co ma dwie żony, bigamista; wdowiec, ożeniony powtórnie.

Dwużeństwo, *blm.*, pozostawanie w związku małżeńskim z dwiema kobietami jednocześnie, bigamja; powtórne ożenienie ś. po owdowieniu.

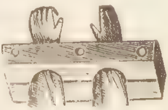

Dyba, częściej w *lm.* **Dyby,** kłoda z otworami na ręce a. nogi winowajców (fig.); *przen.*, więzy, kajdany.

Dybać, czyhać, czatować, czaić ś. na kogo, na co; skradać ś., podchodzić cicho; iść za kim powoli,

czekać sposobności, zdarzenia do napaści, do dokuczenia.

Dybrach, *gr.*, stopa wierszowa, złożona z dwu zgłosek krótkich.

Dych, oddech, tchnienie (ani **d-u**, ani słychu=ani śladu po kim a. po czym nie pozostało).

Dycha, Dychacz, *zgr.* od **Dyska**, dziesiątka (moneta dziesięciogroszowa).

Dychać, ciężko oddychać, tchnąć, ziać—*p.* Dyszeć.

Dychawica, Dychawiczność, utrudnione oddychanie, duszność, zadyszka, astma.

Dychawiczny, mający dychawicę, astmatyczny.

Dychawka, Tchawka, *zool.*, rurka oddechowa, otwierająca ś. na zewnątrz szparkowatą przetchlinką, rozgałęziająca ś. w jamie ciała zwierzęcia stawonogiego, służąca mu do oddychania.

Dychotomja — *p.* Dwudzielność.

Dychotypja, *bot.*, występowanie dobrowolne kwiatów, należących do dwu różnych typów, na tej samej łodydze.

Dychroizm, *gr.*, dwubarwność.

Dycht, *gmin.*, *przysł.*, właśnie, akurat, jak raz: tęgo, mocno, szczelnie; tuż przy czymś.

Dycht, Dychtunek, *nm.*, szerść a. przędziwo ze smołą do zatykania szpar w statku; gruby fornir.

Dychtować, *nm.*, zatykać, zalepiać szpary w statku sierścią a. przędziwem ze smołą.

Dychtowny, *nm.*, spójny, szczelny, szczelnie przystający (o suknie, płótnie), gęsty, tęgi; *przen.*, sztywny, wymuszony.

Dydaktyczny, *gr.*, pouczający, nauczający; zgodny z zasadami nauczania.

Dydaktyka, *gr.*, część pedagogiki, podająca prawidła nauczania; umiejętność, sztuka nauczania.

Dydek, *gmin.*, sześciogroszniak; *żart.*, mieć **d-ki** = mieć pieniądze.

Dydelf, *gr.*, zwierzę ssące drapieżne z rzędu workowatych, noszące na grzbiecie swoje młode przyczepione do ogona (fig.).

Dydko, djabeł; mniemany duch górniczy.

Dydym (-u), pierwiastek chemiczny z grupy cerytowej.

Dyfamacja, *łć.*, zniesławianie, zwłaszcza w druku, spotwarzanie, oczernianie.

Dyferencja, *łć.*, różnica, niezgoda, spór, zatarg; w *handlu:* różnica pomiędzy ceną umówioną (papierów pieniężnych, towarów) a ceną ustaloną w terminie, kiedy umówione kupno ma dojść do skutku (spekulacja na **d-ę**).

Dyferencjacja, *łć.*, różnicowanie.

Dyferencjalny *łć.*, *mat.*—*p.* Różniczkowy (rachunek); **d-a** taryfa = stawka za przewóz pewnego gatunku towaru stosunkowo mniejsza na odległościach dłuższych niż na krótszych; **d-y** termometr, pokazujący jednocześnie różnicę temperatury dwuch miejsc.

Dyferencyjny, *łć.*, dotyczący sporu granicznego.

Dyferować, *łć.*, różnić ś., nie zgadzać ś.

Dyfidencja, *łć.*, niedowierzanie, nieufność.

Dyfrakcja, *łć.*, *fiz.*—*p.* Uginanie; rozgięcie czyli zboczenie promieni świetlnych przy przejściu koło krawędzi ciał nieprzezroczystych.

Dyfteryt, Dyfterja, *gr.*—*p.* Błonica.

Dyftong, *gr.*—*p.* Dwugłoska.

Dyftyk—*p.* Tyftyk.

Dyfundować, *łć.*, ulegać dyfuzji.

Dyfuzja, *łć.*, wzajemne przenikanie ś. i mieszanie ś. dwu roż-

nych cieczy lub gazów, pozostających w bezpośrednim zetknięciu; w *cukr.*, otrzymywanie soku z buraków, oparte na wzajemnym mieszaniu się płynów.

Dyfuzyjny, *przym.* od Dyfuzja, otrzymywany drogą dyfuzji.

Dyg, ukłon kobiecy, ze zgięciem kolana, dygnięcie (zrobić **d.**, dygnąć).

Dyga, *fr.*, grobla nad morzem.

Dygać—*p.* Dygnąć.

Dygamja, *gr.*, dwużeństwo, posiadanie dwuch żon naraz, bigamja.

Dygierować, *łć.*, poddawać ciało stałemu działaniu cieczy w temperaturze około 40 stopni ciepła, aby otrzymać tynktury, olejki; wytrawiać.

Dygiestja, *łć.*, trawienie, strawność.

Dygitalina, *blm.*, *łć.*, środek lekarski, otrzymywany z jadowitej rośliny: naparstnicy szkarłatnej.

Dygnąć, *nied.* **Dygać**, zrobić dyg, ukłonić ś. po kobiecemu przyginając kolana.

Dygnitarjat, Dygnitarstwo, stanowisko dygnitarza, wysoki urząd, godność wysoka.

Dygnitarz, *łć.*, ten, co piastuje urząd wysoki.

Dygotać, Drygotać, drżeć, trząść się, drgać.

Dygotki, dygotanie, drżączka.

Dygować, nieść, dźwigać — *p.* Dugować.

Dygresja, *łć.*, odstąpienie od przedmiotu, o którym mowa, zboczenie od rzeczy głównej; w *astr.*, największe oddalenie planety od słońca.

Dyjarchia, *gr.*, *blm.*, rząd kraju w rękach dwuch władców, panujących.

Dyjeta—*p.* Djeta.

Dykasterja, *gr.*, wogóle urząd sądowniczy, juryzdykcja; sąd wyższy, izba sądowa; oddział zarządu państwowego, oddział biura rządowego, biuro.

Dykcja, *łć.*, wymawianie, wymowa, sposób mówienia, dobór wyrazów, wysłowienie.

Dykcjonarz, *łć.*, książka zawierająca objaśnienie oddzielnych wyrazów, słownik, leksykon.

Dykt, *łć.*, orzeczenie, powiedzenie, sąd.

Dyktando, Dyktat, *łć.*, *p.* Dyktować; dyktowanie (pisać za **d-dem**); to, co za dyktowaniem napisano.

Dyktator, *łć.*, tymczasowy najwyższy urzędnik państwowy z samodzielną władzą; wódz naczelny, z władzą nieograniczoną; *przen.*, ten, któremu dobrowolnie i bezwzględnie ulega jakie grono ludzi; w dawnych szkołach: prymus.

Dyktatura, Dyktatorstwo, *łć.*, władza, godność i urząd dyktatora.

Dykteryjka, *łć.*, krótkie opowiadanie dowcipne, żartobliwe; anegdota, facecja.

Dyktować, *łc.*, mówić to, co słuchający ma napisać; *przen.*, doradzać, wskazywać: zrób, co ci **d-uje** serce, rozum; **d.** prawa=narzucać swoją wolę, trzymać w uległości swoim rozkazom.

Dyktum, *łć.*, *nieod.*, powiedzenie, słowa, wyrazy: co tu odpowiedzieć na takie **d.?**

Dyl, *nm.*, drzewo przepiłowane wzdłuż, bal, gruba tarcica.

Dylacja, Dylata, *łć.*, odwłoka, odroczenie, odłożenie do późniejszego terminu.

Dylapidacja, *łć.*, trwonienie, rujnowanie.

Dylatacja, *łć.*, rozszerzenie, np. granic.

Dylatator, *chirurg.*, rozszerzacz, przyrząd do rozszerzania przewodów ciała.

Dylatometr, *łć.*, przyrząd do mierzenia rozszerzalności cieczy.

Dylatoryjny, dotyczący dylacji (wniosek **d.**).

Dyląż, chrząszcz czteroczłonkowy, długorogi (fig.).

Dylemat, *gr.*, dwojaki wniosek, wybór między dwoma zdaniami sprzecznemi, przypuszczenie dwojakie, alternatywa.

Dyletancki, *wł.*, *przym.* od Dyletant; po **d-u**=jak dyletant.

Dyletant, *wł.*, miłośnik jakiej sztuki a. nauki, oddający jej się z amatorstwa; powierzchowny znawca, samouk bez systematycznego wykształcenia, amator.

Dyletantyzm, *wł.*, lubowanie ś. w sztuce a. nauce bez wyłącznego oddania ś. jej, traktowanie sztuki a. nauki po amatorsku, bez należytej biegłości a. wiedzy; kierunek filozoficzno-literacki, polegający na dobrodusznym sceptycyzmie, wypowiadanym błyskotliwie, artystycznie.

Dyliżans, *fr.*, omnibus pocztowy, kurjerka, karetka pocztowa, sztajnkelerka (fig.).

Dylogja, *gr.*, dwuznacznik, ekwiwok, podwójne wnioskowanie.

Dylować, *nm.*, podkładać dyle, wykładać dylami.

Dylowany, zrobiony z desek.

Dylucja, *łć.*, rozcieńczenie.

Dylucydacja, *łć.*, wyjaśnienie, wyświetlenie.

Dyluwjalny, *łć.*, *przym.* od Dyluwjum; napływowy, powstały z napływu, z nawodnienia (w tym okresie pojawił się człowiek).

Dyluwjum, *łć.*, *nieod.*, pokład skał napływowych a. osadowych czwartorzędowych starszych, składający ś. z gliny, mułu, piasku, żwiru, wapna i głazów.

Dym (-u), *zdr.* **Dymek,** mieszanina gazów z cząsteczkami węgla i popiołu, wznosząca ś. przy niezupełnem spalaniu ciał (fig.); przedział w kominie (komin o czterech **d-ach**); puścić co z **d-em**, spalić, podpalić. pójść z **d-em**=rozwiać ś., zniknąć, zniszczeć, zmarnować się; jak w **d.** = obcesowo, wprost, bez ceremonji; *przen.*, **d.**=chata (z kominem), dom: płacić od **d-u**; *przen.* **d.** pochwał=odurzanie pochwałami, ułudne słówka; **d.** a. **d-y**=fumy, fantazje pańskie, duma, próżność; urojenie, omamienie; blaga, oszukaństwo.

Dym, *skr.* dymisjonowany (ob.).

Dyma, Dymka, *tur.*, gatunek tkaniny bawełnianej a. bawełniano-lnianej.

Dymacz, *prow.*, *żart.*, gracz, który długo myśli, zanim rzuci kartę albo zanim zrobi posunięcie; przyglądający ś. grze w karty a. w szachy; galernik, kibic; myśliwy.

Dymaczka, mieszek kowalski; ręczny mieszek do dmuchania.

Dymać, poruszać miechem dla wytworzenia wiatru; dąć, dmuchać miechem; *gmin.*, pędzić, lecieć, biec szybko, ruszać, uciekać; *gmin.*, mozolnie pracować; *prow.*, mozolić ś. nad każdym zwrotem gry; przyglądać ś. przebiegowi gry, kibicować.

Dymarka, piec mały, w którym rudę topią, fryszerka chata kurna t. j. bez komina.

Dymek—*p.* Dym; zapach wina starego, bukiet; w *myśl.*, pot a. zapach, który z siebie wydają ptaki.

Dymensja, *łć.*, wymiar, pomiar, odstęp, przedział.

Dymiący, który dymi (piec); **dymiący kwas,** roztwór kwasu bardzo stężony.

Dymić a. **d. ś.**, dym z siebie wydawać, za dużo dymu wywiewać, kopcić, wydawać opar, parować, kurzyć ś.; palić tytuń (papierosy, cygara, fajkę), ćmić, kopcić; lampa **d-i** = kopci, filuje; **d-i ś.** = dym wychodzi, kopci ś., kurzy ś.

Dymienica, zapalenie ropne gruczołów chłonnych, zwłaszcza w pachwinie (bubon).

Dyminuicja, *łć.*, zmniejszenie, uszczerbek.

Dyminuować, *łć.*, zmniejszać, uszkadzać.

Dymisja, *łć.*, uwolnienie a. wydalenie ze służby państwowej; uwolnienie a. wydalenie ze służby urzędniczej prywatnej.

Dymisjonować, *łc.*, dać dymisję, uwolnić od służby państwowej.

Dymisjonowany, uwolniony ze służby państwowej.

Dymka, drobna cebula zwyczajna; cebula, wędzona przez ogrodników, żeby nie kwitła; rodzaj szabli, demeszka—*p.* Dyma.

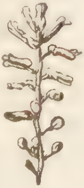

Dymnica—*p.* Dymnik i Dymnisko; rodzaj roślin zielnych z rodziny dymnicowatych (fig.); wał piaszczysty nad brzegiem morskim.

Dymnicowate, nazwa jednej z rodzin z gromady roślin dwuliścieniowych.

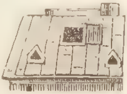

Dymnik, Dymnica, otwór, którędy dym wychodzi; miejsce, okienko, otwór okrągły w dachu, osłoniony daszkiem (fig.); budynek, gdzie ś. wędzą mięsiwa, wędzarnia.

Dymnisko, Dymnica, część kotła parowego, którą uchodzi dym do komina.

Dymny, *przym.* od Dym; pełen dymu, zadymiony (**d-a** chata= pełna dymu, kurna); zakopcony, mający barwę, zapach dymu; kłębiący ś., jak dym.

Dymochłon, urządzenie w palenisku parowozu, mające na celu dokładne spalenie cząstek węgla, zawartych w dymie.

Dymorfizm, *gr.*—*p.* Dwukształtność.

Dymowe, podymne, podatek od mieszkania.

Dymówka, jeden z krajowych gatunków jaskółki.

Dyna, *gr.*, jednostka siły, siła, udzielająca masie 1 grama przyśpieszenie 1 centymetra na sekundę.

Dynamiciarz, Dynamitnik, Dynamitard, *gr.*, anarchista, używający dynamitu jako środka zniszczenia.

Dynamiczny, działający według praw dynamiki, działający wewnętrzną siłą żywotną, uwydatniający siłę w oddawaniu myśli autora, kompozytora; **d-a** teorja, teorja, objaśniająca zjawiska ruchem najdrobniejszych cząsteczek ciał.

Dynamika, *gr.*, część mechaniki, traktująca o siłach i o prawach ruchu ciał; rozważanie tych czynników, które są główną przyczyną ruchu w przyrodzie albo w społeczeństwach i badanie praw, podług których działają; w *muz.*, cieniowanie gry zależne od siły fizycznej grającego, uwydatnianie silne frazesów i myśli kompozytora.

Dynamit, *gr.*, materjał wybuchowy, złożony z nitrogliceryny i jakiegokolwiek ciała sypkiego (piasku, krzemionki, węgla, cukru lub t. p.).

Dynamitard, Dynamitnik—*p.* Dynamiciarz.

Dynamizm, *gr.*, pogląd filozoficzny, uznający siłę, akcję, ruch, za wyłączną przyczynę zjawisk we wszechświecie.

Dynamoelektryczna maszyna, Dynamomaszyna, *gr.*, w której elektromagnesy wytwarzają prąd elektryczny siłą pracy mechanicznej (fig.).

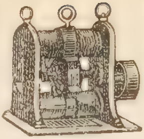

Dynamogieniczny, *gr.*, wytwarzający siłę.

Dynamogienja, *gr.*, potęgowanie ś. siły; wzrost poczucia siły.

Dynamograf, *gr.*, przyrząd do mierzenia oporu pociągów kolejowych.

Dynamometr, *gr.*, przyrząd do mierzenia siły, siłomierz (fig.).

Dynarek—*p.* Denarek.

Dynasta, *gr.*, możnowładca, magnat, dziedzic wielkiej fortuny, pozostającej zdawna w jego rodzie; założyciel a. członek dynastji.

Dynastja, *gr.*, ród panujących w pewnym kraju; panowanie jednych po drugich w tym samym rodzie; *przen.*, szereg pokoleń, pracujących z odznaczeniem w tym samym zawodzie.

Dynastyczny, *gr.*, *przym.* od Dynastja; dotyczący dynastji.

Dyndać czym, *gmin.*, poruszać coś wiszącego, aby ś. kołysało; dzwonić; **d.** a. **d. ś.,** kołysać ś., bujać ś., wisząc; *przen.*, **d.** = wisieć, wisieć na szubienicy.

Dyngować, *nm.*, godzić od roboty.

Dyngus, *nm.*, śmigus, żartobliwe oblewanie, pryskanie wodą w poniedziałek wielkanocny; wykupienie ś. od oblewania.

Dynia, roślina z rodziny dyniowatych, o dużych owocach, jadalnych po odpowiednim przyrządzeniu; owoc tej rośliny (fig.).

Dyniowaty, podobny do dyni, baniasty; **d-e,** rodzina roślin kwiatowych, dwuliścieniowych.

Dyplokok, *gr.*, bakterja układająca ś. z drugą bakterją parzyście (fig.).

Dyplom, *gr.*, patent, świadectwo o uzyskaniu stopnia naukowego a. świadectwo dające prawa, przywileje; (**d.** szlachecki), odznaczenie zaszczytne na piśmie, zwykle przyznające jakiś tytuł honorowy; *p.* Dyplomat.

Dyplomacja, Dyplomatyka, *gr.*, nauka o stosunkach międzynarodowych międzypaństwowych; umiejętne i zręczne prowadzenie tych stosunków; znajomość form, obyczajów i etykiety, przyjętych w stosunkach międzypaństwowych, oraz prawa międzynarodowego i interesów politycznych; ogół osób i instytucji, kierujących stosunkami międzypaństwowemi; *przen.*, zręczność, układność, taktowność, przebiegłość w postępowaniu.

Dyplomat, Dyplom, *gr.*, akt nadania jakiego przywileju; dawny dokument urzędowy.

Dyplomata, *gr.*, urzędnik zajmujący się prowadzeniem stosunków politycznych z innemi państwami w ministerjum spraw zagranicznych, urzędnik, załatwiający interesy zagraniczne swego państwu; *przen.*, człowiek ostrożny, zręczny, taktowny w postępowaniu; *przen.*, obłudny, chytry.

Dyplomatarjusz, Dyplomatarz, *gr.*, zbiór dyplomatów, dokumentów historycznych.

Dyplomatyczny, *gr.*, *przym.* od Dyplomatyka; (ciało **d-ne** = ogół znajdujących ś. w stolicy dyplomatów obcych państw); **d.** sposób mówienia = mowa ostrożna, gładka, niekiedy obłudna i dwuznaczna.

Dyplomatyk, *gr.*, biegły w dyplomatyce, paleograf.

Dyplomatyka, *gr.*, nauka o dyplomatach, przywilejach dawnych; *p.* Dyplomacja.

Dyplomatyzować, *gr.*, zachowywać formy dyplomatyczne, ceremonjować się z przeprowadzeniem swoich zamiarów, oszczędzając uczucia osób, przeciw którym te zamiary są zwrócone; postępować ostrożnie, oględnie, licząc się ze słowami.

Dyplomować. *gr.*, kogo = dawać mu dyplom, odznaczać go.

Dyplomowany, *gr.*, posiadający dyplom.

Dypsomanja, *gr.*, opilstwo powracające w pewnych okresach.

Dyptam, Dyptan, *gr.*, roślina zielna z rodziny rutowatych, trzemdała.

Dypterologja, *gr.*, część zoologji o owadach dwuskrzydłych.

Dyptych, Dyptyk, *gr.*, obraz złożony z dwuch części oddzielnych (fig.); lista kolatorów a. dobroczyńców klasztoru.

Dyrdnąć, Dyrnąć, Derdnąć, Dernąć, *nied.* **Dyrdać, Derdać,** pobiec w **dyrdy,** popędzić drobnemi krokami; uciec, umknąć, drapnąć.

Dyrdymałka, gra hazardowa w bilard, ruletka bilardowa; w *lm.* **d-ki,** koszałki — opałki.

Dyrekcja, *łc.*, przewodnictwo, kierownictwo, kierunek; dyrygowanie, władza naczelna, zarząd czego; biuro zarządzające (**d.** naukowa; **d.** szczegółowa; **d.** główna Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego; **d.** teatrów).

Dyrektor, *łc.*, kierujący jaką instytucją a. jej wydziałem, naczelnik dyrekcji, zarządca, kierownik, (**d.** departamentu); **d.** orkiestry, chóru = ten, co dyryguje, dyrygient; **d.** teatru prywatnego, cyrku = przedsiębiorca; **d.** szkoły = przełożony szkoły; nauczyciel wiejski; **d-owa,** żona **d-a.**

Dyrektorjat, *łc.*, nazwa władzy najwyższej we Francji w latach 1795 — 1799; **d.** a. **dyrektorat** = władza najwyższa w Szwajcarji.

Dyrektorjum, *łc.*, władza naczelna; kancelarja zarządu.

Dyrektorstwo, *łc.*, urząd dyrektora; ogół dyrektorów danej instytucji; guwernerka, korepetycja; dyrektor z żoną.

Dyrektywa, *łc.*, idea lub zasada kierownicza, przewodnia; kierunek zalecony.

Dyrhem, *ar.*, rodzaj dawnej monety tureckiej, perskiej.

Dyrnąć—*p.* Dyrdnąć.

Dyrygient, *łc.*, kierownik orkiestry, kapeli, chóru, wybijający takt w czasie wykonania, przewodniczący przy wykonaniu utworu muzycznego zbiorowego.

Dyrygować, *łc.*, czym = być dyrygientem czego, zarządzać, kierować; prowadzić co; **d.** w tańcu a. tańcami = być wodzirejem.

Dysażjo, *wł.*, dopłata przy zamianie pieniędzy, mających kurs niższy, na pieniądze, mające kurs wyższy; strata na kursie pieniędzy.

Dysceptacja, *łc.*, rozprawy, roztrząsanie.

Dyscernować, *łc.*, rozróżniać.

Dyscesja, *łc.*, rozdzielenie się, rozbicie się.

Dyscyplina, *łc.*, krótki bicz o kilku sznurkach a. rzemykach (fig.); uderzenie takim narzędziem; karność, rygor, subordynacja; *zdr.* **Dyscyplinka** = mała **d.**

Dyscyplinarka, *łc.*, proces dyscyplinarny, służbowy.

Dyscyplinarny, *łc.*, karny, poprawczy, przedsięwzięty dla utrzymania a. przywrócenia kar-

ności; **d-a** kara: nałożona na urzędnika przez jego władzę zwierzchnią; **d-a** władza; władza przełożonych nad podwładnymi w sprawach służbowych.

Dyscyplinować, *łc.*, uderzać, bić dyscypliną; wdrażać w karność; rozwijać biegłość umysłową, doskonalić w czem; **d. ś.** biczować się dyscypliną; pracować nad spotęgowaniem swojej biegłości, sprawności umysłu, doskonalić ś., ćwiczyć umysł.

Dyscypuł, *łc.*, uczeń.

Dysekcja, *łc.*, rozcięcie, rozczłonkowanie ciała; rozbiór szczegółowy, analiza; badanie każdej części czego z osobna; **d. trupa**= otworzenie zwłok, sekcja, egzenterowanie.

Dysekować, *łc.*, robić dysekcję, badać drobiazgowo.

Dysensja, *łc.*, niezgoda, waśń.

Dysenterja, Dyzenterja, *łc.*, biegunka krwawa.

Dysertacja, *łc.*, rozprawa naukowa, napisana w celu otrzymania stopnia naukowego; (*wog.* rozprawa; monografja; **d.** a. w *lm.* **d-cje**: spór ustny, rozprawianie.

Dysertant, *łc.*, broniący rozprawy napisanej w celu otrzymania stopnia naukowego.

Dysertować, *łc.*, rozprawiać, rozwodzić ś. nad czym szeroko.

Dysfagja, *gr.*, chorobliwa trudność połykania.

Dysforja, *gr.*, uczucie przygnębienia fizycznego; złe, nieprzyjemne samopoczucie.

Dysg—*p.* także Dyzg.

Dysh—*p.* także Dyzh.

Dysharmonijny, Dyzharmonijny, *gr.*, *przym.* od Dysharmonja; pełen dysharmonji, niezgodny z wymaganiami harmonji.

Dysharmonja, Dyzharmonja, *gr.*, brak harmonji, rozdźwięk, fałszywa melodja skutkiem niezgodności tonów; *przen.* niezgoda, poróżnienie; niezgodność charakterów; niezgodność szczegółów, stanowiących jedną całość; nieproporcjonalność, nieodpowiedniość, niedopasowanie szczegółów sprawiających, że całość niemiłe wrażenie czyni.

Dyshonor (-u), **Dyzhonor,** *łc.*, ubliżenie, obraza, znieważenie, obelga, ujma.

Dysk, *gr.*, ciężki krąg metalowy a. kamienny, używany do rzucania w ćwiczeniach gimnastycznych; płaska okrągła powierzchnia, krążek; widzialna tarcza słoneczna a. księżycowa.

Dyska, *gr.*, tarcza okrągła, z jednej strony zielona z drugiej czerwona, oznaczająca granicę dystansu kolei żelaznej (fig.); karta do gry o 10 oczkach, dziesiątka, moneta dziesięcio groszowa.

Dyskant, *wł.*, *p.* Dyszkant.

Dyskobol, *gr.*, atleta, rzucający dyskiem.

Dyskont, Dyskonto, Eskonto, *wł.*, potrącenie procentu przy kupnie a. zapłaceniu weksu przed terminem.

Dyskonter, *wł.*, skupujący weksle, potracając dyskonto.

Dyskontować, *wł.*, weksle=sprzedawać a. kupować weksle przed terminem ich płatności, potrącając dyskonto *przen.* **d.** a. **eskontować** jaką wiadomość a. przewidywaną zmianę=ciągnąć zyski z tej wiadomości, opierać swoje spekulacje na spodziewanej zmianie.

Dyskontowy, *przym.* od Dyskont; **d-y** bank: którego główne operacje polegają na nabywaniu weksli przed terminem z potrąceniem dyskonta i inkasowaniem w terminie płatności.

Dyskrazja, *gr.*, zakażenie krwi.

Dyskrecja, *fr.*, zachowanie cudzej tajemnicy; względność, deli-

katność, wzgląd, roztropność, oględność, ostrożność.

Dyskrecjonalny, zostawiony do woli, do uznania: władza **d-na**, nadanie władzy jednej osobie podejmowania w pewnych razach środków wyjątkowych, jakie sam uzna za stosowne.

Dyskrecyjne dni, *fr.*, dozwolone w wyjątkowych razach dni zwłoki przy płaceniu weksli.

Dyskredyt, *fr.*, utrata kredytu, zaufania, zła opinja.

Dyskredytować, *fr.*, psuć opinję, reputację, pozbawiać dobrej sławy, zaufania, wziętości.

Dyskretny, *fr.*, umiejący dochować tajemnicy; baczny, ostrożny, oględny; względny, delikatny.

Dyskurować, *łć.*, prowadzić dyskurs, rozmawiać, rozprawiać, rezonować.

Dyskurs, *łć.*, rozmowa, rozprawianie.

Dyskursywny, *łć.*, dający ś. objaśnić, zrozumiany.

Dyskusja, *łć.*, rozprawa ustna, roztrząsanie czego, rozważanie wspólne, dysputa (poddać co pod **d-ję** = uczynić co przedmiotem wspólnej wymiany zdań, wspólnego roztrząsania).

Dyskutować, *łć.*, prowadzić dyskusję, roztrząsać, rozpatrywać, rozprawiać o czym, dysputować.

Dyskwalifikować, *łć.*, uznawać brak wymaganej kwalifikacji (do jakiej czynności a. użytku); czynić kogo a. co niezdatnym do jakiego celu.

Dysl—*p.* Dyzl.

Dysmembracja, *łć.*, rozczłonkowanie, rozdzielenie; uszczuplenie uposażenia kościelnego.

Dysocjacja, *łć.*, rozprzęganie ś., rozpadanie się, rozpadnięcie się myśli, wyobrażeń; *chem.*, rozluźnianie ś. spójności międzycząstkowej a. międzyatomowej skutkiem ciepła.

Dysolucja, *łć.*, chylenie się całości organicznej (umysłu, ciała ludzkiego, ciała zbiorowego) ku schyłkowi skutkiem zanikania spójni utrzymującej tę całość, rozprzęganie się.

Dysolwować, *łć.*, rozkładać, rozdzielać.

Dysonans, *łć.*, rozdźwięk, ton niezgodny; *przen.* coś rażąco niezgodnego z ogólnym tonem, nastrojem.

Dyspartycja, *łć.*, podział.

Dysparycja, *łć.*, zniknięcie.

Dyspensa, *łć.*, zwolnienie od zachowania jakiego przepisu kościelnego, udzielone przez właściwą władzę duchowną; *żart.*, udzielać **d-ę**, dawać **d-ę** = zwalniać od jakiego obowiązku.

Dyspensatorja, *łć.*, postanowienie władzy duchownej.

Dyspensować, *łć.*, dawać dyspensę; uwalniać od spełnienia jakiego obowiązku; *żart.*, **d. ś.** = zaniechać spełnienia jakiej pracy, jakiego obowiązku.

Dyspepsja, *gr.*, niestrawność; złe trawienie.

Dyspersja, *łć.*, rozproszenie, rozszczepienie promieni światła.

Dyspondej, *gr.*, spondej podwójny, stopa wierszowa z dwuch spondejów.

Dysponent, Dyspozytor, *łć.*, zastępca pryncypała w zakładzie handlowym lub przemysłowym; zarządzający przedsiębiorstwem prywatnym, zwykle upoważniony do podpisywania za pryncypała; *p.* Dyspozytor.

Dysponować, *łć.*, wydawać rozkazy, rozporządzenia, zarządzać co, kim a. czym; **d.** obiad = wydawać polecenia co do potraw, mających składać obiad; usposabiać, przygotowywać; kapłan **d-uje** umierającego na śmierć = udziela mu ostatniej pociechy i pomocy religijnej; **d. ś.** na śmierć = przy-

stępować do przyjęcia Ostatnich Sakramentów.

Dysponowany, *łc.*, zdrów, ożywiony, w dobrym humorze, dobrze usposobiony.

Dyspozycja, *łc.*, układ, rozkład, plan, rozporządzenie, polecenie, zarządzenie, rozrządzenie; wskazówka dla wykonawcy; usposobienie, skłonność; być **do d-cji,** być do rozporządzenia.

Dyspozytor, Dysponent, *łc.*, w drukarni: zarządzający drukarnią, zawiadowca drukarni.

Dysproporcja, *łc.*, brak w czem proporcji, nieproporcjonalność, nieprawidłowość.

Dysproporcjonalny, *łc.*, niestosowny; niekształtny, niemający proporcjonalności.

Dysputa, Dysputacja, *łc.*, rozprawa, wymiana poglądów względem czego; ustna polemika, spór naukowy.

Dysputować, *łc.*, spierać ś. rozprawiać, rezonować, prowadzić dysputę.

Dystans, *fr.*, odległość, oddalenie; pewna wymierzona część drogi.

Dystansować, *fr.*, prześcigać.

Dystansowy, *fr.*, *przym.* od Dystans; wyścig **d.** = wyścig na jednym i tym samym koniu na znacznej przestrzeni.

Dysteleologja, *gr.*, teorja i objaśnienie zjawisk niezgodnych z planem celowym świata; bezcelowość, nienormalność.

Dysten, *min.*, *gr.*, bezwodny krzemian glinu.

Dystrakcja, *łc.*, roztargnienie; rozrywka, przyjemność; okoliczność przeszkadzająca w pracy (np. ruch, hałas), (robić komu **d-cję** = swoim zachowaniem się przeszkadzać komu w pracy).

Dystrakt, *łc.*, człowiek roztargniony.

Dystrybucja, *łc.*, podział; rozdawnictwo, rozdzielenie czego między dwie lub więcej osób; rozkład, rozmieszczenie; sklep z wyrobami tabacznemi

Dystrybuować, *łc.*, rozdzielać, wydzielać.

Dystrybutor, *łc.*, dokonywujący rozdziału czego między dwie lub więcej osób; rozdawca; prowadzący handel detaliczny wyrobami tytuniowemi.

Dystrybutywa, *łc.*, rozdawanie urzędów wakujących.

Dystrykt, *fr.*, obwód, okrąg, powiat.

Dystych, *gr.*, dwuwiersz.

Dystylacja, Destylacja, *łc.*, oczyszczenie cieczy od domieszek przez zamianę jej na parę i przeprowadzenie do odpowiedniego zbiornika, w którym znów przyjmuje postać cieczy; przekroplenie, przepędzenie, przekraplanie; **d.** sucha = ogrzewanie ciał stałych dla oddzielenia części lotniejszych lub zebrania produktów rozkładu; *p.* Sublimacja.

Dystylarnia, Destylarnia, *łc.*, fabryka, w której dystyluje się (oczyszcza ś.) okowita, spirytus; fabryka, w której dystylują się oleje.

Dystylat, Destylat, *łc.*, produkt dystylacji, odpęd.

Dystylator, Destylator, *łc.*, dystylujący (zwłaszcza okowitę); właściciel dystylarni.

Dystylować, Destylować, *łc.*, przekraplać, przepędzać, poddawać dystylacji; **d. ś.** = podlegać dystylacji; woda dystylowana = woda oczyszczona za pomocą przekroplenia.

Dystyngować, *łc.*, wyróżniać.

Dystyngowany, *łc.*, odznaczający ś. dystynkcją, salonowym zachowaniem się, wytwornością form towarzyskich.

Dystynkcja, *łc.*, wyróżnienie eleganckie, arystokratyczne manje-

ry, wytworność w obejściu, sposób postępowania świadczący o dobrym wychowaniu.

Dystynktorjum, *łć.*, krzyż, noszony przez prałatów i kanoników na łańcuchu a. wstędze; *wog.* odznaka, zwłaszcza honorowa.

Dysydent, *łć.*, inowierca w dawnej Polsce, nienależący do religji panującej; protestant, odstępca, odszczepieniec.

Dysymilacja, *łć.*, rozpodobnienie, gdy jeden z sąsiednich pokrewnych dźwięków dla udogodnienia językowego inną postać przybiera, np. zdra*j*ca zamiast zdra*dź*ca.

Dysymulacja, *łć.*, udawanie, ukrywanie prawdy.

Dysymulować, *łc.*, taić ś. z czem, nie dać poznać po sobie.

Dysypacja, *łć.*, roztrwonienie.

Dysypator, *łć.*, marnotrawca.

Dysza, otwór rury, przez który do pieca hutniczego wpada powietrze z miechów; w *lm.* otworki w stosie węglarskim do kierowania ogniem, oddechy.

Dyszeć, Dychać, oddychać ciężko, robić piersiami, ziajać, zipać; zionąć, tchnąć; **d.** zemstą, gniewem; **d.** na co = czyhać, czatować; *przen.:* już tylko **dyszy** = już ledwo żyje; już tylko na włosku wisi, tylko co ma upaść (deszcz, pułap tylko dyszy); *przen.*, ukrywać ś., być ukrytym.

Dyszek, udo baranie a. cielęce, ćwiartka; zad cielęcy a. barani, dwie tylne ćwiartki razem.

Dyszel, drąg u wozu a. powozu, służący do kierowania; **d.** u pługa = grądziel, grządziel (fig.); jechać rzemiennym **d-em** = odbywać podróż, jadąc od znajomego do znajomego; grać w karty a. w inną grę na **d-u** = grać byle gdzie, bodaj na ulicy; drąg do obracania wiatraka odpowiednio do kierunku wiatru.

Dyszkant, Dyskant, *wł.*, *zdr.* **Dyszkancik**, najwyższy głos w śpiewie, wysoki sopran; nuty na głos najwyższy w utworze chóralnym; połowa klawjatury zwana inaczej: wjolin; *przen.* osoba śpiewająca dyszkantem.

Dyszkantowy, *przym.* od Dyszkant.

Dyszlowe, opłata od powozów, od wozów.

Dyszlowy, *przym.* od Dyszel; wóz **d.**; koń **d.**=idący przy dyszlu, zaprzężony do dyszla.

Dyteizm, *gr.*, doktryna dwoistego bóstwa, dwojakiej przyczyny (dobrej i złej).

Dytrochej, *gr.*, stopa wierszowa złożona z podwójnego trocheju, (miara czterozgłoskowa).

Dytto, Ditto, *wł.*, toż samo, tak samo, również, jak wyżej.

Dytyramb, *gr.*, oda, pieśń pochwalna na cześć czyjąś; pieśń wzniosła, pełna natchnienia i gorącego uczucia; *przen.* w *lm.* **d-y**= pochwały entuzjastyczne.

Dytyrambiczny, *gr.*, *przym.* od Dytyramb; entuzjastycznie pochwalny; natchniony.

Dywagacja, Dywagowanie, *łć.*, chwiejność, odstępowanie od przedmiotu, gadanie od rzeczy; bredzenie.

Dywagować, *łć.*, gadać od rzeczy; odstępować w mowie od głównego przedmiotu.

Dywan, *tur.*, *zdr.* **Dywanik**, kobierzec; rada państwowa w Turcji; zbiór pieśni tureckich a. perskich; **d.** kwiatowy = klomb obsadzony roślinami ułożonemi malowniczo, kobierzec kwiatowy.

Dywanowy, *przym.* od Dywan, wyglądający jak dywan (serweta z materjału **d-ego**, robotą dywanową, otomana **d-a** pokryta materjałem **d-ym**).

Dywdyk—*p.* Tyftyk.

Dywergiencja, *łć.*, rozbieżność; zbaczanie od pierwotnego kierunku.

Dywersja, *fr.*, uszczerbek, szczerba, szkoda; pomieszanie planów, popsucie szyków; *woj.* działanie wojenne w celu odwrócenia uwagi i odciągnięcia sił nieprzyjacielskich; zrobić **d-sję**, popsuć czyje plany, przeszkodzić.

Dywidenda, *łć.*, zysk z przedsiębiorstwa udziałowego a. akcyjnego, rozdzielany między uczestników, bez zaliczenia do niego umówionego procentu od kapitału; część przypadająca każdemu wierzycielowi po upadłości dłużnika.

Dywidować, *łć.*, dzielić.

Dywinacyjny, *łć.*, *przym.* od Dewinacja; **d-a** zdolność = zdolność odgadywania, przepowiadania.

Dywiz, *łć.*, łącznik, linijka łącząca a. dzieląca wyrazy (- =).

Dywizja, *łć.*, podział, dzielenie; oddział wojska, złożony z czterech a. sześciu pułków różnych rodzajów broni.

Dywizjon, *fr.*, oddział jazdy z dwu szwadronów; oddział piechoty z dwu kompanji.

Dywizjoner, *fr.*, gienerał, dowódca dywizji.

Dywizorek, *łć.*, przyrząd drukarski do utrzymywania nad kasztą rękopisu w czasie składania go przez zecera.

Dywulgacja, *łć.*, rozgłoszenie tajemnicy.

Dywulgować, *łć.*, wypaplać tajemnicę.

Dyz...—*p.* także Dys...

Dyzasocjacja, *łć.*, w *filoz.* kojarzenie wyobrażeń rozdzielonych (przez wypad ogniw pośrednich).

Dyzenterja—*p.* Dysenterja.

Dyzgracja, *fr.*, niełaska, wypadnięcie z łaski.

Dyzgracjować, Dysgracjonować, pozbawiać kogo swojej łaski.

Dyzgust, Dysgust, *wł.*, niechęć, wstręt, obrzydzenie; zły humor, nieukontentowanie.

Dyzintegracja, *łć.*, rozdzielenie, rozłączenie.

Dyzjunkcja, *łć.*, rozdział, rozłączność, rozjemczość.

Dyzjunktor, *łć.*, przyrząd, za pomocą którego mogą być zużytkowane prądy elektryczne, powstające wyłącznie przy otwieraniu prądu wzbudzającego a. wyłącznie przy zamykaniu tegoż prądu.

Dyzlokacja, Dyslokacja, *łć.*, rozmieszczenie, rozlokowanie; rozłożenie (**d.** wojsk); przemieszczenie, przesunięcie; zaburzenie w położeniu skał; wyprowadzenie ich z pierwotnego położenia.

Dyzlokować, *łć.*, rozmieszczać, rozlokowywać, rozrzucać.

Dyzobligować, *fr.*, uwalniać od zobowiązań.

Dyzunita, Dysunita, *łć.*, wyznawca kościoła wschodniego obrządku, który nie przystąpił do Unji brzeskiej.

Dyżur, *fr.*, obowiązek służby przez pewną ilość godzin lub dnia, kolejno zmienianych, polegającej na dozorowaniu.

Dyżurny, *fr.*, dyżurujący, będący na dyżurze, pełniący dyżur; *rz.* urzędnik, oficer, oficjalista a. uczeń pełniący dyżur.

Dyżurować, *fr.*, odbywać dyżur, być na dyżurze.

Dzban (*zdr.* **Dzbanek, Dzbaneczek, Dzbanuszek**), naczynie baniaste do napojów z szyją i uchem (fig.).

Dzbanecznik, roślina z rodziny dzbanecznikowatych (f.); łagiewnica, kufelka.

Dzbanecznikowate, rodzina roślin dwuliściennych, znajdo-

wanych w Indostanie i na Madagaskarze.

Dzbanowaty, Dzbaniasty, mający kształt dzbana, pękaty.

Dzbanuszek, *zdr.* od **Dzban**; roślina, zwana inaczej: pierwiosnek lekarski; kwiat tej rośliny a. wogóle kwiat podobny do dzbanuszka bez ucha; (dzbanuszki konwalji); mały dzbanek; *prow.* robić **d.** = podpierać ś. pod boki, opierając ręce na swoich biodrach.

Dzbęknąć, uderzyć, grzmotnąć, palnąć (kogo w co); upaść, runąć, rumnąć, grzmotnąć się (na co, o co).

Dziabać, *gm.*, rąbać, łupać; *przen.* robić co powoli, dłubać; robić motyką dołek do sadzenia kartofli; kopać kartofle.

Dziabnąć, uderzyć kijem, rąbnąć siekierą, toporem.

Dziachnąć, uderzyć.

Dziać, działać, robić, układać, tkać; wyszywać, haftować; robić na drutach a. siatkową robotą; **d. ś.** zdarzać ś., stawać ś., czynić ś., robić ś., odbywać ś., wieść ś., powodzić ś.; (co się z tobą dzieje? = co porabiasz? jak się masz?) Działo się (stało ś. zaszło) dnia...., w kancelarji rejenta...., działo się to przed laty.

Dziad (*zdr.* **Dziadek, Dziadulek, Dziadulo, Dziadunio, Dziaduniek, Dziadzia, Dziadziuś, Dziadzio, Dziadziunio**), ojciec ojca a. matki; ojciec ojczyma a. macochy; niekiedy stryj a. wuj ojca a. matki; *przen.* przodek, antenat: z dziada pradziada=od niepamiętnych czasów w rodzie; stary człowiek, starzec; niemrawa, niedołęga; **d.** a. **d-dek** = żebrak; ubogi; obdartus, nędzarz; zejść, wyjść, pójść na **d-dy** = zubożeć zupełnie, wpaść w nędzę; **d.** a. **d-dek** kościelny = sługa kościelny, kościelny; gatunek ciasta; **d.** a. **d-dek** w kartach = trzeci a. czwarty partner fikcyjny (grać z **d-dkiem**); w *lm.* **dziady:** obrzędy ludowe w dzień Zaduszek w niektórych okolicach kraju; roślina jeżyna a. jej owoce; **d-dy** a. **d-dowskie** wszy, roślina, *p.* Wesz.

Dziadak, *gm.*, człowiek lubiący wypraszać sobie natrętnie podarki, z ujmą swej godności osobistej; człowiek zdziadziały.

Dziadek—*p.* Dziad; **d.** do orzechów = narzędzie do łupania orzechów, tłuczek (fig.); kościany **d.**=człowiek bardzo chudy, wyschły jak szczapa; człowiek poruszający się tak, jakby z drzewa był wyciosany; liczba 90 w grze zwanej loteryjką, staruszek.

Dziadkostwo, *blm.*, posiadanie wnuka, wnuków, rola dziadka; dziadek z żoną.

Dziadostwo, *blm.*, gromada dziadów; dziad z żoną; *pogard.* natrętne wypraszanie sobie podarków, dziadowszczyzna.

Dziadowina, Dziadzina, dziad godny politowania, niedołężny starowina.

Dziadowski, Dziadów, *przym.* od Dziad; torba i kij **d.** = żebraczy; rozpuścić jak **d.** bicz=do niesforności przyzwyczaić; rozpuścić język jak **d.** bicz = zanadto się rozgadać, dopuszczać się niedyskrecji w mowie; używać wyrazów nieprzyzwoitych a. obelżywych; dziadowska wesz (roślina) — *p.* Wesz.

Dziadowszczyzna, *blm.*, *p.* Dziadostwo; rzecz mogąca zaspokoić gust chyba tylko pospólstwa, dziadów.

Dziadówka, *gm.*, *pogard.* żebraczka; córka żebraka a. żebraczki.

Dziadyga, *gm.*, *pogard.*, człowiek stary a. mizdrzący się; człowiek niedołężny, przedwcześnie zestarzały.

Dziadzia, Dziadzio, Dziadziuś, *zdr.* od **Dziad.**

Dziadzieć, dziadem się stawać; starzeć ś. przedwcześnie.

Dziadzin, Dziadziowy, Dziadziów, należący do dziadzi.

Dziadzina, *m. p.* Dziadowina.

Dziadzisko, *m.* i *nij. zgr.* od Dziad.

Dział, podział, rozdział, dzielenie; część przypadająca z podziału, scheda; udział; część, oddział; rodzaj, gatunek, kategorja; w *gieogr.* **d.** wodny a. **d.** wód: linja wyniosłości często niedostrzegalnych, po której obu stronach wody spływają ku różnym systematom rzecznym.

Działacz, ten, co działa; człowiek czynny, agitator, sprawca, winowajca; czynnik, motor.

Działaczka, (forma żeńska od **Działacz**).

Działać, robić, czynić, uskuteczniać; pracować, trudzić się; postępować, poczynać sobie; być czynnym, być w ruchu, rozwijać czynność, agitować, wpływać, oddziaływać; machina działa=idzie; wywierać wpływ, skutkować (lekarstwo działa).

Działalność, ogół działań dokonywanych w pewnym kierunku, celu, praca zabiegi.

Działanie, *rz.* od Działać; wywieranie wpływu, przyczynianie się swą robotą do czegoś, robota, akcja; *chem.*, oddziaływanie, reakcja; cztery działania a. cztery działania arytmetyczne: dodawanie, odejmowanie, mnożenie i dzielenie.

Działka, Działek, cząstka gruntu; cząstka większej własności ziemskiej, podzielonej na kawałki i rozprzedanej kilku ludziom, **parcela;** pojedyńczy listek wchodzący w skład kielicha kwiatu.

Działkować, dzielić własność ziemską na cząstki w celu rozsprzedaży; rozsprzedawać własność ziemską kawałkami, parcelować

Działo, wogóle broń palna wielkiego kalibru, używana przez artylerję do rzucania pocisków, (armata, moździerz, haubica, granatnik, kartaczownica i t. p.) (fig.).

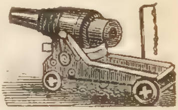

Działobitnia, pewna liczba dział w ruchu a. ułożonych na okopie, mającym powyżłabiane w przedpiersiu strzelnice; baterja oszańcowana; baterja w ruchu; strzelanina z dział.

Działolejnia, fabryka dział, ludwisarnia.

Działomiar, pręt z podziałką do mierzenia kalibru dział.

Dziamdzia, rozlazły w mowie, mamroczący, niedołęga, gamajda.

Dziamdziać, *pogard.*, mówić niedołężnie, niewyraźnie, mówić pod nosem, mamrotać; zrzędzić niedołężnie, dogadywać złośliwie i ustawicznie.

Dzianet, *zdr.* **Dzianecik,** *wl.*, koń okazały rasy hiszpańskiej, neapolitańskiej lub tureckiej (nazwa staropolska).

Dziarno, piasek z kamykami, piasek gruboziarnisty, żwir.

Dziarski, hoży, żwawy, ochoczy, zuchowaty, chwacki, dzielny.

Dziarskość, *blm.*, *przym.* od Dziarski.

Dziatki, Dziateczki, Dziateńki, *blp.*, małe dzieci, kochane, lube, miłe dzieci.

Dziatwa, *zbior.*, grono dziatek, dziatki; dzieci wogóle; *przen.:* **d.** Apollina=poeci, artyści.

Dziąsło, tkanka mięsna w ustach pokryta błoną śluzową, obejmująca szyjki zębów.

Dzicz, dzikość, dziczyzna; stan ludzkości poprzedzający cywiliza-

cję; okolica niezamieszkana, nieuprawna, niedotknięta ręką; *zbior.* ludzie dzicy, barbarzyńcy; *przen.* ludzie nieokrzesani, gburowaci, nieoświeceni; tłuszcza podniecona do czynów dzikich, barbarzyńskich; dzikie zwierzęta; piasek a. odrobiny innego obcego ciała w żelazie.

Dziczeć, stawać ś. dzikim; *przen.* zatracać poczucie towarzyskości; przechodzić w stan barbarzyństwa; zarastać zielskiem, pokrywać się nieużytkami (o okolicy).

Dziczka, latorośl dzika; gruszka dzika; podkładka: młode drzewko lub krzew, na którym szczepimy gatunek szlachetniejszy; dzika, nieśmiała dziewczyna.

Dziczyć ś., stronić od ludzi, od życia towarzyskiego, od rozrywek towarzyskich.

Dziczyzna, dzikość, dzicz, surowość, brak cywilizacji; miejsce nieuprawione, dzikie; rośliny dziko rosnące; dzikie zwierzęta, dzikie ptactwo, zwierzyna.

Dzida, broń składająca się z długiego drzewca i osadzonego na nim żelaznego grota, ostro zakończonego, włócznia, pika, lanca, spisa, kopja (fig.).

Dzidzi, Dzidziuś, Dzidzia, małe dziecię, chłopczyk, mała dziewczynka, niemowlę.

Dziebielatka, *zool.*, *p.* Kolczatka.

Dziechciarz—*p.* Dziegciarz.

Dziecheć (-chciu), *gm.*, *p.* Dziegieć.

Dzieci, *lm.* **Dziecię, Dziecko.**

Dzieciak, Dzieciuch, dziecko; *lekc.* niedorostek, smarkacz, młokos; człowiek nierozsądny jak dziecko, zachowujący ś. jak dziecko lub dziecinnego usposobienia; *zdr.* **Dzieciaczek.**

Dzieciarnia, gromada dzieci.

Dzieciarz, człowiek lubiący dzieci.

Dzieciątko, Dzieciąteczko, małe dziecię, niemowlę.

Dziecię (-ęcia, w *lm.* Dzieci), syn albo córka względem swoich rodziców; człowiek jeszcze nierozwinięty; małoletni chłopiec a. dziewczynka; młodociane potomstwo zwierząt (kotka ma dzieci); *przen.* mieszkańcy: dzieci Warszawy, dzieci północy; (*zdr.* **Dzieciątko, Dzieciąteczko, Dziecina, Dziecinka, Dziecineczka**).

Dziecięctwo, pierwsze lata po niemowlęctwie, lata dziecinne.

Dziecięcy, dzieciom właściwy, dotyczący dzieci, dla dzieci przeznaczony.

Dziecina, Dziecinka, *pieszcz.* = dziecko, dziecię.

Dziecinada — *p.* **Dzieciństwo;** zdanie niedorzeczne, niedorzeczność, głupstwo.

Dziecinnić ś., postępować jak dziecko, wyrabiać głupstwa, postępować nieroztropnie.

Dziecinnieć, stawać się dziecinnym, stawać ś. niedołężnym umysłowo.

Dziecinny, Dziecięcy, tylko dzieciom właściwy, naiwny, niedoświadczony, niedojrzały, nierozsądny, postępujący jak dziecko; błahy, bagatelny; po dziecinnemu = jak dziecko; strach **d-y,** próżny, nieuzasadniony.

Dzieciństwo albo **Dziecięctwo, Dziecięcość,** wiek dziecinny; *przen.* czas początkowego rozwoju czego, początek; kolebka czego; błahostka, fraszka, drobnostka.

Dzieciobójca, (forma ż. **Dzieciobójczyni**), morderca, (morderczyni) dzieci a. dziecka.

Dzieciobójczy, *przym.* od Dzieciobójca (dłoń dzieciobójcza).

Dzieciska, biedne dzieci, nieznośne dzieci.

Dzieciuch—*p.* Dzieciak.

Dziecko — *p.* Dziecię; **d.** natury = wieśniak, niekiedy: człowiek

dziki, nieucywilizowany; w grze w palanta: **d.** młodsze=gracz mający prawo raz podbić piłkę po rozpoczęciu gry a. po wykupieniu się; **d.** starsze a. bachór = gracz, mający prawo podbić piłkę dwa razy w takich samych warunkach; **d.** szczęścia = człowiek, któremu się we wszystkiem powodzi, szczęśliwiec, wybraniec losu, ulubieniec fortuny; **d.** jesteś = jesteś naiwny, dziecinny; moje **d.**, moje kochanie, moje serce, moje najmilsze.

Dziedzic, (forma ż. **Dziedziczka**), ten, co dziedziczy co po kim, spadkobierca, sukcesor, następca; właściciel posiadłości ziemskiej, obywatel ziemski.

Dziedzictwo, prawo dziedziczenia, prawo do spadku; spadek, puścizna, sukcesja; posiadłość dziedziczna, własność.

Dziedziczność, *rz.* od Dziedziczny; zdolność potomstwa do odtwarzania cech fizycznych, lub moralnych swoich rodziców; atawizm.

Dziedziczny, spadkowy, odziedziczony, sukcesyjny, otrzymany po przodkach, familijny; posiadający prawem spadku.

Dziedziczyć, w spadku otrzymywać co po kim; posiadać prawem dziedzictwa.

Dziedzina, wieś dziedziczna, majątek, posiadłość dziedziczna; dach ojczysty, miejsce rodzinne; ojczyzna, siedlisko, siedziba; główny przybytek czego; zakres, obszar, sfera, kraina, (rajska **d.** ułudy, **d.** ducha, myśli).

Dziedziniec (-ńca), (*zdr.* **Dziedzińczyk**); plac ogrodzony przed domem, podwórzec, podwórze.

Dziegciarnia, miejsce, gdzie wyrabiają dziegieć.

Dziegciarz, ten, co wyrabia a sprzedaje dziegieć; ten, co mocno przesiąkł zapachem dziegciu.

Dziegciowy, *przym.* od Dziegieć; zrobiony z domieszką dziegciu (woda dziegciowa, mydło dziegciowe).

Dziegieć, rodzaj smoły, produkt suchej destylacji drzewa.

Dzieje, *blp.*, opis tego, co się działo, historja; sprawy, rzeczy, zdarzenia, wypadki, przeszłość, przebieg życia, przebieg istnienia.

Dziejopis, Dziejopisarz, ten, co pisze a. napisał dzieje, historyk, historjograf.

Dziejopisarstwo, nauka a. sztuka pisania dziejów, historjografja; pisanie dziejów; ogół dzieł historycznych jakiego narodu, jakiej doby.

Dziejowy, ważny pod względem historycznym, który jest a. będzie zapisany w dziejach, historyczny (znaczenie dziejowe).

Dziejoznawca, znawca dziejów, historyk.

Dziejoznawstwo, znajomość dziejów; badanie, zgłębianie dziejów.

Dziekan, *łc.*, ksiądz zarządzający dekanatem; tytuł dawany niektórym prałatom; **d.** kapituły; **d.** kolegjaty; kardynał **d.** = pierwszy z kardynałów biskupów; profesor na czele wydziału uniwersyteckiego; *przen.* człowiek starszy zasługami i wielością lat pracy w swoim zawodzie, wywierający wpływ na swoich kolegów, nestor; (**d.** ciała dyplomatycznego = najstarszy wśród ambasadorów przy jakim dworze).

Dziekanat, Dziekaństwo, *łc.*, urząd dziekana; *p.* Dekanat.

Dziekanja, *łc.*, mieszkanie dziekana; *p.* Dziekaństwo.

Dzielenie, *rz.* od Dzielić; rozdrabianie, podział; **d.** arytmetyczne; dochodzenie ile razy liczba mniejsza mieści ś. w większej.

Dzielić co = rozkładać na części, rozdrabiać, rozdzielać; wyko-

nywać dzielenie; **d.** co między kogo = dawać częściami, rozdawać po cząstce; **d.** kogo a. co = odłączać, odgraniczać, stanowić granicę a. zaporę, utrudniać zbliżenie, oddzielać; **d.** co z kim = uczestniczyć wspólnie w czym, brać w czym udział, wspólnie czego używać a. doznawać, podzielać; **d. ś.** rozpadać się na części; **d. ś.** przez co = być podzielnym przez co, być wielokrotnym względem czego; **d. ś.** z kim = udzielać mu części ze swego; (**d. ś.** wiadomościami); różnić ś., odróżniać ś., oddalać się od siebie; w *piw.* (o piwie, beczce) przeświecać podczas klarowania, łamać się.

Dzielinkowiec, najprostsza istota organiczna, złożona z jednej komórki.

Dzielna, liczba w dzieleniu, którą mamy podzielić.

Dzielnica, część ziemi, kraju, stanowiąca pewną odrębną całość; prowincja; **d.** miasta = część miasta, mająca charakter odrębny (**d.** staromiejska).

Dzielnik, *mat.*, liczba w dzieleniu, przez którą dzielimy dzielną; liczba, która liczbę daną dzieli bez reszty; pierwsze dzielniki = liczby pierwsze, dzielące daną liczbę bez reszty; *p.* Pierwszy; **d.** wspólny danych liczb = liczba dzieląca dane liczby bez reszty; największy wspólny **d.** danych liczb = największa z liczb, będących wspólnemi dzielnikami liczb danych.

Dzielnopłatkowy—*p.* Wielopłatkowy.

Dzielność, *rz.* od Dzielny; podzielność; tęgość, moc, sprawność, energja, siła; męstwo; zuchowatość, chwackość; dziarskość, zdolność, zdatność.

Dzielny, działający z mocą; odważny, waleczny, mężny, śmiały; zuchowaty, tęgi, żwawy; walny, energiczny; mocny, chwacki, junacki; sprawny, roztropny, umiejący sobie radzić; wielce skuteczny, zbawienny.

Dzieło, czynność, owoc pracy, praca, robota, uskutecznianie; płód, utwór, twór (**d.** rąk boskich); wielki, ważny czyn, (**d.** odkupienia); utwór piśmienniczy, praca naukowa a. literacka, pismo, książka; wielkie ważne czyny, sprawy; (**d-ła** wojenne, rycerskie); w *woj.* jakakolwiek część fortyfikacji, użyta do obwarowania twierdzy.

Dziełko, *zdr.* od **Dzieło,** mniejszy utwór piśmienniczy, mniejpraca literacka.

Dzienniczek, *zdr.* od **Dziennik,** notatki codzienne, zapisywanie zdarzeń codziennych i z własnego życia; notatnik, kalendarzyk.

Dziennie, każdodziennie, każdego dnia, codziennie, na każdy a. za każdy dzień, od każdego dnia.

Dziennik, księga do zapisywania pod datą bieżącą codziennych spraw np.: otrzymywanych i wysyłanych korespondencji, czynności urzędowych, wpływów pieniężnych i wydatków i t. p.; do zapisywania stopni uczniom; pamiętnik, djarjusz; czasopismo codzienne.

Dziennikarski, *przym.* od Dziennikarz; kaczka **d-a**=wiadomość nieprawdziwa wydrukowana w czasopiśmie.

Dziennikarstwo, *blm.*, zajęcie dziennikarza; dzienniki, prasa perjodyczna; dziennikarze (przedstawiciele dziennikarstwa).

Dziennikarz, literat drukujący swoje artykuły w czasopismach; publicysta, gazeciarz; urzędnik prowadzący dziennik.

Dzienny, Dniowy, *przym.* od Dzień, dotyczący dnia; trwający, istniejący tylko dzień a. dobę, działający, czynny tylko we dnie,

dniem, służący na dzień, używany w dzień, przez dzień (koszula dzienna); wykonywany, odbywany, sprawowany w dzień; całodzienny, codzienny; za dzień pracy otrzymywany a. dawany (płaca, robota); porządek **d.**=spis czynności, które mają być wykonane w jakim dniu, w jakiej jego chwili; *przen.:* być na porządku **d-ym** = być na czasie, na dobie, być przedmiotem zajęcia w porze obecnej; przejść nad czym do porządku **d-go** = nie uznać czegoś godnym bliższej uwagi a. załatwienia i przejść do innej sprawy; w *astr.* obrót **d.** = pozorne posuwanie się firmamentu od wschodu ku zachodowi w ciągu 24 godzin; łuk **d.** = droga, jaką opisuje gwiazda nad poziomem w ciągu pozornego obiegu dokoła ziemi; a. łuk, jaki opisuje planeta w ciągu 24 godzin na swej drodze dokoła słońca; w *wojs.* rozkaz **d.** = rozkaz wydany przez wodza do wojska, obejmujący czynności danego dnia, rozporządzenie, odezwa do wojska.

Dzień (dnia), czas od wschodu do zachodu słońca, od rana do wieczora, doba, przeciąg czasu od godziny dwunastej w nocy do godziny dwunastej następnej nocy; wogóle czas trwający 24 godziny; (na **d. ś.** ma=rozwidnia ś., wkrótce słońce wzejdzie; przede **dniem** a. do **dnia** = o świcie, o świtaniu, o brzasku porannym; ze **dniem**, a. równo ze dniem = o wschodzie słońca; biały **d.**, a. **d.** jak wół = słońce już dawno wzeszło; jak **d.** długi a. cały boży **d.** = od rana do wieczora; **d.** po **dniu** = każdego dnia; za **dnia** = póki słońce nie zaszło; robić co do białego dnia= przez całą noc i przez następny ranek; z nocy **d.** a. z **dnia** noc robić = spać w ciągu dnia, a bawić ś. w nocy; **d. ś.** kończy a. **d.** już na schyłku = słońce wkrótce zajdzie; to jasne jak **d.**, jak słońce = to widoczne, to oczywiste; taka zamieć, że dnia nie widać= ściemniło się skutkiem zamieci; **d.** dobry — *p.* Dzieńdobry; co **d.** a. co dnia; **d.** w **d.**= co dzień; co drugi **d.**; co trzeci **d.**; jednego, pewnego **dnia**; z dnia na **d.** zwlekać a. od dnia do dnia = coraz oddalać termin; żyć **z dnia na d.** =nic nie oszczędzać na przyszłość; **d.** roboczy a. **d.** roboty=ilość godzin w ciągu dnia na pracę przeznaczona; umowa a. ugoda na dni t.j. taka, która się może każdego dnia skończyć i z której obrachunek robi się według liczby dni jej trwania; **d.** niedzielny = niedziela; **d.** świąteczny = święto; **d.** wigilijny=wigilja; **d.** galowy=galówka; **d.** powszedni, postny, krytyczny, feralny; **d.** dyskrecyjny, ulgowy a. respektowy, *p.* Dyskrecyjne dni; **d.** protestowy; **d.** nieprotestowy (co do protestu weksli), **d.** podróży a. **d.** drogi = odległość, którą można przebyć (ujść, ujechać) w ciągu dwudziestu czterech godzin; sądny **d.** = dzień w roku przeznaczony na rozpamiętywanie grzechów u Żydów; *przen.* sądny **d.**! = zamęt, rwetes, zamieszanie, nieszczęście; **d.** sądu bożego = koniec świata; *przen.* wielka, powszechna klęska; **d.** gniewu bożego, **d.** srogi; **d.** dzisiejszy = dziś; data, np. **d.** przybycia, **d.** wyjazdu, **d.** wejścia na służbę, **d.** śmierci i t. p.; czas, np. **d.** ładny, brzydki, wietrzny, cichy, wiosenny, zimowy; za naszych dni; **d.** a. po dzisiejszy **d.** a. do dziś dnia; od dziś dnia; po dziś; w *lm.* życie, lata: skończył dni pełny chwały; jest już u schyłku dni swoich; w *astr.* **d.** astronomiczny = przeciąg czasu od wschodu do zachodu słońca ściśle obliczony; **d.** gwiazdowy a. doba gwiazdowa = przeciąg czasu między jednym a

drugiem przejściem jakiej gwiazdy przez południk miejscowy; **d.** słoneczny a. doba słoneczna=przeciąg czasu między jednem a drugiem południem czyli czas dzielący dwa kolejne przejścia słońca przez południk miejscowy; **d.** średni=przeciąg dwudziestu czterech godzin odmierzony na dobrym zegarze (tym się różni od dnia słonecznego, że jest zawsze jednakowo długi); w *górn.* przestrzeń zewnątrz kopalni, powierzchnia ziemi (od dnia=z powierzchni ziemi).

Dziergaczka, grzebień żelazny do dziergania lnu.

Dziergać, Dzierzgać, wyszywać, haftować, obszywać co drobnym i gęstym ściegiem po brzegach, po kantach; **d.** len=przeciągać go przez dziergaczkę, aby poodrywać główki.

Dziergarka, maszyna do zszywania ściegiem łańcuszkowym.

Dzierglica, narzędzie do czochrania lnu, rafa (fig.).

Dzierlatka (śmieciucha), gatunek skowronka czubatego, śmieciuszka, pośmieciuszka (fig.); *przen.* młode dziewczę, wesołe, trzpiotowate.

Dzierzba, Dzierżba, ptak zębodzioby z rzędu wróblowatych o obyczajach drapieżnych (fig.).

Dzierzęga, Dzierżęga, roślina spokrewniona z paprociami, od których się różni tym, iż wydaje dwojakie zarodniki (większe i mniejsze).

Dzierżak, trzonek, rękojeść, rękojeść cepa, cepisko.

Dzierżawa, *zdr.* **Dzierżawka,** używanie cudzej własności za opłatą właścicielowi na pewien czas; nieruchomy majątek dzierżawiony, arenda; **d.** wieczysta = własność, której posiadacz jest obowiązany opłacać czynsz stały; opłata za majątek dzierżawiony, arenda, czynsz, tenuta.

Dzierżawca, (forma ż. **Dzierżawczyni**), trzymający majątek w dzierżawie, arendarz.

Dzierżawczy zaimek w *gram.*=odpowiadający na pytanie czyj? (mój, twój, nasz, wasz).

Dzierżawić, trzymać dzierżawę, arendować.

Dzierżba — *p.* Dzierzba.

Dzierżeć, Dzierżyć, co = posiadać, mieć w posiadaniu; trzymać, nie puszczać, władać czym; dotrzymywać, dokonywać.

Dzierżon, gatunek ula.

Dziesiatyna, Desiatyna, *ros.*, rosyjska miara powierzchni ziemi, mająca 2400 sażeni kwadratowych (60 sażeni długości a 40 szerokości a. 80 sażeni długości a 30 szerokości) = 2 morgom polskim.

Dziesiątek, Dziesiątka (-i), dziesięć jedności; dziesięć sztuk czego; dziesięć lat, dziesięciolecie; (w szóstym dziesiątku bieżącego stulecia); w *lm.* liczby złożone z jakiejkolwiek cyfry z zerem po prawej ręce; cyfry stojące na drugiem miejscu, licząc od ręki prawej ku lewej: 10; w *garb.* paczka z dziesięciu skór drobnych, techer.

Dziesiątka—*p.* Dziesiątek; (*zdr.* **Dziesiąteczka:** *zgr.* **Dyska, Dycha, Dychacz**); cyfra 10; moneta dziesięciogroszowa; dziesięciogroszówka; karta do gry, mająca dziesięć oczek, dyska, kralka; oddział złożony z dziesięciu ludzi; nazwa dawana posługaczowi, opatrzonemu liczbą 10 jako odznaką; w *górn.* stos ułożony z dziesięciu skrzynek, korcy i t. p. rudy a. węgla

kamiennego; w *rzeźn.* kiełbasa myśliwska, sucha.

Dziesiątkować, co dziesiątego karać; przerzedzać dotkliwie, tępić, śmierć dziesiątkuje=co dziesiąty umiera.

Dziesiąty, *liczebnik porządkowy* od Dziesięć; piąte przez **d-e**=powiedzieć, opowiedzieć, powtórzyć niedokładnie zaledwo niektóre rzeczy; **d-a** woda po kisielu = w bardzo dalekim stopniu pokrewieństwa a. powinowactwa.

Dziesięcina, dziesiąta część zbiorów i płodów, oddawana jako podatek stały Kościołowi.

Dziesięcinnik, ten, co pobiera dziesięcinę.

Dziesięcio—w połączeniu z rzeczownikami tworzy przymiotniki złożone, oznaczające posiadanie pewnych części a. pewnych cech w liczbie 10 (np. dziesięciogarncowy = zawierający 10 garncy).

Dziesięciobok (-u), *p.* Dziesięcokąt.

Dziesięciodniowy, dziesięć dni trwający a. mający.

Dziesięciogroszówka, moneta zawierająca dziesięć groszy, dziesiątka, dziesiątak, dyska.

Dziesięciokąt, powierzchnia ograniczona dziesięciu linjami czyli bokami i mająca dziesięć kątów.

Dziesięciokopiejkowy, dziesięć kopiejek zawierający a. kosztujący, dwudziestogroszowy.

Dziesięciokrotny, dziesięć razy powtórzony.

Dziesięciolecie, przeciąg czasu dziesięciu lat; rocznica dziesięcioletnia.

Dziesięciomiesięczny, dziesięć miesięcy mający a. trwający.

Dziesięciomiljonowy, z dziesięciu miljonów złożony; dziesięć miljonów posiadający; na dziesięć miljonów wartości oceniany; stanowiący cząstkę dziesięć miljonów razy mniejszą od całości.

Dziesięciopiętrowy, mający dziesięć piętr; wysoki na dziesięć piętr.

Dziesięciopręcikowy kwiat=mający dziesięć pręcików.

Dziesięcioraki, dziesięcioma sposobami dający się wytłomaczyć a. zrobić; z dziesięciu gatunków złożony.

Dziesięcioro (-rga), dziesięć sztuk czegoś (szczeg. różnych rodzajów a. niemających liczby pojedyńczej), dziesiątek; **d.** dzieci, drzwi, sani; **D.** Bożego Przykazania = dekalog; **d.** w **d.** = w dziesięć razy tyle.

Dziesięciorublowy, dziesięć rubli zawierający a. kosztujący (loża dziesięciorublowa, papierek dziesięciorublowy).

Dziesięciorublówka, dziesięciorublowa moneta.

Dziesięciorzędny, w dziesiątym rzędzie umieszczony; *przen.* najpodrzędniejszy.

Dziesięciosłupkowy kwiat=mający dziesięć słupków.

Dziesięciostrzałowy rewolwer= dziesięć nabojów mieszczący.

Dziesięciotysięczny, z dziesięciu tysięcy złożony; dziesięć tysięcy posiadający; na dziesięć tysięcy oceniany; stanowiący cząstkę dziesięć tysięcy razy mniejszą od całości.

Dziesięciowiekowy, dziesięć wieków trwający, istniejący; po dziesięciu wiekach przypadający (jubileusz).

Dziesięciowiosłówka, łódź mieszcząca dziesięciu wioślarzy.

Dziesięciu (o mężczyznach)=10.

Dziesięć (-ciu), liczba=10; (dziesięć razy).

Dziesięćkroć, dziesięć razy.

Dziesięć kroć sto tysięcy=miljon.

Dziesiętnik, dowódca, naczelnik dziesięciu, przełożony nad dziesięcioma.

Dziesiętny system liczenia, układ liczenia, w którym z dziesięciu jedności tworzy się jeden dziesiątek, z dziesięciu dziesiątków — jedna setka i t. d., w którym wogóle dziesięć jedności rzędu niższego tworzy jedną jedność rzędu wyższego; ułamek **d.** = ułamek, którego mianownikiem jest 1 z jednym lub więcej zerami; **d.** metryczny system miar=układ, w którym miara przyjęta za jedność dzieli się na dziesięć miar mniejszych, miara mniejsza na dziesięć miar jeszcze mniejszych i t. d.; **d-a** waga = waga, na której ciężary ważą się gwichtami dziesięć razy lżejszemi, waga decymalna.

Dzietny (-na), mający (-ca) dzieci.

Dziewa, dziewczyna dorodna, dziewoja.

Dziewanna, roślina zielna z rodziny trędownikowatych (fig.).

Dziewczę (-ęcia w *lm.* -ęta), **Dziewczak,** (*zdrobn.* **Dziewczynka, Dziewczyneczka, Dziewczątko, Dziewczęteczko**), niedorosła dziewczyna, panienka; podlotek.

Dziewczęcy, *przym.* od Dziewczę, dotyczący dziewczęcia, ujmujący, niewinny, naiwny.

Dziewczyna, dziecko płci żeńskiej; dziewczę, panienka, panna, młoda kobieta niezamężna; służąca niezamężna.

Dziewczynina, dziewczyna godna politowania.

Dziewczysko, *zgr.* od **Dziewczyna,** duża dziewczyna.

Dzieweczka, pieszczotliwa nazwa dziewczyny, miła, hoża, ładna dziewczyna.

Dziewiątka, liczba 9, cyfra wyrażająca liczbę 9; kostka o 9 oczkach; dziewiąty krzyżyk (90 lat); w *murar.* cegła mająca 9 cali.

Dziewiąty, *licz. porządkowy* od Dziewięć; **d.** dzień; **d-ta** godzina; jedna **d-ta** część = część dziewięć razy mniejsza od całości.

Dziewica, panna, panienka, dziewoja, dziewczę, dziewczyna; niewiasta, która zachowała dziewictwo.

Dziewictwo, Dziewiczość, panieństwo; czystość panieńska, niepokalaność, niewinność.

Dziewiczy, *przym.* od Dziewica, panieński, czysty, niewinny, niepokalany, bez zmazy; *przen.* nietknięty ręką ludzką, w stanie pierwotnym natury będący (las **d.**); **d.** wieczór, używana w niektórych okolicach nazwa ostatniego wieczoru przed ślubem, spędzanego przez pannę młodą wyłącznie w towarzystwie panien, śpiewających odpowiednie pieśni.

Dziewierz, brat męża, szwagier; ojciec męża, świekier.

Dziewięcio—w połączeniu z rzeczownikami tworzy przymiotniki złożone, oznaczające posiadanie pewnych części a. pewnych cech w liczbie 9 (np. dziewięcio milowy = długości mil 9).

Dziewięciogałkowy—*p.* Dziewięciopałkowy.

Dziewięciokąt, Dziewięciobok, powierzchnia ograniczona dziewięciu linjami, mająca zatem dziewięć boków i tyleż kątów.

Dziewięciokrotny, dziewięć razy większy; dziewięć razy powtórzony.

Dziewięciolecie, przeciąg lat dziewięciu.

Dziewięcioletni, dziewięć lat trwający a. mający.

Dziewięciomiesięczny, dziewięć miesięcy mający a. trwający.

Dziewięciopałkowy, Dziewięciogałkowy, Dziewięcioperłowy, mający w koronie nad herbem dziewięć pałek, a. gałek a. pereł, hrabiowski.

Dziewięciopręcikowy kwiat = dziewięć pręcików mający.

Dziewięcioraki, z dziewięciu jednakowych części, przedmiotów różnych złożony; dziewięć razy powtórzony.

Dziewięciornik, *bot.*, roślina z rodziny rosiczkowatych, rosnąca na bagnach, o kwiatkach białych, pojedyńczych (fig.).

Dziewięcioro (-rga), *liczeb. zbior.* od Dziewięć; **d.** dzieci; splatać co w **d.**

Dziewięciostan, w *mat.:* bryła ograniczona dziewięciu płaszczyznami.

Dziewięciu=9 (o mężczyznach).

Dziewięć, *licz.*=9; ni w pięć ni w **d.** pleść=mówić bez sensu, bez związku.

Dziewięciuset = 900 (o mężczyznach).

Dziewięćdziesiąt (-ęciu), *licz.* = 90.

Dziewięćdziesiąty, *licz. porząd.* od Dziewięćdziesiąt; **d-ta** część = część 90 razy mniejsza od całości.

Dziewięćdziesięcioletni, mający a. trwający lat dziewięćdziesiąt.

Dziewięćdziesięciu = 90 (o mężczyznach).

Dziewięćkroć, dziewięć razy; **d.** sto tysięcy = dziewięćset tysięcy.

Dziewięćset (-ciuset), *licz.* 900.

Dziewięćsetny, *liczeb. porządkowy* od Dziewięćset; **d-na** część = część mniejsza 900 razy niż całość.

Dziewięćsił, roślina zielna, z rodziny złożonych, o koszyczkach otoczonych długiemi łuskami barwy białej lub żółtej, kąsina (fig.).

Dziewiętnastka, liczba a. cyfra 19; nazwa dawana posługaczowi a. powozowi noszącemu liczbę 19 jako odznakę.

Dziewiętnastokąt, **Dziewiętnastobok**, powierzchnia zamknięta dziewiętnastu linjami, mająca tedy 19 boków i tyleż kątów.

Dziewiętnastoletni, mający albo trwający dziewiętnaście lat.

Dziewiętnastu = 19 (o mężczyznach).

Dziewiętnasty, *liczeb. porządkowy* od Dziewiętnaście; **d-ta** część = część 19 razy mniejsza od całości.

Dziewiętnaście (-stu)=19; cyfra oznaczająca liczbę 19, dziewiętnastka.

Dziewka, Dziewa, dziewica, panna tęga, zdrowa; młoda kobieta niezamężna; służąca niezamężna; na wsi: **d.** folwarczna; **d.** od krów; kobieta publiczna, nierządnica.

Dziewkarz, Dziewczarz, Dziewczyniarz, ten, co się ugania za dziewczynami, kobieciarz, lowelas, donżuan.

Dziewoja (*zdr.* **Dziewojka**), hoża, powabna dziewczyna, dziewa.

Dzieworództwo, wydawanie potomstwa z jaj niezapłodnionych.

Dziewosłąb, poseł od starającego się o pannę i w jego imieniu proszący o jej rękę, swat; ten, co rai małżeństwo; w *lmn.* zaloty, konkury, swaty, zaręczyny, zrękowiny.

Dziewosłębić, być dziewosłębem, prosić w imieniu starającego się o rękę panny, swatać.

Dziewosłęby, swaty, poselstwo do rodziców panny młodej z prośbą o jej rękę.

Dziewucha (*zdr.* **Dziewusia, Dziewuszka**), dzieweczka; *rubasznie* zamiast dziewczyna, dziewka.

Dzieża (*zdr.* **Dzieżka**); drewniane naczynie gospodarskie, w którym zwykle mąka na chleb ś. rozczynia; gliniany garnek na mleko (fig.).

Dzieżny, *przym.* od Dzieża; **d.** barszcz = barszcz z ukwaszonej mąki a. z ukwaszonego chleba.

Dzięcielin, Dzięcielina, roślina: macierzanka; gatunek lucerny (fig.).

Dzięcioł, ptak z rzędu łażących (fig.); *żart.* cieśla; telegrafista.

Dzięciołek, *zdrob.* od Dzięcioł; drobny, krajowy gatunek dzięcioła; w *myśl.* dzięcioł suchy.

Dzięciołowate ptaki dwuparzystopalcowe, rodzaj ptaków łażących (po pniach pionowych): dzięcioły.

Dzięcior, kojec na kury w kształcie kosza odwróconego, u góry wązkiego; *zdr.* **Dzięciorek.**

Dziędziera, Dziędzierawa, Dziędzierzawa, Dendera, Denderawa,— *p.* Bieluń.

Dzięgiel, *nm.*, roślina zielna z rodziny baldaszkowatych (fig.); choroba koni i bydła.

Dzięgielnica, Lubszcza, *bot.*, roślina z rodziny baldaszkowatych.

Dzięgień, *blm.*, *lek.*, rak wodny, zgorzeń.

Dzięglówka, wódka z dzięglem.

Dzięgława, *nm.*, roślina północno-amerykańska z rodziny dzięglowatych, u nas hodowana w doniczkach; dzięgiel drzewny, bluszczownik.

Dzięgławowate, *nm.*, rodzina roślin dwuliścieniowych, araljowate, bluszczowate.

Dzięgna, *blm.*, *lek.*, zapalenie ust wrzodziejące, zgorzelina.

Dzięka, częściej w *lm.* **Dzięki,** podziękowanie, dziękczynienie; **d.** komu a. czemu=przez kogo, przez co, za sprawą czyją, z powodu czego, za przyczynieniem się, za pośrednictwem czyim.

Dziękczynienie, podziękowanie, dzięki, wyrażenie wdzięczności.

Dziękczynny, dziękujący; oznaczający, wyrażający podziękowanie, dzięki (modły dziękczynne).

Dzięki —*p.* Dzięka.

Dziękować, oświadczać wdzięczność, składać dzięki; wymawiać ś. grzecznie od przyjęcia czego; **d.** za służbę = oświadczać postanowienie opuszczenia jej.

Dzik a. dzika świnia, zwierzę ssące parzystokopytowe (fig.); **d.** drzewa=dziki wyrostek, wilk; *p.* Dzikus.

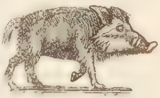

Dziki, niedomowy, nieswojski, nieoswojony, nieobłaskawiony; nieuprawny, rosnący w stanie natury, siłami przyrody zasiany i rosnący bez starań ludzkich; leśny, polny (jabłoń dzika, ogród **d.**); nie ucywilizowany, barbarzyński (człowiek **d.**); nietowarzyski, nieśmiały, wstydliwy; niepohamowany, nieokiełznany, nieugłaskany, szalony, wściekły, gwałtowny; drapieżny, krwiożerczy; srogi, okrutny, zaciekły, zajadły, zażarty, rozwścieczony, rozbestwiony, rozjuszony (**d.** wzrok, charakter, dzikie serce, żądze); dziwaczny, dziwny, cudacki, cudaczny, potworny, osobliwy, szczególny, ekscentryczny (**d-ka** pretensja); kamień **d.** = nie ociosany; staw **d.** = zarosły, zapuszczony przez zatamowanie wody w korycie naturalnym; drożdże dzikie, *p.* Drożdże; **d-ka** świnia; *p.* Dzik; **d-kie** mięso = żywe mięso narastające na ranach jako wytwór chorobliwy; **d.** kolor=kolor podobny do barwy żelaza; *rz.* człowiek **d.,** barbarzyniec (napad dzikich); członek parlamentu, nie należący do żadnego stronnictwa; miłośnik sportu, nie należący do towarzystwa sportowego; *p.* Dzikus.

Dziko, *przysł.* od Dziki (**d.** wyglądać).

Dzikoludy, *blp.*, dzicy ludzie.

Dzikość, *rz.* od Dziki; obyczaje dzikie, natura dzika, charakter dziki, uczucie dzikie.

Dzikowaty, trochę dziki.

Dzikowina—*p.* Dziczyzna a. Dzikowizna, Dziczyna; mięso z dzika; pustkowie, pustynia.

Dzikus, Dziczek, Dziki człowiek = człowiek nieśmiały, nieobyty z towarzystwem; nieokrzesany; unikający towarzystwa, nietowarzyski, odludek, mizantrop; człowiek nieucywilizowany, barbarzyniec.

Dzikuska, dzika dziewczyna, nieobyta z towarzystwem, dzikich obyczajów; śmiała, odważna; nieśmiała, wstydliwa.

Dziob—*p.* Dziób.

Dziobać—*p.* Dziobnąć.

Dziobak, zwierzę ssące australijskie z rzędu jednootworowych, jajowodne, z ptasim dziobem, podobnym do kaczego (fig.).

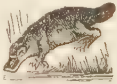

Dziobanka, *haft.*, tło zamatowane drobniutko haftowanemi punkcikami, maczek, zakrapianie; w *hut.*, mała flaszka aptekarska w postaci bańki z długą szyją, bocianka.

Dziobas — *p.* Dziób; mała siekierka; koniec oskarda.

Dziobaty, mający długi dziób; ospowaty, mający dołki bliznowate na twarzy, jako znaki po przebytej ospie.

Dziobek, *zdr.* od Dziób; *p.* Dzióbek.

Dziobnąć, *nied.* **Dziobać,** uderzyć, ukłóć dziobem, udziobać; jeść, uszczknąć, chwytając dziobem (ptaki dziobią wiśnie); *przen.* rąbać drwa na drobne kawałki; *p.* Dziabać; robić na drzewie wyżłobienia, uderzając narzędziem ostrym; **d.** kogo, ukłóć, uszczypać, ubóść, zadrasnąć, dojeść mu, powiedzieć mu co dotkliwego; zadużo wypić; trochę skosztować, jeść z niechęcią; **d.** się, uderzyć się dziobami; *przen.* swarzyć się, dokuczać sobie.

Dzioborożec, ptak zwrotnikowy wróblowaty, mający duży dziób wydrążony, z dętą naroślą (fig.).

Dziobowaty, mający kształt dzioba.

Dzion, ul, barć.

Dzionek, *zdr.* od Dzień; już **d.**, skoro **d.**=świt, brzask.

Dziób (-oba a. -óba), **Dziob,** zakończenie pyska ptasiego, stanowiące wydłużone szczęki, otoczone pochwą rogową tępe lub ostre haczykowate (fig.); dołek bliznowaty po ospie; wystający, wydłużony i twardy koniec czego (**d.** okrętu = przód okrętu, młot z dziobem); *przen.* buzia; pocałunek.

Dzióbak, Dziubak, młot z wydłużonym, śpiczastym końcem do ociosywania kamieni, młot z dziobem, nosaciec.

Dzióbek, *zdr.* od Dziób, wydłużony koniec dzbanuszka a. innego naczyńka, ułatwiający wylewanie płynów z naczyń; nosek naczynia; **d.** gazowy = rurka kończasta, którą wychodzi gaz; koniec kurka rewolwerowego, uderzający w nabój; **d.** a. Dziubuś, buziak, twarzyczka, usteczka; *przen.* dać **d-bka** = pocałować.

Dziryd, Dziryt, *ar.*, krótki pocisk, rodzaj włóczni, rodzaj krótkiej kopji.

Dzisiejszość, teraźniejszość, obecność.

Dzisiejszy, *przym.* od Dziś; z obecnego dnia (święto **d-e,** gazeta **d-a,** pieczywo **d-e** = świeże, nie sczerstwiałe); teraźniejszy, obecny, współcześnie z nami istniejący (**d-a** moda, **d-a** młodzież); tegoroczny.

Dziś, Dzisiaj, *przys.* w dniu obecnym, dnia bieżącego; *przen.* obecnie, teraz, temi czasy, w bieżącej dobie; do **d.**, do **d.** dnia = dotąd, dotychczas; od **d.**, od **d.** dnia = odtąd, nadal.

Dziubuś—*p.* Dzióbek.

Dziundziuczyć ś., guzdrać się, ociągać się (z ubieraniem, z wyjściem).

Dziupla, Dziupło, Dupla, Dupło, Dupel, wypróchniały otwór w pniu drzewa; wogóle jamka, norka, rozpadlina, szparka.

Dziuplasty, mający dziuplę, wypróchniały wewnątrz, wydrążony.

Dziura, miejsce przedziurawione, rozdarte; otwór, luft, szpara, szczelina, jama, wybój, dół, wyrwa na drodze; jama, kryjówka, nora; **d-ry** w niebie nie będzie = mała szkoda; zrobiła ś. **d.** w czyim budżecie = niedobór, zabrakło pieniędzy skutkiem wydatku, straty; *przen.:* **d-ry** zatykać=zaspokajać potrzeby; **d-ry** kim zatykać = używać kogo do podrzędniejszych a. do przykrych posług; w całym **d-ry** szukać = lubić przyganiać; *przen.:* mieszkanie ciasne i brudne; knajpa; miejsce podejrzane; liche miasteczko, kąt zapadły, odludzie, okolica deskami zabita; odległy zakątek, przedpiekle; *gm.*, tyłek, zadek; *zdr.* **Dziurka, Dziureczka.**

Dziurawcowate, rodzina roślin dwuliścieniowych.

Dziurawić co = dziury w czym robić.

Dziurawiec, krajowa roślina zielna z rodziny dziurawcowatych o liściach usianych kropkami przeświecającemi pod światło (fig.).

Dziurawieć, Dziurawić ś., dziurawym się stawać, drzeć ś., psuć się.

Dziurawnica, maszyna do wybijania otworów w płytach metalowych; przebijarka, wybijalnia, sztanca.

Dziurawy, mający dziurę, pełen dziur, rozdarty, podarty (buty dziurawe); *przen.* **d.** worek = człowiek rozrzutny; wydający wszystko co ma; człowiek nienasycony.

Dziurka, Dziureczka, *zdrob.* od Dziura, mała **d.**, otworek, przepust, po **d-ki**=pełno, dużo, dosyć, w bród, obficie, po uszy.

Dziurkarka, szwaczka obszywająca dziurki do guzików.

Dziurkować, robić w czem dziurki.

Dziurkowany, pełen dziurek porobionych.

Dziurkowatość, *rz.* od Dziurkowaty; porowatość, ogólna własność ciał, polegająca na tym, że się składają z cząsteczek nie przylegających do siebie ściśle.

Dziurkowaty, pełen dziurek, otworów; porowaty; gąbczasty.

Dziurować, dziury w czem robić, przebijać.

Dziurownica—*p.* Dziurawnica.

Dziw! okrzyk zdziwienia.

Dziw (-u), **Dziwo,** rzecz dziwna, zdumiewająca, zadziwiająca, niezwyczajna; cud, zjawisko nadprzyrodzone, rzecz nadnaturalna; dziwoląg, dziwotwór, potwór, poczwara, monstrum; nie **d.** a. niema **d-wu** = nie dziwota, nic dziwnego; rzecz prosta, rzecz naturalna; naturalnie, oczywiście, niema się co dziwić, jasne jest, łatwo pojąć; zdziwienie, podziw, wydziwianie; *przen.* dużo, mnóstwo; **d-y** z siebie robić = postępować cudacznie, ubierać ś. dziwacznie.

Dziwacki — *p.* Dziwaczny.

Dziwactwo, postępek dziwny; dziwaczność, usposobienie dziwne; urojenie, chimera; kaprys dziwny, chęć dziwna; tetryctwo, przesadna pedanterja.

Dziwaczeć, stawać się dziwakiem.

Dziwaczek, *bot.*, roślina z rodzaju nocnicowatych.

Dziwaczność, *rz.* od Dziwaczny; dziwactwo.

Dziwaczny, Dziwacki, dziwny aż do śmieszności, cudacki, cudaczny, fantastyczny; chimeryczny, ekscentryczny.

Dziwaczyć ś., postępować dziwacznie, wyrabiać dziwactwa, kaprysić, grymasić, zbytecznie wybredzać, wydziwiać; zrzędzić, tetryczyć, mantyczyć; drobiazgowość posuwać do znudzenia, do pedanterji; nadmiernie skrupulizować.

Dziwadło—*p.* Dziwoląg.

Dziwak, człowiek dziwaczny, nienaturalny, postępujący w sposób dziwaczy; cudak, oryginał, ekscentryk; tetryk, mantyka.

Dziwer, Dźwier, *pers.*, deseń na stali demasceńskiej.

Dziwerować, Dźwerować, *pers.*, zdobić stal damasceńską (twardą i wytrzymałą) w dziwery czyli desenie; damaszkować, demeszkować, modrawić.

Dziwerówka, Dźwierówka, *pers.*, strzelba ze stali damasceńskiej, dziwerowana, damaszkowana.

Dziwić, sprawiać wrażenie czegoś niespodziewanego albo niezwykłego, zadziwiać, zdumiewać, wprawiać w podziw; **d. ś., dziwować się**; doznawać zdziwienia, wrażenia, że się ma przed sobą coś niezwykłego, niespodziewanego a. niezwykłego, zdumiewać ś., zastanawiać ś., przypatrywać ś.

Dziwnie, Dziwno, *przys.* od Dziwny; na podziw, bardzo zadziwiająco, szczególnie, śmiesznie.

Dziwny, zadziwiający, zdumiewający, niezwykły; godny podziwu; przedziwny, nadzwyczajny, osobliwy, niepospolity; dziwaczny, cudacki, ekscentryczny, oryginalny; coś dziwnego sobie zrobić = dopuścić ś. czegoś niespodziewanego, jakiego rozpaczliwego zamachu na siebie.

Dziwo—*p.* Dziw; widziadło, mara, strach, straszydło; **d.** *przysł.* coś dziwnego!

Dziwoląg, Dziwadło, zjawisko dziwaczne, człowiek dziwaczny, cudak; potwór, monstrum, poczwara, dziwotwór; niedorzeczność, cudactwo; brednia (popisał dziwolągi).

Dziwolężny, Dziwolążny, *przym.* od Dziwoląg; dziwaczny, cudaczny, potworny.

Dziwonia, krajowy ptak wróblowaty stożkodzioby z rodziny łuszczaków.

Dziworzesznia, gatunek palmy, wydający olbrzymie owoce w kształcie dwóch orzechów zrosłych razem.

Dziwostręt, roślina z rodziny psiankowatych.

Dziwota—*p.* Dziw; dziwo, rzecz dziwna, osobliwość; nie **d.** = nie dziw.

Dziwotwór (-oru) — *p.* Dziwoląg.

Dziwotwórczy, sprawiający cuda.

Dziwować, zadziwiać, podziwiać, **d. się**; *p.* Dziwić.

Dziwowisko, rzecz wzbudzająca podziw ogólny, widok zabawny, osobliwość, rzecz dziwna, zadziwiająca, widowisko dziwne, przedmiot podziwu, dziwotwór.

Dziwożona, istota bajeczna, w podaniach ludowych wspominana, boginka brzydka i złośliwa, karząca przekroczenia przeciw wierności małżeńskiej.

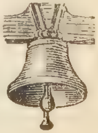

Dzwon, naczynie metalowe kształtu kielicha, do dzwonienia sercem wewnątrz zawieszonym (fig.); (bić we **d-ny**, uderzać we **d-ny** = dzwonić; *przen.* od

wielkiego **d-nu** = od wielkiego święta, od wielkiej uroczystości); naczynie szklane kopulaste, klosz do nakrywania potraw, roślin, albo do doświadczeń fizycznych; **d.** nurkowy = rodzaj klosza, umożliwiający nurkom dłuższe przebywanie pod wodą (f.); dźwięk, dźwięczność (ta cegła ma dobry **d.**); **d.** chiński = krąg metalowy, w który się uderza silnie, talerz metalowy, używany w orkiestrach jako instrument, tamtam; kloc umieszczony pod otworem barci dla zabezpieczenia jej od niedźwiedzi, samobitnia; *zdr.* **Dzwonek.**

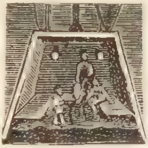

Dzwonek—*p.* Dzwon (pociągnąć za **d.**); brzękadło w kształcie kuli wydrążonej ze śróciną wewnątrz; (uprząż z dzwonkami; czapka z **d-nkami**=czapka błazeńska; *przen.* potrząsać dzwonkami = dowcipkować po błazeńsku); **d.** elektryczny=przyrząd dzwoniący skutkiem działania prądu galwanicznego (nacisnąć **d.** = zadzwonić); roślina z rodziny dzwonkowatych (fig.); **d.** i młotek = rodzaj gry towarzyskiej; karta z wyobrażeniem dzwonka i młotka w grze tej używana. w *lm.* nagie, obwisłe płatki pod szczękami koguta; brodawki pod szczęką dolną u świń; *zdr.* **Dzwoneczek.**

Dzwoniarz, ten, co robi dzwony, ludwisarz; *p.* Dzwonnik.

Dzwonić, bić w dzwon, poruszać dzwonem, dzwonkiem dla wywołania dźwięku; wydawać a. wydobywać z czego dźwięk podobny do dźwięku dzwonu, brzęczeć, dźwięczeć; **d.** na kogo = dzwonieniem wołać, przyzywać; **d.** na to kazanie = nakłaniać do czego, zachęcać do czego; słyszał, że dzwonią ale nie wie, w którym kościele = ma wiadomości w części prawdziwe, w części niedokładne; **d-ka** ruszyć, przypomnieć rzecz niemiłą; *przen.* brząkać, szczękać; **d.** zębami=szczękać, drżeć z zimna; dźwięczeć, brzmieć; dzwoni w uszach = szumi, piszczy, brzęczy wewnątrz.

Dzwoniec (-ńca), ptak wróblowaty z rodziny łuszczaków, barwy zielonkawej (fig.).

Dzwonka, rodzaj maści czyli koloru i kształtu znaków na kartach do gry, karo (f.).

Dzwonko, część, kawałek ryby, płazu = pociętego poprzecznie.

Dzwonkowaty, do dzwonka podobny; rośliny dzwonkowate=rodzina roślin dwuliścieniowych.

Dzwonkowy, *przym.* od Dzwonek; *przym.* od Dzwonka, karowy.

Dzwonnica, *zdr.* **Dzwonniczka,** wieża przy kościele, w której dzwony wiszą (fig.).

Dzwonnik, Dzwoniarz, ten, co w dzwony bije w dzwonnicy, poruszając je za pomocą sznurów.

Dzwono, część obwodu koła umocowywana na dwuch szprychach (fig.); koło, krąg, zwój, pierścień (wąż zwinął się w dzwona).

Dzwonowy, *przym.* od Dzwon.

Dzyndzyk, to co się dynda, wisiorek, kutasik; drobny przedmiot a. ozdoba wisząca i kołysząca się za poruszeniem; **d-ki**=drobne ozdoby przy łańcuszku, przy broszce i t. p.

Dźgać, pić wiele; *p.* Dźgnąć, Żgnąć.

Dźwier, Dźwier — *p.* Dziwer, Dziewer.

Dźwierować—*p.* Dziwerować.

Dźwięczeć, wydawać przyjemne brzmienie, wydawać dźwięk, odgłos, być dźwięcznym; *p.* Dźwięknąć.

Dźwięczność, *rz.* od Dźwięczny; **d.** głosu = właściwość, jaką wyróżniają się różne głosy jednej wysokości i jednego natężenia.

Dźwięczny, dźwięczący, wydający dźwięk metaliczny, srebrzysty; mile brzmiący, przyjemny dla ucha, melodyjny; w *gram.* spółgłoska dźwięczna, głośna, słaba.

Dźwięk (-u), głos, brzmienie; głos harmonijny, głos wydawany przez drgający metal, strunę; dźwięknięcie, dźwięczenie, brzęk, szczęk.

Dźwiękliwy, wydający dźwięki, dźwięczący, brzękliwy.

Dźwięknąć, *nied.* **Dźwięczeć**, wydać dźwięk, zadźwięczeć, brzęknąć, szczęknąć, zadzwonić; sprawić, żeby co zadźwięczało, szczęknąć, zadzwonić, brzęknąć (**d.** w talerze metalowe, **d.** szablami).

Dźwiękonaśladowczość, *rz.* od Dźwiękonaśladowczy; dźwiękonaśladownictwo, onomatopeja.

Dźwiękonaśladowczy, naśladujący mową głosy przyrody, onomatopeiczny.

Dźwiękowy, *przym.* od Dźwięk.

Dźwig, przyrząd do podnoszenia, winda.

Dźwigacz, ten, co dźwiga ciężary, tragarz; przyrząd do podnoszenia ciężarów; *anat.* mięsień dźwigający, podnoszący a. podtrzymujący jaką część ciała.

Dźwigać, nosić, nieść coś ciężkiego; *p.* Dźwignąć.

Dźwigar, belka sztucznie wzmocniona, podtrzymująca ścianę, sklepienie, wiązanie dachowe, pomost.

Dźwigarka, Dźwigownica, przyrząd do podnoszenia ciężarów, podnośnica, lewar, winda, dźwigacz.

Dźwignąć, *nied.* **Dźwigać**, podnieść co ciężkiego; udźwignąć, uradzić (nie dźwignę tego kamienia); *przen.* wznieść, wybudować, postawić (**d.** gmach); podźwignąć, podnieść z upadku; nosić a. nieść co ciężkiego; **d. ś.**=wstać z trudnością, unieść się, podnieść się z trudem; *przen.* **d. ś.** z choroby = wyzdrowieć; **d. ś.** z upadku = stać się znowu moralnym a. zamożnym.

Dźwignia — *p.* Drąg; wogóle przyrząd do podnoszenia ciężarów (fig.); niekiedy: lewar, winda; *przen.* to, co rozkwitowi sprzyja, podnoszeniu się (oświaty, handlu, przemysłu); podpora, podstawa.

Dżamak, *tur.* u Turków żołnierz niewyćwiczony, świeżo zaciągnięty.

Dżamja, Dżamid, *tur.* główny meczet, wielka świątynia muzułmańska.

Dżdżownica, Dżdżownik (-a), glista ziemna, pospolity robak ziemny z gromady pierścienic (fig.).

Dżdżownik, krajowy ptak brodzący z rodzaju siewek (fig.); — *p.* Dżdżownica.

Dżdżu *p.* Deszcz.

Dżdży, *nieos.* = deszcz pada.

Dżdżyć, spuszczać deszcz; **d. ś.** mieć się na deszcz, chmurzyć ś.

Dżdżysty, obfitujący w deszcz, wilgotny (dzień **d.**).

Dżechada, *tur.*, wojna święta muzułmanów przeciw chrześcijanom w obronie zagrożonego islamu.

Dżeneryksza, *jap.*, japońska dorożka o jednem kole, ciągniona przez człowieka.

Dżentelman, Dżentelmen, *ang.*, człowiek dobrze wychowany, honorowy; salonowiec.

Dżentelmański, Dżentelmeński, *ang.*, *przym.* od Dżentelman.

Dżentelmaństwo, Dżentelmenerja, *blm.* honorowość w postępowaniu; poczucie honoru właściwe dżentelmanowi.

Dżentelmenerja — *p.* Dżentelmaństwo.

Dżet (*zdr.* **Dżecik**), *ang.*, gagat, bursztyn czarny a. węgiel brunatny polerowany, używany na ozdoby; paciorek a. paciorki z węgla brunatnego.

Dżetowy, zrobiony z dżetu.

Dżgać, Dżgnąć — *p.* Żgnąć.

Dżiudżitsu, *jap.* rodzaj gimnastyki japońskiej, zapaśnictwo japońskie, polegające na ubezwładnieniu przeciwnika.

Dżokiej, Żokiej, masztalerz, foryś, ujeżdżacz; jeździec, dosiadający konia na wyścigach (fig.).

Dżokiejka, Żokiejka, czapeczka okrągła z daszkiem, używana przez dżokiejów.

Dżokiej-klub (-u), *blm.* stowarzyszenie i lokal stowarzyszenia miłośników wyścigów konnych, a. wioślarstwa; rodzaj mocnych perfum.

Dżokiejski, Żokiejski, właściwy dżokiejowi.

Dżon-Bull, *żart.* Anglik.

Dżonka, *chińs.* rzeczny statek chiński żaglowy (fig.).

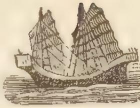

Dżuma, *tur.*, niebezpieczna choroba, powodująca obrzmienie gruczołów i zakażenie krwi; zaraza morowa, mór, pomór.

Dżungla, Dżongla, *hind.*, błotnista wyspa w ujściu rzek zwrotnikowych, porosła nieprzebytym lasem, najczęściej utworzonym z bambusów; bagnista przestrzeń taką gęstwiną pokryta.

Dżygetaj, *tur.*, gatunek osła dzikiego, kułan (fig.).

Dżygitówka, gimnastyczne ćwiczenia na koniu, wykonywane przez kozaków kubańskich.

Dżyhad, *arab.*, nawracanie orężem na mahometanizm, wojna święta przeciw nie-mahometanom.

Dżyn, *ang.*, rodzaj wódki jałowcowej.

Dżyngoizm, Jingoizm, *ang.*, szowinizm anglo-saski w Anglji oraz w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej.

E

E, piąta litera w alfabecie; samogłoska podniebienna; w języku polskim niema wyrazów zaczynających się od **E,** prawie wszystkie są pochodzenia obcego; w *muz.*, trzeci stopień tonacji *C* major; nazwa tonacji a. gamy majorowej i minorowej; **e...!** (wykrzyknik) oznacza powątpiewanie, obojętność, lekceważenie, zniecierpliwienie, żal, niezadowolenie.

Ebenisterja, *fr.*, stolarstwo meblowe artystyczne.

Eblis, *arab.*, zły duch u mahometanów.

Ebonit, *ang.* edebon = heban; w *chem.* jeden z przetworów otrzymywanych przez wulkaniza-

cję kauczuku, guma stwardniała, kauczuk rogowy.

Ebor, *łc.*, kość słoniowa.

Ebulicja, *łc.*, wrzenie, kipienie, powstawanie pęcherzy.

Ebuljoskop, *gr.*, przyrząd chemiczny, służący do oznaczania ilości alkoholu w napojach spirytusowych.

Ech! e! (wykrzyk)—*p.* E.

Echejastechnja, *gr.*, sztuka zmieniania głosu, brzuchomówstwo.

Echin, Echinus, *gr.*, wołowe jajko, jajownik, ozdoba rzeźbiarska kapitelu stylu doryckiego (fig.).

Echinit, *gr.*, jeżowiec skamieniały.

Echo, *gr.*, odbicie się głosu od jakiej przegrody, np. muru, góry, drzew; odgłos, oddźwięk; *przen.* powtarzanie czyichś słów.

Echometr, *gr.*, przyrząd do mierzenia siły dźwięku.

Echowy, dotyczący echa, odbijający się echem, dający echo, powtarzany przez echo.

Echt, *nm.*, prawdziwy.

Eczka, *nm.*, kafel narożny kwadratowy.

Edeling, *nm.*, szlachcic u daw. Germanów.

Eden, *hebr.*, raj; *przen.* rozkosz (miejsce rozkoszne a. uczucie błogie, rozkoszne); raj, niebo, szczęście, przyjemność.

Edeński, rajski, niebiański.

Edomczyk, nieprzyjaciel żydów, tatar.

Edomici, nazwa starożytna narodu semickiego.

Edredon, *fr.*, ptak z rodziny kaczek, gęsi, dostarczający delikatego puchu (fig.); puch z tego ptaka.

Edredonowy, z edredonu, miękki, puszysty, puchowy.

Edukacja, *łc.*, wychowanie, wykształcenie, ćwiczenie młodzieży w naukach i obyczajach, okrzesanie.

Edukacyjny, wychowawczy (system **e.**, komisja **e-na**=zajmująca się wszystkim, co dotyczy wychowania młodzieży).

Edukować, *łc.*, kształcić, uczyć, wychowywać, wykształcać, ćwiczyć w naukach, w obyczajach.

Edukowany, *łc.*, dobrze wychowany, wykształcony, okrzesany.

Edukt, *łc.*, substancja wyciągnięta z materjału surowego (np. cukier z buraków), w przeciwieństwie do produktów, które należy wydzielić mechanicznie; *praw.* dowodzenie sądowe szlacheckiego pochodzenia; wyciąg z dokumentu, wypis, ekscerpt.

Edycja, *łc.*, wydanie (książki), jednorazowe wydrukowanie pewnej liczby egzemplarzy dzieła.

Edyfikować, *łc.*, wznosić, budować.

Edykt, *łc.*, rozporządzenie, postanowienie władzy wyższej, wyrok, rozkaz, nakaz, reskrypt.

Edyl, *łc.*, w staroż. Rzymie wyższy urzędnik policyjny, mający obok tego dozór nad budowlami.

Edypowy, *gr.*, zagadkowy, trudny do odgadnięcia.

Edytor, *łc.*, wydawca, nakładca (książki).

Efeb, *gr.*, w starożytnych Atenach młodzieniec dojrzewający.

Efebja, *gr.*, dojście do dojrzałości młodzieńczej, instytucja i miejsce ćwiczeń młodzieży w starożytnych Atenach.

Efekciarstwo, uganianie się za efektami.

Efekciarz, Efekcista, *łc.*, lubiący efekty, goniący za efektami.

Efekt, *łc.*, skutek, wrażenie, sprawienie wrażenia, zadanie szyku; w *lm.* **e-ty**=rzeczy zwłaszcza podróżne, pakunki, drobiazgi roz-

maite, ruchomości, sprzęty; rzeczy i przybory należące do wojska; papiery wartościowe; natężenie siły, praca.

Efektowny, *łć.*, sprawiający, wywołujący miłe wrażenie; błyskotliwy, przedstawiający się pięknie, wydatny, odznaczający się, bijący w oczy, porywający.

Efektywny, *fr.*, istotny, rzeczywisty.

Efemeryczny, *gr.*, krótkotrwały, chwilowy, przemijający, znikomy.

Efemeryda, *gr.*, zjawisko a. istota szybko przemijająca bez śladu; owad, żyjący dzień jeden, jętka; w *lm.* **e-dy**: pisma perjodyczne ulotne, podające wypadki dzienne; w *astr.* **e-dy**: roczniki a. tablice astronomiczne, podające z góry wiadomości o położeniu ciał niebieskich na pewien czas i ich bieg na każdy dzień roku.

Efeminacja, *fr.*, zniewieściałość.

Efendi, *tur.*, tytuł duchownego urzędnika i uczonego w Turcji.

Eferwescencja, *łć.*, wzburzenie, pienienie się.

Efeta, *gr.*, w staroż. Atenach sędzia kryminalny.

Efimek, dawny talar.

Efloresencja, *łć.*, wykwitnienie, kwitnienie; wyrzut na skórze; rozpadanie się kryształków niektórych soli na miałki proszek.

Efluencja, *łć.*, wypływ, upływ.

Efod, *hebr.*, a. Humerał, chusta wkładana przez księdza na ramiona pod ornat.

Efor, *gr.*, jeden z pięciu urzędników w Sparcie, kontrolujących czyny królów.

Eforka, *gr.*, dama klasowa.

Efraim lub **Efraimita** = moneta ze szlachetnego wprawdzie metalu, ale bardzo nizkiej próby, kursująca w Polsce za króla Augusta III.

Efrakcja, *łć.*, włamanie, wyłamanie (drzwi).

Efroncki, *fr.*, bezczelny, zuchwały, bezwstydny, obrażający, natrętny.

Efront, *fr.*, zuchwalec.

Efronterja, *fr.*, bezczelność, zuchwałość; zuchwalstwo, buta, zarozumiałość, arogancja, śmiałość bezczelna, bezwstyd, natręctwo.

Egalitaryzm, *fr.*, dążenie do zrównania ludzi między sobą pod względem praw, lub dochodów.

Egalizacja, *fr.*, zrównywanie, równouprawnienie.

Egalizować, *fr.*, równać, bilansować.

Egerja, *łć.*, nimfa, doradczyni króla rzymskiego Numy Pompiliusza; wogóle: doradczyni.

Egida, *gr.*, opieka, obrona, zasłona, osłona, tarcza, puklerz, ochrona, protektorat.

Egiestja, *łć.*, *lek.*, wydalenie z ciała części zużytych.

Egipski styl = styl stosowany w budownictwie w starożytnym Egipcie (fig.); robota **e-a** = trudna do wykonania, praca syzyfowa; plaga **e-a** = ciężka, dokuczliwa; ciemności **e-e** = nieprzejrzane; *żart.* baranki **e-e** = wszy; wrona **e-a** = zacofaniec, wstecznik, obskurant.

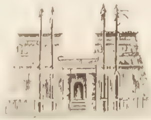

Egiptjolog, **Egiptolog**, znawca starożytności egipskich i badacz Egiptu.

Eglantyna, *fr.*, róża dzika.

Egocentryczny, *łć.*, uważający swoje „ja" za środek świata, za cel główny wszystkiego.

Egoista (forma *ż.* **Egoistka**), *łć.*, samolub, sobek, pełen egoizmu, interesowny.

Egoistyczny, **Egoistowski**, samolubny.

Egoizm, *łć.*, samolubstwo, sobkostwo; skłonność wrodzona do podporządkowania wszystkiego pod interes własny, do przekładania interesu własnego nad cudzy, interesowność.

Egotyczny, *łć.*, *przym.* od Egotyzm; poezja **e-a** = której przedmiotem jest osoba autora.

Egotyzm, *łć.*, skłonność do mówienia wciąż o sobie, do zajmowania wszystkich swoją osobą; samobyt, samoistność; uważanie siebie za podstawę i źródło wszystkiego.

Egreta, Egretka, *fr.*, mała kita piór a. drogie kamienie w pęk ułożone; **e.** elektryczna=wyładowanie elektryczności w powietrze w postaci delikatnej bladoniebieskawej kiści światła (fig.).

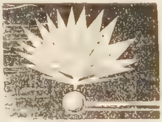

Egzacerbacja, *łć.*, rozgoryczenie, podrażnienie, pogorszenie (choroby).

Egzagieracja, *łć.*, przesadzanie, przesada; nieprawda, kłamstwo, blaga.

Egzagierować, *łć.*, przesadzać, powiększać fakt w opowiadaniu, mówić nieprawdę, kłamać, blagować.

Egzakcja, *łć.*, pobór przymusowy, przymusowe wybieranie czego (np. podatków), wymuszanie, egzekwowanie; obwód, w którym egzaktor ściąga podatki.

Egzaktor, *łć.*, pobierający podatki, zmuszający, poborca, egzekutor.

Egzaltacja, *łć.*, uniesienie, zapał przesadny, zbytnia czułość, uniesienie, podniesienie, przesada, entuzjazm.

Egzaltować, *łć.* wprawiać w egzaltację, wzbudzać w kim zapał przesadny; **e. ś.** wpadać w egzaltację, unosić ś., zapalać ś., zachwycać ś., przesadzać.

Egzaltowany, *łć.*, skłonny do egzaltacji, zapalony, zbyt czułostkowy, łatwo się unoszący.

Egzamin, *łć.*, próba mająca na celu ocenienie nabytych wiadomości; *przen.* badanie, wypytywanie się, wyciąganie na słówka, indagacja.

Egzaminacyjny, *łć.*, dotyczący egzaminowania, przeznaczony do egzaminowania (komisja, sala egzaminacyjna).

Egzaminator, *łc.*, słuchający egzaminu, egzaminujący, badający ucznia, śledzący postępów, krytykujący.

Egzaminatorski, *łć.*, *przen.*, nadęty, napuszony, przesadnie poważny.

Egzaminować, *łć.*, słuchać egzaminów, badać, przesłuchywać z postępu w naukach; badać wogóle, wybadywać, wypytywać ś., składać egzamin, badać się, próbować się.

Egzaminowany, *łć.*, ten, który zdał egzamin, przesłuchany.

Egzantema, *gr.*, **Egzantematyczna gorączka,** rodzaj febry, przy której perjodycznie zjawiają się i nikną wyrzuty skórne.

Egzantematyczny, skórny, rozwijający się na skórze.

Egzarcha, *gr.*, wielkorządca bizantyjski; tytuł niektórych biskupów w początkach kościoła; biskup wyższy godnością od metropolity, a niższy od patryjarchy.

Egzarchat, *gr.*, metropolja, prowincja pod zarządem egzarchy; godność metropolity kościoła greckiego; godność wielkorządcy w Bizancyum.

Egzasperacja, *fr.*, rozdrażnienie.

Egzegieta, *gr.*, objaśniający, tłómaczący Pismo Święte.

Egzegietyczny, *gr.*, dotyczący egzegiezy.

Egzegietyka, *gr.*, sztuka wykładania, objaśniania (Pisma Ś-go).

Egzegieza, *gr.*, wykład, objaśnienie tekstu (Pisma Ś-go).

Egzekracja, *łć.*, zdjęcie święceń.

Egzekucja, *łć.*, wykonanie, uskutecznienie; wykonanie, spełnienie wyroku, testamentu; wymierzenie kary śmierci, stracenie kogoś; przymusowe ściąganie należności skarbowych; ludzie, wysłani do ściągania tych należności; wykonanie utworu muzycznego.

Egzekutor, *łć.*, osoba, której zadaniem dopilnowanie wykonania testamentu; wykonawca woli testatora; wykonawca kary; żołnierz a. policjant, wysłany dla wybrania podatków; urzędnik, mający obowiązek przesyłania papierów, wychodzących z biura i wykonywanie zleceń gospodarczych naczelnika.

Egzekutorka, *łć.*, wykonawczyni.

Egzekutywa, *łć.*, władza wykonawcza, mająca prawo i możność przymusowego wykonywania poleceń swoich lub innych władz.

Egzekwent, *łć.*, egzekwujący na mocy wyroku.

Egzekwje (-ji), *łć.*, *blp.*, uroczyste nabożeństwo żałobne za umarłych, obrządki pogrzebowe.

Egzekwować, *łć.*, wykonywać, wypełniać (wyrok), uskuteczniać; wybierać, ściągać należności skarbowe; wydobywać, wydostawać co od kogo, wymuszać; grać, wykonywać utwór muzyczny.

Egzema, *gr.*, rodzaj choroby skórnej; wyprysk swędzący.

Egzempcja, *łć.*, uwolnienie, wyjęcie od czego, wyjątek, ustawa wyjątkowa, przywilej, ekscepcja; wykup majątku zastawionego.

Egzemplarz, *łć.*, jedna sztuka czego (książki, monety i t. d.); jeden okaz czego; *przen.*, okaz rzadki, wyjątkowy, jedyny w swoim rodzaju; *przen.*, człowiek śmieszny, nudny, osobliwy, typ, okaz.

Egzempt, *łć.*, wyjęty od czego, uwolniony, uprzywilejowany.

Egzenteracja, *łć.*, otwieranie zwłok, wyjmowanie wnętrzności z trupa.

Egzenterować, *łć.*, wyjmować wnętrzności z trupa dla zbadania ich; otwierać zwłoki.

Egzercycja, *łć.*, ćwiczenie, nabieranie wprawy, kształcenie się w czem; ćwiczenie muzyczne; **e-e** (w muzyce)=ćwiczenia, wprawki.

Egzercytować, *łć.*, kształcić w czem, ćwiczyć, doskonalić, wprawiać w co; **e. ś.** ćwiczyć ś. w grze muzycznej, wprawiać ś., uczyć ś.

Egzerga, *fr.*, miejsce u spodu medalu a. monety, gdzie umieszcza się napis lub data.

Egzoficja—*p.* Eksoficja.

Egzogamiczne *gr.*, **plemię**, plemię, w którem zabronione jest zawieranie małżeństw z osobą tego samego plemienia.

Egzogamja, *gr.*, zakaz zawierania małżeństw z osobą tegoż rodu.

Egzolucja, *łć.*, zapłata.

Egzonerować, *łć.*, uwalniać od ciężaru.

Egzorbitancja, *łć.*, wykroczenie przeciw prawu ogólnemu, przeciw porządkowi publicznemu, wybryk, bezprawie, przestępstwo, wina, nieprawość, grzech.

Egzorbitant, *łć.*, przestępca.

Egzorbitować, *łć.*, uchylać się z pod prawa, wykraczać przeciw prawu, robić wybryki.

Egzorcysta, *gr.*, posiadający moc wyganiania czarta z człowieka a. jakiego miejsca, zaklinający; kleryk mający trzeci stopień święcenia kapłańskiego.

Egzorcyzm, *gr.*, zaklęcie, wyganianie czarta z człowieka, a.

z jakiego miejsca; zażegnanie, oczyszczanie, poświęcanie.

Egzorcyzmować, *łć.*, wypędzać czarta, zaklinać, zażegnywać go; poświęcać.

Egzorta, *łć.*, napomnienie kościelne; przemowa pogrzebowa, kazanie, rekolekcja; mowa pogrzebowa.

Egzosmoza, *gr.*, *fiz.* przesiąkanie płynów przez błonę przepuszczalną na zewnątrz.

Egzostoza, *łć.*, *lek.*, wyrośl kostna.

Egzotermiczność, *gr.*, *chem.*, charakter zjawisk, przy których przebiegu wydziela się ciepło.

Egzotermiczny, *gr.*, wydzielający ciepło.

Egzoteryczny, *gr.*, (o wykładzie tajemnic religijnych, systemów filozoficznych), przeznaczony dla ogółu, dostępny, popularny, przeznaczony dla niewtajemniczonych.

Egzoterysta, *gr.*, popularyzator.

Egzotycyzm, *gr.*, barbaryzm, używanie wyrazów i zwrotów cudzoziemskich zamiast swojskich.

Egzotyczny, *gr.*, pochodzący z obcych klimatów, z odmiennych cywilizacji; przedstawiający zjawiska właściwe strefom odmiennym; cudzoziemski, obcy.

Egzotyzm, *gr.*, cecha obcokrajowa, cudzoziemskość.

Egzuberancja, *łć.*, zbytek, obfitość.

Egzul, **Egzulant**, *łć.*, wywołaniec, wygnaniec z kraju, banita, tułacz; **Egzulka**, forma żeńs. od **Egzul**.

Egzyl, **Egzylium**, *łć.*, wygnanie.

Egzystencja, *łć.*, istnienie, byt; jestestwo, bytowanie, utrzymanie, sposób do życia.

Egzystować, *łć.*, istnieć, być, znajdować się na świecie; mieć utrzymanie, sposób życia, żyć.

Egzystymacja, *łć.*, poszanowanie, szacunek.

Ehe! *wyk.* oznaczający potwierdzenie: tak, aha, istotnie; powątpiewanie: czyż? (—alboż to prawda?)

Eis, *nieod.*, w *muz.* nuta *e* z krzyżykiem, czyli o półtonu wyższa od *e*.

Ej! *wykrz.* okrzyk radości, oj! oh! ha! (**ej!** dałemże jemu, dałem!); żądanie niecierpliwego, hej!; podniety (**ej!** pókiż to mamy znosić?); zadziwienia, ach! oj! hoho! (**ej, ej,**= jakie dziwy!); zniechęcenia, e! eh! et! (**ej,** co tu robić); przestrogi, groźby; wątpliwości, **ejże!** (**ej,** bo dostaniesz! czy mówisz na serjo? — na serjo! — **ej?** = czyżby? nie może być).

Ejakulacja, *łć.*, wytryśnięcie, wyrzucenie; wysunięcie wyrazów lub zgłosek.

Ejalet, *tur.* okrąg, powiat w Turcji, paszałyk.

Ejekcja, *łć.*, wymioty, torsja, womity.

Ejekt, *łć.*, w *psychol.* cudzy podmiot, utworzony na wzór własnego

Ejnał—*p.* Hejnał.

Ejrometr, *łć.*, narzędzie wskazujące grubość włosa wełny.

Ejże, **Ej!** wyraz oznaczający ostrzeganie, grożenie (— dam ja ci!) a. wątpliwość (—czyż to prawda?) zdziwienie (— co znowu?)

Ekarte, *fr.*, rodzaj gry w karty.

Ekcema—*p.* Egzema.

Ekchymoza, *gr.*, *lek.* wysięk krwi, zajście krwią, widoczne w skórze.

Ekierka (-i), *fr.*, trójkąt rysowniczy, trójkąt prostokątny do rysowania linji prostopadłych, węgielnica rysunkowa (fig.).

Ekiwok, **Ekwiwok**, *fr.*, dwuznacznik, kalambur.

Eklampsja, *łć.*, *lek.* napad kurczów i drgawek u kobiet i dzieci.

Eklegma, *gr.*, mikstura słodka, gęsta.

Eklektyczny, *gr.*, wyborowy, doborowy; polegający na wyborze tego wszystkiego, co ś. uznaje za najlepsze; niesamodzielny, ułożony z zapożyczonych poglądów, sklecony, zlepiony.

Eklektyk, *gr.*, wybierający z dzieł swoich poprzedników to, co uznaje za najlepsze dla utworzenia nowej rzeczy a. systematu; kompilator, autor niesamodzielny.

Eklektyzm, **Eklektycyzm**, *gr.*, metoda polegająca na wybieraniu z prac poprzedników tego, co najlepsze dla stworzenia nowego dzieła, systemu (w filozofji, malarstwie i t. d.).

Eklezjarcha, *gr.*, administrator djecezji, biskup.

Eklezjarchja, *gr.*, władza kościelna.

Eklezjasta, **Eklezjastyk**, *gr.*, sługa kościelny, duchowny, ksiądz, kapłan (zwłaszcza kaznodzieja).

Eklezjastyczny, *gr.*, kościelny, tyczący ś. kościoła a. jego władzy, prawowierny, duchowny, kapłański.

Eklipsa, **Eklipsis**, *gr.*, zaćmienie planety.

Eklipsować, *gr.*, znikać, usuwać ś.

Ekliptyka, *gr.*, droga, którą przebiega ziemia w swoim obrocie rocznym około słońca (fig.); rzut drogi ziemi na około słońca na pozorne sklepienie niebieskie (na tej linji przypadają zaćmienia słońca i księżyca), pozorna droga słońca koło ziemi.

Ekloga, *gr.*, sielanka w formie dramatycznej, idylla; pieśń pasterska, pastorałka.

Ekologja, *gr.*, nauka o oddziaływaniu warunków otoczenia na rozwój organizmów.

Ekonom, *gr.*, znawca gospodarstwa rolnego; gospodarz-rolnik, rządca folwarczny; dozorca gospodarstwa; zarządzający potrzebami gospodarczemi szpitala; człowiek rządny, gospodarny.

Ekonomczuk, *gr.*, syn, potomek ekonoma.

Ekonomiczny, *gr.*, tyczący się ekonomji, gospodarstwa krajowego według zasad ekonomji, gospodarczy; oszczędny, gospodarny, rządny, skrzętny; skąpy; dobra **e-ne**, takie, które nie mogą być zawłaszczone; majątek prywatny monarchy; kasa **e-a**, do której wpłacają podatki.

Ekonomika, *gr.*, zbiór zasad przepisów, dotyczących życia gospodarczego narodów; *p.* Ekonomia (polityczna).

Ekonomista, *gr.*, ten, co się zajmuje nauką ekonomji; znawca ekonomji politycznej; pisarz, autor piszący o ekonomji politycznej.

Ekonomizować, *gr.*, oszczędzać, rządzić się oszczędnie.

Ekonomja, *gr.*, rządność, gospodarność, oszczędność; zarząd gospodarczy; domowy, miejski, rolny; **e.** polityczna = nauka podająca zasady gospodarstwa społecznego, o wytwarzaniu, rozdziale i spożytkowaniu bogactw narodowych, dla podniesienia ogólnego dobrobytu; dobra i dochody królewskie w dawnej Polsce; zarząd dawnych dóbr królewskich i skarbowych; pewien kompleks dóbr rządowych, stanowiących całość administracyjną; grupa kilku folwarków a. majątków z lasami, budynkami, inwentarzem i t. d.

Ekonomstwo, zajęcie ekonoma, urząd ekonoma; zarząd majątkiem ziemskim; gospodarstwo w instytucjach rządowych lub prywatnych.

Ekran, *fr.*, zasłona od światła a. ognia w piecu, używana jako mebel ozdobny (fig.); płótno w ramach, na którem odbijają się obrazy rzucane przez zwierciadła lub soczewki.

Ekrytuar, *fr.*, przyrząd do pisania, złożony z kałamarza, piór, itd., w kształcie jednego sprzęcika; kałamarz.

Eks... *łć.*, w połączeniu z niektóremi rzeczownikami oznacza „były", „niegdyś", dawny, pensjonowany (**eks**-kanclerz, **eks**-wojskowy).

Ekscedent, *łć.*, wichrzyciel, człowiek burzliwy, dopuszczający się ekscesu, wybryków, wpadający w ostateczność, przekraczający miarę, ekscesant.

Ekscelencja, *łć.*, (tytuł dawany niektórym dostojnikom), Wasza dostojność, Wasza wysokość; jaśnie wielmożny; wysoki urzędnik.

Ekscentryczność, *łć.*, największa odległość (ogniska) od środka sposób życia i myślenia dziwaczny, odrębny, rażący, dziki.

Ekscentryczny, *łć.*, odśrodkowy, mimośrodkowy; dziwaczny, oryginalny, pełny dziwaczności, dziwactw, dziwny, niezwyczajny, odrębny, rażący.

Ekscentryk, mimośród, część składowa machiny (fig.); koło osadzone na osi, umieszczonej między środkiem a obwodem innego koła, zmieniające ruch; **e.** (forma żeńska **Ekscentryczka**), człowiek dziwaczny, dziwak, oryginał, mańjak.

Ekscepcja, *łć.*, wyjątek, wyłączenie, ograniczenie; w *praw.* zarzut, przez który pozwany udaremnia żądanie powoda a. zawiesza sprawę na pewien czas, środek odwodowy.

Ekscepcjonalny, *łć.*, wyjątkowy.

Ekscept—*p.* Ekscerpt.

Ekseeptor, *łć.*, w *praw.* rodzaj pisarza protokulisty.

Ekscerpować, *łć.*, robić wyciąg z pisma.

Ekscerpt, *łć.*, wypis, wyciąg, wyjątek (z dokumentu, z księgi), edukt, ekscept.

Eksces, *łć.*, wybryk, wyskok; nadużycie, wykradzenie, przewinienie, wina, występek; zdzierstwo.

Ekscesant, *łć.*,—*p.* Ekscedent.

Ekscyndencyjny, *łć.*, wyłączający z pod egzekucji, z pod zajęcia sądowego.

Ekscypować, *łć.*, robić wyjątek, wyłączać, wymawiać coś sobie, zawarowywać sobie, wyłączać, zabezpieczać, gwarantować.

Ekscytacja, *łć.*, podniecenie, pobudzenie, podrażnienie; podsycanie, pobudka, podnieta, zachęta, pochop, bodziec,

Ekscytarz, *łć.*, zegar budzik, budzidło, budziciel, pobudziciel.

Ekscytator, *łć.*, przyrząd do wyładowywania elektryczności (butelki lejdejskiej), rozbrajacz, wyładowywacz (fig.).

Ekscytować, *łć.*, podniecać, podbudzać, podrażniać, podżegać, podsycać, poruszać; naglić, przynaglać, powtórnie zalecać, przypominać.

Eksdywizja, *łć.*, podział majątku między wierzycieli.

Ekshalacja, *łć.*, wyparowywanie, wydzielanie pary, wyziewów, gazów, wydychanie.

Ekshaustor, *łć.*, klapa wpustowa, dmuchawka, pompa wdychająca.

Ekshibicja, *łć.*, wystawa, okazanie, wydanie.

Ekshibit, *łć.*, dokument, należący do jakiej sprawy sądowej.

Ekshipotekować, *łć.*, wykreślać z ksiąg hipotecznych.

Ekshortacja, *łć.*, napomnienie, przestroga.

Ekshumacja, *łć.*, wyjęcie trupa z grobu w celu oględzin sądowo-lekarskich.

Ekskawator, *łć.*, machina do wydobywania ziemi i równania poziomu; w *dent.* narzędzie do wydłubywania rozmiękczonej zębiny.

Eksklamacja, *łć.*, wykrzyk, okrzyk, zawołanie.

Ekskludować, *łć.*, wyłączać, wyrzucać, wykreślać.

Ekskluzja, *łć.*, wyłączenie, odrzucenie, wykreślenie; wyjątek.

Ekskluzywa, *łć.*, urzędowe zastrzeżenie jakiego mocarstwa katolickiego podczas wyboru papieża, aby niemiły temu mocarstwu kardynał nie został wybrany.

Ekskluzywe, *łć.*, wyłącznie.

Ekskluzywny, *łć.*, wyjątkowy.

Ekskomunika, Ekskomunikacja, *łć.*, wyłączenie z kościoła, wyklęcie, rzucenie klątwy, klątwa, interdykt.

Ekskomunikować, *łć.*, wyłączać za karę z kościoła, wyklinać, rzucać klątwy.

Ekskorjacja, *łć.*, *lek.* zejście skóry z jakiejkolwiek części ciała.

Ekskorporacja, *łć.*, usuwanie, wydzielenie ze społeczeństwa, z towarzystwa.

Ekskrementy (-ów), *blp.* *łć.*, wydzieliny, odchody, kał, pomiot.

Ekskrescjencje, *łć.*, w dawnej Polsce obszary nie nadane nikomu, należące do własności powszechnej.

Ekskret, *łć.*, wydzielina, materja, wydzielana z organizmu.

Ekskursja, *łć.*, wycieczka, wyprawa; zaczepka.

Ekskuza, *łć.*, uniewinnianie ś., tłómaczenie ś., wymówka, wykręcanie się.

Ekskuzować, *łć.*, tłómaczyć, uniewinniać; **e. ś.**, tłómaczyć się, wymawiać ś., usprawiedliwiać ś.

Ekslibrysa, *łć.*, znak bibljoteczny; karteczka zwykle ilustrowana z nazwiskiem posiadacza bibljoteki, naklejona na wewnętrznej stronie okładki.

Eksmatrykulacja, *łć.*, wykreślenie z matrykuły.

Eksmisja, *łć.*, wyrugowanie, wyrzucenie drogą sądową z posiadanej majętności, mieszkania, wywłaszczenie.

Eksmitować, *łć.*, wyzuć z posiadania, wyrzucać z majątku, wydalać z posiadłości na zasadzie prawa, wywłaszczać.

Eksoficja, *łć.*, obowiązki, ciężary.

Eksosmoza—*p.* Egzosmoza.

Ekspansja, *łć.*, rozszerzenie się pary i gazów, prężność.

Ekspansywny, *łć.*, dążący do rozszerzania się (polityka **e-a**); wybuchający (pocisk **e.**).

Ekspansywność, *łć.*, dążność do rozszerzania się.

Ekspatrjacja, *łć.*, wydalenie z kraju, wygnanie, banicja.

Ekspatrjować ś., *łć.*, opuścić ojczyznę, przyjąć obce poddaństwo, wysiedlić ś., wynarodowić się.

Ekspedjent—*p.* Ekspedytor.

Ekspedjować, *łć.*, wysyłać, wyprawiać posyłki, towary; załatwiać interesanta, kljenta.

Ekspedycja, *łć.*, wysyłka, wysyłanie, odprawa; wyprawa (**e.** naukowa); każde pismo urzędowe, urzędowa kopja aktu, odpis, wyciąg, wypis.

Ekspedytor, Ekspedjent, *łć.*, urzędnik zajmujący się ekspedjowaniem papierów, posyłek, towarów (**e.** pocztowy, kolejowy); utrzymujący biuro do załatwiania prze-

syłek, interesów celnych, zajmujący się przewożenien i wysyłką towarów.

Ekspedycyjny, Spedycyjny, *łć.*, wysyłkowy (biuro **e-ne**); księga **e-na** = w której zapisują się wysyłane rzeczy oraz koszty ekspedycji.

Ekspedyte, *przys. łć.*, biegle, z wielką łatwością, wprawnie, doskonale, świetnie, wybornie, wyśmienicie.

Ekspedytura, *łć.*, wydział biura, załatwiający czynności ekspedycyjne; biuro ekspedycyjne, kantor komisowo-handlowy; *p.* Ekspedycja.

Ekspektacja, Ekspektatywa, *łć.*, oczekiwanie, wyczekiwanie czego, np. posady.

Ekspektacyjny, *łć.*, wstrzymujący się, wyczekujący.

Ekspektant, *łć.*, kandydat, oczekujący posady.

Ekspektoracja, *łć.*, wyplucie z kaszlem; *przen.*, wypowiedzenie tego, co cięży komu, wywnętrzanie się.

Ekspens, *łć.*, koszt, wydatek, rozchód, nakład, sumpt; strata.

Ekspensować, *łć.*, wydawać, ponosić koszty; zużywać, spotrzebowywać; **e. ś.,** łożyć, wydawać na co ze znaczną stratą dla siebie, niszczyć się na co, ubożeć.

Ekspensowny, *łć.*, kosztowny, pociągający wielki koszt za sobą, drogi; nie liczący się ze stratami, nieopatrzny, rozrzutny.

Eksperjencja, *łć.*, doświadczenie, znajomość rzeczy.

Ekspert, *łć.*, znawca, biegły w jakiej rzeczy, powołany dla zbadania jej, znawca, rzeczoznawca, świadomy, zawodowy, specjalista.

Ekspertyza, *łć.*, badanie przez znawców w celu wypowiedzenia zdania w jakiej sprawie, rozpoznawanie przez biegłych.

Eksperyment, *łć.*, próba, doświadczenie; zjawisko sztucznie wywołane, dowód.

Eksperymentacja, *łć.*, robienie eksperymentów, prób, doświadczeń; empiryzm.

Eksperymentalny, *łć.*, doświadczalny, oparty na doświadczeniu; empiryczny.

Eksperymentator, *łć.*, badacz, uczony, dokonywający naukowych doświadczeń, prób, biegły w nich.

Eksperymentować, *łć.*, doświadczać, próbować, robić eksperymenty.

Ekspiracja, *łć.*, koniec, upłynienie terminu czego; przeminienie, skończenie, kres, oddech; *przen.*, wydanie ostatniego tchnienia, śmierć, skon, zejście; oddech, odetchnięcie, westchnienie.

Ekspirować, *łć.*, kończyć się, upływać, mijać, wychodzić, dochodzić do terminu swego, do końca.

Ekspjacja, *łć.*, przebłaganie przez pokutę, odpokutowanie za winy, restytucja, zapłata, indemnizacja.

Eksplikacja, *łć.*, tłómaczenie treści, wyłożenie, wyjaśnienie, rozwinięcie myśli, rozbiór, wyłuszczenie; uniewinnianie ś., tłómaczenie ś.

Eksplikować, *łć.*, wyjaśniać, wyłuszczać, tłómaczyć, rozbierać; **e. ś.,** uniewinniać ś., tłómaczyć się.

Eksploatacja, *fr.*, użytkowanie, ciągnienie zysków, korzyści z czego, wyzyskiwanie, wydobywanie; wyrównywanie ziemi pod kolej żelazną.

Eksploatator, *fr.*, wyzyskujący, eksploatujący, ciągnący zyski z czego, wyszukujący nowe źródła zysków i dochodów, wyzyskiwacz, prowadzący roboty nowe, dające korzyść.

Eksploatować, *fr.*, co, ciągnąć zyski z czego, użytkować; ciągnąć korzyści, dobywać co z czego

(rudę, węgiel, sól), wyrównywać, wypłaszczać; wyzyskiwać.

Eksplodować, *łć.*, wybuchać z hukiem gwałtownie (o gazach); rozrywać się, rozpękać pod wpływem sił wewnątrz powstałych (np. o bombach).

Eksplodujący, *łć.*, wybuchowy.

Eksploracja, *łć.*, badanie, śledzenie, roztrząsanie; oględziny lekarskie chorego.

Eksplorator, *łć.*, badacz, poszukiwacz czego w ziemi, badający pokłady w ziemi w celach użytkowych.

Eksplozja, *łć.*, wybuch (np. gazów).

Eksplozywny, *łć.*, *przym.* od Eksplozja; wybuchowy, (spółgłoska wybuchowa, np. *k*, *p*, *t*, *y*, *b*, *d*).

Eksponat, *łć.*, rzecz, przedmiot umieszczony na wystawie, okaz wystawiony.

Eksponent, *łć.*, wystawca, wystawiający swoje wyroby jako okazy na wystawie.

Eksponować, *łć.*, okazywać, wystawiać (przedmioty), przedstawiać, okazywać (np. dowody); wyjaśniać, wykładać, wyłuszczać, tłomaczyć, dowodzić; narażać, wystawiać (na niebezpieczeństwo).

Eksport, *łć.*, wywóz, handel wywozowy za granicę; towary wywożone za granicę.

Eksporta, Eksportacja, *łć.*, wywiezienie, wyprowadzenie, wywóz, wysłanie; wyprowadzenie zwłok umarłego na cmentarz.

Eksporter, *łć.*, przemysłowiec, kupiec trudniący się wywożeniem wyrobów krajowych za granicę.

Eksportować, *łć.*, co, wywozić, wysyłać (towary za granicę, przestępców na miejsce przeznaczenia); wyprowadzać zwłoki, grzebać, chować.

Eksportowy, wywozowy (handel), przeznaczony na wywóz (towar); zajmujący się wywozem, wysyłką za granicę (kantor).

Eksposesjonować, *łć.*, wyzuwać z posiadłości.

Ekspostulować, *łć.*, spierać się, żądać zdania sprawy.

Ekspozycja, *łć.*, wystawa (przedmiotów z dziedziny przemysłu, rolnictwa, oświaty i t. d.); wykład, wyłożenie, wyjaśnienie, wytłómaczenie, wystawienie, wyprowadzenie na widok; wystawienie kliszy fotograficznej na działanie światła dla otrzymania obrazu; **e.** w utworze literackim, w dramatach, w powieści: początek działania, przygotowanie do następnych wypadków i zawikłań; w *muz.* pierwsza część kompozycji.

Ekspozytura, *łć.*, filja (instytucji społecznej a. politycznej); zakład pomocniczy; kościół filjalny.

Ekspres, *fr.*, umyślny; umyślny posłaniec, wogóle posłaniec; nadzwyczajny pociąg na kolei żelaznej.

Ekspresja, *łć.*, wyrażenie stanu wewnętrznego duszy (uczucia, wzruszenia); w postawie i w ruchach, w wyrazie twarzy, dosadność, wyrazistość, ścisłość, dobitność, siła, wybitność, wydatność; w *muz.* wyraz w grze, właściwe cieniowanie, oddanie uczucia.

Ekspresyjny, *łć.*, dosadny, wyrazisty; wyrażający stan wewnętrzny.

Eksprobracja, *łć.*, zarzut, ostra wymówka.

Ekspromisja, *praw.* dobrowolne przyjęcie na siebie cudzego długu, poręczenie, rękojmia.

Ekspromisor, *łć.*, przyjmowanie na siebie cudze zobowiązanie, poręczyciel.

Ekspropriacja, *łć.*, wywłaszczenie, usunięcie z własności, pozbawienie własności na drodze prawnej; wyzucie, wyrugowanie, eksmisja, ekspulsja.

Ekspropriować, dokonywać ekspropriacji, wywłaszczać.

Eksprymować, *łć.*, wyrażać.

Ekspugnacja, *łć.*, zdobywanie (miasta, fortecy).

Ekspulsja, *łć.*, wyrugowanie, wygnanie, wypędzenie, wyparcie, usunięcie, wyrzucenie (np. z majątku).

Ekspurgacja, *łć.*, usprawiedliwienie.

Ekssudat, *łć.*, wysięk w ciele.

Ekssykator, *łć.*, produkt suchej destylacji węgla kamiennego, stosowany do osuszania ścian wilgotnych.

Ekstabulacja, *łć.*, wykreślenie zapłaconego długu z księgi hipotecznej.

Ekstatyczny, *gr.*, *przym.* od Ekstaza; skłonny do ekstazy.

Ekstatyk, *gr.*, będący w ekstazie a. podlegający ekstazie.

Ekstaza, *gr.*, wyższy stopień zachwytu, uniesienie marzycielskie, zachwycenie, zapał, entuzjazm, natchnienie.

Ekstazjować ś., *gr.*, nad czem unosić ś., zachwycać ś., wpadać w zachwyt, w stan ekstazy, uwielbiać co, entuzjazmować ś. do czego.

Ekstemporale, *łć.*, *lm.*, ćwiczenie piśmienne ucznia, robione w szkole bez przygotowania.

Ekstendować, *łć.*, rozciągać, rozszerzać.

Ekstensja, *łć.*, rozszerzanie ś., rozciąganie ś., rozprzestrzenienie.

Ekstensywny—*p.* Ekstenzywny.

Ekstenuacja, *łć.*, przedłużenie (co do czasu); wytrzymanie.

Ekstenuować, *łć.*, odbierać dług, ciążący na dobrach królewskich, przez trzymanie ich w dzierżawie.

Eksterjoryczny, *łć.*, zewnętrzny, pozakrajowy.

Ekstenzywny, *łć.*, rozciągły, rozciągający ś., rozszerzający ś.; gospodarstwo **e-e**=prowadzone na dużych obszarach z małym nakładem; nie natężone.

Eksterjoryzacja, *łć.*, w spirytyzmie; wydzielanie się ciała astralnego w medjum.

Eksterminacja, *łć.*, wytępienie, zagłada, wyplenienie, wyniszczenie całkowite.

Eksterminować, *łć.*, z kraju wydalać, banitować

Ekstern, Eksternista, *łć.*, uczeń przychodni, nie pensjonarz; wogóle uczeń, co nie mieszka w danym zakładzie, a tylko przychodzi perjodycznie (jako przeciwstawienie do stale tam mieszkających); zewnętrzny, dochodzący.

Eksternat, *łć.*, zakład (naukowy, leczniczy, gastronomiczny) dla przychodzących (przeciwst. internat).

Eksterytorjalny, *łć.*, nie podlegający prawom krajowym, zagraniczny, poza granicami kraju będący, nie należący do miejscowego terytorjum.

Ekstorsja, *łć.*, wymuszanie czego na kim, wyciskanie, wyciśnięcie, wymęczenie.

Ekstra, *łć.*, *przys.* nadzwyczajnie, nadzwyczaj, nader, arcy, bardzo; oprócz, nadto, w dodatku; **e.** a. **Ekstrameta,** rodzaj gry w piłkę.

Ekstracug, Ekstrapociąg, dodatkowy, nadzwyczajny pociąg kolei żelaznej.

Ekstradować, *łć.*, wydawać kogo na czyje ręce, wydawać przestępcę w ręce władzy.

Ekstradycja, *łć.*, wydanie kogo (przestępcy) w czyje ręce.

Ekstrahent, *łć.*, ten, kto robi a. otrzymuje wyciąg z jakich akt, książek.

Ekstrahować, *łć.*, wyciągać, robić wyciąg z książek, akt.

Ekstrakcja, *łć.*, wyciąganie, wydybywanie.

Ekstrakt, *łć.*, wyciąg, esencja, wyciągnięta z czego (mięsa, ziół i t. d.), odwar; *przen.*, wyciąg,

streszczenie, wyjęcie głównych myśli z jakiego pisma, treść.

Ekstraktor, *łć.*, robiący wyciągi z pism, z ksiąg; przyrząd do otrzymywania wyciągów (z ziół).

Ekstraneusz, *łć.*, składający egzamin dojrzałości, nie będąc uczniem w danym zakładzie naukowym.

Ekstraordynarja, *łć.*, wydatki nadzwyczajne.

Ekstraordynaryjny, *łć.*, nadzwyczajny, niezwykły, wyjątkowy; niepospolity.

Ekstrapociąg—*p.* Ekstracug.

Ekstrapoczta, poczta (konie i wózek pocztowy) umyślnie najęta i niezwykle szybko jadąca, droższa od zwykłej; **e-ą** = bardzo szybko.

Ekstraprąd, współprąd; *fiz.* prąd dodatkowy chwilowy, powstający w zwiniętym spiralnie przewodniku pod wpływem zmian w natężeniu głównego prądu (zamykanie i przerywanie obwodu).

Ekstraterytorjalny, *łć.*, nie należący do terytorjum państwowego.

Ekstrawagancja, *łć.*, przesada, dziwactwo, wybryk, wyskok, przekroczenie granic, przebranie miarki, niedorzeczność, wybujałość, głupstwo, szaleństwo.

Ekstrawagować, *łć.*, pleść głupstwa.

Ekstynkcja, *łć.*, gaszenie, wygaśnięcie, stłumienie.

Ekstynktor, *łć.*, przyrząd z płynem a. gazem odpowiednim do gaszenia ognia (fig.).

Ekstyrpacja, *łć.*, wyrwanie z korzeniem, wydarcie, wyniszczenie, zniszczenie doszczętne, wykorzenienie.

Ekstyrpator, *łć.*, gracownik, pług do karczowania, narzędzie rolnicze do wyrywania chwastów z korzeniem i spulchniania roli (fig.).

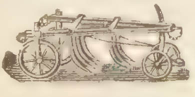

Ekswinkulacja, *łć.*, uchylenie ś., uwolnienie ś.

Ekswinscerować, *łć.*, wycieńczać, wyczerpywać siły.

Ekswota, *łć.*, ofiary.

Eksykator, przyrząd do wysuszania przedmiotów wilgotnych w nizkiej temperaturze; przetwór do osuszania murów z wilgoci.

Ektoderma, *gr.*, zewnętrzny listek zarodkowy, zewnętrzna warstwa komórek, wchodząca w skład gastruli.

Ektodermalny, *gr.*, *przym.* od Ektoderma.

Ektoparazyty, *gr.*, pasorzyty zewnętrzne.

Ektypografja, *gr.*, drukowanie literami wypukłemi.

Ekumen, *gr.*, proboszcz w kościele wschodnim.

Ekumeniczny, Ekumenicki, *gr.*, powszechny, uniwersalny (sobór **e.**).

Ekwał, *łć.*, równość, jednakowość.

Ekwator, *łć.*, równik = koło otaczające ziemię i dzielące ją na dwie półkule: północną i południową.

Ekwatorjalny, *łc.*, podrównikowy, gorący, rozpalony.

Ekwatorjał, *łć.*, przyrząd astronomiczny złożony z lunety astronomicznej, opatrzonej kołami podzielonemi na stopnie, do mierzenia wysokości gwiazd, ich zboczenia i wznoszenia (fig.).

Ekwilibr, *łć.*, równowaga.

Ekwilibrysta, *łć.*, umiejący utrzymać równowagę przechodząc przez bardzo wązką przestrzeń (np. po linie, desce); gimnastyk, linoskok; *przen.*, zręczny, obrotny, umiejący się znaleźć i dający sobie radę w każdem położeniu.

Ekwilibrystyka, *łć.*, nauka o prawach utrzymania równowagi, sztuka zachowanie równowagi, gimnastyka, zręczność, zgrabność.

Ekwinokcjalny, *łć.*, równonocny (kraj **e.**= w którym zawsze dzień równy nocy, t. j. podrównikowy; linja **e-a**=równik; punkt **e.**=punkt, w którym ekliptyka przecina się z równikiem).

Ekwipaż, *fr.*, powóz z zaprzężonemi do niego końmi, kareta, kocz; **e.** okrętowy=załoga okrętowa; **e.** wojskowy = bagaż, sprzęt wojskowy, juki.

Ekwipować, *fr.*, zaopatrywać w odzież, zbroję potrzebną, narzędzia i t. d.; sztyftować; **e. ś.** sprawiać sobie potrzebną odzież, a. narzędzia, zbroję i t. d.; urządzać się.

Ekwitacja, *łć.*, nauka jazdy konnej.

Ekwiwalencja, *łć.*, równoważenie się.

Ekwiwalent, *łć.*, równoważnik, równoznacznik.

Ekwiwans, *łć.*, w *muz.* dwa pełne tony równobrzmiące.

Ekwiwok, *łć.*, *p.* Ekiwok.

Ekwiwokacja, *łć.*, mówienie dwuznacznikami.

Ekzantematyczny, *gr.*, rozwijający ś. na skórze.

Ekzekrować, *łć.*, przeklinać, złorzeczyć.

Ekzema — *p.* Egzema.

Elaborat, *łć.*, piśmienne wypracowanie, opracowanie (np. projektu).

Elastyczność, *gr.*, sprężystość, giętkość, gibkość, podatność, zręczność; *przen.*, niepewność, chwiejność, dwuznaczność, brak zasad, stałych przekonań.

Elastyczny, *gr.*, sprężysty, giętki, rozciągający ś., gibki, podatny; *przen.*, pobłażliwy dla własnych błędów, niepewny, naginający ś., wymijający, dwuznaczny.

Elateryt, *gr.*, kauczuk kopalny, smoła ziemna.

Elbik, Elbacwelba, *nm.*, **Halbecwelwe,** wpół do dwunastej: rodzaj gry w karty.

Eldorado, *hiszp. nieod.*, kraj cudowny, rozkoszny, złotodajny, raj, niebo.

Eleaci, *gr.*, zwolennicy szkoły filozoficznej greckiej, głoszący, że świat fizyczny jest tylko pozorem, byt zaś jednością samą w sobie, bez wszelkiej różnolitości.

Elear, Elier, Helier, *węg.*, dawniej (gdy nie było broni palnej), wojownik przodujący, wyjeżdżający na harc, harcownik, flankier.

Elegancja, *łć.*, ozdobność, wdzięk, wykwint, wytworność, gustowność, strojność, dobry smak, gracja; osoby eleganckie, wyższe towarzystwo; przedmioty ozdobne, służące do elegancji.

Elegancki, *fr.*, wykwintny, wytworny, kształtny, strojny, modny, piękny.

Elegant (forma żeńs. **Elegantka**), *fr.*, modniś, strojniś, ubierający się wykwintnie, szykowny, galant.

Elegantować ś., *fr.*, stroić ś., ubierać ś. modnie, strojnie, wykwintnie.

Elegijny, *gr.*, tęskny, smętny, smutny, żałobny, żałosny, melancholijny.

Elegja, *gr.*, poezja liryczna z przymieszką refleksji, w której autor uwydatnia żal, smutek, tęsknotę, żałość, tren; utwór muzyczny pełny smutku, tęsknoty.

Elekcja, *łć.*, wybory, obiór (**e.** króla).

Elekcjonista, *łć.*, zwolennik obieralności królów.

Elekcyjny, *łć.*, *przym.* od Elekcja; obieralny; zwołany w celu wyboru (tron, sejm **e.**).

Elekcyjność, wybieranie, prawo obierania, obieralność.

Elekt, *łć.*, nowoobrany, wybrany, wybraniec.

Elektor, *łć.*, wyborca, mający prawo obierania, uczestniczenia w wyborach; dawny tytuł niektórych panujących książąt w Niemczech, mających prawo obioru cesarza.

Elektoralny, *łć.*, *przym.* od Elektor; wyborczy, obiorczy.

Elektorat, Elektorstwo, *łć.*, władza i ziemie należące do elektora (w Niemczech); godność elektora.

Elektrobodźcza, *gr.*, siła; *p.* siła Elektromotoryczna.

Elektrochemitypja, *gr.*, ulepszony sposób trawienia na cynku drogą galwaniczną.

Elektrochemja, *gr.*, chemiczne zjawiska w ciałach, wywołane przez prąd elektryczny; nauka o chemicznych działaniach elektryczności; zastosowanie elektryczności do celów chemicznych.

Elektrod, Elektroda, *gr.*, końce, bieguny przewodników, doprowadzających prąd elektryczny do **e-da** dodatniego = anoda; do **e-da** ujemnego=katoda.

Elektrodynamika, Elektrokinetyka, *gr.*, nauka o elektryczności dynamicznej (prądach elektrycznych), w ściślejszym znaczeniu: o zjawiskach ruchu, wywołanych przez działanie wzajemne prądów elektrycznych.

Elektrodynamometr, *gr.*, przyrząd do mierzenia siły potężnych prądów, jakie wydają dynamomachiny (fig.).

Elektrofor, *gr.*, prosty przyrząd służący do wzbudzania elektryczności ciągłej, składający się z dwu krążków: żywicznego w metalowej podkładce i metalowego opatrzonego rękojeścią izolującą (fig.).

Elektrografja, *gr.*, rytowanie za pomocą prądu elektrycznego.

Elektroindukcja, *łć.*, wzbudzenie prądów elektrycznych przez sąsiedztwo z prądami.

Elektrojemność, pojemność elektryczna, najwyższy ładunek elektryczności, jaki może przyjąć akumulator.

Elektrokinetyka—*p.* Elektrodynamika.

Elektrolit, *gr.*, ciało, rozkładające się pod wpływem prądu elektrycznego.

Elektroliza, *gr.*, rozkład chemiczny za pomocą prądu elektrycznego.

Elektromachina, *łć.*, machina elektryczna, wytwarzająca elektryczność (fig.).

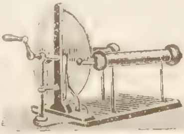

Elektromagnes, *gr.*, kawał żelaza, owinięty kilku warstwami drutu izolowanego, przez który przebiega prąd elektryczny (fig.).

Elektromagnetyczny, polegający na działaniu elektromagnesów.

Elektromagnetyzm, *gr.*, wzajemne oddziaływanie prądów elektrycznych i magnesów.

Elektrometalurgja, *gr.*, wydobywanie metalów z rud za pomocą prądu elektrycznego.

Elektrometeor, *gr.*, zjawisko atmosferyczne, w którym bierze udział elektryczność.

Elektrometr, *gr.*, *fiz.* przy-

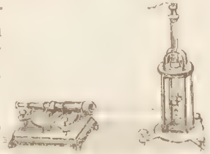

rząd do mierzenia działania małych nabojów elektrycznych (fig.).

Elektromotor, *gr.*, przyrząd, maszyna do wytwarzania elektryczności.

Elektromotoryczna, Elektromotryczna, Elektrowzbudzająca, Elektrobodźcza, *gr.*, siła = przyczyna występowania dwu rodzajów elektryczności przy zetknięciu dwu ciał różnorodnych.

Elektron, *gr.*, podług Williama Crooksa atom elektryczny, co do wielkości równy dwutysięcznej cząstce atomu wodoru, łączący ś. z atomem materji.

Elektrooptyka, *gr.*, badanie związku pomiędzy elektrycznością a światłem.

Elektropunktura, *łc.*, leczenie chorych elektrycznością, puszczoną przez igły, wetknięte w ciało, galwanopunktura.

Elektroskop, *gr.*, przyrząd, służący do rozpoznania, czy dane ciało jest naelektryzowane, czy nie (fig.).

Elektrostatyka, *gr.*, nauka o równowadze sił elektrycznych, w zwykłym znaczeniu o elektryczności statycznej (wywołanej przez tarcie).

Elektrotaktyzm, *gr.*, zdolność oddziaływania organizmu na prądy elektryczne, galwanotaktyzm.

Elektrotechnik, *gr.*, uczony lub technik, pracujący nad zastosowaniami elektryczności; budujący aparaty elektrotechniczne.

Elektrotechnika, *gr.*, umiejętność zastosowania elektryczności do celów praktycznych w rzemiosłach i przemyśle (oświetlenie, telefon, telegraf i t. d.).

Elektroterapja, *gr.*, leczenie za pomocą elektryczności.

Elektrotyp—*p.* Galwanotyp.

Elektrotypja, *gr.*, klisze miedziane (galwanoplastyczne) otrzymane drogą elektryczności, z których można drukować.

Elektrownia, *gr.*, zakład fabryczny do wytwarzania energji elektrycznej (dla oświetlenia, tramwajów, do użytku przemysłowego i t. d.).

Elektrowzbudzająca, *gr.*, siła; *p.* Elektromotoryczna; **e.** siła polaryzacji = przyczyna powodująca przy elektrolizie powstanie prądu elektrycznego o kierunku przeciwnym do tego, który dokonał rozkładu.

Elektryczność, *gr.*, przyczyna (pewna forma energji), powodująca w ciałach stan elektryczny, który się objawia przez przyciąganie i odpychanie ciał naelektryzowanych, zjawisko świetlne, rozkład chemiczny, gwałtowne wstrząśnienia i t. p.; **e.** szklana czyli dodatnia = rodzaj elektryczności, występującej na szkle potartym; **e.** żywiczna czyli ujemna, rodzaj elektryczności, występujący w potartej lasce żywicznej; **e.** statyczna=wywołana przez tarcie; **e.** galwaniczna czyli woltaiczna = wywołana przez działanie chemiczne, inaczej dynamiczna.

Elektryczny, *gr.*, wytwarzający elektryczność, elektrycznością poruszany, spowodowany elektrycznością (iskra **e-a**), tyczący się elektryczności; **e.** element; *p.* Element; przyrząd do wytwarzania i zbierania elektryczności; **e.** baterja a. stos **e.**, pewna ilość elementów **e-nych** połączonych w jedną całość (2 fig.); zawierający w sobie elektryczność (zbiornik **e.**, ryba **e-na**: drętwa, drętwik); ciało **e-ne**, ciało znajdujące się w stanie elekryczności; jajko

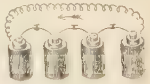

e-ne, naczynie kształtu jajowatego do doświadczeń z iskrami **e-emi,** powietrzem rozrzedzonym i t. p.; ładunek **e-ny** a. nabój: ilość elektryczności, nagromadzona w przewodniku odosobnionym; **e-na** gęstość: ilość elektryczności w jednostce powierzchni; **e-ne** napięcie, naprężenie, **e-na** prężność: ciśnienie, jakie elektryczność nagromadzona w ciele w stanie spoczynku wywiera na otaczające środowisko, dążąc do ujścia na zewnątrz; pojemność **e-na** = ilość elektryczności, jaką trzeba wprowadzić w odosobniony przewodnik, aby jego potencjał stał się równym jedności; pole **e-ne**=przestrzeń, na jaką rozciąga się działanie ciała, znajdującego ś. w stanie elektrycznym; prąd **e-ny** = przepływ elektryczności między dwoma ciałami o różnych potencjałach, połączonemi drutem; uderzenie **e-ne**=krótkotrwały prąd elektryczny, nagłe wyładowanie butelki lejdejskiej lub innych przyrządów, w których nagromadzona jest elektryczność; światło **e-ne**=światło wzbudzone prądem elektrycznym (fig.); światło **e-ne** żarowe, polegające na żarzeniu się włókna węglowego (fig.), światło **e-ne** łukowe, tworzące się między końcami dwuch prętów węglowych.

Elektryzacja, Elektryzowanie, *gr.*, wzbudzanie elektryczności, leczenie za pomocą elektryczności.

Elektryzować, *gr.*, kogo, co = wzbudzać elektryczność w ciele, poruszać prąd elektryczny przez co; *przen.*, wzruszać silnie, poruszać, wstrząsać, przejmować do głębi; **e. ś.,** nasycać ś. elektrycznością; *przen.*, wzruszać ś. czym do głębi, przejmować się.

Elektryzująco, wzruszająco, podniecająco.

Element, *łc.*, jeden z czterech pierwiastków (woda, ogień, ziemia i powietrze), które, jak mniemano, składają wszechświat; żywioł; zasadowy pierwiastek czego, pierwotna materja; **e.** chemiczny = pierwiastek chemiczny; **e.** elektryczny = stos a. ogniwo elektryczne, przyrząd do otrzymania prądu elektrycznego (fig.); ogniwo stosu galwanicznego; w *lm.* **e-ty,** początki czego, zasada, podstawa.

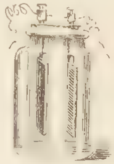

Elementarny, *łc.*, uczący początków, początkowy (np. książka, szkoła); pierwiastkowy, wstępny (nauka, szkoła **e-a**); zasadniczy, podstawowy, główny (reguła **e-a**); żywiołowy: klęski **e-e** (powódź, huragan, trzęsienie ziemi, mór).

Elementarz, *łc.*, (*zdr.* **Elementarzyk**); książeczka z abecadłem do nauki liter i czytania; abecadlnik.

Elench, *gr.*, w logice, istotny punkt w dowodzeniu; główny wątek dowodzenia.

Eleometr, *gr.*, areometr do oznaczania ciężaru właściwego olejów tłustych.

Eleuterja, Eleusis, *gr.*, w Galicji stowarzyszenie ślubujących wstrzemięźliwość od napojów alkoholicznych, gry w karty, tytuniu i nadużyć płciowych; w staroż. Grecji uroczystość na cześć Zeusa na pamiątkę uwolnienia Grecji od najazdu Persów.

Eleuteryk, zwolennik, członek eleuterji.

Eleuzyjski, odnoszący się do Eleuzynji; *przen.*, tajemniczy, udzielający się tylko wybranym.

Eleuzynje, *gr.*, uroczystości w mieście Eleusis (w Attyce) na

cześć Demetry, do których dopuszczani byli tylko wybrani i wtajemniczeni.

Elew, *fr.*, (forma żeńsk. **Elewka**); wychowaniec, uczeń.

Elewacja, *łć.*, podniesienie; wyniosłość, wysokość; w *bud.* rysunek strony zewnętrznej (fasady) budynku (w przeciwst. do planu); kąt, jaki tworzy przy wystrzale lufa broni (działa lub strzelby) z poziomem, aby kula leciała po linji obłącznej.

Elewacyjny, obłączny, obłąkowaty, łukowaty, podnoszący się i zniżający się okrągławo.

Elewator, *łć.*, winda, przyrząd do podnoszenia ciężarów (fig.); **e.** zbożowy = duży magazyn zbożowy (spichrz), w którym ś. zboże czyści i przechowuje.

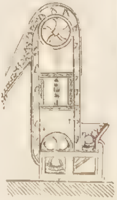

Elf, *skand.*, duch dobry a. zły w mitologji skandynawskiej.

Eliberować, *łć.*, uwalniać.

Eliksir, *arab.*, wyciąg, odwar roślinny, używany jako lekarstwo; esencja; w *alchemji:* płyn tajemniczy, posiadający cudowne własności.

Eliminacja, *łć.*, zniesienie, rugowanie, unieważnienie przyznanych w księgach sądowych zapisów, wykreślenie z ksiąg; w *algieb.:* usunięcie jednej niewiadomej dla uproszczenia zadania; w *chem.* wyłączenie, usunięcie jakiegoś pierwiastka, rugowanie; w *logice:* wyłączenie indukcyjne przyczyn i skutków pobocznych, by odkryć przyczynowy związek, o który chodzi.

Eliminować, wykreślać z ksiąg, znosić, wyrzucać, unieważniać.

Elipsa, *gr.*, linja krzywa, zamknięta, tworząca podłużne jajowate owalne koło, powstaje z ukośnego przecięcia stożka (fig.); wyrzutnia, opuszczenie wyrazu, którego trzeba ś. domyślać.

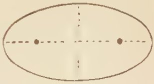

Elipsograf, *gr.*, przyrząd do kreślenia elipsy.

Elipsoidalny, *gr.*, jajowaty, mający kształt elipsoidy.

Elipsojda, *gr.*, powierzchnia wytworzona przez obrót elipsy około swej osi.

Eliptyczny, *gr.*, mający kształt elipsy, będący częścią elipsy; dokonywający się według elipsy; w *logice:* z wyrzutnią, skracający, opuszczający.

Elita, *fr.*, wybór; towarzystwo wyborowe.

Elizeum, Elizjum, Pola Elizejskie, *gr.*, miejsce pobytu błogosławionych (według mitol. greck.), niebo, raj; *przen.*, urocza miejscowość.

Elizja, *łć.*, opuszczenie samogłoski a. spółgłoski.

Eljer—*p.* Elear.

Elki (-ów), *blp. nm.*, futro z tchórza.

Elma ś-go ogień, ogniki elektryczne, ukazujące ś. na ostro zakończonych wierzchołkach przedmiotów (fig.).

Eloah, Elohim, *heb. nieod.*, Bóg u Hebrajczyków, Jehowa.

Elodea kanadyjska *gr.*, *bot.*, roślina jednoliścieniowa wodna, z rodziny osokowatych, pochodząca z Ameryki półn., zarastająca nieraz do tego stopnia wodę, że stanowi przeszkodę dla żeglugi (fig.).

Elogjum, *łć.*, słowa pochwalne, napis (na nagrobku).

Elohistyczny, odnoszący się do Boga (od Elohim).

Elokucja, *łć.*, krasomówcze przemówienie, wysłowienie ś., wyrażenie, styl, retoryczność.

Elokwencja, *łć.*, wymowa, krasomówstwo, wymowność, łatwość mówienia, przesadna kwiecistość.

Elokwentny, *łć.*, wymowny.

Elongacja, *łć.*, wydłużenie, odległość kątowa planety od słońca t. j. kąt utworzony przez linje, poprowadzone od oka patrzącego do słońca i do planety.

Elukubracja, *łć.*, mozolne wypracowanie piśmienne, robione nocą; utwór literacki słaby, lichy, sklecony, wymęczony.

Eluwjalny, *łć.*, grunt = powstały wskutek zwietrzenia podłoża skalnego.

Eluzja, *łć.*, naigrawanie się.

Elza, *nm.*, obręcz żelazna, koło rozpędowe.

Elzewir, nazwa wydania dzieł klasycznych, wydawanych przez Elzewira, drukarza i wydawcę, w Londynie i Amsterdamie między r. 1592 a 1680; druk naśladujący druk tych wydań; *p.* Medjawel.

Emablować, *fr.*, bawić (kobiety).

Emalja, *fr.*, szkliwo, szklista powłoka różnobarwna, którą pokrywają wyroby z metalu, szkła i porcelany (polewa); **e.** na zębach = twarda substancja, pokrywająca zęby dla ochrony ich od zepsucia.

Emaljernia, *fr.*, oddział fabryki, w którym emaljują wyroby.

Emaljować, *fr.*, powlekać emalją, szkliwem, szmelcować, powlekać papier warstwą żelatyny dla nadania mu połysku.

Emanacja, *łć.*, wypływ, wyciekanie (np. promieni światła z ciała świecącego); działanie na odległość; w *filoz. neoplat.* wypływ wszechrzeczy z bóstwa; wyłonienie się z Boga wszechświata.

Emanacyjny, dotyczący emanacji, powstający z wypływu, działający przez emanację, przez wpływ; teorja **e-a,** przypuszczająca, że światło wypływa z ciała świecącego.

Emancypacja, *łć.*, wyzwolenie, usamowolnienie (np. chłopów, kobiet), wyswobodzenie, zrównanie wobec prawa; swoboda, niezależność, wolność.

Emancypantka, *łć.*, kobieta domagająca się równouprawnienia z mężczyznami; kobieta emancypowana, okazująca swoją równość z mężczyznami.

Emancypator, krzewiciel emancypacji, oswobodziciel.

Emancypować, *łć.*, wyzwalać, usamowalniać; równać wobec prawa, stawać narówni z innymi wobec prawa; **e. ś.** wyzwalać ś., odrzucać zależność od kogo, stawać ś. niezależnym, wolnym.

Emancypowany, usamowolniony, niepodległy, niezależny, swobodny, wyzwolony, zrównany wobec prawa.

Emanować, *łć.*, wydzielać, wyłaniać z siebie, działać za pośrednictwem wpływu.

Emaus, *hebr.*, zwyczaj wycieczki na drugi dzień W. Nocy do pewnych miejsc w celu religijnym i dla przyjemności.

Embargo, *fr.*, *nieod.* przyaresztowanie okrętów z ładunkiem w porcie; zamknięcie portu; *przen.*, położyć **e.** = zabrać a. zatrzymać samowolnie rzecz cudzą.

Embarkader—*p.* Ambarkader.

Embarkować, *fr.*, ładować okręt; wsiąść na okręt.

Emblema, Emblemat, *gr.*, obraz zmysłowy, godło, symbol, znak, oznaka.

Emblematyczny, *gr.*, symboliczny, figuryczny, widomie, zmysło-

wo wyobrażony, obrazowy, uzmysłowiony, alegoryczny, pod przenośnią.

Embolismiczny *gr.*, **rok** u Żydów: rok przybyszowy, mający 13 miesięcy.

Embolizm, *gr.*, wsunięcie jednego dnia w miesiącu.

Embolja, *gr.*, zatkanie naczyń krwionośnych.

Embrjogienja, *gr.*, powstanie i rozwój zarodka.

Embrjolog, uczony, zajmujący ś. embrjologją.

Embrjologja, *gr.*, nauka o rozwoju zarodków zwierzęcych, ontogienja.

Embrjon, *gr.*, płód, zarodek ludzki, zwierzęcy lub roślinny.

Embrjonalny, *gr.*, *przym.* od Embrjon.

Emendacja, *łć.*, sprostowanie, poprawienie.

Emersja, *łć.*, ukazywanie ś. jednego ciała niebieskiego (np. planety) z za innego, lub jego cienia, który padał na nie; wynurzenie się satelity z cienia planety.

Emeryt, *łć.*, były urzędnik, pobierający pensję dożywotnią po wysłużeniu prawem przepisanej liczby lat; wysłużony, pensjonowany; *przen.*, niezdolny już do pracy, niedołężny.

Emerytka, wdowa, pobierająca emeryturę wysłużoną przez męża.

Emerytalny, *łć.*, przeznaczony dla emerytów (pensja **e-a**); zajmujący ś. sprawami emerytury (komisja **e-a**); wysłużony.

Emerytowany, *gr.*, który wysłużył emeryturę i pobiera ją.

Emerytura, dożywotnia pensja, pobierana przez urzędników po wyjściu ze służby.

Emetyk, *gr.*, silny środek na wymioty (związek potasu, antymonu i kwasu winnego); nudziarz, człowiek nudny.

Emfatyczny, *gr.*, przesadny, napuszony, nienaturalny, bombastyczny (styl **e.**).

Emfaza, *gr.*, przesada, napuszoność w mowie, nienaturalność, pompatyczność; silniejszy nacisk na pewne wyrazy a. wyrażenia w mowie, zapał w mowie, natchnienie, podniosłość; mówić z **e-ą**, deklamować.

Emfiteuta, *gr.*, dzierżawca, trzymający grunty na prawach emfiteutycznych.

Emfiteutyczny, *gr.*, wieczysty (np. dzierżawa **e-a**); prawo **e-e** = prawo wieczystej dzierżawy.

Emfiteuza, *gr.*, dzierżawa długoletnia, służebność.

Emfizema, *gr.*, choroba polegająca na rozdęciu tkanek komórkowatych (rozedma płuc).

Emigracja, *łć.*, opuszczenie kraju w celu osiedlenia się gdzieindziej; wychodźtwo, wywędrowanie; *zbior.*, wychodźcy, emigranci.

Emigracyjny, należący do emigracji, tyczący ś. jej, wychodźczy, tyczący ś. wychodźców.

Emigrant, *łć.*, wychodźca, ten, co własny kraj opuścił, osiadając gdzieindziej.

Emigrować, *łć.*, przesiedlać ś., wynosić się z kraju, wychodzić z kraju.

Eminencja, *łć.*, tytuł, dawany wysokim dostojnikom kościelnym, przewielebność, wysokość.

Eminens, Eminent, *łć.*, celujący (np. uczeń), ten, co trzyma pierwszeństwo przed innymi.

Emir, *arab.* tytuł naczelnika, księcia u muzułmanów, a zwłaszcza u Beduinów.

Emirat, kraj podległy emirowi.

Emisarjusz, *łć.*, wysłaniec potajemny polityczny dla propagandy lub na zwiady; podżegacz.

Emisja, *łć.*, puszczenie w kurs (obieg) papierów wartościowych (akcji, obligacji), w celu zdobycia

kapitału potrzebnego do prowadzenia przedsiębiorstwa, wypuszczenie; wysyłanie promieni (ciepła, światła), promieniowanie.

Emitent, *łć.*, wypuszczający papiery procentowe w obieg na mocy ustawy, zatwierdzonej przez rząd.

Emitować, *łć.*, puszczać w obieg, w kurs, wypuszczać.

Emocja, *fr.*, wzruszenie, wzburzenie fizyczne a. umysłowe, poruszenie, wrażenie, ruch silniejszy.

Emocjonalny, Emocyjny, *fr.*, skłonny do wzruszeń, do wybuchów uczucia.

Emocjonować, wzruszać; **e. ś.** wzruszać ś., przejmować ś.

Emolument, *łć.*, pożytek, korzyść, zysk, dochód poboczny, nadzwyczajny, nadetatowy.

Empirejski, *przym.* od Empireum; rajski, niebiański, niewypowiedzianie rozkoszny.

Empireum, *łć.*, raj, miejsce rozkoszne dla dusz błogosławionych, trzecie niebo, raj; niebiosa, błękit.

Empireumatyczny, *gr.*, przypalony, przysmalony (zapach **e.** = zapach przysmalonej tłustości); w *chemji:* ogrzewany bez przystępu powietrza.

Empirja, *gr.*, doświadczenie, praktyka.

Empirjokrytycyzm, *gr.*, teorja wyprowadzająca świadomość z praw bjologicznych.

Empiryczny, *gr.*, na doświadczeniu oparty; doświadczalny, doświadczający, praktyczny.

Empiryk, *gr.*, opierający wszystko tylko na doświadczeniu, nie będąc zwykle znawcą teorji; praktyk; filozof, twierdzący, że do poznania wszechrzeczy można dojść tylko drogą doświadczenia.

Empiryzm, *gr.*, sposób traktowania rzeczy na podstawie doświadczenia z odrzuceniem teorji; kierunek filozoficzny, uznający tylko wiedzę doświadczalną, polegającą na wynikach doświadczeń i faktów.

Empora, *gr.*, galerja nad nawami kościoła.

Emporja, Emporjum, *gr.*, główne miejsce składowe dla towarów; środkowy punkt handlu powszechnego.

Empuza, *gr.*, rodzaj grzybka, pasorzytującego na owadach.

Emu, struś australijski (fig.).

Emulacja, *łć.*, współzawodnictwo, współubieganie ś., przesadzanie ś., rywalizacja.

Emulator, *łć.*, współzawodnik.

Emulować, *łć.*, ubiegać ś., współzawodniczyć, rywalizować, iść w zawody, iść o lepsze.

Emulsja, *łć.*, mechaniczna mieszanina tłuszczu lub oleju z inną cieczą, mająca pozór mleka (**e.** migdałowa), zawiesina.

Emulsyjny, *łć.*, od Emulsja; *fot.* klisza **e-a,** papier **e.**=pokryte warstewką emulsji żelatynowej, czułej na światło.

Emulsyna, *łć.*, część składowa migdałów, maku i innych nasion.

Emundować, *łć.*, oczyszczać, uniewinniać, tłumaczyć, usprawiedliwiać; **e. ś.** oczyszczać się z zarzutów.

Enantowy, *gr.*, winny (z wina).

Enchirydjon, *gr.*, podręcznik zwięźle napisany; książka podręczna.

Enchorjalne pismo, *łć.*,—*p.* Demotyczne pismo.

Encyklika, *gr.*, odezwa, okólnik papieski do biskupów.

Encyklografja, *gr.*, ogólny zarys wszystkich umiejętności.

Encyklopedja, *gr.*, alfabetyczny

zbiór wiadomości, umiejętności, sztuk i nauk, wchodzących w zakres a. jednej jakiej gałęzi wiedzy a. wszystkich (**e.** powszechna, **e.** kościelna, prawna, przyrodnicza i t. d.), leksykon.

Encyklopedyczny, *gr.*, obejmujący wszystkie zakresy wiedzy, wszechstronny.

Encyklopedysta, *gr.*, posiadający ogólne wiadomości z rozmaitych działów wiedzy; nazwa uczonych francuskich z 18 w., którzy wydawali pierwszą encyklopedję ogólną, przedstawicieli sensualistycznego poglądu na świat.

Endecja (ze *skr.* **N. D.**), narodowa demokracja, nazwa partji politycznej.

Endek, członek stronnictwa demokracji narodowej.

Endemiczny, *gr.*, stale, nieustannie panujący w danem miejscu (choroba **e-a,** np. kołtun na Polesiu, cholera w okolicach Gangesu), miejscowy, krajowy.

Endemja, *gr.*, choroba stale panująca w pewnej miejscowości.

Endogamja, *gr.*, zakaz zawierania małżeństw z osobą obcego rodu.

Endogieniczny, *gr.*, rosnący wewnątrz.

Endolimfa, *gr.*, płyn wodnisty, znajdujący się w uchu wewnętrznym.

Endosmometr, *gr.*, przyrząd do mierzenia siły osmozy.

Endosmotyczny, dotyczący endosmozy.

Endosmoza, *gr.*, przesiąkanie się wzajemne dwuch cieczy, przedzielonych błoną, wsysanie, dyfuzja.

Endosperma, *gr.*, bielmo, zapas materjałów odżywczych w nasieniu, służących dla karmienia zarodka podczas kiełkowania.

Endospora, *gr.*, bakterja wytwarzająca w sobie zarodniki.

Endotermiczny, *gr.*, pochłaniający ciepło.

Endywja, *wł.*, gatunek cykorji, której liście są używane jako sałata.

Endżumen, *pers.*, parlament perski.

Enema, *gr.*, narzędzie do wstrzykiwania płynu w kiszkę odchodową, lewatywa.

Energiczny, *gr.*, tęgi, krzepki, jędrny, pełny sił, żwawy; silnie działający, mocny; dosadny, pełny mocy, sprężysty.

Energietyka, *gr.*, nauka o energji; dążność do sprowadzenia wszelkich objawów w przyrodzie do pojęcia energji.

Energietyzm, *gr.*, podstawy nauki o wytrzymałości.

Energja, *gr.*, *fiz.* siła, moc, zdolność działania, zdolność wykonywania pracy; hart, dzielność, tęgość, sprężystość, jędrność, krzepkość; stan czynny, stan działania, sprawność; przenoszenie **e-i,** stosowanie źródła **e-i** (siły) do wykonywania pracy; rozpraszanie ś. **e-gji,** uchodzenie jej, tracenie jej.

Enerwacja, *łć.*, osłabienie nerwów, wyniszczenie, rozdrażnienie nerwowe; newroza.

Enerwować, *łć.*, denerwować, rozdrażniać.

Engroista, *fr.*, kupiec hurtowy.

Enharmoniczny, *gr.*, mający różne nazwy a. brzmienie jednakowe (o tonach muzycznych).

Enigma, Enigmat, *gr.*, zagadka.

Enigmatyczny, zagadkowy, ciemny.

Enkaustyka, *gr.*, malowanie gorącemi farbami woskowemi na porcelanie; sztuka wypalania farb na skórze lub szkle; napawanie woskiem przedmiotów gipsowych dla nadania im lepszego pozoru.

Enklawa, Enklave, *łć.*, *nieod.*, część terytorjum obcego państwa, znajdująca się całkowicie w obrębie danego państwa.

Enklityka, *gr.*, wyraz nieakcentowany, zwykle jednozgłoskowy, łączący się z wyrazem poprzednim.

Enkracja, *gr.*, powściągliwość.

Enkratyci, *gr.*, sekta w II w., która wstrzymywała się od wina, mięsa i małżeństwa.

Enkrynity, *gr.*, cząstki skamieniałe lilji morskich, znajdywane w pokładach drugorzędnych.

Enkrynitowy, *gr*, wapień = wapień zawierający w wielkiej ilości szczątki enkrynitów.

Enologja, *gr.*, nauka o winach.

Enometr, *gr.*, narzędzie do mierzenia siły wina.

Enopatja, *gr.*, leczenie się winem.

Enoptromancja, *gr.*, wróżenie za pomocą zwierciadła.

Entelechja, *gr.*, duch, dusza, jako istota, urabiająca organizm (własny) i nadająca mu formy.

Enteralgja, *gr.*, nerwowe cierpienie kiszek.

Enterografja, *gr.*, opis wnętrzności, kiszek.

Enterolit, *gr.*, *lek.*, kamień kiszkowy.

Enterotomja, *gr.*, operacja przecięcia kiszki.

Enterologja, *gr.*, nauka o wnętrznościach, kiszkach, jelitach.

Enteropatja, *gr.*, choroba kiszek, cierpienia kiszkowe.

Enterotomja, *gr.*, rozbiór, anatomja kiszek.

Entoderma, *gr.*, wewnętzny listek zarodkowy, wewnętrzna warstwa komórek, wchodzących w skład gastruli.

Entomografja, *gr.*, opisanie owadów.

Entomolit, *gr.*, owad skamieniały.

Entomolog, znawca i badacz owadów.

Entomologja, *gr.*, nauka o owadach.

Entre...—*p.* Antre...

Entroparazyty, *gr.*, pasorzyty wewnętrzne.

Entropja, *gr.*, ta część wewnętrznej energji ciała, która nie jest już zdolna do dalszej przemiany na pracę.

Entuzjasta (forma żeńs. **Entuzjastka**), *gr.*, człowiek pełen zapału, zapaleniec, zagorzalec, łatwo ś. zapalający do czego, zachwycający ś. czem, natchniony, przejęty.

Entuzjastyczny, pełen zapału, zapalony, wybuchający, przejęty, nadzwyczajny, uniesiony uczuciem, podniesiony.

Entuzjazm, *gr.*, zapał, zachwyt, podniecenie ducha, natchnienie, egzaltacja.

Entuzjazmować, *gr.*, wprawiać w zachwyt, zapalać, porywać, unosić, roznamiętniać do czego; **e. ś.**, zapalać ś., roznamiętniać ś. do czego, zachwycać ś., wpadać w zachwyt, zapał.

Entymemat, *gr.*, wnioskowanie skrócone, w którym opuszczono pośrednie ogniwa, jako łatwo domyślne.

Enumeracja, *łć.*, wyliczenie, wymienienie.

Enuncjacja, *łć.*, wysłowienie, wyrażenie myśli, wypowiedzenie.

Enzootja, *gr.*, choroba zaraźliwa bydła, panująca stale w jakiejś okolicy.

Enzyma, *gr.*, ferment nieorganiczny, rozpuszczalny.

Eocen, Eoceniczna formacja, *gr.*, najstarsze pokłady osadowe trzeciorzędowe.

Eol, *gr.*, bożek wiatru.

Eolski, *gr.*, odnoszący się do Eola, bożka wiatrów (u starożytnych Greków); harfa **e-a** = instrument muzyczny strunowy, w którym dźwięki wywołuje powiew wiatru, uderzającego o struny (fig.); pieśń **e-a**, rodzaj liryki greckiej.

Eon, *gr.*, długi przeciąg czasu, wieczność; **e-y**, u gnostyków duchy pośredniczące między Bogiem a stworzeniem; **E.** dobry = Chrystus; **E.** zły = Demiurg (ob).

Eos, *gr.*, jutrzenka.

Eozyna, *gr.*, barwnik anilinowy czerwony, otrzymywany z fluoresceiny.

Epakta (-kt), *blp.*, *gr.*, liczba wskazująca różnicę między długością roku księżycowego i słonecznego; oznacza czas przypadania nowiu, przed początkiem roku przyszłego.

Epanafora, *gr.*, powtórzenie tego samego wyrazu na początku kilku zdań, po sobie idących.

Eparch, *gr.*, zarządca prowincji.

Eparchja, *gr.*, djecezja biskupa obrządku wschodniego.

Epenteza, *gr.*, wtrącenie głoski w środek wyrazu.

Epicentrum, *łć.*, punkt na powierzchni ziemi, leżący wprost nad głównym ogniskiem trzęsienia ziemi.

Epicheremat, *gr.*, sylogizm, którego jedna przesłanka lub obie są stwierdzone przez wniosek z nich wynikający a. przez inne zdanie.

Epicki, Epiczny, *gr.*, opisowy; bohaterski, heroiczny; poezja **e-a** =zawierająca spokojny opis, opowiadanie o czym bez uwydatnienia uczuć autora.

Epicykl, *gr.*, koło toczące ś. po okręgu innego koła.

Epicykloida, *gr.*, krzywa, opisana przez punkt okręgu koła, toczącego ś. po innym okręgu.

Epidemiczny, *gr.*, tyczący ś. epidemji, zaraźliwy, grasujący, powszechnie panujący.

Epidemja, *gr.*, zaraza, choroba nagminna, choroba zaraźliwa, rozpowszechniająca się w pewnym czasie i obejmująca pewną przestrzeń kraju; *przen.*, pewna wada a. jakiś objaw duchowy, chwilowo panujący wśród ogółu.

Epidemjologja, *gr.*, nauka o epidemjach, o chorobach epidemicznych.

Epiderma, *gr.*, zewnętrzna warstwa skóry, naskórek.

Epidermoidalny, naskórny.

Epidot, *gr.*, kamień ozdobny; wodny krzemian wapnia, glinu i żelaza, zabarwiony na zielono i żółto.

Epifanja, *gr.*, objawienie ś. Zbawiciela, święto Trzech Króli.

Epifenomen, *gr.*, zjawisko dodatkowe, samo przez się nic nieznaczące, symptom, zjawisko chorobliwe.

Epifit, *gr.*, narost, roślina żyjąca na innej roślinie, ale nie pasorzytująca.

Epifora, *gr.*, w retoryce: powtarzanie tych samych wyrazów na końcu kilku zdań, po sobie idących.

Epigieneza, *gr.*, stopniowe rozwijanie się jestestw; teorja **epigienetyczna**=teorja rozwoju stopniowego.

Epiglotis, *gr.*, języczek, przykrywka krtani.

Epigon, *gr.*, potomek; naśladowca i propagator wielkich idei gienjalnych poprzedników, mniej od nich zdolny.

Epigraf, *gr.*, napis jako godło, napis, motto, sentencja, dewiza.

Epigrafika, *gr.*, nauka o odczytywaniu dawnych napisów na murach, pomnikach, kamieniach; ogół epigrafów w jakiej literaturze (**e.** łacińska).

Epigram, Epigramat, *gr.*, krótki wierszyk w tonie żartobliwym, zawierający jakąś myśl a. charakterystykę czego; myśl krótka dowcipna, wyrażona wierszem.

Epigramatyczny, na wzór epigramatu; tyczący ś. epigramatu,

krótki, zwięzły, dobitny, dosadny, silny, doryweczy; dowcipny.

Epigramatyk, Epigramatysta, piszący epigramaty.

Epik, *gr.*, poeta epiczny; *p.* Epika.

Epika, *gr.*, poezja epiczna, opisowo-bohaterska; spokojny opis, objektywny, bez uwydatnienia uczuć autora, opis bohaterski, heroiczny.

Epikrysa, *gr.*, zestawienie objawów choroby z wynikami sekcji pośmiertnej.

Epikureizm, *gr.*, nauka filozofa Epikura (341 — 270 przed Chr.), upatrującego najwyższe szczęście człowieka w rozkoszy duchowej; *przen.*, zmysłowość, lubowanie się w uciechach zmysłowych, dogadzanie sobie, rozpusta.

Epikurejczyk, zwolennik epikureizmu; *przen.*, rozpustnik, hołdujący uciechom zmysłowym, wygodniś.

Epilema, *gr.*, zarzut, który mówca sam sobie czyni, aby z góry odeprzeć ten zarzut, który mu mogą uczynić.

Epilepsja, *gr.*, wielka choroba, choroba św. Walentego, kaduk, padaczka.

Epileptyczny, usposobiony do epilepsji, dotyczący epilepsji, wynikający z niej.

Epileptyk, *gr.*, chory na epilepsję, człowiek dotknięty epilepsją.

Epilog, *gr.*, zakończenie (np. jakiego utworu, mowy); koniec, zamknięcie czego, ostatni objaw czego.

Epinicjon, Epinicjum, Epinikion, *gr.*, pieśń zwycięska.

Epipedometrja, *gr.*, mierzenie płaszczyzn.

Episjer, *fr.*, kupiec korzenny; *przen.*, mieszczuch, należący do stanu kupieckiego; człowiek małostkowy.

Episjerstwo, *fr.*, ogół episjerstwa, fach episjerów, konserwatyzm mieszczański, małostkowość.

Episkopalny, *gr.*, należący do biskupa; **e.** kościół=kościół anglikański, na czele którego stoi panujący i biskupi.

Episkopat, *gr.*, władza, godność biskupia; biskupstwo, djecezja, ogół biskupów kraju.

Epistemologja, *gr.*, w *fil.* teorja poznania.

Epistolarjusz, *łć.*, zbiór listów.

Epistolografja, *gr.*, sztuka pisania listów.

Epistoła, *łć.*, list; *żart.*, utwór długi i nudny; ustępy z Pisma ś-go, czytane przed Ewangielją podczas Mszy świętej.

Episylogizm, *gr.*, wniosek dodatkowy, dopełniający.

Epitafjum, Epitaf, *gr.*, nagrobek, grobowiec, napis na kamieniu grobowym.

Epitalamjum, *gr.*, wiersz na cześć zaślubin napisany, pieśń weselna.

Epitet, *gr.*, określenie przymiotnikowe lub rzeczownikowe, wyrażające stałą cechę jakiejś osoby lub przedmiotu; *przen.* przydomek, przezwisko, wymysł (osypać kogoś **e-ami**).

Epitomator, *gr.*, robiący skróty a. wyciągi z dzieł innych autorów.

Epitome, *gr.*, skrót, konspekt, streszczenie.

Epizod, *gr.*, ustęp, wtrącony nawiasowo w opowiadanie główne, wyjątek, ustęp; zdarzenie, wypadek.

Epizodyczny, *gr.*, nawiasowo wtrącony, nie połączony ściśle z główną myślą opowiadania, doryweczy, mimochodem opowiedziany.

Epizoiczny, *gr.*, żyjący na zwierzętach.

Epizootja, *gr.*, zaraza na bydło, pomorek.

Epizootyczny, *gr.*, zaraźliwy, grasujący między bydłem.

Epizować, *gr.*, nadawać charakter epiczny.

Epoda, *gr.*, śpiew końcowy po strofie i antystrofie; mały poemat liryczny.

Epoka, *gr.*, moment rozpoczynający erę; chwila przełomowa, rozpoczynająca nowy rozwój historyczny, punkt zwrotny; okres czasu między dwoma ważnemi wypadkami dziejowemi; w *astr.*, czas, od którego liczy się bieg planety, komety lub księżyca.

Epokowy, *gr.*, stanowiący, poczynający epokę nową, bardzo ważny, wpływający na dalsze losy, na rozwój czego; wybitny, wielki, znamienny.

Epolety, *fr.*, naramienniki na mundurze wojskowym, szlify (fig.).

Eponim, *gr.*, w starożytnych Atenach wyższy urzędnik, urzędowy opiekun wdów i sierot, sądził sprawy niewolników, kierował uroczystościami, załatwiał sprawy międzynarodowe; od jego imienia brał nazwę miesiąc, w którym urzędował.

Epopeiczny, wspaniały, podniosły, świetny (chwila **e-a**).

Epopeja, Epos, *gr.*, poemat bohaterski, utwór epiczny, na tle ważnych faktów dziejowych osnuty, a charakteryzujący naród cały, lub obchodzący całą ludzkość.

Eprewa, *gr.*, pierwsze odbicie (sztychu, fotografji).

Epruwetka, *fr.*, rurka szklana z jednego końca zamknięta, używana do robót chemicznych, do badań odczynnikowych, probierka, probówka (fig.).

Epuracja, *łc.*, oczyszczenie, przeczyszczenie (żołądka).

Epuzer, *fr.*, *żart.*, kandydat do stanu małżeńskiego.

Era, *gr.*, fakt dziejowy, od którego liczą ś. lata (**e.** chrześcijańska=narodzenie Chrystusa; **e.** mahometańska=data ucieczki Mahometa z Mekki do Medyny); pewien okres czasu, epoka.

Erb, *szwed.*, pierwiastek metaliczny cerytowy.

Ereb, *gr.*, świat podziemny, piekło u starożytnych, otchłań, bezdeń, przepaść.

Erekcja, *łc.*, wzniesienie, założenie jakiej budowli; wybudowanie, zakład, fundacja, ufundowanie; pobudzenie, naprężenie, nabrzmienie.

Erekcyjny, odnoszący ś. do erekcji, fundacyjny (akt **e.**).

Erem, *gr.*, pustelnia.

Eremita, *gr.*, pustelnik, samotnik żyjący zdala ludzi w miejscu ustronnem; odludek.

Eretyczny, podbudzający chorobliwie, podrażniony.

Eretyzm, *gr.*, *lek.*, podbudzona czynność naczyń krwionośnych, pobudzalność, chorobliwe podrażnienie.

Erga, *gr.*, w *fiz.* absolutna jednostka pracy, praca wykonana przez siłę równą jednej dynie podczas przesunięcia ciała o 1 centymetr.

Ergal, *gr.*, *fiz.* energja potencjalna.

Ergocista, *łc.*, ten, co uparcie, zawzięcie dysputuje, spiera się.

Ergograf, *gr.*, przyrząd wskazujący zużenie mięśni, zapisujący ilość wykonanej pracy.

Ergoterja, Ergotyzm, *łc.*, sprzeczka, dysputa; manja sprzeczania ś.

Ergotyna, *łc.*, w *bot.* sporysznik, trująca składowa część sporysza.

Erjometr, *gr.*, narzędzie do mierzenia delikatności tkaniny.

Erkier, *nm.*, balkon na piętrze, ze wszystkich stron obmurowany, opatrzony oknami.

Ermitaż, *fr.*, pustelnia, mieszkanie pustelnika, samotnia; nazwa

muzeum i galerji obrazów w Petersburgu.

Erogować, *łć.*, wyprosić co u kogo.

Eros (-a), *gr.*, miłość, bożek miłości, amor.

Erotematyczna, *gr.*, a. **Sokratyczna metoda**=metoda, polegająca na zadawaniu pytań, doprowadzających do pewnych wniosków.

Erotematyka, *gr.*, sztuka naprowadzania za pomocą pytań na pewną odpowiedź.

Erotoman (forma żeńska **Erotomanka**), *gr.*, człowiek, podlegający obłędowi miłosnemu.

Erotomanja, *gr.*, szał miłosny, obłęd miłosny; chorobliwa miłość erotyczna.

Erotyczny, *gr.*, dotyczący miłości płciowej, lubieżny, romansowy; poezja **e-a** = opiewająca miłość.

Erotyk, *gr.*, wiersz erotyczny, utwór miłosny.

Erotyzm, *gr.*, kierunek w literaturze, którego przedmiotem jest miłość płciowa; popęd płciowy; usposobienie romansowe.

Erozja, *łć.*, *gieol.* wyżłabianie, działanie żłobiące, wywierane przez wodę na powierzchnię ziemi, niwelujące ją.

Erozyjny, *gr.*, powstały wskutek erozji.

Erpetologja, *gr.*, część zoologji o gadach.

Errata (-ów), *gr.*, *blp.*, błędy drukarskie (na końcu książki zwykle spisane).

Erratyczny, *łć.*, naniesiony przez wodę i lód a. przez lodowiec; błędny.

Error, *łć.*, błąd, pomyłka.

Erubescyt, *łć.*, rodzaj rudy miedzianej.

Erudycja, *łć.*, uczoność, mądrość, wielka nauka, wiedza obszerna i gruntowna.

Erudyt, Erudyta (forma żeńska **Erudytka**), *łć.*, człowiek uczony, mądry, oczytany, posiadający gruntownie wiele wiadomości, wykształcony.

Eruktacja, *łć.*, odbijanie ś., odcinanie ś.

Erupcja, *łć.*, wybuch (zwłaszcza wulkanu).

Erygować, *łć.*, wznosić, zakładać, fundować, budować, stawiać, sztyftować, urządzać, pobudzać, ożywiać, zachęcać.

Erynja—*p.* Eumenida.

Erystyczny, *gr.*, prowadzący spory.

Erytroskop, Erytrofitoskop, *gr.*, rodzaj okularów, przez które rośliny zielone wydają się czerwonemi, a inne zabarwienia także przeinaczonemi.

Erytrozyna, *gr.*, barwnik czerwony.

Es, zygzak, wężyk, wykrętas (esy, floresy); w *muz.* *e* z bemolem; zaprząg dwukonny.

Esauł, *tur.*, *p.* Asauł.

Eschatokół, *gr.*, zakończenie pisma.

Eschatologja, *gr.*, nauka Kościoła o rzeczach ostatecznych (o śmierci, sądzie ostatecznym i życiu zagrobowym).

Esdek (*skr.* od S. D.), członek partji socjalno-demokratycznej.

Eseista, *fr.*, autor szkiców.

Esencja, *łć.*, wywar, ekstrakt, wyciąg; *przen.*, istota rzeczy, treść sama, osnowa, wątek, sens.

Escencjalny, Escencjonalny, *łć.*, zawierający jak najwięcej esencji, wywaru, ekstraktu; pożywny, posilny, mocny; *przen.*, treściwy, dotyczący istoty rzeczy; zwięzły, pełen treści, pełen myśli.

Eser (*skr.* od S. R.), członek partji socjalno-rewolucyjnej.

Eses, *nieod.*, w *muz.* nuta *e* z bemolem podwójnym.

Eskadra, *fr.*, oddział floty wojennej.

Eskadron, *fr.,—p.* Szwadron.

Eskalada, *fr.*, wtargnięcie do miasta szturmowanego, przez mur za pomocą drabin.

Eskamoter, *fr.*, kuglarz, umiejący zręcznie chować przedmioty; oszukańczo grający w karty.

Eskamotować, *fr.*, usunąć, ukryć niespostrzeżenie przedmiot w oczach widzów; sprzątnąć co z przed oczu sztuką kuglarską; kraść zręcznie.

Eskapada, *fr.*, swawola, wybryk, krok nierozważny; fałszywy skok konia.

Esklander, Esklandra, *fr.*, skandal, zgorszenie.

Esklaważ, *fr.*, niewola; rodzaj bransolety w formie łańcuszka.

Eskont, *fr.—p.* Dyskont.

Eskontować, *fr.—p.* Dyskontować.

Eskorta, *fr.*, konwój, straż orężna, towarzysząca komu, straż honorowa, warta, opieka, ochrona.

Eskortować, *fr.*, konwojować, towarzyszyć zbrojno komu, odprowadzać pod strażą, chronić, zasłaniać, opiekować się kim w drodze.

Eskulap, *gr.*, bożek sztuki lekarskiej; *przen.*, lekarz, doktór.

Esowaty, krzywy, zygzakowaty, wężykowaty, kręty, pokrzywiony, wygięty w kształcie litery *s*.

Espanjoleta, *fr.*, drążek z klamką przy oknie do zamykania go (fig.).

Esparceta, Sparceta, *fr.*, roślina pastewna z rodziny motylkowych (fig.).

Esperanto, nazwa sztucznego języka międzynarodowego (utwór d-ra Zamenhofa z Warszawy).

Esperantysta, zwolennik Esperanta.

Esplanada, *fr.*, wolny duży plac, płaszczyzna przed warownią a. wogóle przed dużemi budynkami, nasyp sztucznie wzniesiony.

Estakada, *fr.*, rodzaj tamy na rzekach, zamknięcie ujścia rzeki; długi pomost, wchodzący w morze, dla spacerujących w miejscach kąpielowych.

Estampa, *fr.*, odcisk, rycina odbita, kopersztych.

Esteta, Estetyk, *gr.*, uczony znawca estetyki, autor rozpraw o pięknie, wykładający estetykę; mający silnie rozwinięte poczucie piękna; wybredny w rzeczach piękna.

Estetyczny, *gr.*, zgodny z zasadami estetyki; wchodzący w zakres estetyki; piękny, bardzo ładny (wygląd, strój), pełen gustu, odpowiadający warunkom piękna; **e-e** poczucie = znawstwo i upodobanie w sztukach pięknych, dobry smak.

Estetyka, *gr.*, nauka o pięknie i o sztukach pięknych; piękność, piękno; nauka o warunkach piękna, o smaku w rzeczach piękna.

Estetyzm, *gr.*, rozważanie i ocenianie wszystkiego tylko ze stanowiska estetycznego; przesadne, jednostronne rozmiłowanie się w pięknie.

Estezjologja, *gr.*, część fizjologji, obejmująca naukę o organach zmysłów.

Estezjometr, *gr.*, przyrząd, mierzący zmniejszenie się czucia pod wpływem znużenia.

Estofilaksja, *gr.*, wrażliwość obronna.

Estokada, *fr.*, cios przy fechtunku; natrętna prośba o pożyczkę.

Estr, w *chem.* nazwa przetworów eterycznych o zapachach owocowych.

Estrada, *fr.*, wzniesienie, podwyższenie z desek: miejsce dla koncertantów (np. w salach koncertowych, teatrach).

Estragon, *fr.*, *bot.* gatunek bylicy, hodowany do użytku kuchennego, draganek (fig.).

Estyma, Estymacja, *łc.*, szacunek, poważanie, cześć, znaczenie.

Estymator, *łc.*, czciciel, wielbiciel.

Estymować, *łc.*, czcić, szanować, poważać, mieć szacunek dla kogo, wielbić, cenić.

Esy, otwory w desce skrzypców w formie litery *s*.

Esy-floresy, różne linje i zakręty oraz rysunki w kwiaty, jako ozdoby ornamentacyjne.

Eszelony (-ów), *fr.*, *blp.* szyk bojowy, w którym każdy następny oddział jest bardziej cofnięty od poprzedniego, stojącego obok; każda z części, na które dzieli się pułk podczas podróży.

Eszofować ś., *fr.*, gniewać ś., zapalać ś., rozgorączkowywać ś. w gniewie.

Et! *wykrz.* (nieukontentowanie, zniechęcenie), ech!

Etablować ś., *fr.*, urządzać ś., otwierać jaki zakład (handlowy, przemysłowy).

Etalaż, *fr.*, wystawa towarów sklepowych.

Etalon, *fr.*, miara a. waga urzędowa, podług której sporządzane i sprawdzane są inne.

Etamina, *fr.*, tkanina wełniana błyszcząca, prawie tak rzadka i ażurowa, jak kanwa.

Etan, *gr.*, węglowodór z szeregu metanowego.

Etap, *fr.*, trakt, gdzie są w pewnych odległościach miejsca wypoczynku dla więźniów eskortowanych; miejsce, stacja wypoczynku i pożywienia wojska; straż, eskortująca więźniów.

Etat, *fr.*, wykaz spodziewanych dochodów i wydatków na pewien okres czasu; część budżetu, tycząca się pojedyńczej gałęzi administracyjnej; stała płaca urzędnika, pomieszczona w budżecie instytucji rządowej i zapewniająca prawo do emerytury (być na **etacie**=zajmować stałą posadę z pensją przewidzianą w zatwierdzonym budżecie instytucji rządowej; spaść z **etatu** = stracić taką posadę z powodu jej zniesienia).

Etatowy, *fr*, zaliczony do rzędu urzędników, pobierających stałą pensję rządową; objęty etatem, budżetem; istotny, rzeczywisty.

Etażerka, *fr.*, półki bez boków, wiszące lub stojące; szafka otwarta na książki, papiery, naczynia ozdobne, statuetki; naczynie na wysokiej nóżce, na owoce, bakalje.

Etcetera, *łc.*, *skr.* **etc.** i tak dalej i tam dalej, i tym podobnie.

Eter, *gr.*, substancja przypuszczalna wypełniająca przestrzeń wszechświata, zmysłami nieujęta, z której powstał byt wszelki i której drgania stanowią światło; w *chem.* płyn bezbarwny bardzo lotny, powstający z działania kwasów na alkohol, używany jako środek orzeźwiający i znieczulający, służy także do użytku technicznego.

Eternizować, *łc.*, uwieczniać.

Eteromanja, *gr.*, *blm.*, manja odurzania się eterem.

Eteryczny, *gr.*, lekki, powiewny, wiotki, subtelny, niematerjalny, nieziemski, delikatny; olejki **e-e** = ciecze lotne, zawarte w różnych częściach roślin, zwykle silnie pachnące.

Eteryfikacja, *łc.*, zamiana na eter a. estr.

Eteryzacja, *łc.*, usypianie za pomocą eteru, znieczulanie eterem.

Etiud, Etiuda, *fr.*, *muz.*, ćwiczenie, wprawa, egzercycja w formie kompozycji.

Etjologiczny, *gr.*, przyczynowy, będący powodem czego.

Etjologja, *gr.*, część medycyny o przyczynach chorób.

Etnicy, *gr.*, poganie.

Etnicyzm, *gr.*, wiara w wielu bogów, wielobóstwo, poganizm.

Etniczny, *gr.*, tyczący się cech narodowościowych.

Etnofagja, *gr.*, ludożerstwo.

Etnofobja, *gr.*, nienawiść do obcoplemieńców, ksenofobja.

Etnogienja, *gr.*, nauka o tworzeniu się narodów.

Etnogonja, *gr.*, nauka o pochodzeniu ludów.

Etnograf, *gr.*, uczony, badający ludy i narody pod względem fizycznym i duchowym, ludoznawca, etnolog.

Etnograficzny, *gr.*, tyczący się etnografji; odnoszący się do ludu; muzeum **e-e**=zbiór wszelkich wyrobów, odzienia, dzieł sztuki itd., różnych ludów i narodów.

Etnografja, *gr.*, opis ludów i narodów pod względem ich cech zewnętrznych i duchowych, ich zwyczajów i obyczajów, ludoznawstwo.

Etnologja, *gr.*, nauka o ludach i rasach ludzkich, plemionach, wraz z ich właściwościami anatomicznemi i obyczajami.

Etnopsychologja, *gr.*, psychologja ludów, objaśniająca powstanie i rozwój języka, podań, obyczajów.

Etognozja, *gr.*, nauka o zwyczajach i obyczajach jakiego ludu.

Etografja, Etologja, *gr.*, opis zwyczajów, obyczajów i wyobrażeń jakiego ludu; nauka o powstawaniu pojęć o moralności i obyczajów.

Etopsychologja, *gr.*, psychologja obyczajów jakiego ludu.

Etruski styl budownictwa, stosowany u starożytnych Etrusków (Włochy środkowe) (fig.).

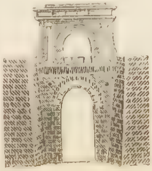

Etyczny, *gr.*, tyczący ś. etyki, należący do niej; przepisom etyki odpowiadający;moralny,obyczajny.

Etyk, *gr.*, badacz moralności i obyczajów, poświęcający się etyce, piszący rozprawy o moralności.

Etyka, *gr.*, nauka moralności, obyczajów; umiejętność cnoty i obowiązków; moralność, obyczaje; znajomość praw moralnych, uważanie na przepisy moralne.

Etykieta, *fr.*, zbiór przepisów określających ceremonje przestrzegane zwykle na wielkich dworach, ceremonjał; forma obcowania stosująca się do przepisów i zwyczajów; grzeczność; kartka, przylepiona do jakiego przedmiotu dla oznaczenia jego zawartości, ceny, gatunku i t. d., napisek, znaczek.

Etykietalny, *fr.*, według etykiety, ceremonjalny, pełen ceremonji, formalistyczny; oziębły, zimny, chłodny, nieszczery.

Etykietka (*zdr.* od **Etykieta**), *fr.*, kartka z napisem, wykazująca zawartość czegoś.

Etykietować, *fr.*, wypisywać etykietki, przylepiać je, zaopatrywać w etykiety.

Etyl, *gr.*, *chem.*, pozostałość po odjęciu jednego atomu wodoru od etanu.

Etylen, *gr.*, gaz złożony z węgla i wodoru, część składowa gazu oświetlającego.

Etylowy *gr.* **alkohol** = alkohol w ścisłem słowa znaczeniu; wyskok.

Etymolog, Etymologista, *gr.* zajmujący się etymologją, t. j. nauką o pochodzeniu wyrazów.

Etymologiczny, *gr.*, właściwy etymologji, odnoszący się do etymologji, wywodzący źródłosłów wyrazów; pisownia **e-a** = piso-

wnia zgodna z pochodzeniem wyrazu.

Etymologizować, *gr.*, zajmować się etymologją.

Etymologja, *gr.*, słoworód, część gramatyki, objaśniająca tworzenie ś. i pochodzenie wyrazów i ich źródłosłowy.

Eubjotyka, *gr.*, sztuka dobrego, zdrowego życia.

Eucharystja, *gr.*, Przenajświętszy Sakrament Ciała i Krwi Pańskiej, Sakrament Ołtarza, Komunja Św.

Eudemonizm, *gr.*, nauka o życiu szczęśliwem, o szczęśliwości; pogląd, według którego szczęśliwość ogółu powinna być celem ludzkiej działalności.

Eudemonja, *gr.*, szczęśliwość, rozkosz.

Eudemonologja, *gr.*, umiejętność życia szczęśliwego.

Eudjometr, *gr.*, w *chem.* przyrząd do analizy ciał gazowych.

Eudjometrja, *gr.*, analiza gazów.

Eufemiczny, Eufemistyczny, *gr.*, określający rzecz jaką w sposób mniej drażliwy, milej brzmiący, niżeli brzmiałaby bezpośrednia nazwa tej rzeczy.

Eufemizm, *gr.*, zastąpienie wyrażenia drażliwego innym, łagodniejszym.

Eufoniczny, *gr.*, mile, przyjemnie brzmiący, dźwięczny, harmonijny, piękny (o głosie).

Eufonja, *gr.*, brzmienie, dźwięczność, złagodzenie przykrego dźwięku, harmonja, konsonans.

Euforbja, *gr.*, rośl. wilczomlecz.

Euforja, *gr.*, przyjemne samopoczucie, poczucie siły, zdrowia; błogostan.

Eufuiści, *gr.*, grupa poetów XVI—XVII w., odznaczających ś. wykwintną formą.

Eugienetyka, *gr.*, teorja o wydawaniu na świat zdrowego potomstwa przez łączenie osobników zdrowych, i ulepszaniu tym rodzaju ludzkiego.

Eugienista, *gr.*, zwolennik eugienetyki.

Eugienizm, *gr.*, dobre pochodzenie, należenie do wyższych klas społecznych.

Eugienka, *gr.*, **pieprzowa**, drzewo zwrotnikowe z rodziny mirtowatych, którego owoce używają się, jako przyprawa kuchenna, pod nazwą ziela angielskiego.

Euhemeryzm, *gr.*, pojmowanie istot mitologicznych nadprzyrodzonych, jako ludzi ubostwianych.

Eukaliptus, *gr.*, olbrzymie drzewo australijskie z rodziny mirtowatych, rozdręb).

Eulogja, *gr.*, poświęcenie, pobłogosławienie; rozsądek w mowie i w czynach; prawdopodobieństwo.

Eumenida, *gr.*, bogini zemsty, furja, jędza; *przen.*, stara kobieta zła, kłótliwa, furjatka.

Eunomja, *gr.*, dobre, prawo, dobry zarząd, dobra konstytucja.

Eunuch, *gr.*, rzezaniec, trzebieniec, kastrat, stróż haremu.

Eupatryda, *gr.*, szlachcic (w staroż. Attyce).

Europejski, z Europy pochodzący, cywilizowany, gładki, delikatny w obejściu, głośny, sławny.

Europeizować, nadawać wygląd europejski, formy europejskie, przerabiać na sposób europejski.

Eurytmja, *gr.*, proporcjonalność, harmonja, właściwy stosunek pojedyńczych części do całości.

Eutanazja, *gr.*, śmierć łagodna, spokojna, bez cierpień, śmierć w stanie łaski.

Eutrofja, *gr.*, dobre odżywianie.

Eutychjanie, *łć.*, sekta nie uznająca natury ludzkiej w Chrystusie, monofizyci (od założyciela Eutychesa).

Ewakuacja, *łć.*, ustąpienie, opuszczenie, opróżnienie, wyjście

(np. z kraju, twierdzy, miasta), wyrugowanie.

Ewakuować, *łć.*, opuszczać, opróżniać, wychodzić, ustępować skąd (np. z twierdzy, kraju i t. d.), wyprowadzać.

Ewaluacja, *łć.*, ocena jakiej rzeczy, ocenianie, szacunek wedle prawdziwej wartości.

Ewangielicki, *gr.*, należący do ewangielików, złożony z ewangielików (zbór), protestancki, tyczący się kościoła ewangielickiego.

Ewangieliczny, *gr.*, należący do ewangielji, tyczący ś. jej; chrześcijański, zbawienny, religijny; *przen.*, wielkiej zacności, świętobliwy; nieomylny, prawdziwy, niewątpliwy.

Ewangielijka, *łć.*, książeczka, zawierająca ewangielje.

Ewangielik (forma żeńs. **Ewangieliczka**), *gr.*, należący do kościoła ewangielickiego, protestant, (luteranin a. kalwin).

Ewangielista, *gr.*, autor a. opowiadacz ewangielji; żebrak chodzący z ewangielijką i czytający z niej żebrząc.

Ewangielizować, Ewangieliczyć, Ewanieliczyć, *gr.*, głosić, przepowiadać ewangielję, nauczać ewangielji, szerzyć naukę Chrystusa.

Ewangielja, *gr.*, (nowina radosna, zwiastowanie radosne); tytuł jednej z 4-ch ksiąg Nowego Testamentu; część tych ksiąg, czytana i objaśniana w kościele; księga, w której spisane są ewangielje; *przen.* bezwzględny nakaz moralny, kanon; przyjść do kościoła po **e-i** = spóźnić ś.; kłaść zdrową głowę pod **e-ę**=dobrowolnie, bez przymusu brać na siebie jakiś obowiązek, narażać się na jakieś niebezpieczeństwo.

Ewangieljarz, *łć.*, **Ewangielistarjon,** *gr.*, książka średniowieczna z Ewangieljami na niedziele i święta.

Ewaporacja, *łć.*, parowanie, ulatnianie się, wyziew.

Ewazja, *łć.*, upadek sprawy wskutek niestawienia się w sądzie powodu; odparcie zarzutu ze strony oskarżonego, usprawiedliwienie ś; ucieczka, wymknięcie ś.

Ewazywna *łć.*, **odpowiedź** = wymijająca, nie odsłaniająca myśli odpowiadającego.

Ewekcja, *łć.*, niejednostajność w biegu księżyca, wynikająca skutkiem ruchu osi wielkiej obiegu księżycowego.

Ewekt, Ewekta, *łć.*, cło od wywozu; wywóz, handel wywozowy, eksport.

Ewektowy *łć.*, **handel**=handel wywozowy.

Ewenement, *fr.*, zdarzenie, wypadek osobliwy.

Ewenjencja, *łć.*, wychodźtwo, emigracja.

Ewentualnie, *łć.*, *przysł.*, na wszelki wypadek, z zastrzeżeniem, warunkowo, względnie.

Ewentualność, *łć.*, możliwość jakiego zdarzenia; przypuszczalność; przygotowany na wszelkie **e-ści** = na wszystko, co się zdarzyć może.

Ewentualny, *łć.*, możliwy, mogący ś. zdarzyć, przypuszczalny.

Ewidencja, *łć.*, oczywistość, jawność, widoczność.

Ewikcja, *łć.*, rękojmia, gwarancja, zabezpieczenie, poręka, zapewnienie, zawarowanie.

Ewikcjonować, *łć.*, zabezpieczać, gwarantować, upewniać, zawarowywać.

Ewikcyjny, *łć.*, tyczący ś. ewikcji; dający ewikcję, zagwarantowany, zawarowany, zabezpieczony.

Ewiktor, *łć.*, dający ewikcję.

Ewinkować, *łć.*, udowodniać.

Ewokacja, *łć.*, wezwanie, wywołanie; zapożwanie (np. do sądu).

Ewolucja, *łć.*, rozwój, przeobrażenie, przekształcenie, rozwijanie

się, wysnuwanie się; wzrost, postęp; obroty wojska w celu zmiany miejsca a. szyku; poruszenie, ruch gwałtowny.

Ewolucjonista, *łć.*, zwolennik, wyznawca ewolucjonizmu.

Ewolucjonistyczny, Ewolucyjny, *łć.*, rozwojowy; teorja **e-yjna**=wyprowadzająca wszystkie zwierzęta i rośliny od niewielu gatunków pierwotnych; teorja rozwoju, darwinizm.

Ewolucjonizm, *łć.*, pogląd filozoficzny, oparty na teorji rozwoju zjawisk wszechświata, oraz rozwoju form i czynności złożonych z prostszych.

Ewolucyjny, *łć.*, zmienny, zmieniający ś.; eskadra **e-na** = oddział floty, który stara się podejść nieprzyjaciela przez nieustanną zmianę ruchów okrętów; *p.* Ewolucjonistyczny.

Eworsja, *łć.*, działalność wody w wodospadach, wyżłabiająca, wydrążająca z powodu ruchu wirowego głazów.

Ex-; **ex** = były (np. **ex**-ksiądz = były ksiądz); *p.* Egz-; Eks-

Ezopowy, pomysłowy, trafny, zwięzły.

Ezoteryczny, *gr.*, tajemny, tajemniczy, przeznaczony dla wtajemniczonych tylko, dla wybranych (przeciwny do Egzoteryczny) nieprzystępny dla ogółu.

Ezoteryzm, charakter nauki dostępny tylko dla wtajemniczonych.

Ezotyczny, *gr.* nie wszystkim znany, tajemniczy, skryty.

Ę, w języku polskim niema wyrazów, zaczynających się od **ę.**

F

F, szósta litera alfabetu, spółgłoska wargowo-zębowa, mocna, powiewna; w *muz.* czwarty stopień tonacji *c* major, *fa*; **f** dur a. major, **f** moll a. minor = nazwy tonacji a. gam majorowej (twardej) i minorowej (miękkiej).

Fabryczka (*zdr.* od Fabryka), *łć.*, mała fabryka.

Fabryczny, *łć.*, *przym.* od Fabryka; dotyczący fabryki, pochodzący z fabryki, należący do fabryki, zrobiony maszynowo, nie ręcznie; *przen.*, zrobiony ladajako; prawo **f-e** = regulujące stosunki między pracodawcami a robotnikami.

Fabryka, *łć.*. zakład przemysłowy, produkujący wyroby przy pomocy machin i przy podziale pracy, wyroby, służące do bezpośredniego użytku; większa robota, wykonywana zbiorowo przez różnych rzemieślników; budowanie, stawianie budowli; **f.** cukru=cukrownia; **f.** piwa=browar; **f.** papieru = papiernia.

Fabrykacja, *łć.*, przygotowywanie wyrobów; wyrób, produkcja, podrabianie, fałszowanie.

Fabrykant, *łć.*, przemysłowiec, wytwórca, właściciel fabryki; *żart.* **f.** monety=fałszerz, **f.** plotek=plotkarz; (forma żeńska **Fabrykantka**).

Fabrykat, *łć.*, wyrób fabryczny, przedmiot wyrobiony w fabryce; rzecz podrobiona, sfałszowana, falsyfikat.

Fabrykować, *łć.*, wyrabiać, produkować, wytwarzać; podrabiać, fałszować, falsyfikować; zmyślać, kłamać.

Fabulista, *łć.*, autor bajek, bajko-pisarz; plotkarz.

Fabulistyka, bajkopisarstwo.

Fabuła, *łć.*, bajka, opowieść, opo-

wiadanie alegoryczne; rzecz, zdarzenie służące za osnowę utworu literackiego; plotka.

Facecja, *łć.*, koncept, dowcip, żart; opowiadanie krótkie dowcipne, pełne humoru, dykteryjka, fraszka; *zdr.* **Facecyjka.**

Facecjonista, *łć.*, lubiący mówić facecje, żartowniś, koncepcista, dowcipniś.

Facet, *łć.*, lekceważąca nazwa mężczyzny, szczególnie młodego eleganta; osobistość nieszczególna, ktoś.

Facetka, *łć.*, dziewczyna lekka, nieosobliwej opinji.

Facetować, *fr.*, szlifować drogie kamienie; zadawać szyku, stroić się.

Fach, *nm.*, rodzaj zatrudnienia, zajęcie specjalne, zawód, specjalność, proceder, profesja, rzemiosło (biegły w swoim fachu); mieć **f.** w ręku = znać jakie rzemiosło; przegroda, przedział (**f.** w ławce szkolnej, w skrzynce drukarskiej).

Fachman, *nm.*, *p.* Fachowiec.

Fachowiec, *nm.*, człowiek fachowo wykształcony, mający fach w ręku, obeznany z zawodem, zawodowiec, specjalista w pewnej gałęzi zajęcia, procederzysta.

Fachowość, znajomość fachu, wykształcenie fachowe.

Fachowy, *przym.* od Fach; tyczący ś. jakiego fachu; zawodowy, specjalny w jakim kierunku zajęcia; mający fach, uzdolniony, biegły w pewnym fachu.

Facjata, *wł.*, środkowa część przedniej ściany domu, wychodząca ponad dach; *żart.* twarz, oblicze, osoba śmieszna, człowiek nieosobliwy.

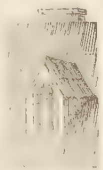

Facjatka, *wł.*, poddasze, izba na poddaszu (fig.).

Facjenda, *wł.*, zamiana, handel zamienny, tranzakcja, spekulacja; szacherka, frymark, afera.

Facjendować, *wł.*, handlować, spekulować, zamieniać.

Facolety, *wł.*, coś wiszącego jako ozdoba, strzęp wiszący przy ubraniu kobiecym.

Faeton, *gr.*, lekki powóz otwarty bez drzwiczek (fig.); rodzina ptaków podkasałych bocianowatych rudlonogich (f.).

Fafka, *nm.*, kowadełko okrągłe do wykuwania i gładzenia.

Fafoł, strzęp, facolet, chwast wiszący buchasto; ochłap; fatałaszek, gałganek, męt, zgręz, nieczystość.

Fafuła, Fafulski, człowiek do niczego, safanduła, niedołęga, gamajda, niezdara.

Fagas, *żart.* lokaj, służący, posługacz; *pogardl.* kelner, garson; lizus, pochlebca.

Fagasować, służyć, posługiwać.

Fagasowstwo, służalstwo.

Fagiedeniczny, *gr.*, żrący, zgorzelinowy, gangrenowaty.

Fagocista, *wł.*, grający na fagocie.

Fagocytoza, *gr.*, zdrowotna działalność fagocytów.

Fagocyty, *gr.*, ciałka krwi, zwalczające jady przez organizm utworzone lub weń wszczepione.

Fagot, *wł.*, instrument muzyczny dęty o dźwięku nosowym podobny do fletu (fig.); *żart.* fagas, sługus, usługujący.

Faja, *nm.*, *zgr.* od Fajka; *żart.* człowiek ociężały, niedołężny, fuszer, fafuła, ciemięga, safanduła, fujara, rura.

Fajans, *fr.*, rodzaj glinki, do wyrobu różnych naczyń; w *lm.*, *zbior.* naczynia z tej glinki.

Fajansernia, *fr.*, fabryka wyrobów fajansowych.

Fajansowy, *fr.*, zrobiony z fajansu.

Fajczany, *nm.*, *przym.* od Fajka.

Fajczarnia, Fajkarnia, *nm.*, pokój do palenia fajek przeznaczony; stojąca na ziemi podstawa, na której stoi dobór fajek na długich cybuchach (fig.).

Fajczarz, Fajkarz, *nm.*, namiętny palacz fajki.

Fajeczka, *nm.*, *zdr.* od Fajka.

Fajer, *nm.*, dosłow. ogień; zapał, gorliwość; mieć w głowie **f.**=być pijanym; dać **f-u**=obić.

Fajerant, *nm.*, koniec dnia roboczego u rzemieślników; odpoczynek po pracy.

Fajerka, *nm.*, krążek żelazny, pokrywający otwór w kuchni angielskiej (fig.); naczynie z węglem rozżarzonym (do kadzenia); piecyk przenośny do grzania kolb do lutowania (fig.).

Fajerkasa, *nm.*, ʳopłata ubezpieczeniowa od ognia; asekuracja wypłacana po pożarze ubezpieczonemu.

Fajerwerk, *nm.*, ogień sztuczny; *przen.*, efekt sztuczny; chwilowy wybuch uczucia; **f-ki** dowcipu iskrzące dowcipy.

Fajerwerkarz, *nm.*, ten, co urządza fajerwerki, pirotechnik.

Fajerwerkier, *nm.*, podoficer w artylerji.

Fajfer, *nm.*, grający na piszczałce; odmiana gołębia.

Fajfoklok, *ang.*, *dosł.* piąta godzina; popołudniowe przyjmowanie gości.

Fajka, *nm.*, (*zdr.* **Fajeczka**), przyrząd do palenia tytuniu; lulka, cybuch z lulką (fig.).

Fajla, *nm.*, pilnik drobno nasiekany.

Fajn, Fein, *nm.*, czysty, wyborowy, przedni, wytworny, piękny, delikatny; dobrze, doskonale, wytwornie.

Fajngold, *nm.*, czyste złoto.

Fajnować, *nm.*, oczyszczać metale za pomocą topienia; kłamać, oszukiwać.

Fajnzylber, *nm.*, czyste srebro.

Fajt! *wykrz.* oznaczający szybki zwrot a. przewrócenie się, przewinięcie się; szust! myk! kłap! brzdęk! bęc! rym! buch!

Fajtać—*p.* Fajtnąć.

Fajtłapa, utykający na nogi, mający krzywe nogi, koszlawiec; niezgrabjasz, niedołęga, niezdara.

Fajtnąć, *nied.* **Fajtać**, machnąć, kiwnąć, zabujać, zakołysać; przewrócić się, fiknąć.

Fajtuś, głuptas, błazenek.

Fakcik, *tć.*, fakt małoznaczny; drobne zdarzenie.

Fakcja, *tć.*, stronnictwo, zwłaszcza polityczne, partja, poplecznicy, koterja; niezgoda, rozruch, spisek, zmowa, knowanie, konszachty.

Fakcjonista, *tć.*, tworzący stronnictwa, fakcje; wichrzyciel, burzyciel, podżegacz, agitator.

Fakcyjka, *zdr.* od Fakcja, koteryjka, partyjka, małe stronnictwo.

Fakcyjność, *tć.*, stronniczość.

Fakcyjny, *fr.*, *przym.* od Fakcja (**f.** zatarg).

Fakielcug, *nm.*, pochód, korowód z pochodniami w celu uczczenia kogo.

Fakieltanc, *nm.*, taniec z pochodniami.

Fakir, *arab.*, mnich muzułmański (w Indjach), umartwiający ciało, pokutnik hinduski (fig.).

Faksy, (-ów), *nm.*, wykrzywianie twarzy, miny; ʳw *szew.* deseń kolorowy na podeszwie.

Faksymile, *łć.*, *nieod.* dokładna kopja charakteru pisma, sztuczne odbicie jakiego rękopisu, podobizna.

Fakt, *łć.*, rzecz dokonana, niezawodna, czyn rzeczywisty; wypadek, zdarzenie, okoliczność stwierdzająca co, objaw; dowód czego.

Faktor (forma żeńs. **Faktorka**), *łć.*, pełnomocnik; pośrednik niższego rzędu, stręczyciel, rajfur, mekler, faktor w *mat.*, *p.* Czynnik.

Faktorja, *łć.*, osada handlowa, skład towarów lub kantor kompanji handlowej w innej części świata.

Faktorne, *łć.*, zapłata za faktorowanie.

Faktorować, *łć.*, pośredniczyć w załatwieniu interesów; trudnić się faktorstwem, stręczyć; wstawiać się, przemawiać za kim, usprawiedliwiać go, adwokatować.

Faktorstwo, *łć.*, **faktorowanie,** pośrednictwo, zatrudnienie faktora, stręczycielstwo.

Faktotum, *łć.*, *nieod.*, człowiek do wszystkiego, używany do najrozmaitszych posług, totumfacki, wyręczyciel, prawa ręka.

Faktura, *łć.*, rachunek, wystosowany przez kupca innemu handlującemu; szczegółowy wykaz towarów przesłanych; techniczna budowa utworu muzycznego lub literackiego.

Faktur-księga=księga kupiecka ze spisem należności za towary.

Fakturować, *łć.*, wpisać należność szczegółowo do księgi i wypisać fakturę.

Faktycznie, *łć.*, *przysł.* rzeczywiście, prawdziwie.

Faktyczny, *łć.*, oparty na faktach, rzeczywisty, istotny, prawdziwy; aktualny, czynny.

Fakultatywny, *łć.*, dowolny, nieobowiązujący, do wyboru pozostawiony.

Fakultet, *łć.*, wydział w uniwersytecie; w *mat.* iloczyn o czynnikach postępujących w szeregu arytmetycznym.

Fakunda, *łć.*, wymowa; gadatliwość.

Fala, *nm.*, silny ruch wody, sprawiony przez wiatr, bałwan; wał wzburzonej wody; nurt, woda; gwałtowna smuga deszczu, ulewy, deszcz a. grad, pędzony wiatrem, nawałnica; *przen.*, tłum, masa, chmara posuwająca ś. a. kołysząca ś. (**f.** ludu); *przen.* płynąć z **f-ą** = iść za ogółem; **f-ą** = ławą, masą, hurmem, tłumnie; ruchoma masa czego (**f.** ognia); w *fiz.* odległość, na której cząstki ciała drgającego pozostają jednocześnie we wszystkich fazach jednego drgnięcia.

Falacja, *łć.*, oszukaństwo, fortel.

Falanga, *gr.*, u Macedończyków starożytnych oddział wojska, ustawiony w specjalny szyk bojowy; zwarte szeregi, zastęp ludzi ławą idący, tłum, gromada.

Falanster, *gr.*, wielki budynek, urządzony według projektu socjalisty Fouriera (1772 — 1837) dla pewnej liczby osób, aby razem mieszkały, pracowały i wspólnie korzystały ze wspólnej pracy.

Falansterjanin, *gr.*, mieszkaniec falansteru.

Falaryzm, *łć.*, tyranja okrutna (od imienia Falarisa, tyrana w Agrigentum).

Falba, *nm.*, szczecina, włos jasny.

Falbana, *fr.*, marszczone obszycie u sukni kobiecych a. u fartucha.

Falbaniasty, *fr.*, kształtu falbany, obszyty falbanami.

Falbanka, *fr.*, mała falbana.

Falc, *nm.*, wpust, wcięcie w drzewie, w kamieniu dla założenia w nie drugiego kawałka; w *blach*,

zawinięcie brzegu jednej blachy w drugą przy spajaniu; *p.* Felc.

Falcęgi, *nm.*, cęgi do falcowania.

Falcgrabstwo, *nm.*, godność falcgrafa; państwo falcgrafa, palatynat; *blm.*, *zbior.*, falcgrabia z żoną.

Falcgraf, Falcgrabia, *nm.*, dawny tytuł udzielnego władcy palatynatu reńskiego, bawarskiego.

Falcmaszyna, Falcówka, *nm.*, maszyna do falcowania (składania) arkuszy w formę książkową.

Falcować, Felcować, *nm.*, składać arkusze papieru w formę książkową; spajać drzewo, kamienie na falc; spajać dwa kawałki blachy, zwijając razem ich brzegi.

Falcydja, *łc.*, rozdział proporcjonalny majątku dłużnika między wierzycieli.

Faldystorjum, Fałdysterz, *łc.*, taburet, na którym siada biskup w czasie obrzędów; krzesło biskupie, klęcznik.

Faleder, *garb.*, *nm.*, skóra obrócona na wierzch wewnętrzną stroną wyprawioną.

Falena, *gr.*, gatunek motyla nocnego.

Falendysz, *nm.*, dawna nazwa cienkiego sukna holenderskiego a. angielskiego.

Falern, *łc.*, gatunek wina, używanego w starożytnym Rzymie.

Faleza, *fr.*, skała nadmorska, brzeg morza wysoki, skalisty.

Faliment, *wł.*, bankructwo, niewypłacalność, upadłość.

Falisty, pełen fal, okryty falami, falujący, burzliwy; mający nierówności postaci fal, falowany, falowaty (grunt **f.** = nierówny).

Falkonet, *fr.*, dawna mała armata polowa, śmigownica.

Fallo, *wł.*, błąd, omyłka.

Falmować, *nm.*, odszumowywać szkło gdy jest roztopione.

Falochron, podwyższenie burty w łodzi wyścigowej, zabezpieczające od fali.

Falować, *nm.*, poruszać się jak fala, bałwanić ś., kołysać powierzchnię wody; *przen.* poruszać się nakształt fali, kołysać ś., (zboże), wznosić ś. i opadać (pierś, głos **f-je**; dążności **f-ją**).

Falowanie, tworzenie fal, poruszanie ś., chwianie ś., wahanie ś., rozchodzenie się fal powietrza wskutek drgania (**f-e** głosu i t. p.).

Falowaty nierówny, falisty.

Falownik w *szew.*, wybierający skórę zdatną na przyszwy i cholewki i krający tę skórę.

Falsecista, *wł.*, śpiewający falsetem.

Falset, męski głos fistułowy, gardłowy, fałszywy.

Falsyfikacja, *łc.*, fałszowanie, podrabianie.

Falsyfikat *łc.*, rzecz sfałszowana, podrobiona, fabrykat.

Falsyfikator, *łc.*, ten, co falsyfikuje, fałszerz, podrabiacz.

Faluna, *fr.*, warstwa ziemi, składająca się z piaskowca, zmieszanego z wapniem.

Fałagi, *tur.*, plagi w pięty; *przen.* oszukanie, ogranie kogo.

Fałat, *węg.*, szmat, wiecheć (z odzienia i z butów wyłażą mu **f-y**).

Fałda, Fałd, *nm.*, zmarszczka, zakładka, załamek u sukni, u ubrania; *przen.* przysiąść **f-ów** = pilnie pracować; wygięcie warstw ziemi powstałe wskutek kurczenia się skorupy ziemskiej.

Fałdka, Fałdeczka, mała fałda u sukni, u ubrania.

Fałdować, *nm.*, układać fałdy, zbierać w fałdy, marszczyć, drapować.

Fałdysterz—*p.* Faldystorjum.

Fałdzisty, suto fałdowany, pełen fałd.

Fałeczny—*p.* Fałszywy.

Fałsz, *nm.*, nieprawda, kłam,

zmyślenie, oszustwo, obłuda; sfałszowanie, fałszerstwo; część sukni z tańszego materjału, nadstawiona w miejscu niewidocznym; w *muz.* niezgodność dźwięków, nuta niewłaściwa.

Fałszerka, *nm.*, kobieta fałszująca, fałszywa, kłamiąca.

Fałszerstwo, *nm.*, oszukaństwo, sfałszowanie, fałsz.

Fałszerz, *nm.*, ten, co fałszuje, podrabiacz, falsyfikator, oszust;— *p.* Fałszywy.

Fałszować, *nm.*, podrabiać, naśladować podstępnie, fabrykować (**F.** podpis, monetę); przekręcać, przedstawiać w fałszywym znaczeniu (**F.** czyje wyrazy); pozbawiać istotnej wartości, psuć podrabianiem, fabrykować (**F.** wino); śpiewać, grać z błędami harmonijnemi.

Fałszowany, *nm.*, podrobiony, fabrykowany, zaprawny czemś innym.

Fałszywiec, *nm.*, człowiek fałszywy, obłudnik; — *p.* Fałszywy.

Fałszywy, *nm.*, nieprawdziwy, kłamliwy, zmyślony, niezgodny z prawdą (wieść **f-a**); udany, kłamany, nienaturalny, pozorny (atak **f.**); mylny, tylko na pozór prawdziwy; sfałszowany, sfabrykowany, nieprawdziwy, podrobiony; omylny, mylny, wprowadzający w błąd, błędny; (**f.** krok, sąd); nieszczery, chytry, udany, obłudny (przyjaciel **f.**); bezzasadny, próżny, nieracjonalny; niewłaściwy, źle zrozumiany (wstyd **f.**); nieharmonijny, tworzący rozdźwięk w muzyce (ton, śpiew **f.**).

Fama, *łć.*, wieść, wiadomość, pogłoska; rozgłos, sława.

Familijny, *przym.* od Familja; człowiek **f.** = mający rodzinę; **f-a** rada, regulująca stosunki rodzinne, złożona z zaproszonych krewnych i przyjaciół, pod przewodnictwem właściwego urzędnika, stanowiąca o prawach majątkowych sierot niepełnoletnich.

Familister, *łć.*, rodzaj falansteru, w którym rodziny robotników, pracujących w jednej fabryce, mieszkają razem, spłacając czynszem wartość mieszkań, żeby z czasem zostać ich właścicielami.

Familja, *łć.*, rodzina, dom (mieć liczną **f-ę**); ogół osób spokrewnionych, szczeg. jednego nazwiska, ród, pokrewieństwo, kuzynostwo, powinowactwo, szczep, parentela (**f.** szlachecka); w *naukach przyrodniczych:* rodzaj, gatunek, rodzina.

Familjant (forma żeńs. **Familjantka**), *łć.*, członek familji, krewny, krewniak, kuzyn, powinowaty; członek rodu, tegoż samego herbu, herbowny; człowiek z znakomitego rodu a. domu; pochodzący z dobrej a. bogatej rodziny, arystokrata.

Familjarny, *łć.*, poufały, zażyły.

Familjaryzować ś., *łć.*, poufalić ś.; czuć się u obcych jak wśród rodziny.

Famulus, *łć.*, poufały służący artysty, literata, studenta i t. d.

Famuła, *pogardl.* **Familja.**

Fanaberja, wybryk, grymas, kaprys, fantazja, uroszczenie aroganckie, nadętość, zadzieranie nosa; przybieranie tonów wielkopańskich.

Fanaberjować, stroić fanaberje, dziwaczyć awanturniczo.

Fanarjota, *ngr.*, Grek, mieszkaniec Fanaru (części Konstantynopola), potomek dawnej szlachetnej rodziny greckiej.

Fanatyczny, *łć.*, pełen fanatyzmu, zbyt gorliwy, zagorzały, zaślepiony, zaciekły.

Fanatyk, *łć.*, pełen fanatyzmu, zapaleniec religijny a. polityczny, zagorzalec, zaślepieniec.

Fanatyzm, *łć.*, przesadna żarliwość, przejęcie się fałszywemi

lub przesadnemi przekonaniami, połączone z prześladowaniem inaczej myślących.

Fanatyzować, robić fanatykiem, fanatykami, krzewić fanatyzm, rozpalać namiętności, podburzać.

Fanciarz (forma żeńs. **Fanciarka**), *nm.*, ten, co pożycza pieniędzy na fanty, lichwiarz.

Fandango, *hiszp.*, wesoły taniec hiszpański z kastanjetami.

Fanfara, *fr.*, uroczysty sygnał na trąbkach w wojsku przy oddawaniu honorów przełożonym; krótki utwór muzyczny na trąby, wyrażający radość lub tryumf; sygnał, hasło wykonane na trąbach.

Fanfaron, *fr.*, pyszałek, zarozumialec, samochwał, bufon; elegant, modniś, dandys.

Fanfaronada, *fr.*, *blm.*, junakierja, udana zuchowatość, chełpliwość, zarozumiałość; pretensjonalność, bufonada.

Fanfaronować, *fr.*, udawać zucha, chełpić się.

Fanga, *nm.*, wyrzucenie piłki wysoko, podbicie jej w grze; ciepły okład z borowiny.

Faniura, *czesk.*, policzek, uderzenie po twarzy.

Fant, *nm.*, rzecz dana jako zapewnienie zwrotu długu, zastaw, zakład; przedmiot dany w grze towarzyskiej jako rękojmia wykonania kary za uchybienie warunkom gry; przedmiot, stanowiący wygraną w loterji; *przen.* kłopot, ambaras; *przen.* co robić z tym **f-em?** = jak sobie poradzić w tym wypadku, co począć z takim kłopotem.

Fantasmagorja, *gr.*, przedstawienie duchów, widm i t. d. za pomocą specjalnych przyrządów, a zwłaszcza latarni czarnoksięskiej; urojenie, mamidło, widziadło.

Fantasmoskop. *gr.*, zwierciadło t. zw. czarodziejskie, dające obrazy zmienione, rozszerzone, zwężone.

Fantasta, — *p.* **Fantastyk.**

Fantastyczny, Fantazyjny, *gr.*, przez fantazję utworzony, pełny fantazji, urojony, zmyślony, wymarzony; niezwykły co do formy i efektowny, dziwny, dziwaczny, kapryśny, grymaśny (charakter, plan, umysł **f.**)

Fantastyk, Fantasta (forma żeńs. **Fantastyczka**), *gr.*, człowiek z charakterem nierównym, zmiennym, marzyciel, roiciel, idealista; dziwak, grymaśnik, chimeryk.

Fantazja, *gr.*, władza duszy, odtwarzająca wyobrażenia; zdolność kombinowania nowych wyobrażeń, wyobraźnia, imaginacja; urojenie, zmyślenie, przywidzenie; zachcianka, kaprys, dziwactwo wybryk, uprzedzenie; dobra myśl, ochota, wesołość, humor, rezon, kontenans, dobra mina, animusz, odwaga; wytwór **f-i**, utwór pełen **f-i**, utwór muzyczny lub literacki o swobodnej formie; oryginalne ubranie, upięcie przy sukni a. przy kapeluszu damskim.

Fantazjować, *gr.*, marzyć, roić, wyobrażać sobie, puszczać wodze fantazji, snuć obrazy fantazyjne; kaprysić, grymasić, dziwaczyć; *muz.* improwizować, grać bez przygotowania przy pomocy własnej fantazji.

Fantazm, Fantazmat, *gr.*, wytwór wyobraźni; przywidzenie, urojenie, mańja, widziadło, halucynacja.

Fantazyjny, *przym.* od **Fantazja**; *p.* **Fantastyczny**, urojony, dziwaczny, cudacki, fantastyczny, pełny fantazji, z wyobraźni wysnuty, odznaczający ś. różnorodnością, tworzącą całość artystyczną, oryginalny, odmienny.

Fantom, *fr.*, widmo, mara, złudzenie, upiór.

Fanton, *fr.*, chorągiewka.

Fantosz, *wł.*, teatr marjonetek.

Fantować, *nm.*, kogo=zajmować komu rzeczy za długi, tradować, licytować go; **f. ś.** zastawiać swoje rzeczy dla zyskania pożyczki.

Fantowy, *przym.* od **Fant** (loterja **f-a**=z rozgrywaniem fantów).

Fanza, *chińsk.*, chata, chińska (fig.).

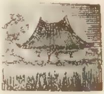

Fara, *nm.*, kościół parafjalny; chuda **f.**= bieda, niedostatek.

Farąd, *fiz.*, jednostka elektrojemności przewodnika.

Faradyzować, leczyć elektrycznością indukcyjną.

Faramuszka, *nm.*, polewka z wody i chleba a. mąki, gramatka; drobnostka, fraszka; w *lm.* grymasy, fochy, fanaberje.

Faramuśnik, grymaśnik.

Farandola, *fr.*, taniec narodowy prowansalski.

Faraon, nazwa dawnych królów egipskich; rodzaj gry hazardownej w karty.

Farba, *nm.*, barwa, kolor; substancja, nadająca barwę innym ciałom, barwnik; *myśl.* krew zwierząt, jucha, farba; meszek, osad na śliwkach, barwa.

Farbiarnia, *nm.*, zakład, gdzie farbują tkaniny, warsztat farbiarski.

Farbiarstwo, *blm.*, sztuka farbowania tkanin, zajęcie, rzemiosło farbiarza.

Farbiarz (forma żeńs. **Farbiarka**), *nm.*, ten, co farbuje tkaniny, właściciel farbiarni.

Farbisty, *nm.*, barwny, kolorowy, pstry.

Farbka, *nm.*, barwnik niebieski, lazurek berliński, używany przy praniu bielizny dla nadania koloru.

Farbkować, *nm.*, zaprawiać praną bieliznę farbką, lazurować.

Farbować, *nm.*, farbą napuszczać, nasycać; zaprawiać farbą, nadawać kolor, zabarwiać (**f.** szkło, wełnę, wodę winem); powlekać, kryć farbą, malować (**f.** włosy, brwi), puszczać kolor, obłazić z farby, brudzić, smolić, walać (sukno, ściana farbuje); w *myśl.* puszczać farbę (juchę), broczyć krwią, krwawić (kot **f-je**).

Farbowany, *nm.*, nasycony jaką farbą; *przen.* nieprawdziwy, fałszywy, kłamliwy, obłudny, podstępny, chytry; upiększony, osłodzony (słówka **f-ne**).

Farbówka, *nm.*, *myśl.* młoda gęś dzika, kaczka a. kuropatwa, u której poczynają dopiero wyrastać dłuższe pióra.

Farfocel, *nm. rub.*, strzęp; łachman wiszący (podszewka ci się obwiesiła i wiszą **f-cle**); w *lm.* nabrzmienia bolesne w otworze stolcowym.

Farfura, Farfur, *tur.*, fajans; w *lm.* naczynie fajansowe (*zdr.* **Farfurka**).

Farfurowy, *tur.*, fajansowy.

Farma, *ang.*, — *p.* **Ferma.**

Farmaceuta, *gr.*, słuchacz uniwersytetu, mający zostać aptekarzem; aptekarz.

Farmacja, *gr.*, nauka lub sztuka przyrządzania lekarstw.

Farmak, *gr.*, *żart.*, farmaceuta, student farmacji.

Farmakognozja, *gr.*, nauka o własnościach materjałów surowych, używanych do przygotowywania lekarstw, lekoznawstwo.

Farmakolog, *gr.*, lekarz, zajmujący się badaniami farmakologicznemi; znawca farmakologji.

Farmakologja, *gr.*, nauka o działaniu środków lekarskich.

Farmakopeja, *gr.*, spis i opis materjałów aptecznych razem z przepisem robienia lekarstw, obowiązujący aptekarzy w danym państwie.

Farmazon, *fr.*, mason, wolny mularz, członek stowarzyszenia

wolnych mularzy, frankmason; *pog.* niedowiarek, liberał i rewolucjonista; człowiek wolnomyślny.

Farmer—*p.* Fermer.

Farny, Farski, *nm.*, *przym.* od **Fara**, parafjalny.

Faro, *fr.*, rodzaj piwa z żyta.

Farsa, *fr.*, wesoła komedja z płaskiemi żartami, krotochwila; żart, kpina, fałsz w tonie żartobliwym; głupstwo, niedorzeczność, plotka, śmieszna bajka.

Farser, *fr.*, niesmaczny koncepcista, żartowniś.

Farsz, *fr.*, nadzienie z siekanego mięsa, z ryb, bułki z cebulą itp.

Farszować, *fr.*—*p.* Faszerować.

Fartuch, *nm.*, okrycie przy robocie, na pierś, brzuch i nogi, przypasywane w talji, zapaska; skórzane lub sukienne zakrycie jadącego w powozie.

Fartuszek, *nm.*, *zdr.* od **Fartuch,** mały **f.** od pasa, klapa frontowa u spodni; (biegać za **f-kiem**=uganiać się za kobietami; siedzieć pod **f-kiem**=być pod pantoflem a. zbyt lubić kobiety; trzymać się **f-ka** = nie wychodzić z pod opieki kobiet (o chłopcach), być niesamodzielnym.

Fartuszkowy, *nm.*, *przym.* od **Fartuszek,** kobiecy, niewieści, babski (protekcja **f-a**).

Farwater, *ang.*, wązki przesmyk, po którym okręty płyną bezpiecznie między rafami lub mieliznami; droga, przebyta przez okręt, płynący na przedzie.

Faryna, *łć.*, mączka cukrowa, nierafinowana; garkuchnia, jadłodajnia pod gołym niebem, wędliniarnia; sklepik; kiełbasa z sosem; tejże **f-y** = takież ladaco.

Faryniarz (forma żeńs. **Faryniarka**), *łć.*, utrzymujący garkuchnię; *pogard.* kupiec korzenny, kupiec sprzedający wędliny.

Farys, *ar.*, jeździec konny arabski; rycerz u Beduinów.

Faryzeizm—*p.* Faryzeuszostwo.

Faryzeusz, *hebr.*, członek sekty żydowskiej, cechującej się obłudną pobożnością; *przen.* obłudnik, nabożniś, świętoszek, bigot.

Faryzeuszostwo, Faryzeizm, *hebr.*, obłuda, nieszczerość, pobożność fałszywa, bigoterja.

Fasa, *nm.*, naczynie bednarskie z jednym dnem, kadź, stągiew, okseft (**f.** mąki, śliwek); wielka beczka na piwo; w *garb.* naczynie wkopane w ziemię, w którym się garbują skóry, kadź; *przen.* człowiek otyły, gruby, tłuścioch.

Fasada, *fr.*, front, frontowa przednia część budynku.

Fascykuł, *łć.*, zwój, plik papierów, dokumentów; duży zeszyt jakiego dzieła.

Fascynacja, *łć.*, urok, oczarowanie, olśnienie.

Fascynować, *łć.*, rzucać urok, czarować, olśniewać.

Faseta, *fr.*, gzyms ozdobny, przykrywający górny kąt między sufitem a ścianami (fig.); w *druk.* ostry kant stereotypu, wchodzący w oprawę, przytrzymującą go, gdy ma iść pod prasę; zebrany kant kliszy; w *jubil.* ścięcie kanciaste w drogich kamieniach i w wyrobach metalowych; *zdr.* **Fasetka.**

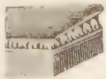

Fasja, *łć.*, obrachowanie dochodu, zrobione przez opodatkowanego i przedstawione władzy, która według tego obrachowania oznacza podatek (w Galicji).

Fasjonować, *łć.*, wykazać czysty dochód z majątku do opodatkowania.

Faska, *nm.*, naczynie bednarskie o klepkach prostych, szersze ku górze (fig.).

Faskuła, *nm.*, kula armatnia tej wielkości, co rura tej armaty.

Fasola, *łć.*, roślina uprawna, jadalna, z rodziny motylkowych, o pożywnych nasionach. (fig.).

Fasolka, *zdr.* od **Fasolą**; gatunek fasoli delikatnej, soja.

Fasoł, *nm.*, kłótnia, swary; troska, mozoł.

Fason, *fr.*, forma, model, krój, kształt, sposób; forma kapelusza damskiego, zrobiona ze sztywnego materjału, mająca być pokrytą i ubraną; **f-y**=ceremonie, formy etykietalne.

Fasonować, *fr.*, nadawać fason, kształtować, urabiać.

Fasować, *nm.*, co w co, co czym= ładować, napełniać, napychać, pakować; ubijać, zatykać; z większej ilości brać częściowe porcje.

Fast, *łć.*, duma, pycha.

Fastryga, *czes.*, jeden z szerokich ściegów tymczasowych, któremi się przypasowuje dwa kawałki tkaniny w czasie roboty krawieckiej; nić, na takie ściegi użyta.

Fastrygować, *czes.*, sczepiać fastrygami przed ostatecznym zeszyciem; **f. ś.**, *żart.* fatygować ś.

Fasulec, *nm.*, jeden z rzemyków w uprzęży konia, idących od kantaru do chomąta, miarkujących ruchy konia głową (fig.); narzędzie do ubijania piasku w skrzyniach odlewniczych (fig.); drąg do zatykania otworu spustowego pieca hutniczego.

Faszerować, **Farszować**, *fr.*, nadziewać, przekładać farszem, nadzieniem.

Faszyna, *fr.*, wiązka chróstu, gałązek obciętych, używanych przy budowaniu tam brzegowych, do zawalania rowu przy szturmie, do naprawy dróg i t. p. (fig.).

Fąszynować, *fr.*, zatykać, okładać **f-ną**.

Fąta, *łć.*, wypadki losowe.

Fatalista (forma żeńs. **Fatalistka**), *łć.*, człowiek, wierzący w fatalność, w przeznaczenie; zachowujący się biernie wobec dopuszczeń losu.

Fatalistyczny, *łć.*, *przym.* od Fatalizm; zgubny, nieszczęsny, krytyczny, zły, nieuchronny, nacechowany fatalizmem.

Fatalizm, *łć.*, wiara w przeznaczenie, w los nieuchronny, prodestynacja, konieczność, nie dająca się usunąć, fatalność.

Fatalność, *łć.*, — *p.* Fatalizm; niepomyślny zbieg okoliczności, nieuniknione przykre zdarzenie, nieszczęście, prześladowanie losu, los nieszczęśliwy, fatum.

Fatalny, *łć.*, stanowiący o losie; z góry przeznaczony, nieuchronny; nieszczęsny, zgubny, krytyczny, feralny, fatalistyczny (dzień **f.**); haniebny, okropny, kaduczny, piekielny, nieznośny, niemożliwy (bruk, krój **f.**).

Fatałach, *tur.*, szmat, gałganek, rupieć, szpargał; *częś. żart.* Fatałaszek, *częś.* w *lm.* **f-ki** drobnostka, drobiazg, fraszka, grat bez pożytku; zgręzy, męty, płatki pływające, farfocle.

Fatamorgana, *wł.*, ułudny obraz optyczny, zjawiający się w powietrzu wśród pustyń a. na morzu, jako odbicie oddalonych przedmiotów, miraż (fig.); *przen.*, odbicie się w myśli, w pamięci, w sercu.

Fatermerder, *nm.*, wysoki kołnierzyk męski zachodzący na brodę (dawniej noszony).

Fatersztul, *nm.*, fotel.

Fatum, *łć.*, konieczność, przeznaczenie, los, fatalność, nieszczęście, los nieprzyjazny.

Fatyga, *fr.*, trud, utrudzenie, zmęczenie, znużenie; trud łaskawie, dobrowolnie podjęty, usługa.

Fatygant, *łć.*, *żart.* mężczyzna oddający ustawicznie usługi kobiecie; mężczyzna na utrzymaniu.

Fatygować, *łć.*, trudzić, męczyć, nużyć, utrudzać, narażać na fatygę; **f. ś.**, trudzić ś., męczyć ś. chodzeniem, ruchem; przybyć łaskawie; zadać sobie fatygę, trud.

Faun, *łć.*, rzymski bożek leśny (w *mit. greck.* — Pan (fig.).

Fauna, *łć.*, ogół zwierząt pewnej okolicy.

Faustrecht, *nm.* prawo pięści.

Fawoni (-ego), *łć.*, wiatr zachodni.

Fawor, *łć.*, łaska szczególna, względy, przychylność, poparcie; **F.** a. **Fabor, Fafor,** wstążka u kołnierzyka, tasiemka.

Faworek, *fr.*, lekkie ciasto karnawałowe, słodkie i kruche, pieczone na smalcu a. maśle, chróst; barwne wstążki u koszuli w krakowskim stylu.

Faworyt, *fr.*, ulubieniec, pieszczoch, gagatek, kanak, kochanek; w *lm.* **f-ty,** zarost na obu policzkach, baki, bakiembardy, bokobrody (fig.).

Faworytalny, *fr.*, ulubiony.

Faworytka, *fr.*, ulubienica, pieszczoszka.

Faworytyzm, *łć.*, nadmierne uleganie osoby, zajmującej wysokie stanowisko, wpływom swoich ulubieńców.

Faworyzacja, *łć.*, okazywanie komu szczególnej życzliwości.

Faworyzować, *łć.*, otaczać szczególnemi względami, łaską, protegować.

Faza, *gr.*, odmiana pewnego zjawiska, różny stopień rozwoju zjawisk, perjodycznie wracających; okres, zmiana, kolej, stadjum, zwrot, stan przejściowy; odmiana księżyca, lunacja; *fr.*, kant spadzisty okładki książkowej; w *stolar.* zebranie kantu na **f-ę**=na półokrągło.

Fazenda, — *p.* Hacjenda.

Fazender, *port.* właściciel fazendy, plantator kawy w Brazylji.

Fazować, *fr.*, zbierać, ścinać kanty, brzegi na fazę.

Fąfel, *fr.*, smark z nosa; smarkacz, dzieciuch, berbeć, pędrak.

Fąfry, *fr.* — *p.* Fonfry.

Fe! Fi! pfe! *wykrz.*, oznaczający wstręt, obrzydzenie, nieładnie! brzydko!

Feb, Febus, grecki bożek słońca, Apollo; *przen.* słońce.

Feblik, *fr.*, słabość, skłonność.

Febra, *łć.*, zimnica, choroba objawiająca się perjodyczną gorączką i ziębieniem; *przen.* dreszcz, drżączka, mrowie, ciarki, wstręt, namiętność, pasja.

Februarius *łć.*, luty.

Febryczny, Febrowy, *łć.*, *przym.* od **Febra,** mający objawy febry, gorączkowy.

Fecesy, Fekalja, *łć.*, odchody ludzkie, kał, ekskrementy.

Fechtmistrz, *nm.*, nauczyciel fechtunku; szermierz.

Fechtować ś., *nm.*, uprawiać fechtunek, szermować, kształcić ś. w robieniu rapirem, pałaszem, szpadą, floretem.

Fechtunek, *nm.*, fechtowanie ś.; sztuka robienia bronią białą, szermierka.

Fechty, *nm*, różne sztuki i fortele przy fechtowaniu się.

Fecjał, *łć.*, kapłan rzymski, który w imieniu państwa wypowiadał wojnę i zawierał pokój.

Federacja, *łć.*, połączenie, związek kilku samoistnych prowincji, miast, krajów, państw, tak, aby tworzyły na zewnątrz jedną polityczną całość.

Federalista, *łć.*, zwolennik federacji, federalizmu.

Federalizacja, *łć.*, dążenie ludów, krajów do połączenia się na zasadach federalizmu.

Federalizm, *łć.*, ustrój państwowy oparty na federacji; kierunek polityczny dążący do federacji; system wolnego związku krajów.

Federalny, *łć.*, związkowy.

Federpusz, *nm.*, herb, kita, pióropusz na przyłbicy, na szyszaku (fig.).

Federwajs, *nm.*, biel talkowa, talk w proszku, wsypywany w rękawiczki, w obuwie, aby łatwiej wchodziły.

Feerja, *fr.*, sztuka sceniczna, w której główną treścią są dekoracje, czarodziejskie zmiany, balet, ubiory i t. p.

Fefer, *nm.*, *żart.* pieprz; *przen.* zadać komu **f-u** = dokuczyć mu; dam ja ci **f-u** = dam ja tobie! nauczę cię! popamiętasz mię!

Fejleton,—*p.* Feljeton.

Fekalja, *łć.*, *blp.* — *p.* Fecesy.

Fel, *nm.*, kolor skóry, maść.

Felajza, *nm.*, podróżna torba skórzana, tłumoczek, mantelzak.

Felc, *nm.*, spojenie na zakładkę, odpowiednie nacięcie brzegów drzewa dla spojenia; pasek płótna łączący wewnątrz okładkę książki z forzecem; zakładka, żłobek, rowek, *p.* Falc.

Felcech, *nm.*, pas, na którym wisi szabla, pendent (fig.).

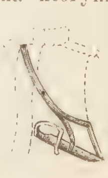

Felcować, *nm.* spajać na zakładkę, wklejać felc.

Felczer, *nm.*, wykonawca chirurgji niższej, cyrulik, balwierz.

Feldcechmistrz, Feldcajgmajster, *nm.*, główny naczelnik artylerji.

Feldfebel, Feldwebel, *nm.*, sierżant, najstarszy podoficer w kompanji piechoty.

Feldjeger, *nm.*, kurjer rządowy, goniec wojskowy.

Feldmarszałek, *nm.*, marszałek polny (najwyższa ranga wojskowa).

Feldszpat, Feldspat, *nm.*, szpat polny, pospolity minerał, składający się z glinki, krzemionki i potażu (wapna lub sody), skaleń.

Feldwach, *nm.*, warta, placówka.

Feler, *nm.*, wada, brak, uszkodzenie, skaza; omyłka, błąd; defekt; kalectwo, ułomność.

Felerowaty, *nm.*, *przym.* od **Feler,** wadliwy, defektowy, mający pewne wady, braki; wybrakowany, wysortowany.

Felicjanki, zakonnice św. Feliksa z regułą kapucynów.

Felicytacja, *łć.*, życzenie szczęścia, powinszowanie.

Feljeton, Fejleton, *fr.*, odcinek dziennika, w którym mieszczą się utwory beletrystyczne oraz sprawozdania i krytyki z dziedziny sztuki i literatury.

Feljetonista, *fr.*, autor feljetonu, piszący feljetony.

Feljetonowo, *fr.* pisać w sposób nie wyczerpujący przedmiotu, w sposób ulotny.

Feljetonowy, *fr.*, *przym.* od **Feljeton**; styl **f.** = lekki, barwny, potoczysty, błyskotliwy.

Fellah, *arab.*, wieśniak, rolnik, wieśniak w Egipcie.

Felonja, *łć.*, w dawnym prawie lennym: zdrada, złamanie wiary; w prawodawstwie angielskim: zbrodnia polityczna.

Feloplastyka, *gr.*, sztuka wyrabiania figur i obrazów plastycznych z drzewa korkowego.

Felpa, *wł.*, tkanina jedwabna z włosem długim, podobna do plu-

szu, używana do wyrobu kapeluszy.

Feluka, *wł.*, mały, wązki a długi statek korsarski żaglowy z wiosłami.

Felzyt, *nm.*, skała, złożona z ortoklazu i kwarcu.

Femiczny, *nm.*, tajemny; sąd **f.**, średniowieczny sąd tajemny, skazujący na śmierć osoby wysoko postawione.

Feminista, *łć.*, zwolennik równouprawnienia kobiet z mężczyznami.

Feministka, *łć.*, emancypantka, kobieta, dążąca do równouprawnienia płci swojej z mężczyznami.

Feminizm, *łć.*, emancypacja kobiet, dążność do ich całkowitego rownouprawnienia z mężczyznami.

Fenacetyna, *łć.*, przetwór fenolu, jako środek lekarski przeciw migrenie, newralgji.

Fenakistoskop, *gr.*,—*p.* Stroboskop.

Fenek, lis stepowy, drobny gatunek lisa, zamieszkujący Saharę (fig.).

Fenig, **Fenik**, *nm.*, drobna moneta niemiecka=$^1/_{100}$ marki; grosz, szeląg.

Feniks, *gr.*, ptak bajeczny, odradzający się z własnych popiołów, symbol odrodzenia; osoba a. rzecz rzadka, cenna, jedyna.

Fenjanin, *cng.*, członek stowarzyszenia fenjan w Irlandji.

Fenjanizm, *ang.*, tajne stowarzyszenie w Irlandji, dążące do uwolnienia kraju z pod panowania angielskiego.

Fenol, *gr.*, kwas karbolowy oczyszczony: środek dezynfekcyjny i opatrunkowy.

Fenologja, *gr.*, część klimatologji, badająca wpływ klimatu na rozwój organizmów roślinnych i zwierzęcych.

Fenomen, *gr.*, zjawisko, objaw niezwykły, osobliwość.

Fenomenalista, *gr.*, zwolennik, wyznawca fenomenalizmu.

Fenomenalizm, *gr.*, kierunek filozoficzny, uznający poznawalność tylko fenomenów.

Fenomenalny, *gr.*, *przym.* od Fenomen, rzadki, osobliwy, nadzwyczajny, niezwykły, wyjątkowy, niebywały, zadziwiający.

Fenomenologiczny, *gr.*, zjawiskowy.

Fenomenologja, *gr.*, nauka o zjawiskach nadzwyczajnych, o fenomenach w świecie materji a. ducha.

Fenta, *fr.*, podział pokrewieństwa na linję ojczystą i macierzystą, gdy zgłaszają się do spadku krewni wstępni i boczni, a niema krewnych zstępnych.

Feod, **Feudum**, *nm.*, lenno, lenność, część ziemi posiadana przez lennika na prawie lennym.

Feodalizm, **Feudalizm**, *nm.*, system średniowieczny, polegający na podległości wasalów (dzierżących lenna) swoim zwierzchnikom (właścicielom tych lenn).

Feodalny, **Feudalny**, *nm.* lenny, lenniczy, hołdowniczy.

Feodał, **Feudał**, **Feudatarjusz**, **Feudator**, *nm.*, wasal, lennik.

Feralny, *łć.*, uważany za nieszczęśliwy, niepomyślny, nieszczęsny, krytyczny, fatalny, złowieszczy.

Ferbel, *nm.*, rodzaj gry hazardownej w karty, straszak.

Fercentag, *nm.*, robota rzemieślnicza dwutygodniowa; zapłata za robotę dwutygodniową.

Ferdeka, *nm*, pokład na statkach ładunkowych.

Feredżja, *tur.*, zwierzchnie ubranie tureckie podobne do szlafroka —(*p.* Ferezja).

Feret, *fr.*, ozdoba metalowa wypukła na sukni, sprzączka, klamra; *zdr.* **Ferecik.**

Feretron, *gr.*, obraz a. ołtarzyk, noszony na procesji (fig.).

Ferezja, *tur.*, rodzaj wierzchniej sutej sukni męskiej, nie przepasywanej; okrycie kobiet tureckich. (fig.).—*p.* Feredżja.

Ferglajch, *nm.*, przyjęcie przez ogół czeladników świeżo wyzwolonego rzemieślnika za towarzysza.

Ferik-pasza, *tur.*, generał dywizji u Turków.

Ferje (-ji), *łć.*, wakacje, dni wolne od pracy, święta.

Ferklajdunek, *nm.*, rama z szerokiej listwy naokoło drzwi, naokoło okna.

Ferm, *fr.*, silnie, stale, mocno, wytrwale; dekoracja ustawiona z przystawek w głębi sceny.

Ferma, **Farma**, *ang.*, folwark, małe gospodarstwo rolne, w *budow.* wiązanie,

Fermata, *wł.*, znak 𝄐 dłuższego zatrzymania się na jednym tonie w muzyce.

Ferment, *łć.*, substancje i drobnoustroje wywołujące fermentację; *przen.* czynnik burzący w społeczeństwie; wrzenie.

Fermentacja, *łć.*, **Ferment**, proces chemiczny fermentowania, kiśnienia; wzburzenie, ruch podniecający do działania.

Fermentować, *łć.*, ulegać fermentacji, burzyć ś., rozkładać ś. pod wpływem fermentu, robić; *przen.* burzyć ś., nurtować, wrzeć, gotować ś., kipieć (umysły fermentują).

Fermer, **Farmer**, *ang.*, w Anglji, i w Ameryce: właściciel a. dzierżawca fermy.

Fermoar, **Fermuar**, *fr.*, klamerka, zameczek, zapinka, np. przy łańcuszkach, naszyjnikach (fig.).

Fernambuk, drzewo brazylijskie, barwnik czerwony pochodzący z tego drzewa.

Fernepiksu, *łć.*, dać a. zadać komu = zadać komu feferu, dać się komu we znaki, zalać komu sadła za skórę.

Ferotypja, *gr.*, sztuka nadawania połysku fotografjom.

Ferować, *łć.*, wydać (wyrok); postanowić, orzec (**F.** komu przysięgę); nadać, ofiarować komu co

Fersznit, *nm.*, dolewanie do wina jakiej domieszki dla nadania mu pożądanych przymiotów: smaku, woni, barwy i t. p.

Fertać czym = wiercić, kręcić. machać, szastać; **f. ś.**, kręcić ś., szastać ś., wiercić ś., zwijać ś., uwijać ś., obracać ś.

Fertalski, żywiec, wiercipięta.

Ferton, *łć.*, wierdunek, $^1/_4$ część grzywny = 12 gr. polsk.

Fertyczny, *nm.*, żywy, żwawy, obrotny, zwinny, ruchliwy, zgrabny, hoży.

Feruła, *łć.*, rózga, *przen.* kara, władza, dyscyplina, karność, powaga.

Ferwor, *łć.*, zapał, żarliwość, uniesienie, junakierja, brawura.

Feryjny, *przym.* od Ferja, wakacyjny.

Fes, *nieod.* w *muz.*, nuta *f* z bemolem.

Fest, *nm.*, *przym.*, mocny, dziarski, gracki, silny, krzepki, wyborny; *przysł.* mocno, stale.

Fest, *łć.*, *rzecz.*, święto, uroczystość, biesiada, zabawa, bal.

Festival, *ang.*, wielka uroczystość muzyczna.

Feston, *fr.*, ozdoba w kształcie półwieńca, zwieszająca ś. malowniczo, a ułożona z kwiatów, zieleni lub draperji (fig.).

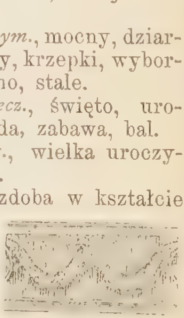

Festunek, *nm.*, warownia, forteca, twierdza.

Festyn, *fr.*, **Fest,** *łć.*, uroczystość, uroczysta uczta, wielka zabawa publiczna, święto.

Feta, *fr.*, uczta, biesiada, stypa.

Feteć, *w.*, tasiemka czerwona, wstążka u ubrania; gałgan, strzęp.

Fetfa, Fetwa, *arab.*, dekret sądowy w Turcji.

Fetor, *łć.*, smród, odór, woń przykra.

Fetować, *fr.*, raczyć, częstować, podejmować hojnie, ugaszczać.

Fetysz, *fr.*, przedmiot czczony jako bóstwo u niektórych ludów Afryki, bałwan.

Fetyszyzm, *fr.*, cześć oddawana fetyszom, bałwochwalstwo.

Feu, *fr.* (fö), oddzielne wynagrodzenie aktorów za każdy występ, oprócz stałej płacy.

Feud, — *p.* Feod.

Fez, Fezka, *tur.*, czerwony kołpaczek turecki z czarnym chwastem (fig.).

Fędesiekl, *fr.* (*fin de siècle*) koniec stulecia, schyłek 19 wieku.

Fędesieklista (forma żeń. **Fędesieklistka**), *fr.*, schyłkowiec, degenerant.

Fi! — *p.* Fe!

Fibra, *łć.*, włókno, włókno mięśni; cewka nerwowa; cienka płytka kauczuku rogowego, stanowiąca materjał izolacyjny w elektrotechnice.

Fibroina, *łć.*, związek organiczny, stanowiący ważną część składową jedwabiu, nici pajęczych, gąbek.

Fibrylla, *łć.*, włókienko mięsne.

Fibryna, *łć.*, włóknik krwi, substancja białkowata, powstająca przy krzepnięciu krwi.

Fibula, *łć.*, sprzączka (fig.).

Fichteanizm, filozofja Fichtego.

Ficlauz, *nm.*, mały gatunek ptaka bekasa.

Fideikomis, *łć.*, majątek, spadek lub zapis, powierzony komu dla oddania osobie trzeciej; pełnomocnictwo; majorat.

Fideikomisarjusz, *łć.*, osoba, której powierzono fideikomis.

Fidejusor, *łć.*, poręczyciel.

Fidejusoryczny, *łć.*, poręczony wierzytelnością czyją; poręczony przez osobę godną zaufania.

Fidelis, *łć.*, powiernik, faworyt.

Fidrygans, *nm.*, kręcicki, wiercipięta (forma żeń. **Fidrygantka**), wietrznik, trzpiot, fircyk; niezwykły skok, sztuka, łamaniec.

Fidybus, Filipus, *nm.*, zwitek papierowy do zapalania fajki (fig.).

Fifik, *nm.*, chytrze, przebiegle.

Figa, *łć.*, — *p.* Figowiec; owoc figowca; układ palców, polegający na wetknięciu palca wielkiego pomiędzy palce: wskazujący i serdeczny, oznaczający drwiącą odmowę, zaprzeczenie (fig.), figus; **f.** marynowana a. **f.** z makiem = nic zgoła; pokazać komu **f-ę** = odprawić go z niczym; osoba a. rzecz mała, maleństwo.

Figarnia, *łć.*, cieplarnia na drzewa figowe, hodowla drzew figow.

Figaro, *fr.*, *żart.* cyrulik, fryzjer; staniczek damski (bez rękawów), otwarty, wkładany na stanik od sukni (ob. Bolero).

Figiel, Figlas, psota, pustota, psikus, szpas, w *lm.* zbytki (spłatać figla, psie figle go się trzymają); sztuka, łamaniec, sus, skok (małpa stroi figle, wyuczył psa wielu figlów); sztuka magiczna (co **f.** to grosz, **f.** migiel); **f.** a. **f.** mądrości = sztuczka, wybieg, wykręt, fortel, podstęp: **f.** a. **figlas** ozdóbka dowcipna, dodatek dziwaczny, ogonek fantastyczny przy podpisie, zakręt, zakrętas, wykrętas, deseń zawiły, w *lm.* **f-sy** esy—floresy;

bagatelka, drobnostka, źdźbło (o mały **f.** nie upadłem = o mały włos); *zdr.* **Figielek.**

Figlarek, roślina z rodziny trędownikowatych (fig.).

Figlarny, skłonny do figlów, lubiący figlować; psotny, pocieszny, zabawny, filuterny (minka figlarna = filuterna).

Figlarz (forma żeńs. **Figlarka**), ten, co lubi figlować, figle płatać; żartowniś, zbytnik, swawolnik, psotnik; zwodziciel, matacz, oszust; kuglarz, pajac, błazen, trefniś; roślina z rodziny trędownikowatych.

Figlas, — *p.* Figiel.

Figliki, zbiór wierszy żartobliwych, anegdotycznych, fraszki.

Figlować, figle stroić, płatać, dokazywać, swawolić, żartować, baraszkować, psocić.

Figment, *łc.*, zmyślenie, wymysł.

Figojadek, Figojadka, roślina Przypołudnik.

Figowiec, Figa, *łc.*, drzewo figowe, rodzaj drzew z rodziny chlebowcowatych (f.).

Figówka, *łc.*, gatunek gruszki; gatunek cykorji; cierpienie skórne w miejscach porosłych włosem.

Figura, *łc.*, postać zewnętrzna, kształt, wygląd, powierzchowność, forma (**f.** ziemi, placu); wyobrażenie, posąg, statua; lalka, manekin; zarys osoby, jej kontury, całe ciało jakiejś osoby, postać; osobnik, indywiduum, kreatura, człowiek; osobistość, personat, znaczna osoba, dostojnik, dygnitarz, pan, pani (**f.** urzędowa, znaczna, śmieszna, zabawna); krzyż przy drodze, kapliczka (fig.), przy wsi, pasja, męka Pańska, Boża Męka; postać w utworze literackim, kreacja; postawa, budowa, skład ciała; pas, kibić, talja, stan, wcięcie w pasie (mieć zgrabną **f-ę**; suknia do **f-y** = obcisła, wcięta; chodzić do figury = bez zwierzchniego okrycia); poza, pozycja, położenie, które człowiek przybiera; samodzielna część tańca, np. mazura, kontredansa, lansjera, kotyljona; obraz, symbol, postać symboliczna, alegoryczna, wyobrażenie, oznaka (mówić pod **f-ą**); baranek, Wielkanocny; (**f.** Eucharystji; Abel był **f-ą** Chrystusa); **f.** w szachach = każdy kamień prócz pieszków; w *karc.* król, dama a. walet; w grze w winta = każda z pięciu najstarszych kart atutowych, honor; rysunek, przedstawiający przedmiot, o którym mówi tekst dzieła; w *mat.* nazwa ogólna układu punktów, linji, powierzchni i t. d.; rysunek gieometryczny objaśniający, wogóle rysunek przedmiotu; w *muz.* kontrapunktowe rozłożenie większej nuty na drobniejsze dla ożywienia utworu muzycznego; w *retor.* przenośnia, postać krasomówcza; *zdr.* **Figurka, Figureczka.**

Figuracja, *łc.*, nadawanie figury, formy, kształtowanie; w *muz.* urozmaicanie.

Figuralny, Figuryczny, *łc.*, postaciowy, obrazowy, przenośny, alegoryczny, ukryty pod figurą, symboliczny, zagadkowy, (styl **f.**); w *muz.* urozmaicony figurami muzycznemi (śpiew, muzyka figuralna), melodyjny, harmonijny, symfoniczny.

Figurant (formą żeńs. **Figurantka**), mający piękną, okazałą figurę; aktor występujący w rolach niemych, statystą, kompars; baletnik tańczący w grupach, nie

solo; osoba podstawiona dla zamaskowania właściwego działacza w jakiej sprawie, manekin.

Figurować, *łc.*, być obecnym przy czym, nie biorąc udziału czynnego; należeć do czego; znajdować się, zajmować miejsce, być umieszczonym (**f.** na liście lokatorów); mieć lub udawać znaczenie, zwracać na siebie uwagę, imponować, paradować.

Figurycznie, *łc.*, pod postacią, przenośnie.

Figuryczny, Figuralny, *łc.*, przenośny, użyty nie we właściwym znaczeniu, obrazowy, alegoryczny.

Figurynka, *fr.*, mała figura (posążek, mały człowieczek).

Fijolet, *wł.*, barwa będąca mieszaniną czerwonej i błękitnej; kolor fijoletowy, fijołkowy; w *lm.* suknie biskupie (fijoletowe)

Fijołek (*zdr.* **Fijołeczek**), *łc.*, roślina z rodziny fijołkowatych (fig.); kwiat tej rośliny; **f.** alpejski—*p.* Gduła; *przen.* uosobienie skromności; *przen.* mieć w głowie fijołki=zajączka, bzika, być narwanym.

Fijołkowate, rodzina roślin dwuliścieniowych, do których należą: fijołek, bratek, lak, gduła i in.

Fijołkowy, *przym.* od Fijołek (kolor **f.** = kolor fijołka, fijoletowy); korzeń **f.**=kłącze kosaćca, mające zapach zbliżony do zapachu fijołka,

Fik! *wykrz.*, oznaczający przewrócenie ś., fiknięcie, spadnięcie, zeskoczenie, fajt! klap! skik.

Fikmik! sztuczka kuglarska, tumanienie, zręczne udanie się.

Fikać,—*p.* Fiknąć; *żart.* tańczyć.

Fikalski, *rz.*, *żart.* tancerz zawzięty, niezmordowany, jakby najęty.

Fikcja, *łc.*, zmyślenie, urojenie, złudzenie, pojęcie urojone, wytwór fantazji, przypuszczenie.

Fikcyjny, zmyślony, nieprawdziwy, urojony; wrzekomy, udany, podstawiony.

Fiknąć, *nied.* Fikać, wywrócić koziołka, przewrócić się nogami do góry przez głowę, spaść, zlecieć, brzdęknąć, wierzgnąć.

Fiksacja, *łc.*, lekkie obłąkanie, pomieszanie zmysłów, warjacja; dziwactwo, obłęd, bzik, manja; utrwalenie rysunku, fotografji, aby nie wypełzły od światła.

Fiksat (forma żeńs. **Fiksatka**), *łc.*, obłąkany, pół-warjat, zwarjowany na pewnym punkcie, manjak, narwaniec, dziwak, człowiek bzikowaty; szaleniec, zapaleniec.

Fiksatuar, *fr.*, rodzaj tęgiej pomady do wąsów; w *cukiern.* wafel przekładany czekoladą, kształtu fiksatuaru w cynkofolji.

Fiksatyw, *fr.*, płyn do utrwalania rysunków, fotografji, aby się nie ścierały lub nie zmieniały pod wpływem światła.

Fiksować, *łc.*, warjować, odchodzić od zmysłów, dostawać obłędu, wpadać w szał, robić głupstwa, dziwaczyć; w *fot.* utrwalać obraz na kliszy; utrwalać rysunek za pomocą fiksatywu.

Fiksum, *łc.*, bzik, fiksacja.

Fikus, Figus, *łc.*, w *bot.* roślina z rodzaju figowca, dostarczająca kauczuku (fig.).

Fila, File, *gr.*, pokolenie, klan, na jakie dzielili się obywatele starożytnej Attyki: składała się z fratrji, liczących każda po 20 rodzin.

Filadelfja, *gr.*, braterstwo, miłość braterska, przyjaźń.

Filakterja, *gr.*, zwitek pergaminowy, na którym są wypisane przykazania Boże, używany przy modlitwach przez Żydów, a także u innych ludów.

Filandrja, *gr.*, miłość cielesna mężczyzny do mężczyzny.

Filantrop (forma żeńs. **Filantropka**), *gr.*, człowiek miłujący ludzi i czyniący im dobrze, dobroczyńca biednych; *żart.* człowiek bezinteresowny.

Filantropinizm, *gr.*, system wychowawczy pomysłu niemca Basedowa (1723—1792), opierający kształcenie na wrażeniach zmysłowych i dbający przeważnie o rozwój sił cielesnych.

Filantropinum, *gr.*, słynny zakład wychowawczy, utworzony w mieście Dessau w r. 1774, wcielający zasady filantropinizmu.

Filantropja, *gr.*, miłość ludzi, dobroczynność, miłosierdzie.

Filar (*zdr.* **Filarek**), *nm.*, słup podpierający, słup muru, kolumna (fig.); *przen.* główna podpora czego.

Filarecki, *przym.* od Filaret.

Filaret, *gr.*, członek stowarzyszenia miłośników cnoty, które istniało przy uniwersytecie wileńskim 1819—1823 r.

Filargirja, *gr.*, chciwość pieniędzy, żądza złota.

Filarowanie, *nm.*, rząd filarów, kolumnada; układ, rozkład, ugrupowanie filarów, budowa filarów.

Filata, *w.*, szereg, ciąg.

Filatelista, *gr.*, zbieracz marek pocztowych.

Filatelistyczny, *przym.* od Filatelista.

Filatelja, *gr.*, znawstwo marek pocztowych i ich zbieranie.

Filc, *nm.*, tkanina ze zbitej i splątanej sierści, pilśń, wojłok.

Filcować, *nm.*, zbijać i splątywać pojedyncze włókna sierści, spilśniać.

Filcowy, *przym.* od Filc, pilśniowy, wojłokowy.

Filé, *fr.*, polędwica.

Filet, *fr.*, ozdoba linijna na grzbiecie książki (fig.); narzędzie introligatorskie do robienia wycisków.

Filharmoniczny, **Filharmonijny**, *gr.*, miłujący, uprawiający muzykę, meloman.

Filharmonja, *gr.*, instytucja mająca na celu rozwój muzyki, uprawianie jej i szerzenie do niej zamiłowania.

Filhelleni, *gr.*, przyjaciele Greków, wspierający ich w wojnie o niepodległość w r. 1826.

Filibustjer,—*p.* Flibustjer.

Filigran, *fr.*, znak wodny na papierze; delikatna robota ażurowa z drutu złotego a. srebrnego.

Filigranowy, *fr.*, *przym.* od Filigran, misterny, maleńki, drobny, delikatny, wątły, kruchy (robota **f-a** = filigran).

Filip, *lud.*, zając (wyrwał ś. jak **f.** z konopi.

Filipika, *gr.*, gwałtowna mowa przeciw komu; ostre wystąpienie słowne, pismo polemiczne.

Filiponi, **Filipowcy**, sekciarze w kościele wschodnim, starowiercy.

Filister, *nm.*, człowiek o ciasnym i małostkowym sposobie myślenia, obojętny na sprawy ogólno-ludzkie, poziomy, bez wyższych celów, nie poczuwający się do koleżeństwa; nie kolega, nie student, były student.

Filisterski, **Filistrowski**, *nm.*, *przym.* od Filister, poziomy, pozbawiony wznioślejszych, idealniejszych pragnień.

Filistyn, *łć.*, u studentów: osoba nie należąca do uniwersytetu; dowcipniś, letkiewicz.

Filiżanka, *tur.* (*zdrob.* **Filiżaneczka**), małe naczynie z uszkiem do kawy, herbaty, rosołu; czarka, farfurka.

Filja, **Filjał**, *łć.*, kościół nieparafjalny zależny od parafjalnego; oddział głównego przedsiębiorstwa handlowego lub przemysło-

wego, prowadzony w innym miejscu pod tą samą firmą.

Filjacja, *łć.*, wykaz przodków i pochodzenia, rodowód, gienealogja; rozwój genetyczny jakiej idei; układ dokumentów, jak jeden po drugim winny następować.

Filjalny, *przym.* od Filja.

Filjał, — *p.* Filja.

Filjatrja, *gr.*, zamiłowanie do medycyny.

Film, *ang.*, błona kolodjonowa, cienka i elastyczna, z której przygotowują się klisze fotografji pośpiesznych.

Filodendron, *gr.*, roślina amerykańska o liściach jakby powycinanych, hodowana u nas pospolicie w doniczkach (fig.).

Filogienetyczny, *przym.* od Filogieneza.

Filogieneza, *gr.*, szereg zmian, jakim podlegają gatunki i pokolenia; historja rozwoju gatunków.

Filogienja, *gr.*, nauka, badająca rozwój poszczególnych grup zwierzęcych w ciągu kolejnych okresów życia na ziemi.

Filoginja, *gr.*, nadmierne upodobanie w kobietach, kobieciarstwo.

Filoksera, *gr.*, owad półpokrywy, należący do mszyc, niszczący winnice (2 fig.).

Filolog, *gr.*, badacz i znawca nauk filologicznych; badacz języków, literatury i starożytności; student wydziału filologicznego.

Filologiczny, *przym.* od Filologja.

Filologja, *gr.*, system nauk, obejmujących głównie językoznawstwo, historję języka, literatury, cywilizacji i sztuki danego narodu; wydział filologiczny w uniwersytecie.

Filomat, Filomata, *gr.*, członek stowarzyszenia miłośników nauki, które istniało przy uniwersytecie wileńskim od r. 1817 do 1823.

Filopedja, *gr.*, miłość do chłopców, zapał do ich wychowywania.

Filopsychja, *gr.*, nadmierne przywiązanie do życia; *przen.* tchórzostwo.

Filosemita, *gr.*, przyjaciel, obrońca Żydów.

Filosemityzm, *gr.*, kierunek, prąd przyjazny Żydom.

Filotechnik, *gr.*, miłośnik sztuk pięknych.

Filować, *fr.* (o lampie) kopcić, czadzić; oszukiwać, szachrować w kartach; *przen.* wahać się w decyzji.

Filozela, *gr.*, nić jedwabna, niekręcona, służąca do haftu.

Filozof, *gr.*, mędrzec, uczony; znawca filozofji, twórca systematu filozoficznego; głęboki myśliciel, człowiek mądry, wyznający pewne zasady w życiu i trzymający się ich; człowiek poprzestający na małym, przekładający niepodległość ducha nad dobra doczesne; zawile sądzący o rzeczach prostych.

Filozofemat, *gr.*, oddzielne zagadnienie filozoficzne; pogląd, teorja filozoficzna, dotycząca jakiego specjalnego przedmiotu.

Filozoficzny, *przym.* od Filozofja, tyczący ś. filozofji; zdolny i skłonny do głębszych badań, zacickań ś.; kamień **f.** = istniejący w wyobraźni kamień, który miał własność zamieniania każdego metalu na złoto; *przen.* coś niemożliwego do osiągnięcia, czego poszukiwanie jest bezrozumne.

Filozofizm, *łć.*, niby filozofja, mędrkowanie.

Filozofja, *gr.*, dosłownie: miłość mądrości, nauka badająca zasady bytu, poznania, istotę wszechrze-

czy i dążąca do wytworzenia jednolitego poglądu na świat, badająca krytycznie zasadnicze pojęcia nauk specjalnych i syntetyzująca najogólniejsze wyniki tych nauk, teorja nauki *w og.:* czysto krytyczne a. abstrakcyjne roztrząsanie pewnego przedmiotu; badanie a. wykład podstawowych metod, pojęć, zasad i praw pewnej nauki a. gałęzi wiedzy; mądrość w życiu, trzymanie się pewnych zasad, surowość i konsekwencja w trybie życia; wydział filozoficzny w uniwersytecie; kurs filozofji w dawnych szkołach i w seminarjach duchownych; *iron.* wielka mi **f.** = wielka sztuka! dopieroż to mądrość!

Filozofować, *gr.*, myśleć, roztrząsać, badać w duchu filozofji, badać istotę rzeczy, zapuszczać się w głębokie zaciekania; mędrkować.

Filtr, *łć.*, przyrząd do oczyszczania płynów, sączek, cedzidło (fig.); *przen.* krytyka, oddzielająca rzeczy dobre, użyteczne, piękne, od innych.

Filtracja, Filtrowanie, *łć.*, przecedzanie, przesączanie.

Filtrat, *łć.*, ciecz przecedzona przez warstwę porowatą.

Filtrować, *łc.*, przepuszczać przez filtr, klarować za pomocą filtru, cedzić, przecedzać.

Filunek, Filung, *nm.*, tafla prostokątna obramowana, jako ozdoba w wyrobach stolarskich w drzwiach lub w ścianie, otoczyna (fig.).

Filura, *fr.*, książka na pokwitowania z doręczonych listów.

Filuszka, krajowy gatunek skowronka z czubkiem na głowie, osiedlający się w lasach, ledwuchna (fig.).

Filut, *fr.*, figlarz, żartowniś; chytry, przebiegły, lis szczwany, frant, oszust; (forma żeńs. **Filutka**).

Filutek, *fr.*, *zdr.* od Filut w *lm.* kosmyki włosów zalotnie układane przez kobiety w półobrączki na skroniach.

Filuterja, Filuterność, *fr.*, przebiegłość, chytrość, krętactwo, ironja.

Filuterny, *fr.*, frantowski, przebiegły, figlarny, drwiący, ironiczny; sprytny, przemądrzały; zabawny.

Fimfa, — *p.* Finfa.

Finalnie, ostatecznie, nakoniec, wreszcie, na ostatku, koniec końców.

Finalny, *łć.*, ostateczny, końcowy, zamykający, konkludujący.

Finał, *łć.*, koniec, zakończenie, ustęp końcowy; skutek, wynik, rozwiązanie; najgrubszy ton w organach.

Finanse, *łć.*, skarb państwa, skarbowość, administracja dochodami państwa (minister finansów); wogóle stan majątkowy, fundusze, sprawy pieniężne.

Finanserja, *łć.*, spekulacja pieniężna; zdobywanie bogactw.

Finansista, *łć.*, człowiek obeznany z finansami; biegły w nauce o finansach; bogacz; kapitalista, robiący znaczne interesy pieniężne.

Finansjera, *fr.*, bankierzy.

Finansować, *łć.*, wprowadzać na giełdę papiery wartościowe świeżo wypuszczone a. nie puszczone dotąd w obieg.

Finansowy, *fr.*, skarbowy, pieniężny, kapitalistyczny.

Fines, *fr.*, człowiek chytry, przebiegły, frant, filut.

Finezja, *fr.*, dowcip delikatny; subtelność, wyrafinowanie; bystrość, przenikliwość, chytrość, przebiegłość.

Finfa, Fimfa, puszczenie komuś dymu rurką pod nos; niegrzeczność lekceważąca, obraza, przytyk, przymówka arogancka; podkop w celu zniszczenia robót podziemnych nieprzyjacielskich.

Fingować, *łć.*, podrabiać, fałszować.

Finis, *łć.*, koniec, zakończenie,

Finisz, *ang.*, w wyścigach: rozwinięcie największej szybkości w ostatnim biegu; świetne zakończenie biegu.

Finta, *wł.*, w *fecht.* zamach pozorny; zmyślenie, udanie, fortel.

Fiok, *wł.*, lok, pukiel; pretensjonalne przystrojenie głowy kobiecej; chwast, kutas, jako ozdoba u koni.

Fiokować ś., *wł.*, ubierać się w fioki, stroić ś., elegantować ś. śmiesznie, przesadnie.

Fioritura, *wł.*, przyozdabianie (umiejętne) śpiewu; ozdoby, pasaże (w muzyce).

Firajza, *nm.*, narzędzie do żłobienia kanciastych dziur w piaście koła.

Firanka, *nm.*, zasłona gęsta a przezroczysta, zwłaszcza u okna, kotara, w 2-ch połowach wisząca przy oknie; *przen.*, *żart.* rzęsy; strzępy, wiszące u ubrania.

Fircyk, *nm.*, modniś, trzpiot, wiercipięta, letkiewicz, pustak.

Fircykowaty, *nm.*, zakrawający na fircyka, trzpiotowaty, postrzelony.

Fircynela, kobieta płocha, lekkomyślna.

Firet, *nm.* w drukarstwie: czcionka bez znaku, służąca do oddzielania od siebie liter lub wyrazów, równa grubością szerokości pisma, czwartnik.

Firleje *nm.*, *blp.*, figle, żarty, kpiny; świecidełka; zabawki; stroić **f.** = robić głupstwa, szaleństwa, dokazywać; stroić z kogo **f.** = żartować, kpić, szydzić.

Firletka, *nm.*, roślina z rodziny lepnicowatych (fig.).

Firma, *wł.*, miano handlu, przedsiębiorstwa, jego urzędowa nazwa, złożona z nazwiska właściciela a. z obranego godła; zakład, handel, oznaczony firmą (stosunki z firmą); *przen.* sława zasłużona, renoma ustalona (np. uczonego, obywatela kraju i t. p.).

Firmament, *łć.*, sklepienie niebieskie, nieboskłon, niebo.

Firman, Ferman, *tur.*, rozporządzenie piśmienne, rozkaz sułtana tureckiego.

Firmant, *łć.*, użyczający nazwiska swego dla firmy, przedstawiciel firmy.

Firmowy, *wł.*, dotyczący firmy; uczestnik firmy, przedstawiciel firmy, **f.** rejestr, ob. Rejestr, **f-a** spółka: w której każdy uczestnik odpowiada za jej długi całym swoim majątkiem.

Firn, *nm.*, w *gieol.* śnieg ziarnisty na dolnej granicy wiecznych śniegów.

Firtać ś.—*p.* Fertać.

Fis, *nieod.*, w *muz.* nuta *f* z krzyżykiem; **f.** major = tonacja majorowa o 6 krzyżykach, **f.** minor= minorowa o 3 krzyżykach, *przen.* wziąć kogo na **f.** = podejść go, oszukać, wyprowadzić go w pole, zadrwić z niego.

Fisharmonja, (*zdr.* **Fisharmonika**), *gr.*, instrument muzyczny klawiszowy z miechem i pedałem o tonie organowym (fig.).

Fisis, *muz.* nuta *f* z krzyżykiem podwójnym.

Fisk, Fiskus, *łć.*, skarb państwa, skarb publiczny.

Fiskalizm, Fiskalność, *łć.*, system administracyjny nakładania

na wszystko jak największych podatków, przeciążanie podatkami.

Fiskalny, *łć., przym.* od Fisk; skarbowy, podatkowy, pilnujący gorliwie interesów skarbowych.

Fiskał, *łć.*, urzędnik skarbu publicznego; prokurator konsystorski, instygator duchowny; chciwiec, zdzierca; urzędnik bardzo gorliwy w przysparzaniu skarbowi dochodów.

Fiskus,—*p.* Fisk.

Fistuła, *fiz.* kanał ropny, idący od wrzodów wewnętrznych lub między wrzodami; przetoka, rurka, przez którą dmuchając, dzieci strzelają grochem, świstuła; piszczałka w organach; głos falsetowy.

Fisz, *nm.*, w wyr. gruby **f.**=gruba ryba, dygnitarz, bogacz.

Fiszbin, *nm*, pręt rogowy z górnej szczęki a. z podniebienia wieloryba.

Fiszka, *fr.*, marka do gry, liczbon, znak (fig.).

Fiszorek, Wiszorek, *nm.*, wałeczek z bibuły a. z irchy mocno zwiniętej, służący do rozprowadzania cieniów w rysunku kredkowym (fig.).

Fiszutka, *fr.*, lekka trójgraniasta zarzutka kobieca na głowę; rodzaj małej peleryny, mantylki (fig.).

Fita, *ang.*, *leśn.*, narzędzie do mierzenia średnicy drzew, średnicomiar, tastr.

Fitobijologja, *gr.*, nauka o życiu roślin, bijologja roślin.

Fitochemja, *gr.*, część fizjologji o procesach chemicznych, które zachodzą w żywych roślinach.

Fitogieografja, *gr.*, botanika gieograficzna, gieografja roślin, nauka o rozmieszczeniu roślin na ziemi.

Fitografja, *gr.*, opis roślin.

Fitolit, *gr.*, skamieniałość roślinna.

Fitologja, *gr.*,—*p.* Botanika.

Fitotomja, *gr.*, anatomja roślin.

Fiu fiu! *wykrz.* oznaczający podziw; hoho! fi fi! no no! oho! jemu w głowie **f. bździu** = pusto, pstro.

Fiukacz, ten co fiuka, fiukała; zabawka do fiukania przez dmuchanie (np. ptaszek gliniany), fiutek; lampka naftowa, używana w fabryce.

Fiuknąć, *nied.* **Fiukać,** świstnąć, gwizdnąć; gwizdać, świstać, okazywać gwizdnięciem lekceważenie, obojętność.

Fiumoar, *fr.*, pokój do palenia cygar i papierosów.

Fiutek, gwizdawka.

Fiutki, stroje, błyskotki, wstążki, paciorki.

Fizerajza, *nm.*, w introligatorstwie: żelazko do wyciskania linji wzdłuż brzegów okładki.

Fizerować, *nm.*, wyciskać szlaczki i linje na okładkach książek i pugilaresach.

Fizjatrja, *gr.*, leczenie przez samą przyrodę.

Fizjogienja, Fizjogonja, *gr.*, dzieje powstania przyrody.

Fizjognomika, Fizjonomika, *gr.*, nauka o znaczeniu rysów twarzy, sztuka rozpoznawania charakteru człowieka z wyrazu twarzy.

Fizjognomista, Fizjonomista, *gr.*, odgadujący charakter człowieka z wyrazu i rysów twarzy; badacz fizjognomiki.

Fizjognomja, Fizjonomja, *gr.*, wyraz twarzy ludzkiej, rysy twarzy; cecha, rysy charakterystyczne czego, ogólny wygląd, zarys, wyraz; *żart.* twarz.

Fizjognozja, *gr.*, znajomość i badanie przyrody.

Fizjograf, *gr.*, znawca i badacz przyrody.

Fizjograficzny, *gr.*, dotyczący przyrody jakiej miejscowości.

Fizjografja, *gr.*, ogólne opisanie przyrody, pewnego kraju, okolicy.

Fizjokrata, *gr.*, zwolennik fizjokratyzmu.

Fizjokratyzm, Fizjokracja, *gr.*, system ekonomiczny, według którego rolnictwo jest głównym źródłem bogactwa narodowego.

Fizjolog, *gr.*, badacz czynności prawidłowych żywego ustroju; filozof przyrody.

Fizjologja, *gr.*, nauka o czynnościach życiowych, zachodzących w ciele istot ożywionych (ludzi, zwierząt i roślin).

Fizjon-, — *p.* Fizjogn-.

Fizjoplastyka,—*p.* Autoplastyka.

Fizjoteizm, *gr.*, ubóstwianie przyrody jako podstawa religji w pewnym okresie cywilizacji.

Fizyczny, *gr.*, *przym.* od Fizyka; przyrodniczy; cielesny, materjalny, widoczny, oczywisty, namacalny; **f-a** gieografja, fizyka kuli ziemskiej, gieofizyka; **f-a** osoba, jednostka, osobnik, żywy człowiek; **f-a** siła, siła natury, siła cielesna; **f-e** niepodobieńswo, rzecz niemożliwa, jako sprzeczna z prawami przyrody.

Fizyk, *gr.*, uczony zajmujący się fizyką; w Niemczech i w Austrji inspektor lekarski czuwający nad zdrowotnością powierzonego mu okręgu i wydający opinję w sprawach sądowo-lekarskich.

Fizyka, *gr.*, nauka o prawach przyrody; o własnościach ciał oraz o zjawiskach, przy których nie następuje zmiana w wewnętrznym ustroju tychże ciał; filozofja natury, metafizyka przyrody; *posp.* racja **f.** = jest to dowodzenie naciągane, nie mające związku z rzeczą, bzdurstwo, tere-fere.

Fizykat, *gr.*, urząd lekarski.

Fizykochemja, *gr.*, nauka o stosunkach między własnościami materji fizycznemi a chemicznemi.

Fizykować, *gr.*, rozumować.

Fizyljer, *fr.*, żołnierz lekkiej piechoty, strzelec w dawnem wojsku francuskiem (fig.).

Fizys, *gr.*, *nieod.*, *pog.* twarz, oblicze, fizjognomja, rysy twarzy.

Fjakr, Fjakier, *fr.*, dorożka, powóz uliczny do wynajęcia; dorożkarz.

Fjasko, *wł.*, zawód, nieudanie się czego, zupełne niepowodzenie; bankructwo, upadek (zrobić **f.** = doznać zupełnego niepowodzenia).

Fjeld, *duńs.* płaskowzgórze w Danji, Szwecji, Norwegji.

Fjesta, *hiszp.*, sztuka teatralna okolicznościowa, dawana na zakończenie widowiska.

Fjola, *gr.*, flaszka z długą szyjką, rurka szklana, z jednej strony zamknięta (fig.).

Fjolet,—*p.* Fijolet.

Fjoraja, *wł.*, kobieta ¡a. dziewczyna sprzedająca kwiaty na ulicy, kwieciarka uliczna.

Fjord, *szw.*, wązka długa zatoka wzdłuż gór, o wybrzeżach wysokich skalistych, u brzegów Skandynawji (fig.).

Flacha, *zgr.* od Flaszka, butla.

Flachajza, Flakajza, *nm.*, gładka sztabka żelazna do gładzenia, do skrobania; dłuto rzeźbiarskie.

Flachcęgi, *nm.*, cęgi z płaskiemi, przylegającemi do siebie końcami do chwytania (fig.).

Flaczarnia, Flakarnia, lokal, w którym gotują i sprzedają flaki na porcje.

Flaczarz, Flakarz, forma żeńs. **Flaczarka**, gotujący i sprzedający flaki na porcje.

Flaczasty, — *p.* Flakowaty.

Flader, *nm.*, słój, warstwa w drzewie, w kamieniu, w marmurze; *przen.* kłamca, krętacz, plotkarz, blagier (to **f.** baba!); w *lm.* **f-dry**; w *myśl.* straszydła z piór i papierków kolorowych, używane w celu zatrzymania zwierza w kniei.

Fladrować, *nm.*, malować fladry, warstwy na drzewie, marmurze, tkaninie; kręcić, cyganić, łgać, błagować; w *myśl.* polować z fladrami.

Fladrowaty, *nm.*, pełen fladrów, słojowaty.

Flaga, *nm.*, chorągiew okrętowa o barwach narodowych, bandera; szaruga, niepogoda, chlapanina, słota.

Flagielancja, *łć.*, biczowanie ś.

Flagielant, *łć.*, członek średniowiecznej sekty religijnej biczowników.

Flagman, Flagkapitan, *nm.*, starszy kapitan, mający prawo podnoszenia flagi na statku, którym dowodzi.

Flak, *nm.*, kiszka, jelito, w *lm.* **f-ki**, wnętrzności zwierzęce albo ludzkie, patrochy, bebechy; **f-ki** potrawa z **f-ów** bydlęcych; przedmiot obwisły; *przen.*, człowiek miękki, ulegający, ciepłe kluski, niedołęga; człowiek nudny (jak **f-ki** z olejem), poczciwy z **f-ami**= bardzo poczciwy.

Flakon (*zdr.* **Flakonik**), *fr.*, buteleczka, flaszeczka ozdobna (zwłaszcza do perfum) (fig.); *żart.* flaszka, butelka wina, szampana.

Flakowacieć, *nm.*, stawać ś. flakowatym.

Flakowaty, *nm.*, podobny do flaka, miękki jak flak, sflaczały, ochlapły, obwisły (piersi **f-e**); człowiek **f.** = rozlazły, niezaradny, nieruchawy, ciepłe kluski.

Flamand, *fr.*, malowidło szkoły flamandzkiej, odznaczającej ś. drobiazgowym wykończeniem.

Flamingo, *hiszp.*,—*p.* Czerwonak.

Flanca, *nm.*, młoda roślinka przeznaczona do przesadzenia z inspektu w grunt, sadzonka, rozsada.

Flancować, *nm.*, sadzonkować, zasadzać w ziemię młode gałązki, odcięte od rośliny; *żart.* przenosić, tranzlokować (**f.** urzędników).

Flanela, *fr.*, miękka, ciepła tkanina wełniana; *gm.*; niech cię **f.** ogarnie (= niech cię licho porwie).

Flanelka, lekka, cienka flanela; spódniczka flanelowa.

Flank, *fr.*, bok, strona, skrzydło szczeg. szyku wojskowego; ramię narożnika warowni, bocznica.

Flankier, *fr.*, żołnierz z jazdy wysłanej w rozsypkę przed kolumną idącą do ataku; *żart.* chodzić na **f-ry** = wychodzić z domu, żeby się powałęsać.

Flankierować, *fr.*, strzelać do nieprzyjaciela przed kolumną idącą do ataku a. z boku jej; *żart.* włóczyć się po ulicy w celu znalezienia gacha.

Flankować, *fr.*, ochraniać flanki, boki kolumny głównej: osłaniać fortyfikacje flankami.

Flankowy, bokowy (ogień).

Flanować, *fr.*, włóczyć ś., wałęsać ś., szlifować bruki.

Flastrony *blp.*, *fr.*, w *kraw.* podkłady watowe w ubraniu dla uwydatnienia piersi, boków, bioder i ramion.

Flasza, *nm.*, duża flaszka, butelka.

Flaszczyna, *nm.*, mała, licha flaszka.

Flaszka (*zdrobn.* **Flaszeczka**), *nm.*, naczynie szklane do płynów z szyjką, butelka.

Flaszodrzew, Flaszowiec, drzewo flaszowe, siężyśnia, roślina z rodziny flaszowcowatych.

Flaterka, *nm.*, blaszka metalo-

wa na głowach i ubraniach kobiet, chwiejąca się przy poruszeniu, cekin.

Flażolet, *fr.*, wysokie tony w skrzypcach a. gitarze, naśladujące flet (fig.); flecik, używany do uczenia ptaków melodji.

Flażyć, padać (o deszczu), **f.** się = moknąć na fladze, na deszczu, szargać się.

Fląderka, Flonderka, *zool.*, drobny gatunek ryb z rodziny bokopływów (fig.).

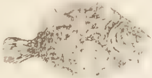

Flądra, *nm.*—*p.* Flondra; kobieta niechlujna, plucha, flejtuch, szargula.

Flądrowaty, *nm.* brudny, niechlujny, nieporządny, flejtuchowaty, zaniedbany.

Flebolit, *gr.*, kamień żylny.

Flecik, *nm.*, *zdr.* od Flet, pikulina, instrument w orkiestrze o tonach wysokich, piskliwych.

Flecista, *nm.*, ten, co gra na flecie.

Flegieton, *gr.*, w *mit.* rzeka płomieni.

Flegma, *gr.*, śluz, gęsta ciecz, wydzielana przez błony śluzowe; *przen.* zimna krew, powolność charakteru, obojętność,

Flegmatyczny, *gr.*, powolny, mający zimną krew, nie unoszący się, ospały, rozlazły, obojętny, gnuśny.

Flegmatyk (forma żeńs. **Flegmatyczka**), człowiek flegmatyczny.

Flegmisty, *gr.* pełen flegmy; podobny do flegmy, śluzowaty.

Flejca, *nm.*, pędzel malarski z długiego miękkiego włosa do rozprowadzania farb.

Flejtuch, *nm.*, zwitek pakuł, kłak do przybijania naboju w strzelbie, czop, zatyczka; szarpie do opatrunku; knot do przeczyszczania kanału wązkiego (np. cybucha); (*zdr.* **Flejtuszek**), niechluj, flądra, brudas, szargula (o mężczyźnie a. o kobiecie).

Flejtuchowaty,—*p.* Flądrowaty; brudny, niechlujny; flegmatyczny, rozlazły.

Flek, *nm.*, łata (w dachu, w parkanie, w ścianie, w podłodze); warstwa podeszwy na obcasie.

Fleksja, *łć.*, uchylenie, zgięcie, skrzywienie, w *gram.* nauka o odmianach wyrazów, to jest o deklinacji i konjugacji.

Fleksura, *łć.*, w *gieol.* zapadnięcie ziemi bez rozerwania warstw, lecz z ich rozciągnięciem, fałda monoklinalna.

Fleksyjny, *łć.*, *przym.* od Fleksja; **f.** język = posiadający deklinacje i konjugacje.

Fleron, *fr.*, obwódka rysunkowa z kwiatów.

Flerysta, *fr.*, **Florysta,** *łć.*, znawca kwiatów, amator; sprzedający kwiaty; robiący sztuczne kwiaty.

Flet, Fletnia, *nm.*, **Fletrowers, Flotrowers,** *fr.*, instrument muzyczny dęty z rodzaju fujarek (fig.); przykładany w poprzek do ust.

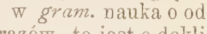

Fletnista, Fletniarz, *nm.*, grający na fletni.

Fletrowers,—*p.* Flet.

Flibot, *fr*, okręt dwumasztowy z okrągłą częścią tylną.

Flibustjer, *fr.*, rozbójnik morski, pirat, korsarz; awanturnik.

Fligiel, *nm.*, skrzydło okna, połowa okna.

Fligiel-adjutant, *nm.*, wyższy oficer na służbie adjutanta przy panującym.

Flinta, *nm.*, fuzja, strzelba myśliwska, skałkówka, rusznica.

Flintglas, *nm.*, szkło kryształowe, zawierające ołów, używane zwykle w teleskopach.

Flintpas, *nm.*, pas, taśma od fuzji, na której się ją nosi (fig.).

Flip, *ang.*, napój z piwa, wódki i cukru.

Flirt, *ang.*, zabawianie osoby innej płci, z cechą erotyczną, kokietowanie dla zabawy, bałamucenie.

Flirtować, uprawiać flirt, bałamucić, kokietować (dla zabawy).

Flis, Flisak, *nm.*, majtek rzeczny, trudniący się spławem drzewa i zboża, oryl; spław wodny, żegluga.

Flisacki, Flisaczy, Flisarski, Flisowski, *nm.*, orylski.

Flisówka, *nm.*, zajęcie flisaka, orylstwo; drzewo spławiane.

Fliz, Fliza, Flisa, *nm.*, płyta, tafla kamienna chodnika ulicznego; kamień płaski, na którym rozcierają farbę drukarską.

Flobert, *fr.*, — *p.* Flower.

Flogiston, *gr.*, w dawnej chemji pierwiastek ognia, znajdujący się we wszystkich ciałach palnych.

Flogistyka, *gr.*, nauka o własnościach ciał palnych.

Floks, *gr.*, roślina płomyk (fig.).

Flondr-,— *p.* Flądr-.

Flor, *nm.*, specjalna przędza do szycia rękawiczek, kir, żałoba.

Flora, *łć.*, bogini kwiatów; ogół roślin w pewnej miejscowości; krepa, gaza.

Florans, *fr.*, rodzaj lekkiej materji jedwabnej.

Floreal, *fr.*, we francuskim kalendarzu republikańskim miesiąc kwiatów, miesiąc ósmy: od 20 kwietnia do 19 maja.

Floren, *łć.*, moneta austryjacka, złoty reński, gulden=80 kop.

Florenckie pchnięcie: wymierzone w bok przeciwnika zadane po odchyleniu się.

Florentyna, *fr.*, atłas florencki.

Flores, *łć.*, *częś.* w *lm.* figiel rysunkowy, figlas, deseń zawiły; ozdoba w kształcie gałązki z liśćmi i kwiatami a. linji krętych (fig.); w *lm.* esy-floresy.

Florescencja, *łć.*, kwitnienie.

Floresować, Floryzować, ozdabiać wzorzysto floresami.

Floret, *fl.*, rodzaj szpady z gałką skórzaną na końcu, używanej do fechtunku (fig.), gruba, szorstka przędza jedwabnicza, pierwszy oprzęd jedwabnika.

Floreza, *fr.*, obszycie, plisa u dołu sukni damskiej dla przybrania; takież obszycie krepowe u sukni żałobnej,—*p.* Plereza.

Florykultura, *łć.*, hodowla kwiatów, kwiaciarstwo.

Florysta, *łć.*, badacz naukowy roślin, botanik.

Florystyka, *łć.*, nauka o kwiatach.

Floryzować,—*p.* Floresować.

Floryzowany druk, druk ozdobny, szczególnie inicjałów.

Flos, *nm.*, w *hutn.* spływ.

Flota, *fr.*, ogół okrętów wojennych lub handlowych, marynarka; *żart.* pieniądze.

Flotrowers,—*p.* Flet.

Flotylla, *fr.*, mała flota.

Flower, Flobert, *fr.*, broń palna w rodzaju fuzji, małego kalibru (fig.).

Fludrybus, *nm.*, *teatr.*, młody i zdolny aktor, ale hulaka, na którego nie można liczyć.

Fluid, *łć.*, płyn, ciecz; *żart.* trunek.

Fluksja, *łć.*, rodzaj bólu zębów z obrzmieniem dziąseł i twarzy.

Flukt, *łć.*, prąd, fala, nurt, bałwan.

Fluktuacja, *łć.*, falowanie płynu; chełbotanie, przelewanie się; wahanie się; chwiejność, niestałość, niepewność, zmienność.

Fluor, *łć.*, *chem.*, pierwiastek z gromady chlorowców, gaz żółtawy o ostrym zapachu.

Fluorosceina, *łć.*, substancja krystaliczna barwy ceglastej, fluoryzująca.

Fluorescencja, *łć.*, *fiz.*, własność niektórych ciał świecenia przy zwykłej temperaturze pod wpływem padającego na nie światła.

Fluoroforta, *łć.*, rysunek, wytrawiony kwasem fluorowodornym na kliszy szklanej i następnie odbity na papierze.

Fluorokrzemian, *chem.*, sól fluorokrzemowodoru.

Fluorokrzemowodór, kwas fluoro-krzemowodorowy, *chem.*, związek fluoru z krzemem i wodorem.

Fluorowodorny kwas, *chem.*, związek fluoru i wodoru gazowy a. płynny, mocno żrący.

Fluoryt, *łć.*, *min.*,— *p.* Fluspat.

Fluoryzować, *łć.*, posiadać własność fluorescencji.

Flus, *nm.*, topnik; w *techn.* substancja łatwiej topliwa, dodawana do trudniej topliwej; lagier; upływ; skrofuły, reumatyzm; osad; gra w karty: straszak.

Fluszpat, Fluspat, Fluoryt, *nm.*, topnik, minerał, złożony z fluoru i wapnia, używany jako tańszy kamień ozdobny oraz do celów technicznych.

Fochy, *nm.*, *blp.*, dąsy, gniewy, rzucanie się, kaprysy, fonfry, fanaberje, grymasy.

Foczmajster, *nm.*, okręgowy zawiadowca lasów rządowych, leśniczy okręgowy.

Foczy, Fokowy, *przym.* od **Foka.**

Fohizm, Foizm, ob. Buddaizm; cześć, której przedmiotem jest Fo (staroż. bohater chiński).

Föhn, *nm.* *(fon)*, wiatr ciepły, osuszony w przejściu nad górami.

Foje (z *fr.* **Foyer**), *nieod.*, ozdobna sala w teatrze (z bufetem), do której publiczność przechodzi w antraktach.

Foka, *łć.*, zwierzę ssące, z rzędu płetwonogich, bez ucha zewnętrznego z krótkiemi kłami, cielę morskie, pies morski (fig.).

Fokmaszt, *hol.*, maszt na przodzie okrętu.

Foksal, *ang.*, budynek w ogrodzie zamiejskim, przeznaczony do zabawy publicznej; dworzec kolei żelaznej, banhof.

Foksterjer, Foxterrier, *ang.*, niewielki dog, zaprawiony do rozgrzebywania jam lisich (fig.).

Fokus, *łć.*, ognisko, punkt, w którym zbierają się promienie, odbite od zwierciadła a. załamane w soczewce; sztuczka czarodziejska.

Folarz, *łć.*,—p. Folusznik.

Folblut, *nm.*, koń angielski czystej krwi, piękny koń rasowy.

Folga, *łć.*, podkładka; dźwignia, podstawka; **f.**, *nm.* ulga, ulżenie, powolność, pobłażanie, odpoczynek, swoboda, wolność; w *szewc.* bok gumowy u kamasza; w *teatr.* sznur, na którym stale wisi dekoracja (np. kurtyna); w *jub.* blaszka metalowa, podkładana w oprawie pod drogie kamienie, dla dodania im ognia, powaba, zapał; w ubraniu: zakładka.

Folgować, *nm.* dawać folgę, odpoczynek, oszczędzać, być wyrozumiałym, mieć wzgląd; popuszczać cugle, pobłażać; słabnąć, łagodnieć, mniej dokuczać, puszczać (mróz **f-guje**); czekać, prolongować.

Foljał, Foljant, *łć.*, księga w formacie połowy arkusza, księga in folio, wolumin.

Folje, *fr.*, farby spreparowane w listkach do wycisków introlig.

Foljo, *łć.*, *skr.* **fol.**, wielki arkuszowy format księgi; arkusz, stronica w księdze handlowej z numerem bieżącym.

Foljować, *nm.*, numerować stronice księgi, paginować.

Folkething, *duńs.*, izba deputowanych w Danji.

Folklor, *ang.*, twórczość ludowa w postaci podań, legiend, baśni, pieśni i t. p., jako materjał do badań naukowych.

Folklorysta, *ang.*, znawca i badacz twórczości ludowej.

Folklorystyka, *ang.*, badanie folkloru.

Folkloryzm, *ang.*, *blm.*, kierunek naukowy i artystyczny, oparty na folklorze.

Folować—*p.* Foluszować.

Folówka, *łć.*, drzewo, z którego wypalają węgiel.

Folusz, *łć.*, machina do folowania sukna, sukno własnego wyrobu, młyn blecharski.

Folusznik, Folarz, *łć.*, wałkarz sukna, ten, co je foluje, pilśniarz, blecharz sukna.

Foluszować, *łć.*, zbijać, wałkować sukno, aby było grubsze, spilśniać; czyścić sukno, wywabiać z niego plamy; walać, brudzić, zatłuszczać; w *górn.* napełniać naczynie rudą a. solą; oczyszczać sztolnię ze szlamu; zalewać rzadkim wapnem próżnię murującej się ściany; dopełniać drzewem miejsca próżne palącego się stosu węglarskiego.

Folwarczek, *nm.*, mały folwark.

Folwarczny, Folwarkowy, *przym.* od Folwark; należący do folwarku, dotyczący folwarku.

Folwark, *nm.*, dwór właściciela ziemskiego z zabudowaniami i gruntami; oddzielna część wsi z zabudowaniami gospodarczemi.

Fołdrować, *nm.*, oskarżać, oczerniać, instygować, procesować, pozywać; ujmować się za czem a. za kim, popierać, adwokatować, pomagać, wspierać.

Foment, *łć.*, poduszczanie, podburzanie, namowa.

Fomentacja, *łć.*, leczenie mokremi gorącemi okładami; naparzanie, zagrzewanie; podniecanie, podburzanie.

Fomentować, *łć.*, namawiać, podburzać.

Fomfry,—*p.* Fonfry.

Fonacja, *gr.*, wymawianie dźwięków.

Fonautograf, *gr.*, przyrząd, uwidoczniający drgania głosowe, same ś. żłobiące na obracającym ś. walcu, i oddający je głosem.

Fonetyczny, *gr.*, *przym.* od Fonetyka; pisownia **f-na** = zgodna z brzmieniem, z wymawianiem wyrazów.

Fonetyka, Fonologja, *gr.* część gramatyki, obejmująca naukę o brzmieniach językowych, nauka o dźwiękach, głosownia.

Fonfry, Fomfry, (-ów), *fr.*, *blp.*, fochy, kaprysy, dąsy, grymasy, muchy w nosie, fanaberje.

Fonograf, *gr*, przyrząd, notujący i odtwarzający mowę, śpiew, muzykę i inne głosy,—*p.* Gramofon (fig.).

Fonolit, *gr.*, skała pochodzenia wulkanicznego, złożona z sanidynu, nefelinu i zeolitu, używana do budowy.

Fonologja, *gr.*, *p.* Fonetyka.

Fonometr, *gr.*, przyrząd do mierzenia siły głosu.

Fonometrja, *gr.*, badanie rezonansu jakiego ciała za pomocą kamertonu.

Fonoskop, *gr.*, przyrząd, złożony ze słuchawki i mikrofonu, do mierzenia siły głosu.

Fontal, Fontel, *przen.* tłok z klapą w pompie, wentyl.

Fontanella, *gr.*—*p.* Apertura.

Fontanna, *fr.* wodotrysk, *zdr.* **Fontanka.**

Fontaź, *fr.* kokarda, węzeł fantazyjny u szyi przy krawacie.

Football, *ang.* (futbal) gra, polegająca na podbijaniu dużej piłki tylko nogą.

For, *nm.*, przewaga, ustępstwo, dane komu; **f.** w wyścigach, w grze szachowej, bilardowej, karcianej i t. d.; dawać komu **f-y** = robić mu ustępstwo; mieć u kogo **f-y** = mieć u niego względy, znaczenie, poparcie, łaskę, protekcję.

Fora! *wł.*, bis! po raz drugi! jeszcze raz!; precz! precz stąd! wynoś się! won!

Forajza, *nm.* sztabka żelazna ruchoma, przytwierdzona stale do jednej połowy okna i zakładająca się na hak u drugiej połowy.

Foralja, *łc.* ceny targowe produktów; opłata targowa.

Foralny, *łc.* sądowy.

Foraminifery, *łc.*, otwornice, korzenionóżki, zwierzęta, należące do pierwotniaków.

Forant, Forat, *nm.*, w *rzem.*, zapas; robić na **f.** = przygotowywać wyroby na skład, wyroby gotowe.

Forboty, *nm.*, koronki u szyi sukni damskiej,

Fordyment, *fr.* —*p.* Furdyment.

Forejter, Foryś, *nm.*, pomocnik furmana; lokaj, siedzący na jednym z przodowych koni karety, zaprzężonej w 4 a. 6 koni.

Forela, *nm.*,—*p.* Pstrąg.

Foremka, *zdrob.* od **Forma**, małe naczynie a. przyrząd do nadawania formy; *p.* Forma.

Foremny, *łc.*, kształtny, zgrabny, regularny, prawidłowy.

Foresterja, Foresterium, Forestjernia, *wł.*, pokój dla przychodniów, dla gości w klasztorach.

Forfanterja, *wł. p.* Furfanterja,

Forga, *wg.*, kita, pióropusz.

Forma, *łc.*, postać, kształt, figura, układ, sposób (**f.** bytu, rządu, myśli); pozór, upozorowanie; dla **f-y** tylko=dla pozoru, dla oka; model, wzór, modła, fason, krój; powierzchowność, złudzenie, język, styl (władać biegle **f-ą**); formuła, formułka; formalność, obrządek, ceremonja (**f.** sakramentu, **f-y** kościelne, towarzyskie); *w muz.* budowa, układ utworu muzycznego; nauka o **f-ach** = o budowie różnych rodzajów kompozycji; *w mat.* nazwy różnych utworów, wyrażeń i funkcji; przyrząd do nadawania kształtu odlewom, wyrobom (**f.** do odlewu, **f.** garncarska, **f.** do ciast (fig.); w *druk.*, czcionki ułożone w kolumny, ściśnięte ramą, z których odbija ś. strona arkusza druku.

Formacja, *łc.*, formowanie, kształtowanie; szykowanie, tworzenie, sztyftowanie (**f.** pułku, kolumn); *gieol.* jeden z pokładów ziemi, warstwa skorupy ziemskiej, utworzona w pewnym okresie gieologicznym, grupa skał pochodzenia jednoczesnego, utwór.

Formalina, *łc.*, płyn antyseptyczny, z którego wydziela się gaz bakterjobójczy.

Formalista (forma żeńs. Formalistka), *łc.*, ściśle trzymający ś. przepisów i form zewnętrznych, pedant, ceremonjant, człowiek wymuszony, uważający na formalności.

Formalistyczny, *przym.* od **Formalistyka.**

Formalistyka, Formalizm, *łc.*, ściśle przestrzeganie form, prze-

pisów bez wnikania w treść i ducha rzeczy, rutynizm; ceremonjowanie się, ceremonje, etykieta; sądzenie z pozoru, z powierzchowności.

Formalizować, *łć.*, skrupulatnie przestrzegać formy, przepisów; ceremonjować się.

Formalja, *łć.*, formy, obrzędy, ceremonje.

Formalność, *łć.*, *rz.* od Formalny; sposób postępowania urzędownie wskazany; czynność, wymagana przez formy towarzyskie.

Formalny, *przym.* od Forma, dotyczący formy logicznej, uwzględniający tylko formę; zgodny z przepisami, prawnie przepisany, urzędowy, oficjalny, legalny; zewnętrzny, powierzchowny, pozorny (pojednanie **f-e**); istny, prawdziwy, skończony, zupełny, zdecydowany (**f.** głupiec); **f-a** kwestja, dotycząca formy, a nie istoty rzeczy; błąd **f.** = uchybienie przeciw formie: końcówki wyrazów — cząstki **f-e.**

Format, *łć.*, kształt, wielkość, rozmiar papieru, książki, obrazu.

Formiarnia, Formiernia, Formarnia, *nm.*, miejsce wyrobu form na odlewy.

Formiarz, Formierz, *nm.*, ten, co wyrabia formy do odlewów; sztukator, wyciskający różne figury na wosku, gipsie, alabastrze i t. d.

Formierstwo, *nm.*, sztukatorstwo.

Forminga, *gr.*, rodzaj cytry lub harfy greckiej (fig.).

Formować, *łć.*, nadawać formę, kształtować, urabiać w pewną formę, w pewien kształt; kształcić, wprawiać, układać, ćwiczyć (**f.** rękę, charakter); urządzać, tworzyć, składać, sztyftować (**f.** legjony, kadry); szykować, przyprowadzać do porządku, ustawiać, rychtować, szeregować (**f.** szyk bojowy); **f.** proces = wytaczać; tworzyć, składać, stanowić (małżeństwo z dziećmi formuje rodzinę); **f. ś.** robić się, tworzyć ś., powstawać, składać ś. (z groszy formują się sumy; wrzód ś. formuje); stawać w pewnym porządku, szykować ś., porządkować ś. (wojsko formuje ś.); kształcić ś., ćwiczyć ś., wyrabiać ś., nabierać ogłady, poloru, dobrych obyczajów.

Formularz, *łć.*, zbiór formuł, przepisy o formułach; wzór, przepis, forma, schemat, według którego piszą się akty urzędowe, handlowe i t. p.; stan służby.

Formuła, *łć.*, przepis, prawidło, forma, wzór, wyrażenie służące za wzór, za formę w układaniu aktu, podania i t. p.; **f.** przysięgi = rota przysięgi; **f.** zaklęcia; wzór, wyrazy lub znaki, uwidoczniające zwięźle jakieś twierdzenie naukowe.

Formułka, *łć.*, formuła w kwestji podrzędnej, przepis drobnostkowej pedanterji; w *lm.* ceremonje, ceregiele.

Formułować, *łć.*, ujmować w formułę, wyrażać co w treściwym, ścisłym, jasnym wyrażeniu.

Fornal, parobek stajenny przy koniach na wsi, woźnica wozu roboczego wiejskiego.

Fornalka, cztery konie, stanowiące zaprząg; wóz na wsi, fura.

Fornir, Fornier, *wł.*, cieniutkie deseczki z drzewa droższego, służące do wykładania wyrobów stolarskich, okleina.

Fornirować, *wł.*, oklejać, okładać fornirem.

Foronomja, *gr.*, nauka o ruchu ciał.

Forować, *wł.*, wypędzać, wydalać, wyganiać.

Forpoczta, *nm.*, straż przednia, czaty przednie, mające na celu obserwację nieprzyjaciela, placówka.

Forsa, *fr.* siła, moc; usiłowanie, gwałt, wysiłek; *żart.* pieniądze, fundusz; popieranie usilne.

Forsować, *fr.*, zabiegać, usiłować, robić wysiłek, pracować męcząco, męczyć, mordować, nadwerężać, zrywać (**f.** nogi); popierać usilnie; utrzymywać płyny w warunkach, sprzyjających fermentacji (**f.** piwo); w *ogr.* przyśpieszać sztucznie wzrost roślin, pędzić rośliny; **f. się** = wysilać ś., mordować ś., męczyć ś.

Forsowny, *fr.*, prowadzony z wysiłkiem, męczący, wymagający wytężenia sił, wytężony, usilny, gwałtowny (marsz **f.** = pośpieszny).

Forszlag, *nm.*, w *muz.*, ozdobnik, figury, służące do upiększenia melodji; nuta mała przy dużej o pół tonu od niej wyższa.

Forszlak, *nm.*, część cielęciny a. baraniny między pośladkiem a cąbrem, z nerką.

Forszmak, *nm.*, przedsmak; potrawa ze śledzi, masła i jaj.

Forszpan, *nm.*, stangret, powożący z konia, foryś.

Forszprung, *nm.*, kawałek (ściany) wystający, wyskok.

Forszt, *nm.*, las, bór utrzymywany w należytym porządku; dyl, oblader, opoła; tarcica, deska szczeg.: dwucalowa, dwucalówka, podłoga z desek.

Forszta, *nm.*, ścianka, dzieląca komin na dwa lufty; podłoga w izbie z desek.

Forsztat, *nm.*, przedmieście pod fortecą.

Forsztować, *nm.*, zakładać las nowy, zagajać; wykładać dylami, szalować; dawać ściankę drewnianą, przepierzać.

Forsztowanie, *nm.*, *rz.* od Forsztować; ścianka, przegroda, przepierzenie z tarcic; *zdr.* Forsztowańko.

Forszus, *nm.*, zaliczka, zaliczenie, pieniądze dane naprzód; zadatek, zapomoga.

Forszusować, *nm.*, dawać forszus, zaliczać, wypłacać z góry, dawać z góry pieniądze.

Fort, *fr.*, mała warownia samoistna, oddzielna fortyfikacja, wysunięta obok twierdzy (fig.).

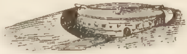

Fort! *wykrz. nm.*, precz! za drzwi! fora!; ciągle, dalej! wciąż!

Forta, *fr.*, karta, która po zgraniu innych tejże maści stała się mocną, niepodobną do zabicia.

Fortalicja, *łc.*, mała warownia (drewniana), strażnica kresowa.

Forte, *wł.*, silnie, mocno, głośno.

Forteca, *wł.*, miejsce ufortyfikowane, twierdza, warownia; kara zamknięcia w fortecy; gra towarzyska, w której nacierający zdobywa pionkami miejsca, których przeciwnik nie obronił.

Forteczny, *przym.* od **Forteca.**

Fortel, *nm.*, podstęp, podejście sprytne, wybieg, sposób.

Fortepjan, *wł.*, instrument muzyczny, mający struny metalowe i klawisze, w którym dźwięk wydobywa się przez uderzenie młoteczków o struny; lekcje **f-u**=lekcje gry na fortepjanie; *zdr.* **Fortepjanik,** zabawka w rodzaju **f-nu.**

Fortepjanista, *wł.*, stroiciel fortepjanów, ten, co robi a. stroi fortepjany; korektor; wirtuoz, grający na fortepjanie, pianista.

Fortepjanistka, *wł.*, artystka grająca na fortepjanie.

Fortuna, *łc.*, los, szczęście, dola; mienie, majątek, bogactwo, dostatek, kapitał, fundusz; ślepa **f.** = ślepy, szczęśliwy traf.

Fortunat, *łc.*, mający wielką fortunę, bogacz.

Fortunka, *łć.*, *zdr.* od Fortuna; rodzaj bilardu maleńkiego a. rulety (fig.); gra losowa, loteryjka; niewielki majątek

Fortunny, *łć.*, szczęśliwy, pomyślny, udatny.

Fortyfikacja, *łć.*, nauka o umocnieniu miejscowości, budowaniu, obronie i oblężeniu twierdz; obwarowanie twierdzy; wały obronne, okopy, szańce.

Fortyfikator, *łć.*, specjalista od fortyfikacji.

Fortyfikować, *łć.*, obwarowywać, umacniać, zaopatrywać w fortyfikacje.

Forum, *łć.*, *nieod.*, rynek w starym Rzymie, gdzie się odbywały narady ludowe; miejsce roztrząsania spraw publicznych; sąd właściwy, kompetentny, miejsce rozpraw sądowych.

Forwacht, *nm.*, czaty przednie, forpoczta, warta.

Foryś — *p.* Forejter, woźnica wożący pana; *przen.*, *żart.*, zdrowy chłopski rozum.

Forytować, *nm.*, kogo, co = popierać, protegować, faworyzować, zalecać, rekomendować przyjaźnie, dopomagać komu, opiekować ś.; **f.** na kogo, oskarżać sądownie, denuncjować.

Forzec (for-zec), *nm.*, w *introl.* kartki czyste, nie zadrukowane przed kartą tytułową książki, z których jedna jest przyklejona do okładki, a druga wolna.

Fosa, *łć.*, rów, przekop, dół wydłużony (fig.).

Fosfat, *gr.*, *chem.* nawóz sztuczny, w którym główną część składową stanowi fosforan wapna.

Fosfatyna, *gr.*, rodzaj sztucznej odżywki dla niemowląt i dzieci.

Fosfor, *gr.*, pierwiastek chemiczny, niemetaliczny, z gromady azotowców, używany do fabrykacji zapałek.

Fosforan, *łć.*, sól kwasu fosfornego.

Fosforescencja, *łć.*, własność niektórych ciał świecenia w ciemności, przy zwykłej temperaturze, skutkiem procesów chemicznych, uprzedniego naświetlenia i t. p.

Fosforetoza, *gr.*, choroba, na którą zapadają pracujący wśród dymów fosforowych.

Fosforoskop, *gr.*, przyrząd do badania objawów fosforescencji.

Fosforyczny, *przym.* od Fosfor, mający własności fosforu, świecący w ciemności.

Fosforyt, *gr*, minerał, będący odmianą apatytu, używany w rolnictwie jako nawóz.

Fosforyzować, *gr*, okazywać zjawiska fosforescencji.

Fosilje, *łć.*, ciała kopalne, skamieniałości.

Fosor, *łć.*, grabarz, kopacz.

Fosówka, ziemia tłusta iłowata, używana do robót fosowych, do zalepiania.

Fot, Fota, *fr.*, pomyłka; **f.,** *tur.* = tkanina z włosa, włosienica; fartuch, rodzaj spódnicy.

Fotel, *fr.*, duże krzesło z poręczami (fig.); *przen.:* **f.** akademicki, ministerjalny = godność akademika, ministra, teka ministerjalna.

Fotelik, *zdr.* od **Fotel,** mały fotel, krzesełko z boczną poręczą.

Fotoceramika, *gr.*, sztuka wypalania obrazów fotograficznych na porcelanie, szkle, emalji.

Fotochemigrafja, *gr.* — *p.* Cynkografja.

Fotochemja, *gr.*, nauka o chemicznem działaniu światła.

Fotochromja, *gr.*, fotografja barwna, dająca naturalne zabarwienie przedmiotów fotografowanych.

Fotocynkografja, *gr.* — *p.* Cynkografja.

Fotodruk, *gr.*—*p.* Fototypja.

Fotodrukować, *gr.*, odbijać za pomocą fotodruku.

Fotofon, *gr.*, przyrząd do przenoszenia dźwięków na znaczne odległości za pomocą promieni światła.

Fotogien, *gr.*, rodzaj materjału oświetlającego pochodzenia mineralnego.

Fotograf, **Fotografista** *gr.*, (for. żeńs. **Fotografistka**), pracownik, zajmujący się fotografowaniem.

Fotograficzny, *gr.*, *przym.* od Fotograf i Fotografja; **f.** aparat = przyrząd do fotografowania (fig.).

Fotografja, *gr.*, zdejmowanie widoków, obrazów, portretów za pomocą działania chemicznego światła na płytę; zakład, w którym fotografują; **f. a.** **Fotogram** = wizerunek fotograficzny.

Fotografować, *gr.*, odtwarzać wizerunki widoków, przedmiotów, portrety, sposobem fotograficznym, zdejmować fotografje; **f. ś.**, poddawać ś. fotografowaniu, zdejmować się, kazać siebie fotografować.

Fotogram, *gr.*, wizerunek fotografowany, fotografja osoby lub przedmiotu.

Fotograwiura, *fr.*, obraz przeniesiony z kliszy fotograficznej na blachę miedzianą, pogłębiony w niej przez wytrawienie i drukowany na prasie sztycharskiej.

Fotoheljograf, *gr.*, aparat zastosowany do fotografowania powierzchni słońca celem zbadania zmian, zachodzących na niej.

Fotolitografja, *gr.*, przenoszenie obrazów fotograficznych z kliszy na kamień litograficzny i odbijanie ich prasą litograficzną.

Fotometeor, *gr.*, zjawisko świetlne w atmosferze.

Fotometr, Fotoskop, *gr.* przyrząd do mierzenia siły światła, światłomierz (fig.).

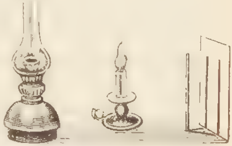

Fotometrja, *gr.*, mierzenie natężenia światła.

Fotomikrografja, *gr.*, fotografowanie istot najdrobniejszych z pomocą mikroskopu.

Fotoplastykon, *gr.*, zbiór stereoskopów, umieszczonych w przyrządzie, przesuwającym je automatycznie przed oczami widza.

Fotosfera, *gr.*, świetlna powierzchnia słońca, jaśniejsza w środku, a ciemniejsza ku brzegom.

Fotoskop, *gr.*, przyrząd do rozpatrywania światła, oceniania jego siły.

Fotoskulptura, *łć.*, zastosowanie fotografji do mechanicznego wyrobu posążków.

Fototaktyzm, *gr.*, ruch istot organicznych, spowodowany działaniem światła; **f. dodatni**—ku światłu dążący; **f. ujemny** — kryjący się przed światłem.

Fototechnika, *gr.*, sztuka oświetlania, technika oświetlania.

Fototyp, *gr.*, rysunek, odbity za pomocą fototypji.

Fototypja, Fotodruk, *gr.*, otrzymywanie wypukłych płyt drukarskich za pomocą trawienia obrazów fotograficznych, przeniesionych na płytę metalową, światłodruk.

Foyer — *p.* Foje.

Fracha *wł.*, *zgr.* od **Fraszka**, żart, głupstwo, bagatela.

Fracht, *nm.*, transport, przewóz towarów; towar, oddany do prze-

wiezienia, ładunek, bągaż; opłata za przewóz towarów, przewoźne; **f.** a. list **f-owy**=wykaz piśmienny towarów przewożonych, jako dowód do odbioru, list przewozowy.

Frachtować, *nm.*, trudnić się przewozem towarów, ładować wagony towarem.

Frachtowy, *przym.* od Fracht; przewozowy, transportowy, ładowny; **f.** list, wykaz wysłanego towaru, jego wagi i należności za przewóz.

Fraczek, *zdr.* od **Frak,** przedłużenie z tyłu stanika damskiego, jak u fraka męskiego; *przen.* elegancik.

Fraczyć ś., *fr.*, ubierać się we frak.

Fragment, *łć.*, ułamek, urywek, kawałek, szczątek, cząstka z większego utworu; czcionki różnego gatunku rozsypane i pomieszane; czcionka obca, która się zamieszała między dane pismo.

Fragmentaryczny, *łć.*, ułamkowy, urywkowy, niezupełny.

Fragmentować, *łć.*, wypadkowo rozsypać czcionki ułożone w kolumny.

Fraj — *p.* Frei.

Frajbiter, *nm.*, rozbójnik morski, korsarz.

Frajda, *nm.*, *gm.* przyjemność, uciecha, zabawa, uczta, hulanka, gratka.

Frajer, *nm.*, *gm.* nowicjusz, fryc; człowiek naiwny; złodziej początkujący; zalotnik, starający się o pannę.

Frajłajn, *nm.*, *dosł.* panienka; bona Niemka.

Frak, *fr.*, rodzaj surduta z wyciętemi z przodu połami (fig.).

Frakcja, *łć.*, odłam, stronnictwo, partja; w *mat.* ułamek.

Frakcyjka, *zdr.* od **Frakcja.**

Fraktpagina, *łć.*, stronica, podzielona na 2 szpalty; stronica, złożona wzdłuż i w jednej połowie zapisana; cytata na marginesie.

Fraktura, *łć.*, złamanie kości, mechanizm w organach, służący do przepuszczania lub zatrzymywania wiatru do piszczałek; *druk.* pismo niemieckie łamane.

Frambużysty, *szw.*, sklepieniowy.

Framuga, Frambuga, *szw.*, wgłębienie w ścianie, nisza, wnęka, sklepienie (fig.), arkada.

Franciszkan, Franciszkanin, zakonnik reguły św. Franciszka; w *lm.*, zakon, kościół a. klasztor Franciszkanów.

Franciszkanka, forma żeńs. od Franciszkan.

Franciszkański, *przym.* od Franciszkan.

Francjada, *fr.*, przeciąg 4 lat według kalendarza zaprowadzonego przez wielką rewolucję francuską.

Francuski, pochodzący z Francji; **f.** piesek=pieszczoszek, delikacik, gagatek; kluski **f-e**=duże; pulchne ciasto **f-e** = tłuste, dzielące się; w *ślus.* krzyż **f.**=skombinowane wycięcie w bardzie kluczowym do odkręcania śrub i muter.

Francuszczyzna, wszystko, co pochodzi z Francji; język francuski.

Francuz, mieszkaniec Francji; nauczyciel, guwerner z Francji; nauczyciel języka francuskiego; *żart.* wieprz, prosię; karaluch; w *piekar.* bułka zwyczajna, ordynarna.

Francuzica, *pog.* Francuzką.

Francuzieć, Francuzić ś., stawać się francuskim, przejmować się francuszczyzną.

Francuzka, bona, guwernantka z Francji; nauczycielka języka francuskiego.

Francuzomanja, *gr.*, upodobanie we francuszczyźnie.

Frangulina, *łć.*, żółta substancja krystaliczna, należąca do rzędu glukozydów, otrzymywana z kory szakłaka zwyczajnego i szakłaka kruszyny.

Frank, *fr.*, moneta francuska = 38 kop.; na Wschodzie nazwa Europejczyka z Europy Zachodniej.

Frankatura, *fr.*, opłata z góry na poczcie za wysyłany list albo posyłkę.

Frankista, członek sekty żydowskiej w dawnej Polsce; potomek ochrzczonych dawnych frankistów.

Frankmason, *fr.—p.* Farmazon.

Frankmasonerja, *fr.*, masoństwo, wolne mularstwo (sekta religijnopolityczna).

Franko, *wł.*, opłacony z góry (list).

Frankować, *fr.*, opłacać przy wysyłaniu posyłkę albo list na poczcie.

Frant, *nm.*, filut, człowiek chytry, przebiegły, lis, szalbierz; udawać z głupia **f.**= udawać naiwnego, udawać niewiniątko.

Frantostwo, *nm.*, przebiegłość, chytrość, filuterja, szalbierstwo.

Frantowski, *nm.*, chytry, przebiegły, podstępny, szalbierski.

Frapować, *fr.*, sprawiać wrażenie, zwracać uwagę, uderzać, zaciekawiać, zajmować, nęcić, wabić, pociągać.

Frasobliwy, *nm.*, niespokojny o kogo, troskliwy, zgryźliwy; sfrasowany, zmartwiony, zgryziony, stroskany, struty.

Frasować, *nm.*, nabawiać frasunku, sprawiać kłopot, martwić, niepokoić; **f. ś.**, troszczyć ś., martwić ś., gryźć ś., truć ś., kłopotać się.

Frasunek, *nm.*, niepokój, troska, kłopot, zmartwienie, zgryzota.

Fraszka, *wł.*, rzecz małej wagi, głupstwo, próżność, błahostka, furda, drobnostka, bagatela; **f-i** = drobne wiersze, żarty, epigramaty żartobliwe.

Fraszkopisarz, poeta, piszący fraszki.

Frater, *łć.*, brat; braciszek zakonny.

Fraternizować, **Fraternizować ś.**, *łć.*, bratać ś., poufalić ś., kumać się, sprzymierzać się.

Fratrja, *gr.—p.* Fila.

Fraucymer, *nm.*, damy dworskie przy dworze; mieszkanie kobiet, pełniących służbę przy dworze; *pogardl.*, kobieta.

Fraza, *gr.—p.* Frazes; w *muz.*, cząstka melodji o pewnym zaokrągleniu, prawidłowe następstwo akordów; zdanie bez znaczenia, nic nie wypowiadające.

Frazeolog, **Frazesowicz**, *gr.*, ten, co ś. posługuje czczemi frazesami, co wypowiada szumne zdania bez treści.

Frazeologja, *gr.*, budowa okresów i zdań wykwintnych, sposób mówienia, wysłowienie, styl; wymowa gładka bez treści, posługiwanie się szumnemi a pustemi frazesami, czcza gadanina, blaga.

Frazes, **Frąza**, *zgr.*, zdanie, wyrażenie, zwrot, okres, ustęp w mowie; sposób wysłowienia ś.; czcze słowa, chociaż piękne.

Frazesowicz—*p.* Frazeolog.

Frazować, *gr.*, w *muz.*, uwydatniać myśli w muzyce, akcentować je właściwie i delikatnie cieniować.

Frażety, **Frażetowskie wyroby**, wyroby platerowane (od nazwiska warszawskiego fabrykanta, Frageta).

Freblanka, **Freblówka**, nauczycielka początkowa, ucząca wedle metody Froebla.

Freblowski, zgodny z systemem pedagogicznym Froebla; urządzony podług tego systemu (ogródek **f.**).

Fregata, *wł.*, lekki statek wojenny trójmasztowy o jednym piętrze; ptak morski pletwonogi z gatunku rudlonogich (fig..)

Frei, Frej, Fraj, *nm.*, wolny, swobodny; bezpłatny, opłacony (list).

Frejer—*p.* Frajer.

Frejlina, *nm.*, dama dworska, należąca do orszaku monarchini.

Frekwencja, *łć.*, częste odwiedziny, uczęszczanie, obfitość gości, odwiedzających; goście, przyjeżdżający do kąpieli, do miejscowości pięknych, do teatrów itd.

Frekwentacja, *łć.*, znaczna ilość przychodzących (kupować i t. d.).

Frekwentować, *łć.*, uczęszczać.

Frenalgja, *gr.*, melancholja, choroba umysłowa.

Frendzla, Frędzla, Fręzla, *nm.* (*zdr.* **Frendzelka, Frędzelka, Fręzelka**), bramowanie ze zwisających nici, sznureczków.

Frendzlowaty, Frędzlowaty, Fręzlowaty, *nm.*, podobny do frendzli, strzępiasty.

Frenetyczny, *fr.*, szalony, niepowściągliwy, gwałtowny, pochodzący z zachwytu (oklask).

Frenezja, *fr.*, szał, furja, szaleństwo.

Frenolog, *gr.*, poświęcający się frenologji, znawca frenologji.

Frenologja, *gr.*, nauka wnioskowania o zdolnościach umysłowych z kształtu czaszki głowy.

Frenopata—*p.* Psychjatra.

Frenopatja, *gr.*, choroba duszy.

Frenopleksja, *gr.*, zachwyt, ekstaza.

Fresk, *wł.*, malowidło farbami olejnemi na świeżym tynku, alfresko (fig.).

Fretka, gatunek tchórza (fig.).

Frędzla, Fręzla — *p.* Frendzla.

Frigeriterapja, *łć.*, leczenie nizką temperaturą, zimnem.

Frigidarium, *łć.*, sadzawka albo basen z zimną wodą do pływania w termach rzymskich.

Fronda, *fr.*, stronnictwo polityczne we Francji, skierowane przeciwko kardynałowi Mazzariniemu; stronnictwo niezadowolone z rządu; malkontenci; odłam niezadowolonych, oderwany od stronnictwa; wichrzenie, warcholstwo.

Frondować, *fr.*, stać ś. malkontentem, urządzać frondę.

Frondysta, *fr.*, wichrzyciel.

Front, *łć.*, przód, strona przednia, czoło budynku lub szyku wojskowego; w *wojs.* stać **f-tem**= przybierać postawę prostą.

Fronton, *fr.*, część frontowa budynku, front jego; szczyt trójkątny nad gzymsem ściany frontowej gmachu, górna architektoniczna ozdoba na przodzie budynku (fig).

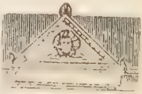

Frontowy, *fr.*, *przym.* od Front; służba **f-a**=czynna, w szeregach; wysoki, postawny (baba **f-a**); *rzecz.*, szeregowiec.

Frontszpic, Frontyspis, *łć.*, ściana wystająca pomiędzy krokwiami ze szczytu budynku.

Froter, *fr.*, ten, co froteruje posadzki; *żart.*, tancerz zapamiętały.

Froterka (forma ż. od Froter), żona frotera; froterowanie; podłoga, posadzka froterowana.

Froterować, *fr.*, woskować i polerować szczotkami posadzkę; *żart.*, **f.** posadzki=tańczyć zapamiętale.

Fru! *wykrz.* naśladujący zatrzepotanie skrzydeł, frunięcie pta-

ka, szelest chorągiewki i t. p.; **fru, fru,** *rz. nieod.*, pukiel z tkaniny powiewnej, przypinany przez kobiety przy kołnierzu pod lewym uchem.

Fruczak, motyl z rzędu zmierzchnic (fig.).

Frukt, *łć.*, owoc (drzewny); zysk, korzyść.

Fruktescencja, *łć.*, okres tworzenia ś. owoców i nasion u roślin wyższych.

Fruktydor, *fr.*, w kalendarzu rewolucji franc. miesiąc owoców, miesiąc 12 sty od 18 sierpnia do 17 września, po którym następowało 5 dni dopełniających.

Fruktyfikacja, *łć.*, przynoszenie korzyści, zysku.

Frunąć, *nied.* **Fruwać,** wzlecieć na skrzydłach, polecieć, wzbić ś. w powietrze; *przen.*, pierzchnąć, uciec, ulecieć, drapnąć.

Fryc, *nm.*, początkujący w jakimś fachu, niedoświadczony, nieobyty, nowicjusz—*p.* Frajer.

Frycowe, *nm.*, wykupne od nowicjusza, kara jako wkupne, poczęstunek dla nowych towarzyszów za przyjęcie nowicjusza do grona koleżeńskiego; *przen.*, strata, szkoda, poniesiona z powodu niedoświadczenia, nieoględności.

Frycówka, *nm.*, figiel, wypłatany nowicjuszowi a. okup za zwolnienie od figla; kara, bicie, cięgi.

Fryga, rodzaj zabawki dziecinnej, bąk, cyga, wartałka (fig.): *przen.*, człowiek zwinny, prędki, fertyczny, żywy jak iskra, żywiec.

Frygijska czapka, miękka, czerwona śpiczasta czapka z opadającym naprzód górnym końcem, używana jako godło w czasie rewolucji francuskiej; symbol wolności (fig.).

Frygowaty, kręcący ś. jak fryga.

Fryjer, *nm.*. zalotnik, gach—*p.* Frajer.

Fryjerka, zalotnica, kochanka.

Fryjor, *nm.*, wiosenne spławianie zboża (do Gdańska).

Frykando, *fr.*, pieczeń cielęca, szpikowana słoniną.

Frykasy, *fr.*, łakocie, przysmaki, potrawa wykwintna, smakołyk.

Frykcja, *łć.*, wcieranie maści w skórę; *przen.*, starcie przykre, nieporozumienie.

Frymarczyć, *nm.*, prowadzić handel zamienny, zamieniać, wymieniać co na co, szachrować; wystawiać co na handel, kupczyć, handlować czym niegodnie, zaprzedawać co, tracić (majątek).

Frymark, *nm.*, frymarczenie, handel, zamiana, kupczenie, szacherka, zaprzedawanie.

Frymuśny, kapryśny, wymyślny, zarozumiały.

Fryna, *gr.*, dama półświatka, hetera, zalotnica.

Fryszer, Fryszerz, *nm.*, robotnik, zajmujący się fryszowaniem, kuźniak.

Fryszerka, *nm.*, fryszowanie; piec fryszerski, zakład fryszowania żelaza, rafinerja żelaza, kuźnica.

Fryszować, *nm.*, przerabiać żelazo surowe na kowalne, świeżyć; oczyszczać kruszec przez topienie w ogniskach, piecach.

Fryszt, *nm.*, odłożenie sprawy sądowej, odwłoka; w *górn.*, miejsce, wyznaczone na szyb.

Fryta, *nm.*, mieszanina, z której szkło się robi; podkład pod emalję.

Frytura, *fr.*, łój wołowy wygotowany, używany do smażenia zamiast masła.

Frywolitki, Frywolity, *fr.*, rodzaj koronki z nici wykonywanej ręcznie na przyrządziku drewnianym zwanym czółenkiem.

Frywolny, *fr.*, płochy, swawolny, pustacki; błahy, czczy.

Fryz, *nm.*, pas ozdobny pod głównym gzymsem budynku, w kapitelach okiennych, w naddrzwiach, pod gzymsem szafy, pod gzymsem górnym pieca (fig.).

Fryz, *nm.*, koń ciężki, rosły, pochodzący z Niemiec północn.

Fryza, *fr.*, kołnierzyk szeroki, marszczony, kryza (fig.); biała falbanka u czepców i kołnierzy niewieścich; rodzaj sukna grubego (*zdr.* **Fryzka**).

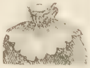

Fryzjer, *fr.*, strzygący włosy, robiący peruki, sztuczne loki, koki, koafiury i t. p., specjalista od fryzowania głów, perukarz (forma ż. **Fryzjerka**).

Fryzjerstwo, Fryzjerka, *blm.*, sztuka, zajęcie fryzjera.

Fryzować, *fr.*, trefić, kędzierzawić, tapirować (**f.** włosy komu, **f.** pióra strusie); karbować, fałdować.

Fryzowany, *fr.*, kręcący ś., kędzierzawy; wymuszony; żelazo **f-ne**, cienkie żelazo kute w sztabkach, pogiętych.

Fryzura, *fr.*, włosy na głowie ufryzowane, fryzjerskie uczesanie włosów, koafiura.

Fryzy, rasa bydła, pochodzącego z Fryzji.

Fuczeć, wydawać głos, jak płomień, dyszeć; szumieć, huczeć; *przen.*, pysznić się.

Fuga, *nm.*, rowek przez cały kant deski, w który wchodzi odpowiedni występ deski dopasowywanej; nut, gara (f.); miejsce spojenia części jakiej całości; w *bud.* spoina, stosuga, szpara, szczelina; *żart.* ucieczka; w *muz.*, kompozycja muzyczna, w której temat, wyrażony przez jeden głos albo instrument, przejmowany i powtarzany jest przez inne głosy albo instrumenty.

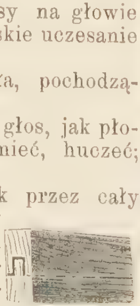

Fugas, a. w *lm.* **f-sy**, w *wojs.*, mina polowa.

Fugas chrustas, *żart.*, uciec w krzaki, drapnąć, dać drapaka.

Fugować, *nm.*, spajać części jakiej całości za pomocą fug; zapychać szczeliny.

Fugownica, *nm.*, cz. **Żłobkownica**, machina do robienia fug, żłobków.

Fugownik, *nm.*, narzędzie do wyżłabiania rowka w grzbiecie gonta albo fugi w kancie deski; hebel fugowy.

Fugówka, *nm.*, strzelba z rowkami podłużnemi wewnątrz lufy.

Fujara, *zgr.* od **Fujarka**; *przen.*, niedołęga, safanduła, jałopa, gamoń.

Fujarka (*zdr.* **Fujareczka**), piszczałka, flet pastuszy, z kory gałązki wierzbowej zrobiony przez wykręcenie z niej drzewa (fig.).

Fuknąć, złajać; *nied.* **Fukać**, silnie dmuchać, krzyknąć; **f. ś.** na kogo=ofuknąć się, oburknąć ś., obruszyć się; brykać, wpadać w szał (o zwierzętach).

Fuks, *nm.*, student świeżo przybyły do uniwersytetu, nowicjusz, fryc; koń lisiej maści; w grze bilardowej przypadkowe zrobienie bili inaczej, niż się zapowiedziało; przypadkowe powodzenie w grze; pospolity krajowy motyl dzienny, rusałka; **f-em**, przypadkiem, trafem, niechcący, szczególnym zbiegiem okoliczności.

Fuksja (*zdr.* **Fuksyjka**), *bot.*, *łć.*, roślina z rodziny wiesiołkowatych, ułanka (fig.).

Fuksszwanc, Fuchsszwanc, *nm.*, piłka ręczna (fig.).

Fuksyna, *nm.*, barwnik anilinowy w postaci proszku, barwiący na czerwono.

Fular, *fr.*, lekka tkanina jedwabna; chustka z tej tkaniny.

Fulguryt, *łć.*, strzałka piorunowa, rurka powstała z piasku, stopionego wskutek uderzenia piorunu, piorunowiec; gatunek materjału wybuchowego.

Fulminacja, *łć.*, trzask, szczęk, łoskot; grzmot; wygłaszanie klątwy kościelnej.

Fulminant, *łć.*, fukający, gromiący, łający.

Fulminaty, *łć.*, pioruniany; sole kwasu piorunowego.

Fulminować, błyskać, grzmieć, gwałtownie eksplodować; wybuchać gniewem, piorunować, oburzać się, fukać.

Fuma, w *lm.* **Fumy,** *łć.*, próżność, nadętość, zarozumiałość, pycha, duma, pańskie tony, zadzieranie nosa, udawanie, blaga.

Fumarola, *wł.*, źródło, z którego wydziela ś. przeważnie para wodna, a z nią kwas s i a r c z a n y, kwas borny, związki chloru i t. p. (fig.).

Fumigacja, *łć.*, okadzanie, okurzanie.

Funcik, *nm.*, *zdr.* od Funt, zaledwie funt.

Funda, *łć.*, *rub.*, poczęstunek, ugoszczenie, uraczenie a. jakakolwiek przyjemność, za którą płaci zapraszający.

Fundacja, *łć.*, założenie, zbudowanie, wzniesienie swoim kosztem; ufundowanie czego, zapis, legat, ofiara, nadanie; to, co ufundowano, zakład ufundowany.

Fundament, *łć.*, podstawa budowli, podwalina; grunt, podstawa, opora, podpora, zasada, racja, moc; w *druk.*, płyta w maszynie, na którą zsuwa się formę, mającą się drukować.

Fundamentalny, *łć.*, zbudowany na mocnym fundamencie a. służący za fundament; gruntowny, trwały, silny, dobrze zbudowany (gmach **f.**); zasadniczy, podstawowy, główny, kardynalny (dowód **f.**, bibljoteka **f-a**).

Fundatarjusz, *łć.*, ten, co dzierży nieruchomość z czyjego nadania, lennik.

Fundator (forma ż. **Fundatorka**), *łć.*, założyciel, nadawca; ten, co funduje, urządzający fundę.

Fundować, *łć.*, zakładać, budować swoim kosztem, ustanawiać; opierać na pewnych zasadach, zasadzać, gruntować; *rub.*, **f.** komu =częstować, podejmować, raczyć go a. dostarczać komu jakiej przyjemności, rozrywki na swój koszt; **f. ś.,** opierać ś., zasadzać ś., gruntować ś.; **f. ś. w co,** zaopatrywać się, sprawiać sobie.

Fundum, *łć.*, podstawa, podpora, fundament, grunt; główny folwark z pomiędzy kilku należących do jednego właściciela, skazać na **f.**=na więzienie, na wieżę.

Fundusik (*zdr.* od **Fundusz**), *łć.*, posiadanie niewielkiego zasobu pieniędzy na utrzymanie.

Fundusz, *łć.*, zasób pieniężny, kapitał szczególny na pokrycie specjalnych wydatków; środki pieniężne; **f.** żelazny=kapitał nienaruszalny; brać kogo na **f.**=kpić, żartować z niego, zabawiać się czyim kosztem.

Fungować, *łć.*, sprawować urząd; pełnić obowiązki.

Funikularny, *łć.*, linowy, sznurowy; **f-a**

kolej, droga żelazna linowa (wagony, ciągnione pod górę liną drucianą) (fig.).

Funkcja, *łć.*, czynność, działalność, sprawowanie, pełnienie czego, obowiązek (pełnić funkcję stróża); urząd, posada, służba, zatrudnienie, zajęcie; w *mat.* ilość, zmieniająca się w zależności od innej a. innych, ilość zmienna zależna; czynność całego organizmu lub oddzielnych części.

Funkcjonarjusz, *łć.*, pracownik, oficjalista, agient, urzędnik.

Funkcjonować, *łć.*, działać, być czynnym, wykonywać czynności w pewnym kierunku, sprawować obowiązki, pełnić funkcję, urząd.

Funt, jednostka wagi=500 gramom; **f.** nowopolski=405 gr.=32 łutom; **f.** rosyjski=409 gr.; **f. szterling,** moneta angielska=9 rb.; papier na **f-y**=makulatura; zbesztać kogo na **f-y**=srodze, bardzo zbesztać; kłamie na **f-y**=ogromnie.

Funtowy, *nm.*, *przym.* od Funt, ważący funt; podeszew **f-a**=zrobiona z grubej, mocnej skóry; ciasto **f-e**=sprzedawane na funty.

Funtstopa, praca mechaniczna, potrzebna do podniesienia jednego funta na wysokość jednej stopy.

Fura, *nm.*, wóz do wożenia ciężarów, furmanka (fig.); ilość czegoś, mieszcząca ś. na furze; *przen.*, mnóstwo, wiele czego, kupa.

Furaż, *fr.*, pasza, karm dla koni wojskowych, obrok; dostarczanie tej paszy; *przen.*, *żart.*, żywność dla ludzi.

Furażer, *fr.*, żołnierz, starający się o furaż dla koni.

Furażerka, *fr.*, czapka krojem wojskowym (fig.).

Furażerówka, *fr.*, zbieranie furażu, staranie się o furaż.

Furażować, *fr.*, dostarczać furażu, zbierać furaż dla koni wojskowych.

Furbeczkować, kląć: do stu tysięcy fur beczek djabłów!, sadzić djabłami.

Furczeć—*p.* Furknąć; wydawać głos koła szybko obracanego, szeleścić, chrobotać.

Furda, głupstwo, fraszka, drobnostka, bagatela.

Furdyga, zamknięcie, areszt policyjny.

Furdyment, *fr.*, blacha na głowni pałasza, garda (fig.).

Furfant, *wł.*, frant, fanfaron, pyszałek, samochwał, filut, zarozumialec, blagier, krętacz.

Furfanterja, *wł.*, chytrość, krętactwo, filuterja, pyszałkostwo, zarozumiałość, fanfaronada.

Furgon, *fr.*, kryty wóz ładowny (fig.).

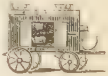

Furja, *łć.*, jędza, kobieta zła, wściekła, złośnica, wiedźma; wściekłość, pasja, zapalczywość, szał, furjactwo; choroba umysłowa, objawiająca ś. szałem chorego, szaleństwo.

Furjacki, *przym.* od Furjat.

Furjant, *czes.*, ludowy taniec czes.

Furjat, *łć.* (forma ż. **Furjatka**), warjat rzucający ś., niebezpieczny, szaleniec; człowiek gwałtowny, zapalczywy, pasjonat, złośnik.

Furjer, *łć.*, dostarczający żywności i kwatery dla wojska i koni wojskowych, kwatermistrz.

Furjeryzm, *fr.*, urządzenie społeczne, wymarzone przez Fouriera (1772—1837), polegające na wspólności mieszkania i zarobku.

Furjować, *łć.*, szaleć.

Furka (*zdr.* od **Fura**), wózek góralski (fig.).

Furkliwy, żywy, trzpiotowaty, roztrzepany.

Furknąć, *nied.* **Furkać, Furczeć, Furkotać**, warknąć, zawarczeć, burknąć, zaszeleścić (o kołowrotku, o skrzydłach); frunąć, pierzchnąć na skrzydłach, polecieć.

Furkot, Furkotanie, łoskot podobny do furkotania, łeskot kołowrotka, warczenie koła, szybko się obracającego.

Furman, *nm.*, woźnica, szczególnie przy furze.

Furmanić, *nm.*, być furmanem, trudnić się furmaństwem, powozić.

Furmanka, *nm.*, wóz, bryczka, fura, szczególnie najemna, do przewożenia ciężarów, fornalka.

Furmańczuk, *nm.*, chłopiec stajenny.

Furmański, *nm.*, *przym.* od Furman, należący do furmana; po **f-sku** =jak furman, po grubjańsku, nieokrzesanie.

Furmaństwo, *nm.*, zajęcie, stan furmana.

Furor, *łć.*, szał, furja, wściekłość, szaleństwo, zapalczywość, pasja, gwałtowność.

Furora, *wł.*, wielkie, niezwykłe powodzenie, podziw, zapał, uniesienie (jej śpiew, gra zrobiły **f-ę**).

Furta, *nm.*, drzwi pojedyńcze od ulicy w bramie, w parkanie (**f.** klasztorna) (fig.); *przen.*, droga, wstęp, wejście (**f.** do nieba); galerja podziemna w fortecy.

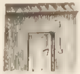

Furtać, robić furkot, szmer.

Furteczka, *zdr.* od **Furta**.

Furtjan, *łć.*, odźwierny w klasztorze.

Furtjanka, *łć.*, zakonnica odźwierna w klasztorze.

Furtka, *zdr.* od **Furta**; *przen.*, znaleźć, zostawić sobie **f-ę** wobec prawa, wobec zobowiązania=punkt, umożliwiający odwrót, wymówienie się, uwolnienie się.

Furunkuł, *łć.*, wrzodzianka.

Fusgzyms, *nm.*, gzyms, wyskok nad oknem; listwa, przybita do podłogi pod samą ścianą (fig.).

Fusknecht, *nm.*, piechur, żołnierz pieszy u Krzyżaków.

Fustanella, *fr.*, biały fałdzisty kaftan (Albańczyków i Greków nowożytnych), sięgający kolan.

Fustaż, *fr.*, naczynie próżne po wypakowaniu towaru, worki, beczki, skrzynie; wartość tych przedmiotów.

Fusti, *wł.*, w handlu: potrącenie za zanieczyszczenie towaru lub niewłaściwe przymieszki; refakcja.

Fusy, *łć.*, męty, zgręzy, osad, gąszcz opadły na spód po ugotowaniu (np. w kawie).

Fuszer, *nm.*, kiepski robotnik, partacz, partoła, człowiek do niczego, safanduła, niedołęga.

Fuszerka, *nm.*, forma ż. od **Fuszer**; robota sfuszerowana, partanina; robota, zrobiona po fajerancie w tajemnicy przed majstrem.

Fuszerstwo, *nm.*, partactwo, niedbałe, niedołężne wykonywanie roboty.

Fuszerować, *nm.*, partolić, robić po partacku, byle jak.

Futerał (*zdr.* **Futeralik**), *nm.*, rodzaj pudełka, szczelnie obejmującego przedmiot, w nie schowany, puzdro, puzderko, pochwa.

Futerko, *nm.*, *zdr.* od **Futro** (ob.).

Futor, *ukr.*, mały folwark wśród stepów, w miejscu ustronnym, zdala od wsi, chutor.

Futornik, Futorzanin, *ukr.*, właściciel futoru.

Futro, *nm.*, skóra zwierzęca z włosem, niewyprawna; zwierzchnie odzienie, podbite taką skórą; włos na zwierzęciu; sierść; w *bud.* *p.* Futryna; w *szew.* skóra wyściełająca wnętrze obuwia, futrówka, futrowanie; w *tok.*, przyrząd w to-

karni, o dwu otworach, w które zasadza się końcami przedmiot obtaczany; szkielet, rusztowanie żywopłotu.

Futrować, *nm.*, powlekać wapnem, gipsem, gliną, tynkować; wykładać, obkładać, obijać (**f.** ściany marmurem, deskami, kaflami; piec cegłami); jeść chciwie, zajadać, zawijać, pałaszować, repetować; we *flis.*, utykać, uszczelniać trocinami; w *zeg.*, wkładać nowe panewki dla osi w ścianki mechanizmu zegarowego; bić, okładać kijem; gromić, łajać; lżyć, besztać.

Futrowany, podbity futrem; mieszany, rozmaity (jęczmień **f.**=zmieszany z owsem).

Futrówka, *nm.*, wyłożenie wnętrza szybu i rusztów w wielkim piecu cegłami ogniotrwałemi, koszula; obijanie deskami ściany, okładanie ściany tynkiem, wapnem, gliną; ściana tylna z desek; w *szew.* - *p.* Futro; zgromienie, zbesztanie, połajanie; obicie, cięgi, basarunek, baty.

Futryna, *nm.*, rama u drzwi a. okna, wpuszczona w mur, futro, odrzwia (fig.).

Futrzany, *nm.*, *przym.* od Futro; podbity futrem (płaszcz, kołnierz **f.**).

Futuryści, *łc.*, dosł.: przyszli, pozytywiści wierzący w nieśmiertelność duszy.

Fuza, *łc.*, *muz.*, nuta półćwierciowa, raz wiązana.

Fuzel, *nm.*, resztki spirytusu, pozostające w kotle dystylacyjnym przy rektyfikacji spirytusu, niedogon.

Fuzja, *fr.*, strzelba.

Fuzja, *łc.*, połączenie, zlanie ś., zjednoczenie (**f.** stronnictw); związek, stopienie.

Fuzjonista, *łc.*, zwolennik zjednoczenia się stronnictw.

Fuzlówka, wódka źle oczyszczona, z fuzlem.

Fuzyjka, *fr.*, mała fuzja.

Fyrkać, parskać, prychać.

Fyrtać, podrzucać nogami w tańcu; robić coś z pośpiechem.

G

G, spółgłoska gardłowa, słaba, twarda; w *muz.*, nazwa piątego stopnia skali muzycznej (= sol); nazwa tonacji majorowej o jednym krzyżyku, tonacji minorowej o dwuch bemolach.

Gabać, zaczepiać, zagabać, zapytać znienacka; nagabać, napadać, dotknąć; oskarżać.

Gabar, *fr.*, statek towarowy o dnie drewnianym a bokach żelaznych; płaski, szeroki statek naładowany towarem, holowany przez parostatek.

Gabarny, *fr.*, starszy majtek na gabarze.

Gabaryt, *fr.*, światło wozu, wagonu, ładunku w przecięciu poprzeczno-pionowym; linje takiego przekroju, poza które ładunek nie powinien wystawać, profil.

Gabel, *nm.* grabki u żniwiarki, widełki w zegarze, poruszające wahadło.

Gabinecik, *zdr.* od **Gabinet,** mały pokoik do pracy, do czytania i pisania, do spoczynku; wygódka z klozetem.

Gabinet, *fr.*, pokój odosobniony do pracy, do czytania i pisania, do odpoczynku; kancelarja domowa, pokój osobny w restauracji; pomieszczenie jakiego zbioru okazów naukowych, artystycznych, muzeum, kolekcja (**g.** zoologiczny, numizmatyczny); fotogram wymiarów 12×16 centymetrów, fotografja **g-wa**; rada ministrów, komplet ministrów.

Gabinetowy, *przym.* od Gabinet; rozkaz **g.**=rozkaz od panującego, bez podpisu ministra.

Gabje (-ji), *wł.*, *blp.*, gniazdo bocianie na maszcie okrętu.

Gablota, Gablotka, *wł.*, szafa wystawowa na towary, oszklona (fig.), leżąca lub stojąca.

Gabnąć—*p.* Gabać.

Gabrjela, suknia kobieca z nieodciętym stanikiem, rodzaj szlafroczka wciętego w pasie (fig.).

Gabro, *wł.*, skała krystaliczna wybuchowa, złożona z labradoru i djalagu.

Gacek, gatunek nietoperza (fig.).

Gach, *nm.* zalotnik, kochanek.

Gachować, bałamucić kobietę, zalecać się, być kochankiem.

Gacić, bić a. naprawiać groblę, robić tamę, mościć gacią; okładać ściany budynku na zewnątrz liśćmi, ziemią, mchem, gnojem itp., dla ochrony od zimna, opatrywać budynek na zimę.

Gacie (-i), **Gatki** (-ek), *blp.*, majtki, noszone przez mężczyzn pod spodniami, kalesony.

Gać, materjał do gacenia: faszyna, pęki chróstu, gałęzi; grobla, tama z tego materjału.

Gad, zwierzę kręgowe zimnokrwiste, oddychające płucami, ze skórą pokrytą łuskami; *przen.*, człowiek zjadliwy, podstępny, podły, nikczemny; **g.** albo **gadzina,** zwierzę domowe, drób, ptactwo.

Gadacz, ten, co dużo gada, gaduła, wymowny; spierający się, rzecznik, adwokat.

Gadać, mówić, powiadać, wymawiać słowa (papuga **g-a**), dużo mówić; pleść, paplać, bajać, zmyślać (et, gadasz!); **g.** co, o czym=prawić, rozgłaszać, powtarzać, mówić (nie **g-j** nikomu!, nie warto o tym **g.**); z kim=porozumiewać ś., rozmawiać poufnie (**g-łem** już z nim o tym, nie **g-my** z sobą=gniewamy ś.); **g.** komu=przekładać, tłumaczyć, perswadować; **g.** na kogo=zmawiać, wygadywać, szemrać, złorzeczyć.

Gadanie, *rz.* od Gadać; gadanina, brednie, bajka, plotka; **g.!**=akurat!, a jakże!, a zaraz!

Gadanina, próżne, niedorzeczne gadanie, paplanina, frazeologja; wieści, bajka, plotka.

Gadany, g-ne, gra w **g-ego,** mimowolne objaśnianie a. wydawanie gry.

Gadateusz—*p.* Gaduła.

Gadatliwość, chęć ciągłego gadania, gadulstwo, bajanie.

Gadatliwy, skłonny do gadania, wielomówny, wygadany.

Gadatywus—*p.* Gaduła.

Gadka, opowiadanie, rozmowa, mowa, gadanie, gawęda, wzmianka; pogadanka, obmowa, plotka; wieść, pogłoska, fama; anegdota, bajka, baśń, podanie.

Gadu-gadu, rozmowa, gadanie, zagadanie się.

Gadulski, g-ska, *rz. żart.*, dużo mówiący (-ca)—*p.* Gaduła.

Gadulstwo, wielomówność, gadatliwość.

Gaduła, Gadulski, Gadateusz, Gadatywus, gadatliwy, gawędziarz, paplacz, pleciuga.

Gadułka, gadanie, rozmowa, gawęda, pogawędka.

Gadzi, *przym.* od Gad.

Gadziagłówka, owad prostoskrzydły z rodziny ważek.

Gadzieniec, roślina z rodzaju puzyrnika.

Gadzina, zwierzę pełzające, płaz, gad, wąż; gad jadowity; *przen.*, człowiek szkodliwy, zjadliwy, zaciekły, podły; jaszczurka, żmija, padalec, złośnik, złośnica, jędza; zwierzęta i ptactwo domowe.

Gadzinowaty, mający w sobie coś gadzinowego, złośliwego.

Gadzinowy, *przym.* od Gadzina; *przen.* fundusz **g.** = przeznaczony przez rząd niemiecki na walkę z narodowością polską.

Gadzinówka, pismo gadzinowe, korzystające z funduszów gadzinowych.

Gagat, *gr.*, odmiana węgla kopalnego, czarnego, z którego po wypolerowaniu robią galanterje; lawa, bursztyn czarny.

Gagatek, *gr.*, mały sprzęcik z gagatu; delikacik, pieszczoch, faworyt, oczko w głowie; *iron.*, człowiek dokuczliwy, dający się we znaki, sztuczka, ziółko.

Gagizm, *ang.*, metoda, polegająca na przeszkadzaniu mówcy w celu niedopuszczenia do rozbioru jakiejś kwestji.

Gaić, zagajać, zakładać, zasiewać, zapuszczać las; ubierać zielenią, gałęźmi, liśćmi, maić; **g. ś.** (o drzewie) rozrastać ś. szeroko w konary, gałęzie.

Gaik, Gaiczek, *zdr.* od Gaj; stanowisko ptasznika na łowach; ludowa uroczystość wiosenna; pęk ziół, ozdobionych wstążkami, noszony przez dziewczęta we wtorek wielkanocny.

Gaisty, suto zagajony, krzewisty, zarosły, cienisty.

Gaj, lasek, dąbrowa, knieja; zieloność, maj, liście, gałęzie zielone ścięte, jako ozdoba; *zdr.* **Gaik, Gaiczek.**

Gajda, kobza, koza, dudy, multanki; kobziarz, dudarz, duda; polna kołyska na drągach; *przen.*, ociężały, safanduła, do niczego, niedołęga.

Gajdaki, *lud.*, ziemniaki, kartofle.

Gajdy (gajd, gajdów), *blp.*, dudy, kobza, multanka; żarty, drwiny, kpiny, docinki; spodnie.

Gajowe, opłata za pozwolenie zbierania w gaju.

Gajowiec, roślina z rodzaju wargowych, bezząb, ziejec; motyl dzienny perłowiec.

Gajowina, Gajowisko, grunt, na którym rośnie gaj, pole po wyciętym lesie; pole na las zapuszczone, zagajnik.

Gajowy, *przym.* od Gaj; *rz.* strażnik gaju, stróż leśny, leśniczy.

Gajówka, chatka gajowego; ptak wróblowaty, zębodzioby z rodzaju gajówek (fig.).

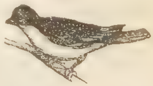

Gajzlera rurki — *p.* Geisslera rurki.

Gala, *fr.*, *rub.*, święto dworskie, święto galowe, galówka; mundur, uniform galowy; uroczystość, bal, zabawa, festyn, uczta; *tech.*, smoła w stanie rozkładu.

Galago, *nm.*, zwierzę afrykańskie z rzędu małpozwierzy o długim puszystym ogonie i bardzo długich uszach (fig.).

Galaktometr, Galaktoskop, *gr.*, przyrząd do oceniania stopnia dobroci mleka.

Galaktoza, *gr.*, cukier mleczny.

Galakturja, *gr.*, chorobliwe wydzielanie mleka w moczu.

Galamacja—*p.* Galimatjas.

Galancki, *fr.*, elegancki, modny, szykowny, strojny, pełen galan-

terji, szarmancki, nadskakujący, ugrzeczniony.

Galant, *fr.*, człowiek pełen galanterji, szczególniej wobec kobiet, szarmant, dandys, elegant.

Galanterja, *fr.*, wysoka uprzejmość, wykwintność, elegancja w obejściu; ugrzecznienie dla kobiet; przedmioty zbytku, służące do ozdoby mieszkania i stroju, wyroby galanteryjne.

Galanternictwo, *fr.*, fabrykacja i handel galanterji.

Galanternik, Galanteryjnik, *fr.*, ten, co wyrabia galanterje a. nią handluje.

Galanteryjny, *przym.* od Galanterja.

Galantom, Galantuomo, *wł.*, człowiek szlachetnego i wytwornego obejścia.

Galantować ś., *fr.*, stroić ś, elegantować się.

Galantyna, *fr.*, mięsiwo (szczeg. drób) na zimno, ubrane galaretą.

Galar, *fr.*, statek rzeczny płaski, bez masztu, do owoców, zboża (*zdr.* **Galarek**).

Galarepa, *łć.—p.* Kalarepa.

Galareta, *nm.*, masa nawpół stała, drżąca, powstała za ostudzeniem roztworu żelatyny, z rozgotowanego mięsa, ryb, owoców, na zimno, potrawa galaretowata: trzęsie się jak **g.**=drży (*zdr.* **Galaretka**).

Galaretowaty, podobny do galarety.

Galaretówka, *nm.*, roślina z gromady wodorostów.

Galas, *łć.*, narośl na liściu dębu od ukłócia owadu galasówki, jabłko **g-owe,** orzeszek **g-owy**; materjał garbnikowy, kwas galasogarbnikowy.

Galasować, zaprawiać tkaniny przed farbowaniem roztworem galasowym, garbnikować, tanizować.

Galasówka, Galasownik, *łć.*, owad błonkoskrzydły, z rodzaju rośliniarek (f.).

Galban, Galbanowiec, *łć.*, roślina: gatunek opichu.

Galeina, *łć.*, rodzaj barwnika.

Galena, Galenit, *gr.*, błyszcz ołowiany, w min. i chem., siarek ołowiu często z domieszką srebra, ruda ołowiana i srebrna.

Galenoid, *gr.*, błyszcz antymonowy, antymonit.

Galeota, Galjota, *wł.*, statek jednomasztowy (fig.).

Galera, *wł.*, średniowieczny statek wojenny, poruszany za pomocą trzech lub czterech wioseł; w *lm.*, wielkie statki bez masztów, na których dawniej we Francji pracowali zbrodniarze, skazani na ciężkie roboty; wogóle ciężkie roboty (fig.).

Galerja, *łć.*, ogrodzenie ozdobne, balustrada, balkon, ganek kryty, portyk, perystyl; korytarz zamknięty, pasaż; długa sala z kolumnadą; w kopalni chodnik podziemny; miejsca na najwyższych piętrach w teatrze; publiczność teatralna z galerji; przypatrujący się czemu (np. grze), widzowie; budowla, lokal z wystawą dzieł sztuki, zbiorów (**g.** drezdeńska); salon artystyczny; zbiór, zasób, teka (**g.** szlachciców tego artysty jest niewyczerpana).

Galernik, przestępca, skazany na galery; *żart.*, widz z galerji.

Galeryjka, *zdr.* od **Galerja,** mała ozdobna balustrada, mały korytarzyk, małe ogrodzenie ażurowe, ganeczek; *żart.*, kołnierz.

Galeta, *rum.*, szkopek do mleka, faska na masło.

Galgant, *nm.*, **Gałgan,** roślina z rodziny imbierowatych.

Galgenhumor, *nm.*, humor wisielców, humor rozpaczy.

Galicjanka, czapka granatowa czworograniasta z daszkiem i sznurkiem nad nim.

Galicyzm, *fr.*, zwrot francuski w innym języku.

Galikanin, wyznawca kościoła galikańskiego.

Galikański kościół, kościół katolicki we Francji, dążący do niezależności od kurji rzymskiej.

Galileja, *żart.*, Galicja austryjacka.

Galilejczyk, *żart.*, Galicjanin.

Galimatjas, *fr.*, zamieszanie, gmatwanina, zawikłanie, zamęt, skweres, kram.

Galizować, *łc.*, poprawiać wina, zrobione z kwaśnych winogron.

Galjarda, *wł.*, skoczny taniec włoski.

Galjon, *fr.*, rodzaj statku kupieckiego żaglowego (fig.).

Galjonizm, *łc.*, obojętność wsprawach religijnych.

Galjota—*p.* Galeota.

Gallofobja, *gr.*, nienawiść do Francji i Francuzów.

Gallomanja, *łc.*, przesadne zamiłowanie wszystkiego, co francuskie.

Gallon, *ang.*, angielska miara =4,54 kwartom=$^1/_8$ buszla.

Galman, *nm.*, ruda cynkowa, złożona z węglanu a. krzemianu cynku.

Galmanin, *nm.*, biały proszek przeciw potowi i odparzaniu, złożony z tlenku cynku i bieli talkowej.

Galon (*zdr.* **Galonek, Gałonik**), *fr.*, taśma złota a. srebrna na rękawie, kołnierzu mundura a. liberji; lamówka, obramowanie, taśma szmuklerska przy meblach' portjerach; haft na tiulu srebrem, złotem, jedwabiem do przybrania sukien kobiecych.

Galonowany, ubrany w mundur, w liberję z galonami.

Galop, *fr.*, najszybszy bieg konia, cwał; **g-em,** *przys.*, co tchu, natychmiast, pędem—*p.* Galopada.

Galopada, *fr.*, galopowanie; rodzaj tańca w szybkim tempie, galop, galopka.

Galopować, *fr.*, pędzić galopem, cwałować; *przen.*, spieszyć się na gwałt (**g.** z robotą).

Galowy, *fr.*, *przym.* od Gala (dzień **g.**=święto dworskie, galówka); mundur **g.**, mundur paradny, przepisany na uroczystość galową.

Galówka—*p.* Gala; nabożeństwo galowe; uroczystość dworska.

Galwaniczny, *przym.* od Galwanizm; baterja **g-a**=aparat do wzbudzania prądu elektrycznego, składający się z połączonych elementów galwanicznych; złocenie, srebrzenie **g-e** = dokonywane przy pomocy prądu elektrycznego; wypalanie **g-e**=galwanokaustyka.

Galwanizacja, Galwanizowanie, pokrywanie metali warstwą cynku a. miedzi, przy pomocy prądu elektrycznego.

Galwanizerja, oddział fabryki, gdzie galwanizują.

Galwanizm (od nazw. Galvani): 1) albo galwaniczność, elektryczność galwaniczna, 2) dział nauki o elektryczności, obejmujący elektryczność galwaniczną.

Galwanizować, powlekać metalem za pomocą prądu elektrycznego; leczyć elektrycznością, elektryzować.

Galwano, klisza miedziana z drzeworytu, wykonana sposobem galwanicznym.

Galwanochromja, *gr.*, barwienie wyrobów metalowych za pomocą

osadów metalicznych, wydzielających się z roztworów pod działaniem prądu elektrycznego.

Galwanografja, *gr.*, kopjowanie na miedzi za pomocą prądu elektrycznego obrazów, wykonanych pędzelkiem na płycie srebrnej albo miedzianej.

Galwanokaustyka, *gr.*, leczenie za pomocą przypalania chorych miejsc ciała drutem rozpalonym za pomocą prądu galwanicznego; wytrawianie rysunków na płytach metalowych za pomocą prądu galwanicznego.

Galwanomagnetyzm, *gr.*, magnetyzm powstały pod wpływem prądu galwanicznego.

Galwanometr, Galwanoskop, *gr.*, przyrząd, pokazujący obecność, kierunek i natężenie prądu galwanicznego (fig.).

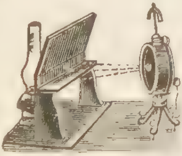

Galwanoplastyka, *gr.*, otrzymywanie odcisków różnych przedmiotów przez tworzenie na nich osadu miedzi działaniem prądu elektr. (fig.).

Galwanopunktura, *łc.*, nakłówanie galwaniczne w celach leczniczych.

Galwanoskop—*p.* Galwanometr.

Galwanostegja, *gr.*, srebrzenie, złocenie, niklowanie za pomocą prądu elektrycznego.

Galwanotechnika, *gr.*, przemysłowe zastosowanie elektrolizy.

Galwanoterapja, *gr.*, leczenie elektrycznością.

Galwanotropizm, *gr.*, zjawisko posuwania się niższych ustrojów od bieguna dodatniego ku ujemnemu baterji galwanicznej, jeżeli one są umieszczone w płynie, przez który przechodzi prąd galwaniczny.

Galwanotyp, *gr.*, kopja drzeworytu, wykonana z miedzi sposobem galwanoplastycznym, elektrotyp.

Galwanotypja, *gr.*, drukowanie przy zastosowaniu prądu elektrycznego, elektrotypja.

Gała, *zgr.* od **Gałka**; **g-ły**, *żart.*, oczy.

Gałachy, szmaty, gałgany.

Gałązka, mała gałąź, pęd; witka; odnoga nerwu; **g.** oliwna= symbol pokoju.

Gałązkować, *ogr.*, rozmnażać roślinę z gałązek.

Gałąź (-ęzi), konar, ramię drzewa, odrośl; *przen.*, rozgałęzienie, odłam, odnoga, oddział, dział (**g.** przemysłu); w *lm.*, *myśl.*, rogi jelenie.

Gałeczka, *zdr.* od **Gałka**, mała gałka, mała kulka (z chleba, z papieru).

Gałeczkowaty, mający postać gałki.

Gałecznica, *apt.*, przyrząd do dzielenia na równe części wałeczków z ciasta na pigułki; roślina z rodziny gałecznicowatych; roślina z gromady wodorostów, z klasy krasnorostów, chrzęsło, szuwar.

Gałecznicowate rośliny, rodzina roślin kwiatowych dwuliściennych.

Gałecznik, ciało białkowate czerwone, znajdujące się w krążkach krwi.

Gałęziak, *bot.*, skrócony pęd, mający postać liścia (u myszopłochu, szparaga).

Gałęziasty, Gałęzisty, podobny do gałęzi; krzaczasty, rosochaty, rozłożysty, rozczapierzony (**g.** słup dymu).

Gałęźnik, Gałęza, szubienicznik, obwieś, wisielec, łotr.

Gałgan, *nm.*, szmat, szmata, łach, łachman, ubranie podarte, zniszczone; łotr, nicpoń, szubrawiec, ladaco; rzecz nic nie warta (koń, scyzoryk **g.**)—*p.* Galgant.

Gałganduch, kręgiel z dzwonkiem, stawiany na środku bilardu; szalbierz, oszust.

Gałganek, *nm.*, *zdr.* od **Gałgan,** szmatka, płatek (maczać **g-ki** i na oczy przykładać); *żart.*, fatałaszek, kawałek materjału na stroje kobiece, na ubranie lalek.

Gałganerja, *nm.*, *zbior.*, gałgany, nicponie, szubrawcy.

Gałganiarz (forma ż. **Gałganiarka**), *nm.*, ten, co zbiera i sprzedaje gałgany, szmaciarz, śmieciarz.

Gałganica, *nm.*, kobieta gałgan, łajdaczka, ulicznica, ladacznica, nierządnica, łotrzyca.

Gałganieć, *nm.*, stawać ś. gałganem, nicponiem, nikczemnieć, upadać nizko.

Gałganowaty, *nm.*, wyglądający, jak gałgan, zakrawający na gałgana.

Gałgant, Gałgan, *nm.*, roślina z rodziny imbierowatych.

Gałgański, *nm.*, *przym.* od Gałgan, nikczemny, łotrowski, podły, hultajski, szelmowski; zły, lichy, kiepski, marny, partacki, fuszerski (robota **g-a,** materjał **g.**); po **g-u,** nikczemnie, podle.

Gałgaństwo, *nm.*, to, co nic nie warto, lichota, łachy, łachmany, graty, rupiecie, tandeta; nikczemność, łotrostwo, brudy, szubrawstwo, podłość, hultajstwo; *zbior.*, gałgany, tałałajstwo, plugawstwo.

Gałka, kulka, przedmiot kulisty (**g.** u laski); pigułka (**g.** z chleba, z papieru); **g.** oczna=oko; głos, kreska przy głosowaniu (biała, czarna **g.**); dostać czarną **g-ę**=być odrzuconym przy losowaniu, głosowaniu.

Gałka muszkatołowa, owoc rośliny, muszkatołowiec zwyczajny.

Gałkodrzew, roślina z rodziny mirtowatych, rozdręb.

Gałkować, rzucać gałki, balotować, głosować.

Gałucha, roślina z rodziny baldaszkowych, przewłoka, pęczyna.

Gałuszka, gałeczka, pigułka, kluska, kulka z mąki, pulpet z mięsa; główka lnu; owoc na drzewie świeżo zawiązany po opadnięciu kwiatu; roślina paprotnica (fig.).

Gałuszyć, ogłuszać, robić wrzawę, zgiełk, hałas.

Gama, *gr.*, szereg następujących po sobie tonów w oznaczonej liczbie i porządku, składających jedną lub kilka oktaw, należących do jednej tonacji; *przen.*, skala, ogół, ciąg (cała **g.** uczuć).

Gamajda, niedołęga, ciemięga, niedojda, niemrawa.

Gamarografja, *gr.*, opisanie różnych gatunków raków.

Gamba, *wł.*, dawne narzędzie muzyczne smyczkowe, podobne do basetli (fig.).

Gambady, *fr.*, skoki, susy.

Gambit, *fr.*, poświęcenie figury w grze szachowej dla otrzymania pozycji zaczepnej.

Gambo, *wł.*, rodzaj konopi.

Gambrino, *nm.*, pewien gatunek sera, używanego na zakąskę.

Gambrynus, *żart.*, piwo, napój gambrynusowy.

Gamen, *fr.*, ulicznik.

Gamoniowaty, gapiowaty, gap, głupowaty, bałwanowaty.

Gamoń, gamajda, ciemięga, gapa, zakuta głowa.

Gamracić ś., Gamratować komu, umizgać ś., przymilać ś., romansować, *rub.*, gachować, zalecać się do kobiety.

Gamracki, od Gamrat, wszeteczny, lubieżny, romansowy, miłosny.

Gamrat, *łć.*, gach, kochanek; towarzysz, kolega (*p.* Kamrat).

Gamratka, *łć.*, kochanka, nałożnica, nierządnica.

Gamuła, bydlę, nie mające rogów od urodzenia—*p.* Gamoń.

Gan, *nm.*, wierzch wzgórza, pasmem ciągnącego się lub wysoki brzeg parowu, pokryty lasem.

Gandziara, *arab.*, batóg, korbacz, *przen.*, gamajda, ciemięga, niedołęga.

Ganek, *nm.*, wystawka u wejścia do domu, przedsionek; wystawka z balustradą, na piętrze balkon; chór, chórek, loża wewnątrz budynku; krużganek, korytarz, galerja; w *gór.*, przejście podziemne w kopalni, chodnik, galerja, gang; w *wojs.*, galerja podkopowa; *zdr.* **Ganeczek.**

Gang, *nm.*, chód zegarka, cykanie; wychwyt w zegarku; dźwięk, odgłos przy uderzeniu (np. w metal); w *górn.*—*p.* Ganek.

Gangljon, *gr.*, zwój, skupienie komórek nerwowych, z którego rozchodzą się włókna nerwowe, ośrodek nerwowy; guzowatość rozwijająca się w okolicach napięstka ręki.

Gangrena, *gr.*, rozkład organiczny tkanki ciała, sprowadzający jej obumarcie, zgorzel, zgorzelina; *przen.*, zgnilizna moralna, zepsucie.

Gangrenować, *gr.*, być dotkniętym gangreną, psuć ś., rozkładać ś.; szerzyć zepsucie, zarażać zgnilizną moralną, psuć moralnie.

Gangrenowaty, *gr.*, dotknięty gangreną, zgangrenowany.

Ganiać, biegać, latać, harcować, brykać (cielę **g-a** jak szalone); pędzić, biec, rypać, machać (**g-j** za nim!); **g.** kogo=gonić, pędzać, gnać; uganiać ś. za kim; **g. ś.,** gonić się, ścigać się.

Ganiana, Ganianka, rodzaj gry w piłkę, gonienie ś. w grze w piłkę.

Ganić, wyszydzać błędy, wady, niedoskonałości, mówić, że coś jest złe, przymawiać, przyganiać, potępiać, krytykować; wystawiać w niekorzystnem świetle.

Ganister, *ang.*, *tech.*, rodzaj cegły ogniotrwałej.

Gaolan, *chińsk.*, właściwie kaolin; u Arabów: daura, durra, sorgo, rodzaj kukurydzy, rozpowszechniony w Azji, Afryce i Europie południowej (f.).

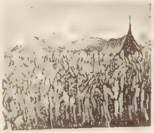

Gap (-pia), człowiek, bezmyślnie przyglądający ś, głuptas, gawron; gapa, gapeusz, ten, co się zgapił, przeoczył coś (na drugi raz **g-iu,** uważaj!); ciąć **g-ia,** gapić ś., gawronić ś.; przyjść na **g-ia,** przyjść dla przyglądania ś.; rodzaj gry w karty, kasztelan; ptak pletwonogi, wiosłonogi, głuptak.

Gapa—*p.* Gap; łapać **g-y,** gapić się; jechać koleją na **g-pę**=bez biletu; siodło miękkie pikowane, rodzaj poduszki skórzanej na konia—*p.* Wrona.

Gapiątko, dzieciak nierozwinięty, bezmyślny, głuptasek.

Gapić ś., patrzeć bezmyślnie.

Gapieć, stawać ś. gapiem, gawronieć, głupieć.

Gapiostwo, bezmyślność, niezastanawianie ś., nieuwaga, niedopatrzenie się.

Gapiowaty, głupkowaty, bezmyślny.

Gar—*p.* Garnek.

Gara, dziura w drzewie, otwór od szpunta w beczce; wyżłobienie, rowek w drzewie, w desce; podłużne wyżłobienie w balach; dziura w kamieniu młyńskim; kłąb u konia; naczynie z żarzącemi ś. węglami, fajerka; w *piek.*, opóźnienie się w robocie, rośnięcie ciasta.

Garancyna, Garansyna, *fr.*, rodzaj farby, ekstrakt marzanny.

Garant, *fr.*, poręczyciel.

Garaż, *fr.*, wynajem samochodów, wozownia na samochody.

Garb, wypukłość wykrzywionej kości pacierzowej (fig.); ułomność, wydatność, nierówność, wyniosłość, grzbiet, wypukłość, góra (**g.** na polu, na nosie); fałda, załamek, zmarszczka.

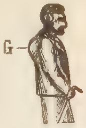

Garbacieć, stawać ś. garbatym, dostawać garbu, pochylać ś., krzywić się.

Garbacizna, Garbizna, nierówność, miejsce faliste, garbate, krzywizna.

Garbarka, żona garbarza; zajęcie garbarza.

Garbarnia, *nm.*, zakład, w którym garbują, wyprawiają skóry.

Garbarstwo, *nm.*, rzemiosło garbarza.

Garbarz, rzemieślnik, wyprawiający skóry zwierzęce, trudniący się garbarstwem, właściciel garbarni.

Garbatość (-i), wadliwość ciała wskutek garbu; garbacizna, ułomność, posiadanie garbu; nierówność powierzchni.

Garbaty, mający garb, nierówny, pogarbiony (droga **g-a**); *rz.*, człowiek z garbem, garbus, garbusek (forma ż. **Garbata, Garbuska**).

Garbek (-bka), mały garb; wyrostek u łokcia ręki ludzkiej.

Garbiak, groniak, jagódka, guz chorobowy na gałce ocznej.

Garbić, garbacić, pochylać, krzywić; **g. ś.,** pochyło, garbato się trzymać.

Garbik, Garbek, *zdr.* od **Garb.**

Garbnik, *nm.*, substancja gorzka wyciągana z kory niektórych drzew i z dębianek, używana do garbowania, w medycynie i w technice.

Garbnikomierz, Barktrometer, w *garb.*, przyrząd do mierzenia ilości i siły garbnika w cieczy.

Garbnikowate—*p.* Garbownikowate.

Garbonos, człowiek z nosem garbatym; koń o wypukłej linji nosa.

Garbować, *nm.*, wyprawiać skórę, nasycając ją garbnikiem; *przen.*, *żart.*, **g.** komu skórę=obić go, oćwiczyć.

Garbowiny, *nm.*, odpadki garbarskie.

Garbownik, *nm.*, roślina z rodziny garbownikowatych.

Garbownikowate, Garbnikowate, *nm.*, rodzina roślin kwiatowych dwuliściennych.

Garbówka, *garb.*, kora dębowa, kwaśniejąca w wodzie i wydająca dębnicę kwaśną—*p.* Garbowiny.

Garbus, Garbusek, Garbuska, człowiek garbaty.

Garda, *fr.*, blacha, otaczająca rękojeść szpady, pałasza a. rapira, chroniąca palce od cięcia przeciwnika, koszyk, furdyment (fig.).

Gardełko, Gardłko, Garełko, *zdr.* od **Gardło.**

Gardenja, roślina z rodziny marzanowatych, przepyszlin (fig.).

Garderoba, *fr.*, pokój do przechowywania odzieży, szatnia; ubieralnia aktorów; skład kostjumów teatralnych; ogół ubrań, suknie, odzież.

Garderobiana, Garderobianka, *fr.*, służąca mająca nadzór nad garderobą.

Garderobny, od garderoby, służący ubierający pana, mający nadzór nad garderobą, szatny, kamerdyner, pokojowiec.

Garderóbka, *zdr.* od **Garderoba,** *fr.*, pokoik do przechowywania

ubrań i niektórych rzeczy; pokoik z klozetem.

Gardina, Gardyna, *fr.*, zasłona u okna lub przy łóżku, firanka.

Gardlany, dotyczący gardła; sprawa **g.**, niebezpieczna, za którą można odpowiadać głową; suchoty **g.**, gruźlica krtani—*p.* Gardłowy.

Gardlica, choroba, odznaczająca się gruczołami w gardle; wole; roślina miechunek.

Gardlina, wiązka prostej równej słomy lub trzciny.

Gardłacz, Garłacz, ten, co ma wole (guz wydęty) pod gardłem; krzykacz, wiele i głośno mówiący, rozprawiający; wiele pijący, opój; rodzaj strzelby o lufie przy wylocie rozszerzonej, szturmak (f.); odmiana gołębia swojskiego, mająca zdolność nadymania gardła (fig.).

Gardło, tylna część jamy ustnej przed gardzielą, tylna część przewodu pokarmowego poniżej podniebienia; gardziel; pełne **g.**, dosyć, za dużo; pełnem **g-em,** głośno, dobitnie; na całe **g.**, na cały głos, co sił; stać kością w **g-le,** sprzykrzyć ś., dać ś. we znaki; wygląda, jakby psu z **g.** wyciągnął=pomięte, pogniecione; myśleć tylko o **g.**, o jedzeniu; odpowiadać **g-em,** utratą życia; skazany na **g.**, na utratę życia; nastawać na **g.**, na karę śmierci; nie wolno pod **g-em,** pod grozą kary śmierci; mieć nóż na **g-le,** być pod przymusem zagrażających okoliczności, być w niebezpieczeństwie; wole, szyja wydęta; podgardle; otwór w organach, którędy wiatr z miecha wychodzi; *przen.*, ujście rzeki, kanału.

Gardłopłetwe, ryby z rzędu miękkopłetwych, mające płetwy brzuszne, osadzone przed lub pod piersiowemi.

Gardłować, krzyczeć, wiele mówić, rozprawiać; **g.** za kogo=stawać w obronie kogoś; **g.** w czyjej sprawie=krzyczeć, adwokatować, żywo przemawiać, ujmować się za kim albo za czym.

Gardłowy, Gardlany, od gardła; dźwięki **g-we,** chrapliwe; sprawa **g-a,** pociągająca za sobą karę śmierci; **g.** przesmyk, otwór, łączący jamę ustną z gardzielą.

Gardzić, okazywać pogardę. pogardzać, lekceważyć, nie cenić, nie szanować, nie dbać; odrzucać, odpychać, odtrącać, nie chcieć, poniewierać.

Gardziel, przedłużenie jamy ustnej w szyi, przełyk (fig.); wylot kominowy. luft, otwór w górnej części pieca; rozpadlina, przepaść między górami; odmęt, wir morski, ujście rzeki.

Gardziołko, Gardełko, Garełko, *zdr.* od **Gardło.**

Gargaryzować, *gr.*, płókać gardło, glegotać.

Gargota, *fr.*, garkuchnia, licha restauracja.

Garkuchmistrz, Garkuchnik, *nm.*, utrzymujący garkuchnię.

Garkuchnia, *nm.*, podrzędna restauracja, traktjernia; licha restauracja.

Garł- — *p.* Gardł.

Garmont, *fr.*, gatunek czcionek dziesięciopunktowych, mniejszy od cycera, a większy od burgosu, korpus: garmont.

Garnąć, zsuwać ręką, zagartywać, garścią w jedną kupę zbierać; zbierać (pieniądze), grabić; przygarnąć, przyciskać, tulić; podbijać, opanowywać, zagrabiać; ściągać, kaptować, zwabiać; **g. ś.** do czego, brać ś., przykładać ś.;

g. ś. do kogo: lgnąć, tulić ś., zbierać się, chronić się; rwać się.

Garncarnczyk, terminator lub czeladnik garncarski.

Garncarnia, warsztat garncarski.

Garncarka, robiąca garnki, sprzedająca garnki.

Garncarstwo, sztuka wyrabiania naczyń z gliny palonej, przemysł, zajmujący ś. wyrobem takich naczyń; rzemiosło garncarza.

Garncarz, rzemieślnik wyrabiający garnki i kafle, stawiający piece, zdun; *zool.*, owad krajowy błonkoskrzydły z rodziny grzebaczów, zakładający gniazda w dziurawych słupach i parkanach i wylepiający je wewnątrz gliną; ptak brazylijski wróblowaty, budujący na drzewach gniazda z gliny i błota w kształcie małego pieca piekarskiego.

Garncówka, naczynie (butla, beczułka), zawierające garniec.

Garnczek, Garnuszek, mały garnek.

Garnek, naczynie glinianie lub metalowe na masło, mleko; do gotowania; w cudze **g-ki** zaglądać, mieszać ś. w cudze sprawy; ciemno, jak w **g-u,** zupełnie ciemno; wielkie lejkowate zagłębienie w gruncie, w którym skutkiem spadku wody wirują głazy.

Garnela, *hol.*, krewetka, drobny skorupiak morski jadalny, o miękkim pancerzu (fig.).

Garniec, miara do ciał ciekłych i sypkich=4 kwartom a. litrom.

Garnirować, *fr.*, obszywać po brzegach wstążkami lub koronkami, bramować, ozdabiać, przyozdabiać, ubierać; okładać gustownie potrawy różną jarzyną, ubierać.

Garnirunek, *fr.*, przyozdobienie ubrania tiulem, wstążką, taśmą itp.

Garnitur, *fr.*, dobór przedmiotów, należących do jednego kompletu: komplet naczyń stołowych, mebli jednakowych, biżuterji; całkowity ubiór męski.

Garnizon, *fr.*, wojsko stałe w pewnej miejscowości, załoga (miasta, twierdzy).

Garnkoskrob, *żart.*, pieczeniarz, próżniak, darmozjad.

Garnkotłuk, *pogard.*, kucharka, kucharz-partacz; posługująca w kuchni.

Garnkowiec, kamień gliniasty do wyrobu naczyń.

Garnuszek, *zdr.* od **Garnek,** mały garnek, kubek, kubeczek; oddać na **g.,** oddać niemowlę na wykarmienie; na swój **g.,** odstawienie od piersi.

Garnuszkowy, *przym.* od Garnuszek: flaki **g-e,** przyrządzone w oddzielnym garnuszku dla każdego jedzącego.

Garota, *hiszp.*, klamra żelazna ze śrubą do duszenia przestępców (f.); kara śmierci przez uduszenie; wymuszenie czegoś na kimś.

Garotować, *hiszp.*, wykonywać karę śmierci przez uduszenie; wiązać; wymuszać co na kimś.

Garować, *nm.*, wycinać, wyżłabiać w drzewie dziurę (garę); zawiewać z boku (wiatr); rosnąć (ciasto w piekarni).

Garson, *fr.*, posługacz, lokaj w restauracjach, w piwiarniach, w cukierni, w kawiarni; kelner.

Garstka (*zdr.* **Garsteczka**), mała garść, mała ilość, szczypta, kupka, trochę; gromadka, kupka (ludzi); maleństwo, drobiazg.

Garść, część ręki od palców do stawu napiąstkowego; dłoń zgięta do objęcia czegoś, pięść, kułak; *przen.*, miarka, szczypta; mała liczba, niewielka ilość czego, trocha, kupka, wiązka, pęk; trzymać w **g-ci,** mieć w swojej

mocy; chuchać w **g-cie,** żałować straconych korzyści, nie mieć nic, stracić; włosy wyrywać sobie **g-ami,** rozpaczać, żałować.

Garuga, w *flis.*, wiatr wiejący z boku na wodzie.

Garus, *gr.*, zupa z powideł, powidlarka; zupa owocowa; marmelada owocowa.

Garybaldka, czapka okrągła, z rondem, obejmującym główkę (fig.);

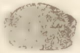

gra w karty we dwoje: kasztelan, gap.

Gasić, tłumić światło, ogień; *przen.*, zaspokajać, uśmierzać, łagodzić: **g.** pragnienie, zaspokajać je; **g.** kogo, przewyższać, zaćmiewać, zakasowywać; studzić, chłodzić, hartować (stal w wodzie); **g.** wapno, rozrabiać je wodą, lasować; **g.** świece, przyjść na koniec nabożeństwa.

Gasidło, przyrządzik a. narzędzie z kapturkiem na kiju do gaszenia; zmaczany pęk łyka na pręcie do gaszenia ognia; *żart.* nos.

Gasiświeczka, mechaniczne gasidełko do świecy, gdy się do pewnego miejsca dopali.

Gaskonada, *fr.*, chełpienie się, przechwalanie się, przechwałki; ubarwianie opowiadania nieprawdopodobnemi szczegółami.

Gasnąć, przestawać ś. palić lub świecić; stygnąć, chłodnąć; maleć, zmniejszać ś.; niknąć, konać, umierać; znikać, tracić na wartości; na świetności; przestawać błyszczeć, blednąć, blaknąć, ściemniać ś., ciemnieć; słońce **g-nie,** zachodzi.

Gasparone, *wł.*, kapelusz pilśniowy z dnem zapadłem przez środek.

Gastralgja, *gr.*, ból żołądka.

Gastritis, Gastryta, *gr.*, zapalenie kiszek.

Gastrologja, *gr.*, nauka o żołądku; sztuka kucharska.

Gastronom, *gr.*, znawca sztuki kucharskiej; amator wykwintnych potraw, smakosz, łakotniś.

Gastronomiczny, *gr.*, *przym.* od Gastronomja; zakłady **g-e,** restauracje.

Gastronomja, *gr.*, sztuka kucharska, sztuka przyrządzania smacznych, wykwintnych potraw.

Gastroskopja, *gr.*, badanie żołądka za pomocą aparatu elektrycznego, oświetlającego jego wnętrze.

Gastrotomja, *gr.*, przecięcie chirurgiczne żołądka.

Gastrula, *gr.*, stadjum w rozwoju zarodkowym tkankowców, w kształcie woreczka o ścianach, złożonych z dwu (lub trzech) warstw komórek (fig.).

Gastryczny, *gr.*, żołądkowy; spowodowany niestrawnością (gorączka **g-a**).

Gastrycyzm, *gr.*, rozstrój żołądkowy, niestrawność.

Gastrylogja, *gr.*, brzuchomówstwo.

Gastryta—*p.* Gastritis.

Gastrzyca, kość ogonowa, kuper u ptaka.

Gaszek, *zdr.* od Gach.

Gaśnik, przyrząd do gaszenia świecy w kształcie kapturka (fig.).

Gatki (-tek), *blp.*, **Gacie,** kalesony, majtki męskie.

Gatunek, *nm.*, poddział rodzaju, podstawowa jednostka klasyfikacji; zbiór wszystkich osobników, okazujących podobieństwo we wszystkich prawie szczegółach budowy; dobroć, wartość.

Gatunkować, *nm.*, dzielić na gatunki, grupować, klasyfikować, sortować, szeregować; rozradzać się w nowe gatunki.

Gatunkowy, *nm.*, dotyczący gatunku, należący do gatunku, odróżniający go, właściwy jakiej rzeczy lub danemu ciału (ciężar **g.**).

Gauczos, Gauchos, *hiszp.*, pasterz bydła i koni na stepach połud. Ameryki (fig.).

Gaudjum, *łć.*, radość.

Gaudować, *łć.*, ucztować, bawić się.

Gaudy, *łć.*, *blp.*, uciechy, zabawy.

Gaus, *blm.*, jednostka magnetyzmu.

Gawęda, Gawędka, rozmowa poufała, gawędzenie, pogadanka, pogawędka; rodzaj opowiadania epickiego wierszem lub prozą z życia potocznego i stylem potocznym; bajka, zmyślenie, gadka, gadanina; gaduła; nie wdawać się w **g-y,** nie mówić o rzeczach ubocznych, przystąpić wprost do rzeczy.

Gawędziarstwo, gadulstwo, przyzwyczajenie do gawędzenia, gadanina.

Gawędziarz, lubiący gawędzić, gawędą się bawić, gaduła.

Gawędzić, rozmawiać poufale, przepędzać czas na gawędce, gwarzyć, gadać, bajać, pleść, bałamucić, opowiadać.

Gawiedź, pospólstwo, gmin, motłoch, zgraja, tłuszcza, hałastra.

Gawjal, *nm.*, gatunek krokodyla, zamieszkujący Indostan i Australję (fig.).

Gaworzyć, gwarzyć, pleść, paplać, bajać; usiłować mówić (o niemowlęciu), szczebiotać; gadać; *przen.*, mruczeć, szeptać, szmerać (drzewa, woda).

Gawot, *fr.*, rodzaj tańca francuskiego i muzyka do niego.

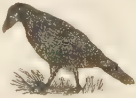

Gawra, w *myśl.:* legowisko niedźwiedzia, matecznik, nora, knieja.

Gawron, krajowy ptak wróblowaty, z rodziny kruków, barwy czarnej z połyskiem fioletowym (fig.); *przen.*, gap, gamoń, głupiec.

Gawronić, a. **g. ś.,** gapić się, patrzeć bezmyślnie, głupowato.

Gawronieć, stawać się gawronem, gapieć, głupieć, baranieć.

Gawronię, pisklę gawronie.

Gawrosz, *fr.*, ulicznik.

Gawruk, gospodarz; stróż domu.

Gaz, *gr.*, *fiz.*, ciało lotne, podobne do powietrza, nie mające własnej postaci ani objętości, odznaczające się dążnością do zajęcia jak największej przestrzeni, z powodu braku spójni między cząsteczkami; **g. oświetlający,** jeden z produktów suchej destylacji węgla kamiennego, składający się z mieszaniny lotnych węglowodorów; **g. rozweselający,** tlenek azotu; **g-y kiszkowe,** wiatry; *przen.*, łuczywo, światło.

Gaza, *fr.*, rodzaj tkaniny rzadkiej i przezroczystej; **g-ą** osłonić słowa, powiedzieć prawdę lub zarzut w sposób grzeczny nieobraźliwy.

Gazda, *węg.*, u górali karpackich: gospodarz, pan domu (forma żeńs. **Gaździna**).

Gazdostwo, *węg.*, gospodarstwo, zagroda gazdy.

Gazdować, *węg.*, gospodarzyć, przewodniczyć.

Gazdowski, *węg.*, *przym.* od Gazda.

Gazeciarski, *wł.*, dotyczący gazeciarza a. gazeciarstwa; dziennikarski.

Gazeciarstwo, *wł.*, *pogard.*, czasopiśmiennictwo, dziennikarstwo, prasa perjodyczna.

Gazeciarz, *wł.*, *pogard.*, dziennikarz, współpracownik pism, publicysta; pilnie czytający gazety; roznoszący gazety.

Gazela, Gazal, *arab.*, forma utworów poetyckich na Wschodzie, składających się ze strof dwuwierszowych.

Gazella, *arab.*, gatunek antylopy (f.).

Gazeta, *wł.*, czasopismo, pismo perjodyczne, dziennik.

Gazetożerca, czytający chciwie gazety, czytający wiele gazet.

Gazochemja, *gr.*, chemiczne badanie gazów.

Gazolina, *łć.*, część ropy naftowej, lotny płyn, używany do wyrobu gazu domowego.

Gazometr, Gazomierz, *gr.*, przyrząd do oznaczania ilości gazu oświetlającego, zużytego do oświetlania, do maszyn (fig.).

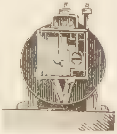

Gazon, *fr.*, trawnik sztuczny, miejsce murawą zarosłe, murawa, miejsce zasiane trawą.

Gazownia, *gr.*, fabryka gazu oświetlającego, zakład gazowy.

Gazowy, *gr.*, *przym.* od Gaz, zawierający w sobie gaz; napój **g.**, musujący; motor **g.**, poruszany za pomocą gazu oświetlającego; **g.**, *fr.*, *przym.* od Gaza.

Gazożarowy, świecący wskutek żarzenia się ciał stałych w gazie palącym się.

Gaździna—*p.* Gazda.

Gaża, *fr.*, pensja, płaca, żołd.

Gąbczak, gąbka; **g-i,** gromada jamochłonnych, gąbki.

Gąbczasty, Gąbkowaty, podobny do gąbki, mający własność gąbki, dziurkowaty, lekki, pulchny, miękki; chleb **g.**, źle wypieczony.

Gąbka, mała gęba, gębka, usteczka; zwierzę z typu jamochłonnych; szkielet tego zwierzęcia, używany do mycia (fig.); **g.** platynowa, masa szara gąbczasta, złożona z niezmiernie drobnego proszku platyny, posiadająca zdolność gwałtownego zagęszczania gazów, co wywołuje bardzo silne rozgrzanie; pić jak **g.**, pić dużo i prędko; *zdr.* **Gąbeczka.**

Gądziel, Dąbrówka, krajowa roślina zielna z rodziny wargowych (fig.).

Gąga, sztuka drzewa do zbijania belek, przeznaczonych na spław.

Gągać, Gęgać, *dok.* **Gęgnąć,** mówić przez nos; skosztować, łyknąć.

Gągół, gatunek kaczki dzikiej, gnieżdżący ś. na dalekiej północy, do nas przylatujący na zimę.

Gąsiątko, Gąsię, małe gąsię, pisklę gęsie; głupiutka dziewczyna.

Gąsienica, liszka, larwa motyli, posiadająca wyraźną głowę, 3 pary nóg tułowia i dodatkowe niestawowate nogi na odwłoku (fig.).

Gąsienicznik, krajowy owad z rzędu błonkoskrzydłych, składający jajka w ciało innych owadów, zwłaszcza gąsienic (fig.).

Gąsieniczny, Gąsieniczy, *przym* od Gąsienica.

Gąsierza, roślina z rodziny traw.

Gąsię—*p.* Gąsiątko.

Gąsiniec, komórka na gęsi, chlew gęsi.

Gąsionka, roślina stokrotka.

Gąsior, Gęsior, samiec gęsi; iść **g-em** a. **g-a** a. **gęsiego,** iść jeden za drugim; naczynie szklane, pękate, z małą szyjką, butla, flacha, bania; dachówka, obejmująca kant dachu; dyby, kłoda; żóraw w studni; więzienie; belka, wycięta w zęby, służąca do spychania statku z mielizny.

Gąsiorek, Gęsiorek, mały gąsior, flaszka, butla; zagięcie w kielni mularskiej w kształcie gęsiej szyjki; gatunek dzierzby, ciernio-kręt (fig.).

Gąska, Gąsiątko, *zdr.* od **Gęś,** mała a. młoda gęś; *przen.*, dziewczyna naiwna, głupowata.

Gąska, krajowy grzyb jadalny z rodz. opieńki (fig.); roślina pieprznik (ob.); w *hut.:* forma na odlewy; rodzaj gry a. zabawy.

Gąszcz (-u), rzecz gęsta; fusy, ustałość, mgły, breja; zarośla gęste, krzaki gęsto rosnące, gęstwina; miazga żołądkowa, pokarmowa (chymu).

Gąścioł, Gorgonia, koral rogowy, mający kształt młodego krzaczastego wachlarza barwy czarnej, często trzymany dla ozdoby w konsolach.

Gąść—*p.* Gędzić.

Gązewka—*p.* Gązwy.

Gązewnik, krzew z rodziny gązewnikowatych, pasorzytujący na drzewach.

Gązewnikowate, rodzina roślin dwuliścieniowych, pasorzytujących na drzewach.

Gązwy, *blp.*, **Gązewka,** rzemień, którym się obie części cepa (bijak z dzierżakiem) związuje.

Gbur, *nm.*, grubijanin, człowiek nieokrzesany, prostak, impertynent; cham, ordynus; gospodarz, rolnik (u Kaszubów); chłop, wieśniak.

Gburowacieć, stawać się gburowatym, nieokrzesanym, ordynarnieć.

Gburowaty, nie umiejący grzecznie mówić lub zachować się, zachowujący się jak gbur, grubijański, prostacki, chamski, ordynarny.

Gburski, *przym.* od Gbur.

Gburstwo, *zbior.*, gbury, chłopi; gburowatość, prostactwo.

Gburzysko, *pogard.*, gbur.

Gdaczeć—*p.* Gdakać.

Gdak, gdakanie, kwokanie (o kurach); gaduła, papla, marudziarz, zrzęda.

Gdakać, Gdaczeć, kwokać (o kurze po zniesieniu jaja); *przen.*, paplać, trajkotać, zrzędzić, gderać; nadymać ś., puczyć ś., chwalić ś.; zegar **g-cze**=cyka.

Gdanka, Gdańszczanka, wódka gdańska, goldwasser.

Gderacz, Gdera, a. **Gdyracz, Gdyra,** zrzęda, maruda, nudziarz, mantyka, dziwak, tetryk.

Gderaczka, forma ż. od **Gderak.**

Gderać a. **Gdyrać,** zrzędzić, nudzić, marudzić, mantyczyć, gadać ciągle nad uszami; napominać aż do uprzykrzenia.

Gderliwy, Gdyrliwy, skłonny do gderania, zrzędny, nudny, ciągle mający coś do zarzucenia.

Gdula, rodzaj gruszki—*p.* Gduła.

Gduła, cyklamen, fijołek alpejski, roślina z rodz. pierwiosnkowatych (fig.).

Gdy, *spójn.*, kiedy, wtenczas, skoro, jak, ponieważ; jeżeli, jeśli.

Gdyby, *spójn.*, jeżeliby, jeśliby; oby, żeby, bogdajby; jakby, jak, jako.

Gdyr. — *p.* Gder.

Gdyż, *spójn.*, ponieważ, bo, bowiem, albowiem.

Gdzie, *przysł.*, oznacza: miejsce: kędy, np. tam, **g.** ta góra, w tem miejscu, w którem; pytanie: na którem miejscu? np. **g.** jest moja laska? *błęd. zam.* dokąd? **g.** idziesz? **g.** zaś! **g.** tam! skąd? jakim sposobem? co znowu?

Gdziebądź?—*p.* Gdziekolwiek.

Gdzieby, w którym miejscu, czyżby.

Gdzieindziej, *przys.*, nie tu, w innem miejscu.

Gdziekolwiek, Gdziebądź, *przys.*, w jakimbądź miejscu, byle gdzie, kędykolwiek; dokądkolwiek, skądbądź.

Gdzieniegdzie, *przys.*, tu i tam, tam i ówdzie, tam i sam, miejscami.

Gdzieś, Gdzieści, Gdzieśtam, *przys.*, w jakiemś miejscu, w niepewnem a. niewiadomem miejscu, dokądściś, gdzie chcesz, skądciś. mam cię **g.**, w pewnym miejscu (w tyłku); pocałuj mnie **g.** (w tyłek).

Gdzież, *przys.*, *wyraż. pyt.:* w jakiem miejscu? dokądże? gdzieżby? cóż znowu? skądże? jakże? jakim sposobem? *zadziwienie:* gdzież tam? gdzie tam?

Ge—*p.* także Gie...

Geisslera rurki, rurki szklane różnych kształtów, wypełnione gazami silnie rozrzedzonemi i posiadające na końcach 2 wtopione druty platynowe, przy przepuszczaniu silnego prądu elektrycznego jaśniejącego pięknym światłem (fig.).

Gejzer, *islan.* źródło gorące. wybuchające perjodycznie (fig.).

Gekko—*p.* Giek.

Gentleman —*p.* Dżentelmen.

Getto —*p.* Ghetto.

Gęba, otwór między wargami do przyjmowania pokarmów, jama ustna, usta; cóż tak **g-ę** otwierasz, rozdziawiasz, czego tak patrzysz gapiowato, czego ś. gapisz, cóż ś. tak dziwisz?; zatkać **g-ę,** zaspokoić tymczasowo, dać odczepnego; rozpuścić **g-ę,** krzyczeć, wymyślać, kłócić ś.; stulić **g-ę,** uspokoić ś., zamilknąć; zamknąć **g-ę,** zmusić do milczenia; dać (uderzyć) kogo w **g-ę,** w policzek, w twarz; całą **g ą,** w całym znaczeniu tego wyrazu (pan całą **g-ą**=wielki pan); wycierać sobie kim **g-ę,** obgadywać, oczerniać; sznurować **g-ę,** nie chcieć odpowiedzieć, udawać poważnego, dyskretnego; na **g-ę,** ustnie.

Gębacz, Gębal (forma ż. **Gębaczka**), człowiek mający wielką gębę, gębaty; wielkie wargi, odmigęba; wielomówny, wyszczekany, krzykacz, garłacz, człowiek gębaty.

Gębaty, Gębiasty, Gębiaty, wielkiej gęby, pucołowaty; krzykliwy, gadatliwy, kłótliwy, pyskaty, hardy.

Gębka, Gębeczka, usteczka; gatunek grzyba bedłki.

Gębować, hardo odpowiadać, rozprawiać głośno, dowodzić, ujadać, pyskować; **g.** na kogo, wymyślać, wygadywać, czernić.

Gębula, Gębunia, Gębusia, mała gęba, usteczka, gąbka; *iron.:* wyprawny język.

Gędzenie, brząkanie, rzępolenie; próżne gadanie, nudzenie.

Gędziec, grajek, muzyk, muzykant; *przen.*, poeta, śpiewak, pieśniarz.

Gędźba, gędzenie, muzyka; instrument muzyczny.

Gędźbiarz, pieśniarz, grajek.

Gęg, Gęgot, krzyk gęsi, gęganie.

Gęgać, Gęgotać (o gęsiach), wydawać głos; *przen.*, odezwać się przez nos, niewyraźnie bąknąć pod nosem; zrzędzić, dziamdziać, mantyczyć, dziwaczyć, klektać.

Gęgała, Gęgot, niewyraźnie przez nos mówiący a. czytający.

Gęgnąć—*p.* Gęgać.

Gęgot (-u)—*p.* Gęg; krzyk gęsi; mowiący przez nos.

Gęgotać—*p.* Gęgać.

Gęsi, *przym.* od Gęś; **g-a** skórka, chropowatość skóry wskutek

skurczu mięśni skórnych pod wpływem zimna; iść **g-ego** a. gąsiora, jeden za drugim; **g-e** wino, woda; chód **g.**, taczanie ś., słanianie się.

Gęsiarek, pastuszek gęsi.

Gęsiarka, pasterka gęsi.

Gęsiarnia, miejsce, gdzie przechowują gęsi na sprzedaż.

Gęsiarz, handlujący gęśmi, pastuch gęsi.

Gęsić ś., marszczyć ś. jak skóra na gęsi.

Gęsina, mięso gęsie.

Gęsiniec, chlew gęsi.

Gęsiówka, krajowa roślina zielna z rodziny krzyżowych, dziko rosnąca.

Gęstnąć, Gęścieć, Gęstnieć, stawać ś. gęstym, zgęszczać ś., zsiadać ś., ścinać ś., krzepnąć, tężeć, zbiegać się (o suknie).

Gęsto, *st. wyż.* **Gęściej,** *przys.* od Gęsty; **często g.** = częstokroć, nieraz, czasami.

Gęstoliści, Gęstolistny, obrosły, okryty obficie liśćmi.

Gęstościomierz, Gęstomierz — *p.* Areometr.

Gęstość, ścisłość, znaczna ilość cząstek ciał stałych, płynów, gazów i w ogóle przedmiotów, zgromadzona w małej przestrzeni; spójność, tęgość, nagromadzenie; **g.** cieczy; **g.** zaludnienia = ilość ludzi na pewnej przestrzeni

Gęstrzan, roślina z rodziny marzanowatych.

Gęstwa, gęstość, gęstwina; tłum, mnogość, ćma, mrowie, rój.

Gęstwina, gąszcz w lesie, gęste zarośla, gęstwa.

Gęsty, *st. wyż.* **Gęściejszy** albo **Gęstszy,** ktorego cząsteczki są mocno skupione, nie rzadki, ścisły, zwarty, pełen, liczny; nieprzejrzysty; nabity, dychtowny; deszcz **g.**=rzęsisty; *przen.*, dziarski, tęgi, butny (mina **g-a,** niby groźna).

Gęś, ptak płetwonogi, płaskodzioby, hodowany i dziki (fig.); w *hut.:* żelazo lane, surowiec; *przen.*, kobieta głupia, nie orjentująca ś.; *pogardl.*, pensjonarka, uczennica.

Gęścieć—*p.* Gęstnąć.

Gęściutki, Gęściucbny, b. gęsty.

Gęśl, Gęśliki, dawny instrument muzyczny o 3 strunach, podobny do dzisiajszej cytry; rodzaj skrzypiec używanych przez górali (fig.).

Gęślarz, grający na gęśli, pieśniarz towarzyszący sobie na gęśli.

Ghetto, Getto, *wł.*, dzielnica żydowska w miastach włoskich i wschodnich, a później i w. innych.

Giaur, *tur.*, nazwa chrześcijan u mahometan, niewierny.

Giąć, prostą rzecz nakrzywiać, naginać, zginać, wyginać; **g. ś.**= uginać ś., schylać ś., skłaniać, kłonić ś., prężyć ś., upokarzać ś.; miętość, gnieść.

Giba, w tkactwie przyrząd na którym robi ś. osnowa tkaniny.

Gibać, kołysać, nachylać, chwiać —*p.* Gibnąć.

Gibki, giętki, sprężysty, elastyczny, smagły, dający ś. giąć, gnący ś., podatny; wymowny, giętki (język **g.**); umysł **g.**=ruchliwy, lotny, szybko orjentujący się.

Gibnąć, *nied.* **Gibać, Gibotać,** przekrzywić nagle, zachwiać, zachybotać, chybnąć, zakołysać, poruszyć, zawahać; **g. ś.**=chybnąć, zachwiać ś., przechylić ś., pochylić się.

Gibon, małpa azjatycka wązkonosa o bardzo długich kończynach przednich, dostających do ziemi (fig.).

Gibotać ś., zginać ś., pochylać się, chwiać się.

Gibus, *fr.*, kapelusz cylinder, szapoklak.

Gichciarz, *nm.*, robotnik, sypiący materjał w piec hutniczy; szychciarz, sychtarz.

Gicht—*p.* Podagra, Gościec.

Gichta, *nm.*, warstwa materjału, przeznaczonego do topienia w piecu hutniczym, szychta.

Giczał, Giczoł, Giczal, u zwierząt część dolna goleni ze stawem; *przen.*, noga ludzka, goleń, piszczel.

Gidja, *rub.*, człowiek wysoki, niezgrabny, człowiek wielki a cienki.

Gidy, *fr.*, straż przyboczna konna w wojsku francuskiem i polskiem za Księstwa Warszawskiego w r. 1830 (fig.).

Gieantropologja, *gr.*, nauka o rozmieszczeniu ludzi na świecie.

Giefrejter, *nm.*, kapral, starszy żołnierz, podoficer, zaprowadzający wartę, uczący rekrutów.

Giehenna, *hebr.*, piekło.

Giejsza, *jap.*, tancerka japońska; posługująca w kawiarni japoń.

Giek, Giekko, jaszczurka południowo-azjatycka z rodziny mierzienic z fałdami skóry po bokach (fig.).

Giełda, *nm.*, miejsce zebrań kupców i bankierów, w celu ustanowienia kursu papierów publicznych, dopełnienia tranzakcji na towary; bursa kupiecka, stowarzyszenie, zgromadzenie kupieckie; **g.** pieniężna (dlą obrotów pieniężnych); **g.** zbożowa, cukrowa; **g.** obliczeń=biuro, gdzie instytucje kredytowe i bankierzy wyrównywują wzajemne rachunki; grać na **g-zie**=spekulować na kursie papierów publicznych; **g.** żydowska=zebranie hałaśliwe; *przen.*, zbiorowisko, motłoch.

Giełdziarstwo, *nm.*, spekulacje giełdowe (pokątne **g.**).

Giełdziarz, *nm.*, grający na giełdzie.

Giemajn, Giemejner, *nm.*, żołnierz prosty, szeregowiec.

Giemma, *łc.*, drogi kamień wklęsło lub wypukło rzeźbiony (kamea) (fig.).

Giemza, *nm.*, kozica.

Giemzać, Giemzić, swędzić, świerzbić, łaskotać; jeść powoli; *przen.*, korcić, niepokoić.

Giencjana, *łc.*, Goryczka, roślina z rodziny goryczkowatych (fig.); substancja gorzka, dobywana z korzeni goryczki.

Gienealog, Gienealogista, *gr.*, biegły w rodowodach, rodopis, znawca, badacz gienealogji.

Gienealogiczny, *gr.*, rodowodowy; tablica **g-a**, drzewo **g-e**=wykaz rodowodu.

Gienealogizować, trudnić ś. dochodzeniem gienealogji; rysować drzewa **g-e**; mówić o gienealogji.

Gienealogja, *gr.*, rodowód, ród, rozgałęzienie rodu, dynastji.

Gieneracja, *łc.*, ród, pokolenie, potomstwo; średni wiek człowieka (lat 30).

Gieneralicja, Gieneralność, Gieneralitet, *łc.*, ogół najwyższych oficerów; rząd naczelny; najwyżsi naczelnicy, zwierzchność.

Gieneralissimus, *łc.*, najwyższy wódz.

Gieneralista, *łc.*, chrześcijanin, nie chcący należeć do żadnego obrządku a. sekty chrześcijańskiej.

Gieneralizować, *łc.*, uogólniać, rozciągać na ogół.

Gieneralja, *łc.*, szczegóły, do-

tyczące czyjego pochodzenia, miejsca zamieszkania, zajęcia itp.

Gieneralny, *łć.*, główny, powszechny, ogólny, walny (**g.** sztab —*p.* Sztab; **g-e** Stany: sejm, kongres, złożony z przedstawicieli wszystkich stanów); **g-a** spowiedź =z całego życia; **g-a** próba=ostatnia przed przedstawieniem.

Gieneralstwo, *łć.*, stopień gienerała; gienerał z żoną; gienerałowie; prowincja kraju; urząd zwierzchniczy nad prowincją.

Gienerał, *łć.*, dowódca kilku pułków; **g.** brygady, dywizji, jazdy, piechoty; najstarszy przełożony w niektórych zakonach (**g.** jezuitów); **g.** w dawnej Polsce= tytuł niektórych wojewodów a. starostów; **g.** na Litwie=woźny sądowy; starszy na województwo a. powiat; w daw. Polsce **g.** sejmik: zjazd powszechny z danej prowincji; **g.** audytor=audytor (ob.) gieneralny; **g.** kwatermistrz, główny naczelny kwatermistrz; **g.** gubernator=naczelnik prowincji, złożonej z kilku gub.; naczelnik kraju.

Gienerałbas, *łć.*, w *muz.*, nauka harmonji i kompozycji.

Gienerał-gubernatorstwo, urząd gienerał gubernatora, część kraju pod zarządem gien. gubernatora.

Gienerałmarsz, marsz gieneralny (podczas rewji).

Gienerałowa, żona gienerała.

Gienerałówna, córka gienerała.

Gienerator, *łć.*, przyrząd, w którym wytwarza się prąd elektryczny; piec do wytwarzania gazów palnych.

Gienerozja, *łć.*, wspaniałomyślność, szlachetność.

Gieneryczny, *łć.*, właściwy jakiemu rodzajowi, wiekowi.

Gienetta, gatunek wiwery dający się oswoić i używać do łapania myszy (fig.).

Gienetyczny, *gr.*, *przym.* od Gieneza; tyczący ś. początku jakiej rzeczy, rodowodu, pochodzenia; rodowodowy; idący porządkiem rodu; metoda **g-a** = badająca pochodzenie, rozwój czegoś.

Gieneza, Gienezys, Genesis, *gr.*, rodowód, pochodzenie, powstanie czego (np. **g.** poematu); rozwój, początek; **g.** pojęcia, uczucia, fantazji, woli; **g.** psychologiczna=psychogieneza.

Gienitalja, *łć.*, części płciowe, narządy rozrodcze u ssących.

Gienjalność, *łć.*, cecha gienjuszu, gienjusz.

Gienjalny, *łć.*, *przym.* od Gienjusz; mający gienjusz, mający cechy gienjuszu; odznaczający ś. nadzwyczajną zdolnością twórczą; twórczy; pomysłowy.

Gienjusz, *łć.*, umysł wyższy, torujący nowe drogi w naukach a. w sztukach; wyjątkowa inteligiencja, wyjątkowa twórczość umysłu; duch opiekuńczy, kierujący, sprawca; człowiek gienjalny o zdolności twórczej; istota, charakter, duch (**g.** ludzkości, **g.** narodu).

Gienjuszek, *łc.*, *żart.*, mały gienjusz, dziecko, obiecujące być gienjuszem, cudowne dziecko.

Gientylny, *łć.*, należący do tego samego rodu.

Gieocentryczny, *łć.*, śródziemny, dotyczący środka ziemi; **g.** system: starożytny pogląd, według którego środkiem wszechświata, celem i głównym przedmiotem stworzenia jest ziemia.

Gieod, Gieoda, *gr.*, nazwa ogólna agregatów minerałów.

Gieodesta, Gieodeta, *gr.*, zajmujący się gieodezją.

Gieodetyczny albo **Geodezyjny**, *gr.*, *przym.* od Gieodezja; **g-a** linja=najkrótsza droga między dwoma punktami na sferoidalnej powierzchni ziemi.

Gieodezja, *gr.*, nauka mierzenia powierzchni ziemi, wyższe miernictwo, nauka o sposobach rysowania map.

Gieodynamika, *gr.*, dział gieologji, nauka o przemianach zachodzących w skorupie ziemskiej i o czynnikach, powodujących takowe.

Gieofagowie, *gr.*, dzikie ludy niektórych krajów, jedzące ziemię (tłustą glinkę).

Gieofizyka, *gr.*, nauka o zjawiskach fizycznych na ziemi; gieografja fizyczna.

Gieogienja, Gieogonja, *gr.*, ziemiotwórstwo, część gieologji o powstawaniu i kształtowaniu kuli ziemskiej.

Gieognosta, *gr.*, uczony, biegły w gieognozji; gieolog.

Gieognozja, Gieognostyka, Gieotektonika, *gr.*, gieologja opisowa, nauka o obecnym składzie skorupy ziemskiej.

Gieogonja—*p.* Gieogienja.

Gieograf, *gr.*, znawca gieografji, uczony, zajmujący się opisaniem ziemi, ziemiopis.

Gieografja, *gr.*, ziemioznawstwo, ziemiopisarstwo; opisanie ziemi, krajów i miejscowości na niej; **g.** fizyczna, dział gieografji ogólnej, zajmujący się powłoką ziemską, jako złożoną z lądu, wody i powietrza, oraz zjawiskami na niej zachodzącemi; **g.** matematyczna, dział gieografji ogólnej, badający ziemię, jako ciało niebieskie, t. j. położenie jej we wszechświecie, kształt, wielkość i prawa ruchu; **g.** polityczna, dział gieografji ogólnej, zajmujący się ziemią jako siedliskiem człowieka, a więc podziałem na narody, państwa, oświatą, handlem, przemysłem itp.

Gieoid, Gieoida, *gr.*, powierzchnia bryły ziemskiej; bryła matematyczna zbliżona do istotnej postaci ziemi.

Gieoidalny, *gr.*, zbliżony kształtem do kuli ziemskiej, kulisty.

Gieolog, *gr.*, uczony, zajmujący się gieologją.

Gieologja, *gr.*, nauka o budowie i tworzeniu się ziemi, a w szczególności jej warstw zewnętrznych, czyli t. zw. skorupy ziemskiej.

Gieomechanika, *gr.*, mechanika ciał stałych.

Gieometra, *gr.*, mierniczy zajmujący ś. pomiarami gruntowemi; znawca gieometrji; miernik.

Gieometrja, *gr.*, nauka o mierzeniu linji, powierzchni i brył.

Gieometryczny, *gr.*, *przym.* od Gieometrja; dotyczący gieometrji; stosunek **g.**, postęp **g.**=taki stosunek między szeregiem liczb, że każdą następną można otrzymać, mnożąc poprzednią przez liczbę stałą, niezmienną; *przen.*, regularny, prosty, równy.

Gieomorfologja, *gr.*, nauka o kształtach ziemi (góry, doliny itp.).

Gieonomja, *gr.*, nauka o gatunkach ziemi, o użytkowaniu ziemi.

Gieoplastyk, *gr.*, wykonywający wypukło mapy ziemi.

Gieoplastyka, *gr.*, *blm.*, znajomość wyżyn i nizin ziemi.

Gieorgiki, *gr.*, poematy, opiewające prace rolnicze.

Gieorginja, Gieorgina, ozdobna roślina ogrodowa z rodziny złożonych, dalja (fig.).

Gieoskopja, *gr.*, obserwacje procesów, zwłaszcza cieplnych, odbywających się pod powierzchnią ziemi.

Gieostatyka, *gr.*, nauka o równowadze ciał stałych.

Gieotaktyzm, *gr.*, ruch organizmów, spowodowany przyciąganiem ziemi; **g. dodatni**: ruch ku środkowi ziemi; **g. ujemny**: ruch, oddalający się od środka ziemi.

Gieotektonika, *gr.*, dział gieologji, nauka o ułożeniu skał, ich wzajemnym stosunku i względnym wieku.

Gieotermiczny stopień, *gr.*, różnica głębokości, przy której temperatura w głębi ziemi wzrasta o 1° C, średnio 33 metry.

Gieotermika, *gr.*, nauka o zmianach temperatury w głębi ziemi.

Gieotermometr, *gr.*, termometr do mierzenia temperatury ziemi w znacznych głębokościach.

Gieotropizm, *gr.*, własność niektórych części roślin (korzeni, łodyg), wskutek której rosną one w kierunku siły ciężkości lub jej przeciwnym.

Gieozofja, *gr.*, filozoficzne rozważanie kuli ziemskiej; filozofja gieografji.

Giepard, *fr.*, zwierzę drapieżne z rodziny kotów, zamieszkujące Azję i Afrykę i dające się układać do polowania (fig.).

Gierada, *łć.*, wyprawa ślubna kobieca; statki; naczynia domowe, rzemieślnicze.

Gieranina, wyciąg z korzeni bodziszka.

Gieranja, Gieranjum, *gr.*, roślina z rodziny bodziszkowatych, bodziszek (fig.).

Gierencja, *łć.*, przedstawicielstwo; przeprowadzenie (sprawy).

Gierent, *łć.*, zawiadowca, zarządca, pełnomocnik handlowy, przemysłowy a. polityczny.

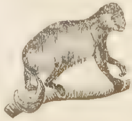

Giereza, Niedołęga Giereza, małpa afrykańska wązkonosa, o jedwabistej czarnej sierści z długą białą grzywą i białą kiścią na końcu ogona.

Gierka, *zdr.* od **Gra;** rodzaj ubioru; zalotnica, gamratka; dziewczyna szturmak, podlotek.

Gierłasz, Gierylasz, *ros.*, rodzaj gry w karty: wist bezatutowy.

Giermak, *tur.*, czamara, sukmana, ubranie zwierzchnie.

Gierman, *chem.*, pierwiastek z gromady azotowców=Ge.

Giermanista, uczony znawca starożytności niemieckich lub języka niemieckiego i literatury.

Giermanizacja, Giermanizowanie, *nm*, niemczenie, narzucanie niemczyzny.

Giermanizator, *łć.*, dążący do zniemczenia.

Giermanizm, wyrażenie a. zwrot właściwy językowi niemieckiemu, użyty w innym języku.

Giermanizować, niemczyć.

Giermanofilstwo, *gr.*, namiętność do wszystkiego, co niemieckie.

Giermanofobja, *gr.*, wstręt ku Niemcom i niemczyźnie.

Giermanomanja, *gr.*, zamiłowanie wszystkiego co niemieckie, giermańskie.

Giermanowie, *łć.*, nazwa przodków dzisiejszych Niemców i ludów plemiennie im pokrewnych.

Giermański, niemiecki; **g-ie języki,** języki ludów pochodzenia giermańskiego: niemiecki, holenderski, angielski, fryzyjski, duński, szwedzki, norweski, islandzki.

Giermańskość, cecha Niemców, przynależenie do Giermanów.

Giermek, *węg.*, pomocnik rycerza, noszący za nim broń a. rynsztunek; figura w szachach (=laufer).

Gierokomika, *gr.*, sztuka pielęgnowania starości.

Gieront, *gr.*, *dosł.* starzec; w starożytnej Sparcie członek Gieruzji.

Gierować, *nm.*, przycinać listwę aby z niej zrobić ramkę, spajać ją w winklach (w kątach).

Giers, Giersz, *nm.*, groch zielony, podagrycznik.

Gierszownik, *nm.*, roślina z rodziny baldaszkowatych.

Gierunek, *nm.*, połączenie pod kątem prostym dwóch kawałków drzewa, ściętych ukośnie.

Gieruzja, *gr.*, senat w starożytnej Sparcie; w Grecji nowożytnej rada państwa.

Gierydon (*zdr.* **Gierydonik**), *fr.*, stolik okrągły o jednej nodze (f.); stoliczek kątowy; podnóże na lichtarz; podstawa do cukierków.

Gierylas, *hiszp.*, wolny strzelec, powstaniec hiszpański.

Gierylasówka, partyzantka na sposób powstańców hiszpańskich.

Gierylasz—*p.* Gierłasz.

Giest, *łć.*, ruch ręką, podniesienie ciała, towarzyszące mowie lub ją zastępujące; skinienie.

Giestykulacja, *łć.*, **Giestykulowanie**, wykonywanie, używanie giestów w rozmowie.

Giestykulować, *łć.*, robić giesty, używać giestów; giestami pomagać sobie w rozmowie.

Gieszefciarstwo, *nm.*, oddanie ś. interesom pieniężnym, giełdowym; usilne ubieganie ś. za interesami zyskownemi; szachrajstwo, prowadzenie gieszeftów.

Gieszefciarz, *nm.*, trudniący ś. gieszefciarstwem, przebiegły spekulant, faktor; szachraj; oddany robieniu interesów pieniężnych.

Gieszeft, *nm.*, interes nieuczciwy, spekulacja, szacherka, afera; interes brudny, nieczysty.

Gieszeftman, Gieszefciarz, *nm.*, trudniący ś. gieszeftami, aferzysta, spekulant.

Giesztel, *nm.*, pręty parasola z całem urządzeniem; ramka z rączką do obsadzenia laubzegi.

Gietry, *fr.*, rodzaj kamaszy zimowych z grubego sukna (fig.).

Giewer, Giwer, *nm.*, karabin; kołpak żołnierski.

Giez (gza) (*zdr.* **Gzik**), owad dwuskrzydły, składający jajka na rozmaitych zwierzętach ssących (**g.** owczy, koński, bydlęcy (fig.); **g.** (gzu), gżenie ś. bydła, wskutek ukłócia gza przy składaniu w jego skórę jajek; *przen.*, żądza płciowa, szaleństwo, manja, bzik.

Giezel, w *rzem.*, towarzysz, czeladnik, subjekt handlowy.

Giezelsztyk, *nm.*, wyrób popisowy terminatora przy wyzwolinach na czeladnika.

Giezłeczko, Giezłko, koszulka, sukienka dziecinna płócienna.

Giezło (*zdr.* **Giezłko, Giezłeczko**), *p.* Gzło.

Giętarnia, oddział fabryki mebli giętych, gdzie wyginają drzewo.

Giętki, dający ś. giąć, gibki, sprężysty; dający ś. urabiać; podatny, poddający się wpływom, wrażliwy.

Giętkość, przymiot tego co się łatwo giąć daje; sprężystość.

Gifes, Giefes, *nm*, miejsce, gdzie się zaczyna rękojeść szpady; jelca.

Gig, *ang.*, czółno, łódka mała, bąk; powozik dwukołowy, jednokonny.

Giga, *fr.*, staroświecki taniec francuski i muzyka do niego.

Gigant, *gr.*, olbrzym.

Gigantyczny, *przym.* od Gigant, olbrzymi, imponujący ogromem.

Gigierl, *nm.*, przesadny elegant, modniś.

Gil, krajowy ptak wróblowaty, z rodziny łuszczaków, na przodzie czerwono upierzony (f.); *przen.*, **g.** (na nosie) = czerwoność końca nosa; smarkacz, młokos.

Gilbas, niezgrabiasz; duży chłopiec, wyrostek.

Gildja, *nm.*, cech kupiecki, podział kupców na klasy: wyższą i niższą; tytuł przynależności do zgromadzenia kupieckiego.

Gildyjny, *nm.*, *przym.* od Gildja; kupiec **g.**=należący do gildji.

Gilosze, *fr.*, ozdoby linijne, wykonane sposobem mechanicznym, stanowiące tło druku papierów wartościowych, akcji i t. p.

Giloszowanie, *fr.*, sztuka rytowania ozdób linijnych za pomocą specjalnego przyrządu na kamieniu albo metalu.

Gilotyna, *fr.*, przyrząd, machina do ścinania głowy (fig.).

Gilotynka, *fr.*, przyrząd do obcinania łebków od cygar; w *druk.*, maszynka do cięcia interlinji na kawałki.

Gilotynować, *fr.*, zadawać śmierć gilotyną.

Gilotynowanie, *fr.*, ścinanie na gilotynie; **g. obrad**=uchwała obradujących, aby zamknąć obrady nad jaką sprawą, gdy ś. przeciągają zbyt długo.

Gilować, *nm.*, kryć się w upał przed owadami (o bydle).

Gilza, *nm.*, rurka a. tutka z bibułki z munsztuczkiem do papierosów; rurka metalowa do ładunków armatnich, karabinowych lub rewolwerowych.

Gimnastyk, *gr.*, nauczyciel gimnastyki; człowiek wprawny w ćwiczeniach gimnastycznych, ekwilibrysta, zręczny.

Gimnastyka, *gr.*, sztuka wykonywania ćwiczeń ciała; ćwiczenia fizyczne, systematyczne ruchy ciała, dla wzmocnienia mięśni, rozwoju sił fizycznych i nabrania zręczności.

Gimnastykować, *gr.*, ćwiczyć, urabiać ciało, siły, umysł; **g. ś.**, wykonywać ćwiczenia cielesne.

Gimnazista, Gimnazjalista, Gimnazjasta, *gr.*, uczeń gimnazjum.

Gimnazjum, *gr.*, szkoła, zakład szkolny, średni zakład naukowy, przysposabiający młodzież do uniwersytetu.

Gimnosofista, *gr.*, filozof indyjski, asceta, chodzący prawie nago, gardzący dobrami doczesnemi.

Ginajkokracja, Ginekokracja, *gr.*, panowanie kobiet (*szczeg.* w epoce matrjarchatu).

Ginąć, przestawać istnieć, przepadać, niknąć, znikać; marnieć; upływać, mijać bezpowrotnie; tracić życie, umierać, ponosić śmierć; ulegać nieszczęściu, ciosowi losu; zapodziewać się, zaprzepaszczać się.

Gineceum, *gr.*, mieszkanie kobiet w starożytnej Grecji.

Ginekolog, *gr.*, lekarz chorób kobiecych.

Ginekologja, *gr.*, nauka o chorobach kobiecych.

Gipiura, *fr.*, rodzaj grubej koronki.

Gips, *gr.*, minerał: siarczan wapnia z wodą krystalizacyjną, używany do wyrobu figur, odcisków itp.; ozdoba, na **g-ie** wytłaczana; *żart.*, taki **g.**!=taka sprawa!

Gipsatura, *gr.*, figura lub ozdóbka z gipsu; sztukaterja, płaskorzeźba.

Gipsiarz, *gr.*, sztukator, robiący figury gipsowe.

Gipsować, *gr.*, gipsem powlekać, bielić; nawozić pole gipsem; zaprawiać wino gipsem; owinąć bandażem, namoczonym w gipsie.

Gipsówka, fajka z gipsu; *bot.*—*p.* Waplinek.

Gira, *gwar.*, noga człowieka, duża, niezgrabna noga.

Girafa—*p.* Żyrafa.

Girandola, *wł.*, fajerwerk włoski,

Girlanda, *fr.*, wieniec, splot z liści i kwiatów; rysunek, ozdoba architektoniczna w kształcie wieńca zamkniętego lub rozwartego (fig.).

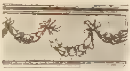

Giro—*p.* Żyro.

Giroskop, *gr.*, przyrząd, służący do wykazania zasady mechanicznej, że oś wolna, dokoła której wykonywa się obrót wirowy, usiłuje zachować położenie niezmienne.

Girotrop, *gr.*, przyrząd, przerywający prąd elektryczny lub zmieniający jego kierunek, przerywacz, komutator.

Giser, *nm.*, odlewacz, robotnik pracujący w giserni.

Gisernia, *nm.*, lejnia czcionek; odlewnia, fabryka odlewów metalowych (**g.** armat, dzwonów = ludwisarnia).

Gista, *nm.*, miał węgla kamiennego.

Giszer, *nm.*, maszyna do skręcania grubych lin.

Gitana, *hiszp.* (chitana), cyganka; taniec hiszpański.

Gitano, *hiszp.*, cygan.

Gitara, *fr.*, instrument muzyczny strunowy, szarpany palcami (fig.); *żart.*= głowa: nie zawracaj mi **g-y** =nie nudź mię, daj mi pokój.

Gitarzysta, grający na gitarze.

Gitra, *nm.*, medaljon zduńskiej roboty jako ozdoba w ścianie frontowej pieca.

Glacjalny, *łć.*, lodowy (okres **g.**).

Gladjator, *łć.*, szermierz, zapaśnik występujący w cyrku w dawnym Rzymie (f.).

Gladiolus, roślina Mieczyk (ob.).

Glajcha, *nm.*, w robocie mularskiej wyrównanie muru dla ułożenia belek.

Glajchowe, *nm.*, napiwek, dawany mularzom z powodu ukończenia pewnej kondygnacji muru.

Glan, męty, fusy, gąszcz, zgręzy.

Glanc—*p.* Glans.

Glancuś, *rub.*, elegancik; kobieciarz, zalotnik.

Glanek, *nm.*, część podeszwy między obcasem a zelówką.

Glans, Glanc, *nm.*, blask, połysk, odblask, polor, lustr; *przen.*, urok, piękność, świetność.

Glansować, Glancować, *nm.*, nadawać glans, nadawać powierzchnię lśniącą, polerować; **g.** papier =przeprowadzać go przez walce, satynować, aby był gładki.

Glansowny, *nm.*, mający glans, lśniący, błyszczący, połyskujący; papier **g.** = gładki, welinowy, satynowany.

Glas, *fr.*, sok grzybowy, mięsny.

Glasa, *fr.*, żagnot krochmalony glansowany.

Glaserować—*p.* Glazurować.

Glaskord, *nm.*, instrument muzyczny, mający sztabki szklane, w które uderza się młoteczkiem.

Glasować, *fr.*, obraz malowany pociągać farbą przezroczystą dla nadania mu połysku.

Glaspapier, *nm.*, papier z drobno utłuczonym szkłem do szlifowania wyrobów metalowych.

Glauberska sól, siarczan sodu.

Glaukoma, *gr.*, jaskra (niebezpieczna choroba oczu).

Glaukonity, *gr.*, drobne ziarenka, złożone z krzemionki, tlenniku żelaza i potażu w glinie i marglu.

Glazerunek, *nm.*, połysk, wywołany przez glazurowanie.

Glazura, *nm.*, polewa szklista do naczyń, szkliwo, emalja; polewa cukrowa do lukrowania ciasta.

Glazurować, *nm.*, powlekać glazurą, polewać naczynia, lukrować.

Glądnąć, spojrzeć, zajrzeć.

Gleba, *łc.*, ziemia orna, rodzajna, grunt, rola, ziemia.

Gleboznawstwo, nauka i sztuka poznawania gleby.

Gleczer, *nm.*, lodnik, lodowiec, masa zlodowaciałego śniegu, powstała wskutek ciśnienia mas górnych śniegu na dolne (fig.).

Gledyczja (Gleditschis)—*p.* Iglicznia.

Glej, ziemia gliniasta; grunt iłowaty, nieprzepuszczalny.

Glejak, nowotwór chorobowy, najczęściej w mózgu napotykany.

Glejchenja roślina z rzędu paproci.

Glejowaty, Gleisty, gliniasty, iłowaty.

Glejowa wierzba—*p.* Wierzba.

Glejt, *nm.*, świadectwo na wolny przejazd, karta bezpieczeństwa, list żelazny; dodanie konwoju dla bezpieczeństwa.

Glejta, *nm.*, minerał, tlenek ołowiu.

Glejtować, *nm.*, zabezpieczać glejtem, odprowadzać w orszaku dla okazania czci, towarzyszyć.

Glemzić, marudzić.

Gleń, drzewo zbite na tratwy; duży kawał chleba, bochen, pajda, glon; *zdr.* **Glonek.**

Glewijnik, dawny rzymski żołnierz uzbrojony glewją, kopijnik.

Glewik, roślina z gromady wątrobowców, z rzędu glewików (fig.).

Glewina, Glewja, *łc.*, roślina z rodziny mirtowatych; spisa, kopja.

Ględa, Glemda, nudziarz, maruda, zrzęda.

Ględa, roślina z rodziny pierwiosnkowatych.

Ględy, ględzenie, bajdy, gadanina.

Ględzenie, Ględy, gadanina rozwlekła, nudna, bez sensu.

Ględzić, mówić ni to, ni owo, gadać niepotrzebnie, marudzić, gadać rozwlekle, rozprawiać bez sensu, barłożyć, pleść trzy po trzy.

Gliandyna, *gr.*, ciało roślinne białkowate, wchodzące w skład glutenu.

Gliceryna, *gr.*, ciecz gęsta, słodka, bezbarwna i bezwonna, składająca ś. z węgla, wodoru i tlenu.

Glicyna, *gr.*, roślina z rodziny strąkowych; *chem.*, **g.** a. **Glikokol,** kwas amido-octowy.

Glid, *nm.*, rząd, szereg.

Glif, *gr.*, rozszerzenie muru we framugach drzwiowych i okiennych, skos.

Glijować, *nm.*, rozpalać drut żelazny, aby był miękki, żarzyć.

Glikogien, *gr.*, węglowodan, t. j. połączenie węgla, wodoru i tlenu, wytwarzane w wątrobie, służące za materjał do pracy mięśni.

Glikokol—*p.* Glicyna.

Glikoniczny *gr.*, **wiersz,** pewien rodzaj wiersza, złożony ze spondeju i dwóch daktylów.

Glikoza—*p.* Glukoza.

Glikozyd, Glukozyd, *gr.*, nazwa substancji roślinnych, tworzących glikozę i inne substancje.

Glin, aluminjum, metal lekki, barwy biało-srebrnej.

Glina, minerał, składający się z krzemianu glinu, używany do wyrobu cegieł i naczyń (naczynie z **g-y**); rozmaite gatunki ziemi; wszelka ziemia.

Glinianka, miejsce, dół po wybranej glinie, napełniony wodą.

Gliniany, zrobiony z gliny; kruchy, łamliwy.

Gliniarnia, izba, w której urabiają glinę.

Gliniasty, pełen gliny, do gliny podobny, zawierający w sobie glinę, lepki, klajstrowaty, koloru

gliny; **g.** chleb=chleb, jak glina, miękki, niewypieczony.

Glinka, czysta glina; grunt gliniasty; tlenek glinu, znajdujący się w naturze w postaci krystalicznej (niektóre drogie kamienie, jak korund, szafir, rubin i inne).

Glinkowaty, z glinką zmieszany.

Glinopac, ściana, zrobiona z gliny zmieszanej ze słomą.

Glinować, ziemię piaszczystą nawozić gliną dla użyźnienia jej.

Gliptografja, *gr.*, opisanie kamieni rzniętych, figur na nich.

Gliptoteka, *gr.*, zbiór rzniętych kamieni; galerja rzeźb i posągów.

Gliptyka, *gr.*, sztuka rzeźbienia na kamieniu; rzeźbiarstwo.

Glista, robak płaski lub obły, zwłaszcza pasorzytny; **g. ziemna**—*p.* Dżdżownik (fig.); **g. ludzka** (askaryda), robak grubości pióra gęsiego, zamieszkujący kiszkę cienką człowieka i niektórych zwierząt ssących; **g.** mała, glistnica a. rup; *przen.*, człowiek cienki a wysoki.

Glistewnik a. **Glistnik,** inaczej Jaskółcze ziele, chwast z rodziny makowatych, o kwiatach żółtych i żółtym soku mlecznym (fig.).

Glistnica, *zool.*, obleniec pasorzytny.

Glistnik, roślina z rodzaju byliny, piołun glistny, glistne ziele.

Gliwein, *nm.*, gorące wino czerwone z cukrem i korzeniami.

Gliwieć, psuć ś., gnić, ulęgać ś.

Gliwy, koloru zgniłego, brudno kasztanowaty (koń).

Glob, *łc.*, kula ziemska, bryła, ziemia, krąg świata; kula złota, jabłko, oznaka godności monarszej; bania, kula szklana na lampę.

Globe-trotter, *ang.*, turysta, ustawicznie podróżujący po całym świecie.

Globigieryna, *łc.*, rodzaj otwornic (korzenionóżek) morskich.

Globulina, *łc.*, gałecznik, ciało białkowate, czerwone, znajdujące się w krążkach krwi.

Globus, *łc.*, kula sztuczna z tektury, z siatką gieograficzną, wyobrażająca kulę ziemską (f.); takaż kula, przedstawiająca sklepienie nieba.

Gloksinja, *nm.*, Marcinka, Wdzięka, roślina ozdobna z rodziny ostrojowatych, o kwiatach dużych dzwonkowatych (fig.).

Glon, kawał chleba, krajanka, skiba, pajda; w *bot.*, wodorost.

Glorja, *łc.*, chwała, świetność, wspaniałość, nimbus, aureola; obwódka promienista naokoło głowy świętych w obrazach; część Mszy św., zwana hymnem anielskim.

Glorjeta, *fr.*, altana na wzniesieniu z pięknym widokiem, pawilon.

Glorjola, *łc.*, sława, rozgłos; aureola.

Glorjosa, *łc.*, *bot.* — *p.* Wdzięczelina.

Gloryfikacja, *łc.*, wychwalanie, wysławianie, uwielbianie.

Gloryfikator, *łc.*, głosiciel sławy, wysławiający.

Gloryfikować, *łc.*, wychwalać, wysławiać.

Glosa, *gr.*, objaśnienie a. tłumaczenie wyrazu na marginesie lub pomiędzy wierszami tekstu; objaśnienie, dopisek, przypis; rodzaj formy poetyckiej; uwaga ironiczna.

Glosarjusz, Glosarz, *gr.*, słownik, zbiór glos; słownik objaśniający ze wskazaniem pochodzenia wyrazów.

Glosator, *łc.*, objaśniacz wyrazów.

Glosografja, *gr.*, nauka o glosach.

Glosolalja, *gr.*, mówienie w stanie hypnotycznym językami sobie nieznanemi.

Glosologja, Glotologja, *gr.*, nauka o języku, językoznawstwo.

Glot, Glut, *nm.*, siekany ołów do nabijania strzelby, siekaniec.

Glozna, kość łokciowa, goleniowa, kostka u nogi.

Glucyn, *gr.*, — *p.* Beryl.

Glukać, przelewać się z odgłosem, bulgotać, chlupać; w brzuchu **g-a**=burczy.

Glukoza, *gr.*, cukier gronowy (owocowy).

Glukozyd—*p.* Glikozyd.

Glut, *łc.*, sopel u nosa, smark, gil; *żart.*, świeczka u nosa.

Gluten, *łc.*, klej roślinny.

Gluza, *gr.*, uszczerbek, szkoda; ujma, uchybienie; brak; zarzut, nagana.

Gluzować, *łc.*, wyskrobywać, wymazywać błędy z pisma, wywabiać plamy; gładzić, niszczyć, tępić.

Gładki, równy, nie chropawy; bez zmarszczek, nie szorstki, nie ostry, nie kosmaty, nie zadzierzysty; miły, łagodny, grzeczny (**g-ie** obejście=uprzejme); bez odmian, bez deseniów (tkanina, obicie); suknia **g-a** = bez fałdów; mięso **g-ie**=nie przy kości; dobrze wyrobiony; potoczysty, płynny, swobodny (styl); piękny, śliczny, urodziwy.

Gładko, *st. w.* Gładziej, *przysł.* od Gładki; równo, udatnie, pięknie; zręcznie, grzecznie, uprzejmie, po przyjacielsku, bez sporu; cichaczem, niepostrzeżenie; bez ambarasu, bez kłopotu; zręcznie, zgrabnie, dyplomatycznie (wywinąć się **g-o**).

Gładkolicy, o gładkich licach, przystojny, ładny.

Gładkość, niechropowatość, równość; polor, ogłada; piękność, uroda.

Gładysz, wymuskany, elegant, laluś, gładki, piękny; narzędzie w kształcie pilnika do gładzenia i polerowania wyrobów metalowych.

Gładysz albo Przebiśnieg, Śniegułka, fałszywie zwany pierwiosnkiem, roślina zielna o pojedyńczym kwiecie 6 działkowym, barwy białej, kwitnąca zaraz po zniknięciu śniegów (f.).

Gładyszek, *zdr.* od **Gładysz**, *bot.*, roślina z rodz. amarylkowatych, fijołek biały, śnieżyca, białawiec (fig.).

Gładyszka, narzędzie do gładzenia, do równania, do składania arkuszy (kostka, nożyk); kobieta ładna, kochanka; garnek do mleka, dzieżka.

Gładzić, gładkim robić, równać, zagładzać chropowatość; polerować, szlifować, wygładzać, prostować; głaskać, muskać, pochlebiać, ujmować, jednać; zacierać złe, zgładzać; ogładzać, wykończać; nadawać harmonijność, potoczystość (styl); znosić, tępić, niszczyć, usuwać, wykorzeniać, zacierać (grzechy świata); wywabiać, czyścić, zacierać (plamy); **g. ś.**, stroić ś.; **g.** włosy=przygładzać, czesać; **g.** brodę.

Gładzidło, narzędzie do gładzenia, gładyszka, hebel, strug.

Gładzizna, Gładź (-i), miejsce nagie, równe, przestrzeń gładka, równina, płaszczyzna.

Gładziutki, Gładziuchny, Gładziuteńki, Gładziusieńki, bardzo gładki, zupełnie gładki.

Gładzony, polerowany, szlifowany, satynowany, glansowany.

Gładź—*p.* Gładzizna.

Glagolica, *ros.*, najdawniejsze pismo starosłowiańskie.

Głaskać, muskać ręką, dotknąć lekko, pomuskiwać, muskać, połechtać; *przen.*, schlebiać, pochlebiać, ujmować, pobłażać, dogadzać, pieścić; łagodzić, owijać w bawełnę; *przen.*, *iron.*, dać się we znaki, uderzyć, zdzielić (**g.** jak niedźwiedź=drapać).

Głaszczek, nitkowaty, członkowaty wyrostek na zewnętrznym brzegu żwaczki, szczęki a. wargi dolnej u stawonogich.

Głaz, wielki kamień polny, skała, opoka; **g-y narzutowe,** kamienie rozmaitej wielkości, znajdowane u nas na polach, a przyniesione na lodowcach w okresie lodowym ze Skandynawji i Finlandji.

Głazik, gatunek łupku do ostrzenia i szlifowania narzędzi małego rozmiaru, osełka.

Głąb, łodyga krótka i mięsista z liśćmi; pień niektórych jarzyn, głowa (**g.** kapusty); niezdara, pień, głowa kapuściana, zakuta głowa, tępa głowa.

Głąb a. **Głębia,** głębizna, głębina, miejsce głębokie, toń, topiel, bezdeń, odmęt, otchłań, przepaść; plan odległy, dal, oddalenie; sam środek, wnętrze; w **g.** = głęboko, na głębokość (wnikanie w **g.** duszy = zatapianie się, zgłębianie); w **g-i** = wpośród, w środku (w **g-i** serca; w **g-i** nocy).

Głąbiasty, w kształcie głąba, mający duży głąb (kapusta **g-a**).

Głąbigroszek, krajowa roślina zielna z rodziny motylkowych, dziko rosnąca.

Głąbik, mały głąb; bezlistna łodyga zielna, wyrastająca z pośród liści odziomkowych i mająca tylko kwiaty na sobie (fig.) (np. u pierwiosnka, babki); odmiana sałaty ogrodowej, której głąby się kwaszą.

Głębia—*p.* Głąb.

Głębić, tworzyć głębinę, wygłębiać, pogłębiać, dobierać się do gruntu, do dna.

Głębina, Głębizna, miejsce głębokie, głąb.

Głębocznica, wąwóz, jar.

Głęboki, *st. w.* Głębszy, zachodzący znacznie do wnętrza ziemi, mający głębokość, nie płytki, daleko zachodzący (las **g.**); daleki, odległy, oddalony; nieprzejrzany (**g-e** ciemności); niczem niezakłócony (**g-a** cisza); **g-o** obmyślany, przenikliwy, bystry, gruntowny; serdeczny, gorący, szczery; wysoki (**g.** szacunek); późny, zapadły; twardy, silny; nie powierzchowny, nie płytki, nie pospolity, nie banalny; trudny do pojęcia; wielki, ciężki; **g.** ton= głos nizki, basowy (w śpiewie).

Głęboko, *st. w.* Głębiej, *przys.* od Głęboki; silnie, do wysokiego stopnia; z głębi.

Głębokość, odległość od powierzchni do dna; głąb, wnętrze; niedościgłość; gruntowność.

Głobić, ściskać, spajać; uciskać, uwierać, gnębić; **g. ś.** o co=troszczyć ś., niepokoić ś., martwić ś.

Głodać, gryźć, ogryzać; obskubywać; uwierać, uciskać; podrywać (brzegi przez rzekę).

Głodek, roślina z rodziny krzyżowych, wiosnówka.

Głodnia, roślina z rodziny mirtowatych.

Głodnieć, być głodnym, stawać się głodnym; głód cierpieć, łaknąć; przymierać głodu.

Głodniuteńki, bardzo głodny.

Głodny, łaknący jedzenia, nienasycony, zgłodniały, głód cierpiący; czczy, łakomy, chciwy, żądny; **g.** żołądek = pusty; głód przynoszący, nieurodzajny; cierpiący niedostatek, potrzebnicki;

na **g-no** = naczczo, o głodzie, o suchej gębie.

Głodomór, Głodomorek, ten, co się dobrowolnie głodem morzy, co ś. głodzi; przymierający z głodu, biedak; chciwy, nienasycony.

Głodować, głód cierpieć, nie mieć co jeść.

Głodowy, *przym.* od Głód (**g-e** lata); głodny.

Głodzić, nie dać jeść, głodem morzyć; nie dopuszczać jedzenia, pożywienia (**g.** miasto, kraj).

Głogowiec, gatunek motyla dziennego z rodzaju bielinka, biały z czarnemi żyłkami, którego liszka niszczy liście drzew owocowych i głogu (fig.).

Głos, drganie powietrza działające na słuch; dźwięk, odgłos brzmienie, szmer, szum, wrzawa; mowa, śpiew, muzyka; **g.** przyrody: brzęk, chrzęst, zgrzyt, tętent, tupanie, gwizd, świst, grzmot, szelest, pukanie, klaskanie, sykanie, syk, trzask, trzeszczenie, huk, huczenie, dudnienie, łoskot, łomot, furkot, turkot, warczenie, grzechotanie, echo i t. d.; **g.** ludzki=mowa, krzyk, śpiew, ton przez **g.** ludzki wydawany, w *muz.*, np. tenor, bas; ton, rodzaj głosu, skala, komplet tonów; muzyka, śpiew: na 1 **g.**=solo; na 2 **g-y**=duet, na 3 **g-y**=tercet, na 4 **g-y**=kwartet; śpiew na wiele **g-ów**=chór; śpiewać na **g-y:** gdzie każdy **g.** śpiewa swoją część melodji; rozłożyć na **g-y**=rozpisać nuty na każdy **g.** lub instrumenty w orkiestrze, aby wspólnie oddały pożądaną melodję; *przen.*, śpiewać baranim **g-em**=płakać, beczeć; wieść, pogłoska, plotka, echo, rozgłos, fama (rozpuścić **g.**); mowa, przemówienie, odezwanie się, przymówienie ś.; prawo mówienia, prawo **g-u** (zabrać, mieć **g.**); pozbawić kogo, odmówić komu **g-u**, prosić o **g.**, **g.** doradczy, **g.** decydujący; sąd, wyrok, zdanie, opinja, wola; **g.** wyborczy=wotum, kreska, gałka; nawoływanie, rada, przestroga, napomnienie, zaklinanie, uprzedzenie, wskazówka; co **g-u**=na cały **g.**, *przys.*, co gardła, z całego gardła; na **g.**= głośno, nie pocichu; w *myśl.* **g-em** gonić = wydawać **g.** idąc za tropem (o psach); **g-y** w organach= regiestr, **g-y** w chórze; **g.**, w *parlamencie*, prawo przemowy, podanie wniosku.

Głosić, mówić, powiadać, opowiadać, oświadczać, ogłaszać, rozgłaszać, wiadomo czynić; rozpuszczać pogłoskę, wieść; wysławiać, uwielbiać, podnosić, wynosić; rozwodzić żale, opłakiwać, podnosić zalety.

Głosik, *zdr.* od **Głos,** niewielki, słaby głos, głos o niedużej skali.

Głoska, dźwięk, brzmienie; dźwięk wydawany za pomocą organów mownych; litera, czcionka drukarska, znak.

Głosować, za kim a. za czem, albo przeciw komu: dawać swój głos, wotować, uchwalać, postanawiać, zatwierdzać przez zbieranie głosów, dopełniać skrutynjum.

Głosowanie, oddawanie swego głosu na wyborach; **g.** powszechne=całego ludu, plebiscyt, decydowanie przez większość głosów.

Głosownia, w *gram.*, nauka o dźwiękach językowych, o brzmieniach języka; fonetyka, fonologja.

Głosowy, od głosu; wokalny; głos wyrażający, fonetyczny.

Głosujący, biorący udział w głosowaniu, wybierający, wotujący, balotujący, wyborca.

Głośnia, szpara prowadząca z gardzieli do krtani.

Głośnik, naczynie gliniane, zawieszane w świątyniach starożytnych dla spotęgowania głosu.

Głośno, *st. w.* Głośniej, *przys.* od Głośny, na głos, w głos; jawnie, otwarcie, wiadomo.

Głośny, *st. w.* Głośniejszy, głośno mówiący, wydający silny głos, donośny, brzmiący; krzykliwy; sławny, rozgłośny, znakomity.

Głowa, najwyższa część ciała człowieka a. zwierzęcia, złożona z czaszki i twarzy, zawierająca narządy zmysłów; siedlisko władz duchowych, rozum, umysł (mieć **g-ę** na karku); mieć dobrze w **g-ie** = być rozumnym; dobra, tęga, mocna **g.** = mądra a. wytrzymała (na trunek); *żartobl.*, czapka, kapelusz (gdzie moja **g.**?); włożyć co pod **g-ę**=pod poduszkę; piecza, odpowiedzialność, kłopot, ambaras (mieć co na **g-ie**); zachodzić w **g-ę,** łamać sobie **g-ę**=biedzić ś., rozmyślać; podnosić, zadzierać **g-ę** =być pysznym, hardym; zmyć komu **g-ę**=dać mu nauczkę, wyłajać go; nie mieć **g-y,** stracić **g-ę**=nie mieć zastanowienia; *przen.*, zabójstwo (sąd o **g-ę**=kryminalny), kara pieniężna za zabójstwo; człowiek, osoba, jednostka (podatek od **g-y**); **g.** koronowana = monarcha panujący, starszy, przełożony, zwierzchnik (**g.** kościoła=papież); w **g-ach** łóżka=od strony **g-y,** u wezgłowia; człowiek z **g-wą**=rozumny; mieć w **g-ie,** zalać **g-ę**= być podchmielonym; mieć przewrócone w **g-ie**=nie mieć rozumu, ogłupieć; zawracać **g-ę**=chcieć na co namówić, oszukać; rozkochać; wziąć sobie do **g-y** = zapamiętać, uprzedzić ś., być ostrożnym; pobić nieprzyjaciela na **g-ę** =rozbić go zupełnie; odpowiadać **g-ą** = być narażonym na karę śmierci; ognisko, stolica; stożek cukru a. soli; złote **g-y**=złotogłów.

Głowacz, człowiek a. zwierzę o wielkiej głowie; człowiek, mający tęgą głowę cz. rozum; krajowa ryba jadalna, słodkowodna z rodziny kostolicych, stary karp, gatunek szczupaka (fig.).

Głowatka, główka nasienna niektórych ziół; zawiązka owocu; gatunek cebuli—*p.* Głowacz.

Głowiasty, Głowiaty, Główczasty, mający głowę, mający dużą głowę; (o roślinie) rozrastający się w głowę (np. kapusta).

Głowica, łeb, łbisko; koniec grubszy, np. u szpady, laski; główka, gałka; w *budow.*, kapitel, rozszerzony wierzch słupa, makowica; **g. pierścienia** = oczko, tarcza, platka.

Głowienka, *zdr.* od Głównia; ołowianka do mierzenia głębokości morza; roślina zielna z rodziny wargowych (fig.); ptak płetwonogi z rodzidziny kaczek.

Głowina, *zdr.* od Głowa, mała a. biedna głowa.

Głowizna, *pog.*, łbisko, pusta głowa; głowica, głowa do pozłoty, głowa kapuściana; potrawa z głowy wieprzowej (z uszów, języka, podbródka) i t. p.

Głownia albo **Głównia,** szczapa drzewa paląca się, a nie dopalona; broń sieczna a. nóż bez oprawy, klinga, brzeszczot; **g.** strzelby, działa=rura; średnia z trzech części słupa, trzon.

Głownica, w *bot.*, sporysz.

Głowomierz, *anat.*, narzędzie do mierzenia głowy; cefalometr.

Głowonóg, Głowonogi, gromada mięczaków morskich o wyraźnej głowie, okolonej wieńcem mięsistych ramion i lejkowatej nodze, mątwa, kałamarnica (fig.).

Głowotułów, część ciała u niektórych stawonogich (pająków i skorupiaków), składająca ś. z głowy, zrośniętej w jedną całość z tułowiem.

Głożek, *bot.—p.* Ścigoda.

Głód, żądza jedzenia, łaknienie; czczość, pragnienie; niedostatek żywności; wilczy **g.**, apetyt=zbytnia żarłoczność, ciągła żądza jedzenia; chytrość na co, łakomstwo, łapczywość; **g.** psi = klęska głodowa, ogólny brak żywności.

Głódek, krajowa roślina zielna, z rodziny krzyżowych, dziko rosnąca.

Głóg, roślina drzewiasta z rodziny jabłkowatych, o ciernistych gałązkach, białych kwiatach i czerwonych owocach (fig.); dzika róża polna (niewłaściwie).

Główczasty—*p.* Głowiasty.

Główczyzna—*p.* Główszczyzna.

Główeczka, *zdr.* od Głowa.

Główienka, *bot.* — *p.* Głowienka.

Główka, *zdr.* od Głowa; *bot.*, kwiatostan krótki i szeroki, o krótkiej osadzie i krótkich szypułkach kwiatów pojedyńczych (jak u koniczyny); rozgałęzienie korzenia zgrubiałe główkowato (np. u gieorginji).

Główka, *zdr.* od Głowa, mała głowa, łebek; **g.** kapusty, **g.** gwoździa, szpilki; mundsztuk, bursztyn u lulki, cybucha; w *druk.*, nagłówek tabeli, koniec czcionki, na którym jest litera; osada widelców.

Główkowaty, główkę mający, o kształcie główki, okrągławy; cebulkowaty.

Głównia—*p.* Głownia; **g.** albo śnieć pyłkowa, sporysz, grzybek pasorzytny, niszczący kłosy zbóż (fig.).

Głównie, *przys.* od Główny, najbardziej, przedewszystkiem, szczególnie.

Głównodowodzący, wódz, stojący na czele wojsk, wódz naczelny, głównokomenderujący.

Główny, *przym.* od Głowa; naczelny, przełożony; najważniejszy, pryncypalny, pierwszy, najprzedniejszy, stołeczny, zasadniczy; przewodni, podstawowy; wyborny, wyśmienity, kapitalny, paradny (**g-e miasto**=stolica).

Główszczyzna, Główczyzna, podatek od głowy (od osoby), kara za mężobójstwo.

Głuch, człowiek niedosłyszący; człowiek głuchoniemy.

Głuchać, tokować (o głuszcach); stukać dziobem w drzewo (o dzięciołach).

Głuchawy, niedosłyszący, nieco głuchy.

Głuchnąć, tracić słuch, niedosłyszeć, stawać się głuchym; umilkać, uciszać się.

Głucho, *przys.* od Głuchy; cicho, nic nie słychać; spokojnie, milcząco, niewyraźnie, zlekka, powierzchownie; na **g.**=zupełnie.

Głuchoniemy, pozbawiony słuchu i mowy, głuchy i niemy.

Głuchoń—*p.* Głuszec.

Głuchota, Głuchość, brak słuchu.

Głuchowaty, trochę głuchy.

Głuchy, *przym.*, nie słyszący, pozbawiony słuchu; nie chcący słuchać; **g-e wieści**=nieokreślone, bez szczegółów; niechętny, niewyraźny, przytłumiony, niejasny; **g-a jesień**=późna; **g-a pokrzywa**—*p.* Jasnota; **g. las**=bagnisty; **ból g.**=tępy; cichy, milczący, opustoszały, bezludny.

Głupawy—*p.* Głupowaty.

Głupi, *st. w.* Głupszy, *przym.*, niemądry, nierozsądny, bezmyślny, ograniczony, nierozgarnięty, nierozumny; kiepski, marny, lichy; niebaczny, nierozważny;

nieorjentujący się; nie mający wartości, bezużyteczny, dziwny, niedorzeczny (**g-e** usposobienie, po **g-emu**=głupio; niedorzeczny, bezsensowny; niepożądany, groźny (**g.** interes, **g-a** sprawa).

Głupiec, człowiek głupi, półgłówek, dureń, kiep, idjota.

Głupieć, stawać ś. głupim, tracić głowę, tracić rozum, rozsądek; nie orjentować się.

Głupio, *przys.* od Głupi; niemądrze, nierozsądnie; niedogodnie, niebezpiecznie; niewłaściwie, niebacznie; dziwnie, niedobrze, nieprzyjemnie; **z g-a**=po głupiemu; z **g-a** frant=udając głupiego.

Głupiuchny, Głupiusieńki, Głupiuteńki, Głupiutki, *zdr.* od Głupi; zupełnie głupi.

Głupkowaty—*p.* Głupowaty.

Głupota, brak rozumu, nierozsądek; niedołęstwo umysłu, niedorzeczność, zaślepienie.

Głupowaty, Głupawy, nieco głupi, nierozgarnięty.

Głupstwo, niemądrość, nierozum, brak rozsądku; postępek głupi a. nierozsądny; mowa głupia, niedorzeczność, niewłaściwość, bagatela, fraszka, błahostka.

Głuptak, gap, ptak płetwonogi, zamieszkujący morza północne (fig.); człowiek niedołężny umysłowo.

Głuptas, Głuptasek, Głuptasiński, niemyślący, głuptaś, głupawy, półgłówek, mały dzieciak.

Głusza, głuchość, cisza; miejsce odludne, zapadły kąt, pustkowie, pustynia, ustronie.

Głuszec, duży krajowy ptak kurowaty czarny, z granatowym połyskiem (f.).

Głuszyć, *nied.*, pozbawiać kogo słuchu, ogłuszać; zagłuszać, tłumić wzrost, niweczyć wpływ.

Głuszyn, roślina z rodziny owełkowatych.

Gmach, *nm.*, wielki, ogromny, wspaniały, okazały budynek; pokój, gabinet; *przen.*, wogóle coś wielkiego, ogromnego, ogromna ilość; *przen.*, **g.** pływający=okręt; wielka ilość, wielkie dzieło; dużo, wiele, ogrom.

Gmaszek, *zdr.* od Gmach; mała budowla, budynek; pokoik, gabinecik.

Gmatwać, plątać, wikłać, mieszać, mącić, kręcić; zadzierzgiwać, targać (np. nici); *przen.*, **g.** interes, **g.** rozumowanie = wprowadzić nieład, zamęt, zamieszanie; **g. ś.**, mieszać ś., plątać ś., wikłać się.

Gmatwanina, plątanina, mieszanina; powikłanie, zamieszanie, zamęt, chaos, zagmatwanie.

Gmatwek, w *bot.*, roślina z gromady grzybów—*p.* Siatkowiec.

Gmeracz, Gmerała, Gmeralski, ten, co gmera, szperacz, ten co się gmerze, guzdrała, maruda, zmuda, mantyk, nudziarz, ciemięga, niedojda, ciura.

Gmerać albo **Gmyrać,** grzebać, grzebać się, szperać w czem; przebierać, dłubać, ryć; wtrącać się, wdzierać się; **g. ś.**, guzdrać ś., opóźniać, marudzić, ociągać ś.

Gmeranina, długa, powolna, nudna robota; zmudne szukanie.

Gmin, *nm.*, lud; niższy stan; pospólstwo, kupa, tłum, gromada; tłuszcza, motłoch; społeczeństwo pod jednym prawem żyjące; ludność uboga, nieoświecona.

Gmina, *nm.*, gromada wiejska; część powiatu, zarządzana przez wójta; mieszkańcy wiejscy podlegli wójtowi, zjednoczenie, stowarzyszenie, stowarzyszenie religijne, związek; społeczeństwo, społeczność; urząd gminny.

Gminiak, mieszkaniec gminy, członek gminy.

Gminny, *przym.* od Gmin; ludowy, pospolity, niedelikatny, niepolityczny, trywjalny, rubaszny, prostacki, ordynarny, nizki, płaski (wyrazy, żart, ułożenie **g-e**); **g.** od Gmina: gromadzki, w daw. Polsce: urzędowy przedstawiciel; fundusz **g.**=należący do gminy.

Gminowładny, demokratyczny, ludowy, ludowładny.

Gminowładztwo, rząd gminowładny, demokracja.

Gmyr- — *p.* Gmer-.

Gnać, pędzić (przed sobą), zaganiać; lecieć, biec—*p.* Gonić.

Gnarować, opędzać swoje potrzeby, podtrzymywać, żywić, karmić, obchodzić ś. z kim a. z czym.

Gnat, kość wielka z mięsa obrana, kość goła, naga; sterczą mu **g-y** = jest bardzo chudy; pieniek, kloc trudny do połupania na szczapy; nasada u prostych sani, łącząca płozy.

Gnejs, *nm.*, kamień (skała) podobny do granitu, składający się tak samo z kwarcu, miki i feldspatu, ale mający budowę łupkową.

Gnet, *łc.*, **Gniot,** roślina zwrotnikowa z rodziny gnetowatych (fig.).

Gnetowate, rodzina roślin z działu nagoziarnowych.

Gnębiciel, Gnębicielka, ten, który gnębi, uciska, tyran, ciemięzca.

Gnębić, przytłaczać, gnieść, uciemiężać, uciskać, trapić, męczyć, nękać.

Gniadosz, koń gniady.

Gniady (o koniach); maści ciemno-kasztanowatej; *rz.*, koń gniady, gniadosz.

Gniazdeczko, w *bot.*—*p.* Pszczelina.

Gniazdeczko, Gniazdko, *zdr.* od Gniazdo, małe gniazdo ptasie; *przen.*, łóżeczko, posłanie; *przen.*, mieszkanko, miluchna siedziba, kącik.

Gniazdo, schronienie budowane przez ptaki dla jaj i piskląt (fig.); legowisko, nora, jama; ród, szczep, plemię; dom; rodzina, pochodzenie, siedlisko, ognisko domowe, strzecha ojczysta; kryjówka; ognisko, siedlisko, źródło, rozsadnik, miejsce, z którego szerzy się choroba; otwór, w który zachodzi czop; dziura, wyżłobienie do spajania drzewa, fuga; wycięcie w bocznej ścianie szybu albo sztolni, w którym się utwierdza krokiew, użyta do oprawy; w *tokars.*, krążek żelazny z otworem w środku, w który są zakładane końce sztuki, mającej się toczyć; w *młynar.*, stępka, w której spoczywa dolny koniec wrzeciona; miejsce przy zamku u strzelby, gdzie się nabój osadza; rodzaj ćwiczenia gimnastycznego; miejsce w jabłku, w gruszce, w którem są ziarna umieszczone; skupienie, rój, gromada; bocianie **g.**, kosz majtka na maszcie; w *min.*, odosobniona masa minerałów, wypełniająca dziury w pokładach innej natury; w *bot.*, **g.** ptasie, roślina—*p.* Gnieźnik.

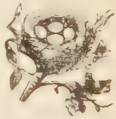

Gniazdosz, ptak młody w gnieździe; w *bot.*, *p.* Gnieźnik; *przen.*, *żart.*, człowiek lubiący siedzieć w domu, domator.

Gniazdowisko, miejsce gnieżdżenia się, miejsce, gdzie są gniazda.

Gnicie, rozkład, psucie się ciał i związków organicznych; jeden z rodzajów fermentacji.

Gnić, *nied.*, rozkładać ś., psuć ś., butwieć, murszeć, gnoić ś.; ule-

gać rozkładowi chemicznemu, gnoić się; *przen.*, gnuśnieć, marnieć, wegetować, przepędzać czas na próżniactwie (**g.** w więzieniu, **g.** w lenistwie); *pog.*, spać, wysypiać się, przewalać ś., gnuśnieć w pościeli; nie żyć, leżeć w grobie.

Gnida, jajko wszy, gza i t. p. owadów, przylepione do włosów lub sierści; *przen.*, człowiek mały i wątły.

Gnidosz, roślina zielna z rodziny trędownikowatych (fig.).

Gnidziarka, perukarska szczotka z drutu do ściągania pyłu lub gnid z włosa.

Gnieść, miąć, miętosić, ugniatać, ściskać, cisnąć, przygniatać; tłoczyć, prasować, uwierać, dolegać, dokuczać; zagniatać, zarabiać (ciasto); niepokoić, uciskać, ciemiężyć, nękać, gnębić, dręczyć, martwić, truć; **g. ś.,** tłoczyć się, ściskać ś., pocić ś., mozolić ś.; kroić ś. na co, święcić ś.; **g. ś.** na posłaniu, układać ś., gnieździć ś., poprawiać ś., przewracać ś.

Gniew, podniecenie, gwałtowna niechęć, oburzenie, złość, irytacja, wściekłość, zapalczywość.

Gniewać, wzbudzać w kim gniew; irytować, przyprowadzać do gniewu, wyprowadzać z cierpliwości, złościć, drażnić; **g. ś.** na kogo, mieć gniew na kogo, pałać, płonąć, zapalać ś. gniewem, żywić gniew w sercu, irytować ś., sierdzić ś., tracić cierpliwość, oburzać ś., mieć urazę.

Gniewica a. **Gniewnicha,** w *bot.*, roślina z rodziny ostrojowatych.

Gniewiec, gatunek węża—*p.* Miedzianka.

Gniewliwy, skłonny do gniewu, kłótliwy, porywczy, obraźliwy, zapalczywy; przyprowadzający do gniewu, obrażający, oburzający.

Gniewny, zagniewany, rozgniewany, zirytowany, nadąsany.

Gniewosz, w *bot.* — *p.* Niecierpek; człowiek gniewliwy.

Gnieździć, zakładać gniazdo, słać, wić, budować; rozpładzać; *przen.*, pielęgnować: **g.** nienawiść w sercu; **g. ś.,** gniazdo sobie słać; osiadać, obierać siedlisko, przebywać, zakorzeniać ś.; mieszkać na kupie, ciasno, niewygodnie; poprawiać ś., przewracać ś., układać się (do spania).

Gnieździsty, pełen gniazd.

Gnieźnik, Gniazdosz, Gniazdo ptasie, krajowy gatunek storczyka, o łodydze żółto-brunatnej bezlistnej, rosnący w lasach.

Gnieżdżenie się, słanie gniazda, zamieszkiwanie w jakiej miejscowości, zakładanie siedliska.

Gnilec, gnicie, gnilizna, zgnilizna, gorączka gnilna, szkorbut; choroba pszczół, od zbytniej wilgoci pochodząca.

Gnilica, rozkład krwi, zakażenie.

Gnilikowate, rodzina chrząszczów pięcioczłonkowych.

• **Gnilizna**—*p.* Zgnilizna.

Gnilny, podlegający gniciu, sprowadzający gnicie.

Gniłek, grzyb z klasy śluzowców, z rodziny maworkowatych (fig.).

Gniłka, rzecz zgniła, spróchniała; gruszka zgniła albo przegnojona, ulęgałka.

Gniły—*p.* Zgniły.

Gniot, gniecenie, ucisk—*p.* Gnet.

Gniotek albo **Gniotka,** placek ugnieciony, placek z makiem i miodem; męczący się przy jakiej robocie, leniuch.

Gniotowate, rodzina roślin nagozalążkowych.

Gniotownik, w *garb.*, wałek do wyciskania groszku na skorze; gospodarski młynek do gniecenia ziarna, kartofli; szrubownik, młyn walcowy do gniecenia rud.

Gnoić, czynić zgniłym; dać gnić; sprawiać gnojenie, ropienie; gnojem nawozić; *przen.*, niszczyć, rujnować, dezelować (budynki); **g. się,** gnić, ropić się.

Gnoisty, pełen gnojówki, gnojny, ropisty, pełen gnoju.

Gnojarka, przyrząd do rozrzucania nawozu na roli.

Gnojarnia—*p.* Gnojownia, Gnojowisko.

Gnojek, biedak na gnoju mieszkający; plugawy, obrzydliwy, smrodliwy; piecuch, domator; biedak, charłak, brudas, flejtuch; leniuch, śpioch.

Gnojenie, czynność słowa Gnoić.

Gnojnica, wóz do rozwożenia gnoju.

Gnojnik, gnojek, wóz gnojny; kupa gnoju, gnojowisko—*p.* Gnojownia.

Gnojny, z gnoju, od gnoju, gnojowy, ugnojony, pełen gnoju, gnoisty, mający styczność z gnojem.

Gnojowisko, Gnoisko, Gnojownia, Gnojarnia, Gnojnica, gnojnik, dół do składania gnoju, jama gnojowa, dół kloaczny, cuchnąca kałuża.

Gnojownik, ten co gnój wozi; miejsce przed oborą, gdzie wyrzucają gnój.

Gnojówka, woda gnojna, płynna część gnoju.

Gnom, *fr.*, bajeczna istota nadprzyrodzona, duch ziemny, duch gór, krasnoludek, kobold, skarbnik, mieszkający w ziemi i strzegący skarbów.

Gnom, Gnoma, *gr.*, zdanie moralne, w krótkim wierszu wyrażone; przypowieść.

Gnomiczny, *gr.*, *przym.* od Gnom; wiersz **g.**=ucinkowy; **g-a** poezja, złożona z krótkich zdań i sentencji.

Gnomik, *gr.*, autor przysłów i sentencji.

Gnomologja, *gr.*, zbiór gnomów.

Gnomon, *gr.*, zegar słoneczny; przyrząd, używany przez astronomów starożytnych do oznaczania wysości i zboczeń ciał niebieskich (f.).

Gnomonika, *gr.*, sztuka robienia zegarów słonecznych.

Gnoseologja, *gr.*, w *filoz.*, teorja poznania.

Gnosis, Gnoza, Gnozis, *gr.*, nauka gnostyków.

Gnostycyzm, *gr.*, nauka gnostyków o objawieniach i tajemnicach boskich.

Gnostyczny, *gr.*, pojęty w duchu gnostycyzmu, osiągnięty za pomocą gnozy.

Gnostyk, *gr.*, członek sekty religijnej w II w. po Chr., dążącej do poznania Boga drogą rozumową, drogą spekulacyjną a. kontemplacyjną.

Gnostyka, *gr.*, ogół pism o kierunku gnostycznym.

Gnoza, *gr.*, rozumowe poznanie Boga; nauka gnostyków.

Gnój, odchód zwierzęcy, łajno; nawóz, mierzwa; ropa (mieć pieniędzy jak **g-ju**=bardzo dużo).

Gnójka, krajowy owad dwuskrzydły, brunatny w żółte plamy, którego larwa żyje w wodach gnijących, kanałach i t. p. (fig.).

Gnu, zwierzę południowo-afrykańskie przeżuwające, z rodziny antylop, mające postać, grzywę i ogon konia, rogi zaś i kopyta wołu (fig.).

Gnurować, zrzędzić, łajać, gderać.

Gnuśliwy, skłonny do gnuśności, leniwy, ospały.

Gnuśnieć, *nied.* stawać ś. gnuśnym, próżnować, trawić czas na

lenistwie, wegetować, marnieć, marnować się, tracić energję.

Gnuśność, lenistwo, próżniactwo, ospałość, ociężałość.

Gnuśny, leniwy, próżniaczy, ospały, zniewieściały, apatyczny.

Gnyk, kość podjęzykowa; **g-i**= kości kręgowe u wieprza.

Gnyp, Knyp, nóż szewcki.

Gobelin, *fr.*, wzorzysty dywan lub obicie artystycznie tkane, naśladujące do złudzenia malowidła olejne.

Gobelinowy, *fr.*, *przym.* od Gobelin (dywan **g.**).

Gocki—*p.* Gotycki.

Godło, znak umówiony, hasło, parol; emblemat, symbol, motto, dewiza, wróżba; myśl przewodnia; znamię, piętno, chryzmat.

Godnie, *przys.* od Godny, należycie, dobrze, odpowiednio, zacnie, szlachetnie, dostojnie.

Godność, poczucie własnej wartości, cześć, honor; dostojeństwo, urząd wysoki; nazwisko, nazwisko rodu; powaga, dystynkcja, szlachetność; **g.** piastować=piastować urząd, zajmować wysokie stanowisko; świadczyć sobie **g.**=prawić sobie komplimenty.

Godny, zacny, szanowny; **g.** a. godzien, odpowiedni, właściwy; wart czego, zasługujący na co, zacny, szlachetny; okazały, słuszny.

Godować, sprawiać gody, wesele, ucztować, biesiadować; raczyć, ugaszczać.

Godownik, sprawujący gody; biesiadnik.

Godowy, *przym.* od Gody, biesiadny, weselny, uroczysty, odświętny.

Gody, *blp.*, biesiada, uczta; uczta weselna; wesołość, uciecha; czas między Bożem Narodzeniem a Nowym Rokiem.

Godziciel, godzący, pojednawca, pośrednik.

Godzić, w kogo a. w co, mierzyć, celować; na kogo a. na co, zamierzać cios; czyhać; chcieć co osiągnąć, mieć co na celu; zgadzać, zastosowywać; **g.** kogo o co, umawiać ś.; **g.** kogo, z kim przyprowadzać do zgody, jednać; **g. ś.** z kim, umawiać ś., przychodzić do zgody, jednać ś.; **g. ś.,** na co, przystawać na co, zezwalać, zgadzać się; **g. ś.,** do czego, umawiać ś. o jaką robotę, być przydatnym; *nieos.*, **g-dzi ś.** = wolno, należy, przystoi, można.

Godzien—*p.* Godny.

Godzina, 24-ta część doby = 60 minutom; czas, chwila; ostatnia **g.**=konanie, śmierć (w **g-ę** śmierci); jeszcze nie wybiła moja **g.**= nie nadszedł czas; *przen.*, lekcja; **g.** kanoniczne = pacierze kapłańskie, do pewnych niegdyś godzin przywiązane (z 7-iu godzin złożone: jutrznia, pryma i t. d.); *zdr.* **Godzinka.**

Godzinka, *zdr.* od Godzina; zaledwie godzina, krótkie chwile; w *lm.* pacierze, modlitwy kapłańskie; nabożeństwo na cześć Niepokalanego Poczęcia N. M. P.; książka z godzinkami.

Godzinnik, zegar; skazówka godzinowa na zegarze.

Godzinny, Godzinowy, *przym.* od Godzina; od godziny; godzinę trwający; w *astr.*: koła **g-e**=koła zboczeń, wielkie koła sfery niebieskiej, prostopadłe do równika i przechodzące przez biegun; kąt **g.** gwiazdy = zawarty między jej kołem godzinnym a południkiem danego miejsca.

Godziwie, *przys.*, należycie, godzi się, wolno, przystoi, zacnie.

Godziwość, słuszność, przyzwoitość, właściwość.

Godziwy, który się godzi, przystoi, uczciwy, słuszny, dozwolony.

Goecja, *gr.*, czarodziejstwo za pomocą złych duchów.

Goeletta, *fr.* mały statek trójmasztowy (fig.).

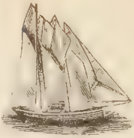

Gofry, *fr.*, ciastka deserowe; badjanki, wiórki, wafle.

Gogo, Gogątko, laluś wymuskany, bezmyślny, strojniś, fircyk.

Gograbia, Gograf, *nm.*, dawniej sędzia powiatowy.

Goić, leczyć rany zewnętrzne, zabliźniać; łagodzić, uśmierzać, koić, uspakajać; **g. ś.**, zabliźniać ś., zarastać (o ranach).

Goj, Goim, *hebr.*, nazwa, dawana przez żydów innowiercom.

Gojawa, *hiszp.*, drzewo amerykańskie z rodziny mirtowatych o owocach jadalnych (fig.).

Gojenie, zabliźnianie, leczenie.

Golarnia, izba do golenia; zakład golarza, balwiernia.

Golarski, *przym.* od Golarz; felczerski, balwierski, cyrulicki.

Golarz, golibroda, balwierz, cyrulik, fryzjer.

Golas (*zdr.* **Golasek**), człowiek goły; placek z mąki żytniej razowej.

Golaźń—*p.* Gołoborze.

Goldkrem, *ang.*, maść, kosmetyk do rąk i twarzy, chroniący skórę i nadający jej białość; koldkrem.

Goldwaser, *nm.*, wódka gdańska słodka na anyżu i kminie z listeczkami złota malarskiego.

Golec, człowiek goły, obnażony; hołysz, biedak; charłak.

Goleć, *nied.*, stawać ś. gołym, tracić mienie, biednieć.

Goleniowy, *przym.* od Goleń; kość **g-a.**

Goleń, *rz. ż.*, część nogi od kolana do stopy (fig.).

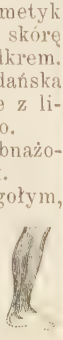

Golf, *fr.*, zatoka morska, odnoga; *ang.*, rodzaj gry na wolnym powietrzu, polegający na podrzucaniu kul specjalnemi kijami (fig.).

Golfstrem, *ang.*, prąd zatokowy; ciepły prąd morski, wypływający z zatoki Meksykańskiej i opływający brzegi Europy.

Golgota, *chald.*, wzgórze, na którym ukrzyżowano Chrystusa; męczeństwo, cierpienie; miejsce kaźni.

Golgotać—*p.* Gulgotać.

Golibroda—*p.* Golarz.

Golić, gołym czynić; strzyc a. obcinać włosy, wąsy albo brodę brzytwą; *przen.*, zdzierać, łupić, drzeć, ogołacać, obierać; **g.** wódkę, *żart.*, pić wódkę; **g. ś.**, golić sobie zarost na twarzy.

Golirdoża, *wł.*—*p.* Goljard.

Golizna, miejsce gołe, szczególniej pole niezarosłe; bieda, niedostatek, pustki w kieszeni; *przen.*, gołota, biedacy, charłacy, golcy.

Goljard, Golirdoża, *wł.*, w wiekach średnich aktor wędrowny.

Goljat, *hebr.*, olbrzym filistyński, który pokonał Dawida; *przen.*, olbrzym; *żart.*, golec, hołysz.

Golnąć, od Golić; palnąć, uderzyć, huknąć, strzelić; chwytnąć, złapać, ukraść; wypić, wychylić; **g.** sobie=upić się.

Golonka, część szynki od kolanka z kością goleniową.

Goluchny, Golusieńki, Goluteńki, Golutki, *zdr.* od Goły; zupełnie goły, nagusieńki.

Gołąb, ptak, należący do rzędu gołębi (fig.); *lm.*, rząd ptaków o krótkim dziobie z naroścą u nasady, długich skrzydłach i nizkich nogach; *zdr.* **Gołąbek**; gwiazdozbiór na półkuli południowej.

Gołąbek, mały gołąb; *przen.*, *pieszcz.*, serce, kochanie, duszka, niewiniątko; motyl z grupy sfink-

sów, latający w dzień i odznaczający się zdolnością robienia szybkich zwrotów; **g.** a. serojeszka, surojadka, krajowy grzyb jadalny z grupy bedłek (fig.); rodzaj potrawy z krup i mięsa.

Gołąbka, gołębica; *pieszcz.*=duszka, serce, kochaneczka; niewinna, naiwna, czysta, skromna istota; bezbronna ofiara.

Gołek, *bot.*, roślina z rodziny storczykowatych; koźlarek (fig.).

Gołębi, *przym.* od Gołąb; **g-ie ziele**—*p.* Witułka zwyczajna.

Gołębiarz, hodujący albo handlujący gołębiami, amator gołębi—*p.* Jastrząb **g.** i Sokół **g.**

Gołębica, samica gołębia, gołąbka.

Gołębię, Gołębiątko, pisklę gołębie.

Gołębieniec, Gołębiniec—*p.* Gołębnik; *bot.*—*p.* Drjakiew górna.

Gołębina, mięso gołębie.

Gołębnik, Gołębiniec, budyneczek dla gołębi.

Gołgotać—*p.* Gulgotać.

Gołka, odmiana pszenicy zwyczajnej.

Goło, *przys.* od Goły; ubogo, kuso.

Gołoborze, Gołobórz, Gołaźń, miejsce, pozbawione lasu; pole po wykarczowanym lesie.

Gołoborzyć, wycinać las.

Gołobrody, *przym.*, bezbrody; *rzecz.*, gołowąs, młodzik.

Gołobrzegi, brzegi płaskie, odkryte.

Gołobrzuch, ryba kostołuska, jesiotrowata.

Gołocić—*p.* Ogołocić.

Gołogłowy, z odkrytą głową, łysy.

Gołoledź, lód ślizki, powstały z wody deszczowej a. ze śniegu po odwilży; stoję, jak na **g-dzi**= jestem w niebezpieczeństwie.

Gołonogi, bosy.

Gołoskrzydły, o skrzydłach jeszcze nieopierzonych.

Gołosłowny, w samych słowach zawarty, słowami tylko wyrażony, ustny; na słowach tylko, nie na faktach oparty, bezpodstawny, nieudowodniony, w czczych wyrazach wypowiedziany.

Gołość, golizna, nagość; bieda, ubóstwo, niedostatek.

Gołota—*p.* Hołota.

Gołowąs, młodzik bez wąsów, młokos.

Gołowąsy, bezwąsy.

Goły, nieokryty, nieodziany, nagi, obnażony; łysy; bez pierza, bez łuski; bosy; niezakryty, nienakryty (pod **g-em** niebem); niezarosły, nieobrosły, nieopierzony; bez przydatków; *przen.*, czczy, gołosłowny, daremny, bez znaczenia, marny; próżny (z **g-mi** rękami); ubogi, golec (**g.** rozboju ś. nie boi); szczery (**g.** piach); **g.** miecz=dobyty; ustny, nie stwierdzony pismem, nie poparty dowodami; czysty, niezapisany; nieuzbrojony; nie odejść z **g-emi** rękami=bez pieniędzy, bez datku.

Gołysz—*p.* Golec, —*p.* Hołysz.

Gomfolit, *gr.*, rodzaj skały okruchowej, zlepieniec różnorodny.

Gomoły, tępo zakończony, bezrogi; *przen.*, gładki, niewieści.

Gomołówka, roślina z rodziny przekwiatowatych.

Gomon, *nm.*, zwada, kłótnia, poswarka, swar, zatarg, chryja, awantura; piekło, tartas, wrzawa, zamieszanie; bajeczny pochód zwierząt, roślin i kamieni, hałaśliwy pochód.

Gomonić, hałasować.

Gomółka, bryłka z sera twarożnego, kukiełka z twarogu (*zgr.* **Gomóła**).

Gon, gonienie, gonitwa, uganianie się, ściganie, wyścigi; łowy, obława, naganka, zapędy; pęd, latorośl na drzewie i krzewach; odrostek; miejsce zwrotu pługa przy orce; **g.** bobrowy (częściej w *lm.)* a. bobrownia, żeremie, domki, budowane przez bobry na wodzie lub na jej brzegu; w *bot.*—*p.* Lisiauka

Gonagra, *gr.*, reumatyzm stawu kolanowego.

Gonalgja, *gr.*, ból kolan.

Gonciany —*p.* Gontowy; kryty gontami.

Gonciarnia, warsztat, w którym wyrabiają gonty.

Gonciarz, rzemieślnik, wyrabiający gonty a. pokrywający dachy gontami.

Gondola, *wł.*, rodzaj łodzi, używanej w Wenecji do przejażdżki i do przewozu, bez steru i żagla (fig.).

Gondoljer, *wł.*, przewoźnik na gondoli.

Gondoljera, *wł.*, pieśń gondoljerów.

Gonfalonjer, *wł.*, chorąży, niosący sztandar; tytuł prezydenta niektórych dawnych respublik włoskich.

Gong, Gongong, narzędzie muzyczne Hindusów i Chińczyków, w kształcie talerza—*p.* Tam-tam

Gongoryzm, styl ciemny, zawiły a kwiecisty (od nazw. poety hiszp. Gongory w XVI w.).

Gonić, biedz żeby dopędzić; pędzić, doganiać, gnać, ścigać, tropić, prześladować, nękać, gnębić, prawować, procesować, pociągać do odpowiedzialności, prześcigać, wyprzedzać, zakasowywać, dorównywać, wyrównywać, współubiegać się, emulować, konkurować, sprostać; **g.** za czym: uganiać się, upędzać ś., szukać czego, wzdychać za czym, marzyć o czym; chwytać, dosięgać, łowić co (**g.** za szczęściem lub szczęście); grosz grosz **g-ni**, **g.** resztką =brak pieniędzy, bieda; szukać czego, nastręczać ś. jej, wystawiać ś.; pędzić, biedz, cwałować, galopować, gnać; **g.** na ostre=potykać ś. kopją; **g.** czym=żyć, pędzić życie, opędzać potrzeby; **g.** kogo do czego=naganiać, napędzać, przynaglać, naglić; w *myśl.*, **g.** wiatrem=iść za węchem; **g.** na oko=widząc zwierza gonionego; **g. ś.**, uganiać ś., przeganiać ś., ścigać ś., wyścigać, pędzić jeden za drugim, biegać w zawody; parzyć ś., cichać ś., latować (wilki się **g-ią**).

Gonidium, *gr.*, komórki chlorofilowe porostów.

Goniec, ten, co pędzi; ten, co goni za kim a. kogo prześladowca; poganiacz, handlarz trzody, świniarz, wieprzarz; zgonnik; posłaniec, kurjer, zwiastun, herold; w szachach: laufer.

Goniony, rodzaj gry; rodz. tańca.

Gonitwa, ubieganie ś. do mety, bieganie w zawody, wyścigi, turniej; zapasy; **g-y**=turnieje, igrzyska.

Gonjatyt, *gr.*, nazwa skamieniałych skorup, należących do za inionych mięczaków gromady głowonogów.

Gonjometr, *gr.*, kątomierz, przyrząd do mierzenia kątów w kryształach (fig.).

Gonjometrja, *gr.*, nauka mierzenia kątów w kryształach.

Gonnie, bujnie.

Gonny, *przym.* od Gon, wyścigowy, gonitewny; wybiegły, bujny, wybujały, wyniosły, rosły, wysmukły, smagły.

Gonokoki, *gr.*, drobnoustroje w ropie wenerycznej.

Gont, cienka deseczka z wrębem a. gładka do krycia dachów, dranica (fig.).

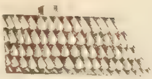

Gontal, gwóźdź gontowy, bretnal, ćwiek, głowacz.

Gontowy, Gonciany, *przym.* od Gont.

Gontyna, świątynia pogańska u Słowian.

Gońba—*p.* Gonitwa.

Gończak, pies gończy.

Gończy, umiejący gonić, do gonienia służący; pies **g.**, gatunek psa myśliwskiego, ogar; w pogoń za kim posłany z wyroku sądowego list **g.**

Goplana, gatunek kiełża (skorupiaka), mieszkający w wodach stojących (fig.).

Gorąco, *rz.* od Gorący; gorącość, upał, żar, spiekota, skwara.

Gorąco, *st. w.* Goręcej, *przys.* od Gorący; z zapałem, serdecznie; **g.** kąpany=porywczy, prędki; na **g.** = w stanie gorącym; *przen.*, natychmiast, bez zwłoki.

Gorącokrwisty, mający krew gorącą, nader żywy, krewki, popędliwy, zapalczywy.

Gorącość, gorąco, zapał.

Gorącować ś., *prow.*, zapalać ś., unosić się.

Gorący, *st. w.* Gorętszy; ciepły w najwyższym stopniu, rozżarzony, palący; w **g-ej** wodzie a. gorąco kąpany: żywy, niecierpliwy; rozgrzewający, rozpalający, tęgi, mocny (o napojach); zapalczywy, zapalony, gorączka, porywczy, ognisty; gorliwy, żarliwy; nieobojętny, serdeczny, usilny, rzewny; złapać kogo na **g-ym** uczynku=świeżo popełnionym, lub podczas samego uczynku; jawny, oczywisty, pilny, ważny; koloru ognistego; raptowny; nagły, naglący, niecierpiący zwłoki, niepokojący, leżący na sercu.

Gorączka, podniesienie temperatury ciała ponad normalną, objawiające się przy rozmaitych chorobach; wielkie gorąco, upał, skwar, spiekota; biała **g.**=obłęd opilczy; *przen.*, człowiek w gorącej wodzie kąpany, zapalczywy, porywczy; upodobanie, zamiłowanie, słabość, pasja, manja, chciwość (**g.** złota); porywczość, popędliwość; zniecierpliwienie, zdenerwowanie, podniecenie.

Gorączkować, znajdować się w **g-ce**, mieć **g-ę**, przechodzić **g-ę**=majaczyć, bredzić w gorączce; **g. się**=niecierpliwić się, brać rzecz gorąco; zapalać ś., hazardować ś.; niepokoić ś., trwożyć ś

Gorączkowaty, gorączkowy, przypominający gorączkę, przyśpieszony (puls).

Gorączkowy, *przym.* od Gorączka; pochodzący z gorączki=prędki, przyśpieszony (puls); pośpieszny (chód **g.**, ruchy **g-owe**); **g.** temperament=niecierpliwy; bez chłodnej rozwagi, nie biorący na zimno; nagły, żywy, raptowny (pośpiech).

Gorączkowo, nerwowo, szybko.

Gorączkujący, mający gorączkę.

Gorczyca, roślina krajowa z rodziny krzyżowych, której nasiona służą do przyrządzania musztardy i do okładów leczniczych (fig.).

Gorczycowaty, goryczkowaty, upstrzony małemi punkcikami, niby ziarnkami gorczycy; cętkowaty, cętkowany (koń).

Gorczyczka, musztarda; małe cętki na białej sierści.

Gorczycznik, roślina krajowa z rodziny krzyżowych o liściach jadalnych w postaci sałaty (fig.).

Gorczyczny, Gorczycowy, *przym.* od Gorczyca.

Gordon, Gordon-ceter, *ang.*, wyżeł wyborny do polowania w lesie, w polu i na błocie (fig.).

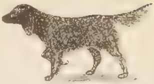

Gordyjski węzeł, rzecz trudna, zawiła do rozwiązania, do odgadnięcia, kwestja, zagadka, łamigłówka; rozciąć **g.** szybko i energicznie rozwiązać jakąś trudność.

Gore! *wykrz.*, pali się! na złoczyńcu czapka **g.**=winowajcę łatwo poznać z pomieszania; **g.** mu wszystko w ręku=pilnie i szybko pracuje; **g.** namiętnością=płonie, pała.

Goreć—*p.* Gorzeć.

Gorejący, *imiesł.* od Gorzeć, pałający, ognisty; *przen.*, zapałony, pełen zapału, namiętny.

Gorgony, w *mit.*, trzy potworne kobiety z wężami na głowie, których widok przemieniał ludzi w kamienie; głowa **G-ny**, symbol okropności, zgrozy.

Gorgończyk, łatwo zmieniający przekonania.

Gorlić, głos wydawać (o synogarlicy); gniewać ś., oburzać ś.

Gorliwiec, żarliwiec, człowiek gorliwy, zapalony do czego.

Gorliwość, pilność, żarliwość, zapał.

Gorliwy, pilny, żarliwy, gorąco obstający za czem, zapalony do czego, dbały, troskliwy, sumienny.

Gors, *fr.*, szyja i pierś kobiety, biust, piersi, tors; kryza; część koszuli pierś okrywająca; garnirowanie sukni kobiecej na piersiach, żabot; do **g-u**=z wycięciem, obnażającym szyję i część piersi

Gorseciarka, *franc.*, szwaczka, pracująca przy gorsetach.

Gorsecik, zgrabny, mały gorset.

Gorset, *fr.*, stanik obcisły, z fiszbinami, podtrzymujący piersi, sznurówka (fig.); stanik wieśniaczy strojny, sznurowany, wycięty, bez rękawów.

Gorsować się, ubierać się do gorsu, odsłaniać gors.

Gorszący, sprawiający zgorszenie, demoralizujący, sprośny.

Gorszy, *st. w.* od Zły; rzecz **g-a**=ważniejsza, smutniejsza.

Gorszyciel, ten, co innych gorszy.

Gorszyć, robić gorszym, psuć, do złego mową lub przykładem pobudzać; **g. ś.**, gorszym ś. stawać, brać z czego zgorszenie, ulegać zgorszeniu; **g. ś.** czem a. kim=zżymać ś., oburzać ś., obruszać ś., mieć za złe.

Gorycz, gorzkość, smak gorzki, goryczka; *przen.*, uczucie gorzkie, żółć, udręczenie, przykrość, smutek, żal, rozczarowanie.

Goryczak, grzyb grubotrzonowy.

Goryczka, smak gorzki, gorzkawy, gorycz, gorzkawość w potrawie a. napoju jako zaleta; roślina z rodziny goryczkowatych, której korzeń zawiera substancję leczniczą, zwaną gienejaną (fig.).

Goryczkowate, rodzina roślin dwuliścieniowych, zawierających gorzkie substancje.

Goryczník, wyciąg z korzeni goryczki.

Goryl, największa z małp człekokształtnych, zamieszkująca Afrykę zachod. (f.).

Gorysz, rodzaj roślin z rodziny baldaszkowatych, którego niektóre gatunki mają zastosowania lecznicze.

Gorzałczany, *przym.* od Gorzałka.

Gorzałka, wódka, wyrób z okowity (*zdr.* **Gorzałeczka**, *zgr.* **Gorzała**).

Gorzeć a. **Goreć**, palić ś., płonąć; kipieć, wrzeć, burzyć ś., zaogniać ś., jątrzyć ś., piec ś., smażyć ś., być wystawionym na upał; prażyć ś., schnąć; żarzyć ś., świecić, jaśnieć, błyszczeć, iskrzyć ś.; pałać czym, płonąć; głowa mi **g-je** =w głowie mi ś. pali (z kłopotów).

Gorzej, *przysł.*, *st. w.* od Źle.

Gorzekwiat, w *bot.* — *p.* Miłek.

Gorzelany, zajmujący ś. pędzeniem wódki; gorzelnik, majster w gorzelni.

Gorzelina, pogorzelisko, zgliszcza, drzewo zdatne do gorzelni.

Gorzelnia, budynek do pędzenia wódki, fabryka wódki, dystylarnia.

Gorzelniany, **Gorzelniczy**, *przym.* od Gorzelnia; kampanja **g-a**: właściwy czas pędzenia okowity.

Gorzelnictwo, umiejętność wyrabiania okowity, wódki, spirytusu.

Gorzelnik, ten, co w gorzelni wódkę pędzi; technik gorzelany.

Gorzkawy, nieco gorzki.

Gorzki, niesłodki, mało słodki, smaku szczypiącego, gorzkiego, piołunowego; sól **g-a** a. angielska= siarczan magnezu; **g-a** woda=wzbudzająca przeczyszczenie; *przen.*, przykry, nieprzyjemny, niemiły, nieznośny, ciężki, dojmujący, bolesny, pełen goryczy; żałosny, **g-e żale**=pieśni śpiewane podczas W. Postu; rzewny, serdeczny; ironiczny (uśmiech); **g.** szpat, *min.*, *p.* Dolomit.

Gorzknąć, **Gorzknieć**, gorzkim ś. stawać, brzydnąć, mierznąć; *przen.*, tetryczeć, zniechęcać ś., zrażać ś., stawać ś. mizantropem, nieznośnym, przykrym.

Gorzknia, kwasja, drzewo brazylijskie z rodziny biegunecznikowatych, którego kora zawiera pierwiastek gorzki, używany jako lekarstwo (fig.).

Gorzkość, gorycz, żal, rozgoryczenie, niechęć.

Gospocha, *poufale i z uznaniem:* dobra, skrzętna gospodyni.

Gospoda, dom gościnny, zajazd, dom zajezdny, noclegowy, karczma, oberża, austerja; mieszkanie; stanąć gdzie **g-dą** = zamieszkać (czasowo), gościną; miejsce zebrań rzemieślników, posiedzeń cechowych, kancelarja cechowa; *przen.*, przytulisko, schronienie.

Gospodarczy, dotyczący gospodarstwa; gospodarujący, zarządzający, ekonomiczny (komitet **g.**).

Gospodarka, prowadzenie gospodarstwa, gospodarowanie na wsi; zarząd czem, gospodarstwo, rządzenie się, nieumiejętne lub szkodliwe, lekkomyślne, **g.** rabunkowa = gospodarowanie, rządzenie szkodliwe.

Gospodarność, umiejętność gospodarowania w sposób oszczędny, dobry zarząd gospodarczy.

Gospodarny, umiejący gospodarować, rządzić; oszczędny, rządny.

Gospodarować, **Gospodarzyć**, gospodarstwo prowadzić, gospodarstwa pilnować; być gospodarzem wiejskim; rządzić, zarządzać, rządzić się; rabować, plondrować, przewracać, niszczyć, burzyć, grasować (nieprzyjaciel **g-uje**).

Gospodarski, gospodarza dotyczący; gospodarczy: zatrudnienie **g-e**, sprzęty **g-e**, rachunki **g-e**; sejmik **g.**=narady właścicieli, polityczne, ekonomiczne; domowy, nie tyle wykwintny, ile smaczny, zdrowy i obfity (obiad, flaki, kawa **g-a**); po **g-sku**, jak w dobrym gospodarstwie, oszczędnie; bez ceremonji, poprostu.

Gospodarstwo, zakres działalności gospodarza albo gospodyni; majątek, mienie, dom, majątek

ziemski, chodzenie koło roli, rolnictwo; **g.** narodowe = bogactwo, dobytek, mienie, dobrobyt, przemysł, stan ekonomiczny narodu; *zbior.*, chudoba, inwentarz, narzędzia, rzeczy, sprzęty, statki, naczynia domowe, gospodarskie; gospodarz z gospodynią; dział, wydział, gałąź, specjalność w ogólnem **g-ie** (leśne, rybne, fabryczne; zajęcia kobiece koło domu); umiejętne gospodarowanie, ład, rząd, praktyczność.

Gospodarz, pan domu, zarządzający gospodarstwem domowem; właściciel gospodarstwa, właściciel majątku; rolnik; wieśniak, włościanin, mający własne gospodarstwo; obywatel, ziemianin, przyjmujący u siebie gości; urządzający co, urządziciel, np. **g.** balu, majówki; najstarszy oryl na tratwie, który ma nad nią dozór; właściciel hotelu, zajazdu; karczmarz, oberżysta, restaurator; właściciel domu, obywatel miejski; *żart.*, brzuch, żołądek; zwierzę lub roślina, na którego ciele żyje jakiś pasorzyt.

Gospodarzyć—*p.* Gospodarować.

Gospodni, *przym.* od Gospoda; **g.** ojciec, zarządzający w gospodzie rzemieślniczej.

Gospodyn, *słow.*, pan.

Gospodyni, zajmująca ś. gospodarstwem, zarządzająca domem; pani domu; kobieta gospodarna; właścicielka domu, obywatelka, karczmarka; urządzicielka np. **g.** balu (*zdr.* **Gosposia**).

Gosposia, *zdr.* od Gospodyni; wieśniaczka.

Gościa, forma ż. od Gość.

Gościć, być gościem, być w gościnie, bawić, przebywać, mieszkać, stać, kwaterować, ugaszczać, przyjmować, podejmować.

Gościec, reumatyzm, bóle w członkach.

Gościna, odwiedziny, nawiedzenie, wizyta; jechać w **g-ę,** być w **g-ie**=być gościem, bawić jako gość; przyjęcie gościnne; schronienie, przytułek; popas, pobyt w domu zajezdnym.

Gościniec, droga bita, trakt, szosa; nurt, koryto, prąd rzeki; podarunek z podróży.

Gościnność, uprzejmość dla gości, uprzejme przyjmowanie gości.

Gościnny, dla gości (pokój); dom **g.**=gospoda; uprzejmie przyjmujący gości, rad gościom.

Gość (forma ż. **Gościa**), odwiedzający drugiego w jego domu; goszczący w obcym domu darmo a. za zapłatą; niedługo gdzie bawiący; przybysz, obcy, nieswój; niestały mieszkaniec, przyjezdny; przychodzień, turysta; kundman, interesant, kupujący, dający targować.

Gotiu, *żart.*, gotówką, w gotowiźnie.

Gotować, przyrządzać, urządzać, przygotowywać, przysposabiać, warzyć (jedzenie); **g.** co = układać, planować, kartować, knować, dysponować; **g.** drogi Pańskie = torować, prostować; **g. ś.,** przygotowywać ś.; zanosić ś. na co (wojna ś. **g-uje; g.** na śmierć); warzyć ś.; wybierać ś., zabierać ś. do czego; wrzeć, kipieć; *przen.*, **g-uje** się we mnie, kiedy coś podobnego słyszę=burzę ś., oburzam się.

Gotowalnia, toaleta z przyborami do ubierania ś., do trefienia głowy; mały osobny pokój do ubierania ś., buduar, rodzaj gry towarzyskiej.

Gotowizna, Gotówka, gotowe pieniądze, jakie mamy w danej chwili, wyliczane na miejscu monetą lub banknotami, brzęcząca moneta.

Gotowość, przygotowanie, pogotowie; chęć, ochota, zdecydowanie ś., usposobienie, przysposobienie, ofiary; mieć co w **g-i**= na pogotowiu, w przygotowaniu.

Gotowy, Gotów, przysposobiony, przyrządzony, przygotowany, już zrobiony, istniejący, dokończony, wykończony, sporządzony; skłonny, pochopny do czego; uzdolniony, wydoskonalony, biegły, wprawny, zdecydowany, chętny, odważający ś. na co; pewny, nieuniknięony, niezawodny; sejm **g.**=stały, stale zasiadający; **g-e** pieniądze=o które nie trzeba ś. starać, złożone; przyjść do **g-ego**=bez trudu; będący na podorędziu; dokonywający ś., na poczekaniu, wybuchający (kłótnia **g-a**, przemówienie **g-e**).

Gotów—*p.* Gotowy.

Gotówka—*p.* Gotowizna.

Gotówkowy, od Gotówki; gotówką płacony, zaraz płacony.

Gotycki — *p.* Gotyk; **g.** język, najstarsza odrośl języków giermańskich.

Gotycyzm, Gotyzm, charakter i kierunek gotycki w budownictwie.

Gotyk, Gotycki a. **Gocki styl,** styl staroniemiecki w budownictwie, ostrołukowy, ze strzelistemi wieżyczkami i laskowaniem; budowla w tym stylu (fig.); pismo **g-e**, druk **g.**=staroniemiecki.

Goworzyć—*p.* Gaworzyć.

Goździanka, Gwoździanka, Goździeniec, Gwoździeniec, krajowy grzyb jadalny z grupy bedłek (f.).

Goździk, roślina z rodziny lepnicowatych (dawniej goździkowatych), dzikich i hodowanych w ogrodach (f.); **g.** korzenny, zasuszony pączek kwiatowy goździkowca, używany jako przyprawa do potraw.

Goździkowate, Gwoździkowate, dawna nazwa rodziny roślin dwuliścieniowych, obejmującej 2 dzisiejsze (lepnicowate i mokrzycowate).

Goździkowiec, drzewo południowo-azjatyckie z rodziny mirtowatych, którego pączki kwiatowe pod nazwą goździków, używane bywają do przypraw (fig.).

Góra, wysoka wyniosłość ziemi, miejsce wyżej położone, pagórek, wzgórze; wypukłość, wyniosłość; część wyżej leżąca, wyższa, wierzch, szczyt; łańcuch, pasmo gór (fig.); kopalnia, żupa, szyb (**g-y** kruszcowe); kupa, stos, sterta; **g.** ognista=wulkan; **g.** lodowa=lodowiec; **g.** rzeki=część rzeki bliższa źródeł; wyższe piętro, strych, poddasze; kierunek ku zenitowi, przestrzeń wyższa, wysokość; za **g-mi**, za lasami=bardzo daleko; obiecywać złote **g-y** = czynić nadzieje, które się nie mogą ziścić; z **g-ą** = z dosypką, z czubem, z przewyżką; duża ilość, ogrom; od **g-y**, od początku, od wierzchołka; u **g-y**=u wierzchu, wysoko; do **g-y** nogami=odwrotnie; zadzierać nosa do **g-y**=pysznić ś., gardzić innymi; traktować z **g-y**=wyniośle, lekceważąco; uszy do **g-y**!=śmiało! odważnie!; ostrzegać z **g-y** = naprzód, zawczasu; z **g-y** płacić = naprzód, wpierw; iść w **g-ę**=podnosić ś., zyskiwać na wartości, posuwać ś. w karjerze, pysznić ś.; przewaga, górowanie; patrzyć w **g-ę** = ku wyższym sferom myśli, ku ideałom; wznosić oczy do **g-y** =ku niebu, do Boga; rozkaz z **g-y** = od władzy; **g-ą** nasi! być **g-ą** = zwyciężać; *przen.*, z **g-y** = od początku, naprzód, uprzednio; **g.** miłosierdzia, **g.** zbożności = rodzaj

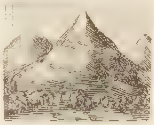

lombardu w wiekach średnich; stronnictwo Jakobinów podczas wielkiej rewolucji francuskiej; *anat.*, **g.** łonowa a. **g.** Wenery—*p.* Wzgórek.

Góral (forma *ż.* **Góralka,** *zdr.* **Góralczyk**), mieszkaniec gór, mieszkaniec Tatr, Podhalanin (fig.).

Góralek, drobne zwierzę kopytkowe, z wyglądu podobne do gryzoniów; daman (fig.).

Góralski, *przym.* od Góral (taniec, ubiór); po **g-u**=jak góral.

Góralszczyzna, wszystko, co góralskie; górale, kraj górali.

Górka, wzgórek, pagórek; pokój a. pokoje na piętrze, przy cukierni, kawiarni; z **g-i** na pazurki = z góry na dół; grzbietowa część cielęcia; pieczeń z nerką.

Górnictwo, gałąź przemysłu, zajmująca się wydobywaniem z ziemi pożytecznych minerałów, kopalnictwo.

Górniczek, ptak wróblowaty z rodziny skowronków.

Górniczka, żona górnika.

Górniczy, górnictwa lub górników dotyczący (nauka, zakład, towarzystwo).

Górnie, *przys.*, wzniośle, korzystnie, przesadnie, napuszenie; wyniośle, dumnie.

Górnik, kopacz w górach, pracujący w kopalniach; inżynier górniczy, student instytutu górniczego.

Górnobrzmiący, górnolotny, szumny, podniosły, wzniosły.

Górnolotny, wysoko latający, bujający; wzniosły, szumny, napuszony, nadęty, przesadny (np. styl).

Górnomyślny, wyniosły, dumny, ambitny, wysoko patrzący.

Górnosłupny, *bot.*, mający słupek górny (kwiat).

Górność, wyższość, szczytność, buta; wyrażenia górnolotne, deklamacja.

Górny, na górach ś. znajdujący; (o kraju) wśród gór położony, bliżej źrodła rzeki leżący (np. Śląsk **G.**); wysoko się unoszący; wierzchni, wyższy (piętro); wzniosły, szczytny, górnolotny (np. **g.** styl); górnomyślny, wyniosły, przesadny, szumny: **g-ne** wyrażenia; **g-a** dodana, w *muz.*, linja nad pięcioma zwykłemi, dla oznaczenia wyższych tonów; w *bot.*, **g.** słupek=zajmujący szczyt wypukłego dna kwiatowego, umieszczony wyżej od pozostałych części kwiatu; **g.** kwiat (nadzalążniowy), mający słupek dolny, umieszczony niżej innych części kwiatu; w *min.*, **g.** kryształ (*p.* Kryształ).

Górować nad czem, być wyżej położonym, panować nad czem, dominować; **g.** nad kim, mieć przewagę, pierwszeństwo nad kim, przewyższać kogo, trzymać prym, odznaczać ś., panować; (o broni) strzelać za wysoko; w *astr.*, przechodzić przez południk miejsca (gwiazda **g-je**).

Górowanie, chwila przejścia gwiazdy lub słońca przez południk danego miejsca.

Górowaty, nierówny, górzysty, falisty, pagórkowaty, chropowaty, pogurbiony.

Górski, gór dotyczący, właściwy górom, właściwy mieszkańcom gór; **g.** len, *min.* — *p.* Len górski; **g-e** mleko, *min.*—*p.* Mleko górskie; **g-e** mydło, *min.*—*p.* Mydło górskie.

Górzystość, mnogość gór; wypukłość, wyniosłość, nierówność, górka; **g-ci**=pasmo, łańcuch gór, góry.

Górzysty, pełen gór, górami

pokryty (miejscowość), kształtu góry, kopulasty.

Góźdź—*p.* Gwóźdź.

Gra, zabawa towarzyska (**g.** w piłkę, w ciuciubabkę, cenzurowanego; **g.** w szachy, warcaby, domino, karty; możność wyzyskania danych kart w grze w karty, kombinacja w grze; ryzyko, usiłowanie, zapęd, przedsięwzięcie (wchodzić w **grę**=grać rolę, trzeba zważyć); sposób grania; rzecz służąca do grania (**g.** pedagogiczna); granie na narzędziu muzycznym; migotanie, drganie (**g.** kolorów); sposób odtwarzania roli na scenie; ścieranie ś., walka; **g.** giełdowa=spekulacja na giełdzie; komplet kart, dwie talje; sprawa, interes, kwestja (**g.** nie warta świeczki = sprawa nic nie warta; trudna z nim **g.**= nie da ś. skłonić; zmiany (**g.** uczuć, **g.** wyobraźni); miejsce próżne między częściami składowemi maszyny; *myśl*, **g.** albo **g-nie** = wydawanie szczególnego głosu przez samca głuszca, cietrzewia i jarząbka w czasie parzenia się.

Grab, drzewo z rodziny miseczkowatych, mające twarde drewno, dobre na opał i do wyrobów (fig.).

Grabarka, kopanie, praca przy robotach ziemnych; żona grabarza.

Grabarnia, budynek do umieszczania zmarłych przed pogrzebem, trupiarnia.

Grabarstwo, zajęcie grabarza, roboty ziemne.

Grabarz, kopacz grobów na cmentarzu; *zool.*, chrząszcz pięcioczłonkowy z rodziny omarlicowatych.

Grabia—*p.* Hrabia.

Grabiarka, maszyna do grabienia siana ciągniona przez konie (fig.).

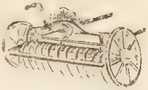

Grabiciel, Grabieżca, Grabieżnik, ten, co grabi, rabuje, dopuszcza ś. grabieży, łupieżca, przywłaszczyciel.

Grabić, zgarniać grabiami (np. siano); równać grabiami, zmiatać; gwałtem zabierać, rabować.

Grabie (-i), *blp.*, narzędzie gospodarskie do grabienia siana i zboża (fig.); *pog.*, łapy, ręce.

Grabieć, kostnieć, sztywnieć, drętwieć od zimna (np. palce).

Grabież, Grabiestwo, zabieranie gwałtem, łupiestwo, łupież, rabunek.

Grabieżca—*p.* Grabiciel.

Grabieżny, Grabieżczy, skłonny do grabieży, łupieżczy, łapczywy, chciwy.

Grabieżyć, dopuszczać ś. grabieży, łupieżyć.

Grabina, drzewo grabowe.

Grabki, małe grabie; przyrząd do wyrobu taśm; pręty przy kosie, zagarniające pokos.

Grabołusk, ptak wróblowaty z rodziny łuszczaków — *p.* Grubodziób.

Grabówki, bulwy psianki kartofla.

Grabski—*p.* Hrabski.

Grabsztych, Grabsztychiel, Grabsztykiel, *nm.*, rylec do robienia grubych nacięć w pieczętarstwie.

Graca, *nm.*, narzędzie ogrodnicze do oczyszczania ścieżek z zielska (fig.); narzędzie kominiarskie do zeskrobywania sadzy w kominach; narzędzie do lasowania wapna.

Gracarz, wyrobnik, trudniący się gaszeniem wapna lub rozrabianiem zaprawy wapiennej.

Graciarnia, miejsce na stare graty, skład rupieci.

Gracik, sprzęcik, cacko, drobnostka ozdobna.

Gracja, *łć.*, bogini wdzięku, wdzięk, powab, urok, dystynkcja, elegancja, zgrabność; utrzymanie dożywotne, dożywocie, łaskawy chleb; pensja, przyznana wysłużonemu oficjaliście: modlitwa dziękczynna.

Gracjalista, *łć.*, emeryt-oficjalista, służący u dworu, który po skończeniu całej służby otrzymał chleb łaskawy do śmierci, dożywotnik, będący na gracji (forma ż. **Gracjalistka**).

Gracjować, *łć.*, ułaskawiać.

Gracki, dzielny, tęgi, walny, chwacki; zręczny, sprawny, obrotny.

Gracko, *przys.*, tęgo, zręcznie, gładko; **g. się** spisać.

Gracować, *nm.*, oczyszczać gracą ziemię z zielska; w *hut.*, wygarniać żużle z wielkiego pieca.

Gracownik, rodzaj przyrządu do gracowania; ten, co gracuje wapno.

Gracz, grający w jaką grę; grający na instrumencie, muzyk, aktor; zuch, człowiek dzielny, gracki, doskonały w swej sztuce, mistrz; szuler; szczwany, zwinny, przebiegły; partner; zapaśnik.

Grać, *częst.* **Grywać**, bawić się w jaką grę (w karty, w szachy, bilard); **g.** w ślepą babkę = na oślep, na domysł; wydobywać tony na instrumencie muzycznym (na skrzypcach, na fortepjanie); występować w jakiej roli na scenie (o aktorze) przedstawiać, wystawiać na scenie jaką sztukę; *przen.*, **g.** rolę=udawać kogo; **g.** komu na nosie= powodować nim, żartować z niego; wydawać dźwięk chrapliwy (gra mu w piersiach); mieć znaczenie: w *myśl.* (o psach) szczekać, gonić głosem; *przen.*, armaty, działa **g-ją** = biją, huczą; *przen.*, w to mi **g-j**!=to mi ś. podoba! właśnie! tak jest najlepiej; **g.** na giełdzie=spekulować; próbować szczęścia (**g.** na loterji); **g.** jak z nut = dobrze; w grze w karty obierać jaki **g.** kolor jako atu (**g.** w kiery) wychodzić z jakiej karty: gram damę; **g.** barwami tęczy=odbijać barwy, świecić; wydawać głos: derkacze **g-ją** po rosie; las **gra**=szumi; mienić ś., migotać: **g-ją** fale w promieniach słońca; burzyć ś., wrzeć = krew we mnie zagrała.

Grad, zjawisko spadania z wyższych warstw atmosfery bryłek lodu; *przen.*, **g.** kul, słów, obelg= mnóstwo, potok, masa; **g-em**=gęsto, rzęsisto.

Grad, *nm.*, stopień; na **g.**=spojenie dwuch desek za pomocą wpuszczenia jednej deski w żłobek drugiej.

Gradacja, *łć.*, stopniowanie; wznoszenie ś. albo zniżanie ś. według stopni; następstwo; układ według stopni; w *retoryce:* przejście od wyrażeń słabszych do silniejszych.

Gradjent *ang.* **barometryczny**, różnica ciśnienia atmosferycznego, wyrażona w milimetrach, jaką znajdujemy na dwu izobarach odległych o 100 kilometrów.

Gradjernia, *nm.—p.* Tężnia.

Gradjerować, *nm.*, czyścić sól, wywarzoną z wody, osadzać sól na dnie.

Gradobicie, gwałtowne padanie gradu; szkoda, przez grad zrządzona.

Gradochron, przyrząd ochraniający, zabezpieczający od gradu.

Gradonośny, niosący grad, brzemienny gradem (chmura).

Gradowisko, pole, gradem zniszczone.

Gradowizna, zboża gradem wybite.

Gradowy, *przym.* od Grad; **g.** chmura; **g-a** kasza=perłowa.

Gradówka, sól krupiasta, z wody słonej wywarzona, warzonka.

Graduał, Graduale, *łć.*, część Mszy pomiędzy Epistołą a Ewangielją; księga, zawierająca tekst graduału.

Graduować, *łć.*, nadawać stopień naukowy akademicki; posuwać na wyższy stopień.

Gradus, *łć.*, stopień, schód, trep; stopień=360-ta część koła; stopnie służące do siedzenia jak w amfiteatrze; schodki drewniane przenośne; podwyższenie z krzesłem, na którym zasiada sędzia a. nauczyciel; stopień termometru i barometru.

Gradywowy, *łć.*, wojenny

Gradzisty, pełen gradu.

Graf, *nm.*, hrabia.

Grafianka, *nm.*, hrabianka.

Grafiątko, *pog.*, *nm.*, hrabiątko.

Graficzny, *gr.*, piśmienny, rysunkowy, przedstawiony za pomocą rysunku a. djagramu.

Grafika, *gr.*, sposób oddawania na piśmie dźwięków danego języka za pomocą osobnych znaków; sztuka pisarska, rysunkowa i malarska; sztuka robienia akwafort i akwatynt albo zbiór takich dzieł; dyplomatyka, nauka czytania dyplomatów.

Grafina, Grafini, *nm.*, hrabina.

Grafit, *gr.*, minerał, krystaliczna odmiana czystego węgla, barwy szarawo-czarnej, używana do wyrobu ołówków, tyglów ogniotrwałych i t. p.

Grafjon, *gr.*, narzędzie do kreślenia linji tuszem (fig.).

Grafka, *gr.*, pręcik, pałeczka, ołówek do pisania, kreślenia, do wskazywania liter przy czytaniu.

Grafofon, *gr.*—*p.* Fonograf.

Grafolog, *gr.*, umiejący rozpoznawać charakter osoby z jej pisma.

Grafologja, *gr.*, sztuka rozpoznawania charakteru i skłonności człowieka z jego pisma.

Grafoman (forma ż. **Grafomanka**), *gr.*, mający manję do pisania utworów literackich, nie posiadając talentu.

Grafomanja, *gr.*, manja pisania.

Grafometr, *gr.*, półkole mosiężne, zaopatrzone w lunetę, rozdzielone na 180^0, służące do mierzenia kątów (fig.).

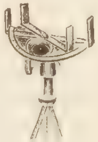

Grajcar, *nm.* — *p.* Grajcarek; drut, świdrowato skręcony, na pręcie osadzony, do wykręcania tego, co uwięzło w lufie strzelby; rodzaj dawnej monety austrjackiej=2 halerzom; łupak, miedziak.

Grajcarek a. **Grajcar,** *nm.*, korkociąg, trybuszon, świderek spiralny (fig.); lok, pejs.

Grajcarkowaty, w kształcie grajcarka, śrubowaty, ślimakowaty, spiralny.

Grajek, grający na instrumencie muzycznym, skrzypek wiejski; *przen.*, pieśniarz, poeta.

Grajzlernia, *nm.*, sklepik z mąką i krupami.

Gral, *łć.*, mniemana czara ze szmaragdu, z której Pan Jezus miał pić podczas ostatniej Wieczerzy.

Gram, *fr.*, jednostka wagi według systemu metrycznego, ciężar 1 centymetra sześciennego wody czystej przy + 4^0 C.

Gramatka, rodzaj polewki z chleba, albo z chleba, piwa i żółtka, rozgotowanego w wodzie, wodzianka, farmuszka, smelka, kapłon.

Gramatyczny, *gr.*, dotyczący gramatyki, z zakresu gramatyki; według zasad gramatyki.

Gramatyk, *gr.*, nauczyciel gramatyki, biegle posiadający gramatykę.

Gramatyka, *gr.*, nauka poprawnego mówienia i pisania; książka zawierająca w sobie wykład prawideł gramatycznych; druga klasa w dawnych szkołach, następująca po infimie; **g.**, w *muz.*, początki teorji muzyki, jako wstęp do harmonji, kompozycji i instrumentacji.

Gramatyt, *gr.*, lub Tremolit a. Kalamit, w *min.*, biała, szara a. jasno-zielona odmiana amfibolu.

Graminologja, *gr.*, opisanie traw.

Gramofon, *gr.—p.* Fonograf.

Gramolić ś., dostawać ś. z trudnością na miejsca wyższe, z wysiłkiem wspinać ś., wdrapywać ś., leźć; dążyć do czego z wysiłkiem, guzdrać ś.. grzebać ś., telepać ś., dążyć, marudzić, bałamucić.

Gramoła, ten, co się gramoli, guzdrała, maruder, opóźniający ś.

Gran, *łć.*, jednostka wagi aptekarskiej=$^1/_{28}$ skrupuła; jednostka wagi złota i srebra.

Grana, *łć.*, *blp.*, pięć czerwonych gałek, umieszczonych w kształcie krzyża na świecy zw. paschałem, jako symbol pięciu ran Zbawiciela.

Granacik, Granatek, *łć.*, mały granat, paciorek wyrobiony z minerału granat.

Granat, *łć.*, minerał z grupy krzemianów o składzie chemicznym rozmaitym, w ładnych odmianach, używany do wyrobów jubilerskich; owoc granatowca, odmiana jabłoni (fig.); kolor granatowy (ciemno-niebieski); pocisk ręczny lub działowy, wypełniony materjałem wybuchowym, po uderzeniu pękający (fig.).

Granatek, *łć.*, szałwja łąkowa, nazwa ludowa grzyba siniak.

Granatnica, Granatjerka, *łć.*, ładownica do granatów ręcznych.

Granatnik, *łć.*, rodzaj działa polowego do wyrzucania granatów; robiący granaty.

Granatny, *łć.*, *przym.* od Granat.

Granatoeder, *gr.*, dwunastościan rombowy, jedna z postaci krystalicznych układu równoosiowego, zamknięta 12 rombami.

Granatowiec, *łć.*, drzewo z rodziny mirtowatych o owocach jadalnych—*p.* Granat.

Granatowy, *łć.*, *przym.* od Granat; z **g-u** zrobiony; **g.** kolor = kolor granatu, z odcieniem niebieskim, koloru indygo.

Grand, *hiszp.*, magnat hiszpański wysokiego rodu.

Granda, *fr.*, *żart.*, zabawa, uciecha; gruby interes, wielka zbrodnia, rozbój; gromada, kupa; na **g-ę** = na wielką skalę, na dobre, gwałtownie; brać na **g-ę**=oszukać; pożyczyć na **g-ę**=nie oddać; zjeść na **g-ę** = zjeść, nie zapłacić.

Grandeca, Grandezza, *wł.*, ród znakomity, dostojność granda.

Grandesa, *fr.*, wielka, znakomita, bogata dama.

Grandilokwencja, *łć.*, wielkie obietnice, własna chwalba.

Grandioso, *wł.*, wzniośle, wspaniale.

Grandziarz, Grandus, *fr.*, łobuz, oszust, szalbierz, naciągacz, rabuś.

Grangarda, Grandgarda, *fr.*, polowy posterunek wojenny w sile 80 do 100 ludzi, ustawiony w punktach strategicznych.

Graniastosłup, bryła gieometryczna: wielościan mający za podstawy wielokąty równoległe i za ściany boczne równoległoboki; pryzmat.

Graniasty, Graniaty, o wystających krawędziach, węglasty, kanciasty, węgłowaty, pryzmatycz-

ny; pstrokaty, łaciasty, mający łaty, szczególnie czerwonawe na białym tle.

Granica, kraniec, kres, koniec czego; linja, zamykająca przestrzeń; obwód jakiej rzeczy; miedza; *przen.*, bez **g-c** = nieskończony; nad **g-ą** = na pograniczu, na kresach, na okrainie, na kończynach państwa; za **g-ą** = w kraju obcym, poza krajem, o ścianę, o miedzę, w sąsiedztwie, na obczyźnie; opuścić **g-e**=wyjść z kraju, emigrować, uciekać; wypędzić za dziesiątą **g-ę** = bardzo daleko, na bory, na lasy; zakres, rozmiary, kompetencja; miara, miarka, kres, koniec, ograniczenie; meta; ramy, umiarkowanie.

Granicha, krowa graniasta.

Granicznik, słupek graniczny, kopiec, kamień graniczny; roślina z gromady porostów, z rodziny tarczownicowatych, gatunek: płucnik.

Graniczny, *przym.* od Granica; sąsiedni, sąsiadujący, pograniczny, ościenny, nadgraniczny, demarkacyjny (**g.** sąd, **g-e** spory); kresowy, ostateczny; **g.** kąt, największy kąt padania, przy którym promień jeszcze do ciała rzadkiego przedostać się może.

Graniczyć, stykać się granicą z czem, przylegać, sąsiadować; ograniczać, stawiać granice; dochodzić do kresu, do krańców.

Granie, gra; w *myśl.*, szczekanie, odzywanie się psów, goniących zwierza; charczenie w piersiach, rzężenie.

Granit, *fr.*, skała ziarnista, złożona ze szpatu polnego, kwarcu i miki, tworzy rdzeń gór wyniosłych, używana w budownictwie i do brukowania ulic.

Granito, *wł.*, rodzaj lodów, niezupełnie domrożonych.

Granitowy, z granitu.

Granityt, *łć.*, odmiana granitu.

Grankulka a. **Grandkulka**, *nm.*, kula myśliwska mniejsza od zwyczajnej, większa od loftki; śrut najgrubszy.

Granulacja, *łć.*, wyniosłość; gruczołki mięsne, tworzące się na wewnętrznej stronie powiek, na ranach zabliźniających się; ziarnina.

Granulit, *łć.*, skała krystaliczna łupkowa, złożona z feldspatu, kwarcu i granatu w bardzo drobnych ziarnkach, używana do budowli i do dróg bitych.

Granulizować, *łć.*, obracać co w ziarna, w kulki, nadawać kształt ziarnisty.

Granulować, *łć.*, nadawać metalowi postać drobnych ziarnek przez stopienie go i wylanie powolnym strumieniem ze znacznej wysokości do zimnej wody; pokrywać się ziarniną (o ranach).

Granuloza, *łć.*, część składowa skrobi czyli krochmalu, w wodzie nierozpuszczalna.

Grań, krawędź, kant, węgieł, róg; wydatna krawędź górska, granica, obwód, obręb, zakres, miara (zachowaj się w przyzwoitej **g-i**); psia **g.**=kanikuła, upał; miejsce właściwe w organizmie.

Grapa, *nm.*, sagan, kociołek na trzech nóżkach z żelaza ulany z dwojgiem uszu; grzbiet stromy wzgórza, urwisko; wznoszący się ponad inne grunt orny a lesisty; wzgórze wśród rozpadlin; usypisko, parów.

Graptolit, *gr.*, **Graptolity**, skamieniałości zwierząt jamochłonnych, z gromady stułbiochełbi, charakterystyczne dla formacji syluryjskiej (fig.).

Grasant, **Grasownik**, *łć.*, ten, co grasuje, zbieg z wojska, trudniący się rozbojem; drapieżnik, łupieżca.

Grasować, *łć.*, rozszerzać się, szerzyć się, panować (o chorobach); plądrować, zbijać bruki, włóczyć ś., łobuzować ś., dawać się we znaki, dokazywać, niepokoić, przebywać w jakiej miejscowości w celu grabieży.

Grassejować, *fr.*, mówić po francusku wybornym paryskim akcentem, nie wymawiając wyraźnie litery r.

Grasunek, rabunek.

Grat, stary sprzęt domowy; **g-y** =rzeczy, manatki, sprzęty domowe, dobytek, mienie, ubóstwo, chudoba; stara rzecz, rupiecie, łachy; gruchot, rzecz zepsuta bez wartości, szmelc; *przen.*, stary **g.** = stary niedołęga, stary dziad, stara baba.

Gratis, **Gratys**, *łć.*, *przys.*, za darmo, bezpłatnie, bezinteresownie.

Gratisowy, **Gratysowy**, *łć.*, bezpłatny, dany darmo.

Gratka, *łć.*, podarunek, prezencik, obrywka, napiwek; szczęśliwa, sprzyjająca chwila, okazja sprzyjająca; to, co samo w ręce wpada, darmocha.

Gratuar, *fr.*, nóż do zeskrobywania farby ze szkła a. porcelany; nóż szewcki do krajania skór, krawalnik.

Gratulacja, *łć.*, powinszowanie, życzenie, pozdrowienie.

Gratulacyjny, *łć.*, dziękczynny, pełen życzeń (list, ukłon).

Gratulant, *łć.*, składający życzenia.

Gratulować, *łć.*, winszować, życzyć, pozdrawiać.

Gratyfikacja, *łć.*, wynagrodzenie, dodatek do płacy udzielany przez pracodawcę; wynagrodzenie ponad umówioną płacę; nadzwyczajne wynagrodzenie pieniężne, udzielone przez chlebodawcę podwładnemu w dowód zadowolenia z pracy; dodatek jednorazowy do rocznej pensji dawany po ukończeniu roku.

Gratyfikacyjny, *łć.*, od Gratyfikacja (fundusz).

Gratyfikować, *łć.*, wynagradzać, obdarzać, udzielać gratyfikacji.

Grauwaka, *nm.*, szarowaka, szarogłaz, miękka odmiana bazaltu, barwy szaro-zielonej.

Grawamina, *łć.*, oskarżenie, zażalenie, żal, zarzut, groźba; okoliczności obciążające.

Grawer, *fr.*, rytownik, sztycharz, pieczętarz.

Grawerować, **Grawirować**, *fr.*, rytować, wyrzynać (rysunek, stemple w szkle, kamieniu, metalu).

Grawerowany, *fr.*, sztychowany.

Grawerski, *przym.* od Grawer; robota **g-a.**

Grawerstwo, sztuka, rzemiosło grawera, pieczętarstwo.

Grawerunek—*p.* Grawiura.

Grawimetr, *łć.*, ciężkomierz, areometr; przyrząd do mierzenia ciężaru właściwego.

Grawitacja, *łć.* — *p.* Ciążenie; powszechne przyciąganie ciał.

Grawitować, *łć.*, ciążyć ku czemu a. ku komu; krążyć koło kogo a. czego.

Grawiura, *fr.*, staloryt, miedzioryt, rycina, sztych.

Grażdanka, *ros.*, abecadło (litery) rosyjskie, druk, pismo ross.

Grąd, miejsce wyniosłe i suche wpośród łąk błotnistych.

Grądziel—*p.* Grządziel.

Grąz, **Grąż**, grząskie błoto, trzęsawisko; w *lm.*, zgręzy, fusy, męty; w *rybac.*, ciężarek u sieci dla jej obciążenia.

Grąż — *p.* Grąz; w *myśl.*, przesmyk w lesie.

Grążel, roślina—*p.* Grzybień.

Grążyca, ptak płetwonogi z rodziny kaczek.

Grążyć, zagłębiać, zanurzać, pogrążać; **g. ś.**, pogrążać ś., zanurzać ś., iść na dno.

Grdacz, duży ptak amerykański z rzędu kurowatych z czubem na głowie—*p.* Czubacz.

Grdać, głos wydawać (o derkaczu).

Grdakać, krakać.

Grdanie, głos, wabienie się derkacza.

Grduła, ciasto źle wypieczone.

Grdyca, Grdyka, jabłko Adama, chrząstka tarczowa krtani; gardło, krtań.

Grdyń, *żart.*, grosz, grosik.

Grecki, wschodni; deseń **g.** złożony z linji prostych schodzących się pod kątami prostemi (f.).

Grecyzm, *łć.*, zwrot, wyrażenie lub wyraz, wzięty z mowy greckiej.

Greczyzna, Greka, język grecki; starożytności greckie.

Gregaryny, *łć.*, mikroskopijne żyjątka z typu pierwotniaków, pasorzytujące w organach wewnętrznych różnych zwierząt (fig.).

Gregorjanin, *łć.*, należący do wyznania ormiano-gregorjańskiego.

Gregorjański, od im. Grzegorz; **g.** kalendarz, poprawiony przez papieża Grzegorza XIII w 1582 r., t. zw. nowego stylu; śpiew **g.** = poważny śpiew kościelny jednogłosowy, nie oznaczony ścisłym taktem; **g-a** woda = woda z domieszką wina, soli i popiołu, do poświęcenia kościoła; **g-a** msza = przez miesiąc z rzędu odprawiana wskutek zakupu czyjego; **g-ie** wyznanie = wyznawane przez jednę z sekt ormiańskich.

Grek, wyznawca kościoła wschodniego; dyzunita; znawca języka greckiego.

Grekounita (forma ż. **Grekounitka**)—*p.* Unita.

Grelotka, *fr.*, frendzelka dżetowa.

Gremjalnie, *łć.*, *przysł.*, razem, w całym gronie, gromadnie, kolegjalnie.

Gremjalny, *łć.*, *przym.* od Gremjum; gromadny, łączny, ogólny; należący do kapituły (kanonik **g.**).

Gremjał, *łć.*, chusta z tegoż materjału, co ornat, do przykrycia kolan biskupa, który siedzi na tronie podczas celebry.

Gremjum, *łć.*, *nieod.*, ogół osób, wydających decyzję o czym (np. sędziów, nauczycieli), grono, kolegjum, komplet.

Grempla, *nm.*, szczotka lub walec, igłami nabity, służący do gremplowania włókien wełny i bawełny (fig.).

Gremplarka, przyrząd, narzędzie do gremplowania.

Gremplarnia, warsztat gremplarski.

Gremplować, *nm.*, gremplą wełnę czesać.

Grenadjer, *fr.*, rodzaj żołnierza, którego pierwotnie zadaniem było rzucanie granatów ręcznych; żołnierz wyborowych oddziałów piechoty (fig.); *przen.*, człowiek wysokiego wzrostu, drągal, drab.

Grenadyna, *fr.*, tkanina półjedwabna, podobna do gazy.

Grępl- — *p.* Grempl-.

Grobarz, Grabarz, krajowy owad z rzędu chrząszczów, czarny z dwiema pomarańczowemi przepaskami na pokrywach skrzydeł (zakopuje trupy drobnych zwierząt i składa w nie jajka) (f.).

Grobelka, *zdr.* od Grobla; **g. uszna,** wewnętrzny zatok ucha.

Grobla, nasyp z ziemi, drzewa, kamienia, chróstu, w celu zatrzymania wód przy młynach, lub zbudowana na błotach, trzęsawiskach dla udogodnienia jazdy, tama (fig.).

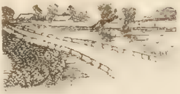

Grobowiec, nagrobek, pomnik nagrobny, grób okazały, mauzoleum.

Grobowisko, wielki grób; cmentarz; kurhan.

Grobowy, od Grobu, właściwy grobom, nagrobny; jak w grobie (np. milczenie **g-e**); *przen.*, aż do **g-ej** deski = aż do śmierci; ponury, pogrzebowy, żałobny, smutny, żałosny.

Grobsztyn, *nm.*, kamień grobowy, mogiła, grób; *przen.*, perzyna, proch.

Grocernia, *ang.*, w Ameryce sklep z różnorodnemi artykułami.

Groch, roślina uprawna z rodziny motylkowatych (fig.) o strąkach ziarnistych.

Grochodrzew, akacja biała, drzewo z rodziny motylkowatych o liściach pierzastych i białych pachnących kwiatach, hodowane w ogrodach (fig.).

Grochowaty, podobny do grochu.

Grochowianka, wieniec grochowy; słoma grochu; *p.* Grochówka.

Grochowiec a. **Kamień grochowy**, Pizolit, minerał, odmiana aragonitu, złożona ze spojonych kulek, tworzy się jako osad źródeł gorących.

Grochowiny, *blp.*, łodygi i strąki grochowe po wymłóceniu lub zebraniu ziarn.

Grochowisko, rżysko grochowe.

Grochownik albo akacja żółta, drzewko z rodziny motylkowatych o kwiatach żółtych, hodowane w ogrodach; małż słodkowodny krajowy o muszelce różowawej, mniej więcej kulistej, dosięgającej wielkości grochu.

Grochowy, z grochu; *przen.*, dostać **g.** wieniec a. Grochowiankę= dostać odmowną odpowiedź od panny; dostać odkosza, arbuza, czarną polewkę, rekuzę.

Grochówka, polewka z grochu, zupa grochowa.

Grodetur, *fr.*, gatunek ciężkiej materji jedwabnej.

Grodowy, *przym.* od Gród; starosta **g.** — *p.* Starosta.

Grodzianin, mieszkaniec grodu (forma ż. **Grodzianka**).

Grodzić, otaczać płotem, parkanem, ogrodzeniem; ogradzać, stawiać płot; odgraniczać, opasowywać, obwarowywać; zagradzać, tamować; odgradzać, dzielić, oddzielać; mieścić, zawierać, przechowywać; **g. ś.** otaczać się, wystrzegać się, znikać.

Grodziec, Grodzisko — *p.* Gród.

Grodzki, *przym.* od Gród; sąd **g.** = sąd starościński, dla spraw kryminalnych.

Grodź, Gródź, okólnik (np. dla źrebiąt); podwórze, podwórko.

Grog, Grok, *ang.*, napój z rumu, cukru i wody, rodzaj ponczu.

Grojecznik a. Drzewo Judaszowe, drzewo z rodziny motylkowych o kwiatach różowych lub białych, ukazujących się na początku wiosny, hodowane w ogrodach.

Grom, huk piorunu, grzmot; huk, łoskot; *przen.*, cios, klęska, kara boska, niespodziane ważne zdarzenie, niespodziany rozkaz, strach, zgroza.

Gromada, duża ilość, mnóstwo, kupa rzeczy; kupa ludzi. zbiorowisko, tłum, ciżba; w klasyfikacji zwierząt i roślin = klasa (**g.** np. ssących), jeden z działów zworza czyli typu (kręgowców) dzieli się na rzędy (małp, parzystokopytnych i t. d.); gmina wiejska, zebranie gminne; **g-dą** = razem, kupą.

Gromadka, mała ilość, niewiele, garstka; pewna ilość dzieci.

Gromadnie, *przysł.*, w wielkiej ilości, licznie, kupą, ciżbą, tłumnie.

Gromadny, w kupie będący, liczny, gromadą, kupą występujący; wiejski, gminny; ludny.

Gromadzić, zbierać w jedną kupę, skupiać, zgromadzać, nagromadzać; **g. ś.** zbierać ś., skupiać ś.

Gromadzki, należący do gromady czyli gminy.

Gromić, razić, bić, porażać, pobijać, zwyciężać; surowo, ostro napominać, strofować, łajać, fukać; wyklinać, egzorcyzmować (djabła); wymyślać.

Gromki, głośny, hałaśliwy, bardzo silny, donośny (np. głos, grzmiący, piorunujący).

Gromnica, świeca woskowa poświęcona, zapalana podczas burzy dla odwrócenia piorunów, lub wsuwana do ręki konającemu; *lm.* święto N. M. P. Gromicznej; święto Oczyszczenia N. M. P.

Gromniczny, *przym.* od Gromnica; Najśw. Panna Gromniczna = święto Oczyszczenia Najśw. Marji Panny, w który to dzień poświęcają gromnice.

Gromowładca, władający gromami; w *mit.*, Jowisz (forma ż. **Gromowładczyni**).

Gromowładny, piorunowładny, władający, ciskający gromami.

Gromownik, zsyłający gromy; patron od piorunów.

Gromowy, *przen.*, od Grom; piorunowy (chmura **g-a**).

Grondy, kępy lasów wśród trzęsawisk; las rzadko rosnący.

Groniak, miód sycony na winnych jagodach.

Gronianka, wodorost lądowy, wyrastający w miejscach, często zalewanych wodą, mający kształt kulek wielkości łebka od szpilki, osadzonych na nóżkach.

Groniasty, pełen gron, układający się jakby w grona.

Gronik, rodzaj grzyba.

Grono, kwiatostan, w którym na wspólnej szypułce wyrastają w równych mniej więcej odstępach mniejsze szypułki, zakończone kwiatkiem; pęk jagód na jednej szypułce powstały z takiego kwiatostanu, np. **g.** winne = winogron (fig.); **g.** morskie, kupka jaj mątwy, przyczepiona do kamieni lub roślin morskich; zbiór, zebranie, dobrane towarzystwo, kompanja.

Gronorost a. Sargassum, wodorost z rzędu morszczynów, pływający po powierzchni morza za pomocą kulistych pęcherzów, znajdujących się na łodydze i wypełnionych powietrzem (fig.).

Gronostaj, zwierzę drapieżne z rodziny kun w lecie czerwonobrunatne, w zimie białe z czarnym końcem ogona (fig.); w *lm.* = futro gronostajowe.

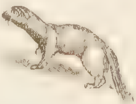

Gronowiec, *bot.*, roślina z rodziny języcznikowatych, z gromady paproci (fig.).

Gronowy, *przym.* od Grono; cukier **g.**=jedna z dwu glukoz, na które rozpada się cukier gro-

nowy podczas inwersji, glukoza; kartacze **g-e** = dawny pocisk pękający, w kształcie winnego grona.

Groń, grosik; w *lm. żart.*, **g-nie**, pieniądze.

Grończa, roślina z rodziny liljowatych.

Gros, *nm.*, dwanaście tuzinów.

Grosik, Grosina, *zdr.* od Grosz

Grosista, *fr.*, kupiec prowadzący handel hurtowy.

Grosiwo, grosze, pieniądze.

Grossular, *łć.*, minerał barwy zielonawej, będący odmianą granatu.

Grosz, *nm.*, pieniądz dawniej różnej wartości, miedziany polski = $^1/_{30}$ złotego = 3 szelągom (**g.** turoński, **g.** polski, **g.** czeski, **g.** pruski); drobny pieniądz, szeląg; (za **g-e** = za drobne kwoty); grosiwo, pieniądze, gotówka (ładny **g.**); kupować na **g-e** = za małe kwoty; zbijać **g-e** = zbierać majątek za swoje trzy **g-e** = za własne pieniądze); *przen.*, gotówka, gotowizna; koszt, nakład, **g.** św. Piotra = danina składana papieżowi, świętopietrze; ostatni **g.** = skraj miasteczka, nędzne domy na przedmieściu.

Groszak, grosz; pieniądz miedziany, miedziak, łupak.

Groszek, roślina z rodziny motylkowatych dziko rosnących i zasiewanych (fig.); **g.** zajęczy, nasiona wyki pastewnej.

Groszkowaty, Groszkowy, jakby groszkiem osypany, chropowaty (**g-a** skóra do oprawy książek).

Groszkowy, mający powierzchnię nakształt drobniutkiego groszku (skóra **g-a**).

Groszoróbm, człowiek, zbierający pieniądze, kutwa

Groszowy, kosztujący grosz, tani; mający do czynienia z drobnemi sumami; **g-wy** interes = drobny, nieznaczny, drobiazgowy; *przen.*, zamożny, bogaty.

Groszówka, przedmiot tani, mogący być kupiony za grosz (świeczka, cygaro, książka).

Grot, żeleźce strzały a. włóczni; strzała, pocisk, włócznia, dzida, pika; *przen.*, cios, raz (fig.).

Grota, *wł.*, wydrążenie w skale, jaskinia, pieczara (fig.); sztuczne urządzenie naśladujące grotę skalną (z kamieni, muszli, z papier maché).

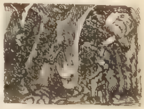

Grotesk, *fr.*, gatunek czcionek grubszych, czarniejszych od zwykłego druku, służące do uwydatnienia wyrazów; wszystko, co karykaturalnie przesadzone, dziwaczne.

Groteska-polka, *fr.*, polka-mazurka (taniec i muzyka do niego).

Groteski, ozdoby fantastyczne, arabeski, ozdoby rysunkowe i architektoniczne, dziwaczne.

Groteskowy, *fr.*, dziwaczny.

Groza, trwoga, przestrach, rygor, surowa, groźna karność, srogość; trzymać kogo w grozie = ostro, w obawie; groźba, pogróżka; rzecz oburzająca, wstrętna — *p.* Zgroza.

Grozić, straszyć czym (karą), zagrażać, zapowiadać co; sprowadzać (deszcz, chorobę, nieszczęście); odgrażać ś., odkazywać ś., zanosić się na co.

Groźba, grożenie, pogróżka, straszenie; trwoga, strach.

Groźny, grozę sprawiający, grożący, straszliwy; srogi, surowy, niebezpieczny.

Grób, miejsce w którym grzebią ciało zmarłego, dół; grobo-

wiec; *przen.*, śmierć, zguba stać nad **g-em**=być blizkim śmierci; (za **g-em**=na tamtym świecie); w *lm.* dekoracje wielkotygodniowe po kościołach, wyobrażające grób Chrystusa; miejsce w ołtarzu, gdzie przechowują się relikwie.

Gród, miasto, twierdza, zamek, warownia; zamek królewski, gdzie starostowie sprawowali sądy; sąd grodzki, starościński, (zapozwać do **g-du**), **g.** syreni = Warszawa.

Gródek, Grodek, mały zamek.

Gródź, ogrodzenie, płot, parkan; okólnik, pastwisko, zagroda; księża **g.** = cmentarz; łąka, którą koszą dwa razy; materjał na ogrodzenie.

Gruba, *nm.*, dół, loch, piwnica, sklep; pieczara; szyb, żupa, kopalnia; otwór pieca, luft, duży piec; dół, skrzynia do lasowania wapna; zagon, grzęda.

Grubas, człowiek gruby, otyły, dobrej tuszy, tłuścioch.

Grubawy, nieco gruby; nieokrzesany, rubaszny; nieco gęsty.

Grubić, pogrubiać, czynić grubszym.

Grubieć, stawać się grubym, grubszym.

Grubjanin, Grubjan, *nm.*, gbur, impertynent, nieokrzesany prostak (forma ż. **Grubjanka**).

Grubjański, niegrzeczny, nieokrzesany, gburowaty, prostacki, ordynarny, impertynencki.

Grubjaństwo, postępowanie grubjańskie, prostactwo; mowa, słowo grubjańskie, gburowatość; niegrzeczność, impertynencja.

Grubo, *przys.*, nie cienko, szeroko; wiele, znacznie; niedelikatnie, nieobyczajnie; **g.** grać = na wielką sumę, hazardownie; **g. ś.** mylić = bardzo ś. mylić; z **g-a** = w grubych zarysach, powierzchownie.

Grubodziób a. **Grabołusk**, krajowy ptak wróblowaty z rodziny łuszczaków, nieco większy od wróbla, odznaczający się grubym i mocnym dziobem (fig.).

Grubokłowate, *bot.*, rodzina roślin dwuliściennych.

Grubokościsty, mający grube kości.

Grubopłaski (o koniu), zwięzłej budowy, tęgi, na krótkich nogach, przysadzisty.

Gruboskórne, Gruboskórze, zwierzęta ssące, okryte grubą skórą, o ciężkiej budowie ciała (np. słoń, hipopotam, nosorożec, świnia).

Grubosz, rodzaj roślin zielnych z rodziny gruboszowatych o bardzo symetrycznych kwiatach, mających wszystkich części po 5, hodowany w ogrodach.

Gruboszowate, rodzina roślin dwuliścieniowych wolnopłatkowych o łodydze grubej i mięsistej.

Grubość, znaczna objętość, szerokość; niesubtelność, niedelikatność: **g.** rysów; gburowatość, grubjaństwo, prostactwo, nieobyczajność nieokrzesanie, ważność, ciężkość; **g.** błędu = duży błąd.

Grubowłóknisty, złożony z grubych włókien.

Gruboziarnisty, mający grube ziarna.

Gruby, znacznej objętości, nie cienki, miąższy; otyły, opasły, znacznej tuszy; nie miałki, gruboziarnisty; niedelikatny, grubjański, nieokrzesany, prostacki, surowy, barbarzyński; (**g-e** obyczaje), rubaszny, nieprzyzwoity, (**g-e** żarty); **g-a** robota, ciężka robota, niewykwintna (dźwiganie, kopanie); *przen.*, ciężki, ważny (**g.** błąd); bogaty, zamożny (**g.** gazda); dotkliwy, poważny (**g-a** strata); **g-e** pieniądze = znaczna suma pieniędzy; głos **g-y** = nizki,

basowy; z **g-a**—*p.* Grubo; w *myśl.* = wielki, większy (**g.** zwierz albo **g-a** zwierzyna, np. niedźwiedź, łoś, jeleń); **g-a** = brzemienna, ciężarna (kobieta, samica).

Gruca, *nm.*, kasza, krupy, owsiana a. orkiszowa; polewka z owsa, owsianka; grube, proste jedzenie.

Grucha, *zgr.* od Gruszka; duża gruszka.

Gruchać, wydawać głos (o gołębiach); szczebiotać, mówić wzajemnie słodkie słówka, gaworzyć, pieścić się.

Gruchnąć, runąć z trzaskiem, paść gwałtownie, przewrócić się, brzdęknąć; uderzyć mocno, palnąć, obalić ś., grzmotnąć, rąbnąć; odezwać ś., zabrzmieć, dać ś. nagle słyszeć (gruchnęła wieść).

Gruchot, trzask; rzecz stara połamana, zużyta; osoba stara, wątła, schorowana, do niczego.

Gruchotać, łoskot wydawać, turkotać; trzeszczeć; łamać z trzaskiem, rozstrzaskiwać, druzgotać, rozbijać, kruszyć; głos wydawać (o gołębiach, o maciorze dzika); **g. ś.** trzaskać ś., kruszyć ś.

Gruczlin, *bot.*, roślina z rodziny rutowatych.

Gruczoł, narząd, służący do wydzielania płynów potrzebnych organizmowi (np. ślinianki, nerki, trzustka, wątroba); nabrzmiałość chorobna; guzy zaskórne, zołzy.

Gruczołek, *zdrobn.* od Gruczoł; mały gruczoł, nabrzmienie, przysadka mózgowa.

Gruczołomięsak, nowotwór złośliwy na ciele.

Gruczołowaty, podobny do gruczołu, skrofuliczny.

Gruda, bryła, kawał; błoto zamarzłe na drodze; jak po grudzie = z ciężkością, z trudem, ledwo; gleba, ziemia, grunt; **g.** u koni = zapalenie skóry na nogach.

Grudka, *zdr.* od Gruda; bryłka (sera, soli); gatunek sera owczego; skrzep (**g.** krwi); rodzaj wysypki skórnej.

Grudkowaty, pełen grudek; w *bot.* **g-e** rodzina grzybów.

Grudniowiec—*p.* Dekabrysta.

Grudniowy, *przym.* od Grudzień.

Grudowaty—*p.* Grudzisty.

Grudzień, 12-ty miesiąc roku, december.

Grudzisty, Grudziasty, pełen grudy; chropowaty, niegładki.

Grudź, nasyp, żwir, piasek.

Grule, ziemniaki, kartofle.

Grum (Groom), *ang.*, chłopiec, towarzyszący państwu w przejażdżce konnej; foryś, mały lokaj.

Gruncik, mały kawałek gruntu.

Grundrys, Gruntrys, *nm.*, plan, rysunek konturowy budowli, domu, rzut poziomy.

Grundwaga, Gruntwaga, *nm.*, sznurek z ciężarkiem, przymocowany w środku deszczułki trójkątnej, służący do oznaczania pionu (fig.).

Grunt, *nm.*, wierzchnia uprawna warstwa ziemi, rola, gleba, gatunek ziemi; posesja, własność ziemska, włość; miejsce, granice, obręb, ląd, kontynent; twardy pokład ziemi, fundament, calc; tracić **g.** pod nogami = tracić punkt oparcia, ginąć; podwalina, podkład, spodnia warstwa: **g.** rzeki = dno; w *malar.* pierwsza farba, na którą dają inne, tło; do **g-u,** z **g-em** = ze szczętem, do cna, na wylot, nawskroś; rzecz główna, istota, podstawa (w **g-cie** rzeczy=w istocie, w zasadzie); z **g-u** = od fundamentów, całkowicie, zupełnie; *prawn.* wyjaśnienie istoty sprawy przed sądem.

Gruntować, *nm.*, zasadzać, zakładać, utwierdzać, utrwalać, opierać, fundować na czym np. zdanie swoje; w *malar.* pociągać far-

bą raz pierwszy dla dania tła kolorowi, pierwszym kolorem nakładać; *przen.*, zgłębiać, badać, wyrozumiewać; wypływać z czego, opierać ś. na czym; przytaczać co jako dowód; szukać gruntu, dna rzeki a. morza, zgłębiać, sondować; **g. ś.** zasadzać ś., fundować ś., zależeć, utwierdzać ś.

Gruntownie, *nm.*, *przysł.*, na pewnej podstawie, trwale, fundamentalnie, dokładnie.

Gruntowność, *nm.*, zasadniczość, fundamentalność, pewność, dokładność; stałość; głębokość.

Gruntowny, *nm.*, zasadniczy, podstawowy; fundamentalny, mocny, pewny, do gruntu sięgający, głęboki, nie powierzchowny, dokładny, wytrawny.

Gruntowy, *nm.*, dotyczący gruntu, rolny; z gruntu zupełnie, od podstawy; podatek **g.** od gruntu.

Gruntpal, gruby pal wbity w rzekę, służący pod most.

Grupa, *fr.*, zestawienie, układ przedmiotów lub osób w pewną całość; grono, partja osób; malownicze ułożenie z osób lub figur (f.); **g.** drzew skupionych malowniczo; stronnictwo; pewna ilość, gromada.

Grupować, układać, ustawiać w grupy; **g. ś.** układać, ustawiać się w grupy, dzielić się na grupy; gromadzić ś., zbierać ś., obstępować, otaczać; układać się w obraz; dobierać, porządkować, klasyfikować.

Grusza, drzewo gruszkowe, drzewo z rodziny jabłkowatych o owocach jadalnych.

Gruszczanka, zupa z gruszek.

Gruszec, Gruszka, gzyms, z brzegu złobiasty, przy nasadzie wypukły na podobieństwo litery S.

Gruszecznik, napój z gruszek.

Gruszka, owoc gruszy (fig.), drzewo gruszy; **g.** miłosna, jajko krzewiste, oberżynka, uprawny gatunek psianki o owocach jadalnych kształtu **g-ki**; zausznica, kolczyk; kułak, szturchaniec (natrząść komu **g-ek** = wyczubić kogo); guz, stwardnienie; **g-i** na wierzbie = obietnica płonna, rzecz nieziszczalna, urojenie; nie zasypiać **g-ek** w popiele = nie zaniedbywać ważnej sprawy; szprycka gumowa w kształcie **g-ki**.

Gruszkowaty, przypominający kształtem gruszkę.

Gruszla, Gruszlina, Gujawodrzew, roślina z rodziny mirtowatych.

Gruszyczka, *zdr.* od Gruszka; roślina krajowa zielna z rodziny gruszyczkowatych o kwiatach jakby z wosku urobionych, barwy białej lub różowej (fig.).

Gruszyczkowate, rodzina roś. dwuliścieniowych, zrosłopłatkowych.

Gruz, rum, szczątki rozbitego muru; w *lm.* **g-y** = zwaliska, rozwaliny, ruiny; rumowisko; w *min.* odłamki skalne.

Gruzeł, Gruzła, *zdr.* Gruzełek, Gruzełka; bryłka, grudka; gruczoł, ropiasty nowotwór w płucach, powodujący gruźlicę.

Gruzełek, Gruzłek, *zdr.* od Gruzeł; gatunek drobnego grzybka z rzędu otoczniowatych (fig.).

Gruzełkowaty, do gruzełka podobny, guziczkowaty; **g-te** rodzina grzybów.

Gruzło, *anat.—p.* Trzustka.

Gruzłowacieć, skupiać ś. w gruzły.

Gruzłowaty, pełen gruzłów, bryłkowaty.

Gruzować, nasypywać ścieżkę, drogę, tłuczoną cegłą i ubijać ją.

Gruzowisko, kupa gruzów, gruzy, rumowisko.

Gruźlasty, zawierający gruzły.

Gruźlica, tworzenie się w ciele szczegól. w płucach chorobliwych gruzełków, suchoty, tuberkuloza.

Gruźliczy, Gruźliczny, *przym.* od Gruźlica.

Grycht, *nm.*, sztuka mięsa wołowego, pod zrazówką a. z grzbietu: *zdr.* **Grychcik.**

Gryczak, ciasto z mąki pszennej pośledniej; żurek na gryce; prostak, cham, gbur.

Gryczan, ciasto z mąki gryczanej; rodzaj chrząszcza; pędrak ogrodniczy.

Gryczanka, słoma od gryki; kluska z mąki gryczanej.

Gryczany, Hreczany, *przym.* od Gryka, Hreczka; z gryki, tatarczany.

Gryczka, ciemne cętki na białej szerści konia.

Gryf, *gr.*, zwierzę bajeczne z ciałem lwa, skrzydłami i głową orła (fig.); **g.** *nm.*, rękojeść, ujęcie u skrzypców, gitary (fig.); szpon, pazur; nuty podwójne, brane smyczkiem na dwóch strunach.

Gryfel, *nm.*, rysik do pisania na tabliczkach szyfrowych.

Gryfon, *fr.*, ozdoba architektoniczna w kształcie gryfa.

Gryft, *nm.*, skrzynia inspektowa

Gryka, *łc.*, **Hreczka**, roślina uprawna z rodziny rdestowatych, o ziarnkach, do starczających kaszy i mąki, tatarka, poganka (fig.).

Grykosiej, *łć.* — *p.* Hreczkosiej.

Grymas, *fr.*, skrzywienie, wykrzywienie twarzy, ust, wyrażające niesmak, niezadowolenie; miny; nieuzasadnione niezadowolenie; zachcianka, fantazja kaprys, dąs; *przen.*, **g-y** stroić=grymasić, dąsać ś., kaprysić.

Grymasić, *fr.*, nie chcieć tego, co dają, co się innym podoba, być ciągle niezadowolonym; dziwaczyć, kaprysić, dąsać się.

Grymaśnik, *fr.*, przebierający, kapryśnik, dąsający ś., dziwak, fantastyk (formą ż. **Grymaśnica**).

Grymaśny, *fr.*, kapryśny, wybredny, niezadowolony.

Grynder, *nm.*, spekulujący akcjami niepewnemi, opartemi na przedsiębiorstwach, pieniądze wyłudzających.

Grynderstwo, zakładanie przedsiębiorstw, towarzystw akcyjnych albo banków w celach spekulacji zwykle nieuczciwych; spekulowanie akcjami niepewnemi.

Grynszpan, Gryszpan, *nm.*, octan miedzi, zielona farba, używana w farbiarstwie; śniedź tworząca ś. na naczyniach miedzianych i mosiężnych.

Grypa, *fr.*, katar oskrzeli z gorączką, zaburzeniami w trawieniu, wymiotami, rozwolnieniem, bólem głowy, łamaniem w członkach; bezsenność; influenca.

Grypsać, *dok.* **Grypsnąć**, *nm.*, ukradkiem ściągnąć, chwytnąć, ukraść; upaść, rymnąć.

Grysik, drobniutka kaszka pszenna.

Gryszpanowy, kolor zielony wpadający w błękitny.

Gryz, *nm.*, **Gryżówka, Grys**, poślednia mąka, grubo mielona, pszenna, ryżowa, kukurydzowa, lub gryczana; pokost do złocenia a. malowania marmuru; gruby piasek, żwir.

Gryzące — *p.* Gryzonie.

Gryzący, żrący, palący (płyn).

Gryzeta, Gryzetka, *fr.*, dziewczyna paryska (np. szwaczka), utrzymująca stosunek miłosny z malarzem, artystą, studentem i t. p.

Gryzik, węgiel kamienny w drobnych kawałkach.

Gryzipacierz, świętoszek, nabożniś.

Gryzipiórek, *iron.*, pismak, literat; kancelista, pisarek, urzędnik.

Gryzmolić, bazgrać, niezgrabnie pisać a. rysować; nieudolnie pisać.

Gryzmoła, bazgracz, bazgrała, pismak; w *lm.* **g-y** = bazgranina, piśmidła.

Gryzonie a. **Gryzące,** szczurowate, rząd zwierząt ssących o zębach przednich łukowato zgiętych i ciągle narastających (np. wiewiórki, myszy, bobry i t. d.).

Gryźć, ciąć, ściskać a. szarpać zębami, kąsać, głodać, żuć; ogryzać, rozgryzać, przejadać, trawić, niszczyć (rdza gryzie żelazo); szczypać, piec (pieprz gryzie w język, dym gryzie w oczy); **g.** ziemię = cierpieć głód; leżeć w grobie *przen.*, trapić, martwić, dokuczać, doskwierać, dopiekać, (sumienie go gryzie); **g. ś.** kąsać ś. z kim, ogryzać ś., kłócić ś. ząb za ząb; frasować ś., trapić ś., martwić ś., znosić w milczeniu; mieszać się szybko i gwałtownie (o płynach); rażąco odbijać jeden od drugiego (o kolorach).

Gryźliwość, uszczypliwość, zjadliwość.

Gryźliwy, ostry, szczypiący; dokuczliwy, przykry; *p.* Zgryźliwy.

Gryża, roślina z rodziny traw, sorgo, proso murzyńskie, durra.

Gryżyna, kapusta, brukiew, potrawa z ich naci i liści.

Grzać, robić ciepłym (piec grzeje), ocieplać, ogrzewać; udzielać ciepła; *przen.*, zagrzewać, zachęcać; dawać się komu we znaki, gromić, prażyć; bić; **g. ś.** wygrzewać ś., rozpalać ś., pocić ś.; ciepła nabywać; łączyć się płciowo, parzyć ś., ciekać ś. (o zwierzętach).

Grzalnik, rodzaj małego piecyka.

Grzanka, kromka chleba lub bułki suszona w piecu a. przysmażona z masłem lub sadłem, łojem; *przen.*, gratka, obrywka, kąsek, zysk; w *myśl.* przynęta na lisy (kawałek chleba w witerunku usmażony).

Grządka, *zdr.* od Grzęda; mała grzęda; **g-ki,** szczeble dla drobiu.

Grządziel, Grądziel, dyszel u pługa a. u sochy.

Grzązki, Grzęzki, w którym się grzęznie; błotnisty, błoto grząskie, lepki.

Grząskowaty, nieco grząski.

Grzbiecie, *zool.*, wierzchnia część ciała gąsienicy.

Grzbiecik, *zdr.* od Grzbiet.

Grzbiecisty, barczysty, wyniosły.

Grzbiet, tylna część tułowia od karku do krzyżów, plecy (fig.); *przen.*, ciało (nie mieć koszuli na **g-cie**); dostać, oberwać po **g-cie** = po plecach; orać po **g-cie** = bić; górna część, górna krawędź; **g.** góry, dachu; tylna część, tylny kant (**g.** książki, noża); wierzch, powierzchnia; wierzch niektórych części ciała (nosa, ręki); **g.** a. tercja w *fecht.* uderzenie poziome od strony lewej ku prawej.

Grzbietoród, gatunek żaby, zamieszkującej Brazylję, której samica nosi jajka i małe na grzbiecie (fig.).

Grzdyka—*p.* Grdyka.

Grzebacze, rodzaj owadów błonkoskrzydłych, podobnych do os,

składających jajka w kanałach, wygrzebanych w ziemi.

Grzebać, Grześć, szukać w czem, przeszukiwać, przepatrywać, gmerać, dłubać; chować (umarłego); skrobać, drapać; grabić; **g. ś.** gramolić ś., drapać ś.; guzdrać ś., marudzić; ratować ś., krzątać ś., zabiegać, starać ś.; wertować, zagłębiać ś. (w książkach, w papierach, w dokumentach).

Grzebalny, służący do grzebania zmarłych.

Grzebała, guzdrała, maruda.

Grzebiące ptaki—*p.* Kurowate.

Grzebielucha, gatunek jaskółki (fig.).

Grzebieniarz, ten, co robi grzebienie a. handluje niemi; futerał do chowania grzebieni (forma ż. **Grzebieniarka**).

Grzebieniasty, Grzebienisty, mający grzebień (kogut, tryton); mający kształt grzebienia.

Grzebienica, *zool.*, rząd zwierząt jamochłonnych, żebropławy; *bot.*, rodzaj trawy o kłosach, najeżonych pojedyńczemi kłoskami, jak grzebień (fig.).

Grzebieniec, roślina z rodziny obrazkowatych, czerwień błotna, czermień, grzebień, grzybień (fig.).

Grzebień, narzędzie zębate do czesania i upinania włosów; używane w różnych rzemiosłach narzędzia albo część maszyn albo narzędzi w kształcie **g-nia**; zęby żelazne; wierzchnia krawędź fali, skały; szczyt, turnia; wyrostek mięsisty na głowie i dziobie niektórych ptaków (u koguta); **g.** koguci, roślina—*p.* Grzebionatka; **g.** św. Jakóba—*p.* Przegrzebek.

Grzebionatka, roślina grzebień koguci, amarant.

Grzebło, graca mularska do rozczyniania wapna; **g.** kulas, w *hutn.*, ożóg trójgraniasty do czyszczenia brózdy w wielkim piecu — *p.* Zgrzebło.

Grzebnąć, skrobnąć nogą, ręką, gracą, motyką — *p.* Grzebać.

Grzebowisko, miejsce, gdzie zakopują padlinę; w *myśl.*, miejsce, gdzie spoczywa sarna.

Grzebółka, Grzebiółka, Grzebielucha, Brzegówka, gatunek jaskółki.

Grzebuszka, *bot.*, roślina z rodziny traw; *zool.*—*p.* Ropuszka.

Grzebycznica, *bot.*, roślina z gromady wodorostów.

Grzebycznik, *bot.*, roślina — *p.* Szelężnik.

Grzebyk, Grzebyczek, *zdr.* od Grzebień; gwoździk, ćwieczek; *anat.*, **g.** koguci a. **g.** kurzy=wyrostek kości sitowej w czaszce: (grzebień koguci, sitowy); w *lm.*, *bot.*—*p.* Plewikwiat; w *lm.*, *lek.*, szyszkowiny, grzybki; w *przędzalnictwie:* **g.** padający=pręty, nabijane igłami do przeczesywania.

Grzech, zły uczynek, umyślny lub mimowolny; czyn, potępiony przez religję, nieprawość; wina, przewinienie, uchybienie, ułomność, słabostka, wybryk, nadużycie, rzecz karygodna; **g.** nieczystości: cudzołóstwo (warta **g-u** = pokusa, warta przestąpienia 6-go przykazania, warta zachodu).

Grzechotać, Grzegotać, poruszać grzechotką, aby wydała hałas, znak wezwania; wydawać dźwięk podobny do grzechotki; *przen.:* trajkotać, zrzędzić; **g.,** rechotać, wydawać głos (o żabach)—*p.* Rzechotać.

Grzechotka a. **Grzegotka,** narzędzie drewniane wewnątrz zębate, z rączką do obracania, wydające suchy odgłos, kołatka;

przen., kobieta gadatliwa, trajkotka, papla; w *mech.*, **g.** a. knara: osada z kołem zębatym i zatrzaskiem; *zool.*—*p.* Krakwa.

Grzechotnik, wąż jadowity amerykański, wydający za poruszeniem ogona odgłos jakby grzechotki (fig.).

Grzecznie, uprzejmie, należycie, przyzwoicie, obyczajnie.

Grzeczniś, człowiek uprzejmy, przesadnie grzeczny.

Grzeczniuchny, Grzeczniusi, Grzeczniutki, *zdr.* od Grzeczny, bardzo grzeczny.

Grzecznostka, *zdr.* od Grzeczność; przysługa, odwzajemnienie się; okazanie uprzejmości, drobny podarek.

Grzeczność, dobre zachowanie się, uprzejmość, ujmujące, uprzejme obejście ś., galanterja, przyzwoitość, obyczajność, układność, względy okazywane, dworstwo, przysługa.

Grzeczny, spokojny, nie naprzykrzający się (o dzieciach); dorzeczny, przyzwoity, uprzejmy, ujmujący w obejściu; układny, delikatny, obyczajny, dworny; piękny, pokaźny; miły, przyjemny, uczynny, usłużny.

Grzegotać—*p.* Grzechotać; głos wydawać (o niektórych ptakach).

Grzesznica, Grzesznik, grzesząca, grzeszący, popełniająca (-cy) grzech; pełna, pełen grzechów, człowiek grzeszny.

Grzeszność, podleganie grzechom, skłonność do grzeszenia.

Grzeszny, grzeszący; pełen grzechów; skłonny do grzechu.

Grzeszyć, popełniać grzech; **g.** przeciw czemu = wykraczać, występować z czym zbytecznie; mieć przymioty pożądane lub niepożądane; **g.** prawdomównością, otwartością = mowić prawdę, być otwartym; **g.** brakiem taktu; nie **g.** rozumem = być głupim; **g.** łatwowiernością = być łatwowiernym.

Grześć—*p.* Grzebać.

Grzęda, zagon między bróżdami (fig.); drążek w kurniku dla kur; drążek do wieszania bielizny, odzieży, mięsa; w *bud.*, belka dachowa, położona najbliżej grzbietu; ten, co grzędzi, zrzęda — *p.* Grządka.

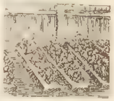

Grzędzić, nudzić, marudzić, zawracać głowę.

Grzępik, pospolity skorupiak słodkowodny z rzędu małżoraczków.

Grzęsiołek, *bot.*, roślina z rodziny rdestowatych; hakowa gałka.

Grzęzawica, Grzęzawisko, miejsce grzązkie, trzęsawisko, bagno.

Grzęzki—*p.* Grzązki.

Grzęznąć, pogrążać się, tonąć w czemś grzązkim, zagłębiać się; *przen.*, **g.** w długach po uszy=zadłużać się coraz bardziej.

Grzmiący, *imiesł.* od Grzmieć; donośny, gromki, bardzo głośny, piorunujący.

Grzmieć, wydawać grzmot; wydawać huk podobny do grzmotu; głośno brzmieć, rozlegać się; huczeć, dudnić; ciskać gromy, piorunować.

Grzmiel, wąż—*p.* Żmija.

Grzmocić, *dok.* Grzmotnąć; bić, uderzać z trzaskiem; rzucać.

Grzmot, grom, towarzyszący piorunowi, huk, rozlegający ś. po uderzeniu piorunu; łoskot, trzask; *rub.*, stary człowiek, stara baba, grzyb, grat; **g.** a. **grzmocik,** *bot.*, roślina pięciornik srebrzysto-biała.

Grzmotnąć, uderzyć, trzasnąć, palnąć; cisnąć, rzucić gwałtownie o ziemię; **g. ś.,** uderzyć ś., upaść, przewrócić ś.; *nied.*, Grzmocić.

Grzyb a. **Grzyby,** gromada roślin plechowatych bezkwiatowych, nie zawierających chlorofilu; w szczególności: — rodzaj grzyba prawdziwego cz. borowik (fig.); dwa **g-y** w barszcz=za wiele czego dobrego; iść na **g-y** = dostać odprawę, pójść z torbami; taniej **g-a** = bardzo tanio; spalona część knota, lampy, świecy; narośl chorobliwa na ciele podobna do **g-a**; *przen.*, stary **g.** = człowiek zgrzybiały, stary, dziad; tępy na umyśle.

Grzybek, *zdr.* od Grzyb; grzyb mikroskopijny; **g-bki** chorobotwórcze =bakterje; **g-bki** drożdżowe, drożdżaki; grzybki, żyjące w płynach, zawierających cukier i przerabiające go na alkohol; rodzaj potrawy mącznej zapiekanej; rodzaj czapki a. kapelusza w kształcie grzyba; gwóźdź z płaskim łebkiem.

Grzybianka, Grzybinka, koral o koralowinie wapiennej, płaskiej, na powierzchni górnej promienisto brózdowanej, wogóle przypominającej z kształtu kapelusz grzyba.

Grzybiasty, mający szeroką, płaską główkę jak grzyb—*p.* Grzybowaty.

Grzybica, gatunek grzyba trującego.

Grzybieć, stawać się zgrzybiałym.

Grzybieniec, *bot.*, roślina z rodziny obrazkowatych: czerwień błotna, grzybień.

Grzybieniowate, rodzina roślin dwuliściennych wolnopłatkowych wodnych.

Grzybień, roślina krajowa wodna z rodziny grzybieniowatych; **g.** biały = lilja wodna, nenufar; **g.** żółty = grążel (fig.).

Grzybnia, *bot.*, ciało: podstawowa część grzyba, utkana z cieniutkich nitek (strzępek), zazwyczaj ukryta w ziemi.

Grzybobranie, zbieranie grzybów przez kilka lub kilkanaście osób naraz.

Grzybowaty, Grzybiasty, podobny do grzyba.

Grzybowy, *przym.* od Grzyb.

Grzywa, włosy długie na szyi u wielu zwierząt (fig.); u człowieka: długie włosy spadające na czoło.

Grzywacz, krajowy gatunek gołębia z piórami na szyi, tworzącemi rodzaj kołnierzyka (fig.); rodzaj owsa; *przen.*, *pogardl.*, stary człowiek, dziad.

Grzywiasty, mający długą a. gęstą grzywę.

Grzywica a. Dorada, rodzaj ryby morskiej (fig.).

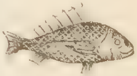

Grzywka, *zdr.* od Grzywa.

Grzywna, pewna liczba futer, zastępujących pieniądze u starożytnych Słowian; dawna miara wagi = $^1/_2$ funta; dawna moneta polska; pieniądz, moneta, grosz; 20 groszy polskich, dwudziestówka; kara pieniężna (skazać kogo na **g-y**).

Guanako a. **Huanako,** *peruw.*, gatunek lamy (fig.).

Guano, *peruw.*, nawóz w postaci proszku wyrabiany z wydzielin zwierzęcych, zwłaszcza ptaków wodnych.

Guarana, odwar z owoców paulinji, jako środek leczniczy przeciw migrenie (od nazwy plemienia w Ameryce południowej).

Guasz—*p.* Gwasz.

Gubernator, *łc.*, rządca prowincji, naczelnik gubernji, wielkorządca; dawniej: guwerner, nauczyciel, wychowawca; rządca majątku.

Gubernatorstwo, urząd gubernatora; *zbior.* gubernator z żoną.

Gubernja, *łc.*, część administracyjna kraju, zostająca pod zarządem gubernatora; biuro gubernatora.

Gubernjalny, *łc.*, dotyczący guberji, należący do gubernji.

Gubernjum, *łc.*, władza prowincjonalna w dawnej Galicji.

Gubica, rodzaj sieci.

Gubić, tracić, utracać (przypadkowo); ronić; pozbywać ś. czego; (**g.** febrę) wygubiać, wytracać, zatracać, niweczyć; **g.** kogo=oczerniać, obmawiać, przywodzić do zguby; **g. ś.** niknąć, znikać; zatapiać ś., zagłębiać ś.; (**g. ś.** w *domysłach):* narażać ś. na zgubę; **g.** oczka w robocie na drutach = opuszczać; w *bil.* wpędzać swoją bilę do łuzy.

Gubin, *bot.*, roślina z rodziny marzanowatych.

Gudronit, *fr.*, wyrób ze smoły, chroniący mury i drzewo od wilgoci.

Gugiel, Kugiel, *nm.*, żydowskie ciasto szabasowe.

Gujawodrzew —*p.* Graszla.

Gula, gałka, kula, guz powstały z uderzenia, narośl (*zdr.* **Gulka**).

Gulardowa, *fr.*, **woda**, octan ołowiu z wodą, jako lekarstwo zewnętrzne.

Gulasz, *węg.*, potrawa z mięsa pokrajanego, zaprawionego papryką.

Gulden, *nm.*, moneta austryjacka: złoty reński, floren.

Guldynka, dawna licha strzelba myśliwska.

Gulgotać, (o płynach) wydawać odgłos wody gotującej ś., bulgotać, chlupotać, chlupać; wydawać głos bełkotliwy (o indykach).

Gul! gul! naśladowanie głosu łykania a. przelewającego ś. płynu; przywoływanie indyków.

Gulistan, *pers.*, ogród róż.

Guła—*p.* Gula; człowiek powolny, gapiowaty; głupia kobieta.

Guma, *łc.*, substancja roślinna, kleista; **g.** arabska: żywica z drzew akacjowych, rosnących w Arabji i Afryce; **g.** elastyczna—*p.* Kauczuk; kawałek kauczuku do wycierania ołówka albo atramentu; obręcz gumowa, nakładana na koła (jeździć na gumach).

Gumalastyczny, Gumelastyczny, kauczukowy, gumowy, elastyczny.

Gumalastyka, Gumelastyka, *łc.*, guma elastyczna, kauczuk, guma.

Gumienny, *przym.* od Gumno; *rzecz.* **g.** (-go) a. **gumiennik**, dozorca gumna a. robót gumiennych, karbowy.

Gumiguta, *arab.* sok żywiczny z drzewa zwrotnikowego gumigutnika (żółcieczy), używany jako farba żółta w malarstwie i jako środek leczniczy.

Gumigutnik, drzewo indochińskie, wydające gumigutę, smaczelina.

Gumikopal, *meksyk.*, zasuszona smoła drzewa rhus copallinum, podobna do bursztynu.

Gumilaka, *łc.*, szellak, farba żółtego koloru; środek lekarski silnie drastyczny.

Gumka, tasiemka a. sznureczek gumowy.

Gumnisko, plac przy gumnie, otoczony zabudowaniami gospodarskiemi.

Gumno, plac między stodołami, gumnisko; podwórze gospodarskie; *prow.* stodoła; klepisko, boisko (do młócki), tok.

Gumować, powlekać, napuszczać, smarować gumą.

Gumowy, z gumy; gutaperkowy; kauczukowy.

Gunia, Guńka, *łc.*, gatunek grubego sukna; przykrycie, dera, koc na konie; rodzaj burki brunatnego koloru, używanej przez górali tatrzańskich (f.).

Gurami, ryba koścista słodkowodna z Azji południowej, budująca gniazdo z mułu i części roślinnych.

Gurbić, marszczyć, miąć; **g. ś.** marszczyć ś., fałdować ś., krzywić ś.

Gurdlina, *bot.*, roślina z rodziny dyniowatych.

Gurmana, sukmana, kapota.

Gurmand, *fr.*, żarłok, obżartuch, lubiący łakotki.

Gurt, *nm.*, pas; klapki ze sprzączką do zapinania i ściągania.

Gurtować, *nm.*, opasywać; w *tap.* przybijać pasy na meblu dla ułożenia sprężyn.

Gus, *nm.*, czynność wylewania metalu wyrobionego z rudy; żelazo lane, odlew.

Gusła (-seł), *blp.*, obrzędy przy odprawianiu czarów, czary, praktyki czarodziejskie, zaklęcia; zabobony, przesądy.

Gust, *łc.*, smak; *przen.*, poczucie piękna; upodobanie w czemś; rodzaj, sposób, styl, moda; w **guście**=w rodzaju, w stylu; z **g-em** = chętnie, z przyjemnością.

Gustować, *łc.*, znajdować upodobanie, smakować, lubić.

Gustowny, *łc.*, z dobrym gustem, gustownie zrobiony; przypadający do gustu; piękny, wytworny, elegancki.

Guścik, *zdr.* od Gust.

Guślarstwo, czarodziejstwo, czarnoksięstwo, praktyki czarodziejskie, wiara w gusła.

Guślarz, czarodziej, czarownik; wróżbiarz; zabobonnik (forma ż. **Guślarka, Guślarycha**).

Guślić, czynić gusła.

Gutaperczany, Gutaperkowy, *malajs.*, z gutaperki, gumowy.

Gutaperka, *malajs.*, wyschły sok mleczny z nacięć w drzewie gutaperkowym (parcha) (fig.), służący do wyrobu rur, zabawek gumowych, narzędzi i t. p.

Guwernantka, *fr.*, nauczycielka domowa, ochmistrzyni; kobieta, narzucająca się ze swemi radami, ciągle strofująca

Guwerner, *fr.*. **Gubernator,** *łc.*, nauczyciel domowy i wychowawca zarazem, ochmistrz.

Guwernerka, Guwernerstwo, *fr.*, zajęcie guwernera.

Guwernerować, *fr.*, zajmować ś. guwernerką, być guwernerem.

Guz, nabrzmiałość, gula, na ciele lub wewnątrz ciała: powstaje wskutek stłuczenia, lub jest chorobliwy; **g.** złośliwy, tumor (np. rak); wielki guzik do zapinania; narośl na drzewie; oberwać **g-a,** szukać **g-a,** narażać się na niebezpieczeństwo, na nieprzyjemność.

Guzdrać się, leniwo, powoli ś. wybierać, zabierać ś. do czego lub zajmować ś. czym, robić co powoli; ociągać ś., nie śpieszyć ś.; grzebać ś.; dłubać ś., zwlekać.

Guzdralska, Guzdralski, Guzdrała, guzdrająca (-y) się.

Guzdrała, Guzdracz, maruda, gramoła, nudziarz.

Guzica, kość ogonowa; kuper; ptak kukułka.

Guziczek, *zdrobn.* — *p.* Guz; **g-i** srebrne: roślina ogrodowa, odmiana krwawnika piłkowanego, o kwiatach pełnych białych; **g-i** złote: roślina ogrodowa, odmiana jaskra ostrego, o kwiatach pełnych żółtych.

Guziczkowaty, do guziczka podobny,guziczkowaty,gruzełkowaty.

Guziec, afrykański gatunek świni z potężnemi kłami zagiętemi do góry i śpiczastemi narośłami na pysku (fig.).

Guzik, mały guz, zapinka przy sukni do zapinania; mały guz na ciele; część jakiegoś przyrządu, służąca do naciskania (np. przy dzwonku elektrycznym).

Guzikarnia, fabryka, gdzie robią guziki.

Guzikarstwo, rzemiosło guzikarskie, wyrabianie guzików.

Guzikarz, ten, co wyrabia guziki.

Guzikowiec, Drzewo guzikowe, roślina z rodziny marzanowatych.

Guzman, błazen, kuglarz.

Guzowacieć, Guzowacić ś., dostawać guzów.

Guzowatość, nabrzmiałość, zgrubiałość.

Guzowaty, pełen guzów.

Gwajak, Gwajakowiec, *hiszp.*, drzewo zachodnio-indyjskie z rodziny parolistowatych, dostarczające żywicy, używanej w lecznictwie (gwajakol) (fig.).

Gwałciciel, ten co wyrządza gwałt, co go popełnia, gwałcący, przestępca.

Gwałcić, *nm.*, gwałt zadawać komu, dopuszczać ś. gwałtu nad kim (**g.** kobietę); przymuszać; łamać, naruszać (święto, przysięgę, układy, prawidła języka).

Gwałt, *nm.*, przemoc, przymus, użycie siły, znaglenie (użyć **g-u**); silne natarcie, siła, moc; hałas, krzyk, zamieszanie (narobić **g-u**); **g.** czynić, zadawać komu = gwałcić; użyć **g-u**= przymuszać; **g-tem** = siłą, przemocą, koniecznie; natarczywie; **na g.**=na trwogę np. dzwonić, wołać gwałtu!=o pomoc; **na g.** co robić=robić bardzo śpiesznie, na łeb na szyję.

Gwałtować, hałasować, krzyczeć, gwałtem domagać ś. czego, naglić.

Gwałtownie, *przysł.* szybko, nagle i z trzaskiem; silnie; porywczo; z impetem; przemocą; bardzo, niezmiernie, strasznie, ogromnie.

Gwałtownik, człowiek gwałtowny, niepohamowany, porywczy, raptus, wyprawiający gwałty, krzyki.

Gwałtowność, skłonność do gwałtu; porywczość, nagłość; siłą gwałtowna: **g.** wichru, burzy.

Gwałtowny, gwałtownie działający a. postępujący, niepohamowany, porywczy, popędliwy, namiętny; bardzo silny, natarczywy, deszcz **g.** = rzęsisty; gwałtownie zadany; bardzo pilny, naglący (potrzeba), niecierpiący zwłoki; potężny; wielki, znaczny; śmierć **g-a** = nienaturalna, nagła, zadana czyją ręką.

Gwar, zgiełk wielu głosów razem; rozmowa, szczególnie głośna, hałaśliwa; **g.** uliczny = hałas, turkot; **g.** ptasząt=szczebiot; gwarzenie; pogłoska, wieść.

Gwara, mowa, język, żargon; narzecze ludowe; człowiek wielomówny, gaduła.

Gwarancja, *łć.*, poręczenie, zabezpieczenie, rękojmia, poręczycielstwo.

Gwarancyjny, *łć.*, oparty na gwarancji a. dający gwarancję.

Gwarant (forma ż. **Gwarantka**), *łć.*, poręczyciel (-ka).

Gwarantować, *łć.*, poręczać, zabezpieczać.

Gwardja, *wł.*, straż przyboczna monarchów; pułki wyborowe wojska; rodzaj wojska nie zawodowego (**g.** narodowa), wojsko obywatelskie; orszak, poczet, świta.

Gwardjan, *łć.*, przełożony klasztoru.

Gwardzista, Gwardjak, *łć.*, oficer a. żołnierz z gwardji.

Gwarecki, *nm.*, *przym.* od Gwarek.

Gwarectwo, *nm.*, spółka przedsiębiorców, użytkujących kopalnię.

Gwarek, *nm.*, członek gwarectwa, przedsiębiorca posiadający przywilej użytkowania kopalni; posiadacz kopalni, wogóle górnik.

Gwarny, Gwarliwy, gwar czyniący; pełen gwaru; hałaśliwy, rozmowny, gadatliwy.

Gwarowy, *przym.* od Gwara; djalektyczny.

Gwaroznawczy, gwaroznawstwa dotyczący, djalektologiczny.

Gwaroznawstwo, badanie gwar ludowych, narzeczy; djalektologja.

Gwarzyć, gwar czynić; gawędzić, gadać; szczebiotać, gaworzyć, zaczynać mówić (o dzieciach); szczebiotać, świergotać.

Gwasz, Guasz, *fr.*, gatunek farb malarskich wodnych; sposób malowania farbami wodnemi, rozrobionemi z gumą.

Gwazdacz, Gwazdała, bazgracz, gryzmoła; pisarz albo malarz bez talentu; partacz, fuszer.

Gwazdać, licho pisać a. malować, bazgrać, gryzmolić, partolić, partaczyć.

Gwazdanina, liche malowidło, mazanina, gryzmoły.

Gwebr, *pers.*, czciciel ognia w Persji.

Gwelf, *wł.*, członek stronnictwa włoskiego, przeciwnego zwierzchnictwu cesarzów niemieckich nad Włochami.

Gweśny, pewny, niezawodny; grzeczny, przyjemny.

Gwiazda, figura, ciało z promieniami, wychodzącemi z jednego punktu albo koła środkowego; ciało niebieskie świecące własnem światłem, błyszczące z powodu znacznej odległości jako punkt promienisty; **g.** ogoniasta= kometa; **g-y** spadające= drobne meteory; **g.** poranna, wieczorna=planeta Wenus; **g.** polarna=biegunowa, północna; **g.** dzienna=słońce; czytać w **g-ach** = wróżyć z gwiazd; **g.** morza, *przen.*, (o Najświętszej M. P.); *przen.*, przeznaczenie, los (pod złą a. dobrą **g-ą** się urodzić); z pod ciemnej **g-y**= najgorszego gatunku; **g.** przewodnia = wskazówka, zasada postępowania; osobistość sławna, znakomitość; wysoki order, odznaczenie; każda rzecz z kształtu podobna do **g-y**; rodzaj latarni w formie **g-y**, z którą kolędnicy chodzą po kolędzie; **g.** morska a. rozgwiazda, zwierzę z typu szkarłupni (fig.).

Gwiazdeczka, *zdr.* od Gwiazda.

Gwiazdka, mała gwiazda (chcieć **g-i** z nieba=chcieć za wiele, rzeczy nieziszczalnych); znaczek metalowy na czapce urzędniczej w kształcie gwiazdy; znaczek przy wyrazie w książce, jako odsyłacz; plamka biała, strzałka na czole u konia; podarunek, ofiarowywany dzieciom w Wigilję Bożego Narodzenia, choinka Wigilijna, kolenda, święta Bożego Narodzenia; **g-ki,** *przen.*, oczy; w *księgarstwie:* czas przed świętami Bożego Narodzenia do Nowego Roku, w którym najwięcej się sprzedaje książek stosownych na podarki gwiazdkowe.

Gwiazdkowy, *przym.* od Gwiazdka, na gwiazdkę: podarek **g.**=kolęda.

Gwiazdnia, rodzaj korali, biorących udział w budowie raf koralowych.

Gwiazdnica, wodorost słodkowodny, mający kształt okrągławych tafelek.

Gwiazdownica, roślina—*p.* Muchotrzew.

Gwiazdosz, roślina z rodziny różowatych: nawrotnik, lwia łapa, aster.

Gwiazdowaty — *p.* Gwiaździsty.

Gwiazdowy rok, przeciąg czasu, jakiego potrzebuje słońce albo planeta, aby wrócić do gwiazdy, przy której poprzednio się znajdowała; rok syderyczny.

Gwiazdozbiór, konstelacja. grupa gwiazd na sklepieniu nieba, blizko siebie leżących i tworzących jakby pewną figurę.

Gwiaździarstwo, **Gwiaździarzstwo**, astronomja, astrologja.

Gwiaździarz, **Gwiazdarz**, obserwujący gwiazdy, astronom, astrolog.

Gwiaździeniec, Drzewo gwiazdowe; roślina z rodziny zbuczynowatych.

Gwiaździsty, **Gwiazdowaty**, iskrzący, błyszczący, jak gwiazda; pełen gwiazd; kształtem podobny do gwiazdy.

Gwicht, *nm.*, ciężarek do ważenia, który się kładzie na szali wagi.

Gwiezdny, **Gwiazdowy**, *przym.* od Gwiazda.

Gwieździsty—*p.* Gwiaździsty.

Gwinciarka, *nm.*, śrubownica, maszyna do wyrabiania śrub; **g.** ręczna=przyrząd do ręcznego wyrabiania śrub.

Gwinciarz, *nm.*, ten, co wyrabia gwinty.

Gwinea, *ang.*, złota moneta angielska=21 szylingom=$9^1/_2$ rb.

Gwint, *nm.*, rowek ślimakowato ś. kręcący na śrubie lub w rurze wyrznięty w kształcie ślimaka, skręt śrubowy, śruba (fig).

Gwintowany, *nm.*, mający gwinty; strzelba **g-a** — *p.* Gwintówka).

Gwintówka, strzelba gwintowana.

Gwizd, głos wydany przez usta rurkowato ściśnięte a. przez gwizdawkę; świst.

Gwizdać, świstać, wydawać ostry dźwięk przez ściśnione usta lub przez gwizdawkę; wiatr gwiżdże=świszczy; wydawać głos gwiżdżący (o niektórych ptakach ; nauczę cię po kościele **g.** = oduczę cię zuchwalstwa!

Gwizdawka, Gwizdek, narzędzie do gwizdania, świstawka, rodzaj piszczałki (**g.** parowa) (fig.).

Gwizdnąć, **Gwiznąć**, świsnąć; uderzyć, lunąć, palnąć — *p.* Gwizdać.

Gwoli, *przys.* (właśc. ku woli), stosownie do woli, dla, według czyjej chęci; w celu, z powodu, ze względu na..

Gwozdawa, *bot.*, roślina z rodziny sandałowcowatych.

Gwoździarka, maszyna do robienia gwoździ.

Gwoździarnia, warsztat gwoździarski, fabryka gwoździ.

Gwoździarstwo, rzemiosło gwoździarskie, wyrób gwoździ,

Gwoździarz, wyrabiający gwoździe. sprzedający gwoździe.

Gwoździć (działo) zatykać gwoździem zapał, zagważdżać.

Gwoźdz- — *p.* Goźdz-.

Gwóźdź, Gwoźdź, kawałek żelaza lub drzewa spiczasto zakończonego z główką do wbijania; ćwiek, czop u beczki; część głowni noża a. broni siecznej, wchodząca w rękojeść; *przen.*, utrapienie. kłopot, frasunek; wbić komu **g-dzia** w głowę=nabawić go kłopotu w kartach (wincie): zamienianie jednej karty przez dwóch partnerów.

Gynerium, *bot.*—*p.* Okólcz (fig.).

Gzelce, grzanki.

Gzems—*p.* Gzyms.

Gzić, kąsać mocno, żgać; *przen.*, drażnić, jątrzyć; **g. ś.** (o zwierzętach), biegać z bólu od ukąszenia gzów, czuć popęd płciowy; *przen.*, szaleć z miłości; figlować, zbytkować, swawolić.

Gzik, mały giez; czas gżenia ś. bydła. szał, bzik, swawolna zabawa.

Gzło, obszerna szata lniana; koszula śmiertelna.

Gzy, figle, zabawy, żarty.

Gzygzak, Zygzak, linja, złożona z kątów, nakształt litery Z; linja łamana, wężykowata; podpis niewyraźny; wężyk.

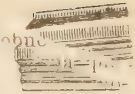

Gzyms, Gzems, *nm.*, poziomo biegnące wystąpienie muru zwykle jako ozdoba ściany (fig.); takież wystąpienie na szafie, piecu i t. p.; listwa do zawieszania firanek albo portjer.

Gzymshubel, *nm.*, hebel do wygładzania gzymsów.

Gzymsować, ozdabiać gzymsami.

Gzymsówka, gatunek cegły używanej do wysadzania gzymsów.

Gżegżółka, kukułka.

Gżenie (się), czynność czasow. Gzić (się).

H

H, 8-ma głoska alfabetu, jedna ze spółgłosek, wymawia się słabiej aniżeli *ch;* **h,** w *muz.*, siódma nuta oktawy.

Ha! *wykrz.* wyrażający podziwienie (ha! otóż jest!), zgodzenie ś., potwierdzenie, rezygnację, zdecydowanie ś.: ha! wiem co zrobię!; śmiech głośny=cha! cha! cha!

Haba, Chaba, *arab.*, grube sukno białe, samodział; skromne mienie, bieda, ubóstwo.

Habdank, *nm.*, nazwa herbu; podziękowanie, spokój.

Habdankować, *nm.*, dziękować; prosić o zwolnienie.

Habenda, *łć.*, mienie, majątek; mała fortunka szlachecka.

Habilitacja, *łć.*, obrona publiczna rozprawy naukowej dla uzyskania prawa wykładania w uniwersytecie; dowody zręczności a. biegłości.

Habilitować się, bronić publicznie rozprawy naukowej dla uzyskania prawa wykładania na uniwersytetach.

Habit, *łć.*, suknia zakonna, sukienka (fig.); stan, powołanie zakonnika.

Habitacja, *łć.*, zamieszkanie.

Hacel, *nm.*, gwóźdź do podkowy, ocel, gryfka.

Hacjenda, *hiszp.*, folwark, posiadłość wiejska.

Haczyć, na haczyk zakładać, hakiem chwytać—*p.* Zahaczyć.

Haczyk, *zdr.* od Hak; mały hak (**h.** u wędki, u lufcika); haftka; grzebak; w *lek.*, narzędzie do chwytania tętnic; u roślin wyrostek, którym rośliny pnące zaczepiają się, korzonek, zapuszczany przez rośliny pnące się w rośliny, po których się pną; *przen.*, podstęp, wykręt, wybieg, kruczek.

Haczykowaty, podobny do haczyka, zakończony nakształt haczyka.

Haczysty, jak hak żakrzywiony.

Haczysz—*p.* Haszysz.

Hać (-ci), grobla, nasyp.

Hades, *gr.*, królestwo cieni, świat podziemny, piekło.

Hadki, *prow.*, brzydki, obrzydliwy, wstrętny.

Hadko, *przysł.* od Hadki; obrzydliwie, wstrętnie.

Hadra, *nm.*, gałgan, szmata, stara, podarta odzież; kobieta złych obyczajów.

Hadrować, *nm.*, kłócić ś., pieniać się.

Hadżi, *arab.*, pielgrzym mahometański do Mekki.

Hadżyb, *arab.*, dawny wielkorządca arabs. w Hiszpanji.

Haf, *nm.*, zatoka morska, zawarta między wybrzeżem a wązkim pasem lądu, wchodzącym w morze (2 fig.).

Hafciarka, Haftarka, *nm.*, umiejąca haftować, posiadająca sztukę haftowania.

Hafciarnia, *nm.*, warsztat, pracownia hafciarska.

Hafciarstwo, sztuka haftowania, przetykania.

Hafciarz, *nm.*, umiejący haftować; *przen.*, *żart.*, blagier, kłamca.

Hafcik, *nm.*, szlaczek drobno haftowany.

Hafiz, *arab.*, uczony muzułmanin, umiejący Koran na pamięć.

Haft, *nm.*, wyszycie wypukło nicią a. jedwabiem (fig.).

Haftka, *nm.*, spinka druciana, złożona z haczyka (konika) i uszka (kobyłki); klamerka, sprzążka; hak a. kółko u słupa.

Haftować, *nm.*, wyszywać haftem, przetykać (ręcznie, na krosienkach, na maszynie); zszywać rany; *żart.*, przesadzać, kłamać; *teatr.*, słowa zaokrąglać, uplastyczniać giestami; wykończać subtelnie.

Haftowany, *nm.*, przetykany, wyszywany w haft.

Hagada, *hebr.*, legienda, zapisana w Talmudzie; podanie, objawienie; wieczorna modlitwa Żydów przed świętem Paschy.

Hagiel, *nm.*, gruba mączka cukrowa, faryna.

Hagjograf, *gr.*, pisarz żywotów świętych.

Hagjografja, *gr.*, **Hagjologja,** *gr.*, zbiór żywotów świętych i legiend o świętych.

Hagjotyka, *gr.*, nauka udoskonalenia, uświęcenie siebie samego.

Haglować, *nm.*, ciasto zanurzać w mączce cukrowej, obsypywać cukrem.

Ha, ha, ha! wyrażenie śmiechu głośnego.

Haja, *nm.*, rekin, ludojad (ryba) (f.).

Hajda! dalej! naprzód! odważnie!—*p.* Hajże!; **de h.** = siłą, prawem mocniejszego; skory do działania, burzliwy.

Hajdamacki, *tur.*, *przym.* od Hajdamak; rozbójniczy; po **h-u** = sposobem rozbójniczym, po łotrowsku.

Hajdamactwo, *tur.*, życie hajdamackie, rozbójnicze; rozbójnictwo, łotrowstwo.

Hajdamaczka, forma ż. od Hajdamaka).

Hajdamak, Hajdamaka, *tur.*, kozak zaporoski, żyjący z łotrostwa; Ukrainiec zbuntowany; rozbójnik, włóczęga, łotr, rabuś; *przen.*, zawadjaka, hałaburda, junak.

Hajdamaczeć, stawać się hajdamakiem, rozbójnikiem, burdą, awanturnikiem.

Hajdamaczyzna, rozbójnicy (dawni Kozacy); rozboje, popełniane przez dawnych Kozaków zaporoż.

Hajdawery, *blp.*, szarawary, spodnie szerokie; *żart.*, majtki.

Hajducki, Hajduczy, *węg.*, *przym.* od Hajduk; rozbójniczy, łotrowski.

Hajduczek, *węg.*, chłopak, za lokaja usługujący, po węgiersku przebrany; *przen.*, dziewczyna zuchowata.

Hajduk, *węg.*, dawniej żołnierz pieszy, po węgiersku ubrany; lokaj, po hajducku przebrany (fig.); w Węgrzech policjant; *przen.*, rozbójnik, łotr; góralski taniec, w skokach i przysiudach tańczony.

Hajer, *nm.*, górnik.

Hajlechryst, Hajlekryst, *nm.*, cudowny starzec, przynoszący dzieciom podarki na gwiazdkę.

Hajno, *gr.*, tam, tu, tutaj, blizko.

Hajstra, Hajster, *nm.*, bocian czarny (fig.).

Hajtować, *nm.*, *hutn.*, stary popiół przepalać powtórnie.

Hajzówka, Hazuka, *hebr.*, prawo talmudyczne, zabraniające Żydowi pod groźbą klątwy podkupywać innego Żyda w celu zagarnięcia po nim dzierżawy, handlu i t. p.; prawo wspólności na nieruchomości, przysługujące tylko Żydom.

Hajże! *wykrz.*, dalej! nuże! prędzej! chodźmy!

Hak, *nm.* pręt żelazny na końcu zakrzywiony do chwytania czego; do grzebania; gwóźdź bez głowy zakrzywiony do zawieszania na nim (fig.) (na **h-u** co zawiesić); **h.** u drzwi=zawiasa; *p.* Hakownica; dostaniesz się na **h.**=na szubienicę, zawisł na **h-u** =zginął na szubienicy; kamienie pod wodą dla statków niebezpieczne; mielizna; *przen.*, niebezpieczeństwo, opały, krytyczne położenie (przywieść na **h.**).

Hakata, związek Niemców hakatystów, skierowany przeciw Polakom.

Hakatysta, pierwotnie członek stowarzyszenia pruskiego, wrogiego Polakom, nazwanego H. K. T. od pierwszych liter nazwisk założycieli: Hanseman, Kenneman i Tiedeman, powstałego w celu systematycznego unicestwiania żywiołu polskiego w Poznańskiem; następnie wogóle polakożerca.

Hakatyzm, cele i dążności hakatystów, skierowane przeciw Polakom.

Hakim, *arab.*, turecki mędrzec, lekarz i sędzia; **h.** effendi, główny lekarz przyboczny sułtana; **h.** pasza, lekarz nadworny w Persji.

Hakować, *nm.*, radlić, odwracać; **h.** ziemię, oraną ziemię przerzynać radłem na ukos.

Hakowaty, podobny do haka, nakształt haka.

Hakowiec, *bot.*, krzew szakłak zwyczajny albo ciernisty.

Hakownica, *nm.*, a. **Hak,** rodzaj dawnej strzelby bez bagnetu, o zapale lontowym (fig.); arkabuz.

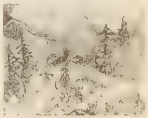

Hala, *słowack.*, dolina górska, pastwisko górskie w Tatrach (fig.); wysoka, łysa góra.

Hala, *nm.*, wielka sala, przeznaczona na koncerty i zabawy (**h.** gimnastyczna); otwarty budynek pod dachem na słupach do sprzedaży towarów, targowisko, nakryte dachem.

Halabarda, *nm.*, dawniej rodzaj broni, oszczepu z osadzoną na nim okszą, cz.

dwupiórą siekierą o jednym ostrzu szerokim a drugim ostrym (fig.); narzędzie do obcinania wysokich gałęzi.

Halabardnik, Halabardzista, *nm.*, żołnierz, uzbrojony halabardą.

Halali, *nm.*, sygnał myśliwski na trąbce podczas polowania z ogarami przy dościganiu zwierzyny; otrąbienie.

Halawa, *ukr.*, duża zatoka stawu; miejsce odkryte bezdrzewne.

Halbecwelwe, Halbecwelbe, Halbik, *nm.*, rodzaj gry w karty: wpół do dwunastej.

Halbfrancband, *nm.*, oprawa książki w półskórek (grzbiet i rogi skórkowe).

Halc, *nm.*, wycięcie u sukni, do którego przyszywają kołnierz; kark *gm.*, kołnierz, kark, grzbiet.

Halcjon, *gr.*, ptak zimorodek.

Halda—*p.* Hałda.

Haleluja, *hebr.*—*p.* Aleluja.

Halerz, *nm.*, rodzaj dawnej drobnej monety; dzisiejsza drobna miedziana moneta austryjacka, setna część korony.

Halifaksy, *ang.*, nazwa gatunku łyżew (fig.).

Haligrafja, *gr.*, opisanie gatunków soli.

Halizna, miejsce w lesie, drzew i krzewów pozbawione, drzewami niezarosłe, polanka.

Halka, spódnica kolorowa pod suknię.

Halny, *słowack.*, *przym.* od Hala; górski wiatr **h.** = wiejący z gór, szczególnie w Tatrach.

Halo, *gr.*, nazwa kół świetlnych otaczających niekiedy słońce i księżyc (fig.).

Halo! w *myśl.*, okrzyk przyzywania; odezwa przy telefonie

Halochemja, *gr.*, część chemji o solach.

Halogien, Haloid, *gr.*, *chem.* chlorowiec; jakikolwiek pierwiastek, należący do tej samej gromady, co i chlor (np. brom, jad).

Halografja, *gr.*, opisanie salin.

Halometr, Halimetr, Haloskop, *gr.*, przyrząd do oznaczania zawartości soli w solance.

Halotechnika, *gr.*, przemysł dobywania soli; wiadomości niezbędne w tym przemyśle.

Halować, płynąć blizko brzegu, przybijać do brzegu.

Halsband, *nm.*, naszyjnik.

Halstuck, Halsztuk, *nm.*, rodzaj krawata, w kształcie chustki, zawiązywanej na szyi (*zdr.* **Halsztuczek**)

Halt! *nm.*, stój! zatrzymaj się! (komenda).

Halter, *nm.*, sznur z chwastami do podpięcia firanki albo portjery (fig.) w *lm.* **h-ry** — *p.* Ciążki, Hantle.

Haltsygnał, *nm.*, znak, wywieszany w celu zatrzymania pociągu kolejowego (fig.).

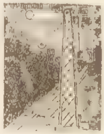

Halucynacja, *łc.*, chorobliwe złudzenie zmysłów, polegające na tem, że wyobrażenie przybiera charakter rzeczywistości; przywidzenie; wizje, widziadła, marzenia na jawie, omamy.

Halucynować, *łc.*, podlegać halucynacjom, mieć widzenia.

Halurgja, *gr.*, nauka o salinach, o kopalniach soli.

Hałaburda, Hałaburdnik, Haraburda, *ukr.*, krzykliwy, burda, hałasujący, awanturnik, zawadjaka.

Hała-drała! prędko, bez zastanowienia.

Hałakać, krzyczeć, wrzeszczeć.

Hałas, wrzask, krzyk, zgiełk, tartas, harmider; trzask, stuk, łoskot, szum; narobić **h-u** — *p.* Hałasować; huczny, głośny, dźwięk wielu instrumentów; wymówka, wymyślanie.

Hałasować, robić hałas, krzyk, zgiełk, szumieć; robić awantury.

Hałastra, motłoch, pospólstwo, gawiedź, tłuszcza, tałatajstwo, zgraja, gromada włóczęgów.

Hałaśliwy, Hałaśny, lubiący robić hałas, wrzaskliwy, krzykliwy.

Hałaśnik, ten, co wciąż hałasuje, skłonny do hałasów, burda.

Hałda, Halda, *górn.*, ziemia i kamienie wydobyte przy kopaniu szybu, razem złożone.

Hałłachować, Hałłakować, *ar.*, wzywać Allacha, Boga Mahometan (o Turkach i Tatarach).

Hałwa, Hajwa, *tur.*, rodzaj ciasta tureckiego z orzechów włoskich, mąki, masła, chleba i miodu.

Hamadrjada, *gr.*, nimfa leśna.

Hamak, *fr.*, rodzaj łoża wiszącego ze sznurków, siatki lub materji, przywiązanego między dwoma drzewami (fig.).

Haman, *pogardl.*, potwór, dziki olbrzym; popychadło; stworzenie wielkie, ciężkie i niezgrabne (od imienia biblijnego Hamana).

Hamaniec, *ukr.*, woreczek na pieniądze.

Hamburka, gatunek łodzi; rodzaj krótkiej igły; rodzaj bułki.

Hamburski, pochodzący z miasta Hamburga; **h-a** skóra, gruba końska, wyprawna skóra; bułka **h-a** — *p.* Hamburka; pióra **h-ie** = hartowane w ogniu.

Hamera, *prow.*, burza, zawierucha, zawieja.

Hamernia, *nm.*, fabryka, gdzie się przerabiają metale przy pomocy młota maszynowego, młotarnia, kuźnica.

Hamernik, właściciel hamerni; robotnik w hamerni.

Hamilton, *ang.*, rodzaj długiego surduta męskiego.

Hamletyzować, naśladować Hamleta (bohatera jednego z dramatów Szekspira), t. j. deklamować przeciw objawom złego, nie przyczyniając się do polepszenia.

Hammada, *ar.*, rodzaj pustyni kamiennej, zasypanej okruchami.

Hamować, *nm.*, powstrzymywać, powściągać: **h.** koła = hamulcem zatrzymywać; *przen.*, **h.** namiętności, gniew=powściągać; **h. ś.**= powstrzymywać ś.

Hamownik, Hamulcowy, *nm.*, obsługujący hamulec, brekowy.

Hamrować, *nm.*, kuć, klepać, nadawać twardość metalowi.

Hamulec, *nm.*, przyrząd do wstrzymywania kół lub wozu albo koni w ruchu (f.); powód wstrzymujący żądze i namiętność; *przen.*, wędzidło.

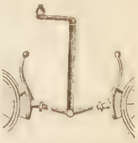

Handel, *nm.*, wymiana towarów na pieniądze; kupno i sprzedaż, kupczenie, targ; skład, sklep; sklep korzenny.

Handelek, *nm.*, mały handel, sklepik, handel win, restauracja przy handlu win.

Handeles, *nm.*, uliczny handlarz starzyzny.

Handgryf, *nm.*, rękoczyn, manipulacja; rękojeść.

Handikap, *ang.*, (handicap), wyścig, w którym siły jeźdźców reguluje się przez różnice w wadze, w czasie lub w odległości, dawanych jeźdźcom stosownie do ich umiejętności lub właściwości.

Handlarka, *nm.*, żona handlarza, kobieta trudniąca ś. drobnym handlem; kobieta, lubiąca ś. targować.

Handlarski, *przym.* od Handlarz; od Handlarstwo; kupiecki, kramarski.

Handlarstwo, *nm.*, kupiectwo, prowadzenie handlu, kupczenie.

Handlarz, *nm.*, handlujący, kupiec, przekupień, kramarz.

Handlować, *nm.*, kupczyć, kupować i sprzedawać towary dla zysku; targować; frymarczyć.

Handlowiec, *nm.*, pracownik handlowy, zajmujący się interesami handlowemi; bogaty kupiec, przemysłowiec.

Handlowność, *nm.*, kwitnący stan handlu kraju lub miasta.

Handlowny, *nm.*, prowadzący wielki handel, słynny z handlu dużego.

Handlowy, *nm.*, dotyczący handlu, będący przedmiotem handlu; kupiecki, komercyjny; **h.** regiestr księga, prowadzona przy właściwym sądzie, zawierająca wykaz firm, wiadomości osobiste o kupcach i spółkach handlowych w danej miejscowości.

Handlówka, *nm.*, szkoła handlowa, gazeta handlowa.

Handryczyć, krzyczeć; **h. ś.** kłócić się, sprzeczać się, targować się.

Handżar, Andżar, *tur.*, rodzaj obosiecznego sztyletu z długą rękojeścią, zakrzywiony na końcu, puginał (fig.).

Hangar, *fr.*, wielka szopa na wozy, samoloty, narzędzia; remiza.

Hangardy, *fr.*, murowane ochronne pomieszczenie dla wojska w twierdzach.

Hangować, *nm.*, spuszczać na linie szybem do kopalni.

Haniebnie, *przysł.*, z hańbą, sromotnie, okropnie; brudno, szkaradnie; strasznie, ogromnie.

Haniebny, hańbę przynoszący, sromotny, niecny, bezecny, niegodny, nikczemny; *przen.*, okrutny, strasznie wielki.

Hankier, *nm.*, rodzaj bursztynu przeświecającego.

Hanswurst, *nm.*, komiczna osoba farsy ludowej niemieckiej; błazen, pajac, arlekin.

Hantle, Haltery, ciążki: dwie kule żelazne połączone rączką do ujęcia, używane przy ćwiczeniach gimnastycznych (fig.).

Hanza, *nm.*, dawny związek handlowy miast w północnych Niemczech.

Hanzeatycki, *nm.*, *przym.* od Hanza; należący do Hanzy, mający styczność z Hanzą.

Hanzjata, członek Hanzy.

Hańba, sromota, wstyd, zakała, niesława, bezeceństwo, infamja (**h-ę** zadać = zganić); **h.!** = okrzyk, wyrażający potępienie kogoś albo czegoś, oburzenie; protest, pogarda.

Hańbiący, przynoszący hańbę, sromotny, haniebny.

Hańbiciel, ten, co hańbi, oszczerca, obmówca, przechera.

Hańbić, okrywać hańbą, przynosić hańbę, sromocić, plamić; **h.** kobietę=uwieść ją; **h. ś.,** okrywać ś. hańbą.

Haraburda—*p.* Hałaburda; wrzawa, wrzask, burda, zwada; robiący burdę, awanturnik.

Haracz, *tur.*, danina, nałożona w Turcji na poddanych nie Mahometan; opłata, składana Turcji przez kraje hołdownicze; danina, opłacanie ś.

Harakiri, *japoń.*, samobójstwo przez rozcięcie sobie brzucha mieczem.

Harambasza, *ar.*, dowódca hajdamaków serbskich.

Haramza, Haramdzia, *pers.*, gawiedź, tłuszcza; hultaj, oszust, włóczęga.

Haranga, *fr.*, długa przemowa uroczysta.

Harap, *nm.*, **Harapnik**, bicz myśliwski z krótką rękojeścią, a długim sznurem rzemiennym (fig.); kańczug; już po **h-ie** = już po wszystkim, zapóźno, po dokonanym fakcie.

Harbajtel, *nm.*, woreczek używany w XVIII wieku przez mężczyzn dla pomieszczenia warkocza; warkocz u peruki (fig.).

Harbuz—*p.* Arbuz, p. Dynia.

Harc, pojedyńcza utarczka przed bitwą; *przen.*, popis: na **h.** z czem wyjeżdżać = popisywać ś., ścierać **h-ce** = walczyć o pierwszeństwo; popisywanie się konną jazdą; sus, zwrot, swawolenie.

Harcap, *nm.*, warkocz, noszony dawniej przez mężczyzn—*p.* Harbajtel.

Harcerstwo, ćwiczenia skautów; organizacja skautów.

Harcerz — *p.* Harcownik; halabardnik; młodzieniec, członek organizacji harcerzy, wywiadowców, skautów (f.).

Harcować, bić się pojedyńczo przed szykiem; skakać, hasać na koniu; *przen.*, bujać, swawolić, unosić ś. (wiatr harcuje po polu).

Harcownik, staczający bitwę pojedyńczo przed bitwą, przed wojskiem; harcujący na koniu.

Hardo, *przysł.*, dumnie, wyniośle, z pychą, szorstko, imponująco.

Hardomówny, mówiący hardo, wyniośle.

Hardosz, człowiek hardy, dumny, pyszałek.

Hardość, duma, pycha, buta, harda wyniosłość, zuchwałość.

Hardy, niechcący się ukorzyć, dumny, wyniosły, pyszny; (**h-a** dusza); zuchwały, nieposłuszny.

Hardzić, robić hardym, uzuchwalać, wbijać w dumę; gardzić.

Hardzieć, stawać ś. hardym, nieposłusznym, wbijać ś. w dumę.

Harem, *ar.*, pomieszczenie dla kobiet, żon u mahometan; ogół żon u mahometan.

Harfa, *nm.*, duży instrument muzyczny o formie trójkątnej ze strunami metalowemi (fig.)—*p.* Arfa.

Harfiarka, Harfistka, Harfista, Harfiarz, *nm.*, *p.* Arfiarka, Arfiarz.

Harfować — *p.* Arfować.

Harkot, nieprzyjemny odgłos rozmowy, prowadzonej gromadnie; szwargot.

Harlinje, *nm.*, cienkie linje, w które wpisuje się cyfry.

Harmalin, *ar.*, szkarłat turecki, substancja barwnikowa, otrzymywana z rośliny rutewnik pospolity.

Harmata—*p.* Armata.

Harmatan, *nm.*, wiatr duszący w zatoce Gwinejskiej.

Harmider, *nm.*, hałas, wrzawa, gwar, zgiełk; zamieszanie, popłoch; rozgardjasz.

Harmonijność, Harmoniczność, *gr.*, zgodność.

Harmonijny, Harmoniczny, *gr.*, pełen harmonji, dźwięczny, zgodny, odpowiadający wymaganiom harmonji, układający się zgodnie w całość.

Harmonika, *gr.*, rodzaj instrumentu muzycznego o języczkach metalowych, wprawianych w ruch dmuchaniem miechem a. ustami (fig.); pociąg kolejowy, którego wagony łączą się z sobą gankami krytemi skórą pofałdowaną jak harmonika; **h.** chemiczna = płomień wodoru w rurce, powodujący dźwięki, nazwane **h-ą.**

Harmoniści, *łć.*, sekta w Ameryce półn., wyznająca wspólność własności i małżeństwa.

Harmonizować, *fr.*, zgadzać się z czem a. z kim, stosować ś. do czego a. do kogo; być we właściwym stosunku; sympatyzować, przystosowywać, aby wytworzyć harmonję, nastrajać ś. harmonijnie. w *muz.*, dodawać akordy, dodawać akompanjament do melodji jednogłosowej.

Harmonja, *gr.*, zgodność, połączenie dźwięków, barw lub linji, wywierające estetyczne wrażenie; *przen.*, zgoda, jedność; zgodne przystosowywanie części w całość; odpowiedniość między zjawiskami; **h.** społeczna=składność, zgodność interesów wszystkich warstw społecznych; w *muz.*, zgodność tonów; w orkiestrze komplet instrumentów dętych; **h.** a. **harmonika**, instrument muzyczny rozciągany, z klapkami, klawiszami i mieszkiem (fig.).

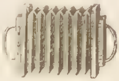

Harmonjum, *gr.*, *nieodm.*—*p.* Fisharmonja.

Harmonometr, *gr.*, narzędzie do mierzenia harmonji dźwięków muzycznych.

Harnadel, *nm.*, szpilka podwójna do włosów.

Harnadziej, Harnaś, *prow.*, dowódca bandy zbójców

Harnasz, *nm.*, pancerz, zbroja; zgiełk.

Harnaś — *p.* Harnadziej.

Harny, *prow.*, dumny, butny, hardy, śmiały.

Haro, *fr.*, stój!—*p.* Halt!

Harować, *ukr.*, ciężko fizycznie pracować, mozolić się.

Harpagon, *gr.*, skąpiec, sknera; kutwa, chciwiec (nazwa, wzięta z jednej z komedji Moliera).

Harpja, *gr.*, w mitologji greckiej potwór w postaci ptaka drapieżnego z głową kobiecą, nienasycony i łaknący; ptak amerykański z rzędu sokołowatych, rodziny sokołów, podrodziny orłów (fig.); *przen.*, człowiek drapieżny, drapieżnica.

Harpun a. **Harpuna**, *hol.*, rodzaj oszczepu, zakończonego ostrzem trójkątnym, używanego do połowu wielorybów (fig.); mała kotwica do przytrzymywania statków; przyrząd do przenoszenia siana na stertę i odwrotnie.

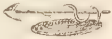

Harpunnik, *hol.*, rzucający harpunem, opatrzony w harpun.

Harsztrych, *nm.*, cienki sztrych w literze.

Hart, *nm.*, twardość, moc nadana jakiemu metalowi przez hartowanie; moc, siła, energja, nieugiętość, twardość, wytrzymałość.

Hartarnia, *nm.*, dział fabryki, w którym hartują żelazo lub stal.

Hartful—*p.* Artful.

Hartgus, *nm.*, żelazo lane twarde.

Hartmesel, *nm.*, dłóto mocne do przecinania sztab żelaznych.

Hartować, *nm.*, nadawać metalowi większej twardości, mocy i wytrzymałości przez rozgrzanie i nagłe oziębienie; *przen.*, wzmacniać, zatwardzać, krzepić, uodporniać, (np. **h.** ciało); **h. ś.** nabywać hartu, wytrwałości przez ćwiczenia i trud; zaprawiać ś. do znoszenia cierpień i przeciwności.

Hartownia, *nm.*, oddział fabryki żelaza, gdzie hartują żelazo a stal.

Hartowny, *nm.*, mający hart, wytrzymały, twardy, zahartowany.

Hasać, podskakiwać, skakać (o koniu); skakać na koniu, wiele jeździć konno, harcować; biegać, pląsać, tańczyć do upadłe-

go; hulać; **h.** konia=męczyć, mordować — *p.* Zhasać.

Hasło, okrzyk wojenny, parol, wyraz, dawany w wojsku dla rozeznania swoich od nieprzyjaciół; znak, sygnał (dać **h.** do boju); sztandar; symbol; dewiza; odezwa; w *myśl.* trąbienie jako znak wezwania.

Haspel, *nm.*, *gór.*, kołowrót poziomy w kopalni; w *powroź.* narzędzie do zwijania lin, powrozów i t. p.

Hasyd — *p.* Chasyd.

Haszcza, krzaki gęste, zarośla— *p.* Chaszcz.

Haszpień, *nm.*, opiłki żelazne.

Haszysz, *arab.*, wyciąg z konopi indyjskich: silny środek narkotyczny, odurzający.

Haśnik, *gwar.*, chłopiec (u Podhalan).

Hator, pastwisko (u Podhalan).

Hatt, Hattiszeryf a. **Hatti-Humajum,** *tur.*, rozkaz gabinetowy sułtana.

Haubica, *czesk.*, rodzaj armaty, śmigownica, granatnik (fig.).

Hauptman, *nm.*, naczelnik, dowódca, kapitan.

Hausknecht, *nm.*, służący w oberży; stróż domowy, parobek.

Haust, *łć.*, łyk, połknięcie płynu.

Hawana, cygaro hawańskie; **h.** kolor=kolor jasno bronzowy (jak cygaro hawańskie).

Hawarja a. **Awarja,** *wł.*, uszkodzenie, szkody i straty, jakie ponosi okręt podczas podróży morskiej; ubezpieczenie ładunku morskiego.

Hawelok, *ang.*, płaszcz bez rękawów z peleryną tylko z przodu (fig.).

Hawernia, *nm.*, kopalnia węgla.

Hawerz, Hawiarz, *nm.*, górnik.

Hawrań, *ukr.*, miejsce, gdzie ś. gnieżdżą gawrony.

Hazard, *fr.*, przypadek, traf, los, szczęście; narażenie ś.: niepewność. ryzyko, niebezpieczeństwo; awanturowanie ś., odwaga z narażeniem ś.; gra wysoka o pieniądze; stawianie na los szczęścia.

Hazardować, *fr.*, stawić na los szczęścia, na kartę, puszczać na los, ryzykować; **h. ś.** puszczać ś. na los, na niepewne; narażać ś., awanturować ś.; wystawić się na sztych, na niepewne.

Hazardowny, *fr.*, losowy, na los szczęścia puszczony, narażający się; zbyt odważny, awanturujący ś., stawiany na ślepo, niepewny, ryzykowny, niebezpieczny (**h-na** gra).

Hazuka, Hażuka, *łć.*, rodzaj długiej sukni zwierzchniej.

Haż go! ha! okrzyk przy szczuciu psem.

He! Hę? *wykrz.*, wyrażający zadziwienie lub zapytanie; **he**=wyrażanie nidzadowolenia lub urazy.

Heban, *gr.*, drzewo indyjskie czarnej barwy, ciężkie i zbite, służące na wyroby tokarskie i stolarskie; kolor czarny.

Hebankowate a. **Hebanowate rośliny,** rodzina roślin kwiatowych dwuliściennych.

Hebanować, nadawać drzewu kolor hebanowy.

Hebanowy, z hebanu; czarny jak heban; towar **h.**=niewolnicy murzyni jako towar.

Hebd, *gr.*, bez hebd, roślina z rodziny przewiertniowatych (fig.).

Hebdomada, *gr.*, tydzień, dyżur tygodniowy księdza w parafji.

Hebe, *gr.*, owad łuskoskrzydły z gromady prządkówek; grecka bogini młodości i piękności; pod-

czaszyni bogów, roznosząca bogom nektar i ambrozję.

Hebel, *nm.*, narzędzie stolarskie do wygładzania drzewa, strug (fig.).

Heber, *nm.*, przyrząd do podnoszenia ciężarów, dźwignia, lewar.

Hebes, *łć.*, tępy, niepojętny, głowa zakuta, głupiec, idjota.

Hebesowaty, *łć.*, tępy w naukach, głupkowaty.

Heblarka, *nm.*, przyrząd do heblowania, strugarka, wiórownica (fig.).

Heblarnia, *nm.*, maszyna do heblowania; warsztat heblarski, stolarnia, strugarnia.

Heblować, *nm.*, heblem wygładzać, strugać, okrzesywać.

Heblowiny, *nm.*, *blp.*, wióry (od hebla), strużyny od hebla.

Hebraista, *łć.*, znający dobrze język hebrajski.

Hebraizm—*p.* Hebrajszczyzna.

Hebrajczyk, Żyd.

Hebrajski, *przym.* od Hebrajczyk; żydowski; po **h-u** = po żydowsku.

Hebrajszczyzna, **Hebraizm**, język, literatura. starożytności hebrajskie i wogóle wszystko, co ś. odnosi do narodu żydowskiego.

Heca, *nm.*, szczwanie, łowy, gonienie, ujadanie; cyrk, widowisko; skoki, swawolenie zabawne, śmieszne rzeczy; awantura, brewerje.

Hecarnia, *nm.*, ujeżdżalnia do sztuk konnych.

Hecarz, **Hecownik**, *nm.*, sztucznie i dobrze jeżdżący na koniu, pokazujący sztuki na koniu.

Hecia! heć! *gmin.*, wołanie na woły: od siebie! na prawo!

Heciak, prostak, gbur, cham.

Hecie-pecie (ci-ci), *żart.*, hetki, chude koniki; bzdurstwa, banialuki, trzy po trzy.

Hecownik—*p.* Hecarz.

Heć—*p.* Hecia.

Hedonik, *gr.*—*p.* Hedonista.

Hedonika, *gr.*, część psychologji, traktująca o przyjemności i przykrości.

Hedonista, **Hedonik**, *gr.*, zwolennik hedonizmu, cyrenaik.

Hedonistyczny, pojęty w duchu hedonizmu.

Hedonizm, *gr.*, system etyczny. uznający przyjemność a. rozkosz zmysłową za najwyższe dobro moralne; cyrenaizm, epikureizm.

Hedżira a. **Hegira**, *arab.*, ucieczka Mahometa z Mekki do Medyny r. 622 po Chr., od której Mahometanie liczą lata; era mahometańska.

Heft, *nm.*, zeszyt.

Heftlada, *nm.*, deska ze szparą i haczykami oraz z dwiema śrubami, na której zszywają ś. książki (fig.).

Hegiemon, *gr.*, mający najwyższą władzę.

Hegiemonja, *gr.*, przewodnictwo, przewaga potężniejszego państwa nad słabszemi; zagarnięcie wpływu na obrót spraw wspólnych.

Hegira—*p.* Hedżira.

Heglista, uczeń Hegla, zwolennik filozofji Hegla.

Heglistowski, pojęty w duchu filozofji Hegla, właściwy jej.

Heglizm, filozofja Hegla; kierunek filozoficzny Hegla.

Hegumen—*p.* Ihumen.

Hegzametr—*p.* Heksametr.

Hej! *wykrz.*, wołający, a. **Hejże! Hajże!** pobudzający, zachęcający (hej! wstawać, hej! na koń); ostrzegający (hej! co robisz); wyrażający politowanie, boleść, żal (hej! jakiż ja biedny!), a. radość.

Hejnał, **Hajnał**, *węg.*, pieśń pobożna grana na dętych instrumentach o wschodzie i zachodzie

słońca lub jako sygnał co godzina na wieży kościelnej.

Hekatomba, *gr.*, w starożytnej Grecji ofiara ze stu wołów na cześć bogów; *przen.*, mordercza walka, rzeź.

Hekatostylon, *gr.*, portyk o stu kolumnach.

Heksachord, *gr.*, instrument muzyczny o sześciu strunach; średniowieczna sześciostopowa gama djatoniczna.

Heksagon, *gr.*, sześciobok.

Heksagonalny, *gr.*, sześciokątny.

Heksakisoktaedr, *gr.*, czterdziestoośmiościan prawidłowy.

Heksakistetraedr, *gr.*, *nm.*, dwudziestoczterościan prawidłowy.

Heksametr, Hegzametr, *gr.*, sześciostopowy wiersz nierymowany, używany w epice.

Heksapodja, *gr.*, wiersz sześciostopowy.

Heksenszus, *nm.*, nagły i silny ból muskułów krzyża.

Hektar, *fr.*, miara powierzchni =100 arom (= 2 morgi) = 10000 metrów kwadratowych.

Hektograf, *gr.*, przyrząd z zastygłą żelatyną do kopjowania pisma w wielu odbitkach bez prasy.

Hektogram, *gr.*, jednostka wag =100 gramom=10-ta część kilog.

Hektolitr, miara objętości=100 litrom=100 decymetrom sześciennym=25 garncom polskim.

Hektometr, *gr.*, miara długości =100 metrom.

Hektoster, *gr.*, miara objętości =100 metrom sześciennym.

Hektowatt, miara prądu elektrycznego=100 wattom—*p.* Watt.

Hektyczny, niszczący, trawiący.

Hektyka, *gr.*, gorączka niszcząca.

Hela, *nm.*, skrzynia do wożenia ziemniaków lub buraków; wołanie na bydło.

Helenina a. **Elenina,** *łc.*, substancja krystaliczna, otrzymywana z korzeni rośliny: oman pospolity.

Helenista, *gr.*, znawca języka, literatury i starożytności greckich.

Helenizm, *gr.*, język, obyczaje i wszystko, co dotyczy starożytnej Grecji.

Helenofil, *gr.*, przyjaciel Greków.

Helikoida, *gr.*, linja ślimakowata, spiralna.

Helikon, *gr.*, największy rozmiarami dęty instrument muzyczny (fig.).

Helikopter, *gr.*, rodzaj maszyny latającej, z zastosowaniem do niej śruby i skrzydeł (fig.).

Helisa, *gr.*, linja śrubowa.

Helisojda, *gr.*, powierzchnia, utworzona przez styczne do helisy.

Heljant roślina słonecznik.

Heljasta, *gr.*, członek sądu w starożytnych Atenach.

Heljocentryczny, *gr.*, dotyczący środka słońca, śródsłoneczny; system **h.**=teorja układu słonecznego mieszcząca środek ruchów planetarnych w słońcu; układ świata według Kopernika.

Heljochromja, *gr.*, fotograficzny sposób otrzymywania barwnych odbitek; fotochromja.

Heljograf, *gr.*, przyrząd fotograficzny, zastosowany do otrzymania fotografji słońca.

Heljografja, *gr.*, nauka o słońcu jako ciele niebieskim.

Heljografja, Heljotypja, *gr.*, sposób odbijania na papierze, za pomocą prasy drukarskiej zdjęć fotograficznych wytrawionych stosownemi bejcami; ob. Fotolitografja, Fototypja.

Heljograwiura, *gr.*, rycina, od-

bita z kliszy cynkowej sposobem fotograficznym; światłodruk.

Heljolatrja, *gr.*, oddawanie czci boskiej słońcu.

Heljometr a. **Astrometr,** *gr.*, przyrząd do mierzenia odległości kątowej gwiazd blizko siebie położonych a. do oznaczenia średniej pozornej tarczy słońca lub księżyca.

Heljominjatura, *gr.*, fotografja, kolorowana za pomocą podkładania farb na jej odwrotnej stronie.

Heljominiaturzysta, *gr.*, koloryzator portretów fotograficznych.

Heljoskop, *gr.*, dawny przyrząd astronomiczny do obserwowania powierzchni słońca.

Heljostat, *gr.*, przyrząd optyczny, służący do nadawania promieniom słonecznym stałego kierunku pomimo dziennego biegu słońca (f.).

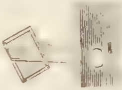

Heljotermometr, *gr.*, narzędzie do mierzenia ciepła słonecznego.

Heljotrop, *gr.*, zegar słoneczny; przyrząd do rzucania obrazów słońca oddalonemu obserwatorowi, jako sygnałów przy pomiarach gieodetycznych; szlachetny kamień koloru zielonawego z krwistemi plamkami, chalcedon; roślina tomiłek (fig.).

Heljotropizm, *gr.*, własność niektórych części roślin zwracania się w kierunku padających na nie promieni światła (**h.** dodatni) lub odchylania się w kierunku wprost przeciwnym (**h.** ujemny) (fig.).

Heljum, *gr.*, *chem.*, pierwiastek odkryty w atmosferze słońca.

Hellenowie, nazwa starożytnych Greków, dawana także i dzisiejszym Grekom.

Helleński, grecki.

Helmintologja, *gr.*, zoologja.

Helmja, roślina z rodziny pokrzywowatych.

Helota, Ilota, *gr.*, niewolnik spartański, należący do miejscowej ludności achejskiej, podbitej przez Spartan; wogóle niewolnik

Helotyczny, *gr.*, niewolniczy.

Helotyzm, *gr.*, niewolnictwo, poddaństwo, obstawanie za poddaństwem, obyczaje niewolnicze.

Helwecja, Szwajcarja.

Helweckie wyznanie, wyznanie reformowane, kalwińskie.

Hełm, *nm.*, szyszak, przyłbica (fig.); kask; wierzchnia część herbu w postaci szyszaka nad tarczą; pagórek, okrągła, kopczasta góra na równinie, czapka góry; górna część alembika.

Hełmek, *nm.*, mały hełm; roślina z rodziny wargowych: żarnik, płomiennik, żabieniec.

Hełmiasty, *nm.*, opatrzony hełmem, kopczasty.

Hełmik, *nm.*, roślina — *p.* Tarczyna pospolita.

Hełmowy, *nm.*, mający postać hełmu (**h.** dach).

Hematoglobulina, *gr.*, barwnik ciałek czerwonych krwi; hemoglobina.

Hematokracja, *gr.*, rząd, który przelewem krwi utrzymać chce swą władzę; rządy tyrańskie.

Hematoksylina, *gr.*, barwnik czerwony, niebieski a. fijoletowy, otrzymywany z drzewa kampeszowego.

Hematologja, *gr.*, nauka o tworzeniu się krwi.

Hematozoa, *gr.*, pasorzyty, żyjące we krwi zwierząt kręgowych.

Hematurja, *gr.*, ukazywanie się krwi w moczu.

Hematyna, *gr.*, barwnik czerwony krwi.

Hematyt, *gr.*, ruda żelazna, żelaziak brunatny lub czerwony.

Hemeralopja, *gr.*, kurza ślepota, niezdolność widzenia o zmierzchu.

Hemerologja, *gr.*, sztuka układania kalendarza.

Hemicykl, *gr.*, półkole.

Hemidoma, *gr.*, postać krystalograficzna; dwie ściany jednakowe w ortodomie.

Hemimorfizm, *gr.*, własność niektórych minerałów wytwarzania kryształów o ścianach niejednakowych.

Hemin, Hemina, *gr.*, chlorowodan hematyny, składnik krwi.

Hemiopja, Hemiopsja, *gr.*, choroba wzroku, skutkiem której widzi się połowę przedmiotu.

Hemisfera, *gr.*, półkula.

Hemisferyczny, Hemisferny, *gr.*, półkulisty.

Hemoglobina, *gr.*, czerwony barwnik krwi (2 fig.).

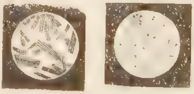

Hemoptoe, *gr.*, krwotok płucny.

Hemoroidalny, *gr.*, odbytnicowy, krwawnicowy.

Hemoroidarjusz, *gr.*, cierpiący na hemoroidy.

Hemoroidy, *gr.*, *blp.*, chorobliwa guzowatość w okolicy odbytu, wydzielająca krew; krwawnica.

Hemorragja, *gr.*, upływ krwi, krwotok.

Hemostatyczne *gr.* **środki lekarskie,** powstrzymujące krwawienie.

Hen! *wykrz.*, wskazujący odległość daleką; het! daleko! wej! oto!

Hengiewerk, *nm.*, wiązanie dachowe wiszące.

Henoteizm, *gr.*, wiara w jednego Boga, monoteizm.

Henotyka, *gr.*, sztuka jednania, przejednywania.

Heortologja, *gr.*, nauka o dniach świątecznych, uroczystych.

Hepatyk, *gr.*, cierpiący na wątrobę.

Hepatyt, *gr.*, kamień wątrobiany.

Hep! hep! wyraz obelżywy przeciw żydom.

Heptachord, Heptakord, *gr.*, dzisiejsza gama djatoniczna.

Heptagon, *gr.*, siedmiokąt.

Heptameron, *gr.*, zbiór powiastek rozłożony na siedm dni.

Heptametr, *gr.*, wiersz siedmiostopowy.

Heptarchja, *gr.*, panowanie siedmiu władców.

Heraklita, członek sekty Heraklitów, odrzucających chrzest i małżeństwo.

Heraldyczny, *łć.*, dotyczący heraldyki.

Heraldyk, *łć.*, znający się na herbach, zajmujący ś. heraldyką.

Heraldyka, *łć.*, nauka o herbach.

Herb, *nm.*, godło lub znak nadany rodzinie szlacheckiej, odróżniający ją od nieszlachty; klejnot, godło państwa lub miasta; ród, dom, dziedzictwo.

Herba, Herwa, *portug.*, roślina brazylijska, na której naparzają napój tejże nazwy; herbata brazyl.

Herbaciany, *łć.*, *przym.* od herbata; mający przymioty herbaty, pochodzący od herbaty; róża **h-a** =blado-żółta.

Herbaciarka, gospodyni lub właścicielka herbaciarni.

Herbaciarnia, *łć.*, zakład gdzie się można napić herbaty.

Herbarjum, *łć.*, zielnik.

Herbarz, *łć.*, dzieło, zawierające opisy herbów i rodowody familji szlacheckich.

Herbata, *łć.*, krzak herbaty (fig.), suszone liście tegoż krzaka; napój z liści herbaty; przyjęcie wieczorne; wieczór proszony z tańcami.

Herbatka, *łć.*, *zdr.* od Herbata; skromne przyjęcie wieczorne; **h.** tańcująca = skromne przyjęcie z tańcami.

Herbatni—*p.* Herbaciany.

Herbatnica, Herbatniczka, *łć.*, puszka do przechowyw. herbaty.

Herbatniki, *łć.*, drobne suche ciasteczka, używane do herbaty (= *fr.*, petits fours).

Herbomanja, namiętne upodobanie w rodach; w gienealogji; chełpienie się rodem.

Herboryzować, *łć.*, zbierać rośliny w celu naukowym, układać zielnik.

Herbowny, Herbowy, *nm.*, mający herb, pieczętujący ś. herbem, należący do herbu; **h-a** tarcza, wizerunek herbu w kształcie tarczy z hełmem i ozdobami (fig.).

Hercog, *nm.*, książę.

Herda, *ang.*, przeszkoda na torze wyścigowym, zielonemi gałązkami przykryta (fig.).

Heredytalny, *łć.*, dziedziczny.

Heretycki, *gr.*, *przym.* od Heretyk.

Heretyczeć, *gr.*, stawać ś. heretykiem, przejmować herezję.

Heretyczyć kogo, *gr.*, skłaniać kogo do herezji.

Heretyk (forma ż. **Heretyczka**), *gr.*, odszczepieniec, kacerz, niewierzący tak jak naucza religja prawowierna.

Herezja, *gr.*, odszczepieństwo (od religji prawowiernej), kacerstwo; rzecz niesłychana, dziwoląg; odstępstwo od zasad ogólnych; awantura, burda.

Herezjarcha, *gr.*, twórca herezji, kacermistrz.

Herkules, *gr.*, *przen.*, siłacz; gwiazdozbiór na półkuli północnej nieba; olbrzymi owad z rzędu chrząszczów, zamieszkuje Amerykę zwrotnikową (fig.).

Herkulesowy, *gr.*, silny, olbrzymi; **h-a** pałka, roślina żółtodrzew wiechowaty; **h-a** praca, olbrzymia praca, niemal przechodząca ludzkie siły.

Herkulicznie, *gr.*, *przyst.*, jak Herkules, silnie, atletycznie.

Herma, Hermes, *gr.*, czterograniasty słup, zakończony głową ludzką, stawiany przez starożytnych Greków przy drogach, świątyniach i domach (fig.).

Hermafrodyta, *gr.*, osobnik dwupłciowy, obojnak.

Hermafrodytyzm, *gr.*, dwupłciowość, obojnactwo.

Hermandada—*p.* Santa Hermandada.

Hermelin, *łć.*, gronostaj; **h-y,** futro gronostajowe.

Hermeneutyczny, *przym.* od Hermeneutyka: wykładający, objaśniający.

Hermeneutyka, *gr.*, sztuka wykładania, objaśniania, interpretowania ksiąg, szczególnie biblijnych; egzegietyka.

Hermes, *gr.*, kamień graniczny: słup z wyciosaną na nim głową; (f.); w *mit.*, bożek Merkury.

Hermetyczny, *gr.*, szczelnie zamknięty, niedopuszczający powietrza; odnoszący ś. do hermetyki.

Hermetyka, Hermetyzm, *gr.*, nauka tajemnicza, okultyzm średniowieczny wraz z alchemją.

Hermjonka, *gr.*, roślina z rodziny amarylkowatych, tacetta, narcyszek, kwiat królewski.

Hermografja, *gr.*, opisanie planety Merkury.

Hernhuci a. Bracia Morawczycy, sekta protestancka, założona w r. 1772 przez hr. Zimmermana.

Herod, w *lm.*, okrutnik, cie-

mięzca; **H-y**, jasełka, szopka, chłopcy poprzebierani, opowiadający o Bożym Narodzeniu; **H. baba**=kobieta duża, silna, popędliwa, mająca przewagę w domu nad mężem.

Herodowy, *gr.*, okrutny, srogi.

Heroiczny, *gr.*, bohaterski; lekarstwo **h-e**=mogące pomóc lub bardzo zaszkodzić.

Heroida, *gr.*, mały poemat bohaterski o nastroju elegijnym.

Heroik, *gr.*, poeta heroiczny, piszący epopeje; epik.

Heroi-komiczny, *gr.*, bohatersko śmieszny.

Heroina, *gr.*, bohaterka w powieści, główna osoba działająca; kobieta odważna, energiczna.

Heroizm, *gr.*, bohaterstwo, gotowość poświęcenia się, wspaniałomyślność.

Herold, *nm.*, zwiastun, poseł coś ważnego zwiastujący, oznajmujący; ten, co ogłasza coś ludowi, rodzaj woźnego; dozorca nad turniejami, sprawdzający pochodzenie i herby uczestników turnieju.

Heroldja, *łć.*, urząd, rozpatrujący dowody szlacheckie i wydający dyplomy szlacheckie.

Heros, Heroj, *gr.*, bohater grecki; wogóle bohater.

Herostratowy, Herostratyczny, dążący do sławy drogą zbrodni.

Herpetologja, *gr.*, nauka o płazach.

Herszt, *nm.*, wódz, przywódca, głowa złych ludzi lub złej sprawy (np. **h.** zbójów).

Hersztować *nm.* **komu**, być hersztem, przewodniczyć, rej wodzić.

Herta, w *hutn.*, spód pieca hutniczego.

Herytaż, *fr.*, dziedzictwo, posag.

Herytjer, *fr.*, dziedzic, spadkobierca (forma ż. **Herytjera**).

Hesper, *gr.*, wieczór, gwiazda wieczorna.

Hester, *duńs.*, rodzaj koni szwedzkich, żmujdzkich; wogóle, koń, rumak.

Het, *przys.*, hen, daleko, dalej (**h.** aż za morze), tam, przez, wciąż; wnet, zaraz.

Hetera, *gr.*, kobieta z półświatka, lwica, rozpustnica, nierządnica.

Heterja, *gr.*, związek tajny w krajach, zamieszkałych przez Greków, mający na celu oswobodzenie się od jarzma tureckiego.

Heterodoksja, *gr.*, niezgodność z przepisami Kościoła.

Heterogienetyczny, *przym.* od Heterogieneza; pochodzący od czegoś z swojej istoty odmiennego.

Heterogieneza, *gr.*, pochodzenie od czegoś z istoty swojej odmiennego; pochodzenie istot organicznych z materji nieorganicznej; samorodztwo; **h.** uczuć=pochodzenie zjawisk uczuciowych od zjawisk umysłowych.

Heterogieniczny, *gr.*, powstały z dwu różnych pierwiastków, odrębnej natury.

Heterogienja, *gr.*, przynależność do innego rodzaju; odmienność rodzajowa, odrębność natury.

Heteroklityczny, *gr.*, nieprawidłowy.

Heterologiczny, *gr.*, niepodobny, odmienny.

Heteromorfizm, *gr.*, różnopostaciowość.

Heteronomiczny, *gr.*, podlegający prawom innej obcej sobie dziedziny.

Heteronomja, *gr.*, zależność od praw obcych, innej dziedzinie właściwych, od warunków, poza obrębem właściwym będących.

Heteroptyka, *gr.*, ułuda, pozór.

Heteroseksualny, *gr.*, innorodzajowy.

Heterysta, *gr.*, członek heterji.

Hetka, *łć.*, koń lichy, ladajaki,

szkapa; człowiek do niczego, byle kto; *przen.*, mieć kogo za **h-ę** pętelkę=za nic, za zero.

Hetman, *nm.*, w dawnej Polsce najwyższy urząd wojskowy; wódz, dowódca wojska, gienerał: **h.** wielki koronny, **h.** wielki litewski, **h.** polny koronny, **h.** polny litewski; **h.** kozaków=ataman; jedna z figur w szachach: dama, królowa.

Hetmanić, *nm.*, być hetmanem; *przen.*, przewodniczyć, stać na czele, przywodzić.

Hetmanka, *nm.*, *przen.*, przewodnicząca, stojąca na czele, wódz, przewódczyni, przodująca, przewodniczka.

Hetmański, *nm.*, należący do hetmana, dotyczący hetmana (godność **h-a**, władza **h-a**); **h.** szlak — *p.* Czarny szlak.

Hetmaństwo, *nm.*, urząd hetmana, władza hetmana — *p.* Buława; hetmanienie, dowodzenie wojskiem; czas urzędu hetmana; przymioty hetmanowi potrzebne; *zbior.*, hetman z żoną.

Hetmańszczyzna, *nm.*, dobra hetmańskie; kozacy ukraińscy a. zaporoscy.

Heurystyczny, *gr.*, podsuwający myśli, naprowadzający na pomysły.

Heurystyka, *gr.*, część logiki, podająca prawidła odnajdywania prawdy, robienia odkryć.

Hezytacja, *łć.*, wahanie się.

Heżha! okrzyk: huzia! hajże! wyczha!

Hę? zapytanie: co? — *p.* także Chę.

Hiatus, *łć.*, w *gram.*, rozziew, niemiły zbieg samogłosek.

Hiberna, *łć.*, zimowe leże: chleb zimowy; dawny podatek na utrzymanie wojska w zimie.

Hibometr, *gr.*, narzędzie do mierzenia wypukłości.

Hidalgo, *hiszp.*, szlachcic hiszpański.

Hidr- — *p.* także Hydr-

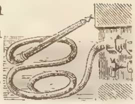

Hidrant, *łć.*, kran wodociągowy, kran ogniowy (fig.).

Hidrastyzacja, *gr.*, połączenie się jakiegoś ciała z cząsteczkami wody.

Hidrat, *gr.*, *chem.*, wodan, połączenie z wodą.

Hidrauliczny, *gr.*, dotyczący hidrauliki, według praw hidrauliki; prasa **h-a**= przyrząd, służący do wywierania ciśnienia znacznego za pośrednictwem wody (f.) baran **h.**=maszyna do podnoszenia na pewną wysokość wody płynącej.

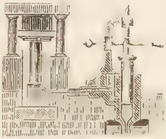

Hidraulika, *gr.*, zastosowanie praw o równowadze i ruchu ciał ciekłych do celów praktycznych, hydrodynamika.

Hidrocefal, *gr.*, cierpiący na rozwodnienie mózgu.

Hidrochemja, *gr.*, badanie chemiczne wody.

Hidrodynamika, *gr.*, nauka o ruchu ciał ciekłych, o ich wypływie z naczyń i przepływie przez rury i kanały.

Hidroelektryczna *gr.* **fabryka**, fabryka, wytwarzająca elektryczność siłą naturalnego spadku wody.

Hidrofitologja, *gr.*, opisanie roślin wodnych.

Hidrofobja, *gr.*, wodowstręt.

Hidrofon, *gr.*, przyrząd, służący do wysłuchiwania szmeru płynących podziemnych zdrojowisk.

Hidrogieologja, *gr.*, nauka, wyjaśniająca tworzenie się ziemi przez wodę.

Hidrognomonja, *gr.*, sztuka wynajdywania źródeł za pomocą różdżki, jakoby czarnoksięskiej.

Hidrognosta, *gr.*, znający ś. na miejscowościach podziemnych wód i wyszukujący źródła.

Hidrognozja, *gr.*, nauka o wodach na kuli ziemskiej.

Hidrograficzny, *gr.*, odnoszący ś. do hidrografji; mapy **h-e** = mapy mórz, rzek i t. p.; papier **h.** = przygotowany chemicznie w ten sposób, ze można na nim pisać wyraźnie czystą wodą.

Hidrografja, *gr.*, gałąź gieografji: nauka o wodach, opis wód na powierzchni ziemi.

Hidrokielometr, Hidrotachymetr, *gr.*, narzędzie do mierzenia szybkości biegu wody.

Hidrologja, *gr.*, nauka o wodzie w ogólności.

Hidromancja, *gr.*, wróżen. z wody.

Hidromechanika, *gr.*, nauka o równowadze i o ruchu cieczy.

Hidromel, *gr.*, miód do picia.

Hidrometeor, *gr.*, zjawisko atmosferyczne, powstające z powodu obecności w powietrzu pary wodnej (rosa, mgła, chmury, deszcz, śnieg).

Hidrometr, *gr.*, waga wodna, narzędzie do mierzenia ciężkości, gęstości, szybkości płynów.

Hidropata, *gr.*, lekarz, leczący za pomocą wody; zwolennik hidropatji.

Hidropatja, *gr.*, nauka, metoda leczenia zimną wodą.

Hidropatyczny, *gr.*, wodoleczniczy.

Hidrosfera, *gr.*, powłoka wodna ziemi.

Hidroskop, *gr.*, zegar wodny; przyrząd, wskazujący kierunek biegu zdrojowisk podziemnych.

Hidrostatyczny, *gr.*, należący do hidrostatyki; **h-a** waga=służąca do ważenia ciał, zanurzonych w cieczy, służy do oznaczania właściwego ciężaru (fig.); prasa **h-a**, przyrząd do wywierania wielkich ciśnień za pomocą wody.

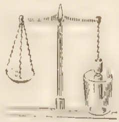

Hidrostatyka, *gr.*, nauka o równowadze wody i innych płynów; nauka o własnościach fizycznych cieczy.

Hidrotachimetr—*p.* Hidrokielometr.

Hidrotechnik, *gr.*, znający naukowo budownictwo wodne.

Hidrotechnika, *gr.*, budownictwo wodne.

Hidroterapja, *gr.*, zastosowanie zimnej wody do leczenia chorób.

Hidrotropizm, *gr.*, ruch roślin, spowodowany wpływem wody.

Hieratyczny, *gr.*, kapłański, używany przez kapłanów.

Higjena, *gr.*, nauka o zachowaniu zdrowia, o zdrowiu.

Higjeniczny, *gr.*, *przym.* od Higjena; stosujący się do zasad higjeny, zgodny z higjeną, zdrowotny.

Higjenista, *gr.*, lekarz, zajmujący się higjeną, zdrowotnością siedlisk ludzkich i ich ulepszeniem.

Higrologja, *gr.*, nauka o wilgotności powietrza.

Higrometr, Higroskop, *gr.*, wilgociomierz, przyrząd do oznaczania wilgoci w powietrzu (fig.).

Higroskopiczny a. **Higroskopijny**, *gr.*, pochłaniający łatwo wilgoć z powietrza; **h.** wata = wata chemicznie oczyszczona.

Hijena, *gr.*, zwierzę ssące drapieżne Azji i Afryki, z grzbietem ku tyłowi pochyłym (f.).

Hij—*p.* Hj.

Hijor, *nm.*, wołanie kominiarza, stojącego na dole, do znajdującego się na kominie, aby spuszczał miotłę; kominiarz, którym straszą małe dzieci.

Hikory, *nieodm.*, *ang.*, rodzaj drzewa orzechowego, rosnącego w Afryce.

Hilologja, *gr.*, nauka o materji.

Hiloteista, *gr.*, filozof, uważający materję albo świat materjalny za istotę boską, za bóstwo.

Hilozoizm, *gr.*, kierunek filozoficzny szkoły jońskiej, przypisujący materji zasadniczą własność życia; filozofja natury, rozważająca materję jako substancję życiową.

Himatjon, *gr.*, u starożytnych Greków narzutka, noszona przez mężczyzn i kobiety na chitonie (fig.).

Hipalaga, *gr.*, w *retor.*, podstawienie jednego pojęcia pod drugie.

Hiper-, Hyper-, *gr.*, na początku wyrazów odpowiada polskiemu: nad-.

Hiperastenja, *gr.*, zupełna bezsilność, wielkie osłabienie.

Hiperbat, *gr.*, w *retor.*, przekładnia, przestawienie wyrazów.

Hiperbola, *gr.*, w *geom.*, linja krzywa, powstająca z przecięcia stożka płaszczyzną (fig.); w *retor.*, gatunek metafory, wyrażenie przesadne, przesadnia.

Hiperboliczny, *gr.*, *przym.* od Hiperbola; kształtu **h-i**, przesadny.

Hiperborejczyk, *gr.*, mieszkaniec dalekiej północy.

Hiperemja, *gr.*, nadmierny dopływ krwi, przekrwienie.

Hiperestezja, *gr.*, nadczułość chorobliwa, nadmierna wrażliwość dotykowa.

Hiperfizyczny, *gr.*, nadnaturalny, nadzmysłowy.

Hiperfrenja, *gr.*, manja, szaleństwo.

Hiperjoński, *gr.*, słoneczny.

Hiperkrytycyzm, *gr.*, przesadna albo zbyt surowa krytyka.

Hipermetryczny *gr.* **wiersz**, wiersz, w którym sylab jest o jedną za wiele.

Hipermnezja, *gr.*, pamięć osobliwie spotęgowana.

Hiperprodukcja, *gr.*, nadprodukcja, nadmiar, zbyt obfita wytwórczość ponad potrzebę.

Hipersteniczny, *gr.*, przemożny.

Hiperstenit, *gr.*, dawniejsza skała wybuchowa krystaliczna.

Hiperstenja, *gr.*, chorobliwie wzmożona działalność organizmu i siła życiowa.

Hipertrofja, *gr.*, przerost pewnego organu; nadmierne rozwinięcie, rozrost, tycie; nadmierne odżywianie się.

Hiperyt—*p.* Hiperstenit.

Hipetypoza, *gr.*, figura retoryczna, wyrażająca z siłą i malowniczo to, czego pisarz nie określił zwięźle.

Hipika, Hipologja, *gr.*, znajomość wszystkiego, co dotyczy koni.

Hipjatra, *gr.*, lekarz koni, weterynarz.

Hipjatrja, *gr.*, nauka o leczeniu koni.

Hipnolog, *gr.*, badacz snu; badacz snów czyli marzeń sennych.

Hipnologja, *gr.*, nauka o śnie, teorja marzeń sennych

Hipnotyczny, *przym.* od Hipnoza; do hipnozy należący, w stanie hipnozy zachodzący; usypiający.

Hipnotyzer, *fr.*, ten, co hipnotyzuje, wprawiający w stan hipnotyczny; magnetyzer.

Hipnotyzm, *gr.*, nauka a. teorja snu sztucznie wywołanego (błędnie, zamiast hipnoza); leczyć **h-em** = leczyć przy wywoływaniu stanu hipnozy.

Hipnotyzować, *gr.*, wprawiać kogoś w sen hipnotyczny, w stan hipnozy, magnetyzować.

Hipnoza, *gr.*, sen, sztucznie wywołany, stan snu sztucznego;

przy którym występują charakterystyczne objawy cielesne i duchowe.

Hipocentaur, *gr.*, bajeczny potwór z ciałem końskiem a głową i kadłubem męskim (f.).

Hipochondrja, *gr.*, chorobliwy rozstrój psychiczny, wyrażający ś. w usposobieniu ponurem, zgryźliwem, śledziennictwo.

Hipochondryczny, *gr.*, śledzienniczy.

Hipochondryk (forma ż. **Hipochondryczka**), *gr.*, cierpiący na hipochondrję, śledziennik; grymaśnik.

Hipocyklojda, *gr.*, krzywa, utworzona przez punkt okręgu, znajdującego się wewnątrz drugiego okręgu i toczącego się po nim.

Hipodermokliza, *gr.*, wstrzykiwanie podskórne.

Hipodrom, *gr.*, miejsce do wyścigów konnych; ujeżdżalnia, cyrk; arena cyrkowa.

Hipofag, *gr.*, żywiący się mięsem końskiem.

Hipogieum, *nieod.*, podziemie, katakumby, grobowce.

Hipogryf, *gr.*, koń skrzydlaty z głową gryfa, pegaz (fig.).

Hipokaust, *gr.*, przyrząd do ogrzewania.

Hipokon- — *p.* Hipochon-.

Hipokras, *gr.*, rodzaj wina przyprawionego a. likieru.

Hipokratesa *gr.* **sztuka,** sztuka lekarska.

Hipokratyczna *gr.* **twarz,** twarz o zmienionych rysach, oznaczająca śmierć bliską.

Hipokrene, *gr.*, w *mit.*, na górze Helikonie w Grecji, źródło, z którego woda miała dawać natchnienie poetyczne.

Hipokryta (forma ż. **Hipokrytka**), *gr.*, obłudnik, fałszywy; człowiek skryty, świętoszek.

Hipokrytyka, *gr.*, deklamacja z muzyką.

Hipokryzja, *gr.*, obłuda, dwulicowość, fałszywość, świętoszkostwo.

Hipologja, *gr.*, nauka o koniu, jego rasach, charakterze, przymiotach i t. p.

Hipoman, *gr.*, namiętny miłośnik koni.

Hipomanja, *gr.*, przesadne zamiłowanie do koni.

Hipopatologja, *gr.*, nauka o chorobach konia.

Hipopotam, *gr.*, koń rzeczny, duże zwierzę parzystokopytowe, nieprzeżuwające, z rodziny ociężałych (fig.).

Hipostatyczny, *gr.*, wyrozumowany przez uprzedmiotowanie pojęcia.

Hipostaza, *gr.*, uprzedmiotowanie, uosobienie pojęcia; rozważanie istotnej cechy przedmiotu zamiast samego przedmiotu a. bytu realnego zamiast pojęcia.

Hipostazować, *gr.*, podstawiać byt zamiast pojęcia; uprzedmiotować pojęcie.

Hipostyl, *gr.*, kolumnada kryta z wierzchu.

Hipotaksa, *gr*, podporządkowanie.

Hipotalatyka, *gr.*, sztuka pływania pod wodą.

Hipoteczny, *gr.*, zastawny, odnoszący się do hipoteki; **h.** wykaz = wyciąg z księgi hipotecznej, zawierający wyszczególnienie praw własności i zmian w tychże prawach, oraz długów, ciążących na majątku nieruchomym.

Hipoteka, *gr.*, instytucja, zabezpieczająca prawa rzeczywistych

właścicieli oraz prawa osób trzecich do nieruchomości; zastaw dóbr nieruchomych, jako zabezpieczenie dla wierzyciela; dobra zastawione; archiwum akt hipotecznych, dotyczących własności nieruchomej; *żart.* pośladek.

Hipotekarjusz, *łć.*, wierzyciel hipoteczny.

Hipotekować, *gr.*, zapisywać wierzytelność do księgi hipotecznej, zabezpieczać na hipotece.

Hipotenuza, *gr.*, *mat.*, przeciwprostokątna (fig.).

Hipotetyczny, *gr.*, *przym.* od Hipoteza; przypuszczalny, niepewny, prawdopodobny, możliwy.

Hipoteza, *gr.*, przypuszczenie naukowe; teorja, oparta na prawdopodobieństwie, domysł.

Hipotomja, *gr.*, anatomja konia.

Hipp- — *p.* Hip-.

Hipparjon, *gr.*, gatunek konia zaginionego, kopalnego.

Hipsometr, *gr.*, przyrząd, służący zamiast barometru do mierzenia wysokości danego punktu na powierzchni ziemi, polegający na zasadzie, że woda wre w temperaturze tym niższej, im pod mniejszym znajduje się ciśnieniem (fig.).

Hipsometrja, *gr.*, nauka mierzenia wysokości miejsc, czyli wyniesienia ich nad poziom morza.

Hipsometryczna *gr.*, **mapa,** mapa, na której są wskazane różne wysokości gruntu kraju.

Hipuryty, *gr.*, skamieniałe skorupy małżów w utworach osadowych formacji kredowej (fig.).

His, *muz.*, nuta *h* z krzyżykiem, czyli podwyższona o pół tonu.

Histerja, Histeralgja, *gr.*, choroba nerwowa kobieca, zwykle skutkiem cierpień macicy, nerwica.

Histerotomja, *gr.*, operacja rozcięcia macicy, cięcie cesarskie.

Histeryczka, *gr.*, kobieta, dotknięta histerją, dziwaczka.

Histeryk, *gr.*, ten, co cierpi jakoby na histerję.

Histochemja, *gr.*, dział chemji, badający skład komórek i tkanek zwierzęcych i roślinnych oraz zachodzące w nich procesy chemiczne.

Histogienja, Histogieneza, *gr.*, powstawanie tkanek.

Histolog, *gr.*, uczony badacz budowy drobnowidzowej tkanek organizmu.

Histologja, *gr.*, część anatomji, nauka o tkankach i komórkach mikroskopijnych, składających organy ludzi, zwierząt lub roślin.

Historja, *łć.*, opis przebiegu tego, co się działo w pewnym czasie, opis dziejów, nauka dziejów, dziejoznawstwo, dziejopisarstwo; dzieło historyczne, opowiadanie historyczne; **h.** naturalna = nauki przyrodnicze: zoologja, botanika, mineralogja; przygody; powieść; zdarzenie, scena, awantura (to ci była **h!**), rzecz, sprawa (cała **h.**, ciekawa **h.**).

Historjograf, *gr.*, historyk, dziejopis.

Historjografja, *gr.*, dziejopisarstwo, źródła historyczne, dzieła treści historycznej.

Historjozof, *gr.*, rozpatrujący dzieje z punktu widzenia filozofji.

Historjozofja, *gr.*, nauka o prawach rządzących dziejami; filozofja dziejów; wykład filozoficzny zasad historji.

Historycznie, *gr.*, *przysł.*, dziejowo, faktycznie, według historji, istotnie, rzeczywiście.

Historyczny, *gr.*, *przym.* od Historja; dziejowy, właściwy historji; prawdziwy, istotny, rzeczywisty.

Historyjka, *gr.*, *zdr.* od Historja; powiastka, opowiadanie, anegdota.

Historyk, dziejopis; znający historję lub dzieje; nauczyciel historji.

Historyka, *gr.*, teorja historji, sztuka pisania lub pojmowania historji.

Historyzm, *gr.*, pogląd, według którego każdy wytwór ducha ludzkiego jest głównie owocem całej dotychczasowej kultury, a także rasy, otoczenia, w małej zaś tylko części zarazem i owocem uzdolnienia jednostki, która ten wytwór wyprowadziła na świat.

Histrjon, *łć.*, aktor, komedjant, kuglarz.

Hiszpanka, kobieta rodem z Hiszpanji; bródka, na sposób hiszpański przystrzyżona (fig.); tabaka hiszpańska; przyprawa do ryby; odmiana wiśni czarnej.

Hiszpański, pochodzący z Hiszpanji, odnoszący się Hiszpanów; **h.** atłas = tkanina jedwabno-bawełniana, używana na podszewki; mucha **h-a** = kantaryda.

Hizop, Hyzop, Izop, *gr.*, roślina z rodziny wargowych, józefek (fig.).

Hjacynt, *gr.*, roślina z rodziny liljowatych; nazwa dawana roślinie Szafirek (fig.); *min.—p.* Cyrkon.

Hjacyntowy, *gr.*, zrobiony z hjacyntu (z cyrkonu), zawierający hjacynt; barwa czerwona z odcieniem żółtawo-brunatnym.

Hjalit, *gr.*, w *min.* gatunek opalu; **h-towe** szkło: szkło czarne nieprzezroczyste.

Hjalograf, *gr.*, narzędzie do zdejmowania perspektywy (fig.).

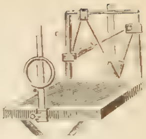

Hjalurgja, *gr.*, sztuka robienia szkła.

Hjerarcha, *gr.*, przełożony; prałat kościoła greckiego.

Hjerarchalny, Hjerarchiczny, *gr.*, *przym.* od Hjerarchja; według hjerarchji.

Hjerarchja, *gr.*, rząd, władza duchowna, w której stopniowo podlegają jedni drugim; porządek stopniowy godności duchownych i świeckich.

Hjeratyczny, *gr.*, kapłański; **h-e** pismo = pismo egipskie kapłańskie, późniejsze, prostsze niż hjeroglify.

Hjerodul, *gr.*, niewolnik kapłański w dawnej Fenicji.

Hjerofant, *gr.*, arcykapłan.

Hjerofylaks, *gr.*, stróż świątyni i świętości.

Hjeroglif, *gr.*, pismo obrazowe dawnych Egipcjan (fig.); *przen.*, pismo nieczytelne, niezrozumiałe.

Hjeroglifik, *gr.*, napis hjeroglificzny.

Hjeroglifika, *gr.*, sztuka odczytywania hjeroglifów.

Hjerografika, Hjerografja, *gr.*, święte pismo tajemne; sztuka przedstawiania przedmiotów świętych (w malowidłach, rzeźbach, opisach).

Hjerokracja, *gr.*, kościelna forma rządu; rządy kapłańskie.

Hjerologja, *gr.*, opisanie rzeczy duchownych.

Hjeromancja, Hjeroskopja, *gr.*, wróżbiarstwo z ofiar, szczególnie ze zwierząt, poświęconych na ofiarę.

Hjeronimicki *gr.* **alfabet,** głagolica.

Hjetometr, Hjetoskop, *gr.*, narzędzie do mierzenia opadów atmosferycznych.

Hjob, nędzarz, biedak, żebrak (od imienia postaci biblijnej).

Hjobowa wieść, okropna, przerażająca, żałobna wiadomość.

Hladzić, *słow.*, spoglądać, upatrywać.

Hlak, *ukr.*, butla gliniana, fajansowa lub porcelanowa, kamionka; dzbanuszek z rączką na wodę.

Hładysz, Hładysza, Hładyszka, *ukr.*, garnek gliniany w kształcie dzbana bez ucha, do zbierania mleka, dzieżka.

Hłuzdy (-ów), *ukr.*, mózg; pojęcie, objęcie rzeczy, rozum, ma **h.**= niegłupi; zebrać **h.**=zorjentować ś.

Hm! *wykrz.*, oznaczający niedowierzanie, powątpiewanie, przypuszczenie, możność, namysł.

Ho! a. **Ho! ho!** *wykrz.*, oznaczający zdziwienie.

Hoc, hoc! *wykrz.*, oznaczający skakanie — *p.* Hyc.

Hodogietyczny, *przym.*, odnoszący się do nauki nauczania.

Hodogietyka, *gr.*, wskazówki, przewodnik do studjów nad daną umiejętnością w wyższych zakładach naukowych.

Hodometr, *gr.*, narzędzie do mierzenia liczby zrobionych kroków a. ilości drogi; drogomiar.

Hodować, karmić, wychowywać; piastować, utrzymywać, żywić, chować, pielęgnować (dzieci, zwierzęta, rośliny); **h. ś.** chować się, rosnąć, wychowywać się.

Hodowca (forma ż. **Hodowczyni**), ten, co hoduje, wychowywa.

Hodowla, hodowanie, chów; **h.** zwierząt, ryb, roślin, bakterji; pielęgnowanie, karmienie, utrzymywanie.

Hodyniec, odyniec.

Hodzia, Hodża, Chodża, *tur.*, nauczyciel duchowny u muzułmanów.

Hofmana krople — *p.* Anodyny.

Hofmistrzyni, *nm.*, przełożona nad domami dworskiemi.

Hofrat, *nm.*, radca dworu, radca nadworny (w Austrji i w Niemczech).

Ho! ho! *wykrz.*, oznaczający zadziwienie, przecząc zarazem temu, co go wywołało.

Hoja, ozdobna roślina z rodziny trojeściowatych.

Hojda! *rzecz.*, dryblas, gidja; *wykrzyknik*=hej! hopsasa! **h.**= okrzyk przy bujaniu dzieci.

Hojdać, *prow.*, huśtać, kołysać; **h. ś.** huśtać ś., bujać ś., kołysać się.

Hojdałka, Hojdawka, huśtawka.

Hojnie, Hojno, *przysł.* od Hojny; bogato, obficie.

Hojnorosłka a. **Hojnorostka,** roślina Rutewnik.

Hojność, szczodrość, obfitość.

Hojny, szczodry, szczodrobliwy, suty; *przen.*, obfity, liczny.

Hojże ino! wesoły okrzyk, zachęta.

Hokus pokus, *nm.*, zręczna przemiana, sztuki kuglarskie; kuglarstwo, mamidło (pokazywać **h.-p.**).

Hola! *wykrz.*, wyrażający: wołanie, wezwanie (**h.**! jest tam kto?); wzywanie do zamilczenia czegoś, wstrzymywanie (**h.**! mój panie, tego nadto); radość, ukontentowanie; zastanowienie, zadziwienie.

Holajza, *nm.*, dłóto stolarskie półokrągłe do wyżłabianie w desce dziur okrągłych (fig.).

Holcsznyt, *nm.*, rycina rznięta na drzewie, drzeworyt.

Holcśruba, Holcszruba, *nm.*, śruba, w drzewo wkręcana, do przymocowywania przedmiotu metalowego do drzewa.

Holec, Holak, *ukr.*, suche gałęzie na sosnach, chróst.

Holender, osadnik z Holandji, potem: wogóle osadnik obcego, zwłaszcza germańskiego pochodze-

nia; w *lm.* osada, kolonja holendrów; dukat holenderski; ser holenderski; łuk, deseń zataczany na lodzie przez łyżwiarza; przyrząd w papierni do robienia papki papierowej; wiatrak z dachem ruchomym na nieruchomym budynku; **h-dry**, gatunek ziemniaków.

Holenderka, osadniczka rodem z Holandji; krowa rasy holenderskiej; dachówka wyginana; gatunek łyżwy; gatunek tabaki.

Holendernia, folwark, osada holenderska, gdzie się Holendrzy gospodarstwem nabiałowem trudnią; obora.

Holendrować, zakreślać łyżwami na lodzie linje esowate.

Holendry, *nm.*, maszyny w papierniach do rozdrabniania i miażdżenia szmat (fig.).

Holkiel, *nm.*, dłótko do robienia żłobków; hebel stolarski z ostrzem półokrągłym.

Holm, *chem.*, pierwiastek metaliczny z minerałów cerytowych, Hm.

Holometr, *gr.*, narzędzie do mierzenia kątów.

Holomorficzny, *gr.*, jednowartościowy (w *mat.* funkcja **h-na**).

Holosteryk, *gr.*, w *fiz.*, barometr metaliczny.

Holować, *nm.*, ciągnąć statek (zwykle w górę pod wodą) przy pomocy ludzi, konia lub innego statku.

Holowniczy, *nm.*, holujący, ciągnący statki w górę rzeki.

Holownik, *nm.*, flis holujący; statek holujący, statek do holowania.

Hołd, *nm.*, uroczysta przysięga na wierność królowi, składana przez lennego księcia, homagjum; lenne poddaństwo; *przen.*, okazywanie należnej komu czci, uszanowania, cześć, czołobitność, uległość; uleganie, poddawanie.

Hołda, *nm.*, *górn.*, kupa ziemi, zawierająca jeszcze w sobie cząstki kruszcu.

Hołdować, *nm.*, komu: być czyim hołdownikiem, poddanym; podlegać, zostawać pod czyim rządem; składać hołd, oddawać cześć; **h.** kogo: podbijać, ujarzmiać, zniewalać.

Hołdownictwo, *nm.*, hołdowanie; lenne poddaństwo.

Hołdowniczy, Hołdowny, *nm.*, oddający hołd, lenny, poddany, danniczy.

Hołdownik, *nm.*, ten, co hołduje komu, lennik, wasal.

Hołobla, *ukr.*, jeden z dwu dyszlów pobocznych, w które konia wprzęgają do pojedyńczego wozu (fig.).

Hołota, *ukr.*, golizna, bieda, nędza, ubóstwo; *zbior.*, hołysze; biedni, nędzni ludzie; czeladź obozowa; pospólstwo, motłoch, zbieranina (*zdr.* **Hołotka**).

Hołowica, *ukr.*, gatunek sztucznych drożdży, używanych do zatorów wódczanych, drożdże gorzelnicze.

Hołub, Hołubczyk, Hołubek, *ukr.*, gołąb, gołąbek.

Hołubić, *ukr.*, pieścić, tulić; jednać sobie kogoś łagodnym obejściem.

Hołubiec, Hołupiec, *ukr.*, uderzenie w tańcu do taktu obcasami; rodzaj figury tanecznej; potrawa z kaszy jaglanej i kapusty, gołąbek.

Hołubka, *ukr.*, gołąbka.

Hołysz, *ukr.*, golec, biedak.

Homagjalny, *przym.* od Homagjum; hołdowniczy, poddańczy; przysięga **h-na**=wiernopoddańcza.

Homagjum, *łć.*, *nieod.* hołd; hoł-

downictwo, przysięga na wierność panującemu.

Homalograficzna *gr.* **mapa**, mapa, przedstawiająca części ziemi równe co do powierzchni jako figury równoważne, choćby z uszczerbkiem podobieństwa do kształtów naturalnych.

Homar, *fr.*, rak morski (fig.).

Homen, *ukr.*, korowód widm i straszydeł w czasie morowej zarazy; hałas, zgiełk, wrzawa silna.

Homeografja, *gr.*, przeniesienie starego druku na płytę drukarską, aby z niej czynić odbitki podobne do dawnych.

Homeopata, *gr.*, lekarz, leczący metodą homeopatyczną, według zasad homeopatji.

Homeopatja, *gr.*, metoda leczenia, polegająca na dawaniu choremu takich lekarstw w małych dozach, które w większej ilości wywołują skutki podobne do objawów danej choroby, w myśl zasady, że „podobne" leczy ś. „podobnem".

Homeopatyczny, *przym.* od Homeopatja; *przen.*, zbyt mały, w nader małej ilości.

Homeoplastydy, *gr.*, jednakowe komórki.

Homeotelenton, *gr.*, zakończenie jednobrzmiące w prozie, z którego powstały rymy nowożytne.

Homerologja, *gr.*, literatura dotycząca Homera.

Homerul, *ang.*, hasło narodowców irlandzkich, domagających ś. własnej administracji i parlamentu.

Homeruler, *ang.*, zwolennik Homerulu irlandzkiego.

Homeryczny, *przym.* od Homer; **h.** śmiech=głośny wybuch śmiechu, niepowstrzymany; wiersze **h-e**=właściwe starożytnej epopei; *przen.*, epiczny, opisowy.

Homerydzi, *blp.*, piewcy, utrzymujący w ustnym podaniu pieśni Homera.

Homerysta, uczony, poświęcający ś. badaniom dzieł Homera.

Homespun, *ang.*, *dosł.*, przędziwo domowe, krajowe; tkanina w rodzaju partu na suknie kobiece.

Homicydjum, *łć.*, mężobójstwo, morderstwo.

Homileta, Homiletyk, *gr.*, wykładacz tekstu Pisma św.

Homiletyka, *gr.*, teorja wymowy kościełnej, nauka umiejętnego wypowiadania kazań.

Homilja, *gr.*, prosty wykład jakiego ustępu Pisma św. z budującym zastosowaniem do życia.

Homiljarz, *łć.*, księga, mieszcząca homilje na każdy dzień.

Homocentryczny, *gr.*, jednośrodkowy.

Homochroniczny, *gr.*, zgodny, odpowiedni co do czasu.

Homofoniczny, *gr.*, w *muz.*, jednogłośny, w którym głosy nie występują samodzielnie, lecz są podporządkowane głosowi, prowadzącemu melodję.

Homogien, *gr.*, rzecz, istota jednorodna.

Homogieniczny, *gr.*, jednorodny, należący do jednego rodzaju.

Homograficzny, *gr.*, jednokreślny, rzutowy; faksymilowy; **h.** przedruk=odbicie rękopisu lub starego druku w dokładnej podobiznie.

Homojuzja, *gr.*, podobieństwo co do istoty, co do treści.

Homologacja, *łć.*, zatwierdzenie przez sąd umów dobrowolnych a. uchwał.

Homologiczny, *gr.*, jednoimienny; zgodny, odpowiedni; analogiczny, podobny, równobrzmiący.

Homologizować, *gr.*, upodabniać, porównywać.

Homologja, *gr.*, zgodność, odpowiedniość.

Homologumena, *gr.*, księgi Nowego Testamentu, których autentyczność została udowodniona i uznana.

Homomorficzny, *gr.*, równokształtny, jednakiej postaci.

Homonim, *gr.*, wyraz, mający dwa lub więcej znaczeń (np. róża — kwiat, róża — choroba).

Homonimja, *gr.*, w logice: sofizmat wynikający stąd, że którykolwiek termin użyty jest w dwojakim znaczeniu, blizkoznaczność, dwuznaczność

Homoseksualizm, *łc.*, zwyrodniały pociąg do osoby tej samej płci.

Homunkul, Homunkulus, *łc.*, człowieczek, człeczyna, zarodek człowieka.

Honeste, *łc.*, suto, okazale, gościnnie, zaszczytnie, uczciwie.

Honor, *łc.*, godność osobista, poczucie własnej godności, dobre imię, cześć; **h.** kobiety = cześć niewieścia; poczciwość; obowiązek poczucia: **h.** rycerski, kawalerski; zaszczyt (mam **h.** go znać); przyrzekam na **h.** = daję słowo; mieć sobie za punkt **h-u** = postanowić sobie co; obraza **h-u**=obraza czci; wyjść z **h-em;** nazwisko rodowe, godność (jak **h.** pana? = jakie nazwisko?); w *lm.* **h-y,** dostojeństwa, odznaczenia; ubiegać się za **h-mi;** oznaki czci; **h-y** wojskowe; czynić **h-y** domu = przyjmować gości, pełnić względem nich obowiązki gospodarza; w kartach: najwyższe karty od asa do dziesiątki; najlepsze rzuty w grze w kręgle.

Honoracjores, *łc.*, dostojnicy, goście zaszczytni.

Honorant, *łc.*, akceptujący weksel na rachunek drugiej osoby.

Honorarjum, *łc.*, wynagrodzenie pieniężne, zwłaszcza za pracę lekarską, literacką, adwokacką, profesorską; czesne.

Honorat, *łc.*, osoba, na której rachunek weksel został zaakceptowany.

Honorować, *łc.*, wysoko kogoś cenić, szanować; okazywać honor komu, oddawać honory; zaszczycić, poważać: dawać honorarjum, wynagradzać; przyjąć weksel (**h.** weksel) z zobowiązaniem zapłacenia.

Honorowanie *łc.*, **wekslu**=zapłata wekslu przez osobę nieobowiązaną do tego, ale czyniącą to dla nie zdyskredytowania wystawcy.

Honorowany, *łc.*, obdarzony honorami, czczony, zaszczycony; wynagrodzony, pobierający honorarjum.

Honorowo, *łc.*, według praw honoru, uczciwie.

Honorowość, *łc.*, cecha honorowa, charakter czegoś honorowy, uczciwość.

Honorowy, *łc.*, *przym.* od Honor; mający honor, uczciwy; zgodny z honorem; zaszczyt czyniący, zaszczytny, do okazania komuś czci przeznaczony (tytuł **h.**); spełniający obowiązki dla zaszczytu, bez pobierania płacy lub wynagrodzenia za nie (urząd **h.**); tytularny (np. członek **h.**); dług **h.**=zaciągnięty bez rewersu a. wynikający z przegranej w karty; sąd **h.** = polubowny a. rozstrzygający sprawę, w której chodzi o honor; sprawa **h-a** = sprawa, w której idzie o honor, pojedynek.

Honwedzi, *węg.*, wojsko wyłącznie węgierskie, nie należące do wspólnej armji austro-węgierskiej; landwera węgierska.

Hopać, *dziec.*, skakać, podskakiwać, rzucać się w górę.

Hopa, hopcasa! *wykrz.*, oznaczający skok, podskakiwanie.

Hopak, *ukr.*, taniec kozak.

Hopek, pająk dwupłucny.

Hop! hop! *wykrz.*, pobudzający do skoku, nawoływanie ś. (np. w lesie).

Hopki (-ów), *blp.* podskakiwanie małych dzieci na kolana starszych, podrzucanie w pieszczotach dzieci

na kolanach, naśladując jazdę na koniu; taniec, pląsy.

Hoplita, *gr.*, w starożytnej Grecji żołnierz pieszy ciężko zbrojny (fig.).

Hopnąć,Chopnąć, uderzyć, trzasnąć, palnąć; podskoczyć, wierzgnąć; poskoczyć, pobiec, polecieć; popędzić, krzyknąć na kogo, zawołać hop!

Hopsa! Hopsasa! wykrzyknik zachęcający do skoku, podskakiwania lub gonitwy.

Hora, *gr.*, godzina, godzina kanoniczna, nabożeństwo brewjarzowe.

Horda, *tat.*, obóz, koczowisko Tatarów; *przen.*, zgraja, dziki tłum, tłuszcza, gromada, rzesza; koczujące plemię Tatarów (złota **h.**, dzika **h.**, **h.** kipczacka); barbarzyńca, junak.

Hordownik, Hordowina, *ukr.*, kalina, roślina z rodziny witułkowatych.

Hordyniec, Ordyniec, *tat.*, jeden z hordy, Tatarzyn.

Hordynka, Ordynka, *tat.*, szabla tatarska.

Hornblenda, *nm.*, *min.*, amfibol nieprzezroczysty, zielony.

Hornista, *nm.*, trębacz, grający na trąbie sygnałowej.

Horno, *ukr.*, piec garncarski do wypalania naczyń glinianych; ognisko kowalskie; *przysł.*, butnie, górnie.

Horodnia, *ukr.*, gród sądowy, sądy grodzkie; budynki grodzkie.

Horodniczy, *ukr.*, w dawnej Polsce urzędnik, mający straż nad grodami; obecnie w Rosji urzędnik, pełniący obowiązki policmajstra w miastach.

Horodykt, *gr.*, zegar, kompas.

Horodyszcze, Horodziszcze, *ukr.*, miejsce, gdzie było ogrodzenie a. zamek; grodzisko, uroczysko.

Horografja, Horolografja, *gr.* — *p.* Gnomonika.

Horokilometrowy, Horokilometryczny *łć.* **przyrząd**, przyrząd, mierzący czas i drogę przebytą.

Horologjografja, *gr.*, sztuka robienia kompasów.

Horologjum, *gr.*, godzinnik, zegar.

Horometrja, *łć.*, mierzenie godzin.

Horopter, *gr.*, *fiz.*, kontur, łączący wszystkie punkty przestrzeni zewnętrznej, które odtwarzają się na identycznych miejscach siatkówek, zatem widziane pojedyńczo.

Horor, *łć.*, strach, przerażenie.

Horoskop, *gr.*, wykaz długości dnia i nocy w rozmaitych miejscach i o każdym czasie; w *astrol.*, wróżba przyszłości, przepowiednia losu człowieka ze stanu gwiazd w chwili przyjścia jego na świat; punkt ekliptyki, który właśnie wschodzi czyli wysuwa się nad poziom w chwili, gdy człowiek się rodzi; wogóle wróżba.

Horoskopja, *gr.*, wieszczbiarstwo z położenia planet.

Horrendum, *łć.*, rzecz straszna, okropność.

Hortensja, *bot.*, ogrodówka, roślina z rodziny skalnicowatych (fig.).

Hortolog, *łć.*, znawca i miłośnik sztuki ogrodniczej.

Hortologja, *gr.*, nauka ogrodnictwa i sztuka ogrodnicza.

Hortykultura, *łć.*, uprawa roślin ogrodowych, ogrodnictwo.

Horyzont, *gr.*, widnokrąg, poziom; *przen.*, zakres wiedzy lub pojęcia, zakres działania.

Horyzontalny, *gr.*, poziomy, poziomowy, płaskoprosty.

Hosanna, Hozanna, *hebr.*, zawitaj! zbaw nas! wspomóż!

Hosjer, *fr.*, spekulujący na giełdzie na zwyżkę kursów.

Hospicjum, *łć.*, gospoda, schronisko, przytulisko; klasztor, służący za schronisko dla podróżnych, dla pielgrzymów.

Hospitant, *łć.*, członek parlamentu, należący do jakiego klubu sejmowego, lecz zastrzegający sobie wolność głosowania w pewnych sprawach; słuchacz na uniwersytecie (uważany jako gość) bez prawa zdawania egzaminów.

Hospitantka, *łć.*, uczęszczająca do uniwersytetu bez zapisania się w poczet stałych studentów.

Hospodar, *ukr.*, pan, tytuł panujących w d. Litwie, oraz książąt na Multanach i Wołoszczyźnie.

Hospodarstwo, *ukr.*, godność, dostojeństwo hospodara; prowincje, rządzone przez hospodara; hospodar z żoną.

Hospodyn, *młr.*, pan; ksiądz.

Hossa, *fr.*, zwyżka kursu papierów na giełdzie, spekulacja na tę zwyżkę.

Hostja, *łć.*, opłatek poświęcony, spożywany przy Komunji św., Przenajświętszy Sakrament, komunikant kapłański.

Hotel, *fr.*, dom, do którego zajeżdżają podróżni, dom zajezdny, zajazd, oberża; pałac.

Hotelarz, Hotelista, *fr.*, właściciel hotelu, ten co utrzymuje hotel.

Hotel garni, *fr.*, mieszkanie do najęcia z urządzeniem domowym i usługą; hotel.

Hotentot, murzyn z południowej Afryki; *przen.*, człowiek dziki, bez oświaty.

Hottonja, roślina Okrężnica.

Hozanna—*p.* Hosanna.

Hoży, kwitnący zdrowiem, czerstwy, krzepki, rzeźki, żwawy, nadobny, urodziwy.

Hrabia, *nm.*, *lm.* -owie, jeden z tytułów arystokratycznych, graf.

Hrabianka, *nm.*, córka hrabiego.

Hrabiątko, Hrabicz, *nm.*, syn hrabiego.

Hrabina, Hrabini, *nm.*, żona hrabiego.

Hrabiostwo—*p.* Hrabstwo.

Hrabski, Hrabiowski, *nm.*, należący do hrabiego.

Hrabstwo, Hrabiostwo, *nm.*, tytuł, godność hrabiego; majątek, dobra hrabiego; terytorjum w kraju z tytułem hrabstwa z własnym samorządem; *zbior.*, hrabia z hrabiną.

Hradyszcze, *ukr.*—*p.* Horodyszcze.

Hramota, *ukr.*, dokument piśmienny, list uwierzytelniający, pełnomocnictwo.

Hreczany, *ukr.*, gryczany, z gryczanej mąki.

Hreczka, *ukr.*, gryka, rdest, gryka; siać **h-ę**=gospodarzyć na małem, uprawiać ziemię własnemi rękami.

Hreczkosiej, *ukr.*, grykosiej; *żart.*, ten, co sam koło roli chodzi; gospodarujący na małem; gospodarz wiejski, właściciel ziemski, zawołany gospodarz.

Hreczkowaty, *ukr.*, pewien kolor sierści końskiej.

Hreczuszki (-ów), *ukr.*, *blp.*, placuszki gryczane a. kartoflane na oleju smażone.

Hreczysko, *ukr.*, pole, na którym była hreczka.

Hryć, *ukr.*, prostak, cham, gbur.

Hrymnąć, *prow.*—*p.* Rymnąć.

Hu! *wykrz.*, oznaczający przerażenie, niezadowolenie, zadziwienie: hu! co za zimno! hu! co za mina!

Hu, hu! okrzyk zachęcający; naśl. głosu puszczyka.

Huba, *ukr.*, gąbka, żagiew, roślina z gromady grzybów z rodziny żagwiowatych (fig.); **h.,** *nm.*, miara powierzchni gruntu=24 morgom; gospodarstwo, kolonja.

Hubczasty, *ukr.*, *przym.* od Hubka, zawierający hubkę, opatrzony w hubkę.

Hubiarz, *ukr.*, właściciel huby, t. j. jednej włóki roli.

Hubielica, *ukr.*, roślina z rodziny złożonych.

Hubka, *ukr.*, żagiew, sztucznym sposobem wyrobiona z huby, używana do rozniecania ognia wykrzesanego.

Huciany, *nm.*, *przym.* od Huta (robotnik itd.).

Hucuł, mieszkaniec wschodnich Karpat, góral rusiński (fig.); koń huculski.

Huczeć, wydawać głos gruby i krzykliwy; grzmieć, brzmieć, szumieć (morze, wiatr); rozlegać się (echo); krzyczeć, hukać, wykrzykiwać.

Huczek, *zdr.* od Huk; szum; krzyk, wrzask, łoskot, wrzawa; człowiek krzykliwy; będzie **h.**= wrzawa, zamieszanie, awantura; w *myśl.*, zapędzający w obławie krzykiem zwierza do ostępu.

Hucznie, Huczno, *przysł.* od Huczny; szumnie, z hałasem, głośno; wystawnie, okazale, pokaźnie (**h.** przyjąć gości).

Huczny, Hukliwy, pełen huku, wydający huk, głośno brzmiący, głośny, szumny; wystawny, okazały, pokaźny.

Huf, Hufiec, *nm.*, gromada, kupa; oddział wojska, idący ściśniętemi szeregami; kolumna, zastęp zbrojny, poczet.

Hufnal, Ufnal, *nm.*, gwóźdź od podkowy.

Hugonot, Hugienot, kalwinista francuski z w. XVI i XVII.

Huha! *wykrz.*, pobudzający, zachęcający do wesołości, do raźności w tańcu.

Huk, odgłos gruby i donośny, huczenie, głośne stuknięcie, stuk silny, trzask, łoskot, szum, grzmot, wrzask, krzyk, hałas (**h.** dział, piorunu); w *lm.*, łajania, wrzaski; *przen.*, obfitość, mnóstwo czego, co niemiara (**h.** pieniędzy, wina); z **h-em** na kogo wpaść = z krzykiem, hałasem, łajaniem; więcej **h-u** niż puku = dużo hałasu bez potrzeby; **h.,** puk, stuk, a dalej nic=niepotrzebny hałas.

Hukać, *jdtl.* Huknąć; wydawać huk, robić stuk, łoskot; wydawać huczne okrzyki, krzyczeć; głośno wołać na kogo; odezwać ś. hucznie (**h-ęły** działa, **h-ął** z pistoletu =strzelił, palnął); huczeć, szumieć, hałasować; fukać, łajać; (o sowie) głos wydawać; **h-nąć**=uderzyć, palnąć, upaść z łoskotem.

Hukanie, wydawanie huku, okrzyków hucznych, wołania; fukanie, łajanie; zaspakajanie popędu płciowego (u świń); gonienie się, łachanie się.

Hukier, *hol.*, mały dwu lub trzymasztowy statek holenderski.

Hukliwy, lubiący hukać, skłonny do huku.

Huknąć—*p.* Huczeć, Hukać.

Huku! puku! *wykrz.*, naśladujący huk; krzyk, hałas, awantura.

Hulacki, Hulaszczy, *przym.* od Hulaka; birbancki, rozpustny.

Hulać, przepędzać czas hucznie, wesoło, marnotrawnie; oddawać ś. zapamiętale niepomiarkowanej wesołości; używać, tańczyć całą noc, pić, dokazywać; nadużywać, rozbijać.

Hulaj-dusza—*p.* Hulaka.

Hulajgród, Hulaj gorod, *ukr.*, rodzaj wieżyczki z desek ze strzelnicami, wożonej na kołach lub saniach, służącej do osłony wojska.

Hulaka, żyjący hucznie, wesoło i marnotrawnie; tracący czas na piciu, nadmiernych zabawach i t. p.; birbant.

Hulanka, Hulatyka, huczna, wesoła zabawa, lusztyk, huczne, wesołe przepędzenie czasu, pijatyka.

Hu! la la! okrzyk myśliwski przy dopędzaniu zwierza.

Hulaszczy, Hulacki, hulający, lubiący hulać, wesoło żyjący; rozpustny.

Huligan, Chuligan, uczestnik szajki łupieżców ulicznych, rozbójnik; *pogardl.*, *przen.*, człowiek skrajnie konserwatywnych zasad, zacofaniec.

Hulknąć, *ukr.*, wskoczyć, chlusnąć, buchnąć.

Hultaić, h. ś., *ukr.*, stawać się hultajem, żyć po hultajsku; próżnować, łajdaczyć ś., łotrować ś.

Hultaj, *ukr.*, człowiek bezrolny, włóczęga, tułacz; próżniak, leniuch, leniwiec; zalotnik, bałamut; łajdak, nicpoń, wisus, huncwot, łotr, nic dobrego, ladaco; *nm.*, holkel, zetknięcie ś. dwóch płaszczyzn dachu, gdzie jest rynna; rynna w dachach łamanych.

Hultajka, *ukr.*, kobieta ladaco, łajdaczka, nierządnica; życie hultajskie, rozwiązłe.

Hultajski, *ukr.*, łajdacki, nierządny; próżniaczy; rozwiązły, szelmowski; bigos **h.**, gatunek bigosu z różnych mięsiw; po **h-u** = tak jak robią hultaje; **h-a** trójka = trzech hultajów razem hultających się, wesoła kompanijka.

Hultajstwo, *ukr.*, życie hultajskie; próżniactwo; nierząd, łajdactwo; *zbior.*, hultaje, hałastra.

Hułan, *tat.*—*p.* Ułan.

Hum! *wykrz.*, wyrażający zadziwienie, powątpiewanie, namysł.

Humanista, *łć.*, człowiek wykształcony wszechstronnie na podstawach klasycyzmu; przyjaciel ludzi, ludzkości, filantrop; ludzki, popularny; uczony, filolog, gramatyk.

Humanistyczny, *łć.*, *przym.* od Humanizm; studja **h-e**, wymagające dokładnej znajomości języków starożytnych.

Humanitarność, *łć.*, usposobienie, mające na względzie dobro ludzkie, miłość ludzkości, ludzkie postępowanie, dodatnie przymioty człowieka; ludzkość (w przeciwieństwie do zwierzęcości, brutalności).

Humanitarny, *łć.*, ludzki, mający na względzie dobro ludzkie, z miłości dla ludzi; **h-e** nauki, zajmujące się umysłową stroną człowieka, dotyczące głównie człowieka: etyka, estetyka, filozofja, ekonomja społeczna.

Humanitaryzm, *łć.*, dążenie do humanitarności w kierunku filozoficznym; kierunek komunistyczny.

Humanizm, *łć.*, kierunek wychowania i kształcenia, opierający ś. na literaturze starożytnych Greków i Rzymian i dążący do wyswobodzenia umysłu ludzkiego z więzów dogmatów i formułek.

Humanizować, *łć.*, czynić ludzkim, uczłowieczać, uobyczajniać; **h-na ospa,** szczepionka ospy, zaczerpnięta z człowieka dla zaszczepienia jej na innym człowieku.

Humanjora, *łć.*, *blp.*, to, co uszlachetnia człowieka; nauki wyzwolone, szczególnie filologiczne.

Humbug, *ang.*, kłamstwo, podane w takiej formie, iż zwodzi łatwo wielu łatwowiernych; wielkie kłamstwo, w celu reklamy; szarlatanerja.

Humerał, *łć.*, naramiennik, biała chusta, którą kapłan okrywa szyję i ramiona podczas Mszy św.

Humor, *łć.*, wilgoć, soki w ciele ludzkim, limfa; *przen.*, usposobienie, nastrój ducha (zły, dobry **h.**); wesoły pogląd na świat; wesołość, fantazja (mieć **h.**=być wesołym; stracić na **h-rze** = posmutnieć, być w różowym **h-rze** = być bardzo wesołym, dowcipnym, być podchmielonym); dobroduszna żartobliwość z lekką

ironją połączona; wesołość dowcipna i żartobliwa; w *lm.* **h-y** = kaprysy.

Humorek, *łć.*, *zdr.* od Humor; dobre lub złe usposobienie, kapryszenie; różowy humor: podchmielenie.

Humoreska, *fr.*, powiastka wesołej treści, opowiadanie humorystyczne; krótki utwór muzyczny pełen pogodnego humoru.

Humorysta, *fr.*, opowiadający z humorem, dowcipnie; pisarz obdarzony humorem.

Humorystyczny, *łć.*, pełen humoru, wesołości, dowcipny, zabawny; satyryczno-dowcipny, pobudzający do wesołości, śmieszny.

Humorystyka, *łć.*, rodzaj literatury, której cechą jest humor; *iron.*, rzeczy lub czyny śmieszne, naiwność, niedołęstwo, niekonsekwencje śmieszne w czynach ludzkich.

Humus, *łć.*, ziemia urodzajna, czarnoziem, próchnica.

Huncwocki, Huncfocki, szelmowski, łajdacki, łotrowski.

Huncwot, Huncfot, *nm.*, niegodziwiec, nicpoń, łotr, wisielec; kawałek skóry lub gwoździk przy obcasie buta dla ułatwienia zdejmowania obuwia.

Hunt, *nm.*, wózek do przewożenia rud, węgla i soli w kopalniach (fig.).

Hunter, *ang.*, koń angielskiej rasy, używany do polowania parfors.

Hura! Huraha! Hurra! *wykrz.*, oznaczający wesołość; okrzyk zwycięstwa, powitania, wiwat!

Huragan, *karaib.*, orkan, gwałtowna burza na morzu, wielki gwałtowny wicher.

Hurba, *ukr.*, hurma, kupa, zaspa; tłum ludzi, gromada.

Hurdu-burdu! *wykrz.*, oznaczający stukot, hałaśliwość, niepokój, burdę, fukanie, zawadjactwo.

Hurgot, Hurkot, turkot, łoskot, stuk.

Hurgotać, Hurkotać, stukać, wydawać łoskot, turkotać.

Hurm, Hurma, *ukr.*, kupa, gromada; chmara, masa, wielka ilość.

Hurmem, Hurmą, *przysł.*, tłumnie, gromadą.

Huron, Hurońska formacja, grupa skał osadowych pierwotnych.

Hurt, *nm.*, płoty ruchome do ogradzania na polu bydła lub owiec; *przen.*, stado, trzoda, tabun, gromada; kamień narożny, mający dwa boki pod kątem prostym; ryczałtowa sprzedaż lub kupno; zbiór wielu jednostajnych przedmiotów; **h-em,** na **h.**=wszystko razem, ryczałtem, ogółem.

Hurtować, *nm.*, w hurtach na polu bydło lub owce przez noc trzymać, dla ugnojenia pola; zasilać pole w ten sposób.

Hurtownik, *nm.*, kupiec, hurtem towary kupujący lub sprzedający, angrosista.

Hurtowny, Hurtowy, *nm.*, ryczałtowy, zbiorowy, na wielką skalę.

Hurysa, Huryska, *arab.*, dziewica hoża, młoda, w raju Mahometa, w której objęciach oczekują wiernego niewysłowione rozkosze.

Husar, *węg.*—*p.* Huzar; rozbójnik, korsarz u Serbów.

Husarja, Usarja, *węg.*, *zbior.*, pułki husarskie.

Husarz, Usarz, *węg.*, jeździec pancerny w dawnym wojsku polskim, w przyłbicy, ze skrzydłami u zbroi, uzbrojony kopją; kopijnik (fig.).

Husycki, *przym.* od Husyta; odnoszący się do wyznawców Husa.

Husyt—*p.* Chasyd.

Husyta, wyznawca nauki Jana Husa; w *lm.* **H-ci** = bracia czescy; **h.** a. **h-t** = Chasyd; *przen.*, człowiek mądry, uczony.

Husytyzm, *czes.*, nauka i zasady Husa.

Huś, huś! husiajże mi husiaj! śpiew przy kołysaniu.

Huśla, *czes.*—*p.* Gęśl.

Huślar, *ukr.*, gęślarz, guślarz.

Huśtać, kołysać, bujać; **h. ś.,** kołysać się, bujać się.

Huśtawka, przyrząd do huśtania ś., składający się z krzesła a. deski zawieszonej powrozami na słupach (fig.).

Huśtnięcie, zabujanie, zakołysanie.

Huta, *nm.*, fabryka, w której przetapiają metale lub robią szkło.

Hutman, *nm.*, dozorca huty, hutniczy.

Hutmistrz, *nm.*, urzędnik hutniczy, pilnujący i kierujący robotami w hutach.

Hutnictwo, *nm*, nauka o zasadach chemicznych wytapiania metalów z rud; metalurgja; fabrykacja szkła w hutach.

Hutniczy, *nm.*, *przym.* dotyczący hutnika lub hutnictwa; *rzecz.*, dozorca huty, hutman.

Hutnik, Hutarz, *nm.*, robotnik pracujący w hucie.

Hutor — *p.* Chutor, *p.* Futor.

Huzar, *węg.*, żołnierz z lekkiej jazdy, ubrany i uzbrojony z węgierska (fig.); kiełek wychodzący z pod plewy ziarna moczonego słodu; przednówek, czas głodu.

Huzarka, *węg.* (forma ż od Huzar); żona a. służąca huzarska; rodzaj spencerka węgierskiego.

Huzarski, *przym.* od Huzar; **h-a** pieczeń = pieczeń wołowa przekładana farszem.

Huzia! Huź! *wykrz.*, szczwanie psów; **h.** na kogo=wpaść ostro na kogo z wymówką.

Huź go! huź! Huź ha! — *p.* Huzia.

Hy—*p.* także Hi i Hj.

Hybel—*p.* Hebel.

Hybernować, *łć.*, zimować.

Hybryd, Hybryda, *łć.*, stworzenie, pochodzące z pomieszania dwu rozmaitych gatunków, dwu ras; mieszaniec; wyraz, utworzony z dwu języków.

Hybrydyzm, *łć.*, krzyżowanie ras, mieszanie gatunków.

Hyc! *wykrz.* oznaczający skok, szust; **h.** *rzecz.*, *nm.*, żelazo rozpalone do białości; gorąco, upał.

Hycać, *dok.* **Hycnąć,** skakać, podskakiwać, przeskakiwać, zeskakiwać.

Hycel, *nm.*, sługa katowski, oprawca; łapacz psów; czyściciel miejski; *przen.*, łotr, szubrawiec, hultaj; *żart.*, salceson najpośledniejszy, psi, kadryl.

Hyclówka, żona hycla; *przen.*, łajdaczka.

Hycnąć—*p.* Hycać.

Hycować, *nm.*, puścić silny ogień na wędzące się mięso; rozpalać żelazo do hycu; **h.** a. **hyrować,** podnosić żagle.

Hydliwy, Hydny, ohydny, obrzydliwy.

Hydra, *gr.*, gad, gadzina, smok; *przen.*, zły duch, nieszczęście, przeciwności, zło, ciągle szerzące się, trudne do wykorzenienia; wąż wodny; rodzaj zwierzęcia jamochłonnego drobnych rozmiarów (fig.); **h.** a. wąż: gwiazdobiór.

Hydrat — *p.* Hidrat.

Hydzić, ohydzać, obrzydzać, mazać, mierzić, czernić, szkalować;

h. ś., brzydzić się, mieć wstręt, wstydzić się.

Hyl (-u), miejsce wzniesione, odkryte dla wiatrów, wydma, pustkowie; zawada.

Hymen, *gr.* (*mit.* bożek małżeństwa); *przen.*, wesele, małżeństwo (rozkosze **h-u**); błona dziewicza.

Hymn, *gr.*, wzniosła pieśń religijna, chwale boskiej poświęcona; pieśń uwielbienia; **h.** narodowy= pieśń narodowa, patrjotyczna.

Hymnista, *gr.*, śpiewak hymnów.

Hymnologja, *gr.*, historja śpiewu kościelnego; literatura pieśni nabożnych, kościelnych.

Hymnopis, autor hymnów.

Hypostyl, *gr.*, kryty krużganek, kryta kolumnada.

Hyr, Chyr, *węg.*, głos, echo, wieść, pogłoska; rozgłos.

Hyrny, dumny, pyszny, zarozumiały; kapryśny, bogaty; znany, honorowy.

Hys, Chys, *duńsk. flis.*, wiatr, bijący prosto w żagle, wiatr pomyślny; *przen.*, pod dobrym **h-em** płynąć = mieć powodzenie w czym.

Hysować, Hycować, *duńsk.*, podnosić żagle.

Hyz, pole otwarte, miejsce wyrąbane.

Hyzop—*p.* Hizop.

Hyżo—*p.* Chyżo.

I

I, samogłoska, 9-ta litera alfabetu; znak miękczenia poprzedniej spółgłoski (np. ciało=cało, siwy=śiwy); na początku wyrazów=ji (np. igła=jigła).

I, *spój.*, *przys.*, łączący wyrazy i zdania; =także (i ja nie); =nawet (i słyszeć nie chce; = wciąż (gada i gada bez końca); i—i = równie, niemniej jak (i tu i tam); z zapytaniem=więc (i cóż?).

I, *wykrz.* wyrażający niechęć: i! daj mi pokój!

Iberys, ubiorek, rośl. ogrodowa z rodz. krzyżowych, używana na obwódki klombów.

Ibidem, *łc.*, tamże.

Ibis, *gr.*, ptak podkasały, czaplowaty, żyjący w Afryce północnej (fig.).

Iblis—*p.* Eblis.

Ibsenista, zwolennik poglądów społecz. i filoz. pisarza norwes. Ibsena a. wielbiciel jego dramatów.

I. C., *skr.*, Jezus Chrystus.

Ichmościanka, jejmościanka, imościanka.

Ichmość, *nieod. lm.* od Jegomość i Jejmość: Ichmość państwo.

Ichneumon, *gr.*, szczur Faraona, zwierzę ssące drapieżne, pochodzące z rodziny łasz (fig.).

Ichnografja, *gr.*, sztuka kreślenia planów.

Ichtjofag, *gr.*, człowiek, żywiący się tylko rybami.

Ichtjografja, *gr.*, opisanie ryb.

Ichtjol, *gr.*, związek amonjakalny, otrzymywany przez suchą dystylację kopalnych pozostałości ryb morskich.

Ichtjolit, *gr.*, skamieniałość (kopalna), ryby przedpotopowej.

Ichtjolitologja, *gr.*, opisanie skamieniałości rybich.

Ichtjolog, *gr.*, uczony znawca ryb, opisujący ryby.

Ichtjologja, *gr.*, nauka o rybach.

Ichtjomorficzny, *gr.*, mający rybi kształt.

Ichtjomorfit, Ichljotypolit, *gr.*, odcisk ryby na kamieniu.

Ichtjornis, *gr.*, ptak kopalny uzębiony z kadłubem ryby (fig.).

Ichtjosaurus, *gr.*, rybo-jaszczur, olbrzymie zwierzę przedpotopowe (fig.).

Ichtjotomja, *gr.*, anatomja ryb.

Iczoglan, Iczogłan, *tur.*, pokojowiec turecki.

Idea, Ideja, *gr.*, obraz widomy, wizerunek, postać; pojęcie ogólne, rodzajowe, istota rzeczy (platonicznie); wyobrażenie (kojarzenie **I-i**); pojęcie rozumowe, któremu w doświadczeniu nic nie odpowiada (Kant); pojęcie, myśl, pomysł, myśl przewodnia w działalności, np. **i.** narodowa, działać w imię **i-i**=cel dążeń.

Ideacja, *łć.*, władza umysłowa wytwarzania pojęć; działanie wyobraźni; wytwarzanie i łączenie pojęć.

Idealista, *gr.*, zwolennik idealizmu, człowiek w myślach i postępkach kierujący się ideałami; ten, co wszystko idealizuje, wystawia w idealnym świetle, zapatrujący się na rzeczy idealnie; lekceważący rzeczywistość, marzyciel, ideolog (for. ż. **Idealistka**).

Idealistyczny, *gr.*, idealizmem nacechowany, w duchu idealizmu pojęty.

Idealizacja, Idealizowanie, *gr.*, *rzecz.* od Idealizować.

Idealizm, *gr.*, pogląd filozoficzny uznający tylko ideje za byt realny (błędnie zamiast spirytualizm); kierunek myśli lubujący się w ideałach; pogląd na życie opierający się nie na rzeczywistości, lecz na idei; idealizowanie rzeczywistości; wymaganie od sztuki, by podnosiła rzeczywistość do ideału; marzycielstwo; **i.** realny, teorja filozoficzna, usiłująca pogodzić idealizm z realizmem.

Idealizować, *gr.*, kształtować coś rzeczywistego podług idei; wyobrażać sobie, że coś jest doskonałem; *przen.*, wystawiać coś w lepszym świetle, niż ono jest w rzeczywistości, przedstawiać coś ułomnego jako doskonałe.

Idealnieć, *gr.*, stawać się idealnym, przybierać cechy ideału.

Idealność, *gr.*, właściwość tego, co jest idealne; istnienie tylko w idei, w myśli; kierunek idealny; doskonałość, odpowiadająca powziętej idei.

Idealny, *gr.*, w idei istniejący (przeciwieńs.: realny), wymarzony, urojony, imaginacyjny, duchowy (przeciwieńs.: materjalny); doskonały, wzorowy, ideałowi dorównywający; skończenie piękny.

Ideał, *gr.*, wyobrażenie, wcielenie idei; wzór doskonałości niedościgniony, doskonałość; najwyższy cel dążeń; osoba ukochana.

Ideja—*p.* Idea.

Idem, *łć.*, ten sam, to samo; podobnież.

Identyczność, *łć.*, tożsamość, jednoznaczność.

Identyczny, *łć.*, taki sam, zupełnie równy drugiemu, jednakowy, równoznaczny.

Identyfikacja, *gr.*, utożsamienie.

Identyfikować, *łć.*, utożsamiać, brać jedno za drugie.

Ideodynamiczny, Ideomotoryjny *gr.*, **ośrodek**, miejsce w mózgu, będące siedliskiem wyobrażenia ruchowego, oraz będące miejscem wyjścia bodźca, wywołującego ruch; **i-e** ruchy, wykonywane bezwiednie podczas myślenia o nich.

Ideogienja, *gr.*, nauka o powstawaniu idei a. wyobrażeń, część psychologji.

Ideografja, *gr.*, pismo, używające znaków na pojęcia, nie na głosy, dźwięki (np. chińskie).

Ideogram, *gr.*, znak ideograficzny, znak na piśmie, wyrażający pojęcie.

Ideolog, *gr.*, marzyciel; autor pism, traktujących o ideologji.

Ideologja, *gr.*, nauka o ideach, metafizyka; rojenie, pozbawione realnych, praktycznych podstaw albo znaczenia; marzycielstwo.

Ideomotoryjny — *p.* Ideodynamiczny.

Ideoplastja, *gr.*, wpływ wyobraźni na ciało, wpływ jej na przedmioty, znajdujące się zewnątrz osoby, która powzięła jakieś wyobrażenie.

Ideowiec, *gr.*, człowiek idei, skłonny do kierowania się ideą, do służenia idei.

Ideowy, *gr.*, dotyczący idei, zgodny z ideą.

Idjoblasty, *gr.*, komórki roślinne różne od sąsiednich komórek tkanki jednorodnej.

Idjocieć, *gr.*, stawać się idjotą, głupieć.

Idjodynamiczny, *gr.*, posiadający a. wytwarzający siłę własną.

Idjoelektryczne *gr.* **ciała,** złe przewodniki elektryczności.

Idjolatrja, *gr.*, uwielbianie samego siebie.

Idjom, Idjomat, *gr.*, właściwość językowa; narzecze prowincjonalne, djalekt.

Idjomatografja, Idjomatologja, *gr.*, nauka o gwarach, opis narzeczy, badanie narzeczy.

Idjopatyczny, *gr.*, właściwy sobie, samodzielny; **i-a** choroba, samoistna, niezależna od innej choroby.

Idjoplazma, *gr.*, część protoplazmy.

Idjosynkrazja, *gr.*, usposobienie osobnicze, osobista odrębność w upodobaniach i wstrętach; nienormalne odczuwanie pewnych wrażeń zmysłowych; wstręt do pewnych pokarmów, zwierząt, przedmiotów, zapachów i t. p. lub upodobanie w rzeczach wstrętnych, przykrych.

Idjota (forma ż. **Idjotka**), *gr.*, niedołęga umysłowy, niedorozwinięty, kretyn; *przen.*, głupiec, nieuk.

Idjotyczny, *gr.*, głupi, niemądry.

Idjotykon, *gr.*, słownik wyrazów gwarowych, używanych w jakiej okolicy.

Idjotyzm, *gr.*, niedołęstwo umysłowe, stan chorobliwy od urodzenia; *przen.*, głupota.

Idol, *gr.*, wyobrażenie boga, bożyszcze

Idololatrja, *gr.*, bałwochwalstwo.

Idyliczny, *przym.* od Idylla; sielankowy, pasterski, wiejski; niewinny, prosty.

Idylla, *gr.*, sielanka, obrazek z życia sielskiego; poemat sielankowy, bukolika, poemat pasterski.

Igielnica, Igielniczka, Igielnik, puszeczka do igieł, rurka zamykana do trzymania igieł.

Igielny, *przym.* od Igła.

Igiełka, mała igła; **i.** magnesowa=sztabka stalowa, osadzona na sztyfcie w busoli wskazująca stronę północną.

Igiełkowaty, mający kształt igiełki.

Iglarz, ten, co wyrabia igły (forma żeńs **Iglarka**).

Iglasty, okryty igłami, szpilkowy, szyszkowy (las **i.**); podobny do igły.

Iglica, wielka igła; szpilka podwójna do włosów; drut do robienia pończoch; ostry wierzchołek góry, wieży, szpic; niewielka ryba morska, przypominająca rośliny wodne (fig.).

Iglicówka, rodzaj karabinu z mechanizmem odtylcowym.

Igliczka, drut z uszkiem w kształcie igły do przeciągania tasiemki; prątek do roboty siatkowej.

Iglicznik, roślina z rodziny bodziszkowatych.

Igliwie, *zbior.*, igły na drzewach iglastych; wywar z tych igieł.

Igła, cienkie szpiczaste narzędzie stalowe do szycia; jak z **i-y** =nowiutki, świeżutki; cygańska **i.** =igła długa do szycia worów; *przen.*, szycie (pracownica **i-y** = szwaczka); szczyt, iglica, szpic; liść tęgi szydłowaty na drzewie żywicznym, szpilka; w *fiz.*, **i.** magnesowa = strzałka magnesowa, podparta tak, że się może dowolnie obracać po płaszczyźnie poziomej (**i.** zboczeń) (fig.) albo pionowej (**i.** nachyleń); sztyft w strzelbie uderzający w nabój.

Igława, roślina z rodziny szyszkowych; araukarja.

Ignam albo **Jamy,** bulwy mączyste różnych gatunków pochrzynu (Dioscorea), rośliny podzwrotnikowej (fig.).

Ignominja, *łć.*, hańba, niesława, zniewaga.

Ignorancja, *łć.*, niewiadomość, nieświadomość, nieuctwo.

Ignorant, *łć.*, człowiek ciemny, nieświadomy, nieuk (forma *żeńs.* **Ignorantka**).

Ignorantyzm, *łć.*, system utrzymania ciemnoty.

Ignorować, *łć.*, nie wiedzieć o czym, nie chcieć o czym wiedzieć, umyślnie na coś nie zważać, lekceważyć.

Igrać, bawić się swawolnie, figlować, żartować, robić sobie z czegoś zabawkę (los igra z człowiekiem, kot igra z myszą); **kpić,** drwić z czego.

Igraszka, zabawką; facecja, żarty, figle, swawola, drwiny; **i.** słów =dowcipne wyrażenie.

Igrek, litera Y, ipsylon.

Igrzysko, zabawa; w *lm.*, zabawy ludowe, gonitwy, wyścigi, zapasy, popisy publiczne (**i.** olimpijskie); igraszka, zabawka; stać ś. **i-iem** losu=znaleźć ś. niespodzianie w nieszczęśliwym położeniu.

Iguanodon, *gr.*, wielki jaszczur z epoki przejściowej między jurajską a kredową (fig.).

Igumen, Ihumen, Hegumen, *gr.*, w kościele wschodnim przełożony nad zakonnikami.

Igumenja, Ihumenja, *gr.*, przełożona nad zakonnicami w kościele wschodnim.

Ikara lot, doznanie zawodu w zbyt śmiałych i ambitnych projektach; **I. poloty,** zbyt wysokie niedoścignione dążenia.

Ikarja, *gr.*, wymarzona kraina szczęścia.

Ikon, Ikona, *gr.*, obraz święty; *przen.*, porównanie, obraz.

Ikonodul, *gr.*, obrońca czci obrazów świętych.

Ikonografja, *gr.*, opisanie starożytnych obrazów i posągów, badanie obrazów, rzeźb i utworów sztuki chrześcijańskiej pod względem religijno-historycznym.

Ikonoklasta, *gr.*, przeciwnik czci obrazów; burzyciel obrazów, obrazoburca.

Ikonolatrja, *gr.*, czczenie obrazów, jako uzmysłowienia bóstw i świętości.

Ikonologja, *gr.*, znajomość symbolicznego znaczenia obrazów, znajomość sposobów używania symbolów w obrazach, mowa figuryczna przez obrazy.

Ikonostas, *gr.*,

ścianka z obrazami świętych pomiędzy nawą a prezbiterjum w cerkwiach (fig.).

Ikosaedr, *gr.*, dwudziestościan (postać krystalograficzna).

Ikosytetraedr, *gr.*, dwudziestoczterościan prawidłowy.

Ikra, jajka zwierząt kręgowych zimnokrwistych (ryb); łydka, muskuły w łydce.

Ikrowiec, Ikrzyca, wapień ziarnisty.

Ikrzak, ryba samica, składająca ikrę.

Ikrzasty, obfitujący w ikrę.

Ikrzyć się (o rybach), puszczać ikrę, parzyć się, trzeć się.

Ilarcha, *gr.*, dowódca oddziału w starożytnej Grecji.

Ilasty, mający w składzie ił.

Ile, *przysł.*, o ile = jak wiele (z domyślnym tyle), jak dalece; o **i.** pamiętam; dam mu, **i.** będę mógł, **i.** głów, tyle sposobów myślenia); przy imionach męskich: ilu? pytając = jak wiele?: **i.** osób? **ilu** było mężczyzn?; = jako: jako obywatel, płacę podatki; zwłaszcza, mianowicie, osobliwie, nadewszystko; **i. że**=tembardziej, że; **i. tyle**=nieco.

Ile, *gr.*, w dawnym wojsku greckim oddział jazdy złożony z 200 ludzi.

Ilekolwiek, Ilekolwiekbądź, *przys.*, jakakolwiek liczba, ilechcąc.

Ilekroć, *przys.*, ilekolwiek razy, ile razy, każdym razem; z zapytaniem=ile razy?

Ilekrotnie, Ilokrotnie, *przys.*, ile razy.

Ilekrotny, Ilokrotny, ile razy powtórzony.

Illacja, *łć.*, podanie ustne jednostronne do sądu albo urzędu, z powodu pominięcia jakiegoś dowodu ważnego; dochód, przychód.

Illacyjny, *łć.*, jednostronny (wyrok).

Illata, *łć.*, wniosek; majątek posagowy żony, wiano.

Illegalny, *łć.*, nielegalny.

Illogistyczny, *gr.*, nielogiczny.

Ilma, Ilmak, roślina wiąz.

Iloczas, w *prozodji:* długość czasu na wymówienie samogłoski a. zgłoski (*łć.*, quantitas), krótkość a. długość zgłoski; prozodja.

Iloczyn, w *arytm.*, wynik mnożenia liczb (produkt).

Ilokrotny, ile razy powtórzony.

Iloraki, ilu gatunków, liczb itp.

Ilorako, ilu sposobami.

Ilorakość, ilość gatunków albo sposobów, rozmaitość.

Iloraz, w *arytm.*, wynik dzielenia liczb.

Ilostka, część ilości, będąca sama dla siebie oddzielną ilością

Ilościowo, pod względem ilości, z uwagi na ilość.

Ilość, w *matem.*, wszelka wielkość ogólna, liczba powstająca z jednostek; pewna liczba, wielość; część, doza; zakres przedmiotów albo pojęć podpadających pod jedno pojęcie; w *fiz.*, **i.** ruchu ciała: iloczyn masy przez jego prędkość.

Ilota, *gr.—p.* Helota.

Iluminacja, *łć.*, oświetlenie uroczyste, ozdobne; kolorowanie farbami rękopisów średniowiecznych.

Iluminat, *łć.*, zwolennik powrotu ludzkości do urządzeń patrjarchalnych (nazwa wolnomyślnych sekciarzy niemieckich z końca wieku XVIII).

Iluminator, *łć.*, oświetlający; okno kajuty okrętu; kolorujący rysunki farbami.

Iluminować, *łć.*, oświetlać uroczyście; oświecać; ozdabiać farbami, kolorować (inicjały w rękopisach średniowiecznych).

Ilustracja, *łć.*, rysunek, rycina w książkach albo w pismach, objaśniająca tekst; czasopismo ozdobione rycinami, obrazkami;

wyświetlenie, wyjaśnienie, powołanie się na jakiś fakt, dla wyjaśnienia czegoś.

Ilustrator, *łć.*, rysownik, robiący ilustracje; objaśniający fakty.

Ilustrować, *łć.*, ozdabiać pismo lub dzieło rycinami; objaśniać, wyświetlać.

Ilustrowany, *łć.*, ozdobiony rycinami, obrazkowy.

Iluzja, *łć.*, złudzenie, omamienie; rodzaj lekkiej, jedwabnej przezroczystej tkaniny.

Iluzjonerstwo, *łć.*, karmienie ś. złudzeniami, kierowanie się nadziejami złudnemi, nieziszczalnemi.

Iluzjonista, *łć.*, dający się powodować złudzeniom; wyznawca iluzjonizmu, magik.

Iluzjonizm, *łć.*, doktryna, według której wszystko jest złudzeniem.

Iluzoryczny, Iluzyjny, *łć.*, złudny, zwodniczy, pozorny.

Ił, nazwa niektórych skał okruchowych, pozornie jednorodnych, rzeczywiście zaś złożonych z miałkich ziarn i różnych łuszczek mineralnych, spojonych z sobą wapiennym a. gliniastym lepiszczem; muł, naniesiony przez wodę gliniasty i wapienny.

Iłki, mażący się jak ił.

Iłowacieć, iłowatym ś. stawać.

Iłować, ubijać iłem.

Iłowaty, zachowujący własność iłu, zawierający w sobie ił.

Iłowy, złożony z iłu.

Im... — *p.* także Imm...

Im—tym, *spój.*, wyrażający stosunek: **im** prędzej, tym lepiej; o ile.

Imać, *dok.* Jąć; brać, chwytać, łapać, pojmać; jąć z *bezokol.* = począć, zacząć (jął płakać).

Imać się, Jąć się czego, kogo, chwytać ś., wziąć ś.

Imadło, śrubsztak, kleszczyki (f.) (*zdr.* **Imadełko**).

Imaginacja, *łć.*, wyobraźnia, urojenie, przywidzenie, fantazja.

Imaginacyjny, *łć.*, istniejący tylko w wyobraźni, urojony; skłonny do urojeń.

Imaginatyk, *łć.*, chory na imaginację, fantastyk, pełen przywidzeń.

Imaginować *łć.* **sobie co**, wyobrażać, wystawiać sobie co w myśli, wymarzyć, roić.

Imago, *łć.*, obraz, wizerunek; owad zupełnie wykształcony.

Imakulacja, *łć.*, niepokalaność.

Imakulacyjny, *łc.*, nieskazitelny.

Imam, Iman, *arab.*, uczony duchowny mahometański, przełożony meczetu, sędzia duchowny.

Imanen- — *p.* Immanen-.

Imaterjalista, *fr.*, wyznawca zasad immaterjalizmu.

Imatrykuł- — *p.* Immatrykuł-.

Imberb, *fr.*, młokos, młodzieniaszek.

Imbibicja, *łć.*, wsiąkanie, zdolność pochłaniania wody, właściwa tkankom zwierzęcym i roślinnym.

Imbier, Imbir, roślina z rodziny imbierowatych (fig.); proszek z korzeni tej rośliny; zadać komu pieprzu z **i-em**= powiedzieć komu gorzką prawdę.

Imbrolio, *wł.*, zamieszanie, zawikłanie; w *muz.*, złączenie dwóch tematów muzycznych o różnym takcie.

Imbryk, *tur.*, naczynie do zaparzania herbaty, kawy, lub gotowania wody (fig.) (*zdr.* **Imbryczek**).

Imć, *skr.* Jegomość, Jejmość.

Imienie, majętność rodowa, posiadłość, dobro, fortuna; inwentarz żywy, bydło.

Imieniny, *blp.*, rocznica nadania imienia chrzestnego, dzień patrona.

Imienniczka, kobieta tegoż imienia; obchodząca swoje imieniny.

Imienniczy, tego samego imienia, tej samej nazwy.

Imiennie, *przys.*, po imieniu.

Imiennik, mężczyzna tegoż imienia lub nazwiska z innym.

Imienny, od imienia; zawierający imiona i nazwiska (lista **i-a**); wartość **i-a**=nominalna.

Imiesłów, słowo, w *gram.* (=*łć.*, participium), forma czasownikowa w postaci przymiotnika, ale wyrażająca czynność, czas tej czynności i rodzaj.

Imię, (-enia, *lm.* -ona); nazwa; miano dane komu na chrzcie (**i**-chrzestne); nazwa albo nazwisko osoby lub rzeczy (nazwać po imieniu=wyraźnie, bez ogródki); w **I.** Ojca (Boga) = co znowu! co się stało!; w **I.** Pańskie (w imieniu Boga; reputacja, opinja (dobre, złe **i.**); w imieniu czyimś= w zastępstwie, z upoważnienia; z imienia=na pozór, pozornie; w *gram.*, wyraz, oznaczający osobę, rzecz lub ich przymiot czyli rzeczownik, przymiotnik, zaimek i liczebnik.

Imionisko, przezwisko.

Imionnik, pamiętnik, album do wpisywania przygodnych poezji; sztambuch.

Imitacja, *łć.*, naśladowanie, naśladownictwo; przedmiot podrobiony, naśladujący podobny przedmiot cenny.

Imitator, *łć.*, naśladowca.

Imitować, *łć.*, naśladować, udawać co a. kogo, podrabiać co.

Immanencja, *łć.*, przyrodzona właściwość jakiego przedmiotu w nim tkwiąca; w teologji: nieodłączność przyrody od ducha bożego, który w niej tkwi.

Immanentny, w *fil.*, tkwiący w czemś, zamknięty w obrębie jakiejś rzeczy lub pojęcia, wsobny, (przeciwieństwo: transcedentny).

Immaterjalizm, *fr.*, pogląd filozoficzny, zaprzeczający duszy bytu materjalnego, lecz uważający ducha za byt właściwy.

Immatrykulacja, *łć.*, wpisanie kogo do matrykuł uniwersyteckich w poczet studentów; zapisanie do regestrów trybunalskich.

Immatrykulować się, *łć.*, zapisywać się w poczet studentów uniwersytetu.

Immersja, *łć.*, część składowa mikroskopu do badania bakterji; zanurzenie, pogrążenie (np. w płynie); w *astr.*; wejście jakiej planety w cień innej planety.

Immigracja, *łć.*, przybycie, przybywanie osadników, ludności obcej do kraju, przywędrowywanie, napływ obcej ludności.

Immigrant, *łć.*, obcy przybysz, przybywający, osadnik.

Immisja, *łć.*, urzędowe wprowadzenie w posiadanie.

Immortele, *fr.*, kwiatki nieśmiertelniki.

Immunitacja, *łć.*, uwolnienie od czego, od podatków, od obowiązków.

Immunitas, Immunitet, *łć.*, uwolnienie od płacenia podatków i innych powinności; swoboda, przywilej.

Immunizacja, *łć.*, zabezpieczenie przed szkodliwym wpływem jakiego zarazka chorobotwórczego, uodpornienie.

Immunizować, *łć.*, zabezpieczyć od jakiej choroby zakaźnej uodpornić.

Imortalizacja, *łć.*, unieśmiertelnienie, zapewnienie wiecznej pamięci.

Imość *zam.* **Jejmość**; **Imościanka** *zam.* **Jejmościanka**; *zdr.* **Imościulka, Imościunia.**

Imparcjalność, *łć.*, bezstronność.

Imparcjalny, *łć.*, bezstronny.

Impas, *fr.*, ulica bez wyjścia; w grze w wista: bicie kartą młodszą w nadziei, że przejdzie.

Impasować, *fr.*, mając dwie silne karty, bić młodszą z nich, lażować; minąć, przepuścić.

Impastować, *wł.*, albo impasto malować: nakładać grubo farbami, przy podmalowywaniu; w *sztycharstwie:* zacierać punkty i rysy.

Impatrować, *łć.*, umacniać, utwierdzać.

Impedjować, *łć.*, przeszkadzać, wstrzymywać.

Impedycja, *łć.*, zawikłanie, przeszkody.

Impegnować, *łć.*, wziąć albo dać w zastaw.

Impenitencja, *łć.*, trwanie w grzechu, zatwardziałość.

Imperator, *łć.*, cesarz; wódz naczelny u starożytnych Rzymian.

Imperatorowa, *łć.*, cesarzowa.

Imperatyw, *łć.*, w *fil.* nakaz kategoryczny; zasada moralna obowiązująca powszechnie i bezwzględnie; w *gram.*, tryb rozkazujący, rozkaźnik.

Imperfekcja, *łć.*, niedokładność, wada.

Imperial, *fr.*, wielki format papieru 30 $\times$ 20 cali; siedzenie na wierzchu omnibusu (fig.); rodzaj tańca ośmioosobowego, z figurami.

Imperjalista, *łć.*, zwolennik imperjalizmu, stronnik cesarstwa.

Imperjalizm, *łć.*, rządy, zasady monarchiczne rządów cesarskich; idea panowania nad światem.

Imperjał, *łć.*, moneta złota = 15 rublom (dawniej 10 rublom).

Imperjum, *nieod.*, *łć.*, cesarstwo, państwo.

Impertynencja, *łć.*, niegrzeczność, grubjaństwo, obelga; zuchwalstwo.

Impertynencki, *fr.*, *przym.* od Impertynent; niegrzeczny, wyzywający, grubjański, zuchwały, ubliżający.

Impertynent, *fr.*, grubjanin, obrażający, zuchwalec.

Impertynent-blond, *fr.*, kolor włosów rudawo-jasny.

Impet, *łć.*, pęd, siła, zapęd; *przen.*, zapęd, uniesienie, napad.

Impetycja, *łć.*, rozszczenie pretensji, praw.

Impetyczny, *łć.*, popędliwy, porywczy, unoszący ś., gwałtowny, niepohamowany.

Impetyk, *łć.*, człowiek impetyczny, gwałtowny, porywczy, popędliwy, unoszący ś., gwałtownik.

Implantacja, *fr.*, wszczepianie, osadzanie.

Implecja, *łć.*, roczna produkcja soli w kopalni.

Implikacja, *łć.*, wplątanie kogo w co, wciągnięcie; zaangażowanie, przypozwanie do sprawy; tkwienie.

Implikować, *łć.*, wmieszać, wciągać, wtrącać.

Imploracja, *łć.*, oskarżanie, błaganie o pomoc.

Implorant, *łć.*, oskarżyciel.

Implorat, *łć.*, oskarżony.

Imponować, *łć.*, wzbudzać w kim poszanowanie, podziw lub obawę, robić nakazujące wrażenie; chcieć przewodzić nad kim.

Imponujący, *łć.*, budzący podziw, okazały, wspaniały, pyszny.

Import, **Importacja**, *łć.*, przywóz, dowóz (towarów z zagranicy).

Importacja, *łć.*, dowody złożone w sądzie.

Importancja, *fr.*, znaczenie, waga.

Importer, *fr.*, kupiec, sprowadzający towary z zagranicy, hurtownik.

Importować, *łć.*, wwozić coś, sprowadzać towary z zagranicy.

Importowany, *łć.*, sprowadzony z zagranicy.

Importun, *łc.*, natręt.

Importunja, *łc.*, natręctwo.

Importunować, *łc.*, nalegać.

Impost, *wł.*, dolne zakończenie sklepienia a. arkady w kształcie gzymsu nad filarem (fig.).

Impostor, *łc.*, oszust; fałszujący pisma i zdania innych; broniący rozmyślnie twierdzeń pokręconych; błędnych.

Impostura, *łc.*, oszustwo.

Impotencja, *łc.*, niemoc męska, niemożność, niezdolność; niemoc płciowa.

Impotens, *łc.*, dotknięty niemocą płciową, niedołęga.

Impozycja, *łc.*, położenie rąk na kogo w celu błogosławieństwa; nałożenie podatków; dumne obejście się; narzucenie swej woli.

Impregnować, *fr.*, nasycać ciało stałe płynem, roztworem (np. papier woskiem, tkaninę, włókno drzewne i t. p.).

Imprekacja, *łc.*, przekleństwo, złorzeczenie; zaklinanie.

Impres, *łc.*, sztuka drukarska, druk.

Impresarjo, *wł.*, przedsiębiorca przedstawień teatralnych lub koncertów.

Impresja, *łc.*, wrażenie, nacisk, wywarcie wpływu; skutek; wyobrażenie; w *mat.*, działanie.

Impresjonista, *łc.*, malarz lub poeta, kierujący ś. zasadą impresjonizmu.

Impresjonistyczny, *przym.* od Impresjonizm.

Impresjonizm, *łc.*, kierunek sztuki a. twórczości artystycznej, uganiający się za wszystkiem, co wywiera silne wrażenie, bez względu na wartość tego wrażenia; w *malar.*, kierunek, kładzący nacisk głównie na efekty kolorystyczne, osiągane przez skombinowanie plam barwnych.

Impreza, *wł.*, zamysł, przedsięwzięcie; przedsiębiorstwo operowe lub koncertowe.

Improduktywny, *łc.*, nieproduktywny, nietwórczy.

Impromptu, *łc.*, rzecz zrobiona naprędce, bez przygotowania.

Improwizacja, *łc.*, mowa, poezja albo muzyka bez przygotowania, tworzenie odrazu bez przygotowania, z natchnienia; *przen.*, zmyślenie, opowiadanie nieprawdziwe.

Improwizator, *wł.*, mówiący, śpiewający lub grający bez przygotowania, z natchnienia, wygłaszający wiersz na dany temat bez przygotowania.

Improwizować, *wł.*, mówić, śpiewać lub grać co bez przygotowania, tworzyć odrazu; *żart.*, zmyślać coś.

Impudencja, *łc.*, bezczelność, bezwstyd

Impugnować, *łc.*, zbijać, zwalczać, odpierać, niedozwalać.

Impuls, *łc.*, popęd, wprawienie w ruch, bodziec, zachęta, pochop.

Impulsyjność, Impulsywność, *łc.*, powodowanie się popędami, popędowość.

Impulsyjny, Impulsywny, *łc.*, powodujący ś. popędami.

Imputacja, *łc.*, przypisanie co komu, posądzanie, obwinianie.

Imputować, *łc.*, przypisać co komu, posądzać o co, obwiniać, wmawiać co w kogo.

Imunitacja, *łc.*, uwolnienie od obowiązków, od podatków.

Inaczej, *przyst.*, nie tak, innym sposobem; w przeciwnym razie.

Inaczyć, odmieniać.

Inadekwantny, *łc.*, nie wyczerpujący treści tego, co powinno być wypowiedziane, niedostateczny, niedopasowany.

Inakcja, *łc.*, bezczynność.

Inaki, Inakszy, inny, inszy, innego rodzaju.

Inamorować się, *łć.*, zakochać się, rozmiłować się.

Inanicja, *łć.*, osłabienie z braku pożywienia.

Inartykulacja, *łć.*, zapisanie w archiwach państwa.

Inartykulować, *łć.*, zapisać w archiwach państwa (np. umowę zawartą z innym państwem).

Inauguracja, *łć.*, uroczyste rozpoczęcie, otwarcie, poświęcenie, uroczyste wprowadzenie na urząd; instalacja.

Inauguracyjny, *przym.* od Inauguracja; mowa **i-a** = uroczyste zagajenie; rozprawa **i-a** = rozprawa napisana dla otrzymania stopnia akademickiego.

Inaugurować, *łć.*, uroczyście rozpoczynać, otwierać; **i.** nową erę = rozpoczynać nowy okres.

Inād, skąd **i.** = z innego miejsca; pod innym względem.

Inblanko, *wł.*, blankiet wekslowy nie wypełniony, tylko z podpisem.

Incepta, *łć.*, w *muz.*, nadawanie tonu.

Incest, *łć.*, kazirodztwo.

Inchoacja, *łć.*, rozpoczęcie sprawy, zagajenie.

Incydencja, *łć.*, podanie do sądu, przypadanie spraw w sądzie.

Incydens, Incydent, *łć.*, wypadek, zajście; uboczna okoliczność.

Incydentalny, *łć.*, uboczny, dodatkowy do głównej sprawy; **i-a** skarga = w której strona pozwana wytacza pozywającej nawzajem sprawę; zarzut sfałszowania, ujawnionego wśród procesu; **i-a** decyzja = wyrok sądowy, rozstrzygający sprawę uboczną, związaną ze sprawą główną, jeszcze nie rozstrzygniętą.

Incytować, *łć.*, pobudzać, drażnić.

Incyzja, *łć.*, chirurgiczne nacięcie ciała, wycięcie.

Ind, *łć.*, pierwiastek metaliczny z gromady glinowców.

Indagacja, *łć.*, badanie oskarżonego, śledztwo.

Indagator, *łć.*, badający, sędzia śledczy.

Indagować, *łć.*, badać oskarżonego, śledzić; **i.** co = rozstrząsać; poszukiwać.

Indeks, *łć.*, wskazówka na zegarze; palec wskazujący (drugi); spis książek; wykaz książek, przez Kościół zakazanych; spis rzeczy, skorowidz, treść, rejestr.

Indemnizacja, *łć.*, wynagrodzenie strat i szkód, odszkodowanie, spłata, powetowanie.

Independencja, *łć.*, niezależność, niepodległość.

Independentyzm, *łć.*, zasada niezależności, samodzielności.

Inderak, *nm.*, spódnica.

Indermach, *nm.*, tylna część domu.

Indeterminizm, *łć.*, system filozoficzny, oparty na istnieniu wolnej woli, niezależnej od konieczności, niepodległej prawom działania; teorja wolnej woli.

Indolencja, *łć.*, zobojętniałość, nieczułość, przytępienie, ospałość.

Indolog, *łć.*, uczony badacz Indji.

Indor, indyk samiec, duży indyk; *przen.*, człowiek gwałtowny.

Indos, Indosament, *wł.*, cesja, odstąpienie wekslu na rzecz drugiego, zaznaczone na odwrotnej stronie, żyro.

Indosant, *wł.*, odstępujący weksel, żyrant.

Indosarjusz, Indosat, *wł.*, ten, na którego rzecz odstąpiono weksel.

Indosować, *wł.*, odstępować weksel komu drugiemu, wyrażając to stosownym napisem na drugiej stronie.

Inducja, *łć.*, zawieszenie broni, rozejm.

Indukcja, *łc.*, w *log.*, wnioskowanie ze szczegółów o ogóle, z części o całości, ze spostrzeżeń i doświadczeń o prawach ogólnych, nawodzenie; w *fiz.* wywoływanie ś. wzajemne elektryczności i magnetyzmu lub elektryczności przez elektryczność (fig.), magnetyzmu przez magnetyzm, wzbudzanie prądów przez prądy a. przez magnesy.

Indukcyjny, *przym.* od Indukcja; metoda **i-a**=indukcja; prądy **i-e**= prądy wtórne, wzbudzone przez prądy, cewka **i-na** = zwój drutu, przeprowadzający prądy **i-ne.**

Indukować, *łc.*, wnioskować według metody indukcyjnej.

Indukt, *łc.*, wniosek, wywód; wprowadzenie sprawy wobec sądu.

Induktor, *łc.*, zbroja, kotwica, przyrząd w maszynie dynamo-elektrycznej, wzbudzający prądy.

Indulgiencja, *łc.*, pobłażanie, darowanie winy, rozgrzeszenie, odpust.

Indult, *łc.*, zwolnienie, dane przez władzę duchowną od obowiązujących przepisów, dyspensa.

Industrja, *łc.*, przemysł.

Industrjalizacja, *łc.*, uprzemysłowienie (kraju).

Industrjalizm, *łc.*, przewaga kierunku przemysłowego.

Industrjalny, **Industryjny**, *łc.*, przemysłowy, dotyczący przemysłu.

Indycht, *wł.*, farbka do prania bielizny, lazurek — *p.* Indygo.

Indyczę, *łc.*, pisklę indyków.

Indyczka, *łc.*, samica indycza (fig.); *przen.*, kobieta kłótliwa, złośnica; kobieta ograniczona.

Indyczyć się, *łc.*, zaczerwieniać ś. ze złości jak indyk, nadymać ś., puszyć ś. jak indyk, gniewać ś., złościć ś., czupurzyć ś., najeżać ś.

Indyferencja, *łc.*, obojętność.

Indyferentny, *łc.*, obojętny.

Indyferentyzm, *łc.*, obojętność, szczególniej w rzeczach religijnych, oziębłość.

Indygiena, **Indygien**, *łc.*, tubylec, krajowiec.

Indygienat, *łc.*, prawo obywatelstwa w Rzeczypospolitej polskiej, udzielane cudzoziemcom.

Indygiencja, *łc.*, bieda, nędza.

Indygienować, *łc.*, obdarzać indygienatem.

Indygiestja, *łc.*, niestrawność.

Indygnacja, *łc.*, gniew, oburzenie.

Indygo, **Indygowiec**, *hiszp.*, roślina z rodziny motylkowatych (fig.); barwnik ciemnobłękitny — *p.* Indycht.

Indyk, *łc.*, **Jędor**, ptak kurowaty z podrodziny czubatek (fig.); kwita z byka za **i-a** = niekorzystna zamiana.

Indykacja, *łc.*, wskazanie; w *leczn.*, wskazówki lecznicze i oznaki, dotyczące choroby.

Indykator, *łc.*, przyrząd do mierzenia i ciśnienia pary w cylindrze maszyny parowej, do notowania pracy, wykonywanej przez maszynę; siłowskaz.

Indykcja, **Indykt**, *łc.*, poczet rzymski, w kalendarzach: cykl 15-letni, służący do obliczania dnia, w którym przydada Wielkanoc; zwołanie soboru kościelnego; oznajmienie; **i.** rzymski=okres 15-letni, używany w bullach papieskich, jako rachuba czasu.

Indykolit, *gr.*, gatunek turmalinu niebieskiego.

Indywiduacja, *łc.*, wyosobnienie, poczucie swej odrębnej osobowości.

Indywidualista, *łć.*, zapatrujący ś. na wszystko z osobistego punktu widzienia; zwolennik swobody przekonań, choćby kosztem karności społecznej.

Indywidualizacja, *łć.*, uwzględnienie charakteru indywidualnego jednostek; rozwój właściwości osobniczych.

Indywidualizm, *łć.*, pogląd, według którego jednostka ludzka, ze swoją odrębną naturą, uznaje się za czynnik zasadniczy ustroju i rozwoju społecznego; system społeczny a. państwowy, oparty na uznaniu interesów jednostki za cel praw i instytucji bez względu na interesy ogółu; niezależność umysłowa; sposób osobistego zapatrywania się na rzeczy; temperament indywidualny artysty.

Indywidualizować, *łć.*, rozważać osobno, wydzielać, wyodrębniać indywidua, osobniki; rozważać coś jako odrębną w sobie całość (np. **i.** chorobę); w *estet.*, charakteryzować coś za pomocą rysów, znamionujących usposobienie a. nastrój chwili; **i. ś.** wyodrębniać ś. jako osobnik, wydzielać ś., wyosobnić ś. z masy, z gatunku.

Indywidualnie, *fr.*, osobiście, w sposób sobie właściwy.

Indywidualność, *łć.*, ogół cech, wyodrębniających jednostkę albo osobnika; odrębna, wybitna osoba, osobistość.

Indywidualny, *łć.*, należący do osobnika, charakteryzujący go, jemu właściwy, osobisty, odrębny.

Indywiduum, *łć.*, osobnik, jednostka, osoba; *pogardl.*, człowiek zły, lichy, niewiele wart.

Indziej, *przysł.*, na innem miejscu, gdzieindziej.

Inegzekucja, *łć.*, niewykonanie.

Ineksperjencja, *łć.*, brak doświadczenia.

Ineksprymable (-i), *fr.*, *blp.*, *żart.*, spodnie.

Inekwitacja, *łć.*, objęcie w posiadanie majątku wskutek wyroku a. umowy obligacyjnej.

Inercja, *łć.*, nieruchomość, bezsilność, bezwładność; powszechna własność ciał, skutkiem której nie mogą same zmieniać swego stanu.

Inercyjny, *łć.*, bezsilny, bezwładny, wynikający z inercji, bezczynny.

Infamacja, *łć.*, rozgłaszanie o kimś niepochlebnych wiadomości, chociażby nawet prawdziwych.

Infamis, *łć.*, człowiek bez czci, od czci odsądzony, bezecnik, niegodziwy, osławiony.

Infamja, *łć.*, niesława, hańba; nikczemność; bezeceństwo, szkarada; odsądzenie od czci.

Infamjować, Infamować, *łć.*, odsądzać od czci.

Infant, Infantka, *hiszp.*, tytuł książąt i księżniczek domu królewskiego w Hiszpanji i Portugalji; królewicz, królewna; *żart.*, syn, córka.

Infanterja, *fr.*, piechota, wojsko piesze.

Infanterzysta, *fr.*, żołnierz od piechoty.

Infekcja, *łć.*, zepsucie powietrza, zaraza, zarażenie, zakażenie krwi.

Infekcyjny, *łć.*, zaraźliwy, zakaźny: choroby **i-e.**

Infernalja, *łć.*, rzeczy piekielne, djabelskie.

Inferować, *łć.*, wnioskować, wnosić.

Infestować, *łć.*, napadać, trapić.

Infeudacja, *łć.*, nadanie lenności.

Infiks, *łć.*, wstawka, wewnątrz wyrazu wprowadzony dźwięk albo sylaba.

Infiltracja, *fr.*, wsiąkanie, nasiąkanie, przesiąkanie.

Infima, *łć.*, najniższa klasa w dawnych szkołach jezuickich.

Infimista, Infimus, *łć.*, uczeń najniższej klasy, żak, smarkacz.

Infinitezymalny *łć.* **rachunek**, rachunek ilości nieskończenie małych.

Infirmerja, *fr.*, szpital na małą skalę, szpitalik, izba dla chorych przy zakładach (w klasztorze, w więzieniu i t. p.).

Infirmerka, *fr.*, kobieta, doglądająca chorych.

Inflamacja, *łć.*, zapalenie, zaognienie.

Infleksja, *łć.*, załamywanie się promieni światła.

Infleksyjne *łć.* **języki**, języki, nie mające odmian gramatycznych czyli fleksji.

Influenca, Influenza, *wł.*, rodzaj zakaźnej gorączkowej choroby, grypa.

Influencja, *łć.*, wpływ, oddziaływanie; działanie przez wpływ.

Infoljo, *łć.*, w formacie arkusza.

Informacja, *łć.*, objaśnienie; powiadomienie, zasiągnięcie wiadomości; udzielona wiadomość, wskazówki.

Informacyjny, *łć.*, udzielający wiadomości, objaśnień.

Informator, *łć.*, ten, kto objaśnia, poucza, daje wskazówki; książka, zawierająca objaśnienia treściwe z jakiej dziedziny.

Informować, *łć.*, kogo o czem, zawiadamiać, objaśniać, udzielać wiadomości. **i. ś.,** zasięgać wiadomości, wywiadywać ś.

Infrakcja, *łć.*, złamanie przysięgi, zerwanie umowy, układów; przestąpienie prawa.

Infuła, *łć.*, nakrycie głowy biskupa, mitra (fig.); *przen.*, dostojeństwo biskupie, biskupstwo.

Infułat, *łć.*, prałat, mający prawo używania infuły, pastorału i innych oznak biskupich.

Infułata, *łć.*, probostwo, do którego przywiązane jest prawo noszenia infuły.

Infułazja, *łć.*, mieszkanie infułata.

Infułka, *łć.*, grzyb z gatunku piestrzenicy.

Infuzja, *łć.*, nalanie płynem, namoczenie (ziół); naciąg, napar, nalewka.

Infuzorje, *łć.*, wymoczki, mikroskopijne zwierzątka (fig.)

Ingierencja, *łć.*, uprawnienie do wykonania jakiejś kontroli lub wpływu na czyjąś działalność; mieszanie się do czegoś, wtrącanie się, wpływanie.

Ingredjencje, *łć.*, *blp.*, przyprawy, przymieszki, dodatki, części wchodzące w skład mieszaniny.

Ingres, *łć.*, objęcie władzy biskupiej przez uroczyste wejście biskupa do katedry.

Ingresja, *łć.*, wtargnięcie, zalew lądu przez morze.

Ingrosator, *łć.*, wpisujący do ksiąg, szczególnie hipotecznych.

Ingrosować, *łć.*, wpisywać do ksiąg, szczególnie hipotecznych.

Ingrycht, *nm.*, w *ślus.*, przegródka w zamku, przechodząca przez wcięcie w kluczu przy otwieraniu.

Inhalacja, *łć.*, wdychanie, wsiąkanie, wziewanie; w *lecznictwie:* wdychanie lekarstw w postaci pary lub pyłu za pomocą pulweryzatorów.

Inhalator, *łć.*, przyrząd, który rozpyla i wydmuchuje płyn, mający być wziewanym (fig.).

Inherencja, *łć.*, przynależytość, stosunek dwóch rzeczy od siebie nieodłącznych.

Inhibicja, *łć.*, sądowne wstrzymanie sprawy, przeszkodzenie, zakaz, niedopuszczenie.

Inhumacja, *łć.*, pogrzebanie, pochowanie ciała.

Inicjacja, *łć.*, wtajemniczenie.

Inicjały, *łć.*, wielkie litery początkowe, zwykle ozdobne; początkowe litery imienia i nazwiska.

Inicjator, *łć.*, projektodawca, od którego wyszedł pierwszy pomysł.

Inicjatywa, *łć.*, począ'kowanie, popęd ku jakiemuś działaniu, wystąpienie z czym, pierwszy krok, rozpoczęcie, projekt, zamysł.

Inicjować, *łć.*, projektować, rzucać myśl, zapoczątkować; wtajemniczać, udzielać sekretów.

Injekcja, *łć.*, wstrzykiwanie (płynu w ciało).

Injunkcja, *łć.*, zalecenie, rozkaz.

Injurja, *łć.*, krzywda, obelga, obraza, zniewaga, bezprawie.

Inkameracja, *łć.*, wcielenie ziemi, dochodu w majątek duchowny.

Inkantacja, *łć.*, zamawianie, zaklęcie mówione a. śpiewane.

Inkarcerat, *łć.*, więzień.

Inkarcerować, *łć.*, osadzać w więzieniu.

Inkarnacja, *łć.*, ucieleśnienie, wcielenie; barwa ciała ludzkiego.

Inkarnat, *łć.*, kolor cielisty, jasnoróżowy

Inkarnatka, *łć.*, koniczyna czerwona.

Inkasent, *wł.*, ściągający należności pieniężne za towary, weksle i t. p. i oddający je do kasy.

Inkaso, Inkasa, *wł.*, ściąganie należności za weksle, towary itp. z oddaniem ich do kasy.

Inkasztelować, *łć.*, zamknąć w kasztelu, uwięzić w zamku, wsadzić do twierdzy; umocnić zamek kasztelami.

Inkaust, *łć.*, atrament.

Inklinacja, *łć.*, skłonność, pociąg do czego, przychylność; kąt, zawarty między igłą magnesową, swobodnie zawieszoną, a poziomem; nachylenie igły magnesowej.

Inklinować, *łć.*, zjednywać; **i. ś.**, skłaniać się do czego.

Inklinowany, *łć.*, skłonny, chętny.

Inkludować, *łć.*, włączać, załączać.

Inkluz, *łć.*, przedmiot, w którym ma być jakiś duch, mający pomagać tym, którzy go posiadają, i po wydaniu wracający do nich; pieniądz czarodziejski.

Inkluzja, *łć.*, włączenie, zamknięcie.

Inkluzywe, *łć.*, włącznie.

Inkognito, *łć.*, *przys.*, pod obcym nazwiskiem, tajemnie.

Inkoherencja, *łć.*, brak spójności.

Inkolat—*p.* Indygienat.

Inkomodować, *łć.*, przeszkadzać komu, niepokoić, trudzić.

Inkompetencja, *łć.*, niewłaściwość sądu a. innej władzy, niekompetencja.

Inkompetentny, *łć.*, niekompetentny, nie mający prawa a. zdolności do osądzenia czego.

Inkongruencja, *łć.*, niewłaściwość, niezgodność; niedopasowanie.

Inkonsekwencja, *łć.*, niekonsekwencja, nielogiczność.

Inkonsekwentny, *łć.*, niekonsekwentny, nielogiczny.

Inkonwenjencja, *łć.*, niedogodność.

Inkorporacja, *łć.*, wcielenie, włączenie.

Inkrustacja, *łć.*, pokrycie przedmiotów osadem, skorupą mineralną; wykładanie mebli, kasetek, broni itp. złotem, hebanem, mozaiką, perłową masą, kością słoniową itp. (fig.); osady krystaliczne w skałach; naskorupienie.

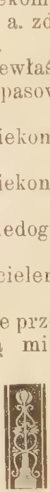

Inkrustować, *łć.*, wykładać co inkrustacją.

Inkrutowiny, *lit.*, *blp.*, uczta, sprawiona z powodu wprowadzenia się do nowego mieszkania, wprowadziny.

Inkryminacja, *łć.*, obwinienie.

Inkryminować, *łć.*, oskarżać o zbrodnię, obwiniać, ulegać zarzutowi

Inkryminowany *łć.* **artykuł,** pismo, książka, ustęp w książce, podlegające zarzutowi nielegalności.

Inkub, *łć.*, duch złośliwy.

Inkubacja, *łć.*, w *med.*, przeciąg czasu od zarażenia ś aż do ukazania ś. pierwszych objawów choroby; wysiadywanie piskląt (jaj); w starożytności: spanie w świątyniach w celu otrzymania od bogów w czasie snu wskazówek uzdrawiających.

Inkubacyjny *łć.* **okres choroby,** czas, w ciągu którego zarazek rozwija się w ciele, nie wywołując jeszcze objawów choroby.

Inkubator, *łć.*, wylęgacz, przyrząd do sztucznego wylęgania kurcząt (fig.).

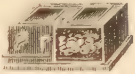

Inkulkować, *łć.*, wmawiać, wdrażać, wpajać

Inkulpacja, *łć.*, obwinienie, oskarżenie.

Inkulpat, *łć.*, obwiniony.

Inkulpować, *łć.*, obwiniać.

Inkunabuły, *łć.*, najpierwsze druki, pierwsze książki drukowane od wynalazku druku do początku w. XVI

Inkursja, *łć.*, napad, najazd, wtargnięcie.

Inkuz, *łć.*, medal źle odbity.

Inkuzować—*p.* Inkulpować.

Inkwarto, *łć.*, w formacie ćwiartki ($^1/_4$) arkusza.

Inkwirent, *łć.*, urzędnik, prowadzący śledztwo.

Inkwirować, *łć.*, prowadzić śledztwo, badać sądownie, przesłuchywać, indagować.

Inkwizycja, *łć.*, badanie sądowe, śledztwo; dawny sąd duchowny do śledzenia i karania kacerzy a. obwinionych o przestępstwo polityczne.

Inkwizycyjny, *łć.*, od Inkwizycji; śledczy, badawczy; **i-a zasada,** a. śledcza w procesie karnym, w przeciwstawieniu do zasady swobodnej rozprawy stron.

Inkwizyt, *łć.*, podlegający śledztwu, oskarżony.

Inkwizytor, *łć.*, inkwirent, członek inkwizycji; wielki **i.**=przełożony inkwizycji (w Hiszpanji, Wenecji, Holandji).

Innerwacja, *łć.*, wpływ nerwów na usposobienie i na umysł; unerwienie, ogół nerwów właściwych jakiemu narządowi.

Innogatunkowy, będący innego gatunku.

Innojęzyczny, mówiący innym (obcym) językiem.

Innomyślny, inaczej myślący, mający myśl odmienną.

Innoplemienny, należący do innego plemienia

Innorodny, będący innego rodu plemienia, obcy, innego rodzaju,

Inność, Inszość, różność, odmienność.

Innotescencja, *łć.*, oznajmienie, uwiadomienie, wezwanie do sądu.

Innowacja, *łć.*, nowość, nowy obyczaj wprowadzony, nowy pomysł, reforma.

Innowator, *łć.*, wprowadzający innowacje.

Innowierca, inaczej wierzący, innego wyznania, różnowierca.

Innowierstwo, różnowierstwo, wyznawanie innej religji.

Innuować, *łć.*, napomykać, dawać do zrozumienia.

Inny, Inszy, nie ten, nie taki; *rz.*, nie ta osoba, nie ten człowiek, drugi; kto **i.** = inny; coraz **i.** odmienny, nowy; **i-a,** *dom. rzecz.* =co innego.

Ino — *p.* Jeno; tylko.
Inobedjencja, *łć.*, nieposłuszeństwo.
Inobserwancja, *łć.*, niezachowanie przepisów.
Inocencja, *łć.*, niewinność, prostota, niedoświadczenie.
Inocent, *łć.*, naiwny, prostaczek.
Inochod-. — *p.* Jednochod-.
Inofensywny, *łć.*, niegroźny, nie przedstawiający niebezpieczeństwa.
Inoktawo, *łć.*, w ósemce, w formacie $^1/_8$ arkusza.
Inokulacja, *łć.*, wstrzyknięcie, wszczepienie, wpojenie.
Inokulować, *łć.*, szczepić (drzewka), zaszczepiać; *przen.*, wpajać (jakie myśli, zasady).
Inondacja, *łć.*, powódź, wylew, potop, zalew.
Inozyt, rodzaj cukru, nie podlegający fermentacji, znajdujący ś. w ciele człowieka i w soku roślin.
Insanja, *łć.*, obłęd, pomieszanie zmysłów
Inscenizacja, *łć.*, przysposobienie sztuki teatralnej do wystawienia na scenie; wprowadzenie jakiej zasady, myśli, poglądu w życie.
Inscenizować, *łć.*, zastosować, przysposobić do warunków scenicznych; wprowadzać na scenę (sztukę), wprowadzać w życie.
Insekt, *łć.*, owad.
Insektolog, *łć.*, znawca owadów, entomolog.
Insektologja, *łć.*, nauka o owadach.
Inserat, *łć.*, ogłoszenie w czasopismach.
Inserować, *łć.*, zamieszczać, włączać, ogłaszać w pismach.
Inskrybować, *łć.*, robić inskrypcyę, napisywać, wpisywać.
Inskrypcja, *łć.*, wpisanie w księgi długów krajowych, wpis; napis, zapis, umowa; zapisanie do księgi sądowej.
Insolacja, *łć.*, oświetlenie i ogrzewanie promieniami słońca; działanie promieni na organizm; porażenie słoneczne.
Insolencja, *łć.*, grubjaństwo, bezczelność.
Insolwencja, *łć.*, niewypłacalność dłużnika.
Insolwent, *łć.*, dłużnik niewypłacalny.
Inspekcja, *łć.*, kontrola, naoczne zbadanie, wejrzenie w co, nadzór; instytucja lub władza nadzorcza; biuro inspekcji a. inspektora.
Inspekcjonować, Inspektować, *łć.*, skontrolować, obejrzeć, zrewidować.
Inspekcyjny, *łć.*, *przym.* od Inspekcja; należący do inspekcji.
Inspekt, zwykle w *lm.* Inspekty; *nm.*, rodzaj cieplarni do hodowania roślin, zabezpieczającej je od chłodu: skrzynia napełniona ziemią, przykryta oknami i matami i obłożona nawozem, który ją ogrzewa (fig.).

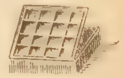

Inspektor, *łć.*, nadzorca, kontroler; urzędnik w szkołach, pilnujący sprawowania uczniów albo studentów; urzędnik państwowy, pilnujący wykonywania przepisów urzędowych.
Inspektorat, *łć.*, urząd inspektora; biuro inspektora.
Inspicjent, *łć.*, w teatrze: pilnujący godzin przedstawienia, podniesienia zasłony, wejścia na scenę aktorów i t. p.
Inspiracja, *łć.*, natchnienie, objawienie.
Inspirator, *łć.*, poddający myśli przy ich odgadywaniu.
Inspirować, *łć.*, natchnąć, poddać myśl, narzucać kierunek jakiej sprawy; ożywić; **i-ny** artykuł, napisany w porozumieniu lub z polecenia rządu a. kierownika stronnictwa politycznego; **i.** dziennik,

czasopismo, otrzymujące wskazówki od rządu lub osoby wpływowej.

Instalacja, *łc.*, wprowadzenie na urząd, posadę; urządzenie (zakładu, biura).

Instalować, *łc.*, wprowadzać na urząd, na posadę; urządzać co, zaprowadzać; **i. ś.** urządzić ś. na nowym stanowisku.

Instancja, *łc.*, stopniowanie sądów od najniższych (pierwsza **i.**) do najwyższych; wstawienie ś. za kim, wstawiennictwo; przyczynienie ś. za kim.

Instancjalny, Instancjonalny, *łc.*, polecający, rekomendacyjny.

Instancjonować, Instancjować, *łc.*, wstawiać się za kim, orędować, przyczyniać się za kim, wnosić za kim instancję.

Instaurator, *łc.*, odnowiciel.

Instruent, *łc.*, sędzia, prowadzący sprawę albo śledztwo.

Instrukcja, *łc.*, nauczanie; wykształcenie, nauka, oświata; przepis postępowania, wskazówki; przygotowanie piśmiene sprawy.

Instruktor, *łc.*, nauczyciel; udzielający objaśnień; uczący żołnierzy mustry.

Instrument, *łc.*, narzędzie; **i.** muzyczny, przyrząd muzyczny; w *prawn.*, dokument.

Instrumentacja, *łc.*, nauka układania i rozpisania utworu muzycznego na instrumenty, na orkiestrę.

Instrumentalny, *łc.*, na instrumentach (muzycznych) wykonywany; muzyka **i-a**=wykonana wyłącznie na instrumentach muzycznych bez śpiewu, (w przeciwieństwie do wokalnej), muzyka orkiestrowa.

Instrumentować, *fr.*, ułożyć, rozpisać utwór muzyczny na pojedyńcze instrumenty.

Instruować, *łc.*, pouczać, objaśniać, przepisywać postępowanie; w *praw.* rozpatrywać, rozbierać.

Instygacja, *łc.*, podburzanie, podżeganie.

Instygator, *łc.*, oskarżyciel publiczny w imieniu prawa (dawny urząd w Rzeczypospolitej Polskiej); rodzaj prokuratora; podżegacz.

Instygować, *łc.*, pobudzać, podniecać, podmawiać, podżegać; oskarżać.

Instynkt, *łc.*, popęd wrodzony, niezależny od woli, zniewalający do wykonywania pewnych czynności bez poprzedniego doświadczenia; zmyślność, pojętność wrodzona.

Instynktowo, Instynktownie, *łc.*, *przysł.*, bezwiednie, mimowiednie; przeczuciowo.

Instynktowy, Instynktowny, *łc.*, bezwiedny, mimowiedny, przeczuciowy.

Instytucja, *łc.*, ustanowienie, ustawa; zakład publiczny, utworzony w celu naukowym, dobroczynnym, społecznym i t. d.; urządzenie; **i-e**=zbiór praw, kodeks.

Instytut, *łc.*, zakład publiczny: naukowy, dobroczynny i t. p.; konserwatorjum muzyczne.

Instytutka, *łc.*, uczennica instytutu; osoba, która ukończyła instytut.

Instytuować, *łc.*, wprowadzać na urząd; urządzać, zakładać, występować sądownie.

Insubordynacja, *łc.*, nieposłuszeństwo; krnąbrność.

Insulanin, *łc.*, mieszkaniec wysp, wyspiarz.

Insularny, *łc.*, wyspiarski.

Insult, Insultacja, *łc.*, obelga, zniewaga, obraza, napaść.

Insultować, *łc.*, lżyć, obrażać, czynić zniewagi.

Insuła, *łc.*, wyspa.

Insurekcja, *łc.*, powstanie, rokosz, bunt.

Insurgient, *łc.*, powstaniec.

Insygnja (-ów), *łc.*, *blp.*, oznaki; oznaki dostojeństwa lub władzy;

i. królewskie = korona, berło i jabłko, inaczej: regalja.

Insynuacja, *łć.*, podmawianie, podsunięcie komu myśli, obudzenie w kim podejrzenia.

Insynuator, *łć.*, poddający projekt, myśl; podmawiający.

Insynuować, *łć.*, podsuwać komu myśl, naprowadzać na myśl; podszeptywać, podmawiać, wzbudzać w kim podejrzenie.

Inszość — *p.* Inność.

Inszy — *p.* Inny.

Intabulacja, *łć.*, wpisanie do ksiąg hipotecznych.

Intabulat, *łć.*, wpis hipoteczny.

Intabulować, *łć.*, wpisywać do ksiąg hipotecznych.

Intarsja, Intarsjatura, *wł.*, wstawianie wzorzyste ozdób z innego forniru w fornir zwykły wyrobów drewnianych, mozajkowanie.

Integracja, *łć.*, wytwarzanie całości z drobnych cząstek, całkowanie.

Integralność, *łć.*, całkowitość.

Integralny, *łć.*, całkowity, tworzący całość; nienaruszony; w *mat.* rachunek **i.** = rachunek całkowy wyższej matematyki.

Integrał, *łć.*, w *mat.* suma nieskończonej liczby elementów nieskończenie małych, całka.

Integrator, *łć.* — *p.* Planimetr.

Integrować, *łć.*, łączyć w całość; w *mat.* szukać całki czyli integrału.

Intelekt, *łć.*, umysł; zdolność kontemplacyjna, bierna.

Intelektualizm, *łć.*, pogląd filozoficzny, według którego prawdę poznajemy tylko umysłem; kierunek psychologiczny, objaśniający wszystkie zjawiska duchowe, jak gdyby były wynikiem rozumowań.

Intelektualizować, *łć.*, rozumować, rozważać.

Intelektualność, *łć.*, umysłowość, rozum.

Intelektualny, *łć.*, rozumowy, dotyczący rozumu, umysłowy; **i-ny** sprawca: ten, kto nasunął myśl jakiego czynu.

Inteligiencja, *łć.*, zdolność rozpoznawania i pojmowania, pojętność, bystrość umysłu, zdolności umysłowe; rozwój życia umysłowego; zasób wiedzy; klasa ludzi wykształconych; *przen.*, osoba rozumna, bystra, wykształcona.

Inteligient, *łć.*, człowiek wykształcony; *przen.*, rzekomy przedstawiciel inteligiencji, chcący uchodzić za inteligientnego.

Inteligientny, *łć.*, rozumny, wykształcony, pojętny.

Intencja, *łć.*, zamiar, chęć, zamysł wola, życzenie; na **i-ę, aby...** (modlić ś., odprawiać mszę)=w celu uproszenia Boga, aby...

Intencjonalizm, *łć.*, zasada, że cel uświęca środki.

Intencjowany, *łć.*, ożywiony intencją, mający chęć, zamiary, usposobiony.

Intendent, *łć.*, główny nadzorca, zawiadowca, rządca.

Intendentura, *łć.*, urząd zajmujący ś. administracją wojskową: dostarczaniem żywności, odzieży i t. d.; biuro intendenta.

Intensywność, Intenzywność, *łć.*, siła, moc, natężenie, usilność, zwiększone działanie.

Intensywny, Intenzywny, *łć.*, skupiony, wytężony; gospodarstwo **i-e** = prowadzone dużym nakładem.

Intentacja, *łć.*, pokusa, pokuszenie.

Intentować, *łć.*, wszcząć, rozpocząć (sprawę).

Intenzywny — *p.* Intensywny.

Intercedować, *łć.*, pośredniczyć.

Intercelularny, *łć.*, międzykomórkowy (w fizjologji).

Intercepcja, *łć.*, przejęcie, zatamowanie w drodze.

Intercesja, *łć.*, pośredniczenie, wstawiennictwo, protekcja, orędownictwo; przyjęcie zobowiązania, poręczenie.

Intercyza, *łć.*, kontrakt, umowa przedślubna w sprawie majątkowej.

Interdykt, *łć.*, zakaz przez papieża lub biskupa odprawiania nabożeństwa i udzielania sakramentów w danym kraju lub mieście; klątwa kościelna.

Interes, *łć.*, sprawa; omówienie sprawy; załatwienie sprawunku; spekulacja; korzyść, zysk; przyczyna, podbudzająca do wzięcia udziału w czym; rzecz, obchodząca kogo (to nie twój **i.**); zakład handlowy lub przemysłowy, przedsiębiorstwo; powab, właściwość zaciekawiająca, budząca zajęcie; załatwienie potrzeby naturalnej; głupi **i.** = zła sprawa; to nie **i.**! = to nie przedstawia korzyści; **i-y** albo **i-a**=stan majątkowy; być w **i-ach** = być w kłopotach pieniężnych, mieć długi; polityka **i-u** = jednostronne poszukiwanie korzyści, bez względu na dobro ogółu.

Interesant, *fr.*, mający jaki interes do kogo; uczestniczący w przedsiębiorstwie, klijent; mający pretensję do pozostałości po kim.

Interesik, *fr.*, *zdr.* od Interes; mały interes, mała sprawa do kogo.

Interesować, *fr.*, obchodzić, zajmować, wzbudzać zajęcie, ciekawość, zaciekawiać; **i. ś.** zajmować ś. czym; wchodzić w co, wdawać ś.

Interesowany, *łć.*, ten, którego co bliżej obchodzi.

Interesowny, *łć.*, szukający zysku, chciwy.

Interesujący, *łć.*, zajmujący, zaciekawiający.

Interferencja, *łć.*, przecinanie się fal (światła, głosu, wody).

Interferować, *fr.*, spotykać się, przecinać ś. (o falach, promieniach światła).

Interglacjalny, *łć.*, w *gieol.* dotyczący okresów cieplejszych, które wys'ępowały między okresami lodowemi.

Interjekcja, *łć.*, wykrzyknik.

Interkalacja, *łć.*, wsuwanie wyrazów, przez piszącego opuszczonych; wsuwanie wyrazów i myśli własnych między wyrazy napisane przez właściwego autora.

Interkalarje, *łć.*, dochody z probostwa wakującego.

Interkolumnja, *łć.*, w *budown.*, odstęp między kolumnami.

Iterlinearny, *łć.*, między wierszami pisany; tłómaczenie **i-e** = zamieszczone pod każdym wierszem.

Interlinja, *łć.*, w *drukar.* metalowa przedziałka, służąca do rozsadzania wierszy; przedział między wierszami.

Interlinjować, *łć.*, wstawiać interlinje między wiersze.

Interlokucja, *łć.*, rozmowa z kim.

Interlokutor, *łć.*, osoba rozmawiająca z kim, rozmówca.

Interludjum, *łć.*, w *muz.* przegrywka.

Interludy, *łć.*, trywjalne utwory sceniczne z życia ludowego.

Intermedjum, *łć.*, czas pomiędzy dwoma terminami; ucieszny ustęp, scena komiczna, któremi przeplatano djalogi pobożne w widowiskach polskich XVII wieku; intermezzo.

Intermezzo, **Intermezo**, *łć.*, krótki utwór dramatyczny, małe komiczne operetki lub farsy, dawane pomiędzy aktami większych sztuk; krótki ustęp muzyczny w środku większego dzieła lub opery; drobne zdarzenie, zaszłe między wypadkami ważnemi.

Intermisja, *łć.*, przerwa.

Intermistyczny, *łć.*, tymczasowy, prowizoryczny.

Intern, **Internista**, *łć.*, uczeń, mieszkający w zakładzie nauko-

wym; student medyczny, mieszkający w szpitalu, w klinice i doglądający chorych.

Internacjonalizm, *łc.*, międzynarodowość, jej cecha, zasady.

Internacjonalny, *łc.*, międzynarodowy.

Internacjonał *łc.* **czerwony,** związek internacjonalny, międzynarodówka, związek międzynarodowy socjalistyczny robotników; **i. czarny,** *iron.* duchowieństwo katolickie wszystkich krajów; **i. złoty,** *iron.* bogacze wszystkich krajów, jako solidarnie występujący przeciw socjalizmowi.

Internat, *łc.*, zakład naukowy, w którym wychowańcy stale mieszkają.

Internista, *łc.*, lekarz - specjalista od chorób wewnętrznych.

Internować, *łc.*, wyznaczyć komu ograniczone miejsce pobytu wewnątrz kraju; osiedlać w jakim miejscu za karę.

Internuncjusz, *łc.*, zastępca nuncjusza, poseł papieski przy mniejszych dworach monarszych.

Interpelacja, *łc.*, w zgromadzeniach parlamentarnych: zapytanie, zwrócone przez posła do przedstawiciela rządu w sprawie, dotyczącej polityki wewnętrznej lub zewnętrznej.

Interpelant, *łc.*, wnoszący zapytanie do rządu w jakiej sprawie.

Interpelować, *łc.*, wnosić zapytanie, wzywać do objaśnienia.

Interpelowany, *łc.*, osoba, do której wniesiono zapytanie o jaką sprawę.

Interpolacja, *łc.*, fałszowanie tekstu przez wtrącenie wyrazów lub zdań, nie istniejących w oryginale; w *mat.* wsunięcie nowych wyrazów między wyrazy danego szeregu, dokonane podług zasad matematycznych.

Interpolować, *łc.*, wstawiać wyrazy a. zdania w tekst cudzy.

Interponować, *łc.*, pośredniczyć, wstawiać się za kim, wnosić instancję.

Interpozycja, *łc.*, wstawienie ś., wdanie się, orędownictwo, pośrednictwo.

Interpretacja, *łc.*, wyjaśnienie, wykład, wyłożenie, wytłumaczenie; wykonanie roli na scenie.

Interpretator, *łc.*, wyjaśniający, tłumaczący, wykładający; wykonawca.

Interpretować, *łc.*, objaśniać, wykładać, tłomaczyć; wykonywać rolę na scenie, oddawać ją należycie.

Interpunkcja, *łc.*, *gram.* przecinkowanie, przestankowanie, nauka o stawianiu znaków przestankowych.

Interregnum, *łc.*, *ndm.* bezkrólewie.

Interreks, *łc.*, sprawiający władzę najwyższą w czasie bezkrólewia; prymas w dawnej Polsce.

Interrogacja, *łc.*, zapytanie; badanie śledcze.

Interrogatorje, *łc.*, pytania, spisane podczas śledztwa sądowego i potem zadawane świadkom.

Interrupcja, *łc.*, przeszkoda, przerwanie.

Interwał, Interwal, *łc.*, odstęp, przestanek, przerwa, pauza, przedział; w *muz.*, odległość między tonami.

Interwencja, *łc.*, wmieszanie ś., wdanie ś. w cudzą sprawę, pośredniczenie; **i.** zbrojna=wdanie się obcej siły zbrojnej między dwie strony wojujące.

Interwenjent, *łc.*, pośredniczący; mieszający się między strony spór wiodące w celu pogodzenia.

Interwenjować, *łc.*, wdawać się, pośredniczyć.

Interwertować, *łc.*, przewrócić, zmienić, usunąć; fałszować przez przestawienie (ustępów pisma).

Interwjew, *ang.*, widzenie się, wywiad, rozmowa koresponden-

tów a. sprawozdawców gazet z osobami znakomitemi w celu uzyskania wyjaśnienia w sprawie, obchodzącej ogół.

Interwjewer, *ang.*, ten, co przeprowadza z kim interwjew; wywiadowca.

Interwjewować, *ang.*, wywiadywać się od osób wpływowych o wyjaśnienie w sprawach ważnych w celu zawiadomienia ogółu.

Interymalny, Intermistyczny, *łć.*, tymczasowy, prowizoryczny.

Intestat, *łć.*, nieboszczyk, który nie pozostawił ważnego testamentu, choć pozostawił majątek.

Intoksykacja, *łć.*, zatrucie, zakażenie krwi.

Intolerancja, *łć.*, prześladowanie innego wyznania, nieznoszenie innych przekonań, nietolerancja.

Intonacja, *łć.*, rozpoczęcie śpiewu, motyw, zaczęcie śpiewu; stopień czystości śpiewu, wzięcie właściwego tonu.

Intonować, *łć.*, rozpocząć śpiew, poddać głos właściwy.

Intrada, *łć.*, krótki wstęp do utworu muzycznego, przegrywka, fanfara na trąbkach.

Intramolekularny, *łć.*, międzycząsteczkowy.

Intrata, *wł.*, czysty dochód, przychód, zysk.

Intratny, *wł.*, przynoszący znaczny dochód, korzystny.

Introdukcja, *łć.*, wstępna część jakiego utworu muzycznego albo poetyckiego; wprowadzenie, udzielenie godności duchownej przez władzę świecką; inwestytura.

Introdukować ś., *łć.*, mieszać ś. do czego, wtrącać się.

Introduktor, *łć.*, wprowadzający, przewodnik orszaku.

Introit, *łć.*, wejście, wstęp; początek Mszy: antyfona na początku Mszy św.

Introligator, *łć.*, oprawiacz książek (forma ż. **Introligatorka**).

Introligatornia, *łć.*, pracownia introligatora.

Intromisja, *łć.*, wprowadzenie sądowe w posiadanie: wnikanie.

Intromitować się, *łć.*, wchodzić w posiadanie.

Intronizacja, *łć.*, wyniesienie na tron, uroczyste wprowadzenie na urzędowanie (np. papieża, biskupa).

Introspekcja, *łć.*, spostrzeganie wewnętrzne, zmysł wewnętrzny, samoobserwacja.

Intruz, *łć.*, wdzierca, natręt, gość nieproszony; taki, który niewłaściwie dostał się na urząd.

Intryga, *fr.*, chytry podstęp, knowanie, podejście, zawikłanie; w sztuce: węzeł dramatyczny, zawikłanie sytuacji.

Intrygant, *fr.*, robiący intrygi, działający skrycie i podstępnie (forma ż. **Intrygantka**).

Intrygować, *fr.*, robić intrygi; dać do myślenia, wprawiać w kłopot; zaciekawiać.

Intuicja, *łć.*, wglądanie wewnątrz siebie; wewnętrzne widzenie, wgląd; ocena z własnego natchnienia; w *fil.*, ujęcie w formie przestrzeni i czasu; bezpośrednie poznanie przez wewnętrzne poczucie, bez rozumowania; przeczucie, odgadnięcie prawdy; twórczość z natchnienia, bezpośrednia kontemplacja Boga i tajemnic; wynik intuicji, intuit

Intuicjonizm, Intuitywizm, *łć.*, w *fil.*, twierdzenie, że prawdziwe poznanie osiąga się przez intuicję, podnoszący w dziełach sztuki znaczenie natchnienia.

Intuicyjny, Intuitywny, *przym.* od Intuicja; z wewnętrznego poczucia, z własnego natchnienia.

Intuit, *łć.*, wynik intuicji rozważanej jako czynność; intuicja.

Intususcepcja, *łć.*, wnikanie (w fizjologji).

Intymacja, *łć.*, obwieszczenie,

polecenie piśmienne, zatrzymanie wykonania wyroku przez odwołanie się do wyższej instancji.

Intymat, *łć.*, w *praw.*, pismo doręczone, zawiadamiające.

Intymidacja, *fr.*, pogróżka, nastraszenie.

Intymny, *fr.*, poufny, sekretny, a zarazem poufały.

Intymować, *łć.*, rozkazać, obwieścić; **i. ś.**, zaskarbić sobie co.

Intytulacja, *łć.*, zatytułowanie, tytuł, napis.

Inulina, *łć.*, wodan węgla, ciało podobne do mączki, znajdujące ś. w korzeniach niektórych roślin.

Inwalid, *łć.*, żołnierz niezdatny z powodu podeszłego wieku lub kalectwa do dalszej służby.

Inwalidować, *fr.*, unieważniać.

Inwazja, *łć.*, najazd, wtargnięcie, najście.

Inwazor, *łć.*, najeźdźca, napastnik.

Inwekta, *łć.*, towary importowane; cło od tych towarów.

Inwektywa, *fr.*, zarzut obrażający, ubliżenie, obraza, obelga.

Inwencja, *łć.*, pomysłowość, twórczość, wynalazczość; brak **i-cji** (w *muz.*) = ubóstwo tematów.

Inwentaryzacja, *łć.*, sporządzanie inwentarza, spisywanie.

Inwentarz, *łć.*, spis majątku ruchomego i nieruchomego; zwierzęta gospodarskie, bydło (**i.** żywy); przyjąć co z dobrodziejstwem **i-rza**= z zyskiem i stratą, z odpowiedzialnością za długi, stosownie do wartości spadku; spis ustaw sejmowych, spis praw danego kraju.

Inwentarzowy, Inwentarjalny, Inwentarski, *łć.*, objęty inwentarzem, zapisany w inwentarzu.

Inwentor, *łć.*, wynalazca.

Inwentować, *łć.*, wpisywać do inwentarza; wynajdować.

Inwentura, *łć.*, spisywanie inwentarza.

Inwersja, *łć.*, zwrot w mowie; odstępstwo od zwykłego szyku w zdaniu, przekładnia.

Inwertyna, *łć.*, ferment, sprawiający przemianę cukru trzcinowego na dekstrozę i lewulozę.

Inwestjować, *łć.*, udzielać inwestytury.

Inwestycja, *łć.*, użycie pieniędzy na cel produkcyjny, włożenie kapitału w przedsiębiorstwo; użycie pieniędzy publicznych na cele użyteczności publicznej; nakład.

Inwestygacja, *łć.*, badanie, śledzenie, poszukiwanie, dochodzenie.

Inwestygować, śledzić.

Inwestytura, *łć.*, uroczyste wprowadzenie w posiadanie majątku, lenna, godności; uznanie biskupa przez książąt świeckich do zarządu diecezją.

Inwidja, *łć.*, nienawiść, zawiść.

Inwit, *łć.*, pierwsze zadanie karty w grze.

Inwitacja, *łć.*, zaproszenie.

Inwitować, zapraszać; zadawać pierwszą kartę po rozdaniu kart.

Inwokacja, *łć.*, wezwanie, błaganie Boga.

Inwolucja, *łć.*, rozwój wsteczny, zwrot do punktu wyjścia; porządek wyobrażeń odwrotny; powikłanie; **i.** życia=śmierć; przeciwieństwo: ewolucja.

Inwolwować, *łć.*, wmieszać, wplątać.

Inżektor, *fr.*, przyrząd do wstrzykiwania płynów w aparaty i maszyny (zwłaszcza kotła parowego); wtrzyskiwacz.

Inżynjer, Inżenjer, *fr.*, technik zajmujący się zdejmowaniem planów, budową maszyn, dróg, mostów, twierdz i t. p.

Inżynjerja, Inżenjerja, Inżynjerstwo, Inżenjerstwo, nauka wykonywania robót inżynjerskich, sztuka inżynjerska budowania dróg, mostów, twierdz i t. p.; *zbior.*,

inżynjerowie; korpus wojskowy przeznaczony do budowy twierdz, i fortyfikacji.

Ipekakuana, *hiszp.*, wymiotnica, roślina, której korzeń zawiera emetynę, środek wymiotniczy, używany w medycynie (fig.).

Ipsylon, Igrek, *gr.*, nazwa litery Y

Irade, *tur.*, rozkaz sułtana do wezyra, ogłoszony publicznie.

Iradjacja—*p.* Irradjacja.

Irańskie języki, języki szczepu indoeuropejskiego (staroperski, afgański, kurdzki, osetyński i in.).

Ircha, *nm.*, skóra biała zamszowa, skóra owcza wyprawiona.

Iredenta, *wł.*, związek polityczny we Włoszech, żądający połączenia z Włochami ościennych krajów, mających ludność włoską.

Iredentysta, *wł.*, członek iredenty.

Iris, Irys, *gr.*, posłanniczka bogów; tęcza; tęczówka w oku; nazwa planety; roślina kosaciec (fig.).

Ironiczny, *grec.*, drwiący, szyderczy, uszczypliwy.

Ironizować, *gr.*, używać ironji, przycinków, przymawiać, drwić.

Ironja, *fr.*, drwiący, uszczypliwy sposób mówienia, szyderstwo; nagana, wyrażona w formie pochwały.

Irradjacja, *łć.*, rozpromienianie, złudzenie optyczne, polegające na tym, że przedmioty jasne na ciemnym tle wydają się większemi i odwrotnie (fig.).

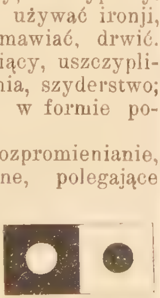

Irreligja, *łć.*, brak religji, bezbożność.

Irreligijny, *łć.*, niereligijny.

Irrezolucja, *łć.*, niezdecydowanie, brak pewności.

Irrupcja, *łć*, napad, najście, wtargnięcie, włamanie się.

Iryd, *gr.*, pierwiastek metaliczny z gromady platynowej.

Irydektomja, *gr.*, operacja chirurgiczna wycięcia tęczówki.

Irydenta—*p.* Iredenta.

Irygacja, *łć.*, sztuczne nawodnianie łąk.

Irygator, *łć.*, przyrząd do skrapiania; przyrząd do zlewania płynami chorych części ciała lub do wprowadzania ich wewnątrz jam ciała ludzkiego (fig.).

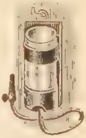

Irys—*p.* Iris.

Irytacja, *łć.*, rozdrażnienie, podrażnienie nerwów; drażliwość.

Irytować, *łć.*, drażnić, rozdrażniać, jątrzyć; **i. ś.**, wpadać w rozdrażnienie, w irytację, jątrzyć ś.

Iryzacja, *łć.*, gra barw tęczowych w starych szybach okiennych, w bańce mydlanej, w masie perłowej, tkaninach jedwabnych i t. p.

Isagoga, Isagogika, *gr.*, wstęp, wiadomości przygotowawcze do nauki obszerniejszej.

Ischjas, Iszjas, *gr.*, scjatyka, newralgja nogi, cierpienie nerwu kulszowego.

Iskać, szukać we włosach robactwa.

Iskierka, *zdr.* od Iskra, mała iskra; *przen.*, odrobina, krzta; w *bot.*, roślina: aster zaleśny.

Iskra, Skra, cząsteczka żarząca się palącego się ciała, wylatująca w powietrze; **i.** elektryczna=wyładowanie elektryczności, nagromadzonej w przewodniku, w kształcie iskry (fig.); *przen.*, przebłysk (przygasić pożar w is-

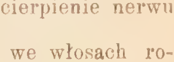

kierce=w zarodku); djament maleńki, osobno osadzony.

Iskrochron, sito a. kapa na kominie, chroniąca od iskier, wybuchających wraz z dymem (fig.).

Iskrzący, *im.* od Iskrzyć; błyszczący, migocący.

Iskrzenie, *rzecz.* od Iskrzyć; nagłe wzmaganie się i osłabienie jasności gwiazd, blask ich migocący i mieniący się barwnie; objaw zakłócenia w atmosferze; migotanie, własność niektórych minerałów posiadania wewnątrz błyszczących punkcików, wywołujących migotanie; **i. ś.,** doznawanie wrażeń światła, nazewnątrz nie istniejącego, błyski, latanie iskier przed-oczami.

Iskrzyć, Iskrzyć ś., iskry (z siebie) wyrzucać, błyszczeć, żarzyć się, świecić; (o winie) pienić się.

Iskrzyk, minerał z grupy lamprytów o różnym zabarwieniu — *p.* Piryt.

Iskrzysty, iskrzący się, pełen iskier, iskry rzucający, żarzysty.

Islam, *arab.*, nazwa religji mahometańskiej.

Islamita, *lć.*, wyznawca islamu, mahometanin.

Ismenka, *gr.*, roślina z rodziny amarylkowatych (fig.).

Istka, w wyrażeniu: istka w istkę: tak samo, kubek w kubek.

Istm, *gr.*, międzymorze (fig.).

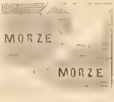

Istnieć, Istnąć, być na świecie, żyć, mieć bytność, byt, być rzeczywiście, egzystować.

Istnienie, byt, znajdowanie się na świecie, egzystencja.

Istność, istnienie, byt, bytność, egzystencja; jestestwo, istota.

Istny, Isty, istotny, prawdziwy, rzetelny; czysty, wierutny (**i.** warjat).

Istoczyć, tworzyć, kształtować.

Istota, natura, przyrodzenie rzeczy, człowiek, stworzenie; **I.** najwyższa = Bóg; w *fil.*, substancja, rzecz sama w sobie; grunt rzeczy, treść rzeczy, skład ustroju; w istocie, istotnie=w gruncie rzeczy, rzeczywiście; ciało istniejące; jestestwo, istność.

Istotka, osobistość młodociana.

Istotnie, *przys.*, w istocie, prawdziwie; rzeczywiście, w samej rzeczy, w gruncie rzeczy, naprawdę.

Istotny, do istoty rzeczy należący; prawdziwy, rzeczywisty.

Isty—*p.* Istny.

Iścić, *cz. ter.* Iszczę, *dok.* ziścić, uiszczać, spełniać, dopełniać, dotrzymywać; **i. się,** dopełniać się, sprawdzać się, uskuteczniać się, urzeczywistniać się.

Iście, *przys.*, istotnie, prawdziwie, doprawdy, rzeczywiście, w rzeczy samej, zaiste, pewnie, niewątpliwie.

Iściec, Istca, istotny, prawy właściciel; rzeczywisty wierzyciel, od którego coś istotnie pochodzi; pierwotny właściciel, poręczyciel, zastępca, świadek.

Iścizna, prawda istotna, rzeczywistość, rzetelność; własność prawna; gotówka, kapitał; istota.

Iść, *dok.*, pójść (idzie, szedł, szła, szli); dążyć pieszo (nie jechać); stąpać, postępować, udawać ś., ciągnąć; **i.** gęsiego=jeden za drugim; **i.** przez co=przechodzić (**i.** przez most, przez rzekę); odejść, oddalić ś., zejść (idź mi z oczu); *przen.*, **i.** w co=posuwać się, zapędzać się, postępować w czym (**i.** w lata=starzeć ś.); **i.** za czym=gonić, uganiać ś. za czym; trzymać ś. czego w postępowaniu; **i.** kolejno (idę porządkiem alfabetu); następować (idzie jedno za drugim, bierz, jak idzie= jak następuje jedno po drugim,

bez wyboru); *przen.*, **i.** za czym= wynikać, wywiązywać ś.; *przen.*, **i.** za kim, za czym = wstępować w ślady czyje, naśladować kogo, zapatrywać ś. na kogo, stosować się do kogo a. do czego; *przen.*, uderzać (wino do głowy idzie); **i.** na kogo = nacierać na kogo (**i.** na wroga); *przen.*, schodzić, mijać, upływać, biec (idą lata); nadchodzić, przybliżać ś.; **i.** ku czemu=mieć ś. ku czemu, zanosić ś. na co (już idzie ku wiośnie); *przen.*, jechać, mknąć, przeciągać, biec (pociąg szybko idzie); *przen.*, chodzić, być w ruchu, być czynnym (zegar, fabryka, maszyna idzie), *przen.*, wieść ś., powodzić ś., darzyć ś. (jak interes idzie? idzie jak z płatka); *przen.*, mieć kierunek, wieść (droga ta idzie do Warszawy); *przen.*, być w biegu, mieć kurs; **i.** w górę=podnosić ś. (cena idzie w górę); **i.** skąd=brać początek, pochodzić; płynąć, ciec (krew idzie z nosa, deszcz idzie =pada); liczyć ś., przypadać; **i.** za mąż=wychodzić za mąż, pójść za mąż; wstępować (**i.** do wojska); wziąć się do czego (**i.** w taniec); **i.** w co, na co = wchodzić w co, należeć do czego, mieścić się = świec idzie pięć na funt; na jego karb to idzie=on za to odpowiada, do niego to należy; trwać, nieustawać (strzały szły gęste); **i.** na pałasze = bić ś.; **i.** w zawody=ubiegać ś.; **i.** na udry=kłócić się, nie ustępować; **i.** o zakład = założyć ś.; **i.** w niepamięć = zapomnieć; o co idzie? = o co jest spór?; idzie o mnie=mnie dotyczy.

Italiki, *wł.*, rodzaj czcionek drukarskich.

Italja, *łć.*, Włochy.

Item, *łć.*, podobnież, również, także.

Itinerarjum, **Itinerarjusz**, *łć.*, przewodnik w podróży, opis, dziennik podróży.

Iwa, gatunek wierzby (fig.).

Izabelowy kolor, brunatno-żółty (konie **i-e**).

Izali, **Izaliż**, czy, czyż.

Izan, *arab.* wzywanie śpiewne na modlitwę u mahometan.

Izanomalne linje, linje, łączące miejsca o jednakowej anomalji cieplikowej.

Izba, pokój, komnata, stancja; **i.** czeladna; *przen.*, zgromadzenie prawodawcze (w sejmie, parlamencie): **i.** poselska, **i.** senatorska; instytucja rządowa: **i.** sądownicza; **i.** skarbowa; **i.** obrachunkowa=sprawdzająca rachunki, instytucja, w której bankierzy regulują swoje wzajemne należności.

Izbica, kozioł z balów zbudowany do ochrony podstaw, jarzma lub filarów mostu od parcia lodów—*p.* Izba.

Izdebka, *zdr.* od Izba; mały pokoik.

Izdebna, pokojówka.

Izdebny, **Izbowy**, *przym.* od Izba.

Izoamplitudy, *łć.*, linje jednakowych wahań temperatury w ciągu roku.

Izobara, **Izobaryczna linja**, *gr.*, linja na mapie, łącząca miejscowości z jednakowem ciśnieniem barometrycznem (fig.).

Izobata, *gr.*, linja, łącząca na mapie punkty jednakowej głębokości wody.

Izochimena, *gr.*, linja, łącząca miejscowości z jednakową temperaturą średnią zimową.

Izochromatyczny, *gr.*, jednakowo zabarwiony.

Izochrona, **Izochroniczna linja**, *gr.*, linja, łącząca te punkty lądu, z których w jednakowym czasie można dojechać do wybrzeża morskiego.

Izochroniczność, *gr.*, równoczesność

Izochroniczny, *gr.*, równoczesny, trwający jednakowy przeciąg czasu; **i-e** zjawiska=dokonywające się w jednakowych odstępach czasu, np. kołysanie się wahadła.

Izodynamiczna *gr.* **linja,** linja na mapach gieograficznych, łącząca miejsca na ziemi o jednakim natężeniu magnetyzmu ziems.

Izogieoterma, *gr.*, powierzchnia, łącząca miejscowości o jednakowej temperaturze w głębi ziemi.

Izogon, *gr.*, równokąt, równobok, wielokąt foremny o równych kątach i bokach.

Izogona a. **Izogoniczna linja,** linja na mapach, łącząca miejsca, na których igła magnesowa zbacza pod jednakowym kątem od południka ziemskiego; południki magnetyczne.

Izografja, *gr.*, odtwarzanie pisma, starych druków, za pomocą odbitki tuszowej.

Izohipsa, *gr.*, linja na mapie, łącząca miejsca z jednakowym wzniesieniem nad poziom morza.

Izohyeta, *gr.*, linja na mapie, łącząca miejsca z jednakową ilością rocznych deszczów.

Izoklinalny, *gr.*, o jednakowym pochyleniu (układ warstw ziemi).

Izokliniczna *gr.* **linja,** linja łącząca na mapie miejsca, w których igła magnesowa ma jednakowy kąt nachylenia.

Izolacja, *łć.*, odosobnienie; ochranianie ciał naelektryzowanych aby nie miały styczności elektrycznej z ziemią.

Izolator, *łć.*, stołeczek o szklanych nogach dla odosobnienia ciała elektryzowanego od otaczających; szklana lub porcelanowa podstawka na słupie telegraficznym, przez którą drut przechodzi; odosabniacz (fig.).

Izolować, *łć.*, odosobniać, odłączać, oddzielać.

Izomerja, *gr.*, jednoskładność ciał, związków.

Izomery, Izomeryczne ciała, *gr.*, mające jednakowy skład chemiczny, a odmienne własności, zależne od budowy cząsteczkowej.

Izometryczny, *gr.*, równomierny, o jednakowych wymiarach.

Izomorficzny, *gr.*, równopostaciowy, **i-ne** ciała = mające różny skład chemiczny, a jednakowe formy kryształów.

Izomorfizm, *gr.*, równokształtność, równopostaciowość (ciał).

Izonefa, *gr.*, linja na mapie, łącząca miejsca o jednakowym zachmurzeniu.

Izonomja, *gr.*, równość w obliczu prawa.

Izop, Hyzop, *gr.*, roślina z rodziny wargowych, rośnie na południu Europy (fig.).

Izopek, *gr.*, wino izopowe.

Izoperymetryczny, *gr.*, równoobwodowy.

Izorachja, *gr.*, linja na mapach, łącząca miejsca, mające o tej samej porze przypływ morza.

Izostatyczny, *gr.*, będący w równowadze hidrostatycznej z powodu równości ciśnień.

Izotera, *gr.*, linja na mapie, łącząca punkty ziemi o jednakowej średniej temperaturze letniej.

Izoterma, Izotermiczna linja, *gr.*, linja łącząca na mapie miejsca, mające przeciętną jednakową temperaturę normalną.

Izotropiczny, *gr.*, jednorodny.

Izotropijne *gr.* **ciała,** mające jednakowe własności we wszystkich kierunkach co do sprężystości, rozchodzenia się drgań.

Iż, *spój.*, że, jakoby.

Iżali, Iżaliż, *przys.*, ażali, czy.

Iżby, *spój.*, żeby, aby.

J

J, 10-ta litera alfabetu, zwana jotą, spółgłoska podniebienna a. średniojęzyczkowa.

J., w *skr.*=Jego a. Jegomość.

Ja (mnie, mi, mię, *lm.* my), *zaim. osobowy*, oznaczający osobę mówiącą, moja osoba.

Jabłczak, owoc mięsisty (np. jabłko, gruszka).

Jabłczan, sól kwasu jabłkowego.

Jabłczasty, podobny do jabłka.

Jabłczysty, pełen jabłek.

Jabłecznik, napój upajający z jabłek, wino jabłeczne, cydr.

Jabłeczny, z jabłek zrobiony.

Jabłko, owoc z drzewa, zwanego jabłonią (fig.); przysłowie: niedaleko pada **j.** od jabłoni, *przen.*=jacy rodzice, takie dzieci; to złote **j.** =doskonały interes; kula z krzyżykiem jako oznaka godności monarszej; narośl na liściach dębu od ukłócia owadów; **j.** adamowe=grdyka; zaokrąglony koniec stawowy niektórych kości.

Jabłkowate, rodzina roślin (jabłoń, grusza, pigwa) z rzędu różowatych.

Jabłkowaty, podobny do jabłka, smaku jabłka, jabłczasty

Jabłkowity (o koniach), mający maść nakrapianą niby w jabłka.

Jabłkowy, od jabłka, dotyczący jabłka: drzewo **j-e**=jabłoń, eter **j.**, kwas **j.** (kwas, znajdujący się w niektórych roślinach).

Jabłoniowy, Jabłonny, *przym.* od Jabłoń.

Jabłonka, *zdr.* od Jabłoń; gatunek gruszyczki, roślina z rodziny gruszyczkowatych (fig.).

Jabłoń, *zdr.* **Jabłonka, Jabłoneczka,** drzewo jabłkowe.

Jabłuszko, *zdr.* od Jabłko.

Jacht, *hol.*, lekki statek spacerowy z żaglami lub bez, z maszyną parową (fig.).

Jachtklub, *ang*, klub wioślarski, towarzystwo wioślarskie.

Jad, ciecz trująca, którą niektóre zwierzęta przy ugryzieniu w ranę sączą; zarazek, szczególnie zwierzęcy (**j.** wścieklizny); *przen.*, rzecz szkodliwa, zaraźliwa; zajadłość, złośliwość, trucizna; zgryzota, niepokój.

Jadacz, ten co dużo jada, jedzący, żarłok.

Jadaczka, *prow.*, twarz, gęba

Jadać, *częstotl.* od Jeść; często a. czasami jeść, stołować się.

Jadalnia, pokój jadalny, stołowy.

Jadalny, od jadania, do jadania służący; mogący być jedzonym, do jedzenia zdatny

Jadło, pokarm, strawa, jedzenie, potrawa, pożywienie, żywność, posiłek.

Jadłodajnia, *żart.*, restauracja.

Jadłospis, spis i cennik potraw w restauracji.

Jadłowstręt, *blm.* odraza do jedzenia.

Jadotrucie, trucie jadem.

Jadowity, mający jad w sobie; wszczepiający truciznę; zjadliwy; zajadły; uszczypliwy, złośliwy.

Jadro, sieć (na ryby, ptaki), siatka, wklęsłość w sieci.

Jadrzysty, mający jadro czyli wklęsłość.

Jadwichna, Jadwiżka, *prow.* poduszeczka do wtykania szpilek, pultynek.

Jadwisia, *żart.*, śmierć, kostusia.

Jafetydzi, *hebr.*, potomkowie Jafeta, indoeuropejczycy.

Jafry, jagody leśne: borówki, czernice, jeżyny.

Jaga, baba **j.**; stara baba kłótliwa, wiedźma, jędza.

Jagielnik, młyn, w którym przerabiają proso na krupy jaglane.

Jaglany, *przym.* od Jagły; z jagieł.

Jaglasty, podobny do jagieł, krupiasty.

Jaglica, *lek.*, choroba łącznicy powiek; ziarnica.

Jagła, ziarno prosa, krupy prosiane, jaglane, kasza jaglana.

Jagniak, jagnię samiec.

Jagnię (ęcia, *lm.* -ęta), płód owcy, baranek (*zdrobn.* **Jagniątko**); *przen.*, **j.**! jagniątko!, udający niewinnego, chytry.

Jagnięcina, mięso jagnięcie.

Jagnięcy, *przym.* od Jagnię, od jagnięcia.

Jagoda, owoc soczysty, zawierający w miękiszu ziarnka (najczęściej czernica albo poziomka); czarna **j.** = źrenica; wilcze **j-y** = pokrzyk; żórawie **j-y**=roślina z rodzaju wrzosu; lica, policzki; brodawka, sutka u piersi kobiecej; **j.** oczowa = gałka oczna; *pieszcz.* serce, złotko, gołąbek (*zdr.* **Jagódka, Jagódeczka**).

Jagodnik, osobne miejsce w lesie, porosłe krzewami jagodowemi.

Jagodowaty, podobny do jagody.

Jagodowy, Jagodny, Jagodziany, *przym.* od Jagoda.

Jagodówka, wódka zrobiona na jagodach.

Jagodziak, sok z jagód.

Jagodzisko, miejsce porosłe jagodami.

Jagodzisty, pełen jagód, obfity w jagody.

Jagódka, Jagódeczka, *zdr.* od Jagoda.

Jaguar, *paragw.*, wielki kot drapieżny Ameryki południowej z jasnemi plamami na skórze (fig.).

Jahwe, *hebr.—p.* Jehowa.

Jahwistyczny, *hebr.*, dotyczący Jehowy, boski.

Jajczarz, handlujący jajami.

Jaje, Jajko, komórka, wyrabiająca się w ciele samic, otoczona materją odżywczą i zdolna po zapłodnieniu nasieniem samca wytworzyć nowy organizm (fig.); jądro; **j-a** rybie = ikra; **j-a** żabie = skrzek; **j-a** malowane = kraszanki, pisanki; kura znosi **j-a** = wydaje z siebie, wysiaduje **j-a** = wysiaduje pisklęta; mądrzejsze **j-e** od kury=mędrsze dzieci od starych.

Jajeczko, *zdr.* od Jaje, od Jajko.

Jajecznica, potrawa z jaj smażonych.

Jajecznik, legumina z jaj, rodzaj ciasta drożdżowego z jaj; grzyb maślak. niższa część słupka kwiatowego, zawierająca zalążki.

Jajeczny, od jaj, z jaj.

Jajko — *p.* Jaje; święcone **j.** = jajko wielkanocne; obchodzić się z czym, jak z **j-iem** = nadzwyczaj ostrożnie; *przen.*, **j.** Kolumba = zagadka trudna napozór do rozwiązania, odkrycie bagatelne; **j.** mrówcze=oprzęd poczwarki mrówki; **j.** elektryczne — *p.* Elektryczny.

Jajnik, w ustroju niewieścim i wogóle samiczym narząd, wytwarzający jajka płodowe (f.).

Jajorodny, znoszący jaja.

Jajowaty, Jajkowaty, mający kształt jaja, owalny.

Jajownik, Echin, *hiszp.*, ozdoba rzeźbiarska z różnemi ozdobami według różnych pomysłów.

Jajowód, *anat.*, przewód błonia-

sty od jajnika do macicy w ustroju samicy, trąbka maciczna.

Jak, *sp.*, *przysł.*, *wykrz.*, *z wyrażn. lub domyśln.* tak; wyraża porównanie: Jak sobie kto pościele, tak ś. wyspi; bił ś. jak lew; **j.** się patrzy = dobrze, należycie; =jakby, jak gdyby: leży jak nieżywy; wszystko idzie jak z płatka; *przed stopn. najwyższ. przym. i przysł. dla wyrazistości:* jak najlepszy człowiek; idźmy jak najprędzej; = jakże: jak ona cię kocha! **j.**, z *zapyt.*=jakże?, w jaki sposób?: jak się masz? jak... ...tak, z powtórz. słowa, dla oznaczenia długiego trwania czynności: deszcz jak leje, tak leje; **j.**=kiedy: jak będziesz miał czas, to przyjdź. **j.**=odkąd: jak świat światem....; =skoro: jak tylko słońce zaszło... **j.** zobaczę, **j.** pójdę, to...; jeść jak jeść, ale pić mi ś. chce = nietyle jeść, ile pić mi ś. chce; jak zacznie ś. śmiać! = kiedy; jak na 5-o letniego malca, wcale to nieźle; *błęd.* zamiast gdy=jak zachoruje, to musi pójść do szpitala.

Jak, zwierzę z rodzaju wołu, wół tybetański (fig.).

Jaka, *nm.*, rodzaj kaftana.

Jakbądź, Jakkolwiek, w jakikolwiek sposób, wszystko jedno jak, byle jak.

Jakby, jak gdyby, niby: pyta ś. **j.** nie rozumiał; **j.** nie było, *błęd.* zamiast jakkolwiek by było

Jaki, *przym.*, *w porówn.*, *z wyrażn. lub domyśl.* taki: **j.** pan, taki kram; *z zapyt. a. wykrz.* =jakiego rodzaju, co za, co to za: jaki to człowiek! jaki to chłopiec?; **j.**=który: o jakiej książce mówisz? *przed przym. zam. przysł.* jak: jaki on głupi! *przed liczebn. zam.* blizko, około, prawie: potrzeba mu jakich 10 rubli; **j.**=jakikolwiek: trzeba mu dać jaką nagrodę; jaki taki=jakikolwiek: zdrowie ma jakie takie; =ladajaki: wino jakie takie; =ten i ów: jaki taki sądzi, że...

Jakibądź, Jakabądź, Jakiebądź, Jakikolwiek, Jakakolwiek, Jakiekolwiek, *przym.* niech będzie jaki chce, wszystko jedno jaki.

Jaki by nie był, *błędnie* zamiast jakikolwiekby był.

Jakikolwiek—*p.* Jakibądź.

Jakiniebądź, *błędnie* zamiast jakkolwiek.

Jakiś, Jakaś, Jakieś, niewiadomo jaki, niejaki, pewny, ktoś.

Jakkolwiek, Jakkolwiekbądź, *sp.*, chociaż, aczkolwiek; lubo, pomimoto, że; jakimbądź sposobem — *p.* Jakokolwiek.

Jakmierz, *przysł.*, wyraż. dawne prawie, około, bezmała.

Jako, *przysł.*, w odpow. tak = jak, równie jak, podobnie jak; o ile, za: jako ojciec ci to mówię; jako to = naprzykład; jako tako = jakokolwiek, nieźle, niezgorzej; *sp.* = z powozu że, ponieważ: odrzucono ten środek, jako zbyt gwałtowny; jakoś: może się to jakoś uda; **j.** żywo=póki życia, bezwarunkowo, wcale, co znowu!

Jakobini, *fr.*, krańcowi republikanie za czasów pierwszej rewolucji francuskiej.

Jakobinizm, *fr.*, zacietrzewiony republikanizm.

Jakoby, *przys.*, jak gdyby, niby, że niby; podobno; niejako, prawie.

Jakokolwiek, Jakośkolwiek, Jakożkolwiek, jako tako, dość dobrze, nieźle, niezgorzej.

Jakoś, *przys.*, niewiadomo jakim sposobem, niewiedzieć jak; nieco, trocha; jako tako, jakkolwiek; niegdyś.

Jakościowy, *przym.* od Jakość; dotyczący jakości, co do jakości.

Jakość, przymiot, własność, ce-

cha czegoś; ogół przymiotów lub cech.

Jakowość, jakość.

Jakowy, jaki, który.

Jakowyś—*p.* Jakiś.

Jakoż, *przys.*, w samej rzeczy, też; jakże.

Jakożkolwiek —*p.* Jakokolwiek.

Jakto! *wykrz.*, jakim sposobem! czy może być! **j.**! ty tu?

Jakubówka, wylew rzek z powodu ulewnych deszczów w lipcu około św. Jakóba; nazwa gruszy.

Jakże, *przys.* = jak; **j.** to było?, jakim sposobem, jak? **j. a. ajakże!**= rozumie ś., zapewne, tak jest, nieinaczej, a jużci.

Jalapa, *meksyk.*, korzeń rośliny meksykańskiej Wilec, używany w lecznictwie (fig.).

Jałmużna, *gr.*, datek z miłosierdzia ubogim, pomoc materjalna potrzebującemu bliźniemu, ofiarowana z litości.

Jałmużnica, kobieta rozdająca wiele jałmużny.

Jałmużnictwo, *gr.*, urząd jałmużnika.

Jałmużniczy, *gr.*, jałmużnę dający, dotyczący jałmużnika.

Jałmużnik, *gr.*, rozdawca jałmużny; urząd duchowny szafujący jałmużnami.

Jałoma, *ukr.*, rodzaj czapki futrzanej, noszonej przez kozaków (fig.).

Jałop, Jołop, gawron, gamoń, gapa, głupi, niezdara.

Jałopowaty, głupowaty, bałwanowaty.

Jałoszka — *p.* Jałowica.

Jałowcówka, wódka na jałowcu, borowiczka.

Jałowica, Jałoszka, młoda krowa, która jeszcze nie rodziła, cielica.

Jałowiec, roślina z rodziny szyszkowych; jagody jałowca pospolitego (fig.).

Jałowieć, stawać ś. jałowym, nieurodzajnym; marnieć.

Jałowizna, młode bydło, szczególnie młode krowy, niepłodne jeszcze, nie dające mleka, cielęta.

Jałowo, *przys.* od Jałowy; bez zaprawy, bez okrasy, postnie; *przen.*, sucho, czczo; daremnie, źle, licho.

Jałowość, niepłodność, bezpłodność.

Jałowy, niepłodny, nieurodzajny, nieżyzny, płonny; **j-wa,** niecielna, niekotna (krowa, łania, sarna itp.); *przen.*, bezmyślny, gołosłowny, beztreściowy, bezbarwny; czczy, suchy; próżny, daremny, pusty, płonny: (nadzieja); udany, zmyślony (płacz); (o potrawach) bez omasty.

Jałówka—*p.* Jałoszka, Jałowica.

Jałżyn, roślina z rodziny złożonych.

Jama, wydrążenie w ziemi, nora, dół; dziura; loch; grota, jaskinia, kryjówka; wklęsłość, wydrążenie w ciele, obejmujące ważne jakie narządy: **j.** brzuszna, ustna, nosowa; **j.** w płucach=dziura spowodowana rozkładem tkanek, kawerna.

Jamajka, gatunek araku czyli rumu (od nazwy wyspy Jamajka).

Jamb, *gr.*, dwuzgłoskowa stopa wierszowa, składająca ś. z pierwszej krótkiej i drugiej długiej zgłoski (◡ —); **j-y**=wiersze jambiczne; wiersze wesołe, żartobliwe.

Jambiczny, *przym.* od Jamb.

Jamisty, pełen jam, dołowaty.

Jamka, Jameczka, *zdr.* od Jama.

Jamnik, odmiana psa, używana do tropienia zwierząt w jamach; taks (fig.).

Jamochłony, Jamochłonne zwierzęta, zwierzęta promieniste bez naczyń krwionośnych i wodnych, z jamą trawiącą, nie oddzieloną od jamy ciała.

Jamraj, zwierzę ssące z rzędu workowatych rodziny jamrajów (fig.).

Janczar, Janiczar, *tur.*, żołnierz pieszy turecki wychowany z jeńca chrześcjańskiego (fig.).

Janczar-aga, *tur.*, dowódca janczarów.

Janczarka, *tur.*, strzelba, rusznica janczarska (fig.).

Janczarski, *tur.*, *przym.* od Janczar; muzyka, kapela **j-a** = orkiestra wojskowa złożona z instrumentów dętych i perkusyjnych.

Janczary, *tur.*, małe dzwonki kulkowe przy dawnych klawikordach, przy uprzęży, na łbie końskim, a. przy siodle.

Jankesi, *ang.*, nazwa żartobliwa Amerykanów Stanów Zjednoczonych.

Janki, gatunek kartofli, dojrzewających na św. Jana.

Janowiec, roslina z rodziny motylkowatych (fig.).

Janseniści, wyznawcy nauki biskupa Jansenjusza (1585 — 1638) o grzechu, łasce, wolnej woli i przeznaczeniu.

Jantar, *ros.*, bursztyn.

Januarius, *łć.*, styczeń.

Japończszczyzna, wyroby japońskie, stroje, język i obyczaje japońskie.

Japurt, Japort, Purt, *nm.*, roślina z rodziny jabłkowatych, gatunek gruszy.

Jar, *tur.*, parów, wąwóz, wądół zarosły krzewami ze źródłem a. strumieniem (fig.); pasza wiosenna w halach; zboże jare.

Jarczak, *tat.*, rodzaj lekkiego siodła, kulbaka (fig.).

Jard, *ang.*, miara angielska=3 stopom.

Jarek, rów, potok, głębia — *p.* Jar.

Jargotać, stukać, bałasować; skrzeczeć; dużo mówić; międlić len.

Jarka, cokolwiek z przeszłej wiosny, jeszcze młode, np. **j.** krówka, owieczka; zboże jare, jarkisz.

Jarki, jary, wiosenny; kruchy; **j-ie** żelazo; **j-a** sol = odmiana soli w Wieliczce; gorący (słońce **j-ie**).

Jarkisz, zboże jare, jarka.

Jarko, gorąco, silnie.

Jarlaczka, jarka owieczka.

Jarlak, Jarlik, jagnię tegoroczne, roczniak.

Jarlęcy, z młodych owiec (wełna **j-a**).

Jarłyk, *tur.*, ceduła, pozwolenie na transport towarów, świadectwo komory celnej, władzy akcyznej; znaczek, kwitek.

Jarmarczne, *nm.*, opłata na jarmarku za pozwolenie sprzedawania; gościniec z jarmarku.

Jarmarczyć, *nm.*, kupczyć na jarmarku; frymarczyć, szachrować; *przen.*, odbywać narady hałaśliwe.

Jarmark, *nm.*, większy targ roczny a. kwartalny, kiermasz; *przen.*, gwar, hałas, wrzawa, zgiełk.

Jarmułka, *tur.*, okrągła czapeczka, bez daszka; krymka żydowska (fig.).

Jarmuż, *nm.*, rodzaj kapusty ogrodowej (fig.).

Jaro, dziarsko, krzepko, czerstwo.

Jarosz, żywiący się wyłącznie pokarmami roślinnemi; wegietarjanin.

Jarować, przebywać wiosnę; ćwiczyć, uczyć konia, przysposabiać go do wyścigów.

Jarstwo, żywienie się wyłącznie pokarmem roślinnym, wegietarjanizm.

Jaruga, *prow.*, jar, bagno, kałuża.

Jary, wiosenny, tegoroczny; **j-e** żyto, **j-a** pszenica, **j.** miód=lipiec, **j.** wosk = jarzący, **j-a** pszczoła = nowo wyrojona; czerstwy, krzepki.

Jarząb—*p.* Jarzębina, *p.* Jarząbek.

Jarząbek, ptak kurowaty z rodziny cietrzewi (fig.).

Jarząco, *przysł.* od Jarzący; jaskrawo, silnie, rażąco.

Jarzący, jaskrawo świecący, gorejący, żarzący się.

Jarzec, jęczmień jary.

Jarzemny, chodzący w jarzmie, roboczy (wół).

Jarzębaty, Jarzębiasty, pstrokaty, nakrapiany, siwy; powycinany brzegami, jak liście jarzębiny (chmury **j-te**).

Jarzębić, pstrzyć, nakrapiać.

Jarzębina, Jarząb, roślina z rodziny jabłkowatych, jagody jarzębie (fig.).

Jarzębinowy, Jarzębi, *przym.* od Jarzębina; od Jarząb.

Jarzębinówka, Jarzębówka, wódka zaprawiona jarzębinami.

Jarzęcy, wiosenny, jary; czysty, jasny; **j-a** świeca = biała, z czystego wosku zrobiona.

Jarzma, słupiec schodowy.

Jarzmianka, roślina z rodziny baldaszkowatych (fig.).

Jarzmić, jarzmo nakładać, pod swoją moc podbijać.

Jarzmo, drewniany zaprząg, kładziony na karki wołów (fig.), para wołów roboczych; *przen.*, niewola: pod **j-em**=w niewoli; chodzi jak w **j-mie**=ciężko, z wyprężeniem; przejście zaklęsłe z jednego pasma gór do drugiego; pale u mostów, stanowiące rusztowanie.

Jarzmowaty, Jarzemny, *przym.* od Jarzmo.

Jarzyca, rój pszczół tegoroczny.

Jarzyć, iskrzyć, żarzyć; podżegać, podjudzać, jątrzyć.

Jarzyna, roślina ogrodowa kuchenna, ogrodowizna, warzywo, zielenina, włoszczyzna; potrawa, zupa przyrządzona z jarzyny; zboże jare.

Jarzynka, młoda jarzyna.

Jarzysty, obfity w jary (grunt).

Jasełka, *blp.*, *zdr.* od Jasła; żłobek, w którym się Chrystus narodził; szopka, przedstawiająca narodzenie Chrystusa.

Jasiek, mała poduszeczka pod głowę; od imienia Jan.

Jasieniec, roślina z rodziny dzwonkowatych, gatunek chabru.

Jaskier, *łc.*, roślina z rodziny jaskrowatych, złotojeść (fig.).

Jaskinia, wielka jama w skałach, pieczara, grota; *przen.*, **j.** łotrów= miejsce pobytu złych ludzi.

Jaskiniowiec, człowiek z epoki przedhistorycznej, który żył w jaskiniach; człowiek dziki.

Jaskółczę, (*lm.*-ęta); pisklę jaskółcze.

Jaskółczy, *przym.* od Jaskółka; **J-e** ziele = roślina glistewnik; **j.** ogon, motyl dzienny—*p.* Paź królowej.

Jaskółczycha, jaskółka samica.

Jaskółka, ptak dzienny owadożerny, rozciętodzioby, z rodziny

wróblowatych o ogonie rozdwojonym (f.); *żart.*, paradyz w teatrze (*zdr.* **Jaskółeczka**).

Jaskra, niebezpieczna choroba naczyniówki oka, glaukoma.

Jaskrawieć, stawać ś. jaskrawym.

Jaskrawy, rażący swym blaskiem, rażącego koloru, krzyczący, zbyt jasny, gorący; *przen.*, bijący w oczy, zbyt wyraźny.

Jaskrowate, rodzina roślin dwuliściennych,rozdzielnopłatkowych.

Jaskrowaty, podobny do jaskru, z rodzaju jaskrów.

Jaskrzyca, roślina z rodziny jaskrowatych.

Jasła, drabinka albo rodzaj rynny, w które zakładają paszę dla bydła; żłób (fig.); kraty a. siatki, któremi zastawiają wodę podczas wybierania ryb (*zdr.* **Jasełka, Jasełeczka**).

Jasno, Jaśnie, *przysł.* od Jasny; *st. wyż.* jaśniej, nie ciemno, błyszcząco—*p.* Jaśnie; *przen.*, czysto; wyraźnie, zrozuzumiale, przystępnie.

Jasno-blond włosy, barwy jaśniejszej niż blond.

Jasno-brunatny, kolor, wpadający w ceglasty.

Jasno-bułany (o koniu), maści jasno-żółtawej, płowy.

Jasno-cisawy (o koniu), maści wpadającej w czerwoność.

Jasno-czerwony, mocnej, żywej czerwoności.

Jasno-gorący, płomienisty, koloru ognistego.

Jasnogórski, dotyczący Jasnej Góry w Częstochowie, częstochowski.

Jasnogórzec, mieszkaniec Jasnej Góry w Częstochowie, obrońca Jasnej Góry w dawnej wojnie ze Szwedami.

Jasnogwiaździsty, jaśniejący mnóstwem gwiazd (niebo).

Jasnokościsty, mający tylko skórę i kości, któremu kości sterczą a. przeglądają przez skórę (śmierć **j-a**).

Jasnolica, jasnej, białawej twarzy.

Jasnooki, mający jasne oczy.

Jasno-rusy, lisowaty.

Jasność, blask dzienny, światłość, blask, świetność, promienność; *przen.*, zrozumiałość, wyrazistość, oczywistość; Wasza **J.**: dawne tytułowanie monarchy.

Jasnota, jasność, istność jasna, jaśń; w *bot.*, roślina z rodziny wargowych (fig.).

Jasnowidz, człowiek jasnowidzący, będący w śnie somnambulicznym a. magnetycznym; człowiek o zmyśle przenikliwym i przewidującym.

Jasnowidzący, przezorny, przenikliwy; uśpiony snem somnambulicznym a. magnetycznym; widzący przyszłość.

Jasnowidzenie, Jasnowidztwo, w stanie hipnozy a. somnambulicznym postrzeganie zmysłami tego, co w stanie normalnym bywa dla nich niedostępnym; stan, w którym dusza ogląda prawdę bezwzględną.

Jasnowłosy, mający włosy jasne, blondyn płowy.

Jasny, światły, świecący, błyszczący, jaskrawy, świetny; świetlany, promienny; widny, dobrze oświetlony; pogodny; (o kolorach) żywy, światły, jaskrawy; szczery, otwarty; szlachetny, zacny; czysty, przejrzysty; radosny, błogi, uroczy, szczęśliwy; przejrzysty, rzadki (**j.** las)· *przen.*, oczywisty, widoczny; wyrazisty, zrozumiały, przystępny; rzecz **j-a,** że... =rozumie się, naturalnie; sposób tytułowania: **J.** pan a. Jaśnie pan; Najjaśniejszy Pan = tytuł monar-

szy; *lek.*, **j.** chwila=chwila przytomności umysłowej u ludzi zresztą nieprzytomnych; **j-a** ślepota= utrata wzroku z powodu porażenia nerwu wzrokowego.

Jaspis, *gr.*, minerał z gatunku krzemieni, nieprzezroczysty, różnego koloru i o rozmaitych kształtach.

Jaspisować, *gr.*, pstrzyć, nakrapiać kropkami zielonemi, czerwonemi.

Jaspisowy, *gr.*, z jaspisu zrobiony.

Jasplin, roślina z rodziny strąkowych.

Jassana, ptak brodzący z Ameryki południowej, spokrewniony z kokoszką wodną (fig.).

Jastrun, Jastruń, Złocień, Złotokwiat, roślina z rodziny złożonych (fig.).

Jastrząb, ptak drapieżny dzienny z rodziny sokołów (fig.); **j.** a. falkonet, gatunek dawnej wielkiej strzelby; **j.** gołębiarz: odmiana jastrzębi, chwytających głównie gołębie.

Jastrzębi, *przym.* od Jastrząb; nos **j.** = orli, garbaty, zakrzywiony.

Jastrzębiaty, nakształt jastrzębia.

Jastrzębiec, roślina z rodziny złożonych; samołówka do chwytania jastrzębi.

Jastrzębieć, stawać się podobnym do jastrzębia, przyjmować naturę jastrzębia (drapieżną).

Jasy, kobylice, wbite w rzeki przed mostami dla ochrony od naporu lodów.

Jasyr, *tat.*, jeńcy, brańcy; branie w niewolę; niewola u Tatarów i Turków.

Jaszcz, *nm.*, drewniane naczynie na masło, powidła, faska.

Jaszczur, salamandra, zwierzę ziemnowodne ogoniaste; skóra (końska a. ośla) chropowata zewnątrz, podobna do skóry jaszczurki; pochwa z takiej skóry; choroba gardła bydła rogatego.

Jaszczurczę, Jaszczurzę, (-ęcia, *lm.* -ęta), młoda jaszczurka.

Jaszczurczy, *przym.* od Jaszczurka; niegodziwy, podły, nikczemny, chytry; zjadliwy, złośliwy, uszczypliwy.

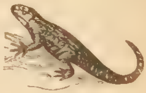

Jaszczurka, gad z rzędu jaszczurek (fig.); *przen.*, kobieta złośliwa, chytra; rodzaj armaty, strzelby (*zdr.* **Jaszczureczka**).

Jaszczurnik, gniazdo jaszczurek.

Jaszczurzowe rośliny, gatunek roślin pieprzowatych.

Jaszczyk, *ros.*, skrzynia do przewożenia amunicji (fig.); puszka do masła, mały jaszcz; paka, pudło.

Jaszmak, *tur.*, zasłona na twarz kobiet tureckich.

Jaślinek, roślina z rodziny pierwiosnkowatych.

Jaśmin, *arab.*, roślina z rodziny oliwowatych, jej kwiat (fig.); **j.** ogrodowy—*p.* Jaśminek.

Jaśminek, *arab.*, roślina z rodziny skalnicowatych (fig.).

Jaśminowate, *arab.*, *bot.*, rodzina roślin kwiatowych dwuliściennych.

Jaśnia, Jaśń, jasność, jasne miejsce, jaw: wyjść na **j-ę**=na jaw.

Jaśnić, jasnym czynić, rozjaśniać, wyjaśniać; **j. ś.,** rozjaśniać ś.

Jaśnie, *przys.*, jasno; **J.** zwykle z tytułami: **J.** Wielmożny = Eks-

celencja, J. Oświecony (tytuły wielkich panów, arystokracji, dygnitarzy).

Jaśnieć, być, jasnym jasno świecić, błyszczeć, lśnić.

Jaśniuchny, Jaśniuteńki, Jaśniusi, bardzo jasny.

Jata, *nm.*, chałupka, buda, budka, szałas, szopa, namiot.

Jatagan, *tur.*, krzywa szabla turecka (fig.).

Jatka, *nm.*, sklep, stragan, w którym sprzedają mięso; rzeźnia, bydłobójnia, szlachtuz; *przen.*, rzeź.

Jatrochemja, *gr.*, dawna teorja medyczna, tłumacząca zjawiska organiczne i działanie środków lekarskich na drodze chemicznej.

Jatrofizyka, *gr.*, fizyka, zastosowana do medycyny.

Jatrotechnika, *gr.*, sztuka leczenia ran.

Jaw, Jawa, stan czuwania, czuwanie (w przeciwstawieniu do snu); na **j.** = na jaśnię, na widok publiczny, otwarcie, nieskrycie, w rzeczywistości; wyjść na **j.**, wydać na **j.** = ogłosić; sen czy **j-a?** sen na **j-ie** = marzenie, urojenie, ułuda.

Jawić, jawnym czynić, objawiać, wyjawiać, ujawniać; **j. ś.,** pojawiać ś., objawiać ś., zjawiać ś., jawnym ś. stawać, pokazywać ś.

Jawnie, *przysł.*, niekryjomo, publicznie, otwarcie, widocznie, oczywiście.

Jawno, *przysł.*, wiadomo; **j.** to wszystkim czynimy.

Jawnodychawkowy, mający dychawki z boków nie zasłonione.

Jawnogrzeszenie, jawne, publiczne grzeszenie.

Jawnogrzesznica, nierządnica.

Jawnogrzesznik, jawnie, publicznie grzeszący, rozpustnik.

Jawnokwiatowe, *bot.*, rośliny, mające kwiaty i rozmnażające ś. przez nasiona.

Jawnopłciowe, *bot.*, rośliny mające w kwiecie męskie a. żeńskie części, t. j. pręciki a słupki wyraźne.

Jawność, nieskrytość, oczywistość, głośność, jaw.

Jawny, wszystkim wiadomy, nie tajny nikomu, publiczny, głośny, nietajemny, niekryjomy, nieskryty, otwarty, widoczny, oczywisty, wyraźny.

Jawor, Jawór, drzewo z rodziny jaworowatych o liściach dłoniastodzielnych i baziach kulistych (fig.).

Jaworzyna, miejsce zarosłe jaworami; **j.** a. **jawor** = drzewo jaworowe.

Jaz, przegroda w poprzek rzeki dla wstrzymania i łowienia ryb; przyrząd z wikliny a. z trzciny do łowienia ryb; tama; budowla dokonana w celu spiętrzenia wody, zastawa.

Jazda, jechanie, jeżdżenie, podróż, droga, przejażdżka; przebycie drogi końmi, koleją, wierzchem, statkiem i t. d.; konnica, kawalerja; **j.!**=ruszaj!, jedź!, jedźmy!

Jazgarz, ryba okuniowata koścista cierniopromienna (fig.).

Jazgot, głos przeraźliwy, przykry, krzyk, hałas, harmider, pisk, wrzask: szwargot, gwara, żargon.

Jazgotać, krzyczeć, hałasować, wrzeszczeć, piszczeć, szwargotać, mamrotać.

Jazłota, Paszczak, Błyszczak morski, gatunek ryby (fig.).

Jaź, Jazica, ryba karpiowata członkopromienna, brzuchopletwa (fig.).

Jaźń, w *filoz.*, podmiot a. osobowość świadoma siebie, osobnik duchowy, ja.

Jaźwiec (-źwca) — *p.* Borsuk (fig.).

Jąć, *nied.* Imać, chwycić, pojmać, złapać; wziąć, zacząć; **j. ś.,** wziąć się do czego, chwycić się.

Jąderko—*p.* Jądro; drobne ciałko ziarniste w jądrze komórki.

Jądro, ciałko kulkowate, znajdujące ś. w łupinie, ziarno; ziarno owocu, znajdujące się w pestce, pestka; wnętrze, środek; narząd w ustroju męskim, wytwarzający nasienie; ciałka pęcherzykowate wewnątrz komórki zwierzęcej albo roślinnej; *przen.*, grunt rzeczy, istota rzeczy, treść, esencja.

Jądrzysty, Jędrnisty, zawierający jądro, pełen jąder, o dużych jądrach.

Jąkać, *dok.* Jąknąć, niewyraźnie wymawiać, bełkotać; **j. ś.,** zacinać ś. w mówieniu, z trudnością wymawiać zgłoski, przeciągając je, powtarzając i urywając.

Jąkała, Jąkacz, człowiek jąkający się.

Jąkliwość, wada jąkania się.

Jąkliwy, jąkający się.

Jątka—*p.* Jętka.

Jątrew (-trwi), bratowa (*zdr.* **Jątrewka**).

Jątrznica, kiszka okrążnicowa, okrążnica; kiszka do jedzenia, nadziewana krwią i tłuszczem wieprzowym.

Jątrznik, powód do gniewu; sztuczna rana, apertura

Jątrzny, pochodzący od jątrzenia, ropiejący.

Jątrzyciel, człowiek lubiący kogoś jątrzyć, podbudzać (forma ż. **Jątrzycielka**).

Jątrzyć, sprawiać ropienie rany, ropić; rozpalać, rozżegać; *przen.*, drażnić, rozdrażniać, gniewać; **j. ś.,** ropić się; wpadać w rozjątrzenie.

Jechać, (*cz. ter.*, jadę, jedziesz i t. d.) odbywać drogę konno, wozem, koleją żelazną lub statkiem; **j.** na wojnę = udawać się na wojnę; kto smaruje, ten jedzie = kto płaci (daje łapówki), temu ś. udaje; **j-ł** go sęk! = bierz go djabli, mniejsza o niego.

Jeden, Jedna, Jedno, *liczebn.*, raz; jedyny, sam jeden = tylko sam; co do **j-ego** = wszyscy; wszystko **j-o** = na jedno wychodzi; wszystko mi to **j-o!** = to mię nie obchodzi; **j.** — drugi = ten — tamten; **j.** po drugim; **j.** z dwóch; **j-o** z dwojga = czy to, czy owo; jedenże, jednaki, ten sam; pewien, niejaki, jakiś; *rz.*, jakiś człowiek, ktoś; nie **j.** = więcej niż jeden, wielu, wiele, kilku; inny; co za **j.?** co to za **j.?** = kto to taki? na **j-ej** nodze = co tchu, w te pędy; **j-ym** razem = raz, za **j-ym** razem = odrazu, jednocześnie; **j-em** słowem = krótko mówiąc: sam jeden, jedyny, jeden tylko; ani **j.** = żaden; ostatni (co do **j-ego**); **j-no** w drugie = razem, łącznie; to wychodzi na **j-no** = na to samo; **j-na** cena = ta sama, jednakowa.

Jedenastka, liczba, wyrażająca 11.

Jedenastokąt, figura o 11-tu kątach.

Jedenastoletni, mający 11 lat, trwający 11 lat.

Jedenastozgłoskowy, złożony z 11 zgłosek (wiersz).

Jedenastu, *licz. nieodm. z imionami męskiemi;* **j.** żołnierzy.

Jedenasty, *licz. porządk.*, następujący po dziesiątym.

Jedenaście (-stu), 10 + 1.

Jedenaścioro (-orga), *licz. zbior.*, z imionami ludzi lub zwierząt obojej płci: **j.** dzieci.

Jedenże, Jednaż, Jednoż, jeden i tenże, ten sam, jednaki.

Jedlina, drzewo jodłowe i jego gałęzie; *zbior.*, jodły, las jodłowy.

Jedlinka, gałęzie jodły obcięte.

Jedlinowy — *p.* Jodłowy.

Jednacz, jednający, godzący ludzi między sobą, rozjemca, pojednawca, pośrednik.

Jednaczyć, jednakim czynić, równać.

Jednać, godzić, przywodzić do zgody zwaśnionych, poróżnionych; **j.** sobie kogo = zjednywać sobie, ujmować sobie, pozyskiwać; **j. ś.** godzić ś.

Jednak, Jednakże, *sp.*, atoli, przecie, wszelako, wszakże.

Jednaki, Jednakowy, jednego rodzaju, jednostajny, równy, nieodmienny.

Jednako, Jednakowo, *przys.*, jednostajnie, jednym sposobem, równie.

Jednia, jedność.

Jedniuchny, Jedniuśki, Jedniuteńki, sam jeden, jeden jedyny.

Jedno, *przys.* — *p.* Jeno.

Jednoaktowy, utwór sceniczny o jednym akcie.

Jednoaktówka, sztuka teatralna jednoaktowa.

Jednobarwny, mający tylko jedną barwę.

Jednobożny, wierzący w jednego Boga.

Jednobrzmiący, mający jedno a. jednakowe brzmienie.

Jednochoda (Inochoda), **Jednochód,** pewien chód koński, gdy koń przedniemi galopuje, zadniemi zaś nogami kłusuje, a. chód koński, w którym koń w kłusie stąpa odrazu nogą przednią i zadnią prawą i tak samo przednią i zadnią lewą.

Jednochodem, *przys.*, jeden idący za drugim, gęsiego.

Jednochodnik (Inochodnik), koń, jednochodą idący, stępak.

Jednocześnie, w tym samym czasie.

Jednoczesny, jednego czasu, współczesny.

Jednoczyć, łączyć w jedno; **j. ś.** łączyć ś. w jedno.

Jednodniowy, Jednodzienny, trwający tylko jeden dzień; *przen.*, szybko przemijający.

Jednodniówka, pobyt jednodniowy, dniówka; wydawnictwo (broszura) okolicznościowa, o treści mającej znaczenie tylko w danej chwili — *p.* Jętka.

Jednodomowe rośliny, jednopienne, mające na jednym osobniku kwiaty męskie i żeńskie.

Jednodworzec, człowiek stanu pośredniego między szlachtą a chłopami.

Jednodwuosiowy, układ kryształu, cechujący się 3 osiami do siebie prostopadłemi, z których 2 osi są równe, a trzecia od nich dłuższa lub krótsza.

Jednofuntówka, działo, wyrzucające kule jednofuntowe.

Jednogatunkowy, złożony tylko z jednego gatunku.

Jednogłośnie, *przys.*, jednym głosem, jednomyślnie.

Jednogłośny, zgodny co do głosów, jednomyślny; zgodny ze zdaziami innych.

Jednoimienny, mający tylko jedno imię; tego samego imienia, co i drugi; w *fiz.*, bieguny magnesów **j-ne** = jednakowe, t. j. a. tylko północne a. tylko południowe; elektryczność **j-na** = a. sama dodatnia, a. sama ujemna.

Jednoklasówka, szkoła, mająca tylko jedną klasę.

Jednokolny, o jednym kole.

Jednokonka, dorożka jednokonna, pojedynka; wóz jednokonny, bryczka jednokonna.

Jednokopytowe zwierzęta=zwierzęta ssące, mające nogi opatrzone tylko jednym kopytem, na którym stąpają.

Jednokółka, wózek o dwuch kołach, biedka; wózek o jednym kole, np. taczka.

Jednokreślny, w *matem.*, rzutowy — *p.* Homograficzny.

Jednokrotny, nie powtarzający ś. raz drugi, pojedyńczy.

Jednokupstwo — *p.* Jedynokupstwo.

Jednokwiatowe, Jednokwietne rośliny: mające jeden kwiat, rośliny dwuliścienne o pojedyńczym okwiacie.

Jednolatek (forma ż. **Jednolatka**); zwierzę, jeden rok mające, roczniak; człowiek jednych lat z drugim, rówiennik, rówieśnik.

Jednoletni — *p.* Jednoroczny.

Jednolicie, *przys.* od Jednolity; jednostajnie, w całości,

Jednoliścienne rośliny, mające jeden listek zarodkowy cz. liścień.

Jednolity, niby z jednego ulany, z jednej sztuki zrobiony, jednostajny, w całości będący.

Jednomaścisty, jenakowej maści (konie **j-e**).

Jednomian, w *mat.*, wyrażenie jednowyrazowe, w którym nie występują znaki: mniej (—) i więcej (+).

Jednomienny, jednowyrazowy.

Jednomierny, jednej miary

Jednomiesięczny, mający a. trwający tylko jeden miesiąc; z jednego miesiąca.

Jednomyślnie, jednozgodnie, jednogłośnie, wszystkiemi głosami.

Jednomyślność, zgodność zdań, głosów.

Jednomyślny, tak samo myślący, zgodny z kim w myślach, w zdaniu, jednozgodny.

Jednooki, mający tylko jedno oko.

Jednoosobowy, mieszczący tylko jednę osobę, przeznaczony tylko dla jednej osoby.

Jednopalczasty, mający tylko jeden palec

Jednopienny, *bot.*, jednopienne rośliny — *p.* Jednodomowe.

Jednoplemieniec, Jednoplemiennik, Jednorodca, człowiek tegoż plemienia, rodu, co i drugi.

Jednopłatkowa korona kwiatowa, składająca ś. z jednego płatka; zrosłopłatkowa.

Jednopłatowiec — *p.* Monoplan.

Jednopłciowy, o tej samej płci; w *bot.*, kwiat **j.**=posiadający tylko jeden organ płciowy męski a. żeński, czyli a. pręciki a. słupki.

Jednopłodny, wydający tylko jeden płód a. jeden owoc.

Jednopokojowy, posiadający tylko jeden pokój.

Jednopostaciowość, Jednokształtność, *min.*, własność minerałów, mających różny skład chemiczny, tworzenia kryształów o jednakowych a. bardzo do siebie zbliżonych postaciach, izomorfizm.

Jednopostaciowy, Jednokształtny, jednej albo tej samej postaci; w *mat.*, funkcje **j-we** = jednowartościowe, jednoznaczne.

Jednopręcikowe rośliny, mające jeden pręcik wolny w kwiecie dwupłciowym.

Jednoraki, jednego gatunku, jednakowy; prosty, niezłożony.

Jednoramienny, o jednym ramieniu; w *fiz.*, drążek **j.** = mający punkty przyczepienia siły i oporu po jednej stronie punktu podpory.

Jednorazowy, raz tylko dany lub uczyniony; jednoczesny.

Jednoroczniak, żołnierz młody, rok tylko w wojsku będący a. na rok do wojska brany; źrebak, cielak jednoroczny.

Jednoroczny, Jednoletni, jeden rok trwający, o jednym roku, równego wieku z drugim.

Jednorodca, jednoplemieniec.

Jednorodność, Homogienja, *fizj.*, przynależność do tego samego rodzaju, podobieństwo rodzajowe; w *chem.*, czystość chemiczna; w *mat.*, pewna własność funkcji.

Jednorodny, składający ś. z części jednego rodzaju, o jednych własnościach; jednakowy; **j-e**=skały, złożone z jednego minerału.

Jednorodzony, jedynak.

Jednorożec, zwierzę ssące z rzędu wielorybów, zębrożec (fig.); **j.** a. **jednoróg,** zwierzę bajeczne podobne do konia z rogiem na czole.

Jednorództwo, rozpładzanie się przez jeden osobnik, bez udziału drugiego.

Jednorurka, strzelba o jednej rurce.

Jednorządca, jedynowładca.

Jednorzędny, tego samego rzędu.

Jednosieczny, ostry tylko z jednej strony (nie z obu).

Jednoskładność, jednakowy skład chemiczny ciał, chociaż odmiennych własności, izomerja.

Jednosłowność, zgodność.

Jednospójny, w *mat.*, nazwa powierzchni, ograniczonych jednym brzegiem i takich, gdzie dwa punkty brzegu rozpadają ś. na dwie części osobne.

Jednosprzężny, jednokonny.

Jednostajnić się, ujednostajniać się, stawać się podobnym.

Jednostajnie, jednakowo, jednako; z sobą zgodnie, nieodmiennie.

Jednostajność, stałe powtarzanie tych samych spółistnień i następstw w przyrodzie.

Jednostajny, jednakowy, jednaki, nieodmienny, ciągle ten sam, miarowy, z drugim lub z sobą zgodny; jednolity.

Jednostka, liczba jeden, jedność; część wielkości stała, zawsze niezmienna, którą ową wielkość można zmierzyć, np. sekunda = jednostką czasu, gram = jednostką objętości, centymetr = jednostką powierzchni, **j.** ciepła = ciepłostka; pojedyńczy człowiek, osobnik w stosunku do rodzaju ludzkiego.

Jednostkowy, pojedyńczy; osobniczy, indywidualny, stanowiący odrębność jednostki.

Jednostronnie, *przys.*, z jednej strony, z jednego punktu widzenia, nie wszechstronnie, partyjnie.

Jednostronny, jednej ze stron tyczący się (moneta **j-a** = brakteat); zapatrujący się na rzeczy z jednej tylko strony, z jednego punktu widzenia, stronny.

Jednostrunny, mający jedną tylko strunę (narzędzie).

Jednosylabowy, o jednej sylabie a. zgłosce.

Jednoszczepowy, pochodzący z tego samego szczepu, pobratymczy.

Jedność, każda rzecz wzięta pojedyńczo (nie złożona), jednostka; liczba jeden; jedynka; jednia, całość, w sobie samej zamknięta; w *fil.*, atom uduchowiony, monada (Bruno, Leibnitz); **j.** ducha i materji = monizm; ścisły związek; zgoda, jednomyślność.

Jednota, jedność, zgodność; wspólność; gromada, zgromadzenie wiernych (**j.** Kościoła).

Jednotliwy, *gram.*, (o czasownikach), wyrażający czynność raz tylko jeden wykonaną, np. łyknąć, stuknąć.

Jednotomowy, mieszczący się w jednym tomie, zawierający jeden tom.

Jednotonny, jednostajny, mający tylko jeden ton.

Jednotwór, *lek.*, nowotwór, jednorodny.

Jednotwórca, jedynotwórca.

Jednouściec, *zool.*, wnętrzak z rodzaju robaków smocznic, napotykany w soczewce oka.

Jednowarstwowy, z jednej tylko warstwy złożony.

Jednowartościowy, w *mat.*, mający jedną wartość, jednoznaczny; funkcje **j-e** — *p.* Jednopostaciowy.

Jednowiązkowe rośliny, mające kwiaty dwupłciowe z pręcikami zrosłemi z sobą.

Jednowieczny, Jednowiekowy, jednego wieku, współczesny, trwający jeden wiek.

Jednowierca, wyznawca jednej z kim wiary.

Jednowierstwo, wyznawanie jednej z kim wiary; *zbior.*, wyznawcy jednej wiary.

Jednowiersz, myśl, zawarta w jednym wierszu, monostych.

Jednowiosłówka, łódź, popychana jednym tylko wiosłem a. jednym rzędem wioseł.

Jednowładca—*p.* Jedynowładca.

Jednowładztwo, samowładztwo, władza nieograniczona, monarchja —*p.* Jedynowładztwo.

Jednowyrazowy, złożony z jednego wyrazu.

Jednozgłoskowy, złożony z jednej zgłoski, o jednej zgłosce, jednosylabowy; w jednej zgłosce zawarty, monosylabowy.

Jednozgodny, zgadzający ś. na jedno, jednomyślny, przez wszystkich przyjęty.

Jednoznacznik, to, co znaczy to samo, równoznacznik; synonim.

Jednoznaczny, mający jedno tylko znaczenie; mający to samo znaczenie, równoznaczny, blizkoznaczny (wyraz).

Jednożeniec, ten, co ś. raz tylko ożenił; jedną tylko żonę mający.

Jednożeństwo, małżeństwo nie powtórzone; małżeństwo z jedną tylko osobą, monogamja; znajdowanie ś. na jednej roślinie kwiatów męskich i żeńskich.

Jedwab, nitka, wydzielona przez gąsienicę jedwabnika, którą ona owija swój oprzęd, służąca do robienia przędzy jedwabnej; tkanina jedwabna; *przen.*, delikatne słówka, grzeczna, pochlebna mowa.

Jedwabić, w jedwab obwijać; *przen.*, **j.** słowa = mówić pochlebnie, wymuszenie; **j. ś.** przybierać postać jedwabiu, obwijać ś., ubierać ś. w jedwab; *przen.*, lśnić ś., jak jedwab, błyszczeć jedwabiem.

Jedwabisty, pełen jedwabiu; podobny do jedwabiu, miękki, połyskujący jak jedwab.,

Jedwabnica, materja, tkanina jedwabna; suknia jedwabna; gatunek gruszki.

Jedwabnictwo, wyrabianie jedwabiu, jako przemysł; hodowla jedwabników; nauka robienia jedwabiu albo hodowania jedwabników.

Jedwabniczy, *przym.* od Jedwabnik; dotyczący jedwabiu.

Jedwabnik, *zoolog.*, motyl nocny z rodziny prządek (fig.); przyrząd do nawijania jedwabiu.

Jedwabny, *przym.* od Jedwab; z jedwabiu; podobny do jedwabiu, miękki i lśniący ś., jak jedwab, delikatny, pieszczony; *przen.*, **j-e** słówka = słodkie, pieszczone, pochlebne słowa.

Jedynactwo, stan i prawa jedynaka a. jedynaczki w rodzinie.

Jedynaczka, córka jednorodna, jedyna.

Jedynak, syn jednorodny, syn jedyny; osobnik jedyny.

Jedynie, *przysł.*, tylko, więcej nie, li, wyłącznie, szczególnie.

Jedynka, liczba jeden, jedność.

Jedynobójca, walczący w pojedynku z jednym przeciwnikiem.

Jedynokupstwo, Jednokupstwo, monopol handlowy.

Jedynorządca—*p.* Jedynowładca.

Jedynorządztwo — *p.* Jedynowładztwo.

Jedyność, przymiot tego co jest jedyne, jedność nierozerwalna; rzecz jedyna.

Jedynowładca, Jednowładca, Jedynorządca, Jednorządca, samowładca, monarcha absolutny.

Jedynowładny, Jednowładny, Jedynorządny, Jednorządny, samowładny, monarchiczny.

Jedynowładztwo, Jednowładztwo, Jednorządztwo, Jedynorządztwo, samowładztwo, monarchja.

Jedyny, jeden w swoim rodzaju, gatunku; nie mający sobie równego; jeden, stanowiący jedność, całość nierozdzielną; najlepszy, największy, nieoszacowany; ukochany, drogi.

Jedzenie, czynność jedzenia; jadło, pokarm.

Jegier, *nm.*, strzelec, dawny żołnierz pieszy.

Jegiermajster, *nm.*, naczelnik jagrów; łowczy.

Jegomościny, Jegomościn, należący do jegomości.

Jegomość (-ści), w *lm.* Ichmość (-ściów), (*skróc.* z Jego miłość, Ich miłość), sposób tytułowania: **J.** Pan, w *skróc.* Imci pan; pan domu, gospodarz; pan, ojciec, mąż; ksiądz, szczególnie pleban.

Jehowa, Jahwe, *hebr.*, hebrajska uroczysta nazwa Boga; **J.** Zebaot =Pan światów, Pan nad Pany.

Jehowiczny, Jahwiczny, *przym.* od Jehowa; boski, boży.

Jejmościanka albo **Imościanka,** *żart.*, panna.

Jejmościny, Jejmościn, (Imościny, Imościn), należący do jejmości.

Jejmość a. **Imość,** w *lm.* Ichmoście, jako tytuł przed wyrazem pani: **J.** pani dobrodziejka; pani domu, gospodyni; pani, osoba płci żeńskiej.

Jelca, Jelec, obłąk na rękojeści szpady, szabli, służący do ochrony ręki, garda (fig.).

Jelec, ryba karpiowata członkopromienna, brzuchopletwa (fig.).

Jeleni, *przym.* od Jeleń.

Jeleniak, grzyb z rodziny truflowatych.

Jeleniec, miejsce, gdzie hodują jelenie, zagroda jelenia

Jelenię (-ęcia, -ęta), **Jeleniątko,** młody jeleń.

Jelenina, mięso jelenie.

Jelenionogi, szybki jak jeleń.

Jeleń, *zool.*, zwierzę ssące racicowe, pełnorogie, o rogach, zrzucanych co rok i nanowo odrastających z coraz liczniejszemi gałęziami (fig.); *przen.*, mąż, zdradzany przez żonę, rogal, rogacz.

Jelito, w *lm.* Jelita, kiszki cienkie; wnętrzności, trzewa brzuszne.

Jelonek—*p.* Jelenię, Jeleniątko; skóra jelenkowa; chrząszcz wachlarzowy z rożkami (szczypcami) dużemi (fig.).

Jelonkowy, *przym.* od Jelonek; skórka jelonkowa = jelenica, zamsz; kolor jasno-żółty.

Jełczeć (o tłuszczach), ulegać powolnemu rozkładowi pod wpływem właściwego fermentu (masło jełczeje); rozkładać się na powietrzu pod wpływem tlenu, zamieniając się na żywicę (o olejkach eterycznych).

Jełki, (o tłustościach) uległy jełczeniu, zepsuty; gorzki, zgorzkniały.

Jemielnica, ospa (choroba).

Jemiełucha, Jemiełuszka — *p.* Paszkot.

Jemioła, roślina pasożytna z rodz. gązewnikowatych (f.).

Jemiołuszka, Jemiołucha, ptak wróblowaty zębodzioby z czubkiem na głowie (fig.).

Jemiołuszkowate, rodzina ptaszków wróblowatych.

Jener- — *p.* Giener-.

Jeniec, wzięty w niewolę na wojnie, braniec.

Jeno, Jedno, Ino, *przys.*, tylko, jedynie.

Jeński, *przym.* od Jeniec; niewolniczy.

Jeństwo, pojmanie, niewola.

Jeo- — *p.* Gieo-.

Jer, ptak wróblowaty z rodziny łuszczaków (fig.).

Jeremjada, śpiew żałosny, żale, skarga, lamentacja, narzekanie.

Jerłyk—*p.* Jarłyk.

Jerychońska róża, nazwa dawana roślinie: wiernica syryjska (fig.); **j.** trąba: *przen.*, zniweczenie, zagłada (od miasta Jerycho).

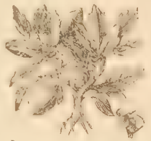

Jerzyk, *zool.*, ptak wróblowaty rozcięto dzioby (fig.).

Jesieniec, *bot.*, rośl. z rodz. dzwonkowatych.

Jesienny, *przym.* od Jesień; sezon **j.**; palto **j-e**=cieplejsze; *przen.*, już nie młody.

Jesień, jedna z czterech pór roku, następująca po lecie, od 23 września do 21 grudnia; *przen.*, **j.** życia=wiek, poprzedzający starość.

Jesion, drzewo z rodziny oliwowatych (fig.) (*zdrobn.* **Jesionek**).

Jesionka, palto jesienne męskie; kokosz a. kurczę wylęgłe w jesieni.

Jesiotr, *zool.*, duża ryba kostołuska, jesiotrowata (fig.).

Jesiotrowate, rodzina ryb kostołuskich.

Jesiotrzyna, mięso jesiotra, wyzina.

Jespan, jegomość, pan, aspan, acan, asan, waćpan, waszmość (forma ż. **Jespani**).

Jespanna, waćpanna, acanna, aspanna.

Jestestwo, istność, bytność, byt, istnienie; to, co jest, co istnieje; rzecz, oddzielnie istniejąca, istota.

Jestli? czy jest?

Jeszcze, *przys.* wyrażający trwanie czegoś, ciągle: jak dotąd, dotychczas; w dalszym ciągu, wciąż, znów; **j.** żyje; już, wprzód, jeszcze wpierw; znowu, poraz drugi; więcej: napij ś. **j.**; bardziej, daleko *(przy stop. wyższ. przym. i przys.)*; nadto; ponadto, prócz tego, nawet, bardziej, więcej; przynajmniej, chociaż; przytem, w dodatku: i jak **j.**; mniejsza o..., niechby tam (to nie **j.**); przynajmniej, chociaż, z czasem.

Jeszczeby też! zadziwienie: co znowu? gdzieżby! także?, zapewne!

Jeść (*cz. ter.* Jem; *cz. przesz.* Jadłem), *częstotl.* Jadać; przyjmować pokarm, pożywać, posilać ś., zajadać: **j.** śniadanie = śniadać; **j.** obiad = obiadować; **j.** wieczerzę = wieczerzać; nie mieć co **j.** = nie mieć utrzymania; **j.** kogo oczami = pożerać go oczami, patrzyć nań zjadliwie; *przen.*, gryźć, przejadać: rdza je żelazo; **j. ś.** wzajemnie=gryźć ś. między sobą, kłócić ś. zajadle; gryźć ś., trapić ś., martwić ś., dręczyć ś.

Jeśli — *p.* Jeżeli.

Jeśpan (*skr.* od Jegomość Pan), waszmość pan.

Jezdny, konny; *rz.* kawalerzysta, żołnierz konny.

Jezierza, Jeziorza, roślina z rodziny jezierzowatych, wodnica.

Jezierzowate rośliny, rodzina roślin jednoliściennych.

Jezierzysko, błotne jezioro; pole po spuszczonem jeziorze.

Jeziornik, mieszkający nad jeziorem.

Jeziorny, *przym.* od Jezioro; starszy rybak, kierujący połowem.

Jezioro, naturalne zagłębienie lądu, napełnione wodą stojącą, z odpływem lub bez odpływu (fig.).

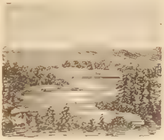

Jeziorowcy, grupa poetów angielskich XVIII—XIX w., lakiści.

Jeziorzysty, pełen jezior, błotnisty.

Jezuicki, *łć.*, *przym.* od Jezuita; *przen.*, obłudny, chytry.

Jezuita, *łć.*, członek zakonu Towarzystwa Jezusowego; *przen.*, człowiek przebiegły, chytry, skryty.

Jezuitka, zakonnica zgromadzenia niegdyś egzystującego we Włoszech; *przen.*, kobieta chytra, fałszywa, przebiegła, skryta, intrygantka

Jezuityzm, *łć.*, zasady jezuickie; system kazuistyki moralnej, broniącej zasady „cel uświęca środki"; *przen.*, przewrotność, obłuda moralna.

Jezusek, *przen.*, świętoszek, liziobrazek.

Jezusowy, *przym.* od Jezus; zakon **J.** = zakon Jezuitów; lata jezusowe = 33 lata wieku.

Jeździć, *częstotl.* od Jechać; często jechać, podróżować. *przen. żart.* **j.** po kim = przewodzić nad kim, za nos wodzić; **j.** mi po głowie= roi mi ś., myślę o tym.

Jeździec (-dźca), ten, co jeździ na koniu.

Jeźli—*p.* Jeżeli.

Jeż, zwierzę ssące owadożerne, pokryte kolcami (fig.); *przen.*, ma **j-a** w kieszeni = skąpy; ostrzyć kogo na **j-a** = zostawiając krótkie sterczące włosy. stanąć **j-em** = postawić ś. hardo, sztorcem, zuchwale; **j.** morski — *p.* Szkarłupień.

Jeżasty, Jeżysty, podobny do jeża; najeżony, kolczasty, sterczący.

Jeżatka—*p.* Jeżozwierz.

Jeżdżenie, czynność czasown. Jeździć.

Jeżdżony, odwiedzany przez jeżdżących; ułożony do jazdy, ujeżdżony.

Jeżeli, Jeśli, *spójn. warunkowy*, skoro, kiedy, o ile.

Jeżogłów, *zool.*, Kolcogłów, obleniec pasorzytny.

Jeżogłówka, roślina z rodziny rogożowatych (fig.).

Jeżomelon, roślina z rodziny opuncjowatych.

Jeżowatość, rodzaj choroby skórnej.

Jeżowaty — *p.* Jerzasty.

Jeżowiec, *zool.*, zwierzę morskie z typu szkarłupni (fig.).

Jeżozwierz, Jeżatka czubata, zwierzę szczurowate, pokryte długiemi kolcami (fig.).

Jeżówka, rośl. gatunek chróściny.

Jeżyć, stroszyć grzywę, czuprynę, nastawiać; **j. ś.** (o włosach) powstawać, stroszyć się; *przen.*, srożyć ś., sierdzić ś.

Jeżyna, *bot.*, gatunek maliny, jagody tegoż krzewu (fig.).

Jeżynka, *bot.*, roślina, malina modrojagodowa i jej jagody.

Jeżystek, gatunek robaka tasiemcowatego.

Jeżysty, najeżony, nastroszony, sterczący.

Jęcie, *czynność czasow.* Jąć; imanie, branie; **j. ś.** czego, branie ś. do czego.

Jęczący, wydający jęk żałosny.

Jęczeć, *dok.* Jęknąć; wydawać jęk; stękać; *przen.*, rozwodzić się żałośnie; **j.** w niewoli=cierpieć.

Jęczmianka, słoma jęczmienna.

Jęczmienisko, pole albo rżysko jęczmienne.

Jęczmienny, *przym.* od Jęczmień; grunt **j.** = dobry pod jęczmień; cukier **j.** = masa cukrowa z cukru i odwaru jęczmiennego.

Jęczmień (*lm.* -ona), roślina z rodziny traw; ziarna jęczmienia (fig.); guz zapalny na powiekach (jęczmyk).

Jędrnić, jędrnym czynić, krzepić

Jędrnieć, stawać się jędrnym, krzepkim, tężeć.

Jędrność, *rz.* od Jędrny; krzepkość, tęgość, siła, dobry wygląd, czerstwość,

Jędrny, ziarnisty, pełen bujnego ziarna, jądra; tęgi, czerstwy, silny, krzepki, zdrowy; treściwy, wyrazisty.

Jędrzejki, Andrzejki, zwyczaj dziewcząt wróżenia w wigilję św. Jędrzeja z wosku, ołowiu itp.; pierożki pieczone tego dnia i dawane psu, z uwagą, które wprzód zjadł.

Jędy- — *p.* Indy-.

Jędza, uosobione zło w postaci kobiety; baba zła, złośnica, piekielnica, sekutnica, megiera, czarownica, wiedźma, furja.

Jędzon, duch złośliwy, djabeł.

Jęk, przeciągłe bolesne westchnienie, głos bolesny, stękanie; wyrażenie cierpienia, bolesne żale, narzekania.

Jękliwy, do jęku podobny; płaczliwy, narzekający, stękający.

Jęknąć, wydać głos jęczący, wydać jęk, stęknąć—*p.* Jęczeć.

Jękotanie, zająkiwanie się, jąkanie się.

Jękotliwy, jąkający się.

Jęta, belka, służąca za podstawę do dachu.

Jętka, drągi a. żerdzie w stodołach nad klepiskami do suszenia a. składania zboża; *zool.*, **j.** albo **jątka** (ephemera), owad dwuskrzydły, jednodniówka, prasiatnica ziemnowodna (fig.).

Jęty, *im.* od Jąć; pojmany, wzięty, ujęty.

Jęzor, *pogardl.* od Język — *p.* Ozór; *przen.*, mieć długi **j.** = nie umieć zachować tajemnicy, plotkarstwo; latać z **j-em** = obnosić wszystkim plotki, rozgadywać.

Języczek, *zdr.* od Język; mały język; mięsisty wyrostek, przedłużający miękkie podniebienie i przeszkadzający dostawaniu ś. pokarmów do jamy nosowej (fig.); w instrumentach dętych (jak w oboju, fagocie, klarnecie i in.): cienka elastyczna blaszka metalowa (listeczek), drgająca przy zadęciu i dopomagająca do wydania dźwięku; w *wadze:* pręcik, strzałka, wskazująca przechylenie się szali; indeks, wskazówka na kompasie; trzpień w sprzążce; w *ślus.*, w zamku sztyft, dopasowany do dziurki w kluczu; sprężyna podnosząca kurek u rewolweru.

Języczkowaty kwiat, mający rurkę korony wydłużoną jakby w język.

Języczny, w kształcie języka, językowy; niepowściągliwego języka; gadatliwy, plotkarski; potwarczy, obmowny.

Język, mięsisty ruchliwy narząd w jamie ustnej, służący do odczuwania wrażeń smakowych, współdziałający przy żuciu i połykaniu, oraz służący do artykułowania głosek (fig.); narzędzie mowy, mowa, dar słowa, wysłowienie ś.; *przen.*, mieć długi **j.** = być gadatliwym, nie móc powstrzymać się od mówienia, być plotkarzem; mleć, młynkować **j-em**=mówić dużo i prędko, paplać; rozpuścić **j.** =gadać dużo; zły **j.**=złośliwy, obmowny; popaść, dostać się na ludzkie **j-i**=stać się przedmiotem obmowy; wziąć kogo na **j-i** = obmawiać go; ciągnąć za **j.**=wyciągać z kogo zręcznie wiadomości; powziąć, zaciągnąć **j-a**=powziąć wiadomość, wywiedzieć się o czym; mieć co na **j-ku** = chcieć właśnie coś powiedzieć; mieć na końcu **j-ka** = nie móc na razie przypomnieć sobie, łatwo dopytać się; mieć co na **j-ku**= mieć pretensję, zarzuty; szermować **j-kiem**=umieć się wygadać, bronić siebie a. kogo; **j.** chodzi jak w pantoflach = bełkocze; świerzbi go **j.** = chce mu się powiedzieć; czego nie powinien mówić albo zdradzić; trzymać **j.** za zębami = milczeć; ugryźć się w **j.**=zamilczeć; rozwiązał mu ś. **j.** = stał ś. wymownym; mowa narodu: **j.** polski i t. d.; **j-ki** martwe=nierozwijające się (łaciński, grecki, sanskryt i t. d.); sposób mówienia, styl; *przen.*, narodowość; znać **j-ki**=mówić obcemi **j-kami**, rozumieć obce **j-ki**; **j.** płomienisty, ognisty = płomień; *przen.*, **j.** ognisty=mowa gorąca, zapalczywa, obrazowa, efektowna; klin ziemi, wchodzący w morze; przedmiot, płat, płatek w kształcie **j-ka; j.** morski, ryba z rodzaju bokopływów; **j.**, w *druk.*, szufelka zecerska kliniasta.

Językowaty, mający kształt języka.

Językowy, *przym.* od Języka; spółgłoski **j-we** = powstające przy głównym udziale języka; mięsień **j.** = środkowa część mięśnia gnyko-językowego.

Językoznawca, badacz języków, uczony, badający powstanie i rozwój mowy ludzkiej, języków; lingwista.

Językoznawstwo, nauka o języku, o powstaniu, rozwoju mowy ludzkiej i pojedyńczych języków; lingwistyka.

JJ. WW., *skr.*, Jaśnie Wielmożni.

J. O., *skr.*, Jaśnie Oświecony (tytuł księcia).

Joannita, członek zakonu ewangielickiego, mającego za zadanie pielęgnowanie chorych.

Jobowy, od Job, Hiob; wieść **j-wa**=żałobna; cierpliwość **j-wa** = niewyczerpana, anielska.

Jod, *gr.*, pierwiastek chemiczny, z gromady chlorowców, ciało stałe, barwy czarno-fijoletowej połyskującej, wydobywane z roślin morskich, używane w medyc.

Jodek, związek jodu z sodem, magnezem i t. p.

Jodełka, *zdr.* od Jodła; mała jodła.

Jodłowanie, *nm.*, osobliwy sposób śpiewu bez słów (u Tyrolczyków) z częstym przechodzeniem z tonów piersiowych do falsetu.

Jodła, Jedlina, drzewo z rodziny szyszkowych, gałąź jodły (fig.).

Jodłowate rośliny, rodzina roślin z działu nagoziarnych.

Jodnik, *chem.*, związek jodu z pierwiastkiem o zmiennej wartości.

Jodofenol, *chem.*, związek jodu z fenolem.

Jodoform, *łć.*, środek antysep-

tyczny, o silnym zapachu, otrzymywany z jodu w postaci żółtego proszku, używany w medycynie.

Jodol, *łć.*, proszek brunatnoszary, bez zapachu, używany przy opatrunkach.

Jodowodorny, *przym.* od Jodowodór; kwas **j.** = roztwór wodny jodowodoru.

Jodowodór, *łć.*, związek jodu z wodorem, gaz bezbarwny.

Jodowy, *łć.*, *przym.* od Jod; woda **j-wa**=jod, rozpuszczony w wodzie.

Jodyna, *łć.*, tynktura jodowa, roztwór jodu w alkoholu, używany w lecznictwie jako środek drażniący.

Jodynować, *łć.*, pędzlować jodyną.

Jog, *hind.*, asceta hinduski, praktykujący zasady jogizmu.

Joga, Jogizm, *hind.*, system religijno-filozoficzny Hindusów, zmierzający do uwolnienia duszy od dalszych migracji i do osiągnięcia nirwany przez ascetyzm, przez odwracanie zmysłów od świata zewnętrznego, pozostawanie w postawach nienaturalnych, przykrych, w ciągłej medytacji itd.

Jogurth—*p.* Yogurth.

Jołop, człowiek ograniczony, głupiec, osieł, idjota.

Jon, atom jednego ze składników, na które rozpada się elektrolit pod wpływem prądu elektrycznego; anjon=składnik ujemny, chemicznie działający na anod; katjon = składnik dodatni, chemicznie działający na katod; elektron dodatni albo ujemny.

Jonaty, *łć.*, futro z czarnych kotów swojskich.

Jońska tonacja, w *muz.*, gama o niższym o pół tonu stopniu siódmym

Joński styl, kierunek architektoniczny grecki, odznaczający ś. lekkością słupów i ślimakowatemi kształtami ozdób u kapiteli (fig.).

Jordan, obrzęd święcenia wody w święto Trzech Króli w kościele wschodnim.

Jota, nazwa litery j; *przen.*, krzta, odrobina, drobiazg; co do **j-y**=do najdrobniejszych szczegółów, co do słowa (spełnić rozkaz co do **j-y**); ani na **j-ę**=ani na włos; nie brak ani **j-y**=jest wszystko; **j. w j-ę**=tak samo, akuratnie, ściśle, literalnie, kubek w kubek.

Jotacyzm, sposób czytania po grecku: e jak i.

Jotować, zaopatrywać jotą, używać joty.

Jowiszowy, jak u boga Jowisza, potężny, groźny.

Jowjalista, człowiek wesoły, żartobliwy, żartowniś, facecjonista.

Jowjalność, jowjalne, wesołe usposobienie.

Jowjalny, *łć.*, wesoły, żartobliwy.

Józefek, roślina hizop.

Józefinizm, *łć.*, wtrącanie ś. cesarza austryjackiego Józefa II-go do spraw kościelnych i dążenie do władzy nad niemi; rządy centralistyczne w Austrji, datujące się od Józefa II-go.

Jubel, *nm.*, radość, uroczystość.

Jubilacja, *łć.*, obchód uroczysty, cieszenie się, radość, radosne okrzyki.

Jubilat, *łć.*, ten, co obchodzi lub obchodził jubileusz swego zawodu, pracy literackiej i t. p. (forma ż. **Jubilatka**)

Jubiler, *nm.*, oprawiający drogie kamienie, handlujący klejnotami, złotnik.

Jubilerstwo, *nm.*, sztuka jubilerska, sztuka szlifowania djamentów, oprawianie drogich kamieni; zawód jubilera.

Jubilerszczyzna, *nm.*, wyroby jubilerskie, biżuterja.

Jubileusz, *hebr.*, rocznica 25-ta, 50-ta, setna itd. jakiego zdarzenia, pracy literackiej lub innej, obchodzona uroczyście.

Jubileuszowy, *hebr.*, dotyczący jubileuszu.

Jubka, Juba, Jupka, Jupa, *nm.*, zwierzchnia suknia kobieca z rękawami, rodzaj kaftanika.

Jucha, krew zwierzęca, bydlęca, psia; *pogardl.*, ludzka; *gmin.*, psia **j.**=psia krew; łotr, niegodziwiec, łajdak—*p.* Juszka.

Jucht a. **Juchta**, *nm.*, skóra młodego bydlęcia, wołowa lub końska garbowana w korze wierzbowej, dziegciem napojona, miękka i elastyczna, używana na obuwie, oprawy do książek, paski i t. p.

Juchtować, *nm.*, skórę na jucht wyprawiać.

Juchtowy, *nm.*, z juchtu.

Jucznik, Juczyciel, *tur.*, ten, co juki ładuje.

Juczny, *tur.*, od juków, jukami obładowany, objuczony (koń, osieł, muł, wielbłąd).

Juczyć, *tur.*, muła, osła i t. p. jukami obładowywać, objuczać.

Judaistyczny, *przym.* od Judaizm, hebrajski, żydowski.

Judaizm, wiara żydowska, obrządki żydowskie; alegoryczne tłumaczenie pism religijnych i podań żydowskich w duchu filozofji greckiej.

Judasz, *przen.*, zdrajca, ten, co udając przyjaźń, podchodzi chytrze przyjaciela i zgubę mu gotuje, obłudny przyjaciel; okienko w drzwiach celi więziennej.

Judaszek, podstępny, obłudny; w *lm.*, Judaszki = obchód, odbywany przez chłopców w wielką środę lub w wielki piątek: oprowadzanie bałwana z gałganów, wyobrażającego Judasza, targanie go i topienie.

Judaszowski, Judaszowy, zdradziecki, chytry.

Judenheca, *nm.*, pogrom żydowski, gwałty, dokonywane przez wzburzone pospólstwo na Żydach.

Judofil, *łć.*, zwolennik, przyjaciel Żydow.

Judofobja, *łć.*, nienawiść do Żydów, antysemityzm.

Judykat, *łć.*, wyrok sądowy.

Judykatura, *łć.*, orzeczenie sądowe, wyroki, jurysprudencja.

Judzić, namawiać do złych czynów, kusić, podburzać; nudzić, dokuczać, naprzykrzać ś; **j. ś.** z kim=drażnić kogo.

Jugo, *fr.*, *żart.*, lekarz lichy, szarlatan

Juhas, *węg.*, pasterz owiec w górach tatrzańskich (fig.); *przen.*, młody góral.

Jujuba, *fr.*, roślina z rodziny szakłakowatych; owoc jujuby pospolitej.

Juki, *tur.*, *blp.*, torby skórzane, tłumoki, ładowane na konie, muły, wielbłądy i inne (fig.).

Jukier, koń, używany do lekkich zaprzęgów, odznaczający się szybkością kłusa.

Jukka, roślina z rodziny liljowatych, rosnąca w Ameryce zwrotnikowej (fig).

Jukstalinearny, *łć.*, przekład napisany a. wydrukowany tuż obok tekstu.

Julius, *łć.*, lipiec (miesiąc).

Juljański kalendarz: wprowadzony przez Juljusza Cezara, kalendarz starego stylu cz. wschodni.

Junacki, *przym.* od Junak: mężny, chwacki, bohaterski; zuchowaty, zawadjacki.

Junactwo, męstwo, śmiałość; ju-

nakierja, zuchostwo, zuchowatość; *zbior.*, młodzież junacka.

Junaczyć, j. ś., zuchować, śmiałkować, bończuczyć się; udawać śmiałka.

Jung (-owie), *nm.*, podoficer floty morskiej.

Junak, śmiałek, zuch, chwat; człowiek mężny, bohater.

Junakierja, śmiałkowanie, junactwo, udawanie zucha; brawurowanie, przechwałki.

Junakować, junaczyć, brawurować.

Juniec, Jończyk, młody byczek.

Junimiści, stronnictwo narodowo-liberalne w Rumunji.

Junius, *łć.*, czerwiec.

Junkier, *nm.*, podchorąży albo podoficer ze szlachty; kandydat na oficera; członek partji szlacheckiej skrajnozachowawczej w Prusach.

Junosza, *ukr.*, młodzieniec dziarski, junak.

Junta, *hiszp.*, władza rewolucyjna w Hiszpanji i Portugalji.

Jupa, Jupka — *p.* Juba, Jubka.

Jura, Jurajska formacja, formacja drugorzędowa ziemi, między formacją kredową i triasową, obfita w skaliste wapienie i skamieniałości (od nazwy gór Jura).

Jurament, *łć.*, przysięga.

Jurasz, gołąb samiec, ciągle gruchający.

Jurat, *łć.*, student, kończący wydział prawny.

Juratoryjny, *łć.*, ten, za którym poręczono.

Jurgielt, *nm.*, płaca roczna, żołd.

Jurgieltnik, *nm.*, pobierający jurgielt, najemnik.

Jurny, Jurliwy, lubieżny, namiętny, rozpustny.

Jurta, *tat.*, chata, namiot u tatarów, kirgizów, kamczadałów (fig.).

Jury, *ang.*, sąd, sędziowie oceniający okazy wystawowe, rozstrzygający spory.

Jurydyczny, *łć.*, prawny, prawniczy.

Jurydyka, Jurysdyka, Jurysdykcja, *łć.*, w dawnej Polsce: dzielnica miasta pod względem sądowym; miasteczko, które weszło w skład większego; osada, rządząca się osobnemi prawami, zniesionemi w r. 1792; mała osada szlachecka, zaścianek; wieczysta dzierżawa; **j-i**=sąd szlachecki, starościński, grodzki, roki grodzkie.

Jurysdator, Jurysdatorka, *łć.*, udzielający komu prawa do czego, mocodawca, mocodawczyni.

Jurysdykcja, *łć.*, okrąg sądowy; sąd, trybunał, zebranie urzędników sądowych; władza, zarząd — *p.* Jurydyka.

Juryskonsult, Juryskonsultant, *łć.*, prawnik biegły, doradca prawny przy jakiej instytucji.

Jurysprudencja, *łć.*, znajomość prawa, prawoznawstwo; zbiór zasad prawnych; sposób wyrokowania wyższych sądów w pewnych sprawach.

Jurysta, *łć.*, prawnik, znawca prawa.

Jurystowski, *łć.*, *przym.* od Jurysta; prawniczy; po **j-u**, *przen.*, wykrętnie.

Jurystycjum, *łć.* prawo, zawieszające w czasie wojny sądzenie spraw, z wyjątkiem spraw o alimenty.

Juryzdyka, *łć.* — *p.* Jurydyka.

Jurzyć, jątrzyć, podburzać; **j. ś.** indyczyć ś., komosić ś.; pałać pożądliwością.

Justernia, Justownia, *łć.*, warsztat menniczy do regulowania normalnej wagi każdej monety; zakład oczyszczania złota i srebra.

Justerować, Justować, *łć.*, regulować ciężkość monety do właściwej wagi.

Justować, *nm.*, *druk.*, powiększać lub zmniejszać ustępy między wy-

razami, przy układaniu czcionek, dla równości wierszy; zapełniać miejsca puste w wierszach, kolumnach; robić matryce czcionek.

Justunek, *nm.*, sztabiki metalowe niższe od czcionek, wypełniające odstępy między wyrazami lub miejsca puste w wierszach podczas druku.

Justycja, *łć.*, sprawiedliwość.

Justycjarjusz, *łć.*, w Austrji urzędnik rozsądzający w gminach sprawy policyjne.

Justyc-kolegjum, *nm.*, sąd duchowny katolicki w Petersburgu.

Justyfikacja, *łć.*, usprawiedliwienie się, uzasadnienie jakiego prawnego środka, tłomaczenie się.

Justynjańskie prawa, źródła i pomniki prawa rzymskiego, zebrane w jeden kodeks z rozkazu cesarza rzymskiego Justynjana.

Juszka, *zdr.* od **Jucha**; **j.** a. **jusznik,** polewka z krwi gęsiej, kaczej lub prosięcej, czernina; zasuwa do zamykania otworu a. luft pieca dla zatrzymania ciepła.

Juszyć, krwawić, broczyć krwią; *przen.*, drażnić, pobudzać; **j. ś.**, krwawić ś., broczyć się.

Juści — *p.* Jużci.

Juta, *nm.*, konopie indyjskie (fig.); tkanina z nich.

Jutowy, z juty.

Jutro, dzień następujący po dzisiejszym; *przys.* dnia następującego po dzisiejszym; dziś, **j.** = lada dzień; od **j-a** do **j-a** = z dnia na dzień; **po jutrze**=od dziś na trzeci dzień; *przen.*, przyszłość; człowiek bez **j-a** = bez przyszłości.

Jutrzejszy, następujący po dzisiejszym.

Jutrzenka, gwiazda poranna (= planeta Wenus); zorza poranna, świt, świtanie, aurora.

Jutrzenny, od jutrzenki; porankowy, poranny.

Jutrznia, nabożeństwo kościelne poranne; **j.** ciemna = nabożeństwo w kościele katolickim na pamiątkę męki Jezusa, śpiewana w środę, czwartek i piątek Wielkiego tygodnia, przyczem po każdym z psalmów gaszona jest jedna świeca.

Jutrzyna, miara powierzchni ziemi = staja, mórg.

Już, *przys., wyraż. nagłość następującego, lub prędkość upływającego czasu;* kres, do którego coś doszło: **j.** czas; wreszcie, w końcu niech **j.** mówi; zapewnie; tylko co, tuż; prawie; **Już już** = za lada chwilę (**j. j.** go chwyta); **Jużto... Jużto, Już... już** = raz... drugi raz, to... to; odtąd, odtąd więcej; zaiste, niech co chce będzie; jakkolwiekbądź; znów, że też, że bo.

Jużci, Juści, *przys.* aliści już, aż oto, oto już; wprawdzie, co prawda, zapewne, że; przecie, wszakże; w każdym razie, bądź co bądź; **a j.** = a tak, tak a nie inaczej; a **j.**! z powątpiewaniem.

Jużyna, drugie śniadanie a. podwieczorek.

K

K, 11-ta litera alfabetu, spółgłoska tylno-językowa, twarda, cicha, wybuchowa.

K, *przyim.* — *p.* Ku; **K sobie!** a. **Ksobie** = wołanie na konie a. woły, żeby wykręciły na lewo.

Kab, *ang*., powozik dwukołowy z siedzeniem z tyłu

dla woźnicy (fig.); dorożka o 4 siedzeniach.

Kabacić, *łć.*, namawiać, przeciągać kogo namową na swoją stronę—*p.* Przekabacać.

Kabacik, *łć.*, *zdr.* od Kabat (ob.).

Kabak, *tur.*, szynk, karczma.

Kabalarka, *hebr.*, kobieta umiejąca wróżyć z kart.

Kabaletta, *wł.*, w *muz.*, frazes muzyczny, ożywiony, powtarzający się w śpiewie.

Kabalista, *hebr.*, znawca ksiąg kabalistycznych; wróżbiarz.

Kabalistyczny, *hebr.*, tyczący ś. kabały żydowskiej; tyczący ś magji, wróżbiarski; czarnoksięski

Kabalistyka, *hebr.*, spekulacja umysłowa dotycząca kabały mistycznej filozofji religji wschodniej.

Kabała, *hebr.*, podanie, tajemnicza nauka Żydów, filozofja mistyczna religji Żydow; wróżenie z kart; knowanie, intryga, plotki, zmowa; kłopotliwe położenie, zawikłanie.

Kaban, *tat.*, wieprzak.

Kabanina, mięso wieprzowe, mięso końskie.

Kabaret, *fr.*, półmisek, podzielony wachlarzowato na kilka podziałek; rodzaj teatrzyku przy restauracji, gdzie produkują ś. śpiewacy, tancerki, sztukmistrze itp.

Kabat, *łć.*, kaftan męski a. kobiecy, kamizola (*zdr.* **Kabacik**).

Kabel, *fr.*, drut telegraficzny, telefoniczny podmorski a. podziemny, odpowiednio zabezpieczony od uszkodzenia (fig.).

Kabeljan—*p.* Kabljon.

Kabestan, *fr.*, kołowrót do zwijania i rozwijania liny okrętowej, winda okrętowa (fig.).

Kabil, *arab.*, pokolenie tatarskie.

Kabina, *fr.*, budka do kąpieli w morzu (fig.); kajuta okrętowa; izdebka, przegródka osobowa w zakładzie kąpielowym.

Kabljon, *hol.*, świeże niesolone mięso wątłusza (dorsza).

Kabłąk, pałąk zakrzywiony w łuk, wiązanie, rusztowanie z desek do utrzymania sklepień murujących się—*p.* Obłąk.

Kabłąkowatość, zakrzywienie w łuk.

Kabłąkowaty, zgięty w kabłąk, pałąkowaty, łukowaty.

Kaboszon, *fr.*, drogi kamień polerowany, szczególnie rubin albo granat.

Kabotaż, *fr.*, handel nadbrzeżny; żegluga nadbrzeżna.

Kabotyn, *fr.*, *pogardl.*, lichy aktor, komedjant.

Kabotynerja, *fr.*, aktorzy wędrowni.

Kabrjole—*p.* Kapriole.

Kabrjolet, *fr.*, lekki jednokonny powozik (fig.); miejsce na przedzie za kozłem woźnicy w karecie pocztowej.

Kabza, *gr.*, worek do pieniędzy; portmonetka; *żart.*, majątek.

Kacabaj, Kacabaja, *nm.*, górne ubranie kobiece, rodzaj mantylki; kaftan watowany, ciepły.

Kacap, *ukr.*, chłop wielkoruski; kupiec wielkoruski.

Kacapka, *ukr.*, forma ż. od Kacap; chustka z gorszej wełny.

Kacerstwo—*p.* Herezja.

Kacerz, *nm.* — *p.* Heretyk; rodzaj sieci do łowienia ryb i raków.

Kacheksja, *gr.*, charłactwo.

Kachektyk, *gr.*, człowiek chory na kacheksję, charłak.

Kacierz, *nm.*, sito z drutu żelaznego na drągu, do dobywania żwiru (fig.).

Kacyk, *hiszp.*, naczelnik i wódz plemienia dzikich w Ameryce południowej.

Kaczać, *białor.*, toczyć, tarzać.

Kaczan, *tur.*, głąb kapusty, wiecha, kiść owoców kukurydzy; sosna karłowata.

Kaczenica, *zool.*, skorupiak wąsonogi (fig.).

Kaczeniec—*p.* Kaczyniec; *p.* Kosaciec.

Kaczka, *zool.*, ptak płetwonogi, spokrewniony z gęsią (gatunki: **k.** krzyżówka, **k.** cyranka, **k.** podgorzałka, **k.** swojska) (fig.); **k-i** zaganiać=taczać ś., będąc pijanym; takie rzucenie kamienia na wodę, aby się kilkakrotnie od niej odbił; rzecz zmyślona, bajka, plotka (**k.** gazeciarska, dziennikarska, amerykańska); naczynie szklane albo porcelanowe do oddawania moczu w łóżku

Kaczkowaty, jak u kaczki; chód **k.**=chwiejny, chwiejący się.

Kaczlin, roślina z rodziny gruboszowatych.

Kaczor, samiec kaczki.

Kaczorek, młody samiec kaczki; kosmyk włosów, stojący na głowie; sieć na ryby.

Kaczuchna, Kaczusia, *zdr.* od Kaczka.

Kaczucza, *hiszp.*, taniec hiszpański z kastanjetami.

Kaczy, *przym.* od Kaczka.

Kaczyniec, Kaczeniec, roślina z rodziny jaskrowatych (fig.).

Kadaster, *łc.*, ocenianie rządowe posiadłości ziemskich i ich produktów, dochodu i t. d. w celu opodatkowania; sam podatek, nałożony skutkiem tego ocenienia; **k.** wyborczy=kurja, do której należy wyborca, płacący podatek od swoich posiadłości.

Kadawer, *łc.*, trup.

Kadecki, *fr.*, *przym.* od Kadet; korpus **k.**=szkoła wojskowa kształcąca młodzież na oficerów.

Kadencja, *łc.*, właściwe akcentowanie końcowych zgłosek w układzie wierszy; spadek harmonijny dźwięków w muzyce; takt, miarowość; harmonijne zakończenie frazesu muzycznego; forma akordu; okres urzędowania członków sądu, sejmu, rad wybieralnych.

Kadet, *fr.*, brat młodszy; uczeń szkoły wojskowej kadeckiej; podchorąży; w marynarce: młodzieniec, kształcący ś na oficera floty; (w Rosji) członek stronnictwa K. D. cz. demokrata konstytucyjny.

Kadi, Kady, *arab.*, sędzia u Turków.

Kadłub, pień drzewa, wewnątrz spróchniały a wydrążony; przedmiot wewnątrz pusty, korpus; **k.** okrętu=budowa zewnętrzna okrętu, statku, bez części wewnętrznych, padło; ciało bez głowy i kończyn, trzon ciała, tułów (fig.).

Kadm, *gr.*, pierwiastek metaliczny, zbliżony do cynku.

Kadry, *fr.*, komplet zapasowych oficerów i podoficerów, potrzebnych w razie zorganizowania oddziału wojska; żołnierze i oficerowie, mający obowiązek kształcić nowozaciężnych; *przen.*, wogóle zespół ludzi, poświęcających się wspólnemu zawodowi (**k.** urzędnicze).

Kadryl, *fr.* taniec francuski i muzyka do niego; lekka tkanina jedwabna w kratki; wstążka jedwabna; pośledni gatunek salcesonu.

Kaduceusz, *łć.*, laska Merkurego z wężami i skrzydłami; symbol handlu i pokoju; dawna laska herolda (fig.).

Kaducznik, *łć.*, przywłaszczyciel cudzego mienia prawem kaduka

Kaduczny, *łć.*, dotyczący choroby kaduk, opętany przez djabła, djabelny; haniebny, przeklęty, okropny; szelmowski.

Kaduk, *łć.*, w daw. prawie polskiem: spadek, pozostawiony bez prawnych spadkobierców (przechodzący na rząd prawem **k-a**); prawo dziedzictwa dóbr tego rodzaju; ludowe: djabeł; padaczka, epilepsja, choroba św. Walentego, wielka choroba.

Kadzić, spalać materjały, wydające dym wonny; *żart.*, wypuszczać z ciała cuchnące gazy; *przen.*, pochlebiać.

Kadzidlany, Kadzidłowy, *przym.* od Kadzidło; wonny, pachnący.

Kadzidlin, Kadzidlnik, orlin, roślina z rodziny brezyljowatych.

Kadzidło, mieszanina ziół i żywic wonnych; dym wonny, powstający przy paleniu się tych żywic i ziół; wogóle wonności, pachnidła; zapach, woń; *przen.*, pochlebstwo.

Kadzielnica, Kadzidlnik, Kadzidlnia, naczynie do kadzenia, turybularz (fig.).

Kadź, *gr.*, wielka beczka z jednym dnem, u dołu szersza, kufa, stągiew (fig.).

Kafa, *nm.*, szpiczasty przód statku.

Kafar, *nm*, przyrząd z windą do wbijania pali, bitnia (f.); *przen.*, osoba ciężka, niezgrabna.

Kafeina — *p.* Kofeina.

Kafel, *nm.*, płyta z gliny palonej z polewą szklistą do stawiania pieców, do wykładania ścian (fig.) i t. p.

Kafelek, *nm.*, *zdr.* od Kafel (zachciewa ci ś. **k-elka** z pieca= Bóg wie czego).

Kafetjera, *fr.*, imbryk do kawy.

Kaflany, Kaflowy, *nm.*, *przym.* od Kafel.

Kaflarz, *nm.*, rzemieślnik, fabtykant robiący kafle, zdun.

Kafowy, *arab.*, kawowy, koloru kawy.

Kaftan, *tur.*, długa szata zwierzchnia u Turków; rodzaj spencerka a. kurtki (fig.); krótka szubka kobieca; ubranie z bardzo długiemi rękawami, wiązanemi razem na plecach, wkładane na szaleńców, żeby ich ubezwładnić (**k.** bezpieczeństwa); masz djable **k.**=a to ś. stało! a tom ś. spisał!

Kaftanik, *tur.*, *zdr.* od Kaftan.

Kaganek, naczynie gliniane z knotem i olejem do palenia (fig.) w *górn.*, lampka płaska używana do świecenia w kopalniach.

Kaganiec, przyrząd żelazny a. skórzany, nakładany na pysk zwierzętom aby nie kąsały, wędzidło, munsztuk (f.); koszyk żelazny a. doniczka z palącym ś. wewnątrz ogniem; lampa, latarnia; *przen.*, prawo przymusowe, zabraniające wyrazić swoje zapatrywania, zabraniające przemawiania w swoim języku.

Kagańcowy, *przym.* od Kaganiec; **k.** artykuł = artykuł prawa w Prusach, nie pozwalający na używanie języka miejscowego na zebraniach publicznych, w których niema 60% mieszkańców, władających tym językiem.

Kahalny, *hebr.*, członek kahału, oficjalista kahału.

Kahał, *hebr.*, zarząd wyznaniowy gminy żydowskiej.

Kahan, *tatar.*, chan.

Kaik, *tur.*, długi, wązki, lekki statek turecki, czajka (fig.).

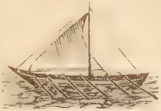

Kaim, Kain, bratobójca (od imienia biblijnego Kain); dozorca meczetu.

Kaimita, członek jakiejś sekty religijnej w dawnej Polsce.

Kaimowy, bratobójczy.

Kainit, *gr.*, związek soli kuchennej z siarczanem magnezji, używany jako nawóz.

Kainozoiczne, *gr.*, a. cenozoiczne formacje, formacje trzeciorzędowe: eoceńska, oligoceńska, mioceńska i plioceńska.

Kajać się, czego a. za co, **k. ś.** z czego = żałować czego; pokutować za co, wyrzekać ś.; **k. ś.** nad kim, nad czym = litować ś., żałować kogo, czego.

Kajak, *tur.*, wązka łódka o jednym wiośle, przykryta stałym wiekiem z otworem na pomieszczenie jednego wioślarza (fig.).

Kajaput, *malajs.*, Czarnobil, drzewo z rodu mirtowatych.

Kajasa, *tur.*, turecki okręt nieduży.

Kajdaniarz, *arab.*, więzień w kajdanach, skazany na ciężkie roboty; zbrodniarz, złoczyńca, gałgan, łotr.

Kajdany, *arab.*, okowy, łańcuchy żelazne (f.); *przen.*, pęta, więzy, niewola, brzemię, ciężar.

Kajecik, *fr.*, *zdr.* od Kajet, mały zeszyt do pisania.

Kajet, *fr.*, zeszyt do pisania, sekstern.

Kajfas, *nm.—p.* Kalfas.

Kajle, *nm.*, bicie, baty.

Kajmakan, *tur.*, zastępca wielkiego wezyra; gubernator prowincji w Turcji.

Kajman, *gujansk.*, duże zwierzę z rodziny jaszczurowatych (fig.) — *p.* Aligator.

Kajper, *nm.*, w *gieol.*, piętro górne formacji trjasowej.

Kajuta, *hol.*, pokój pod pokładem statku.

Kajzer, *nm.*, cesarz.

Kajzerka, *nm.*, bułeczka pszenna okrągła z przedziałkami na wierzchu.

Kakać, Kaku robić, odbywać potrzebę naturalną (w mowie dziecinnej).

Kakadu, *malajs.*, gatunek papugi czubatej (fig.).

Kakao, *meks.*, zmielone owoce drzewa kakaowego czyli kakaowca (fig.), z których robi ś. czekolada lub napój zwany kakao.

Kakaowiec, *meks.*, drzewo z rodziny zatwarowatych, rodzące strąki z ziarnami używanemi na pokarm.

Kakaowy, *meks.*, *przym.* od Kakao; **k-e** masło=olej stężały z nasion drzewa kakaowego.

Kakatos, rodzaj statku wodnego.

Kakemono, *jap.*, ściana ruchoma z malowanej ręcznie tkaniny jedwabnej, z gazy a. papieru.

Kakierlak, *hol.—p.* Albinos.

Kakistokracja, *gr.*, panowanie najgorszych.

Kakofonja, *gr.*, rozdźwięk, nieprzyjemny dźwięk; dysharmonja, dysonans.

Kakolet, *fr.*, rodzaj kosza z siedzeniem na koniu, ośle, wielbłądzie itp. (f.).

Kaktus, *gr.*, nazwa rośliny z rodzaju opuncjowatych o łodydze mięsistej i takichże liściach (fig.).

Kalabasja, *hiszp.*, roślina z rodzaju dzbaniowatych (fig.); naczynie do płynów z wydrążonego owocu **k-i**.

Kalać, walać, brudzić, plamić, plugawić, hańbić; **k. ś.**, plamić ś., walać ś., brudzić ś., hańbić ś. występkiem, niesprawiedliwością i t. p.

Kalafaktor—*p.* Kalefaktor.

Kalafjor, *wł.*, roślina warzywna, gatunek kapusty ogrodowej; potrawa z szypułek kwiatowych tej rośliny (f.).

Kalafonja, *gr.*, rodzaj żywicy, używanej do pocierania smyczka, do wyrobu pochodni, pokostu itd.

Kalaina, śpiż, którym Chińczycy wykładają pudełka do herbaty.

Kalait, *gr.*—*p.* Turkus.

Kalajor, *gr.*—*p.* Kalojer.

Kalamajda, *ukr.*, twaróg ze śmietaną i szczypiorkiem.

Kalambur, *fr.*, dowcipna gra wyrazów; wyraz dwuznaczny.

Kalamity, *gr.*, skrzypy drzewiaste kopalne, skamieniałe.

Kalander, *gr.*, prasa cylindrowa z ogrzewanemi walcami do gładzenia sukna, papieru i do nadawania połysku (fig.).

Kalandra, *łć.*, ptaszek wróblowaty skowronkowaty.

Kalarepa, *łć.*, roślina warzywna, gatunek kapusty ogrodowej; potrawa z korzenia tej rośliny (fig.) (*zdr.* **Kalarepka**).

Kalcescencja, *łć.*—*p.* Kalorescencja.

Kalcynacja, *łć.*, zwapnienie, prażenie, wypalanie, spopielanie.

Kalcjum, *łć.*, wapień.

Kalcynować, *łć.*, prażyć, wypalać, spopielać.

Kalcyt, *łć.*, minerał, węglan wapnia, spat wapienny, spat islandzki albo podwójny.

Kalebasa, *hiszp.*—*p.* Kalabasja; rodzaj delikatnych dużych gruszek letnich.

Kalectwo, *tur.*, uszkodzenie ciała, poranienie, brak a. zanik jakiej części ciała lub zmysłu; niedołężność fizyczna.

Kaleczeć, *tur.*, stawać ś. kaleką, niedołężnym.

Kaleczyć, *tur.*, uszkadzać, ranić, nabawiać kalectwa; *przen.*, krzywdzić, psuć, szkodzić; **k.** język=używać obcych zwrotów, popełniać błędy w mowie, w piśmie; **k. ś.**, zadawać sobie kalectwo.

Kalefakcja, *łć.*, ogrzewanie.

Kalefaktor, *łć.*, stróż szkolny, palacz w piecach, wykonawca kary cielesnej w dawnej szkole; donosiciel, lizus.

Kalejdoskop, *gr.*, przyrząd, złożony z trzech zwierciadełek w rurce o dnie szklanym i na nim różnobarwnych kamyczków, szkiełek i t. p., które za najmniejszym poruszeniem zmieniają położenie i przy pomocy zwierciadełek układają ś. w różne sześcio-promienne gwiazdki; *przen.*, obrazy szybko zmieniające się.

Kalejdoskopowy, *gr.*, ciągle się zmieniający, różnobarwny.

Kaleka, *tur.*, pozbawiony jakiej części ciała a. zmysłu, poraniony, niedołęga (żołnierz **k.**=inwalid); nędzarz, biedak.

Kaleki, *tur.*, nadwerężony na ciele a. na umyśle, niedołężny.

Kalembur, *fr.—p.* Kalambur.

Kalemkiar, *fr.*, zasłona twarzy u kobiet tureckich.

Kalendarium, *łć.*, spis dni w roku z wyszczególnieniem imion świętych, świąt, postów i t. p.

Kalendarz, *łć.*, rocznik, almanach, książka na cały rok wydrukowana, obejmująca kalendarjum, spis dni roku, z podziałem ich na tygodnie, z wymienieniem dni świątecznych i z wykazem świętych, z wykazaniem odmian księżyca, godzin wschodu i zachodu słońca, zaćmień, jarmarków i t. p.; różne informacje, często także dział literacki; **k.** kartkowy a. do zdzierania =blok, złożony z kartek, z których każda zawiera część kalendarjum na jeden dzień a. na jeden tydzień; **k.** notatkowy=książka, zawierająca kalendarium i puste miejsca na notatki; koncept z **k-a**=pospolity, odgrzewany.

Kalendarzyk, *łć.*, książeczka z kalendarzem i do notatek.

Kalendy, *łć.*, pierwszy dzień każdego miesiąca u dawnych Rzymian, stąd kalendarz.

Kalenica, nakrycie z perzu na chałupie; pokrycie dachu snopkami słomy, lepione gliną; szczyt dachu, grzbiet strzechy (f.).

Kalenkar, *fr.*, rodzaj tkaniny indyjskiej malowanej.

Kaleologja, *gr.*, nauka o pięknie.

Kaleotechnika, *gr.*, sztuka zdobnicza.

Kalepin, wielki słownik; *przen.*, znawca języka (od nazw. autora wielkiego słownika Calepinus).

Kalesony, *fr.*, majtki, gacie.

Kaleta, *tur.*, sakiewka, sakwy, woreczek skórzany, zwykle przywiązywany do pasa; mieć węża a. jeża w **k-cie**=być skąpym.

Kaletka, *tur.*, pochewka, wisząca u pasa, służąca do wkładania w nią osełki do ostrzenia podczas koszenia.

Kalfas, Kajfas, *nm.*, wielka skrzynia przenośna do gaszenia i mieszania wapna.

Kalfataż, *fr.*, cerowanie, zatykanie szpar okrętowych pakułami i zalepianie ich smołą.

Kaliber, *nm.*, średnica otworu walca, rury, broni palnej, miara kuli, pierścień do mierzenia wielkości otworu; podziałka; gatunek, wartość, rodzaj, kształt, wzrost, wielkość.

Kalibrować, *nm.*, wymierzać wielkość podług podanej skali; dobierać, sortować.

Kalibrowy, *nm.*, o średnicy jednakowej w jej całej długości.

Kalif (właściwie Chalif), *arab.*, namiestnik Mahometa, sułtan.

Kalifat, *łć.*, państwo, rządzone przez kalifa; władza kalifa.

Kaligraf, *gr.*, pięknie piszący.

Kaligraficzny, pięknie pisany.

Kaligrafja, *gr.*, sztuka pięknego pisania.

Kaligrafować, *gr.*, pisać pięknie, ozdobnie; *żart.*, pisać pomału z trudem, niewprawnie.

Kalikant, *łć.—p.* Kalkancista.

Kaliko, Kalikot, *fr.*, rodzaj perkalika cienkiego; gruby perkal groszkowany, używany na oprawy książek, zwany także płótnem angielskim.

Kalikować, *łć.*, naciskać stopami drągi miechów przy organach.

Kalina, krzew z rodziny przewierścieniowatych; owoc tej rośliny (fig.).

Kalisty, błotnisty, pełen kału.

Kaliszan—*p.* Kalteszal.

Kaliwo, ziarnko, źdźbło, kiełek; *przen.*, odrobina, krzyna.

Kaljan, *tur.*, rurka cybuchowa, przechodząca przez naczynie, napełnione wodą albo wonnym płynem, nargile.

Kalka, *fr.*, papier albo płótno przezroczyste lub zabarwione, służące do odbijania pisma, do przerysowywania; sam rysunek, skopjowany w ten sposób, kopja.

Kalkancista, Kalkant, Kalikant, *łć.*, naciskający drągi miechów przy organach; ten, co kalikuje.

Kalkomanja, *fr.* — *p.* Dekalkomanja.

Kalkować, *fr.*, przerysowywać, kopjować przy pomocy kalki.

Kalkulacja, *łć.*, obliczanie, wyrachowywanie; żyć z **k-ą** = żyć oszczędnie.

Kalkulator, *łć.*, rachmistrz; *przen.*, człowiek bardzo oszczędny; przyrząd do rachowania.

Kalkulować, *łć.*, obliczać, obrachowywać; rozważać, obmyślać.

Kalkul, *łć.* — *p.* Kalkulacja.

Kallistografja, *gr.*, nauka piękności.

Kalmus, *gr.*, korzeń rośliny tejże nazwy; ajer.

Kalmusówka, *gr.*, gatunek wódki z kalmusem, ajerówka.

Kalnica, rodzaj skorupiaka.

Kalny, zanieczyszczony kałem, błotnisty, mętny.

Kalobjotyka, *gr.*, sztuka przyjemnego życia.

Kalojer, *gr.*, mnich grecki z zakonu św. Bazylego.

Kalokagatil, *gr.*, udoskonalenie natury ludzkiej za pomocą podniesienia sprawności fizycznej.

Kalomel, *gr.*, chlorek rtęci (silny środek lekarski).

Kalometrja, *gr.*, nauka o piękności układu czyli o symetrji.

Kalorescencja, *łć.*, świecenie ciał, wzbudzone przez ciemne promienie cieplikowe.

Kalorja, *łć.*, jednostka do mierzenia ilości ciepła potrzebnego do ogrzania 1 klgr. wody o 1^0 C.; ciepłostka.

Kaloryczny, *łć.*, cieplikowy.

Kaloryfer, *łć.*, rura, służąca do ogrzewania mieszkań za pomocą wody, pary lub gorącego powietrza, idąca z jednego ogólnego pieca (fig.).

Kaloryficzny, *łć.* — *p.* Kaloryczny.

Kaloryka, *łć.*, nauka o cieple.

Kalorymetr, *łć*, przyrząd do mierzenia ilości ciepła w jakimś ciele; cieplikomierz (fig.).

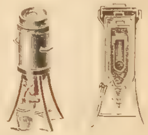

Kalorymetrja, *łć.*, nauka mierzenia ciepła właściwego ciał.

Kaloryzator, *łć.*, ogrzewacz.

Kalospintochromokrene, *gr.*, wodotrysk, oświetlany od spodu elektrycznością lub światłem Drummonda przy użyciu szkieł różnobarwnych.

Kalosteniczne *gr.* **ćwiczenia,** ćwiczenia gimnastyczne, mające na celu wytworzenie zarazem siły i wdzięku.

Kalosz, *fr.*, gumowe obuwie, nakładane na zwykłe obuwie dla ochrony nóg od wilgoci i zimna (fig.).

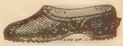

Kalotechnika, *gr.*, sztuka utrzymania piękności ciała.

Kalotka, *fr.*, okrągła czapeczka noszona przez księży, pjuska (fig.).

Kalteszal, Kalteszan, Kaliszan, *nm.*, napój z piwa, cukru i cytryny, podawany na zimno.

Kalumnja, *łć.*, oszczerstwo, potwarz.

Kalumnjator, *łć.*, oszczerca.

Kalumnjować, *łć.*, spotwarzać, głosić oszczerstwa.

Kalwakata, *wł.*, orszak konny— *p.* Kawalkata.

Kalwarja, *łć.*, stacje Męki Pańskiej obchodzone procesjonalnie; czaszka ludzka; *przen.*, udręczenie moralne; śmierć; śpieszyć jak dziad na **K-ę**=bardzo się śpieszyć

Kalwaryjski, *przym.* od Kalwarja; pełen udręczeń.

Kalwila, *fr.*, gatunek jabłek, niekiedy kalwinkami zwanych.

Kalwin, Kalwinista, wyznawca nauki Kalwina; ewangielik reformowany.

Kalwinizm, nauka Kalwina, czyli wyznanie ewangielicko-reformowane.

Kalwiński, dotyczący wyznania ewangielicko-reformowanego.

Kał, błoto, bagno; odchody ludzkie a. zwierzęce, łajno; *przen.*, wszelka nieczystość.

Kałakucki, Kalkucki, od miasta Kalkutta w Indostanie (**k-e** kury, **k-e** perły).

Kałakut, odmiana koguta rasy indyjskiej (fig.).

Kałamajka, *ukr.*, gatunek materji jedwabnej w pasy—*p.* Kałamaszka.

Kałamarnica, *łć.*, głowonóg dwuskrzelowy (fig.); atramentnica.

Kałamarz, *łć*, naczynie do atramentu; w *druk.* rezerwuar w maszynie drukarskiej, z którego farba przechodzi na walec podczas druku.

Kałamaszka, *białor.*, wózek wązki, łubem wybity, otwarty, bez budki.

Kałamącić, *ukr.*, mącić, bełtać; bałamucić.

Kałamki, Kałanki, *ros.*, futro wydry a. kuny syberyjskiej; sierść z tego futra, na pędzelki używana.

Kałanek, zwierzę z rodziny kun.

Kałarasz, Karałasz, *rum.*, żołnierz turecki a. rumuński.

Kałausz, Kałauz, *tur.*, przewodnik; **k-y,** więzienie.

Kałdun, *nm.*, brzuch; *przen. pogardl.*, żarłok, obżartuch, pasibrzuch; rodzaj pierożka z mięsa.

Kałduniasty, brzuchaty.

Kałga, *tur.*, namiestnik chana tatarskiego.

Kałkan, *tur.*, tarcza, puklerz.

Kałkuł, *łć.*, gałka, kreska przy głosowaniu a. wydawaniu wyroku — *p.* Kalkulacja.

Kałmuk, nazwa szczepu tatarskiego (fig.); koń kałmucki; rodzaj kosmatej tkaniny bawełnianej.

Kałożerstwo, chorobliwa chęć pożerania kału.

Kałuk, *tur.*, nadgraniczny posterunek strażniczy.

Kałuża, dół a. rów z wodą błotnistą od deszczów a. ze ścieków; błoto, bagnisko.

Kałużnica, Kałużnia, *zool.*, gatunek chrząszcza pięcioczłonkowego (fig.)

Kałużysty, błotnisty, pełen kałuż.

Kamaraderja, Kamractwo, *fr.*, koleżeństwo.

Kamaryla, *hiszp.*, nazwa stronnictwa ulubieńców panującego; zausznicy; tajni doradcy często mający szkodliwy wpływ na bieg spraw publicznych.

Kamasz, *fr.*, rodzaj wierzchniej pończochy sukiennej lub włóczkowej zapinanej na guziki lub ściąganej; obuwie z krótką cholewką z gumowemi wstawkami po bokach.

Kamasznik, *fr.*, szewc, wyrabiający wyłącznie kamasze; przykrawacz wierzchu buta, czyli tak zwanych cholewek.

Kambjalny, Kambjerski, *wł.*, *przym.* od Kambierz; **k-e** prawo = prawo wekslowe.

Kambjer, Kambierz, *wł.*, wekslarz.

Kambjerstwo, *wł.*, wekslarstwo, bankierstwo.

Kambryjska formacja, najstarsze osadowe warstwy ziemi.

Kambuzja, rodzaj ryby (fig.).

Kamea, *fr.*, kamień drogi, wypukło rzeźbiony, z figurami innej barwy, aniżeli tło (fig.).

Kameduła, *łć.*, zakonnik zmienionej reguły św. Benedykta (fig.); *przen.*, człowiek, unikający towarzystw i rozrywek.

Kameleon, *gr.*, gatunek jaszczurki, zmieniającej barwę przy podrażnieniu (fig.); *przen.*, człowiek zmiennego charakteru, niestały.

Kameleonowy, *gr.*, *przym.* od Kameleon; *przen.*, zmienny, niestały, mieniący się.

Kamelja, *łć.*, roślina ozdobna z rodziny cistronkowatych, o pięknych kwiatach (fig.); dama z półświatka.

Kameljowate, *łć.*, rodzina roślin dwuliściennych.

Kameljowy, *łć.*, do kamelji się odnoszący; **k-a** dama=kobieta półświata, kokota.

Kamelor, *nm.*, rodzaj materji z włosa kozy angorskiej

Kamena, *łć.*, muza, jako opiekunka poezji; *przen.*, poezja.

Kamera, *łć.*, biuro, pokój, cela więzienna a. szpitalna; wydział magistratury; wydział sądowy; dawna władza zarządzająca dobrami państwa; **k.** asfiksyjna=skrzynia do zabijania zwierząt gazem duszącym; **k.** dezynfekcyjna, urządzenie do niszczenia zarazków w odzieży, tkaninach i t. p.; część aparatu fotograficznego, osłaniająca kliszę po zdjęciu; **k.** obscura (-sk-), ciemnia optyczna.

Kameralista, *łć.*, biegły w naukach społeczno-prawnych.

Kameralistyka, *łć.*, nauka administracji i gospodarstwa krajowego.

Kameralja, *łć.*, nauki, dotyczące administracji i gospodarstwa krajowego.

Kameralny, *łć.*, *przym.* od Kamera; **k-a** muzyka, kwartety albo inne muzyczne zespoły, przeznaczone dla sal niezbyt obszernych; **k-e** dobra = domeny; **k-e** nauki = nauki i umiejętności, dotyczące wewnętrznego zarządu państwa

Kamerdyner, *łć.*, szatny, pokojowiec, służący, pełniący obowiązki bezpośrednio około pana.

Kamerfrajlina, *nm.*, dama dworska.

Kamerherr, Kamerjer, *nm.*, szambelan.

Kamerjunkier, *nm.*, młodszy szambelan dworu.

Kamerkurjer, *nm*, goniec dworski, wysyłany w celach państwowych.

Kamerlengo, Kamerling, *wł.*, kardynał, zawiadujący finansami papieskiemi, oraz sprawami Kościoła podczas wyboru Papieża.

Kamerlokaj, *nm.*, lokaj na dworze monarszym.

Kamermuzyka, *nm.*, muzyka kameralna, salonowa.

Komerpaź, *nm.*, paź nadworny, pełniący służbę przy boku monarchy.

Kamerszruba, *nm.*, część u strzelby, zamykająca grubszy koniec lufy.

Kamerton, *nm.*, ton zasadniczy, według którego stroi się instrumenty muzyczne; przyrządzik, podający ton zasadniczy, stroik (fig.); *przen.*, nastrój, usposobienie.

Kamerystka, *fr*, panna służąca, pokojówka.

Kameryzować, *nm.*, wysadzać drogiemi kamieniami.

Kamfina, *nm.*, oczyszczony olejek terpentynowy; nazwa, dawana gdzieniegdzie nafcie.

Kamfora, *łc.*, żywica z drzewa kamforowego a. kamforowca (fig.); zniknąć, ulotnić się, jak **k-a**=zniknąć szybko i bez śladu.

Kamforowiec, roślina z rodziny wawrzynowatych.

Kamgarn, *nm.*, tkanina z lepszej przędzy wełnianej czesanej.

Kamica, choroba tworzenia się kamieni w narządach ciała.

Kamieniarka, żona kamieniarza; bryczka zwyczajna bez resorów z półkoszkami wkładanemi do wasąga.

Kamieniarski, *przym.* od Kamieniarz.

Kamieniarz, robiący co z kamienia, rzemieślnik, ociosywający kamienia, a. rąbiący kamienie przy szosie; snycerz, pieczętarz.

Kamienica, dom z kamieni; dom murowany; owoc kamionki.

Kamieniczka, *zdr.* od Kamienica.

Kamieniczne, czynsz.

Kamienicznik, *żart.*, właściciel kamienicy, gospodarz domu.

Kamieniczny, *przym.* od Kamienica; stróż **k.**; pan **k.** = posiadający kamienicę, właściciel domu.

Kamienieć, zamieniać ś. w kamień; twardnieć; stawać ś. nieubłaganym, upartym, nieczułym.

Kamieniołom, miejsce, z którego wydobywają kamienie.

Kamienioznawstwo, część mineralogji, opisująca minerały.

Kamienisty, pełen kamieni, obfitujący w kamienie (deszcz **k.** = spadek aerolitów).

Kamienny, z kamienia zrobiony, zbudowany, z kamieni złożony, powstały z kamieni (góry **k-e** = kamieniołomy); *przen.*, kamieniami zadany; mający własności a. pozór kamienia, twardy jak kamień (węgiel **k.**, sól **k-a**); *przen.*, zimny, nieczuły jak kamień, bezlitosny, zatwardziały; okres **k.** = okres, w którym ludzie posługiwali ś. narzędziami kamiennemi.

Kamienować, zabijać kamieniami z wyroku; potępiać w opinji publicznej.

Kamień, ciało nieorganiczne, zwykle twarde i ciężkie; głaz prosty albo złożony (**k-nie** polne); rzucić na kogo **k-niem** = uznać winnym; potępić, osądzić; bodaj ś. tacy na **k-niu** rodzili = bodaj takich nigdy nie brakło; kto na ciebie **k-niem,** ty na niego chlebem = odpłacaj dobrym za złe; **k.** obrazy=powód do obrazy; trafiła kosa na **k.** = równy na równego, sprytny na sprytnego; gryźć **k-nie** = nie mieć co jeść; idzie mu, jak z **k-nia** = ciężko, z trudem; *przen.*, **k.** z serca zrzucić = doznać ulgi moralnej; jak **k.** w wodę = zachować w tajemnicy, zginąć bez śladu; siedzieć **k-niem** = nie ruszać ś. z miejsca; twardy jak **k.** = nieczuły; *przen.*, podstawa, fundament (**k.** węgielny); wyrób z kamienia; *przen.*, **k.** na **k-niu** nie zostawić=wszystko zmienić, zburzyć; okres **k-nia** = epoka przedhistoryczna, w której wyrabiano przedmioty z kamienia, okres kamienny; **k.** grobowy = nagrobek, płyta nagrobna; na wielki a. gruby **k.** = w wysokim stopniu, w wielkich rozmiarach (łotr na wielki **k.**); waga, szczególnie

dawna od 24 do 60 funtów; w grze: bierka, warcab, figura; płaski krążek kamienny albo metalowy do rzucania, dysk; **k.** czeski= szkło, wyrabiane szczególnie w Czechach, bardzo czystej wody, używane zamiast drogich kamieni; zna ś. na czeskich **k-niach** = nie da ś. podejść; gorący **k.**=gra dziecinna towarzyska; w *chem.*, **k.** piekielny = azotan srebra (stopiony); **k.** filozoficzny=przez alchemików i filozofów średniowiecznych poszukiwana substancja a. mieszanina, za pomocą której mniemano, że można wytwarzać złoto; *przen.*, coś niemożliwego do osiągnięcia nieziszczalnego, urojenie niedorzeczne; **k.** graniczny, **k.** wiorstowy; słupek kamienny, stanowiący znak; **k.**, w *med.*, złóg kamienisty, utworzony w jamach ustroju (**k.** moczowy, **k.** nerkowy, **k.** żółciowy); w *min.* każdy minerał w stanie twardym, bez względu na gatunek, wielkość i kształt; osad, oskorupienie (**k.** kotłowy); **k.** młyński = płyta kamienna, służąca w młynie do rozcierania ziarn (fig.); *przen.*, mieć **k.** młyński na

głowie = mnóstwo kłopotów; **k.** szlifierski=toczydło; **k-nie** sztuczne, używane do brukowania ulic a. na chodniki=mieszanina piasku grubego a. żwiru z cementem, której nadają dowolną formę; **k.** probierczy=łupek krzemienny używany przez jubilerów do rozpoznawania metali szlachetnych; *przen.*, **k.** siny—*p.* Miedź.

Kamionka, flaszka kamienna (2 fig.); kupa kamieni, zebranych z zagonów, z pola; *bot.*—*p.* Chróścina, Borówka; *zool.* zwierzę z rzędu szczurowatych.

Kamionować — *p.* Kamienować.

Kamiuszczek, *zdr.* od Kamień.

Kamizela, *fr.* (*zdr.* **Kamizelka**); ubiór męski, okrywający plecy i piersi, bez rękawów, noszony pod surdutem; kaftan, kurtka; rodzaj sukmany.

Kamlot, *fr.*, dawniej: tkanina z wełny koziej a. owczej; gatunek tkaniny wełnianej a. jedwabnej.

Kamorra, *wł.*, tajny związek zbrodniczy we Włoszech.

Kamorysta, *wł.*, członek kamorry; rozbójnik.

Kamować, *nm.*, wycinać zazębienia.

Kampa, *hiszp.*, step.

Kampament, *fr.*, obóz, biwak; popis rycerstwa; przegląd wojska, manewry wojska.

Kampan, *fr.*, marmur szary a. ciemny, cieniowany czerwonawo, z żyłkami białemi i zielonemi.

Kampana, *fr.*, dzwon, naczynie szklane w kształcie dzwonu; ozdoby srebrne i złote do stroju.

Kampanja, *fr.*, wyprawa wojenna; wojna; *przen.*, szereg czynności, prowadzonych energicznie i zmierzających ku pewnemu określonemu celowi; **k.** fabryczna = właściwy czas fabrykacji, np. w cukrowni, gorzelni i t. p.; **k.** wyborcza = zabiegi stronnictw o przeprowadzenie wyboru swoich kandydatów.

Kampanula, *łc.*, dzwonek (roślina) (fig.).

Kampańczyk, *łc.*, żołnierz najemny.

Kampesz, *meksyk.*, drzewo farbierskie, zwane inaczej błękiciec albo drzewo krwiste.

Kampować, *fr.*, przebywać w polu, obozować.

Kamracki, *fr.*, towarzyski, przyjacielski.

Kamraderja, Kamaraderja, Kamractwo, *fr.*, koleżeństwo, związek przyjacielski.

Kamrat, *nm.*, towarzysz broni, współuczestnik; kolega.

Kamsin, *ar.* — *p.* Chamsyn.

Kamusznik, ptak brodzący, zaliczony do rodziny bekasów (fig.).

Kamwolowy, *nm.*, z szerści wielbłądziej.

Kamyk, Kamyczek, *zdr.* od Kamień.

Kamysznica, owad bezskrzydły, drewniak, krocionóg (fig.).

Kamzans, *nm.*, gzyms okapowy nade drzwiami a. nad oknem (fig.).

Kanaforka, *łć.*, szafarka, pilnująca śpiżarni.

Kanafarz, *łć.* — *p.* Kanaparz.

Kanak, *tat.*, naszyjnik drogocenny kobiecy; wogóle rzecz droga; *przen.*, pieszczoszek (*zdr.* **Kanaczek**); **K.** mieszkaniec wysp Sandwickich; robotnik na wyspach Oceanu Południowego.

Kanalik, *łć.*, drobny przewód w ustroju zwierzęcym, roślinnym; cewka.

Kanalizacja, *łć.*, urządzenie kanałów i ścieków podziemnych w mieście.

Kanalizować, *łć.*, zaprowadzać kanalizację, przeprowadzać, budować kanał lub kanały.

Kanalja, *fr.*, łotr, niegodziwiec; tłuszcza, pospólstwo, motłoch.

Kanał, *łć.*, rów szeroki pełen wody; ściek murowany podziemny do odprowadzania wody i nieczystości (fig.); sztucznie zrobiona rzeka, służąca do przejścia z rzeki do rzeki, z morza do morza; rura a. otwór w murze (**k.** dymowy, powietrzny); cieśnina morska; ulica wodna (w Wenecji); przewód w organizmie (**k.** pokarmowy i t. d.); *przen.*, droga, przez którą się coś przedostaje.

Kanapa, *fr.*, sofa z plecami i poręczami (fig.)

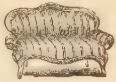

Kanaparz, Kanafarz, *łć.*, szafarz, piwniczy klasztorny.

Kanapka, *fr.*, mała kanapa; krajanka chleba a. bułki z masłem i serem, z kawiorem, śledziem, sardynką i t. p.

Kanar, gatunek wyborowy cukru trzcinowego; nasionka, dawane kanarkom na pokarm.

Kanarek (forma ż. **Kanarzyca**)= ptak stożkodzioby z rodziny wróbli (fig.); *bot.*, gatunek owsa; *przen.*, dawny omnibus warszawski, pomalowany na żółto; *żart.*, człowiek żółto ubrany.

Kanarkowy, żółty jak kanarek.

Kanaster, *fr.*, kosz z trzciny cukrowej, wykładany cynfolją, używany w Indostanie do opakowania — *p.* Knaster.

Kanasz, *fr.*, wygięcie szyi konia.

Kanaus, *pers.*, gatunek perskiej lekkiej tkaniny jedwabnej.

Kancelarja, *łć.*, oddział biura do przyjmowania spraw i interesantów, oraz wydawania im uchwały, wezwania i t. p.; biuro, pokój do załatwiania spraw gospodarskich; zarząd gminny; pracownia; *żart.*, ustęp, wychodek.

Kancelaryjny, *łć.*, *przym.* od Kancelarja; **k-e** pismo = rodzaj pisma wyraźnego **k-y** styl=suchy urzędowy sposób pisania; **k-y** papier= zwykły, nie zalewający się papier do pisania.

Kancelista, *nm.*, niższy urzędnik pracujący w kancelarji; pisarz, przepisywacz w biurze.

Kancer, *łć.*, rak (choroba).

Kancerek, Kancerz, *nm.*, siatka mała na kiju do wybierania ryb z sieci a. do łapania raków.

Kancerować, *łć.*, toczyć ciało (o wrzodach i ranach).

Kancerowaty, *łć.*, rakowaty.

Kancik, *nm.*, *zdr.* od Kant; brzeżek, rożek.

Kancjonał, *łć.*, śpiewnik kościelny; kantyczki.

Kanclerski, *łć.*, *przym.* od Kanclerz.

Kanclerstwo, *łć.*, godność i władza kanclerza.

Kanclerz, *łć.*, dawniej: wysoki urzędnik, strzegący pieczęci państwa; dziś: pierwszy minister lub prezes ministrów; w Anglji: minister skarbu; urząd duchowny; wysoki urząd uniwersytecki; *żart.*, kancelista.

Kancona, Kanzona, *wł.*, pieśń; pewien rodzaj strofy.

Kanconeta, *wł.*, piosnka.

Kandelabr, *łć.*, świecznik o kilku ramionach (fig.).

Kandyba, *ukr.*, koń duży, rosły, szkapa niezgrabna; kobieta rosła, a schudzona; człowiek chromy, niedołężny.

Kandybura, rodzaj perkalu w duże kwiaty.

Kandydat, *łć.*, starający się o urząd, o posadę, o godność; ubiegający się o co. stopień akademicki niższy od magistra; **k.** do posad sądowych, aplikant, praktykant sądowy, mający dyplom z ukończenia uniwersytetu; pomocnik, zastępca (forma ż. **Kandydatka**),

Kandydatura, *łć.*, ubieganie się o wakujące miejsce, o urząd, o posadę; przedstawienie się przed wyborcami w celu otrzymania mandatu posła do sejmu; miejsce wakujące.

Kandydować, *łć.*, ubiegać się o posadę, starać się o co.

Kandyz, *fr.*, gatunek cukru, cukier oczyszczony, grubo skrystalizowany, cukier lodowaty.

Kandyzować, *fr.*, powlekać cukrem, lukrować; **k-ne** owoce = owoce, smażone w cukrze.

Kandyżan, rośl. z rodzaju baldaszkowatych, rzepniczek.

Kanefory, *gr.*, postacie kobiece z koszem kwiatów lub owoców na głowie, podtrzymujące belkowanie (fig.).

Kanel, *łć.*, granat barwy różowawej.

Kanela, *łć.*, cynamon.

Kanele, *fr.*, prążkowania, ryte na wyrobach metalowych; żłobki półokrągłe, wycięte wzdłuż na kolumnach, inaczej: kanelowanie (fig.).

Kanelować, *fr.*, robić żłobki na kolumnach.

Kanga, *chińs.*, dyby zakładane przestępcom w Chinach na szyję (fig.); *przen.*, wojna.

Kangar, *nm.* — *p.* Kamgarn.

Kangur, Kanguru, *austral.*, *zool.*, zwierzę ssące workowate, roślinożerne (fig.).

Kani, Kaniny, *przym.* od Kania.

Kania, *bot.*, grzyb z rodziny bedłkowatych; ptak drapieżny z rodziny sokołów; rodzaj ptaków błotniaków (fig.); czop a. zamek ciesielski; skrzydło, rondo u kapelusza.

Kanianka, roślina pasorzytna z rodziny powojowatych (fig.).

Kanibal, Kannibal, *hiszp.* ludożerca, dziki.

Kanibalizm, *hiszp.*, ludożerstwo, krwiożerczość, dzikość, srogość, okrucieństwo.

Kanikularny, *łć.*, upalny; wakacyjny.

Kanikuła, *łć.*, gorące dni, upały; wakacje letnie; pomieszanie zmysłów, wścieklizna, szaleństwo.

Kanjon, *hiszp.*, głęboki jar, głęboki wąwóz górski, wyżłobiony przez rzekę w Ameryce Północnej (fig.).

Kanka, *nm.*, cewka wydrążona, będąca zakończeniem strzykawki.

Kankan, *fr.*, rozpustny taniec francuski z nieprzyzwoitemi giestami.

Kankanista, *fr.*, tańczący kankana.

Kankroid, *łć.*, obrzmienie rakowate.

Kankrologja, *łć.*, opisanie raków.

Kankry, *łć.*, wrzody złośliwe.

Kankryty, *łć.*, skamieniałości raków morskich.

Kanna, *łć.*, rośl. kwiatotrzcina, paciorecznik (fig.).

Kanon, *gr.*, miara, norma, przepis, prawidło; część Mszy św.; regiestr oddzielnych części Pisma św., przez Kościół katolicki przyjętych, przepisy prawa kościelnego; w *muz.* powtarzanie przez głos następny dźwięków głosu poprzedzającego; rodzaj śpiewu chóralnego; podatek gruntowy od dzierżaw wieczystych; w *drukar.*, gatunek dużego pisma; **k-ny** = tablice drukowane, umieszczone na ołtarzu, zawierające wyjątki z ewangielji i niektóre modlitwy, odmawiane przez kapłana; prawo kościelne.

Kanonada, *fr.*, długotrwałe strzelanie z dział, działobicie.

Kanoniczki, *łć.*, zakon żeński według reguły kanoników.

Kanoniczny, *gr.*, dotyczący kanonów, zgodny z kanonami; **k-e** prawo=prawo kościelne i religijne zatwierdzone przez Kościół; **k-a** wizyta = zwiedzanie parafji przez władzę duchowną; godzina **k-a**=stała godzina modłów u księży katolickich; stała godzina powrotu do domu.

Kanonik, *łć.*, wyższy stopień w hierarchji duchownej katolickiej, członek kapituły; **k-cy** regularni = zakonnicy Bożego Ciała.

Kanonika, *gr.*, umiejętność należytego stosowania władzy poznawczej; logika Epikura.

Kanonista, *łć.*, znawca prawa kanonicznego.

Kanonistyka, *łć.*, prawo kanoniczne.

Kanonizacja, *łć.*, uroczyste papieskie uznanie i ogłoszenie za Świętego a. za Świętą.

Kanonizator, *łć.*, papież, decydujący kanonizację.

Kanonizować, *gr.*, ogłaszać uroczyście za Świętego a. za Świętą.

Kanonja, Kanonikat, *łć.*, godność kanonika; mieszkanie kanoników.

Kanonjer, *fr.*, puszkarz, żołnierz przy działach, artylerzysta.

Kanonjerka, *nm.*, duża łódź wojenna, uzbrojona armatami (fig.).

Kanopy, *gr.*, wyobrażenie bożka w kształcie beczki lub dzbana z głową i nogami (fig.).

Kanszyl a. Piżmowiec karzełkowaty, zwierzę ssące z rodziny kanszylów, z rzędu parzystokopytowych, podrzędu przeżuwających (fig.).

Kant, *nm.*, krawędź, brzeg, róg; puszczać **k-em** = traktować byle jak, puszczać mimo uszu.

Kant, *łć.*, śpiew kościelny, wogóle: śpiew, pieśń.

Kantak, Kantówka, *nm.*, belka kanciasta, bal, drąg z hakiem do przewracania kloców drzewa.

Kantalupa, *wł.*, *bot.*, płaska, żebrowana odmiana melonu a. ogórka (fig.).

Kantar, *tur.*, uździenica bez wędzidła, uzda do zaczepienia lejców i utwierdzenia wędzidła, wędzidło (fig.).

Kantaryda, *gr.*, mucha hiszpańs., chrząszcz, z którego po wysuszeniu go i sproszkowaniu wyrabiają wezykatorję (fig.).

Kantarzej, *ukr.*, urzędnik wojskowy na Zaporożu, czuwający nad miarami i wagami, pilnujący poboru dochodów.

Kantata, *wł.*, utwór muzyczny o nastroju poważnym, zwykle okolicznościowy, przeznaczony do śpiewu chóralnego z towarzyszeniem instrumentów.

Kantate, *łć.*, czwarta niedziela po Wielkiej Nocy.

Kanton, *fr.*, okrąg; prowincja, należąca do związku państwowego (**k-y** szwajcarskie); leże wojskowe, kwaterunek; zaciąg do wojska, konskrypcja.

Kantonista, *fr.*, rekrut, wychowany w wojsku, oddany tam, jako sierota a. ubogi.

Kantonować, *fr.*, kwaterować, przebywać na leżach; werbować żełnierzy, wybierać rekruta.

Kantopić, *białor.*, bić, tłuc, uciskać, dręczyć.

Kantopory, *łć.*, suche dni, czas w końcu września, gdy sieją żyto.

Kantor, *łć.*, śpiewak kościelny; przewodniczący w chórze; organista i nauczyciel w gminach ewangielickich.

Kantor, *fr.*, kancelarja kupiecka; biuro fabryki, banku i t. p.; duży stół w sklepie, za którym stoją sprzedający; duży stół na papiery, dotyczące interesów; biuro, biurko.

Kantorat, *łć.*, szkółka początkowa ewangielicka.

Kantorek, *fr.*, biurko.

Kantorowe, *fr.*, *blm*, opłata za nastręczenie służącego a. służącej, wnoszona w kantorze najmu służących.

Kantorzysta a. **Kantorowicz,** *fr.*, *pogardl.*, nazwa, dawana młodym pracownikom w kantorze handlowym albo bankierskim.

Kantować, *nm.*, ścinać na kant, nadawać kant, obracać belkę, cegłę na inny bok; skuwać brzegi; **k. ś.**, przechylać ś. na bok.

Kantowaty, *nm.*, posiadający kanty, w kanty rznięty.

Kantówka, Kancik, *nm.*, linijka kanciasta o 4 bokach równej szerokości; strzelba, mająca graniaste wnętrze lufy; lufa kanciasta; gatunek jabłoni.

Kantyczki, *łć.*, zbiór nabożnych pieśni ludowych, a zwłaszcza kolęd.

Kantyk, *łć.*, śpiew, szczególnie nabożny, pieśń.

Kantylena, *łć.*, piosnka, utwór poetyczny treści miłosnej, romanca.

Kantyna, *fr.*, garkuchnia żołnierska, bufet, jadalnia dla robotników przy fabryce, buda markietanki; flaszka podróżna, puzdro na ozdobne flaszki z likworami (fig.).

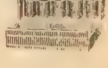

Kantynierka, *fr.*, sprzedająca w kantynie, markietanka.

Kantyzm, filozofja Immanuela Kanta.

Kanwa, *fr.*, rzadka tkanina z mocnych nici, kratkowana, do wyszywania włóczką i do haftu; pierwszy plan, zarys, szkic, tło.

Kanzona, *wł.—p.* Kancona.

Kańczug, Kańczuk, *tur.*, bicz z plecionego rzemienia, osadzony na krótkim kiju, nahajka (fig.).

Kaolin, *chińs.*, glinka lub ziemia porcelanowa, z której wypalają porcelanę.

Kap, *fr.*, przylądek.

Kapa, *łć.*, ubiór kościelny kapłański, zapinany pod szyją na klamrę (fig.); przykrycie na łóżko, na konia; daszek nad ogniskiem a. blachą kuchenną; iskrochron.

Kapać, *dok.* Kapnąć; spuszczać się kroplami (o wodzie); spadać kroplami; być w obfitości, w nadmiarze; mieć czego wiele (strój aż kapie od złota); coś niecoś mi kapnie = czasem coś zarobię.

Kapalin, *łć.*, rodzaj szyszaka na głowę.

Kapanina, kapanie; powolne spadanie kropel (deszczu i t. p.); **k-ą** coś dawać = w małych ilościach.

Kapary, *gr.*, pączki kwiatowe krzewu kaparowego, marynowane w occie i w soli, używane jako przyprawa kuchenna (fig.).

Kapcan, Kapcon, *hebr.*, biedak, człowiek ubogi; niedołęga.

Kapcanieć, *hebr.*, podupadać, ubożeć, niedołężnieć.

Kapcie (-ów), *blp.*, rodzaj obuwia ze skóry z jednej strony wyprawnej, buty wyłożone wojłokiem z cholewą wojłokową.

Kapciuch, *tur.*, woreczek na tytuń.

Kapcja, *łć.*, podstęp, zdrada.

Kapeador, *hiszp.*, w walce byków na arenie: drażniący je płaszczem czerwonym.

Kapela, *wł.*, orkiestra; muzyka wiejska do tańca.

Kapelan, *łć.*, kapłan, pełniący służbę Bożą przy wojsku, w kaplicy prywatnej albo w zakładzie publicznym.

Kapelanja, *łć.*, dom, mieszkanie kapelana.

Kapelaństwo, urząd kapelana.

Kapeldynerka, *nm.*, obsługująca szatnię.

Kapelmajster, Kapelmistrz, *nm.*, dyrygujący w orkiestrze.

Kapelusik, *zdr.* od Kapelusz.

Kapelusz, *łć.*, nakrycie głowy, zrobione z filcu, ze słomy lub z innych materjałów; bez **k-a** = z odkrytą, obnażoną głową; czerwony **k.** = oznacza godność kardynała; dostać **k.** = otrzymać burę,: połajankę, naganę, wymówkę; górna, kopulasta a. miseczkowata część grzyba, na trzonku osadzona.

Kapelusznik, *łć.*, fabrykant kapeluszy (forma ż. **Kapeluszniczka**).

Kapeńka, *zdr.* od Kapka; **k-ę**, troszkę.

Kaper, *hol.*, statek korsarski, przeznaczony do chwytania okrętów nieprzyjacielskich; rozbójnik morski, korsarz.

Kaperski, *hol.—p.* Kaprowy.

Kapibara, Kapybara, *brazyl.*, wodoświnka, zwierzę szczurowate z rodziny kopytkowych (f.).

Kapica, *łć.*, habit, strój mniszy, kaptur mniszy, wogóle kaptur; **k-ę** zrzucić = wystąpić z zakonu; wierzchołek dachu, kalenica.

Kapidżi, *tur.*, odźwierny przy seraju; **k.** basza=naczelnik straży seraju.

Kapieć, zmniejszać ś., ubywać, marnieć.

Kapik, *łć.*, dawny ubiór kobiecy na głowę, kapturek.

Kapilarność, *łć.*, włoskowatość, własność płynów tworzenia w rurkach włoskowatych powierzchni wklęsłej lub wypukłej.

Kapilarny, *łć.*, włoskowaty; naczyna **k-e**, kapilary = cienkie, jak włos, kanaliki w organizmie roślinnym i zwierzęcym; naczynia włoskowate, najdrobniejsze naczynia krwionośne; bardzo cienkie rureczki szklane.

Kapilary, *łć.—p.* Kapilarne naczynia (fig.).

Kapilorka, *łć.*, gatunek paproci o cienkich łodyżkach i liściach (fig.)

Kapiszon, *fr.*, kaptur, piston, kapturek cylindryczny z blaszki miedzianej, mający na spodzie trochę masy wybuchowej, służący jako środek zapalny w strzelbach; nakrywka żelazna na końcu osi u wozu

Kapiszonówka, *fr.*, **Kapiszonka**, *fr.*. strzelba dawnego systemu z kapiszonem na panewce.

Kapitaliki, *łć.*, rodzaj liter używanych na tytuliki: KAPITALIKI.

Kapitalista, *łć.*, posiadacz kapitałów, utrzymujący ś. z procentów od swego kapitału.

Kapitalistyczny, *łć.*, *przym.* od Kapitalista; oparty na kapitale (**k-e** gospodarstwo).

Kapitalizacja, *łć.*, zamiana stałego dochodu na kapitał, przynoszący taki sam dochód; sprzedaż nieruchomości w celu posiadania kapitału.

Kapitalizm, *łć.*, panowanie kapitału.

Kapitalizować, *łć.*, składać dochody na kapitał; spieniężać majątek; **k. ś.**, wzrastać w wartość.

Kapitalny, *łć.*, wyborny, wyśmienity, nieoceniony, główny, ważny, wielki.

Kapitał, *łć.*, znaczna ilość pieniędzy, gotówka, pieniądze przynoszące dochód; przedmioty, wytworzone pracą ludzką, przeznaczone do dalszej produkcji (narzędzia, materjały i środki produkcji); majątek ruchomy, zasób, majątek; zasób sił wytwórczych; **k.** zakładowy, pieniądze, włożone w przedsiębiorstwo, potrzebne dla utrzymania tegoż; **k.** martwy =nie przynoszący dochodów; **k.** obrotowy=część kapitału, szybko zużywająca ś.; **k.** stały=część kapitału, zużywająca ś. powoli w przedsiębiorstwie; **k.** żelazny=od którego tylko procenty mogą być wydatkowane; **k.** zapasowy a. rezerwowy = przeznaczony na pokrycie strat; **k.** amortyzacyjny = fundusz odkładany corocznie z zysków na umorzenie kosztów budynków i maszyn zużytych, a zakup nowych.

Kapitałka, *łć.*, tasiemeczka ozdobna, przyklejana do górnego i dolnego brzegu grzbietu książki, przygotowanej do oprawy w okładkę.

Kapitan, *fr.*, oficer, wyższy stopniem od porucznika, dowodzący kompanją a. rotą; dowódca okrętu, statku; przewodnik w jakim sporcie.

Kapitel, *łć.*, głowica, rozszerzony wierzchołek słupa, kolumny, niekiedy rzeźbą ozdobiony (fig.); górna część ozdoby nad oknem.

Kapitol, *łć.*, *przen.*, górne stanowisko.

Kapitulacja, *łć.*, zobowiązanie ś., umowa, układ pomiędzy oblężonymi a nieprzyjacielem o oddanie twierdzy, miasta lub obozu; *przen.*, poddanie się, ustąpienie; w Turcji: prawo konsulów państw

zagranicznych sądzenia swych poddanych; wynagrodzenie, żołd, dochody; za czasów saskich: datek pieniężny, którym kaptowano stronnika.

Kapitulant, *łć.*, zawierający umowę, kapitulację; oficer lub żołnierz, służący dłużej, aniżeli obowiązany.

Kapitularja, *łć.*, *blp.*, prawa dawnych królów francuskich w sprawach, dotyczących kościoła.

Kapitularz, *łć.*, miejsce zebrań kapituły, średniowieczna ustawa kościelna albo cywilna.

Kapitulny, *łć.*, dotyczący kapituły.

Kapitulować, *łć.*, zdać twierdzę, miasto a. obóz nieprzyjacielowi pod ułożonemi warunkami; umawiać ś.; ustępować; przyznawać słuszność stronie przeciwnej; poddawać ś., dawać żołd, wynagradzać, kaptować datkami.

☞**Kapitulum, Kapituła,** *łć.*, rozdział (w książce).

Kapituła, *łć.*, rada kanoników przy katedrze lub kolegjacie; rodzaj senatu biskupiego, zarządzającego djecezją po śmierci biskupa; **k.** orderów=władza, rozpoznająca zasługi osób mających otrzymać order; *żart.*, wyciąć a. natrzeć **k-ę**=zburczeć — *p.* Kapitulum.

Kapka, kropla spływająca, kropla kapająca: odrobina, odrobinka, troszka; wyborowe, tłuste wino węgierskie, maślacz; **k.,** *łć.*, rodzaj czepka a. czapki; łatka na bucie; pokrowiec na meble; nosek w obuwiu.

Kapkan, *tur.*, żelaża do łowienia zwierząt drapieżnych.

Kaplica, *łć.*, mały kościołek; boczna część kościoła, posiadająca ołtarz i tworząca oddzielną całość (fig.); oddzielny pokój z ołtarzem do odprawiania nabożeństwa w domu prywatnym, w zakładzie publicznym lub na okręcie.

Kapliczka, *łć.*, mały budynek murowany a. drewniany, z rzeźbionemi a. malowanemi wyobrażeniami wewnątrz, stawiany przy drodze a. na cmentarzu (fig.) (*zdr.* od Kaplica).

Kapłan, *łć.*, ksiądz, duchowny; *przen.*, głosiciel jakich zasad, prawd i stosujący je w życiu.

Kapłański, dotyczący kapłana, odprawiany przez kapłana (modlitwy); po **k-sku,** jak kapłanowi przystoi.

Kapłaństwo, *łć.*, powołanie kapłana; poświęcenie ś. rozpowszechnianiu i urzeczywistnianiu jakich idei, zasad.

Kapłon, Kapłun, *nm.*, kogut kastrowany; zupa z wody i bułki rozgotowanej z dodaniem masła i jaj; waserzupa.

Kapłonić, Kapłunić, *nm.*, wyrzynać jądra kogutowi; na kapłona oprawiać.

Kapnąć, spaść w postaci kropli; *przen.*, ubocznie coś zarobić.

Kapnik, *łć.*, pokutnik, członek bractwa noszącego kapę, jako ubranie.

Kapniki, *łć.*, gotyckie ozdoby architektoniczne.

Kapnomancja, *gr.*, wróżenie z dymu ofiar.

Kapociarz, Kapotowiec, *fr.*, noszący kapotę, chałaciarz, szczeg. Żyd.

Kapodziób, ptak z rodzaju kaczek.

Kaponjera, *fr.*, kojec.

Kapota, *fr.*, długie zwierzchnie ubranie męskie, opończa, chałat; zabranie wszystkich lew w grze w rumelpikietę.

Kapotaż, *fr.*, sztuka mierzenia szybkości, z jaką okręt płynie.

Kapotka, *fr.*, mała kapota; rodzaj kapelusza damskiego.

Kapotowiec, *fr.*, chodzący w kapocie; szlachcic zagonowy.

Kapować, *łć.*, *żart.*, pojmować, rozumieć.

Kapral, *fr.*, starszy podoficer piechoty.

Kaprawiec, Kaprawy, chory na oczy; mający duże grube powieki i brwi krzaczaste.

Kaprawy, dotknięty ciągłem cieczeniem łez.

Kaprjole, *wł.*, skoki, lansady.

Kaprowy a. **Kaperski,** *przym.* od Kaper; **k.** list=upoważnienie, dane przez państwo statkom korsarskim do chwytania okrętów nieprzyjacielskich.

Kapryfolja, Kapryfoljum, *łć.*, *bot.*, wiciokrzew—*p.* Jerychońska róża.

Kaprys, *fr.*, chimera, grymas, dziwactwo, zachcianka; rodzaj utworu muzycznego.

Kaprysić, *fr.*, mieć kaprysy, dziwactwa, grymasić, być w złym humorze bez widocznego powodu.

Kapryśnik, *fr.*,(for.ż.**Kapryśnica**); ten, co kaprysi, grymaśnik, dziwak.

Kapryśny, *fr.*, dziwaczny, grymaśny, wybredny.

Kapsla, *nm.*, nakrywka metalowa na korek u butelki, na oś; mosiężne okucie na końcu osi; kapiszon do strzelby; naczynie, forma, foremka.

Kapslówka, *nm.*, strzelba kapiszonówka.

Kapsułka, *łć.*, bańieczka, pęcherzyk żelatynowy, zawierający lekarstwo, torebka papierowa do proszków aptekarskich.

Kapszczyzna, czopowe, dawny podatek za prawo wyrobu piwa a. wódki.

Kaptować, *łć.*, zjednywać, ujmować, zniewalać sobie.

Kaptur, *łć.*, nakrycie głowy i policzków, często połączone z resztą ubrania (fig.); daszek nad kominem w kuchni; przykrycie niektórych narzędzi w kształcie wydrążonego stożka; nakrycie głowy ptaka myśliwskiego, zasłaniające mu oczy, inaczej: czapka; konfederacja w dawnej Polsce, zawiązywana na czas bezkrólewia.

Kapturek, *łć.*, *zdr.* od Kaptur; ubranie głowy kobiet (fig.).

Kapturowaty, Kapturkowaty, *łć.*, podobny do kaptura.

Kapturowy, *łć.*, do kaptura ś. odnoszący; **k.** sąd=sąd karny na czas bezkrólewia.

Kaptywacja, *łć.*, uwięzienie.

Kapuańskie rozkosze, doprowadzające człowieka do zwątlenia, do stracenia dzielności.

Kapucyn, *łć.*, mnich reguły mniejszej św. Franciszka, noszący habit barwy cynamonowej z takimże kapturem śpiczastym (fig.)

Kapucynek, *łc.*, porcja kawy zmieszanej z mlekiem; rodzaj gołębia, z piórkami na głowie w kształcie kapturka.

Kapucynka, *łć.*, mniszka reguły św. Klary; rodzaj strzelby;gatunek małpy(f.).

Kapudan basza, *tur.*, admirał floty tureck.

Kapusta, *wł.*, roślina jadalna z rodziny krzyżowych (fig.); ścięte główki kapusty; liście kapusty siekane; potrawa z tych liści; *przen.*, rąbać a. siekać na **k-ę,** zrobić z kogo **k-ę**=rozbić na drobne cząstki, sprawić dotkliwe razy; groch z **k-ą**=bezładna mieszanina, nieład, zamęt, nieporządek.

Kapustniak, Kapuścianek, *wł.*, owad łuskoskrzydły z rodziny nocnicówek (fig.).

Kapustnik, *wł.*, miejsce w polu, zasadzone kapustą; motyl dzienny: bielinek.

Kapuścianka, *wł.*, woda z kapusty, kwas kapuściany, zupa kapuściana.

Kapuściany, Kapustny, *wł.*, *przym.* od kapusta; głowa **k-na,** człowiek ograniczony, głupi.

Kapuścisko *wł.*—*p.* Kapustnik.

Kapuśniaczek, *wł.*—*p.* Kapuśniak; przykry, drobny deszczyk długo padający; bursztyn z drobnemi białemi żyłkami.

Kapuśniak, *wł.*, zupa z kapusty.

Kaput, *łć.*, rozdział w książce; *nm.*, koniec, już po wszystkiem.

Kapuza, *nm.*, kaptur, wielka czapka, zwykle futrzana.

Kara, zadosyćuczynienie sprawiedliwości za wykroczenie jej praw, za nieusłuchanie; wykonanie wyroku, ukaranie; a to **k.** boska z tym człowiekiem = trudno sobie z nim poradzić; *łć.*, wóz o dwu mocnych kołach, zwykle ze skrzynką do wożenia ciężarów a. śmieci, błota, śniegu (fig.); przednie koła wozu z osią, dyszlem i podkółkami.

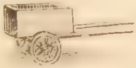

Karabataljon — *p.* Karebatljon.

Karabela, *arab.*, lekka, krzywa szabla z ozdobną rękojeścią, używana dawniej przez szlachtę polską do stroju (fig.).

Karabin, *fr.*, strzelba o lufie gwintowanej z bagnetem, używana w wojsku (fig.).

Karabinek, *fr.*, *zdr.* od Karabin; mała, lekka strzelba o jednej lufie; rodzaj zatrząsku u dewizki do przyczepiania zegarka.

Karabinjer, *fr.*, żołnierz lekkiej kawalerji; we Włoszech: żandarm.

Karabon, *nm.*, rodzaj dawnego pojazdu, wóz kryty z siedzeniami, szaraban, bryka.

Karacena, *łć.*, giętki, do ciała przystający pancerz z łusek stalowych, osadzonych na skórze łosiej (f.); druciana koszulka.

Karać, karę wymierzać, karę wykonywać.

Karafinka, *wł.*, mniejsza flaszka ozdobna.

Karafka, *wł.*, butelka pękata, często ozdobna (fig.).

Karafułka, dolna część smyczka, którą trzyma w ręku grający.

Karaimi, Karaici, *hebr.*, sekta żydowska, która trzyma ś. Biblji, ale odrzuca Talmud.

Karakan—*p.* Karaluch.

Karakole, *fr.*, toczenie koniem, harcowanie.

Karakulasy, *fr.*, brzydkie, nieczytelne pismo, kulfony.

Karakuły, *tur.*, delikatne futro z czarnych baranów krymskich.

Karalny, podległy karze, pociągający za sobą karę.

Karaluch, *nm.*, **Karaczan, Tarakan,** owad prostoskrzydły biegający (fig.); *przen.*, *żart.*, malec.

Karałasz—*p.* Kałarasz.

Karambol, *fr.*, w grze bilardowej: uderzenie dwuch innych kul kulą, którą ś. gra; niespodziane zetknięcie, starcie ś. z sobą, potrącenie się.

Karambolować, *fr.*, spotykać ś., potrącając się, zderzyć się.

Karamel, *fr.*—*p.* Karmel.

Karanie, wymierzanie kary.

Karany, ten co już otrzymywał karę.

Karasek — *p.* Karaś; zabawka rzucania kamykami po wodzie w ten sposób, aby od niej odskakiwały.

Karasiokarp, ryba z rodziny karpiowatych.

Karaskać, pieścić, czule ś. z kim obchodzić; **k. ś.,** guzdrać ś., marudzić.

Karaś, *łć.*, ryba członkopromienna, brzuchopłetwa, z rodziny karpiowatych (fig.); przyrząd do wyjmowania ryb z naczynia (*zdr.* **Karasek**).

Karat, *gr.*, jednostka do oceniania próby złota (złoto 24-karatowe= złoto czyste); jednostka wagi drogich kamieni i pereł, w różnych krajach różna (mniej więcej 20,5 do 20,6 gramów).

Karawaka, Karawika, *hisz.*, krzyż o dwu przecznicach, mający na sobie 7 krzyżyków i 18 liter początkowych modlitw łacińskich (fig.); książeczka do nabożeństwa, objaśniająca znaczenie tego krzyża.

Karawan, *nm.*, wóz pogrzebowy, mary (fig.).

Karawana, *pers.*, orszak podróżnych, pątników lub kupców na Wschodzie, razem ze zwierzętami jucznemi.

Karawaniarz, *nm.*, powożący karawanem pogrzebowym; służący pogrzebowy, żałobnik; *żart.*, człowiek o żałobnej minie, cały czarno ubrany.

Karawanseraj, *pers.*, dom zajezdny na Wschodzie.

Karawela, *wł.*, lekki statek żaglowy (fig.).

Karawusz, *tur.*, niewolnik, parobek.

Karazja, *nm.*, sukno proste, samodział—*p.* Kierezja.

Karb, Karba, *nm.*, kreska narznięta na czym, nacięcie; **k.** na ciele= zmarszczka, blizna, szrama; znak zrobiony dla oznaczenia właściciela przedmiotu, gmerk; nacięcie, jako znak; rowek, kreska, wiecha, krzyżyk obnoszony po wsi, jako zaproszenie na pogrzeb; na czyjś **k.** = na czyjś rachunek, na czyją stratę a. zysk; trzymać kogo w **k-ach**=krótko, w karności.

Karbacz, *tur.*—*p.* Korbacz.

Karbamid, *łć.*, mocznik.

Karbasowy, *łć.*, lniany, płócienny.

Karbid, *łć.*, węglik, związek metalu z węglem, służący do wyrobu acetylenu.

Karbieniec, Karbioniec, *nm.*, roślina z rodziny wargowych, wilcza stopa.

Karbik, *nm.*, *zdr.* od Karb; hebel ząbkowany do heblowania w karbiki.

Karbikomierz, przyrząd wskazujący cienkość wełny owiec.

Karbikować, prążkować, ozdabiać karbikami.

Karbinol, *łć.*, alkohol metylowy.

Karbionka, torebka ze świeżo zdartej kory z drzewa do noszenia zebranych w lesie jagód.

Karbodynamit, *łć.*, mieszanina węgla korkowego i nitrogliceryny.

Karbodzioby, z dziobem karbowanym: ptaki karbodziobe.

Karboid, *łć.*, mieszanina grafitu i słonińca.

Karbol a. **Karbolowy kwas,** *łć.*, fenol, związek chemiczny węgla tlenu i wodoru, powstający przy suchej dystylacji węgla kamiennego, środek dezynfekcyjny, trujący.

Karbolineum, *łć.*, pasta, złożona z oleju i smoły z węgla kamiennego, służy do konserwowania drzewa.

Karbolizować, *łć.*, zaprawiać kwasem karbolowym; **k-na** wata=nasycona karbolem służy do opatrunków chirurgicznych.

Karbolowy, *łć.*, *przym.* od Karbol; woda **k-a** = roztwór kwasu karbolowego, jako środek dezynfekcyjny i do opatrywania ran.

Karbonada, *fr.*, pieczeń wołowa, szpikowana szynką, słoninką i sardelami; kotlet wieprzowy osmażany.

Karbonar, Karbonarjusz, *wł.*, dosł. węglarz; członek tajnego stowarzyszenia politycznego we Włoszech, walczącego o wolność polityczną i religijną (1810—1820).

Karbonat, *łć.*, czarna odmiana djamentu, sól kwasu węglanego.

Karboniczny, *łć.*, węglowy.

Karbonit, *łć.*, materjał wybuchowy z nitrobenzolu, celulozy i saletry.

Karbonizacja, *łć.*, zamienianie na węgiel, zwęglanie.

Karbonizowanie, *łć.*, oczyszczanie wełny lub starych wełnianych wyrobów od domieszek lnu i bawełny, w celu ponownej jej przeróbki.

Karborundum, *łć.*, otrzymywana z węgla i krzemu masa bardzo twarda.

Karbować, *nm.*, robić karby, nacięcia, narzynać; *przen.*, marszczyć, fałdować, notować, zapisywać (**k.** w pamięci=zapamiętywać).

Karbowaniec, *nm.*, *żart.*, rubel.

Karbownica, *nm.*, żelazko do karbowania, fałdowania, marszczenia bielizny; laska z karbami; ręczna maglownica; żona karbowego.

Karbownik, *nm.* — *p.* Karbowy; dawna nazwa towarzysza rzemieślniczego.

Karbowy, *nm.*, *przym.* od Karb; *rzecz.*, **k.** a. **karbownik,** w gospodarstwie wiejskiem dozorca, ekonom, dawniej podstarości.

Karbunkuł, *łć.*, niebezpieczny wrzód zaraźliwy, węglik; iskrzyk, wyjątkowo piękny i wielki rubin lub granat szlachetny.

Karburator, *łć.*, przyrząd w motorze lotniczym, w którym miesza ś. paliwo płynne lub gazowe z powietrzem, by w stanie gazowym weszło do cylindra.

Karburyzacja, *łć.*, zmieszanie gazu palnego z parą węglowodoru dla podniesienia światła płomienia.

Karcer, Karceres, *łć.*, areszt w zakładach naukowych.

Karceracja, *łć.*, uwięzienie.

Karciany, *gr.*, dotyczący kart do gry, do użytku graczy.

Karciarz, *gr.*, namiętny gracz w karty; szuler.

Karcić, napominać, karać wymówką, powściągać, ukrócać, hamować.

Karcięta (-ąt), *blp.*, *żart.*, karty do grania (ciąć w **k-a**=ogrywać ś.).

Karcynologja, *gr.*, część zoologji dotycząca skorupiaków.

Karcz, korzeń i odziemek pozostały po drzewie ściętym — *p.* Karpa.

Karczek, *zdr.* od Kark; część sukni przylegająca do obojczyków i ramion, do pleców, od której idą fałdy; część tylna kapelusza albo czepka dawnej mody, przykrywająca szyję; część mięsa cielęcego od karku.

Karczemny, *przym.* od Karczma; *przen.*, nieprzyzwoity, grubijański, ordynarny.

Karczma, gospoda, austerja, oberża, dom zajezdny, zajazd, szynkownia; jak w **k-ie**=pełno hałasu, wrzawy; dom, jak żydowska **k-a**= stojąca dla wszystkich otworem; **k.** gore = zabawa dziecięca (*zdr.* **Karczemka,** *zgr.* **Karczmisko**).

Karczmarz, gospodarz karczmy, oberżysta, szynkarz (forma żeńs. **Karczmarka, Karczmareczka**).

Karczmarzyć, zajmować ś. karczmarstwem, trzymać karczmę.

Karczoch, *arab.*, roślina pokrewna ostom, której nierozwinięte kwiaty są jadalne (fig.); ozdoba architektoniczna kamienna a. metalowa do rośliny karczocha podobna; wazon tejże formy.

Karczować, dobywać karcze, wykopywać pnie i korzenie po wyciętym lesie w celu otrzymania pola pod zasiewy a. pod łąkę.

Karczownica, maszyna do wydobywania z ziemi karczów, pni; ekstyrpator; przyrząd do głębokiego poruszania i spulchniania roli (f.).

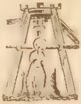

Karczówka, motyka do karczowania.

Karczunek, czynność karczowania—*p.* Karczować; grunt wykarczowany, nowina.

Karda, *łć.*, a. **k. benedykta**, gatunek chabru a. drapacza.

Kardacz, *fr.*, ostra szczotka do czyszczenia skóry koni i bydła

Kardamon, Kardymon, *gr.*, roślina podzwrotnikowa, należąca do imbierowatych, której owoce służą do przypraw i do lecznictwa.

Kardamonka, *gr.*, owoc kardamonu (f.); nalewka na tych owocach.

Kardasz, Kierdasz, *tur.*, brat, pobratymiec, przyjaciel, rodak.

Kardel, Kordel, *fr.*, sznur, wić do związywania drzewa przeznaczonego na spław.

Kardjalgja, *gr.*, ból żołądka.

Kardjograf, *gr.*, przyrząd, automatycznie notujący ruchy serca.

Kardjografja, *gr.*, anatomiczne opisanie serca.

Kardjogram, *gr.*, rysunek graficzny z kardjografu wykazujący ruchy serca.

Kardjologja, *gr.*, nauka o sercu.

Kardjopatja, *gr.*, choroba serca.

Kardjotomja, *gr.*, anatomja serca wycięcie wpustu żołądka.

Kardy, *łć.*, roślina warzywna z rodziny złożonych (fig.).

Kardymonek, *gr.*, rodzaj ciastka z kardamonem.

Kardynalny, *łć.*, główny, zasadniczy, fundamentalny.

Kardynalski, *łć.*, *przym.* od Kardynał; otrzymać kapelusz **k.**=zostać kardynałem.

Kardynał, *łć.*, godność najwyższa po papieskiej w kościele katolickim (fig.); napój z wina białego, pomarańcz i cukru; ptak wróblowaty z pięknym upierzeniem, żyjący w Ameryce (fig.).

Kardynałka, *łć.*, wierzchni strój kobiecy, pelerynka; **k-ki**, gatunek wielkich gruszek i śliwek.

Kare, Karre, *fr.*, czworobok, czworoboczny szyk wojenny piechoty (o czterech frontach); kwadratowy.

Karebataljon, Karabataljon, *fr.*, bataljon, ustawiony w czworobok (fig.).

Kareciany, *hiszp.*, *przym.* od Kareta.

Kares, *fr.*, pieszczota, przymilanie się.

Karesować, *fr.*, pieścić, pochlebiać, przymilać się.

Kareta, *hiszp.*, powóz w formie

ozdobnego pudła z oknami (fig.); kareta w rodzaju omnibusu do przewożenia chorych i rannych (*zdr.* **Karetka**).

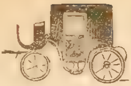

Kargador, *hiszp.*, pełnomocnik, inkasent, komisant.

Karjatyda, *gr.*, postać ludzka, rzeźbiona z kamienia, służąca w budynkach zamiast kolumn a. kroksztynów; atlanta (fig.); kanefora.

Karjera, *fr.*, zawód, dający na przyszłość świetne widoki, wysokie stanowisko, poprawa bytu, los.

Karjerowicz, Karjerzysta, *fr.*, człowiek, który nie pracą i zasługą, lecz protekcją i umiejętnemi zabiegami dobija się stanowiska.

Karjerowiczostwo, *fr.*, usilne dążenie do zrobienia karjery.

Karjokinetyczny, *gr.*, odnoszący ś. do karjokinezy (**k.** podział jądra).

Karjokineza, *gr.*, zmiany w jądrach komórki podczas dzielenia się jej.

Karjolka, Karjulka, *wł.*, lekki powozik dwukołowy (fig.).

Kark, część tylna szyi (fig.); wziąć kogo za **k.** =zmusić kogo do czego, biorąc go za kołnierz; *przen.*, mieć głowę na **k-u** = być rozumnym, zaradnym; mieć co albo kogo na **k-u** = być czymś obciążonym, skrępowanym, utrzymywać kogo; siedzieć komu na **k-u**=naprzykrzać ś., być uciążliwym; włożyć jarzmo na **k.**=wziąć w niewolę, uczynić zależnym; ugiąć przed kim **k-u** = ulec, poddać ś.; *przen.*, człowiek twardego **k-u**=nieugięty, uparty; nad **k-iem,** na **k-u** = tuż, blisko, szczególnie o niebezpieczeństwie.

Karkan, *fr.*, obręcz żelazna na szyję, pręgierz (fig.); naszyjnik.

Karkas, *fr.*, szkielet druciany kapelusza damskiego.

Karkołomny, narażający ś. na złamanie karku, niebezpieczny.

Karlatek, motyl dzienny.

Karleć, *przen.*, obniżać ś. w zdolnościach; tracić znaczenie, wartość — *p.* Karłowacieć.

Karlę, karzeł, istota karłowata, dziecię karłowate; karlutek.

Karli, *przym.* od Karzeł.

Karlica, forma żeńs. od Karzeł (*zdr.* **Karliczka**).

Karlik, karzełek, drzewko prowadzone specjalnie w sposób karłowaty (fig.); drobna odmiana grochu; gatunek polipa; gatunek małego gołębia.

Karlino, *wł.*, moneta neapolitańska = 10 kop.; dawna moneta sardyńska=12 rublom.

Karlista, stronnik Don Karlosa, pretendenta do tronu hiszpańskiego.

Karlsbad, woda mineralna karlsbadzka.

Karlutek—*p.* Karlę.

Karłactwo — *p.* Kretynizm.

Karłatka, roślina z rodziny palm, palma karłowata (fig.).

Karło, fotel, krzesło.

Karłowacić, robić małym, karłowatym.

Karłowacieć, Karleć, stawać ś. karłem, maleć; obniżać ś. w przymiotach podniosłych, upadać.

Karłowaty, niezwykle małego wzrostu, malutki, skarlały.

Karm (-i), **Karma** — *p.* Karmia.

Karma, *hind.*, w buddyzmie: stan duszy, wynikający z wcieleń poprzednich.

Karmanjola, *fr.*, śpiew i taniec najpierw sabaudzki, a później rewolucyjny francuski.

Karmazerować, *nm.* — *p.* Karmuazować.

Karmazyn, *ar.*, kolor ciemnoczerwony, szkarłatny; szlachcic polski starożytnego rodu, który ubierał ś. w suknię barwy karmazynowej; pan z panów.

Karmazynka, *ar.*, rodzaj motyla.

Karmel, Karamel, *fr.*, masa cukrowa stężała, służy do barwienia wódek, sosów i wyrabiania ozdób na tortach, tacach z ciastkami itp.

Karmelek, *fr.*, cukier stopiony, w małą tabliczkę ulany, z dodaniem koloru i smaku; *żart.*, żelazne **k-i** = uderzenia linją po ręku w dawnych szkołach; *przen.*, przykrość, cierpka wymówka, dokuczanie.

Karmelita, Karmelitka, zakonnik, zakonnica reguły św. Teresy (fig.).

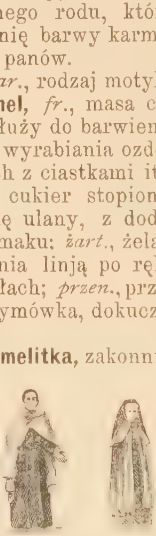

Karmelitański, *przym.* od Karmelita.

Karmelkowy, *fr.*, *przym.* od Karmelek; *przen.*, przesadnie słodki, ckliwy, pochlebny; **k.** wiersz, krótki wierszyk, jakie dawniej drukowano na papierkach do owijania karmelków; *przen.*, wiersz gładki, ale bez natchnienia poetyckiego; **k.** poeta=piszący wiersze **k-e**.

Karmia, Karm, Karma, pokarm, pożywienie, żywność, strawa, szczególnie dla zwierząt; pasza.

Karmiciel (forma ż. **Karmicielka**), ten, co karmi; żywi.

Karmić, żywić, dawać jeść i pić, posilać, paść (o zwierzętach); **k.** = dawać ssać, żywić własnym mlekiem (o dzieciach); zwierzęta tuczyć (zwierzęta domowe); *przen.*, podtrzymywać, podsycać, żywić, podniecać, napełniać, przejmować (**k.** żalem, marzeniami); **k.** szpakami=uczyć chytrości, przebiegłości; szpakami karmiony = chytry, przebiegły; **k. ś.**, jeść, posilać ś., żywić ś.; paść ś., żerować (o zwierzętach); przejmować się, myśleć.

Karmik, *bot.*, roślina z rodziny lepnicowatych (fig.).

Karmin, *hind.*, barwnik czerwony, otrzymywany z koszenili.

Karmnik, chlewek, w którym tuczą wieprze; obórka do tuczenia wołów; kojec do tuczenia drobiu; wieprz utuczony, karmny, świnia karmna, tuczona do zabicia; **k.** a. **karmik**, roślina z rodziny mokrzycowatych.

Karmny, karmiony, tuczony.

Karmuazować, *nm.*, w jubilerstwie: otaczać kamień drogi kamykami mniejszemi.

Karnacja, *łć.*, w malarstwie: oddanie barwy skóry, koloryt ciała ludzkiego; cera, płeć.

Karnalit, *gr.*, nawóz kopalny, zawierający potas.

Karnawał, *wł.*, zapusty, czas zimowych zabaw, trwający od Nowego Roku do Popielca.

Karnawałować, *wł.*, bawić się podczas trwania karnawału, dużo tańczyć; hulać.

Karnecik, *fr.*, *zdr.* od Karnet.

Karnes, *fr.*, wązka listwa, mająca w przecięciu kształt litery S, zdobiąca gzymsy; gzymsik o kilku kondygnacjach (fig.); rodzaj hebla; żelazko do wybijania dziurek.

Karnet, *fr.*, książeczka notatkowa; notatnik, w którym dama na balu zapisuje sobie kolej tańców i tancerzy (*zdr.* od **Karnecik**).

Karnieć, stawać ś. posłusznym.

Karnjol, *nm.*, półdrogi kamień, czerwona i żółta odmiana chalcedonu, krwawnik.

Karność, utrzymywanie w posłuszeństwie, niepuszczanie złego bez kary; groza, rygor, dyscyplina.

Karny, dotyczący kar, traktujący o karach, ustanawiający kary (sąd **k.**, kodeks **k.**, sprawa **k-a**); zakład **k.**=więzienie; dobrze wyćwiczony, trzymany w karności, posłuszny.

Karo, *fr.*, jeden z czterech kolorów w kartach do gry, dzwonka; kwadratowe wycięcie stanika kobiecego pod szyją (fig.).

Karoca, *wł.*, kareta staroświecka.

Karocha, (Karocza), *hiszp.* kołpak wkładany skazanym na stos w Hiszpanji.

Karolek, *łc.*, roślina z rodziny baldaszkowatych.

Karolin, dawna złota moneta niemiecka = 6 rubli; dawna moneta pjemoncka = 35 rub.

Karolina, *fr.*, Karambolina, główna kula bilardowa.

Karonada, dawne krótkie działo okrętowe.

Karoserja, *fr.*, pudło samochodu, część samochodu, przeznaczona na siedzenia dla pasażerów.

Karosjer, *fr.*, koń kareciany.

Karosz, koń kary.

Karota, *łc.*, gatunek marchwi; **k.** *fr.*, zwój tytuniu, z którego trą tabakę, wyzyskiwanie, wyłudzanie datków na cel dobroczynny.

Karotować, *fr.*, wyzyskiwać, wyłudzać, narażać na wydatek, naciągać kogo, zmuszać do wydatku (przeważnie na cel dobroczynny).

Karotyna, *łc.*, substancja żółta otrzymywana z marchwi i kokornaku.

Karować, *nm.*, wozić taczkami, dźwigać ciężary; *przen.*, ciężko pracować, charować.

Karowy, *przym.* od Karo; dzwonkowy.

Karp (-pia), *łc.*, ryba członkopromienna, brzuchopłetwa, z rodziny karpiowatych (fig.); **k.** karaś, Karpkaraś — *p.* Karaś.

Karpa, korzeń i część pnia pozostała po drzewie ściętym; pień wystający z wody; część podziemna szparaga, gieorginji, zawilca.

Karpacki, dotyczący Karpat, z Karpat, będący w Karpatach.

Karpi, Karpiowy, Karpiany, *przym.* od Karp (dachówka w **k-ą** łuskę= karpiówka).

Karpiec, dół pozostały po wykopanej karpie a. karczu.

Karpiel, *czesk.*, podgatunek kapusty ogrodowej, brukiew.

Karpik, *zdr.* od Karp.

Karpina, drewno żywiczne z pniaków i korzeni sosny, używane na łuczywo do przyświecania i na podpałkę; skałka, smolak.

Karpioleszcz, ryba podobna z kształtu do karpia a z koloru do leszcza.

Karpiołosoś, gatunek morskiej ryby, wchodzącej z morza w rzeki (f.).

Karpiowate, rodzina ryb członkopromiennych.

Karpiówka, Karpówka, dachówka płaska, nie wyginana.

Karpniak, sadzawka w której hodują karpie.

Karpolit, *gr.*, owoc skamieniały.

Karpologja, *gr.*, nauka o owocach.

Karpowisko, pole po wyciętym lesie, pełne jeszcze karp i karczów.

Karst, *nm.*, skały wapienne z okrągławemi zagłębieniami, utwo-

rzonemi przez działanie wód podziemnych.

Karta, *gr.*, kawałek papieru, arkusz lub część arkusza, stronica, zapisany kawałek papieru; list; dokument, akt, świadectwo, rewers, kwit; dyplom; **k.** bezpieczeństwa= list żelazny; wielka **k.** wolności= akt konstytucji angielskiej; **k.** pobyt = świadectwo, wydawane niestałym mieszkańcom Warszawy na prawo przebywania w niej; bilet wizytowy; bilet wejścia na koncert, posiedzenie itp. (**k.** wstępu); tabliczka papierowa z przyjętemi ogólnie znakami i figurami do gry i kabały; stawiać wszystko na jedną **k-ę**=ryzykować wszystko odrazu; **k.** gieograficzna = rysunek części ziemi, krajów, mapa (*zdr.* **Kartka, Karteczka**).

Kartacz, *wł.*, pocisk armatni. złożony z cylindrycznej puszki blaszanej, napełnionej małemi kulkami (fig.); kulki żelazne do kartaczy.

Kartaczować, *wł.*, strzelać kartaczami, zabijać kartaczami.

Kartaczownica, *wł.*, małe działo polowe o jednej a. kilku lufach, szybko strzelające kartaczami, mitraljeza, armata rewolwerowa (fig.).

Kartamina, *łć.*, barwnik kwiatów krokosza, kwas kartaminowy.

Kartan, Kartana, Kartauna, *łć.*, rodzaj dawnych dział oblężniczych mniejszego kalibru.

Karteczka, *gr.*, *zdr.* od Karta; mały kawałek papieru, notatka, bilecik.

Kartel, *fr.*, umowa między rządami dwóch państw o wymianę jeńców lub wydawanie zbiegów; związek stronnictw w celu utrzymania stałej większości, związek wzajemny celem pomocy; zmowa producentów na niekorzyść konsumentów lub robotników; syndykat, trust.

Kartelowiec, *fr.*, członek kartelu.

Kartelusz, *fr.*, kawałek papieru, skrawek, świstek, notatka, kartka, kwitek, rewers, liścik bilecik (*zdr.* **Kartelusik, Karteluszek**).

Karter, *ang.*, pudło z blachy lub skóry, które w bicyklach i aeroplanach nakładają na łańcuch przy kołach; **k.** dyferencjału, część składowa samochodu, skrzynia, w której ruch wału przekształca ś. w ruch obrotowy osi.

Kartezjanin, *łć.*, zwolennik filozofji Kartezjusza (Descartes'a).

Kartezjanizm, duch i zasady filozofji Kartezjusza.

Kartezjusza djabełek, lalka szklana wewnątrz pusta, wynurzająca się z płynu w naczyniu ogrzanym dłonią.

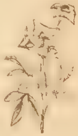

Kartofel, *nm.*, nazwa pospolita rośliny psianka **k.** i jej różnych odmian, ziemniak (fig.); bulwa korzeniowa tej rośliny; **k-le** w mundurach=w łupinach gotowane i tak na stół podane.

Kartofelek, *nm.*, *zdr.* od Kartofel.

Kartoflanka, *nm.*, zupa z kartofli; odmiana śliwek; odmiana gruszek.

Kartoflarka, *nm.*, forma *ż.* od Kartoflarz; rodzaj pługa do wydobywania z gruntu kartofli (fig.).

Kartoflarz, *nm.*, lubiący jadać kartofle, sprzedający kartofle; *pog.* Niemiec.

Kartoflisko, *nm.*, pole po kartoflach.

Kartoflowaty, Kartoflowy, Kartoflelkowaty, *nm.*, podobny do kartofla; nos **k.** = krótki i okrągły.

Kartoflówka, Kartoflanka, *nm.*, wódka siwucha, pędzona z kartofli.

Kartograf, *gr.*, rysownik map gieograficznych.

Kartografja, *gr.*, sztuka kreślenia map gieograficznych.

Kartogram, *gr.*, graficzne przedstawienie danych statystycznych przy pomocy zabarwionych powierzchni a. linji.

Kartomancja, *gr.*, wróżenie z kart.

Karton, *fr.*, projekt obrazu, zrobiony na grubym papierze; gruby piękny papier rysunkowy, brystol; rodzaj tektury, używanej do robót introligatorskich; pudełko z tektury; kartka przedrukowana, mająca zastąpić w książce mylną.

Kartonaż, *fr.*, wyrób z tektury, np. pudło, lekka oprawa książki w tekturę.

Kartonować, *fr.*, oprawiać w tekturę i w papier.

Kartować, *gr.*, karty do gry mieszać, tasować, robić; knować, knuć, układać, planować, obmyślać.

Kartun, *nm.*, gęsta gładka tkanina bawełniana na ubiory kobiece, perkal.

Kartusz, *fr.*, nabój, ładunek; pas myśliwski z ładunkami; ładownica; ramki ozdobne przy tytułach, na mapach, herbach i t. d.

Kartuz, Kartuzjanin, *łć.*, mnich zakonu św. Brunona (fig.).

Kartuzja, *łć.*, klasztor Kartuzów.

Kartuzjanka, *łć.*, gatunek likieru; szartreza.

Karuk, *ang.*, klej rybi.

Karuzel, *fr.*, dawne konne igrzyska rycerskie; urządzenie do zabawy, składające ś. z koła, obracającego się na pionowej osi, z siedzeniami lub drewnianemi końmi na obwodzie (fig.).

Karw, wół stary, leniwy; *przen.*, człowiek leniwy, stary; gbur.

Karwasz, *węg.*, naramiennik metalowy, nagolennik, wyłoga; krótka szabla.

Karwatka, suknia krótka, bez poły, z prostego sukna; podkład płócienny, muślinowy a. z innej materji pod relikwiarz; długi kaftan.

Kary, *tur.*, czarny (o maści konia).

Kary—*p.* Kara (wóz na śmiecie).

Karygodny, godzien kary, zasługujący na karę.

Karyka, *łć.*, rośl. melonowiec.

Karykatura, *wł.*, przesadne czegoś przedstawienie, celem ośmieszenia; wizerunek czyjś w postaci dziwacznej i śmiesznej rzecz, tak źle zrobiona, że śmiech wzbudza swoim widokiem; potworek, dziwoląg.

Karykaturalność, *łć.*, przesada w przedstawianiu śmieszności.

Karykaturalny, *wł.*, potworny, dziwaczny.

Karykaturować, *wł.*, wystawiać co w piśmie, rysunku, rzeźbie w sposób śmieszny, dziwaczny; parodjować.

Karykaturzysta, *wł.*, rysownik karykatur.

Karykiel, *nm.*, lekki powozik na jednego konia, koczyk.

Karyljon, *fr.*, gra dzwonów, odgłos wielu dzwonów bijących w pewien takt, muzyka dzwonów.

Karystja, *łć.*, bieda, nędza, niedostatek.

Karzeł, *nm.*, istota nienaturalnie małego wzrostu drobnej budowy ciała; *przen.*, człowiek małego ducha, małych zdolności; drzewko karłowate (owocowe lub dla kwiatów hodowane); karlik.

Karzełek, *zdr.* od Karzeł; zwierzę ssące z rzędu małpozwierzów: karlik małouszek.

Kasa, *wł.*, miejsce lub sprzęt do przechowywania pieniędzy i kosztowności; w kupiectwie: gotówka; w zakładach publicznych: miejsce wypłacania lub odbierania należności; nazwa firmy niektórych stowarzyszeń kredytowych (**k.** pożyczkowa); per **k.** = za gotówkę.

Kasacja, Kasata, *łć.*, skasowanie, zniesienie (np. **k.** zakonów); unieważnienie, obalenie wyroku sądowego, testamentu, umowy, przywileju i t. p.

Kasacyjny, *łć.*, *przym.* od Kasacja; **k.** sąd = najwyższy sąd, mogący unieważniać wyroki innych sądów.

Kasandra, *przen.*, wróżbiarka, przepowiadająca klęski, osoba, której złe wróżby nie znajdują wiary.

Kasar, Kacyrz, *nm.*, siatka na drążku do chwytania ryb łowionych na wędkę lub do czerpania ryb z kadzi i t. p.

Kasarnia, *nm.*, koszary.

Kasawa, roślina amerykańska: obrzydlec manjok.

Kaseta, *fr.*, skrzynka, szkatułka na pieniądze, na dowody a. kosztowności; rodzaj szuflady w ławce szkolnej; w *fot.* skrzynka płaska, służąca do przeniesienia czułej kliszy z ciemnego laboratorjum do aparatu fotograficznego (fig.) (*zdr.* **Kasetka**).

Kaseton, *wł.*, ozdoba sufitu, ściany, w kształcie wgłębionej rzeźbionej tafli obramowanej (fig.)

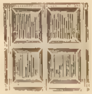

Kasja, *łć.*, roślina z rodziny brezyljowatych (fig.); kora a. strąk kasji.

Kasjer, *wł.* (forma ż. **Kasjerka**), skarbnik, zawiadujący kasą, przyjmujący należności i dokonywający wypłat; sprzedający bilety na widowiska.

Kask, *fr.*, metalowe lub skórzane nakrycie głowy żołnierza, strażaka; szyszak, hełm (fig.).

Kaskada, *fr.*, mały wodospad; **k.** słów, tonów: płynne, dźwięczne wypowiedzenie, wygranie, wyśpiewanie.

Kaskalo, *port.*, ziemia, w której znajdują ś. djamenty.

Kaskaryla, *hiszp.*, gatunek rośliny: krocień; kora kaskaryli, inaczej kinakina.

Kaskaryna, *hiszp.*, pierwiastek otrzymany z kory cascara sagrada.

Kasoleta, *fr.*, kadzielniczka; sprzęt na ocet, oliwę i przyprawy.

Kasować, *łć.*, wykreślać, usuwać, unieważniać, uchylać, znosić; **k-uje ś.**, unieważnia ś., znosi ś. —*p.* Skasować; *przen.*, łykać ślinkę, ostrzyć zęby na co.

Kasownik, *łć.*, w *muz.* znak ♮, znoszący poprzednie znaki krzyżyków; w korekcie drukarkiej znak ₰, oznaczający usunięcie jakiej litery lub wyrazu.

Kasowy, *wł.*, *przym.* od Kasa; (księga **k-a**); bilet **k.**=przekaz do kasy, dający dobry dochód, opłacający ś. dobrze; interes **k.** = za gotówkę.

Kasperlada, *nm.*, farsa sceniczna niemiecka, figle błazeńskie.

Kasta, *hiszp.*, zamknięty w sobie, wyodrębniający ś. jaki stan w narodzie; klasa w narodzie oddana wyłącznemu jakiemu powołaniu, przekazywanemu dziedzicznie.

Kastalskie źródło, *przen.*, źródło natchnienia poetyckiego.

Kastanjety, *hiszp.*, wklęsłe drewniane klekotki, które, przyczepione do palców, służą tancerkom hispańskim do wybijania taktu w tańcu (fig.).

Kastel, Kasztel, *łć.*, gród, zamek, mała twierdza; skrzynka, w której robi ś. forma do odlewów.

Kastelara, *hiszp.*, gatunek śliwy.

Kastet, *fr.*, broń w kształcie spojonych pierścieni, wzmacniających siłę uderzenia pięścią; broń, złożona z giętkiej trzciny, z ciężką ołowianą gałką na końcu, lub też z rękojeści z kulą na rzemyku, głowotłuk.

Kastor, *łć.*, rodzaj syberyny; pilśń z sierści bobrowej a. małpiej do wyrobu kapeluszy.

Kastoryna, *łć.*, plusz bawełniany; także cienki materjał wełniany krótko strzyżony.

Kastowość, *hiszp.*, skrupulatne przestrzeganie i trzymanie ś. praw rodowych, przywilejów i stopni w społeczeństwie; sprzyjanie ludziom swego stanu; wyodrębnianie ś.

Kastracja, *łć.*, usunięcie gruczołów płciowych rodnych, trzebienie, wałaszenie.

Kastrat, *łć.*, rzezaniec, eunuch; sztuczny sopranista.

Kastrol, *fr.*, rondel; wysoki kapelusz z dużą obwódką.

Kastrolka, *fr.*, rondelek.

Kastrować, *łć.*, misić, kleścić, pozbawiać jąder, jajników.

Kastygacja, *łć.*, karcenie, biczowanie.

Kasyda, *ar.*, w poezji wschodniej utwór poetyczny o treści rycerskiej, pochwalnej a. żałobnej.

Kasyno, *wł.*, rodzaj resursy, miejsce zebrań i zabaw publicznych, klub.

Kasza, zboże, grubo mielone; krupy ze zboża; potrawa z krup; **k.** tarta a. przecierana przez durszlak = klejek; **k.** obwarzana = kasza gotowana z krup gryczanych, przedtem gorącą wodą zaparzonych; *przen.*, **k-ę** z kim jeść = mieć z kim do czynienia; narobić **k-y** = pomieszać co bezładnie, zrobić zamęt, zamieszanie, zniszczyć, zmiażdżyć, pokruszyć; napluć komu w **k-ę** = zelżyć, obmówić; nie dać sobie w **k-ę** napluć a. dmuchać = nie dać ś. okpić, nie dać przewodzić komu nad sobą; nie zjesz mnie w **k-y** = nie dam się tak łatwo, nie dam ś. obałamucić; wleźć w **k-ę** = znaleźć ś. w kłopotliwym położeniu; **k-ę** na podołku ważyć = być w strachu.

Kaszak, guz w skórze, napełniony masą podobną do kaszy rozgotowanej.

Kaszalot, *fr.*, wieloryb uzębiony z ogromną głową, dostarczający olbrotu czyli spermacetu i ambry, potwal (fig.).

Kaszarnia, oddział w młynie, gdzie wyrabiają kaszę.

Kaszas, *braz.*, wódka z trzciny cukrowej.

Kaszel, kaszlanie, wydech gwałtowny dla wyrzucenia z płuc nagromadzonego tam śluzu, krwi, ropy a. dla wypchnięcia z krtani ciał obcych i t. p.

Kaszelek, mały kaszel, pokaszliwanie.

Kaszerować, *nm.*, oznaczać przekroje modeli, planów, za pomocą kresek i kropek; podklejać papier, karton, okładkę, innym papierem a. tekturą, aby ś. nie paczyły; grzbiet książki napuszczać klejem i oklejać go płótnem.

Kaszetka, *fr.*, opłatek do proszków.

Kaszka, *zdr.* od Kasza; drobne krupy, potrawa z krup drobnych; *przen.*, **k.** z mlekiem = lekka praca, łatwa sprawa; drobna **k.** = młyniec, młynek, rodzaj zabawy dziecinnej.

Kaszkiet, *fr.*, czapka sztywna z daszkiem; kołpak wojskowy (*zdr.* **Kaszkiecik**).

Kaszlać, Kaszleć, Kasłać, *dok.* Kaszlnąć; mieć kaszel.

Kaszlisko, *zgrub.* silny, męczący kaszel.

Kaszmir, Kaszemir, ukośnie tkana cienka tkanina wełniana.

Kaszné, *fr.*, szeroki szal, okrywający szyję, usta i nos, chroniący od wpływu zimna.

Kaszta, *nm.*, w *druk.* szuflada z przegródkami na czcionki (fig.); w *górn.* podpory, podtrzymujące opróżnione miejsca kopalni.

Kasztan, Kasztanowiec, *łć.*, drzewo z rodziny kasztanowatych (fig.); **k.** chiński—*p.* Drzewipest; **k.** słodki a. jadalny—*p.* Kasztanowiec; **k.** wodny — *p.* Kotewka; **k-y** ziemne = Cibora jadalna, owoc tej rośliny; kolor kasztanowy, maść kasztanowa; koń a. pies maści kasztanowatej; *pog.* mieszczanin, łyk, żyd; buch **k.** do wody!=śmiało! nie wahaj ś.! *zool.*, **k.** francuz, prusak, persak; owad prostoskrzydły, biegający.

Kasztanowaty, *łć.*, barwy kasztanów (o włosach), cisawy, gniady (o maści konia).

Kasztanek, *č.ł*, *zdr.* od Kasztan; futerko: baranki gładkie (niekędzierzawe); koń maści kasztanowatej.

Kasztanowiec, *łć.*, drzewo z rodziny miseczkowych, rodzące owoce jadalne (fig.) — *p.* Kasztan.

Kasztel—*p.* Kastel.

Kasztelan, *łć.*, pierwotnie: zarządzający kasztelem; później: wysoki urzędnik w dawnej Polsce, zasiadający w senacie po wojewodzie.

Kasztelanic, *łć.*, syn kasztelana.

Kasztelanja, *łć.*, urząd, godność, władza kasztelana.

Kasztelański, *łć.*, *przym.* od Kasztelan; miód **k.** = gatunek wyborowego miodu do picia.

Kasztować, *nm.*, podpierać stropy słupami drewnianemi.

Kaszubszczyzna, kraj Kaszubów; właściwości mowy i obyczajów Kaszubów.

Kat, wykonawca wyroków śmierci, piętnowania i in.; mistrz; oprawca, siepacz; okrutnik, tyran; licho, kaduk, djabeł; stoi, jak **k.** nad dobrą duszą=stoi nieodstępnie; idź do **k-a**=idź precz!; niech go **kaci** wezmą! = niech go licho porwie!; **k.** mi po tym! = nic mi z tego!; daj go **k-u**! do stu **k-ów**!= co u **k-a**!=co u licha; tam do **k-a** = licho nadało! **k.** ci kazał! = kto ci kazał? **za katy**=djabelnie, kaducznie.

Katadjoptryka, *gr.*, powiększanie i pozorne zbliżanie przedmiotów za pomocą lunety.

Katafalk, *wł.*, drewniane podwyższenie ze stopniami, przykryte suknem i z ozdobami, na którym ustawiają trumnę ze zwłokami (fig.).

Katafora, *gr.*, chorobliwa śpiączka, letarg.

Katagon, *fr.*—*p.* Katogan.

Katakaustyczna *gr.* **linja,** linja ogniskowa powstała z odbicia ś. od zwierciadła.

Kataklizm, *gr.*, gwałtowny przewrót w przyrodzie; *przen.*, przewrót wielkiej doniosłości, klęska społeczna; wielkie nieszczęście.

Katakumby, Katakomby, *gr.*, dawniej cmentarze podziemne, gdzie dla modlitwy gromadzili ś. pierwsi chrześcijanie; dziś krypty pod kościołami lub gmachy

murowane na cmentarzach, gdzie w pojedyńczych pieczarach stawiają trumny z ciałami zmarłych (fig.).

Katakustyka, *gr.*, nauka o odbiciu ś. głosu, o echu.

Katalekty, *gr.*, zbiór fragmentów, urywków, np. dawnych autorów; ułamki pojedyńczych utworów.

Katalektyczny *gr.* **wiersz,** wiersz niepełny, któremu brak jednej lub dwu sylab końcowych, wiersz ułomny.

Katalepsja, *gr.*, choroba nerwowa, objawiająca ś. zupełnem odrętwieniem ciała, utratą czucia i dowolności ruchów.

Kataleptyk, *gr.*, człowiek, dotknięty katalepsją.

Katalityczne *gr.* **ciało** a. **Katalizator,** w dawnej chemji: ciało, którego sama obecność w mieszaninie miała powodować tworzenie ś. związków chemicznych, mimo że ciało to nie ulegało przy tym żadnym zmianom chemicznym.

Kataliza, *gr.*, otrzymywanie związku chemicznego za pomocą ciała katalicznego.

Katalog, *gr.*, wykaz, spis przedmiotów, należących do jednego zbioru, poczet; spis książek księgarni, bibljoteki, obrazów etc.

Katalogować, *gr.*, wpisywać do katalogu; układać katalog.

Katalożek, *zdr.* od Katalog; notesik, notatnik, dzienniczek.

Katan, *węg.*, stary żołnierz, weteran, wiarus; drab.

Katanka, *węg.*, kurtka, kaftanik, krótka siermięga, jubka.

Kataplazm, *gr.*, ciepły, wilgotny, ciastowaty okład z ziół, otrąb i t. p., stosowany w celach leczniczych.

Kataplazmować, *gr.*, okładać kataplazmami.

Katapleksja, *gr.*, zdrętwienie z przestrachu (u zwierząt); w *med.* stężenie ciała skutkiem ataku apoplektycznego, tężec.

Katapulta, *łć.*, u starożytnych: machina wojenna do rzucania pocisków (fig.).

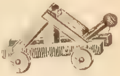

Katar, *gr.*, zapalenie ostre a. chroniczne błon śluzowych (wyścielających kanał oddechowy, pokarmowy i t. p.), nieżyt — *p.* Katarysta.

Katarakta, *gr.*, zapadająca żelazna krata w bramie; skalisto wyniosła przeszkoda w biegu rzeki, progi w rzece (fig.); wodospad; choroba oczu, połączona z zupełną lub częściową utratą wzroku, zaćma.

Kataralny, *gr.*, *przym.* od Katar.

Katartyczny, *gr.*, rozwalniający, przeczyszczający.

Kataryniarz, *nm.*, chodzący z katarynką dla zarobku.

Katarynka, *nm.*, pozytywka przenośna (f.); szejne **k.,** *nm.*, marjonetka; *żart.* stolik do kart.

Katarysta, Katar, *gr.*, dosłownie: czysty; zwolennik wznowionej w XI wieku sekty Manichejczyków.

Katarzynka, gatunek gruszek; gatunek pierników toruńskich.

Katastaza, *gr.*, zaciśnięcie węzła intrygi w dramacie.

Kataster, *łć.* — *p.* Kadaster.

Katastrofa, *gr.*, nagły nieszczęśliwy zwrot albo wypadek w życiu człowieka lub narodu; smutny, nieszczęśliwy koniec; klęska, punkt przełomowy w dramacie.

Katatonja, *gr.*, śpiączka chorobliwa, prowadząca do obłędu.

Katecheta, *gr.*, nauczyciel religji w szkole, prefekt.

Katechetycznie, *łć.*, *przysł.* od Katechetyczny; **k.** uczyć=uczyć za pomocą pytań w formie rozmowy.

Katechetyczny, *gr.*, *przym.* od Katechetyka.

Katechetyka, *gr.*, nauka wykładania religji w formie pytań i odpowiedzi.

Katecheza, *gr.*, nauka religji i katechizmu, szczególnie w pytaniach i odpowiedziach.

Katechizm, *gr.*, popularny podręcznik jakiegokolwiek przedmiotu, ułożony w formie pytań i odpowiedzi, szczególnie zaś do nauki religji.

Katechizować a. **Katechizmować**, *gr.*, uczyć religji sposobem katechetycznym; wypytywać; dawać naukę moralną, moralizować.

Katechu—*p.* Areka.

Katechumen, *gr.*, nowo nawrócony, przygotowujący ś. do przyjęcia Chrztu św. a. do pierwszej spowiedzi.

Katechumenat, *gr.*, przytułek a. szkoła dla chcących przyjąć chrześcijaństwo.

Katedra, *gr.*, tum; główny kościół w djecezji, przy którym znajduje się biskup i kapituła; miejsce podwyższone (estrada), z którego profesor lub prelegient wykłada (fig.); *przen.*, posada profesora; **k.** biskupia=stolica biskupia, biskupstwo; kazalnica, ambona; *przen.*, mówić jak z **k-y**=uczenie, jak profesor.

Katedralny, *gr.*, *przym.* od Katedra, **k.** kościół, tum.

Kategoremat, *gr.*, pojęcie ogólne, rozważane jako gatunek, rodzaj, klasa i t. p.

Kategorja, *gr.*, podział pojęć, z którego stanowiska rozważamy; klasa, dział, rodzaj, gatunek; **k-e** Kanta: ilość, jakość, stosunek i modalność czyli sposobowość.

Kategorycznie, *gr.*, dokładnie, ściśle, bezwarunkowo, stanowczo.

Kategoryczny, *gr.*, stanowczy, bezwarunkowy; **k.** imperatyw=nakaz moralny, za którym bezwzględnie iść należy.

Katelektronus, *gr.*, napięcie elektryczne dodatnie.

Kater, *hol.*, łódź morska, która może być poruszana bądź wiosłami, bądź żaglami, opatrzona masztami ruchomemi, które można podnosić albo spuszczać.

Katera, *tur.*, miecz długi, prosty, wzdłuż konia do kulbaki przywiązany, należący do rynsztunku towarzysza husarskiego.

Katerwa, *łć.*, tłum, zgraja.

Katet, *gr.*, w trójkącie prostokątnym ramię kąta prostego, przyprostokątna (fig.).

Kateter, *gr.*, rurka do wypuszczania moczu z pęcherza, cewnik.

Kateteryzacja, *łć.*, stosowanie kateteru.

Katetometr, *gr.*, przyrząd, złożony z drążka pionowego ze skalą i przesuwanej po nim lunety, służący do mierzenia różnic wyniesienia pionowego przedmiotów (fig.).

Katgut, *ang.*, struny odpowiednio przyrządzone, używane do szwów w chirurgji.

Katjon, *gr.*, jon elektrododatni t. j. związek, zbierający ś. na katodzie podczas elektrolizy.

Katod, Katoda, *gr.*, elektrod ujemny.

Katodalny, *gr.*, *przym.* od Katod; **k-e** światło = pochodzące z rozrzedzonych gazów, zawartych w rurce Crookesa, idące od katodu.

Katogan, *fr.*, warkocz związany przy głowie.

Katolicki, *gr.*, powszechny, dotyczący wyznania chrześcijańskiego, którego głową jest papież; *przen.*, sumienny, uczciwy (miara **k-a**); miłosierny, litościwy, szlachetny; sklep **k.**=nie żydowski.

Katolicyzm, *gr.*, wiara powszechna, wyznanie rzymsko-katolickie i jego zasady.

Katoliczeć, *gr.*, stawać się katolikiem.

Katoliczyć, *gr.*, nawracać na katolicyzm.

Katolik, *gr.*, wyznawca katolicyzmu; ksiądz **k.**=nauczyciel religji katolickiej w dawnych szkołach zakonnych.

Katolikos, *gr.*, patrjarcha kościoła ormiańskiego.

Katologja, *łć.*, historja naturalna kotów.

Katon, *łć.*, surowy sędzia obyczajów (od nazwiska rzyms. Cato); człowiek surowych zasad, nieskazitelny.

Katoństwo, *łć.*, przymioty, cechujące katona, surowość zasad.

Katoptromancja, *gr.*, wróżenie ze zwierciadeł.

Katoptryka, *gr.*, część optyki: nauka o odbijaniu się promieni światła; nauka o zwierciadłach płaskich i krzywych.

Katorga, *gr.*, ciężkie roboty w kopalniach, wykonywane przez zesłanych za karę *przen.*, ciężka, męcząca praca, z przykrością wykonywana.

Katorżnik, *gr.* (forma ż. **Katorżniczka**), więzień, skazaniec, pracujący w katorgach.

Katować, być katem, bić, męczyć, znęcać się nad kim.

Katownia, miejsce, gdzie katują, męczą; *przen.*—*p.* Katusza.

Katowski, *przym.* od kat; okrutny.

Katusza a. **Katownia,** męczarnie, tortury; *przen.*, męka moralna, udręczenie.

Katylinarna egzystencja, życie człowieka niepewnych zajęć, wichrzyciela, łowiącego ryby w mętnej wodzie.

Kaucja, *łć.*, zabezpieczenie, suma, składana jako rękojmia dotrzymania umowy i stanowiąca odszkodowanie w razie niedopełnienia zobowiązań, gwarancja.

Kaucjonować, *fr.*, składać kaucję, gwarantować.

Kaucjonowany, *łć.*, gwarantujący swą kaucją, złożoną jako zapewnienie, opierający swoją solidność na złożeniu kaucji.

Kauczuk, *nm.*, stężały sok mleczny, wypływający z nacięć drzewa kauczukowego (fig.), zw. gumą elastyczną; **k.** rogowy — *p.* Ebonit; **k.** wulkanizowany = zmieszany z kwiatem siarczanym; **k.** kopalny = elateryt; **k.** sztuczny = materjał sprężysty, błonkowaty, otrzymywany przez działanie silnych kwasów na niektóre tłuszcze.

Kaudyńskie jarzmo, konieczność poddania ś. ciężkiemu upokorzeniu.

Kauryn, *blg.*, giaur, niewierny, nazwa dawana chrześcijanom przez mahometan.

Kaustyczny, *gr.*, palący, żrący, gryzący; **k-ne** linje = powstałe z przecięcia ś. promieni światła w soczewce lub zwierciedle; linje ogniskowe.

Kaustyk, *gr.*, środek gryzący, kaustyczny.

Kauter, Kauterjum, *gr.*, narzędzie a. środek, służący do przyżegania.

Kauteryzacja, *łć.*, przypiekanie chorej części ciała środkami palącemi, przyżeganie.

Kauza, *łć.*, sprawa, proces

Kauzalny, Kauzalistyczny, *łć.*, przyczynowy.

Kauzyperda, *łc.*, lichy adwokat, przegrywający sprawy.

Kawa, *arab.*, roślina z rodziny marzanowatych, ziarna drzewa kawowego (fig.); napój z nich przyrządzony.

Kawalarz, żartowniś, psotnik, figlarz; wykpisz, frant, oszust, biorący innych na kawał.

Kawalątko, Kawaląteczko, mały, drobny kawałek.

Kawalec—*p.* Kawał.

Kawaler, *wł.*, mężczyzna bezżenny; członek zakonu rycerskiego; rycerz; tancerz; młodzieniec, panicz, chłopczyk, podrostek, któremu nie mówią jeszcze „pan"; młody mężczyzna, towarzyszący damie, starający ś o rękę panny; **k.** orderu, ten, komu dano prawo noszenia orderu na piersiach a. na szyi.

Kawalerja, *wł.*, w wojsku: jazda, konnica; kawalerowie, młodzież; *żart*, ciężka **k.**, mężczyźni niechętnie należący do tańca, do zabawy, ociężali.

Kawalerka, *wł.*, panna, należąca do zakonu rycersko-religijnego; dama orderowa; metresa; ubranie niewieście do konnej jazdy, amazonka; ubranie męskie w kształcie kapoty.

Kawalerski, *wł.*, *przym.* od Kawaler; stan **k.**, życie **k-e** = przed ożenieniem; po **k-u** = jak kawaler, grzecznie; jazda **k-a**= szalona, na złamanie karku.

Kawalerstwo, *wł.*, bezżeństwo; kawalerowie, rycerstwo, stan rycerski.

Kawaleryjski, *przym.* od Kawalerja.

Kawalerzysta, *wł.*, żołnierz służący w konnicy.

Kawaleta, *wł.*, koziołek drewniany do woltyżowania i ćwiczeń gimnastycznych, kobylica; stalugi malarskie.

Kawalkacja, *wł.*, nauka jazdy konnej.

Kawalkada, *fr.*, **Kawalkata,** *wł.*, orszak konny; towarzystwo ludzi konno jadących na rozrywki; gromada.

Kawalkator, *wł.*, nauczyciel konnej jazdy; ujeżdżacz koni.

Kawalkować, *wł.*, harcować, ujeżdżać konia; *przen.*, poskramiać, powściągać; niepokoić ś., krzywić się.

Kawał, duża część a. duży ułomek czego, sporo; **k.** drogi = dużo do przebycia jej; **k.** czasu = już dawno, jeszcze długo czekać; **k.** chleba = dobre utrzymanie, spore dochody; **k.** chłopa = duży, tęgi mężczyzna; **k.** mięsa=człowiek ograniczony, bałwan; **k.** literata= literat mający duże zdolności; figiel, żart, psota, koncept (to dobry **k.**); przykrość, awantura, skandal (urządzić komu **k.**, to gruby **k.**); oszustwo, sprawka, szacherka, brudy; wziąć kogo na **k.** = zażartować z niego, wyprowadzić w pole, zakpić, oszukać.

Kawałeczek, *zdr.* od Kawał.

Kawałek, część czego nieduża; trocha, cokolwiek; ciąć, rąbać, siekać, łamać, podrzeć, potłuc na **k-ki** (na drobne części); **k.** mięsa =kęs; **k.** chleba=kromka; **k.** chleba=skromne utrzymanie; **k.** literata=nie literat z zawodu; po **k-u** albo **k-ami**=częściami, nie razem; krótki utwór literacki albo ustęp z większego, wyjątek, urywek, utwór muzyczny, sztuka; *przen.*, figiel, sprawka, sztuczka, psikus, wybryk, koncept, zdarzenie, wypadek (opowiadał różne **k-i**); sztuka bagażu, pakunek.

Kawałkować, dzielić co na kawałki, ćwiertować; **k. ś.,** rozpadać ś. na kawałki, rozdrabniać ś.

Kawas, *tur.*, żołnierz policji i żandarm w Turcji.

Kawatyna, *wł.*, w operach krót-

ki solowy śpiew miłosny; mała piosenka.

Kawecan, *wł.*, przyrząd do poskramiania niesfornych i dzikich koni, kiełzno, munsztuk.

Kawerna, *łć.*, jaskinia, jama; jama w płucach, powstała skutkiem choroby płuc.

Kawęczeć, Kawęczyć, ślęczeć nad czym, mozolić ś.; chorować, cierpieć, cherlać, znosić biedę.

Kawiany, *arab.*, *przym.* od Kawa (zapach).

Kawiarenka, *arab.*, mała, skromna, niepozorna kawiarnia.

Kawiarka, *arab.*, utrzymująca kawiarnię, usługująca w kawiarni.

Kawiarnia, *arab.*, zakład, gdzie dostać można kawy gotowanej.

Kawiarniany, *arab.*, *przym.* od Kawiarnia.

Kawior, *tur.*, solona ikra ryb jesiotrowatych; *żart.*, kamienie gry w domino z wielką liczbą punktów; ustęp w gazecie zagranicznej, zaczerniony przez cenzurę.

Kawka, ptak wróblowaty z rodziny kruków (fig.); *przen.*, biała **k.**=rzadki okaz, biały kruk; młoda dziewczyna; *zdr.* od Kawa.

Kawon, *tur.* — *p.* Arbuz (fig.).

Kawowy, barwy kawy; brunatny, drzewo **k-we**—*p.* Kawa.

Kawunia, Kawusia, *zdr.* od Kawa.

Kazać, wyrazić swą wolę, polecić, rozkazać; zmuszać, wymagać, skłonić, zniewolić; nauczać, głosić, mieć kazanie.

Kazakina, *nm.*, surdut z kołnierzem stojącym, z przodu zapinany na haftki, z tyłu marszczony (f.); ubiór kobiecy bez rękawów, obwisły.

Kazalnica, mównica, z której ksiądz wygłasza kazanie, ambona.

Kazamaty, *wł.*, silnie sklepione piwnice pod wałami twierdzy, używane jako składy materjałów palnych lub więzienie.

Kazanie, czynność czas. Kazać; mowa kapłana do ludu, nauka moralna, słowo boże; *przen.*, po Mszy i po **k-iu** = po wszystkim; siedzieć jak na niemieckiem **k-iu** = nic nie rozumieć; *przen.*, upominanie, strofowanie, nudne moralizowanie, perora.

Kazarka, *łć.*, ptak płetwonogi kaczkowaty (fig.).

Kazarma, Kazarnia, *nm.*, koszary.

Kazein, Kazeina, *łć.*, sernik, białkowata składowa część mleka.

Kazić, szpecić, psuć, uszkadzać, niszczyć; *przen.*, psuć, gorszyć, demoralizować, kalać, plamić; **k. ś.,** zarażać ś. złym, plamić ś. (grzechem).

Kazirodny, Kazirodczy, popełniający kazirodztwo.

Kazirodztwo, związek cielesny z osobą, z którą się jest w bardzo blizkim pokrewieństwie.

Kazirodźca, Kazirodnik, obcujący cieleśnie z b. blizką krewną.

Kazka, *ukr.*, baśń, powiastka ludowa.

Kaznodzieja, ksiądz, wypowiadający kazanie mówca kościelny; *przen.*, prawiący morały, moralizujący.

Kaznodziejstwo, stan i urząd kaznodziejski; wymowa kaznodziejska.

Kazualizm, *łć.*, teorja, przyjmująca traf, przypadek za powód wszystkich zdarzeń.

Kazualny, *łć.*, przypadkowy.

Kazuar, *malajs.*, ptak z rodziny biegających, pokryty włosist. pierzem (f.).

Kazubek, Kazubka, Kozubek, torebka z kory brzozowej, w którą zbierają jagody w lesie (f.).

Kazuista, *łć.*, teolog, rozstrzygający kwestje sumienia i moralności; prawnik, obeznany z subtelnościami prawa i procedury; krętacz w rzeczach sumienia.

Kazuistyczny, *łć.*, wykrętny, wyszukujący kruczków prawnych.

Kazuistyka, *łć.*, nauka o rozstrzyganiu wątpliwych wypadków dotyczących sumienia albo prawa; krętactwo moralne w rzeczach sumienia.

Kazus, *łć.*, przypadek, traf, zdarzenie.

Kaźmirek, rodzaj tkaniny wełnianej.

Kaźń, Kaźnia, kara publiczna, ciężka kara, dopuszczenie Boże, skazanie; męka, udręczenie; **k.** królewska=władza królewska; karność, więzienie.

Każden—*p.* Każdy.

Każdodzienny, codzienny, powszedni.

Każdomiesięczny, co miesiąc ś. powtarzający.

Każdorazowy, za każdym razem powtarzający się.

Każdoroczny, coroczny.

Każdy, idący z kolei, bez opuszczenia któregokolwiek, bez różnicy; poszczególny, wszelki; w *lm.*, wszyscy, wszystkie.

Każdziuchny, Każdziusieńki, Każdziuteczki, *zdr.* od Każdy.

Każenie, *rzecz.* od Kazić; kalanie, gorszenie.

Każolować, *fr.*, pieścić.

Kącik, *zdr.* od Kąt; mały kąt, mieszkanko, schronienie, małe spokojne miejsce w mieszkaniu; w **k-u**=na uboczu, w miejscu niewidocznym; między kątami ściany.

Kądeł—*p.* Kundel.

Kądziel, przyrząd do przędzenia nici ze lnu, z wełny (fig.); len, wełna, owinięta na krążel i przymocowana nicią; krewny po **k-i** = krewny po matce.

Kądziołka, *zdr.* od Kądziel; *przen.*, stara panna.

Kąkol, roślina z rodziny traw, kąkolnica (fig.); *przen.*, człowiek do niczego, chwast, zakała.

Kąkolnica, roślina — *p.* Firletka.

Kąp (-pia), **Kumpie,** *litew.*, udo wieprzowe (szynka) niegotowane.

Kąpać, częściowo zanurzać w wodzie, w wannie, w rzece, morzu i t. p. dla oczyszczenia ciała; **k. ś.,** nurzać ś. w wodzie, pluskać ś., grzebać ś.; *przen.*, używać nad miarę albo poddostatkiem; *przen.*, gorąco **k-ny** a. w gorącej wodzie **k-ny** = niecierpliwy, prędki, porywczy.

Kąpiel, czynność kąpania a, kąpania ś., zanurzanie ś. częściowo w wodzie; to, w czym ś. kąpią; **k.** morska, mineralna; ciepła, zimna, błotna i t. p.; rodzaj kąpieli: natryskowe, nasiadowe, półkąpiel; **k.** słoneczna, powietrzna i in.; **k.** parowa=łaźnia; *przen.*, sprawić komu suchą **k.,** łaźnię=ukarać go, schłostać; zlanie obfite wodą; w *lm.*, **k-le,** zakład kąpielowy, budynek do kąpania ś.; w *chem.*, roztwór metalu: złota, srebra, niklu, używany w galwanoplastyce; w *fotogr.*, zanurzanie kliszy w roztworze kwasu pyrogallusowego (t. zw. wywoływaczu); w *farb.*, płyn, w którym farbują się tkaniny już zaprawione.

Kąpielowicz, przebywający na kuracji w miejscu kąpielowym; jeżdżący do miejsc kąpielowych.

Kąpielowy, posługujący w kąpielach, łaziennik.

Kąpiółka, *zdr.* od Kąpiel; moczenie poszczególnych części ciała.

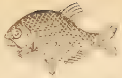

Kąsacz, gatunek ryby (fig.).

Kąsać, *dok.* Kąsnąć; gryźć zębami, ciąć zębami (nie palcami); *przen.*, dręczyć kogo, dokuczać komu; obmawiać, czernić, szkodzić uszczypliwie, przymawiać komu dotkliwie, przycinać; **k. ś.** (o zwierzętach), gryźć się, kłócić ś., gryźć ś wzajemnie.

Kąsek, *zdr.* od Kęs; mały kawałek ukąszony, ukrajany, kawałeczek, cząsteczka, trochę, troszkę; *przen.*, **k.** smaczny, piękny **k.** =niezła gratka; pokrajać na kąski=na kawałki, na drobne części; ni kąska=ani trochę; do kąska= do szczętu, w całości.

Kąsina, roślina z rodziny złożonych, dziewięćsił, karolinek.

Kąt, zętknięcie ś. dwuch ścian, róg wewnętrzny, postawić w **k-cie**, iść do **k-a** za karę; *przen.*, mieszkanie, przytułek, schronienie, dach nad głową; siedzieć u kogo **k-em**=mieszkać na komornym; cudze **k-y** wycierać=tułać ś., poniewierać ś. po cudzych domach; **k-y** kim wycierać = nie szanować go, używać do najniższych posług; pójść w **k.** przed kim = nie móc ś z nim równać; ciasne miejsce, miejsce ukryte, kryjówka; ustronie, zacisze, zakątek; **k.** zapadły= miejsce oddalone od dróg publicznych, zaścianek; siedzieć w **k-cie**=żyć w ukryciu, na osobności; w *fiz.*, **k.** widzenia = **k.,** utworzony przez linje, idące od środka oka do końców widzianego przedmiotu; *przen.*, sposób patrzenia na rzeczy; w *mat.*, figura, utworzona przez dwie linje wychodzące z jednego punktu (**k.** prosty, rozwarty, ostry) (fig.).

Kątek, *zdr.* od Kąt; mały kąt, mieszkanko.

Kątnica, kiszka ślepa u wołu a. wieprza; duża kiszka a kiełbasa.

Kątnik, komornik, sublokator.

Kątomiar, Kątomierz, Kątownica, Kątnica, nazwa przyrządów do mierzenia kątów, jak: busola, gonjometr, teodolit (fig.).

Kątownica—*p.* Węgielnica.

Kątowy, *przym.* od Kąt.

Kciuk—*p.* Krzciuk.

Ke—*p.* także Kie.

Kedyw, Khedyw, Chedyw, *pers.*, tytuł wicekróla Egiptu.

Kefalotrypsja, *gr.*, operacja miażdżenia główki płodu, ażeby ułatwić poród.

Kefir, *tat.*, krowie mleko, sfermentowane za pomocą grzybka, zwanego kefirowym.

Kefja, *arab.*, rodzaj okrycia głowy u Turków (fig.).

Kegel, *nm.*, w czcionce spód słupka, na której jest odlew litery; objętość pisma czyli wielkość czcionki, której miernikiem jest punkt.

Kejf, *tur.*, poobiedni wypoczynek ciała i ducha.

Keks, *ang*, pieczone w formie ciasto z mąki, jaj i cukru

Kelner, *nm.*, obsługujący w restauracji, piwiarni, hotelu; garson, lokaj (forma *ż.* **Kelnerka**); oberkelner=**k.** naczelny, pobierający od gości należność i płacący od siebie innych kelnerów.

Kenjon—*p.* Kanjon.

Kenozoiczny *gr.*, a. Cenozoiczny okres; **k-a** formacja = okresy, formacje trzeciorzędowe: eoceńska, oligoceńska, mioceńska i plioceńska.

Kepi, *arab.*, czapka żołnierska z daszkiem kwadratowym, kroju francuskiego (fig.).

Keratolity, *gr.*, skamieniałe rogi kopalnych zwierząt, spotykane w nowszych pokładach gieologiczn.

Keratyna, *gr.*, substancja białkowata, będąca głównym składnikiem włosów, rogów, kopyt, naskórka i t. p.

Keuper, *nm.*, górne warstwy formacji trjąsowej.

Kędy? gdzie? którędy? którą drogą? którem miejscem? dokąd? gdziekolwiek

Kędykolwiek, gdziekolwiek, dokądkolwiek.

Kędyś, gdzieś, w którems miejscu, dokądś, którędyś.

Kędzierzawić, Kędzierzyć, włosy zawijać w pukle a. loki, fryzować, marszczyć; **k. ś.**, wić się.

Kędzierzawieć, stawać się kędzierzawym.

Kędzierzawy, Kędzierzasty, mający włosy kędzierzawe; kręcący się, wijący ś. (włos) składający ś. w gęste fałdy.

Kędzior, pukiel, lok, włosy wijące się (*zdr.* **Kędziorek**).

Kępa, kupka, pęk, gromadka (**k.** drzewa, kwiatów); wyspa na rzece lub jeziorze, porośnięta krzewami; **k.** a. kępina, pagórek na łące, trzęsawisku, górka (*zdrob.* **Kępka**).

Kęs, mały kawałek ukąszony; **k.** chleba=kawałek chleba, kromka; trocha, nieco; o **k.**=o trochę, o mało co, omal; ni **k-a**=ani trochę, nic; po **k-u** = potrosze, częściami; **k.** chleba=skromne utrzymanie.

Kęsek—*p.* Kąsek.

Kętnar, Kantnar, *nm.*, pokłady z drzewa pod beczkę w piwnicach; legar.

Khor, *arab.*, wąwóz w pustyni ze źródłem.

Ki (kiego), *zaim.*, *skr.* jaki, co za, jaki (kie licho, ki djabeł, po kiego licha)

Kiaja, Kihaja, *tur.*, marszałek dworu w Turcji, burgrabia; pełnomocnik, ajent.

Kibic, *nm.*, czajka; nieproszony doradca w grze, zaglądający w karty grającym; elegant, facet.

Kibicować, *nm.*, narzucać ś. grającym z radami, przyglądać się grającym w karty.

Kibić, stan, figura, talja, postać; **k.** wagi = drążek poprzeczny, na którym wiszą szalki.

Kibitka, *ros.*, rodzaj szerokiego, lekkiego wozu na kołach lub saniach, używany w Rosji (fig.); namiot ze skór u Kirgizów (fig.).

Kic, u uczni: jedność, jedynka, pałka.

Kicać, biec skacząc, skakać (o zającu); biec powoli.

Kicak, snopek słomy przewiązany powrósłem do poszywania dachów na budynkach wiejskich.

Kicha, *zgrub.* od Kiszka.

Kichać, *dok.* Kichnąć; gwałtownie puszczać nosem powietrze skutkiem łechtania tegoż powietrza, parskać nosem.

Kichawiec, roślina z rodziny czernilcowatych, asagreja.

Kichawka, proszek lekarski, wzbudzający kichanie.

Kichnąć—*p.* Kichać; *przen.*, *żart.* umrzeć.

Kicia, *zdr.* od Kot, Kotka; *pieszcz.* małe dziecię.

Kiciasty, podobny do kity.

Kiciuś, Kituś, *zdr.* od Kot.

Kicz, obraz lichy, marny, niestarannie wykonany; **k.**, wiązka, pęczek, snopek; kotka na trzcinie a. leszczynie.

Kiczka, zabawa: podbijanie jednej pałeczki drugą.

Kić, w *myśl.*, stadko, gromadka.

Kiecka, Kieca, *węg.*, spódnica; dawniej: suknia zamożnych niewiast; koc, gunia; płaszcz żołnierski, kapota.

Kiedy, *przysł.*, którego czasu? w jakim czasie? kiedykolwiek, kie-

dyś; od **k.** = odkąd; **k.** niekiedy = co czas jakiś, czasami; jak; nie było **k.**=nie było czasu; **k.**, *spójn.*, wtedy, gdy; w tym czasie, gdy; podczas, gdy; jak; gdy; nagle; jeżeli, jeśli, skoro, jak skoro; ale, ależ, ależ bo (**k.** nie można!).

Kiedyindziej, innym razem, w innym czasie, później.

Kiedykolwiek, jakiegobądź czasu, kiedyś, w innym czasie, później.

Kiedy niekiedy, czasami.

Kiedyś, *przysł.*, w jakimś nieoznaczonym czasie, w przyszłości, z czasem; dawniej w przeszłości, niegdyś, ongi.

Kiedyż? *przysł.*, w jakim czasie? o jakiejże porze? ależ, ależ bo.

Kiedyż tedy? a więc kiedy? a zatem kiedy?

Kielec, kieł u konia a. dzika.

Kielich, *nm.*, naczynie szklane a. metalowe w formie szklanicy z wygiętemi ścianami, na nóżce (fig.); naczynie do wina, używane przy obrzędach kościelnych chrześcijańskich; puhar, roztruhan; *przen.*, toasty, pijatyka; **k.** goryczy = utrapienie, boleść; płatki zewnętrzne u kwiata (fig.).

Kielichokrywa, *nm.*, *bot.*, wspólny kielich dla kwiatów, siedzących na jednym osadniku, w tak zwanym koszyczku.

Kielichować, *nm.*, biesiadować.

Kielichowaty, podobny do kielicha.

Kielichowcowate *nm.* rośliny, rodzina przyrodzona roślin dwuliściennych.

Kielichowiec, Kielichokwiat, *nm.*, roślina z rodziny kielichowcowatych.

Kieliszek, *nm.*, *zdr.* od Kielich; czarka, lampeczka; *przen.*, zawartość kieliszka; tyle, ile ś. zmieści w kieliszku.

Kielner — *p.* Kelner.

Kielnia, *nm.*, narzędzie mularskie łopatkowate do brania wapna a. gipsu i rzucania go na ścianę (fig.); warząchew, czerpaczka; przednia część bryczki, z miejscem pod siedzeniem woźnicy na drobne pakunki; miejsce na tyle bryczki a. powozu na pakunki.

Kielonek, Kilonek, *nm.*, kieliszek.

Kielować, *nm.*, za pomocą hebla robić profile gzymsów.

Kielp, *ang.*, *chem.*, popiół z wodorostów morskich, z którego wydobywają jod.

Kielszpar, *nm.*, krokiew, łącząca załamanie dachów.

Kielsztos, *nm.*, grzymsik drewniany, ramka z wgłębieniem naokoło drzwi, u szafy i t. p. (fig.).

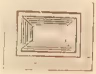

Kielunek, *nm.*, wyrobiony profil gzymsu, ramki.

Kieł, jeden z czterech zębów w szczęce, śpiczasto zakończonych, między zębami siekaczami a. trzonowymi (u dzików, wilków, psów); jeden z zębów bocznych, na zewnątrz wystających (u konia); jeden z dwuch bocznych zębów w dolnej szczęce, kielec; *przen.*, wziąć na **k.** = być upartym, zuchwałym, hardo i ostro ś. stawiać; w *lm.* **kły** = zęby; **kły** ostrzyć na co = pożądać czego.

Kiełb, drobny gatunek ryby członkopromiennej, brzuchopłetwej karpiowatej (fig.); *przen.*, ma **k-bie** we łbie=jest głupi, ma pstro, pusto w głowie (*zdr.* **Kiełbik**).

Kiełbasa, kiszka wieprzowa, nadziewana mięsem krajanym a. siekanym.

Kiełbasiany, *przym.* od Kiełbasa.

Kiełbasić, *żart.*, gmatwać, mącić, bałamucić; **k. ś.**, gmatwać ś., plątać ś.; **pok. ś.**=pomieszać ś.

Kiełbaska, *zdr.* od Kiełbasa; mała, cienka kiełbasa.

Kiełbaśnica, kiszka, używana do kiełbasy; cienka kiszka wieprzowa; maszynka do robienia kiełbasy, do napychania mięsem kiszki na kiełbasę.

Kiełbaśnik, wyrabiający kiełbasy, sprzedający kiełbaski parowe, roznosząc je w piecykach po mieście (forma ż. **Kiełbaśnica, Kiełbaśniczka**).

Kiełbień, rybka podobna do kiełbia.

Kiełczak, prosię ssące, u którego już ś. pokazują kły.

Kiełek, *zdr.* od Kieł; część zarodka roślinnego, z której ś. rozwija cała roślina, składająca ś. z korzonka i piórka (fig.); **k.** korzonkowy = wyrastający ze śpiczastego końca ziarna; **k.** liścieniowy = wyrastający z przypłaszczonego końca ziarna.

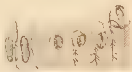

Kiełkować, puszczać kiełki (o roślinach).

Kiełkownica, Kiełkownik, przyrząd do oceniania siły procentowej kiełkowania ziarn zbożowych.

Kiełznać, Kiełzać, koniowi wkładać w pysk mundsztuk, kiełzno; *przen.*, powściągać, hamować, poskramiać; **k. ś.** powściągać ś.

Kiełzno, uzda, mundsztuk, hamulec.

Kiełż, niewielki skorupiak, pospolity w wodach stojących (fig.).

Kienjon, *hiszp.* — *p.* Kanjon.

Kiep (kpa), człowiek do niczego, głupiec, dureń, człowiek lichy.

Kiepa, *fr.*, czapka uczniowska.

Kiepkować, szydzić, żartować, drwić, kpić.

Kiepski, lichy, małej wartości, nieszczególny, nędzny; słaby, chory.

Kiepsko, *przysł.*, od Kiepski = źle; *st. w.* kiepściej = gorzej.

Kier, *fr.*, czerwień, jeden z czterech kolorów (maści) w kształcie serca w kartach do gry.

Kieramika, *gr.* — *p.* Ceramika.

Kieramografja, *gr.*, malowanie na wyrobach glinianych.

Kierargiryt, *gr.*, minerał: ruda srebrna, srebro rogowe.

Kierasina, *gr.*, nafta, olej ziemny.

Kierat, *nm.*, maneż, zębate koło poziome z wałem, obracanym przez konie, wprawiające w ruch lżejsze maszyny, jak: młockarnie, sieczkarnie, windy i t. p. (fig.); *przen.*, duża, ciężka, jednostajna praca, nawał zajęcia; nieład.

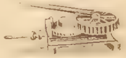

Kieratofit, *gr.*, skamieniałość korkowa kształtu wachlarzowatego; gorgonja, rogownica.

Kieratolit, *gr.*, skamieniały róg zwierzęcia kopalnego.

Kieraunoskopja, *gr.*, wróżenie przyszłości z piorunów.

Kieraunoskopjum, *gr.*, w teatrze: maszyna do wywoływania grzmotów i błyskawic.

Kierdasz, *tur.* — *p.* Kardasz.

Kierdel, *słowac.*, stado, gromada (owiec, kóz), doglądane przez bacę.

Kiereja, *ukr.*, surdut, futrem podszyty, opończa z kapturem, burka.

Kiereszować, *węg.*, kaleczyć bronią sieczną, ranić, rąbać, ciąć pałaszem (szczególnie głowę i twarz).

Kierezja, *nm.*, sukno proste, grube; rodzaj sukmany krakowskiej (fig.).

Kierkut, *żarg.*—*p.* Kirkut.

Kiermasz, *nm.*, doroczny jarmark, połączony z wesołemi uroczystościami ludowemi; doroczna uroczystość wiejska; poświęcenie kościoła, odpust.

Kiermes, *fr.*, owad czerwcowaty półpokrywy — *p.* Alkiermes.

Kiernoz, świnia samiec, stadnik (*zdr.* **Kiernozek**).

Kierografja, *gr.*, malowanie na wosku — *p.* Cerografja.

Kieromancja, *gr.*, wróżenie z wosku.

Kieroplastyka, *gr.*—*p.* Ceroplastyka.

Kierować, *nm.*, nadawać komu albo czemu kierunek, prowadzić, wieść; rządzić, powodować; **k.** kogo a. co=zwracać ku jakiemukol wiek celowi; *przen.*, kogo na co= przygotowywać, kształcić; **k. ś.** dokąd=zamierzać iść dokąd, zmierzać; **k. ś.** czym = powodować ś.; postępować wedle czego; przygotowywać ś., kształcić ś. (**k-uje ś.** na adwokata).

Kierownica — *p.* Djoptra; przyrząd w pługu, regulator; przyrząd pod kołowrotem na nasadzie u wozu.

Kierownictwo, Kierunek, *nm.*, prowadzenie czego, kierowanie czym a. kim, zarząd, dyrekcja.

Kierownik, prowadzący co, kierujący czym, zarządzający czym, dyrygujący; ruchoma ławka z kłonicami na przedniej osi; rączka do kierowania rowerem, samochodem i t. p. (forma ż. **Kierownica, Kierowniczka**).

Kierpec, Kierpeć, *słowac.*, góralskie obuwie skórzane, wiązane rzemykami, rodzaj chodaków (fig.).

Kierunek, *nm.*, droga, strona, ku której zwraca ś. ruch, fizyczny albo umysłowy sposób działania; prowadzenia; charakter, dążność; **k.** filozoficzny=pogląd filozoficzny cechujący pewną grupę filozofów, ujawniający ś. w szeregu ich pism filozoficznych—*p.* Kierownictwo.

Kierz — *p.* Krzak.

Kierzanka, Kierznia, *nm.*, naczynie w kształcie konewki do wyrabiania masła ze śmietany, maślica (fig.).

Kiesa, *tur.*, worek do pieniędzy, trzos, sakiewka (*zdr.* **Kieska**).

Kieson, *fr.*, wóz na amunicję; cylinder żelazny, zapuszczany w wodę, w którym po wypompowaniu, muruje ś. filar pod most; wielka skrzynia żelazna bez dna, używana do prac pod wodą (fig.).

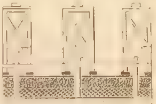

Kieszeniec, rodzaj skorupiaka (fig.).

Kieszeń, *tur.*, rodzaj worka, torebki u odzieży, pod spodem przyszyty, do przechowywania chustki, pugilaresu, partmonetki, do przenoszenia drobniejszych papierów i t. p.; *przen.*, pustki w **k-ni** =brak pieniędzy; znać kogo a. co jak własną **k.** = znać bardzo dobrze siedzieć u kogo w **k-ni** = być mu dłużnym; trzymać ręce w **k-niach** = mieć ciągle wydatki; ma jeża a. węża w **k-ni** = skąpy; mieć co w **k-ni** = być w posiadaniu czego, być czego pewnym; jama skrzelowa u głowonogów.

Kieszonka, Kieszoneczka, *tur.*, *zdr.* od Kieszeń.

Kieszonkowy, *tur.*, *przym.* od Kieszonka (w mniejszych rozmiarach do użytku podręcznego: zegarek, nóż, kalendarzyk, słownik); pieniądze **k-we**=drobne; złodziej **k.**= wyciągający ukradkiem z kieszeni pieniądze a. zegarek.

Kij, pręt drewniany sztywny większej długości, laska do pod-

pierania ś., drążek; chodzić o **k-u**= podpierając ś. **k-em**, laską; *przen.*, o **k-u** pójść=pójść z torbami, żebrać; jakby **k.** połknął = sztywny, wyprostowany; przez **k.** kogo przesadzić=dać mu ś. we znaki; **k-je**= bicie, plagi.

Kijanka, narzędzie do uderzania bielizny przy praniu, aby brud z niej usunąć; gąsienica zwierzęcia ziemnowodnego (np. żaby) (fig.).

Kijec, buławka żelazna z krótką rękojeścią jako rodzaj broni.

Kijek, *zdr.* od Kij; mały kij, mały pręt.

Kiks, *nm.*, nieudana nuta w śpiewie; chybione uderzenie bilardowe; omyłka, nieudanie ś.; rodzaj gry w karty.

Kikuć, Kikieć, Klęk, reszta pozostała po odciętej ręce a. palcu, po odciętym rogu u bydła; pień po ściętej jodle a. świerku jeszcze żyjący.

Kikutać, kuleć, chromać.

Kil, *nm.*, belka wiązania okrętowego, biegnąca przez całą długość spodu statku, z przodu zakrzywiona do góry (fig.).

Kilaparat, *nm.*, przyrząd do szybkiego chłodzenia płynów.

Kilim, *tur.* (*zdr.* **Kilimek**); gruby, wełniany dywanik domowej roboty, dera, koc.

Kilka, *łć.*, rybka z gatunku pokrewnego śledziom.

Kilka, Kilku, 3 p. kilku, 6 p. kilku albo kilkoma, forma osobowo-męska: **k-u**, pewna ilość nieokreślona = od 3 — 9 włącznie, więcej niż dwa, ale mniej niż dziesięć.

Kilkadziesiąt, Kilkudziesięciu a. **Kilkudziesiąt**, forma osobowo-męska kilkudziesięciu a. kilkudziesiąt, ilość obejmująca kilka dziesiątków (20 — 90).

Kilkakroć, kilka razy.

Kilkakroćstotysięczny, wynoszący kilkaset tysięcy.

Kilkakrotnie, po kilka razy, kilkakroć.

Kilkakrotny, kilkorazowy, kilkakroć powtarzający ś., wielorazowy.

Kilkanaście (-stu), 6 p. kilkunastu, forma osobowo-męska: kilkunastu, od 10 do 20.

Kilkanaścioro, *licz. zbior.* od Kilkanaście

Kilkaset, forma osobowo-męska: kilkuset, ilość, zawierająca kilka setek.

Kilkasetletni, Kilkusetletni, trwający kilkaset lat.

Kilkochwilowy, trwający kilka chwil.

Kilkogodzinny, trwający kilka godzin.

Kilkokrotny — *p.* Kilkakrotny.

Kilkołokciowy, składający się z kilku łokci.

Kilkonastocalowy, Kilkunastocalowy, zawierający kilkanaście cali.

Kilkonastoletni, Kilkunastoletni, trwający kilkanaście lat, mający kilkanaście lat.

Kilkonastopiętrowy, mający kilkanaście piątr.

Kilkonastotysięczny, Kilkunastotysięczny, z kilkunastu tysięcy złożony.

Kilkopiętrowy, z kilku piątr złożony; wysoki na kilka piątr.

Kilkoraki, o kilku sposobach, o kilku własnościach, składający ś. z kilku.

Kilkoro, 2 p. kilkorga, 6 p. kilkorgiem, *liczeb. zbior.* od Kilka.

Kilku- — *p.* Kilko-.

Kilkudziesięciotysięczny, Kilkadziesiąttysięczny, liczący kilkadziesiąt tysięcy, składający się z kilkudziesięciu tysięcy

Kilkunasto- — *p.* Kilkonasto-.

Kilkuset- — *p.* Kilkaset-.

Kilo, *gr.*, w wyrazach złożonych, oznaczających dziesiętne miary i wagi, znaczy 1000 (*skr.* Kilogram).

Kilodyna, *łć.*, tysiąc dyn — *p.* Dyna

Kilof, *nm.*, rodzaj młota ze śpiczastym końcem do rozbijania murów i ziemi (fig.).

Kilogram, *fr.*, 1000 gramów, waga = 2 funtom i 13 łutom polskim.

Kilogramometr, *łć.*, jednostka, służąca do wyrażenia ilości pracy, zużytej na podniesienie jednego kilograma do wysokości jednego metra.

Kilolitr, *fr.*, miara=1000 litrom.

Kilometr, *fr.*, miara powierzchni=1000 metrom=$^{14}/_{15}$ wiorsty.

Kilowatt, jednostka pracy, dostarczanej przez prąd maszyny elektrycznej = 1000 wattom — *p.* Watt = siła 1.36 konia parowego; **k.-godzina,** praca, wykonywana przez 1000 wattów w ciągu godziny.

Kilsztok, *nm.*, oziębiacz, część aparatu dystylacyjnego, w którym odbywa ś. ochładzanie i skrapianie ś. par płynu dystylowanego; w browarach: przyrząd do chłodzenia piwa, chłodnica.

Kiła — *p.* Przepuklina, *p.* Przymiot.

Kiłowaty, dotknięty kiłą.

Kimel, *nm.*, wódka kminkówka.

Kimografjon, *gr.*, przyrząd, używany przez fizjologów do rysowania fal tętna i t. p.

Kimono, *jap.*, suknia narodowa kobiet japońskich z szerokiemi rękawami (fig.).

Kimulec, *nm.*, rodzaj hebla.

Kinal, *fr.*, niżnik czyli walet czerwienny a. żołędny; gbur, prostak, ordynans.

Kinąć, rzucić, cisnąć, smyrgnąć; pchnąć, skinąć, dać znak, machnąć.

Kinderbal, *nm.*, balik dla dzieci, zabawa dla dzieci.

Kinderbalsam, *nm.*, płyn wzmacniający, żywiczny, używany w chorobach kobiecych do picia; nacierania, naparzania.

Kindybał, *nm.*, gatunek piwa prostego; sos buljonowy do potraw — *p.* Kinderbalsam.

Kindżał, *tur.*, długi nóż obosieczny turecki, rodzaj dzaj sztyletu, puginał (fig.).

Kinematograf, *gr.*, przyrząd optyczny do rzucania na ekran obrazów, przedstawiających sceny w ruchu, do czego służy mechanizm, szybko obracający taśmę, na której te obrazy są odpowiednio odfotografowane, bioskop.

Kinematyka, *gr.*, część mechaniki, traktująca o kształcie dróg ruchu.

Kinetograf, *gr.*, przyrząd, utrwalający widok ruchów.

Kinetyka, *gr.*, część mechaniki, traktująca o powstaniu ruchu.

Kinkalerja, *fr.*, drobne przedmioty żelazne, jak: haczyk, skówki, zawiaski, szczypczyki i t. p.

Kinkiet, *fr.*, lampa osadzona na kroksztynie, przytwierdzonym do ściany (fig.); lampa ze ścianą blaszaną w celu lepszego odbijania światła.

Kipa, *nm.*, kosz pleciony, miara bawełny.

Kiper, *nm.*, piwniczy, zajmujący się przygotowaniem wina do handlu.

Kipiątek, wrzątek, ukrop; *przen.*, wrzenie umysłów.

Kipieć, wrzeć, gotować ś., burzyć ś., przelewać ś. podczas burzenia ś.; *przen.*, wrzeć gniewem,

oburzeniem, niecierpliwością; burzyć ś., dyszeć; *przen.*, wrzeć, roić ś., poruszać ś. z wielkim ożywieniem (ulice miasta kipią życiem).

Kipiel, woda kipiąca podczas gotowania; topiel, toń, wir, nurt.

Kipnąć, *żart.*, umrzeć.

Kiprować, *nm.*, oczyszczać: kręcić (nici); tkać w prążki.

Kipsek, *ang.* (Keepsake), zbytkownie oprawny ozdobny album z rysunkami lub do rysunków i wpisywania wierszy, aforyzmów; album pamiątkowy.

Kir, *tur.*, sukno czarne, tkanina czarna, używana jako oznaka żałoby; żałoba; *przen.*, kolor czarny.

Kira, *nm.*, polana górska, lasem otoczona, zakręt na wzgórzu.

Kirasjer, Kirysjer, *nm.*, żołnierz ciężkiej konnicy, zbrojny w hełm i pancerz żelazny (f.).

Kircha, *nm.*, *pog.*, kościół protestancki.

Kireja, *ukr.* — *p.* Kiereja.

Kirkut, Kierkut, *żarg.*, cmentarz żydowski.

Kirowy, *tur.*, czarny jak kir, żałobny, pogrzebowy.

Kirsz, Kirszwaser, *nm.*, wódka wiśniówka.

Kirylica — *p.* Cyrylica.

Kirys, *nm.*, napierśnik żelazny, pancerz (fig.).

Kiryśnik, *nm.*, dawny husarz polski w kirysie; ten, co robił kirysy.

Kisić, kwasić, zakwaszać; zanurzać kruszec w kwasach gryzących, rozcieńczonych wodą, w celu ściągnięcia rdzy z powierzchni.

Kisieć, *dok.* Kwaśnieć, burzyć ś., robić, fermentować.

Kisiel (*zdr.* **Kisielek**); rodzaj galarety z mąki kartoflanej; chleb słodkawy z rodzynkami; dziesiąta woda po **k-u**=dalekie pokrewieństwo.

Kisielec, rośl. z gromady grzybów.

Kisior, w *piek.*, czeladnik zarabiający ciasto na chleb, przygotowujący kwas do chleba.

Kislar-aga, *tur.*, główny dozorca w haremie.

Kismet, *arab.*, u Mahometan wiara w nieuniknione przeznaczenie; ślepe poddanie ś. losowi.

Kisnąć, Kisieć, kwaśnieć, robić, burzyć ś., gnić, psuć ś.; *przen.*, gnić z nieczystości, gnuśnieć; *przen.*, **k.**=kwasić ś., truć ś., gryźć ś.; panna ś. kisi = gorzknieje w staropanieństwie.

Kiszka, część przewodu pokarmowego od żołądka do otworu stolcowego, jelita (fig.);

ślepa **k.** = wyrostek robaczkowy w jamie brzusznej; jelito zwierzęce, nadziewane krwią, kaszą, wątrobą z bułką i t. p.; *przen.*, **k.** czarna = odmowa, dana starającemu się o pannę (dostać **k-ę** czarną=dostać harbuza, odkosza); rura skórzana a. gumowa, służąca do wyrzucania wody na odległość — *p.* Wąż; **k.** prochowa = rodzaj miny w kształcie długiego woreczka.

Kiszonka, karm dla bydła z liści jarzyn okopowych zakiszonych.

Kiszony, zakwaszony, jarzyny **k-ne**=poddane fermentacji (kapusta, buraki i t. p.).

Kiściasty, mający kiście (owies, jęczmień, proso), ułożony nakształt kiści.

Kiściec a. Ośniat, ptak azjatycki kurowaty (fig.).

Kiścień, *tat.*, broń tatarska: kawał ołowiu a. kości, na rzemieniu przy toporzysku, basałyk (fig.).

Kiść, pęk czegoś, wiązanka, garść; pendzel mularski z włosów; kwacz do smarowania wozów; kij z nawiązaną szmatką do mycia naczyń kuchennych; *bot.*, wierzchołek prosa, trzciny i t. p. (fig.); grono, winogrono; w *myśl.* u zwierząt: pęk włosów na końcu ogona; **k.** ręki = dłoń.

Kit, *nm.*, kleista masa twardniejąca do sklejania a. zalepiania, lepiszcze, spoiwo.

Kita, pęk, wiązka, kiść, kępka; pióropusz, czub z piór na głowie, na hełmie, czapce, kapeluszu; roślina grzebionatka; w *myśl.* ogon lisa, wilka, psa; stadko kuropatw; *żart.* **k-ę** odwalić = umrzeć.

Kitaj, Kitajka, cienka tkanina bawełniana z połyskiem; lekka, gładka, lśniąca tkanina z oczyszczonego jedwabiu; perkal.

Kitel, Kitla, *nm.*, lekkie płócienne ubranie męskie, podobne do szlafroka; u żydów: koszula śmiertelna; płócienny kaftan wierzchni górnika z pelerynką lub kapturem.

Kitka, *zdr.* od Kita; pęczek piórek na czapce; puszysty ogon psa, wiewiórki.

Kitować, *nm.*, spajać kitem, sklejać, zalepiać.

Kiwać, dawać znak skinieniem, głową, ręką, palcem; poruszać czym w jedną i drugą stronę, kołysać; **k.** komu = grozić; **k.** palcem w bucie, grozić tak, aby tego nikt nie widział, grozić bezsilnie; **k.** głową na kim = ubolewać; **k. ś.** wahać ś. idąc, poruszać tułowiem naprzód i w tył a. na prawo i na lewo, poruszać głową na dół i do góry.

Kiweta, *fr.*, miseczka fotograficz.

Kiwi albo **Nielot Kiwi,** *austral.*, ptak australijski z rzędu nielotnych (fig.).

Kiwnąć, *nied.* Kiwać, dać znak skinieniem, głową, ręką; pochylić się nagle, skinąć; *żart.*, umrzeć.

Kiwnięcie, pochylenie, zawahanie.

Kizeryt, *łc.*, siarczan magnezu czyli sól gorzka.

Kizia, Kiziuś, Kiziuchna, *zdr.* Kot.

Kjaja — *p.* Kiaja.

Kjosk, *tur.*, ozdobna altana w ogrodzie (fig.); rodzaj altany oszklonej do sprzedawania gazet; duży obszerny słup na ulicy, na którym przylepiają ogłoszenia.

Klacz, samica zwierząt jednokopytowych, kobyła, świerzopa (*zdr.* **Klaczka**).

Kladda, *nm.*, księga kupiecka do zapisywania dziennej czynności handlu, dziennik, memorjał.

Klajster, *nm.*, klej z krochmalu a. mąki do klejenia papieru.

Klajstrować, *nm.*, kleić, lepić klajstrem; mazać.

Klajstrowaty, *nm.*, podobny do klajstru, klejowaty, lepki, gliniasty.

Klak a. Szapoklak, *fr.*, kapelusz sprężynowy, cylinder składany; grat, rupieć.

Klaka, *fr.*, najęte oklaski dla aktorów; gromada klakierów.

Klakier, *fr.*, najęty klaskacz w teatrze.

Klamantes, *łc.*, okrzyk lamentu, wyrzekanie.

Klamburt, *nm.*, bal na brzegu burty łodzi, po którym ś. chodzi.

Klameczka, *nm.*, *zdr.* od Klamka.

Klamerka, *nm.*, *zdr.* od Klamra.

Klamka, *nm.*, rączka przy drzwiach do przymykania ich (fig.); za-

padka, spust; już **k.** zapadła=stało się, już po wszystkim; trzymać ś. a. wieszać ś. pańskiej **k-i**=opierać swój byt na łasce pana; siedzieć za **k-ą**=w więzieniu.

Klamor, *łć.*, krzyk, wrzask.

Klamra, *nm.*, żelazo, zagięte hakowato w obu końcach, do spajania drzewa a. ścian, ankra, belka spajająca wiązanie, zwora; antaba; sprzączka; zapinka, agrafa (fig.); nawias kanciasty [ ] (*zdr.* **Klamerka**).

Klamrować, *nm.*, spajać klamrami, ankrować.

Klan, *celt.*, w Szkocji pokolenie, ród; wsie i miasta danego rodu.

Klangor, *łć.*, głos żórawia.

Klanowy, *celt.*, *przym.* od Klan; **k.** ustrój społeczny=ustrój, polegający na podziale społeczeństwa na klasy, rządzone każde przez swego naczelnika i zarazem wodza wojowników klanu.

Klapa, *nm.*, pokrywa, zamykająca otwór; wentyl w dętych instrumentach, przez którego podniesienie ton ś. zmienia; **k.** bezpieczeństwa=klapa, otwierająca ś. automatycznie, aby wypuścić nadmiar gazu lub pary (fig.); część blatu stołu, opuszczająca ś. na zawiasach; wyłoga u surduta; *żart.*, niepowodzenie (zrobić **k-pę**), nieudanie ś., bankructwo (*zdr.* **Klapka, Klapeczka**).

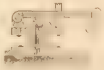

Klapać, trzaskać, uderzać czemś płaskiem, klaskać, klepać dłonią; człapać; szczękać zębami, klekotać; padać bezwładnie, siadać ociężale; *przen.*, paplać, pleść.

Klapak, w *myśl.* młoda kaczka, nie umiejąca jeszcze dobrze latać.

Klapanka, klapsy, bicie ręką; zabawa dziecięca, połączona z klapsami po rękach.

Klapeczka, *nm.*, *zdr.* od Klapa.

Klapiasty, obwisły jak klapa.

Klapka, *nm.*, *zdr.* od Klapa; kawałek skóry przymocowanej do kijka dla zabijania much; płatek ucha.

Klapnąć, *nied.* Klapać; wydać głos, uderzając czymś płaskim; uderzyć, trzasnąć, plasnąć, chlasnąć, **k.** po ręku=dać klapsa; **k.** po twarzy=uderzyć w twarz; **k.** zębami = zaszczękać, szczęknąć; upaść, paść bezwładnie; siąść, opaść, ochlapnęć; *żart.* umrzeć.

Klaps, *nm.*, raz, uderzenie ręką na płask.

Klapsnąć — *p.* Klapnąć.

Klapsydra, *gr.* — *p.* Klepsydra.

Klapsztos, *nm.*, w grze w bilard: uderzenie kijem bili u dołu z szybkim usunięciem kija.

Klapzdra, twarz ogromna: rozlazła, niechlujna kobieta, flądra.

Klarendon, *fr.*, gatunek pisma drukarskiego, mało cieniowanego.

Klarnecista, *wł.*, grający na klarnecie.

Klarnet, *wł.*, dęty drewniany instrument muzyczny z munsztukiem i klapkami (fig.).

Klarować, *łć.*, oczyszczać (płyny); czyścić; wyjaśniać rzecz zawiłą; **k. ś.,** przychodzić do porządku; wypogadzać ś.

Klarownica, *łć.*, łyżka z dziurkami do klarowania cukru gotowanego.

Klarowny, *łć.*, czysty, przezroczysty, jasny, ustały.

Klarówka, *łć.*, w *cukr.*, cukier żółty oczyszczony na biały.

Klaryfikacja, *łć.*, czynność oczyszczania, wyjaśnienie, rozjaśnienie.

Klaryska, *fr.*, zakonnica reguły św. Klary z Assyżu.

Klasa, *łć.*, stan w społeczeństwie; sfera; w *hist. natural.*, gromada pokrewnych osobników lub przedmiotów; stopień gradacji pod względem wartości; oddziały ucz-

niów w szkole, stosownie do postępu nauki, a także pokój, w którym ś. uczą, wogóle szkoła (idę do klasy); stopień w hierarchji urzędów, orderów; rodzaj gry w piłkę; miejsce w wagonie, na statku stosownie do opłaty; *iron.*, poddani (obywatele) drugiej **k-y**=poddani (obywatele), mający mniejsze prawa z powodu swego wyznania a. pochodzenia; w *loterji:* liczba losów, przeznaczonych do wylosowania podczas jednego ciągnienia.

Klask, klaskanie, trzaskanie, uderzanie o siebie dłońmi; **k.** z bicza = trzask; **k.** rękami = oklask, poklask, aplauz.

Klaskać, *dok.* Klasnąć; uderzyć dłońmi o siebie w celu wywołania odgłosu; plaskać, trzaskać; dawać oklaski, brawa.

Klaskanina, ciągłe uprzykrzone klaskanie.

Klaskany, rodzaj poloneza, rodzaj krakowiaka, połączonego z klaskaniem w ręce.

Klasnąć, *nied.* Klaskać; uderzyć głośno w dłonie, trzasnąć, plasnąć (**k.** biczem = palnąć z bicza); rozlec ś. z klaskiem; mlasnąć.

Klasowy, *łć.*, dotyczący klasy; urzędnik **k-y**=posiadający stopień urzędniczy; dama **k-a**=asystująca przy lekcji w szkołach żeńskich; gospodarz a. opiekun **k-y**=w szkołach męskich nauczyciel, któremu powierzono opiekę nad uczniami jednej klasy; **k-y** = taki ustrój, w którym różne klasy społeczne mają odmienne prawa i obowiązki; walka **k-a**=nieprzyjazne występowanie jednych klas społeczeństwa przeciw drugim.

Klasówka, *łć.*, wypracowanie klasowe, zadanie, odrobione w klasie.

Klasycyzm, Klasyczność, *łć.*, w literaturze kierunek naśladowania klasyków starożytnych; dążenie do wydoskonalenia formy i treści w literaturze i sztuce.

Klasyczny, *łć.*, wzorowy; doskonały, nieprześcigniony; dotyczący klasycyzmu, starożytności greckiej i rzymskiej; **k-e** gimnazjum: w którym szeroko jest uwzględniana nauka łaciny i greckiego; **k-a** loterja=loterja podzielona na klasy; **k-a** muzyka = muzyka poważniejsza, o formach ściśle naukowych.

Klasyfikacja, *łć.*, ugrupowanie przedmiotów i nauk według ich cech, podział na klasy, rzędy itp.

Klasyfikator, *łć.*, gatunkujący, dzielący według cech, przedmiotów i przymiotów.

Klasyfikować, *łć.*, dzielić na gatunki, na klasy, wyróżniać.

Klasyk, *łć.*, autor starożytny grecki a. łaciński, należący do najcelniejszych; pierwszorzędny autor a. kompozytor; autor, naśladujący stare formy klasyczne, inaczej pseudoklasyk; badacz filologji klasycznej.

Klasztor, *łć.*, gmach dla zakonników lub zakonnic, połączony zwykle z kościołem; zakon, zgromadzenie zakonne.

Klasztorny, *łć.*, dotyczący klasztoru, zakonny, mniszy; życie **k-ne** =odosobnione, zamknięte.

Klatka, rodzaj skrzyni, altany z kratami a. siatką, sprzęt w kształcie domeczku z prętów drewnianych a. metalowych na ptaki lub zwierzęta (fig.);

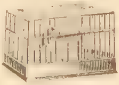

zagroda dla koni w stajni z żerdzi a. desek; skrzynia z łat i żerdzi do ryb; przedział na psy w wagonie; *przen.*, zamknięcie, więzienie, niewola; w *anat.*, **k.** piersiowa=jama ciała (fig.), otoczona żebrami, zawierająca serce i płuca; **k.** schodowa = pomieszczenie na schody,

sień, w której idą schody na piętra; winda w szybie kopalnianym.

Klaubzega, *nm.*, wielka piła, którą we dwuch rznie się drzewo (fig.).

Klaustralny, *łc.*, klasztorny, zakonny.

Klaustrofobja, *gr.*, uczucie męczącej trwogi i niepokoju w miejscach zamkniętych.

Klaustrum, *łc.*, klasztor, zamknięcie.

Klauzula, Klauza, *łc.*, zastrzeżenie, warunek, zamieszczony w dokumencie prawnym z obowiązkiem dotrzymania go, **k.** egzekucyjna, nakaz wykonawczy z mocy aktu lub wyroku.

Klauzura, *łc.*, zamknięcie, życie klasztorne, poddane ścisłym przepisom; coś ukrytego, tajemnego.

Klawicymbalista, *łc.*, grający na klawicymbale; *pogardl.*, lichy fortepjanista.

Klawicymbał, *wł.*, dawny instrument tej samej natury co fortepjan (dziś nie używany).

Klawikord, *fr.*, dawny instrument muzyczny krótkiej budowy o strunach metalowych i klawiszach (fig.); podobnie jak fortepjan.

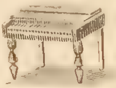

Klawirauscug, *nm.*, układ fortepjanowy jakiej większej kompozycji, pierwotnie ułożonej na orkiestrę.

Klawisz, *łc.*, deseczka drewniana, poruszająca młotek, uderzający w struny, przykryta zwykle kością słoniową, należąca do klawjatury; u złodziei: wytrych.

Klawisznik, Klawisiarz, *łc.*, złodziej, posługujący ś. wytrychami; strażnik więzienny.

Klawjatura, *łc.*, szereg klawiszów w instrumencie klawiszowym, za których uderzeniem w struny wydobywa się dźwięki z instrumentu (fig.).

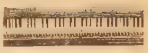

Kląć, Klnąć, mówić przekleństwa, przeklinać, złorzeczyć, wymyślać; klątwę rzucać, wyklinać, zaklinać, rzucać zaklęcie; **k. ś.**, zaklinać ś., przysięgać się.

Kląskać, klaskać językiem, jedząc; mlaskać.

Kląskawa, ptak wróblowaty zębodzioby z rodziny drozdów.

Klątwa, przeklinanie, przekleństwo, przysięga, zaklęcie; wyklęcie kościelne, ekskomunika, interdykt; pod **k-ą** = pod grozą klątwy.

Klecąnka, owad błonkoskrzydły osowaty, papiernica.

Klecha, *łc.*, *pogardl.*, ksiądz, posługacz kościelny, bakałarz.

Klechda, stare podanie ludowe, baśń.

Klecić, lepić, budować jako tako, naprędce; składać byle jako, partolić; bajać, pleść; **k. ś.**, byle jak powstawać; układać ś. bez sensu, marzyć ś.

Kleconka, rzecz, mowa lub zadanie sklecone, bzdurstwo.

Kleć (-ci), budowla, naprędce sklecona, lepianka, klitka; śpichlerzyk, schowanko, świronek; byle jaka robota, fuszerka; mowa nie klejąca ś., bzdurstwa, koszałki opałki; rojenia.

Kleft, Klefta, *gr.*, góral grecki, trudniący się rozbojem.

Kleić, lepić, sklejać, spajać klejem, łączyć; naprawiać, urządzać nanowo; **k. ś.**, *sp.* spajać, łączyć ś., wiązać ś., trzymać ś.; dobrze ś., klei = dobrze ś. składa, powodzi ś.; kleją mi ś. oczy a. powieki = zamykają ś., spać mi się chce.

Kleik, wywar kleisty z ziarn zbożowych: z jęczmienia, ryżu, owsa i t. p.

Kleisty, Klejowaty, mający własności kleju, klejki, lepki.

Klej, materjał używany do klejenia, substancja lepka, lep do spajania, sklejania.

Klejkowaty, Klejowaty, Klajstrowaty, zawierający w sobie klej, kleik, lepki.

Klejnocik, *nm.*, *zdr.* od Klejnot.

Klejnot, *nm.*, kamień drogocenny, drogi kamień z wyrytym herbem szlacheckim; **k-y** = kosztowności, biżuterja; *przen.*, coś drogocennego, ozdoba, chluba; osoba droga, kochana; **k.** szlachecki = herb; **k-y** koronne=insygnja monarsze, regalja.

Klejnotnik, *nm.*, obrabiający drogie kamienie; szlachcic herbowy.

Klejonka, coś sklejonego, materjał bawełniany wkładany w środek kołnierzyków, mankietów dla nadania im sztywności; licha kompilacja, coś skleconego.

Klejowaty, Kleisty, lipki, klejący ś., ciągnący ś., niekruchy.

Klejowy, *przym.* od Klej; zaprawiony klejem, pomieszany z klejem.

Kle, kle! naśladowanie głosu bociana.

Klekot, odgłos uderzenia kilku przedmiotów o siebie, kołatka; głos wydawany przez bociana, klekotanie; dzwonek drewniany; coś rozklekotanego przez użycie, gruchot, rozstrojony instrument muzyczny, powóz zużyty, maszyna zepsuta, zegar zepsuty i t. p.; gaduła, papla.

Klekotać, kołatać, grzechotać, brząkać; klaskać, klapać (o bocianie); źle grać na instrumencie muzycznym, brzdąkać; *przen.*, paplać, gadać bezustanku, trajkotać; **k.** komu nad głową = zanudzać go gadaniną; **k. ś.,** bulgotać, wrzeć, kotłować ś.

Klekotka, grzechotka, kołatka, dzwonek drewniany; kobieta wielomówna, gaduła, trajkotka, papla.

Klekotliwy, klekoczący; świegotliwy, trajkotliwy, gadatliwy.

Kleks, *nm.*, plama z atramentu na papierze; atrament z pióra, skapnięty na pisanie.

Klektać—*p.* Klekotać; **k.** pacierze = mówić je bezmyślnie, byle jak, klepać.

Klektanina, nudne ciągłe powtarzanie tego samego, gadanina, paplanina.

Klematys, *lć.*, roślina Powojnik (fig.).

Klempa, Klępa, *nm.*, krowa ociężała; kobyła, szkapa; *pogrd.*, kobieta rozlazła, otyła, niechlujna, flądra; kobieta podejrzanych obyczajów, nierządnica; gatunek ryby.

Kleń, Kleniek, ryba brzuchopłetwa, karpiowata (fig.).

Kleń, Kleniec, deska bez fug z boku, służąca do pokrycia dachu.

Klep, przyrząd rybacki, złożony z łańcucha i zaczepionych na nim deseczek do zapędzania ryb w sieci.

Klepacz, Klepaczka, narzędzie do klepania lnu; gaduła.

Klepaczka, narzędzie do oczyszczania włókna, lnu i konopi; kijanka do prania bielizny.

Klepać, zlekka uderzać dłonią, kuć na płask, na zimno, ubijać; **k.** kosę=ostrzyć; **k.** beczkę=pobijać; **k.** monetę=bić monetę; *przen.*, **k.** biedę, **k.** nędzę = żyć w ubóstwie; paplać, pleść, zrzędzić bezmyślnie co powtarzać.

Klepadło, to, czym ś. klepie, kloc do ubijania ziemi, ubijak; klekotka, kołatka, dzwon zepsuty, stary zegarek, stary fortepjan.

Klepak, wytarta moneta miedziana.

Klepalny, kowalny (**k-ne** żelazo).

Klepień, gatunek ryby podobnej do łososia.

Klepisko, ziemia uklepana w stodole, gdzie młócą, boisko; podłoga ubita z gliny.

Klepka, deszczułka zwykle wygięta, używana na ściany wyrobów bednarskich; majster **k.** = człowiek zmyślny, zręczny w małych rzeczach; *iron.*, człowiek psujący wszystko; brak komu piątej **k-i** w głowie = któremu brak rozumu, głupkowaty.

Klepsydra, *gr.*, dawny przyrząd, złożony z dwuch kieliszków zamkniętych w końcach szerszych, a połączonych z sobą węższemi, w których piasek, przesypując ś., a. woda, przepływając z jednego w drugi, służy do mierzenia czasu (fig.); doniesienie pogrzebowe, nalepiane na murach.

Kleptofob, *gr.*, chory na kleptofobję (forma ż. **Kleptofobka**).

Kleptofobja, *gr.*, chorobliwa obawa popełniania kradzieży.

Kleptoman, *gr.*, chory na kleptomanję (forma ż. **Kleptomanka**).

Kleptomanja, *gr.*, chorobliwa skłonność do kradzieży.

Kler, *gr.*, duchowieństwo, księża.

Klerokracja, *gr.*, panowanie kleru.

Klerycki, *przym.* od Kleryk.

Kleryk, *gr.*, alumn seminarjum duchownego, jeszcze nie wyświęcony na księdza.

Klerykalizm, *łc.*, sprzyjanie duchowieństwu, popieranie interesów duchowieństwa, rządów duchowieństwa; ultramontanizm.

Klerykalny, *łc.*, sprzyjający duchowieństwu, popierający interesy kościoła.

Klerykał, *łc.*, obstający za interesami duchowieństwa, stronnik rządów duchowieństwa; ultramontanin.

Kleszcz, rodzaj pająka, roztocz pasorzytny (fig.).

Kleszcze, rodzaj obcęgów, szczypce, narzędzia różnych rozmiarów i postaci, służące przeważnie do chwytania, przytrzymywania (f.); wziąć kogo w **k.**=wziąć w kluby, trzymać ostro, krótko, **k.** raka = rozdwojenie u jego nóg przednich, szczypce, nożyce; drewniane pałąki u chomąta krakowskiego.

Kleszczonogi, mający nogi w kształcie kleszczy.

Kleszczotek, zaleszczotek, pająk z rzędu zaleszczotników (fig.).

Kleszczyć, Kleścić, trzebić, pokładać; kapłonić (koguty), skopić (barany), wałaszyć (konie).

Kleszczyki, *zdrob.* od Kleszcze; cążki do chwytania naczyń krwionośnych przy operacji (fig.); lewarek do wyrywania zębów.

Kleszy, Klechowski, *łc.*, *przym.* od Klecha; mniszy, księży.

Kleśniawa, Kleśnica, Kleśniec, rośliny z rodziny obrazkowatych.

Kletryt, *gr.*, skamieniałe drzewo olchy.

Klęczeć, zginać nogi w kolanach do ziemi, opierać ś. na kolanach.

Klęczki, w wyrażeniu na **k-ach,** w pozycji na kolanach, klęcząc.

Klęcznik, ławeczka do klęczenia z pulpitem na książkę (fig.).

Klęk, drzewo krzywe u radła, kozica.

Klękać, opuszczać ś. na kolana.

Klęknąć, *nied.* Klękać; paść na kolana, uklęknąć.

Klęska, wielkie nieszczęście, porażka, pogrom, cios; wielka bieda, kara Boska, zniszczenie.

Klęsnąć, zapaść, zaklęsnąć, stęchnąć; grzęznąć.

Klijent, *łć.*, w starożytnym Rzymie krewniak uboższy, wzięty w opiekę przez zamożniejszego, zwanego patronem; osoba, która powierza swoje interesy adwokatowi, notarjuszowi i t. p.; stały odbiorca jednego handlu, fabryki, rzemieślnika.

Klijentela, *łć.*, ogół klijentów; należący do jednego stronnictwa.

Klika, *fr.*, grono ludzi, związanych wspólnym interesem w celu najczęściej nieszlachetnym; szajka, zgraja.

Klimakter, *gr.*, rok mający być dla ludzi złowrogim, fatalnym, a przypadający co 7 lat; okres siedmioletni w dziejach, w życiu.

Klimakteryczne *gr.* lata a. czas, lata stopniowe, w których człowiek ma przechodzić pewne stanowcze zmiany, np. co 7 lat; lata przejściowe, odznaczające się jakim ważnym wypadkiem, nieszczęściem.

Klimat, *gr.*, ogół warunków atmosferycznych danej miejscowości, zwłaszcza temperatura i wilgotność.

Klimatologja, *gr.*, nauka, badająca klimat w różnych częściach ziemi i wpływ jego; nauka o strefach.

Klimatoterapja, *gr.*, nauka o leczeniu chorób za pomocą wpływu klimatu.

Klimatyczny, *gr.*, *przym.* od Klimat; **k-e** stacje = miejscowości z klimatem odpowiednim do celów leczniczych.

Klimatyka, *gr.*, władza, zarządzająca stacjami klimatycznemi w Galicji.

Klin, przyrząd drewniany, metalowy, postaci trójkąta, dołem rozszerzonego i zaostrzonego (fig.) do rozłupywania; rzecz, zwężająca się klinowato ku dołowi (**k.** w koszuli, w pończosze, **k-y** w sukni), zatyczka; kształt pola, lasu trójkątowaty, wsunięty między grunt; **k. k-em** wybić = zbyć zło innym złem; zabić komu **k-na**= zrobić mu kłopot, sprawić trudność.

Klinga, *nm.*, głownia u pałasza, brzeszczot; ostrze noża (fig.).

Klinicysta, *łć.*, lekarz, zajmujący ś. badaniami klinicznemi.

Kliniec, gwóźdź drewniany, kołek; w *lmn.* kajdany.

Klinik, *zdr.* od Klin.

Klinika, *gr.*, oddział szpitalny, przeznaczony do studjów lekarskich i praktycznej nauki medycyny; **k.** ambulatoryjna=ogół chorych przychodnich, zasięgających rady w mieszkaniu lekarza.

Klinkier, *nm.*, cegła bardzo twarda, wypalana w silnym gorącu, używana na bruki.

Klinować, Klinić, zabijać klinem albo klinami.

Klinowaty, Kliniasty, podobny kształtem do klina.

Klipa, *nm.*, dawna moneta kształtu kwadratowego, bita podczas wojny; dawny złoty polski koronny; rodzaj gry towarzyskiej chłopców, polegającej na podrzucaniu kijkiem drewienka.

Kliper, *ang.*, statek kupiecki amerykański.

Klipfisz, *nm.—p.* Dorsz.

Klipingi, *szwedz.*, monety, wybijane za czasów Zygmunta Augusta, wartości 30 groszy polskich.

Kliprować, *nm.*, żelązo, stal klepać, gładzić uderzeniem młota.

Klistera, *gr.—p.* Lewatywa, Enema.

Klisza, *fr.*, w *druk.* płyta metalowa z wyrytym lub wytrawionym na niej rysunkiem, służąca do otrzymania odbić w fotografji; negatywne zdjęcie, utrwalone na szkle albo żelatynie, służące do odbijania kopji.

Klita, Klitka, Kletka, budowla nędznie sklecona; ciasne pomieszczenie, klatka; gaduła, papla.

Klituś-bajduś, *żart.*, plecenie głupstw, bajdurzenie.

Klizopompa, *gr.*, przyrząd do dawania sobie samemu lewatywy (fig.).

Klnąć—*p.* Kląć.

Kloaka, *łć.*, ustęp, wygódka, wychodek; stek odchodowy u ptaków i płazów.

Kloc, *nm.*, pień drzewa zrąbanego, bez gałęzi; część takiego pnia, oderznięta piłą, kłoda; *przen.*, człowiek gruby, człowiek nieokrzesany (*zdr.* **Klocek, Klocuszek**).

Klocek, *zdr.* od Kloc; polano przywiązywane psom, a niekiedy i trzodzie na wsi, gdy jest szkodna a. złośliwa; drewienko a. inny przedmiot, przypinany ukradkiem z żartów w środę popielcową; pałeczka do nawijania nici, jedwabiu; wałeczek do robienia koronek, sznurków, plecionek.

Klomb, *ang.*, różnej formy miejsce w ogrodzie lub na placu, obsiane trawą i obsadzone kwiatami a. krzakami; trawnik, kwietnik, gazon.

Klon, roślina z rodziny klonowatych (fig.).

Kloniczny, *gr.*, drgawkowy, przerywany (kurcz).

Klonowate rośliny, rodzina roślin dwuliściennych.

Klops, *nm.*, mięso wołowe siekane i smażone.

Klosz, *fr.*, szklane nakrycie w kształcie półkuli (fig.); abażur szklany u lampy (fig.); rodzaj kroju spódnicy kobiecej (spódnica **k-owa**).

Klown, Klaun, *ang.*, komik, błazen cyrkowy.

Kloza, *łć.*, zamknięcie (szalonych), więzienie, areszt.

Klozet, *ang.*, miejsce ustępowe; sprzęt z kubłem wewnątrz, służący do wypróżnień, z urządzeniem do zasypywania proszkiem lub spłókiwania wodą.

Klub, *ang.*, towarzystwo zorganizowane dla zabawy, sportu itp.; lokal tegoż towarzystwa; stowarzyszenie polityczne najczęściej w sejmie, w parlamencie, koło.

Kluba, *nm.*, klamra, ankra, mutra; *przen.*, karby, ryzy, kres, granica; **k.** a. **k-y** = kleszcze; wziąć kogo w **k-y**, trzymać w **k-ach** = trzymać krótko, ostro, w karności.

Klubista, Klubowiec, *ang.*, członek klubu.

Klubka, *zdr.* od Kluba; kółko a. uszko żelazne z gwintem do wkręcania; klamerka do zaczepiania haczyka w oknach, przy drzwiach.

Kluch, Klucha, ciasto niewypieczone, zakalcowate, gliniaste; **k-y,** kluski; dziecko tłuste.

Kluchowaty, kluskowaty, zakalcowaty; grubowaty.

Kluchta, Klufta, *nm.*, szczelina, rozpadlina, wąwóz wśród skał.

Klucz, narzędzie do zamykania i otwierania zamków i kłódek (fig.); narzędzie do nakręcania (zegara), do odkręcania, przykręcania (mutry); *przen.*, to, co ułatwia wstęp, droga (**k.** do raju, do szczęścia); to, co ułatwia zrozumienie, rozwiązanie trudności; wyjaśnienie cyfr, liter dla odczytania pisma sekretnego **k.** do książki z tłumaczeniami, do autora cudzoziemskiego, do zbioru zadań: gotowe tłumaczenia, rozwiązania zadań; majątek ziemski, złożony z pewnej liczby wsi, folwarków; w *muz.*, znak, umieszczany na początku pięciu linji, wskazujący, jak je czytać należy (**k.** wjolinowy, altowy, tenorowy, basowy itd.); narzędzie do strojenia fortepjanu, harfy i t. p. (strojnik);

k. sklepienia = najwyższy kamień sklepienia (fig.); szyk, w którym żórawie wędrują, sznur żórawi; przyrząd w telegrafie, służący do przesyłania sygnałów; ważny punkt w pozycji, zajmowanej przez wojsko; **k-em,** *przys.*, sznurem, ciągiem, stadem, jak żórawie.

Kluczka, żelazko we drzwiach, za które zapada klamka; uszko ze sznura, pętla: uszko wkręcone do przeciągania sznura; **k.** a. w *lm.* kluczki, *przen.*, sidło, kruczek, łapka, fortel; **k.** a. klucz, żerdź u żórawia studni, na której wisi kubeł, żerdź długa z haczykiem do zrywania owoców.

Kluczkować, Kluczować, Kluczyć, wyprawiać różne skoki i zwroty, aby się wywikłać, wywinąć i zatrzeć swoje ślady.

Klucznik, ten, który ma sobie powierzone klucze, odźwierny, szafarz; urząd w dawnej Polsce.

Kluczyk, *zdr.* od Klucz; mały klucz; przyrządzik do nakręcania zegarka.

Kluczyki, roślina: gatunek pierwiosnka.

Kluć, wylęgać; **k. ś.,** wydobywać się z jaja, wydobywać się z ziemi, kiełkować; (o zębach) wyrzynać ś.; knuć ś., zanosić ś. na coś.

Kluka, drąg, u góry zakrzywiony z kołkiem a. hakiem do zaczepienia; hak, np do wieszania kotła nad ogniem; gruby nos, zagięty haczykowato; dziób ptaka drapieżnego; klapa na uszy.

Klukać, burczeć, bulgotać.

Klukwa, *ukr.*, wyciśnięty sok z borówek, z żórawin.

Klusek, Kluska, *nm.*, ciasto krajane, skubane, siekane, nabierane łyżką i gotowane na wodzie lub mleku; ciepłe **k-i,** człowiek ślamazarny, rozlazły.

Kluskowaty, *nm.—p.* Kluchowaty.

Kluszczanka, *nm.*, woda z mąką i solą, w której gotowały ś. kluski.

Kłaczasty, pokryty kłakami; kudłaty.

Kłaczek, mały kłak (**k.** waty); zawiesina w roztworze.

Kłaczkowaty, w kształcie kłaczków, układający się w kosmyki.

Kładka, bal a. deska, rzucone nad wodą a. rowem do przejścia; deska, stopień (u wagonu kolejowego, tramwaju), po której wchodzą do niego

Kłądzina, Kłodzina, bal drewniany, wyrznięty z całkowitej grubości kłody drzewa, na dwa cale gruby.

Kłak, wyczeski lnu a. konopi, pakuły; włosy skręcone, kudły.

Kłam, kłamstwo; zadawać komu **k.**=oskarżać go, że kłamie.

Kłamać, mówić nieprawdę, łgać, zmyślać, oszukiwać.

Kłamca, Kłamczuch, ten, co kłamie, łgarz (forma ż. **Kłamczyni**).

Kłamliwy, Kłamany, nieprawdziwy, fałszywy, zmyślony, udany.

Kłamstwo, nieszczerość, nieprawda, mówienie nieprawdy, obłuda, fałsz.

Kłaniać, w wyrażeniu „kłaniam uniżenie“ = padam do nóg, dziękuję, odchodzę, żegnam.

Kłaniać się, pochylać ś. na znak uszanowania; składać ukłon, okazywać życzliwość a. poważanie przez uchylenie czapki, kapelusza, skinienie głową, pochylenie się przez giest, zrobiony ręką; *przen.*, czcić, wielbić kogo (**k. ś.** bałwanom); korzyć ś. przed kim, upokarzać ś., czapkować, płaszczyć ś. przed kim.

Kłapacz, gaduła, papla; dzwonek o złym brzmieniu, stary koń źle już chodzący.

Kłapać, *dok.* Kłapnąć; trzeszczeć, szczękać (zębami); trajkotać, paplać niezrozumiale.

Kłapciasty, ochlapły, obwisły.

Kłapeć, pantofel kłapiący, przydeptany; szmat, kawał, strzęp, kawał słomy z dachu oderwany.

Kłapnąć, *nied.* Kłapać; szczęknąć zębami; zjeść prędko, łyknąć.

Kłapouch, *rzecz.*, **Kłapouchy, Kłapouszny,** *przym.*, mający długie, obwisłe uszy; *przen.*, osieł (*zdr.* **Kłapouszek**).

Kłaść, umieszczać co tak, aby leżało; układać, rozkładać, rozpościerać; **k.** ubranie=wdziewać na siebie; **k.** komu w głowę, w uszy = usilnie mu tłumaczyć, uczyć niezdolnego; **k.** co na oczy komu, poddawać, podsuwać, przywodzić; **k.** znaki przestankowe = używać ich; **k.** orzeczenie po podmiocie= umieszczać jedno po drugiem; *przen.*, **k.** obowiązek = zobowiązywać, zniewalać do spełnienia; **k.** podpis, napis=pisać go; dawać, poświęcać (**k.** duszę, życie); **k.** w co=wkładać, wsuwać, pokładać, składać, widzieć co w kim, czym; **k.** fundament=zakładać go, dawać; zakreślać, ustanawiać, zaznaczać (**k.** kres); **k.** areszt na kim, na czym = aresztować; **k. ś.**, kłaść siebie, układać się, pokładać się.

Kłąb (-ębu), nici, sznurek, zwinięte w kulę; zwój, zwitek, krąg, splot, gęsta zwartość unosząca ś. do góry dymu, pary, kurzu; bałwan, fala, wał; okolica stawu biodrowego, wypukłość karku — *p.* Kłącze.

Kłącz a. Korzeniak, łodyga podziemna rośliny, rosnąca poziomo (fig.).

Kłącze, źdźbło ziół, na którym rosną, łodyga (fig.); **k.** kwiatu = szypułka.

Kłębacz, gatunek czosnku.

Kłębek, Kłębuszek, *zdr.* mały kłąb, mały zwój nici, sznur a. rodzaj miękkiej poduszeczki z waty do przykładania, do naciskania; po nitce do **k-ka**=po śladach do prawdy.

Kłębiasty, kształtu kłęba, zbity w kłęby.

Kłębić, zbierać w kłąb, silnie poruszać; **k. ś.,** kotłować ś., przewracać ś., piętrzyć ś. kłębami, kipieć, wzdymać ś., falować.

Kłębowaty, kulisty.

Kłobuczka, w *bot.* rośl. z rodziny baldaszkowatych.

Kłoć, w *bot.* rośl. z rodziny ciborowatych, słoma z tej rośliny (fig.).

Kłoda — *p.* Kłoć; dolna grubsza część pnia, ucięta przy korzeniu, kawał drzewa ciężkiego; walec do równania ziemi; pniak z otworami na nogi przestępcy, dyby; fasa, duża beczka do rzeczy płynnych a. suchych, dawna miara płynów = 62 garncom; dawna miara rzeczy sypkich=4 korcom; zamek wiszący, kłódka.

Kłodzina, pniak pozostały po odciętym drzewie, odziemek; pień drzew nierozgałęzionych, naprz. palm.

Kłokoczka, roślina z rodziny kłokoczkowatych (fig.).

Kłonica, drążek, umocowany jednym końcem na końcach osi, a drugim podtrzymujący półkoszki, drabiny a. skrzynie wozu (fig.); drążków takich u wozu jest cztery.

Kłonić, nakłaniać, usposabiać, namawiać; pochylać, zniżać; **k. ś.** nachylać ś., zniżać ś., chylić ś., zbliżać ś. do czego; *przen.*, skłaniać ś., przechylać ś. na korzyść czego.

Kłopot, niepokój z powodu trudności; troska, zgryzota, frasunek; niepewność, niezdecydowanie.

Kłopotać kogo = nabawiać kłopotu, niepokoić, dręczyć, trapić; **k. ś.**, być w kłopocie, frasować ś., niepokoić ś., troszczyć ś., martwić ś., zabiegać.

Kłopotarstwo, kłopoty, zachody.

Kłopotliwy, sprawiający kłopot, frasobliwy.

Kłos, Kłosie (*zdr.* **Kłosek**); w *bot.* kwiatostan, w którym są osadzone kwiaty (f.); w *lek.* opaska, bandaż (opaska kłosowata).

Kłosiasty, mający kłosy, mający dużą ilość kłosów.

Kłosić się, Kłosować, Kłosować się, dostawać kłosów, wypuszczać kłosy.

Kłosie, *zbior.* od Kłosy.

Kłosisty, pełen kłosów, mający bujne, pełne kłosy.

Kłosować, młócić z grubsza; dostawać kłosów.

Kłosownica, roślina z rodziny traw.

Kłosówka, czyli miątwa, roślina z rodziny traw: miątwa, trawa miodowa (fig.).

Kłost, roślina z rodziny traw, używa się do ustalenia wydm piaszczystych wydmuchrzyca a. jęczmionka (fig.).

Kłotewka, Kołatuszka, narzędzie drewniane do rozbijania w naczyniu potraw zaprawianych czym, mątewka.

Kłócić, mącić, mieszać, wzburzać; **k.** spokój = sprawiać niepokój, zakłócać, mącić, burzyć; **k.** kogo z kim=różnić, waśnić; **k. ś.** mącić ś., chełbać ś.; waśnić ś., sprzeczać ś., swarzyć ś.; **k. ś.** z czym=nie zgadzać ś., zostawać w sprzeczności (kolory).

Kłócie, *rzecz.* od Kłóć; ból kolący, kolka.

Kłóć (-ci), trawa błotna, rodzaj roślin trawiastych z rodziny ciborowatych, o kłosach zbitych w główkę.

Kłóć, (kłuje) — *p.* Kolnąć; sprawiać ból kolący; dotykać czym śpiczastym, dziurawić.

Kłódka (*zdr.* od Kłoda), zamek, pewnej formy zawieszany na kabłąku u skobla; *przen.*, zamknąć komu gębę na **k-ę**=zmusić go do milczenia; wziąć pod **k-ę** = schować, zamknąć w areszcie.

Kłótliwość, skłonność do kłótni, do zwady, zapalczywość.

Kłótliwy, niespokojny, szukający zwady, łatwy do sprzeczki, swarliwy, sprzeczny.

Kłótnia, zwada, waśń, swar, spór, sprzeczka, niezgoda, rozterka.

Kłótnik (forma żeńs. **Kłótnica**), człowiek niezgodny, kłótliwy, burda, awanturnik.

Kłóty, *im.* od Kłóć; rana **k-ta** =zadana przez kłócie, cios sztychowy.

Kłus, drobny, lecz prędki chód konia, trucht; *przen.*, **k-em**!=prędko! żwawo! żywo! (*zdr.* **Kłusik**).

Kłusak, rysak, koń chodzący kłusem.

Kłusować, biec kłusem; jechać kłusem (konno).

Kłusownictwo, nieprawe polowanie na cudzą zwierzynę.

Kłusownik, uprawiający kłusownictwo, raubszyc.

Kłyk, staw u palca; trzpień, oścień; niedorostek, smarkacz; pień drzewa bez gałęzi, głąb kapusty bez liści.

Kłykieć, zgrubienie na końcu kości; drugi staw palca; uderzenie, szturchaniec.

Kłys, drzewo, rosnące z nadłamanym wierzchołkiem, styrk, złom.

Kmiecy, *łć.*, *przym.* od Kmieć.

Kmieć, *łć.*, włościanin, wieśniak, rolnik, chłop.

Kmin, Kminek, *gr.*, rośl. z rodziny baldaszkowych (fig.), owoce jej; karolek.

Kminkówka, *gr.*, wódka na kminie.

Kmiotek, *zdrob.* od Kmieć.

Kmotr, Kmotra, *łć.*, trzymający (-ca) komu dziecko do chrztu kum (kuma).

Kmotrować, *łć.*, być kmotrem, trzymać dziecko do chrztu.

Knafel, *nm.*, guz, guzik (*zdrob.* **Knąflik, Knafliczek**).

Knajpa, *nm.*, zakład restauracyjny podrzędniejsz ; bawarja, piwiarnia; rodzaj szynku (*zdrobn.* **Knąjpka, Knajpeczka**); *przen.*, mieszkanie kawalerskie studenckie, w którym bywają często koledzy lokatora.

Knajpcęgi, *nm.*, cążki, obcęgi, cęgi do wyciągania i trzymania.

Knajpiarstwo, *nm.*, namiętność do przesiadywania w knajpach.

Knajpiarz, *nm.*, lubiący przesiadywać po knajpach, prowadzący życie knajpiarskie.

Knajpować, *nm.*, przesiadywać w knajpach.

Knaster, *nm.*, gatunek gorszego tytuniu.

Knebel, *nm.*, narzędzie do zatkania ust przemocą.

Kneblować, *nm.*, zatykać kneblem (usta), bić kogo; niepozwolić mówić.

Knecht, *nm.*, parobek; dawniej w Niemczech: prosty żołnierz; pachołek.

Knedle, *nm.*, kuliste pierożki z zawiniętemi w nie śliwkami.

Knefliczka, *nm.*, roślina z rodziny trędownikowatych.

Kneziowa, żona knezia, księżna.

Kneź — *p.* Kniaź.

Kniahini, Kniahyni, *ukr.*, księżna.

Kniaziątko, książątko.

Kniaziostwo, godność kniazia.

Kniaziówna, *ukr.*, córka kniazia, księżniczka.

Kniaź, *ukr.*, **Kneź**, *czesk.*, książę, przedewszystkiem książę ruski lub litewski; bojar.

Knieć — *p.* Kaczyniec.

Knieja, część lasu, zarośla, gdzie ś. zapuszczają myśliwi z psami gończemi; **k.** czarna=miejsce pobytu dzików; **k.** podszyta=zarosła krzewiną; *przen.*, kryjówka, jaskinia, nora.

Kniejówka, duża i donośna trąbka myśliwska; krótka strzelba

Knikebein, *nm.*, gatunek wódki.

Knociarz, fuszer, partoła.

Knocić, *nm.*, fuszerować, partolić, psuć.

Knopry, *nm.*, produkt roślinny, zawierający garbnik.

Knot, *nm.*, nić paląca ś. w świecy; taśma utkana z bawełny, paląca ś. w lampie; bawełna skręcona, sznurek konopny, nasycony materjałem zapalnym, używany do zapalania lontu dział, min; lont; kiepskie dzieło sztuki; *żart.* malec, smarkacz (*zdr.* **Knotek**).

Knować — *p.* Knuć

Knykieć — *p.* Kłykieć.

Knuć, Knować, układać plany, obmyślać coś niepomyślnego dla drugiego, planować, zamierzać, kartować.

Knut, *skand.*, rodzaj bata, kańczug, przepisanej prawem budowy i formy (fig.), dawniej używany w Rosji dla chłostania skazańców.

Knutować, chłostać knutem.

Knur — *p.* Kiernoz.

Knyp, *nm.*, krzywy nóż szewcki; krótki nóż szpiczasty.

Knypel, *nm.*, kij jako narzędzie kary; młotek drewniany, używany przez kamieniarzy, rzeźbiarzy, stolarzy, tokarzy.

Knysz, *młr.*, pieróg ruski z serem, makiem, kapustą, pieczony z tłustością i cebulą.

Koadjutor, *łć.*, prałat, dodany do pomocy arcybiskupowi lub biskupowi; sufragan.

Koafiura, *fr.*, układ włosów, sposób uczesania włosów, fryzura.

Koagulacją, *łć.*, krzepnienie, tężenie, ścinanie ś. płynów.

Koala, zwierzę ssące z rzędu workowatych (fig.).

Koalescencja, *łć.*, zrośnięcie ś., ścisłe połączenie.

Koalicja, *łć.*, związek, połączenie ś. stronnictw politycznych lub państw w jakim określonym celu; sojusz, przymierze.

Koalizować ś., *fr.*, sprzymierzać się.

Kobalt, *nm.*, pierwiastek chemiczny, metal o barwie stalowej lub czerwonej; rodzaj barwy błękitnej.

Kobczyk, *ukr.*, ptak drapieżny dzienny z rodziny sokołów.

Kobiałka, *nm.*, rodzaj podłużnego pudełka, używanego przez włościan, plecionego z łyka, złożonego z dwóch połów jednakiej głębokości, wchodzących jedna w drugą; koszyk pleciony z łyka (fig.) (*zdr.* **Kobiałeczka**).

Kobiec, rodzaj sieci na ptaki— *p.* Kobuz.

Kobieciarz, człowiek, zbytnio lubiący kobiety, myślący ciągle o kobietach.

Kobiecina, dobra, sympatyczna kobieta; biedna kobieta.

Kobiecinka, miła kobieta.

Kobiecość, właściwości duchowe kobiety.

Kobiecy, dotyczący kobiet, właściwy kobietom, niewieści; **po kobiecemu,** jak kobiety.

Kobierczyk, *zdr.* od Kobierzec.

Kobierzec, przykrycie,tkane sposobem dywanowym do nakrycia stołów, ścian, posadzki; dywan; stanąć z kim na **k-cu** = wziąć z nim ślub, **k.** kwiatowy = kwietnik, klomb.

Kobieta, osoba płci żeńskiej, niewiasta, białogłowa; żona; najemnica, robotnica.

Kobietka, *zdrob. i pieszczotl.* od Kobieta.

Kobieźnik — *p.* Kobzarz.

Kobold, *nm.*, w wierzeniach ludu niemieckiego istota nadprzyrodzona: duch gór w postaci karła, pilnujący skarbów w górach; gnom, krasnoludek.

Kobra, *hiszp.*, gatunek węża jadowitego (fig.); kamień wężowy (t. j. kość palona właściwym sposobem), jako lekarstwo przeciw ukąszeniu węża albo żmii.

Kobuz, Kobus, ptak drapieżny dzienny z rodziny sokołów (fig.); *przen.*, donosiciel, szpieg.

Kobuzi, *przym.* od Kobuz.

Kobylarz, zajmujący ś. zdzieraniem skóry ze zdechłych koni.

Kobyli, *przym.* od Kobyła.

Kobylica, przyrząd drewniany w kształcie konia do gimnastyki, kobyła, kobyłka (fig.); belka na 4 nogach do podparcia pomostu.

Kobylina, licha, nędzna kobyła; mięso kobyle, konina.

Kobyła, samica konia, klacz; rodzaj ławki, na której skazanemu wymierzają chłostę; *pogrdl.* kobieta wielka, ociężała; coś dużego, ważnego, trudnego; w *siodl.*, przyrząd drewniany do przytrzymywania skóry w czasie szycia (*zdr.* **Kobyłka**).

Kobyłka, *zdr.* od Kobyła — *p.* Kobylica; podstawek na skrzypcach, na którym struny są rozpięte; **k.** = uszko haftki, pętli; **k.** cz. skoczek, owad półpokrywy, spokrewniony z piewikiem.

Kobza, *tur.*, ludowe narzędzie muzyczne, złożone z piszczałki i mieszka, trzymanego pod pachą do naciskania (fig.); staroświecka lira, lutnia.

Kobziarz, Kobeźnik, *tur.*, grający na kobzie, lutnista.

Koc, *nm.*, dera wełniana gruba, kosmata na obie strony.

Kocanka, roślina z rodziny złożonych, szarotka (fig.).

Kochać, mieć serdeczne uczucie, miłować, lubić; **k. ś.**, miłować się wzajemnie, być zakochanym, durzyć ś.; **k. ś.** w czym = lubować się., być zamiłowanym, mieć upodobanie, być amatorem czego.

Kochanek, ulubieniec, kochany, luby, wybraniec; mężczyzna, będący z kobietą w tajemnym stosunku miłosnym, amant, gach, faworyt; w *lm.*, para zakochana; **k-u** a. mój **k-u, kochaneczku, kochasiu, kochańciu**=mój drogi, mój najdroższy (*zdr.* **Kochaneczek**).

Kochanie, uczucie, miłość, przywiązanie; przedmiot kochania, osoba a. rzecz kochana.

Kochanka, kobieta ukochana; miłośnica, faworytka, metresa; **k-o!** kochaneczko = moja droga, moja najdroższa (*zdr.* **Kochaneczka**).

Kochany, osoba kochana; miły, drogi, luby; łaskawy, dobry.

Kochańcia, Kochasia, Kochaneńka, Kochasieńka, *zdr. i pieszczotl.* od Kochana.

Kochinchiny, gatunek kur.

Kochliwy, skory do zakochania się, romansowy.

Koci, *przym.* od Kot; dotyczący kota, chytry; **k-cia** muzyka: muzyka nieharmonijna, hałaśliwa, dziwaczna, umyślnie urządzana dla dokuczenia komu; w *mineral.*, **kocie** oko albo awanturyn. odmiana krzemienia, kamień ozdobny.

Kociak, kot mały.

Kociątko, Kocię, młody kotek; w *myśl.* = młody zajączek.

Kocica, Kotka, samica kocia; w *myśl.*, samica zajęcza.

Kocić się, rodzić młode (o kotce, kozie, zajęczycy, owcy).

Kocieł, naczynie metalowe do gotowania, dołem wypukłe, zamykane pokrywą; **k.** parowy (w lokomotywie, lokomobili) przyrząd do wytwarzania pary (fig.); legowisko zwierza; w *lm.* kotły: instrument muzyczny w kształcie kotła z naciągniętą nań skórą, bębny, tympany (fig.) (*zdr.* **Kociełek, Kociołek**).

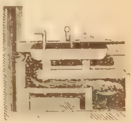

Kocierpka, Kocierpa, drzewo z rodziny migdałowatych, rodzaju śliwy ligustr; czeremcha.

Kocię — *p.* Kociątko.

Kocisko, duży, nieznośny kot.

Kociuba, *nm.*, narzędzie drewniane do wygarniania węgli z pieca chlebowego, pogrzebacz (fig.); szczotka na długim kiju do omiatania ścian; drążek żelazny do mieszania materjału roztopionego w hucie; *przen.*, kobieta niezgrabna, rozczochrana, brudna.

Kocmołuch, brudas, smoluch, flejtuch, czupiradło.

Kocołować, Koczołować, harować, mozolić ś., mordować ś.

Kocur, kot.

Kocyk, mały, lekki koc.

Kocz, *węg.*, powóz półkryty; **k.** kareta, powóz zamknięty z oknami, który można również otworzyć (*zdr.* **Koczyk**); **k.** *tur.*, oddział wojska u Tatarów, Kozaków zaporoskich.

Koczkodan, gatunek małpy (fig.); **k.** a. **koczkodon,** osoba brzydka, dziwacznie wystrojona, czupiradło.

Koczobryk, bryczka kryta w kształcie kocza, bryczka na resorach, z fordeklem i przykryciem.

Koczować, *tur.*, tułać ś., wałęsać ś.; obozować; biwakować; przebywać coraz gdzieindziej.

Koczowisko, *tur.*, miejsce, na którym koczują, obozowisko; legowisko zwierząt ssących; miejsce odpoczynku myśliwych w lesie.

Koczownik, *tur.*, prowadzący życie koczujące.

Koczyk, *węg.*, mały kocz, powozik; czepek z chustki kolorowej.

Kodak, *ang.*, przenośna kamera fotograficzna z błonami emulsyjnemi (fig.).

Kodeina, *łć.*, alkaloid, znajdujący się w opjum, środek uspokajający, używany w medycynie, w większych dawkach trujący.

Kodeks, *łć.*, księga praw, zbiór praw; przepisy postępowania sądowego; rękopis autentyczny, dla nauki cenny, z którego robiono potym kopje.

Kodycyl, *łć.*, dodatek do testamentu.

Kodyfikacja, *łć.*, połączenie pojedyńczych praw w jedną całość; ułożenie kodeksu.

Kodyfikator, *łć.*, układający prawa w kodeks.

Kodyfikować, *łć.*, ułożyć prawa w kodeks, w zbiór systematyczny.

Koedukacja, *łć.*, wychowanie wspólne chłopców i dziewcząt w zakładach naukowych publicznych.

Koeficjent, *łć.*, stały mnożnik; w *matem.* spółczynnik, wspólny mnożnik.

Koegzystencja, *łć.*, współistnienie; jednoczesne istnienie.

Koekwacja, *łć.*, zrównanie podatków i powinności.

Koercyjny, *łć.*, poskramiający, krępujący; przynaglający.

Kofeina, *łć.*, narkotyk, otrzymywany z ziarnek i liści kawy.

Kofja, *łć.*, czepek, kapiszon.

Kogiel-mogiel, *nm.*, żółtka rozbite z cukrem i rumem a. winem, jako lekarstwo.

Kogitacja, *łć.*, rozważanie.

Kognacja, *łć.*, pokrewieństwo ze strony matki.

Kognat, *łć.*, krewny ze strony matki, z linji żeńskiej.

Kognicja, *łć.*, rozpoznawanie, poszukiwanie, szczególnie sądowe.

Kognominacja, *łć.*, wyraz jednoznaczny, synonim; przezwisko, przydomek.

Koguci, *przym.* od Kogut; **k.** grzebień, roślina — *p.* Czerwoń.

Kogucik, Kogutek, mały, młody kogut; dawny obchód pogański odbywany na Zielone Świątki; gaik; kurek u strzelby.

Kogut, samiec ptaków kurowatych, (oprócz indyka), kur (fig.); *przen.*, uciąć **k-a** śpiewając = zaśpiewać fałszywie; człowiek namiętny do kobiet.

Kohabitacja, *łć.*, wspólne mieszkanie.

Kohezja, *łć.*, łączność, związek; fizyczna własność ciał, polegająca na wzajemnym przyciąganiu się cząsteczek, spójność, przyleganie.

Kohorta, *łć.*, w staroż. Rzymie oddział piechoty, dziesiąta część legjonu.

Kohortacja, *łć.*, napomnienie.

Koić, uspokajać, łagodzić, uśmierzać; **k.** pragnienie = zaspokajać, gasić pragnienie.

Koincydencja, *łć.*, spotkanie ś., zejście się (linji, powierzchni); zbieg okoliczności.

Kointeligiencja, *łć.*, jednomyślność, zgodność w zapatrywaniach.

Kojarzyć, łączyć, jednoczyć, zespalać, doprowadzać do skutku szczęśliwie (**k.** małżeństwo); **k.** a. asocjować, wiązać z sobą stany psychiczne, wyobrażenia; **k. ś.**, łączyć ś., wiązać ś., jednoczyć ś., zespalać ś.; składać ś. szczęśliwie, udawać ś.

Kojąco, uśmierzająco, uspokajająco, łagodząco.

Koje, *hol.*, sypialnie majtków i podróżnych na okręcie kupieckim.

Kojec, klatka na drób, dzięciorek (fig.); zagroda, przegroda w stajni, w oborze, w chlewie.

Kojpu, *amer.*, Bobroszczur, zwierzę ssące z rzędu gryzoniów (fig.).

Kok, *fr.*, zwój z cudzych włosów, przypinany przez kobiety do głowy dla ozdoby.

Koka, *peruw.*, krzew peruwiański z rodziny biegunecznikowatych, z którego otrzymuje ś. kokainę (fig).

Kokaina, *łć.*, alkaloid, otrzymywany z liści koki w postaci białych kryształków, środek lekarski znieczulający.

Kokanie, głos cieciorki.

Kokanja, *fr.*, kraina wymarzonej szczęśliwości; złuda.

Kokarda, *fr.*, związanie fantazyjne wstążki, chustki i t. p. do ozdoby ubrania (fig.) (*zdr.* **Kokardka**).

Kokcynina, *łć.*, część składowa olejku kokosowego.

Kokieta, Kokietka, *fr.*, kobieta zalotna, starająca ś. podobać i pociągać mężczyzn.

Kokieterja, *fr.*, chęć podobania się, zalotność.

Kokietka, *fr.* — *p.* Kokieta.

Kokietować, *fr.*, starać ś. podobać, zalecać ś.

Kokil, *fr.*, dobry papier listowy, nie gruby, bywa też z odciśniętym deseniem, przypominającym muszle.

Kokilja, *fr.*, wyroby z konchy.

Kokilka, *fr.*, muszla, koncha; muszla ze smażonym móżdżkiem cielęcym.

Kokłusz, *fr.*, uporczywy kaszel spazmatyczny, krztusiec.

Kokon, *fr.*, oprzęd, poczwarka jedwabnika w oprzędzie (fig.).

Kokornak, roślina z rodziny kokornakowatych (fig.).

Kokornakowate rośliny = rodzina roślin kwiatowych dwuliściennych.

Kokorycz, roślina z rodziny dymnicowatych (fig.).

Kokoryczka, roślina z rodzini liljowatych (fig.); konwalja.

Kokos, *portug.*, drzewo z rodziny palm; orzech z tego drzewa (fig.); *przen.*, w *lm.* rzecz osobliwa, niezwykła, wyborna, doskonała.

Kokosek, *portug.*, roślina z rodziny palm.

Kokosić się, marudzić, marudnie robić, ociągać ś. z czym; rozsiadać ś., jak kokosz, pysznić ś., puszyć ś.

Kokosowy, *portug.*, *przym.* od Kokos; *przen.*, interes **k.** = bardzo korzystny, świetny, doskonały.

Kokosz, samica koguta, kura, kwoka (*zdr.* **Kokoszka**).

Kokoszka, *zdr.* od Kokosz; **k.** wodna = ptak podkasały, kurodzioby z rodziny derkaczów(fig.); **k-ki,** gatunek grzybów= pieprznik jadalny.

Kokosznik, *ros.*, wysoki czepiec narodowy Rosjanek (fig.).

Kokoszy, Kokoszowy, *przym.* od Kokosz; kurzy; wojna **k-a**=podjęta bez skutków przeciw Wołochom w roku 1537, na której burzliwa szlachta wyjadła wszystek drób w okolicy Lwowa (stąd nazwa).

Kokot, kogut.

Kokota, Kokotka, *fr.*, zalotnica; kobieta półświatka, rozpustnica.

Kokowy, Kokosowy, *portug.*, z kokosu; **k-e** drzewo=kokos.

Koks, *ang.*, materjał opałowy, otrzymywany przez wyprażenie węgla kamiennego przy małym dostępie powietrza.

Koksalgja, *gr.*, choroba stawu biodrowego.

Koksować węgle kamienne: wyprażać je przy małym dostępie powietrza dla oczyszczenia od cząstek szkodliwych w robotach hutniczych a. dla otrzymania gazu oświetlającego; **k. ś.**, zamieniać ś. na koks (o węglach).

Kola, *łć.*, roślina z rodziny zatwarowatych (fig.); orzechy **k.**=nasienie tej rośliny.

Kolaborator, *łć.*, współpracownik.

Kolaboratorstwo, *łć.*, współpracownictwo.

Kolacja, *łć.*, wieczerza; powierzenie osobie wybranej urzędu szkolnego a. kościelnego; sprawdzenie odpisu, rachunku przez porównanie a. zestawienie go z oryginałem.

Kolacjonować, *łć.*, porównywać, sprawdzać, np. kopję z oryginałem.

Kolacyjka, *zdr.* od Kolacja; uczta, biba.

Kolanko, *zdr.* od Kolano; zgięcie rurki pod kątem; obrączkowata zgrubiałość trzciny, źdźbła; brzeg rzeki, gdzie ś. ta zaokrągla a. zakręca; zgięcie jednej nóżki ruchomej w cyrklu.

Kolankowaty, Kolankowy, złożony z kolanek, członkowaty; zgięty pod kątem, jak kolano.

Kolano, część kończyny dolnej, stanowiąca przejście uda w goleń, zginana w stawie kolanowym (fig.); załam, zakręt (**k.** rzeki); kawał rury zakrzywiony.

Kolarz, jeżdżący na welocypedzie, rowerze, cyklista.

Kolasa, powóz, bryka (*zdr.* **Kolaska**).

Kolateralny, *łć.*, krewny, dalszy krewny, nie w prostej linji, boczny, poboczny. **k.** stempel = podatek od spadku po krewniaku.

Kolator, *łć.*, opiekun i dobrodziej miejscowego kościoła, mający prawo przedstawienia kandydata na proboszcza.

Kolatorstwo, Kolatura, *łć.*, godność i prawa kolatora.

Kolatura, *łć.*, filtrowanie, przecedzanie.

Kolący, kłójący; *przen.*, uszczypliwy, zjadliwy (dowcip **k.**), przeszywający, przenikliwy.

Kolba, *nm.*, rękojeść strzelby (fig.); kwiatostan w rodzaju kłosa o szypułce grubej, okrytej kwiatami bezszypułkowemi; naczynie szklane w kształcie kuli

z długą szyją, używane w manipulacjach chemicznych (fig.); kawałek miedzi, osadzonej na pręcie żelaznym do nabierania cyny przy lutowaniu.

Kolbiasty, *nm.*, kształtu kolby: zaokrąglony krótko a grubo.

Kolce (-a), obrączka, kółko metalowe, uszko; ogniwo; w *lm.* kajdany, okowy; kolczyki, zausznice.

Kolcobrzuch, ryba oścista, wrytoszczęka.

Kolcogłów — *p.* Jeżogłów.

Kolcować, pulsować, uwierać, kłóć, bość.

Kolcowojowate rośliny, rodzina roślin jednoliściennych.

Kolcowój, roślina z rodziny liljowatych; roślina z rodziny psiankowatych (fig.).

Kolcowójka, roślina z rodziny liljowatych.

Kolczak, roślina z gromady grzybów; narzędzie stalowe do przebijania albo rozszerzania dziur w blasze.

Kolczasty, Kolczaty, pełen kolców, mający postać kolców, kłójący.

Kolczatka, zwierzę ssące jednootworne, jajorodne, pokryte kolcami (fig.).

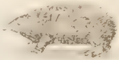

Kolczoch a. Ogórek cierniowy, roślina z rodziny dyniowatych.

Kolczuga, koszulka pancerna z kółek żelaznych stalowych (fig.).

Kolczy, z kolca złożony (**k-a** zbroja = kolczuga).

Kolczyk, kółko z ozdobami lub bez nich, wkładane w przedziurawiony płatek ucha, zausznica (fig.); rodzaj hełmu, misiurka z ogniwek żelaznych.

Koleba — *p.* Koliba.

Kolebać, Kolibać, kołysać; wahać, chwiać, bujać; **k. ś.** kołysać ś., kiwać ś., chwiać ś.

Kolebka, kołyska dziecinna; *przen.*, od **k-i** = od niemowlęctwa, od urodzenia; w **k-ce** = w niemowlęctwie; *przen.*, rozsadnik, gniazdo, początek; pojazd na pasach, lektyka, kocz; duży koszyk bez pałąka do łowienia ryb (*zdr.* **Kolebeczka**).

Kolec, szpic wystający ostry, kłójący; twarde kłójące wyrostki na drzewie (u róży); kółko; **k.** rodzaj bransolety, maneli; **k-ce** u jeża=twarde szpiczaste włosy jeża; *przen.*, **k-ce**=dokuczanie, ukłócie, wyrazy uszczypliwe.

Kolega (forma ż. **Koleżanka**), *łc.*, towarzysz, współuczeń, pracujący w tym samym zawodzie, w tym samym biurze (*zdr.* **Koleżka**).

Kolegjacki, *łc.*, *przym.* od Kolegjata; katedralny.

Kolegjalnie, *łc.*, w pełnym komplecie, w zgromadzeniu, w gronie, zbiorowo.

Kolegjalny, *łc.*, *przym.* od Kolegjum; akademicki, uniwersytecki; zbiorowy, gremjalny.

Kolegjata, *łc.*, kościół, przy którym znajduje ś. zgromadzenie kanoników, bez miejscowego biskupa, zależne od biskupa djecezjalnego; gmach z mieszkaniami dla duchowieństwa.

Kolegjatura, *łc.*, mieszkanie studentów stypendystów przy uniwersytetach.

Kolegjum, *łc.*, ogół osób. złączonych jednym urzędem, zawodem, lub tworzących razem jaką radę; zebranie,stowarzyszenie,gremjum, ciało, korporacja; zarząd; średni zakład naukowy; wydział w uniwersytecie; odczyty profesora uniwersytetu w Niemczech; **k.** kardynalskie, senat Kościoła katolickiego, złożony z kardynałów.

Kolegować, *łć.*, być współtowarzyszem w szkole; być z kim w podobnym zakładzie naukowym, na jednym stanowisku; mieć z kim podobne zajęcie.

Kolej, rowek, brózda, ślad kół, który wozy jadąc, na ziemi zostawiają, koleina; **k.** a. **k.** żelazna = szyny na podkładach, po których toczą ś. lokomotywy i wagony; porządek, tryb, następstwo, szereg, kres, granice; koło, kurs; zmiana, obrót, zmiana losu (przechodzić różne **k-je;** z **k-i** = z następstwa rzeczy; z **k-i** tak wypada = z porządku, z obrotu; przyszła na mnie **k.** = przyszedł czas; po **k-i** a. **k-ją**=po porządku, jedno po drugiem.

Kolejarz, Kolejowiec, urzędnik a. oficjalista kolei żelaznej.

Kolejka, kolej o torze węższym niż zwykła, obsługująca miejscowości uboczne i fabryki; wagoniki posuwane, ciągnione po 2 szynach lub napowietrzne na drucie; następstwo w grze a. w piciu kieliszków; **k-ą**=po kolei, po porządku, jeden po drugim, w koło.

Kolejnictwo, gospodarstwo kolejowe, sprawy kolejowe.

Kolejno, Kolejnie, po kolei, porządkiem, naprzemian.

Kolejny, idący porządkiem jeden po drugim; idący po kolei; obchodzący dokoła, krążący w koło.

Kolejowy, *przym.* od Kolej; dotyczący kolei żelaznej.

Kolekcja, *łć.*, zbiór przedmiotów jednego rodzaju, mających pewną szczególną wartość.

Kolekcjomanja, *łć.*, manja zbierania, tworzenia różnych kolekcji.

Kolekcjonista (forma ż. **Kolekcjonistka**), *łć.*, zbieracz, amator zbierania osobliwości.

Kolekcjonować, *łć.*, zbierać, tworzyć kolekcję.

Kolekta, *łć.*, modlitwa kapłana podczas Mszy św. za lud zgromadzony; składka zbierana w kościele na cel dobroczynny.

Kolektanea, *łć.*, zbiór dokumentów, artykułów, notat, wogóle materjałów, rozjaśniających a. uzupełniających daną kwestję.

Kolektor, zbieracz, sprzedający losy loteryjne (forma ż. **Kolektorka**); zbieracz elektryczności w maszynie elektrycznej; w kanalizacji: kanał główny, odprowadzający nieczystości do rzeki a. na pole irygacyjne.

Kolektura, *łć.*, sprzedaż losów loteryjnych.

Kolektywista, *łć.*, zwolennik kolektywizmu.

Kolektywistyczny, *łć.*, pojęty w duchu kolektywizmu, zorganizowany na zasadzie kolektywizmu.

Kolektywizm, *łć.*, kierunek ekonomiczny, dążący do ustroju społecznego, opartego na własności zbiorowej narzędzi i materjałów (środków produkcji) i rozdziale zysków; odmiana socjalizmu.

Kolektywny, *łć.*, zbiorowy.

Kolenda, *łć.*, pieśń o Narodzeniu Dzieciątka Jezus; podarki noworoczne albo wigilijne; opłatki, sprzedawane przez organistów po domach; *przen.*, nosić kogo, co po **k-ie**=obmawiać, latać z językiem, z nowinkami; nogi chodzą po **k-ie**=plączą się (o pijanym).

Kolender, Korjander, *łć.*, roślina z rodziny baldaszkowych której nasiona służą za przyprawę do ciasta, do mięsiwa, polski pieprz (fig.).

Kolendnik, *łć.*, chodzący po kolendzie.

Kolendować, *łć.*, chodzić po kolendzie, zbierać k-ę, śpiewać k-y.

Koleopterologja, *gr.*, nauka o chrząszczach.

Koleopteryty, *gr.*, chrząszcze skamieniałe.

Koler, *nm.*, bezgorączkowa choroba mózgu (głównie u koni).

Koleśnik, ten co robi kolasy, kołodziej, stelmach.

Koleśno, *przysł.*, na kołach t. j. wozem, powozem i t. d.

Kolet, *fr.*, rodzaj kołnierza; kurta z łosiej skóry do konnej jazdy i polowania.

Koleżeński, *łc.*, *przym.* od Kolega; przyjacielski; **po k-u,** *przysł.*, jak koledzy, jak na kolegów przystało, po przyjacielsku.

Koleżeństwo, *łc.*, stosunek kolegów do siebie; przestawanie z kim, obcowanie.

Koleżka, *łc.*, *piesz.* od Kolega.

Kolęda—*p.* Kolenda.

Koli, Kolis, *fr.*, paka towarów.

Koliba, *rum.*, szałas pasterski w górach, schronisko w górach przed burzą.

Kolibać—*p.* Kolebać.

Koliber, *karaib.*, ptak wróblowaty, cienkodzioby z rodziny kolibrów (f.).

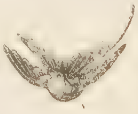

Kolidować, *łc.*, być w kolizji, w sprzeczności; nie zgadzać się.

Koligacić się, *łc.*, powinowacić się, łączyć się z inną rodziną przez małżeństwo.

Koligacja, *łc.*, powinowactwo, pokrewieństwo, sojusz, związek.

Koligat, *łc.*, powinowaty; sprzymierzeniec, sojusznik.

Kolimacja, *łc.*, w narzędziach mierniczych zgodność wielkości rzeczywistej kąta z wielkością wymierzoną, dokładne nastawienie alidady na dany punkt.

Kolineacja, *łc.*, odpowiedniość kształtów między sobą.

Koliryt, *gr.*, rodzaj glinki.

Kolisko—*p.* Koło.

Kolisty, w kształcie koła, okrągły, kulisty.

Koliszczyzna, bunt chłopów na Ukrainie i rzeź szlachty w r. 1768.

Kolizeum, Koloseum, *łc.*, cyrk olbrzymi w Rzymie, (dziś słynna ruina); nazwa wytwornych wielkich gmachów dla widowisk (fig.).

Kolizja, *łc.*, zbieg przeciwnych sobie interesów, zasad a. artykułów prawa; sprzeczność, niezgodność.

Kolja, *fr.*, naszyjnik ozdobny ze złota, srebra, pereł i innych klejnotów.

Kolka, wyrostek roślinny kłójący, kolec na oście, łopianie, tarninie i t. p.; igła drzewa iglastego; w *lm.* **k-ki,** igły suche z drzew iglastych, opadłe igliwie; kłójący ból w kiszkach, nerkach, w boku i t. p.; rznięcie, kłócie, ból.

Kolkotar, *arab.*, czerwonawy tlenek żelaza, otrzymywany przy wyrobie kwasu siarkowego, czerwona farba.

Kolnąć, *nied.* Kłóć; dotknąć boleśnie czymś śpiczastym, ukłóć, ubość; żgnąć, przymówić w sposób uszczypliwy.

Kolodjon, Kolodjum, *łc.*, roztwór bawełny strzelniczej w eterze, ciecz gęsta, łatwo zapalna, używana w fotografji, także w medycynie do opatrywania ran.

Kolofon, *gr.*, w dawnych drukach: ostatnia stronica książki, wskazująca miejsce druku i rok.

Kolofonit, *gr.*, odmiana granitu, kamień czerwonawo-żółty.

Koloid, *gr.*, ciało galaretowate, nie dające ś. skrystalizować i posiadające własność przechodzenia w dwie odmiany, rozpuszczalną i nierozpuszczalną (np. białko, klej).

Kolokacja, *łc.*, wyposażenie; wykaz właścicieli podług kolei, jaką mają być spłaceni; wieś szlachecka, podzielona na części, należące do różnych wierzycieli.

Kolokasja, *gr.* albo Kleśnica, roślina zwrotnikowa, azjatycka, z rodziny obrazkowatych (fig.).

Kolokator, *łc.*, wierzyciel mieszczący się na części majątku dłużnika.

Kolokować, *łc.*, wpisywać wierzyciela wspólnie z innymi wierzycielami na części majątku dłużnika.

Kolokucja, *łc.*, rozmowa.

Kolokwinta, *gr.*, owoc rośliny kolokwintu, z rodziny dyniowatych, gorzki w smaku i silnie przeczyszczający (fig.).

Kolokwjum, *łc.*, zjazd dygnitarzy duchownych i świeckich w celu obrad nad sprawami publicznemi; dysputa religijna; w uniwersytecie egzamin w formie rozmowy profesora ze studentem.

Kolonada, *fr.—p.* Kolumnada.

Kolonat, *łc.*, w dawnym prawie rzymskim forma przejściowa pomiędzy swobodnem władaniem ziemi a poddaństwem, rodzaj dzierżawy wieczystej.

Kolonista, *łc.*, osadnik; właściciel małej posiadłości, zwykle obcego pochodzenia.

Kolonizacja, *łc.* zasiedlenie jakiej miejscowości osadnikami, osadnictwo.

Kolonizacyjny, *łc.*, *przym.* od Kolonizacja; komisja **k-a** w W. Ks. Poznańskiem= skupująca majątki polskie i ułatwiająca Niemcom nabywanie ziemi polskiej.

Kolonizator, *łc.*, dzielący majątek na kolonje i sprzedający je kolonistom.

Kolonizować, *łc.*, obsadzać ziemię kolonistami, sprzedawać ją częściowo na kolonje.

Kolonja, *łc.*, osada, małe gospodarstwo rolne, osada rolnicza w kraju mało zaludnionym; osada, zakładana poza granicami rodzinnego kraju w celu zbytu towarów, eksploatowania bogactw miejscowych, zsyłania przestępców i t. p.; ogół osób tego samego zajęcia a. narodowości, mieszkających w danym mieście (**k.** Polaków w Wiedniu, **k.** malarzy itp.); letnia **k.**= miejscowość na wsi w miejscu zdrowotnym, do której wysyłają z miasta dzieci chorowite; **k.** w świecie zwierzęcym, roślinnym = gromada osobników tego samego gatunku, żyjących razem i z sobą złączonych.

Kolonjalny, *łc.*, *przym* od Kolonja: **k-e** towary, towary pochodzące z osad, t. j. z kolonji zamorskich; **k.** handel=towarami i produktami kolonjalnemi.

Kolońska woda, rodzaj perfum, mieszanina najlepszego spirytusu z olejkami: lawendowym, bergamotowym, pomarańczowym i goździkowym (od miasta Kolonja).

Kolor, *łc.*, barwa, farba; maść (w kartach, u zwierząt) cera, pozór, wygląd, sposób widzenia rzeczy (w **k-ze** różowym — optymistycznie; w **k-ze** czarnym a. w ciemnych **k-ach** — pesymistycznie); **k-y**=rumieńce; zabarwienie, charakter, właściwość; wyraz, wyrazistość, malowniczość.

Koloratka, *fr.*, kołnierzyk księży, spinany z tyłu szyi (fig.).

Koloratura, *wł.*, artystyczne przyozdabianie śpiewu pasażami, trylami itp.

Koloraturowy, *wł.*, *przym.* od Koloratura; **k-a** śpiewaczka = artystka, posiadająca rozwiniętą technikę wokalną.

Kolorować, Koloryzować, *łc.*, pokrywać rysunek barwami, malować.

Kolorowy, *łc.*, barwny.

Kolorymetr, *łc.*, przyrząd do o-

cieniania stopnia i siły zabarwienia roztworów (syropu, soku itp.).

Kolorysta, *łc.*, malarz, którego obrazy odznaczają się świetnym kolorytem; w fabryce tkanin chemik, nadający barwy i desenie tkaninom; blagier, łgarz.

Kolorystyka, Koloryt, *łc.*, umiejętne zestawienie barw w obrazie, ubarwienie; różnica głosów w instrumentach muzycznych.

Koloryzator, *łc.*, kolorujący farbami rysunki i ryciny.

Koloryzować, *łc.*, upiększać rysunek barwami; ubarwiać (w opowiadaniu), okłamywać, blagować.

Kolos, *gr.*, coś bardzo wielkiego o kształtach olbrzymich, posąg olbrzymi, olbrzymia postać, ogrom, wielki gmach.

Kolosalny, *gr.*, olbrzymi, ogromny, gigantyczny; wielki, nadzwyczajny, zdumiewający, potężny.

Kolosseum, *łc.—p.* Kolizeum.

Kolportaż, Kolporterja, *fr.*, obnoszenie i sprzedawanie książek oraz innych towarów po domach.

Kolporter, *fr.*, obnoszący po domach i sprzedający książki i in. towary i t. d.; rozszerzający jakie wiadomości.

Kolportować, *fr.*, roznosić co na sprzedaż, rozpowszechniać, rozgłaszać, przynosić (wiadomość).

Koltelata, *wł.*, walka na noże.

Koltryna, *wł.*, zasłona, opona.

Kolubryna, *łc.*, dawna ciężka, długa armata.

Kolumbarjum, *łc.*, starożytny grób rzymski, gdzie w niszach w ścianie stawiano urny z popiołami zmarłych.

Kolumna, *łc.*, słup, filar (fig.), obelisk (fig.) oddział wojska; łam, szpalta; pojedyńcza stronica książki lub gazety; rząd liczb jednych pod drugiemi; *przen.*, podpora; **k-y** państwa: wielcy ludzie w państwie, ludzie rozumni; **k.** pacierzowa = kręgosłup, stos pacierzowy albo kręgowy; **k-y** Herkulesa = góry, między któremi jest cieśnina Gibraltarska.

Kolumnada, *fr.*, rząd słupów cz. kolumn, zdobiący jaką budowlę; korytarz, utworzony z szeregu słupów (kolumn), galerja (fig.).

Kolury, *gr.*, koła wrębne, dwa wielkie koła sfery niebieskiej: jedno przechodzi przez punkty równonocne, drugie przez punkty przesilenia letniego i zimowego, przecinają się na biegunach.

Koluszka cz. Rogatka, ryba, gatunek ciernika (fig.).

Koluzja, *łc.*, tajna zmowa w celu wprowadzenia w błąd osób trzecich; podejście.

Kolza cz. Kapustnik, roślina krzyżowa z rodziny kapusty (fig.).

Kołacz, duża bułka podługowata z mąki pszennej a. żytniej; placek okrągły z serem, robiony na Wielkanoc

Kołat, odgłos kołatania, stukot.

Kołatać, pukać, stukać, uderzać, dobijać ś.; turkotać, tętnić (serce kołacze); *przen.*, **k.** do kogo=zwracać ś., udawać ś. z prośbą, uciekać ś.; **k.** kogo= bić, okładać, razić; **k.** kogo, czym=kłopotać, turbować, niepokoić; **k. ś.,** robić łoskot; tłuc ś., poniewierać ś., tułać się, włóczyć się.

Kołatek, *zool.*, chrząszcz pięcioczłonkowy z rodziny czerwotoków (f.).

Kołatka, Kołatek, to, czym ś. kołacze, grzechotka; klekotka, używana w kościele; dzwonek drewniany, za-

wiązywany u szyi bydłu; narzędzie do rozbijania białka, jaj, mleka, do mieszania.

Kołbiel, Kołbań, *ukr.*, małe jeziorko wody stojącej, bagno.

Kołczan, *tur.*, pochwa na strzały od łuku, sajdak (fig.).

Kołdra, *wł.*, przykrycie śpiącego w łóżku (*zdr.* **Kołderka**).

Kołdun, *nm.*, rodzaj pierożka nadziewanego surowym mięsem, a potem gotowanego.

Kołek, kawałek niegrubego pnia drzewa, szpiczasto zaciosany; zatyczka drewniana szpiczasta; kawałek drzewa w formie haczyka do zawieszania na nim, wieszadło; ćwieczek, gwóźdź drewniany; *przen.*, zawiesić co na **k-u** = odłożyć na później albo na bok; stoi jak **k.** = jak słup; sam jeden na świecie; język mu **k-iem** staje = drętwieje; **k-i** komu ciosać na głowie = robić z nim, co ś. podoba; nowe sitko na **k.** = co nowe, to ponętniejsze.

Kołem, *przysł.*, wkoło, wokół, dokoła; w krąg; stanąć **k.**=zdrętwieć, stanąć w słup.

Kołkować, obsadzać kołkami, podpierać albo wytykać miejsce kołkami.

Kołnierz, *nm.*, część odzieży, koszuli, obejmująca szyję (*zdr.* **Kołnierzyk**); brzeg wylotu rury, wentyla.

Koło, okrąg, figura płaska, ograniczona linją zamkniętą, której wszystkie punkty są równo oddalone od punktu środkowego, linja, zamykająca taką figurę (f.), obwód; okrąg drewniany, żelazny ze szprychami, umocowany na końcu osi wozu, na którym wóz ś. toczy (f.); powierzchnia widoma wielkich planet; **k-a** zębate, zaczepiające ś. o siebie i za pomocą zębów obracające jedno drugie (fig.); okrąg uformowany przez tańczących; zwrot; krąg, tarcza; **k.** z łopatkami, obracane przez spadek wody, a nadające ruch wałowi w młynie (fig.); deska w kształcie kręgu do ciskania na igrzyskach, dysk; bicykl, rower, welocyped; **k.** ratunkowe=krąg gumowy a. z korka obciągniętego skórą, w którym można utrzymać się na wodzie (fig.); **k.** loteryjne, skrzynka okrągła na bilety loteryjne, obracane korbą przy ciągnieniu; rodzaj tortur (łamać **k-em**); piąte **k.** u wozu=osoba niepotrzebna, przeszkadzająca; **k.** biegunowe = na mapach, globusach: koła poprowadzone blizko biegunów (północnego i południowego); **k.** świetlne czyli halo, kręgi światła białego, zdarzające się niekiedy dokoła słońca i księżyca; **k.** godzinne — *p.* Południk; *przen.*, sfera, zakres, granica, obręb; grono osób zebrane w jednym celu, korporacja; **k.**, *przyim.*, około, dokoła, wkoło, blizko, obok, naokoło, przy, podle, wedle, blizko, mniej więcej (**k.** stu, **k.** południa); chodzić **k.** czego=starać ś., zajmować ś. czym, pilnować czego.

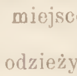

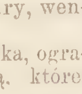

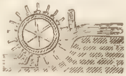

Kołobieg, słup z przyrządem ruchomym umieszczonym na wierzchu i zawieszonemi na nim sznurami (szelkami) do biegania w około i podnoszenia się w powietrze — *p.* Kołowrót.

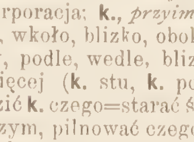

Kołodziej, Kolarz, rzemieślnik, robiący koła do wozów; stelmach.

Kołomaź, maźnica, smarowidło do kół.

Kołomyjka, *ukr.*, skoczny taniec ludowy w Galicji wschodniej.

Kołotocznik a. Wołowe oczko, roślina z rodziny złożonych.

Kołowacieć, drętwieć, sztywnieć, tężeć; dostawać kołowacizny (o owcach); odchodzić od rozumu, głupieć.

Kołowacizna, Kręciek, choroba, powstająca z obecności w mózgu bąblowca (z zarodków tasiemca); *przen.*, ogłupienie, głupota, bzik.

Kołować, chodzić wkoło, obracać ś. w koło, kręcić ś., krążyć; błądzić, objeżdżać, obchodzić; *przen.*, mówiąc, odbiegać od rzeczy; używać wybiegów; **k. ś.,** wirować, obracać ś., kręcić ś.

Kołowaty, podobny do koła, okrągławy; zdrętwiały, zdrewniały, który dostał kołowacizny, błędny; *przen.*, głupi, głupkowaty, pomieszany, bzikowaty.

Kołowiec, welocyped, rower; rodzaj statku wodnego.

Kołowrotek, przyrząd do przędzenia, kółko, kądziel, zwijadło (fig.).

Kołowrót, Kołowrot, przyrząd do przędzenia, kołowrotek, kółko; przyrząd poziomy w kształcie krzyża, obracający ś. na słupku w miejscu, którędy można tylko przechodzić, nie przejeżdżać; rodzaj wrót podwójnych od pola, których połowy zawieszone są u słupa, stojącego w środku drogi; machina, składająca ś. z koła, osadzonego na wale poziomym (f.), obracana korbą do ciągnienia i spuszczania, winda.

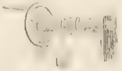

Kołpak, *tur.*, czapka wysoka kończasta (fig.); czako, giwer; wierzchołek jakiego przedmiotu (*zdr.* **Kołpaczek**).

Kołtun, rzekoma choroba, w której włosy bywają skręcone, poplątane i zrośnięte; w *lm.* kudły; człowiek z rozczochraną głową; mieszczanin, łyk; człowiek o pojęciach ciasnych, zacofanych, filister, burżuj.

Kołtuniasty, Kołtunowaty, mający kołtuny, nierozczesany, niegładki.

Kołtunić się, w kołtun ś. skręcać (o włosach).

Kołtunieć, zwijać ś. w kołtun, dostawać kołtuna.

Kołtunerja, Kołtuństwo, *zbior.*, mieszczaństwo, mieszczuchy, usposobienie mieszczuchów.

Kołysać, bujać, kolebać, wahać, chwiać, chybotać, kiwać; **k. ś.,** iść krokiem wahającym, bujać ś., ważyć ś., wahać ś., kiwać ś.

Kołysanka, pieśń śpiewana nad kołyską przy usypianiu dziecka.

Kołyska, sprzęt do kołysania dziecka, kolebka (*zdr.* **Kołyseczka**) (f.).

Koma, *gr.*, przecinek; senność chorobliwa, śpiączka.

Komandor, *łc.*, posiadający najwyższy stopień jakiego orderu; naczelnik zakonu rycerskiego—*p.* Komtur.

Komandorja, *łc.*, własność ziemska kościelna oddana do użytku rycerzom jakiego zakonu.

Komandyta, *łc.*, spółka handlowa, ograniczona wielkością wkładów i odpowiedzialnością spólników; filja firmy kupieckiej.

Komandytor, *łc.*, spólnik spółki komandytowej, w jej interesach handlowych nie biorący czynnego udziału.

Komandytowanie, *łc.*, urządzenie interesu sposobem komandytowym.

Komandytowy, *łc.*, *przym.* od Komandyta; **k.** interes, spółka handlowa, zawarta między spólnikami firmowemi solidarnie odpowiedzialnemi do wysokości swoich wkładów.

Komar, owad dwuskrzydły, długorogi (fig.) (samica jego kłuje boleśnie); *przen.*, coś drobnego a dokuczliwego.

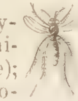

Komarnica, owad dwuskrzydły, podobny do komara (fig.); zbutwień.

Komarzy, Komarowy, *przym.* od Komar.

Komasacja, *łc.*, połączenie rozrzuconych gruntów w jedną całość (drogą zamiany).

Komatyczne *gr.* środki, środki r asenne.

Kombinacja, *łc.*, połączenie, zestawienie przedmiotów a. pojęć, aby tworzyły zgodną całość albo żeby posłużyły do wyprowadzania wniosków; pomysł, wymagający uwzględnienia licznych okoliczności; obmyślenie, obrachowanie; **k-e,** w *matem.*, pewien rodzaj działań matematycznych.

Kombinacyjny, *łc.*, *przym.* od Kombinacja; zestawiający, porównywający; **k-e** gry, gry umysłowe, w których wygrana zależy głównie od umiejętnych kombinacji (np. szachy), **k-e** tony, utworzone przez współbrzmienie dwuch tonów.

Kombinant, *łc.*, w *matem.*, niezmiennik lub spółczynnik układu form w algiebrze.

Kombinator, *łc.*, ten, co kombinuje, zestawia, jednoczy; przemyśliwający coś.

Kombinować, *łc.*, zestawiać, obrachowywać, porównywać, łączyć.

Kombustja, *łc.*, spalanie, gorzenie.

Komedja, *gr.*, utwór sceniczny, przedstawiający w sposób wesoły, satyryczny, wady i śmieszności jednostek i społeczeństwa; *przen.*, zabawny zbieg okoliczności, zabawne widowisko, śmieszność; awantura, heca, scena; kaprys, dziwaczenie; udawanie, zmyślenie, obłuda.

Komedjancki, *gr.*, *przym.* od Komedjant; po **k-u** = jak komedjant.

Komedjant, *gr.*, grający komedje, wyprawiający sztuki komiczne, pajac, błazen; pogardliwa nazwa aktora; obłudnik, udawacz, hipokryta.

Komedjo-opera, opera komiczna.

Komedjopisarz, piszący komedje, autor komedji.

Komedjować, *gr.*, wyprawiać komedje, awantury, udawać.

Komedyjka, *gr.*, *zdr.* od Komedja; mały, wesoły utwór sceniczny.

Komelica, roślina z rodziny komosowatych.

Komemoracja, *łc.*, wspomnienie; wspomnienie umarłych; wzywanie świętych.

Komenda, *łc.*, krótkie rozkazy, wydawane przez dowódcę; rozkaz; dowództwo, kierownictwo; mały oddział wojska; obowiązki komendanta placu; **k.** duchowna= dochód z probostwa, udzielany człowiekowi, nie sprawującemu tamże obowiązków proboszcza; *żart.*, bosa **k.**=biedacy.

Komendant, *łc.*, dowódca oddziału wojskowego a. twierdzy.

Komendantura, *łc.*, biuro komendanta.

Komendarz, Komendatarjusz, *łc.*, pobierający dochód z komendy duchownej.

Komenderować, *łc.*, dowodzić, rozkazywać; wysłać.

Komensal, *łc.*, współbiesiadnik, współstołownik; *przen.*, darmozjad, pieczeniarz.

Komensalizm, *łc.*, pasorzytnictwo, wspólne żywienie się.

Komentarjusz, *łc.*, pamiętnik, notatnik.

Komentarz, *łc.*, objaśnienie; uwagi i przypisy, objaśniające coś trudno zrozumiałego, dopełnienie.

Komentarzowy, *łc.*, uzupełniający, wyjaśniający.

Komentator, *łc.*, objaśniający mniej zrozumiałe pisma, dzieła; robiący przypisy objaśniające, uzupełniające.

Komentować, *łc.*, wyjaśniać, opatrzyć przypisami.

Komera, *fr.*, kumoszka, baba gadatliwa i plotkarka.

Komeraż, *fr.*, plotka siejąca waśń, niezgodę nieporozumienie.

Komerażnica, *fr.*, kobieta, robiąca komeraże.

Komerażować, *fr.*, robić plotki, siać nieporozumienie, waśnić.

Komercjalizacja, *łc.*, uhandlowienie (kraju, miasta, przedsiębiorstwa).

Komercjalny, **Komercyjny**, *fr.*, handlowy, kupiecki.

Komers, *nm.*, zebranie studentów niemieckich w piwiarni, pohulanka; **k.**, *fr.*, spółka, stowarzyszenie; gra towarzyska.

Komersowy, *fr.*, *przym.* od Komers; **k-e** gry = gry karciane towarzyskie niehazardowe, w których niema stawek na pojedyńcze karty.

Komes, *łc.*, w dawnej Polsce, rządca prowincji, miasta a. zamku (*dosł.* hrabia).

Kometa, *gr.*, ciało niebieskie, krążące dokoła słońca po bardzo wydłużonej elipsie, gwiazda mglista, ciągnąca za sobą smugę światła, tak zw. ogon, warkocz a. miotłę (fig.).

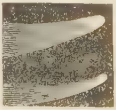

Kometografja, *gr.*, opisanie komet.

Kometologja, *gr.*, nauka o kometach.

Komeżka, *łc.*, *zdr.* od Komża.

Komfort, *ang.*, wygody życia, urządzenie dostatnie, wytworne i eleganckie, wykwint.

Komicje, *łc.*, zgromadzenie obywateli daw. Rzymu dla wysłuchania wniosków kapłańskich, tyczących ś. religji oraz rozstrzygnięcia spraw państwowych; w dawnej Polsce zjazdy rolnicze.

Komiczny, *łc.*, zabawny, śmieszny, wzbudzający wesołość.

Komięga, *nm.*, statek czworoboczny do spławu zboża na rzece, krypa, galar, łódź.

Komik, *gr.*, aktor, grający role śmieszne, zabawne, wywołujące śmiech; *przen.*, człowiek pobudzający innych do wesołości.

Komika, Komizm, Komiczność, *gr.*, zdolność rozśmieszania, tkwiąca w kim a. w czym.

Komiliton, *łc.*, współżołnierz, towarzysz broni.

Komin, *łc.*, kanał przeprowadzony od pieca, od kuchni, fabryki (f.), którym dym wychodzi nazewnątrz; koniec tego kanału, wychodzący nad dach; urządzenie z kanałami i wylotem do komina, na którym palą ogień i gotują; patrzeć, gdzie ś. z **k-a** kurzy = wypatrywać, gdzieby ś. można pożywić.

Kominek, *łc.*, zagłębienie w ścianie, pokoju, przy podłodze, z kanałem kominowym, do palenia drzew, węgli (fig.); **k.** do lampy= szkło, cylinder szklany do lampy; rura w samowarze, do której wkłada ś. węgle; sus, podskok, wywinięcie kozła (o zającu); wybieg, fortel; chodzić po **k-kach** = patrzeć, z którego komina ś. ku-

rzy, ażeby tam zjeść coś smacznngo; być pieczeniarzem.

Kominiarczyk, uczeń kominiarski.

Kominiarz, *łć.*, zajmujący ś. wycieraniem kominów.

Komis, *łć.*, zlecenie, poruczenie załatwienia jakiego interesu; dać w **k.** = powierzyć na sprzedaż towary i przyznać sprzedającemu prawo potrącenia sobie od ich ceny umówionego procentu.

Komisant, *fr.*, załatwiający zlecenia handlowe kupców za odpowiednią prowizję dla siebie; sprzedający powierzone mu towary na rachunek ich właściciela.

Komisarjat, Komisorjat, *nm.*, biuro komisarza, urząd, zaopatrujący wojsko w żywność i umundurowanie (dzisiejsza intendentura).

Komisarz, *łć.*, urzędnik państwowy, przeznaczony do jakich specjalnych obowiązków, np. **k.** ekonomiczny, leśny; **k.** policyjny = naczelnik cyrkułu policyjnego; administrator, rządca; członek komisji, delegat.

Komisja, *łć.*, władza rządowa naczelna, prawie to co ministerjum; mniejsze zgromadzenie, wydelegowane z większego grona dla rozpatrzenia lub przeprowadzenia jakiej sprawy; **k.** parlamentarna = grono posłów, wyznaczonych przez parlament do rozpatrzenia i opracowania jakich projektów, uchwał, aby je z gotowemi wnioskami wnieść na decyzję parlamentu — *p.* Komis.

Komisjoner, *fr.*, trudniący ś. interesami komisowemi; załatwiający zlecenia handlowe jednej lub kilku firm; urzędnik komisarjatu; posłaniec publiczny.

Komisorjum, *łć.*, polecenie, dane do spełnienia upełnomocnienie do załatwienia interesów.

Komisowe, *łć.*, umówione wynagrodzenie za wykonane zlecenie a za pośrednictwo przy kupnie a. sprzedaży; procent umówiony na korzyść komisanta, strącany od cen za towary przez niego sprzedane; prowizja.

Komisowy, *łć.*, dany w komis: dom **k.** = załatwiający zlecenia i rozmaite interesy.

Komisówka, *fr.*, gatunek gruszki.

Komiśniak, *nm.*, skarbowy chleb razowy.

Komitat, *łć.*, okrąg administracyjny na Węgrzech pod władzą nadżupana, powiat.

Komitent, *łć.*, zamawiający, dający zlecenie, powierzający załatwienie swoich interesów.

Komitet, *łć.*, rada, złożona z przedstawicieli władz lub osób, wybranych do rozpatrywania jakich spraw a. wykonywania postanowień; zarząd obieralny jakiegoś stowarzyszenia a. klubu.

Komitetowy, *fr.*, dotyczący komitetu; *rzecz.*, członek komitetu.

Komitywa, *łć.*, zażyłość, przyjazne stosunki; orszak, otoczenie, drużyna, świta.

Komiwojażer, podróżujący ajent handlowy, starający ś. o zbyt towarów firmy, którą reprezentuje, przedstawiający próby tych towarów i przyjmujący obstalunki na nie.

Komizeracja, *łć.*, politowanie, współczucie.

Komizm, *gr.* — *p.* Komika.

Komnata, *łć.*, pokój, izba, stancja, gabinet.

Komocja, *łć.*, ruch, wstrząśnienie, wzruszenie, emocja.

Komoda, *fr.*, sprzęt domowy z szufladami jedna nad drugą na bieliznę i drobiazgi (f.) (*zdr.* **Komódka**).

Komodat, *łć.*, wygodzenie, użyczenie.

Komodatarjusz, *łć.*, wierzyciel.

Komodor, *ang.*, w Anglji i Ameryce dowódca eskadry.

Komonica, roślina z rodziny motylkowatych (fig.).

Komora, *gr.*, izba, alkierz, pokój bez pieca, śpiżarnia, garderoba, schowanie; przegroda; jama; urząd celny do pobierania cła od towarów; puste miejsce w kopalni, pozostałe po wybraniu pokładu; miejsce w broni gdzie ś. kładzie nabój; w *myśl.*, piersi dzikiego zwierza jako cel strzałów myśliwca; w *fiz.* ciemnia optyczna; **k.** so'na = skład soli.

Komorne, *gr.*, zapłata za mieszkanie.

Komornica, kobieta, nie mająca własnej chaty, lecz mieszkająca u kogo na komornym.

Komornik, *gr.*, urzędnik do wykonywania wyroków sądu, dotyczących dłużników; komisarz sądowy; dawniej przełożony nad komorą monarszą, szambelan; mieszkający „na komornym", lokator; sublokator.

Komosa, roślina z rodziny komosowatych (fig.).

Komosić, *ukr.*, narowić (konia) **k.** ś., srożyć ś., gniewać ś., dąsać ś., ociągać ś., bałamucić.

Komosowate rośliny, rodzina roślin dwuliściennych.

Komośliwy, *ukr.*, narowny; niespokojny, burzliwy.

Komórka, *gr.*, schowanko, składzik, izdebka; wygódka, ustęp; przegródka; nazwa tworów pęcherzykowatych, z których składa ś. organizm: **k.** zwierzęca i roślinna (fig.); **k.** sercowa = przegródka sercowa; **k-a** pszczelna=przegródka sześciokątna ulepiona z wosku przez pszczoły, z których składa ś. plaster w ulu; **k-i** do wynajęcia=rodzaj gry dziecięcej; (*zdr.* **Komóreczka**).

Komórkowaty, Komórkowy, *gr.*, podobny do komórek, składający się z komórek, pełen komórek, przegródek, poprzegradzany.

Kompacissent, *fr.*, współczujący jakiejś sprawie a. osobie, sympatyk.

Kompakt, *łć.*, ścisły.

Kompakty, *łć.*, paragrafy, artykuły; umowy, układy.

Kompan, Kompanjon, *łć.*, towarzysz, kolega.

Kompanijka, *łć.*, wesołe zebranie towarzyskie, zabawa, pijatyka.

Kompanja, *łć.*, towarzystwo, spółka, stowarzyszenie handlowe; oddział piechoty (100 do 200 ludzi); grono pątników, idących do miejsca świętego; zebranie towarzyskie, grono bawiących ś. wspólnie ludzi, grupa ludzi (dobrana, wesoła **k.**).

Kompanjon, *fr.*, wspólnik, uczestnik.

Kompańczyk, *łć.*, kozak rejestrowy.

Komparacja, *łć.*, porównanie.

Komparent, *łć.*, strona, osobiście stawająca, np. w sądzie.

Kompars, *fr.*, aktor, grający niemą a. podrzędną rolę na scenie, figurant, statysta; *przen.*, człowiek, nie odgrywający żadnej ważniejszej roli w życiu, przeciętny, pospolity, mierny.

Kompartyment, *fr.*, ozdoby boczne na tarczy herbowej; część wynikła z symetrycznego podziału powierzchni; przegródka (np. w szufladzie); część mieszkania (np. pokój); część wagonu (przedział); miejsce, pomieszczenie.

Komparycja, *łć.*, stawiennictwo osobiste strony przed sądem; początkowy ustęp podania do sądu, wymieniający strony, wytaczające sprawę.

Kompas, *łć.*, busola morska, zegar słoneczny (fig.).

Kompasja, *fr.*, współczucie, politowanie.

Kompatrjota, *łć.*, współziomek, rodak.

Kompatura, *łć.*, okładka książki, zeszytu.

Kompendjum, *łć.*, skrót, przewodnik, podręcznik, krótki zbiór.

Kompensacja, Kompensata, *łć.*, wyrównanie wzajemnych różnic, należności i pretensji; wynagrodzenie.

Kompensacyjny, Kompensyjny, *łć.*, *przym.* od Kompensacja; wahadło **k-e** — *p.* Kompensator.

Kompensator, *łć.*, wahadło tak zbudowane, że, pomimo zmian temperatury, zachowuje długość jednostajną.

Kompensować, *łć.*, nagradzać za uszczerbek, wyrównywać, potrącać należności wzajemne.

Kompetencja, *łć.*, zakres czyjej wiedzy, upoważniający do wyrokowania o czym, znajomość rzeczy; **k-e** = płaca dożywotnia wzamian za dobra, przez rząd zabrane.

Kompetent, Kompetytor, *łć.*, człowiek kompetentny; współubiegający ś., współzawodnik, rywal.

Kompetentny, *łć.*, mający prawo rozstrzygać daną sprawę; świadomy rzeczy, biegły.

Kompetować, *łć.*, należeć z prawa.

Kompilacja, *łć.*, utwór literacki a. naukowy, którego treść zestawiona jest z ustępów innych dzieł.

Kimpilator, *łć.*, autor, układający dzieła nie samoistnie, lecz z prac innych autorów.

Kompilować, *łć.*, robić kompilację.

Komplanacja, *łć.*, układ polubowny, kończący spór.

Komplanować, *łć.*, prowadzić układy, pertraktować.

Komplecik, *zdr.* od Komplet; mały zbiór, małe zebranie.

Kompleks, *łć.*, całość, skład, ogół, całokształt.

Kompleksja, *łć.*, budowa ciała; temperament, usposobienie.

Komplemencista, *fr.*, prawiący komplementy, pochlebnik.

Komplement, Kompliment, *fr.*, pochlebstwo, grzeczne słówka.

Komplementować, *fr.*, kogo: prawić komplementy, winszować mu.

Komplet, *łć.*, ogół osób potrzebnych do załatwiania jakiej sprawy; zupełność naznaczonej liczby; pełny zbiór jakich przedmiotów; całość; w teatrze: zapełnienie wszystkich miejsc przez widzów; pewna ilość uczniów a. uczennic, uczących ś. razem prywatnie.

Kompleta, *łć.*, ostatnie nabożeństwo wieczorne po nieszporach.

Kompletny, *łć.*, cały, zupełny, całkowity.

Kompletować, *łć.*, zbiór uzupełniać, dopełniać czym całość, ułożyć w całość.

Komplikacja, *łć.*, powikłanie, splątanie, złożoność; zbieg różnorodnych okoliczności, plączących kwestję.

Komplikować, *łć.*, wikłać, gmatwać, utrudniać przez przyłączenie s. czego.

Kompliment — *p.* Komplement.

Komplot, *fr.*, sprzysiężenie, spisek, zmowa.

Kompocik, *zdr.* od Kompot.

Komponent, *łć.*, pierwiastek, wchodzący w skład ciała złożonego.

Komponować, *łć.*, tworzyć, układać, snuć z wyobraźni dzieło sztuki; opowiadać rzeczy zmyślone; kłamać.

Komportacja, *łć.*, porozumienie ś.; przedstawienie dowodów.

Komportować, *łć.*, składać dowody, przedstawiać; **k. ś.** porozumiewać ś., znosić ś.

Kompost, *łć.*, nawóz z odpadków roślinnych i zwierzęcych, zmieszanych z ziemią, wapnem i t. p.

Kompostella, *hiszp.*—*p.* Aster.

Kompostować, *łc.*, użyźniać grunt za pomocą kompostu.

Kompot, *fr.*, owoce gotowane z cukrem; *żart.* **k.** szewcki = kapusta z kartoflami, melanż.

Kompotjera, *fr.*, szklane a. porcelanowe naczynie płaskie z przegrodami i rączką, do podawania kompotu (fig.); słoik do przechowywania kompotu.

Kompozycja, *łc.*, utwór, dzieło sztuki; utwór muzyczny; ćwiczenia szkolne na dany temat; układ utworu; tworzenie dzieła; zmyślenie; mieszanina metali, aljaż.

Kompozytor (forma ż. **Kompozytorka**), *łc.*, autor utworu muzycznego; twórca; kłamca.

Kompres, *fr.*, okład z płótna zmoczonego i wyciśniętego.

Kompresor, *łc.*, pompa powietrzna (pneumatyczna).

Komprobacja, *łc.*, potwierdzenie, przystanie na co.

Komprobować, *łc.*, potwierdzać, wznawiać, przystawać na co.

Kompromis, *łc.*, akt, mocą którego strony zgadzają ś. na załatwienie sporu sądem polubownym; zgodne zakończenie sporu; ugoda układ, porozumienie.

Kompromisarz, *łc.*, sędzia polubowny, arbiter, superarbiter.

Kompromisowy, *łc.*, pośredni, godzący sprzeczne zdania a. dążenia (układ **k.**, wniosek **k.**).

Kompromitacja, *łc.*, narażenie ś. na wstyd, śmieszność a. hańbę, zawstydzenie, ośmieszenie ś.

Kompromitować, *fr.*, zawstydzać, podawać na pośmiewisko, podawać w podejrzenie; **k.ś.**=narażać ś. na wstyd, na śmieszność, na hańbę.

Komput, *łc.*, poczet, liczba, rejest, etat; *przen.*, zastęp, siła liczebna; **k.** kościelny = rozkład świąt według biegu słońca i księżyca.

Komputować, *łc.*, obliczać; zbierać, uzupełniać.

Komputowiec, *łc.*, żołnierz komputowy.

Komputowy, *łc.*, etatowy, rejestrowy; wojsko **k-e** = dawne wojsko polskie stałe, utrzymywane ze skarbu.

Komtur, *nm.*, wyższa godność u Krzyżaków; przełożony nad okręgiem, dowodzący oddziałem wojska na wojnie — *p.* Komandor.

Komuna, *fr.*, gmina miejska, posiadająca samorząd; stowarzyszenie socjalistów i terorystów, dążące do przewrotu w stosunkach społecznych; powstanie w Paryżu w r. 1871, dążące do utworzenia samodzielnych gmin, połączonych w republikę federacyjną, na czele której stanęłaby gmina paryska.

Komunalny, *fr.*, *przym.* od Komuna; tyczący ś. gminy, należący do niej; **k.** *łc.*, *przym.* od Komunał; powszedni, pospolity, oklepany.

Komunał, *łc.*, zdanie znane przez wszystkich, oklepane, powszednie, ogólnik.

Komunard, *fr.*, zwolennik zasad, głoszonych przez komunę paryską 1871 r.; komunista.

Komunik, *łc.*, rycerz jezdny, kawalerzysta; kawalerja, konnica; **k-em** = konno, lekko bez wozów; **k.** niebieski = zastęp, chór aniołów.

Komunikacja, *łc.*, wzajemne udzielanie wiadomości; związek, stosunek; drogi lądowe i morskie, poczty, telegrafy, telefony.

Komunikant, *łc.*, opłatek konsekrowany przy Mszy św., ten, kto przystępuje do Komunji św.

Komunikat, *łc.*, dokument, udzielany stronie drugiej, do rozpatrzenia; wiadomość udzielana półurzędownie pismom.

Komunikować, *łc.*, przyjmować Komunję św.; udzielać jakiej wiadomości; **k. ś.**, znosić ś. z kim, mieć z kim stosunki; łączyć ś. jakim przejściem z innym miejscem.

Komunista, *łc.*, zwolennik komunizmu; **k.** anarchista=nazwa przybierana przez opryszków, napadadających z rewolwerami na mieszkania i sklepy w celu grabieży.

Komunistyczny, *łc.*, *przym.* od Komunizm.

Komunizm, *łc.*, teorja ustroju społecznego, głosząca zrównanie stanów, zniesienie osobistego mienia i wspólne używanie własności, kolektywizm.

Komunja św., *łc.*, Najświętszy Sakrament Ciała i Krwi Pańskiej.

Komutator, *łc.*, przyrząd do przerywania a. zmiany kierunku prądu elektrycznego.

Komysz, *tur.*, zarośla, gęstwina.

Komysznik, *tur.*, rabuś, rozbójnik, zbir, ukrywający ś. w komyszach.

Komyśny chleb, *nm.*, chleb żołnierski.

Komża, *łc.*, krótka biała szata (skrócona alba), używana przez kapłanów i przez świeckich, posługujących kapłanowi przy sprawowaniu obrzędów świętych (fig.) (*zdr.* **Komeżka**).

Konać, kończyć życie, dogorywać, umierać; *przen.*, milknąć, zamierać, ustawać.

Konak, *tur.*, pałac, rezydencja, dworzec; dworzec kolejowy.

Konar, wielka gałąź, wyrastająca bezpośrednio z pnia; **k-ry** rogi jelenie.

Konarzysty, rozłożysty.

Koncedować, *łc.*, ustępować, dozwalać, przystawać na co.

Koncelebrować, *łc.*, współuczestniczyć w celebrowaniu.

Koncentracja, *łc.*, skupienie, gromadzenie do jednego punktu środkowego, zogniskowanie,ześrodkowanie, napływ, pościąganie w jedno miejsce (np. wojska); łączenie ś., jednoczenie ś. stronnictw, przedsiębiorstw w jednym głównym celu; nasycanie roztworu, zgęszczenie.

Koncentrować, *łc.*,ześrodkowywać, skupiać w jednym punkcie; zgęszczać; **k. ś.** skupiać ś., skupiać swe siły.

Koncentryczny, *łc.*, współśrodkowy, mający wspólny środek (koła **k-e**). **k.** ogień=wystrzały z różnych stron, skierowane ku jednemu punktowi; **k.** ruch=ruch dośrodkowy; **k-a** nauka=nauczanie, wychodzące od rzeczy najbliższych i powoli rozszerzające ten zakres.

Koncepcista, **Koncepciarz**, *łc.*, sadzący ś. na żartobliwe koncepty, na dowcip, dowcipniś.

Koncepcja, *łc.*, pomysł, plan, projekt jakiej pracy, jakiej nowej teorji, zajście w ciążę, poczęcie.

Koncepista, *łc.—p.* Koncypista.

Koncepować, *łc. p.* Koncypować.

Koncept, *łc.*, pomysł; pierwszy szkic, bruljon, odręczny projekt jakiego pisma; żart, dowcip; wesołe usposobienie.

Konceptować, *łc.*, ruszać konceptem; zamyślać coś, planować.

Konceptowy, *przym.* od Koncept; **k.** papier = zwyczajny papier do pisania (na koncepty czyli bruljony); urzędnik **k.** = umiejący sporządzać pisma urzędowe.

Koncept-praktykant, *łc.*, aplikant biurowy.

Konceptualizm, **Konceptyzm**, *łc.*, teorja, podług której idee ogólne są wrodzone i niezależne od spostrzeżeń zmysłowych.

Koncert, *łc.*, wykonanie artystyczne utworów muzycznych przez jednego lub wielu muzy-

ków a. śpiewaków wobec zgromadzonych słuchaczów; większy utwór muzyczny popisowy; porozumienie, zgodne działanie między mocarstwami; dać **k.** = zrobić coś wzorowo, na podziw.

Koncertacja, *łć.*, ociąganie się, wzdraganie ś.

Koncertant, Koncercista, *fr.*, artysta, dający koncert a. biorący udział w koncercie (forma ż. **Koncertantka**).

Koncertmistrz, *nm.*, przewodnik, dyrektor koncertu; pierwszy skrzypek w orkiestrze.

Koncertować, *fr.*, dawać koncert.

Koncertowo, *fr.*, popisowo, doskonale, świetnie.

Koncerz, *czes.*, długa dzida; wielki, ciężki miecz obosieczny, używany przez husarzy (fig.).

Koncesja, *łć.*, przyzwolenie, przywilej na jakie przedsiębiorstwo, wydany przez władzę; ustępstwo, ustąpienie (*zdr. żart.* **Koncesyjka**).

Koncesjonarjusz, *łc.*, ten, komu udzielono koncesji, przywileju, pozwolenia.

Koncesjonować, *łć.*, udzielać na co koncesję.

Koncesjonowany, *łć.*, istniejący na zasadzie koncesji rządowej (zakład **k.**, przedsiębiorstwo **k-e**).

Koncha, *gr.*, skorupa mięczaka, muszla, małżowina (fig.); **k.** uszna = zewnętrzna część ucha.

Konchit, Konchjolit, *gr.*, skamieniałość muszlowa.

Konchoida, *gr.*, linja krzywa, ślimakowata (4-go stopnia), leżąca na płaszczyźnie, obmyślona celem rozwiązywania takich zadań jak: trysekcja kąta płaskiego, zdwajanie sześcianu i in.

Konchologja, *gr.*, nauka o muszlach.

Koncyljacyjny, *łć.*, zgodny, pojednawczy.

Koncyljarny, *przym.* od Koncyljum; spory **k-e** = toczące ś. na koncyljach duchownych.

Koncyljum, *łć.*, zgromadzenie dostojników kościelnych dla narad w rzeczach wiary; sobór.

Koncypista, Koncepista, Koncypjent, *łć.*, urzędnik, który samodzielnie układa referaty; referent; kancelista, wprawiający ś. w układanie referatów.

Koncypować, *łć.*, obmyślać układać w myśli, referować, redagować.

Kondel, *zdr.* **Kondlik**—*p.* Kundel.

Kondemnata, Kondemnacja, *łć.*, wyrok skazujący, wydany zaocznie z powodu niestawienia ś. w sądzie. potępienie.

Kondensacja, *łć.*, zgęszczenie, skroplenie gazów, pary.

Kondensator, *łć.*, przyrząd do zgęszczania i skraplania pary; przyrząd złożony z dwu płyt metalowych, oddzielonych złym przewodnikiem do zbierania znacznej ilości elektryczności, zgęszczacz (fig.).

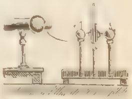

Kondensować, *łć.*, poddawać kondensacji.

Kondescencja, *łć.*, zjechanie sądu na grunt dóbr, co do których zachodzi spór.

Kondescensorjalny, *łć.*, zjazdowy.

Kondolencja, *łć.*, okazanie współczucia, współubolewanie.

Kondolencyjny, *łć.*, okazujący współczucie.

Kondonacja, *łć.*, przebaczenie.

Kondor, *peruw.*, ptak drapieżny dzienny z rodziny sępów (fig.).

Kondotjer, *wł.*, dowódca bandy zbrojnej we Włoszech

w XIV i XV wieku, przyjmujący służbę u każdego, kto lepiej zapłacił.

Konduita, *fr.*, prowadzenie się, zachowanie ś., sprawowanie.

Kondukt, *łć.*, uroczysty żałobny pochód, orszak pogrzebowy; księża, idący przed pogrzebem; śpiewy w kościele przy zwłokach zmarłego, przed ich wyprowadzeniem; wogóle orszak.

Konduktor, *łć.*, pomocnik inżyniera, mający nadzór nad robotami; ochotnik wojskowy z korpusu inżynierów; urzędnik, odbierający bilety a. opłatę za przejazd w pociągu kolejowym, tramwaju, omnibusie itp.; przewodnik w maszynie elektrycznej (f.); piorunochron.

Kondycja, *łć.*, warunek w umowie: stan, położenie, stanowisko społeczne: byt; miejsce nauczyciela domowego; posada; obowiązek, służba, zajęcie; starać ś. o **k-ę** = o posadę czasową.

Kondycjonować, *łć.*, być na kondycji, być w kondycji.

Kondygnacja, *łć.*, przedziały, znajdujące ś. jedne nad drugiemi, półki; piętra w budynku, w klatkach schodowych, w wieżach; stopnie; wiązania z belek.

Kondykt, Kondyktamen, *łć.*, zmowa, spisek.

Kondylomat, *gr.*, brodawkowata narośl mięsna syfilityczna, szyszkowina.

Kondyscypuł, *łć.*, współuczeń, kolega szkolny.

Koneksja, *łć.*, znajomości, stosunki rodzinne a. przyjacielskie z osobami wpływowemi.

Konesament, *fr.*—*p.* Konosament.

Konesans, *fr.*, znajomość.

Koneser, Konesor, *fr.*, znawca.

Konetabl, *fr.*, naczelny wódz w daw. Francji.

Konew, Konwia, naczynie do płynów w kształcie wielkiej konewki (fig.); deszcz leje jak z **konwi**=pada bardzo obficie.

Konewka, *nm.*, naczynie bednarskie a. blaszane, z uchem, do noszenia płynów (fig.); **k.** do polewania = polewaczka u dołu szersza z zagiętą szyjką do polewania (*zdr.* **Koneweczka**).

Konfederacja, *łć.*, związek państw, stanów a. prowincji czasowy a. stały; związek obywateli w celach politycznych, sprzymierzenie; **k.** gieneralna stanów = ustawa sejmu konwokacyjnego; sejm pod **k-ą** = taki, na którym rozstrzygała prosta większość głosów, na którym nie przysługiwało nikomu prawo liberum veto.

Konfederacyjny, *łć.*, *przym.* od Konfederacja.

Konfederat, *łć.*, sprzymierzony, związkowy; uczestnik konfederacji; żołnierz konfederacji.

Konfederatka, *łć.*, czapka z dnem kwadratowym, obłożona barankiem, rogatywka (fig.).

Konfederować się, *łć.*, łączyć ś., tworzyć związek, sprzymierzać ś.

Konfekcja, *łć.*, gotowe ubranie damskie, okrycia, stroje; przybory toalety damskiej, jak wstążki, koronki i t. p.

Konfekty, *łć.*, cukry, owoce smażone w cukrze.

Konferencja, *łć.*, narada; narada dyplomatycznych przedstawicieli mocarst; nauka duchowna ustna, w rodzaju odczytu; rozprawa religijna

Konferować, *łć.*, naradzać ś.; porozumiewać ś ; traktować, przeznaczać, ofiarować, zdawać na kogo.

Konfesata, *łć.*, zeznanie, wyznanie, wyspowiadanie ś.; wziąć kogo na **k-ę** = wybadać kogo, wyciągnąć przyznanie ś., zmusić do wyznania za pomocą tortur.

Konfesja, *łć.*, wyznanie wiary, wyznanie religijne.

Konfesjonał, *łć.*, budka odgrodzona w kościele katolickim, gdzie kapłan słucha spowiedzi (fig.); *przen.*, spowiedź.

Konfesjonista, *łć.*, należący do konfesji, dysydent.

Konfesor, *łć.*, spowiednik.

Konfesyjny, *łć.*, wyznaniowy; szkoła **k-a**=szkoła dla dzieci, wyznających jednakową religję, prowadzona w duchu tej religji.

Konfidencja, *łć.*, zażyłość, poufałość; zwierzenie poufne; wiadomość powierzona w zaufaniu.

Konfidencjonalnie, *łć.*, poufnie, poufale.

Konfident, *łć.*, powiernik; zausznik, poufalec.

Konfidować, *łć.*, ufać, wierzyć; zawierzyć, zwierzyć ś.

Konfiguracja, *łć.*, ukształtowanie, układ plastyczny; *przen.*, układ stosunków.

Konfirmacja, *łć.*, potwierdzenie wyroku; utwierdzenie w wierze; u ewangielików: uroczystość ponowienia przymierza chrztu i wyznanie wiary przed pierwszą Komunją.

Konfirmand a. **Korfirmant,** *łć.*, przystępujący do pierwszej Komunji (u ewangielików).

Konfirmator, *łć.*, potwierdzający, potakujący.

Konfirmować, *łć.*, potwierdzać.

Konfiskata, Konfiskacja, *łć.*, zabranie przez władzę przedmiotu, którego posiadanie jest niedozwolone a. stanowi istotę przestępstwa; zabranie majątku na rzecz skarbu za przestępstwo polityczne.

Konfiskować, *łć.*, zabierać na rzecz skarbu własność prywatną za karę; *żart.* zabierać rzecz cudzą wbrew chęci właściciela.

Konfitury, *fr.*, owoce, w cukrze smażone; piękna **k-a!**=przykra sprawa.

Konflagracja, Konflagrata, *łć.*, pożar, pogorzel; podpalenie, spalenie; wypłata ubezpieczeniowa za pogorzel.

Konflikt, *łć.*, zatarg, spór, starcie ś. interesów sprzecznych; zawikłanie.

Konfluencja, *łć.*, zbieg, spływ, zlanie ś. (np. dwu rzek).

Konformacja, *łć.*, układ, ukształtowanie ś., zgadzanie ś., podobieństwo.

Konformista, *wł.*, wyznawca religji panującej w Anglji.

Konformować się, *łć.*, stosować ś., naginać ś.

Konfortatywa, *łć.*, lekarstwo wzmacniające, podniecające.

Konfrater, *łć.*, członek bractwa; towarzysz, kolega.

Konfraternia, *łć.*, bractwo świeckie a. religijne; związek, stowarzyszenie.

Konfrontacja, *łć.*, stawiennictwo do oczu dla sprawdzenia, sprawdzenie, porównanie.

Konfrontować, *łć.*, sprawdzać przez powołanie do stawiennictwa naocznego a. przez porównanie dokumentów, kopji z oryginałem.

Konfucjonizm, miłość ludzkości, humanitaryzm w połączeniu z zasadą utylitaryzmu.

Konfudować, Konfundować, *łć.*, mieszać, zawstydzać, ambarasować, zbijać z tropu.

Konfutacja, *łć.*, odparcie zarzutów, zbijanie dowodzeń przeciwnika.

Konfuzja, *łć.*, zmieszanie, zakłopotanie, zawstydzenie, zamieszanie; chaos, nieład, niepokój.

Kongielacja, *łć.*, w *archit.*, ozdoba w kształcie sopla w stylu rokoko.

Kongielator, *łć.*, zamrażacz, przyrząd do wyrobu sztucznego lodu za pomocą eteru.

Kongiestja, *łć.*, chorobliwy napływ krwi do naczyń krwionośnych jakiego organizmu.

Konglomeracja, *łc.*, skupienie, zlepek; zlepianie z różnorodnych części.

Konglomerat, *łc.*, zlepek; skała, stanowiąca zlepek odłamków różnych skał, zlepieniec.

Konglutyn, *łc.*, gatunek białka roślinnego.

Konglutynacja, *łc.*, zlepianie, spajanie, sklejanie.

Kongregacja, *łc.*, zgromadzenie, stowarzyszenie, bractwo duchowne; **k.** kardynałów, wydział kolegjum kardynalskiego w Rzymie.

Kongregacjonalista, *łc.*, w Anglji członek stowarzyszenia odrzucającego władzę biskupią.

Kongregacjonalizm, *łc.*, w Anglji sekta religijna, w której każda kongregacja zawiaduje swemi sprawami niezależnie od innych i nie uznaje władzy hierarchji episkopalnej.

Kongregacjonista, *łc.*, członek kongregacji, szczególnie jezuickiej.

Kongres, *łc.*, zjazd monarchów lub ich pełnomocników dla narad w sprawach międzynarodowych i politycznych; zgromadzenie prawodawcze w Ameryce; we Francji zgromadzenie deputowanych i senatorów razem; zjazd (uczonych, przemysłowców i t. p.) dla narad.

Kongresista, Kongresowicz, *łc.*, uczestnik kongresu.

Kongresówka, nazwa dzisiejszego Królestwa Polskiego, utworzonego na kongresie wiedeńskim 1815 r., zwanego stąd Królestwem Kongresowym.

Kongresywny, *łc.*, federacyjny.

Kongrewski druk, sposób drukowania kilkoma kolorami odrazu; **k-ie** race = palne, rakiety dalekonośne, zapalające.

Kongrua, *łc.*, płaca, pobierana przez księdza.

Kongruencja, *łc.*, zgodność, przystawanie, podobieństwo.

Kongruentny, *łc.*, w *mat.* przystający (o figurach i liczbach).

Kongruizm, *łc.*, skuteczność łaski bożej bez naruszenia wolnej woli człowieka.

Koniak, *fr.*, wódka dystylowana z przefermentowanego soku winogronowego.

Koniarek, chłopak od koni, pastuch koni.

Koniarka, na kolei: wagon dla koni.

Koniarstwo, zamiłowanie w koniach; sport koński.

Koniarz, ten, co lubi konie, handlarz koni; pasterz koni, złodziej koni, koniokrad.

Koniądz, *skand.*, konny, książę, wódz.

Koniczek, *zdr.* od Koń; mały konik.

Koniczny, *łc.*, stożkowaty.

Koniczyna, roślina pastewna z rodziny motylkowatych (fig.).

Koniczysko, *zgr.*, *pogard.* od Koń.

Konidometr, *gr.*, narzędzie do mierzenia zawartości cukru w roślinie.

Koniec, punkt gdzie ś. kończy długość jakiej rzeczy; szpic; kres, kraniec; ostatnia część, zakończenie (**k.** powieści); od **k-ca** do **k-ca** = od początku do ostatka; szary **k.** = miejsce ostatnie, poślednie; wiązać **k.** z **k-em** = ledwo wystarczać na swoje potrzeby; z **k-ca** świata = z dalekich stron; **k.** świata = kres jego istnienia; **k.** świata! *wykrz.* = rzecz niebywała; **k.** życia = śmierć, zgon; **k.** miesiąca, roku = ostatnie dni miesiąca, roku; na **k-cu** języka = należy pytać; mieć co na **k-cu** języka = nie módz sobie na razie przypomnieć; nie móc z kim dojść do **k-ca** = do ładu, do porozumienia; liczba, lik, miara; bez **k-ca** = mnóstwo; wynik, rozwiązanie, obrót (rzecz ta wzięła, miała niedobry

k.); cel, zamiar, zamysł: tym **k-em** a. na ten **k.**=w tym celu; *przysł.*, **nakoniec**, w końcu, na końcu; **k. k-em** albo **k. k-ów** = ostatecznie, wreszcie; w ostatnim razie, na upartego; tak ma być i **k.**! = ostateczne postanowienie.

Koniecznie, *przysł.* od Konieczny; nie **k.** = nie ze wszystkim, niezupełnie, nieszczególnie.

Konieczność, potrzeba nagląca, nieodzowność; mus; w logice: niemożebność czego przeciwnego a. sprzecznego.

Konieczny, bez którego nie można ś. obejść; nieodzowny, niezbędny, nieuchronny, nieunikniony, bezwarunkowy.

Konifery, *łć.*, drzewa iglaste, szyszkorodne

Koniferyna, *łć*, glukozyd znajdujący ś. w drewnie drzew iglastych.

Konik (*zdr.* od Koń) mały koń, źrebak; kij, na którym małe dzieci jeżdżą; haczyk od haftki; podstawa w skrzypcach, ponad którą spoczywają struny; **k.** morski albo pławikonik, rodzaj ryby morskiej (f.);

k. zwierzyniecki, zabawa ludowa w Krakowie po święcie Bożego Ciała; *przen.*, ulubiony przedmiot rozmowy, o którym coraz się mówi; **k.** polny, owad prostoskrzydły, skaczący (fig.); figura w szachach, skoczek (fig.).

Konikowy, zadanie **k-we** w szachach.

Konina, mięso końskie.

Koniokrad, Koniokradca, złodziej koni.

Koniopłoch, Konistrach, *bot.*, roślina z rodziny baldaszkowych.

Konisko, *zgr.* od Koń; koń zbiedzony, godny politowania.

Konitrud, roślina z rodziny trędownikowatych (fig.).

Koniuch, Koniucha, pasterz koni; gatunek ptaka drapieżnego (kaniuk).

Koniuszek, Koniuszczek, *zdr.* od Koniec; sam koniec jakiej rzeczy, sam czubek.

Koniuszy, przełożony nad końmi i stajniami na dworze królewskim a. wielkopańskim; godność dworska (w. koniuszy).

Koniuszyc, syn koniuszego.

Konjektura, *łć.*, domysł, przypuszczenie, prawdopodobieństwo; wniosek oparty na przypuszczeniu, na prawdopodobieństwie.

Konjugacja, *łć.*, odmiana czasowników (słów), czasowanie.

Konjugować, *łć.*, odmieniać czasownik przez czasy, osoby i liczby.

Konjunkcja, *łć.*, związek, liga, koalicja, sojusz; zmowa, spisek; takie stanowisko dwu planet, że obie mają jednakową długość astronomiczną czyli znajdują ś. na jednej płaszczyźnie prostopadłej do ekliptyki; inaczej: połączenie; w *gram.*, spójnik.

Konjunktura, *łć.*, zbieg okoliczności, traf, obrót rzeczy; widoki, nadzieje ogół przyczyn, powodujących zwyżkę a. zniżkę cen (towarów, pracy, stopy %-ej i t. p.).

Konjunktyw, *łć.*, tryb łączący w konjugacji.

Konjuracja, *łć.*, spisek, sprzysiężenie.

Konkieta, *fr.*, podbój serca, zdobycie panny a. kawalera, zniewolenie sobie, podobanie się.

Konklawe, *łć*,. miejsce, gdzie zamknięci kardynałowie obierają papieża; zgromadzenie kardynałów, zebranych w tym celu.

Konkludować, *łć.*, wyprowadzać ostateczne wnioski, streszczać, zakończyć mowę, rozprawę.

Konkluzja, *łć.*, zakończenie, np. mowy, rozprawy; wynik rozumowań, wniosek ostateczny, uchwała.

Konkokcja, *łć.*, trawienie, strawność.

Konkomitacja, Konkomitatywa, *łć.*, zaopinjowanie przez władzę prośby a. podania, przesłane z raportem do władzy wyższej.

Konkordancja, *łć.*, zgodność; porównanie ustępów, zgadzających się dosłownie, traktujących o jednym i tym samym przedmiocie **k.** biblijna, alfabetyczny wykaz wyrazów a. sentencji, zawartych w Biblji, ze wskazaniem miejsca, gdzie się znajdują.

Konkordans, *łć.*, w *druk.*, czcionka a. justunek 36-punktowy.

Konkordat, *łć.*, ugoda, traktat papieża z rządem w rzeczach, dotyczących Kościoła; układ zawarty między upadłym handlowo dłużnikiem a jego wierzycielami w postępowaniu upadłościowym.

Konkordja, *łć.*, zgodność, zgoda, jedność.

Konkordować, *łć.*, porównywać, sprawdzać; **k. ś.** = zgadzać ś.

Konkrecjanin, *łć.*, zwolennik poglądu filozoficznego, utrzymującego, że dusza wzrasta razem z ciałem.

Konkret, *łć.*, pojęcie ściśle odpowiadające przedmiotowi rzeczywistemu (przeciwieństwo: abstrakt).

Konkretnie, *łć.*, istotnie, pewnie, rzeczywiście.

Konkretny, *łć.*, podpadający pod zmysły, pod doświadczenie, dotykalny, ujęty, rzeczywisty; ściśle określony, oparty na zasadach pewnych, liczący ś. z rzeczywistością (np. wniosek, wywód).

Konkretyzować, *łć.*, nadawać pojęciu oderwanemu cechy rzeczywistości.

Konkubina, *łć.*, nałożnica.

Konkubinat, *łć.*, pożycie nieślubne.

Konkurencja, *łć.*, współzawodnictwo, współubieganie ś.; przyczynianie ś do wspólnych kosztów na utrzymanie szkół, dróg i t. p.; wolna **k.**=nie skrępowana przepisami państwowemi.

Konkurencyjny, *łć.*, *przym.* od Konkurencja; **k-e** ceny, możliwie najniższe ceny; **k-e** powinności=zobowiązanie (gmin, osób) należenia do wspólnych wydatków na kościoły, szkoły i t. p.

Konkurent, *łć.*, współzawodnik, rywal; starający się o pannę.

Konkurować, *łć.*, współzawodniczyć, rywalizować, ubiegać ś., starać ś. o upodobaną kobietę niezamężną a. wdowę, celem poślubienia jej

Konkurs, *łć.*, współubieganie ś. o urząd, o nagrodę za jaką pracę; wystąpienie sądowe wierzycieli przeciwko niewypłacalnemu dłużnikowi.

Konkursowy, *przym.* od Konkurs; **k-a** komisja=złożona z osób, posiadających zaufanie i znających ś. na rzeczy, którą mają oceniać dla rozsądzenia konkursu (sąd **k.**); **k-a** praca=ubiegająca ś. o nagrodę wyznaczoną; **k-a** masa — *p.* Masa.

Konkury (-ów), *fr.*, *blp.*, ubieganie ś. o rękę panny, zaloty.

Konkwistador, *hiszp.*, zdobywca, zaborca.

Konneksja, *łć.*—*p.* Koneksja.

Konnetabl, *fr.*—*p.* Konetabl.

Konnica, wojsko konne, jazda, kawalerja.

Konniwencja, *łć.*, konszachty, wspólnictwo.

Konno, *przysł.*, wierzchem, na koniu.

Konnojezdka, aktorka cyrkowa, woltyżerka, amazonka.

Konny, jadący na koniu, jezdny; wojsko **k-e** = konnica, jazda; kolej **k-a** = wagony toczące ś. po

szynach a ciągnione końmi; **k.** (-ego), jeździec, posłaniec na koniu, żołnierz jezdny, kawalerzysta.

Konoid, Konojda, *łć.*, ciało stożkowate.

Konopaczyć, Konopacić, utykać szpary w ścianach d.ewnianych konopiami.

Konopiasty, Konopiaty, podobny do konopi.

Konopiatka, gatunek gruszki.

Konopie (-i), *blp.*, roślina z rodziny konopiowatych (fig.); włókna rośliny **k-i,** używane do wyrobu sznurów i płótna; wyskoczył jak Filip z **K-i,** właściwie: jak filip (t. j. zając) z **k-i** (t. j. z gaju konopnego, gdzie bezpiecznie siedział), wyrwał ś. nie w porę ze swoim zdaniem.

Konopiowate rośliny, rodzina roślin kwiatowych dwuliściennych.

Konopniczek, ptak makolągwa.

Konopnik, powróz konopny.

Konopny, Konopiany, *przym.* od Konopie.

Konosament, Konosement, *fr.*, cedułа handlowa, wystawiona przez kapitana statku handlowego, tycząca ś. przyjętych towarów; list frachtowy morski.

Konotatka, *fr.*, notatka zapiska

Konotować, *łć.—p.* Notować.

Konował, lekarz zwierząt, weterynarz; partacz, leczący bydło i konie; *przen.*, zły lekarz.

Konrektor, *łć.*, współzarządca szkoły.

Konsekracja, *łć.*, poświęcenie chleba i wina podczas Mszy św; ceremonja poświęcenia kościoła, biskupa.

Konsekrant, Konsekrator, *łć.*, kapłan, dopełniający konsekracji.

Konsekrat, *łć.*, biskup, którego konsekrują.

Konsekrować, *łć.*, wykonywać konsekrację, poświęcać uroczyście.

Konsekwencja, *łć.*, następstwo, wynik logiczny, skutek danej przyczyny; zgodność wyniku z założeniem; postępowanie zgodne z zasadami.

Konsekwentnie, *łć.*, logicznie.

Konsekwentność, *łć.*, zgodność następnych myśli lub czynów z poprzedniemi, logiczność.

Konsekwentny, *łć.*, wynikający z naturalnego porządku rzeczy, logiczny; zgodny w myślach i czynach z wyznawanemi zasadami.

Konsens, *łć.*, przyzwolenie władzy, nadanie pozwolenia na prowadzenie przedsiębiorstwa, zgoda.

Konsensowy, *łć.*, *przym.* od Konsens; **k.** rzemieślnik= nie należący do cechu a. prowadzący warsztat na mocy konsensu.

Konserwacja, *łć.*, utrzymywanie czego w całości, w porządku, w dobrym stanie, ochrona przed zniszczeniem.

Konserwator *łć.* (forma ż. **Konserwatorka**), nadzorca, czuwający nad całością i dobrym stanem zbiorów sztuki, gabinetów naukowych, muzeów, pomników i t. p.; kustosz.

Konserwatorjum, *łć.*, wyższa szkoła muzyczna.

Konserwatysta, *łć.*, przeciwnik reform i postępu; zachowawca dawnych obyczajów, dawnych form politycznych; *żart.*, ten, co skończył konserwatorjum muzyczne (forma ż. **Konserwatystka**).

Konserwatywny, *łć.*, zachowawczy, przeciwny reformom.

Konserwatyzm, *łć.*, dążenie do utrzymania istniejącego stanu rzeczy; niechęć ku wszelkiej nowości, zmianie, reformie w ustroju społecznym; zachowawczość.

Konserwować, *łć.*, przechowywać, utrzymywać w całości, w dobrym stanie, ochraniać od zepsucia, zniszczenia.

Konserwy, *łć.*, owoce, jarzyny,

mięso przyrządzone i przechowane tak, aby ś. nie psuły przez dłuższy przeciąg czasu; okulary kolorowe, ochraniające wzrok.

Konskrypcja, *łć.*, coroczne powoływanie młodzieńców do odsłużenia powinności wojskowej, pobór do wojska, spis, branka; wykaz, spis.

Konskrypcjonista, *łć.*, podlegający konskrypcji, popisowy, rekrut.

Konskrypcyjny, *przym.* od Konskrypcja; poborowy.

Konsola, *fr.*, podstawa ozdobna do pomieszczenia na niej zegara, wazonu, popiersia i t. p. (fig.); ozdoba rzeźbiona, podtrzymująca gzymsy, kapitele okienne i t. p.; lekki stolik o dwuch nogach, przybity do ściany zwykle pod zwierciadłem; wązki stolik u lustra stojącego.

Konsolacja, *łć.*, pocieszenie, pociecha; poczęstunek, stypa; mały datek pieniężny; dzieci, potomstwo.

Konsole, Konsolidy, *fr.*, papiery procentowe państwowe, powstałe z połączenia kilku pożyczek państwowych terminowych, zamienionych na nieumarzalny papier procentowy.

Konsolidacja, *łć.*, złączenie, zlanie, ujednostajnienie, upewnienie, ubezpieczenie długu państwowego na pewnych stałych dochodach; wzmocnienie, stężenie.

Konsolidować, *łć.*, mocno połączyć, zespolić, zjednoczyć, utrwalić; przekształcić dług państwowy dawny, zabezpieczając ten dług a. procenty od niego na innych dochodach państwa.

Konsolka, *fr*, *zdr.* od Konsola; w grze w preferansa: kara zapisywana przez dającego karty na grającym, gdy nie wziął zapowiedzianej liczby lew.

Konsolować, *fr.*, pocieszać.

Konsoma, *fr.*, buljon suchy w tabliczkach.

Konsomacja, *fr.*, zużycie, spożycie; to, co gość zjadł w jadłodajni i za co płaci należność; strata, brak skutkiem używania.

Konsonans, *łć.*, w muzyce dwa lub więcej tonów, które tworzą akord skończony, zwany doskonałym; harmonijna zgodność tonów; zgodność, doskonałość.

Konsonanta, *łć.*, spółgłoska.

Konsonantyzm, *łć.*, zbieg spółgłosek w wyrazie a. w sylabie.

Konsorcjum, *łć.*, spółka, stowarzyszenie kilku przedsiębiorców dla przeprowadzenia jakiego interesu handlowego albo bankierskiego.

Konspekcja, *łć.*, dozór.

Konspekt, *łć.*, wykaz, spis, przegląd; wyciąg, streszczenie.

Konspiracja, *łć.*, sprzysiężenie, spisek.

Konspirator, *łć.*, spiskowiec.

Konspirować, *łć.*, knuć spiski.

Konstabl, *ang.*, policjant, milicjant; mający nadzór nad armatami na okręcie: puszkarz.

Konstatować, *fr.*, stwierdzać, sprawdzać, zaznaczać, wykazać istnienie faktu.

Konstelacja, *łć.*, grupa gwiazd stałych, tworzących pewną figurę i mających odpowiednią nazwę, gwiazdozbiór; mniemany układ gwiazd w chwili czyjego przyjścia na świat, mający być znakiem szczęśliwym a. nieszczęśliwym; *przen.*, stan rzeczy, wynikający ze zbiegu wypadków, z różnych warunków, z ugrupowania ś. żywiołów przyjaznych i nieprzyjaznych.

Konsternacja, *łć.*, przerażenie, osłupienie z przestrachu; przygnębiające, przykre zdumienie; zażenowanie ś., zakłopotanie.

Konstrukcja, *łć.*, budowa, układ, ustrój, skład; utworzenie całości

z danych części; szyk gramatyczny wyrazów, zdań.

Konstrukcyjny, *łc.*, wyprowadzający całość z danych części; **k-y** rysunek = rysunek, wykonany przy pomocy linji i cyrkla podług wskazań gieometrji; **k-e** zadanie = zadanie na rysunek konstrukcyjny.

Konstruktor, *łc.*, zestawiający, planujący konstrukcję i wykonywający a. kierujący wykonaniem.

Konstruktywny, *łc.*, tyczący ś. konstrukcji, biegły w konstruowaniu.

Konstruować, *łc.*, budować, składać z oddzielnych części.

Konstrykcja, *łc.*, ściąganie się, kurczenie, ograniczenie, skrępowanie bandażem.

Konstypacja, *łc.*, zatwardzenie.

Konstytuanta, *fr.*, ustawodawcze zgromadzenie złożone z przedstawicieli ludu w celu określenia przyszłego ustroju państwa i formy rządu.

Konstytucja, *łc.*, ustawa państwowa, dopuszczająca wybranych przez naród przedstawicieli do udziału w rządzie i prawodawstwie; forma rządu, ustawa, prawo; budowa fizyczna człowieka; usposobienie; skład ciała, organizmu; organizacja.

Konstytucjonalista, *łc.*, niezawisły członek stronnictwa republikańskiego.

Konstytucjonalizm, *łc.*, teorja polityczna, uważająca monarchję konstytucyjną za najlepszą formę rządu.

Konstytucyjny, *łc.*, ograniczony ustawami prawodawczemi; zgodny z konstytucją.

Konstytuować, *łc.*, ustanawiać, organizować, urządzać, tworzyć, zawiązywać; przetwarzać ustrój polityczny zgodnie z zasadami konstytucjonalizmu; wprowadzać kogo na stanowisko, na godność.

Konsubstancjonalny, *łc.*, spółistotny.

Konsukcesor, *łc.*, współdziedziczący.

Konsul, *łc.*, najwyższy urzędnik w starożytnej rzeczypospolitej rzymskiej; najwyższy urząd we Francji od 1800—1805 r; przedstawiciel państwa przy obcym rządzie, opiekujący ś. sprawami handlowemi i interesami poddanych mocarstwa, które reprezentuje; rajca, radny (miejski); doradca prawny; **k.** sportowy = stały reprezentant Towarzystwa sportowego w miejscowości, nie będącej siedzibą tegoż Towarzystwa.

Konsularja, *łc.*, dawne akta ratuszowe.

Konsularny, *łc.*, *przym.* od Konsul; dotyczący konsula a. konsulatu.

Konsulat, *łc.*, biuro konsula, tytuł rządu z czasów pierwszej rzeczypospolitej francuskiej.

Konsulent, *łc.*, doradca.

Konsulta, *wł.*, rada, obrady; izba sądowa we Włoszech i w Szwajcarji.

Konsultacja, *łc.*, narada; porada prawna, lekarska.

Konsultant, *łc.*, lekarz, należący do narady lekarskiej, do konsyljum; ordynator szpitala.

Konsultor, *łc.*, zasięgający rady; doradca.

Konsultować, *łc.*, radzić, udzielać porady, leczyć.

Konsum, *nm.*, sklep z artykułami pierwszej potrzeby, urządzony przez wielki zakład przemysłowy dla swoich pracowników; przedsiębiorstwo współdzielcze spożywcze.

Konsumacja, *łc.*, spożywanie, spotrzebowanie, zużywanie.

Konsument, **Konsumator**, *łc.*, spożywca, zużywający produkty, towary, od którego one nie przechodzą dalej.

Konsumować, *łć.*, spotrzebowywać, zużywać; spożywać; zajadać.

Konsumpcja, Konsumcja, Konsumacja, *łć.*, używanie jakiej rzeczy, połączone z jej użyciem, zniszczeniem; spotrzebowanie, spożycie; choroba, objawiająca ś. silnym wycieńczeniem ciała i upadkiem sił, uwiąd.

Konsumpcyjny, Konsumcyjny, *łć.*, *przym.* od Konsumcja; **k.** urząd = urząd do poboru opłaty od wódki i innych przedmiotów spożywczych na rzecz skarbu lub kasy miejskiej; to samo, co akcyza.

Konsyderacja, *łć.*, poważanie, szacunek, względy; rozważanie, wzięcie pod uwagę.

Konsyderatka, *fr.*, rodzaj dawnej spódnicy na fiszbinach.

Konsyderować, *łć.*, rozważać, obserwować.

Konsygnacja, *łć.*, wykaz, spis towarów powierzanych lub wysyłanych do sprzedania na rachunek wysyłającego; w wojsku: rozkaz, aby żołnierze nie opuszczali koszar i byli gotowi na każde zawołanie.

Konsygnatarjusz, *łć.*, ten, kto odbiera towar wysłany.

Konsygnować, *łć.*, wykazać, spisać; wysłać towary na sprzedaż; trzymać na pogotowiu wojsko w koszarach.

Konsyljarz, *łć.* (forma ż. **Konsyljarka**). radca; lekarz, doktór medyc.; *iron.*, nieproszony doradca.

Konsyljum, *łć.*, narada kilku lekarzy co do leczenia chorego.

Konsystencja, *łć.*, trwałość, moc; spójność, gęstość; postój wojska, kwatera.

Konsystorjalny, *łć.*, dotyczący Konsystorza.

Konsystorz, *łć.*, władza duchowna i kancelarja do załatwiania spraw administracji duchownej i sądownictwa duchownego; narada pod przewodnictwem papieża.

Konszachty, *nm.*, tajemne porozumiewanie ś., układy, stosunki podejrzane.

Kontagjum, *łć.*, zaraza, zarazek.

Kontakt, *łć.*, zetknięcie ś., stosunek, łączność, związek.

Kontaminacja, *łć.*, zlanie się dwuch wyrazów w jeden.

Kontaminować, *łć.*, brać z innych autorów ich pomysły, wyrażenia i całe sceny.

Kontekst, *łć.*, zestawienie i porównanie logiczne części tekstu poprzedzających z następującemi; spójność myśli, związek mowy.

Kontemplacja, *łć.*, wpatrywanie się w co z zapomnieniem o zewnętrznym świecie; głębokie rozmyślanie, rozważanie; zatapianie się w rozpamiętywaniu zagadnień religijnych.

Kontemplacyjny, *łć.*, *przym.* od Kontemplacja; **k.** umysł=skłonny do rozważania, badania.

Kontemplować, *łć.*, rozważać, rozpamiętywać.

Kontempt, *łć.*, wzgarda, hańba.

Kontenans, *fr.*, postawa, mina; pewność siebie, przytomność umysłu; humor; stracić **k.** = zmieszać ś., stracić pewność siebie.

Kontent, *łć.*, rad. zadowolony, wesoły.

Kontenta, *łć.*, to, co ś. w czym zawiera, treść, zawartość.

Kontentacja, *łć.*, zadowolenie, uciecha, radość; zadośćuczynienie, wynagrodzenie, dobrobyt.

Kontentować, *łć.*, zadowalać, sprawiać przyjemność, uciechę; **k. ś.**, poprzestawać (na czym).

Konterfekt, *łć.*, portret, wizerunek, podobizna; obraz, wzór.

Kontesa, *fr.*, hrabina.

Kontest, *łć.*, przyświadczenie, dowód, zapewnienie.

Kontestacja, *łć.*, stwierdzenie, poświadczenie; spór, zaprzeczenie; zaświadczenie urzędowego doręczenia dokumentu.

Kontestować, *łc.*, zaprzeczać, spierać się.

Konto, *wł.*, rachunek; rachunek w księdze głównej kupieckiej, prowadzony dla rzeczy i osób; kredyt; *przen.*, na czyje **k.** = na czyj rachunek, na czyj karb; na to **k.** a. na **k.** tego = co do tego, à propos tego.

Kontokorent, *wł.*, *handl.*, rachunek bieżący.

Kontorsja, *łc.*, wykręcenie, wykrzywienie, zwichnięcie; wykrzywianie ś., skrzywienie twarzy, grymas.

Kontr, *fr.*, wbrew, naprzekór (przy niektórych złożeniach z kontr — *p.* pod odnośnemi wyrazami bez kontr, np. kontrpartja —*p.* Partja).

Kontra, *łc.*, przeciw; w grze w karty grać **k.** = grać o cały rezultat pieniężny gier poprzednich, zdwajając stawkę (**k.** w wyr. złożonych — *p.* Kontr-).

Kontrabanda, *wł.*, przemytnictwo; towary przemycane; **k.** wojenna=przedmioty, mogące służyć do celów wojennych, dostarczane jednej ze stron wojujących przez obywateli państwa neutralnego.

Kontrabandzista, *wł.*, przemytnik, szwarcownik.

Kontrabas, *wł.*, największy instrument muzyczny smyczkowy, o najniższym tonie; basetla.

Kontr-admirał, *fr.*, oficer marynarki, pierwszy po admirale.

Kontradycent, *łc.*, przeczący, oponent.

Kontradykcja, *łc.*, zdanie przeciwne, sprzeczność, przeciwieństwo.

Kontradykować, *łc.*, przeczyć.

Kontradyktoryjny, *łc.*, pozwalający na obronę obu stronom.

Kontrafacjent, *łc.*, wykraczający przeciw prawu, fałszerz.

Kontrafagot, *wł.*, w *muz.*, instrument podobny do fagotu, ale większy i o niższym tonie.

Kontrafakcja, Kontrefakcja, *łc.*, podrabianie, sfałszowanie, naśladowanie niedozwolone; przedruk zrobiony bez zezwolenia właściciela praw autorskich.

Kontrafałda, fałda, zwrócona kantem ku kantowi drugiej fałdy; *rubasz.*, zawracać **k-ę**=nudzić, zanudzać, okłamywać, zwodzić, zawracać głowę.

Kontragitacja, agitacja, zwrócona przeciw innej agitacji; przeciwdziałanie.

Kontrahencja, *łc.*, podatek, pobór.

Kontrahent, *łc.*, zawierający umowę, pobierający podatki.

Kontrahować, *łc.* — *p.* Kontraktować.

Kontraindykacja, *łc.*, przeciwwskazanie.

Kontr-akcja, *łc.*, przeciwdziałanie.

Kontrakcja, *łc.*, skurczenie, ściągnięcie ś., skrócenie (w gramatyce).

Kontrakt, umowa, układ, ugoda; **k-y** = zjazd odbywający ś. corocznie w oznaczonym mieście i w oznaczonych stale dniach dla załatwienia interesów handlowych i porobienia umów, np. **k-y** kijowskie, dubieńskie i t p.

Kontraktowe, *łc.*, należność za sporządzenie kontraktu; wynagrodzenie za pośrednictwo przy umowie; datek, dawany rządcy za niestawianie przeszkód przy zawarciu kontraktu z właścicielem nieruchomości.

Kontraktować, Kontrahować, *łc.*, układać z kim o co, umawiać ś.; zawierać kontrakt.

Kontraktowicz, *łc.*, ziemianin załatwiający interesy na kontraktach, jeżdżący stale na kontrakty.

Kontraktura, *łc.*, skrzywienie części ciała skutkiem chorobliwego skurczu mięśni, chronicznego cierpienia stawów i t. p.

Kontralt, *wł.*, głos kobiecy niższy od sopranu.

Kontramarka, *wł.*, znaczek dawany przy wyjściu chwilowym z sali koncertowej, teatralnej itp., za którym można także powrócić; znaczek dawany w miejscach publicznych dla kontroli przy odbiorze okryć, kaloszy, parasoli i t. p.; *gmin.* zawracać **k-ę** = zawracać kontrafałdę, głowę.

Kontramarkarnia, *wł.*, miejsce w lokalach publicznych, gdzie goście oddają do przechowania ubranie wierzchnie, laski, parasole itp., szatnia.

Kontramarsz, Kontrmarsz, ruch wojska w stronę przeciwną tej, w którą szło poprzednio, marsz wsteczny.

Kontraoktawa, w *muz.*, oktawa, obejmująca najniższe tony.

Kontraprosza, *fr.*, przekop, prowadzony przez oblężonych przeciw przekopom oblegających, przeciwpodkop.

Kontrapunkcista, *łc.*, profesor kontrapunktu, kompozytor zastosowujący w muzyce kontrapunkt.

Kontrapunkt, *łc.*, część nauki kompozycji muzycznej, podająca prawidła, jak należy samodzielnie prowadzić głosy w utworach muzycznych.

Kontraregiestr, duplikat regiestru

Kontrargument, *łc.*, argument, zbijający inny argument.

Kontrartykuł, artykuł, przeciwny artykułowi poprzedniemu.

Kontrast, *fr.*, zestawienie rzeczy, pojęć, wyobrażeń zupełnie przeciwnych, aby spotęgować wrażenie i uwydatnić pewne cechy; przeciwstawienie, przeciwieństwo.

Kontrastować, *fr.*, być w kontraście, w przeciwieństwie, przeciwstawić.

Kontrasygnatura, *łc.*, drugi podpis na jakim dokumencie, bez którego dokument mógłby być nieważny.

Kontrasygnować, *łc.*, położyć podpis po podpisie tego, który jakiś akt wydaje; stwierdzić czyj podpis swoim własnym podpisem.

Kontratak, *łc.*, obrona, polegająca na przejściu do zaczepki przeciwnika.

Kontrawaga, Kontrwaga, przeciwwaga.

Kontrawencja, *łc.*, uchybienie przeciw przepisom stemplowym, kara za nieużycie papieru stemplowego lub marek stemplowych w odpowiedniej wartości.

Kontrawencyjny, dotyczący kontrawencji (kara **k-na**).

Kontrawenjent, *łc.*, wykraczający przeciw przepisom stemplowym

Kontredans, *fr.*, taniec zbiorowy po dwie pary naprzeciw siebie, z rozmaitemi figurami, w 6 częściach; muzyka do niego.

Kontrefakcja, *łc.* — *p.* Kontrafakcja.

Kontrefaktor, *łc.*, podrabiający, fałszujący.

Kontreskarpa, *fr.*, pochyłość zewnętrzna fosy przyfortecznej (fig.).

Kontrfederacja, federacja, działająca przeciw innej federacji.

Kontrfort, *fr.*, mur poprzeczny, umacniający mur główny.

Kontrkandydat, kandydat strony przeciwnej.

Kontrkonfederacja, związek, zawarty przeciw istniejącej konfederacji.

Kontrmanewr, manewr, przeciw manewrowi; zwrot, paraliżujący inny zwrot.

Kontrmanifest, *fr.*, manifest przeciwny pierwszemu manifestowi, znoszący go.

Kontrmanifestacja, manifestacja przeciwna pierwszej.

Kontrmarsz, *fr.* — *p.* Kontramarsz.

Kontrmina, *fr.*, podkop, mina oblężonych, zakładana w celu zniweczenia min nieprzyjacielskich; przeciwdziałanie podstępne; w grze giełdowej: skupianie ś. zniżkowców w celu przeciwdziałania zwyżkowcom.

Kontrola, *fr.*, wglądanie w co, nadzór, dozór, sprawdzanie; władza nadzorująca; księga do zapisywania osób, czynności, obrotów pieniężnych podlegających nadzorowi; **k.** sług = urząd policyjny, prowadzący spis służących prywatnych i czuwający nad ich sprawowaniem.

Kontroler, *fr.*, urzędnik, nadzorujący i sprawdzający czynności innych.

Kontrolka, *fr.* (*zdr.* od Kontrola); skorowidz, spis, książka podręczna do zapisywania.

Kontrolować, *fr.*, sprawdzać czyjąś czynność lub rachunki, dozorować; *iron.* wtrącać ś., śledzić, roztaczać nieproszony dozór.

Kontropozycja, stronnictwo, trzymające z opozycją, ale wychodzące z innych zasad.

Kontrordynans, rozkaz znoszący rozkaz pierwszy.

Kontrować, *łć.*, przeczyć, być przeciwnego zdania; w kartach: grać na kontra.

Kontrowers, *łć.*, spór długoletni o granicę majątku; sporna część gruntu, o którą toczy ś. sprawa.

Kontrowersja, *łć.*, spór naukowy; kwestja sporna; roztrząsanie wątpliwości o wierze.

Kontrowertować, *łć.*, toczyć spór.

Kontrpara (w parowozie): zwrócenie działania pary we wstecznym kierunku (dać **k-ę**).

Kontrpartja, partja przeciwna.

Kotrprojekt, projekt przeciwny, jako odpowiedź na inny projekt.

Kontrproklamacja, proklamacja przeciwna innej proklamacji.

Kontrpropozycja, propozycja odmienna, jako odpowiedź na inną propozycję.

Kontrpróba, sprawdzenie głosowania jawnego, jeżeli wynik nie jest stanowczy, przez zamianę ról (np. ci, którzy powstali, niech usiądą, a przeciwnicy niech powstaną).

Kontrpunkt, rodzaj cięcia w fechtunku.

Kontrreformacja, działanie skierowane przeciw reformacji.

Kontrreplika, odpowiedź napisana na czyjąś odpowiedź.

Kontrrewers, rewers wzajemny, równoważący otrzymany rewers na tę samą sumę i pod tą samą datą.

Kontrrewolucja, rewolucja przeciw rewolucji, przewrót państwowy w celu zniesienia postanowień rządu rewolucyjnego lub obalenia tegoż rządu; ruch zwykle antyliberalny, antyrepublikański.

Kontrskrypt, skrypt, znoszący treść poprzedniego skryptu.

Kontrsugiestja, sugiestja w kierunku przeciwnym myślom, sugiestjonowanym pierwej.

Kontrsygnalizować, odpowiedzieć na podany sygnał.

Kontrsygnał, sygnał przeciwny.

Kontrtorpedówka, łódź, wydobywająca założone torpedy.

Kontrybucja, *łć.*, podatek wojenny, nakładany na pokonanych mieszkańców przez zwycięzcę; odszkodowanie wojenne; zwrot kosztów wojennych.

Kontrybuent, *łć.*, płacący kontrybucję; wogóle: opodatkowany.

Kontrybuować, *łć.*, płacić podatki.

Kontuar, *fr.*, stół sklepowy, lada, bufet, biurko.

Kontumacja, *łć.*, niestawienie ś. na wezwanie sądowe; upór, nie-

posłuszeństwo; skazanie zaoczne; środki ostrożności, zarządzone przez władzę lekarską przeciw zawleczeniu zarazy; kwarantanna.

Kontur, *fr.*, linja, stanowiąca granice przedmiotów; rysunek, przedstawiający kształt przedmiotu; zarys, szkic.

Konturować, *fr.*, robić kontury czego.

Kontusik, *tur.*, *zdr.* od Kontusz; zwierzchnie okrycie kobiece zrobione nakształt kontusza męskiego.

Kontusz, *tur.*, zwierzchnia długa suknia męska z wylotami (fig.).

Kontuszowiec, *tur.*, człowiek chodzący w kontuszu, szlachcic.

Kontuszowy, *tur.*, dotyczący obyczajów polskich XVII i XVIII w.

Kontuza, *wł.*, salceson, mortadela.

Kontuzja, *łć.*, uszkodzenie ciała (bez skaleczenia) wskutek uderzenia, upadku, uderzenia piorunu, lub wskutek naporu powietrza od przelatującej tuż kuli karabinowej albo działowej; stłuczenie.

Kontuzjować, *fr.*, otrzymać kontuzję.

Kontyna, *łć.*, świątynia pogańska u Słowian zachodnich, gontyna.

Kontynent, *łć.*, ląd stały, szczególnie ląd stały europejski.

Kontynentalny, *łć.*, lądowy; **k-y** system = zakaz przywożenia towarów angielskich, wydany przez Napoleona I, zamknięcie lądu stałego Europy dla okrętów angielskich, blokada **k-a.**

Kontyngiens, *łć.*, obowiązek udziału w dostarczaniu; ilość wojska, jakiej dostarczać mają miasta, prowincje lub kraj; oznaczona suma podatku, jaka ma być pobrana z kraju.

Kontygientowanie, *łć.*, wybieranie oznaczonej z góry ilości wojska i podatku z kraju; uzupełnienie kadrów w jakimś zawodzie.

Kontynuacja, *łć.*, dalszy ciąg, przedłużenie.

Kontynuator, *łć.*, ten, co w dalszym ciągu prowadzi pracę, rozpoczętą przez poprzedników.

Kontynuować, *łć.*, prowadzić jaką czynność w dalszym ciągu, ciągnąć dalej.

Konung, *skand.*, książę skandynawski; wogóle książę, władca, koniądz.

Konus, *łć.*, bryła gieometryczna, powstająca z obrotu trójkąta prostokątnego około jednego z boków przyprostokątnych, ostrokrąg, stożek.

Konwalescencja, *łć.*, uprawnienie jakiej czynności — *p.* Rekonwalescencja.

Konwalescent, *łć.* — *p.* Rekonwalescent.

Konwalja, *łć.*, roślina z rodziny liljowatych a. jej kwiat (fig.) (*zdrobn.* **Konwalijka**).

Konweksyjny, *łć.*, wklęsłowypukły (zwierciadło, szkło).

Konwenans, **Konwenjencja**, *fr.*, przyjęte formy towarzyskie, zwyczaje obowiązujące ludzi dobrze wychowanych, przyzwoitość.

Konwenansowy, *fr.*, przyjęty przez zwyczaje towarzyskie, właściwy; wynikający nie z serdeczności, ale z ogłady towarzyskiej, zdawkowy.

Konwencja, *łć.*, umowa, ugoda, układ; związek; **k.** literacka = umowa kilku państw obowiązująca do szanowania własności autorskiej mieszkańców tych państw; **k.** monetarna=umowa kilku państw co do przyjęcia przez nie jednego systemu monetarnego; **k.** albo **konwent** = zgromadzenie deputowanych francuskich, wykonywa-

jące najwyższą władzę państwowostwową od 1792 do 1795.

Konwencjonalizm, Konwencjonalność, *łć.*, ścisłe stosowanie ś. do konwenansów, do przyjętych form towarzyskich.

Konwencjonalny, *łć.*, powszechnie przyjęty, zwyczajowy, przestrzegający utartych zwyczajów; oparty na umowie; **k-a** kara=kara, zgóry umówiona za niedotrzymanie umowy.

Konwencjonista, *fr.*, członek konwencji francuskiej z r. 1792.

Konwencyjny, *łć.*, wynikający z konwencji, z umowy; podług stopy (wartości) przyjętej przez komisję monetarną.

Konwenjencja, *fr.* — *p.* Konwenans.

Konwenjować, *fr.*, zgadzać się w czym, przypadać do gustu, być odpowiednim.

Konwent, *łć.*, zgromadzenie, narada, stowarzyszenie; klasztor; zakon — *p.* Konwencja.

Konwentuał, *fr.*, członek konwentu, zakonnik, mnich.

Konwergiencja, *łć.*, zbieżność, dążenie dwu a. wielu linji do jednego punktu.

Konwers, *łć.*, laik zakonny, braciszek.

Konwersacja, *łć.*, rozmowa potoczna.

Konwersacyjny, *przym.* od Konwersacja; **k.** język = sposób mówienia potoczny, jakiego używają w rozmowach towarzyskich ludzie dobrze wychowani.

Konwersja, *łć.*, zamiana długu państwowego (lub jakiej instytucji) na inny, np. wyżej oprocentowanego na niżej a. wyżej oprocentowany, krótkoterminowego na długoterminowy; zamiana jednego zobowiązania pieniężnego na drugie z innym terminem; nawrócenie się z jednej wiary na inną; w *logice:* odwrócenie sądu.

Konwerska, *łć.*, zakonnica z mniejszemi ślubami, używana w klasztorze do niższych posług.

Konwersować, *łć.*, rozmawiać.

Konwertować, *łć.*, robić konwersję, zamieniać.

Konwertyta, *łć.*, nowowierca, nawrócony.

Konwia, *nm.* — *p.* Konew.

Konwikcja, przekonanie, pewność, dowiedzenie winy.

Konwikt, *łć.*, szkoła ze wspólnym mieszkaniem uczniów.

Konwiktor, *łć.*, uczeń, mieszkający w konwikcie.

Konwinkować, *łć.*, przekonywać, dowodzić.

Konwisarstwo, *nm.*, przemysł zajmujący ś. odlewaniem i obrabianiem wyrobów z cyny.

Konwisarz, *nm.*, odlewający wyroby z cyny; rzemieślnik lejący dzwony, ruszuice, działa; ludwisarz, puszkarz.

Konwojować, *fr.*, prowadzić pod konwojem.

Konwokacja, *łć.*, zwołanie; w Anglji zgromadzenie duchowieństwa, zwoływane przez arcybiskupa.

Konwokacyjny, *łć.*, *przym.* od Konwokacja; sejm **k.** a. Konwokacja, w dawnej Polsce sejm podczas bezkrólewia zwoływany przez prymasa dla załatwienia spraw pilnych.

Konwoluta, *łć.*, koperta, używana w aptekach do zawijania proszków dzielonych.

Konwój, *fr.*, oddział zbrojny do strzeżenia w drodze podróżnych, więźniów albo rzeczy przewożonych, eskorta, straż, orszak.

Konwulsja, *łć.*, choroba, objawiająca się nagłym i mimowolnym skurczem mięśni, gwałtownemi, niejednostajnemi ruchami, oraz utratą przytomności; drgawka, kurcz, spazm.

Konwulsyjny, *łć.*, kurczowy, nagły, niespokojny, gwałtowny.

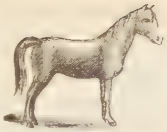

Koń, zwierzę jednokopytowe (fig.); **k.** samiec = ogier, rumak; **k.** trzebiony = wałach; **k.** samica = klacz, kobyła, świerzopa; młody **k.**=źrebię, źrebak, źrebiec; zdrów, jak **k.**=bardzo zdrów; wielki, jak **k.** = bardzo duży; pracuje, jak **k.**=ciężko pracuje, bardzo dużo; **k.** do wierzchu = wierzchowiec; **k.** nieduży = mierzyn, mierzynek; konisko, szkapa=**k.** nędzny; *żart.*, **k.** Pana Jezusa = osieł; **k.** rzeczny—*p.* Hipopotam; *przen.*, człowiek ciężki, leniwy, gnuśny, drągal, człowiek ograniczony, cymbał; zabawa w **k-ie** = rodzaj zabawy dziecinnej; kawał drzewa na nogach: przyrząd w gimnastyce, do siadania i przeskakiwania, kobylica; w *mech.*, **k.** mechaniczny a. **k.** parowy = jednostka do oceny działalności machiny, praca machiny = 75 kilogramometrom, wykonana w ciągu jednej sekundy; *przen.*, zły stopień, jedynka; *zdr.* **Koniczek, Konik.**

Końcowy, *przym.* od Koniec; ostateczny, krańcowy.

Końcówka, część końcowa wyrazu po jego osnowie, zmieniająca ś., gdy ś. wyraz odmienia, zakończenie; zgłoska końcowa wiersza, rym.

Kończasty, Kończysty, ostro zakończony, śpiczasty.

Kończatka, roślina z rodziny trudziczkowatych.

Kończaty — *p.* Kończasty.

Kończyć, doprowadzać co do końca, robić z czym koniec; wykończać; **k.** życie = konać, umierać; **k. ś.** dochodzić do końca, do kresu, mieć zakończenie.

Kończyna, koniec, kraniec, kres; w *anat.*, **k-y** górne=barki, ramiona i ręce jako całość; **k-y** dolne: nogi od biodra do palców, stopy; ostre zakończenie jakiej części w budowli.

Koński, *przym.* od Koń; **k-ie** zdrowie = dobre zdrowie, niepożyte; lekarstwo **k-ie** = zbyt silne, gwałtowne; szczaw **k.** — *p.* Szczaw; **k.** ząb = gatunek kukurydzy (fig.).

Kooperacja, *łc.*, współdziałanie, współudział; współdzielczość; przyjęcie członka do stowarzyszenia.

Kooperacyjny, *łc.*, *przym.* od Kooperacja; współdzielczy; **k-a** spółka, **k-e** stowarzyszenie.

Kooperator, *łc.*, współdziałacz, współpracownik; pomocnik w urzędzie.

Kooperatystyczny, *łc.*, *przym.* od Kooperatyzm; współdzielczy.

Kooperatywa, *łc.*, stowarzyszenie wielu osób dla tańszego zakupna produktów a. dla łącznego prowadzenia jakiej gałęzi przemysłu; stowarzyszenie współdzielcze.

Kooperatyzm, *łc.*, ruch ku tworzeniu związków wytwórczych i spożywczych, współdzielność; podstawa teoretyczna ruchu współdzielczego.

Kooperować, *łc.*, współdziałać.

Kooptacja, *łc.*, przyjęcie a. uzupełniający wybór nowego członka przez zgromadzenie; dobranie członka.

Koordynacja, *łc.*, podporządkowanie według stopnia zależności; zharmonizowanie pojedyńczych części, aby współdziałały dla osiągnięcia celu żądanego.

Koordynować, *łc.*, uporządkować, doprowadzając do wzajemnej między sobą odpowiedniości.

Koorganizacja, *łc.*, organizm, ustrój, budowa

Kopa, 60 przedmiotów, 60 sztuk; **k.** lat jakeśmy ś. widzieli = bar-

dzo dawno; **k.** płótna = 60 łokci; zboże w **k-ach** = po 60 snopków; **k.** siana = pewna ilość siana ułożona w formie wzgórka.

Kopacz, robotnik, który kopie ziemię, rudę, węgiel, sól i t p, grabarz.

Kopaczka, forma ż. od Kopacz; żona kopacza; motyka.

Kopać, wydobywać ziemię łopatą z pewnej głębokości, grzebać w ziemi, ryć; wykopywać; uderzać kogo nogą, wierzgać (o koniu itp.); **k.** sobie grób=przyśpieszać sobie śmierć; **k. ś.**, grzebać ś., poszukiwać, zagłębiać ś. w co; **k. ś.** wśród śniegu=brnąć w głębokim śniegu — *p.* Kopnąć.

Kopaiwa, *łć.*, roślina: drzewo balsamowe.

Kopal, *hiszp.*, żywica drzew podzwrotnikowych Afryki i Azji.

Kopalina, minerał.

Kopalnia, miejsce, skąd dobywają z ziemi ciała kopalne: sól, węgiel, rudę i t p.; mina.

Kopalniany, *przym.* od Kopalnia.

Kopalnictwo, nauka górnicza, przemysł górniczy.

Kopalny, znajdujący ś. w ziemi i z niej wydobywany; ciała kopalne: sól, węgiel, siarka, minerały, drogie kamienie; zwierzęta **k-ne** = znajdowane w głębi ziemi; *przen.*, staroświecki, zacofany (**k-e** typy, **k-e** poglądy) i t. p.

Kopanica, rów, kanał, płoza u sań.

Kopanie, robota kopania; pora kopania (kartofli) na jesieni.

Kopanina, robota kopania, warzywo okopowe; to co ś. wykopało; brnięcie po śniegu, po piasku; droga kopna = śnieg, piasek, zalegające drogę grubą warstwą; pole próżne po wykopanym lesie.

Kopanka, mieszkanie, wykopane w ziemi, ziemianka; niecka do robienia ciasta, chleba.

Kopciałka, lichy gatunek cegły.

Kopcić, wydzielać kopeć (o lampie), brudzić kopciem; dymić; palić, kurzyć, ćmić (**k.** fajkę); wytwarzać sadze.

Kopciuch, zawalany kopciem, brudas, smoluch.

Kopciuszek, chłopczyk a szczeg. dziewczyna w rodzinie, zahukane i naglone do posług w domu; ptak wróblowaty z rodziny słowików (fig.).

Kopcować, robić kopce w celu przechowywania w nich kartofli, buraków, rzepy i t. p.; rozgraniczać kopcami.

Kopczasty, w kształcie kopca.

Kopczyk, mały kopiec.

Kopeć (-pciu a. -pcia), osad z sadzy; dym gęsty.

Koper — *p.* Kopr.

Koperciarz, *łć.*, robiący koperty, fabrykant kopert.

Koperczaki, *węg.*, umizgi, zaloty; komplementy prawione kobiecie.

Kopersztak, *nm.*, odpadki miedzi podczas bicia jej młotem.

Kopersztych, *nm.*, miedzioryt, rycina.

Koperta, *łć.*, torebka płaska, zwykle papierowa, w którą wkładają list, bilet wizytowy i t. p., i na której piszą adres; przykrywka zegarka, wieczko.

Kopertować, *łć.*, wkładać w kopertę i zapieczętowywać a. zaklejać; *żart.*, **k. ś.,** przywdziewać odzież ciepłą i szczelnie ją zapinać.

Koperwas, *nm.*, nazwa siarczanów: cynku — barwy białej, żelaza — barwy zielonej i miedzi — barwy niebieskiej (siny kamień).

Kopfhalter, *nm.*, słupek żelazny z kabłączkiem ruchomym do opierania głowy osoby fotografującej ś. (fig.).

Kopfsztyk, Kopsztyk, *nm.*, ozdoba rzeźbiona u góry (szafy, ramy i t. p.) (fig.).

Kopiasty, Kupiasty, nagromadzony w kupę, kształtu kupy; mający na sobie kupę czego, czubaty.

Kopica, wzgórek, nasypek, stożek, mała kopa, kopka zboża, siana.

Kopić, zbierać, składać w kopy.

Kopiec, kupa ziemi ukopanej w kształcie wzgórka; **k-ce** kretów = kretowiska; wzgórek, usypany na linji granicznej (fig.), znak graniczny; kurhan; (**k.** Wandy, Krakusa, Kościuszki); dół na zimowe przechowanie kartofli, buraków, rzepy i t. p. (*zdr.* **Kopczyk**).

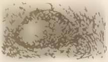

Kopiejka, *ros.*, moneta rosyjska = 2 groszom polskim.

Kopiejkowy, kosztujący kopiejkę.

Kopieniak, *tur.*, opończa od deszczu bez rękawów.

Kopijnik, żołnierz, w kopję uzbrojony; ten, co robi kopje.

Kopista, *łć.*, przepisywacz; przerysowujący; *przen.*, naśladowca.

Kopja, *łć.*, odpis z oryginału, dokument przepisany; wierne naśladowanie obrazu lub rysunku; w fotografji: odbitka otrzymana z negatywnego zdjęcia; lanca, spisa (f.).

Kopjał, *łć.*, książka z bibułki do kopjowania listów i rachunków.

Kopjarjusz, *łć.*, zeszyt a. książka zawierająca kopje listów, dokumentów.

Kopjatura, *łć.*, kopjowanie, naśladownictwo.

Kopjorama, Kopjoramki, *łć.*, przyrząd do przenoszenia fotografji ze szkła na papier.

Kopjować, *łć.*, przerysowywać, przepisywać; robić odbitki z pisma a. rysunku za pomocą specjalnego atramentu i prasy; otrzymywać pozytywne zdjęcia z kliszy fotograficznej, wystawionej na działanie światła; naśladować.

Kopnąć, *nied.* Kopać; uderzyć nogą, wierzgnąć; **k. ś.**=popędzić, puścić ś., skoczyć.

Kopnia, ziemia zamarznięta, bez śniegu; czas bez śniegu podczas mroźnej zimy.

Kopnięcie, uderzenie nogą, brutalne odtrącenie.

Kopno, obfito w kopy (zboże).

Kopny, grunt, droga, grubo śniegiem niezmarzniętym a. piaskiem zawalona; służący do kopania.

Kopowy, *przym.* od Kopa: **k-we** płótno=płótno lekko blichowane, niemaglowane.

Kopr, Koper, w *bot.*, roślina ogrodowa z rodz. baldaszkowatych (fig.).

Kopra, *arab.*, orzech kokosowy.

Koprak, *nm.*, naczynie miedziane kuchenne, kociołek miedziany.

Koprofagja, *gr.*, stan chorobliwy, objawiający się pożeraniem kału.

Koprolit, *gr.*, kał kopalny zwierząt jaszczurowatych, znajdowany w pokładach: paleozoicznym, mezozoicznym i trzeciorzędowym.

Koprowina, *nm.*, miedziaki, pieniądze miedziane.

Kopsztyk — *p.* Kopfsztyk.

Kopulacja, *łć.*, połączenie, złączenie; stosunek małżeński; powiązanie.

Kopulak a. **piec Kopulowy,** *łć.*, piec murowany a. żelazny, wewnątrz ogniotrwały, do roztapiania surowca na odlewy żelazne.

Kopulasty, *wl.*, podobny do kopuły, baniasty, wypukły, wydęty.

Kopulizacja, *łć.*, w ogrodnictwie szczepienie drzew przez złączenie uciętej gałązki drzewa szlachetnego z płonką dziczki.

Kopulizować, *łć.*, robić kopulizację.

Kopuła, *wł.*, sklepione przykrycie półkuliste budynku; dach półkulisty a. eliptyczny, dach baniasty (fig.).

Kopyciarz, Kopytnik, rzemieślnik, wyrabiający kopyta szewckie.

Kopyrtnąć, przewrócić; umrzeć, wyciągnąć kopyta.

Kopyść, *młr.*, drewno długie, płaskie w końcu, do mieszania, rozcierania, gniecenia; łopatka; pędzel do smarowania smołą (*zdr.* **Kopystka**).

Kopytkowe, opłata za przejazd a. za przepędzenie bydła przez rogatki miejskie, rogatkowe.

Kopytkowy, *przym.* od Kopytko; zwierzęta **k-e** = rodzina zwierząt szczurowatych.

Kopytnia, łaty w deptaku, aby koń ciągnący, pewniej po nich stąpał.

Kopytnik, narzędzie żelazne do obrzynania kopyt; roślina z rodz. kokornakowatych (fig.).

Kopyto, część rogowa, otaczająca palec u zwierząt jednokopytnych (fig.); **k-a** rozdwojone = racice, racie (2 fig.); forma drewniana, na której szewc robi obuwie; wszyscy na jedno **k.** = wszyscy jednakowo licha warci, podobni do siebie; z **k-a**, nagle, wnet, szybko, błyskawicznie.

Kopytochodne zwierzęta, zwierzęta ssące, stąpające na końcach palców, pokrytych kopytem.

Kora, wierzchnia powłoka drzew; wierzchnia warstwa niektórych organów ciała.

Korab, *gr.*, okręt, arka Noego.

Koral, *gr.*, zwierzę, zamieszkałe w morzach stref gorących, należące do jamochłonnych (fig.); ozdoba, zrobiona z koralowiny; paciorek koralowy; czerwona narośl na głowie i szyi niektórych ptaków: indyków, cietrzewi, głuszczów; kolor czerwony.

Koraliki, paciorki z korala.

Koralina, krzew z rodziny psiankowatych o pięknych czerwonych jagodach.

Koralowy, zrobiony z korala, czerwony jak koral.

Koralinit, Koralit, *łć.*, koral gałęzisty skamieniały.

Koralowina, *gr.*, twarda powłoka, wytwarzająca ś. na miękkim ciele zwierzęcia korala (czerwona, różowa, służy do wyroby różnych ozdób).

Koramizować, *łć.*, podpisać dokument jako świadek lub jako współuprawniony.

Koran, Alkoran, *arab.*, święta księga mahometan, zawierająca przepisy religijne, prawa, napomnienia, oraz liczne legendy.

Korba, *nm.*, rączka do obracania koła a. wału (fig.); przyrząd w pedałach roweru, wprawiany w obrót nogami jadącego.

Korbacz, *tur.*, bicz rzemienny, harap, bykowiec.

Korbel, *nm.*, przyrząd do łowienia raków.

Korcić, niecierpliwić, nie dawać pokoju, trapić, kusić; korci mnie = bierze mnie chętka.

Korcik, *ang.*, *zdr.* od Kort; cienki lekki kort.

Korcowe, zapłata w młynie od zmielonego korca zboża.

Korczak, czerpak drewniany do wody, do zboża; szufla; **k.** a. korzecznik, młyn, którego zewnętrzne koło zaopatrzone jest w skrzynię; koło wodne nasiębierne.

Korczyk, *zdr.* od Korzec; dawna miara = $^1/_2$ korca warszawskiego.

Kord, *tur.*, miecz, szabla, pałasz.

Korda, *gr.*, pas ze sznurów, noszony przez niektórych zakonników; karność, karby.

Kordebalet, *fr.*, komplet baletnic teatru, balet.

Kordegarda, *fr.*, izba żołnierska na odwachu.

Kordel, *fr.*, sznur, na którym na statkach zwijają i rozwijają żagle.

Kordelas, *wł.*, obosieczny szpiczasty nóż myśliwski z silną rękojeścią (fig.).

Kordit, *ang.* — *p.* Kordyt.

Kordiuk, choroba języka u koni i bydła.

Kordjaka, Kardjaka, *łć.*, choroba serca, żołądka; tęsknica.

Kordjalny, *łć.*, serdeczny, czuły.

Kordjał, *łć.*, napój orzeźwiający i wzmacniający.

Kordon, *fr.*, szereg posterunków wojskowych, połączonych w jedną linję ochronną dla obrony granicy lub przeciw zawleczeniu zarazy; pas pograniczny; część Polski, zajęta podczas jej rozbioru; sznurek przy ubraniu wojskowym.

Kordonek, *fr.*, jedwab, w grubą nitkę skręcony, używany do robót kobiecych.

Kordyban, *łć.*, gatunek skóry kozłowej; **k-ki,** rodzaj obuwia.

Kordyt, *ang.*, rodzaj prochu bezdymnego: mieszanina bawełny strzelniczej, waseliny i nitrogliceryny.

Kordyzant, *fr.*, tancerz na linie, linochód.

Korealny, *łć.*, współdłużny; **k-e** zobowiązanie = poręczenie kilku poręczycieli jednego i tego samego długu w różnym stosunku do wierzyciela a. do głównego dłużnika.

Koreferat, *łć.*, przedstawienie jednej sprawy przez kilku albo wspólnie z drugim.

Koreferent, *łć.*, współreferent, wspólnie z innym opracowujący jakie sprawozdanie.

Korek, *nm.*, narośl, pokrywająca korę dębu korkowego, rosnącego w północnej Afryce i południowej Europie; zrobiona z tej narośli zatyczka do butelek; podkładka pod piętę, wkładana w obuwie; obcas trzewika; *żart.*, korepetytor.

Korekta, *łć.*, poprawianie błędów drukarskich — *p.* Korektura, Korektywa.

Korektomja, *gr.* — *p.* Irydektomja.

Korektor, *łć.*, poprawiający omyłki w rzeczy drukującej ś., robiący korektę; stroiciel instrumentów muzycznych, naprawiający instrumenty.

Korektować, *łć.*, regulować mechanizm fortepjanu.

Korektura a. **Korekta,** *łć.*, poprawianie, regulowanie mechanizmu fortepjanów dla doprowadzenia go do pożądanego stanu.

Korektywa, Korekta, *łć.*, usuwanie wad, poprawianie.

Korelacja, *łć.*, stosunek wzajemny, wzajemna zależność, współzależność.

Korelatywny, *łć.*, względny; **k-e** pojęcie, w *logice:* pojęcie, zostające w związku z innym, względne.

Korepetycja, *łć.*, zajęcie korepetytora, przygotowanie ucznia do szkoły z zadanych lekcji; próba chóru teatralnego, repetycja.

Korepetytor, *łć.* (forma ż. **Korepetytorka**), nauczyciel domowy a. szkolny, pod którego kierunkiem uczeń przygotowywa zadane lekcje; akompanjator, pomagający śpiewakom operowym uczyć się ról.

Korespondencja, *łć.*, porozumiewanie ś. listowne, pisanie listów; zbiór listów; artykuł w formie listu, nadesłany do gazety; **k.**

tramwajowa, kolejowa = możność przesiadania ś. z jednej linji na drugą za wydanym odrazu jednym biletem jazdy.

Korespondent, *łć.*, piszący listy; pomocnik handlowy zajmujący ś. pisaniem listów; nadsyłający korespondencje do dzienników, sprawozdawca dziennikarski zamiejscowy; uczony, nadsyłający swe prace instytucji naukowej.

Korespondentka, *łć.* (forma żeńs. od Korespondent); karta pocztowa do korespondencji, list otwarty, pocztówka, odkrytka.

Korespondować, *łć.*, porozumiewać się listownie, utrzymywać stosunki listowne, pisać listy; być odpowiednim, stosownym; być we wzajemnym porozumieniu co do rozkładu jazdy (o pociągach kolejowych).

Korkociąg, narzędzie do wyciągania korków z butelek, grajcarek, trybuszon (f.).

Korkodąb, dąb korkowy, drzewo korkowe, gatunek dębu (fig.), z którego kory robią korki.

Korkować, *nm.*, zatykać korkiem.

Kormoran, ptak pletwonogi, podrzędu rudlonogich, rzędu bocianowatych, dający ś. ułożyć do łowienia ryb (f.).

Korn, *nm.*, prawem przepisana waga szlachetnego metalu w monecie; w strzelbie: cel, sztyft na końcu lufy, ułatwiający celowanie, muszka.

Kornak, *fr.*, dozorca i przewodnik, kierujący słoniem.

Kornalin, Kornalina, *fr.*, czerwona odmiana chalcedonu, karnjol, krwawnik.

Kornecik, *łć.*, mała trąbka; czepeczek.

Kornecista, *łć.*, muzykant, grający na kornecie.

Kornet, *fr.*, najniższy stopień oficerski w kawalerji, podchorąży; dawniej czepiec kobiecy; czepiec zakonnicy; **k.** a. piston=rodzaj trąbki (fig.).

Korniak, pniak, gruby korzeń pozostały po ściętym pniu

Kornik, *zool.*, chrząszcz czteroczłonkowy z rodziny drwalnikowatych (f.); niszczący korę drzew.

Korniszon, *fr.*, mały niedojrzały ogórek marynowany; *żart.*, człowiek małego wzrostu; chłopak; człowiek cierpki, śledziennik.

Korność, pokora.

Kornulit, *łć.*, skamieniałość zwierzokrzewów.

Kornus, *nm.*, wódka prosta, gorzałka.

Kornutyna, *łć.*, wyciąg ze sporyszu.

Korny, pokorny, pełen pokory, uniżony.

Koroboracja, *łć.*, stwierdzenie, wzmocnienie, potwierdzenie (np. dokumentów prawnych).

Koroborować, *łć.*, zatwierdzić, potwierdzić; uznać urzędownie akt zrobiony prywatnie.

Korojad, gatunek gąsienicy, objadającej korę z drzew.

Korolarjum, *łć.*, wniosek wysnuty z poprzedzających twierdzeń; dodatkowe objaśnienie, jako wynik logiczny twierdzeń poprzednich; dopełnienie.

Korona, *łć.*, uroczysty, bogaty, specjalnej formy ubiór głowy jako oznaka królewskiej a. książęcej godności (f.); rząd, władza rządząca; monarchja, przez króla rządzona; państwo, tron, monarcha; władza monarsza; daw. Polska (bez Litwy); część ubarwiona kwiatu;

na herbach: oznaka godności książęcej, hrabiowskiej, szlacheckiej i t. p.; górne rozgałęzienie drzewa; wieniec, jako symbol sławy lub męczeństwa (**k.** w niebie); aureola; uwieńczenie; najcenniejszy wytwór (to **k.** wszystkiego); moneta austrjacka = $^1/_2$ guldena; moneta angielska = 5 szylingom; moneta szwedzka, norweska, duńska=100 oerom; wieniec promieni perłowo-białych, okalających słońce podczas zaćmienia; koło świetlne, otaczające słońce; część zęba ponad dziąsłem; nazwa gwiazdozbioru; górne rozgałęzienie rogów jelenia; **k.** Wenery, pryszcze syfilityczne na czole; **k.** w kartach—*p.* Koronka; **k.** cesarska, roślina ozdobna z rodziny liljowatych (fig.).

Koronacja, *łć.*, akt namaszczenia monarchy, obejmującego panowanie; publiczne i uroczyste włożenie korony przez panującego.

Koronat, *łć.*, monarcha koronowany.

Koronator, *łć.*, ten, który kładzie koronę na głowę monarchy podczas koronacji.

Koroner, *ang.*, urzędnik w Anglji, dokonywający oględzin zwłok osób zmarłych śmiercią nienaturalną.

Koronet, *ang.*, korona hrabiowska, godność hrabiego.

Koroniarka, *gujań.*, roślina z rodziny grzybieniowatych (fig.).

Koroniarz, Koronjarz, *łć.*, mieszkaniec Królestwa Kongresowego; mieszkaniec Korony (w przeciwstawieniu do Litwy).

Koroniec, w *zool.*, ptak z rzędu dzięciołowatych z rodziny gołębi, gołąb czubaty (fig.).

Koronka, *łć.*, delikatna przezroczysta tkanina w deseń z nici lnianych a. jedwabnych, do obszywania strojów kobiecych, bielizny i t. p. (fig.); pacierze: różaniec (fig.); ozdoba ażurowa wyrzeźbiona w marmurze; **k.** a. korona w kartach (w grze w wista, w winta): sekwens kart jednego koloru, złożony z asa, króla, damy itd.

Koronkarka, Koronczarka, Koroniarka, *łć.*, robiąca koronki, handlująca koronkami.

Koronkarstwo, *łć.*, sztuka wyrabiania koronek, handel k-ami.

Koronny, *łć.*, państwowy, rządowy; należący do Korony (klejnoty **k-e**); dotyczący właściwej dawnej Polski (nie Litwy) (hetman W. K.); dobra **k-e,** królewszczyzna; *iron.*, wielki (osioł **k.**); złoto **k-e** = osiemnastokaratowe, mające przymieszki 25$^0/_0$ srebra lub miedzi na 75$^0/_0$ złota.

Koronować, *łć.*, kłaść uroczyście koronę na głowę nowemu monarsze; wieńczyć; zakończać szczęśliwie; **k. ś.**=odbyć koronację.

Korończyk, dawny półgroszek z koroną, z czasów jagiellońskich.

Korowaj, *ukr.*, gatunek placka, podawanego na uroczystości weselnej na Rusi.

Korowód, *ukr.*, koło z osób, trzymających ś. za ręce i krążących w tańcu; krążenie, pochód, orszak; w *lm.*, **k-dy,** ceremonje, ceregiele, zachody.

Korporacja, *łć.*, zrzeszenie ludzi jednego zajęcia; stowarzyszenie, zgromadzenie, cech.

Korporalny, *łc.*, cielesny.

Korporał, *łc.*, biała chusta płócienna, podkładana pod kielich i patenę oraz pod monstrancję.

Korporant, *nm.*, członek korporacji.

Korpulencja, *łc.*, otyłość, tusza.

Korpulentny, *łc.*, mający dużo ciała; otyły, tęgi, tłusty.

Korpus, *łc.*, część ciała ludzkiego od szyi do nóg; tułów, kadłub; oddział armji. złożony z wszelkiego rodzaju broni (złożony zwykle z 2 lub 3 dywizji); szkoła wojskowa (**k.** kadetów, **k.** paziów); ogół oficerów, należących do pewnej broni; rodzaj czcionek: garmont; pudło fortepjanu; w *budown.:* główna środkowa część gmachu.

Korpuskularny, *łc.*, w *filoz.*, oparty na pojęciu atomu materjalnego.

Korrozja, *łc.*, wygryzienie, wyżarcie, zniszczenie.

Korsarstwo, *wł.*, rozbójnictwo morskie.

Korsarz, *wł.*, rozbójnik morski, pirata.

Korso, *wł.*, kurs, bieg; tor wyścigowy; plac lub szeroka piękna ulica dla przejażdżki i publicznej zabawy pod gołym niebem; wystawna przejażdżka w powozach wytwornych a. przybranych kwiatami w dzień na to wybrany.

Kort, *ang.*, tkanina wełniana o nitce ukośnej, rodzaj sukna, nie mającego t. zw. barwy, cz. meszku, zwróconego w jedną stronę.

Kortezja, *wł.*, dworactwo, nadskakiwanie.

Kortezjanin, *fr.*, dawniej ksiądz, mający w kraju beneficja, a nie mieszkający w nim; pretendujący do godności w kraju tylko na mocy rozporządzeń dworu papieskiego; dworak, pochlebca.

Kortezy, *hiszp.*, zgromadzenie stanów w Hiszpanji i dawnej Portugalji.

Korumpować, *łc.*, psuć, demoralizować, przekupować.

Korund, *nm.*, najtwardszy po djamencie kamień szlachetny, którego kilka odmian rozmaicie zabarwionych nosi rozmaite nazwy: szafir, rubin etc.

Korupcja, *łc.*, psucie ś. ciał, gnicie; zepsucie moralne; demoralizacja; sprzedajność; przekupstwo.

Koruptor, *łc.*, ten, co psuje innych, demoralizator.

Korweta, *łc.*, mały szybki statek wojenny do rekognoskowania i posyłek, dziś nazywany krążownikiem (fig.).

Korybant, *gr.*, kapłan Cybeli, bogini przyrody w staroż. Grecji.

Koryda, *hiszp.*, walka byków; wyścigi, zapasy atletyczne.

Koryfejka, *gr.*, solistka w balecie.

Koryfeusz, Koryfej, Koryfant, *gr.*, kierownik i przewodnik chóru greckiego; przewodniczący w chórach; solista w balecie; *przen.*, znakomitość, człowiek wybitny w nauce lub sztuce.

Korygować, *łc.*, poprawiać; poprawiać omyłki w korekcie przed wydrukowaniem; poprawiać strój instrumentu muzycznego.

Koryncki, *przym.* od miasta Koryntu; **k.** porządek: w architekturze styl, odznaczający się kolumną o kapitelu w kształcie kielicha, złożonego z liści akantu (fig.); **k-a** miedź = stop miedzi ze złotem i srebrem, wyrabiany w starożytności; **k-e** rodzynki a. korynty = małe czarne rodzynki.

Korytarz, *wł.*, sień długa z drzwiami do przyległych pokoi, przej-

ście z jednych pomieszczeń do innych (*zdr.* **Korytarzyk**).

Koryto, wydrążenie w kłodzie drzewa a. długa skrzynia z desek do pojenia bydła, koni, do karmienia trzody; skrzynia do zaprawy wapna; **k.** rzeki=łożysko rzeki (*zdr.* **Korytko**).

Korzec, miara ciał sypkich=32 garncom; odszukać ś. w **k-u** maku =dobrać ś. zgodnie, dopasować ś.; trzymać pod **k-em**=chować, kryć.

Korzeniak, łodyga podziemna, kłącz.

Korzenić, przyprawiać korzeniami; **k. ś.**, rozrastać ś. w korzenie, zakorzeniać ś., krzewić ś.

Korzeniówka, roślina z rodz. korzeniówkowatych (fig.); gatunek wódki

Korzeniówkowate rośliny, rodzina roślin kwiatowych dwuliściennych

Korzenisty, w rodzaju korzeni, rozrosły w korzenie, pełen korzeni.

Korzenny, upleciony z korzeni; zaprawiony korzeniami; pieprzny; kupiec **k.**=sprzedający towary kolonjalne i wina.

Korzeń, część rośliny wrośnięta w ziemię a. w inną roślinę (fig.); wyrwać co z **k-em** = wyrwać do gruntu; czarny **k.**=rżysko, ściernisko; *przen.*, podstawa, grunt, początek; ród, dom, pokolenie; w *lm.* **k-nie**, wonne przyprawy, sprowadzane z kolonji: imbir, wanilla i t. p.

Korzonek, *zdr.* od Korzeń.

Korzyć, upokarzać; **k. ś.**, upokarzać ś., kruszyć ś.

Korzystać, osiągać korzyść, zyskiwać; **k.** z czego = ciągnąć korzyść, użytkować, wyzyskiwać co.

Korzystny, przynoszący korzyść, zyskowny, pożyteczny, pochlebny, przychylny (**k-na** opinja).

Korzyść, pożytek, zysk.

Kos, *zool.*, ptak wróblowaty zębodzioby z rodziny drozdów (fig.).

Kosa, narzędzie do ścinania trawy i zboża (fig.); trafiła **k.** na kamień=na podobnie mądrego, chytrego, na podobną trudność; warkocz, splot włosów; **k-y**, mielizny lub wały piaszczyste, zamykające częściowo szerokie, lejkowate ujścia rzeczne do morza Czarnego.

Kosaciec, roślina z rodziny kosaćcowatych, irys (fig.).

Kosaćcowate a. **Kosaćcowe** rośliny; rodzina roślin jednoliściennych.

Kosacz, koń kosaty (z dużą grzywą).

Kosarnia, fabryka kos.

Kosarz, **Kosiarz**, **Kośnik**, ten, co kosi trawę, zboże; *zool.*, rodzaj pająka (fig.).

Kosaty, mający długie warkocze (brzoza), grzywiasty.

Kosekans, *lć.*, w *mat.*, dosieczna.

Kosiać, klaskać w dłonie (o dzieciach).

Kosiarka, maszyna rolnicza do koszenia (fig.).

Kosić, siec kosą, ścinać; siec, rąbać; słać trupem.

Kosidło, **Kosisko**, rękojeść kosy.

Kosinus, w *matem.*, dostawa.

Kosię, *pieszcz.*, konik.

Kosmacieć, stawać ś. kosmatym, obrastać włosami.

Kosmatek, **Kosmatka**, rośl. z rodz. sitowat. (f.).

Kosmato, *przysł.* od Kosmaty; witać kogo **k.** =winszować mu zawartego małżeństwa.

Kosmaty, obrosły włosami, ku-

dłaty; **k-e** kamienie=omszałe; witać **k-ą** ręką=podawać rękę przy pierwszym spotkaniu z nowożeńcami.

Kosmetyk, *gr.*, środek, służący do nadania świeżości i upiększenia cery, włosów.

Kosmetyka, *gr.*, sztuka upiększania cery i włosów.

Kosmiczny, *gr.*, tyczący się wszechświata; **k-y** a. meteoryczny pył = cząsteczki meteorytów, spadające na ziemię w postaci pyłu; materja **k-a** = materja pierwotna, z której miał powstać świat, substancja mgławic.

Kosmika, *gr.*, nauka o świecie.

Kosmofizyka, *gr.*, badanie praw przyrodzonych wszechświata.

Kosmogoniczny, *gr.*, dotyczący początków powstania wszechświata.

Kosmogonja, *gr.*, nauka, zajmująca ś. przeszłością wszechświata, jego powstaniem i rozwojem.

Kosmografja, *gr.*, opis wszechświata; nauka, opisująca ciała niebieskie i ziemię jako jedno z tych ciał; treściwy wykład astronomji.

Kosmologja, *gr.*, nauka o wszechświecie, jako całości, o jego budowie i częściach, o jego początku, trwaniu i możliwym końcu.

Kosmopolita, *gr.*, uważający cały świat za swoją ojczyznę; obojętny na sprawy narodowe.

Kosmopolityzm, *gr.*, uważanie ś za obywatela całego świata; samolubna obojętność na sprawy swojego kraju; nieuznawanie odrębności narodowej.

Kosmorama, *gr.*, rodzaj panoramy, przedstawiającej malowniczo widoki rozmaitych okolic.

Kosmos, *gr.*, wszechświat.

Kosmoteologja, *gr.*, teorja o istnieniu Boga na podstawie rozważania istnienia wszechświata.

Kosmozofja, *gr.*, rozważanie świata ze strony mistycznej przez kontemplację wewnętrzną.

Kosmyk, kupka włosów spojonych wiszących, kiść włosów.

Kosodrzew, Kosodrzewina, Kosówka, roślina z rodziny szyszkowych, rosnąca w górach (fig.).

Kosonogi, krzywonogi, koślawy.

Kosooki, krzywooki, o podniesionych kątach zewnętrznych oka, zezowaty.

Kosowica, kośba, sianokos.

Kost, Kostowiec, Kostowe drzewo, roślina z rodziny imbirowatych.

Kosteczka, Kostka, *zdr.* od Kość.

Kostera, Kostyra, namiętny gracz w kostki; gracz, szuler, sknera; skąpiec; gatunek ryby ościstej wrytoszczękiej (fig.).

Kosterować, szulerować.

Kostjum, *fr.*, ubiór, strój, suknia; spódnica z żakietem z jednego materjału; strój właściwy jakiej epoce, narodowi, stanowi i t. p.; przebranie.

Kostjumerja, *fr.*, skład kostjumów; pracownia, w której robią kostjumy.

Kostjumowy, *przym.* od Kostjum; **k.** bal = zabawa taneczna w strojach charakterystycznych, w przebraniach.

Kostka, *zdr.* od Kość; wystająca nad stawem stopowym dolna, zgrubiała część kości goleniowej; forma sześcianu a równoległoboku; **k.** a. kość=sześcianek do gry; kwadrat, karo (materja w **k-ę**); **k-i** brukowe, sześciany kamienne do brukowania ulic; cukier w **k-ach,** krajany w sześciany.

Kostkowy, Kostkowaty, kształtu kostek, złożony z kostek, krajany a ciosany w kostkę.

Kostniak, narośl kostna chorobliwa, guz kostny.

Kostnica a. Kościarnia, trupiar-

nia, budynek, izba, w której składają kości zmarłych; skrzynka, w którą zbierają kości przepalone ciał spalonych.

Kostnieć, twardnąć jak kość, drętwieć, sztywnieć, kamienieć.

Kostny, *przym.* od Kość; system **k.** = układ kośćca w człowieku; mąka **k-a** = ze zmielonych kości.

Kostołuskie ryby, rząd ryb o szkielecie chrzęstnym.

Kostrąszyna, roślina z rodziny motylkowatych.

Kostropaty, Kostrubaty, niegładki, chropawy, szorstki; włochaty, kosmaty.

Kostrzewa, roślina z rodziny traw (fig.).

Kostucha, Kostusia, upostaciowana śmierć, jako kościotrup z kosą.

Kostur—*p.* Kosztur.

Kostyczność, *fr.*, złośliwość, dowcip ostry, szyderczy, zjadliwy.

Kostyczny, *fr.*, złośliwy, szyderczy, uszczypliwy.

Kostyra—*p.* Kostera.

Kosy, skośny, ukośny; oczy **k-e** = krzywe, zezowate.

Kosynjer, żołnierz, partyzant, uzbrojony w kosę.

Kosz, *tur.*, obóz tatarski, kozacki; oddział wojska u Tatarów i Kozaków zaporoskich.

Kosz, rodzaj naczynia a. sprzętu plecionego z wikliny, łoziny, z wici wierzbowych, z łyka itp. z kabłąkiem do noszenia; rodzaj kufra plecionego na rzeczy; **k.** wina = kilka do kilkunastu butelek wina; **k.** kwiatów; **k.** masztowy na okręcie—*p.* Gniazdo bocianie; **k.** szczęścia=mieszczący w sobie bilety na loterję fantową; **k.** redakcyjny=do rękopisów odrzuconych; dostać **k-a** a. odkosza = dostać odprawę, rekuzę od panny; osiąść na **k-u** = nic nie wskórać, doznać zawodu, zostać bez zajęcia; zostawić kogo na **k-u**=opuścić go wśród trudów; **k.** kąpielowy= przedział w budynku kąpielowym na rzece, do kąpania się.

Koszałka, torebka z przykrywadłem, pleciona z gałązek leszczyny, z lipy i t. p.; pleść **k-i opałki**=pleść głupstwa, banialuki.

Koszar, Koszara, *nm.*, ogrodzenie, w którym zamykają owce na lato; w *lm.*, **k-y,** domy oddzielne, przeznaczone na mieszkanie dla wojska.

Koszatka, szczurowate zwierzę z rodziny koszatek (fig.).

Koszenila, *fr.*, owad z rodziny czerwców, z którego otrzymuje się farbę purpurową (fig.).

Koszer, *hebr.*, mięso koszerne.

Koszerny, *hebr.*, czysty; zgodny z przepisami religijnemi, dozwolony Żydom do użycia na pokarm; **k-e**=podatek od rzezi mięsa i drobiu, dokonywanej sposobem, przepisanym przez religję mojżeszową.

Koszerować, *hebr.*, oczyszczać pokarmy trefne, aby ś. stały koszernemi; **k. ś.,** *żart.*, myć ś., oczyszczać ś. z brudu.

Koszlawy—*p.* Koślawy.

Koszmar, *fr.*, sen przykry; zmora, uczucie duszenia we śnie.

Koszokop, okop forteczny usypany pod osłoną koszów szańcowych.

Koszowy, *tur.*, przełożony nad koszem kozackim albo tatarskim; ataman.

Koszt, *nm.*, wydatek, pieniądze, wydane na zakup czego, rozchód, nakład; obliczenie wydatków zrobionych lub zamierzonych; środki pieniężne, fundusze (**mieć** na **k-a**); *przen.*, ujma, uszczerbek (**k-em** zdrowia, honoru).

Kosztela, *fr.*, gatunek jabłek.

Kosztorys, obliczenie, ile jaka

rzecz a. przedsiębiorstwo wymaga wydatku pieniędzy.

Kosztować, *nm.*, pociągać za sobą koszt, wynosić na pieniądze; narażać na wydatek; powodować uszczerbek; próbować, zwłaszcza smakiem; doznawać, doświadczać czego; łożyć, ekspensować.

Kosztowności, *nm.*, rzeczy drogocenne, klejnoty.

Kosztowny, *nm.*, drogi, drogocenny, wartościowy; wyborny, znakomity.

Kosztur, Kostur—*p.* Kula; szczudło, którym ś. kulawy podpiera; kościana laska, koścień; niewielka ryba, podobna do karasia.

Koszula, *łc.*, odzienie płócienne, wełniane a. jedwabne noszone na samym ciele; zgrał ś. do **k-i**=co do grosza; jeszcześ wtedy **k-ę** w zębach nosił=jeszcześ był dzieciakiem; śmiertelna **k.** = kładziona na nieboszczyków a. delikwentów traconych, ubiór, kładziony przez Żydów podczas modliwy; **k.** a. koszulka żelazna, druciana = zbroja siatkowa, kolczuga.

Koszulka (*zdr.* od Koszula); **k.** druciana = kolczuga; **k.** gazożarowa = powłoczka z tkaniny, nasyconej chemikaljami, nakładana na płomień gazowy, wzmacniająca światło i nadająca mu białą barwę; pianka na piwie jaja w **k-ch** = jaja, gotowane na miękko bez skorupki, gdzie żółtko przegląda.

Koszyczek (*zdr.* od Kosz i Koszyk); rodzaj kwiatostanu; **k-ki,** zagłębienia u nóg tylnych pszczoły-robotnicy, w które ona zbiera pyłek kwiatowy.

Koszyk (*zdr.* od Kosz); mały kosz na rzeczy podręczne; w tańcu: kółko, utworzone przez tańczących z podaniem sobie rąk — *p.* Odkosz.

Koszykarz, rzemieślnik, robiący kosze, meble plecione i inne plecionki (forma ż. **Koszykarka**).

Koszykowe (-ego), nieprawy dochód służących od sprawunków gospodarskich w mieście.

Kośba, koszenie, sieczenie kosą trawy.

Kościany, *przym.* od Kość; z kości zrobiony; dziadek **k.** = człowiek bardzo stary, zgrzybiały.

Kościarnia — *p.* Kostnica.

Kościec, Kościotrup, wszystkie kości ustroju jako całość; skielet, szkielet.

Kościej, kościotrup, kościec.

Kościelisko, miejsce około kościoła

Kościelny, *przym.* od Kościół; dotyczący kościoła; święto **k-e** = obchodzone tylko przez kościół; wieś **k-a** = mająca kościół; majątki **k-e**=należące do kościoła; rok **k.**=od pierwszej niedzieli adwentu do końca ostatniego tygodnia po Zielonych Świątkach; *rzecz.* **k.** (-ego), sługa kościelny, zakrystjan.

Kościeniec, roślina z rodziny mokrzycowatych (fig.); rogowiec, rogownica, rogowe ziele.

Koścień, laska kościana, kosztur.

Kościerzyć ś., rozrastać ś., krzewić ś., rozsiadać ś.

Kościołek, *zdr.* od Kościół; mały kościół.

Kościołusk, ryba koścista z rzędu brzuchopłetwych, szczupakowatych.

Kościotrup — *p.* Kościec.

Kościół, świątynia chrześcijańska; świątynia; miejsce święte, przybytek (fig.); *przen.*, zgromadzenie wiernych po całym świecie; wyznawcy danej religji, danego obrządku; przełożeni **k-a**= władza kościelna; nabożeństwo niedziel-

ne w kościele; słyszał, że dzwonią, ale nie wie, w którym **k-le**= wie coś, ale niedokładnie; pokazać komu dudka na **k-le** = wystrychnąć go na dudka, oszukać, podejść; nauczę ja cię po **k-le** gwizdać=nauczę cię rozumu, zachowania ś., oduczę od zuchwalstwa.

Kościsty, mający wydatne kości.

Kość, część organizmu stała, twarda, stanowiąca podstawę ustroju kręgowców, oraz ochronę i oparcie dla narządów wewnętrznych; **k.** z **k-i** mojej = prawy mój potomek a. krewny; poczciwy z **k-ami**=do gruntu poczciwy; *przen.*, **k.** rzucić między drugich = dać powód do poróżnienia; **k.** niezgody = powód nieporozumienia; *przen.*, ciało; zwłoki; złożyć **k-i**=umrzeć; **k.** słoniowa = kły słonia; ość rybia; **k.** martwa = narośl kostna; **k.** do grania — *p.* Kostka.

Kośłaszek, rośl. z rodz. storczykowatych (fig.).

Kośławić, Koszlawić, krzywić, wykrzywiać; czynić kośławym, stawiać krzywo; **k. ś.** krzywić ś., trzymać ś. kośławo.

Kośławiec, Koszlawiec, człowiek kośławy, mający krzywe nogi; *rub.* kulas.

Kośławieć, Koszlawieć, krzywić ś., stawać ś. kośławym.

Kośławy, Koszlawy, krzywy, pochyły; dotknięty kośławością; nierówny, powykrzywiany, kulawy.

Kośłazek, roślina z rodziny storczykowatych.

Kośnica — *p.* Kostnica.

Kośnik, wstążeczka a. tasiemka do zawiązywania koszuli u szyi a. wplatana w warkocz; **k.** — *p.* Kosarz.

Kośny, zdatny a. przeznaczony do koszenia (łąki **k-ne**).

Kot, zwierzę ssące drapieżne z pazurami wysuwalnemi i językiem chropowatym (fig.), **k.** dziki=żbik; kotka = samica kota; pierwsze **k-y** za płoty = nie zrażać się nieudanym początkiem; drzeć z sobą **k-y** = żyć w niezgodzie; żyją jak pies z **k-em** = w niezgodzie; targować, kupować **k-a** w worku = na oślep, nie zobaczywszy; biega jak **k.** z pęcherzem = bez ustanku; **k-a** ogonem odwracać = użyć wykrętu, wybiegu w mowie; w *lm.* **k-ty,** futro z kotów; w *myśl.*, zając.

Kotangiens, *łć.*, w *mat.*, dotyczna.

Kotara, *tat.*, zasłona z ciężkiej materji wełnianej albo jedwabnej nad łóżkiem; portjera.

Kotarz, *tat.*, namiot.

Kotawiec, gatunek małpy wąskonosej.

Kotczy, wozowy, kareciany; *rzeczow.*, koń powozowy.

Kotek (*zdr.* od Kot); **k.** i myszka=zabawa towarzyska; **k.** a. koteczek, nazwa pieszczotliwa=duszka, serce, złotko, kochanie.

Koterja, *łć.*, pewna liczba osób, złączona jednakowemi mniemaniami lub mniej więcej zdrożnemi interesami, niezgodnemi z dobrem ogółu, stronnictwo; klika.

Koteryjny, *łć.*, stronniczy.

Kotew, *nm.*, ankra, sztaba do ściągania ścian, belek (fig.) — *p.* Kotwica.

Kotewka, *zdr.* od Kotwica; roślina z rodziny wiesiołkowatych (fig.).

Kotka a. Kocica, samica kota; samica zajęcza, zajęczyca; w *bot.* w *lm.* **k-ki,** zwieszające ś. jakby grona kwiatów pręcikowe albo słupkowe niektórych drzew: brzozy, wierzby i t. d.; *przen.*, nazwa pieszczotliwa dla

kobiety=pieszczotka, duszka, serce, kochanie.

Kotkowe rośliny, mające kwiaty pręcikowe ułożone w kotki, w baźki.

Kotlarz, rzemieślnik, wyrabiający różne przedmioty i naczynia z miedzi.

Kotlecik, *zdr.* od Kotlet.

Kotlet, *fr.*, potrawa z mięsa ryby lub z kartofli tartych, smażona, formy placka; *przen.*, **k-y** = faworyty formy placuszków.

Kotlina a. **Kotłowina,** okrągły dołek w ziemi, okrągłe zagłębienie; dolina o ścianach stromych; okrągła dolina; ognisko, palenisko.

Kotłować, gadać dużo, męczyć kogo swojem gadaniem; **k.** komu głowę=zajmować mu ją jakim żądaniem, mącić, męczyć czyjąś uwagę rozmową, dręczyć; **k. ś.,** gotować ś., wrzeć, kipieć; przewracać ś., mącić ś., burzyć ś.; hałasować, zachowywać ś. niespokojnie.

Kotłowe (-ego), opłata od kotła okowity, piwa i t. p.

Kotłowy, pilnujący kotła w gorzelni, w browarze.

Kotna, samica ciężarna, brzemienna niektórych zwierząt (kotów, zajęcy, jeleni i t. p.).

Kotonerje, *fr.*, tkaniny bawełniane.

Kotonowy *fr.* olej, olej wyrabiany z nasion bawełny.

Kotopastka, roślina z rodziny wargowych, szanta (fig.).

Kotować, *fr.*, oznaczać liczbami długość linji a. wielkość kąta na rysunku; numerować (np. akta); notować ceny, kursy giełdowe.

Kotuchna, *pieszcz.* od Kotka.

Koturny, *gr.*, w starożytności: teatralne na podwyższonych podeszwach obuwie aktorów greckich, nadające wzrost przechodzący miarę ludzką (fig.); *przen.*, stąpać na **k-ach,** przemawiać z **k-ów**=używać stylu szumnego, napuszonego, mowy tragicznej; przesadzać.

Kotwiasty, mający postać kotwicy, haka.

Kotwica, Kotew, Kotwa, Kotwia, *nm.*, duży hak żelazny o 2, 3 a. 4 zębach, który, spuszczony na łańcuchu na dno wody, zatrzymuje statek na miejscu (fig.); *przen.*, deska ratunku, port bezpieczeństwa, ostoja, ocalenie; zbroja magnesu, płyta z żelaza miękkiego, przykładana do magnesów, żeby ich magnetyzm nie osłabł; w zegarku: ankier, wychwyt, łuk metalowy z zakrzywionemi końcami, utrzymujący jednostajność ruchów zegarka (*zdr.* **Kotwiczka**).

Kotwiczne, Kotwicowe, *nm.*, opłata od zarzucania kotwicy w porcie.

Kotyljon, *fr.*, taniec wirowy, urozmaicony dowolnemi figurami, walc z figurami.

Kotyzacja, *fr.*, ocenianie; rozkład podatków, rozkład składki; oznaczenie kursu papierów publicznych w cedule giełdowej.

Kować — *p.* Kuć.

Kowadełko (*zdr.* od Kowadło); największa z kosteczek słuchowych, leżąca pomiędzy młotkiem a strzemieniem w jamie bębenkowej ucha.

Kowadło, przyrząd, na którym w kuźni kują metale (fig.).

Kowal, rzemieślnik, wyrabiający g r u b s z e przedmioty z żelaza; zabawa dziecinna: tańce ze śpiewem wedle taktu kucia; student a. uczeń pilny, ale niezdolny, uczący ś. długo każdej lekcji; owad

półpokrywy, należący do pluskiew (fig.).

Kowalczuk, Kowalczyk, uczeń kowalski.

Kowalicha, Kowalowa (-ej), żona kowala.

Kowalik, ptak wróblowaty z rodziny pełzaczy (f.).

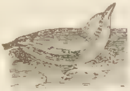

Kowalka, forma żeńska od Kowal; zajęcie kowala.

Kowalny, klepalny, dający się kuć, spłaszczać na cienkie blaszki.

Kowalówna, córka kowala.

Kowany—*p.* Kuty.

Koyot, zwierzę drapieżne Ameryki płn. z rodz. psów (fig.).

Koza, zwierzę racicowe, z rodziny owiec; samica tego zwierzęcia: **k.** dzika albo **k.** skalna (fig.)—*p.* Kozica; *przen.*, dziewczyna żywego usposobienia a. naiwna; więzienie, areszt; znać ś. jak **k.** na pieprzu = nie znać ś. wcale; na pochyłe drzewo i **k-y** skaczą = człowiekiem słabym każdy rządzi, dokucza mu; przyszła **k.** do woza = potrzeba zmusiła cię zwrócić ś. do mnie; raz **k-ie** śmierć = wszystko mi jedno; **k.** w nosie = zeschła wydzielina z nosa; rodzaj statku wodnego do przewożenia zboża; łódź do wydobywania z rzeki piasku i żwiru; **k.** = w *garb.* skóra koźla; w *mul.* przyrząd złożony z deski z podstawką do noszenia cegły.

Kozacki, Kozaczy, *tat.*, *przym.* od Kozak; po **k-cku,** jak kozak, zbyt śmiało, butnie, buńczucznie.

Kozactwo, Kozaczyzna, *tatar.*, *zbior.* kozacy, wojsko kozackie; sposób życia, wojowania kozackie.

Kozaczek, chłopiec do posługi, ubrany po kozacku; partja wista a. winta, złożona z jednego robra.

Kozaczę, dziecko kozackie.

Kozak, *tat.*, mieszkaniec południowo-wschodnich części państwa Rosyjskiego, służący wojskowo w konnicy nieregularnej (fig.); służący, lokaj, ubrany po kozacku; rodzaj tańca z przysiadaniem; *przen.*, zuch, urwis, chwat, zawadjąka: **k.** dziewczyna = nazbyt rezolutna, chwacka, żywa dziewczyna; rodzaj grzyba.

Kozakierja, *tat.*, swawola, awanturniczość.

Kozakowaty, *tat.*, mający w sobie coś kozackiego.

Kozera, *tur.*, karta świętna, kolor świętny w kartach, tromf, atut; *przen.*, przyczyna, powód; to nie bez **k-y** = nie bez powodu; środek, pomoc.

Kozerny, atutowy, świętny.

Kozeta, Kozetka, *fr.*, mała kanapka, zwykle na dwie osoby (fig.).

Kozi, *przym.* od Koza; zapędzić w **k.** róg = przewyższyć kogo, zawstydzić; sprzeczać ś. o **k-ią** wełnę = o nic, o głupstwo; **k-ia** bródka = hiszpanka.

Koziar, rodzaj grzyba.

Koziarz, pasterz kóz; kobziarz, dudarz.

Kozibród, roślina z rodziny złożonych (fig.).

Kozica, nasad pługowy, rękojeść pługa; rękojeść bicza; *zool.* **k.** a. koza dzika, koza skalna, giemza, zwierzę racicowe z rodziny antylop (fig.).

Kozieł, Kozioł, samiec kozy a. sarny; **k.** skalny = gatunek kozy z wielkiemi węzłowatemi rogami; uparty jak **k.** = człowiek

uparty; robić z czego **k-a** i barana = robić z kim, co się podoba; **k-ła** doić=robić coś napróżno; **k.** ofiarny=kozieł, składany na ofiarę za grzechy ludu w Starym Zakonie; *przen.*, człowiek, cierpiący za innych; *przen.*, upór, krnąbrność, zuchwalstwo; zmarszczka, mars, humor, złość; przewrócenie ś. nogami przez głowę; siedzenie dla woźnicy na wozie; w *lm.* **kozły**, broń ustawiona na krzyż; rząd palików, zbitych na krzyż, wbitych w ziemię i u góry połączonych poziomą belką, inaczej: kobylice t. j. podpory krzyżowe pod deski, mające służyć jako stoły, ławki; **k-y** w dachu = podpory pod krokwie, ustawione w belkach; podpory do przepiłowywania drzewa; staluga; przyrząd, służący do wsiadania, zsiadywania i przeskakiwania w ćwiczeniach gimnastycznych.

Koziełkować, Koziołkować, przewracać koziołki.

Kozieniec, roślina z rodziny wiciokrzewu.

Kozieradka, roślina z rodziny motylkowatych.

Kozik, nóż do obdzierania skóry, nóż rzeźnicki; mały, lichy nożyk, cyganek (fig.).

Kozina, mięso kozie.

Koziniec, nieprzyjemny zapach jaki wydają kozy.

Koziołek, *zdr.* od Kozieł, młody kozieł, koźlę; przewrócenie ś. na głowie do góry nogami; przyrząd z nogami na krzyż do suszenia koniczyny; warsztat rymarski; garnek na trzech nóżkach; podstawka do noży, widelców i łyżek.

Koziorożec, kozieł skalny z wielkiemi, węzłowatemi rogami (f.); nazwa jednego z gwiazdozbiorów zwierzyńcowych (fig.).

Kozioróg, chrząszcz czteroczłonkowy z rodziny długorogich (fig.).

Kozłek, roślina z rodziny kozłowatych, walerjana, baldrjan (fig.).

Kozłowy — *p.* Koźli.

Kozodój albo Lelek, w *zool.* ptak z rodziny lelków, z rzędu kraskowatych (fig.).

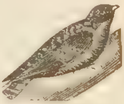

Kozub, *węg.*, pudełko łubiane, kobiałka, torebka łubiana a. z kory; framuga, sklepienie, wydrążenie muru (*zdr.* **Kozubek**).

Kozula, *zdr.* od Koza.

Kozuń, *żart.*, Kozak.

Koźlak, gatunek grzyba.

Koźlarz — *p.* Koziarz; ten, co gra na koźle, kobeźnik, dudarz; robotnik, noszący na kozie cegłę mularzom przy budowie domu.

Koźlę (-ęcia, *lm.* -ęta), **Koźlątko,** młody kozieł a. koza; jeleniątko; w *myśl.* młoda sarna.

Koźli, Kozłowy, *przym.* od Kozieł; dotyczący kozła, pochodzący od Kozła (**k-la** skóra, **k.** łój).

Kożub (*zdr.* **Kożubek**)—*p.* Kozub.

Kożuch, futro baranie a. owcze; wierzchnia stężała warstwa gotowanego mleka a. śmietanki; pleśń na niektórych płynach, powłoka, tworząca ś. na powierzchni stopionego metalu.

Kożuchować, dom obijać deskami; szalować; w *ogrod.*, oczkować, okulizować.

Kożuszek, *zdr.* od Kożuch.

Kożusznik, rzemieślnik, robiący kożuchy, kuśmierz.

Kół, Koł (kołu a. koła), gruby kij, pal, żerdź; stać jak **k.** = stać nieruchomo; język **k-em** stanął = zdrętwiał; **koły** a. **kołki** komu na głowie ciosać = przewodzić nad kimś, dokuczać mu (*zdr.* **Kołek**).

Kółeczko, *zdr.* od Koło, od Kółko.

Kółko, *zdr.* od Koło; małe koło; duży pierścień; drobne **k-ka** w mechanizmie maszyn, zegarów; w **k.** naokoło, kołem, w krąg; małe towarzystwo, małe zebranie, grono (**k.** rodzinne, przyjacielskie, koleżeńskie); jedno w **k.** = wiecznie to samo, bez zmiany.

Kózka, młoda koza; w *zool.*, ryba brzuchopłetwa, ślizowata.

Kpać, kpem kogo nazywać, łajać, lżyć, besztać, wymyślać.

Kpiarz, Kpinkarz, ten, co kpi, żartowniś, drwinkarz.

Kpić, Kpinkować, kpiny stroić, żartować, szydzić, drwić, drwinkować.

Kpiny, żarty, drwiny, szyderstwo.

Kra (2 p. *lm.* kier), odłam lodu, pływający na rzece, jeziorze i t. p.; lody połamane, unoszone przez rzekę.

Kraal, *hol.*, wieś murzyńska, zwłaszcza Hotentotów i Kafrów; kawał stepu, ogrodzony palisadą, w którą zapędzają zwierzynę (fig.).

Krab, *nm.*, skorupiak morski 10-cio nogi, jadalny (fig.).

Krach, *nm.*, naśladowanie trzasku, załamania; ostre przesilenie ekonomiczne, nagły spadek kursu papierów wartościowych; liczne jednoczesne rujnujące bankructwa, sprawiające popłoch na giełdzie; wogóle niespodziana klęska, upadek, gwałtowny przewrót.

Kraciasty, Kraciaty, mający kraty, opatrzony kratami; w kraty (materjał **k-ty**).

Kradzieski, Kradzieżny, *przym.* od Kradzież; złodziejski.

Kradzież, potajemne przywłaszczenie sobie cudzej rzeczy, cudzej własności, złodziejstwo.

Kradzieżca, Kradzieżnik, złodziej.

Kradziony, *im.* od Kraść; *przen.*, potajemnie zabrany, ukrywany, potajemny; **k-ym** sposobem = ukradkiem, skrycie; *rzecz.*, **k-e** (-ego), rzecz ukradziona.

Kraik, mały kraj.

Kraina, część kraju, prowincja, okolica — *p.* Kraj.

Krainiec, mieszkający na pograniczu; forma żeńs. **Krainka.**

Kraj a. **Kraina,** pewna przestrzeń ziemi, którą zamieszkuje jakiś naród; kraj rodzinny, ojczyzna; *przen.*, mieszkańcy kraju, naród; **k.** a. **kraina** czego = miejsce, siedlisko, dziedzina; *przen.*, sfera, dziedzina; **k.** a. skraj, brzeg, krawędź, kraniec, koniec; *przen.*, **k.** świata = strony bardzo odległe.

Krajać, Kroić, rozrzynać, ciąć, przecinać; *przen.*, **k.** pługiem rolę = orać; *przen.*, przenikać boleśnie, przeszywać, mocno odczuwać (serce mi ś. kraje); w grze w *bilard:* trafiać z boku swoją bilą inną bilę.

Krajanka, kawałek odkrojony od całości: **k.** chleba = kromka, tartynka, kanapka.

Krajarka, maszyna do krajania papieru maszynowego na arkusze; maszyna do krajania szmat.

Krajcar, *nm.*, grajcar, austrjacka moneta zdawkowa = $^1/_{100}$ guldena = 2 halerzom.

Krajczak, dywan zrobiony z krajki; **k-ki,** papucie, pantofle z krajki, wkładane na buty.

Krajczy, w daw. Polsce: urzędnik dworski, pośredni między podstolim a. podczasym, który miał obowiązek krajania potraw u stołu królewskiego; w *kraw.* czeladnik, wyłącznie krający tkaniny na ubranie; w *szew.*, czeladnik, krający skórę na obuwie—*p.* Krojczy.

Krajczyna, żona krajczego.

Krajka, odcięty brzeg od postawu sukna, zwykle koloru odmiennego od reszty tkaniny.

Krajobójca, zabójca kraju, ten, co zgubił kraj.

Krajobraz, widok okolicy; obraz, przedstawiający jaką okolicę, pejzaż.

Krajopis, opis okolic jakiego kraju; opisujący gieografję jakiego kraju.

Krajopisarstwo, opisanie kraju.

Krajowiec, mieszkaniec kraju, w którym oddawna mieszkali jego przodkowie; tubylec.

Krajowładca, władca jakiego kraju, panujący.

Krajowy, *przym.* od Kraj; dotyczący kraju, krajowi właściwy, w kraju wykonany, miejscowy, ojczysty.

Krajoznawczy, dotyczący krajoznawstwa.

Krajoznawstwo, zbiór wszelkich wiadomości o danym kraju

Krajzega, *nm.*, piła okrągła: krąg stalowy z zębami na brzegach (fig.).

Krakać, wydawać głos właściwy krukowi albo wronie; skrzeczyć; **k.** na kogo = krzyczeć, wrzeszczeć, powstawać; wróżyć,przepowiadać nieszczęście.

Krakowiak, mieszkaniec okolic K r a k o w a (fig.); charakterystyczna melodja ludowa, śpiewana w tańcu; śpiew w tempie krakowiaka; utwór muzyczny w tymże duchu.

Krakowski, *przym.* od Kraków; kasza **k-a** = drobna kasza gryczana; kiełbasa **k-a** = kiełbasa z surowej polędwicy wieprzowej, suszonej; **k-im** targiem=za połowę ceny a. za cenę zniżoną; pas **k.**=szeroki pas skórzany z kółeczkami mosiężnemi; sukmana **k-a** = sukmana granatowa z czerwonym kołnierzem, cała ozdobiona wyszyciami i kółeczkami; **k-a** uprząż = uprząż polska (z wysokiemi wystającemi rogami i suknami kolorowemi na chomątach, z kółeczkami i brząkadłami).

Kraków, pojechać do **K-a** = odbyć połóg, urodzić dziecko.

Krakus, żołnierz z lekkiej jazdy polskiej za Księstwa Warszawskiego i z czasów powstań (fig.).

Krakuska, czapka, używana przez krakusów i w i e ś n i a k ó w krakowskich, czerwona rogatywka z pawiem piórkiem.

Krakwa, ptak pletwonogi z rodziny kaczek, odmiana kaczek dzikich, ukazujących ś. w marcu.

Kralka, *czes.*, karta do gry o dziesięciu oczkach, dziesiątka, dyska.

Kram, Kramnica, *nm.*, sklep do sprzedaży drobnych towarów codziennego użytku; stragan, sklepik; *przen.*, kłopot, zachód, ambaras; jaki pan, taki **k.** = taki ład, taki porządek.

Kramarka, forma żeńs. od Kramarz.

Kramarstwo, *nm.*, kupczenie towarami drobnemi, drobny handel.

Kramarz, *nm.*, kupiec, sprzedający częściowo drobne towary, drobny handlarz, przekupień.

Kramarzyć, *nm.*, kupczyć, sprzedawać częściowo towary, produkty.

Krambambuli, *nm.*, napój, złożony z gorącej wody, wódki, cukru i cytryny.

Kramik, sklepik z drobnemi towarami, szafka z takiemiż towarami.

Kramny, sklepowy; do sprzedania, kupny.

Krampon, *fr.*, klamra.

Kran, *nm.*, przyrząd u rury do wypuszczania a. zatrzymania płynów, gazu; kurek (fig.).

Kraniec, *nm.*, brzeg, krawędź, kres; granica; **k.** skały = zrąb; na **k-ńcu** świata = bardzo daleko.

Kranjografja, *gr.*, opis czaszki.

Kranjolity, *gr.*, muszle skamieniałe.

Kranjologja, Kranjoskopja, *gr.*, nauka, zajmująca ś. badaniem powierzchni czaszki i wnosząca z jej budowy o władzach umysłowych i charakterze człowieka.

Kranjometr, *gr.*, przyrząd do mierzenia czaszki.

Kranjometrja, *gr.*, część antropometrji czyli nauka o pomiarach czaszki.

Kranjotomja, *gr.*, anatomja czaszki; rozcięcie i otworzenie jej.

Krankkasa, *nm.*, kasa chorych, do której robotnicy obowiązkowo wnoszą składki i korzystają z nich, gdy chorują.

Krańcowy, *przym.* od Kraniec; znajdujący ś. na krańcach, graniczny; końcowy, zakończający; posuwający ś. do ostatnich granic; skrajny, radykalny, ostateczny, wsteczny.

Krańczyna, kraina pograniczna.

Krap, Kraplak, *nm.*, piękna czerwona farba, otrzymywana dawniej z korzenia marzanny farbiarskiej, rosnącej dziko w krajach nad morzem Śródziemnem.

Kraprot, *nm.*, sukno czerwone, farbowane krapem.

Krasa, barwa, kolor, szczególnie czerwony; piękność, uroda.

Krasawica, *ukr.*, piękna kobieta.

Krasić, robić pięknym, upiększać, zdobić; zabarwiać na czerwono; zaprawiać okrasą, dodawać do jedzenia tłuszczu; okraszać.

Kraska, ptak wróblowaty lekkodzioby z rzędu kraskowatych, o pięknym upierzeniu (fig.).

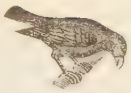

Krasłonica (latanja), roślina z rodziny palm.

Krasnokłos, roślina z rodziny mirtowatych.

Krasnokwiat, roślina z rodziny amarylkowatych.

Krasnolica, kobieta o pięknych licach, kobieta piękna; **k.** a. lilja peruańska, roślina z rodziny amarylkowatych.

Krasnolicy, mający piękne lica.

Krasnoludek, Krasnolud, drobniutki karzełek, rzekomo mieszkający pod ziemią.

Krasnopióry, mający piękne a. czerwone pióra.

Krasnorosty, w *bot.*, klasa wodorostów.

Krasnosok a. Czerwik, roślina z rodziny krasnosokowatych.

Krasny, Kraśny, czerwony, różowy, rumiany; piękny, urodziwy.

Krasomówca, człowiek, pięknie mówiący, pięknie ś. wyrażający; mówca, orator.

Krasomówstwo, sztuka krasomówska, sztuka pięknego mówienia; dar wymowy, swada.

Krasula, krowa czarna a. czerwona z białemi płatkami.

Kraszanka, jaje wielkanocne malowane, pisanka; piękna kobieta.

Kraszuarka, *fr.*, spluwaczka.

Kraść, brać pokryjomu cudzą rzecz, przywłaszczać ją sobie; *przen.*, **k.** przed kim = ukrywać, taić; **k.** kogo=okradać.

Kraśnieć, rumienić ś., stawać ś. pięknym; jaśnieć, błyszczeć.

Kraśnik, gatunek grzyba z rodziny śluzowców; owad łuskoskrzydły ze zmierzchnicowatych.

Krata, *łc.*, pręty żelazne albo drewniane wzdłuż i wpoprzek przytwierdzone; siedzieć za **k-ą** = być zamkniętym w więzieniu a. w domu obłąkanych; przegroda, balustra-

da; **k-y** a. kratki sądowe, oddzielające publiczność od sędziów i stron; stawać za **k-kami** = bronić spraw, być adwokatem; w *lm.*, **k-y** a. **k-ki** = kwadraciki z kilku barw na tkaninie: chustka w **k-y** =kraciasta (*zdr.* **Kratka**).

Krater, *gr.*, otwór wulkanu lejkowaty, czeluść wulkanu (f.); część pieca, gdzie ś. wrzuca węgiel; w starożytności: czara, czasza.

Kratkować, *łć.*, robić co w kratki, rysować na czym kratki, linjować w kratki.

Kratkowany, *łć.*, w kratki, kraciasty (papier, materjał **k.**).

Krawaciarz, *fr.*, (forma ż. **Krawaciarka**), robiący (-ca) krawaty.

Krawat, Krawatka, *fr.*, rodzaj opaski wązkiej wkładanej na kołnierzyk, zwykle ozdobionej kokardą lub spuszczanej na gors.

Krawcowa, żona krawca; kobieta, zajmująca się krawiectwem, szwaczka.

Krawczyk, uczeń, terminator krawiecki; ptak wróblowaty z rodziny sikor — *p.* Remiz (fig.).

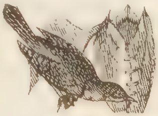

Krawędź, brzeg wzdłuż idący, ostry, kant; linja przecięcia dwuch płaskich powierzchni; w *matem.*, przecięcie dwuch ścian wielościanu.

Krawężnica, piła krawężna.

Krawiec, rzemieślnik, robiący ubrania.

Krawiecki, *przym.* od Krawiec; po **k-ku**=jak krawiec.

Krawiecczyzna, wyroby krawieckie, robota krawiecka.

Kraza, *gr.*, część składowa niektórych ciał, szczególnie krwi.

Krąg (-ęgu), okrąg, koło, powierzchnia objęta linją okrągłą; w *lm.*, kręgi, sploty, zwoje; zakręty, droga, obieg; **k.** słońca, księżyca = tarcza; płyta okrągła, koło pełne; kości składające kręgosłup (fig.); w kręgi ująć = ukrócać, hamować (*zdr.* **Krążek**).

Krąglica, zabawka dziecinna: bąk, fryga, wartałka.

Krągluchny, Krąglutki, zupełnie okrągły.

Krągły—*p.* Okrągły.

Krąp, Krump, ryba brzuchopłetwa karpiowata, pod leszczyk (fig.).

Krąpiel, roślina z rodziny krąpielowatych.

Krąpielowate, rodzina roślin jednoliściennych.

Krążek, *zdr.* od Krąg; kółko pełne; część rośliny, służąca za podstawę słupków i pręcików w kwiecie; w *mech.*, **k.** złożony = składający ś. z dwuch krążków, stałego i ruchomego, umieszczonych na oddzielnych osiach, lecz połączonych sznurami.

Krążenie, kołowanie; **k.** wody= wędrówka jej z rzek do mórz, parowanie i spadanie w postaci deszczu i śniegu; **k.** krwi, soków =obieg krwi w ciele, soków w roślinie.

Krążkowaty, mający postać krążka, okrągły.

Krążyć, iść a. chodzić wkoło, kołować, zataczać koła, obiegać wkoło; przechodzić koleją z rąk do rąk; iść, rozciągać się kolisto.

Kreacja, *łć.*, utwór, dzieło wyobraźni i twórczej myśli; tworzenie; obieranie, wybór.

Kreacjanizm, *łć.*, pogląd filozoficzny, że Bóg dusze ludzkie tworzy i wciela przy urodzeniu.

Kreacyjny, *łć.*, twórczy.

Kreator, *łć.*, stwórca.

Kreatura, *łć.*, stworzenie; *pgrd.*, lichy człowiek; protegowany, któ-

ry winien komuś swoje wyniesienie.

Kreatyna, *gr.*, związek chemiczny, znajdujący ś. w przetworach mięsnych.

Kreca, Krece, *nm.*, opiłki, okruchy, resztki do stopienia lub pozostałe po stopieniu, szmelc.

Krecha—*p.* Kresa.

Krechtać, Krektać, skrzeczeć, rechotać (o żabie).

Kreci, *przym.* od Kret; robota **k-a**=podziemna, skryta, podstępna

Kreczot, Krzeczot, gatunek sokoła, zwany również białozorem.

Kreda, *łć.*, skała biała: ziarnisty węglan wapnia, złożony z mikroskopowych skorupek otwornic; kruchy i miękki, używa się do pisania (fig.); na **k-ę** = na kredyt, na rachunek (*zdr.* **Kredka**).

Kredencerz, *wł.*, sługa, mający nadzór nad kredensem; posługujący przy stole; podczaszy.

Kredens, *łć.*, szafa z przyborami stołowemi, bufet (fig.); izba, w której stoi taka szafa, list wierzytelny, polecający, dokument przyznający

Kredka, *łć.*, mały kawałek kredy, laseczka kredy; rodzaj miękkiego ołówka do rysunków, wyrabianego z delikatniejszych gatunków kredy, różnie zabarwionych pisze podwójną **k-ą**=dwa razy dług zapisuje; wziąć pod **k-ę** = obrachować; żyć z **k-ą**=oszczędnie; brać, dawać na **k-ę** = na rachunek, na kredyt.

Kredo, *łć.*, *dosł.* wierzę; wyznanie wiary, skład apostolski; część Mszy, zawierająca odczytanie wyznania wiary; przekonanie stałe, niezachwiane; potrzebny jak Piłat w **k.** = wcale niepotrzebny, zbyteczny.

Kredować, *łć.*, kredą znaczyć.

Kredowy, *łć.*, *przym.* od kreda; papier **k.** = bardzo biały, gładki, lśniący; białość **k-a** = podobna do kredy; **k-a** formacja = najnowsza z mezozoicznych, młodsza od jurajskiej, obfituje w kredę cz. węglan wapnia ziarnisty, powstały z muszelek otwornic (korzenionóżek).

Kredyt, *fr.*, wiarogodność, zaufanie w przyszłą wypłacalność danej osoby; udzielanie pożyczki w gotówce, lub zwłoki w odbiorze zapłaty za wybrany towar; mieć **k.** = mieć zaufanie, wiarę u ludzi, dostawać z łatwością pożyczkę lub towary na rachunek; *przen.*, powaga, szacunek, zaufanie; na **k.** = na rachunek; **k.** osobisty: oparty na zaufaniu do osoby dłużnika i jego stanu majątkowego; **k.** rzeczowy: zabezpieczony zastawem; otwierać komu **k.**=dawać na rachunek; zamknąć **k.** = przestać dawać na rachunek; **k.** w buchalterji = strona, rubryka w księdze handlowej, w którą wpisują ś. wpłaty, należności=ma.

Kredytor, *łć*, wierzyciel.

Kredytować, *fr.*, dawać na rachunek, pożyczać; zapisywać w księgach handlowych to, co się komu jest winnym, co mu się należy.

Kredytowy, *przym.* od Kredyt; **k-e** papiery = weksle, obligacje państwowe; **k-e** listy = listy zastawne i t. p.; **k.** instytucje=wydające pożyczki lub ułatwiające je, a także przyjmujące wkłady pieniężne i operujące nimi; **k-we** Towarzystwo = dające pożyczki na majątki ziemskie, na domy; **k.** list = za którym posiadający go może podnosić pieniądze do pewnej wysokości u adresata.

Kredytywa, *nm.*, piśmienne pełnomocnictwo, udzielane posłom, wysłanym do innych państw; pismo wierzytelne, za którym mo-

żna otrzymać gotówkę do oznaczonej wysokości—*p*. Akredytywa.

Kreis, *nm*., powiat.

Kreisamt, *nm*., urząd powiatowy.

Kreisamtman, **Kreishauptman**, **Kreiskapitan**, *nm*., naczelnik kreisamtu, starosta cyrkułowy.

Kreiskomisorjat, *nm*., komisarjat powiatowy.

Krektać—*p*. Krechtać.

Krem, *fr*., śmietana lub śmietanka bita z cukrem; nazwa likierów gęstych; rodzaj zimnej legominy; nazwa maści miękczących skórę rąk i twarzy; masa do czyszczenia obuwia.

Krema, *fr*., śmietanka towarzystwa, wyższe warstwy towarzystwa, arystokracja.

Kremacja, *łć*., palenie zwłok ludzkich.

Krematorjum, *łć*., budynek z piecem, urządzonym do palenia zwłok ludzkich; spalisko.

Kremometr, *łć*., przyrząd do oceniania dobroci mleka i śmietany.

Kremor-tartari, *łć*., winian potasu, kamień winny.

Kremowy, *fr*., *przym*. od Krem; **k.** kolor, kolor śmietankowy, blado żółty.

Krempa, *nm*., wywinięty brzeg kapelusza.

Kremserwajs, **Kremzerwajs**, *nm*., biel ołowiana (blejwas), biała farba olejna a. akwarelowa.

Krenele, *fr*., strzelnice w przerwach okopów a. murów.

Krenelowany *fr*. **mur**, mur opatrzony w strzelnice, zębaty.

Krenologja, *gr*., nauka o źródłach wód.

Kreofagja, *gr*., mięsożerstwo.

Kreol, *hiszp*., potomek Europejczyków, urodzony w krajach dawniej hiszpańskich i portugalskich Ameryki.

Kreować, *łć*., tworzyć, ustanawiać, wprowadzać, mianować (urzędników, wynosić na godność; **k.** rolę (o aktorze)=stworzyć typ, charakter w roli.

Kreozot, *gr*., olejek ze smoły drzewnej, używany jako środek przeciwgnilny.

Krepa, *fr*., lekka przezroczysta tkanina jedwabna o powierzchni nie gładkiej, lecz w drobne fałdki zmarszczonej; **k.** czarna jest oznaką żałoby; rodzaj kortu czarnego w wysokim gatunku; w *teatr*., włos kręcony, używany na sztuczne wąsy, brodę i t. p.

Krepel, *nm*., placek.

Krepina, *fr*., poduszeczka ze zwichrzonych włosów, używana jako podkładka w uczesaniu damskim; tasiemka pasamoniczna.

Krepinka, *fr*., wstążka, tasiemka, koronka do obszycia.

Krepitacja, *łć*., trzeszczenie, dające ś. słyszeć w płucach chorych na zapalenie; chrzęst kości złamanych.

Kreplis, *fr*., rodzaj muślinu jedwabnego.

Krepon, *fr*., gatunek grubej krepy.

Krepować, *nm*., łączyć, spajać w kantach (winklach) listwy, gzymsy, przypasowywać je, gierować.

Krerać, krzyczeć (o gęsiach, żórawiach i t. p.).

Kres, linja, ograniczająca pewną przestrzeń, linja graniczna, granica, kraniec; w *lm*., **k-sy**, pogranicze, kraje pograniczne; **k-sy** w dawnej Polsce = obronna linja przeciwko Tatarom i Wołoszczyźnie od Dniepru do Dniestru; punkt, cel ostateczny, meta, koniec.

Kresa, linja pewnej długości; znak na ciele od cięcia, blizna, szrama (*zdr*. **Kreska**, **Kreseczka**).

Krescencja, *łć*., zbiory, urodzaje, plon rolny.

Krescentywa, *łć*., pokolenie, gieneracja.

Krescytywa, *łć*., wzrost mie-

nia, znaczenia, podniesienie w godności, w stopniu, poprawa bytu, karjera

Kreska, *zdr.* od Kresa; mała kresa, linijka; głos wyborczy, gałka wyborcza; linijka, rozdzielająca wyrazy; przecinek nad niektóremi literami; kolej (przyszła **k.** na Matyska = mówi ś. o człowieku szczęśliwym, któremu się dotąd udawało, aż spotkało go niepowodzenie).

Kreskować, oznaczać kreskami; cieniować rysunek kreskami; robić kreski (w piśmie); głosować, wotować (**k.** na kogo=dawać kreskę za kim).

Kreskowany, oznaczony kreską, o, e kreskowane (ó, é) = pochylone.

Kresowiec, mieszkaniec kresów, żołnierz kresowy.

Kresowy, pograniczny; pełniący służbę na kresach.

Krestencja, *łć.*—*p.* Krescencja.

Kreślić, rysować kreski, linje; wogóle rysować, pisać (**k.** litery); *przen.*, pisać, układać, obmyślać, tworzyć, opisywać, przedstawiać co, malować; przekreślać, przemazywać; **k. ś.,** stanowić kreskę, odcinać ś. w postaci kreski; podpisywać ś. (w liście: **k-ę ś.** uniżonym sługą NN.).

Kret, zwierzę ssące owadożerne z łopatkowemi nogami przedniemi (fig.).

Kretes, *węg.*, w wyraż.: z **k-em** = doszczętnie, do szczętu, zupełnie.

Kretojeż, zwierzę ssące, pokryte kolcami jak jeż, ale od niego mniejsze (fig.).

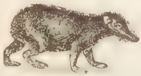

Kretomysz, zwierzę ssące owadożerne (fig.).

Kreton, *fr.*, tkanina bawełniana gładka a. drukowana w deseń.

Kretowisko,
Kretowina, nora kreta (f.); kupka ziemi, wyrzuconej przez kreta.

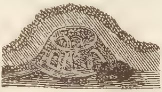

Kretyn, *fr.*, kaleka upośledzony umysłowo i cieleśnie; karłak; *przen.*, człowiek ograniczony, głupi, idjota.

Krew, płyn, krążący w tętnicach i żyłach ciała żywego, zawiera ciałka czerwone (fig.) i białe (fig.); *przen.*, zimna **k.** = odwaga, spokój, przytomność umysłu, ród, pochodzenie, pokolenie, pokrewieństwo; Ciało i K. Pańska = Przenajświętszy Sakrament; psia **k.**= przekleństwo; wygląda jak **k.** z mlekiem=zdrowo, rumiano.

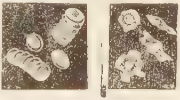

Krewa, *fr.*, niedopisanie, niepowodzenie; w kartach: więcej oczek niż trzeba, przegrana.

Krewe-Krewejto, *litew.*, najwyższy kapłan pogański w dawnej Litwie.

Krewetka, *fr.*, drobny skorupiak morski jadalny, garnela (fig.).

Krewić, *fr.*, mieć krewę (w kartach); *przen.*, figle płatać, psocić; nie dotrzymywać słowa; sprawiać zawód.

Krewieństwo — *p.* Pokrewieństwo

Krewki, porywczy, gwałtowny, popędliwy, wesoły, żywy.

Krewkość, usposobienie krewkie, sangwinistyczne.

Krewna—*p.* Krewny.

Krewniak (forma ż. **Krewniaczka**)—*p.* Krewny.

Krewnić, być w pokrewieństwie; **k. ś.,** wchodzić w pokrewieństwo przez związek małżeński.

Krewnik, a. Żyleniec, roślina z rodziny różowatych (fig.).

Krewny, *przym.* od Krew; będący z kim w pokrewieństwie, spokrewniony; *rzecz.*, **k.** (-ego) (forma ż. **Krewna**, -ej), człowiek z kim spokrewniony.

Kreza, *nm.—p.* Kryza.

Krezka, *nm.*, mała kreza; wnętrzności (np. cielęce), błony, któremi jelita i kiszki są przytwierdzone do tylnej ściany brzusznej, część otrzewnej trzewowej.

Krezol, *łc.*, składnik smoły węglowej.

Krezus, *przen.*, wielki bogacz.

Krezylit, *gr.*, materja wybuchowa, którą napełniają granaty.

Kręcić, nadawać czemu ruch obrotowy, obracać w koło; nie mówić prawdy; postępować nierzetelnie, oszukiwać; zwijać, skręcać (powróz); *przen.*, **k.** głową = kłopotać ś., nie zgadzać ś. na coś odrazu, powątpiewać; **k.** nosem = okazywać niezadowolenie, nie pochwalać czego; w nosie **k-i** = gryzie, drażni (dym); kark **k.** = łamać; **k. ś.**, obracać się w koło; głowa mi się **k-i** albo w głowie mi ś. **k-i** = mam zawrót głowy; *przen.*, łzy mi ś. w oczach **k-ą** = stoją, chce mi ś. płakać; być w ciągłym ruchu, wić ś., robić zakręty, kołować, ruszać ś., wiercić ś., uwijać ś.; **k. ś.**, koło czego a za czym, o co=zajmować ś. czym, robić zabiegi koło czego, starać ś. o co; **k. ś.**, koło kogo = chodzić koło niego, chcieć coś dostać od niego, nadskakiwać mu.

Kręciek, **Krętogłowizna**, choroba powstająca z obecności w mózgu bąblowca, tworzącego ś z zarodków tasiemca kołowacizna; ma **k-ka**= jest pozbawiony rozumu.

Kręciel — *p.* Krętacz; wicher młyniec,

Kręciszek, wiatr kręcący się, trąba piaskowa; rodzaj krzesełka dla dzieci, zaczynających chodzić.

Kręcony, *imiesł.* od Kręcić; kręcący ś., wijący ś.; włosy **k-e**=kędzierzawe; papieros **k.** = zwijany w ręku, nie nasypywany.

Kręcz, kurcz, tężec.

Kręczynka, roślina z rodziny storczykowatych.

Kręgiel, *nm.*, słupek drewniany toczony, z główką toczoną do gry (fig.); w *lm.*, gra, polegająca na przewracaniu kręgli rzucanemi w nie zdaleka kulami.

Kręgielek, *nm.*, *zdr.* od Kręgiel: rodzaj gry bilardowej, do której służą kręgielki.

Kręgielnia, *nm.*, miejsce urządzone do gry w kręgle; potrzebny, jak pies w **k-i** = niepotrzebny zgoła, jest zawadą.

Kręglarz, gracz w kręgle.

Kręgosłup, szereg kręgów, spojonych z sobą, stanowiących podporę kostną ciała od głowy do kości ogonowej (fig.).

Kręgouste ryby, rząd ryb z gębą okrągłą i przysawkami.

Kręgowiec, zwierzę, posiadające kręgi, zwierzę kręgowe.

Kręgowy, złożony z kręgów, mający kręgi, dotyczący kręgów.

Kręпа, *nm.*, rodzaj klamry do spajania drzewa — *p.* Krempa.

Krępaczek, brzuchopełz przodoskrzelny.

Krępak, człowiek krępy.

Krępawy, nieco krępy.

Krępieniowate rośliny, rodzina roślin dwuliściennych.

Krępień, roślina z rodziny krępieniowatych.

Krępla, roślina z rodziny liljo-

watych, szpilecznica, szpilecznik, szpilka adamowa.

Krępować, wiązać, ściągać mocno; ograniczać czyją swobodę, powstrzymywać od czego, hamować; jednać, zjednywać; **k. ś.**, powstrzymywać ś. od czego dla pewnych względów, żenować ś.; w *techn.*, wyginać żelazo.

Krępulec, narzędzie do krępowania, do naprężania, zaciskadło; roślina kosodrzew.

Krępy, człowiek niewysoki lecz tęgi i silnie zbudowany.

Krętacki, *przym.* od Krętacz, szalbierski, nieuczciwy, nieczysty (interes).

Krętactwo, Krętarstwo, kręcenie, matactwo, szalbierstwo.

Krętacz, nie mówiący prawdy, używający wybiegów, postępujący nieuczciwie; matacz, szalbierz.

Krętak, Krętaczek, gatunek chrząszcza (fig.).

Krętanina, kręcenie ś., bieganie, chodzenie w różne strony; zamęt, kłopot.

Kręto, *przysł.* od Kręty; nieprosto, *przen.*, kiepsko, źle.

Krętogłów, Krętogłówka, *zool.*, ptak dwuparzystopalcowy z rodziny dzięciołów (fig.).

Krętorogi, mający rogi kręte, zakręcone.

Krętu-wętu, *wykrz.*, wyrażający krętaninę, kręcenie ś., zabiegi.

Kręty, nieprosty, kręcący ś., wijący ś., wężykowaty, kręcony; *przen.*, podstępny, nierzetelny.

Krężel, walec drewniany, zatknięty w prześlicę, służący do nawijania przędziwa; kądziel.

Kridar, *łć.*, upadły, bankrut.

Krikiet, *ang.*, gra ogrodowa, polegająca na tym, by za pomocą piłki strącić drążek, umieszczony na trzech innych drążkach, wbitych rzędem w ziemię; do podrzucania piłek służą drewniane łopatki (fig.).

Kri-kri, *nieod.*, zabawka, wydająca dźwięk skrzeczący.

Kriwe-Kriwejto — *p.* Krewe-Krewejto.

Krnąbrność, nieposłuszeństwo, hardość, zuchwałość.

Krnąbrny, uparty, okazujący upór w nieposłuszeństwie, hardy, zuchwały, przekorny.

Kroazetka, *fr.*, cienka tkanina bawełniana w drobne prążki.

Kroaza, *fr.*, tkanina, zwykle bawełniana a. jedwabna, w drobne ukośne prążki.

Krobecznik, ten, co robi krobie; obnoszący w skrzynce towary.

Krobia, pudełko z drzewa albo z łyka (*zdr.* **Króbka, Króbeczka**).

Krochmal, *nm.*, mączka, skrobia, jeden z węglowodanów cz. związków węgla, wodoru i tlenu (fig.).

Krochmalić, napuszczać, usztywniać krochmalem (**k.** bieliznę).

Krocień, roślina z rodziny wilczomleczowatych.

Krocionóg a. Wielonóg, zwierzę stawonogie, z gatunku wijów tęporożnych (fig.).

Krociowy, mający krocie pieniędzy, bardzo bogaty.

Krocze, w *anat.*, miejsce pomiędzy udami; środkrocze, międzykrocze.

Kroczek, *zdr.* od Krok; mały krok; ryba karp dwuletni.

Kroczyć, stąpać z pewną powagą, iść powoli.

Kroć, *lm.* **k-ie**, raz, w połączeniu z liczebnikami = razy: kilkakroć = kilka razy; dwakroć = dwa razy, stokroć = sto razy, trzykroć sto tysięcy = trzysta tysięcy (o

pieniądzach): pięćkroć (w skróceniu)=pięćset tysięcy; w *lm.* **k-cie:** tysiące=liczba bardzo wielka, lecz nieoznaczona (co do bogactwa); *przen.*, moje **k-cie** = mój skarbie.

Krocset, *zam.* krocie setek; liczba setek wielka, ale nieoznaczona; klątwa: do **k.** djabłów! do **k.** tysięcy fur beczek!

Krogulczy, *przym.* od Krogulec.

Krogulec, ptak drapieżny dzienny z rodziny sokołów (f.) (*zdr.* **Krogulczyk**).

Kroić—*p.* Krajać; *przen.*, **k.** kurtę komu = dawać komu nauczkę, karać; **k.** na co= dążyć do czego, mieć na co chętkę; **k.** na kogo= chcieć wydawać ś. kim; **k. ś.**—*p.* Krajać; **k. ś.** na co=zanosić ś. na co, iść ku czemu.

Krojczy (forma ż. **Krojczyni**); robotnik krawiecki, zajmujący ś. tylko krojem, przykraiwaniem materjału na ubrania.

Krok, rozstawienie nóg przy stąpnięciu, samo stąpnięcie, długość jednego stąpnięcia; chód, stąpanie (iść szybkim, wolnym) **k-iem;** iść żółwim **k-iem** = bardzo wolno; zwrócić dokąd swe **k-i** = skierować ś., pójść; co **k.**=po każdym stąpnięciu; *przen.*, co chwila; dotrzymać komu **k-u**=nie ustąpić; **k.** stanowczy=zdecydowanie; porobić **k-ki** = starania, zabiegi; przedsięwziąć **k-i**=porobić zastrzeżenia, starania; miejsce między udami—*p.* Krocze.

Krokanciki, *fr.*, małe sucharki z ciasta, używane do zimnych zup i polewek.

Krokiet, *fr.*, ciasteczko suche i chrupiące; grzanka w potrawach; **k-y** = wałeczki z mięsa, ryby, móżdżku albo kartofli, osmażane w tłuszczu, chrupiące; **k.**, *ang.*, gra towarzyska ogrodowa w kule, popychane młotkiem, przeprowadzane przez bramki z drutu (fig.).

Krokietować, w grze w krokieta uderzyć swoją kulą w kulę przeciwnika i odepchnąć ją.

Krokiew, Krokwia, cienkie belki w wiązaniu dachu, na których utrzymuje się pokrycie dachu, belka dachowa (f.).

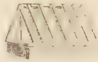

Krokiewka, *zdr.* od Krokiew; ozdoba architektoniczna trójkątna nad drzwiami albo oknami.

Krokiewnica, koniec krokwi, wystający poza ścianę budowli; podstawka,sterczącą z pod gzymsu.

Krokodyl, *gr.*, gad czworonogi z pancerzem z twardej łuski, żyjący w Afryce (fig.).

Krokodyli, Krokodylowy, *gr.*, *przym.* od Krokodyl; *przen.*, fałszywy, obłudny, udany (łzy **k-e**).

Krokosz, roślina z rodziny złożonych a. jej kwiat (fig.); szafran krajowy.

Kroksztyn, *nm.*, ukośna belka, podpierająca belkę poziomą i łącząca ją z inną pionową; koniec belki, wystający z muru, podtrzymującej dach, balkon i t. p.; brusowica, wspornik; podpórka, podstawa ozdobna, przytwierdzona do ściany a. do mebla pod przedmiot (fig.) (*zdr.* **Kroksztynek**).

Krom a. Okrom, prócz, oprócz, wyjąwszy.

Kromka, Kromeczka, kawałek chleba oderznięty, krajanka.

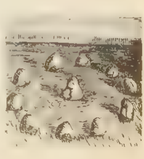

Kromlech, *fr.*, ołtarz kamienny pogańskich Celtów,

na którym składali ofiary ich kapłani (druidzi) (fig.).

Krona, *ang.*, moneta angielska= 1 rb. 48 kop., moneta duńska i szwedzka=56 kop.—*p.* Korona.

Kronglas, *ang.*, szkło sodowo-wapienne, używane do wyrobu szkieł optycznych.

Kroniczka, *gr.*, (*zdr.* od Kronika); krótka albo skrócona kronika.

Kronika, *gr.*, dzieje, spisane w porządku chronologicznym, bez dochodzenia przyczyn i skutków; artykuł lub dział w dzienniku, roztrząsający wypadki bieżące; tytuł niektórych czasopism.

Kronikarski, *gr.*, *przym.* od Kronika; dotyczący dziejopisów.

Kronikarstwo, *gr.*, pisanie kronik. kroniki.

Kronikarz, *gr.*, autor kroniki.

Kropelka (*zdr.* od Kropla); troszka, cokolwiek.

Kropiciel, kropiący, pokrapiający; tęgo bijący.

Kropić, spadać kroplami, polewać kroplami; pić (**k.** wódkę) bić, uderzać—*p.* Kropnąć.

Kropidło, narzędzie do kropienia wodą a. w kościele wodą święconą (fig.); *przen.*, *żart.*, kij, bicie; tyle deszczu, co ksiądz **k-em** =bardzo mało deszczu, trochę pokropiło.

Kropielnica, naczynie do wody święconej (f.).

Kropierz, *fr.*, okrycie na konia rycerskiego, dawniej używane (f.).

Kropka, punkt, punkcik; **k.** w piśmie (**k. nad i**); **k.** jako znak mnożenia; dwie **k-i**=dwukropek; **k-i**= kilka kropek, oznaczających przerwanie ciągu myśli; *przen.*, **k-ę** nad kim stawiać = wypowiadać coś bez ogródki, wyraźnie, dodawać coś swojego do cudzej myśli; znaleźć ś. w **k-ce** = jak należy, przytomnie.

Kropkować, robić kropki, w piśmie, na materjale; kropkami oznaczać dla domysłu lub z powodu niemożności napisania tego, co miało być napisane.

Kropkowaty, mający na sobie kropki, w kropki, nakrapiany; z kropek złożony, mający centki.

Kropla, drobna ilość płynu, utrzymująca ś. w postaci kulistej; odrobina, cętka; **k.** w morzu = ilość bardzo nieznaczna; **k.** w **k-ę** = kubek w kubek, bardzo podobne; w *lm.* **k-le** życia=wódka; zaprawa dodawana do wódki; **k-le**= lekarstwo odmierzane kroplami.

Kroplisty, ukazujący ś. w kroplach, kroplami spadający (deszcz).

Kroplomierz, naczynie, służące do odmierzania kropli (lekarstwa) (fig.).

Kropnąć, *nied.* Kropić; spaść kroplami, polać kroplami, pokropić; wypić (**k.** kieliszek wódki); **k.**=szybko co zrobić; uderzyć, rzucić czym o co; **k. ś.** ruszyć żywo w drogę, wziąć ś do czego z pewnym pośpiechem i energją; uderzyć ś. o co; upaść. przewrócić ś

Krosienka, małe krosna.

Krosna, Krośna (-sien), warsztat tkacki; **k.** = rama z naciągniętą na nią tkaniną do wyszywania (fig.); warsztacik do wyszywania; rodzaj wązkiej skrzynki do szkła.

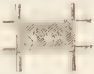

Krosta, ranka nabrzmiała, wysypka skórna kształtu okrągłego; czarna **k.**=choroba zaraźliwa, z bydła na ludzi przechodząca; **k-y** = ospa, odra, szkarlatyna.

Krostka, Krosteczka, *zdrob.* od Krosta.

Krostowacieć, dostawać krost.

Krostowaty, pokryty krostami, pełen krost.

Krośna — *p.* Krosna.

Krośniak, płótno z przędzy bielonej.

Krośniarz, handlujący szkłem, które nosi w krosnach na plecach.

Krotal, *gr.*, dawny grecki instrument perkusyjny.

Krotny, w połączeniu z liczebnikiem=razowy: dwukrotny, czterokrotny, stokrotny.

Krotochwila, widowisko; zabawa, uciecha, rozrywka; figiel, żart; krótki i wesoły utwór sceniczny.

Krotochwilny, Krotofilny, wesoły, żartobliwy, zabawny, ucieszny.

Kroton a. **Krocień,** *gr.*, roślina z rodziny wilczomleczowatych.

Krotonowy, *gr.*, *przym.* od Kroton; **k.** olejek=olejek, mocno drażniący skórę, mocno czyszczący, robiony z nasienia krotonu.

Krowa, samica byka (f.), żubra, łosia; *przen.*, kobieta duża, ciężka i głupia; **k.** morska = zwierzę ssące z rzędu syren (fig.) (*zdr.* **Krówka**).

Krowi, *przym.* od Krowa.

Krowianka, ospa krowia; służąca do szczepienia ospy ochronnej.

Krowiarz (forma ż. **Krowiarka**); pasterz krów; trzymający krowy dla sprzedaży mleka, mleczarz; wagon kolejowy do przewożenia bydła.

Krowieniec, gnój krowi, bydlęcy.

Krowienta, aktor a. aktorka bardzo małych zdolności, aktor początkujący.

Krowina, mięso krowy; nędzna, licha krowa.

Króbka, rodzaj koszyka z łyka a. kory do zbierania jagód; przegródka w szufladzie, w kaszcie.

Krócej, *st. wyż.* od Krótko.

Krócica, mały pistolet kieszonkowy a. mała strzelba (fig.).

Krócić, robić krótszym, skracać; *przen.*, hamować, powściągać, poskramiać.

Króciuchny, Króciutki, Króciuteńki, Króciusieńki, *zdr.* od Krótki; bardzo krótki.

Krój (-oju), kształt, który nadajemy ubraniu, forma, podług której jest ono skrajane; *przen.*, postać, sposób, wzór; jednego **k-ju**, podobni do siebie; **k.** a. trzósło, nóż u pługa, krający skibę pionowo.

Król, monarcha, panujący, najwyższy władca w państwie; **k.** malowany = monarcha bez władzy; *przen.*, przodujący, najpierwszy wśród innych (**k.** poetów); mój **k-u**=mój kochany, mój drogi; ten, co otrzymał pierwszeństwo w jakimś obrzędzie a. zabawie (**k.** kurkowy), **k.** migdałowy); figura w kartach; figura w szachach; najwyższy z 9 kręgli; święto Trzech Króli = dzień 6 Stycznia, Epifanja — *p.* Królik.

Królestwo, kraj, państwo, rządzone przez króla; władza, godność królewska; *zbior.* król z królową; **K.** niebieskie, **K.** Boże = raj, niebo; dziedzina, miejsce pobytu a. działania; w *biol.*, skupienie zwierząt a. roślin, państwo (**k.** zwierzęce, roślinne).

Królewiak, mieszkaniec Królestwa Polskiego.

Królewiątko, Królewię, dziecko królewskie, potomek królewski; przezwisko dawane niegdyś na kresach ukraińskich możnowładcom i rządcom tamtejszym.

Królewicz, syn króla.

Królewiczostwo, królewicz z żoną; godność królewicza.

Królewna, córka króla; moja **k-o!** = wyraz pieszczotliwy.

Królewski, *przym.* od Król; majestatyczny, wspaniały; doskonały, wyborny; w *anat.*, **k-a** żyła=żyła, znajdująca się na ramieniu; **k-ie** łowy = łowy na grubszego zwierza; droga **k-a**=droga publiczna, szosa; po **k-u**=jak król; *przen.*, wspaniale, suto, szczodrze.

Królewskość, godność, majestat królewski.

Królewszczyzna, (w daw. Polsce) dobra królewskie, starostwa królewskie; rodzaj dawnego podatku, poradlne.

Królica, samica królika.

Króliczy, *przym.* od Królik.

Królik a. **Król**, zwierzę ssące szczurowate z rodziny zajęcy (fig.); w *lm.* futro królicze; *iron.* król małego państwa.

Królikarnia, miejsce urządzone dla chowu królików.

Królobójca (forma ż. **Królobójczyni**), zabójca króla, ten, co czyni zamach na życie króla.

Królowa (-ej), forma ż. od Król; żona króla, monarchini; *przen.*, władczyni: **K.** niebieska a. **K.** niebios = Najświętsza Marja Panna; *przen.*, przodująca wśród innych a. przodująca w czym: **k.** kwiatów = róża; moja **k-o!** = moja droga!; figura w szachach, dama, hetman.

Królować, być królem, panować nad królestwem; *przen.*, odznaczać ś., wyróżniać ś.; być pierwszym między innymi.

Królowanie, *rzecz.* od Królować.

Krótki, mający małą długość; niedługo trwający; oddech **k.**=niegłęboki: niedaleko sięgający (**k.** wzrok, **k-a** pamięć); w *gram.*, prędko ś. wymawiający (samogłoska **k-a** w niektórych językach).

Krótko, *st. wyż.* Krócej, Króciej; *przys.* od Krótki; niedługo; **k.** kogo trzymać = w karności, w rygorze; **k.** koło niego a. z nim=źle; **k.** a. węzłowato=w krótkich słowach, treściwie.

Krótkogłowiec, **Krótkogłów**, w *anat.*, człowiek mający czaszkę krótką w kierunku od czoła ku potylicy; człowiek krótkogłowy (fig.), Brachicefal.

Krótkomówny, Krótkosłowny, wyrażający myśl w niewielu słowach, treściwy, zwięzły.

Krótkoszpon, orzeł **k.**, orzeł gadożer; ptak drapieżny z rodziny sokołów (fig.).

Krótkość, *rzecz.* od Krótki; czas trwania krótki; niedługość wymiaru; w **k-ci** = w niewielu słowach, krótko, treściwie.

Krótkotrwały, niedługi, krótko trwający, przemijający, chwilowy.

Krótkowidz, człowiek mający wzrok krótki, niedaleko sięgający, widzący tylko zblizka; *przen.*, nie przewidujący następstw, pozbawiony bystrości, nie umiejący przewidywać przyszłości.

Krótkowzroczny, mający wzrok krótki, widzący dobrze tylko z blizka.

Krówka, *zdr.* od Krowa; w *lm.* podstawki drewniane pod beczki; **k.** a. bedłka słodkawa, grzyb z rodzaju bedłki; w *zool.*, chrząszcz pięcioczłonkowy wachlarzonogi (fig.); boża **k.** — *p.* Biedronka.

Krówsko, *pog.*, duża ciężka krowa.

Krtań, część górna narządu oddechowego, w której wytwarza ś. także głos, grdyka (fig.).

Kruch — *p.* Okruch, kawał, bryła.

Krucho, *przys.* od Kruchy; **k.** z nim = źle.

Kruchość, niespójność, łatwość łamliwości, niewytrzymałość.

Kruchta, *nm.*, przedsionek kościoła, babiniec.

Kruchy, łatwo ś. kruszący, łatwo łamiący ś.; ciastko **k-e**=przygotowane bez płynów; mięso **k-e** = nie twarde; *przen.*, nietrwały, niepewny, wątły; **k-a** sprawa = wątpliwa

Krucjaty, *łć.*, wojny krzyżowe, wyprawy chrześcijańskiego rycerstwa w celu uwolnienia Ziemi Świętej i Grobu Chrystusa z rąk niewiernych.

Krucyfer, Krucygier, *łć.*, alumn a. ksiądz, niosący krucyfiks na czele procesji a. przed papieżem; krzyżak, krzyżowiec.

Krucyfiks, *łć.*, krzyż z wyobrażeniem ukrzyżowanego Zbawiciela, do stawiania na ołtarzu, na stole lub do noszenia w ręku (fig.).

Kruczeć, buczeć (kruczy w brzuchu); wydawać głos właściwy żórawiom.

Kruczek, mały kruk (ptak); haczyk; przyrząd do wdziewania butów na nogi; wykręt, wybieg prawny, podstęp.

Kruczkowaty, hakowaty; pełen wybiegów, wykrętny, podstępny.

Kruczoczarny, czarny jak kruk.

Kruczowłosy, mający włosy czarne jak kruk

Kruczy, *przym.* od Kruk; czarny, jak kruk.

Kruk, duży ptak wróblowaty (fig.); *przen.*, biały **k.**= rzadkość, osobliwość; *przen.*, złowróżbny zwiastun; złodziej.

Kruk, *nm.*, hak (*zdr.* **Kruczek**); **k-iem** siedzieć = nie ruszać ś.

Krukiew, Krukwia, laska gruba, kostur, kula dla kulawych (do opierania się), szczudło.

Krukowaty, należący do rodziny kruków, do kruka podobny.

Krumkanie, głos, wydawany przez żórawie.

Krup, *fr.*, dławiec, zapalenie błony śluzowej, krtani, tchawicy, oskrzeli i t. p., wywołujące objawy duszenia.

Krupa, kasza, przyrządzona ze skruszonego zboża; **k-y** a. **k-ki** = kuliste i nieprzezroczyste bryłki śnieżne, jako opad atmosferyczny.

Krupa, *fr.*, krzyż, górna i tylna część ciała zwierzęcego po obu stronach od lędźwi do nasady ogona.

Krupczatka, *ukr.*, gatunek grubej mąki pszennej.

Krupiarz, robiący krupy, sprzedający krupy (forma żeńs. **Krupiarka**).

Krupiasty, podobny do krup, ziarnisty; sól **k-a** = sól gradowa, cz. wywarzona a. tężona.

Krupić, mleć grubo jak krupy, szrutować; **k. ś.,** stawać ś. ziarnistym, krupowatym; *przen.*, zbierać ś., gromadzić ś., skupiać ś.

Krupierz, pomocnik masztalerza.

Krupjer, *fr.*, pomocnik trzymającego bank w domach gry.

Krupki, drobne ziarnka kaszy, soli, śniegu, kamieni i t. p. — *p.* Krupy.

Krupnik, zupa z krup; wódka z miodem, korzeniami i słoniną podawana na gorąco (*zdr.* **Krupniczek**).

Krupny, *przym.* od Krupa; **k-a** baba=przekupka, handlująca krupami, krupiarka.

Krupowy, *przym.* od Krup (kaszel **k.,** błony **k-e**).

Krusta, *łć.*, twarda powłoka, skorupa; lodowa skorupa, gdy po deszczu nagle mróz chwyci, gołoledź.

Krustacyt, *łć.*, skorupiak skamieniały.

Krustakologja, *gr.*, *łc.*, część zoologji o skorupiakach.

Krusz, grudka.

Kruszanka, kluseczki, zacierki.

Kruszcorodny, Kruszconośny, zawierający rudy kruszcowe (**k.** grunt).

Kruszcowy, metaliczny.

Kruszczyk, Kruszcze ziele, roślina z rodziny storczykowatych.

Kruszec, minerał, wogóle metal.

Kruszeć, stawać ś. kruchym, łamliwym; *przen.*, pokornieć, żałować złego postępku.

Kruszon, *fr.*, napój chłodzący z wina, soku, pomarańcz, cytryn z kawałkami lodu.

Kruszyć, robić kruchym; łamać, rozbijać na drobne kawałki miażdżyć, drobić; *przen.*, **k.** kopję o kogo, o co = bronić czyjejś sprawy; **k.** więzy, pęta=wybijać ś na wolność; korzyć, przywodzić do skruchy, wzruszać; **k. ś.,** rozpadać ś. w okruchy; korzyć ś., żałować.

Kruszyna, odrobina, okruszyna, okruch; maleństwo (o dzieciątku); *przen.*, troszka, źdźbło, odrobina; suche gałęzie, susz, roślina szakłak (*zdr.* **Kruszynka**).

Kruż, *fr.*, dzbanek, kubek, kielich, czarka, czasza.

Krużganek, *nm.*, kryty korytarz z kolumnami naokoło dziedzińca wewnętrznego (fig.); galerja, ganek; portyk, przysionek.

Krużka, *ros.*, tygielek, miara rosyjska płynów = $^3/_5$ litra.

Krużowaty, kędzierzawy.

Krwawiak, guz krwawy; wylew krwi do jamy w ciele.

Krwawiączka, krwawienie, krwotok niebezpieczny.

Krwawica, praca krwawa, trud ciężki; grosz ciężko zapracowany.

Krwawić, tracić krew; kaleczyć, ranić; rumienić, czerwienić; **k. ś** płynąć (o krwi), oblewać ś. krwią; ranić ś., kaleczyć ś.; czerwienić ś.

Krwawień, gatunek rudy żelaznej; w *zool.*, gatunek skorupiaka.

Krwawik, gatunek pająka z rzędu toczących.

Krwawinek, owad chrząszczowaty, piłkowaty.

Krwawizna, plamy krwi.

Krwawnica, czerwona ruda żelazna; roślina z rodziny krwawnicowatych, krasnokwiat (fig.); **k-e** = rozszerzone żyły kiszki prostej, hemoroidy.

Krwawnicowate, Krwawnicowe rośliny = rodzina roślin dwuliściennych.

Krwawniczek, roślina z rodziny amarylkowatych.

Krwawnik, roślina z rodziny złożonych (fig.), w *min.*, odmiana chalcedonu, koloru czerwonego.

Krwawo, *przysł.*, od Krwawy, doprowadzone aż do rozlewu krwi; barwy krwi, czerwono (słońce zachodzi **k.**); ciężko, w pocie czoła (pracować).

Krwawy, *przym.* od Krew; zakrwawiony, krwią zbroczony, krwią naciekły (guz), zraniony a. raniący do krwi; połączony z rozlewem krwi, morderczy, zabójczy, śmiertelny (**k.** bój, **k-a** zemsta); krwawo-czerwony, koloru krwi; krwi chciwy, krwiożerczy; okrutny, zabójczy, srogi, niemiłosierny; *przen.*, ciężki, mozolny (**k-a** praca); gorzki, bolesny (**k-a** rozpacz, **k-e** łzy).

Krwiak — *p.* Krwawiak.

Krwień, owad skrzydlaty z rzędu piewikowatych.

Krwina, odwet krwawy.

Krwinki, ciałka krwi.

Krwiobieg, obieg krwi w ciele, krążenie krwi.

Krwionośny, rozprowadzający krew po ciele (naczynia **k-e**).

Krwiopas, owad skrzydlaty z gatunku bąkowatych

Krwiopędne środki, przyśpieszające obieg krwi.

Krwioplucie, plucie krwią przy kaszlu.

Krwiotok, Krwotok, gwałtowne płynienie krwi.

Krwiożerca, człowiek a. zwierzę chciwe krwi, okrutne, mordercze.

Krwiożerczy, chciwy krwi, okrutny, srogi, drapieżny.

Krwistek, wylew krwi w tkanki a. w jamę ciała.

Krwistość, obfitość krwi w organizmie; napływ krwi; przekrwienie.

Krwisty, obfity w krew, posiadający dużo krwi, nabiegły krwią; gwałtowny, popędliwy; koloru krwi.

Krwiściąg, roślina z rodziny różowatych.

Krwotok — *p.* Krwiotok.

Kryć, chować, zasłaniać od widoku; przykrywać, pokrywać (**k.** dach blachą, dachówką, gontami, słomą; **k.** futro = dawać wierzch na futro z jakiej tkaniny; **k.** meble jakim materjałem); *przen.*, ukrywać, taić co, nie wydawać ś. z czym; zawierać w sobie (np. tajemnicę, podstęp); **k. ś.,** ukrywać ś., chować ś., unikać kogo, taić się z czym.

Kryg, Kryga, *nm.*, wędzidło (na konia), uzda, munsztuk; kleszcze, ryzy, hamulec (brać w **k-gi**); w *lm.* ruchy nienaturalne, wymuszone, sztywność; **k-ga** statek rzeczny.

Krygować, *nm.*, ściskać czym ciało człowieka, żeby ś. prosto trzymał; uczyć manjer, tresować; **k. ś.,** sznurować ś., ściskać ś. gorsetem; robić ruchy wymuszone, z pretensją.

Krygsrecht, Krygsgierycht, *nm.*, prawo wojenne; sąd wojenny.

Kryjomie, Kryjomo, potajemnie ukradkiem, skrycie.

Kryjomy, tajemny, potajemny, tajny, skryty.

Kryjówka, miejsce ukryte, do ukrycia, do ukrycia ś. nora, skrytka, kąt, schowanie; tajemnica.

Kryka, *nm.*, gruba laska, kula; drabina z jednej sztuki drzewa z poprzecznemi kołkami.

Krykiet, *ang.* — *p.* Krikiet.

Kryminalista, *łć.* (forma ż. **Kryminalistka**), zbrodniarz, przestępca, więzień za zbrodnie — *p.* Kryminolog.

Kryminalistyka, *łć.*, prawo karne; sprawy karne.

Kryminalny, *łć.*, *przym.* od Kryminał; karny, główny, gardłowy; **k-e** prawo=zbiór ustaw prawnych, odnoszących ś. do czynów występnych, zbrodniczych, prawo karne.

Kryminał, *łć.*, czyn występny, zbrodnia; więzienie.

Kryminolog, *łć.*, prawnik specjalista w teorji a. praktyce prawa kryminalnego

Kryminologja, *łć.*, nauka sądownictwa kryminalnego.

Kryminować, *łć.*, potępiać.

Krymka, mycka żydowska, czapeczka bez daszka, jarmułka; czapka z baranów krymskich; gatunek gołębi.

Kryn, *łć.*, roślina z rodziny amarylkowatych, inaczej ponętlin, narcyz liljowy, lilja cz rwona.

Krynica, miejsce, gdzie woda wytryska z ziemi; źródło, zdrój, stok; studnia, sadzawka, cysterna; *przen.*, początek, źródło (*zdr.* **Kryniczka**).

Krynicznik a. Ramienica, rodzaj wodorostu.

Kryniczny, źródlany, zdrojowy, studzienny.

Krynoid, *łć*, gromada skorłupni.

Krynolina, *fr.*, spódnica wkładana pod suknię kobiecą, zrobiona z włosienia lub z innej tkaniny, z wszytemi obręczami trzcinowemi a. stalowemi, aby suknia leżała szeroko i sztywno (fig.); siatka metalowa dokoła okrętu, zabezpieczająca od torpedów.

Kryofor, Kriofor, *gr.*, przyrząd wykazujący ilość ciepła potrzebną do wyparowania cieczy.

Kryolit, *gr.*, fluorek sodu z fluorkiem glinu.

Kryometr, *gr.*, rodzaj termometru do mierzenia temperatur bardzo nizkich.

Kryoskopja, *gr.*, badanie ciał przez oznaczenie temperatury ich zamarzania.

Krypa, *nm.*, większa łódź, duże czółno, bat (fig.), skrzynia do wożenia kartofli.

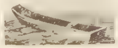

Krypcie, obuwie z kory, łapcie.

Krypować, *nm.*, zaginać drut w miejscach, w których ma ś. łączyć z drugim drutem.

Krypta, *gr.*, sklepione podziemie pod kościołem, gdzie chowano zmarłych, kaplica podziemna.

Kryptogam, *gr.*, roślina skrytopłciowa, czyli bezkwiatowa (wodorost, grzyb, mech i t. p.).

Kryptogamja, *gr.*, małżeństwo tajemne.

Kryptografja, *gr.*, sztuka pisania znakami umówionemi, niezrozumiałemi dla niewtajemniczonych, pismo tajne.

Kryptogram, *gr.*, pismo, w którym zamiast właściwych liter są użyte znaki umówione.

Kryptologja, *gr.*, mowa, w której zamiast właściwych wyrazów są dźwięki umówione, niezrozumiałe dla niewtajemniczonych.

Kryptomnerja, *gr.*, pamięć ukryta, pozaświadoma.

Kryptonim, *gr.*, autor, ukrywający swe nazwisko, podpisujący ś. pierwszemi literami.

Kryptoportyk, *łć.*, portyk kryty dachem.

Krysa, *nm.*, skrzydło kapelusza — *p.* Kresa.

Kryspacja, *łć.*, kurczowe zginanie ś. palców.

Kryspowaty, *łć.*, kędzierzawy.

Krystaliczny, *łć.*, posiadający własność tworzenia ś. kryształów.

Krystalizacja, *łć.*, własność niektórych ciał mineralnych przybierania kształtu regularnych brył gieometrycznych, t. j. kryształów; proces tworzenia ś. kryształów.

Krystalizator, *łć.*, naczynie, w którym odbywa ś. krystalizacja.

Krystalizować, *łć.*, przybierać formę kryształów; osadzać kryształy (o płynach).

Krystalochemja, *gr.*, część mineralogji o własnościach chemicznych kryształów.

Krystalofizyka, *gr.*, część mineralogji o własnościach fizycznych kryształów.

Krystalografja, *gr.*, część mineralogji, nauka o ogólnych własnościach i systematyce kryształów.

Krystaloid, *gr.*, ciało, mogące przybrać postać kryształu.

Krystalomancja, *gr.*, wróżenie i wywoływanie duchów zapomocą wpatrywania ś. w błyszczące przedmioty, kryształy, zwierciadła, wodę i t. p.

Krysztalić, *łć.*, błyszczeć, świecić, jak kryształ — *p.* Krystalizować.

Kryształ, *łć.*, cząstka minerału lub ciała, otrzymanego sztucznie (chemicznie) w postaci brył gieometrycznych; nazwa pięknego, bezbarwnego szkła szlifowa-

nego; **k.** górny, minerał, skrystalizowana odmiana kwarcu (fig.); **k-y,** przedmioty, wyrobione z pięknego czystego szkła szlifowanego; zastawa stołowa z pięknego szkła rżniętego; cukier w kryształach; *przen.*, rzecz czysta, bez skaz; głos dźwięczny, czysty.

Kryształek, *zdr.* od Kryształ; w *anat.* soczewka oka.

Kryształowy, *łć.*, *przym.* od Kryształ; podobny do kryształu; błyszczący, przezroczysty; cukier **k.** — *p.* Kryształ, *przen.*, czysty, nieskalany, szlachetny (dusza **k-a**).

Kryterjum, *gr.*, sprawdzian, probierz, wskazówki a oznaki, służące za podstawę do wydawania sądu o czymś; miara, za pomocą której oceniamy prawdziwość jakich poglądów a. twierdzeń.

Kryty, *im.* od Kryć; ukryty, tajemny; nakryty, pokryty (**k.** dachówką).

Krytycyzm, *łć.*, system filozoficzny Kanta, badający granice i warunki poznania prawdy; umiejętne odróżnianie prawdy od fałszu; skłonność do krytykowania.

Krytyczny, *gr.*, wnikający w istotę rzeczy, ściśle roztrząsający; odróżniający prawdę od fałszu; szyderczy, uszczypliwy; znamionujący przesilenie, niebezpieczny; **k-a** temperatura gazu = temperatura, powyżej której gaz pod największym nawet ciśnieniem nie przechodzi w stan płynny; **k.** wiek = wiek człowieka przejściowy od młodości do starości.

Krytyk, *gr.*, znawca, oceniający wartość dzieł sztuki i utworów literackich; recenzent; *przen.*, człowiek, widzący wszystko ze złej strony, ganiący chętnie.

Krytyka, *gr.*, ocena wartości, sąd znawczy; nagana; dział piśmiennictwa, mający za cel roztrząsanie wartości utworów literackich, naukowych, sztuki i t. p.

Krytykować, *gr.*, wydawać sąd o czym, oceniać; ganić.

Krywuła, *lit.*, laska kapłańska, pastorał.

Kryza, *nm.*, rodzaj kołnierza, noszonego na szyi, marszczonego lub suto fałdowanego (fig.).

Kryziasty, Kreziasty, *nm.*, pomarszczony jak kryza.

Kryzować, marszczyć, fałdować, karbować; rzeźbić.

Kryzys, *gr.*, przesilenie, stan rzeczy, poprzedzający zwrot ku dobremu lub ku złemu; stan niebezpieczny; przełom choroby, przesilenie.

Krzaczasty, obfity w krzaki; rozrosły, rozłożysty, gałęzisty.

Krzaczek, *zdr.* od Krzak.

Krzak, Krzew, Krzewina, roślina drzewiasta o pniu już od dołu rozgałęzionym (*zdr.* **Krzaczek**).

Krząkać — *p.* Chrząkać.

Krząkała, ciągle chrząkający.

Krząp, zagięcie kości ogonowej.

Krzątać się, zabiegać około czego, chodzić skrzętnie koło czego, uwijać ś.

Krzątanina, ciągłe krzątanie ś., bieganina.

Krzecina a. Szanta, roślina z rodziny wargowych.

Krzciuk, Kciuk, paluch, palec wielki u ręki; palec tylny u nóg ptasich.

Krzeczot — *p.* Kreczot.

Krzektać, Krzekotać, wrzeszczeć, skrzeczeć, jak sroka.

Krzem, pierwiastek niemetaliczny z gromady węgla.

Krzemek, związek krzemu z jakim innym pierwiastkiem.

Krzemian, sól kwasu krzemowego.

Krzemienisty, kamienisty (droga, grunt); podobny do krzemienia, skamieniały.

Krzemienny, Krzemieniowy, *przym.* od Krzemień; (w archeologji) o-

kres **k.** = okres, kiedy ludzie posiłkowali ś. narzędziami krzemiennemi i orężem z krzemienia.

Krzemień, gatunek skały, będącej mieszaniną krzemionki bezpostaciowej z krzemionką krystaliczną.

Krzemionka, dwutlenek krzemu.

Krzemionówka, strzelba starego systemu z krzemieniem u zapału, skałkówka.

Krzepica, belka, podpierająca inne belki, zastrzał.

Krzepić, czynić krzepkim, dodawać sił, wzmacniać; **k. ś.** wzmacniać ś., nabierać sił, posilać ś.

Krzepki, mocny, silny, rzeźki, żwawy, czerstwy.

Krzepko, silnie, tęgo, zdrowo.

Krzepnąć, ze stanu ciekłego przechodzić do stanu stałego, zsiadać ś., ściskać ś.; stygnąć, drętwieć.

Krzepnięcie, tężenie, ścinanie ś.; punkt **k-a**=chwila, w której temperatura tak ś. obniża, że ciało lotne przechodzi w stan ciekły, a ciało płynne do stanu skrzepłego.

Krzesać, uderzeniem stali o krzemień wydobywać iskrę, ogień; okrzesywać, obcinać, obciosywać, oczyszczać (drzewo); **k.** bruki a. po bruku=włóczyć ś. po ulicach, wałęsać się.

Krzesanica, skała stroma, wysoka i gładka.

Krzesełko, *zdr.* od Krzesło, małe krzesło.

Krzesiwo, narzędzie, służące do krzesania, wydobywania ognia przez uderzenie stali o krzemień; zamek u strzelby, kurek z panewką.

Krzesło, stołek ozdobniejszy z plecami i z poręczami lub bez poręczy, z siedzeniem wysłanym lub nie; *przen.*, **k.** senatorskie = godność, urząd senatora; **k.** akademickie=godność członka akademji.

Krzesłowy, *przym.* od Krzesło; *przen.*, senator, kasztelan **k.**=starsi, więksi senatorowie, kasztelanowie.

Krzesłowaty, krzywy, wykrzywiony, garbaty, sękaty.

Krzew, Krzewina — *p.* Krzak.

Krzewiasty, Krzewisty, mający postać krzewu, obfity w krzewy, obficie ś. krzewiący, rozłożysty, rosochaty.

Krzewiciel, ten, co krzewi, rozmnaża, rozpowszechnia (oświatę, nauki).

Krzewić, sadzić krzewy, rozradzać, rozkrzewiać, rozpładzać; *przen.*, rozmnażać, rozszerzać, szerzyć; **k. ś.,** rozradzać ś., rozpleniać ś., rozrastać ś.; *przen.*, rozszerzać ś., szerzyć ś., rozpowszechniać ś., mnożyć ś.

Krzewie, krzewy, krzaki, zarośla, gęstwina.

Krzewina — *p.* Krzew, Krzak.

Krzewowaty, podobny do krzewu.

Krzoska, dawna strzelba z zamkiem i krzesiwem, skałkówka, krzemionówka.

Krzta, odrobina, kruszyna; ani **k-y** = ani odrobiny; do **k-y** = zupełnie, całkiem.

Krztusić, dławić, dusić, pobudzać do kaszlu; **k. ś.,** kaszlać z wysiłkiem, dławić ś., dusić ś.

Krztusiec, silny kaszel dławiący, koklusz.

Krzyca, gatunek żyta krzewiącego ś. bujnie.

Krzyczący, *imiesł.* od Krzyczeć; głośno wołający, wrzaskliwy; *przen.*, niesprawiedliwy, okrutny, wołający o pomstę; rażący, jaskrawy.

Krzyczeć, wołać głośno, odzywać ś. głośno, wrzeszczeć, hałasować; **k.** na kogo = gniewać ś., łajać, fukać, wymyślać.

Krzyć ś., rozrastać ś. krzaczysto, krzewić ś.

Krzyk, głos donośny, wrzask, hałas; oburzenie, głośne niezadowolenie; okrzyk, rozgłos; już po

k-u!=już po wszystkim; **k.** ptak— *p.* Kszyk.

Krzykactwo, krzykliwość, zachowanie ś. krzykacza.

Krzykacz, Krzykała, człowiek krzykliwy, chcący krzykiem postawić na swoim.

Krzykliwy, wrzaskliwy, hałaśliwy; nieprzyjemny, przeraźliwy.

Krzyknąć, *nied.* Krzyczeć; wydać krzyk, okrzyk, zakrzyczeć, wrzasnąć; **k.** na kogo = zawołać głośno, przywołać; zganić surowo a. głośno, ofuknąć, oburknąć ś.

Krzyna, odrobina; w wyr. **k-nę, k-neczkę** = trochę, nieco, cokolwiek — *p.* Krzta.

Krzypieć — *p.* Skrzypać.

Krzywa, linja krzywa.

Krzywacz, drzewo nizkie, karłowate, pokrzywione.

Krzywce, zakrzywiony koniec szabli.

Krzywda, szkoda, ujma na mieniu a. na czci, opinji i t. p.; zrobiony komu uszczerbek, bezprawie, niesprawiedliwość.

Krzywdować sobie = mieć sobie za krzywdę, za ujmę, uważać ś. za skrzywdzonego, mieć żal, pretensję — *p.* Krzywdzić.

Krzywdzący, przynoszący krzywdę, szkodę; obrażający, obelżywy, oszczerczy.

Krzywdziciel, robiący krzywdę komu, szkodę.

Krzywdzić, wyrządzać krzywdę komu, szkodę, ujmę; obrażać, poniżać, bezcześcić, uwłaczać.

Krzywica, *lek.*, choroba swoista wieku dziecięcego (rachitis), choroba angielska, krzywiąca nogi.

Krzywić, czynić krzywym, wykrzywiać, nakrzywiać, paczyć; *przen.*, **k.** twarz, **k.** nos = krzywić ś., okazywać niechęć, niezadowolenie, robić kwaśną minę; **k. ś.** pochylać ś., garbić ś., wykrzywiać ś.; marszczyć czoło; **k. ś.** (o dziecku), płakać, marudzić.

Krzywik, owad z gatunku dwuskrzydłych pszczółkowatych.

Krzywizna, to, co jest krzywe, linja krzywa, kierunek krzywy, skręt; własność, charakteryzująca linje krzywe i powierzchnie krzywe.

Krzywo, *przysł.* od Krzywy; nieprosto, zgięto, źle; **k.** patrzeć = z niechęcią, posępnie, opacznie, niewłaściwie, dziwacznie, przewrotnie; przysięgać **k.**=fałszywie.

Krzywodziób, *zool.*—*p.* Krzyżodziób.

Krzywolinijny, mający postać linji krzywej, dokonywający ś. po linji krzywej.

Krzywonos, człowiek, mający nos krzywy; ptak, mający dziób krzywy (orzeł i t. p.).

Krzywoprzysięgać, przysięgać fałszywie, kłamliwie.

Krzywoprzysięski, dotyczący fałszywej przysięgi.

Krzywoprzysięstwo, przysięga fałszywa, kłamstwo przysięgą potwierdzone.

Krzywoprzysięźca, ten, co popełnił krzywoprzysięstwo, co przysiągł fałszywie.

Krzyworzędowy, ułożony w krzywe rzędy (układ liści **k.**).

Krzywoszyj, gatunek mchu gałęzistego z rodzaju brodka.

Krzywość, krzywizna; *przen.*, niesłuszność, niesprawiedliwość.

Krzywousty, mający usta wykrzywione.

Krzywula, pastorał biskupi.

Krzywulec, drzewo krzywe.

Krzywuła, trąba krzywa, basetorn.

Krzywy, nierówny, nieprosty, skrzywiony, pochyły, zgarbiony, skurczony, skulony, zgięty; przeciwny, nieprzychylny, niechętny, nieprzyjazny, zły, zawistny; **k-e** drewno = człowiek ciągle skrzywiony, niezadowolony; fałszywy, zły, przewrotny.

Krzyż, *lć.*, figura z dwóch linji prawdziwych a. w myśli będących, złożonych jedna w poprzek drugiej; rysunek, wyobrażający taki krzyż; narzędzie śmierci w męczarniach, złożone z dwu belek zbitych w poprzek; godło wiary chrześcijańskiej i cierpienia; męka Pańska, figura, krucyfiks; znak **k-a** = krzyż, który czynimy ręką od czoła na piersi, a potem z lewego ramienia na prawe, takiż znak, czyniony na powietrzu; leżeć **k-em**, modlić się rozciągniętym twarzą do ziemi z rękami rozłożonemi; jak z **k-ża** zdjęty = zmęczony, obolały; złożyć ręce na **k.**=skrzyżować je; figura w tańcu utworzona przez cztery osoby naprzeciw siebie stojące, podające sobie jedną rękę; czerwony **k.** = oznaka, że się należy do towarzystwa pielęgnowania chorych; **k.** Pański=zmartwienie, udręczenie, utrapienie; order, odznaka honorowa w postaci krzyża (fig.); **k.** a **k-e**, okolica lędźwiowa grzbietu; **k.** południowy = gwiazdozbiór w postaci krzyża widziany na południowej półkuli nieba; **k.** a. **k-żyk** = dziesiątek lat.

Krzyżactwo, *lć.*, *zbior.* Krzyżacy, zgraja Krzyżaków; *pog.* rycerze krzyżaccy.

Krzyżak, *lć.*, uczestnik krucjat, krzyżowiec, rycerz krzyżowy; członek zakonu b-ci teutońskich (f.); rubel ces. Katarzyny; drążki, słupki, złożone na krzyż i spojone poprzeczką, krzyżulec; lis, mający pręgę czarną przez grzbiet aż do ogona i drugą poprzeczną przez łopatki, łuszczak; sarna z rogami na krzyż; duży pająk krajowy z białemi plamami na odwłoku, ułożonemi w kształcie krzyża (fig.).

Krzyżmo, *gr.* — *p.* Chryzmo.

Krzyżodziób, Krzywodziób, Krzywonos, ptak wróblowaty z rodziny łuszczaków (fig.).

Krzyżować, *lć.*, przybijać do krzyża; dręczyć, umartwiać; zakładać na krzyż; łączyć różne zwierzęta, rośliny tego samego gatunku w celu ulepszenia rasy gorszej; **k.** plany = psuć, plątać, wikłać; **k. ś.** = rozchodzić ś. (o drogach).

Krzyżowiec, Krzyżownik, *lć.*, uczestnik wojen krzyżowych; mniejszy szybki statek wojenny do pływania w różnych kierunkach.

Krzyżownica, drzewo poprzecznie, złożone na krzyż z drugim; części krzyżujące się w maszynach; przecięcie ś. szyn kolejowych dla przejścia pociągu z jednej linji na drugą; narzędzie do wytknięcia kąta prostego na ziemi, kątnica, węgielnica; **k.** a. Krzyżownik, roślina z rodziny krzyżownicowatych (fig.).

Krzyżownicowate rośliny = rodzina roślin dwuliściennych.

Krzyżowy, *lć.*, *przym.* od Krzyż; śmierć **k-a**=na krzyżu; droga **k-a** = droga, którą Chrystus przebył wśród mąk od domu Piłata na Golgotę; nabożeństwo, poświęcone rozpamiętywaniu tajemnic odkupienia; **k-e** dni = trzy dni przed dniem Wniebowstąpienia Pańskiego, obchodzone z postem i procesjami do krzyżów w polu; wojna **k-a**=krucjata; zakon **k.**=krzyżacki; liście **k-e** = osadzone czterema rzędami wzdłuż łodygi; **k-a** robota = wyszywanie na kanwie krzyżykami; pieczeń **k-a**—*p.* Krzy-

żówka; **k-a** sztuka=sposób robienia bronią sieczną; złożony z krzyżaków, koziołków, krzyżulców; kwiat **k.**=mający 4 działki na krzyż, z czterema płatkami; rośliny **k-e** =rodzina roślin dwuliściennych.

Krzyżówka, *łć.*, mięso wołowe od ogona do biodra, pieczeń krzyżowa; chustka trójkątna, ścięta ukośnie, noszona przez kobiety na głowie a. na szyi; **k.** a kaczka dzika a. krakwa (fig.)

Krzyżulec, kozieł z krokwi pod dach; kozły pod tarcia pni na deski.

Krzyżyk, *łć.*, *zdr.* od Krzyż; mały krzyż noszony na szyi; w *muz.*, znak podwyższenia nuty o pół tonu; **k.** podwójny=znak podwyższenia nuty o cały ton; *przen.*, **k.**=dziesięć lat życia; *przen.*, ciężka chwila, wielkie zmartwienie; odprawić z **k-iem**=z niczem; położyć **k.** na czem = pożegnać się z czem, wyrzec ś. czego; uważać za rzecz straconą.

Krzyżykowy, *przym.* od Krzyżyk; **k-a** robota=sposób wyszywania na kanwie wzorów prostolinijnych ściegami równemi na krzyż

Ks. skrócenie wyrazów: ksiądz, książę, księżna.

Ksantofil, *gr.*, barwnik żółty, znajdujący się w roślinach.

Ksantypa, *gr.*, *przen.*, jędza, złośnica.

Kse! zamiast k sobie! skręcenie zaprzęgu wołów na prawą stronę

Ksebny, Ksobny, zaprzężony z prawej strony (wół).

Ksenofobja, *gr.*, wstręt do obczyzny i do cudzoziemców.

Ksenomanja, *gr.*, skłonność do obczyzny i cudzoziemców.

Kseroma, *gr.*, suchość chorobliwa, wysychanie, chudnięcie chorobliwe.

Ksiądz (*lm.* księża); duchowny, szczególnie katolicki, mający prawo odprawiać Mszę św., kapłan.

Książątko, *nm.*, dziecko książęce, młody książę, książę małego państwa.

Książczyna, licha książka.

Książeczka, *zdr.* od Księga, od Książka; mała książka; notatnik.

Książę (książęcia a. księcia, *lm.* -ęta), *nm.*, tytuł panującego niższy od króla; tytuł, nadawany wybitnym dostojnikom; **k.** krwi= potomek rodu książęcego a. z rodziny panującej: *przen.*, przełożony, starszy, przedniejszy.

Książęcy, *nm.*, *przym.* od Książę; *przen.*, godny księcia, wspaniały, pański, świetny, okazały.

Książka, kilka lub kilkanaście arkuszy wydrukowanych jakiego utworu lub utworów myśli, zebranych w jednę całość i zeszytych lub oprawionych razem—*p.* Księga; mówić jak z **k-i** = mówić rozumnie i płynnie; przeczytać **k-ę** od deski do deski=od początku do końca.

Książkojad, chciwie czytający książki, czytający dużo książek.

Książkowy, *przym.* od Książka; język, styl, **k.**; rozum **k.**=z książek nabyty; mól **k.** = człowiek, ciągle czytający, ciągle ś. uczący.

Książnica, osobny pokój na książki, uporządkowane podług pewnego systemu; bibljoteka.

Ksieni, starsza zakonnica, przełożona w zakonie, przeorysza; *przen.*, księżniczka.

Ksieniec (-ńca), część żołądka u zwierząt przeżuwających, księgi, książki; **k.** a. cynadry, jadalne wnętrzności ryby, wieloryba.

Księdzowa, żona księdza obrządku greckiego, popadja.

Księdzowski—*p.* Księży.

Księga, duża książka pisana a. wydrukowana lub złożona z czystych kart do zapisania; dzieło; niektóre rozdziały w książce; **k-i**

sądowe = zbiór aktów sądowych; **k.** sznurowa = **k.** oparafowana i przeciągnięta sznurkiem, którego końce są przypieczętowane; **k-i** handlowe a. kupieckie: z nich **k.** główna, kasowa, **k.** przychodu i wydatków; **k.** gospodarskie, dotyczące rachunków gospodarskich; **k.** gruntowa, ziemska = **k.** hipoteczna, **k.** wieczysta = ziemska, grodzka, tycząca ś. dóbr nieruchomych; *przen.*, złota **k.** szlachty polskiej=spis rodów szlacheckich; **k-i** = część żołądka u zwierząt przeżuwających, książki, ksieniec.

Księgarenka, *zdr.* od Księgarnia; mała, drobna księgarnia.

Księgarnia, sklep, skład, gdzie sprzedają książki — *p.* Książnica.

Księgarstwo, zatrudnienie księgarza, handel księgarski.

Księgarz (forma ż. **Księgarka**), sprzedający książki, właściciel księgarni; *zool.*, gatunek pająka kleszczyka.

Księgosusz, zaraza bydlęca: zapalenie wszystkich błon śluzowych kanału pokarmowego.

Księgować, wprowadzać pojedyńcze pozycje do ksiąg buchalteryjnych.

Księgowód, buchalterja, prowadzenie książek.

Księgozbiór, zbiór książek uporządkowany; bibljoteka.

Księstwo, *nm.*, państwo pod władzą księcia; majątek książęcy; godność, tytuł księcia; *zbior.*, książę z żoną (*zdr.* **Księstewko**).

Księżna, *nm.*, for. ż. od Książę.

Księżniczka, *nm.*, córka księcia.

Księżowładztwo, *nm.*, panowanie księży, teokracja.

Księżulek, Księżunio, *zdr.*, *pieszcz.* od Ksiądz.

Księży, Księżowski, Księdzowski, *nm.*, *przym.* od Ksiądz; dotyczący księdza, należący do księdza; *przen.*, patrzy na **k-ą** oborę = jest blizki śmierci; **k-a** gródź = cmentarz.

Księżyc, *nm.*, planeta, krążąca dokoła naszej ziemi i razem z nią biegnąca dokoła słońca; wogóle ciało niebieskie, krążące dokoła innej planety, towarzysz, satelita, trabant; godło wiary mahometańskiej, islam; w *muz.*, **k.** turecki=narzędzie muzyczne perkusyjne; **k-e**=biszkopty angielskie kształtu półksiężyca; *zool.*, gatunek ryby morskiej.

Księżycorożec, owad skrzydlaty z gromady chrząszczowatych (fig.).

Księżycoróg, ptak z rzędu dzioborożców (fig.).

Księżycowaty, kształtu księżyca, podobny do księżyca.

Księżyna, *nm.*, biedny ksiądz godzien współczucia.

Ksiuk—*p.* Krzciuk.

Ksobie! wołanie poganiacza na woły albo konie, żeby na lewo skręciły.

Ksobny, Ksebny, zaprzężony z lewej strony; *anat.*, mięsień **k.** = odwodzący członek od osi ciała (przeciwieństwo: dosiebny).

Ksyk, syk, świst, gwizd.

Ksykać, sykać, syczeć, świstać.

Ksylofon, *gr.*, instrument muzyczny, złożony z beleczek drewnianych, stopniowanych co do wielkości, ułożonych na słomie i uderzanych młoteczkami drewnianemi.

Ksylograf, *gr.*, drzeworytnik.

Ksylografja, *gr.*, sztuka robienia drzeworytów, drzeworytnictwo.

Ksyloidyna, *gr.*, rodzaj materjału wybuchowego.

Kształcący, *nm.*, wychowujący, uczący.

Kształcić, *nm.*, uczyć, edukować,

wychowywać, oświecać, dawać wykształcenie; **k. ś.**, uczyć ś., doskonalić ś., oświecać ś.

Kształt, *nm.*, postać, postawa, forma, zarys, figura, fason; wyobrażenie, podobieństwo **k-y**=części ciała ludzkiego nagie a. zarysowujące ś. pomimo odzieży.

Kształtny, *nm.*, pięknej postaci, zgrabny, zręczny, foremny, nadobny.

Kształtować, *nm.*, urabiać, tworzyć, formować, nadawać kształt, zdobić; **k. ś.**, przybierać jakąś formę, urabiać się.

Kszyk, ptak podkasały z rodziny bekasów (fig.).

Kto (kogo, komu, kim, o kim); co zacz? co za jeden? człowiek, który...; ten co..., taki, co...; człowiek drugi, jaki taki, niejeden (niech **k.** co chce mówi); osoba warta czego, godna czego, zdatna do czego (było na kogo patrzeć); ktokolwiek, ktoś, jaki, który (jest tam **k.?**); **k.** a. **k.** inny = drugi, inny, jaki, nie ta sama osoba (komu radość, a mnie smutek).

Ktobądź (kogobądź)—*p.* Ktokolwiek.

Ktoby nie był, *błędnie!* ktokolwiek by był.

Ktokolwiek (kogokolwiek), niech będzie, kto chce, pierwszy lepszy.

Ktoś (kogoś), niewiadomo kto; pewna osoba, jakiś człowiek!

Którędy? którą drogą? którą stroną? przez jakie miejsca? z której strony? przez które miejsca, okolice?

Którędykolwiek, Którędybądź, którąbądź a. którąkolwiek drogą, stroną, okolicą.

Który, ten, co; ten, co go; ten, co mu i t. d.; kto; ty, **k.**; kto (jest tam **k.?**); jak **k.** = jak jaki, jak kto: **k.** a. któryż, czy ten, czy ów; jaki?; **k.** z kolei, z porządku (**k-a** godzina?); którykolwiek, jaki, jakikolwiek, jaki taki.

Którybądź (któregobądź), **Którykolwiek** (któregokolwiek), niech będzie, który chce, ten lub ów, wszelki, każdy, jakikolwiek.

Któryś (któregoś), niewiadomo dokładnie który, jakiś.

Któż? (kogoż), kto? kto taki?

Ku, *przyim.*, w kierunku do czego, w stronę czego; względem, dla, w stosunku do (miłość **ku** Bogu); do, dla, na, w celu.

Kub, Kubik, *łć.*, bryła gieometryczna, ograniczona sześciu kwadratami, sześcian, kostka (f.).

Kuban, *rum.*, łapówka; **k-y,** toboły, tłomoki.

Kubanista, *rum.*, urzędnik przedajny, łapownik.

Kubatura, *łć.*, obliczenie objętości brył.

Kubeba, *arab.*, roślina z rodziny pieprzowatych (fig.); w *lm.* **k-by,** owoce tej rośliny.

Kubek, *łć.*, naczyńko do picia z uszkiem, garnuszek ozdobniejszy; zawartość **k-a** (wypić **k.** wody); **k.** w **k.** = co do joty, kropla w kroplę (*zdr.* **Kubeczek**).

Kubeł, *nm.*, wiadro do wody, węborek (*zdr.* **Kubełek**).

Kubiczność, *łć.*, objętość czego, wyrażona w miarach sześciennych.

Kubiczny, *łć.*, sześcienny.

Kubkowaty, Kubkowy, *łć.*, do kubka podobny.

Kubłak, kubeł, skórzane naczynie na wodę lub wino do drogi.

Kubło—*p.* Kubeł.

Kubrak, *nm.*, surdut, kapota z prostego sukna (*zdr.* **Kubraczek**).

Kuc, *tur.*, gatunek konia małego wzrostu (*zdr.* **Kucyk**).

Kucać, siadać w kucki, przysiadać na ziemi, przysiadać i podnosić się.

Kucany (-ego), zabawa dziecięca.

Kucbajka, *nm.*, kurtka, marynarka.

Kuch, *nm.—p.* Makuch.

Kucharczyk, *nm. — p.* Kuchcik.

Kucharka, *nm.*, kobieta, która jeść gotuje.

Kucharować, *nm.*, krzątać się w kuchni; zajmować ś. kuchnią.

Kucharski, dotyczący kuchni.

Kucharz, *nm.*, ten, co jeść gotuje, wykształcony w fachu kucharskim.

Kucharzować, Kucharzyć, *nm.*, być kucharzem.

Kuchcik, Kucharczyk, *nm.*, uczeń, pomocnik kucharski, posługacz kucharza.

Kuchenka, *nm.*, *zdr.* od Kuchnia; mała kuchnia, maszynka do gotowania na niej; blaszana zabawka dziecinna w kształcie kuchni.

Kuchenny, *nm.*, *przym.* od Kuchnia; dotyczący kuchni; trzon **k.**= gdzie ś. ustawiają naczynia z potrawami do gotowania; naczynia **k-e,** nóż **k.** = duży nóż, używany przy robotach kuchennych; sól **k-a**=zwyczajna sól, chlorek sodu; łacina **k-a** = niepoprawna, nieklasyczna, średniowieczna.

Kuchmistrz, *nm.*, doskonały kucharz, przełożony nad kuchnią, urzędnik dworski w daw. Polsce.

Kuchmistrzowstwo, *nm.*, sztuka wzorowego gotowania i przyrządzania potraw.

Kuchnia, *nm.*, izba, w której znajduje ś. komin do gotowania; komin kuchenny, trzon kuchenny (**k.** angielska=z blatem metalowym i fajerkami); *przen.*, jedzenie, jadłodajnia (**k.** tania); wyborna **k.,** wzorowa **k.,** gdzie potrawy są sporządzane smacznie i wykwintnie; pewne potrawy i system ich sporządzania (**k.** polska, francuska); *żart.*, **k.** łacińska = apteka.

Kuchta, *nm.*, *pogard.*, kucharz a. kucharka, kuchcik; gdzie kuchcie do patyny!=nie jest tego godzien, nie umie ś. wziąć do tego.

Kucja, Kutja, *ukr.*, wieczerza w wigilję Bożego Narodzenia; kasza z makiem słodzonym, na tę wieczerzę gotowana.

Kucki, przycupnięcie na palcach, siedzieć w **k.**=przycupnąwszy.

Kucnąć, *nied.* Kucać; usiąść na palcach u nóg, przysiąść skuliwszy ś., przycupnąć.

Kuco-wołoch, mieszkaniec półn. Turcji narodowości rumuńskiej.

Kucza, namiot, szałas, buda, więzienie, koza.

Kuczbaja, Kucbaja, *nm.*, materja wełniana kosmata; odzież, ubranie z kuczbai.

Kuczer, *nm.*, woźnica, furman.

Kuczka, buda drewniana, szałas, szałas świąteczny u Żydów; w *lm.*, **k-i,** święto szałasów u Żydów; odprawiać **k-i**=siedzieć zadąsanym, stroić fochy.

Kuczma, *węg.*, włosy na głowie rozczochrane; czapka futrzana, ordynarna; dera na konia.

Kuczyć, przykrzyć sobie; dokuczać (komu), nabawić kogo czego (biedy).

Kuć, bić metal młotem; **k.** monetę=wyrabiać, bić (w mennicy); **k.** konia=przybijać mu podkowy; **k.** na zimno = klepać; wyżłabiać dłótem; *przen.*, **k.** pieniądze=zbierać, ciułać; *przen.*, tworzyć coś z wysiłkiem: **k.** wiersze, wyrazy nowe; **k.** lekcje = odrabiać z trudem a bezmyślnie; **k.** kajdany = nakładać żelazne okowy; *przen.*, uderzać, pukać, stukać, kołatać; **k.** zdradę = knować, działać podstępnie, chcieć kogo zgubić.

Kudlić—*p.* Kudłać.

Kudła, włosy potargane, poczochrane, kosmyki; **k.** a. **kudłacz,**

człowiek a zwierz, mający włosy rozczochrane.

Kudłacz—*p.* Kudła; kozieł, cap; gatunek małp; w *myśl.*, stary niedźwiedź.

Kudłać, Kudłaczyć, kędzierzawić; targać, czochrać, robić kudłatym; **k. ś.**, włosy sobie kędzierzawić, fryzować się.

Kudłaty, obrosły gęstemi włosami, mający kudły, włochaty, kosmaty.

Kudły—*p.* Kudła.

Kudu, *afrykań.*, *nieod.*, gatunek antylopy (fig.); ptak nocny, podobny do naszej sowy, żyjący w Południowej Ameryce.

Kufa, *nm.*, wielka beczka, okseft; morda, pysk; *przen.*, człowiek otyły, pijak.

Kufel, *nm.*, szklane naczynie do picia, szczególnie piwa, szklanica; *przen.*, pijaństwo (*zdr.* **Kufelek, Kufeleczek**).

Kufer, *nm.*, skrzynia do ubrań, do różnych rzeczy (*zdr.* **Kuferek**).

Kufickie, Kuficzne pismo, starożytne pismo arabskie.

Kuflarz, Kuflodój, pijak, opój.

Kugiel, *nm.*, u Żydów legumina pieczona.

Kuglarstwo, pokazywanie różnych sztuk zręczności; manienie, oszustwo, matactwo.

Kuglarz, *nm.*, pokazujący sztuki, polegające na zręczności i szybkości; sztukmistrz; *przen.*, oszust, krętacz.

Kugle, *nm.*, sztuczki kuglarskie.

Kuglować, *nm.*, pokazywać sztuki, jak kuglarz; kręcić, matać, szachrować; dokazywać; pokazywać figle, figlować, swawolić.

Kuguar a. Puma, *brazyl.*, drapieżne zwierzę z rodziny kotów, żyjące w Ameryce Połudn. (fig.).

Kujan, *nm.*, nicpoń, tchórz, hultaj.

Kujawa, miejsce nieurodzajne, jałowe, wydma, gołobórz; północny wiatr.

Kujawiak, rodzaj tańca, muzyka a. śpiew do niego.

Kukać, wydać głos kukułki, naśladować ten głos.

Kukawka — *p.* Kukułka; rodzaj zabawki glinianej a. drewnianej, na której można naśladować głos kukułki (*zdr.* **Kukaweczka**).

Kukiełka, Kukła, bochenek chleba okrągły a. podługowaty, kołacz, ciastko; zabawka dla dziecka, cacko.

Kukiewka, pukawka; rodzaj wabika na ptaki.

Kukla, czapka błazeńska z dwonkami (fig.).

Kuklik, roślina z rodziny różowatych (fig.).

Kukła, *czes.*, lalka; ubiór kobiecy na głowę (*zdr.* **Kukiełka**).

Kukłać, bić, rwać włosy, szarpać, gnębić, dokuczać.

Kuknąć, wydać głos kukułki, zakukać.

Kuks, *nm.*, część, dział w kopalni, udział gwarka w eksploatacji górniczej—*p.* Kuksaniec.

Kuksać, uderzać, szturchać.

Kuksaniec, kułak, szturchaniec.

Kuksnąć, szturchnąć, uderzyć.

Kukułczę, pisklę kukułcze; *przen.*, dziecię nieprawego łoża, bękart.

Kukułczy, *przym.* od Kukułka.

Kukułka, Kukawka, Gżegżółka, Zezula, ptak z rodziny tej samej nazwy (fig.).

Kukurbita, *łć.*, dynia.

Kukurydza, Kukuruza, *tur.*, ro-

ślina z rodziny traw (fig.); ziarna tej rośliny.

Kukurydzany, Kukurydzowy, *tur.*, *przym.* od Kukurydza.

Kukurykać, piać jak kogut.

Kukuryku, naśladowanie głosu koguta; *przen.*, *żart.*, coś nastroszonego (kapelusz, czepiec).

Kul, snop, pęk słomy, wiązka siana.

Kula, *nm.*, w *matem.*, bryła, ograniczona powierzchnią zamkniętą, której wszystkie punkty są równo oddalone od punktu wewnętrznego, zwanego środkiem; przedmiot podobny do kuli, gałka, bania; w *astron.*, **k.** ziemska=ziemia, glob; **k.** niebieska = sfera niebieska, pozorne sklepienie niebios; pocisk żelazny a. ołowiany do miotania z broni ręcznej albo działa; kij z poprzeczką księżycowatą u góry, jako podpora dla kulawych (fig.); podstawka drewniana pod kolano, zastępująca miejsce odjętej lub bezwładnej nogi (chodzić o **k-i**, o **k-ach**); przednia część siodła, wygięta u góry; kołek do zatykania koła u wozu, kłonica; kabłąk u jarzma, obejmujący szyję wołu; socha.

Kulać, toczyć, posuwać coś okrągłego, formować ciasto, aby było okrągłe.

Kulas, *nm.*, człowiek kulawy, znak krzywy, kreska krzywa, szczególnie litera krzywa, niezgrabna; w *lm.* **k-sy,** pismo niezgrabne, brzydkie, nieczytelne — *p.* Kulawiec.

Kulawiec, Kulas, *nm.*, człowiek kulawy.

Kulawieć, idąc utykać na nogę, być chromym.

Kulawka, kieliszek bez nóżki.

Kulawy, *nm.*, utykający na jedną nogę, chromy.

Kulbaczyć, *tat.*, siodłać konia.

Kulbaka, *tat.*, siodło o drewnianych szerokich łękach, wyższe od zwyczajnego (fig.).

Kulczyba, roślina z rodziny połatowatych, gatunek: wronie oko (fig.).

Kulczyk, ptak wróblowaty z rodziny łuszczaków (fig.); w *myśl.*, szczygieł — *p.* Kolczyk.

Kulebiaka, *ros.*, pieróg drożdżowy, nadziewany kapustą, ryżem, siekaną rybą i t d.

Kulec, zarodek roślinny, kiełek.

Kuleć, *nm.*, być kulawym, upadać, utykać na nogę, chromać; *przen.*, być słabym (np. w naukach); być niewprawnym (o robocie).

Kulfon, *czes.*, dukat oberznięty, wytarty; coś niezgrabnego; człowiek niezgrabny, niezdara· głupiec, dureń, próżniak. pismo niezgrabne, nieczytelne.

Kulić, zwijać w kłąb, kurczyć; **k. ś.,** zwijać ś. w kłąb, kurczyć się. zmniejszać się, chować się.

Kulig, zabawa zapustna: gromadne objeżdżanie na saniach domów sąsiedzkich, połączone z tańcami w kostjumach.

Kulik, ptak z rodziny brodzących (f.), dubelt.

Kulinarja, *łć.*, sztuka kucharska.

Kulinarny, *łć.*, dotyczący sztuki kucharskiej; kuchenny.

Kulis, *fr.*, wyrobnik chiński a. indyjski.

Kulisa, *fr.*, pośrednicy giełdowi prywatni.

Kulisjer, *fr.*, pośredniczący na

giełdzie, lecz nieuprawniony do tego.

Kulisty, mający postać kuli.

Kulisy, *fr.*, malowane ściany ruchome, stanowiące boczne dekoracje sceny teatralnej; za **k-ami** =za sceną; skrycie, chytrze.

Kulka, *zdr.* od Kula; mała kula, gałka, zakrzywiony kijek, drut do zaczepiania; **k-i** mleczne=części składowe mleka.

Kulminacja, *łć.*, najwyższe i najniższe położenie gwiazdy w przejściu przez południk, górowanie i dołowanie gwiazdy; chwila najwyższego wzniesienia się.

Kulminacyjny, *łć.*, *przym.* od Kulminacja; **k.** punkt, punkt najwyższego wzniesienia ś., stopień najwyższego napięcia.

Kulnąć, *nm.*, potoczyć, posunąć coś okrągłego; **k. ś.**, potoczyć ś.

Kulnik, w *bot.*, roślina z rodziny kulnikowatych (fig.).

Kulnikowate rośliny, rodzina roślin kwiatowych dwuliściennych.

Kulociąg, narzędzie chirurgiczne do wydobywania kul z ciała.

Kulomb, taka ilość elektryczności, która, przepływając w ciągu sekundy przez przecięcie przewodnika, wytwarza prąd o natężeniu jednego ampera.

Kulon, *łć.*, gatunek ptaka brodzącego (f.).

Kulpat, *łć.*, podsądny, obwiniony.

Kulsza, *błr.*, kość biodrowa, biodro.

Kult, *łć.*, cześć religijna, ubóstwianie; religja, wiara; obrzędy religijne; zwyczaje.

Kultura, *łć.*, ulepszona hodowla roślin i zwierząt; postępowa uprawa roli; uszlachetnienie obyczajów ludzkich, rozwój i ukształcenie duchowe, oświata, cywilizacja.

Kulturalny, Kulturny, *łć.*, dotyczący kultury, stanowiący kulturę; oświecony, światły.

Kulturkampf, *nm.*, walka przeciw kościołowi katolickiemu w Prusach, prowadzona przez Bismarcka.

Kulturtregier, *nm.*, *dosł.*, szerzyciel oświaty i cywilizacji; nazwa, którą w swej zarozumiałości nadają sobie Niemcy wśród innych narodów, zwłaszcza w Galicji i w Poznańskiem.

Kultysta, *hiszp.*, literat, używający stylu ciemnego, zawiłego a. napuszonego.

Kultywator, *łć.*, narzędzie rolnicze do spulchniania ziemi (fig.).

Kultywować, *fr.*, uprawiać, hodować, uszlachetniać.

Kuluar, *fr.—p.* Korytarz.

Kułak, *ros.*, pięść zaciśnięta; uderzenie taką pięścią; szturchaniec; w Rosji chłop bogaty, wyzyskujący innych chłopów, lichwiarz wiejski.

Kułakować, okładać kułakami, bić.

Kułan, *tur.*, osieł dziki (f.); **k.** przezwisko pogardliwe.

Kum, Kmotr, Kumotr, *łć.*, ojciec chrzestny w stosunku do matki chrzestnej i do rodziców dziecka: towarzysz, kolega, przyjaciel (*zdr.* **Kumcio**).

Kuma, Kmotra, *łć.*, for. ż. od Kum.

Kumać *łć.* kogo, nazywać kogo kumem; **k. ś.** z kim = stawać się czyim kumem a. kumą; *przen.*, wchodzić z kim w blizkie stosunki.

Kumka a. Brzdęk, gatunek żabki o skórze brunatno-szarej.

Kumkanie, wydawanie głosu przez żaby; dukanie.

Kumostwo, Kmotrostwo, *łć.*, powinowactwo skutkiem trzymania dziecka do chrztu; *przen.*, braterstwo, przyjaźń, stosunek poufały; *zbior.*, kum z kumą a. kumowie.

Kumoter, *łć.*, kum.

Kumpie, *litew.*, wędlina, szynka wieprzowa (niegotowana).

Kumpan—*p.* Kompan.

Kumulacja, *łć.*, nagromadzenie, połączenie, skupianie; piastowanie naraz dwuch urzędów.

Kumulator, *łć.*, zbiornik.

Kumulować, *łć.*, nagromadzać, skupiać, łączyć.

Kumys, *tat.*, napój musujący, wyrabiany z fermentującego mleka klaczy.

Kuna, zwierzę ssące drapieżne, z rodziny tej samej nazwy (fig.); w *lm.* **k-y**, futro kunie; **k.** a. kunica, w dawnej Polsce, opłata, wnoszona przez dziewkę, idącą za mąż do innej wsi; obłąk żelazny (klamra, zawiasa i t. p.) do różnego użytku; **k.** a. kunica, słup z kółkiem żelaznym, wkładanym dawniej na szyję winowajcom, wystawionym na pręgierz; *przen.*, dyby, niewola.

Kundel, Kondel, Kundys, pies podwórzowy a. owczarski, wiejski pies pospolity (f.) (*zdrobn.* **Kundelek**); *przen.*, głupiec, niepoń, niezdara.

Kundman, *nm.*, stale kupujący w jednym handlu, stały odbiorca danego producenta.

Kundszaft, *nm.*, świadectwo rzemieślnicze; patent; klijentela.

Kundys—*p.* Kundel.

Kuniec, choroba drzew: kłąb splątanych pączków a. gałązek, narośle; gniazdo kunie.

Kunigas, *litew.*, książę litewski.

Kunikuł, *łć.*, kanał, ściek.

Kunktacja, *łć.*, zwlekanie, ociąganie się, przedłużanie układów.

Kunktator, *łć.*, rozmyślnie zwlekający, ociągający ś., powolny w działaniu, namyślający się.

Kunktować, *łć.*, zwłóczyć, powolnie działać, przewlekać sprawę, układy.

Kunsthendler, *nm.*, handlujący dziełami sztuki; właściciel tak zwanego salonu sztuki.

Kunstkamer, *nm.*, to samo, co muzeum; zbiór przedmiotów sztuki.

Kunszt, *nm.*, sztuka, umiejętność, rzemiosło artystyczne.

Kunsztmistrz, *nm.*, artysta, sztukmistrz; kuglarz, magik.

Kunsztowny, *nm.*, wyrobiony z poczuciem sztuki, artystyczny, misterny, sztuczny.

Kunsztyk, *nm.*, dzieło sztuki.

Kupa, wielka ilość rzeczy razem zwalonych, gromada, stos, sterta; gromada ludzi, rzesza, tłum; wielka ilość, mnóstwo; w **k-ie** = razem, jedno obok drugiego; do **k-y**=razem, w jedno miejsce; wziąć kogo w **k-ę** = ukrócić, powściągnąć; wziąć ś. w **k-ę**=zabrać ś. gorliwie, wytężyć wszystkie siły.

Kupalnocka, Kupała, *ukr.*, obrzędy w noc św. Jana; sobótka.

Kupalny, *przym.* od Kupała.

Kupcowa, forma ż. od Kupiec; żona kupca, handlarka.

Kupcówna, córka kupca.

Kupczyć, prowadzić handel, handlować; dla zysku coś poświęcać, frymarczyć czym.

Kupczyk, drobny kupiec, subjekt, pomocnik kupiecki w handlu drobnym, w sklepie żydowskim.

Kupela, *łć.*, tygielek z popiołu kostnego, w którym odbywa się kupelacja.

Kupelacja, *łć.*, wydzielanie srebra i złota z aljażów przez stopnienie ich z glejtą w kupeli.

Kuper, kość krzyżowa; zakończenie tułowia u ptaków, z którego wyrastają pióra ogonowe (*zdr.* **Kuperek**).

Kupia, Kupla, handel, kupczenie; rzecz kupiona, nabytek.

Kupić, nabyć co za pewną cenę; *przen.*, **k.** sobie kogoś = zjednać sobie, zyskać sobie czyjąś przychylność; tego u niego nie **k.** = o to łatwo u niego; w grze w karty: dobrać do swoich kart te, które pozostały po rozdaniu kart, t. zw. talon; biedę sobie **k.** =napytać się biedy; można go dziesięć razy **k.** = łatwo go zjednać; podejść, oszukać; **k.** = zbierać w kupę, zgromadzać; **k. ś.**, zbierać się, gromadzić się.

Kupidyn, *łć.*, w *mit.*, bożek miłości, przedstawiany w postaci skrzydlatego pacholęcia z łukiem i strzałami; *przen.*, zalotnik.

Kupidynek, *łć.*, podobizna bożka miłości, amorek (fig.).

Kupiec, wogóle: trudniący ś. handlem, handlujący, właściciel sklepu; właściciel sklepu korzennego, handlu win.

Kupiecki, *przym.* od Kupiec; handlowy.

Kupiectwo, stan, zajęcie kupca, handel, wszyscy kupcy.

Kupka, mała kupka, mała ilość; w *lm.* **k-ki,** skupienie zalążników na spodniej stronie liścia paproci.

Kupla, godło górnicze: młot i kilof na krzyż złożone (fig.); pas, sprzączka u pasa — *p.* Kupia.

Kuplecista, *fr.*, śpiewak, wykonywający kuplety.

Kupler, *nm.*, stręczyciel nierządu, rajfur, rufjan.

Kuplerstwo, *nm.*, stręczenie w złej myśli, stręczenie do nierządu, rajfurstwo.

Kuplet, *fr.*, zwrotka piosenki; w operetce: piosenka treści wesołej i na czasie, z powtarzającemi się w każdej zwrotce temi samemi wyrazami.

Kupna, w grze w preferansa, w winta: dwie karty odłożone na bok, talon, dokup.

Kupno, nabycie rzeczy na własność; rzecz kupiona; **k.** *przysł.*, kupą, razem; w *myśl.* gęsto.

Kupny, dotyczący kupna, nabyty przez kupno, kupiony.

Kupon, *fr.*, dowód procentowy, dołączany do papierów wartościowych, za którego przedstawieniem właściwa kasa wypłaca należny procent od tych papierów; odcinek od jakiejś tkaniny.

Kupować, nabywać jakąś rzecz za pieniądze; **k.** kota w worku = nie rozpatrując dobrze rzeczy kupowanej, nie zaznajomiwszy się z nią.

Kuprowina, *nm.*, drobne miedziane pieniądze.

Kuprowy, krzyżowy, ogonowy (kręg, kość).

Kupryt, *nm.*, czerwona ruda miedziana.

Kur, ptak kurowaty z rodziny bażantów; kogut; o pierwszych **k-ach** = gdy kury pierwszy raz pieją nad ranem.

Kur, *ukr.*, odra, żarnica (choroba zakaźna).

Kura, samica ptaków kurowatych, samica koguta (fig.); idzie spać z **k-ami** = zaraz po zachodzie słońca; wygląda jak zdechła a. jak zmokła **k.**=ma minę nieszczęśliwą; bazgrze, jak **k.** patykiem = brzydko i niewyraźnie; w grze w preferansa: osobne notowanie wpadniętej, gdy się nie weźmie zadeklarowanej ilości lew,

Kuracja, *łć.*, leczenie.

Kuracjusz, *łć.*, ten, co używa kuracji, szczególnie w miejscowości kąpielowej, leczniczej.

Kuracyjny, *łć.*, leczniczy.

Kurak, kogutek, kurczak.

Kurant, *fr.*, tłuczek, narzędzie do rozcierania ziarn, proszków, farb (fig.); moneta, w kraju obieg mająca; brzęcząca moneta, gotówka; śpiewka; arja, wydzwaniana przez grający zegar lub tabakierkę; rodzaj tańca dawnego; trafił frant na franta, wyciął mu **k-a**= trafił na równie chytrego, przebiegłego, który go podszedł.

Kurantowy, *przym.* od Kurant; **k.** towar=pokupny, poszukiwany.

Kurara, *ameryk.*, zgęstniały sok roślin jadowitych podzwrotnikowych, silna trucizna.

Kuras, duży kogut a. kapłon.

Kurasao, wódka słodka a. likier pomarańczowy.

Kurat, *łć.*, ksiądz, zawiadujący parafją klasztorną.

Kuratela, *łć.*, opieka prawna, nadzór nad osobą i jej majątkiem, przez sąd ustanowiony; *przen.*, nieproszona opieka a. dozór.

Kurator, *łć.*, opiekun prawny, ustanowiony przez sąd; wyższy urzędnik, strzegący interesów jakiej instytucji; wyższy urzędnik, mający nadzór nad zakładami naukowemi w okręgu naukowym, **k.** upadłości=opiekun i zarządca majątku kupca upadłego, przez prawo ustanowiony.

Kuratorja, *łć.*, władza i biuro kuratora okręgu naukowego.

Kuratorjum, *łć.*, instytucja opiekuńcza; **k.** trzeźwości=instytucja, przeciwdziałająca szerzeniu ś. pijaństwa wśród ludu.

Kuraż, *fr.*, odwaga, śmiałość.

Kurcgalop, *nm.*, krótki galop konia.

Kurcgiewer, *nm.*, rodzaj białej broni.

Kurcz, chorobliwe kurczenie ś.; **k-e**, drgawki, spazmy, ścisk.

Kurczak, podrosłe kurczę, kurak.

Kurczę (-ęcia), pisklę kury; w *astr.*, kwoka z kurczętami=nazwa gwiazdozbioru, plejady (*zdr.* **Kurczątko**).

Kurczęcina, mięso kurczęcia.

Kurczęcy, *przym.* od Kurczę.

Kurczliwy, kurczący się.

Kurczowy, *przym.* od Kurcz; ściskowy, drgawkowy, spazmatyczny, konwulsyjny.

Kurczyć, skracać, ściągać, naginać, kulić; krzywiąc skracać; skręcać, paczyć; **k. ś.** kulić ś., zbiegać ś.; krzywiąc ś skracać ś.; zmniejszać ś., maleć; *przen.*, skąpić ś.; oszczędzać ś.

Kurdesz, *tur.*, ulubiona niegdyś wesoła piosnka, przy kielichu śpiewana.

Kurdyban, Kurdwanek, *łć.*, roślina bluszczyk (fig.)—*p.* Kordyban.

Kurdygarda, *fr.* — *p.* Kordegarda.

Kurek, *zdr.* od Kur; **k.** na kościele=chorągiewka, wiatrowskaz zwykle kształtu kogutka; część zamka u strzelby; kran; w *zool.*, ryba oścista z rodziny kostolicych.

Kurenda, *łć.*, okólnik, obiegnik, cyrkularz, list okólny.

Kurentny, *łć.*, obiegowy, kursujący, mający powodzenie, żądany.

Kureń, Kurzeń, *ukr.*, chata drewniana bez komina; lepianka; namiot kozacki; obóz kozacki; szereg, złożony z 10-ciu ludzi, stanowiący 50-tą część roty kozackiej podług dawnej organizacji; *przen.*, pułk kozacki (2000 ludzi).

Kurfirst, *nm.*, dawniejszy tytuł niektórych książąt niemieckich, to samo, co elektor.

Kurhan, *tur.*, przedhistoryczna mogiła na stepach ukraińskich, podolskich i t. d.; kopiec, ręką ludzką usypany, mogiła(f.).

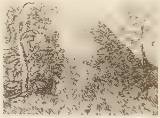

Kurhaus, Kursal, *nm.*, w miejscowościach kąpielowych gmach z salami do zabaw, koncertów itp.

Kurja, *łć.*, w staroż. Rzymie nazwa klas, na które dzieliły ś. znakomite rody rzymskie; miejsce obrad patrycjuszów i posiedzeń senatu; dwór papieski i kolegjum kardynałów; okrąg wyborczy; klasa wyborcza.

Kurjalista, *łć.*, zwolennik nieograniczonej władzy Papieży w Kościele.

Kurjalny, *łć*, *przym.* od Kurja; **k-e** wybory = wybory kurjami.

Kurjer, *fr.*, goniec; goniec rządowy, wiozący depesze lab rozkazy (tajemne); tytuł niektórych czasopism; pociąg kurjerski.

Kurjercug, *nm.*, pociąg kurjerski.

Kurjerka, *fr.*, dyliżans pocztowy; kobieta, przewożąca tajne depesze.

Kurjerski, *fr.*, *przym.* od Kurjer; **k.** pociąg = najszybszy pociąg kolejowy.

Kurjozum, *łć.*, rzecz ciekawa, rzadka, dziwna, osobliwość.

Kurka, *zdr.* od Kura; nazwa ludowa grzyba: pieprznik jadalny a. pospolity; **k.** wodna=ptak podkasały kurodzioby z rodziny derkaczów—*p.* Kokoszka wodna

Kurkowy, *przym.* od Kurek; **k.** król w Krakowie = członek towarzystwa strzeleckiego, który w czasie uroczystości **k-wej** trafił do wystawionego blaszanego kurka, jako w cel.

Kurkuma, *arab.*, roślina z rodziny imbierowatych, której korzeń wysuszony, zwany cytwar, używa ś. jako lekarstwo; barwnik żółty z tego korzenia (fig.).

Kurlista, *nm.*, lista osób, przybyłych do miejscowości leczniczej.

Kurniawa, zamieć zimowa, zadymka, zawierucha.

Kurnik, ogrodzone miejsce dla kur; duża klatka na kury, budynek z grzędami na kury; *przen.*, biedna, szczupła chata, lichy domek; licha, nędzna mieścina.

Kurny, dymny, zadymiony; **k-a** chata=nie mająca komina, z której dym uchodzi przez otwór w dachu.

Kuropatwa, ptak kurowaty, grzebiący, z rodziny głuszczów (fig.) (*zdr.* **Kuropatewka**).

Kuropatwi, *przym.* od Kuropatwa.

Kuropłoch, udający zucha a jednak tchórz; człowiek niestateczny, lekkoduch; **k.** jastrząb gołębiarz.

Kurort, *nm.*, uzdrowisko, miejscowość lecznicza, szczeg. w Niemczech.

Kuroślep, Kurzaślepota, choroba oczu, odznaczająca ś. tym, że dotknięty nią niedowidzi po zachodzie słońca, ślepota zmierzchowa.

Kurować, *łć.*, leczyć; **k. ś.** leczyć ś.

Kurpie, Kurpiele, *lit.*, łapcie, chodaki plecione z łyka, kierpce (fig.).

Kurs, *łć.*, bieg, obieg; cena obiegowa pieniędzy a. papierów wartościowych na rynku handlowym albo na giełdzie; program całorocznego wykładu; wykład, obejmujący całokształt jakiej nauki; rok nauki w wyższym

zakładzie naukowym; ogół studentów jednego kursu; zakład naukowy, w którym są wykłady jakiej nauki (**k-y** handlowe, rolnicze, prawne i t. p.); droga przebyta (np. przez posłańca lub powóz publiczny); *przen.*, kierunek polityki jakiego państwa w danej chwili.

Kursal, Kursalon, *nm.*, sala bawialna w zakładach kąpielowych.

Kursistka, *łć.*, słuchaczka, uczęszczająca na kursy uniwersyteckie, studentka.

Kursor, *łć.*, posłaniec; woźny, listonosz.

Kursorja, *łć.*—*p.* Kurenda.

Kursoryczny *łć.* wykład = czytanie jakiej rzeczy naukowej, nie przerywane objaśnieniami.

Kursować, *łć.*, być w ruchu, w obiegu (o monecie); biegać, jeździć, przebywać stale jedną przestrzeń; krążyć, obiegać, szerzyć się (np. pogłoska).

Kursywa, *łć.*, druk pochyły, podobny do pisma: *kursywa.*

Kurta, *łć.*, spencer, kusy surducik, marynarka; skroić komu **k-ę** = ukarać, obić, ograć, przyczynić strat; pies kusy, kundys z podciętym ogonem.

Kurtaczek, ptak z rzędu owadożernych.

Kurtaksa, *nm.*, opłata za pobyt w miejscu leczniczym.

Kurtaż, *fr.*, wynagrodzenie meklera, faktorne, wynagrodzenie płacone agentowi handlowemu, giełdowemu za pośrednictwo przy załatwieniu interesu.

Kurteczka, Kurtka, *zdr.* od Kurta.

Kurtjer, *fr.*, pośrednik giełdowy, mekler przysięgły.

Kurtuazja, *fr.*, wytworna, uprzedzająca grzeczność, rycerskość.

Kurtum wizum, *łć.*, krótkiego wzroku, krótkowzroczny; niedomyślny; głupkowaty.

Kurtyna, *fr.*, frontowa ruchoma zasłona sceny; wał, łączący dwa bastjony; *przen.*, uchylić **k-y** = odkryć część tajemnicy.

Kurtyzanka, Kurtyzana, *fr.*, zalotnica, dama z półświatka (na wyższym stanowisku).

Kurtyzować, *łć.*, robić kurtą, obcinać ogon psu; anglizować konia.

Kurulny, *łć.*, *przym.* od Kurja; **k-e** krzesło w daw. Rzymie: siedzenie zaszczytne dla dostojników.

Kurwatura, *łć.*, krzywizna; pastorał.

Kurytarz, *wł.* — *p.* Korytarz.

Kurz, gęsty pył, wznoszący ś. w powietrze i osadzający wszędzie.

Kurzajka, brodawka, wyrastająca na rękach.

Kurzawa, kurz gęsty, zrywający ś. z ziemi, unoszący ś. w powietrze; zawierucha, zawieja, zamieć, zadymka.

Kurzawka, mokry a. sypki piasek w kopalni z wodą podziemną, zalewający kopalnię.

Kurzeja, Kurzaja, kura piejąca i nie znosząca jaj.

Kurzejec, kapłon.

Kurzeń, *ukr.*—*p.* Kureń.

Kurzy, *przym.* od Kur a. Kura; *przen.*, **k-e** serce = tchórzliwe; **k-a** pamięć = krótka pamięć; **k-a** ślepota — *p.* Kuroślep.

Kurzyć, robić kurz, pył; wzruszać proch, pył; co pokrywać kurzem, pyłem; dymić, kopcić, podkurzać; **k.** tytuń = palić, kopcić, ćmić; **k.** gorzałkę=pędzić; **kurzy ś.** = powstaje kurz, jest dużo pyłu; **k. ś.** dymić ś. (z komina); parować (kurzy ś. z konia); kurzy mu ś. z czupryny = jest pijany; kłamie, aż ś. za nim kurzy = bezczelnie kłamie; tlić się.

Kurzyślad, Kurzyślep, Kurzoślep, Kuroślep, roślina z rodziny pierwiosnkowatych (fig.).

Kurzyślep, roślina muchotrzew właściwy.

Kusajda, człowiek małego wzrostu, kuso ubrany.

Kusak, ptak z rzędu kur; chrząszczowaty owad o ciele wydłużonym (fig.); **k-ki,** zapusty, ostatki.

Kusiciel (forma ż. **Kusicielka**), ten, co kusi, podbudza, zachęca do złego.

Kusić, wystawiać na próbę, doświadczać; wzbudzać chętkę; **k. ś.** o co = próbować co osiągnąć, ubiegać ś.

Kusiuchny, Kusiutki, Kusiuteńki, bardzo kusy, króciuchny.

Kuso, krótko, **k.** z nim, źle, kiepsko, krucho.

Kusso, *abis.*, sproszkowane kwiaty drzewka abisyńskiego tejże nazwy, należącego do rodziny różowatych: lekarstwo na tasiemca.

Kuster, *nm.*, rodzaj jesiotra.

Kustodja, *łć.*, straż; zajęcie kustosza, kustoszostwo, jego kancelarja; szafka na drogocenne przedmioty; część prowincji, zawiadywanej przez prowincjała.

Kustosz, *łć.*, w zakonach reguły św. Franciszka przełożony nad kilku klasztorami, stanowiącemi kustodję; kanonik, zarządzający probostwem katedralnym; urzędnik, pilnujący zbiorów sztuki, zawiadujący bibljoteką i t. p.; u dołu stronicy w dawnych książkach drukowana pierwsza sylaba albo pierwszy wyraz, rozpoczynający następną stronicę; cyfry porządkowe (dawniej kolejne litery abecadła), drukowane na pierwszej, niekiedy i na trzeciej stronicy każdego arkusza, inaczej: sygnatura.

Kusy, mały, krótki, krótko ubrany, krótko obcięty, z obciętym ogonem a. nie mający wcale ogona; *przen.*, niewielki, szczupły, skąpy; *lud.* djabeł.

Kusz, *fr.*, stawka w grze.

Kusza, duża ryba morska z gatunku żarłaczy—*p.* Młot.

Kusza, *fr.*, rodzaj łuku do strzelania, naciąganego lewarem (fig.); machina oblężnicza do ciskania kamieni, balista.

Kuszący, ten, co kusi.

Kuszcz, *ukr.*, krzak, krzew.

Kuszetka, *fr.*, kozetka, sofka.

Kusznik, Kuszownik, Kuszarz, daw. żołnierz strzelający z kuszy.

Kusztyk, kielich a. czarka o jednej nóżce kulawej, kulawka (*zdr.* **Kusztyczek**).

Kuśnierz (forma ż. **Kuśnierka**), *nm.*, rzemieślnik podszywający ubranie futrem ze skór zwierzęcych; gatunek chrząszcza skórnika.

Kuśtygać, Kuśtykać, zapadać na nogę, kuleć, sztykutać.

Kuśtyk, Kuśtyga, część ręki obcięta bez dłoni i palców, kikut; kulawy, kulas, kośławiec.

Kuta, *nm.*, habit, ubiór zakonny.

Kutas, *tur.*, ozdoba wisząca ze sznureczków albo nici w rodzaju pędzla, kwast, kwaścik.

Kuter, *ang.*, jednomasztowy statek nadbrzeżny i rybacki (f.); łódź boczna okrętu wojennego.

Kuternoga, *pogardl.*, człowiek chromy, kulawy.

Kutja, *ukr.* — *p.* Kucja.

Kutner, *nm.*, kosmatość sukna, barchanu, kosmatość na roślinie.

Kutnerować, *nm.*, podnosić kutner na suknie, kosmacić, nastrzępiać.

Kutnerowaty, *nm.*, podobny do kutneru, kosmaty.

Kutwa, skąpiec, sknera, dusigrosz.

Kutwić, skąpić, skąpiąc zbierać po trochu pieniądze.

Kuty, *imiesł.* od Kuć; wyrobiony zapomocą kucia; opatrzony okuciem; mający podkowy, podkuty (koń **k.**, but **k.**); *przen.*, chytry, przebiegły, mądry; **k-a** baba = przebiegła; **k.** na cztery nogi = bardzo przebiegły, mądry.

Kuwetaż, *fr.*, ocembrowanie, obudowa studni, dołu.

Kuwik! naśladowanie głosu niektórych ptaków np. puszczyka.

Kuzyn, *fr.*, blizki krewny, blizki powinowaty (*zdr.* **Kuzynek**).

Kuzyna, *fr.*, blizka krewna (*zdr.* **Kuzynka, Kuzyneczka**).

Kuzynostwo, pokrewieństwo, powinowactwo.

Kuźnia, Kuźnica, warsztat kowalski, budynek, w którym jest taki warsztat; fabryka, w której urabiają żelazo w sztaby, huta żelazna; *przen.*, miejsce, gdzie ś. coś przygotowuje, uskutecznia, wykonywa (**k.** idei, pomysłów).

Kuźniczy, *przym.* od Kuźnia (wyrób **k.**, przemysł **k.**).

Kwacz, *nm.*, kij z nawiązaną szmatką; pędzel mularski; zły pędzel; *przen.*, złe pióro do pisania.

Kwadra, *łć.* (*dosł.* ćwierć), pierwsza, ostatnia **k.**: położenie księżyca względem ziemi, gdy do połowy jest oświetlony, lunacja księżyca, następująca po nowiu a. po pełni (fig.); ćwierć, czwórka; w grze bilardowej uderzenie bili tak, aby, robiąc czworobok; trzy razy uderzyła o bandę.

Kwadracik, *zdr.* od Kwadrat.

Kwadragiena, *łć.*, odpust czterdziestodniowy.

Kwadragiezyma, *łć.*, wielki post czterdziestodniowy; niedziela palmowa a. kwietnia.

Kwadrans, *łć.*, czwarta część godziny, 15 minut.

Kwadrant, *łć.*, narzędzie astronomiczne do oznaczania położenia gwiazd: czwarta część koła, podzielona na stopnie, opatrzona w ruchome przezierniki i osadzona na ścianie w płaszczyźnie południka; przyrząd do nadania elewacji armacie (fig.).

Kwadrat, *łć.*, czworokąt o 4 bokach równych i kątach prostych (fig.); druga potęga: iloczyn z pomnożenia liczby przez siebie; jednostka drukarska do obliczania szerokości i długości stronic: ma objętość czterech cycer, czyli 48 punktów; materjał niższy od czcionek, do wypełniania wierszy niepełnych; **k.** magiczny, liczby, ułożone w tyleż wierszy, co i rzędów, tak dobrane, że suma każdego wiersza, każdego rzędu i każdej przekątni jest jednakowa.

Kwadratować, mnożyć liczbę jaką przez nią samą, podnosić do kwadratu, do drugiej potęgi.

Kwadratowy, *łć.*, czworoboczny, mający pewną miarę powierzchni w kwadrat; *posp.*, czworo-graniasty; **k-e** miary = miary powierzchni; **k.** osieł = wielki osieł.

Kwadratura, *łć.*, odległość od siebie dwu ciał niebieskich o czwartą część koła czyli o 90^0; **k.** koła = zadanie gieometryczne, polegające na znalezieniu sposobu nakreślenia kwadratu, równego powierzchnią danemu kołu; zagadnienie nie do rozwiązania.

Kwadrować, *łć.*, przypadać, stosować ś., harmonizować z czym, pasować, odpowiadać.

Kwadrumwir, członek związku, złożonego z czterech rządzących.

Kwadrupla, *łć.*, ilość poczwórna.

Kwadruplet, *łć.*, welocyped czterosiedzeniowy.

Kwadruplować, *łć.*, brać poczwórnie (np. czwórnasób); **k.** stawkę

w grze = grać o stawkę 4 razy większą niż początkowo.

Kwadryga, *łć.*, wóz starorzymski, zaprzężony w czwórkę koni (fig.).

Kwadryljon, *łć.*, 1000 tryljonów, liczba 1 z 15 zerami.

Kwadrypartycja, *łć.*, podział na cztery części.

Kwadrywjum, *łć.*, średniowieczne szkoły, w których uczono czterech nauk: gieometrji, arytmetyki, astronomji i śpiewu.

Kwagga, *afr.*, zwierzę jednokopytowe, pręgowane (fig.).

Kwak, **Kwakanie**, głos kaczki.

Kwakier, *ang.*, sekta protestancka w Anglji i Ameryce; *przen.*, człowiek czystych obyczajów; przesadny skromniś.

Kwaknąć, wydać głos właściwy kaczkom.

Kwalifikacja, *łc.*, uzdolnienie, zdolność do sprawowania jakiego obowiązku; świadectwo uzdolnienia; świadectwo policyjne dla otrzymania paszportu.

Kwalifikować, *łć.*, oznaczać, do jakiej kategorji kto lub co ma należeć; **k. ś.** = nadawać ś., być odpowiednim.

Kwalitatywny, *łć.*, jakościowy, **k-a** analiza chemiczna: wykazanie, jakie pierwiastki chemiczne znajdują ś. w danej próbie, bez oznaczenia ich proporcji i ilości; rozbiór chemiczny jakościowy.

Kwanga, rodzaj łódki, używanej w Sjamie i Chinach (fig.).

Kwantum, *łć.*, pewna ilość, pewna suma.

Kwantytatywny, *łć.*, ilościowy; **k-na** analiza chemiczna, rozbiór chemiczny ilościowy, wykazanie, w jakiej proporcji pierwiastki chemiczne wchodzą w związek.

Kwapić ś., śpieszyć ś.

Kwapiony, pośpieszny, prędki.

Kwarantanna, *wł.*, nakaz zatrzymywania w pewnej linji granicznej okrętów, osób albo zwierząt, przybyłych z miejsc, dotkniętych zarazą; miejsce i czas, przeznaczony dla tego zatrzymania.

Kwarc, *nm.*, minerał pospolity, będący czystą krzemionką.

Kwarciany, *łć.*, *przym.* od Kwarta; **k-e** wojsko = wojsko zaciężne, utrzymywane z kwarty (czwartej, a właściwie piątej części) dochodu z dóbr królewskich.

Kwarcyt, *łć.*, skała kwarcowa ziarnista, zbita.

Kwargiel, *nm.*, zwyczajny ser gnojony w małym formacie.

Kwarta, *łć.*, miara dla ciał sypkich lub płynnych = $^1/_4$ garnca; w *muz.*, nazwa czwartego tonu porządkowego od tonu zasadniczego; w *fechtunku:* cięcie w lewe ramię; w szkołach niemieckich: czwarta klasa; odbicie bili od trzech band bilardu przed trafieniem w cel zamierzony; w grze w rumel pikietę: sekwens czterech kart; w dawnej Polsce: dochód z królewszczyzn, z którego utrzymywane było wojsko kwarciane.

Kwartalne, *łć.*, opłata za mieszkanie za 3 miesiące.

Kwartalnik, *łć.*, pismo, wydawane raz na kwartał.

Kwartał, *łć.*, czwarta część roku; dzielnica miasta.

Kwartana, *wł.*, zimnica, wracająca co czwarty dzień.

Kwartant, *łć.*, księga formatu in quarto.

Kwartecista, *wł.*, muzyk, należący do kwartetu, grywający w kwartecie.

Kwarter, *ang.*, jednostka wagi, czwarta część dawnego cent-

nara angielskiego; miara = 290 litrom.

Kwarteron, *hiszp.*, potomek europejczyka i terceronki, lub odwrotnie.

Kwartet, *wł.*, utwór muzyczny na cztery głosy lub na cztery instrumenty; cztery osoby wykonywające taki utwór.

Kwartjer, *fr.*, udzielenie załodze zdobytej fortecy prawa wolnego wyjścia z bronią w ręku.

Kwart-major, w grze w rumel pikietę: sekwens czterech kart jednej maści od asa.

Kwartnik, *fr.*, dawna moneta polska = pół grosza a. $^1/_6$ grosza; drobny pieniądz.

Kwarto, In kwarto, *łć.*, wielkości ćwierci arkusza.

Kwartówka, dawna miara objętości; flaszka kwartowa.

Kwart-sekstowy akord, w *muz.*, akord złożony z nuty dolnej, jej kwarty i seksty.

Kwas, ogólna chemiczna nazwa mnóstwa związków chemicznych: gazowych, płynnych, stałych, mineralnych lub organicznych, otrzymanych sztucznie lub naturalnych, w ciałach roślin i zwierząt, o kwaśnej reakcji; coś kwaśnego (ostro-szczypiącego); smak kwaśny; napój kwaśny (**k.** z chleba); ciasto z mąki, ciepłą wodą zaczynione, zakwaszone, drożdże; *przen.*, przykrość, niezgoda; w *lm.* **k-sy,** zły humor, nieporozumienie, dąsy, waśnie.

Kwasić, czynić kwaśnym, kisić, zakwaszać; **k.** żelazo = hartować; **k.** skórę = bejcować; *przen.*, **k.** w sobie = dusić w sobie, kryć, taić; **k. ś.** = stawać ś. kwaśnym, rozdrażniać, źle usposabać, kwaśnieć, nudzić ś., krzywić ś., dąsać ś., być niezadowolonym; o pannie = nie wychodzić za mąż.

Kwasja, *łć.*, gorzknia lekarska, drzewo rosnące w Brazylji, którego gorzka kora jest używana jako lek (fig.).

Kwaskowaty, trochę kwaśny.

Kwasoród, *chem.*, dawna nazwa tlenu.

Kwast, *nm.*, frendzla, kutas (fig.).

Kwaszenie, poddanie fermentacji mlecznej; w *chem.*, utlenianie.

Kwaśnieć, nabierać smaku kwaśnego, stawać ś. kwaśnym, kisnąć; być w złym humorze, nachmurzać się; *przen.*, gorzknąć, stawać się przykrym, nudnym.

Kwaśno-słodki, słodki z domieszką smaku kwasłowatego; mina słodkawa, lecz niezadowolona.

Kwaśny, niesłodki, mający smak kwasu; zbić kogo na **k-e** jabłko=na miazgę; mleko **k-e** = zsiadłe; **ka**pusta, ogórki **k-e** = kwaszone, kiszone; piwo **k-e**=skwaśniałe; *przen.*, niezadowolony, niewesoły, posępny, ponury; w *chem.*, **k-a** reakcja =własność kwasów czerwienienia papierków lakmusowych.

Kwatera, *fr.*, część czego czworoboczna; działka w ogrodzie kwiatowym, warzywnym; część okna, objęta jedną ramą; część deseniu w hafcie, w tkaninie (w dywanie); mieszkanie, szczeg. wojskowego; leże wojskowe.

Kwaterka, *łć.*, czwarta część kwarty; czwarta wierzchnia część składowa jakiego przedmiotu; mała kwatera (w ogrodzie, w tkaninie).

Kwatermistrz, *nm.*, oficer albo urzędnik, zajmujący ś. rozkwaterowaniem wojska — *p.* Gienerał Kwatermistrz.

Kwaternjon, *łć.* zeszyt z 4-ch arkuszy; w *lm.*, gałąź wyż. matem.

Kwaterno, *wł.*, w loterji liczbowej cztery numery, razem wzięte i razem z koła wyciągnięte;

w grze w loteryjkę: cztery liczby w jednym rzędzie nakryte.

Kwaterować, *fr.*, rozmieszczać (wojsko) po kwaterach; mieszkać; **k. ś.** = wprowadzać ś., sadowić ś.

Kwaterunek, *fr.*, obowiązek dawania wojsku kwatery, podatek kwaterunkowy.

Kwaterunkowe, *fr.*, podatek na mieszkanie dla wojska.

Kwatr, *łć.*, zaprząg czterokonny.

Kwatryljon—*p.* Kwadryljon.

Kwazymodo, *łć.*, pierwsza niedziela po Wielkiej Nocy, Niedziela Kwietnia.

Kwef, *fr.*, zasłona twarzy, używana przez kobiety muzułmańskie (f.); woal (*zdr.* **Kwefik**).

Kwefić, *fr.*, osłaniać twarz kwefem.

Kwerela, *łć.*, zażalenie, skarga do sądu grodzkiego; sprawa, zatarg.

Kwerenda, *łć.*, poszukiwanie, śledzenie, szperanie (w aktach, w archiwach).

Kweres, Skweres, *łć.*, zamieszanie, kłopot; śledztwo.

Kwerymonja, *łć.*, skarga, zażalenie.

Kwesta, *łć.*, zbieranie jałmużny na biednych a. na klasztor; to, co zebrano, kwestując.

Kwestarka, *łć.*, zbierająca jałmużnę po domach lub w kościele.

Kwestarz, *łć.*, braciszek zakonny, kwestujący na utrzymanie klasztoru.

Kwestja, *łć.*, pytanie, zadanie do rozwiązania, do rozstrzygnięcia; wątpliwość; trudność, przeszkoda, sprawa; **k.** gabinetowa = sprawa, której rozstrzygnięcie niezgodne z żądaniem ministrów spowoduje podanie ś. ich do dymisji; **k.** formalna=dotycząca sposobu traktowania spraw; **k.** merytoryczna=dotycząca treści sprawy rozważanej; wziąć kogo na **k-ę**=badać, poddać badaniu.

Kwestjonarjusz, Kwestjonarz, *łć.*, szczegółowy spis pytań, dotyczących jakiej sprawy, rozsyłany zwykle ludziom kompetentnym dla pozyskania wyjaśnień.

Kwestjonować, *łć.*, wypytywać; podawać w wątpliwość.

Kwestor, *łć.*, tytuł urzędnika skarbowego w dawnym Rzymie; w uniwersytecie urzędnik do pobierania opłat za kolegja; w parlamencie: deputowany wybrany do pomocy prezesowi co do porządku obrad i przy głosowaniu.

Kwestować, *łć.*, chodzić a. jeździć po kweście; zbierać dobrowolne datki.

Kwestura, *łć.*, biuro do przyjmowania opłat w uniwersytecie; członkowie korporacji parlamentarnej, zajmującej się sprawami kasowemi; urząd kwestora.

Kwestyjka, *łć.*, drobna kwestja.

Kwękać, Kwęczeć, niedomagać, być słabym, chorym; stękać, jęczeć.

Kwiaciarka, robiąca sztuczne kwiaty; sprzedająca kwiaty naturalne.

Kwiaciarnia, fabryka sztucznych kwiatów; sklep z kwiatami, zakład ogrodniczy.

Kwiaciarstwo, hodowla kwiatów, wyrabianie sztucznych kwiatów.

Kwiaciarz, ogrodnik, hodujący kwiaty.

Kwiat, część rośliny dojrzewającej, zawierająca w sobie narządy owocowania, t. j. słupek i pręciki, wychodzące z kielicha i otulone koroną; roślina w doniczce, w gruncie, kwiat z niej obcięty; *przen.*, **k.** młodości = pora rozkwitu młodzieńczego, powab, wdzięk; wybór, co najlepszego (**k.** towarzystwa); rzecz wyborowa; w *chem.*, niektóre przetwory w postaci kryształków, delikatnego proszku lub kłaczków (**k.** siarkowy); zapach właściwy winu, bukiet; w *myśl.*, ogon jelenia, sarny.

Kwiatek, *zdr.* od Kwiat; mały, drobny kwiat; **k.** u mięsa=tłuszcz przy mięsie; biała plamka na paznogciu; *przen.*, ładna, milutka dziewczynka, odznaczająca ś. przymiotami (*zdr.* **Kwiateczek, Kwiatuszek**).

Kwiatnica, owad z gatunku muchowatych.

Kwiaton, ornament architektoniczny w kształcie wielkiego kwiatu (fig.).

Kwiatostan, sposób ułożenia kwiatów na roślinie (kłos, bazia, grono, baldaszek i t. p.).

Kwiatotrzcina, Kanna, Paciorecznik, Trzcinokwiat, roślina z rodziny marantowych (fig.).

Kwiatowy, Kwietny, *przym.* od Kwiat.

Kwiatozbiór, zbieranie kwiatów w większej ilości.

Kwiczeć (o świni), wydawać głos, kwik, gdy jej co dolega; piszczeć.

Kwiczoł, ptak wróblowaty z rodziny drozdów (fig.).

Kwieciarka a. Złotawiec, gatunek chrząszcza wachlarzorogiego.

Kwieciarnia, budynek, w którym hodują kwiaty, wymagające dużego ciepła; cieplarnia, szklarnia, oranżerja, trebhaus.

Kwiecić, zdobić kwiatami; **k. ś.,** barwić ś., jaśnieć kwiatami.

Kwiecie, *zbior.*, kwiaty, kwiatki.

Kwiecień, czwarty miesiąc w roku.

Kwiecisty, zdobny w kwiaty, bogaty w kwiaty; styl **k.**= upiększony, ozdobny, malowniczy.

Kwiel, piszczałka do wabienia ptaków, wabik, kuwiek.

Kwietni, *przym.* od Kwiat; **k-ia** niedziela=ostatnia przed Wielkanocą, niedziela Palmowa.

Kwietnik, ogródek kwiatowy, wirydarz.

Kwietniowy, *przym.* od Kwiecień.

Kwietyzm, *łc.—p.* Kwjetyzm.

Kwik, krzyk trzody, kwiczenie, pisk konia.

Kwiknąć, *czas. dok.* od Kwiczeć zakwiczeć.

Kwilić, wydawać głos rzewny, płaczliwy a cichy, wyrzekać, zawodzić, szczebiotać (o ptakach).

Kwindecemwir, *łc.*, kapłan rzymski, czuwający nad księgami sybillińskiemi i igrzyskami.

Kwindecz, *wł.*, dawna gra w karty.

Kwinduplikować, *fr.*, zwiększać pięć razy.

Kwinkunks, *łc.*, piątka; figura, będąca jakby kombinacją dwu trójkątów zwróconych wierzchołkami do siebie albo dwu V rzymskich; $^{5}/_{12}$ części danej całości; dawna moneta rzymska; rodzaj szyku bojowego, złożonego z kilku czworoboków; naprzemianległe ukośne sadzenie drzew, przypominające kształtem rzymską cyfrę V; pięć oczek na kostce do gry.

Kwinkwenjum, *łc.*, pięciolecie; kwota, o którą bywa podwyższana pensja niektórych urzędników co pięć lat.

Kwinta, *łc.*, piąta klasa w szkołach; piąta część; piąty ton od tonu głównego w gamie djatonicznej; najwyższy ton skrzypcowy, struna skrzypcowa E; w rumel pikiecie: sekwens pięciu kart; spuścić nos na **k-ę** = spokornieć, stracić na fantazji, stracić rezon.

Kwintal, *fr.*, francuski centnar handlowy.

Kwinterno, *wł.*, wygrana w loteryjce z powodu nakrycia wszystkich 5 numerów w jednym rzędzie, w loterji liczbowej na pięć numerów, razem postawionych i razem z koła wyciągniętych.

Kwintesencja, *łc.*, najgłówniejsza, najistotniejsza treść rzeczy.

Kwintet, *wł.*, utwór muzyczny na 5 głosów a. na 5 instrumentów.

Kwintsekstowy akord, w *muz.*, akord złożony z nuty dolnej, jej tercji, kwinty i seksty.

Kwintyljon, *łć.*, 1000 kwadryljonów; liczba 1 z 18 zerami.

Kwirl, *nm.*, kołatka, mątewka, narzędzie kuchenne do rozbijania i mieszania mleka, piany i t. d. (fig.).

Kwiryci, *łć.*, zaszczytna nazwa ludu rzymskiego względnie do jego praw obywatelskich.

Kwit, *łć.*, piśmienne poświadczenie z odbioru pieniędzy, paczki i t. p.; rewers, zobowiązanie piśmienne spłaty pożyczki.

Kwita, już dosyć! już rachunki wyrównane; odwet (grać na **k-ę**= grać o cały rezultat gier poprzednich a. gry poprzedniej); koniec! basta! (**k.** z przyjaźni); **k.** z byka za indyka = mówiąc o niekorzystnej zamianie.

Kwitarjusz, *łć.*, księga do wycinania kwitów, księga pokwitowań.

Kwitek, *łć.*, *zdr.* od Kwit; pokwitowanie; *przen.*, pójść, odejść z **k-iem** = nic nie wskórawszy, odprawić kogo z **k-iem** = z niczym.

Kwitnąć, o roślinie: wydawać kwiaty z pączków, rozkwitać; być ozdobionym, okrytym roślinami kwitnącemi (klomb); rozkwitać, jaśnieć świeżością, młodzieńczością; *przen.*, być w dobrym bycie, opływać w szczęściu.

Kwitować, wydawać kwit na dowód odbioru należności; *iron.*, **k.** z czego=wcale nie chcieć czego; **k.** z kim=wyrównywać wzajemne rachunki, należności.

Kwjetacja, *łć.*, uspokojenie.

Kwjetysta, *łć.*, zwolennik filozofji ukojenia.

Kwjetystyczny, *łć.*, *przym.* od Kwjetyzm; **k-na** filozofja—*p.* Kwjetyzm.

Kwjetyzm, *łć.*, dążenie do osiągnięcia spokoju, w celu zupełnego oddania ś. kontemplacji, jako najwyższego celu życia; obojętność na sprawy świata.

Kwodlibet, *łć.*, co kto lubi, co ś. komu podoba; utwór muzyczny lub przedstawienie teatralne, złożone z rozmaitych urywków.

Kwoka, kura, mająca kurczęta albo siedząca dopiero na jajach; *przen.*, przezwisko starej kobiety, ciągle gderającej; rodzaj moździerza (*zdr.* **Kwoczka**).

Kwokać, wydawać głos (o kurze, wodzącej kurczęta); *przen.*, gderać, zrzędzić.

Kwoli—*p.* Gwoli.

Kwota, *łć.*, pewna ilość pieniędzy (*zdr.* **Kwotka**).

Kyanometr, *gr.*, Cyjanometr, przyrząd do oceniania stopnia błękitności nieba.

Kylistyka, *gr.*, sztuka chodzenia na głowie i na rękach.

Kynografja, *gr.*, opisanie psów.

Kyrie elejson! *gr.*, Panie, zmiłuj się nad nami!

L

L, 12-ta litera w alfabecie; spółgłoska przedniojęzykowa, podniebienna.

L, liczba rzymska=50.

Laba, *nm.*, święto, odpoczynek, próżnowanie; przyjemność, uciecha, zabawa.

Labarum, *łć.*, proporzec starożytny rzymski; kosztowny sztandar Konstantyna W. z monogramem,

złożonym z greckich liter X. P., oznaczającym imię Chrystusa (fig.); *przen.*, godło, pod którym ktoś walczy, święte dla niego.

Laber, Labry, *nm.*, ozdoba wokoło czego, obwódka, bramowanie; ozdoby kwieciste; floresy, wychodzące z pod hełmu, otaczające tarczę herbową.

Laberdan, *nm.*, świeże, solone mięso wątłusza.

Labet, *fr.*, rodzaj hazardowej gry w karty.

Labirynt, *gr.*, w starożytności, nazwa budowli z jednym wejściem, zawierających mnóstwo sal i krętych korytarzy; w *anat.*, wewnętrzna część ucha, błędnik (fig.); *przen.*, sprawa lub rzecz bardzo zawikłana, trudna do rozwiązania, niejasność, zamęt.

Labiryntodont, *gr.*, żabojaszczur (fig.) (płaz zaginiony).

Labjalny, *łć.*, wargowy (spółgłoski **l-e**).

Laborant, *łć.*, młody uczony, pracujący w laboratorjach naukowych; posługacz w aptece przy laboratorjum.

Laboratorjum, *łć.*, pracownia do wykonywania rozmaitych czynności naukowych, doświadczeń, badań fizycznych, chemicznych, technicznych i t. p.; w wojsku: warsztat do przysposabiania amunicji; *przen.*, miejsce, gdzie się coś przygotowuje, dokonywa, pracownia uczonego, pisarza i t. p.

Labować, l. ś., *nm.*, rozkoszować ś., dogadzać sobie, używać, posilać się.

Labrador, minerał: spat polny sodowo-wapienny.

Labrować, *łć.*, zdobić brzegi, bramować, ozdabiać herbami tarczę herbową.

Labrowy, Labrzysty, ozdobiony labrem.

Labruszki, dzika latorośl winna.

Labuś, *fr.*, dawna pogardliwa nazwa księdza, zwłaszcza Francuza, który przybywał do Polski jako guwerner.

Lacerna, *łć.*, u starożytnych Rzymian płaszcz z kapturem.

Lach, mieszkaniec równin polskich, Polak.

Lacha, Laga, duży kij, pałka, gruba laska.

Lachcić, polszczeć; **l. ś.,** polszczyć się.

Lacki, polski, katolicki.

Lać (leje, lał, leli a. lali), wypuszczać, wytaczać płyn jaki do czego, na co albo w co; wlewać, wylewać, nalewać, przelewać; napełniać jakie naczynie płynem, opróżniać je z płynu; wykonywać plastycznie pewne przedmioty z wosku, gipsu, metalu i t. p., zwykle przy pomocy właściwych form (czcionki, medale, dzwony, posągi), odlewać je; ciec, płynąć, kapać obficie (deszcz leje); **l.** w gardło, **l.** w siebie = upijać ś.; **l.** w kogo=spajać go; **l.** jak w dziurawą beczkę=pić nadmiernie; leje jak wodę = pije dużo trunków; **l.** łzy = gorzko płakać; bić, uderzać, tłuc kogo; mówi, pisze, jakby wodę lał=mówi płynnie, szybko a. pisze dużo; **l. ś.**=wypływać obficie, ściekać.

Lada, byle, jakkolwiekbądź, ktokolwiekbądź, byle kto, byle jaki, pierwszy lepszy (lada kto, lada jaki, lada gdzie—*p.* Ladaco); pospolity, nędzny, marny, kiepski; **l.** dzień, **l.** godzina = oczekiwany z dnia na dzień, z godziny na godzinę.

Lada, *nm.*, skrzynia kasowa; kasa cechowa; stół skle-

powy, kontuar (fig.); skrzynka do rznięcia sieczki; skrzynia do zboża w młynie.

Ladaco, coś lichego, nędznego; łada jak, byle jak, aby zbyć, licho, źle; człowiek nic dobrego, nicpoń, nędznik.

Ladacznica, kobieta złych obyczajów, rozpustnica, nierządnica.

Ladajaki, byle jaki, pierwszy lepszy, jakibądź, jakikolwiek, zły, nędzny, lichy, niewiele wart, kiepski, marny, pospolity, powszedni.

Ladajako, byle jak, jakbądź, jakkolwiek; nieporządnie, niedbale, źle, aby zbyć, marnie, kiepsko, licho.

Ladajakość, nędzota, lichota, mała wartość czego, partactwo.

Ladan, *gr.*, żywica z niektórych gatunków roślin, lipożywica.

Ladra, *nm.*, łachmany; skóra w rodzaju woru do pompy.

Ladron, *fr.*, dziki pęd na drzewie.

Ladrowanie, *nm.*, okrycie zbrojne, pancerz całkowity na konia lub człowieka, pełna zbroja (fig.).

Ladrowany, *nm.*, okryty zbroją, pancerzem, pnacerny (rycerz, rumak **l.**).

Ladsztok, *nm.*, stempel u strzelby.

Lady (ledi), *ang.*, pani, dama wyższego stanu w Anglji.

Lafa, *pers.*, płaca miesięczna a. roczna, żołd, pensja.

Lafirynda, *pogardl.* kobieta myśląca tylko o wystrojeniu ś. i nie pilnująca domu i gospodarstwa, kobieta czułostkowa, romansowa; kokieta strojąca ś. niezręcznie, przesadnie, na pokaz.

Lag, *wł.*, błoto, moczar, sapowiska.

Laga, gruba laska — *p.* Lacha.

Lagier, *nm.*, osad, formujący ś. w beczce przy fermentacji wina; roztwór solny, w którym trzymają śledzie; skład (towarów); obóz, obozowisko.

Lagrować, *nm.*, piwo=dać mu ś. odstać w lodowni.

Lagrowy, *nm.*, *przym.* od Lagier; **l-e** piwo, na lagrze robione; piwo **l-e** = wystałe, leżak; **l-e** szkło =grubsze szkło, wyrobione z lepszej masy szklanej, używane na szyby.

Laguna, *wł.*, płytki moczar a. jezioro, ciągnące się wzdłuż brzegu morza (fig.); jezioro wewnątrz atolu.

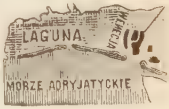

Laicyzacja, *gr.*, usunięcie jakiej instytucji z pod wpływu zarządu duchowieństwa.

Laik, *gr.*, braciszek zakonny, nie mający wyższych święceń; *przen.*, człowiek nieobeznany z jaką nauką lub sztuką (forma ż. **Laiczka**).

Lais, Laisa, *fr.*, w starofrancuskiej i staroangielskiej poezji nazwa pieśni; śpiewanie przy dźwięku instrumentów strunowych; okrzyk śpiewny, refren, przyśpiew w pieśniach pobożnych (np. „Kyrie elejson").

Lajbik, *nm.*, kaftanik, stanik kobiecy; krótki mundur wojskowy.

Lak, *pers.*, stopiona mieszanina różnych żywic, służąca do pieczętowania; roślina ozdobna z rodz. krzyżowych (fig.).

Laka, *arab.*, mieszanina jakiego barwnika z gliną, z solami cynowemi i innemi substancjami, służąca do wyrobu farb przezroczystych; guma żywiczna z Indji Wschodnich, czerwono-brunatna, jasna i przezroczysta; piękny werniks chiński,

Laka, *nm.*, gnojówka, kałuża; gnojnica.

Lakier, *nm.*, roztwór żywicy w terpentynie a. w spirytusie, nadający przedmiotom połysk i zabezpieczający od wilgoci.

Lakierki, Lakiery (-ów), *nm.*, *blp.*, buciki lub pantofelki z lakierowanej skóry.

Lakiernia, *nm.*, fabryka lakieru; zakład, oddział fabryki, gdzie lakierują różne wyroby.

Lakiernictwo, *nm.*, zajęcie, rzemiosło lakiernika.

Lakiernik, *nm.*, rzemieślnik zajmujący ś. lakierowaniem; fabrykant lakieru.

Lakierować, *nm.*, powlekać lakierem, pokostować.

Lakierowany, *nm.*, powleczony lakierem, pokostem, lśniący.

Lakista — *p.* Jeziorowiec.

Lakmus, *nm.*, niebieski barwnik roślinny.

Lakmusowy, *nm.*, *przym.* od Lakmus; **l.** papier = papierek, nasycony lakmusem, do rozpoznawania kwasów i zasad.

Lakolity, *gr.*, skały wybuchowe, wtłoczone między warstwy osadowe.

Lakoniczny, *gr.*, krótko-węzłowaty, zwięzły a dosadny sposób wypowiadania myśli.

Lakonizm, Lakoniczność, *gr.*, sposób zwięzłego a jędrnego wypowiadania myśli.

Lakować, *pers.*, pieczętować, zalepiać lakiem; pokrywać lakierem.

Lakowiec, owad półpokrywy czerwcowaty (fig.).

Lakowy, z laku a. z laki zrobiony.

Lakrymatorjum, *łć.*, u starożytnych: mała urna do łez, łzawnica.

Laksa, Laksacja, *łć.*, biegunka, rozwolnienie, djarja.

Laksaczka, *łć.*, płynne odchody.

Laksans, *łć.*, lekarstwo, wywołujące rozwolnienie.

Laksować, *łć.*, przeczyszczać; mieć rozwolnienie.

Laktacja, *łć.*, karmienie piersią.

Lakteina, *łć.*, wyciąg, zawierający pożywne pierwiastki mleka.

Laktobacylina, specjalny preparat, powodujący zsiadanie się mleka.

Laktobutyrometr, Laktoskop, *łć.*, przyrząd do oznaczania tłustości mleka.

Laktometr, Laktodensymetr, *łć.*, przyrząd do mierzenia gęstości mleka, probierz (fig.).

Laktoza, *łć.*, odmiana cukru, zawarta w mleku, cukier mleczny.

Laktuka, *łć.*, gatunek sałaty.

Laktyna, *łć.*, gatunek mąki do żywienia młodego inwentarza.

Lala, zabawka dziecinna w kształcie osoby ludzkiej, najczęściej dziecka, lalka; osoba ładna, ale ograniczona i próżna; elegancik a. elegantka, strojniś a. strojnisia, pieszczoch a. pieszczoszka, piecuch, mazgaj; *pog.* człowiek zły, nieznośny (o, to **l.**!); dureń, cymbał, gapa (**l.** malowana = do niczego); iść do **l-i** = umrzeć (*zdr.* **Lalka, Laleczka, Lalusia**).

Lalka, *zdr.* od Lala; manekin, model drewniany w kształcie postaci ludzkiej, z mogącymi ś. wyginać członkami, używany przez malarzy i rzeźbiarzy; forma z drutu do upinania sukni.

Lalkowaty, do lalki podobny, wychuchany, wymuskany; głupawy, naiwny, niedołężny; wymuszony, nienaturalny.

Laluś, wymuskany młodzieniaszek, elegancik, pieszczoch, piecuch, próżniak.

Lama, *fr.*, tkanina, przetykana złotem a. srebrem, złotogłów.

Lama, *peruw.*, zwierzę racicowe o długiej szyi i pięknej wełnie (fig.); tkanina wełniana z tego zwierzęcia.

Lama, *tybet.*, kapłan Buddy w Tybecie (fig.); Dalaj-L., arcykapłan tybetański.

Lamaizm, Lamizm, *łć.*, sekta buddyjska w Tybecie, której arcykapłanem jest Dalaj-Lama.

Lambądacyzm, *gr.*, błędne wymawanie *l* zamiast *r* (lobak zamiast robak).

Lambinować, *fr.*, ślęczeć nad czym, zanadto ś. mozolić.

Lambrekin, *fr.*, krótkie udrapowanie firanki u drzwi i okien, zwykle z ciężkiego materjału (fig.); w *heral.* ozdoby około hełmu, labry (fig.).

Lamela, *łć.*, cienka płytka metalowa.

Lament, *łć.*, płacz, narzekanie.

Lamentacja, *łć.*, skarga, użalenie ś.; pieśni Jeremjaszowe, śpiewane w kościele katolickim w ostatnie trzy dni W. tygodnia.

Lamentować, *łć.*, narzekać, żalić ś., biadać, skarżyć ś.

Lamety, *fr.*, prątki nitkowate z cienkiej blachy cynkowej, używane na ozdoby choinkowe na Boże Narodzenie.

Laminować, *fr.*, walcować blachę, aby była cienką; walcować żelazo na sztaby.

Lamizm — *p.* Lamaizm.

Lamoretki, *fr.*—*p.* Amoretki.

Lamować, *fr.*, obszywać czym brzegi materjału, bramować.

☞ **Lamowany**, *fr.*, obszyty tasiemką a. mający obwódkę.

Lamówka, *fr.*, obszycie cienką skórą brzegów rzemienia a. innego przedmiotu skórzanego.

Lampa, *gr.*, przyrząd do oświetlania sztucznego, ogrzewania lub topienia (**l.** olejna, naftowa, spirytusowa, benzynowa, gazowa, elektryczna, acetylenowa (fig.); *przen.*, przedmiot, dostarczający światła, np. księżyc, słońce, gwiazda i t. p.; *pogardl.* twarz, zwłaszcza duża i brzydka, gęba; łysina; w *chem.*, przyrząd, służący do spalania jakiegokolwiek ciała, do wytwarzania światła a. ciepła; **l.** bezpieczeństwa a. Davego—*p.* Davy'ego lampa; *przen.*, **l-y** = ślepie wilka; *zdr.* **Lampka.**

Lampadacja, *łć.*, palenie podeszew lampami przy torturach.

Lamparci, *łć.*, *przym.* od Lampart; **l-cie** życie=birbanckie, rozpustne, hulaszcze.

Lamparcica, *łć.*, samica lamparta; kobieta lekkich obyczajów, rozpustnica.

Lampart, *łć.*, wielki kot afrykański centkowany (fig.); **l.** morski, zwierzę ssące z rodziny fok (fig.); *przen.*, łobuz, birbant, hulaka, rozpustnik.

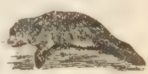

Lamparterja, *łć.*, życie hulaszcze, birbantka, rozpusta.

Lampartka, *łć.*, łampartowanie ś.

Lampartować ś., *łć.*, być łobuzem, hulaką, birbantem, rozpustnikiem; próżniaczyć, włóczyć ś.

Lampas, *fr.*, pas odmiennego koloru u czapki, spodni a. kołnierza; u ściany: szlak.

Lampeczka, Lampka, *gr.*, *zdr.* od Lampa; szklaneczka do napojów (np. do wina, miodu).

Lamperja, *fr.*, wyłożenie dolnej części ściany deskami, betonem,

marmurem albo pomalowanie jej ciemniejszą farbą.

Lampiarnia, *gr.*, skład a. fabryka lamp; **l.** a. lampucernia, izba, gdzie ś. lampy przechowują, czyszczą i napełniają.

Lampiarz, *gr.*, ten, co robi albo sprzedaje lampy; ten, co czyści i zapala lampy i latarnie publiczne, latarnik, lampucer.

Lampjon, *fr.*, lampka a. latarnia papierowa do iluminacji.

Lampka, *gr.*, mała lampa (**l.** nocna, **l.** przed obrazem świętym); szklaneczka do napojów i trunków.

Lampreda, Lampreta, *łc.*, ryba minóg.

Lamprometr, *gr.*, przyrząd do mierzenia natężenia światła.

Lampucer, *nm.* — *p.* Lampiarz.

Lampucernia, *nm.*—*p.* Lampiarnia.

Lamus, *nm.*, przy większych dworach domek murowany, służący do przechowywania cenniejszych przedmiotów, magazyn, s k a r b i e c (fig.); *iron.* skład starych rupieci, rupieciarnia (*zdr.* **Lamusik**).

Lanca, *łc.*, drążek ze stalowym szpicem, ułańska pika z chorągiewką (fig.).

Lancet, *fr.*, nożyk składany obosieczny do operacji chirurgicznych (fig.), bistur.

Lancetnik, *fr.*, zwierzę kręgowe bez wyróżnionej głowy, bez serca, ze szkieletem błoniastym, zaliczane do ryb bezgłowych (fig.).

Lancetowaty, *fr.*, z kształtu podobny do lancetu (liść **l.** = podłużny i śpiczasty).

Lancknecht, Landsknecht, *nm.*, dawny żołnierz zaciężny w Niemczech (fig.); **l.** a, lanc, lancuś = gra hazardowa w karty, djabełek.

Lancman — *p.* Landsman.

Lancyjer, *fr.*, żołnierz lekkiej jazdy za Augusta III.

Landara, *nm.*, duży, ciężki powóz podróżny, stara kareta; otyła niezgrabna kobieta.

Landgraf, *nm.*, daw. tytuł niektórych książąt udzielnych w Niemczech.

Landkuczer, *nm.*, najemny woźnica z wozem.

Landlord, *ang.*, właściciel wielkich dóbr ziemskich w Anglji.

Landmistrz, *nm.*, wielki mistrz Krzyżacki.

Lando, *fr.*, rodzaj powozu oszklonego o jednakowo szerokich siedzeniach przednich i tylnych, z budą rozkładającą ś. naprzód i w tył (fig.).

Landrat, *nm.*, naczelnik powiatu w Prusiech; rada okręgowa w Bawarji.

Landrecht, *nm.*, ustawa praw cywilnych, wprowadzona dnia 1 czerwca 1794 r. do ziem, odpadłych pod panowanie pruskie po rozbiorze Polski.

Landsknecht, *nm.* — *p.* Lancknecht.

Landsman, *nm.*, ziomek, krajowiec, tubylec.

Landsting, Landting, *duńs.*, zgromadzenie narodowe, izba poselska w państwach skandynawskich.

Landszaft, *nm.*, krajobraz, pejzaż.

Landszafta, *nm.*, towarzystwo kredytowe ziemskie w Prusiech.

Landszep, *nm.*, ławnik, sędzia gminny.

Landszturm, *nm.*, pospolite ruszenie w Niemczech.

Landszturmista, *nm.*, należący do landszturmu.

Landwera, *nm.*, wojsko, złożone z ludzi, którzy przesłużyli czas prawem wyznaczony w wojsku linjowym; w Niemczech rezerwa, obrona krajowa.

Landwerzysta, *nm.*, należący do landwery.

Landy, *fr.*, błotniste i piaszczyste wydmy nadmorskie w Gaskonji.

Langieta, *fr.*, frezka, falbanka, garnirowanie u czepków i kołnierzyków damskich.

Langusta, *łc.*, skorupiak jadalny, pospolity w morzu Śródziemnym (fig.).

Lanie, *rzecz.* od Lać; sprawić komu **l.**=wybić go; *przen.*, skrytykować złośliwie w piśmie, zbesztanie; śmigus.

Lanista, *łc.*, szermierz, nauczyciel gladjatorów.

Lanka, piłka kauczukowa lana czyli pełna (nie dęta).

Lankastra szkoła = szkoła początkowa wzajemnego uczenia (dzieci młodszych przez starsze); *daw.* klasa wstępna.

Lankastrówka, strzelba myśliwska, odtylcowa.

Lanolina, *łc.*, tłuszcz z wełny owczej; delikatna, dezynfekująca maść z tego tłuszczu.

Lanolinowy, *łc.*, *przym.* od Lanolina (mydło **l-e**, lampka **l-a**).

Lansada, *wł.*, łukowaty skok konia; w *lm.* podrygi, podskoki.

Lansadować, *wł.*, jeździć konno w podskokach.

Lansjer, *fr.*, ułan (fig.); taniec francuski z 5 figurami, w rodzaju kontredansa; muzyka do niego.

Lansować, *fr.*, puszczać, rzucać, wprowadzać w świat, w modę; **l. ś.**, wchodzić w świat; rzucać się, w sposób gwałtowny zdążać ku karjerze, wysuwać ś. na pierwszy plan.

Lantan, *gr.*, w *chem.*, pierwiastek metaliczny z gromady cerowej.

Lantana, *łc.*, rośl.—*p.*Hordowina.

Lany, *imiesł.* od Lać; wylewany, odlewany (żelazo **l-e**=nie kute, ciasto **l-e**=rzadkie ciasto, które się leje na gorącą wodę, rosół, mleko i t. p., kluski **l-e** = kluski z lanego ciasta.

Laokoonowy, *przym.* od Laokoon; **l-e** sploty, stosunki a. uczucia uciążliwe, gnębiące, coraz przykrzejsze, z których nie można się wyplątać.

Laokracja, *gr.*, panowanie ludu.

Lapa, *nm.*, *gm.* wziąć kogo na **l-ę**=oszukać, zwieść kogo, zadrwić, zakpić, zażartować z kogo, wywieść w pole kogo; zagiąć **l-ę** na kogoś = zamierzyć coś na czyjąś szkodę, dla wyrządzenia mu przykrości.

Lapalja, *nm.*, drobnostki, bagatele.

Laparatomja, *gr.*, otwarcie chirurgiczne jamy brzusznej.

Lapidarny, *łc.*, rzeźbiony a. wyryty na kamieniu; **l.** styl = zwięzły, dobitny, dosadny sposób pisania a. mówienia; **l.** pismo = rodzaj druku, używany w tytułach, w których litery o białych brzegach naśladują wypukłość.

Lapis, *łc.*, kolor jasno-lila; w *med.* kamień piekielny, azotan srebra do przypalania ran, noworostów i t. p.

Lapisować, *łc.*, w *med.* przypalać lapisem.

Lapisowy, *przym.* od Lapis; **l.** kolor = jasno-liljowy.

Lapsus, *łc.*, błąd, omyłka; **l.** a. laps, termin, poza który coś przepada.

Lar, bożek domowy u Rzymian starożytnych (**l-y** i penaty=ogni-

sko domowe, dom, miejsce rodzinne, rodzina.

Laralje, *łć.*, święta rzymskie na cześć larów.

Larendogra, *fr.*, rodzaj wody kolońskiej; wódka rozmarynowa.

Largetto, w *muz.*, trochę zwolna, dość wolno.

Largo, w *muz.*, zwolna.

Larum, *fr.*, alarm, wrzawa, popłoch, trwoga; sygnał, zwołujący pod broń; hałas, krzyk.

Larwa, *łć.*, poczwarka owadu (fig.); straszna maska; poczwara, straszydło, widmo.

Laryngolog, *gr.*, lekarz specjalista chorób krtani.

Laryngologja, *gr.*, część medycyny, zajmująca ś. chorobami krtani i dróg oddechowych.

Laryngoskop, *gr.*, zwierciadełko czyli wziernik do badania krtani (fig.).

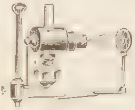

Laryngoskopja, *gr.*, badanie krtani za pomocą laryngoskopu.

Laryngotom, *gr.*, narzędzie chirurgiczne do wykonywania laryngotomji.

Laryngotomja, *gr.*, operacyjne przecięcie krtani dla doprowadzenia powietrza do płuc.

Las, pewna przestrzeń zarosła drzewami dziko rosnącemi lub umyślnie sianemi, wogóle rośliny gęsto rosnące (**l.** ostów, słoneczników); zebranie wielkiej ilości rzeczy długich i sterczących (**l.** dzid, masztów) lub gęsto rosnących (**l.** włosów); *przen.*, chaos, zamęt, labirynt (**l.** myśli, **l.** zdarzeń); *przen.*, być jak w lesie = nie dojść do prawdy, nie orjentować ś., błąkać ś.; iść do **l-su** = przyłączać ś. do powstania; iść w **l.** = być daremnym, przepaść bez śladu (nauka poszła w **l.** = na nic ś. nie przydała); koniec tej roboty jeszcze w lesie=bardzo daleki, odległy; przepędzić przez suchy **l.** = przez rózgi, między dwoma szeregami bijących (*zdr.* **Lasek**).

Lasa, *nm.*, krata a. siatka do przesiewania wapna, gruzu, piasku i t. p., arfa; krata z drutu a. prętów a. blacha dziurkowana do suszenia słodu i owoców; ruszt, sito do suszarni.

Laseczka, *zdr.* od Laska; przedmiot w kształcie małego kijka (**l.** laku, cynamonu, lukrecji).

Laseczkowaty, mający kształt laseczki (bakterje **l-e**).

Lasecznik, drobny ustrój roślinny najczęściej w kształcie laseczki; bakterja (fig.).

Lasek, *zdr.* od Las; mały las.

Laserować, *nm.*, powlekać malowidło farbą przezroczystą.

Laserunek, *nm.*, powlekanie rozrzedzoną farbą gruntu podmalowanego.

Laska, kij do podpierania ś. a. do obrony; kij w parasolu; rzecz w kształcie pałeczki (**l.** laku, wanillji); kreska, linijka w piśmie prosta a. pochyła (*zdr.* **Laseczka**); miara długości (**l.** miernicza); **l.** biskupia = pastorał; **l.** hetmańska = buława; oznaka godności zwłaszcza marszałkowskiej; godność marszałka, przewodniczenie w senacie, na sejmie, w konfederacji, w trybunale (sejm pod czyjąś **l-ą** = pod jego przewodnictwem; marszałek starej **l-i** = poprzedniego sejmu; podawać projekt do **l-i** = przewodniczącemu sejmu do poddania obradom).

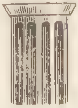

Laskonogi, mający cienkie nogi.

Laskowanie, *rzecz.* od Laskować; wypukłości i wklęsłości, idące równo-

legle (np. na kolumnach) (fig.); pokrycie z tarcic.

Laskowy, *przym.* od Laska; leszczynowy (orzechy **l-e**).

Lasować, *nm.*, wapno, mieszać z wodą wapno palone, gasić wapno.

Lasowy, *przym —p.* Leśny; *rzecz. — p.* Leśnik.

Lasówka, dziko rosnące drzewo leśne; owoc drzewa leśnego.

Lasso, *fr.*, **Lazo,** *hiszp.*, długi rzemień z kulą na końcu, do chwytania koni dzikich i innych zwierząt (fig.).

Lastówka, jaskółka.

Lasza, *nm.*, łubek, sztabka żelazna łącząca szyny kolei żelaznej.

Laszka, forma ż. od Lach; Polka.

Laszyć, głaskać, pieścić.

Latacz — *p.* Latawiec; rodzaj sokoła a. jastrzębia myśliwskiego.

Latać, unosić ś. w powietrzu a. przenosić ś. z miejsca na miejsce; fruwać (o ptakach, owadach i t. p.), wogólc unosić ś. w powietrzu (np. balon, latawiec); biegać bardzo szybko, śpieszyć się, pędzić; krążyć dokoła, obiegać (kielichy latają); poruszać ś. szybko (oczy latają); drżeć (ręce, nogi mu latają).

Latanina, bezustanne latanie a. bieganie, bieganina.

Latanja, *łc.*, roślina krasłonica, gatunek palmy (fig.).

Latarka, Latareczka, mała ręczna latarnia.

Latarnia, *łc.*, przyrząd do oświetlania, kształtu skrzynki z przezroczystemi, najczęściej szklanemi ściankami, wewnątrz której płonie świeca a. lampa; **l.** morska = wysoka wieża, wznoszona na wybrzeżach morskich, na której szczycie w nocy utrzymuje ś. silne światło dla ostrzegania żeglarzy (fig.); **l.** czarnoksięska a. magiczna = przyrząd optyczny, służący do rzucania na ekran powiększonych obrazów, malowanych na szkle lub innym materjale przezroczystym (fig.); *przen.*, *żart.* duża twarz, gruba; głowa łysa; łeb, oczy wilka.

Latarnik, *łc.*, lampucer, lampiarz; ten, co czyści i zapala latarnie; ten, co niesie latarnię zapaloną (np. na pogrzebie); pilnujący latarni morskiej; w *zool.*, owad skrzydlaty z gatunku pluskwowatych, piewikowatych.

Latawica, kobieta, nie umiejąca usiedzieć na miejscu; obieżyświat, kobieta wietrzna, płocha; służąca, często wybiegająca na ulicę i zaniedbująca przez to obowiązki; zły duch napowietrzny, przedstawiający ś. w postaci gwiazdy latającej.

Latawiec, to, co ś. unosi w powietrzu (np. ptak); koń bystry, rumak; człowiek, nie lubiący siedzieć na miejscu, wiercipięta, pędziwiatr; zły duch napowietrzny, potępieniec; zabawka dziecinna w postaci kwadratu papierowego, rozpiętego na ramie drewnianej, z ogonem papierowym i mogącego unosić ś. w powietrzu; przyrząd latający, zbudowany na wzór latawca dziecinnego (**l.** Franklina = sprowadzający elektryczność z chmur na ziemię, fig.), aeroplan, samolot; w *zool.*, **l.** a. ptak rajski, ptak z rodziny ptaków rajskich (fig.).

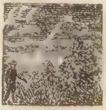

Lateralny, *łć.*, boczny, poboczny, postronny.

Laterować, Latusować, *łć.*, zliczać cyfry z jednej stronicy i sumę ich przenosić na następną.

Latiklawa, *łć.*, toga rzymska z szerokim szlakiem purpurowym.

Latko, *zdr.* od Lato; **l.** a. nowe **l.** = pęk ziół, ozdobionych wstążkami, noszony przez dziewczęta wiejskie we wtorek wielkanocny.

Lato, gorąca pora roku (**l.** astronomiczne = przeciąg czasu od 21 czerwca do 21 września; **l.** meteorologiczne = czerwiec, lipiec i sierpień); **l.**, zwłaszcza w *lm.* **l-a** = rok; miłościwe **l.** = jubileusz kościelny; **l-a** = czas, czasy; długie **l-a**=wiele lat, długi przeciąg czasu; *przen.*, przed **l-y**=dawnemi czasy, wiele lat temu, niegdyś; z **l-y**=z czasem, z wiekiem, z biegiem czasu; w *lm.* wiek ludzki, okres życia ludzkiego (młode **l-a** = młodość; w **l-ach** być=być starym; **l-a** a. latka Jezusowe = 33 lat wieku; mieć **l-a** = być pełnoletnim); babie **l.** = piękna, jasna, ciepła pogoda jesienna; pajęczyna, unosząca ś. jesienią w powietrzu, wydzielana w tej porze roku przez pewien rodzaj pająków.

Latomja, *gr.*, łomy kamienne; więzienie w łomach kamiennych; wolnomularstwo.

Latopis, Latopismo, dzieje pisane porządkiem lat (w porządku chronologicznym); rocznik, kronika.

Latopis, Latopisarz, Latopisiec, autor latopisu, kronikarz, rocznikarz.

Latopisarstwo, kronikarstwo, pisanie latopisu.

Latorośl, młody pęd roślinny; **l.** winna = winna macica, krzew winny; w *myśl.* odnoga rogu jelenia albo innego rogacza; *przen.*, dziecko, potomek.

Latosi, tegoroczny.

Latoś, tego roku, w tym roku, w roku bieżącym.

Latować, mieszkać gdzie przez lato; (o krowie) czuć popęd płciowy, grzać ś.; (o bydle) przepędzać lato na pastwisku; latami leżeć, przebywać na jednem miejscu.

Latowisko, pora letnia, kiedy się utrzymuje obce bydło na pastwisku, pora pastewnika letniego.

Latra, *nm.*, wóz do gnoju, gnojownica.

Latrja, *gr.*, ubóstwianie.

Latryna, *łć.*, dół na ekskrementy, wychodek.

Latus, *łć.*, w księgach rachunkowych suma do przeniesienia z jednej stronicy na drugą.

Latusować, *łć.*,— *p* Laterować.

Latyfundja, *łć.*, dawniej wielkie dobra ziemskie.

Latyklawa, *łć.* — *p.* Latiklawa.

Latynista, *łć.*, znawca języka łacińskiego i literatury rzymskiej

Latynizm, *łć.*, zwrot mowy, właściwy językowi łacińskiemu; wyznanie rzymsko-katolickie.

Latynizować, *łć.*, złacinniać, nadawać zwrot a. charakter łaciński; **l. ś.**, przybierać cechy łacińskie (dawnych Rzymian).

Lauba, *nm.*, altana.

Laubzega, *nm.*, wązka piłka cienka, do wypiłowywania delikatnych deseni na deseczkach z drzewa (f.).

Laudanum, *łć.*, makowiec, opjum.

Laudemjum, *łć.*, opłata pobierana przy przechodzeniu na kogo innego dóbr emfiteutycznych a. przy sprzedaży ich.

Laudum (*lm.* Lauda), *łć.*, postanowienie, uchwała, protokół; w dawnej Polsce= instrukcja pisana na sejmiku dla posłów na sejm, dająca im dyrektywę.

Laufer, *nm.*, biegacz, szybkobieg; figura w szachach, inaczej:

goniec; wązka ozdobna serweta haftowana, kładziona przez środek stołu, kredensu, fortepjanu i t. p.; w *lm.* **l-fry**, strzelby w pułkach lancknechtów; słudzy, należący do jakiego orszaku, obowiązani biec przed nim; latawiec, pędziwiatr, wietrznik (o mężczyźnie lub kobiecie).

Laufpas *nm.* dać=uwolnić, wypędzić ze służby.

Laufrować, *nm.*, włóczyć ś, biegać po mieście.

Laun-tennis — *p.* Lawn-tennis.

Laur, *łć.*, roślina wawrzyn; wieniec laurowy; w *lm.* **l-y,** tryumfy, powodzenie.

Laureat, *łć.*, uwieńczony wieńcem laurowym: nagrodzony za pracę naukową, za utwór literacki, za dzieło sztuki lub za dzieło pożyteczne (forma ż. **Laureatka**).

Laurentyjska formacja ziemi = złożona z gnejsu pierwotnego.

Laurka, *łć.*, arkusz papieru ozdobnego z ozdobną obwódką lub wymalowanemi kwiatami, na którym pisze ś. powinszowanie.

Laurowate, *łć.*, rośliny wawrzynowate, rodzina roślin dwuliścieniowych.

Laurowiśnia, Laurośliwa, roślina z rodzaju różowatych.

Laurowy, *łć.*, *przym.* od Laur: wawrzyn; wieniec **l.** = symbol tryumfu; liście **l-e** = bobkowe, woda **l-a** a. krople **l-e** = woda dystylowana z laurowiśni a. z gorzkich migdałów; **l-e** drzewo a. drzewo bobkowe, roślina z rodziny laurowatych, wawrzyn (fig.).

Lawa, *wł.*, masa stopiona, wylewająca ś. z kraterów wulkanu przy wybuchach; sztuczny kamień czarny, z którego wyrabiają tańszą biżuterję.

Lawabo, Lawaterz, Lawatorjum, *łć.*, umywalnia, miednica z upustem wody do mycia rąk w zakrystji przed Mszą.

Lawacja, *łć.*, obmywanie, kąpiel.

Lawenda, *wł.*, roślina z rodziny wargowych (fig.); suszone kwiaty lawendy.

Lawendowy, *wł.*, *przym.* od Lawenda; zaprawiony lawendą; wódka **l-a,** spirytus **l.,** olejek **l.**

Laweta, *fr.*, podstawa pod armatę z przyrządem do kierowania (fig.).

Lawina, *nm.*, śnieg ziarnisty, który na zboczach gór obrywa ś. i spada wielkiemi masami, rosnącemi podczas jego spadania; zsuwające ś. z lodników bryły lodowe.

Lawirować, *hol.*, przy przeciwnym wietrze żeglować bokiem w zygzak dla niestracenia kierunku; *przen.*, tak postępować w sprzecznych okolicznościach, aby ś. nie narazić żadnej stronie.

Lawn-tennis, *ang.* (laun-tennis), gra ogrodowa w piłki, które się podbija tak zwanemi rakietami.

Lawoar, *fr.*, umywalnia.

Lawować, *łć.*, rozprowadzać farbę wodną po rysunku, cieniować go.

Lazaret, *wł.*, szpital wojskowy.

Lazaron, *wł.*, żebrak, próżniak i włóczęga we Włoszech.

Lazaryści, zakon, założony przez św. Wincentego à Paulo, poświęcający ś. nauczaniu ludowemu i pielęgnowaniu chorych; misjonarze.

Lazerować, *nm.*—*p.* Laserować.

Lazulit, *łć.*, minerał barwy niebieskiej lub zielonawej, spat błękitny.

Lazur, *łć.*, nazwa kilku ciał chemicznych barwy błękitnej (np. **l.** miedziany); barwa błękitna, błękit; *przen.*, niebo.

Lazurek, w *bot.*, roślina z rodziny baldaszkowatych, okrzyn,

bucień (fig.); barwnik, używany do prania bielizny, błękit berliński, farbka.

Lazurować, *tć.*, malować na błękitno.

Lazurowy, *tć.*, błękitny, modry, niebieski.

Lazuryt, *tć.*, lazurowy kamień, minerał, z którego otrzymuje się farbę błękitną.

Lazy (-ów), *wł.*, giesty komiczne; wogóle mimika.

Lażować, *nm.*, folgować, pobłażać, w grze w karty = bić niższą kartą zamiast wyższą; impasować.

Ląc (lęże, lągł)—*p.* Lec; **l. ś.**—*p.* Lęgnąć się.

Ląd, powierzchnia ziemi suchej, w przeciwstawieniu do powierzchni wodnej (jechać **l-em** i wodą); znaczny obszar ziemi, nieprzerywany morzami, kontynent, część świata, brzeg rzeki, jeziora, morza i t. d.

Lądować, *nm.*, przybijać do lądu, wysiadać na ląd; występować z brzegów (o wodzie), wylewać (podczas powodzi).

Lądowiec, mieszkaniec lądu.

Lądowy, *przym.* od Ląd.

Ląg (lęgu), wylęganie; wszystkie jaja, wysiadywane jednocześnie przez dane ptactwo.

Leader—*p.* Lider.

Leberwurst, *nm.*, kiełbasa z wątroby.

Lebioda, rośl. z rodz. komosowatych (fig.).

Lebiodka, *zdr.* od Lebioda; **l.** a. Macierzyca, roślina z rodziny wargowych; **l.** biała — *p.* Mięta.

Lec (legnę, ległem), położyć ś.; rozłożyć ś. (obozem); paść, upaść; **l.** w grobie = umrzeć, polec, zginąć (**l.** śmiercią mężnych).

Lech, *bret.*, obelisk celtycki — *p.* Menhir.

Lecha, zagon, grzęda; większy obszar gruntu; pas zboża, który żniwiarz powinien zżąć; polana.

Lecieć, wznosić się na skrzydłach (o ptakach, owadach itp.); wogóle unosić ś. w powietrzu, pędzić, biec szybko; śpieszyć się, spiesznie coś czynić; szybko upływać (czas leci); być szybko, z pośpiechem wykonywanym; padać, walić ś., zlatywać, przewracać ś, rozpadać ś., rozlatywać ś.; w pośpiechu wszystko z rąk leci =wypada; pot leci=spływa; ubranie ze mnie leci=spada; woda leci=płynie, wylewa ś.; **l.** z nóg = upadać; leci z garnka = przelewa ś. przez wierzch, kipi; **l.** na coś= pożądać, dążyć usilnie do osiągnięcia czego, rwać ś. do czego.

Leciuchno, lekko, powoli, delikatnie.

Leciuchny, Leciutki, Leciuteńki, bardzo lekki.

Leciwy, niemłody, podstarzały, podeszły.

Lecz, *spój.*, a, ale, atoli, jednak.

Leczenie, *rzecz.* od Leczyć; kuracja.

Lecznica, specjalny zakład, przeznaczony do leczenia chorych, sanatorjum, uzdrowisko.

Lecznictwo, nauka leczenia, medycyna.

Leczniczy, przeznaczony do leczenia, leczący, uzdrawiający, lekarski.

Lecznik, roślina z rodziny liljowatych, podlistnik.

Leczyć, starać się przywrócić zdrowie, uzdrawiać, kurować; *przen.* usuwać jakiekolwiek braki i niedomagania, naprawiać; **l. ś.**, poddawać się leczeniu.

Lederwerki, *nm.*, pasy rzemienne, noszone przez żołnierzy przez ramię, utrzymujące tornister i ładownicę (fig.).

Ledwie, Ledwo, z trudnością,

zaledwie, dopiero, tylko co, dopiero co, skoro, jak tylko; **l.** nie=prawie, tylko co nie; **l.** nie **l.** a. **l. l.**= z wielką trudnością, z biedą.

Ledwość, w *wyr.* z **l-ą**=z trudem.

Ledwuchna, Lerka, ptak wróblowaty z rodziny skowronków.

Lefelbor, *nm.*, świder łyżkowaty.

Lefoszówka, *fr.*, strzelba myśliwska odtylcowa.

Lega, *wł.*, arkusz, złożony w formacie książki a. kilka takich arkuszy, włożonych jeden w drugi i zeszytych, stanowiących część książki oprawionej.

Legacja, *łć.*, poselstwo; zapis testamentowy; dawniej prowincja państwa kościelnego, rządzona przez legata.

Legacyjny, *łć.*, poselski.

Legać, *częstotl.* od Leżeć i Lec; kłaść się, leżeć, sypiać.

Legalizacja, *fr.*, poświadczenie, urzędowe zaświadczenie, uprawomocnienie.

Legalizować, *fr.*, uprawomocnić, uwierzytelnić, urzędownie stwierdzić prawdziwość podpisu na dokumencie.

Legalnie, *łć.*, zgodnie z prawem, wedle przepisów prawnych.

Legalność, *łć.*, postępowanie zgodne z prawem.

Legalny, *łć.*, zgodny z przepisami prawa, prawny; **l-a** opozycja = opozycja przeciwko władzom rządowym, nie przekraczająca praw, przez rząd ustanowionych.

Legar, *nm.*, podkład z drzewa, belka, na której spoczywa jaki ciężar (**l-y** pod beczki w piwnicy); **l-ry,** belki, do których przybija się podłogę.

Legart, Legawiec, leniuch, wałkoń, ospalec, piecuch; odmiana psa myśliwskiego, wyżeł.

Legat, *łć.*, u Rzymian poseł, pomocnik wodza, namiestnik; tytuł pełnomocników i posłów kurji rzymskiej; zapis testamentowy.

Legatarjusz, *łć.*, obdarowany zapisem testamentowym, zapisobierca (forma ż. **Legatarjuszka**).

Legato, *wł.*, w *muz.*, łącznie, łącząc, zlewając z sobą tony.

Legator, *łć.* (forma ż. **Legatorka**); zapisodawca.

Legatura, Ligatura, Legierunek, *nm.*, przymieszka metali nieszlachetnych do szlachetnych, np. miedzi do złota.

Legawiec, gatunek wyżła — *p.* Legart.

Legawy, leniwy, gnuśny; pies **l.**—*p.* Legawiec; **l-e** pole=polowanie z psem legawym na ptactwo.

Legienda, *łć.*, opis życia świętego a. jakiego zdarzenia z jego życia; podanie pełne cudowności; utwór poetyczny treści religijnej na tle podań ludowych; napis półkolisty na monecie a. medalu; wogóle: napis objaśniający (na obrazie, mapie, budowli, pomniku i t. p.); **l.,** *żart.*, w grze w karty: leżenie, wpadnięcie (niewzięcie zapowiedzianej liczby lew).

Legiendarny, Legiendowy, *łć.*, oparty na podaniu, podaniowy.

Legierunek, *nm.*—*p.* Ligatura.

Legislacja, *łć.*, prawodawstwo.

Legislacyjny, *łć.*, prawodawczy.

Legislator, *łć.*, prawodawca.

Legislatywa, Legislatura, *łć.*, ciało prawodawcze, władza prawodawcza.

Legista, *łć.*, prawoznawca.

Legisterja, *łć.*, prawoznawstwo.

Legityma, *łć.*, część majątku z prawa należna dzieciom.

Legitymacja, *łć.*, udowodnienie tożsamości osoby; udowodnienie praw, stwierdzenie urzędowe.

Legitymista, *fr.*, członek stronnictwa monarchji dziedzicznej Burbonów we Francji.

Legitymizm, *fr.*, zasada dziedziczenia tronu według praw starszeństwa przez członków dynastji panującej.

Legitymować, uprawniać; **l. ś.**, usprawiedliwiać się, udowadniać swoje prawa do szlachectwa.

Legiwać, *forma częstotl.* od Leżeć.

Legja, *łć.*, oddział wojska w dawnym Rzymie; **l.** cudzoziemska= we Francji oddziały wojska ochotnicze, utworzone z cudzoziemców; *przen.*, wielka ilość, tłum; **l.** honorowa = instytucja orderu tej nazwy we Francji.

Legjon, *łć.*, u starożytnych Rzymian oddział wojska, złożony z 10 kohort (3000—6000 ludzi); wielki oddział wojska, utworzony z werbowanych ochotników; za Napoleona I wojsko utworzone we Włoszech z ochotników Polaków (**l-y** polskie).

Legjonarjusz, Legjonista, *łć.*, żołnierz rzymski (fig.).

Legjonista, *łć.*, żołnierz, należący do legjonów polskich, będących niegdyś w służbie francusko-włoskiej (f.).

Legnąć—*p.* Lec.

Legować, *łć.*, zapisać, przekazać testamentem.

Legowisko, nora zwierzęca, miejsce odpoczynku zwierząt; łoże, posłanie, szczególniej liche, byle jakie; *przen.*, siedlisko; leże żołnierskie, obóz.

Legulej, *łć.*, adwokat, krętacz, kauzyperda.

Legumin, *łć.*, ciało białkowate, znajdujące się w roślinach strączkowych.

Legumina, Legomina, *fr.*, potrawa słodka jako przysmak (*zdr.* **Leguminka**); warzywa, jarzyny, kasza, mąka, groch i t. p.

Legwan, *hiszp.*, gatun. jaszczurki (f.).

Lej, pijak, pijanica; śmigus, dyngus—*p.* Lejek.

Lejarnia, fabryka odlewów metalowych, gisernia.

Lejarz, robotnik, pracujący w lejarni, giser.

Lejbchirurg, *nm.*, chirurg nadworny.

Lejbgwardja, *nm.*, gwardja przyboczna monarchy.

Lejbgwardzista, *nm.*, żołnierz albo oficer z lejbgwardji.

Lejbhuzar, *nm.*, huzar z lejbgwardji.

Lejbmedyk, *nm.*, lekarz przyboczny, nadworny monarchy.

Lejbkuczer, *nm.*, woźnica monarszy.

Lejbregiment, *nm.*, regiment złożony z lejbgwardji.

Leitmotiv, *nm.*, temat przewodni, melodja powracająca w muzyce operowej; *przen.*, myśl przewodnia w utworze literackim.

Leitton, *nm.*, nuta prowadząca, ton przewodni.

Lejbowaty, rozlazły, ociężały, ciemięgowaty.

Lejc, *nm.*, rzemień, którym woźnica kieruje konia, uzdeczka; pas rzemienny, idący od chomąta do dyszla, naszelnik, wodza.

Lejcowy, *nm.*, *przym.* od Lejc; **l.** koń = koń chodzący w lejcach przed koniem dyszlowym albo obok niego.

Lejdejska butelka, przyrząd do zgęszczania elektryczności i zbierania jej w większych ilościach (fig.).

Lejek, Lej, przyrząd do przelewania i filtrowania cieczy (fig.); wązki prąd wody między sterczącemi nad powierzchnią morza skałami; gatunek grzyba, obrót rąk, trzymanych pod kątem ostrym.

Lejkowaty, Lejowaty, z kształtu podobny do lejka.

Lejnia—*p.* Lejarnia.

Lejtenant, Lejtnant, *nm.*, ranga oficerska, porucznik; ober-**l.**=nadporucznik; gienerał-**l.** = gienerał porucznik, gienerał dywizj.

Lek, lekarstwo.

Lekarka, forma ż. od Lekarz.

Lekarski, *przym.* od Lekarz; dotyczący lekarza (wydział **l.**, akademja **l-a**=kształcąca na lekarzy); służący do leczenia, leczniczy (przepis **l.**, środki **l-e**).

Lekarstwo, Lek, środek lekarski, uzdrawiający; *przen.*, środek zaradczy, pomoc, rada (na upór niema **l-a**); *przen.*, jak na **l.**=bardzo mało, skąpo, w drobnej ilości; ani na **l.**=ani trochy, nic a nic.

Lekarz (forma ż. **Lekarka**); specjalista leczący chorych, medyk, doktór; stopień naukowy, udzielany przez wydział lekarski (niższy od doktora medycyny)

Lekce, *przysł.* od Lekki; mało, nizko, nierozważnie; **l.** ważyć—*p.* Lekceważyć.

Lekceważący, ubliżający, pogardliwy.

Lekceważyć a. Lekce ważyć, mieć za nic, mieć o czym albo o kim nizkie mniemanie, nie dbać o kogo a. o co, mało cenić co, traktować pogardliwie.

Lekcja, *łć.*, wykład naukowego przedmiotu, odczyt, ustęp zadany do nauczenia ś. (*zdr.* **Lekcyjka**); wyjątki z Pisma św., czytane podczas Mszy św., pod nazwą Epistoł i Ewangielji św.; sposób czytania pewnego ustępu w rękopisie; *przen.*, dać **l-ę**=dać nauczkę, wyłajać; dostać **l-ę** = być wyłajanym.

Lekcyjka, *zdr.* od Lekcja; małe zadanie szkolne do nauczenia ś.

Lekki, *st. w.* Lżejszy; mający małą wagę, nieciężki, wiotki, powiewny, żwawy, zręczny, wdzięczny (**l.** w biegu, w tańcu); zgrabny, subtelny, delikatny (**l-a** budowla); łagodny, nieznaczny (**l.** spadek, **l.** ruch, **l-a** śmierć = bez cierpień, łagodna); niezbyt srogi, niedokuczliwy, łatwy do zniesienia (**l-a** zima, **l-a** wymówka); spokojny, wolny od trosk, zmartwień (**l-e** serce); lekkomyślny, płochy, rozpustny (**l-e** obyczaje); niezbyt męczący, łatwy (**l-a** praca); słaby, niezbyt tęgi (**l-a** herbata); przejrzysty, delikatny, rzadki (**l-a** mgła, powietrze **l-e**=czyste); marny, lichy, nikczemny, nędzny; lekko zbrojny (**l-a** kawalerja); z **l-a** = cokolwiek, nie szybko.

Lekko, *st. w.* Lżej, *przysł.* od Lekki; **l.** albo zlekka, nieciężko, nieznacznie, delikatnie, cokolwiek, nieśpiesznie, niegruntownie, powierzchownie, spokojnie, pogodnie (**l.** na sercu); **l.** ubrany = nie ciepło; spać **l.** = czujnie; lekkomyślnie, nierozważnie (żyć **l.**); bez dużej pracy (**l.** przyjdzie).

Lekkoduch, człowiek lekkomyślny, wietrznik, pędziwiatr, sowizdrzał, trzpiot.

Lekkodziobe, dział ptaków wróblowatych.

Lekkokonny, konny i lekko uzbrojony; pułk polski **l.** gwardji Napoleona=szwoleżerowie.

Lekkomyślnik, człowiek lekkomyślny, lekkoduch, trzpiot.

Lekkomyślny, nierozważny, płochy; nie dbający o przyszłość, nieprzewidujący; niedbały, niestaranny.

Lekkonogi, mający lekki chód.

Lekkość, *rzecz.* od Lekki; nie ciężkość, szybkość, zgrabność, zręczność, łatwość, lekkomyślność; obelga, zniewaga.

Lekkozbrojny, mający lekkie uzbrojenie.

Lekkuchno, bardzo lekko.

Lekować, leczyć.

Lekoznawstwo, umiejętność rozpoznawania leków, ich składu, przyrządzania i t. p.

Leksykalny, *łć.*, słownikowy.

Leksykograf, *gr.*, autor słownika, słownikarz.

Leksykografja, *gr.*, układanie słowników; słownikarstwo.

Leksykologja, *gr.*, nauka o pochodzeniu, znaczeniu i używaniu wyrazów, słownikarstwo.

Leksykon, *gr.*, słownik.

Lekta, *łć.*, świadectwo przeczytania dokumentów; msza cicha czytana.

Lektor, *łć.*, czytelnik: czytający głośno komu (forma ż. **Lektorka**); kleryk, mający drugie mniejsze święcenie; uczący praktycznie języków nowożytnych na uniwersytecie.

Lektorat, *łć.*, urząd lektora.

Lektorja, *łć.*, czytelnia.

Lektorjum, *łć.*, aula uniwersytecka, audytorjum, czytelnia.

Lektura, *łć.*, czytanie; *przen.*, rodzaj czytanych książek.

Lektyka, *łć.*, rodzaj małego pudła pojazdowego na drągach, które noszą dwaj a. czterej ludzie a. dwa

konie (fig.); nakryte nosze (rodzaj łóżka) dla przenoszenia chorych albo rannych.

Lektykarz, niosący lektykę.

Lelek a. Kozodój, nocny ptak owadożerny wróblowaty, z rodziny tegoż miana (fig.).

Lelum - polelum, *przysł.*, byle jak, niedbale, niezgrabnie; powoli, pomału, ociężale; *rzecz.*, człowiek powolny, niedołęga, do niczego.

Leman, *nm.*, lennik, hołdownik, wasal.

Lemiesz, nóż poziomy u pługa (fig.); w *anat.* kość w przegrodzie nosowej.

Lemieszka, potrawa z mąki z wodą, rodzaj klusek; kasza z prażonej mąki gryczanej.

Leming, *duńs.*, *zool.*, zwierzę szczurowate z rodziny nornic (f.).

Lemma, Lemmat, *gr.*, twierdzenie matematyczne, wprowadzone w celu udowodnienia innego twierdzenia.

Lemonjada, *fr.—p.* Limonjada.

Lemur, *łć.*, gatunek małpy długoogonowej z rzędu małpiatek (fig.).

Len, roślina z rodziny lenowatych (fig.); włókna z lnu, z których tka się płótno—*p.* Lnica; w *min.*, **l.** górny=odmiana azbestu, amjant.

Lendler, *nm.*, powolny walc tyrolski (ländler).

Lenek a. Promienica, roślina z rodziny lenowatych.

Lenić ś., nie chcieć się czym zająć, co robić, nie chcieć pracować, być leniwym, opieszałym, ociągać się.

Leniec, roślina z rodziny sandałowatych (fig.) **l.** a. lnicznik, roślina z rodziny krzyżowych.

Lenieć, Linieć, Linić ś., zmieniać szerść, tracić sierść; (o wężu) zrzucać skórę.

Lenistwo, niechęć do pracy, gnuśność, próżniarstwo.

Leniuch, Leniwiec, Leń, człowiek leniwy, nie mający chęci do pracy, próżniak; tablica, zawierająca różne wypadki obliczeń; przyrząd z gałkami do rachowania, liczydło, szczoty.

Leniuszek, stanik damski sznurowany bez rękawów, używany

do podtrzymywania piersi — *p.* Leniuch.

Leniwie, Leniwo, gnuśnie, ospale, niechętnie; powoli, zwolna (czas **l.** upływa).

Leniwiec, w *zool.*, zwierzę ssące szczerbate (fig.) — *p.* Leniuch.

Leniwy, nie mający chęci do pracy, pracujący niechętnie, opieszały, gnuśny, ospały; powolny, niezdarny, rozlazły, ociężały (**l.** chód). kapusta **l-a** = potrawa z kapusty na słodko gotowanej; pierogi **l-e**= krajane z ciasta z serem.

Lenniczy — *p.* Lenny.

Lennik, *nm.*, w wiekach średnich, posiadacz majętności na prawie lennym, wasal, hołdownik; w *górn.*, robotnik płacony od szychty.

Lenno, Lenne, Lennictwo, *nm.*, ustrój społeczno-polityczny w wiekach średnich, polegający na nadawaniu ziemi przez monarchów znakomitym rycerzom, lub przez tych ostatnich mniejszym posiadaczom, pod warunkiem zależności; hołdownictwo, feudalizm.

Lenny, Lenniczy, *nm.*, oparty na zależności użytkującego z ziemi (lennika, wasala) od nadającego ziemię (suzerena); feudalny.

Lenowate, *bot.*, rośliny **l-e** = rośliny kwiatowe dwuliścienne.

Lenszownik, najemnik w kopalni.

Lentando, w *muz.*, zwalniając.

Lente, *łć.*, powoli, ze spokojem.

Lentować, *nm.*, suchym pędzlem wyrównywać farbę, nałożoną przy malowaniu obrazu.

Lentryk, *nm.*, klej rozpuszczony rzadko w wodzie.

Lentrykować, *nm.*, maczać papier w wodzie, aby ś. stał klejowaty, podatny do pisania.

Lenung, *nm.*, żołd, płaca.

Leń — *p.* Leniuch.

Leonidy, *gr.*, rój gwiazd spadających, który w nocy 12, 13, 14 listopada zdaje ś. tryskać z gwiazdozbioru Lwa.

Leonifer, *łć.*, niosący chorągiew kościelną.

Leoniny, *łć.*, średniowieczne łacińskie wiersze rymowane, zwykle heksametry, w których środek rymuje ś. z końcem wiersza.

Lep, płyn gęsty i lepki; **l.** na ptaki, na muchy = płyn, którym smaruje ś. przedmioty (np. gałązki), aby na nich więzły ptaki a. muchy; wogóle przynęta, wabik; idą, jak muchy na **l.** = dają ś. łatwo złapać, zwabić, skusić.

Lepaż, Lepażówka, *fr.*, strzelba z rusznikarni Lepage'a.

Lepczyca, roślina z rodziny ogórecznikowatych (fig.).

Lepianka, nędzna, mała chata, lepiona z gliny; mieszanina gliny i słomy, jako materjał budowlany; *przen.*, ciało ludzkie (*zdr.* **Lepianeczka**).

Lepić, za pomocą czegoś lepkiego (kleju, gumy i t. p.) łączyć, aby ś. razem trzymało; zalepiać, wylepiać gliną (**l.** ściany z gliny); urabiać, formować, kształtować coś z miękkiego materjału, np. gliny, wosku, plasteliny i t. p. (nie święci garnki **l-ą**=to nie tak trudna robota, jak ś. zdaje); **l.** gniazdo (o niektórych ptakach); **l. ś.**, być lepkim, przylegać do wszystkiego.

Lepidodendron, *gr.*, drzewo kopalne z epoki węglowej, z rodzaju widłaków (fig.).

Lepidolit, *gr.*, minerał, łyszczyk litynowy, odmiana miki.

Lepidopterologja, *gr.*, część zoologji, traktująca o motylach.

Lepidopteryty, *gr.*, odciski motyli w kamieniach.

Lepidostrom, *łc.*, gatunek ryby dwudysznej z mórz południowych (fig.).

Lepiech, rośl. tatarak.

Lepiej, *stop. wyż.* od Dobrze, *stop. najw.* Najlepiej; pomyślniej, łatwiej, bardziej, więcej; **l.** późno, niż nigdy = pożyteczniej, korzystniej.

Lepiężnik, Lepieżnik, roślina z rodziny złożonych.

Lepiszcze, w *min.*, masa mineralna, która spaja w jedną całość wchodzące w skład skały okruchowej odłamki skalne, materjał lepki.

Lepki, Lipki, przylepiający się, klejowaty; (o płynach) gęsty, z trudnością dający ś. przelewać; **l.** na co=chciwy na co, lubiący co.

Lepnąć, przylepiać się, lgnąć, przylegać; *przen.*, **l.** do kogo = przywiązywać ś. do kogo.

Lepnica, Lepnik, roślina z rodziny lepnicowatych (fig.).

Lepnicowate rośliny = rodzina roślin dwuliściennych.

Leporyd, *łc.*, zwierzę powstałe ze skrzyżowania zająca i królika, zajęczak, zająco-królik (fig.).

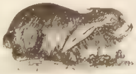

Lepra, Leproza, *gr.*, trąd.

Leprozorjum, *gr.*, szpital dla trędowatych.

Lepszy, *stop. wyż.* od Dobry, *stop. najw.* Najlepszy; odznaczający ś. przymiotami cenniejszemi niż inny, doskonalszy, posiadający większą wartość, większą cenę; silniejszy, mocniejszy, większy; bogatszy w przymioty; mniej szkodliwy; pierwszy **l.**=byle jaki, którykolwiek; **l.** świat = pozagrobowy; kto pierwszy, ten **l.** = cel osiąga ten, co innych ubiegł; **l.** rydz, niż nic=dobry i mały zysk; *rzecz.*, **l-a,** rzecz lepsza (o **l-ą** z kim iść=współzawodniczyć z kim, ubiegać ś. o co; co **l-a** = lepiej, jeszcze lepiej); w najlepsze a. w najlepszą = na dobre, jakby nic, na nic nie bacząc; co najlepszego=rzecz zła, karygodna (coś ty najlepszego zrobił!); **l-a,** w *kart.*, zapowiedź wzięcia wszystkich lew (w kiksie); **l-e,** pożytek, korzyść, wygrana, zysk (wszystko idzie ku **l-emu**).

Lepta, Lepton, *gr.*, grecka moneta miedziana = 1 centymowi.

Lepturgja, *gr.*, delikatna robota snycerska; malowanie minjaturowe.

Lerbryf, *nm.*, świadectwo wyzwolin na czeladnika w dawnych cechach.

Lerka, Skowronek borowy albo Firlej, ptak z rodziny skowronków (fig.).

Lermajster, *nm.*, majster, u którego na nauce przebywa terminator.

Lesica, skrzynia z kratek, klatka, plecionka z wikliny; koszałka; kojec na kury, dzięciorek.

Lesistość, obfitość lasów.

Lesisty, obfitujący w lasy, lasami zarosły.

Leszcz, ryba członkopromienna, karpiowata (fig.).

Leszczota, częściej w *lm.*, dwie deseczki do wieszania sadła na strychu; w *med.*, deseczka rozszczepiona do opatrunku złamań kości, łubki (*zdr.* **Leszczotka**).

Leszczowate, rodzina ryb członkopromiennych.

Leszczyna, krzew z rodziny miseczkowatych, rodzący orzechy t. zw. laskowe (fig.); drzewo tego krzewu; lasek, gaik leszczynowy.

Leszczynowy, *przym.* od Leszczyna.

Leścić się, przymilać ś.

Leśnictwo, gospodarstwo leśne; nauka o gospodarstwie leśnym; część lasów, podległa władzy jednego leśniczego; **l.** a. leśniczostwo, urząd leśniczego.

Leśniczówka, domek w lesie, w którym mieszka leśniczy a. leśnik.

Leśniczy, *przym.*, odnoszący ś. do leśnictwa, należący do dozorcy leśnego, leśny; *rzecz.*, urzędnik leśnictwa; dozorca lasu — *p.* Leśnik; urzędnik ziemski w dawnej Polsce.

Leśniczyna, żona leśnika.

Leśnik, Leśny, stróż leśny, gajowy, borowy; **l.**, specjalista, znający się na leśnictwie; student wydziału leśnego w szkole agronomicznej.

Leśny, Lasowy, Lesisty, *przym.* od Las; dotyczący lasu, nie ogrodowy, dziko rosnący (krzew, drzewo, owoc); zwierz **l.**=dziki; życie **l-e**=w lesie; drogi **l-e**=w lesie ś. znajdujące—*p.* Leśnik.

Letarg, *gr.*, głęboki, długotrwały sen, mający pozór śmierci, pozorna śmierć; *przen.*, bezczynność, ospałość.

Letkiewicz, człowiek lekkomyślny, trzpiot, wietrznik, pędziwiatr, pustak.

Letni, *przym.* od Lato; do lata należący, w lecie zdarzający się, w lecie używany (**l-e** mieszkanie, **l-e** ubranie, **l.** upał); w podeszłym wieku, stary, leciwy; trochę ciepły, nie bardzo gorący; *przen.*, **l-a** woda=rzecz a. człowiek obojętny, nie interesujący się czym albo nie wzbudzający zainteresowania); człowiek rozlazły.

Letniczy, *przym.* od Letnik; miejscowość **l-a** = zamieszkana przez letników.

Letnik, mieszkaniec miasta, przebywający na wsi na letnim mieszkaniu (forma ż. **Letniczka**); altana, szpaler drzew, aleja cienista; suknia letnia, szczególniej kobieca (*zdr.* **Letniczek**); tablica chronologiczna, rocznik.

Letnio, *przysł.* od Letni; **l.** chodzić, **l.** się ubierać=jak w lecie, lekko.

Letnisko, miejscowość podmiejska, gdzie mieszkają letnicy, miejscowość letnicza, mieszkanie letnie.

Letognomika, *gr.*, sztuka zapominania.

Letra, *nm.*, wóz drabiniasty, drabina u wozu; w *wojsk.*, front bastjonu.

Letycja, *łc.*, radość, wesele.

Leucyt, *gr.*, minerał krystaliczny, barwy białawej.

Leucytoedr, *gr.*, dwudziestocztero-ścian prawidłowy.

Leukaemja, Leukocytoza, *gr.*, białaczka, choroba, odznaczająca się nadmiernym powiększeniem ilości białych ciałek krwi.

Leukocyt, *gr.*, białe ciałko krwi.

Leukoma, *gr.*, biała plamka na rogówce oka, bielmo.

Leukopatja, *gr.*, blednica, bladaczka.

Leukoplasty, *gr.*, ciałka protoplazmatyczne bezbarwne, wytwarzające ziarnka mączki w komórkach roślinych.

Lew, *łc.*, wielki zwierz drapieżny z rodziny kotów (f.); *przen.*, **l.** a. **l.** salonowy=salonowiec, elegant, uwodziciel kobiet; odważny jak **l.** = bardzo odważny; silny jak **l.** = bardzo silny; gwiazdozbiór zwierzyńcowy na półkuli północnej nieba (fig.); *zool.*, **l.** morski północny, zwierzę pletwonogie z rodziny morsów, uchatka Stellera (fig.); **l.**

morski południowy, zwierzę z rodziny morsów, uchatka grzywiasta.

Lew, jednostka monetarna bułgarska = 1 frankowi; w *lm.* Lewat.

Lewa, *fr.*, w grze karcianej: wziątka, bitka, bierka.

Lewada, *gr.*, czyste miejsce, okolone wierzbami lub topolami, lasek leszczynowy.

Lewada, *fr.*, w jeździe konnej podniesienie ś. konia przedniemi nogami do góry.

Lewanda, *wł.* — *p.* Lawenda.

Lewant, *wł.*, Wschód, wschodnie kraje, zwłaszcza Azja Mniejsza.

Lewantyńczyk, Lewantyniec, *wł.*, mieszkaniec Lewantu, zwykle Europejczyk, mieszkający na Wschodzie.

Lewantyński, Lewancki, *wł.*, azjatycki, wschodni.

Lewar, *łć.*, dźwignia, przyrząd do podnoszenia ciężarów (fig.); do przelewania płynów.

Lewarek, *łć.*, narzędzie dentystyczne do wyrywania zębów; nabieracz, rurka z bańką do czerpania płynów z beczek; mały lewar (f.).

Lewatywa, *łć.*, wstrzyknięcie płynu do kiszki odchodowej.

Lewek, *zdr.* od Lew; talar holenderski ze znakiem lwa, lew srebrny, talar lewkowy; zrobić komu **l-a** = wskazującym palcem spłaszczyć mu nos, a pozostałemi zbliżyć policzki i brodę do nosa.

Lewica, lewa ręka, lewa strona, lewy bok (siedzieć na **l-y**); posłowie sejmowi, zasiadający po lewej stronie krzesła prezydenta i stanowiący zwykle opozycję.

Lewirat, *łć.*, prawo u Żydów, nakazujące bratu poślubić wdowę po bracie zmarłym bezpotomnie.

Lewita, *łć.*, izraelita, potomek syna Jakóbowego Lewi i jego pokolenia, przeznaczonego do pełnienia niższych obrządków w synagogach, kapłan (forma *ż.* **Lewitka**); u katolików: kleryk.

Lewitacja, *łć.*, u spirytystów: wzniesienie ś. jakiego przedmiotu w górę, bez udziału czynników fizycznych.

Lewitka, *łć.*, kapłanka.

Lewitować, *łć.*, podlegać lewitacji, unosić się do góry.

Lewjatan, *hebr.*, bajeczna olbrzymia ryba, wspominana w Biblji; potwór piekielny.

Lewkonja, *gr.*, roślina z rodziny krzyżowych (fig.).

Lewkowy (talar), ze znakiem lwa—*p.* Lewek.

Lewo, *przysł.* od Lewy; z lewej strony, po lewej stronie, w lewą stronę; z nim ani w **l.**, ani w prawo=nie można trafić do ładu; **l.**, bezprawie, przemoc, gwałt, niesprawiedliwość.

Lewretka, *fr.*, charciczka z małej rasy chartów.

Lewuloza, *łć.*, cukier owocowy, glikoza.

Lewy, będący po lewej stronie; spodni, wewnętrzny, od podszewki (**l-a** strona sukna, materji itp.); *przen.*, dziecko z **l-ej** strony albo ręki a. z **l-ego** łoża=nieprawe; **l.** środek w parlamencie=skłaniający się czasami ku lewicy.

Leza, *nm.*, w kartach, więcej niż połowa lew (w rumelpikiecie).

Lezginka, taniec narodowy Lezginów; muzyka do niego.

Lezja, *łć.*, zniewaga, obraza; uszkodzenie ciała.

Leźć (lezie, lazł), iść wolno, iść noga za nogą (ledwo **l-ę**), wlec ś., czołgać ś., pełzać; włazić, wchodzić, piąć ś., wspinać ś. (**l.** na

drzewo); wciskać ś. (dokąd **l-esz**); wyłazić, wypadać (włosy **l-ą**); **l.** komu w oczy=naprzykrzać się.

Leża, miejsce do leżenia, legowisko; częściej w *lm.*, stanowiska, obozowanie; kwatery żołnierskie, zajęte na czas dłuższy (**l-e** letnie, zimowe).

Leżak, Leża, drzewo leżące w lesie; **l.,** rodzaj składanego krzesła z oparciem i wydłużonym siedzeniem, na którym ś. siedzi pół leżąc (fig.); **l.,** piwo wystałe.

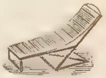

Leżeć (*częstotl.* Legać, Legiwać), rozciągać ś. poziomo na czymś, spoczywać; o położeniu miejsca, kraju: (leży na północ); mieścić się, znajdować ś. (miasto **l-y** nad rzeką); przebywać, pozostawać (**l.** obozem); dać na przechowanie (pieniądze **l-ą** w banku); być zniszczonym (**l.** w ruinach); przystawać, pasować (ubranie dobrze na nim **l-y**); ukrywać się, być ukrytym (tu **l-y** przyczyna zła); należeć do czegoś, zależeć od czegoś, zawierać ś. w czymś (to nie **l-y** w moich zamiarach); należeć do kogoś, spoczywać na kimś, obowiązywać kogo (na mnie **l-y** ten obowiązek); w kartach = nie wziąć zapowiedzianej liczby lew, wpaść; **l.** do góry brzuchem a. pyskiem=nic nie robić, próżnować; **l.** na febrę, na gorączkę= być chorym; **l.** w grobie=być umarłym, pochowanym; **l.** u czyich nóg=klękać przed kimś; na oczach ci to **l-y** = masz tuż przed sobą; **l.** na pieniądzach=mieć dużo pieniędzy; **l-y** mi to na sercu=dotyka mię, trapi, niepokoi; ziemia **l.** odłogiem = nieuprawiona; w *bot.*, łodyga leżąca = płasko na ziemi rozciągająca się.

Leżenie, *rzecz.* od Leżeć

Leżysko—*p.* Legowisko.

Lędźwian albo Groszek, roślina pastewna z rodz. motylkowatych (fig.).

Lędźwie, część grzbietu po obu stronach kręgosłupa, stykająca ś. z okolicą bioder.

Lędźwiowy, *przym.* od Lędźwie (ból **l.**).

Lęg—*p.* Ląg.

Lęgnąć, rodzić, wydawać na świat; **l. ś.,** wylęgać ś., wykluwać ś., rodzić ś., powstawać, wytwarzać się.

Lęgotka, roślina z rodziny powojowatych.

Lęk, obawa, przestrach, bojaźń.

Lękać, straszyć, trwożyć, sprawiać obawę; **l. ś.,** bać ś., trwożyć ś.; **l. ś.** o kogo, o co = troskać ś., bać ś., niepokoić ś.

Lękliwość, *rzecz.* od Lękliwy; bojaźń, obawianie ś., tchórzostwo.

Lękliwy, skłonny do lękania ś., bojaźliwy, płochliwy, tchórzliwy.

Lgnąć (lgnie, lgnął); grzęznąć, przylegać, więznąć; tu **l-nie**=jest grząsko; **l.** do czego = przylepiać się, przyczepiać do czego; *przen.*, **l.** do kogo, do czego = garnąć ś., przywiązywać ś., skłaniać ś. sercem.

Li, *spójn.*, czy; **li-li** = czy, czy, bądź-bądź; też; jeżeli; *przysł.*, tylko, jedynie (**li** tylko = wyłącznie tylko).

Libacja, *łć.*, u Rzymian starożytnych wylewanie wina przed ucztą na ofiarę bogom; raczenie się obfite napojami wyskokowemi, pijatyka.

Libella, *łć.*, poziomnica; przyrząd mierniczy do sprawdzenia a. wytknięcia kierunku poziomego (fig.); ważka, łątka, świtezianka (owad); książeczka, paszkwil.

Liberalista, *łć.*, zwolennik zasad liberalizmu.

Liberalizm, *łć.*, kierunek poli-

tyczny, dążący do swobód obywatelskich i niezależności sądów; wolnomyślność.

Liberalizować, *łć.*, liberalnie postępować, liberalnie rozprawiać, udawać liberalnego.

Liberalja, *łć.*, uroczystości Bachusowe w starożytnym Rzymie.

Liberalnie, *łć.*, *przysł.* od Liberalny.

Liberalny, *łć.*, zgodny z zasadami liberalizmu, wolnomyślny, postępowy.

Liberał, *łć.*, wyznawca zasad wolnomyślnych w sprawach politycznych i religijnych.

Liber-baron, *łć.*, *żart.*, sobie pan, jak pan, swobodny.

Liberja, *fr.*, ubranie służby w pańskich domach; nosić czyją **l-ę** = być zależnym, wskutek zależności trzymać czyją stronę.

Liberować, *łć.*, oswobodzić, uwolnić; dostarczać.

Libertacja, *łć.*, uwolnienie.

Libertować, *łć.*, obdarować niewolnika wolnością, wyzwolić; oswobodzić od jakiego ciężaru publicznego.

Libertyn, *łć.*, człowiek niemoralnych obyczajów, rozpustnik, niedowiarek.

Libertynizm, *łć.*, rozwiązłość, niedowiarstwo.

Liberum veto, *łć.*, *dosł.* wolność zaprzeczenia: nie pozwalam! w dawnej Polsce prawo zrywania uchwał sejmowych nawet przez jednego tylko posła.

Libra, *łć.*, 24 arkusze papieru; w drukarstwie 25 arkuszy; waga aptekarska=12 uncji.

Libracja, *łć.*, kołysanie ś., ruch wahadłowy księżyca około swojej osi.

Librecista, *wł.*, autor libretta.

Libretto, *wł.*, tekst czyli słowa opery, operetki i t. p.

Lic, zdrowy wygląd drzewa, wybór dobrego drzewa.

Lice, Lico, policzek twarzy, jagoda twarzy; twarz, oblicze; tarcza, krąg; strona frontowa, powierzchnia, płaszczyzna; strona prawa, dobra (wierzchnia) tkaniny; dowód, ujawniający przestępcę i jego uczynek: cecha.

Licealny, *łć.*, dotyczący a. należący do liceum.

Liceista, *łć.*, uczeń liceum.

Licemiernik, *czes.*, obłudnik, hipokryta, faryzeusz, nieszczery, świętoszek.

Licemierny, stronny, parcjalny.

Licemierzyć, postępować obłudnie, fałszywie.

Licencja, *łć.*, pozwolenie, uprawnienie; pozwolenie sprowadzenia czego bez opłaty cła; swoboda, wolność; **l.** poetyczna, odstąpienie od reguł gramatycznych ze względu na rym lub rytm; dowolność w przedstawianiu rzeczy niezgodnych z rzeczywistością.

Licencjat, *łć.*, w uniwersytetach francuskich drugi stopień naukowy, niższy od doktoratu.

Licencjonować, Licencjować, *łć.*, dawać licencję; uwalniać żołnierzy z szeregów, rozpuszczać wojsko do domów.

Liceum, *gr.*, zakład naukowy pośredni między szkołą średnią a wyższą; gimnazjum.

Lichen, *gr.*, rodzaj mchu, porost (fig.); liszaj.

Lichenity, *gr.*, kamienie z odciskami porostów.

Lichenologja, *gr.*, nauka o porostach.

Lichnit, *gr.*, gatunek białego marmuru.

Lichnomancja, *gr.*, wróżenie ze światła.

Licho, *rzecz.*, liczba nieparzysta (gra w cetno i **l.**); zła, niepożądana liczba, los nieżyczliwy, zły obrót rzeczy, przegrana, nie-

powodzenie, strata, nieszczęście, bieda; djabeł, kaduk, zły duch; nie budź **l-a,** kiedy śpi=nie wspominaj nieszczęścia, by nie przyszło; idź do **l-a!** = idź do djabła! wynoś ś.!; jest tego do **l-a** = bardzo dużo; tam do **l-a!**=do djabła! (zaklęcie); *przen.*, nędzna, marna istota; **l.**, *przysł.* od Lichy; źle, nędznie, mizernie, mało, kiepsko.

Lichota, *rzecz.* od Lichy; rzecz licha, mało warta; nędzota, tandeta; biedak, chudopachołek; człowiek niewiele warty.

Lichtarz, *nm.*, podstawka, w którą wstawia ś. świeca; świecznik (**l.** o kilku ramionach) (*zdr.* **Lichtarzyk**).

Lichtgans, *nm.*, uczta doroczna u rzemieślników, z powodu pierwszego zapalenia światła w jesieni przy pracy wieczornej.

Lichton, Lichtuga, *nm.*, mały statek wodny do przeładowywania towarów z większego.

Lichtować, *nm.*, ująć ładunku statkowi; podnieść kotwicę.

Lichtunek, Lichtuga, *nm.*, ulżenie statkowi przez ujęcie ładunku.

Lichwa, *nm.*, nadmiernie wysoki procent od pożyczonych pieniędzy; zdzierstwo; oddać z **l-ą,** zapłacić z **l-ą,** t. j. oddać a. zapłacić z naddatkiem sowitym.

Lichwiarz, *nm.*, wypożyczający innym pieniądze na lichwę, trudniący ś. lichwą (forma żeńs. **Lichwiarka**).

Lichy, *st. w.* Lichszy; małej wartości, źle zrobiony, kiepski; niepozorny, niepoczesny, marny, wątły; nędzny, mizerny, mały, skąpy; nędznego charakteru.

Lico—*p.* Lice.

Licować, zgadzać ś. z czym, być stosownym do czego, pasować, odpowiadać czemu; spajać szczelnie, wyrównywać.

Licowy, *przym.* od Lice; twarzowy, policzkowy (kości **l-we**); **l-wa** cegła, którą okładają mury zamiast tynkowania; wierzchni.

Licówka, gatunek cegły, którą okładają mury zamiast tynkować je.

Licytacja, *łć.*, sprzedaż publiczna dowolna lub przymusowa więcej dającemu, podbijanie ceny, przetarg; publiczne współubieganie ś. przy wzięciu w antrepryzę majątków, robót publicznych, dostaw i t. d.; w *kart.*, podnoszenie gry, zapowiadanie gry coraz wyższej.

Licytant, *łć.*, stający do licytacji w celu kupienia rzeczy licytowanej.

Licytator, *łć.*, wystawiający rzecz jaką na licytację.

Licytować, *łć.*, puszczać na licytację; wystawiać czyje rzeczy na licytację; stawać do licytacji: podnosząc cenę przedażną lub przez innych ofiarowaną; w grze w karty: deklarować grę wyższą nad inne.

Liczba, zbiór wielu jedności a. części jedności, znak, wyrażający taki zbiór, cyfra, numer; **l.** arabskie: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0; **l.** rzymskie: I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, L, C, D, M; ilość określona, miara liczebna; zdać pod **l-ą**=tyle, ile być powinno, w określonej ilości, zrobić obrachunek, sprawozdanie, wyliczać się; w *gram.*, forma gramatyczna, oznaczająca jedność, dwoistość a. mnóstwo (**l.** pojedyńcza, **l.** podwójna, **l.** mnoga); **l.** złota = wyrażająca rok bieżący okresu księżycowego.

Liczbon, Liczban, Liczman, marka do gry w kształcie kostki a. monety, służąca do rozliczania ś.; *przen.*, rzecz fałszywa, podawana za prawdziwą.

Liczbować, znaczyć liczbami, numerować; w *gram.*, odmieniać przez liczby.

Liczbowy, Liczebny, *przym.* od

Liczba; loterja **l-a**=oparta na kombinacjach liczb.

Liczebnik, w *gram.*, część mowy, oznaczająca ilość a. porządek osób a. przedmiotów—*p.* Licznik.

Liczebność, ilość, wielkość wyrażona liczbą.

Liczenie, rachowanie, pisanie i wymawianie liczb, numeracja; **l. się,** robienie obrachunku.

Liczko, *zdr.* od Lice; twarzyczka; górna powierzchnia skóry wyprawionej, skóra od strony włosia.

Liczman—*p.* Liczbon.

Licznie, w wielkiej ilości, obficie.

Licznik, liczba nad linijką w ułamku, wyrażająca ile części bierze ś. z mianownika; przyrząd automatyczny, wykazujący liczbę obrotów czegoś, numerator.

Liczny, będący w wielkiej liczbie, liczący wiele jednostek, tłumny, gromadny, obfity, mnogi.

Liczyć, rachować, dochodzić ilości czego, wyliczać; obrachowywać, zliczać; uważać, poczytywać, mieć za co (**l.** kogo między przyjaciół, między mędrców); **l.** albo **l.** sobie=mieć, posiadać (**l-ę** sobie lat 50); **l.** na kogo, na co=rachować, polegać na kim, na czym, spuszczać ś. na kogo, na co, spodziewać ś., być pewnym czego (**l.** jak na Zawiszę=z wszelką pewnością); **l.** na co = spodziewać ś. czego, mieć co na widoku; **l. ś.,** być w pewnej liczbie; być zaliczanym, zaliczać ś., należeć; **l. ś.** z czym =obliczać ś., brać pod rachunek, oszczędzać (**l. ś.** z każdym groszem); **l. ś.** z kim = robić z nim rachunek; *przen.*, **l. ś.** z kim albo z czym = uwzględniać, brać pod uwagę kogo a. co, brać w rachubę (**l. ś.** z okolicznościami).

Liczydło, przyrząd do liczenia, złożony z gałek, nawleczonych na pręty (po 10 sztuk) (f.).

Liczygrosz, Liczykrupa, sknera.

Lider, *ang.* (leader), przywódca partji, przewodnik; w wyścigach cyklistów: jadący przed ścigającym ś. i wskazujący mu potrzebną szybkość jazdy; artykuł wstępny w gazecie.

Lido, *wł.*, brzeg, wybrzeże morskie.

Liga, *fr.*, związek, przymierze, aljans, sojusz; kupa, gromada; **l.** pokoju=stowarzyszenie, agitujące przeciw wojnom i za wieczystym pokojem międzynarodowym; próba monety.

Ligać, wierzgać (o koniu).

Ligament, *łć.*, włókniste spojenie kości szkieletu, więzy, wiązadła; chirurgiczna przewiązka na złamaną kość lub członek zraniony.

Ligar, *nm.*—*p.* Legar.

Ligatura, *łć.*, chirurgiczne przewiązanie zranionego naczynia krwionośnego; w *druk.*, para liter, złączonych w jedną czcionkę; w *muz.*, łuk nad kilku nutami, łącznik—*p.* Legatura.

Ligawica, ziemia grzązka, trzęsawisko, moczary.

Ligawka, Legawka, dudka pasterska z ostruganych deseczek, zczepionych obrączkami, we środku wylana smołą, przeszło na metr długa (fig.).

Ligawy, wierzgający (koń).

Ligista, Ligowiec, *łć.*, członek ligi.

Lignin, Lignina, *łć.*, substancja, znajdująca ś. w roślinach wraz z celulozą i do niej podobna.

Lignit, *łć.*, odmiana węgla kopalnego z widocznemi słojami drzewnemi, węgiel brunatny.

Lignoza, *łć.*, trociny drzewne saletrowane i napojone nitrogliceryną, rodzaj dynamitu.

Ligować się, *fr.*, łączyć, wiązać się w ligę.

Ligroina, *łć.*, produkt, otrzymy-

wany przy dystylacji ropy naftowej, płyn bardzo lotny, łatwo zapalny.

Ligustr, *łć.*, Kocierpka, Korcipka, w *bot.*, roślina z rodziny oliwowatych (fig.).

Lik — *p.* Liczba; bez **l-u,** nie do zliczenia, bardzo dużo, mnóstwo.

Likier, *fr.*, napój ze spirytusu, aromatycznych roślin i cukru, wódka wonna, słodka i mocna.

Likografja, *gr.*, opisanie wilków.

Likopodjum, *gr.*, widłak, roślina; proszek z nasienia jej (bardzo zapalny) (fig.).

Liktor, *łć.*, u starożytnych Rzymian wykonawca wyroków sądowych, sługa sądowy, niosący przed najwyższemi urzędnikami topory w pękach rózg (f.).

Likwacja, *łć.*, w *chem.*, sposób oddzielania srebra od ołowiu.

Likwidacja, *łć.*, obrachunek kosztów i należności; zakończenie interesu i ostateczne obliczenie i uregulowanie rachunków; zwinięcie interesu handlowego, fabrycznego.

Likwidacyjny, *łć.*, dotyczący likwidacji; **l.** termin= czas, sądownie wyznaczony wierzycielom do zgłaszania ś. ze swemi pretensjami; **l-a** komisja=komisja, przeprowadzająca likwidację należności właścicielom ziemskim za grunta, nadane od nich włościanom; **l-e** listy = papiery procentowe, któremi spłacono właścicieli ziemskich za odpadłe od ich dóbr grunty dla włościan.

Likwidat, *łć.*, dłużnik, odpowiadający sądownie za likwidowanie interesu.

Likwidator, *łć.*, urzędnik, przeprowadzający likwidację.

Likwident, *łć.*, wierzyciel, dowodzący sądownie swojej pretensji.

Likwidować, *łć.*, wykazywać koszty i należności i usprawiedliwiać je dowodami; zawiesić wypłaty; zakończyć prowadzenie interesu handlowego lub przemysłowego.

Likwidum, *łć.*, wierzytelność sądownie przyznana.

Likwor, *łć.*, płyn, napój smaczny, wódka słodka, likier.

Lila, *fr.*, kolor różowo-niebieski, blado-fijoletowy.

Lilak, w *bot.*, krzew z rodziny oliwowatych (fig.).

Lilipuci, *przym.* od Liliput; drobny, maleńki.

Liliput, człowiek bajecznie mały, karzełek (*zdr.* **Liliputek, Lilipucik**).

Lilja, *łć.*, roślina z rodziny liljowatych (fig.); *zool.*, **l.** morska, zwierzę z typu szkarłupni (f.); *przen.*, kobieta czysta, dziewica; godło niewinności.

Liljowate, *łć.*, rodz. roślin kwiatowych jednoliściennych.

Liljowiec, Lilijka, roślina z rodziny liljowatych (fig.).

Liljowy, *łć.*, *przym.* od Lilja; koloru lilji; biały, jak lilja, śnieżny (płeć **l-a**); *przen.*, niewinny, skromny.

Limakografja, *gr.*, opis ślimaków.

Limakologja, *gr.*, nauka o ślimakach.

Liman, *tur.*, płytki zalew, rozszerzone ujście rzeki nad morzem Czarnym, two-

rzące prawie zatokę morską, błotnistą, usianą wysepkami (laguny czarnomorskie) (fig.).

Limb, Limbus, *łć.*, lamówka, obszycie, brzeg u sukni, linja graniczna; w narzędziach mierniczych łuk, na którym odczytuje się wielkość kąta; brzeg piekła, miejsce pobytu dusz przed odkupieniem Chrystusa Pana.

Limba, *nm.*, jodła karpacka (fig.).

Limburski ser, gatunek sera holenderskiego.

Limeta, *fr.*, odmiana cytryny o owocach słodkawo-kwaśnych lub cierpkich, słodka cytryna.

Limfa, *łć.*, płyn bezbarwny a. żółtawo-biały, złożony z surowicy krwi i ciałek białych, odżywiający delikatniejsze organa ciała ludzkiego i zwierzęcego; krowianka, materja do szczepienia ospy.

Limfatologja, *łć.*, nauka o naczyniach limfatycznych.

Limfatyczny, *łć.*, dotyczący limfy; **l-e** gruczoły, w których wytwarza ś. limfa; **l-e** naczynia = cieniutkie rureczki w ciele, po których krąży limfa (fig.) —*p.* Limfatyk.

Limfatyk, *łć.*, człowiek, w którego organizmie przeważa limfa, skłonny do obrzmień gruczołów limfatycznych, słabowity, blady; *przen.*, człowiek powolnego temperamentu, ospały (forma ż. **Limfatyczka**).

Limfomat, *łć.*, gruczolak limfatyczny.

Limfotok, wyciekanie limfy.

Limit, *łć.*, cena ściśle wskazana, ostateczna; ograniczenie; granica; w *handl.*, poręka ograniczona.

Limita, Limitacja, *łć.*, odroczenie, zawieszenie (np. sejmu, sądu); ograniczenie, ścieśnienie, restrykcja.

Limitować, *łć.*, ograniczać, ściśle oznaczać; odraczać, zawieszać (obrady sądowe lub parlament.).

Limitum, *łć.*, najwyższa cena ofiarowana, granica.

Limnograf, *gr.*, przyrząd, notujący automatycznie zmiany poziomu wody co czas określony.

Limnologja, *gr.*, nauka o jeziorach.

Limona, *łć.*, cytryna.

Limonata, *wł.*, zupa cytrynowa.

Limonit, *gr.*, najpospolitsza ruda żelazna, żelaziak brunatny.

Limonja, *łć.*, owoc drzewa należącego do gatunku cytrynowych

Limonjada, Lemonjada, *fr.*, woda z cukrem i sokiem cytrynowym.

Limoterapja, *gr.*, leczenie głodem, kuracja głodowa.

Lin, ryba brzuchopłetwa, karpiowata (fig.).

Lina, powróz uwity z dwuch a. więcej postronków a. drutów (**l.** konopna, **l.** druciana); **l.** telegraficzna, telefoniczna—*p.* Kabel.

Lincz, *ang.*, doraźna kara śmierci, wymierzona przez pospólstwo bez udziału sądu.

Linczować, *ang.*, wykonać lincz, karać śmiercią bez wyroku sądowego.

Lineacja, *łć.*, oznaczenie kolejnemi liczbami wierszy czyli linji na stronicy.

Linearny *łć.* rysunek, rysunek, wykonany przy pomocy linji i cyrkla, rysunek gieometryczny.

Linetta, *fr.*, ziarna lnu.

Linewka, linka, sznurek.

Lingam, *hind.*, części płciowe męskie, jako symbol stworzenia w Indjach.

Lingwista, *łć.*, uczony badacz języków, językoznawca.

Lingwistyczny, *łć.*, językoznawczy.

Lingwistyka, *łć.*, nauka zajmująca ś. badaniem języków, językoznawstwo.

Liniak, Leniak, w *myśl.*, zając w porze letniej, gdy linieje; zając młody, niedoświadczony; cietrzew wyliniały.

Liniarz, Linarz, *nm.*, rzemieślnik robiący liny, powroźnik.

Linić, z odciętej gałązki młodej na wiosnę (gdy ma miazgę), ściągać korę, nie rozerznąwszy jej; wykręcać piszczałkę z młodej gałązki, zwłaszcza z wierzbowej—*p.* Leniec.

Linieć—*p.* Leniec.

Linijka, *łć.*, mała linja; rodzaj wózka, na którym ś. siedzi jak na koniu (fig.).

Liniment, *łć.*, lekarstwo do wcierania w skórę, maść rzadka.

Linja, *łć.*, pojęcie gieometryczne: granica dwu sąsiednich części powierzchni a. przecięcie dwu powierzchni **l.** prosta, łamana, krzywa; kreska łącząca dwa punkty oddalone; **l.** telegraficzna, kolejowa, tramwajowa; **l.** komunikacji wodnej=**l.**, wzdłuż kierunku której idzie drut telegrafu, tor kolejowy, tramwajowy, wodny (urzędnik na **l-ji**=w służbie ruchu); **l.** brzegowa = **l.** granicy między wodą a lądem; **l.** śnieżna = dolna granica wiecznych śniegów; **l.** grzbietowa gór = **l.** w kierunku najwyższych punktów; **l.** podziału wód, **l.** roztoku wód=**l.** wzniesienia, z którego spływają wody w różne baseny; **l.** demarkacyjna—*p.* Demarkacyjna; **l-e** Frauenhofera=szereg linji ciemnych w widmie słonecznym; **l-e** twarzy=rysy; *przen.*, **l.** pokrewieństwa=szereg stopni pokrewieństwa, gieneracji (**l.** prosta=gdy jedna osoba pochodzi wprost od drugiej, **l.** boczna a. kolateralna=pokrewieństwo przez braci i siostry); drobna miara długości (**l.** nowopolska=$^1/_{12}$ cala, **l.** rosyjska=$^1/_{10}$ cala); szeregi, oddziały wojska, wyciągnięte w **l-ę**; przestrzeń, na której działa wojsko (**l.** bojowa, rezerwowa); na całej **l-i**=wszędzie, na wszystkich punktach; w pierwszej **l-i** = przedewszystkiem; **l.** obrończa=ława adwokacka, adwokatura, zawód obrońcy; listewka, wzdłuż której linjują papier.

Linjał, Linja, *łć.*, gładka listewka, według której się linjuje.

Linjować, *łć.*, kreślić linje na papierze.

Linjowiec, *łć.*, rodzaj okrętu wojennego.

Linjowy, Linearny, Linijny, *łć.*, *przym.* od Linja; odnoszący ś. do linji wogóle, a w szczególności do linji prostej; równanie **l-a**=równanie stopnia pierwszego; wojsko **l-e** = wojsko regularne, stałe, armja czynna, pierwsze do wymarszu na wojnę; okręt **l.**=duży, mocny do wytrzymania boju w linji; **l.** system = pięciolinja, na której i wśród której piszą ś. nuty.

Linka, *nm.*, *zdr.* od Lina.

Linkrusta, obicie ścienne z linoleum, naśladujące skórę z wypukłemi wzorami i malowidłami.

Linochód, Linoskok, Linoskoczek, gimnastyk, zręcznie chodzący a. skaczący po linie (forma ż. **Linoskoczka**) (fig.).

Linoleum, *łć.*, gruba tkanina z juty, powleczona mieszaniną gęstego pokostu, kauczuku, korka w proszku i farb mineralnych.

Linon, *fr.*, bardzo cienka tkanina, batyst.

Linorost—*p.* Ljany.

Linta, *rum.*, soczewica.

Lipa, w *bot.*, drzewo z rodziny lipowatych (fig.); drzewo z lipy, drzewo lipowe, lipina (*zdr.* **Lipka**).

Liparja, *gr.*, lepkość, kleistość.

Lipcowy, *przym.* od Lipiec; rewolucja **l-a** = rewolucja francuska w lipcu 1830 roku.

Lipczyk albo Żuk, Gnojownik, chrząszcz czarny, w lipcu ś. zjawiający.

Lipek, ciało lepkie, zawierające ś. w ziarnach zbożowych, gluten.

Lipemanja, *gr.*, pomieszanie zmysłów, usposabiające posępnie, zaduma, melancholja.

Lipiec (-ca), siódmy miesiąc w roku; **l.** (-cu), miód z lipowego kwiecia zbierany w miesiącu lipcu.

Lipień, ryba łososiowata, brzuchopłetwa (fig.).

Lipina, drzewo lipowe; herbata z kwiecia lipowego; nędzna, mała lipa.

Lipka, *zdr.* od Lipa; roślina Przytulja, roślina Nostrzyk.

Lipki—*p.* Lepki.

Lipkość, kleistość.

Lipnąć—*p.* Lepnąć.

Liporzesznia, roślina z rodziny lipowatych.

Lipośliwki, gatunek śliwek, śliwki jedwabne, śliwki perskie.

Lipowate rośliny, rodzina roślin kwiatowych dwuliściennych.

Lipowy, *przym.* od Lipa (drzewo **l-e,** kwiat **l.**).

Lir, *wł.*, włoska moneta=1 frankowi = 40 kop.

Lira, *gr.*, staro-grecki instrument muzyczny strunowy (fig.); instrument,używanyprzez wędrownych ślepych pieśniarzy (*zdr.* **Lirka, Lireczka, Lirenka**); przyrząd pod fortepjanem do naciskania pedałów; nazwa gwiazdozbioru; symbol poezji.

Lirenka, *zdr.* mała lira; tytuł poezji Teofila Lenartowicza.

Liriodendron, Lirodrzew, *gr.*, drzewo tulipanowe (fig.).

Lirnik, *gr.*, muzyk, grający na lirze; gęślarz, dudarz; pieśniarz; poeta.

Lirny, *przym.* od Lira (dziad **l.**).

Lirogon, ptak wróblowaty z pięknym ogonem w kształcie liry (fig.).

Liryczny, *gr.*, uczuciowy, opiewający uczucia i stan duszy; przesadnie sentymentalny; poezja **l-a** — *p.* Liryka.

Liryk, *gr.*, poeta liryczny, pieśniarz uczucia.

Liryka, *gr.*, poezja liryczna, dział poezji, obejmujący utwory, poświęcone uczuciom, porywom duszy, malujące świat zewnętrzny na podkładzie osobistych wrażeń i uczuć autora.

Lis, zwierzę ssące drapieżne z rodz. psów (fig.); w *lm.*, futro ze skór lisich; *przen.*, człowiek chytry, obłudny, przebiegły, frant, przechera (**l.** szczwany); **l.** farbowany = oszust, obłudnik; rodzaj gry dziecięcej, pytka; sztuczka szulerska w kartach (*zdr.* **Lisek**).

Lisi, *przym.* od Lis; *przen.*, chytry, przebiegły, podstępny.

Lisiątko, Lisię, szczenię lisa.

Lisica, lis samica, gatunek grzyba: pieprznik jadalny; kłoda, w którą osadzają podpory dla wyprostowania budynku.

Lisiura, futro lisie; **l.** a lisówka, wielka czapka z lisiej skóry; **l.** a. lisiurka, surdut podszyty futrem lisiem.

Lisowczyk, w dawnej Polsce: żołnierz jazdy lekkiej, zorganizowanej w w. XVII przez Aleksandra Lisowskiego(f.).

List, piśmienna rozmowa z osobą nieobecną; **l.** polecony = wysłany za pokwitowaniem pocztowym; **l.** pieniężny = zawierający pieniądze; **l.** otwarty = pocztówka, karta korespondencyjna; papier procentowy (**l.** zastawny, **l.** likwidacyjny); pismo urzędowe, dokument, dyplom, akt; **l.** żelazny a. **l.** bezpieczeństwa — *p.* Glejt; **l-y** gończe= okólnik rozsyłany do wszystkich władz z poleceniem chwytania zbiegłego przestępcy; **l.** papieski = bulla, **l.** pasterski = odezwa biskupa do duchowieństwa i wiernych swojej djecezji.

Lista, *wł.*, spis, rejestr, wykaz; **l.** cywilna — *p.* Cywilna lista

Listeczek, *zdr.* od List, od Liść.

Listek, *zdr.* od Liść; płatek, blaszka, warstewka; *zdr.* od List, kartka, zawierająca niewielką korespondencję.

Listewka, *zdr.* od Listwa.

Listkorożne owady, mające rożki o listkowatej a. grzebieniastej główce.

Listkowaty, mający kształt listka.

Listomanja, manja pisania listów.

Listonosz, oficjalista pocztowy, roznoszący listy, bryftreger.

Listopad, jedenasty miesiąc roku; opadanie liści.

Listopadowy, *przym.* od Listopad; powietrze **l-e**=chłodne, wilgotne; powstanie **l-e** = powstanie polskie 1830 — 31 r.

Listowie, *blm. zbior.*—*p.* Liście; altana, szpaler.

Listownik, książka, zawierająca wybór listów wzorowych.

Listowny, Listowy, *przym.* od List; papier **l.**, służący do pisania listów; za pomocą listu uskuteczniany (porozumienie **l-e**).

Listwa, *nm.*, pasek z jakiego materjału, dodany dla ozdoby a. dla wzmocnienia sukni; wązka deseczka, gzymsik.

Listwować, przyszywać listwy; przybijać listwy.

Listyna, *czesk.*, dokument, dyplomat.

Liszaj, rodzaj wysypki skórnej.

Liszajec, porosty wodne; wysypka krostowata na skórze.

Liszka, lis, lisica; każda **l.** swój ogon chwali = każdy popisuje się z tem, co uważa w sobie za najlepsze; gąsiennica.

Liszof — *p.* Luszof.

Liszow, drewniane naczynie do trzymania ryb żywych.

Liścianka, w *budown.*, ozdoba z liści stylizowanych.

Liściany — *p.* Liściowy.

Liściasty, mający wielkie, obfite liście; pokryty liśćmi; drzewo **l-e**=nie iglaste.

Liściec, owad prostoskrzydły z rodziny straszykowatych (fig.).

Liścień, liść odrębnego kształtu, zawarty w nasionach wielu roślin i zamykający w sobie materjał zapasowy pożywny dla zarodka (fig.).

Liścik, *zdr.* od List; *zdr.* od Liść.

Liściokwiat, roślina z rodziny wilczomleczowatych, pomyślin (fig.).

Liścionos, gatunek nietoperza, wampir (fig.).

Liściowaty, Liściasty, Listowaty, z kształtu podobny do liści.

Liściowy, Liściany, Liściasty, *przym.* od Liść.

Liściożerny, karmiący ś. liśćmi.

Liść, organ rośliny, złożony z blaszki liściowej z nerwami i z ogonka, wyrastający z gałązek, łodygi lub z korzenia i służący roślinie do odżywiania i oddychania; **l.** a. listek*= płatek kwiatu (**l.** róży, lilji); *zbior.* liście, listowie (*zdr.* **Listek, Listeczek**).

Litanja, *gr.*, pewna forma modlitwy proszącej albo żałosnej; *przen.*, długie i nudne wyliczanie czego.

Litaury, *ros.*, dawne narzędzie muzyczne metalowe w rodzaju bębna, w które uderzano pałeczką (fig.).

Litera, *łć.*, znak w piśmie lub w druku, jako oznaczenie lub nazwa odpowiedniej głoski; znak kolejny, oznaczany literami: a, b, c, i t. d.; czcionka drukarska (*zdr.* **Literka**).

Literacki, *łć.*, piśmienniczy; właściwy literatowi.

Literalnie, *łć.*, dosłownie, w dosłownym znaczeniu tego wyrazu.

Literalny, *łć.*, dosłowny, powtórzony co do litery.

Literat, *łć.*, człowiek, zajmujący się z powołania pracą piśmienniczą samodzielną; pisarz, autor; oczytany; (forma ż. **Literatka**).

Literatura, *łc.*, zabytki i prace piśmiennicze, jako obraz życia duchowego i rozwoju oświaty narodu lub społeczeństwa; piśmiennictwo, ogół utworów piśmienniczych w różnych działach (**l.** piękna, naukowa); *pog.* to **l.** = zmyślone, wyimaginowane, nieszczere uczucia i pragnienia; pusty frazes.

Litewka, stara wódka litewska; gatunek pośledniej tabaki.

Litewski, pochodzący z Litwy, na Litwie a. sposobem litewskim wyrabiany (ser **l.**, wędlina **l-a**, miód **l.**).

Litewszczyzna, wszystko, co litewskie; ziemia litewska, mowa litewska.

Litium, *łc.*, metal alkaliczny, znajdujący ś. w niektórych wodach mineralnych.

Litkup, *nm.*, poczęstunek po zawarciu kupna na potwierdzenie dobitego targu; opłata za faktorstwo, faktorne; porękawiczne, borysz, mohorycz.

Litochromja, *gr.* — *p.* Chromolitografja.

Litodendron, *gr.*, drzewo skamieniałe.

Litofany, cienkie tafle porcelanowe, niepolewane, odciskane w formach gipsowych w rodzaju płaskorzeźb.

Litofit, *gr.*, roślina skamieniała.

Litogienezja, *gr.*, teorja o powstawaniu kamieni.

Litogieognozja, *gr.*, nauka o kamieniach, o pochodzeniu kamieni.

Litoglifika, *gr.*, sztuka artystycznego wyrzynania rysunku na kamieniach.

Litograf, *gr.*, piszący lub rysujący na płycie litograficznej; przenoszący mechanicznie rysunek na kamień litograficzny, a potem z kamienia na papier; właściciel litografji.

Litograficznie, *gr.*, sposobem litograficznym, za pomocą litografji

Litograficzny, *gr.*, *przym.* od Litografja; **l.** kamień=odmiana wapienia o delikatnym ziarnie, bez żyłkowania, służący do wyprodukowania rysunków.

Litografja, *gr.*, sztuka wykonywania rysunków lub pisma na płycie kamiennej i przenoszenia ich następnie za pomocą prasy na papier; takiż rysunek odbity na papierze z płyty kamiennej.

Litografować, *gr.*, rysować na kamieniu rylcem i potem z tego

drukować; *przen.*, pięknie i starannie pisać.

Litologja, *gr.*, nauka o skałach, ich składzie, pochodzeniu.

Litoralny, *łć.*, pobrzeżny, nadmorski.

Litosfera, *gr.*, twarda skorupa ziemi.

Litościwie, Litośnie, *przysł.* od Litościwy, Litośny.

Litościwy, Litośny, mający uczucie litości dla biednych, pełen współczucia dla nieszczęśliwych, miłosierny; żebrzący o litość, błagalny.

Litość, współczucie dla nieszczęśliwych, politowanie, uczucie miłosierdzia.

Litotomja, *gr.*, operacja chirurgiczna: przecięcie pęcherza moczowego w celu wydobycia z niego kamienia.

Litotrypsja, *gr.*, kruszenie kamienia w pęcherzu za pomocą narzędzia zw. litotryb.

Litować ś., współczuć, być pobłażliwym, wyrozumiałym dla kogo; **l. ś.** nad kim, nad czym = uczuwać litość, mieć zmiłowanie, współczuć komu, czemu, żałować kogo, czego, przebaczyć komu.

Litr, *fr.*, metryczna miara objętości, równa jednemu decymetrowi sześciennemu.

Lituanista, *łć.*, znawca litewszczyzny, języka litewskiego.

Litura, *łć.*, wymazanie, zatarcie pisma.

Liturgiczny, *gr.*, tyczący ś. obrzędów religijnych.

Liturgika, *gr.*, nauka, obejmująca opisanie i wyjaśnienie obrzędów i zwyczajów kościelnych.

Liturgista, *gr.*, znawca liturgji.

Liturgja, *gr.*, rytuał odprawiania nabożeństwa publicznego, porządek odprawiania Mszy św.; nabożeństwo Wielko-Piątkowe w kościołach katolickich, zastępujące Mszę św.

Litwinić, mówić z litewska; **l. ś.**, stawać ś. Litwinem.

Litwoman, zapalony wielbiciel wszystkiego, co litewskie; Litwin, dążący do stworzenia odrębnej kultury litewskiej z pogwałceniem praw innych narodowości (przedewszystkiem Polaków) na Litwie, nacjonalista, narodowiec litewski.

Litwomanja, przesadne umiłowanie wszystkiego, co litewskie; dążenie do stworzenia odrębnej kultury litewskiej z pogwałceniem praw innych narodowości na Litwie (przedewszystkiem Polaków), nacjonalista litewski.

Lity, lany, odlany z kruszcu (**l-e** żelazo, złoto); **l.** a. złotem **l.**= nićmi złotemi przetykany (pas **l.** a. złotolity); pełny, masywny, nie dęty, nie próżny w środku (**l.** pierścień); czysty, szczery, bez domieszki (o drogich kruszczach: **l-e** złoto, srebro); **l-a** skała = zbita skała; piaszczysty, ziarnisty (grunt).

Litygacja, *łć.*, procesowanie.

Litygant, *łć.*, procesujący ś., prawujący ś., strona w procesie cywilnym.

Lityn, *łć.*, pierwiastek chemiczny, metal miękki, połyskujący srebrzysto.

Liwerancja, *nm.*, obowiązki, zajęcie liweranta; *p.* Liwerunek.

Liwerant, *nm.*, dostawca potrzeb do wojska, dla jakich zakładów, instytucji i t. p.

Liwerować, *nm.*, dostawiać, dostarczać.

Liwerunek, *nm.*, dostawa; w dawnej Polsce podatek kontyngiensowy.

Liwr, *fr.*, dawniejsza moneta francuska = 20 kop.; **l.** genewski = 33 kopiejkom.

Lizać, *dok.* Liznąć; dotykać i pociągać jaki przedmiot po wierzchu językiem; **l. ś.** = łasić ś., leczyć ś. z ran; **l. ś.** komu = po-

chlebiać, przymilać ś., pokorzyć się przed kim; **l.** łapę = cierpieć głód, znosić biedę.

Lizanina, ciągłe lizanie ś.; pochlebianie komuś.

Liziobrazek, nabożniś, świętoszek, bigot.

Lizjera, *fr.*, pas graniczny.

Liznąć, dotknąć, musnąć językiem; skosztować, spróbować; uderzyć, ściągnąć (**l-l** go łapą po grzbiecie); *przen.*, poznać coś powierzchownie, niedokładnie (**l.** w szkołach trochę łaciny); **l. ś.,** polizać ś., oblizać ś. (pies ś. liznął).

Lizol, *łć.* — *p.* Lysol.

Lizuch, łakotniś, łasuch; przypochlebiający ś.

Lizuchować się, skarżyć na kolegów w szkole przed nauczycielami, podchlebiać ś. nauczycielom.

Lizus, Lizuch, uczeń, który lizuchuje ś.; pochlebca, donosiciel, zausznik.

Lizusować — *p.* Lizuchować ś.

Ljanos, *hiszp.*, rozległe, bezdrzewne stepy Ameryki Połud., porosłe ljanami (f.).

Ljany, *hiszp.*, wijące i pnące ś. rośliny w lasach Ameryki zwrotnikowej (fig.).

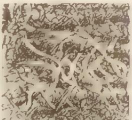

Ljard, *fr.*, dawna moneta francuska = 75 kop.

Ljas, *ang.*, dolne, spodnie warstwy formacji jurajskiej.

Lnianka, chustka płócienna; płócienny ubiór chłopski; rodzaj żupana; w *lm.* len wyczesany, wyczeski z lnu; siemię lniane, bawełna nie skręcona; **l. a.** Judra, roślina z rodziny krzyżowych (fig.).

Lniany, *przym.* od Len; ze lnu; **l. a.** lnisty, podobny do lnu, jasny jak len (włosy **l-e**).

Lnica, Lnianka, *bot.*, roślina z rodziny trędownikowatych, Len Matki Boskiej (fig.); **l. a.** leniec, roślina z rodziny krzyżowych.

Lnisko, pole lnem zasiane; miejsce pozostałe po wyrwaniu lnu.

Lobelja, *łć.*, *bot.*, roślina stroiczka (fig.).

Loch, *nm.*, dziura, otwór, jama, pieczara; podziemie; piwnica; więzienie (*zdr.* **Loszek**); grób podziemny, katakumba; przyrząd do mierzenia szybkości biegu okrętu (fig.).

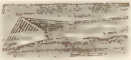

Locha, *nm.*, świnia, maciora, samica dzika.

Lochajza, *nm.*, narzędzie do wybijania dziurek w rzemieniach.

Lochmaszyna, *nm.* — *p.* Dziurawnica.

Lochować, *nm.*, dziurawić, robić rowki, żłobić.

Lochowaty, *nm.*, laskowany, żłobkowany, karbowany.

Lochsztanca, *nm.*, płyta żelazna z dołkami, na których kładzie ś. jaki przedmiot i przez uderzenie robią ś. w nim dziurki.

Lock-out, Lokaut, *ang.*, zamknięcie przez właściciela zakładu przemysłowego i wydalenie z niego robotników strajkujących, dopóki nie przystaną na jego warunki.

Locman, *nm.*, przewodnik okrętu, wpływającego do portu, pilot.

Loco (loko), *łć.*, w miejscu.

Loczek, *nm.*, *zdr.* od Lok.

Loden, *nm.*, mocny, nieprzemakalny materjał wełniany.

Lodnik — *p.* Lodowiec.

Lodospad, lodnik, obsuwający ś. poniżej linji śnieżnej, lawina.

Lodowacić, zamieniać w lód, za-

mrażać; *przen.*, wyziębiać, odrętwiać, znieczulać.

Lodowacieć, ścinać ś. w lód, krzepnąć w lód, zamarzać; *przen.*, ziębnąć, drętwieć, stawać ś. nieczułym, obojętnieć.

Lodowaty, Lodowy, ścięty w lód, zamarzły; pokryty lodami; zimny jak lód; podobny do lodu, krystaliczny (cukier **l.**, sól **l-a**); *przen.*, obojętny, nieczuły.

Lodowiec, Lodnik, Lodozwał, ogromne zbiorowisko lodów na szczytach gór i morzach podbiegunowych, powstałe z mas śnieżnych (fig.).

Lodowisko, przestrzeń, zawalona lodem.

Lodownia, piwnica, dół do przechowywania lodu; skład lodu; szafka z lodem do przechowywania w świeżym stanie pokarmów, oraz napojów, ulegających łatwo zepsuciu.

Lodowy, *przym.* od Lód (góry **l-e**= pływające po morzach olbrzymie bryły lodu (fig.); pola **l-e** = kry olbrzymie na morzach podbiegunowych), zmarznięty, zimny (sople **l-e**)—*p.* Lodowaty.

Lodozwał, kupa brył lodu, zwłaszcza na rzece a. na morzu.

Lodówka, mała lodownia; ptak płetwonogi z rodziny kaczek (fig.).

Lody — *p.* Lód.

Loftka, *nm.*, mała kulka do strzelby, gruby śrut.

Log, *ang.*, narzędzie do mierzenia szybkości biegu statku, trójkątna deszczułka i długi sznur, podzielony węzłami na równe części.

Logarytm, *gr.*, w matematyce wykładnik potęgi, do której należy podnieść liczbę stałą, przyjętą za podstawę, aby otrzymać liczbę daną.

Logarytmiczny, *gr.*, *przym.* od Logarytm; **l-e** tablice a. tablice logarytmów, szeregi liczb z umieszczonym obok każdej jej logarytmem, ułatwiające wykonanie działań z liczbami.

Logarytmować, *gr.*, zamiast liczb, użyć ich logarytmów.

Logbuch, *ang.*, dziennik okrętowy.

Logicznie, *gr.*, *przysł.* od Logiczny.

Logiczność, *gr.*, zgodność z prawami logiki, ścisłość, porządek w myśleniu, w czynach, konsekwencja.

Logiczny, *gr.*, porządnie myślący, ściśle rozumujący; wyrozumowany, słuszny; konsekwentny.

Logik, *gr.*, znawca logiki; przestrzegający logiki, piszący o logice.

Logika, *gr.*, nauka o sposobach, prawach i postaciach myśli; nauka o prawidłowym myśleniu; teorja wnioskowania; logiczność, konsekwentność.

Logistyka, *gr.*, część dawnej teorji matematycznej; rachunki algebraiczne.

Logofet, *gr.*, kanclerz, pisarz na dworze wołoskim a. rumuńskim; znakomity bojar rumuński.

Logograf, *gr.*, kronikarz.

Logografja, *gr.*, kronikarstwo; spisywanie podań.

Logogryf, *gr.*, rodzaj łamigłówki, polegającej na ułożeniu z danych sylab szeregu wyrazów, których pierwsze, środkowe lub ostatnie litery tworzą wyraz zagadki.

Logologja, *gr.*, badanie mowy ze stanowiska przyrodniczo-lekarskiego.

Logomachja, *gr.*, spór o wyrazy, zamiast o rzeczy.

Logomanja, Logomonomanja, *gr.*, gadatliwość chorobliwa.

Logopatologja, *gr.*, nauka o zboczeniach mowy.

Logotet, *gr.*, kanclerz dawnego dworu bizantyńskiego.

Loi- — *p.* Logi-.

Lojalista, *fr.*, człowiek z zasady lojalny, wierny monarsze, rządowi i prawu.

Lojalność, Lojalizm, *fr.*, uczciwy, prawy sposób myślenia; zgodność z prawem i obowiązkiem; wierność monarsze, rządowi i prawu; prawomyślność.

Lojalny, *fr.*, uczciwy, prawy, prawomyślny; wierny rządowi.

Lojd, *ang.*, instytucja handlowa, mająca na celu ubezpieczenie morskie oraz przedsiębiorstwa żeglugi morskiej i parowej.

Lok, *nm.*, pukiel włosów, kędzior (*zdr.* **Loczek**).

Loka, *łć.*, w dawnych szkołach ustęp, wychodek.

Lokacja, Lokata, *łć.*, rozmieszczenie; wynajęcie, wydzierżawienie; umieszczenie kapitałów tak, aby przynosiły dochód.

Lokacyjny, *łć.*, *przym.* od Lokacja (przywilej **l.**).

Lokaj, *nm.*, służący, pokojowiec.

Lokajczyk, Lokajczuk, *nm.*, mały lokaj, chłopiec do posługi.

Lokajka, *nm.*, służąca, pokojówka; żona lokaja; lokajstwo.

Lokajski, *przym.* od Lokaj; *przen.*, zbyt uniżony, służalczy, pozbawiony godności własnej.

Lokajstwo, *nm.*, *zbior.* lokaje; stan lokaja; *przen.*, płaszczenie ś. przed możnymi, uniżoność, serwilizm.

Lokal, Lokalność, *łć.*, mieszkanie, część domu, stanowiąca pewną całość.

Lokalizacja, *łć.*, umiejscowienie.

Lokalizm, *łć.*, zwroty i wyrażenia właściwe tylko pewnej miejscowości.

Lokalizować, *łć.*, umiejscowiać, nadać charakter miejscowy, ograniczać co do miejsca.

Lokalność, *łć.*, charakter miejscowy, pomieszczenie, lokal.

Lokalny, *łć.*, miejscowy; **l-a** pamięć=doskonała pamięć.

Lokanda, *wł.*, miejsce zatrzymania się, zajazd, hotel.

Lokata, *łć.*, mieszkanie, pomieszczenie—*p.* Lokacja.

Lokator, *łć.*, najmujący mieszkanie od właściciela domu (forma ż. **Lokatorka**).

Lokaut, *ang.*—*p.* Lock-out.

Loko—*p.* Loco.

Lokomobila, *łć.*, maszyna przenośna parowa, używana do wprawiania w ruch innych maszyn (f.).

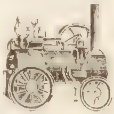

Lokomocja, *łć.*, przenoszenie ś. z miejsca na miejsce; ruch; zbiór środków, służących do przenoszenia ś. z miejsca na miejsce (koleje, statki parowe, tramwaje, poczta i t. d.).

Lokomocyjny, *łć.*, ułatwiający przenoszenie się z miejsca na miejsce, dotyczący lokomocji.

Lokomotywa, *łć.*, parowóz, maszyna parowa, ciągnąca wagony kolejowe (fig.).

Lokować, *łć.*, umieszczać, ustawiać; **l.** pieniądze = wypożyczyć je tak, aby przynosiły dochód, umieszczać w papierach wartościowych; **l. ś.**, wprowadzać ś. gdzie.

Loksodroma, *gr.*, **l-iczna** linja, linja krzywa nakreślona na powierzchni kuli, przecinająca południki wszystkie pod tym samym kątem.

Lokucja, *łć.*, sposób wyrażenia się, zwrot mowy.

Lokum, *łć.*, miejsce (mieć, obrać, znaleźć, dać i t. p.); miejsce zamieszkania.

Lokumtenent, *łć.*, zastępca.

Lokusta, *łć.—p.* Krewetka.

Lokutarz, *łć.—p.* Parlatorjum.

Lolardowie, *nm.*, sekciarze średniowieczni, zwłaszcza zwolennicy Wiklefa; stowarzyszenie, opiekujące się choremi i grzebiące zmarłych.

Lombard, *wł.*, zakład pożyczkowy, zastawniczy, udzielający pożyczek na zastaw ruchomości.

Lombardnik, Lombardzista, *wł.*, właściciel lombardu.

Lombardować, *wł.*, zastawiać towary a. papiery wartościowe dla dostania pieniędzy.

Lombr, *fr.*, rodzaj gry w karty.

Lon, *nm.*, wynagrodzenie robotnika dzienne, od dnia roboty; zapłata tygodniowa albo dwutygodniowa robotnika; kołeczek żelazny, zatykany w koniec osi, żeby koło nie spadało.

Loncik, *nm.*, *zdr.* od Lont.

Longimetrja, *łć.*, pomiary długości linji na płaszczyźnie poziomej.

Longin, Longinus, *łć.*, *żart.*, człowiek bardzo wysoki, szczególniej jeśli jest szczupły.

Lonicera, *łć.*, roślina wiciokrzew.

Lont, *nm.*, sznurek, nasycony materją palną, służy do zapalania naboju, miny, fajerwerku (*zdr.* **Loncik**).

Lontowy, *nm.*, *przym.* od Lont; strzelba **l-a,** w której nabój zapalano za pomocą lontu.

Lonung, *nm.*, płaca, żołd, pensja.

Lonża, *fr.*, linka, na której uczą chodzić młode konie.

Lord, *ang.*, tytuł wyższej szlachty w Anglji; **l.**-major = burmistrz Londynu; **l.**-admirał=naczelny dowódca floty.

Lordostwo, *ang.*, tytuł lorda; lord z żoną.

Lordowski, *ang.*, *przym.* od Lord.

Loreta, Loretka, *fr.*, kobieta lekkich obyczajów, kobieta półświatka.

Loretański domek, domek Matki Boskiej, przechowywany w mieście włoskim Loreto; *przen.*, kapliczka Matki Boskiej, zbudowana na wzór tegoż domku; **L.** dzwonek = dzwonek poświęcany, którym dzwonią podczas burzy dla zażegnania piorunów; **L-a** litanja = litanja do N. M. Panny.

Lori a. Leniuch wysmukły, zwierzę ssące z rodziny lemurów (fig.).

Lorka, *ang.*, wagonik posuwany ręcznie po szynach.

Lorneta, Lornetka, *fr.*, szkła powiększające, oprawne w dwuch połączonych z sobą rurach, do wyraźniejszego widzenia przedmiotów niezbyt odległych (fig.).

Lornetować *fr.* kogo, patrzyć na kogo przez lornetkę.

Los, *nm.*, przeznaczenie, fatum, udział, dola, koleje życia; byt; zdarzenie, traf, przygoda; kartka z numerem do losowania; bilet loteryjny; **l.** zrobić = szczęśliwym zdarzeniem zyskać majątek a. stanowisko.

Losować, *nm.*, rzucać losy, ciągnąć los.

Losowanie, *nm.*, ciągnienie losów; stawać do **l-nia** = stawać do wojska w celu ciągnienia numeru losu.

Losowy, *nm.*, *przym.* od Los; zależny od wypadku, od szczęścia albo nieszczęścia.

Löss, *nm.*, warstwa ziemi iłowata, o słabej spójności, ziemia lössowa.

Loszek, *nm.*, *zdr.* od Loch.

Lot, unoszenie ś. w powietrzu, latanie po powietrzu, bieg, pęd; polot, uniesienie; **l-em** = pędem, bardzo szybko; **l-em** a. w **l.** = w mgnieniu oka, natychmiast, w jednej chwili.

Lot, *ang.*, kawałek ziemi, kupionej na osadę a. na kopalnię.

Loterja, *fr.*, gra, której uczestnicy nabywają bilety numerowane (losy) i zyskują prawo do wygranej, jaka na numer ich wypaść może; *przen.*, rzecz niepewna, ryzykowna; **l.** klasyczna — *p.* Klasyczny; **l.** fantowa—*p.* Fantowy.

Loteryjka, *fr.*, gra dziecięca, w której wygrana zależy od wcześniejszego wyciągnięcia i nakrycia posiadanych na tabliczkach numerów, nazw i t. d. (**l.** liczbowa, obrazkowa, geograficzna i t. d.).

Loteryjny, *fr.*, *przym.* od Loterja.

Lotka, kość skrzydłowa u ptaków (fig.); tęgie pióro w skrzydłach ptaków; kaczka młoda; **l-ki,** skrzydła ptasie.

Lotka, *nm.*—*p.* Loftka.

Lotnictwo, sztuka budowania aeroplanów (samolotów); sztuka wznoszenia się na nich, awjacja.

Lotniczy, *przym.* od Lotnik.

Lotnik, żeglarz napowietrzny, awjator.

Lotność, *rzecz.* od Lotny; szybkość w biegu; polot myśli, wyobraźni, bystrość, pojętność.

Lotny, odnoszący ś. do lotu, lotowy; mogący latać, unoszący ś. w powietrzu (samolot, aeroplan); skrzydlaty; **l-a** zwierzyna = dzikie ptactwo; służący do latania (pióra **l-e,** błona **l-a** nietoperza); mający postać gazu (t. zw. ciała **l-e**); szybko ś. ulatniający (ciecz **l-a**); niestały, ruchomy, przenoszący ś. z wiatrem z miejsca na miejsce (piaski **l-e**); prędki, szybki, rączy (**l.** rumak); lekki, powiewny (**l.** żagiel); bystry, szybko pojmujący, pojętny (umysł **l.**).

Lotokot, zwierzę ssące z rodziny palczaków (fig.).

Lotopałanka, zwierzę ssące workowate, roślinożerne (f.).

Lotos — *p.* Lotus.

Lotto, *wł.*, loteryjka, gra towarzyska, polegająca na nakrywaniu na tabliczkach ciągnionych numerów i wygrywaniu, gdy szereg jest nakryty.

Lotunek, *nm.*, procent, lichwa.

Lotus, Lotos, *łc.*, *bot.*, rodzaj grzybienia, rosnący w wodach Nilu, lilja nilowa (fig.).

Lowelas, *ang.*, przystojny uwodziciel kobiet, zdobywca serc niewieścich.

Loża, *fr.*, w sali teatralnej miejsce dla kilku widzów, oddzielone ścianką od innych; alkowa, mała izba (**l.** woźnego); **l.** masońska = stowarzyszenie wolnych mularzy, miejsce ich zebrań.

Lożmajster, *nm.*, woźny teatralny, otwierający loże.

Lód, woda zamarznięta, woda w stanie stałym; idzie jak po **l-ie** = gładko, bez trudu, bez przeszkody, z łatwością; jak na **l-zie** =w niebezpieczeństwie, w niepewności, w niecierpliwym oczekiwaniu; budować zamki na **l-zie** = łudzić ś. zwodniczą nadzieją, bawić ś. marzeniami, przedsiębrać coś na niepewne; osiąść na **l-zie** = zostać na koszu, dostać odprawę, pozostać z niczym, stracić wszystko; pierwsze **l-y** łamać = dawać początek jakiejś pracy, torować drogę; przezwyciężyć trudność, zyskać czyjeś zaufanie; jak **l-u**=bardzo wiele, dużo; w *lm.*, **lody,** zamrożona mieszanina śmietanki i soków owocowych albo kawy, czekolady i t. p.

Lsknić się—*p.* Lśnić.

Lsnąć, Lśnąć—*p.* Lśnić.

Lśniący, *imiesł.* od Lśnić; błyszczący.

Lśnić a. **l. ś.**, błyszczeć, jaśnieć, świecić.

Lśnienie, błyszczenie, blask, odblask.

Lub, *spójn.*, albo.

Luba, kobieta miła, ukochana; kochanka.

Lubaszka, *ukr.*, gatunek śliwy; owoc tego drzewa.

Lubcia, Lubeńka, Lubka, *zdrob. pieszcz.* od Luba.

Lubczyk, Lubystek, roślina z rodziny baldaszkowatych, mniemany środek na wzbudzenie miłości (fig.).

Lubić, mieć w czym upodobanie, czuć pociąg do czego a. kogo; czuć w czym przyjemność, mieć do kogoś sympatję, przywiązanie; kochać, miłować; **l. ś.**, lubić, kochać się wzajemnie.

Lubieśnica, umiłowana, kochanka.

Lubież, rozkosz, przyjemność, uciecha.

Lubieżnik, człowiek zmysłowy, namiętny, rozpustnik (forma ż. **Lubieżnica**).

Lubieżność, zmysłowość, pożądliwość (kobiety), oddawanie się rozkoszy zmysłowej.

Lubieżny, zmysłowy, namiętny, pożądliwy

Lubka — *p.* Lubcia,

Lubo, *spój.*, chociaż, jakkolwiek.

Lubość, radość, uciecha, zadowolenie, rozkosz, przyjemność.

Lubować, lubić, kochać; **l. ś.**, mieć w czym upodobanie, cieszyć się z czego; znajdować w czym przyjemność, rozkosz, być miłośnikiem czegoś.

Lubownictwo, zamiłowanie, amatorstwo.

Lubownik, miłośnik, amator.

Lubryka, *łć.*, ciemno-czerwony, gatunek rudy żelaznej, używany jako farba, do wyrobu czerwonych kredek, do kreślenia, ochra.

Luby, kochany, miły; przyjemny, wdzięczny; *rzecz.* ukochany.

Lubystek — *p.* Lubczyk.

Lucerna, *fr.*, roślina pastewna z rodziny motylkowatych, wilczy groch (fig.).

Lucjola, *wł.*, robaczek świętojański.

Lucyfer, Lucyper, *łć.*, gwiazda poranna; jutrzenka; czart, szatan, belzebub; *przen.*, człowiek pełen złości.

Lud, ludzie, tłum; naród, plemię; niższe warstwy społeczeństwa, pospólstwo, gmin; **l.** miejski=mieszczanie; **l.** wiejski=wieśniacy, kmiecie, chłopi (*zdr.* **Ludek**).

Ludno, gdzie pełno ludzi, mnóstwo ludzi, zapełnione ludźmi.

Ludny, pełen ludzi, mający dużo ludzi, mający znaczną ilość mieszkańców.

Ludojad—*p.* Ludożerca; *zool.*,—*p.* Żarłacz — *p.* Rekin.

Ludomór, trucizna na ludzi.

Ludowcowy, *przym.* od Ludowiec.

Ludowiec, zwolennik supremacji ludu, członek stronnictwa ludowego w parlamencie

Ludowładny, Ludowładczy, władnący ludem albo ludami; mający wpływ na lud, pragnący władzy ludu, demokratyczny.

Ludowładztwo, rządy ludu, gminowładztwo.

Ludowy, *przym.* od Lud; dotyczący ludu (zgromadzenie **l-e**, poezja **l-a**, stronictwo **l-e**).

Ludoznawca, uczony, badający lud i jego zwyczaje, etnograf.

Ludoznawstwo, nauka, opisująca zwyczaje i obyczaje ludów, etnografja.

Ludozwierz, w *mitol.*, pół człowieka, pół konia, centaur.

Ludożerca, dziki człowiek, zja-

dający ludzi, kanibal; *przen.*, okrutnik, tyran, ciemięzca.

Ludożerczy, *przym.* od Ludożerca.

Ludożerstwo, zjadanie ludzi.

Ludwiksdor — *p.* Luidor.

Ludwisarnia, *nm.*, fabryka, w której odlewają działa, moździerze, dzwony, posągi i t. p.

Ludwisarz, *nm.*, rzemieślnik, odlewający większe przedmioty ze spiżu.

Ludyszcza, Ludziszcza, *ukr.*, zbiorowiska ludów.

Ludzie, *lm.* od Człowiek; służba, czeladź, najemnicy, robotnicy; przy **l-ach** = wobec obcych; co **l.** powiedzą? = świat, ogół; chodzi po **l-ach** = mówią, że, zdarza ś., że...; zachodzi do domów, do mieszkań; będą z niego **l.** = wykieruje ś. na porządnego człowieka; podobny do **l-i** = porządny, przyzwoity.

Ludziska (-ów), *blp.*, *zgrub.* od Ludzie; poczciwi ludzie.

Ludzki, odnoszący ś. do człowieka, człowieczy; przyzwoity, porządny; dobry, miłosierny, łagodny, łaskawy (**l.** pan); **niel-i** = bez serca, okrutny, nielitościwy; po **l-u, l-o** = jak ludzie, w sposób właściwy ludziom, jak ludziom przystoi; jak ś. należy, porządnie; łagodnie, łaskawie, miłosiernie.

Ludzko, *przysł.* od Ludzki.

Ludzkość, ogół ludzi, ród ludzki, człowieczeństwo; uczucie ludzkie, dobroć, łagodność, łaskawość, miłosierdzie.

Lufa, *nm.*, rura u strzelby, pistoletu lub działa, z której wypada pocisk.

Lufcik, *nm.*, szybka w oknie w osobnej ramce, dająca ś. oddzielnie otwierać i służąca do przewietrzania pokoju.

Luffa, roślina egzotyczna z rodziny dyniowatych, wyschnięte jej włókna używają się zamiast gąbek (fig.).

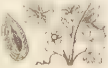

Luft, *nm.*, przewiew, przeciąg; otwór w piecu, w kominie, dla wywołania ciągu, czyli przewiewu powietrza; *żart.*, powietrze (świeży **l.**).

Luftować, *nm.*, przewietrzać.

Luftwerk, *nm.*, w teatrze: przyrząd do latania ponad sceną.

Lugier, *ang.*, nizki dwu a. trzymasztowy statek, mocno zbudowany, szybki i lekki.

Luidor, Ludwiksdor, *fr.*, dawna francuska złota moneta wartości 20 franków.

Luka, *nm.*, otwór, dziura, okienko, wyłom, próżne miejsce.

Lukarna, *fr.*, okienko w dachu, oświetlające strych (fig.).

Lukier, *fr.*, cukier, gotowany do pewnej gęstości, z którego wyrabiają pomadki i polewę na ciasta.

Lukratywny, *łć.*, zyskowny, korzystny.

Lukrecja, *gr.*, roślina z rodziny strąkowych, o słodkim korzeniu (fig.); stężały wyciąg tegoż.

Lukrecjowy, *gr.*, *przym.* od Lukrecja; *przen.*, nadmiernie grzeczny, ugrzeczniony, słodki, obłudny.

Lukrować, *fr.*, smarować lukrem, osłodzić.

Lukrowany, *fr.*, posmarowany lukrem; *przen.*, pozornie uprzejmy, pozornie słodki.

Luks, Luksus, *łć.*, zbytek, przepych.

Luksacja, *łć.*, wywichnięcie.

Luksusowy, *łć.*, zbytkowny, wytworny, bogato i z przepychem urządzony.

Luktować, *łć.*, walczyć.

Lukubracja, *łć.*, robota nocna; praca w nocy, studja nocne i wynik tychże.

Lukullusowy, *łć.*, zbytkowny.

Lulać, kołysać; usypiać śpiewem (o dzieciach).

Lulek, *łć.*, roślina z rodziny psiankowatych (fig.).

Luli! Lulaj! Lulu! śpiew przy kołysaniu i usypianiu dzieci = śpij.

Lulka, *tur.*, ta część fajki, w którą wkłada ś. tytuń; cybuch z fajką (fig.).

Lulu! — *p.* Luli.

Lumachel, Lumakiel, *wł.*, małżowiec, gatunek marmuru.

Lumbago, *łć.*, reumatyzm w lędźwiach.

Lumen, *łć.*, światło; *przen.*, człowiek bardzo światły; człowiek, stanowiący czyjąś chlubę, chwałę.

Luminarz, *łć.*, znakomitość, błyszcząca rozumem; człowiek wybitny, zasłużony.

Luminescencja, *łć.*, nazwa ogólna, obejmująca fosforescencję i fluorescencję.

Luminista, *łć.*, malarz, uwydatniający głównie grę światła na obrazach.

Lump, *nm.*, cukier rafinowany gorszego gatunku; gałgan, nicpoń, łajdak.

Lumpenproletarjat, *nm.*, motłoch uliczny miejski.

Luna, *łć.*, księżyc; *przen.*, półksiężyc, godło Mahometan.

Lunacje, *łć.*, odmiany księżyca.

Lunarjum, *łć.*, przyrząd, służący do przedstawienia ruchu księżyca około ziemi (fig.).

Lunarny, *łć.*, pozostający w pewnej zależności od księżyca; **l-e** dni = dni księżycowe, wywierające wpływ szczególny na ludzi, ich zdrowie.

Lunatyk, *łć.*, człowiek, podlegający lunatyzmowi (forma ż. **Lunatyczka**).

Lunatyzm, *łć.*, choroba nerwowa: sen, w czasie którego władze ruchu i działania są jednak czynne, somnambulizm.

Lunąć, nagle i obficie upaść (o deszczu); polać obficie, chlusnąć; *rub.*, uderzyć, palnąć, trzasnąć.

Luncz, *ang.*, drugie śniadanie, przekąska.

Lunel, *fr.*, francuskie słodkie wino muszkatołowe.

Luneta, *fr.*, przyrząd optyczny, złożony z dwu a. kilku rur metalowych, wsuwanych jedna w drugą, i z umieszczonego w nich systemu soczewek, służy do oglądania oddalonych przedmiotów, do obserwowania nieba (fig.); w fortyfikacji: mały szaniec w postaci części wieloboku prostokreślnego wypukłego, złożonej z 4-ch boków; w budownictwie: sklepienie, stanowiące niszę okienną, zrobione w kopule a. w sklepieniu beczkowym.

Lunga, *wł.*, w *muz.*, długa (nuta); **l.** pauza = długa pauza.

Lunula, *łć.*, ozdoba półksiężycowa; białe miejsce u podstawy paznogcia.

Lupa, *fr.*, szklana soczewka wypukła a. połączenie kilku soczewek, służy do rozpatrywania drobnych przedmiotów (fig.).

Lupanar, *łć.*, publiczny dom rozpusty.

Luperkalje, *łć.*, u dawnych Rzymian: święto na cześć bożka Pana.

Lupikultura, *łć.*, hodowla chmielu, chmielarstwo.

Lupinoza, *łć.*, choroba łubinowa, żółtaczka ostra, występująca niekiedy u owiec po zjedzeniu łubinu.

Lupulina, *łć.*, alkaloid chmielu.

Lupur, *łć.*, w *myśl.*, wilk.

Lura, *łć.*, napój mętny a. lichy, niesmaczny, liche wino, cienkusz.

Lust, *nm.*, ochota, uciecha, zabawa.

Lusterko, *łć.*, *zdr.* od Lustro.

Lustkugiel, *nm.*, fajerwerk w postaci kuli.

Lustr, *fr.*, powierzchnia lśniąca, połysk; gatunek lśniącej tkaniny; świecznik wieloramienny wiszący, pająk.

Lustracja, *łć.*, obejrzenie, rewizja majątku; spis inwentarza, sporządzony przy takiej rewizji; spis zabudowań miejskich dla oznaczenia stopy podatkowej na pięciolecie; rewizja, kontrola; przegląd, rewja; u Żydów, u dawnych Rzymian: oczyszczenie po obrządku pogrzebowym.

Lustralny, *łć.*, *przym.* od Lustracja; **l-a** woda = woda, służąca do ablucji.

Lustrator, *łć.*, rewizor dóbr, kontroler.

Lustro, *fr.*, połyskliwa tafla metalowa a. z amalgamatu, na szkle osadzonego, odbijająca znajdujące się przed nią przedmioty, zwierciadło (*zdr.* **Lusterko**).

Lustrować, *łć.*, oglądać, przeglądać, rewidować, zwiedzać co, przyglądać ś. komu od stóp do głów.

Lustrum, *łć.*, oczyszczenie; *przen.*, sprawdzanie stanu majątkowego co 5 lat.

Lustryna, *fr.*, cienka, ostra wełniana tkanina silnie połyskująca.

Lustrzany, *fr.*, *przym.* od Lustro; zwierciadlany; wyłożony lustrami; przezroczysty, lśniący.

Lusy, zgrabny, zwinny, żwawy; smutny; **l.** (-ów), snopki zboża, stawiane ukośnie kłosami do siebie; zgrabki zboża, pozostałe po sprzątnięciu snopków.

Luszof, Liszof, *nm.*, pomywalnik, szafka na wysokich nogach, a. stół obity blachą do mycia form drukarskich.

Lusztyk, *nm.*, wesoła zabawa, uczta.

Luśnia, Lusznia, *nm.*, drążek oparty na końcu osi i podtrzymujący drabinę wozu (fig.).

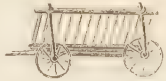

Lut, *nm.*, aljaż cynowy do spajania metali.

Luteńka, *wł.*, *zdr.* od Lutnia.

Luter, Luteranin, wyznawca nauki Marcina Lutra, protestant, ewangielik; *pogardl.* heretyk.

Luteranizm, *łć.*, wyznanie ewangielicko-augsburskie.

Luteranka, Luterka, forma ż. od Luteranin.

Luterski, *przym.* od Luter; ewangielicki, ewangielicko-augsburski, protestancki.

Lutnia, *wł.*, instrument muzyczny strunowy, podobny do gitary (fig.); godło poezji, śpiewu; nazwa stowarzyszenia śpiewaków.

Lutnista, *wł.*, muzyk grający na lutni; członek stowarzyszenia „Lutnia" (forma ż. **Lutnistka**).

Lutować, *nm.*, spajać metale na gorąco, za pomocą innego metalu lub stopu.

Lutowy, *przym.* od Luty (miesiąc); rewolucja **l-a** = rewolucja w Paryżu w 1848 r.

Lutrować, *nm.*, czyścić, cedzić.

Lutry, *łć.*, futro z wydry.

Lutrzeć, Lutrzyć ś., przyjmować wiarę luterską.

Luty, srogi, okrutny.

Luty, *rzecz.*, drugi miesiąc roku.

Luz, *nm.*, miejsce wolne w szeregu, w tłumie; **l-em** = samopas, nie z gromadą; samotnie, pojedyńczo; bez zaprzęgu (o koniu).

Luza, *nm.*, luzacy, ciury, zmiana warty.

Luzak, *nm.*, sługa rycerza, ciura obozowy; koń nie zaprzężony a. nieosiodłany, idący luzem.

Luzować, *nm.*, zmieniać żołnierza, stojącego na warcie; zastępo-

wać kogo, żeby go zwolnić chwilowo; czynić połączenie dwu rzeczy mniej szczelnym, mniej spoistym.

Luzszajba, *nm.*, koło ruchome na wale transmisyjnym, na które zsuwa ś. pas z innego koła, gdy to nie ma być czynne.

Luźno, Luźnie, *nm.*, *przysł.* od Luźny; wolno, nieściśle, obszernie, swobodnie.

Luźny, *nm.*, będący bez uprzęży (o koniu), idący luzem; źle przymocowany, nieszczelnie osadzony; przestronny, obszerny, swobodny, wolny; niepołączony, niepowiązany; *przen.*, rozluźniony, niezbyt surowy.

Lwi, *przym.* od Lew; **l-a** mina= groźna; **l-a** siła=wielka siła; **l-e** serce = odważne, mężne; **l-a** część = największa część; w *bot.*, **l-a** paszczęka a. paszcza, a. wyżlin, roślina z rodziny trędownikowatych (fig.); **l-a** łapa — *p.* Gwiazdosz.

Lwica, samica lwa (fig.); *przen.*, elegantka, modnisia; k o b i e t a podbijająca mężczyzn śmiałością obejścia ś. w towarzystwie (**l.** salonowa).

Lwię (-ęcia), **Lwiątko,** szczenię lwie.

Lwiogon, rośliny z rodz. wargowych (fig.).

Lwisko, ogromny, niezgrabny lew.

Lyddit, *łc.*, mieszanina kwasu pikrynowego z nitrocelulozą, materjał wybuchowy.

Lysol, Lizol, *łc.*, płyn ciemnobrunatny, mazisty, otrzymywany z dziegciu i ługu potasowego, używany do dezynfekcji.

Lża, można; nie **lża,** jeno... nie można inaczej, jak...

Lżej, *st. wyż.* od Lekko; łatwiej.

Lżejszy, *st. wyż.* od Lekki.

Lżyciel, ten, co lży, obraża, znieważa kogoś.

Lżyć kogo, znieważać słowami, obrzucać obelgami, urągać, wymyślać komu.

Ł

ł, 13-ta litera w alfabecie; spółgłoska przedniojęzykowa twarda.

Łabędzi, Łabędziowy, *przym.* od Łabędź (puch **ł.**), śnieżno biały, miękki, delikatny; czysty, nieskalany; szyja **ł-dzia** = biała, pięknie wygięta; pieśń **ł-dzia** = ostatnia przedśmiertna pieśń, czyjś ostatni utwór literacki.

Łabędziątko, pisklę łabędzie.

Łabędzik, puszek do pudru z puchu łabędziego.

Łabędź, duży ptak pletwonogi, żyjący dziko a. hodowany w ogrodach (**ł.** biały, europejski; **ł.** czarny, australijski, fig.); nazwa gwiazdozbioru na północnej kuli nieba.

Łabudać, ciułać; zbierać coś z wielkim trudem; uzyskiwać coś z trudnością.

Łach, Łachman, *nm.*, zdarty kawałek jakiejś tkaniny; szmata, gałgan; podarte, zniszczone ubranie; w *lm.* wogóle ubranie, bielizna, zwłaszcza w znaczeniu żartobli-

wym: nędzarz, obszarpaniec, żebrak.

Łacha, *nm.*, odnoga rzeki, oddzielona kępami od głównego koryta i znów później łącząca się z nim.

Łachać, biegać bez potrzeby i bez pożytku, śpieszyć ś.; niszczyć ubranie i obuwie.

Łachmanek, *nm.*, *zdr.* od Łachman; w *lm.* fatałaszki, stroiki kobiece, gałganki.

Łachmaniarka, *nm.*, handlująca starą odzieżą, zbierająca gałgany.

Łachmaniarz, *nm.*, ten, co zbiera łachmany na śmietnikach, gałganiarz; handlujący starą odzieżą; *przen.*, nędzarz, biedak, obdartus, obszarpaniec.

Łachotać — *p.* Łechtać.

Łachotki — *p.* Łaskotki.

Łachotliwy — *p.* Łaskotliwy.

Łaciaki (-ów), odmiana kartofli z centkami.

Łaciarz, krawiec, zajmujący się naprawianiem starego ubrania; *przen.*, biedak, nędzarz, obdartus.

Łaciasty, Łaciaty, mający łaty, łatany; (o zwierzętach) mający plamy a. cętki odmiennej barwy (krowa **ł-a,** pies **ł.**).

Łacina, *łć.*, język starożytnych Rzymian, język łaciński; **ł.** kuchenna=średniowieczny, zepsuty język łaciński; kiepskie, nieumiejętne mówienie po łacinie; *żart.*, nauczyciel języka łacińsk. (ksiądz **ł.**); dać komu **ł-ę** = złajać kogo, dać mu nauczkę, reprymandę; po **ł-ie,** *przysł.* w języku łacińskim; *przen.*, po **ł-ie** tańczy, jedzie na koniu = niezdarnie, niedołężnie, śmiesznie.

Łacinniczka, *łć.*, forma ż. od Łacinnik.

Łacinnik, *łć.*, ten, kto posiada dobrze język łaciński; uczony, studjujący język łaciński i literaturę rzymską; pisarz rzymski; katolik obrządku łacińskiego.

Łaciński, *łć.*, dotyczący języka łacińskiego; pochodzący od Rzymian starożytnych, romański (Cesarstwo **Ł-e** = cesarstwo założone w roku 1204 w Byzancjum przez Krzyżowców); posługujący się językiem łacińskim; Kościół, obrządek **ł.** = rzymsko-katolicki; kuchnia **ł-a** = zepsuta łacina średniowieczna; lekarstwa apteczne.

Łacnie, Łacno, *przysł.* od Łacny; łatwo, bez trudu, bez trudności.

Łacny — *p.* Łatwy.

Ład, porządek; dojść **ł-u** w czymś = dojść do porządku, zrozumieć coś, zorjentować ś. w czymś; dojść z kimś do **ł-u** = porozumieć ś., dojść do zrozumienia; ni **ł-u,** ni składu=bez związku, chaotycznie.

Ładan, *gr.*, kadzidło arabskie, mirra.

Ładnie, *przysł.* od Ładny; pięknie, przyjemnie, grzecznie, porządnie.

Ładniuchny, Ładniutki, Ładniuteńki, Ładniusi, Ładniusieńki, bardzo ładny.

Ładny, niebrzydki, dobrze, przyjemnie wyglądający, dość piękny, zgrabny, przyjemny dla oka, do twarzy będący (ubiór **ł.**); okazało się przedstawiający, dość wielki, niemały (**ł.** grosz = dużo pieniędzy); *iron.*, nieprzyjemny, wstrętny, brzydki, paskudny (a to **ł-a** sprawa!).

Ładować, *nm.*, układać, umieszczać ciężary, paki na wozach, okrętach, w wagonach i t. p., pakować; **ł.** broń palną=nabijać; napełniać, **ł.** żołądek = jeść; **ł.** butelkę lejdejską=napełniać ją elektrycznością; **ł.**, porządkować, ustawiać, przygotowywać; **ł. ś.,** przygotowywać ś., szykować ś., pakować ś. — *p.* Ładzić.

Ładowisko, Ładownia, miejsce, stacja kolejowa albo przystań, gdzie się ładuje towary, ambarkader.

ładownica, *nm.*, pochewka skórzana a. pudełko blaszane do noszenia ładunków broni palnej patrontasz (fig.).

ładowność, *nm.*, ilość towaru, jaką można zmieścić w wagonie, na okręcie i t. p., pojemność.

ładowny, *nm.*, pakowny, mogący mieścić w sobie dużo rzeczy a. towarów; naładowany, napełniony ciężarami.

ładuga, *nm.*, ładunek; statek ładowny.

ładunek, *nm*, przedmioty, towar, ciężar, który nakłada ś. na wóz; obciążenie; nabój strzelby: rurka z prochem i kulą lub śrutem; **ł.** ślepy = napełniony tylko prochem; **ł.** ostry=z kulą; **ł.** elektryczności = ilość elektryczności w przewodniku; *p.* Nabój.

ładunkowe (-ego), *nm.*, opłata za ładowanie towarów.

ładunkowy, *nm.*, *przym.* od Ładunek; dotyczący ładowania, ładunku.

ładzić, ładować, porządkować, ustawiać systematycznie, doprowadzać do ładu, szykować, przygotowywać; żyć zgodnie, bez kłótni; nie **ładzi** = nie wypada, nie przystoi.

łagiew, *łć.*, duże naczynie do napoju; baryłka; rura gumowa do przelewania płynów.

łagiewka, *łć.*, cebrzyk, naczynie podróżne na napój, zrobione z drzewa lub skóry, torebka pyłkowa rośliny.

łagodnieć, stawać ś. ładodnym, nie gniewliwym; tracić na sile, słabnąć, zmniejszać ś. (mróz **ł-eje**).

łagodniuchny, łagodniutki, zupełnie łagodny.

łagodność, *rzecz.* od Łagodny; przymiot dobrotliwości, zgodność, ustępliwość, dobroć.

łagodny, niegniewliwy, niesurowy, niedokuczliwy, łaskawy, wyrozumiały, pobłażliwy, dobrotliwy; **ł.** charakter = dobry i spokojny; **ł.** uśmiech = pełen dobroci, nie złośliwy; łatwy do zniesienia (**ł-a** zima); wino **ł-e**=słodkie i nie bardzo mocne, niewytrawne; w *lek.*, niegrożący niebezpieczeństwem, nieostry (**ł.** przebieg choroby).

łagodzić, uspokajać, uśmierzać, czynić mniej surowym, mniej dokuczliwym (**ł.** ból, gniew, wyrok sądowy i t. d.).

łaja, sfora psów.

łajać, surowo i z gniewem; upominać, ostro napominać, ganić ostremi wyrazami, czynić gwałtowne wymówki, fukać, krzyczyć, wymyślać, kląć.

łajanka, nagana, upomnienie surowe, bura, wymyślanie.

łajdacki, nieuczciwy, niegodny, nikczemny, łotrowski, szelmowski, niecny; w złym gatunku, fuszerski, marny; **ł.** towar=tandeta.

łajdactwo, postępowanie właściwe łajdakom; hultajstwo; *zbior.* łajdaki, łotry, szelmy, hultaje.

łajdaczeć, stawać ś. łajdakiem, nikczemnieć.

łajdaczka, forma ż. od Łajdak; kobieta źle ś. prowadząca, nierządnica.

łajdaczyć się, prowadzić życie łajdaka, pędzić żywot niemoralny, hultaić ś., włóczyć ś. po miejscach podejrzanych.

łajdaczyna, *pogardl.* od Łajdak: człowiek nędzny, godny pogardy.

łajdak, człowiek złych przymiotów, niegodziwiec, gałgan, szelma, nicpoń, łotr, wszetecznik.

łajnisty, pełen gnoju, łajna.

łajno, nawóz, gnój, kał, ekskrementy.

łaknący, *imiesł.* od Łaknąć; głodny, zgłodniały; łakomy, chciwy, pożądliwy.

łaknąć, być głodnym, cierpieć głód; *przen.*, pożądać, pragnąć, chcieć czegoś usilnie i namiętnie.

Łakoć, przysmak, smakołyk; w *lm.* **ł-cie,** delikatesy, przysmaczki; *przen.*, słodycz, wdzięk, powab.

Łakomić, czynić łakomym; **ł. ś.,** łaknąć czego; mieć chęć na co; pragnąć czego, pożądać usilnie, być chciwym na co.

Łakomie, łakomo, *przysł.* od Łakomy; z apetytem; pożądliwie; łapczywie, chciwie, z pośpiechem.

Łakomiec, łakomca, żarłok, chciwiec, łasuch.

Łakomstwo, obżarstwo, żarłoczność; pożądanie, pożądliwość, łapczywość, chciwość, usilne pragnienie czegoś.

Łakomy, chciwy na jedzenie, nienasycony, żarłoczny, obżarty, łaknący, żądny, łapczywy; chciwy, chytry na co; smaczny, apetyczny, upragniony, ponętny (**ł.** kąsek).

Łakotka — *p.* Łakoć.

Łakotniś, lubiący łakocie, łakomca, łasuch; wyrabiający łakocie a. handlujący niemi (cukiernik, piekarz).

Łam, kawał czego, kamieniołom; kolumna, szpalta w czasopiśmie; na **ł-ach** pisma = w tekście pisma—*p.* Łamulec—*p.* Łom.

Łamacz, ten, co łamie; w *druk.*, **ł.** a. metrampaż = pracownik drukarski, układający kolumny ze złożonego przez zecerów tekstu i ilustracji.

Łamać, kruszyć na części, rozłamywać na kawałki, gruchotać; zwalczać, pokonywać, niweczyć (**ł.** przeszkody); wykrzywiać, wyginać, wykręcać (**ł.** ręce z rozpaczy); łupać, kruszyć (**ł.** kamienie w kopalniach, kamieniołomach); z trudem dostosowywać coś do czegoś, naginać, wdrażać; **ł.** język = z trudem wyrażać ś. w jakimś języku; naruszać, gwałcić (**ł.** słowo, obietnicę, przysięgę); powodować ból, dokuczać, dolegać (ból **ł-ie** kości); *przen.*, **ł.** pierwsze lody = rozpoczynać jakąś pracę, zwyciężać, pokonywać trudności; dochodzić do stosunku z kimś obcym; dokonywać, zdobywać, osiągać przemocą; **ł. ś.,** kruszyć ś. na części, trzaskać ś.; wyginać ś., wykręcać ś., wykrzywiać ś.; uciekać ś. do wykrętów, wywijać ś.; **ł. ś.** z kim, borykać ś., zmagać ś., mocować ś. z kim; dostosowywać ś. do czegoś, wdrażać ś., ćwiczyć ś.; w *fiz.*, odbijać ś. pod kątem, odchylać ś. od pewnego kierunku (o promieniach); **ł. ś.** z kim opłatkiem, chlebem = dzielić ś.; wyczerpywać ś., upadać pod ciężarem; serce mi ś. **ł-ie** = jestem w rozpaczy; głos mu ś. **ł-ie** = nie może dalej mówić ze wzruszenia.

Łamanie, *rzecz.* od Łamać; **ł.** w kościach = ból, spowodowany gorączką a. reumatyzmem.

Łamaniec, trudne ćwiczenie gimnastyczne, sztuka gimnastyczna, polegająca na wyginaniu członków ciała; przedmiot o dziwacznych kształtach, wykrętas, zakrętas; w *lm.*, **ł-ńce,** rodzaj suchych ciastek z miodem i makiem.

Łamanina, wyginanie; przedmioty, rzeczy połamane, sztuki łamane; wysiłki, walka.

Łamany, *imiesł.* od Łamać; sztuki **ł-ne**=trudne sztuki gimnastyczno, połączone z wyginaniem członków ciała; język **ł.**=niepoprawny, nieczysty, nieprawidłowy, źle wymawiany; w *gieom.*, linja **ł-a** = linja złożona z kilku prostych, przecinających ś. pod kątem; pismo **ł-ne**=gotyckie, szwabacha.

Łamigłówka, zadanie trudne do rozwiązania, polegające na kombinacji zgłosek, liter a. liczb; zabawka dziecinna, polegająca na układaniu całości figury lub obrazu z cząstek porozrzynanych.

Łamignat—*p.* Łomignat.

Łamikark — *p.* Łamaniec; skok narażający na złamanie karku.

łamliwość, kruchość, zdolność do łamania ś., delikatność, nietrwałość; w *fiz.*, zdolność do załamywania ś. (o promieniach).

łamliwy, łamny, łatwo ś. łamiący, kruchy, delikatny.

łamulec, łam, łom, drąg żelazny do kruszenia lodu, grudy, skał i t. p.; oskard.

łan, *nm.*, obszar pola uprawnego; pole, rola; miara powierzchni pola uprawnego = mniej więcej 1 włóce.

łani, *przym.* od Łania; jeleni.

łania, samica jelenia (fig.); samica daniela.

łanię (-ęcia), *lm.* (-ęta), młode łani.

łanowiec, łanowy, w dawnej Polsce, żołnierz pieszy, utrzymywany z dóbr królewskich, stosownie do liczby łanów.

łanowy, *przym.* od Łan; piechota **ł-a** a. wybraniecka = złożona z chłopów, wybranych po jednemu z łanu, zorganizowana przez Stefana Batorego.

łańcuch, *nm.*, sznur, złożony z ogniw metalowych (pies na **ł-u**, **ł.** u drzwi), most na **ł-ach**=podnoszony i opuszczany, inaczej zwodzony; *przen.*, szereg, rząd, linja (**ł.** obławy, tyraljerski); związek myślowy zdarzeń (**ł.** przyczyn i skutków); w *chem.*, szereg atomów, związanych pewną częścią powinowactwa; **ł.** w *miern.*, przyrząd złożony z ogniw, służący do pomiarów gieometrycznych; w *lm.*, kajdany, okowy, pęta; *przen.*, niewola, poddaństwo.

łańcuszek, *zdr.* od Łańcuch; mały łańcuch (**ł.** u zegarka = dewizka); szew, tworzący ś. ze ściegów, z których każdy następny zaczyna ś. w połowie poprzedniego.

łap! łaps! *wykrz.*, oznaczający chwytanie czegoś a. kogoś; cap!

łapa, noga u zwierzęcia (fig.); *pogard.*, duża, niezgrabna ręka a. noga u człowieka; uderzenie w rękę linją, kijem, dyscypliną, ręką i t. p.; lizać **ł-ę** = być w biedzie, cierpieć nędzę; dać komu w **ł-ę** a. posmarować komu **ł-ę**=dać mu łapówkę, przekupić; **ł-y** komu lizać = całować go po rękach, przypochlebiać mu ś., nadskakiwać, płaszczyć ś. przed kim.

łapacz, agient policji śledczej, śledzący winowajców, detektyw; wogóle ten, kto chwyta coś, dybie na coś; dostarczający klijentów dla pokątnych adwokatów; chwytający psy na ulicy.

łapaczka, żona łapacza; ajentka policji śledczej.

łapać, chwytać, porywać, tropić, łowić; ubiegać ś. za czym, starać ś. o co (**ł.** posadę, honory); **ł.** za słówka= złośliwie podchwytywać poszczególne wyrazy, nie zaś sens ogólny; **ł.** na co = nęcić, zwabiać, mamić; **ł. ś.,** łapać jeden drugiego; wpadać w pułapkę, dawać ś. łowić; dać ś. zwabić, znęcić, doznać na czem zawodu: złapał ś. = oszukał ś.; **ł. ś.** za głowę=zadziwiać ś., przerażać ś.

łap-cap, łapu-capu! byle jak, byle prędko, bez ładu; **ł.-c.** i w nogi=chwyciwszy co ś. da, uciekać.

łapcia, *zdr.* od Łapa; *pieszczot.* zamiast rączka.

łapciuch, obszarpaniec, brudas, obdartus, nędzarz; nicpoń.

łapczywie, *przysł.* od Łapczywy; chciwie, z pośpiechem i łakomie (jeść **ł.**, chwytać coś **ł.**).

łapczywy, chciwy, żądny, łakomy, pożądliwy; porywczy, prędki, gorący do czego.

łapeczka, łapinka, *zdr.* od Łapa.

łapeć, obuwie z łyka, chodak, kierpec (f.);

w *lm.*, **łapcie**, *pogardl.*, mieszczanie, łyki.

łapigrosz, chciwiec, wyzyskiwacz, skąpiec, wydrwigrosz.

łapikufel, pijak, opój.

łapikura, ten, co kradnie kury (lis); *żart.*, kuchcik.

łapina, łapinka—*p.* Łapcia.

łapka, *zdr.* od Łapa (zamiast rączka), u zwierząt zamiast nóżka; rodzaj rękawicy rycerskiej; grać w **ł-i** = gra dziecinna, polegająca na tym, że jeden drugiego uderza po ręku; w *druk.*, przyrząd w maszynie druk., chwytający arkusz podsuwany do druku, chwytacz; w *kolej.*, przyrząd do przytrzymywania szyn; w *bot.*, kocie **ł-i**, roślina z rodziny złożonych, kocanka pospolita (fig.); gęsie **ł-i** — *p.* Gwiazdosz; **ł.**, przyrząd do chwytania zwierząt i ptaków, pułapka, samotrzask, sidła, klatka; *przen.*, zasadzka, podstęp, sidła.

łapownictwo, branie łapówek, przekupstwo.

łapownik, urzędnik, biorący łapówki od interesantów.

łapówka, datek, ofiarowany urzędnikowi dla przekupienia go, dla skłonienia, kuban.

łapserdak, chałat żydowski, zwłaszcza podarty i brudny; obszarpaniec, oberwaniec, nędzarz, obdartus (zwłaszcza o Żydach); gałgan, szachraj, brudas w postępowaniu z innymi.

łapu-capu—*p.* Łap-cap.

łasica, *zool.* — *p.* Łaska (*zdr.* **łasiczka**); kobieta, przymilająca ś., łasząca ś., przylepka, pieszczotka, pieszczoszka.

☞ **łasić się**, przymilać ś., nadskakiwać, przypochlebiać ś., skarbić sobie czyjąś łaskę (czynić ś. pokornym), płaszczyć ś. przed kim (o zwierzętach, a. w znaczeniu przenośnym i o ludziach).

łaska, przychylność, łaskawość w uczuciach i czynach okazywana przez wyższego niższemu z własnego popędu; **ł.** Boska = pomoc, udzielona przez Boga człowiekowi dla uzyskania zbawienia; **ł.** Boska, że nie złamał nogi = szczęście; miłosierdzie, wspaniałomyślność, pobłażanie winom; podać ś. do **ł-i** monarszej = o ułaskawienie; datek, dar, odznaczenie, udzielone przez wyższego niższemu (zaszczyty i łaski monarsze); przysługa, uprzejmość, grzeczność, wyświadczona z dobrej woli (zrób to z **ł-i** swojej, jeśli **ł.**=grzeczny sposób wyrażania prośby; dopraszam ś. **ł-i** wielmożnego pana = pokorny sposób wyrażania prośby, zwłaszcza u ludu; dobra wola, uznanie (dajcie, co **ł.**=ile chcecie); zdać ś. na czyjąś **ł-ę** i niełaskę=poddać ś. jego wyrokowi, jego woli; wkraść ś. w czyje **ł-i** = pochlebstwem co osiągnąć; chodzić po **ł-ce**=po prośbie; z **ł-i** = z własnej woli, bez przymusu, wedle własnego uznania (daję to z **ł-i**); jak z **ł-i**= niedbale, niechętnie, mało, skąpo (daje, pracuje, jak z **ł-i**); z **ł-i** na uciechę = bez żadnego powodu, wedle mojego widzimisię, bo mi ś. tak podoba; z czyjej **ł-i**=z czyjego powodu, dzięki komu, z czyjej przyczyny (My, z **ł-i** Bożej, król i t. d. = zwykła formuła, używana w tytułach panujących, zwłaszcza w dzisiejszych czasach); poeta z Bożej **ł-i** = z urodzenia, z talentu.

łaska, łasica, zwierzę ssące drapieżne z rodziny kun (fig.).

łaskaw, łaskawy.

łaskawie, *przysł.*, uprzejmie, z dobrocią, wspaniałomyślnie.

łaskawość, życzliwość, dobroć, uprzejmość, okazywanie łaski, wspaniałomyślność.

łaskawy, przychylny, życzliwy, wyrozumiały, łagodny, pobłażliwy, miłosierny; niezbyt ostry, niedokuczliwy (**ł.** wyrok, **ł-e** powietrze); miły, sympatyczny, wdzięczny; bezpłatny, **ł.** chleb =bezpłatne utrzymanie dożywotnie; siedzieć gdzie na **ł-ym** chlebie = być rezydentem, gracjalistą; swojski, obłaskawiony (o zwierzętach); **Ł.** Panie! (w listach i przemówieniach) = sposób tytułowania bez okazywania zbytniego uszanowania.

łaskodawca, dający, wyświadczający łaskę, obdarowujący łaskami.

łaskotać—*p.* Łechtać.

łaskotki, łachotki, łaskotanie, pobudzanie do śmiechu przez dotykanie ciała w miejscach wrażliwych.

łaskotliwy, wrażliwy na łaskotanie, bojący ś. łaskotania.

łaskun, zwierzę ssące drapieżne, z rzędu żbikowatych.

łasować, być łasuchem, łakomcą, wyjadać coś ukradkiem przez łakomstwo.

łasuch, łakomy na przysmaczki, lubiący łasować.

łasy, człowiek, lubiący smaczne potrawy i łakotki; apetyczny, smaczny, wzbudzający pożądliwość.

łasza, w *zool.*, zwierzę ssące drapieżne, palcochodne (fig.).

łaszczyć się, łakomić ś., znęcać ś. na co.

łaszenie się, przymilanie się.

łaszt, *nm.*, miara towarów sypkich=3,840 litrom; waga okrętowa=1,865 klgr.

łata, *nm.*, cienkie a długie drzewo tarte a. wyciosane; żerdzie na płoty, na dach pod gonty, pod dachówkę; krokiewka, listwa.

łata, kawałek materjału, przyszyty do ubrania a. obuwia na miejscu dziurawym; o zwierzętach: plama odmiennej barwy na sierści; **ł.** na **ł-cie** = zniszczona suknia, łachman, gałgan; same dziury i **ł-y**=nic nie warte; brat **ł.** = szlachcic—prostak, dobry towarzysz, skromny i dobroduszny; laik; przypiąć **ł-ę** a. łatkę=obmówić kogoś, uszczypnąć (słowami).

łatać, wstawiać łaty w zniszczonym, dziurawym ubraniu albo obuwiu, reperować; **ł.** biedę = dawać sobie z trudem radę; **ł.** komu skórę = bić; **ł-na** zgoda = jaka taka zgoda, z trudem utrzymywana.

łatanina, robota łatania, ubranie a. obuwie łatane, zniszczone; zła, nędzna, niedbała robota, partactwo, tandeta; zbieranina.

łatek, biedak, nędzarz, oberwaniec.

łatka, *zdr.* od Łata; mieszczuch, udający pana; przypiąć komu **ł-ę** =obmówić go w sposób uszczypliwy, dokuczyć mu.

łatr, *nm.*, miara bryły, długości i powierzchni, sążeń (**ł.** drzewa = sążeń drzewa).

łatwiuchny, łatwiutki, łatwiuteńki, łatwiusieńki, bardzo łatwy.

łatwopalny, łatwo zapalający ś., palny.

łatwość, *rzecz.* od Łatwy; mieć **ł.** do czego=być zdolnym do czegoś; **ł.** w obcowaniu z ludźmi = układność towarzyska, zgodność.

łatwowierny, dający łatwo w siebie wszystko wmówić, dający każdemu i każdej rzeczy wiarę.

łatwy, niezbyt trudny, nie przedstawiający trudności; zrozumiały, jasny, przystępny (styl **ł.**); gładki, układny, dobrze wychowany, towarzyski **ł.** w obcowaniu z ludźmi = łagodny, spokojny, dobrotliwy; **ł.** do czego, skory, pochopny (**ł.** do zwady, do bójki).

ława, sprzęt do siedzenia, zło-

żony z deski, ustawionej poziomo na podpórkach; **ł.** a. ławka przez rów, przez rzekę = kładka; szereg, rząd (iść **ł-ą**=razem, hurmem); urząd ławników; **ł.** oskarżonych = miejsce w sali sądowej dla podsądnych; pójść na **ł-ę** oskarżonych=dostać ś. pod sąd, pójść do kryminału; **ł.** szkolna = okres szkolny w życiu młodzieńca (przyjaźń od **ł-y** szkolnej); **ł.** obrończa = adwokaci, obrońcy sądowi; **ł.** ministrów = gabinet ministrów; **ł.** przysięgłych = sędziowie przysięgli; jestem na **ł-ie** = mam powodzenie, szczęści mi ś.; jestem pod **ł-ą** = nie szczęści mi ś.; pod **ł-ą** = w zapomnieniu; pójść pod **ł-ę** = w zapomnienie; odszczekać z pod **ł-y** = ze wstydem odwołać oskarżenie (*zdr.* **ławka, ławeczka**) — *p.* Ławica.

ławica, ława, mielizna piaszczysta wzdłuż rzeki albo brzegu morskiego; w *górn.*, pokład, warstwa (**ł.** węgla, gliny i t. p.) — *p.* Ława.

ławka, mniejsza ława (fig.); **ł-ki,** w szkole, w kościele= siedzenia z ławek, połączone z sobą, z pulpitami na książki a. do pisania; mówić z **ł-ki** = nie wychodząc na środek; nasada pługa.

ławniczy, *przym.* od Ławnik.

ławnik, w dawnym samorządzie miejskim sędzia obieralny; ławnicy zasiadali pod przewodnictwem wójta; urząd w magistracie dzisiejszym.

ławra, *gr.*, klasztor ruski.

łaz, steczka w górach, pastwisko, przełaz.

łazanek, *wl.*, klusek płaski w formie równoległoboku.

łazarz, człowiek okryty ranami i wrzodami; nędzarz, żebrak; szpital św. Łazarza dla chorób skórnych w Warszawie.

łazęga, człowiek, który pracuje a. chodzi powoli i ociężale; włóczęga, próżniak, leniwiec.

łazić, wolno chodzić, chodzić bez celu

łaziebnik, łaźnia domowa, pokój kąpielowy — *p.* Łaziennik.

łaziebny, *przym.* od Łaźnia.

łazienka, pokój z wanną, umywalnią, prysznicem i t. p.; miejsce przeznaczone na łaźnię; częściej w *lm.*, zakład kąpielowy publiczny.

łaziennik (forma ż. **łazienniczka**), **łaziebnik** (forma ż. **łaziebniczka**); właściciel łaźni, dozorca łaźni a. zakładu kąpielowego; posługacz w zakładzie kąpielowym; kąpielowy.

łazy (-ów), karcze, pniaki; miejsce po wypalonym lesie; miejsca nizkie i bagniste, zarosłe krzakami i łoziną.

łaźnia, zakład a. izba, gdzie ś. kąpią, parzą w gorącej parze a. w gorącym powietrzu (**ł.** parowa, **ł.** rzymska=kąpiel w gorącym powietrzu); *przen.*, sprawić komu **ł-ę** = obić go; być, jak w **ł-i** = mieć wiele kłopotów, przykrości.

łażące zwierzęta, dział ptaków dwuparzystopalcowych (o dwuch palcach naprzód i dwuch w tył zwróconych).

łączący, *imiesł.* od Łączyć; w *gram.*, tryb **ł.** = wyrażający czynność zależną od innej czynności.

łączeń, Roświta, roślina z rodziny żabińcowatych (fig.).

łącznica, linja łącząca; linja kolejowa łącząca dwa tory, bocznica; w *anat.*, błona śluzowa, wyściełająca od przodu gałkę oczną i powierzchnie wewnętrzne powiek, spojówka; owad skrzydlaty z rzędu dwuskrzydłych muchowatych.

łącznie, ogólnie, razem (przy

wymienieniu sumy); wspólnie, społem, razem, wspólnemi siłami.

łącznik, w *pisowni*, znak łączenia dwu wyrazów a. dwu części wyrazu złożonego (np. ciemnoczerwony); w *logice:* połączenie podmiotu z orzeczeniem w sądzie logicznym, w zdaniu gramatycznym, wyrażające się za pomocą słowa posiłkowego: być.

łączność, związek myślowy, styczność, zależność; wspólność, wspólne działanie, uczestnictwo, spójność.

łączny, powstały z dodawania, sumaryczny; łączący, spajający; łąkowy (kwiat **ł.**).

łączyć, z dwu a. więcej przedmiotów tworzyć jedną całość, jednoczyć, zespalać, wiązać; dokładać, posiadać coś wspólnego z innemi (**ł-ę** do listu paczkę), **ł-ę** wyrazy szacunku=formuła zakończenia listu; **ł. ś.**, zlewać ś. w jedną całość, podejmować wspólne usiłowania, kojarzyć się, jednoczyć się, pozostawać w pewnym związku.

łąg (łęgu, *lm.*, łęgi), nizina a. pastwisko, zwykle obrosłe wikliną, pole równe, nizinne, łąka nad rzeką.

łągiew, łonew, *nm.*, pręt żelazny, łączący sztelwagę z osią przednią wozu.

łąka, przestrzeń ziemi na nizinie, porośnięta trawą, z której zbierają siano (*zdr.* **łączka**).

łąkowiec, gatunek motyla dziennego.

łąkowy, łączny, *przym.* od Łąka.

łątka, zabawka dziecinna w kształcie dziecka, lalka; **ł.** czyli panna, owad prostoskrzydły, należący do ważek (fig.).

łbieniec, gatunek jaszczurki skalnej; gatunek żmii.

łbisko, *pogardl.*, łeb.

łbisty, mający duży łeb, głowiasty.

łeb, głowa zwierzęcia; *pogard.*, głowa ludzka; tępe zakończenie jakiegoś przedmiotu w kształcie głowy (**ł.** gwoździa, śruby i t. p.); *przen.*, mocny **ł.**, tęgi **ł.**=człowiek zdolny, mądry; niełatwo ś. upijający; ma we **łbie,** a. kurzy mu ś. ze **łba** = jest pijany; wziąć ś. **za łby**=kłócić ś., borykać ś., mocować się, bić się; patrzeć z pode **łba** = złowrogo, ponuro; **ł.** za **ł.** = stanąć do pojedynkowej walki; na **łbie** stawać=dokazywać, awanturować ś., czynić wielkie wysiłki dla osiągnięcia czegoś; zakuty **ł.**= człowiek tępego umysłu, niezdolny, głupiec; mieć kiełbie we **łbie**=być postrzelonym, niedowarzonym, warjatem, mieć zajączki w głowie; **łbem** kręcić=starać się wymyślić coś rozumnego a. dowcipnego, kłopotać ś., trwożyć ś.; w **ł.** ś. skrobać=mieć kłopot; *przen.*, wziąć w **ł.**=zginąć, przepaść, pójść na marne; skręcić czemu **ł.**=zniszczyć, zatrzeć ślady, udaremnić, unicestwić; na **ł.**, na szyję = bardzo pośpiesznie, co tchu; zupełnie, doszczętnie, z kretesem (zbić wrogów na **ł.**, na szyję); **ł.** na **ł.**, **ł.** w **ł.** = jedno za drugie, sztuka za sztukę (przy zamianie); spaść z pieca na **ł.**=z trudnego położenia dostać ś. w jeszcze trudniejsze, z deszczu pod rynnę, z dobrobytu w biedę; jedno w **ł.**, drugie koło **łba**=niedbale, niedokładnie coś robić (*zdr.* **łebek, łepek**).

łebak, łepak, człowiek zdolny, rozumny, rozgarnięty.

łebek, *zdr.* od Łeb; mała głowa; tępe zakończenie niewielkiego przedmiotu w kształcie główki (**ł.** szpilki, gwoździka); jak **ł.** od szpilki=bardzo mały, drobniutki; *przen.*, po **ł-kach**=powierzchownie, pobieżnie, piąte przez dziesiąte, niedbale.

Łebski, łepski, zdolny, rozgarnięty, inteligientny, pojętny.

Łechciwy—*p.* Łaskotliwy; chciwy, łapczywy, łakomy.

Łechtać, łaskotać, przyjemnie drażnić nerwy przez dotykanie miejsc wrażliwych na ciele; *żart.*, bić; *przen.*, głaskać, pieścić, schlebiać, pochlebiać; wabić, nęcić, mamić; pobudzać (**ł.** ambicję, żądzę).

Łepak—*p.* Łebak.

Łepek—*p.* Łebek; *zdr.* od Łeb.

Łepeta, *żart.*, głowa, główka, głowina (*zdr.* **łepetyna**).

Łepski—*p.* Łebski.

Łezka, *zdr.* od Łza.

Łęg—*p.* Łąg; zarośla na łąkach błotnistych; łąka a. las na bagnie.

Łęk, wyniosła część siodła, kula siodła; wierzchnie wygięcie kulbaki; przełęcz górska.

Łękowacieć, nabierać kształt łęku, łuku.

Łężny, *przym.* od Łęg; rosnący a. przebywający na łęgach; **ł-a** gołębica=dzika, leśna; sowa **ł-a**= puhacz.

Łgać, mówić nieprawdę, kłamać, zmyślać, kręcić.

Łgarski, *przym.* od Łgarz; nieprawdziwy, kłamliwy, oszczerczy.

Łgarstwo, kłam, skłonność do kłamania, zmyślania; kłamstwo, nieprawda, zmyślenie, fałsz, plotka, oszczerstwo.

Łgarz, kłamca, kłamczuch.

Łkać, płakać głośno, zanosić ś. od płaczu, szlochać.

Łkanie, *rzecz.* od Łkać.

Łoboda, roślina lebioda ogrodowa (f.); roślina z rodzaju mącznika.

Łobuz, łobuziak (forma ż. **łobuzka**); dokuczający innym swemi zbytkami, zuchwalstwem; ulicznik, urwis, zbytnik, awanturnik; włóczęga, hulaka, wszecznik; *żart.*, psotnik, fircyk, bałamut, figlarz.

Łobuzerja, zachowanie ś. nieprzyzwoite, zuchwałe, obrażające; *zbior.*, łobuzy, awanturnicy, hulaki, urwisy.

Łobuzerka, łobuzowanie ś., hulanka, swawola, birbantka.

Łobuzować się, postępować jak łobuz, zaczepiać innych, hultaić się; hulać, birbantować ś.

Łobuzowski, *przym.* od Łobuz (**ł.** uśmiech=figlarny, cyniczny).

Łochwa, zimowe legowisko niedźwiedzia.

Łochynia, Borówka, Pijanica, w *bot.*, roślina z rodziny borówkowatych, z jagodami jadalnemi (fig.).

Łoczyga, mlecz, laktuka, roślina z rodziny złożonych (fig.).

Łodyga, *nm.*, główny pęd rośliny (źdźbło, badyl, pień) (*zdr.* **łodyżka**); rodzaj dużej płaskiej łodzi.

Łodziarz, łódkarz, rzemieślnik, wyrabiający łodzie; rybak, wioślarz, przewoźnik.

Łodzik, w *zool.*, rodzaj głowonoga czteroskrzelowego, nautilus (fig.).

Łogawizna, kostna narośl na nodze u konia wskutek której koń kuleje; włogowizna, szpat.

Łogawy koń, chory na łogawiznę.

Łoić, smarować, powlekać łojem; *przen.*, **ł.** komu skorę=obić go.

Łojak, guz z zawartością podobną do łoju.

Łojek, maść, smarowidło do twarzy, talk, bielidło.

Łojka, *ros.*, skóra cielęca a. kozłowa, wyprawna sposobem białoskórniczym.

Łojowaty, podobny do łoju; kamień **ł.**=talk.

Łojowy, *przym.* od Łój; z łoju zrobiony.

Łojówka, świeczka łojowa; część wołu, przerastała tłuszczem, używana do gotowania.

Łokaś, owad z rzędu chrząszczy z rodz. szczypawek (fig.).

Łokciowy, *przym.* od Łokieć (muskuł **ł.**=od łokcia u ręki); mający łokieć długości; towary **ł-e**=od łokcia, jako miary, sprzedawane na łokcie: materje, wstążki, tasiemki; *żart.*, wielki, olbrzymi.

Łokieć, staw łączący ramię z przedramieniem, przegub ręki (*zdr.* **Łokietek**) (fig.); miejsce rękawa, przypadające na łokciu ręki (**ł-e** wydarte, dziury na **ł-ach**); miara długości=2 stopom=24 calom=576 milimetrom; *przen.*, *żart.*, po czemu **ł.**?=co to znaczy, jak ś. rzecz ma, jak to należy rozumieć?; mierzyć na **ł-ie**, robota na **ł-ie**, obraz na **ł-ie** = robota licha, byle jaka.

Łokietek, *zdr.* od Łokieć; mały łokieć (u ręki); **ł.** a. łoktek, człowiek niewielkiego wzrostu, niepokaźny (Władysław **Ł.**).

Łom, łamanie, gruchotanie, druzgotanie; hałas, łomot, huk, łoskot, gruchot; gałęzie odłamane, leżące na ziemi w lesie; chróst, susz; odłam, kawał odłamany, blok, bryła (**ł.** granitu, marmuru); cios; miejsce, wydrążone w skale, grota, jaskinia, pieczara; drąg żelazny — *p.* Łam (fig.); w *lm.* — *p.* Kamieniołom; *przen.*, wyłom, szczerba.

Łomać, ziemię pierwszy raz zoraną orać jeszcze w poprzek.

Łomak, gałąź sucha, leżąca na ziemi w lesie, chróst.

Łomek, owad błonkoskrzydły żądłowy z gatunku grzebaczy (f.).

Łomianka, orka poprzeczna powtórna; w *bot.*, roślina z rodziny szarłatowatych, chrząstkowiec.

Łomignat—*p.* Kastet.

Łomikamieniowate rośliny albo skalnicowate, rodzina roślin dwuliściennych.

Łomikamień, w *bot.*, roślina z rodziny łomikamieniowatych a. skalnicowatych (fig.).

Łomny, łatwy do złamania, kruchy.

Łomot, łoskot, jaki wydaje przedmiot łamiący ś. a. padający ciężko; hałas, grzmot, trzask, huk, gruchot.

Łomot! *wykrz.*, oznaczający upadek ciała ciężkiego a. wystrzału.

Łomotać, *niedok.* od Łomotnąć; hałasować, stukać, robić łoskot; uderzać silnie i z hałasem; jeść chciwie, łapczywie, łakomie, ze smakiem, pałaszować; **ł. ś.,** hałasować, stukać, dobijać ś. ze stukiem (**ł.** we drzwi), uderzać.

Łomotnąć, *niedok.* Łomotać albo **ł. ś.,** upaść ciężko i z hałasem, brzdęknąć, gruchnąć, runąć; **ł.,** uderzyć silnie i z hałasem, zakołatać; uderzyć kogo, lunąć, trzasnąć; **ł. ś.,** uderzyć ś., palnąć się.

Łono, brzuch, wnętrzności; *przen.*, wnętrze, głąb; piersi, serce, ramiona, objęcia (przycisnąć do **ł-a**); **ł.** Abrahama=tamten świat, wieczność; wśród, w otoczeniu (na **ł-ie** rodziny, na **ł-ie** natury, ojczyzny); przejść na **ł.** jakiego kościoła=przyjąć wiarę tego kościoła.

Łonowy, *przym.* od Łono (kość **ł-a,** mięsień **ł.,** wzgórek **ł.**).

Łoński, zeszłoroczny.

Łopaciarz, rzemieślnik, robiący łopaty.

Łopata, narzędzie do kopania, kopystka (*zdr.* **Łopatka, Łopateczka**); wyłożyć co jak na **ł-cie** =

przystępnie, jasno, zrozumiale; **ł-ą** coś komu kłaść do głowy = wykładać co przekonywająco.

łopatka, *zdr.* od Łopata; mała łopata; kość, leżąca z tyłu klatki piersiowej, a z boku od kolumny pacierzowej (f.); ćwierć przednia (u rzeźników); narzędzie kuchenne — *p.* Kopystka; placka na muchy.

łopatkowy, łopatczany, *przym.* od Łopatka.

łopian, łopień, łopucha, łopuch, roślina z rodziny złożonych (fig.).

łopot, stuk, huk, szelest, odgłos; odgłos poruszania skrzydłami.

łopotać, stukać, uderzając czymś płaskim (np. skrzydłami); tłuc ś., uderzać ś. (serce **ł-ce**).

łopuch — *p.* Łopian.

łopucha, gatunek rzodkwi.

łosica, skóra łosia; kurtka ze skóry łosia; **ł.** a. łosza, samica łosia.

łosię (-ęcia, *lm.* -ęta), **łoszę,** młode łosia.

łosina, mięso łosie.

łosiowy, łosi, *przym.* od Łoś; z łosia, z łosiej skóry.

łoskot, hałas, stuk, odgłos upadku, uderzenia, strzału, grzmotu — *p.* Łomot.

łoskotać, robić łoskot, łomotać.

łoskotny, łoskotliwy, hałaśliwy, wydający łoskot.

łososiarnia, miejsce, gdzie ś. utrzymują łososie.

łososina, mięso z łososia.

łososiopstrąg, łosiostrąg, ryba z rodz. członkopromiennych (f.).

łososiowaty, podobny do łososia; ryby **ł-te**=rodzina ryb członkopromiennych.

łosoś, ryba z gatunku łososiowatych członkopromienna, brzuchopłetwa (*zdr.* **łososiek**) (fig.).

łosza — *p.* Łosica; kobyła łosia.

łoszak, łoszę, *ukr.*, źrebak, źrebię.

łoś, przeżuwające zwierzę o dużych pełnych rogach (fig.).

łotoć, roślina z rodziny jaskrowatych, gatunek kaczyńca.

łotok, kamień łupiący ś. w tafelki nakształt łupku mikrowego; koryto z desek, którym woda spływa na koła młyńskie; kanał wodny.

łotr, niegodziwiec, hultaj, obłudnik, oszust; zbrodniarz, rabuś, zbój, złoczyńca (*zdr.* **łotrzyk**).

łotrostwo, *łć.*, postępek właściwy łotrom, niegodziwość; oszustwo, podłość, występek, zbrodnia, łajdactwo, szelmostwo; życie rozbójnicze: *zbior*, łotrzy.

łotrować, łotrzykować, *łć.*, łotrostwu ś. oddawać, rozbijać, grabić; **ł.** a. **ł. ś.,** rozpustne, nierządne życie prowadzić, łobuzować ś., popełniać zbrodnie.

łotrowski, *łć.*, *przym.* od Łotr; łajdacki, szelmowski, niegodziwy, zbójecki, hultajski.

łotrzyca, *łć.*, kobieta występna, prowadząca życie łotrowskie; oszustka, złodziejka; kobieta, prowadząca życie niemoralne, nierządnica, ladacznica.

łotrzyk, *łć.*, *zdr.* od Łotr; nędznik, łotr; hultaj, szalbierz; zbój, złodziej, rabuś, opryszek.

łowca, łowiec, łowczy, myśliwiec, myśliwy, strzelec; **ł.** posagowy=młodzieniec, szukający żony tylko z posagiem.

łowczy, łowiecki, *przym.* od Łowca; myśliwski (pies **ł.**); *rzecz.*, zarządzający łowami, godność wysokiego urzędnika w dawnej Polsce (**ł.** wielki koronny, **ł.** litew-

ski, **ł.** nadworny); **ł.** królewski = nadleśniczy w puszczy Niepołomickiej.

łowczyc, syn łowczego.

łowczyna, żona łowczego.

łowczyni, forma ż. od Łowca (Djana **ł.**=bogini myśliwstwa).

łowić, chwytać czworonogi, ptaki, ryby (**ł.** w sieci, na wędkę, w samotrzaski, pułapki a. w jakikolwiek inny sposób); polować; *przen.*, ujmować, zniewalać, zjednywać, kusić; wydrwiwać, ośmieszać; chwytać co w lot (**ł.** uchem); przed niewodem ryby **ł.**=cieszyć ś. zawczasu; w mętnej wodzie ryby **ł.** = korzystać z zamieszania, z nieczystego interesu; **ł. ś.**, dać ś. schwytać, być łapanym.

łowiec—*p.* Łowca.

łowiecki, myśliwski.

łowiectwo, nauka i sztuka łowienia i bicia zwierząt, myśliwstwo; łowy, polowanie.

łowik, owad dwuskrzydły krótkorogi (f.).

łowisko, miejsce, gdzie urządzają i prowadzą łowy; puszcza; część stawu, skąd po spuszczeniu wody wybiera ś. ryby.

łowny, zdolny do łowów; łatwy do złowienia, na którego polują (zwierzęta **ł-e**; las **ł.**=las, w którym zwierzyna znajduje ś. w obfitości).

łowy—*p.* Łów.

łoza, gatunek wierzby (fig.); witka, rózga; chłosta.

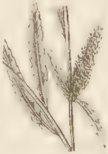

łozina, gatunek wierzby; drzewo łozowe a. witki łozowe.

łozówka, ptak wróblowaty z rodziny gajówek.

łoże, sprzęt do leżenia, sypiania dla człowieka; **ł.** małżeńskie = symbol pożycia małżeńskiego, stanu małżeńskiego; dziecko prawego lub nieprawego **ł-a**=zrodzone w małżeństwie lub poza niem; separacja od stołu i **ł-a**; **ł.** boleści=choroba; być na śmiertelnem **ł-u** = być blizkim śmierci; **ł.** pośmiertne = trumna; (w rzece) łożysko, koryto; osada strzelby, kolba; podstawa armaty, laweta; obsada kamienia, koła, czopa i t. d.

łożnica, łoże, łóżko; izba sypialna, sypialnia.

łożyć, wydawać, wydatkować pieniądze na jakiś cel; obracać na co fundusze, poświęcać, nie oszczędzać; **ł.** koszt na co a. na kogo; **ł.** czas = obracać go na co, poświęcać, tracić go na jakiś cel.

łożysko, miejsce leżenia, legowisko; **ł.** rzeki=koryto; w *medyc.*, ciało okrągławe, płaskie, obfite w naczynia krwionośne, do macicy wewnątrz przypięte, za pomocą którego płód żywi ś. krwią matki—*p.* Łoże, *p.* Legowisko.

łożyszcze, w *anat.*, zrazy albo płaty, z których składa ś. łożysko; guzy, służące do połączenia macicy z pępowiną i błonami płodu.

łódka, łódeczka, *zdr.* od Łódź; zagłębienie wmuszli ucha; **ł.** u balonu=kosz, uwieszony na sznurach u balonu dla pomieszczenia ludzi, narzędzi, ciężarów i t. p. (fig.).

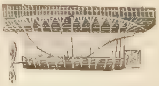

łódkarz, wioślarz, przewoźnik.

łódź, kłoda wydrążona a. podobny przyrząd z desek, bali, do przewożenia po wodzie za pomocą wioseł; czółno, barka, bat (fig.); *przen.*, **ł.** Piotrowa=kościół katolicki.

łój, tłustość zwierzęca; wydzielina i zawartość gruczołków łojowych skóry.

łów, chwytanie, strzelanie zwierza, polowanie; częściej: łowy, polowanie, szczególnie na grubego zwierza; obława.

łóżeczko, *zdr.* od Łóżko; małe łóżko dla dzieci, dla lalki.

łóżko, łoże, sprzęt, zrobiony umyślnie do spania; położyć się do **ł-a**= położyć ś. spać, zachorować; umrzeć na **ł-u**=umrzeć naturalną śmiercią.

łub, twarda skóra drzewa, kora, szczególniej lipy; drzewo cienko ciosane, z którego robią się bębny; pokrycie wozu albo sam wóz nakryty **ł-em**; obręcz drewniana; króbka, kobiałka, koszałka z **ł-u** (*zdr.* **łubek**).

łubek, cienka kora drzewa; w *lm.*, narzędzie z deszczułek cienkich do ściśnięcia nogi a. ręki złamanej, leszczota (fig.); obręcz mała z łozy, trzciny, kabłączek; króbka, opałka z łubu.

łubianka, *łć.*, słoma łubinu.

łubiany, zrobiony z łubu.

łubie a. w *lm.* **ł.** (-ów), sajdak do strzał, kołczan (f.).

łubień, okrągła część muru, na której oparta jest kopuła.

łubin, *łć.*, roślina z rodziny motylkowatych, służąca do uprawy gruntów piaszczystych (fig.).

łubina, kora brzozowa.

łuczasty —*p.* Łukowaty; obłączasty (brwi **ł-e**).

łuczek, *zdr.* od Łuk; mały łuk.

łucznictwo, sztuka łucznika, strzelanie z łuku.

łucznik, robiący łuki i kusze; dawny żołnierz uzbrojony łukiem (fig.); strzelający z łuku do celu; kominek, na którym pali się łuczywo.

łuczysty—*p.* Łukowaty.

łuczywo, drzazgi smolne, podpałka, szczapka (**ł.** do świecenia).

łudząco, ułudnie, zwodniczo, powabnie; **ł.** podobny=bardzo podobny.

łudzący, powabny, zwodniczy, ułudny.

łudzić, zwodzić, mamić, nęcić, oszukiwać (pozory **ł-ą**); zwodzić ś., omamiać ś., oszukiwać ś., liczyć na co daremnie.

ług, *nm.*, roztwór solny, szczególnie alkaliczny; myć kogo bez **ł-u**= dać ś. komu we znaki, zwymyślać go, zbesztać.

ługować, *nm.*, zaprawiać ługiem, myć, prać, bielić za pomocą ługu; w *chem.*, rozpuszczać jakieś ciało w wodzie; robić wyciąg (ekstrakt) z materjału garbnikowego.

ługowaty, podobny do ługu, mętny; bagnisty, sapiasty.

ługowisko, *nm.*, bagnisko, trzęsawisko, pokryte wodą ługowatą.

łuk, w *matem.*, pewna część okręgu koła, zawarta między dwoma jej punktami (fig.); regularna krzywizna, kabłąk, obłąk; przyrząd do wyrzucania strzały (fig.); **ł.** na niebie=tęcza; w *bud.*, pas sklepiony od wspory do wspory przez sklepienie idący a. tylko zamykający otwór, w ścianie uczyniony (fig.); **ł.** gotycki = ostrołuk; **ł.** tryumfalny= brama, przez którą wjeżdża do miasta zwycięzca (fig.); w *astr.*, **ł.** dzienny = droga, jaką przebywa planeta w ciągu dnia; **ł.** elektryczny= smuga świetlna, powstająca między dwoma elektrodami—*p.* Elektryczny.

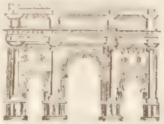

łukowaty, łuczasty, mający kształt łuku, kabłąkowaty, obłąkowaty, sklepisty.

łukowy, *przym.* od Łuk; światło elektryczne **ł-e** =łuk świetlny, powstający między końcami dwu elektrodów węglowych; lampa **ł-a**=lampa elektryczna o takiej budowie (fig.) — *p.* Elektryczny.

A

łuna, blask od ognia, światło, odbite na ścianie, górze, obłokach (**ł.** pożarna, **ł.** zachodu); światło, blask; **ł.** a. **ł.** zmierzchowa, w *astr.*, jaskrawa zorza, jaka czasem ukazuje ś. w pewnych warunkach atmosferycznych na niebie.

łup, kawał odłupany, blok; zdobycz z rabunku, grabież; korzyść, plon, *przen.*, ofiara, pastwa (stał ś. **ł-em** zbrodni); **ł-y,** ozdoba na frontonie budowli, złożona z malowniczo ułożonych tarczy, hełmu i broni (f.).

łup! ł.! cup! a. **łupu! cupu!** *wykrzyk.*, oznaczający jedno a. powtarzające się uderzenie.

łupa, duży kawał, bryła; szczapa drzewa, polano; kawał żelaza surowca; człowiek patrzący zezem.

łupacz, ten, co rąbie drzewo; rodzaj ryby morskiej (fig.).

łupać, rozbijać na kilka kawałków, rozrąbywać, rąbać; **ł.** drwa, rozszczepywać, szczepać; **ł.** kamienie, skałę = rozbijać na kawałki, odłupywać kawałki; kłóć, sprawiać ból jakby od darcia (łupie ząb, łupie po kościach); ćwiertować, płatać, rozdzierać (wilk łupie barana = pożera); **ł. ś.,** dać ś. łupać, rozszczepywać (drzewo dobrze się łupie).

łupak, pieniądz miedziany, miedziak.

łupanica, odłam, bryła odłupana.

łupanie, rozrąbywanie, odbijanie kawałkami; darcie, łamanie w kościach.

łupek, w *min.*, nazwa ogólna niektórych skał, złożonych z różnych warstw o słabej spójności, dających ś. łatwo łupać (**ł.** gliniany, litograficzny, szlifierski, djabasowy albo grafit, amfibolit, djorytowy a. djoryt i t. d.).

łupiący się, łamliwy, dający ś. łatwo łupać; łupliwy, łuszczący ś. obłażący z kory; rwący (ból **ł.**).

łupić, drzewa a. zwierzęta obdzierać ze skóry, łuskać, łuszczyć; *przen.*, napadać, rabować, obdzierać, grabić, ogołacać, wyzyskiwać; uderzać, bić, łoić (**ł.** kogo kijem); wytrzeszczać (**ł.** oczy); **ł. ś.** (o drzewie) obłazić z kory, drzeć ś. (o innych przedmiotach, szczepać ś.); obdzierać ś., rabować ś., wyzyskiwać ś., ogrywać ś. nawzajem; bić ś., łoić ś.

łupień, bicie, cięgi, razy.

łupiestwo, napadanie, rabunek, zdzierstwo, grabież, łupienie, łupież.

łupież, skóra, zdarta ze zwierzęcia, futro; kora, odarta z drzewa; łupiestwo, grabież, rabunek; zdobycz myśliwska, plon, łup; strup, skorupa; łuska na oczach; łuszczące ś. kawałki naskórka we włosach; wysypka, połączona z łuszczeniem naskórka.

łupieżca, łupieżnik, zdzierca, rabuś, rozbójnik.

łupieżczy, *przym.* od Łupieżca (napad **ł.**).

łupieżny, *przym.* od Łupież; napadający w celu grabieży, łupiestwa, rozbójniczy.

łupieżyć, zajmować ś łupiestwem, rabować.

łupikufel, pijak.

łupina, skórka pokrywająca korzeń nasienny w jarzynach (kartofle w **ł-ach**); miękka a. twarda skórka, pokrywająca owoce (**ł.** orzecha = skorupka); łuska, łuszczyna; w *bot.*, nasiennik a. o-

woc suchy, dwuklapowy, pękający, w którym nasiona przymocowane są w jednym rzędzie do szwu górnego (fig.) (*zdr.* **łupinka**).

łupiskóra, zdzierca, chciwiec, wydrwigrosz.

łupka, mała szczapka drzewa; mała bryła żelaza; w *lm.* — *p.* Łubki.

łupki—*p.* Łupliwy.

łupkowy, *przym.* od Łupek; szyfrowy.

łupliwość, łupkość, łupność, własność niektórych ciał, zasadzająca ś. na tem, że dają ś. łatwo łupać.

łupliwy, łupki, dający ś. łatwo łupać, szczepać, łupiący się.

łupnąć, *dok.* od Łupać; uderzyć, trzasnąć, palnąć, machnąć; zrobić coś prędko i dzielnie, chwacko; ograć kogo; skazać; **ł.** uczniowi pałkę = postawić mu ją w dzienniku; **ł.** kieliszek=wypić, golnąć; **ł. ś.,** uderzyć ś.

łupnik, kamień warstwowy, płyta.

łupu! cupu! — *p.* Łup!

łuska, pokrycie niektórych owoców, łupina, naskórek, plewa; blaszki kościste a. zgrubiałe fałdy skóry, stanowiące pokrycie niektórych ryb, gadów i ssących (fig.); skorupa (u żółwia, krokodyla—*p.* Łuszczki); zaokrąglona, płaska część niektórych części głowy; *przen.,* pancerz; dach w **ł-ę**= złożony z zachodzących jedna na drugą cząstek; w *bud.,* ozdoby w kształcie łuski.

łuskać, łuszczyć, z łuski, z łupiny obierać; **ł. ś.,** dobywać ś. z łuski; obłazić cienkiemi warstewkami, łuszczkami; błyszczeć, lśnić, świecić.

łuskany, obrany z łupiny (migdały **ł-e**).

łuskiew—*p.* Łupina.

łuskiewka, jedna z warstewek, pokrywających cebulę, łuska.

łuskiewnik, roślina z rodziny trędownikowatych (fig.).

łuskopłetwe ryby; rodzina ryb cierniopromiennych.

łuskoskrzydłe, owady, mające łuskowaty połysk na skrzydłach; motyle.

łuskowaty, łuskowany, mający na sobie łuski, podobny do łuski.

łuskowiec, ptak wróblowaty, stożkodzioby z rodziny łuszczaków (fig.); zwierzę szczerbate ssące, pokryte rogowemi łuskami (fig.).

łuskowy, łuszczkowy, *przym.* od Łuska.

łuskwina—*p.* Łupina.

łuszczak, łuszczeniec, dojrzały orzech laskowy, który sam wypada z łuski; w *zool.,* w *lm.,* **ł-ki,** rodzina ptaków wróblowatych stożkodziobych.

łuszczasty—*p.* Łuskowaty.

łuszczenie ś. (o skórze), oddzielanie ś. w cienkich warstewkach.

łuszczeniec, w *bot.,* roślina z gromady grzybów.

łuszczka, *zdr.* od Łuska; bielmo na oku, powodujące ślepotę; w *min.,* błonka, warstewka w minerałach.

łuszczkowaty, łuszczkowy, *przym.* od Łuszczka.

łuszczyca, rodzaj liszaja (choroba skóry).

łuszczyć — *p.* Łuskać; **ł. ś.,** obłazić cienkiemi, wierzchniemi warstewkami (o naskórku).

łut, *nm.,* $^{1}/_{32}$ część funta.

łutowy, *nm., przym.* od Łut; ważący jeden łut—*p.* Łutówka.

łutówka a. wiśnia łutowa, w *bot.,* odmiana wiśni o owocach barwy ciemno-czerwonej.

Łuza, *fr.*, torebka w bilardzie, do której wpada kula.

Łyczak, powróz z kory sitowia a. łyka; tkanina z włókien konopnych; *pogardl.*, mieszczanin, mieszczuch, łyk.

Łyczanka, Łyczka, mieszczka.

Łyczany, Łykowy, z łyka wyrobiony.

Łyczek, mieszczuch.

Łyczko, *zdr.* od Łyko; od **ł-a** do rzemyczka = od drobnego występku przechodzić do większych przewinień.

Łyda, tylna mięsista część nogi pomiędzy kolanem a stopą (fig.) (*zdr.* **Łydka**).

Łydkowy, *przym.* od Łydka.

Łyk, *pogardl.*, mieszczanin, mieszczuch.

Łyk, przesunięcie ś. pokarmu z jamy ustnej do przełyku i żołądka, łyknięcie, haust (wypić jednym **ł-iem**=odrazu, duszkiem).

Łykać, płyn, pokarm przesuwać mechanicznie z jamy ustnej przez przełyk do żołądka; wypijać, połykać; upijać ś.; **ł.** ślinkę= mieć na co apetyt, oblizywać ś.

Łyknąć, *nied.* Łykać, *posp.*, wypić trochę, połknąć; wypić jednym haustem, duszkiem; upić ś.

Łyko, tkanka komórkowata włóknista, leżąca między korą a bielem drzewa, zamieniające ś. w słój drzewny; powróz z **ł-a**; w *lm.*, więzy, pęta (pójść w **ł-a** = dostać ś. do niewoli); sidła, sieci, samotrzask; ryzy, karby, rygor; drzeć **ł-a**=korzystać ze sposobności, wyzyskiwać kogoś; wilcze **ł.**—*p.* Wawrzynek, roślina.

Łykosz, roślina z rodziny łykoszowatych, różnolist.

Łykowacieć, stawać ś. twardym, łykowatym (o roślinach), parcieć.

Łykowaty, podobny do łyka, twardy, włóknisty.

Łyktus, dużo łykający, pijak.

Łypać, *dok.* Łypnąć; poruszać szybko oczami z powodu ciekawości, zerkać, spoglądać z podełba, spoglądać na różne strony, błyskać oczami.

Łys, miejsce na głowie obnażone z włosów, łysina.

Łysek—*p.* Łys; wół, pies z plamą białą na czole; niejednemu psu **ł.** = wielu jest podobnych z nazwiska a. powierzchowności.

Łysica, wysoka i stroma góra, nagi szczyt.

Łysieć, tracić włosy na głowie, stawać ś. łysym; linieć (o zwierzętach); *przen.*, świecić ś. z powodu łysiny.

Łysina, miejsce łyse na głowie, o koniu = gwiazdka, strzała biała na czole; *przen.*, miejsce przerzedzone, gołe (*zdr.* **Łysinka**).

Łysk—*p.* Błysk.

Łyska, ptak podkasały z rodziny derkaczy (f.); klacz łysa.

Łyskać—*p.* Błyskać; świecić; **ł.** oczami = rzucać groźne spojrzenia.

Łyskanie, świetlne migotanie błyskanie, błyskawica.

Łyskawica—*p.* Błyskawica.

Łyskliwy, rzucający błyski, połyskliwy.

Łysnąć—*p.* Błysnąć.

Łysowaty, trochę łysy.

Łysy, o ludziach: pozbawiony włosów na głowie; o zwierzętach: mający białą plamę na czole; nagi, goły, nieporosły **ł.** góra = niezarosła drzewami; znają ś. jak **ł-e** konie = rozumieją ś., nie mówiąc do siebie; *rzecz.*, **ł.** (ł-a), człowiek (kobieta) **ł.** (-a).

Łyszczak, Łuszczak, potoczna nazwa pierwiosnka łyszczaka; w *min.*—*p.* Mika.

Łyszczec, Łyszczyca, roślina z rodziny lepnicowatych, gipsówka, waplinek.

Łyszczeć—*p*. Błyszczeć.

Łyszczyk, w *min*.—*p*. Mika.

Łyśnienie, Łyśnięcie—*p*. Błyśnienie.

Łyżeczka, *zdr*. od Łyżka (**ł**. do herbaty, do czarnej kawy); tyle, ile **ł**. zmieści (brać lekarstwo po **ł-ce**); pod **ł-ą** a. pod łyżką=w dołku pod piersiami (ból pod **ł-ką**); *przen*., po **ł-ce** = potrochu, w małej ilości naraz.

Łyżewka, *zdr*. od Łyżwa.

Łyżka, narzędzie do brania w usta pokarmów płynnych (**ł**. stołowa, wazowa, durszlakowa); narzędzie do nalewania metalu w formę; miara lekarstwa, tyle, ile ś. na **ł-ce** zmieści; miara aptekarska = $^1/_2$ uncji; dołek sercowy tuż pod mostkiem (ból pod **ł-ą**); rodzaj świdra ziemnego a. rzemieślniczego; *przen*., **ł**. strawy = jedzenie, skromne utrzymanie; sprzedać ś. za **ł-ę** strawy=zaprzedanie samodzielności i wolności za nędzne utrzymanie; radby go w **ł-ce** wody utopić=nienawidzi go.

Łyżnik, deszczułki z dziurkami, w które się wtykają łyżki, przybite zwykle do ściany a. w szafie (fig.); żołnierz na łyżwach, na nartach.

Łyżwa, czółno płaskie, podługowate, bat (most na **ł-ach**); długa deska, przywiązana pod stopą, aby nie zapadać ś. w śniegu, narta; narzędzie stalowe, przyczepiane do obuwia dla ślizgania ś. po lodzie (fig.).

Łyżwiarski, *przym*. od Łyżwiarz.

Łyżwiarstwo, umiejętność ślizgania ś. na łyżwach, sport łyżwiarski.

Łyżwiarz, fabrykant robiący łyżwy, biegający na łyżwach po lodzie (forma ż. **Łyżwiarka**).

Łyżwować, biegać na łyżwach po lodzie, ślizgać się.

Łyżwowy, *przym*. od Łyżwa; most **ł**.=na łyżwach.

Łza, płyn przezroczysty, słony, wyrabiany przez gruczoły oczne, dla odwilżania oka i błony rogowej; płacz, łkanie (**łzy** boleści, smutku, radości); **łzy** gorzkie=łzy smutku, goryczy, w sercu; we **ł-ch** cały=spłakany; zalewać ś. **ł-mi**, tonąć we **ł-ch** = rzewnie płakać; wzruszyć kogo do **łez**=rozczulić aż do płaczu; błagać ze **ł-mi** w oczach=z płaczem; czysty, jak **ł**.=niepokalany, bez skazy; ocierać czyją **łzę** = pocieszać, przychodzić z pomocą w potrzebie; **łzy** wulkaniczne=bryły, wyrzucane przez wulkan; **ł**. Chrystusowa=gatunek słodkiego wina sycylijskiego; **łzy** batawskie = zastygłe krople szkła; w *bot*. — *p*. Łzawina; **łzy** na kwiatach = rosa poranna; kaskada **łez**=krople wody spadające; tren, elegja.

Łzawica, Łzawnica, u starożytnych pogan naczynie, w którym łzy przechowywano, wylane na czyimś pogrzebie (fig.); **ł**. a. łza, roślina z rodziny traw.

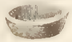

Łzawić, płynąć (o łzach); **ł. ś.**, zalewać ś. łzami, łzy ronić, płakać.

Łzawie, Łzawo, z oczami pełnemi łez.

Łzawienie, *rzecz*. od Łzawić; w *med*., nadmierne płynienie łez, łzotok.

Łzawy, pełen łez, we łzach cały; wyciskający łzy, godny politowania; smutny, żałosny—*p*. Łzowy.

Łzotok, Łzawienie, chorobliwe, zbyt obfite wydzielanie łez.

Łzowy, Łzawy, *przym*. od Łza.

Łżeć, kłamać.

M

M, 14-ta litera w alfabecie, spółgłoska wargowo-nosowa, twarda; **m.**, *skr.*, metr; **M,** liczba rzymska =1000.

Maca, *hebr.*, u Żydów placek z ciasta przaśnego, niekiszonego.

Macać, palcami a. rękami dotykać ś., dotykaniem czego śledzić, doświadczać; próbować; **m.** puls = liczyć jego uderzenia, **m.** kurę = badać, czy ma jaje, **m.** dziewkę = dotykać ś. nieprzyzwoicie, nieskromnie; *przen.*, rewidować kogo, rozpatrywać, zgłębiać, badać, dochodzić czego; **m.** kogo = wyciągać na słówka, ciągnąć za język; **m. ś.**, dotykać ś. wzajemnie, obmacywać ś. wzajemnie; *przen.*, badać samego siebie.

Macanie, Macanka, *żart.*, Macedonja, obmacywanie nieskromne.

Macanina, macanie, często powtarzane.

Macek, *żart.*, palec; po **m-ku,** poomacku, *przysł.*, pociemku, za pomocą macania; *zool.*—*p.* Macka.

Maceracja, *łć.*, długotrwałe moczenie w wodzie lub innych płynach w celu rozmiękczenia lub wywołania zmian chemicznych; wytrawianie, wyciąganie; *przen.*, umartwienie ciała.

Macerować, *łć.*, poddawać maceracji, mieszać co z czym, przyprawiać (np. sałatę z octem itp.).

Machabejczyk, mężny patryjota; *żart.*, Żyd.

Machać, poruszać czym, chwiać, kiwać czym; pies macha ogonem =porusza, merda; **m.** skrzydłami= trzepotać; **m.** nogami=fajtać, bujać; *przen.*, śpieszyć, biedz; *dok.*, Machnąć.

Macher, *nm.*, przebiegły, spekulant; faktor, szachraj, oszust.

Macherka, *nm.*, forma ż. od Macher; podstępne działanie, szachrajstwo.

Machina, *łć.* —*p.* Maszyna; coś wielkiego, ciężkiego; wielka, złożona organizacja (**m.** biurokratyczna, administracyjna); **m.** świata = wielka budowa świata; *żart.*, człowiek wielki, ociężały.

Machinacja, *łć.*, podstępne zabiegi w złych zamiarach; knowanie, matactwo, intryga.

Machinalny, *łć.*, bezwiedny, bezświadomy, mimowolny, automatyczny.

Machinator, *łć.*, intrygant, matacz.

Machinerja, *łć.*, obmyślanie, knowanie, nurtowanie, zdrada — *p.* Maszynerja.

Machinować, *łć.*, knuć, przemyśliwać, układać podstępnie.

Machjawel, *wł.*, *przen.*, człowiek przebiegły, chytry, podstępny, krętacz, matacz.

Machjawelizm, Machjawelstwo, *wł.*, system polityczny, opierający ś. na zasadzie, że cel uświęca środki; *przen.*, postępowanie przewrotne i podstępne, obłuda, krętactwo, przebiegłość.

Machjawelski, Machjawelistyczny, podstępny, obłudny, nie przebierający w środkach, krętacki.

Machlarz, *nm.*, krętacz, łgarz, oszust, szachraj.

Machlować, *nm.*, okpiwać, oszukiwać, szachrować, frymarczyć.

Machnąć, *dok.* od Machać; poruszyć prędko raz, kiwnąć, skinąć, dać znak; uderzyć szybko kogo; zrobić coś śpiesznie i dzielnie; pójść albo pojechać prędko, skoczyć, pognać; **m.** na co ręką= zrezygnować, dać za wygraną; **m.** koziołka=fiknąć, wywinąć; **m.** kieliszek = palnąć, golnąć; **m.** milę

=szybko przejechać; **m.** kogoś na karę=skazać; **m. ś.**, udać ś. dokąd szybko, zrobić coś śpiesznie.

Machorka, *ros.*, najniższy gatunek tytuniu.

Macica, mać, matka; narząd w ciele kobiety a. samicy, gdzie ś. płód poczyna i rozrasta podczas ciąży (fig.); rzecz a. istota pierworodna, główny pień a. łodyga jako rodzicielka rozgałęzień; główne źródło, główny zdrój; muszla perłowca (**m.** perłowa); **m.** śruby=mutra, muterka; forma, w której ś. odlewają litery, matryca; winna **m.**—*p.* Winorośl, Łoza; w *gieol.*, ciała, które otaczają rudę a. w której ś. ona w łonie ziemi znajduje.

Maciczny, *przym.* od Macica.

Maciejówka, Maciejka, rodzaj czapki z małym daszkiem i wszytemi w lampas sznurkami; gruba laska.

Maciek, *zdr.* od Maciej (**M.** zarobił, **M.** zjadł = ile zysku, tyle straty, dochód równa ś. rozchodowi); prostak, głupiec, cham; błona kiszkowa barania, nadziana wątróbką; rodzaj salcesonu; **M.** a. Maciuś, pospolita nazwa kota a. kanarka; brzuch, kałdun.

Macierduszka, w *bot.*, roślina z rodziny wargowych, gatunek lebiodki—*p.* Macierzanka.

Macierz, matka, rodzicielka; samica zwierząt; *przen.*, rozsadnik, gniazdo, kolebka; tekst pierwotny, rękopis a. pierwodruk; stowarzyszenie oświatowe kulturalnonarodowe (**m.** szkolna).

Macierzanka, roślina z rodziny wargowych, cząber, cząbr (fig.).

Macierzyński, *przym.* od Macierz; dotyczący matki; *przen.*, rodowity, ojczysty, **m-a** opieka = matczyna; po **m-u**, *przys.*, z czułością, właściwą matce.

Macierzyństwo, stan odmienny u kobiety, brzemienność; stosunek kobiety, jako matki do swych dzieci.

Macierzysty, Macierzyński, odnoszący ś. do matki, stanowiący własność matki, należący ś. po matce (majątek **m.**), pochodzący ze strony matki (krewni ze strony **m-ej**); *przen.*, rodzimy, ojczysty, rodzinny kraj **m.** = ojczyzna; komórka **m-a** = komórka, z której rozradzają ś. inne.

Maciora, matka, rodzicielka; samica u zwierząt gdy płodna a. ciężarna, szczególniej mówiąc o świni (*zdr.* **Maciorka**); **m.** pszczół = matka, królowa; w *bot.*, **m.** a. maciorka, konopie z kwiatem żeńskim, wydającym owoce; drzewo, zostawione przy wycinaniu lasu na nasienie, nasiennik.

Maciupci, Maciupeńki, Maciupenieczki, Maciutki, Maciupki, bardzo mały, maleńki.

Maciuś—*p.* Maciek.

Macka, u skorupiaków, ślimaków i owadów przyrząd do macania w kształcie wyrostka, organ czucia (fig.).

Macloch, *nm.*, szpara, pieczara, wnęka, framuga.

Macnąć—*p.* Macać; dotknąć, uderzyć.

Macocha, druga żona ojca względem dzieci z pierwszego małżeństwa; być komu **m-ą** = nie sprzyjać, obchodzić ś. nielitościwie.

Macoszy, Macoszyn, Macoszyński, *przym.* od Macocha; po **m-mu**, *przysł.*, na sposób właściwy macosze; *przen.*, nieprzyjaźnie, nielitościwie; byle jak, byle zbyć.

Macoszyć, Macochować, być macochą; *przen.*, **m.** nad czym = opiekować ś. po macoszemu; nadużywać, trwonić.

Maculec, *nm.*, belka, wpuszczo-

na jednym końcem w mur i podtrzymująca rusztowanie.

Maczać, zanurzać co w płynie dla zwilżenia, odmiękczenia; oczyszczenia, wymoczenia; *przen.*, **m.** palce w cudzej własności = korzystać z niej nieczciwie; **m.** w czym palce = mieszać ś. do czego, mieć w czym udział w celu osobistej korzyści a. dla zamącenia sprawy; **m. ś.** stykać ś. z czym mokrym.

Maczałka, płatek płócienny zmoczony do przykładania jako kompres; wiecheć do mycia.

Maczanka, grzanka pieroga a. chleba rozmoczonego.

Maczek, *zdr.* od Mak; **m.** cukrowy=różnobarwne drobne ziarnka z cukru, używane do przyprawiania ciast; pismo a. druk bardzo drobny; w *myśl.*, proch bardzo drobny.

Maczuga, *rum.*, pałka, gruby kij, buława (2 f.); główka na ziołach, w której są ziarnka.

Maczugowaty, *rum.*, podobny do maczugi.

Maczużnik, *rum.*, rośl. z gromady grzybów, z rzędu workowców (fig.).

Mać, matka; połajanka gminna (psia **m.**!, psia twoja **m.**!).

Mada, *nm.*, szlam, muł, błoto grzązkie.

Madam, *fr.*, pani; guwernantka, szczególniej Francuzka; modniarka, magazynierka.

Madapolam, *fr.*, lepszy gatunek perkalu.

Madera, gatunek wina z wyspy tegoż nazwiska.

Madjar- — *p.* Madziar-.

Madona, Madonna, *wł.*, obraz N. M. Panny (**M.** Rafaela).

Madras, tkanina półjedwabna, podobna do korciku.

Madrepora, *wł.*, polip koralowy, którego koralowina tworzy obszerne ławice podwodne, rafy i wyspy koralowe, tołp (fig.).

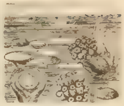

Madrilena, *hiszp.*, taniec narodowy hiszpański.

Madrygał, *wł.*, krótki wierszyk liryczny, cechujący ś. kunsztownym rymem, treścią dowcipną, lekką a wytworną; *przen.*, komplement mężczyzny dla kobiety.

Madziar, *węg.*, Węgier.

Madziaron, *węg.*, obcokrajowiec a. Słowak, który przyjął narodowość węgierską (forma żeńs. **Madziaronka**).

Madziarski, *węg.*, węgierski.

Madziaryzować, *węg.*, narzucać obcokrajowcowi język i narodowość węgierską.

Madzisty, *nm.*, gliniasty, grzązki, lepki (grunt **m.**).

Madziubdzi, Madziudzi, bardzo mały, maleńki.

Maestrja, *wł.*, mistrzowstwo.

Mafja, *wł.*, tajne stowarzyszenie w Sycylji, opiekujące ś. przemytnictwem i różnemi niegodziwemi środkami chroniące członków swoich przed sądami i policją.

Mag., *skr.* Magister.

Mag, *pers.*, kapłan religji Zoroastra, mędrzec, astrolog u Medów i Persów; trzej **M-wie**=nazwa, dawana niekiedy trzem królom, którzy oddali hołd nowonarodzonemu Dzieciątku Jezus.

Magazyn, *fr.*, skład, sklep, pracownia i sprzedaż sukien i strojów damskich; tytuł niektórych czasopism; przyrząd w rewolwerze, karabinie a. armacie z zapasowemi nabojami (fig.).

Magazynier, *fr.*, zawiadujący składem towarów, zboża i t. p.

Magazynierka, *fr.*, właścicielka

magazynu mód; pracownica tegoż magazynu, modystka.

Magazynowe—*p.* Składowe.

Magazynówka, Magazynierka, Magazynka, *fr.*, strzelba, z której za jednorazowym nabiciem dać można kilkanaście wystrzałów.

Magdalenka, zakonnica reguły św. Magdaleny; zakład poprawczy w Warszawie dla upadłych dziewcząt; rodzaj ciastek z migdałami.

Magdeburski, *przym.* od Magdeburg; prawo **m-e,** prawo miejskie niemieckie, zastosowane do wielu miast w dawnej Polsce; miasto **m-e,** rządzące ś. prawem magdeburskim.

Magenta, *wł.*, barwnik koloru różowo-czerwonawego.

Magiczny, *gr.*, czarodziejski, cudowny, nadnaturalny; **m.** kwadrat — *p.* Kwadrat m.; **m-a** latarnia—*p.* Latarnia czarnoksięska.

Magid, Magiet, *hebr.*, nazwa, dawana świątobliwym mędrcom żydowskim.

Magiel, *nm.*, przyrząd do gładzenia wypranej i wysuszonej bielizny (fig.); *żart.*, bilard.

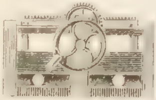

Magierka, *węg.*, czapka węgierska; czapka włościańska okrągła, wysoka (fig.).

Magik, *gr.*, wywołujący zjawiska rzekomo nadprzyrodzone; obeznany z magją, czarodziej, kuglarz.

Magister, *łć.*, stopień naukowy uniwersytecki, niższy od doktora.

Magisterski, Magistrowski, *łć.*, *przym.* od Magister.

Magistracja, *łć.*, egzamin na stopień magistra.

Magistralny. *łć.*, główny, jeneralny.

Magistrant, *łć.*, ten, co złożył egzamin na stopień magistra, ale nie obronił jeszcze rozprawy egzaminacyjnej.

Magistrat, *łć.*, władza, zarządzająca miastem, ratusz, municypjum.

Magistratura, *łć.*, zwierzchnia władza miejska; urząd; we Francji ogół urzędników sądowych i adwokatów.

Magistrować, *łc.*, nadawać tytuł magistra; **m. ś.,** składać dowody uzdolnienia i bronić rozprawy dla zyskania stopnia magistra.

Magizm, *łc.*, nauka magów; nauka Zoroastra.

Magja, *gr.*, nauka wywoływania tajemniczemi środkami zjawisk cudownych, nadprzyrodzonych; czarodziejstwo, kuglarstwo.

Magla, *nm.*—*p.* Magiel.

Maglarka, *nm.*, właścicielka magli.

Maglarnia, Maglownia, *nm.*, pomieszczenie na magle.

Maglować, *nm.*, wałkować co w maglu dla wygładzenia (**m.** bieliznę); *przen.*, bić kogo (**m.** komu skórę); *żart.*, masować.

Maglownica, *nm.*, skrzynia, obciążona kamieniami, której spodnia gładka powierzchnia służy do maglowania bielizny; **m.** albo maglowniczka, deszczułka podłużna z karbami, któremi obrócona do wałka z bielizną, gładzi ją(f.).

Maglownik, *nm.*, płótno, płachta do obwijania maglującej ś. bielizny.

Magma, *gr.*, półpłynna rozpalona masa wnętrza ziemi.

Magn, Magnez, *łć.*, pierwiastek chemiczny, metal lekki, białosrebrzysty, płonący bardzo jasnym, rażącym światłem.

Magnacki, *przym.* od Magnat.

Magnat, *łć.*, członek znakomitego rodu arystokratycznego, mo-

żnowładca; wielki pan, bogacz (w Polsce i Węgrzech).

Magnaterja, *łć.*, najznakomitsze rodziny szlacheckie, arystokracja, możnowładztwo, bogacze.

Magnes, *gr.*, ciało, mające własność przyciągania i przytrzymywania żelaza

(fig.); **m.** naturalny—*p.* Magnetyt; **m.** sztuczny=kawałek stali, który staje ś. magnesem skutkiem pocierania innemi magnesami czyli namagnesowania; *przen.*, powab, ponęta, pociąg; *żart.*, mieć **m.** w palcach, w ręku = kraść.

Magnesoterapja, *gr.*, leczenie przez pociąganie magnesem po skórze chorego; leczenie magnetyzmem zwierzęcym.

Magnesować, *gr.*, sztucznie nadawać żelazu, stali, własności magnetyczne przez pocieranie biegunami magnesu lub przez działanie prądu elektrycznego; *przen.*, działać przyciągająco.

Magnesowy, *gr.*, *przym.* od Magnes; **m-a** igła = igła, strzałka stalowa namagnesowana, ruchomo na sztyfciku osadzona, zwracająca ś. zawsze jednym końcem ku biegunowi

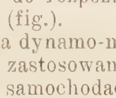

północnemu, służy do rozpoznawania stron świata (fig.).

Magneto, *gr.*, mała dynamo-maszyna, znajdująca zastosowanie, między innemi, w samochodach.

Magneto-elektryczny *gr.* **przyrząd**, przyrząd do wzbudzania prądów elektrycznych przez indukcję za pomocą magnesów.

Magnetogalwanizm, *gr.*, galwanizm, wzbudzony elektrycznością.

Magnetograf, *gr.*, magnetometr samopiszący.

Magnetoindukcja, *łć.*, indukcja magnetyczna.

Magnetometr, *łć.*, albo Magnetyczna waga, przyrząd do ścisłych pomiarów napięcia magnetycznego i zmian w nim.

Magnetycznie, *łć.*, *przysł.* od Magnetyczny; wabiąco, kusząco, pociągająco; tajemniczo, nieodparcie.

Magnetyczność, *łć.*, siła, skutkiem której objawia ś. magnetyzm.

Magnetyczny, *gr.*, przyciągający, pociągający; wynikający z wpływu magnetyzmu zwierzęcego; tyczący ś. magnesu; **m.** baterja=pęk magnesów złożonych tak, żeby jednakowe ich bieguny były zwrócone w jednym kierunku celem spotęgowania ich siły; **m-e** krzywe a. m-e linje= linje krzywe, utworzone przez opiłki żelazne, przylegające do biegunów magnesu; **m.** równik = miejsce obojętne pośrodku magnesu, nie okazujące żadnego działania; linja, łącząca punkty na kuli ziemskiej, w których igła magnesowa zachowuje położenie poziome; **m.** południk=południk, leżący w kierunku, wskazanym przez igłę magnesową; **m-e** bieguny = dwa prawie naprzeciw siebie leżące miejsca na kuli ziemskiej, gdzie igła magnesowa przybiera kierunek pionowy (pochyla ś. do poziomu pod kątem 90⁰); **m-e** pole = przestrzeń, w której granicach działa siła magnesu albo magnesów; **m-a** burza = nagła zmiana stanu magnetycznego ziemi a. atmosfery, objawiająca ś. w niespokojnych ruchach igieł magnetycznych; **m-a** zbroja a. armatura a. kotwica **m-a**= kawałki żelaza, przyczepiane do magnesów, żeby utrwalić a. wzmocnić ich działanie; **m-e** karty = mapy linji izogonicznych i izoklinicznych na ziemi; *przen.*, kuszący, wabiący, czarujący, pociągający; nieodparty, tajemniczy.

Magnetyt, *gr.*, **Magnesowiec**, że-

laziak magnetyczny, minerał: połączenie tlenu z żelazem, magnes naturalny a. zarazem bardzo ceniona ruda żelazna.

Magnetyzer, ten, co leczy za pomocą magnetyzmu, wprawia w sen hipnotyczny, hipnotyzer (forma ż. **Magnetyzerka**).

Magnetyzm, *łć.*, własność niektórych ciał przyciągania a. odpychania innych ciał; **m.** ziemski =własność kuli ziemskiej, wskutek której luźno zawieszona igła magnesowa ustawia ś. zawsze w tym samym kierunku, przyczyna zboczeń i nachyleń igły magnesowej; **m.** zwierzęcy a. fizjologiczny=dawniejsza nazwa specjalnej siły organizmu ludzkiego, zdolnej wywoływać zjawiska, zwane dziś hypnotycznemi — *p.* Hypnotyzm.

Magnetyzować, *gr.*, wywoływać objawy hypnotyczne; wywierać silny wpływ na wolę czyją; czarować, pociągać, opanowywać kogo.

Magnetyzująco, *przysł.*, w sposób magnetyzujący, przyciągająco.

Magnez, Magnezjum, *gr.* - *p.* Magn.

Magnezja, *gr.*, związek chemiczny magnezu; **m.** palona = tlenek magnezu; **m.** biała=magnezyt.

Magnezjowy, *gr.*, *przym.* od Magnezja; **m-a** lemonjada, napój musujący kwaskowy, w którego skład wchodzi magnezja; **m-e** światło = białe rażące światło, z jakim płonie magnez.

Magnezyt, *gr.*, węglan magnezji, używany do wyrobu gorzkiej soli i otrzymywania kwasu węglanego.

Magnificencja, *łć.*, przepych, okazałość, wspaniałość—*p.* Magnificus.

Magnificus (-kus), **Magnificencja**, *łć.*, Wysokość; tytuł rektora uniwersytetu.

Magnifika, *łć.*, pani: kobieta okazała, wystrojona; *żart.*, żona.

Magnolja, *łć.*, roślina bobrownik o pięknych kwiatach białych i różowych (fig.).

Magot, rodzaj małpy wązkonosej (fig.).

Maharadża, *hind.*, tytuł władców i książąt w Indjach Wsch.

Mahatma, *hindus.*, człowiek biegły w okultyzmie; dosłownie: wielka dusza.

Mahdi, *ar.*, w wierzeniach Mahometan prorok.

Mahometanin, Mahometańczyk, wyznawca religji Mahometa, muzułmanin, muslemin (forma żeńs. **Mahometanka**).

Mahometański, dotyczący Mahometan, muzułmański.

Mahometanizm, Mahometyzm, religja, ustanowiona przez Mahometa, Islam.

Mahoniowy, *przym.* od Mahoń; **m.** kolor, brunatno-czerwonawy.

Mahoń, Mahagoń, Mahoniowiec, gatunek bardzo trwałego, twardego drzewa, rosnącego w Ameryce, używanego na kosztowne sprzęty, forniery, części maszyn, inaczej: świstek (fig.).

Maić, zdobić zielonością drzew albo gałązek zielonych, łodyg liści, ocieniać; zdobić kwiatami, kwiecić; **m. ś.**, w liście ś. przyodziewać (o roślinach).

Maik, kwiecie, wianek, zabawa majowa — *p.* Majówka.

Mais, *fr.*, kukurydza (fig.); pszenica turecka.

Maj, *łć.*, piąty miesiąc w roku; *żart.*, w **m-u**=jutro, nigdy, na św. Jury; zielo-

ność (łąki okryte są **m-em**); drzewa, gałązki zielone, tatarak, używane do zdobienia mieszkań i domów; choinka, obnoszona przez dziewczęta wiejskie w drugie święto Wielkiejnocy; figura ludzka ze słomy, obwożona przez chłopców wiejskich podczas Zielonych Świątek.

Majaczeć, okazywać ś. niewyraźnie, jakby za mgłą.

Majaczyć, chodzić w koło, krążyć, kołować; wałęsać ś., włóczyć ś.; kręcić, wykręcać ś.; tumanić, bałamucić; **m.** a. **m-eć**, widnieć, ukazywać ś., migotać w dali; gadać od rzeczy, bredzić, dziwaczyć (**m.** w gorączce); w *mysl.* (o zającu) krążyć, kołować, robić susy, stawiać słupki; **m. ś.**, troić ś.; **m-y** mi ś.: roi mi ś., zdaje mi ś., marzy mi ś.

Majak, *tat.*, obłęd, droga uboczna, manowce, zakręt; jechać **m-em** = manowcami, zakrętami; zwroty koni, po których Kozacy ś. rozpoznawali; Kozak, lekki kawalerzysta; czółno, obstawione trzciną a. gałęźmi, na którym myśliwy lotną wodną zwierzynę podpływa; miraż, fatamorgana, złudne widziadło, majaczenie, przywidzenie.

Mająteczek, niewielki majątek.

Majątek, posiadłość ziemska, dobra; to, co ś. posiada; mienie, dostatek, własność (**m.** ruchomy i nieruchomy).

Majątkowy, *przym.* od Majątek; dotyczący majątku: stan **m.**=stan majątku, co dotyczy tego, co ś. posiada, stopień zamożności.

Majdan, *tur.*, miejsce wolne między budynkami a. wałami fortecznemi a. rosnącemi drzewami; osada leśna, kurhan; miejsce w lesie, gdzie pędzą smołę, palą węgle; część środkowa łuku, o którą opiera ś. strzała, tylcem sięgająca cięciwy.

Majdrować, Maderować, *nm.*, robić coś nieudolnie, powoli, dłubać, fuszerować; majstrować.

Majeran, Majeranek, *łc.*, roślina z rodziny wargowych, gatunek lebiodki, której liście używają ś. jako przyprawa kuchenna (fig.).

Majestat, *łc.*, wielkość, wspaniałość, okazałość, powaga, chwała; tytuł monarchów dla oznaczenia powagi ich i władzy; władza monarsza; osoba monarchy, tron; wzniosłość, moralna potęga, nakazująca cześć, szacunek.

Majestatyczny, *łc.*, wspaniały, wyniosły, poważny, imponujący; pieczęć **m-a**=na której wyobrażony władca państwa w całej postaci.

Majętność, majątek, mienie, posiadłość ziemska.

Majętny, posiadający majątek, dostatni, bogaty, zasobny, zamożny.

Majka, Mucha hiszpańska, Kantaryda, owad chrząszczowaty, miękkoskrzydły, z którego przygotowują wezykatorję (fig.).

Majolika, *wł.*, wyroby ceramiczne z szarej glinki, pokryte przezroczystą rożnokolorową emalją i malowane ogniowemi farbami; stare, artystycznie ozdabiane fajanse włoskie i hiszpańskie.

Majonez, *fr.*, sos z oliwy i żółtek, do polania na zimno drobiu, ryby i t. p.; potrawa zimna z ryb a. drobiu z tym sosem.

Major, *łc.*, dawniej oficer stopniem wyższy od kapitana, a niższy od podpułkownika, dowódca bataljonu.

Major, *łc.*, a. **m-wa** tonacja — *p.* Dur.

Majoracki, *łc.*, *przym.* od Majorat.

Majorat, *łć.*, porządek spadkowy, według którego dziedziczy najstarszy syn; majątek, dziedzicznie przechodzący na najstarszego syna.

Majordom, *fr.*, **Major domus**, *łć.*, marszałek dworu; we Francji tytuł pierwszego urzędnika państwowego za czasów Merowingów.

Majoren, *łć.*, prawnie pełnoletni.

Majorytet, *łć.*, większość głosów, przewaga.

Majoryzować, *łć.*, nadużywać przewagi, jaką daje większość liczebna (na sejmach i t. p.).

Majownik, chrabąszcz majowy; w *bot.*, **m.** a. majówka, konwalijka, pstroczek, roślina z rodziny liljowatych(f.).

Majowy, *przym.* od Maj; nabożeństwo **m-e** = odprawiane codziennie w maju na cześć N. M. P.; konstytucja **m-a** = reforma polityczna i społeczna w Polsce, uchwalona na posiedzeniu Sejmu Czteroletniego w dniu 3 maja 1791 r.; prawa a. ustawy **m-e** = ustawy, ograniczające prawa kościoła katolickiego w Niemczech, uchwalone w maju 1873 r. przez sejm pruski; zielony, jasno-zielony (kolor **m.**); pokryty majem, t. j. zielonemi gałęźmi i liśćmi.

Majówka, wycieczka zamiejska w maju a. wogóle wiosną lub latem, połączona z zabawą, tańcami i t. p.; **m.** a. maik, gatunek chrząszcza z rodziny miękkoskrzydłych (fig.).

Majówkować, urządzać majówki a. uczestniczyć w nich.

Majówkowicz, uczestnik majówki, gorliwy zwolennik majówek.

Majster, *łć.*, biegły w swojej sztuce, mistrz; rzemieślnik samodzielnie prowadzący roboty; przełożony nad czeladnikami i terminatorami w fabryce, warsztacie; **m.** cechowy=najwyższy tytuł uzdolnienia, przyznawany przez cech; **m.** klepka, **m.** psuj = nieumiejętny rzemieślnik, fuszer; człowiek niezręczny, psujący wszystko, czego się dotknie; *przen.*, filut, frant, człowiek przebiegły; mistrz, zuch, zręczny.

Majsterek, *zdr.* od Majster.

Majsterski, Majstrowski, *przym.* od Majster; wyborny, doskonały; po **m-ku**=po mistrzowsku, doskonale.

Majstersztyk, *nm.*, przedmiot trudny, wyrobiony wzorowo, składany jako dowód uzdolnienia rzemieślnika przy wyzwolinach; *przen.*, utwór mistrzowski, arcydzieło.

Majsterzyngier, *nm.* — *p.* Meistersinger.

Majstrostwo, Majsterstwo, *nm.*, zajęcie majstra, stopień majstra; *zbior.*, majster z żoną.

Majstrować, *nm.*, być majstrem, robić coś nieumiejętnie, źle naprawiać; dłubać, psuć.

Majtać, siedząc poruszać nogami w powietrzu; wywijać nogami, kiwać (wozić djabła).

Majtek, *hol.*, fachowy posługacz w służbie okrętowej, na statku handlowym a. wojennym, marynarz (fig.).

Majtki, *hol.*, krótkie spodnie, szczególn. dziecinne a. kobiece, kalesony.

Majtnąć, *nied.* Majtać; machnąć, kiwnąć, zakołysać, przechylić, rzucić.

Majuskuły, duże litery: MAJUSKUŁY.

Mak, roślina polna i ogrodowa z rodziny makowatych (fig.); kwiat

a. nasienie maku (*zdr.* **Maczek**); *przen.*, na **m.** siekać, rąbać = na drobne kawałki; sadzić **m-iem** = gęsto, drobno pisać; jak **m-u**=pełno, obficie, tłumnie, mnóstwo; dobrali ś. w korcu **m-u**=doskonale ś. dobrali, wyjątkowo; cicho, jak **m-iem** siał a. zasiał = bardzo cicho, bardzo spokojnie.

Makadam, *ang.*, kamienie tłuczone, używane do budowania dróg bitych.

Makadamizować, *lć.*, pokrywać drogę bitą kamieniami drobno tłuczonemi, bez podkładu, lecz żeby powierzchnia była twarda i gładka.

Makagiga, ciastko zrobione z maku i miodu.

Makak a. **Maskarnik,** rodzaj małp z rodziny pawjanów (fig.).

Makao, Maczek, *fr.*, rodzaj gry w karty, to samo co bakarat.

Makarela, *fr.*, utrzymująca dom nierządu, stręczycielka nierządu.

Makaron, *wł.*, ciasto z mąki pszennej, maszynowo wyciskane w rurki a. inne kształty i wysuszone; ciasto, cienko krajane w długie nitki.

Makaroniczny *wł.* okres=okres w historji literatury polskiej, w którym mieszano do mowy polskiej makaronizmy łacińskie (od połowy XVII do połowy XVIII w.).

Makaronik, *wł.*, ciasto kruche z migdałów tłuczonych z cukrem i białkiem jaj.

Makaronikowy, *wł.*, *przym.* od Makaronik.

Makaronista, *fr.*, pisarz makaroniczny.

Makaronizm, *wł.*, wyraz lub wyrażenie cudzoziemskie, wtrącone do mowy ojczystej.

Makaronizować, *wł.*, używać makaronizmów w mowie a. piśmie.

Makart, Makartowski bukiet = bukiet z różnych traw suszonych, niekiedy pomalowanych.

Makassar, wonnny olejek z oliwy, tłoczonej z nasion roślinnych, jakoby sprzyjający porostowi włosów.

Makata, *arab.*, wzorzysta tkanina jedwabna, przetykana złotem i srebrem.

Maki a. Lemur Makako, gatunek małp z rodz. lemurów (f.).

Makietka, *wł.*, zarys pierwszy roboty rzeźbiarskiej szkic, zmniejszona podobizna modelu.

Makler, *nm.—p.* Mekler.

Makolągwa a. Konopniczek, ptak wróblowaty stożkodzioby z rodziny łuszczaków (fig.).

Makotra, *ukr.*, donica do tarcia maku; cierlica, donica.

Makowate rośliny, rodzina roślin kwiatowych dwuliściennych.

Makowica, kapitel, głowica kolumny (fig.); słup, ozdobny wierzchołek, szpic, gałka na domu, wieży i t. p.; **m.** a. makówka, gatunek soli kamiennej.

Makowiec, stężały sok, wyciśnięty z makówek naciętych, używany jako środek lekarski i narkotyk, opjum, laudanum.

Makowina, łupina makówki; w *lm.* łodygi makowe.

Makowy, *przym.* od Mak (sok, olej, kwiat **m.**); koloru maku, jasno popielaty (maść **m-a** koni).

Makówka, torebka nasienna maku; *przen.*, *żart.*, głowa; główka, jak **m-a**, a rozumu mało=elegancik wymuskany, a. głupi.

Makrela, *zool.*, ryba oścista, cierniopromien. (f.).

Makrobjotyka, *gr.*, sztuka długiego życia, t. j. zachowanie przepisów higjeny ciała i ducha.

Makrocefalja, *gr.*, wielkogłowość, nadmierna wielkość głowy, naturalna lub sztucznie spowodowana.

Makrodoma, *gr.*, w *miner.*, rodzaj postaci krystalograficznej graniastosłupowej.

Makrokosm, Makrokosmos, *gr.*, wszechświat porównany z człowiekiem, jako mikrokosmem.

Makroskopijny, *gr.*, widzialny gołym okiem bez użycia szkieł powiększających.

Makroskopowe *gr.* badanie, badanie gołym okiem, bez szkieł powiększających.

Makrot, *fr.* — *p.* Prokseneta.

Makrot, *gr.*, człowiek o wielkich uszach.

Maksyma, *łć.*, zasada ogólna, którą ktoś kieruje ś. w postępowaniu; zdanie, sentencja.

Maksymalista, *łć.*, należący do krańcowych członków swego stronnictwa, stawiających maximum żądań (socjalista **m.**=żądający zniesienia własności prywatnej i równego podziału dóbr).

Maksymalny, *łć.*, największy, najwyższy; **m.** termometr = termometr, zaznaczający najwyższą temperaturę dnia a. ciała ludzkiego.

Maksymum, *łć.*, najwięcej; najwyższa wartość a. ilość; co najwyżej.

Makuch, Makucha, w *lm.* **m-chy**, wytłoczyny z maku, gdy ś. bije olej; wytłoczyny z każdego olejnego ziarna; kuchy, drypy; placek z siemienia lnianego po wyciśnięciu zeń oleju.

Makulatura, *łć.*, odrzucone arkusze uszkodzone w druku, wogóle papier zadrukowany a. zapisany, przydatny tylko do obwijania; *przen.*, pisma, druki bezwartościowe.

Makuła, Makula, *łć.*, plama, zmaza; zelżenie, wymysł, połajanka.

Malabarska lilja — *p.* Wdziękosława.

Malachit, *gr.*, gatunek kamienia zielonego, używany na rozmaite wyroby ozdobne.

Malachitowy, *gr.*, zrobiony z malachitu.

Malaga, *hiszp.*, gatunek słodkiego wina hiszpańskiego; gatunek dużych rodzynków.

Malakologja, *gr.*, część zoologji o mięczakach.

Malarja, *nm.*, *blm.*, *żart.*, artyści malarze; sztuka malarska, zawód artysty malarza.

Malarja, *wł.*, wyziewy bagniste; rodzaj febry.

Malarski, *nm.*, *przym.* od Malarz; sztuka **m-a**=malarstwo; szkoła, akademja **m-a**; złoto, srebro **m-ie** = złoto a. srebro w cieniutkich listkach, do złocenia i posrebrzania różnych przedmiotów; farba koloru złota a. srebra.

Malarstwo, *nm.*, sztuka wyobrażania osób, scen, krajobrazów na papierze, płótnie, drzewie, murze, szkle, porcelanie i t. p. za pomocą linji i barw; sztuka malarska, powołanie malarza; **m.** pokojowe = rzemiosło malarza pokojowego.

Malarz, *nm.*, artysta, zajmujący się malarstwem (forma ż. **Malarka**); rzemieślnik, zajmujący ś. barwieniem domów, wyrobów z drzewa, metalu, kamieniu i t. d.; *przen.*, kłamca, blagier.

Malatura, *nm.*, malowanie, malowidło.

Malbret, *nm.*, tablica do zawieszania obrazu przy malowaniu, sztaluga.

Malcekstrakt, *nm.*, ekstrakt słodowy, używany jako lek.

Malec, mały chłopiec, chłopczyk a. mała dziewczynka, dzieciak, chłopczyk.

Maleć, stawać ś. mniejszym, zmniejszać ś.

Maledykcja, *łć.*, złorzeczenie, przekleństwo.

Malefaktor, *łć.*, przestępca.

Maleficjum, *łć.*, zły uczynek, zbrodnia.

Maleńki, Malenieczki, bardzo mały; *rzecz.*, **m.** (-ego), mały chłopczyk; *rzecz.*, **m-a** (-ej), mała dziewczynka; *rzecz.*, **m-ie** (-ich), dzieci, niemowlęta.

Maleństwo, wiek najmłodszy; dziecko małe, dzieciątko, wogóle mała istotka; rzecz mała a. małej wagi, błahostka.

Malicja, *łć.*, złośliwość, chytrość.

Maligna, *łć.*, silna gorączka, połączona z utratą przytomności i majaczeniem.

Malina, roślina z rodziny różowatych i owoc jej (fig.); rodzaj czerwonej brodawki na twarzy; świeży jak **m.** = rumiany, czerstwy; być na **m-ach** = stracić wszystko w karty a. w innej grze, przegrać, mieć niepowodzenie.

Maliniak, miejsce zarosłe krzewami malinowemi; krzak malinowy a. jego gałązki; trunek z malin, nalewka z malin na miodzie a. winie.

Malinówka, wódka nalana na maliny; odmiana jabłek.

Malkontent, *wł.*, niezadowolony, nierad z niczego; należący do opozycji (forma ż. **Malkontentka**).

Malogranat, owoc granatu, jabłko punickie.

Malować, powlekać co farbą, farbować, barwić; wyrażać farbami pewne kształty, rysunki na papierze, płótnie, ścianie i t. d. (**m.** obraz); zdobić, przyozdabiać, barwić; przedstawiać, opisywać, opowiadać barwnie; **m.** kogo = robić jego podobiznę, portret, przedstawiać co, kogo, siebie, malowidłem a. opisem; **m. ś.,** wyrażać ś., przebijać ś., okazywać ś. (rozpacz maluje ś. na jego twarzy); farbować sobie twarz, różować ś.; zdobić ś., ozdabiać ś.; stawać przed oczami; przedstawiać ś.

Malowanie, *nm.*, *rzecz.* od Malować; obraz, dzieło sztuki malarskiej; robota malarska; ładna jak **m.**=ma urodę piękną, ale bez wyrazu.

Malowanka, *nm.*, obrazek malowany, rycina barwna; książka z obrazkami kolorowanemi dla małych dzieci; *pog.*, lichy, nędzny obraz; jajko malowane, kraszanka.

Malowany, *nm.*, farbą powleczony, pofarbowany; farbami wyrażony, namalowany; malujący ś., wyrażający ś.; ubarwiony, barwny, pstry, różnokolorowy; ozdobny, piękny, śliczny; *przen.*, pozorny, powierzchowny, tytularny; król **m.** = mający tylko tytuł, a żadnej władzy; bezmyślny, bez życia, bez energji; stoi jak **m.** = jak nieżywy; malowniczy, piękny, czarowny.

Malowidło, *nm.*, rzecz namalowana, dzieło sztuki malarskiej, obraz; kosmetyk do malowania twarzy; ruż, barwiczka, blansz; twarz ufarbowana.

Malowniczy, Malowny, *nm.*, sprawiający przyjemne wrażenie swym widokiem, mogący być przedmiotem obrazu, piękny, czarowny (krajobraz **m.**); dobitnie i żywo przedstawiający, obrazowy, barwny (język, styl **m.**).

Malpigja, roślina południowoamerykańska z rodziny malpigjowatych — *p.* Nagwiazdka.

Malpigjowate rośliny = rośliny nagwiazdkowate.

Mälstrom, *skand.*—*p.* Melstrom.

Malsztok, *nm.*, kij malarski do podpierania ręki przy malowaniu.

Maltański, *przym.* od Malta; zakon **m.**=d. zakon rycerski, mający za cel obronę pielgrzymów, zdążających do Ziemi Świętej; kawaler a. rycerz **m.**= ycerz, należący do zakonu maltańskiego, maltańczyk; krzyż **m.** = krzyż, jako godło zakonu maltańskiego; *żart.*, kawaler **m.** = stary kawaler.

Maltoza, *łć.*, cukier słodowy, słodkawego smaku, powstający z krochmalu, zawartego w zbożu, kartoflach, przy wyrobie alkoholu, piwa, oraz przy trawieniu.

Maltretować, *fr.*, źle ś. z kim obchodzić, znęcać ś.

Maltuzjanizm, *łć.*, teorja ekonomisty angielskiego Malthusa, według której należy ograniczać wzrost ludności.

Maluczki — *p.* Maleńki; *rzecz.*, człowiek prostego umysłu i czystego serca, człowiek niewinny, dziecko niewinne (nie gorszcie **m-ich!**).

Maluczko, w krótkim czasie, wkrótce, niezadługo; nieco, cokolwiek.

Malunek, *nm.* — *p.* Malowidło; rysunek barwny, obraz, robota malarska; malowanie.

Malusi, Malusienieczki, Maluchny, Malusieńki, Maluśki, Malutki, Maluteńki, Malutenieczki — *p.* Maleńki.

Malwa, *łć.*, roślina ślaz, prawoślaz (fig.).

Malwersacja, *łć.*, sprzeniewierzenie, oszustwo, sfałszowanie dowodów, rachunków.

Malwersować, *fr.*, podrabiać, fałszować.

Małdrzyk, rodzaj małych serów ze słodkiego mleka; w *lm.* **m-ki,** rodzaj pierogów z serem; *przen.*, złożyć ręce w **m.**=przyłożyć dłonie do siebie na krzyż; rączki w **m.**, buzia w ciup = u dawnych Polaków sposób przystojnego i skromnego zachowania ś. panien w towarzystwie.

Małgorzatka, odmiana gruszek.

Małmazja, Małwazja, *wł.*, wyborowe wino słodkie a. mocne, sprowadzane z wysp morza Śródziemnego.

Mało, niewielka ilość czego, niewiele, trochę; niezadługo, niedługo, krótko, wkrótce, bez mała = z małym brakiem, prawie, omal; bez mała nie = ledwie nie; z mała = od maleńkości; od wiela do mała, a. od mała do wiela = od początku do końca, wszystko bez wyjątku; **m.** że.... niedość, że.... nietylko że...; **m.** że nie = omal że..., prawie, ledwie nie; nieco, cokolwiek, trochę.

Mało, *st. wyż.* Mniej, *przysł.* od Mały; niewiele, trochę; **m.** kto wie = niewielu wie; **m.** sto razy mówiłem = więcej, niż sto razy; **m.** nie, **m.** co nie, o **m.** co nie, **m.** że nie = prawie, omal, ledwie (**m.** co nie zginął); **m.**, **m.** co = krótko, niedługo, niewiele (**m.** co pracował); rzadko (**m.** który); **m.** przedtym = dopiero co; **m.** potym = zaraz potym, bezzwłocznie; **m.** ci razy mówiłem? = wielokrotnie; **m.** co! = wielkie rzeczy!; **m.** brakowało = prawie, niemal; **m.** na tym, **m.** tego = nie dość tego.

Małoduszność, tchórzliwość, brak odwagi; drobnostkowość.

Małoduszny, bojaźliwy, tchórzliwy; nie odczuwający celów wyższych.

Małogłowy, mający małą głowę — *p.* Małogłów.

Małogłów (-owa), w *anat.*, człowiek o małej głowie w stosunku do reszty ciała, mikrocefal, małogłowiec, drobnogłów.

Małokalibrowy, o małym kalibrze, o wązkim wylocie (strzelby a. fuzji).

Małoletni, nie mający jeszcze lat, prawem oznaczonych do wła-

dania majątkiem; młodziuchny, niedojrzały.

Małoletność, wiek dziecięcy, młodzieńczy aż do pełnoletności; młodzieńczość, nie posiadanie jeszcze praw do władania majątkiem.

Małomiasteczkowy, Małomiejski, do małego miasteczka należący, właściwy małemu miasteczku.

Małomieszczanin, mieszkaniec małego miasta a. miasteczka.

Małomowny, mówiący niewiele, nie mający zdolności mówienia wiele, prowadzenia rozmowy; powściągliwy, zwięzły w mowie; milczący, zamknięty w sobie.

Małopodobny, mający mało podobieństwa do kogo a. do czego.

Małoprawdopodobny, niezbyt prawdopodobny, wątpliwy.

Małorolny, posiadający mało roli (gospodarstwo **m-e** = włościańskie, chłopskie).

Małostka, rzecz małej wagi, mało znacząca; drobnostka, drobiazg, fraszka, błahostka.

Małostkowy, przywiązujący wagę do drobiazgów, do małostek, zajmujący ś. niemi, drobnostkowy, nie umiejący objąć i zrozumieć rzeczy większych i wyższych, pedantyczny.

Małoszlachecki, właściwy szlachcie drobnej, zagonowej.

Małość, szczupłość, drobność, niewielkie rozmiary; *przen.*, **m.** umysłu = nieudolność; **m.** serca = tchórzliwość, nikczemność; **m.** duszy=brak energji, brak charakteru, niezdolność do czynu.

Małoważny, mało wartości mający; niewiele ceniony, mało znaczący.

Małpa, *nm.*, zwierzę ssące o kończynach chwytnych, zupełnem uzębieniu, oczodołach zamkniętych od tyłu, twarzy nagiej a. skąpo owłosionej i sutkach na piersiach, niektóre gatunki człekokształtne; w *lm.* rząd zwierząt ssących o powyższych cechach charakterystycznych; niektóre gatunki z ogonem chwytnym; *przen.*, człowiek brzydki, szpetny, brzydal, małpidron, małpidrąg; człowiek, naśladujący kogoś, przedrzeźniacz, małpiarz; dureń, gawron, cymbał, małpikról, małpizwierz; kobieta dziwnie się zachowująca, przedrzeźniająca inne w obyczajach i stroju, rozpustnica, wszetecznica.

Małpeczka, *nm.*, *zdr.* od Małpa; zwierzę z rzędu małp matołek (fig.), (**m.** uistiti, **m.** złota).

Małpi, *nm.*, *przym.* od Małpa; podobny do małpy (twarz **m-a**), po **m-iemu** = w sposób właściwy małpom.

Małpiarski, *nm.*, właściwy małpom; naśladowczy, przedrzeźniający; po **m-u** = jak małpa.

Małpiarstwo, *nm.*, bezmyślne i niezręczne naśladownictwo, przedrzeźnianie, błazeństwa, niesmaczne dowcipy.

Małpiarz, *nm.*, oprowadzający małpy na pokaz; naśladujący czyje obyczaje, ale w sposób niezręczny — *p.* Małpa.

Małpiatka, Małpozwierz, *nm.*, w *zool.*, zwierzę ssące o kończynach chwytnych, uzębieniu pełnym, oczodołach otwartych od tyłu, twarzy porosłej, sutkach na piersiach i brzuchu; rząd ssących o powyższych cechach charakterystycznych.

Małpidrąg, Małpikról, cymbał, dureń.

Małpię, Małpiątko, *nm.*, młode małpy.

Małpować, Małpić, *nm.*, naśladować niezręcznie i bezmyślnie, dokazywać, błaznować, dowcipkować niesmacznie.

Małpozwierz, *nm.*—*p.* Małpiatka.

Mały, *st. wyż.* Mniejszy, *st. najw.* Najmniejszy; nizkiego wzrostu,

niedużych rozmiarów, nieduży, niewielki, drobny; nizki, krótki; nieliczny; krótkotrwały, niedostateczny; skąpy, szczupły, nieznaczny; nieważny, błahy, bagatelny, dziecięcy, młodzieńczy, niedługi (**m-a** chwila); o **m.** włos = o mało co, niemal, ledwie; pieczęć **m-a**= pieczęć podkanclerzego; **m-a** buława = buława hetmana polnego; w *druk*, **m.** kanon = rodzaj pisma, dubelt-tercji; *rzecz.*, chłopczyk, malec (mój **m.**! *pieszcz.* = mój kochany! moje dziecko!; **m.**! = wołanie na chłopca, usługującego w kawiarni a. restauracji); człowiek nizkiego wzrostu; człowiek pospolity, niczym ś. nie wyróżniający; od **m-ego** do wielkiego=wszyscy; **m-a,** *rzecz.*, dziewczynka, **m-e,** *rzecz.*, dziecko; płód zwierzęcia; niewielka ilość, drobnostka; **po m-u** a. **pom-u** = powoli, zwolna, ostrożnie.

Małż — *p.* Mięczak.

Małżeński, małżonkom a. małżeństwu właściwy, do małżonków a. małżeństwa należący (związek **m.,** śluby **m-e,** stan **m.**).

Małżeństwo, prawny związek mężczyzny i kobiety w celu wzajemnej pomocy w pożyciu i w wychowaniu dzieci; jeden z sakramentów kościoła katolickiego; mąż i żona, małżonkowie.

Małżonek, mężczyzna, mający żonę, żonaty, mąż; *zbior.* **m-kowie,** mąż z żoną.

Małżonka, kobieta mająca męża, żona.

Małżoraczek, nazwa jednego z rzędów skorupiaków (fig.).

Małżowiec, Małżowiniec, marmur powstały z muszli, połączonych masą wapienną, o pięknej grze barw.

Małżowina, muszla małżów; w *anat.*, ucho zewnętrzne u ludzi i zwierząt — *p.* Ucho.

Mama, *zdr.* od Matka.

Mamałyga, *rum.*, potrawa z kukurydzanej mąki prażonej, lemieszka.

Mamczura, kobieta okryta łachmanami, nędzarka, żebraczka; *pog.* mamka.

Mamczy, Mamczyn, Mamczyny, należący do mamki, właściwy mamce.

Mamczyć kogo = karmić cudze dziecię piersiami; być mamką, za mamkę służyć.

Mameczka, Mameńka, Mamcia, *zdr. i pieszcz.* od Mama.

Mamelucy, Mameluki, *arab.*, dawniej przyboczne wojsko ślepo oddane sułtanowi, utworzone z niewolników; *przen.*, w polityce stronnictwo, ślepo oddane na czyjeś usługi (fig.).

Mamić, przywabiać, przynęcać; łudzić, zwodzić, oszukiwać; **m. ś.** = łudzić ś., uwodzić ś., mylić ś.

Mamidło, przedmiot, który ku sobie wabi, przyciąga, przedmiot zwodniczy, ułuda; przynęta na ryby; **m.** a. miraż — *p.* Fatamorgana.

Mamin, *przym.* od Mama; **m.** sysek = pieszczoch, gagatek, delikacik, piecuch.

Mamka, kobieta, karmiąca piersią cudze dziecko; sztuczna **m.** = butelka do karmienia niemowląt; oddać dziecko na **m-i** = oddać je kobiecie obcej za dom do wykarmienia; był na **m-ach**=karmiła go kobieta obca poza domem; *przen.*, karmicielka, żywicielka; mgła poranna nad rzeką.

Mamlać, mlaskać językiem albo ustami; żuć, gryźć wolno, niedołężnie; mówić niezrozumiale, niewyraźnie, po dziecinnemu; robić coś wolno, guzdrać ś.

Mamona, *hebr.*, pieniądze; bogactwa ziemskie; pokusa, ponęta.

Mamotrekt, Mamotrept, *gr.*, rękopis z objaśnieniami trudniejszych wyrazów i form gramatycznych w Biblji.

Mamrot, mruk, człowiek mrukliwy, zrzęda.

Mamrotać, Mamrać, mruczeć pod nosem, bąkać, mówić niewyraźnie; burczeć gniewliw e, szemrać, burczeć.

Mamunia, Mamunieczka, Mamusia, *zdr. i pieszczotl.* od Mama.

Mamut, *łc.*, olbrzymie zwierzę przedpotopowe (fig.); *przen.*, człowiek bardzo stary; wstecznik, zacofaniec.

Mamutowy, *przym.* od Mamut; *przen.*, olbrzymi; **m-e** drzewo, drzewo szyszkowe: sosnogron, welingtonja, waszyngtonja (f.).

Man, *nm.*, lennik, hołdownik, poddany, niewolnik; tuman, omamienie, mamidło.

Manat, *łc.* — *p.* Brzegowiec.

Manatki, *łc.*, pakunki, rupiecie, rzeczy niewielkiej wartości.

Manco — *p.* Manko.

Manczester, *ang.*—*p.* Manszester.

Manczesterska *ang.* szkoła, szkoła ekonomiczna, propagująca zasady wolnego handlu, manczesteryzm.

Mandant, Mandatodawca, *łc.*, dający zlecenie, pełnomocnictwo; mocodawca.

Mandaryn, *hind.*, dygnitarz i wysoki urzędnik, zarazem uczony w Chinach (fig.).

Mandaryna, *fr.*, lekki obszerny płaszcz kobiecy z rękawami.

Mandarynka, *fr.*, gatunek pomarańczy.

Mandat, *łc.*, zlecenie, pełnomocnictwo, upoważnienie.

Mandatarjusz, *łc.*, pełnomocnik; dawny urzędnik policyjno-sądowy w Galicji.

Mandolina, *wł.*, instrument strunowy, owalny, o 4 — 6 strunach (*zdr.* **Mandolinka**) (fig.).

Mandolinata, *wł.*, śpiew z towarzyszeniem mandoliny.

Mandragora, *gr.*, roślina pokrzyk (fig.).

Mandryl, *fr.*, w *zool.*, małpa wązkonosa z rodziny pawjanów (fig.).

Mandryta, *gr.*, przełożony klasztoru greckiego.

Mandukcja, *łc.*, przewodnictwo, kierunek, opieka.

Manekin, *flam.*, lalka z drzewa z ruchomemi członkami dla użytku malarzy, rzeźbiarzy (fig.); lalka z drzewa a. drutu dla użytku szwaczek (fig.); *przen.*, człowiek bez własnej woli, dający ś. powodować innemu.

Manela, *wł.*, naramiennik, bransoleta (*zdr.* **Manelka**).

Manewr, *fr.*, ruch zręczny, obmyślany z góry, a wiodący do celu, zwrot, obrót; postępowanie zręczne, fortel, podstęp, wybieg, podejście; **m-y** = ćwiczenia wojskowe, wojna udawana.

Manewrować, *fr.*, wykonywać wojenne obroty, ćwiczenia wojskowe; wykonać szereg skomplikowanych ruchów, prowadzących do celu; dążyć zręcznie do celu, omijając przeszkody; *przen.*, dzia-

łać chytrze, podstępnie, wykręcać ś., wywijać ś., tumanić.

Maneż, *fr.*, szkoła konnej jazdy, ujeżdżalnia; tresowanie konia — *p.* Kierat.

Mangan, Manganez, *wł.*, pierwiastek chemiczny, metal szary, twardy, kruchy.

Manganit, *wł.*, ruda manganowa.

Manglja, rodzaj drzew zwrotnikowych, rośnie w Azji i Ameryce południowej (fig.).

Mango, *malajs.*, owoc mangowca znacznej wielkości.

Mangowiec, *malajsk.*, drzewo zwrotnikowe z rodziny terpentyńcowatych (fig.).

Mangust a. Szczurnik, rodzaj ssących z rodziny wiwer czyli łasz (fig.).

Maniać (w grze w piłkę), zamierzać ś. piłką, nie uderzając, dla oszukania przeciwnika.

Maniana, Manianie, rodzaj gry w piłkę.

Manicheizm, sekta pogańsko-chrześcijańska, uznająca równorzędność dwu bóstw: złego i dobrego, jej wyznawcy żyli w ubóstwie, czystości i wstrzemięźliwości (od imienia Manesa, mnicha perskiego z III w. po Chr.).

Manichejczyk, zwolennik manicheizmu; *żart.*, uprzykrzony wierzyciel.

Manicher, *nm.*, wierzyciel naprzykrzony.

Manić, zwodzić, łudzić, oszukiwać, okpiwać; **m. ś.,** łudzić, liczyć ś. z kimś a. z czymś.

Manifest, *łć.*, odezwa do narodu, publiczne uroczyste oświadczenie panującego, wybitnej osobistości politycznej lub stronnictwa; protestacja.

Manifestacja, *łć.*, wpadające w oczy okazanie swego sposobu myślenia i czucia; zbiorowe publiczne stwierdzenie uczuć, zapatrywań i życzeń w jakiej kwestji; demonstracja; protest publiczny.

Manifestant, *łć.*, uczestnik manifestacji.

Manifestować, *łć.*, objawiać, ujawniać, okazywać jawnie; protestować publicznie, oświadczać ś. przeciw czemu; **m. ś.,** publicznie objawiać swój sposób myślenia; popisywać ś.; afiszować ś.

Maniok, *fr.*, roślina zwrotnikowa, z której korzenia otrzymuje ś. tapioka kasawa (fig.).

Manipula, *łć.*, rota u Rzymian, $^1/_8$ kohorty a. $^1/_{80}$ legjonu.

Manipulacja, *łć.*, wszelka czynność, wykonana biegle rękami; sposób, porządek odbywania jakiej czynności; kierowanie czym, zarządzanie.

Manipulant, *łć.*, ten, kto jest używany do wykonywania czynności ręcznych, kto manipuluje; instruktor wojskowy.

Manipularz, *łć.*, rodzaj krótkiej stuły, narękznik, wdziewany przez kapłana podczas Mszy św. na lewą rękę (fig.).

Manipulować, *łć.*, kierować zręcznie, dawać czemu pewien obrót, zarządzać korzystnie; zajmować ś. jakąkolwiek robotą w pewien sposób określony, robić, działać.

Manista — *p.* Menonita.

Manja, *gr.*, choroba umysłowa, rodzaj obłędu; jakaś szczególna myśl, oplątująca umysł; chorobliwy pociąg do pewnych bezużytecznych czynności, działalność uparcie zwrócona w jednym, czę-

sto nierozsądnym kierunku; pociąg, słabość, namiętność.

Manjacki, *gr.*, *przym.* od Manjak.

Manjactwo, *gr.*, manja, dziwactwo.

Manjaczeć, *gr.*, dziwaczeć.

Manjaczyć, *gr.*, dziwaczyć, fantazjować; mówić brednie; zwodzić, oszukiwać.

Manjak, *gr.*, człowiek dotknięty manją, dziwak (forma ż. **Manjaczka**).

Manjer, *fr.*, sposób; moda, tryb.

Manjera, *fr.*, ułożenie, sposób zachowania ś.; sposób malowania a. pisania właściwy jakiemu artyście, poecie; forma twórczości nienaturalna, przybrana, wymuszona, wypływająca z naśladownictwa; wymuszoność; jednostajny sposób, nawyknienie; sztuczność, nienaturalalność; piękne **m-ry** = wykwintne obejście się, elegancja, ogłada towarzyska.

Manjerka, *ros.*, blaszanka podróżna do napełniania trunkiem (fig.).

Manjerować, *fr.*, nadawać czemu pewną manjerę, zwęzić formy twórczości do jakiej manjery; wygładzać, wykończać, przerabiać.

Manjeryczny, *fr.*, uporczywie trzymający się pewnej manjery; przesadny, ńienaturalny, pretensjonalny; obyczajny, grzeczny, elegancki.

Manjerysta, **Manjerzysta**, *fr.*, poeta lub artysta, tworzący według jakiej manjery; naśladujący manjerę wielkiego artysty.

Mankament, *wł.*, brak, niedostatek czego; błąd; malwersacja.

Mankiet, *wł.*, część rękawa przy ręce, przyszyta a. przypinana do całego rękawa (*zdr.* **Mankiecik**).

Mankietka, *wł.*, rękawek, mitynka, pulsetka.

Mankietnik, *wł.*, *pogardl.*, zwolennik sekty marjawickiej, **marjawita** (forma ż. **Mankietniczka**).

Manko, Manco, *wł.*, brak, niedobór; kwota, z góry przyznawana kasjerom, magazynierom na pokrycie strat nieuniknionych przy wypłatach, przy ważeniu, mierzeniu i t. p.

Mankować, *fr.*, brakować.

Manna, *hebr.*, roślina z rodziny trawowatych, dająca dobrą paszę; kasza z nasion tej rośliny (fig.); stężały sok niektórych roślin, jesionu zwłaszcza, wypływający z nacięć, robionych na pniach i gałęziach; gatunek kaszki pszennej bardzo miałkiej; **m.** biblijna = cudowny pokarm Izraelitów podczas ich wędrówki przez pustynię; *przen.*, dar niebios; **m-ą** niebieską żyć = nie mieć zapewnionych dochodów, być w nędzy; *iron.*, żyć z dochodów nieprawych, potajemnych, żyć z gry w karty.

Manneczka, *hebr.*, roślina z rodziny traw.

Mannik, owad półpokrywy, piewikowaty.

Manola, *hiszp.*, taniec hiszpański.

Manometr, *gr.*, przyrząd do mierzenia prężności, t. j. ciśnienia gazu a. pary, zawartej w naczyniu zamkniętym (fig.).

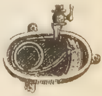

Manowczyk, szlak grecki, jakby ze sznurka jednostajnie poskręcanego złożony, meander.

Manowiec, przejście bezdrożne, obłędne, nieznane; brodzić **m-ami** = wykręcać ś., używać wybiegów, żyć nieuczciwie, używać wykrętów; wejść na **m-ce** = pobłądzić, zejść z drogi uczciwej.

Mansarda, *fr.*, mieszkanie na poddaszu.

Mansardowy, *przym.* od Mansar-

da; **m.** dach, dach łamany, śpiczasty, w którym są okna (fig.)

Mansja, *łć.*, mieszkanie w klasztorze ze stołowaniem za oddaniem swojej pensji.

Mansjonarski, *łć.*, *przym.* od Mansjonarz.

Mansjonarz, *łć.*, ksiądz, zostający na mansji, t. j. otrzymujący mieszkanie, stół i płacę, wolny od obowiązków, z wyjątkiem odprawiania Mszy św. i modłów kapłańskich.

Manszester, *ang.*, półaksamit.

Manszeta, *fr.*, w fechtunku: uderzenie przeciwnika bronią sieczną w rękę pod jego broń; kreza, otaczająca rękaw przy ubraniu męskim w XVIII w.; mankiet (*zdr.* **Manszetka**).

Mantelzak, *nm.*, tłumoczek, kufereczek, zawiniątko, noszone na plecach; sakwy, biesagi, tajstra (fig.).

Mantja, *gr.*, płaszcz archirejski bez rękawów.

Mantolet, *wł.*, płaszczyk, peleryna jedwabna kanonika, noszona na komży w kościele (fig.).

Mantyczeć, stawać ś. nudnym, dziwaczeć.

Mantyczyć, *łć.*, zrzędzić, nudzić, dziwaczyć.

Mantyka, *łć.*, sakwy, tajstry, torba; **m.**, zrzęda, nudziarz, tetryk.

Mantyla, Manta, *hiszp.*, czarna koronkowa zarzutka, okrywająca głowę i ramiona (fig.); rodzaj jedwabnej peleryny damskiej.

Mantyna, *wł.*, rodzaj materji jedwabnej.

Mantyssa, *łć.*, część logarytmu po przecinku, przed którym wyrażona jest cecha logarytmu.

Manualista, *łć.*, przepisywacz, kancelista.

Manuał, *łć.*, klawjatura ręczna w organach; książka podręczna, bruljon.

Manufaktura, *łć.*, rękodzielnictwo i wyroby rękodzielnicze; wytwarzanie wyrobów gotowych, w szczególności przemysł tkacki, tkaniny.

Manumisja, *łć.*, wyzwolenie niewolników.

Manuskrypt, *łć.*, rękopis.

Many, *łć.*, dusze zmarłych, cienie; państwo cieniów.

Mańka, *łć.*, lewa ręka—*p.* Mańkut; powozić z **m-i** = trzymając bicz w lewej ręce; *przen.*, zażyć kogo z **m-i** = oszukać, podejść go.

Mańkut, *łć.*, ten, co używa lewej ręki zamiast prawej.

Mańswo, *nm.*, prawo lenne, lenno, dobra lenne.

Mapa, *łć.*, karta gieograficzna, obraz powierzchni kuli ziemskiej a. jej części; **m.** hidrograficzna = przedstawia rozkład wód; **m.** orograficzna = przedstawia rozkład gór i wyżyn; **m.** ślepa, na której niema nazwisk szczegółów (*zdr.* **Mapka**).

Mapografja, *łć.* *p.* Kartografja.

Mara, widzenie senne, senne widziadło; sen pełen marzeń; upiór, widmo, cień nieboszczyka; ułuda, zwodniczy obraz, urojenie, mrzonka; latawiec, zmora, duch nocny, rzekomo napastujący śpiących ludzi i zwierzęta.

Marabut, *arab.*, ptak indyjski, podobny do bociana (fig.); pióro tego ptaka, służące do upiększenia kapelusza lub boa damskiego; pustelnik mahometański, wiodący życie ascetyczne.

Maranta, *łć.*, aksamitowiec, roślina z rodziny marantowatych (fig.).

Maras, *nm.*, błoto, bagno.

Maraskino, *wł.*, likier, wyrabiany z wisien dalmackich.

Marazm, *gr.*, wycieńczenie, osłabienie skutkiem starości, uwiąd starczy; zniedołężnienie.

Marcepan, Marcypan, *wł.*, masa prażona z migdałów i cukru; *przen.*, coś bardzo smacznego i wykwintnego; obejdzie ś. cygańskie wesele bez **m-ów** = jeszcze czego! obejdzie się! nie potrzeba!

Marcepanik, *zdr.* od Marcepan; osoba dobra, słodkiego obejścia; *iron.*, osoba dokuczliwa, złośliwa; gagatek.

Marcha, licha szkapa, wywłoka; bydło.

Marchew, *nm.*, w *bot.*, roślina warzywna z korzeniem jadalnym, z rodziny baldaszkowych (fig.), korzeń jej a. potrawa z niego.

Marchewka, *nm.*, *zdr.* od Marchew; *przen.*, skrobać **m-ę**=następować komuś na pięty; zyg, zyg, **m.**!=drażnić ś. z kim, robiąc palcami ruch, jakby ś. marchew skrobało.

Marchewnik, *nm.*, nać marchwiana, łodyga marchwi; roślina z rodziny baldaszkowych; roślina wodna, szczwół, pietrasznik.

Marchja, Marka, *łć.*, okrąg, dawna nazwa prowincji pogranicznych, zdobytych i wcielonych do państwa Niemieck.; margrabstwo.

Marcholt, *nm.*, larwa, upiór, mara nocna, straszydło grobowe; prostak, gbur, cham; marjonetka jasełkowa.

Marchwiany, *nm.*, *przym.* od Marchew; *przen.*, pieniądze **m-e**= marchew w talarki pokrajana, zastępująca pieniądze prawdziwe w zabawach dziecięcych.

Marconiego telegraf, telegraf bez drutu, przesyłający depesze falami elektrycznemi przez powietrze; telegraf iskrowy (2 fig.).

Marcować, popęd płciowy uczuwać i zaspakajać go (o kotach, zającach, rysiach).

Marcowy, *przym.* od Marzec; **m-a** pogoda, zmienna, nietrwała; **m.** kawaler=podstarzały; **m-a** panna = stara panna; piwo **m-e** = nazwa pewnego gatunku piwa; **m.** chleb= rozczyniony na miodzie i zaprawny korzeniami.

Marcówka, owca, kura, która się w marcu wylęgła; woda ze śniegu, w marcu spadłego.

Marczak, zwierzę domowe albo ptak swojski, zrodzony w marcu.

Marek, dzień św. Marka; dusza pokutująca; tłucze ś., jak **M.** po piekle=snuje ś. tu i owdzie bez celu, szwendra ś.; nocny **M.** = człowiek, który chodzi a. pracuje po nocy i przeszkadza innym spać.

Maremmy, *wł.*, niezdrowe błotniste okolice we Włoszech.

Marengo, *wł.*, materjał wełniany w paski, mieniący ś., przerabiany biały z popielatym, pstrawy.

Margać, Merdać, poruszać czym w tę i ową stronę; kiwać, machać; mamrotać, mruczeć, zrzędzić.

Margaryna, *łć.*, sztuczne masło z łoju zwierzęcego, masło **m-owe.**

Margiel, *nm.*, gatunek ziemi, w której skład wchodzi glina, piasek, wapno a. gips.

Margierytka, Margarytka, *fr.*, stokrotka (fig.).

Marginalja, *łć.*, uwagi na marginesie w starych drukach i rękopisach.

Margines, *łć.*, brzeg książki lub pisma, nie zapisany lub nie zadrukowany; (notować co na **m-ie**).

Marglarnia, *nm.*, kopalnia marglu.

Marglisty, *nm.*, pełen marglu.

Marglować, *nm.*, nawozić rolę marglem.

Margnąć—*p.* Margać; oburzyć ś. na co, obruszyć się.

Margrabia, Margraf, *nm.*, dawniej królewski namiestnik broniący kresów, sprawujący władzę nad marchją; obecnie tytuł członków arystokratycznych rodów.

Margrabina, *nm.*, żona margrabiego.

Margrabski, Margrabiowski, Margrafski, *nm.*, *przym.* od Margrabia.

Margrabstwo, Margrafstwo, *nm.*, godność margrabiego; posiadłość, do tej godności przywiązana; *zbior.*, margrabia z żoną.

Marjacki kościół, kościół N. M. P. w Krakowie (fig.); wysoki, jak wieża **M-a**=bardzo wysoki, olbrzymi.

Marjański, *przym.* od N. M. P., od Marjan; bractwo **M-ie** =arcybractwo N. M. P.

Marjasz, *fr.*, rodzaj gry w karty; dawna moneta węgierska z wyobrażeniem N. M. P.

Marjawicki, *przym.* od Marjawita.

Marjawita, zakonnik, zakonnica zgromadzenia, mającego za cel naśladować życie N. M. P.; nazwa członków sekty niedawno u nas powstałej wśród katolików, *pogardl.*, kozłowita, mankietnik (forma ż. **Marjawitka**).

Marjaż, *fr.*, ożenienie, małżeństwo, pobranie się.

Marjonetka, *fr.*, lalka z ruchomemi członkami, poruszana za pomocą drutów, sprężyn (fig.); *przen.*, człowiek bez własnej woli a. ulegający cudzej woli.

Marka, *nm.*, pieniądz obiegowy niemiecki wartości podług kursu 47 kop.; znak, znaczek; znak opłacenia listu, przesyłki pocztowej; znak opłaty stemplowej przylepiany do podania, prośby do władzy, do kwitu i t. p.; liczman, liczbon; blaszka z numerem, zastępująca pieniądz, np. w rachunkach między właścicielem jadłodajni a kelnerami; znak fabryczny na wyrobach własnych; gatunek, odróżnienie (dobra, zła **m.** wina, koniaku i t. p.); *przen.*, firma; mieć dobrą **m-ę**=być dobrze, źle uważanym, mieć dobrą opinję, zaufanie a. nie mieć ich—*p.* Marchja.

Markgra- — *p.* Margra-.

Markier, *fr.*, posługujący przy bilardzie, znaczący wygrane.

Markietan, *wł.*, karczmarz obozowy; przekupień, utrzymujący jadło i napoje dla obozujących żołnierzy.

Markietanka, *wł.*, handlująca wiktuałami i napojami przy wojsku, w obozie a podczas marszu.

Markiz, *fr.*, margrabia.

Markiza, *fr.*, margrabina; ruchomy daszek z płótna nad oknem a. balkonem, chroniący od zbytniego blasku (fig.); w *archit.*, daszek blaszany a. murowany nad drzwiami a. oknem (f.).

Markocić, Markotnić, smucić, niepokoić, martwić, trapić; **m. ś.**=być markotnym, smucić ś., martwić ś., być z czego niezadowolonym, dąsać się.

Markotliwy, zrzędny, gderliwy, oburkliwy.

Markotnieć, stawać ś. niezadowolonym, gderliwym, smutnym, posępnieć.

Markotny, posępny, smutny, niespokojny, niezadowolony, kwaśny, chmurny.

Markować, *nm.*, stawiać znaczki, zaznaczać, nakarbowywać sobie znak; odkładać marki jako znaczki dla policzenia ś., notować numery odpowiednie; płacić markami przed ostatecznym obrachunkiem; stemplować, pieczętować; opatrywać w markę; naklejać markę na list, na podanie, na kwit; (o aktorze) grać rolę niedbale, aby zbyć; **m.** sobie w pamięci = zapamiętywać; mówiąc, akcentować jaką myśl ważniejszą, uwydatniać; w grze karcianej **m.** kolor =grać tak, aby pokazać, jaki kolor jest u gracza najsilniejszy.

Marksizm, teorja ekonomiczna socjalisty Niemca Karola Marx'a.

Markszajder, *nm.*, gieometra górniczy, inżynier górniczy.

Marlina, ciało umarłego, trup; nędzne, marne zboże a. trawa.

Marmelada, Marmolada, *fr.*, owoce rozgotowane z cukrem i zgęszczone.

Marmeladka, Marmoladka, *fr.*, sok owocowy, ocukrzony i zgęstniały, urobiony w foremkach.

Marmoryzować, Marmuryzować, *łć.*—*p.* Marmurkować.

Marmur, *łć.*, wapień zbity a. ziarnisty, biały a. kolorowy, dający ś. polerować (fig.); **m.** a. **m-y** = wyroby z tego wapienia, np.: posadzka, stopnie schodów, posągi, podstawy, patery, urny, ozdoby itp.; *przen.*, **m.** = człowiek zimny, nieczuły, nieugięty.

Marmurek, *łć.*, rodzaj osełki z drobnoziarnistego piaskowca albo z łupku do ostrzenia delikatniejszych narzędzi ostrych; futro czarnego lisa; *przen.*, człowiek obłudny, szczwany, z cicha frant.

Marmurkować, *łć.*, wykładać marmurem, tynkować stiukiem, masą, naśladującą marmur; malować na kolor marmuru; przyozdabiać brzegi książki deseniem marmurowym.

Marmurołom, Marmurnica, *łć.*, kopalnia marmuru.

Marmurowy, *łć.*, z marmuru; *przen.*, bez wyrazu, bez czucia, zimny, obojętny, sztywny, posągowy, nieruchomy.

Marmuzela, *fr.*—*p.* Mamzela.

Marnić, marnym czynić, psuć, niszczyć—*p.* Marnować.

Marnie, Marno, napróżno, bez pożytku, daremno; pójść **m.**=stracić z własnej winy, źle skończyć; zginąć, przepaść; zginiesz **m.** = przepadniesz, stracisz życie.

Marnieć, ginąć, niszczeć, przepadać, nędznieć, stawać ś. marnym, nikczemnieć; iść na marne; przemijać bez pożytku, ginąć bez chwały.

Marnostka, rzecz nędzna, mało warta, błahostka, drobnostka.

Marność, rzecz marna, mało warta, nędzna; znikomość, próżność (**m.** nad **m-iami** i wszystko **m.**= wszystkie sprawy ludzkie są nędzne, mało warte).

Marnota, rzecz marna, drobna, lichota, nędzota—*p.* Marność; roślina z rodziny witułkowatych.

Marnotrawca, Marnotrawnik, tracący lekkomyślnie mienie, czas, rozrzutnik, utracjusz, warchoł.

Marnotrawczyni, Marnotrawnica, forma ż. od Marnotrawca.

Marnotrawić, wydawać pieniądze na rzeczy nieużyteczne, marnować, marnie niszczyć, trwonić, tracić (**m.** majątek, czas, zdolności, zdrowie).

Marnotrawny, tracący lekkomyślnie pieniądze, mienie, rozrzutny, nieoszczędny; syn **m.** =

grzesznik, nawrócony na drogę cnoty (od przypowieści biblijnej).

Marnotrawstwo, trwonienie, marnowanie czego bezpożytecznie, nieoszczędzanie.

Marnować, tracić co bez celu i bez pożytku, trwonić, marnotrawić (**m.** majątek, czas, zdolności); sprzedawać za byle co, za marne pieniądze, byle ś. pozbyć; źle ś. obchodzić, niszczyć, męczyć, hasać, forsować (np. konia).

Marny, nie mający znaczenia, wartości, znikomy, przemijający, nietrwały; bezcelowy, daremny; mało znaczący, niewiele wart, nikczemny, lichy, nędzny (**m-a** pociecha = gorzka, **m-a** zapłata = licha, mała; **m-e** dziesięć złotych = wszystkiego 10 złotych); iść, pójść, wyjść na **m-e** = zmarnować ś., zmarnieć, przeminąć bez pożytku, przepaść, zginąć.

Maroder, *fr.*, żołnierz opóźniający ś., pozostający w tyle za oddziałem; żołnierz, włóczęga, dopuszczający ś. rabunku; *przen.*, osoba spóźniająca ś., pozostająca w tyle.

Marokański styl — *p.* Maurytański.

Marokin, *fr.*, marokańska skóra, safjan groszkowany, kordyban.

Maronita, członek sekty syryjskiej, dziś połączonej z kościołem katolickim, ale mającej odrębne obrzędy i odrębny język liturgiczny.

Marony, *wł.*, kasztany jadalne.

Marota, *fr.*, trwanie przy jakim dziwactwie, myśl jaka nielogiczna, ale upodobana, bzik.

Mars, *łc.*, bożek wojny, grecki Ares (fig.); dzielny żołnierz, rycerz; być w służbie **M-a** = służyć w wojsku; zmarszczenie czoła, groźna mina; nazwa planety półtora raza od słońca odleglejszej niż ziemia; nastawić **m-a** = zmarszyć czoło.

Marsala, lekkie wino, z miejscowości Marsala w Sycylji.

Marselina, *fr.*, gatunek lekkiej materji jedwabnej.

Marskość, wynędznienie, wychudnienie, uwiąd.

Marsowaty, wojowniczy, bohaterski, nasrożony, groźny.

Marsowy, do Marsa ś. odnoszący, w służbie Marsa będący = wojenny, żołnierski; dzieło, rzemiosło **m-e** = wojaczka, żołnierka; pole **m-e** = pole, przeznaczone na ćwiczenia wojskowe; **m-wa** mina = groźny wyraz twarzy.

Marsyljanka, hymn rewolucyjny, uznany za pieśń narodową francuską od czasu pierwszej rewolucji.

Marsylka, roślina z klasy paproci (fig.).

Marsz, *fr.*, regularny ruch wojsk w pewnym oznaczonym kierunku, maszerowanie, pochód; utwór muzyczny w tempie kroków żołnierskich; rozkaz, aby iść, aby ruszyć naprzód; **m.**! = naprzód! ruszaj! precz! wynoś ś.! **m.! m.!** = galopem, pędem, cwałem.

Marszałek, *nm.*, najwyższy stopień wojskowy we Francji za Napoleona I i III; urząd dworski; przewodniczący na sejmie lub obywatelstwu; gospodarz na dworze pańskim; przełożony nad służbą domową, zarządca; **m.** szlachty = przedstawiciel szlachty, utrzymujący zarazem jej księgi rodowodowe.

Marszałkować, *nm.*, pełnić urząd marszałka, przewodniczyć.

Marszałkowicz, *nm.*, syn marszałka.

Marszałkowski, *nm.*, odnoszący ś. do marszałka, należący do urzędu marszałka (laska **m-a**); spra-

wowany przez marszałka (sądy **m-ie**).

Marszandka, *fr.*, modniarka, modystka.

Marszczenie, robienie marszczków, fałdów; miejsce marszczone na sukni; **m. ś.**, tworzenie się marszczek; ściąganie czoła, gniewanie ś. milczące, uraza, niezadowolenie, krzywienie się.

Marszczka, drobna fałdeczka, zmarszczka; ściągnięcie czoła w fałdy wskutek starości, nieukontentowania.

Marszcznica, w *bot.*, roślina z gromady wodorostów, używana niegdyś przez Rzymian do wyrabiania różu.

Marszczony, pofałdowany, pomarszczony, ułożony w marszczki (rękawy u sukni **m-e**).

Marszczyć, składać a. ściągać co w marszczki, fałdować, szyć marszcząc (**m.** kołnierzyk); **m.** brwi, czoło=ściągać brwi; natężać umysł, wyrażać gniew, nieukontentowanie; wiatr **m-y** powierzchnię wody=pokrywa drobnemi falami, jakby marszczkami; **m. ś.**, dostawać marszczek, pokrywać się marszczkami (twarz ś. **m-y**); suknia **m-y ś.** = źle leży, fałduje ś.; *przen.*, przybierać minę groźną, gniewać ś., kaprysić.

Marszruta, *nm.*, wyznaczenie kierunku drogi i postojów wojska w pochodzie; wytknięcie planu podróży; dyrektywa.

Martahuz, *egg.*, zaprzedający ludzi, kradnący ich i sprzedający; ludokradca.

Martwak, Martwina, kość zgangrenowana, obumarła.

Martwica, kora zwierzchnia na drzewie zmartwiała; ziemia nieurodzajna, calica; kość martwa; upiór, cień nieboszczyka, duch, widmo, straszydło.

Martwić, zasmucać kogo, wyrządzać komu przykrość, niepokoić, kłopotać; niech cię to nie **m-i** = to nie twoja rzecz, nic ci do tego; umartwiać, trapić dobrowolnie, poskramiać (**m.** ciało postem, **m.** żądze); **m. ś.**, niepokoić ś., gryźć ś., zasmucać ś.; umartwiać ś., trapić ś. dobrowolnie.

Martwieć, drętwieć, tracić czucie, sztywnieć, stawać ś. nieruchomym, obumierać.

Martwienie się, smucenie się, gryzienie się.

Martwina—*p.* Martwak.

Martwo, bez życia, bez czucia, pusto.

Martwość, **Martwota**, brak życia, obumarłość, zastój, nieruchomość; odrętwiałość, nieczułość umysłu, obojętność; w *med.*, śmierć pozorna.

Martwota, stan ospałości, stan bezżycia, bezdziałania, pustka.

Martwy, nieżywy, umarły, bez życia, bez czucia; bezduszny, nie obdarzony życiem, nieczuły nieżywotny, nieżyjący, należący do królestwa minerałów; obumarły, nieruchomy, bezwładny, sztywny: **m-a** cisza= zupełna, głęboka; język **m.**=nie używany w mowie potocznej, zachowany tylko w pomnikach literatury; **m-a** natura= obraz przedstawiający przedmioty martwe (cięte kwiaty, zabite zwierzęta, owoce, sprzęty, naczynia i t. p.); inwentarz **m.**=narzędzia gospodarskie i sprzęty (w przeciwstawieniu do inwentarza żywego, t. j. koni, bydła, drobiu); sezon **m.** w handlu=mało ożywiony, ospały, ogórkowy, zastój (zwłaszcza podczas lata); styl a. kolor **m.**=mdły, bezbarwny, blady, suchy; kapitał **m.**=nie przynoszący procentów, nieproduktywny, bezczynny; **m-a** litera prawa = nie wykonywający ś. przepis prawny; nominalny, nieistotny; **m.** ręka=urząd a. instytucja, występujące jako właściciel nie-

ruchomości; w *leczn.*, **m.** kość—*p.* Martwak; w *druk.*, **m.** pagina = stronica, na której nie powtórzono tytułu dzieła, tylko z liczbą kolejną; **m-e** drzewo=ścięte; zwiędły, suchy, uschły (ręka **m-a**); *rzecz.*, **m.** (-ego), człowiek umarły, nieboszczyk; **m-a** pokrzywa—*p.* Jasnota.

Martyngał, *fr.*, przyrząd z rzemyków, powstrzymujący zadzieranie łba przez konia (f.).

Martyrolog, *gr.*, autor żywotów męczenników.

Martyrologja, Martyrologjum, *gr.*, dzieje życia i śmierci męczenników, ułożone porządkiem miesięcy i dni; *przen.*, historja czyjego życia pełnego udręczeń.

Marucha, niedźwiedź.

Maruda, Marudziarz, *fr.*, człowiek długo i powoli wykonywający jakąś czynność a. spóźniający ś. z jej wykonaniem, nudziarz, guzdrała, grzebała; gawędziarz, gaduła, pleciuga, bajarz; bałamuctwo, mitręga, strata czasu.

Maruder, *fr.*—*p.* Maroder.

Maruderka, Maruderstwo, *fr.*, bałamucenie, opóźnianie ś., ociąganie się.

Marudnie, ospale, opieszale, powoli.

Marudny, *fr.*, powolny, nudny, żmudny, mitrężny (**m-a** robota); leniwy, opieszały, ospały; zrzędny, gderliwy.

Marudzić, *fr.*, powoli robić, przewlekać, ociągać ś., guzdrać ś., nudzić, grymasić, gadać nudno i rozwlekle; gderać, zrzędzić; grymasić wskutek choroby (o dziecku); bredzić w gorączce.

Maruna, roślina z rodziny złożonych, bertram, bertramowiec (fig.) (*zdr.* **Marunka**).

Mary (mar), *nm.*, nosze, na których noszą nieboszczyków do grobu; pójść na **m.** = umrzeć; wolę cię widzieć na **m-ach** = umarłym; *przen.*, upadek, zguba; śmierć, zgon.

Marymoncki, odnoszący się do Marymontu, a zwłaszcza szkoły rolniczej w Marymoncie; **m-a** mąka = wyrabiana w tamtejszych młynach, przednia mąka pszenna; paniczyk z **m-iej** mąki = pieszczoch, elegant, mamusi synek, delikacik; figura **m-a** = rodzaj figury w mazurze.

Marymontczyk, *łć.*, wychowaniec szkoły rolniczej w Marymoncie; gospodarz postępowy, który ukończył szkołę marymoncką; *żart.*, delikacik, pieszczoch, elegant.

Maryna, basetla, kontrabas.

Marynarka, *wł.*, ogół okrętów wraz z uzbrojeniem i załogą, oraz wszelkie urządzenia w związku z siłami morskiemi handlowemi i wojennemi, należące do jednego państwa; flota; ubranie męskie górne krótkie, bez stanu, kurtka (fig.).

Marynarkowy, *wł.*, *przym.* od Marynarka (ubranie); garnitur **m.** = złożony z marynarki, spodni i kamizelki.

Marynarski, *wł.*, właściwy marynarce a. marynarzowi; ubranie **m-ie,** garnitur **m.** = takim krojem, jak noszą marynarze, t. j. z podwijaną bluzą i szerokim, wykładanym kołnierzem, odsłaniającym szyję.

Marynarstwo, *wł.*, umiejętność sztuki żeglarskiej, żeglarstwo.

Marynarz, *wł.*, żeglarz, żołnierz na okręcie, na statku, we flocie.

Marynata, *wł.*, mięso, ryby, owoce, jarzyny i t. p., przechowywane w occie z korzeniami.

Marynista, *łć.*, malarz scen morskich a. widoków morzą.

Marynizm, *wł.*, napuszoność stylu, której dał początek Marini, styl barokowy.

Marynować, *fr.*, zaprawiać octem i korzeniami w celu dłuższego zachowania od zepsucia; *przen.*, przechowywać coś długo bez użytku.

Marzanna, roślina z rodziny marzanowatych, używana dawniej w farbiarstwie (fig.); figura słomiana, obnoszona z urągowiskiem, a potem topiona przez chłopców wiejskich w dzień wiosennego porównania dnia z nocą.

Marzanowate rośliny = rodzina roślin dwuliściennych.

Marzący, bujający myślą po świecie fantazji, rojący, dumający, pragnący czego, myślący o czymś przyjemnym.

Marzec (-rca), trzeci miesiąc w roku; **m.** (-rcu), piwo marcowe; kochliwy, jak kot w **m-cu** = bardzo kochliwy.

Marzenie, dumanie, rojenie; pragnienie czegoś; dowolne, przypadkowe kojarzenie wyobrażeń; **m.** senne=widzenie senne, sen; przedmiot marzeń, rzecz wymarzona, cudowna, nieziemsko piękna, czarowna, idealna.

Marznąć (mar-znąć), ścinać ś. od mrozu; krzepnąć; być wystawionym na mróz, cierpieć zimno, wystawać na mrozie, ziębnąć.

Marzyciel, skłonny do marzeń, do złudzeń, żyjący marzeniami, marzący; uwodzący ś. złudzeniami (forma ż. **Marzycielka**).

Marzycielski, wypływający z marzycielstwa, skłonny do marzeń, nieistotny, złudny, nierzeczywisty, urojony.

Marzycielstwo, skłonność do marzeń, do łudzenia ś. marzeniami; fantazjowanie.

Marzyć, bujać myślą po świecie fantazji; mieć widzenie we śnie, śnić; snuć myśli łudzące, roić, dumać, wyobrażać sobie coś w łudzących, pięknych pozorach, ponętnie, uroczo; pragnąć czegoś, myśleć o rzeczy niemożliwej, wyobrażać sobie coś fałszywie, łudzić ś.; **m. ś.**, we śnie ś. przedstawiać, śnić ś.; przedstawiać ś. w ułudnej, zwodniczej postaci (co ci ś. marzy?=co ci ś. zdaje? czego byś chciał?).

Marzymłodek, roślina z rodziny złożonych, starzec.

Masa, *łc.*, ilość materji zawartej w jakim ciele; wielka ilość, mnóstwo; mieszanina ciastowata na farsz, do urabiania, do zalepiania, powlekania; **m.** konkursowa = mienie pozostałe po zmarłym a. po upadłym kupcu, przemysłowcu, przypadające do podziału między spadkobierców a. wierzycieli; **m.** czynna i bierna= to samo, co aktywa i pasywa; **m.** perłowa = biała warstwa, wyściełająca wewnątrz skorupę niektórych mięczaków, odznaczająca ś. połyskiem i grą barw, służy do ozdób i wyrobów galanteryjnych.

Masakrować, *fr.*, mordować, w pień wycinać; rozbijać, bić, tłuc, niszczyć.

Masarnia, *czes.*, wędliniarnia.

Masarski, *czes.*, *przym.* od Masarz (wyroby **m-skie,** zakład **m.**).

Masarz, wyrabiający wędliny.

Masaż, *fr.*, leczenie, zasadzające ś. na systematycznym nacieraniu, ugniataniu, poruszaniu itp. chorych części ciała, miesienie

Masażować, *fr.*, robić masaż, rozcierać, ugniatać chore części ciała; miesić.

Masażysta, *fr.*, umiejący masować (forma ż. **Masażystka**).

Maseczka, *fr.*, mała maska; kobieta zamaskowana na maskaradzie

Maseduany, *fr.*, lody malinowe z owocami i likierem wiśniowym.

Maset, *fr.*, podręczne stalowe narzędzie rzeźnika w kształcie sztyletu do ostrzenia noża (fig.).

Masielnica — *p.* Maślnica.

Masielniczka, naczynie szklane, fajansowe, porcelanowe, w którym podaje ś. masło do jedzenia.

Maska, *fr.*, malowane oblicze przywdziewane dawniej przez aktorów greckich na scenie (fig.); karykaturalna sztuczna twarz lub osłona tekturowa, pokryta atłasem i zakończona koronką, wkładana na twarz podczas zabaw maskowych (fig.); gipsowy odcisk, zdjęty z twarzy ludzkiej; osoba zamaskowana; twarz potworna; symbol sztuki aktorskiej; twarz aktora, ucharakteryzowana odpowiednio do roli; *przen.*, pozór zwodniczy, fałszywy; krycie swych zamiarów, udawanie, obłuda; włożyć **m-ę** = udawać, kryć ś. z zamiarami; zdjąć **m-ę** = przestać udawać; zedrzeć komu **m-ę** = ujawnić jego zamiary, knowanie; w grze bilardowej: zasłonięcie jednej bili przez drugą, utrudniające uderzenie; w *szachach:* zasłonięcie jednej figury przez drugą; w *fechtunku:* siatka druciana na twarz (fig.); w *medyc.* także siatka osłonięta flanelą, wkładana na twarz chorego do chloroformowania (na flanelę leje się chloroform); w *fortyfikacji:* nasyp, osłaniający baterję.

Maskarada, *fr.*, zabawa, której uczestnicy występują w maskach, bal maskowy, przebieranie się.

Maskaradować, *wł.*, chodzić na maskarady.

Maskaradowy, *fr.*, dotyczący maskarady; placek **m.** = rodzaj placka biszkoptowego; jabłka **m-e** = legumina z jabłek na winie.

Maskaron, *wł.*, wykrzywiona potworna twarz, umieszczana jako ozdoba architektoniczna nad drzwiami a. oknami domu, otworami pomp itd. (fig.).

Maskota, *fr.*, osoba albo rzecz, której obecność przynosi komu szczęście.

Maskować, *fr.*, zasłaniać, ukrywać; **m. ś.** = wkładać maskę na twarz; *przen.*, przybierać inne pozory; ukrywać swoje zamiary; nie być szczerym, przymuszać ś., udawać, taić.

Maskowy, *wł.*, *przym.* od Maska; bal **m.** = zabawa taneczna w połączeniu z maskaradą.

Masło, zbite w jedną masę kulki tłuszczu, zawarte w śmietanie; tłustość roślinna (**m.** kakaowe, kokosowe, palmowe, laurowe, muszkatołowe), zwierzęca (**m.** rakowe) a. sztuczna (**m.** margarynowe = margaryna); być, jak **m.** = być miękkim, łagodnym, pokornym, zgodnym, skłonnym do ustępstw; mieć ś., opływać, jak pączek w maśle = mieć wielkie wygody, dostatek; idzie, jak po maśle = bardzo łatwo, bez oporu, bez trudności; to nie chleb z **m-em** = to nie tak łatwo, jak ś. zdaje; **m.** maślane = określanie pewnego pojęcia przez to samo pojęcie, choć innemi wyrazami; ująć komu **m-a** z grzanki = ująć dochodów; nie jesteś z **m-a** (a. z cukru) = nie roztopisz się na słońcu (albo na deszczu), nie jesteś taki delikatny.

Masłok, *fr.*, odurzający napój z ziół.

Masłosz, roślina z rodziny sączyńcowatych.

Masłowaty, koloru masła, po-

dobny do masła; człowiek **m.** = niedołęga, ciamajda, ślamazara.

Masochizm, *łc.*, obłęd erotyczny, polegający na uczuwaniu rozkoszy podczas doznawania udręczeń fizycznych a. moralnych.

Mason, *fr.*, członek stowarzyszenia wolnych mularzy; wolny mularz; farmazon.

Masonerja, *fr.*, wolnomularstwo; stowarzyszenie tajemnicze, dążące do wprowadzenia religji przyrodzonej.

Masoński, *fr.*, wolnomularski.

Masować, *fr.*, robić masaż, miesić, rozcierać (ciało chorego); zbierać do kupy, gromadzić; urabiać na masę ciastowatą; **m. ś.**, skupiać ś., zlewać ś. jakby w jedno.

Masowo, *łc.*, w wielkiej ilości; tłumnie, gromadnie.

Masowy, *łc.*, gromadny, tłumny, całemi masami; **m.** artykuł = towar, wyrób, który ś. produkuje i nabywa, a. sprzedaje w wielkiej ilości; góry **m-e** = góry o szczytach, nie wybiegających zbyt wysoko, złożone ze zbitej, krystalicznej masy; skały wybuchowe.

Mastki, tłusty, mazisty, dający się mazać jak maść; gliniasty.

Mastodolog, *gr.*, zoolog, opisujący zwierzęta ssące.

Mastodologja, Mastologja, *gr.*, część zoologji o zwierzętach ssących.

Mastodont, *gr.*, wielki zaginiony gruboskórny zwierz (z rodzaju słoni) (fig.).

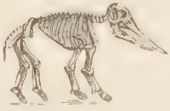

Mastozoolit, *gr.*, skamieniałość ze zwierzęcia ssącego.

Mastozoon, *gr.*, zwierzę ssące.

Masturbacja, *łc.*, samogwałt, onanizm.

Mastyks, *łc.*, żywica, wypływająca z południowo-europejskiego krzewu pistacjowego w postaci stężałych, przezroczystych kropel żółtawych, kit żywiczny.

Mastyksowy, *łc.*, *przym.* od Mastyks; **m-a** pistacja a. Pistacja, butyrzek, krzew azjatycki z rodziny nakarpiowatych, z którego dobywa ś. mastyks (fig.).

Masykot, *fr.*, glejta żółta, proszkowata, używana jako barwnik.

Masyw, Masywny, *gr.*, cały z jednej sztuki, jednolity; nie dęty, pełny; twardy, zbity, dychtowny, lity, ścisły; *przen.*, ciężki, ociężały, gruby, mocny.

Masywnie, *fr.*, ściśle, pełno; tęgo, mocno, dobrze, należycie.

Maszerować, *nm.*, postępować krokiem miarowym; iść w takt marsza; dążyć, śpieszyć.

Maszerunek, *nm.*, pochód wojska, maszerowanie, defilada przed dowodzącym; wogóle pochód, podróż piesza.

Maszkara, Maskara, *wl.*, maska; człowiek zamaskowany; osoba brzydka, poczwara, straszydło.

Maszop, Maskop, *nm.*, członek maszoperji.

Maszoperja, Maskoperja, *hol.*, spółka handlowa, szczególniej dla połowu ryb morskich, związek rybacki.

Maszt, *nm.*, wysoka i prosta sztuka drzewa, wzniesiona na statku wodnym, służąca do rozpinania na niej żagli; wysoki słup (fig.).

Masztab, *nm.*, linja z podziałką, umieszczana na mapach, planach, rysunkach, której każda część wyobraża pewną jednostkę długości (fig.),

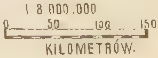

Masztalerz, *nm.*, mający nadzór nad końmi; stajenny.

Masztarnia, *nm.*, stajnia; komora w stajni, służąca za skład rzeczy stajennych.

Masztowy, *nm.*, *przym.* od Maszt; sosna **m-a** = prosta i strzelista, zdatna na maszt; las **m.**=z takich drzew złożony.

Maszyna, *nm.*, przyrząd do zaoszczędzenia a. zastąpienia siły ludzkiej, wytwarzajacy pracę i energję ruchu, przenoszący siłę, zmieniający jej kierunek i zużytkowujący ją na wykonanie różnych czynności produkcyjnych; machina; lokomotywa, lokomobila; prasa drukarska; kuchnia angielska; izba, w której są maszyny, będące w ruchu: welocyped, rower, aeroplan; człowiek bez własnej woli, kierowany inną wolą.

Maszynerja, *nm.*, wewnętrzne urządzenie przyrządu a. maszyny; konstrukcja; werk w zegarku; maszyna złożona z wielu części a. z wielu maszyn; w teatrze: ruchome urządzenie do szybkiego zmieniania dekoracji; mechanizm.

Maszynista, *nm.*, dozorujący lub kierujący maszyną; kierujący lokomotywą; zawiadujący maszynerją w teatrze.

Maszynistka, *nm.*, szwaczka, umiejąca szyć na maszynie.

Maszynka, *nm.*, mała maszyna, kociełek, zwykle wytworniejszej roboty, do gotowania wody na herbatę, samowarek; imbryk do gotowania wody na spirytusie; kuchenka naftowa, benzynowa, spirytusowa, gazowa (fig.); kociełek do gotowania kawy; przyrządzik, ułatwiający jaką manipulację (**m.** do temperowania ołówków, piór, do golenia, do obierania i wykrawania kartofli i t. d.).

Maszynowo, *nm.*, za pomocą maszyny, nie ręcznie.

Maszynowy, *nm.*, na maszynie robiony, fabryczny.

Maścić, namazywać maścią, oliwą, tłustością, olejkiem; zaprawiać tłustością, krasić, omaszczać (o potrawie).

Maść, tłustość a. inna zaprawa do namazywania; tłustość, zmieszana z lekarstwami do wcierania lub nacierania w chore części ciała; barwa koni, kolor w kartach do gry.

Maślacz, *węg.*, gatunek słodkiego wina węgierskiego.

Maślak, rodzaj motyla dziennego; gatunek grzyba (*zdr.* **Maślaczek**) (fig.); beksa, płaksa.

Maślanica, w obrządkach wschodnich: ostatni tydzień przed wielkim postem, w którym wolno jeść z masłem.

Maślanka, ciecz, pozostająca po wybiciu śmietany na masło; *żart.* błoto rzadkie.

Maślany, *przym.* od Masło; bułka **m-a**=z ciasta z masłem; *przen.*, człowiek **m.**= wszystko wolno robiący, niedołęga; ręce **m-e**=ręce człowieka niezręcznego, który wszystko upuszcza; oczy **m-e** = załzawione, smutne.

Maślarnia, zakład wyrobu masła.

Maślarz, wyrabiający a. sprzedający masło (forma ż. **Maślarka**).

Maślić, smarować, mazać masłem; gnieść, rozgniatać nogami; **m. ś.**, mazać ś., smarować ś.; rozgniatać ś., rozpłaszczać ś.; płakać, beczeć, mazać ś.

Maślnica, naczynie do składania masła, faska na masło; naczynie do bicia masła, bojka; przyrząd do bicia masła, centryfuga (fig.) — *p.* Kierzanka.

Maśloch, Maśluch, rodzaj grzyba.

Mat, *nm.*, powierzchnia wygładzona, nie polerowana, bez połysku i blasku.

Mat, *pers.*, w szachach: groźba wzięcia (zabicia) króla w następnym posunięciu, od której nie można ś. obronić, rozstrzygająca grę na niekorzyść tego, który dostał mata; dostać **m-a** = przegrać; dać **m-a**=wygrać, zniweczyć zamiary.

Mata, *wł.*, plecionka ze słomy, trzciny, rogoży i t. p. do nakrywania podłóg, okien w inspektach, pakunków i t. d.

Matacki, wykrętny, krętacki, szalbierski, kłamliwy.

Matactwo, krętactwo, wykręty, kłamstwo, szachrajstwo.

Matacz, kłamca, krętacz, szalbierz, oszust.

Mataczyć, plątać, gmatwać, zamieszanie sprawiać; kręcić, okpiwać, kłamać, drwić.

Matador, *hiszp.*, zwycięzki pogromca byków na igrzyskach w Hiszpanji; *przen.*, mąż znakomity; osoba ważna stanowiskiem lub urzędem; wielki pan, potentat; znakomitość w swoim zawodzie; w kartach: najwyższa kozera.

Matamor, *hiszp.*, *dosł.* zabijacz Maurów; samochwał, grający rolę zucha, junakowaty, pochopny do pojedynków.

Matamora — *p.* Mazamora.

Matanina, powikłanie, zagmatwanie, zamęt; wybiegi, wykręty, krętactwo, szalbierstwo.

Match, *ang.*, (mecz), zakład o wyższość w jakimkolwiek sporcie lub grze między dwoma współzawodnikami.

Matchiche (Maczicze), brezylijski taniec salonowy, odznaczający ś. żywością ruchów i malowniczością figur.

Matczyć, **Matkować**, spełniać obowiązki matki względem dziecka, wychowywać, pielęgnować; zastępować komu matkę (starsza kobieta matkuje młodej panience, występującej publicznie, w towarzystwie).

Matczyn, **Matczyny**, *przym.* od Matka.

Matczysko, poczciwa, zacna, biedna, godna pożałowania matka.

Matczyzna, **Macierzyzna**, majątek przypadający po matce; spadek, spuścizna po matce.

Mate, *port.*, herbata paragwajska (yerwa mate) (fig.).

Mateczka, *pieszcz.* od Matka; *zdr.* młoda matka.

Mateczník, klateczka, w której więzi ś. matkę pszczół, jajecznik; miejsce w kniei niedostępne, w którym zwierzęta bezpiecznie żyją; *przen.*, miejsce rodzinne, kryjówka, schronienie.

Matematycznie, *gr.*, za pomocą matematyki, w sposób matematyczny; ściśle, dokładnie.

Matematyczny, *gr.*, dotyczący matematyki; ścisły, dokładny, pewny; **m-y** punkt=rozciągłość nie mająca żadnego wymiaru (ani długości, ani szerokości, ani wysokości); **m-a** gieografja — *p.* Gieografja; **m-a** linja=rozciągłość, mająca tylko długość, bez szerokości i grubości.

Matematyk, *gr.*, badacz, uczony, zajmujący ś. matematyką; student wydziału matematycznego.

Matematyka, *gr.*, nauka o liczbach i wielkościach, o rozmiarach wielkości i przestrzeni, złożona z arytmetyki, algiebry, rachunku wyższego i gieometrji we wszystkich ich działach.

Mateńka, *pieszcz.* od Matka.

Materac, *nm.*, rodzaj dużej poduszki, wypchanej włosiem, trawą morską a. wyprężonej za pomocą sprężyn, służy do spania, siedzenia; podkład.

Materacyk, *nm.*, *zdr.* od Materac; woreczek, napchany ziołami,

popiołem, używany jako okład w lecznictwie; cienka poduszka włosiana pikowana.

Materja, *łć.*, w przeciwieństwie do ducha: ujęta zmysłowo istota rzeczy; to, z czego składają się wszystkie ciała mineralne i organiczne stałe, płynne i lotne; podstawa świata zmysłowego, zjawiska fizyczne, cielesność; treść, przedmiot rozpraw, myśli, pisma; przedmiot do rozpoznawania sądowego; powód; chorobliwa wydzielina, sącząca ś. z wrzodów, ran, ropa; tkanina jedwabna; **m.** kosmiczna = materja, wypełniająca całą przestrzeń wszechświata.

Materjacja, *łć.*, tworzenie ś. materji.

Materjalista, *łć.*, wyznający zasady materjalizmu; sprzedający materjały apteczne, drogista; dbający o własne wygody zmysłowe (forma ż. **Materjalistka**).

Materjalistyczny, *łć.*, materjalizmem nacechowany; zajmujący się tylko sprawami poziomemi; **m-e** pojmowanie dziejów = mniemanie, że cały rozwój dziejowy ludzkości objaśnić ś. daje wyłącznie warunkami produkcji, wypowiedziane przez Marxa i wcielone do wierzeń socjalistów.

Materjalizacja, *łć.*, ucieleśnienie widziadeł medjumicznych, które według spirytystów mogą przybierać kształty widzialne, dotykalne i posiadać inne własności fizyczne, np. ciężkość.

Materjalizm, *łć.*, teorja, nie uznająca odrębnego istnienia ducha i uważająca materję, jako przyczynę i podstawę wszelkiego bytu; w życiu praktycznym: kierowanie ś. wyłącznie względami na osobistą korzyść i zysk; zaparcie ś. ducha, zmysłowość.

Materjalizować, *łć.*, pojmować w duchu materjalizmu, ucieleśniać; **m. ś.** w spirytyzmie o duchach: przybierać postać materjalną, cielesną.

Materjalja, Materjały, *łć.*, przedmioty potrzebne do wykonania jakiej roboty; przedmioty i przybory potrzebne w kancelarjach do pisania.

Materjalnia, *łć.*, pokój przy aptekach, w którym są leki zapasowe.

Materjalny, *łć.*, dotyczący materji, pozostający w związku z materją; cielesny, dotyczący treści, myśli; zmysłowy; rzeczywisty, faktyczny; zrobiony z tkaniny, zwanej materją (jedwabną); strata **m-a** = strata w mieniu, w dochodzie.

Materjał, *łć.*, przedmiot, z którego przy pomocy pracy i narzędzi otrzymuje ś. wytwór; temat, przedmiot podatny do nauki, do rozmowy; **m-y** spożywcze = produkty spożywcze; **m.** opałowy = drzewo, węgiel; **m.** surowy=materjał do przeróbki na wytwór; *przen.*, ten, kto nie jest uzdolniony do jakiego zawodu, kto ma ś. dopiero uzdolnić (to dobry a. zły **m.**!).

Materklasy, *nm.*, niewiadomo co wyrażające niezgrabne litery, figury, rysunki; manatki, graty, rupiecie.

Materyjka, *łć.*, lekka tkanina jedwabna pośledniejszego gatunku.

Mathema, *gr.*, zasada, nauka, głównie matematyczna.

Matica, *czes.*, słowiańskie stowarzyszenie dla popierania literatury i oświaty.

Matinka, Matineta, *fr.*, kaftanik ranny kobiecy.

Matka, kobieta, mająca dzieci, kobieta, jako rodzicielka, macierz; *przen.*, opiekunka, obronicielka, orędowniczka; **m.** a. panna **m.** = ksieni, przełożona (w klasztorze); staruszka, kobieta w poważnym wieku; stara żebraczka; wieśniaczka na targu, gospodyni; u zwierząt: samica, która wydała płód;

źródło, początek, rozsadnik, gniazdo; roślina, z której ś. bierze sadzonka; stare, główne koryto rzeki; przewodniczący w grze dziecięcej (w palanta, ekstrę i t. p.); część warsztatu stolarskiego; w *bil.*, główna bila bilardowa; **m.** z ojcem = rodzice; **m.** męża = świekra; **m.** żony = teściowa; **m.** ojca a. matki = babka; **M.** Boska = Bogarodzica, N. M. Panna (święto **M-i** Boskiej); chrzestna **m.** = trzymająca do chrztu; **m.** przy bierzmowaniu=kobieta, asystująca przy sakramencie bierzmowania; **m.** weselna = matka panny młodej; **m.** czeladna, gospodna = kobieta utrzymująca gospodę rzemieślniczą, gospodyni; zostać **m-ą**=urodzić dziecko; poczuć ś. **m-ą** = uczuć pierwszy ruch dziecięcia w żywocie; jak dzieci jednej **m-i**=zgodni, kochający ś., podobni do siebie; jaka **m.**, taka córka = córka podobna do matki; za panią **m-ą** pacierz = powtarzać za kimś bezmyślnie, nie mieć własnego zdania; jak go **m.** rodziła = nagi; od **m-i** komu zadawać, w **m-ę** kogo łajać = nazywać go bękartem; *zdr. i pieszcz.* **Mateczka, Mateńka, Matunia, Matuńcia, Matusia, Matunieczka, Matuchna, Matuś, Matusieńka, Matula, Matuleńka.**

Matkobójca, zabójca matki.

Matkobójczyni, zabójczyni matki.

Matkobójstwo, zabójstwo matki.

Matkować — *p.* Matczyć.

Matlać, gmatwać, plątać, wikłać.

Matnia, worek u sieci, do którego ryby wpędzają ś. a. wschodzą i zostają zamknięte; *przen.*, pułapka, sidła, zasadzka, sieć; położenie ciężkie bez wyjścia.

Matoid, *łć.*, człowiek zdolny, niekiedy nawet gienjalny, ale narwany.

Matołek, człowiek niedowarzony, niedouczony, głupkowaty; duch domowy; **m-ki** w *zool.*, podrząd drobnych małp z zakrzywionemi pazurami, małpeczki.

Matoman, *łć.*, człowiek, nie posiadający dostatecznego przygotowania naukowego, a stojący w opozycji względem ugruntowanych poglądów naukowych i tworzący na ich miejsce teorje własne, niczym nie uzasadnione.

Matować, *nm.*, pozbawiać połysku, tracić połysk, przezroczystość.

Matować, *pers.*, w szachach: dawać mata.

Matowy, *nm.*, bez połysku, bez blasku, nieprzezroczysty; o głosie: bez metalicznego dźwięku; wzrok **m-y** = zimny, obojętny, bez wyrazu.

Matówka, *nm.*, szkło matowe w aparatach fotograficznych, na którym odbija się przedmiot fotografowany.

Matrona, *łć.*, sędziwa niewiasta, znana z cnót i powagi.

Matros, *nm.*, majtek.

Matryarchat, Matryarchja, *gr.*, **Matryarchalny,** *łć.*, taki układ społeczny, w którym głową (władzą) rodziny były kobiety.

Matryca, *nm.*, wklęsła forma do robienia reprodukcji galwanoplastycznych do odlewania czcionek, wybijania monet, medali itp.

Matrykulacja, *łć.*, zapisywanie do matrykuły.

Matrykularny, *łć.*, *przym.* od Matrykuła.

Matrykulista, *łć.*, posiadający matrykułę.

Matrykulować, *łć.* — *p.* Immatrykulować.

Matrykuła, *łć.*, księga wpisowa osób, składających jakie zgromadzenie; księga wpisowa studentów uniwersytetu; dowód legitymacyjny studentów uniwersytetu.

Matrymonjalja, *łć.*, majątek żony a. po żonie.

Matrymonjalny, *łć.*, małżeński, ślubny.

Matrymonjum, *łć.*, małżeństwo.

Matuchna, Matula, Matunia, Matuńcia, Matuleńka, Matusieńka — *p.* Matka.

Matura, *łć.*, egzamin dojrzałości, składany przez kończącego średni zakład naukowy; świadectwo z ukończenia średniego zakładu naukowego.

Maturzysta, *łć.*, ten, co zdał egzamin dojrzałości, abiturjent.

Matuś, Matuśka, *zdr.* od Matka.

Matutina, *łć.*, poranna modlitwa a. psalmy wedle brewjarza rzymsko-katolickiego.

Matuzal, człowiek bardzo stary, wiekowy.

Matuzalowy, długowieczny.

Matwać, gmatwać, mącić, wikłać.

Matyjaśny, Matyjasny, dziwaczny, markotny, marudny, grymaśny (zwłaszcza o dzieciach).

Maurytański styl, w architekturze: styl, znamionujący się brakiem w ornamentach postaci ludzkich i zwierzęcych, panowaniem arabesku, wysokiemi i wysmukłemi wieżyczkami, podkowiastemi lub kilkakrotnie łukowo wygiętemi arkadami, wspartemi na cienkich bez baz kolumnach, różnobarwnością, lekkością, przejrzystością (fig.).

Mausera karabin, rodzaj karabinu magazynowego z krótką kolbą (fig.).

Mauzoleum, *gr.*, grobowiec w kształcie wspaniałego budynku (fig.).

Mawiać, często mówić, powtarzać.

Maximum, *łć.*, najwięcej, najwyższa wartość lub ilość; co najwyżej.

Mazać, smarować, nacierać, powlekać czym, plamić, brudzić; bazgrać, gryzmolić, pisać niekształtnie; pisać a. malować nieudolnie; wykreślać, zacierać, wymazywać, gładzić; hańbić, kalać, zniesławiać; **m. ś.,** smarować ś., pomazywać ś., walać ś., plamić ś., hańbić ś., kalać ś.; beczeć, płakać, kaprysić, mazgaić ś.; (o dzieciach) załatwiać potrzebę naturalną, walając się nią.

Mazagran, *fr.*, kawa czarna osłodzona z lodem i koniakiem.

Mazamora, Matamora, podziemny loch u Maurów na składy a. na mieszkanie dla niewolników.

Mazanie, smarowanie, nacieranie, zacieranie; bazgranie; plamienie; wykreślanie, wymazywanie, kasowanie czego; **m. ś.,** płacz ustawiczny, bek, mazgajenie się.

Mazanina, to co jest namazane pomazane, pokreślone, brzydko napisane; smarowanina, brzydki rysunek, nieudolne malowidło, bazgranina; wogóle rysy i figury niekształtne.

Mazdeista, Mazdejczyk, *łć.*, wyznawca mazdeizmu.

Mazdeizm, *łć.*, religja staroperska Zoroastra (od nazwy bóstwa Ahura Mazda cz. Ormuzda).

Mazepa, człowiek niezgrabny i brzydki; mazgaj, płaksa, beksa (zwłaszcza o dzieciach); brudas.

Mazer, Mazerunek, *nm.*, słoje drzewne; malowanie, naśladujące deseń drzewny.

Mazerować, *nm.*, naśladować farbami słoje drzewa.

Mazgaić, robić coś powoli i niezręcznie; **m. ś.,** marudzić, guzdrać ś., nudzić, grzebać ś.; (o dzieciach) płakać, marudzić.

Mazgaj, niedołęga, ciemięga, guzdrała; ślamazara, płaczek, beksa,

płaksa (o dzieciach); człowiek nierozgarnięty, głuptas, niedojda, jałop, niedołęga, maruda.

Mazgajowaty, do mazgaja podobny; niedołężny, marudny, niedbały, ociężały, głupkowaty; płaczliwy, skłonny do płaczu.

Maziarnia, miejsce, gdzie wyrabiają maź do smarowania kół, gdzie pędzą dziegieć, dziegciarnia.

Maziarz, robiący a. sprzedający maź, dziegieć; dziegciarz.

Maziczka, w *bot.*, roślina z rodziny złożonych, madja.

Mazidło, maść do namazywania, smarowanie, pomada.

Mazisty, oleisty — *p.* Mastki.

Maznąć, raz pomazać, posmarować, powlec, uderzyć.

Mazo, *wł.*, w grze w karty: stawka podwójna.

Mazur, mieszkaniec Mazowsza (fig.); w *lm.*, **M-ry,** Mazowsze; emigrant z Mazowsza albo Małopolski na Rusi; rodzaj tańca polskiego z figurami; muzyka, śpiew do tego tańca (**m.** biały = tańczony o świcie na zakończenie balu); piwo mazowieckie; rodzaj krajowego kamienia młyńskiego; **m-a** ciąć, zacinać *p.* Mazurzyć.

Mazurek, chłopiec, młodzieniec z Mazowsza; rodzaj utworu muzycznego w tempie mazurowym; rodzaj placka przekładanego z konfiturami, przyrządzanego w różnych odmianach; ptak wróblowaty, stożkodzioby z rodziny łuszczaków, marcinek, żydek (fig.); owad świerszcz.

Mazurka, kobieta z Mazowsza; polka **m.** = taniec w rodzaju polki *p.* Tramblantka, *p.* Troteska.

Mazurzyć, Mazurować, zamiast cz, sz, ż, wymawiać c, s, z, jak mówi lud na Mazowszu, zacinać Mazura, ciąć Mazura, mówić z mazurska.

Mazurzysta, umiejący dobrze tańczyć mazura; kompozytor mazurów.

Maź, tłuszcz do mazania, smarowidło do mazania osi, aby koła gładko ś. obracały, dziegieć, smar; **m-ą,** powoli, pomału, marudnie.

Maźnica, naczynie na maź a. dziegieć do smarowania osi wozu, kół; poduszka, napełniona smarem, który miarowo spływa na osie wagonu kolejowego.

Maża, *ukr.*, łubiany wóz czumacki na Ukrainie, zaprzęgany wołami (fig.).

Mażordom — *p.* Majordom.

Mącić, mieszać płyn jaki, poruszając będący na dnie osad, zabrudzać płyn, robić go mętnym; kłócić, niepokoić, sprawiać zamieszanie, rozruch, wichrzyć; odurzać, upajać (wino **m-i** głowę); **m. ś.,** stawać ś. mętnym; tracić przytomność, mieszać ś., odurzać ś. (**m-i** mu ś. w głowie).

Mąciwoda, warchoł, wichrzyciel, awanturnik.

Mączak, Mączec (-czca), roślina z gromady grzybów, z rodziny mączniakowatych (fig.).

Mączarnia, skład mąki, sklep z mąką.

Mączarz, handlujący mąką i leguminami (forma ż. **Mączarka**).

Mączasty, Mączysty, podobny do mąki, sypki, miałki, kruchy (kartofel **m.** = rozsypujący ś. po ugotowaniu; cukier **m.** = mączka cukrowa, puder, miałki cukier); biały, jak mąka (kolor **m.**).

Mączka, mąka cienka i delikatna; jedna z części składowych ziarna zbóż i korzeni roślin; wodan węgla, krochmal; bielidło do twarzy, puder; **m.** prochowa = proch miałko roztarty i przesiany przez gęste sito; **m.** cukrowa = cukier dobrze osuszony po krystalizacji, cukier miałki, puder, faryna; minerał sproszkowany (**m.** krzemienna, z rudy i t. p.); **m.** świdrowa = kamienie, pokruszone przez wiercenie.

Mączkowaty, podobny do mąki, mający własności mąki.

Mącznia, Mącznica, w *bot.*, rośl. z rodz. zakrawkowatych, judrnia.

Mącznica, skrzynia a. zasiek do chowania mąki; w młynie dziura, rynienka, którą ś. mąka sypie, pytlownia, koryto; belka wałowa w wiatraku; w *bot.*, **m.** a. mącznik, roślina z rodziny wrzosowatych (fig.); gatunek gruszki.

Mącznieć, Mączeć, przemieniać się w mąkę, stawać się mącznym, rozsypywać się w proch.

Mącznik, młyn, w którym mielą zboże na mąkę; ziarna czarniawe, wyrastające w kłosie żytnim, niszczące żyto, sporysz; roślina z rodziny komosowatych; mączyniec, komosa, gęsia stopa, gęsia noga, gęsi ślad; chrząszcz nierównoczłonkowy, mącznikowaty (fig.).

Mączny, z mąki zrobiony, mąkę zawierający (potrawy **m-e**); dotyczący mąki (skład **m.**); do mąki podobny, mączysty, sypki; **m-a** grusza=odmiana gruszki.

Mączyć, mąką posypywać, przyprószać; **m. ś.,** mąką ś. obsypywać, mąką się walać.

Mączysty, zawierający mąkę, sypki.

Mączywo, pokarmy mączne.

Mądral, Mądrala, *iron.*, mądry, niby mądry, przemądrzały, mędrek; człowiek chytry, przebiegły.

Mądrostka, dowcip, figiel, niby mądrość, sztuczka, wybieg.

Mądrość, głębokość rozumu, zrozumienie celu życia i celowości świata; umiejętność stosowania rozumu i wiedzy do osiągania celów zamierzonych; znajomość ludzi, rzeczy i świata; doświadczenie życiowe; jasność i przenikliwość umysłu; zbiór przymiotów i cnót, potrzebnych do dobrego życia człowiekowi, równowaga wewnętrzna, polegająca na opanowaniu namiętności; najwyższa, przedwieczna, wcielona **m.** = Bóstwo; *żart.*, niewielki rozum, nietrudna, błaha rzecz (wielka mi **m.**!); figle **m-i**=wybiegi, sztuczki, dowcipy; w *anat.*, ząb **m-i** =jeden z zębów trzonowych u człowieka, wyrastających w wieku młodzieńczym a. dojrzałym.

Mądry, *st. wyż.* Mędrszy, Mądrzejszy;odznaczający ś.mądrością, rozsądny, rozumny, roztropny, doświadczony, znający świat i ludzi; przebiegły, chytry, szczwany, wyrachowany, nie w ciemię bity; doskonały, właściwy, stosowny, trafny, dobrze obmyślany (**m-e** prawa, **m-a** rada); uczony, naukowy, umiejętny (**m-a** książka); bądź tu **m-ym**!=dojdź ładu!; jakiś **m.**! = wcale nie mądry, mało dowcipny, mało pomysłowy; **m.** Polak po szkodzie=zmądrzeć po niewczasie; **m.,** jak Salomonowe spodnie=całkiem głupi; **m-e** stworzenie = zmyślne; *rzecz.*, mędrzec, uczony.

Mądrze, *st. w.* Mądrzej, Mędrzej, rozumnie, rozsądnie, roztropnie, doskonale, rozumnie zastosowane, wymyślone.

Mądrzeć, nabierać rozumu, mądrym a. mądrzejszym ś. stawać, rozwijać władze rozumu.

Mądrzeniec, roślina—*p.* Ostróżka.

Mądrzyć, Mądrzyć ś., popisywać ś. ze swoim rozumem, mądrością; chytrze coś obmyślać.

Mąka, roztarte na pyłek nasiona zbożowe, używane do wypieku chleba i ciast; **m.** żytnia, pszenna, owsiana, jęczmienna, grochowa; **m.** pytlowa=przepuszczona w młynie przez pytel; **m.** sitna=przepuszczona w młynie przez gęste sito; **m.** czołowa, najczystsza i najlepsza z drugiego i trzeciego przez kamienie młyńskie przepuszczenia; **m.** razowa=żytnia; **m.** gruba, szrutowa; **m.** poślednia = najgorszego gatunku, ostatnia; **m.** otrębka = zmieszana z otrębami; **m.** montowa, najdelikatniejsza, najlepsza; **m.** krupiczna, krupczatka, otrzymywana z młynów rosyjskich; **m.** kartoflana=otrzymywana z kartofli przez tarcie ich i wymaczanie); **m.** saletrowa = saletra w kryształkach; **m.** kopalna=masy sypkie mikroskopowych pancerzy okrzemek; nie będzie z tego zboża **m-i** a. nie będzie z tej **m-i** chleba=daremna praca, nic z tego nie będzie; wygląda, jak szczur z **m-i**=blady, mizerny; być z jednej **m-i**=być tego samego gatunku, równi sobie; jednym **m.**, a drugiemu otręby = jednemu ś. wszystko udaje, a drugiemu nic.

Mątew, drewienko rosochate do kłócenia płynów, używane w kucharstwie (*zdr.* **Mątewka**).

Mątwa, *zool.*, głowonóg dwuskrzelowy (f.).

Mąż (męża), człowiek, mężczyzna, zwłaszcza mężczyzna prawy, poważny i dzielny, spełniający obowiązki społeczne i obywatelskie (**m.** czynu, **m.** nauki, **m.** zaufania = któremu powierza ś. odpowiedzialne stanowiska społeczne i t. p.); małżonek (wyjść, pójść, wydać za **m.**, ona już za mężem = mężatka, zamężna); jak jeden **m.** = wszyscy bez wyjątku, co do jednego, razem, zgodnie (*zdr.* **Mężulek, Mężuleńko, Mężulko, Mężulo, Mężunio, Mężuś**).

Mchowaty, podobny do mchu.

Mchowy, *przym.* od Mech, ze mchu.

Mdlący, sprawiający mdłości.

Mdleć, czuć ś. niedobrze, popaść w omdlenie, tracić przytomność, tracić siły, słabnąć; nogi **m-ją** = są bezwładne; **m-ję!** = robi mi ś. niedobrze, ćmi mi ś. w oczach; ryba **m-je**=zasypia.

Mdlić, *nieosob.*, sprawiać, wywoływać mdłości, pobudzać do wymiotów (**m-i** mię = niedobrze mi, słabo mi, mdło mi).

Mdławość, lekka słabość, mała niemoc; bladość światła, koloru.

Mdławy, słaby, nieco mdły, niewyraźny, zamglony, nikły; nudny.

Mdło, bezbarwnie, bezsilnie, niewyraźnie; słabo, osłabiająco; **m.** mi, **m.** mi ś. robi = mdli mię, ckliwo mi, nudzi mię, zbiera mi się na wymioty.

Mdłość, . słabość, brak sił, niedostateczność (**m.** rozumu, serca); omdlewanie do utraty sił i przytomności.

Mdły, słaby, bezsilny; wątły; marny, nieudolny (**m-a** natura ludzka); niewyraźny, blady (**m.** blask księżyca, **m.** kolor); ckliwy, niewyrazisty, nieożywiony, bezbarwny, oschły, nudny, suchy, niezajmujący (styl **m.**, powieść **m-a**); ckliwy, mdlący, bez smaku, pobudzający do wymiotów(**m-a** potrawa).

Me=moje.

Meandry, *lć.*, w *bud.*, ornament ze splątanych linji wężowych lub zwijającej ś. kombinacji prostokątnej, a także z roślin wijących ś. (fig.); rodzaj krótkich utworów poetycznych z przewijającemi ś.

ciągle temiż samemi myślami, zwrotami lub rymami.

Mebel, *fr.*, sprzęt domowy wykwintniejszy, zwykle stolarskiej roboty; *iron.*, człowiek niemiły, zbyteczny w domu, niepożyteczny; ciężar w domu.

Mebelek, *fr.*, mały, delikatny, elegancki mebel; ładny gracik; lichy, skromny, tandetny mebel.

Meblarz, *fr.*, rzemieślnik, wyrabiający meble; handlujący meblami.

Meblować, *fr.*, mieszkanie opatrywać w meble; pokój **m-ny**=pokój do wynajęcia z meblami; pokoje **m-e** = rodzaj hotelu; **m. ś.,** sprawiać sobie meble, urządzać sobie mieszkanie.

Meblowy, *nm.*, *przym.* od Mebel; łóżko **m-e** = łóżko drewniane, dostosowane do całego garnituru mebli w sypialni.

Mecenas, *łć.*, możny protektor nauk, sztuk i literatury; dawniej obrońca przy IX i X departamencie Senatu Rządzącego w Królestwie Polskim; najwyższy stopień obrońcy sądowego; dziś tytuł, dawany przez grzeczność adwokatom.

Mecenasostwo, *łć.*, stanowisko, godność, obowiązki mecenasa; opiekowanie ś. literaturą i sztuką; mecenas z żoną.

Mecenasować, *łć.*, być mecenasem, opiekować ś., używać swego wpływu, protegować.

Mech, roślina skrytopłciowa (2 fig.); delikatne wełniste włoskowate pokrycie niektórych kwiatów i nasion; włosy młode tylko co porastające (**m.** pod nosem); pierze młode, puch.

Mecha, *węg.*, miód pitny.

Mechanicznie, *łć.*, za pomocą machiny; bezwiednie, machinalnie.

Mechaniczny, *gr.*, działający według praw mechanizmu; posługujący ś. maszyną lub maszynerją; odbywający ś. bez udziału woli i myśli, tylko na zasadzie mechanizmu; bezwiedny, bezmyślny; wykonawczy; tyczący ś. zewnętrznej strony czynności; techniczny; nie wymagający natężenia umysłu; **m-a** praca = działanie siły przy pokonywaniu pewnego oporu, objawiające ś. widocznym ruchem ciał; **m-a** teorja ciepła = teorja, objaśniająca objawy ciepła ruchem najdrobniejszych cząstek ciał.

Mechanik, *gr.*, budujący maszyny, zajmujący ś. mechaniką; *przen.*, sprytny, zręczny, jedyny do czego; *żart.*, psujący wszystko.

Mechanika, *gr.*, nauka o prawach równowagi i ruchu ciał; nauka o budowie i zastosowaniu maszyn.

Mechanistyczny, *łć.*, *przym.* od Mechanizm; **m.** światopogląd, teorja, uznająca wszystkie zjawiska materjalne i duchowe za wynik ruchu najdrobniejszych cząsteczek materji; materjalizm, determinizm.

Mechanizm, *łć.*, budowa, wewnętrzne urządzenie machiny lub przyrządu, które wprawia go w ruch i wywołuje działanie; maszynerja; biegłość, wprawność, technika, np. u wirtuoza; porządek, według jakiego ś. co odbywa.

Mechanizować, *łć.*, sprowadzać czynności świadome do czynności półświadomych a. bezwiednych przez wprawę.

Mechanoterapja, *gr.*, leczenie zabiegami mechanicznemi, jak: masaż, gimnastyka; przyrządy ortopedyczne.

Mechanurgja, *gr.*, nauka o przyrządach, używanych w chirurgji; nauka o zastosowaniu machin.

Meches, *hebr.*, Żyd przechrzczony (forma ż. **Mecheska**).

Meczet, *tur.*, świątynia mahometańska (f.).

Medal, *fr.*, kawałek metalu w kształcie monety z napisem, wizerunkiem a. symbolicznemi znakami, wybity na pamiątkę niezwykłych wypadków a. na cześć znakomitych ludzi (fig.); nagroda zasługi; nagroda szkolna; odwrotna strona **m-u**=sprawa, którą należy rozważyć jeszcze z innego punktu widzenia; każdy **m.** ma dwie strony = każdą rzecz można rozpatrywać i ze strony dodatniej i z ujemnej.

Medalik, *fr.*, mały medal; wizerunek Świętego lub N. P., wybity na metalu i noszony na szyi.

Medalista, *fr.*, ten, co otrzymał medal jako nagrodę (forma żeńs. **Medalistka**).

Medaljer, *fr.*, artysta rytownik medali, pieczęci, stempli.

Medaljernia, *fr.*, pracownia medaljera.

Medaljon, *fr.*, ozdoba wyrobiona z drogiego kruszcu, wewnątrz jej umieszcza ś. portrecik lub drobną pamiątkę; owalna wypukłorzeźba, wyrzeźbiona a. odlana z jakiej masy.

Medio, *łć.*, w obrotach giełdowych środek miesiąca.

Medjacja, *łć.*, pośrednictwo, pośredniczenie zwłaszcza w sporze dyplomatycznym między dwoma państwami.

Medjalność, *łć.*, zdolność służenia jako medjum.

Medjan, *łć.*, gatunek papieru arkuszy średniej wielkości.

Medjana, *łć.*, linja, łącząca wierzchołek trójkąta ze środkiem przeciwległego boku: wogóle linja, dzieląca powierzchnię płaską na dwie połowy symetryczne.

Medjanta, *łć.*, w *muz.*, ton środkujący między zasadniczym a kwintą, tercja.

Medjator, *łć.*, rozjemca, pośrednik (forma ż. **Medjatorka**).

Medjatyzacja, *łć.*, odjęcie praw zwierzchniczych; usunięcie niektórych krajów niemieckich z pod bezpośredniego zwierzchnictwa cesarstwa Niemieckiego przez Napoleona I.

Medjatyzować, *łć.*, pozbawiać jakie państwo niezależności.

Medjawel, *fr.*, gatunek czcionek okrągławego kroju, podobnych do dawnego pisma rzymskiego, elzewir: Medjawel.

Medjum, *łć.*, sposób, środek pomocniczy; sfera, środowisko; pośrednik; u spirytystów: osoba, pośrednicząca w stosunkach z duchami, poddawana doświadczeniom z dziedziny hypnozy i suggiestji; w konjugacji greckiej, sanskryckiej: strona pośrednia między czynną a bierną.

Medjumiczny, **Medjalny**, *łć.*, odnoszący ś. do medjumizmu, do medjum.

Medjumista, *łć.*, zwolennik, wyznawca medjumizmu.

Medjumizm, *łć.*, wiara w możność dowolnego wywoływania, przez t. zw. medja, różnych zjawisk, nie dających ś. wywołać inną drogą i niemożliwych do wyjaśnienia za pomocą dzisiejszej wiedzy przyrodniczej.

Medok, *fr.*, nazwa gatunku wina francuskiego bordoskiego.

Meduza, *gr.*, w mitol., jedna z trzech (furji) Gorgon (fig.); z wężami zamiast włosów na głowie; morskie żyjątko galaretowate, należące do gromady jamochłonnych, żegawnica (fig.).

Medycyna, *łć.*, nauka o

leczeniu chorób i zapobieganiu im, lecznictwo; fakultet lekarski w uniwersytecie (studjuje **m-ę**); **m.** sądowa=te wiadomości z anatomji, fizjologji, chemji, fizyki, które służą do wyjaśnienia przyczyny uszkodzeń i obrażeń cielesnych, powodów kalectwa i śmierci.

Medyczny, *łć.*, lekarski.

Medyk, *łć.*, lekarz, lekarka; student (studentka) medycyny; *żart.*, **m.**, mądrala, filut, frant.

Medykament, *łć.*, środek lekarski, lekarstwo.

Medyko-chirurgiczny, pozostający w związku z medycyną i chirurgją (akademja **m.**).

Medykomanja, *łć.*, manja leczenia wszystkich.

Medytacja, *łć.*, rozważanie, rozmyślanie, rozpamiętywanie, dumanie, zaduma, medytowanie.

Medytować, *łć.*, rozmyślać, przemyśliwać, łamać sobie głowę; namyślać ś. długo, wahać się.

Medżidże, *tur.*, turecka moneta złota=100 piastrom, moneta srebrna = 20 piastrom; wysoki order turecki.

Medżylis, *arab.*, nazwa rad zarządzających w Turcji; nazwa parlamentu w Persji.

Mefisto, Mefistofeles, Mefistofel, *gr.*, szatan, zły duch; *przen.*, człowiek szatańsko przewrotny; złośliwiec, szyderca.

Mefistofeliczny, Mefistofelski, *gr.*, djabelski, szatański; szyderczy, zjadliwy.

Mefityczny, *łć.*, cuchnący, duszący.

Megadyna, *gr.*, miljon dyn—*p.* Dyna.

Megaelektrometr, *gr.*, narzędzie do mierzenia elektryczności.

Megaerga, *gr.*, miljon erg —*p.* Erga.

Megafarad, *gr.*, miljon faradów —*p.* Farad.

Megalit, *gr.*, ogromny kamień (z takich zbudowane są mury cyklopowe).

Megalityczny, *gr.*, zbudowany z wielkich kamiennych bloków (groby przedhistoryczne).

Megaloman, *gr.*, chory, dotknięty megalomanją czyli obłędem wielkości (forma ż. **Megalomanka**).

Megalomanja, *gr.*, manja wielkości; obłęd, polegający na przypisywaniu sobie wielkiego rozumu, wpływu i t. p.

Megalopsja, *gr.*, widzenie przedmiotów w powiększeniu.

Megalosaurus, *gr.*, olbrzymi jaszczur mięsożerny, płaz kopalny.

Megaom, *łć.*, miljon omów — *p.* Om.

Megaron, *gr.*, sala w dawnym domu greckim.

Megaskop, *gr.*, przyrząd, złożony ze szkieł powiększających i heljostatu, służy do rzucania na ekran powiększonych obrazów przedmiotów nieprzezroczystych przy świetle słonecznym; w *fot.*, camera obscura ze szkłem powiększającym, do zdejmowania obrazów powiększonych.

Megatherium, *gr.*, zwierzę bezzębne, roślinożerne, wielkości nosorożca, znalezione w pokładach z epoki czwartorzędowej (w Paragwaju) (fig.).

Megawolt, *łć.*, miljon woltów *p.* Wolt.

Megiera, *gr.*, jedna z trzech Furji; *przen.*, kobieta zła, jędza, złośnica.

Meistersingerzy, *nm.*, w wiekach średnich (XIV—XVI) niemieccy poeci liryczni, tworzący po miastach jakby cechy lub stowarzyszenia, pielęgnujące sztukę pieśniarstwa lirycznego, następcy minnesängerów.

Meisterwerk, *nm.*, utwór ni-

strzowski, arcydzieło, majstersztyk

Meklembur, *nm.*, koń rasy meklemburskiej.

Mekler, *nm.*, pośrednik giełdowy do notowania cen i zawierania interesów handlowych, przez władzę zatwierdzony i wobec niej odpowiedzialny; uczciwy **m.,** *iron.*, w polityce: pośrednik, umiejący sprytnie wyzyskać obie strony i zachować pozór bezinteresowności; faktor.

Meklerstwo, *nm.*, zajęcie meklera, faktorstwo.

Mekonina, *łć.*, substancja, znajdująca ś. w makowcu.

Melafir, *gr.*, skała wybuchowa, krzemionkowa, barwy ciemnej, o złożeniu porfirowatym, używana na bruk i drogi bite; kamień ciemno zabarwiony, kończasto-uformowany, wypełniony często pięknemi odmianami kwarcu, zwłaszcza agatem.

Melancholiczny, Melancholijny, *gr.*, smutny, zadumany, posępny, smętny.

Melancholik, *gr.*, człowiek o usposobieniu melancholicznym, zadumany, posępny, smutny (forma ż. **Melancholiczka**).

Melancholizować, *gr.*, rzewnie, czule, samotnie, smutnie rozmyślać; nadawać czemu charakter melancholijny.

Melancholja, *gr.*, choroba umysłowa, cechująca ś. posępnym usposobieniem, małomównością, apatją, skłonnością do samobójstwa; *przen.*, smutne usposobienie, przygnębienie.

Melanit, *gr.*, czarna, nieprzezroczysta odmiana minerału granatu; dżet.

Melanż, *fr.*, skupienie rzeczy różnych, rozmaitość, mieszanina; dwojaka jarzyna, podana razem na jednym talerzu, np. kapusta z kartoflami, lody w 2-ch lub 3-ch gatunkach, nałożone na miseczkę; kawa z mlekiem.

Melas, Melasa, *fr.*, ciecz gęsta, brunatna, niemiłej woni, pozostająca po skrystalizowaniu cukru, używana jako pasza dla bydła i do wyrobu gorszych gatunków spirytusu.

Melchizedech, dwa szkła okrągłe w monstrancji, między któremi znajduje ś. Hostja, albo półksiężyc, podtrzymujący Hostję (fig.).

Meldować, *nm.*, oznajmiać, donosić, zawiadamiać; wciągać do ksiąg ludności, do spisu mieszkańców; anonsować; **m. ś.,** zapisywać ś. do ksiąg ludności; oznajmiać o swoim przybyciu, przedstawiać się, zgłaszać się.

Meldunek, *nm.*, zameldowanie do policji, kto przybył lub ubył z domu; kartka meldunkowa, zawiadamiająca o lokatorach przybywających lub ubywających z domu; zgłoszenie się.

Meldunkowy, *nm.*, *przym.* od Meldunek (książka **m-a**= książka ludności zameldowanej, prowadzona dla policji; kartka **m-a**=meldunek).

Melinit, *gr.*, materjał wybuchowy do rozsadzania pocisków; cienkie tabliczki żółtej barwy, używane jako pospolita farba malarska mineralna.

Melis, *fr.*, gorszy gatunek cukru, cukier niedobrze oczyszczony.

Melisa, *gr.*, lekarska roślina z rodziny wargowatych, używana jako przyprawa i w celach leczniczych, rojownik (fig.).

Melitoza, *gr.*, cukier, znajdujący ś. w niektórych roślinach.

Melizm, Melizmat, *gr.*, w *muz.*, pasaż, ozdobnik, biegnik.

Melizmatyka, *gr.*, część teorji

muzyki, nauka o ozdobnikach muzycznych.

Meljoracja, *łć.*, ulepszenie, poprawa; w rolnictwie poprawienie własności gruntu.

Meljoracyjny, *łć.*, pozostający w związku z meljoracją (kredyt **m.**, roboty **m-e**).

Meljorować, *łć.*, ulepszać, powiększać.

Meljoryzm, *łć.*, pogląd, według którego świat dąży ku lepszemu.

Melodja, *gr.*, śpiew, nuta jakiej pieśni, jakiego utworu muzycznego; szereg następujących po sobie tonow, stanowiących śpiew jednogłosowy główny, któremu towarzyszyć mogą inne tony, tworząc razem kompozycję muzyczną czyli śpiew wielogłosowy; miłe brzmienie głosu, melodyjność; *przen.*, miłe zestawienie barw, przedmiotów, harmonja.

Melodramat, *gr.*, utwór sceniczny z muzyką i śpiewami, treści sensacyjnej, pełen efektów jaskrawych i silnie dramatycznych.

Melodramatyczność, Melodramatyzm, *gr.*, rzewność, łzawość a. sensacyjność, znamionujące melodramat; obfitość łatwych efektów.

Melodromatyczny, *gr*, rzewny, uczuciowy, sensacyjny.

Melodyjka, *gr.*, łatwa melodja, śpiew, piosenka, arja.

Melodyjny, *gr.*, śpiewny, dźwięczny, przyjemnie brzmiący, miły dla ucha, harmonijny.

Melodyka, *gr.*, teorja prowadzenia rozwijania melodji.

Melodykon, *gr.*, narzędzie muzyczne, klawiszowe, o miechu i pedałach, wydające za pomocą nich głos organowy (fig.); organki, fisharmonja.

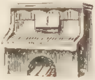

Melograf, *gr.*, przyrząd do zapisywania nut podczas grania albo śpiewu.

Meloman, *gr.*, miłośnik muzyki.

Melomanja, *gr.*, zamiłowanie muzyki, oddanie ś. jej z zapałem.

Melon, *łć.*, owoc ogórka melona i sama roślina (f.); arbuz, bania.

Melonik, *łć.*, mały melon; kapelusz pilśniowy męski twardy, z główką półkulistą.

Melonowiec, *łć.*, roślina zwrotnikowa z rodziny melonowcowatych (fig.); drzewo melonowe, figowiec.

Melopea, Melopeja, *gr.*, śpiew, pieśń; u starożytnych: sztuka tworzenia i wyśpiewywania melodji.

Melotypja, *gr.*, drukowanie nut ruchomemi czcionkami.

Melszpejz, *nm.*, legumina parzona z mąki, mleka i jaj; wogóle: legumina, przeważnie mączna.

Melzupa, *nm.*, zupa z mąki.

Mełamed, Melamed, *hebr.*, nauczyciel w chederze żydowskim, szkolnik.

Membrana, *łć.*, błona; skóra wyprawna do pisania, pergamin; dowód urzędowy na pergaminie.

Memłać, Memlać, Mamłać, mącić, kłócić, mieszać, robić nieporządek; miąć, gnieść; jeść niezdarnie z powodu braku zębów, żuć; gadać niewyraźnie, bełkotać.

Memoary, *fr.*, pamiętniki.

Memorabilja, *łć.*, fakty, godne zapamiętania.

Memorandum, *łć.*, ku pamięci; książka, w której notuje ś. rzeczy do zapamiętania; w dyplomacji: nota ważniejszego znaczenia; zawiadomienie.

Memorjał, *łć.*, pamiętnik; pismo, w którym poruszono, rozwinięto i uzasadniono jaką myśl, wręczane władzom lub monarchom dla zwrócenia uwagi na dany przedmiot; w kupiectwie: księga notat, księga podręczna.

Menada, *gr.*, bachantka, nimfa leśna.

Menar, *tur.* — *p.* Minaret.

Menaż, *fr.*, gospodarstwo domowe; oszczędzanie, gospodarność; wspólny stół, zwłaszcza oficerów.

Menażerja, *fr.*, zbiór żywych zwierząt dzikich, obwożonych na pokaz w klatkach.

Menażki, *fr.*, naczynia, urządzone tak, że jedno wchodzi nieco w drugie, objęte wspólną rączką, służą do przenoszenia potraw, obiadów (fig.).

Menażować, *fr.*, oszczędzać, ochraniać; szanować (zdrowie).

Menażowny, *fr.*, oszczędny, gospodarny, skromny, oględny w wydatkach.

Mendel, *nm.*, piętnaście sztuk; piętnaście snopów zboża, ułożonych na krzyż kłosem do góry.

Mendykant, *łć.*, żak żebrzący.

Mener, *fr.*, kierownik stronnictwa; kierownik intrygi.

Menestrel, *fr.* — *p.* Minstrel.

Menhir, *fr*, „długi kamień", pojedyńczo lub w szeregu z innemi stojący wielki blok kamienny przedhistoryczny, pomnik religijnych wierzeń celtyckich, prawdopodobnie dawny grobowiec; inaczej lech (fig.).

Menilit, *łć.*, odmiana opalu.

Menisk, *gr.*, soczewka wklęsło-wypukła; krzywa powierzchnia płynu w rurce włoskowatej.

Mennica, *nm.*, zakład rządowy, w którym biją pieniądze.

Menniczy, *nm.*, *przym.* od Mennica; **m-a** stopa = stosunek złota a. srebra do legatury w monetach.

Menonita, Manista, nowochrzczeniec, anabaptysta, od imienia założyciela sekty, ks. Simonsa Menno (1492 — 1561).

Mensa, *łć.*, stół kamienny, w którym są umieszczone relikwie św. i na którym odprawia ś. Msza święta, ołtarz.

Menstruacja, *łć.*, czyszczenie miesięczne u kobiet.

Mensula, *łć.*, stół mierniczy.

Mensura, *łć.* — *p.* Menzura.

Mensuralny, *łć.*, wymierny, możliwy do zmierzenia; **m.** śpiew = mieszany średniowieczny.

Mentalny, *łć.*, wewnętrzny, duchowy, w myśli będący, nie wypowiadany głośno.

Mentel, rodzaj motyla; ptak wróblowaty cienkodzioby, pomurnik, pomurek (fig.).

Mentol, *łć.*, ciało krystaliczne, otrzymywane z olejku miętowego.

Mentor, *gr.*, wychowawca, przewodnik i doradca młodzieńca; *iron.*, nudny i pedantyczny opiekun i doradca (forma ż. **Mentorka**).

Mentorować, *gr.*, kierować przez doradzanie; uczyć; *iron.*, dawać nudne i pedantyczne przestrogi.

Mentorstwo, *gr.*, manja dawania nauk a. uwag; prawienie morałów.

Menu, *fr.*, spis potraw, składających ucztę, jadłospis.

Menuet, *fr.*, staro-francuski taniec; muzyka do tego tańca (*zdr.* **Menuecik**); część symfonji, sonaty (zwykle trzecia).

Menzura, Mensura, *łć.*, miara, wymiar, przedział; w fechtunku: odległość między zapaśnikami; stanąć na **m-rze** = do pojedynku; w organach: stosunek wielkości i szerokości piszczałek; wymiary w innych instrumentach; w aptekarstwie: naczynie z podziałką do mierzenia płynów (fig.); w drukarstwie: miara długości kolumny.

Meonida, *gr.*, muza.

Meoński, *gr.*, głoszący sławę, bohaterski.

Mer, *fr.*, naczelnik okręgu we Francji; burmistrz; urzędnik stanu cywilnego.

Merdać — *p.* Margać.

Merengi, Meryngi, *fr.*, ciastka z ubitego na pianę białka, jaj i gęstego syropu, lekko wypiekanego.

Mereżka, *ukr.*, ozdobny przezroczysty, dziurkowaty ścieg w bieliźnie.

Meritum, *łć.* — *p.* Merytum.

Merkantylista, *łć.*, zwolennik merkantylizmu ekonomicznego; człowiek przypisujący handlowi nadmierną wagę w życiu gospodarczym narodu.

Merkantylizm, *łć.*, pogląd, według którego bogactwo kraju zależy od ilości posiadanych pieniędzy, popierający zatem handel wywozowy, przemysł, cła ochronne, ograniczające import.

Merkantylny, *fr.*, dotyczący handlu, kupiectwa, handlowy, kupiecki; system **m.**— *p.* Merkantylizm.

Merkurjalizm, *łć.*, zatrucie rtęcią.

Merkurjalny, Merkurjuszowy, *łć.*, zrobiony z merkurjuszu a. odnoszący ś. do merkurjuszu, rtęciowy (maść **m-a**; kuracja **m-a**).

Merkurjusz, *łć.*, rtęć, żywe srebro.

Merkury, *łć.*, u Rzymian starożytnych bożek przemysłu, handlu i złodziei (fig.); nazwa planety.

Merla, *fr.*, rodzaj grubej i sztywnej bawełnianej gazy.

Merostwo, *fr.*, godność, urząd mera; jego kancelarja; okrąg podległy jego władzy.

Merydjan, *łć.*, południk (fig.).

Merydjonalny, *łć.*, południowy.

Meryngi, *fr.* — *p.* Merengi.

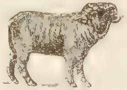

Merynos, *hiszp.*, owca rasy cienkorunnej hiszpańskiej (fig.); tkanina wełniana, rodzaj kamlotu; *przen. żart.*, bogaty właściciel ziemski, arystokrata.

Merystema, *gr.*, w *bot.*, tkanka twórcza roślinna.

Merytoryczny, *łć.*, dotyczący głównej treści przedmiotu lub sprawy.

Merytum, Meritum, *łć.*, główna treść sprawy, przedmiot sporu; w dawnym prawie polskim: obustronne przedstawienie sprawy.

Merzyk, rośl. z gromady mchów liściastych, z rodziny prątnikowatych, morchwian, mech gwiazdkowy.

Mesaż, *fr.*, orędzie prezydenta rzeczypospolitej przy otwarciu izb; w Stanach Zjednoczonych Ameryki Półn. orędzie prezydenta przy zagajeniu kongresu, zawiadamiające o stanie spraw związkowych, lub polecające rozważenie środków wymaganych przez okoliczności.

Mesel, Mejsel, *nm.*, dłuto, zakończone ostrzem ukośnym (fig.).

Mesjada, utwór poetycki, osnuty na tle życia i męki Chrystusa.

Mesjaniczny, Mesjanistyczny, *łć.*, dotyczący Mesjasza, posłanniczy, pomazańczy, namaszczony.

Mesjanista, *łć.*, zwolennik, wyznawca mesjanizmu.

Mesjanizm, *łć.*, posłannictwo; mistyczna nauka o posłannictwie ludzi i ludów wybranych.

Mesjasz, *hebr.*, *dosł.*, namaszczony, pomazaniec; zapowiadany i oczekiwany Zbawiciel.

Meskinerja, *fr.*, skąpstwo, skner-

stwo, lichota; pospolitość i płytkość uczuć, ubóstwo duchowe; małostkowość.

Meskolancja, *wł.*, mieszanina.

Mesmeryzacja, *łć.*, stosowanie magnetyzmu zwierzęcego w celach leczniczych.

Mesmeryzm, *łć.*, leczenie magnetyzmem zwierzęcym.

Mesologja, *gr.*, nauka o wpływie klimatu na istoty organiczne.

Messalina, kobieta rozwiązła, rozpustnica, nierządnica.

Messidor, *fr.*, dziesiąty miesiąc republikańskiego kalendarza francuskiego, miesiąc żniw (od 19 czerwca do 18 lipca).

Mestyc—*p.* Metys.

Meszek, drobny, nikły mech, drobne włoski na skórze ludzkiej: w *bot.*, roślina z gromady wątrobowców, z rodziny meszkowatych, spreżyca.

Meszka, roślina z rodziny brodaczkowatych, włóknorost; *zool.*—*p.* Mustyk, *p.* Pchła.

Meszkowaty, podobny do meszku; w *bot.*, rośliny **m-e** = rodzina roślin z gromady wątrobowców.

Meszne, *łć.*, dochody księdza za odprawianie Mszy św., dziesięcina.

Meszne (-ego), knieja, ostęp leśny, gdzie przebywają niedźwiedzie.

Meszny, mszalny.

Meszt, Meszta, *tur.*, pantofel z miękką podeszwą, lekki trzewik pokojowy, papuć; trzewik sukienny (*zdr.* **Meszcik**).

Meta, *łć.*, cel, kres; ostro zakończony pal lub wzgórek u kresu toru wyścigowego na placu gonitw; odległość, oddalenie, dystans; rodzaj gry w piłkę.

Meta, *gr.*, przyrostek na początku niektórych nazw związków chemicznych; jako dodatek na początku wyrazów oznacza, że wyrazy te trzeba uważać za coś, przewyższającego ich zwykłe znaczenie, za coś nieledwie przewyższającego pojęcie (np. metamuzyka=nadmuzyka).

Metabaza, *gr.*, w logice: błąd, polegający na przejściu w toku rozumowania od jednej rzeczy do innej.

Metabazys, *gr.*, przemówienie, apostrofa, zwrócenie mowy do Boga, do siebie, do rzeczy martwych w celu podniesienia wrażenia.

Metabola, *gr.*, zmiana, odmiana, (stanu zdrowia, zwyczajów, obyczajów); przestawienie liter albo wyrazów dla lepszego brzmienia; powtarzanie tej samej myśli innemi wyrazami.

Metafizyczny, *gr.*, abstrakcyjny, leżący poza granicami zmysłów, nadzmysłowy; zawiły, ciemny, niezrozumiały.

Metafizyk, *gr.*, filozof, znawca metafizyki; człowiek, rozumujący w sposób dziwaczny i ciemny.

Metafizyka, *gr.*, filozofja, badająca istotę, przyczynę i prawa wszechrzeczy, oraz najogólniejsze zasady bytu; badanie tego, co leży po za obrębem rzeczywistości zmysłowej; rzecz trudna do zrozumienia, oderwana, zawiła.

Metafizykować, *gr.*, rozbierać, roztrząsać, rozumować; wyprowadzać wnioski niezrozumiałe.

Metafora, *gr.*, jedna z figur retorycznych: wyrażenie obrazowe, użyte w przenośnym znaczeniu, opartym na podobieństwie rzeczy lub pojęć (np. kamienne serce, wiosna życia); przenośnia.

Metaforyczny, *gr.*, wyrażony za pomocą przenośni, metafory.

Metafraza, *gr.*, wykład słowny, opisywanie czego wielu wyrazami; transkrypcja wiersza na prozę a. prozy na wiersz.

Metagieometrja, *gr.*, gieometrja, nie przyjmująca pewnika Euklidesowego, że linje równoległe przedłużone, nigdy ś. nie schodzą

i że suma kątów w trójkącie jest zawsze = 2 kątom prostym.

Metagram, *gr.*, łamigłówka, polegająca na wynajdywaniu wyrazów przez zamianę liter.

Metal, *gr.*, nazwa pierwiastków chemicznych lub ich aljażów odznaczających ś. nieprzezroczystością, właściwym blaskiem, dobrym przewodnictwem ciepła i elektryczności; *przen.*, dźwięczność, srebrzystość głosu w śpiewie.

Metalepsa, *gr.*, figura retoryczna, w której wyrażenie poprzedzające naprowadza na myśl o następstwie, a. z której odgadujemy myśl poprzedzającą.

Metalepsja, *gr.*, w *chem.*, zastąpienie jakiego pierwiastku innym.

Metaliczny, Metalowy, *łc.*, z metalu zrobiony; właściwy metalom; dźwięczny (głos).

Metaliki, *łc.*, dawniejsza nazwa papierów państwowych procentowych (we Francji, Austrji, Rosji), za które nietylko ich wartości, ale i procenty były spłacane monetą złotą a. srebrną al pari.

Metalizować, *łc.*, powlekać metalem.

Metalochromja, *gr.*, sztuka pokrywania wypolerowanych metalów barwami, nie niwecząc ich blasku.

Metalografja, *gr.*, opisanie metalów; sztuka używania płyt metalowych zamiast płyt kamiennych do reprodukcji rysunków a. pisma.

Metaloid, *gr.*, nazwa wszystkich pierwiastków chemicznych niemetalicznych.

Metaloskopja, *gr.*, próbowanie, czy pacjent jest podatny do metaloterapji, oraz na który metal jest wrażliwy.

Metalotechnika, *gr.*, ogół czynności, niezbędnych dla wytwarzania wyrobów z metali.

Metaloterapja, *gr.*, leczenie cierpień nerwowych za pomocą przykładania do ciała i noszenia na nim blaszek metalowych.

Metalurgja, *gr.*, gałąź technologji, nauka o sposobach otrzymywania metalów z rud, oczyszczania ich i obrabiania.

Metamatematyka, *gr.*, filozofja matematyki.

Metameryczne *gr.* ciała, ciała, mające jednakowy skład chemiczny, ale inne własności.

Metamorficzne *gr.* skały, inaczej: przeobrażone = skały, utworzone przez osadzenie ś. warstw z wody, które uległy następnie metamorfizmowi.

Metamorfizm, *gr.*, zmiana pierwotnego składu skał skutkiem ciepła, procesów chemicznych a. ciśnienia.

Metamorfoza, *gr.*, przeobrażenie, przemiana, przekształcenie, przybranie innej postaci.

Metan, *łc.*, gaz błotny; węglowodór lekki, gaz bez woni i koloru, płonie bez blasku, wybucha pomieszany z powietrzem, gaz kopalniany.

Metaplazm, *gr.*, zmiana wyrazu przez odrzucenie głoski lub sylaby, np. trza zamiast trzeba.

Metapsychika, *gr.*, objawy duchowe, nie dające ś. objawić prawami psychologji (np. somnambuliczne).

Metastaza, *gr.*, przeniesienie ś. choroby z jednej części ciała do drugiej; przerzut.

Matateza, Matatesis, *gr.*, przestawienie; w *gram.*, przestawienie głosek w wyrazie, przekładnia, np. w wyrazie pchła zam. błcha, względnie płcha.

Meteki, *gr.* — *p.* Metojki.

Metempiryk, *gr.*, filozof, zajmujący ś. metempiryką.

Metempiryka, *gr.*, spekulacja filozoficzna, posługująca ś. pojęciami, których nie można uzasadnić

faktami z doświadczeń wynikającemi.

Metempsychoza, *gr.*, w wierzeniach ludów starożytnych: wędrówka dusz, przechodzenie dusz po śmierci z jednego ciała w drugie.

Meteor, Meteorolit, *gr.*, nazwa przemijających zjawisk powietrznych (grad, śnieg, zorza, halo, tęcza, miraż i t. p.); w ściślejszym znaczeniu kula ognista, gwiazda spadająca, meteorolit, aerolit (f.); *przen.*, człowiek, który niespodzianie przybył (przyszedł, przyjechał) i oddalił ś. po krótkim pobycie (jakby znikł); człowiek znakomity, który wcześnie pozyskał rozgłos i młodo umarł.

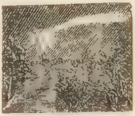

Meteorognozja, *gr.*, nauka o stanie powietrza i jego zmianach.

Meteorograf, *gr.*, narzędzie, zapisujące automatycznie zjawiska powietrzne; uczony, badający i opisujący zjawiska atmosferyczne.

Meteorografja, *gr.*, opis stanu powietrza i jego zmian.

Meteorolit, *gr.* *p.* Meteoryt.

Meteorolog, *gr.*, znawca i badacz meteorologji.

Meteorologiczny, *gr.*, *przym.* od Meteorologja; **m-e** instytucje, obserwacje, stacje, instytucje, obowiązane czynić i notować spostrzeżenia, dotyczące temperatury, ciśnienia i wilgotności powietrza, siły i kierunku wiatrów, zachmurzenia i barwy nieba, częstości i obfitości opadów atmosferycznych i t. d.

Meteorologja, *gr.*, nauka o zjawiskach powietrznych, o stanie powietrza i warunkach, od których zależy pogoda.

Meteoroskop, *gr.*, przyrząd do szybkich spostrzeżeń, dotyczących drogi, przebieganej przez gwiazdy spadające, granic światła zodjakalnego, zórz biegunowych i t. d.

Meteoroskopja, *gr.*, obserwacje stanu powietrza i zmian, w nim zachodzących.

Meteoryczny, *gr.*, pochodzący z przestrzeni świata, nagły, niespodziewany, szybko przemijający.

Meteoryt, *gr.*, drobne ciało niebieskie, które, spotkawszy w biegu atmosferę ziemską, zapala ś. w niej wskutek tarcia, pęka z hukiem; czasami spada na ziemię jako bryła kamienna lub żelazna.

Meternich, człowiek przebiegły, frant, filut, szalbierz (**m.** baba = kobieta przebiegła, dyplomatka).

Metoda, *gr.*, sposób postępowania według wyrozumowanego planu, wiodący do osiągnięcia określonego celu, zwłaszcza w badaniach naukowych i nauczaniu; sposób, porządek działania, postępowania, myślenia; podręcznik do nauki języków obcych, łączący naukę wyrazów, frazesów i gramatyki, rodzaj rachunku prawdopodobieństwa, zastosowany do oceniania wielkości błędów, popełnionych przy ścisłych pomiarach.

Metodolog, *gr.*, badacz metodologji, piszący o jej treści.

Metodologja, *gr.*, część logiki, nauka o metodach, które stosować należy, aby krytycznie prowadzić badania naukowe.

Metodyczny, *gr.*, zgodny z metodą, zgodny z powziętym planem postępowania.

Metodyk, pilnujący pewnej metody.

Metodyka, *gr.*, wykład metody; ogół wskazówek i prawideł, właściwych danej metodzie; umiejętne stosowanie jej.

Metodysta, *gr.*, członek angielskiej sekty protestanckiej.

Metojki, Meteki, *gr.*, w starożytnej Grecji: cudzoziemcy, osie-

dleni w miastach, zajmujący ś. przemysłem i handlem, obowiązani płacić podatki i pełnić służbę wojskową.

Metonimja, *gr.*, przenośnia, polegająca na zastępowaniu wyrazów właściwych przez inne, mające z niemi związek myślowy (np. czytać Mickiewicza zamiast dzieła Mickiewicza; cała Warszawa, zamiast wszyscy Warszawianie i t. p.).

Metopa, *gr.*, w budownictwie: przedział kwadratowy pomiędzy paskami tryglifu, zazwyczaj ozdobiony rzeźbą (fig.).

Metr, *gr.*, miara długości, w systemie dziesiętnym zasadnicza jednostka miary = jednej dziesięciomiljonowej części ćwierci południka ziemskiego; miara wierszowa.

Metr, *fr.*, nauczyciel, mistrz.

Metrampaż, *fr.*, w drukarni zecer, układający złożone szpalty w kolumny i formy do druku.

Metresa, *fr.*, kochanka, utrzymanka.

Metrognozja, *gr.*, miaroznawstwo, zestawienie porównawcze miary i wagi różnych krajów.

Metrografja, *gr.*, opisanie miar i wag.

Metrolog, *gr.*, znawca metrologji; wyrabiający termometry i barometry.

Metrologja, *gr.*, nauka o miarach i wagach.

Metronom, Metrometr, *gr.*, przyrząd wahadłowy, służący do znaczenia szybkości tempa przy wykonaniu utworów muzycznych, taktomierz (fig.).

Metropolita, *gr.*, arcybiskup wyższy dostojeństwem nad innych w kraju.

Metropolitalny, *łc.*, *przym.* od Metropolita; **m.** kościół = kościół arcybiskupi.

Metropolja, *gr.*, kraj macierzysty względem swoich kolonji; kraj a prowincja pod zarządem metropolity.

Metrotomja, *gr.*, operacja chirurgiczna przecięcia macicy, cięcie cesarskie.

Metrówka, *gr.*, miarka a. skala, mająca metr długości; **m.** *fr.*, w grze: partja ostateczna, rozstrzygająca przy równej dotychczas liczbie wygranych.

Metryczka, *łc.*, wyciąg z metryki, zawierający datę urodzenia i imiona rodziców.

Metryczny, *gr.*, dotyczący metra (miary); **m.** centnar—*p.* Kwintal; **m.** system = system dziesiętny wag i miar, oparty na metrze jako na jednostce zasadniczej.

Metryczny, *gr.*, *przym.* od Metryka; **m.** wiersz = wiersz miarowy, oparty na stałym układzie stóp, t. j. połączeń głosek akcentowanych z nieakcentowanemi.

Metryczny, *łc.*, *przym.* od Metryka; **m-e** księgi = księgi, w których są zapisywane akta stanu cywilnego.

Metryka, *gr.*, nauka o mierze wierszy a. tonów.

Metryka, *łc.*, akt czyli świadectwo urodzenia; akt chrztu; akt ślubny; zbiór dawnych listów, aktów i dokumentów urzędowych.

Metys, *fr.*, mieszaniec, potomek Europejczyków i Indjan amerykańskich.

Mewa, *nm.*, ptak płetwonogi (fig.).

Mezaljans, *fr.*, małżeństwo z osobą niższego stanu; małżeństwo niestosowne, nieodpowiednie do stanowiska.

Mezanin, Mezonin, *wł.*, antresola; mieszkanie na facjacie, facjata.

Mezofil, *gr.*, tkanka komórko-

wa pomiędzy dwoma naskórkami liścia.

Mezozoiczny *gr.* okres, w *gieol.* pokłady drugorzędowe ziemi: trjasowy, jurajski i kredowy, młodsze od paleozoicznych.

Mezzo-soprano, (mecco), *wł.*, w *muz.*, niższy sopran, głos kobiecy pośredni między altem a sopranem.

Męczarnia, boleść, wielkie cierpienie fizyczne a. moralne, katusza, tortura; udręczenie, miejsce męki.

Męczenie, zadawanie mąk; mordowanie, dręczenie, dokuczanie; **m. ś.,** cierpienie mąk, znoszenie wielkiego cierpienia; trudzenie ś., wysilanie ś.

Męczennica, miejsce, na którym męczą złoczyńców; niewiasta, która wycierpiała męki, co zginęła zamęczona długą chorobą a. zamordowana niewinnie, męczenniczka; roślina z rodziny męczennicowatych (fig.).

Męczennik, ten, kto wycierpiał męki a. poniósł śmierć męczeńską; *przen.*, człowiek cierpiący udręczenie, ofiara, pastwa.

Męczeński, mękę zadający, pełen męki; przez męczeństwo sprawiony (śmierć **m-a**); pełen utrapień, umartwienia, udręczony cierpieniami fizycznemi a. moralnemi; ponieść palmę **m-ą** a. koronę **m-ą** = umrzeć w mękach za wiarę.

Męczeństwo, cierpienia przez mękę zadane; śmierć męczeńska, umęczenie.

Męczyć, zadawać męki; utrudzać kogo, dręczyć, mordować, trapić; dokuczać komu; **m. ś.** = cierpieć męki; dręczyć ś., trapić ś., niepokoić ś.; walczyć z przeciwnościami; utrudzać ś., nużyć ś., mordować ś.; **m.** nad czym=zadawać sobie trud, wysilać ś. dla dokonania czego.

Mędoweszka, Mendoweszka, w *zool.*, owad półpokrywy wszowaty.

Mędrek, Mądral, człowiek, który uważa siebie za bardzo mądrego, przemądrzały.

Mędrkostwo, mniemana mądrość, przemądrzałość; *lm.*, wykręty, wybiegi mędrka, mędrkowanie.

Mędrkować, mądrego udawać, mądrością popisywać ś., rozprawiać górnie o czemś, czego ś. nie rozumie, używać wykrętów, wybiegów; filozofować.

Mędrzec, człowiek mądry, miłośnik mądrości, uczony; myśliciel (u Greków), filozof, uczący cnoty i dobrych obyczajów, człowiek wielkiego charakteru i równowagi wewnętrznej, umiejący panować nad uczuciami i namiętnościami (siedmiu **m-ów** greckich); **m.** Pański = Salomon; **m-cy** ze Wschodu= Trzej Królowie; święto **m-ów** = święto Trzech Króli.

Męka, dotkliwe cierpienie cielesne, męczarnie; trud, praca, utrapienie, zmordowanie, kłopot; wielkie cierpienie moralne, boleść, zgryzota; Boża **M.** = krzyż z wizerunkiem umęczonego Zbawiciela; być, jak na **m-ach** = niepokoić ś. bardzo, być niespokojnym; pleść, gadać, jak na **m-ach,** jak Piekarski na **m-ach** = mówić od rzeczy, nieprzytomnie.

Męski, dotyczący mężczyzny, dotyczący płci męskiej, mężczyźnie właściwy, dla mężczyzny przeznaczony, do małżonka należący, mężowski; mężczyznę dojrzałego cechujący, do mężczyzny podobny, mężczyznę przypominający (rysy **m-e**, głos **m.,** postawa **m-a**); pełen hartu, energiczny, silny, mężny, odważny, wytrwały (charakter **m.,** duch **m.,** styl **m.**); w *bot.*, kwiat **m.** = mający tylko pręciki, pręcikowy; w *gram.*, rodzaj **m.**= jeden

z trzech rodzajów gramatycznych, rzeczownik **m.** = rzeczownik rodzaju męskiego; rym **m.** = zgodność końcówek wyrazów jednogłoskowych; po **m-u**=jak mężczyzna, w sposób właściwy mężczyźnie (przebrana po **m-u** = w ubranie męskie); *przen.*, po **m-sku** = mężnie, wytrwale, dzielnie, jak na mężczyznę przystało.

Męskość, męstwo; wiek męski, dojrzałość cielesna.

Męstwo, wiek męski, męskość, dojrzałość; odważne znoszenie cierpień; siła ducha, odwaga, wytrwałość, dzielność, mężność.

Męt, Męty, wszystko, co mąci przezroczystość płynów, cząsteczki stałe, zawieszone w płynie, osad, gąszcz, zgręzy; niejasność, nieczystość, fałsz, brud; *przen.*, **m-y** społeczne = pijacy, zbrodniarze, złodzieje, rabusie, nierządnice, wogóle wyrzutki społeczeństwa.

Mętnieć, tracić przejrzystość, mętnym się stawać.

Mętny, mętów pełny, zanieczyszczony mętami, nieklarowny; nieprzezroczysty; zamglony, pozbawiony blasku (**m-e** spojrzenie); niejasny, zawiły, niezrozumiały, wątpliwy; w **m-ej** wodzie ryby łapać=wdać ś. w nieczysty interes, korzystając z niedopilnowania, z zamieszania a. z niezgody.

Mętować, w zabawie dziecięcej wymawiać pewne wyrazy (formułę) zwracając ś. za każdym wyrazem kolejno do uczestników zabawy aż do ukończenia formuły; ostatni wyraz wskaże osobę wybraną (na ślepą babkę, na cenzurowanego i t. p.).

Mętwa, Męcina, lekarstwo płynne, zawierające w sobie proszek nierozpuszczalny.

Mężatka, kobieta zamężna (*zdr.* **Mężateczka**).

Mężczyzna, człowiek dojrzały płci męskiej; *przen.*, człowiek mężnego charakteru (bądź **m-ą,** nie babą = bądź mężny).

Mężnieć, mężczyzną ś. stawać, na mężczyznę wyrastać, dojrzewać; rozrastać ś., nabierać ciała, sił, wyglądu tęgiego, stawać ś. słusznym; stawać ś. mężnym, dzielnym, odważnym.

Mężny, odznaczający się męstwem, nieustraszony, waleczny, odważny, dzielny; *przen.*, silny, tęgi, rozrosły, barczysty.

Mężobójca, zabójca, morderca.

Mężobójczyni, zabójczyni własnego męża.

Mężobójstwo, zabójstwo, morderstwo; zabójstwo własnego męża.

Mężowski, do męża należący, mężowi właściwy (rząd **m.**, władza **m-a**); brat **m.** =szwagier; siostra **m-a** = szwagierka; bratowa **m-a** = szwagrowa; *żart.*, **m.** pociąg kolei żelaznej = dogodny dla mężów, odwiedzających rodzinę na letnim mieszkaniu i powracających do miasta.

Mężulek, Mężulo, Mężulko, Mężuś, *pieszcz.* od Mąż.

Mgiełka, *zdr.* od Mgła.

Mgleć, mgłą ś. zaćmiewać, stawać ś niewyraźnym, majaczyć— *p.* Mdleć.

Mglić, mgłą oblekać, robić mglistym, niewyraźnym, zaćmiewać; **m. ś.** napełniać ś. mgłą, zasłaniać ś. mgłą, stawać ś. mniej wyraźnym, zaćmiewać ś.; **mgli ś.** = jest mgła w powietrzu.

Mglisto, jest mgła, pełno mgły; *przen.*, jak przez mgłę, niewyraźnie, niejasno, niezrozumiale; bezbarwnie.

Mglisty, Mgławy, pełen mgły (dzień **m.**, powietrze **m-e**); z mgły utworzony a. do mgły podobny (obłoczek **m.**); zamglony, jak przez mgłę widziany, niewyraźny, mgły; mętny, niejasny, przyćmiony, niezrozumiały.

Mgła, para wodna, unosząca ś.

nizko nad ziemią i obejmująca pewną jej przestrzeń w postaci lekkiego obłoku, rodzaj zjawiska atmosferycznego; **m.** sucha — *p.* Śreżoga; przeszkoda do widzenia, zasłona (**m-ę** mam w oczach=niejasno widzę; widzę, jak przez **m-ę** = niewyraźnie; **m.** wieków = pomroka; mieć oczy **m-ą** zaszłe = nie widzieć, mieć mętne spojrzenie); puścić komu **m-ę** w oczy = obałamucić kogo.

Mgławica, obłok mgły, kłąb mgły; w *astron.*, zbiorowisko gwiazd, przedstawiające się w kształcie obłoczka świetlnego (fig.); **m.** właściwa = świecące skupienie materji kosmicznej; *przen.*, obraz mglisty, o zatartych konturach.

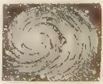

Mgławy — *p.* Mglisty.

Mgnienie, nagły, szybki, jednorazowy ruch; tyle czasu, ile potrzeba, by poruszyć powieką, najkrótsza chwila, mig; w **m-u** a. w **m-u** oka= bardzo szybko, natychmiast.

Mi, trzeci przyp. od ja, mnie, w *muz.*, trzeci ton gamy E.

Miał, drobne cząstki jakiegoś minerału, wogóle coś pokruszonego na cząstki drobniutkie w kształcie prochu; okruchy, proch (**m.** węglowy); w kopalniach torfu: okruszyny torfu; sucha wierzchnia warstwa darniowa ziemi.

Miałczeć, miałkim ś. stawać, drobnym; (o wodzie) płytszą się stawać przez opadanie.

Miałki, w bardzo drobnych cząsteczkach, sypki, delikatny, cieniutki, drobno zmielony (proszek **m.**, cukier **m.** = mączka cukrowa, puder); niegłęboki, płytki (rzeka **m-a**); *przen.*, powierzchowny, ograniczony, płytki (rozum **m.**).

Miałko, drobno, delikatnie, cienko (sól, pieprz **m.** tłuczone); płytko.

Miałkość, *rzecz.* od Miałki; w drobnych cząsteczkach, płytkość.

Miano, nazwa, imię, przydomek, przezwisko, majątek, mienie.

Mianować, dać imię, nazwę, miano, nazwać, ogłaszać, naznaczyć kogo na jakieś stanowisko, na urząd; wymieniać, wywoływać po imieniu, wyszczególniać, przytaczać; **m. ś.,** przypisywać sobie pewne miano, pewien tytuł, mieć ś. za kogo, nazywać ś. kim.

Mianowany, ten, którego mianowano (biskup naznaczony); liczba **m-a**=mająca przy sobie nazwę (np. 3 łokcie=liczba **m-a,** a samo 3 jest liczbą nie **m-ą**).

Mianowicie, wymieniając: a więc, jako to, a zatym, szczególnie, osobliwie, głównie, właśnie, nie inaczej, niewątpliwie.

Mianownik, w *gram.*, pierwszy przypadek w deklinacji (nominativus); w *arytm.*, w ułamku liczba pod kreską, oznaczająca, na ile części dzielimy całość.

Miara, pewna wielkość, przyjęta za jednostkę dla oceny innych wielkości tegoż rodzaju (**m-y** długości, objętości, ciężaru=wagi, czasu itd.); narzędzie a. naczynie do mierzenia; tasiemka z podziałką na cale a. centymetry; brać **m-ę**= mierzyć; wskazówka, wzór, przykład, prawidło, zasada; granica, naznaczony kres, karby, rysy; umiarkowanie, wstrzemięźliwość; ilość, wielkość, liczebność; środek, sposób; wygląd, pobudka; w wierszach: jednostajne przeplatanie głosek długich i krótkich a. akcentowanych i nieakcentowanych; pod **m-ą** = według z góry określonej miary; nad **m-ę** = więcej, niż należy; w **m-rze** = w równowadze, bez zmiany, jednostajnie spokojnie; żadną **m-ą**= nigdy w życiu, za nic w świecie, w żaden sposób; **m-ą** = oględnie, wstrzemięźliwie, z umiarkowa-

niem; bez **m-y**=niepomiernie, zbyt obficie; co nie **m.** a. co niemiara =bez liku; przebrać **m-ę**=nadużyć; brać **m-ę** z czego a. z kogo=brać przykład; nie mieć w niczym **m-y** =żyć bez umiarkowania, bez zastanowienia; w **m-ę**, jak...=stosownie do..., w stosunku do...; utrzymać, zachować **m-ę** w czym=być umiarkowanym, nie przesadzać, nie nadużywać, utrzymać ś. w przyzwoitych granicach.

Miarka, naczynie, służące do wymierzania naznaczonej ilości, mała miara, niewielka ilość (**m.** owsa); ósma część korca; **m.** młyńska=zapłata zbożem za mielenie; wzór, sposób; **m.** za **m-ę**=wet za wet; przebrać **m-ę**=zanadto użyć, nadużyć; dopełnić **m-i** = dojść w złym do kresu, do ostatecznych granic; żyć z **m-i**=sprzedawać co miarkami, zajmować ś. drobiazgową sprzedażą sypkiego towaru: szlachta polska brzydziła ś. łokciem i **m-ą**=handlem.

Miarkować, odmierzać, wymierzać, do miary stosować; rozważać, domyślać ś., porównywać; określać, ograniczać, poskramiać; powodować, rządzić, kierować; wnioskować, dociekać, dochodzić (**m.** z czego, po czym); łagodzić jedno drugim; rozsądzać, sądzić; **m. ś.**, ograniczać ś., oszczędzać ś., rządzić ś., stosować ś; hamować ś., panować nad sobą, powstrzymywać ś. (**m. ś.** w gniewie); rozważać co bacznie, zastanawiać się nad czym; obliczać ś., rachować ś. z kim, krępować ś. czym.

Miarodajny, Miarodawczy, z którego można brać miarę, z czego można wywnioskować, na którym można polegać, dający jakąś pewność, znający jakąś sprawę (sfery **m-e**).

Miarowo, *przysł.*, stosownie do pierwszej miary; rytmicznie, jednostajnie.

Miarowy, miar dotyczący, zastosowany do pewnej miary, nie za duży, nie za mały, umiarkowany; rytmiczny, jednostajny.

Miarówka, naczynie z podziałką do mierzenia płynów—*p.* Menzura.

Miast, *skr.* miasto=zamiast.

Miasteczko, małe miasto.

Miasto, większy obszar, zabudowany domami, tworzącemi ulice i place, gęsto zaludniony; **m.** wieczne=Rzym, **m.** stołeczne=stolica, **m.** gubernjalne, powiatowe= siedziba władz gubernjalnych, powiatowych; ojcowie **m-a** = zarząd miejski, magistrat; całe **m.**=wszyscy mieszkańcy; wyjść na **m.**= na ulicę; będę dziś śniadał w **m-ie**= poza domem; co słychać w **m-ie?** =między ludźmi; kucharka idzie do **m-a**=na targ, na rynek.

Miasto, *przyim.*, zamiast.

Miauczeć (forma dok. Miauknąć), wydawać głos koci.

Miazdra, *ukr.*, miąższ, skórka, naskórek.

Miazga, gąszcz, powstały z utłuczenia a. z wygniecenia czego; młode komórki, leżące między łykiem a drewnem drzewa; oskoła, sok drzewny; w *anat.*, **m.** zębowa=substancja naczyniowa silnie unerwiona, wypełniająca jamę zębową; **m.** pokarmowa, żołądkowa = potrawy przez żołądek przetrawione; zbić, stłuc na **m-gę** = wybić kogo bardzo dotkliwie, zbić na śmierć.

Miażdżyć, gnieść, tłuc na miazgę.

Miażdżysty, Miazgowaty, nakształt miazgi, klejkowaty, gęstolepki.

Miąć (mnie, miął), gnieść, ściskać, miętosić.

Miąsko, smaczne, delikatne mięso, miąższ owocu.

Miąższ, grubość, gęstość, masywność jakiego ciała, w *bot.*, komórkowata tkanka rośliny, two-

rząca wnętrze soczystych a. mięsistych owoców niektórych roślin.

Miąższy, zawierający ścisły miąższ, gruby, masywny.

Michałek, zły duch, djabeł, szatan; w *lm.*, drobnostka, głupstwo, błahostka, drobiazg; manatki, bagaże, graty, tobołki; mieć **m-i** w głowie=mieć głupstwa w głowie, być niespełna rozumu, być warjatem.

Miczman, *arab.*, kadet marynarki, najniższy stopień oficerski w marynarce.

Midrasz, *hebr.*, dosł.: zbadanie, wykład prawa mojżeszowego.

Miech, wór, worek, torba; przyrząd z desek i skóry do dmuchania na ogień w celu rozniecania ognia przez dopływ większej ilości powietrza; do wpychania powietrza w piszczałki organów (fig.) (**m.** kowalski, **m.** w organach); rodzaj narzędzia muzycznego, kobza, dudy; pudło aparatu fotograficznego o ściankach rozciąganych; piasek a. kamienie ukryte pod wodą, a. w czasie małej wody widzialne, haki, nożyce; błam (**m.** kotów, **m.** popielic); dymać **m-ami** przy organach = kalikować; sapie jak **m.** kowalski = bardzo głośno; dudy w **m.** = stracić na minie, spokornieć, stulić uszy.

Miechodmuch, *żart.*, dmący miechami w organy; organista, dławiduda.

Miechowaty, workowaty.

Miechowita, kanonik grobu Pańskiego, rycerz tegoż grobu; bożogrobca, bożogrobiec.

Miechownica, **Miechunek**, roślina z rodziny psiankowatych, workowiśnia, wiśnia żydowska.

Miecić, celować do czego, czyhać na co — *p.* Miotać.

Miecz, broń sieczna i do kłócia, kord (f.); wogóle broń, oręż; krewni po **m-u**=krewni ojca, krewni z linji męskiej; **m.** Damoklesa=groźne a bliskie niebezpieczeństwo; **m.** duchowny = klątwa; postawić kwestję na ostrzu **m-a** = wystąpić stanowczo, bezwzględnie; zniszczyć kraj **m-em** =wojną; prawo **m-a** = prawo przemocy; w *bot.*, roślina z rodziny kosaćcowatych, tuczeniec.

Miecznik, ten, co robi miecze i wogóle broń białą; płatnerz; w daw. Polsce urzędnik, noszący miecz monarszy, tytuł honorowy; *zool.*, ryba oścista, cierniopromienna, z rodziny tej samej nazwy, włócznik, ostropysk (f.).

Mieczowy, do miecza ś. odnoszący; kawalerowie **m-i**, zakon **m.** =zakon rycerski niemiecki w Inflantach.

Mieczowaty, podobny do miecza.

Mieczyk, mały miecz; w *bot.*, roślina z rodziny kosaćcowatych, liljowy korzeń (fig.).

Mieć, posiadać co, rozporządzać czym, nie być bez czego; **m.** miejsce = mieć zajęcie płatne, posadę; **m.** pieniądze, **m.** rozum, **m.** trzy lata, **m.** kłopoty, **m.** długi, **m.** łaski, **m.** grzech; **m.** zasługi = położyć je; **m.** powodzenie=cieszyć ś. powodzeniem; **m.** zdrowie = być zdrowym; **m.** wątpliwość = nie być pewnym, wahać ś.; **m.** głowę na karku=być rozumnym, rozważnym, nie dać ś. oszukać; **m.** serce = być czułym, litościwym, współczuć; **m.** czas = nie być zajętym; radbym **m.**=chciałbym; **m.** udział = brać udział; **m.** kogo na karku=być zmuszonym utrzymywać go, znosić go; **m.** co do siebie = posiadać coś wrodzonego; **m.**

krzywdę = doznawać krzywdę, **m.** nadzieję, **m.** chęć, **m.** zamiar; **m.** godność=piastować, spełniać jaki obowiązek; **m.** co na sumieniu, w sercu=trapić ś. czym, czuć ś. zobowiązanym do czego; **m.** co na języku=nie móc sobie narazie przypomnieć; **m.** z kim na pieńku=czuć urazę, gniewać ś.; **m.** u siebie lokaja, kucharkę = utrzymywać; **m.** sklep, fabrykę, warsztat=posiadać; **m.** na sobie suknię=być ubranym; **m.** co z kim = obcować z nim, przestawać; **m.** co do czego a. kogo = ściągać ś., tyczyć ś., stosować ś. (to niema nic do tego); **m.** kogo za sobą=być pewnym obrony, opieki, pomocy; **m.** co do kogo=upatrzyć sobie co do kogo, **m.** urazę, pretensję (co on ma do mnie); **m.** oko na kogo=śledzić go; **m.** kogo za nic=nie mieć dla kogo żadnych względów, poniewierać nim; **m.** co od kogo = nabyć, otrzymać w darze; **ma**=pozycja w książkach handlowych, wykazująca należność, kredyt; **ma** = stać go na to, jest w możności; nie **m.**= nie posiadać; przedstawienie nie miało miejsca=nie odbyło ś.; **m.** co w pamięci, w zachowaniu= zachowywać; co masz w tym?=co ci na tym zależy?; **m.** dziecko na ręku, książkę w ręku=trzymać; dawać co komu (masz tu na piwo!); wziąć, otrzymać, dostać; **m.** co za swoje = otrzymać karę a. nagrodę; co masz z tego?=coś zyskał?; **m.** dość na czym = przestawać na czym; **m.** kogo w ręku = mieć w swojej mocy; mam go w kieszeni=jest zadłużony u mnie; masz tobie! otóż masz! masz, czegoś chciał! = otóż to! dobrze ci tak!; masz! (rozkazująco) na! weź to! masz to zrobić!=musisz to uczynić! otóż go macie!=przyszedł, zjawił ś., widzicie go!; znaleźć (masz w tej bajce naukę); wiedzieć, otrzymać o czym wiadomość (**m.** co za rzecz pewną); masz mnie! =rozporządzaj mną; chować, strzec (**m.** co w tajemnicy); uważać, mniemać (mam, to za żart, mam go za nic); nie mieli z sobą dzieci= nie urodziły im ś.; zawierać (funt ma 32 łuty); dziś mamy trzeciego maja=dziś jest...; **m.** mowę, **m.** kazanie=wypowiedzieć; **m.** Mszę = odprawić Mszę; jako czasownik posiłkowy: chcieć (mam jutro wyjechać), móc (cóż mam robić?); zamierzać (miał wczoraj przyjechać); nie mieć potrzeby (nie masz ś. czego wstydzić); ma ś. rozumieć =rozumie ś.; niema komu, niema kto=nikt ś. nie znajduje, ktoby...; **m. ś.**, być w jakim stanie (ma ś. źle, ma ś. dobrze=jest niezdrów, zdrów; jak ś. masz?=jak twoje zdrowie?; forma powitania; mam ś., jak groch przy drodze=kiepsko; rzecz tak ś. ma = przedstawia ś.; **m. ś.** do czego=być w stosunku (tak ś. ma 2 do 4, jak 3 do 6); zająć pewne stanowisko względem kogo a. czego (**m. ś.** na baczności, na ostrożności); **m. ś.** ku czemu= dążyć, zmierzać, celować (**m. ś.** do dobrego, do złego=skłaniać ś., chylić ś. ku czemu: dzień ma ś. ku wieczorowi, kraj ma ś. ku upadkowi; młodzieniec ma ś. ku pannie=kocha ś. w niej, stara ś. o jej względy; młodzi mają ś. ku sobie = czują ku sobie wzajemną skłonność); ma ś. ku wojnie=zanosi ś. na wojnę; ma ś. na burzę = zbiera się na burzę.

Miednica, naczynie do mycia ś., kość krzyżowa w połączeniu z innemi pobocznemi kośćmi, jamę brzuszną od dołu ograniczająca (fig.); **m.** większa a. wielka =rozłożysta część miednicy, stykająca ś. z brzuchem bezpośrednio; **m.** mniejsza a. mała=dno jamy miednicy; **m.** nerkowa—*p.* Miedniczka.

Miedniczka, mała miednica; w *anat.*, **m.** a. miednica nerkowa, w ciele utwór błoniasty lejkowaty, przechodzący w moczowód.

Miedza, wązki pas ziemi nie zoranej między dwiema rolami; *przen.*, granica.

Miedziak, pieniądz miedziany; kocioł miedziany, sagan.

Miedzianka, ruda miedziana; szpilka miedziana; gatunek węża niejadowitego (fig.).

Miedzianoskóry, czerwonoskóry (Indjanie amerykańscy).

Miedziany, do miedzi odnoszący ś., zrobiony z miedzi; kopalnia **m-a;** rdza **m-a**=grynszpan; ruda **m-a** = zawierająca miedź, sok **m.** = koperwas; cera **m-a** = koloru miedzi; *przen.*, czoło **m-e,** człowiek o **m-ym** czole=człowiek bezczelny, bezwstydny.

Miedzionośny, Miedziorodny, zawierający w sobie miedź.

Miedzioryt, rycina, wyrznięta na miedzi i odbita, kopersztych.

Miedziorytnia, zakład, gdzie robią miedzioryty.

Miedziorytnictwo, sztuka robienia miedziorytów.

Miedziorytnik, sztychujący na miedzi, robiący miedzioryty.

Miedznik, kamień stojący na miedzi, kamień graniczny; słup czworogranny z popiersiem wyciosanym, herma.

Miedzuch, wązki pas ziemi między dwoma budynkami.

Miedź, metal ciężki, barwy czerwonej, pierwiastek, występujący w przyrodzie, jako metal rodzimy (**m.** krystaliczna), a. w postaci rud; czarna **m.** a. czarnomiedź= **m.** nie oczyszczona; moneta miedziana, bilon miedziany, miedziaki; naczynia kuchenne miedziane.

Miejsce, pewien punkt, część przestrzeni, gdzie coś jest a. może ś. znajdować (**m.** pobytu, **m.** zamieszkania, **m.** urodzenia, **m.** bitwy, **m.** schadzki, **m.** publiczne= dostępne dla publiczności); plac, grunt, teren (**m.** na cmentarzu, **m.** pojedynku, **m.** wypadku); **m.** zajęte przez kogo a. dla niego przeznaczone (**m.** w teatrze, w wagonie, w szkole, w cyrku itp.); stanowisko, stopień, urząd, posada, służba, obowiązki (o służbie domowej, np. otrzymać **m.,** podziękować za **m.**); miejscowość, okolica (**m.** kuracyjne, **m.** święte, **m.** publiczne); przenosić ś. z **m-a** na **m.**=zmieniać zamieszkanie, nie zagrzać **m-a** = nigdzie długo nie baw'ć; mieć **m.**=mieć pomieszczenie, stanowisko, zdarzać ś., przytrafiać ś., być uwzględnianym, coś znaczyć; stać, siedzieć na **m-u** =nie ruszać ś; na **m-u** i kamień obrasta=przy życiu jednostajnym nieruchliwym, człowiek prędko starzeje ś.; to nie na **m-u**=niewłaściwe, to nie wypada; z **m-a**=bez namysłu, odrazu, prosto z mostu; w **m.**=zamiast; cobyś zrob'ł na jego **m-u?** = w jego położeniu; na **m-u** = tam, gdzie daną rzecz wyprodukowano a. skąd ją wysyłają, loco; na **m-u** = w domu, u siebie, na **m-u** przeznaczenia, gdzie być powinno; w **m-u** (na kopercie listu), w tej samej miejscowości, w tym samym miejscu; wypadek miał **m.**=zdarzył ś.; rozmowa nie miała **m-a** = nie odbyła ś.; **m.** w książce = ustęp, oznaczony kawałek; w *fizjol.*, **m.**=łożysko.

Miejscownik, w *gram.*, siódmy przypadek w deklinacji (locativus).

Miejscowość, oznaczenie jakiejś przestrzeni w jakiejś okolicy, położenie, sama okolica, jakieś miejsce w kraju, w świecie; wygląd jakiej okolicy; **m.** górzysta, lesista, pusta, zamieszkała i t. d.

Miejscowy, do miejsca ś. odnoszący, na pewnym miejscu zo-

stający (władza **m-a**, zwyczaj **m.**); wyrób **m.** = krajowy; w *astr.*, czas **m.** a. lokalny = właściwy danemu miejscu; choroba **m-a** = choroba, panująca w pewnej okolicy, choroba endemiczna..

Miejski, do miasta należący, miastu właściwy, mieszczański; rada **m-a** = złożona z obywateli miasta; po **m-u**, po mieszczańsku, wedle zwyczajów miejskich.

Mielcarz, *nm.*, ten, co przygotowuje słód, słodownik.

Mielcuch, *nm.*, budynek do przygotowania słodu, słodownia.

Mielerz, stos drzewa, ułożony stożkowato, z którego wypalają węgle.

Mielisty, pełen mielizn.

Mielizna, płytkie miejsce w wodzie, płytczyzna; *przen.*, osiąść, utknąć na **m-ie**=nie dojść do celu, nie dopiąć swoich zamiarów.

Mielony, starty na mąkę, miałki (kawa **m-a**, pieprz **m.**).

Mieluchny, Mieluteńki, bardzo miałki, bardzo sypki, płytki; delikatny, cieniuchny.

Mieniać, oddawać jedną rzecz, a brać za nią drugą; **m.** byka za indyka = dostawać gorsze za lepsze; **m-ał** stryjek siekierkę na kijek=zrobił niekorzystną zamianę; **m. ś.** z kim na co a. czym=wzajemną zamianę jakich rzeczy z kim czynić.

Mieniak, rodzaj motyla dziennego.

Mieniący się, połyskujący, błyskotliwy, zmieniający barwę w zależności od rodzaju i kierunku oświetlenia.

Mienić, czynić zamianę, odmieniać; **m. ś.**=zmieniać ś.; **m. ś.** na twarzy=to blednieć, to ś. rumienić; połyskiwać, błyszczeć ś., odznaczać ś. grą kolorów; **m-i** mi ś. w oczach = ćmi mi ś. w oczach; wspominać, mianować, wymieniać, nazywać; **m. ś.**, mianować siebie, nazywać siebie; sądzić, utrzymywać, mniemać, rozumieć.

Mienie, posiadanie, dostatek, byt; majątek, dobytek, dobro, bogactwo; imię, miano.

Mienne—*p.* Ażjo.

Miernica, wielkie pudło do mierzenia buraków; motyl z rzędu miernikowców, miernik (fig.).

Miernictwo, część planimetrji, podająca sposoby wykonywania pomiarów; ziemiomierstwo.

Mierniczy, używany w miernictwie, służący do mierzenia (stolik **m.**, pręt **m.**); **m.**, *rzecz.*, zajmujący ś. nauką miernictwa, pomiarami ziemi; gieometra praktyczny; urzędnik, który dogląda miar publicznych.

Miernie, umiarkowanie, średnio; żyć **m.**=skromnie, pod miarę; nie najlepiej, nieosobliwie (uczyć ś. **m.**).

Miernik, ten, co mierzy, wymierza grunty, mierniczy; jednostka do mierzenia, miara; przyrząd do mierzenia pewnej odległości.

Miernikowce, rząd motyli, których gąsienice poruszają ś. to kurcząc, to wydłużając ciało.

Mierność, miara, wielkość w miarę —*p.* Miernota; wstrzemięźliwość, skromność, umiarkowanie; celność, trafność (**m.** strzelby, oka).

Miernota, rzecz niewielkiej wartości, lichota, nędzota.

Mierny, odpowiadający mierze, w miarę, taki sobie, średni, nie nadto, nie za mało (wzrost **m.**); średni, nie dosyć dobry, nie najlepszy, (stopień **m.** = trójka); jaki taki, umiarkowany, wstrzemięźliwy, skromny (żywot **m.**).

Mierzchnąć, ściemniać ś., mroczyć ś., ciemnieć, ćmić ś.; **m-ie**, zmrok zapada.

Mierzeja, *nm.*, wązki pas lądu, oddzielający zatokę od morza.

Mier-ziący, Mierz-liwy, wywołujący wymioty, ckliwy, nudny.

Mierzić (mier-zić), obrzydzać, w ohydę co komu podawać, wzbudzać obrzydzenie; **m-i** mię co = odpycha mię to, brzydzę ś. tym, czuję wstręt ku temu; **m. ś.**=zrażać ś. czym, gorszyć ś. czym, uczuwać wstręt do czego.

Mierznąć (mier-znąć), stawać ś. nienawistnym komu, wstrętnym, brzydnąć, sprawiać odrazę.

Mierzwa, stara słoma zgnieciona, barłóg; nawóz, gnój.

Mierzwiasty, potargany, pełen mierzwy a. przegniłej słomy.

Mierzwić, gnieść, ścierać, targać, nawozić, użyźniać mierzwą.

Mierzyć, za pomocą porównania z miarą dochodzić wielkości a. ilości (**m.** zboże, **m.** sukno); robić pomiary (**m.** pole); brać miarę (na ubranie); przymierzać; **m.** co z czym = stosować co do czego; **m.** kogo, co, kim, czym, oceniać w porównaniu z kim, z czym; brać na cel, celować, godzić ku czemu; **m.** kogo od stóp do głów = spoglądać nań dumnie i groźnie, krytykująco; krok mierzony= miarowy, równy; **m. ś.** z kim = próbować ś., walczyć; oceniać kogo podług siebie; **m. ś.** z kim = porównywać ś. z kim.

Mierzyn, Mierzynek, Mierzyniec, *ukr.*, koń małego wzrostu.

Miesiarka, owad błonkoskrzydły z rodziny pszczół.

Miesiąc, księżyc; dwunasta część roku, licząca po 30 i 31 dni (w lutym 28 i 29 dni); w *astron.*, czas, w którym księżyc raz obejdzie ziemię; **m.** gwiazdowy czyli syderyczny = przeciąg czasu, po którym księżyc wraca do tegoż samego położenia względem pewnej gwiazdy stałej; **m.** synodyczny = czas od jednego nowiu do drugiego; nowy **m.** = pierwsza kwadra; chodzić po **m-u**=w świetle księżyca; *iron.*, ruski **m.**=bardzo długo.

Miesiączek, *zdr.* od Miesiąc; księżyc na nowiu; promienie nad głowami świętych na obrazach, aureola, otok; w *bot.—p.* Nagietek.

Miesiączka, upływ krwisty z części rodnych niewiast, powtarzający ś. co cztery tygodnie.

Miesiączkować, mieć miesiączkę.

Miesiącznik, Miesiącznica, roślina z rodziny krzyżowych.

Miesić, mieszaniem i gnieceniem wyrabiać co na ciasto, zagniatać; przestępować z nogi na nogę, tupać, grzebać (koń **m-i** nogami); w *med.*, masować, robić masaż ciała.

Miesięczne (-ego), opłata za miesiąc, zapłata miesięczna.

Miesięcznie, *przysł.*, co miesiąc, na miesiąc (wynajmować, płacić **m.**).

Miesięcznik, pismo wychodzące raz na miesiąc; chodzący w śnie gdy księżyc świeci, lunatyk; w *bot.* — *p.* Miesiącznik, **m.** a. **miesięczne** ziarko, roślina z rodziny miesięcznikowatych.

Miesięczny, jeden miesiąc trwający (podróż **m-a**); jeden miesiąc żyjący (dziecko **m-e**); co miesiąc wracający ś.; róża **m-a**=kwitnąca co miesiąc; księżycowy (**m-a** noc).

Mieszać, kłóceniem, poruszaniem rzeczy sypkich a. płynnych odmieniać położenie cząstek; kłóceniem łączyć co z czym; **m.** co do czego, z czym, w co=dolewać, dosypywać, dokładać; zakłócać, niepokoić, burzyć; zbijać z toru, przyprowadzać do nieładu; **m.** co z czym, brać jedno za drugie; **m.** kogo do czego, w co=wplątywać, wciągać, wikłać; **m.** groch z kapustą=wprowadzać zamęt, nieład; **m.** komu szyki=przeszkadzać mu w spełnieniu zamiarów, w dojściu do celu; **m. ś.,** łączyć ś., jednoczyć ś., kotłować ś., mącić ś. (**m-a** mi ś. w głowie); trwożyć ś., okazywać zakłopotanie, pomieszanie; **m. ś.** w odpowiedziach=plą-

tać ś., wikłać ś.; **m. ś.** do kogo, do czego, w co=wtrącać ś., wdawać się.

Mieszaniec, dziecko małżeństwa mieszanego; człowiek pochodzący z rodziców różnych narodowości a. ras; zwierzę, pochodzące ze zmieszania różnych gatunków; w *bot.*, gatunek lnicy; roślina z rodziny sumaka.

Mieszanina, przedmioty, gatunki, rzeczy z sobą zmieszane; gmatwanina, zamęt, zamieszanie, rozgardjasz; w *chem.*, mechaniczne połączenie dwuch a. więcej ciał, nie połączonych między sobą chemicznie; w *fiz.*, **m.** oziębiająca = śnieg, pomieszany z solą kuchenną a. innemi solami, sprowadzająca obniżenie temperatury; w *mat.*, reguła **m-a** = w arytmetyce sposób, za pomocą którego dochodzimy wartości mieszaniny kilku rzeczy różnowartościowych.

Mieszanka, różne rośliny, zasiane na jednym polu, posiew mieszany, trzęsionka; pasza dla bydła, z różnego zboża a. z różnej słomy; nasiona zmieszane różnych traw; ziarno mieszane dla ptaków; w *med.*, lek płynny, powstały ze zmieszania dwu a. więcej lekarstw, mikstura.

Mieszany, powstały z mieszania; pociąg **m.** = mający wagony osobowe i towarowe; małżeństwo **m-e**=zawarte między osobami różnych wyznań a. narodowości; reguła **m-a**—*p.* Mieszanina; linja **m-a**=częścią prosta, częścią krzywa; chór **m-y** = złożony z mężczyzn i kobiet; druk **m.** = różnorodny; posiew **m.**—*p.* Mieszanka; rytm **m.**=różnorodny; mowa **m-a** =makaroniczna.

Mieszczanin, mieszkaniec miasta; obywatel miasta; człowiek, należący do stanu mieszczańskiego.

Mieszczanka, Mieszczka, forma żeńs. od Mieszczanin.

Mieszczański, odnoszący ś. do mieszczanina, do życia mieszczan, miejski.

Mieszczaństwo, prawo i przywileje mieszczan; stan miejski; *zbior.*, mieszczanie, stan trzeci, burżuazja.

Mieszczuch, człowiek przywykły żyć tylko w mieście, nie umiejący obyć ś. bez wygód życia miejskiego; człowiek o wszystkich wadach i śmiesznościach mieszkańca miasta; *pogardl.*, burżuj, łyk, łyczek.

Mieszek, mały miech ręczny do rozdymania ognia (fig.); sakiewka, woreczek do pieniędzy; *przen.*, pieniądze, majątek (chudy mój **m.** = nie mam pieniędzy); w *bot.*, torebka nasienna u kwiatów; łożysko nasion. łagiewka.

Mieszkać, mieć miejsce pobytu, mieć mieszkanie, przebywać stale a. czasowo; **m.** przez miedzę, przez ścianę = sąsiadować; **m.** kątem = odnajmować od kogo część pokoju; **m.** na kupie = gnieździć ś.; bawić ś. długo, bałamucić, marudzić.

Mieszkalny, taki, w którym można mieszkać (dom **m.**, kraj **m.**).

Mieszkanie, miejsce, gdzie się mieszka, dom, lokal, w którym ś. mieszka; **m.** pańskie = duże, wykwintnie urządzone; **m.** wojskowe = kwatera; **m.** dla uczni = stancja; *przen.*, przybytek, pobyt; przebywanie; marudztwo, ociąganie ś.

Mieszkaniec, ten, co mieszka, stale gdzie przebywa, lokator (forma ż. **Mieszkanka**); obywatel; w *lm.* **m-ńcy** = ludność.

Mieszkaniowe, dodatek do pensji urzędnikom na opłacenie komornego; podatek mieszkaniowy.

Mieszkaniowy, *przym.* od Mieszkanie; dotyczący mieszkania; po-

datek **m.** = podatek bezpośredni, płacony przez mieszkańców miast w rozmiarach zależnych od wysokości płaconego komornego.

Mieszkanko, *zdr.* od Mieszkanie; niewielkie, ale miłe mieszkanie.

Mieścić, zawierać, obejmować miejscem, przestrzenią; zamykać w sobie; dawać miejsce czemu, umieszczać; *przen.*, mieścić kogo na służbie, na posadzie = dawać mu urząd, zajęcie, służbę; **m. ś.**, zawierać ś., zamykać ś., znajdować ś.; w głowie mu ś. to nie **m-i** = to przechodzi jego pojęcie; mieć mieszkanie, mieszkać, lokować **ś.**; szukać sobie miejsca, sadowić ś., układać ś.

Mieścina, liche, ubogie miasto.

Mieść (miecie, miótł), zamiatać, zgarniać; rzucać, ciskać — *p.* Miotać.

Mietlica, roślina z rodziny traw (fig.).

Miewać, forma *częst.* od Mieć (jak ś. miewasz?).

Męciuchny, Męciusieńki, Męciutki, Męciuteńki, zupełnie, niezmiernie, bardzo miękki.

Męczak, nazwa jednego z typów państwa zwierzęcego, o ciele miękkim, kurczliwym, bez podziału na pierścienie i bez nóg stawowych, z jedną męsistą nogą na brzusznej stronie ciała; w *medyc.*, miękki nowotwór chorobliwy.

Męczakowaty, podobny do męczaka; zwierzęta **m-e** = typ zwierząt niekręgowych, niestawowatych, o ciele miękkim, bocznie symetrycznym.

Międlarka, maszyna do międlenia.

Międlica, przyrząd ręczny do międlenia (fig.).

Międlić, wycierać len a. konopie w międlicy a. w międlarce, dla oddzielenia włókien od paździerzy.

Między, *przyim.* z 4 p., pomiędzy co, w środek czego (nie kładź palca **m.** drzwi = nie wtrącaj się do cudzych spraw niepotrzebnie); z 6 przyp., śród, pośród, pomiędzy; mówiąc **m.** nami = w zaufaniu, szczerze, w sekrecie, prawdę mówiąc: niech to zostanie **m.** nami = niech to będzie tajemnicą, nie rozgłaszajmy tego; **m.** godziną trzecią a czwartą = po trzeciej, a przed czwartą; czytać **m.** wierszami = domyślać ś. rzeczy ukrytych, niedopowiedzianych, napomkniętych; być **m.** młotem a kowadłem = w trudnym, niepewnym położeniu; **m.** innemi = wśród innych.

Międzyakt, przerwa między aktami jakiej sztuki teatralnej, antrakt; przestanek, przerwa.

Międzyczas, przejście od jednej chwili do drugiej, pauza.

Międzycząsteczkowy, ujawniający ś. między najdrobniejszemi cząsteczkami ciał.

Międzydroże, miejsce między dwiema drogami.

Międzydzielnicowy, istniejący, zachodzący, dokonywający ś. między dzielnicami.

Międzygórski, położony między górami.

Międzykomórkowy, zachodzący, znajdujący ś. między komórkami organizmu.

Międzykrocze — *p.* Krocze.

Międzyludzki, zachodzący między ludźmi.

Międzymięśniowy, leżący pomiędzy mięśniami.

Międzymocarstwowy, zachodzący między mocarstwami.

Międzymorze, wąski pas ziemi, łączący dwa lądy, a roz-

dzielający dwa morza (fig.) — *p.* Istm.

Międzynarodowiec, człowiek, nie przyznający ś. do żadnej narodowości, kosmopolita.

Międzynarodowościowy, zachodzący między narodowościami.

Międzynarodowy, wszystkich dotyczący narodów, zachodzący między narodami, wszechświatowy (język **m.**, kongres **m.**); układ **m.**= między jednym narodem a innemi, między jednym państwem a innemi—*p.* Międzypaństwowy.

Międzynarodówka, międzynarodowy związek socjalistyczny robotników, internacjonał czerwony; czarna **m.**=jezuici.

Międzypaństwowy —*p.* Międzynarodowy.

Międzyparlamentarny, dotyczący stosunków między parlamentami różnych krajów.

Międzypiętrze, miejsce między piętrami; nizkie piętro położone między dwoma większemi szczególniej między parterem a pierwszym piętrem, półpiętrze, antresola; nizkie piętro u wierzchu budowli.

Międzyplanetarny, znajdujący ś. między planetami (przestrzeń **m-a**).

Międzyplemienny, zachodzący między plemionami; tyczący się stosunków między plemionami.

Międzyplon, roślina, zasiana na pewnym gruncie między roślinami innego gatunku.

Międzypłciowy, zachodzący między osobnikami różnych płci (stosunki **m-e**).

Międzyrozbiorowy, odnoszący ś. do epoki rozbiorów Polski (1773—1793).

Międzyrównoleżnikowy, położony między dwoma równoleżnikami.

Międzyrzecze, kraj, położony między rzekami.

Międzysłupie, przestrzeń między słupami, kolumnami.

Międzywyznaniowy, zachodzący między wyznaniami; między osobami różnych wyznań.

Międzyzwrotnikowy, położony między zwrotnikami.

Międzyżebrowy, położony między dwoma żebrami.

Miękcej, *st. wyż.* od Miękko.

Miękczeć, tracić twardość, surowość, stawać ś. miękkim, kruszeć; łagodnieć, wzruszać ś., rozczulać ś. —*p.* Mięknąć.

Miękczyć, miękkim co czynić, pozbawiać twardości; *przen.*, rozczulać, poruszać, łagodzić; w *gram.* **m.** głoski = czynić je podniebiennemi (np. *s*, *z*, *n* zmieniać w *ś*, *ź*, *ń*), palatalizować; **m. ś.**—*p.* Mięknąć.

Miękisz, Miękkisz, część miękka czegokolwiek, mięsistość (**m.** chleba, bułki=ośrodek); mięso przy kościach; miękki gąszcz, pozostały po ugotowaniu i wycedzeniu jarzyn, ziół i t. p.; w *bot.*, rodzaj tkanki komórkowatej, z której są utworzone miękkie części roślin (np. owocu), tkanka murowa; **m.** rdzeniowy = tkanka komórkowata, wypełniająca wnętrze pnia, rdzeń; ziemia ilasta, podobna do rudy żelaznej.

Miękkawy, nieco miękki, niezupełnie miękki.

Miękki (*st. wyż.* Miększy), nietwardy, uginający ś. przy naciskaniu; rzadkawy, zawierający mało części stałych; skłonny do ustępstw; zgodny, ustępliwy (człowiek **m.** w interesach); miły, przyjemny (tony **m-e**); czuły, delikatny, łagodny, dobry, dobrotliwy, tkliwy (człowiek **m-ego** serca); zniewieściały, rozpieszczony, gnuśny (obyczaje **m-e**); koń **m.** w pysku = dający ś. bez trudu powodować; woda **m-a** = zawierająca mało domieszki mineralnej, deszczowa woda, deszczówka; w *gram.* spółgłoska **m-a** = podniebienna; samogło-

ska **m-a** = miękcząca poprzedzającą ją spółgłoskę.

Miękko, *przysł.* od Miękki; jaja na **m.** = ugotowane na rzadko, niezbyt gęsto; łagodnie, łaskawie, mile.

Miękkopłetwe ryby a. miękkopromienne = ryby kościste, mające miękkie promienie w płetwie grzbietowej.

Miękkość, brak twardości, skłonność do uginania ś. przy naciskaniu; zgodność, ustępliwość; czułość, łagodność, tkliwość; zniewieściałość, gnuśność.

Miękkuchny, Miękkutki, Miękusieńki, Miękuteńki, bardzo, zupełnie miękki.

Miękliwe zwierzę — *p.* Mięczak.

Mięknąć, Miękczeć, Miękczyć ś., tracić twardość, miękkim ś. stawać; ustępować, łagodnieć, nie upierać ś.; wzruszać ś., rozczulać ś.

Miękusz, człowiek bez energji, niedołęga.

Mięsak, w *medyc.*, nowotwór złośliwy.

Mięsień, twór, złożony z włókien mięsnych, służący do wykonywania ruchów w organizmach ludzkich i zwierzęcych (fig.).

Mięsistość, pełność, obfitość części mięsistych w organizmie.

Mięsisty, obfitujący w części mięsne, muskularne (udo **m-e**); obfitujący w części miękkie, soczysty (owoc **m.**); (o tkankach) gęsty, gruby i miękki.

Mięsiwo, mięso wszelkiego gatunku.

Mięsko, Miąsko, *zdr.* od Mięso; delikatne, smaczne mięso.

Mięsny, z mięsa zrobiony (potrawa **m-a,** ekstrakt **m.**); do mięsa ś. odnoszący (dzień **m.** = niepostny; jatki **m-e**=kram do sprzedawania mięsa surowego; wydać kogo na **m-e** jatki = na rzeź, na mękę).

Mięso, część miękka organizmu zwierzęcego, złożone głównie z mięśni i tłuszczu (**m.** wołowe, baranie, cielęce, wieprzowe = wołowina, baranina, cielęcina, wieprzowina); **m.** białe = cielęcina, wieprzowina, indyk, kura, **m.** czarne=wołowina, baranina, dziczyzna, gęś, kaczka; jeść z **m-em** = nie pościć; sztuka **m-a,** sztukamięs = wołowina gotowana z rosołu; miękkie części owoców, miękisz; w *medyc.*, dzikie **m.** = nadmiernie rozrosła ziarnina w ranie a. wrzodzie; handlować żywym **m-em** a. żywym towarem = sprowadzać dziewczęta na drogę rozpusty; za tanie pieniądze psi **m.** jedzą=tanio kupić można tylko rzecz marną, nędzną, lichą; ni z pierza, ni z **m-a** = człowiek do niczego, ni to, ni owo.

Mięsopust, czas między Bożym Narodzeniem a Popielcem, karnawał; ostatnie trzy dni przed wielkim postem, ostatki, zapusty; *przen.*, ucztowanie, gody, hulanka.

Mięsopustny, karnawałowy, zapustny; niedziela **m-a**=poprzedzająca zapustną, sześćdziesiątnica.

Mięsożerca, człowiek, jadający przeważnie mięso; amator mięsa; człowiek, żyjący tylko mięsem.

Mięsożerny, jadający mięso; żywiący ś. tylko mięsem; drapieżny (zwierzę **m-e,** roślina **m-a**); służący do jadania mięsa (zęby **m-e**).

Mięszać — *p.* Mieszać.

Mięszanina — *p.* Mieszanina.

Mięszanka — *p.* Mieszanka.

Mięśniak, w *medyc.*, nowotwór chorobliwy, złożony z włókien mięśniowych prążkowanych.

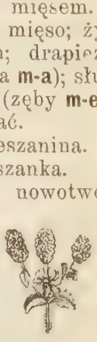

Mięśniowy, Muskułowy, *przym.* od Mięsień; dotyczący mięśni.

Mięta, roślina z rodziny wargowych (fig.), jej liście i odwar z nich (pić **m-ę**).

Miętki — *p.* Miękki.

Miętosić, gnieść, miąć, ściskać.

Miętowy, z mięty a. z miętą zrobiony (krople **m-e**, olejek **m.**, cukierek **m.**, pastylka **m-a**).

Miętówka, pastylka miętowa; wódka miętowa.

Miętuz, w *zool.*, ryba bezcierniowa, miętuzowata (fig.).

Miętuzowate ryby=rodzina ryb bezcierniowych, gardłopłetwych.

Mig, mgnienie okiem, poruszenie powieki; najkrótsza chwila, okamgnienie; w **m.**, **m-iem** = natychmiast, w jednej chwili, wnet; w *lm.*, znaki, poruszenia ciała znaczące coś (porozumiewać ś. na **m-i**); rozmawiać na **m-i**=za pomocą znaków, robionych rękami.

Migać, to zajaśnieć, to znikać; błyskać, chwilowo ś. ukazywać, przemykać, przelatywać; majaczyć, dawać komu znaki tajemne; **m. ś.**, błyskać, świecić blaskiem drżącym, to zajaśnieć, to zgasnąć; w oczach mi ś. **m-a**=drga, mieni ś.

Migawka, włoski na błonkach śluzowych, będące w ciągłym ruchu; rzęski migocące; przyrząd do szybkiego otwierania i zamykania aparatu fotograficzn., służący do robienia zdjęć momentalnych, migawkowych (fig.).

Migawkowy, *przym.* od Migawka; zdjęcie fotograficzne **m-e** = zrobione przy pomocy migawki, momentalne.

Migdalik, *gr.*, pieszczoszek, mamin synek, elegancik.

Migdał, *gr.*, roślina z rodziny różowatych, uprawiana w południowej Europie (fig.); owoc tej rośliny; myśleć o niebieskich **m-ach**=marzyć, roić; **m-y** a. **m-ki**= nazwa gruczołów parzystych w gardle (fig.).

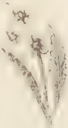

Migdałowiec, *gr.*, skała, zawierająca masy mineralne, podobne z kształtu do migdałów.

Migdałowy, *gr.*, do migdału się odnoszący (drzewo **m-e** = migdałowiec); zrobiony z migdałów a. z migdałami (tort **m.**, babka **m-a**, masa **m-a**, olejek **m.**); podobny z koloru do migdałów (żółto-piaskowy); odnoszący ś. do migdałów w gardle; w *min.*, zawierający masy mineralne, podobne z kształtu do migdałów; król **m.** = należący do zabawy w święto Trzech Króli, który w swej części piernika znalazł migdał.

Mignąć, mrugnąć, ruszyć powiekami raz jeden; dać znak tajemny; machnąć szybko czymś świecącym a. jasnym; **m.** a. **m. ś.**, zajaśnieć na chwilę, zamigotać; ukazać ś. na chwilę i zniknąć; przemknąć, przelecieć, błysnąć.

Migotać, świecić drżącym, to ukazującym się, to znikającym światłem; machać czymś jasnym a świecącym.

Migotka, (u człowieka) marszczka spojówkowa w wewnętrznym kącie oka; błona niezależnie od powiek zasłaniająca oko, u ptaków ruchoma; rodzaj polewy do przyozdabiania fajansu.

Migotliwy, migający ś. ciągle, mogący ś. migać, świecący raz jaśniej, raz ciemniej; drgający, drżący, chwiejny.

Migracja, *łć.*, wywędrowanie, wędrówka (ptaków przelotnych, owadów i t. p.).

Migrena, *fr.*, silny nerwowy ból głowy zazwyczaj po jednej stronie.

Migrenina, *łć.*, mieszanina antypiryny, kofeiny i kwasu cytrynowego: lek przeciw migrenie.

Migrować, *łć.*, emigrować.

Mijać, przechodzić, przelatywać, przejeżdżać, przepływać mimo jakiego przedmiotu a osoby, zostawiając go (ją) poza sobą; opuszczać, nie wstępować, nie zajeżdżać, omijać; ustawać; chybiać, nie trafiać; uchodzić, upływać (czas mija); **m. ś.,** dążąc w przeciwnych kierunkach, jeden mimo drugiego, nie zatrzymywać ś.; wymijać ś.; jeden drugiego unikać; nie spotykać ś. z kim, nie schodzić ś.

Mika, *łć.*, łyszczyk, minerał, dający ś. łupać na bardzo cienkie przezroczyste blaszki o perłowym połysku, używany zamiast szkła.

Mikado, *jap.*, cesarz japoński; rodzaj suchego, przekładanego ciastka.

Mikołajek, w *lm.*, obchód uroczysty w dzień św. Mikołaja; gładki halsztuk z napierśnikiem, wkładany pod mundur; w *bot.* — *p.* Wietrznik.

Mikracja, *gr.*, głosu=zanikanie głosu.

Mikro- *gr.*, przed wyrazem dodany, oznacza małość, często tłomaczy się polskim przyrostkiem drobno-.

Mikrob, *gr.*, drobnoustrój, niższy organizm roślinny, dostrzegany tylko za pomocą mikroskopu, bakterja; *przen.*, jaka zaraza moralna, jaka zła skłonność; człowiek upadły moralnie; człowiek pasorzyt.

Mikrobiolog, *gr.*, badacz a. znawca mikrobiologji.

Mikrobiologja, *gr.*, nauka o drobnoustrojach.

Mikrocefal, *gr.*, człowiek o czaszce nadmiernie małej, małogłowiec, zwykle dotknięty idjotyzmem.

Mikrochemja, *gr.*, metoda badań chemicznych przy pomocy mikroskopu.

Mikrochronometr, *gr.*, przyrząd do oznaczania bardzo drobnych ustępów czasu.

Mikrofarad, *gr.*, miljonowa część farada — *p.* Farad.

Mikrofauna, *gr.*, ogół drobnoustrojów zwierzęcych, żyjących w jakiej okolicy.

Mikrofon, *gr.*, przyrząd w telefonie, wzmacniający przesyłane dźwięki (fig.).

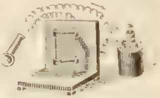

Mikrofotogram, *gr.*, maleńki fotogram, który można rozpoznać dopiero za pomocą szkła powiększającego.

Mikrograf, *gr.*, narzędzie do robienia kopji zmniejszonych.

Mikrografja, *gr.*, opis przedmiotów, oglądanych przez mikroskop.

Mikrokok, *gr.*, bakterja kształtu kuleczkowatego, powodująca gnicie (fig.).

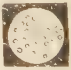

Mikrokosm, Mikrokosmos, *gr.*, świat na małą skalę (człowiek).

Mikrokrystaliczny, *gr.*, złożony z kryształów mikroskopijnie drobnych.

Mikrom, *łć.*, miljonowa część oma — *p.* Om.

Mikroman, *gr.*, chory, dotknięty mikromanją.

Mikromanja, *gr.*, obłęd, polegający na uznawaniu ś. za nędzarza, niezdolnego zupełnie i nic wartego.

Mikrometr, *gr.*, nazwa przyrządu do mierzenia rozmiarów bardzo małych, do mierzenia cienkości; drobnomierz (fig.).

Mikrometryczny, *gr.*, *przym.* od Mikrometr; **m-a** śruba, narzędzie do mierzenia bardzo drobnych rozciągłości, śrubą o bardzo drobnym

kroku; **m.** cyrkiel, służący do mierzenia b. drobnych przedmiotów.

Mikromilimetr, *łć.*, **Mikron,** *gr.*, miljonowa część metra czyli tysiączna część milimetra, jednostka miary, używana w pomiarach naukowych i oznaczana grecką literą μ (mi).

Mikroorganizm, *gr.*, drobnoustrój, drobnotwór.

Mikroskop, *gr.*, przyrząd optyczny do powiększania obrazu przedmiotów drobnych, drobnowidz (fig.).

Mikroskopowy, Mikroskopijny, *gr.*, b. drobny, ledwo dostrzegalny; widzialny tylko przez mikroskop; *iron.*, **m-na** ilość czego = b. mało.

Mikroskopja, *gr.*, sposób użycia mikroskopu, metoda, stosowana przy badaniach za pomocą mikroskopu.

Mikrotazymetr, *gr.*, przyrząd do oznaczania bardzo małych zmian objętości materjałów pod wpływem ciśnienia.

Mikrotelefon, *gr.*, mikrofon i telefon, połączone w jednej słuchawce i stanowiące jeden przyrząd (f.).

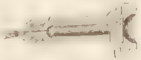

Mikrotom, *gr.*, przyrząd do robienia bardzo cienkich skrawków z tkanek zwierzęcych a. roślinnych do badań mikroskopow. (fig.).

Mikstura, *łć.*, lekarstwo płynne, złożone z kilku środków; mieszanina; *przen.*, napój o złym, ckliwym smaku, lura.

Mikwa, Mykwa, *hebr.*, łazienka żydowska zbiorowa.

Mila, *łć.*, miara do mierzenia dróg, w różnych krajach różnej długości; **m.** polska=siedmiu wiorstom = 3500 sążniom = 32 stajom; **m.** gieograficzna a. morska = $^1/_{15}$ stopnia równikowego = 74 kilometrom; **m.** angielska=1,760 yardom = 264 sążniom (nieco więcej niż $^1/_2$ wiorsty) = 1609 metrom; **m.** francuska, czyli Lieue: **l.** commune = **m.** zwyczajna = $4452^1/_4$ metr.; **l.** de poste, **m.** pocztowa = $5008^4/_5$ metr.; **l.** marine, **m.** morska = $5565^1/_8$ metr.

Milady, *ang.*, dama z arystokracji, wogóle pani.

Milczący, mało mówiący, małomówny; umiejący milczeć; powściągliwy w mowie, zamknięty w sobie; dochowujący tajemnicy; domyślny (**m-a** zgoda); cichy, spokojny (**m-e** morze, **m-e** powietrze).

Milczeć, nic nie mówić, nie odzywać się; nie odpowiadać; nie przerywać mówiącemu; przestać wydawać głos; uciszyć ś.; nie rozgłaszać, nie opowiadać, dochować tajemnicy (**m-y** jak grób).

Milczek, człowiek niechętnie mówiący, niechętnie odpowiadający, przeważnie milczący, niuńka, mruk; pies, który cicho goni; łapówka za milczenie, stuligębne; grać w **m-a** = milczeć, nic nie mówić.

Milczenie, *rzecz.*, od Milczeć; cisza, spokój; zbyć kogo **m-em**=nie odpowiedzieć mu; pokryć co **m-em** =nie rozgłaszać; znosić co w **m-u** = z pokorą, z rezygnacją.

Milczkiem, *przysł.*, nic nie mówiąc, pocichu, chyłkiem, ciszkiem.

Mile, z miłością, lubo, przyjaźnie, dobrotliwie; przyjemnie, rozkosznie.

Milenarjusze, *łć.*, sekta wierząca że dusze sprawiedliwych, oczyszczone z grzechu, będą z Chrystusem królowały na ziemi przez 1000 lat, zanim ujrzą Boga; miliaści.

Milfler, *fr.*, perfumy podobne składem do wódki kolońskiej.

Milicja, *łć.*, siła zbrojna, nie na-

leżąca do armji stałej; wojsko, złożone z obywateli, z ludu; policja, straż.

Milicjant, *łć.*, żołnierz z milicji, policjant.

Milicjonista, *łć.*, żołnierz pospolitego ruszenia.

Miligram, *łć.*, tysiączna część grama.

Mililitr, *łć.*, tysiączna część litra.

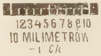

Milimetr, *łć.*, tysiączna część metra (fig.).

Militarja, *łć.*, rzeczy, sprawy wojskowe a. wojenne, książki, traktujące o wojskowości.

Militarny, *łć.*, wojskowy.

Militaryzm, *łć.*, przewaga wojskowości, system rządowy, oparty na wojskowości, przyznający sprawom wojskowym miejsce naczelne.

Miljard, *fr.*, tysiąc miljonów; biljon.

Miljarder, *fr.*, posiadacz miljardów, bogacz.

Miljon, *fr.*, tysiąc razy tysiąc.

Miljoner, *fr.*, człowiek bardzo bogaty, posiadający jeden a. więcej miljonów (forma żeńs. **Miljonerka**).

Miljonkrotny, powtarzający się miljon razy.

Miljonowy, liczący albo mający miljon lub więcej.

Milknąć, przestawać mówić; cichnąć, uciszać ś., uśmierzać ś. (**m-ą** żywioły).

Milord, *ang.*, tytuł szlachty angielskiej; powóz z budą otwartą, z drewnianym pudłem pod kozłem (fig.).

Milowe (-ego), dodatek do pensji służby ruchu na kolejach żelaznych, obliczany w stosunku do przebytej drogi.

Milrejs, *port.*, zdawkowa moneta portugalska i brazylijska=1000 rejsom (wartości 40 kop.).

Miluchny, Milusi, Milutki, Milusieńki, Miluteńki, bardzo miły.

Miła (-ej), *rzecz.*, kobieta ukochana, kochanka, narzeczona, żona.

Miłek, w *bot.*, roślina z rodziny jaskrowatych (fig.); bożek miłości; Amor, Kupidyn, Eros.

Miło, przyjemnie, rozkosznie.

Miłodźwięk, harmonja dźwięków, eufonja.

Miłosierdzie, uczucie litości, współczucie ku bliźniemu, które nas skłania do niesienia mu pomocy w potrzebie; uczynek dobroczynny; przebaczenie; siostra **m-a** = szarytka; człowiek bez **m-a** = okrutny, nielitościwy; łgać bez **m-a** = bezczelnie, bezwstydnie.

Miłosierny, pełen miłosierdzia, litościwy; pochodzący z miłosierdzia; żałosny, błagalny, wzywający litości; bracia **m-i** a. litościwi = zakon św. Jana Bożego, Bonifratrzy.

Miłosny, Miłośny, pochodzący z miłości, pełen miłości, zakochany.

Miłostek, lubczyk, ziele miłości.

Miłostka, miłość przelotna, niegłęboka, zmysłowa; stosunek miłosny, umizgi.

Miłościwie, z miłością, łaskawie, mile, łagodnie.

Miłościwy, sposób tytułowania: Pan **M.**=Najjaśniejszy Pan; Wielmożny Pan; pełen miłości, łaskawy, miłosierny; **m-e** lato a. **m.** rok=rok jubileuszowy, rok odpustu powszechnego.

Miłość, żywa skłonność serca, przywiązanie, serdeczna przychylność; **m.** Boga, ojczyzny, bliźniego; **m.** rodzicielska, dziecięca, rodzinna, małżeńska, braterska, siostrzana i t. d.; **m.** duchowa=wolna od pierwiastku zmysłowego;

m. zmysłowa = popęd lubieżny; m. platoniczna — *p.* Platoniczny; m. ślepa = na nic nie bacząca; m. własna=ambicja, samolubstwo; na m. Boga, a. na m. Boską! = jeśli kochasz Boga!; zamiłowanie czego (m. prawdy, spokoju, zgody); rodzaj tytułowania (Wasza m. = Waszmość; Jej m. = jejmość; Jego m. = jegomość; Ich m-e = ichmoście; Jego Królewska m. = Jego Królewska Mość).

Miłośnica, Miłośniczka, kochanka, nałożnica.

Miłośniczka, kobieta mająca zamiłowanie do czego, amatorka — *p.* Miłośnica.

Miłośnictwo, zamiłowanie do czego, amatorstwo.

Miłośnie, z miłością.

Miłośnik, człowiek zamiłowany w czym, mający w czym upodobanie, lubownik, zwolennik, amator (m. sztuk pięknych, nauk, muzyki); wielbiciel, czciciel, zalotnik; w *bot.*, roślina z rodzaju amarantu, proso tureckie.

Miłować, ogarniać miłością, kochać; m. ś., kochać siebie, kochać ś. nawzajem; mieć do czego zamiłowanie, upodobanie.

Miły, miłość wzbudzający, przyjemny, powabny, luby, uroczy, sympatyczny, godny miłości, drogi, pożądany; upodobany, wybrany; każdemu życie m-e = każdy chciałby żyć; dla m-ego spokoju= byle nie narażać ś. na niepokoje, na przykrości; m. (-ego), *rzecz.*, mężczyzna ukochany, kochanek, narzeczony, mąż.

Mim, *łć.*, u dawnych Rzymian rodzaj farsy.

Mimeograf, *gr.*, maszyna, sporządzająca odbitki z druku, wykonanego sposobem drukarskim.

Mimezys, *gr.*, naśladownictwo.

Mimetyzm, *łć.*—*p.* Mimikry.

Mimiczny, *gr.*, *przym.* od Mimika (znaki m-e=znaki nieme).

Mimik, *gr.*, biegły w mimice, w giestykulacji.

Mimika, *gr.*, sztuka wyrażania uczuć i myśli za pomocą wyrazu twarzy, postawy ciała, ruchów i giestów.

Mimikry, Mimetyzm, *łć.*, naśladownictwo, objawy niezwykłego podobieństwa niektórych zwierząt z postaci i barwy do roślin lub innych zwierząt i przedmiotów martwych; przybieranie ochronnych kształtów naśladowniczych (fig.).

Mimo, *przysł.*, obok, tuż, blizko, podle; m., *przyim.*, z 2 a. 4 p. = obok, koło; nie zważając na co, wbrew czemu, pomimo; pomijając kogo a. co; puścić co m. siebie a. m. uszu = nie zwrócić uwagi, nie zważać na co, nie słyszeć; m. woli, m. chęci = niechcący; krzywdę swą puścić m. = bez pomsty.

Mimochcąc, *przysł.*, mimowolnie, pomimo woli.

Mimochodem, *przysł.*, jadąc mimo, po drodze, przy sposobności; *przen.*, od niechcenia, ubocznie, nawiasem.

Mimodram, *gr.*, dramat, przedstawiony za pomocą mimiki; dramat z mimiką, przedstawiony przez jeźdźców konnych.

Mimolotem, *przysł.*, przelatując.

Mimośrodkowy, niewspółśrodkowy, ekscentryczny.

Mimośród, koło mimośrodowe, osadzone nie na środku (na osi) lecz mimo niego dla nadania w maszynie ruchu tam i z powrotem (fig.)—*p.* Ekscentryk.

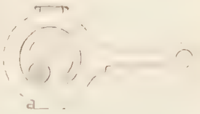

Mimowiednie, niechcący.

Mimowiedny, bezwiedny, mimowolny.

Mimowoli, Mimowolnie, *przysł.*, niechcący, nieumyślnie.

Mimowolny, niedobrowolny, nieumyślny, przypadkowy.

Mimoza, *łć.*, roślina z rodziny strąkowych, rosnąca w krajach gorących, czułek (fig.); *przen.*, osoba bardzo wrażliwa, nerwowa, delikatna.

Mimy, *łć.*, utwór sceniczny u starożytnych Rzymian, w którym akcja była wyrażona nie głosem, ale mimiką.

Mina, *gr.*, moneta starożytna: **m.** grecka=100 drachmom=23 rublom 17 kopiejkom, **m.** mojżeszowa=30 rub. 86,5 kop.; u starożyt. Żydów **m.** złota=163 rub. 20 k.; **m.** srebrna=22 rub. 80 kop.; starożytna grecka miara rzeczy płynnych i sypkich=około 78 litrów; **m.**, *nm.*, podkop podziemny, wypełniony materjałem wybuchowym, w celu rozsadzania w kamieniołomach i kopalniach, niszczenia fortyfikacji, mostów itp.; kopalnia, miejsce, skąd dobywają minerały; **m.**, w grze giełdowej: skupianie ś. zwyżkowców w celu przeciwdziałania zniżkowcom; wyraz twarzy, postawa, wygląd, pozór; nadrabiać **m-ą**, zachowywać pozorną pogodę ducha pomimo klęski a. groźby.

Minaret, Menar, *tur.*, wysmukła okrągła wieżyczka na tureckim meczecie, z której krużganków muezzin wzywa 5 razy dziennie wiernych na modlitwę (f.) (*zdr.* **Minarecik**).

Minąć, przejść, przejechać, przepłynąć, przelecieć mimo jakiego przedmiotu a. osoby, zostawiając go (ją) poza sobą; opuścić, nie wstąpić, nie zajechać, ominąć; chybić, nie spotkać, nie trafić; ujść, upłynąć, ustać; opuścić, odejść (**m-ł** go gniew); przemilczeć co, nie zatrzymać ś. nad czym; **m. ś.,** dążąc w przeciwnych kierunkach, jeden mimo drugiego, nie zatrzymać ś., wyminąć ś., rozminąć ś.; ustąpić komu z drogi, przepuścić go mimo siebie; nie zejść ś., nie spotkać ś.; **m. ś.** z prawdą=skłamać; **m. ś.** z powołaniem=obrać sobie zawód niezgodny z wrodzonemi zdolnościami i usposobieniem.

Mincarstwo, *nm.*, mennictwo, bicie pieniędzy.

Mincarz, *nm.*, bijący pieniądze w mennicy.

Miner, *fr.*, górnik, robotnik w kopalni—*p.* Minjer.

Mineralizować, *łć.*, nasycać co solami mineralnemi.

Mineralny, *łć.*, kopalny; zawierający minerały, otrzymywany z minerałów; **m-e** oleje = oleje kopalne, nafta, smoła ziemna; oleje, otrzymywane przez suchą destylację węgla kamiennego: benzyna, parafina i in.; **m-e** wody = wody lecznicze naturalne albo sztuczne, zawierające w sobie rozpuszczone ciała mineralne.

Mineralog, *łć.*, uczony badacz minerałów.

Mineralogiczny, *gr.*, *przym.* od Mineralogja; **m.** gabinet, zbiór minerałów, ułożonych naukowo, systematycznie.

Mineralogja, *łć.*, dział nauk przyrodniczych, traktujący o minerałach.

Minerał, *łć.*, ciało nieorganiczne, znajdowane w głębi ziemi a. na jej powierzchni, nie wytworzone przez ludzi, ani przez zwierzęta, ani przez rośliny, kopalina, kruszec, ruda.

Miniardyza, *fr.*, sznureczek z pętelkami po obu stronach, po których szydełkiem albo igiełką przyrabia ś. robótkę kobiecą.

Miniasty, mający dzielną minę, okazały, mający groźną minę.

Miniatura—*p.* Minjatura.

Minimalny, *łć.*, jak najmniejszy.

Minimum, *łć.*, najmniej, najmniejsza ilość; conajmniej.

Minimus, *łć.*, mnich zakonu św. Franciszka à Paulo; uczeń klasy niższej; nieuk, ostatni w szkole.

Miniony, dawny, przeszły.

Minister, *łć.*, najwyższy urzędnik państwowy, doradca panującego; **m.** pełnomocny, wysoki urzędnik, zarządzający jakim wydziałem spraw państwa, **m.** rezydent=pełnomocnik jakiego rządu przy innym rządzie, niższy stopień od ambasadora, mianowany tam, gdzie jego rząd nie uważa za właściwe być przedstawianym przez ambasadora; pierwszy **m.** = prezes ministrów; **m.** bez teki (w Austrji) = minister, nie zarządzający żadnym poszczególnym wydziałem, ale opiekujący ś. jakiemi poszczególnemi sprawami ze wszystkich wydziałów, np. wszystkiemi sprawami czeskiemi, albo wszystkiemi sprawami galicyjskiemi; pastor protestancki; tytuł niektórych duchownych w kościele katolickim —*p.* Ministrant.

Ministerjalnie, *łć.*, jak minister.

Ministerjalny, Ministerski, Ministrowski, *łć.*, dotyczący ministra, pochodzący od ministra, jak u ministra, np. **m.** rozum, **m-a** głowa = zdolność, bystrość w orjentowaniu ś., spryt; **m-a** mina=dostojna, pełna powagi.

Ministerjum, Ministerstwo, *łć.*, rada ministrów przy panującym, gabinet; zarząd sprawami państwa, wydział spraw państwa; **m.** parlamentarne = popierane przez większość członków parlamentu; **m.** urzędnicze = mianowane nie z członków większości parlamentarnej, ale z urzędników (ma zwykle charakter tymczasowy).

Ministrant, *łć.*, ten, co służy księdzu do Mszy św.

Ministrantura, *łć.*, sposób służenia do Mszy św. (odpowiedzi ministranta księdzu przy Mszy św.).

Minja, *łć.*, tlenek ołowiu, czerwień ołowiana.

Minjatura, *wł.*, portrecik drobnych rozmiarów, wykonany wodnemi farbami na cienkiej płytce z kości słoniowej, na pergaminie a. papierze; w dawnych rękopisach litera początkowa, ozdobiona malowanemi ręcznie gałązkami, ptaszkami, aniołkami i t. d.; przedmiot drobny, będący jakby na zmniejszoną skalę odtworzeniem przedmiotu większego.

Minjaturowy, *wł.*, bardzo drobny, maleńki.

Minjaturzysta, *wł.*, malarz minjatur.

Minjer, *fr.*, żołnierz służby inżynierskiej pionierów, używany do zakładania podkopów.

Minjować, *łć.*, malować minją.

Minnesängerzy, *nm.*, średniowieczni, liryczni poeci-rycerze, opiewający miłość po dworach książęcych, wędrowni śpiewacy miłości.

Minoderja, *fr.*, mizdrzenie się, wdzięczenie się.

Minogowate, *nm.*, ryby chrzęstnoskieletowe, smoczkoustne.

Minor, *łć.*, mniejszy; tonacja minorowa.

Minorat, *łć.*, prawo najmłodszego z braci do dziedziczenia po ojcu.

Minoren, *łć.*, niepełnoletni.

Minorowy, *łć.*, dotyczący tonacji minorowej; *przen.*, smutny, rzewny, płaczliwy; **m-a** tonacja = w której gama odznacza ś. małą tercją i małą sekstą, minor, moll.

Minoryta, *łć.*, mnich z zakonu Franciszkanów Mniejszych; **m.** a. minorysta, kleryk, mający cztery mniejsze święcenia.

Minorytet, *nm.*, mniejszość głosów przy wotowaniu.

Minotaur, *gr.*, w *mit.*, syn Greczynki Pasiphae i Jowisza, potwór: pół człowieka, pół byka, którego zabił Tezeusz (fig.).

Minować, *nm.*, stroić minę, pysznić ś., zadzierać nosa; nadrabiać miną; zakładać minę, czyli nabój wybuchowy dla wysadzenia czego w powietrze; podkopywać ś. pod co, osłabiać grunt pod czym i przyczyniać ś. do zwątlenia, kopać pod kim dołki, działać podstępnie.

Minóg, *zool.*, ryba komoroskrzelna, okrągłousta (*zdrobn.* **Minożek**) (fig.).

Minstrel, Minestrel, *ang.*, bard, średniowieczny wędrowny pieśniarz-poeta.

Minucja, *łć.*, dawna nazwa kalendarza, zawierającego także wieszczby, codzienne notatki, rejestry; drobnostka, błahostka.

Minucjarz, *łć.*, piszący, układający minucje, autor kalendarzy.

Minus, *łć.*, mniej, brak, niedobór; w *matem.*, znak odejmowania a. znak ilości ujemnej; przy udzielaniu stopni, zwłaszcza w szkole: zła kreska, zła nota; jako znak kładziony przy stopniu z lekcji, zmniejsza jego wartość (trójka z **m-em** = mniej niż trójka); wada, strona ujemna, przegrana; plus **m.** = mniej więcej.

Minuskuł, *łć.*, mała litera (w drukarstwie).

Minuta, *łć.*, 60-ta część godziny; 60-ta część stopnia; chwila, w tej **m-cie** = zaraz, w tej chwili; referat biurowy, bruljon korespondencji, wyroku, aktu; pierwotna redakcja referatu; wypis, wyciąg.

Minuteczka, chwila, moment.

Minuterja, *fr.*, drobiazgowość, pedanterja.

Minutka, Minuteczka, *łć.*, krótka chwila, moment.

Minutnik, *łć.*, wskazówka w zegarze, pokazująca minuty.

Miocen, *gr.*, **Mioceniczna** a. **Mioceńska** formacja, najstarszy z pokładów trzeciorzędowych, datujących od utworzenia lądów dzisiejszych, młodszy od oligocenu, zawiera piaskowce wapienne, löss dawniejszy i szczątki organizmów, między któremi wiele gatunków dotąd istniejących.

Miodarka, przyrząd centryfugowy do oddzielania miodu z plastrów.

Miodek, *zdr.* od Miód; smaczny, wyborny miód; lekarstwo na miodzie.

Miodnik a. **Miodownik**, (w kwiecie) narząd kwiatowy, utworzony z płatków korony, zaopatrzony w gruczołki, ciecz słodką wydzielające (fig.).

Miodny, pełen miodu, obfitujący w miód — *p.* Miodowy; słodki.

Miodobranie, podbieranie miodu w ulach; zbieranie miodu przez pszczoły.

Miodokwiat, roślina z rodziny storczykowatych, listnik; roślina z rodziny miodokwiatowych, miodosok, miodosocznia.

Miodokwiatowate rośliny = rodzina roślin dwuliściennych.

Miodonośny, dający miód, obfitujący w miód.

Miodopłynny, słodko, przyjemnie, łagodnie płynący, mijający; mile mówiący, wymowny; słodkobrzmiący.

Miodosytnia, Miodowarnia, miejsce, gdzie miód do picia warzą, czyli sycą; browar miodowy; **m.** a. miodziarnia, sklep, gdzie miód sprzedają; wyszynk miodu.

Miodosytnictwo, sztuka wyrabiania miodu pitnego.

Miodosytnik, Miodowar, ten, co warzy, czyli syci miód pitny.

Miodownica, kropelki słodkiej wydzieliny owadu mszycy, rosa miodowa.

Miodownik, sprzedający miód, wyrabiający miodowniki, piernikarz; rodzaj piernika zaprawnego miodem, używany jako przyprawa kuchenna; roślina z rodziny wargowych, miodnik.

Miodowo, słodko, z miodem; *przen.*, przyjemnie, błogo, rozkosznie.

Miodowonny, pachnący miodem.

Miodowy, zrobiony z miodu a. z miodem; placek **m.**, ocet **m.**; rosa **m.**—*p.* Miodownica; kolor **m.** = ciemno żółty; *przen.*, słodki jak miód, przyjemny, rozkoszny; **m-e** miesiące = pierwsze miesiące poślubne.

Miodówka, gatunek gruszek słodkich; gatunek wisien.

Miodunka, roślina z rodziny ogórecznikowatych. Farbownik, Wołowy język, Czerwieniec, Czarki (f.).

Miodziarnia—*p.* Miodosytnia.

Miografja, *gr.*, opisanie mięśni.

Miologja, *gr.*, część anatomji, traktująca o muskułach.

Miopja, *gr.*, krótkowzroczność.

Miot, rzut, pocisk, rzucanie; (u zwierząt) potomstwo, pochodzące z jednej ciąży, lęg; przestrzeń lasu, obstawiona wielkiemi siec'ami, w której ś. znajduje zwierzyna, spędzona przed łowami.

Miotać, Miecić, ciskać, rzucać; chwiać czym, szamotać, kołatać, kołysać; niepokoić, burzyć; **m. ś.**, rzucać ś., ciskać ś., porywać ś.; **m. ś.** z motyką na słońce = robić próżne wysiłki.

Miotełka, mała miotła; pęczek oprawnej w trzonek słomy ryżowej do czyszczenia sukien.

Miotlarz, ten, co miotły wiąże; sprzedający miotły (forma ż. **Miotlarka**).

Miotlisko, wielka, niezgrabna miotła; trzonek miotły, samo miejsce związania jej.

Miotła, pęk związanych rózeg brzozowych do zamiatania; rózga do wymierzania chłosty; kara, klęska; zielsko w zbożu; smuga ognia a światła; ogon, warkocz komety; w *bot.*—*p.* Mietlica; roślina z rodziny trędownikowatych; siedzi, jak mysz pod **m-ą**=cichutko, bez ruchu, wstrzymując oddech.

Miotło, rzecz, którą miotają, pomiotło; igraszka.

Miotnąć, forma *dok.* od Miotać; rzucić, cisnąć; zrzucić; szarpnąć.

Miotomja, *gr.*, anatomja mięśni; przecięcie mięśnia w celach leczniczych.

Miozyna, *gr.*, włóknik mięśni.

Miód, sok gęsty, słodki, wyrabiany w przewodzie pokarmowym pszczoły ze słodyczy, zbieranej z kwiatów; **m.** w plastrach = tak, jak go pszczoły w ulu złożyły; plaster **m-u** = kawał woskowiny z miodem tak, jak go z ula wyjęto; **m.** przaśny = sam sok słodki, od woszczyn oddzielony, patoka; **m.** jarzęcy = od młodych pszczół; **m.** jary = lipiec; **m.** pitny = napój chmielny tęgi z **m-u** uwarzony z korzeniami i poddany fermentacji, w różnych gatunkach wyrabiany (**m.** kapucyński, bernardyński, kasztelański, litewski i t. d.); **m.** mrówczy=mira biała i słodka, głęboko w ciepłym mrowisku ukryta; *przen.*, **m.**, rzecz niezmiernie smakowita, specjał; lgnąć do kogo, jak mucha do **m-u**=lubić kogo, narzucać ś. komu z zamiarem wyzyskiwania go; kraj, mlekiem i **m-em** płynący = obfitujący we wszystko, ziemia obiecana; ruszać

się, jak mucha w **m-dzie** = iść a. robić co niezgrabnie, niezręcznie, ociężale.

Mir, spokój, zgoda, harmonja, przymierze; zachowanie, znaczenie, powaga, wziętość.

Mirabela, *fr.*, słodka, soczysta i pachnąca odmiana śliwki.

Mirabilja, *łć.*, rzeczy cudowne, dziwne.

Mirakle, *łć.*, średniowieczne udramatyzowane legiendy i komedje, osnute na tematach z Pisma Świętego.

Miraż, *fr.* — *p.* Fata morgana.

Mirban, *fr.*, substancja, otrzymywana z benzyny.

Mirbanowy *fr.*, olejek, płyn żółtawy, rozpuszczalny w wodzie, otrzymywany z benzyny pod działaniem kwasu azotowego, wydziela silny zapach migdałów gorzkich, używa ś. jako tanie pachnidło.

Mirjada, *gr.*, dziesięć tysięcy; *przen.*, **m.** a. **m-y** = niezliczone mnóstwo.

Mirjagram, *łć.*, waga = 10 kilogramom.

Mirjalitr, *łć.*, miara = 10000 litrom.

Mirjametr, *łć.*, miara = 10 kilometrom.

Mirjar, *łć.*, miara powierzchni = 100 hektarom.

Mirjorama, *gr.*, zbiór obrazów, tworzących przy układaniu ich z sobą coraz nowe widoki i obrazy.

Mirliflor, *fr.*, lowelas, donżuan.

Mirmidoński, *gr.*, malutki, karzełkowaty (od Mirmidonów, karlego ludu greckiego).

Mirnik, roślina z rodziny osoczynowatych; Balsamowiec.

Mirodajny, darzący pokojem.

Mirolubny, lubiący spokój, zgodny, cichy.

Mirowy *ros.* sąd = sąd pokoju; **m.** sędzia = sędzia pokoju.

Mirra, *gr.*, wonna, w smaku gorzkawa gumożywica, wypływająca z kory balsamowca, używana na Wschodzie, jako cenne kadzidło; żywica drzew iglastych, zniesiona przez mrówki do mrowiska i używana jako kadzidło.

Mirt, *gr.*, **Mirtowe** drzewo, roślina z rodziny mirtowatych (fig.); **m.** dziki — *p.* Myszopłoch.

Mirtowaty, *gr.*, podobny do liścia mirtowatego; w *lm.* rodzina roślin dwuliściennych.

Mirtowy, *gr.*, do mirtu ś. odnoszący, z mirtu zrobiony; wianek **m.** = ślubny; **m-e** drzewo — *p.* Mirt.

Mirza, Murza (mir-za, mur-za), *pers.*, tytuł, postawiony po imieniu, oznacza księcia krwi, czyli członka dynastji panującej; przed imieniem: pan, szlachcic a. uczony.

Misa, *nm.*, naczynie dość głębokie, u dołu węższe, do jedzenia a. zlewania czego; *przen.*, jedzenie, potrawa; **m.** u fontanny = basen; **m.** u wag = szala.

Miscellanea, *łć.*, zbiór utworów, artykułów, rozpraw, notatek różnej treści, mieszanina.

Miseczka, mała miska, spodek.

Miseczkowe rośliny = rodzina roślin dwuliściennych.

Miseczkowaty, podobny do miseczki, wklęsły na kształt miseczki.

Misecznica, roślina z gromady porostów.

Misić, kastrować, trzebić; **m.** barana = skopić; **m.** koguta = kapłonić; **m.** konia = wałaszyć.

Misio — *p.* Miś.

Misiurka, *arab.*, część dawnej zbroi: czepiec z kółek żelaznych, okrywający czoło, skronie, kark i ramiona (fig.); część szyszaka

Misja, *łć.*, posłannictwo, zlecenie; poselstwo; stowarzysze-

nie, mające na celu szerzenie chrystjanizmu i oświaty wśród ludów dzikich i pogańskich; zjazd duchowieństwa na uroczystość religijną z kazaniami dla ludu; ekspedycja księży celem poprawy ludu; dom zamieszkany przez misjonarzy; u starożytnych Rzymian: wozy o różnych barwach, wchodzące na arenę w celu ścigania się; wogóle posłannictwo, zadanie, cel działań.

Misjonarz, *łć.*, kapłan, szerzący wiarę chrześcijańską i oświatę wśród dzikich ludów; członek zgromadzenia ks. Misjonarzy a. Lazarystów reguły św. Wincentego à Paulo.

Miska, niewielka misa.

Miskal, *arab.*, jednostka wagi dla pereł i drogich kamieni.

Miskolancja, *wł.* — *p.* Meskolancja.

Mispikiel, *nm.*, minerał, związek arsenu z siarką i żelazem, pirytoid.

Miss, *ang.*, panna.

Mister, *ang.*, pan, tytuł, dawany tym, którzy nie mają prawa używać tytułu wyższego.

Misterje, *gr.*, tajemne obrządki religijne u Greków, w których uczestniczyli tylko wybrani i wtajemniczeni; w wiekach średnich dramaty, osnute na historji męki i zmartwychwstania Chrystusa Pana.

Misternie, *łć.*, *przysł.*, sztucznie, kunsztownie; zręcznie, biegle; dowcipnie.

Misterny, *łć.*, sztuczny, dowcipnie obmyślony, skomplikowany; filigranowy, delikatny; przebiegły, chytry; udany, obłudny.

Mistral, *fr.*, gwałtowny wiatr północno-zachodni na morzu Śródziemnym.

Mistress, *ang.*, pani, w Anglji tytuł kobiet zamężnych, które nie mają prawa do tytułu „lady".

Mistrz, *łć.*, człowiek, odznaczający ś. wysoką nauką, wielką biegłością, doskonałością w czym, wielki artysta; przewodnik, kierownik; przełożony, naczelnik, starszy; majster jakiego cechu; **m.** zakonu = naczelnik zakonu; Wielki **M.** = Najwyższy przełożony Zakonu Krzyżackiego; **m.** sprawiedliwości = kat.

Mistrzostwo, *łć.*, biegłość, doskonałość, artyzm, sztuka; godność mistrza; tytuł mistrza; rządy mistrza; kraj, pozostający pod rządami w. mistrza; *zbior.*, mistrz z żoną.

Mistrzowski, *łć.*, odnoszący się do mistrza, mistrzowi właściwy, do mistrza należący; doskonały, kunsztowny, wzorowy; po **m-u**, **m-o**, jak mistrz, artystycznie, biegle, doskonale, wzorowo, wspaniale.

Mistrzyni, *łć.*, forma żeńs. od Mistrz.

Mistycyzm, *gr.*, wiara w tajemniczy bezpośredni stosunek duszy z Bogiem, dostępny jednostkom wybranym; nastrój głęboko religijny, zatapianie ś. w rozmyślaniu o Bogu i rzeczach nieziemskich; zaciekanie ś. w tajemnicach rzeczy nadzmysłowych.

Mistyczny, *gr.*, na mistyce oparty, nacechowany mistycyzmem, tajemniczy; nadzmysłowy; **m.** a. tajemny testament=z podpisem testatora i sześciu świadków, przedstawiony notarjuszowi przez testatora, następnie zamknięty w kopercie zapieczętowanej z poświadczeniem notarjusza.

Mistyfikacja, *łć.*, wprowadzenie kogo w błąd, wywiedzenie w pole, nadużycie łatwowierności w celu wyśmiania a. ośmieszania.

Mistyfikator, *łć.*, ten, kto wprowadza kogo w błąd, kto mistyfikuje.

Mistyfikować, *łć.*, dopuszczać ś,

mistyfikacji, mamić, wyprowadzać w pole.

Mistyk, *gr.*, zwolennik mistycyzmu, głosiciel mistycyzmu; człowiek skryty, tajemniczy.

Mistyka, *gr.*, poznawanie tajemnic Boskich i życia wiecznego przez zagłębienie ś. w rozważaniu religijnym i przez objawienie wewnętrzne; poznawanie rzeczy tajemniczych, niedostępnych dla rozumu.

Misywa, *fr.*, pismo, odezwa; piśmienne poselstwo; orędzie, mesaż.

Miszmasz, *nm.*, nieład, zamęt, plątanina; bezładnie, chaotycznie.

Miszna, *hebr.*, pierwsza część Talmudu, obejmująca zbiór dawnych podań Izraelitów.

Miś, Misio, *żart.*, niedźwiedź.

Mit, Myt, *gr.*, podanie bajeczne, opowiadanie z zamierzchłych czasów o bogach pogańskich, wypadkach i zjawiskach nadprzyrodzonych, którym nadawano cechy prawdopodobne.

Mitel, *nm.*, gatunek druku większy od cycera. Mitel

Mitenka, Mitynka, *fr.*, rękawiczka trykotowa bez palców.

Mitolog, *gr.*, uczony, zajmujący ś. mitologją; piszący o mitologji.

Mitologja, *gr.*, nauka o mitach, zbiór podań bajecznych o bogach pogańskich.

Mitra, *gr.*, infuła biskupia; korona książęca (fig.); godność książęca.

Mitraljeza, *fr.*, rodzaj działa, strzelającego nadzwyczaj szybko kartaczami, kartaczownica (fig.).

Mitrat, *łć.*, wyższy dostojnik kościoła ormiańskiego a. unickiego, noszący mitrę.

Mitręga, bałamucenie, strata czasu, opóźnianie, przeszkoda w robocie; robota niedołężna; człowiek żmudny, niedołęga; włóczęga, nicpoń.

Mitrężny, żmudny, powolny, niedołężny.

Mitrężyć, marnować czas, bałamucić, marudzić, zawadzać, plątać, przeszkadzać; **m.** komu czas = zabierać czas niepotrzebnie; **m. ś.,** schodzić marnie, marnować ś.

Mityczny, *gr.*, tyczący ś. mitologji, bajeczny, legiendowy; zmyślony.

Mitygować, *łć.*, uspokajać, łagodzić, powstrzymywać, uśmierzać.

Mitygująco, *łć.*, uspokajająco, w sposób uspokajający, wstrzymująco.

Mityng, *ang.*, zebranie ludowe w Anglji i w Ameryce Północnej, zwołane dla omówienia spraw publicznych.

Mitynka, *fr.* — *p.* Mitenka.

Mixta, *łć.*, rzeczy zmieszane, tytuł wielu dawnych pamiętników, szczególniej klasztornych, obejmujących rękopiśmienne notaty o zdarzeniach ważniejszych.

Mizandrja, *gr.*, (u kobiet) obawa mężczyzn, nienawiść do mężczyzn.

Mizantrop, *gr.*, nieprzyjaciel ludzi, stroniący od ludzi, odludek (forma ż. **Mizantropka**).

Mizantropijny, Mizantropiczny, *gr.*, nieprzyjazny ludziom; zgorzkniały; nienawidzący ludzi.

Mizantropja, *gr.*, wstręt do ludzi, unikanie towarzystwa, posępne usposobienie.

Mizdrzyć ś., przymilać ś., wdzięczyć ś., umizgać ś.; **m-y ś.,** jak pies do kija, do bata = jest pokorny, uniża się.

Mizera, Mizerka, *fr.*, w grze w karty: zobowiązanie ś. gracza do niewzięcia żadnej lewy.

Mizeractwo, *łć.*, nędza, biedota, lichota; człowiek a. zwierzę nędzne, mizerne; biedactwo, biedaczy-

sko; *zbior.*, mizeracy, nędzarze, biedacy.

Mizerak, *łć.*, człowiek mizerny, zmizerowany, mizerota, chuchro, chudzielec; biedak, biedota, nędzarz, nieborak.

Mizerere, *łć.*, choroba niebezpieczna: wymioty kałem.

Mizerja, *łć.*, nędza, bieda; ogórki z octem, solą i pieprzem, pokrajane w plasterki.

Mizerka, *fr.*, w grze w wista= nieposiadanie żadnego atuta — *p.* Mizera.

Mizernieć, *łć.*, blednieć z braku sił, chudnieć, nędznieć, tracić z ciała; ubożeć, biednieć.

Mizerny, *łć.*, blady, źle wyglądający, chudy, nędzny; lichy, ubogi, marny; godzien litości, nieszczęsny.

Mizerota, *łć.* — *p.* Mizeractwo.

Mizerować, *łć.*, niszczyć, marnotrawić; **m. ś.**=niszczyć ś., nędznieć, poniewierać ś.

Mizerykordja, *łć.*, litość, miłosierdzie; dawniej nazwa trójsiecznego sztyletu, którym rycerz zadawał powalonemu przeciwnikowi ostatni cios śmiertelny, t. zw. cios łaski (fig.).

Mizogamja, *gr.*, wstręt do stanu małżeńskiego.

Mizoginja, *gr.*, wstręt do kobiet.

Mjazma, Mjazmat, *gr.*, wyziew niezdrowy z organizmów gnijących; powietrze zepsute.

Mjazmatyczny, *gr.*, *przym.* od Mjazmat; **m-a** choroba, spowodowana mjazmatami, choroba zakaźna, epidemiczna, a szczególniej endemiczna.

Mknąć, przewijać ś. prędko, pędzić, śpieszyć, sunąć ś., posuwać ś., pomykać, dążyć, umykać, uchodzić, unosić, porywać, biec szybko.

Mlaskać, klaskać wargami a. językiem przy jedzeniu a. całowaniu; cmokąć.

Mlaskanie, Mlask, ćmiakanie, klaskanie ustami przy jedzeniu a. całowaniu.

Mlaskot, człowiek mlaszczący.

Mlasnąć, klasnąć wargami, językiem, cmoknąć.

Mlaszczeć — *p.* Mlaskać.

Mlecz, sok mleczny, substancja mleczna; **m.** a. mleczko=płyn nasienny u ryb samców; **m.** roślinny = sok roślinny, oskoła; *anat.*, **m.** pacierzowy=mózg kości pacierzowej, rdzeń (2 fig.); sok mleczny, powstały w przewodzie pokarmowym ze strawionych pokarmów; w *bot.* — *p.* Mleczaj.

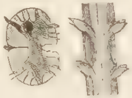

Mleczaj, roślina z rodziny złożonych (fig.); roślina z gromady grzybów, z rodziny bedłkowatych.

Mleczak, samiec u ryb w przeciwstawieniu do samicy, t. zw. ikrzaka; młode zwierzę, ssące jeszcze mleko; *przen.*, młodzieniaszek, któremu ś. zarost nie puścił, gołowąs.

Mleczarek, chłopiec, rozwożący a. roznoszący mleko.

Mleczarka, kobieta sprzedająca mleko, przekupka nabiału, właścicielka mleczarni; kobieta na wsi, mająca dozór nad mlekiem, dojąca krowy, dójka.

Mleczarnia, miejsce, gdzie się przechowuje mleko, nabiał; zakład mleczny, w którym dostać można mleka i przetworów mlecznych: śmietany, sera, kawy, czekolady, przeważnie do spożycia na miejscu.

Mleczarstwo, przemysł mleczny, wyrób przetworów mlecznych.

Mleczarz, człowiek, sprzedający mleko; pachciarz; właściciel obory; sprzedający mleko hurtem; człowiek, przewożący mle-

ko, rozwożący, roznoszący mleko; amator mleka.

Mleczko, pierwsze mleko z piersi kobiecej; smaczne, świeże mleko; substancja wodnista, biaława, znajdująca ś. w kłosach zboża przed wykształceniem ś. ziaren; sok roślinny, którym pszczoły karmią gąsienniczkę, przeznaczoną na matkę; potrawa z mleka słodkiego, zsiadłego; potrawa z mleka, jaj i cukru.

Mleczniak, garnek, w którym ś. mleko przechowuje a. zakwasza; rodzaj grzyba; jeden z gruczołów kiszkowych.

Mlecznieć, stawać ś. mlecznym, nabierać mleka a. mleczka; zamieniać ś. w mleko a. mleczko.

Mleczny, odnoszący ś. do mleka, obfity w mleko, dający mleko, z mleka zrobiony (kuracja **m-a**, potrawa **m-a**; kwas **m.**=kwas oksypropjonowy; gruczoły **m-e**); krowa **m-a** = dająca dużo mleka; zabielony mlekiem (kawa **m-a**); biały, jak mleko (włosy **m-e**); szkło **m-e** = nieprzezroczyste, biało zabarwione; bursztyn **m.**= nieprzejrzysty; marny, nędzny, błahy; zęby **m-e** = wyrzynające ś. najwcześniej u dziecka, potem wypadające; rogi **m-e** (u jelenia) = nowowyrosłe; brat **m.**=wykarmiony przez tę samą kobietę; naczynia, żyły **m-e** = kanały, odprowadzające mlecz z jelit; droga **m-a**= pas białawy na niebie, złożony z gwiazd i mgławic.

Mleczysty, obfitujący w mleko a. w sok mleczny.

Mleczywo, mleko wszelkiego gatunku, przetwory z mleka, nabiał.

Mleć (mielę, mełł, *imiesł.* mielony), w młynie, żarnach i t. p. rozcierać, rozdrabniać ziarno na miałkie części, szczeg. na mąkę; *przen.*, **m.** językiem = mówić wiele, prędko, byle co, barłożyć; **m. ś.**, powodzić ś., szczęścić ś. komu; jednemu ś. zmiele, a drugiemu skrupi = jednemu ś. uda, a drugiemu nie powiedzie.

Mleko, biały tłustawy płyn, wyrabiający ś. w gruczołach piersiowych kobiety po urodzeniu dziecka (pokarm) a. u samic zwierząt ssących, a otrzymywany przez dojenie: **m.** krowie, owcze, kozie, kobyle; **m.** słodkie; **m.** kwaśne, zsiadłe; **m.** zbierane=z którego zebrano śmietankę; **m.** prosto od krowy= przed chwilą udojone; sok wielu roślin, najczęściej białego a. białawego koloru (**m.** migdałowe); w *chem.*, ciecz barwy białej a. białawej, w której zawieszone są drobne cząstki jakiegoś ciała stałego (**m.** wapienne); płeć jak **m.**= biała cera, świeża; jak krew z **m-em**= biała z rumieńcami, zdrowa; wyssać co z **m-iem**=odziedziczyć po matce; brak mu tylko ptasiego **m-a** = nic mu nie brak; kraj **m-iem** i miodem płynący = obfitujący we wszystko, ziemia obiecana; mieć **m.** pod nosem = nie mieć jeszcze zarostu, być młodzieniaszkiem.

Mlekodajny, dający mleko, obfitujący w mleko.

Mlekomierz, przyrząd do rozpoznawania dobroci mleka (fig.) — *p.* Laktometr, Laktodensymetr.

Mlekopędny, **Mlekotwórczy**, wpływający na obfitsze wydzielanie ś. mleka.

Mlekopłynny, płynący mlekiem.

Mlekowiec,**Mleczodrzew**, roślina z rodziny chlebowcowatych (fig.).

Mlewne (-ego), opłata w młynie za mielenie zboża.

Mlewo, mielenie, zboże mielone, mąka stąd powstała.

Mlon, rękojeść żarn do obracania kamienia.

Mlaka, Mlaczysko, bagno, moczar, mokradło; mokra łąka nizinna.

Młocarnia, Młockarnia, maszyna do młócenia zboża (**m.** ręczna, kieratowa, parowa) (fig.).

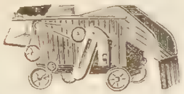

Młocek, Młockarz, Młocarz, człowiek, młócący zboże, zmłocek.

Młocisko, trzonek, rękojeść u młota; ogromny, ciężki młot.

Młocka, Młócka, młócenie; czas młócenia; zboże wymłócone, wymłót; robotnica przy młocarni.

Młoda (-ej), **Młoducha,** panna młoda, oblubienica.

Młode (-ego), płód zwierząt.

Młodnieć, stawać ś. młodszym, siły młodzieńcze poczuwać, odradzać się.

Młodo, jak młody (wyglądać **m.**); wcześnie, za młodu, w młodości.

Młodociany, jeszcze nierozwinięty z powodu młodego wieku, z czasów młodości, wczesny, ranny; niedoświadczony; niedojrzały, wątły, słaby, nieudolny (rozum **m.**); po **m-emu**=jak młodzieniaszek.

Młodoczech, członek stronnictwa politycznego w Czechach, dążącego do rozbudzenia pierwiastku narodowego i odrodzenia narodu w duchu rozwoju plemiennego.

Młodorusin, członek stronnictwa krańcowego wśród Rusinów galicyjskich, dążącego do odrodzenia narodu w duchu ścisłego rozwoju plemiennego.

Młodość, część życia ludzkiego między dzieciństwem a męskością, wiek młody, cechy właściwe latom młodym; błędy **m-i** = właściwe wiekowi młodemu; płacić dług **m-i** = ulegać popędom młodzieńczym; wypłacać ś. z długów **m-i**=ponosić cierpienia w wieku późniejszym za błędy, w młodości popełnione; od **m-i** = od lat młodych; w **m-i** = za młodu; nie pierwszej **m-i**=już w pewnym wieku, podstarzały.

Młodoturek, członek stronnictwa krańcowego w Turcji.

Młodsza (-ej), panna służąca, pokojówka.

Młodszy, *st. w.* od Młody; bracia **m-si**=posłowie, w przeciwstawieniu do braci starszych=senatorów; pan **m-y**=syn wobec ojca; **m-a** pani = synowa w przeciwstawieniu do starszej pani cz. dla służby; świekry; w kartach: młódki; *rzecz.*, podstarszy w cechu rzemieślniczym.

Młoducha, młoda mężatka, młoda dziewczyna.

Młody, niestary, będący w młodych latach, niedawno żyjący; **m.** człowiek=młodzieniec, młodociany, naiwny, niedoświadczony, niewytrawny, płochy, wczesny, niedawny (**m-e** małżeństwo); **m.** pan K.=syn pana K.; panie **m.**!=lekceważący a. żartobliwy sposób zwracania ś. do kogoś; pan **m.** = oblubieniec; panna **m.**=oblubienica; państwo **m-i** = para oblubieńców; **m-e** piwo musi wyszumieć= młodzieniec musi ś. wyhulać, zanim ś. ustatkuje; **m-e** u zwierząt = płód zwierząt: kocię, szczenię, pisklę i t. p.; za **m-u** = w młodości; z **m-u**=od młodości.

Młodzian, młodzieniec, drużba.

Młodzianek, młodzieniec, niemowlę, niewiniątko; uroczystość **M-ów**= święto na cześć pomordowanych przez Heroda niewiniątek (28 grudnia); swat, drużba.

Młodziankowy, właściwy młodziankom, odnoszący ś. do młodzianków; dzień **m.** = dzień Młodzianków (28 grudnia).

Młodzianin, młodzieniec.

Młodzić, młodym czynić, odmładzać, odmładniać; **m. ś.**, młodnieć, odmładniać się.

Młodzieniąszek, chłopiec niedorosły, pacholę młode; człowiek, poczynający wiek młodzieńczy, jeszcze nie młodzieniec; jeden z drużbów.

Młodzieniec, młody mężczyzna; złoty **m.**=bogaty, rozrzutny młodzieniec z arystokracji, hulaka, utracjusz; pozłacany **m.** = pozujący na złotego młodzieńca.

Młodzieńczy, właściwy młodzianowi, pełen młodości i sił żywotnych; do młodych lat się odnoszący; wiek **m.**=od 15—25 lat.

Młodzieńczyk, ledwie wyrosły z lat pacholęcych młodzieniec, jeszcze niedorosły młodzieniec.

Młodzież, Młódź, młodzi ludzie, młodzieńcy; **m.** szkolna = uczniowie, **m.** uniwersytecka=studenci; **m.** kapłańska = klerycy; **m.** albo młodzizna = młoda zwierzyna, młoda stadnina; **m.** albo młododrzew=młode drzewka w lesie.

Młodzik, mężczyzna całkiem młody, młokos; człowiek niewprawny, nowicjusz; księżyc w nowiu, nów (miesiąc na **m-u**); zwierz młody.

Młodzikowy, przypadający na nowiu (**m-a** niedziela = najbliższa nowiu).

Młodziuchny, Młodziutki, Młodziuteńki, Młodziusienieńki, bardzo młody.

Młokos, młodzik, młodzieniec jeszcze niedojrzały, zuchwały i zarozumiały; wyrostek, chłystek, smarkacz.

Młot, narzędzie żelazne z rękojeścią, którym kują i przybijają; **m.** kowalski, **m.** hidrauliczny, **m.** parowy (fig.), **m.** wodny; być między **m-em** a kowadłem = być w trudnym położeniu, wśród dwu grożących niebezpieczeństw; serce bije jak **m-em**=bije mocno, gwałtownie; w *zool.*, **m.** morski, ryba morska, chrząstkowa, z rodziny żarłaczy czyli rekinów (fig.).

Młoteczek, niewielki młot (**m.** w zegarze, w dzwonku elektrycznym; **m.** w fortepjanie=uderzający w struny za pociśnięciem klawisza); w *anat.*, jedna z kostek w uchu, młotek, kość młotkowa.

Młotek, niezbyt wielki młot, młot ręczny; **m.** na drzwiach do stukania = kołatka; rodzaj dawnej broni; **m.** i dzwonek = gra towarzyska.

Młotkować, klepać młotkiem metal na zimno, dla nadania mu zbitości.

Młoto, Młóto, słodziny.

Młotowiny, drobne cząsteczki tlenku żelaza, odpadające od żelaza podczas kucia, hamerszlag, omłotki, zendra.

Młotownia, Młotarnia, kuźnica żelazna, kuźnica miedziana z młotem wodnym, hamernia.

Młócić, wybijać ziarna z kłosów cepami a. w młocarni; bić, tłuc, trzepać; *żart.*, jeść szybko, żarłocznie, pałaszować; **m.** próżną słomę = daremnie pracować; **m.** słomę=gadać nadaremno; we dwoje **m.** = być dwulicowym, obłudnym, chcieć obu stronom dogodzić; bić, uderzać gęstemi razami; coś szybko a. niedbale odrabiać.

Młócka—*p.* Młocka.

Młóckarnia—*p.* Młocarnia.

Młóćba—*p.* Młocka; bijatyka.

Młódka, kobieta młoda; samica, która nie miała jeszcze płodu (np. jałówka); klacz, rodząca po raz pierwszy; pierwiastka; karta nizka, blotka, nie figura, nie honor.

Młódź — *p.* Młodzież; młode drzewka w lesie, młodzież.

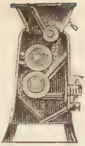

Młyn, budynek z przyrządami do mielenia zboża, tarcia na proch ciał stałych, wyciskania soku itp. (fig.); **m.** wietrzny = wiatrak, **m.** wodny, parowy, **m.** konny a. koński, **m.** prochowy; **m.** djabelski=rodzaj karuzeli; póty **m.** miele, póki wody staje=wszystko do czasu; jak w **m-ie**= pełno stuku, hałasu, gwaru; na swój **m.** wodę obracać = zmierzać ku swojej korzyści, pilnować; to woda na jego **m.**=na tym właśnie skorzysta, tego właśnie pragnął.

Młynarczyk, czeladnik, chłopiec młynarski.

Młynarka, żona młynarza, młynarzowa; kobieta, zajmująca ś. mieleniem zboża w młynie; zarządzająca młynem, właścicielka młyna.

Młynarski, *przym.* od Młynarz; *żart.*, suchoty **m-ie**=otyłość, tusza.

Młynarstwo, rzemiosło młynarskie, młynarz z żoną.

Młynarz, Mielnik, rzemieślnik, zajmujący ś. mieleniem zboża we młynie; właściciel młyna, zarządzający w młynie; gra towarzyska chłopców wiejskich; rodzaj gry w karty.

Młynek, mały młyn; przyrząd ręczny do mielenia (**m.** do kawy, **m.** do pieprzu, do farb); przyrząd do czyszczenia i sortowania zboża, arfa (fig.); **m.** dziecinny= cacko z papieru a. drewienek na kijku, obracające ś. za powiewem wiatru a. z biegiem, wiatraczek; rodzaj tańca, w którym dwie osoby, wziąwszy się za ręce, szybko się obracają, kaszka; szybkie wywijanie kijem a. pałaszem w powietrzu; nazwa jednej z figur kontredansowych a. mazurowych; **m.** w oknie, kręcący ś. przyrząd blaszany do odświeżania powietrza w pokoju, wiatraczek, wentylator; kręcenie ś. piasku nad ziemią w czasie mocnego wiatru, wir wietrzny; **m.** u owiec—*p.* Kołowacizna; obracanie ś., kręcenie ś. szybkie na miejscu, młyniec; w *gimn.*, wykręcanie ś. dokoła drążka poziomego (**m.** na ręku, na trapezie; **m.** do przodu = wykręcanie ś. dokoła ręku na wyprostowanych rękach); rodzaj fajerwerku w kształcie gwiazdy, kręcącej ś. dokoła swej osi; rodzaj gry na specjalnie przygotowanej desce; rodzaj gry, zasadzający ś. na tym, by na warcabnicy ustawić trzy swoje kamienie w jednym rzędzie, czemu przeciwnik przeszkadza; **m.** wieczny a. wieczysty (w tejże grze) = ciągłe tworzenie młynka przez przesuwanie tam i z powrotem jednego z kamieni; rodzaj pasjansa; w wincie: następujące jedna po drugiej przebitki u dwuch partnerów; mieć **m-a** w głowie=być niedowarzonym, mieć bzika; **m-em** a. młyńcem = kręcąc ś., krążąc; zrobić **m-a** = wywinąć ś. z czego zręcznie, wyłgać ś., wykpić ś., wymknąć ś.

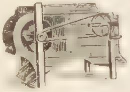

Młyniec—*p.* Młyn; **m-cem,** *przysł.*, obracać ś. w koło, przewrócić ś., krążyć; robić szablą **m-em** = w fechtunku sposób uderzenia.

Młynkować, zboże czyścić młynkiem, kręcić, wykręcać ś., wywijać ś., robić młynki; **m.** językiem = mówić dużo i szybko, mleć językiem, paplać; w *gimn.*, robić młynki.

Młyński, należący do młyna (koło **m-ie**, kamień **m**); *przen.*, mieć kamień **m.** na głowie=wielki kłopot, mieć go na sercu = mieć wyrzut sumienia; ciężyć **m-im** kamieniem = powodować wielkie przykrości, wielkie troski, ciężary.

Mnemonika a. **Mnemotechnika**, *gr.*, sztuka wydoskonalenia pamięci za pomocą specjalnych metod i odpowiednich ćwiczeń; sposób dopomagania pamięci.

Mnich, *gr.*, człowiek, który ślubami zobowiązał ś. żyć pod regułą zakonną, zakonnik (fig.); w podaniach ludowych istota nadprzyrodzona w postaci zakonnika z kapturem na głowie; rura do spuszczania wody ze stawu; naczynie do oddzielania złota i srebra w piecyku; gatunek jabłka; rodzaj pieroga.

Mniej, *st. wyż.* od Mało; nie tyle, nie do takiego stopnia, nie tak bardzo; **m.** więcej = to wszystko jedno; **m.** więcej=o tyle, o ile, około (**m.** więcej mila, godzina); ni **m.**, ni więcej=okrągło, ściśle; nie **m.** = również w tym samym stopniu; **niemniej**=pomimo to, jednak, jednakże; tym **m.**=tymbardziej nie; w *matem.*, znak odejmowania a. wielkości ujemnej, oznacza ś. kreską: —; minus przy wystawianiu stopni w szkole — *p.* Minus.

Mniejszość, mniejsza liczba, m-a ilość; mniejsze rozmiary, mniejsze znaczenie.

Mniejszy, *st. wyż.* od Mały; nie tak wielki, nie tak obszerny; **m-ą** o to = nie dbam o to, nie obchodzi mię to.

Mniejszyć, robić mniejszym, pomniejszać, zmniejszać, uszczuplać, ujmować.

Mniemać, myśleć, wnosić, sądzić, rozumieć, utrzymywać, domyślać ś.; **m-m**=sądzę, zdaje mi ś., widzi mi ś.

Mniemanie, rozumienie o czym, zdanie, sąd, przypuszczenie, domysł; dobre **m.** = dobra opinja, dobra reputacja, sąd pochlebny.

Mniemany, rzekomy, nieprawdziwy, domniemany, nieistotny.

Mnisi — *p.* Mniszy.

Mniszek, *zdrobn.* od Mnich; w *bot.*, **m.** albo brodawnik, roślina z rodziny złożonych (fig.).

Mniszka, *gr.*, zakonnica; w *zool.*, owad łuskoskrzydły ze skupienia prządkówek (fig.).

Mniszy, *gr.*, *przym.* od Mnich; zakonny, dotyczący mnichów.

Mnogi (*lm.* -dzy), liczny, w znacznej liczbie będący, wieloraki; w *gram.*, liczba **m-a**, forma gramatyczna, służąca do oznaczenia więcej, niż dwuch osób a. przedmiotów, pluralis.

Mnogo, *przysł.*, wiele, dużo.

Mnogojęzyczny, wielojęzyczny.

Mnogokrotny, wielokrotny.

Mnogoliczbowy, w liczbie mnogiej tylko używany, liczny.

Mnogoludny, ludny, mający wiele ludności.

Mnogooczek, rodzaj dziennego motyla.

Mnogoplemienny, różnoplemienny; na wiele plemion rozrodzony, dzielący ś. na wiele plemion.

Mnogość, duża ilość czego, mnóstwo, wielość; w *mat.*, zbiór, ogół, układ.

Mnożenie, działanie arytmetyczne, polegające na powiększeniu jednej liczby tyle razy, ile jedności znajduje ś. w drugiej; powiększanie, zwiększanie, pomnażanie.

Mnożna, w *mat.*, liczba w mnożeniu, którą mnożymy przez inną.

Mnożnik, w *mat.*, liczba w mnożeniu, przez którą mnożymy.

Mnożny, mnożący ś. licznie, rozradzający ś., płodny; liczba **m-a**— *p.* Mnożna.

Mnożyć, powiększać co w ilości, przysparzać czego; w *mat.*,

powtarzać liczbę tyle razy, ile jest w drugiej jednostek; **m. ś.**, przybywać, powiększać ś.; wydawać potomstwo, rozmnażać ś., rozradzać ś., rozpleniać ś.; utwierdzać ś. w czym, doskonalić ś., nabywać czego.

Mnóstwo, wielka ilość; wiele ludzi, tłum, rzesza.

Moa a. **Dinornis,** ptak z rodziny drabów, rzędu nielotowatych, zamieszkiwał do niedawna Nową Zelandję, dziś wytępiony (fig.).

Mob, *ang.*, pospólstwo, tłuszcza.

Mobilizacja, *łć.*, uruchomienie wojska, postawienie armji na stopie wojennej; zamiana majątku nieruchomego (ziemi, budynku) na kapitał.

Mobilizować, *łć.*, uruchomiać, dokonywać mobilizacji; **m.** kapitał = uruchomiać fundusze, zawarte w nieruchomości w celu spekulacyjnym.

Mobilja, *łć.*, własność ruchoma, ruchomości, sprzęty.

Mobiljarny, *łć.* kredyt = zabezpieczony zastawem ruchomości a. papierów wartościowych.

Moc, zdolność mocnego działania i stawiania oporu, siła, tęgość, krzepkość; dzielność, energja; wytrwałość, hart; dosadność, wyrazistość (powiedział to z **m-ą**); potęga; trwałość, wytrzymałość; wpływ; esencjonalność, tęgość (**m.** wina); skuteczność, działanie (**m.** lekarstwa); możność (to nie w mojej **m-y**); władza (być w czyjej **m-y**); mieć **m.** nad sobą=panować nad sobą; siła obowiązująca (**m.** prawa); chodzić, stać o swej **m-y** = samemu, bez czyjejś pomocy; **m-ą,** gwałtem, siłą; **m-e** piekielne =złe duchy; **m-e** niebieskie=Bóg, święci, aniołowie; *przysł.*, wiele, wielka ilość, mnóstwo (mieć **m.** pieniędzy); na **m.,** *przysł.*, silnie, mocno (zawiązać na **m.**); **m-ą** = za pomocą (**m-ą** słowa, muzyki); **m-ą,** na **m-y,** w **m.,** z **m-y,** *przysł.* na podstawie, w imię, z racji, w myśl czego (**m-ą** prawa, wyroku, umowy).

Mocarka, mocna, silna kobieta; władczyni.

Mocarstwo, siła, potęga; państwo, wielkie państwo; kraj potężny.

Mocarz, człowiek mocny, siłacz, olbrzym; władca potężny, pan znakomity; panujący, król.

Mocen, forma orzecznikowa od Mocny; jestem **m.** = mogę, mam możność, mam władzę; mam prawo.

Mochnatka, gatunek pszenicy.

Mocibdziej, Mociumdziej, Mociumpan, *skróc.*, Miłościwy Dobrodziej, Miłościwy Pan.

Mocja, *łć.*, ruch; projekt, wniosek parlamentarny; w dawnym prawie polskim: odwołanie ś. do wyższej instancji, apelacja.

Mocnić, mocnym czynić, dodawać mocy; **m. ś.,** stawać ś. mocnym, nabierać mocy, róść w potęgę.

Mocno, z mocą, z siłą, silnie; głośno; bardzo, bardzo wiele, w znacznym stopniu; dobitnie, wyraźnie; dosadnie, stanowczo, stale, niewzruszenie, usilnie, wytrwale; trwale, gruntownie; biegle, wprawnie; **m.** kochać = całym sercem; **m.** nienawidzieć = ze wszystkich sił; być **m.** przekonanym = najzupełniej przekonanym; spać **m.** =głęboko, twardo; **m.** obrażony= śmiertelnie obrażony.

Mocny, mający moc, pełen siły, silny; stawiający silny opór w łamaniu, kruszeniu, darciu i t. p.; trwały, wytrzymały (**m-e** ubranie); zsiadły, zbity (grunt **m.**); wielki, bardzo wielki, silny (**m.** deszcz); opasany twierdzą, obronny; tęgi, esencjonalny (**m-a** wódka, **m.** rosół); napoje **m-e** = napoje alkoho-

lowe, trunki, napoje gorące; papieros **m.**; **m.** oddział wojska = liczny; mocno czuć ś. dający, silny (zapach **m.**); ból **m.**=dotkliwy, możny, mający władzę, potężny; usilny, wytrwały (**m-e** postanowienie); **m-a** żądza=gwałtowna; **m-a** trucizna = szybko działająca; przekonywający, pewny, stanowczy, niezbity (**m** dowód); wyniosły, potężny, dzielny (**m.** umysł); **m.** w czym = wyćwiczony, biegły; w *gram.*, spółgłoska **m-a** = wymawiana bez drgania strun głosowych, cicha, bezdźwięczna; karta **m-a** = posiadanie wielu wysokich kart i atutów przez jednego z grających; **m.** kolor = znaczna liczba atutów w jednym z kolorów u jednego z grających.

Mocodawca, ten (ta), co daje komu pełnomocnictwo do działania (forma ż. **Mocodawczyni**).

Mocować, dodawać mocy; probować mocy, natężać; przewyższać siłą, zwyciężać; **m. ś.** z kim, z czym = zmagać ś. z kim, walczyć z kim, próbować swej siły.

Mocowładca, stojący u steru władzy, minister.

Mocz, ciecz wodnista, z organizmu przez nerki wydzielana, zbierająca ś. w pęcherzu moczowym i kanałem moczowym odchodząca; uryna.

Moczałka, wiecheć, kawałek płótna zmoczony na kompres.

Moczar, bagno, trzęsawisko, mokra, nizinna łąka, mokradło (fig.).

Mocznica, zatrucie organizmu moczem, który przestał ś. wydzielać, uremja.

Mocznik, jeden ze składników moczu, amid kwasu węglanego.

Moczopędny, zwiększający wydzielanie ś. moczu.

Moczopłciowy, odnoszący ś. do narządów moczowych i płciowych (choroby **m-e**).

Moczowód, przewód, którym mocz z nerek dostaje ś. do pęcherza.

Moczówka, w *medyc.*, chorobliwe, nadmierne wydzielanie moczu **m.** cukrowa a. choroba cukrowa; *p.* Cukrzyca.

Moczyć, czynić mokrym, zlewać płynem, zwilżać; zanurzać w płynie, trzymać w płynie; **m. ś.** = stawać ś. mokrym, zanurzać ś., zlewać ś. płynem, moknąć; oddawać pod siebie mocz.

Moczymorda, Moczygęba, Moczywąs, pijak, opilec, pijanica.

Moda, *fr.*, zwyczaj przemijający, zależny od nawyknień, od gustu, od upodobania czasowego, zwłaszcza co do ubierania ś.; szczególny sposób postępowania, coś nowego, odmiennego.

Modalizm, Modalność, *łć.*, nauka, według której trzy osoby Trójcy św. różnią ś. tylko sposobem objawiania ś.; w filozofji Kanta trojaki sposób wydawania sądów: sąd stanowczy, wątpliwy, konieczny; sposobowość.

Model, *fr.*, wzór, modła; forma wzorowa, przedmiot, z którego robi ś. forma przez oblepienie i wyjęcie tegoż przedmiotu z utworzonej na nim pokrywy, służącej potem do odlewów; osoba a. manekin, służące artyście za przedmiot studjów, za wzór do wykonania obrazu a. rzeźby.

Modelacja, Modelowanie, *fr.*, *rzecz.*, od Modelować.

Modelarnia, *fr.*, warsztat, w którym robią modele.

Modelator, *fr.*, przygotowujący przybory sceniczne: figury, zbroje, owoce i t. p., z gliny a. masy papierowej (forma ż. **Modelatorka**).

Modelatornia, *fr.*, pracownia, w której przygotowują ś. przybory sceniczne.

Modelka, *fr.*, kobieta, pozująca malarzowi, rzeźbiarzowi.

Modelować, *fr.*, wyrabiać lub odciskać z gliny, gipsu a. stearyny figury, mające służyć za wzory; kształtować według pewnego modelu; **m. ś.** = naśladować kogo, wzorować ś. na kim.

Moderacja, *łć.*, umiarkowanie, wstrzemięźliwość.

Moderados, *hiszp.*, stronnictwo umiarkowanych w Hiszpanji.

Moderant, *łć.*—*p.* Moderat; —*p.* Moderator.

Moderantyzm, *łć.*, zasada umiarkowania.

Moderat, Moderant, *łć.*, człowiek wstrzemięźliwy, umiarkowany.

Moderator, Moderant, *łć.*, łagodzący, jednający; rozjemca; przyrząd, regulujący bieg maszyny, przyrząd do przyciszania głosu instrumentu; regulator.

Modern, *fr.*, współczesny, nowożytny; w nowym stylu.

Modernista, *fr.*, pisarz lub artysta, idący za najnowszym kierunkiem w literaturze a. sztuce.

Modernizm, *fr.*, kierunek literacki i artystyczny, nacechowany krańcowym indywidualizmem, egotyzmem, zgłębiający i odtwarzający chwilowe stany duszy ludzkiej; **m.** kościelny = prąd, dążący do zreformowania kościoła katolickiego w duchu bardziej postępowym i demokratycznym.

Modernizować, *fr.*, nadawać zabytkom dawnym pozór nowoczesny, przerabiać coś przestarzałego na sposób nowoczesny.

Moderować, *łć.*, miarkować, obniżać rachunek zbyt wygórowany; łagodzić, uspokajać, poprawiać, zmieniać; **m. ś.** = miarkować ś., powstrzymywać ś.; kierować ś. czym; stroić ś., mizdrzyć ś.

Moderunek, *łć.*, ogół przyborów dla żołnierza a. dla konia (ubranie, strzelby); reparowanie.

Modestja, *łć.*, skromność, umiarkowanie.

Modlić, prosić usilnie, błagać; **m. ś.** = zanosić modły, odprawiać modły, błagać w modlitwie, prosić.

Modligroszek, roślina z rodziny motylkowatych, paciorkowiec, paciorki (f.).

Modliszka, owad prostoskrzydły chodzący (fig.).

Modlitewka, krótka modlitwa.

Modlitewnik, książka z modlitwami, książka do nabożeństwa, zbiór modlitw.

Modlitewny, pobożny, nabożny, korny, błagalny.

Modlitwa, wzniesienie myśli i uczucia do Boga, dla złożenia Mu hołdu, dziękczynienia a. zaniesienie prośby; prośba o pośrednictwo świętych (**M.** Pańska = Ojcze nasz).

Modła, *łć.*, wzór, miara, prawidło; sposób, moda, manjera, model; forma a. szablon, wykrojony z deski a. blachy, używany przez mularzy do wyrabiania gzymsu na świeżej zaprawie.

Modły (-ów), modlitwa.

Modniarka, *fr.* — *p.* Modystka.

Modniarstwo, *fr.*, zajęcie modniarek; upodobanie w strojach.

Modnie, *fr.*, zgodnie z modą, wedle mody, ładnie, elegancko.

Modniś, *fr.*, człowiek, ściśle przestrzegający mody, elegant, strojniś.

Modny, *fr.*, zgodny z ostatnią modą, przestrzegający ściśle mody, gustowny.

Modrak, w *bot.*, roślina z rodziny krzyżowych, chaber, bławatek; w *zool.*, ptaszek wróblowaty, z rodziny drozdów (fig.).

Modraszek, rodzaj motyla dziennego.

Modrawić — *p.* Damaskować.

Modrawy, błękitnawy, niebieskawy.

Modronos, rodzaj czapli.

Modrooki, mający oczy modre, niebieskie.

Modry, błękitny, niebieski, ciemno-fijołkowy; **m.** kamień, siny kamień=koperwas niebieski; w *zool.*, gajówka **m-a** — *p.* Podróżniczek.

Modrzeć, modrym stawać ś., sinieć — *p.* Modrzyć.

Modrzejowiec kampeszyn albo Drzewo kampeszowe, roślina zwrotnikowa z rodziny brezylkowatych, używana w farbiarstwie (fig.).

Modrzeniec, roślina z rodziny liljowatych, bławatnica.

Modrzew, drzewo z rodziny szyszkowych, jodła **m.** (fig.); drzewo, drewno modrzewiowe.

Modrzewina, drzewo, drewno modrzewia.

Modrzewiowy, Modrzewiany, do modrzewia ś. odnoszący; z modrzewia zrobiony.

Modrzewnica, roślina z rodziny wrzosowatych (fig.).

Modrzybka, gatunek szkarłupni.

Modrzyć, modrym czynić, farbować na modro; **m. ś.**=modrzeć, niebieszczeć, błękitnieć, połyskiwać modrą barwą.

Modrzyk, ptak z rzędu podkasałych.

Modulacja, *łć.*, harmonijne prowadzenie tonów melodji z tonacji jednej do drugiej; podnoszenie i zniżanie głosu w mowie, deklamacji; cieniowanie.

Modulować, *łć.*, zastosować modulację, przechodzić z jednej tonacji w drugą.

Moduł, *łć.*, miara, używana w budownictwie, połowa dolnej średnicy słupa, służąca do wyznaczenia różnych części kolumny; w *mat.*, pewien mnożnik a. czynnik stały.

Modus, *łć.*, miara, sposób; rodzaj, forma mówienia, ton; w *gram.*, tryb.

Modyfikacja, *łć.*, zmiana, złagodzenie, ograniczenie; zmniejszenie żądań; poprawianie.

Modyfikować, *łć.*, robić zmiany, ograniczać, łagodzić, zmieniać; **m. ś.**, zmieniać ś., stawać ś. lepszym, łagodniejszym, inaczej postępującym.

Modystka, Modniarka, *fr.*, właścicielka magazynu mód, pracowni kapeluszy damskich, krawcowa damska.

Mofetty, *fr.*, wyziewy kwasu węglanego ze szczelin na gruncie wulkanicznym; wogóle źródła gazowe, wydzielające kwas węglany.

Mogilnik, cmentarz; mogiła.

Mogilny, odnoszący ś. do mogiły; kurhanowy, grobowy; *przen.*, odnoszący ś. do śmierci, grobowy (dół **m.**).

Mogiła, dół, w którym grzebią ciało umarłego, grób; kopiec, pagórek z ziemi, usypany nad grobem; kurhan, wzgórze samorodne.

Mogiłka, niewielka mogiła; w *lm.*, **m-i,** cmentarz, mogilnik.

Mogoł, Wielki Mogoł, niegdyś tytuł monarchy w Indostanie, którego wielki majątek stał ś. przysłowiowym (skarby wielkiego **m-a**); Wielki **M.**=słynny brylant ogromnej wielkości.

Mohair (moher), *ang.*, wełna kóz angielskich, tkanina wełniana włochata i połyskująca; gatunek cieniutkiej włóczki.

Mohorycz, *arab.*, zapijanie wódki, gdy pierwszy raz młodzieniec zjawia ś. u rodziny, u której upatrzył upragnioną dla siebie żonę.

Moja (-ej), *rzecz.*, forma ż. od Mój; *skr. zam.* moja żona.

Moje (-ego), *rzecz.*, to, co do mnie należy, moja własność, moje zdanie, moje twierdzenie (na **m.** wyszło = sprawdziło ś., com mówił; **m.** na wierzchu = zwyciężyłem, wygrałem); po **m-mu**=wedle mojego sposobu, wedle mego zapatrywania.

Mojżeszowy, żydowski (wyznanie **M-e**).

Mokasyny, *ameryk.*, sznurowane buty Indjan północnoamerykańskich, sporządzone z niewyprawnej skóry (fig.).

Mokka, najlepszy gatunek kawy arabskiej.

Moknąć, być wystawionym na zmoknięcie, na zmoczenie wskutek oblania (**m.** na deszczu); zostawać zanurzonym w płynie dla odmoczenia ś., dla wydzielenia jakiej substancji i t. p.

Mokradło, miejscowość mokra, moczar, bagno, trzęsawisko, grzęzawisko; w *lm.*, pora mokra, dżdżysta, deszcze, szaruga, słota.

Mokro, gdzie dużo wody, wilgoć, wilgotno; przyłożyć co na **m.**= zmoczywszy; dziś na dworze **m.** = jest wilgotno, deszcz padał a. pada, słota, szaruga.

Mokry, nie suchy, zmoczony płynem, zmokły, wilgotny; dżdżysty (**m.** rok); w *chem.*, droga **m-a** rozbioru chemicznego = działanie za pomocą płynów, odczynników ciekłych.

Mokrzyca, roślina z rodziny mokrzycowatych (fig.); ptasie ziele, zanokcica.

Mokrzycznik, roślina z rodziny mokrzycowatych, sitowiec, sitowa trawa.

Mokrzyć, być wilgotnym; puszczać mocz — *p.* Moczyć.

Molekularny, *łć.*, cząsteczkowy, drobinowy; **m-e** siły = siły międzycząsteczkowe: przyciąganie i odpychanie.

Molekuła, *fr.*, drobinka, najdrobniejsza cząsteczka związku chemicznego a. jakiego ciała.

Moleskin, miękki gęsty barchan strzyżony, używany pod ceratę.

Molestja, *łć.*, przykrość.

Molestować, *łć.*, błagać, namiętnie prosić, naprzykrzać ś.; fatygować, trudzić, nękać, dokuczać; narzekać, ubolewać.

Molibden, *gr.*, pierwiastek metaliczny z grupy chromowców.

Moliki, w *zool.*, dział pająków, roztocze.

Moll, *wł.* — *p.* Minor.

Mollah, *tur.* — *p.* Mołła.

Molo, *wł.*, tama, grobla kamienna, wchodząca w morze, która zamyka wejście do portu, chroni port od uderzeń bałwanów morskich lub od zasypania naniesionym piaskiem (fig.).

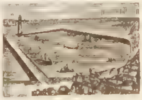

Moloch, *hebr.*, u Chananejczyków i Fenicjan bożyszcze: uosobienie słońca zimowego, któremu poświęcano ludzi na ofiarę; *przen.*, sprawa, pochłaniająca wiele niewinnych ofiar; pożeracz, nienasycony, krwiożerczy.

Molton, *fr.*, miękka, wełniana tkanina o długim włosie, strzyżona i kiprowana; gruby barchan na obie strony kosmaty.

Moluski, *łć.*, w *zool.*, mięczaki, zwierzęta miękkie.

Mołła, Mołna, Mułła, *tur.*, duchowny mahometański i wyższy sędzia.

Mołodyca, Mołoducba, *ukr.*, młoda kobieta; młoda dziewczyna.

Mołodziec, Mołojec, *ukr.*, młodzieniec; zuch, junak.

Momencik, *łć.*, krótka chwila, okamgnienie, mig.

Moment, *łć.*, chwila, okamgnienie; okoliczność stanowcza, przyczynowa: **m.** psychologiczny = chwila, w której popęd, kiedyindziej pokonywany, staje ś. przemożnym.

Momentalny, *łć.*, trwający przez moment, szybki, chwilowy, błyskawiczny; **m-a** fotografja = zdjęcie fotograficzne za pomocą przyrządu migawkowego.

Momot, jąkała; niemowa; ograniczony niedołęga.

Momotać, mówić niezrozumiale, bełgotać; pozbawiać zdrowych zmysłów, czarować.

Momus, *gr.*, bożek żartu i szyderstwa.

Monach, *gr.*, mnich, zakonnik w kościele wschodnim (fig.).

Monachijskie piwo, gatunek piwa bawarskiego.

Monachomachja, *gr.*, wojna mnichów (poemat Ig. Krasickiego).

Monada, *gr.*, filozoficzna nazwa jednostek, pierwiastków natury duchowej, składających Wszechświat; mikroskopijne żyjątko z gromady pierwotniaków.

Monadologja, *gr.*, pogląd, według którego monady (duchowe) są przyczyną wszechbytu.

Monadysta, wyznawca monadologji.

Monarcha, *gr.*, władca kraju, panujący (cesarz, król, książę).

Monarchiczny, *gr.*, gdzie władzę rządu ma monacha (rząd **m.**).

Monarchini, *gr.*, władczyni; małżonka monarchy.

Monarchista, *gr.*, zwolennik monarchicznej formy rządu.

Monarchizm, *gr.*, zasada rządu monarchicznego; jedynowładztwo.

Monarchja, *gr.*, państwo rządzone przez monarchę (cesarstwo, królestwo); forma rządu, według której naczelna władza w państwie spoczywa w ręku monarchy, jedynowładztwo (**m.** absolutna), a. w której bierze udział reprezentacja narodu (**m.** konstytucyjna).

Monarszy, *gr.*, *przym.* od Monarcha.

Monaster, Monastyr, *gr.*, klasztor wyznania wschodniego.

Moneciarz, *łć.*, *żart.*, człowiek, mający dużo pieniędzy, bogacz.

Monemeryczny, *gr.*, jednodniowy, jeden dzień żyjący.

Monepigraficzna *gr.* moneta, mająca tylko napis, bez wizerunku.

Monera, *gr.*, pierwotniak, najprostsza istota zwierzęca.

Moneta, *łć.*, pieniądz kruszcowy, opatrzony wybitym na nim stemplem państwowym oraz napisem, oznaczającym wartość; *żart.*, *posp.*, grosze, gotówka, pieniądze.

Monetarny, *łć.*, dotyczący monet; **m-a** stopa = przepis, określający, ile jednostek monetarnych ma być wybitych z jednej wagi kruszcu; **m-a** konwencja—*p.* Konwencja; system **m.** = ogół postanowień prawnych, przepisujących, jaka ma być stopa monetarna, waga, postać i rodzaje monet w państwach, które do konwencji przystąpiły.

Mongolfier, Montgolfier, balon, aerostat systemu braci Montgolfierów, napełniony ogrzanym powietrzem (fig.).

Mongoł, człowiek rasy mongolskiej; *przen.*, barbarzyniec, okrutnik.

Monista, *gr.*, zwolennik monizmu.

Monistyczny, *gr.*, pojęty w duchu monizmu.

Monitor, *łc.*, napominający (stąd tytuł czasopisma); dawniej: bat jako kara (**m.** boćkowski); pancernik bez masztów, mało wystający nad wodą, opatrzony w silną wieżę stalową, mieszczącą 2 ciężkie działa; nazwa pisma, ktore wychodziło u nas w XVIII w.

Monitorjum, *łc.*, pismo napominające.

Monitować, *łc.*, napominać, przypominać, strofować, robić uwagi co do niewłaściwego postępowania.

Monitum, Monit, *łc.*, napomnienie, przestroga; zarzut.

Monizm, *gr.*, pogląd, który w przeciwieństwie do dualizmu uznaje jedną tylko zasadę istności wszechbytu, czy to materjalną (materjalizm), czy to duchową (spirytualizm); nauka o jednym bycie.

Mono- *gr.*, w wyrazach złożonych znaczy: jedno-.

Monochromatyczne *gr.* światło= światło, składające ś. z promieni jednej tylko barwy.

Monochromja, *gr.*, jednobarwność; malowidło jednobarwne na tle tej samej barwy.

Monocykl, *gr.*, welocyped o jednym kole (fig.).

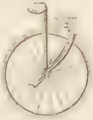

Monodja, *gr.*, śpiew jednogłosowy; monolog wierszowany.

Monodram, Monodramat, *gr.*, dramat, w którym występuje jedna osoba.

Monodromiczny, *gr.*, jednopostaciowy, jednowartościowy.

Monodromja, *gr.*, jednoznaczność.

Monoepigraficzne *gr.* monety, monety, mające tylko same napisy bez portretów i innych ozdób.

Monofiletyczny, *gr.*, jednego pochodzenia; **m-a** teorja — *p.* Monofiletyzm.

Monofiletyzm, *gr.*, teorja, wyprowadzająca wszystkie jestestwa organiczne od jednego organizmu pierwotnego; teorja, wyprowadzająca cały gatunek od jednej pary przodków, monogienizm.

Monogam, *gr.*, jednożeniec.

Monogamiczny, *gr.*, mający jedną żonę; **m-a** = mająca jednego męża; rośliny **m-e**=jednopłciowe.

Monogamja, *gr.*, jednożeństwo, małżeństwo jednego mężczyzny z jedną kobietą, w przeciwieństwie do dwużeństwa, wielożeństwa.

Monogienizm, *gr.*, teorja jednoplemienności, według której ród ludzki pochodzi od jednej pary osobników.

Monoginja, *gr.*, w *bot.*, słupek kwiatowy z jednym znamieniem; *p.* Monogamja.

Monogonja, *gr.*, mnożenie się bezpłciowe.

Monograf, Monografista, *gr.*, autor monografji.

Monografja, *gr.*, utwór literacki, który zawiera wyczerpujące opracowanie jednego działu jakiejś nauki, jednego faktu lub okresu historycznego, dziejów jednego rodu, osoby, miejscowości i t. d.

Monogram, *gr.*, figura, ułożona z artystycznie powiązanych ze sobą początkowych liter imienia i nazwiska.

Monokl, *fr.*, szkiełko oprawne, noszone na jednym oku, ćwikier, gukier (fig.).

Monokliniczny, *gr.*, obupłciowy (o kwiatach, zawierających pręciki i słupek); w *krystalogr.:* jednoskośny, tworzący kryształy o trzech nierównych

osiach, z których dwie, przecinające ś. pod kątem różnym od prostego, przecinają ś. z trzecią pod kątem prostym.

Monokracja, *gr.*, jedynowładztwo.

Monolit, *gr.*, dzieło sztuki, wykonane z jednej bryły kamienia, obelisk, pomnik, kolumna.

Monolog, *gr.*, rozmowa z samym sobą; w utworze dramatycznym dłuższy ustęp, wygłaszany przez aktora, gdy jest sam na scenie i mówi do siebie, jakby głośno myślał.

Monologista, *gr.*, mający dar wygłaszania monologów; artysta, występujący publicznie z monologami.

Monologować, *gr.*, rozmawiać z samym sobą; wypowiadać monologi.

Monom, *gr.*, w *matem.* — *p.* Jednomian.

Monomachja, *gr.*, pojedynek.

Monoman, Monomanjak, *gr.*, człowiek dotknięty monomanją.

Monomanja, *gr.*, zboczenie umysłowe, głównie w jednym kierunku rozwinięte; zajęcie ś. wyłącznie jedną myślą.

Monomerja, Monomeryzm, *gr.*, jednorodność, składanie ś. ciała z jednakowych cząstek.

Monometalizm, *gr.*, system finansowy, przyjmujący monetę złotą za walutę urzędową, a srebrną dopuszczający w wypłatach tylko w ograniczonej ilości z kursem chwiejnym a. odwrotnie.

Monomim, *gr.*, pantomina, w której gra jedna tylko osoba.

Monomorficzny, *gr.*, jednopostaciowy, o jednej postaci rozwojowej.

Monomorfja, *gr.*, jednopostaciowość, jednokształtność.

Monoplan, *gr.*, jednopłaszczyznowiec, rodzaj samolotu, czyli aeroplanu (fig.).

Monopol, *gr.*, prawo wyłącznego handlu lub fabrykacji jakiego przedmiotu, wyłącznego korzystania z położenia; rządowy skład trunków.

Monopolista, *gr.*, ten, co ma monopol.

Monopolizować, *gr.*, nabywać prawa wyłączności, ograniczać prawa innych do korzystania z czego.

Monopolka, Monopolówka, *gr* wódka, oczyszczona przez mon(polową dystylację.

Monopter, *gr.*, u starożytnych: świątynia o jednym szeregu kolumn, idących kolisto (fig.).

Monoptery, *gr.*, owady jednoskrzydłe.

Monospermiczny, *gr.*, mający jedno nasienie (o roślinach).

Monostych, *gr.*, jednowiersz, myśl, wyrażona jednym wierszem.

Monosylaba, *gr.*, **Monosylabowy** wyraz jednozgłoskowy, np. odpowiedzi monosylabowe: „tak“ lub „nie“.

Monoteista, *gr.*, wierzący w jednego Boga.

Monoteizm, *gr.*, wiara w jednego Boga.

Monotonny, *gr.*, jednotonny, jednostajny, nudny, ckliwy.

Monotrop, *gr.*, jednostka, osobnik.

Monsinjor (monsignor), *wł.*, Wasza Wysokość, tytuł honorowy dawany książętom, biskupom, kardynałom, wogóle osobom na wysokich stanowiskach.

Monstrancja, *łć.*, naczynie w kształcie tarczy słonecznej z promieniami, w środku którego, między dwa szkiełka na melchizedech zakłada się Hostję św. (fig.).

Monstrualny, *łć.*, potworny, niekształtnie wielki a. brzydki, odrażający.

Monstrum, *łć.*, potwór, straszydło, poczwara; istota z urodzenia odmienna od innych istot tegoż samego gatunku, potworek; *przen.*, potwór, wyrodek w znaczeniu moralnym.

Monsun, *arab.* — *p.* Muson.

Montaż, Montowanie, *fr.*, składanie maszyny i ustawianie jej w celu puszczenia w ruch, naprawa maszyny.

Monter, *fr.*, mechanik, składający, ustawiający i wprawiający w ruch nowe maszyny.

Monterka, *fr.*, montowanie, ustawianie maszyn; żona montera.

Montowa *nm.* mąka = najlepsza, najprzedniejsza mąka pszenna; **m-e** pieczywo = wypiekane z tejże mąki.

Montować, *fr.*, uzbroić, zaopatrzyć w potrzebną odzież i amunicję; urządzić, zaopatrzyć, zestawić, złożyć maszynę; jurzyć, podniecać.

Monument, *łć.*, pomnik; dzieło sztuki, wystawione w miejscu publicznym na cześć znakomitego człowieka a. na pamiątkę wiekopomnego wydarzenia.

Monumentalny, *łć.*, pomnikowy, w wielkim stylu wykonany.

Monumentum, *łć.*, memorjał, pamiętnik.

Mopanek (tylko w 5 pp.): **m-nku**! skrócone z mości panek.

Mops, *nm.*, pies pewnej rasy (*zdrob.* **Mopsik**) (fig.).

Mopsica, Mopka, *nm.*, suka mopsia.

Mora, *fr.*, tkanina jedwabna a. wełniana z odblaskiem falującym; falowaty deseń na papierze.

Mora, *wł.*, gra ulubiona we Włoszech, polegająca na szybkim zgadywaniu liczby wyprostowanych palców u rąk.

Moralista (forma ż. **Moralistka**), **Moralizator** (forma ż. **Moralizatorka**), *łć.*, człowiek, nauczający moralności, obyczajności, krzewiący moralność; pedant co do moralności; prawiący morały.

Moralitet, *łć.*, alegoryczna sztuka teatralna średniowieczna.

Moralizator — *p.* Moralista.

Moralizować, *łć.*, nakłaniać do zmiany postępowania na lepsze, oddziaływać na poprawę i uszlachetnienie obyczajów; uobyczajać; prawić morały.

Moralnie, *łć.*, *przysł.*, pod względem moralnym, obyczajowym (**m.** zaniedbane dziecko; **m.** upadła kobieta=nierządnica); być **m.** przekonanym = najmocniej, głęboko.

Moralność, *łć.*, nauka o obyczajach, obowiązkach, cnocie i zachowaniu ich w życiu; stan obyczajów w jakiej epoce, w jakiej miejscowości, u jakiego ludu, klasy, człowieka; poziom moralny.

Moralny, *łć.*, zgodny z nakazem sumienia, z poczuciem obowiązku względem bliźnich, z dobremi obyczajami; budujący, krzewiący dobre obyczaje i uczucia; duchowy; zawierający morał; etyczny; dotyczący życia duchowego; przymus **m.**= oddziaływanie na wolę za pomocą zbudzenia trwogi w sumieniu; osoba **m-a** = osoba lub zbiorowość, uznana za zdolną do działań prawnych, osoba prawna; **m-e** przekonanie=przekonanie głębokie, ale nie oparte na dowodach stanowczych, niezbitych; sens **m.** = nauka moralna, wypływająca, jako wynik, z jakiegoś utworu literackiego a. zdarzenia.

Morał, *łć.*, nauka obyczajowa, zastosowana w poszczególnym wypadku; wniosek z jakiego utworu dydaktycznego, ze zdarzenia, mogący wpłynąć na postępowanie, na obyczaje; sens moralny; **m-y**= zrzędne wytykanie wad; napominanie.

Moratorjum, *łć.*, udzielenie zwłoki w wypłacie długów, wydane przez rząd lub przez wierzycieli.

Moratoryjny, *łć.*, *przym.* od Moratorjum.

Morawianie, Bracia Morawscy, sekta religijna w XVI w.

Morąg, ciemniejszy pas na jaśniejszym tle; zwierz morągowaty (pies **m.**).

Morągowaty, mający pasy różnego koloru; pręgowaty, pręgowany.

Mord, Morderstwo, *nm.*, zabójstwo; mordowanie, mordowanie ś. wzajemne, rzeź.

Morda, łeb, pysk, paszcza (u zwierzęcia); *rub.*, twarz, gęba (u człowieka); stul **m-ę!** = przestań mówić, zamilknij!; dać komu w **m-ę** = uderzyć go w twarz; psia **m.** = rodzaj trywjalnej połajanki: psubrat, łajdak, łotr; chamska **m.** = cham, łotr, nikczemnik.

Mordeczka, mała morda.

Mordent, *fr.*, w *muz.*, ozdobnik muzyczny: rodzaj krótkiego trylu bez zakończenia; forszlak.

Morderca, *nm.*, zabójca; zbój, kat; dręczyciel, tyran.

Morderczy, *nm.*, zabójczy, zabijający (cios **m-y,** narzędzie **m-e**); śmiertelny, krwawy, zażarty (bój **m.**).

Morderczyni, zabójczyni.

Morderowy, *fr.* kolor = ciemnozłocisty a. ciemno-czerwony.

Morderstwo, *nm.*, zabójstwo rozmyślne; zamordowanie; katowanie, męczenie, dręczenie; okrucieństwo.

Mordęga, *nm.*, mordowanie się, mozół, umęczenie.

Mordka, niewielka morda.

Mordobicie, Mordoklapis, *rub.*, *żart.*, bicie po twarzy, policzkowanie.

Mordować, *nm.*, zabijać, wyrzynać w pień; sprawiać rzeź; utrudzać, męczyć; dręczyć, zadawać katusze; **m. ś,** = męczyć ś., utrudzać ś.; wysilać ś.; zabijać ś., wymordowywać ś. wzajemnie.

Mordownik, *nm.*, morderca; r o ś l i n a Tojad (fig.).

Morela, *fr.*, drzewo owocowe z rodzaju śliwy a. jego owoc (fig.).

Morelówka, *fr.*, nalewka na morelach.

Morena, *fr.*, rumowisko skalne, czyli wał kamienny na powierzchni lodowca (gleczeru) albo pod lodowcem, z odłamów, staczających ś. z sąsiednich pochyłości górskich (fig.); takież rumowisko, pozostałe po lodowcu dawnym, już nie istniejącym.

Mores, *łć.*, obyczaje; przyzwoite zachowanie ś., subordynacja: znać **m.** = być karnym, posłusznym; nauczyć **m-u** = skarcić.

Moręgi, odmiana kartofli łaciaków; bezy, rodzaj ciastek z lodami a. kremem.

Morfemat, Morfema, *gr.*, całostka, jednostka morfologiczna.

Morfeusz, *łć.*, bożek snu i marzeń, przedstawiany w postaci uskrzydlonego starca; *przen.*, sen.

Morfina, *łć.*, alkaloid odurzający, otrzymywany z makowca (opjum) silna trucizna, w małych dawkach uspokaja ból i wywołuje sen.

Morfinista (forma ż. **Morfinistka**), **Morfinoman** (forma ż. **Morfinomanka**), *łć.*, używający nałogowo morfiny, człowiek dotknięty morfinizmem.

Morfinizm, Morfinomanja, *łć.*, nałogowe przyzwyczajenie ś. organizmu do morfiny; stan chorobliwy, powstały skutkiem długiego nadużywania morfiny.

Morfinować ś., Morfinizować ś., *łć.*, używać nałogowo morfiny.

Morfizm, *gr.*, kształt ciał, foremność, symetryczność.

Morfologja, *gr.*, nauka o budowie i kształtowaniu ś. ciał organicznych (roślin i zwierząt); w *gram.*, nauka o budowie wyrazów.

Morfonomja, *gr.*, nauka o zasadach tworzenia ś. kształtów.

Morg, Morga, *nm.*, miara gruntu; **m.** nowo-polski = 300 prętom kwadratowym.

Morga, *fr.*, budynek, gdzie wystawiają znalezione zwłoki osób niewiadomego nazwiska; dom przedpogrzebowy, trupiarnia.

Morganatyczne *łć.* małżeństwo u panujących = małżeństwo, zawarte z osobą niższego pochodzenia, małżeństwo z lewej ręki, nie dające żonie (i dzieciom) prawa do tytułu, nazwiska.

Morka, pomorszczyzna, pomorka, wiatr od strony morza, deszcz sprowadzający; deszcz drobny, kilka dni wciąż trwający, słota.

Mormon, członek sekty północno-amerykańskiej, uprawiający wielożeństwo; ptak z rodziny alk, podrzędu mew, rzędu siewkowatych (fig.).

Morowica, śmiertelna choroba; krosta podobna kształtem i kolorem do mrówki; krztusiec, krup; krew człowieka umarłego.

Morowiec, człowiek zapowietrzony; rodzaj połajanki gminnej; *żart.*, dzielny człowiek.

Morowy, *przym.* od Mór; zaraźliwy, śmierć zadający, dotknięty morową zarazą, zapowietrzony, zadżumiony; **m-e** powietrze; zaraza **m-a**=mór, epidemja; **m-a** dziewica = mniemane widmo moru; *rub.*, *gmin.*, zapowietrzony, wstrętny, obrzydliwy, nieznośny, utrapiony; niby nieznośny, a dziarski, dzielny, wyborny (**m.** chłop); od **m-ego** powietrza=nędzny, marny, niezdatny, nieznośny, wstrętny.

Morowy, *fr.*, z mory (materji jedwabnej) zrobiony; mający po sobie deseń, jak mora.

Morówka, mór, zaraza, epidemja; czarna krosta morowa, tworząca ś. na ciele ludzi, zarażonych morem, gruczoł, wydzielający ropę u tych chorych.

Mors, zwierzę ssące płetwonogie, z wielkiemi, wystającemi kłami (fig.).

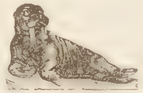

Morse'a a. **Morsego** telegraf, telegraf elektromagnetyczny, w którym zamiast liter są kropki i kreski, w umówionym porządku idące po sobie i znaczone na rozwijającej się wstędze papieru (fig.).

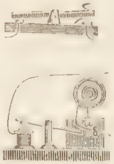

Morski, odnoszący ś. do morza (woda, ryba, roślina **m-a;** klimat **m.**, podróż **m-a,** bitwa **m-a**); rozbójnik **m.** = korsarz, pirata; człowiek, żołnierz **m.**=majtek, marynarz; wilk **m.**=stary, doświadczony marynarz; hetman **m.** = admirał; zegar **m.** = busola; trąba wodna a. **m-a** = huragan, podnoszący w pewnym miejscu wodę morską w kształcie olbrzymiego leja; prądy **m-e** a. oceaniczne = prądy wody w morzu, płynącej w pewnych, stałych kierunkach; tuba **m-a**=rura, służąca do wzmocnienia głosu; latarnia **m-a** — *p.* Latarnia; choroba **m-a** = cierpienie, nudności i wymioty, wywołane miarowym bujaniem ś. okrętu; lilja, sałata **m-a,** mirt **m.**, lew, koń **m.**, krowa **m-a,** ciele **m-e** i t. d. — *p.* pod odpowiedniemi rzeczownikami; gwiazdy **m-e** albo

gwiazdnice=rząd rozgwiazd; elegant z **m-ej** piany=delikacik, papinek, strojniś.

Morskorost—*p.* Morszczyn.

Morsz, *nm.* — *p.* Mursz.

Morszczyn, *bot.*, roślina morska z gromady wodorostów, z rzędu morszczyn, morskorost, szuwar, porost morski (fig.).

Morszczyzna, wszystko, co morze wydaje, płody morskie; kraj, nad morzem położony, pomorszczyzna, pomorze; słota, szaruga, deszcz gęsty a. drobny; wodorosty skamieniałe, znajdujące się w łupkach ilastych miedzianorodnych utworu permskiego; przypływ i odpływ morza.

Morświnka a. świnka morska, zwierzę ssące z rodziny kopytkowych (fig.).

Morświń, zwierzę ssące z rzędu wielorybów, z rodziny delfinów.

Mortadela, *wł.*, gatunek wędliny: mięso wołowe i słonina, posiekane razem i uwędzone w kiełbaśnicy.

Mortus, *łć.* (Mortuus), upojony do utraty przytomności; wydatkowany zupełnie; do niczego.

Mortyfikować, *łć.*, uśmierzać, umarzać; uznać za akt nieważny; **m. ś.,** udręczać ś., umartwiać ś.

Morus, *łć.*, brudas, flejtuch, smoluch; człowiek o ciemnej płci i czarnych włosach.

Morusać, *łć.*, brudzić, walać; **m. ś.,** brudzić ś., walać ś.

Moruska, *łć.*, kobieta brudna, nie umyta, nie ubrana schludnie; kobieta o ciemnej płci i czarnych włosach; gatunek krowy o ciemnej maści; gatunek gruszki.

Morusowaty, *łć.*, brudny, powalany, zamorusany.

Morwa, *łć.*, w *bot.*, drzewo z rodziny morwowatych a. jego owoc (fig.), drzewo morwowe a. morowe.

Morze, wielka zatoka oceanu, zachodząca w ląd a. przyległa lądowi część oceanu; wogóle wielki obszar wodny; jechać **m-em,** puścić ś. na **m-e,** kąpać ś. w **m-u;** jechać do **m-a** = do kąpieli morskich; być panem od **m-a** do **m-a** =być panem potężnym, mieć rozległe posiadłości; za **m-em** = bardzo daleko; szukać rozumu za **m-em**= poza granicami kraju; **m-u** wody przylewać=bogatemu dawać, tłusty połeć smarować; chcieć **m.** wypić, wysuszyć=pragnąć rzeczy niemożliwych; *przen.*, ogrom, bezmiar, wielka przestrzeń, wielki obszar; **m-a** gronorostowe = wielkie przestrzenie oceanowe, zarosłe gronorostami; wielka ilość, obfitość; **m.** głów, **m.** uciech; *żart.*, dziadowskie **m.**=piaski.

Morzowładny, władający morzem.

Morzyć, zadawać komu śmierć, mordować powolnie na śmierć; *przen.*, pozbywać ś. czegoś, tracić, męczyć, dręczyć, nękać (**m.** głodem = głodzić); ubezwładniać, brać, opanowywać (sen go **m-y**); **m. ś.,** męczyć ś., trapić ś., martwić ś.; **m. ś.** głodem = głodzić ś.

Mosan, Mospan, Mościpan, Mościumpan, *skróc.:* miłościwy pan (używa się tylko w przyp. 5-ym).

Mosiądz, *nm.*, stop miedzi z cynkiem; **m.** glinowy = stop miedzi z cynkiem i glinem; **m.** biały = mieszanina miedzi, niklu, cynku, nowe srebro, najzylber; **m.** czerwony=mieszanina miedzi i cynku, tombak.

Mosiężnik, *nm.*, rzemieślnik, wyrabiający przedmioty z mosiądzu, bronzownik.

Mosiężny, *nm.*, zrobiony z **m-u,** mający kolor **m-u.**

Moskalik, gatunek drobnej rybki wędzonej.

Moskiewszczyzna, cokolwiek z Moskwy pochodzi: język, obyczaje, towary moskiewskie; wojna moskiewska.

Moskit, Mustyk, *hiszp.*, owady dwuskrzydłe długorogie z rodziny mustykowatych (fig.).

Moskita, *wł.*, meczet.

Moskitjera, *hiszp.*, zasłona z muślinu, chroniąca twarz od ukąszeń moskitów (fig.); zasłona, osłaniająca łoże dla uchronienia od ukąszeń owadów.

Moslem, Moslemin, *arab.* — *p.* Muzułman.

Mospan — *p.* Mosan.

Most, budowla z kamienia, żelaza a. drzewa, łącząca dwa brzegi rzeki, kanału, rowu, przepaści, błota dla przeprawy przez nie (fig.);

m. drewniany, żelazny, polowy, wiszący, zwodzony, na łyżwach i t. d.; rodzaj położenia w walce zapaśniczej francuskiej: opieranie ś. na ziemi dolną połową tułowia i głową, nie dotykając ziemi ramionami i plecami; potrzebny, jak dziura w **moście** = wcale niepotrzebny; **m-em** kłaść a. kłaść ś., leżeć= padać pokotem, plackiem, gęsto jeden przy drugim; prosto z **m-u** = po prostacku, niedelikatnie, bez ceremonji, wręcz: padać, kłaść ś., słać ś. **m-em** = kłaniać ś. uniżenie, do nóg upadać; **m-em** kłaść nieprzyjaciela=w pień wybijać.

Mostek, mały most; kładka przez rzekę; część wołu a. cielęcia od piersi (**m.** cielęcy, barani); w *anat.*, kość podłużna, nieparzysta, umieszczona w pośrodku ciała pomiędzy żebrami (fig.).

Mosterdziej, Mościndziej, Mociumdziej, Mocibdziej, *skróc.:* miłościwy dobrodziej.

Mostnica, pale, na których się wspierają izbice mostowe; budowle, nad wodą stojące.

Mostowe (-ego), opłata za przejazd a. za przejście przez most.

Mostowniczy, dozorca mostu; urzędnik w daw. W. Ks. Litewskim, mający dozór nad drogami publicznemi, groblami, mostami i t. p.

Mostowy, *przym.* od Most; *rzecz.*, poborca mostowego.

Moszcz, *nm.*, sok z winnych jagód a. innych owoców świeżo wyciśnięty; wogóle sok roślinny.

Moszenka, mała moszna, torebka; sakiewka, woreczek na pieniądze.

Moszna, worek, torba, kieszeń skórzana; w *anat.*, worek jądrowy męski.

Moszus, *nm.*, piżmo.

Mości, *skr.* z Miłościwy.

Mościapani, miłościwa pani, łaskawa pani.

Mościć, kłaść jedno obok drugiego, jak most, słać, uściełać; **m.** mosty=budować, rzucać; **m.** drogę = prowadzić, torować, zwłaszcza przez bagna; wyściełać czymś miękkim (**m.** łoże liśćmi, mchem, **m.** wóz sianem); **m. ś.**=sadowić ś.

Mościpan — *p.* Mosan.

Mościwy, *skr.* z Miłościwy; jaśnie wielmożny; łaskawy, uprzejmy.

Mość, *skr.* z Miłość: sposób tytułowania (jego **m.** = jegomość; jej **m.**=jejmość, imość; wasza **m.** = waszmość; Jego Królewska **M.**; Księżna Jej **M.**; Królowie Ich **M-e**; ich **m.** panowie posłowie; jego **m.** = ksiądz).

Motacz, ten, co nawija na motowidło; matacz, krętacz.

Motać, układać w motek, nawijać na motowidło; mieszać, plątać, wikłać; **m.** na wąs = grozić komu w myśli; sierdzić ś. w myśli, układać plan odwetu; **m. ś.,** być motanym; rzucać ś., ciskać ś., tłuc ś.

Motek, nici, na motowidło nawinięte i w pęczek związane.

Motet, *wł.*, krótki utwór kościelny chóralny do śpiewu, zwykle bez akompanjamentu.

Motja, *fr.*, połowa, spółka, wspólnictwo w grze, w zysku.

Motjant, *fr.*, wspólnik w grze.

Motłoch, *ukr.*, tłum, gawiedź, pospólstwo, tłuszcza, hałastra.

Motłoszyć, *ukr.*, szamotać, szarpać, gnieść; **m. ś.,** szamotać ś., szarpać ś., gnieść ś.

Motocykl, *łć.*, welocyped, poruszany motorem (parowym, elektrycznym i t. p.) (fig.).

Motor, *łć.*, siła, nadająca ruch, np. elektryczność, para, spadek wody, siła mięśni; maszyna, przy pomocy której jakakolwiek siła: wody, gazu, elektryczności i t. d. wytwarza pracę mechaniczną (f.); *przen.*, podnieta, pobudka; sprawca, działacz.

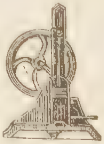

Motorowy, *łć.*, *przym.* od Motor; *rzecz.*, nadzorca przy motorze (np. w tramwaju elektrycznym).

Motoryzacja, *łć.*, żądza ciągłej działalności, ciągłego ruchu.

Motowąz, sznur, przeciągany przez szerokość rzeki, na którym są ponawieszane haczyki wędkowe do łowienia ryb, kozula.

Motowidło, przyrząd, na który nawija ś. nici, przędzę i t. p. w motki (fig.); deseczka, wycięta z obu końców, do nawijania linki u wędki.

Motto, *wł.*, godło, dewiza; zdania, słowa lub wiersze, przytoczone z jakiego autora, jako myśl przewodnia; temat.

Motyka, narzędzie, złożone z kawałka podługowatego żelaza, zagięte w kruk płaski, z rękojeścią drewnianą, do wygrzebywania ziemi, okopywania roślin i t. p. (fig.); porywać ś. z **m-ą** na słońce = porywać ś. na silniejszego, zamierzać rzeczy niepodobne; Mosanie! to nie **m.**! = nie bierz ś. nie za swoje; **m. ś.** rozigrała = niezgrabnemu wszystko niezgrabnie.

Motyl, owad łuskoskrzydły (fig.); człowiek płochy, wietrznik, lekkoduch, fircyk; kochanek niestały; *żart.*, siniak, guz.

Motyli, Motylowy, *przym.* od Motyl.

Motylica, samica motyla; rodzaj nocnego motyla, barciak (fig.); płaziniec pasorzytny (fig.); choroba u owiec, spowodowana obecnością motylic w przewodach żółciowych

Motylkować, żyć płocho, wietrznie; nie mieć stałości.

Motylkowaty, podobny do motylka; rośliny **m-e** = rodzina roślin dwuliściennych, plemię rodziny strąkowych (fig.).

Motylkowy, odnoszący ś. do motylka; życie **m-e** = życie niestałe, płoche; korona kwiatu **m-a**=złożona z 5 płatków, z których górny, żagielek, stoi prosto, dwa dolne, spojone, tworzą t. zw. łódkę, a dwa boczne, skrzydełka, są odstające.

Motyw, *fr.*, pobudka, bodziec, powód działania, myśl zasadnicza; idea przewodnia utworu artystycznego, temat, rozwijany następnie w rozumowaniu, w kompozycji.

Motywować, *fr.*, wyłuszczać powody, uzasadniać.

Mowa, zdolność mówienia wrodzona u ludzi, dar słowa; wymawianie; gadanie, mówienie (**m.** ustna, **m.** pisana, żywa **m.**); przemowa, rzecz, przemówienie (mieć **m-ę**; **m.** pogrzebowa, sejmowa, **m.** tronowa); język (**m.** polska); **m.** z kim = rozmowa; niema **m-a** = porozumiewanie ś. na migi; sposób mówienia, styl (**m.** kwiecista, wiązana); niema **m-y** o tem=to niemożliwe, niema o tem co mówić.

Mowny, Mówny, służący do mówienia (narzędzia **m-e** u człowieka): umiejący mówić, obdarzony mową; wygadany, rozmowny; wymowny, krasomówny.

Mozaista, *łć.*, uczony, znający historję, prawo, obyczaje i religję Żydów.

Mozaizm, *łć.*, zbiór politycznych i religijnych urządzeń, pochodzących od Mojżesza; religja Mojżeszowa a. żydowska, judaizm.

Mozajka, Mozaika, *gr.*, kunsztownie ułożone desenie i obrazy z różnokolorowych kamyków, szkła, drzewa i t. p. (fig.); *przen.*, rozmaitość różnobarwna.

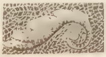

Mozajkowy, złożony z różnorodnych części; **m-e** złoto=stop zbliżony do mosiądzu, służący do pozłacania.

Mozolić, robić, nabawiać ś. mozołu; trudzić, męczyć, wysilać (**m.** głowę, umysł); **m. ś.** = mordować ś., męczyć ś., utrudzać ś.; kłopotać ś., turbować ś.

Mozolny, trudny, żmudny, uciążliwy, pracowity.

Mozół, trud, bieda; frasunek, natężenie; rzecz zrobiona z mozołem, z trudem.

Moździerz, *łć.*, naczynie mosiężne, żelazne, kamienne a. porcelanowe do tłuczenia, miażdżenia czego za pomocą tłuczka; rodzaj armaty do strzelania bombami a. granatami, dawniej do strzelania na wiwat a. na trwogę, haubica (fig.).

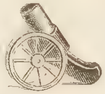

Możdżeń, rodzaj świdra; skrzep krwi uwięzły w naczyniu krwionośnym.

Możliwie, Możebnie, tak jak być może; **m.** dobrze = jak najlepiej.

Możliwość, Możebność, stan tego, co być może w pewnych warunkach, bez względu na to, czy istnieje w rzeczywistości, czy też nie; przypuszczalność, jedna z kategorji modalności (sposobowości).

Możliwy, Możebny, mogący być w pewnych warunkach, bez względu na to, czy istnieje w rzeczywistości, czy też nie, przypuszczalny, prawdopodobny.

Można, *przysł.*, jest wolno, niema przeszkody; jest rzecz możliwa, dozwolona; robię, co **m.** = co ś. da zrobić; nie **m.** tego robić = nie wolno, nie należy, wzbrania ś.; tu **m.** dostać piwa = dostanie ś.; nie **m.** go nie kochać = trzeba koniecznie kochać.

Możnie, potężnie, silnie; wielce, bardzo; dzielnie, wybornie.

Możnieć, stawać ś. możnym, potężnym, bogatym, silnym.

Możność, możliwość, możebność (robię wedle **m-i** = wszystko, co mogę, według sił; nie jestem w **m-i** = nie potrafię, nie mogę; niema **m-i** = niepodobna; mam **m.** = mogę); potęga, siła, moc; dostojność, godność.

Możnowładca, posiadający władzę, samowładca; mający wpływ na sprawy państwa; człowiek

wysokiego rodu, magnat, arystokrata.

Możnowładczy, Możnowładny, arystokratyczny, magnacki (rząd **m.** = oligarchiczny).

Możnowładztwo, rząd możnowładny, arystokratyczny; możnowładcy, arystokraci, mający wpływ na sprawy państwa.

Możny, możliwy, mogący ś. stać; potężny, mocny; dostatni, bogaty, zasobny; *rzecz.*, możnowładca, potentat, arystokrata.

Móc (mogę, możemy), mieć dość mocy, siły, zdolności, być w mocy, zdołać, nie mieć przeszkód, być w możności, być w stanie, być w prawie, potrafić, jest prawdopodobne, że..., może być, że... (on może mieć 25 lat); **może** = może być, że jest możliwe, że..., jest prawdopodobne, że....

Mój, do mnie należący, będący moją własnością, mnie dotyczący, mnie właściwy; będący w stosunku do mnie (**m.** ojciec); współczesny mi; będący podług mojej myśli; ulubiony przeze mnie; miły, najdroższy, kochany; ten, o którym mówię; *rzecz.*, mój mąż, mój kochanek; *pog.*, poczciwiec, kochaneczek; w *lm.* moi = moi ludzie (moja czeladź, moi przyjaciele, moi stronnicy).

Mól (móla, mola, *lm.* móle, mole), drobny motyl nocny z rodziny tej samej nazwy (fig.); *przen.*, **m.** książkowy = człowiek, ślęczący nad księgami, nie żyjący życiem zewnętrznym; *przen.*, zgryzota, frasunek, wyrzut sumienia (każdy ma swego **m-a,** co go gryzie=każdy ma swój kłopot).

Mór (moru), zaraza, pomór, śmiertelność między ludźmi albo bydłem; zaraza morowa, powietrze morowe; w *lm.* dreszcze, przerażenie.

Mórg, *nm.* — *p.* Morga.

Mówca, wygłaszający mowy; umiejący pięknie i gładko mówić, krasomówca, orator; *przen.*, człowiek wymowny, wygadany.

Mówić, objawiać swoje myśli wyrazami, używać daru słowa, prawić, rozprawiać, rozwodzić ś., mieć mowę; **m.** o kim, o czym= mieć kogo, co za przedmiot rozmowy, opowiadać; **m.** z kim=rozmawiać; **m.** za kim=wstawiać ś., przemawiać; **m.** do kogo = przemawiać, odzywać ś.; **m.** komu = przekładać, wyjaśniać, wykładać; robić wymówkę; **m.** komu =zalecać, rozkazywać; **m.** z kim, za kim, po kim=powtarzać (**m.** za panią matką pacierz = powtarzać cudze myśli); **m.** o kim, o czym=odzywać ś., wyrażać ś.; **m.** na kogo = zmawiać, zwalać; wyrażać myśl pismem (prawo mówi, pismo mówi, historja mówi, mówi mi w liście); wyrażać myśl znakami (niemi mówią znakami); wyrażać ś., objawiać ś., manifestować ś. (serce mówi, sumienie mówi); **m.** po francusku, po niemiecku= umieć mówić, władać tym językiem; **m.** co komu do ucha, na ucho = w sekrecie, w tajemnicy, szeptać; **m.** jak z książki=płynnie, uczenie; **m.** komu ty = tykać go; **m.** na wiatr = bez zastanowienia; **m-i,** co mu ślina do gęby przyniesie = byle co, bez zastanowienia; coś mi **m-ło** = ostrzegało; **m.** przez zęby = niechętnie; **m.** pacierz, rotę przysięgi, wiersze, lekcję = odmawiać, powtarzać za kim, recytować; różnie o tym **m-ią** = różne chodzą wieści; **m.** zdanie = wypowiadać; **m.** kazanie, mowę = wygłaszać; niema co **m.** = nie da ś. zaprzeczyć, niema nic do zarzucenia; prawdę mówiąc=mówiąc szczerze, otwarcie; co tu **m.**!=rzecz to pewna, nie podlegająca roztrząsaniu; tak to nie

m-ię! = tak to co innego; mówiący=wymowny, dający do myślenia, rozumny; tłómaczyć a. robić wymówkę, przestrzegać (mówiłem ci!).

Mówka, krótka, dobitna, dowcipna mowa; palnąć **m-kę**=wygłosić z werwą.

Mównica, miejsce podniesione i urządzone dla mówcy, katedra, kazalnica, trybuna (fig.).

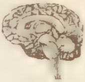

Mózg, substancja miękka, szaro-biała, wypełniająca jamę czaszki, siedlisko władz fizycznych i duchowych człowieka a. zwierzęcia (fig.); w *anat.*, dwie wielkie półkule mózgowia, zajmujące największą, przodkowo-górną część czaszki; *przen.*, głowa, rozum, dusza; w *bot.*, **m.** palmowy = rdzeń jadalny z wierzchołka palmy kokosowej; nie mieć **m-u**=być głupim; **m.** mi ś. przewraca=mąci mi ś. w głowie, tracę przytomność; suszyć **m.** nad czym=rozmyślać nad czym usilnie, łamać sobie głowę.

Mózgowiec, wartogłów, zapaleniec; mądrala; człowiek żyjący tylko mózgiem, a nie sercem ani wyobraźnią.

Mózgownica, ciasna, tępa głowa, człowiek ograniczony.

Mózgowy, dotyczący mózgu.

Móżdżek, mały mózg; mózg zwierzęcia, jako potrawa (**m.** wołowy, cielęcy); w *anat.*, część mózgowa, zajmująca tył czaszki pomiędzy mózgiem a rdzeniem przedłużonym.

M. P., *skr.* = miejsce pieczęci (w aktach).

Mroczek, zapadający zmierzch, ciemność ledwo ś. poczynająca; w *lm.*, płatki czarne, widziane przez oko chore, muszki; przerwy stałe w polu widzenia, nie zmieniające położenia; w *zool.*, nietoperz gładkonosy (fig.).

Mroczeć, zmierzchać się.

Mrocznieć, stawać ś. mrocznym, ciemnieć, pokrywać ś. mrokiem.

Mroczny, ciemny, zaćmiony, ponury, posępny, chmurny.

Mroczyć, ciemnym czynić, zaciemniać, pogrążać w ciemnościach; **m. ś. a.** mroczeć, ciemnym ś. stawać, ciemnieć, zachmurzać ś., pogrążać ś. w ciemnościach; zasępiać ś., zachmurzać ś.; **m-y ś.**=zmierzch zapada.

Mrok, przejście ze światła do ciemności, z dnia do nocy i odwrotnie; zmierzch, pomroka; **m.** śmiertelny=śmierć.

Mrowić się, gromadzić ś., ukazywać ś. licznie, krzątać ś., jak w mrowisku, t. j. w znacznej ilości osób a. zwierząt jednocześnie, roić ś., snuć ś.

Mrowie, mrowisko; mnóstwo mrówek; *przen.*, tłuszcza, tłum, mnóstwo; **m.** a. mrowienie=uczucie na skórze, jakby mrówki w znacznej liczbie po niej chodziły, dreszcze, ciarki, mróz, strach (**m.** mię przechodzi=wzdrygam ś. z przerażenia a. wstrętu).

Mrowisko, gniazdo mrówek, kopiec mrówek; mnóstwo mrówek; *przen.*, wielka ilość poruszająca ś., mnóstwo, tłum, tłuszcza.

Mrozić, silnie oziębiać aż do zamarznięcia, ścinać mrozem; trzymać na mrozie; *przen.*, robić wrażenie nieprzyjemne, przejmujące, wyziębiać, studzić, zrażać; **m. ś.,** wystawiać ś. na mróz.

Mrozik, Mrozek, niewielki mróz.

Mroźno, *przysł.* od Mroźny; na dworze **m.**=jest mróz.

Mroźny, *przym.* od Mróz; przejmujący mrozem.

Mrówczany, należący do mró-

wek, właściwy mrówkom, zrobiony z mrówek (spirytus, kwas **m.**).

Mrówczelina, gatunek rośliny.

Mrówczy, należący do mrówek, właściwy mrówkom; **m-e** jajko = oprzęd poczwarki mrówczej; *przen.*, **m-a** praca = skrzętna, wytrwała, żmudna praca.

Mróweczka, *zdr.* i *pieszcz.* od Mrówka.

Mrówka, owad błonkoskrzydły, żądłowy, towarzyski z rodziny mrówek (2 fig.); człowiek skrzętny, pracowity, zabiegliwy; *przen.*, karzełek, liliput.

Mrówkojad, zwierzę ssące z rzędu szczerbatych, bezzębne (fig.).

Mrówkolew, owad siatkoskrzydły (fig.).

Mrówkołów, ptak z rzędu owadożernych.

Mrówkowy, z mrówek zrobiony; spirytus **m.** = nalany na mrówki; w *chem.*, kwas **m.**=kwas organiczny, znajdujący ś. m. in. w mrówkach.

Mrówkożerca, pożerca mrówek.

Mrówkożerczy, Mrówkożerny, pożerający mrówki.

Mrównik, zwierzę ssące z rodz. mrówników, rzędu szczerbatych, zamieszkujące Afrykę, prosię ziemne (fig.).

Mróz, temperatura niższa od zera czyli od punktu zamarzania wody; biały **m.**=szron; **m.** wszedł na okna=pokrył je szron; stać na **mrozie**=na powietrzu mroźnym— *p.* Mrowie

Mruczeć, wydawać z zamkniętemi ustami głos groźny, wyrażający niezadowolenie, mamrotać (niedźwiedź **m-zy**); robić wyrzuty pocichu, szemrać, okazywać niechęć, niezadowolenie.

Mruczek, *zdr.* od Mruk; rodzaj gry towarzyskiej, w której osoba z zawiązanemi oczami powinna poznawać inną po mruknięciu.

Mrugacz, człowiek, mający zwyczaj mrugania oczami; gatunek skorupiaka.

Mrugać, Mrygać, ruszać powiekami; **m.** na kogo = poruszaniem powiek dawać komu co znać, porozumiewać ś. z kim na migi, zalecać ś. do kogo; gwiazdy **m-ją** =migocą, skrzą się.

Mrugała, *żart.*, ciągle mrugający.

Mrugnąć, Mrygnąć, poruszyć, mignąć powiekami; **m.** na kogo = dać komu znak mrugnięciem.

Mruk, mruczenie, szemranie, pomruk; osoba mrukliwa, gderliwa, zrzęda, osoba ponura, posępna, milcząca.

Mrukliwy, Mrukowaty, mający zwyczaj mruczenia, skłonny do mruczenia; zrzędny, gderliwy, gburowaty.

Mruknąć, wydać głos mrukliwy, burknąć; coś niewyraźnie odpowiedzieć, zamamrotać; warknąć.

Mru, mru! *wykrz.*, zamruczenie; ani **m. m.**!=ani słowa, milczeć.

Mrużek, ten co ciągle oczy mruży; zabawa dziecinna: ślepa babka, ciuciubabka.

Mrużyć, powieki zamykać i otwierać, przymykać powieki; **m. ś.**, będąc sennym zamykać oczy, kleić ś. (kleją ś. oczy).

Mrzechlina, w *bot.*, roślina z rodziny psiankowatych, krzakomłot, młotowiec, młotowe drzewo, młotodrzew.

Mrzeć (mrę, marł), umierać, schodzić ze świata; **m.** głód=przymierać głodem.

Mrzonka, Mżonka, rzecz niemożliwa do ziszczenia, urojenie, dziwaczne marzenie, przywidzenie.

Mrzygłód, skąpiec, sknera, głodem siebie morzący; roślina głodek, roślina janowiec.

Msza św., *łć.*, obrząd święty, w którym kapłan ofiarowuje Bogu Ciało i Krew Jezusa Chrystusa pod postacią chleba i wina; utwór do śpiewania a. do grania podczas Mszy św., złożony z 7-iu ustępów; **M.** wielka=suma; **M.** żałobna=za umarłych; dać na **M-ę**= zakupić Mszę na jaką intencję; służyć do **M-y** = dawać księdzu właściwe odpowiedzi, podawać ampułki, dzwonić i t. d., podczas obrzędu Mszy św.; już po **M-y** i po kazaniu=już po wszystkim.

Mszalny, *łć.*, używany do Mszy św. (wino **m-e**); ksiądz **m.**=mogący już odprawiać Mszę.

Mszał, *łć.*, księga liturgiczna, zawierająca Msze, modlitwy, odmawiane przez kapłana, oraz porządek ceremonji podczas Mszy

Mszar, miejsce nizkie, bagniste, zarosłe krzakami a. sośniną i mchem okryte; gatunek grzyba z rodzaju bedłki.

Mszarnik, bagno, torfowisko.

Mszarny, *przym.* od Mszar; w *bot.*, **m-a** bedłka = rodzaj grzyba.

Mszeć, mchem porastać.

Mszyca, **Motylica**, owad półpokrywy mszycowaty (2 fig.).

Mszyć, robić mechatym, mchem okładać; **m. ś.**, robić ś. mechatym, kosmacieć.

Mszysty, pełen mchu, mchem obrosły.

Mściciel, ten, co ś. mści (forma ż. **Mścicielka**).

Mścić kogo, co=odpłacać złym za złe, wywierać zemstę, odwetowywać; **m. ś.** za krzywdę, sobie uczynioną=odpłacać krzywdą, odwetowywać krzywdę, sobie a. innym wyrządzoną.

Mściwość, skłonność do zemsty, chęć zemsty.

Mściwy, skłonny do zemsty.

Muc, *nm.*, koń drobnej rasy; człowiek krępy, zdrów, świeży; dziecko, niedorostek; *pogardl.*, cham, ladaco, mruk.

Mucet, **Mucetta**, *łć.*, czapeczka księży katolickich (f.)—*p.* Kalotka.

Mucha, owad dwuskrzydły krótkorogi (fig.); **m.** hiszpańska= kantaryda; zwija ś., jak **m.** w ukropie =pośpiesznie, nerwowo; lecą, jak **m-y** na lep=dają ś. znęcić; dobra psu i **m.** = dobra i niewielka korzyść; z **m-y** słonia robić=z drobnej rzeczy coś wielkiego, przesadzać; to **m.** dla niego = fraszka, głupstwo, drobnostka; **m-y** w nosie = grymasy, kaprysy; ginąć, jak **m.** = nędznie, marnie; ludzie padali, jak **m.** = marli, ginęli w wielkiej ilości.

Muchar, w *bot.*—*p.* Muchomór; **m.** biały = gatunek grzyba z rodzaju opieńki.

Muchołówka, **Muchołapka**, łapka z wodą na muchy; **m.** a. Żywolist, roślina z rodziny rosiczkowatych, z rzędu owadożernych(f.); ptak wróblowaty z rodziny muchołówek (fig.).

Muchomór, gatunek grzyba jadowitego z rodz. bedłkowatych (fig.).

Muchotrzew, roślina z rodziny mokrzycowatych, gwiazdnica cz. gwiazdownica (fig.).

Muchrawiec, roślina z rodziny muchrawcowatych, mysza jagoda, prześwietka.

Mucyn, dziki koń ze stepów kirgiskich.

Mucyna, *łć.*, śluz, wydzielina błony śluzowej u ludzi i zwierząt, rozpuszczalna w wodzie i w alkaljach.

Mud', Mudio, *pogardl.*, chłop, gbur.

Muezyn, *arab.*, u Mahometan: duchowny, nawołujący z minaretów do modlitwy (fig.).

Mufa, *nm.*, łącznik rur, osi, rodzaj pochwy żelaznej (fig.).

Mufka, *nm.*, zarękawek, którego używają kobiety dla uchronienia rąk od zimna (*zdr.* **Mufeczka**).

Mufla, *nm.*, rodzaj naczynia żelaznego lub glinianego, służącego do wypalania farb na porcelanie, szkle; retorta do wytapiania cynku z rudy w piecach bez dostępu powietrza.

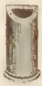

Muflon, *fr.*, gatunek owcy (fig.).

Muflowy, *nm.*, *przym.* od Mufla; **m-e** farby=wypalone na polewie porcelanowej w temperaturze niewysokiej.

Mukier, *nm.*, mruk; mistyk.

Mufty, *arab.*, najwyższy kapłan i sędzia w Turcji, wyjaśniający prawne i obyczajowe wątpliwości Koranu.

Mulać, walać, oblepiać mułem; dłubać; trzeć, obcierać (skórę).

Mularczyk, chłopiec od mularza, uczeń mularski, czeladnik mularski.

Mularka, *nm.*, żona mularza, zajęcie mularza; rodzaj bułki; **m.,** *łć.*, poganiaczka mułów.

Mularstwo, Mularka, *nm.*, rzemiosło mularskie, stan mularza.

Mularz, *nm.*, ten, co muruje z cegły, kamieni, gliny, wapna i cementu; wolny **m.**=członek tajnego stowarzyszenia, rozpowszechnionego w Europie w XVIII i na początku XIX w., wolnomularz, mason, frankmason, farmazon.

Mulasty, podobny do mułu, mający własności mułu.

Mulat, *hiszp.*, urodzony z ojca białego i matki murzynki a. nadwrót (forma ż. **Mulatka**).

Mulica, *łć.*, samica muła.

Mulić, okrywać mułem, zamulać.

Mulisty, Mulasty, Mułowaty, szlamowaty, błotnisty.

Mulizna, ziemia iłowata.

Mulnik, Mularz, *łć.*, pastuch mułów, przewodnik, poganiacz mułów.

Multan, gatunek szabli.

Multan, Multon, *fr.*, gatunek miękkiej tkaniny wełnianej.

Multanka, Multanki, piszczałka, fujarka drewniana.

Multum, *łć.*, mnóstwo, wielka ilość.

Multyplikacja, *łć.*, mnożenie.

Multyplikator, *łć.*, w *arytm.*, liczba, przez którą ś. mnoży, mnożnik; w *fiz.*, przyrząd do oceniania słabych prądów elektrycznych, galwanoskop, galwanometr.

Multyplikować, *łć.*, mnożyć, powiększać.

Muł, *łć.*, rodzaj konia, zwierzę, zrodzone z osła i klaczy (fig.).

Muł, szlam, błoto.

Mułek, *zdr.* od Muł; piasek pyłkowy; **m.** krzemienny = pokłady miałkiej krzemionki ze szczątkami wymoczków.

Mułła, *tur.—p.* Mołła.

Mumifikacja, *łć.*, stwardnienie części ciała obumarłej, zgorzel sucha.

Mumja, *pers.*, zwłoki ludzkie a. zwierzęce, zachowane od zepsucia przez zabalsamowanie (fig.); *przen.*, człowiek chudy, wyschły, jakby bez życia; małomówny.

Mundlejm, Mundklej, *nm.*, klej (karuk) oczyszczony, nieco osłodzony i wysuszony w tablicz-

kach zwilżony w ustach dla klejenia papieru.

Mundloch, *nm.*, otwór we flecie, w który ś. dmie w czasie gry.

Mundować, *fr.*, przepisać na czysto (np. akta).

Mundum, *łć.*, akt, przepisany na czysto; rezolucja.

Mundur, *nm.*, odzież, przepisana dla ludzi, zostających w służbie urzędowej, publicznej a. w szkołach (fig.); *przen.*, przywdziać **m.** = zostać urzędnikiem, żołnierzem, uczniem szkoły; kartofle w **m-ach** = gotowane w łupinach i tak podane na stoł.

Mundurek, *nm.*, mały mundur (**m.** uczniowski=uniform szkolny; **m.** pensjonarski=ubranie szkolne, jednakowej barwy i kroju u wszystkich uczennic).

Mundurować, *nm.*, ubierać w mundur; dawać mundury, np wojsku.

Municipium, *łć.*, miasto, mające samorząd.

Municja, *łć.*, miejsce obronne w fortyfikacji.

Municypalizacja *łć.* ziemi = oddanie wszystkich gruntów na własność jednostkom autonomicznym, gminom a. miastom (jeden z projektów socjalistycznych); oddanie pod zarząd miejski.

Municypalność, *łć.*, zwierzchność miejska; zarząd miastem.

Municypalny, *łć.*, miejski.

Municypał, *łć.*, członek rady miejskiej, radca.

Muniment, *łć.*, dowód prawny.

Munsztuk, *nm.*, przyrząd z dwuch kawałków stalowych, spojonych ruchomo, wkładany koniowi w pysk poprzecznie, do obu końców są przyczepione uzdy, kiełzno, kawecan (fig.); *przen.*, wziąć kogo na **m.**=ująć w ryzy, w karby, trzymać krótko; część cybucha a. papierosa, wkładana w usta; krótka papierośnica, która ś. wkłada w papieros; część instrumentu dętego, którą ś. wkłada w usta, ustnik; wylot rury z wodą.

Munsztułuk, *tur.*, nagroda, podarek.

Muntjak a. Kidang, rodzaj małego jelenia, zamieszkującego Indje Wschodnie i wyspy Zundzkie (f.).

Mur, *łć.*, ściana z cegieł a. kamieni, spojonych zaprawą mularską, wapnem z piaskiem a. cementem; w starożyt.: **m.** cyklopowy=w którym spojenia kamieni nie zachowują żadnego stałego kierunku, lecz tak są z sobą dopasowane, jak tego naturalna nieforemność kamieni dozwalała (fig.); **m.** nagi=bez tynku; **m.** pruski=ściana z drewnianego wiązania, wypełniona cienkim, ceglanym murem; dom murowany, miasto murowane; **m.** a. **m-y,** ściana, otaczająca miasto a. twierdzę; *przen.*, obrona; tama, puklerz; milczy, jak **m.** =uporczywie; głuchy jak **m.**=zupełnie głuchy; gadać, jak do **m-u** =jak do głuchego; głową **m-u** nie przebije = daremna walka z mocniejszym; przyprzeć kogo do **m-u** = zmusić kogoś do czegoś, wymóc coś na nim; siedzieć pod **m-em**=żebrać; skonać pod **m-em**= umrzeć żebrakiem; **m-em** stanąć, stawić ś., stawać, jak **m.**=dzielnie, mężnie, silnie, zgodnie, jak jeden mąż; **m-em** ś. stawić a. stanąć komu, czemu a. przeciw komu, czemu= opierać ś. silnie komu, czemu, nie dać ś.; za **m-em**=za miastem; siedzieć jak za **m-em**=bezpiecznie.

Murarz—*p.* Mularz.

Murawa, Murawnik, miejsce trawą porosłe; trawa, pokrywająca pewną przestrzeń gruntu.

Murek, *łć.*, mały mur, niewysoki; małe przymurowanie przed piecem a. obok pieca; wybrzeże kominka, gzyms; framuga w murze; komin, piec do chleba; rodzaj gry towarzyskiej.

Murena, *łć.*, ryba koścista, węgorzowata (fig.).

Murgrabia, *nm.* — *p.* Burgrabia.

Murkotać, Murgotać, Murmotać, mruczeć, mamrotać, szemrać.

Murłat, *nm.*, belka na murze, na której spoczywają wiązania dachu i belki powałowe.

Murmajster, *nm.*, starszy mularz.

Murog, *błr.*, siano najlepszego gatunku z łąk suchych, położonych między gruntami uprawianemi.

Murołom, wielka armata do ostrzeliwania fortec, rzucająca bomby 48-funtowe.

Murować, *łć.*, budować coś z cegły, z kamieni, spajając je wapnem a. gliną; **m. ś.,** wznosić dla siebie zabudowanie murowane.

Murowaniec, budynek murowany, chata murowana; karczma.

Murowany, *łć.*, zrobiony z muru (dom **m.**); murami opatrzony, warowny; *przen.*, mocny, trwały; **m.** interes=pewny, niezawodny.

Murówka, *nm.*, pospolita cegła do murowania; gatunek jaskółki, gnieżdżącej ś. przy murach.

Murrina, Murryńskie naczynia, kosztowne naczynia, mieniące ś. różnemi barwami, cenione przez starożytnych Rzymian, prawdopodobnie były robione z agatu a. z sardoniksu.

Mursz, Morsz, *nm.*, butwienie, gnicie, rozkład; drzewo butwiejące a. zbutwiałe; łąka torfowa.

Murszeć, *nm.*, butwieć, próchnieć, psuć się.

Murszywy, Murszaty, zbutwiały, spróchniały, zgniły (**m.** drzewo); grunt **m.**=obfity w próchnicę, próchnicowaty.

Murza (mur-za), *tat.*—*p.* Mirza.

Murzać (mur-zać), *tat.*, morusać, brudzić, walać, plamić.

Murzak (mur-zak), *tat.*, drobny szlachcic tatarski.

Murziasty, maści dereszowatej.

Murzyn, człowiek rasy czarnej, Negr (fig.); koń maści murzynkowatej, murzynek; **m.** roślinny=nazwa, dawana pewnemu gatunkowi palonego wodorostu, morszczynu pęcherzykowatego; w kartach (w lombrze) trzynaście kart pozostałych po rozdaniu, kupna; czarny jak **m.**= zupełnie czarny; biały **m.** = człowiek, który pracuje ciężko, jak niewolnik.

Murzynek, mały Murzyn, dziecko murzyńskie; koń maści murzynkowatej, murzyn; ptak z czarną głową.

Murzynka, kobieta z rasy czarnej; rodzaj rzodkwi o czarnej barwie naskórka; odmiana gruszy.

Murzynkowaty, *przym.* od Murzynek; **m.** maść=sierść koni przeważnie czarna, z niewielką domieszką białej.

Murzyński, *przym.* od Murzyn.

Mus, *fr.*, gaz, wydzielający się z napoju gazowego; **m.,** *nm.*, powidła owocowe; konieczność, potrzeba, przymus.

Musat, *tur.*, narzędzie stalowe do ostrzenia.

Musić, *nm.*, zmuszać, przynaglać; **m. ś.,** przymuszać się.

Musieć, *nm.*, być przymuszonym, zniewolonym koniecznością, potrzebować; mieć powinność, obowiązek (z trybem bezok.) zda-

wać ś. że..., być prawdopodobnym, że..., niezawodnie, zdaje ś, że... (musisz wiedzieć o tym; musiałem słyszeć, alem zapomniał= pewno słyszałem); musi być a. musi, *przysł.*, przypuszczalnie, prawdopodobnie, niezawodnie.

Muskać, dotykać pieszczotliwie, głaskać, pieścić głaskając, gładkim robić, wygładzać; **m.** kogo po grzbiecie=bić, uderzać; **m. ś.**, stroić ś., piększyć ś. (**m. ś.** przed zwierciadłem).

Muskaryna, *łć.*, alkaloid, znajdujący ś. w grzybach muchomorach; używa ś. jako antydot w zatruciu atropiną.

Muskat, *łć.—p.* Muszkat.

Muskologja, *łć.*, część botaniki o mchach.

Muskularny, *łć.*, silny, mający silne muskuły.

Muskulatura, *fr.*, mięśnie całego ciała a. jego części.

Muskuł, *łć.*, mięsień.

Musnąć, lekko, pieszczotliwie dotknąć, pogłaskać; **m.** kogo po grzbiecie=uderzyć kogo; **m.** kogo po kalecie = zmusić do wydatku.

Muson, Musson, Monsun, *arab.*, wiatr południowo-azjatycki, zmieniający co pół roku kierunek, w skutek niejednakowego ogrzewania ś. lądu i morza.

Musować, *fr.*, burzyć ś., pienić ś., szumieć, wydzielać z siebie gaz.

Musowo, *nm.*, koniecznie, nieodzownie, nieodbicie, nieodparcie, niezawodnie.

Mustang, *ang.*, zdziczały koń na prerjach amerykańsk. (fig.).

Muster, *nm.*, próba, okaz, wzór, rysunek.

Musterunek, *nm.*, rewizja popisowych do wojska w celu orzeczenia ich zdatności; **m.** ekonomiczny = rewizja umundurowania i uzbrojenia.

Mustikjera, *fr.—p.* Moskitjera.

Mustra, *nm.*, ćwiczenie żołnierzy w obrotach wojskowych.

Mustrować, *nm.*, uczyć żołnierzy obrotów wojskowych; napominać, uczyć zachowania ś.; oglądać od stóp do głów, jak kto odziany i jak ś. zachowuje, krytycznie lustrować, oglądać.

Mustyk, *fr.—p.* Moskit.

Musujący, *fr.*, *imiesł.* od Musować; **m-e** napoje = nasycone kwasem węglanym (wody gazowe, wino szampańskie).

Musułbas, *tur.*, tkanina bawełniana, używana szczególniej do podszywania opończ i namiotów.

Muszaty koń, koń białej maści.

Muszczka, plasterek czarny na twarzy, używany przez kobiety zalotne dla dodania sobie wdzięku, muszka; w *lm.*, loczki, filutki z włosów u kobiet.

Muszelka, *nm.*, *zdr.*, mała muszla (do tuszu, do farb); muszla, używana do podawania potraw (móżdżki w **m-ach**).

Muszir, *arab.*, tytuł ministra i feldmarszałka w Turcji.

Muszka, drobna mucha; plasterek czarny na twarzy, używany przez kobiety dla dodania sobie wdzięku, muszczka; sztyfcik na lufie broni palnej, ułatwiający celowanie, wizjer, wizerek; odmiana gruszki.

Muszkat, *łć.*, drzewo, hodowane w gorących krajach dla owocu, zwanego gałką muszkatową, tudzież powłoki, okrywającej ten owoc, zwanej kwiatem muszkatowym, muszkatowiec korzenny (fig.).

Muszkatel, *łć.*, przednie wino z Włoch południowych, z zapa-

chem korzennym, wino muszkatołowe; winogrona, z których tłoczą to wino.

Muszkatela, Muszkatka, *fr.*, gatunek gruszki, gatunek jabłka.

Muszkatołowiec, Muszkatowiec, *łć.*—*p.* Muszkat.

Muszkatołowy, Muszkatowy, *łć.*, odnoszący ś. do muszkatu (kwiat **m.**, gałka **m-a**).

Muszkiet, *fr.*, strzelba dawniej używana, ciężka rusznica, którą do strzału opierano na widełkach (fig.).

Muszkieter, *fr.*, dawny żołnierz z gwardji królewskiej (fig.); **m-y** = mankiety.

Muszkietnik, *fr.*, żołnierz, muszkietem uzbrojony.

Muszkieton, *fr.*, gatunek starożytnego działą, broń ręczna z lufą rozszerzoną z przodu w formie lejka.

Muszla, *nm.*, skorupa małża, koncha, małżowina (2 f.); naczynie, kształtem podobne do konchy; **m.** ucha a. **m.** uszna = zewnętrzna część ucha, odstająca od głowy; rodzaj pikowania mebli wyściełanych w wypukłości, rozchodzące ś. wachlarzowato.

Muszlowy, *nm.*, *przym.* od Muszla; zrobiony z muszli; złożony z resztek muszli (warstwy **m-e** trjasowe, wapień **m-y**).

Musztarda, *wł.*, przyprawa do mięsa i sosów, zrobiona ze sproszkowanych i odtłuszczonych nasion gorczycy z dodatkiem octu, wina, oliwy wody, soli, cukru, miodu a. pierników oraz korzeni; *przen.*, **m.** po obiedzie = rzecz spóźniona.

Musztardnica, *wł.*, słoik, naczynie do musztardy (*zdr.* **Musztardniczka**).

Musztardowy, *wł.*, z musztardy a. z musztardą zrobiony (sos **m.**) koloru musztardy.

Musztra, *nm.* — *p.* Mustra.

Musztrować—*p.* Mustrować.

Muszy, *przym.* od Mucha.

Muszyca, wielka mucha.

Muszyr, *tur.*, gienerał wojsk tureckich.

Muślemin, Moślemin, *tur.*, muzułmanin.

Muślin, *fr.*, cienka, rzadka tkanina bawełniana lub jedwabna, gładka a. wzorzysta (*zdr.* **Muślinek**).

Muśnięcie, lekkie, delikatne dotknięcie.

Mut, *fr.*, zmiana w winie, gdy przybiera barwę mleczną.

Muta, *łć.*, w *muz.*, nuta niema, pauza.

Mutacja, *łć.*, zmiana, odmiana; zmiana głosu w wieku młodzieńczym; urządzenie pedałowe w instrumentach dla zmiany głosu.

Mutacyzm, *łć.*, wadliwość wymawiania, polegająca na niemożności wymówienia pewnych spółgłosek.

Mutować, *łć.*, (o winie) fermentować, przybierając barwę mleczną; (o głosie) przechodzić z dziecięcego w męski.

Mutra, *nm.*, otwór kształtu walca, którego powierzchnia posiada nacięcia wklęsłe, odpowiadające wyniosłościom śruby, kluba (fig.); *żart.* matka.

Mutrowy, *przym.* od Mutra; **m.** klucz = klucz do wkręcania muter na śruby, klucz śrubowy (fig.).

Mutualista, *łć.*, zwolennik mutualizmu; członek stowarzyszenia wzajemnej pomocy.

Mutualizm, *łć.*, system wzajemności, usuwający zyski przedsiębiorców; wzajemne korzystanie ze

spółki; u zwierząt i roślin: symbjoza.

Muza, *gr.*, bogini sztuk pięknych i nauk; natchnienie, twórczość; sztuki piękne, poezja; roślina podzwrotnikowa z rodz. bananowatych, banan (fig.).

Muzameryt, *ar.*, opowiadanie i rozmowa nocna w namiotach beduińskich i na popasach karawan przy księżycu.

Muzealny, *łć.*, należący do muzeum.

Muzeografja, *gr.*, opisanie przedmiotów, znajdujących ś. w muzeach.

Muzeologja, *gr.*, nauka o urządzaniu i konserwacji zbiorów przyrodniczych, starożytnych, artystycznych i in.

Muzeum, *gr.*, gmach, zawierający zbiory okazów natury, utwory sztuk, nauk, przemysłu i t. p.; publiczne zbiory naukowe lub osobliwości; **m.** archeologiczne — zbiór zabytków starożytności; **m.** etnograficzne i t. d.

Muzułbas, *tur.* — *p.* Musułbas.

Muzułman, Muzułmanin, Muślemin, Moślemin, *arab.*, wyznawca Islamu cz. wiary mahometańskiej.

Muzułmanka, *arab.*, wyznawczyni religji mahometańskiej.

Muzułmański, *ar.*, mahometański.

Muzyczka, *gr.*, lekki utwór muzyczny; kobieta, grająca na jakimś instrumencie, muzykantka.

Muzyczny, *gr.*, mający związek z muzyką; do muzyki potrzebny.

Muzyk, *gr.*, znający dobrze zasady muzyki i jej rodzaje; kompozytor; biegły wykonawca utworów muzycznych.

Muzyka, *gr.*, sztuka łączenia dźwięków w utwory piękne czyli kompozycje i wykonywania tych utworów na instrumentach muzycznych lub głosem ludzkim; wykonywanie utworu muzycznego, granie, gra; dźwięczność, harmonijność, rytmiczność, zgodność, harmonja, miara, rytm; kocia **m.** = hałas rozmaitych, jednocześnie brzmiących, a nie harmonizujących z sobą dźwięków; *zbior.*, muzykanci, orkiestra, kapela; chodzić na **m-ę** = na lekcję muzyki; w *myśl.*, głosy psów, goniących zwierza, granie.

Muzykalja, *gr.*, przedmioty, dotyczące muzyki (nuty, papier nutowy, instrumenty).

Muzykalność, *gr.*, harmonijność, dźwięczność; znajomość muzyki; wrodzona zdolność do muzyki.

Muzykalny, *gr.*, harmonijny, dźwięczny; znający muzykę, rozumiejący muzykę, mający zdolności do muzyki, umiejący grać.

Muzykant, *gr.*, zajmujący ś. muzyką z zawodu, ale nie będący artystą, grajek.

Muzykantka, *gr.*, kobieta, grająca na jakim instrumencie muzycznym; kobieta, zajmująca się muzyką; grająca w orkiestrze.

Muzykoman, *gr.*, miłośnik namiętny muzyki.

Muzykomanja, *gr.*, namiętne zamiłowanie muzyki.

Muzykować, *gr.*, zajmować się muzyką, grać.

Muzykus, *gr.*, *rub.*, muzyk a. muzykant, grajek.

Mużyk, *ukr.*, prosty chłop, gbur.

My- — *p.* także Mi-.

My (nas, nam, nami, o nas); *lm. od zaim. osobowego* ja.

Myastenja, *gr.*, niedomoga mięśniowa.

Mycelium, *łć.*, część grzyba, złożona pospolicie z nici niekiedy bardzo długich, grzybnia (fig.).

Mycetes, *gr.*—*p.* Myketes.

Mycie, *rzecz.* od Myć.

Mycka, *nm.*, okrągła czapeczka bez daszka; piuska; jarmułka (fig.).

Myć, w wodzie a. innym płynie trąc czyścić, wodą a. innym płynem zlewając co oczyszczać z brudu, obmywać wodą; wyżłabiać, podmywać (rzeka **myje** brzegi); **m.** kogo a. **m.** komu głowę=upominać, łajać, besztać; **m. ś.**=oczyszczać ś. wodą a. innym płynem.

Mydełko, *zdr.* od Mydło; kawałek mydła, zaprawnego olejkiem pachnącym do mycia twarzy i rąk.

Mydlanka, bańka mydlana.

Mydlany, z mydłem (woda **m-a**); zrobiony z mydła (bańka **m-a**).

Mydlarczyk, czeladnik, chłopiec mydlarski.

Mydlarka, właścicielka fabryki mydła a. sklepu z mydłem; żona mydlarza, mydlarzowa; mydlniczka.

Mydlarnia, fabryka mydła; sklep z mydłem i świecami; izba przy łaźni, gdzie kąpiący ś. nacierają się mydłem.

Mydlarz, właściciel fabryki mydła; właściciel sklepu z mydłem i świecami.

Mydlarstwo, rzemiosło mydlarza.

Mydlasty, podobny do mydła; glina a. ziemia **m-a**=gatunek gliny, używany w tkactwie do pozbawiania tkaniny cząstek tłuszczu, glina a. ziemia folarska.

Mydleniec, roślina zapian; mydło górne, wodny krzemian glinu.

Mydlić, mydłem nacierać, namazywać; *przen.*, wykręcać ś., wyłgiwać, wykpiwać, mydłkować; **m.** a. zamydlać komu oczy=oszukiwać go, zwodzić; **m. ś.,** nacierać ś. mydłem; rozcierać ś., tworząc pianę (o mydle) pienić ś.; (o koniu) okrywać ś. pianą.

Mydlik, Mydlnica, roślina, zwana też czerwcem trwałym.

Mydliny, woda z mydłem rozpuszczonym, pozostała po myciu czego a. po praniu (*zdr.* **Mydlinki**).

Mydlnica, Mydlnik, Mydlik, Mydło, w *bot.*, roślina z rodziny lepnicowatych (fig.).

Mydlniczka, naczynie do mydła, używane przy goleniu.

Mydlnik — *p.* Mydlnica; korzeń mydlnicy lekarskiej.

Mydłek, człowiek chytry, przebiegły, krętacz, oszust, szachraj, cygan; gamoń, cymbał.

Mydłkować, Mydlić, używać wykrętów, kręcić, wykręcać ś., cyganić, wykpiwać ś., wyłgiwać ś.

Mydło, w *chem.*, sole kwasów tłuszczowych i żywicznych; **m.** górne — *p.* Mydleniec; w *bot.* — *p.* Mydlnica; **m.** szklane — *p.* Bransztajn; piana na koniu zziajanym; rodzaj gry towarzyskiej; pusta tabliczka w grze w domino; w grze: omyłka, zawiedzenie, krewa, pudło; golić bez **m-a**=bez trudu kogo okpiwać, oszukiwać, wyzyskiwać; w oczy puścić **m.** = obałamucić; idzie, jak po **m-le**=bardzo łatwo; zjeść **m.** = nabawić ś. wstydu, zawieść ś., pójść z kwitkiem; niegodny **m-a** za nim wozić = nie może ś. z nim równać; sprawić komu **m.** = upominać go surowo, sfukać, zwymyślać, wytłuc go, wybić go, sprawić mu łaźnię; wyglądać, jak **m.** zjadłszy= mieć kwaśną minę; wyszedł, jak Zabłocki na **m-le**=stracił wszystko, zubożał.

Mydłować, pudłować, chybiać; (o charcie) goniąc z innemi za zwierzyną, pozostawać w tyle.

Myjka, pomywaczka.

Myk! *wykrz.*, wyrażający nagłe pomknięcie ś.: smyk! szust!

Myketografja, Myketologja, Mykologja, *gr*, część botaniki o grzybach.

Mykita, kozak, człowiek, zręcznie jeżdżący na koniu; w *myśl.*, lis.

Mykosis, *gr.*, choroba tkanek, spowodowana przez bakterje.

Mykoza, *gr.*, cukier trzcinowy, znajdujący ś. w wielu grzybach; *p.* Mykosis.

Mykwa, *hebr.* — *p.* Mikwa.

Mylić, w omyłkę kogo wprawiać, wprowadzać go w błąd; **m.** co=wprowadzać zamieszanie, mieszać, plątać; **m.** komu szyki = mieszać mu porządek; **m.** komu w jakiejś robocie = przeszkadzać, przerywać, zbijać z tropu; zawodzić oczekiwania; chybiać; **m. ś.**, popełniać omyłkę, błądzić, być w błędzie, brać jedno za drugie.

Mylnie, błędnie, zawodnie, źle.

Mylnik, w *myśl.*, jeleń, który na zimę rogów nie zrzucił.

Mylny, błędny, omylny, zwodniczy; masz **m-e** wyobrażenie=błędne, fałszywe.

Myłka, błąd, omyłka, pomyłka.

Myncarnia, *nm.*, mennica.

Myncarstwo, *nm.*, mennictwo, wyrób, bicie monety.

Myncarz, *nm.* — *p.* Mennicznik.

Myo- — *p.* Mio-.

Mysi, Myszy, *przym.* od Mysz.

Mysikrólik, ptak wróblowaty zębodzioby z rodziny gajówek, królik, zniczek (f.)—*p.* Strzyżyk.

Mysiurek, roślina z rodziny jaskrowatych, mysiogon.

Mysz, zwierzę szczurowate z rodziny tej samej nazwy (fig.); zginął, jak ruda **m.** w popiele=przepadł bez ratunku; siedzi jak **m.** pod miotłą=cichutko, bez ruchu, wstrzymując oddech.

Myszak, podpora pozioma pod krokwiami w stodole.

Myszaty, Myszasty, podobny z koloru do myszy (koń, wół **m.**).

Myszątko, Myszę, małe myszy.

Myszka, mała mysz; znak rodzimy, znamię; **m.** i kotek = gra towarzyska, polegająca na tym, że jedna osoba goni drugą; zapalenie gruczołów ślinowych przyustnych u koni; wino trąci **m-ą**, pachnie **m-ą**, ma **m-ę**=ma właściwy starym winom zapach; *przen.*, ten pogląd trąci **m-ą** = jest przestarzały, zacofany.

Myszkować, szukać pożywienia, niby węchem, jak mysz; czatować na zdobycz; szperać, plondrować; poszukiwać, podpatrywać, przeglądać; w *myśl.* (o zwierzęciu drapieżnym) iść za śladem bydlęcia a. ponęty wleczonej.

Myszołowny, łowiący myszy.

Myszołów, łowiący myszy; w *zool.*, ptak drapieżny z rodziny sokołów (fig.); **m-y,** w *lm.*, rodzina ptaków drapieżnych dziennych.

Myszołówka, pułapka na myszy, łapka, pastka.

Myszopłoch, roślina z rodziny liljowatych, grzbietolist, iglica, listna jagoda.

Myszowaty, podobny do myszy.

Myszy — *p.* Mysi.

Myśl, władza umysłowa, za pomocą której postrzegamy, tworzymy pojęcia, sądzimy i wnioskujemy; myślenie, rozmyślanie, dumanie, praca umysłu; wytwór myśli, wyobrażenie, pojęcie; zdanie, sąd, wniosek; idea, pomysł; zamiar, zamysł; życzenie, chęć, wola; usposobienie, humor; wolna **m.** = umysł wolny od trosk i zabiegów świata tego; dobra **m.**= wesołość, dobry humor, zabawa; według **m-i,** po **m-i** = według życzenia; nie po **m-i**=wbrew życzeniu; odgadywać czyjeś **m-i**=uprzedzać jego życzenia; zbierać **m-i**= przychodzić do równowagi umysłowej; być dobrej **m-i** = nie tracić otuchy; ani mi to przez **m.** nie przeszło = wcale m o tym nie

pomyślał; trafić w **m.** czyją = postąpić zgodnie z jego życzeniem, wypowiedzieć podobne jego zapatrywaniom zdanie

Myślący, zastanawiający ś., rozumny, poważny.

Myśleć, pracować myślą, tworzyć sądy i wnioski; **m.** o kim, o czym=rozmyślać, rozważać, dumać, wspominać; **m.** o kim=dbać o kogo, troszczyć ś., pamiętać, wspominać kogo; sądzić, mniemać; chcieć, zamyślać, zamierzać; **m.** komu co= życzyć komu czego (**m.** komu dobrze a. źle = sprzyjać a. nie sprzyjać); jest nad czym **m.**=napotkać trudność w czym; mam o czym **m.**=mam dużo zatrudnienia, kłopotów; ani **m.** o tym = to niepodobne do wykonania, to być nie może; **m.** o niebieskich migdałach = roić o rzeczach niepodobnych, o głupstwach, zamyślać ś. niewiadomo nad czym; niewiele **m-ąc**=bez namysłu, bez zastanowienia.

Myślenie, *rzecz.* od Myśleć; zastanawianie ś.; sposób **m-a** = poglądy, przekonania; dać komu do **m-a** = zastanowić kogoś, obudzić czyjąś czynność, uwagę.

Myśliciel, umiejący myśleć logicznie i głęboko, mędrzec.

Myślicielka, kobieta, umiejąca myśleć porządnie.

Myślicielski, *przym.* od Myśliciel.

Myślić — *p.* Myśleć.

Myśliwa (-ej), kobieta polująca, łowczyni.

Myśliwczyk, chłopiec polujący, mały myśliwy; chłopiec myśliwski.

Myśliwiec, Myśliwy, człowiek, lubiący polowanie, łowiec, łowca, strzelec.

Myśliwski, odnoszący ś. do myśliwego a. do myśliwstwa, łowiecki, strzelczy (torba **m-a,** pies **m.**).

Myśliwstwo, zajęcie myśliwca, łowiectwo, polowanie.

Myśliwy *p.* Myśliwiec.

Myślny, w myśli tylko dany; dający ś. tylko wyobrazić, wyobrażalny, domyślny, domniemany; dający ś. pomyśleć.

Myślowo, za pomocą myśli, w myśli.

Myślowy—*p.* Myślny.

Myt- — *p.* Mit-.

Mytacyzm, *gr.*, trudność w wymawianiu głoski M.

Mytlać, mieszać, kręcić, wikłać.

Mytnictwo, *nm.*, celnictwo.

Mytnik, *nm.* — *p.* Celnik.

Myto, *nm.*, zapłata, nagroda, wynagrodzenie; opłata za przewóz, za przejazd; za twoje **m.,** jeszcze cię obito = za swoje dobre postąpienie, doznał przykrości.

Mżyć, śnić, marzyć we śnie; sen mię **mży**=sen mię morzy, jestem senny; **mży** = pada drobny deszcz; **m. ś.,** przedstawiać ś., jak przez mgłę, w niejasnych, mglistych zarysach.

N

N, 15-ta litera alfabetu, spółgłoska językowo-zębowa nosowa a. przednio-językowa nosowa.

N,, w skróceniach: **N. №** a. **Nr.** = numer; **N.,** imię osoby a. miejscowości nieznanej.

Na, *przyim.* z 4 przyp.; rzucić na stół, wyjść na dwór, na targ; jechać na Węgry, na Podlasie; iść na Żydy=do dzielnicy żydowskiej dla kupna czegoś; iść na górę, na dół; składać na kupę;

tłumaczyć na polski; wstąpić na uniwersytet; wpaść na myśl; pobić na głowę=zupełnie pobić; lecieć na łeb, na szyję=pędzić co tchu, na złamanie karku; na noc; na wieki wieki, raz na miesiąc; ma ś. na deszcz; trzy kwadranse na pierwszą; wołać na kogo, na hańbę, na pociechę, na zmartwienie czyje; na podziw = dziwnie, niezwykle; iść na bagnety, wyzwać na rękę, skarżyć ś., gniewać ś. na kogo, porwać ś na kogo, iść na wroga; jest sposób na sposób; utłuc na proszek, zbić na miazgę, pokrajać na kawałki, przemienić ś. na co, przerobić na co, pomieniać ś. na co, spalić na popiół; na mój koszt, łapać ryby na wędkę, widzieć na jedno oko; krople na kaszel, środek na piegi, lekarstwo na gorączkę; poradzić na co; wziąć na wspaniałomyślność, na skromność, na ambitność; umrzeć na suchoty, chorować na influencę; odpowiadać na pytania; zaklinać na honor, na moje sumienie, na moją poczciwość, na Boga!; na przyjaźń naszą; cieszyć ś. na co=w przewidywaniu czego; pożyczać na fanty, dać co na dług, dać weksel na okaziciela; na 100 lat przed tym, ani na krok, głęboki na 3 łokcie, długi na 10 łokci; ani na jotę, ani na włos nie omylić ś.= wcale, w najmniejszej mierze; obrać na króla, na marszałka; dać co na obiad, na drugie danie, na wety; zapisać co na czyje dobro; wziąć co na pamiątkę, na próbę; brać co na cel; na moje nogi, na mój rozum, trzy stopy na długość, chory na serce, na suchoty; wybrać miejsce na kościół kupić materjał na ubranie; nie mam na to zdrowia; iść do majstra na naukę; ofiara na budowę kościoła; pracować na chleb; iść na polowanie, na ryby, na odsiecz; idzie na księdza; udać ś. na wojnę; wyzwać kogo na pojedynek; iść na koncert, na karty, na bilard, na gawędkę, na obiad, na bal, na grzyby, na poziomki, na przechadzkę; dać na mszę; **na** stanowi część składową wielu przysłówków złożonych i wyrażeń przysłówkowych, np. na przekór, na przełaj, na bakier, na ukos, na kształt, na wyścigi, na oścież, na wylot, na durch, na wskróś, na kredyt, na wypłat, na przemiany, na gwałt, na pamięć, na pozór, na oko, na funty, na łokcie, na ślepo, na sucho, na pewno, na pół, na awantaż, na dezawantaż, na bosaka, na gładko; na wieczór, na lato, na zimę, na wakacje, na ten raz, na wypadek, na czas; na wieś, na dwór, na miasto, na prawo, na lewo, na północ, na południe; na kpiny, na złość, na pokaz, na złość; z przyp. 7: stać na dachu, na murze; jechać na koniu; pierścień na palcu; mieszkać na górze; zostać na bruku, na koszu; nosić płaszcz na ramieniu; widać, jak na dłoni; chodzić na czworakach, na bałyku; potrawa na maśle, na margarynie; na wierzchu, na stronie, na boku, na początku, na końcu; czytać na książce; mieć kapelusz na głowie; krosta na nosie; być na urzędzie, na posadzie, na straży, na widecie; na wschodzie, na zachodzie; być na obiedzie, na przechadzce, na wódce, na kartach; grać na skrzypcach, na trąbce; pisać na papierze, na tablicy, malować na porcelanie; zrobić na kim wrażenie, mścić ś. na kim; mieszkać na wsi, być na mieście, na uniwersytecie, na pokojach, przebywać na zamku; żyć na świecie, siedzieć na swoim gospodarstwie, pan na swoich śmieciach, suszyć na słońcu; mieć co na sercu, na głowie, na my-

śli, na sumieniu; mieszkać na Wołyniu, na Węgrzech; kupować na Żydach; pan na Czarnolesie; na czele wojska, na czele orszaku, na froncie; mieszkać na ulicy, na rogu, na placu; stać na rozdrożu, na mecie; na tym rzecz utknęła; na tym wszystko zależy, polegać na kim, tracić, zarabiać na czym, przestawać na czym, zdobyć na wrogach, wymóc na słabym; na powietrzu, na świeżym powietrzu, na polu, na obczyźnie, na dworze; podupaść na siłach, być poszkodowanym na majątku, na sławie, lżej na sercu, upaść na duchu; na wojnie, na pojedynku, na popisie, na balu, na zabawie, na wizycie, na kazaniu, na mszy, na pogrzebie, na koncercie, na polowaniu; wyznać na spowiedzi; na świtaniu, na jawie, księżyc na nowiu, na czasie; na chlebie i wodzie, żyć na łasce, na pensji, na łaskawym chlebie, być na czyim żołdzie, być na emeryturze; mieć konie na stajni, krowy na oborze=trzymać; mieć uczniów na stancji = stołować; na klęczkach = klęcząc.

Na... w połączeniu (na początku) z czasownikami nadaje im różne znaczenia i tak: 1) czynność dokonaną, dopełnioną, np. pisać — napisać, malować — namalować, prostować — naprostować; 2) czynność, skierowaną na jakąś osobę a. przedmiot, np. najechać, napaść, nasłać na kogo; 3) czynność, powtarzaną kilka lub wielokrotnie, np. nawtykać, nabudować, nanosic, nabrudzić, narąbać; 4) czynność rozpoczętą, np. naciąć, napocząć; 5) czynność pokrycia, zaciągnięcia czym, np. nagarnąć, nagrabić, naczesać (włosy na czoło), nasunąć, namieść, naładować; 6) czasowniki z przyimkiem **na** w połączeniu z zaimkiem **się** (ś.) oznaczają wogóle nasycenie się czymś, połączone nieraz ze zmęczeniem ś., np. nabalować ś., naawanturować ś., nachodzić ś., natrudzić ś., napracować ś., najeść ś., natańczyć ś., najeździć ś., naśmiać ś. i t. p.

Wyrazów więc z tym przyimkiem, o ile nie mają oddzielnego znaczenia, nie będziemy tutaj podawać, należy je przeto szukać we właściwych miejscach alfabetu słownikowego.

Na! Naści! *wykrz.* bierz! weź!; **n.** tu **n.**! = przywoływanie psa.

Naawanturować, narobić wiele awantur; nasycić ś. awanturami.

Nabab, *arab.*, namiestnik a. rządca prowincji w Indjach; *przen.*, wielki bogacz, szczególniej który dorobił ś. majątku w kolonjach zamorskich.

Nababessa, *fr.*, żona nababa.

Nabajać, nagadać bajek, głupstw, nabzdurzyć, napleść, nakłamać; **n. ś.,** nagadać ś. bajek, głupstw.

Nabajdurzyć—*p.* Nabajać.

Nabarłożyć, zabrudzić, zaśmiecić, zawalać; *przen.*, nakłamać, nagadać głupstw, nabredzić.

Nabasować, wystawić komu suty rachunek; zedrzeć z kogo; nagadać komu komplementów, pochlebstw.

Nabawić, *nied.* Nabawiać; przyprawić kogo o jaką szkodę, chorobę, przyczynić czego komu, jakiej nieprzyjemności, narazić kogo na co; **n. ś.,** użyć zabawy do przesytu, ubawić ś., naśmiać ś. z kogo, ubawić ś. czyim kosztem; nasiedzieć ś. w gościnie; ściągnąć na siebie co, narazić ś. na co.

Nabechtać, podburzyć kogo do czego, podniecić, podmówić; **n.** kogo przeciw komu = podjudzić, podniecić kogo, nagadać co komu, naklektać.

Nabębnić, dużo co komu nagadać, naklektać, nawrzeszczeć, nałajać, nagderać.

Nabiał, mleko i wszelkie produkty mleczne (śmietana, śmietanka, mleko kwaśne, sery, masło i t. d.).

Nabić, forma *nied.* Nabijać; **n.** co na co, nasadzić, oprawić w co (**n.** obręcz na ceber); powlec, wysłać co czym (**n.** krzesło skórą); napełnić, napchać, napakować (**n.** trzos złotem; **n.** fuzję, armatę = włożyć nabój, ładunek w lufę); w kościele, jak nabito=pełno; nawbijać, ponabijać (**n.** gwoździe w ścianę); wiele pozabijać, pomordować (**n.** zwierzyny); natłuc, narozbijać; wybić, wytłuc kogo; uderzeniem uszkodzić (**n.** guza sobie na czole); nadsztukować (**n.** obcasy); *przen.*, nabić komu uszy, głowę= nakłaść mu w głowę, nagadać; **n. ś.,** zmęczyć ś. biciem, zabijaniem.

Nabiec, forma *nied.* Nabiegać, wpaść pędem na kogo, na co; najść na kogo, napaść niespodzianie, uderzyć na kogo znienacka; nabrzmieć, nabrać, napełnić ś., napłynąć (oczy krwią nabiegły, łzy mu do oczu nabiegły).

Nabieg, napad, najście, napaść; nadbieżenie, przyskoczenie, rychłe przybycie, napływ krwi do jakiego miejsca ciała.

Nabiegać, forma *nied.* od Nabiec; przepełniać ś. krwią (guz nabiegł); **n. ś.,** zmęczyć ś. bieganiem.

Nabiegły, wezbrany, nabrzmiały, okryty jaką warstewką.

Nabierać, forma *nied.* od Nabrać.

Nabijany, Nabity, czym=upiększony nabijanemi z wierzchu ozdobami (zbroja złotem **n-a,** pas **n.**).

Nabiodrki (-ów), część zbroi, okrywająca biodra.

Nabity, umocowany po wierzchu czego; natłoczony, naładowany (teatr **n.**); opatrzony ładunkami (broń **n-a**); gęsty, ścisły, dychtowny (drzewo, płótno **n-e**).

Nabłonek, warstwa komórek, pokrywająca błony śluzowe, przybłonek (fig.).

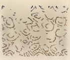

Nabożeństwo, służba Boża w kościele, określony rytuałem obrządek kościelny; pobożność, bogobojność; *przen.*, przekonanie, skłonność, sympatja (nie mam do tego **n-a** = nie lubię tego); człowiek dziwnego **n-a**= dziwak, ekscentryk; modlitewnik, książka do nabożeństwa.

Nabożniś (forma ż. **Nabożnisia**), człowiek obłudnie pobożny; przesadnie nabożny, świętoszek.

Nabożność, pobożność, bogobojność, nabożeństwo.

Nabożny, chodzący często do kościoła, modlący ś. gorliwie, wypełniający przepisy swej religji, pobożny, bogobojny; do nabożeństwa służący; pobudzający do pobożności (książka, pieśń **n-a**).

Nabój, proch i kula a. proch i śrut użyte do nabicia broni palnej, ładunek (**n.** ostry=z kulą, **n.** ślepy=bez kuli, z samym prochem) (fig.).

Nabrać, forma *nied.* Nabierać; wziąć, ile trzeba, zaopatrzyć się w co, nagromadzić sobie czego; nazbierać, naprzyjmować, nasiąknąć czym (bibuła **n-ła** w siebie atramentu); nabyć, dostać, osiągnąć (**n-ł** odwagi, ciała, cery); nabrać, wezbrać, napłynąć czym (piersi **n-ły** pokarmem, wrzód **n-ł**); zaczerpnąć (**n.** wody); o towarach łokciowych) kupić, ile trzeba (**n-ła** perkalu na suknię); *żart.*, oszukać, odrwić kogo, wyzyskać kogo; **n. ś.,** wziąć sobie dowoli; **n-ło ś.** = nagromadziło, napłynęło (**n-ło** ś. ludzi w kościele, **n-ło** mu ś. wody w uszy); dać ś. oszukać; wyrobić w sobie co (**n.** przekonania).

Nabrany, pełny, wezbrany.

Nabrzeże, w *budow.*, mur ciosowy wzdłuż brzegów rzeki albo kanału.

Nabrzeżny, położony nad brzegiem, mieszkający nad brzegiem.

Nabrzękłość, opuchlina, nabrzmiałość, napuchłość, nabrzęknienie.

Nabrzękły, opuchły, nabrzmiały, obrzękły, nabrany.

Nabrzęknąć, nabrzmieć, opuchnąć, obrzęknąć, spuchnąć.

Nabrzęknięcie, miejsce opuchłe, nabrzmiałe.

Nabrzmiały—*p.* Nabrzękły.

Nabrzusznik, część zbroi, okrywająca brzuch.

Nabuchać, nawalić czego, naładować; **n. ś.,** *żart.*, najeść ś. do sytości, napracować ś. dużo.

Nabundziuczyć się, przybrać minę groźną, nasrożyć ś., nadąsać ś., naczupurzyć ś.

Nabycie, dokonana czynność nabywania, kupowania; **n.** a. nabytek; rzecz nabyta, kupiona, pozyskana; zysk, korzyść, zarobek

Nabyć, forma *nied.* Nabywać; zjednać sobie co, zyskać, zdobyć sobie, dobić ś. czego, osiągnąć co (**n.** sławy, wartości, powagi); kupić co, nabrać czego, przyzwyczaić ś. do czego; kupić gdzie, dostać, nabawić ś. czego (np. choroby).

Nabytek, rzecz nabyta, kupno; przyrost, zysk.

Nabyty, ten, którego nabyto, kupiono; nieprzyrodzony, przyswojony; który można nabyć, kupić.

Nabywać, forma *nied.* od Nabyć; kupować, dostawać; **n. ś.,** bywać gdzie do syta, dowoli.

Nabywca, ten, co nabywa, kupujący, odbiorca, kundman.

Nabywczy, dotyczący nabycia, kupna (akt **n.**).

Nabywczyni, forma ż. od Nabywca.

Nachname, *nm.*, za pobraniem, przekaz, odbieranie należności za przesłany towar przy odbiorze jego z drogi żelaznej lub z poczty; dowód od kolei żelaznej na przyjęcie towarów do wysyłki i obowiązanie ś. doręczenia ich osobie wskazanej i odebrania należności od niej.

Nachodzić, forma *nied.* od Najść; **n.** kogo = przychodzić do niego często, naprzykrzać ś. komu, być natrętnym; **n. ś.,** zmęczyć ś. chodzeniem.

Nachodźca, najeźdźca, napastnik, znalazca.

Nachylać, przyginać, skłaniać, zniżać; **n. ś.,** pochylać ś., skłaniać ś., zginać ś., opuszczać głowę a. całą górną część ciała ku dołowi, przeginać się.

Nachylenie, *rzecz.* od Nachylić; przegięcie, obniżenie; **n.** igły magnesowaj — *p.* Inklinacja; **n.** osi ziemskiej—*p.* Pochylenie.

Nachylić, forma *nied.* Nachylać; schylić, zgiąć, zniżyć, skłonić; **n. ś.,** schylić ś., zniżyć ś., skłonić ś., zgiąć ś., schylić głowę (na znak pokory, uszanowania).

Nachylony, zgięty, przegięty, pochylony, z pochyloną głową.

Naciąć, forma *nied.* Nacinać; zacząć ciąć, trochę, powierzchownie wciąć a. rozciąć, naznaczyć cięciem, nakarbować; dużo ściąć, narznąć, narąbać (**n.** gałęzi); *przen.*, nazabijać; **n. ś.,** naciąć do zmęczenia

Naciąg, w *med.*, wyciąg, nastój, nalewka, lekarstwo, przyrządzone przez nalanie spirytusem a. wodą na jakiś środek.

Naciągacz, przyrząd do naciągania; oszust, wyzyskiwacz.

Naciągać, n. ś. po biurach, po sądach = być zmuszonym do częstego chodzenia po biurach, po sądach; forma *nied.* od Naciągnąć; ciągnieniem wyprężać, napinać,

nastawiać (rękę zwichniętą); nasiąkać czym, nabierać (mocy, barwy); czerpać; wciągać, wdziewać (**n.** rękawiczki); wyzyskiwać, oszukiwać, namawiać na co.

Naciągany, bałamutny, sztuczny, przesadny, nienaturalny, nieprawdziwy, nielogiczny, nie wytrzymujący krytyki.

Naciągnąć, forma *nied.* Naciągać; nabrać za pomocą ciągnięcia (**n.** wody ze studni); wciągnąć co w siebie, nasiąknąć czym przez długie moczenie, gotowanie; nabrać mocy (herbata, ziółka, nalewka); **n.** wagi u zegara a. zegar =podciągnąć wagi do góry, żeby zegar szedł; wciągnąć, włożyć co na co (**n.** suknię); obciągnąć, pokryć (**n.** krzesło skórą); napiąć (**n.** łuk); natężyć, wyprężyć, wysilić, nakierować, naprowadzić co na co (**n.** rozmowę na jakiś przedmiot); narychtować, nastawić (**n.** złamaną nogę); *przen.*, wymóc co na kim podstępnie, wyłudzić, wyciągnąć kogo na co; oszukać, ocyganić, odrwić, wyzyskać kogo; **n. ś.,** nasycić ś. ciągnięciem, zawieść ś., oszukać ś. (**n-ł** ś. na tym interesie); być naciągniętym.

Naciek, wszelka rzecz powstała z nacieczenia, napływu, np. sopel, stalaktyt, stalagmit; nieprawidłowe przesiąknięcie tkanek pewnej części ciała cieczami organicznemi, nasięk, nacieczenie, napęcznienie, nabrzmiałość.

Nacierać, forma *nied.* od Natrzeć; pocierać; **n.** na kogo= prosić go usilnie, nalegać, żądać natarczywie; napastować.

Nacięcie, narznięcie, znak zrobiony za pomocą nacięcia czymś ostrym, karb (**n.** na drzewie, na kamieniu); w *med.*, rana powierzchowna, ostrym narzędziem zadana (robić **n.** na skórze).

Nacinany, mający na sobie nacięcia, karbowany.

Nacios, nacięcie zrobione za pomocą ciosania.

Naciosywać, robić nacięcia, nacinać.

Nacisk, naciśnięcie (powiedzieć coś z **n-iem**); przymus (zrobić coś pod **n-iem**); przycisk na wyrazie a. wyrażeniu, ton; w *med.*, uciskanie pewnej części ciała za pomocą opatrunku.

Naciskać, cisnąć, przygniatać, przymuszać, zmuszać, skłaniać; narzucać dużo (kamieni i t. p.); nagromadzić; **n. ś.,** robić ruchy gniewliwe, rzucać ś. w gniewie, obruszać ś.; zmęczyć ś. ciskaniem.

Nacisnąć, forma *nied.* Naciskać; mocno przygnieść, przycisnąć, nagnieść, pocisnąć; *przen.*, przymusić, wywrzeć przymus, zmusić, znaglić, naprzeć; **n. ś.,** nagromadzić się.

Nacja, *łć.*, naród, narodowość.

Nacjonal-liberalni, *łć.*, stronnictwo w Niemczech, przejęte skrajnym nacjonalizmem i nieprzyjazne katolicyzmowi

Nacjonalista, *łć.*, stawiający swoją narodowość ponad inne, nie chcący im przyznać równych praw w państwie.

Nacjonalistyczny, *łć.*, nacechowany nacjonalizmem.

Nacjonalizacja, *łć.*, unarodowienie; wcielenie do jakiej narodowości; uczynienie kosmopolity członkiem współczującym jakiego narodu; w hodowli zwierząt i roślin: takie udoskonalenie gatunków krajowych, aby one otrzymały znamiona miejscowe, wyróżniające je korzystnie od zagranicznych; **n.** własności nieruchomej=wywłaszczenie wszelkiej własności nieruchomej prywatnej na korzyść władzy państwowej jako przedstawicielki narodu, unarodowienie, upaństwowienie (jedno z żądań socjalizmu).

Nacjonalizm, *łć.*, dążenie do

wyłączności narodowej w granicach państwa a. w granicach zamieszkanych przez autochtonów, dążność do zasymilowania innych narodowości w tychże granicach.

Nacjonalny, *łc.*, narodowy.

Nacudować się, nawydziwiać ś., nadokazywać się.

Naczczo, *przysł.*, nic jeszcze nie jadłszy od rana, bez śniadania.

Naczelnictwo, Naczelnikostwo, godność i władza naczelnika; zwierzchność, przewodnictwo, dowództwo.

Naczelnik, przywódca, zwierzchnik, przełożony, dowódca.

Naczelny, będący na czele, pierwszy, główny, przodujący, zwierzchni; pierwszorzędny, będący na froncie; pryncypalny, podstawowy, główny, zarządzający, kierujący wszystkiem; na czoło przeznaczony.

Naczesać, nasunąć, nagarnąć (włosy); wyczesać, wyprostować (len).

Naczołnik, Naczołek, Naczółek, część uprzęży końskiej, przypadająca na czoło konia (f.); skrzyneczka z modlitwą, którą modlący się Izraelici przytwierdzają sobie rzemykami do czoła; rodzaj czepka kobiecego, naczołek, naczółek.

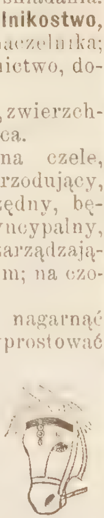

Naczółek, w *druk.*, główka tabeli, przyczółek mostowy.

Naczyniasty, w *med.*, obfity w naczynia.

Naczynie, wszelki sprzęt metalowy, szklany, gliniany i t. p. do przechowywania, gotowania, przyrządzania ciał płynnych a. sypkich; **n-a**=instrumenty, narzędzia, przyrządy; w *fiz.*, **n-a** połączone = tak zbudowane, że płyn przechodzi z jednego do drugiego (fig.); **n-a** włoskowate=wązkie rureczki, w których ujawnia ś. siła włoskowatości; *przen.*, siedlisko, przybytek; przewód w ciele organicznym (**n.** krwionośne, limfatyczne, mleczne, żółciowe i t. p.).

Naczyniówka, błona naczyniowa w organizmie (w oku, mózgu i t. p.).

Naczyńko, drobne naczynie.

Nać (-i), liście i łodygi warzywa, którego korzenie są jadalne (**n.** kartoflana, marchwiana, buraczana, pietruszkowa i t. p., fig.).

Nad, Nade, *przyim.* z przyp. 4 oznaczający: czynność, skierowaną ku punktowi wyższemu (wzlatać **n.** dom, unosić ś. pod obłoki; **n.** co = na brzeg czego, przyjść **n.** staw, **n.** rzekę); wyższość pewnego pojęcia a. czynności względem drugich (kochać **n.** życie; wyższy **n.** swój wiek = przewyższający współczesnych; mieć czego **n.** miarę, **n.** potrzebę; **n-e** wszystko; być lepszym **n.** kogo; żyć **n.** stan); z przyp. 7 oznacza położenie blizkie a. wyższe względem pewnego przedmiotu (Warszawa **n.** Wisłą, krzyż **n.** drogą, mieszkać **n.** morzem; niebezpieczeństwo wisi **n.** głową =jest blizkie; mieć kogo **n.** sobą =być podwładnym; stać komu **n.** karkiem = pilnować go natrętnie, przeszkadzać w robocie); **n.** oznacza blizkość czego (**n.** wieczorem, **n.** ranem); względem czego, w kwestji czego (rozwodzić ś. **n.** czym, rozmyślać **n.** czym); z powodu czego a. kogo (litować ś. **n.** nieszczęśliwym, płakać **n.** umarłym); **n.** w połączeniu z czasownikami oraz imionami zmienia ich znaczenie w następujący sposób: oznacza 1) wyższy urząd, wyższe stanowisko, przełożeństwo (np.

nadkontroler, nadleśny, nadkonduktor); 2) coś, przenoszącego pewien zakres (np. nadprogramowy, nadczuły, nadmiar, naddatek, nadpłacać, nadważyć, nadebrać, nadmurować); 3) położenie przedmiotu wyżej nad inne a. w pobliżu innych (nadgoplański, nadmorski, nadgraniczny, nadniebiański); 4) zjawienie ś. w pewnej chwili w danym miejscu (np. nadchodzić, nadjeżdżać, nadsyłać); 5) czynność rozpoczętą (nadgryźć, nadtłuc, nadciąć, nadwiędnąć).

Nadać, dać co komu; udzielić, obdarzyć kogo czym (**n.** klasztorowi wieś; **n.** ludowi prawa, konstytucję); sprowadzać, nadarzyć (djabli **n-li** taką robotę); przydać ś., pomóc; **n.** list a. przesyłkę na pocztę = oddać, zarekomendować; oddać towary do przewozu koleją; **n. ś.,** przydać ś., zdać ś. na co, do czego.

Nadal, *przysł.*, odtąd, od tej chwili, od tego czasu, na przyszłość.

Nadanie, rzecz nadana, uposażenie, ofiara, darowizna, przywilej.

Nadanszlagowy, nieobjęty anszlagiem, przewyższający pierwotny obrachunek.

Nadany, udzielony, obdarzający (przywilejem, prawami).

Nadaremnie, *przysł.*, napróżno, bezskutecznie, nadaremno.

Nadaremny, bezużyteczny, bezskuteczny, próżny.

Nadarzyć, dać komu wiele darów, obdarzyć kogo; nastręczyć, przedstawić, wskazać; **n. ś.,** zdarzyć ś., nastręczyć ś., nawinąć ś.

Nadawacz, w *druk.*, walec elastyczny, przenoszący farbę na formę i smarujący ją.

Nadawać, dać komu wiele; **n.** list, posyłkę na pocztę=dawać je za pokwitowaniem; **n. ś.,** być stosownym, potrzebnym, przydawać ś.

Nadawca, ten, kto coś komuś nadaje, darowuje; oddający towar na kolei do przewiezienia; oddający list na pocztę, zwłaszcza rekomendowany.

Nadawczy, którym ktoś zostaje obdarowany (akt, dokument **n.**).

Nadawczyni, forma ż. od Nadawca.

Nadąć, forma *nied.* Nadymać; dmąc wypełnić co powietrzem a. innym gazem, wydąć, czynić co wzdętym (**n.** pęcherz; **n.** balon wodorem); *przen.*, **n.** gębę a. **n. ś.** =okazać minę nieukontentowaną, nadąsać ś.; spoglądać na innych z pogardą, pychą się napełnić; **n. ś.,** od nadymania wypełnić ś.; *przen.*, pysznić ś., napuszyć ś.

Nadążać, forma *dok.* Nadążyć; nie zostawać w tyle za kim, dościgać, dopędzać kogo; dorównywać komu, sprostać.

Nadbitka, artykuł, oddzielnie odbity z pisma perjodycznego albo książki zbiorowej; wydrukowanie większej ilości egzemplarzy ponad umowę.

Nadbrodnik, roślina z rodziny storczykowatych.

Nadbrusie, w *budow.*, pas poziomy nad głównym gzymsem budynku, fryz (fig.).

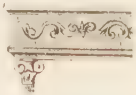

Nadbrzeżanin, nad brzegiem wód jakich mieszkający.

Nadbrzeże, miejsce ponad brzegiem rzeki, jeziora, morza położone, wybrzeże.

Nadbrzusze, górna część brzucha, nadpępcze.

Nadbudówka, część gmachu, budynku nadbudowana.

Nadburmistrz, starszy burmistrz miasta.

Nadbutwiały, Nabutwiały, trochę zbutwiały, nadgniły.

Nadbużański, Nadbużny, położony nad rzeką Bugiem.

Nadchodzić, przybywać, zbliżać się, następować po sobie.

Nadciągnąć, nadejść, przybyć.

Nadczłowiek (w *lm.* Nadludzie), człowiek, subtelnością duszy przenoszący zwykłą miarę ludzką, stawiający siebie wyżej ponad obowiązki ludzkie i moralność powszechną (przekład terminu Nietzschego Uebermensch).

Nadczułość, nadmierna drażliwość, pobudliwość nerwów na bodźce zewnętrzne, przeczulenie pewnego zmysłu (np. wzroku, słuchu, dotyku); przesadna wrażliwość na błahe podniety, małostkowość, sentymentalizm.

Naddać, forma *nied.* Naddawać, dać więcej, przydać, dodać, przyczynić; **n.** piętro = dobudować.

Naddatek, danie czego nad miarę, nad oznaczoną ilość, nad oznaczoną cenę na cel społeczny a. dobroczynny; dopłata.

Naddawać, dawać więcej, dodawać jeszcze, dokładać.

Naddnieprzański, znajdujący ś. nad rzeką Dnieprem.

Naddniestrzański, położony nad rzeką Dniestrem.

Naddrożny, stojący nad drogą a. przy drodze.

Nade — *p.* Nad.

Nadebrać (forma *nied.* Nadbierać); wziąć, ująć pewną, niewielką ilość czego; wziąć więcej, niż się należy, wziąć nadto.

Nadecznik, rodzaj gąbki słodkowodnej (fig.).

Nadedrzeć, forma *niedok.* Naddzierać; trochę rozedrzeć a. odedrzeć; **n. ś.**, trochę ś. rozedrzeć.

Nadejść, forma *nied.* Nadchodzić; przyjść, przybyć w danej chwili, zbliżyć ś.; **n.** po czym, za czym=nastąpić.

Nadeptać, Nadepnąć, przycisnąć nogą, nastąpić na co; **n. ś.**, zmęczyć ś. deptaniem, chodzeniem; nabiegać ś. około jakiej trudnej sprawy.

Nader, bardzo, niezmiernie.

Naderspan, Nadirspan, *węgier.*, wielki pan węgierski.

Naderwać, forma *nied.* Nadrywać; trochę rozerwać; zadając komu ciężką pracę, przyprowadzić go do choroby; stracić część majątku, stracić siły, zdrowie wskutek ciężkiej pracy.

Nadeschły, który trochę wysechł, niezupełnie wyschły.

Nadesłać, forma *nied.* Nadsyłać; przysłać co.

Nadeszły, ten, który nadszedł, nowoprzybyły.

Nadewszystko, najbardziej, najgłówniej, przedewszystkiem.

Nadęty, wypełniony wskutek wpuszczenia powietrza, gazu; w *medyc.*, nabrzmiały, ociekły; dumny, pyszny, zarozumiały; gniewny, wymuszony, przesadny (styl **n.**).

Nadgarstek, w *anat.*, kostki pomiędzy kośćmi przed amienia a dłonią, napięstek (fig.).

Nadglądać, doglądać, dozorować.

Nadgłówek — *p.* Nagłówek.

Nadgniły, trochę zgniły, nadpsuty.

Nadgniotek — *p.* Nagniotek.

Nadgraniczny, położony nad granicą, pograniczny.

Nadgrobek — *p.* Nagrobek.

Nadgrobowy, znajdujący ś. nad grobem; zgrzybiały, blizki śmierci.

Nadgrodzić — *p.* Nagrodzić.

Nadinspektor, starszy inspektor.

Nadintendent, naczelny intendent.

Nadinżynier, starszy inżynier.

Nadir, *arab.*, punkt najniższy sfery niebieskiej przeciwległy zenitowi, to jest punktowi najwyższemu.

Nadjechać, nagle przyjechać, przyjechać niespodzianie w danej chwili w pewne miejsce.

Nadjeżdżać, przyjeżdżać, przybywać nieoczekiwanie.

Nadkarcze, miejsce na kości potylicowej, od którego rozpoczyna się kark.

Nadkąsić, trochę ukąsić, nadgryźć.

Nadkładać, dodawać; **n.** drogi= więcej jej zrobić, niż należało.

Nadkomisarz, starszy komisarz.

Nadkonduktor, starszy konduktor kolei żelaznej, prowadzący pociąg.

Nadkwaśniały, taki, który trochę skwaśniał.

Nadlatywać, przybywać, lecąc na skrzydłach (o ptakach, owadach); przybiegać; pogłoski nadlatują=dochodzą, przybywają (forma *dok.* Nadlecieć).

Nadlecieć, przybyć (o ptakach, owadach), przylecieć, przybyć szybko, niespodzianie, przybiedz.

Nadleśniczy, Nadleśny, starszy leśniczy.

Nadliczać, forma *dok.* Nadliczyć; wyliczać komu a. zapłacić więcej, niż ś. należy, nadrachować.

Nadliczbowy, Nadliczebny, przechodzący ponad liczbę oznaczoną; ponad liczbą znajdujący się; *rzecz.* urzędnik nadetatowy.

Nadludzki, przechodzący to, co jest ludzkiem; wyższy nad to, co ludziom właściwe, przechodzący siły ludzkie.

Nadłożyć, forma *nied.* Nadkładać; dodać, dołożyć; **n.** drogi = jechać dłuższą, dalszą drogą do jakiego miejsca; **n.** czym = nadsztukować, nadłatać, uzupełnić; **n.** głową = wysilić rozum, myśli, aby pokonać jaką trudność, być odpowiedzialnym pod grózą śmierci.

Nadmanganjan potasu (kali hypermanganicum), związek chemiczny manganu, tlenu i potasu, daje z wodą roztwór fijoletowy, mocno utleniający, dezynfekcyjny.

Nadmarzać(nadmar-zać),częściowo zmarznąć (o wodzie i przedmiotach (ulegających zamarzaniu).

Nadmiar, ilość, przechodząca pewną miarę, zbyt wielka ilość, obfitość; naddatek, przewyżka, zbytek; *przysł.*, nad miarę, zbytnio.

Nadmieniać, forma *dok.* Nadmienić; czynić wzmiankę, wspominać, napomykać, natrącać.

Nadmierny, przewyższający pewną miarę, więcej niż mierny, pośredni między miernym a wielkim; zbyt wielki, ogromny.

Nadmierzać, forma *dok.* Nadmierzyć, dodać co do miary, dać ponad miarę.

Nadmogilny, znajdujacy ś. nad mogiłą, nadgrobny.

Nadmokły, cokolwiek zamokły, przesycony wilgocią a. zamoczony, błotnisty.

Nadmorski, położony nad morzem.

Nadmrozić, cokolwiek uszkodzić mrozem, przemrozić.

Nadmuchać, forma *nied.* Nadmuchiwać; dęciem z ust nawiać, napełnić co powietrzem przez dmuchanie; nawiać (o dymie, o wietrze); *przen.*, **n.** komu w uszy a. do ucha=napleść, nagadać; **n. ś.**, zmęczyć ś. dmuchaniem.

Nadmurować, forma *nied.* Nadmurowywać; wznieść mur nad istniejącym już murem.

Nadmurszały, trochę zmurszały, psujący ś.

Nadnaturalny — *p.* Nadprzyrodzony.

Nadnercze, gruczoły nadnerkowe (fig.).

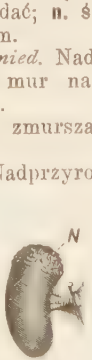

Nadnieść, for. *nied.* Nadnosić; cokolwiek unieść w górę; podnieść, przynieść.

Na dobie—*p.* Doba.

Nadobłoczny, znajdujący ś. nad obłokami.

Nadobny, bardzo ładny, piękny, powabny, wdzięczny, miły, przystojny.

Nadoić, wydoić wiele (krów, kóz, i t. p.); udoić pewną ilość (**n.** dwa garnce mleka); *przen.*, wyzyskać kogo, wiele korzyści wyciągnąć z kogo dla siebie, odrwić; **n. ś.,** wykorzystać z kogo nadmiernie, wyzyskać go; napić ś. dużo.

Nadokazywać ś., zmęczyć ś. dokazywaniem, naswawolić ś., nabroić.

Na doręcziu, pod ręką, na podoręcziu; na razie, tymczasowo.

Nadorganiczny, przechodzący zakres świata organicznego.

Nadpalać, Nadpalić, cokolwiek przypalić, trochę osmalić, zacząć palić (**n.** cygaro).

Nadpełtwiański, leżący nad rzeką Pełtwią.

Nadpić, upić trochę.

Nadpierścień, nasyp na wale, zrobiony dla osłonięcia strzelających.

Nadpis, coś u góry napisanego, tytuł, treść, nagłówek.

Nadpisać, *nied.* Nadpisywać; napisać co u góry czego (**n.** tytulik, nagłówek, treść).

Nadpłacić, *nied.* Nadpłacać; zapłacić więcej, niż ś. należało, po nad umowę, ponad wartość.

Nadpłata, dodanie po nad należność, suma nadpłacona, naddatek.

Nadpłynąć, forma *nied.* Nadpływać; płynąc, zbliżyć ś. w pewnej chwili do danego miejsca, przypłynąć, przybyć.

Nadporucznik, stopień wojskowy wyższy od porucznika a niższy od kapitana (oberlejtnant).

Nadpowietrzny, unoszący się ponad ziemią, zjawiający ś. wysoko w powietrzu, będący po za powietrzo-kręgiem ziemskim.

Nadprodukcja, wytwarzanie przewyższające zapotrzebowanie.

Nadprogramowy, nieobjęty programem, dający więcej, niż program zapowiadał.

Nadprokurator, naczelny prokurator.

Nadproże, nadedrzwie.

Nadpróchniały, zaczynający próchnieć, mający część spróchniałą.

Nadprzyrodzony, nadnaturalny, nie dający ś. wytłómaczyć działaniem sił przyrody, niedostępny dla zmysłów, nadzmysłowy; nadzwyczajny, przenoszący zwykłą miarę rzeczy w przyrodzie, cudowny.

Nadpsuty, mający część nadniszczoną, zaczynający ś. psuć.

Nadpuszczański, znajdujący ś. obok puszczy, mieszkający przy puszczy.

Nadra, zanadrze, pazucha; *przen.*, łono, pierś.

Nadrabiać, coś jeszcze dorabiać; **n.** miną = okazywać dobrą minę dla ukrycia właściwego nastroju ducha; *p.* Nadrobić.

Nadrachmistrz, starszy rachmistrz.

Nadranny, ukazujący ś. nad ranem.

Nadrastać, forma *dok.* Nadrosnąć; rosnąć wyżej, przybywać pod względem wzrostu.

Nadrąbać, zaciąć, nadciąć, zacząć rąbać.

Nadręczyć, długo kogo natrapić, namęczyć, nadokuczać; **n. ś.,** doznać długo męczarni, udręczenia; natrapić ś.; namęczyć ś.

Nadrobić, forma *nied.* Nadrabiać; zrobić więcej, niż trzeba, niż należało; nadsztukować, nadstawić (**n.** pończochę); odrobić zaległą robotę, powetować czas stracony; **n.** z kim = pozyskać sobie kogo dla swej sprawy; w grze w karty: wziąć więcej lew, niż ś. zapowiadało.

Nadrobić, nakruszyć, nałamać, nadrzeć, naciąć drobnych cząstek.

Nadrośl, to, co zanadto a. niepotrzebnie wyrosło.

Nadrożne, pieniądze a. żywność dane na drogę, strawne.

Nadrożny, leżący na drodze, przy drodze, spotykany po drodze, przydrożny; służący do drogi, podróżny, potrzebny do podróży.

Nadrywać—*p.* formę *nied.* Naderwać.

Nadrzecze, wybrzeże rzeczne, okolica, kraj, nad rzeką położony.

Nadrzeczny, nad rzeką leżący, nadbrzeżny.

Nadrzędny, główny, należący do rzędu wyższego.

Nadrzucić, dodać, dołożyć.

Nadrzynać—*p. dok.* Naderznąć.

Nadsiębierny, Nadsięwodny, poruszany ciężarem spadającej nań wody (koło młyńskie **n-e**).

Nadskakiwać komu = ubiegać ś. o jego łaskę, o jego względy; zasługiwać ś. komu usilnie, być uprzejmym względem kobiet.

Nadskórek—*p.* Naskórek.

Nadsłoneczny, pozasłoneczny, zaświatowy, nadziemski.

Nadsłuchiwać, przysłuchiwać ś., odgłosom dalekim, podsłuchiwać tajnie, słuchać uważnie.

Nadsłupie, w *bud.*, gruba belka a. brus kamienny, opierający się na głowicach słupów, architraw (fig.).

Nadspodzianie, Nadspodziewanie, *przysł.* od Nadspodziany; nieoczekiwanie, zadziwiająco.

Nadspodziewany, Nadspodziany, nieoczekiwany, wypadkiem zdarzony, nieobliczalny, wbrew nadziei.

Nadstawić, Nastawić, *nied.* Nadstawiać, Nastawiać; wystawić co nad co a. przeciw czemu, nakłonić, nachylić; **n.** karku=narazić ś., **n.** uszu=słuchać ciekawie; nadsztukować co, nadrobić, dopełnić; w *med.*, powrócić położenie naturalne wywichniętemu a. złamanemu członkowi; zastąpić utracony członek przez sztuczny; **n. ś.,** wystawić ś., narazić ś. na co, podstawić ś. komu; nastręczyć ś., podwyższyć ś.; pysznić ś., napuszać ś., grozić.

Nadsuwać, przysuwać, poddawać, nastręczać.

Nadsychać, trochę wysychać.

Nadsyłać—*p.* Nadesłać.

Nadsypywać, forma *dok.* Nadsypać; sypać ponad miarę; trochę usypywać, ujmować.

Nadszargać, forma *nied.* Nadszargiwać; nadbrudzić, zabłocić; zarwać, zadłużyć, stracić pewną ilość (**n.** majątek).

Nadszarpać, f. *dok.* Nadszarpnąć; szarpnięciem uszkodzić, nadwyrężyć; stracić część (**n.** majątek).

Nadszarzać, nadniszczyć, nadwątlić.

Nadszczerbić, trochę wyszczerbić, uszkodzić, nadwyrężyć, częściowo stracić (**n.** fortuny).

Nadsztukować, forma *nied.* Nadsztukowywać; dorobić część brakującą, nadstawić, nadłożyć.

Nadsztygar, przełożony nad kopalnią i prowadzący w niej roboty.

Nadświatowy, nadziemski.

Nadtatrzański, przemieszkujący nad Tatrami, unoszący ś. nad Tatrami.

Nadterać, nadwyrężać, nadniszczyć, nadszarpać, stracić część (**n.** majątku, zdrowia).

Nadto, nad miarę, za wiele, zbytecznie; mieć czego aż **n.**=aż do zbytku; a już co tego, to **n.**= to mi ś. wcale nie podoba; oraz,

oprócz, tudzież, jako też, nawet.

Nadtoczyć, forma *nied.* Nadtaczać; utoczyć więcej niż trzeba, nad miarę; przytoczyć, przysunąć.

Nadtrącić, wyszczerbić, odtłuc kawałek, uszkodzić.

Nadtwardniały, cokolwiek albo częściowo stwardniały.

Nadusznica, ozdóba kapłanów wschodnich, przy uszach przytwierdzana (fig.).

Nadużycie, nadmierne użycie czego; przemoc, gwałt, bezprawie; kradzież podstępna, roztrwonienie cudzych pieniędzy.

Nadużyć, forma *nied.* Nadużywać; użyć czego nad miarę, nieumiarkowanie; użyć czego na złe, skorzystać podstępnie z czyjego zaufania, użyć nieprawnie (**n.** czyjej cierpliwości, dobroci, władzy).

Nadwaga, dodatek do wymaganej wagi, przewyżka wagi, ilość przeważająca.

Nadwartość, to, co jest ponad wartość przedmiotu, nadpłata; w ekonomji politycznej: wartość dodatkowa, t. j. przewyżka ceny sprzedażnej produktu ponad wartość użytego do wyrobienia go materjału.

Nadwątlały, osłabiony, nie mający dostatecznej mocy.

Nadwerężyć, Nadwyrężyć, forma *nied.* Nadwerężać, Nadwyrężać; nieco uszkodzić, nadpsuć, nadniszczyć; przez nieostrożność a. wysiłek stracić zdrowie, siły.

Nadwichnąć, niezupełnie zwichnąć (rękę, nogę); zepsuć stosunek.

Nadwieczny, nad wiekami będący.

Nadwieczorny, zdarzający się koło wieczora.

Nadwietrzały, trochę zwietrzały, nieświeży.

Nadwietrzny, nadpowietrzny, leciuchny.

Nadwiędły, nieco zwiędły.

Nadwiślak, ulicznik warszawski, łobuz.

Nadwiślanin, mieszkaniec wybrzeża Wisły.

Nadwiślański, położony nad rzeką Wisłą, leżący (kraj **n.**); legja **n-a**, jeden z oddziałów polskich na służbie francuskiej, zorganizowany w 1807 r. przez Napoleona; roślina białodrzew **n.**, topola **n-a**—*p.* Topola.

Nadwiśle, okolica położona nad rzeką Wisłą, pobrzeże Wisły.

Nadwodny, położony nad wodą (nad rzeką, nad jeziorem i t. p.).

Nadworny, należący do dworu monarszego; marszałek **n.** koronny, sądy **n-e** a. zadworne = królewskie (w zastępstwie króla sądzili w nich asesorowie pod przewodnictwem kanclerza); należący do dworu wielkiego pana.

Nadwyżka, naddatek, przewyżka (w dochodach, produktach), superata.

Nadybać, napotkać kogo; zajść kogo niespodzianie, spotkać; **n.** co, znaleźć pod ręką.

Nadychać się, zmęczyć ś. wciąganiem powietrza w płuca, nadyszeć ś., nawdychać ś.

Nadymać, for. *dok.* Nadąć; wpuszczać silnie powietrze w jaki przedmiot luźny, w klatkę piersiową; **n.** miech, dąć; **n. ś.,** przybierać postawę napuszoną, pysznić się.

Nadymić, napuścić dużo dymu, dymem napełnić; **n-ło ś.,** weszło dużo dymu.

Nadzawiązkowy kwiat, w którym pręciki i płatki korony wyrastają z nad zawiązka (fig.).

Nadziać, napchać, napełnić, naładować; nałożyć, włożyć; wbić co na coś śpiczastego (na rożen); **n. ś.,** natknąć ś., wbić ś. na co; napchać ś., naładować ś., objeść ś.

Nadziak, czekan, rodzaj obucha: laska z ciężkim młotkiem zamiast rękojeści (fig.).

Nadział, udział, działka, cząstka gruntu.

Nadziany, napełniony czym, napchany, nadziewany; mający w sobie coś wepchanego, naszpikowany.

Nadzieja, uczucie, obudzające się w nas w oczekiwaniu pożądanego dobra, spodziewanie się, oczekiwanie, ufność, otucha; mieć **n-ę**, żywić **n-ę**=spodziewać ś.; pokładać, mieć w kim **n-ę**=ufać mu łudzić ś. **n-ą** = oczekiwać czegoś daremnie; słaba na to **n.**=nie można ś. tego spodziewać; czynić komuś **n-ę** = obiecywać; zostawić kogo w **n-i** = pozwolić mu ś. spodziewać; ziścić czyjeś **n-e**=nie zawieść jego oczekiwania; kobieta przy **n-i**=brzemienna; chory bez **n-i**=śmiertelnie chory.

Nadziemski, położony nad ziemią, pochodzący nie z ziemi, niebiański, nadprzyrodzony.

Nadzienie, to, czym ś. co napełnia, czym ś. nadziewa (pieczyste, pieczeń, gęś, indyk i t p.), farsz.

Nadziewać, napełniać jaką potrawę nadzieniem (farszem, owocami i t p.); wtykać na coś ostrego (**n.** na rożen); **n.** kogo djabłami = przeklinać go.

Nadziemny, wznoszący ś. nad ziemią.

Nadziewany, mający w sobie nadzienie, faszerowany.

Nadzmysłowy, niedostępny dla zmysłów, nadprzyrodzony, nadnaturalny, dający ś. poznać tylko rozumem, duchowy.

Nadzorca, mający nadzór nad kim lub nad czym, inspektor (forma ż. **Nadzorczyni**).

Nadzorczy, *przym.* od Nadzorca (rada **n-a** kolei żelaznej, banku itp.).

Nadzorować, mieć nadzór nad kim a. nad czym, doglądać, pilnować, śledzić.

Nadzór, dozór, pilnowanie, doglądanie czego.

Nadzwyczaj, **Nadzwyczajnie**, *przysł.*, niezwykle, niesłychanie, niebywale, bardzo, nader, osobliwie, nad zwyczaj

Nadzwyczajny, niezwykły, niebywały, osobliwy, niezwyczajny, szczególny.

Nadżupan, starszy, naczelny żupan.

Naelektryzować, nasycić elektrycznością.

Nafciany—*p.* Naftowy.

Nafciarnia, *gr.*, kopalnia nafty, sklep z naftą.

Nafciarz, *gr.*, właściciel kopalni nafty; robotnik w kopalni nafty; właściciel sklepu z naftą.

Nafta, *gr.*, olej skalny, ropa naftowa, służy do oświetlania, do opalania i t. p.

Naftalina, *łc.*, ciało organiczne stałe w postaci białych płatków krystalicznych, o przenikliwym zapachu, palne, otrzymywane przy wyrobie gazu oświetlającego.

Naftociąg, urządzenie w kopalni nafty do jej wyciągania i przeprowadzania do basenów wieża naftowa (fig.).

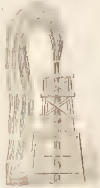

Naftodajny, wydzielający naftę (grunt).

Naftowo-gazowy, ogrzewany gazem z nafty.

Naftowy, *gr.*, do nafty ś. odnoszący, naftą ogrzewany a. opalany.

Nagabywać, forma *dok.* Nagabnąć; zaczepiać, niepokoić, drażnić kogo; napastować, napadać, podmawiać, poduszczać.

Nagadać, dużo naopowiadać, narozprawiać, napleść, naskarżyć na kogo, obmówić kogo, oszkalować, naperswadować, natłuma-

czyć komu, nakłaść w głowę, nawymyślać komu, wyłajać kogo; **n. ś.**, gadać aż do syta.

Nagana, wypowiedzenie swego niezadowolenia z czyjej roboty, z czyjego zachowania ś., upomnienie, połajanka, bura.

Naganiacz, napędzający zwierza na polowaniu z naganką; stręczyciel.

Naganiać, forma *dok.* Naganić; udzielić komu nagany, zganić, przyganić; forma *nied.* od Nagnać; popędzać, zachęcać, zmuszać, stręczyć, namawiać; **n. ś.**, zmęczyć ś. bieganiem, ganianiem

Naganka, napędzanie zwierzyny przez ludzi i psy pod strzały myśliwych: polowanie z **n-ą**; *przen.*, *żart.*, usilne namawianie ludzi do czegoś; przedstawianie kogo a. czego w taki sposób złośliwy, aby mu zaszkodzić, aby od niego wszystkich odstręczyć.

Naganny, zasługujący na naganę; niedobry, zły; nieuczciwy (czyn **n.**), niegodziwy.

Nagarniać, Nagarnywać, zbierać, zsuwać, gromadzić.

Nagi, mający powierzchnię nie pokrytą niczym, obnażony, goły; **n-a** skała = nie pokryta roślinnością; **n-e** drzewo = nie okryte liśćmi; **n-a** ściana = bez ozdób; ubogi, biedny, nie mający ś. za co ubrać; *przen.*, **n-a** prawda, **n-a** rzeczywistość=ujawniająca ś. bez ogródki, wyraźnie; użył, jak **n.** w pokrzywach = dało mu ś. we znaki: **n.** rozboju ś. nie boi = człowiek, nic nie posiadający, nie obawia ś. strat.

Nagiąć, forma *nied.* Naginać; nachylić, pochylić, przygiąć; *przen.*, nakłonić, nałożyć, zmusić; wdrożyć kogo do czego; **n.** komu karku = upokorzyć go; **n. ś.**, nachylić ś., ugiąć ś.; przygiąć ś.; *przen.*, nakłonić ś., nałożyć ś., zastosować ś., wdrożyć ś.

Nagietek, Nagietka—*p.* Nogiet.

Naginać — *p.* Nagiąć.

Naglący, nie cierpiący zwłoki, pilny.

Naglądać, spoglądać, pilnować, patrzeć, wglądać, dozorować; odwiedzać kogo.

Nagle, niespodzianie (umarł **n.**); gwałtownie, szybko, naraz; co **n.**, to po djable = pośpieszna decyzja a. robota nie przynoszą należytych rezultatów.

Naglić, pilić, napędzać, pobudzać do pośpiechu, zniewalać, nalegać na kogo.

Nagłość, nagła potrzeba, konieczność, pośpiech; **n.** wniosku (w parlamentach): taki charakter wniosku, że przed wszystkiemi innemi musi być poddany pod obrady.

Nagłośnia, chrząstka, nakrywająca krtań (fig.).

Nagłówek, wierzch głowy; tytuł, nadpis w książce, w piśmie, w rubrykach; płyta na najwyższej części kolumny; przyczółek mostu; główka (u laski); część munsztuka końskiego; pierwsze miejsce za stołem.

Nagły, niespodziewany, zjawiający ś. niespodziewanie, raptowny (**n-a** śmierć); szybki, prędki, pilny, nie cierpiący zwłoki; **n.** wniosek (w parlamencie): taki, który musi być rozstrzygnięty przed wszystkiemi innemi.

Nagminny, rozpowszechniony szeroko, powszechny (choroba **n-a** = choroba epidemiczna).

Nagnać, Nagonić, forma *nied.* Naganiać; zegnać, spędzić na jedno miejsce; *przen.*, **n.** komu stracha = nastraszyć go.

Nagniatać, lekko przyciskać.

Nagnieść, przycisnąć z wierzchu wiele czego, zgnieść, nacisnąć; **n. ś.**, zmęczyć ś. gnieceniem; odgnieść ś. nieco.

Nagniotek, bolesne zrogowace-

nie skóry, zwłaszcza na stopie, odcisk.

Nago, *przysł.*, od Nagi.

Nagodzić, nadarzyć ś., nastręczyć ś., obdarować czym; **n. ś.,** pogodzić ś.

Nagolennik, część zbroi, noszona na goleniach, nakolanek (fig.).

Nagonasienne rośliny = gromada roślin jawnokwiatowych.

Nagość, stan tego, co nie jest niczym osłonięte (**n.** ciała, ziemi, drzew); *przen.*, golizna, ubóstwo; nicestwo, czczość, płytkość (**n.** myśli); w całej **n-ci**=bez ogródek, bez obsłonek, w całej pełni, jawnie, bez upiększenia.

Nagota — *p.* Nagość.

Nagrać, wprawić, przygotować instrument tak, aby dobrze grał; **n. ś.,** grać dużo aż do syta.

Nagradzać, forma *nied.* od Nagrodzić.

Nagrobek, Nadgrobek, grobowiec, pomnik, wystawiony nad mogiłą; napis na nagrobku.

Nagrobny, Nadgrobny, wznoszący ś. na grobie.

Nagroda, dar, nagradzający co komu, wynagrodzenie za dobre postępki, za waleczność; zapłata za zasługi; dar z współubiegania ś. o lepsze; powrócenie szkody, powetowanie straty, uszczerbku, odszkodowanie; korzyść, zadowolenie, odnoszone za usługi.

Nagrodzić, forma *nied.* Nagradzać; dać komu nagrodę, zapłatę, podziękę za dobre postępki, za zasługi; opłacić komu szkodę, powrócić wartość utraconej rzeczy; przysądzić nagrodę jednemu ze współzawodników; naprawić, powetować; ukarać; nastawiać wiele ogrodzeń, płotów, sztachet itp.; **n. ś.,** opłacić ś., wrócić ś.; przynieść zysk, korzyść.

Nagromadzić, forma *nied.* Nagromadzać czego wiele, nazbierać, zebrać do gromady, nazgarniać, nagromadzić; **n. ś.,** nazbierać ś., naschodzić ś.

Nagrywać, forma *nied.* od Nagrać.

Nagryźć, forma *nied.* Nagryzać; ugryźć trochę, nadgryźć, nadkąsać co; nadpsuć co (rdza nagryza); wiele czego rozgryźć (**n.** orzechów, jabłek); *przen.*, namartwić, natrapić kogo; **n. ś.,** namartwić, natrapić ś.

Nagrzać, forma *nied.* Nagrzewać; zrobić co cieplejszym na ogniu; ogrzać, zagrzać co; zagrzać czego tyle, ile potrzeba, wiele zagrzać (**n.** wody do kąpieli); *przen.*, natrzeć na kogo; dokuczyć komu; pobudzić kogo do czego; **n. ś.,** stać ś. cieplejszym.

Nagrzeszyć, dużo zawinić, wiele razy zgrzeszyć.

Nagrzewalnik, naczynie do nagrzewania pościeli, bielizny kąpielowej i t. p.

Nagus, człowiek nagi, golec.

Nagusek, gołe dziecko; mała lalka porcelanowa a. celuloidowa bez ubrania.

Nagusieńki, Nagutki, Naguteńki, zupełnie nagi.

Nagwiazdka, roślina z rodziny nagwiazdkowych, łonozlita, malpigja (fig.).

Nahaj, Nahajka, *tat.*, bat skórzany o krótkiej rękojeści, kańczug, bizun (fig.).

Naigrawać ś. z kogo, szydzić z kogo, urągać komu.

Naindyczyć ś., stać ś. czerwonym z gniewu; nasrożyć ś., nabuńdziuczyć ś.

Naiwność, *fr.*, naturalność, prostota umysłu; nieświadomość rzeczy powszechnie znanych; nadmierne ufanie ludziom; niezna-

jomość rzeczy złych i zdrożnych; szczerość, brak przenikliwości.

Naiwny, *fr.*, niesztuczny, nieudany, szczery, prosty, dobroduszny, śmieszny; *rzecz.*, **n-a,** aktorka, grająca rolę dziewcząt nieświadomych, niezepsutych.

Naj... na początku przymiotników i przysłówków oznacza stopień najwyższy: najmilszy, najukochańszy, najwyżej, najdłużej.

Najada, *gr.*, nimfa wodna grecka.

Najadać ś. — *p.* Najeść ś.

Najazd, napad konnych, wtargnięcie, najechanie; natarcie, uderzenie.

Nająć, forma *nied.* Najmować; wziąć co w najem, t. j. do użycia na jakiś czas za umówioną cenę, wziąć w dzierżawę; wypuścić, oddać co komu w najem, ustąpić co komu na pewien czas za umówioną cenę, wydzierżawić; wziąć kogo za opłatą do pewnej roboty; **n. ś.,** podjąć ś. pewnej roboty za umówione wynagrodzenie.

Najbardziej, *st. najwyż.* od Bardzo.

Najdalej, *st. najwyż.* od Daleko; najpóźniej (**n.** za tydzień).

Najechać, forma *nied.* Najeżdżać; na kogo, na co = nieostrożnie a. umyślnie wjechać na kogo; jadąc natknąć ś. na kogo, na co; zrobić najazd, napaść; dopędzić kogo jadąc, dognać; przybyć gromadnie, zjechać ś.; przyjechać podczas czego; **n. ś.,** najechać nawzajem jeden drugiego.

Najedzony, ten, który zjadł do syta, syty, nakarmiony.

Najem, dozwolenie używania czego na czas określony za umówioną zapłatę, dzierżawa; umowa najęcia, kontrakt.

Najemniczy, dotyczący najmu.

Najemnik, ten, który najmuje ś. na robotę na pewien czas za umówione wynagrodzenie; wyrobnik, najmita; *przen.*, człowiek przedajny (forma ż. **Najemnica**).

Najemny, Najemniczy, mogący być najętym, który ś. wynajął, płatny; *przen.*, człowiek **n.**=przedajny.

Najeść ś., forma *nied.* Najadać ś.; nasycić ś. jedzeniem, dużo zjeść; *przen.*, mieć czego poddostatkiem, doznać czego, nałykać ś. czego (**n. ś.** wstydu, strachu).

Najezdca — *p.* Najezdnik.

Najezdnik, Najezdca, ten, co najeżdża kogo, napastnik.

Najeździć ś., dużo i często jeździć, zmęczyć ś. jeżdżeniem.

Najeż, rodzaj ryby morskiej, drapieżca, świniuch (fig.).

Najeżdżać, forma *nied.* od Najechać.

Najeżyć, forma *nied.* Najeżać; nastroszyć, podnieść do góry (o włosach, sierści i t. p.); **n. ś., na**stroszyć ś., wznosić ś. do góry (szczyty gór, brzegi rzek); *przen.*, nasrożyć ś., naczupurzyć ś.

Najęcie, *rzecz.*, od Nająć.

Najęty, ten, którego najęto; wrzeszczy jak **n.** = w niebogłosy.

Najgorszy, *st. najwyż.* od Zły.

Najgorzej, *st. najwyż.* od Źle.

Najjaśniejszy, *st. najwyż.* od Jasny (**N.** Pan, **N-a** Pani=tytuł monarszy).

Najkrócej, *st. najwyż.* od Krótko.

Najlepszy, *st. najwyż.* od Dobry; w **n-e** = jakby nigdy nic; w **n-ym** razie = co najmniej; co **n-e** = co szczególne, co dziwne; coś ty **n-ego** zrobił = najgorszego.

Najmilszy, Najmilejszy, *st. najw.* od Miły.

Najmita — *p.* Najemnik.

Najmniejszy, *st. najwyż.* od Mały.

Najmować, forma *nied.* od Nająć.

Najpierw, Naprzód, Najprzód, Nasamprzód, *przysł.*, przedewszystkim, wprzód, po pierwsze.

Najprzewielebniejszy, *st. najw.* od Przewielebny, tytuł wysokich dygnitarzy duchownych.

Najrzeć, zajrzeć, spojrzeć, spostrzec, doglądnąć; nawiedzić, odwiedzić kogo.

Najszerszy, *st. najwyż.* od Szeroki; najobszerniejszy.

Najście, napad, napaść, najazd.

Najść, forma *nied.* Nachodzić; napaść na kogo, zrobić napad, wtargnąć do kogo; naprzykrzać ś. komu, natknąć ś. na kogo, idąc, spotkać kogo, zaskoczyć go; ogarnąć kogo, opanować, nawiedzić; przejść czym, przesiąknąć; nabiec, nabrzmieć, nabrać; **n. ś.,** naschodzić ś., zgromadzić ś.

Najtyczanka, *nm.*, bryczka nieco podniesiona z tyłu, z wasągiem wyplatanym, z pokryciem a. bez niego, z kozłem i fartuchami (fig.).

Najwięcej, *st. najwyż.* od Wiele a. Dużo.

Największość, *rzecz.* od Największy; największa ilość, największa wartość; maksymum.

Największy, *st. najwyż.* od Wielki a. Duży.

Nakadzać, w *med.*, puszczać dym z odpowiednich lekarstw a. ziół, na chore części ciała.

Nakap, grudowata skamieniałość na dnie jaskini, tworząca ś. ze ściekającego przez grunt roztworu wapiennego.

Najwyższy, *st. najwyż.* od Wysoki; *rzecz.* **N.** = Pan Bóg.

Najzylber, *nm.*, nowe srebro, mieszanina miedzi, cynku i niklu.

Nakarmić, dać komu do sytości pokarmu, nasycić karmieniem; *przen.*, nasycić, zadowolić, zaspokoić; **n. ś.,** nasycić ś. jedzeniem; *przen.*, zadowolić ś.

Nakarp, roślina zwrotnikowa z rodziny nakarpiowatych, nerkowiec (fig.).

Nakaz, rozkaz, przykaz, rozporządzenie, polecenie; zasada moralna, bezwzględnie obowiązująca.

Nakazać, forma *nied.* Nakazywać; polecić, rozporządzić, zapowiedzieć, postanowić.

Nakazany, zalecony; konieczny, niezbędny, nieodzowny; przykazany.

Nakazująco, w sposób rozkazujący.

Nakąsić, ugryźć kawałek, nagryźć.

Nakierować, forma *nied.* Nakierowywać; nastawić co w pewnym kierunku, obrócić co ku pewnemu miejscu, ku pewnemu celowi; skłonić; **n. ś.,** nakłonić ś., zwrócić ś. ku czemu.

Nakiwać, nagadać komu, upomnieć kogo; nagrozić mu, wyłajać go; **n.** komu palcem w bucie = grozić w myśli, grozić bez skutku.

Nakląć, powiedzieć wiele przekleństw, nawymyślać; **n. ś.,** dużo przekleństw nagadać.

Nakleić, forma *nied.* Naklejać; nalepić; przykleić co na czym, przylepić.

Nakład, koszt, wydatek, poniesiony na coś, co ma przynieść zysk; pieniądze a. praca, wkładana w co; **n.** książki = koszt wydania książki, ilość egzemplarzy drukowanych książki.

Nakładacz, robotnik, poddający maszynie papier, na którym druk ś. odbija (forma ż. **Nakładaczka**).

Nakładać, forma *nied.* od Nałożyć.

Nakładca, ten, co podejmuje nakład czego, co łoży na co, wydawca, księgarz.

Nakładowy, wymagający nakładu pieniędzy (gospodarstwo **n-e**); księgarnia **n-a** = wydająca dzieła własnym kosztem.

Nakłaniać, f. *dok.* Nakłonić; nagi-

nać, nachylać, zniewalać, namawiać; **n.** ucha a. ucho ku czemu =posłuchać, skłaniać ś., godzić ś.

Nakłaść — *p.* Nałożyć.

Nakłonić, pochylić, zgiąć; **n. ś.,** skłonić ś. ku czemu, posłuchać kogo; obrócić myśl ku czemu.

Nakłuć, forma *nied.* Nakłuwać; ukłuć zlekka, kłuciem dziurkę zrobić; wiele nazabijać kłuciem; **n. ś.,** pokłuć ś.; nazabijać ś. wzajemnie; zmęczyć ś. kłuciem.

Nakoniec, *przysł.*, wkońcu, nareszcie, wreszcie.

Nakpić ś., naszydzić ś. z kogo, nadrwić ś., nażartować ś. z kogo.

Nakrapiany, mający na sobie kropki, pstry, centkowany.

Nakrawędny, umieszczony na krawędzi czego.

Nakreślić, forma *nied.* Nakreślać; kreśleniem co oznaczyć, narysować; *przen.*, napisać, przedstawić co; **n.** plan postępowania= obmyślić; **n.** znak = zrobić znak; **n.** znak krzyża na czole i piersiach=przeżegnać ś.

Nakręcić, forma *nied.* Nakręcać; nakierować, nastawić; obracać co w koło, nawinąć; **n.** zegarek = naciągnąć w nim sprężynę na bębenek; **n.** rozmowę na pewien przedmiot=skierować; wiele czego naskręcać; nadkręcić, nadłamać; **n.** komu karku, nadwyrężyć; *przen.*, wiele krętactw narobić, oszukać, odrwić; **n. ś.,** zmęczyć ś. kręceniem a. kręceniem ś. nachodzić ś.

Nakropić, forma *nied.* Nakrapiać; kroplami popryskać; pocentkować; kroplami napadać (o deszczu).

Nakruszyć, połamać na drobne kawałki, narobić okruchów z czego; nadrobić; wiele czego potłuc, rozbić na drobne kawałki.

Nakrycie, jednorazowa czynność, przez którą ś. coś nakryło a. nakryje; to, czym co nakrywają, przykrycie (**n.** domu = dach; **n.** głowy = kapelusz); **n.** stołu = wszystkie przyrządy do jedzenia (talerze, noże, łyżki, widelce) a. przyrządy do jedzenia dla jednej osoby; **n.** łóżka = wszystko to, czym ś. pościel nakrywa.

Nakryć, forma *nied.* Nakrywać; przykryć co z wierzchu dla osłonięcia, dla ochrony (**n.** głowę = włożyć na głowę kapelusz a. czapkę; **n.** głowę kołdrą = zakryć ją; **n.** dom gontami, dachówką, blachą=zrobić dach z gontów, z dachówki, z blachy); **n.** stół a. do stołu=zasłonić go obrusem, serwetą, przygotować nakrycie do jedzenia; pokryć, zasłać, powlec; *przen.*, niespodzianie napaść, przyłapać, zdobyć; **n. ś.,** przykryć ś., okryć ś. z wierzchu (**n. ś.** kołdrą, pierzyną); nogami **n. ś.** = przewrócić ś., umrzeć.

Nakrywa, Nakrywka, to, czym ś co przykrywa, pokrywa, wieczko, denko, daszek.

Nakrywać — *p.* Nakryć.

Nakrzyczeć, narobić wiele krzyku; z krzykiem wyłajać kogo, wykrzyczeć kogo; powstając przeciw czemu, narobić dużo hałasu· **n. ś,** =głośno ś. nagadać, nagniewać ś., dużo ś. nakrzyczeć, nahałasować ś., zmęczyć ś. krzyczeniem.

Nakształt czego, na podobieństwo czego, na wzór.

Nakupić, wiele zakupić; nagromadzić; **n.** a. nakupować = wiele rzeczy kupić.

Nalać, forma *nied.* Nalewać; lejąc, napełnić naczynie jakim płynem, spełna wlać do naczynia jakiego; wlać do naczynia tyle, ile trzeba; wylać na powierzchnię czego tyle, ile trzeba do zamoczenia; zanurzyć co czym, zanurzyć co w czym, zalać (**n.** owoce syropem); **n.** sobie do brzucha a. w gardło=opić ś. czego, spoić kogo; **n.** sobie w czub=upić ś.; z próż-

nego i Salomon nie naleje = niepodobna z niczego coś zrobić; **n.** komu sadła za skórę = dokuczyć, doskwierzyć mu; **n. ś.**, napłynąć, nacieknąć; napełnić ś. płynem; *przen.*, upić ś.

Nalany, napełniony trunkiem, napojem; obrzękły, nabrzmiały; napuchły.

Nalatać, Nalatywać, przylatywać, przybywać, unosić ś. w powietrzu—*p.* Nalecieć; **n. ś.**, zmęczyć ś. lataniem, bieganiem.

Naleciałość, to, co naleciało, to, co nie jest właściwem danemu przedmiotowi, pierwiastek obcy; rzecz obca, skądinąd przybyła, niemiejscowa; cienka warstwewka na minerale, powstała z utlenienia ś. minerału, barwa nabiegła.

Nalecieć, forma *nied.* Nalatać, Nalatywać; lecąc, przybyć w wielkiej ilości, nazlatywać ś.; lecąc, wpaść na kogo a. na co.

Nalegać, opierając ś. o kogo, o co, naciskać; nacierać, napierać, żądać usilnie, natarczywie, domagać ś.; naciskać kogo, aby co uczynił, domagać ś., nacierać na kogo; **n.** na nogę = kuleć.

Nalegająco, w sposób nalegający, dopominając ś. natarczywie.

Nalepa, przymurek piecowy, gdzie ś. jeść gotuje; wylepienie powały gliną.

Nalepić, forma *nied.* Nalepiać: przylepić coś do wierzchu czegoś; **n. ś.**, przylepić ś., przywierać, przywrzeć.

Nalepka, *zdr.* od Nalepa; kartka z napisem a. liczbą, nalepiana na przedmioty, przeznaczone do przewozu koleją; kartka, sporządzona przez jakąś instytucję społeczną lub dobroczynną, a nalepiana przez publiczność na przedmioty codziennego użytku (np. na listy) dla zbierania tą drogą ofiar.

Naleśnik, cienko przyrządzone ciasto, smażone na patelni (bywa napełnione serem, marmeladą i t. p.).

Nalewać, forma *dok.* Nalać; wpuszczać płyn z jednego naczynia do drugiego.

Nalewka, naczynie do nalewania wody, czerpaczka, dzbanuszek (f.). rodzaj garnuszeczka do śmietanki, octu i t. p.; trunek a. lekarstwo, otrzymane z nalania wina a. spirytusu na owoce a. na jaki środek lekarski.

Naleźne, nagroda dla znalazcy za zwrócenie znalezionego przedmiotu.

Należeć, być czyją własnością; mieć prawo, władzę, pozwolenie do czego; być czyim przez związek krwi a. prawem władzy; podlegać komu, wchodzić w zakres czyich obowiązków a. działalności; być cząstką jakiej gromady; być uczestnikiem czego, brać udział w czym; **n-y** a. **n-y ś.**, powinno być, potrzeba, trzeba, przystoi, wypada; **n-y ś.** komu = wypada, jako należność, dług, jako obowiązek, powinność.

Należność, Należytość, to, co ś. komu należy, dług; własność.

Należny, będący czyją własnością, należący ś. komu, powinny, dłużny; właściwy, stosowny.

Należycie, tak, jak ś. należy, jak przystoi, jak potrzeba; jak być powinno, właściwie.

Należyty, stosowny, właściwy, odpowiedni; należący ś. komuś, należny, przynależyty; wyborny, wyśmienity.

Nalęgotka, w *zool.*, rodzaj mięczaka: brzuchopełz przodoskrzelny, żyworodka (fig.).

Naliczek, nakrycie na twarz, maska, część szyszaka, osłaniająca twarz.

Naliczka, dodatek, dokładka, ilość doliczona.

Nalot, to, co nalatuje, to, co coś pokrywa cienką warstwą, np. para, osiadająca na powierzchni chłodnej; w *medyc.*, błoniasta powłoka, tworząca ś. na ranach a. na wrzodach.

Nałachać ś., nabiegać ś. za czym.

Naładować, forma *nied.* Naładowywać; włożyć czego dużo w co, pakując, napełnić, napakować, nakłaść, nałożyć ciężary na wóz; **n.** brzuch=najeść ś.; w *fiz.*, przewodnik, kondensator napełnić elektrycznością; przygotować, narządzić, naprawić.

Nałamać, forma *nied.* Nałamywać; wiele czego połamać, przełamać; *przen.*, **n.** sobie głowy = długo i mozolnie nad czym myśleć, zastanawiać ś.; nakłonić, zmusić, przyzwyczaić; poddać rygorowi, karności; nakręcić, naciągnąć; **n. ś.,** w wielkiej ilości połamać ś.; włożyć ś. w co, przyzwyczaić ś., wciągnąć ś. do czego, nagiąć ś. do czego, zmusić ś.; *przen.*, namęczyć ś., napracować ś.

Nałazić kogo, nachodzić, często i natrętnie przychodzić; **n. ś.** = nachodzić ś. za jakim interesem.

Nałęcz, Nałęczka, chusta; w *bud.*, wystający brzeg półkolisty naokoło łuku sk'epionego.

Nałogowiec, człowiek nałogowy.

Nałogowy, aż do nałogu posunięty, z nałogu pochodzący, stanowiący nałóg; nałóg mający (**n.** gracz, pijak).

Nałowić, złowić, upolować dużą ilość, nagromadzić, zbierając podstępnie a. bezprawnie; skłonić wiele osób ku swoim zamiarom, zebrać, zgromadzić; **n. ś.** = napolować, nachwytać dużą ilość.

Nałożnica, kobieta, żyjąca z mężczyzną nie jako małżonka, kochanka, metresa, żona nieślubna.

Nałożyć, forma *nied.* Nakładać; położyć co na wierzchu czego (**n.** farbę na obrazie, **n.** drew na komin); włożyć na siebie (**n.** szal); włożyć na wóz; kładąc po wiele razy w jedno miejsce, nagromadzić, napełnić, naładować; dołożyć, dodać, przyczynić, naddać (**n-łem** kawał drogi); obciążyć, obarczyć (**n.** jarzmo niewoli, **n.** podatek, cło, haracz); ponieść koszty czego, dać na co pieniądze; **n.** kogo do czego = przyzwyczaić, nakłonić, wdrożyć kogo do czego; **n.** czym, narazić, przypłacić, poświęcić co (**n.** głową, życiem); **n. ś.,** włożyć ś., wdrożyć ś., przyzwyczaić ś. do czego.

Nałóg, zwyczaj, przywyknięcie do czego, przyzwyczajenie, szczególniej do tego, co jest złe, niepotrzebne, szkodliwe a. wadliwe.

Nałykać ś. czego, łyknąć czego go dużo, do syta; *przen.*, doznać czego w znacznej mierze (**n. ś.** wstydu, strachu)

Namacać, forma *nied.* Namacywać; macaniem poczuć, dojść, znaleźć, dosięgnąć, trafić, odkryć; *przen.*, **n.** kogo kijem, batem itp. = uderzyć, ściągnąć; wyśledzić, odkryć, znaleźć.

Namacalny, dający ś. namacać, dotykalny; *przen.*, łatwy do zrozumienia, oczywisty (dowód **n.**).

Namaczać — *p.* Namoczyć.

Namakać, zanurzać w płynie, przesiąkać, moknąć.

Namalować, na czym co wymalować; wiele czego wymalować; *żart.*, narachować suto; **n.** na kogo=oszkalować go, oczernić; **n. ś.,** dużo wymalować, zmęczyć ś. malowaniem.

Namaszczać — *p.* Namaścić.

Namaszczenie, dokonanie obrzędu kościelnego, do którego używa ś. Oleju Świętego (**n.** na króla, na biskupa; ostatnie Olejem Św. **n.**). powaga, godność, dostojność; *przen.*,

słuchać, mówić z **n-em** = z wielkim przejęciem, skupieniem.

Namaścić, forma *nied.* Namaszczać; posmarować czym tłustym (**n.** ciało wonnemi olejkami: **n.** niebezpiecznie chorego Olejem Św.= opatrzyć go św. sakramentami); utwierdzać, naznaczać na godność jaką przez namaszczenie Olejem św.; **n.** na króla; **n.** na biskupa = konsekrować; **n. ś.,** nasmarować ś. czymś tłustym; zostać namaszczonym.

Namawiać, forma *nied.* od Namówić.

Namaz, *arab.*, modlitwa, którą Turcy obowiązani są odmawiać pięć razy na dzień.

Namazać, posmarować, namaścić; nabazgrać, licho namalować, nagryzmolić.

Namiestnictwo, Namiestnikostwo, urzędowanie, godność i zarząd namiestnika prowincji a. kraju; pałac, w którym namiestnik mieszka a. urzęduje; biuro namiestnika i zarządu **n-a.**

Namiestnik, zastępca panującego w zarządzie krajem a. prowincją; **n.** Chrystusa = papież; w dawnym wojsku polskim: niższy oficer, zastępca rotmistrza.

Namięknąć, forma *nied.* Namiękać; stać ś. miękkim przez nasycenie jakim płynem; przesiąknąć, odmięknąć, namoczyć ś.

Namiętnostka, przelotna, chwilowa namiętność a. chęć; chwilowe upodobanie.

Namiętność, mocne poruszenie duszy jakim uczuciem; silny afekt, silne upodobanie, zapał, gwałtowna żądza, pożądliwość, nałóg, chuć; zbytnia stronność, zbytnie uprzedzenie.

Namiętny, pełen silnego uczucia ku czemu, pożądliwy (rozkoszy cielesnej), porywczy, pełen namiętności, zacięty, gwałtowny; uprzedzający ś., stronny.

Namiot, szałas, budka z płótna do schronienia ś. od słoty a. upału, mieszkanie w obozie (fig.); rozbić **n.** = wybudować, urządzić go; zwinąć **n.** = rozebrać go, pawilon, kotara; święto **n-ów,** święto szałasów, kuczki u Żydów = święto na pamiątkę wędrówki przez pustynię, podczas którego Żydzi modlą ś. w umyślnie zbudowanych szałasach drewnianych.

Namiotka, ubiór głowy wieśniaczek zamężnych, rodzaj chusty kobiecej na głowę, zawojka (fig.).

Namiotnik, gatunek mola, którego gąsienice niszczą drzewa owocowe, jabłoniak (fig.).

Namłot, młócenie, młócka; wydajność ziarna przy młóceniu, umłot.

Namłotny, dający dużo ziarna przy młóceniu.

Namoczyć co=zlać płynem, zanurzyć w płynie dla zmoczenia a. moknięcia, dla zmiękczenia, dla przesiąknięcia płynem; umaczać (**n.** pióro w atramencie); zmoczyć po wierzchu, zwilżyć (**n.** bieliznę przy prasowaniu).

Namogilny, stojący na mogile, mogilny, grobowy.

Namokły, ten, co namokł, przesiąknięty płynem.

Namoknąć, forma *nied.* Namakać; moknąc, nasiąknąć jakim płynem; dość wymoknąć; namoczyć ś., wymoczyć ś.; silnie zmoknąć.

Namolny, naprzykrzony, natrętny.

Namordować, nazabijać (ludzi a. zwierzęta); **n. ś.,** namęczyć ś. czym.

Namotać, nawinąć pewną ilość

nici, przędzy; *przen.*, naplątać, nawikłać; **n.** na kogo a. **n.** sobie na wąs = zapamiętać sobie kogo, zagiąć parol na kogo.

Namowa, namówienie, skłanianie do czego, poduszczenie, podszept, narada.

Namówić, forma *nied.* Namawiać; namową skłonić kogo do czego, podmówić, nakłonić; **n. ś.**, mówiąc, zmęczyć ś. mówieniem, nagadać ś.; umówić ś. wzajemnie, zmówić ś.

Namrzeć, poumierać w wielkiej ilości; naginąć **n. ś.** głodem=nacierpieć ś. głodu.

Namulić, forma *nied* Namulać; pokryć co, nanieść co mułem, zamulić; obetrzeć, odcisnąć skórę (**n.** nogę butem); obetrzeć ś., odcisnąć ś. (o skórze).

Namulisko, osad powstały z namułu a. żwiru przy brzegu rzeki, odsypisko.

Namulisty, pełen namułu.

Namulnik, roślina z rodziny trędownikowatych, kłosiennica.

Namuł, muł, pokrywający powierzchnię czego, szlam.

Namydlić, forma *nied.* Namydlać; mydłem co natrzeć, w rozpuszczonym mydle zmaczać; *przen.*, **n.** komu głowę = zgromić, złajać kogo, nagadać komu.

Namysł, namyślenie ś., rozmyślenie, rozwaga, zastanowienie ś., postanowienie, decyzja; bez **n-u**= nie zastanawiając ś., nierozważnie; z **n-u** = umyślnie, rozmyślnie.

Namyślać ś., rozmyślać, rozważać co, zastanawiać ś. nad czym, nie móc zdecydować ś.; skłaniać ś., przychylać ś. ku czemu.

Namyślić się, rozważyć po namyśle, przyjść do postanowienia, postanowić coś, zdecydować się, skłonić ś., przychylić ś. ku czemu.

Nanieść — *p.* Nanosić.

Nankin, *chińsk.*, tkanina gładka i gęsta, barwy żółtawej, podobna do perkalu; **n-y**, spodnie a. kostjum z tej tkaniny.

Nanosić, Nanieść, nosząc kilkakrotnie, przynieść dużo (**n.** wody); poznosić; rzeka naniosła piasku, mułu = zostawiła; nanieść = trochę podnieść.

Nanośniki (-ów), binokle.

Nanowo, *przysł.*, znowu, powtórnie, od początku.

Naocznie, *przysł.*, własnemi oczami.

Naoczny, oczywisty, widoczny, uderzający w oczy; ten, co widział coś własnemi oczami (świadek **n.**).

Naodlew, Na odlew, *przysł.*, od lewej ręki, lewą ręką; szybko, bez namysłu.

Naodwrót, *przysł.*, odwrotnie, na drugą stronę, z drugiej strony, wspak, naopak.

Naokolusieńko, Naokoluteńko, wszędzie naokoło, całkiem naokoło.

Naokoło, Naokół, na wszystkie strony, ze wszystkich stron, dokoła.

Naoliwić, forma *nied.* Naoliwiać; nasmarować oliwą, napuścić oliwą.

Naonczas, *przysł.*, w owym czasie, naówczas, wtenczas.

Naopak, Na opak, *przysł.*, w odwrotnym kierunku, naodwrót, nawspak.

Naostatek, Na ostatek, *przysł.*, nakoniec, wreszcie, w końcu.

Naościeź, Narozcież, *przysł.*, otworzyć na całą szerokość (drzwi, bramę i t. d.).

Naoślep, Na oślep, *przysł.*, nie patrząc, z zamkniętemi oczami a. pociemku; na nic nie bacząc, w zaślepieniu, lekkomyślnie, bez rozwagi, bez zastanowienia.

Naówczas, *przysł.*, wówczas, wtedy—*p.* Naonczas.

Napacykować, nabazgrać, na-

gryzmolić, namalować niedbale, namazać.

Napad, niespodziane uderzenie, najście, najazd, napadnięcie, napaść; natarcie, nagłe dotknięcie chorobą, atak, paroksyzm; jak po **n-dzie** Tatarów = nieład, zamęt, spustoszenie.

Napadać, uderzać z nagła, z nienacka na kogo; spaść, nasypać ś. dużo, padaniem nagromadzić ś. (napadało śniegu); **n.** na nogę=utykać; naginąć, namrzeć.

Napajać, nasycać co płynem, przejmować czym kogo, sprawiać komu ciągłą przykrość (**n.** żółcią).

Napakować, dużo zapakować, dużo włożyć, naładować; **n.** w głowę=dać jej dużo do myślenia, do pamiętania; **n.** żołądek=dużo zjeść; **n. ś.,** objeść się.

Napalić, dużo ognia naniecić, aby było ciepło, rozgrzać mocno, rozżarzyć, rozpalić; **n.** w piecu = zapalić drwa, węgle, aby piec ś. rozgrzał, wiele rzeczy spalić; **n. ś.** rozgrzać się.

Napalowisko, budowle starożytne na palach, wbitych w dno jeziora a. rzeki, budowle nawodne, palafity (fig.).

Napar, naciąg, lekarstwo, sporządzone przez nalanie wody gorącej na jakiś środek roślinny.

Naparstek, małe metalowe a. kościane narzędzie w kształcie cylinderka, z denkiem albo bez denka, nakładane na palec do naciskania igły przy szyciu; mała ilość płynu; *żart.*, mały kieliszek.

Naparstnica, roślina z rodziny trędownikowatych, palecznik, digitalis (fig.).

Naparzyć, *nied.* Naparzać; parą a. nad parą co ogrzać, wrzątkiem co nalać, aby naciągnęło, zaparzyć (**n.** herbatę, **n.** ziółek); parą objąć ciało a. części ciała; nawarzyć, nagotować.

Napastniczy, *przym.* od Napastnik.

Napastnik, czyniący napad, napastujący kogo, prześladowca, najezdnik; ten, co napaścią, niesłuszną przyczepką kogo prześladuje.

Napastować, czynić najazd, napad, dopuszczać ś. napaści, napadać na kogo, nagabywać kogo, nacierać na kogo, czepiać ś. kogo.

Napaść, forma *nied.* Napadać; **n.** na kogo, na co, rzucić ś. niespodzianie na kogo, wpaść na kogo, zaatakować, uderzyć; **n.** na kogo, czepić ś. kogo, zrobić komu ostre wymówki; *przen.*, powsiąść na kogo; **n-ada** mnie febra = dostaję ataku febry.

Napaść (pasie, pasł), dostarczyć obfitej paszy, dać ś. nasycić paszą na pastwisku, nakarmić; **n. ś.,** podejść do syta; *przen.*, nasycić ś., zadowolić ś.; *przen.*, przesycić ś., przejąć ś., ulec wpływowi czego.

Napaść, rzucenie ś. na kogo, napad, niesłuszne napastowanie, przyczepka; pretensja bezzasadna; przymus (robić co, jak z **n-ci**).

Napatoczyć się, podejść pod oczy, nawinąć ś., nastręczyć ś., podejść w porę.

Napatrzyć się, upatrzyć, wypatrzyć, zmęczyć ś. bezustannym patrzeniem, nacieszyć ś. widokiem czego, przypatrzyć się.

Napawać—*p.* Napoić; **n. ś.** czym, *przen.*, rozkoszować ś. czym, unosić ś. nad czym.

Napchać, forma *nied.* Napychać; napełnić, naładować, natłoczyć, natkać, nawbijać; pchnięciem nasunąć; *przen.*, **n.** komu kieszenie =przysporzyć mu zysku; **n.** brzuch = zjeść dużo; **n. ś.,** natłoczyć ś., zmęczyć ś. pchaniem, objeść ś., obeżreć się.

Na pe, *przysł.*, *żart.*, z wszelką pewnością, niezawodnie.

Napełnić, forma *nied.* Napeł-

niać; pełno czego do czego nalać, nakłaść, nasypać, naładować, zapełnić, wypełnić, czynić co pełnym; **n.** kieszeń=zyskać dużo pieniędzy, obdarzyć, obsypać; co komu przyczynić (**n.** czyje serce radością, smutkiem); wypełnić sobą, przeniknąć, zająć (mgła **n-a** dolinę); **n. ś.**, stać ś. pełnym czego; przejąć ś., przeniknąć ś; nasycić ś., najeść ś.

Napewno, z pewnością, niezawodnie, bezwątpienia.

Napęczniały, nabrzmiały, napuchły, wzdęty.

Napęcznieć, nabrzmieć, stać ś. pękatym, napuchnąć.

Napędzić, forma *nied.* Napędzać; przypędzić wiele czego w jedno miejsce, spędzając zgromadzić, nagnać; nabawić kogo czego, wyrządzić co komu (**n.** komu strachu); odpędzić, przepędzić; **n.** kogo do czego, przynaglić, pobudzić, zmusić kogo do czego; **n.** komu czego=dać sposobność kupna, zysku, zrobienia dobrego interesu.

Napiąć, forma *nied.* Napinać; naciągnąć, natężyć, naprężyć, wytężyć; umyślić, zamierzyć, postanowić; napinać zmysły, **n.** uwagę = wytężać, starać ś. pojąć; **n. ś.**, natężyć się, wysilić się.

Napić się, ugasić pragnienie, napić ś. do syta; podpić sobie, upić ś. nieco; wsiąknąć w siebie, nasiąknąć czym, naciągnąć.

Napiec, wiele rzeczy upiec, nagrzać zbytecznie; **n. ś.**, zmęczyć pieczeniem; nacierpić ś. na upale a. przy ogniu.

Napierać, forma *dok.* Naprzeć; naciskać, pchać, domagać ś.; żądać czego natarczywie, przynaglać, przeć.

Napierśnik, część zbroi, osłaniająca piersi (fig.); część ubioru, zwykle ozdobna, okrywająca piersi u kobiet, u koni; kołnierzyk, bawet (**n.** mniszek, **n.** księży=pektoralik).

Napierśny, noszony na piersiach, wiszący na piersiach (krzyż **n.**).

Napięcie, naciągnienie, natężenie; w *bud.*, szerokość łuku sklepieniowego, szerokość światła między jarzmami w moście drewnianym; w *fiz.*, stan naprężenia, rozciągnięcia ciał, cieczy, gazów, wywierającego nacisk; **n.** elektryczne=siła elektrowzbudzająca.

Napięstek—*p.* Nadgarstek.

Napiętek, tylna część obuwia, na której stoi pięta; pięta w pończosze a. skarpetce.

Napiętrzać, Napiętrzyć, dobudować piętra, wznieść co ponad inne; spiętrzyć, nastroszyć.

Napięty, wyprężony, naciągnięty (łuk); wytężony, uplanowany, umyślony, upatrzony (interes **n.**); w *fiz.*, energja **n-a** = energja potencjalna.

Napijać ś. — *p.* Napić ś.

Napiły, Napity, ten, który ś. napił, podpiły, podchmielony.

Napinać — *p.* Napiąć.

Napis, to, co jest napisane na wierzchu, tytuł, tytulik na książce a. w książce; **n.** na nagrobku, **n.** na szyldzie; nadpis, etykieta; adres na kopercie.

Napisać, wyrazić co za pomocą pisma, uskutecznić pisanie; porozumieć ś. z kim piśmiennie, listownie; utwór myśli swej ułożyć na piśmie, wypracować piśmiennie; zapisać pewną ilość; tak już **n-no** a jak **n-no**=jak było przeznaczone, zawyrokowane; **n. ś.**, dużo napisać, zmęczyć ś. pisaniem.

Napitek, napój, picie, trunek.

Napiwek, datek pieniężny za okazaną usługę.

Naplecznik, pas, przewieszony przez ramię do noszenia a. ciągnięcia jakiegoś przedmiotu, szleja, szelki; część zbroi, osłaniająca plecy; humerał.

Napleść, wiele czego spleść, upleść; nagadać wiele niedorzeczności, nabzdurzyć, napaplać; **n.** na kogo przed kim, narobić wiele plotek, obgadać; **n. ś.,** dużo spleść; dużo ś. nagadać.

Napłodzić, wiele spłodzić, wiele wytworzyć; **n. ś.,** namnożyć ś., wytworzyć ś. w wielkiej ilości.

Napływ, obfite przybywanie cieczy, myśli; coraz większy przypływ, przybór; nagromadzenie ś., nacisk, nawał, natłok; w *min.*, utwór mineralny, naniesiony przez wodę.

Napływać, forma *dok.* Napłynąć); wciąż przybywać, przypływać, nagromadzać ś., zbierać ś., nadpływać; *przen.*, zgromadzać ś., nadciągać w wielkiej ilości.

Napływowy, utworzony przez napływ; ludność **n-a** = przybysze, osadnicy; w *gieol.*, utwór **n.** a. aluwjalny=formacja osadowa (góry **n-e**).

Napoczynać, forma *dok.* Napocząć; z brzegu co ugryzać, ukrajać, ułamać, nadpijać (**n.** chleb, bułkę, butelkę); naruszyć, nadłamać, zaczynać, rozpoczynać, jaką robotę.

Napoić, forma *nied.* Napajać, Napawać; dać komu pić aż do ugaszenia pragnienia, do sytości; *przen.*, napełnić kogo czym, nakarmić; sprawić komu przykrość: **n.** kogo octem i żółcią=zasmucić bardzo; nasycić, dać nasiąknąć czym, napuścić; **n. ś.,** *przen.*, przejąć ś., przejść czym, nasiąknąć czym.

Napoleon, Napoleondor, *fr.*, złota moneta francuska wartości 20 a. 40 franków, z wizerunkiem Napoleona.

Napoleonek, rodzaj ciastka z ciasta francuskiego, przekładanego kremem, konfiturą.

Napoleonida, członek rodziny Bonapartych.

Napoleonista, *gr.*, stronnik, zwolennik Napoleona I i jego rządów; ten, co służył w wojsku pod Napoleonem I, napoleończyk.

Napoleonka, bródka modna w wojsku za Napoleona III (fig.); rodzaj krzesła wyściełanego z nizkim tylnym oparciem (fig.).

Napoły, w połowie, w części— *p.* Napół.

Napomykać, forma *dok.* Napomknąć; nasuwać na wspomnienie, wspominać, w rozmowie dotykać półsłówkiem, natrącać, wzmiankować, dawać do zrozumienia, potrącać o co.

Napominać, for. *dok.* Napomnieć; ostrzegać, upominać, robić wymówkę, strofować, karcić, napomykać, przypominać.

Napomnienie, zrobienie komu uwagi, wymówka, przestroga, połajanie.

Napompować, za pomocą pompy naciągnąć dużo wody; *przen.*, namówić, podburzyć kogo; **n. ś.,** dać ś. namówić, nasłuchać ś. czego, ulec wpływowi czego, przejąć ś. czym.

Napoprzek, Na poprzek, *przysł.* i *przyim.*, wszerz, od strony lewej ku prawej, a. od prawej ku lewej, prostopadle do długości.

Na pośmiewisko, dla wzbudzenia śmiechu, drwin z siebie; narazić ś. **n.** = na wyszydzenie.

Na potem, na później, na inną porę, na inny czas, potym.

Napotkać, spotkać kogo, co, znaleźć kogo, co na swej drodze, natrafić na kogo, na co; *przen.*, zdarzyć ś. (napotkało go nieszczęście); **n. ś.,** spotkać ś.

Napotny, wywołujący, powodujący poty.

Napotykać, spotykać, natrafiać; **n. ś.,** często zawadzać o coś nogą.

Napowietrzny, zjawiający ś. w powietrzu, unoszący ś. na powietrzu; statek **n.** = balon, samolot.

Napowrót, w tę stronę, skąd ś. przyszło, z powrotem, nazad; na nowo, powtórnie.

Napozór, z wierzchu, zewnętrznie, jak ś. wydaje, jakby ś. zdawało, na oko, niby.

Napój, to, co ś. pije, płyn do picia; **n.** wyskokowy = wódka, likier, wino, arak; **n-e** chłodzące = lemonjada, oranżada i t. p.; lekarstwo płynne, w ilości większej przepisane i przez chorego zażywane; **n.** miłosny = środek, wzbudzający (wedle wierzeń przesądnych ludu) miłość w osobie, która go zażyje.

Napół, Napoły, przez pół, przez połowę, w połowie.

Napór, nacisk, napieranie, przymuszanie, parcie, domaganie ś.

Napracować się, zmęczyć się pracą.

Napraszać się, prosić ś., nalegać, narzucać ś., być natrętnym, żądać.

Naprawa, poprawienie tego, co zepsute, doprowadzenie do stanu lepszego, reparacja; poprawa, zmiana na lepsze (**n.** obyczajów).

Naprawdę, *przysł.*, prawdziwie, istotnie, rzeczywiście.

Naprawiać, forma *dok.* Naprawić; rzecz popsutą doprowadzać do stanu całości, do możności użytkowania jej, polepszać, reparować, zmieniać co na lepsze.

Naprawić, komu co, naopowiadać, nagadać; poprawić, zmienić na lepsze, ulepszyć (**n.** sobie opinję); nagrodzić, powetować; zły stosunek z kim zrobić lepszym — *p. nied.* Naprawiać.

Naprawka, niewielka poprawka.

Naprędce, pośpiesznie, na poczekaniu, nie zwlekając.

Naprężać, forma *dok.* Naprężyć; napinać, naciągać, natężać; *przen.*, skupić, ześrodkować (**n.** myśl, uwagę); **n. ś.,** wyprężać ś., natężać ś.; dochodzić prawie do zerwania; stosunek naprężony=oziębły, blizki zerwania.

Naprężenie, stan rzeczy naprężony, napięcie; silne wyciągnięcie, natężenie; wysilenie; **n.** nerwów =rozdrażnienie nerwowe, wysiłek; podniecenie; **n.** stosunków=ochłodzenie, oziębienie; być w **n-u** ciągłym = być ciągle niespokojnym, być ciągle w oczekiwaniu.

Naprosić, wiele osób poprosić, posprasząć, zaprosić; **n. ś.,** prosić ciągle, natarczywie, domagać ś.

Naprowadzać, forma *dok.* Naprowadzić; prowadzić kogo, wskazując mu co a. dla ukazania mu czego w celu zdobycia czego, osiągnięcia czego (**n.** nieprzyjaciół na kraj); powlec, pociągnąć; **n.** rysunek kolorami= kolorować; **n.** papier tłustością = napuścić go tłustością; *przen.*, skłonić, przywieść do czego (**n.** grzesznika na drogę pokuty); **n.** na domysł, na myśl jaką= napomknąć, wskazać komu, skądby ś. mógł domyślić czego a. myśl jaką powziąć; **n.** rozmowę na co = nakierować ją.

Naprószać, forma *dok.* Naprószyć; prósząc, nasypać czego w co, na co a. do czego.

Napróżno, *przysł.*, daremnie, nadaremnie, na darmo.

Napróżny, daremny, nadaremny, bezskuteczny.

Naprzeciw, Naprzeciwko, *przyim.*, z 2 p. oznacza położenie osoby a. rzeczy, zwróconej przednią stroną do drugiej, przeciw, przeciwko, wprost kogo, czego; z 2 a. 3 p. oznacza kierunek ruchu ku jakiemuś celowi a. przedmiotowi (iść **n.** słońcu, wyjechać **n.** gościa); *przysł.*, po przeciwnej stronie, od przeciwnej strony.

Naprzeciwległy, leżący naprzeciwko; położony wprost drugiego, przeciwległy; liście **n-e;** gałęzie

n-e = wyrastające parami, jedna naprzeciw drugich.

Naprzemian, Naprzemiany, robiąc to jedno, to drugie, robiąc kolejno; zmieniając, zmieniając ś.

Naprzemianległy, leżący na przemian, t. j. ułożony z obu stron, a nie naprzeciwko, liście **n-e**=rozłożone naprzemian z dwuch stron gałązki, mijane; w *mat.*, kąty **n-e** =leżące po obu stronach prostej, przecinającej dwie proste równoległe.

Naprzód, *przysł.*, wpierw, najpierw, najpierwej, przedewszystkim; wprost przed siebie; **n.**! marsz!=komenda wojskowa; przedwcześnie, za wczasu (**n.** ś. cieszyć).

Naprzykład, *przysł.*, dla przykładu, jak, jak oto: (wymieniając pewne przedmioty a. osoby z pomiędzy wielu innych).

Naprzykrzać się, być natrętnym, sprawiać przykrość swoim natręctwem, domagać ś., dokuczać.

Naprzykrzony, natrętny, natarczywy, nieznośny.

Naprzykrzyć się, stać ś. komu przykrym, dokuczyć, znudzić ś., obrzydnąć (**n-ła** mi ś. ciągła podróż; *nieos.*, **n-ło** mi ś. czekać tak długo = sprzykrzyło).

Napsuć, wiele zepsuć, dużo przez psucie uczynić nieużytecznym; nadwerężyć; wielu ludzi zgorszyć, zepsuć czyje obyczaje; *gwar.*, nazabijać, namordować; **n.** komu krwi = rozgniewać go, rozdrażnić; zasmucić; **n.** sobie głowy = zająć myśli jaką rzeczą kłopotliwą a. niepotrzebną; **n. ś.** = porujnować wiele rzeczy, uszkodzić wielką ilość.

Napuchły, nabrzmiały, napuchnięty, nabrzęknięty.

Napuczyć, wzdąć; **n. ś.,** nadąć ś., napuszyć ś., przybrać minę odętą.

Napuszczać, wpuszczać wiele osób; nasycać co czym (**n.** farbą, tłustością i t. p.); nalewać czym, napajać.

Napuszony, nadęty, nieprzystępny, pyszny, zarozumiały; **n.**=przesadny, wymuszony, górnolotny, nienaturalny (styl **n.**).

Napuszyć, forma *nied.* Napuszać; nadąć, napełnić jakim gazem; *przen.*, zrobić pysznym, wbić w dumę; **n. ś.,** nadąć ś., najeżyć ś., przybrać minę pyszną, zarozumiałą.

Napuszysty, nadęty, wymuszony, przesadny, nienaturalny.

Napuścić, forma *nied.* Napuszczać; napoić co czym; pozwolić komu a. czemu wejść, przeniknąć dokąd (**n.** świeżego powietrza do pokoju); pociągnąć, powlec, posmarować (**n.** co woskiem, tłuszczem).

Napytać, pytając dowiedzieć ś.; ściągnąć, sprowadzić na siebie (**n.** sobie kłopotów, **n-ał** biedę); **n. ś.,** spytać wielu; zmęczyć ś. wypytywaniem.

Napyżyć się, odąć ś., przybrać minę obrażoną, nadąć ś., napuszyć ś., nasrożyć ś.

Narada, wspólne naradzanie ś. kilku osób, obrada.

Naradka, roślina z rodziny pierwiosnkowych (fig.)

Naradzać się, odbywać naradę, porozumiewać ś., roztrząsać co wspólnie.

Naradzić, udzielić wielu rad; uradzić, postanowić; **n. ś.,** wspólnie co roztrząsnąć, wspólnie obmyślić, porozumieć ś., postanowić.

Narajać, f. *dok.* Naraić; nastręczać, polecać kogo a. co, poddawać.

Naramiennik, Naramiennica, ozdoba metalowa, noszona na ramie-

niu, bransoleta, manela; część ubioru, przypadająca na ramiona; część zbroi, osłaniająca ramiona (fig.).

Narastać, przez rośnięcie przybywać, powiększać ś.

Naraszczać, forma *dok.* Narościć; przyczynić ś., aby coś rosło, pobudzić; narobić pretensji—*p.* Rościć.

Naraz, *przysł.*, odrazu, nagle, raptem, niespodzianie, wtym; ni stąd, ni zowąd.

Narazić, forma *nied.* Narażać; uderzając na wielu, pobić ich, porazić; naruszyć, nadwątlić, nadwerężyć (naraził ręki, nogi); **n.** na co=wystawić na wielką przykrość, na niebezpieczeństwo (**n.** życie); **n.** kogo sobie=obrazić go, rozgniewać, zrobić go względem siebie niechętnym; **n. ś.** = wystawić ś. na coś nieprzyjemnego; **n. ś.** na obmowę, na wstyd; **n. ś.** komu = obrazić, rozgniewać kogo.

Narażać —*p.* Narazić.

Narciarstwo, sztuka i sport ślizgania ś. po śniegu na nartach.

Narciarz, łyżwiarz, biegający na nartach (forma ż. **Narciarka**).

Narcyz, *gr.*, roślina z rodziny amarylkowatych (fig.).

Nard, Spikanard, *łć.*, pachnidła, olejki aromatyczne, wyrabiane przez starożytnych.

Nareszcie, *przysł.*, wkońcu, nakoniec; zresztą, ostatecznie.

Naręcze, ta ilość czego, którą można unieść w ręku (**n.** drew).

Naręczny koń = idący z prawej strony dyszla a. jeźdźca.

Nargile, *pers.*, przyrząd do palenia tytuniu, w którym dym przechodzi przez flaszkę z wodą, używany w Turcji (fig.).

Narkotyczny, *gr.*, mający własności odurzające, usypiające (środek **n.**).

Narkotyk, *gr.*, środek odurzający, usypiający.

Narkotyzować, *łć.*, odurzać narkotykiem; rozdrażniać nerwy narkotykiem; wprowadzać w stan snu za pomocą narkotyku.

Narkoza, *gr.*, odurzenie, znieczulenie chorobliwe, lub spowodowane działaniem narkotyków.

Narobić, wiele czego zrobić; być przyczyną czego, spowodować; **n.** hałasu, **n.** biedy, **n.** długów = być dużo winnym; **n.** czego komu=narazić kogo na co, ściągnąć co na kogo (**n.** nieprzyjemności, kłopotu); **n. ś.**, zmęczyć ś. robotą, napracować ś.

Narocznik, (w dawnej Polsce) osadnik zależny od grodu i miejsca osiadłości.

Narodowiec, ziomek, rodak; zwolennik kierunku narodowego w polityce, nacjonalista, nacjonał.

Narodowo-liberalny, mający dążności narodowe i postępowe zarazem, liberalny.

Narodowościowy, odnoszący ś. do narodowości.

Narodowość, cechy właściwe jakiemu narodowi, różniące go od innych narodów; ogół ludzi, należących do jednego narodu, odrębność narodowa.

Narodowy, do pewnego narodu należący (wojsko **n-e**, straż **n-a**), pewnemu narodowi właściwy (język **n.**, poezja **n-a**); cechujący jaki naród; przez naród urządzany (uroczystości **n-e**); zgromadzenie **n-e**=złożone z przedstawicieli, wybranych przez naród, parlament.

Narodzenie, wydanie na świat potomstwa; przyjście na świat (rok 1913 od narodzenia Chrystusa = od przyjścia na świat Chr. Pana); Boże **N.**=święto, obchodzone dnia 25 grudnia na cześć przyjścia na świat Chrystusa Pana; **N.** Najśw. Marji Panny=takież święto obchodzone dnia 8 września i t. d.

Narodzić, na świat wydać; **n. ś.,** przyjść na świat; jakby ś. znowu narodził = odmłodniał, ożył; urodzić wielką ilość.

Narodziny, przyjście na świat pojawienie ś. na świat.

Narok, (w dawnej Polsce) pewien obowiązek dla grodu, od którego osadnik zależał; **n-iem,** niby, pozornie; z **n-u,** przypadkowo.

Narosnąć, Narość, rosnąć, powiększyć ś., stawać ś. widocznym; zagęścić ś., obrosnąć czym, wyrosnąć na powierzchni czegoś; namnożyć ś. — *p.* Narastać.

Narost, to, co wyrosło na czym, to, co przybyło.

Narościć, forma *nied.* Naraszczać; natworzyć rostków w zbożu, w nasionach; sprawić, aby zboże a. nasiona puściły kiełki; powziąć wiele uroszczeń, pretensji.

Narość — *p.* Narosnąć.

Narośl, to, co ś. wytworzyło na czym niepotrzebnego, chorobliwego, co narosło; warstwa narośnięta, nowotwór chorobny na ciele, guz.

Narowić, uczyć narowów obchodzeniem ś. niewłaściwym, wywoływać złe zwyczaje, psuć, bałamucić; **n. ś.,** nabierać narowów.

Narowisty, Narowny, pełen narowów, złych przymiotów, znarowiony; uparty, kapryśny.

Narozcież, Naoścież, Naściężaj, na całą szerokość otworu bramy, drzwi, wrót (otworzyć **n.**).

Narożе, część budynku narożna, kąt stykania ś. dwóch ścian.

Narożec — *p.* Narożnik.

Narożnica, w *budow.*, krokiew skrajna pod wydatną krawędzią dwóch zbiegających ś. połaci (fig.); motyl z podrzędu zmierzchnikowców, z rodziny garbatek (fig.).

Narożnik, miejsce zetknięcia ś. dwuch dróg, ulic, domów; będący na rogu; brzeg dwuch powierzchni prostolinijnych, stykających ś. z sobą (**n.** chustki), część narożna placu; kopiec narożny, słup ścienny narożny; kafel w piecu narożny; wystająca część wału w fortecy a. w szańcu.

Narożny, znajdujący ś. na a. w rogu czego: ulicy, placu, budynku (dom **n.**, pokój **n.**), krokiew **n-a** — *p.* Narożnica.

Naród, zbiór ludzi, osiadłych na pewnej oddawna do nich należącej przestrzeni, związanych z sobą wspólną przeszłością, wspólnością pochodzenia, mówiących jednym językiem, mających jednakowe obyczaje i t. p.; prawo **n-dów** = zbiór ustaw, przyjętych przez wszystkie narody cywilizowane, a ściągających ś. głównie do stosunków między narodami; stan urodzenia, pochodzenia (ludzie **n-du** szlacheckiego); ród, familja, plemię; rodzaj, gatunek; lud, ludzie.

Narów, złe przyzwyczajenie, zły nałóg, zły obyczaj, wada nabyta, kaprys, upór.

Narówni, *przysł.*, w równej mierze, jednakowo.

Narracja, *łć.*, opowiadanie.

Narrator, *łć.*, opowiadający.

Nart, Narta, długa łyżwa drewniana do ślizgania ś. po śniegu (fig.); **n-ty** = długie sanie syberyjskie.

Nartnik, łyżwiarz na nartach; w *zool.*, owad półpokrywy wodny (fig.).

Naruszalny, mogący być naruszonym.

Naruszać — *p.* Naruszyć.

Naruszyć, dotknąć, napocząć, nadwerężyć, uszkodzić, nadpsuć, zerwać, zniszczyć, targnąć ś. na

co (**n.** czyjeś prawa); poruszyć ze swego miejsce, wytrącić z równowagi, pogwałcić, przestąpić, nie dotrzymać (**n.** pokój, **n.** przysięgę); **n. ś.**, być naruszonym.

Narwać, rwąc wiele nazbierać, nagromadzić, nazrywać (**n.** kwiatków); o wrzodzie: nabrzęknąć, nabrać, przejść w ropienie; **n. ś.** na co = niespodzianie, narazić się na co (**n. ś.** na wydatek, kłopot).

Narwal, *szw.*, wieloryb uzębiony z jednym długim zębem wystającym mu z pyska (fig.) — *p.* Jednorożec.

Narwaniec, człowiek niezrównoważony, narwany, postrzelony, bzik, trochę warjat, zmienny.

Narwany, na którego nie można liczyć, niepewny, coraz inny, bzikowaty, warjatowaty.

Nary, *ros.*, pomost do spania, legowisko (fig.).

Narybek — *p.* Zarybek.

Narybiać, forma *dok.* Narybić; napuszczać w staw, sadzawkę narybku; **n. ś.** (o rybach) rozmnażać ś.

Narywać, nabrzmiewać, puchnąć, powiększać (o wrzodzie); obierać się (palec **n-a**).

Narząd, w *anat.*, składowa część organizmu, spełniająca pewną funkcję, organ — *p.* Narzędzie, *p.* Przyrząd.

Narządzać, forma *dok.* Narządzić; przygotować, przyszykować (**n.** wóz do drogi); doprowadzać do należytego stanu, naprawiać, opatrywać (**n.** suknię, buty); przyrządzać, ustawić należycie.

Narzecze, sposób mówienia, pisania, właściwy jakiej części narodu, plemieniu, miejscowości, djalekt, gwara.

Narzeczeństwo, czas od zaręczyn do ślubu.

Narzeczona (-ej), kobieta zaręczona.

Narzeczony (-ego), mężczyzna zaręczony.

Narzekać, żalić ś., utyskiwać, użalać ś., skarżyć ś.

Narzekanie, wyrażanie swego bólu, niedoli w sposób żałosny, żalenie ś., utyskiwanie, żale, skarga.

Narzędnik, w *gram.*, szósty przypadek w deklinacji imion.

Narzędzie, przyrząd, którym ś. co robi, wykonywa (**n-e** rzemieślnicze); instrument = **n.** muzyczne; **n.** do doświadczeń naukowych (**n-ia** matematyczne, fizyczne); **n.** rolnicze = do uprawy roli i do przygotowania płodów roli na sprzedaż; **n.** ogrodnicze; **n.** chirurgiczne = do różnych operacji na ciele; **n-a** ogniowe = przybory straży ogniowej; *przen.*, sposób, środek wykonania czegoś; być czyimś mimowolnym działaczem w jego zamysłach (użyć kogo za **n.** do czego; służyć komu za **n.** do czego).

Narzępik, owad dwuskrzydły, kleszcz (fig.).

Narzęst, roślina z rodziny storczykowatych (fig.).

Narzucać, rzucić wiele czego na jedno miejsce, naciskać, nakryć czym; **n.** ubranie = wdziać na wierzch; **n. ś.** naciskać ś. z gniewu, nazłościć ś; napraszać ś. gwałtem, być natrętnym.

Narzucić, rzucić co na wierzch czego, rzuciwszy nakryć co czym (**n.** płaszcz na ramiona); rzucając, pokryć co (np. ścianę tynkiem); *przen.*, gwałtem coś komu ofiarować, zmusić kogo do przyjęcia czego (**n.** komuś swą opiekę, swe towarzystwo); **n. ś.** komu z czym = ofiarować mu gwałtem swe u-

sługi; nastręczać ś., być natrętnym.

Narzutka, okrywka kobieca; wapno narzucone na ścianę, nie zatarte na gładko.

Narzutowy głaz, naniesiony przez lody zdaleka.

Narzynany, nacinany, karbowany, narznięty.

Nasada, Nasad, podstawa, fundament, obsada; dolna część pługa; w *budow.*, miejsce, od którego poczyna ś. wznosić sklepienie, brzeg sklepienia; to, w co a. na co ś. coś osadza, zawiesza; rękojeść, trzonek, osada, oprawa (np. **n.** strzelby).

Nasadka, pułapka, samotrzask, sidło; samica ptaka, siedząca na jajach, nasiadka.

Nasadowy, Nasadny, dotyczący nasady.

Nasadzić, forma *nied.* Nasadzać; wiele zasadzić (np. roślin); obsadzić co czym, wysadzić (**n.** pole kartoflami); osadzić, na rękojeść wprawić (**n.** siekierę, **n.** miotłę na kij, **n.** obręcz na beczkę); włożyć, umieścić na wierzchu, wsadzić (**n.** czapkę na głowę); **n.** kurę na jajach=aby je wysiedziała; wyłożyć, ozdobić, opatrzyć (**n.** tabakierę brylantami); namówić kogo na kogo, nasłać z napaścią; **n. ś.,** dążyć do czego gwałtownie, podstępnie; zasiąść na czatach, zrobić zasadzkę.

Nasalać, posypać solą, nasycać solą.

Nasamprzód—*p.* Najpierw; przedewszystkiem, głównie.

Na schwał, na pokaz, pozornie.

Nasenny, sprawiający sen, usypiający (środki **n-e**).

Nasępiać, forma *dok.* Nasępić; nachmurzać, marszczyć (czoło); **n. ś.,** przybrać wyraz twarzy gniewny; nachmurzać ś., zmarszczyć ś.

Nasiadka, kura, chcąca siedzieć na jajach, chcąca wysiadywać pisklęta; stołek z podłużną miednicą do obmywania części płciowych (f.).

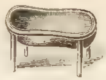

Nasiadówka, kąpiel, w której tylko pośladki i przyległe im części ciała zanurzają ś.; kąpiel nasiadowa (f.).

Nasiąkać, forma *dok.* Nasiąknąć; przechodzić jakim płynem, naciągać w siebie; przesiąkać, wsiąkać; przejmować złe zwyczaje, nałogi.

Nasiąkliwy, mający własność nasiąkania jakimś płynem, przesiąkania, wciągania go w siebie.

Nasiąść, siąść na czym przycisnąwszy; **n.** na kogo=nacisnąć, zmusić do czego, przynaglić.

Nasiec, Nasiekać, posiekać dużo, posiekać na kawałki, narąbać, naścinać, nakosić, naciąć, narznąć, nakarbować, nazabijać.

Nasienie (-ona), najważniejsza część owocu, z której przez kiełkowanie powstaje nowa roślina, ziarno; płyn męski zapładniający; przyczyna, powód; pokolenie, potomstwo, ród; nie zostawić ani na **n-e** = wszystkich pozabijać.

Nasieniotok, chorobliwy nadmierny odpływ nasienia męskiego.

Nasieniowiec, owad tęgopokrywy z rzędu słoników (fig.).

Nasiennik, ogród, w którym pielęgnują ś. rośliny w celu otrzymania z nich nasion; owoc (np. ogórek), zostawiony na dojrzewanie dla otrzymania nasienia; rozsadnik; część zewnętrzna owocu rośliny, służąca do ochraniania nasion, w nim zawartych.

Nasienny, Nasieniowy, dotyczący nasienia a. nasion, mający nasienie; rośliny **n-e** — *p.* Jawnokwiatowe.

Nasiębierny, obracany za pomocą spadającej z góry wody (koło wodne **n-e**).

Nasięźrzał, roślina z gromady paprotników, języcznik (fig.).

Nasiodelnik, część uprzęży konia, umieszczana na jego grzbiecie (fig.).

Nasionko, *zdr.* od Nasienie.

Naskakiwać — *p.* Nadskakiwać.

Naskarżyć, dużo kogo naobwiniać; nażalić ś. na kogo; wielu zaskarżyć do jakiej włady.

Naskoczyć, szybko przybiec, aby co załatwić, aby co przynieść; napaść, porwać ś. na kogo, natrzeć; wejść napowrót w swoje miejsce.

Naskórek, cienka warstwa komórek rogowych, pokrywających skórę całego ciała; warstwa komórek; stanowiąca zewnętrzne pokrycie roślin (fig.).

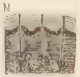

Naskórniak, pasorzyt naskórny.

Naskórny, znajdujący ś. na skórze, na nią działający (wcierania **n-e**).

Naskrobać, dużo uskrobać.

Naskroś, Nawskroś, wskroś, przez jakieś ciało, przez jaki przedmiot, aż na drugą stronę, na wylot.

Nasłać — *p.* Nasyłać.

Nasłać, forma *nied.* Naściełać, **n.** czego=nakłaść czego, nałożyć.

Nasłanie, napad, najście, najazd; kara Boża, plaga, nieszczęście (a to istne istne **n.**! = nieszczęście).

Nasłoneczny, będący na powierzchni słońca; wystawiony na działanie słońca, słoneczny.

Nasłonieć, przejść, przesiąknąć solą.

Nasłuchać ś., wiele usłyszeć, np. gderania, plotek, upominań; wielu wysłuchać.

Nasłuchiwać, słuch natężać, by co usłyszeć, aby ś. o czym dowiedzieć, podsłuchiwać, nadsłuchiwać.

Nasmarować, nałożyć z wierzchu jaką warstwę tłustą, mazistą.

Nasolić, forma *nied.* Nasalać; solą zaprawić; osolić czego wiele; **n.** komu = dokuczyć mu, dać mu ś. we znaki.

Naspa, okop ziemny, wał, nasyp.

Nasrożać, forma *dok.* Nasrożyć; nachmurzać, grozić, nastawiać rogi; robić groźnym; **n. ś.,** robić groźną minę; naczupurzać ś., namarszczać ś.

Nastać, forma *nied.* Nastawać; objąć jakie stanowisko, nastąpić po kim (**n-ał** na służbę od N. Roku); nadejść, zbliżyć ś., zjawić ś., powstać (**n-ało** już lato); **n. ś.,** zmęczyć ś. staniem.

Nastalić, nahartować żelazo na stal, stalą żelazo nałożyć, ze stali ostrze dorobić.

Nastarczyć, nadążyć z dostarczeniem czego; **n.** komu, czemu, wystarczyć, podołać, wytrzymać.

Nastawać, forma *nied.* od Nastać; godzić, dybać na co; **n.** na czyje gardło, na czyją zgubę = zagrażać czyjemu życiu; upierać ś. przy czym, nalegać, żądać czego natarczywie.

Nastawiacz, ten, co nastawia (np. zwrotnicę na kolei żelaznej); przyrząd w maszynie do puszczania jej w ruch, do zatrzymywania.

Nastawiać, poustawiać wiele rzeczy, przedmiotów, ponastawiać, nabudować, nawznosić, nawystawiać; **n. ś.** — *p.* Nastawić.

Nastawić, forma *nied.* Nastawiać; podać (**n.** ucha, **n.** policzek); naregulować (**n.** zegar); nakierować (**n.** zwrotnicę na kolei żelaznej); naszykować; zastawić (**n.** żelaza na lisy); nalawszy, postawić, aby naciągnęło **a.** ugotowało ś. (**n.** nalewkę, **n.** samowar); **n.** wodę na kąpiel=postawić na ogniu; *lek.,* wstawić kość zwichniętą we

właściwy staw; zestawić; **n. ś.**, nadstawić ś., naszykować ś.; nastręczyć ś., narzucić ś. komu; uformować ś., ułożyć ś.

Nastąpić, stąpnąć na co, nadeptać; iść jedno po drugim (**n-ił** po nim, **n-ła** chwila); co potem **n-iło** = co ś. stało; przyjść do skutku (**n-ła** wojna, **n-ił** pokój); natrzeć, nalec na kogo, na co — *p.* Nastać; **n. ś.**, usunąć ś. nieco; **n-ąp ś.**! wołanie na konia = ustąp! — *p. nied.* Następować.

Następca, ten, co po kim następuje; **n.** tronu; spadkobierca; *żart.*, syn pierworodny.

Następczy, po czymś objawiający ś., następujący po czymś; wtórny, pochodny, wynikający z czegoś poprzedzającego; w *medyc.*, objaw **n.**=objaw chorobliwy a. nowa choroba, zjawiająca ś., jako następstwo dawnej choroby.

Następczyni, forma ż. od Następca; **n.** tronu=dziedziczka korony; żona następcy tronu.

Następnie, potym, później, w dalszym ciągu.

Następnik, w *gram.* część okresu główniejsza, zależna od poprzednika; w *mat.*, jeden z dwuch członków stosunku a. proporcji

Następny, idący po kim z kolei; niżej wymieniony, jak następuje.

Następować, forma *nied.* od Nastąpić; iść z kolei po kim (Kazimierz W. następuje po Łokietku); nadchodzić, zbliżać ś. (**n-uje** chwila, czas); jak **n-uje**: oto, jak niżej; **n.** na kogo = nalegać, nacierać, naciskać.

Następstwo, kolejność jednego po drugim, porządek kolejnego objawiania ś. zjawisk w pewnym czasie; to, co wynika, wypływa z czegość; wynik, skutek.

Następujący, Następny, który po kim a. po czym następuje; dalszy z kolei; niżej podany, przytoczony.

Nastoperczyć — *p.* Nastroszyć.

Nastopne zwierzęta = zwierzęta ssące, stąpające na całej podeszwie (np. niedźwiedź)

Nastój — *p.* Napar, Naciąg.

Nastrajać, regulować, doprowadzać instrument muzyczny do pewnego tonu, do harmonijności; usposabiać, przygotowywać, namawiać; **n. ś.**, przybierać wyraz twarzy, postawę wobec jakich okoliczności, usposabiać ś.

Nastraszyć, przerazić, nabawić strachu kogo; **n. ś.**, nabawić ś. strachu, przelęknąć ś.

Nastręczać, *dok.* Nastręczyć; na suwać, poddawać (myśl); polecać, stręczyć, rekomendować (**n.** komu sługę); ułatwiać dostanie czego; **n. ś.**, nasunąć ś., nadarzyć ś., nawijać ś., trafiać ś.; narzucać ś., napraszać ś.

Nastroić, forma *nied.* Nastrajać; doprowadzić instrument muzyczny do harmonji; **n.** głos, gardło = doprowadzić je do pewnego tonu; **n.** kogo = usposobić w pewien sposób, namówić, podjudzić; **n.** minę = przybrać pewną minę a. postawę odpowiednią do okoliczności.

Nastrojowy, wywołujący pewien nastrój duchowy (poezja, muzyka **n-a**).

Nastrosz, roślina z rodziny nastroszowatych; szczytnica, rzęst; rodzaj motyla z gromady zmierzchnic (fig.).

Nastroszać, *dok.* Nastroszyć; podnosić do góry (włosy, pierze); najeżyć, naczupurzyć; nakłaść luźnie, ażeby wydawało ś. dużo, górzysto (**n.** mąkę, zboże); **n. ś.**, naczupurzyć ś., nadąć ś., napuszyć ś., naindyczyć ś.

Nastrój, usposobienie duchowe, humor, stan uczuć i myśli człowieka; zgodność, harmonja; pe-

wien ogólny ton w dziele sztuki a. literatury, wywołujący pewne wrażenie; **n.** w obrazie, w dramacie, w muzyce, w liryce i t. p.

Nastrzępiać, forma *dok.* Nastrzępić; wystrzępić dużo czego; uczynić coś sterczącym, nastroszyć, najeżyć (**n.** sobie wąsy), napuszyć.

Nastrzykiwać, forma *dok.* Nastrzykać; nakrapiać, puścić płyn jaki na co raptownie niedużym strumieniem, naszprycować.

Nasturcja, roślina z rodziny nasturcjowatych (fig.).

Nasunąć, nieco posunąć, przysunąć; nacisnąć (**n-ął** czapkę na uszy); przybliżyć; podsunąć, nastręczyć, poddać (**n.** pewną myśl komu); **n. ś.,** przysunąć ś.; usunąć ś. nieco, nastręczyć ś., zjawić ś.; **n-ęła** mi ś. pewna myśl=przyszła do głowy.

Nasuwać, posuwać, przybliżać, przysuwać; naciągać (kapelusz na oczy); poddawać (myśl jaką); **n. ś.,** nastręczać ś.; podchodzić; spotykać.

Nasycać, napajać, nakarmiać; przenikać; wpuszczać jeszcze jaką substancję w jaki roztwór; **n. ś.,** jeść do sytości, zadowalać ś., przenikać czym.

Nasycić, nakarmić do syta, napoić (**n.** pragnienie, głód=zaspokoić); *przen.*, zadowolić, zaspokoić (**n.** zemstą, chciwość); w *chem.* i w *fiz.*, napuścić jakiego ciała w drugie tyle, ile można, aby nim przeszło, przeniknęło; **n. ś.,** najeść ś., napić ś. do syta, być zaspokojonym, mieć dosyć.

Nasyłać, forma *dok.* Nasłać; **n.** kogo a. co na kogo; wysyłać, wyprawiać kogo na co, dla namówienia go na co, dla zrobienia mu kłopotu, przykrości; kat go tu nasłał! = po co tu przyszedł!; przysyłać.

Nasyp, ziemia nasypana w znacznej ilości, wał, wzgorek; **n.** kolejowy = wał, umyślnie zrobiony, po którym idzie tor; ziemia a. piasek, nasypane na ślepy pułap dla ciepła, polepa, naspa.

Nasypać, forma *nied.* Nasypywać; nałożyć co sypkiego na wierzch czego, posypać po wierzchu, naprószyć; sypiąc, nagromadzić, napełnić, usypać; **n. ś.,** sypiąc ś., nalecieć, naprószyć ś.; zmęczyć ś. sypaniem.

Nasypisko, nasyp bardzo dawny, starożytny kurhan, mogiła; góra, niegdyś nasypana, kopiec.

Nasypka, poszewka, w którą nasypano pierze; to, co po nasypaniu jeszcze dodano—*p.* Nadsypka.

Nasypowy, pochodzący z nasypu (grunt **n.**); mur **n.**=mur, w którym odstęp między cieńszemi ścianami wypełnia ś. gruzem z cegły i kamieni.

Nasz, *zaimek dzierżawczy* od My; należący do nas; będący naszą własnością, nie obcy, swojski, krajowy; pozostający z nami w jakimś związku; przez nas zdziałany, dokonany; z tego samego narodu, z tej samej armji, stronnictwa i t. p.; ten, o którym mówimy; po naszemu; *przysł.*, na nasz sposób, jak to u nas.

Naszczekać na kogo, oczernić, obgadać kogo.

Naszczekiwać, szczekać z przerwami; szczekać wiele na kogo, podjudzać.

Naszczepić, trochę rozszczepić, nadłupać; wiele zaszczepić (**n.** drzew); **n.** = dobrych obyczajów, wprowadzić, zasiać.

Naszczknąć, forma *nied.* Naszczykać; narwać, nazrywać.

Naszczytek, w *bud.*, podstawa w balustradzie, w kolumnie; akroterjum.

Naszelnik, część uprzęży konia, wkładana mu na szyję (f.).

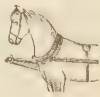

Naszyjnik, ozdoba na szyję u kobiet (fig.); dawniej: obręcz wkładana więźniom na szyję; obroża kolczasta — *p.* Naszelnik.

Naszywać, formę *dok.* Naszyć; przyszywać co na wierzch do czego (**n.** kołnierz galonem, suknię haftem); **naszyć ś.,** wiele czego uszyć.

Naszywka, tasiemka a. galonik na rękawie u żołnierzy jako odznaka, szewron.

Naści! — *p.* Na! masz! bierz!

Naściełać — *p.* Nasłać.

Naścieżaj — *p.* Narozcież.

Naśladować, robić co na wzór kogo a. czego, brać kogo a. co za wzór, wzorować ś. na kim a. na czym, starać ś. dorównać komu a. czemu; udawać (**n.** czyjś głos, ruchy); iść za kim, za czyim śladem; wstępować w czyje ślady.

Naśladowca, ten, który kogo a. co naśladuje (for. ż. **Naśladowczyni**).

Naśladowanie, rzecz zrobiona na wzór a. podobieństwo innej; utwór sztuki a. przemysłu, zrobiony na wzór innego.

Naśladownictwo, naśladowanie kogoś a czegoś; *p.* Mimetyzm, *p.* Mimikry.

Naśliniać, Naślinić, zwilżyć śliną.

Naśmiać ś., śmiać ś. dużo; **n. ś.** z kogo=naszydzić, nadrwić, wyśmiać kogo.

Naśmiewać ś. z kogo=wyśmiewać kogo, szydzić.

Naśpiewać, śpiewając w gramofon, naładować go tym śpiewem; *przen.*, nagadać, nawyjawiać; **n. ś.,** dużo śpiewać, zmęczyć ś. śpiewaniem; *przen.*, **n. ś.** Tadeusza = nacierpieć ś. biedy.

Natarcie, gwałtowne uderzenie na nieprzyjaciela, napad, atak.

Natarczywość, gwałtowne naleganie, natręctwo,

Natarczywy, natrętny, gwałtownie nalegający, usilny.

Natchnąć, tchem co napełnić, tchnąć w co; *przen.*, podać myśl, pomysł; wlać, wzniecić, wzbudzić co; pobudzić wyobraźnię do twórczości artystycznej a. poetyckiej.

Natchnienie, wlanie ducha, działanie, ożywiające umysł; rada, pomysł, pobudka; łaska, przez którą Bóg oświeca i wolą czyją kieruje; nagłe wzruszenie duszy, wzniesienie myśli i uczuć ku czemu wielkiemu; stan duszy artysty a. poety, tworzącego dzieło sztuki.

Natchniony, przejęty natchnieniem, czujący natchnienie, widzący duchem, wzbudzony; przejęty zapałem do czego.

Natenczas, wtedy, wonczas, naówczas, wówczas, w tym czasie.

Natężać — *p.* Natężyć.

Natężenie, napięcie, naprężenie, wysilenie, wysiłek; powiększenie mocy, spotęgowanie; **n.** zgłoski = akcentowanie; w *fiz.*, zwiększone działanie jakiejś siły, intensywność (**n.** światła, ciepła, elektryczności); **n.** prądu elektrycznego = ilość elektryczności, przepływająca przez przecięcie przewodnika w ciągu jednej sekundy.

Natężony, połączony z wysiłkiem (**n-a** myśl, uwaga); wytężony, intensywny.

Natężyć, forma *nied.* Natężać; naciągnąć, napiąć mocno, tęgo, naprężyć; wzmocnić, spotęgowa (**n.** zgłoskę=akcentować); wysilić, wytężyć (**n.** słuch, wzrok, uwagę); **n. ś.,** wzmocnić ś., spotęgować ś.; wysilić ś., wytężyć ś.

Natkać, forma *nied.* Natykać; nawsadzać czego, naładować, natłoczyć, napchać, nawtykać; nabić (**n.** kołków); zrobić dużo tkaniny; **n. ś.,** napchać ś., napakować ś.

Natknąć, wsadzić, włożyć na co, nasadzić, nałożyć; **n. ś.** na kogo, na co = wpaść, natrafić na co, napotkać niespodzianie kogo albo co.

Natłaczać, forma *dok.* Natłoczyć; wpychać, wciskać, natkać, napełnić, naładować kościół natłoczony ludem=pełen ludu; **n. ś.,** napchać ś., nagromadzić ś.

Natłok, tłum ludu tłoczącego ś., ciżba, ścisk; **n.** spraw, interesów = nawał, mnóstwo.

Natłuc, wiele czego stłuc a. utłuc, potłuc; narozbijać; wiele razy kogo wybić, wielu zabić — *p.* Nadtłuc; **n. ś.,** potłuc ś.; nawałęsać ś., nawłóczyć ś.; zmęczyć ś. jazdą długą i niewygodną.

Natoczyć, tocząc wiele czego, przysunąć, przytoczyć, nagromadzić; wiele czego wytoczyć (**n.** piwa z beczek); **n.** różnych rzeczy z drzewa, z kości = wyrobić sztuką tokarską; mole **n-yły** futra, robaki drzewa=nadziurawiły, napsuły; **n.** krwi = nazabijać; **n. ś.,** nalać ś. w za dużej ilości; zmęczyć ś. toczeniem.

Natomiast, zamiast tego, na to miejsce.

Natoperzyć — *p.* Nastroszyć.

Natrafiać, Natrafić, trafić na kogo, na co, znaleźć kogo, co, napotkać.

Natrącać, Natrącić, natłuc, wyszczerbić, uszkodzić; dotykać w rozmowie jakiego przedmiotu, napomykać, napomknąć, nadmieniać; **n. ś.,** nieco ś. stłuc, nadtłuc ś.

Natręctwo, natarczywość, naprzykrzanie ś.

Natręt, człowiek natrętny, uprzykrzony, często o coś przychodzący, domagający ś., gość nieproszony.

Natrętny, często czego domagający ś., często przychodzący, naprzykrzający ś., naprzykrzony, natarczywy; ciągle napastujący, narzucający ś. (myśli, ideje **n-e**).

Natron, Natrium, *gr.*, soda, znajdująca ś. w przyrodzie w stanie sypkim, soda egipska.

Natrysk, zlewanie, skrapianie wodą w celach leczniczych za pomocą specjalnego przyrządu (fig.).

Natryskiwać, robić natryski.

Natryskowy, *przym.* od Natrysk (kąpiele **n-e**).

Natrząsać, forma *nied.* od Natrząść; **n.** chorego = leczyć go za pomocą wstrząsania; **n. ś.,** wyśmiewać ś. z kogo, szydzić, drwić z kogo, urągać komu.

Natrząść, wiele razy wstrząsnąć; naprószyć, nasypać; trząść, nazrzucać; **n. ś.,** zmęczyć ś. trzęsieniem.

Natrzeć, forma *nied.* Nacierać; trąc namazać, nasmarować; mocno wytrzeć; rozetrzeć, dużo wetrzeć; napaść na kogo, rzucić ś. na kogo, uderzyć na kogo, wpaść na kogo; zmusić do ustąpienia, usilnie nalegać; **n.** komu uszu = złajać go, skarcić, zburczeć; **n. ś.,** natrzeć sobie skórę; zmęczyć ś. tarciem.

Natura, *łć.*, przyroda, ogół istot cielesnych i praw, którym podlegają; świat zmysłowy; wszystko, co nie jest sztucznie zdziałane a. przeobrażone; organizm; właściwość przyrodzona, usposobienie; w stanie **n-y**=bez upiększeń, dodatków i zmian, dokonanych przez człowieka, przez cywilizację; prawo **n-y**=stwierdzona przez badaczy i naukowo określona jednostajność, z jaką te same zjawiska przyrody powtarzają się, ilekroć zachodzą te same warunki, prawo przyrodzone, wskazane przez rozum; martwa **n.** = malowidło, przedstawiające zwierzęta nieżywe, owoce, kwiaty, sprzęty domowe i t. p.

Naturalista, *łć.*, badacz natury, przyrodnik, zbieracz okazów przyrodniczych.

Naturalistyczny, *łć.*, dotyczący naturalizmu, nacechowany naturalizmem.

Naturalizacja, *łć.*, nadanie prawa obywatelstwa cudzoziemcowi.

Naturalizm, *łć.*, pogląd, przypisujący rację wszelkiego bytu samej tylko naturze bez nadprzyrodzonego objawienia; w sztukach i literaturze: dążenie do wiernego oddania rzeczywistości bez upiększenia, idealizowania, bez niedomówień, osłonek oraz bez tendencji; uwydatnianie w dziełach sztuki właściwości ludzi i przedmiotów fizycznie i moralnie brzydkich raczej, niżeli pięknych.

Naturalizować się, *łć.*, przyjąć obywatelstwo w obcym kraju.

Naturalnie, *łć.*, w sposób naturalny; oczywiście, ma ś. rozumieć.

Naturalny, *łć.*, przyrodzony; zgodny z naturą, wynikający z praw natury, nie cudowny, nie nadprzyrodzony; zgodny ze zwykłym porządkiem rzeczy; rzecz **n-na** = nie sztuczna; zwykły, powszedni; nie przesadny, nie wymuszony; syn **n.** = nie z małżeństwa zrodzony; **n.** szereg liczb = liczby 1, 2, 3, 4 i t. d., poczynając od 1 i wciąż zwiększając o 1; dobór **n.** = właściwość, skutkiem której giną jednostki i gatunki mniej zdolne dostosować ś. do istniejących warunków; w *chem.*, **n.** układ pierwiastów a. perjodyczny = układ pierwiastków chemicznych, szereg taki, że każdy ósmy z kolei pierwiastek przypomina własności pierwszego; klasyfikacja **n-a**, w *bot.*, podział roślin na klasy, oparty na rozważaniu wszystkich organów roślin; śmierć **n-a** = nie gwałtowna, nie przez samobójstwo.

Natychmiast, zaraz, wnet, w tej chwili, bez straty czasu.

Natychmiastowy, natychmiast wykonany, bezzwłoczny.

Nauczać, forma *nied.* od Nauczyć; wykładać co komu, objaśniać, aby umiał; mieć kazanie, kazać, wykładać słowo Boże.

Nauczka, *zdr.* od Nauka; upomnienie, przestroga, wymówka.

Nauczony, który ś. czego nauczył, który został poinformowany, jak ma mówić a. robić; wprawny, zręczny; przyzwyczajony, przywykły, ułożony do czego.

Nauczyciel, ten, co innych naucza, co wykłada jaki przedmiot, co daje lekcje, profesor, guwerner (forma ż. **Nauczycielka**).

Nauczycielski, właściwy nauczycielowi, dotyczący nauczyciela, przez nauczyciela prowadzony; egzamin **n.** = na nauczyciela.

Nauczycielstwo, stan nauczycielski, powinności i obowiązki nauczycielskie; zespół nauczycieli w pewnym mieście, kraju; *zbior.*, nauczyciel z żoną.

Nauczyć, forma *nied.* Nauczać; wyłożyć komu co, objaśnić, czego nie wie a. nie umie; wyuczyć kogo czego; nauczaniem włożyć, pobudzić, zachęcić kogo do czego; dać nauczkę, upomnieć, dać przestrogę na przyszłość; objaśnić, wskazać, poinformować; przyzwyczaić, przyuczyć do czego (**n.** wstawać wcześnie); **n.** kogo przez kij skakać = tak go wziąć w kluby, że co mu ś. każe, to robi; **n.** kogo moresu, **n.** kogo gwizdać po kościele = skarcić go dla nauczenia dobrych obyczajów; **n.** kogo rozumu = doprowadzić go do zastanowienia ś., do innego postępowania; **n. ś.**, nabyć, posiąść jakie wiadomości, pojąć, zrozumieć; przyuczyć ś., przyzwyczaić się; **n. ś.** lekcji = przygotować ś.

z zadanych przez nauczycieli przedmiotów.

Nauka, zbiór a. wykład pewnych wiadomości, wchodzących w zakres wiedzy, umiejętności ludzkiej, ogół wiadomości uporządkowanych, zastosowany do pewnego przedmiotu lub jakiego działu (**n-i** ścisłe=matematyczne i przyrodnicze; **n-i** wyzwolone=filozofja, historja, literatura); umiejętność, posiadanie, znajomość pewnego przedmiotu naukowego; **n.** życia = umiejętność prowadzenia życia podług zasad moralnych; **n.** chrześcijańska = katechizm, nauczanie, wykładanie umiejętności; nabywanie nauki, uczenie ś., kształcenie ś., wykształcenie, studjowanie, edukacja; przestroga, napomnienie, nauczka; kazanie, przemówienie; terminowanie, praktyka; sztuka.

Naukowo, *przysł.* od Naukowy; podług zasad nauki.

Naukowość, uczoność, uprawa nauk.

Naukowy, odnoszący ś. do nauki a. do nauk, zgodny z nauką.

Naumachja, *gr.*, u Greków: bitwa morska; u Rzymian: widowisko cyrkowe naśladujące taką bitwę.

Naumyślnie, z umysłu, samochcąc, rozmyślnie.

Naumyślny, z własnej woli, z umysłu a. z rozmysłu czyniony, umyślny, z chęci dokuczenia, ze złości wynikający.

Nausznik, poduszeczka, jasiek; obwiązanie, zakrywające uszy, materacyk na uszy (fig.).

Nauszny, słyszany na własne uszy; pas **n.**=klapa u czapki, zasłaniająca uszy.

Nautyka, *gr.*, umiejętność żeglarska, żeglarstwo.

Nawa, *łć.*, wnętrze podłużne kościoła (fig.); okręt, łódź.

Nawadniać — *p.* Nawodniać.

Nawalić, forma *nied.* Nawalać; znaczną ilość złożyć; rzucić w jedno miejsce, rzucić na jedną kupę; wiele czego obalić, naobalać, naprzewracać; naładować, napchać wiele; **n. ś.,** zmęczyć ś. waleniem; nagrzmocić ś.; natłoczyć ś., napchać ś., zwalić ś. w wielkiej ilości.

Nawalność, gwałtowne nagromadzenie ś. spraw, interesów itp.; dużo spraw pilnych, nawał.

Nawalny, burzliwy, gwałtowny; w wielkiej ilości będący; gwałtownie, obficie spadający (deszcz **n.**).

Nawał, Nawała, wielka ilość, znaczne nagromadzenie ś. rzeczy pilnych, interesów, kupa, tłum, ogrom; nacisk, natłok, napływ gromadny (**n.** myśli, pracy, spraw); *lek.*, napływ krwi do jednego organu, kongestja.

Nawałnica, grad a. deszcz ulewny z wichrem i piorunami, burza, zawierucha; *przen.*, trwoga, niepokój, zamieszanie.

Nawar—*p.* Napar.

Nawara, Nawar, to, co ś. nawarza; karm warzona dla bydła i psow.

Nawarka, zupa z mleka słodkiego a. kwaśnego z wodą, zaprawioną mąką.

Nawarstwienie, Nawarstwowanie, układ warstwowy, nagromadzenie warstw, leżących jedna na drugiej.

Nawarzyć czego, dosyć czego nagotować, uwarzyć; *przen.*, narobić, nabroić; **n.** piwa = stać ś. powodem biedy, kłopotu, kłótni, niezgody.

Naważyć, zważyć pewną ilość; **n.** a. nadważyć, ważąc, dać więcej nad umówioną wagę; **n. ś.,** zmęczyć ś. ważeniem.

Nawciąż, naoścież, narozcież.

Nawet, *przysł.*, co więcej, choć

by, zresztą, wreszcie, nareszcie; owszem, nadto, także, również.

Nawetka, *fr.*, czółenko, narzędzie kościane, złożone z dwuch płytek formy czółenek, połączonych w środku słupkiem, na który

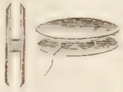

nawija ś. nici a. bawełnę; służy do robienia frywolitów (fig.).

Nawiać, forma *nied.* Nawiewać, wiatrem napędzić, nanieść, nawionąć; powiać na kogo, na co a. w co.

Nawias, znak pisarski: dwa łuki a. dwie klamry, między któremi umieszcza się jakaś myśl wtrącona ( ), [ ]; takiż znak w matematyce, ujmujący pewien zespół liczb a. liter w jedną całość; **n-em**—*p.* Nawiasowo; mówiąc **n-em** = mimochodem, ubocznie, jakby od niechcenia, mówiąc między nami, otwarcie, poprostu, szczerze, bez ogródki; umieścić co w **n-ie** = zaznaczyć, zauważyć, objaśnić, dodać co; wyrzucić za **n.** = pominąć.

Nawiasowo, Nawiasem, mimochodem, ubocznie; poprostu, otwarcie.

Nawiasowy, uboczny, wtrącony.

Nawiązać, forma *nied.* Nawiązywać; nakłaść czego dużo i związać; związać rozerwane końce czego, związać jedno z drugiem; *przen.*, **n.** co do czego, nawiązać co z czym, złączyć co z czym myślowo (**n.** przerwaną rozmowę= nawiązując ją do poprzedniej rozmowy i t. d.); *przen.*, rozpocząć co, przystąpić do czego; zamierzyć, zamyślić co; zawiązać się nanowo, odnowić się.

Nawiązka, opatrunek, bandaż; *przen.*, naddatek (oddać co komu z **n-ą**).

Nawiedzać, forma *dok.* Nawiedzić; przychodzić do kogo w odwiedziny, przybywać do kogo w gościnę, odwiedzać kogo, przychodzić do chorych, odwiedzać ich, doglądać ich; oglądać co, wstępować gdzie; dotykać kogo nieszczęściem, doświadczyć, umartwić, wystawić na próbę, zasmucić.

Nawiedzenie, nawiedziny, odwiedziny, doświadczenie, próba, krzyż, dopust Boży; opętanie przez złego ducha; **N.** N. M. P. = święto na pamiątkę odwiedzin N. M. P. u Elżbiety Zacharjaszowej, matki św. Jana Chrzciciela.

Nawiedziny—*p.* Nawiedzenie.

Nawiedzony, opętany, opanowany przez złego ducha.

Nawiertnik, świderek.

Nawieść, forma *nied.* Nawodzić; przyprowadzić, nagromadzić, nasprowadzać; *przen.*, skłonić, zniewolić, nawrócić, przywieść, namówić kogo do czego; **n.** na kogo=naprowadzić; **n.** co na kogo= spowodować, przyczynić, stać ś. sprawcą czego.

Nawiewać—*p.* Nawiać.

Nawieźć, forma *nied.* Nawozić; dużo przywieźć, nagromadzić; nazwozić; napełnić, zasypać; zwożąc, pokryć czym (**n.** uprawić rolę = ugnoić, umierzwić.

Nawięzić, dużo osób uwięzić, długo trzymać w więzieniu.

Nawigacja, *łc.*, żegluga.

Nawigator, *łc.*, żeglarz.

Nawijacz, przyrząd w samoprząśnicy, służący do nawijania przędzy.

Nawijać, okręcać co na co (**n.** nici na szpulkę), owijać; **n. ś.**, nastręczać ś., nasuwać ś. (na pamięć, na oczy), ukazywać ś.—*p.* Nawinąć.

Nawijadło, przyrząd do nawijania (nici, przędzy).

Nawijarka, maszyna do nawijania przędzy na cewki.

Nawinąć, forma *nied.* Nawijać; owinąć, zwinąć, okręcić co na co, na czym; **n. ś.**, nasunąć ś., nastręczyć ś., wpaść w ręce.

Nawionąć—*p.* Nawiać.

Nawisły, zwieszający ś., obwisły.

Nawlec, forma *nied.* Nawlekać, Nawłóczyć; wlokąc, naprowadzić; zakryć, zaciągnąć co czym; nadziać, naciągnąć; **n.** igłę=wetknąć nić w ucho igły; **n.** korale, paciorki na nitkę=nanizać; **n.** czego = nawieźć, nagromadzić.

Nawłoczka, poszewka na poduszkę, powłoczka.

Nawłoka, sznurek, na który ś. co nawleka.

Nawłóczyć — *p.* Nawlekać; prowadzić kogo po różnych miejscach; **n. ś.,** nawałęsać ś., natułać ś., zmęczyć ś. włóczeniem.

Nawodniać, Nawadniać, zalać wodą, napuścić wodą (pole, łąkę), napełnić wodą (rów, staw).

Nawodnisko, Nawodzisko, przedhistoryczna budowla nawodna.

Nawodny, będący na wodzie, leżący nad wodą, nadwodny; budowle **n-e**= zbudowane na palach wbitych w wodę, napalowisko.

Nawodzić, forma *nied.* od Nawieść; w *logice;* przy wnioskowaniu przechodzić od szczegółów do uogólnień, indukować, wnioskować indukcyjnie; naoprowadzać, naciągać po różnych miejscach; **n. ś.,** powlekać ś. jaką barwą, zabarwiać ś.; zmęczyć ś. wodzeniem.

Nawojka, dziewczyna.

Nawołać, forma *nied.* Nawoływać; bardzo dużo wołać a. zawołać, przywołać kogo; przywoływaniem zwołać, zebrać, wiele zgromadzić; **n. ś.,** zmęczyć ś. wołaniem; wołaniem zebrać ś. na pewne miejsce.

Nawoływać, forma *nied.* od Nawołać; często i głośno na kogo wołać, przywoływać kogo; nakłaniać, wzywać, zachęcać; wabić (u myśliwców).

Nawozić, forma *nied.* od Nawieźć; dużo przywozić; **n.** rolę = użyźniać ją za pomocą nawozu.

Nawój, wał w warsztacie tkackim, na który nawijają przędzę, osnowę (fig.); osnowa, przędza, nawinięta do tkania.

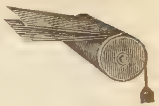

Nawóz, to, co jest dostarczone, przywiezione, dowóz; to, co się nawozi dla zasypania dołów, rowów, nierówności (ziemia, piasek, śmiecie); gnój, mierzwa z obór, stajen, służące do nawożenia roli i użyźnienia jej; **n.** zielony= rośliny, zaorane przed zakwitnięciem dla użyźnienia gruntu; **n.** sztuczny = preparat chemiczny, używany do użyźnienia gleby.

Nawpół, Napół, Napoły, przez połowę, w połowie.

Nawracać, forma *nied.* od Nawrócić; skierowywać na bok, napowrót, zawracać, zwracać, wracać ś.; nakłaniać kogo do porzucenia złej drogi i poprawienia ś., do przyjęcia wiary prawdziwej; **n. ś.,** poprawiać ś., przyjmować wiarę prawdziwą.

Nawrotny, powrotny, zwrócony nazad, wsteczny.

Nawrócenie, *rzecz.* od Nawrócić.

Nawróceniec, człowiek nawrócony na nową wiarę.

Nawrócić, forma *nied.* Nawracać; zwrócić, skierować w bok, z powrotem, obrócić, wykręcić, zboczyć; skierować ś., zwrócić ś., udać ś. dokąd; **n.** kogo z drogi = cofnąć, odwołać z powrotem; namówić, skłonić do poprawy, do porzucenia błędów, do pokuty (**n.** grzesznika); skłonić do przyjęcia wiary prawdziwej; **n. ś.,** odwrócić ś., wykręcić ś., poprawić ś., porzucić błędy; przyjąć prawdziwą wiarę.

Nawrót, nawrócenie, nawrócenie ś., powrót, powtórzenie ś., (robić co kilku **n-mi**) powrócenie;

nawracanie, zawracanie, zwrot, skręcanie; roślina z rodziny ogórecznikowatych (fig.) — *p.* Wróble proso, Szczodrzeniec, Gwiazdosz.

Nawrzeć, nasiąknąć, przesiąknąć, przejść czym, naciągnąć czym.

Nawrzeszczeć, narobić wrzasku, nakrzyczeć.

Nawskos, ukośnie, na ukos.

Nawskroś, *przysł.*, przez środek aż na drugą stronę, na wylot, na przestrzał; z gruntu, do cna, zupełnie, ze wszystkim.

Nawspak, *przysł.*, z odwrotnej strony, na wywrót, od końca do początku, z przeciwnej strony, niż należy, wspak.

Nawspół, *przysł.*, pospołu, wespół, wspólnie.

Nawstecz, *przysł.*, w przeciwną stronę, nazad, w tył, wstecz.

Nawścież, *przysł.*, narozcież.

Nawyczka, Nawyk, Nawyknienie, przyzwyczajenie, zwyczaj, nałóg.

Nawykać, forma *dok.* Nawyknąć; przywykać do czego, przyzwyczajać ś. do czego, wkładać ś., wdrażać ś. w co.

Nawykły, przywykły, przyzwyczajony, wdrożony do czego.

Nawyknąć — *p. nied.* Nawykać.

Nawykowy, nałogowy.

Nawymyślać, wiele czego powymyślać, wytworzyć coś, mieć dużo pomysłów, obmyślić wiele wynalazków; nakłamać, nazmyślać; obrzucić obelgami, wyłajać, zwymyślać; dużo wymyślać.

Nawywrót, *przysł.*, odwrotnie, na lewą stronę.

Nawzajem, *przysł.* oznaczający, że czynność przechodzi z pierwszej osoby (a. rzeczy) na drugą i jednocześnie a. bezpośrednio potym, z drugiej na pierwszą; wzajemnie, wzajem.

Nawznak, *przysł.*, na grzbiecie do góry twarzą (leżeć, pływać), na grzbiet (upaść).

Nawznosić, wznieść dużo budowli, nabudować.

Nazad, napowrót, w to samo miejsce, z powrotem, znowu, powtórnie, w tył.

Nazajutrz, następnego dnia, na drugi dzień.

Nazareat, *hebr.*, u dawnych Żydów: oddanie ś. pobożności, połączone z wyrzeczeniem ś. mocnych napojów, niestrzyżeniem włosów i innemi praktykami religijnemi.

Nazarejczyk, *hebr.*, człowiek, który ślubował nazareat (forma ż. **Nazarejka, Nazaretka**)—*p.* Nazareńczyk.

Nazareńczyk, *hebr.*, nazwa, dawana Chrystusowi i Jego zwolennikom przez przeciwników, w pierwszych początkach chrześcijaństwa; malarz obrazów treści religijnej.

Nazareński, Nazarejski, pochodzący z Nazaretu; tyczący się Chrystusa.

Nazbyt, *przysł.*, zbytnio, nadto, za nadto, za wiele.

Nazewnątrz—*p.* Zewnątrz.

Naziemny, znajdujący ś. na powierzchni ziemi.

Naziębnąć, przeziębnąć, ziębnąć, namarznąć.

Nazimek, początek wiosny.

Naziom, powierzchnia gruntu, uważana pod względem jej ukształtowania poziomego i pionowego.

Naznaczać, forma *dok.* Naznaczyć; robić, kłaść znak na czym, znakiem oznaczać; **n.** bieliznę = wyszywać na niej pierwsze litery imienia i nazwiska; **n.** miejsce w książce = zakreślać; cechować, piętnować; **n.** co komu = wyznaczać, oznaczać, przeznaczać kogo do czego; ustanawiać kogo, obierać, mianować.

Nazwa, miano, imię, nazwisko osoby, nazwanie jakiej rzeczy.

Nazwać, forma *nied.* Nazywać; oznaczyć co jakim wyrazem, aby wiedzieć, co to jest, określić, oznaczyć imieniem, nadać imię, ochrzcić; nadać miano, przezwisko, przezwać; mieć za kogo, za co; **n. ś.**, powiedzieć, kim ś. jest; przybrać miano, przezwać się.

Nazwisko, nazwa, miano, nazwanie, imię, imię własne wspólne całej rodzinie, które dzieci biorą po ojcu, a żona po mężu; wyraz, termin.

Nazwozbiór, zbiór nazwisk, nazw przedmiotów używanych w jakiej specjalności, terminologja, nomenklatura.

Nazywać, forma *nied.* od Nazwać; wymieniać nazwę przedmiotu, imię a. nazwisko; **n.** rzeczy po imieniu = wprost, nie obwijając w bawełnę; **n. ś.**, mieć nazwę, mieć imię, tytułować ś., mienić ś., mianować ś.; co ś. **n-a** =w całym znaczeniu tego wyrazu.

Nażartować się, wypowiedzieć dużo żartów, naśmiać ś. z kogo.

Na żarty, nie naprawdę, dla żartu, udając.

Nażarty, ten, który ś. nażarł, najedzony, naćpany.

Nażerać się, *dok.* Nażreć ś., najadać ś., objadać ś., nasycać ś. obficie, aż do przesytu, napychać ś.

Nażyć się, długo żyć, zmęczyć ś. życiem; dużo doświadczyć.

NB., *skr.* Notabene.

Nearktyczny, *gr.*, dotyczący krajów strefy umiarkowanej i zimnej w Ameryce północnej.

Nebularny, *łć.*, tyczący ś. mgławic; teorja **n-a** = podług której wszystkie ciała niebieskie (gwiazdy, planety, komety i in.) powstały z mgławic.

Nefalizm, *gr.*, zupełne wstrzymanie ś. od napojów wyskokowych.

Nefelin, *gr.*, minerał z gromady sylikoidów barwy białej i szarej.

Nefelja, *gr.*, plamka mglista na rogówce oka; obłoczkowaty kłaczek w urynie; plamka biała na paznogciu; roślina australijska, której owoc jest jadalny.

Nefralgja, *gr.*, ból nerek, kolka nerkowa.

Nefryt, *gr.*, nerkowiec, minerał złożony z krzemionki, wapna, magnezji i tlenku żelaza; w epoce kamiennej wyrabiano z niego siekiery, młoty i t. p.; siekiernik.

Negacja, *łć.*, przeczenie, zaprzeczenie.

Negatyw, *łć.*, (w fotografji) pierwotny obraz fotograficzny na kliszy, w którym części jasne przedmiotu są ciemne i odwrotnie (fig.).

Negatywa, *łć.*, przy głosowaniu: głos odmowny a. przeczący; czarna gałka, wrzucona do urny, jako wyraz takiegoż głosu.

Negatywizm, *łć.*, przeczenie tym zasadom, które powszechnie bywają uznawane za prawdziwe (w religji a. moralności, w nauce a. sztuce); filozofja przeczenia.

Negatywnie, *łć.*, przecząco, odmownie.

Negatywny, *łć.*, ujemny, zaprzeczający, przeciwstawny, odmowny; obraz **n.** = obraz, w którym części jasne są ciemnemi, a ciemne jasnemi; **n-a** zmiana linji brzegowej=spowodowana przez ustąpienie morza.

Negliż, *fr.*, ubranie domowe ranne a. nocne.

Negliżyk, *fr.*, damski czepeczek domowy (f.).

Negliżować, *fr.*, zaniedbywać, nie zważać na kogo, na co; **n. ś.**, zaniedbywać ś., rozbierać ś. aż do negliżu.

Negocjacja, *łć.*, prowadzenie układów; umawianie się.

Negocjant, *łć.*, kupiec na większą skalę; pośrednik w interesach handlowych.

Negocjować, *łć.*, prowadzić układy, umawiać ś., pertraktować.

Negować, *łć.*, zaprzeczać.

Negr, *łć.*, Murzyn.

Negretti, *hiszp.*, gatunek owiec hiszpańskich, o gęstej, kędzierzawej, krótkiej wełnie (fig.).

Negrofil, *gr.*, przyjaciel Negrów, przeciwnik handlu Murzynami.

Negus, *abis.*, *dosł.* władca, tytuł króla Abisynji.

Nejtyczanka—*p.* Najtyczanka.

Nejzylber—*p.* Najzylber.

Nekrolatrja, *gr.*, ubóstwianie zmarłych.

Nekrolog, *gr.*, zawiadomienie w czasopiśmie o czyjej śmierci; krótki opis życia osoby świeżo zmarłej.

Nekrologja, *gr.*, dział czasopisma, poświęcony nekrologom.

Nekromancja, *gr.*, wywoływanie i zaklinanie duchów ludzi zmarłych, w celu zapytywania ich o przyszłość.

Nekromanta, *gr.*, wywołujący duchy, czarnoksiężnik.

Nekropol, Nekropolja, *gr.*, miasto zmarłych, cmentarz.

Nekroskopja, *gr.*, oględziny zwłok.

Nekrotomja, *gr.*, otwarcie zwłok, wyjęcie obumarłej kości.

Nekroza, *gr.*, zgorzel, gangrena kości; choroba roślin, skutkiem której tworzą ś. na nich małe czarne plamki.

Nektar, *gr.*, napój bogów, słodycz, rozkosz; słodki sok kwiatów.

Nektarnik, *gr.*, ptak afrykański z rzędu wróblowatych, podrzędu śpiewających, rodziny nektarników, cukrzyk (fig.).

Nelsoński, po nelsońsku, w naczyniu hermetycznie zamkniętym duszone w maśle: zrazy, ryby z dodatkiem grzybów, kartofli, korzeni i soli.

Nematody, *gr.*, nicienie, rodzaj glist obłych, nitkowatych a. wrzecionowatych, żyją pasorzytniczo w ludziach, zwierzętach; niekiedy na roślinach (fig.).

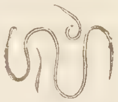

Nemezys, *gr.*, bogini zemsty i sprawiedliwości karzącej (f.); *przen.*, sprawiedliwość nieubłagana, karząca; **n.** historyczna=klęska, spadająca na ludzi, narody, nadużywające szczęścia swego, zbyt zaślepione powodzeniem.

Nemrod, *hebr.*, myśliwy, strzelec.

Nenja, *gr.*, pieśń pogrzebowa, pieśń żałobna.

Nenufar, *arab.*, grzybień, lilja wodna, grążel (fig.).

Neo-, *gr.*, w wyrazach złożonych, znaczy: nowo-.

Neobuddaizm, Neobuddyzm, *łć.*, buddaizm z nowszym, racjonalistycznym kierunkiem.

Neochrystjanizm, *łć.*, chrześcijaństwo z kierunkiem nowoczesnym, zabarwione racjonalizmem i socjalizmem.

Neoelekt, *łć.*, nowowybraniec.

Neofilologiczny, *gr.*, poświęcony badaniu języków i literatur nowożytnych.

Neofilozofja, *gr.*, kierunek filozoficzny, opierający ś. na najnowszych zdobyczach nauki.

Neofita, *łć.*, każdy nowowierca, świeżo ochrzczony, szczególniej Żyd, który przyjął wiarę chrześcijańską; *przen.*, *żart.*, ten, kto z jednego stronnictwa przerzucił ś. do innego.

Neofobja, *gr.*, obawa reform, zmian, innowacji.

Neogieniczne *gr.* osady, pokłady ziemi najnowsze, nowoutworzone.

Neokantyzm, *łć.*, filozofja Kanta, zmodyfikowana przez jego następców.

Neokatolicyzm, *łć.*, katolicyzm liberalny ze zwrotem ku racjonalizmowi i mistycyzmowi.

Neoklasycyzm, *łć.*, klasycyzm nowoczesny, wzorowanie ś, na dziełach starożytności klasycznej.

Neokomska formacja—*p.* Neufszatelska formacja.

Neokrytycyzm, *gr.*, krytycyzm w drugiej połowie XIX w.

Neolit, *gr.*, minerał z gromady sylikoidów, miękki, barwy ciemno-zielonej.

Neolityczna *gr.* epoka, okres gieologiczny narzędzi kamiennych, późniejszy od paleolitycznego (fig.).

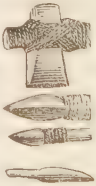

Neologizm, *gr.*, nowy wyraz lub zwrot w mowie.

Neologja, *gr.*, nowatorstwo, wprowadzanie nowych wyrazów do nauki.

Neoplatonizm, *łć.*, cz. Aleksandrynizm, nauka filozofów z III—VI w. po Chr., łącząca idee Platona z poglądami chrześcijańskiemi.

Neoplazma, *łć.*, nowotwór.

Neopoganizm, *łć.*, nowożytny poganizm, ateizm i materjalizm.

Neoromantyk, *łć.*, romantyk nowszych czasów.

Neoromantyzm, *łć.*, romantyzm nowszych czasów.

Neoscholastycyzm, *łc.*, wznowiona filozofja św. Tomasza z Akwinu, scholastyka z XIII w.

Neoscholastyczny, *łć.*, nowoscholastyczny.

Neoteryzm, *gr.*, nowa nauka o obrocie ziemi około słońca.

Neotomistyczny, *łć.*, pojęty w duchu neotomizmu.

Neotomizm — *p.* Neoscholastycyzm.

Neowitalizm, *łć.*, teorja bjologiczna, objaśniająca objawy życia za pomocą specyficznego czynnika energji życiowej.

Neozoiczny *gr.* okres, okres od czasu formacji tryjasowej aż do dni dzisiejszych; trzeciorzędowe formacje ziemi.

Nepotyzm, *łć.*, protegowanie przedewszystkim swych krewnych na posady i godności.

Neptun, *łć.*, bóg morza u starożytn. Rzymian, grecki Posejdon (fig.); nazwa ósmej wielkiej planety; poczta **N-a** = wiadomości, jakie z okrętu są wrzucane w morze w butelkach, szczelnie zakorkowanych; pasek **N-a**=mokra opaska w kuracji wodnej.

Neptuniczny, *łć.*, powstały w skutek działania wody (skała, formacja **n-a** w gieologji).

Neptunizm, *łć.*, teorja, przypuszczająca, że dzisiejsza postać ziemi powstała skutkiem działania wody.

Nereidy, *gr.* nimfy morskie, przedstawiane zwykle jako hoże dziewczęta, siedzące na grzbietach trytonów (fig.).

Nerka, *nm.*, każdy z dwu gruczołów, mających postać bobu, znajdujących ś. w jamie brzusznej i wydobywających mocz ze krwi (fig.); u zwierząt: cynadry; w *min.*, bryła podługowata mniej a. więcej spłaszczona, jaką tworzą różne minerały, a także niektóre rudy żelazne.

Nerkowaty, kształtu przypominającego nerkę a. bób.

Nerkowiec, Nerkodrzew, Nakarp, roślina z rodziny terpentyńcowatych; w *min.*—*p.* Nefryt.

Neron, imię cesarza rzymskiego (54 — 68 r. po Chr.), słynnego z okrucieństw; *przen.*, tyran, okrutnik.

Nerterologja, *gr.*, teorja o istotach świata podziemnego.

Neruga, Nerunga, *nm.*, wązki pas lądu, dzielący zatokę od morza, mierzeja.

Nerw, *łc.*, narząd w ciele zwierzęcym w postaci białych nitek, rozchodzący ś. od mózgu i mlecza pacierzowego po całym ciele, przeprowadza wrażenia czucia i ruchu oraz wszelkich wrażeń zmysłowych (fig.); żyłka w liściu; *przen.*, sprężyna, działacz.

Nerwacja, *łc.*, układ żył (żeberek) na liściach; unerwienie (fig.).

Nerwica, *łc.*, choroba nerwów —*p.* Neuroza, Neuropatja

Nerwoból — *p.* Newralgja.

Nerwować, wprawiać w stan rozdrażnienia nerwowego, bardzo niecierpliwić.

Nerwowiec, *łc.* — *p.* Neuropata.

Nerwowość, *łc.*, usposobienie do chorób nerwowych; drażliwość nadmierna.

Nerwowy, *łc.*, dotyczący nerwów; właściwy nerwom; złożony z nerwów; o człowieku: mający nerwy osłabione, wrażliwy, drażliwy; system **n.**=rozgałęzienie nerwów w ciele, w organizmie; temperament **n.**=odznaczający ś. przewagą działania nerwów na inne czynności organizmu.

Nerwówka, rodzaj gry w karty.

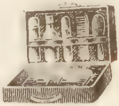

Neseser, Neseserka, *fr.*, tualetka, torebka lub puzderko na drobiazgi podręczne (fig.).

Nesplik, Nespuł, *p.* Niesplik.

Nestor, *gr.*, mądry i doświadczony starzec; najstarszy pomiędzy ludźmi jednego zawodu.

Netto, *wł.* (*skr.* N. a. N-to), czysty dochód po strąceniu wydatków; cena towaru po potrąceniu rabatu; cena kosztu; waga samego towaru bez opakowania.

Neufchatelska, Neokomska formacja = pokład kredowy, spoczywający bezpośrednio na formacji jurajskiej, złożony z wapieni żółtych z jeżowczami i polipniami.

Neuma, *gr.*, średniowieczne znaki nut muzycznych (fig.).

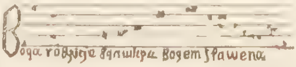

Neurastenik, *gr.*, cierpiący na neurastenję.

Neurastenja, *gr.*, chorobliwa niemoc nerwowa, osłabienie nerwowe, nadczułość nerwów.

Neurektomja, *gr.*, wycięcie kawałka nerwu.

Neurografja, *gr.*, opisanie nerwów.

Neurolog, *gr.*, lekarz chorób nerwowych; uczony, zajmujący ś. badaniem nerwów.

Neurologja, *gr.*, nauka o nerwach.

Neuron, *gr.*, komórka nerwowa z jej wyrostkami protoplazmatycznemi i osiowemi (fig.).

Neuropata, *gr.*, cierpiący nerwowo, nerwowiec.

Neuropatja, *gr.*, choroba nerwowa, nerwica.

Neuropatolog, *gr.*, lekarz chorób nerwowych.

Neuropatologja, *gr.*, nauka o zmianach czynnościowych lub anatomicznych tkanki nerwowej bez zaburzeń inteligiencji; nauka o chorobach nerwowych.

Neurostenja, *gr.*, chorobliwie wzmożona czynność nerwów (niekiedy błędnie zwana neurastenją).

Neurotomja, *gr.*, przecięcie nerwu (chirurgiczne).

Neuroza, Newroza, Nerwica, *gr.*, ogólne cierpienie chorobliwe systemu nerwowego bez zmian anatomicznych w nerwach.

Neutralitet, *łc.*, neutralność.

Neutralizacja, *łc.*, poręczenie traktatami, że neutralność jakiekiego niewielkiego kraju będzie szanowana przez potężnych sąsiadów; **n.** morza = poręczenie, iż na tym morzu nie będzie floty wojennej; **n.** instytucji (np. Czerwonego Krzyża) = poręczenie, iż instytucja ta nie będzie ani atakującą, ani atakowaną w razie wojny; w *chem.*, zobojętnienie.

Neutralizator, *łc.*, czynnik neutralizujący.

Neutralizować, *łc.*, zachowywać neutralność; ubezwładniać; *chem.*, zobojętnić; **n. ś.**, zobojętniać ś. nawzajem.

Neutralność, *łc.*, niemieszanie ś. do sporu lub wojny, prowadzonej przez inne państwa; bezstronność; **n.** zbrojna=postawienie wojsk na stopie wojennej dla okazania gotowości wmieszania ś. do wojny, prowadzonej przez inne państwa.

Neutralny, *łc.*, obojętny; bezstronny, nie mieszający ś. do sporów innych; w *chem.*, ani kwaśny, ani zasadowy, obojętny.

Newfundlandzki (nju) pies, pies wodołaz, z rasy wielkich psów, mających rodzaj płetwy między palcami, wybornie pływa, ratuje tonących (fig.).

Newka, *fr.*, dziewiątka w kartach.

Newralgiczny, *przym.* od Newralgja (ból **n.**).

Newralgja, *gr.*, ból nerwowy.

Newro- — *p.* Neuro-.

Neżyk, *fr.*, szlarka tiulowa, którą, złożoną w fałdy, obszywa się czepki, ruszka (fig.).

Nęcąco, ponętnie, pociągająco.

Nęcić, wabić, manić, pociągać, kusić.

Nędza, wielkie ubóstwo, bieda; *przen.*, ludzie nędzą trapieni, nędzarze; **n.** z biedą = biedacy.

Nędzarz, człowiek w nędzy żyjący, biedak, mizerak (forma ż. **Nędzarka**).

Nędzić, wycieńczać, wyniszczać; nękać, trapić, gnębić.

Nędznica, kobieta nizkiego charakteru; podła, nikczemnica.

Nędznie, *przysł.*, biednie, ubogo; podle, nikczemnie.

Nędznieć, biednieć, ubożeć, chudnąć, coraz gorzej wyglądać.

Nędznik, nikczemnik, łotr, łajdak; niegodziwiec — *p.* Nędzarz.

Nędzny, bardzo biedny, bardzo ubogi; cierpiący nędzę; mający małą wartość, lichy, partacki, kiepski, ladajaki; słaby, bezsilny; mizerny, wychudły; podły, nikczemny, bezecny.

Nędzota, ubóstwo, biedota, stan nędzny; rzecz licha, marna; człowiek nędzny, nędzarz; *zbior.*, nędzarze, biedacy.

Nękać, trapić, przygniatać, uciskać, prześladować, męczyć.

Ni, ani, nawet nie, choćby, chociażby; **ni** razu = ani razu; **ni—ni** = ani — ani, i nie — i nie; **ni** w pięć, ni w dziewięć = niewiadomo co, coś dziwacznego, niedorzecznego, dziwacznie, niedorzecznie, bezsensownie; **ni** to, ni owo = niewiadomo kto, niewiadomo co (ma żonę, ot sobie! ni to, ni owo!); niewłaściwie, niestosownie; **ni** stąd, **ni** zowąd, **ni** z tego, **ni** z owego=bez żadnej przyczyny; **ni** tak, ni siak = w żaden sposób; **ni** tu, ni tam = nigdzie; **ni** z pierza, ni z mięsa=dziwaczny, do niczego niepodobny; **ni** Bogu, ni ludziom = nikomu niepożyteczny.

Niańczyć, być niańką dziecięcia, piastować dziecię; pieścić ś. z dziecięciem; ciągle ś. nim opiekować.

Niańka (*pieszcz.* Niania), służąca do piastowania dzieci, piastunka.

Niby, jak, tak jak, jakby, tak jakby, nakształt, jak gdyby; pozornie, napozór, rzekomo; zdawałoby ś., że... (**n.** to ty nie wiesz, o co chodzi!; **n.** też to! = albo to prawda! **n.** w wyrazach złożonych: wcale nie (**n.** mędrzec, **n.** bohater).

Nibynóżki, wyrostki ciała u pierwotniaków, służące do ruchu i przyjmowania pokarmów (f.).

Nic (niczego), to, co nie istnieje, czego niema; Bóg stworzył świat z niczego; idealnie najdrobniejsza cząstka czego: nie mam **n.**; nie dam **n.** = ani odrobiny; **n.** z tego=zupełnie nic, wcale nic; **n.** nie mówię = wcale nie mówię; **n.** nie mieć=być bardzo ubogim; człowiek do niczego = niezdolny do żadnej rzeczy, niedołęga; odejść z niczym = bez żadnego skutku; **n.** z tego nie będzie = to nie dojdzie do skutku; **n.** a. **n.**, wcale nic, zupełnie nic, nie dbam o **n.**; **n.** mi do tego = to mnie nie obchodzi wcale; **n.** tu po mnie=jestem tu niepotrzebny; **n.** mi nie jest=jestem zdrów; niczego sobie = nieszpetny, dość ładny, dość dobry, znośny; dość dobrze, nieźle (jak ś. czujesz? = niczego!); **n.** dobrego = żadna dobra rzecz; nicpoń, hultaj, niewart (to wielkie **n.** dobrego!); na **n.** = bezskutecznie, bezowocnie (pójść na **n.** = zmarnieć; na **n.** ś. nie zdać = być bezużytecznym, nieprzydatnym, bezowocnym; schudnąć na **n.** = zupełnie, doszczętnie; za **n.** = napróżno, nadarmo, w niwecz; cała robota za **n.**=nie przyniosła żadnego skutku; za **n.** tego nie uczynię = za żadną cenę; bez powodu, niewinn e (cierpieć za **n.**); rzecz **n.** nie warta, rzecz bez żadnego znaczenia, drobiazg; kupić coś za **n.** = bardzo tanio; **nic,** *przysł.*, **n.** a. **n.**=zupełnie nie, wcale nie, zgoła (**n.** nie rozumiem).

Nic a. **Nice,** zupa z mleka i żółtek, podawana na zimo, z bezami z bitych białek.

Nica, Nicenica, przyrząd w warsztacie tkackim do podnoszenia wątku podczas tkania, ramka z naciągniętemi na niej sznurkami niacianemi, mającemi w sobie otwory, przez które przechodzą nitki postawu (fig.).

Nice, lewa strona tkaniny; *przen.*, przewrócić co na **n.** = opróżnić, zniszczyć, zmienić do gruntu, przewrócić; poddać surowej ocenie; obmówić, oszkalować; iść na **n.** = marnieć, iść na opak, nie udawać ś.

Nicennica, roślina z rodziny złożonych, lwi ząb.

Nicestwo, niebyt, nieistnienie, ustanie bytu — *p.* Nicość.

Niciany, z nici zrobiony.

Niciarka, maszyna do wyrobu nici.

Niciarski, *przym.* od Niciarz, sklep **n.** = w którym sprzedają ś. nici, guziki i t. p., sklep z drobiazgami t. zw. norymberski.

Niciarz, ten, co wyrabia nici; sprzedający nici (forma żeńs **Niciarka**).

Nicość, Nicestwo, brak wszelkiego bytu, niebyt; pozaświat, nirwana; przestrzeń, gdzie już nic nie istnieje; próżnia; nędza, ubóstwo, położenie bez znaczenia (wydobyć ś. z **n-ci**); czczość, marność.

Nicować, przewracać na nice t. j. przewracać wierzchnią stronę sukni na drugą stronę, przerabiać ją tak, aby spodnia strona tkaniny była na wierzchu; przekręcać; *przen.*, wypróżniać, opróżniać; na złe tłómaczyć, wyszydzać, przyganiać, krytykować, obmawiać; obmyślać co wszechstronie, rozpatrywać ze wszystkich stron, badać starannie.

Nicpoń, Nicpotem, Nicwart, nic nie wart (moralnie), hultaj, ladaco,

Niczegowaty, niezły, znośny; nieszpetny, dość ładny.

Niczyj, do nikogo nie należący; żaden.

Nić, bardzo cienki sznureczek z przędzy, na kołowrotku a. innym przyrządzie skręcony (**n-i** lniane, bawełniane, jedwabne); miara przędzy = 4 łokcie długości; **n.** pajęcza = uprząd stężały pająka; kręcić z **n-i** powrozy = przesądzać, z małych rzeczy wielkie tworzyć; po **n-i** kłębka dochodzić = śladem dochodzić czego, wyśledzać, tropić; wisić na cienkiej **n-i** = ledwo ś. trzymać, chwiać ś., grozić upadkiem, katastrofą; życie jego wisiało na **n-i** = był w wielkim niebezpieczeństwie; skakać, jak wróbel na **n-i** = niezgrabnie.

Nie, *przysł., oznaczający przeczenie; w połączeniu z innemi wyrazami oznacza coś wręcz przeciwnego, brak czego a. przymiot pośredni,* np. nieprzyjaciel = wróg, niewiara = brak wiary, niezdrów = chory, niemały = duży, dość duży, nieżywy = martwy; niedobry = zły; niejeden = wiele, wielu; nieswój = któremu coś dolega, niechcący = mimowoli, niewiele = mało, niedaleko = blizko, niemniej = jednak, pomimo to, nienajgorzej = nieźle, niczego sobie; *z imiesłowami biernemi czasu przeszłego oznacza, że coś jest niewykonalne* (nieodgadniony = którego odgadnąć nie można, niecofniony = którego nie można cofnąć, niezliczony = którego nie można zliczyć i t. d.); *łącząc ś. z innym wyrazem, często zmienia jego znaczenie* (np. nierząd = rozpusta, niewola = brak wolności, niewidomy = ociemniały); *łączy ś. też z wyrazami, które bez* **nie** *używają ś. rzadko, a. wcale się nie używają* (np. nienawidzieć, niedołęga, nieuk); *jako przysłówek rozdzielny, neguje część zdania a. całe zdanie;* jak **n.**, kiedy **n.**; *oznacza czynność wzmocnioną* (jak nie zacznie krzyczeć!, kiedy nie wytnę go w twarz!); a **n.**! a czy **n.**! = *wyraża twierdzenie tego, o co ś. pytamy* (a n. mówiłem! = przecież mówiłem); albo **n.**, alboż **n.** = zdaje mi ś., że..., z pewnością, bez wątpienia (alboż n. dałem ci pieniędzy!); ledwo **n.**, ledwie **n.** = prawie, bez mała, mało brakuje, żeby... (ledwo n. umarł ze strachu); **n.** bez = z czym, mający co, mając co (**n.** bez powodu, człowiek n. bez rozumu); **n.** bez tego, żeby **n.** = to być nie może, żeby **n.** (n. bez tego, żeby n. zarobił = z pewnością zarobił); **n.** od

rzeczy = rozumnie, stosownie; **n.** od tego jestem = przystaję na to; **n.** do rzeczy=bezsensownie, niestosownie, od rzeczy; **n.** mogę **n.** =muszę (nie mogę nie przyznać); nie powiem, żeby **n.** = powiadam, że tak, twierdzę, że...; zamiast: niestosowny, niewłaściwy; **n.** czas, **n.** pora= w czasie niewłaściwym; **n.** w czas = zapóźno; **n.** tu miejsce, **n.** w miejscu= w miejscu niewłaściwym; **n.** na miejscu być = być niewłaściwym; **n.** do... = za trudny do..., niemożliwy do... (zmienił ś. n. do poznania, wina n. do darowania).

Nie, w połączeniu z rzeczownikami, przymiotnikami i przysłówkami oznacza zaprzeczenie głównego znaczenia wyrazu (np. nieakuratny=ten, który nie jest akuratny, niejednorodny=ten, który nie jest jednorodny, niekarność= brak karności, niepłodność=brak płodności.

Dlatego, o ile wyrazy te nie posiadają znaczeń pochodnych, nie zamieszczamy ich poniżej, odsyłamy natomiast czytelnika pod właściwe wyrazy bez **nie.**

Nieapetyczny, wzbudzający odrazę, wstręt, obrzydliwy

Niebaczny, nieuważny, nieoględny, nieostrożny, nierozważny; **n.** na co = nie zważający na co, nie baczący na co, obojętny na co.

Niebawem, wkrótce, niedługo, wrychle, niezadługo.

Niebezpieczeństwo, położenie, grożące stratą, zgubą, katastrofą.

Niebezpieczny, grożący niebezpieczeństwem, zgubny, groźny; niepewny, ryzykowny.

Niebianin, mieszkaniec nieba, anioł, święty.

Niebianka, mieszkanka nieba, święta, bogini; *przen.*, kobieta piękna jak bogini, nadludzkiej piękności, nadzwyczajnej dobroci.

Niebiański, do nieba należący, jak z nieba pochodzący, dobry, piękny, wspaniały.

Niebieskawy, do niebieskiego koloru zbliżony, błękitny.

Niebieski, na niebie znajdujący ś., napowietrzny (sklepienie **n-e,** ciało **n-e,** zjawiska **n-e**); nieba, raju dotyczący: królestwo **n-e,** ojczyzna **n-a** = niebo, raj; Ojciec **N.** = Pan Bóg; boski, niebiański, przecudny; koloru nieba, błękitny; modry; koperwas **n.**=siarczan miedzi; lis **n.**=zwierzę drapieżne z rodziny psów, lis polarny, piesiec; **n-e** lisy=futro z tego zwierzęcia; ptak **n.** = próżniak, darmozjad; myśleć o **n-ich** migdałach=oddawać ś. jałowym marzeniom, nie uważać, co ś. dokoła dzieje, gapy łapać; państwo **n-e** = Chiny.

Niebieskooki, mający oczy niebieskie, modrooki.

Niebieszczeć, nabierać barwy niebieskiej, błękitnieć.

Niebieszczyć, robić niebieskim, farbować na niebiesko; **n. ś.,** mieć barwę niebieską.

Niebiosa — *p.* Niebo.

Niebo (w *lm.* Niebiosa), błękit nakształt sklepienia ponad ziemią wysoko rozpostarty, firmament niebieski; przestrzeń nieskończona, w której krążą planety, gwiazdy; obłoki, chmury (deszcz pada z **n-a**); królestwo niebieskie, raj, mieszkanie Boga, świętych i aniołów (anioł z **n-a**); Bóg, bóstwo (wołać o łaskę, o pomstę do **n-a**); szczęście, szczęśliwość, zachwycenie, rozkosz (chcieć komu **n-a** przychylić = uczynić go szczęśliwym; to jego **n.** = całe szczęście; tak mi dobrze, jak w **n-ie** = bardzo dobrze); klimat, strefa (żyć pod włoskiem **n-em**); dokoła tylko **n.** i pole = pusto, próżno; być w siódmem **n-ie** = czuć ś. niezmiernie szczęśliwym; pod gołym **n-em** =na otwartym powietrzu, na dworze; wynosić kogo pod **n-iosa** =

wychwalać nadmiernie; to jak **n.** od ziemi = zupełnie niepodobne; różnić ś. o całe **n.** = być zupełnie niepodobnym; poruszyć **n.** i ziemię = użyć wszystkich środków; to pewne, jak Bóg na **n-ie** = najzupełniej pewne; psie głosy nie idą pod **n-iosy**=modlitwa człowieka bezbożnego, życzącego zła swoim bliźnim, nie odnosi skutku; pokora **n-iosa** przebija = pokorna prośba wszędzie przystęp znajdzie; dziury w **n-ie** nie będzie=nic ś. złego nie stanie; na święty Jury, kiedy będą w **n-ie** dziury=nigdy; jakby z **n-a** spadł =przybył w samą porę, nie wie, co ś. dzieje naokół; daleko, jak **n.** od ziemi = bardzo daleko.

Nieboga, kobieta biedna, nieszczęśliwa, godna pożałowania.

Niebogi, biedny, nieszczęśliwy, godzien pożałowania.

Nieboglosy, w wyrażeniu: **w n.** =pełnym głosem, na całe gardło (krzyczeć).

Nieboractwo, istota godna pożałowania, biedactwo.

Nieboraczka, forma ż. od Nieborak.

Nieborak, człowiek godny litości, biedak (*zdr.* **Nieboraczek**).

Niebosiężny, sięgający obłoków; unoszący ś., wzlatujący wysoko, pod obłoki.

Nieboski, nie przez Boga stworzony, nie pochodzący od Boga (wyglądać jak **n-ie** stworzenie = nie po ludzku, okropnie).

Nieboskłon, sklepienie niebieskie, firmament; część sklepienia niebieskiego nad samym widnokręgiem.

Nieboszczka, ta, co już nie żyje, zmarła, umarła.

Nieboszczyk, ten, co już nie żyje, zmarły, umarły.

Niebotyczny, dotykający nieba, sięgający do obłoków, bardzo wysoki.

Niebożątko, *zdr.* od Niebożę.

Niebożę, biedne, nieszczęśliwe stworzenie, nieborak, biedactwo, dziecko biedne, nieszczęśliwe.

Niebrzydki, dość ładny, nieszpetny.

Niebyły, ten, który nie był, który nie istniał.

Niebyt, nieistnienie, nicość, nicestwo, pozaistnienie.

Niebytność, nieobecność.

Niebywały, ten, który nic prócz domowej strzechy nie widział, rzadko udzielający ś. towarzystwu, nietowarzyski; niedoświadczony, nieokrzesany, nieotarty; taki, jakiego dotąd nigdy nie było; nadzwyczajny, niezwykły, niesłychany.

Niecały, niezupełny, mający brak jakiej części.

Niech, Niechaj, Niechajże, wyraża: rozkaz, żądanie, zakaz (**n.** zaraz jedzie!); życzenie (**n.** cię Bóg strzeże, **n.** żyje!); złorzeczenie (**n.** cię djabli wezmą!); zgodzenie ś., przyzwolenie (**n.** i tak będzie; **n.** tam = a choćby, mniejsza o to); przypuszczenie, warunek (**n.** on umrze, to co będzie?; niechbym ja był na jego miejscu); oznacza czas (**n.** tylko, niechno = jak tylko, skoro tylko); cel (przybliż ś., **n.** cię uściskam = abym cię uściskał).

Niechać, dać czemu pokój, nie ruszać, zaniedbywać; zaprzestać, zaniechać; dopuszczać, pozwalać.

Niechcący, mimowoli, nieumyślnie, mimowolnie.

Niechęć, brak chęci do czego, nieprzychylność, uraza, odraza, wstręt.

Niechętny do czego: niedbały, opieszały, leniwy; **n.** komu, nieprzychylny, nieżyczliwy, nieskłonny, nie sprzyjający.

Niechluj, brudas, flejtuch; człowiek, nieczysto, niechlujnie siebie utrzymujący.

Niechlujny, nieschludny, niechędożny, brudny, nieporządny.

Niechno — *p.* Niech.

Niechrzczony, który jeszcze nie przyjął chrztu chrześcijańskiego; nie rozcieńczony wodą (wódka, piwo **n-e**).

Niechybnie, niezawodnie, niemylnie, pewnie.

Niechybny, Nieochybny, nieomylny, niezawodny; nieodzowny, nieunikniony, konieczny, pewny; nie chybiający, celny.

Niechże — *p.* Niech, Niechajże.

Niecić, zapalać co dla wzniecenia ognia; rozniecać, rozpalać; *przen.*, wzbudzać; **n. ś.**, zapalać ś., świecić ś., błyszczeć.

Nieciekawy, nie budzący ciekawości, nieosobliwy; *przen.*, marny, nędzny (to **n.** człowiek).

Niecierpek, roślina z rodziny balsaminowatych (fig.).

Niecierpliwić, zachowaniem ś., żądaniem doprowadzić kogo do stracenia cierpliwości, nabawiać niecierpliwości, pozbawiać cierpliwości; **n. ś.,** niecierpliwość okazywać, niepokoić ś., gniewać ś.

Niecierpliwie, z niecierpliwością, z niepokojem, nerwowo.

Niecierpliwość, brak cierpliwości, wytrwania; okazywać **n.** = niecierpliwić ś.; umierać z **n-ci**= niecierpliwić ś. do najwyższego stopnia.

Niecierpliwy, nie umiejący znosić cierpliwie zwłoki a. cierpienia, żądający natychmiastowego wykonania a. ziszczenia czego; mało cierpliwy.

Niecka, naczynie, z grubego pnia drzewa wyżłobione, nakształt korytka półokrągłego do zarabiania ciasta, kąpania dzieci, noszenia gliny, rudy i t. p. (fig.).

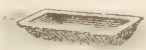

Nieckowaty, podobny z kształtu do niecki.

Niecnota, zły uczynek, łotrostwo, nieprawość; człowiek niecnotliwy, nic nie wart, bezecnik, łotr, niegodziwiec, zbrodniarz; psota, figiel, szkoda; łobuz, hultaj, figlarz, nicpoń.

Niecny, niegodziwy, podły, bezecny, nikczemny, haniebny.

Nieco, niewiele, trochę, cokolwiek.

Niecodzienny, niezwykły, niepospolity.

Niecofniony, Niecofnięty, którego cofnąć nie można, nieodwołalny.

Niecywilizowany, którego cywilizacja jeszcze nie tknęła; nieokrzesany, dziki, barbarzyński.

Nieczasowy, nie mający swobodnego czasu, zajęty, zatrudniony.

Nieczęsto, rzadko.

Nieczułość, brak uczucia, obojętność; brak czucia, nieuczuwanie bólu.

Nieczuły, pozbawiony czucia, niewrażliwy; nie okazujący współczucia, obojętny, nielitościwy, niemiłosierny.

Nieczynny, nic nie robiący, niezajęty, bezczynny; nie biorący udziału w jakim działaniu.

Nieczystość, brak czystości, ochędostwa, brudy; bezwstyd, nierząd, rozpusta, nieprawość; w *lm.*, pomyje, odchody.

Nieczysty, zmieszany z obcemi niepożądanemi cząstkami, nieklarowny, mętny (woda **n-a**) rasa **n-a**=mieszana; złoto, srebro **n-e**= aljaż złota a. srebra z innym metalem; powietrze **n-e**=zepsute, zarażone; nieochędożny, brudny, zbiedzony; bielizna **n-a** = brudna; mieć ręce **n-e**=być łapownikiem, złodziejem; pożądliwy, wszeteczny, bezwstydny; żądza **n-a**=pożądanie cielesne; niewyraźny; interes **n.** = nieuczciwy, nieprawy,

(**n-a** sprawa); nieszczery; *rzecz.*, **n-a** siła=djabeł, czart.

Niedaleko, *przysł.*, blizko; wkrótce, niedługo.

Niedaremnie, nienapróżno, nie nadaremno, nie bez powodu, nie bez celu.

Niedawniuchny, Niedawniutki, bardzo niedawny.

Niedawno, *przysł.*, dopiero co, przed niedawnym czasem.

Niedawny, dopiero co zdarzony, nieodległy co do czasu, świeży.

Niedbale, *przysł.*, bez dobrej chęci, niestarannie, nietroskliwie.

Niedbalec, Niedbaluch, człowiek niedbały, o nic ś. nie troszczący, niestaranny, leniuch, opieszalec.

Niedbalstwo, niestaranność, robienie wszystkiego byle jak; opieszałość, lenistwo, zaniedbywanie ś. w naukach, próżniactwo.

Niedbałość, zaniedbywanie obowiązków, brak troskliwości, obojętność.

Niedbały, robiący wszystko niestarannie, opieszały, leniwy, niestaranny; źle wykończony, fuszerski (robota **n-a**); nie dbający o nic, nie troszczący ś. o nic.

Niedelikatny, źle wychowany, niegrzeczny, nieprzyzwoity, nieoględny, szorstki.

Niedługi, niezbyt długi, mający niebawem nastąpić, niedaleki.

Niedługo, w niedługim czasie, wkrótce, niebawem.

Niedługutki, wcale niedługi, bardzo niedługi.

Niedo-, w połączeniu z czasownikami, imiesłowami i rzeczownikami, pochodzącemi od czasowników, oznacza czynność nieukończoną, np. niedoczytany=nie przeczytany do końca, niedojeść =nie zjeść wszystkiego, niedopełnienie=niedokonanie, nieuzupełnienie.

Niedobitek, rzecz nie całkiem zepsuta, niezupełnie stłuczona; żołnierz, który pozostał z ogólnego pogromu, klęski.

Niedobór, brak, różnica między wydatkami a przychodem, deficyt.

Niedobrany, niedopasowany, niezgodny, nieodpowiedni.

Niedobry, zły, nie posiadający zalet właściwych danemu przedmiotowi, np. potrawa **n-a** = niesmaczna; miara **n-a**= nierzetelna; droga **n-a**=niedogodna; **n.** znak= złowróżbny; **n-a** wieść=złowroga; **n.** do czego a. na co=niezdatny.

Niedobrze, *przysł.*, źle; **n.** mi ś. robi=mdło, zbiera ś. mi na wymioty, mdleję.

Niedoceniać, forma *dok.* Niedocenić; nadawać czemu zbyt nizką cenę, wagę; nizko szacować; **n. ś.,** zbyt nizko siebie cenić.

Niedocieczony, niezbadany, niepojęty, tajemniczy.

Niedoczekanie twoje (jego, ich i t. p.): rodzaj groźby, że nie doczeka ś. tego, ażeby to a to ś. stało, że to ś. nie ziści.

Niedodma płuc=stan chorobny, w którym pęcherzyki płucne nie napełniają ś. dostatecznie powietrzem i nie rozdymają ś. wcale a. mało.

Niedogarek, Niedogasek, niedopalona resztka (np. pochodni, świecy, papierosa), niedopałek.

Niedogodność, niewygoda.

Niedogryzek, część czego niedogryziona, niedojedzona, ogryzek, niedojadek.

Niedojda, człowiek umysłowo upośledzony, głupowaty, człowiek do niczego, niezdara, niedołęga, ciemięga, safanduła.

Niedojrzały, ten, który jeszcze nie dojrzał, nie doszedł do należytego rozwoju (owoc **n.**); niepełnoletni, niedorosły (człowiek **n.**); niewyrobiony, niedoświadczony (umysł **n.**).

Niedojrzałość, młodzieńczość, niewyrobienie jeszcze umysłowe,

niedoświadczenie, brak sądu dojrzałego.

Niedokładność, niedbałość wykonania, nieścisłość, nieakuratność w robocie, szczegół niedokładny, pewne braki w robocie.

Niedokonany, niedokończony, nie całkiem wypełniony, nieuzupełniony; w *gram.*, czasownik **n.** =wyrażający czynność nieukończoną a. taką, która nie przestała ś. dotąd pełnić.

Niedokończony, któremu brak jeszcze czego, którego nie dokończono, nie wykonano do końca, niezupełny, który nie skończył jeszcze nauk.

Niedokrewność, Niedokrwistość, niedostatek krwi w organizmie, anemja.

Niedokrwisty, cierpiący na niedokrwistość, anemiczny.

Niedokształcony, który jeszcze niedojrzał (płód **n.**), niewykształcony należycie.

Niedokwas, w *chem.*, dawna nazwa tlenku.

Niedola, stan smutny, bieda, zła dola, niepowodzenie, nieszczęście, niepomyślność.

Niedołęga, człowiek upośledzony umysłowo, nie umiejący wziąć ś. należycie do czego; człowiek do niczego, niezdara, ciemięga.

Niedołęstwo, kalectwo, ułomność; upośledzenie fizyczne, słabość sił fizycznych, bezsilność, ociężałość; nieudolność, brak zdolności umysłowych; niemożność, niezdolność do czegokolwiek, ślamazarność, safandulstwo.

Niedołężny, upośledzony fizycznie i umysłowo; nieudolny, bezsilny, słaby; ślamazarny, niezdarny, ciemięgowaty, głupkowaty.

Niedomagać, uczuwać brak sił, być nieco cierpiącym na zdrowiu, być słabym, chorować.

Niedomaganie, brak sił, niemoc, słabość, choroba.

Niedomówienie, niedokończenie mowy, przerwanie mowy; niewypowiedzenie, tego co ś. myśli, a zostawienie innym do domysłu; w retoryce: nagłe zamilczenie wśród mowy wskutek nadmiaru uczucia a. dla wywołania silniejszego wrażenia.

Niedomówiony, niedopowiedziany.

Niedonosek, dziecię niedonoszone, przedwcześnie urodzone.

Niedonoszony, urodzony przedwcześnie, niedojrzały; niewykończony, nieobmyślony; niedosyć umiejący, głupkowaty.

Niedopałek, resztka czego niedopalona, niedogarek.

Niedopasowany, niedobrany do czego, niestosowny, niezgodny.

Niedopatrzenie, niedopilnowanie, nieuwaga, przeoczenie.

Niedopieczony, niezupełnie upieczony, jeszcze surowy; niedokształcony, niewykończony, z niedokończoną specjalnością.

Niedopowiedziany, niezupełnie wypowiedziany, niedomówiony.

Niedopuszczalny, do którego dopuścić nie można, niedozwolony.

Niedorajda—*p.* Niedołęga.

Niedorostek, młodzieniec niedorosły, młodzieniaszek, wyrostek; młokos, smarkacz; karzeł.

Niedorośl, roślina z rodz. palm.

Niedorozwój, brak należytego rozwinięcia, niezupełny rozwój; zacofanie umysłowe, stan umysłowy idjoty, głuptaka.

Niedorównany, któremu niepodobna dorównać, niezrównany.

Niedorzeczność, niezgodność ze zdrowym rozsądkiem; rzecz niedorzeczna, głupstwa, brednie, nonsens.

Niedorzeczny, nie do rzeczy będący, przeciwny zdrowemu rozsądkowi, nierozsądny, nierozumny, głupi; niestosowny, nieprzyzwoity.

Niedosięgły, Niedosięgniony, którego dosięgnąć nie można (**n.** ręką); którego umysłem nie można dosięgnąć, niezbadany, niedocieczony, niepojęty.

Niedoskonały, nie posiadający wszystkich wymaganych zalet, pozostawiający coś do życzenia, ulegający zarzutom, wadliwy, niezupełny, nienależyty.

Niedosłyszalny, Niedosłyszany, którego dosłyszeć nie można

Niedosłyszeć, niewyraźnie usłyszeć, być dotkniętym głuchotą niezupełną.

Niedospać, nie wyspać ś. należycie, wstać za wcześnie ze snu.

Niedostateczny, nie wystarczający, nie zadowalający; nędzny, mały, szczupły; w szkołach: stopień **n.**=dwójka.

Niedostatek, brak czego, bieda, nędza, ubóstwo; brak, wada, niedoskonałość.

Niedostępny, do którego dostęp jest trudny, nieprzystępny; *przen.*, niepojęty, niezbadany, niedocieczony; trudny do zrozumienia, niejasny, niepopularny.

Niedostrzegalny, Niedostrzeżony, którego nie można dostrzec, niedopatrzony, niespostrzeżony, niewidoczny, nieznaczny.

Niedosyć, Niedość, w zbyt małej a. niedostatecznej ilości, za mało.

Niedosyt, żarłoczność chorobliwa.

Niedosytek, człowiek nienasycony, żarłoczny, obżartuch; **n.** zjeść = być nienasyconym, być żarłokiem.

Niedoszły, ten, który nie doszedł czego a. do czego, ten, który miał być, ale nie był; przedwczesny, niedonoszony, niedojrzały.

Niedościgły, Niedoścignony, którego nie można doścignąć; niezrównany, niepojęty, niezbadany.

Niedość—*p.* Niedosyć.

Niedośpiałek, roślina z rodziny pierwiosnkowatych, muchotrzew (fig.).

Niedośpiały—*p.* Niedojrzały.

Niedoświadczony, nie mający doświadczenia, nie praktyczny, naiwny.

Niedotkliwy, niebolesny, niedojmujący.

Niedotykalny, którego nie można dotknąć a. dotknąć ś., niematerjalny; nieczuły, niewzruszony; drażliwy, delikatny.

Niedouczony, który nie skończył nauk, któremu brak nauki wyższej, posiadający niedostateczne wykształcenie.

Niedouk, człowiek nie posiadający wykształcenia systematycznego, a mający ś. za mądrego (*zdr.* **Niedouczek**).

Niedowarzony, nie całkiem ugotowany, nawpół surowy; *przen.*, niedojrzały umysłowo, niedouczony, niezupełnie wykształcony; narwaniec, bzik.

Niedowiarek, człowiek niezupełnej wiary, nie całkiem wierzący a. wcale nie wierzący, bezbożnik, ateusz; odszczepieniec, heretyk, niewierny; człowiek nieufny, niełatwowierny.

Niedowiarstwo, brak wiary, ateizm, herezja, odszczepieństwo; bezbożność, niewiara, nieufność, podejrzliwość, niedowierzanie.

Niedowidzieć, niedobrze widzieć, mieć krótki wzrok.

Niedowierać, nie domykać się.

Niedowierzać, niezupełnie wierzyć, nie ufać, być podejrzliwym.

Niedowierzający, niezupełnie wierzący, podejrzliwy, nieufny.

Niedowład, w *med.*, niecałkowite porażenie ruchów, brak władzy w jakich członkach, niemożność ruchu.

Niedozór, brak dozoru, niedopilnowanie.

Niedużuchny, bardzo nieduży, maluchny.

Nieduży, niezbyt wielki, dość mały.

Niedwuznaczny, wyraźny, stanowczy, nie pozostawiający żadnej wątpliwości.

Niedyplomatyczny, niepolityczny, nieceremonjalny, niedelikatny, niestosowny, niewłaściwy, niegrzeczny, grubijański.

Niedyskrecja, *fr.*, niezachowanie cudzej tajemnicy; niedelikatność, nieoględność, nieostrożność.

Niedyskretny, *fr.*, nie zachowujący cudzych tajemnic, gadatliwy, ciekawy; niedelikatny, nie krępujący ś. względami na kogo, na co.

Niedysponowany, *łć.*, nieusposobiony, niezdrów, niedomagający.

Niedyspozycja, *łć.*, zły stan zdrowia, lekka choroba.

Niedyspozyt, człowiek niedysponowany, niezdrowy (forma ż. **Niedyspozytka**).

Niedziałka, najdrobniejsza cząstka materji, atom.

Niedziela, ostatni dzień tygodnia poświęcony odpoczynkowi i służbie Bożej; tydzień; wielka **n.** =pierwszy tydzień Wielkiej Nocy.

Niedzielny, tyczący ś. niedzieli; świąteczny, odświętny (suknia **n-a**); sobotnim sztychem na **n.** targ = byle prędzej, aby zbyć, po partacku, po fuszersku.

Niedzielny, nie dający ś. dzielić, niepodzielny.

Niedzisiejszy, nie z dzisiejszego dnia, nieświeży; *przen.*, dawny, dawniejszy, stary, przestarzały, zacofany.

Niedziwota, nic dziwnego, nic osobliwego, nic nadzwyczajnego.

Niedźwiadek, mały młody niedźwiedź; **n-ki,** futro z niedźwiedzia barybala; w *astr.*, jeden z gwiazdozbiorów zwierzyńcowych.

skorpjon (fig.); w *zool.*, rodzaj pająka nie przędącego, skorpjon (fig.).

Niedźwiednia, skóra z niedźwiedzia, futro z niedźwiedzia.

Niedźwiednik, Niedźwiedziarz, przewodnik niedźwiedzi, oprowadzający i uczący je tańcować; skomorocha, leśnik, pilnujący w borze niedźwiedzi.

Niedźwiedzi, dotyczący niedźwiedzi; *przen.*, niezręczny, niezgrabny, ciężki (**n-dzie** ruchy); **n-a** przysługa = niezręczna, przynosząca szkodę temu, któremu chciano ś. przysłużyć.

Niedźwiedziątko, młode niedźwiedzia.

Niedźwiedzica, samica niedźwiedzia; w *astr.*, dwa gwiazdozbiory na półkuli północnej; **n.** wielka i **n.** mała, inaczej wóz wielki i wóz mały (fig.).

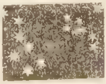

Niedźwiedziowaty, niezgrabny, niezręczny, ociężały, rubaszny.

Niedzwiedziówka, rodzina motyli nocnych z podrzędu prządkówek (f.).

Niedźwiedź, zwierzę ssące, drapieżne, nastopne; **n.** brunatny (fig.), **n.**

czarny a. barybal (fig.), **n.** biały a. polarny (fig.); futro z **n-a;** człowiek niezgrabny, nieokrzesany, ordynarny w obejściu; tańcować, chodzić jak **n.**=niezgrabnie; **n.** morski, zwierzę ssące z rodz. fok,

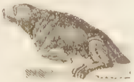

uchatka niedźwiedziowata, kotik, kot morski (fig.).

Nieforemny, nie posiadający pięknej a należytej formy, niekształtny, niezgrabny; w *gram.*, nieprawidłowy, nieregularny (słowa **n-e**); w *geom.*, trójkąt **n.** = nie mający wszystkich boków równych.

Nieformalność, *łć.*, uchybienie pewnym przepisom a. formom, brak form przepisanych.

Nieformalny, nie odpowiadający pewnym ustalonym przepisom, formalnościom, formom, nielegalny.

Niefortunny, nieszczęśliwy, nieudany, chybiony, nieszczęśliwie pomyślany, kłopotliwy.

Niefrasobliwy, wesoły, lekki, spokojny, bez troski, bezpieczny.

Niefrontowy, żołnierz nie służący w szeregach i nie odbywający ćwiczeń wojskowych.

Niegaszony, którego nie gaszono; wapno **n-e**=nielasowane, bezwodne, t. j. tlenek wapnia.

Niegdyś, kiedyś w przeszłości, dawno, przed dawnemi czasy.

Niegdzie, w niektórych miejscach; gdzieniegdzie=tu i owdzie, w różnych miejscach, miejscami.

Nieglansowany, Nieglansowny, nie mający połysku, matowy.

Niegłaźny, niezręczny, niezdarny, ciemięgowaty.

Niegłupi, dość mądry, roztropny, pojętny, zastanawiający się.

Niegodny a. **Niegodzien,** nie zasługujący na co, niewart czego; nie przystojący komu; nikczemny, niegodziwy, podły.

Niegodziwiec, łotr, nikczemnik, nędznik.

Niegodziwość, rzecz niegodziwa; charakter niegodziwy, podły; nieuczciwość, szkarada, obmierzłość; postępek niegodziwy, występek, podłość.

Niegodziwy, nikczemny, nizki, podły (postępek **n.**); nieznośny, okropny (drogi **n-e**).

Niegospodarny, nie umiejący gospodarować, nierządny, nieoszczędny, niepraktyczny.

Niegrzecznie, *przysł.* od Niegrzeczny.

Niegrzeczność, brak grzeczności, grubiańskość; postępek niegrzeczny, mowa, której brak grzeczności; odezwanie, zachowanie ś. szorstkie.

Niegrzeczny, niestosowny, niewłaściwy, niewczesny; nieuprzejmy, grubiański, ordynarny, gburowaty, niezgodny z wymaganiami obyczajności towarzyskiej; kapryśny, niesforny, nieposłuszny, swawolny (o dziecku).

Niehamowany, Niehamowny, niepowstrzymany; niepowściągliwy, bezwzględny, nie rachujący ś. ze swemi słowami.

Niehandlowy, nie dotyczący handlu, nie obznajmiony z handlem, nieprowadzący handlu.

Nieherbowy, nie mający herbu, nieszlachcic.

Nieinaczej, tak samo, podobnie; a właśnie, a jakże, ma ś. rozumieć, oczywiście.

Niejaki, pewien, jakiś, niewiadomo jaki, jaki taki, pewnego rodzaju, do pewnego stopnia; a mianowicie (**n.** pan X).

Niejako, poniekąd, do pewnego stopnia.

Niejeden, wielu, wiele, jaki taki.

Niejednaki, Niejednakowy, nie taki sam, różnorodny, odmienny.

Niejednokrotny, niejeden raz powtarzający ś., często ś. zdarzający, kilkakrotny.

Niekiedy, *przysł.*, czasem, czasami, od czasu do czasu, zrzadka, nieczęsto, zdarza się, że...

Nieklejowy, nie mający w sobie kleju (papier **n.**, na którym przy pisaniu rozlewa ś. atrament).

Niekłamany, prawdziwy, nie-

zmyślony, nieobłudny, szczery, serdeczny (**n-e** uczucie).

Niekompetencja, Niekompetentność, *łć.*, brak kompetencji.

Niekoniecznie, nie nieodzownie; bez potrzeby, niezupełnie, nie bardzo, nieszczególnie, możliwie.

Niekonsekwencja, *łć.*, brak konsekwencji, nielogiczność.

Niekorzyść, strata, brak korzyści, szkoda; na **n.** = na szkodę, niekorzystnie; nieładnie.

Niekrajowiec, obcokrajowiec, cudzoziemiec.

Niekrajowy, nietutejszy, nieswojski, obcokrajowy, zagraniczny.

Niekraszony, bez okrasy, bez omasty, postny.

Niekrzesłowy kasztelan = w dawnej Polsce w senacie: zasiadający nie na krześle, ale na ławach (cz. drążkach) za krzesłami wyższych kasztelanów=kasztelan drążkowy.

Niekształtny, nie mający prawidłowego kształtu, bezkształtny, niezgrabny, niesymetryczny, nieforemny.

Niektóry, jaki taki, pewien, jeden (z wielu).

Nieladajaki, niebylejaki, nieladakto.

Nieledwie, Nieledwo, prawie, bezmała, omal.

Nieletni, niepełnoletni, małoletni.

Nielot — *p.* Kiwi.

Nielotny, pozbawiony skrzydeł, nie latający; nie mogący ś. ulatniać, niegazowy; pozbawiony bystrości umysłu, nierozgarnięty.

Nieludzki, niewłaściwy człowiekowi, srogi, okrutny; niewyrozumiały, nieprzystępny, nieużyty.

Nieludzko, *przysł.*, nie po ludzku; nielitościwie, srogo, okrutnie.

Niełacnie, niełatwo.

Nieład, brak ładu, nieporządek, rozgardjasz, zamęt, bezład.

Nieładny, niepiękny, niekształtny, niepowabny, nieestetyczny; nieczysty, niezaszczytny, haniebny, nieuczciwy (**n.** postępek); nieprzyzwoity, niegrzeczny, nieprzystojny (**n-e** zachowanie ś.).

Niełaska, uchylenie kogoś od swojej łaski, nieżyczliwość, niechęć, brak względów; popaść w **n-ę**=stracić łaskę, wypaść z łaski.

Niełaz, zwierzę ssące australijskie z rodziny niełazów, z rzędu workowatych, kuna workowata (fig.).

Niełupka, w *bot.*, owoc suchy niepękający (f.).

Niema, nie jest, nie istnieje; *żart.*, **n.** głupich = nie głupim, nie dam ś. oszukać; **n.** to jak... = najlepiej... (**n.** jak spać=najlepiej spać).

Niemal, *przyst.*, prawie, o mało, bez mała, ledwie nie, mniej więcej, prawie.

Niemało, dość dużo, sporo.

Niemały, dość duży, spory.

Niemasz, to samo co Niema.

Niematerjalny, duchowy, nadzmysłowy, pozaświatowy.

Niemądry, niedorzeczny, nierozsądny, nieroztropny, głupi.

Niemczeć, stawać ś. niemieckim, w Niemca ś. przemieniać, giermanizować się.

Niemczyć, na niemieckie co przerabiać, na Niemca przemieniać, giermanizować.

Niemeczka, dziewczyna niemiecka; dzieweczka małomówna.

Niemęski, niewłaściwy mężczyźnie; niegodny mężczyzny, tchórzliwy, wrażliwy, tkliwy, rozpieszczony, delikatny.

Niemianowany, nie posiadający nazwy, nie wymieniony z nazwiska; w *mat.*, liczba **n-a** = liczba, przy której nie wymieniono rodzaju jednostek, z jakich ś. składa, liczba oderwana.

Niemiara, w wyrażeniu co **n.**= bardzo wiele, w niezmierzonej ilości.

Niemiarowy, nieprawidłowy, nieregularny, nierytmiczny.

Niemiaszek, *pogardl.*, Niemiec, Niemczyk.

Niemiec, osobnik, należący do narodu niemieckiego; nauczyciel języka niemieckiego; w grze w karty: pewna rozgrywka w preferansie.

Niemiecczyzna, Niemczyzna, wszystko, co jest niemieckie: kraje zwyczaje, obyczaje, język, literatura, sztuka niemiecka.

Niemiecki, odnoszący się do Niemca a. Niemiec; luterański, ewangelicko-augsburski.

Niemieć, stawać się niemym; milknąć, zamilkać, nagle przerywać mowę, przestawać mówić.

Niemieszany, niedobierany, niezaprawny, czysty, niefałszowany.

Niemile, Niemiło, przykro, nieprzyjemnie, nieuprzejmie, nieprzychylnie, nieżyczliwie.

Niemiłosiernie, bez litości, srogo, okrutnie.

Niemiłosierny—*p.* Nielitościwy; srogi, nieczuły; straszny, przeraźliwy, okropny, nadzwyczajny; nieznośny.

Niemiły, nieprzyjemny, niesympatyczny, nieznośny, wstrętny.

Niemka, kobieta z Niemiec rodem; nauczycielka, bona Niemka.

Niemłody, w starszym wieku, w poważnym wieku, podstarzały.

Niemnogi, nieliczny.

Niemoc, brak mocy, słabość, bezsilność, upadek sił; niedomaganie, brak zdrowia, choroba.

Niemocny, Niemocen, nie mający mocy, słaby, chory, niedomagający, niezdrów, bezsilny.

Niemoralny, *łc.*, przeciwny zasadom moralności, nieobyczajny, nieprzyzwoity, rozpustny, gorszący.

Niemota, brak mowy, niemożność wymawiania wyrazów.

Niemowa, człowiek nie umiejący mówić, niemy.

Niemowlę, dziecię, nie umiejące jeszcze mówić, dziecię przy piersiach (*zdr.* **Niemowlątko**).

Niemowlęctwo, wiek niemowlęcy; *zbior.*, pierwsze lata dziecinne, niemowlęta; stan nierozwinięty, początek czego (**n.** sztuki, literatury).

Niemowlęcy, z pierwszych lat dziecinnych.

Niemowny, Niemówny, niewymowny, nierozmowny, milczący, małomówny.

Niemożebny, Niemożliwy, taki, który nie może być, nie mogący stać ś., ziścić ś.; niedopuszczalny, nie do zniesienia, nieznośny.

Niemożliwie, tak jak być nie może być nie powinno; **n.** drogi = bardzo drogi; **n.** zdziera = bez miłosierdzia; **n.** wyglądać=okropnie.

Niemożliwość, Niemożebność, brak możności; do **n-ci** = nie do zniesienia.

Niemożliwy, jaki być niepowinien, niestosowny, nie do zniesienia—*p.* Niemożebny.

Niemożna, Nie można, rzecz niemożliwa, niepodobna, nie godzi ś., niewolno, w żaden sposób.

Niemożność, brak możności, bezsilność, niemoc.

Niemrawy, powolny, niezdarny rozlazły, niedołężny, niezgrabny.

Niemy, ten, który nie może mówić, któremu brak mowy, głuchoniemy; milczący, nie chcący mówić; cichy, spokojny, niegwarny, gdzie żadnego głosu nie słychać; nieobdarzony mową, nierozumny, bezrozumny; **n-e** stworzenie = nie umiejące przemówić w swej obronie; nieżyjący, bezduszny, nieczuły (o rzeczach); **n-a** mowa=migi; **n-a** klawjatura=nie

wydająca dźwięku, służąca dla wprawy; nieopatrzony w napisy, objaśnienia (mapa **n-a** cz. ślepa),

Niemylnie, niezawodnie, z pewnością.

Niemylny, niezawodny, niewątpliwy, niechybny, nie mylący ś. nigdy.

Nienadający się, nie do użycia, nieprzydatny, niestosowny.

Nienaganny, nie zasługujący na naganę, bez zarzutu.

Nienagrodzony, który nie otrzymał nagrody, nie dający ś. nagrodzić, niemożliwy do nagrodzenia, nie dający ś. naprawić (szkoda **n-a**).

Nienajedzony, który ś. jeszcze nie najadł, niezupełnie syty, nie mogący ś. najeść nienasycony.

Nienajgorszy, jeszcze niezupełnie zły, dość dobry, niezły.

Nienależny, który ś. nie należy, nie należący ś., niesłuszny, niesprawiedliwy, niezgodny z żądaniem, z prawem.

Nienamłotny, Nieomłotny, dający niewielki omłot a. niewielki plon, nie bardzo wydajny, nieobfity, niebardzo korzystny.

Nienaruszalny, taki, którego nie można naruszyć, nie mogący być naruszonym, nietykalny.

Nienaruszony, nieruszony z miejsca; cały, całkowity, nieuszkodzony, nietknięty; o dziewicy: **n-a**=niepokalana.

Nienasycony, nie mogący ś. nasycić, ciągle głodny; ciągle pożądający, chciwy, łakomy.

Nienasytek, człowiek nienasycony, żarłok, obżartuch.

Nienaturalny, *łc.*, sztuczny, udany, fałszywy; przesadny, przesadzony, egzaltowany, niezwykły.

Nienawidzić, mieć dla kogo uczucie wrogie, nie cierpieć go, mieć do kogo nienawiść, czuć do kogo wstręt, odrazę; **n. ś.,** wzajemnie czuć do siebie nienawiść.

Nienawistny, wrogi, nieprzyjazny, pełen nienawiści, nienawidzący, wzbudzający nienawiść, wstrętny.

Nienawiść, uczucie wrogie, połączone ze wstrętem, pogardą a. życzeniem złego, gniew trwały, złość.

Nieobecny, nie znajdujący ś. w danym miejscu.

Nieobeszły, niezmierzony, bezmierny.

Nieobeznany, który ś. z czym nie obeznał, niedoświadczony, nieobyty, niewtajemniczony, nieświadomy.

Nieobiecujący, po którym nie można ś. spodziewać czego dobrego, nie dający pewności, nie budzący zaufania.

Nieobjęty, ten, którego objąć nie można, nieogarniony, nieograniczony, niezmierny, niezmierzony.

Nieobliczalny, trudny do obliczenia, którego skutków nie można obliczyć; którego końca nie można przewidzieć; po którym można ś. wszystkiego spodziewać.

Nieobrachowany — *p.* Nieobliczalny.

Nieobyczajny, nie mający dobrych obyczajów, nieprzyzwoity, niemoralny, prostacki, grubijański.

Nieobyty, nieobeznany z miejscowemi zwyczajami, nieotarty, nieogładzony, niewyrobiony pod względem towarzyskim.

Nieoceniony, nie dający ś. ocenić, mający wielką cenę, mający wielkie przymioty, nieoszacowany.

Nieochybny, niewątpliwy, pewny.

Nieociosany, jeszcze nieucywilizowany, nieokrzesany, prostacki.

Nieoczekiwany, niespodziewany, nagły.

Nieodbity, konieczny, nieodzowny; nieodparty, niezbity, stanowczy.

Nieodgadniony, którego trudno odgadnąć,zrozumieć, niezgłębiony, niezbadany, niepojęty, zagadkowy.

Nieodłączny, nierozdzielny, nieodstępny, konieczny.

Nieodmienny, nie dający ś. odmienić, niemający odmian, niezmienny, stały; stanowczy, nieodwołalny, ostateczny.

Nieodparty, którego nie odparto, nie dający ś. odeprzeć, niezaprzeczony, nieodbity.

Nieodpowiedni, niestosowny, niewłaściwy, nieprzydatny.

Nieodpowiedzialny, nie odpowiadający za swoje czyny, którego nie można pociągnąć do odpowiedzialności, nie mający obowiązku zdawania sprawy ze swych postępków; nie dający pewności, że wypełni swoje zobowiązania.

Nieodrodny, podobny do rodziców, do przodków, godny ich.

Nieodrosły od ziemi = mały, malutki, niedorosły.

Nieodstępny, nieodłączny, towarzyszący zawsze i wszędzie komu a. czemu.

Nieodwołalny, którego nie można odwołać, niecofniony, stanowczy, ostateczny.

Nieodzowny, konieczny, niezbędny, stanowczy.

Nieodżałowany, którego nie można dosyć ś. nażałować, nieopłakany.

Nieogarniony, którego nie można ogarnąć; niedocieczony, niepojęty; bezgraniczny, niezmierny, nieskończony.

Nieoględny, nieostrożny, nierozważny,nieprzewidujący następstw, lekkomyślny, niedbały.

Nieogładzony, nie posiadający ogłady towarzyskiej, nieokrzesany, nieobyty ze zwyczajami towarzyskiemi.

Nieograniczony, nie mający granic, niezmierzony; niczem nieskrępowany, bezwzględny, absolutny.

Nieokiełznany, niepohamowany, rozpasany, wyuzdany.

Nieokreślony, którego nie można określić, nieograniczony, niewyraźny, niepewny, nieustalony; w *gram.*, zaimek **n.**= nie określający bliżej osoby a. przedmiotu.

Nieokrzesany, nie mający ogłady towarzyskiej, nieotarty między ludźmi, prostacki, ordynarny.

Nieomal, prawie że..., tylko co...

Nieomieszkać, zrobić a. załatwić bezzwłocznie, zrobić z pewnością, niezaniedbać.

Nieomieszkanie, *przysł.*, natychmiast, bezzwłocznie, zaraz, wnet.

Nieomylny, nie mylący ś.; pewny.

Nieopatrzny, nieostrożny, nieprzezorny, nierozważny, niezapobiegliwy, lekkomyślny, niedbały.

Nieopisany, nie dający ś. opisać a. wypowiedzieć, nadzwyczajny.

Nieopłacony, którego nie można w dostatecznej mierze opłacić, nieoceniony, nieoszacowany, którego nie opłacono (list **n.**).

Nieorganiczny, nieżywotny, nie mający organów życiowych, mineralny; istota **n-a** = minerał, kruszec; chemja **n-a** = traktująca o związkach niewęglowych.

Nieosiadły, koczowniczy, nie mający stałej siedziby, wędrowniczy; nie posiadający własności nieruchomej; niezamieszkały, bezludny.

Nieoskrobany, nieokrzesany, prostaczy.

Nieosobisty, Nieosobowy, nie wskazujący osoby (czasownik **n.**, np. grzmi, błyska ś.; zdanie **n-e**= w którym orzeczenie jest wyrażone czasownikiem **n-ym**).

Nieosobiście, nie we własnej osobie, t. j. listownie a. przez pośrednika.

Nieostatni, jeszcze coś wart, nienajgorszy.

Nieoszacowany, posiadający nie-

zmierną cenę, mający wielką wartość, kosztowny, drogocenny, niezrównany, nieoceniony; mający wielkie przymioty charakteru.

Nieoświecony, nie mający oświaty, nieświadomy, ciemny, dziki.

Nieotarty, który ś. nie otarł między ludźmi, nieobyty, nieokrzesany.

Nieowarunkowany, nieobłożony warunkami, nie skrępowany warunkami.

Nieoznaczony, nie dający ś. oznaczyć, niepewny, nieokreślony, nieograniczony.

Niepalny, nie ulegający działaniu ognia, nie palący ś., ogniotrwały.

Niepamięć, zapomnienie (puśćmy to w **n.**=zapomnijmy o tym).

Niepamiętny, nie dający ś. zapamiętać, bardzo dawny, odwieczny (od **n-ych** czasów = od bardzo dawna); nie posiadający dobrej pamięci, zapominający; **n.** a. niepomny=pozbawiający pamięci (**n.** zdrój Lety); **n.** a. niepomny=niebaczny na co, obojętny na co.

Nieparlamentarny, *łc.*, nie używany, nie dopuszczalny w parlamentach, nieprzyzwoity; **n-e** wyrażenie, zachowanie ś. = grubjańskie, nieprzyzwoite, słowa obelżywe, obrażające.

Nieparzystokopytowe, Nieparzystokopytne zwierzęta=dział zwierząt ssących, o kopytach i nieparzystej liczbie palców u nóg.

Nieparzysty, nie dający podzielić ś. na dwie równe części (liczba **n-a**); nie należący do tej samej pary (buty **n-e**).

Niepełnoletni, nie mający jeszcze lat, oznaczonych przez prawo dla samodzielności, małoletni, nieletni.

Niepewny, co do którego niema pewności; co do którego nie można być pewnym, wątpliwy, nie budzący zaufania, podejrzany; nie mający pewności co do czego, wątpiący o czym, niespokojny o co; **n.** życia, swobody; **n.** dnia ani godziny=wciąż obawiający ś. jakiegoś niebezpieczeństwa; **n.** siebie, nie ufający sobie, chwiejny, niezdecydowany.

Niepiękny, niełądny, brzydki, szpetny, paskudny.

Niepiśmienny, nie umiejący pisać; nieoświecony.

Niepłatność, niezapłacenie, niemożność zapłacenia w terminie.

Niepłatny, nie pociągający konieczności natychmiastowego płacenia; ten, który nie otrzymał zapłaty, wynagrodzenia, żołdu, pensji; bezpłatny, honorowy.

Niepłonny, mogący ś. ziścić, niedaremny, niepróżny, uzasadniony, pewny (**n-a** nadzieja = nadzieja, która nie zawiodła).

Niepochlebny, nie zasługujący na pochwałę, niezaszczytny; niekorzystny, ujemny, naganny.

Niepochopny, nieskory (do sądu), nie rwący ś. do pracy, nieprędki, leniwy.

Niepochwytny, nie dający ś. ująć a. określić, nieuchwytny.

Niepocieszający, z którego nie można ś. ucieszyć; niewesoły, niepomyślny, smutny, żałosny.

Niepocieszony, nieutulony w żalu, dla którego niema pociechy, oddający ś. ciągłej rozpaczy.

Niepoczciwy, który popełnił jaki czyn z cudzą krzywdą, który zawiódł pokładane w nim zaufanie; niedobry, nie mający pięknych przymiotów, nieuprzejmy.

Niepoczesny, niepozorny, nie posiadający okazałej powierzchowności, skromny.

Niepoczytalny, nieodpowiedzialny za swoje czyny, chory umysłowo, niepewny, nieprzytomny.

Niepodejrzany, którego nie można podejrzywać o nic złego, nieposzlakowany.

Niepodległy, nie podlegający nikomu, samodzielny, niezawisły.

Niepodły, niebylejaki, szlachetny, zacny.

Niepodobieństwo, brak podobieństwa; rzecz, nie mająca pozoru prawdy, rzecz niemożebna, zamysł, nie mogący przyjść do skutku.

Niepodobna, rzecz nie do wiary, nieprawdopodobna, niepodobieństwo; nie można, nie wolno, nie sposób.

Niepodobny, nie mający podobieństwa do kogo a. do czego, różny, odmienny; niemożliwy, nie do uskutecznienia.

Niepodzielny, nie dający ś. łatwo dzielić; nie dzielący ś. (liczba **n-a** przez 2 = nie dzieląca ś. przez 2, nieparzysta).

Niepogoda, brak pogody, czas brzydki, dżdżysto, wietrzno.

Niepogodny, dżdżysty, pochmurny, słotny; *przen.*, niewesoły, posępny, zasmucony.

Niepohamowany, nie dający ś. pohamować, niepowściągliwy, nieumiarkowany, gwałtowny, nieokiełznany.

Niepojęty, trudny do zrozumienia, niezrozumiały; nie mogący być objęty rozumem, niezbadany, niedocieczony, nieodgadniony.

Niepokalanek, roślina z rodziny witułkowatych, baranek, czystodrzew (fig.).

Niepokalanka, zakonnica klasztoru pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia N. Marji Panny (fig.); **N-ki**, zakon, klasztor, kościół tych zakonnic.

Niepokalany, niesplamiony, niezmazany, bezgrzeszny, dziewiczy, bez skazy; **N-e** Poczęcie N. Marji Panny = poczęcie N. Marji Panny w stanie dziewiczym; święto N. M. P., obchodzone 8 grudnia.

Niepokaźny, nieokazały, niepozorny, skromny.

Niepokoić, sprawiać komu niepokój, nabawiać niespokojności, nie dawać mu pokoju, przeszkadzać mu w zajęciu; trapić, uprzykrzać ś. komu; **n. ś.**, odczuwać niepokój, trapić ś., trwożyć ś., dręczyć ś.

Niepokonalny, nie dający ś. pokonać, nie dający ś. przezwyciężyć, nie dający ś. przeprzeć.

Niepokonany, niezwyciężony, nieprzeparty, niezwalczony.

Niepokój, uczucie trwożliwe, brak spokoju; troska, kłopot; przestrach, przerażenie; **n.** w kraju= zaburzenie, wzburzenie umysłów, zamieszka.

Niepolerowany, niegładki, nie błyszczący; *przen.*, nieokrzesany, nieobyty, ordynarny.

Niepolerowny, nie dający ś. polerować.

Niepoliczony, nieporachowany, niesprawdzony, nie dający ś. policzyć, bardzo liczny; niezliczony, nieprzebrany.

Niepolityczny, niedelikatny, nieprzyzwoity, nietaktowny.

Niepomału, niezmiernie, nadzwyczajnie, bardzo.

Niepomiarkowany, niepohamowany, niepowściągliwy, gwałtowny.

Niepomierny, nie dający ś. wymierzyć, zmierzyć; nadmierny, nadzwyczajny, nieumiarkowany.

Niepomny, niepamiętający, niebaczny na co—*p*. Niepamiętny.

Niepomyślny, przeciwny czyim życzeniom, myślom, zamiarom, nieprzyjazny, niepożądany, nieszczęśliwy, niekorzystny.

Niepopłatny, który ś. nie opłaca, za który źle płacą, niepokupny, na który nie można znaleźć

nabywców; *przen.*, nie przekonywający, małoważny, błahy.

Niepoprawny, nie chcący ś. poprawić (**n.** grzesznik); zaniedbany, niedbały, pełen błędów (**n.** styl); którego nie można poprawić, niepowetowany.

Nieporadny, nie umiejący sobie dać rady z kim a. czym, niezaradny, niedołężny, bezradny.

Nieporęczny, niedogodny.

Nieporozumienie, niezrozumienie ś. wzajemne i wynikła z tego niesnaska, poróżnienie, rozterka; pomyłka wynikła z niewłaściwego zrozumienia rzeczy.

Nieporównany, nie dający ś. porównać z innemi; nie mający sobie równego; zły a. dobry w najwyższym stopniu; znakomity, wyborny.

Nieporuszony, nieruchomy, stały; nietykalny, nienaruszony; nie dający ś. wzruszyć, zimny, obojętny, nieczuły.

Nieporządek, brak porządku, bezład, niesystematyczność, nieład w robocie, nierząd; nieczystość; zrobić **n.** = pomieszać wszystko: wypróżnić się w niewłaściwym miejscu.

Nieporządny, nie zamiłowany w porządku, niesystematyczny w robocie, nieakuratny, niedbały, niechlujny, brudny; nierządny, wszeteczny.

Nieposkromiony, nie dający ś. poskromić, nieukrócony, niepohamowany, niepowstrzymany, gwałtowny.

Nieposłuszny, nie słuchający rozkazów, nieuległy, krnąbrny, samowolny, oporny.

Niepospolicie, niezwykle, niezwyczajnie, nadzwyczajnie, znakomicie.

Niepospolity, niezwykły, niebywały, osobliwy; znakomity, wyborny.

Niepostrzegalny, którego nie można spostrzec, niewidoczny, niedostrzegalny.

Niepostrzeżenie, *przysł.*, nieznacznie, niewidocznie.

Niepostrzeżony, Niespostrzeżony, którego nie spostrzeżono, nie zauważony, niewidoczny.

Nieposzanowanie, brak poszanowania, lekceważenie.

Nieposzlakowany, będący bez skaz, nieskazitelny; nawskroś uczciwy, niepokalany, niezmazany.

Nieposledni, nieostatni, nienajgorszy.

Nie potrzeba, niema potrzeby, nie trzeba, zbytecznie.

Niepotrzebnie, *przysł.*, bez potrzeby, zbytecznie, niekoniecznie.

Niepotrzebny, którego nie potrzeba, nieprzydatny do niczego; zbyteczny, niekonieczny, daremny, niepożądany.

Niepowetowany, którego nie można powetować, nieodzyskany a. stracony, nienagrodzony.

Niepowodzenie, brak powodzenia, nie udanie ś., zły stan interesów, niepomyślność, zawód, rozczarowanie.

Niepowołany, którego nie wzywano; samozwańczy, nieumiejętny.

Niepowrotny, którego nie można wrócić, miniony bez powrotu, przepadły na zawsze.

Niepowstrzymany, nie dający ś. powstrzymać, nie mogący ś. powstrzymać, niepohamowany, nieumiarkowany, niepowściągliwy.

Niepowszedni, niecodzienny, niezwykły, niepospolity, nadzwyczajny, wyjątkowy, niebywały.

Niepowściągliwy, nie dający ś. powściągnąć, nie mogący ś. powściągnąć, niepowstrzymany, niepohamowany, niewstrzemięźliwy, gwałtowny.

Niepoznaka, w wyraż.: dla **n-ki** = tak, żeby nie można było poznać, dla zatarcia śladów.

Niepozorny, niepokaźny, nieo-

kazały, nie bijący w oczy, skromny.

Niepożądany, widziany z niechęcią, zbyteczny, niepotrzebny, nieprzyjemny, przykry.

Niepożyteczny, nie przynoszący pożytku, niekorzystny, daremny, bezowocny, bezskuteczny.

Niepożyty, Niespożyty, nie dający ś. zużyć, zniszczyć; niełatwo ulegający zepsuciu, zniszczeniu, długotrwały, wieczysty.

Niepraktyczny, nie umiejący sobie dać radę; nie dający się użyć praktycznie a. według potrzeby, niestosowny do użytku, nie zastosowany do okoliczności, do potrzeb, nie przydatny.

Niepraktykowany, nie zdarzający ś., nienapotykany, niebywały, niezwykły, niesłychany.

Nieprawda, brak prawdy, kłamstwo, fałsz, obłuda, zmyślenie; nie ıczciwość.

Nieprawdopodobieństwo, rzecz nieprawdopodobna, niemożliwa, rzecz nie do wiary.

Nieprawdopodobny, nie zbliżony do prawdy, niemożliwy, niewiarogodny, rzecz nie do uwierzenia.

Nieprawdziwy, niezgodny z prawdą, zmyślony, nierzeczywisty, nienaturalny, sztuczny, fałszowany, robiony, naśladujący rzecz prawdziwą (kwiaty **n-e**=sztuczne).

Nieprawnie, wbrew przepisom prawa, niesłusznie, bez dozwolenia, samowolnie.

Nieprawny, niezgodny z przepisami prawa, przeciwny prawu; nielegalny, niesłuszny.

Nieprawomyślność, sposób myślenia, działanie przeciwne rządowi, niewierność, nielojalność.

Nieprawomyślny, myślący, działający nie tak jak rząd pragnie; nielojalny.

Nieprawość, wykroczenie przeciw przykazaniom Boskim; prawom ludzkim, błąd, grzech, występek, zgorszenie.

Nieprawowity, mający zarzuty pod względem prawnym, nie mający podstaw prawnych; niewłaściwy, nieuzasadniony, nie własny, nieprawy.

Nieprawy, przeciwny prawu, prawem zabroniony, nielegalny; nieprawdziwy, fałszywy, niesprawiedliwy, niesłuszny; niegodziwy, występny; dziecko **n-e,** albo z **n-ego** łoża=zrodzone poza małżeństwem.

Nieprędko, *przysł.*, nie zaraz, nie natychmiast, nierychło.

Nieproporcjonalny, nie odpowiednio dobrany, nie zastosowany, za duży a. za mały.

Nieproszony, którego nie proszono; przybyły bez zaproszenia, niepożądany.

Nieprotestowy dzień = dzień, w którym weksle nie mogą być protestowane.

Nieprzebaczalny, którego przebaczyć nie można, nie do darowania, karygodny.

Nieprzebaczony, którego nie można było uniewinnić, który zasłużył na karę (czyn **n.**).

Nieprzebity, niemożliwy do rozjaśnienia, niedocieczony, zaciemniony; **n-e** ciemności=b. duże.

Nieprzebłagany, nie dający się przebłagać, nieprzejednany.

Nieprzebrany, niewyczerpany, obfity, mnogi, nieprzeliczony.

Nieprzebyty, niemożliwy do przebycia; *przen.*, niepokonany, nieprzezwyciężony.

Nieprzegadany, którego nie można przegadać, nie dający ś. przegadać.

Nieprzejednany, nie dający ś. przejednać, nieprzebłagany, zawzięty.

Nieprzejedzony, będący w takiej ilości, że nie można wszystkiego zjeść.

Nieprzejrzany, którego wzrokiem objąć nie można, zbyt rozległy; nieprzeniknięty, nie dający ś. zgłębić, niezgłębiony.

Nieprzekonany, którego nie można przekonać, nie dający ś. przekonać, któremu niedowiedziono przestępstwa, niezbity (dowód)

Nieprzekraczalny, Nieprzekroczony, którego nie można, a. nie można było przekroczyć.

Nieprzekupny, którego nie można przekupić, nieprzedajny, uczciwy, rzetelny.

Nieprzeliczony, niezliczony, nie sprawdzony co do liczenia, bardzo liczny, trudny do zliczenia.

Nieprzełamany, którego nie można przełamać, nieprzebity, mocny; *przen.*, niezłomny, niezwalczony, nieprzezwyciężony, niepokonany.

Nieprzemakalny, nie przepuszczający wilgoci, cieczy.

Nieprzenikniony, bardzo zwarty, bardzo ciemny, niemożliwy do przeniknięcia; niepojęty, nieuchwytny.

Nieprzeparty, nie dający się przeprzeć, nieodparty, pewny, nieprzezwyciężony, niepokonany, niezwalczony.

Nieprzepłacony — *p.* Nieopłacony, nie zadrogi.

Nieprzepuszczalny, nie przepuszczający przez siebie płynów (grunt **n-y** = nie przepuszczający wody).

Nieprzerwany, ciągły, ustawiczny, bezustanny.

Nieprzerywalny, nie mogący być przerwanym, ciągły.

Nieprzespany, czas w którym ś. nie spało (noc **n-a**); przeciągający sen w nieskończoność; sen **n.** = śmierć.

Nieprześcigniony, nie dający ś. prześcignąć a. przewyższyć.

Nieprzetrawiony, w pierwotnym stanie pozostający, surowy; *przen.*, nie opracowany, nie obmyślony należycie.

Nieprzewidziany, którego nie można było przewidzieć, niespodziewany, nieoczekiwany.

Nieprzezwyciężony, którego nie można przezwyciężyć, niezwalczony, nieugięty, nieprzeparty.

Nieprzeżyty, który ś. nie przeżył; nie dający ś. przeżyć, trwały, wieczny.

Nieprzyjaciel, mający dla kogo uczucia nieprzyjazne, wrogie; przeciwnik, wróg; **n.**, *zbior.*, a. w *lm.*, **n-e**=wojsko nieprzyjacielskie, armja wroga; *przen.*, co na drodze, to **n.**=wszystko wziąć, zabrać, zrabować.

Nieprzyjacielski, właściwy nieprzyjacielowi, wrogi, należący do nieprzyjaciela,

Nieprzyjaciółka, kobieta, usposobiona wrogo względem kogoś, przeciwniczka, współzawodniczka, rywalka.

Nieprzyjazny, nieżyczliwy, nieprzychylny, niechętny, wrogi.

Nieprzyjaźń, uczucie nieprzyjazne, usposobienie wrogie, niechęć, nienawiść.

Nieprzyjemność, czyn, sprawiający komu przykrość; przykry wypadek, przykre nieporozumienie, zdarzenie nieprzyjemne.

Nieprzyjemny, przykry, niemiły, sprawiający odrazę.

Nieprzymuszony, którego nie przymuszono, z dobrej woli czyniący a. czyniony; szczery, naturalny, prosty (styl **n.**).

Nieprzypuszczalny, o którym nie można przypuścić, że ś. stanie.

Nieprzystępny, niedostępny, nie dający do siebie przystępu; człowiek **n.** = trudny w stosunkach z ludźmi, dumny, sztywny, odpychający; cena **n-a**=wysoka.

Nieprzywykły, nieprzyzwyczajony do czego.

Nieprzyzwoitość, czyn nieskromny, przeciwny dobremu zachowaniu ś.

Nieprzyzwoity, przeciwny obyczajności towarzyskiej, a. względom towarzyskim; nieobyczyjny, nieskromny, sprośny; niewłaściwy, nieprzyjęty, nieprzystojny.

Niepylak, motyl dzienny z rodziny motylowców (fig.).

Nierad, niezadowolony, niechętny czemu, nieochotny; niechętnie, nieochotnie (**n.** to czynię); rad **n.** = chcąc nie chcąc, z konieczności.

Nieradność, brak radności, niedołęstwo, niezdarność, mazgajstwo, nieporadność.

Nieradny, nie umiejący sobie radzić, niezdarny, niedołężny.

Nieraz, *przysł.*, wielokrotnie, niejednokrotnie, dość często.

Nieraźno, Nieraźnie, zwolna, powoli, niezdarnie, niedołężnie; przykro, nieswojo, obco; czuć ś. **n.** = nierzeźwo, mdławo, niewyraźnie.

Nieraźny, nieżwawy, powolny, ślamazarny, niedołężny.

Nierealny, nierzeczywisty, nie istniejący, urojony.

Nieroboczy, wolny od pracy, świąteczny; niezdatny do pracy, próżniak.

Nierodzony, nie połączony najbliższemi związkami krwi: syn **n.** = pasierb, córka **n-a** = pasierbica; brat **n.**, siostra **n-a** = przyrodni (-nia).

Nierogacizna, trzoda chlewna: świnie; ludzie nieokrzesani, hołota.

Nierogaty, nie mający rogów, bezrogi; **n-e** bydło — *p.* Nierogacizna.

Nierozdzielny, nie mogący być podzielnym, a. oddzielonym, niepodzielny, nierozłączny.

Nierozerwalny, którego rozerwać nie można, ścisły, trwale spojony, nierozłączny, nierozdzielny.

Nierozerwany, który nie mógł być: rozerwanym, rozłączonym, zerwanym; uważny, nieroztargniony.

Nierozeznany, którego jeszcze nie rozpoznawano, nie rozsądzano; którego nie poznano, w którym nie widziano jeszcze różnicy.

Nierozgarnięty, nie bystry, nie rozwinięty umysłowo, głupowaty.

Nierozgmatwany, nierozwikłany, niewyjaśniony.

Nierozłączny, nie mogący być oddzielonym, rozłączonym, nierozdzielny, nieodstępny.

Nierozmyślny, mimowolny, przypadkowy, nieumyślny.

Nierozplątany, nierozwikłany, niewyjaśniony.

Nierozpoznawalny, nie dający ś. rozpoznać, nie mogący być roztrząsanym.

Nierozpuszczalny, który ś. nie może rozpuszczać w jakim płynie, zbierający ś. po zmąceniu na jego dnie, jako osad.

Nierozsądek, brak rozsądku, nierozwaga, nieroztropność, lekkomyślność, niebaczność, brak zastanowienia.

Nierozsądny, niegodny z rozsądkiem, nierozważny, nieroztropny, niedorzeczny, lekkomyślny, nie zastanawiający ś.

Nierozstrzygnięty, nie dający ś. rozstrzygnąć, którego jeszcze nie rozwiązano, nie zdecydowano.

Nierozum, brak rozumu, nierozsądek, nierozwaga, głupota.

Nierozumny, nierozsądny, niedorzeczny, głupi.

Nierozwaga, brak rozwagi, porywczyść, płochość.

Nierozwiązany, nierozwikłany, nierozstrzygniony, niewyjaśniony, niedocieczony.

Nierozwikłany, nie dający się rozwikłać, nierozplątany; trudny do zrozumienia, ciemny, zawiły.

⚑ **Nierozwinięty**, któremu brak rozwinięcia należytego, niewykształcony; niedołężny umysłowo, głupkowaty; w *gram.*, zdanie **n-e**, mające tylko podmiot i orzeczenie.

Nierównie, *przysł.*, bez porównania, znacznie, o wiele więcej a. mniej.

Nierównoboczny, w *mat.*, mający boki różnej długości, różnoboczny: wielokąt, trójkąt **n.** (fig.).

Nierównomierny, nie odpowiadający we wszystkich wypadkach jednej skali, nieproporcjonalny, niesymetryczny.

Nierówność, brak równości; miejsce nierówne, grunt falisty; niezgodność, różnica (**n-ci** stanowe); w *mat.*, związek wielkości nierównych.

Nierównowaga, brak równowagi, chwiejność.

Nierówny, nie posiadający równości, niegładki, falisty, pagórkowaty; grunt **n.**, **n-a** walka = z silniejszym przeciwnikiem, bez nadziei zwycięstwa.

Nieruch, brak ruchu, nieruchomość, zastój.

Nieruchawy, powolny, flegmatyczny, niedołężny, ociężały.

⚑ **Nieruchomieć**, tracić ruchy, nie poruszać ś., stawać ś. nieruchomym, bezwładnieć.

Nieruchomo, **Nieruchomie**, bez poruszenia ś., nieporuszenie, stale, w jednym miejscu.

Nieruchomość, bezwładność, brak ruchu; własność nieruchoma, t. j. budynek, plac, posiadłość ziemska.

Nieruchomy, nie mogący być poruszonym z miejsca, nie ruszający ś., będący bez ruchu, nie dający ś. przenieść, nie przenoszący ś. z miejsca na miejsce; majątek **n.**=nieruchomość.

Nierugowalny, którego nie można rugować, usunąć; nietykalny.

Nierychło, nieprędko, wkrótce.

Nierychły, spóźniony, za późny, po czasie przybywający, niewczesny; daleki, odległy, późny; powolny, niebystry, niepośpieszny, nieskory, nieskwapliwy.

Nierymowany, nie mający rymów, niewierszowany (wiersz **n.** =biały).

Nierytmiczny, nie mający należytego rytmu, niemiarowy, nierówny.

Nierząd, nieład, bezład, nieporządek, zła gospodarka, bezprawie, anarchja; życie nierządne, rozpusta, oddanie ś. żądzom cielesnym, wszeteczeństwo, lubieżność, rozwiązłość; dom **n-u** = dom rozpusty, dom publiczny.

Nierządnica, kobieta, prowadząca życie nierządne, rozpustnica; kobieta, publicznie oddająca ś. nierządowi, jawnogrzesznica, nałożnica.

Nierządny, nie umiejący żyć rządnie, źle ś. rządzący, rozrzutny, nieporządny, anarchiczny; wszeteczny, rozpustny.

Niesamowity, *ukr.*, mający niby związki z czartem, nieczysty, djabelski; nieswój, nieco chory na ciele a. na umyśle.

Niesforny, zachowujący ś. niesfornie, nieposłuszny, krnąbrny, zuchwały, kłótliwy.

Nieskalany, nie mający na sobie plam, niepokalany, nieskazitelny, bez zarzutu, cnotliwy.

Nieskazitelny, nie mający skaz, nawskroś szlachetny, bez zarzutu, czysty, nieposzlakowany.

Nieskąpy, dość duży, dość obfity, nie sknera, dość hojny.

Niesktadny, niesymetryczny, nieharmonijny, nieproporcjonalny, nieprzystosowany, nieudatny, niesmaczny, niezdatny, nie nadający ś., niezręczny.

Nieskończenie, *przysł.*, ogromnie, bezmiernie, bez granic, ciągle, wiecznie, niewypowiedzianie.

Nieskończoność, własność tego, co nie ma granic ni końca; bezgraniczność, wiekuistość, wiecznotrwałość; przestrzeń a. czas nieskończenie wielki; wlecze ś. to do **n-ci** = niezmiernie długo; w *mat.*, ilość nieskończenie wielka.

Nieskończony, niedokończony, nieukończony, nieciągły, nieustanny, wiekuisty, nieograniczony, niezmierzony; niewypowiedziany, niewyczerpany; w *mat.*, większy od każdej ilości skończonej, nieskończenie wielki.

Nieskoro, *przysł.*, nieprędko, nieochoczo; nie zaraz, nie natychmiast.

Nieskory, nieprędki, nie śpieszący ś., nieskwapliwy, powolny, nieochoczy, niechętny.

Nieskromny, nie zachowujący ś. skromnie, przyzwoicie; obrażający skromność, nieobyczajny, nieprzyzwoity, bezwstydny, lubieżny.

Nieskruszony, nie dający ś. skruszyć, niepożyty, trwały, niewzruszony, nie żałujący złych postępków, nie korzący się.

Nieskuteczny—*p.* Bezskuteczny.

Niesława, zła sława, zła opinja, sromota, hańba.

Niesławny, nie mający sławy, czci, rozgłosu, niecny, haniebny, hańbiący.

Niesłuszny, niesprawiedliwy, nieuzasadniony, bezpodstawny.

Niesłychany, nadzwyczajny, niezmierny, ogromny; niebywały, bezprzykładny, wyjątkowy, nad zwyczaj rzadki.

Niesmaczny, nie mający smaku dobrego, nieprzyjemny dla smaku; niemiły, nieprzyjemny, nieznośny, cierpki, przykry w obejściu się, nieprzyzwoity.

Niesmak, brak apetytu; smak przykry, niemiły, zły smak, obrzask; brak gustu, brak poczucia estetycznego; nieprzyjemność, niezadowolenie, przykrość, wstręt, obrzydzenie.

Niesnadny, niełatwy, trudny, niepodatny, nie nadający się.

Niesnaska, częściej w *lm.* **n-ki,** niezgoda, spór, sprzeczka, nieporozumienie, zatarg, kłótnia, niechęć.

Niespełna, *przysł.*, niezupełnie, niecałkiem; człowiek **n.** rozumu= narwany, bzikowaty, bzik.

Niesplik, roślina z rodziny różowatych; owoc tego drzewa, nieszpułka (fig.).

Niespodzianie, *przysł.*, nieoczekiwanie, mimo oczekiwania, nagle.

Niespodzianka, przyjemność niespodziana, radość nieoczekiwana; niespodziane przyjemne zdziwienie; podarek nieoczekiwany.

Niespodziany, Niespodziewany, którego ś. nie spodziewano, nieoczekiwany, nagły.

Niespokojny, nie odznaczający ś. spokojem, pełen hałasu, gwaru, niezgodny, kłótliwy; budzący niepokój; obawiający ś., wyrażający niepokój, nerwowy, zdenerwowany, ciągle będący w ruchu.

Niespokój, brak spokoju, niepokój, obawa.

Niesporo, nierychło, nieprędko, marudnie, powoli, zmudnie (robota idzie mi **n.**=powoli).

Niespostrzeżenie, nieznacznie, niewidzialnie, nieoczekiwanie.

Niespostrzeżony, którego nie spostrzeżono, nie zobaczono, którego ś. nie spodziewano.

Niespożyty, niezjedzony; niestrudzony; niezniszczalny, wiecznie trwały.

Niespółmierny, Niewspółmierny, w *mat.*, nie mający wspólnej miary.

Niesprącowany, niestrudzony, niezmordowany.

Niesprawiedliwość, brak sprawiedliwości, postępek niesprawiedliwy, nieprawość, niesłuszność.

Niesprawiedliwy, niesłuszny, nieuzasadniony, stronny, krzywdzący; żywot **n.** = pełen występków, grzechów.

Niesromny, bezwstydny, sprosny, lubieżny.

Niestały, zmieniający swe miejsce, ruchomy; **n-a** ludność=przyjezdna; zmienny, nietrwały, znikomy (**n-e** szczęście człowieka); chwilowy, przygodny (**n.** dochód); nie trzymający ś. czego stale; płochy, chwiejny, niewierny (**n.** w miłości).

Niestarty, nie dający ś. zetrzeć, nie do zgładzenia, wiecznotrwały; **n-a** plama=hańba, sromota.

Niestary, dość młody, niebardzo stary, jeszcze dość świeży.

Niestateczny, zmienny, płochy; *rzecz.*, bałamut, rozpustnik.

Niestawiennictwo, niestawienie ś., nieprzybycie na pewne miejsce w oznaczonym terminie.

Niestety, *wykrz.*, ach! biada! niedola! źle! nieszczęście.

Niestłumiony, którego nie można stłumić, niezgaszony, ciągle jeszcze odczuwany.

Niestopniały, który jeszcze nie stopniał, nie stajał (śnieg, lód).

Niestosowny, nieodpowiedni, niewłaściwy.

Niestrawa, roślina z rodziny traw, psia trawa (fig.).

Niestrawność, własność potrawy, trudnej do strawienia; w *med.*, słabość żołądka, z powodu której nie można dobrze trawić; cierpienie, pochodzące z niestrawności.

Niestrawny, źle trawiący; trudny do strawienia.

Niestrudzony, niezmordowany, wytrwały, pracowity, pilny.

Niestrwożony, niebojaźliwy, nieulękły, nieustraszony, mężny.

Niestworzony, którego nie było nigdy na świecie, niebywały, fałszywy, zmyślony, bajeczny, fantastyczny (plecie **n-e** rzeczy=duby smalone, głupstwa, trzy po trzy); *rzecz.*, Przedwieczny, Bóg.

Niesubordynacja, niekarność, nieposłuszeństwo, krnąbrność.

Niesumienność, nieuczciwość, nierzetelność, nieakuratność.

Niesumienny, niezgodny z sumieniem, nieuczciwy, nierzetelny, nieakuratny, niedbały.

Nieswojo, Nieswojsko, dziwnie, obco, słabo, niedobrze; mizernie, słabowicie; z pewnym zakłopotaniem.

Niesworny, Niesforny, zuchwały, krnąbrny, nieposłuszny, nieuległy, niekarny; niezgodny, nieodpowiedni, dysharmonijny.

Nieswój, cudzy, obcy; niezgodny z sobą, nie ten, jak zwykle, inny, niż zawsze; nierad, niezadowolony, w złym humorze; zaambarasowany, zdetonowany, nienaturalny; nieco cierpiący na zdrowiu.

Niesymetryczny, w którym brak symetrji, niedopasowany, nie licujący z czym.

Niesympatyczny, nie wzbudzający sympatji, wzbudzający przykre uczucie, niemiły, odrażający, wstrętny; nieprzychylny, nieprzyjazny, wrogi.

Niesystematyczny, nieuporządkowany, chaotyczny, bezładny.

Niesyty, nie mogący ś. nasycić, nienasycony, wiecznie głodny.

Nieszczególny, niemający szczególnych przymiotów, nieosobliwy, nienajlepszy.

Nieszczelny, nie przylegający ściśle, zostawiający szczeliny.

Nieszczery, udany, kłamliwy, obłudny, nieczysty; nieprawdzi-

wy, mający obce domieszki (**n-e** złoto, srebro).

Nieszczęsny—*p.* Nieszczęśliwy.

Nieszczęście, zdarzenie smutne, bardzo dotkliwe, druzgocące; klęska, niepowodzenie, przeciwność; na **n.**, jak na **n.**, **n-iem**=nieszczęśliwie, nieszczęśliwym zbiegiem okoliczności; wygląda jak półtora **n-a**= żałośliwie, okropnie, potwornie.

Nieszczęśliwie, *przyst.*, niepomyślnie, fatalnie, przeciwnie.

Nieszczęśliwy, nie mający szczęścia, niepomyślny, pełen przeciwności, nieszczęść, nieszczęściami trapiony; od **n-a** prześladowany, godny litości, pożałowania.

Nieszczęśnik, człowiek nieszczęśliwy.

Nieszczodry, niehojny, skąpy.

Nieszkodliwy, nie szkodzący.

Nieszlachcic, nie należący do stanu szlacheckiego, mieszczanin.

Nieszlachetny, nie mający przymiotów szlachetnych, nieuczciwy, niegodziwy, bezecny.

Nieszlachta, *zbior.*, nieszlachcice, mieszczaństwo i chłopstwo.

Nieszpetny, dość ładny, niebrzydki.

Nieszpór, Nieszpory, *czes.*, nabożeństwo kościelne poobiednie ze śpiewem chóralnym kapłańskim i ludu; **n-y** sycylijskie=wyrznięcie Francuzów przez Sycylijczyków 1282 r. w czasie nieszporów wielkanocnych.

Niesztuczny, nie wykonany sztuką, naturalny, prosty, nieprzesadny.

Nieszykowny, nieelegancki.

Nieścisły, luźny; niedokładny.

Nieściśliwy, niemogący być ściśnionym, nie mający własności ściśliwości.

Nieść, przenosić co z jednego miejsca gdzieindziej; idąc trzymać co; przychodzić z czym, dostarczać, doręczać, przynosić; donosić, oznajmiać, wyrażać, prowadzić, kierować, zwracać, unosić; rzucać (strzelba daleko niesie); składać, oddawać, ofiarowywać (**n.** życie ojczyźnie w ofierze); powodować, pociągać za sobą; mieć, posiadać co, odznaczyć ś. czym; trzymać, wznosić; **n. ś.**, składać jaja (o samicach ptaków).

Nieślubny, bez ślubu istniejący, poza ślubnym związkiem zrodzony, nieprawy (dziecko **n-e** = nieprawe).

Nieśmiały, nie mający śmiałości, lękliwy, trwożliwy.

Nieśmiertelnik, roślina z rodziny złożonych, suchokwiat (fig.).

Nieśmiertelność, właściwość tego, co jest nieśmiertelne, niepodleganie śmierci, nieumieranie; życie wieczne, wieczność; *przen.*, trwanie w pamięci pokoleń ludzkich, sława, wspomnienia trwałe przez czas ziemskiego bytu ludzkości.

Nieśmiertelny, nie podlegający śmierci, nie umierający, wiecznie żyjący; żyjący w trwałej pamięci ludzkiej, wiekopomny, wieczny; nie powodujący śmierci, nie grożący śmiercią (rana, chorobą **n-a**); powszedni, nieciężki (grzech **n.**).

Nieśpieszno, nie śpiesząc ś., niepilno.

Nieświadomy, nie znający czego, nieobznajmiony z czym, nie umiejący czego; nieoświecony, nienauczony, niewtajemniczony.

Nieświetny, nieszczególny, nienajlepszy, nieosobliwy, nienadzwyczajny, nie bardzo korzystny (interes **n.**).

Nieświeży, niezupełnie świeży, zepsuty, zniszczony, cuchnący.

Nietajno, nie jest tajemnicą, wiadomo że...; **n.** mi=jest mi znane.

Nietakt, Nietaktowność, brak taktu w postępowaniu, postępowanie z ludźmi niewłaściwe.

Nietaktowny, niewłaściwy, nie zważający, jak należy postępować, niedelikatny.

Nietegoczesny, nie z czasów obecnych, niedzisiejszy, staroświecki, przestarzały.

Nietęgi, nieszczególny, nieosobliwy, niesilny, niemocny, słabowity.

Nietęskliwy, przyjemny, wesoły, swobodny.

Nietężyzna, rzecz nieosobliwa, słabizna, lichota, miernota.

Nietknięty, którego nie tknięto; nienaruszony, dziewiczy.

Nietolerancja, nieuznawanie innych przekonań religijnych, brak tolerancji, nietolerowanie, fanatyzm.

Nietolerancyjny, *przym.* od Nietolerancja.

Nietoperz, zwierzę ssące nocne, owadożerne, opatrzone błoną lotną, rozciągniętą między przedniemi a tylnemi kończynami oraz niezmiernie wydłużonemi palcami pierwszych (fig.); *przen.*, obłudnik, człowiek zły, dwulicowy, szukający zysków nieprawych; wstecznik, szukający przygód nocnych.

Nietota — *p.* Jałowiec.

Nietowarzyski, (o ludziach) stroniący od towarzystwa, nie lubiący bliższych stosunków z ludźmi, odludek, samotnik; o zwierzętach: żyjący samotnie, nie w stadach.

Nietrafny, niecelny, chybiający do celu; nie trafiający do przekonania, niedosadny, niezręczny, nie przekonywający; źle wybrany, niewłaściwy, niestosowny.

Nietroskliwy, nie troszczący ś. o co, niedbający.

Nietrudny, dość łatwy, przystępny, zrozumiały.

Nietrwały, niewytrzymały, niemocny; nie długo trwający; przemijający, znikomy, chwiejny, niestały.

Nietykalny, którego nie można tknąć, nienaruszalny.

Nietykany, którego nikt nie dotknął, nietknięty; świeży, nowy, nie używany.

Nietyle, *przysł.*, nie tak wiele, nie tak dużo; nie w takim stopniu, nie tak bardzo.

Nietylko, nie jedynie, nie wyłącznie.

Nietzscheanizm, *łc.*, pogląd filozoficzny, osnuty na dziełach filozoficznych Nietzschego, wzywający do wytworzenia rasy nadludzi wyższych nad narodowość, nad religję, nad moralność dzisiejszą.

Nieubłagany, nie dający ś. ubłagać, nieustępujący, nielitościwy, zacięty.

Nieuchronny, nieunikniony, niechybny, nieodzowny, konieczny.

Nieuchwytny, którego nie można uchwycić, nieujęty.

Nieuctwo, brak nauki, brak oświaty, nieumiejętność.

Nieucywilizowany, nieoświecony, nieogładzony towarzysko.

Nieuczciwość, nierzetelność, niesumienność.

Nieuczciwy, nie posiadający przymiotu uczciwości, nierzetelny, niesumienny; nieprawy, niecny, niegodziwy, oszukańczy; kobieta **n-a** = nie prowadząca ś. uczciwie.

Nieuczenie, prosto, bez nauki, nieumiejętnie.

Nieuczony, nie posiadający nauki, niewykształcony, nieoświecony; prosty, niewymyślny, naturalny.

Nieuczynny, niechętnie pomagający bliźnim, nieużyty, samolubny.

Nieudały, Nieudany, który ś. nie udał, chybiony; niezdarny, niezręczny, ciemięgowaty.

Nieudany, szczery, nieobłudny; *p.* Nieudały.

Nieudolny, słaby, niedołężny, bezsilny, niedostateczny, nie umiejący sprostać czemu; niezdarny; **n.** na umyśle = głupkowaty.

Nieufny, niedowierzający, ostrożny, podejrzliwy; nie budzący zaufania, podejrzany.

Nieugaszony, którego nie można ugasić; nie dający ś. stłumić, uśmierzyć.

Nieugięty, nie dający ś. ugiąć, uparty, stały, mocny, niezłomny.

Nieuhamowany, niepowstrzymany, nieukrócony, bystry, gwałtowny.

Nieujeżdżony (koń): którego jeszcze nie nauczono być posłusznym woli jeźdźca; nieposkromiony, niepohamowany.

Nieujęty, nie dający ś. ująć, nieschwytany, nieuchwytny, subtelny; gwałtowny, nieumiarkowany, niepohamowany; trudny do ujęcia umysłem, nie wzięty pod rozwagę.

Nieuk, ten, co ś. niczego nie nauczył, nieuczony; leniwy, nie chcący ś. uczyć; nie mający zdolności do nauki, tępy.

Nieukładny, nieułożony, niegrzeczny, szorstki.

Nieukojony, którego nie można ukoić, nieutulony.

Nieukontentowany, niezadowolony, niechętny.

Nieukrócony, nie dający ś. ukrócić, dziki, nieposkromiony, niepohamowany, popędliwy, gwałtowny.

Nieuleczalny, którego nie można uleczyć.

Nieulękły, nieustraszony, mężny, odważny, dzielny, śmiały.

Nieułomek, człowiek silny, zdrowy, znacznego wzrostu.

Nieumarzalny, nie dający ś. umorzyć, niemożliwy do umorzenia.

Nieumiarkowanie, niezastosowanie ś. do potrzeb, do możności, przebranie miary, niewstrzemięźliwość, niepowściągliwość.

Nieumiarkowany, nie dający ś. umiarkować, nie stosujący ś. do możności, przebierający miarę, chciwy, niewstrzemięźliwy, niepohamowany, gwałtowny.

Nieumiejętny, nieuczony, nieoświecony, nie znający czego, niebiegły, niewprawny, niezręczny.

Nieumyślny, mimowolny, wypadkowy, nienaumyślny.

Nieunikniony, Nieuniknięty, nie dający ś. uniknąć, niechybny, niezawodny.

Nieuprawny, nieuprawiony, leżący odłogiem, ugorujący.

Nieuproszony, nie dający się uprosić, nieubłagany, niewzruszony.

Nieuprzedzony, nie chcący źle osądzić, bezstronny, przedmiotowy, objektywny; który nie był wprzód zawiadomiony.

Nieuroda, brak urody, brzydota.

Nieurodzaj, zły urodzaj, nieurodzajność, nieplenność.

Nieurodzajny, niepłodny, nieplenny, nieżyzny (grunt **n.**); nie odznaczający ś. urodzajem, głodny (rok **n.**).

Nieurodziwy, niełądny, brzydki; niepostawny, nieokazały.

Nieurzeczywistniony, taki, który ś. nie stał, który ś. nie sprawdził, niewykonany.

Nieurzędowy, nie wydany a. niezatwierdzony przez rząd, prywatny.

Nieuskromiony, nieposkromiony, nieukrócony, niepohamowany, gwałtowny.

Nieusłuchany, nieposłuszny.

Nieusposobiony, nie mający ochoty do czego, nieprzychylny, niechętny; źle ś. czujący, nieco chory.

Nieusprawiedliwiony, nie dający się usprawiedliwić, nieuzasadniony, bezzasadny.

Nieustalony, jeszcze napewno nie oznaczony, niezdecydowany; niestały, chwiejny, niepewny, wątpliwy.

Nieustannie, wciąż, bez ustanku.

Nieustanny, Nieustający, bezustanny, ustawiczny.

Nieustawny, w którym nie można wygodnie ustawić sprzętów, mebli (pokój **n.**).

Nieustąpliwy, nie ustępujący, nie ulegający, uparty, nieugięty.

Nieustraszony, nie dający się przestraszyć, nieulękły, śmiały, odważny, mężny, dzielny.

Nieustrojowy, nie posiadający ustroju żywego, nieorganiczny.

Nieustrzeżony, nie dający ś. ustrzec, nieuchronny.

Nieusuwalny, nie dający ś. usunąć, nietykalny.

Nieuszanowanie, brak szacunku, lekceważenie.

Nieutarty, który ś. nie utarł, niecodzienny, niepowszedni, niezwykły, niepospolity.

Nieutrudzony, nie czujący trudu, niezmordowany, niezmiernie pilny, niezmiernie pracowity.

Nieutulony, nie dający ś. utulić, niepocieszony.

Nieuwaga, brak uwagi, roztargnienie, roztrzepanie, żywość charakteru.

Nieuważny, nie uważający, roztargniony, roztrzepany.

Nieuzasadniony, bezpodstawny, bezzasadny, niewytłómaczony.

Nieuznany, na którego zasługach a. talencie nie poznano ś.; nie cieszący ś. uznaniem, niepopularny.

Nieużyteczny, niezdatny do użytku, bezużyteczny, niepotrzebny; daremny, bezowocny, próżny.

Nieużytek, grunt nie przynoszący korzyści, nieurodzajny, leżący odłogiem; człowiek nieużyty.

Nieużyty, nieczuły, twardy, nie dający ś. nakłonić ku czemu; nieprzejednany, niewzruszony; nieuczynny, samolubny.

Nieużywany, którego jeszcze nie używano, nowy.

Niewart, nie mający danej wartości, nie mogący tyle a. tyle kosztować; nie zasługujący na co, niegodzien czego.

Nieważki, nie posiadający żadnego ciężaru, nic nie ważący.

Nieważny, nie mający należytej wagi; nie mający znaczenia w obliczu prawa, nieprawny; niewielkiej wartości; nie mający żadnego znaczenia; nic nie znaczący.

Niewątpliwy, nie ulegający żadnej wątpliwości, niechybny, niezawodny, pewny.

Niewczas, nie w porę, w wyraż.: po **n-ie**=po czasie, za późno.

Niewczesny, nie w porę zdarzający ś., zawczesny, przedwczesny; niewłaściwy, niestosowny.

Niewdzięcznica, forma żeńs. od Niewdzięcznik.

Niewdzięcznik, człowiek niewdzięczny.

Niewdzięczność, nie poczuwanie ś. do wdzięczności za otrzymane dobro.

Niewdzięczny, nie poczuwający ś. do wdzięczności, nie pomny na doznane dobro; nie dość wynagradzający, nie opłacający się, niepopłatny, niezyskowny, niekorzystny; nie mający wdzięku, nieładny, niesympatyczny.

Niewesoły, smutny, ponury, posępny; niepomyślny, przykry, nieprzyjemny.

Niewiadomo, nie można wiedzieć, nie jest wiadomem, nikt nie wie.

Niewiadomość, brak wiadomości; nieumiejętność, nieznajomość czego, nieuctwo.

Niewiadomy, o którym ś. nie wie, nieznany, nieznajomy; nieświadomy, nieumiejętny, niebiegły; *rzecz.*, **n-a,** w *mat.* = liczba a. wielkość, której wartość jest

nieznana, a. którą ma ś. określić według zadania.

Niewiara, brak wiary, niedowiarstwo, bezbożność, niedowierzanie, wątpienie w prawdy wiary.

Niewiarogodny, nie zasługujący na wiarę, któremu trudno dać wiarę, nieprawdopodobny.

Niewiasta, osoba płci żeńskiej, kobieta, białogłowa; kobieta zamężna, mężatka; kobieta w wieku dojrzałym.

Niewidka, w baśniach: czapka **n.,** mająca czynić człowieka niewidzialnym.

Niewidny, mroczny, ciemny, niejasny.

Niewidoczny, nie dający ś. zobaczyć; niepostrzeżony, nieznaczny, nie zwracający na siebie uwagi; zasłonięty, ukryty.

Niewidomie, *przysł.*, niewidzialnie, nieznacznie, bez ukazania ś., bez naszej wiedzy.

Niewidomy, ociemniały, ślepy, niewidzialny.

Niewidzialny, którego nie można zobaczyć.

Niewidziany, którego dotąd nie widziano, niebywały, osobliwy, niesłychany, nieznany.

Niewiedza, brak wiedzy, brak wiadomości o czymś, nieświadomość.

Niewiele, Niewielu, mało, niedużo, niewielka ilość, trochę, nieco.

Niewielki, niezbyt wielki, nieduży.

Niewierny, nie wierzący, nieprawowierny, niechrześcijanin; nie dotrzymujący wiary, wiarołomny, przeniewierny (**n-a** żona); niedowierzający, podejrzliwy, wątpiący, sceptyczny; **n.** Tomasz=człowiek, nie dający niczemu wiary, aż ś. przekona naocznie.

Niewieści, dotyczący niewiasty, niewieście właściwy, do niej należący, kobiecy, żeński; niemęski, słabej woli; wygląd **n.**=jak kobiety.

Niewieścieć, stawać ś. zniewieściałym; mięknąć, delikatnieć.

Niewieściuch, człowiek zniewieściały, baba.

Niewiniątko, człowiek niewinny, naiwny, nie znający złego; dziecię, niemowlę; *iron.*, człowiek, udający niewinnego, skromniś, fałszywy, obłudnik.

Niewinnie, *przysł.*, bez winy, nie zgrzeszywszy, nie przestąpiwszy prawa, niesprawiedliwie, niesłusznie, niezasłużenie; szczerze, z prostotą, naiwnie.

Niewinność, brak wszelkiej winy; brak grzechu; nieznajomość złego, skromność; niepokaloność; stracić **n.** = stracić dziewictwo, stracić wstyd.

Niewinny, Niewinien, nieskażony winą, będący bez zarzutu, nieposzlakowany, niepokalany, nie znający złego, czysty, nie zepsutych obyczajów, dziwaczny; bezgrzeszny, bezwinny, bez przestępstwa; nieszkodliwy, nie szkodzący; nie gorszący, przystojny, przyzwoity, skromny.

Niewłasnowolny, nie mający własnej woli.

Niewłasny, cudzy, obcy.

Niewłaściwość, czyn niewłaściwy, nieodpowiedniość, niestosowność; rzecz niewłaściwa, usterka.

Niewłaściwy, niestosowny, nieodpowiedni, nie taki, jaki być powinien; nie na miejscu; nieprzyzwoity, niekompetentny.

Niewłożony, nieprzyzwyczajony, nie nauczony.

Niewola, stan życia człowieka a. narodu, któremu odjęto prawo postępowania wedle własnej woli, brak wolności, swobody; niewolnictwo, poddaństwo; mus, przymus, nakaz, gwałt, konieczność; wziąć w **n-ę,** dostać ś. w **n-ę**=dostać ś. w ręce nieprzyjacielskie podczas wojny; robić co po **n-i,** z **n-i**=pod przymusem.

Niewolić, przymuszać; zniewalać, zjednywać.

Niewolnica, kobieta, zaprzedana w niewolę; kobieta ze stanu niewolniczego, będąca własnością pana lub pani, mogąca być kupioną a. sprzedaną; kobieta zmuszana do ciężkiej pracy.

Niewolnictwo, stan niewolnika, poddaństwo, zależność od pana, od właściciela; zmuszanie do służalczości; *zbior.*, niewolnicy.

Niewolniczy, niewolnikowi właściwy, niewolnika dotyczący; służalczy, niesamodzielny; naśladowniczy, dosłowny (przekład **n.**).

Niewolnik, człowiek będący w niewoli, stanowiący własność swego pana, swego władcy; człowiek wzięty w bitwie do niewoli, jeniec, braniec; *przen.*, człowiek bez własnej woli, ślepo usługujący komu, niewolniczo komu oddany.

Niewolno, *przysł.*, nie można, zakazano, zabroniono.

Niewód, wielka sieć rybacka, złożona z dwu skrzydeł i matni (fig.); **n.** ptaszy, sieć nakształt niewodu używanego do łowienia

ryb, tylko o matni dłuższej, na obręczach opiętej; łowić ryby przed **n-em** = cieszyć ś. przedwcześnie ze spodziewanych korzyści

Niewprawny, nie posiadający wprawy, jeszcze z czym nie obznajmiony, niebiegły, niezręczny.

Niewrażliwy, nie ulegający wrażliwości, obojętny.

Niewstrzemięźliwy, od jakich nałogów (od picia) nie powstrzymujący ś., niepowściągliwy, nieumiarkowany, niepohamowany.

Niewstydliwość, brak wstydu, nieskromność, bezwstyd.

Niewstydliwy, nie wstydzący ś., nie mający wstydu, bezwstydny, bezczelny.

Niewybieralny, nie dający się wybrać, którego nie można wybrać na jaki urząd.

Niewyczerpany, który jeszcze jest, którego nie zabraknie; którego nie można wyczerpać, nieprzebrany, obfity.

Niewyćwiczony, niewprawny, niewyuczony, niewydoskonalony.

Niewydatny, nie wydajny, mało wydający; niczem nie wyróżniający ś., mało wybitny.

Niewygasły, nie zgaszony, nie stłumiony; którego nie można zgasić; nieprzedawniony, wieczny, trwały (**n-e** prawa do czego).

Niewygoda, brak tego co stanowi wygodę, brak wygody, niedogodność.

Niewygodny, nie dający wygody, nie dogadzający życzeniu, nieporęczny, uciążliwy, krępujący.

Niewygórowany, dość nizki, nieprzesadny, nie zawysoko oceniony, umiarkowany.

Niewykonalny, nie dający ś. wykonać.

Niewykorzeniony, nie dający ś. wykorzenić, niezupełnie usunięty, nie całkiem zniszczony.

Niewykształcony, nie posiadający wykształcenia, nieuczony, prostak.

Niewykwintny, niewytworny, niewybredny, niewymyślny, prosty, skromny.

Niewymierny, który nie daje ś. wymierzyć.

Niewymowny, nie dający ś. wyrazić słowami, nieopisany, niezmierny, nie wypowiedziany; nie odznaczający ś. wymową, nieelokwentny.

Niewymuszony, prosty, naturalny, nieprzesadny.

Niewymyślny, niewyszukany, niewybredny, prosty.

Niewynagrodzony, którego nie wynagrodzono, nie dający ś. wynagrodzić, niepowetowany.

Niewyobrażalny, trudny do wyobrażenia go sobie.

Niewyperswadowany, nie możliwy do wyperswadowania, nie wchodzący w słuszność czyjego położenia, nie przekonywujący.

Niewypłacalny, nie mogący płacić swych długów, zobowiązań (**n.** kupiec), bankrut.

Niewypowiedziany, trudny do wypowiedzenia, do opisania, nadzwyczajny, przerażający.

Niewyraźnie, *przysł.*, nie jasno, zawile; mówić **n.**=niezrozumiale.

Niewyraźny, trudny do zrozumienia, trudny do zobaczenia, niejasny, mglisty, ciemny; nieczytelny; nie dający ś. wyrozumieć; niezdecydowany; podejrzany.

Niewyrobiony, którego jeszcze nie wyrobiono, który ś. nie wyrobił, nie sformował; nieobyty, surowy, niewprawny, niedoświadczony, niepraktyczny.

Niewyrozumiały, nie przebaczający, niepobłażliwy, bezwzględny, surowy, nieludzki; niejasny.

Niewyrównany, którego nie wyrównano, niedoprowadzony do równości; rachunek **n.** = niezapłacony.

Niewysłowiony—*p.* Niewymowny, Niewypowiedziany.

Niewystały, który ś. jeszcze nie ustał, mętny, nieklarowny.

Niewystarczający, którego jest zamało, niedostateczny.

Niewystawny, nie odnaczający ś. wystawnością, skromny, nieefektowny, niechełpliwy.

Niewyszukany, niewymyślny, niewykwintny, prosty.

Niewyśledzony, którego nie wyśledzono, którego nie znaleziono, nieujawniony, ukryty.

Niewytłomaczony, nie dający ś. wytłomaczyć, niewyjaśniony, nieobjaśniony, nieodgadnięty, niezrozumiały, tajemniczy.

Niewytrwały, nie posiadający wytrwałości, łatwo zniechęcający się.

Niewywczas, niewygoda, brak wypoczynku, nie wyspanie się.

Niewzajemny, nie cieszący się wzajemnością, nie odpłacający ś. wzajemnością.

Niewzruszony, nie dający się wzruszyć, niezachwiany, niepożyty, nieugięty, niezłomny; nie wzruszający ś. łatwo, obojętny, nieczuły, zimny, nielitościwy.

Niezabawny, niewesoły, nieucieszny, nudny.

Niezabudka—*p.*Niezapominajka.

Niezachęcajacy, nie budzący chęci, nie pociągający, niedość uprzejmy, niepowabny.

Niezachwiany, nie chwiejący ś., nie mogąc być zachwianym; nie odstępujący od swych zasad, niewzruszony, pewny, stanowczy.

Niezadługo, wkrótce, niebawem, rychło.

Niezadowolony, niekontent, kwaśny, w złym humorze; niemający dosyć, pragnący czego innego.

Niezakłócony, którego niczym nie zakłócono; cisza **n-a**=zupełny spokój, nieprzerwany jakim hałasem; niezmącony.

Niezależny, nie zależący od nikogo, niepodległy, wolny, swobodny, samodzielny, nie podlegający jakiemu wpływowi; w *gram.*, forma językowa (wyrazu a. zdania), nie pozostająca w zależności od innego wyrazu a. zdania.

Niezamącony, którego nie zamącono czymkolwiek; cisza, spokój **n.** = nieprzerwany jakim zdarzeniem, niezakłócony, czysty (woda, niebo).

Niezamężna, nie mająca męża.

Niezamieszkały, nie mieszkający w jakiej oznaczonej miejscowości, nie mający stałej siedziby, nieosiadły, wędrowny; nie posiadający mieszkańców, pusty, bezludny, niezamieszkany.

Niezamożny, niebogaty, ubogi, posiadający skromne środki majątkowe.

Niezapobiegliwy, niezaradny, nieobrotny, nieprzezorny, nieprzemyślny, leniwy.

Niezapominajka, Niezabudka, roślina z rodziny ogórecznikowatych (fig.).

Niezapomniany, którego niepodobna zapomnieć, pamiętny, wiekopomny.

Niezaprzeczony, którego niepodobna zaprzeczyć, bezsporny, oczywisty, niewątpliwy, przyznany, należny.

Niezaradny, nie umiejący sobie radzić, niezabiegliwy, nieobrotny, bezradny.

Niezasadny, bezpodstawny, bezzasadny, nieusprawiedliwiony, na niczym nie oparty.

Niezasłużony, który nie zasłużył, nie położył żadnych zasług; na który nie zasłużono, niesłuszny, niesprawiedliwy.

Niezasobny, nie posiadający obfitych zasobów, niezamożny, niedostatni, ubogi.

Niezastąpiony, nie dający się nikim a. niczym zastąpić, jedyny.

Niezastosowany, nie mogący być zastosowanym, niewłaściwie użyty, nieodpowiedni.

Niezastygły, który nie zastygł; jeszcze trwający.

Niezaszły, który nie zaszedł, który ś. nie zdarzył.

Niezatarty, nie dający ś. zatrzeć, niezagładzony; wiecznotrwały, pamiętny.

Niezawisły—*p.* Niezależny.

Niezawodnie, *przysł.*, zapewne, bez wątpienia, niewątpliwie, prawdopodobnie.

Niezawodny, nie zawodzący nigdy, zawsze skuteczny, nieomylny, niewątpliwy, pewny.

Niezbadany, nie dający ś. zbadać, którego nie można zrozumieć, nieodgadniony, niedocieczony; którego jeszcze nie zbadano, nie wypytano.

Niezbędny, konieczny, nieuchronny, nieodzowny, potrzebny.

Niezbity, nie dający ś. zbić, niezaprzeczony, nieprzeparty.

Niezbożny, niebogobojny, bezbożny, grzeszny, bluźnierczy.

Niezbrodzony, nie dający się zbrodzić, bardzo głęboki; niezbadany, niedocieczony.

Niezbyt, *przysł.*, niezanadto, nie bardzo.

Niezdara, niezręczny, niedołęga, niezgrabjasz, do niczego.

Niezdarny, niezręczny, niezgrabny, niedołężny, ciemięga.

Niezdarty, nie dający ś. podrzeć, trwały, mocny.

Niezdarzony, który ś. nie zdarzył, nie przytrafił.

Niezdatny, nie mogący ś. na nic przydać, nieprzydatny, nieodpowiedni; nie posiadający zdolności w pewnym kierunku, niezdolny, niezręczny.

Niezdecydowany, który ś. na co nie zdecydował, niestanowczy, niewyraźny, chwiejny, nieokreślony.

Niezdobyty, nie dający ś. zdobyć, niedostępny.

Niezdolny, nie posiadający zdolności, niedołężny.

Niezdrowie, zły stan zdrowia, niedomaganie.

Niezdrowotny, szkodliwy dla zdrowia, niehygjeniczny.

Niezdrowy, Niezdrów, nie mający zdrowia, niezupełnie zdrów, niedomagający na zdrowiu, chory; szkodliwy zdrowiu, niezdrowotny; *przen.*, niezgodny ze zwykłym trybem rzeczy, nienormalny, niewłaściwy, ujemny (**n.** objaw życia narodowego).

Niezewszystkiem, niezupełnie, niecałkiem.

Niezganiony, nie potępiony, nienaganny, bez zarzutu.

Niezgładzony, którego nie zgładzono, niezatarty, długo trwający.

Niezgłębiony, nie dający ś. zgłębić, niezgruntowany, bardzo głęboki; niedocieczony, niezbadany, nieodgadniony.

Niezgoda, brak zgodności; **n.** dźwięków = dysonans; niejedność zdania, opinji, uczucia, niejednomyślność, swary, spór, sprzeczka, niesnaska, waśń; jabłko **n-y,** kość **n-y** = powód, pobudka, przyczyna sporu, waśni.

Niezgodny, nie zgadzający się, nie chcący ś. zgodzić, nieprzystający, sprzeczny, niejednomyślny, nieharmonijny, kłótliwy.

Niezgorszy, wcale niezły, dość dobry, jaki taki.

Niezgorzej, *przysł.*, wcale nieźle, dość dobrze.

Niezgrabjasz, człowiek niezgrabny, niezręczny, niedołęga.

Niezgrabny, nie mający zgrabnej figury, niezręczny, ociężały, poruszający ś. niezgrabnie.

Niezgruntowany, nie dający ś. zgruntować, bardzo głęboki; niezgłębiony, bezdenny; niedocieczony, niezbadany, tajemniczy.

Nieziemski, nie z ziemi pochodzący, nadziemski, nie z tego świata, rajski, niebieski.

Nieziszczalny, nie mogący się stać, ziścić.

Niezjednany, nie dający ś. zjednać, skłonić, którego nie skłoniono do czego, nie namówiono do wzięcia udziału w czym, do dania pomocy do czego.

Niezliczony, nie dający ś. zliczyć, bardzo liczny.

Niezłamany, którego nie złamano, wytrwały, nieugięty, stanowczy, nie ulegający przeciwnościom.

Niezłomny, niełatwo łamiący ś., nie dający ś. złamać; *przen.*, niezwyciężony, nieugięty, niezachwiany, wytrwały; niepokonany, stałych przekonań, nieodstępujący od zasad.

Niezłożony, który nie powstał wskutek złożenia cząstek; prosty, nieskomplikowany, niezawiły, zrozumiały.

Niezły, dość dobry, taki, który jeszcze ujdzie.

Niezmazany, którego nie można zmazać, niezatarty, pozostający na zawsze.

Niezmącony, nie mający mętów, czysty, niezaburzony, niezakłócony.

Niezmęczony, który nie odczuwa zmęczenia, który ś. nie zmęczył, niezmordowany, niestrudzony.

Niezmienny, niezmieniający ś., zawsze ten sam.

Niezmiernie, *przysł.*, w wielkiej mierze, w wysokim stopniu, bardzo, bardzo dużo, nadzwyczajnie.

Niezmierny, ogromny, wielki, olbrzymi, bezbrzeżny.

Niezmierzony, nie dający się zmierzyć, nieskończony, bezgraniczny, niezliczony; niezgłębiony, niedocieczony, niepojęty.

Niezmieszany, nie dający się zmieszać, przytomny.

Niezmordowany—*p.* Niezmęczony.

Niezmożony, nie dający ś. zmóc, niezwalczony, niezwyciężony, niepokonany, wytrwały.

Niezmuszony, którego nikt nie zmusił, z własnej woli, dobrowolny.

Niezmyślony, którego nie zmyślono, prawdziwy, niekłamany, nieudany, rzeczywisty, szczery, nieobłudny.

Niezmyty, nie dający ś. zmyć, niezatarty, zostający na zawsze.

Nieznacznie, w niewielkim stopniu, niewidocznie, chyłkiem.

Nieznaczny, niewielki, drobny, niedostrzegalny, niewidoczny, niewyraźny; nieznakomity, niewybitny, skromny, prosty.

Nieznajomość, brak znajomości, brak obeznania ś. z czym, nieświadomość.

Nieznajomy, którego ś. nie zna, obcy, nieobeznany z czym.

Nieznany, którego nie znają, obcy, niewiadomy.

Niezniszczalny, nie dający się zniszczyć, wiecznie trwający.

Nieznośny, nie dający ś. znieść, nie do wytrzymania, dokuczliwy; przykry, wstrętny.

Nieznużony, niestrudzony, niezmęczony, niezmordowany, wytrwały, gorliwy w pracy.

Niezrażony, nie dający ś. zrazić, nie dający ś. zniechęcić.

Niezrąb, roślina z rodziny mirtowatych, żelaźniak (fig.).

Niezręczny, nie umiejący zrobić co zręcznie, niezgrabny, ciężki, niedołężny, niestosowny, nietaktowny.

Niezrozumiały, niejasny, zawiły, niewyraźny, niepojęty, zagadkowy, tajemniczy.

Niezrównany, któremu dorównać nie można, nie mający sobie równego, doskonały, przewyborny, wyśmienity; niewygładzony.

Niezupełny, niecałkowity, niekompletny, niedokładny, niedoskonały.

Niezużyty, który ś. nie daje zużyć, niepożyty, wiecznotrwały.

Niezwalczony, niepokonany, niezwyciężony, nieprzeparty.

Niezwiędły, który nie zwiądł, nigdy nie więdnący, zawsze świeży, niepożyty.

Niezwłocznie, bez zwłoki, zaraz, natychmiast, wnet.

Niezwłoczny, bezzwłoczny, nie zwlekający, zaraz po czym następujący, natychmiastowy.

Niezwyciężony, nie dający się zwyciężyć, niepokonany, niezwalczony.

Niezwyczajny, Niezwykły, nadzwyczajny, wyjątkowy, niepospolity, wyróżniający ś.; **n.** czego = nieprzyzwyczajony, nienawykły do czego.

Nieźle, dość dobrze, nienajgorzej, ujdzie.

Nie żaden, nie ten, nie każdy.

Nieżonaty, nie mający żony, bezżenny.

Nieżyczliwość, brak życzliwości, niełaska, niechęć.

Nieżyczliwy, nie życzący dobrze, nieprzychylny, niechętny.

Nieżyt, stan chorobliwy błon śluzowych, katar.

Nieżywotny, nie obdarzony życiem, nieorganiczny; nie tyczący ś. życia; nienajważniejszy, niegłówny, niekonieczny, niezasadniczy; rzeczownik **n.** = nie oznaczający osoby ani zwierzęcia.

Nieżywy, nie żyjący, pozbawiony życia, bez życia, martwy, zmarły; chodzi, jak **n.**=powoli chodzi, ledwo ś. porusza.

Nieżyzny, nieurodzajny, niepłodny.

Nigdy, żadnego czasu, w żadnym czasie, ani razu; za nic, pod żadnym pozorem; na święty **n.** = nigdy w życiu.

Nigdzie, w żadnym miejscu; do żadnego miejsca, w żadną stronę.

Nigdzieindziej, w żadnym innym miejscu; w żadną stronę, do żadnego innego miejsca.

Nihilista, *łć.*, skrajny anarchista, dążący do obalenia istniejącego porządku społecznego i religijnego (forma ż. **Nihilistka**).

Nihilizm, *łć.*, niewierzenie w nic, usunięcie i zniszczenie dzisiejszych wszystkich praw i ustaw; skrajny odłam anarchistów.

Nihilować, *łć.*, unicestwiać, niszczyć, zaprzeczać, pomijać.

Nijaki, ani ten, ani tamten, ni taki, ni owaki, żaden; nieokreślony, niewyraźny; lichy, marny;

w *gram.*, słowo **n-e**=nie czynne, wyrażające stan, położenie albo czynność, nie przechodzącą na inny przedmiot; rodzaj **n.** = ani męski, ani żeński, nie wyrażający żadnej płci.

Nijako, niewiadomo jak, w żadnym razie, pod żadnym pozorem; przykro, nieprzyjemnie; dziwnie, nieraźno, słabo (**n.** mi).

Nikczemnie, w sposób nikczemny, niegodziwie, podle, po łotrowsku.

Nikczemnieć, stawać ś. nikczemnym, stawać ś. coraz gorszym, niszczeć, nędznieć, drobnieć, wyradzać ś., upadać moralnie.

Nikczemnik, człowiek nikczemny, nieuczciwy, podły, łotr (forma ż. **Nikczemnica**).

Nikczemność, nieuczciwość, podłość; postępowanie nikczemne, niegodziwość.

Nikczemny, małej wartości, małego znaczenia; wyniszczały, nędzny; nieuczciwy, podły, niegodziwy, haniebny.

Nikiel, *nm.*, metal koloru srebrzystego stalowego, używany na różne wyroby, naczynia, na bilon, do niklowania; jest lekki i trudno rdzewieje.

Niklować, *nm.*, powlekać niklem za pomocą galwanoplastyki.

Niklowy, *nm.*, z niklu zrobiony.

Nikły, niepokaźny, nieokazały, drobny, marny, nędzny.

Niknąć, stawać ś. niewidzialnym, ginąć: w odległości przepadać, znikać, ginąć; marnieć, zanikać, gasnąć, blaknąć, przemijać, przechodzić; chory **n-ie** w oczach =chudnie; śnieg **n-ie**=topnieje.

Nikogo, przyp. 4 od nikt; **n.** tu nie było=nikt nie był.

Nikotyna, *łć.*, alkaloid, trujący, znajdujący ś. w tytuniu.

Nikotynizować się, oddychając dymem tytuniu, zatruwać ś. nikotyną.

☞ **Nikt** (nikogo), żadna osoba, żaden człowiek.

Nim, przedtym niż, pierwej niż, prędzej niż, zanim.

Nimb, Nimbus, *łć.*, obłoczek promienisty nad głową świętych (fig.); koło promieniste od księżyca a. gwiazd; gęste ciemne chmury deszczowe.

Nimfa, *gr.*, półbogini, wiecznie młoda, bogini wód, lasów.

Nimfomanja, *gr.*, chorobliwe podniecenie płciowe u kobiet.

Niniejszy, obecny, ten, o którym mowa; teraźniejszy, współczesny.

Nioby, *fr.*, włosy na skroniach kobiecych wypukło uczesane na podkładkach czyli na krepinach (fig.).

Nirwana, *ind.*, w budaizmie: oderwanie umysłu od wszystkiego ziemskiego; niczym nie zamącony i wiecznie trwający spoczynek, absolutny spokój duszy; pogrążenie się w nicości.

Niskąd, *przysł.* — *p.* Znikąd.

Nisza, *fr.*, zagłębienie w ścianie; rodzaj alkowy (fig.).

Niszczeć, w niwecz ś. obracać, marnieć, marnie ginąć, przepadać, zużywać się, tracić zdrowie.

Niszczyciel, ten, co niszczy, ten, co burzy wszystko.

Niszczyć, w niwecz obracać, niweczyć; trzebić, wytępiać, gubić; burzyć, pustoszyć; osłabiać siły, wątłym czynić; znosić, rozpraszać, zwyciężać; pozbawiać kogo majątku, ubożyć; znosić, kasować, unieważniać; zużywać, drzeć; **n. ś.** = tracić zdrowie, majątek, nadużywać.

Nit, *nm.*, ćwiek metalowy, łączący dwa ka-

wałki metalu i z obu stron zaklepany, spojenie (fig.).

Nitka, część długiej nici, cienka nić; w *bot.*, dolna, wydłużona część pręcika w kwiecie; zmoknąć do suchej **n-i** = zupełnie; nie zostawić na kim suchej **n-i**=nikczemnie obgadać go, oszkalować; wystroił ś. w trzy **n-i** na krzyż = wcale nie wytwornie ś. ubrał; wisieć na **n-ce** = ledwo ś. trzymać: życie moje wisiało na **n-ce** = było w wielkim niebezpieczeństwie (*zdr.* **Niteczka**).

Nitkowiec, obleniec pasorzytny, robak napotykany w tkance podskórnej (fig.).

Nitować, *nm.*, łączyć, spajać metale za pomocą nitu.

Nitro- *łć.*, na początku wyrazu oznacza związek chemiczny, do którego wchodzi saletra.

Nitrobenzol, to samo, co mirbanowy olejek.

Nitroceluloza, *łć.*, związek chemiczny, otrzymywany przez działanie kwasu azotnego dymiącego i kwasu siarczanego skoncentrowanego na celulozę; łatwo eksploduje, służy do wyrobu różnych materjałów eksplodujących.

Nitrogliceryna, *łć.*, mieszanina gliceryny w kwasem azotnym dymiącym i kwasem siarczanym skoncentrowanym, płyn oleisty koloru żółtawego, silnie eksplodujący, trujący, służy do wyrobu dynamitu i różnych materjałów eksplodujących.

Nitryfikacja, *łć.*, zmiana związków organicznych w ziemi na związki kwasu azotnego i jego soli pod wpływem swoistych bakterji, t zw. nitryfikacyjnych, asenizuje grunt.

Niuanse (-ów), *fr.*, *blp.* odcienie w śpiewie, w grze instrumentalnej, w barwie materjałów.

Niuch, szczypta tabaki; tyle tabaki, ile trzeba naraz do zażycia.

Niuchać, wąchać, zażywać, wciągać w nos tabakę.

Niuńka, Niunia, człowiek, udający niewiniątko, zcicha pęk, obłudnik, młokos, młodzik bez doświadczenia; niedołęga.

Niuńkowaty, zakrawający na niuńkę.

Niwa, pole pod zasiew a. zasiane zbożem, rola, łan, grunt; *przen.*, pole, teren pracy, rodzaj zatrudnienia, fach.

Niwecz, w **n.** = w nic, na nic, w nicestwo; obrócić w **n.**=zniweczyć, zniszczyć do cna; pójść w **n.** = zmarnieć, zniszczeć.

Niweczyć, w niwecz obracać, niszczyć, burzyć, marnować.

Niwela, libela, narzędzie do mierzenia spadków, śródwaga.

Niwelacja, *łć.*, w *miernictwie:* poziomowanie, zrównanie gruntu: ocenienie różnicy poziomu (fig.); *przen.*, ujednostajnienie, zgładzenie różnic, wyrównanie.

Niwelować, poziomować; równać, ujednostajniać.

Nizać, nawlekać co na sznurek, nitkę, drut, i t. p.; *przen.*, wiązać, snuć, gromadzić, łączyć, skupiać (np. myśli, wnioski).

Nizam, *arab.*, żołnierz turecki regularny.

Nizina, położenie kraju nizkie; okolica nizko położona.

Nizinny, nizko położony, w nizinie położony.

Niziuchny, Niziutki, Niziuteńki, Niziuteczki, Niziusi, bardzo nizki, nadzwyczaj nizki; bardzo pokorny, niezmiernie uniżony.

Nizki, małej wysokości, niewysoki, niewielki w kierunku pionowym; niewielkiego wzrostu; nie wzniesiony, niewyniosły, nizko

położony, w dole leżący; mały, małej wartości, dostępny, nie wygórowany (cena **n-a**, **n.** procent). skromny, szczupły mały; zniżony, pokorny (**n.** ukłon); gminny, nieszlachecki, niearystokratyczny; podły, nikczemny, niecny; o głosie: gruby, głęboki; **n-a** ziemia = padół ziemski; **n-ie** kraje = piekło, państwo cieniów.

Nizko, *st. wyż.* Niżej, *przysł.* od Nizki.

Nizkopienny, wyrastający z pnia. z odrośli; mający nizki pień, karłowaty.

Nizkoprocentowy, przynoszący nizki procent.

Niźli — *p.* Niż, Niżeli.

Niż — *p.* Nizina.

Niż, kozacy, mieszkający nad ujściem Dniepru, niżowcy i ich siedziby.

Niż, Niżeli, Niźli, Aniżeli, spójnik używany przy stopniu wyższym i oznaczający wyższość jednego przedmiotu nad drugim pod jakimkolwiek względem.

Niżej, *st. wyż.* od Nizko; poniżej, dalej, w dalszym ciągu, u spodu, u dołu.

Niżnik, walet w kartach do gry.

Niżowiec, kozak z Niżu, kozak niżowy.

Niższość, mniejsza wysokość, mniejsza wartość, niższe stanowisko, niższy poziom umysłowy.

Niższy, *st. wyż.* od Nizki; nauki **n-e**, szkoły **n-e** = początkowe, elementarne.

N. N. zamiast niewymienionego nazwiska lub tytułu osoby.

No! wykrzyknik, wyrażający rozkaz, zachętę, polecenie (słuchaj-no!, no! chodźmy! = a więc chodźmy!); zdziwienie, niedowierzanie (no! proszę!); pogróżkę (no! no! strzeż ś.!); zapytanie (no! i cóż?); a cóż! (no! nie mówiłem?); upominanie, poskromienie, uspokojenie (no! dąj mi spokój!); zgadzanie ś., ustępowanie (no! dobrze! dobrze!); no i = a potym, a wreszcie (postał, postał, no i poszedł).

№, *skr.* zamiast Numer.

Nobilitacja, *łć.*, wyniesienie do stanu szlacheckiego, nadanie szlachectwa.

Nobilitować, *łć.*, nadać szlachectwo, podnieść do stanu szlacheckiego, uszlachcić; **n. ś.**, wyjednać sobie szlachectwo.

Noblesa, *fr.*, szlachta, arystokracja.

Nobliwie, *fr.*, *żart.*, szlachetnie, wspaniałomyślnie, z wytworną grzecznością, po pańsku.

Noc, przeciąg czasu, kiedy słońce nie znajduje ś. na naszym horyzoncie aż do świtu; część doby między zachodem a wschodem słońca; dzień i **n.** jechać, pracować = całą dobę; chodzić po **n-y** = w nocy, pociemku; pracować **n-ami** = podczas nocy; na **n.** = na porę nocną; z **n-y** dzień robić = pracować a. bawić ś. w nocy; brak światła, ciemność, mrok; ślepota, ociemniałość; ukrycie, tajemnica, nieświadomość; ogłupienie, obłąkanie, szaleństwo; długa, nieprzespana **n.** = śmierć; synowie **n-y** = poganie; **n.** wieczna, nieprzebyta = piekło, potępienie wieczne; Wielkanoc a. Wielka **N.** = święto wiosenne na cześć zmartwychwstania Pańskiego; dobra **n.**! albo dobranoc! = życzenie dobrej nocy, pożegnanie przed udaniem ś. na spoczynek; to tak podobne do siebie, jak dzień do **n-y** = zupełnie niepodobne, wręcz przeciwne; po nocku = nocą, po nocy.

Nocek, w *zool.*, rodzaj nietoperza gładkonosego, o uszach tak długich, jak głowa (fig.).

Nochal, wielki, niezgrabny nos.

Nocja, *łć.*, pojęcie, pojmowanie wyrozumowane, wiadomość.

Nocka, *zdr.* od Noc.

Nocleg, miejsce wypoczynku nocnego w podróży; sam wypoczynek w podróży; czwartym **n-em** przyjść gdzie = na czwartą noc zdążyć.

Noclegować, nocleg odprawiać, nocować, przez noc w podróży odpoczywać; konie paść przez noc na łące; **n.** kogo= dawać komu u siebie nocleg, przenocowywać go.

Nocnica, mara nocna, straszydło nocne, duch nocny, zmora; światełko, błędny ognik; roślina z rodz. nocnicowatych (fig.) — *p.* Nocnicówka.

Nocnicówki, **Nocnice,** podrząd motyli, sówki (f.).

Nocnik, naczynie do oddawania moczu i kału, naczynie nocne, urynał.

Nocny, nocy właściwy, do nocy należący (czas **n.**); w nocy ś. odbywający, podczas nocy wydarzony, w nocy trafiający ś.; podczas nocy czuwający (stróż **n.**); nocną porą czynny (ptak, motyl **n.**); na noc, do użycia podczas nocy przeznaczony (czepek **n.**, koszula **n-a**; naczynie **n-e**=nocnik; woda **n-a**= przez noc w pokoju trzymana).

Nocować, forma *częstot.* Nocowywać; spać przez noc, sypiać, noc przepędzać; **n.** pod dachem= w mieszkaniu, nie pod gołym niebem; **n.** kogo, przyjmować kogo na noc, na nocleg, dawać komu miejsce do przenocowania.

Noga, kończyna dolna u człowieka a. zwierzęcia (fig.); stopa; część wielu sprzętów, na których się one wspierają; część łóżka, sofy i t. p., przeznaczona na nogi leżącego człowieka (w **n-ach**); trzymać ś. dobrze na **n-ach**=stać mocno, być w dobrych interesach; ledwo trzymać ś. na **n-ach** = nie móc ustać, być chorym, być w złych interesach; być cały dzień na **n-ach** = wciąż w ruchu, nie siadając; **n.** mu ś. pośliznęła, powinęła=potknął ś., upadł; *przen.*, zbłądził, zgrzeszył; **n-ę** komu podstawić=zaszkodzić mu w jego zamiarach; przejść suchą **n-ą** = bez zamoczenia nog; rzucić się, paść komu do nóg = błagać usilnie; padam do nóg, do nóżek = uniżony sposób żegnania ś.; równemi **n-ami** rów przeszkoczyć = odrazu obiema nogami; zerwać ś. na równe **n-i**=nagle, gwałtownie; iść, ciągnąć ś. **n.** za **n-ą** = bardzo wolno; iść, gdzie **n-i** poniosą, zaprowadzą = bez celu; **n.** moja tam nie postanie = nigdy tam nie pójdę; walić ś. z nóg = chwiać ś., słaniać ś.; żeby twojej ani **n-i** tam nie było! = idź precz i nie wracaj!; stanąć **n-ą** na czym = przybyć, stawić ś.; powstać na **n-i** = podnieść ś. z upadku, dojść do dobrobytu; ani **n.** nie uszła = wszystkich zabito lub zabrano; nie móc ani ręką, ani **n-ą** ruszyć = być bardzo osłabionym; powłóczyć **n-ami** = być bardzo chorym; pójść w **n-i** = uciec; cała nadzieja w **n-ach** = w ucieczce; biegnijno na jednej **nodze**=pośpiesz ś.; wziąć **n-i** za pas = pośpieszyć ś.; stać jedną **n-ą** w grobie = być blizkim śmierci; do góry **n-ami** trzymać co = górną częścią na dół; przewracać co do góry **n-ami** = zmieniać zupełnie, psuć, niszczyć, niweczyć; przewracać ś. do góry **n-ami** = zmieniać ś. do niepoznania, iść na opak; pod **n-i** co rzucić, **n-ami** co deptać = wzgardzić, z pogardą odtrącić; mieć co pod **n-ami** = za nic co mieć; być, leżeć u nóg czyich = błagać na klęczkach; ręka rękę myje, **n. n-ę** wspiera = bez wzajemnej pomocy

obejść ś. nie możemy; ma chleb rogi, nędza **n-i** = przy dostatkach są też kłopoty, a biedę praca może usunąć; wyciągnąć, zadrzeć **n-i** = uciec, *przen.*, umrzeć; głowa i **n-i** = zwierzchnicy i podwładni, poddani; zjeść kogo z **n-ami**=zniszczyć kogo, zrujnować; zje cię z **n-ami**=zmoże cię, nie dasz mu rady, jest potężniejszy; trzymać ś. czego rękami i **n-ami**=uporczywie, rozpaczliwie; mieć charakter w **n-ach**=dobrze uciekać; cały jego rozum w **n-ach** = dobrze tańczy, zresztą głupi; wilka **n-i** karmią = kto ś. stara, ten i ma; dać **n-ę** = uciec, zemknąć; co do **n-i**=wszyscy bez wyjątku; idź, gdzie cię **n-i** zaniosą=na złamanie karku, wynoś ś.!; za wysokie progi na moje **n-i**= zamało znaczę, abym tam mógł iść; lewą **n-ą** wstać z łóżka = być w kwaśnym humorze; postawić na **n-i** = dopomóc mu, wyciągnąć z biedy, wyleczyć z choroby; **n-i** mu wrosły w ziemię = stoi nieruchomo, jak słup, z przerażenia a. podziwu; **n-i** mu chodzą po kolendzie = zatacza ś. (o pijanym); tyle mnie obchodzi co psa piąta **n.**=jest mi zupełnie obojętne; być na ostatnich **n-ach**=być blizkim śmierci, być blizkim ruiny majątkowej; o kobiecie ciężarnej: być blizką rozwiązania; paść na cztery **n-i**=ponieść klęskę, dotkliwą porażkę; traktować kogo przez **n-ę**, a. per nogam=okazywać mu lekceważenie; ściskam, całuję **n-i** = kłaniam uniżenie; być pod **nogami**, pod **n-ą**=pod władzą czyją; jak wisieć, to za obie **n-i** = jak narażać ś., to na większe niebezpieczeństwo; na cztery **n-i** kuty = bardzo przebiegły; mądry, jak stołowe **n-i** = bardzo głupi; w kartach: leżeć bez **n-i**, bez nóżki = wziąć o jedną lewę mniej niż ś. zapowiedziało; w *myśl.*, **n-i** zająca = skoki, **n-i** sarny = badyle.

Nogaj, Nogajec, *tat.*, tatar z hordy koczującej niegdyś nad morzem Azowskim (fig.).

Nogawica, Nogawka, część spodni od biodra do dołu, przeznaczona na jedną nogę.

Nogiet, Nogietek, Nagietek, roślina ogrodowa z rodziny złożonych (fig.).

Noktambulizm, *łć.* — *p.* Lunatyzm.

Nokturn, *łć.*, część nabożeństwa zwanego jutrznią, utwór muzyczny o charakterze smętnym, rzewnym.

Nomadowie, Nomady, ludy pasterskie koczujące.

Nomadyczny, koczujący, pasterski.

Nomenklator, *łć.*, u Rzymian niewolnik, który wymieniał nazwiska przybywających gości; tytuł książek, zawierających nazwiska ludzi wsławionych w jakiej dziedzinie działalności.

Nomenklatura, *fr.*, zbiór wyrazów technicznych właściwych jakiej nauce lub sztuce; każda miejscowość, szczególniej wiejska, mająca nazwę oddzielną.

Nominacja, *łć.*, mianowanie na urząd.

Nominalizm, *wł.*, pogląd filozoficzny, według którego pojęcia ogólne nie mają znaczenia rzeczowego, ani istotnego bytu w rzeczywistości, lecz tylko znaczenie nazw dla wytworów abstrakcji.

Nominalny, *łć.*, imienny; nie rzeczywisty, nie istotny, lecz tylko z nazwy (np. zwierzchnik, właściciel i t. p.); wartość **n-a**=wartość, wyrażona na papierach kredytowych lub na pieniądzach, w przeciwstawieniu do wartości rzeczywistej, obiegowej.

Nominat, *łć.*, mianowany na urząd; biskup **n.,** prekonizowany przez papieża, a jeszcze nie konsekrowany.

Nominować, *łć.*, wymieniać, mianować, wyznaczać na urząd, na posadę; **n. ś.,** nazywać ś.

Nomografja, *gr.*, teorja układu tablic graficznych do rozwiązywania zagadnień matematycznych.

Nomokracja, *gr.*, taki ustrój państwowy, w którym rząd jest tylko wykonawcą prawa.

Nomologja, *gr.*, nauka o prawach ogólnych.

Nona, *łć.*, w *muz.*, dziewiąty ton od zasadniczego; *kościel.*, dziewiąta godzina od wschodu słońca; nabożeństwo, o tej godzinie odprawiane przed nieszporami; w *fechtunku:* rodzaj cięcia w prawy bok przeciwnika, nadcięcie.

Nonet, *wł.*, utwór muzyczny dziewięciogłosowy.

Noniljon, *łć.*, liczba, która według francuskiego systemu liczenia składa ś. z 1 z trzydziestu zerami.

Nonjusz a. Wernjer, przyrząd, składający ś. z linijki ruchomej a. łuku ruchomego z drobniejszą podziałką; dodany do właściwej skali, umożliwia odczytanie bardzo drobnych długości i oznaczenie ściślejszego wymiaru (fig.).

Nonkonformiści, *łć.*, w Anglji sekty, nie wyznające panującej religji państwowej (anglikańskiej).

Nony, *łć.*, u starożytnych Rzymian 7-my dzień marca, maja, lipca, października, a 5-ty każdego innego miesiąca.

Nonparel, *fr.*, gatunek druku bardzo małego: Nonparel.

Nonsens, *łć.*, niedorzeczność, głupstwo, absurd.

Nonszalancja, *fr.*, niedbałość, zaniedbanie, brak starań, zbytnia bezceremonjalna swoboda w ubraniu, w obejściu się.

Nookracja, *gr.*, ustrój państwowy oparty na przewadze rozumu.

Noologja, *gr.*, nauka o umyśle, o rozumie.

Nor—*p.* Jaźwiec; odmiana kaczki dzikiej.

Nora, podziemna kryjówka zwierzęca (fig.); dziura, jama nędzne, szczupłe mieszkanie; miejsce podejrzane, gdzie zbierają się ludzie wątpliwej reputacji; wykurzyć lisa z **n-y** = zmusić kogo do opuszczenia kryjówki, do ujawnienia ś.

Norbertanie, *łć.*, zakonnicy reguły św. Norberta, inaczej: Premonstratensi (fig.).

Nord, *nm.*, północ; **N.**-Ost, północny wschód; **N.**-West, północny zachód.

Norka, mała, ciasna nora; zwierzę ssące drapieżne z rodziny kun (fig.).

Norma, *łć.*, prawidło, przepis, miara, zasada, reguła: stan zwykły; w drukarstwie: tytuł skrócony obok sygnatury; **n.** procentowa, procent, zwyczajem przyjęty.

Normalny, *łć.*, prawidłowy, zasadniczy, zgadzający ś. z przepisami lub wzorem; właściwy, należyty, zwykły, odpowiedni, zgodny ze swą naturą; taki, jaki powinien być; **n.** czas = przyjęty w danej miejscowości; **n.** dzień roboczy, prawem określony, maksymalny czas pracy dziennej dla robotników fabrycznych, **n-a** albo **n-a** linja=prostopadła do stycznej, idąca przez punkt styczności; **n-a**

szkoła = szkoła ludowa; szkoła wzorowa; szkoła kształcąca nauczycieli szkół ludowych; **n-e** zero, poziom, od którego liczą ś. wyniesienia miejscowości, stan wody i t. p.

Normatywny, *ić.*, wzorodawczy, określający, co i jak być powinno, co i jak czynić należy.

Normować, *ić.*, sprowadzać do pewnej normy, regulować, porządkować, ustalać.

Nornica, zwierzę szczurowate z rodziny tejże samej nazwy (fig.).

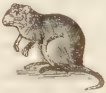

Norymberskie towary, norymberszczyzna, drobne sprzęciki do domowego użytku, drobna galanterja, zabawki dziecinne, wyrabiane dawniej w Norymberdze.

Nos, najwydatniejsza część twarzy, między czołem a ustami położona (fig.);

narząd węchu i powonienia; u zwierząt: ryj, trąba, pysk; u ptaków: dziób; rynienkowato wyciągnięty brzeg niektórych naczyń, dla łatwiejszego wylewania płynu; zwężony koniec wielu przedmiotów; **n.** czółna=przód; **n.** jaja=cieńszy koniec, nosek; **n.** u buta=zwężony koniec buta w palcach; **n.** u świecy łojowej=nagorzały koniec knota, który ś. obcina czyli obciera, objaśnia; utrzeć **n.** komu=upokorzyć go; wietrzyć **n-em**=węchem śledzić zapach jaki; pod **n-em**=na górnej wardze; mieć mleko pod **n-em**=być niedorosłym, młokosem, nie mieć jeszcze wąsów; mówić, mruczeć pod **n-em**=okazywać niezadowolenie, być krnąbrnym, mówić niewyraźnie; padać na **n.**=słaniać ś., chwiać ś. ze zmęczenia, z przepicia; za **n.** kogo wodzić=powodować nim; **n.** krzywić, **n.** marszczyć na co, **n-em** czmychać=okazywać niezadowolenie, kaprysić, grymasić; dać komu **n-a** a. po **n-ie**= zawstydzić go, dać mu ostrą wymówkę; dostać a. wziąć po **n-ie,** a. **n-a** = otrzymać wymówkę, reprymandę; zadzierać **n-a**=pysznić ś., wielkiego pana udawać, gardzić innymi; wyżej **n-a** gębę nosić = piąć ś. nad możność, nad stan; pokazywać komu **n-a** = lekceważyć, drwić sobie z niego; spuścić albo zwiesić **n.** a. spuścić **n.** na kwintę=stracić na minie, upokorzyć ś.; mieć muchy w **n-ie** =mieć kaprysy, grymasić; wypęlzać komu muchy z **n-a**=karać za grymasy, za upór; grać komu na **n-ie** = rządzić nim; nie dać sobie grać na **n-ie** = nie dać powodować sobą; nie wytknąć **n-a** na dwór = nie wychodzić z domu; wścibiać **n.** = wtrącać ś.; spotkać ś. **n.** w **n.** = zejść ś. z nienacka, jeden naprzeciw drugiego; zamknąć komu drzwi przed **n-em** = będącego u progu mieszkania nie wpuścić, z kwitkiem kogo odprawić; wziąć, porwać co komu z przed **n-a**=z rąk wydrzeć, pozbawić kogo jakiej korzyści niespodzianie; mieć co pod **n-em** = tuż przed sobą; patrzeć swego **n-a,** pilnować swego **n-a** =pilnować własnych spraw, nie wtrącać ś. do innych; patrz tego, co masz pod **n-em** = pilnuj tego, co do ciebie należy; zbliżać co pod **n.** = trzymać tuż przed sobą, blizko twarzy; mieć dobry **n.,** psi **n.** = mieć dobry węch, spryt, mieć zdolność, zręczność do poznania, co jest dobrym interesem; miał **n.** = przewąchał, przeczuł; daje co mu z **n-a** spadło = czego sam nie potrzebuje, byle co; natarł mu pieprzu w **n.** = dokuczył mu, dał mu za swoje, pamiętne; mucha mu na **n.** siadła = jest zadąsany; w **n.** komu dmuchać = lekceważyć go, traktować go pogardliwie;

dostał **n-a** na trzy łokcie=straszną burę, porządną naganę; przyszedł **n.** porządny = nagana, upomnienie; odejść, pójść z **n-em** = zostać złajanym, doznać rozczarowania; pójść komu po **n-ie** = sprawić komu przykrość; na bok z **n-em!**=usuń ś.!; nie widzieć dalej, jak koniec swego **n-a** = być ograniczonym, nierozgarniętym; dalej **n-a** nie patrzy = jest głupi, nieprzenikliwy, krótkowidzący; płacić od **n-a**=od osoby.

Nosacizna, choroba zaraźliwa u zwierząt, charakteryzująca się owrzodzeniem w nosie, udziela ś. też i ludziom.

Nosacz, Nosal, człowiek z wielkim nosem; zwierzę ssące z gromady małp wązkonosych (fig.).

Nosaty, mający duży nos; mający dzióbek a. koniec śpiczasty.

Nosek, mały, zgrabny nos; dziób u ptaków; pyszczek muchy, komara; dzióbek u naczyń do wylewania płynów (**n.** u dzbanuszka); zakończona węższa część czego: **n.** u buta, u trzewika; **n.** jaja = węższy koniec; **n.** pióra=sam koniec pióra zatemperowanego; gra dziecinna i gminna w karty, w której przegrywający dostaje kartą po nosie; gatunek gołębia.

Nosić, forma *częstotl.* od Nieść; trzymając co dźwigać z miejsca na miejsce, robiąc to a. wiele razy a. długo (co do czasu); mieć z sobą, trzymać przy sobie, chować; **n.** = mieć: **n.** brodę, wąsy; nie dla parady **n.** głowę na karku=być rozumnym, szybko orjentować ś; ubierać ś. w co, przyodziewać ś. w co; trzymać w pewnym położeniu (**n.** głowę zadartą); mieć krok lekki a. ciężki (o biegu koni); do czasu dzban wodę **n-i**=do pewnego tylko czasu wina pozostaje bezkarną, albo coś ś. udaje; **n-ił** wilk razy kilka, ponieśli i wilka = krzywdziciela spotkała w końcu zasłużona kara; **n.** kogo na rękach=ugaszczać, podejmować z wielką serdecznością; wynosić, wystawiać; **n.** swój krzyż= dźwigać brzemię trosk, nieszczęść; **n.** płód=być w ciąży; **n.** jaja=składać je (o ptakach); **n.** kogo po ludziach = obgadywać, obmawiać; **n. ś.**, ubierać ś., przyodziewać ś., stroić ś., wyglądać (co do ubioru); **n. ś.** z czym=chodzić, mając coś przy sobie, mieć jakie wiadomości do udzielenia; **n. ś.** z myślą, z zamiarem = zajmować ś. czym, myśleć nad czym, rozważać co.

Nosidło, drążek do noszenia konewek a. wiader z wodą, opierany na ramionach (fig.).

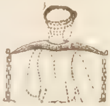

Nosigrosz, woreczek do pieniędzy, sakiewka, portmonetka.

Nosisko, *pogardl.*, wielki nos.

Nosiwoda, roznoszący wodę po domach za opłatą.

Nosorożec, zwierzę wielokopytowe z dużym rogiem na nosie (fig.); rodzaj chrząszcza z wyrostkiem w kształcie rogu nad gębą (fig.).

Nosowy, do nosa ś. odnoszący; przez nos wymawiany (samogłoski, spółgłoski **n-e**).

Nosówka, samogłoska nosowa (*ą*, *ę*).

Nostalgja, *gr.*, gorące pragnienie ujrzenia ojczyzny, choroba, powstająca z tęsknoty za krajem rodzinnym.

Nostryfikacja, *łć.*, uczynienie czegoś swoim; uznanie dyplomu doktorskiego, uzyskanego w jednym państwie, przez uniwersytet innego państwa.

Nostryfikować, *łc.*, przyjąć za swego; przyjąć do stowarzyszenia akademickiego; cudzoziemcowi nadawać prawa, jakie przysługują krajowcom.

Nostrzyk, Nozdrzyk, roślina z rodziny motylkowatych (fig.).

Nosze, przyrząd do noszenia ciężarów, tragi; przyrząd do noszenia chorych, lektyka (fig.).

Nośny, ruchomy, przenośny, daleko niosący (broń); kura **n-a** = niosąca jaja, nieśna.

Nota, *łc.*, przypisek, uwaga, objaśnienie; rachunek towarów; **n.** dyplomatyczna, odezwa rządu jednego mocarstwa do drugiego w celu zwrócenia uwagi na jego sprawę wewnętrzną; mieć u kogo dobrą a. złą **n-ę** = być przez kogo dobrze a. źle uważanym; **n-y** państwowe = pożyczka państwowa, papiery państwowe nieoprocentowane, płatne w każdej chwili okazicielowi.

Notabene, *łc.*, *dosł.*, uważaj dobrze; *skr.* NB., znak używany dla zwrócenia na co uwagi.

Notabenka, uwaga zrobiona jako zły znaczek postępowania, ostrzeżenie, przestroga.

Notabilitacja, *łc.*, wysoka szlachta, arystokracja, magnaterja.

Notabilizować, *łc.*, nadawać szlachectwo, uszlachcać.

Notable, *fr.*, obywatele najznakomitsi stanowiskiem, wykształceniem i majątkiem; dawniej: stany państwa we Francji.

Notacja, *łc.*, oznaczanie znakami umówionemi (**n.** muzyczna, chemiczna i t. d.).

Notarjalny, *łc.*, należący do czynności urzędowych notarjusza; przez notarjusza urzędowo spisany.

Notarjat, *łc.*, prawo notarjalne: zajęcie notarjusza, biuro notarjusza, instytucja notarjuszów.

Notarjusz, *łc.*, urzędnik przy jurysdykcji sądowej, ustanowiony do spisywania i przechowywania aktów sprzedaży, kupna, umów, zapisów, poświadczania tożsamości podpisów i t. p.; rejent.

Notatka, *łc.*, uwaga, zapisywana dla pamięci, notyska, konotatka.

Notatnik, *łc.*, książeczka do zapisywania szczegółów, które mamy zapamiętać.

Notator, *łc.*, robiący noty, notaty.

Notaty, *łc.*, uwagi, spostrzeżenia, zaznaczenia zapisywane dla pamięci.

Notes, Notesik, *fr.* — *p.* Notatnik.

Notka, przypisek, odsyłacz (w książce) zawierający jakieś objaśnienie.

Notoryczny, *łc.*, powszechnie znany, wiadomy, jawny.

Notować, *łc.*, zaznaczać, zapisywać dla pamięci; **n.** kogo = obwiniać go, zwracać na niego uwagę (policyjną), zapisywać go jako podejrzanego.

Notyfikacja, *łc.*, uwiadomienie urzędowe o postanowieniu, powziętym przez państwo.

Notyfikować, *łc.*, zawiadamiać inne mocarstwo drogą dyplomatyczną.

Notyska, *fr.*, notatka.

November, *łc.*, listopad.

Nowacja, *łc.*, zmiana zobowiązania; *p.* też Inowacja.

Nowalja, *łc.*, pierwszy raz podawana potrawa sezonowa, świeżo, ukazujące się ogrodowizny i owoce (*zdr.* **Nowalijka**).

Nowator, *łc.*, wprowadzający nowości, nowe pojęcia, zwyczaje itp.

Nowatorstwo, *łc.*, wprowadzenie nowych rzeczy, nowych pojęć, nowości.

Nowela, *wł.*, krótki utwór beletrystyczny, szkicujący kilku znamiennemi rysami jeden jakiś fakt życiowy, jedną cechę charakteru i t. p.; obrazek, szkic powieściowy; ustawa, zastępująca niektóre przepisy innemi, ulepszająca dawne; projekt prawa, ulepszającego dawne prawo, opracowany i przedstawiony do zatwierdzenia w porządku przepisanym.

Nowelista, autor nowelli (forma ż. **Nowelistka**).

Nowelistyka, *łć.*, pisanie nowel; zbiór nowel w pewnej literaturze (**n.** polska, francuska i t. p.).

Nowelka, Noweletka, *wł.*, mała nowela, zręczny, artystyczny obrazek literacki.

Nowenna, *łć.*, nabożeństwo 9-cio dniowe ku czci jakiego Świętego.

Nowicjat, *łć.*, czas próby w zakonie, oznaczony dla nowicjusza; czas przygotowania ś. do jakiego zawodu.

Nowicjusz, *łć.*, osoba przebywająca czas próby w zakonie; nowowstępujący do jakiego zawodu, nieobeznany z nim, niedoświadczony (forma ż. **Nowicjuszka**).

Nowina, nowa wieść, nowa wiadomość; wiadomość niespodziewana; rzecz nowa, osobliwa, rzadka, rzecz nadzwyczajna, niebywała, osobliwość; pole po raz pierwszy z odłogu a. po wykarczowaniu lasu uprawione, nowizna.

Nowiniarz, zbierający i rozgłaszający nowiny, plotkarz.

Nowinka, *zdr.* od Nowina; w *lm.* nauki reformatorów religijnych XVI wieku, herezja, kacerstwo (**n-i** wittenberskie = luteranizm; **n-i** genewskie = kalwinizm.

Nowiusieńki, Nowiuteńki, zupełnie nowy.

Nowizna — *p.* Nowina.

Nowo, *przysł.*, od Nowy; w wyrazach złożonych: świeżo, niedawno, dopiero co (nowonarodzony, nowomianowany, nowowybrany — *p.* też Neo-; na **n.** a. **nanowo**, powtórnie od początku, znowu.

Nowobraniec, świeżo wzięty do wojska, rekrut, nowozaciężny.

Nowochrzczeniec, nowoochrzczony, neofita; członek sekty odrzucającej chrzest przed jego dojściem do rozumu, anabaptysta.

Nowochrześcijaństwo — *p.* Neochrystjanizm.

Nowoczesny, nowożytny, teraźniejszy, współczesny.

Nowodruk, nowe wydanie, nowe przedrukowanie (książki).

Nowokantyzm, Nowokrytycyzm, w *filoz.*, wznowiona teorja poznania podług Kanta.

Nowomiejski, dotyczący nowej dzielnicy miasta.

Nowomodny, dotyczący nowej mody, modny, zrobiony podług najnowszej mody, elegancki, oryginalny, dziwaczny, niezwykły.

Nowonabywca, ten, co świeżo coś nabył, nowy właściciel.

Nowonarodzony, niedawno urodzony, niemowlęcy; *rzecz.*, niemowlę; *przen.*, jak **n.** = czujący ś. świeżo, rzeźko, wypoczęty.

Nowonawrócony, którego niedawno nawrócono na wiarę chrześcijańską; *rzecz.*, nowochrzczeniec, neofita.

Nowopolskie miary = używane w Królestwie Polskiem, obowiązujące od 1819 r., oparte na zasadach układu miar metrycznych.

Noworocznik, książka w rodzaju kalendarza, około nowego roku wychodząca, almanach.

Noworoczny, odnoszący ś. do nowego roku; do uroczystości Nowego Roku.

Noworodek, niemowlę dopiero co na świat przyszłe.

Nowosiedlec, niedawno osiadły w jakiej miejscowości, kolonista.

Nowostka, nowa błahostka, rzecz modna, nowinka.

Nowość, rzecz nowa; cecha, właściwość tego, co jest nowe; nowa wiadomość, nowinka; nowowytworzony artykuł handlu; nowomodny strój kobiecy; magazyn mód i **n-ci**=nowych ubrań, strojów; **n.** w księgarstwie = dzieło świeżo z pod prasy wyszłe.

Nowoświecki, nowomodny, nowoczesny.

Nowotny, niedawny, niestary, nowego rodzaju, świeżo wynaleziony, świeżo utworzony; podług nowej mody zrobiony; jeszcze z czym nieobeznany a. nieobyty; lubiący nowości; nowatorski.

Nowotwór, twór nieprawidłowy, chorobliwy, powstający w organizmie żywym; wyraz nowoutworzony, neologizm.

Nowowierca, wyznawca nowej wiary, sekciarz, odszczepieniec.

Nowowitalizm—*p.* Neowitalizm.

Nowozaciężny, nowo zaciągnięty, nowo wzięty do wojska, rekrut.

Nowożeniec, który ś. niedawno ożenił; w *lm.* **n-cy,** państwo młodzi, młode małżeństwo.

Nowożytny, dotyczący nowych czasów — *p.* Nowoczesny.

Nowy, tylko co zrobiony, wcale nieużywany, świeży; nowozjawiony, nowopowstały, niedawno utworzony; który świeżo nastał, który zajął miejsce dawnego; inny, niż był przedtym; następujący po minionym; **N.** Rok = dzień 1 stycznia; **N.** Świat = Ameryka, Australja; **N.** Testament; **n-e** pokolenie = młodzież; nieznany, po raz pierwszy spotykany; najwcześniejszy z tegorocznych, nowodojrzały, młody; **n-e** zboże, **n-e** kartofle=tegoroczne; **n-a** książka = świeżo wydana; **n-e** wydanie = świeżo powtórzone; nowoczesny, współczesny, nowej daty; odrodzony, poprawiony, lepszy; **n.** styl= podług kalendarza gregorjańskiego; **n.** księżyc = po nowiu; przedstawiać co w **n-ym** świetle = objaśniać inaczej, ze strony jeszcze nie omawianej; **n-e** sitko na kołek = nowa sprawa każe zapominać o dawnej, nowa przyjaźń ruguje z serca dawną.

Nozdrza, otwory nosowe u ludzi, zwierząt, ptaków i t. d., chrapy (fig.).

Nożny, dotyczący nogi, poruszany, obracany za pomocą nóg.

Nożowiec, awanturnik i włóczęga miejski, używający w bójkach i napaści noża, kaleczący nożem.

Nożownica, maszyna do krajania papieru maszynowego na arkusze (fig.); maszynka do krajania szmat, krajarka, rzezarka.

Nożowniczy, *przym.* od Nożownik (zakład, warsztat **n.**).

Nożownik, rzemieślnik, wyrabiający noże i in. narzędzia ostre.

Nożyce, narzędzie do cięcia, do strzyżenia, złożone z dwuch nożów, połączonych śrubą w kształcie kleszczy; **n.** krawieckie = do krajania sukna, materji; blacharskie = do krajania blachy; ogrodnicze=do przycinania gałęzi drzew

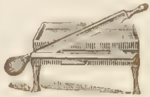

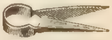

(fig.); **n.** introligatorskie=do krajania tektury (fig.); **n.** do strzyżenia owiec = do zdejmowania z nich wełny (f.); **n.** u raka=kleszcze, szczypce (fig.); uderz w stół a **n.** ś. odezwą, a. a **n.** brzęk = winowajca sam ś. mimowoli wyda

Nożyczki, niewielkie nożyce do codziennego użytku.

Nożyk, mały nóż; kozik, scyzoryk.

Nożyna, *z polit.:* noga, mała noga.

Nów, odmiana księżyca po ostatniej kwadrze, gdy jest dla nas niewidzialny (fig.).

Nóż, narzędzie do krajania, do przecinania (fig.); na tym nożu pojedzie nawet do Paryża = jest tak tępy, że nie skaleczy; utopić komu **n.** w sercu = zadać komu cios bolesny; iść, być z kim na noże = żyć we wzajemnej nienawiści; mieć **n.** na gardle = być w gwałtownej potrzebie, być czym zagrożonym; postawić kwestję na ostrzu noża = w sposób drażliwy, stanowczy; jak **n-em** po gardle = boleśnie, przeraźliwie; nie igraj **n-em** = nie narażaj ś. zuchwale na niebezpieczeństwo.

Nóżka, mała, zgrabna noga; **n.** u cyrkla = część cyrkla śpiczasta, ruchoma, do opierania o przedmiot; padam do **n-ek** = uniżony sposób żegnania ś.; *żart.*, **n-i** na stół! = trzeba zaraz płacić.

N. S. *skr.* Nowego Stylu, rachuba czasu podług kalendarza gregorjańskiego.

N. T. *skr.* Nowy Testament.

Nu! Nuże! *wykrz.*, oznaczający: zachęcenie (**nu** dalej! **nuże** do roboty!); rozkaz (**nu!** ruszaj stąd!); poganianie koni; groźbę (**nu!** bo zobaczysz!); ustępowanie, zezwalanie (**nu!** niech i tak będzie!).

Nucić, śpiewać z cicha, wogóle: śpiewać głosem przyciszonym.

Nuda, przykre uczucie doświadczane z niezadowolenia umysłu a. serca, z bezczynności, z braku zajęcia; śmiertelne **n-y** = nie do wytrzymania; człowiek nudny, nudziarz.

Nudle, *nm.*, potrawa niemiecka z ciasta w kształcie kulek, kluski.

Nudnawy, nieco nudny.

Nudnieć, stawać się nudnym; smutnym, posępnym; sprzykrzać ś.

Nudno, Nudnie, *przysł.*, od Nudny, bez zainteresowania; **n.** mi = mam mdłości, zbiera mi ś. na wymioty; nudzę ś., przykrzy mi ś.

Nudność, uczucie mdłości, ckliwość, nuda.

Nudny, doświadczający nudów, nudzący ś., podległy nudom; nudzący kogo; sprowadzający nudę, nie zajmujący; sprawiający nudności, ckliwy, mdły, niesmaczny; marudny, grymaśny (o dziecku).

Nudy — *p.* Nuda.

Nudziarstwo, to, co jest nudne; uczucie nudów, nudzenie, marudzenie, narzekanie.

Nudziarz, nudzący innych, człowiek nudny, maruda, zrzęda, naprzykrzający ś. (forma ż. **Nudziarka**).

Nudzić, chcieć niewiadomo czego, być przykrym, naprzykrzać ś. komu, powtarzać jedno i to samo; mantyczyć, zrzędzić, grymasić; marudzić, guzdrać ś., ociągać ś.; nabawiać nudności, mdłości, mdlić; *nieos.*, **n-i** mię = mdli mię, zbiera mi ś. na wymioty; **n. ś.** = doświadczyć nudów, cierpieć nudy.

Nukać, popędzając, przynaglając, wołać na kogo nu! nalegać, przynaglać, popędzać.

Nukleina, *łć.*, materja organiczna, wchodząca w skład jąder komórkowych, składa ś. z siarki i fosforu, używana jako lek.

Nul, *łć.*, zero, nic.

Numa, Noma, *lit.*, szałas, chata leśna (fig.).

Numer, *łć.*, liczba, wskazująca kolej, porządek przedmiotów a. jego wielkość oznaczoną; przedmiot, oznaczony jaką liczbą: **n.** rękawiczek, **n.** losu, **n.** doróżki, **n.** izby; **n.** w ho-

telu, pokoik, przegródka a. szafka w łazienkach; znaczek, marka jako dowód opłaty; *pog.* a. *iron.*, mężczyzna, kobieta; dobry **n.**=mieć opinję człowieka porządnego; zły **n.** = mieć złą opinję.

Numeracja, *łć.*, liczbowanie, oznaczenie liczbą, numerem; nauka o tworzeniu się liczb, ich nazw i sposobie ich pisania, liczenie.

Numerator, *łć.*, przyrząd do wyciskania numerów kolejnych (rodzaj stempla) (fig.); przyrząd, za pomocą którego odczytuje się ilość elektryczności zużytej.

Numerować, *łć.*, oznaczać numerami kolejnemi.

Numerowy, Numerowa, *łć.*, służący (-ca) do obsługi gości w numerach hotelu, a. w łazienkach.

Numizmat, *gr.*, dawna rzadka moneta a. takiż medal; *przen.*, rzecz rzadka, jedyna, osobliwa.

Numizmatyk, *łć.*, zbieracz, miłośnik numizmatów.

Numizmatyka, *gr.*, nauka i opis starożytnych monet i metali.

Numulit, *gr.*, rodzaj korzenionóżki kopalnej (fig.).

Nuncjatura, *śrł.*, urząd i miejsce zamieszkania nuncjusza.

Nuncjusz, *łć.*, poseł i pełnomocnik papieski przy dworach panujących.

Nupcjalny, *łć.*, weselny.

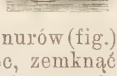

Nur, ptak z rzędu nurowatych z rodziny nurów (fig.); *przen.*, dać **n-a** = uciec, zemknąć.

Nurek, zanurzenie ś. w wodę, skok do wody (dać **n-a**; płynąć **n-iem** = pod wodą); człowiek mogący w przyrządzie nurkowym (skafandrze) lub bez niego przebywać pewien czas pod wodą (fig.); członek sekty nowochrzczeńców; człowiek o ponurym wejrzeniu, patrzący z pode łba.

Nurkować, zanurzać ś., spuszczać ś. w głąb wody; płynąć pod wodą; *przen.*, to ś. kryć, to zjawiać ś. naprzemian; przewijać ś., prześlizgiwać ś. (**n.** w trawie, w tłumie ludzi), skrywać ś.

Nurogęś, ptak płetwonogi z rodziny traczy (fig.).

Nurt, prąd wody, pęd wody; największa głębokość wody płynącej; koryto, łoże, łożysko rzeki; w *lm.*, fale, bałwany, odmęty.

Nurtować, przedzierać ś. do głębi, wskroś przenikać; bobrować, myszkować po czym; *przen.*, zgłębiać, dośledzać, przenikać; toczyć, niszczyć, szarpać, gnębić, dręczyć (żal, rozpacz nurtuje mi duszę).

Nurtowaty, mający dużo nurtów, wirowaty.

Nurzać, w płynie pogrążać; maczać; **n. ś.**, pogrążać ś. w płynie; *przen.*, mieć czego do zbytku, obfitować w co; **n. ś.** w rozkoszach = używać ich do zbytku; **n. ś.** w krwi czyjej = ranić, zabijać.

Nurzaniec, roślina z rodziny żabiściekowych (fig.); czerwień błotna, grzybień.

Nurzyk, ptak płetwonogi z rodziny alk (fig.).

Nut, *nm.*, w stolarstwie: wpust, żłobek, w który wchodzi odpowiadający mu wyskok (fig.).

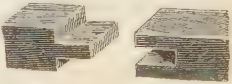

Nuta, *łć.*, znak dźwięku czyli tonu; ton; dźwięk ze skali głosu (**n.** wysoka, nizka); melodja; nastrój, odcień; kłamie jak z nut = gładko, śmiało; **nuty**=utwory muzyczne napisane **a.** wydrukowane znakami nutowemi.

Nutacja, *łć.*, wahadłowe zbaczanie, odchylanie ś. osi ziemskiej, które przy zakreślaniu okręgu koła na sklepieniu niebieskim tworzy linję nie równą, kołową, lecz zygzakowatą; ruch obrotowy wierzchołka źdźbła rośliny, spowodowany przez nierównomierny wzrost źdźbła.

Nutownica, maszyna do wycinania nutów, żłobków w żelazie, kamieniu, drzewie, torfie i t. d.

Nuż, *spójnik*, a jeśli?, a gdyby?, a może?; **n.**! *wykrz.* — *p.* Nu!

Nużąco, *przysł.*, sposobem nużącym, męcząco.

Nużeł, *wykrz.* — *p.* Nu!

Nużeniec, zwierzątko, należące do rzędu roztoczów (fig.).

Nużyć, trudzić, męczyć, wycieńczać, osłabiać; **n.ś.**, męczyć ś.

Nygus, *fr.*, leniwiec, próżniak, wałkoń.

Nygusostwo, *fr.*, lenistwo, próżniactwo.

Nygusować ś., być nygusem, próżniakiem, wałkonić ś., zbijać bąki.

Nynać, Nysiać, spać, lulać.

Nyża, zagłębienie w ścianie, szpara, szczelina.

O

O, 16-ta litera alfabetu; samogłoska otwarta; w skróceniach: **o.** =ojciec; **oo.**=ojcowie (o zakonnikach); **J. O.**=Jaśnie Oświecony.

O, *przyim.* z 4 przyp.: *dotykając czego:* uderzyć głową o mur, rzucić co o ziemię, zaczepić ubranie o krzak; *mając co między sobą:* mieszkać o ścianę, o miedzę; *w odległości czego:* o sto kroków; *na długość czego:* wyprzedzić kogo o wiorstę, o łokieć wyższy, o włos byłbym zginął; *w czasie czego, w ciągu czego:* przyjdę jutro o tej porze; *dla, za z przyczyny:* bać ś., kłócić ś., oskarżać o co, sprawa o zabójstwo; *dążąc do czego, dla czego, mając co na uwadze:* prosić, błagać o co, dbać o co, starać ś. o pannę, grać o pieniądze; z 7 przyp.: *mający co, opatrzony w co:* wóz o czterech kołach, człowiek o niebieskich oczach; *mając co, posiłkując się czym:* iść o kiju, o swej mocy; *zadowalając się czym, znosząc co:* być o chlebie i wodzie, iść o żebranym chlebie; *podczas czego:* o północy, o zmierzchu, o świcie; *względem czego, w sprawie czego:* mówić, głosić, pisać, pamiętać, rozmawiać o czym, nie wiedzieć o bożym świecie.

O, jako przedrostek przy czasownikach: o-, ob-, obe-, oznacza czynność zupełnie dokonaną albo dokonaną ze wszystkich stron jednocześnie **a.** dookoła czego, np. obedrzeć, obejść, objechać, owijać, ograć, opaść i t. p.

O! *wykrz.*, oznaczający: *zwrócenie ś. do kogo:* o Boże!; skwapliwe zapewnienie: o! bądź pewien!; *życzenie:* o! jakbym tego pragnął!; *podziw:* o! dziwy!; *oburzenie* a. *pogardę:* o! zgrozo!; radość: o! co za miła niespodzianka!; *ból, żal, rozpacz:* o! ja nieszczęsny!; *nie-*

dowierzanie a. *powątpiewanie:* o! o! doprawdy?; *ironję* a. *szyderstwo:* o! o! jaki mi mądry! *groźbę, silne postanowienie:* o! o! tego już nadto!; *wskazywanie:* o! tam pod lasem!

O, w *gieogr.*, *skr.* Ost, *nm.* = wschód; przy liczbie z prawej strony u góry znaczy: stopa, stopień, np. 5^0=stóp a. 5 stopni; $^0/_0$=procent od sta; $^0/_{00}$=pro mille (od 1000).

Oaza, *gr.*, urodzajna miejscowość wśród pustyni, obfitująca w roślinność i wodę (fig.).

Ob-, przedrostek z czasownikami—*p.* O; z przymiotnikami i przysłówkami oznacza: nieco, przy: obdłużny = podługowaty, obrzedni=rzadki.

Oba, Obadwa, Obydwa: przy osobach rodz. m.: obaj, obadwaj, obydwaj, przy rzecz. rodz. ż: obie, obiedwie, obydwie, jeden i drugi, i ten i ten, i ta i ta, we dwuch, we dwie, razem, oboje.

Obabić, ożenić, oczepić; **o. ś.,** ożenić się.

Obaczyć, ujrzeć, spostrzedz; zobaczyć, zauważyć, zoczyć; przekonać ś o czym, zmiarkować co; spojrzeć na co, przypatrzyć się czemu; rozważyć co, zastanowić ś. nad czym; **o. ś.,** spostrzedz ś., pomiarkować ś., opamiętać ś.; ujrzeć jeden drugiego, widzieć się z kim.

Obaczysko, w wyr.: do **o-a**=do widzenia, do zobaczenia się.

Obadwa, Obadwaj—*p.* Oba.

Obalanka, kiszka wołowa nadziewana kaszą.

Obalasować, otoczyć balasami, filarkami, słupkami, poręczami, balustradą.

Obalić, *nied.* Obalać; pchnąć, aby kto upadł a. co upadło; wywrócić, przewrócić, rzucić o ziemię siłą, zepsuć, zrujnować, zwalić; *przen.*, zniweczyć, unieważnić; doprowadzić kogo do upadku, pozbawić stanowiska; **o. ś.,** upaść na ziemię, wywrócić ś., runąć.

Obałamucać, Obałamucić, wprowadzać w błąd, omamić, zwieść, zdurzyć kogo; rozkochać kogo w sobie.

Obałek, Obałka, drzewo od burzy z korzeniami wydarte i wywrócone, wykrot, wywrót.

Obałuszyć, odurzyć, ogłuszyć.

Obałwanieć, zgłupieć, osłupieć.

Obandażować, *fr.*, owinąć bandażem.

Obanderolować, okleić banderolą, opaską.

Obar, usychanie wierzchołka drzewa, choroba drzew iglastych, osmoł ślepy; drzewo sosnowe po wierzchu smołą oblane; łuczywo smolne, drzazgi drzewa smolnego.

Obarczać, forma *dok.* Obarczyć; nakładać komu ciężar na barki, obciążać; ciemiężyć, gnębić; **o. ś.,** przyjmować na siebie ciężar, trud, kłopot jaki; obarczony=obciążony, skłonny do dziedziczenia jakiej choroby.

Obarjerować, *fr.*, otoczyć barjerami, ogrodzić.

Obarłuch, pierog serem nadziewany; człowiek otyły, tłuścioch.

Obarykadować, *fr.*, otoczyć barykadami.

Obarzanek—*p.* Obwarzanek.

Obatożyć, wychłostać batogiem.

Obawa, niespokojność w przewidywaniu mającego nastąpić czegoś złego, obawianie ś., bojaźń, niepokój.

Obawiać się, być w obawie, niepokoić ś., bać ś, lękać ś., trwożyć się.

Obcałować, Obcałowywać, ucałować ze wszystkich stron.

Obcas, *nm.*, podkładka pod tylną częścią podeszwy obuwia.

Obcążki, *zdr.* od Obcęgi, szczypczyki.

Obces, *łc.*, natarczywość, impet.

Obcesowo, *łc.*, znagła, natarczywie, gwałtownie, wprost, bez ceremonji.

Obcesowy, gwałtowny, natarczywy, porywczy, zuchwały.

Obcęgi, *nm.*, narzędzie do wyjmowania gwoździ, kleszcze żelazne do trzymania żelaza rozpalonego (fig.).

Obchodowy, dróżnik kolejowy, czuwający nad porządkiem na plancie kolei żelaznej.

Obchodzenie, chodzenie naokoło jakiego miejsca w celu kontroli czy wszystko w porządku; okrążanie czegoś, omijanie, nie pójście wprost; **o.** prawa = niezastosowanie ś. do niego w sposób podstępny; święcenie jakiej uroczystości; **o. ś.**, sposób postępowania z kim; dobrowolne pozbawianie ś. czego, poprzestawanie na czym.

Obchodzić, iść naokoło czego, idąc okrążać co; chodząc zwiedzać jedno po drugim; **o.** kogo, co: kołując zachodzić z innej strony, skradając ś. zachodzić naokoło; unikać kogo (**o.** zdaleka), starać ś. nie spotkać z kimś; podchodzić, oszukiwać; omijać zręcznie; **o.** prawo = omijać je, wykręcać w sposób oszukańczy; święcić, wyprawiać: **o.** urodziny, rocznicę; interesować, nie zostawiać obojętnym, dotyczeć, troszczyć ś. (bardzo mnie to **o-i**, jak mię to **o-i**!); opanowywać, ogarniać, przenikać; **o. ś.** czym, obywać ś. czym, przestawać na czym; **o. ś.** z kim, postępować z kim, traktować go źle a. dobrze; **o. ś.** z czym, umieć co użyć, rozumieć, jak i do czego co ś. używa; **o. ś.** bez kogo, bez czego= nie potrzebować kogo, czego, obywać ś. bez kogo, bez czego.

Obchód, bieg, obieg, chód naokoło czego, okrążanie, kołowanie; procesja; patrol, ront, objażdżka straży, obejście nocne straży; święcenie jakiej uroczystości, uroczystość, obrząd, obrządek; obwód, objętość; obręb lasu, przeznaczony dla strażnika, który powinien go obchodzić, pilnując od szkody; część toru kolejowego, pozostająca pod dozorem dróżnika; sposób traktowania kogo albo czego; sposób do życia, zajęcie, profesja; w *lm.*, kręte drogi, manowce; uroczystości kościelne, narodowe.

Obciąć—*p. nied.* Obcinać.

Obciągać, forma *dok.* Obciągnąć; ciągnąć co naokoło czego, otaczać za pomocą ciągnienia; pokrywać, powlekać (**o.** krzesło skórą, **o.** drzewo pokostem); okrążać, obiegać, obchodzić, oblatywać; pociągnąwszy poprawiać (**o.** na sobie ubranie); pociągając, zbierać: **o.** brzytwę, nóż = naostrzyć; **o.** zegarek = skorygować go po wyjściu z fabryki, reparować; **o.** linę = zawiązać ją sztywno; wyzyskać, okpić, oszukać kogo; **o. ś.**, powlekać ś., okrywać ś. (niebo **o-a** ś. chmurami); dostać powłoczki, zasklepiać ś. (rana ś. **o-a**); mleko ś. **o-a** = zaczyna kwaśnieć; oszukać ś., przegrać, stracić.

Obciążać, **Obciążyć**, nakładać ciężaru na co, naładowywać zbyt wiele; nadawać wiele ciężaru komu do niesienia; obarczać kłopotami; cięższym czynić (**o.** żołądek); sumienie = obarczać winą, grzechami; **o.** rachunek = wpisać do ksiąg należytość za wydany towar a. wypłaconą gotówką; **o.** hypotekę = zapisać co na niej, jako dług; **o. ś.**, obładowywać ś. (**o. ś.** obowiązkami), przyjmować na siebie kłopoty.

Obciekać, **Obciec**, **Obcieknąć** — *p.* Ociekać.

Obcierać, dotykać co czem w celu oczyszczenia, w celu obtar-

cia, wytarcia; **o.** sobie skórę=ranić naskórek przez dotknięcie czegoś szorstkiego; **o. ś.**, pocierać ś. czym w celu usunięcia wilgoci, kurzu, brudu i t. p.; wycierać ś.

Obciesać—*p.* Ociosać.

Obcieśniać, ścieśniać, zacieśniać dokoła, robić ciaśniejszym.

Obcięcie, skrócenie za pomocą cięcia, przykrócenie, odjęcie; zmniejszenie, pozbawienie.

Obcięty, cięciem pozbawiony jakich części zewnętrznych; kusy, krótki, zmniejszony, okrojony; kuso noszący ś.; oszukany, zwiedziony; być **o-ym**=nie zdać egzaminu.

Obcinać, Obciąć, rznąc a. rąbiąc ostrym jakim narzędziem naokoło, ze wszystkich stron, oddzielać części od całości; ociosywać, obrzynać, strzyc; cięciem ranić, ucinać część jakąś ciała, kaleczyć; zmniejszać, uszczuplać, przykracać, skracać, urywać; ścinać, odpalać, dać stopień niedostateczny (na egzaminie); krzywdzić, ogrywać; **o. ś.**, goniąc po grudach a. śniegu zamarzłym, nogi sobie kaleczyć, ogradzać ś.; oszukiwać ś., ogrywać ś. wzajemnie; tracić gałęzie, tracić liście; nie zdać egzaminu, dostać zły stopień.

Obcinek, kawałek, obcięty od całości; przedmiot ze wszech stron przez cięcie, obcinanie, zmniejszony; pień drzewa, pozbawiony liści i gałęzi.

Obcios, to, co ś. otrzymuje po ociosaniu, ociosanie; rodzaj szerokiej siekiery ciesielskiej, sklut.

Obciosywać, Obciosać — *p.* Ociosywać, Ociosać.

Obciskać, Obcisnąć, zacieśniać dokoła, ściskać; robić co bardziej przylegającym; **o. ś.**, otulać ś.; ubraniem ciaśniejszym, ściskać ś. ze wszystkich stron.

Obcisło, Obciśle (o ubraniu), gładko, ciasno, przylegająco do ciała; *przen.*, wymuskano, gładziuchno, wycackanie.

Obcisły, gładko leżący, ciasno przypadający do ciała; nieco ciasny, szczupły.

Obco, nie swojo.

Obcojęzykowy, tyczący ś. innego języka.

Obcokrajowiec, cudzoziemiec.

Obcokrajowy, zagraniczny, cudzoziemski.

Obconarodowy, odnoszący ś. do obcej narodowości, cudzoziemski.

Obcoobrządkowy, dotyczący innego obrządku religijnego.

Obcoplemieniec, Obcoplemiennik, człowiek innego plemienia.

Obcoplemienny, należący do innego plemienia.

Obcość, wszystko, co jest obce; właściwość, charakter tego, co jest obce.

Obcować z kim, żyć z kim wspólnie, mieć z kim społeczność; przestawać z kim, wdawać ś., zadawać ś. z kim; zachowywać ś., mieć w czym udział, być czego uczestnikiem.

Obcowanie, życie społeczne, wzajemne udzielanie ś. członków społeczeństwa jakiego; przestawanie z sobą; stosunek wzajemny ludzi między sobą; Świętych **o.**=łączność duchowa między wiernymi na ziemi, w czyśćcu i w niebie, polegająca na tym, że zasługi jednych są orędownikami i dla innych.

Obcy, cudzy, nie nasz, cudzoziemski, zagraniczny, postronny; nie należący do rodziny, do towarzystwa, nie domowy; nieznajomy, nieznany, ten, od którego jesteśmy dalecy, nieświadomy; w *medyc.*, ciało **o-e**=które nie należy do organizmu, lecz przypadkowo dostało ś. do niego.

Obcyrklować—*p.* Ocyrklować.

Obczerniać, Obczernić — *p.* Oczerniać, Oczernić.

Obczęstować, poczęstować dokoła wszystkich, obdzielić.

Obczyzna, wszystko, co jest obce, co nie należy do jakiego narodu a. państwa; cudzoziemszczyzna; wszystko, co jest nie nasze; zagranica, obce kraje, obcy język, obce obyczaje.

Obdach, *nm.*, wysunięty brzeg dachu, okap (f.); daszek nad drzwiami, nad oknem.

Obdarniować, Odarniować, Odarniać, okładać darniną.

Obdarować —*p.* Obdarzać.

Obdarto, obszarpanie, w łachmanach, w gałganach, w podartym odzieniu (chodzić **o.**).

Obdartus, Obdartuch, ten, który chodzi w odartym odzieniu; obszarpaniec, oberwaniec.

Obdarty, Odarty, ten, z którego wierzchnią powłokę zdjęto, zdarto, zerwano; *przen.*, pozbawiony czego gwałtem; nie cały, w łachmanach; dziurawy; człowiek, chodzący w podartym odzieniu, oberwany, obszarpany.

Obdarzać, Obdarowywać, forma *dok.* Obdarzyć, Obdarować; hojnie kogo jakim darem opatrywać, dawać komu dar, podarunek, obsypywać darami; zaszczycać darem, uszczęśliwiać darem; udzielać, dawać, ofiarowywać.

Obdarznica, *nm.*, rynna dachowa, okapnica.

Obdłubać —*p.* Odłubać.

Obdłużać, Obdłużyć, zaciągnąć dług na co, obciążyć długiem a. długami (**o.** majątek).

Obdrapać—*p.* Odrapać.

Obducent, *łć.*, lekarz, robiący obdukcję i spisujący z niej protokół.

Obdukcja, *łć.*, sądowo-lekarskie zbadanie zwłok, połączone z sekcją w celu stwierdzenia rodzaju śmierci, przyczyny i warunków, wśród których nastąpiła.

Obdumać, obmyślić.

Obduracja, *łć.*, twardnienie, zapchanie.

Obdział, podział, dział, jaki komu wypadł przy dzieleniu.

Obdzielać, Obdzielić, dzielić co między wiele osób; udzielać; **o. ś.**, między sobą dzielić co wzajemnie.

Obdzielny, dający ś. łatwo dzielić, podzielny.

Obdzierać, Obedrzeć, naokoło zdzierać; zrywać kawałkami; pozbawiać zwierzchniej części czego zdzieraniem; *przen.*, łupić, rabować, zdzierstwem wyrywać; **o. ś.**, wzajemnie ś. łupić, wydzierać jeden drugiemu mienie; **o.** ubranie = niszczyć przez długie używanie, zużywać przez długie noszenie.

Obdziergać, Obdzierzgać, obszyć grubo brzeg jakiej tkaniny ściegiem przy ściegu.

Obec, gmina, gromada; ogół, powszechność; w **o.** = w ogóle, w ogólności, powszechnie, ogólnie, razem (oznajmiamy wszem **w o.** = wszystkim); **w o.** a. **wobec,** *przysł.*, przed kimś, w przytomności czyjej, w obecności.

Obecnie, wspólnie, razem; osobiście; w tej chwili, wobec dzisiejszych okoliczności, teraz oto.

Obecność, zgromadzenie, ogół; znajdowanie ś. osobiste, przytomność, chwila teraźniejsza, czas najbliższy nas.

Obecny, ogólny, powszechny; osobisty, będący przy czym, przytomny, znajdujący ś. w danym miejscu; teraźniejszy, współczesny, dzisiejszy.

Obedjencja, *łć.*, posłuszeństwo; w zakonach: bezwarunkowe posłuszeństwo rozkazom przełożonego; list, dany zakonnikowi wyjeżdżającemu przez jego zwierzchność, ze wskazaniem obowiązków, dla których dopełnienia wyjeżdża.

Obedrzeć, zedrzeć co z kogo,

z czego, obłupić; złupić, zrabować; wyzuć, ogołocić; **o. ś.**, zedrzeć, zniszczyć ubranie nosząc je długo.

Obegnać, Obgonić, być u wszystkich; obiec, obiegając otoczyć; opasać, osaczyć, oblec; **o. ś.**= opędzić ś., obronić ś., nie dać ś.

Obejmować, otaczać co rękami (**o.** ramionami); otulać, ściskać, otaczać, okrążać; ogarniać, zawierać; brać co w posiadanie; pojmować, orjentować ś. w czym.

Obejrzeć, przypatrzyć ś. czemu bliżej i ze wszystkich stron, przejrzeć, poznać, zwiedzić (**o.** miasto, okolicę, muzeum); opatrzyć, zbadać (**o.** ranę, pacjenta); **o. ś.**, przypatrzyć ś. samemu sobie, przyjrzeć ś., spojrzeć za siebie; opatrzyć ś., zmiarkować ś., spostrzec ś., rozejrzeć ś., rozpatrzyć ś., szukając czego naokoło; **o. ś.** na kogo, wziąć pod uwagę, mieć co na względzie; liczyć ś. z kim, baczyć na kogo.

Obejście, chód naokoło czego, dalsza droga, którą ś. co obchodzi; postępowanie, działanie w życiu, traktowanie kogo a. czego; zachody domowe, zajęcia gospodarskie; ominienie, oszukanie wybiegami, wykręty (**o.** prawa); cała gospodarka włościanina, składająca ś. z chaty mieszkalnej, podwórza i zabudowań gospodarskich, obchód; **o. ś.** z kim = sposób obchodzenia ś.; **o. ś.** bez czego: możność wyrzeczenia ś. czego.

Obejść, forma *nied.* Obchodzić; idąc okrążyć co, przejść około czego, otoczyć, ominąć; idąc zwiedzić kilka miejsc, odwiedzić kolejno różne osoby, z któremi się ma do czynienia; dostać ś., przebyć (wieść obeszła cały kraj); objąć, ogarnąć (noc obeszła ziemię); być w czym niemile dotkniętym; odczuć (to mię mocno obeszło); **o.** prawo = znaleźć sposób nie zastosowania ś. do prawa obowiązującego; **o. ś.** z kim= znaleźć ś. względem kogo, postąpić z kim (źle a. dobrze); **o. ś.** z czym=umieć co zastosować, wiedzieć do czego co służy; zabrać ś. do czego; **o. ś.** bez czego, bez kogo=dać sobie samemu radę, nie potrzebować kogo, nie dbać o kogo a. o co; poprzestać na czym; **o-dzie ś.** = nie potrzeba!

Obelga, ubliżenie komu, zniewaga, potwarz, niesława, zmyślona hańba; ujma honoru osobie jakiejś przez słowa a. czyny zadana; **o.** słowna = słowa obrażające, wymyślanie, potwarz; **o.** czynna=uderzenie, policzek.

Obelgnąć, przylgnąć wokoło czego, oblepić ś.; oblźć ś., oblepić ś. czymś lepkim.

Obelisk, *gr.*, wysmukła czworoboczna, piramidalnie zakończona wysoka kolumna, zwykle wyciosana z jednej sztuki kamienia (fig.).

Obelus, *gr.*, oszczep leżący: znak, stawiany obok podejrzanych lub niedokładnych miejsc a. wyrażeń w rękopisach, w dawnych wydaniach klasyków.

Obelżenie, pohańbienie, znieważenie, zniesławienie; ulga.

Obelżywie, ubliżająco, oszczerczo, haniebnie, sromotnie.

Obelżywość, postępek haniebny.

Obelżywy, zelżywy, potwarczy, oszczerczy; hańbiący, haniebny.

Obełgiwać, forma *dok.* Obełgać; okłamywać, okłamać, oszukiwać kłamstwem, zwieść kłamliwemi słowy; obmówić, oczernić; **o. ś.**, okłamać ś., oszukać ś. wzajemnie.

Ober-, *nm.*, na początku wyrazów znaczy: nad-, np. oberkelner, oberpolicmajster, oberkonduktor.

Oberchapka, dochód doryweczy, przypadkowy, to co niespodzianie wpadnie w łapę; łapówka.

Obercuch, *nm.*, suknia wierzchnia, okrycie.

Oberdziad, obszarpaniec, obdartus, żebrak natrętny.

Oberek, Obertas, polski taniec wirowy z przysiadaniem i z figurami, tańczony w przeciwnym niż zwykłe tańce wirowe kierunku.

Oberfurjer, *łć.*, starszy, naczelny furjer, dworski goniec.

Obergurt, *nm.*, popręg, opasujący konia wraz z siodłem albo derką.

Oberjägermeister, *nm.*, wielki łowczy (tytuł dworski).

Oberkelner, *nm.*, starszy kelner.

Oberkomisarz, starszy komisarz, nadkomisarz.

Oberkonduktor, *nm.*, nadkonduktor pociągu kolejowego.

Oberkontroler, *nm.*, nadkontroler, starszy kontroler.

Oberkwatermistrz, starszy kwatermistrz.

Oberlejtnant, *nm.*, nadporucznik.

Oberlicht, Oberluft, *nm.*, górna część okna w osobnej ramie i osobno ś. otwierająca (fig.).

Obermajster—*p.* Nadmajster.

Oberman, *nm.*, przełożony, starszy; sędzia polubowny, rozjemca; nadsztygar.

Oberpolicmajster, *nm.*, tytuł policmajstra w niektórych wielkich miastach.

Oberprezydent, *łć.*, prezydent wyższego stopnia, nadburmistrz.

Oberst, *nm.*, pułkownik.

Oberstlejtenant, *nm.*, podpułkownik.

Obertas—*p.* Oberek.

Obertka, drewniana zasuwa do drzwi.

Obertnąć się, obrócić ś., wykręcić ś. (w tańcu); uwinąć ś. z robotą.

Oberwachmistrz, *nm.*, major.

Oberwać, forma *nied.* Obrywać; zerwać naokoło, zewsząd; oderwać, odedrzeć całkiem, urwać, poobrywać; obszarpać, obedrzeć; chwycić, złapać, skubnąć, okroić coś dla siebie; dostać cięgi, być obitym (**o.** po skórze, po grzbiecie); nadwerężyć, zerwać (**o.** pierś, płuca); **o. ś.,** urwać ś., odpaść, zapadać, osuwać ś., osypywać ś.; dostawać bólu z powodu wysilenia, zerwać ś., naderwać ś., dostać ś. komu (coś mu ś. **o-ie**=zostanie coś dla niego), **o-ie** mu ś. po skórze=będzie obity.

Oberwaniec, obdartus, obszarpaniec.

Oberwus *p.* Obdartus.

Oberznąć, forma *nied.* Obrzynać; obciąć naokoło, okrajać; pozbawić kogo a. co jakiego członka za pomocą krajania, cięcia; odjąć, oderznąć; dać stopień niedostateczny na egzaminie; **o. ś.,** nie otrzymać dostatecznego stopnia przy egzaminie, obciąć się.

Oberznięty, ten, którego oberznięto, obcięto (dukat **o.**).

Oberża, *fr.*, zajazd, karczma, gospoda, austerja.

Oberżyna, rodzaj gruszki, gruszka miłosna

Oberżysta, *fr.*, właściciel oberży, karczmarz.

Obeschły, Obeschnięty, ten, który oschł, suchy.

Obeschnąć, być pozbawionym wilgoci, wyschnąć.

Obeschnięty—*p.* Obeschły.

Obesłać (obeślę, obesłał), forma *dok.* od Obsyłać.

Obesłać, posłać kogo, aby obszedł i zawiadomił; wielu rozesłać, zawiadomić wielu; **o. ś.,** wysłać kogo a. co nawzajem do siebie.

Obesłać (obściele, obesłał), obłożyć czym.

Obeszłość, obchód, okrążenie, otoczenie; łatwość obejścia ś. bez czego; mierność, umiarkowanie, skromność; potrzeba, dolegliwość.

Obeszły, otoczony, obegnany, okrążony; dający ś. obejść, nierozległy; łatwo mogący ś. bez

czego obejść, wstrzemięźliwy, umiarkowany; bez którego można ś. obejść, niekonieczny; czuły, drażliwy.

Obetkać, Obetknąć, poobtykać, pookładać, otoczyć, powtykać, ogrodzić; obładować, opakować, przepełnić; **o. ś.**, owinąć ś. szczelnie, opakować ś.; objeść ś.

Obetkany, ten, to, którego albo co obetkano; najedzony aż do zbytku.

Obetrzeć (obtarł), zdjąć co za pomocą potarcia, otarcia, wytrzeć, usunąć chwilową wilgoć, nieczystość, brud; doprowadzić do czystości, otrzeć; **o.** skórę=zranić ją z wierzchu.

Obewrzały, oblepiony czymś skrzepłem, zapiekły, zaszły.

Obewrzeć (obwarł)—*p. nied.* Obwierać.

Obezbarwnić, pozbawić barwy.

Obezczulać, *dok.* Obezczulić; robić nieczułym, odrętwiać.

Obezecnieć, stać ś. bezecnym, skazić ś., zhańbić ś.

Obezludniać, forma *dok.* Obezludnić; ogałacać z ludności, wyludniać; **o. ś.**, ogałacać ś. z ludności, wyludniać ś.

Obeznawać, forma *dok.* Obeznać; dawać komu co poznać, zaznajamiać kogo z czym, nauczać, czego kto nie znał; **o. ś.** z czym, poznawać co, uczyć ś., jak ś. z czym obchodzić, zapoznawać się z czym.

Obeznany, który ś. obeznał, którego obeznano; świadomy, doświadczony, obyty.

Obezsilać, Obezsilniać, forma *dok.* Obezsilić, Obezsilnić; pozbawiać sił, obezwładniać.

Obezwładniać, forma *dok.* Obezwładnić; robić bezwładnym, pozbawiać władzy w członkach, skrępować, wiązać.

Obezwładnieć, stracić władzę w członkach, stać ś. bezwładnym.

Obezwłasnowolnić, pozbawiać prawa rozporządzania swoim majątkiem, wziąć w kuratelę; obezwładnić.

Obeżreć ś., Ożreć ś., forma *nied.* Obżerać ś., Ożerać ś.; najeść ś. do przesytu, napchać się jadłem.

Obębnić, ogłosić publicznie, obwieścić przy biciu w bęben; **o.** kogo=ograć w jakiej grze; **o. ś.**, najeść ś., opić ś.

Obficie, dostatnio, dużo, hojnie, pełno.

Obfitość, wielki dostatek, mnóstwo, wielość, pełność, bogactwo; róg **o-ci**=symboliczne wyobrażenie obfitości w formie rogu, z którego sypią ś. owoce i kwiaty.

Obfitować, mieć poddostatkiem, mieć dużo, opływać w co, mieć do zbytku; być obfitym.

Obfity, mający dużo czego, suty, bogaty; płodny, urodzajny; nieprzebrany, niewyczerpany; hojny, szczodry.

Obgadywać, Ogadywać, forma *dok.* Obgadać, Ogadać; oczerniać, szkalować, obmawiać kogo; gadając, rozmawiając, załatwić, obrobić, omówić (interes, sprawę); gadając, rozmawiając, rozważyć wszechstronnie co. **o. ś.**, obmawiać ś. wzajemnie a. samego siebie.

Obganiać, forma *nied.* od Obegnać.

Obgarniać—*p.* Ogarniać.

Obgniatać, Obgnieść, ugniatać, ugnieść co naokoło.

Obgniły—*p.* Ogniły.

Obgonić—*p.* Obegnać.

Obgotowywać, forma *dok.* Obgotować; nieco gotować, gotować z wierzchu, owarzać.

Obgradzać, Obgrodzić—*p.* Ogradzać, Ogrodzić.

Obgryzać, Obgryźć — *p.* Ogryzać, Ogryźć.

Obhaftować, zahaftować dokoła, we wszystkie strony.

Obheblować—*p.* Oheblować.

Obiad, najobfitszy posiłek, spożywany pośród dnia, zwykle koło południa, uczta o południu; potrawy, z których składa ś. jedzenie południowe; południe, pora obiadowa; przerwa południowa w pracy, przeznaczona na spożycie obiadu; jestem po **o-dzie** =jadłem już obiad; u skąpego zawsze po **o-dzie** = nigdy nie częstuje; za jednym zasiadem jeść wieczerzę z **o-dem**=czekać z obiadem aż do wieczerzy; musztarda po **o-dzie** = rzecz spóźniona; pokusił ś. dziad na cudzy **o.**, cudzego nie dostał i swojego nie zjadł= oglądając ś. na cudze, nie dopilnować swego.

Obiadek, *zdr.* od Obiad.

Obiadować, jeść obiad.

Obiadowe (-ego), pieniądze, dawane zamiast obiadu, strawne.

Obiadowy, do obiadu należący, obiadu dotyczący (pora **o-a**).

Obiata, ślub, uroczyście złożona obietnica; ofiara, składana np. bóstwom.

Obiatować, przyrzec, obiecać; przysięgać, przyrzekać, ślubować; składać ofiarę, obiatę (np. bóstwu).

Obibok, rębacz, burda, zawadjaka, awanturnik.

Obiciarz, tapeciarz, tapicer.

Obicie, wybicie kogo, wychłostanie; nabicie, nasadzenie, opatrzenie czym; pociągnięcie, powleczenie, pokrycie czym; materjał, którym ś. obija coś, zwłaszcza ściany mieszkania (**o.** adamaszkowe, płócienne, skórzane); **o.** papierowe=tapeta.

Obiczować, osmagać biczem, chłostać.

Obić, wybić kogo, wychłostać, osmagać; uderzeniem obtłuc, nadtłuc; strącić, obtrącić; pokryć, powlec jakim materjałem (meble, ściany); **o.** blachą=przybić blachę na wierzchu; **o.** beczkę = objąć ją obręczami; **o. ś.** o uszy=dojść do uszu, dać ś. słyszeć.

Obie, Obiedwie, obydwie, i jedna i druga, dwie.

Obiec, Obiegnąć, forma *dok.* Obiegać; biegnąc okrążyć, obejść; oblecieć, zwiedzić; ogarnąć (wzrokiem, myślą); krążyć (**o-gła** wieść).

Obiecanka, obietnica, nie mająca rękojmi spełnienia ś.; **o.** cacanka, a głupiemu radość=cieszy ś. z byle jakiej obietnicy.

Obiecująco, z dobrą nadzieją, pokaźnie, obficie, bogato.

Obiecujący, po którym można ś. wiele spodziewać dobrego, mający przed sobą piękną przyszłość, pełen nadziei.

Obiecywać, forma *dok.* Obiecać; czynić obietnicę, przyrzekać; zapowiadać, przepowiadać, wróżyć; rokować, dawać nadzieję; **o.** sobie co, spodziewać się, oczekiwać, tuszyć; ofiarowywać, ślubować; **o. ś.**, przyrzekać, dawać obietnicę, podejmować ś. czego; zapowiadać ś.; ślubować, ofiarowywać ś., składać przyrzeczenie, pójść gdzie (np. do jakiego świętego miejsca); ziemia obiecana = mająca uszczęśliwić, obfitująca we wszystko.

Obiednić, zrobić biednym, zubożyć, zrujnować kogo.

Obiedrza, w *bot.*, roślina z rodziny mirtowatych (fig.).

Obiedwie—*p.* Obie.

Obieg, krążenie, obracanie się koło jakiego przedmiotu, bieg wokoło (**o.** krwi, **o.** soków w roślinie, **o.** materji w przyrodzie); przechodzenie, przemijanie, przebieg; bieg, przejście od miejsca do miejsca, z rąk do rąk (**o.** monety, weksli i t. p.).

Obiegać, forma *dok.* Obiec, Obiegnąć; biec naokoło, biegać od miejsca do miejsca; biegając, zwie-

dzać; krążyć (**o-ją** wieści); **o.** co myślą, oczami=obejmować, ogarniać; otaczać, okrążać.

Obiegnik, pismo obiegające, zawiadamiające, cyrkularz, okólnik.

Obiegowy, odnoszący ś. do obiegu; kapitał **o.**=obrotowy, przeznaczony na wydatki bieżące; ruch **o.** ziemi=kołowy.

Obielać, forma *dok.* Obielić; malować rzadkim wapnem ściany, bielić, malować na biało, pobielać; **o.** zwierzę = zdejmować zeń skórę; **o.** drzewo: ściągać zeń korę.

Obieracz, obiorca, wyborca; rodzaj koszyka.

Obierać, forma *dok.* Obrać; zdejmować z wierzchu łupinę, skrawać, zdzierać, obłupiać (**o.** kartofle, kapustę, owoce); **o.** gąsienice z drzewa = pozbawiać, zbierać, zdejmować; ogołacać, rabować; **o.** do nitki = wszystko zabierać komu, nic mu nie zostawiać; wybierać, brać co lepsze; dawać komu jaki urząd, godność za pomocą głosowania; **o. ś.**, ogołacać ś., pozbawiać ś.; zachodzić ropą, materją, narywać.

Obieralność, prawo obierania, prawo wyborcze czynne, należenie do liczby wyborców; prawo wyborcze bierne, możność być wybranym.

Obieralny, przez obiór postanowiony, od wyborców naznaczony (król, urząd **o.**).

Obierki (-ek), rzeczy po wybraniu pozostałe, wybrakowane, wybierki—*p.* Obierzyna.

Obierz, Obierza, zdobycz, łupy, sprzęt, narzędzie; sidło, sieć, łapka; ubranie, odzież.

Obierzyna, Obierki, to, co pozostało od obierania, łupina.

Obieś, Obwieś, łotr, który oberwał ś. z szubienicy, wisielec; nikczemnik, gałgan.

Obietnica, przyrzeczenie, obiecanie czego; rzecz obiecana, to, co obiecano; ślub, ślubowanie, ofiara, wotum.

Obież—*p.* Obierz.

Obieżeć—*p.* Obiec.

Obieżny, dający ś. obiec, którego można obiec, okrążyć, opasać, objąć; obiegający, kołujący, obrotowy.

Obieżykraj—*p.* Obieżyświat.

Obieżysąs, włościanin polski, wychodzący na robotę letnią do Niemiec.

Obieżysastwo, wychodzenie włościan polskich do Niemiec na roboty rolne.

Obieżyświat, Obieżykraj, ciągle podróżujący, włóczęga.

Obijać, forma *dok.* Obić; zbijać co naokoło, otłukiwać, nadwyrężać, rozbijać, otrącać, obtrącać; obręczami nasadzać, nabijać; powlekać czym, obciągać, pokrywać; **o. ś.**, uderzać o co, potrącać; **o. ś.** o uszy=dochodzić do uszu, dać ś. słyszeć.

Obijak, pałka, którą ś. co obija; część cepa, którą ś. bije po zbożu, rozesłanym na toku dla młócenia (fig.).

Obiorca, ten, co wybiera, wyborca.

Obiorczy, odnoszący ś. do wyborów; wyborczy, obierający.

Obiór, wybieranie kogo, obieranie, wybór, elekcja.

Obituarjum, *łc.*, lista zmarłych; księga do zapisywania zmarłych, za których mają ś. odprawiać Msze święte.

Objacja, *łc.*, składanie objat, ofiara ślubowana Bogu.

Objadacz, ten, co objada, darmozjad.

Objadać, forma *dok.* Objeść; naokoło wyjadać, ogryzać; zjadać zupełnie; jedząc często i darmo u kogo, przyprawiać go o stratę, obżerać; **o. ś.**, zbytnio ś. najadać, opychać ś., opakowywać ś.

Objadki, reszty niedojedzone jedzenia, niedogryzki, niedojadki.

Objaśniacz, ten, który objaśnia, wykłada, tłómaczy; **o.** Pisma św. =egzegieta.

Objaśniać, forma *dok.* Objaśnić; oświecać, oświetlać; wykładać jasno, zrozumiale, tłómaczyć, pouczać, wyjaśniać; usprawiedliwiać, uzasadniać, informować; **o.** świecę=obcinać knot spalony, by świeca jaśniej ś. paliła; **o. ś.,** stawać ś. jasnym, wyraźnym; wyjaśniać ś., rozwidniać ś.; wyświetlać ś., tłumaczyć ś., usprawiedliwiać ś, uzasadniać ś., informować ś.

Objaśnienie, oświecenie, wytłómaczenie, wyłożenie czego zrozumiale; nota, przypis, przypisek, komentarz, uwaga objaśniająca.

Objaw, oznaka, wystąpienie na jaw; zjawisko, jako rezultat działania jakiejś siły, jakiegoś czynnika, przejaw; objawienie, objawienie ś., widzenie.

Objawiać, *dok.* Objawić; czynić co jawnym, wyjawiać, okazywać, odkrywać; dawać poznać, zdradzać ś. z czym; oznajmiać, wypowiadać, obwieszczać, rozgłaszać, ogłaszać; ukazywać; **o. ś.,** jawnie się ukazywać, zjawiać ś. w widomej postaci; przejawiać ś., uwidoczniać ś., występować na jaw.

Objawienie, widzenie w duchu, danie do poznania, do zrozumienia; **o.** Boskie=nakaz Boski, objawiony przez Chrystusa, przez proroków.

Objazd, Objażdżka, objeżdżanie czego wokoło; straż nocna, objeżdżająca placówki, ront, patrol; objeżdżanie inną drogą, niż zwykle, kołowanie, okólna jazda dla ominięcia złej drogi; miejsce, którem ś. objeżdża, kołując, zbaczając ze zwykłej drogi; w **o.** = wokoło, w obwód, dla zwiedzenia różnych miejsc po kolei, w celu urzędowej kontroli jakich instytucji, podległych władzy objeżdżającego.

Objazdowy, ten, co objeżdża powierzone mu miejsca do kontroli.

Objażdżka—*p.* Objazd; polowanie na wilki, objeżdżając knieje z prosięciem.

Objąć, forma *nied.* Obejmować; otoczyć rękami, otoczyć uściśnieniem, ująć w ramiona; otoczyć, opasać, okrążyć; zawrzeć, zmieścić w sobie, pomieścić; wziąć w posiadanie, we władanie, w zarząd, wziąć w swoje ręce, przejąć, otrzymać; zrozumieć, pojąć; ogarnąć, przeniknąć, owładnąć; **o. ś.,** objąć jeden drugiego.

Objechać, jadąc okrążyć, opłynąć, otoczyć jezdnymi, jadąc ominąć jakie miejsce; jeżdżąc zwiedzić kilka miejsc, okolic, krajów; wstąpić kolejno do kilku miejsc; nie powiedzieć wprost; omamić, wyprowadzić w pole, oszukać.

Objedzony, ogryziony, zbytnio najedzony.

Objedź, choroba młodych sosen, w której tracą igły.

Objekcja, *łc.*, zarzut.

Objekt, *łc.*, przedmiot; przedmiot wyobrażenia, świadomości; cel; w *gram.*, wyraz, na który przechodzi czynność słowa (czasownika), dopełnienie.

Objektyw, Objektywa, *łc.*, większa soczewka lupy, mikroskopu, przyrządu fotograficznego, zwracana ku rozpatrywanemu przedmiotowi, szkło przedmiotowe, szkło objektywne—*p.* Okular.

Objektywizacja, *łc.*, uprzedmiotowienie.

Objektywizm, *łc.*, przedmiotowość; wydawanie sądu na podstawie znamion przedmiotu, bez uwodzenia ś. własnemi uprzedzeniami, upodobaniami a. interesem.

Objektywnie *łc.* zapatrywać ś. na jaką sprawę t. j. sądzić ją wedle jej istoty i natury, a nie ze

strony stosunku jej do nas samych.

Objektywność, *łć.—p.* Objektywizm.

Objektywny, *łć.*, przedmiotowy, odnoszący ś. do jakiegoś przedmiotu i odpowiadający istocie tegoż; rzeczowy; nie podlegający wpływom uczuć podmiotowych, nie zabarwiony indywidualnemi upodobaniami i zapatrywaniami; **o-ne** szkło—*p.* Objektyw.

Objem, wymiar objętości jakiego budynku, okrętu, naczynia i t. p.; pojemność.

Objemność, ilość ciała, mogąca ś. zmieścić w pewnym naczyniu, pojemność, objętość.

Objeść, forma *nied.* Objadać; zjeść co dokoła czego, ogryźć; zjeść tak, że nic nie zostało; **o. ś.**, zjeść b. dużo, opchać ś., obeżreć ś.

Objezdnik, dojeżdżacz; ten, co objeżdża konie, ujeżdżacz, kawalkator.

Objezdny, taki, którego można objechać (o koniach); mogący być objeżdżonym.

Objeżdżać, forma *dok.* Objechać; jechaniem okrążać, jechać naokoło kogo a. czego; przejeżdżać, podróżując zwiedzać, jeżdżąc oglądać; jeżdżąc opatrywać, doglądać porządku; zjeżdżać na stronę, zbaczać ze zwykłej drogi, kołować, omijać; opasywać zewsząd, otaczać; otumaniać, oszukiwać; zręcznie zażartować z kogo; poskramiać, pozbawiać własnej woli, osiodłać (żona objechała męża=ma go pod pantoflem).

Objęcie—*p.* Objętość; opasanie, otoczenie ramionami; ogarnięcie, otoczenie zewsząd; ramiona, rozpostarte do uściskania, utulenia kogo, uścisk; zdolność pojmowania, pojętność; wzięcie czego w posiadanie, we władanie, w zarząd; pojęcie, wyobrażenie; **o-a** Morfeusza=sen.

Objętliwy, mogący objąć, zdolny do objęcia, do pojęcia.

Objętność, zdolność obejmowania, pojmowania, rozumienia czego.

Objętny—*p.* Obojętliwy; dający ś. łatwo zrozumieć, zrozumiały; pojętny, zdolny, sprytny.

Objętość, wielkość przestrzeni, bryłowatość, zajmowanej przez jakieś ciało; zakres, rozmiary, doniosłość—*p.* Objemność.

Objicjent, *łć.*, oskarżony.

Objuczać, forma *dok.* Objuczyć; jukami obciążać, nakładać juki,

Objuszać, forma *dok.* Objuszyć; oblać juchą, krwią, sposoczyć.

Obkarmiać, nakarmiać aż do syta.

Obkąsać, ogryźć.

Obklejać, Obkleić — *p.* Oklejać, Okleić.

Obkład, nawóz, którym okłada ś. inspekty.

Obkładać—*p.* Okładać.

Obkuwać się, uczyć ś. z mozołem lekcji (o uczniach).

Obkurzać—*p.* Okurzać.

Oblacja, *łć.*, ofiara, dar.

Oblacjonarjusz, *łć.*, djakon albo subdjakon, podający papieżowi podczas Mszy Hsotję.

Oblaczek, motyl z rzędu zmierzchnikowców (fig.).

Oblać, forma *nied.* Oblewać; polać jakim płynem, zmoczyć, chlustnąć; **o.** krwią = zakrwawić; **o.** łzami = opłakać; **o.** zimną wodą=otrzeźwić, powstrzymać, rozczarować; otoczyć wodą (kraj **o-ny** wodą); powlec, posmarować (smołą, lakiem, woskiem i t. p.); objąć, ogarnąć (wzrokiem); **o. ś.**, zmoczyć ś.; pokryć ś., powlec ś. (**o-ał ś.** rumieńcem); **o. ś.** potem= spocić ś., napracować ś.

Oblader, *nm.*, rzemień, przechodzący koniowi przez grzbiet, przytrzymujący postronki (fig.).

Obladra, *nm.*, deska boczna z kloca, z jednej strony płaska, z drugiej okrągława.

Oblagować, *fr.*, zwieść, oszukać, wywieść w pole, okłamać.

Oblamowanie, Oblamówka, *fr.*, łamówka, obszywka; tasiemka albo sznurek, którym ś. co oblamowywa; wypustka.

Oblamowywać, *fr.*, forma *dok.* Oblamować; obszywać lamówką, tasiemką, galonem i t. p.

Oblask, blask rozlewający się naokoło.

Oblat, *łć.*, dziecko, ofiarowane przez rodziców na służbę Bożą; osoba świecka, oddająca ś. na służbę zakonowi z całym mieniem i domem.

Oblata, *łć.*, w dawnym prawie polskim akt dosłownie wniesiony do ksiąg właściwych.

Oblatać—*p.* Oblatywać.

Oblatować, *łć.*, wpisywać w akta.

Oblatywać, Oblatać, forma *dok.* Oblecieć; lecieć wokoło czego, lecąc okrążać co; lecieć w różnych kierunkach, z miejsca na miejsce; obiegać, objeżdżać; obejść, obchodzić; biegając, zwiedzać a. odwiedzać, oglądać; opanowywać, zdejmować, napadać (strach go **o-uje**); spadać, opadać, osypywać ś., naokoło rozwalać się.

Oblec (oblecze, oblókł)—*p.* Oblekać.

Oblec (oblegnie a. oblęże, obległ)—*p.* Oblegać.

Oblecieć—*p. nied.* Oblatać.

Obleczenie, odziewanie, ubieranie kogoś, wdziewanie; ubiór, szata, odzież, strój.

Oblegać, forma *dok.* Oblec, Oblegnąć; opasywać, otaczać, osaczać wojskiem w celu zdobycia; niepokoić, opadać, obstępować, obciążać, przygniatać (smutek **o-gł** serce); przylegać, obejmować ściśle; bawić gdzie, mieszkać; **o. ś.,** obsiadać, obniżać ś. (ziemia ś. **o-ga**).

Oblegający, *rzecz.*, ten, który oblega np. miasto, fortecę.

Oblekać, forma *dok.* Oblec; ubierać kogo, w suknie odziewać; wkładać na ś., wdziewać; pokrywać, rozciągać ś. na czym; powlekać, oblewać; **o. ś.,** wdziewać na siebie, odziewać ś., ubierać ś.; pokrywać ś. (niebo **o-ło** ś. w chmury, ziemia **o-ła** ś. zielonością); **o. ś.** w owczą skórę=udawać niewiniątko; **o. ś.** w inną szatę, w inną skórę=zmieniać postępowanie; **o. ś.** w ciało=wcielać ś., brać na siebie ciało; **o. ś.** w pozory cnoty=przybierać je; myśl **o-a** ś. w czyn=przeistacza ś., zmienia ś.

Obleniec, jedna z gromad robaków wnętrzaków, dratewnica (fig.).

Oblepiać, forma *dok.* Oblepić; lepić co naokoło, oklejać, obkładać czymś; obmazywać, osmarowywać czymś lepkim; przylepiać ś. naokoło, doskonale przylegać; **o. ś.,** przylepiać co dokoła siebie.

Oblepły, pokryty ze wszystkich stron czymś lepkim.

Obleśny, pochlebny, obłudny, zwodniczy, układny; wstrętny, chciwy; umysł **o.** = gniewliwy, drażliwy.

Oblew, woda z rzeki a. źródła, oblewająca co dokoła.

Oblewać, forma *dok.* Oblać; zlewać co całkiem, zupełnie, ze wszystkich stron obmaczać wodą; powlekać co czym roztopionym; otaczać wodą, opasywać wodą; płynąć, przeciekać, przebiegać; powlekać, pociągać, smarować; otaczać, okrążać, okalać; pokrywać, powlekać; obrzucać, ogarniać, obejmować; *żart.*, uczcić co pijatyką; **o.** zimną wodą=ostudzać zapał, zniechęcać; **o.** kogo, co łzami=opłakiwać; **o.** co łzami radości=płakać z radości z powodu czego; **o. ś.,** zlewać co na siebie,

oblewać ś., zmaczać ś.; pokrywać ś. jakim płynem; powlekać ś.; być moczonym czymś lejącym się.

Oblewanie, *rzecz.* od Oblewać; zlewanie całego ciała a. jego części w celach leczniczych; pijatyka, uczta na cześć jakiejś osoby a zdarzenia.

Oblewany, ten, którego oblewano; **o.** poniedziałek=dyngus, śmigus w drugi dzień Wielkiej Nocy.

Oblewnik, rośl. —*p.* Styracznik.

Obleźć—*p.* Obłazić.

Oblężenie, opasanie warownego miejsca wojskiem w celu zdobycia a. zmuszenia do poddania ś.; naleganie, natarczywość, natrętność; obsiadanie, otaczanie natrętne (trzymać kogo w **o-iu,** być w **o-iu**); stan **o-ia** = szereg obostrzeń wojskowo - administracyjnych, wprowadzanych w mieście oblężonym a. podczas zamieszek wewnętrznych.

Oblężeniec, ten, który jest oblężony; ten, którego oblegają.

Oblężniczy, służący do oblężenia i zdobywania twierdz.

Oblężony, będący w oblężeniu.

Oblica, robak z gromady obleńców, wnętrzawiec.

Oblicować, obłożyć czymś (np. deskami) ścianę jakiej budowli.

Oblicówka, cegła wyborowa do wykładania ścian, nie przeznaczonych do tynkowania.

Obliczać, forma *dok.* Obliczyć; dojść liczby czego, zliczać, porachować; sprawdzić, czy dobrze zliczone; robić obrachunek; **o. ś.** z kim = robić z kim porachunek, co ś. mu należy; **o. ś.** z czym = policzywszy, rozważyć; wziąć pod rachunek to, co ś. zamierza, uwzględnić; **o. ś.** z czego = zdać rachunek z kosztów, z wydatków; z należności.

Oblicze, obwód twarzy, twarz, lice; obecność, bytność (stanąć przed czyimś **o-em** = przed kim; w czyimś **o-u** = wobec kogo, według kogo); z **o-a**=z twarzy; powierzchnia, przestrzeń, rozległość; objaw zmysłowy rzeczy umysłowych.

Obliczność, obecność, bytność osobista; oblicze, oczy, wzrok; fałszywość, chytrość, obłuda.

Obliczny, w obliczu będący, na twarzy będący, twarzowy; obecny, osobisty; widomy, uzmysłowiony; chleb **o.** a. chleb obliczności= chleb, leżący stale w świątyni na stole, jako ofiara (u Izraelitów).

Obliczyć—*p. nied.* Obliczać.

Oblig, *wł.*, przyznanie należności na piśmie, dowód zaciągniętego długu; rewers.

Obligacja, *łc.*, zobowiązanie, przyznanie długu na piśmie albo drukowane, wystawione przez osobę prywatną, przez instytucję a. przez państwo; w *lm.*, **o-cje,** papiery kredytowe procentowe, stwierdzające dług długoterminowy, stopniowo umarzane.

Obligato, *wł.*, w *muz.*, obowiązkowo (oznacza część utworu, której nie można opuścić z całości).

Obligatoryjny, *łc.*, obowiązkowy; konieczny.

Obligo, *wł.*, w handlu: zobowiązanie ś., danie rękojmi, poręczenie.

Obligować, *łc.*, zobowiązywać, prosić usilnie.

Oblik, pozór; warunek; obelga, hańba, srom, sromota.

Oblikwidacja, *łc.*, ostateczne obrachowanie.

Obliniec, stracić sierść a. włosy, wylinieć.

Obliteracja, *łc.*, zatarcie liter napisu; w *anat.*, zgrubienie ścian przewodów, zarośnięcie, skutkiem którego zmniejsza ś. ich drożność (zwężają się).

Oblizać—*p. nied.* Oblizywać.

Oblizanka, Oblizaniec, rzecz apetyczna, smakowita; *przen.*, pochlebca.

Oblizywać, forma *dok.* Oblizać; naokoło lizać, zlizywać, palce sobie **o.** = znajdować coś bardzo smacznym, smakować w czym; nie oblizać jeszcze mleka z warg =być młodzieniaszkiem; **o. ś.,** lizać sobie wargi; mieć na co apetyt, ostrzyć na co zęby; **o. ś.** smakiem=nie otrzymać czego.

Oblokucja, *łć.*, przeczenie.

Oblokutor, *łć.*, stawiający zarzuty.

Oblong, *łć.*, podłużny, czworobok podłużny.

Oblot, wylatywanie pszczół z ula.

Oblubienica, narzeczona, panna młoda; **o.** Chrystusa = nowicjuszka, przyjmująca śluby zakonne.

Oblubieniec, pan młody, nowożeniec.

Oblutować, *nm.*, naokoło spoić zapomocą lutowania.

Obluzgać, zbroczyć ze wszystkich stron; *przen.*, spotwarzyć, oszkalować.

Obluzować, *nm.*, zwolnić, rozluźnić, zrobić luźnym.

Obładowywać, forma *dok.* Obładować; ładunkiem obciążać, nakładać wiele ciężarów do dźwigania, objuczać, ładować zbytecznie, przeładowywać; **o. ś.,** obarczać ś. ciężarami do dźwigania, obciążać ś.; *przen.*, objadać ś., jeść nad potrzebę.

Obłak, w *bot.*, roślina z gromady wodorostów, z rzędu ciemnic (fig.).

Obłam, Obłamek, szczątek, kawałek po obłamaniu pozostały; gruz; odłamek czego.

Obłamywać, forma *dok.* Obłamać; naokoło, ze wszech stron odłamać, łamiąc oddzielać, zrywać; łamiąc zmniejszać, ogołacać, rujnować; **o.** kapustę=oberwać liście zwierzchnie z główek; w *druk.*, otaczać złożonym tekstem kliszę, ilustrację; **o. ś.,** łamiąc ś. naokoło, opadać.

Obłapa, roślina kopytnik.

Obłapiać, forma *dok.* Obłapić; obejmować, ściskać; **o. ś.,** obejmować ś., ściskać ś. nawzajem.

Obłaskawiać, forma *dok.* Obłaskawić; oswajać, poskramiać, pozbawiać dzikości, ujarzmiać; ujmować, łagodzić kogo; **o. ś.,** oswajać ś., dawać ś. poskromić, pozbawiać ś. dzikości.

Obłatać, połatać wszystko, całkiem, naokoło; **o.** kogo, połatać komu ubranie albo bieliznę ze wszystkich stron, całkowicie; **o.** komu skórę=wychłostać, obić.

Obłatwić się, załatwić wszystkie swoje sprawy, skończyć z czym, zwolnić ś. od czego.

Obława, wielka sieć do otoczenia kniei; rodzaj polowania z użyciem ludzi uzbrojonych kijami, otaczających knieję, żeby zwierz nie uszedł, i naganiających go na myśliwych; ludzie do obławy należący, obławnicy; koło goniące a. otaczające kogo; *przen.*, gonitwa, pogoń, pościg; **o-ą,** hurmem, tłumem, nawałem.

Obławiać się, forma *dok.* Obłowić ś.; wiele czego nałowić, nachwytać, na swój pożytek obracać, dużo zarobić, dużo zyskać; robić dobry interes, zbogacić ś.

Obławnik, człowiek, który należy do obławy.

Obławny, do obławy należący; linja **o.,** szereg obławników z kijami; szyk wojska **o.**=gęsty, ścisły.

Obłazić, forma *dok.* Obleźć; łazić naokoło, łażąc obchodzić; leźć na kogo, na co ze wszystkich stron opadać w wielkiej ilości; złazić kawałami, łupić ś., odzierać ś.; wypełzać, wypadać, tracić włosy, linieć; tracić skórę; płowieć, blaknąć, tracić kolor; *żart.*, obchodzić, interesować, zajmować (cóż cię to **o-zi?**).

Obłączasty, Obłąkowaty, mający kształt obłąka, łukowaty, pałąkowaty; wypukły, sklepisty.

Obłączystość, wygiętość, łukowatość; wypukłość, sklepistość, powierzchnia wypukła; wklęsłość, wewnętrzna strona powierzchni kulistej.

Obłąd—*p.* Obłęd.

Obłąk, Obłęk, każda rzecz zakrzywiona nakształt łuku, łukowato wygięta, kabłąk, pałąk; krzywizna; w *ogrodn.*, nachylona i wkopana w ziemię gałąź drzewa a. krzewu dla rozmnażania.

Obłąkać, Obłąkiwać, w błąd kogo wprowadzać, zwodzić go, na błędną drogę naprowadzać; tumanić; mieszać komu rozum, sprawiać obłąkanie umysłu; **o. ś.,** mylić ś., w błąd wpadać; na błędną drogę schodzić, błądzić; tracić zmysły, wpadać w obłąkanie.

Obłąkanie, pomieszanie zmysłów, obłęd, szaleństwo; wprowadzenie kogoś w błąd; opanowanie go, aby bezwględnie ulegał czyjemu wpływowi.

Obłąkaniec, człowiek, który stracił rozum, obłąkany, warjat.

Obłąkany, człowiek chory umysłowo, obłąkaniec, warjat; zabłąkany, zbłąkany, błąkający ś., błędny; wprowadzony na błędną drogę.

Obłąkowaty—*p.* Obłączysty.

Obłechtać, naokoło połechtać, obszukać kogo, uczynić kogo obojętnym na co; przyzwyczaić, oswoić.

Obłęd, Obłąd, choroba umysłowa, pomieszanie umysłu; błąkanie ś., droga błędna, zdroże; błąd, pomyłka.

Obłędny, błądzący, w błędnym kierunku idący; błędny, pomyłkowy; łudzący, zwodniczy, fałszywy, mylny, kłamliwy; pozostający w błędzie; błędny, nieprzytomny.

Obłęk—*p.* Obłąk.

Obłękitnić, pokryć, powlec błękitem, zniebieszczyć.

Obłękowaty—*p.* Obłączysty.

Obłężnie, w postaci łęgu, kręto.

Obłocić, błotem obryzgać, zwalać błotem ze wszech stron; oszkalować, oczernić, spotwarzyć; **o. ś.,** błotem ś. owalać, obrzucać.

Obłoczek, mały obłok; w *med.*, męty w moczu ludzkim; plamka na rogówce oka; plamka w drogim kamieniu.

Obłoczkowaty, Obłoczkowy, mający podobieństwo do obłoczka.

Obłocznik, roślina inaczej zwany oman prawy.

Obłoczny, Obłokowy, Obłoczysty, obłokami pokryty, pochmurny; z obłoków utworzony; z obłoków wychodzący; obłoków sięgający, niebotyczny; podobny do obłoków.

Obłoga, Obłóg, otoczenie, osadzenie, osaczenie; wyłoga, bramowanie, obkładka; bagaże, obóz, tabor; osad na języku osoby chorej, język obłożony.

Obłok, chmura rzadka szarego, siwego a. białawego koloru, mgła, unosząca ś. wysoko ponad ziemią; wszystko, co zasłania, nie daje dobrze widzieć, zasłona mglista; kłąb, chmura, tuman (**o.** dymu, kurzu); chmara, tłum, tłuszcza; wynosić, sławić pod **o-ki** = nadzwyczaj wynosić, bardzo chwalić; spaść z **o-ów**=zjawić ś. znienacka, niespodzianie, ocknąć ś. z zamyślenia, nie wiedzieć, co ś. dokoła dzieje; bujać pod **o-ami** = marzyć o czemś.

Obłomek, obłamany kawałek, część odłamana; według statutu wiślickiego: wolny człowiek, ale bez posiadłości i pomieszkania stałego; hołota, gołota.

Obłonica, w *bot.*, roślina z rodziny zapianowatych.

Obłoniony, pokryty z wierzchu błoną.

Obłowić ś.—*p. nied.* Obławiać ś.

Obłowny, taki, przy którym można ś. obłowić; tłusty.

Obłożnie, tak iż w łóżku leżeć trzeba (**o.** chory).

Obłożny, zmuszający do leżenia w łóżku (choroba **o-na**).

Obłożyć—*p. nied.* Okładać.

Obłożyny, Obłożynki, żelazne sztabki na nóżkach, na których stawiają rondelki do gotowania czego.

Obłożysty, otoczony, okrążony; rozpościerający ś. w formie kręgu, koła.

Obłóczka, warstwa zarodnikowa u grzybów.

Obłóczyć—*p. nied.* Oblekać.

Obłóczyny, uroczystość wdziewania habitu zakonnego, sukni duchownej; wdziewanie uroczyste munduru.

Obłóg, szereg, okalający pewną przestrzeń.

Obłów, to, co na łowach upolowano, zabito, połów; zdobycz, zwłaszcza nieprawa.

Obłuda, pozór cnoty; powierzchowność, łudząca dobrym pozorem; nieszczerość, nieprawdziwość, udanie, fałszywość; mara, złudzenie, widziadło.

Obłudnie, napozór, powierzchownie; udanie, fałszywie, nieszczerze.

Obłudnik, człowiek nieszczery, fałszywy, obłudny, hipokryta (forma ż. **Obłudnica**).

Obłudny, nieszczery, fałszywy, pozorami tylko łudzący; ułudny, nieprawdziwy, pozorny, nieistotny; w *wojsk.*, zmyślony, udany (atak **o.**).

Obłupiać, forma *dok.* Obłupić; zwierzchnią powłokę zupełnie odzierać, zdzierać, zrywać; obdzierać z łupiny, obierać; *przen.*, ćwiczyć kogo, batożyć; brać od kogo wygórowaną opłatę, odzierać; ograbiać, rabować kogo.

Obłupywać, forma *dok.* Obłupać; wokoło łupać, z łupiny odzierać, zwierzchnią powłokę kawałkami odłamywać; **o. ś.**, dzieląc ś. na cząstki, odpadać.

Obłuskiwacz, przyrząd do zdejmowania łuski z ziarn zbożowych.

Obłuskiwać, Obłuszczać, forma *dok.* Obłuskać; obierać z łusek, z łuszczyn.

Obłusknia, roślina z rodziny wilczomleczowatych.

Obłuskowiny, łuski odpadłe z ziaren, wychodzące z przyrządu młyńskiego obłuskiwacza.

Obłuszyn, w *bot.*, roślina z rodziny zatrzalinowatych.

Obły, podługowato-okrągły, okrągły wzdłuż, walcowaty, tępy (dziób **o.**); wysoki, wyniosły.

Obłykać się, dużo połknąć, dużo zjeść a. wypić.

Obłysiały, ogołocony z porostu.

Obmacniać, forma *dok.* Obmocnić; wzmacniać naokoło, obwarowywać; **o. ś.**, obwarowywać się.

Obmacywać, Omacywać, forma *dok.* Obmacać, Omacać; dotykając naokoło, wszędzie macać, namacywać; próbować, czy ś. nie uda wybadać, wyśledzić; macać kolejno jedno po drugim; obszukiwać, obrewidowywać; zbadać, przeniknąć; **o. ś.**, siebie samego obmacywać; macać jeden drugiego nawzajem.

Obmaczać—*p.* Omaczać.

Obmakać, dokoła po wierzchu moknąć.

Obmalowywać, forma *dok.* Obmalować; malować naokoło, ze wszystkich stron, po wierzchu; *przen.*, szkalować, oczerniać.

Obmartwieć, zmartwieć, obumrzeć.

Obmarzać, forma *dok.* Obmarznąć; wokoło pokrywać ś. szronem, lodem; niszczeć od mrozu.

Obmarzły, pokryty lodem, omarznięty.

Obmawiacz—*p.* Obmówca.

Obmawiać, forma *dok.* Obmówić; mówić źle o kim, obgadywać kogo, spotwarzać; **o.** co=załatwiać co za pomocą omówienia, rozmowy, załatwiać jaki interes przez osobiste porozumienie ś.; **o. ś.**, nawzajem ś. szkalować, obgadywać samego siebie, zbyt skromnie o sobie mówić.

Obmazywać, Omazywać, forma *dok.* Obmazać, Omazać; naokoło mazać, wysmarowywać ze wszystkich stron, pokrywać jaką powłoką (mazią, maścią, farbą).

Obmiatacz, ten co obmiata; rodzaj szczotki ręcznej, używanej w garbarstwie.

Obmiatać—*p.* Omiatać.

Obmierzać, forma *dok.* Obmierzyć; naokoło mierzyć, mierzyć ze wszystkich stron.

Obmierzać, forma *dok.* Obmierzić; obrzydzać, zohydzać.

Obmierzły, ohydny, szkaradny, brzydki, wstrętny.

Obmierznąć, stawać ś. wstrętnym, obrzydliwym, brzydnąć.

Obmierźle, ohydnie, wstrętnie, obrzydliwie.

Obmieść—*p.* Omieść.

Obmiotać—*p.* Obrzucić.

Obmocnić, f. *dok.* od Obmacniać.

Obmocowywać, forma *dok.* Obmocować; przymocowywać ze wszystkich stron, naokoło; naprawiać, poprawiać; **o. ś.**, wzmacniać ś., poprawiać ś. na zdrowiu po chorobie.

Obmokły, Obmoknięty, Omokły, ten, który obmokł.

Obmoknąć, zmaczać ś. po wierzchu, przemoknąć zupełnie.

Obmotać—*p.* Omotać.

Obmowa, obmawianie, obgadanie kogo, oszczerstwo, szkalowanie, potwarz.

Obmowny, oszczerczy, potwarczy; skłonny do obmowy.

Obmówca, ten, kto obmawia innych, potwarca, oszczerca.

Obmówić—*p. nied.* Obmawiać.

Obmurowywać, Omurowywać, forma *dok.* Obmurować, Omurować; murować naokoło, otaczać murem a. ogrodzeniem murowanym; *przen.*, zabezpieczać, strzec, bronić.

Obmuskiwać, forma *dok.* Obmusnąć; gładzić, oczyszczać, ocierać czysto ze wszystkich stron; coś łatwo oddzielającego ś., ścierając, zdzierać, obrywać naokoło.

Obmyć—*p. nied.* Obmywać.

Obmywać, Omywać, forma *dok.* Obmyć, Omyć; naokoło myć, ze wszech stron wymywać; zmywać z wierzchu, opłókiwać, spłókiwać; *przen.*, oczyszczać, czynić zadość, złe dobrym naprawiać; **o. ś.**, myć ś. ze wszech stron, wymywać ś. całkiem, myć sobie ręce, twarz; *przen.*, **o. ś.** z czego, oczyszczać ś., usprawiedliwiać ś.

Obmyślać, forma *dok.* Obmyślić; układać co, tworzyć co w myśli, wymyśliwać coś obierać w myśli; zastanawiać ś., rozważać; mieć staranie około czego, troszczyć ś. o co, mieć co na pieczy, starać ś. o co.

Obnażać, forma *dok.* Obnażyć; odkrywać co, odsłaniać do naga; zdejmować całkiem odzienie; ogołacać, pozbawiać; obierać, odzierać; odsłaniać prawdę, ujawniać, wyprowadzać na jaw; **o. ś.**, odkrywać ś. do naga, rozbierać ś. do naga; *przen.*, ujawniać ś., wychodzić na jaw, wychodzić na wierzch.

Obnażony, odkryty do naga, nagi, goły; w *gieol.*, pokład ziemi **o.** =widoczny na powierzchni; *przen.*, **o.** z czego=pozbawiony.

Obnieść—*p. nied.* Obnosić.

Obniżać, forma *dok.* Obniżyć; robić niższym, opuszczać niżej; **o.** głos = przyciszać; **o.** cenę = zmniejszać; **o.** temperaturę=ochładzać; **o. ś.**, stawać ś. niższym, opadać, opuszczać ś.; temperatu-

ra **o-a ś.**=ochładza ś.; ceny **o-ają ś.**=zmniejszają ś.; grunt ś. **o-żył** =osiadł się.

Obnosić, forma *dok.* Obnieść; nosić naokoło, nosić wszędzie, roznosić dokoła; poczynać nosić, noszeniem poszerzać; mułem, piaskiem, naniesionym z rzeki, wybrzeża okrywać; osławiać, obmawiać, oczerniać, szkalować; uwiadamiać kogo, oznajmiać komu; ogłaszać, rozsławiać; **o.** plotki, nowiny=rozgadywać, rozgłaszać, rozszerzać je; **o. ś.**=naokoło, wszędzie siebie nosić; nosić co wszędzie pokazując, chodzić wszędzie, rozgłaszając co, roznosić; o odzieży, obuwiu=rozciągać ś., rozchodzić się.

Obnosiciel, ten, który obnosi, roznosiciel.

Obnośny, przenośny, wędrowny, domokrążny (o handlu).

Obnoże, gałka pyłku kwiatowego w koszyczku pszczoły, chleb pszczelny.

Oboczek, roślina z rodziny poleńcowatych.

Obocznica, boczna odnoga kolejowa, kolej podjazdowa.

Obocznie, tuż, blizko, obok.

Oboczność, znajdowanie ś. obok, w sąsiedztwie; **o.** zjawiska językowego = równoległe istnienie w żywej mowie dwu a. kilku postaci tego samego wyrazu, alternacja.

Oboczny, obok będący, pograniczny, sąsiedni, poboczny.

Oboista, *fr.*, ten, co grywa na oboju.

Obojczyk, kość długa, wygięta, łącząca łopatkę z mostkiem piersiowym (fig.); kołnierz, strój na piersi, przepaska, pasek na szyi; rodzaj księżego kołnierzyka.

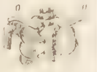

Oboje (obojga, obojgu, obojgiem), *liczeb. zbior,* od Oba.

Obojętnić, czynić obojętnym, znieczulać, zobojętniać.

Obojętnie, bez wrażenia, bez zainteresowania, nieczule, chłodno, bez wpływu, bez działania na kogo a. na co.

Obojętnieć, przestawać ś. czym interesować, stawać ś. obojętnym, ostygać w zapale, chłodnąć do czego.

Obojętność, nieinteresowanie ś. czym, nieczułość, niedbanie o kogo a. o co; dwuznaczność, dwuwykładność; możność ujęcia czego z obu stron, obustronność; w *chem.*, brak własności zasadowych a. kwasowych; neutralność.

Obojętny, którego co wcale nie obchodzi, nie interesuje, zimny, nieczuły, apatyczny; nie interesujący, nie wzbudzający zaciekawienia, nie zajmujący; niepewny, niestanowczy; bezstronny, neutralny; w *chem.*, nie mający własności zasadowych ani kwasowych; w *fiz.*, strefa **o-a**=miejsce na magnesie, nie mające własności przyciągania, równik magnesu; w *med.*, nie działający przez swój skład chemiczny.

Obojnactwo, posiadanie cech charakterystycznych obu płci, dwupłciowość, hermafrodytyzm.

Obojnak, osobnik, posiadający cechy charakterystyczne obu płci, dwupłciowy, hermafrodyta.

Obojnik, roślina z rodziny trojeściowatych, obwoina, obwojnik —*p.* Ciemiężyk.

Obok, *przyim.* i *przysł.*, przy, tuż, podle, wpodle; przejść **o.** = mimo, bokiem; oprócz.

Obol, *gr.*, drobna starogrecka moneta=0,16 franka.

Obolały, zbolały, bólem przejęty, strapiony.

Oboleć, zacząć mniej boleć.

Obopłciowy, Obupłciowy, posiadający cechy obu płci, dwupłciowy (kwiat **o.,** mający słupek i pręciki).

Obopólnie, wzajemnie, wspólnie.

Obopólny, zobopólny, wzajemny, obustronny.

Obora, budynek dla bydła rogatego; wogóle: bydło rogate, rogacizna; patrzeć na księżą **o-ę** = wybierać ś. na tamten świat, mieć wygląd chorowity; wpuścić wilka do **o-y** = dać komu sposobność do wykonania czego złego.

Oborać—*p. nied.* Oborywać.

Oburęcznie, w obu rękach.

Oburęczny, wprawny do posiłkowania ś. obu rękami jednakowo.

Oborka, oboranie; powinność chłopa oborywania pól dworskich; sieć z długich sznurków.

Oborne, opłata za przechowanie przez zimę bydła; kara, uiszczona przy wykupie bydła, zajętego w szkodzie.

Obornik, budynek obory; nawóz, gnój; zwłaszcza krowi; buhaj.

Oborywacz, rodzaj pługa do oborywania.

Oborywać, forma *dok.* Oborać; orać naokoło; orząc, osypywać, okopywać.

Obosieczny, ostry na obie strony; *przen.*, dwuznaczny, wątpliwy, mogący być różnie pojmowany, groźny dla jednej i dla drugiej strony.

Obostrzać, forma *dok.* Obostrzyć; ostrzyć naokoło; czynić co ostrzejszym, surowszym, zaostrzać (**o.** karę).

Obostrzenie, zaostrzenie czego naokoło; uczynienie czego surowszym, uciążliwszym; przepis, rozporządzenie prawne a. administracyjne surowsze niż przedtym

Obowiązać—*p. nied.* Obowiązywać.

Obowiązany, ten, który powinien co zrobić, na którego nałożono jaką powinność, który wziął na siebie jaki obowiązek, zobowiązał ś. do czego; który powinien co wykonać, być **o-nym** do czego = mieć obowiązek; wdzięczny, mający względem kogoś dług wdzięczności.

Obowiązek, to, do czego jesteśmy obowiązani, powinność, zobowiązanie, mus; dług wdzięczności, pamięć wyświadczonych nam przysług a. dobrodziejstw; służba, posada, urząd; być w **o-ku** = być służącym a. służącą u kogo; mieć **o-ki** = troszczyć ś. o utrzymanie; warunek, zastrzeżenie.

Obowiązkowo, z obowiązku, koniecznie, musowo, bezwarunkowo.

Obowiązkowość, poczucie obowiązku.

Obowiązkowy, konieczny, musowy; wypełniający gorliwie swe obowiązki, sumienny.

Obowiązujący, stanowiący obowiązek, taki, z pod którego uchylić ś. nie można; mający swą moc; zniewalający do dotrzymania; czyn, za który należy się wdzięczność.

Obowiązywać, forma *dok.* Obowiązać; skłaniać kogo namową, prośbą, radą do przyjęcia na siebie obowiązku, zobowiązywać ś. do czego; wkładać na kogo obowiązek, powinność; zniewalać, przymuszać; pomocą swoją zniewalać do czyjej przychylności, wdzięczności, ująć; **o. ś.**, przyrzekać co zrobić jako obowiązek = zobowiązywać ś., brać na siebie obowiązek, podjąć ś., przyrzec.

Obozostawnia, nauka o rozkładaniu obozów, kastrametacja.

Obozować, zakładać, rozbijać obóz, stać obozem, mieszkać w obozie.

Obozowiec, żołnierz, pędzący swoje życie w obozie.

Obozowisko, miejsce, na którym obóz stał a. stoi.

Obozowy, Oboźny, odnoszący ś. do obozu (żołnierz **o.**—*p.* Obozowiec; czeladź **o-a** — *p.* Czeladź).

Oboźnia, stajnia i wozownia przy karczmie.

Oboźnianka, córka oboźnego.

Oboźnic, syn oboźnego.

Oboźniczostwo, Oboźnictwo, urząd, godność oboźnego; *zbior.*, oboźny (oboźniczy) z żoną.

Oboźnik, żołnierz obozowy, ciura; ten, który ma sobie powierzony nadzór nad obozem, w czasie gdy wojsko występuje w otwarte pole.

Oboźny, urzędnik wojskowy, którego obowiązkiem zakładać obóz . na miejscu, wyznaczonym przez wodza

Obód—*p.* Obwód.

Obój, *fr.*, drewniany dęty instrument muzyczny (fig.).

Obórka, mała obora.

Obóz, miejsce w polu, gdzie przebywa wojsko pod namiotami, porządnie ustawionemi; spoczynek wojska ciągnącego; nocleg wojska pod namiotami; stronnictwo, partja.

Obr, olbrzym, wielkolud.

Obrabiać, forma *dok.* Obrobić; naokoło okrzesywać, ociosywać, obrębywać, oskrobywać, ogładzać, oszlifowywać; opracowywać, oczyszczać, porządkować, układać; **o.** rolę=uprawiać; **o.** kogo=namawiać, zniewalać, robić go skłonnym; **o.** interes = obgadywać go, opracowywać, układać ś., załatwiać, dokonywać.

Obrabować, ograbić, obedrzeć, zrabować.

Obracać, forma *dok.* Obrócić; poruszać czym dokoła, kręcić co dokoła (**o.** koło, **o.** żarna); dokonywać obrotu, kołować, wirować; **o.** językiem = mówić dużo i wymownie; nadawać coraz inne położenie, skierowywać; **o.** bokiem, tyłem; **o.** co do słońca; **o.** działa na miasto; **o.** oko na co = pilnie baczyć; przewracać na drugą stronę, naopak, na nice; używać, przeznaczać, wydawać; zmieniać; **o.** miasto w perzynę = spalić; to ci ś. na dobre obróci; w *mat.*, nadawać inny kształt pewnym wielkościom; (**o.** ułamki zwyczajne na dziesiętne); rozporządzać, rozrządzać, puszczać w obieg (**o.** pieniędzmi, kapitałami); przeznaczać, używać, oddawać (**o.** pieniądze na hulankę); poruszać na wszystkie strony, zwracać dokoła (**o.** oczami); strofować kogo, upominać, dokuczać; **o.** kijem=bić; rozważać co ze wszystkich stron; jechać a. iść dokąd i nazad wracać; na swój młyn wodę **o.** = pilnować swojej korzyści; **o. ś.**, wkoło ś. kręcić, dokonywać obrotu, wirować, toczyć ś.; przybierać coraz inne położenie a. kierunek; zmieniać kierunek, położenie; poczynać sobie, kierować ś., dawać sobie radę; odmieniać ś. w co, zmieniać ś., stawać ś. czym; przemieniać stan, położenie; stawać do kogo a. do czego przodem; udawać ś. do kogo; bawić, bywać, przebywać, znajdować ś. (gdzie on ś. obraca?).

Obrachowywać, forma *dok.* Obrachować; obliczać, dochodzić czego rachunkiem; **o.** kogo, sprawdzać rachunki, przez kogo podane; obliczać przychód i rozchód z wyprzedaży czego, z powierzonej sumy na co; wnioskować, przewidywać, przenikać, oceniać doniosłość czego, brać co na uwagę (**o.** następstwa jakiegoś czynu); **o. ś.**, obliczać, obrachowywać swoje fundusze, określać swoje dochody i rozchody; **o. ś.** z kim, robić z kim rachunek, sprawdzać, ile mu ś. należy a. ile jest winien; rozważać, zastanawiać ś. nad czym (**o. ś.** z własnym sumieniem, ze swojemi siłami).

Obrachunek, obliczenie, liczenie należności, długu, wypadają-

cej za co opłaty; rachunek, rejestr, notatka wydatków.

Obrachunkowy, *przym.* od Obrachunek; izba **o-a**=instytucja państwowa, mająca za zadanie kontrolowanie rachunków wszystkich innych instytucji państwowych.

Obrać—*p. nied.* Obierać.

Obrada, narada, naradzanie ś. publiczne, debaty; radość, uciecha, ukontentowanie; niewielka **o.**=niewielka uciecha.

Obradlać, Obredlić, osypywać, okopywać radłem.

Obradny, Obradowy, *przym.* od Obrada.

Obradować, forma *nied.* Obradowywać; odbywać naradę, naradzać ś., radzić o czym publicznie, gromadnie; sprawiać komu radość, cieszyć kogo, radować; **o. ś.,** uradować ś., ucieszyć ś., weselić się.

Obradzać, wydawać plon obfity.

Obramowanie, lamówka, obłoga, obszycie, szlak, bramowanie.

Obramowywać, forma *dok.* Obramować; obszywać, obkładać, wykładać naokoło; otaczać, okalać, opasywać; *przen.*, **o.** kogo = szkalować, oczerniać, obmawiać, wyśmiewać.

Obraniać, forma *dok.* Obranić; w *med.*, ścinać brzegi rany dla szybszego jej zrośnięcia się.

Obraniać—*p. dok.* Obronić.

Obraniec, ten, który został obrany, elekt.

Obrany, ten, którego obrano; ogołocony z czego, ubogi, biedny, **o.** z rozumu=głupiec, warjat.

Obrastać, *dok.* Obrosnąć; naokoło porastać, zarastać; dochodzić wieku, w którym wąsy i broda wyrastać zaczynają, dojrzewać, na młodzieńca wyrastać, wieku męskiego dosięgać; na miejscu i kamień mchem **o-a**=jednostajność życia i zajęć czyni z człowieka niewolnika nałogów.

Obraszać, skrapiać, polewać; **o. ś.,** okrywać ś. rosą.

Obraz, wizerunek czyj a. czego wymalowany, dzieło sztuki malarskiej, malowidło, rysunek; podobizna, portret, krajobraz, pejzaż; podobieństwo formy, kształtów, postaci jakiej, przedstawienie zmysłowe, postać jaką przypominające; syn jest istnym **o-em** ojca = zupełnie podobny do ojca; wzór, symbol: Bóg stworzył człowieka na **o.** i podobieństwo swoje; idea, wyobrażenie zmysłowe jakiejś osoby a. przedmiotu, obecność czego w pamięci, odbicie ś. czego w wyobraźni, widziadło, mara, widmo; odbicie ś. przedmiotu jakiego w powierzchni polerowanej a. na ekranie przez załamanie ś. promieni świetlnych w soczewkach (**o.** w zwierciadle, w wodzie); **o-y** niknące=rzucane kolejno na ekran przez dwie latarnie magiczne; **o-y** ruchowe w kinematografie; widok, widowisko, scena; **o.** nędzy i rozpaczy = widok, wzbudzający litość; akt, odsłona w sztuce teatralnej; rodzaj utworu poetyckiego; opis, przedstawienie żywe w mowie a. w piśmie; wysłowienie ś. malownicze, obrazowe, przenośnia, figura retoryczna, postać mowy; postać, forma, symbol, alegorja; malowniczy układ, ułożenie, ustawienie osób przedstawiających jaką scenę, jaki obraz; dawny podatek; rzut oka, wejrzenie pobieżne; patrzeć w kogo, jak w **o.** = z zachwytem, nie spuszczając oka; przemówił dziad do **o-u,** a **o.** mu ani razu = rzecz naturalna, która komuś wydaje ś. dziwną.

Obraza, rzecz, przedmiot, zawada, o którą znienacka kto się potrąci, zawadzi; kamień **o-y**=kamień przy drodze, o który ktoś ś. może zawadzić i urazić; *przen.*, powód do obrazy, rzecz, o którą

ktoś ś. obraził); cios, ból, rana, skaleczenie; szkoda, uszczerbek, strata; zniewaga, krzywda, ujma, ubliżenie; **o.** Pana Boga = grzech; **o.** majestatu=odezwanie ś. ujemne o osobie monarszej, nieuszanowanie jej; niech to będzie bez **o-y**= proszę ś. nie obrażać; śmiertelna **o.**=zniewaga; naruszenie, przestąpienie prawa, zakazu; w *bot.*, roślina.

Obrazek, mały obraz, drzeworyt, rycina kolorowana w książce, zwłaszcza w książce dla dzieci a. młodzieży; mały wizerunek świętego a. czegoś świętego; mały utwór powieściowy, nowela; **o.** liryczny=utwór epicki, pozbawiony akcji, przepojony uczuciem; **o.** rodzajowy = takiż utwór epicki, przedstawiający plastycznie pewne obyczaje.

Obrazić—*p. nied.* Obrażać.

Obrazik, mały obraz święty.

Obrazkować, przedstawiać w obrazkach.

Obrazkowate rośliny rodzina roślin jednoliściennych.

Obrazkowiec, roślina z rodziny obrazkowatych, aron (fig.).

Obrazkowy, odnoszący ś. do obrazków, składający ś. z obrazków (abecadło **o-we,** łamigłówka **o-wa**).

Obrazoburca, przeciwnik czci obrazów świętych, ikonoklasta(sekta religijna, powstała w państwie Byzantyjskim w VIII w. po Chr.).

Obrazoburczy, *przym.* od Obrazoburca.

Obrazoburstwo, zwalczanie czci obrazów świętych, ikonoklazja.

Obrazochwalca, czciciel obrazów świętych, ikonodul.

Obrazochwalstwo, cześć, ubóstwianie obrazów świętych.

Obrazować, przedstawiać co w obrazach, pisać stylem obrazowym, wyrażać ś. obrazowo, tworzyć obrazy poetyczne.

Obrazowo, malowniczo, plastycznie.

Obrazowość, malowniczość, plastyczność (**o.** stylu).

Obrazowy, malowniczy, plastyczny, silnie oddziaływający na wyobraźnię (styl **o.**).

Obraźliwie, z wyrządzeniem obrazy, z obrazą; popędliwie; niecierpliwie, z urazą; zaczepnie.

Obraźliwość, cecha tego, co jest obraźliwe, co wyrządza obrazę; łatwość obrażania ś., drażliwość; popędliwość, opryskliwość.

Obraźliwy, obrażający, dotykający obrazą; łatwo obrażający ś.; popędliwy, opryskliwy; zaczepny.

Obraźnica, roślina z rodziny obrazkowatych, popłun (fig.).

Obraźnik, rzeźbiarz, malarz; kramarz wędrowny, handlujący obrazami świętemi; ten, co nosi obrazy podczas procesji; ten, co obraża, bezwstydnik.

Obrażać, forma *dok.* Obrazić; kaleczyć, ranić, uszkadzać na ciele; razić, uderzać; **o.** kogo, dotykać nieprzyjemnie, krzywdzić, znieważać, lekceważyć, nie szanować, gniewać kogo, uchybiać, ubliżać, uwłaczać komu (**o.** Pana Boga = grzeszyć); plamić, kazić; nastawać, godzić na co; przestępować co, naruszać, wykraczać przeciw czemu (**o.** prawo, zwyczaj, zakaz); **o. ś.,** ranić ś., kaleczyć ś., potrącać ś., uderzać ś. o co znienacka; urażać ś., poczynać ś. gniewać ś., obruszać ś., być niemile dotkniętym, gorszyć ś., kalać ś., plamić ś.

Obrażenie, okaleczenie, rana.

Obrąb, brzeg tkaniny jakiej,

złożony w fałdę i zaszyty, żeby ś. nie strzępiła, rąbek, obszycie, brzeg, szlak, obramowanie; połączenie blach przez zachylenie ich brzegów; przestrzeń ograniczona, to, co objęto granicą; zagroda; granica, ograniczenie, kres; zakres, sfera, koło, dziedzina; w obrębie=w granicach.

Obrąbać—*p. nied.* Obrąbywać.

Obrąbek, *zdr.* od Obrąb; zawinięty brzeg naczynia metalowego; obwód ucha, krętociąg.

Obrąbywać, forma *dok.* Obrąbać; naokoło obcinać, ociosywać, naokoło wycinać, obcinać; wyrąbanym drzewem z lasu otaczać; **o. ś.,** obarykadowywać ś. zrąbanym drzewem.

Obrączka, *zdr.* od Obręcz; mała obręcz, pierścień gładki bez kamieni drogich; obwódka, brzeżek, rąbek karbowany naokoło monety; obwódka około kieliszka, gdy wino jest tłuste; w *ogrodn.*, pasek kolisty z jaką mazią naokoło drzewa, ażeby robaki nań nie właziły.

Obrączkować, obrączką co otaczać, dawać rąbek około czego; *żart.*, obrzynać (monetę); zdejmować obrączkę z drzewa, t. j. pasek kolisty.

Obrączkowaty, kształtu obrączki.

Obrączkowy, mający wyraźny rąbek (o monetach); w kształcie obrączki, podobny do obrączki (**o-e** zaćmienie słońca=dające widzieć poza tarczą ciemną księżyca jasny brzeg słońca w kształcie obrączki); na obrączki używany, złoto **o-e** = dukatowe; odnoszący ś. do obrączki, palec **o.** =czwarty, serdeczny, na którym nosi ś. obrączkę; mający obrączki, kielich **o.** = z obrączkami, po które trzeba było wypić jednym haustem; *przen.*, doskonały, wyborny.

Obredlać, Obredlić—*p.* Obradlać.

Obrewidować, *łc.*, zrewidować na wszystkie strony, obszukać.

Obręb, Obrębek —*p.* Obrąb, Obrąbek.

Obrębiacz, przyrząd przy maszynie do szycia, ułatwiający obrębianie.

Obrębiać, Obrąbiać, forma *dok.* Obrąbić, Obrębić; obszywać obrąbkiem; **o.** studnię = dawać w niej zrąb, ocembrowywać.

Obrębiarka, Obrębiaczka, szwaczka, która zajmuje ś. obrębianiem bielizny i sukien.

Obręcz, koło, okrąg, opaska z giętkiego drzewa a. metalowa do obijania naczyń drewnianych, zrobionych z klepek; gruba opaska metalowa naokoło kół u wozów; koło drewniane do zabawy, do skakania przez nie w produkcjach cyrkowych i t. p.; koło metalowe do różnych użytków; ozdoba giserska w kształcie pierścienia; koło z drutu a. rogu u spodu spódnicy u kobiet (suknia z **o-ami**); pierścień, obwódka, otoczka.

Obręczowy, dotyczący obręczy, właściwy obręczy.

Obręczyć, poręczyć, zapewnić.

Obrobić, forma *nied.* Obrabiać; zrobić co, całkowicie wykończyć, okrzesać naokoło, ociosać, obrąbać, oskrobać, ogładzić, oszlifować, obszyć; *przen.*, opracować, oczyścić, uporządkować, ułożyć, ogładzić (**o.** artykuł do gazety); **o.** interes = obgadać, załatwić; **o.** pole = uprawić; **o. ś.,** wykończyć zaległą robotę, obrządzić się.

Obrobiony, wykończony, ogładzony, wykonany.

Obrochmanić, oswoić, ugłaskać.

Obrocznik, najemnik, pobierający pensję na utrzymanie; będący na żołdzie czyimś, jurgieltnik; włościanin, który płaci czynsz zamiast pańszczyzny; parobek, któremu powierzono obrok dla koni.

Obroczny, tyczący ś. obroku, na ovrok dany; tyczący ś. opłaty za pańszczyznę (czynsze **o-ne**); fundusz **o.**, pochodzący z pensji, zatrzymywanej duchowieństwu katolickiemu w Prusach podczas t. zw. kulturkampfu, t. j. walki z katolicyzmem; *rzecz.*, szafarz, obrocznik, wydający obrok dla koni; najemnik, jurgieltnik, żołdownik.

Obroczyć, oblać, zwalać krwią, okrwawić; **o. ś.**, oblać ś., ociec krwią, okrwawić się.

Obrodzić, wydać wiele płodów, wydać obfite plony, urodzić obficie; **o. ś.**, zarodzić ś., urodzić ś. w wielkiej ilości, obficie.

Obrogacja, *łć.*, projekt zniesienia a. zmiany jakiego prawa.

Obrok, wyznaczona żywność codzienna dla koni, głównie owies czysty lub zmieszany; pobierany czynsz od włościan zamiast pańszczyzny; *przen.*, **o.** duchowny=nauka, pokarm dla umysłu, moralne napomnienie, wzmocnienie, posiłek duszy; jeść czyjś **o.** = być u kogo na utrzymaniu; ująć komu **o-u**=ująć wygód utrzymania ś., zmniejszyć dochody, poskromić go.

Obrona, bronienie kogo, odpieranie napaści, zasłanianie kogo a. czego przeciw gwałtownemu nastawaniu; mowa a. pismo, broniące kogo, usprawiedliwienie, wytłumaczenie, mowa sądowa, broniąca podsądnego a. klijenta, mowa adwokata; strzeżenie, opieka, pomoc, wsparcie, osłona; obrońca, opiekun; straż; **o.** krajowa=gwardja narodowa, milicja, landwera; budowle, wystawione dla obrony: twierdza, zamek, mur, wał, okop i t. p.

Obroniciel, ten, który obrania, który bierze w swoją obronę—*p.* Obrońca.

Obronić, skuteczną obroną zasłonić, ustrzec, ocalić; **o. ś.**, uchronić ś., ustrzec ś., od napaści, obroną ś. zasłonić, ocalić ś.

Obronnie, zbrojno, z orężem w ręku; warownie, silnie; broniąc ś., odpierając napaść, odpornie; wyjść z niebezpieczeństwa **o.** a. obronną ręką = bez uszczerbku, cało.

Obronny, odporny, uczyniony w celu obrony (przymierze **o-e**; list **o.**=list żelazny, glejt bezpieczeństwa); zbrojny, uzbrojony, oreżny; opatrzony w środki obronny; miasto **o-e** = ufortyfikowane, warowne; wyjść **o-ą** ręką—*p.* Obronnie.

Obrońca, który broni kogo a. czego od napaści, gwałtu, ucisku; opiekun; adwokat, patron, rzecznik, broniący sprawy.

Obrończy, broniący, opiekuńczy; odnoszący ś. do obrońcy a. obrońców; linja a. ława **o-a** = adwokaci, palestra.

Obrończyni, która broni a. obroniła, opiekunka, orędowniczka.

Obropieć, okryć ś. ropą.

Obrosić się, okryć ś. rosą.

Obrosły, Obrośnięty, okryty czymś rosnącym na jego powierzchni (włosami, liśćmi, mchem itp.); porośnięty, zarosły; włochaty, kudłaty.

Obrosnąć, Obrość, okryć się czymś rosnącym na powierzchni, porosnąć po wierzchu, zarosnąć.

Obrost, roślina z gromady porostów, z rodziny tarczownicowatych (fig.) — *p.* Płucnica.

Obrostnica, roślina z rodziny wiązowatych, wiązowiec, drzewo lotusowe, drzewo żelazne; roślina z rodziny chlebowcowatych, chlebowiec, drzewo chlebowe—*p.* Głóg; w *anat.*, wzgórek łonowy, nadkrokowy.

Obrość—*p.* Obrosnąć.

Obroślina, mech, puszek na roślinach.

Obrośnięty—*p.* Obrosły.

Obrotnica, przyrząd, używany na kolejach kształtu ruchomej platformy, dla obracania na miejscu wagonów i lokomotyw (fig.).

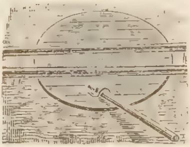

Obrotnik, pierwszy krąg szyjowy.

Obrotnie, zręcznie, zwinnie; przebiegle, chytrze, przemyślnie.

Obrotność, zdolność do obracania ś.; **o.** kół, **o.** języka=wymowność; umiejętność orjentowania ś. w interesach, zabiegliwóść.

Obrotny, mogący ś. obracać, zręczny, zwinny, lekki; przebiegły, przemyślny, sprytny, czynny.

Obrotowy, obracający ś., mający związek z obracaniem ś.; w *mech.*, koło **o-e** = nadające ruch maszynie parowej; maszyna **o-a**= rotacyjna; tarcza **o-wa**—*p.* Obrotnica; wentyl, krążek; **o.** = rodzaj klapy w maszynie; w *anat.*, krąg **o.** = drugi szyjowy; staw **o.** = *p.* Staw; w *fiz.*, magnetyzm **o.** = indukcja elektryczna, wywołana w wirującej płycie metalowej w bliskości magnesu; ruch **o.**=ruch odbywany dokoła pewnego punktu a. po linji koła a. elipsy (ruch **o.** ciał niebieskich); fundusz **o.**, część zasobu pieniężnego jakiej instytucji albo przedsiębiorstwa, przeznaczona do obiegu.

Obroża, opaska na szyję dla psów; obręcz żelazna na szyję; *przen.*, kajdany, niewola; pas odmiennej barwy na szyi u niektórych zwierząt.

Obrócić—*p. nied.* Obracać.

Obrót, ruch wokoło czego, ruch kołowy; okręcanie ś., obracanie ś., ruch, poruszenie, zwrot; obrócenie ś. w pewnym kierunku, zwrócenie ś. w jaką stronę; kolej losu, przebieg spraw, tok, bieg, zwrot (sprawy wzięły zły **o.**); oś, na której ś. co obraca (**o.** kuli ziemskiej, świata); obrotność, chytrość,przebiegłość,spryt; zręczność; bieg interesów, ilość pieniędzy, wpływających do kasy jakiegoś przedsiębiorstwa a. wychodzących z niej w przeciągu określonego czasu; **o-ty,** harce, korowody, opały, kłopoty; wziąć kogo w **o-ty**= nabawić kłopotu, dokuczyć; **o-ty** wojskowe=manewry, mustra.

Obrównać, forma *nied.* Obrównywać; uczynić co równem naokoło, ogładzić.

Obróżka, *zdr.* od Obroża.

Obrukać, zbrudzić po wierzchu, zwalać; **o. ś.**=zwalać ś., zbrudzić ś.

Obrus, tkanina płócienna, którą ś. nakrywa stół do jedzenia; bielizna, którą ś. nakrywa ołtarz, zdjąć przed kim **o.** = nie chcieć mieć go przy stole.

Obrusek, Obrusik, mały obrus serweta do nakrywania stołu.

Obruszać, ruszaniem z miejsca czynić co luźnym, ruchomym; gniewać, jątrzyć; **o. ś.,** luźnym ś. czynić; gniewać ś., oburzać ś.

Obruszyć, zruszyć z miejsca przewrócić, zwalić, strącić; *przen.* oburzyć, rozjątrzyć, rozgniewać; **o. ś.,** ruszyć ś. z miejsca, osunąć ś., runąć, zwalić ś.; *przen.*, oburzyć ś., poruszyć ś., rozgniewać ś.

Obrys, *nm.*, zarys, kontur.

Obrylantować, obsypać brylantami.

Obrysowywać, forma *dok.* Obrysować; rysować naokoło, zaznaczać konturami.

Obryw, oberwana część wzgórza, stromy brzeg wzgórza.

Obrywać, forma *nied.* od Oberwać.

Obrywka, czynność rwania, zrywania; rzecz oberwana; ziemia o-

berwana; to, co ś. komu oberwało, okroiło, zysk doryweczy, korzyść, dochód poboczny; *żart.*, szturchańce, razy, kułaki.

Obryzgać, Obryzgnąć, forma *nied.* Obryzgiwać; zmaczać pryskając, bryzgając naokoło; kroplami płyn jaki a. co rzadkiego na kogo a. na co rzucać, opryskać, ochlapać.

Obrzan, roślina z rodziny makowatych.

Obrzask—*p.* Obrzazg.

Obrzasknąć, oświecić brzaskiem.

Obrzazg, Obrzask, smak nieprzyjemny kwaskowaty napoczętej fermentacji; niesmak, kwasy w ustach; zapach kwaśny z ust w gorączkach i innych chorobach; *przen.*, cierpkość, dąsy, fochy, opryskliwość.

Obrzazgły, poczynający kwaśnieć, przechodzący w fermentację.

Obrzazgnąć, forma *nied.* Obrzazgać, zacząć fermentować.

Obrząd, Obrzęd, ceremonje zwyczajne, formy zewnętrzne jakiejś religji; uroczystość; zachowanie pewnego stałego porządku przy obchodzie nabożeństwa, uroczystości i t. p.

Obrządek, porządek przyjęty, uświęcony jakiego wyznania religijnego, ceremonjał; wyznanie; ceremonje uświęcone przy odprawianiu nabożeństwa, uroczystości i t. p.; załatwianie codziennych czynności przy gospodarstwie rolnym a. domowym; sposób, tryb, porządek.

Obrządkowo, wedle przyjętego obrządku, uroczyście, ceremonjalnie.

Obrządzać, forma *dok.* Obrządzić; urządzać, porządkować, oporządzać, załatwiać; załatwiać czynności codzienne w gospodarstwie; **o. ś.**, ubierać ś., ukończyć obrządek gospodarski.

Obrzedni, niezbyt gęsty, dość rzadki, niezbyt obfity, skąpy; niezbyt częsty.

Obrzednio, Obrzednie, rzadko, niegęsto; nieczęsto.

Obrzezać, forma *nied.* Obrzezywać; okrajać, okrawać, rznąć wokoło, obrzynać; **o.** dziecię (u Żydów, mahometan) obcinać mu brzeg napletka; *przen.*, ukracać, uśmierzać namiętności, złe skłonności; **o. ś.**, poddawać ś. obrzezaniu, przyjmować religję żydowską a. mahometańską.

Obrzezalny, dotyczący obrzezania (obrządek **o.**, nóż **o.**).

Obrzezanie, Obrzezka, okrojenie, obcięcie wokrąg (u Żydów, Mahometan) skórki napletka; **o.** Pańskie = w kościele chrześcijańskim: dzień Nowego Roku.

Obrzezaniec, ten, który jest obrzezany: Żyd, Mahometanin; *pogardl.*, poganin, niewierny; *żart.*, dukat oberznięty.

Obrzeżać, Obrzeżyć, otaczać obwódką, rąbkiem, lamować.

Obrzeże, brzeg czego, kołnierz; **o.** obręczy, wyskok na obręczy koła u wagonu kolejowego, utrzymujący wagon na szynach.

Obrzeżek, część oberznięta, odkrawek, obrzynek, obrzynki; napletek męski.

Obrzeżnik, narzędzie walcowate do wyciskania arabesków.

Obrzeżny, nadbrzeżny.

Obrzeżyna, kraniec, kres, granica, koniec.

Obrzęd -*p.* Obrząd.

Obrzędowo, uroczyście, ceremonjalnie.

Obrzędowość, formalność obrzędowa.

Obrzędowy, Obrzędowny, do obrzędów należący, rytualny, ceremonjalny.

Obrzęk, Obrzęklina, Obrzękłość, miejsce opuchłe, obrzmiałość.

Obrzękać, Obrzęknąć, obrzmieć, opuchnąć, napuchnąć.

Obrzękły, opuchły, nabrzmiały.

Obrzmiałość—*p.* Obrzęk.

Obrzmiały, opuchły, obrzękły.

Obrzmienie, chorobliwe opuchnięcie jakiej części ciała.

Obrzmiewać, for. *dok.* Obrzmieć; puchnąć, obrzękać.

Obrzucać, forma *dok.* Obrzucić; narzucać ze wszystkich stron dokoła; rzucając dokoła oblepiać, osypywać naokoło, obejmować; *przen.*, okalać, otaczać; obszywać zrzadka przez wierzch, aby się brzegi nie strzępiły (**o.** szew); **o.** wzrokiem = spoglądać, ogarniać, **o.** knieję = obstawiać obławą (w *myśl.*); **o. ś.**, rzucać co naokoło siebie, na siebie; obruszać się.

Obrzutka, to, czym mularze obrzucają mur (wapno, cement), narzut.

Obrzydle—*p.* Obrzydliwie.

Obrzydlec, roślina z rodziny wilczomleczowatych, brzydłobrzechnia, orzech obrzydły, manjok, kasawa.

Obrzydliwie, ze wzbudzeniem obrzydliwości, wstrętu; ohydnie, szkaradnie, paskudnie, szpetnie.

Obrzydliwiec, człowiek, wstręt wzbudzający, obrzydliwie jedzący, obrzydliwie zachowujący ś.; brzydal, brudas.

Obrzydliwość, Obrzydłość, zachowanie ś. przeciwne dobrym obyczajom; wstręt, odraza, ohydność, obmierzłość; brzydkość, szpetność, potworność; uczynek obrzydliwy, szkarada; postępek bezecny, bezwstydny, ohydny.

Obrzydliwy, Obrzydły, wstrętny, odrazę wzbudzający; szkaradny, szpetny, ohydny; brzydzący ś., przejmujący ś. łatwo obrzydzeniem.

Obrzydłacha, roślina z rodziny marzanowatych, krucha jagoda (fig.).

Obrzydłość, obrzydliwość.

Obrzydły, obrzydliwy.

Obrzydnąć, stać ś. komu obrzydłym, nienawistnym, wstrętnym, obmierzłym.

Obrzydzać, forma *dok.* Obrzydzić; wzbudzać w kim obrzydzenie, wstręt, zrażać kogo do czego, odrażać; dostawać obrzydzenia, ohydzać coś sobie.

Obrzydzenie, wstręt, odraza.

Obrzygać, owalać womitami.

Obrzynać, ucinać, obcinać, cięciem oddzielać, skracać, zmniejszać; **o.** papier, książkę = obcinać brzegi z trzech stron papieru, książki.

Obrzynek, odkrawek, obcinek, część oberznięta, obrzeżek; kawał drzewa oberznięty, odpiłowany, odrywek.

Obrzynkowy, zrobiony z obrzynków.

Obsaczać, Obsaczyć — *p.* Osaczać, Osaczyć.

Obsacznik, ten, co należy do obławy; ten, co obsacza, co czyha na coś.

Obsada, umocowanie czego na stałe w jakim miejscu, obsadzenie; w *teatrze:* danie aktorowi jakiej roli w sztuce; ogół aktorów, grających w jakiej sztuce; *przen.*, powierzenie komu jakiego stanowiska; ogół osób, pracujących w jakiej instytucji; trzonek, oprawa, rękojeść; w *karc.*, młódki przy figurach; przyrząd, w który ś. co wbija, aby nie spadł.

Obsadka, pręcik drewniany a. z innego materjału, w który obsadza ś. stalówkę a. ołówek do pisania.

Obsadny, gęsty, ścisły, mocno ś. trzymający; w *karc.*, **o-a** karta = karta mocna, pewna.

Obsadzić, forma *nied.* Obsadzać — *p.* Osadzić; naznaczyć coś komu (**o.** rolę); dać posadę, urząd; w grze w *karty:* nie pozwolić

przeciwnikowi wziąć zadeklarowanej liczby lew, obłożyć.

Obsadzka, szereg kamieni wzdłuż obu brzegów szosy.

Obsączać, forma *dok.* Obsączyć; otrząsać z wody a. innego płynu, obsuszać powierzchownie.

Obsedować, *łć.*, z naleganiem prosić; natarczywie ś. narzucać (o uczuciach, o myślach).

Obsekracja, *łć.*, zaklinanie przez usilne prośby.

Obsekwje, *łć.*, nabożeństwo za dusze zmarłych.

Obserwa, *łć.*, przestrzeganie, zachowanie.

Obserwacja, *łć.*, badanie, śledzenie, spostrzeganie; nadzór; uwaga, przestroga.

Obserwacyjny, *łć.*, spostrzegawczy, badawczy; **o.** korpus, oddziały wojska na stopie wojennej, wystawione przez neutralne państwo w celu śledzenia przebiegu walki, toczącej ś. w sąsiednim mocarstwie a. poparcia akcji dyplomatycznej groźbą zbrojnej interwencji a. w celu rozbrajania oddziałów przekraczających granicę.

Obserwancja, *łć.*, wytworzone przez długoletni zwyczaj prawidła, obostrzające lub łagodzące regułę zakonną; przyrzeczenie, zobowiązanie, stałość, wierność.

Obserwant, *łć.*, wypełniający ściśle przepisy kościelne; przestrzegający pilnie wszelkich form grzeczności towarzyskiej—*p.* Obserwantyn.

Obserwantka, *łć.*, forma żeńska od Obserwant.

Obserwantyn, **Obserwant**, *łć.*, zakonnik mniejszej reguły św. Franciszka, Franciszkanin.

Obserwantyzm, *łć.*, ścisłość w postrzeganiu czynności u innych osób.

Obserwator, *łć.*, ten, który coś spostrzega, dostrzega, zauważa; badacz, widz, świadek; pilnujący porządku, ustawy a. zwyczajów, ściśle je wypełniający.

Obserwatorjum, *łć.*, budynek przeznaczony na spostrzeżenia astronomiczne i meteorologiczne, zaopatrzony w przyrządy naukowe; spostrzegalnia, czatownią (fig.).

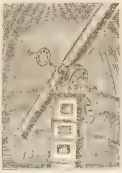

Obserwować, *łć.*, przypatrywać ś., badać, uważać; pilnować; zachowywać, przestrzegać.

Obses, *łć.*, opętaniec, człowiek opętany przez złego ducha — *p.* Obces.

Obsesja, *łć.*, natarczywość, natręctwo; uporczywe nasuwanie ś. jakiej myśli; nagabanie od złego ducha, opętanie.

Obsiać, forma *nied.* Obsiewać; zasiać co naokoło czego; obsadzić nasienie dokoła; zasiać pole, skończyć siać; siejąc, zostawiać w środku miejsce nie obsiane; **o. ś.**, ukończyć sianie na swych polach.

Obsiadać, siadać naokoło (**o.** stół), siadać w większej ilości; otaczać; opanować, być komu uciążliwym, opadać; **o. ś.**, obniżać ś.

Obsiadły, który został otoczony, którego obsiedli; który osiadł, zamieszkał, osiadły.

Obsiąkać, **Obsiąknąć** — *p.* Osiąkać, Osiąknąć.

Obsiąść, **Obsieść**, forma *nied.* Obsiadać; naokoło czego zasiąść, usiadłszy otoczyć ze wszech stron; otoczyć kogo, oblegać, oblec, zgromadzić ś. koło kogo licznie; zasiadać gdzie, umieszczać ś. gromadnie; objąć, opanować; okryć; **o.** kogo=być koło niego w większej ilości, być uciążliwym, dokuczliwym, opanować, zawojować.

Obsiec, forma *nied.* Obsiekać; obciąć, ściąć dokoła; **o.** komu skrzydła= poskromić go, ukrócić; **o. ś.**, obszarpać ś., obstrzępić ś.

Obsiepać, ostrzępić, zbić, stargać, stratować; **o. ś.,** obszarpać ś.

Obsiew, Obsiewek, czas zasiewania pola; zasiewanie; miejsce na polu, przypadkiem nie zasiane.

Obsiewacz, który sieje, siewca.

Obsiewać—*p. dok.* Obsiać.

Obsiewiny, Obsiewki, obchód, uczta, zabawa z powodu ukończonego zasiewu pól, dosiewki; plewy, zostające na przetaku w czasie przesiewania mąki.

Obsiewka, brzeg grzędy obsianej kwiatami.

Obsiewny, zdatny do zasiewu, którym sieją; zdatny pod zasiew.

Obskoczyć, forma *nied.* Obskakiwać; skacząc, obejść; otoczyć, opaść, obstąpić, osaczyć.

Obskubać, *nied.* Obskubywać — *p.* Oskubać.

Obskurant, *łć.,* nieprzyjaciel oświaty; człowiek bez nauki, nieoświecony, zacofany.

Obskurantyzm, *łć.,* dążność przeciwna oświacie, skłonność do podtrzymywania nieuctwa.

Obskurnie, *łć.,* nędznie, podle, marnie, licho, ubogo.

Obskurny, *łć.,* ciemnego pochodzenia, podły, pospolity, lichy.

Obsłona—*p.* Osłona.

Obsłuchać, forma *nied.* Obsłuchiwać; wysłuchać ze wszystkich stron; **o.** chorego = zbadać go za pomocą słuchu, auskultować; **o. ś.,** nasłuchać ś.; słuchając, otrzaskać ś. z czym, przyzwyczaić się do czego; z powodu częstego obijania ś. o uszy, przestać razić.

Obsługa, spełnianie pewnych usług przy kim, obsługiwanie, pozostawanie na służbie u kogoś; czeladź służebna, ludzie odbywający przy czym jaką służbę (**o.** armaty=artylerzyści).

Obsługacz, posługacz, sługa, służący (forma ż. **Obsługaczka**).

Obsługiwać, Obsłużyć, spełniać obowiązki służby względem kogo a. czego; **o.** gościa, kupującego = spełnić jego życzenie, podawać mu żądany towar.

Obsmarować—*p.* Osmarować.

Obsmażać, Obsmażyć—*p.* Osmażać.

Obstach, *nm.,* w *górn.,* ziemia, w której niema rudy.

Obstać, forma *nied.* Obstawać; stanąć naokoło czego a. kogo, obległnąć, otoczyć; wystarczać, utrzymywać ś.; wystarczyć na opasanie dokoła; wytrzymać, wytrwać; stanąć, starczyć za co; wyjść na swoim; dopilnować.

Obstalować, *nm.,* zamówić, kazać co zrobić.

Obstalunek, *nm.,* zamówienie (jakiej roboty, towaru); zobowiązanie, aby co było dostarczone a. wykonane.

Obstawać, forma *nied.* Obstać; upierać ś. przy czym; bronić kogo, trzymać czyją stronę; nastawać na kogo.

Obstawiać, forma *dok.* Obstawić; postawić naokoło, otaczać; ograniczać; w grze hazardownej: stawiać wiele stawek na jedną kartę a. numer; **o. ś.,** nastawiać, postawić wiele dokoła siebie.

Obstąpić—*p.* Obstępować.

Obstetryczny, *łć.,* dotyczący położnictwa, akuszerski.

Obstetryka, *łć.,* położnictwo, akuszerja.

Obstępować, forma *dok.* Obstąpić; stawać naokoło kogo a. czego, otaczać, opadać, opaść w większej ilości, nie dozwolić wyjść.

Obstrugać, Obstrugiwać—*p.* Ostrugać, Ostrugiwać.

Obstrukcja, *łć.,* zatamowanie, utrudnienie przebiegu jakiej sprawy; stawianie jej przeszkód, aby nie doszła do skutku, mitrężenie; w *med.,* **o.** żołądka=zatwardzenie.

Obstrukcjonista, *łć.,* poseł w parlamencie, zastosowujący obstrukcjonizm.

Obstrukcjonizm, *łć.*, obstrukcja parlamentarna, przeciąganie rozpraw dla wyczerpania czasu i niedopuszczenia do powzięcia jakiejkolwiek uchwały; przeszkadzanie obradom ustawicznym hałasem.

Obstrukcyjny, *łć.*, dotyczący obstrukcji parlamentarnej (np. taktyka **o-a**); skłonny do obstrukcji (żołądek **o.**); sprawiający obstrukcję (pokarm **o.**).

Obstrzeliwać — *p.* Ostrzeliwać.

Obstrzępiać, Obstrzępić—*p.* Ostrzępić.

Obstrzyc, Obstrzygać — *p.* Ostrzyc.

Obstynacja, *łć.*, upór.

Obstypacja, *łć.*, zatwardzenie żołądka.

Obsuć, Osuć, obsypać.

Obsuszać, Obsuszyć — *p.* Osuszyć.

Obsuwać, Obsunąć—*p.* Osuwać, Osunąć.

Obsychać, pozbywać ś. wilgoci, schnąć.

Obsydja, *łć.*, oblężenie.

Obsydjan, *łć.*, stop niekrystaliczny rożnych minerałów w ogniu wulkanicznym, czarny, brunatny lub ciemno-zielony, szklisto-połyskujący, używany do wyrobu drobnych przedmiotów ozdobnych, a niegdyś, przez ludy Ameryki, do wyrobu nożów, grotów i t. p.

Obsygilacja, *łć.*, sądowe opieczętowanie ruchomości.

Obsygilat, *łć.*, dokument, opatrzony pieczęcią.

Obsygilować, *łć.*, opieczętować, zaopatrzyć pieczęcią.

Obsygnacja, *łć.*, sądowe opieczętowanie.

Obsygnować, *łć.*, opatrzyć znakiem dla odróżnienia a. dla kontroli.

Obsyłać—*p.* Obesłać.

Obsypywać, *dok.* Obsypać; posypać czym naokoło czego, poproszyć; sypiąc otoczyć (**o.** wałem miasto); sypiąc, okryć, obłożyć; wyrastać wszędzie po ciele (o wysypce, wrzodach); robić osypkę, potrząsać mąką razową a. otrębami sieczkę dla bydła; *przen.*, obdarzyć hojnie (**o.** dobrodziejstwami, darami); **o. ś.**, posypać co naokoło siebie; zawalić ś., zapadać ś. (o ziemi); opadać, odrywać ś. (o kwiatach, liściach); pokryć ś. czym (wysypką, wrzodami); wymierać z głodu a. z mrozu w zimie (o pszczołach).

Obsypka—*p.* Osypka.

Obsypnik, Obsypywacz, rodzaj pługa używanego do uprawy okopowizn (fig.).

Obszar, *nm.*, przestrzeń ziemi mająca duży rozmiar, mniej więcej określona co do swych właściwości, granic, rozległości, klimatu, mieszkańców i t. d.; miejsce rozległe, terytorjum.

Obszargać, ubłocić; **o. ś.**, ubłocić suknie od spodu, zawalać je.

Obszarganiec, człowiek nieporządnie ubrany, flejtuch, brudas; żebrak, nędzarz, włóczęga.

Obszarnik, *nm.*, właściciel większych obszarów ziemi, większej posiadłości ziemskiej.

Obszarpać, Oszarpać, forma *nied.* Obszarpywać, Oszarpywać; szarpać ze wszystkich stron, obedrzeć, zedrzeć dokoła; **o. ś.**, obedrzeć ś., ostrzępić ś. (o ubraniu).

Obszarpanie, odarto, w gałganach

Obszarpaniec, człowiek w obszarpanym odzieniu; obdartus.

Obszczekać, Obszczekiwać — *p.* Oszczekać.

Obszczyzna, cudzoziemszczyzna, obczyzna.

Obszelmować, *nm.*—*p.* Oszelmować.

Obszernie, *nm.*, rozlegle, szeroko, przestronno; rozwlekle, długo; dostatnio, wygodnie.

Obszernieć, *nm.*, stawać ś. obszernym a. obszerniejszym.

Obszerność, *nm.*, rozległość, znaczny obszar, przestronność; znaczna objętość, dokładność; w *fiz.*, rozległość łuku, zakreślanego przez wahadło; wogóle: rozległość drogi, przebieżonej przez jakieś ciało (**o.** strzału, pocisku= odległość między punktem wyrzucenia a punktem upadku); **o.** głosu ludzkiego = skala tonów od najniższych do najwyższych.

Obszerny, *nm.*, sporą objętość mający, szeroki, przestronny, rozległy, dostatni; długi, rozwlekły; wielki, znaczny; dostateczny, wystarczający.

Obszewka, kołnierz i mankiety u koszuli; obszycie, szeroki obrębek.

Obszlega, *nm.*, wyłogi u munduru (fig.); obłożenie gnojem inspektów.

Obszlifować—*p.* Oszlifować.

Obsztafirować, *nm.*, wierzch z podszewką zeszyć zewnętrznym, widocznym ściegiem.

Obszturchać, palcami skulonemi uderzać boleśnie, dotkliwie.

Obszukać, forma *nied.* Obszukiwać; szukając dokoła, przeszukać, przejrzeć, zrewidować.

Obszycie, dokonana czynność obszywania; to, czym ś. obszywa, lamówka, garnirunek, obszywka.

Obszywać, forma *dok.* Obszyć; szyć naokoło, obrębiać; dawać naokoło naszywkę; szyjąc obwieść czym po wierzchu; zaszywać ze wszystkich stron, zaszywać w co; podszyć, podbić; szyć dla kogoś tyle, ile mu potrzeba, oporządzać kogoś szyciem; jak obszył=równo, akurat; **o. ś.**, szyjąc, otaczać ś. czym; zaszywać ś. w co; okrywać ś., osłaniać ś.; szyć sobie, ile trzeba, oporządzać ś. co do ubrania.

Obszywka, Oszewka, obszycie, garnirunek, lamówka (na sukni); tasiemka, którą brzeg ś. obszywa; **o.** ścienna = drewniane, wewnętrzne futrowanie na 2 a. 3 stopy wysoko a. sięgające od tła do stropu.

Obścielać, Obściełać —*p.* Obesłać.

Obściółka, to, czym obesłano, obłożono.

Obśliniać, Obślinić—*p.* Ośliniać.

Obślizgiwać się, forma *dok.* Ośliznąć; obsuwać ś., ześlizgiwać ś., robić ś. obślizgłym, gładkim.

Obślizgły, pokryty czymś ślizkim, ślizki.

Obtaborować—*p.* Otaborować.

Obtaczać, Obtoczyć, wytarzać w czem na wszystkie strony, zrobić gładkim, okrągłym, wygładzać na tokarni —*p.* Otoczyć.

Obtakać, Obtoknąć, opłókiwać.

Obtańcować, forma *nied.* Obtańcowywać; przetańczyć naokoło, tańcząc okrążyć; tańczyć z każdą kobietą podczas zabawy tanecznej aż do zmęczenia.

Obtarcie, wytarcie, zranienie ś. przez zbyt mocne dotknięcie —*p.* Otarcie.

Obtargać—*p.* Otargać; oskubać, obedrzeć, obszarpać, obetrzeć aż do zranienia.

Obtestować się, *łc.*, świadczyć ś. (kim a. czym), brać na świadka.

Obtłuc, forma *nied.* Obtłukiwać —*p.* Otłuc.

Obtłuszczać, Obtłuścić —*p.* Otłuszczać.

Obtoczki, wiórki tokarskie.

Obtoczyć, obrobić dokoła za pomocą toczenia—*p.* Otoczyć.

Obtoknąć, opłókać.

Obtopić, natopić czym naokoło, stopić cokolwiek z brzegu (**o.** świecę).

Obtrącić, oberwać, odtrącić, uszkodzić; otrząść, strącić — *p.* Otrącić.

Obtrektacja, *łć.*, oszczerstwo, obmowa; oskarżenie kłamliwe.

Obtrektator, *łć.*, oszczerca, potwarca; kłamliwy oskarżyciel.

Obtrzaskać — *p.* Otrzaskać.

Obtrząchać, Obtrząchnąć — *p.* Otrząchać.

Obtrząsać, Obtrząsnąć — *p.* Otrząsać, Otrząsnąć.

Obtulać, Obtulić — *p.* Otulać, Otulić.

Obturator, *łć.*, muskuł zamykający, zatykający; płytka kościana, metalowa, ebonitowa, tworząca sztuczne podniebienie; zasłona, zatyczka; przyrząd w broni palnej, zatykający szczelinę, przez którą mógłby uchodzić gaz przy wystrzale; zatyczka chirurgiczna do ran a. otworów w ciele, zasłonka w narzędziach optycznych, zwężająca pole widzenia do wymiarów żądanych.

Obtykać, forma *dok.* Obetkać; naokoło szczelnie czym obkładać.

Obubrzeżny, odnoszący ś. do obu brzegów.

Obuch, odwrotna, gruba, płaska część siekiery do uderzania, przybijania (fig.); gatunek dawnej broni, mającej koniec cieńszy od młotka idący, zakrzywiony; być pod **o-em**=zostawać pod czyjąś groźną władzą; trzymać kogoś pod **o-em** = trzymać w grozie, pod przemocą; do **o-a**=do upadłego; dostać jak **o-em** po głowie=być czym zaskoczonym, przerażonym a. boleśnie dotkniętym.

Obuchać się, objeść ś., nacpać ś., opić ś.

Obucie, włożenie na siebie obuwia; obuwie.

Obuczać, forma *dok.* Obuczyć; ćwiczyć, uczyć, wezwyczajać.

Obuwać, forma *dok.* Obuć; wkładać na nogi obuwie; wkładać na siebie ubranie; **o. ś.,** ubierać ś. w obuwie, wdziać obuwie.

Obudowa, wzmocnienie, ocembrowanie, omurowanie, obwarowanie (**o.** szybów w kopalniach).

Obudować, Obudowywać, zabudować naokoło, otoczyć budowlami, wzmocnić budowlę podparciem, omurowaniem; **o. ś.,** nastawiać naokoło dużo budowli.

Obudówka, obudowanie, otoczenie budowlami, dobudowanie, podparcie budowli.

Obudzić, forma *nied.* Obudzać; rozbudzić kogo, przerwać mu sen, znaglić śpiącego do ocknienia ś.; oprzytomnić, wzniecić, wywołać, zapalić; **o. ś.,** rozbudzić ś., ocknąć ś. z uśpienia, oprzytomnieć, powstać, wyniknąć, zrodzić ś.

Obukrajowy, dotyczący obu krajów.

Obulwarować, *fr.*, obwieść, otoczyć bulwarami.

Obumarcie, odrętwienie sił żywotnych; letarg; wymarcie, wygaśnięcie, uschnięcie (gałęzi, drzewa), obumarłość.

Obumarły, na pół umarły, na brzegu życia będący, więcej umarły, niż żyjący; w letargu będący; zdrętwiały; pozbawiony sił żywotnych, osłabiony; wygasły; nie żyjący, uschły.

Obumarszczyzna, w dawnym prawie: przysługujące szlachcicowi polskiemu prawo zabierania ruchomości po zmarłym w jego majątku cudzoziemcu; własność bez właściciela.

Obumierać, forma *dok.* Obumrzeć; omdlewać, drętwieć, wpadać w letarg, odchodzić od zmysłów, słabnąć, zamierać, zamrzeć, gasnąć, ginąć, usychać.

Obunogi, mający obie nogi.

Obuoczny, mający dwoje oczu, zastosowany do obu oczu.

Obupłciowy, mający organy rozrodcze obu płci (rośliny, niektóre zwierzęta).

Oburącz, obydwoma rękami.

Oburęcznie, jedną i drugą ręką.

Oburęczny, wprawny do robienia obu rękami; do trzymania w dwu rękach.

Oburkliwy, hardy, zuchwały, niegrzecznie odpowiadający.

Oburknąć się, zuchwale, hardo odpowiedzieć, ofuknąć.

Oburzać, forma *dok.* Oburzyć; dać powód komu do gniewu; obruszać kogo na siebie; **o. ś.,** być rozgniewanym, obruszać ś.

Oburzenie, uczucie gniewu z powodu czyjgoś postępku naganego; niechęć wielka, gniew, wzburzenie, uniesienie.

Oburzony, rozgniewany o jakiś czyn nieuczciwy, haniebny.

Obustronnie, z jednej i z drugiej strony.

Obustronny, znajdujący ś. po obu stronach; dogadzający obu stronom, zobopólny; dwuznaczny.

Obuszek, mały obuch; laska z rączką w kształcie siekierki, ciupaga, toporek (fig.).

Obuwać, forma *dok.* Obuć; wkładać na nogi obuwie; **o. ś.,** wkładać sobie na nogi obuwie.

Obuwie, ubiór na nogi (trzewiki, buty, łapcie i t. p.); w *zool.*, skóra a. rogowa powłoka na nogach u zwierząt.

Obuwik, w *bot.*, roślina z rodziny storczykowatych, trzewicznik (f.).

Obuzdać, nałożyć uzdę (o koniu); pohamować, poskromić, okiełznać, opanować czyjąś swawolę.

Obwalać, Owalać, powalać co, uwalać na wszystkie strony; pobrudzić, narobić plam.

Obwalanki (-ek), potrawa z kaszki, pietruszki, szczypiorku i imbiru, dodawana jako przyprawa do flaków.

Obwalić, obłożyć co naokoło, zawalić.

Obwał, śnieżyca; to, co ś. obwaliło, zerwało, zsunęło; zapadnięcie ś. (szczególniej o ziemi).

Obwałować, otoczyć wałem.

Obwapniać, forma *dok.* Obwapnić; obrzucać co wapnem; otynkować, owalać co wapnem; **o. ś.,** walać ś., oblepiać ś. wapnem.

Obwar, część zwierzchnia drzewa, przejęta żywicą, smolak.

Obwarknąć, dać ś. słyszeć jako warczenie.

Obwarowywać, Obwarować, otaczać, wzmacniać, opatrywać murem a. wałem, umacniać, zabezpieczać; robić zastrzeżenie, zawarować.

Obwarunkować, zrobić zależnym od pewnych warunków, obstawić pewnemi warunkami.

Obwarzać, Obwarzyć, z lekka po wierzchu ugotować, podgotować, obgotować tak, aby ś. nie rozpadło.

Obwarzanek, Obarzanek, rodzaj ciasta, w wałek zrobionego i ułożonego w pierścień, obwarzonego w gorącej wodzie, a potem upieczonego; wszystko, co ma kształt obwarzanka; opaska rzemienna na nogi konia, aby ich sobie nie obcierał; *żart.*, **o-ki**=pończochy nie umocowane na nodze podwiązkami i wskutek tego zawijające ś. od góry i opadające.

Obwarzanka, kaszka z mlekiem słodkim.

Obwąchiwać, Obwąchać, wąchać wkoło, z każdej strony, wąchaniem śledzić; **o. ś.,** wzajemnie ś. wąchać, poznawać ś. wąchaniem.

Obwencja, *łć.*, ofiara dobrowolna, podatek kościelny; dochód przypadkowy, akcydens, obrywka.

Obwędzać, Obwędzić — *p.* Owędzić.

Obwiązka, to, czym ś. obwiązuje, opaska, przepaska; bandaż, opatrunek.

Obwiązło, skręt ze słomy, powrósło, przewiąsło.

Obwiązywać, forma *dok.* Obwiązać; wkoło związywać, wkoło obwijać, opatrywać, okręcać (**o.** ranę = bandażować, przewiązywać); otaczać, opasywać, obejmować; **o. ś.,** opasywać ś., owijać ś., przepasywać ś.

Obwicie, Owicie, to, czym ś. co obwija, okręca; okręcenie, obwinięcie.

Obwiedzenie, okolenie, otoczenie, okrążenie, zrobienie naokoło obwódki, obciągnięcie, powleczenie.

Obwieńcz, roślina z rodziny marzanowatych.

Obwiesić—*p.* Obwieszać.

Obwiesisty, zwieszający ś., obwisły.

Obwieszać, Obwiesić, zawiesić wkoło, wieszając okryć; spuszczać, opuszczać; powiesić; **o.** skrzydła = stracić pewność siebie, stracić humor, osowieć; **o. ś.,** wiele czego na siebie zawiesić; powiesić ś., odebrać sobie życie przez powieszenie.

Obwieszczać, Obwieścić, oznajmiać, donosić, zwiastować; opowiadać, ogłaszać; **o. ś.,** ogłaszać ś., dać ś. poznać.

Obwieszczenie, zawiadomienie, ogłoszenie, pismo coś obwieszczające; afisz, proklamacja.

Obwieś—*p.* Obieś.

Obwieściciel, ten, co coś obwieszcza, ogłasza, zawiadamia.

Obwieścić—*p.* Obwieszczać.

Obwieść, forma *nied.* Obwodzić; oprowadzić dokoła czego, oprowadzić, otoczyć, okrążyć; obszyć, obramować, powlec czym.

Obwiewać—*p.* Owiewać.

Obwieźć, forma *nied.* Obwozić; wożąc kogoś, objechać z nim naokoło, albo z miejsca na miejsce—*p.* Obwozić.

Obwiędnąć, uwiędnąć powierzchownie, niezupełnie uwiędnąć.

Obwijać — *p.* Owinąć; **o.** w bawełnę = kręcić, mydłkować, nie mówić wprost prawdy, taić.

Obwijadło, to, co służy do owinięcia, okrycie, ubranie.

Obwijka—*p.* Obwiązka.

Obwilżać, Obwilżyć, maczać po wierzchu jakim płynem, maczać dokoła, zwilgotniać.

Obwinąć—*p.* Owinąć.

Obwinek, mały koń roboczy.

Obwiniać, Obwinić, winić kogo, winę komu zadawać, winę na kogo zwalać; skarżyć, oskarżać, potępiać; winnym kogo sądzić, pozywać kogo do sądu.

Obwinienie, oskarżenie, potępienie, potwarz.

Obwinięcie, to, czym ś. okręca a. obwija; jest tego na **o.** palca= bardzo mało.

Obwiniony, ten, którego obwiniono, podsądny, oskarżony.

Owionąć—*p.* Owiać.

Obwisać, Obwisnąć, opadać ku ziemi, zwisać, zwieszać ś.; otaczać, okrywać.

Obwisły, zwieszający ś., spadający, wiszący, ochlapły, pochyły, spadzisty; obwieszony czym.

Obwisnąć, zwiesić ś., zwisnąć, opuścić ś., opaść, ochlapnąć.

Obwodnica, Obwodnia, obwód, okrąg, granica; w *archit.,* przysionek o jednym lub kilku szeregach słupów, obwiedziony wokoło prostościennej budowli.

Obwodomiar, przyrząd do mierzenia średnicy i obwodu drzew.

Obwodowy, okólny, okręgowy; kolej **o-a**= biegnąca naokoło miasta; odnoszący ś. do obwodu, cyrkułu, okręgu, powiatu (miasto **o-e,** komisarz **o.**).

Obwodzić, Obwieść, wodzić na około, oprowadzać dokoła; otaczać, okalać, okrążać; opatrywać obwódką, określać; obszywać; powlekać, posmarować, okrywać; opatrywać, oglądać; **o. ś.**, okryć ś., powlec się, otaczać się.

Obwoluta, *łć.*, owinięcie, okładka wierzchnia, obłożenie okładki papierem.

Obwołać, obwieścić, ogłosić, okrzyknąć.

Obwoływacz, ten, co obwołuje, ogłasza co publicznie; opowiadacz, krzykacz, wołacz.

Obwoływać, forma *dok.* Obwołać; obwieszczać, ogłaszać, publikować, donosić wszystkim o jakimś postanowieniu; obwieszczać o obiorze; wybierać za pomocą okrzyków, proklamować, okrzykiwać.

Obwozić, forma *dok.* Obwieźć; wozić naokoło, wozić wszędzie dla pokazania; **o. ś.** z kim albo z czym=jeździć z kim a. z czym.

Obwożenie, jeżdżenie z kim a. czym naokoło, z jednego miejsca w drugie, nawiedzanie.

Obwód, okrąg, obwód koła, obwódka, obwiedzenie, okrążenie; objętość, grubość (mieć cztery łokcie **o-u**); **o.** koła, linja krzywa, której wszystkie punkty są w jednakowej odległości od jednego punktu zwanego środkiem a. centrem; okręg, powiat; kontur, profil; *przen.*, zakres, granica, sfera; *przen.*, koło, krąg, pierścień; **o.** twierdzy = ogół murów a. wałów, otaczających twierdzę.

Obwódka, to, czym ś. obwodzi, okrąża, otacza, okleja naokoło, jakby paskiem; linijka nakreślona naokoło pisma, druku; brzeg, lamówka, szlaczek, listewka; w *anat.*, miejsce ciemniejsze na skórze naokoło brodawki sutkowej.

Obwódkowy, *przym.* od Obwódka.

Obwózka—*p.* Obwożenie.

Oby! bogdajby! o gdyby! żeby to; dałby to Bóg!

Obycie, *rzecz.* od Obyć; **o. a. o. ś.**, ogłada towarzyska, obejście ś., przyzwyczajenie się.

Obyczaić, przyzwyczajać do dobrych obyczajów, robić obyczajnym, umoralniać.

Obyczaj, zwyczaj powszechny; porządek postępowania, w życiu powszechnie przyjęty; zasada moralna, używaniem przyznana i w życiu narodu przyjęta; prawo zwyczajowe; obyczajność, przyzwoitość; natura, własność; zwykły nastrój; sposób życia, postępowania, prowadzenia życia; sposób zachowania ś., manjery, obejście ś.; środek, sposób; zły **o.** = złe postępki; kobieta lekkich **o-jów** =kobieta niemoralna, nierządnica.

Obyczajnie, *przysł.*, przystojnie, przyzwoicie.

Obyczajność, przystojność, przyzwoitość, skromność, grzeczność; przykładność, moralność, odznaczanie ś. dobremi obyczajami.

Obyczajny, zgodny z pewnemi obyczajami, obyczajowy; mający dobre obyczaje, zgodny z dobremi obyczajami, moralny, przyzwoity, grzeczny.

Obyczajowość, stosowanie ś. w życiu do dobrych obyczajów, ogłada towarzyska, przyzwoitość.

Obyczajowy, odnoszący ś. do obyczajów, do zwyczajów; nauka **o-wa**=etyka moralności.

Obyć się—*p. nied.* Obywać się.

Obydwa—*p.* Oba.

Obydwie—*p.* Obie.

Obydwoje—*p.* Oboje.

Obyty, otrzaskany, oswojony z czym, obznajmiony; przyzwyczajony do czego; umiejący zachować ś. w towarzystwie, bywały, przyzwoity, gładki w obejściu.

Obywać się, forma *dok.* Obyć ś.; poprzestawać na czym; obchodzić ś. bez czego, nie potrzebo-

wać czego; oswajać ś. z czym, przyzwyczajać ś. do czego.

Obywatel, mieszkaniec kraju politycznie urządzonego, członek narodu; zacny **o.** = dobry syn ojczyzny, człowiek nie zapominający o obowiązkach narodowych, człowiek cywilnie i politycznie wolny; sposób tytułowania wszystkich członków narodu podczas wielkiej rewolucji francuskiej; **o.** miejski = właściciel domu w mieście; **o.** wiejski = właściciel majątku ziemskiego; *żart.*, **o.** świeżego powietrza = człowiek, nie posiadający własnego albo żadnego mieszkania; lekkoduch, pędziwiatr (forma ż. **Obywatelka**).

Obywatelski, do obywatela a. obywateli należący, dotyczący przymiotów albo praw obywateli (czyn **o.**, prawa **o-ie**); z obywateli złożony (komitet **o.**, straż **o.**); obywatelowi właściwy (cnota **o-a**, odwaga **o-a**); po **o-u**, w sposób właściwy obywatelowi, szlachetnie.

Obywatelstwo, stan obywatela, należenie do grona obywateli, prawa obywatelskie; charakter, przymioty, cnota obywatela, obywatelskość, patrjotyzm; *zbior.*, obywatele.

Obzierać, f. *nied.* od Obejrzeć.

Obzierki, oględziny.

Obzimek, na wiosnę.

Obznajamiać, Obznajmiać, kogo z czym a. z kim zapoznawać, uczyć kogo, pouczać, obeznawać; **o. ś.**, poznawać co, oswajać ś. z czym, nabywać doświadczenia, obeznawać ś.; zapoznawać ś. wzajemnie.

Obżałować, obwinić, oskarżyć przed sądem; być przejętym żalem, boleścią z powodu straty drogiej osoby; opłakać, przecierpieć z jakiego powodu.

Obżałowany, obwiniony, oskarżony, podsądny.

Obżarcie, zżarcie z wierzchu = a. ze wszystkich stron; uszkodzenie, zniszczenie przez coś gryzącego; najadanie ś., obżarstwo, łakomstwo.

Obżarcie, *przysł.*, łakomie, żarłocznie.

Obżarstwo, Obżartość, zwyczaj objadania ś., łakomstwo, żarłoczność.

Obżartuch, człowiek ponad miarę jedzący, żarłok, pasibrzuch.

Obżarty, zżarty z wierzchu, ze wszystkich stron; łakomy, żarłoczny.

Obżerać, forma *dok.* Obeżreć; żreć z wierzchu, żreć ze wszystkich stron, nadgryzać; *przen.*, gryźć, niszczyć z wierzchu, niszczyć ze wszystkich stron; **o. ś.**, objadać ś., jeść zanadto, przesycać ś. pokarmami.

Obżynać, forma *dok.* Obżąć; ścinać zboże, zżynać; **o. ś.**, obłatwiać ś. ze żniwem.

Obżynki, dożynki, okrężne.

Ocalać, forma *dok.* Ocalić; wybawić kogo z niebezpieczeństwa, z niedoli, ratować; **o. ś.**, ujść cało, ominąć niebezpieczeństwo, uratować się.

Ocaleć, w całości ś. utrzymać, uniknąć niebezpieczeństwa, śmierci, wyjść cało, uratować się.

Ocap, sztuka drzewa położona na końcach belek wokoło zrębu, do której krokwie przytwierdzają, podbitka pod dachem, podciąg; belka a. kamień, łączący od góry futryny drzwi, okien.

Ocapieć, zgłupieć, stracić rozum.

Occiarz, Octarz, ten, co wyrabia a. sprzedaje ocet.

Ocean, *gr.*, wielkie, nieprzerwane przestrzenie wód słonych między wielkiemi lądami, tworzące morza.

Oceaniczny, Oceanowy, *gr.*, odnoszący ś. do oceanu, położony wśród oceanu.

Oceanida, *gr.*, w *mitol.*, każda z trzech tysięcy cór Oceana i Tetydy; nimfa morska.

Oceanita, *gr.*, mieszkaniec oceanu cz. krajów a. wysp oceanicznych.

Oceanograf, *gr.*, badacz naukowy oceanów, opisujący oceany.

Oceanografja, *gr.*, nauka o morzach.

Ocechować, położyć na czym cechę, położyć znak.

Ocel, *czes.*, hakowate wygięcie każdego z dwu końców podkowy, inaczej: hacel (fig.).

Ocelle, *łć.*, oczka w postaci punktów barwnych, istniejące u zwierząt niższych.

Ocelot, *łć.*, zwierzę drapieżne amerykańskie z rodziny kotów (fig.).

Ocembrować, *nm.*, opatrzyć ścianami drewnianemi, murowanemi dół lub studnię.

Ocembrowanie, *nm.*, ściany zrobione w studni a. w dole.

Ocena, rozbiór jakiego dzieła, krytyczne ocenienie jego wartości, recenzja, krytyka, ocenianie, krytykowanie; oznaczenie wartości jakiej rzeczy.

Oceniać, Ocenić, ustanawiać wartość czego, cenę, szacować; uznawać wartość albo doniosłość czego, zrozumieć to.

Ocenzurować, *łć.*, uzyskać dla czego zezwolenie cenzury; o cenzorze: dać czemu swą aprobatę; skrytykować bezwzględnie, ośmieszyć, wydrwić.

Ocet, *łć.*, kwaśny płyn, otrzymywany głównie przez fermentację płynów, zawierających alkohol (**o.** naturalny); **o.** sztuczny =mieszanina kwasu octowego, wody i dodatków zapachowych i smakowych; **o.** tualetowy, mieszanina octu, spirytusu i pachnideł; **o.** drzewny, otrzymywany przez skroplenie gazów z dystylacji suchej drzewa; kwaśny, jak **o.** siedmiu złodziei = zawierający mieszaninę różnych ziół.

Ocetnica, *łć.*, kobieta, sprzedająca ocet; naczynie do zlewania octu.

Och!, *wykrz.*, wyrażający smutek, żal, wzruszenie (och! już go nie zobaczę); pytanie i niedowierzanie (och! czy to możliwe); **o.**! **o.**! = ba! ba! jeszcze czego! (och! och! jaki mi mądry!).

Ochab, bagnisko, oparzelisko, trzęsawisko.

Ochajny, czysty, schludny.

Ochapiać, Ochapić, częściej **o. ś.,** przypominać ś., zdawać ś.; **o.** mi ś.=zdaje mi ś.

Ochełznać—*p.* Okiełznać.

Ochędożać, Ochędożyć, czyścić naokoło, oczyszczać, upiększać, ozdabiać; **o. ś.,** czyścić ś., oporządzać ś.; stroić ś., zdobić ś.

Ochędożnie, *przysł.*, czysto, przyzwoicie, chędogo.

Ochędożność, zamiłowanie czystości, schludność, czystość.

Ochędożny, czysty, schludny, przyzwoity, strojny, wykwintny, elegancki (o sukni), obyczajny, przystojny, grzeczny.

Ochędożyć, oczyścić, oporządzić; upiększyć, ozdobić; *żart.*, obić, wytrzepać.

Ochędóstwo, czystość, porządek, schludność; strój, ozdoba, ubranie.

Ochlapywać, forma *dok.* Ochlapać; obryzgiwać płynem, błotem; **o. ś.,** obryzgiwać się.

Ochlapły, Ochlapnięty, Okłapły, Okłapnięty, obwisły, opadły; (o człowieku)zniechęcony,apatyczny.

Ochlapnąć, Okłapnąć, zwisnąć, opaść; stracić energję, zniechęcić ś., stać ś. apatycznym.

Ochlastać, oćwiczyć, osmagać; **o. ś.,** ochlapać ś.

Ochlęta, roślina z rodziny motylkowatych.

Ochlica, cierlica do lnu, konopi.

Ochlokracja, *gr.*, panowanie gminu ulicznego, gminowładztwo.

Ochlustać, obryzgać płynem, oblać; **o. ś.,** oblać ś. płynem.

Ochładzać, forma *dok.* Ochłodzić; czynić chłodniejszym, ostudzać, oziębiać; obniżać temperaturę; łagodzić, uśmierzać, pocieszać; **o. ś.,** stygnąć, oziębiać ś.; uspokajać ś., pocieszać ś.; przestawać się gniewać.

Ochłaniać, forma *dok.* Ochłonąć; ogarniać, otaczać, ostępować; przejmować, ogarniać; porywać, chwytać.

Ochłap, nędzny kawał mięsa; resztka jedzenia; wogóle: nędzny, lichy kawałek czego (**o.** wiedzy).

Ochłoda, ochłodzenie ś., orzeźwienie; *przen.*, ulga, uśmierzenie, uspokojenie, pociecha.

Ochłodły, który ochłódł, ostygły, wystudzony.

Ochłodnąć, Ochłodnieć, stać się zimnym, ostygnąć; **o.** a. ochłonąć, uspokoić ś. ze wzruszenia; przyjść do siebie, opamiętać ś.

Ochłodnica, u starożytnych kąpiel z wodą chłodną, w której zapaśnicy ś. ochładzali.

Ochłodzić, zrobić chłodniejszym, oziębić, ostudzić, zmniejszyć zapał do czego; **o. ś.,** stać ś. zimniejszym, ochłodnąć, ostudzić się, uspokoić się.

Ochłonąć, przyjść do siebie, zmitygować ś., uśmierzyć ś., uspokoić się.

Ochłostać, oćwiczyć, obić, ukarać rózgami.

Ochmielić, chmielem zaprawić; **o. ś.,** podpić sobie trochę.

Ochmistrz, *nm.*, urząd dworski: marszałek dworu, przełożony nad dworem; dawniej nauczyciel domowy; przewodnik, opiekun.

Ochmistrzować, *nm.*, być ochmistrzem a. ochmistrzynią; przewodzić.

Ochmistrzyni, *nm.*, nauczycielka domowa, przełożona.

Ochmurzać, Ochmurzyć, okrywać naokoło chmurami, otaczać; *przen.*, nachmurzać, zasępiać.

Ochocić, dodawać ochoty, zachęcać; częstować, uraczać, ugaszczać; **o. ś.,** dodawać sobie ochoty, podniecać ś.; częstować się wzajemnie; weselić ś., bawić ś.

Ochoczo, *przysł.*, z przyjemnością, chętnie, z ochotą, ze szczerego serca, wesoło, szybko.

Ochoczy, Ochotny, chętny, biorący ś. do czego wesoło, z dobrej woli; gorliwy, pilny; swobodny, wesoły, rzeźwy.

Ochopnia, rodzaj dawnej sukni polskiej.

Ochorzeć, zachorować.

Ochota, dobra wola chęć, nieprzymuszona, pilność w pracy, chęć rzeźka, zapał, pilność; wesołość, humor, pogoda; odwaga, śmiałość; życzliwość, uprzejmość, gościnność; biesiada, uczta, zwłaszcza weselna.

Ochotka, *zdr.* od Ochota; gatunek owadu dwuskrzydłego, długorogiego.

Ochotniczy, ochotnikowi właściwy, przez ochotnika wykonany, z ochotników składający się (straż ogniowa **o-a**).

Ochotnie, chętnie, z ochotą.

Ochotnik, dobrowolnie biorący ś. do czego; młodzieniec, dobrowolnie wstępujący na służbę wojskową, wolontarjusz; iść na **o-a**= dobrowolnie, z własnego popędu.

Ochotność, Ochoczość, chętna dobra wola, dobrowolna usilność.

Ochotny, chętny, dobrowolny; przyjazny, uprzejmy, życzliwy.

Ochra, *gr.*, minerał ziemisty, mieszanina wodanu tlennika żelaza z glinką, żółta albo brunatna trwała farba, używana w malarstwie, przy drukowaniu tkanin, tapet, zabarwianiu cementu i t. d.

Ochraniać, Ochronić kogo = obraniać, osłaniać przed niebezpieczeństwem, strzec; **o.** co=szanując co zachowywać, strzec od uszkodzenia, okrywać, oszczędzać; **o. ś.**, zachowywać siebie, nie narażać ś., ukrywać ś., oszczędzać ś.

Ochromiały, okulały, kulawy.

Ochromić, uczynić chromym, kulejącym; przetrącić komu nogę, okulawić.

Ochromieć, stać ś. kulawym, okuleć.

Ochrona, ochranianie, zachowywanie, obrona; **o.** leśna=prawa administracyjne, ograniczające wyrąb lasu; **o.** zwierzyny=takież prawa, ograniczające tępienie zwierzyny; rzecz, służąca do ukrycia, do ocalenia; miejsce ucieczki; przytułek i szkółka dla biednych dzieci.

Ochroniarka, nauczycielka, wychowawczyni w ochronie.

Ochroniarstwo, zajęcie ochroniarki.

Ochronić, obronić, ocalić, ustrzec, osłonić.

Ochronka, rodzaj szkółki dla biednych dzieci, gdzie mają we dnie przytułek i opiekę.

Ochronny, obronny, ocalający, ochraniający; wał **o.** = zapobiegający wylewom; cło **o-e** = ustanowione dla obrony przemysłu krajowego; w *biol.*, barwa **o-a** = barwa, którą przybiera zwierzę, by upodobnić ś. do otoczenia w celu samoobrony; podobieństwo **o-e** = podobieństwo zwierzęcia do otaczających przedmiotów; w *med.*, leczenie **o-e** = dążące do zapobieżenia pewnym chorobom.

Ochrowy, *gr.*, odnoszący ś. do ochry, koloru ochry.

Ochrypiać, Ochrypić, nabawiać kogo chrypki.

Ochrypieć—*p.* Ochrypnąć.

Ochryple, głosem chrypiącym, z chrypką.

Ochrypłość, chrypka.

Ochrypły, który dostał chrypki, chrypiący.

Ochrypnąć, Ochrypieć, dostać chrypki, stracić głos czysty.

Ochrzcić, dokonać nad kim obrządku chrztu; przezwać, nadać nazwę, imię; *żart.*, rozcieńczyć wodą; **o. ś.**, przyjąć chrzest, zostać chrześcijaninem.

Ochrzęstna, błona, otaczająca powierzchnię chrząstek.

Ochrzy- — *p.* Ochry-.

Ochuchać, tchem owionąć, ogarnąć oddechem; zdmuchiwać co z czego; *przen.*, pieścić.

Ochudnąć, schudnąć.

Ochudzić, schudzić, wychudzić, ogłodzić.

Ochwacać, Ochwacić, nabawiać konia ochwatu; **o. ś.**, nabawić ś. ochwatu (o koniu); dostawać bólu z powodu wysilenia; oberwać ś. (o ludziach); przesycić ś. czym aż do wzbudzenia w sobie wstrętu.

Ochwat, u koni choroba łamania w stawach; zapalenie mięsnych części kopyta u koni (fig.).

Ochwatny, chory na ochwat.

Ochwiewać, Ochwiać, poruszać na wszystkie strony, kołysać, taczać, trząść; obluzowywać, obruszać; robić chwiejnym, podawać w wątpliwość; **o. ś.**, ruszać się wokoło, obluzowywać się.

Ochwierutać, obluzować, obruszać.

Ochwycić, ogarnąć, opanować.

Ochyba, rzecz niepewna; bez **o-by** = niechybnie, niezawodnie, napewno, bez wątpienia.

Ochybiać, Ochybić, omijać, zawodzić, omylać nadzieje.

Ochybnica, motyl nocny z rodziny sówek (f.).

Ochybny, omylny, zawodny, niepewny, zwodniczy.

Ochylać, Ochylić, osłaniać, okrywać, obraniać, ogarniać; nie mówić wprost, mówić z ogródką; **o. ś.,** okrywać ś., osłaniać ś.; pochylać ś. ze wszystkich stron, zniżać ś.; **o. ś.** prawem=osłaniać ś.

Ochynąć, narazić na niebezpieczeństwo; wynurzyć, wyprowadzić na jaw; **o. ś.,** ogarnąć ś., odziać ś.; zanurzyć ś., pogrążyć ś.; popaść w niebezpieczeństwo; wynurzyć ś., wychylić ś.

Ociągać, Ociągnąć — *p.* Obciągać; we wrzącej wodzie co obgotować, aby ś. po wierzchu ściągnęło (**o.** mięso); **o. ś.,** zwlekać, namyślać ś., marudzić, bałamucić.

Ociec — *p.* Ojciec.

Ociec — *p.* Ociekać.

Ociek, kamienny osad węglanu wapna, tworzący sople i pilastry w skałach wapiennych, stalaktyt; w *medyc.*, opuszczenie ś. krwi w tkankach, opust.

Ociekać, Ociec, ściekać, spływać kroplami; oblewać ś. naokoło, spływać czym, zalewać ś., broczyć.

Ociekłość, nabrzmiałość.

Ociekły, z którego wilgotne części spłynęły; zbroczony; nabrzmiały, krwią nabiegły.

Ocielać ś., Ocielić ś., rodzić płód (o krowie, łani, łosiu, żubrzycy), wydać cielę.

Ociemniać, Ociemnić, cieniem otaczać, zacieniać, zaciemniać.

Ociemniały, ten, kto stracił wzrok, ślepy, niewidomy.

Ociemnieć, zajść cieniem; stracić wzrok, zaniewidzieć, zostać ślepym.

Ocieniać, Ocienić, cieniem osłaniać, zacieniać, okrywać, otaczać; *przen.*, zachmurzać, zasępiać.

Ocieplać, Ocieplić, ciepłym czynić, ogrzewać; **o. ś.** a. ociepleć= ciepłym ś. stawać, ogrzewać ś.; jak ś. **o-i** = nigdy.

Ocierać, Obcierać, forma *dok.* Otrzeć, Obetrzeć; wkoło, wszędzie wycierać; wycierając co ścierać, ścierając zgładzać, niszczyć; tarciem zdzierać, obszarpywać, rozraniać; **o. ś.,** wycierać sobie co, wycierać sobie jaką część ciała; tarciem niszczyć ś., ścierać ś.; dotykać kogo; **o. ś.** o kogo=być blizkim kogo a. czego, potrącać kogo a. co, mieć z kim luźny stosunek, spotykać; kształcić ś., nabierać ogłady, polerować ś. przez obcowanie z kim.

Ocierki (-ek), opiłki.

Ocierniać, Ociernić, cierniem otaczać; opasywać płotem z ciernia.

Ociesać, Ociesywać — *p.* Ociosać, Ociosywać.

Ociężale, powoli, niechętnie; zwolna, ciężko, z trudem.

Ociężałość, ciężkość, nieruchawość, lenistwo.

Ociężały, obarczony, obładowany, obciążony; ciężki, nieochoczy, powolny, nieruchawy, z trudem dokonywany, leniwy.

Ociężeć, stać ś. ciężkim, ociężałym, powolnym, leniwym, zniedołężnieć.

Ocinać — *p.* Obcinać.

Ocinek, pień odciętego drzewa; cząstka odjęta od całości, np. gałązka od drzewa.

Ocios, kloc z gruba obrobiony.

Ociosywać, Ociesywać, forma *dok.* Ociosać, Ociesać; obcinać, okrzesywać, odcinać części naokoło, obrabiać naokoło ostrym narzędziem (toporem, siekierą).

Ocisk, przetarta rana, sedno; owrzodzenie z odciśnienia.

Ociupina, Ociupinka, drobna cząsteczka, odrobina.

Ocknąć, forma *nied.* Ocykać; obudzić; **o. ś.,** obudzić ś.

Ocknięty, Ockniony, ten, który ś. przebudził, przebudzony.

Oclenie, *nm.*, naznaczenie ilości opłaty, cła.

Oclić, *nm.*, obłożyć cłem, pobrać cło od czego.

Ocmuchać się, wyrzeźwić się, przyjść do siebie po spaniu.

Octan, *łc.*, sól kwasu octowego; **o.** miedzi = grynszpan.

Octarz, *łc.* — *p.* Occiarz.

Octowy, *łc.*, dotyczący octu, służący do octu, kwaśny; **o.** kwas, związek chemiczny węgla, wodoru i tlenu, skoncentrowany ocet drzewny; **o-a** esencja, kwas octowy nieco rozcieńczony, zaprawiany dla zapachu i smaku.

Octówka, *łc.*, obleniec, mieszkający w skwaśniałym klajstrze a. w occie, klajstrówka.

Ocucać, Ocucić, czucie w kim wzniecać, wyrywać z odrętwienia, budzić ze snu, przyprowadzać do przytomności, do zmysłów.

Ocuglować, okiełznać, poskromić, pohamować.

Ocukrowywać, Ocukrować, Ocukrzyć, cukrem posypywać, powlekać cukrem naokoło; zaprawiać cukrem, słodzić; *przen.*, łagodzić, unikać, osładzać coś przykrego.

Ocwanić, *gwar.*, oszukać.

Ocyganić, odrwić, okpić.

Ocykać — *p.* Ocknąć.

Ocyrklować, *łc.*, określić za pomocą cyrkla, okolić granice.

Oczadzać, Oczadzić, ogarniać czadem, truć czadem; rozmarzać, odurzać, zawracać komu głowę.

Oczadziały, ten, który oczadział.

Oczadzieć, zaczadzieć, otruć ś. czadem.

Oczajdusza, *ukr.*, hultaj, awanturnik, drab.

Oczar, roślina z rodziny oczarowatych, orzech czarnoksięski (fig.).

Oczarować, czary na kogo rzucić, urzec, omamić; *przen.*, zachwycić, olśnić, zniewolić.

Oczarowany, urzeczony, omamiony; zachwycony, olśniony, zdumiony.

Oczasty, pełen oczu, jakby oczami pokryty; dziurkowany; iskrzący, lśniący.

Oczaszna, błona, okrywająca czaszkę.

Oczekiwać, wyglądać, czekać kogo, spodziewać ś. kogo a. czego, wyglądać czego.

Oczekująco, *przysł.*, czekająca na co, w oczekiwaniu.

Oczepiać, Oczepić, czepiając, zawieszając naokoło obciążać, obwieszać; przybierać w czepiec (**o.** pannę młodą = dokonywać oczepin); **o. ś.**, obwieszać ś., nawieszać wiele czego na siebie; naczepiać ś. dokoła.

Oczepiny, ludowy obrządek weselny, polegający na nakładaniu czepka na głowę pannie młodej przy stosownych śpiewach.

Oczepnica, rośl. z rodz. palm.

Oczeret, *ukr.*, miejsce wśród lasu trzciną zarosłe; trzcina.

Oczerniać, Oczernić, czynić co czarnym naokoło, obmalowywać czarnym kolorem; *przen.*, obmawiać, osławiać, szkalować.

Oczernieć, naokoło a. z wierzchu stawać ś. czarnym.

Oczerń, roślina z rodziny nanerczowatych.

Oczerstwiać, Oczerstwić, orzeźwiać, czynić czerstwiejszym, odświeżać, wzmacniać; **o. ś. a.** oczerstwieć, czerstwiejszym ś. stawać, wzmacniać ś., odświeżać ś., orzeźwiać ś.

Oczerwieniać, Oczerwienić, pofarbować na czerwono, zabarwić; powlekać czerwoną barwą.

Oczesywać, Oczesać, oczyszczać co grzebieniem (**o.** len); gładzić grzebieniem (**o.** włosy na głowie).

Oczęstokolić, opatrzyć częstokołem.

Oczęta (-ąt), miłe, kochane oczy; małe oczki.

Oczko, *zdr.* od Oko; małe oko; kamień drogi, oprawiony w pierścionku; rodzaj opala; dziurka w kształcie oczka (**o.** w serze, **o.** w sieci, **o.** w robótce szydełkowej, **o.** w chlebie); rozlana kropla tłuszczu w kształcie oczka (**o.** na rosole); punkt na kamieniu w grze w domino, w kartach; rodzaj gry w karty; odlew litery na pieńku czcionki; pączek na zrazie, przygotowany do zaszczepienia; w *zool.*, wołowe **o.**, a. wole **o.**, *p.* Strzyżyk; **o-mi** strzelać = patrzeć na wszystkie strony zalotnie, porozumiewać ś. z kimś wzrokiem; wpadła mi w **o.** = podobała mi ś.; **o.** w **o.**, jak papa=podobniuteńka do papy; **o.** w głowie, trzecie **o.** = ulubieniec, pieszczoszek, faworyt; w wołaczu: moje ty **o**!=zwrócenie ś. do osoby miłej, ukochanej.

Oczkować, strzelać oczami na wszystkie strony (uczeń **o-je** = wydaje lekcję, patrząc ukradkiem w książkę); porozumiewać ś. z kim oczami; robić słodkie oczki; w *ogrodn.*, szczepić drzewka za pomocą oczek, okulizować.

Oczkowaty, pełen oczu, pełen otworów foremnych okrągłych, pełen dziurek.

Ocznik, otwór w ulu, deseczka w ulu, po której wchodzą pszczoły.

Oczlik, skorupiak wiosłonogi, cyklop (fig.).

Oczłowieczać, nadawać naturę człowieczą, wcielać.

Oczny, *przym.* od Oko (choroba **o-a**), lekarz **o.**=okulista; naoczny, ten, co widział własnemi oczami (świadek **o.**); **o-a** gałka=oko, wzięte jako całość, jama **o-a**=oczodół (fig.).

Oczochrać—*p.* Oczesywać.

Oczodół, jama czaszki, w której mieści ś. oko.

Oczynszować, Oczynszowywać, *nm.*, okładać czynszem; **o.** włościan=naznaczyć im czynsz wzamian za pańszczyznę.

Oczyszczać, forma *dok.* Oczyścić; robić co czystym po wierzchu a. ze wszystkich stron; czyścić naokoło, obcierać z kurzu, z brudu; opróżniać z czego złego, usuwać części niepożądane; uwalniać od czegoś niedobrego; uniewinniać, tłómaczyć; odpuszczać, darowywać; **o.** żołądek=przeczyszczać, wypróżniać; **o. ś.**, oczyszczać siebie; niewinność swą wykazywać; uwalniać ś. od skaz, od zarzutów, stawać ś. czystym, uwalniać ś. od rzeczy niepożądanych.

Oczyszczenie, *rzecz.*, od Oczyszczać; dawny obrządek religijny: stawienie ś. kobiety do kościoła po ustaniu odchodów poporodowych; **O.** Matki Boskiej = święto Matki Boskiej dn. 2 lutego, Matki Boskiej Gromnicznej.

Oczytany, przeczytany przez wielu; ten, który wiele z korzyścią czytał.

Oczytywać ś., forma *dok.* Oczytać ś.; wiele czytać z pożytkiem.

Oczywistość, prawdziwość, pewność, jasność czego, dotykalność, namacalność.

Oczywisty, w oczy bijący, jasny, namacalny, dotykalny; jawny; niewątpliwy, niezawodny.

Oczywiście, *przysł.*, jasno, namacalnie, dotykalnie, jak na dłoni; naocznie, widzialnie; ma ś. rozumieć, rozumie ś.

Oćma, ciemność, cień, mrok; *przen.*, ciemnota.

Oćmiewać, forma *dok.* Oćmić; otaczać wokoło ciemnościami, omraczać, ocieniać; olśniewać, oślepiać, zaćmiewać; obałamucać, otumaniać.

Od, Ode, *przyim.* z 2 p., wyraża osobę a. rzecz, od której ktoś ś. oddala, cofa, stroni, odwraca:

odchodzić od domu, usuwać się od udziału, odwracać oczy od smutnego widoku, odpędzić nieprzyjaciela od miasta, od godziny do godziny, od morza do morza; w czyim imieniu, z czyjego polecenia, w czyim zastępstwie: kłaniaj mu ś. ode mnie, przychodzić w poselstwie od króla; ze strony czego, z czyjej strony: stanąć od wiatru, od wschodu, od dołu, od góry; u kogo przebywający: uczeń od szewca, chłopiec od ślusarza; do czego służący, do czego przeznaczony: szczotka od zamiatania, łyżeczka od herbaty, człowiek od pałasza = noszący pałasz; na wypadek czego, w jakim celu, na co, przeciw czemu: od parady, od święta, lekarstwo od febry, od biedy = jako tako, w braku czegoś lepszego, od siedmiu boleści = nic nie wart; za co, wskutek czego: płacić od sztuki; przeciw czemu: nie od tego jestem=nie jestem temu przeciwny, gadać od rzeczy=bez sensu, niedorzecznie, trzy po trzy; przez kogo: świat stworzony od Boga; z powodu czego, wskutek czego: rana od kuli, od przybytku głowa nie boli; przy stopniu wyższ.: nad co, nad kogo, aniżeli co, aniżeli kto: lepszy od ciebie, bielszy od śniegu; od ręki co zrobić = ręcznie, bez narzędzi gieometrycznych narysować, zakreślić coś, natychmiast, nie odkładając; jako przedrostek przy czasownikach oznacza: oddalanie a. oddalanie ś., oddzielanie: odchodzić, odpędzać, odrywać, odbierać; nasycenie ś. czynnością: odjeść ś., odcałować ś.; przerwanie zawady w czynności: odkaszlnąć, odetchnąć; zniesienie skutków czynności: odwołać, odbarwić, odtłuścić; zwrócenie a. zwrócenie ś. czynności w odwrotnym kierunku: odnosić, odpływać, odprowadzić; odpowiedzenie tą samą czynnością: odszczeknąć, odpłacić, odkłonić ś.; wykończenie czynności: odrobić, odtańczyć; wypełnienie miary czynności: odchorować, odcierpieć; przywrócenie do pierwotnego stanu: odbudować, odmłodzić; odtworzenie, skopjowanie: odpisać, odrysować.

Od, *islandz.*, mniemana siła, odkryta przez przyrodnika Reichenbacha, istniejąca jakoby w elektryczności, magnetyzmie, świetle, cieple i oddziaływająca na osoby nerwowe.

Oda, *gr.*, utwór liryczny, uroczyście opiewający przedmioty uczuć wzniosłych, wzniosła pieśń pochwalna.

Oda, *tur.*, izba, sypialnia, koszary; oddział wojska, pułk, orszak.

Odaj, *tur.*, futor.

Odal, *szwedz.*, wolne posiadanie gruntu.

Odalik, *tur.*, mieszkanie kobiet muzułmańskich.

Odalisa, Odaliska, *tur.*, służebna pokojowa w haremie baszy lub sułtana; piękna niewolnica na Wschodzie.

Odarniowywać, Odarniać, *dok.* Odarniować, Odarnić; obkładać darniną naokoło.

Odarowywać, Odarować—*p.* Obdarzać.

Odartki, łupy, zdobycz; łachmany.

Odarty — *p.* Obdarty.

Odąć — *p.* Odymać.

Odbarwiać, forma *dok.* Odbarwić; pozbawiać barwy.

Odbąknąć, niewyraźnie i krótko odpowiedzieć coś, bąknąć w odpowiedzi.

Odbeczeć, odpłakać dostatecznie, opłakać; odpokutować, odpłacić za co.

Odbębnić, odpowiedzieć bębnieniem, odegrać na bębnie ilość

naznaczoną, odegrać na fortepianie bez poczucia, nieumiejętnie.

Odbicie, odepchnięcie, odparcie uderzeniem; odpędzenie, odegnanie; odłamanie jakiej części od czegoś biciem, wyłamanie, otworzenie; odebranie przez bój; uwolnienie; odbitka, reprodukcja, kopja; obraz, powstający na gładkiej, lśniącej powierzchni skutkiem załamania ś. promieni świetlnych (**o.** w lustrze, w wodzie); **o.** ciała sprężystego, głosu, echa, fal; kąt **o-a**=kąt między prostopadłą padania a promieniem odbitym; wyraz stanu duszy, myśli, odczucie, refleks.

Odbić, forma *dok.* od Odbijać.

Odbiec, for. *dok.* od Odbiegać.

Odbieg, odbieganie, ucieczka; spadek, ujście (**o.** wód); upływanie, mijanie (**o.** lat).

Odbiegać, forma *dok.* Odbiec; biegiem oddalać ś.; zbiegać, uciekać; *przen.*, przechodzić, mijać; **o.** kogo, czego, opuszczać, zostawiać na łaskę losu, porzucać; nie zgadzać ś. z kim; nie trzymać ś. czego; zbaczać od punktu, oddalać ś. od czego.

Odbieracz, ten, co odpiera; w *chem.*, naczynie przystosowane do dzioba alembika a. retorty i odbierające płyn destylowany, odbieralnik, przyjemnik; robotnik, zdejmujący z maszyny arkusze zadrukowane; przyrząd w telegrafach do przyjmowania depesz; przyrząd w telefonach, za pomocą którego słyszymy głos, zdaleka przesyłany, odbierak, receptor.

Odbieraczka, robotnica, przyjmująca z wozu snopy przy składaniu ich w stodole; pracownica w drukarni, przyjmująca arkusze w czasie ich druku.

Odbierać, forma *dok.* Odebrać; brać od kogo z powrotem co swoje, odzyskiwać, otrzymywać z powrotem; otrzymywać, dostawać, przyjmować; wydzierać, brać od kogo co gwałtem, pozbawiać kogo czego; oddzielać, odłączać; **o.** dziecko=przyjmować je przy rodzeniu, spełniać przy rodzącej obowiązki akuszerki.

Odbieralnik, naczynie, przyjmujące płyn dystylowany z alembika; naczynie, w które spływają płyny, sączące ś. z ciała.

Odbierka, Odbiórka, odbieranie pod liczbą sztuk drzewa, wywiezionych z lasu, albo sążni wyrąbanego drzewa; koszt nakładów corocznych (**o.** rolnicza); pobór do wojska, przyjmowanie rekrutów.

Odbieżały, ten, który odbiegł; opuszczony, porzucony, zostawiony, zapomniany.

Odbieżeć—*p.* Odbiec.

Odbijacz, ten, co odbija; pracownik w drukarni, odbijający na maszynie ręcznej arkusze do korekty, preser; w *fiz.*—*p.* Reflektor.

Odbijać, forma *dok.* Odbić; uderzeniem odpychać, zwracać napowrót, odpędzać, odpierać, odparowywać (**o.** cios); otwierać co siłą, biciem, wybijać; biciem, uderzeniem odłączać część od całości, odłamywać, oddzierać; odbierać, odzyskiwać, uwalniać; odciskać, drukować, odtłaczać; oddalać ś. od brzegu, odpływać; w *fiz.*, **o.** światło, głos=pod kątem załamania zwracać w inną stronę; *przen.*, odznaczać się, wyróżniać się na tle czego, odskakiwać od tła; uderzać, szarpać w tył przy wystrzale; za pomocą uderzenia sprawiać, że odstaje (**o.** ciało od kości); bijąc, wynagrodzić sobie, odwetować; **o. ś.**, odbiwszy ś., odskakiwać; bronić ś. od napaści; o świetle, głosie i t. p.: łamać ś. od gładkiej powierzchni, tak iż kąt podania równy jest kątowi odbicia; oddalać ś. od brzegu, od stanowiska, od stada; odgrywać ś., wetować przegranę; odrzygać ś.,

przypominać ś.; zwracać ś. (gazy ś. **o-ją**); odciskać ś., odznaczać ś.; zostawiać ślad, występować; odzywać ś. oddziaływać, dawać ś. uczuć.

Odbijanie ś., uchodzenie gazów z żołądka, przypominanie ś.

Odbijanka, rodzaj gry w piłkę.

Odbijany, rodzaj tańca; figura w polonezie, polegająca na tym, że ktoś podchodzi do tańczącej pary, a klasnąwszy w dłonie, odbiera tancerzowi damę i tańczy z nią w dalszym ciągu.

Odbiorca, ten, co odbiera (za przekazem, z upoważnienia); stale kupujący w jakimś sklepie a. w fabryce, klijent, kundman.

Odbiorczość, zdolność umysłu do odbierania wrażeń.

Odbiorczy, od odbioru; kwit **o.** = z przyjęcia, z odebrania.

Odbiór, przyjęcie, odebranie, otrzymanie.

Odbiórka — *p.* Odbierka.

Odbitka, odbicie ś.; odbicie ś. pocisku o jakąś zawadę, odskok; odcisk, odbicie, reprodukcja, kopja, forma, model, wzór; odcisk jakiejś pracy piśmiennej z większej całości czasopisma, wydawnictwa zbiorowego; w grze bilardowej, odbicie ś. bili o bandę a. o inną bilę; w *ogrodn.*, pęd, wyrastający z pnia ściętego.

Odblask, odbicie światła od czegoś świecącego, od powierzchni oświetlonej, światło odbite, blask, refleks.

Odbłąkać ś., zboczyć, zabłąkać ś., odbić ś., minąć ś.

Odbłękitnić, przywrócić barwę błękitną.

Odbłysk, Odblask, blask, błysk, przejaw.

Odbłyskiwać, Odbłyskać, połyskiwać światłem odbitym; błyszcząc odbijać ś.

Odbolały, odrętwiały z bólu, ten, co już boleści nie czuje.

Odboleć, odczuć boleśnie, przeboleć.

Odbraniać, forma *dok.* Odbronić; uwalniać kogo, wybawiać siłą, orężem; odebrać siłą, odbić.

Odbryzgiwać, forma *dok.* Odbryzgać; odskakiwać (o błocie, płynie), odpadać, odpryskiwać.

Odbrzask, odbicie ś. brzasku; odblask, odbłysk.

Odbrzeże, brzeg, okalający co.

Odbrzękać, brzękiem odpowiadać na brzęk, odbrzmiewać.

Odbrzmiewać, forma *dok.* Odbrzmieć; odpowiadać brzmieniem na brzmienie; powtarzać, odbijać dźwięk; rozbrzmiewać, rozlegać ś., huczeć.

Odbudowa, naprawa, wzniesienie na nowo jakiej budowli; różne rodzaje robót górniczych.

Odbudowywać, Odbudować, nanowo budować.

Odburknąć, odpowiedzieć burknięciem, dać hardą, zuchwałą odpowiedź.

Odbyć — *p.* Odbywać.

Odbyt, rozchód, wydatki; sprzedaż, pokup, pokupność, powodzenie, prędka sprzedaż jakiego artykułu; wyciekanie z ciała rzeczy niepotrzebnych albo szkodliwych przez usta, nos, uszy, oczy; wrzody; wypróżnienie; zakończenie kiszki odchodowej, otwór stolcowy.

Odbytnica, kiszka odchodowa, kiszka odbytowa (fig.).

Odbyty, załatwiony, wykonany, uskuteczniony, odprawiony, skończony, przebyty.

Odbywać, forma *dok.* Odbyć; odprawiać, pełnić co, sprawować, zostawać gdzie czynnym, przebywać, przechodzić; załatwiać ś. z czym, zbywać co z głowy; odprawiać co, uskuteczniać, dokonywać; kończyć z kim sprawę, pozbywać ś. kogo; odprawiać co, do-

konywać czego; ubywać, tracić, pozbawiać ś.; załatwiać ś., kończyć ś., dziać ś., odprawiać ś.; mieć miejsce (**o-wa ś.** nabożeństwo).

Odcałować ś., nacałować ś. dostatecznie, nawzajem ś. ucałować.

Odcechować, naznaczać cechą; **o. ś.**, odznaczać ś., wyróżniać ś.

Odcedzać, forma *dok.* Odcedzić; cedząc, oddzielać części stałe od płynnych.

Odcharkiwać, Odcharkać, Odcharknąć, przez charkanie wyrzucić flegmę, odkaszlnąć.

Odchciewać ś., tracić chęć.

Odchędożyć, oczyścić należycie.

Odchlornik, w farbierstwie: środek odbierający roślinom resztę chloru pozostałą z bielenia chlorowego.

Odchloryzować, Odchlorzyć, w *chem.*, zastąpić wodorem chlor w związku organicznym.

Odchłań — *p.* Otchłań.

Odchodne, w *wyraż.:* na **o-nym**= przy odejściu, na rozstaniu ś.

Odchodowy, *przym.* od Odchód; kiszka **o-a** — *p.* Odbytnica.

Odchodzić, idąc, oddalać ś.; ruszać z miejsca; idąc, przenosić ś. na inne miejsce; odsuwać ś.; opuszczać kogo, porzucać; odjeżdżać, odpływać (pociąg, statek **o-dzi**); ustępować, przemijać, kończyć ś.; odbiegać kogo, a. co, zostawiać; odstawać, oddzielać ś., odpadać; odpływać, wydzielać ś., rozchodzić ś., ubywać; mieć odbyt, powodzenie; tracić przytomność (**o.** od zmysłów), tracić panowanie nad sobą.

Odchorować, przejść jaką chorobę, skutkiem wypadku, zmartwienia przypłacić zdrowiem.

Odchować, forma *nied.* Odchowywać; wychować do pewnego wieku, odkarmić; wyhodować; dochować ś. kogo a. czego; **o. ś.**, wyrosnąć, wychować ś.

Odchód, odchodzenie, odejście; zmniejszanie ś., strata; odchodzenie, spłynienie; miejsce, którędy co odpływa; rozchód; poronienie; nieczystość odchodząca, wypróżnienie, stolec; **o-y**=wypływ z organów płciowych kobiecych po porodzie; iść w **o-y** = odchodzić, odstępować.

Odchrząknąć, forma *nied.* Odchrząkiwać; wyrzucić chrząknięciem śluz, flegmę z krtani; odkaszlnąć.

Odchuchać, oczyścić za pomocą chuchania; chuchaniem usunąć; odżywić, przywrócić do życia starannym pielęgnowaniem.

Odchwalić, forma *nied.* Odchwalać; odpowiedzieć pochwałą na pochwałę; nie móc ś. **o.** = bardzo chwalić.

Odchylać, forma *dok.* Odchylić; odginać, odwracać, odkłaniać, odsuwać na bok; to, co nachylone, zgięte uchylać; odsłaniać, odkrywać; **o. ś.**, będąc nachylonym, podnosić ś., prostować ś.; odwracać ś., oddalać ś. od czego, usuwać ś.; odkrywać ś., odsłaniać ś.

Odchylenie, *rzecz.* od Odchylić; odsłonięcie, przechylenie, odsunięcie na bok; w *astron.*, **o.** planety = odległość kątowa planety od słońca, t. j. kąt, jaki tworzą linje, poprowadzone od oka obserwatora do środka planety i środka słońca, elongacja; w *fiz.*, **o.** wahadła=kąt, o który usuwamy wahadło z położenia pionowego; w *medyc.*, **o.** a. **o. ś.**, przechylenie ś. macicy ku tyłowi.

Odciąć, forma *nied.* Odcinać; odkrajać, odrąbać co od czego, odłączyć co zapomocą cięcia; przeciąć (**o.** komu odwrót), odosobnić, odseparować (**o.** od świata); oddzielić, odkreślić; **o. ś.**, obronić ś., ciąć wzajemnie; odpowiedzieć na zarzut trafnie, dowcipnie, dać odprawę.

Odciągać, forma *dok.* Odciągnąć;

ciągnąć w inną stronę, oddalać, odsuwać, odrywać, cofać, odwracać; zwracać, namawiać ku czemu innemu, ku zaniechaniu czegoś; odejmować za pomocą rachunku, odliczać, odtrącać, potrącać; odkładać, zwlekać, ociągać; odchodzić, odjeżdżać gromadnie, wyruszać; oddzielać jeden metal od drugiego a. metal z rudy za pomocą topienia; w *medyc.*, środek odciągający = działający na część ciała, w celu usunięcia jakiej dolegliwości wewnętrznej; **o. ś.**, odkładać co na później, ulegać zwłoce.

Odciągalny, dający ś. odciągać.

Odciągnąć, forma *dok.* od Odciągać.

Odciec, forma *dok.* od Odciekać.

Odciek, spływanie, ściekanie na dół; miejsce, którędy coś ścieka; rura dziurkowana, zapuszczona w ziemię dla osuszenia gruntu, sączek, dren.

Odciekać, forma *dok.* Odciec; ściekać, spływać na dół; ciekąc odchodzić.

Odcieniować, nałożyć cienie na rysunku, wycieniować; wykazać odcienie porównywanych przedmiotów; **o. ś.**, uwydatnić swoje odcienie, wyróżnić ś.

Odcień, półcień, przejście pomiędzy cieniem a światłem; przejście od barwy ciemniejszej do jaśniejszej i odwrotnie; drobna odmiana, nieznaczna różnica.

Odcieplać, Odcieplić, pozbawić ciepła, ochłodzić.

Odcierać, forma *dok.* Odetrzeć; czyścić starannie; za pomocą tarcia przywracać do pierwotnego stanu (**o.** napis, malaturę); tarciem przywracać do życia, odcucać.

Odcierpieć, cierpiąc odpokutować, wycierpieć do końca, przecierpieć.

Odcięcie, dokonana czynność odcinania; odjęcie chirurgiczne jakiej części ciała, amputacja.

Odcimić, forma *nied.* Odcimiać; dać przystęp światłu, odsłonić.

Odcinać, forma *ddk.* Odciąć; odejmować jakąś część ostrym narzędziem, odkrawać, oddzielać cięciem; odłączać, odosobniać, nie dopuszczać czego do kogo; odejmować, usuwać; odliczać, potrącać; **o. ś.**, bronić ś., odpowiadać dosadnie, dowcipnie, dawać odprawę, nie dawać ś., odgryzać ś.; wyróżniać ś., zarysowywać ś. wyraźnie, odbijać ś., odskakiwać od tła.

Odcinek, kawałek odcięty, odjęty cięciem, oddzielony od całości; wycinek, ścinek; **o.** w czasopiśmie: powieść, nowela a. artykuł literacki, zamieszczany u dołu kolumn, pod kreską; znak pisarski, oznaczający odcięcie jakiej głoski na końcu wyrazu, apostrof; część u dołu strony napisowej medalów i monet, gdzie ś. data mieści; **o.** od listu zastawnego z kuponami; **o.** koła = część pola koła zawarta pomiędzy łukiem a jego cięciwą; część kuli, odcięta przez płaszczyznę, przecinającą tę kulę (fig.); **o.** czterokręgowy=przecięcie stożkowe.

Odcisk, to, co powstało skutkiem naciskania, znak wyciśnięty, odbitka; odciśnięcie, miejsce na ciele, szczególniej na nogach, stwardniałe od naciskania.

Odciskać, forma *dok.* Odcisnąć; rzucać z powrotem, odrzucać, odpychać; drukować, odbijać; wyciskać; naciskać, przygniatać, aby ś. co odcisnęło; **o. ś.**, zostawiać ślad na czym, odgniatać ś. odbijać ś.

Odciśnięcie, odrzucenie; wyciśnięcie—*p.* Odcisk.

Odcumować, odwiązać linę, któ-

rą statek był przywiązany do pala na lądzie.

Odcyfrowywać, Odcyfrować, *nm.*, odczytywać to, co napisane znakami a. cyframi tajemniczemi; odczytywać pismo niewyraźne.

Odcyrklować, *łć.*, odmierzyć cyrklem, określić cyrklem.

Odczadzieć, wrócić do zmysłów po oczadzeniu.

Odczarowywać, forma *dok.* Odczarować; odżegnać czary, odżegnywać, zdjąć urok; pozbawić ułudy, czaru, rozczarować; **o. ś.,** rozczarować ś., pozbyć ś. uroku, sprawianego przez kogo a. co.

Odczepiać, forma *dok.* Odczepić; przyczepione odejmować, odpinać, odwiązywać; **o. ś.,** odwiązywać ś., odrywać ś., odpinać ś.; odłączać ś.; **o. ś.** od kogo, uwolniać ś. od niego, pozbyć ś. go, zostawić kogo w spokoju; odchodzić, odstępować, wynosić ś.; uwalniać ś., pozbywać ś.

Odczepne (-ego), dodatek udzielony komuś, żeby ś. odczepił; dać komu co **o-ego** a. na odczepkę = żeby uwolnić ś. od natręta.

Odczerniać, forma *dok.* Odczernić; pozbawiać barwy czarnej.

Odczesywać, forma *dok.* Odczesać; czesząc odczyszczać, odłączać co od czego za pomocą czesania; odgarniać włosy grzebieniem albo szczotką.

Odczęstować, poczęstować wzajemnie.

Odczłowieczać ś., forma *dok.* Odczłowieczyć ś.; pozbywać ś. cech ludzkich, przestać być człowiekiem.

Odczopować, otworzyć beczkę przez wyjęcie czopa, odszpuntować.

Odczucie, odebranie wrażenia, uczucie wzajemne, zrozumienie czego sercem; reakcja psychologiczna na wrażenie świata zewnętrznego.

† **Odczuwać,** *dok.* Odczuć; odbierać wrażenia świata zewnętrznego; współczuwać, brać co do serca, mieć litość; **o. ś.,** odczuwać siebie, odczuwać ś. wzajemnie.

Odczuwalny, dający ś. odczuć.

Odczuwanie, rozumienie czego sercem, współubolewanie.

Odczyn, manipulacja chemiczna, mająca na celu sprawdzenie własności jakiego ciała, oddziaływanie reakcji; odczynienie czarów, sposób zabobonny niweczenia wpływu czarów.

Odczyniać, forma *dok.* Odczynić; odrabiać, naprawiać, odwoływać; wetować, nagradzać, odpłacać ś., odwdzięczać ś., odwzajemniać ś.; oddziaływać; odczarować (urok, chorobę).

Odczynnik, ciało chemiczne, używane do wykrywania innych ciał, reaktyw.

Odczyszczać, forma *dok.* Odczyścić; robić nanowo czystym, starannie czyścić, odświeżać przez czyszczenie.

Odczyt, to, co ś. czyta publicznie dla wyłożenia jakiej nauki, jakiego przedmiotu; prelekcja, wykład.

Odczytywać, forma *dok.* Odczytać; czytać kilkakrotnie, czytać komu, czytać od początku do końca, zwłaszcza głośno; dochodzić zrozumienia pisma, odcyfrowywać.

Oddać—*p. nied.* Oddawać.

Oddal, dalekość, dal, oddalenie.

Oddalać, Oddalić, dalej odsuwać, usuwać w dal; odprawiać, wymawiać miejsce, dawać dymisję; odpędzać, usuwać, odtrącać; odprawiać z niczym, pozostawiać bez skutku; **o. ś.,** usuwać ś. w dal; odchodzić, odjeżdżać, ustępować, porzucać służbę, odchodzić ze służby.

Oddalony, ten, którego oddalono a. który ś. sam oddalił; daleki, odległy.

Oddany, ten, którego oddano a. który sam ś. oddał; **o.,** czemu: który ś. czym gorliwie zajmuje, który ś. czemu zupełnie poświęca; **o.** komu=wierny mu, wylany dla niego, poświęcający ś. mu.

Oddarty, urwany z czego, oderwany, odłupany.

Oddawać, for. *dok.* Oddać; zwracać to, co od kogo wzięto; zwracać należność, spłacać dług; zrzekać ś. czego na czyją korzyść, ustępować; czynić z czego ofiarę; **o.** to, co ś. komu należy; **o.** honory, cześć = okazywać; **o.** przysługę=wyświadczać; odwzajemniać ś., odwdzięczać ś., odpłacać (**o.** wet za wet); **o.** ukłon = ukłonić ś., wzajemnie ś. odkłonić; **o.** wizytę = złożyć wzajemną wizytę; **o.** komu słuszność = przyznawać ją; **o.** chłopca do szkoły, na naukę, do terminu = umieszczać go; **o.** do więzienia = wtrącać; **o.** do sądu, pod sąd = wytaczać sprawę sądową; **o.** do policji = pociągać do odpowiedzialności karnej; **o.** list, posyłkę=wręczać; **o.** list na pocztę = wysłać go za pośrednictwem poczty; składać co w czyje ręce, powierzać, zdawać na kogo; **o.** ducha = umierać; **o.** Bogu = polecać; **o.** pieniądze na procent = składać je w czyje ręce, do banku, aby przynosiły procent; **o.** dług naturze = odbyć naturalną potrzebę; odtwarzać, uwydatniać, przedstawiać (**o.** myśli); **o.** czyje ruchy= naśladować; **o.** głos, światło = odbijać, uwydatniać; **o.** córkę za żonę=wydać za mąż; **o.** komu serce, rękę=przyrzec wyjść za niego za mąż; **o.** duszę za kogo = poświęcić ś.; **o. ś.,** oddać siebie, swoją osobę; poświęcić ś. komu; **o.** ś. na czyje usługi; zająć ś. całkowicie kim; **o.** ś. czemu = zająć ś. wyłącznie czym.

Oddawca, ten, co oddaje (np. **o.** listu, posyłki).

Oddawczyni, forma żeńs. od Oddawca.

Oddawiendawna, od bardzo dawna, od niepamiętnych czasów.

Oddąć, oddmuchnąć, odwiać.

Oddech, powietrze, które się wdycha i wydycha, czynność oddychania; dech, para z ust; tchnienie, otwór do wypuszczania zepsutego powietrza, gazów a. wody; w *hutnic.*, jeden z kanałów w wielkim piecu dla odciągania wilgoci, luft; *przen.*, wytchnienie, folga, ulga.

Oddechomierz, przyrząd do określania ilości wydychanego a. wdychanego powietrza, dechomierz.

Oddechowy, *przym.* od Oddech; narządy oddechowe.

Oddeklamować, wypowiedzieć wyuczoną deklamację.

Oddeptać, wydeptać naznaczoną ilość, dość ś. nadeptać, oderwać co deptaniem.

Oddłubać, oderwać co dłubaniem, udłubać; odrobić.

Oddmuchać, Oddmuchnąć, dmuchać co napowrót, odwiać; dmuchaniem odłączyć, oddzielić.

Oddoić, trochę udoić.

Oddrapywać, Oddrapać, drapaniem co odrywać, oddłubywać; wzajemnie drapać.

Oddruk, to, co oddrukowano, odbitka, przedruk; odcisk.

Oddrukowywać, forma *dok.* Oddrukować; odbijać za pomocą druku; wytłaczać, odciskać; wydrukować pewną ilość egzemplarzy.

Odddrzwi, Oddrzwia, rama drzwi, futryna drzwiowa.

Oddumać, dosyć ś. nadumać, przedumać.

Oddychać, forma *dok.* Odetchnąć; wciągać do płuc powietrze, a później wypychać je przez nos i usta (o ludziach i zwierzętach); przyswajać z otoczenia potrzebną ilość tlenu dla wyżywienia (o rybach, owadach, roślinach); tchnąć,

promienić; być czym przejętym; dyszeć, pałać, goreć; wzdychać do czego, marzyć o czym, tęsknić do czego.

Oddychalny, służący do oddychania.

Oddychanie, oddech, tchnienie.

Oddymać, for. *dok.* Oddąć; wzajemnie a. napowrót dąć; dmuchaniem odpychać—*p.* Odymać.

Oddystylować, odczyścić, oddzielić zapomocą dystylacji.

Oddział, przedział, część oddzielona; jedna z części, na które całość dzieli ś. dla dogodnego ujęcia całości; dział, rozdział (w książce); wydział, sekcja (w instytucji społecznej a. naukowej); wydział, fakultet (w uniwersytecie); podział uczniów stosownie do wieku i uzdolnienia; dział, część, oddział, sala (w fabryce, na wystawie); pewna część wojska, hufiec.

Oddziałek, mały oddział (zwłaszcza wojska).

Oddziałowy, należący do oddziału; *rzecz.* dozorca oddziału.

Oddziaływać, *dok.* Oddziałać; wywierać działanie, wywoływać reakcję; wpływać na kogo a. na co. odbijać ś. na kim a. na czym, mieć pewien skutek.

Oddziaływanie, wpływ; odczyn, reakcja; refleks.

Oddzielać, Oddzielić, odłączać, dzielić na części, rozdzielać; dzieląc, odejmować, wydzielać, odsuwać; tworzyć przegrodę, granicę; **o. ś.,** odłączać ś., odpadać; odgraniczać ś., odgradzać ś.; odklejać ś., odstawać, odchodzić.

Oddzielnie, nie razem, osobno, samo w sobie, rozdzielnie, odłącznie.

Oddzielnopłciowy, o roślinach: mający organy płciowe odosobnione, osobnopłciowy.

Oddzielno-stanowy, odnoszący ś. do oddzielnych stanów.

Oddzielny, nie połączony z innemi, osobny, odłączny, odrębny, samoistny; poszczególny, szczegółowy.

Oddzierać, forma *dok.* Odedrzeć; darciem oddzielać, odłupywać, odrywać kawałek a. po kawałku.

Oddzierzgać, rozwiązać, rozplątać, rozsypłać.

Oddziobać, dziobiąc, oddzielić.

Oddziwić ś., Oddziwować ś., nadziwić ś. w dostatecznej mierze.

Oddzwaniać, Oddzwonić, odpowiadać dzwonieniem na dzwonienie; odzywać ś., odbijać ś. dźwiękiem; dzwoniąc odgrywać, oddawać dźwięk, odgłos.

Oddźwięczeć, Oddźwięknąć, odpowiadać dźwiękiem na dźwięk, odbić dźwięk, rozlec ś. echem.

Oddźwięk, głos odbity, odgłos, echo.

Odebrać, forma *nied.* Odbierać; wziąć co napowrót, wziąć co gwałtem; odzyskać, wydostać; pozbawić kogo czego, zabrać; stracić (**o-ło** mu mowę, moc, władzę); otrzymać, dostać, przyjąć (**o.** list, pocztę).

Odechcieć się, Odchciewać się, stracić chęć.

Odedrzeć, odłączyć co od czego, oderwać kawałek, odłupać, udrzeć.

Odegnać, Odgonić, przegnać, odpędzić.

Odegrać — *p.* Odgrywać.

Odegrana, wynik gry, przez który ktoś odegrał przegraną.

Odegrywać — *p.* Odgrywać.

Odegrzać — *p.* Odgrzewać.

Odegrzmieć, grzmotem odpowiadać na grzmot, strzelać z silnym łoskotem w odpowiedzi na strzelanie; przestawać grzmieć, ucichać po grzmotach.

Odejmować, forma *dok.* Odjąć; ujmować, umniejszać, zmniejszać; oddzielać, odłączać; odbierać, cofać, pozbawiać kogo czego; **o.** sobie = zmniejszać sobie a dawać innym; zmniejszać całość o pewną

liczbę, odciągać, odliczać; potrącać z czego.

Odejmowanie, działanie arytmetyczne, w którym jedną liczbę umniejsza ś. o tyle jedności, ile ich zawiera druga.

Odejść, forma *nied.* Odchodzić; pójść, oddalić ś., zejść komu z oczu; minąć, skończyć ś., ustąpić (ból odszedł); opuścić, porzucić (**o.** ze służby, **o.** kogo w niebezpieczeństwie); moc go odeszła = stracił siły; wyjść, wypłynąć (dużo krwi ze mnie odeszło, woda rurą odeszła); ubyć, zmniejszyć ś., zniknąć, przepaść; **o.** ze świata = umrzeć.

Odelgnąć, Odelżeć, odlepić ś., odkleić ś., odstać; zelżeć, zwolnieć, złagodnieć.

Odemknąć, forma *nied.* Odmykać; otworzyć, odchylić; **o. ś.** = otworzyć ś., odchylić ś.

Odemszczać, forma *dok.* Odemścić; za krzywdę a. zniewagę krzywdą a. zniewagą odpowiadać, wywierać zemstę; **o. ś.,** zemsty dopełniać, dokonywać.

Odepchnąć, forma *nied.* Odpychać; pchnięciem odsunąć, oddalić, odtrącić, odrzucić; pogardzić czym; **o. ś.,** pchnięciem odsunąć ś., odbić ś.

Odeprzeć, forma *nied.* Odpierać; odsunąć, odtrącić (uderzać); odepchnąć, odpowiedzieć, odrzec; zaprzeczyć, odciąć się.

Odeprzeć, wskutek ciepła, działającego na wilgoć znajdującą ś. między dwoma ciałami, odstać, oddzielić ś., odkleić ś.

Oderwać—*p. nied.* Odrywać.

Oderwanie, odjęcie przez rwanie, odtargnięcie; oddzielenie, odsunięcie, odwołanie kogo od czego; treść pojęcia oderwanego, pewna cecha, rozważana niezależnie od osoby a. przedmiotu, który ją posiada; **o. ś.,** odłączenie ś., odsunięcie ś., oddalenie ś.

Oderwanie, *przysł.*, niezależnie od całości, od związku z czym, abstrakcyjnie.

Oderwany, rwaniem odłączony; rozpatrywany niezależnie od całości, której jest składnikiem, abstrakcyjny (cecha **o-a,** pojęcie **o-e**); oparty na pojęciach oderwanych, nie zaś faktach konkretnych (nauka **o-a**); zawierający myśl oddzielną, z wielu faktów wysnutą (temat **o.**); w *mat.*, liczba **o-a**=niemianowana.

Oderwisko, urwisko od czego, miejsce oderwane.

Oderznąć—*p. nied.* Odrzynać.

Odeschnąć—*p. nied.* Odsychać.

Odesłać—*p. nied.* Odsyłać.

Odespać—*p. nied.* Odsypiać.

Odetchnąć, forma *dok.* od Oddychać; wciągnąć w płuca jednorazowo powietrze i wytchnąć je napowrót; wytchnąć, odpocząć; ochłonąć, uspokoić się.

Odetchnięcie, nabranie w płuca powietrza, tchnienie, wydanie oddechu; wytchnienie, odpoczynek.

Odetkać, forma *nied.* Odtykać; spruć to, co utkane; wytkać, ukończyć tkanie; tkaniem odrobić; otworzyć coś zatkanego, odsłonić.

Odetkać, Odetknąć—*p. nied.* Odtykać.

Odetrzeć—*p. nied.* Odcierać.

Odewrzeć, odstać, oddzielać ś., odleźć; ugotować się.

Odezwa, odezwanie ś., przemówienie, odwołanie ś. piśmienne a. ustne do ogółu; pismo, którym odzywa ś., komunikuje ś. jedna władza z drugą; **o.** do narodu = manifest, proklamacja.

Odezwać się, forma *nied.* Odzywać ś.; odpowiedzieć na wołanie, odkrzyknąć; dać ś. słyszeć, przemówić; wystąpić z czym, zgłosić ś.; **o. ś.** za kim = bronić go; przypomnąć ś., wznowić ś.; uczuwać (cierpienie ś. **o-ło**); **o-ij ś.!**=przemów! powiedz!

Odezwanie się, odpowiedzenie, wypowiedzenie, zdanie czyjeś.

Odęcie, wypełnienie powietrzem, gazami; obrzmiałość, puchlina.

Odętość — *p.* Odęcie; nadętość, pycha, zarozumiałość.

Odęty, napełniony powietrzem, gazami, wzdęty, spuchnięty, nabrzmiały, napuchły; nadęty, pyszny, chełpiący ś.; nadąsany, obrażony.

Odfarbować, ufarbować na nowo; stracić kolor, spełznąć, zblaknąć.

Odfasonować, *fr.*, przywrócić do dawnego fasonu, nadać fason.

Odfermentować, *łć.*, odbyć fermentację.

Odfiltrować, *łć.*, oddzielić co przez filtrowanie.

Odformować, *łć.*, odcisnąć co w formie, nadać kształt, przywrócić dawną formę.

Odfotografować, *gr.*, zrobić z czego a. z kogo zdjęcie fotograficzne, odtworzyć kogo a. co na fotografji.

Odfrunąć, oddalić ś. frunięciem, odlecieć, ulecieć.

Odfuknąć, odburknąć, odpowiedzieć z energją, niegrzecznie.

Odgadnąć—*p.* Odgadywać.

Odgadywać, forma *dok.* Odgadnąć; zgadywać, domyślać ś., dochodzić czego, przenikać.

Odgałęziać się, rozgałęziać się, rozszczepiać ś., rozdzielać się.

Odganiać, forma *dok.* Odegnać; odpędzać, przepędzać.

Odgarniać, forma *dok.* Odgarnąć; odsuwać, odmiatać na bok; odłączać, odchylać.

Odgartywać—*p.* Odgarniać.

Odgiąć—*p.* Odginać.

Odginać, forma *dok.* Odgiąć; odchylać, odkrzywiać, wyprostowywać co krzywego; przeginać na przeciwną stronę, zakrzywiać w inną stronę; odrzucać co na stronę, odwijać (**o.** poły ubrania); **o. ś.,** przeginać ś. w przeciwną stronę, odchylać ś., odwijać ś., odkrywać ś., odsłaniać ś., obnażać ś.

Odgładzać, forma *dok.* Odgładzić; robić co nanowo gładkim.

Odgłos, głos odbity, powtórzony, echo, oddźwięk; odezwanie ś. głosem, okrzyk; głos, dolatujący skądś, zwłaszcza zdaleka; wieść, sława, rozgłos.

Odgniatać, forma *dok.* Odgnieść; przygniatać, przyciskać, odciskać; **o.** co sobie = uszkodzić co sobie przez ucisk; **o. ś.,** odciskać się.

Odgnieść—*p. nied.* Odgniatać.

Odgniotek, odcisk, miejsce na skórze odgniecione.

Odgonić—*p.* Odegnać.

Odgoryczać, pozbawiać goryczy.

Odgotować, forma *nied.* Odgotowywać; ukończyć gotowanie; uwarzyć coś w płynie, który się potym odlewa, odcedza.

Odgradzać, forma *dok.* Odgrodzić; oddzielać, za pomocą odgrodzenia, odłączać; odgraniczać, rozdzielać, rozłączać; **o. ś.,** oddzielać ś., odłączać ś., odgraniczać się.

Odgramiać, forma *dok.* Odgromić; gwałtownie odbijać, odpierać, odpychać; odbierać, wydzierać co nieprzyjacielowi (**o.** łupy, jassyr).

Odgraniczać, forma *dok.* Odgraniczyć; granicę stanowić, wytykać, przeprowadzać; rozdzielać, rozłączać; odróżniać, wyodrębniać (**o.** pojęcia).

Odgrażać, forma *dok.* Odgrozić; grożącemu nawzajem grozić; **o. ś.,** grozić, czynić pogróżki, straszyć pogróżkami, wygrażać.

Odgrodzenie, coś odgradzającego, odgraniczającego, przegroda, oddzielenie, rozgraniczenie.

Odgrywać, Odegrywać, forma *dok.* Odegrać, Odgrać; odpowiadać graniem na granie; odzyskiwać przegraną przez grę; wykonywać jaki utwór muzyczny; grać na

jakim instrumencie tyle, ile było przeznaczone; przedstawiać, odtwarzać rolę, sztukę na scenie; udawać, podszywać ś. pod jaką osobę; **o. ś.**, wetować przegraną, wygrywać napowrót.

Odgryzać, forma *dok.* Odgryźć; odkąsywać co zębami; przegryzać uwiąź i uwalniać ś.; odcinać ś., opędzać ś. zębami; *przen.*, nie dać żartować z siebie, napaść słowną słowami odpierać; poprawiać ś. na zdrowiu a. majątku, wzmagać ś., dźwigać się.

Odgryzek, część odgryziona, ugryzek.

Odgryźć—*p. nied.* Odgryzać.

Odgrzebywać, forma *dok.* Odgrzebać; grzebiąc, kopiąc odgarniać, odrzucać; odkopywać, wykopywać, grabiąc, wydostawać co; dokopywać ś. czego, grabiąc natrafiać na co; rozgrzebywać, rozkopywać; *przen.*, odnajdywać coś zagubionego, już zapomnianego, już nieznanego, wydostawać, wyciągać na jaw, wyszperać.

Odgrzewać, forma *dok.* Odgrzać, Odegrzać; co było ciepłe i ostygło, nanowo ogrzewać, przygrzewać, zagrzewać; **o. ś.**, ogrzewać ś. powoli, ocieplać ś. stopniowo; **o.** jakie opowiadanie = wznawiać, powtarzać rzecz dawną, jako niby nową, przypominać; **o. ś.**, ocieplać ś., rozgrzewać ś.

Odgrzewany, ogrzany nanowo; **o.** dowcip = dawny, stary, powtarzany wielokrotnie, oklepany.

Odgrzmiewać, forma *dok.* Odgrzmieć; odpowiadać gromem na grom, grzmotem na grzmot.

Odhaczać, *dok.* Odhaczyć; odczepiać, odpinać od haka, zdjąć z haka.

Odhartowywać, forma *dok.* Odhartować; pozbawiać hartu, miękczyć, wydelikacić.

Odhodowywać, *dok.* Odhodować; odchowywać, odkarmiać; **o. ś.**, odchować ś., odkarmić się.

Odhukiwać, forma *dok.* Odhuknąć; odpowiadać hukiem na huk; odkrzykiwać.

Odhuknąć—*p. nied.* Odhukiwać.

Odjadać, forma *dok.* Odjeść; jeść to, co ś. zaniedbało zjeść; nasycać ś., najadłszy ś. do syta, przestawać jeść; jedzeniem kwitować z czyjej należności a. z pożyczonych komu pieniędzy; odgryzać co od czego i jeść; gryząc niszczyć, wyjadać; odżywiać ś., zjadać czyjąś cząstkę; odprawiać, odbywać co przez jedzenie; **o. ś.**, odgryzać ś., odkąsywać ś.; *przen.*, odcinać ś., na napaści słowne napaściami odpowiadać; poprawiać ś. na zdrowiu, przychodzić do siebie, odżywiać się.

Odjazd, opuszczenie jakiego miejsca końmi i wozem, odjechanie, wyjazd; ruszenie pociągu kolejowego.

Odjąć—*p. nied.* Odejmować.

Odjechać, forma *nied.* Odjeżdżać; opuścić jakie miejsce końmi i wozem, wyjechać, pojechać, odpłynąć; **o.** kogo=zostawić kogo, osamotnić.

Odjemek, ułamek, kawałek, okruch.

Odjemna, liczba większa, od której odejmujemy drugą mniejszą liczbę, zwaną odjemnikiem.

Odjemnik, liczba, którą odejmuje ś. od drugiej liczby, zwanej odjemną.

Odjeść, forma *nied.* Odjadać; odgryźć; jedzeniem umorzyć, odwetować należność, dług czyj; **o. ś.**, nasycić ś., zadowolić ś.; nie móc ś. **o.** czego = nie móc ś. nasycić, nie móc oderwać ś. od jedzenia z powodu że smaczne; *przen.*, poprawić ś. na zdrowiu, przyjść do siebie.

Odjeżdżać—*p. dok.* Odjechać.

Odjeździć, odrobić co jeżdżeniem w jakim interesie, odbyć jazdę naznaczoną.

Odjęknąć, odpowiedzieć jękiem.

☞ **Odkadzać,** forma *dok.* Odkadzić; nawzajem komu kadzić; *przen.*, pochlebiać nawzajem; odczyniać urok za pomocą kadzenia.

Odkapturzać, forma *dok.* Odkapturzyć; zdjąć komu kaptur: **o.** mnicha=zrobić go księdzem świeckim; **o. ś.,** zdjąć sobie kaptur z głowy = odrzucić śluby zakonne, z mnicha stawać ś. księdzem świeckim; *przen.*, pokazać ś. takim, jakim ś. jest, zdjąć maskę, przestawać udawać.

Odkaraskać się, odczepić ś. od kogo, pozbyć ś. kogo w sposób dobrotliwy, uwolnić ś. od kogo; ujść cało, wywinąć się.

Odkarmiać, forma *dok.* Odkarmić; karmić przez pewien czas oznaczony, kończyć karmienie, odchowywać; karmić kogo, aby nabrał sił, ciała, odżywiać; **o. ś.,** nabierać sił, tuszy, poprawiać ś., wypasać się.

Odkasać, forma *nied.* Odkasywać; opuścić, odchylić, wyprostować to, co było zakasane, odwinąć: **o. ś.,** rozpuścić, odwinąć na sobie ubranie zakasane.

Odkasływać — *p. dok.* Odkaszlnąć.

Odkaszlnąć, kaszlnąwszy, odrzucić flegmę a. ciało obce, znajdujące ś. w krtani, odcharknąć; odchrząknąć, chrząknąć, zakaszlać.

Odkażać, forma *dok.* Odkazić; odwietrzać, wyjaławiać, usuwać zarazki, pozbawiać własności zarażających, dezynfekować.

Odkąd, *przysł.*, skąd? z jakiego miejsca?; od kiedy? od jakiego czasu?; od czasu jak...

Odkąsywać, forma *dok.* Odkąsać; kąsaniem odrywać, odgryzać; **o. ś.,** zębami, bronić ś., odgryzać ś.; bronić ś. słownie, bronić ś. złośliwą mową, zjadliwie odpowiadać na złośliwość.

Odkiełznać, Odkiełzać, Odchełznać, uwolnić od kiełzna, od hamulca, od munsztuka.

Odkisnąć, odbyć kiszenie, wyburzyć ś., wyfermentować.

Odkiwnąć, odpowiedzieć kiwaniem na kiwanie; wstrząsnąć głową na znak przyzwolenia a. zaprzeczenia.

Odklarować, forma *nied.* Odklarowywać; sklarować jak należy, skończyć klarowanie, oczyścić; **o. ś.,** sklarować ś. jak należy, ustać ś., oczyścić ś., wyjaśnić ś.

Odklasnąć, forma *nied.* Odklaskiwać; odpowiedzieć klaśnięciem na klaśnięcie.

Odklejać, forma *dok.* Odkleić; co sklejonego a. przyklejonego odrywać; oddzierać, odlepiać, odmiękczać dla odklejenia; pozbawiać kleju; **o. ś.,** odlepiać ś., odstawać, puszczać z kleju.

Odklepać, forma *nied.* Odklepywać; klepaniem co wyprostować, odkuć; *przen.*, **o.** lekcję, pacierz=powiedzieć co prędko, bez rozwagi, byle jak, odtrzepać, klepaniem odpowiedzieć na klepanie.

Odklęczeć, przeklęczeć przez czas oznaczony.

Odklinać, forma *dok.* Odkląć; wzajemnie kląć, klątwą odpowiadać na klątwę; klątwę znosić, zdejmować z kogo klątwę kościelną, uwalniać od klątwy; odczarowywać z zaklęcia, odżegnywać uroki.

Odkład, w *ogrodn.*, gałąź drzewka, nachylona ku ziemi, aby ś. w niej zakorzeniła, ablegier.

Odkładać, forma *dok.* Odłożyć; kłaść co na stronę, na bok, oddzielać, odsuwać, oszczędzać, zbierać na przyszły czas, na czarną godzinę (**o.** pieniądze); zostawiać na inny czas, odraczać, zwłóczyć, zostawiać na później; kłaść co na drugą stronę, odchylać; rozmnażać rośliny za pomocą odkładów, ablegrować; **o. ś.,** być odłożonym,

Odkładany, którego odłożono na później a. na bok, przeznaczony do odkładania, wykładany (kołnierzyk, mankiet **o.**).

Odkładnica, deska przy pługu, na którą spuszcza ś. ziemia lemieszem podniesioną i na bok ś. układa (fig.).

Odkłaniać, forma *dok.* Odkłonić; odginać, odchylać; *przen.*, odwracać, odwodzić; **o. ś.**, odwracać ś., uchylać ś.; oddawać komu ukłon nawzajem.

Odkłon, ukłon wzajemny.

Odkochać, rozkochawszy kogo, przywieść go do zapomnienia o dawnej miłości; **o. ś.**, przestać być zakochanym, zobojętnieć.

Odkołysać, tylko co wyjść z kołyski, wychować od kołyski.

Odkomenderować, *łć.*, wyprawić kogo w celach służbowych (zwłaszcza w wojsku), kazać mu pójść z jakim poleceniem a. do pełnienia jakiej powinności.

Odkopać — *p. nied.* Odkopywać.

Odkopalisko, rzecz odkopana, wykopalisko.

Odkopywać, forma *dok.* Odkopać; kopać ziemię dla wydobycia z niej czego; kopiąc odrzucać ziemię na stronę; kopiąc otwierać, rozkopywać; kopiąc odnajdywać, wykopywać, wygrzebywać.

Odkorkować, wyjąć korek z butelki, otworzyć butelkę.

Odkosić, kosą co ściąć; ukończyć koszenie pewnej części; odpłacić dług kosząc.

Odkosz, odrzucenie przez kobietę propozycji małżeńskiej, rekuza (wziąć, dostać, dać **o-a**).

Odkradać, forma *dok.* Odkraść; kraść nawzajem; zręcznie co zabrać, żeby nie widział ten, któremu ś. co zabiera; **o.** sobie=ujmować sobie; **o. ś.**, zachodzić chyłkiem, wymykać ś. ukradkiem.

Odkrajać, Odkroić, forma *nied.* Odkrawać; nożem a. innym ostrym narzędziem oddzielić co od czego, oderznąć, krajaniem odłączyć, uciąć; **o. ś.**, oddzielić ś. od czego rozpadliną, szparą.

Odkrawek—*p.* Okrawek.

Odkreślać, forma *dok.* Odkreślić; kreską odgraniczać, odznaczać, zakreślać, nakreślać.

Odkręcać, forma *dok.* Odkręcić; skręconego coś odwijać, rozkręcać, kręcić w przeciwną stronę; odśrubowywać, wykręcać; kręcąc odłamywać co, odrywać, ułamywać; kręcąc otwierać, odtykać; wykręcać, przekręcać, na inną stronę przewracać, wywracać; **o. ś.**, odwijać ś., skręty swe rozwalniać, odśrubowywać ś., wykręcać ś., cofać ś.

Odkrętka, narzędzie do zakręcania i odkręcania śrub, śrubsztak, śrubokręt.

Odkroić—*p.* Odkrajać.

Odkrokietować, *ang.*, odbić kulę przeciwnika w grze w krokieta.

Odkrycie, odsłonięcie, zdjęcie zasłony z tego, co było przykryte; wynalezienie rzeczy istniejącej, ale nieznanej (**o.** Ameryki, **o.** systemu planetarnego Kopernika, **o.** radu i t. p.); wykrycie, wyśledzenie (**o.** przyczyn choroby); wyjawienie, wyjaśnienie, zeznanie, świadectwo.

Odkrycie, *przysł.*, jawnie, otwarcie.

Odkryć—*p. nied.* Odkrywać.

Odkrytka, karta pocztowa, pocztówka, korespondentka.

Odkryty, z którego zdjęto zasłonę, niezakryty, nagi; wynaleziony; spostrzeżony; pod **o-ym** niebem = pod gołym niebem, nie pod dachem; grać w **o-e** karty = niepodstępnie, jawnie przeprowadzać swe plany; z **o-ą** głową=bez czapki, bez kapelusza; z **o-ą** piersią=z obnażoną.

Odkrywać, forma *dok.* Odkryć; odsłaniać to, co było zakryte a. nakryte, zdejmować przykrycie; obnażać, ukazywać na jaw (**o.** głowę, **o.** karty=rozkładać na widok, pokazywać); odchylać, odgarniać; **o.** przyłbicę, **o.** kurtynę=podnosić; zostawiać bez obrony, bez ochrony, odsłaniać (**o.** granicę); odnajdywać rzecz istniejącą, ale nieznaną (**o.** biegun północny, **o.** prawo ciążenia powszechnego); natrafiać na co, spostrzegać; wyśledzać, domyślać ś., dochodzić, wykrywać, odgadywać, poznawać (**o.** spisek, złodzieja); postępować otwarcie, działać jawnie; **o.** co komu, wydawać, wyjawiać, objawiać, donosić, dawać poznać; **o.** komu swe serce=otwierać, zwierzać ś.; **o. ś.,** odsłaniać ś., zrzucać z siebie nakrycie (dziecko odkrywa ś. przez sen); *przen.*, **o. ś.** komu a. przed kim, wynurzać ś., zwierzać ś., ujawniać ś., dawać ś. poznać; być wykrytym, wyjawionym; stawać otworem.

Odkrywca, ten, który co odkrył, wynalazł.

Odkrywka, w *górn.*, warstwa ziemi a. skała, odkopana przed rozpoczęciem właściwych robót górniczych; miejsce na powierzchni ziemi, gdzie rozkopuje ś. warstwy zwierzchnie dla odsłonięcia niegłęboko leżącej żyły kruszcu a. minerału.

Odkrząknąć—*p.* Odchrząknąć.

Odkrzyknąć, krzykiem, wołaniem odpowiedzieć na czyjś krzyk; odbić głos, odpowiedzieć echem.

Odkrzywiać, forma *dok.* Odkrzywić; coś krzywego odginać napowrót, odprostowywać.

Odkuć—*p. dok.* Odkuwać.

Odkup, odkupienie czego od kogo, wykupienie napowrót rzeczy sprzedanej.

Odkupiciel, ten, który co odkupuje; zbawca, wyswobodziciel, wybawca, zbawiciel (**O.** rodu ludzkiego=Chrystus Pan).

Odkupicielka, forma ż. od Odkupiciel.

Odkupić, forma *nied.* Odkupywać; kupić co od kogo, który sam tę rzecz nabył, odzyskać coś za pieniądze; napowrót kupić rzecz, przez nas samych sprzedaną; kupiwszy oddać, zwrócić; odebrać za pieniądze, oswobodzić, uwolnić kupnem, wykupić; zbawić, wybawić, wyzwolić; **o. ś.,** wykupić siebie samego, uwolnić ś., wyzwolić ś. za pieniądze.

Odkurzać, forma *dok.* Odkurzyć; z kurzu oczyszczać, od kurzu uwalniać; odymiać, okadzać, owędzać (**o.** jałowcem wędlinę); dymem, kadzidłem nieprzyjemnego zapachu odpędzać, odstraszać; **o.** kogo od panny = odegnać; odsadzić; **o.** futro=przyciemniać dymem; **o. ś.,** oczyszczać ś. z kurzu, otrzepywać ś. z pyłu; przez kurzenie dymem oczyszczać ś., odymiać ś., okadzać ś.

Odkuwać, forma *dok.* Odkuć; kończyć kuć, kuciem co wyrabiać, wykuwać co, odbijać okucie, rozkuwać, rozłamywać; **o. ś.,** tracić okucie, rozkuwać ś.

Odkwaszać, forma *dok.* Odkwasić; pozbawić kwasu, odciągnąć kwas; *przen.*, odczyścić, obmyć; **o. ś.,** stracić kwas, pozbyć ś. smaku kwaśnego.

Odkwit, powtórny rozkwit; odrodzenie ś.; przekwitanie; *przen.*, chylenie ś. do upadku.

Odkwitać, forma *dok.* Odkwitnąć; znowu zakwitać, po raz drugi kwiatami ś. okrywać; *przen.*, odradzać ś., kończyć kwitnienie, przekwitać; chylić ś. ku upadkowi, przemijać.

Odkwitły, okwitły, przekwitły.

Odlać—*p. dok.* Odlewać.

Odlatać, Odlatywać, forma *dok.* Odlecieć; lecieć gdzieindziej, le-

cąc oddalać ś., ulatywać, odfruwać; znikać, opuszczać kogo; odpadać, odskakiwać, odpryskiwać.

Odlec, odleżeć; odgnieść; odpaść.

Odlecieć—*p.* Odlatywać.

Odległość, przestrzeń pomiędzy dwoma przedmiotami, odstęp, dalekość, oddalenie; **o.** czasów=dawność.

Odległy, znajdujący ś. w pewnej odległości; pewną przestrzenią oddzielony; daleki, będący w znacznej odległości; dawny, starodawny, znacznym przeciągiem czasu oddzielony.

Odlepiać, forma *dok.* Odlepić; przyklejone odklejać, odejmować; **o. ś.,** odklejać ś., odczepiać ś., odstępować.

Odlew, to, co zrobione przez odlanie, postać a. kształt jaki, odlany z roztopionego kruszcu, gipsu, wosku i t. p. odlany; na **o.** =machnąwszy ręką od siebie, od lewej ręki, uderzyć kogo na **o.**= gwałtownie, natychmiast, przewróconą ręką.

Odlewacz, rzemieślnik, odlewający różne przedmioty: giser, ludwisarz, konwisarz.

Odlewać, forma *dok.* Odlać; część płynu zlewać a. wylewać; ulewać, odtaczać, utaczać (z beczki do butelki); zlewaniem oddzielać, odłączać, odcedzać; stopiony kruszec lać w formę jaką dla wyrobienia jakiej postaci, laniem formować; robić odlew z czego; odliczać (razy, uderzenia); **o. ś.,** ściekać, odpływać, spływać.

Odlewany, ulany ze stopionego kruszcu, gipsu, wosku i t. p.; masywny, niedęty, wskróś pełny; z mocą uderzony, tęgi (plagi **o-e**).

Odlewek, Odlewka, to co ś. ulewa, odlewa; część rzadkiej potrawy, odstawiona na zapas.

Odlewisko, miejsce zalane wodą, która ś. odsunęła dalej; zatopy, bagna zalanego lądu.

Odlewnia, fabryka, gdzie odlewają różne przedmioty z roztopionego kruszcu, gisernia, odlewnia dzwonów=ludwisarnia.

Odlewnictwo, sztuka robienia odlewów, giserstwo.

Odlewnik—*p.* Odlewacz.

Odleźć—*p. nied.* Odłazić.

Odleżały, ten, który ś. odleżał; owoc **o.**=dojrzały przez leżenie; cygaro **o-e**=suche, dobre; rola **o-a** =która długo ugorowała.

Odleżeć, poleżeć przez czas oznaczony, wyleżeć do pewnego terminu; leżąc, odpokutować, przypłacić co chorobą; długiem leżeniem nadwerężyć co sobie, odgnieść; leżąc, odwetować sobie; **o. ś.,** leżąc przez pewien czas, wydobrzeć, wypocząć; dojrzeć przez leżenie; dostać owrzodzeń na skórze wskutek długiego leżenia.

Odleżyna, rana powstała na ciele wskutek długiego leżenia.

Odliczać, forma *dok.* Odliczyć; brać co z czego, licząc ujmować, odciągać, odtrącać, potrącać; wyliczać; odrachowywać; zdawać pod liczbą.

Odlizać, lizaniem co usunąć, oddzielić.

Odlot, gromadne odlecenie ptaków w inne strony.

Odludek, człowiek unikający towarzystwa, lubiący samotność, mizantrop.

Odludny, oddalony od towarzystwa ludzkiego, samotny, głuchy, dziki, bezludny.

Odlutować, odjąć lut, rozlutować; **o. ś.,** rozejść ś. w miejscu zlutowania, rozlutować się.

Odłam, kawał odłamany, bryła, część czego; szczątek, pozostałość, resztka; część, dział, gałąź; część społeczeństwa, stronnictwo, klika, partja.

Odłamek, *zdr.* od Odłam.

Odłamywać, forma *dok.* Odła-

mać; łamiąc oddzielać, odrywać łamaniem; oddzielać, rozdzielać, przełamywać; **o. ś.**, ułamywać ś., odłupywać ś., odpadać wskutek ułamania się.

Odłazić, forma *dok.* Odleźć; leżąc, pełzając, oddalać ś.; odklejać ś., odstawać, oddzielać się.

Odłączać, forma *dok.* Odłączyć; rozdzielać to, co złączono; odejmować jedno od drugiego, odgraniczać, odsuwać; **o.** niemowlę = przestać karmić piersią; **o. ś.**, nie chcieć do czego należeć, odsuwać ś., oddzielać ś., rozłączać ś.

Odłogować, leżeć odłogiem, nie być uprawianym; *przen.*, zostawać w zaniedbaniu, być bezczynnym.

Odłożyć—*p. nied.* Odkładać.

Odłóg, kawał pola, gruntu, zostawiony bez uprawy dla wypoczynku; *przen.*, zaniedbanie, bezczynność; rzecz zaniedbana, poniechana, pogardzona; **o-iem** leżeć, zostawać= być w zaniedbaniu, w zapomnieniu, w zastoju; **o-iem** puścić, położyć, rzucić=puścić w niepamięć, zaniedbać, zaniechać.

Odłupywać, forma *dok.* Odłupać; łupaniem oddzielać, odrywać, oddzierać, oddłubywać, odszczepiać; obierać z łupiny.

Odłuskiwać, forma *dok.* Odłuskać, Odłuszczyć; obierać z łuski, wyłuszczać; oskrobywać rybę z łuski; **o. ś.**, tracić łuskę, obłazić (o łusce); odrywać ś., łuszczyć ś.

Odłużać—*p.* Obdłużać.

Odma, w *med.*, odęcie jamy ciała ludzkiego a. zwierzęcego przez nadmierne wypełnienie jej powietrzem.

Odmach, machnięcie wsteczne, na odlew; zamach uderzającego, rozmach; od jednego **o-u**=raz tylko zamachnąwszy ś., od jednego razu; bez **o-u**=bez namysłu, prosto z mostu, bez ceremonji, bez skrupułu.

Odmachać, Odmachnąć, szybko co dokonać, spełnić, dzielnie ś. sprawić (o. kawał drogi, kawał roboty); machnąć nawzajem; machaniem odeprzeć, odbić; odciąć, odrąbać za jednym zamachem.

Odmaczać, forma *dok.* Odmoczyć; przez moczenie rozmiękczać, rozmaczać; moczyć, zwilżyć dla odmiękczenia; moczyć, aby coś ś. odlepiło, odstało.

Odmalować, forma *nied.* Odmalowywać; uskutecznić malowanie czego, pomalować, wymalować; przedstawić kogo a. co na obrazie, na malowidle; przedstawić malowniczo, obrazowo, opowiedzieć żywo, barwnie.

Odmarsz, *fr.*, odejście, wyruszenie (wojska).

Odmarszczać, rozprostowywać, wygładzać zmarszczki; **o.** czoło= rozchmurzać, wypogadzać.

Odmarzać, forma *dok.* Odmarznąć; odtajać, rozmarzać; z przemrożenia psuć ś., odpadać.

Odmaszerować, odejść, odejść marszem.

Odmawiać, forma *dok.* Odmówić; wypowiadać, wygłaszać, kończyć mówienie czego; **o.** pacierz, litanję=mówić; namawiać kogo do opuszczenia służby, namową odciągać kogo od kogo a. od czego; nie zgadzać ś. na czyjąś prośbę, żądanie, nie przystawać, nie ustępować, nie dozwalać, wzbraniać, nie dopuszczać; **o.** komu czego = nie przyznawać, zaprzeczać, nie uznawać w kim czego; **o. ś.** od czego = wymawiać ś., uchylać się, nie przystawać.

Odmazywać, forma *dok.* Odmazać; mazaniem coś rysować, kreślić; zmazywaniem odejmować, odciągać; **o.** od rachunku.

Odmęt, woda wzburzona; głębia, wir, przepaść wodna; *przen.*, zamieszanie, chaos, nieporządek, nieład, rozgardjasz.

Odmiał, mielizna odbrzeżna;

płytkie miejsce w jeziorze, w rzece, w morzu u brzegów; ława piaszczysta w morzu, niekiedy dość obszerna, którą wiatr dla lekkości piasku czasem unosi na ląd, tworząc wydmy; pochyły brzeg grobli.

Odmiana, przemienianie ś. na coś innego, przekształcenie ś., przechodzenie, przeistoczenie ś.; zmiana, przemiana kolejna, kolej; znak odmienny, plama, pręga odmiennego koloru; koń bez **o-y** = jednostajnej maści; **o-y** księżyca=pełnia, pierwsza kwadra, nów, ostatnia kwadra (4 fig.); ma ś. na **o-nę**=na zmianę pogody; w *gram.*, zmienianie zakończeń wyrazów: imion (deklinacja) i czasowników (konjugacja); fleksja; w naukach przyrodniczych: poddział gatunku według pewnych cech drugorzędnych.

Odmianka, tekst odmienny, pewna zmiana w odpisie a. wydaniu tekstu zasadniczego, warjant.

Odmiatać, forma *dok.* Odmieść; zmiataniem, wymiataniem usuwać, odgarniać, zmiatać na bok; *przen.*, odrzucać, odtrącać, odpychać.

Odmieniać, forma *dok.* Odmienić; zamiast jednej rzeczy brać inną; jedno drugim zastępować; przemieniać, zamieniać, zmieniać; inaczej przerabiać, przekształcać, przeinaczać, poprawiać; w *gram.*, wyrażać różne względy wyrazów przez stosowną zmianę zakończeń; **o.** stan=wstąpić w związek małżeński; **o. ś.,** zmieniać ś., ulegać zmianie, przemieniać ś., przybierać inną postać; przeobrażać ś., przeistaczać ś., obracać ś. w co, przeobrażać ś. w co; w *gram.*, ulegać odmianom gramatycznym, być zdolnym do odmian gramatycznych.

Odmieniec, dziecko niedorozwinięte, głuptak, kretyn; ten, który zmienia łatwo przekonanie swoje; odszczepieniec, renegat, cudzoziemiec; w *lm.*, gatunek wodorostu, zwanego inaczej: chrześcica strzępiasta; zwierzę ziemnowodne z rzędu nagoskórnych, skrzelonośnych, proteusz (fig.).

Odmienny, nie ten sam, inny, różny; sobie właściwy; mający odmiany (część mowy **o-a**); nietrwały, niestały, zmienny, niestateczny; stan **o.**=u kobiety ciężarność, brzemienność.

Odmierzać, forma *dok.* Odmierzyć; odbywać mierzenie, wymierzać, odznaczać miarę; *przen.*, nawzajem wymierzać, oddawać nawzajem, odwetowywać, wywzajemniać ś.; jaką miarką mierzysz, taką ci **o-ą** = jakim jesteś dla innych, takim i inni będą dla ciebie.

Odmieszkać, wymieszkać gdzie przez pewien czas oznaczony; odebrać swoją należność mieszkaniem, wziąć mieszkanie zamiast należności.

Odmieść—*p. nied.* Odmiatać.

Odmiękać, forma *dok.* Odmięknąć; stawać ś. miękkim, szczególnie przez namoczenie; przez leżenie namiękać należycie, rozmiękać.

Odmiękczać, forma *dok.* Odmiękczyć; czynić co miękkim, zmiękczać, moczyć w płynie dla uczynienia miękkim.

Odmigęba, człowiek, mający wielkie wargi; człowiek nadęty, nieprzystępny, pyszałek.

Odmleć, mlewo odbyć, ukończyć; zemleć nawzajem; mieleniem dług pokwitować; **o.** pewną ilość=namleć.

Odmładzać się, Odmładniać, forma *dok.* Odmłodzić, Odmłodnić; czynić nanowo młodym a. młodszym, młodość wracać; *przen.*, od-

nawiać, odświeżać; **o. ś.**, odnawiać ś., odświeżać ś.; stawać ś. nanowo młodym a. młodszym; wyglądać młodziej.

Odmłodniały, który wygląda młodziej niż przedtym, odświeżony.

Odmłodnieć, odmłodzić ś., wymłodnieć, nabrać wyglądu młodszego.

Odmłodzić—*p. nied.* Odmładzać.

Odmłócić, odbyć do końca młóckę; młóceniem odrobić, spłacić dług młócką; **o.** pewną ilość=namłócić.

Odmoczyć—*p. nied.* Odmaczać.

Odmodelować, modelując odtworzyć kogo a. co.

Odmoknąć, odmięknąć, namięknąć w płynie.

Odmorski, daleki od morza; od morza pochodzący, od strony morza idący (wiatr **o.**).

Odmotać, forma *nied.* Odmotywać; zmotane odwikłać, odplątać, rozgmatwać, rozwikłać; *przen.*, rozjaśniać, wykrywać, wyświetlać; wywikłać, wyswobodzić kogo, w trudnym położeniu dopomóc komu; **o. ś.**, rozplątać ś., rozwinąć ś z motka, rozgmatwać ś., rozwikłać ś.; **o. ś.** z czego, wyjść z ciężkiego położenia, wybrnąć z kłopotów.

Odmowa, odmówienie czego, niepozwalanie na co, odrzucenie propozycji, prośby, rozkazu, odpowiedź odmowna.

Odmowny, zawierający w sobie odmowę, nie zezwalający, nieprzychylny.

Odmówić—*p. nied.* Odmawiać.

Odmrażać, forma *dok.* Odmrozić; uszkadzać, nadwyrężać mrozem, odziębiać, przemrażać (**o.** sobie ucho, nos, palce); uwalniać od mrozu, oczyszczać z zamrozu.

Odmrugnąć, odpowiedzieć mrugnięciem na mrugnięcie, porozumieć ś. mrugnięciem.

Odmruk, odmruknięcie, odpowiedź mruknięciem.

Odmruknąć, Odmruczeć, mruknięciem odpowiedzieć na mruknięcie; odpowiedzieć mrukliwie, mrukliwym głosem; odwarknąć, oburknąć ś., odpowiedzieć gniewliwie.

Odmułać, Odmulić, oczyścić z mułu.

Odmurować, mur rozebrać dla zrobienia otworu; wymurować na nowo coś rozwalonego; skończyć co murować, wymurować; wydostać co z miejsca zamurowanego.

Odmyć—*p. nied.* Odmywać.

Odmycić się, odwetować, odemścić się.

Odmykać, forma *dok.* Odemknąć; otwierać coś zamkniętego, usuwać zaporę zamykającą, uchylać, rozwierać; dozwolić wejścia, wjechania otworzeniem; **o. ś.**, otwierać ś., odchylać ś., rozwierać ś.

Odmykany, dający ś. odmykać.

Odmywać, forma *dok.* Odmyć; myjąc oczyszczać, zmywać, wywabiać plamy; usuwać brud, farbę przez mycie; **o. ś.**, dać ś. wymyć.

Odnajdywać—*p. dok.* Odnaleźć.

Odnajmować, Odnająć, wynajmować część pewnej całości; odstępować co komu w drodze najmu.

Odnaleźć, forma *nied.* Odnajdywać; odszukać kogo, odzyskać rzecz zgubioną; **o. ś.**, znaleźć ś. nanowo po zaginieniu.

Odnarodawiać, forma *dok.* Odnarodowić; pozbawiać charakteru narodowego.

Odnawiać, forma *dok.* Odnowić; nowym co czynić, przywodzić do nowego stanu, wyglądać nowo, świeżo; odświeżać, poprawiać, reparować, wyporządzać, odradzać, odżywiać; ponawiać, wskrzeszać, odgrzebywać z zapomnienia; **o. ś.**, nanowo wracać, wznawiać ś., ponawiać ś., odradzać ś., wzbudzać ś. nanowo, odżywać.

Odnia, bezdeń, otchłań, przepaść

Odniechcenia, *przysł.*, niechcący, mimo woli, machinalnie, bezmyślnie, bez przekonania.

Odnieść, forma *dok.* od Odnosić.

Odniewać, rozwidniać ś. o świcie.

Odnoga, część wydzielająca ś. na bok z całości; część morza, głęboko w ląd zachodząca; odgałęzienie; **o.** morska=zatoka; **o.** rzeczna = łacha (fig.), koryto uboczne rzeki (fig.); **o.** góry = boczny, mniejszy grzbiet; **o.** drzewa= część jego, od korzenia na bok wyrastająca, odrośl; dział, odłam, wydział.

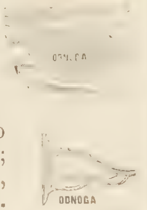

Odnosić, forma *dok.* Odnieść; nieść napowrót, nieść, aby oddać, skąd wzięto, zwracać; nieść na pewne miejsce, zanosić, przenosić; przenosić co z miejsca na miejsce, unosić, niosąc oddalać; stosować, miarkować co do czego; zaliczać, kwalifikować (**o.** wypadek jaki do pewnej epoki); otrzymywać, osiągać, zyskiwać (**o.** zwycięstwo, **o.** korzyść); ulegać skutkom jakim, ściągać co na siebie, doświadczać czego (**o.** karę); **o. ś.**, stosować ś., ściągać ś., tyczyć ś.; zmierzać, dążyć do czego, mieć kogo, co, na względzie; *przen.*, odwoływać się do kogo albo czego, wnosić co przed kogo albo przed co.

Odnośnie do..., w stosunku do..., względnie, w porównaniu z czym.

Odnośny, stosujący ś., stosowny, właściwy, odpowiedni; w *gram.*, zaimek **o.** = względny, łączący.

Odnowa, odnowienie, odświeżenie, wyreparowanie; wszystko to, czym ś. stara rzecz odnawia (np. pozłota nowa, powleczenie itp); przód, kołnierz i wyłogi w futrze.

Odnowczy, odnawiający, wznawiający, ożywczy, odżywczy.

Odnowiciel, ten, który odnawia, restaurator czego, wskrzesiciel (Kazimierz **O.**).

Odnowicielka, forma ż. od Odnowiciel.

Odnowić—*p. nied.* Odnawiać.

Odnóża, kończyny dolne, odnogi, odrośla.

Odojcowski, pochodzący od imienia ojca.

Odol, *łc.*, **Odontol,** *gr.*, płyn miętą pachnący, służący do płókania ust i zębów.

Odo-magnetyzm—*p.* Od.

Odometr—*p.* Hodometr.

Odontolit, *gr.*, kamień winny na zębach; zęby skamieniałe, znajdywane w pokładach ziemi.

Odontologja, *gr.*, nauka o zębach.

Odontoterapja, *gr.*, nauka leczenia chorób zębów.

Odontyna, *łc.*, lekarstwo na ból zębów; mieszanina pasty do czyszczenia zębów.

Odorament, *łc.*, pachnidło.

Odorywać, forma *dok.* Odorać; kończyć całkowicie oranie; poorać część pewną; po raz drugi orać; orząc, odrywać, oddzielać oraniem; oraniem dług kwitować.

Odosobniacz—*p.* Izolator.

Odosobniać, forma *dok.* Odosobnić; oddzielać, odłączać od wszystkich innych; osamotniać, na samotność zostawiać, umieszczać osobno; w *fiz.*, izolować; **o. ś.**, oddzielać ś., odsuwać ś. od wszystkich innych, osamotniać ś.

Odosobniony, oddzielony, odłączony od innych, osobno, ustronnie żyjący; zdaleka od innych położony, samotny (miejsce **o-e,** pokój **o.**); oderwany, urywkowy.

Odór, *łc.*, zapach, woń, przykry zapach, smród.

Odpadać, forma *dok.* Odpaść;

odrywać ś., spadać, oblatywać, oddzielać ś., odlatywać, odstawać; **o.** od kogo, od czego=odstępować kogo, zdradzać kogo, sprzeniewierzać ś. komu, porzucać nagle kogo, co; **o.** od kogo, od czego=odłączać ś., opuszczać, odstępować, odchodzić; być odrzuconym, odsuniętym, przepadać, przegrywać sprawę, tracić prawo do czego.

Odpadek, to, co odpada, odłamek, kawałek a. część czego, odcinek, resztka zbywająca, nieprzydatna; część gruntu odpadła od większych; **o-ki,** resztki, schodzące przy przeróbce czego.

Odpadły, ten, który odpadł, odstał; anioł **o.**=anioł upadły, szatan; dobra **o-e** = majątki, które przeszły na własność kraju albo na własność kraju innego; kraje **o-e** od korony=kraje, które przeszły w posiadanie innego władcy.

Odpakowywać, forma *dok.* Odpakować; odwinąć, rozpakować.

Odpalać, forma *dok.* Odpalić; upalać część czego, paleniem oddzielać, przepalać; wypalać, paląc przekształcać (**o.** wapno, cegłę); odprawiać kogo, dawać odprawę komu, odsyłać kogo z kwitkiem; **o.** ucznia, studenta=postawić mu niedostateczny stopień na egzaminie; **o.** konkurenta = dawać mu odkosza; odpowiadać energicznie, odcinać ś., odgryzać ś.; **o. ś.,** spaliwszy ś., odpadać, upalać ś., odrywać ś. od palenia, przestawać palić.

Odparcie, odrzucenie, odbicie, odsunięcie; odpowiedzenie, zaprzeczenie, dowiedzenie niesłuszności.

Odparowywać, forma *dok.* Odparować; przez nagrzewanie czego oddzielać części płynne od stałych, zmieniając płyn w ulatniającą ś. parę; odpierać, odbijać (**o.** raz, cięcie); odpędzić przemocą, przepędzić, odepchnąć.

Odparzać, forma *dok.* Odparzyć; odgotowywać, oblewając ukropem, oddzielać, odłączać (**o.** skórę z węgorza); uszkadzać, psuć coś czym gorącym (**o.** fornier na stole, ceratę i t. p.); **o.** sobie ciało, skórę = odciskać, odgniatać, ścierać; **o. ś.,** odgotowywać ś.; odciskać ś., odsedniać ś.

Odparzelina, Odparzelizna, miejsce na skórze odparzone, obtarte, odsednione, sedno.

Odpasać, forma *dok.* Odpaść; pasieniem tuczyć, odkarmiać; **o. ś.,** karmić ś., tuczyć ś., nabierać tuszy.

Odpasać, forma *dok.* Odpasywać; zdjąć, rozwiązać pas, rozpasać; zdjąć co razem z pasem (**o.** szablę); **o. ś.,** zdjąć z siebie pas, rozpasać się.

Odpasować, dopasować (materjał na ubranie), odrobić stosownie, starannie.

Odpasowany, dopasowany; firanka, spódnica **o-a**=z materjału, na którym deseń umyślnie wyrobiony został stosownie do wielkości i formy tych przedmiotów.

Odpaść— *p. nied.* Odpadać, Odpasać.

Odpędzać, forma *dok.* Odpędzić, odganiać, przepędzać, wyganiać; usuwać, pozbywać ś.; odpierać; odsadzać.

Odpętać, uwolnić z pęt, zdjąć pęta; rozwikłać, rozgmatwać, rozplątać.

Odpiąć—*p. nied.* Odpinać.

Odpić—*p. nied.* Odpijać.

Odpieczętować, otworzyć coś zapieczętowanego, zerwać z czego pieczęcie; **o. ś.,** otworzyć ś. mimo zapieczętowania.

Odpierać, przeć nazad, odpychać, prąc cofać; odganiać, odpędzać, zmuszać do cofania ś., odbijać (cios, uderzenie).

Odpięty, mający na sobie ubranie niezapięte.

Odpijać, forma *dok.* Odpić; wypijać część płynu z pełnego naczynia, upijać; pić za dług, na rachunek pożyczki; przepijać do kogo nawzajem; odprawiać co pijąc przytem.

Odpiłowywać, Odpiłować, odcinać piłą a. pilnikiem, oddzielać piłując.

Odpinać, forma *dok.* Odpiąć; rozłączać to, co przypięte a. zapięte, odczepiać, odszpilać, rozpinać; **o. ś.**, rozpinać na sobie ubranie; otwierać ś. z zapięcia, odpadać mimo przypięcia.

Odpis, odpowiedź na piśmie, odpowiedź listowna; kopja czegoś napisanego.

Odpisywać, forma *dok.* Odpisać; dawać odpowiedź na piśmie; przepisywać, kopjować; odnotowywać, odejmować od rachunku, od spisu

Odplatać, forma *dok.* Odpleść; splecione rozplatać, rozpruwać.

Odplątać, forma *nied.* Odplątywać; rozwikłać coś splątanego.

Odpłacać, forma *dok.* Odpłacić; oddawać wet za wet, nagradzać; wywzajemniać ś., odwdzięczać ś.

Odpłakać, z żalu po kim a. po czym płakać dużo, wypłakać ś. po kim a. po czym.

Odpłata, odwzajemnienie ś., oddanie wet za wet; nagroda, zapłata.

Odpływ, odpłynięcie, odpływanie (przypływ i **o.** morza); ujście, ściek.

Odpływać, forma *dok.* Odpłynąć, płynąc, oddalać ś., odbijać od brzegu; spływać, ściekać, ustępować (woda **o-wa**).

Odpływowy, *przym.* od Odpływ; jezioro **o-e** = mające odpływ dla swoich wód.

Odpocząć—*p.* Odpoczywać.

Odpoczynek, wytchnienie, spoczynek, przestanek, pauza; wieczny **o.** = stan błogosławiony po śmierci; we wschodach miejsce obszerniejsze, szersze od innych dla zatrzymania ś., podest.

Odpoczywać, forma *dok.* Odpocząć; po trudach, po pracy spoczywać, wypoczywać, zażywać spoczynku, wczasu, leżeć, spać dla odpoczynku; *przen.*, leżeć bezczynnie, bezużytecznie (broń, rola odpoczywa).

Odpodobnić się, stać ś. niepodobnym.

Odpokutować, odnieść skutek jakiego przestępstwa, odbyć pokutę za co; pokutą zadośćuczynić za winę; wynagrodzić komu zrobioną krzywdę; *przen.*, odcierpieć, przypłacić.

Odpolaczyć, zmusić Polaka do odstąpienia swojej narodowości a przyjęcia cudzej.

Odpolerować, wygładzić na nowo, wypolerować co, aby nabrało wyglądu dobrego.

Odpoliturować, dać nową politurę, nadać politurą nowy wygląd meblom.

Odpołudnie, czas zaczynający ś. od południa do wieczora, poobiedzie.

Odporność, własność ustroju opierania ś. działaniu zarazka chorobliwego, wpływom powietrza i t. p.; siła opierania, niepoddawania się.

Odporny, dający odpór, polegający na odporze, obronny (wojna **o-a** w przeciwstawieniu do zaczepnej); nie poddający ś. chorobie, opierający ś. zarazkom chorobotwórczym (organizm **o.**).

Odportretować, zdjąć z kogo podobiznę, odmalować go; przedstawić w portrecie, przedstawić jakim jest co do charakteru i czynów.

Odpościć, odbyć dostatecznie naznaczony post a. pokutę.

Odpowiadać, forma *dok.* Odpowiedzieć; na dane pytanie odrzekać, dawać odpowiedź, udzielać

odpowiedzi; odpierać, odpisywać na pismo, dawać odpowiedź listowną; zdawać sprawę przed kim, tłumaczyć ś. z czego; odwzajemniać ś., odpłacać ś., odwdzięczać ś.; sarkać, fukać z nieukontentowaniem, odcinać ś. słownie, odgryzać ś.; powtarzać, odbijać dźwięk, odzywać ś. echem; być odpowiedzialnym przed kim za co, ulegać odpowiedzialności, przyjąć na siebie czyją winę, ponosić karę za co, mieć co na swojej głowie; **o.** czemu, zgadzać ś. z czym, być stosownym do czego, pasować do czego, licować z czym; być w odpowiedniej symetrji z czym, w pewnej proporcji z czym; zadośćczynić, zadowalać co, nie zawodzić czego (**o.** włożonemu obowiązkowi, nadziejom); wynagradzać, zadośćczynić, ponosić karę za co (**o.** za co głową).

Odpowiedni, stosowny, właściwy; dobrany, przyzwoity, godny; przeciwległy a. odpowiadający sobie podobieństwem, symetryczny, proporcjonalny; odnośny, właściwy.

Odpowiednik, zjawisko a. pojęcie, pozostające w zależności od innego zjawiska a. pojęcia.

Odpowiedniość, symetryczność, harmonijność, proporcjonalność, stosunkowość, spółzależność.

Odpowiedzialność, powinność, obowiązek zdania sprawy z czego a. za kogo; rękojmia; odpowiadanie przed władzą za wszystkie następstwa czego, za swoje albo czyje postępki; wziąć na siebie **o.**=wziąć na siebie obowiązek odpowiadania za co, ryzyko.

Odpowiedzialny, obowiązany do zdawania sprawy, odpowiadający za co a. za kogo; odpowiadający za wszystkie następstwa czego, biorący je na siebie; przedstawiający rękoimię.

Odpowiedzieć, forma *dok.* od Odpowiadać.

Odpowiedź, wyrazy tego, który na zapytanie, na czyje twierdzenie odpowiada, odrzeczenie, odpowiedzenie, objaśnienie ustne na zadane pytanie; na wszystko znajdzie **o.**=umie ze wszystkiego wytłumaczyć ś., wykręcić ś.; ma zawsze gotową **o.**= jest bystry w cdpowiedziach, nie namyśla się nad odpowiedziami; wszelkie objaśnienie piśmienne na czyją odezwę, na czyje zapytanie, zbicie czego, odpis, replika; zrobienie czegoś nawzajem; w odpowiedzi na czyjś postępek (dać **o.** na czyj ukłon=odkłonić się).

Odpór, odparcie, odepchnięcie, odegnanie; wzbronienie przystępu, wstrzymanie; sprzeciwianie ś.; opór; stanąć komu **o-em** = nie ustąpić, dać odpór; **o.** słowny = odpowiedź na dowody a. zarzuty, zbijanie słów czyich, twierdzeń czyich, replika; odprawa, protest.

Odpracować, odrobić naznaczoną robotę, pracą skwitować się z należności.

Odprasowywać, forma *dok.* Odprasować; kończyć prasowanie, odbyć prasowanie wszystkiego, wyprasować starannie.

Odpraszać, forma *dok.* Odprosić; odwoływać zaproszenie; prośbą uwalniać kogo od czego; prośbą odzyskiwać, wypraszać, wyjednywać; **o. ś.,** prośbą uwalniać ś. od czego, wypraszać się.

Odprawa, oddalenie, odsunięcie, pozbycie ś., dymisja, zwolnienie, odesłanie; wysłanie, wyprawienie; odpowiedź ostra na czyją krytykę, na czyje twierdzenie; odmowa; dostać **o-ę** od panny = dostać odkosza; spełnianie jakiej czynności; wykonanie.

Odprawiać, forma *dok.* Odprawić; dokonywać sprawy jakiej, ułatwiać, kończyć, odbywać, speł-

niać, uskuteczniać, wykonywać, załatwiać; sprawować, pełnić (**o.** Mszę, nabożeństwo); odsyłać, wysyłać; oddalać, wypędzać, przepędzać, wyganiać, pozbywać się kogo; obchodzić, święcić; **o.** sądy = odbywać sądzenie, sprawować sądy; **o.** kogo z niczym, z kwitkiem = nie uczynić zadość jego życzeniu, prośbie; **o.** drogę=przebyć ją; **o.** pielgrzymkę=odbyć ją; **o.** kuczki = siedzieć zamyślonym, boczyć ś., stroić fochy; **o. ś.**, oddalać ś. ze służby, z obowiązku; być odprawianym, odbywać ś.; **o. ś.**, z czym=załatwić ś., zbyć czego.

Odprężać, forma *dok.* Odprężyć; wyprężać nanowo, naprężaniem prostować; czynić mniej naprężonym, dawać ulgę; **o. ś.**, wyprężać ś. nanowo, wyprężaniem się prostować ś.; stawać ś. mniej naprężonym.

Odprosić — *p. nied.* Odpraszać.

Odprostowywać, forma *dok.* Odprostować; czynić napowrót prostym, wyprostowywać napowrót: **o. ś.**, stawać ś. nanowo prostym, wyprostowywać się napowrót.

Odprowadzać, forma *dok.* Odprowadzić; towarzyszyć komuś oddalającemu ś. do pewnego kresu, aby potym powrócić; prowadząc odstawiać, zaprowadzać do pewnego miejsca; wprowadzać; przyprowadzać nazad, przyprowadziwszy oddawać, zwracać; prowadząc oddalać, odwodzić; *przen.*, odwodzić kogo. odciągać, odkłaniać, namawiać kogo do porzucenia czego.

Odprowadziny, obrządek ludowy odprowadzania państwa młodych na nowe mieszkanie; towarzysząca temu obrządkowi uczta.

Odpruć—*p. nied.* Odpruwać.

Odpruwać, forma *dok.* Odpruć; oddzielać co, poprąc; oddzielać, co było zaszyte; **o. ś.**, pękać, przerywać się w szwach.

Odprysk, odpryśnięcie; cząstka, która odprysła, odskoczyła.

Odpryskać, forma *dok.* Odprysnąć; oddzielić się, odlecieć od czego, odskoczyć (o drobnych cząstkach płynów a. ciał stałych).

Odprząść, skończyć naznaczone przędzenie, przędąc odrobić należność.

Odprzedawać, forma *dok.* Odprzedać; kupione sprzedać, rzecz kupnem nabytą odstąpić komu za pieniądze.

Odprzedaż, sprzedaż czegoś kupionego.

Odprzęgać, Odprzęgnąć, Odprząc, wyprzęgać z zaprzęgu, wykładać (**o.** konia); **o.** wagon = odczepiać go od pociągu.

Odprzodkować, odprząc armatę, odczepić od niej przodek.

Odprzysięgać, Odprzysiąc, zaręczać przysięgą, zaprzysiąc; **o. ś.**, zapierać ś. pod przysięgą, wypierać ś., wymawiać ś., odstępować wbrew przysiędze; przysięgą uwalniać ś. od zarzutu.

Odpust, przebaczenie, darowanie winy: uroczystość kościelna, do której, po wyspowiadaniu ś., przywiązane jest odpuszczenie grzechów i odpuszczenie kary na określony przeciąg czasu dla wiernych, obecnych na tym nabożeństwie; zabawy wiejskie, połączone z kiermaszem, a towarzyszące odpustowi (kupić korale na **o-cie**, upić ś. na **o-cie**).

Odpustowy, odnoszący ś. do odpustu, udzielający odpustu; dający odpust, t. j. odpływ, ściek; kran **o.**=którym spuszczają płyny.

Odpuszczać, forma *dok.* Odpuścić; uwalniać, dozwalać oddalić ś.; przebaczać, wybaczać, darowywać winę, pobłażać winom, być wyrozumiałym na winy; nie brać za złe; rozpuszczać, uwalniać, nieco rozwalniać (**o.** pas); Boże, odpuść! = Boże, zlituj ś.!; pożal ś., Boże!

Odpuszczenie, *rzecz.* od Odpuścić; *przen.*, wybaczenie, przebaczenie, uwolnienie od kary (grzechów **o.**); uwolnienie, pozwolenie odejścia.

Odpuścić—*p. nied.* Odpuszczać.

Odpychać, *dok.* Odepchnąć; oddalać pchnięciem; *przen.*, odrzucać, nie przyjmować, nie zgadzać się.

Odpychający, wstrętny, odrażający, antypatyczny, odstręczający; siła **o-a**=wsteczna przyciąganiu; siła repulsyjna.

Odpylać, forma *dok.* Odpylić; omiatać z pyłu, wydobywać z pod warstwy pyłu; *przen.*, wydobywać z zapomnienia.

Odpytlować, przesiać przez pytel; wypowiedzieć lekcję, pacierz prędko, bezmyślnie.

Odpytywać, forma *dok.* Odpytać; zadawać pytania, dopytywać się pytając ś. odszukiwać.

Odra, choroba zaraźliwa z gorączką i wysypką, częsta zwłaszcza u dzieci, kur; *żart.*, odarcie, ubóstwo, nędza.

Odrabiać, forma *dok.* Odrobić; robić jaką pracę aby dług umorzyć, robotą odpłacać; tak robić, aby móc cofnąć to, co ś. stało; robić coś dokładnie, starannie; **o. ś.**, odtwarzać ś., odrabiać ś., odrabiać swoje zaległości; być odrabianym.

Odrachowywać, forma *dok.* Odrachować; odliczać z ogółu sumy; licząc, odjąć część, potrącić, odciągnąć; przerachować, przeliczyć; odliczyć, wyliczyć na stół.

Odraczać, forma *dok.* Odroczyć; odkładać, odwlekać, wstrzymywać do dalszego czasu.

Odradować się, ucieszyć ś., nacieszyć się.

Odradzać, forma *dok.* Odrodzić; dawać nowe życie, wskrzeszać, odmładzać; przekształcać, poprawiać, uzdrawiać, reformować; **o. ś.**, nabywać nowego życia, wracać do życia, zmartwychwstawać; przekształcać ś., reformować ś., poprawiać ś., zakwitać nanowo; wyradzać ś., być odrodkiem.

Odradzać, forma *dok.* Odradzić; radą odwodzić od czego.

Odrapaniec, Obdrapaniec, człowiek obdarty, obszarpaniec, obdartus, włóczęga.

Odraportować co, donieść w raporcie o czym.

Odrapywać, Obdrapywać, forma *dok.* Odrapać, Obdrapać; podrapać wokoło, obszarpywać, obdzierać.

Odrastać, forma *dok.* Odrosnąć; nanowo porastać, wyrastać; powiększać ś. w kierunku pionowym, nabierać wzrostu; ledwie od ziemi odrósł=jest jeszcze bardzo młody, jest młokosem.

Odratować, ginącego ocalić, wyratować, uratować od zguby, od śmierci; przywrócić życie pozornie umarłemu.

Odraza, niesmak, wstręt, obrzydzenie, antypatja.

Odrazić—*p. nied.* Odrażać.

Odrazu, za jednym razem, natychmiast, w tej chwili, niezwłocznie, razem, jednocześnie.

Odraźlin, roślina z rodziny psiankowatych.

Odrażać, forma *dok.* Odrazić; wstręt sprawiać, odstręczać od kogo a. od czego, zniechęcać do czego a. do kogo; **o. ś.**, nabierać wstrętu, odrazy do kogo albo do czego, zniechęcać ś., odstręczać ś.

Odrażający, sprawiający obrzydzenie, odrazę, obrzydliwy, szkaradny; odpychający, przerażający.

Odrąbywać, forma *dok.* Odrąbać; rąbaniem oddzielać, odcinać, odszczepywać.

Odrecesować się, *łć.*, odstąpić, usunąć ś., odłączyć ś.

Odrestaurowywać, forma *dok.* Odrestaurować; doprowadzić do pierwotnego stanu; odbudowywać, odnawiać budowę, odświeżać; **o.**

ś., poprawić ś. na zdrowiu, odreparować.

Odrębnie, *przysł.*, oddzielnie.

Odrębny, osobny, oddzielny, nie będący w związku z innemi osobami a. przedmiotami; niepodobny do innych, odmienny, różny.

Odręczny, natychmiast ś. odbywający, przeznaczony do prędkiego użycia a. zbycia; *przen.*, nietrwały, naprędce zrobiony; **o-a** sprzedaż, **o-a** robota = zaraz, od ręki zrobiona; pismo **o-e** panującego=osobiście napisane, będące aktem bezpośrednim woli monarchy.

Odrętwiać, forma *dok.* Odrętwić; zdrętwiałym czynić, znieczulać, ubezwładniać; *przen.*, czynić bezwładnym, ociężałym.

Odrętwiałość, Odrętwienie, stan zdrętwienia, stan bezczucia, martwoty, przygnębienia; bezczynność, apatja, osłupienie.

Odrętwiały, zdrętwiały, bezwładny, zmartwiały, nieczuły, zesztywniały, ścierpły.

Odrętwić — *p. nied.* Odrętwiać.

Odrętwieć, stać ś. zdrętwiałym, zdrętwieć, zesztywnieć, ścierpnąć, zgrabieć; zapatycznieć, zobojętnieć, zleniwieć; **o.** z przerażenia = struchleć; **o.** od zimna= skostnieć; *przen.*, stać ś. obojętnym, wpaść w apatję.

Odrobek, odpłacanie czego robotą, odrabianie czego; być na **o-bku**=odrabiać dług zaciągnięty.

Odrobić, forma *dok.* od Odrabiać; zrobić do końca, ukończyć robotę, odpłacić, załatwić dług robotą, chcieć, aby ś. co nie było stało; chcieć cofnąć to, co ś. stało.

Odrobina (*zdr.* **Odrobinka, Odrobineczka**), drobny ułamek, drobna cząsteczka, okruszyna, kruszyna, okruch, źdźiebełko; *przen.*, drobnostka, bagatela; człowiek malutki, małe dziecko; *przysł*, nieco, trochę, cokolwiek; zaczekaj **o-ę**=chwilkę.

Odroczyć—*p. nied.* Odraczać.

Odrodek, niepodobny skłonnościami do innych, wyrodek.

Odrodny, który ś. odrodził od innych, nie taki jak inni, wyrodniały, wyrodny.

Odrodzenie, odżycie na nowo, przekształcenie ś. na lepsze, zakwitnienie po upadku, poprawa, nowe, lepsze życie; epoka **o-a** =okres, w którym odrodziły ś. nauka, poezja i sztuka starożytna. renesans (XV—XVI w.);styl **o.**=barok, renesans (2 fig.).

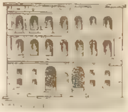

Odrodziciel, ten, co odrodził, wznowił, ożywił; ten, co odradza.

Odrodzić—*p. nied.* Odradzać.

Odrosły,ten,który odrósł;dorosły.

Odrosnąć, Odrość—*p. nied.* Odrastać.

Odrostek, Odrośl, pęd, wyrastający z korzenia rośliny a. z pnia drzewa ściętego; potomek rodziny, latorośl.

Odrość—*p.* Odrosnąć.

Odrośl—*p.* Odrostek.

Odróżniać, forma *dok.* Odróżnić; zaznaczyć różnicę między jednem a drugiem; rozpoznawać, że się coś różni od czego; wyróżniać, rozróżniać; **o. ś.,** być innym niż inni; ukazywać różnice względnie do innych podobnych przedmiotów, wyróżniać się.

Odróżnienie, wyróżnienie, odznaczenie, wykazanie różnicy; znak dla odróżnienia czego od czego, cecha, piętno.

Odruch, przejście wrażenia odebranego od nerwów czucia na nerwy ruchu, oraz wywołany tym ruch mimowolny.

Odruchowy, odnoszący ś. do odruchów, zwrotny (dążność **o-wa**).

Odrukować, wydrukować naokoło, rozgłosić drukiem.

Odrutować, obciągać drutem, żeby ś. nie rozleciało (garnek, misę i t. p.).

Odruzg, odłamki, szczątki, gruzy, ruiny.

Odrwiwać, *dok.* Wydrwić; szydzić, wykpiwać, ośmieszać kogo; oszukiwać, wywodzić w pole.

Odrwisz, oszukaniec, oszust.

Odrychtować, na nowo uporządkować.

Odryczeć, Odryknąć, odpowiedzieć rykiem na ryki; skończyć ryczeć; *żart.*, odśpiewać bez czucia, odbeczeć.

Odryglować, odemknąć z rygla, odsunąć rygiel.

Odryna, *blr.*, szopa na siano, stodoła.

Odrys, kopja z rysunku, odrysowanie.

Odrysować, ukończyć rysowanie, narysować, wyrysować, nakreślić; przedstawić co barwnie, obrazowo w utworze literackim a. w opowiadaniu.

Odrywać, rwąc co siłą, odłączać; szarpiąc, ciągnąc mocno, oddzielać co od czego, wyrywać, oddzielać gwałtem; odejmować, siłą kogo czego pozbawiać, zabierać, zdobywać, przywłaszczać; *przen.*, **o.** kogo od czego, a. od kogo = odciągać kogo od kogo a od czego; sprawiać, aby ś. kto czym nie zajmował, nie interesował; przerywać komu co, przeszkadzać komu w czym; **o.** kogo od roboty; **o. ś.**, urywając ś., odłączać ś.; odpadać, odlatać, puszczać w spojeniu (guzik ś. **o-a**); **o. ś.** od kogo a. od czego=odchodzić od czego, porzucać, opuszczać; przerywać sobie w czym, przestawać co robić.

Odrzec, Odrzeknąć—*p.* *nied.* Odrzekać.

Odrzeć—*p.* Obedrzeć.

Odrzekać, forma *dok.* Odrzec Odrzeknąć; odpowiadać, odpierać; odczyniać uroki; **o. ś.**, zarzekać ś. czego, zrzekać ś. czego, wyrzekać ś. czego, dawać obietnicę nieczynienia czegoś.

Odrzeknąć—*p.* Odrzec.

Odrzucać, forma *dok.* Odrzucić; rzucać co napowrót, rzucać precz, popychać gdzie siłą rzutu, odpychać; odbijać od siebie; odwalać, rzucać na stronę, cofać na bok; odłączać, wydzielać, wybierać, nie przyjmować, wybrakowywać; nie przyjmować czego, nie zgadzać ś. na co, odpychać, nie uznawać za słuszne, prawdziwe, nie uwzględniać, potępiać; wzgardzać czym, doznawać wstrętu do czego; rzucać w odpowiedzi, odpierać.

Odrzut, odrzucenie, odruch.

Odrzwia, Oddrzwia, drzwiowa futryna, oprawa drzwi, uszak.

Odrzynać, forma *dok.* Oderznąć: rznąc odłączać, oddzielać część czego nożem, odcinać; **o. ś.**, odznaczać ś. wyraziście, odstawać.

Odrzynek, Obrzynek, część oderznięta, skrawek, odcinek.

Odrzyskóra, zdzierca, chciwiec, wyzyskiwacz.

Odsaczyć, odłączyć, odsadzić.

Odsada, odstawianie, odsadzanie ś. (**o.** ogona u koni).

Odsadnica, piła okrągła podwójna w tartaku.

Odsadzać, forma *dok.* Odsadzić; odstawiać, oddalać, odsuwać, odpychać, odpędzać; **o.** kogo od panny= usuwać go ze wstydem dla niego; **o.** jak kota od mleka=odpędzić od gotowego; **o.** dziecko od piersi = odstawić, odłączyć; biegnąc, oddalić ś.; **o. ś.**, usuwać ś., odstrychać ś.; odłączać ś., odskakiwać; odstępować, cofać ś., odsuwać ś. w tył; biegnąc a. jadąc, oddalić ś. od kogo a. od czego, wyprężywszy ś. skoczyć.

Odsapnąć, westchnąwszy nosem, odetchnąć; odpocząć, wytchnąć.

Odsarknąć, odpowiedzieć ostro, zuchwale.

Odsączać, forma *dok.* Odsączyć; oddzielać, odłączać płyn od zawartych w nim części stałych przez sączenie, filtrowanie; drenować, przeprowadzać dreny dla osuszenia danego gruntu.

Odsądzać, forma *dok.* Odsądzić; odbywać sądy, kończyć sądzenie sprawy jakiejś; **o.** kogo od czego = sądowym wyrokiem pozbawiać kogo czego, zaprzeczać komu praw do czego; *przen.*, **o.** kogo od czci i wiary = mieć go, ogłosić go za bezecnego; **o.** kogo od rozumu = uważać go za pozbawionego rozumu, ogłaszać go za warjata.

Odsedniać, forma *dok.* Odsednić; obcierać skórę przez uciskanie czymś twardym (**o.** konia); **o. ś.**, dostawać rany wskutek uciskania czymś twardym, ścierać sobie skórę.

Odsegregować, *łć.*, porządkując co odłączyć, oddzielić.

Odsep, Odsypisko, brzeg góry a. gruntu ponad rzeką, przez wodę podmyty; ziemia, którą woda podmyła u gruntu a. góry; grunt, naniesiony przez wodę, odmiał, namulisko.

Odsep, Odsyp, Odsypka, (o zbożu) to, co przeznaczono dla odsypania, dla oddania za pożyczone; część zbioru umówiona, którą zbierający, dzierżawiący ma oddać właścicielowi; ziarno, wyłączone przy odstąpieniu całego zbioru, wymiar; brać nasiona na **o.**=pożyczać wiosną z warunkiem oddania jesienią.

Odseparować, *łć.*, odłączyć, oddzielić.

Odsetka, Odsetek, procent od stu.

Odsiać — *p. nied.* Odsiewać.

Odsiadywać, forma *dok.* Odsiedzieć, siedzeniem odpokutowywać; siedzieć w zamknięciu przez czas oznaczony na karę; odprawiać co siedzeniem (**o.** rekolekcje); siedzieć gdzie pewien czas oznaczony; siedzeniem nadwerężać, siedzeniem odgniatać sobie aż do odrętwienia jaką część ciała.

Odsieb, Odsiebie! na odsiebkę, wołanie na konia a. wołu, by skręciły na prawo.

Odsiebka, oranie sochą a. pługiem od siebie, t. j. odrzucanie skib na prawo; tańczyć na **o-ę** = z prawa w lewo.

Odsiebny, zmierzający w kierunku od siebie; zaprzężony z prawej strony (wół **o.**); mięsień **o.**= odciągający.

Odsiec, Odsiekać—*p. nied.* Odsiekiwać.

Odsiecz, pomoc przysłana miejscu oblężonemu.

Odsiecznie, *przysł.*, broniąc ś., obronnie.

Odsiedzieć — *p. nied.* Odsiadywać.

Odsiekiwać, forma *dok.* Odsiec, Odsiekać; odcinać, odrąbywać co od czego, odłączać, oddzielać siekąc; siekąc odbierać, odbijać; **o. ś.**, odcinać ś., bronić ś., siekąc; *przen.*, odpowiadać komu ostro, hardo.

Odsiew, sianie ziarna na gruncie, gdzie już inne zboże zdjęto a. gdzie ś. nie udało; pole w ten sposób zasiane.

Odsiewać, forma *dok.* Odsiać; kończyć całkowity siew, odbywać całkowity zasiew pola, zasiewać; powtórnie siać, gdy pierwszy zasiew zginie a. siać na tym miejscu oziminę, gdzie zżęto w tymże roku jarzynę; przesiewając odmierzać; odbywać przesiewanie; **o. ś.** (o lesie) zasiewać ś. napowrót.

Odskakiwać, forma *dok.* Odskoczyć; skokiem oddalać ś., skokiem nagle cofać ś.; odbijać ś., odrażać ś.; cofać ś., posuwać ś. w tył; stanowić przeciwieństwo jaskrawe z czym, odbijać ś. od czego

rażąco; różnić ś. znacznie, odstawać, oddzielać ś., odpadać, odpryskiwać.

Odskok, nagły skok w stronę; cofnięcie ś. w tył; odbicie ś. od czego; odnoga, odgałęzienie; wybryk, wykroczenie; kontrast, rażące niepodobieństwo, raptowna zmiana; chybienie.

Odskrobywać, forma *dok.* Odskrobać; oddzielać skrobaniem to, co przywarło, zeskrobać, pozbyć ś. czego, dojść do pierwotnego stanu.

Odsłaniać, forma *dok.* Odsłonić, odkrywać zasłonę, zdejmować pokrycie; **o.**, usuwać co zasłaniającego posąg, zdejmować z niego zasłonę, oddając go do użytku publicznego; **o.** maskę = zdejmować maskę z twarzy, obnażać; *przen.*, odkrywać czyje tajemnice, wyśledzać czyje knowania; **o.** kurtynę = podnosić; odkrywać, obnażać; *przen.*, wyjawiać, wynurzać, zmierzać ś.; odstępować na stronę, by nie zasłaniać światła.

Odsłona, część sztuki teatralnej, po której zapada kurtyna i zmieniają ś. dekoracje, akt, obraz, scena; w *fecht.*, odsłonięcie ś. walczącego na cios a. sztych.

Odsłoneczny, oddalony od słońca, przeciwny stronie słonecznej; punkt **o.** = punkt drogi planety, najbardziej oddalony od słońca; afeljum.

Odsłonić — *p. nied.* Odsłaniać.

Odsługiwać, Odsłużyć, służyć przez pewien czas określony; kwitować dług służbą u wierzyciela; odwdzięczać ś. wzajemnością, wywzajemniać ś., wywdzięczać ś., odpłacać ś.

Odspołecznić, odsunąć od społeczeństwa, stracić charakter społeczny; **o. ś.,** zerwać ze społeczeństwem.

Odsprzedawać — *p.* Odprzedawać.

Odstać, forma *nied.* Odstawać; wystać, przestać pewien czas w jakim miejscu; **o. ś.,** o płynach: ustać ś., wystać ś., sklarować ś.

Odstały, który ś. ustał, ustały.

Odstanawiać klacz, łanię i t. d., zaspokoić jej popęd płciowy.

Odstawa, dostarczenie towaru na pewne miejsce, odwózka, dostawa.

Odstawać, forma *dok.* Odstać; nie przystawać ściśle czego, nie przylegać, odłazić, odklejać ś., odlepiać ś., sterczyć; drzwi **o-ją** = nie domykają ś.; **o.** od kogo a. od czego = opuszczać kogo, odstępować kogo; **o. ś.,** wracać ś. napowrót, wracać ś. do tego, co pierwej było, inaczej ś. stawać; co ś. stało, to ś. nie odstanie = rzeczy dokonanej cofnąć niepodobna; o płynach: ustawać ś., klarować ś.; szkodzić sobie długiem staniem.

Odstawiać, forma *nied.* Odstawić; odsuwać co od czego, oddalać, stawiać na dalszym a. na innym miejscu; stawiać napowrót na dawnym miejscu; **o.** mleko, kartofle od ognia=stawiać na dalszej fajerce, gdzie mniej ognia; **o.** dziecko = odłączać od piersi, odsadzać; **o.** towar na pewne miejsce=dostawiać, odwozić; **o.** aresztanta do więzienia = odwozić, odprowadzać, dostawić go.

Odstąpić — *p. nied.* Odstępować.

Odstępować, forma *dok.* Odstąpić; oddalać ś., cofać ś., iść na stronę, odsuwać ś.; robić odstęp, przedział; odchodzić, opuszczać, porzucać kogo, zwalniać kogo od swojej obecności, zostawiać go w spokoju; **o.** kogo = porzucać kogo, zostawiać go bez pomocy, porzucać; **o.** od czego = wyrzekać ś. czego, wycofywać ś. z czego, zrywać z czym; **o.** od zamiaru, od myśli zrobienia czegoś = rozstawać ś. z zamiarem, z myślą, porzucać; **o.** od spółki=występować

z niej; **o.** od dzierżawy=zrzucać ś. z niej; **o.** od Boga, od wiary= wyrzekać ś., odszczepiać ś.; **o.** od założenia, od rzeczy, od materji = mówiąc, zbaczać od przedmiotu; **o.** od posłuszeństwa=wyłamywać ś.; **o.** od przedsięwzięcia=porzucać); ustępować, spuszczać (**o.** coś z ceny, ze swych pretensji); oddawać w posiadanie, ustępować, odprzedawać.

Odstęp, przestrzeń między jednym a drugim przedmiotem, odległość, przedział; odstąpienie, odwrót, oddalenie ś., cofnięcie ś., w *druk.*, odsunięcie, interlinja.

Odstępca, ten, który odstępuje a. odstąpił od czego, odszczepieniec, renegat, przeniewierca, zmiennik.

Odstępczyni, f. ż. od Odstępca.

Odstępne (-ego), opłata za odstąpienie czegoś.

Odstępny, który odstąpił od czego, który ś. odłączył od czego, właściwy odstępcom; zasadzający ś. na tym, że ktoś komuś coś odstępuje (ugoda **o-a**).

Odstępstwo, porzucenie, zostawienie, wyrzeczenie ś. czego, odstąpienie od czego (od jakich zasad, nauki, wiary), odszczepieństwo, sprzeniewierzenie ś. czemu.

Odstrajać, forma *dok.* Odstroić; rozstrajać, robić rozstrój; **o. ś.,** przestawać być nastrojonym, rozstrajać ś. (o instrumencie muzycznym).

Odstraszać, forma *dok.* Odstraszyć; strachem odpędzać, odpłaszać; zrażać, zniechęcać; **o. ś.,** zrażać ś., odstręczać ś., zniechęcać ś.

Odstręczać, forma *dok.* Odstręczyć; zrażać, odpychać, zniechęcać, odstraszać, wystraszać; **o.** komu co = odciągać od czego, radzić, by czego nie czynił; **o. ś.,** zrażać ś., zniechęcać ś.

Odstręczająco, odpychająco, odrażająco, wstrętnie, obrzydliwie.

Odstręczyć—*p. nied.* Odstręczać.

Odstroić — *p. nied.* Odstrajać.-

Odstrychnąć, forma *nied.* Odstrychać; wyrównać strychulcem powierzchnię (o ciałach sypkich); odsadzić, oddalić, odepchnąć, usunąć; **o. ś.,** oddalić ś., oderwać ś., usunąć ś., odstręczyć ś. od kogo a. od czego, zrazić ś.

Odstrzelać, Odstrzeliwać, forma *dok.* Odstrzelić; odpowiadać strzałem z broni palnej na cudzy strzał, strzelać nawzajem; strzałem co oderwać; strzelaniem odpędzać, odpłaszać, odstraszać kogo; *przen.*, odstręczać, zniechęcać, zrażać; strzelaniem, pociskiem, kulą, strzałą odrywać; *przen.*, odpowiadać na co żwawo, przytomnie, odpalać, odcinać; w *bot.*, (o drzewie) dostawać strzałę czyli szybko rosnącą gałąź; **o. ś.,** strzelaniem bronić ś., strzelaniem na strzały odpowiadać; *przen.*, oddalać ś., odstępować od czego; odpadać, odszczepiać ś. od kogo a od czego, odrywać ś., zbaczać.

Odstrzygać, forma *dok.* Odstrzyc; nożycami odcinać, oddzielać.

Odstrzyżek, kawałek odstrzyżony, niepotrzebny okrawek, obrzynek.

Odsuć, odsypać.

Odsunąć — *p. nied.* Odsuwać.

Odsuszać, wysuszać.

Odsuwać, forma *dok.* Odsunąć; sunięciem coś oddalać, sunąc cofać co, od czego odstawiać; zasunięte odmykać; **o.** zasuwkę; **o.** drzwi =otwierać; **o.** szufladę=wysuwać; **o.** firankę = odsłaniać, uchylać; **o.** kogo od czego=oddalać, odpychać; **o. ś.,** nie chcieć do czego należeć, odstrychnąć ś.; cofać ś., pomykać ś. nieco dalej, odstępować; usuwać ś., oddalać ś.

Odsychać, forma *dok.* Odeschnąć; wysychać napowrót; obsychać po wierzchu, osychać; uschnąwszy, odkruszać ś., odpadać, oddzielać ś.

Odsyłacz, znak pisarski, wyrażony gwiazdką, literą a. liczbą, odsyłający czytelnika do przypisku, pod takimże znakiem umieszczonego.

Odsyłać, forma *dok.* Odesłać; rzecz, wziętą od kogo, przesyłać właścicielowi, zwracać; posyłać, przesyłać do miejsca przeznaczenia; odprawiać, usuwać, oddalać kogo; posyłać kogo dokąd, wskazywać mu cel, do którego ma ś. udać.

Odsyp — *p.* Odsep; ilość ziemi, pochodząca z wypróżnienia przy robotach fortyfikacyjnych i użyta na nasypy; ilość owocu, jaki dzierżawiący ogród ma dać właścicielowi.

Odsypać — *p. nied.* Odsypywać.

Odsypiać, forma *dok.* Odespać; spać przez czas naznaczony; spaniem dłuższym wetować poprzednie niespanie.

Odsypłać, rozplątać sypeł, rozwiązać z sypła.

Odsypywać, forma *dok.* Odsypać; z nasypanego napowrót część zsypywać, nadsypywać; sypiąc oddzielać, odejmować, usypywać; rzeczy sypkiej, np. zboża, zwracać takąż miarę, jaką ś. wzięło; rzeka odsypuje = nanosi ziemię u brzegów, tworzy mielizny.

Odszarpywać, *dok.* Odszarpnąć; szarpnięciem odrywać.

Odszczególniać, odznaczać, wyróżniać, wyodrębniać; **o. ś.**, wyróżniać ś. czymś szczególnym.

Odszczekiwać, *dok.* Odszczekać; na szczekanie szczekaniem odpowiadać; odgryzać ś., odcinać ś., odpowiadać hardo, oburkliwie; ze wstydem odwoływać.

Odszczepiać, Odszczepywać, forma *dok.* Odszczepić, Odszczepiać; oddzielać, oddzierać; odrąbywać, odcinać, odłupywać; **o. ś.**, odłupywać ś., oddzierać ś., odpadać; *przen.*, odłączać ś., oddzielać ś., odpadać, odstępować od czego, sprzeniewierzać ś. czemu.

Odszczepieniec, który ś. odszczepił od Kościoła, wiary, narodu, stowarzyszenia, przekonań, odstępca, zdrajca, renegat; wyznawca sekty, która ś. odszczepiła od prawdziwej wiary, heretyk, kacerz.

Odszczepieńczy, odstępczy, kacerski.

Odszczepieństwo, odstąpienie, odpadnięcie od wiary, od Kościoła i t. p.; apostazja, kacerstwo, herezja; *zbior.*, kacerze, heretycy.

Odszczepywać — *p.* Odszczepiać.

Odszczykiwać, forma *dok.* Odszczykać, Odszczyknąć; szczyknięciem oderwać, odłamać, uszczknąć.

Odszepnąć, odpowiedzieć szeptem, odczynić czary.

Odszkodować, wynagrodzić stratę, zapłacić za zrobioną szkodę, zaspokoić poszkodowanego.

Odszkodowanie, wynagrodzenie za szkody, indemnizacja.

Odszlamować, oczyścić ze szlamu, wyszlamować, oddzielić części mielsze od grubszych.

Odszlifować, nanowo oszlifować, odczyścić, co było niegdyś szlifowane i przez użycie lub czas uległo zepsuciu, odpolerować, szlifując wyostrzyć.

Odsznurować, zdjąć z czego sznur; **o. ś.** = rozsznurować ś.

Odszorowywać, Odszorować, szorując odczyszczać co; rozebrać z szorow.

Odszpilać, odpinać przypięte szpilką, odejmować szpilki.

Odszpuntowywać, forma *dok.* Odszpuntować; wydobywać szpunt, otwierać coś zaszpuntowanego.

Odszrubować — *p.* Odśrubować.

Odszukać, znaleźć, co zaginęło, **o.** kogoś co ś. ukrył, zaginął, kogo ś. szuka, wyszukać; **o. ś.**, zostać odszukanym, odzyskanym, odnaleźć ś.; odnaleźć ś. wzajemnie.

Odszukiwać, długo i starannie szukać, czynić zabiegi dla odszukania czego.

Odszumować, zebrać, oddzielić szumowiny, oczyścić z szumowin, sklarować.

Odszybować, ulecieć, unieść ś. daleko (o ptakach).

Odszyć, skończyć szyć; szyciem skwitować dług; szyjąc, odrabiać, wykończać robotę szycia.

Odśmiechać ś., forma *dok.* Odśmiechnąć ś.; uśmiechem na uśmiech a. śmiechem na śmiech odpowiadać.

Odśpiew, śpiew jako odpowiedź na czyjś śpiew; słowa a. całe wiersze, powtarzające ś. ku końcowi każdej zwrotki, przyśpiew, przegrywka, refren.

Odśpiewywać, forma *dok.* Odśpiewać; wyśpiewać tyle, ile było naznaczone; śpiewem odpłacić, śpiewem odbyć co.

Odśrodkownik — *p.* Centryfuga, *p.* Wirówka.

Odśrodkowy, dążący od środka ku obwodowi; siła **o-a**=siła, skutkiem której wszelkie ciało, będące w ruchu kołowym około jakiego środka, dąży do oddalenia ś. od niego w kierunku stycznej; machina **o-a** = przyrząd fizyczny, unaoczniający działanie siły odśrodkowej; nerw **o.** = nerw, przeprowadzający stan czynny odśrodkowych części układu nerwowego do obwodu ciała.

Odśrodkowywać ś., oddalać ś. od środka, odosobniać ś., tworząc odrębną całość.

Odśrubować, forma *nied.* Odśrubowywać; odkręcić, wyjąć śrubę; otworzyć coś przez odkręcenie śruby; coś przyśrubowanego odłączyć przez wyjęcie śruby.

Odświetlać, rozjaśniać, wyświetlać na nowo.

Odświeżać, forma *dok.* Odświeżyć; świeżym znowu czynić, oświeżać nanowo, orzeźwiać; **o.** starą rzecz = oczyszczać, nadawać jej pozór nowej, świeżej; poprawiać, odnawiać, restaurować (**o.** ubranie, obraz, dom); **o.** sobie coś w pamięci = przypominać sobie; **o.** znajomość = odnawiać; **o.** pamięć czego = wskrzeszać, ponawiać; **o. ś.,** być odświeżanym, odnawianym.

Odświęcać, forma *dok.* Odświęcić; **o.** księdza=zdejmować z niego kapłaństwo, pozbawiać go tej godności w stosownym porządku.

Odświętny, dotyczący święta, będący od święta, uroczysty; niecokzienny, świąteczny, strojny.

Odświętować, Odświątkować, przebywać święto.

Odtaczać, forma *dok.* Odtoczyć; wykończać robotę tokarską; tocząc, kręcąc, popychając po ziemi, oddalać co od czego, odsuwać; wyostrzać, naostrzać, szlifować; zlewać, ściągać w butelki, utaczać; **o. ś.,** tocząc ś. oddalać ś.

Odtajać, odmarznąć, roztapiać ś., puścić; okna odtajały = zeszedł z nich zamróz.

Odtakdawna, Od tak dawna, *przysł.*, od tak dawnego czasu.

Odtańczyć, Odtańcować, forma *nied.* Odtańcowywać; przetańczyć pewną ilość tańców a. jakiś taniec, przestawać tańczyć; przetańczyć dla powetowania opuszczonej kolei w tańcu.

Odtapiać, forma *dok.* Odtopić; oddzielać topieniem, wytapiać.

Odtargać, Odtargnąć, targnięciem oderwać, odszarpnąć; *przen.*, odwracać, oddalać, odprowadzać kogo od czego.

Odtargować, kupując dostać od sprzedającego pewne ustępstwo; kupując dostać za niższą cenę, utargować; wyjednać zmniejszenie czyich pretensji.

Odtąd, *przysł.*, od tego miejsca; od tego czasu, od tej chwili.

Odtelegrafować, odpowiedzieć telegrafem, depeszą.

Odtęsknić, przestać tęsknić.

Odtleniać, forma *dok.* Odtlenić; pozbawiać pewien związek chemiczny tlenu; zastąpić w związku tlen wodorem.

Odtłaczać, forma *dok.* Odtłoczyć; odciskać, odbijać, oddrukować.

Odtłoczyna, odcisk w gipsie, wosku i t. p. jakiej płaskorzeźby (medalu, pieczęci i t. p.).

Odtłukiwać, Odtłukać, forma *dok.* Odtłuc; stuknięciem, trąceniem część czego odłamywać, odbijać, odtrącać.

Odtłuszczać, forma *dok.* Odtłuścić; pozbawiać tłustości, odciągać tłuszcz.

Odtoczyć — *p. nied.* Odtaczać.

Odtransportować, odesłać, odwieźć, przewieźć, odstawić kogo.

Odtrącać, forma *dok.* Odtrącić; trąceniem o co odbijać, odłamywać; część czego odejmować, odliczać; odbijać, odpierać (cios, uderzenie); odpychać, odganiać; odrażać, zniechęcać, zrażać; **o. ś.,** oddzielać ś., odrywać ś., odrywać ś. przy uderzeniu, trąceniu; trącając o co, oddalać ś., odpychać ś., odsuwać ś.

Odtroczyć, odjąć coś przytroczonego.

Odtrutka, lekarstwo przeciw truciźnie, antidotum.

Odtrząsać, Odtrząsnąć, trząść czym, aby spadło, odleciało; trząsnąwszy zrzucić co.

Odtrzepywać, Odtrzepać, trzepiąc odtrącić, odbić; skończyć trzepanie, wytrzepać; *przen.*, odmówić prędko i bez zastanowienia (**o.** modlitwę, lekcję).

Odtuczyć, na nowo utuczyć, aby nabrało ciała, odpaść.

Odtwarzać, forma *dok.* Odtworzyć; tworzyć coś nanowo, powtórnie, wznawiać, powtarzać; tworzyć coś na wzór czego, utwór jakiś wiernie naśladować; wykonywać jakiś utwór (**o.** dramat na scenie, **o.** muzykę, śpiew).

Odtwórca, ten, co odtwarza, naśladowca; artysta, odtwarzający cudzy utwór (aktor, wirtuoz).

Odtwórczy, wykonywany z odtworzeniem myśli czyjej.

Odtykać, forma *dok.* Odetknąć, Odetkać; otwierać co zatkniętego, wyjmować zatyczkę, odkorkowywać, odszpuntowywać; **o. ś.,** otwierać ś. z zatyczki, wypadać (o zatyczce).

Odtykać, Odtyknąć, powiedzieć komu nawzajem „ty".

Odtylcowa broń = nabijana od tyłu, t. j. od strony kolby.

Odtylcówka, fuzja odtylcowa.

Odtynkować, nanowo wytynkować, odbić tynk.

Oduczać, forma *dok.* Oduczyć; kogo czego a. **o.** kogo od czego= uczyć kogo, aby zaniechał, czego ś. był nauczył poprzednio; uczyć, aby ś. pozbył tego, do czego ś. był poprzednio nałożył, odzwyczajać; **o. ś.,** zapominać tego, czego ś. poprzednio nauczyło, odzwyczajać ś. od czego, odwykać od czego.

Odumarlina, Odumarszczyzna, puścizna po osobie bezpotomnej; zabieranie po jednej sztuce bydła po śmierci gospodarza kmiecia na rzecz króla w dawnych królewszczyznach.

Odumierać, for. *dok.* Odumrzeć; kogo, czego = umierając, po sobie pozostawiać, osierocać; o pszczołach: wymierać, odpadać.

Odur, obłęd, zawrót głowy, odurzenie, uderzenie do głowy.

Odurzać, forma *dok.* Odurzyć; odejmować przytomność, przytępiać ją, narkotyzować (wino odurza); **o.** uderzeniem w głowę = ogłuszać, obałamucać, osmucić, sprawiać odmęt myśli, przywodzić do niepewności decyzji, o-

szałamiać, zawracać głowę, omamiać; **o. ś.**, tracić przytomność, dostawać odurzenia, upijać ś.

Odurzająco, w sposób odurzający.

Odurzający, ten, który odurza; odbiera przytomność; **o.** lek=narkotyk.

Odurzały — *p.* Odurzony.

Odurzeć, stać ś. odurzonym, wpaść w odurzenie, stracić przytomność, stracić głowę, osłupieć.

Odurzenie, pozbawienie przytomności, odur, zamęt myśli, zawrót głowy; stan nieprzytomności a. półprzytomności, wywołany środkami odurzającemi.

Odurzony, Odurzały, nieprzytomny, upojony, osłupiały; kołowaty, błędny, zbałamucony; **o.** ciągłym strachem=zahukany; **o.** tryumfem, hołdami, pochlebstwami=upojony.

Odurzyć — *p. nied.* Odurzać.

Oduzdne, Odużne (-ego), podarek stajennemu od kupionego a. darowanego konia, tręzlowe.

Odwabiać, znosić plamy, wywabiać; wabiąc odciągać, pociągać, skłaniać, odstręczać.

Odwach, *nm.*, strażnica wojskowa, posterunek, gdzie stale przebywa straż garnizonowa.

Odwadniarka, maszyna wirówka do usuwania wody z tkaniny.

Odwadniać—*p.* Odwodniać.

Odwaga, śmiałość, nieustraszoność, gotowość narażenia ś. na niebezpieczeństwo, stawienie czoła komu a. czemu, męstwo, waleczność, dzielność; stałość w odpieraniu napaści, męstwo w znoszeniu przeciwieństw losu, ciosów, bólu, determinacja; nie mam **o-i** powiedzieć mu o tym nieszczęściu = nie mogę ś. zdecydować, obawiam ś.; dodawać komu **o-i** = otuchy; uzbroić ś. w **o-ę** = w śmiałość, w męstwo.

Odwalać, forma *dok.* Odwalić; coś ciężkiego odrzucać; odsuwać, odpychać, odtaczać; uderzać wzajem silnie, odbijać, wysadzać, wyłamywać, wyważać; odcinać, odbijać, odrąbywać część czego; odwijać, odkładać; **o.** kitę=umrzeć, zdechnąć; **o. ś.**, obrywać ś., waląc ś., odpaść w znacznej ilości.

Odwalina, bryła odwalona, odcięta, oderwana, odłamana.

Odwał, to, co ś. w wielkiej ilości odwaliło, odpadło, szczególniej oderwisko śniegu, śnieżyca, lawina.

Odwaniać, pozbawiać nieprzyjemnej woni; odwietrzać, dezynfekować, odkażać.

Odwapniać, pozbawiać co wapna.

Odwar, wyciąg jakiegoś lekarstwa, otrzymany przez wygotowanie go w jakim płynie, dekokt.

Odwarknąć, Odwarczeć, warczeniem odpowiedzieć na warczenie (o psach); odmruknąć, hardo odpowiedzieć (o ludziach).

Odwaro-napar, połączenie odwaru z naparem (w lecznictwie).

Odwarzać, *dok.* Odwarzyć, odgotować, przegotować, nagotować.

Odważniś, śmiałek, junak.

Odważać, forma *dok.* Odważyć; wykonywać ważenie, wagą odmierzać; **o.** co komu = dawać co komu pod wagą, ile żąda; podważywszy, odsuwać, odchylać; *przen.*, postanowić narazić co, wystawić co na niebezpieczeństwo (**o.** zdrowie, życie); **o. ś.**, ośmielać ś. na co, ryzykować ś., poświęcać ś. na niebezpieczeństwo, narażać ś., iść śmiało przeciw grożącemu niebezpieczeństwu.

Odważnie, z odwagą, dzielnie, śmiało, mężnie.

Odważny, mający odwagę, pełen odwagi, śmiały, mężny; ryzykowny, zdeterminowany.

Odwcielać, forma *dok.* Odwcielić; wyzuwać ś. z ciała, pozbywać ś. cielesności; wracać do stanu duchowego; **o. ś.**, pozbyć ś.

cielesności; powrócić do pierwotnego stanu duchowego.

Odwdzięczać, forma *dok.* Odwdzięczyć; odpłacać wdzięcznością, wzajemnością, odsługiwać; **o. ś.,** wywdzięczać ś., wywzajemniać ś., odsługiwać ś.

Odwecować, naostrzyć, wyostrzyć, odszlifować.

Odwerniksować, pociągnąć nanowo werniksem.

Odwet, odpłacanie wzajemnością, oddanie za swoje, oddanie wet za wet; powrócenie szkody, odszkodowanie; wzajemna zemsta, pomszczenie ś. za doznaną porażkę.

Odwetować, odpłacić wzajemnocią, oddać wet za wet; nagrodzić szkodę, wrócić stratę; zadać wzajemną porażkę.

Odwetowy, (o rzeczy) nagrodzony, odpłacony; (o osobie) wynagrodzony za stratę, pomszczony; mogący być powetowanym, będący do odzyskania.

Odwiać —*p. nied.* Odwiewać.

Odwiązywać, forma *dok.* Odwiązać; związane rozpuszczać, przywiązane odejmować, rozwiązywać; **o. ś.,** rozpuszczać zawiązanie, rozchodzić ś. mimo zawiązania.

Odwieczerz, czas popołudniowy; na **o.** = ku wieczorowi, nad wieczorem, pod wieczór.

Odwieczorny, przedwieczorny.

Odwieczność, czas odwieczny, bytność niezmiernie dawna; to, co jest od wieków, istota bez początku.

Odwieczny, istniejący od wieków, oddawna, od niepamiętnych czasów, przedwieczny, starożytny, bardzo dawny; staroświecki, przestarzały.

Odwiedzać, forma *dok.* Odwiedzić; przybywać dla widzenia kogo nam miłego a. z obowiązku (**o.** przyjaciela, krewnego); **o.** chorego, umarłego = przyjść zobaczyć; składać komu wizytę, wizytować, przychodzić w odwiedziny; **o.** miejscowości = zwiedzać, oglądać.

Odwiedziny, bytność u kogo w celu uprzejmości towarzyskiej, dla widzenia go a. dowiedzenia ś. o nim, wizyta, nawiedziny.

Odwieść — *p. nied.* Odwodzić.

Odwietrzać, forma *dok.* Odwietrzyć, wpuszczać świeże powietrze; odkażać, dezynfekować, usuwać zarazki chorobotwórcze; pułapkę na zwierza namazywać taką maścią, która przeszkadza zwietrzeniu przez niego.

Odwietrzny, położony od strony wiatru, na wiatr wystawiony.

Odwiew, powiew wiatru ze strony przeciwnej.

Odwiewać, forma *dok.* Odwiać; wiać z przeciwnej strony, wiać przeciw ciągowi wiatru; wianiem oddalać, odrzucać, odpychać; kończyć wianie; **o. ś.,** rozwiewać ś., odwracać ś. za powiewem.

Odwieźć—*p. nied.* od Odwozić.

Odwijać, forma *dok.* Odwić, Odwinąć; zwinięte albo zawinięte odsłaniać, odkrywać, odchylać; wywijać nazewnątrz; rozwijać, rozluźniać zawinięte; odbijać od brzegu, odpływać; *przen.*, odsłaniać, objawiać; **o. ś.,** rozwinąwszy ś., odpadać, rozkręcać ś.; odsłaniać ś., odkrywać ś.; odwracać ś., wykręcać ś.; odwinęła ś. karta=wszystko zmieniło ś., wzięło inny obrót.

Odwikłać, rozplątać co zawikłane, przywieść do pierwotnego stanu; *przen.*, dojść, wykryć, rozwikłać; **o. ś.,** odczepić ś., wyplątać ś., pozbyć ś. czegoś nieprzyjemnego.

Odwilgnąć, Odwilżeć, Odwilgotnieć, stać ś. wilgotnym, nabrać w siebie wilgoci, naciągnąć wilgoci, odmięknąć; odwilgło = mróz puścił, nastała odwilż.

Odwilż, zelżenie mrozu, powie-

trze wilgotne po mrozie, odelga, roztopy.

Odwilżać, forma *dok.* Odwilżyć; czynić wilgotnym, przenikać wilgocią, wilgocią napawać, zwilżać; **o. ś.,** stawać ś. wilgotnym; *p.* Odwilgnąć.

Odwinąć — *p. nied.* Odwijać.

Odwionąć, dmuchnięciem oddalić, odwiać.

Odwisły, obwisły, ochlapnięty.

Odwisnąć, opuścić ś., opaść, zwiesić ś., obwisnąć.

Odwizytować, złożyć wzajemną wizytę, odwiedzić nawzajem.

Odwlekać, Odwłóczyć, forma *dok.* Odwlec; wlokąc co odciągać, odsuwać, oddalać; zwlekać, opóźniać, odraczać, odkładać co; nudzić, bałamucić, mitrężyć, guzdrać się; **o. ś.,** przewlekać ś., iść w odwłokę, przeciągać ś. do późniejszego czasu; co ś. odwlecze, to nie uciecze=zwłoka w urzeczywistnieniu pragnień nie jest równoznaczna z niemożliwością ich urzeczywistnienia.

Odwłok, brzuch u owadów i stawonogich, kałdun (fig.).

Odwłoka, odkładanie, odwlekanie, mitręga; zwłoka; pójść w **o-ę** = odwlekać ś.; puścić co w **o-ę** = odłożyć co na później.

Odwłóczyć, ukończyć włóczenie pola, zbronować pole: *p.* Odwlekać.

Odwodniać, Odwadniąć, forma *dok.* Odwodnić; osuszyć, pozbawić wody, wilgoci; odprowadzić skąd wodę (**o.** łąkę); w *chem.*, usunąć wodę ze składu danego związku.

Odwodorodnić, odjąć wodór ze składu chemicznego danego związku.

Odwodowy, należący do odwodu, rezerwowy, zapasowy; stający w obronie oskarżonego.

Odwodzić, forma *dok.* Odwieść; wiodąc, oddalać, odprowadzać; odsuwać, odmykać, odciągać (**o.** kurek u strzelby); *przen.*, odciągać kogo od spełnienia czego, odradzać co komu, namawiać kogo, by czegoś nie robił; **o. ś.,** oddalać ś., być odwodzonym, pozwalać ś. odprowadzać.

Odwojować, wojując, odzyskiwać, odbijać; *przen.*, wskrzeszać, przywracać do życia.

Odwołalny, mogący być odwołanym.

Odwoławczy, mający na celu odwołanie.

Odwoływać, forma *dok.* Odwołać; przywoływać napowrót, cofać, wzywać do powrotu; zawoławszy, brać kogo na stronę; wołać w odpowiedzi na wołanie; cofać, unieważniać, zawieszać, znosić; **o.** rozkaz = wstrzymywać; **o.,** co ś. powiedziało=przyznawać ś. do słów kłamliwych, fałszywych; odraczać, odkładać, na inny czas wyznaczać; **o. ś.,** być odwołanym; powoływać ś. na czyj sąd, na kogo na co, przemawiać, apelować.

Odwonić — *p. nied.* Odwaniać.

Odwozić, forma *dok.* Odwieźć; wioząc, odprowadzać, odstawiać, wieźć gdzie; przywozić napowrót.

Odwód, odwodzenie, odwiedzenie; odwrót, rejterada (wojska); tylna straż wojska, arjergarda; *przen.*, rezerwa, część armji, nie biorąca udziału w bitwie i posyłana w bój tylko w razie koniecznej potrzeby; *przen.*, zapewniona uboczna pomoc; mieć co w **o-zie** = na wszelki przypadek, mieć w zapasie (pewną sumę, pewien argument); odsiecz, sukurs, posiłki wojenne.

Odwóz, Odwózka, odwożenie, odwiezienie, odstawa.

Odwracać, forma *dok.* Odwrócić; gdzieindziej obracać, zwracać w inną stronę; obracać co na drugą stronę; cofać, zawracać; *przen.*, oddalać, odganiać, odsuwać;

przen., podmawiać, buntować, odrażać kogo od kogo a. od czego; **o.** kota ogonem=kręcić, mydłkować, tumanić; **o. ś.**, gdzieindziej, obracać ś. w inną stronę, obracać ś., tyłem; *przen.*, zrażać ś., zniechęcać ś., usuwać ś. od czego, zrywać z czym.

Odwrotnie, nawzajem, wzajemnie (Jan kochał Mateusza i **o.**); we wstecznym porządku, naodwrót, na wspak; stosunek **o.** proporcjonalny (np. im *więcej* godzin pracują dziennie, tym *mniej* potrzebują dni dla wypełnienia pewnej roboty).

Odwrotny, którego można odwrócić, oddalić; wsteczny, przeciwny, opaczny; reguła trzech **o-a** = polegająca na tym, że pewne wielkości są odwrotnie proporcjonalne; **o-a** strona medalu = druga strona; *przen.*, przeciwny wzgląd przy rozpatrywaniu pewnej kwestji, inna strona sprawy; gorączka **o-a** = powracająca.

Odwrócić — *p. nied.* Odwracać.

Odwrót, odwrócenie ś. napowrót w tę samą stronę, zwrot nazad; odstąpienie, cofnienie ś., rejterada; powracanie, powrót; odwrócenie, odwracanie, odpędzanie; strona przeciwna, odwrotna (**o.** medalu, monety); na **o.**, *przysł.*, nawzajem, na odwet, inaczej; z odwrotnej strony, na wspak; na wywrót, na lewą stronę.

Odwrzasnąć, odpowiedzieć wrzaskiem na wrzask.

Odwstecz, naodwrót, nawstecz.

Odwtórować, powtórzyć to samo za kim innym.

Odwykać, forma *dok.* Odwyknąć; odzwyczajać ś., pozbywać ś. nałogu, oduczać ś.

Odwzajemniać, forma *dok.* Odwzajemnić; wzajemnością odpłacać; **o. ś.** komu=wywzajemniać ś., odwdzięczać ś. wzajemnością.

Odwzorowywać, forma *dok.* Odwzorować; według danego wzoru tworzyć, artystycznie kopjować; malować, opisywać podług wzorów; odciskać formę wklęsłą dla odlania jej potym wypukło.

Odylować, ogrodzić dylami.

Odymać, forma *dok.* Odąć, napełniać powietrzem, nadymać, napuszczać powietrza, gazu; **o. ś.**, napuszać ś.; *przen.*, być pysznym, zarozumiałym, nadętym.

Odyniec, stary dzik samiec, najczęściej samotnie chodzący.

Odysseja, *gr.*, starogrecka epopeja Homerowa, opisująca przygody Odysseusza (Ulissesa) w drodze powrotnej z Troi do Itaki; *przen.*, wędrówka długa, pełna przygód i niebezpieczeństw.

Odzew, odzywanie ś., przywoływanie, głos, dający znać o czym; hasło; wyrazy a. wiersze, powtarzające ś. w pieśniach po każdej zwrotce, refren, przyśpiew — *p.* Odezwa.

Odziać, forma *dok.* od Odziewać.

Odzianie, włożenie na kogo odzieży; odzież, ubranie; ściana zewnętrzna skarpy a. kontr-skarpy darniowanej a. murowanej w fortyfikacji wojennej, okład.

Odziany, na którego odzież włożono, który sam ś. odział, ubrany; ścianą zewnętrzną obwiedziony (o fortyfikacji); chorągiew **o-a** = mająca pełny komplet żołnierzy, okryta.

Odziczały, który stał ś. dzikim a. nieuprawnym, zdziczały.

Odziczeć, stać ś. dzikim, zdziczeć.

Odziedziczać, forma *dok.* Odziedziczyć; dziedzictwem, spadkiem, w spuściźnie brać, otrzymywać, zyskiwać (**o.** majątek, **o.** skłonność do jakiej choroby, charakter); przejmować dziedzicznie.

Odzielenić, nanowo zielonym uczynić, zazielenić powtórnie.

Odzielenieć, nanowo zazielenieć, odżyć, znów zakwitnąć.

Odziemek, Odziomek, najniższa, najbliższa korzeni część pnia drzewnego; część korzeni nad powierzchnią ziemi, najniższa część źdźbła roślinnego; człowiek nizkiego wzrostu.

Odziemny, *przym.* od Odziemek; od ziemi, dolny, spodni.

Odzienie, to, co człowiek na siebie wdziewa, odzież, szata, suknia, ubranie.

Odzierać, forma *dok.* Obedrzeć; zrywać kawałkami, naokoło zdzierać; pozbawiać zwierzchniej części czego zdzieraniem, łupić, rabować, zdzierstwem wyrywać; **o. ś.** wzajemnie, dopuszczać ś. łupieży, wydzierać jeden drugiemu mienie; **o.** ubranie=niszczyć je przez użycie.

Odzierca, łupieżca, rabuś.

Odzierżać, forma *dok.* Odzierżyć; otrzymywać, posiąść, osiągnąć.

Odziewać, forma *dok.* Odziać; nakrywać, okrywać; przywdziewać, wdziewać co na kogo, oblekać, ubierać; karmić kogo i **o.** = dawać mu jadło i ubranie; **o. ś.,** okrywać ś., przykrywać ś., oblekać ś.; ubierać ś., przyodziewać ś.

Odzież, odzienie, ubranie, ubiór, suknia, szata.

Odziębiać, forma *dok.* Odziębić; odmrażać, uszkadzać przez zimno.

Odziębnąć, zostać przejętym zimnem, przeziębnąć, odmarznąć, zmarnąć.

Odziobać, dziobiąc uszkodzić, obrać, ogołocić.

Odziomek — *p.* Odziemek.

Odzipnąć, westchnąć, odetchnąć; wytchnąć, wypocząć.

Odzłocić, powtórnie pozłocić, odświeżyć na czym pozłotę; skończyć złocenie, pozłocić dokładnie.

Odzmysłowić, pozbawić cech zmysłowości, uduchownić; **o. ś.,** stracić cechy zmysłowości, uduchownić ś.

Odznaczać, forma *dok.* Odznaczyć; robić znaki, wykreślać znakami, oznaczać, zaznaczać; wyróżniać, wyodrębniać; **o. ś.,** odbijać ś. znakami; uwydatniać ś., zarysowywać ś., być widocznym, odstawać; wyróżniać ś., celować czym, posiadać co, wykazywać co (**o. ś.** zdolnościami, pilnością); wyróżniać ś. zaszczytnie, słynąć, wsławiać ś. (**o. ś.** na wojnie, w literaturze).

Odznaczenie, nakreślenie planu; zarys, cecha, znak odróżniający; wyróżnienie ś.; zdać egzamim z **o-em** = celująco.

Odznaczyć—*p. nied.* Odznaczać.

Odznaka, znak, po którym można odróżnić dwa przedmioty; cecha, znamię.

Odzwierciedlać, forma *dok.* Odzwierciedlić; odbijać jakby w zwierciedle; *przen.*, przedstawiać, odtwarzać; **o. ś.,** odbijać ś., jak w zwierciedle; *przen.*, przedstawiać ś., wyrażać ś., zaznaczać ś., uwydatniać ś.

Odzwierzęcać, wyprowadzać ze stanu zwierzęcości.

Odzwyczajać, forma *dok.* Odzwyczaić; oduczać, odwodzić od nałogu; **o. ś.,** odwykać, pozbywać ś. nałogu, oduczać ś. czego złego.

Odzyskiwać, forma *dok.* Odzyskać; przychodzić znowu do posiadania czego, otrzymywać napowrót, cieszyć ś. z powrotu czego (**o.** zdrowie, siły).

Odzywać się, forma *dok.* Odezwać ś.; odpowiadać na wołanie, na głos czyj; dawać znać o sobie, dawać ś. słyszeć; przemawiać krótko, powiedzieć, rzec; **o. ś.** do kogo=zwracać do niego swoje słowa; nie **o-aj ś.**=siedź cicho, nie mów; dawać ś. odczuwać, pociągać za sobą pewne skutki; **o. ś.** o co=zgłaszać ś., upominać ś., ubiegać ś. o co; odwoływać ś., apelować; odbijać ś., rozlegać ś. (o głosie); przypominać ś., odnawiać ś., powracać;

o-wa ś. o nim dobrze=wyraża ś., wspomina; nie **o-wa ś.** = nic nie mówi, milczy; **o. ś.** za kim=wstawiać ś.; **o-ją ś.** góry, lasy = wydają echo.

Odzywka, odezwanie ś.; w grze w karty: posiadanie takich kart, które dają prawo do odezwania ś. w licytacji.

Odźwierek — *p.* Odrzwia.

Odźwiernik, otwór żołądka, prowadzący do kiszek, otwór kiszkowy żołądka.

Odźwierny (forma ż. **Odźwierna**), służący (-a), pilnujący (-a) drzwi, bramy, szwajcar, portjer, stróż.

Odżałować, bardzo żałować, dostatecznie nażałować czego, opłakać; dać coś mimo żalu; nie żałować; nie szczędzić, poświęcić; **o. ś.,** nażałować ś. w dostatecznej mierze; narażać ś., nie szczędzić siebie.

Odżąć, odbyć żniwo, zżąć wszystko; żęciem spłacić dług.

Odżeglowywać, forma *dok.* Odżeglować; rozwijać żagle, odpływać.

Odżegnywać, forma *dok.* Odżegnać; (znakiem Krzyża Św.) żegnając odpędzać, odganiać; **o. ś.,** żegnając uwalniać ś., opędzać ś.; *przen.*, wyrzekać ś., wyprzysięgać ś. czego.

Odżuwać, forma *dok.* Odżuć; coś pożutego znowu gryźć, przeżuwać; zwierzęta odżuwające=przeżuwające.

Odżyć — *p. nied.* Odżywać.

Odżydzić, pozbawić charakteru żydowskiego, uwolnić od Żydów.

Odżyły, ten, który odżył, zmartwychwstał; przeżyty.

Odżynać, forma *dok.* Odżąć; żęciem odcinać; żęciem kwitować dług, odrabiać żęciem.

Odżywać, forma *dok.* Odżyć; powracać do życia, odradzać ś., zmartwychwstawać, nanowo rozpoczynać żyć; wznawiać ś., zaczynać ś. nanowo, powracać do dawnego stanu; doznawać ulgi (otrzymawszy tę pomyślną wiadomość, odżyłem); żyć czas należyty.

Odżywczy, dający napowrót życie, służący do ożywiania, podtrzymujący życie, żywotny; orzeźwiający, pokrzepiający, posilny.

Odżywiać, forma *dok.* Odżywić; przywracać do życia, powracać komu życie; odpowiedniem żywieniem przywracać zdrowie i siły, posilać, pokrzepiać; **o. ś.,** przez odpowiednie żywienie ś. powracać do zdrowia i sił, przychodzić do siebie, wzmacniać ś.

Odżywka, środek odżywiający (dla chorych, dla niemowląt i t. p.); materjał, używany do hodowania bakterji.

Odżywny — *p.* Odżywczy.

Oer, *skand.*, moneta duńska, szwedzka, norweska = $^1/_{100}$ korony.

Ofensywa, *łc.*, postępowanie zaczepne z nieprzyjacielem, stan zaczepny wojska, kraju.

Ofensywny, *łc.*, zaczepny.

Oferent, *łc.*, składający ofertę.

Oferować, *łc.*, zalecać, proponować, przynosić.

Oferta, *fr.*, zaofiarowanie, propozycja podjęcia ś. lub powierzenia roboty, dostawy, przysłania towaru i t. p., zawierająca warunki i cenę; część mszy św.: Ofiarowanie.

Offertorjum, *łc.*, część Mszy św., następująca po Credo, Ofiarowanie; śpiew chóru, towarzyszący tej części Mszy.

Officium, *łc.*, nabożeństwo; obowiązek; służba.

Ofiara, *nm.*, danie, dar, szczeg. na cel religijny a. inny cel szlachetny, darowanie, poświęcenie czego a. kogo komu a. na jaki cel, wyrzeczenie ś. czego na czyją korzyść; przedmiot, oddany na jaki

cel; objata; rodzaj podatku; osoba, która cierpi skutkiem własnego a. czyjego postępowania a. skutkiem przeciwności losu; **O.** święta=Msza św., Ciało i Krew Pana Jezusa.

Ofiarka, *nm.*, przedmiot, wyrobiony z wosku, przeznaczony do ofiarowania w kościele na świece.

Ofiarnia, *nm.*, miejsce do składania ofiar, ołtarz.

Ofiarniczy, *nm.*, dotyczący wykonywania ofiary religijnej, dotyczący ofarnika.

Ofiarnik, *nm.*, kapłan, ofiarowujący ofiary.

Ofiarność, *nm.*, gotowość do dawania ofiar (w pieniądzach, mieniu, przedmiotach) na potrzeby biednych, na cele wzniosłe; dawanie obfitych a. znacznych ofiar na cele społeczne.

Ofiarny, *nm.*, *przym.* od Ofiara; do ofiar należący; gotowy do ofiar, do poświęceń.

Ofiarodawca (forma ż. **Ofiarodawczyni**), składający (-a) ofiarę.

Ofiarować, *nm.*, forma *nied.* Ofiarowywać; czynić ofiarę Bogu; przynosić co w ofierze, poświęcać; ślub czynić, ślubem zobowiązywać ś.; składać ofiarę, dar; darować; oświadczyć ś., narzucić ś. komu z czym; **o.** komu dzieło=przypisać, dekykować; **o. ś.**, w ofierze siebie przynosić, poświęcać ś.; ślubem obowiązywać ś. Bogu do czego; oświadczać ś z usługami, z gotowością.

Oficer, *fr.*, ogólny tytuł wyższych stopni wojskowych (od porucznika do gienerała).

Oficerek, *fr.*, młodziutki oficer; preferans we dwuch grających.

Oficerka, *fr.*, żona oficera.

Oficerski, *fr.*, dotyczący oficera, należący do oficera.

Oficjalista, *łć.*, urzędnik prywatny; jeden z wyższej służby w większych gospodarstwach wiejskich, np. pisarz prowentowy, ekonom i t. p.

Oficjalnie, *łć.*, urzędownie; zgodnie z ustalonemi formami; z rozporządzenia wyszłego bezpośrednio od jakiejś władzy.

Oficjalny, *łć.*, urzędowy, zgodny z przepisem prawa; **o.** środek = środek leczniczy, objęty obowiązującą farmakopeją.

Oficjał, *łć.*, wikarjusz biskupi, któremu powierzone są sprawy sądowe; urzędnik skarbowy i pocztowy w Austrji.

Oficjałat, *łc.*, godność oficjału; biuro oficjała; okrąg, podległy oficjałowi.

Oficjant, *łć.*, ksiądz, odprawiający Mszę św., oficjalista.

Oficyna, *łć.*, osobny budynek mieszkalny, przybudowany do większego od strony wewnętrznego dziedzińca lub ogrodu, pawilon, skrzydło; nazwa, dawana drukarniom; pracownia farmakologiczna; oddział fabryki, warsztat.

Oficynalny — *p.* Oficjalny.

Ofiklejda, *gr.*, wielki mosiężny dęty instrument muzyczny, przypominający z kształtu węża (fig.); *żart.*, spodnie szerokie.

Ofjolatrja, *gr.*, oddawanie czci wężom jako bóstwom.

Ofjologja, *gr.*, część zoologji o o wężach.

Oflis, klinowate zacięcie belki, nie dającej ś. całej obrobić w równy sześciobok.

Oftalmiczny, *łć.*, dotyczący chorób oczu; **o.** szpital=zakład leczniczy dla chorych na oczy.

Oftalmja, *gr.*, zapalenie oczu.

Oftalmolog, *gr.*, lekarz, specjalista od chorób ocznych, okulista.

Oftalmologja, *gr.*, okulistyka, nauka o oczach w stanie zdrowią i choroby.

Oftalmoskop, *gr.*, wziernik oczny, przyrząd do badania wnętrza oka (fig.).

Ofukliwy, opryskliwy, zrzędny, skłonny do gniewu.

Ofuknąć kogo=z gniewem mu odpowiedzieć, odpowiedzieć mu oburkliwie, połajać go; **o. ś.** na kogo a. komu = rozgniewać ś. na niego, oburzyć ś., oburknąć ś.

Ogacać, forma *dok.* Ogacić; otaczać, osłaniać gacią, faszyną dla zabezpieczenia od zimna, wiatru i t. p.

Ogadywać, Obgadywać, forma *dok.* Ogadać, Obgadać; zaocznie o kim źle mówić, obmawiać go, spotwarzać, zniesławiać; gadając obrobić, załatwić, omówić (**o.** sprawę, interes).

Ogajać, otaczać, ozdabiać zielonemi drzewkami, gałązkami, omajać.

Ogalać, forma *dok.* Ogolić; golić ze wszystkich stron, dokonywać golenia; ogałacać, obnażać, wyzuwać ze wszystkiego, narażać na straty; **o.** rybę = oskrobywać z łuski.

Ogałacać, forma *dok.* Ogołocić; odzierać ze wszystkiego, obnażać, wyzuwać, pozbawiać wszystkiego; **o. ś.,** tracić wszystko, wyzuwać ś. ze wszystkiego, zostawać gołym.

Oganiać, forma *dok.* Ognać, Obegnać; odganiać, odpędzać; w koło co pędem obiegać; otaczać, obwodzić; *przen.*, opędzać, zaspokoić (**o.** potrzeby codzienne); **o. ś.,** opędzać ś.; **o. ś.** komu, a. od kogo = bronić ś. przed kim, chcieć ś. go pozbyć.

Ogar, *węg.*, rasa psa gończego maści podpalanej (fig.).

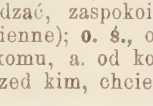

Ogarek, niedopalony kawałek (świecy, pochodni i t. p.), niedopałek, obcięty przy objaśnianiu świecy kawałek knota.

Ogarniać, forma *dok.* Ogarnąć; otaczać, obejmować, zajmować, okrążać, oblegać, obstępować, opadać, opaść, okrywać; przygarniać, osłaniać opieką; pojmować, rozumieć; opanowywać, owładać, przenikać, zdejmować; mieścić, zamykać, zawierać, ograniczać; przygładzać (**o.** włosy); zgarniając obmiatać (**o.** ubranie z pyłu); spędzać plewę z wierzchu (o zbożu); ubierać, przyodziewać kogo; **o. ś.,** być ogarniętym; zgarniając, oczyścić co; przyodziewać ś., ubierać ś. schludnie, choć niewykwintnie.

Ogarnirować, garnirowaniem obłożyć, otoczyć, obszyć.

Ogarnywać — *p.* Ogarniać.

Ogarzyca, suka ogara.

Ogieniek, mały, marny ogień.

Ogień, palenie ś. czego płomieniem, gorzenie, jednoczesne zjawianie ś. ciepła i światła przy paleniu ciał, płomień, zarzewie; ukazywanie ś. iskier, skrzesać **o-nia**=wydobyć iskry uderzeniem stali o krzemień i zapalić; wzniecić **o.,** rozpalić **o.,** grzać przy **o-niu; o.** z oczu tryska = oczy świecą gniewnie; wpaść, jak po **o.**=bardzo ś. śpieszyć, bawić bardzo krótko; czy można prosić o **o.?** = czy można zapalić papierosa a. cygaro od pańskiego cygara a. papierosa?; pożar, **o.**! gore! =nawoływanie, że ś. pali, że wybuchnął pożar; bać ś. czego, jak **o-nia**=bardzo ś. bać; **o-nie** na niego wystąpiły = rumieniec; **o-nie** mnie przeszły=zrobiło mi ś. gorąco; od powietrza, głodu, **o-nia** i wojny zachowaj nas, Panie=od klęsk żywiołowych; podłożyć **o.** = wzniecić pożar; ubezpieczenie od **o-nia**; pożoga wojenna; pustoszyć kraj **o-niem** i mieczem = palić i zabijać; kara **o-nia**=spalenie

na stosie; jeden za drugiego wskoczył by w **o.** = oddałby życie za niego; przy jednym **o-niu** piec dwie pieczenie=chcieć za jednym zamachem mieć dwie korzyści; ognisko, stos (**o-nie** obozowe); salwa, strzelanina; dać **o-nia** = wystrzelić; **o-nia**! (komenda) = pal! strzelaj!; wziąć kogo we dwa **o-gnie**=strzelać doń z dwóch stron; *przen.*, zaatakować z dwóch stron kogo, wziąć kogo w opały z dwóch stron; upał, żar, skwar; *przen.*, zapał, gorączka; połysk, błysk, promień (brylant rzuca piękne **o-nie**); **o-nie** sztuczne, **o-nie** bengalskie= fajerwerki; **o.** św. Elma—*p.* Elma św. ogień; **o-nie** greckie = wymyślone przez Kallinika z Heliopolisu, w VII wieku po Chrystusie, pociski, złożone z materjałów palnych, a wyrzucane za pomocą specjalnych maszyn, służyły do podpalania okrętów nieprzyjacielskich, potym zostały zastąpione przez proch, inaczej zwano je też ogniami gregorjańskiemi.

Ogier, *tur.*, samiec zwierząt ssących jednokopytowych; koń niewałaszony, reproduktor, stadnik.

Oginać, *dok.* Ogiąć; nachylać dokoła, zginać, przyginać.

Ogipsować, obłożyć gipsem, oblepić gipsem.

Ogiwalny, *fr.*, w *archit.*, w kształcie łuku szpiczastego.

Oglądać, *dok.* Obejrzeć; opatrywać, rozpatrywać, przypatrywać ś.; **o. ś.,** patrzeć poza siebie, wokoło siebie; **o. ś.** na kogo=liczyć na kogo, rachować na czyjąś pomoc, radę i t. p.; mieć wzgląd na co a. na kogo; mieć co na względzie, zwracać uwagę na co, liczyć ś. z czym; na nic ś. nie oglądać = na nic nie baczyć, nie zwracać na nic uwagi, iść prosto do celu z całą bezwzględnością.

Oględny, oglądający ś. na okoliczności, mający coś na względzie, baczny, ostrożny, przezorny, uważny.

Oględziny (-in), oglądanie, nawiedzanie, obejrzenie, rewizja, autopsja; **o.** pośmiertne = obdukcja.

Ogłada, wyrobienie towarzyskie, grzeczność, dobry ton, uprzejmość towarzyska; gładkość, polor.

Ogładzać, *dok.* Ogładzić; z wierzchu a. wokoło gładzić, wygładzać, polerować, szlifować; *przen.*, uczyć kogo obyczajności towarzyskiej, poloru, grzeczności, cywilizować; **o. ś.,** gładkim ś. stawać po wierzchu, wygładzać ś.; *przen.*, nabierać ogłady, ocierać ś. między ludźmi, wyrabiać ś. pod względem towarzyskim, cywilizować ś.

Ogładzać, *dok.* Ogłodzić; pozbawiać żywności, głodu nabawiać, o głód przyprawiać, nie dopuszczać żywności (podczas oblężenia); **o. ś.,** doznawać głodu, sprowadzać na siebie głód.

Ogłaskać, *nied.* Ogłaskiwać; oswoić, obłaskawić, ugłaskać (zwierzę dzikie, ptaka); uspokoić, udobruchać; **o. ś.,** oswoić ś., obłaskawić ś., pozbyć ś. srogości, pohamować ś. w gniewie.

Ogłaszać, *dok.* Ogłosić; uwiadomić wszystkich o czym, podawać co do wiadomości publicznej, obwieszczać, opowiadać, rozgłaszać, obwoływać; **o.** co w pismach = dać ogłoszenie, reklamę, opisywać co w gazetach; **o.** co drukiem = wydawać co, drukować co, publikować; **o.** kogo wodzem = obierać go na wodza, powoływać, okrzykiwać; **o. ś.,** mianować ś. czym publicznie, podawać ś. za kogo, dawać znać o sobie; obwieszczać ś. za pośrednictwem gazet, plakat, afiszów i t. p. środków reklamowych; opowiadać ś., anonsować ś.

Ogłodzić — *p. nied.* Ogładzać.

Ogłosić — *p. nied.* Ogłaszać.

Ogłoszenie, uwiadomienie, za-

wiadomienie, obwieszczenie; płatna reklama publiczna (w gazetach, na afiszach, plakatach, kartkach drukowanych, napisach ulicznych i t. p.); anons, publiczne zawiadomienie o czym (**o.** o pogrzebie, o nabożeństwie i t. p.).

Ogłoszeniowy, przeznaczony na ogłoszenia; dział **o.** w gazetach= przeznaczony dla ogłoszeń, dział anonsowy; słup, kjosk **o.**=na którym naklejają ś. ogłoszenia.

Ogłowić, ściąć głowę, wierzchołek, koronę (drzewa).

Ogłódek, chrząszcz czteroczłonkowy z rodziny drwalnikowatych (fig.).

Ogłuchły, ten, który ogłuchł.

Ogłuchnąć, stracić słuch, stać ś. głuchym.

Ogłupiać, *dok.* Ogłupić; pozbawiać kogo rozumu; czynić głupim skutkiem złego nauczania lub obchodzenia ś.

Ogłupiały, ten, który ogłupiał, stracił rozum, który stracił możność orjentowania ś. w czym.

Ogłupić — *p. nied.* Ogłupiać.

Ogłupieć, stać ś. głupim, stracić rozum; oszaleć, zwarjować, dostać bzika; czyś ogłupiał? = czyś oszalał?; stracić przytomność umysłu, osłupieć.

Ogłuszać, *dok.* Ogłuszyć; uderzeniem, hałasem i t. p. na pewien czas pozbawiać słuchu; nie dozwolić usłyszeć; pozbawiać kogo czucia, odurzać.

Ogłuszający, doprowadzający do ogłuszenia, hałaśliwy, nie dozwalający usłyszeć.

Ogłuszyć — *p. nied.* Ogłuszać.

Ogmatwać, oplątać, wprowadzić w błąd.

Ognać — *p. nied.* Oganiać; nie móc **ś. o.** = nie móc ś. opędzić od natrętów, od nachodzących, od napadających.

Ognajać, *dok.* Ognoić; okładać gnojem; wokoło a. z wierzchu gnoić; walać gnojem.

Ogniatać, gnieść na około, uwierać.

Ognicha, roślina z rodziny krzyżowatych, rzodkiew łopucha, świerzop (fig.).

Ognić,Obgnić,zgnić wokoło a. powierzchu.

Ognić ś., jątrzyć ś., żarzyć ś. (o ranie, wrzodzie i t. p.).

Ognik, mały ogień, niewielki płomień; błędny **o.**=płomyk skaczący, ukazujący ś. na bagnach, na cmentarzach i t. p., powstaje z samozapalających się gazów; *przen.*, fałszywe **o-i** brać za żywe światło=dać ś. uwodzić pozorom, łudzić ś.; *p.* Elma św. ogień; *p.* Ognicha; czerwony pryszcz na ciele ludzkiem; *p.* Ogniopiór.

Ogniły, z wierzchu zgniły.

Ogniomierz, przyrząd do mierzenia temperatur bardzo wysokich, pyrometr.

Ogniomistrz, puszkarz, nastawiający działa; fajerwerkarz, co sztuczne ognie wyrabia; pracownik w fabryce pocisków.

Ogniomistrzowstwo, zajęcie ogniomistrza, pirotechnika.

Ogniopiór, Ognipiór, wysypka na głowie i na twarzy u małych dzieci, ognik.

Ogniotrwały, nie poddający działaniu ognia, niepalny; kasa **o-a**= szafa do przechowywania pieniędzy, kosztowności, ważnych papierów i t. p., zabezpieczona od ognia grubemi metalowemi ściankami.

Ogniotrysk,fontanna zapalonych sztucznych ogni.

Ogniowe (-ego), opłata za ubezpieczenie od ognia, opłata asekuracyjna, fajerkasa.

Ogniowy, *przym.* od Ogień; dotyczący ognia; przysposobiony

przeciwko działaniu ognia, straż **o-a**=wyćwiczona w gaszeniu pożaru; towarzystwo **o-e**=t. asekuracyjne ubezpieczeń od ognia; powstały wskutek działania ognia (pokłady **o-e** w geologji=plutoniczne).

Ognipłoń, roślina z rodz. ostrojowatych o kwiatach purpurowych a. fioletowych, hodowana jako roślina ozdobna (fig.).

Ognisko, miejsce, na którym ogień ś. roznieca; **o.** kuchenne = kuchnia, komin; **o.** u kotłów machin parowych = palenisko; stos ognia, rozpalony pod gołym niebem (**o-a** obozowe) (fig.); dom, mieszkanie, gniazdo rodzinno (**o.** domowe); punkt środkowy, ośrodek; siedlisko, rozsadnik, centr (**o.** oświaty); **o.** choroby = skąd ś. choroba rozchodzi; punkt, gdzie ś. przecinają promienie, przechodzące przez soczewkę, a. odbite od zwierciadła wklęsłego (fig.); punkt, w którym najostrzej widać w ciemni optycznej odbity obraz, mający ś. fotografować; miejsce w piecu hutniczym, gdzie ś. rozkłada paliwo, palenisko.

Ogniskować, w jedno ognisko zbierać, skupiać, zgromadzać,ześrodkowywać; **o. ś.,**ześrodkowywać ś., skupiać ś., zgromadzać ś.

Ogniskowy, dotyczący ogniska; odległość **o-a** = odległość między soczewką a. powierzchnią wklęsłego zwierciadła a ogniskiem; **o-a** odległość lunety=odległość ogniskowa jej szkła przedmiotowego; linje **o-e** — *p.* Linje kaustyczne.

Ognisty, gorejący; buchający ogniem (góra **o-a** = wulkan); rozpalony, rozżarzony; palny, prochem nabijany (broń **o-a**); podobny do ognia, płomienisty (**o.** kolor); zapalczywy, przeszywający nawskroś; spojrzenie **o-e**=namiętne; żarliwy, strzelisty gorliwy, serdeczny (modlitwa **o-a**); mający wiele ognia, wiele życia, pełen zapału, krewki, zapalczywy, namiętny (temperament **o.**, styl **o.**).

Ogniszek, motyl dzienny z rodziny oboczaków (fig.).

Ogniście, Ognisto, z ogniem t. j. żarliwie, zapalczywie, namiętnie, gorąco; serdecznie, zapamiętale.

Ogniwo (*zdr.* **Ogniwko**), kółko łańcucha, część łańcucha, łącząca ś. z innemi (fig.); ucho u prętów, stanowiących łańcuch; pierścień, krąg, splot, zwój; węzeł, łącznik, spójnia, związek (**o-a** przyjaźni, **o-a** małżeńskie); łańcuch, pasmo, szereg; w *fiz.*, element elektryczny, część stosu elektrycznego (fig.).

Ognoić — *p. nied.* Ognajać.

Ognuśniały, zguśniały, zleniwiały.

Ogolić, *nied.* Ogalać; zebrać komu brzytwą włosy, zwłaszcza z twarzy; oczyścić z łuski (**o.** rybę); uwolnić z włosów, zgolić; ogołocić, obnażyć, wyzuć, obrabować, ograbić; **o.** bez mydła=obić; **o. ś.,** kazać ś. ogolić a. ogolić ś. samemu; zostać ogołoconym ze wszystkiego, ograbionym, wyzyskanym.

Ogołocić — *p. nied.* Ogałacać.

Ogon, u zwierząt kręgowych przedłużenie kości pacierzowej, wystającej na zewnątrz, złożone z coraz drobniejszych kręgów, porosłe najczęściej długim włosem

(fig.); u ryb, u gadów tylna część tułowia; u ptaków pierze, z tylnej części ciała wyrastające, niekiedy badzo długie i ozdobne (fig.); *przen.*, sztuka bydła (całe jej bogactwo dwa **o-y** =,dwie krowy); nie wypadłem sroce z pod **o-a** = nie jestem byle jakiego pochodzenia; dwie sroki za **o.** trzymać = brać ś. jednocześnie do dwóch rzeczy; **o.** u sukni=przedłużenie spódnicy z tyłu, włokące ś. po ziemi, tren; kiść włosów (peruka z **o-em**, buńczuk z **o-em**); u komety przedłużenie od jądra w kształcie smugi świetlnej, miotła, warkocz; zakręt u spodu litery *(ą, ę* z **o-em**); podrzędne stanowisko a. zadanie (grywać w teatrze same **o-y**=role drugorzędne); przedłużenie czegoś, sznur, łańcuch (**o.** orszaku, pochodu); z **o-em** = z okładem, przeszło (pięć wiorst z **o-em**); każda liszka swój **o.** chwali = pokazuje, co ma najlepszego; im kot starszy, tym **o.** twardszy = im kto starszy, tym trudniej go czegoś nauczyć a. od czegoś oduczyć; **o.** pod siebie wtulić=spokornieć; przyszyć komu **o.** = wystrychnąć na dudka; nie umieć kozom **o-ów** wiązać = być niezdatnym do niczego.

Ogonatka, gatunek gruszki; gatunek ptaka — *p.* Raniuszek.

Ogonek, mały ogon; szypułka u liścia; drobna część korzenia roślinnego; znaczek u dołu litery *(ą, ę);* z **o-iem**, z okładem, przeszło.

Ogoniastek, pasorzyt człowieka, należący do pierwotniaków.

Ogoniasty, mający ogon; *rzecz.*, djabeł.

Ogoniszek, mała sikorka z długim czarniawym ogonem.

Ogonkowaty, podobny z kształtu do ogona.

Ogonowy, odnoszący ś. do ogona; kość **o-wa** = zakończenie kręgosłupa u ludzi i zwierząt kręgowych (kość kuprowa) (fig.); **o-a** sztuka mięsa=stek, oguzie.

Ogończa, ryba chrząstkowata, poprzecznousta, ze skupienia płaszczek (fig.).

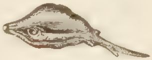

Ogończyk, rodzaj motyla dziennego (fig.); roślina z rodziny traw.

Ogorzałka, ptak płetwonogi z rodziny kaczek; kaczka dzika, podgorzałka.

Ogorzałość, śniadość, opalenizna na ciele ludzkiem, pochodząca od działania promieni słonecznych.

Ogorzały, opalony, osmalony od ognia; sczerniały, śniady od słońca.

Ogorzeć, opalić ś. z wierzchu, osmalić ś.; sczernieć na słońcu, opalić ś.; skrzydełka mu **o-ały** = spokorniał.

Ogorzelizna—*p.* Ogorzałość.

Ogólnie, powszechnie, ogółem, hurmem, wszystko razem; nie wchodząc w szczegóły.

Ogólnik, prawda znana, dająca ś. do wielu rzeczy zastosować, prawda oklepana, czczy, pusty frazes, komunał.

Ogólnikowy, nieszczegółowy, złożony z ogólników, powierzchowny, nie wnikający w istotę rzeczy.

Ogólność, powszechność, ogół; w **o-ci**=ogólnie, wszystko razem; nie wchodząc w szczegóły.

Ogólny, ogół obejmujący, do ogółu ś. ściągający, dotyczący ogółu, nie zajmujący ś. szczegółami, powszechny, uniwersalny; myśli, wyrazy **o-e** = ogólniki; su-

ma **o-a**= zebrana ze wszystkiego; stół **o.** = dla wszystkich; żądanie **o-e** = całej publiczności; zebranie **o-e**=walne, plenarne; dobro, szczęście **o-e**, dobrobyt **o.** = publiczny; pojęcie **o-e** = pojęcie, zawierające wszystkie cechy wspólne pewnej grupy podobnych przedmiotów.

Ogół, suma, liczba powstała z połączenia danych jednostek; wszystko razem wzięte, całość; całkowity, zbiór danych liczb, osób, przedmiotów i t. p.; społeczność, naród, ludzkość (dobro **o-u**=dobro powszechne; głos, zdanie **o-u** = opinja publiczna); **o-em, wogóle, na o.,** *przysł.*, w ogólności, wszystko razem, ryczałtem; wykręcać ś. **o-ami** = zbywać, mówić wymijająco, niejasno.

Ogółowo, ogólnie, ryczałtowo; brać **rzeczy o.** = powierzchownie, nie wnikając w szczegóły.

Ogółowy, dotyczący ogółu, należący do ogółu—*p.* Ogólny.

Ogórczany, Ogórkowy, *przym.* od Ogórek.

Ogórecznik, roślina z rodziny ogórecznikowatych (f.).

Ogórek, roślina ogrodowa z rodziny dyniowatych i jej owoc jadalny (fig.); **o-i,** pora **o-kowa**=sezon letniego zastoju w handlu i rzemiośle; **o-i,** węzeł u paska mniszego u Bernardynów i Franciszkanów.

Ogórkowaty, mający kształt ogórka.

Ogórkowiny (-in), nać, łodygi i liście ogórka.

Ogórkowój, roślina z rodziny dyniowatych.

Ogórkowy — *p.* Ogórczany; rośliny **o-e** a. dyniowate = rodzina roślin dwuliściennych.

Ograbiać, *dok.* Ograbić; odzierać kogo, gwałtem, przemocą zabierać cudzą własność, łupić, rabować kogo; zgrabiać naokoło grabiami.

Ograć—*p. nied.* Ogrywać.

Ogradzać, *nied.* Ogrodzić; grodzić naokoło czego, oparkaniać, obwodzić płotem, murem, sztachetami i t. p.; otaczać, osaczać (**o.** nieprzyjaciela); obwarowywać, zastrzegać (**o.** co testamentem); **o. ś.,** otaczać ś. zagrodą, ogradzać swą posiadłość; **o. ś.** od czego=odosobniać ś., nie dopuszczać, zastrzegać się.

Ograniczać, *dok.* Ograniczyć; określać granicami, granicami obejmować; *przen.*, zamykać, ścieśniać obrąb; zmniejszać, ujmować; **o.** swoje żądze=ukrócać, powściągać; **o.** swoje wydatki=zmniejszać je, redukować je; **o. ś.,** naznaczać granicę około swego majątku, odgraniczać ś., zamykać swój obrąb; określać sobie pewną miarę, poprzestawać na pewnej mierze, zadowalać ś. czymś; **o. ś.** w wydatkach=skąpić sobie, poprzestawać na małym; cała rzecz **o-a** ś. na tym=sprowadza ś. do tego, zasadza ś., kończy ś. na tym.

Ograniczony, mający pewne granice, określony, skrępowany granicami; dochody **o-ne**=wydzielone, skąpe, szczupłe; **o-a** ilość = oznaczona z góry; nierozwinięty umysłowo, niepojętny, nie pojmujący rzeczy wyższych.

Ograżka, zimno, poprzedzające gorączkę, febra.

Ogroblać, *dok.* Ogroblić; otoczyć groblą.

Ogrodnica, chrząszcz pięcioczłonkowy, wachlarzorogi.

Ogrodnictwo, sztuka ogrodnicza, nauka zakładania ogrodów i chodzenia około nich; hodowanie, pielęgnowanie roślin.

Ogrodniczek, chłopiec u ogrodnika, uczeń, czeladnik ogrodnika.

Ogrodniczka, dziewczyna, używana do posług ogrodniczych, sadowniczka; kobieta, zajmująca ś. ogrodnictwem; żona ogrodnika; kobieta, sprzedająca produkty ogrodnicze (warzywa, jarzyny, owoce).

Ogrodniczy, dotyczący ogrodu i. ogrodnika.

Ogrodnik, ten, co zakłada ogrody i pracuje umiejętnie nad ich utrzymaniem; biegły w sztuce ogrodniczej, sadownik; człowiek, sprzedający na targu produkty ogrodnicze (warzywa, jarzyny, owoce i t. p.).

Ogrodowizna, produkty ogrodowe, zwłaszcza jarzyny i warzywa.

Ogrodownictwo — *p.* Ogrodnictwo.

Ogrodowy, dotyczący ogrodu; rośliny **o-e** = rosnące w ogrodzie; *rzecz.*, ogrodnik, sadownik.

Ogrodzenie, dokonana czynność grodzenia, ogradzania, zrobienia płotu, parkanu naokoło czego; parkan, mur, otaczający co; **o.** żywe, samorodne = żywopłot; **o.** martwe a. sztuczne=płot, parkan, sztachety, mur.

Ogrodzić—*p. nied.* Ogradzać.

Ogrodziec — *p.* Ogrójec.

Ogrodzieniec, miejsce ogrodzone, ogród; *p.* Ogrójec.

Ogrom, wielkość, rozległość, mnóstwo, wielka ilość, przeważająca ilość, olbrzymie rozmiary; nawał, wielki napływ.

Ogromnie, bardzo, niezmiernie, nadzwyczaj, bez miary, w olbrzymiej ilości, w wysokim stopniu, okropnie, strasznie; niemało, niepomiernie; uderzająco, zadziwiająco; ogłuszająco, wrzaskliwie, bardzo głośno.

Ogromnieć, stawać ś. ogromnym, nabierać rozmiarów olbrzymich.

Ogromny, bardzo wielki, nadzwyczajny, nader liczny, straszny, przerażający, okropny; olbrzymi, kolosalny, niezmierny; potężny, grzmiący, ogłuszający, hałaśliwy, donośny.

Ogród, miejsce ogrodzone, zajęte pod drzewa, zioła, kwiaty, warzywo, a zarazem urządzony do przechadzki, opatrzony wygodnemi ścieżkami, cienistemi alejami i ławeczkami do siedzenia.

Ogródek, niewielki ogród; restauracja w ogrodzie z muzyką, ze sceną do przedstawień teatralnych; teatr w ogrodzie, grywający latem operetki, farse itp.: **o.** freblowski = zakład naukowy dla małych dzieci, według metody Fröbla: zajęcia ręczne, wspólne zabawy w połączeniu ze śpiewem chóralnym i t. p.

Ogródka, omawianie, owijanie słów w bawełnę, wyrażanie ś. oględne; mówić bez **o-i** = wprost, prosto z mostu, wręcz, bez ceremonji.

Ogródkowy, odnoszący ś. do ogródka, znajdujący ś. w ogródku (teatrzyk **o.**); nie mówiący wprost, wymijający.

Ogrójec, ogród; **o.** oliwny=ogród, w którym pojmano modlącego ś. Chrystusa; miejsce ogrodzone przy kościele.

Ogrudzać się, *dok.* Ogrudzić ś.; biegając po ostrej grudzie, podbijać ś., kaleczyć sobie nogi.

Ogrywać, *dok.* Ograć; doskonalić nowy instrument muzyczny graniem na nim; częstym graniem sprawiać, że coś spowszednieje; grą hazardowną przyprawiać kogo o stratę pieniężną; **o. ś.,** o instrumencie muzycznym: przez granie doskonalić ś.; o człowieku: ogołacać ś. wzajemnie z pieniędzy przez grę.

Ogryzać, *dok.* Ogryźć; objadać, gryząc obkąsywać wokoło, obskubywać zębami; **o. ś.,** kąsać ś. nawzajem, kłócić ś., wadzić ś.

Ogryzek, kawałek objedzony,

ogryziony, niedogryzek; resztka jedzenia, okruch; niedopałek (papierosa, cygara).

Ogryźć—*p. nied.* Ogryzać.

Ogrzać—*p. nied.* Ogrzewać.

Ogrzebać, grzebiąc dookoła, okopać, osłonić a. odsłonić.

Ogrzewacz, rodzaj pieca żelaznego, z którego ogrzane powietrze za pomocą rur wchodzi do mieszkań; skrzynka blaszana z wodą gorącą, wstawiana w wagony kolejowe dla ogrzania ich — *p.* Kaloryfer.

Ogrzewać, *dok.* Ogrzać; okładać co czymś gorącym, aby się rozgrzało, ociepliło, ocieplać, podnosić temperaturę czego, ogrzać po wierzchu; **o. ś.**, grzać ś. w ciepłym miejscu, ocieplać ś., nagrzewać ś., pozbywać ś. uczucia zimna; korzystać z czego, z kogo.

Ogrzewadło, fajerka, blacha z zarzewiem do ogrzewania; przyrząd do nagrzewania pościeli w kształcie blaszanki, napełnionej wodą gorącą, szkandela (fig.).

Ogrzewalnia, izba opalona dla ogrzewania ś. ubogiej ludności podczas mrozów; pomieszczenie, gdzie ogrzewają, napalają, aby co rozgrzać.

Ogrzewalny, dający ś. ogrzewać, mogący być ogrzanym.

Ogrzmocić, wybić kogo kijem, harapem, wygrzmocić, wyłoić.

Oguzie—*p.* Ogonowy.

Oh!, *wykrz.*—*p.* Och!

Ohar, ptak płetwonogi z rodziny kaczek (fig.).

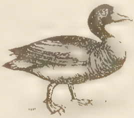

Oheblować, zestrugać powierzchnię czego heblem, wyrównać, wygładzić heblem.

Oheretyczeć, stać ś. heretykiem, odstąpić od prawdziwej wiary.

Ohm — *p.* Om; **o-a** prawo, siła prądu elektrycznego jest wprost proporcjonalna do siły elektrowzbudzającej, a odwrotnie proporcjonalna do oporu całego pasma.

Oho! Oho ho!, *wykrz.*, wyrażający zdziwienie a. ironiczne powątpiewanie: ho! ho!; no! no!

Ohyda, wstręt, obrzydzenie, hańba, niesława, sromota, wstyd wielki; człowiek wstrętny, obrzydliwy, wyrodek, zakała.

Ohydnica, kobieta ohydna, okropna, wstrętna, bezwstydna.

Ohydność, obrzydliwość, szkaradzieństwo; postępek szkaradny, ohydny, rzecz obrzydliwa, odrażająca; paskudztwo.

Ohydny, ohydę przynoszący, haniebny, brzydki, szkaradny, sprośny, obrzydliwy, okropny, wstrętny, plugawy.

Ohydzać, *dok.* Ohydzić; mierzić, czynić co komu ohydnym, obrzydliwym; komuś psuć smak do czego, podawać co w ohydę; oszpecać, oczerniać, osławiać, zniesławiać; **o. ś.**, stawać ś. ohydnym, obrzydliwym, sprzykrzyć się, mierznąć komu, naprzykrzać się.

Oj! ojoj!, *wykrz.*, wyrażający boleść, żal, przestrach, zdziwienie (oj! boli! boli!); ironiczne zdziwienie (oj! oj! jaki mądry!); groźbę (oj! dam ja tobie!); gorące potwierdzenie (napracowałeś ś.? — oj, tak!); rezygnację (czas, oj, czas, żebyś ś. ustatkował!); tonem pytającym: czy może być? (oj?! — a tak!).

Ojcaszek, *żart.*, ojciec.

Ojciec, rodzic, rodziciel, dawca życia; zostałem **o-em**=urodziło mi ś. dziecko; Bóg **O.**=Stwórca, Stwórzyciel świata, pierwsza osoba Trójcy Świętej; cóż u Boga **O-a!** = co to znaczy! a to co! do czego to podobne!; w Imię **O-ca**=na miłość Boską!; **O-ze** Nasz=Modlitwa Pańska, pierwsze wyrazy Modlitwy Pańskiej; wynalazca,

sprawca, winowajca, autor, twórca, inicjator; przodek, protoplasta, antenat, patryjarcha; poszedł do **o-ów**, na **o-ów** łono = umarł; pierwszy **o.** = Adam; tytuł, nadawany mężczyznom starszym wiekiem, urzędem, stanowiskiem, przełożeństwem w dowód szacunku; **o.** święty=papież; **o.** duchowny=kapłan, ksiądz, spowiednik; zakony: **o-owie** Bernardyni, **oo.** Jezuici, **oo.** Kapucyni; **o.** Feliks, **o.** Piotr = zakonnik, mnich; **o-owie** święci, **o-owie** kościoła = pisarze kościelni, doktorowie kościoła; **o-owie** apostolscy=ojcowie kościoła, którzy obcowali z apostołami; **o-owie** senatu, **o-owie** spisani=członkowie senatu w starożytnym Rzymie; **o-owie** miasta = rajcowie miejscy, magistrat; **o.** gospodni (w dawnych cechach)= majster, w którego mieszkaniu znajduje ś. gospoda czeladzi; mój **o-cze**!=sposób zwracania mowy do do mężczyzny starszego i poważnego; **o-owie**=teściowie; **o.** żony=świekier.

Ojcobójca, zabójca własnego ojca; **o-e**, *żart.*, rodzaj stojących, wysokich kołnierzyków, fatermerdery.

Ojcobójczyni, forma ż. od Ojcobójca.

Ojcobójstwo, zabicie własnego ojca.

Ojcostwo—*p.* Ojcowstwo.

Ojcować, Ojczyć komu = zastępować komu ojca, występować względem kogo w roli ojca.

Ojcowizna, dziedzictwo po ojcu; majątek, z wielu lat do jednego rodu należący.

Ojcowski, należący do ojca, właściwy ojcu, pochodzący od ojca; ojczysty, rodzinny; po **o-u** = jak ojciec, w sposób właściwy ojcu; ukarać po **o-u**=obić, wymierzyć plagi.

Ojcostwo, to, że się jest ojcem, stanowisko ojca, jako rodziciela, jako ojca dzieci a. rodziny; charakter ojca, właściwość stanu ojca.

Ojczenasz—*p.* Ojciec.

Ojczulek, Ojczulko, Ojczuniek, Ojczunio, Ojczuś, Ojcuszek, *pieszcz.* od Ojciec.

Ojczyć—*p.* Ojcować.

Ojczyk, *zdr.* od Ojciec.

Ojczym, drugi mąż kobiety względem dzieci z pierwszego małżeństwa.

Ojczymostwo, Ojczymowstwo, rola ojczyma względem pasierbów.

Ojczysko, poczciwy, godny politowania ojciec, stary ojciec.

Ojczystka, roślina z rodziny ojczystkowatych, hipokratka.

Ojczysty, od ojca pochodzący, ojcowski, rodzinny, rodzicielski, rodzony; od ojczyzny pochodzący, ojczyźnie właściwy, rodzinnemu krajowi należny, wszystkim mieszkańcom kraju wspólny, krajowy, narodowy, rodowity.

Ojczyzna, spadek po ojcu, ojcowizna; kraj, ziemia, na której ś. kto rodził, kraj rodzinny, ziemia ojczysta; *przen.*, kraj, skąd coś pochodzi, siedlisko, kolebka, przybytek (**o.** sztuk i nauk).

Ojedwabić, okręcić, omotać jedwabiem.

Okadzać, *dok.* Okadzić; nakadzać, kadzić wokoło, ze wszystkich stron kadzidłem, ziołami, octem i t. p.

Okalać, *dok.* Okolić; opasywać, otaczać dokoła, z daleka obchodzić, objeżdżać.

Okaleczały, który odniósł rany, skaleczony, kaleki.

Okaleczeć, stać ś. kaleką wskutek przyczyn zewnętrznych, nabawić ś. kalectwa.

Okaleczyć, poranić kogo, zrobić kogo kaleką przez zranienie, nadwerężenie, urwanie członka jakiego; **o. ś.**, samego siebie przyprawić o kalectwo.

Okamgnienie, chwila, moment tak krótki, jak mrugnięcie oka; w **o-iu** = migiem, bardzo szybko, wnet.

Okamieniały, który stwardniał, skamieniał, jakby w kamień się obrócił; zatwardziały, nielitościwy, nieczuły.

Okamienić, zmienić w kamień, zrobić twardym.

Okamienieć, stać ś. kamieniem, stwardnieć, skostnieć, zdrewnieć; stać ś. nieczułym, obojętnym.

Okap, spadek wody kroplami, np. z dachu po deszczu; wystający brzeg dachu, chroniący ścianę od deszczu—*p.* Obdach; daszek nad kominem w izbie a. w kuchni, kapa (fig.).

Okapać —*p. nied.* Okapywać.

Okapi, zwierzę ssące afrykańskie z rodz. przeżuwających, odmiana antylopy (fig.).

Okapłonić, koguta kapłonem zrobić, wytrzebić go; **o.** mężczyznę=wykastrować go.

Okapturzyć, w kaptur ustroić, kaptur komu włożyć, osłonić kapturem; *przen.*, uczynić mnichem.

Okapywać, *dok.* Okapać; kapiąc spuszczać na co krople płynu ze wszystkich stron, kapiąc ochlapywać, brudzić co kapaniem na co, pokapywać; **o. ś.,** kapać na siebie, na własne suknie, chlapać na siebie.

Okara, taczka wielka o dwuch kołach; wóz o dwuch kołach wysokich, jak u biedy, do przewożenia ciężarów; *przen.*, człowiek gruby i niezgrabny.

Okarczowywać, *dok.* Okarczować; robić karczowanie naokoło czego; karczami okładać co dla utrudnienia przystępu.

Okarmiać, Obkarmiać, *dok.* Okarmić, Obkarmić; karmić do przesytu, karmić nad miarę, opychać.

Okaryna, *wł.*, gliniany instrument muzyczny dęty w rodzaju fletu, kształtem przypomina tułów ptaka (f.).

Okastrować, wyciąć jądra z części rodnych męskich, otrzebić.

Okatoliczeć, stać ś. katolikiem.

Okatoliczyć, uczynić katolikiem, uczynić katolickim; **o. ś.** —*p.* Okatoliczeć.

Okaz, przedmiot jaki osobliwy, niezwyczajny, przedmiot wystawiony na pokaz, próbka wyrobu; egzemplarz jakiego zwierzęcia, rośliny, minerału i t. p., jako cząstka kolekcji, osobliwość wyprodukowana; **o.** na wystawie przemysłowej, **o.** inwentarza; okazanie, pokazanie, pozór; wzór, przykład. wcielenie (to **o.** zdrowia); na **o.**= pozornie; przegląd wojska, rewja.

Okazać—*p. nied.* Okazywać.

Okazale, wystawnie, świetnie, wspaniale, pysznie.

Okazałość, wystawność, pompa, wspaniałość, przepych; pozór, powierzchowność; postać widoma; ujawniła ś. cnota w całej **o-ci** = wyraźnie, w całej szlachetności, w całej wspaniałości.

Okazały, wspaniały, przepyszny, uderzający w oczy, uroczysty, świetny; wzrost **o.** = wyniosły; pokaźny, poczesny.

Okaziciel, okazujący, przedstawiający co (**o.** listu); weksel na **o-a** = na którym nie wymieniona osoba, mająca odebrać pieniądze.

Okazja, *łć*, sposobność, okoliczność sposobna, sprzyjająca czemu; powód, przyczyna, pobudka (szuka **o-i** do bójki); furmanka, udająca ś. w dane miejsce; człowiek, idący a. jadący w pewne

miejsce (posyłać coś przez **o-ę**); zdarzenie; **o.** wojenna=bitwa, potyczka.

Okazjonalizm, *łć.*, doktryna kartezjanizmu, podług której wszelka przypadkowość w życiu człowieka i społeczeństwa jest wynikiem bezpośredniego wmieszania ś. Boga, przez wzbudzenie poszczególnych uczuć w ludziach.

Okazowy, zrobiony jak na pokaz, próbny; **o.** numer czasopisma=przygotowany na pokaz; wyborowy, doskonały; dorodny.

Okazyjka, *łć.*, sposobność; zabawa, wesołość; bitwa, niewielka potyczka.

Okazyjny, Okazjonalny, *łć.*, przygodny.

Okazywać, *dok.* Okazać; pokazywać, na jaw wystawiać, wiadomym czynić, objawiać, przedstawiać; ujawniać, dawać znać po sobie; dawać poznać co; dawać dowód czego; wykazywać, udowodniać, stwierdzać, dowodzić; udawać, pokazywać powierzchowność inną, niż jest istotnie; **o. ś.**, pokazywać ś., przedstawiać ś., wyjawiać swe przymioty, występować, jak...; wykrywać ś., pokazywać ś., wyjawiać ś., wychodzić na jaw (okazał ś. niedołęgą); okazuje ś., że...=widocznym ś. staje, że...; wychodzi na jaw, że...= okazała ś. potrzeba, konieczność czego=zaszła konieczność, wyszła na jaw potrzeba; uchodzić za co, za kogo, udawać.

Okcydent, *łć.*, zachód; kraje europejskie, leżące na zachód od morza Adrjatyckiego.

Okcydentalny, *łć.*, zachodni.

Okiełzać, Okiełznać, nałożyć munsztuk, wędzidło; *przen.*, pohamować, ukrócić, powściągnąć; **o.** namiętności; żona **o-ła** męża= podbiła, opanowała, wzięła pod pantofel.

Okieneczko, maleńkie okno.

Okienko, małe okno; otwór, luft; oberluft, lufcik; kratka w materji, kwadracik; miejsce próżne wśród tekstu dla wpisania nazwiska, daty, cyfry itp.; dziura w ubraniu.

Okienkowaty, mający kształt okienka.

Okiennica, Okienica, rodzaj drzwi. z drzewa zrobionych a. blachą obitych; zasłona wewnętrzna a. zewnętrzna do okna (fig.).

Okirzać, przesłaniać, zaciemniać.

Okirze, osłona z kiru.

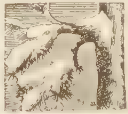

Okiść, śnieg na gałęziach w kształcie kiści zwieszający ś., zmarzłość soplowata, szron, sadź (fig.).

Okitować, oblepić kitem, umocnić kitem.

Oklapnąć—*p* Ochlapnąć.

Oklask, klaśnięcie a. klaskanie w ręce dla wyrażenia podziwu, uznania, wzruszenia, zachwytu, dla dania zachęty artyście; aplauz, brawo.

Oklaskiwacz, ten, co oklaskuje, klakier.

Oklaskiwać kogo, co = bić mu oklaski.

Okleina—*p.* Fornier.

Oklejać, *dok.* Okleić; naklejać co wokoło, przylepiać co ze wszystkich stron za pomocą kleju, oblepiać.

Oklejnocić, obsypać klejnotami.

Oklep, Na oklep, *przysł.*, bez kulbaki, bez siodła.

Oklepać—*p. nied.* Oklepywać.

Oklepanka, banalność, rzecz powszechnie znana, często powtarzana, ogólnik.

Oklepany, pospolity, powszechnie wszystkim znany, banalny, szablonowy, spowszedniały.

Oklepiec, żelaza na chwytanie zwierzyny, sidła żelazne; paka lnu, 50 funtów ważąca.

Oklepywać, uklepywać, obrównywać co dokoła czego albo po wierzchu czego.

Oklinić, opatrzyć klinami.

Okluzja, *łć.*, własność niektórych ciał zatrzymywania w sobie gazów i łączenia ś. z niemi.

Okłacać, *dok.* Okłócić; zlekka wymłócać, wybijać co najlepsze ziarna, zostawiając w kłosach pośledniejsze, które trudniej wymłócić.

Okład, okładanie czymkolwiek chorej części ciała, kataplazm, kompres: **o.** gorący, zimny, **o.** z wody pokojowej, **o.** z siemienia lnianego; ciecz lekarska rzadka, w której ś. macza płótno i przykłada do ciała; obłożenie, obłożka, obramowanie czym; z **o-em** = z górą, przeszło, więcej niż (żył 100 lat z okładem).

Okładać, *dok.* Obłożyć—*p.* Obkładać; **o.** kogo = bić go mocno batem, kańczugiem.

Okładka, Okładzina, owinięcie; to, czym ś. co okłada, otacza; **o.** u strzelby=łoże; **o.** u noża=trzonek; **o.** u książki = oprawa; **o.** u sukni = oblamowanie, ogarnirowanie; **o.** potrawy=garnirunek, garnitur; objazdka, nałożenie drogi.

Okładzina — *p.* Okładka; sztuka kraglakowa a. nawpół darta, na wciosy wsunięta, używana do pułapu w kopalniach; ocembrowanie; w *bud.*, lamperja, taflowanie.

Okłamywać, for. *dok.* Okłamać; kłamiąc oszukiwać, łudzić, zwodzić, wyprowadzać w pole, obełgiwać; kłamstwa na kogo gadać, obmawiać, obgadywać, spotwarzać; **o. ś.,** łudzić ś., oszukiwać ś., okłamywać siebie nawzajem.

Okłot, Okłót, snopy zboża jakiegokolwiek gatunku lekko omłócone, w których pośledniejsze ziarna jeszcze pozostały dla wymłócenia w czasie wolniejszym; w *lm.*, tarcice, deski, któremi ś. obija czyli opierza drewniane pomieszkanie a. chata, opierzenie, szalowanie; snop słomy równej, niemierzwionej.

Okłócić—*p. nied.* Okłacać.

Okno, wycięcie w ścianie budynku, zasłaniane szybami w ramach a., jak dawniej, innym przezroczystym materjałem, przez które światło i powietrze wchodzi do wnętrza (fig.), zwykle o 2 połowach otwieranych; **o.** weneckie = mające 3 a. więcej skrzydeł; **o.** balkonowe = prowadzące na balkon; **o.** kratowane=opatrzone kratą; **o.** ślepe= udane, malowane, zagłębienie w murze, zasłonięte ramą z szybami dla zachowania symetrji w rozmieszczeniu okien; **o.** podwójne, dubeltowe=druga rama okienna z szybami, wstawiana na zimę; **o.** sklepowe, wystawowe = w którym są wyłożone na pokaz przedmioty wyborowe a. ciekawe, znajdujące ś. w sklepie; otwór w ścianie, dymnik, luft, wylot; strzelnica w murze; *przen.*, ujście, luka, wylot; **o.** stawidłowe=otwór stawidłowy; otwór do wnętrza ziemi, szyb (w górnictwie); w *myśl.*, otwór, miejsce próżne między rozstawionemi sieciami; wychód z nory borsuka albo lisa na wierzch ziemi.

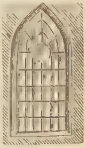

Oknówka, gatunek jaskółki.

Oko, wzrok, zmysł widzenia: narząd wzroku, organ służący do widzenia (fig.); dobre oczy, kiepskie oczy, bystre, słabe oczy; niebieskie, czarne, piwne oczy; oczy ładne, żywe, ła-

godne, świdrowate, wyłupiaste; spojrzenie, widzenie, wejrzenie; otworzyć oczy = patrzeć, spoglądać; zamknąć oczy = spuścić powieki; zamknąć oczy na wieki= umrzeć; stracić oczy = zaniewidzieć, oślepnąć; przejrzeć na oczy =odzyskać wzrok, zrozumieć; wypłakać oczy=ciągle płakać z żalu, ze zmartwienia po kim; wytrzeszczać, wybałuszać oczy = otwierać je szeroko z wyrazem zdziwienia, zgrozy; wlepić w co oczy = spoglądać długo, uporczywie; wypatrzyć oczy = nie móc dostrzec; przewrócić oczy=spoglądać tak do góry, że całe białka widać; jak okiem sięgnąć=jak daleko można co widzieć, zobaczyć; rzut oka = spojrzenie; z oczu mu to patrzy =okazuje to wzrokiem; źle mu z oczu patrzy = ma wzrok ponury, złowrogi; solą być komu w oku = dokuczać, doskwierać; jakby ojcu a. matce z oka wypadł = podobniuteńki; z pod oka na kogo patrzeć = podejrzliwie; zamknąć oczy na co = udawać, że się nie widzi, tolerować; zamknąć komu oczy = być przy jego zgonie; iść, gdzie oczy poniosą = na oślep; stać komu w oczach, na oczach, przed oczami= ciągle przypominać mu się; oko w oko = twarzą w twarz; w oczy wobec, w przytomności czyjej; za oczy, za oczyma = w nieobecności czyjej; w oczach moich=w mojej obecności; w żywe oczy = wprost, bez skrupułów, bezczelnie; na oczy wymawiać, wyrzucać = w obecności; na oczy pokazać, powiedzieć = wprost, wręcz; nie śmieć komu w oczy spojrzeć = wstydzić ś., sromać ś.; śmierć mu w oczy zajrzała = był w niebezpieczeństwie utraty życia; prawda w oczy kole = jest przykra; widziałem to na własne oczy = osobiście; na oko, dla oka ludzkiego=pozornie, powierzchownie; na oko jest tego ze 3 kopy, ze 6 garncy = z wyglądu sądząc, nie mierząc, nie licząc; wpaść komu w oko = spodobać mu ś.; oko za oko, ząb za ząb = krzywda za krzywdę, kara idzie za winą; gdzie miałeś oczy? = jak mogłeś tego nie widzieć?; własnym oczom nie wierzyć = mieć wrażenie, że to, co ś. widzi, nie jest rzeczywistością, lecz snem; oczy komu zamydlić, piaskiem zasypać = obełgać go, zwieść go; biednemu zawsze wiatr w oczy = biedak zawsze napotyka na swej drodze liczne przeciwności; czego oczy nie widzą, tego sercu nie żal = czego ś. nie widzi, tego ś. nie żałuje; co z oczu, to z myśli a. to z serca = na co ś. nie patrzy, o tym ś. i zapomina; spuścić oczy = zawstydzić ś.; psu oczy sprzedać=być bezwstydnym; nie masz wstydu w oczach = jesteś bezwstydny, bezczelny; strzec kogo, jak oka w głowie=z niezmierną starannością, pieczołowitością; pańskie oko konia tuczy = najlepiej wychodzi ten, co osobiście dogląda, pilnuje czego; mieć na kogo, na co oko = pilnować kogo, czego; strzyc, strzelać, przewracać, rzucać oczami = patrzeć na wszystkie strony, spoglądać zalotnie; mgnienie oka=mig, chwila, moment; ciemno, choć oko wykol = nic nie widać; kruk krukowi oka nie wykole = swój swojemu krzywdy nie zrobi; nim słońce zejdzie, rosa oczy wyje = nim nastąpią lepsze czasy, wiele trzeba ś. będzie jeszcze nacierpieć; *przen.*, zrozumieć, pojąć co; robić perskie oko = spoglądać filuternie; robić na co duże oczy = dziwić ś.; postawić oczy w słup = wpatrzyć ś. nieruchomo w jedno miejsce; zadumać ś.; oczy kołem stanęły=z przerażenia, ze

zdziwienia; podobny, jak pięść do oka=wcale niepodobny, zupełnie inny; nie spuszczać z kogo albo z czego oczu = patrzeć pilnie; w oczy, w twarz, z przodu, z frontu; ta barwa bije w oczy = jest jaskrawa; ten dowód bije w oczy =jest przekonywający, oczywisty; nie pokazuj mi ś. na oczy, nie nawijaj mi ś. na oczy=niech ciebie nie widzę; nie chcieć ś. komu na oczy pokazać = wstydzić ś., bać ś. kogo, krępować ś. kim; nie właź mu w oczy=unikaj spotkania ś. z nim; oczy czym paść = napawać ś., rozkoszować ś. widokiem czego; strach ma wielkie oczy = tchórzowi niebezpieczeństwo groźniejszym ś. wydaje, niż jest wistocie; **o.** Opatrzności = opieka Boska; **o.** słońca, księżyca = okrąg, tarcza; mówić oczami = spoglądać wyraziście, porozumiewająco; mierzyć kogo oczyma = patrzeć na niego uważnie i krytycznie; rzucić okiem=spojrzeć, popatrzeć; ściągnąć na siebie czyje oczy = zwrócić uwagę; łaskawym okiem patrzeć na kogo = chętnie, przychylnie, łaskawie; sposób widzenia, zapatrywania ś.; pogląd: patrzeć na wszystko oczyma hetmana = zgadzać ś. we wszystkim z jego zdaniem; spojrzyj na to innemi oczami = spojrzyj z innego punktu widzenia, inne miej o tym pojęcie; dozór, uwaga, baczność; na wszystko trzeba mieć **o.** = na wszystko zwracać uwagę; mieć co przed oczami = mieć na celu, na widoku; oczy racze a. rakowe = kulki wapienne w głowie u raka; wronie oko=roślina kulczyba, roślina czworolist; wołowe oczy = roślina brodawnik pospolity; w *budow.*, wołowe oczy—*p.* Jajownik; w *miner.*, kocie oko — *p.* Kwarc; rybie **o.** = rodzaj minerału, apofilit; w *myśl.*, gonić na oko (o psach)=gonić zwierza, dostrzegłszy go; krążek tłuszczu na rosole a. na zupie; kółko odmiennej barwy w ogonie u pawia; kamień drogocenny w pierścionku, oczko; dziurka, otwór, kratka: **o.** w sieci (fig.), w pończosze, w robocie szydełkowej, w arfie; przy liczeniu jeden, raz: sto i oko = 101; as w kartach, rodzaj gry w karty; waga turecka = 3 funtom; oko ula = otwór, którędy pszczoły wchodzą i wychodzą; otwór w górnej części koperty; kurze oko = odcisk, nagniotek; oko armaty, strzelby = wylot; oko bomby = dziura, którędy ś. proch nasypuje; wypukłość na drzewie a. na końcu strzały i gałęzi, w której formują ś. zarodki przyszłego wierzchołka drzewa, przedłużenie jego gałęzi a. powstanie nowych.

Okocić ś., o owcy, kozie, kotce, zajęczycy: płód wydać, urodzić małe.

Okole, otoczenie, obwód, okrąg.

Okolica, kraina, ziemia, strona; kraj, naokoło leżący, strony sąsiednie, blizkie; mieszkańcy okoliczni; sąsiedztwo; blizkość, pobliże, miejsce blizkie czego; wieś, w której mieszka szlachta szaraczkowa, zaścianek; część powierzchni ciała ludzkiego; **o-e** świata = cztery strony świata: wschód, zachód, północ, południe.

Okolicznie, *przysł.*, ze wszystkich stron, dokoła; ze wszystkiemi szczegółami, dokładnie; przypadkowo, przygodnie; ogólnikowo, przez omówienie.

Okolicznościowy, do okoliczności ściągający ś.; dotyczący czego, przygodny; w *gram.*, zdania **o-e** czasu, miejsca, przyczyny, celu, sposobu, stopnia = wyrażające różne okoliczści, przy których do-

konywa ś. czynność, wyrażona w zdaniu głównym.

Okoliczność, zdarzenie, wypadek, położenie; wygląd, warunek; powód, okazja; zbieg **o-i** = zbieg wypadków; zachodzi ta **o.**, że...= jest takie położenie, że...; **o-i** = otoczenie, przyległość; **o-i** dnia= sprawy bieżące; opowiedzieć co ze wszystkimi **o-ami**= ze szczegółami; z **o-i** odjazdu, wesela=z powodu, na intencję; przy pierwszej **o-i** = przy pierwszej sposobności; w *lm.*, *żart.*, spodnie, majtki.

Okoliczny, poblizki, sąsiedzki, pograniczny, ościenny; ogólnikowy, ogródkowy; przygodny, przypadkowy, zależny od okoliczności.

Okolić — *p. nied.* Okalać.

Okolny, Okólny, kołujący, w koło idący; list **o.** = cyrkularz; bilet **o.** (na koleje i parostatki) = bilet na prawo objechania pewnej oznaczonej przestrzeni tam i z powrotem, przyczym korzysta ś. z pewnego ustępstwa na cenie, rundrajza.

Okolusieńko: Naokolusieńko, naokoło, zupełnie dookoła.

Okołek, obwód koła, złożony z dzwon; rodzaj kwiatostanu, kiedy kwiatki znajdują ś. na jednej powierzchni, ale szypułki z różnych miejsc łodygi wyrastają (fig.); w *budow.*, przysionek kołowy, otaczający okrągłą budowlę.

Około, naokoło, wokoło, w okrąg, koło, dokoła; krążyć **o.** czego = chodzić w koło, zmierzać do jakiego celu; chodzić **o.** swoich interesów = zabiegać o nie, pilnować; blizko, ku, koło (**o.** św. Jana, **o.** Nowego Roku); z powodu, z przyczyny.

Okołować, obiec, oblecieć dokoła czego, okrążyć.

Okomiar, umiejętność szacowania na oko odległości, a. wymiaru czego.

Okoń — *p.* Okuń.

Okop, miejsce obwałowane, otoczone wałem, rowem okopane, wał; szaniec, reduta, warownia odosobniona i zamknięta, mogąca ś. bronić samoistnie (2 fig.).

Okopać — *p. nied.* Okopywać.

Okopciały, okopcony, uczerniony kopciem; ciemnoszary.

Okopcić, kopciem pobrudzić, odymić, oczernić sadzami.

Okopcować, usypać naokoło czego kopce, odgraniczać kopcami; **o. ś.**, odgraniczyć kopcami swą posiadłość.

Okopowizna, Okopowisko, wszystkie rośliny okopowe.

Okopowy, do okopu ś. odnoszący; który bywa okopywany, osypywany, obredlany; rośliny **o-e**= kartofle, buraki, marchew, rzepak, kukurydza i t. p.

Okopywacz, robotnik rolny, zajęty przy okopywaniu okopowizn; narzędzie rolnicze do okopywania, obsypnik (f.).

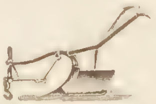

Okopywać, *dok.* Okopać; wkoło kopać, wzruszać ziemię około czego; obredlać, osypywać; okopem obwodzić, oszańcowywać; **o. ś.**, wałem wkoło ś. otaczać, oszańcowywać ś.

Okorować, z drzewa spuszczonego korę siekierą obciosać.

Okorzeniać, *dok.* Okorzenić, korzeniami przyprawiać; u drzewa, do wycięcia przeznaczonego=ziemią dokoła pnia wprzód odkopawszy, korzenie poprzecinać, aby drzewo z karpą ś. wywróciło; **o. ś.**, wypuszczać korzenie; iść w korzeń.

Okosić, skosić dookoła.

Okosmacieć, stać ś. kosmatym, obrosnąć włosami.

Okostna, Okostnia, błona, pokrywająca kości.

Okostny, Okostniowy, dotyczący okostny.

Okoślawić,uderzeniem okulawić.

Okowa, okucie; w *lm.*, **o-y**=kajdany, pęta, łańcuchy; *przen.*, niewola.

Okować — *p.* Okuć.

Okowiciany, *przym.* od Okowita.

Okowita, *łć.*, alkohol raz tylko dystylowany, gorzałka, wódka prosta.

Okoźlić ś., o kozie: urodzić koźlę; oparkocić się.

Okólnik, pismo zawiadamiające o czym, obiegnik, list okólny, cyrkularz, uniwersał; miejsce ogrodzone w pobliżu chaty, zostawione dla inwentarza; kawał łąki, otoczony ogrodzeniem, gdzie pasą ś. konie i bydło (fig.); ulica, okalająca pewną ilość domów.

Okólny — *p.* Okolny.

Okół, koło, obwód, okrąg; miejsce, murem a. płotem obwiedzione, okolone, zagroda, podwórze; stodoła, obora; grono, orszak; w **o.**, na **o.**, *przysł.*, na wszystkie strony, ze wszystkich stron, dokoła, w krąg.

Okółek, otoczenie, to, co okrąża, otacza, opasuje, obwódka, lampas; w *bot.*, kilka liści, wychodzących z jednego węzła rośliny (2 fig.).

Okółkowy,*przym.* od Okółek; rośliny **o-e** — *p.* Baldaszkowe.

Okpić — *p. nied.* Okpiwać.

Okpisz, Okpis, oszust, szachraj, szalbierz, wydrwigrosz; pójść na **o.**=w celu okpienia, oszukania.

Okpiwać, *dok.* Okpić; zwodzić, oszukiwać, oszachrowywać, ocyganiać,wydrwiwać,podchodzić; **okpić ś.**, oszukać ś., **zawieść** ś., rozczarować ś., dać ś. podejść.

Okraczać, *dok.* Okraczyć; otaczać, okalać, okrążać, obiegać, osaczać; przekraczać przez co, przestępować, przechodzić co okrakiem; siadać na czem, jak na koniu, obejmować widłami nóg; obkładać warunkami, uwarunkowywać.

Okradać, *dok.* Okraść; zabierać, przywłaszczać tajemnie cudzą własność, kraść, ograbiać.

Okraina, miejsce pograniczne, kraniec, kresy.

Okraj, krawędź, brzeg, kraniec.

Okrajać, Okrawać — *p.* Okroić.

Okrajec, okrawek, kawałek, skrawek; kromka chleba.

Okrajek — *p.* Okrawek.

Okrajka — *p.* Krajka.

Okrakiem, *przysł.*, rozkraczając nogi, obejmując nogami siedzenie; chodzić **o.** (o dzieciach) = opierając ś. nogami i rękami.

Okrapiać, *dok.* Okropić; kropić naokoło, skrapiać.

Okrasa, tłustość, którą zaprawiają jedzenie, omasta; ozdoba, upiększenie; masa tłusta, zostająca po wywarzeniu ługu potażowego, surowiec; potaż kotłowy.

Okraszać, *dok.* Okrasić; zaprawiać tłustością (masłem, słoniną, śmietaną), omaszczać; zdobić, uświetniać, upiększać, krasić; pozorować, maskować; **o. ś.**, upiększać ś., ozdabiać ś.

Okraść — *p. nied.* Okradać.

Okratować, opatrzyć kratami (**o.** okno).

Okratowanie, kraty, któremi jaki otwór jest zaopatrzony.

Okrawać, *dok.* Okrajać, Okroić;

obrzynać naokoło, obcinać; **o. ś.**, być okrawanym; zmniejszać ś., kurczyć ś.

Okrawek, kawałek czego obcięty a. odkrojony; **o-i** u krawca = pozostałe zrzynki sukna i innych materjałów; **o-i** u wędliniarza = zrzynki wędlin, kupowane przez uboższą ludność, używane na bigos i t. p.

Okrąg (-ęgu), obwód, koło, krąg; obieg; przestrzeń, dająca ś. okiem objąć, widnokrąg, horyzont; kula, glob; część kraju, obwód, powiat, dystrykt; pewien wydział administracyjny w kraju: **o.** komunikacji; **o.** naukowy = mający nadzór nad szkołami; w **o.**, *przysł.*, na wszystkie strony, ze wszystkich stron, dokoła.

Okrąglak, okrągła sztuka drzewa średniej grubości (fig.); budynek, mający kształt okrągły; kamień brukowy, brukowiec.

Okrąglеć, stawać ś. okrągłym, zaokrąglać ś.

Okrąglica, głazy gładkie po wierzchu, oderwane od skał odległych.

Okrąglić, robić okrągłym; **o. ś.**, okrągleć, zaokrąglać ś.

Okrągluchny, Okrąglusieńki, Okrąglutki, Okrągluteńki, zupełnie okrągły.

Okrągławy, niezupełnie okrągły, owalny.

Okrągło, *przysł.*, kolisto, kulisto; gładko, potoczyście; ogólnie.

Okrągłość, kształt okrągły: kulistość, walcowatość, zaokrąglenie, kołowość; *przen.*, pełność, gładkość, potoczystość (wyrażeń, mowy).

Okrągłousty, mający usta okrągłe (ryby **o-e** = rząd ryb).

Okrągły, mający kształt koła, kolisty; kulisty, walcowaty; cały, pełny, całkowity (**o.** rok, **o.** miesiąc); *przen.*, [zaokrąglony, potoczysty, gładki (**o-e** słowa, **o.** okres).

Okrążać, *dok.* Okrążyć; otaczać, opasywać, oblegać, obstępować; obiegać, biec naokoło, obracać ś.; kołować, nie iść prosto do celu, nie mówić czego wprost, omawiać.

Okrążnica, część kiszki grubej od kątnicy do zgięcia esowatego (fig.).

Okrążny, dookoła idący, okrążający, otaczający.

Okrążyć — *p. nied.* Okrążać.

Okres, zakres, granica; obręb; pewien przeciąg czasu, perjod, epoka (zwłaszcza w historji); czas trwania czego, doba, pora, faza, stan; termin; w pewnym **o-ie** = w pewnym czasie; dźwięczne i jasne zdanie złożone, składające ś. z poprzednika i następnika, z których jeden a. każdy rozpada ś. na dwa a. więcej zdań współrzędnych, perjod.

Okresowy, odnoszący ś. do okresu; w *gram.*, połączenie zdań **o-e** = budowa zdań **o-a**; choroby **o-e** = charakteryzujące ś. perjodycznym powracaniem pewnych objawów.

Określać, *dok.* Określić; opisywać dokoła, obwodzić kołem; zakreślać do koła, ograniczać, naznaczać czemu kres, koniec, ustalać granice; oznaczać, definjować przez wymienienie cechy charakterystycznej przedmiotu a. czynności.

Określający, ten, co określa; zdanie poboczne **o-e** = określające pewien wyraz w zdaniu głównym.

Określenie, dokonana czynność określania, ograniczenie, oznaczenie kresu; w *logice:* oznaczenie ścisłe pewnego pojęcia przez wy-

mienienie rodzaju, do którego ono należy, oraz cech, wyróżniających je od innych pojęć, należących do tegoż rodzaju; w *gram.*, wyraz, oznaczający cechę charakterystyczną przedmiotu (**o-a** przymiotnikowe i rzeczownikowe) a. czynności (**o-a** okoliczności miejsca, czasu, przyczyny, celu, sposobu i stopnia).

Określnik, wyraz określający.

Określny, oznaczony, pewny, określający znaczenie wyrazu a. myśli, do której należy (przedimek **o.** w języku francuskim: *le, la,* w niemieckim: *der, die, das);* zdanie **o-e** = określające.

Określony, ten, którego określono; oznaczony, jasny, wyraźny, pewny (iść bez **o-ego** celu; człowiek bez **o-ego** zajęcia).

Okręcać, *dok.* Okręcić; owijać, oplatać, zakręcać; kołować; **o.** czym, wywijać czym, chcąc rzucić; **o. ś.,** obwijać ś. w co, a. o co; **a.** koło czego; obracać ś. w kółko, kołować, obchodzić jeden drugiego (**o. ś.** w tańcu).

Okręcik, *zdr.* od Okręt; mały statek wodny z żaglami.

Okręgowy, dotyczący okręgu, obejmujący cały okrąg, obwód, dystrykt (sąd **o.**); obwodowy, w okrąg idący, kołowy.

Okręt, wogóle wielki statek morski; duży statek żaglowy płynący po wielkich wodach (fig.); nazwa gwiazdozbioru na półkuli południowej nieba.

Okrętka, na **o-ę** a. **o-ą** szyć = tak obszywać brzeg, by obejmować go zewnątrz rzadkim ściegiem.

Okrętowy, dotyczący okrętu: kapitan **o.,** lina **o-a;** wieniec **o.** = u Rzymian starożytnych wieniec, przyznawany temu, kto pierwszy wskoczy na okręt nieprzyjacielski); bitwa **o-a**=morska.

Okrężne (-ego), uczta, wyprawiana przez właściciela żniwiarzom po oddaniu mu, w dowód ukończenia żniw, wieńca kłosianego, dożynki, obżynki.

Okrężnica — *p.* Okrążnica; roślina z rodz. pierwiosnkowatych, hottonia (fig.); rodzaj piły okrężnej.

Okrężny, w okrąg idący, okrążający, okręgowy, kolisty; dożynkowy; wędrowny, wędrujący, ruchomy; wystawa **o-a** = przewożona z jednego miasta do drugiego.

Okroić, *dok.* od Okrawać; obciąć, oberznąć co naokoło, ująć, zmniejszyć; zyskać co oszczędnością; **o. ś.,** wskutek pęknięcia, odstać wokoło; dostać co w udziale, w zysku, w reszcie, przypaść; zmniejszyć podaną cenę.

Okrom, oprócz, prócz, krom.

Okroplać, *dok.* Okroplić; okryć kroplami, zwilżać, nakrapiać.

Okropnica, kobieta okropna, okrutna, wstrętna wiedźma.

Okropnie, *przysł.,* bardzo, strasznie, nie do wytrzymania.

Okropność, cecha tego, co jest okropne; rzecz okropna, obrzydliwa; postępek srogi, nieludzki; ach, to **o.**!=to rzecz okropna, straszna.

Okropny, pełen zgrozy, straszny, straszliwy, przerażający, oburzający; wstrętny, odrażający; rozpaczliwy, opłakany, beznadziejny; ogromny, olbrzymi, przeraźliwy.

Okróciciel, pogromca, poskromiciel; zdobywca, najeźdźca.

Okruch, rzecz bardzo drobna, okruszyna, odrobina, ułamek; szczątek, gruz, rozwalina; resztka, od-

padek: **o-y** chleba, bułki i t. d.; w *lm.*, **o-y**, resztki pokruszonych ciastek i cukierków, sprzedawane w cukierniach uboższej ludności.

Okruchowiec, w *miner.*, skała złożona z okruchów różnych minerałów, zlepionych substancją zastygłą.

Okruchowy, *przym.* od Okruch; skała **o-a** = okruchowiec.

Okrucieństwo, Okrutność, postępowanie okrutne, srogie, nieludzkie, srogość, surowość, dzikość, pastwienie ś., tyranja; czyn okrutny, surowy, srogi.

Okruszać, *dok.* Okruszyć; obłamując coś po wierzchu kruszynami, zmniejszać jego objętość; *przen.*, uszczuplać, redukować; **o. ś.**, oblatywać z wierzchu drobnemi cząstkami.

Okruszyna —*p.* Okruch; trocha, źdźebło, źdźebko, odrobina.

Okrutnica, kobieta okrutna, zła, źle ś. obchodząca, nielitościwa, mściwa.

Okrutnie, srogo, bez litości, niemiłosiernie; bardzo, wiele, mocno, niezmiernie.

Okrutnieć, stawać ś. okrutnym.

Okrutnik, człowiek okrutny, pastwiący ś. nad kim, nielitościwy, mściwy, tyran, krwiożerca.

Okrutność — *p.* Okrucieństwo.

Okrutny, srogi, surowy, nieludzki, niemiłosierny, bezlitośny, mściwy, krwiożerczy; wielki, niezmierny, ogromny, potężny.

Okrwawiać, *dok.* Okrwawić; uderzać aż do pocieknięcia krwi, kaleczyć, pokrwawiać, oblewać krwią, zakrwawiać.

Okrycie, to, co służy do okrywania, osłonienie, zakrycie, przykrycie; odzienie zwierzchnie, płaszczyk, pelerynka, palto (wszelkiego rodzaju i kroju); odzież; **o.** gruntu = w *leśn.*, warstwa na powierzchni ziemi, powstała z opadających liści i igieł, z których następnie formuje ś. próchnica, ziemia roślinna.

Okryć — *p. nied.* Okrywać.

Okryjbieda, liche zwierzchnie ubranie.

Okrytonasienne rośliny=gromada roślin, mających zalążki ukryte wewnątrz zawiązka (f.).

Okrytozalążkowe —*p.* Okrytonasienne.

Okryty, osłoniony, zakryty, przyodziany; zasłonięty; w *wojsk.*, **o.** pułk = mający pełny kontyngens żołnierzy, kompletny.

Okrywa, to, co okrywa, osłona, pokrywa; w *bot.*, liście, otaczające baldach złożony; listki, otaczające koszyczek.

Okrywać, *dok.* Okryć; zakrywać naokoło, osłaniać, zasłaniać, nakrywać; odziewać, ubierać, otulać; pokrywać, obsypywać, zaściełać; maskować, pozorować; *przen.*, ściągać co na kogo, narażać kogo na co, powodować co; **o. ś.**, zakrywać ś., osłaniać ś., nakrywać ś., otulać ś., odziewać ś., przyodziewać ś.; ściągać co na siebie, narażać ś., wystawiać ś. na co.

Okrywka, wierzchnia zarzutka kobieca; w *bot.*, liście, otaczające baldaszek.

Okrzemka, roślina z gromady wodorostów, z rzędu okrzemek, sznurzec; nazwa ogólna wodorostów komórkowych, których mikroskopowe komórki mają pancerz krzemionkowy, djatom (fig.).

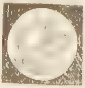

Okrzepły, stężały od zimna, skrzepły.

Okrzepnąć, stać ś. krzepkim, stężeć; zastygnąć, zakrzepnąć, stwardnieć, ściąć ś., zesztywnieć.

Okrzesać — *p. nied.* Okrzesywać.

Okrzesanie, obciosanie; ogłada

towarzyska, przetarcie ś. między ludźmi, polor.

Okrzesany, obciosany, obcięty; ten, który nabrał ogłady towarzyskiej między ludźmi; wypolerowany, ogładzony, ucywilizowany.

Okrzesek, cząstka odpadła przy okrzesywaniu(kamieni,drzew itp.).

Okrzesywać, *dok.* Okrzesać; obcinać dokoła, ociosywać, obrąbywać; *przen.*, wypolerowywać, ćwiczyć, wykształcać; **o. ś.**, wypolerowywać ś., wykształcać ś., nabierać ogłady towarzyskiej.

Okrzos, gałęzie okrzesane, krzesanina.

Okrzosek, wyrób powstały skutkiem okrzesywania.

Okrzyczany, ten, którego okrzyczano; rozsławiony, osławiony, przechwalony, głośny.

Okrzyczeć, obwołać, zrobić rozgłos.

Okrzyk, wołanie,wrzask,wykrzyknięcie jednogłośne wielu ludzi; wyrażenie głośne uznania, zadowolenia a. zgrozy.

Okrzykiwać, *dok.* Okrzyknąć, Okrzyczeć; obierać przez okrzyk, objawiać głośno swoje uznanie; ogłaszać, obwoływać; wydawać okrzyki.

Okrzyklin, roślina z rodziny ślazowatych, ślazokrzew.

Okrzyknąć — *p. nied.* Okrzykiwać.

Oksalurja, obfite wydzielanie szczawianów wapna w moczu.

Okseft, *arab.*, duża beczka na wino lub inne ciecze, zawierająca od 200 — 400 litrów (fig.).

Oksydacja, *łć.*, utlenianie, proces łączenia ś. jakiego ciała a. związku chemicznego z tlenem; metale bywają umyślnie oksydowane, żeby zabezpieczyć je od wpływów zewnętrznych a. nadać im barwę inną.

Oksydować, *łć.*, poddawać oksydacji, utleniać.

Oksygienacja, *łć.*, utlenianie krwi w płucach wskutek oddychania.

Oksygon, *gr.*, figura kanciasto-śpiczasta; ostrokąt.

Oksyhemoglobina, *łć.*, hemoglobina utleniona czyli połączona z tlenem (dostarczonym przez oddychanie).

Oksymetr, przyrząd do dochodzenia i mierzenia kwasu zawartego w jakiej cieczy.

Oksymoron, *gr.*, *dosł.*, dowcipnie-głupio: zestawienie wyrazów napozór sprzecznych, np. pracowite próżnowanie, zapał na zimno, wymowne milczenie i t. p.

Oksza, *nm.*, siekiera; herb, przedstawiający siekierę w czerwonym polu, zwróconą ostrzem na prawo.

Okszyc, szlachcić, pieczętujący ś. herbem oksza.

Oktaedr, *gr.*, ośmiościan, bryła gieometryczna, której powierzchnia składa ś. z ośmiu trójkątów foremnych,równych (fig.).

Oktagon, rodzaj szyku bojowego — *p.* Oktogon.

Oktant, *łć.*, ósma część okręgu koła; przyrząd astronomiczny do mierzenia kątów; dawny przyrząd astronomiczny dla określania czasu i szerokości gieograficznej przez wymierzanie wysokości słońca nad horyzontem (fig.).

Oktawa, *łć.*, ósmy djatoniczny stopień, powtórzenie tonu głównego; skala ośmiu tonów; ósmy dzień od jakiej daty; ośmiodniowy przeciąg czasu; obchód ośmiodniowy niektórych uroczystości kościelnych; w poezji: strofka a. zwrotka ośmiowierszowa, w której jedenastozgłoskowe wiersze rymu-

ją się: 1 z 3 i 5, 2 z 4 i 6, a 7 z 8, stanca; ósemkowy format książki (8 kartek = 16 stronic).

Oktet, *łć.*, utwór muzyczny, napisany na 8 różnych głosów lub 8 instrumentów.

Oktober, *łć.*, październik.

Oktogon, *gr.*, ośmiokąt, powierznia ograniczona ośmiu równemi bokami, mająca ośm kątów równych (fig.).

Oktogonalny, *łć.*, ośmiokątny.

Oktrojować, *fr.*, wydawać rozporządzenia, nadawać jakie prawa, przywileje, z racji wyższej władzy, z mocy monarszej.

Oktrojowany, *fr.*, pozwolony, nadany przez panującego lub rząd.

Oktyljon, *łc.*, liczba jedynka i po niej 27 zer; według numeracji niemieckiej: miljon w ósmej potędze czyli 1 z 48 zerami.

Okucie, dokonana czynność okuwania; części metalowe jakiegoś przedmiotu, wzmacniające całość a. części, obramowanie metalowe czego (**o.** drzwi, okna, pieca, skrzyni, bramy i t. p.); zawiasy, zasuwy, zamki i t. p.; okowy, kajdany.

Okuć — *p. nied.* Okuwać.

Okulały — *p.* Okulawiały.

Okular, *łć.*, soczewka w lunecie, w mikroskopie i t. p., do której ś. oko przykłada; szkło oczne, objektyw.

Okularnik, gad jadowity, należący do rzędu wężów nierównołuskich (fig.); *żart.*, ten, który robi okulary, optyk; człowiek, noszący okulary.

Okulary, *łć.*, szkła szlifowane, zabarwione (konserwy), oprawione tak, że można je nakładać na oczy, w celu dokładniejszego widzenia przedmiotu, dla poprawienia wzroku lub dla jego ochrony (fig.); część uprzęży końskiej, zasłaniająca koniowi oczy z boku (fig.); wsadzić komu **o.** na nos = skłaniać kogo do poglądu na rzecz, na sprawę podług cudzego zapatrywania, oszukać go, okpić.

Okulawiały, Okulały, ten, który okulał, kulawy, chromy.

Okulawić, przez skaleczenie, wypadek uczynić kulawym.

Okulawieć, Okuleć, zostać kulawym, ochromieć.

Okulbaczyć, włożyć kulbakę, osiodłać.

Okuleć — *p.* Okulawieć.

Okulista, *łć.*, lekarz chorób oczu.

Okulistyka, *łć.*, część medycyny, zajmująca ś. leczeniem chorób ocznych.

Okulizacja, *łć.*, oczkowanie, sposób szczepienia drzew, polegający na odjęciu kawałka kory wraz z oczkiem (pączkiem) z drzewa szlachetnego i przeniesieniu go na dziczkę (fig.).

Okulizować, w *ogrod.*, szczepić drzewa za pomocą nacięcia młodej kory i drzewka dzikiego i założenia w to miejsce oczka, wziętego z gałązki drzewa szlachetnego gatunku.

Okultacja, *łć.*, zakrycie gwiazdy a. planety przez księżyc.

Okultysta, *łć.*, zwolennik okultyzmu.

Okultystyczny, *łć.*, rozważany w duchu okultyzmu.

Okultyzm, *łć.*, ogólna nazwa zjawisk w naturze i życiu psychicznym (hypnoza, telepatja, jasnowidzenie), których nie można objaśnić przyczynami znanemi i działaniem znanych sił natury; nauka tajemnicza.

Okuń, ryba cierniopromienna, piersiopłetwa, okuniowata(f.).

Okup, suma, ofiarowana a. żądana za wykupienie kogo a. czego, wykup, wykupne.

Okupacja, *łc.*, objęcie w posiadanie, przywłaszczenie sobie obszaru, zwłaszcza nie będącego niczyją własnością; obsadzenie wojskiem kraju obcego.

Okupacyjny, *łc.*, *przym.* od Okupacja; armja **o-a**=wojska, które zajęły kraj cudzy na pewien czas.

Okupiciel, ten, który kogo wykupuje albo okupuje.

Okupić—*p. nied.* Okupywać.

Okupiny, wykupywanie ś., uwalnianie ś. od czego za pomocą poczęstunku.

Okupnik, ten, który ś. okupuje, wykupuje, np. kmieć czynszowy, czynszownik.

Okupny, mogący być okupionym, emfiteutyczny (grunt **o.**); wykupny, okupiony (suma **o-a** = okup); płacący okup, czynszowy.

Okupować, *łc.*, dokonywać okupacji; zajmować, brać w posiadanie; kraje **o-ne**=miejscowości, zajęte i administrowane przez wojska obce.

Okupywać, Okupować, *dok.* Okupić; wykupywać, odkupywać, uwalniać za pieniądze (z więzienia, z niewoli); kupować, uzyskiwać co za pieniądze; *przen.*, osiągać co z trudem, kosztem wielu ofiar; **o.** co czym przypłacać; **o. ś.**, dawać za siebie okup, wykupywać ś., uwalniać siebie za pieniądze; **o. ś.**, uwolnić ś. od czego pieniędzmi, podarkiem lub poczęstunkiem.

Okurki (-ów), czas przed świtem, kiedy ranne kury pieją, podkurek; śniadanie robotników wiejskich o tej porze, doświtka.

Okurzaczka, przyrząd do okurzania ze związanych piór kogucich (fig.).

Okurzać,*dok.* Okurzyć; opylać, kurzem pokrywać, zakurzać; odymiać, kopcić; obcierać, oczyszczać z kurzu, okadzać.

Okutać, owinąć starannie dla ochronienia od zimna, od wilgoci; **o. ś.**, owinąć ś., opatulić ś.

Okuwać, *dok.* Okuć; kując metalem obkładać; **o.** konia=przybijać mu podkowy, podkuwać; **o.** kogo w kajdany= wkładać łańcuchy mu na ręce a. na nogi; **o.** drzwi, okna= dać zawiasy, klamki, rygle i t. p.

Okwefiać, osłaniać, kwefem, woalem.

Okwiat, kielich i korona kwiatu razem wzięte.

Okwiecać, *dok.* Okwiecić; kwiatami ubierać, ozdabiać, obrzucać; **o. ś.**, ozdabiać ś., okrywać ś. kwiatami; *przen.*, jaśnieć, błyszczeć jakby kwieciem.

Okwitać, *dok.* Okwitnąć; przestawać kwitnąć, przekwitać; *przen.*, mijać, przechodzić, starzeć się.

Okwitły, który okwitł, przekwitły.

O la Boga!, *wykrz.*=o dla Boga!

Olakierować, ze wszystkich stron lakierem pokryć, pociągnąć.

Olbora, *nm.*, dochód skarbowy z kopania kruszców w dawnej Polsce; zarząd kopalni.

Olbornik, *nm.*, dozorca dochodów z olbory.

Olbrot, *nm.*, masa mleczno-biała, tłusta, krystalicznie przeświecająca, która znajduje ś. w głowie kaszalotów i innych wielorybowatych, używana do wyrobu drogich świec i do kosmetyków, spermacet.

Olbrotowiec—*p.* Kaszalot.

Olbrzym, człowiek nadzwyczajnego wzrostu, bajeczny wielko-

lud; *przen.*, człowiek albo rzecz bardzo wielka.

Olbrzymi, wielki, ogromny, kolosalny, gigantyczny.

Olbrzymieć, wyrastać do wymiarów olbrzyma, potęgować się niezmiernie.

Olbrzymio, ogromnie, kolosalnie, niezmiernie, niepomiernie.

Olbrzymka, kobieta nadzwyczajnego wzrostu; w *lm.*, **o-ki,** odmiana jabłek.

Olbrzymowaty, mający kształty olbrzyma, ogromny, niezmierny.

Olcha, Olsza, drzewo z rodziny brzozowatych, dziko rosnące (fig.); drzewo olszowe.

Olchowy, Olszowy, dotyczący olchy, zrobiony z drzewa olchowego.

Olchówka, roślina z rodziny wrzosowatych.

Oleander, *łc.*, roślina z rodziny toinowatych, płochowiec, bobkowa róża (fig.).

Oleandrowiec, motyl z z rodzaju zmierzchnic z rodziny sfinksów (fig.).

Oleica, owad z rodziny tęgopokrywych czyli chrząszczów (fig.).

Oleina, *łc.*, tłuszcz naturalny, znajdujący się we wszystkich tłustościach roślinnych i zwierzęcych.

Oleisty, *łc.*, mający w sobie olej; **o-e** rośliny, rośliny, z których olej bywa wytłaczany.

Olej, *łc.*, płyn tłusty, wyciśnięty z jakiej rośliny oleistej; **o.** lniany, rzepakowy, słonecznikowy, makowy, orzechowy, palmowy, migdałowy, bawełniany, rycynowy i t. d.; **o.** mineralny cz. skalny=tłuszcz, otrzymywany przez dystylację ropy naftowej; **o.** święty=oliwa, przez biskupa poświęcona, używana do Ostatniego Namaszczenia; *przen.*, mieć **o.** w głowie=mieć rozum, być roztropnym; nudny, jak flaki z **o-em**=niezmiernie nudny; **o.** do góry ś. pnie=prawda wychodzi zawsze na wierzch; przylać **o-u** do ognia=podniecać namiętność, zaogniać.

Olejarka, *łc.*, żona fabrykanta oleju; sprzedająca olej; naczynie do nalewania oleju.

Olejarnia, *łc.*, tłocznia oleju, oliwy.

Olejarstwo, *łc.*, wyrób oleju.

Olejarz, Olejnik, ten, co wybija olej; przekupień oleju.

Olejek, *łc.*, *zdr.* od Olej; **o-ki** eteryczne a. lotne=ogólna nazwa rozmaitych oleistych cieczy roślinnych, odznaczających ś. zapachem mniej a. więcej przyjemnym.

Olejkarstwo, *łc.*, przemysł olejkarski, fabrykacja olejków.

Olejkarz, *łc.*, ten, który roznosi olejki na sprzedaż.

Olejkować, olejkiem a. olejkami smarować, nacierać; napuszczać olejki.

Olejnia, *łc.*, olejarnia, prasa do wyciskania oleju.

Olejnica, *łc.*, naczynie do oleju; roślina z rodziny oliwowatych, trzemcha.

Olejny, *łc.*, dotyczący oleju; **o-e** farby=farby utarte z olejem; obraz **o.**=namalowany farbami olejnemi.

Olejowiec, roślina z rodziny palm, olejnik, olejna palma, masłopalma, z której otrzymują olej palmowy (fig.).

Oleniwieć, Olenieć, stać ś. leniwym, ociężałym.

Oleodruk, *nm.*, rycina, odbita farbami olejnemi sposobem litograficznym.

Oleomargaryna, *łć.*, tłuszcz, otrzymywany z łoju wołowego przez wyciskanie i służący do fabrykacji margaryny.

Oleonafta, produkt dystylacji ropy naftowej, przydatny na smar.

Oleśnik, roślina z rodziny baldaszkowych, wieprzyniec, świniak.

Oligarcha, *gr.*, możnowładca.

Oligarchiczny, *gr.*, możnowładczy.

Oligarchja, *gr.*, panowanie w kraju kilku rodzin arystokratycznych; rząd możnych; możnowładztwo.

Oligocen, *gr.*, oligoceński a. oligoceniczny pokład skały formacji trzeciorzędowej między eocenicznym i neocenicznym.

Oligoklas, *gr.*, minerał z grupy feldspatów, spat polny.

Oligokracja, *gr.* – *p.* Oligarchja.

Olimp, *gr.*, najwyższa góra w Grecji, uważana w mitologji greckiej za siedzibę bogów.

Olimpijczyk, *gr.*, znakomity poeta, artysta.

Olimpijski, *gr.*, natchniony, boski; **o-e** igrzyska, starogreckie uroczystości narodowe, które ś. co 4 lata odbywały w Olimpji, od kilkunastu lat wznowione w dzisiejszej Grecji.

Olimpjada, *gr.*, czteroletni przeciąg czasu między dwoma olimpijskiemi igrzyskami, jednostka rachuby czasu u starożytnych Greków; **O-y,** igrzyska gimnastyczne wznowione obecnie w różnych krajach.

Oliwa, *łć.*, płyn tłusty wyciśnięty z owocu drzewa zwanego drzewem oliwnym a. oliwką, rosnącego dziko w ciepłych krajach Azji, a hodowanego w połud. Europie; **o.** na wierzch wyjdzie = prawda zawsze ś. ujawni.

Oliwiarka, *łć.*, naczynie do napuszczania przyrządów w ruchu oliwą, ażeby ś. nie tarły (fig.).

Oliwiasty, mający w sobie oliwę.

Oliwić, *łć.*, napuszczać oliwę, naoliwiać, smarować oliwą.

Oliwin, *łć.*, minerał, odmiana chryzolitu.

Oliwka, *łć.*, *zdr.* od Oliwa; owoc drzewa oliwnego i oliwa z niego wytłoczona; guzik, mający kształt owocu oliwy; część rdzenia pacierzowego, podobna do oliwki.

Oliwkowaty, Oliwkowy, *łć.*, mający kształt oliwki; **o.** kolor = brudno-zielony.

Oliwnik, ten, który tłoczy oliwę; sad oliwny, oliwnica; roślina z rodziny oliwnikowatych, olejnik, oleaster, przewierzbnik, przewierzbnia, rajskie drzewo (fig.).

Oliwny, odnoszący ś. do oliwy, do oliwek; barwy zielono-żółtej; ogród **o.**, zawierający drzewa oliwne; drzewo **o-e,** rodzące oliwki; **o-ka,** roślina z rodziny oliwowatych (fig.); gałązka **o-a** = symbol pokoju; z gałązką **o-ą** przyjść do kogo = z propozycją pokojową.

Oliwowate, rodzina roślin dwuliścieniowych.

Olsnąć, stracić wzrok, oślepnąć; **o-łem** = zaćmiło mi ś. w oczach.

Olstro, *nm.*, futerał skórzany u siodła na pistolety (fig.).

Olsza — *p.* Olcha.

Olszanka, ryba kostnoszkieletowa, miękkopłetwa (fig.).

Olszeniec, roślina z rodziny baldaszkowych, olszownik (fig.).

Olszniak, mały a. młody lasek olszowy.

Olszówka, ziemia licha torfowata, na której udaje ś. olszyna; gatunek grzyba; drzewo i owoc gruszy zwyczajnej.

Olszyna, gaj olszowy; drzewo olszowe.

Olszynka, zarośla olszowe, gaik olszowy.

Olszynowy, dotyczący olchy, zrobiony z drzewa olchowego.

Olśniewać, *dok.* Olśnić; blaskiem otaczać, oświecać; blaskiem razić, wzrok zaćmiewać uderzeniem wielkiego światła, oślepiać; zaślepiać, omamiać pozorną świetnością; wzbudzać podziw, uwielbienie, wprawiać w zachwyt, czarować, odurzać; **o. ś.,** być olśnionym.

Olśniewający, rażący blaskiem; wzbudzający zachwyt, czarujący.

Olutowywać, *dok.* Olutować; naokoło lutować, spajać lutem.

Ołachmanić, okryć łachmanami.

Ołańcuchować, ogrodzić łańcuchem.

Ołatać, połatać, wyłatać; **o.** komu skórę=wybić, wytrzepać kogo.

Ołowianka, kula ołowiana, na sznurze przytwierdzona, do mierzenia głębokości morza (fig.); ciężarek z ołowiu, zawieszony na nici albo sznurku, używający ś. w mularstwie i ciesielstwie dla oznaczania kierunku pionowego; ziemista ruda ołowiu—*p.* Ołownica.

Ołowiany, do ołowiu ś. odnoszący, z ołowiu wyrobiony, mający w składzie swym chemicznym ołów; ruda **o-a**=zawierająca ołów; huta **o-a** = gdzie wytapiają ołów; cukier **o.**=octan ołowiu itd.; *przen.*, ciężki, ociężały, przygnębiający; niebo **o-e** = zasute ciężkiemi chmurami; ptaszek **o.**=człowiek nieruchawy, ociężały; koloru ołowiu.

Ołowień, siarczan ołowiu.

Ołowik—*p.* Grafit.

Ołownia, huta ołowiana.

Ołownica, roślina z rodziny ołownicowatych, ołowianka, ołownik (fig.).

Ołów, metal ciężki, łatwo topny, miękki i giętki, używa ś. w przemyśle i życiu codziennym; **o.** srebrzysty=zawierający w sobie srebro; głowa mi cięży, jak **o.**=bardzo cięży, boli mnie mocno; leży mi to **o-iem** na sercu, na sumieniu=bardzo dokucza, doskwiera; kula z broni palnej, śrut.

Ołówek, sztabik z grafitu, zastygłego i oprawionego w drzewo, do pisania i rysowania, czarny a. kolorowy; *przen.*, sztuka rysownicza (znać na tym rysunku **o.** Doré'go); **o.** tabaki=ćwierć a. półfuntowa paczka tabaki, owinięta w papier ołowiany; w *druk.*, linje poprzeczne w rubrykach do pisania na nich.

Ołówkowy, odnoszący ś. do ołówka; rysunek **o.** = rysowany ołówkiem.

Ołównia, huta ołowiana.

Ołównik, robotnik, pracujący około ołowiu; rzemieślnik, wyrabiający naczynia ołowiane; rurka do osadzania ołówka.

Ołtarz, *łć.*, rodzaj stołu, nad którym jest obraz i relikwje Świętego, przy którym kapłan odprawia nabożeństwo (f.); kościół, świątynia; *przen.*, cel ofiar i poświęceń; pójść do **o-a**=wziąć ślub małżeński kościelny.

Ołtarzyk, *łć.*, *zdr.*

od Ołtarz; tytuł modlitewnika (Złoty **o.**).

Ołysieć, stać ś. łysym, wyłysieć.

Ołzawiony, zalany łzami.

Om, *nm.*, jednostka miary oporu elektrycznego = oporowi, jaki pokonać musi elektryczność, przechodząc przez słup rtęci, mający 1 metr długości i 1 milimetr kwadratowy w przecięciu; miara handlowa wina reńskiego=180 butelek.

Omacać—*p.* Obmacać.

Omacek, w *wyr.:* po omacku, omackiem = macając rękami po ciemku, w ciemności, bez światła; *przen.*, w niepewności, na chybi trafi.

Omacnica, owad łuskoskrzydły z gatunku nocnicówek (fig.).

Omacywać—*p.* Obmacywać.

Omaczać, Obmaczać, *dok.* Omoczyć, Obmoczyć; włożyć w co mokrego, w ciecz jaką; oblać, cieczą pomazać na wszystkie strony, po wierzchu.

Omajać, *dok.* Omaić; otaczać naokoło liśćmi, zielonemi gałązkami, ozdabiać zielenią.

Omal, niewiele, trochę, skąpo; **o.** nie, **o.** że nie, nieomal, bez mała, prawie że, o mało co, nieledwie.

Omalować—*p.* Obmalować.

Omam, fałszywe doznawanie wrażeń zmysłowych, przywidzenie, halucynacja; złuda, złudzenie; omamienie, zamydlenie oczu.

Omamiać, *dok.* Omamić; uwodzić, oszukiwać, otumaniać, zamydlać oczy; łudzić, nęcić, kusić, pociągać ku sobie; **o. ś.**, dawać ś. zwodzić, oszukiwać ś.

Omamiciel, oszust, szalbierz.

Omamienie, zwiedzenie, otumanienie; złudzenie, ułuda, iluzja; powab, ponęta, przynęta, mamidło.

Oman, złuda, halucynacja, złudne odbicie ś. głosu; nieczysta siła, złe; roślina z rodziny złożonych (fig.).

Omanić, okłamać, oszukać, zwieść, omamić, zmanić.

Omar, choroba roślin, której przyczyną jest pyłek kwiatu berberysu, szkodliwego dla zbóż; choroba drzew, wskutek obfitego napływu w jedno miejsce soków, z czego kora pęka i drzewo usycha; roślina z gromady grzybów —*p.* Berberys, *p.* Homar.

Omarlica, chrząszcz z rodziny omarlicowatych (f.).

Omarmurować, wyłożyć marmurem, pokryć w koło taflami marmuru.

Omarszczać, *dok.* Omarszczyć; marszczyć, pokrywać zmarszczkami.

Omartwiać, *dok.* Omartwić; znieczulać, pozbawić życia.

Omartwieć, obumrzeć, stracić życie, umrzeć.

Omarzać—*p.* Obmarzać.

Omarzły, Omarznięty, ten, który obmarzł.

Omasta, okrasa do potraw, tłustość do kraszenia potraw; **o.** do smarowania wozów = maź; *przen.*, ozdoba, upiększenie, przykrasa.

Omastny, tłusty, obfitujący w omastę, żyzny, użyźniający; sytny, pożywny, posilny.

Omaszczać, *dok.* Omaścić; zaprawiać omastą, okraszać; **o.** rolę=gnoić, użyźniać, nawozić.

Omawiać, *dok.* Omówić; wyrażać ś. przez omówienie, mówić o czym szeroko, nie wprost rzecz wykładać, mówić z ogródką; rozpatrywać co, załatwiać co przez mówienie, obgadywać co; opiewać, głosić; uniewinniać, usprawiedliwiać, tłómaczyć; **o. ś.**, uniewinniać ś., usprawiedliwiać ś., tłómaczyć ś., wymawiać ś.

Omazać—*p.* Obmazać.

Omączać, *dok.* Omączyć; mąką okurzać, walać co mąką; **o. ś.,** walać ś. mąką, obielać ś. mąką.

Ombra, *fr.*—*p.* Umbra.

Ombrelka, *fr.*—*p.* Umbrelka.

Ombrometr, *gr.* — *p.* Pluwjometr, *p.* Deszczomierz.

Omdlały, Omdlony, ten, który omdlał, stracił przytomność, zemdlały; słaby, bezsilny, mdły.

Omdlenie, utrata przytomności.

Omdlewać, *dok.* Omdleć; wpadać w omdlenie, tracić przytomność, słabnąć, opadać z sił.

Omega, *gr.*, ostatnia litera greckiego alfabetu: ω; *przen.*, koniec—*p.* Alfa.

Omen, *łć.*, znak, przepowiednia, wróżba.

Omglenie, okrywanie, zasłanianie mgłą; mgła, zmrok.

Omgliwać, *dok.* Omglić; mgłę rozciągnąć, mgłą otaczać, okrywać, zasuć; **o. ś.,** mgłą ś. okrywać, zasłaniać, zamgliwać się.

Omiatać, Obmiatać, *dok.* Omieść, Obmieść; pył ścierać, strzepywać go z czego, opylać; zamiatać, zmiatać ze wszystkich stron.

Omiecie, plewy.

Omieciny (-in), pył mączny w młynie; kurzawa z mąki, stochmal; śmiecie.

Omięg, roślina z rodziny złożonych, kozikorzeń — *p.* Pomornik, *p.* Tojad.

Omielać, Obmielać, *dok.* Omleć; odwiewać plewy ze zboża, czyścić zboże, odwiewać zboże.

Omieszkać, opuścić co, nie skorzystać z czego, zaniedbać co, przepuścić porę odpowiednią do czego.

Omieść—*p. nied.* Omiatać.

Omiękczać, *dok.* Omiękczyć; zmiękczyć co naokoło.

Omięknąć, stać ś. miękkim, zmięknąć.

Omięsna, powłoka z tkanki łącznej, otaczająca mięsień.

Omijać, *dok.* Ominąć; zbaczając mijać, kołować, okrążać, wymijać; nie wstępować gdzie; nie trafiać, nie sięgać kogo a. czego; ominęła go kara, nagroda = nie doszła go; używać wybiegu, wyłgiwać ś., wykpiwać ś.; **o.** prawo, przepis, zakaz = pomijać je, nie stosować ś. do nich; **o.** pewne szczegóły w opowiadaniu=przemilczać, nie wyszczególniać; przemijać, przechodzić, upływać (minęło lato, nadchodzi jesień); unikać, starać ś. nie spotkać z kim a. z czym; **o. ś.,** wymijać ś., unikać ś. nawzajem; **o. ś.** z czym = rozmijać ś. z czym, wyłgiwać ś. z czego, nie zaznawać czego; nie wykonywać.

Omisja, *łć.*, opuszczenie, pominięcie, zaniedbanie czegoś.

Omleć — *p. nied.* Omielać.

Omlet, *fr.*, ciasto z jaj smażone na patelni (*zdr.* **Omlecik**).

Omłacać, *dok.* Omłócić; do końca wymłacać, młócić.

Omładzać, *dok.* Omłodzić; przywracać młodość, odmładzać; **o. ś.,** odzyskiwać nanowo młodość, odmładzać ś.

Omłot, młócenie zboża; wydajność zboża przy młóceniu, plenność, wymłot, omłotek; dobry, zły **o.** = zboże dobrze, źle sypie.

Omłotny, obfity w ziarno.

Omłócić — *p. nied.* Omłacać.

Omłynkować, oczyścić zboże z plew za pomocą młynka.

Omnibus, *łć.*, rodzaj powozu publicznego dla większej ilości osób, kursującego w większych miastach a. z miasta do miasta (f.);

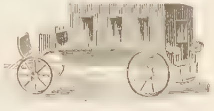

zabudowanie na rzece do kąpieli wspólnej dla osób tej samej płci, za opłatą; *przen.*, *żart.*, człowiek, mający mnóstwo różnorodnych wiadomości, mogący o wszystkiem

poinformować; lekarz ogólny, nie specjalista.

Omnibusiarz, *łć.*, utrzymujący omnibusy, powożący omnibusem.

Omniszyć, oddać do klasztoru, zrobić mnichem, okapturzyć; wytrzebić, okastrować.

Omoczna, Omocznia, pęcherzyk w jaju płodowym, z którego powstaje łożysko i pęcherz moczowy.

Omoczyć — *p.* Omaczać.

Omofagi, *gr.*, ludzie, jedzący mięso surowe.

Omokły, Obmokły, Obmoknięty, zmoczony z wierzchu; zmoczony ze wszystkich stron, przemokły.

Omoknąć, zmoknąć z wierzchu; zmoknąć ze wszystkich stron, przemoknąć.

Omomiłek, owad z rzędu tęgopokrywych, pryszczawka (fig.).

Omoszczać, *dok.* Omościć; rzucać most przez rzekę.

Omotywać, Obmotywać, *dok.* Omotać, Obmotać; motając obwijać co naokoło czego; oplątywać, wikłać; *przen.*, uwikływać, wplątywać, usidłać, opanowywać; **o. ś.,** obwijać ś., okręcać ś.

Omówca, omawiający rzecz jaką, jaką sprawę wyłuszczający — *p.* Obmówca.

Omówić — *p. nied.* Omawiać.

Omówienie, czynność omawiania; zwrot mowy, polegający na tym, że nie wymienia ś. właściwego miana przedmiotu a. czynności, ale określa ś. je przez wyszczególnienie jakiejś ich cechy charakterystycznej, peryfraza (np. król zwierząt zamiast lew); zastąpienie wyrazu rażącego przyzwoitszym a. łagodniejszym (np. zakończył życie, zamiast umarł).

Omraczać, *dok.* Omroczyć; mrokiem otaczać, okrywać ciemnością, zaćmiewać, ocieniać; **o. ś.,** okrywać ś. mrokiem, mroczyć ś., ciemnieć.

Omrocze — *p.* Omrok.

Omroczyć — *p. nied.* Omraczać.

Omrok, Omrocze, mrok, ciemność, pomroka, zmierzch.

Omrozić, zmrozić dokoła, ze wszystkich stron.

Omszały, mchem obrosły, opleśniały, spleśniały.

Omszeć, mchem a. pleśnią obrosnąć, pokryć ś. mchem, spleśnieć.

Omszyć, mchem okryć, mchu nasłać, mchem pozatykać (np. szpary w ścianie); mchem, włosem pokryć.

Omudzie, błonka, otaczająca jądra męskie.

Omulać, *dok.* Omulić; mułem, błotem walać, zamulać; ścierać (o skórze).

Omułek, małża bezgłowa jednomuskułowa, omułka, kosmatek (fig.).

Omundurować, odziać w mundury.

Omunsztukować, nałożyć munsztuk.

Omurować — *p.* Obmurować.

Omurzać, *dok.* Omurzyć; uczernać, obrudzać, smolić; **o. ś.,** brudzić ś., smolić ś., walać ś.

Omuskać, Omusnąć — *p.* Obmuskać.

Omyć — *p.* Obmyć.

Omydlać, *dok.* Omydlić; osmarowywać mydłem.

Omyk, ogon zająca, kosmyk, osmyk.

Omylić, w błąd wprowadzić, zwieść, obłąkać, oszukać; zawód sprawić, rozczarować, nie spełnić czyich nadziei, nie ziścić oczekiwań; **o. ś.,** popełnić omyłkę, wpaść w błąd, oszukać ś., pobłądzić, pomylić ś.; zawieść ś., rozczarować ś., przeliczyć ś.

Omylnie, błędnie, mylnie; zwodniczo, zawodnie.

Omylność, zwodniczość, ułuda; błędność, błąd, obłąd, omyłka.

Omylny, zawodny, niepewny, złudny, zwodniczy; błądzący, błędny, podległy omyłkom.

Omyłka, skutek omylenia się, błąd, pomyłka; nieporozumienie, niezrozumienie ś. wzajemne; wina, przewinienie, uchybienie, usterka; krok fałszywy, zawód; *żart.*, bąk, byk.

Omyłkowo, przez omyłkę, wskutek omyłki.

Omywać — *p.* Obmywać.

On, ona, ono, zaimek osobowy osoby III-ej, oznacza osobę albo przedmiot, o którym ś. mówi; formy *jego, jemu* używają ś., jeśli pada na nie akcent logiczny, w przeciwnym razie używa się form skróconych: *go, mu;* formy: *jego, jej, ich* mają znaczenie zaimka dzierżawczego osoby III-ej (jego brat, jej książka, ich własność); odeń = od niego, doń = do niego, dlań = dla niego, zań = za niego, zeń = z niego, przezeń = przez niego, weń=w niego, oń = o niego, nań= na niego, poń = po niego, nadeń = nad niego; używa ś. zamiast zaimka osobowego osoby II-ej w listach i przemówieniach (Szanowny Panie! Śpieszę donieść Mu...); zaimek wskazujący: tamten, ów: onego czasu=w tamtym czasie, wówczas.

Onagier, *gr.*, dziki osieł azjatycki (fig.); starożytna broń, wyrzucająca pociski.

Onanista, *łc.*, popełniający samogwałt.

Onanizm, Onanja, *łc.*, zaspokojenie żądzy płciowej w sposób nienaturalny, samogwałt.

Onanizować się, oddawać ś. samogwałtowi.

Ondulacja — *p.* Undulacja.

Ondyna, *fr.*, nimfa wodna, rusałka, boginka wodna.

Onegdaj, przedwczoraj, pozawczoraj.

Onegdajszy, przedwczorajszy, pozawczorajszy.

Onejromancja, *gr.*, wróżenie ze snów.

Onerkowy, znajdujący ś. dokoła nerek.

Onerwie, błona, pokrywająca nerw.

Onery, *łc.*, ciężary, obciążenie.

Ongi, niegdyś, bardzo dawno, w swoim czasie, wiele lat temu.

Oniemal — *p.* Omal.

Oniemiać, *dok.* Oniemić; pozbawiać głosu, mowy, niemym czynić.

Oniemiały, nie mogący mówić, niemy; *przen.*, bardzo zdziwiony, przerażony.

Oniemieć, stracić głos, mowę, stać ś. niemym; *przen.*, stracić równowagę umysłu, kontenans, osłupieć, zgłupieć, zapomnieć języka w gębie, zdębieć.

Oniеprzytomniać, *dok.* Oniеprzytomnić; pozbawiać przytomności; **o. ś.,** tracić przytomność, stawać ś. nieprzytomnym.

Onieśmielać, *dok.* Onieśmielić; czynić kogo nieśmiałym, pozbawiać go śmiałości; **o. ś.,** tracić śmiałość, tracić pewność siebie, stawać ś. nieśmiałym.

Oniks, *gr.*—*p.* Onyks.

Onolatrja, *łc.*, cześć, oddawana osłu, do której Rzymianie zmuszali chrześcijan i Żydów.

Onomamancja, *gr.*, wróżenie z głosek, składających nazwisko.

Onomatologja, *gr.*, nauka imion; spis imion a. słów, uporządkowany według materji; wiersz na urodziny.

Onomatopeja, *gr.*, harmonja naśladowcza; dobieranie, względnie tworzenie takich wyrazów, których brzmienie przypomina dźwięki w naturze (np. huk, grzmot).

Onomatyka, *gr.*, nauka oznaczania i tworzenia ś. imion.

Ontogieneza, *gr.*, szereg zmian, jakim podlega w rozwoju swoim osobnik — *p.* Filogieneza.

Ontogienja, *gr.*, historja rozwoju osobnika.

Ontolog, *gr.*, zwolennik ontologji czyli metafizyki.

Ontologja, *gr.*, nauka o bycie, część metafizyki.

Onuczka, Onuca, szmata do obwijania nogi, zastępująca pończochę a. skarpetkę; gałgan, szmata.

Onyks, *gr.*, piękna, biało i czarno prążkowana odmiana chalcedonu.

Oolit, *gr.*, wapień ziarnisty, ikrowiec, ikrzyca.

Oolityczna *łć.* formacja—*p.* Jurajska formacja.

Oologja, *gr.*, nauka o jajach i gniazdach ptasich.

Opacki, Opatowy, *łć.*, dotyczący opactwa a. opata, stanowiący własność opata.

Opactwo, *łć.*, klasztor i dobra klasztorne pod zarządem opata; dobra, należące do opata.

Opacznie, naopak, nawywrót, odwrotnie; nie tak, jak trzeba; mylnie, fałszywie.

Opaczny, idący naopak, odwrócony, przewrócony, odwrotny; wbrew komu albo czemu idący, sprzeczny, przekorny, przewrotny; mylny, fałszywy, źle zrozumiany, niedorzeczny, spaczony.

Opad, opadanie, opadnięcie; **o.** wodny = para wodna, wydzielająca ś. z powietrza w postaci deszczu, śniegu, rosy, szronu, gradu i t. p.

Opadać, *dok.* Opaść; osuwać ś., obniżać ś., spadać, ubywać (morze opada, barometr opada); spadać na dół, na ziemię, osiadać, oblatywać (mgła opada, liście **o-ją** z drzew); **o.** z sił = tracić siły; oblatywać, osuwać ś. na kim, spadać z kogo (suknie **o-ją**); **o.** z ciała = chudnąć; usuwać ś., opuszczać ś., zwisać, przestąwać sterczeć; ręce mi **o-ją**=zniechęciłem ś., doznałem rozczarowania, zmęczyłem ś.; napadłszy zasiadać, zapanowywać, zalegać; napadać na kogo, obstępować w koło, rzucać ś. na kogo.

Opadły, ten, który opadł, obleciał.

Opadnięcie, osunięcie ś., opuszczenie ś., **o.** powiek=niemożność otwarcia oczu; napad, naleganie gwałtowne o co, rzucenie ś. gwałtowne na kogo a. na co.

Opadowy, dotyczący opadu; staw **o.**=utworzony z opadów atmosferycznych.

Opajać, *dok.* Opoić; poić do zbytku, do upicia ś., spajać; *przen.*, upajać, zaślepiać; **o. ś.,** pić do zbytku, upijać ś.

Opak, strona odwrotna, z tyłu, w tył, wspak (**o.** mu ręce związali); *przysł.*, naopak, opakiem, w opak, odwrotnie, przeciwnie, nie tak jak potrzeba, na odwrót, naprzekór.

Opakowanie, dokonana czynność opakowania; to, w co coś opakowano, materjał, użyty do opakowania, opakunek (papier, rogoża, sznury, płótna i t. p.).

Opakowywać, *dok.* Opakować; zawijać, zapakowywać, obwijać, obtykać, ładować; obładowywać, obciążać, objuczać; nakarmić do zbytku; **o. ś.,** obwijać ś., objuczać ś.; obładowywać ś., dużo pakunków z sobą zabierać; objadać ś., przejadać ś., obżerać ś.

Opakunek—*p.* Opakowanie.

Opal, *gr.*, minerał: niekrystaliczna odmiana kwarcu, drogi kamień, odznaczający ś. grą barw tęczowych na tle mleczno-białym.

Opalacz, ten, który opala co, palacz.

Opalać, *dok.* Opalić; palić naokoło czego; spalać po wierzchu, nadpalać, przypalać, osmalać, wypalać; ogrzewać przez palenie, doprowadzać co do stanu ciepłoty: **o.** mieszkanie, nagrzewać; czynić ogorzałym (słońce mnie **o-liło**); pozbawiać kogo czego przez pale-

nie, wypalać komu dużo czego (nie dawaj mi już cygar, nie chcę cię **o.**); piec nad ogniem, przypiekać, przeciągać nad ogniem dla usunięcia resztek sierści, pierza; **o. ś.**, palić ś. po wierzchu, osmalać ś.; ogrzewać ś., nagrzewać ś.; dostawać opalenizny, stawać ś. ogorzałym; wypalać naraz dużo tytuniu, cygar i t. p.

Opalenisko, resztki czegoś spalonego, zgliszcze, spalenisko.

Opalenizna, opalenie ś. skóry od słońca, ogorzałość.

Opalić — *p. nied.* Opalać; napalić, aby było ciepło; **o. ś.**, napalić ś. do syta (cygar, papierosów).

Opalisadować, otoczyć palisadą, ostrokołem.

Opalizacja, *gr.*, barwienie ś. tęczowe białawych płynów i niektórych drogich kamieni wskutek przepuszczania światła, gra barw na tle mlecznym.

Opalizować, *gr.*, mienić ś. różnemi kolorami jak opal.

Opalować, obwieść, ogrodzić palami.

Opalowy, *gr.*, posiadający własności opalu, z opalu; pierścien **o.**=z opalem.

Opał, palenie w piecu, opalanie (mieszkanie ze światłem i **o-em**), materjał, używany do palenia w piecu, paliwo (drzewo, węgiel, koks, torf i t. p.); spalanie w piecu; pójść na **o.**=być spalonym w piecu; w *lm.*, kłopoty, tarapaty, ciężkie położenie, trudności (być w **o-ach**).

Opałać, (o zbożu) oczyszczać z plew za pomocą potrząsania w opałce.

Opałek, głownia opalona.

Opałka, naczynie, w którym opałają zboże; króbka do noszenia towarów; koszyk pleciony z rogoży a. wiciny, o-

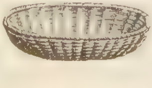

krągły lub podługowaty otwarty, z dnem okrągłym (fig.); kobiałka, koszyczek na drobne pieniądze; koszałki **o-ki** — *p.* Koszałka.

Opałowe (-ego), dodatek do pensji urzędnika na opał.

Opałowy, dotyczący opału (materjał **o.**).

Opamiętać, wrócić przytomność, otrzeźwić; **o. ś.**, przyjść do siebie, oprzytomnieć, pohamować ś., opanować ś., zapanować nad namiętnością (np. gniewem); ustatkować ś.

Opancerzać, uzbrajać, okrywać pancerzem, okuwać pancerzem (okręt **o-ony**); *przen.*, uodporniać, zabezpieczać; **o. ś.**, uzbrajać ś., okrywać ś. pancerzem; *przen.*, uodporniać ś., zabezpieczać ś., nie dawać do siebie przystępu.

Opanowywać, *dok.* Opanować; brać co we władanie, w posiadanie, panowanie swoje rozciągać, zapanowywać; stawać ś. panem czego, obejmować w swoje panowanie, zagarniać, zajmować, zabierać co; **o.** kogo=ogarniać, przenikać; strach, gniew, niepokój go opanował = wziął nad nim górę; sen go opanował = zmógł; ujarzmiać, poskramiać, hamować; **o.** pożar=dawać mu radę, nie dawać mu ś. rozszerzyć; zawojowywać, uległym czynić, zawładnąć kim (żona go opanowała); nawiedzać, opętywać: niech go opanuje z jego grzeczności! = niech go licho weźmie!: opadać, obskakiwać ze wszystkich stron; psy go opanowały = napadły, obskoczyły; **o. ś.**, mieć nad sobą siłę, opanowywać siebie; odzyskać panowanie nad sobą, powracać do równowagi.

Opar, lekka mgła, unosząca ś. nad ziemią w miejscach wilgotnych; rzecz parząca.

Oparafować, *fr.*, karty księgi= policzbować tę księgę, przeciągnąć sznurem, przypieczętować go do

ostatniej stronicy i pieczęć opatrzyć podpisem w celu zabezpieczenia od wydarcia karty z księgi.

Oparcie, to, na czym ś. co opiera, podpora (np. poręcz u krzesła, u fotela, u ławki); miejsce, gdzie ś. co opiera (punkt **o-a**); *przen.*, mieć punkt **o-a**=mieć zapewnioną możność utrzymania ś., zamieszkania, zasób, środek zarobkowania.

Oparkaniać, *dok.* Oparkanić; parkanem opasywać, ogradzać; **o. ś.**, otaczać ś. parkanem.

Oparkanienie, otoczenie parkanem; ogrodzenie, parkan, sztachety.

Oparskać, parskając ochlapać, opluć.

Oparszały, Oparszywiały, ten, który oparszał, który ś. parchami okrył.

Oparszeć, Oparszywieć, dostać parchów, parchami ś. okryć, sparszywieć, sparszeć.

Oparszyć, Oparszywić, parchami kogo zarazić.

Oparzać, *dok.* Oparzyć; oblewać ukropem, maczać w ukropie, sparzać dla usunięcia resztek pierza a. sierści (**o.** kurę, wieprza), dotykać czymś rozpalonym a. oblewać gorącym płynem, wskutek czego następuje bolesna oparzelizna; uciekł, jakby go oparzył, jak oparzony = nagle, z przerażeniam; biega, jak oparzony=jak szalony, jak warjat; **o. ś.**, dotykać czego gorącego a. oblewać ś. warem, parzyć ś.; *przen.*, **o. ś.** na czym = źle na czym wychodzić, doznawać strat, niepowodzenia, przykrości.

Oparzelisko, ziemia wodnista, nigdy nie marznąca; sączące ś. z ziemi źródło, które nigdy nie zamarza.

Oparzelisty, obfitujący w oparzeliska.

Oparzelizna, miejsce oparzone na ciele — *p.* Opalenizna.

Oparzysko — *p.* Oparzelisko.

Opas, pasienie, tuczenie (**o.** bydła); bydlę tuczone umyślnie na rzeź (wół **o.**); *żart.*, człowiek otyły, grubas; opasanie, oblężenie; obwód, koło; mury, fortyfikacje.

Opasać, *dok.* Opaść; opychać, tuczyć, wykarmiać; **o. ś.**, objadać ś., obżerać ś.

Opasać — *p. nied.* Opasywać.

Opasanie, przewiązanie pasem, okrążenie, otoczenie; pas, przepaska; otoczenie wojskiem, oblężenie, blokada; miejsce w ciele, gdzie ś. ludzie opasują, talja, pas; fortyfikacja, mury i rowy forteczne.

Opaska, to, co służy do opasania, do obwiązywania, rzecz opasująca, wieniec, przepaska, taśma do obwijania chorych części ciała, bandaż; pasek papierowy, którym oklejają gazety i książki dla przesłania ich pocztą, obwoluta; djadem dawnych cesarzy rzymskich (fig.); w *bud.*, sztuka drzewa do 10 cali gruba, wiążąca u góry belki, krokwie dachu; ochrona z cegieł około rury piecowej, ażeby od niej pułap nie mógł ś. zapalić.

Opaskowy, odnoszący ś. do opaski (marki **o-e**); *rzecz.*, żołnierz, przeznaczony do noszenia przyrządów opatrunkowych w czasie bitwy.

Opaskudzić, powalać, pobrukać, owalać; zwalać kałem; *przen.*, obmówić, zniesławić, obrzucać oszczerstwami; **o. ś.**, powalać ś., pobrukać ś., pobrudzić ś.; zrobić coś złego, zniesławiającego, *żart.*, źle ś. ożenić.

Opasły, tłusty, otyły, wypasiony, gruby.

Opasowy, przeznaczony na opas, tuczony, karmny (wół **o.**).

Opasywać, *dok.* Opasać; przewiązywać kogo a. siebie pasem, pas nakładać, okręcać, obwijać pa-

sem, przepasywać; **o.** mieczem = przypasywać miecz; obwodzić, otaczać, okrążać, okalać (**o.** miasto murem, rowem); oblegać, osaczać, obstępować (**o.** twierdzę, nieprzyjaciela); **o. ś.**, pasem ś. obwijać, obwiązywać, przepasywać ś.; otaczać ś., okrążać ś. czym; przypasywać sobie co do boku (np. szablę).

Opaść — *p. nied.* Opadać.

Opaść — *p. nied.* Opasać.

Opat, *łć.*, najwyższy przełożony niektórych zakonów; kapłan świecki, który posiada beneficjum sekularyzowane z tytułem opactwa.

Opatentować, *łć.*, wyrobić patent na co, aby uchronić od naśladownictwa.

Opatrunek, opatrzenie, opatrywanie; zabezpieczenie, zaopatrzenie w potrzeby wojskowe; oczyszczenie i przewiązanie chorego a. uszkodzonego członka ciała (f.); to, czym ś. rana a. uszkodzenie opatruje, przewiązuje, okłada.

Opatrunkowy, służący do opatrunku; środki **o-e** = gaza, wata, bandaże i t. p.

Opatrywać, *dok.* Opatrzyć; oglądać co, przypatrywać ś. czemu, zabezpieczać: **o.** okna na zimę, doglądać, mieć staranie o czym: **o.** ranę, chorego; upatrywać, wyszukiwać; zaspokajać czyje potrzeby, zaopatrywać, dostarczać komu, czego mu potrzeba, ubezpieczać: **o.** dom sprzętami, miasto murem; **o.** potrzebę=zaspokajać; obmyślać, przewidywać, starać ś. o co; wzmacniać, uzbrajać; **o-trzyć ś.** = spostrzedz ś., zmiarkować ś.; uprowidować się, zaopatrzyć ś., mieć z sobą co należy, zabezpieczyć ś.; niech Pan Bóg **o-trzy!** = idź z Panem Bogiem! mówi ś. do żebraka, gdy mu ś. nic nie daje.

Opatrzenie, danie komu pomocy w pieniądzach a. rzeczach, zabezpieczenie kogo, danie biednemu jałmużny; zasoby, zaopatrzenie, zabezpieczenie; **o. ś.**, zaprowidowanie ś. w rzeczy potrzebne; spostrzeżenie ś. co do czego, zorjentowanie się.

Opatrznościowy, jakby przez Opatrzność zesłany dla dokonania jakiegoś wielkiego, dobro narodu a. ludzkości mającego na celu czynu (mąż **o.**); będący pod Opieką Boską.

Opatrzność, Pan Bóg, opiekujący ś. dobrotliwie wszystkimi ludźmi; zostawić co na **O-ci** Boskiej = zostawić bez dozoru; zdać co na **O.** Boską=na los, na łaskę Boską, czekając, co będzie; oko **O-ci** = opieka Boska, wyobrażona symbolicznie jako oko w trójkącie opromienionym, a nad ludźmi czuwająca.

Opatrzny, przezorny, baczny, uważny, przewidujący.

Opatrzyć, *nied.* Opatrywać; **o. ś.**, znudzić ś. przez ciągłe patrzenie, sprzykrzyć ś.; zmiarkować ś., spostrzec ś., opamiętać ś.; zaopatrzyć ś. w co, wziąć co z sobą; zabezpieczyć ś. przeciw czemu.

Opatulić, okręcić, osłonić, okryć, owinąć szczelnie czym; **o. ś.**, okręcić ś., osłonić ś., owinąć ś. czym dla zabezpieczenia ś. od zimna, deszczu i t. p.

Opaźniać—*p.* Opóźniać.

Opąchać, obwąchać.

Opchać—*p. nied.* Opychać.

Opcja, *łć.*, prawem a. umową dozwolony wybór między wielu albo między dwiema rzeczami, szczególniej między należnością do jednego lub drugiego kraju.

Opejdoskop, *gr.*, przyrząd do ilustrowania dźwięków za pomocą światła.

Opełki, to, co pozostaje z przesianego zboża, obsiewki, przesiewki, poślad.

Opełznąć, obleźć co, obwinąć ś. koło czego; stracić barwę, spełznąć, wyblaknąć; obleźć z czego, opaść.

Opera, *wł.*, dramat, w którym akcję ilustruje muzyka i śpiew, t. j. aktorowie nie mówią, lecz śpiewają; budynek, w którym wystawiane są opery; **o.** buffo=opera treści wesołej z wtrąconemi djalogami mówionemi; **o.** heroiczna=opera bohaterska; **o.** serjo =opera poważna (wielka); **o.** burleska = opera ucieszna, zabawna; trupa śpiewaków operowych.

Operacja, *łć.*, rękoczyn, czynność mechaniczna, wykonana na chorych częściach ciała rękami lub przy pomocy narzędzi; działanie na co: np. światła, słońca, środka lekarskiego; **o.** finansowa = przedsięwzięcie finansowe na większą skalę, mające dać na razie wielkie zyski; obrót pieniężny, obmyślony dla zysku; **o.** wojenna=wszelkie ruchy strategiczne wojska, mające na celu pokonanie nieprzyjaciela.

Operacyjny, *łć.*, dotyczący operacji; **o-a** linja=linja działań wojennych; podstawa **o-a** = główny punkt oparcia dla działań wojennych, zwłaszcza grupa fortec.

Operat, *łć.*, wszystkie znajdujące ś. w biurze dokumenty, dotyczące danej sprawy; coś wypracowanego piśmiennie, projekt, plan.

Operator, *łć.*, lekarz-chirurg, dokonywający operacji.

Operatyzm, *łć.*, osiąganie łaski Boskiej przez uczynki zewnętrzne.

Opereta, Operetka, *wł.*, utwór sceniczny błahej a. zabawnej treści, w którym djalogi mówione przeplata śpiew z towarzyszeniem orkiestry; jak z **o-i**—*p.* Operetkowy.

Operetkowy, *wł.*, dotyczący operetki; **o.** a. jak z **o-ki**=komiczny, zabawny, karykaturalny.

Operlać, *dok.* Operlić; osypywać perłami a. niby perłami; **o. ś.**, okrywać ś. perłami a. jakby perłami.

Operować, *łć.*, dokonywać operacji, przeprowadzać jaką czynność; działać, robić koło czegoś, majstrować, naprawiać, psuć; *przen.*, obierać kogo: kraść.

Operowy, *wł.*, dotyczący opery; **o.** śpiewak=śpiewak, występujący w operze (łączący śpiew i akcję, w odróżnieniu od śpiewaka koncertowego czyli estradowego, który tylko śpiewa).

Opęczniałość, nabrzmiałość, opuchlina.

Opędzać, *dok.* Opędzić; pędzić wkoło, obiegać; ogradzać, otaczać, obwodzić; spędzać z pewnego miejsca, oganiać; spędzać naokoło; zbywać, odbywać, zaspokajać; pozbywać ś., oganiać ś.; załatwiać jako tako swoje potrzeby; bronić się.

Opętać—*p. nied.* Opętywać.

Opętanie, opłątanie, owładnięcie; uwikłanie; nawiedzenie przez złego ducha, szaleństwo; wyobrażenia natrętne.

Opętanie, *przysł.*, namiętnie, szalenie, wściekle.

Opętaniec, człowiek opętany przez złego ducha, szaleniec.

Opętany, *rzecz.*, przejęty tylko jedną myślą, jedną chęcią aż do zapomnienia ś.; człowiek, którego djabeł a. namiętność opętała, szaleniec, narwaniec; *przym.*, nieznośny, utrapiony, szalony, warjacki, wściekły, piekielny.

Opętańczy, dotyczący opętania a. opętańca.

Opętywać, *dok.* Opętać; brać w pęta, pętać; wikłać kogo w swoje sieci, opanowywać kogo, osidlać kogo, czynić narzędziem swojej woli; djabeł go **o-ał** = nawiedził; **o. ś.**, obwiązywać ś., opłątywać

ś.; wikłać ś., plątać ś. w co niepotrzebnie, wiązać ś. czym.

Opiąć—*p. nied.* Opinać.

Opich, roślina: gorysz rozwarty (fig.).

Opić—*p. nied.* Opijać.

Opiec—*p. nied.* Opiekać.

Opieczętować, opatrzyć pieczęciami.

Opieka, dozór dobrotliwy nad kim a. nad czym, piecza, protekcja, obrona, osłona; wziąć kogo pod swoją **o-ę** = rozciągnąć nad kim troskę, mieć kogo w **o-ce;** być na **o-ce** = na wychowaniu u kogo; być w pieczy czyjej; zostawić wszystko na **o-ce** Boskiej = bez dozoru; niech go Pan Bóg ma w swojej **o-ce!**=niech nad nim czuwa!; straż poruczona komu nad małoletnimi i ich majątkiem a. pozbawionymi rozumu, opiekuństwo, kuratela; wyjść z **o-ki,** z pod **o-ki** =zostać pełnoletnim; *zbior.*, opiekunowie, rada familijna nad małoletnimi a. ubezwłasnowolnionymi wskutek choroby umysłowej, nadmiernej rozrzutności i t. p.

Opiekać, *dok.* Opiec; piec naokoło a. z wierzchu czego, smażyć naokoło, obrumieniać na ogniu; **o. ś.,** piec ś. naokoło, przypiekać ś. z wierzchu, obrumieniać ś.; opalać ś. na słońcu.

Opiekielnić, otoczyć jakby piekłem, przepełnić wpływem złych mocy, opętać.

Opiekły, opieczony, opalony, ogorzały; tłusty, dorodny.

Opiekować się, rozciągać nad kim a. nad czym swoją opiekę, mieć w swojej opiece, troszczyć ś. o kogo a. o co; sprawować opiekę, być prawnym opiekunem.

Opiekun, opiekujący ś. kim a. czym, mający staranie o czym, protektor, mecenas· **o.** sztuk pięknych i poezji; mający opiekę prawną nad kim, kurator.

Opiekunka, for. ż. od Opiekun.

Opiekuńczy, rozciągający nad kim a. nad czym opiekę a. nadzór; rada **o-a** zakładu dobroczynnego; protektorski; *przen.*, skrzydła **o-e**=opieka, obrona, ochrona.

Opiekuństwo, rozciągnięcie nad kim a. nad czym opieki, piecza, protekcja; władza opiekuna, obowiązek opiekuna.

Opielać, *dok.* Opleć; z pośród roślin, warzyw wyrywać chwasty, zielsko.

Opieniać, *dok.* Opienić; pianą okrywać, pianą obryzgiwać; **o. ś.,** okrywać ś., obryzgiwać ś. pianą.

Opieniek, Opieńki, gromada grzybów, rosnących najczęściej na pniach drzew (fig.).

Opieprzać, pieprzem posypywać, zaprawiać pieprzem; dokuczać, dogadywać-komu; zaprawiać goryczą; drogo co kupować a. sprzedawać; przesadzać, przeholowywać; mówiąc, opisując dodawać rzeczy drażliwe, nieprzyzwoite.

Opierać, *dok.* Oprzeć; stawiać co przy czym, żeby ś. nie obaliło; przystawiać, przykładać co do czego; wspierać, podpierać; zasadzać, zakładać, gruntować co na czym; **o. ś.,** przytykać do czego dla podparcia ś., przypierać ś., trzymać ś. czego; przytykać, dotykać, dochodzić, rozciągać ś., sięgać; leżeć, spoczywać na czym; wstrzymywać ś. gdzie; **o. ś.** na czym=uzasadniać, trzymać ś. rzeczy wyrozumowanych, doświadczonych, polegać na czym, powoływać ś. na co, przytaczać; iść do kogo dla rozstrzygnięcia; zależeć, zawisnąć; wspierać ś., podpierać ś., zasadzać ś., gruntować ś., stawiać opór, nie dawać ś., przeciwiać ś. czemu.

Opierać, *dok.* Oprać; prać komu bieliznę; **o. ś.,** prać sobie bieliznę.

Opierścieniać, otaczać pierścieniem, okalać, nakładać pierścienie, ozdabiać pierścieniami.

Opierunek, *gwar.*, pranie; ożenić ś. dla wiktu i **o-u** = by żona prała i gotowała.

Opierzać, *dok.* Opierzyć; obić deskami; **o. ś.,** obrosnąć w pierze, obleźć pierzem, tracić pierze; *przen.*, bogacić się.

Opierzchły, popękany od zimna a. wiatru.

Opierzchnąć, o skórze: stać ś. szorstką, popękać od zimna, od wiatru; o roli: obeschnąć od wiatru zimnego.

Opierzeć, w pierze obrosnąć, opierzyć się.

Opierzenie, okrycie pierzem; rodzaj pierza na ptaku, upierzenie; okrycie ściany deskami przez zakładanie jednej na drugą jak pierze.

Opieszale, *przysł.*, nie śpiesząc ś., niedbale, leniwie, niestarannie.

Opieszalec—*p.* Opieszały; niedbalec, maruda.

Opieszały, powolny, ociągający ś., niepośpieszny, niedbały, leniwy, niechętny, niestaranny.

Opieśniać, *dok.* Opieśnić; wysławiać w pieśni.

Opiewać, *dok.* Opiać; śpiewać, sławić, wychwalać śpiewem, śpiewaniem głosić, rozsławiać; powiadać, głosić, opisywać, orzekać, brzmieć.

Opięcie, opinanie czegoś szpilkami, obcieśnienie, aby gładko leżało, podpięcie.

Opiętnować, oznaczyć piętnem; **o. ś.,** naznaczyć siebie piętnem.

Opięto, *przysł.*, przylegająco, ciasno, kuso.

Opięty, (o odzieniu) przylegający do ciała, ciasny, obcisły; mający na sobie ubranie opięte.

Opijać, *dok.* Opić; **o.** kogo: wypijać mu wszystko, co ma; **o. ś.,** pić czego zadużo, nadużywać trunku; upijać ś.

Opilczy, pijacki; obłąd **o.**=obłąd, spowodowany nadmiernem używaniem trunków.

Opilec, opój, pijak, pijanica, opilca.

Opilstwo, skłonność do nadużywania trunku, do zbytniego picia, pijaństwo; przebranie w piciu, upicie ś., pijatyka.

Opiłek, kruszyna metalu, powstająca przy jego piłowaniu, borowaniu i t. p.

Opiłowywać, *dok.* Opiłować; piłując naokoło piłą, oddzielać części powierzchni rzeczy piłowanej; piłując pilnikiem, wygładzać naokoło powierzchnię.

Opiły, ten, który dużo wypił, skłonny do zbytniego picia, który ś. upił, pijany; *przen.*, upojony, rozmarzony, zaślepiony.

Opinać, *dok.* Opiąć; wkoło przypinać, oblekać, układać, nakładać co na ubranie i przypinać, pokrywać co i przymocowywać; otaczać, okalać, wieńczyć; ściskać, zapinać ciasno; *przen.*, ścinać (mróz **o-a** rzeki); **o. ś.,** otaczać ś., okalać ś., zapinać ś. szczelnie.

Opinja, *łć.*, zdanie, mniemanie, przekonanie, sąd o czym; ogólne zdanie o kim a. o jakim postępku, sąd ludzki, sława zła a. dobra, renoma, reputacja.

Opinjować, *łć.*, wydawać opinję, wypowiadać swój sąd o czym, swoje zapatrywanie, swój pogląd na co, orzekać.

Opiołek, w *lm.*, zielsko, wyrwane przy pieleniu; roślina z rodziny ogórecznikowatych (fig.).

Opiołki, chwasty wyrwane przy pieleniu.

Opis, opisanie, opisywanie, wyszczegól-

nienie cech charakterystycznych osoby a. przedmiotu za pomocą mowy a. pisma; treść.

Opisać — *p. nied.* Opisywać.

Opisanie, opowiadanie, określanie za pomocą pisma; to rzecz nie do **o-a**=nie dająca ś. wyrazić słowami—*p.* Opis.

Opisowość, plastyczny, malowniczy, sposób pisania opisowo; pierwiastek opisowy w utworze literackim.

Opisowy, barwny, malowniczy, plastyczny (styl **o.**).

Opisywacz, ten, który opisuje.

Opisywać, *dok.* Opisać; za pomocą pisma opowiadać, określać, wyłuszczać, opowiadać słowami myśli, uczucia, zdarzenia i t. d.; wyszczególniać cechy charakterystyczne osoby a. przedmiotu w mowie a. na piśmie; wysławiać, wykładać, wyobrażać sławami; pojmować, odczuwać; obiegać, odbywać drogę dookoła czego; wykreślać, rysować, określać, robić koło, ograniczać, otaczać; czernić, szkalować; obwarowywać, obowiązywać, obstawiać warunkami; opisali go, jak węża = postawili mu ciężkie warunki; **o. ś.,** podawać do zapisania, dyktować wiadomości o sobie; obowiązywać ś. na piśmie do czego, obwarowywać ś.

Opity — *p.* Opiły.

Opjat, *łć.*, środek usypiający, przygotowany z opjum.

Opjofag, *gr.*, człowiek, żujący opjum, żeby ś. odurzyć i wpaść w stan marzeń.

Opjum, *gr.*, makowiec, stężały sok mleczny, wypływający po nacięciu z niedojrzałych makówek i łodyg pewnego gatunku maku, hodowanego na Wschodzie, silna trucizna; środek leczniczy odurzający i uśmierzający ból.

Opjumista, *gr.*, używający opjum nałogowo.

Opłamiać, *dok.* Opłamić; poplamić naokoło, pokrywać plamami.

Oplastrować, obłożyć plastrami.

Oplatać, *dok.* Opleść; plotąc okręcać co, otaczać; *przen.*, obejmować, okalać; *przen.*, ogarniać, opanowywać; usidlać, oplątywać; **o.** a. **o. ś.,** owijać ś. dokoła czego, okręcać ś.

Oplatanka, butelka oplatana (fig.).

Oplatany, okryty plecionką.

Oplątywać, *dok.* Oplątać; owiązywać, żeby ś. nie rozwikłało, omotać, otaczać czym, owijać; obałamucać, usidlać, wprowadzać intrygami w trudne położenie; oczarowywać, oszałamiać; **o. ś.,** zaplątywać ś., gmatwać ś. w co, wikłać ś. w co.

Oplątwa, roślina z rodziny zapylcowatych (fig.).

Opleć — *p. nied.* Opielać.

Opleść—*p. nied.* Oplatać.

Opleśniałość, pleśń na powierzchni czego.

Opleśniały, okryty pleśnią.

Opleśnieć, okryć ś. pleśnią.

Opletniak, wóz z koszem w drabkach, wasąg.

Oplombować, zalać ołowiem a. innym metalem; opatrzyć plombą.

Oplot, oplecenie, oplecenie ś.

Opluć, Oplwać — *p. nied.* Opluwać.

Oplugawiać, *dok.* Oplugawić; wkoło a. z wierzchu splugawić, zeszpecić, powalać, pobrudzić, opaskudzić.

Opluskać, ochlapać, obryzgać, opryskać.

Opluwać, *dok.* Opluć, Oplwać; obrzucać, opryskać plwocinami; **o.** kogo = wyrażać ś. o kim nieprzyzwoicie, oczerniać, szkalować.

Opłacać, *dok.* Opłacić; wnosić zapłatę, uiszczać ś. płaceniem, płacić, co ś. należy, płacąc skłaniać kogo sobie; wynagradzać, zaspokajać kogo; **o. ś.,** okupywać ś., płacąc uwalniać ś.; być zyskownym, przynosić zyski, procenty.

Opłakać — *p. nied.* Opłakiwać.

Opłakany, ten, po którym dużo płakano, nieodżałowany; godzien opłakiwania, smutny, żałosny, nieszczęsny, nędzny, fatalny.

Opłakiwać, *dok.* Opłakać, kogo, co, płakać po kim, po czym, oblewać łzami jaką stratę a. nieszczęście, łzy wylewać, żałować.

Opłata, zapłacenie za prawo do czego, opłacenie ś., zapłata; pobór, myto; **o.** szkolna, uniwersytecka = wpis, wpisowe; **o.** rogatkowa = rogatkowe, kopytkowe; **o.** stemplowa, patentowa i t. p.=podatek, płacony na rzecz rządu przy jakim podaniu, przy wykupywaniu pozwolenia na co, dokonywaniu pewnych formalności prawnych.

Opłatek, *łć.*, cienki plasterek przaśnego ciasta, wyrabianego w formach; blady, jak **o.** = bardzo blady; cienki, jak **o.** = cieniutki.

Opłaz, stok góry niezbyt stromy, upłaz.

Opłazować, obić kogo płazem, t. j. płaską stroną szabli.

Opłocić, ogrodzić płotem.

Opłomieniać, *dok.* Opłomienić; ogarniać płomieniami; oświecić blaskiem płomieni; *przen.*, oblać rumieńcem, zarumienić.

Opłonąć, zarumienić ś., oblać ś. rumieńcem wstydu; ostygnąć, ochłonąć.

Opłonka, motyl z rodziny prościnek, podrzędu prządkówek (fig.).

Opłotek, w *lm.*, **o-ki,** wązkie przejście między dwoma płotami, płoty przydrożne (fig.); w *lm.*, ściany płócienne namiotu.

Opłotka, rodzaj tamki przybrzeżnej w korycie rzeki dla odwrócenia jej prądu od brzegu.

Opłowiały, wypłowiały, wyblakły.

Opłowić, uczynić płowym, pozbawić barw jasnych.

Opłowieć, stracić jasność, intensywność barw, zblaknąć, wypłowieć.

Opłókać, *nied.* Opłókiwać; oczyszczać co płókaniem, obmyć, oblać wodą dla obmycia; oblać, zmoczyć; **o. ś.,** obmyć ś.

Opłucna (-ej), błona surowicza, otaczająca płuca i wyściełająca jamę piersiową (fig.).

Opływać, *dok.* Opłynąć; płynąć dokoła czego, płynąc objeżdżać; oblewać dokoła, otaczać (o wodzie); oblewać ś., spływać, ociekać: kraina, opływająca mlekiem i miodem (bogata); **o.** strumieniami potu; *przen.*, ogarniać, obejmować; *przen.*, obfitować (**o.** w dostatki).

Opocznik, ptak z rodz. drozdów, podrodziny pokląskw (fig.).

Opoczysty, obfitujący w opoki, skalisty, kamienisty; *przen.*, twardy, niewzruszony, mocno ugruntowany.

Opodal, *przysl.*, w pewnym oddaleniu, niezbyt daleko.

Opodatkować, obłożyć podatkiem, nałożyć podatek; **o. ś.,** nałożyć na siebie dobrowolnie podatek.

Opodeldok, maść galaretowata a. płynna, składająca ś. z roztworu mydła w spirytusie, kamfory, amonjaku i olejków lotnych.

Opoić — *p. nied.* Opajać.

Opoka, skała, kamień, grunt skalisty; podstawa, fundament, podpora niewzruszona, podwalina.

Opole, w dawnej Polsce: grupa wsi, sąsiadujących z sobą, a stanowiących jedną gminę, zjednoczoną dla utrzymania wspólnego ładu i bezpieczeństwa; zagroda; kraina, stanowiąca przejście od równin do wyniosłości; kraj, położony między Karpatami a Dnieprem; rodzaj daw. daniny w Polsce.

Opolerować, wypolerować ze wszystkich stron a. z wierzchu.

Opoliczkować, spoliczkować z obu stron.

Opoliturować, wypoliturować z wierzchu a. ze wszystkich stron.

Opolnik, mieszkaniec opola.

Opolny, dotyczący opola; polny, równinny; w *górn.*, **o-a** góra = szyb, leżący opodal drugiego.

Opona, okrycie, obicie, powłoka, zasłona, kotara, tapeta; pokrowiec, brezent, plandeka; błona, okrywająca jaki narząd w organizmie ludzkim a. zwierzęcym (**o-y** mózgowe) (fig.); **o.** gumowa, okrywająca koła samochodu a. roweru (fig.); okrycie stosu węglarskiego z gałązek, liści, mchu, wrzosu i t. p.

Oponent, *łc.*, wygłaszający przeciwne zdanie, czyniący zarzuty, przeciwnik w dyskusji (forma ż. **Oponentka**).

Oponować, *łc.*, przeciwstawić swoje zdanie innemu, przeczyć, kontrować, w dyspucie być przeciwnego zdania, czynić zarzuty; **o. ś.,** opierać ś. czemu, sprzeciwiać s. czemu, bronić ś. przeciw czemu.

Oponsowieć, oblać ś. ponsem, rumieńcem.

Opończa, *tur.*, płaszcz obszerny bez rękawów i bez peleryny, niekiedy z kapturem (fig.); ubranie męskie wierzchnie kroju kierezji z kapturem

Opoponaks, *łc.*, wonna żywica, wydzielana przez pewien gatunek pasternaku, rosnąca w Syrji, służy do wyrobu perfum i pachnideł.

Opora, to, co podpiera, to, na czym ś. coś opiera, podpora.

Opornie, z trudem, z oporem, jak z kamienia; niechętnie, pomimo woli; z musu.

Oporność, opór, opieranie się.

Oporny, czyniący opór, nieposłuszny, niechętny—*p.* Oporowy.

Oporowy, na którym ś. coś opiera, który coś podpiera, np. sklepienie: filar **o.,** ściana **o-a.**

Oportunista, *łc.*, zwolennik oportunizmu, umiejący naginać ś. do okoliczności i wyciągać z nich korzyść.

Oportunizm, *łc.*, polityka zastosowana do okoliczności; naginanie ś. do sprzyjających w danej chwili okoliczności.

Oporządzać, *dok.* Oporządzić; robić porządki, zaprowadzać porządek, urządzać, w porządki opatrywać; sprawiać niezbędne rzeczy komu, przyodziewać kogo, wyporządzać, przyprowadzać do porządku, wyszykowywać; oprawiać, sprawiać, wypaproszać (**o.** zwierzynę, rybę); *przen.*, opróżniać, ogałacać z mienia, ogrywać, wyzyskiwać, obrabowywać kogo; **o. ś.,** zaopatrywać ś. w porządki, sprawiać sobie, co potrzeba, zwłaszcza z odzienia, mebli; załatwiać swoje sprawy; wykierowywać ś., wychodzić na czym dobrze a. źle.

Opossum, zwierzę północno-amerykańskie workowate, drapieżne, z

rodziny dydelfów, dydelf wirgiński (fig.).

Oposy, futro ze zwierzęcia opossum.

Opowiadacz, ten, co coś opowiada, głosi.

Opowiadać, *dok.* Opowiedzieć; opisywać, wyłuszczać, wykładać słowami; głosić, podawać do wiadomości; przepowiadać, zwiastować, szerzyć, krzewić opowiadaniem; oświadczać, obwieszczać, oznajmiać, donosić, meldować; powtarzać, komunikować co komu, udzielać komu wiadomości o czym; *żart.*, gadać, bajać, zmyślać, pleść; **o. ś.,** tłómaczyć ś., zdawać sprawę z czego, mówić co o sobie; dawać znać o sobie; oznajmiać ś., meldować ś.; oznajmiać o chęci oddalenia ś.; oświadczać ś. przy kim a. przy czym, stawać po czyjej stronie.

Opowiadanie, opisywanie słowne czego, jakiego zdarzenia albo jakich zdarzeń; wygłaszanie, ogłaszanie, krzewienie czego (w przeciwstawieniu do opisu i rozprawy); wyszczególnianie wypadków, następujących po sobie w czasie; rzecz opowiedziana, opowieść; *żart.*, gadanie, bajanie.

Opowiednik, w *gram.*, orzeczenie.

Opowiedzenie—*p.* Opowiadanie; czynność opowiadania; **o.** a. **o. ś.,** zameldowanie o sobie, zawiadomienie o swym przybyciu a. zamiarze oddalenia się.

Opowiedzieć—*p. nied.* Opowiadać.

Opowieść, opowiadanie, powieść, gawęda, nowela, jako utwór literacki; wiadomość.

Opozycja, *łć.*, opór, przeciwieństwo zdań; w sejmie: stronnictwo przeciwne rządowemu; wogóle mniejszość, występująca przeciw projektom, uchwałom większości; wystąpienie sądowe ze strony skazanej, o zmianę wyroku zaocznego; położenie ziemi, w czasie obiegu jej około słońca, pomiędzy księżycem lub jaką planetą a słońcem (fig.); przeciwległość.

Opozycjonista, *łć.*, przeczący, opierający się; członek stronnictwa przeciwnego rządowi.

Opozycyjny, *łć.*, przeciwny, sprzeciwiający ś., wychodzący od opozycji.

Opój, pijak, pijanica.

Opół—*p.* Oblader.

Opór, siła, która ma być pokonana przy zastosowaniu innej siły (**o.** powietrza, **o.** wody); **o.** przy poruszaniu jakiego ciała; przeszkoda; **o.** magnetyczny = siła, z którą stal opiera ś. zmianie swego stanu magnetycznego; **o.** elektryczny = opór, który siła elektryczna napotyka w nieprzewodniku; *przen.*, opieranie ś., sprzeciwianie ś. cudzej woli a. wypełnianiu cudzych zamierzeń; **oporem,** *przysł.*, ciężko, z trudnością, jak z kamienia, opornie.

Opóźniać, *dok.* Opóźnić; czynić co zapóźno, nie w czas, odkładać, odraczać, odwlekać wykonanie czego; **o. ś.,** wybierać się z czym zapóźno, nie w czas, nie przychodzić na czas oznaczony, nie stawiać ś. w terminie, spóźniać ś.; iść za wolno (zegarek **o-ia ś.**).

Opóźnienie, powstrzymanie, odroczenie czego; **o.** a. **o. ś.,** przybycie zapóźno.

Oppugnować, *łć.*, oblegać, zwalczać.

Opracowywać, *dok.* Opracować; pracować nad czym, wykonywać jaki pomysł, dzieło, projekt, wykończać starannie, wypracowywać.

Oprać—*p. nied.* Opierać.

Oprawa, czynność oprawiania

czego; oddać książki do **o-y** = do introligatora, obraz do **o-y**=do ramiarza; to, w co coś oprawiono, obsada, osada, trzonek, rękojeść, rama; ocembrowanie i t. d. (**o.** obrazu= rama, **o.** książki = okładka); **o.** oczu = zewnętrzny kształt oczu; zapis, legat, kaucja, rękojmia; zabezpieczenie, które mąż żonie daje względem posagu; oporządzenie panny młodej przed ślubem, wyprawa; rodzaj dawnej robocizny.

Oprawca, pomocnik kata; służący u czyściciela, którego obowiązkiem jest łapać psy w mieście i uprzątać padlinę, hycel, rakarz; dawniej sługa miejski do łapania złodziejów, ceklarz, łapacz; zbir, rabuś, siepacz, opryszek.

Oprawiacz, ten, co oprawia, ten, który w co oprawia, umacnia; ramiarz, introligator i t. p.

Oprawiać, *dok.* Oprawić; obsadzać, umacniać, utwierdzać; obkładać, wysadzać, wykładać, obijać, dawać trzonek, rękojeść, ramy, okładki i t. p.; zabezpieczać, gwarantować; dawać wyprawę córce, wychodzącej za mąż; oporządzać, narządzać; **o.** lampę = oczyszczać ją i przygotowywać do palenia; odzierać zwierzę, rybę ze skóry, z łuski, oparzać, sprawiać, paproszyć; misić, trzebić.

Oprawka, *zdr.* od Oprawa.

Oprawny, mający oprawę: książka **o-a,** obraz **o.,** nóż **o.** w srebro; tyczący ś. oprawy, t. j. zapisu, legatu, rękojmi majątkowej.

Oprawosławić, Oprawosławnić, zrobić prawosławnym.

Oprażyć, obgotować.

Opresja, *łć.*, ucisk, przygnębienie; zmartwienie, rozpacz; uczucie ściskania w niektórych chorobach.

Opresor, *łć.*, ciemięzca, gnębiciel.

Oprocentować, naznaczyć procent od czego.

Opromieniać, *dok.* Opromienić; otaczać promieniami, glorją, aureolą, oblać jasnością; **o. ś.,** otaczać ś. promieniami, aureolą, jaśnieć.

Oprosić się, o świni: wydać na świat potomstwo, urodzić prosięta.

Oprowadzacz, ten, co oprowadza, przewodnik.

Oprowadzać, *dok.* Oprowadzić; prowadzić kogo wszędzie naokoło, prowadzić kogo do wszystkich miejsc po kolei, obwodzić, otaczać; poprowadzić co dokoła czego, opasywać czym, otaczać, okalać.

Oprócz, *przyim.* z przyp. 2: prócz, krom, okrom, z wyjątkiem kogo albo czego, wyjąwszy kogo albo co.

Opróć—*p. nied.* Opruwać.

Oprószać, *dok.* Oprószyć; obsypywać jakby prochem, czynić sypkiem, poprószyć, potrząść czym; otrząść w postaci prochu, proszku.

Opruwać, *dok.* Opróć; próć dookoła.

Opróżniać, *dok.* Opróżnić; czynić pustym, próżnym; usuwać ludzi z jakiego miejsca, budynku, ustępować; **o. ś.,** zostawać pustym.

Opróżniały, opustoszały, opróżniony.

Opruć, Opruwać —*p.* Opróć, Opruwać.

Oprymować, *łć.*, uciskać, gnębić, przygniatać.

Opryskiwać, *dok.* Opryskać, Oprysnąć; pryskać jakim płynem, opluskiwać, obryzgiwać kroplami jakiego płynu.

Opryskliwie, oburkliwie, cierpko, niegrzecznie.

Opryskliwy, nieuprzejmy, sierdzisty, oburkliwy, zapalający się łatwo gniewem, zrzędny.

Opryszczki (-ów), wysypka drobnych pęcherzyków, szczególniej na wargach.

Opryszek, bandyta, łotr, zbój, zbójca, rabuś, rozbójnik, zwłaszcza w Karpatach wschodnich.

Oprząść—*p. nied.* Oprzędać.

Oprzeć—*p. nied.* Opierać.

Oprzeć, zaognić ś. wskutek tarcia a. z połączonego działania ciepła i wilgoci.

Oprzęd, oprzędzenie, obmotanie; przędza, którą otaczają ś. przy zmienianiu ś. w larwy, gąsienice niektórych owadów, kokon (2 fig.).

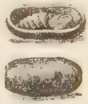

Oprzędzać, *dok.* Oprząść; otaczać dokoła przędzą, obwijać przędzą, osnuwać, obmiatać; **o. ś.,** otaczać ś., osnuwać ś. przędzą.

Oprzytomnić, doprowadzić do przytomności, do zmysłów, ocucić.

Oprzytomnieć, powrócić do przytomności, ocknąć ś. z omdlenia, przyjść do siebie.

Opsnąć się, pośliznąć ś., obsunąć się, zsunąć ś.

Opsomanja, *gr.*, chorobliwy apetyt, zwłaszcza na łakocie.

Opstrzyć, zawalać co przez muchy, pocętkować, zrobić pstrym.

Optometr, *gr.*, narzędzie do oznaczenia siły wzroku.

Optometrja, *gr.*, mierzenie siły i dalekości wzroku.

Optotypy, *gr.*, litery różnej wielkości do próbowania siły wzroku.

Optować, *łć.*, dobrowolnie wybierać, szczególnie wybierać należenie do jednego lub drugiego kraju.

Optyczny, *łć.*, tyczący ś. światła i wzroku; pozorny, łudzący; **o-e** narzędzia, przyrządy, zbudowane według praw optyki, powiększające siłę wzroku; **o-e** zjawiska: zjawiska świetlne, meteory, tęcza, zorza, pierścienie słoneczne, fałszywe słońca i księżycie; **o-e** złudzenia = mamidła wzroku.

Optyk, *łć.*, fabrykant narzędzi optycznych, sprzedawca ich.

Optyka, *gr.*, część fizyki, traktująca o świetle i wzroku; na **o-ę**, dla pozoru, na oko, wygląd przedmiotów z oddalenia.

Optymaci, *łć.*, w starożytnej rzeczypospolitej rzymskiej klasa bogaczów, potomkowie patrycjuszów i wzbogaconych rodów plebejuszowskich, partja senatu, w przeciwstawieniu do partji ludowej gminu (populares).

Optymista, *łć.*, widzący wszystko w najlepszym świetle, nie zrażający ś. niepowodzeniami, ufający ludziom, wierzący w ich uczciwość i szlachetność; patrzący różowo (forma ż. **Optymistka**).

Optymistyczny, *łć.*, przewidujący pomyślny wynik sprawy a. kwestji, patrzący różowo na ludzi i rzeczy.

Optymizm, *łć.*, pogląd filozoficzny, polegający na przekonaniu, że w świecie jest więcej szczęścia, niż nieszczęścia, i że niedoskonałości, zła i nieszczęścia wychodzą w końcu ludzkości na dobre; w życiu potocznym skłonność do wynajdywania we wszystkim stron dodatnich i uważania wszystkiego z najlepszej strony; patrzenie różowo.

Opublikować, *łć.*, wydrukować coś dotąd niewydanego, podać do wiadomości powszechnej, ogłosić, donieść.

Opucha, obramowanie, wyłogi; **o.** futra=odnowa.

Opuchlina, Opuchłość, miejsce opuchnięte na ciele ludzkim a. zwierzęcym, obrzęk.

Opuchły, obrzmiały, obrzękły; mający puchlinę wodną.

Opuchnąć, nabrzmieć, obrzęknąć, spuchnąć; dostać puchliny.

Opuchnięty—*p.* Opuchły.

Opugnant, *łć.*, ten, co oponuje w dyspucie, oponent.

Opugnować, *łc.*, czynić zarzuty, prowadzić spór.

Opukiwać, *dok.* Opukać; badać za pomocą pukania; **o.** chorego = zbadać stan wnętrza jam jego ciała za pomocą lekkiego uderzania zewnątrz nich.

Opuklerzać, *dok.* Opuklerzyć; zaopatrywać w puklerz, osłaniać puklerzem; *przen.*, uzbrajać czym, zabezpieczać.

Opulencja, *łc.*, pełnia siły, obfitość, bogactwo, zbytek.

Opuncja, roślina z rodziny opuncjowatych, żygadla (fig.).

Opuncjowate rośliny, rodzina roślin dwuliściennych, rośliny kaktusowate.

Opupiać się, *dok.* Opupić ś.; owijać ś. w kokon, oprzędzać się.

Opurpurzać, *dok.* Opurpurzyć; okrywać purpurą; oczerwieniać, oblewać blaskiem purpurowym.

Opus, *łc.*, dzieło, praca, utwór literacki, muzyczny.

Opuskuł, *łc.*, dziełko, broszura.

Opust, ustępstwo, obniżenie ceny, rabat; w *med.*, ociek.

Opusta, kawałek ziemi, nie tknięty jeszcze oraniem, lemieszem.

Opustoszać, *dok.* Opustoszyć; czynić pustym, niszczyć wokoło, rujnować, wyludniać.

Opustoszały, pozbawiony ludzi i budynków, pusty, spustoszony, bezludny, nieuprawny.

Opustoszeć, stać ś. pustym, wyludnić ś., zamienić ś. w pustkowie.

Opuszać, *dok.* Opuszyć; okładać puchem a. piórami; okładać futrem, bramować; nadymać.

Opuszczać, *dok.* Opuścić; spuszczać na dół, zwieszać, obniżać; spuszczać z ceny = zniżać cenę, robić ustępstwo; pomijać, zaniedbywać (**o.** sposobność); wypuszczać, przeskakiwać; **o.** pewien ustęp przy czytaniu = nie czytać go; przeoczać, pomijać; rzucać, porzucać, rozstawać ś., rozłączać ś.; odbiegać kogo a. czego; **o.** świat = umierać; **o.** mieszkanie = wyprowadzać ś.; **o.** towarzystwo = usuwać ś. z niego; **o.** szkołę = kończyć nauki; **o.** głowę = schylać ją; **o.** uszy, **o.** skrzydła = tracić rezon, fantazję; **o.** ręce = rezygnować ze wszystkiego, zdawać ś. na łaskę losu, gnuśnieć; szczęście go **o-a** = odwraca ś. od niego, nie sprzyja mu; ludzie go **o-ją** = odsuwają ś. od niego; **o. ś.** = spuszczać ś. na dół, osuwać ś., opadać; zaniedbywać ś., gnuśnieć, leniwieć; **o. ś.** w naukach = zaniedbywać ś., źle ś. uczyć.

Opuszczenie, nieszczęśliwy stan osoby a. rzeczy opuszczonej; zniszczenie, pustka; zaniedbanie się, brak starania, brak dbałości o siebie; to, co opuszczono, czego nie dopatrzono, omyłka.

Opuszczony, którego opuszczono a. który ś. opuścił; zapuszczony, zaniedbany; brudny, nieporządny, niechlujny.

Opuszka, wyłogi z futra na ubraniu; powłoka, wierzchnia warstwa; zgrubienie niektórych narządów ciała.

Opuszyć—*p. nied.* Opuszać.

Opuścić—*p. nied.* Opuszczać.

Opychać, *dok.* Opchać; dawać komu jeść dużo, okarmiać, opasać; **o. ś.**, najadać ś., obżerać ś., napasać się.

Opylać, *dok.* Opylić; kurzem pokrywać, zapylać; otrzepywać, otrząsać z kurzu, okurzać.

Opytywać, *dok.* Opytać; pytać wszystkich naokoło, wybadywać.

Oracja, *łc.*, mowa, przemowa, przemówienie do wielu osób.

Oracki, **Oraczy**, należący do oracza, do orania; żelazo **o-e** = lemiesz; chłopski, rolniczy, kmiecy.

Oractwo, stan, zajęcie oracza uprawa ziemi, rolnictwo.

Oracz, człowiek orzący, rolnik; rataj; włościanin, chłop.

Orać, pługiem a. sochą ziemię uprawiać, przewracając ją dla spulchnienia i usunięcia chwastów; bróździć, marszczyć, czynić brózdy, wyłomy, wyorywać; pracować z wysiłkiem i bez wytchnienia; ciężko pracować; **o.** w kogo = kazać mu pracować w pocie czoła; **o.** nosem = przewrócić ś., będąc pijanym; zapracowywać ś.; **o.** gęsią = pisać, być autorem; nie sieją, nie orzą, a zbierają=są darmozjadami.

Orakuł, *łć.*, wyrocznia.

Orangutang, Orangutan, rodzaj dużej małpy płaskonosej, człekokształtnej z rodz. szympansów, mieszkającej na Sumatrze i Borneo (f.).

Oranie — *p.* Orka.

Oranż, *fr.*, **o-owy** kolor, kolor pomarańczowy, żółto-czerwony.

Oranżada, *fr.*, napój z wody, soku pomarańcz i cukru, otartego o skórki pomarańczowe.

Oranżerja, *fr.*, cieplarnia do przechowywania podczas zimy drzewek pomarańczowych i cytrynowych; część ogrodu, w której na lato stawiają pomarańcze, pomarańczarnia; wogóle każda cieplarnia, oszklona od strony słonecznej i lekko ogrzewana, w której przez zimę przechowują ś. rośliny ozdobne południowe, nie wytrzymujące ostrego klimatu (fig.).

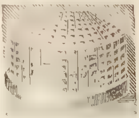

Oranżeryjny, *fr.*, w oranżerjach hodowany, cieplarniany; *przen.*, delikatny, wychuchany.

Oranżowy, *fr.—p.* Oranż.

Oranżyści, stronnictwo polityczne w Belgji.

Orator, *łć.*, mówca, krasomówca.

Oratorjanie, *łć.*, bractwo religijne, założone w celu szerzenia wiary i moralności.

Oratorjum, *łć.*, sala, przeznaczona do modlitwy; religijny dramat muzyczny, treści zaczerpniętej z Biblji, złożony, jak opera: z uwertury, chórów, arji, przeznaczony do wykonania nie na scenie, lecz w kościele a. na koncercie.

Oratorka, *łć.*, for. ż. od Orator.

Oratorski, *łć.*, wymowny, krasomówczy.

Oratorstwo, *łć.*, sztuka pięknego mówienia, przemawiania, krasomówstwo, wymowność.

Oraz, *spójn.*, razem, zarazem, przytym, także, a także, i, tudzież, również.

Orbikularny, *łć.*, kolisty, pierścieniowaty.

Orbita, *łć.*, droga, zakreślona w obiegu przez planetę (fig.); jama oczna, oczodół.

Orchestrjon, *gr.—p.* Orkiestrjon.

Orchestyka, *gr.*, w dawnej Grecji sztuka tańczenia i śpiewania razem a. tańczenia i jednocześnie grania na instrumentach muzycznych; dziś sztuka tańczenia wogóle, a. taniec jako część gimnastyki.

Orchidea, *gr.*, roślina storczyk (fig.).

Orczyk, *nm.*, u wozu drążek poprzecznie zawieszony dla zakładania postronków od koni (fig.); rączka u steru łodzi.

Orda, *tat.—p.* Horda.

Ordalja, *łć.*, średniowieczne sądy Boże, próby ognia, wody, Komunji św., pojedynku, ukropu, krzyża i t. p., orzekające jakoby na podstawie woli Bożej winę lub niewinność oskarżonego.

Order, *fr.*, honorowa odznaka w kształcie gwiazdy a. krzyża na wstędze, udzielana przez Papieża, monarchę lub prezydenta rzeczypospolitej za położone zasługi (fig.); rozkaz, ordynans; piśmienne zlecenie, za którym okaziciel otrzymuje z kasy oznaczoną na nim kwotę; odznaka do przypinania na piersiach, dawana przez damy mężczyznom w tańcach figurowych.

Orderat, *fr.*, udekorowany orderami, kawaler orderu, pan orderowy.

Orderomanja, *łć.*, ubieganie się o ordery, żądza posiadania orderów.

Orderować, *fr.*, dawać order, nagradzać orderem.

Orderowy, *fr.*, ozdobiony orderem.

Ordonans, *fr.*, rozkaz, polecenie.

Ordonator, *łć.*, w dawnym wojsku polskiem intendent, czuwający nad skarbem wojskowym, pożywieniem i szpitalami wojskowemi.

Ordowid, Ordowina, Ordownik, roślina—*p.* Kalina.

Ordynacja, *łć.*, wyświęcenie na urząd duchowny; posada lekarska; zarządzenie porządkujące, układające jakieś stosunki prawne, przepisujące sposób postępowania w danych sprawach; prawne przekazanie spadku w ten sposób, że majątek i jego używanie przysługuje tylko najstarszemu synowi lub najbliższemu krewnemu—*p.* Majorat.

Ordynacki, *łć.*, *przym.* od Ordynat; majoracki.

Ordynand, *łć.*, duchowny, mający być ordynowanym.

Ordynans, *fr.*, żołnierz, przeznaczony do pełnienia służby dziennej w koszarach, szpitalu wojskowym, a. do stałej służby przy oficerze; rozkaz, rozporządzenie; być na **o-sie**=być na rozkazy, być na służbie.

Ordynansowy, *fr.*, *przym.* od Ordynans; **o.** oficer = przeznaczony do pełnienia służby dziennej w komendzie a. przy panującym.

Ordynant, *łć.*, ordynujący, wyświęcający duchownego na jego urząd.

Ordynarja, *łć.*, dodatek do płacy sługom i oficjalistom wiejskim w zbożu i innych artykułach spożywczych.

Ordynarjat, *łć.*, urząd ordynatora.

Ordynarjusz, *łć.*, gospodarz klasy, główny nauczyciel klasy; profesor zwyczajny na uniwersytecie; tytuł dawany profesorowi zasłużonemu, złączony z wyższą płacą; robotnik wiejski, pracujący za ordynarję; oficjalista — *p.* Ordynator.

Ordynarnieć, *łć.*, stawać ś. ordynarnym.

Ordynarny, Ordynaryjny, *łć.*, pospolity, gminny; grubjański, źle wychowany; zwyczajny, pośledni, niewykwintny.

Ordynaryjny, *łć.* — *p.* Ordynarny; zwykły, w zwykłym terminie przypadający; sejm **o.** = zwyczajny; mający ordynarję; **o.** profesor = profesor zwyczajny uniwersytetu, ordynarjusz.

Ordynat, *łć.*, posiadacz majątku na prawach ordynacji (majoratu).

Ordynatka, *łć.*, forma ż. od Ordynat.

Ordynator, *łć.*, lekarz ordynujący w szpitalu, zarządzający oddziałem szpitalnym, rządca, zawiadowca.

Ordynek, *nm.*, porządek, ład, szyk (zwłaszcza w wojsku); klasa, gatunek, kategorja, grupa.

Ordyniec, *tat.*, Tatar, należący do ordy, hordyniec.

Ordynka, *tat.*, krzywa szabla tatarska, hordynka (fig.).

Ordynować, *łc.*, rozporządzać, zalecać, przepisywać, udzielać porady lekarskiej; być ordynatorem, przyjmować chorych, leczyć chorego; wysyłać, wyprawiać, komenderować; wyświęcać na kapłana.

Ordynus, *łc.*, człowiek ordynarny, grubjanin, prostak, brutal.

Ordyński, Hordyński, Ordziński, *tat.*, tyczący ś. ordy tatarskiej.

Ordzewiały, pokryty rdzą.

Ordzewieć, okryć ś. rdzą, zardzewieć z wierzchu.

Oreada, *gr.*, nimfa górska (fig.).

Oreid, *gr.*, aljaż miedzi i cynku.

Orędować, przyczyniać ś., wstawiać ś. za kim, wnosić instancję za kim, przemawiać, prosić kogo za kogo, upominać ś., błagać.

Orędownictwo, urząd orędownika; wstawianie ś. za kim, wstawiennictwo, instancja.

Orędowniczka, forma ż. od Orędownik; **O.** ludzi = Najświętsza Marja Panna, wstawiająca ś. za ludźmi do Chrystusa Pana.

Orędownik, orędujący ś., wstawiający ś. do kogo za kim, protektor, patron, obrońca; prokurator, poseł, posłaniec, sprawca, zastępca, pełnomocnik.

Orędzie, uroczysta przemowa w imieniu tronu do przedstawicieli narodu, mowa tronowa, uroczyste oznajmienie, odezwa.

Oręż, wszelka broń; walka **o-na**; podnieść **o.**, chwycić za **o.**, dobyć **o-a**; złożyć **o.**=poddać ś.; *żart.*, żydowski **o.**=przekupstwo, pieniądze.

Orężnie, zbrojno.

Orężnik, giermek, noszący oręż za rycerzem; człowiek uzbrojony; rzemieślnik, który czyści broń.

Orężny, do oręża ś. odnoszący, zbrojny; wojowniczy, bohaterski.

Orfelinat, *fr.*, ochronka dla sierot, zakład dobroczynny dla sierot.

Orfeon, Orfeum, *gr.*, nazwa wielu stowarzyszeń śpiewaczych we Francji; nazwa lokalu, przeznaczonego na produkcje muzyczne, na zabawy.

Orficzny, *gr.*, dotyczący orfików a. orfiki; religijno-mistyczny.

Orfik, *gr.*, religijno-mistyczny poeta w starożytnej Grecji, zwolennik Orfeusza.

Orfika, *gr.*, poezja religijno-mistyczna starożytnych Greków, wywodząca ś. od Orfeusza.

Organ, *gr.*, część ciała zwierzęcia lub rośliny, spełniająca pewną określoną funkcję fizyczną lub psychiczną, narząd; dźwięk głosu, brzmienie; urząd, przedstawiciel władzy, zastępca; czasopismo, występujące w roli przedstawiciela stronnictwa; największy z instrumentów muzycznych, składający ś. z piszczałek różnej wielkości, klawiszów i miechów ze względu na rozległość skali, imponującą powagę i miękkość brzmienia znajduje pełne zastosowanie w muzyce kościelnej (fig.)

Organecznik, rodzaj polipa morskiego (fig.).

Organek, *gr.*, mały organ (instrument muzyczny); w *lm.*, **o-ki**, piszczałka, z kilku różnej długości rurek złożona (fig.); rodzaj komina, którego część, wystająca nad dach, jest u góry zamurowana, a w bocznych jego ściankach są szparki dla zapobieżenia dymieniu; w *drukar.*, długa szufelka, na której zecer układa czcionki, złożone w win-

kielaku w tekst, **na** szpaltę, kolumnę; w *lm.*, dawna machina do strzelania, składająca ś. z wielu połączonych i jednocześnie strzelających rur muszkietowych, organy (fig.).

Organiczny, *gr.*, ustrojowy, zaopatrzony w narządy, spełniające funkcje życiowe; należący do pewnej całości; pochodzący od istoty, obdarzonej organizmem (ciało **o-e,** funkcja **o-a,** chemiczny związek **o.**); chemja **o-a** = chemja związków węgla z innemi ciałami; praca **o-a** = zalecanie podniesienia poziomu umysłowego ogółu i bogactwa krajowego z pominięciem rozwoju ideowego; **o.** prawo, **o.** statut = prawo (statut), określające działalność najważniejszych czynników, kierujących wewnętrznym życiem kraju; **o-a** wada = wada ustrojowa, powstała wskutek nienormalnego rozwoju lub zmian w danym narządzie; **o-a** materja = ciało roślinne lub zwierzęce w przeciwstawieniu do nieorganicznych, pochodzących od ciał mineralnych.

Organika, *łć.*, nauka o narzędziach muzycznych.

Organista, *gr.*, muzyk, grający na organach w kościele podczas nabożeństw.

Organistówka, *gr.*, mieszkanie organisty wiejskiego.

Organiścina, *gr.*, żona organisty.

Organizacja, *łć.*, urządzenie, układ; budowa wewnętrzna organizmu zwierzęcego i roślinnego; forma urządzenia gospodarstwa, stowarzyszenia, rządu, kraju, wojska, całego społeczeństwa; ustrój, ustawa.

Organizator, *łć.*, urządzający, nadający organizację (forma żeń. **Organizatorka**).

Organizm, *łć.*, całość, ustrój wewnętrzny, nadający życie; wprowadzenie w życie; układ, budowa.

Organizować, *łć.*, urządzać, wprowadzać w życie; zakładać.

Organmistrz, fabrykant organów, fabrykant instrumentów muzycznych; grający artystycznie na organach.

Organmistrzowstwo, Organmistrzostwo, sztuka, zajęcie organmistrza.

Organognozja, *gr.*, rozpoznawanie ciał organicznych.

Organografja, *gr.*, opis budowy narządów u roślin, u zwierząt; opis narzędzi muzycznych.

Organoidy, *gr.*, ciała kopalne, jako pozostałość dawnych organizmów roślinnych lub zwierzęcych.

Organoskopja, *gr.*, badanie narządów ustroju.

Organtyna, *łć.*, sztywna bawełniana tkanina w rodzaju tiulu.

Orgazm, *gr.*, nadmierny dopływ soków żywotnych, nadmiar sił i życia; silne podniecenie, zwłaszcza płciowe.

Orgja, *gr.*, w starożytnej Grecji obrzędy ku czci boga Bachusa, połączone z pijatyką i rozpasaną bezwstydną zabawą; wyuzdana zabawa, rozpustna uczta pijacka.

Orgue-melodykon, *fr.*, pokojowy instrument muzyczny klawiszowy z regiestrami i miechami, o organowym tonie; fisharmonja, organki.

Orificjum, *łć.*, ujście, wylot, otwór końcowy jakiego przewodu w ciele; otwór stolcowy u człowieka.

Orjent, *łć.*, Wschód, wschodnie kraje; odłam zgromadzenia; wzniesione siedzenie dla mistrza wolnomularzy, obrócone na wschód.

Orjentacja, *łć.* — *p.* Orjentowanie się.

Orjentalistą, *łć.*, znawca krajów wschodnich, języków i literatur Wschodu.

Orjentalizm, *łć.*, wszystko, co dotyczy Wschodu.

Orjentalny, *łć.*, wschodni, azjatycki.

Orjentować ś., *łć.*, zdawać sobie sprawę z miejsca, gdzie ś. znajdujemy, rozpoznawać położenie; pomiarkować ś. w sytuacji; obznajmiać ś. z jaką sprawą, dawać sobie z nią radę.

Orjentowanie ś., **Orjentacja**, *fr.*, zdawanie sobie sprawy z czego, miarkowanie ś. w sytuacji, rozglądanie ś. w czym.

Orjon, nazwa najrozleglejszego gwiazdozbioru na niebie.

Orka, oranie; *przen.*, uciążliwa praca, praca bez wytchnienia.

Orkan, *nm.*, gwałtowna burza morska lub nadmorska w okolicach międzyzwrotnikowych; cyklon, huragan.

Orkanny, *nm.*, podobny do orkanu, potężny, jak orkan.

Orkiestra, *gr.*, grono artystów muzyków, pod kierunkiem dyrektora wykonywające zbiorowo kompozycje muzyczne, a towarzyszące śpiewom w operach, oratorjach i t. p., kapela; ogół instrumentów, używanych przez orkiestrę; ułożyć sztukę na **o-ę** = rozłożyć ją na pojedyńcze instrumenty, ażeby mogła być grana zbiorowo przez całą orkiestrę; miejsce w teatrze między sceną a widownią, gdzie zasiadają członkowie orkiestry.

Orkiestracja, *łć.*, rozłożenie utworu muzycznego na muzykę orkiestrową.

Orkiestralny, **Orkiestrowy**, *gr.*, dotyczący orkiestry, a. nut na orkiestrę.

Orkiestrjon, **Orchestrjon**, *gr.*, duży instrument muzyczny samogrający za nakręceniem korbą, z mechanizmem, naśladującym grę całej orkiestry (fig.).

Orkiestrowany, *gr.*, o utworze muzycznym: rozpisany na instrumenty, składające orkiestrę.

Orkisz, *tur.*, pewien gatunek zboża, dostarczający kaszy, zwanej orkiszową (fig.).

Orkiszowy, *tur.*, zrobiony z orkiszu (kasza **o-a**).

Orlan, roślina z rodziny tymiałkowatych (fig.).

Orlątko, **Orlę**, małe orła.

Orlean, *fr.*, farba roślinna koloru pomarańczowego; tkanina półwełniana gładka (od nazwy miasta).

Orleanista, *fr.*, stronnik dynastji Orleanów we Francji.

Orlę — *p.* Orlątko.

Orli, *przym.* od Orzeł; dotyczący orła; nos **o.** = zakrzywiony, haczykowaty, jak dziób orła; wzrok **o.** = daleko widzący, przenikliwy, badawczy; bystry; dumny, silny; **o-e** pióro = rodzaj paproci.

Orlica, samica orła; *przen.*, kobieta górująca umysłem, bystra.

Orliczek, *zdr.* od Orzeł

Orlik, młody orzeł; roślina z rodziny jaskrowatych (f.); kwiat i liście tej rośliny, jako ozdoba architektoniczna; ptak drapieżny z rodziny sokołów, podrodziny orłów (fig.).

Orlikowaty, kształtem zbliżony do orlika; taki jak u orlika.

Orlikowiec, roślina z rodziny baldaszkowatych, czarnogłów(f.).

Orlooki, mający oczy tak bystre, jak u orła.

Orłodziób, gatunek kolibra (fig.).

Orłolew — *p.* Gryf.

Orłosęp, ptak drapieżny z rodziny orłosępów(f.)

Orłowaty, kształtem do orła zbliżony; taki jak u orła.

Orłowy — *p.* Orli; sól **o-a** = najlepsza sól wielicka, dostarczana w beczkach ze znakiem orła; *rzecz.*, w wojskach Księstwa Warszawskiego podoficer, noszący znak orła (chorągiew pułkową).

Ornamencista, *łć.*, robiący ornamenty, zajmujący ś. zdobnictwem.

Ornament, Ornamentacja, *łć.*, ozdoba, dzieło sztuki malarskiej, rzeźbiarskiej, grawerskiej, sztukatorskiej i t. p., zdobiące budowle, ich części, lub sprzęty i przedmioty do użytku i t. d. (fig.).

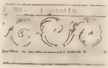

Ornamentować, *łć.*, robić ornamenty, zdobić ornamentami.

Ornamentyka, *łć.*, sztuka zdobnicza, zdobnictwo, umiejętność stosowania ornamentów w architekturze, w wytworach rzemiosł; ogół ozdób budowli.

Ornat, *łć.*, wierzchni ozdobny ubiór kapłański, wkładany przy odprawianiu Mszy świętej (fig.).

Ornitolity, *gr.*, kopalne szczątki, odciski dawnych zaginionych ptaków.

Ornitolog, *gr.*, uczony znawca ptaków.

Ornitologja, *gr.*, część zoologji, obejmująca naukę o ptakach.

Ornitomancja, *gr.*, wróżbiarstwo z lotu, żeru lub ze śpiewu ptaków.

Ornitopter, *gr.*, przyrząd lotniczy o skrzydłach bijących, samolot skrzydłowy, skrzydłowiec (fig.).

Orny, zdatny do orania (grunt **o.**).

Orogienetyczny, *gr.*, dotyczący teorji powstawania gór.

Orogieneza, *gr.*, teorja o tworzeniu ś. gor.

Orognozja, Orologja, *gr.*, nauka o górach.

Orograficzny, *gr.*, dotyczący gor, dotyczący skorupy ziemskiej; **o-a** mapa = na której za pomocą kreskowania oznaczone są wszelkie nierówności powierzchni ziemi.

Orografja, *gr.*, część gieografji ogólnej, zajmująca ś. powstawaniem i kształtowaniem gór; wogóle nauka o plastycznych kształtach powierzchni lądu.

Orologja, *gr.*, znajomość gór, ich składu i budowy.

Orometrja, *gr.*, nauka, zajmująca ś. pomiarami kształtów powierzchni lądu, oznaczeniem średniej wysokości grzbietów, dolin, pochyłości stoków i t. p.

Oropiały, ropą okryty.

Oropieć, ropą ś. okryć.

Orosiały, okryty rosą, wilgotny od rosy.

Orosić, rosą pokryć, zmoczyć rosą, zrosić; skropić, zalać (**o.** twarz łzami); **o. ś.,** zmoczyć ś. rosą.

Orosieć, omoknąć od rosy, orosić ś.

Orożowić, okryć kolorem różowym, zarumienić.

Orszada, *fr.*, napój chłodzący ze zmiażdżonych migdałów, cukru i wody.

Orszak, *węg.*, grono osób, towarzyszących dla dodania komuś powagi i znaczenia, dla podniesienia uroczystości chwili, dla okazania czci; poczet, drużyna.

Ort, Orta, *nm.*, dawna drobna moneta, w różnych krajach i czasach mająca rozmaitą wartość.

Ortel, Ortyl, *nm.*, wyrok według prawa miejskiego niemieckiego w średnich wiekach.

Ortochromatyczna *gr.* klisza w fotografji=klisza, na której barwy odbijają ś., zachowując jasność sobie właściwą, klisza fotograficzna czuła na słabe promienie światła (żółte, czerwone, zielone).

Ortochromatyzacja *gr.* kliszy: uczynienie kliszy fotograficznej ortochromatyczną.

Ortodoks, *gr.*, nie ustępujący w niczem od przepisów swego kościoła, ściśle ich ś. trzymający.

Ortodoksja, *gr.*, prawowierność, ścisłe trzymanie ś. nauki i przepisów swego kościoła; nieodstępowanie od przepisów.

Ortodoksyjny, *gr.*, prawowierny.

Ortodroma, w *min.*, graniastosłup poziomy układu monoklinicznego.

Ortodromiczna *gr.* linja = linja prosta (odległość w linji prostej), w odróżnieniu od linji loksodromicznej czyli krzywej, po której zazwyczaj okręt płynie.

Ortoepja, *gr.*, nauka o właściwym wymawianu dźwięków i zgłosek.

Ortofrenja, *gr.*, wychowanie.

Ortognat, *gr.*, człowiek prostozębny, o szczękach mało wystających.

Ortogon, *gr.*, prostokąt.

Ortogonalny, *łc.*, prostokątny.

Ortograf, *gr.*, znawca ortografji.

Ortograficzny, *gr.*, zgodny z prawidłami pisowni; **o-ny** błąd=błąd przeciw prawidłom pisowni; **o-ny** rzut=rysunek przedmiotu, utworzony w ten sposób, że od punktów przedmiotu prowadzimy prostopadłe na płaszczyznę, na której rysujemy i łączymy spodki prostopadłych.

Ortografja, *gr.*, prawidła pisowni, pisownia poprawna, zbiór zasad poprawnego oddawania mowy w piśmie.

Ortoklaz, *gr.*, kamień z rodzaju feldspatów, zwykle biały, niekiedy barwny a. przezroczysty, kryształy jego dość często spotykają ś. w granicie.

Ortolan, *fr.*, ptak wróblowaty, stożkodzioby, śpiewający, z rodziny łuszczaków, poświerka (fig.).

Ortologja, *gr.*—*p.* Ortoepja.

Ortomorfja, *gr.*, należyte ukształtowanie; sztuka leczenia skrzywień kręgosłupa.

Ortopedja, *gr.*, część chirurgji, nauka, zajmująca ś. badaniem i leczeniem skrzywień i zniekształtnień ciała ludzkiego; naprostowywanie członków ciała ludzkiego.

Ortopedolog, *gr.*, lekarz, zajmujący ś. ortopedją.

Ortopedyczny, *gr.*, *przym.* od Ortopedja; **o.** instytut=zakład, leczący skrzywienia i nieprawidłowe kształty ciała ludzkiego.

Ortopedysta, *gr.*, lekarz specjalista, leczący skrzywienia i nieprawidłowości ciała.

Ortopiramida, w *min.*, piramida poprzeczna.

Ortopter, Ortoplan, *gr.*, przyrząd latający, poruszany za pomocą skrzydeł, wprawianych w ruch przez rozkręcanie ś. sznurka kauczukowego lub wskutek szeregu wybuchów jakiego materjału eksplodującego—*p.* Ornitopter.

Ortoskop, *gr.*, przyrząd, stosowany w mineralogji do badań optycznych działania światła.

Ortotropizm, *gr.*, pionowy wzrost roślin.

Orycerzyć, pasować na rycerza.

Oryginalnie, *łć.*, *przysł.*, nie naśladowczo, prawdziwie; samodzielnie, charakterystycznie; szczególnie, dziwnie.

Oryginalność, *łć.*, ogół cech, właściwych osobie lub rzeczy, odróżniających ją od innych; samoistność; w dziele sztuki: nowość, świeżość, charakterystyczna odrębność; przesadne uganianie ś. za czymś nowym, niebywałym, wyróżnianie ś. od otoczenia; dziwactwo, ekscentryczność.

Oryginalny, *łć.*, nie naśladowany, nie sztuczny, nie fabrykowany, nie podrabiany (koniak **o.**), woda mineralna **o-a** = naturalna; wypływający z osobistego świeżego pomysłu, charakterystyczny, odrębny; taki, jak był pierwotnie napisany, namalowany; jaki wyszedł pierwotnie w druku, nie kopja, nie przedruk, nie przeróbka ani przekład; dziwaczny, osobliwy.

Oryginał, *łć.*, pierwowzór, służący do naśladowania, do wykonywania kopji, ale sam nie mający wzoru; dzieło sztuki, samorzutnie pomyślane i wykonane; rękopis, dokument, akt właściwy, pierwotny (w odróżnieniu od kopji); rzecz rzadka, cenna; człowiek, nie troszczący ś. o to, co o nim powiedzą, dziwak, fantastyk.

Oryktogienja, *gr.*, nauka o powstawaniu minerałów.

Oryktognozja, *gr.*, część mineralogji, ucząca rozpoznawać skały i minerały z cech zewnętrznych.

Oryktografja, *gr.*, opisanie skał i ciał kopalnych.

Oryktologja, *gr.*, mineralogja.

Oryl, spławiający drzewo, flisak.

Orylka, Orylstwo, rzemiosło, zajęcie oryla, flisactwo, flis; pójść na orylkę = na robienie klepek, obróbkę bali, potrzeb statkowych a. okrętowych.

Orysmologja, *gr.*, objaśnienie wyrazów technicznych właściwych jakiej nauce.

Orysować, Obrysować, oprowadzić kresą naokoło, narysować kontur czego, określić, ograniczyć.

Orzacha, Orzech ziemny, roślina z rodziny motylkowatych (fig.).

Orzec — *p. nied.* Orzekać.

Orzech, roślina z rodziny orzechowatych (fig.); owoc różnych gatunków roślin, odznaczający ś. twardą łupiną (**o.** włoski, **o.** laskowy = owoc leszczyny, **o.** kokosowy, **o.** turecki, **o.** amerykański); drzewo, drewno orzechowe; kolor orzechowy; gałeczki z ciasta pszennego, wypiekane na uczty; zrobić jak **o.** zgryzł = z wielką łatwością; trudny **o.** do zgryzienia = rzecz trudna do załatwienia, do przeprowadzenia; nie gryź z djabłem **o-ów** = nie igraj z niebezpieczeństwem; nie warte pustego **o-a** = nic nie warte.

Orzechowate rośliny = rodzina roślin dwuliściennych.

Orzechowiec, chrząszcz czteroczłonkowy z rodziny słonikowatych, słonikowiec orzechowy (fig.).

Orzechowy, odnoszący ś. do orzecha (drzewa a. owocu); zrobiony z drzewa orzechowego; mający kolor orzecha.

Orzechówka, wódka, nalana na

orzechy; ptak wróblowaty śpiewający, z rodziny kruków, podrodziny sójek (f.).

Orzeczenie, *rzecz.* od Orzec; definicja, sąd, zdanie, opinja; w *gram.*, jedna z części głównych zdania prostego, opowiednik, predykat.

Orzecznictwo, prawo wygłaszania sądu, opinji.

Orzekać, *dok.* Orzec; wypowiadać, omawiać, określać, wyrażać, opisywać; wydawać opinję, decyzję, wyrok; opiewać, stanowić (prawo orzeka, że i t. d.).

Orzeł, ptak drapieżny z rodziny sokołów, podrodziny orłów (fig.), król ptaków; wizerunek orła, jako znak herbowy (orły rzymskie, orły cesarskie, t. j. napoleońskie, orły białe, t. j. polskie, order orła białego, orły dwugłowe, t. j. rosyjskie a. austryjackie, orły na guzikach, na monetach, na medalach, na pieczęciach, na papierach stemplowych i t. p.); gra w orła i reszkę = gra pospolita, polegająca na wyrzucaniu monety w górę i zgadywaniu, jak upadnie, czy orłem (t. j. herbem), czy reszką (t. j. napisem) do góry; jechać w **o-ła** dartego = zaprząg w trzy konie, w którym dwa boczne mają głowy odchylone na boki; *przen.*, człowiek wybitnych zdolności i potężnego ducha; to nie **o.** = nie gienjusz, nie nadzwyczajny.

Orzełek, *zdr.* od Orzeł; wyobrażenie orła na monetach, guzikach, szpilkach i t. p.

Orzeszek, *zdr.* od Orzech; pierniczek w kształcie orzeszka; czekoladka, w takimże kształcie wyrobiona.

Orzesznica, roślina z rodziny traw; zwierzę ssące z rzędu gryzoniów z rodziny koszatek, koszatka leszczynowa (fig).

Orzesznik, lasek leszczynowy; pręty leszczynowe.

Orzeszyna, drzewo orzechowe; lasek orzechowy, leszczyna (fig.); zły, mały orzech; wierzchnia łupina zielona na orzechach.

Orzeźwiać, *dok.* Orzeźwić; czynić rzeźwym, ożywiać, dodawać sił komu, wzmacniać kogo, odświeżać; **o. ś.**, ożywiać ś., rzeźwym ś. stawać, nabierać sił.

Orzeźwieć, stać ś. rzeźwym, ożywiać ś., pokrzepiać ś.; **o. ś.** na duchu = nabierać dobrej myśli, otuchy.

Orzeźwiony, który odzyskał rzeźwość, siły, rzeźkość.

Orzęska, rzęska u wymoczka; rodzaj wymoczka.

Orznąć — *p. nied.* Orzynać.

Orzygać, powalać wymiotami.

Orzynać, *dok.* Orznąć; bić, smagać, grzmocić, chłostać; oszukiwać; okpiwać; ogrywać; **o. ś.**, być oszukanym, zawieść ś., ponieść stratę.

Osa, owad błonkoskrzydły, żądłowy (fig.); zły jak **o.** = uszczypliwy, ukąśliwy, dokuczliwy; cienki jak **o.** = mający cienki stan, ściśnięty w pasie.

Osaczać, *dok.* Osaczyć; obstępować, obskakiwać ze wszystkich stron (zwłaszcza zwierza w obławie); otaczać, okrążać, ogradzać, zamykać wejście i wyjście, obwodzić; **o.** fortecę = blokować, oblegać; **o. ś.**, nie mieć wyjścia z czego, oplątywać ś., omotywać ś.

Osacznik, należący do naganki na zwierza, do obławy, szczwacz.

Osad, ciało, które wydziela ś. z roztworu a. przy reakcji chemicznej i osiada na dnie naczynia, fusy, zgręzy, ustoiny, muł, lagier, kamień, tworzący ś. w naczyniach z osadu; osada, rękojeść; w *gieol.*, pokład na dnie wód, utworzony z cząstek ziemnych i organicznych.

Osada, oprawa (**o.** drogiego kamienia); rączka, rękojeść, trzonek: **o.** noża, siekiery, kosy i t. p.: łoże broni palnej; koniec liścia, którym ś. on trzyma ogonka; miejsce, gdzie ś. nowi mieszkańcy sadowią, kolonja, zagroda; grunt, na którym kogo osadzono, siedziba; zbiorowisko ludzkie pośrednie między miasteczkiem a wsią (**o.** fabryczna); **o-y** rolne = zakład poprawczy dla przestępców małoletnich; ludność osady; załoga, garnizon (**o.** miasta, fprtecy); ludzie, pracujący na jednym statku (**o.** okrętu, łodzi); w *bud.*, sam słup kolumny, bez podstawy i kapitelu.

Osadawiać, *dok.* Osadowić; usadowiać, osiedlać; **o. ś.**, osiedlać ś., osiadywać, zamieszkiwać.

Osadka, *zdr.* od Osada; zgrubienie u noża, dłóta, widelca i t. p. w miejscu stykania ś. z trzonkiem; w *bot.*, łodyga kwiatostanu.

Osadnictwo, tworzenie osad, kolonizacja.

Osadniczka, żona osadnika, kolonisty.

Osadniczy, tyczący ś. osadnika a. osadnictwa; handel **o.**= handel metropolji z osadami; prawo **o-e** = tyczące ś. miast i miejsc osadowych.

Osadnik, ten, którym ziemię pustą osadzają, kolonista; czynszownik wieczysty; rzemieślnik, osadzający strzelby; miejsce przymocowania wszystkich części kwiatu w roślinie, dno kwiatowe; basen, gdzie klaruje ś. woda, zanim przejdzie do filtrów.

Osadnik, motyl z rodz. oczennic (f.).

Osadny, zdatny na osadę; zaludniony, zamieszkały.

Osadowić—*p.* Osadawiać.

Osadowy, dotyczący osadu; sól **o-a**=otrzymywana przez parowanie wody słonej w postaci osadzających ś. gruzełków; skała, formacja **o-a** = powstała z osadzania ś. ciał stałych na dnie wody.

Osadzać, *dok* Osadzić; osiedlać, zaludniać, umieszczać, usadawiać, lokować; **o.** kogo na gruntach; **o.** w więzieniu = wpakować, zamknąć; otaczać, okrążać; zaopatrywać w co, wzmacniać, fortyfikować, obwarowywać; dawać osadę, oprawiać, nasadzać, nakładać; wprawiać, wsadzać, wbijać; **o.** konia= wstrzymywać w pędzie, zatrzymywać na miejscu; **o. ś.**, otaczać ś., okalać ś., obstawiać ś.; sadowić ś., osiadać, osiedlać ś.; zaludniać ś. przez osiadanie a. osadzanie; wstrzymywać ś. w pędzie, zatrzymywać ś. nagle.

Osamiały, osamotniony, opuszczony, osierociały.

Osamotnić, uczynić samotnym, opuścić, osierocić.

Osamotnieć, zostać samotnym, zostać osamotnionym.

Osamotnienie, uczynienie kogo samotnym; odosobnienie, sieroctwo, samotność; pustkowie, pustka.

Osączać, *dok.* Osączyć; sprawiać, aby co osiąkło, żeby wszelka wilgoć ściekła; w *medyc.*, dawać odpływ wydzielinom z ran a. jam głębokich za pomocą sączków cz. drenów.

Osądzać, *dok.* Osądzić; wydawać wyrok sądowy, wymierzać sprawiedliwość; wydawać sąd, opinję, wygłaszać zdanie (osądź sam, że i t. d. = zastanów ś. i przyznaj,

że... i t. d.); wydawać wyrok potępiający, skazywać.

Oschle, sucho, wyrazić ś. **o.** = zimno, niechętnie, obojętnie.

Oschłość, suchość, brak wilgoci; *przen.*, brak życia, barwności (**o.** stylu).

Oschły, suchy, obeschnięty; *przen.*, zimny, obojętny, nudny, bezbarwny (**o.** styl).

Oschnąć — *p. nied.* Osychać.

Oschnięcie, obeschnięcie, osuszenie, wysuszenie, wyschnięcie po wierzchu.

Oscillarja, *łć.*, roślina z gromady rozszczepkowców, klasy sinorostów (fig.).

Oscylacja, *łć.*, ruch ciała około punktu równowagi, zakreślający linję krzywą zawiłą i splątaną; wahanie ś., kołysanie, falowanie; *przen.*, chwianie ś. w wyborze między dwiema sprzecznościami, skłanianie ś. to w tę, to w ową stronę.

Oscylować, *łć.*, wahać ś.

Oscytacja, *łć.*, zaniedbanie; lekceważenie; pysznienie ś., ziewanie, lenistwo.

Osedniać—*p.* Odsedniać.

Osednić—*p.* Odsednić.

Oseina, *łć.*, substancja organiczna, zawarta w kościach, skutkiem której są elastyczne.

Osełedec, Oseledec, *ukr.*, włosy dłuższe z jednej strony głowy, od połowy czoła do skroni w warkocz splecione a. rozpuszczone (fig.).

Osełka, kamień piaskowy, służący do ostrzenia narzędzi stalowych, brus; **o.** złotnicza=kamień probierski; **o.** masła=kawał masła, urobionego w kształcie owalu.

Osep, Osyp, dań w zbożu a. w ziarnie.

Osepny, Osepowy, odnoszący ś. do osepu.

Osesek, dziecię a. zwierzątko, jeszcze karmiące ś. piersią, sysek, sysak.

Oset, roślina z rodziny złożonych, ostrożeń, chwast pospolity (fig.); *przen.*, człowiek zgryźliwy, oburkliwy, dokuczliwy.

Osetnik, motyl dzienny z rodziny południc, rodzaju rusałek (fig.).

Osęk, drzewo krzywe jak hak, nóż zakrzywiony do obcinania gałązek.

Osęka, rodzaj kopji, u której u wierzchu znajdował się grot do pchnięcia i hak do przyciągania, ulubiona niegdyś broń Wołochów (fig.); **o.** rybacka = narzędzie żelazne płaskie o kilku zębach, na cienkim pręcie osadzone, ość, oścień—*p.* Osęk.

Osękiel, część osi, wystająca z piasty, z otworem na założenie lonka, szynkiel.

Osękowaty, rosochaty, krępy; mający kształt osęka, haka.

Osępiałość, posępność, ponurość, smutek.

Osępiały, posępny, smutny, ponury.

Osępić, zasmucić, posępnym uczynić.

Osępieć, Osępić się, sposępnieć, osowieć, posmutnieć.

Osiadać, *dok.* Osiąść; opadać, obniżać ś., osadzać ś., opadać na dno; siadać dokoła czego; osiedlać ś., zamieszkiwać, usadawiać ś.; zagnieżdżać ś., zbierać ś. gdzie; dostawać zakalca (o cieście); statek osiadł na mieliźnie = utknął, nie mógł iść dalej; **o.** konia = ujeżdżać; tresować, uczyć; dosiadać, wsiadać na konia; **o.** tron, stolicę=zasiadać na nim, wstępować nań; obejmować, dostawać,

zyskiwać co; opanowywać, opadać kogo; **o.** na bruku = stracić zajęcie, sposób zarobkowania; **o.** na koszu=doznawać zawodu, nie pójść za mąż; **o. ś.**, zapadać ś., osuwać ś. (chatka osiadła w ziemię).

Osiadka, sól, otrzymywana przez parowanie wody słonej, sól osadowa.

Osiadłość, to, co kto posiada, posiadłość; miejsce, gdzie kto osiadł, miejsce zamieszkania; dziedzina, majętność, dziedzictwo, mienie; stan człowieka osiadłego.

Osiadły, ten, który osiadł, który obsiadł; ten, który ś. osiedlił gdzie na stałe, mający swą osiadłość, własność nieruchomą; zaludniony, zamieszkały; ptaki **o-e** =nieprzelotne; życie **o-e**=niewędrowne, nie koczujące.

Osiatkować, otoczyć siatką.

Osiągać, *dok.* Osiągnąć; dochodzić do czegoś zamierzonego, upragnionego, dopinać czego, otrzymywać, zdobywać co, stawać u celu pragnień, dążeń, dostępować czego.

Osiąkać, *dok.* Osiąknąć; sącząc się, ociekać, ściekać, obsychać przez ociekanie.

Osiąść—*p. nied.* Osiadać.

Osiczyna—*p.* Osina.

Osidlać, *dok.* Osidlić; oplątywać, omotać.

Osiec—*p.* Osiekać, Obsiec; wychłostać, osmagać, wybić rózgami; spowodować opierzchnienie.

Osiedlać, *dok.* Osiedlić; osadzać kogo gdzie, sadowić, kolonizować; **o. ś.**, sadowić ś., zamieszkiwać gdzie.

Osiedle, osada, kolonja; miejsce puste przy budynku wiejskim.

Osiedlenie, osadzenie, usadowienie kogo gdzie; skazywać na **o.**= na zamieszkanie na Syberji dożywotnie a. terminowe; **o. ś.**, zamieszkanie gdzie na stałe.

Osiedleniec, który ś. osiedlił, który został przymusowo osiedlony, wygnaniec.

Osiedliny (-in), wstąpienie we władanie nowonabytym majątkiem a. domem; zamieszkanie, miejsce zamieszkania.

Osiedlisko, miejsce osiedlenia, osapa, osiadłość.

Osiedzieć się, mieszkać stale i długo w jednym miejscu, zostać ś. przy czym, utrzymać ś., wysiedzieć, dosiedzieć.

Osiek, miejsce nizkie, urodzajne, które było kiedyś łąką; miejscowość zapadła.

Osiekać, ostrym narzędziem co obrąbać, obciąć; obić, oćwiczyć.

Osieł, Osioł, zwierzę ssące z rzędu nieparzystokopytowych, z rodziny koni (f.); *przen.*, głupiec, gamoń; **o.** dardanelski = wielki głupiec; kobylica drewniana, na której sadzano dawniej żołnierzy za karę.

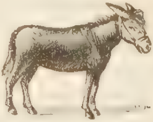

Osiełek, *zdr.* od Osieł.

Osiem, Ośm, *liczebnik*=8.

Osiemdziesiąt, Ośmdziesiąt, *liczebnik*=80.

Osiemdziesiątka, cyfra 80; 80 lat wieku.

Osiemdziesiąty, Ośmdziesiąty, liczebnik porządkowy od 80.

Osiemdziesięcioletni, mający lat 80 wieku, trwający lat 80.

Osiemdziesięcioro, 80 osób albo zwierząt obojga płci.

Osiemkroć, 8 razy, ośmiokrotnie.

Osiemnastka, cyfra 18; ośmnasty rok życia.

Osiemnastoletni, mający lat 18; trwający lat 18.

Osiemnastotysiączny, wynoszący 18,000.

Osiemnasty, Ośmnasty, liczebnik porządkowy od 18.

Osiemnaście, Ośmnaście, *liczebnik*=18.

Osiemnaścioro, Ośmnaścioro, 18 osób a. zwierząt obojga płci.

Osiemset, Ośmset, *liczebn.*=800.

Osiepać, *nied.* Osiepywać; obszarpać, obedrzeć, ostrzępić.

Osierdzie, torba błoniasta, zewsząd zamknięta, otaczająca serce (fig.).

Osierdziowy, dotyczący osierdzia.

Osierocać, *dok.* Osierocić; zostać sierotą, umierać i zostawiać dzieci sierotami, pozbawiać rodziców dzieci; odumierać, osamotniać; **o.** kraj (o panującym) umrzeć i nie zostawić potomka.

Osierociały, ten, który został sierotą; opuszczony, wyludniony.

Osierocieć, zostać sierotą, stracić rodziców; stracić dzieci, męża, przyjaciół; zostać samotnym, opuszczonym.

Osiew, Obsiew, obsianie, zasianie, ziarna wysiane, wysiew, zasiew; plon z posiewu.

Osiewać—*p.* Obsiewać.

Osiewek, Osiewka — *p.* Osiew; dawniej dodatek w ziarnie do zasług służącym.

Osiędrzan, roślina z rodziny obrazkowatych, smoczeń.

Osięgnąć—*p.* Osiągnąć.

Osika—*p.* Osina.

Osikać, opryskać sikaniem, zmoczyć, zwalać kogo a. co moczem.

Osikowy, osinowy, zrobiony z osiki.

Osina, Osika, drzewo z rodziny wierzbowatych, topola osina (fig.).

Osiniec, motyl z rodz. południc, rodzaju leśników (f.).

Osinieć, dostać plam sinych, stać ś. sinym.

Osinowy, dotyczący osiny, zrobiony z osiny.

Osinówka, motyl z rodz. prządek (fig.).

Osiodłać, włożyć siodło, okulbaczyć (konia, osła, muła, wielbłąda); opanować, ujarzmić, podbić kogo.

Osioł, Osiołek—*p.* Osieł, Osiełek.

Osiomierz, narzędzie do mierzenia średnicy osi.

Osiowe (-ego), opłata, ściąg na przez zarząd kolei żelaznej za przetrzymanie towarów w wagonach na stacji.

Osiowy, *przym.* od Oś; dotyczący osi, średnicowy, główny, podstawowy.

Osiwiały, któremu włosy zsiwiały, mający siwe włosy, siwy.

Osiwieć, siwym ś. stać, posiwieć.

Oskakiwać—*p.* Obskakiwać.

Oskalpować kogo= zedrzeć zeń skórę z głowy wraz z włosami.

Oskard, *czes.*, drąg żelazny o jednym końcu płaskim, a drugim stożkowatym, służy do rozwalania murów, rozbijania skał i t. p. (fig.).

Oskardnik, robotnik, pracujący przy pomocy oskarda.

Oskarpnica, gatunek małży bezgłowej.

Oskarżać, *dok.* Oskarżyć; zanosić na kogo skargę, obwiniać kogo; zarzucać, wyrzucać co komu, posądzać, pomawiać kogo o co; **o.** fałszywie= spotwarzać, szkalować; **o. ś.,** obwiniać samego siebie.

Oskarżenie, zaniesienie skargi, skarga na kogo; akt **o-a** = wywód winy podsądnego.

Oskarżony, ten, na którego za-

niesiono skargę, obwiniony, podsądny.

Oskarżyciel, zanoszący na kogo skargę, obwiniciel; donosiciel, potwarca; prokurator.

Oskarżyć—*p. nied.* Oskarżać.

Osklepiać, *dok.* Osklepić; robić sklepienie, otaczać sklepieniem, zasklepiać.

Oskoczyć —*p.* Obskoczyć; skacząc obejść co dokoła; obstąpić, osaczyć, zaskoczyć.

Oskolnica, woda z ziemi zaraz po rozmarznięciu, na wiosnę się wydobywająca—*p.* Oskoła.

Oskoła, sok świeży rośliny, wstępujący na wiosnę od korzeni w górę; mlecz roślinny; płynięcie soku z drzewa; czas, kiedy sok z drzew wypływa, wiosna.

Oskoma, drętwienie zębów po kwasach; apetyt, chętka, ślinka na co; czynić komu **o-ę**= obiecywać coś przyjemnego; mieć **o-ę** na co=mieć chętkę na co; bierze mię **o.**=nabieram chętki.

Oskopić, okastrować barana.

Oskorupienie, w *medyc.*, powstawanie osadów wapiennych w ustroju organicznym, zwapnienie; stwardnienie powierzchni, dostawanie skorupy, skorupa mineralna, pokrywająca powierzchnię ciała organicznego, inkrustacja.

Oskorupień, rodzaj korala skamieniałego.

Oskórek, zwierzchnia skóreczka na drzewie, naskórek.

Oskrobki (-ów), to, co odchodzi przy oskrobywaniu, obierzyna, łuska i t. p.

Oskrobywać, *dok.* Oskrobać; naokoło skrobać, skrobiąc ogołacać, z powierzchni zdejmować wierzchnią warstwę za pomocą ostrego narzędzia, zeskrobywać; *przen.*, urywać, obrywać, chwytać, zyskiwać; **o. ś.,** drapać ś., skrobiąc ś.; *przen.*, dostawać ś. komu, jako zysk, okrawać się.

Oskrzele (-li), większe i średnie rozgałęzienia tchawicy w płucach (fig.).

Oskrzelki (-ów), rozgałęzienie oskrzeli.

Oskrzelowy, dotyczący oskrzeli.

Oskrzydla, roślina z rodziny zapianowatych.

Oskrzydlać, *dok.* Oskrzydlić; opatrywać w skrzydła; *przen.*, otulać skrzydłami; zachodzić od skrzydeł, od boków: **o.** armję nieprzyjacielską; **o. ś.,** dostać skrzydeł (o ptakach).

Oskubywać, *dok.* Oskubać; wyskubywać ze wszystkich stron; ogołacać, oczyszczać; *przen.*, wyzyskiwać, obdzierać, obierać, okpiwać.

Oskulacyjne *lć.* krzywe = linje krzywe stykające ś., czyli styczne.

Osła—*p.* Osełka.

Osłabiacz, płyn, osłabiający ciemną barwę w kliszy fotograficznej.

Osłabiać, *dok.* Osłabić; czynić słabszym, pozbawiać sił; wycieńczać, przytępiać, nadwerężać: **o.** wzrok, pamięć, zmysł; psuć, rozstrajać; **o.** żołądek; zachwiewać: **o.** wiarę; ostudzać (**o.** namiętność); zmniejszać (**o.** wrażenie).

Osłabiająco, wywołując osłabienie, zwątlająco, narażając na utratę sił; zmniejszając skutek.

Osłabić—*p. nied.* Osłabiać.

Osłabieć, Osłabnąć, utracić siły, opaść z sił, omdleć, stracić przytomność.

Osłabienie, pozbawienie sił, brak sił, utrata sił, niemoc, zwątlenie, omdlenie, zmniejszenie skutków czego.

Osłabły, Osłabiony, który stracił siły, opadły z sił, który osłabł, niemocny, omdlały.

Osłabnąć—*p.* Osłabieć.

Osładzać, *dok.* Osłodzić; zapra-

wiać słodyczą; *przen.*, łagodzić, uśmierzać, koić, czynić znośnym (**o.** komu los, cierpienie).

Osłaniać, *dok.* Osłonić; okrywać zasłoną, zakrywać, zasłaniać wkoło, otulać, okrywać; bronić, ochraniać, taić.

Osławiać, *dok.* Osławić; sławnym czynić, okrywać sławą niezasłużoną; szkodzić czyjej sławie, zniesławiać kogo, oczerniać, obmawiać; **o. ś.,** dawać ś. poznać, odznaczać ś., okrywać ś. sławą, wsławiać się.

Osławiony, słynny, sławny (zwłaszcza ze złej strony), mający złą sławę, znany jako niegodziwy.

Osłoda, osłodzenie, rzecz słodząca; *przen.*, ukojenie, pociecha, ulga.

Osłodzić — *p. nied.* Osładzać.

Osłomuł, zwierzę, pochodzące od osła i klaczy (fig.).

Osłona, Obsłona, to, co zasłania, zasłona, okrycie; zasłanianie, osłanianie, obrona, ochrona.

Osłoneczniać, Osłonecznić, oblewać światłem słonecznym.

Osłonice, zwierzęta z rodziny mięczaków (f.).

Osłonić—*p. nied.* Osłaniać.

Osłonka, *zdr.* od Osłona.

Osłowaty, podobny nieco do osła, głupowaty, niepojętny.

Osłupiałość, osłupienie, odrętwiałość.

Osłupiały, zdziwiony do najwyższego stopnia, zdrętwiały, skamieniały; stanął, jak **o.** = jak wryty, bez ruchu i bez słowa.

Osłupić, wprowadzić w osłupienie, zdumieć.

Osłupieć, zdrętwieć, skamienieć (z podziwu, z przestrachu itp.).

Osłyszeć się, źle usłyszeć, przesłyszeć się.

Osm, *gr.*, **Osmium,** *łć.*, metal, rzadko spotykany z gromady platynowej.

Osmagać, obić, wychłostać.

Osmaganek, motyl z rodziny drzewiniaków (fig.).

Osmalać, *dok.* Osmalić; przeciągać przez ogień, aby co opalić, aby co z wierzchu spalić; nadpalać, przypalać, okopcać.

Osmanli, Osmanowie, *tur.*, nazwa Turków (od sułtana Osmana II).

Osmarkać, owalać smarkocinami; **o. ś.,** owalać ś. smarkocinami.

Osmarowywać, *dok.* Osmarować; smarować wkoło, mazać, obmazywać; *przen.*, oszkalować, oczernić, omówić, opisać niepochlebnie (w gazetach); wybić, wyłoić, wygrzmocić, schłostać kogo.

Osmażać, *dok.* Osmażyć; smażyć w koło a. po wierzchu; **o.** w cukrze=powlekać cukrem smażonym.

Osmęta, roślina z rodziny zapianowatych.

Osmętniać, *dok.* Osmęcić, Osmętnić; czynić smętnym, zasmucać.

Osmętniały, Osmętniony, osmutniały, smutny, zasmucony.

Osmętnica, duch, wcielenie smętku.

Osmętnić—*p.* Osmęcić.

Osmętnieć, stać ś. smętnym, posmutnieć.

Osmoktać, zesmoktać z wierzchu, smoktaniem upić z wierzchu, z powierzchni.

Osmolić, smołą posmarować, obmazać, oblać smołą; zabrudzić, zabrukać, zamorusać ze wszystkich stron; **o. ś.,** obrudzić ś., owalać się.

Osmologja, *gr.*, nauka o woniach i ciałach pachnących.

Osmoza, *gr.*, przenikanie, przesiąkanie, mieszanie ś. dwuch płynów różnej gęstości przez błonę, która je oddziela.

Osmradzać, *dok.* Osmrodzić; otaczać smrodem, smrodem przepełniać, czynić śmierdzącym, walać kałem.

Osmucać, *dok.* Osmucić, Osmutnić; otaczać, obejmować smutkiem, zasmucać; **o. ś.**, okrywać ś. smutkiem, smutnym ś. stawać.

Osmukać—*p.* Osmykać.

Osmutniać—*p.* Osmucać.

Osmutniały, zasmucony, smutny.

Osmutnić—*p.* Osmucić.

Osmutnieć, stać ś. smutnym, posmutnieć.

Osmużać, ściągać skórę z zająca.

Osmyczyć, Obsmyczyć, krótko ostrzyc; ograć w karty; obić, ochłostać, oćwiczyć.

Osmykać, Obsmykać, Osmukać, obrywać co garścią (np. liście z gałęzi), obdzierać.

Osnowa, podłużna przędza w warsztacie tkackim, postaw (f.);

przen., pasmo, ciąg, rząd, kolej; *przen.*, podkład, fundament, treść, wątek, plan, zawartość; materjał (w utworze literackim a. naukowym); w *gram.*, część mniej lub więcej stała w wyrazie, z której wytworzyły ś. różne formy tegoż wyrazu, temat.

Osnować—*p.* Osnuć.

Osnownia, część gramatyki o tworzeniu ś. osnów.

Osnuwać, *dok.* Osnuć; nakładać osnowę w krośna tkackie; snując obwijać, omotywać, otaczać, osidlać; planować, układać, obmyślać, robić plany, opierać, rozwijać, brać co za podstawę czego; gruntować; **o.** ściany=okładać dylami; **o. ś.**, owijać ś., okręcać ś., oplątywać ś.: **o. ś.** oprzędem (o ćmie).

Osoba, człowiek pojedyńczo wzięty, indywiduum ludzkie, człowiek, jako jednostka sama w sobie i nierozdzielna; sam we własnej **o-ie**, własną **o-ą** = osobiście; postać, figura, występująca w utworze literackim; główna **o-a** = bohater, **o-y** epizodyczne=drugorzędne; przedstawiać jaką **o-ę** = jej wygląd, pozór, powierzchowność; **o-a** prawna = spółka, instytucja, uzdolniona do czynności prawnych (kupna, sprzedaży, najmu i t. p.); młoda **o.** =dziewczyna, młoda mężatka; **o.** duchowna =proboszcz, ksiądz; ciało człowieka, jako istota fizyczna; zasłonił go własną **o-ą** = własnem ciałem; powóz na cztery **o-y**; postać, kształt, powierzchowność, figura; djabeł we własnej **o-ie** = on sam w całej okazałości; pozór, postać, figura (Sakramenty święte pod **o-ą** chleba i wina dają Ciało i Krew Pańską); w *gram.*, zakończenie czasownika, oznaczające osobę pierwszą t. j. tę, która mówi, a. drugą t. j. tę, do której się mówi, a. trzecią t. j. tę, o której ś. mówi.

Osobistość, to, co stanowi osobę, jej przymioty, charakter, indywidualność; wzgląd osobisty, stronność, podmiotowość; osoba, indywiduum ludzkie: **o.** znana, **o.** podejrzana; postać.

Osobisty, do osoby przywiązany, tyczący ś. osoby, prywatny; stanowiący czyjąś własność; papiery **o-te** = legitymacja, stwierdzająca tożsamość osoby; interes **o.** = natury prywatnej, nie ogólnej; godność **o-a**=przywiązana do pewnej osoby, nie mogąca być przekazana potomstwu; w *gram.*, odnoszący ś. do jednej z trzech osób gramatycznych; zaimek **o.**: ja, ty, on; zdanie **o-e**= w którym wyrażona jest osoba działająca.

Osobiście, *przysł.* od Osobisty;

we własnej osobie, własną osobą, bez użycia pośrednika ani listu; w *gram.*, zaznaczając wyraźnie jedną z trzech osób gramatycznych.

Osobliwie, *przysł.* od Osobliwy; zwłaszcza, nad wszystko, głównie, szczególnie, przedewszystkim; osobno, zosobna.

Osobliwość, niezwykłość, nadzwyczajność, ekscentryczność, dziwactwo, chęć wyróżnienia ś.; rzecz rzadka, osobliwa, ciekawa (gabinet, muzeum **o-ci**).

Osobliwszy—*p.* Osobliwy.

Osobliwy, jednej osoby ś. tyczący, prywatny, pojedyńczy, poszczególny; nadzwyczajny, dziwny, dziwaczny, niezwykły, oryginalny; szczególny, wyjątkowy, osobny, specjalny; znakomity, wyborowy, przedni, celny.

Osobniczy, osobnikowi właściwy, wyodrębniający—*p.* Indywidualny.

Osobnik, pojedyńcza istota jakiegokolwiek gatunku, okaz, egzemplarz; **o.** ludzki, zwierzęcy, roślinny; osoba uważana oddzielnie w stosunku do zbiorowości, indywiduum.

Osobno, oddzielnie, rozdzielnie, nie razem, nie wspólnie; samotnie, pojedyńczo; zosobna, na osobności.

Osobność, samotność, rozdział, odosobnienie; miejsce osobne, ustronie, zacisze; na **o-ci**=rozdzielnie od innych, na stronie, na boku, w cztery oczy.

Osobny, odłączony od innych, oddzielny, odrębny, samotny, sam w sobie zamknięty, ustronny, niezależny od innych, luźny, pojedyńczy; z **o-a** = oddzielnie, osobno, odrębnie.

Osobować, odmieniać przez osoby (czasownik).

Osoczyn, roślina z rodziny osoczynowatych.

Osoka, roślina z rodziny żabiściekowatych, piórnik, pióro wodne (fig.).

Osolić, solą zaprawić, solą posypać, przesolić; *przen.*, drogo co ocenić.

Osowaty, podobny do osy; owady **o-e** = owady błonkoskrzydłe, pszczołowate, błonkówki.

Osowiałość, uczucie przygnębienia, smutna postawa, posępność.

Osowiały, smutny, posępny, przygnębiony.

Osowiec, motyl z rodziny przezierników czyli szklarek o skrzydłach błonkowatych (fig.).

Osowieć, stać ś. smętnym, posępnym, osowiałym, przygnębionym.

Osóbka, *zdr.* i *pieszcz.* od Osoba, dziecko, panienka; w *lm.*, osobna potrawa dla kogoś, np. dla chorego a. grymaśnika.

Ospa, choroba wysypkowa zaraźliwa; osypka, otręby, jako karm dla zwierząt domowych; *przen.*, przykra chwila, którą każdy przechodzić musi; **o.** naturalna= wysypka krostowata, niebezpieczna, pozostawiająca po sobie blizny; **o.** wietrzna = wyprysk na twarzy i ciele, podobny do ospy naturalnej, lecz o wiele łagodniejszy; **o.** krowia—*p.* Krowianka; szczepienie **o-y**= wprowadzenie limfy ospowej do ciała celem uchronienia od ospy naturalnej.

Ospale, *przysł.*, ociężale, leniwie, opieszale.

Ospalec, człowiek ospały; człowiek gnuśny, leniwiec, próżniak, niedbaluch, leniuch.

Ospalstwo—*p.* Ospałość.

Ospałość, Ospalstwo, skłonność do długiego spania; gnuśność, niedbalstwo, lenistwo; w *med.*, śpiączka chorobliwa.

Ospały, lubiący długo spać; *przen.*, ciężki, gnuśny, leniwy, ociężały, apatyczny, odrętwiały, obojętny, niezaradny, bezczynny, niedołężny.

Ospica, krosta ospowa; każda wysypka krostowata.

Ospowacieć, dostawać dziobów po ospie, stawać ś. ospowatym.

Ospowatość, znaki na skórze po przebytej ospie, plamy ospowate, kropkowatość podobna do ospy.

Ospowaty, mający znaki na twarzy od ospy, zepsuty przez ospę, dziobaty.

Ospowy, *przym.* od Ospa; **o.** limfa=płyn surowiczny z krowianki do szczepienia ospy; **o-wa** krosta =ospica.

Osrebrzać, *dok.* Osrebrzyć; srebrem powlekać, posrebrzać; **o. ś.,** okrywać ś. srebrem; okrywać ś. czymś, mającym blask srebra (np. łzami, rosą, siwizną).

Osromocać, *dok.* Osromocić; okrywać sromotą, zhańbiać, znieważać, bezcześcić.

Osrożać, rozdrażniać, oburzać, podburzać, rozjątrzać; **o. ś.,** rozsrażać ś., rozjątrzać ś., stawać ś. srogim.

Ossać—*p. nied.* Osysać.

Osseina, *łć.*, organiczna substancja, zawarta w kościach i nadająca im elastyczność.

Ostać, zostać ś., pozostać; ostańcie z Bogiem = formuła przy pożegnaniu; utrzymać ś., stojąc na nogach; **o. ś.,** pozostać, zostać ś.; utrzymać ś., dosiedzieć, wytrwać; ocaleć, dotrwać, nie upaść, dotrzymać się.

Ostalgja, *gr.*, ból kości.

Ostalić, okryć stalą, uzbroić; *przen.*, zahartować.

Ostarzeć się, zestarzeć ś., przestarzeć ś., stracić na świeżości.

Ostatecznie, *przysł.* od Ostateczny; po raz ostatni; koniec końców, w końcu, wreszcie, nakoniec; w ostateczności, zresztą, w ostatnim razie, jeśli nie można inaczej; stanowczo, bez apelacji.

Ostateczność, ostatni środek, ostatnia sposobność, ostatni stopień, krańcowość, kres; brak miary, przesada, zbytek.

Ostateczny, bezwzględnie ostatni, po którym inny już nie nastąpi; sąd **o.**=ostatni sąd nad duszami ludzkiemi; termin **o.** = po którym inny nie będzie już wyznaczony; krańcowy, skrajny, nadzwyczajny; środek **o.** = rozpaczliwy; stanowczy, nieodwołalny, bezapelacyjny (wyrok **o.**).

Ostatek, to, co zostało, szczątek, reszta; **o-i** ludzi świętych = relikwje; gonić **o-iem, o-ami**=wydawać resztę zasobów pieniężnych, być blizkim ruiny; gonić **o-ami** sił = być blizkim ich wyczerpania; **o-i** ze stołu=niedojadki, resztki, ogryzki; koniec, schyłek, kres; przyjść na **o-u** = ostatnim; usiąść na **o-u** = na samym końcu; wytrwać do **o-a**=do końca, dopóki tylko można; bronić ś. do **o-a** = póki sił staje, do upadłego; w *lm.*, **o-ki,** ostatnie trzy dni karnawału przed wielkim postem, zapusty; na **o.,** *przysł.*, w końcu, nareszcie, nakoniec; do **o-a**=do reszty, zupełnie, ze wszystkim.

Ostatni, taki, po ktorym już żaden inny nie nastąpi; pierwszy raz i **o.**=jedyny raz; **o-a** wola = testament; **o-e** Olejem św. namaszczenie = przygotowanie na śmierć; **o-a** posługa=nawiedzenie umierającego, uczestnictwo w pogrzebie; chodzić na **o-ich** nogach = być blizkim śmierci; o kobiecie ciężarnej=być blizką rozwiązania; walczyć do **o-ego,** do **o-icj**

kropli krwi = do upadłego, póki tchu w piersiach; nie pierwsze mu to i nie **o-ie**=często mu ś. to zdarza; **o-a** kwadra = jedna z faz księżyca, kiedy widziany ☾ jest jako sierp, zwrócony w prawą stronę (fig.); jedyny pozostały, sam jeden istniejący; najnowszy, niedawny, świeży, przeszły, ubiegły, poprzedni: **o-e** wiadomości, **o-e** posiedzenie; do najwyższego stopnia posunięty: **o-a** pasja mnie porywa; po którym już dalej w pewnym kierunku iść nie można, ostateczny; przyjść do **o-ej** nędzy, być w **o-ej** potrzebie; rzecz najgorsza; po którym już nic więcej nie będzie: **o-a** próba w teatrze, **o.** instancja; najgorszy, najnikczemniejszy, najpodlejszy: **o.** osieł, **o.** dureń; będę **o-im** głupcem, tchórzem, jeśli na to pozwolę; zwymyślać kogo od **o-ich** słów = od najordynarniejszych; *rzecz.*, **o-ia** t. j. **o-ia** rzecz, ostateczność.

Ostatniejszy, *st. wyż.* od Ostatni.

Ostatnio, *przysł.* od Ostatni; nie **o.** = nie najgorzej, wcale nieźle; zeszłym razem, ostatnim razem; niedawno, dopiero co, na końcu, wreszcie.

Ostawać—*p.* Zostawać.

Ostawiać—*p.* Zostawiać.

Ostawić—*p.* Zostawić.

Ostemplować, przyłożyć stempel do czego, opatrzyć stemplem.

Ostentacja, *łć.*, wystawność, okazałość dla popisania ś. z bogactwem, uwydatnianie wyższości, przewagi, zalety dla popisu, dla zwrócenia na co uwagi; wystawianie na pokaz; pysznienie ś.

Ostentacyjny, *łć.*, obliczony na pokaz, na zwrócenie uwagi.

Osteografja, *gr.*, opisanie kości (część anatomji).

Osteoklazja, *gr.*, chirurgiczna operacja złamania kości źle zrosłych a. skrzywionych, żeby ponownie zrosły ś. w należytym kierunku.

Osteolit, *gr.*, kość skamieniała; ziemista odmiana apatytu (często z resztkami zwierząt kopalnych), używana jako nawóz fosforowy.

Osteologja, *gr.*, część anatomji człowieka, obejmująca naukę o kościach, ich powiązaniu, rozwoju, składzie chemicznym i budowie mikroskopowej.

Osteopatologja, *gr.*, nauka o chorobach kości.

Osteosarkoza, *gr.*, chorobliwe przerodzenie ś. kości w mięso.

Osterja—*p.* Austerja.

Ostęp, obstąpienie, otoczenie, osaczenie kogo a. czego; część kniei, w której przebywają zwierzęta leśne; wielki las na miejscach błotnistych; miejsce w lesie, otoczone siecią do osaczenia zwierząt; dawny podział lasu pod względem gospodarstwa leśnego, wyrębisko; zapadły kąt lasu, mała knieja, matecznik.

Ostjarjusz, *łć.*, odźwierny; najniższy stopień z niższych święceń kapłańskich.

Ostka, mała ość; odmiana pszenicy, wąsatka; roślina z rodziny wilczomleczowatych, pokrzywica.

Ostnica, roślina z rodziny traw, trawa piórkowa.

Ostoja, mały port, mała przystań, tymczasowe schronienie; *przen.*, podstawa, podwalina, fundament; schronisko, uchrona, przytułek.

Ostokrzew, roślina z rodziny ostokrzewowatych, ostokrzewina, ostodrzew, kolcolist (fig.).

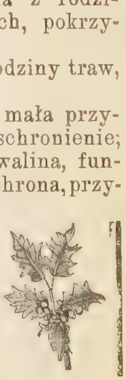

Ostowaty, podobny do ostu, kolący, ościsty.

Ostowy, dotyczący ostu (**o-we** kolce).

ⴾ **Ostrachać się,** otrzaskać ś. z czymś przykrym, strasznym.

Ostracyzm, *gr.*, sąd skorupkowy: w państwach staroż. Grecji wynik głosowania (pisany na skorupach), skazujący na wygnanie na dziesięć lat obywatela, niebezpiecznego dla równości demokratycznej wskutek jego znaczenia, wpływu lub zasług obywatelskich.

Ostrawy, trochę ostry.

Ostreikultura, *fr.*, hodowla ostryg.

Ostrężnica, Ostrężyna, rodzaj czarnych malin polnych, jeżyna, czernica (fig.).

Ostro, *przysł.* od Ostry; ze zdolnością do krajania, do cięcia, śpiczasto; **o.** krajać = dobrze ciąć; **o.** konia kuć=dawać mu podkowy z ostremi szpicami; koń **o.** podkuty = mający takie podkowy; nabić broń **o.**=kulą, nie prochem tylko; bystro, przenikliwie; surowo, srogo, **o.** spojrzeć na kogo=groźnie; trzymać kogo **o.**=w ryzach; boleśnie, nieznośnie, dokuczliwie; w sposób gwałtowny, energicznie, zuchwale (**o.** łajać, **o.** odpowiadać komu); dzielnie, tęgo, śmiało, szybko (iść, pracować **o.**).

Ostrodzioby, mający dziób ostry.

Ostroga, kabłączek metalowy z kółkiem, mającym ostre ząbki, do butów przypięty, do trącania i kłócia konia, by przynaglić go do szybszego biegu (fig.); mały pazur okrągły i ostry z tyłu nogi u niektórych ptaków (np. kur); *przen.*, bodziec, oścień, pobudka do czynienia czego, zachęta.

Ostrogarz, rzemieślnik, wyrabiający ostrogi.

Ostrogon, gatunek skorupiaka (fig.).

Ostrogowy, podobny do ostrogi.

Ostroja, roślina z rodziny ostrojowatych, łękotka.

Ostrokańczasty, mający ostre kanty.

Ostrokąt, kąt ostry.

Ostrokątny, mający jeden albo więcej kątów ostrych.

Ostrokolczasty, mający ostre kolce.

Ostrokończasty, mający ostry koniec, śpiczasty.

Ostrokościsty, mający wystające kości, chudy, wychudły.

Ostrokół, płot z kołów, u góry zaostrzonych (fig.), palisada.

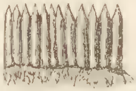

Ostrokrąg — *p.* Stożek.

Ostrokręgowy, okrągły i ostro zakończony, stożkowaty.

Ostrokrzew—*p.* Ostokrzew.

Ostrokwaśny, mający smak ostry a zarazem kwaśny.

Ostrolotka, ryba morska latająca, ptaszor, jaskółka morska (fig.).

Ostrołuk, linja, wytworzona przez dwa łuki, przecinające ś. u góry, rozchodzące u dołu, łuk gotycki (fig.).

Ostrołukowy, mający kształt ostrołuku; sklepienie **o-e** = wytworzone przez dwie schodzące ś. u góry pod kątem ostrym płaszczyzny, rozchodzące ś. u dołu, sklepienie gotyckie; odnoszący ś. do ostrołuku, styl **o.**=posługujący ś. ostrołukami i sklepieniami ostrołukowemi, styl gotycki.

Ostromlecz, roślina z rodziny ostromleczowatych, wilczomlecz (fig.).

Ostronos, zwierzę ssące z rodziny niedźwiedzi, zdeb (fig.).

Ostronosy, mający nos a. dziób śpiczasty.

Ostrooki, mający wzrok bystry.

Ostropest, roślina z rodziny złożonych.

Ostropysk, pysk ostro siekący; ryba miecznik.

Ostrosłup, bryła geometryczna, mająca wielokąt w podstawie, a ściany trójkątne, schodzące ś. w jednym punkcie, cz. wierzchołku, piramida (fig.).

Ostrosłupowy, trójkątno-piramidalny; kloc **o.** = ostrosłup ścięty.

Ostrość, przymiot rzeczy ostrych, wyostrzonych; cecha postępowania ostrego, wymagającego, szorstkiego; wyrazistość, bystrość.

Ostrośpiczasty — *p.* Ostrokończasty.

Ostrouszek, pies myśliwski: mieszaniec wyżła z kundlem.

Ostrowidz, drapieżne zwierzę z rodziny kotów, ryś (fig.); człowiek bystrego wzroku.

Ostrowisko, gromada wysp, archipelag.

Ostrowłosy, mający ostre, szorstkie włosy.

Ostroża, roślina z rodziny amarylkowatych, furkroja.

Ostrożek, *zdr.* od Ostróg.

Ostrożeń, roślina z rodziny złożonych (fig.).

Ostrożka, *zdr.* od Ostroga.

Ostrożkówka, motyl z rodziny słonecznic (fig.).

Ostrożnie, *przysł.* uważnie, oględnie, przezornie, delikatnie, z obawą, niepewnie.

Ostrożnieć, stawać ś. ostrożnym.

Ostrożniś, człowiek niezmiernie ostrożny.

Ostrożność, baczność, oględność, przezorność, obawa, niepewność, rozważność, delikatność.

Ostrożny, baczny, przezorny, oględny, rozważny, uważny.

Ostróg, ostrokół; zamek obronny; baszta, warownia; więzienie, turma.

Ostrów, kępa na rzece, jeziorze, stawie, gęsto obrosła; wyspa; ostrokół (fig.).

Ostróżek, *zdr.* od Ostróg.

Ostróżka, roślina z rodziny jaskrowatych (fig.); mała ostroga; pewien rodzaj rogu u obu nóg koguta, służącego mu za broń w czasie walki; choroba żyta.

Ostruda, roślina z rodziny traw.

Ostrugać, Obstrugać, oskrobać z czego naokoło, ogładzić czym ostrym.

Ostrużyny, to, co zostało po ostruganiu, wióry, opiłki, łupiny, obierzyny.

Ostry, przysposobiony do krajania, do cięcia, ostro zakończony, śpiczasty (igła, szpilka **o-a**); wzdłuż wyostrzony, sieczny (**o-a** krawędź, **o-a** szabla; każde narzędzie, służące do krajania, rą-

bania, cięcia i t. p.); **o.** na powierzchni = chropowaty, szorstki (**o.** język u kota); ostro ścięty, urwisty, prostopadły (**o-e** brzegi rzeki); wrzaskliwy, przenikliwy (**o.** krzyk); cierpki, kwaśny (smak **o.**); cięty, zjadliwy, uszczypliwy (**o.** dowcip); mroźny, przenikliwy, siekący, dojmujący. tęgi (**o-a** zima, **o.** wiatr); bystry, przenikliwy (**o.** wzrok); srogi, surowy, bezwzględny (**o.** wyrok, **o-a** krytyka; **o-a** wymówka); nabój, ładunek **o.** = z kulą, nie z prochem tylko, kąt **o.**=w gieometrji mniejszy od prostego; **o-e** pole = zmarzła ziemia z grudą, polowanie po takiej ziemi; **o.** przebieg choroby=szybki, gwałtowny, nieprzewlekły; **na o-e** z kim gonić = potykać ś. na turniejach ostrą bronią, *przen.*, po nieprzyjacielsku z kim sobie poczynać; zetrzeć ś. z kim na **o-e**=poróżnić ś. z kim na dobrze, pokłócić ś. w gwałtowny sposób.

Ostryga, małż morski bezgłowy jednomuskułowy, jadalny (fig.).

Ostrygojad, ptak z rzędu siewkowych, podrzędu kuligów, rodziny siewek (f.).

Ostrze, ostry brzeg czego, śpiczasty koniec czego; część metalowa jakiegoś narzędzia, służąca do krajania, rąbania, cięcia i t. p. (scyzoryk o dwu **o-ach**); **o.** noża, **o.** szabli=brzeszczot, klinga.

Ostrzec—*p. nied.* Ostrzegać.

Ostrzegacz, ten, który ostrzega, przestrzega; przyrząd ostrzegający.

Ostrzegać, *dok.* Ostrzec; przestrzegać, uprzedzać, zawiadamiać kogo, by się miał na baczności, aby był ostrożny; **o. ś.** wzajemnie, dawać znać o czemś grożącem.

Ostrzegawczy, odnoszący ś. do ostrzegania (znak **o.** = ostrzegający); barwy **o-e** u zwierząt = jaskrawe, przestrzegające o ich jadowitości i t. p.

Ostrzeliwać, *dok.* Ostrzelać i Ostrzelić; przyzwyczaić do huku strzelby, strzałów, zahartować w boju (żołnierz ostrzelany = który był już w boju); **o.** plac = strzelać w powietrze z pistoletu, nie znalazłszy przeciwnika na placu, wyznaczonym na pojedynek; *żart.*, załatwiać coś bez udziału spóźniających ś.; osłaniać, bronić swemi działami (**o.** bastjon); strzelać do czego, obrzucać strzałami (**o.** miasto, mury, lazaret); **o.** ptaka = kilka razy strzelać do ptaka i nie trafić go, zrobić go przez to płochliwym; **o. ś.,** bronić ś. strzelając; *przen.*, oswajać ś., przywykać do czego.

Ostrzenie, robienie jakiego narzędzia ostrym, wyostrzanie, naostrzenie.

Ostrzeń, roślina z rodziny ogórecznikowatych, psi język (fig.).

Ostrzeszek, okap dokoła strzechy.

Ostrzeszyn, roślina z rodziny marantowatych.

Ostrzew (-wia), belka a. drąg ze szczeblami wpuszczonemi na wylot, a. z wystającemi sękami do włażenia po nich (fig.).

Ostrzeżek, rodzaj daszka u jarzma, ażeby nie odparzało karku.

Ostrzeżenie, udzielenie przestrogi; przestroga, napomnienie.

Ostrzępić, Obstrzępić, napuszyć, najeżyć, otoczyć strzępkami, czyli rozmaitemi wycinaniami; zrobić strzępiastym naokoło, osiepać.

Ostrzyc—*p. nied.* Ostrzygać.

Ostrzyca, roślina z rodziny traw, ostrych, mysi ber; trawa angielska.

Ostrzyć, czynić ostrym, ostrzejszym, naostrzać, wyostrzać, toczyć (**o.** scyzoryk, nóż, brzytwę, kosę); ćwiczyć, zaprawiać, doskonalić, czynić bystrzejszym (**o.** rozum, wzrok, dowcip); **o.** miecz przeciw komu, na kogo = szykować ś. do walki z nim; **o.** miecz przeciw sobie=samemu sobie gotować zgubę, stratę; **o.** sobie zęby a. ząbki, a. apetyt na co = mieć chrapkę na co, mieć oskomę na co, łykać ślinkę; chcieć co komu zabrać, zrabować; **o. ś.,** ostrym ś. stawać, zaostrzać ś.

Ostrzygać, Obstrzygać, *dok.* Ostrzyc, Obstrzyc; wkoło nożyczkami obcinać; **o.** włosy komu, **o.** głowę=obcinać włosy na głowie; **o.** wełnę z owiec = zdejmować ją nożycami; **o. ś.,** kazać sobie obciąć włosy na głowie.

Ostrzyn, roślina egzotyczna z rodziny imbirowatych; **o.** cytwar daje lekarstwo na glisty, zwane korzeniem cytwarowym (fig.).

Ostrzyż—*p.* Cibora.

Ostrzyżek, to, co strzyżeniem ucięto, ścinek, skrawek; *przen.*, dochód nielegalny, kuban, łapówka.

Ostrzyżyny (-yn), akt ostrzyżenia włosów pacholęciu u starożytnych Słowian, postrzyżyny.

Ostuda, ostudzenie, zaziębienie; ciemne plamy na skórze; zniechęcenie do kogo; nieprzyjemność, zmartwienie, kłopot; waśń, kłótnia.

Ostudzać, *dok.* Ostudzić; czynić co chłodniejszym, robić, aby coś ostygło, ochładzać; **o, ś.,** stawać ś. chłodniejszym, ochładzać ś.; *przen.*, obojętnieć, tracić zapał do czego.

Ostukiwać, *dok.* Ostukać; stukając po wierzchu, badać, opukiwać; **o.** chorego=za pomocą lekkich uderzeń w odpowiednich miejscach ciała i odgłosu ich badać stan ich wnętrza.

Ostygać, *dok.* Ostygnąć; stawać ś. zimniejszym, oziębiać ś., letnieć; krzepnąć. zastygać; *przen.*, obojętnieć, tracić zapał, tracić chęć do czego, dochodzić do równowagi po wybuchu namiętności; już po nim miejsce **o-ło** = dawno go tu już niema.

Ostygły, ostudzony, ochłodzony; *przen.*, oziębły, obojętny, zobojętniały.

Ostygnąć—*p. nied.* Ostygać.

Osucie, otręby, omieciny, osypka; świerzba, liszaj.

Osuć—*p.* Osypać.

Osunąć, Obsunąć—*p. nied.* Osuwać, Obsuwać.

Osuszać, *dok.* Osuszyć; czynić co wkoło suchym, wysuszać z wierzchu a. ze wszystkich stron; odciągać wilgoć od czego za pomocą rowów, drenów i t. p. (**o.** łąkę, kopalnię); **o.** łzy = przestawać płakać, koić żal, pocieszać ś.; **o.** kogo=wyciągać od niego pieniądze, wyzyskiwać go.

Osuszki, kruche placuszki z ciasta.

Osutka, wysypka, krosty; piegi; odra drzewna, rodzaj choroby drzew.

Osuwać, Obsuwać, *dok.* Osunąć, Obsunąć; obniżać, zsuwać naokoło, obciągać; **o. ś.,** zsuwać ś. naokoło, opadać powoli, oblatać; zawalać ś., obrywać ś., osypywać ś. (o ziemi); poślizgiwać ś.

Oswabadzać, *dok.* Oswobodzić; uwalniać, wyzwalać, wybawiać, przywracać komu wolność; **o. ś.,** wyzwalać ś., wybawiać ś., wyłamywać ś. z niewoli, odzyskiwać wolność, uwalniać ś.

Oswajać, *dok.* Oswoić; przyzwyczajać do czego, wkładać, wprawiać w co, przyuczać do czego,

obeznawać z czym; o zwierzętach: swojskim czynić, ugłaskiwać, obłaskawiać; **o. ś.**, przywykać do czego, przyzwyczajać ś., wprawiać się w co, obeznawać się z czym; zbliżać ś., spoufalać ś.; stawać ś. swojskim, obłaskawiać ś. (o zwierzętach).

Oswędzać, *dok.* Oswędzić; osmalać, opalać, przypalać, obżegać.

Oswobodziciel, ten, co oswabadza a. oswobodził, zbawca, wybawca, zbawiciel.

Oswobodzić — *p. nied.* Oswabadzać.

Oswoić—*p. nied.* Oswajać.

Oswojony, swojski, nie dziki, obłaskawiony, obyty z czym; **o.** z niebezpieczeństwem = przywykły do niebezpieczeństwa; niedźwiedź, wilk **o.** = chowany między ludźmi.

Osychać, *dok.* Oschnąć; zaczynać schnąć, wysychać z wierzchu a. ze wszystkich stron, więdnąć.

Osyp—*p.* Osep.

Osypać—*p. nied.* Osypywać.

Osypisko, miejsce, gdzie ś. osypują głazy ze stoków gór.

Osypka, karm dla zwierząt domowych, składająca ś. ze zboża grubo mielonego a. sieczki, mieszanej z mąką, ospa; opłata, podatek w ziarnach, osep; wysypka, krosty na ciele ludzkim; choroba sosen, sprawiająca, że igły z drzew ś. osypują.

Osypywać, *dok.* Osypać; sypać około czego, sypiąc okalać, otaczać piaskiem, ziemią, umacniać (**o.** twierdzę wałem); sypać po wierzchu, posypywać, pokrywać (drzewa kwieciem osypane); **o.** potrawę pieprzem=pieprzyć, **o.** cukrem = cukrzyć; **o.** bydłu = robić osypkę, potrząsać mąką razową a. otrębami sieczkę dla bydła; okrywać kogo wysypką, krostami, wyrzutami; **o. ś.**, zawalać ś., zapadać ś.; sypać, osuwać ś.; obrywać wokoło, ze wszystkich stron; okrywać ś. wysypką; opadać, oblatywać (o kwiecie).

Osysać, *dok.* Ossać; wyssać, odessać część; **o. ś.**, nassać ś. do syta.

Osysek, dziecko a. zwierzątko, jeszcze karmiące ś. piersią, sysak, sysal, sysuń.

Oszabrować, oskrobać szabrem, wysypać szabrem, pokryć szabrem.

Oszachrować, oszukać, podejść. wyzyskać.

Oszacować, oznaczać cenę, wartość czego, oceniać, otaksować.

Oszadzieć, pokryć ś. szronem.

Oszalać, *dok.* Oszalić; przyprawiać o szał, doprowadzać do szaleństwa, czynić szalonym.

Oszalały, ten, który stracił zmysły, oszalał, zwarjowany.

Oszaleć, stracić zmysły, zwarjować, dostać szaleństwa, stać ś. szalonym, wściec ś.

Oszalować, obić ścianę deskami.

Oszalowanie, obicie ściany deskami, szalowanie, futrowanie.

Oszałamiać, *dok.* Oszołomić; ogłuszać, odurzać, obałamucać, otumaniać, oplątywać wmawianiem a. namawianiem.

Oszamerować, obłożyć, obszyć szamerowaniem; obmówić, oczernić.

Oszańcować, porobić szańce naokoło, szańcem osypać, okopać, obwarować; **o. ś.**, obwarować ś. szańcami, okopać ś.

Oszar, roślina z rodziny oszarowatych.

Oszargać—*p.* Obszargać.

Oszarpać—*p.* Obszarpać.

Oszarpanie, *przysł.*, obdarto.

Oszarpywać—*p.* Obszarpywać.

Oszarzeć, szarym ś. stać; stracić żywość barw, zburzeć, spłowieć.

Oszastać, szybko obciąć.

Oszczekiwać, *dok.* Oszczekać,

Obszczekać; szczekać uporczywie na kogo; *przen.*, obmawiać, obgadywać, oczerniać, zniesławiać.

Oszczenić się, o suce: urodzić szczenięta.

Oszczep, grot żelazny obosieczny, osadzony na drzewcu, kopja, włócznia, rohatyna (fig.); drążek z widłami żelaznemi, używany do polowania na dziki; ość rybacka do polowania na ryby.

Oszczepek, ser owczy góralski, wyrabiany w postaci beczułek.

Oszczepisko, drzewce u oszczepu.

Oszczepisty, opatrzony grotem.

Oszczepnik, człowiek zbrojny oszczepem.

Oszczerca, potwarca, obmówca.

Oszczerczy, potwarczy; szyderczy.

Oszczerstwo, potwarz, zjadliwa obmowa, zniesławianie, kalumnja.

Oszczędnie, niezbytkownie, nierozrzutnie, oględnie, skromnie.

Oszczędnościowy, odnoszący ś. do oszczędności; kasa oszczędnościowo-pożyczkowa = instytucja kredytowa współdzielcza, przyjmująca drobne wkłady i udzielająca pożyczek na dogodnych warunkach.

Oszczędność, skłonność do umiarkowanego wydatkowania i składania niewydanych pieniędzy; **o-ści** = pieniądze odłożone, zaoszczędzone; kasa **o-ści** = instytucja, do której składa ś. oszczędzone pieniądze i płacąca procent od nich.

Oszczędny, skłonny do oszczędności, nierozrzutny, oględny w wydatkach.

Oszczędzać, nie marnować, nie trwonić, odkładać pieniądze na czarną godzinę, żyć oszczędnie; ochraniać, szanować (**o.** zdrowie); nie narażać, żałować, nie wystawiać na przykrość, na niebezpieczeństwo (**o.** żołnierzy); **o.** komu czego=nie wystawiać kogo na co (**o.** komu przykrości, pracy); nie być rozrzutnym; **o. ś.**, nie narażać swojej osoby, unikać niebezpieczeństwa, przykrości, trudu itp.

Oszczykiwać, Oszczyknąć, obrywać, oszczypywać (pączki, listki).

Oszczypywać, Obszczypywać, *dok.* Oszczypać, Obszczypać; wyszczypać ze wszystkich stron; uszczykiwać, obrywać (kwiat, liść).

Oszczypek—*p.* Oszczepek; placek owsiany.

Oszedziały, okryty szronem.

Oszelmować, Obszelmować, obedrzeć, oszarpać, poobcinać nierówno, pokiereszować; **o.** kogo = obciąć mu uszy.

Oszewka—*p.* Obszywka; pasek, przyszyty do ubrania, żeby ś. nie rozciągało; poszewka.

Oszkalować, nagadać na kogo, obmówić go, oczernić, spotwarzyć.

Oszkapić się, zagapić ś. — *p.* Poszkapić się.

Oszkaradzać, *dok.* Oszkaradzić; czynić szkaradnym, zeszkaradzać, oszpecić; hańbić; **o. ś.**, stawać ś. szkaradnym, szpecić ś.; hańbić ś.

Oszklić, szkłem obwieść, otoczyć; szkłem otwory okienne zamknąć, opatrzyć w szyby, wprawić szyby w ramy (**o.** dom); pokryć powłoką szklistą; **o.** łzami oczy= mieć łzy w oczach; **o. ś.**, powlec ś. powłoką szklistą.

Oszlachcić, uszlachetnić, uzacnić, ozdobić—*p.* Uszlachcić.

Oszlakować, zrobić szlak naokoło, oblamować.

Oszlifować, Obszlifować, wypolerować, wygładzić po wierzchu, ze wszystkich stron; *przen.*, ogładzić, okrzesać, nauczyć kogo manier towarzyskich.

Oszmanić, oszukać.

Oszmulać, brudzić, walać, brukać; ścierać przez tarcie.

Osznurować, owiązać sznurem.

Oszołamiać — *p. nied.* Oszałamiać.

Oszołomny, oszałamiający, ogłuszający, krzykliwy.

Oszpecać, *dok.* Oszpecić; szpetnym czynić, oszkaradzać; **o. ś.,** szpetnym ś. czynić, zeszpecić ś., oszkaradzać ś.

Oszpecony, zeszkaradzony, mający na ciele blizny, skazy, plamy, pocięty.

Oszpetnić—*p.* Oszpecać.

Oszpetnieć, brzydkim, szpetnym ś. stać.

Oszpilać, *dok.* Oszpilić; opinać szpilkami.

Oszrankować, ogrodzić, odgrodzić, ograniczyć.

Oszroniały, pokryty szronem; *przen.,* osiwiały.

Oszronić, szronem okryć; *przen.,* okryć siwizną.

Oszronieć, okryć ś. szronem; *przen.,* okryć ś. siwizną.

Oszrotować, oczyścić ziarno z łupin za pomocą szrotowania.

Osztachetować, ogrodzić sztachetami, oparkanić.

Osztachetowanie, ogrodzenie sztachetami; sztachety, parkan.

Osztorcować, siekierą zrównać boki belki a. deski.

Oszturchać, Obszturchać, Oszturgać, szturchaniem, trącaniem łokcia, pięści i t. p. poobijać; pięściami obić kogo, wyłomotać, wykuksać na wszystkie strony.

Oszturchnąć, Oszturgnąć kogo = potrącić kogo, dać mu kuksańca; **o.** co=szturchnięciem, trąceniem zepchnąć.

Osztychlować, obszyć sposobem sztychlowym, t. j. ściegiem tam i nazad, na krzyż.

Oszukać—*p. nied.* Oszukiwać.

Oszukanica, ta, która oszukuje, oszustka.

Oszukaniec, oszukujący, zwodziciel, szachraj, okpisz, oszust.

Oszukańczy, podstępny, szachrajski, szalbierski.

Oszukaństwo, okłamanie, podejście, podstęp, szachrajstwo, szalbierstwo.

Oszukiwać, *dok.* Oszukać, okłamywać, zwodzić, okpiwać, podchodzić, wyprowadzać w pole; szachrować; **o.** głód = jeść byle co dla zaspokojenia pierwszego głodu; **o. ś.,** doznawać zawodu, mylić ś., zawodzić ś., być oszukanym.

Oszumieć, przepełnić szumem, ogarnąć szumem.

Oszust, ten, co oszukuje, zwodziciel, szalbierz, szachraj.

Oszustka, oszukująca kogo, oszukanica, szachrajka.

Oszustowski, szalbierski, podstępny, oszukańczy, zwodniczy, szachrajski.

Oszustwo—*p.* Oszukaństwo.

Oszwabiać, *dok.* Oszwabić; okłamywać, oszukiwać, okpiwać, wydrwiwać; **o. ś.,** oszukiwać ś., dawać ś. oszukać, zawodzić ś.

Oszwarcować, poczernić, natrzeć czernidłem; obmówić, oszkalować.

Oszyć—*p.* Obszyć.

Oszydzać, wydrwiwać, wykpiwać, ośmieszać; okpiwać.

Oszyjek, brzeg lasu, zarosły małemi krzewami; mięso, np. wołowe, tuż przy szyi odjęte; wązkie przejście, przesmyk.

Oszywać—*p.* Obszywać.

Oś, ta część u wozu, na którą wkładają ś. koła, około której koła biegną(fig.); sprowadzać co na **o-i** = lądem;

linja prostopadła, przeprowadzona od samego wierzchołka ciała, kuli aż do jego przeciwnego końca, do podstawy, linja, dokoła której pewien układ punktów pozostaje w ruchu; w *matem.,* pewna prosta w danym utworze geometrycznym a. układzie utworów (**o.** ku-

li, walca, stożka, elipsy); w *mech.*, **o.** koła = wał, na którym ś. ono obraca; **o.** obrotu ciała=linja idealna, około której wiruje ciało; **o.** wolna = gdy siły odśrodkowe ciała obracającego ś. jednostajnie około osi, wzajemnie ś. znoszą i z tego powodu oś nie ma do zniesienia żadnego ciśnienia; w *miner.*, **o.** krystalograficzna a. oś krystalizacji=linja idealna, przechodząca przez środek kryształu a. łącząca środki naprzemianległych jednakowych ścian, jednakowych krawędzi, a. wierzchołki naprzeciwległych jednakowych kątów; w *astr.*, **o.** godzinna=oś, na której osadzone jest koło słoneczne; **o.** ekliptyki=linja prostopadła do ekliptyki i przechodząca przez jej środek; **o.** ziemi, **o.** ciała niebieskiego=oś ich obrotu dziennego; **o.** świata=linja, dokoła której dokonywa ś. pozorny obrót dzienny sklepienia niebieskiego, przedłużenie osi ziemskiej (fig.); **o.** równika = linja prostopadła do płaszczyzny równika w jego środku, oś świata; w *fiz.*, **o.** zwierciadła kulistego=każda linja prosta, przez środek jego krzywizny przechodząca; **o.** soczewki = linja, przechodząca przez jej środek optyczny; **o.** trwała=oś dokoła której ciało wiruje; w *anat.*, **o.** ciała = linja, myślą przeprowadzona przez środek ciała od głowy do nóg.

Ościany, *przym.* od Ość.

Ościca, roślina z rodziny traw.

Ościennik, mieszkający o ścianę, sąsiad.

Ościenny, graniczny, sąsiedzki, przyległy.

Oścień, drążek, kij zaostrzony do przepędzania bydła, wołów; *przen.*, bodziec, pobudka; narzędzie o dwu, trzech a. czterech zębach do łowienia ryb (fig); trudno przeciw ościeniowi wierzgać=trudno ś. czemu opierać.

Ościeź, otwór w ścianie na wylot, okienny a. drzwiowy; na **o.**=na rozcież, szeroko, obu połowami (drzwi na **o.** otwarte).

Ościeżyna, ukośne rozszerzanie muru we framugach okiennych i drzwiowych, glif.

Ościgla, roślina z rodziny liljowatych.

Ościowy, odnoszący ś. do ości; mający ości, ościsty.

Ościsty, mający dużo ości.

Ość, kość rybia (fig.); kolec, cierń; plewa (chleb z ości); oście u kłosów = wąsy; szczotka z pręcików drucianych, osadzona na drążku, służąca do przekłuwania na drzewie kokonów prządki sosnowca; cienka, wystająca, zaostrzona część kości, wyrostek; **o.** rybacka — *p.* Oścień.

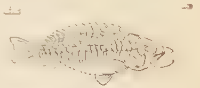

Oślak, młody osiełek; oślisko; tępy, niezdolny, leniwy chłopak.

Oślarnia, stajnia dla osłów.

Oślarz (forma ż. **Oślarka**), poganiacz a. pastuch osłów.

Oślątko, mały osiołek, młody osiołek; *przen.*, głuptasek, głuptas.

Oślep, Na oślep, ślepo, nie bacząc na nic, nie patrząc, bez rozwagi, bez zastanowienia; z ufnością, z zaufaniem.

Oślepiać, *dok.* Oślepić; pozbawiać wzroku, czynić ślepym; olśniewać; *przen.*, zaślepiać, omamiać, opętać, pozbawiać panowania nad sobą, pozbawiać równowagi umysłowej, zastanowienia, rozpoznawania.

Oślepieniec, człowiek, pozbawiony wzroku; *przen.*, zaślepieniec.

Oślepły, ten, który oślepł, ślepy; zamroczony, ciemny.

Oślepnąć, stracić wzrok, zaniewidzieć, ociemnieć.

Oślę, źrebię osła.

Oślężyna, rodzaj paproci.

Ośli, dotyczący osła, osłowi właściwy; **o-a** skóra = pergamin; **o.** młyn = przez osła obracany; **o-a** głowa=głupiec, nieuk; **o-a** ławka = ławka w szkole, na której sadzano najgorszych uczniów; **o-e** uszy=czapka z długiemi uszami, wsadzana w dawnych szkołach na głowę nieukowi.

Oślica, samica osła; *przen.*, głupia, nierozgarnięta kobieta.

Ośliczka, Ośliczek, rodzaj skorupiaka (fig.).

Oślina, nędzny, brudny osieł.

Ośliniać, *dok.* Oślinić; walać śliną, ślinić dokoła; śliniąc ś. (t. j. męcząc ś.), rozpatrywać; obcałowywać ze wszystkich stron; opluwać; **o. ś.,** walać ś., maczać ś. ślinami, zaśliniać ś.

Oślisko, wielki, brzydki osieł; *przen.*, głupi człowiek, idjota, dureń, bałwan.

Oślizgany, ślizki, wygładzony przez chodzenie.

Oślizgiwać ś., zsuwać ś., zsuwać ś. przez poślizgnięcie, robić ś. wygładzonym, ślizkim.

Ośliznąć, Obśliznąć, Oślizgnąć, Obślizgnąć, ślizkim czynić; oślizło = zrobiło ś. ślizko, gołoledź; zajść śluzem, zbutwieć, oślimaczyć ś., oślizić; **o. ś.,** ześlizgnąć ś., obsunąć ś.

Oślizgły, gładki skutkiem lepkiej wilgoci, skutkiem wygładzenia.

Ośm—*p.* Osiem.

Ośmiał, roślina z rodziny ogórecznikówwatych, gładysz, woskownica (fig.).

Ośmielać, *dok.* Ośmielić; czynić śmiałym, zachęcać, dodawać otuchy; spoufalać, zbliżać kogo do siebie; **o. ś.,** nabierać śmiałości, śmiałym ś. stawać, odważać ś., poważać ś., śmieć; **o-am ś.** prosić i t. d. = forma bardzo grzecznego i pełnego szacunku zbliżenia ś. do kogo, proszenia go o jakąś przysługę.

Ośmieszać, *dok.* Ośmieszyć; okrywać śmiesznością, wystawiać na pośmiewisko, na drwiny; **o. ś.,** okrywać ś. śmiesznością, wystawiać ś. na pośmiewisko, na drwiny.

Ośmiewać, *dok.* Ośmiać; wyśmiewać, wyszydzać.

Ośmina, litewska miara rzeczy sypkich=18 a. 20 garncom.

Ośmio-, z następującym wyrazem łącznie, oznacza, że ilość rzeczy, wyrażonych w ostatnim wyrazie=8.

Ośmioboczny, mający 8 boków.

Ośmiobok—*p.* Ośmiokąt.

Ośmiocalowy, długi a. szeroki na ośm cali.

Ośmiodniowy, osiem dni trwający; co ósmy dzień przypadający.

Ośmiofuntowy, osiem funtów ważący; zawierający w sobie osiem funtów; **o-e** działo = biorące w siebie kulę, ważącą osiem funtów.

Ośmiogłosowy, utwór do śpiewu, ułożony na osiem głosów, zawierający osiem głosów (organ **o.**).

Ośmiogodzinny, trwający osiem godzin.

Ośmiogran—*p.* Ośmiościan.

Ośmiograniasty, ośmiokątny.

Ośmiokąt, Ośmiobok, figura gieometryczna o ośmiu bokach i ośmiu kątach (fig.).

Ośmiokątny, Ośmioboczny, mający osiem kątów i osiem boków.

Ośmioklasista, uczeń klasy ósmej.

Ośmioklasowy, mający osiem klas (gimnazjum **o-e**).

Ośmiokonny, zaprzężony w osiem koni; będący o sile ośmiu koni (parowych).

Ośmiokrotnie, osiem razy.

Ośmiokrotny, powtarzający się osiem razy.

Ośmiolatek, chłopiec a. zwierzę mające lat osiem.

Ośmiolatka, dziewczynka a. samiczka, mająca lat osiem.

Ośmiolecie, okres ośmioletni.

Ośmioletni, osiem lat mający, osiem lat trwający, co osiem lat przypadający.

Ośmiołokciowy, mający osiem łokci długości.

Ośmiomiesięczny, mający osiem miesięcy; trwający osiem miesięcy; co osiem miesięcy przypadający.

Ośmiomilowy, mający osiem mil długości.

Ośmiomorgowy, mający osiem morgów rozległości; posiadający osiem morgów gruntu.

Ośmiopalcowy, na osiem palców długi a. szeroki; mający po osiem palców u kończyn.

Ośmiopalczasty, mający osiem palców.

Ośmiopiętrowy, mający osiem pięter.

Ośmiopręcikowy, mający osiem pręcików wolnych w kwiecie dwupłciowym.

Ośmioprocentowy, przynoszący osiem procentów; taki, od którego trzeba płacić osiem procentów; zawierający osiem procent jakiej substancji.

Ośmiopunktowy, w *druk.*, mający objętości osiem punktów (o czcionkach), petit.

Ośmioraki, złożony z ośmiu różnych gatunków; **o.** rym=oktawa, stanca.

Ośmiorako, ośmiu sposobami, ośmiornasób.

Ośmioramienny, mający 8 ramion.

Ośmiornasób, 8 razy tyle.

Ośmiornica, głowonóg dwuskrzelowy, ośmioramienny (fig).

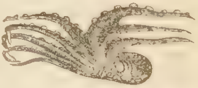

Ośmioro, osiem osób a. osiem sztuk zwierząt różnych płci.

Ośmiorogi, Ośmiorożny, mający osiem rogow.

Ośmioskrzydłowy, mający osiem skrzydeł.

Ośmiosłupowy, Ośmiosłupny, mający osiem słupów, osiem kolumn.

Ośmiostopowy, mający osiem stóp długości.

Ośmiościan, bryła gieometryczna, ograniczona ośmioma płaszczyznami; **o.** foremny=bryła ograniczona ośmioma równemi trójkątami równobocznemi (fig.).

Ośmiościenny, mający osiem ścian.

Ośmiotomowy, zawierający osiem tomów.

Ośmiotygodniowy, mający osiem tygodni, trwający osiem tygodni.

Ośmiotysięczny, złożony z ośmiu tysięcy, mający osiem tysięcy.

Ośmiowiadrowy, mieszczący w sobie osiem wiader.

Ośmiowieczny, osiem wieków trwający.

Ośmiowiersz, utwór poetycki, składający ś. z ośmiu wierszy.

Ośmiowiosłowy, opatrzony ośmiu wiosłami.

Ośmiowiosłówka, łódź o ośmiu wiosłach.

Ośmiozgłoskowy, składający się z ośmiu zgłosek.

Ośmiu=8 (o mężczyznach).

Ośmiuset=800 (o mężczyznach).

Ośmnastka—*p.* Osiemnastka.

Ośmnasto- — *p.* Osiemnasto-.

Ośmnasty, Osiemnasty, *liczebnik porząd.* od 18.

Ośniat—*p.* Kiściec.

Ośnieżać, *dok.* Ośnieżyć; okrywać śniegiem; *przen.*, ubielać, okrywać siwizną.

Ośnik, nóż prosty albo kabłąkowaty z dwiema rękojeściami do strugania drzewa.

Ośny, Osiowy, *przym.* od Oś.

Ośpianka, rodzaj łagodnej ospy.

Ośpica, to samo co ospa.

Ośpiewywać, *dok.* Ośpiewać; wysławiać kogo a. co śpiewem, opiewać; **o. ś.**, naśpiewać się do syta.

Ośrodek, wewnętrzna, środkowa część czego; **o.** chleba = miękisz; środek, centr, jądro; w *anat.*, część mózgu, będąca siedliskiem pewnych funkcji psychologicznych a. fizjologicznych.

Oświadamiać, *dok.* Oświadomić; czynić kogo świadomym, obznajmiać kogo z czym, zapoznawać z czym; **o. ś.**, obznajmiać ś. z czym, informować ś. o czym.

Oświadczać, *dok.* Oświadczyć; oznajmiać co, zapowiadać, zapewniać o czym; wyznawać, wyjawiać, wynurzać; **o.** kogo komu = wyznawać komu miłość w czyim imieniu; **o. ś.**, wypowiadać swoje zdanie, wyłuszczać swój pogląd, oznajmiać swoje postanowienie; **o. ś.** za kim = brać jego stronę, wynurzać ś., wypowiadać swoje uznanie, myśli i zamiary; **o. ś.** o kogo=składać wyznanie miłosne, prosić o rękę (panny).

Oświadczyny, uroczyste proszenie o rękę (panny).

Oświadomić—*p. nied.* Oświadamiać.

Oświata, światło umysłowe, oświecenie, cywilizacja, rozchodząca ś. wśród szerokich mas narodu, kultura; ministerjum **o-y** = czuwające nad wszystkiemi szkołami w pewnym kraju; **o.** ludowa=stowarzyszenie, którego zadaniem jest oświecanie ludu.

Oświecać, *dok.* Oświecić; szerzyć światło, światłym, jasnym czynić, objaśniać; zapalać światło, wnosić światło, oświetlać; *przen.*, uświadamiać, pouczać kogo o czym; *przen.*, rozpraszać mgłę ciemnoty, udzielać światła umysłowego, rozpowszechniać oświatę, cywilizować; **o. ś.**, być oświetlonym, oświeconym; pouczać ś., dowiadywać ś.; *przen.*, wychodzić ze stanu ciemnoty umysłowej, uczyć ś., kształcić ś., cywilizować się.

Oświecenie, udzielenie światła; zapalenie światła; oświata.

Oświecić—*p. nied.* Oświecać.

Oświecony, pełen światła, światłem zalany, oświetlony; *przen.*, światły, cywilizowany, wykształcony; jaśnie **o.**=tytuł książęcy.

Oświetla, roślina z rodziny trojeściowatych.

Oświetlać, *dok.* Oświetlić; robić jasnym za pomocą światła naturalnego (słońca, księżyca, gwiazd) albo sztucznego; zaświecać, oświecać, iluminować; objaśniać, wyświetlać; **o. ś.**, oświetlać siebie, oświetlać sobie drogę; być oświeconym, jaśnieć od światła.

Oświetlenie, zapalenie świateł; środki, służące do wzniecania światła sztucznego; **o.** gazowe, elektryczne, naftowe i t. p.; urządzenie, ułatwiające dostęp światłu słonecznemu; **o.** górne, boczne; **o.** obrazu = wydobycie na obrazie efektów świetlnych; wyjaśnienie, objaśnienie, rozjaśnienie.

Oświetlić—*p. nied.* Oświetlać.

Oświeżać, Odświeżać, *dok.* Oświeżyć, Odświeżyć; czynić nanowo świeżym; powracać komu świeżość, młodość, odmładzać, ożywiać, orzeźwiać.

Oświeżeć, Odświeżeć, odzyskać świeżość, odmłodnieć, ożyć.

Oświęcać, *dok.* Oświęcić; kropić wodą święconą, poświęcać; wyświęcać na księdza.

Oświnić, opaskudzić, oplugawić.

Ot!—*p.* Oto.

Otaborować, otoczyć taborem, wozami.

Otaczać, *dok.* Otoczyć; tocząc obrabiać, ogładzać; obwodzić, opasywać, okrążać, oprowadzać, okalać, obejmować; obskakiwać, obstępować, opadać, stawać a. stać dokoła kogo a. czego; okrywać, obejmować ze wszystkich stron; **o. ś.,** otaczać siebie, okrążać ś., opasywać ś., ogradzać ś.; mieć kogo koło siebie, gromadzić kogo koło siebie.

Otaflować, pokryć wkoło taflami.

Otagra, *gr.*, artretyzm w uszach.

Otaksować, oznaczyć cenę, wartość czego.

Otalgja, *gr.*, ból nerwowy w uszach.

Otamować, obwieść tamą.

Otańcowywać, Obtańcowywać, *dok.* Otańcować, Obtańcować; tańczyć ze wszystkiemi po kolei, tańcząc okrążać.

Otapiać, Obtapiać, *dok.* Otopić, Obtopić; topić dokoła; **o. ś.,** stapiać ś. dokoła.

Otarasować, opasać, ogrodzić jakby tarasem, obarykadować; **o. ś.,** ogrodzić ś., obwarować ś.

Otarcie, wytarcie po wierzchu, starcie; przesunięcie ś. koło kogo a. czego z dotknięciem ś. go; skaleczenie naskórka, starcie, zetknięcie ś.; oswojenie ś. ze zwyczajami, ogładzenie, okrzesanie, wyrobienie.

Otargać, Obtargać, targnięciem obedrzeć, oderwać, obszarpywać; *przen.*, układać, ogładzać.

Otarganiec, obszarpaniec, oberwus.

Otargnąć—*p.* Otargać.

Otarty, *imiesł.* od Otrzeć; oswojony ze zwyczajami, obznajmiony ze stosunkami, ogładzony, doświadczony.

Otaśmować, obszyć, obwieść taśmą.

Otawa, trawa, po raz drugi rosnąca na łące skoszonej, i siano z takiej trawy, potraw.

Otawić ś., zazielenić ś. rozkrzewić ś.

Otąg, roślina z rodziny opuncjowatych, kaktus (fig.).

Otchłaniowy, Otchłanny, znajdujący ś. w otchłani; bezdenny, niezgłębiony, niezgruntowany.

Otchłań, przepaść, bezdeń, piekło.

Otchnąć, owionąć tchem, ozionąć, zarazić tchem.

Otęczać, tęczą otaczać.

Otępiałość, bezwładność, obojętność.

Otępiały, nie czujący, odrętwiały, bezwładny.

Otępieć, stać ś. tępym, stępić ś.; stać ś. nieczułym, obojętnym.

Otępienie, zniedołężnienie umysłowe (np. ze starości).

Otężać, Otężyć, czynić tęgim, sztywnym.

Otężałość, stężenie.

Otężały, który otężał, stężały.

Otężeć, zesztywnieć, stężeć.

Otężyć—*p. nied.* Otężać.

Otjatrja, *gr.*, część medycyny, zajmująca ś. chorobami uszu i ich leczeniem.

Otkać—*p.* Obetkać.

Otłaczać, *dok.* Otłoczyć; silnie obkładać naokoło czego, przytłaczać.

Otłoczyny (-yn), paździerze, paklepie.

Otłuc, Obtłuc, tłukąc, obić, wybić z czego; obić brzegi, utrącić, wyszczerbić; **o.** o co = uderzyć o co.

Otłuczki (-ów), skorupy powstające przy otłukiwaniu.

Otłukiwać, Obtłukiwać, obijać, utrącać, wyszczerbiać, uszkadzać.

Otłuszczać, *dok.* Otłuścić; czymś tłustym naokoło smarować, okładać; tłustością zaprawiać, okraszać; tłustym czynić.

Otłuszczenie, zrobienie tłustym; obrośnięcie tłuszczem (**o.** serca).

Otłuścić—*p. nied.* Otłuszczać.

Otłuścieć, nabyć tłustości, stać ś. tłustym.

Oto! Ot! Otóż! *wykrzyk.* oznaczający: ukazywanie kogoś a. czegoś: **o.** on! **o.** człowiek!; odpowiedź wołającemu, pytającemu: **o.** jestem! otom ja!; zwracanie uwagi na pewien przedmiot: **o.** co uczynić należy; ten **o.**=ten, którego tu widzicie, ten właśnie: ten **o.** człowiek jest moim zbawcą; ni mniej, ni więcej, tylko...; i kogo ujrzał? **o.** rodzonego ojca; właśnie że... otóż nie puszczę!; otóż masz! otóż macie! = oznacza uskarżanie ś. na co, żal: masz tobie! do licha!; ukazywanie wielkości na ręku, na palcach: ot taki! ot tyle!.

Otoczak, kamień zaokrąglony przez prąd wody.

Otoczenie, to, co kogo a. co otacza; ci, którzy kogo otaczają; obwiedzenie, opasanie.

Otoczka, błona, otaczająca komórkę organiczną (fig.); roślina z rodziny motylkowatych, cieciorka, ciecioreczka, ciecierzczka (f.).

Otoczniowate, rząd grzybów, do którego między innemi należy sporysz zbożowy.

Otoczny, okolny.

Otoczyć—*p. nied.* Otaczać.

Otoczyna, miejsce gładkie, wynioślejszy brzeg obejmujący; błona otaczająca, djafragma; wióry, trociny, powstające przy toczeniu drzewa na tokarni; filung.

Otoczysty, szeroki, buchasty.

Otoć, oto, otóż.

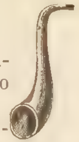

Otofon, *gr.*, przyrząd, ułatwiający słyszenie ciężko słyszącym (fig.).

Otok, brzeg okrągły, obwód, okrąg, napis kolisty na monetach i medalach; obłożenie czego, futrowanie; kloc dla żarn do mielenia w domu, kadłub; zebranie ś. ropy w klatce piersiowej.

Otoknąć, Obtoknąć, opłukać.

Otolity, *gr.*, kamyki słuchowe, ciałka wapniste, znajdujące ś. w organie słuchowym.

Otomana, *fr.*, nizka sofa wyściełana, jakby złożona z poduszek, z wałkami zamiast poręczy bocznych (fig.).

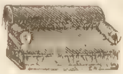

Otopić—*p. nied.* Otapiać.

Otoskop, *gr.*, uszny wziernik, przyrząd do badania wnętrza ucha (f.).

Otóż—*p.* Oto.

Otrąbić, ogłosić, oznajmić co przy dźwięku trąb; *przen.*, rozgłosić, rozgadać, rozpaplać.

Otrącać, Obtrącać, *dok.* Otrącić, Obtrącić; otłukiwać, obijać, wyszczerbiać; **o. ś.,** trącać ś., uderzać ś. o co.

Otrębiasty, podobny do otrąb; zawierający w sobie otręby.

Otrębowaty, podobny do otrąb, łuszczący ś. (wysypka **o-a**).

Otręby (otrąb a. -ów), łupinki ziarna, przez pytel a. przez sito od mąki odłączone.

Otrędowacieć, dostać trądu.

Otroczyć, obciążać trokami.

Otrok, młody chłopiec, młodzieniec; wyrostek; pachołek, dworzanin; rodzaj sieci myśliwskiej.

Otruchleć, struchleć.

Otruć, pozbawić kogo życia przez zadanie mu trucizny; zepsuć, skazić, zniszczyć.

Otrzaskać, oswoić kogo z trzaskiem, ostrzelać, zahartować, zaprawić kogo do czego, ośmielić; **o. ś.** z czym=oswoić ś., zahartować ś., przyzwyczaić ś. do czego, ostrzelać ś. z czym.

Otrząsać, *dok.* Otrząsnąć, Otrząść; wstrząsnąć czym; trzęsąc, zrzucać, odrywać; trzęsąc, otrzepywać, trzepać; oczyszczać; **o. ś.**, poruszyć ś., wstrząsnąć ś., zadrżeć, wzdrygnąć ś., obruszyć ś.; ocknąć ś., opamiętać ś.; oblecieć, odpaść przez wstrząsanie; otrzepać ś., oczyścić ś. strząsaniem ś., wyzwolić ś., wydobyć ś., uwolnić ś. od czego, zrzucić z siebie.

Otrzcinować, obić albo obłożyć trzciną.

Otrzebić, dokonać trzebienia.

Otrzeć —*p. nied.* Ocierać.

Otrzepywać, *dok.* Otrzepać; wkoło a. z wierzchu trzepać, okurzać; *przen.*, bić, smagać kogo; **o. ś.**, strząsać z siebie pył, okurzać ś.

Otrzewna, błona surowiczna, okrywająca wnętrzności brzuszne (fig.).

Otrzeźwiać, *dok.* Otrzeźwić; czynić trzeźwym, wytrzeźwiać; ocucać, przywracać do zmysłów, do przytomności; orzeźwiać, pokrzepiać; **o. ś.**—*p.* Otrzeźwieć.

Otrzeźwieć, powrócić do trzeźwości, wytrzeźwieć (o pijanym); odzyskać zmysły, oprzytomnieć (o zemdlonym).

Otrzymywać, *dok.* Otrzymać; osiągać co, nabywać co, dostępować czego; odbierać, dostawać co; **o.** karę=ponosić; **o.** pochwałę, nagrodę=być chwalonym, nagradzanym; otrzymać zwycięstwo=odnosić zwycięstwo; **o.** pozwolenie=wyjednywać, dostawać; otrzymać co groźbą = wymóc; otrzymać co prośbą = uprosić, ubłagać; połączywszy tlen z wodorem, otrzymamy wodę=będziemy mieli wodę, zrobi ś. woda; dodawszy 2 do 3, otrzymamy 5=będziemy mieli 5, wytworzy ś. 5; **o.** górę nad kim = zwyciężać go, pokonywać, wyścigać.

Otucha, ufność, dobra nadzieja, odwaga, dobra myśl; jestem pełen **o-y**=pełen nadziei na przyszłość; to mi dodaje **o-y**=odwagi, pewności siebie.

Otulać, *dok.* Otulić; okrywać, obwijać dla ciepła, osłaniać od zimna; **o.** ramieniem=otaczać, obejmować; **o. ś.**, okrywać ś., obwijać ś. czym dla ciepła, osłaniać ś. od zimna.

Otułek, rośl. z rodz. otułkowatych.

Otumaniać, *dok.* Otumanić; zamydlać oczy, omamiać, zwodzić, bałamucić.

Otumanieć, być otumanionym, zwiedzionym, omamionym; odurzeć, stracić głowę.

Oturczyć się, Turkiem ś. stać, przejść na wiarę Mahometa.

Otwarcie, *rzecz.* od Otworzyć; dokonana czynność otwierania, odemknięcie; **o.** testamentu=przeczytanie głośne treści testamentu; rozpoczęcie, zagajenie; oddanie czego do użytku publicznego: **o.** szkoły, uniwersytetu, ruchu kolejowego na nowej linji, mostu itp.

Otwarcie, *przysł.*, jawnie, wprost, wręcz, szczerze, z otwartością.

Otwardnieć, stać ś. twardym; *przen.*, zahartować ś., zobojętnieć, stać ś. nieczułym na wszystko.

Otwartopęcherzowe, dział ryb.

Otwartość, szczerość, jawność, prostoduszność; z **o-cią**=szczerze, otwarcie, prostodusznie.

Otwarty, stojący otworem, nie zamknięty, rozwarty; dom **o.**=gościnny, gdzie często bywają ze-

brania towarzyskie; **o.** stół=rozrzutność w podejmowaniu gości; mieć worek **o.** dla przyjaciół = pomagać im pieniędzmi w potrzebie; przyjąć kogo z **o-emi** rękami = serdecznie; ma głowę **o-ą**=jest pojętny, zdolny, bystry; miasto **o-e,** kraj **o.** = niczym nie bronione przed wrogiem; list **o.**= pocztówka, list, otwierający wstęp do kogo; kredyt **o.** = przyznanie komu możności korzystania z kredytu do pewnej wysokości, rachunek **o.**; kwestja **o-a** = nie rozrozstrzygnięta ostatecznie; spadek **o.** = wakujący; **o-e** miejsce, pole = nieosłonięte, odkryte; **o-e** morze=pełne, obszerne; **o-e** piersi = nie osłonione; świat mu był **o.**=stał otworem; jawny, nieukrywany: **o.** nieprzyjaciel = jawny; szczery, prostoduszny, nieobłudny: w *gram.*, samogłoska **o-a**=niepochylona; zgłoska **o-a**=zakończona samogłoską; kamizelka **o-a** = wycięta, z szerokim gorsem.

Otwierać, *dok.* Otworzyć; odmykać coś zamkniętego, roztwierać (**o.** drzwi, okno, kufer, zamek); **o.** komu dom swój=pozwolić mu bywać u siebie; **o.** sobie drogę mieczem = torować, przebijać się; odtykać; **o.** butelkę, beczkę= odkorkowywać, odszpuntowywać; **o.** szufladę, szyber u pieca = odsuwać; rozwijać, rozchylać; **o.** wrzód, ranę, żyłę=rozcinać, przecinać; **o.** grób=odkopywać; **o.** list, testament=odpieczętowywać i czytać go; **o.** skrzynię = odbijać; **o.** książkę = rozkładać; **o.** oczy, podnosić powieki = rozszerzać, wytrzeszczać, patrzeć pilnie; **o.** ucho = nadstawiać ucha, słuchać bacznie; **o.** komu oczy= oświecać go, objawiać mu prawdę; **o.** rękę, worek=być hojnym; **o.** usta=rozdziawiać; **o.** gębę= zdumiewać ś., dziwić ś., gapić ś., odzywać ś.; *przen.*, wynurzać, odkrywać, zwierzać, wywnętrzać; **o.** naradę, posiedzenie = rozpoczynać, zagajać; **o.** sklep, fabrykę, szkołę = zakładać; **o.** rachunek, konto=zaprowadzać; **o.** komu kredyt = udzielać kredytu do pewnej wysokości; **o. ś.**, móc ś. otwierać, odmykać; roztwierać ś., **o.** serce = współczuć, zwierzać ś.; otworzyły mu ś. oczy=zrozumiał wszystko, zorjentował ś., pomiarkował ś.; rana mu ś. otworzyła=zrobiła ś., odnowiła ś.; kwiat ś. **o-a** = rozwija ś.; być otwartym, wakować; posada otworzyła ś.; *przen.*, występować, ukazywać ś., roztaczać ś.: **o-ają** ś. nowe widoki; rozpoczynać się.

Otwieralny, dający ś. otwierać.

Otworek, mały, wązki otwór.

Otwornica, rodzaj porostu (fig.); muszla mikroskopijna, mieszkająca w otworach skał (fig.); piłka wązka z trzonkiem do wyrzynania dziur.

Otworzelina, otwór, szczelina.

Otworzystość, obszerność, rozwartość; otwór, otwartość.

Otworzysty, otwarty, rozwarty; mający duży otwór; mający wiele otworów, dziurkowany, porowaty; dający ś. otwierać; szeroki, przestronny: jasny, wyraźny, widoczny, oczywisty.

Otworzyście—*p.* Otwarcie.

Otwór, dziura otwarta, wylot, wejście, ścieża; **o.** pieca=czeluść; **o.** mostu=szerokość jego, rozpięcie; w *anat.*, dziura w kości; początek a. koniec przewodu (**o.** stolcowy); **o-em,** bez zamknięcia; drzwi stoją **o-em** = otwarte, nie zamknięte, zostawić dom **o-em,** rzucić drzwi **o-em** = otworzyć je, niezamknąć ich.

Otyłość, posiadanie dużej ilości ciała, znaczna tusza.

Otyły, mający dużo ciała, gruby, brzuchaty, spasły.

Otynkować, tynkiem wokoło pokryć, dać wyprawę tynkową; *żart.*, **o.** twarz=namaścić kosmetykami: bielidłem, pudrem.

Owa! o! o jej! o la Boga! wielka rzecz! czy? azali? otóż, otóż tedy; więc.

Owacja, *łc.*, uczczenie kogoś publicznie, urządzenie komuś okazałego przyjęcia.

Owacyjny, *łc.*, pełen okazałych uczuć, radosny, ostentacyjny.

Owad, zwierzę bezkręgowe, stawonogie, oddychające za pomocą dychawek, mające głowę od ciała odznaczoną, sześcionogie, najczęściej skrzydlate, czasem bezskrzydłe (fig.).

Owadożerny, Owadożerczy, karmiący ś. owadami.

Owadzi, dotyczący owada.

Owadziarka, owad błonkoskrzydły, składający swe jajka w ciele innych owadów.

Owaki, inny, tamtego, innego rodzaju, różny.

Owal, *fr.*, linja okrągło-podłużna, jajowata (fig.); takiż kształt twarzy ludzkiej, widzianej z przodu.

Owalać, zabrudzić, zrobić plamę; oszkalować.

Owalność, kształt owalny, jajowaty.

Owalny, *fr.*, okrągło-podługowaty.

Owałaszyć, ogiera uczynić wałachem; otrzebić go.

Owałować, Obwałować, obwieść wałem.

Owapnić, pokropić wapnem; **o. ś.**, owalać ś. wapnem.

Owarjotomja, *gr.*, operacja chirurgiczna wycięcia jajników.

Owarować—*p.* Obwarować.

Owarunkować, obstawić warunkami, poczynić zastrzeżenia.

Owątlać, *dok.* Owątlić; czynić wątłym, słabym, osłabiać.

Owca, zwierzę domowe, dwukopytowe, przeżuwające, pochworogie (fig.).

Owczarek, pomocnik owczarza, pastuszek do owiec; *zdr.* **Owczarczyk;** pies owczarski (fig.).

Owczarka, pastuszka owiec; żona owczarza; *zdr.* **Owczareczka.**

Owczarnia, pomieszczenie w budynku dla owiec, stajnia, chlew dla owiec; stado owiec, owce; **o.** zarodowa=utrzymywanie jednego gatunku wyborowego owiec; *przen.*, zgromadzenie wiernych, Kościół chrześcijański.

Owczarski, *przym.* od Owczarz; pies **o.**—*p.* Owczarek.

Owczarstwo, stan, zajęcie owczarza, pasterstwo; hodowla, utrzymanie owiec.

Owczarz, pasterz owiec; hodujący owce, utrzymujący wielkie stado owiec; znachor wiejski.

Owczy, odnoszący ś. do owcy a. owiec; **o.** pęd = bezmyślne naśladownictwo.

Owdowiały, ten, któremu umarła żona, który został wdowcem; opuszczony, osierociały.

Owdowieć, zostać wdowcem a. wdową; *przen.*, osierocieć.

Owdowienie, zostanie wdowcem a. wdową; *przen.*, sieroctwo.

Owdzie, Ówdzie, tam, nie tu, w innym miejscu, gdzieindziej; tu i **o.**=w różnych miejscach, tu i tam; w owo miejsce, do owego miejsca, w owym kierunku.

Owełka, roślina wełnigłówka, srebrnica, srebrnik.

Owędy, *przysł.*, tamtędy, inną drogą; tędy i **o.** = na wszystkie strony, we wszystkich kierunkach, tu i tam.

Owędzać, *dok.* Owędzić; wędzić z wierzchu, wędzić ze wszystkich stron, odymiać.

Owiać, Obwiać—*p.* Owiewać.

Owiązać—*p.* Obwiązać.

Owić—*p.* Owinąć.

Owieczka, mała, młoda owca; w *lm.*, drobne, wełniste obłoki, wysoko ś. unoszące; członek Kościoła chrześcijańskiego, uczeń Chrystusowy.

Owies, roślina zbożowa z rodziny traw (f.).

Owiesić—*p.* Obwiesić.

Owieszać—*p.* Obwieszać.

Owiewać, *dok.* Owiać, Owionąć, powiewać wkoło czego, obejmować co powiewem, tchem, zalatywać (wonią); wianiem czyścić, okurzać.

Owiędnąć—*p.* Obwiędnąć.

Owijać, *dok.* Owinąć, Owić; zawijać, opakowywać; **o.** dziecko = spowijać, okręcać w powijak; otulać, osłaniać; nawijać co dokoła czego; **o. ś.**, zawijać ś., okręcać ś., otulać ś.; wić ś. dokoła czego.

Owilgnąć, Obwilgnąć, stać się wilgotnym, przejąć ś. wilgocią.

Owilżać, Obwilżać, *dok.* Owilżyć, Obwilżyć; zwilżać po wierzchu, zwilżać ze wszystkich stron.

Owinąć—*p. nied.* Owijać.

Owinięcie, owinienie, opakowanie, okręcenie, osłonięcie; obłożenie, otulenie; niema na **o.** palca=jest bardzo mało.

Owionąć—*p. nied.* Owiewać.

Owisać, Owisnąć —*p.* Obwisać, Obwisnąć.

Owisły—*p.* Obwisły.

Owładać, *dok.* Owładnąć; zagarniać władzę, zapanowywać nad czym, opanowywać kogo, co; poskramiać, ujarzmiać.

Owłosieć, obrosnąć włosem.

Owłosienie, włosy, rosnące na ciele ludzkim a. zwierzęcym.

Owo, oto.

Owoc, płód rośliny, powstały z rozwinięcia ś. zawiązka; rozwinięty mięsisty osadnik kwiatowy, zawierający wewnątrz (jak u jabłka) a. na powierzchni (jak u poziomki) umieszczone nasiona, często jadalny; **o.** zakazany = rzecz, przyjemność niedozwolona; wogóle urodzaj ziemny, plon, płody; *zbior.*, owoce; w *lm.*, rezultat, wynik, korzyść, wypływająca z czego, skutek.

Owocarka, handlująca owocami, sprzedająca owoce, przekupka.

Owocarnia, sklep, stragan z owocami.

Owocarstwo, produkcja owoców na wielką skalę; nauka o hodowli drzew owocowych.

Owocarz, ogrodnik, produkujący głównie owoce, sadownik; kupiec, sprzedający owoce.

Owocność, pożytek, korzyść.

Owocny, przynoszący należyty plon, nie bez rezultatu, przynoszący korzyść, korzystny; owocowy.

Owocobranie, zbiór owoców.

Owocodajny—*p.* Owocny.

Owocolistek, liść zrośnięty brzegami, tworzący słupek.

Owoconośny, Owocorodny, wydający owoce.

Owocować, przynosić owoc, wydawać owoce.

Owocowiec, motyl z rodziny drzewiniaków, którego gąsienica żyje na drzewach owocowych (fig.).

Owocowy, wydający owoce, owoconośny, owocodajny (**o**-e drzewo); zawierający drzewa owocowe (ogród **o.**); zrobiony z owoców (sok **o.**); dotyczący owoców (sklep **o.**).

Owocoznawstwo, nauka o hodowli owoców.

Owoczesny—*p.* Owczesny.

Owocześnie—*p.* Owcześnie.

Owodna, Owodnia, błona, okrywająca płód w łonie matki, owodnica.

Owologja, *łć.*, nauka o jajach, znajomość jaj

Owoszczać, Owoszczyć, pokrywać woskiem, woskiem nacierać.

Owoszczowate owady = rodzina owadów półpokrywych.

Owóż, otóż, oto.

Owrzodzenie, wrzód, wrzody; okrycie ś. wrzodami, owrzodziałość.

Owrzodziały, okryty wrzodami.

Owrzodzić, wywołać owrzodzenie, sprowadzić wrzody.

Owrzodzieć, okryć ś. wrzodami.

Owsianica, roślina z rodziny traw (fig.).

Owsianka, kaszka a. zupa, gotowana z wyłuszczonych ziarn owsa, zaparzonych gorącą wodą; wymłócona słoma owsiana; gatunek gruszki.

Owsiany, dotyczący owsa, z owsa zrobiony, z owsem przyrządzony; piwo **o-e**=rodzaj piwa, przygotowanego na słodzie owsianym; cukier **o.** = karmel w pałeczkach z dodaniem ekstraktu owsianego.

Owsisko, pole, zasiane owsem; pole, na którym rósł owies, ściernisko po owsie.

Owszem, tak właśnie, a jakże, oczywiście, rozumie ś., naturalnie; chcesz pójść ze mną? I **o.**; przeciwnie, wcale inaczej, wręcz przeciwnie: karać nie można, **o.**, należy pożałować; nie dość na tym, przytym jeszcze, co więcej.

Ozdabiać, *dok.* Ozdobić; zdobić, upiększać, przystrajać, ubierać; **o. ś.**, przystrajać ś., ubierać ś.

Ozdoba, wszystko, co ozdabia, upiększa, stroi, uwydatnia piękność: **o-y** architektoniczne, stylowe i t. p.; chluba, chwała; piękność, krasa, okazałość.

Ozdobnie, pięknie, okazale, wspaniale, estetycznie.

Ozdobność, kształt, powierzchowność ozdobna.

Ozdobny, ozdobiony, piękny, zdobny, strojny, kształtny, nadobny; styl **o.** = kwiecisty, obfitujący w przenośnie i zwroty retoryczne.

Ozdóbka, *zdr.* od Ozdoba.

Ozdrowiały, który powrócił do zdrowia, który wyzdrowiał.

Ozdrowiciel, który przywrócił komu zdrowie.

Ozdrowieć, wyzdrowieć, powrócić do zdrowia.

Ozdrowieniec, ten, kto powrócił do zdrowia, rekonwalescent.

Ozieleniać, *dok.* Ozielenić; okrywać zielonością; umajać, ubierać zielenią.

Ozierać—*p.* Obejrzeć.

Oziębiacz, część aparatu destylacyjnego, służąca do ochładzania destylowanej cieczy, oziębialnik, chłodnica (fig.).

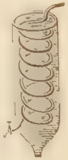

Oziębiać, *dok.* Oziębić; chłodzić, studzić; zaziębiać, przeziębiać; **o. ś.**, tracić ciepło, stygnąć; zaziębiać ś., przeziębiać ś.; **o-iło ś.**=spadła temperatura, zrobiło ś. zimniej.

Oziębialnia, izba przy łaźniach parowych, przy laboratorjach, przeznaczona do oziębiania.

Ozięble, Oziębło, *przysł.*, chłodno, obojętnie, niechętnie.

Oziębłość, obojętność, brak serdeczności, sztywność.

Oziębły, zimny, chłodny, wystygły; obojętny, sztywny.

Oziębnąć, oziębić ś., stać ś. zimnym, stracić ciepło.

Ozimek, zagon.

Ozimina, zboże siane na jesieni, przed zimą.

Ozimny, Ozimy, (o zbożu) siany na jesieni, nie jary; zrobiony z ozimego zboża.

Ozionąć, tchem owiać, otchnąć; **o.** wzrokiem = chciwe oko na co rzucić, ogarnąć chciwym okiem, pożądać; **o.** kogo=zniewolić.

Ozłacać, *dok.* Ozłocić; pozłacać z wierzchu, ze wszystkich stron; nadać wygląd złota (słońce ozłociło góry); obsypać złotem, hojnie za co wynagrodzić; **o.** czyje ręce=dać, przekupić go; **o. ś.**, zostać ozłoconym, wzbogacać się.

Oznaczać, *dok.* Oznaczyć; dawać znaki koło czego, znaczyć, znakami odróżniać; opatrywać znakiem, cechą; wyrażać, uwydatniać; określać, wskazywać, ustalać; mieć pewne znaczenie, wyrażać jakieś pojęcie; świadczyć o czym, dowodzić czego; zapowiadać, zwiastować co; w logice: odnosić ś. do pewnego zakresu.

Oznaczalny, dający ś. oznaczyć.

Oznaczenie, opatrzenie znakiem, naznaczenie, określenie, zaznaczenie, wyrażenie, uwydatnienie, zapowiedzenie, dowodzenie.

Oznaczyć, *dok.* od Oznaczać.

Oznajamiać, obeznawać z czym, zapoznawać z kim, robić znajomość, zaznajamiać, uczyć ś. czego, poznawać co; **o. ś.** z czym = obeznawać się.

Oznajmiać, *dok.* Oznajmić; dawać znać o czym, zawiadamiać, donosić, opowiadać; **o.** z czym = obeznawać; w *gram.*, tryb oznajmujący= oznaczający czynność istotną, dokonaną, dokonywającą ś. a. mającą ś. dokonać.

Oznaka, znak, cecha, godło, znamię; w *med.*, objaw, symptom.

Oznamionować, oznaczyć, położyć znamię na czym, odznaczać.

Ozokeryt, *gr.*, cerezyna, wosk ziemny.

Ozon, *gr.*, tlen czynny, odmiana tlenu, gaz bezbarwny, charakterystycznego fosforowego zapachu, posiadający własności dezynfekujące i lecznicze, zwłaszcza w chorobach piersiowych.

Ozonizator, *gr.*, przyrząd do wytwarzania ozonu za pomocą elektryczności (2 fig.).

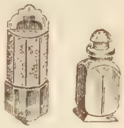

Ozonol, *gr.*, środek dezynfekcyjny i odświeżający powietrze.

Ozonometr, *gr.*, narzędzie do mierzenia zawartości ozonu w powietrzu.

Ozorek, *zdr.* od Ozór; język bydlęcy, użyty do przygotowania jakiej wędliny; salceson z **o-iem**; rodzaj grzyba.

Ozór, język bydlęcy; potrawa z ozoru bydlęcego; mleć **o-em** = mówić dużo i prędko.

Ozuchwalać, *dok.* Ozuchwalić; czynić zuchwałym, rozzuchwalać; **o. ś.**, stawać ś. zuchwałym.

Ozuwać się, *dok.* Ozuć ś.; wdziać obuwie.

Ozwać się—*p.* Odezwać się.

Ozwierciedlić, obstawić zwierciadłami, obwiesić lustrami.

Ozwyczajać się, *dok.* Ozwyczaić ś.; przyzwyczajać ś., przywykać do czego, oswajać ś. z czym.

Ożrebić się (o klaczy, o oślicy), urodzić źrebię.

Ożada, brzuchopełz tyłoskrzelny.

Ożałować, odżałować, opłakać.

Ożanka, roślina z rodziny wargowych (fig.).

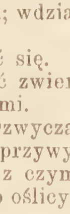

Ożenek, ożenienie ś.

Ożenić, dać żonę komu, połączyć kogo węzłem małżeńskim; *przen.* połączyć, skojarzyć; **o. ś.**, wziąć żonę, połączyć ś. związkiem małżeńskim.

Ożeniony, żonaty; **o.** z moją siostrą=mąż jej.

Ożerać się, *dok.* Ożreć ś.; obżerać ś., objadać ś.

Ożłopać się, opić ś., wypić za wiele, nażłopać ś., najeść ś., nażreć ś., nabuchać ś.

Ożóg, kij, którym poprawiają palące ś. drzewo w piecu a. wygrzebują węgle, pogrzebacz drewniany; głownia, drewno opalone; żelazko zakrzywione do mieszania preparatów chemicznych.

Ożółcić, powlec barwą żółtą po wierzchu.

Ożreć się, objeść ś., naćpać ś., napakować ś.; nachlać ś., ożłopać ś.

Ożyć, powrócić do życia, zmartwychwstać; powrócić do stanu kwitnącego, do zdrowia, ożywić ś.

Ożydle, klapy od ubrania; wyższa część ubrania męskiego na piersiach.

Ożyły, ten, który ożył, wrócony do życia, zmartwychwstały.

Ożyna, rośl. z rodz. różowatych, jeżyna, malina dzika (fig.).

Ożypałka, roślina z rodziny rogożowatych, pałka, rogoża (fig.).

Ożywca, Ożywiciel, ten, co ożywia a. ożywił, wskrzesiciel, życiodawca.

Ożywczo, ożywiająco, odżywczo, rzeświąco.

Ożywczy—*p.* Odżywczy.

Ożywiać, *dok.* Ożywić; udzielać życia, dodawać życia, przywracać do życia, wskrzeszać; czynić żywszym, ruchliwszym, bardziej ożywionym; odświeżać, odmładzać, przywracać do stanu kwitnącego; orzeźwiać, pokrzepiać; **o. ś.,** nabierać życia, ducha, energji, pobudzać ś., zapalać ś.; potęgować ś., budzić ś.

Ożywienie, dodawanie życia, przywracanie życia, ruchliwość, energja; podniecenie, zapał, dobry humor, werwa.

Ożywiony, przywrócony do życia, obdarzony życiem, energiczny, pełen zapału, werwy, ruchliwy; przeniknięty, natchniony: **o.** najlepszemi chęciami.

Ósemka, cyfra 8; karta do gry z ośmiu okami; $^1/_8$ funta: **ó.** tytuniu, herbaty; figura, mająca kształt cyfry 8: robić **ó-i**=ślizgając ś. na lodzie; zakreślanie **ó-i**= szablą a. rapierem; format = $^1/_8$ arkusza, in octavo; książka formatu **ó-i**; w *druk.*, ośm kolumn arkusza, złożone do druku; w *muz.*, ósma część nuty, nuta raz wiązana.

Ósemkowaty, mający kształt 8.

Ósma, *skr.*, **ó.** godzina; **ó.** część, jedna **ó.**

Ósmak, dawna moneta ośmiogroszowa; ósma część jakiej miary; gatunek miodu pitnego; kopacz płatny od 8 godzin pracy.

Ósme, Po ósme, *przysł.*, na ósmym miejscu, po raz ósmy.

Ósmy, *liczeb. porząd.* od Osiem.

Ów, tamten.

Ówczesny, Owoczesny, będący w owe czasy, żyjący w owe czasy, tamtoczesny.

Ówcześnie, Owocześnie, w owe czasy, naonczas, onego czasu.

CRAFTSTYLE